
Centralna knjižnica, Ljubljana
8
00022
H 120
Ber


x-rite
colorchecker CLASSIC
mm

Institutiones Imperiales: cum Casibus longis ad hunc diez non visis: pro faciliori iuuenũ eruditione singulis titulorꝫ paragraphis prout re ipsa contingere potuerunt ad coaptatis: feliciter incipiunt.

Ordinate glosis textuales diuisiones habentur.

Patescit grecum vtile cum expositione succincta.

Uniuersi tituli alphabetico ordine ponuntur faciliori stilo q̃ꝫ prius.

Summaria rubrica reuisa multis adiectis sunt textibus immixta: ⁊ suis locis restituta.

Orbibus varijs vallata ciuilis arbor hic exaratur: cũ declaratione sua facili.

Plurima ⁊ textuuꝫ ⁊ glosarum turpis menda expurgatur: vt intuenti patebit.

Tituli ꝯtinuatiõe patenti reddunt̃ clari atqꝫ faciles.

Inuolute materie nectuntur tabula singulari.

Medulle glosarũ oibus in marginibus sunt extracte.

Uersibus rubrice iuris Cesarei leguntur aperte si discrete discernuntur.

Multiplices bone glose plerisqꝫ locis sunt apposite a precipuis doctoribus extracte.

Ualde fructifere sunt additiones nouiter adiuncte.

Addita est insuper prioribus impressionibus tabula fecũda paragraphorꝫ studẽtibus perq̃ꝫ necessaria.

26/1 22 Darilo Pokrajinske sprave za Slovenijo. 127.

¶ Nicolaus Beraldus Stephano Remundo vtriusq; iuris rude donato: amico singulari. S. P. D.

SOlent alij missitandis vltro citroq; literis amicos sibi conciliare: conciliatos demereri. Ego vo non conciliare modo: ac demereri: sed etiam partos tueri: ac retinere. Quāq; existimaui semper infirmam eā esse amicitiā: que tam leuibus fragilibusq; tibicinibus fulciat. Vera enim amicitia que ex virtutis mozūq; fundamentis: ac principijs ad sūmum perducta fastigium: altius radices egit: q; vt facile cōuelli queat: nullis eiusmodi indiget scriptiūculis. Nempe que vel bene sentiēdo modo explere omnes suos numeros possit. Quū tamen proxime decreuissez aliquid noui operis tuo inscribere nomini: premerēq; adhuc opusculū de regno: ac formādis principuz mozibus: a me latinum factum: z illustrissimis principibus tuis: q; bus z docendis: z formandis prees: promissum: visuz est hac velut precursoria epistola te conuenire: simul vt date tibi fidei hoc: ceu pignus certissimū habeas tibi: simul vt te ante acte vna vite: ante actiq; tēporis cōmonefacerem: quū Aurelie iuris vtriusq; studijs incūberemus. Porro meministi (scio) quanti semper fecerim has Cesarei iuris institutiones: Justiniani principis iussu: atq; auctoritate: Triboniani vo viri: Suide greci scriptoris testimonio: doctissimi diligentia compositas aprissimoq; atq; vtilissimo ordine concinnatas: que q; bis: quas vides formis excusse prodire rursus in publicum gestiebant: circūferre nomen tuum: ac in ipso protinus vestibulo liminariq; pagina preferre velle videbātur. Accipe itaq; munusculum hoc nostrum: z promissum alterū: sed longe alterius (qō dicit) farine opus a nobis elucubratuz equo ato expeta. Vale.

¶ Ad iuuenem iurisprudentie candidatum hexastichon.

Cesarei quēcunq; iuuat prudentia iuris.
Cui noua: cuiue placent vltima iura magis.
Ediscas teneris legum fundamina in annis
Quis sine nil solidum condere quisq; potest.
Ediscas casusq; nouos: atq; addita nuper
Themata: que facili nunc tibi calle patent.

¶ Deo laus.

66022

Tabula alphabetica Rubricaꝝ institutionum

¶ Rubrice omnes per alphabetuꝫ posite ꝛ ad loca sua per ordinem remisse.

¶ De litera. A.


Adoptionibꝰ. fol'. 40.
Attiliano tutore. folio 61. columna. 4.
Auctoritate tutorum. vide folio. 64. col'. 2.
Ademptione legatoꝝ. folio. 11. colũ. 3.
Assignatione libertoꝝ. fo. 221. col. 3.
Acquisitione per arrogationem. vide folio. 226. columna. 3.
Actionibus. folio. 302. colũ. 1.

¶ De litera. B.

Bonoꝝ possessionibꝰ. fol'. 222. col'. 2.

¶ De litera. C.

Capitis diminutione. fol'. 57. col. 1.
Curatoribus. fol'. 68. colum. 3.
Codicillis. fol. 193. colũ. 3.

¶ De litera. D.

Donationibus. fol'. 117. col. 2.
Duobus reis stipulãdi. fol. 239. co. 3.
Diuisione stipulationũ. fol'. 242. co. 2

¶ De litera. E.

Excusationibus tutorum vel curatorum. vide fol'. 73. colũ. 3.
Exheredatione liberoꝝ. vide folio 139. columna. 3.
Eo cui libertatis causa bona: adjiciuntur. folio. 227. colũ. 3.
Emptione ꝛ venditione. fol'. 260. c. 2.
Exceptionibus. fol. 353. col. 3.

¶ De litera. F.

Fiduciaria tutela. fol. 60. colum. 3.
Fideicõmissarijs hereditatibus. vide folio. 185. columna. 1.
Fideiussoribus. fol. 245. col. 3.

¶ De litera. G.

Gradibus cognationum. vide folio 211. columna. 4.

¶ De litera. H.

His qui sui vel alieni iuris sunt. vide folio. 29. columna. 1.
Heredibus instituendis. vide folio 144. columna. 2.
Heredum qualitate ꝛ differentia. folio. 162. colum. 3.
Hereditatibus que ab intestato deferuntur. vide folio. 195. colũ. 2.
His per quos agere possumus. vide folio. 346. colum. 3.

¶ De litera. I.

Justitia ꝛ iure. folio. 7. colum. 3.
Jure naturali gentium ꝛ ciuili. vide folio. 10. columna. 1.
Jure personarum. folio. 17. col. 4.
Ingenuis. folio. 19. colum. 4.
Inofficioso testamento. fol'. 160. co. 1.
Inutilibus stipulationibus. vide folio. 244. colum. 1.
Injurijs. folio. 295. col. 3.
Interdictis. folio. 358. col. 2.

¶ De litera. L.

Libertinis. folio. 21. columna. 1.
Lege fusia caninia tollenda. fo. 28. c. 3.
Legitima tutela agnatoꝝ. vide folio. 55. colum. 2.
Legitima patronoꝝ tutela. vide folio. 59. colum. 3.
Legitima parentum tutela. vide folio. 60. colum. 2.
Legatis. folio. 166. colũ. 4.
Lege falcidia. folio. 182. col. 2.
Legitima agnatoꝝ successione. vide folio. 204. colum. 1.
Literarum obligatione. fol'. 257. c. 2.
Locatione ꝛ conductione. vide folio 265. columna. 2.
Lege aquilia. fol. 293. col. 1.

¶ De litera. M.

Militari testamento. fol. 134. co. 1.
Mandato. folio. 271. colũ. 1.

¶ De litera. N.

Nuptijs. fol. 33. col. 1.
Noxalibus actionibus. folio. 342. columna. 3.

Tabula alphabetica rubricarum institutionum.

¶ De litera. O.

Obligationibus. fol. 229. colum. 4.
Obligationibus ex consensu. fo. 259. columna. 2.
Obligationibus que ex quasi contractu nascuntur. fo. 284. colum. 1.
Obligationibus que ex delicto nascuntur. fo. 299. columna. 4.
Obligationibus que ex quasi maleficio nascuntur. fo. 275. columna. 1.
Obligationibus que ex quasi delicto nascuntur. fol. 284. col. 1.
Officio iudicis. fol. 367. col. 1.

¶ De litera. P.

Patria potestate. fol. 32. colū. 1.
Per quas personas nobis acquritur vide folio. 125. columna. 1.
Pupillari substitutione. 153. col. 2.
Per quas personas nobis obligatio acquritur. folio. 248. colū. 3.
Perpetuis z temporalibus actionib⁹ vide folio. 151. columna. 1.
Pena temere litigantiū. folio. 364. columna. 3.
Publicis iudicijs. vide fol. 370. c. 4.

¶ De litera. Q.

Quibus ex causis manumittere non licet. vide folio. 24. colum. 1.
Quibus modis ius patrie potesta. solvitur. vide folio. 45. colum. 3.
Qui testamēto tutores dari possint. vide folio. 53. colum. 2.
Quibus modis tutela finitur. vide folio. 66. columna. 3.
Quibus alienare licet vel non. vide folio. 121. columna. 2.
Quibus non est permissum facere testamentum. 137. colum. 2.
Quibus modis testamenta infirmentur. folio. 156. columna. 3.
Quibus modis re contrahitur obligatio. folio. 231. columna. 1.
Quibus modis tollitur obligatio. vide folio. 279. columna. 4.
Quod cum eo qui in aliena potestate est negocium gestum esse dicitur. vide folio. 338. columna. 1.

¶ De litera. R.

Rerum diuisione. fol. 84. colū. 1.
Rebus corporalib⁹ z incorporalib⁹. vide folio. 104. colum. 1.
Replicationibus. fol. 357. col. 2.

¶ De litera. S.

Satisdatione tutorum vel curatorum. vide folio. 70. colum. 4.
Suspectis tutoribus vel curatorib⁹. vide folio. 8. colum. 2.
Seruitutibus rusticorum predioru. vide folio. 104. colum. 3.
Singulis rebus per fideicōmiss. relictis. fol. 192. colum. 2.
Senatusconsulto tertulliano. vide folio. 207. colum. 1.
Senatusconsulto orficiano. fol. 209. columna. 2.
Successione cognatorum. vide folio 210. columna. 3.
Seruili cognatione. folio. 217. col. 1.
Successione libertor. fol. 218. col. 4.
Successiōibus sublatis. fo. 229. co. 1.
Stipulatione seruorum. fo. 241. co. 1.
Societate. folio. 268. col. 3.
Si quadrupes pauperiem fecisse dicatur. vide folio. 345. col. 1.
Satisdationibus. fol. 347. col. 3.

¶ De litera. T.

Tutelis. folio. 51. columna. 1.
Testamentis ordinādis. fo. 129. co. 1.

¶ De litera. V.

Usufructu. fol. 106. columna. 3.
Usu z habitatione. fol. 109. colū. 2.
Usucaptionibus z longi temporis prescriptione. vide folio. 110. colū. 4.
Vulgari substitutione. fol. 150. co. 3.
Verborum obligationibus. fol. 235. columna. 1.
Vi bonorum raptorum. vide folio 290. columna. 4.

¶ Finis tabule rubricarum.

AB hostib⁹ q̃z. fol. 62. co. 4
Abolita ē enī. fo. 114. c. 3.
Accessit deide. fo. 130. c. 1.
Actio autē. fol. 320. co. 4.
Actiōes āt de. fo. 314. c. 2.
Actionum autem. fol. 327. col. 3.
Ac prius inspiciamus. fol. 29. col. 3.
Actenus. folio.
Actenus ostendisset.
Actionum autem. fol. 327. col. 3.
Actiones autem.
Adeo autem aliquam. fol. 266. co. 4.
Ad certū tempus. fol. 54. col. 3.
Adipiscende pos. fol. 360. col. 3.
Adhuc autem ⁊ alios. fol. 223. col. 2.
Adoptio autem. folio. 41. col. 2.
Adoptio enim na. fol. 43. colū. 3.
Adoptiui liberi. fol. 142. colum. 3.
Ad legitimam. folio. 206. colum. 4.
Aduersus autem. fol. 117. col. 1.
Amonendi autem. folio. 50. colū. 1.
Admonendi tamen. fol. 202. colū. 1.
Affinitatis quoq̃. fol. 37. colū. 1.
Alia deinde. folio. 373. colum. 3.
Alia insuper. folio. 119. colum. 3.
Alia sane causa. folio. 103. colum. 4.
Alia sane causa est. fol. 93. col. 1.
Aliā ꝑo bono. posses. fol. 225. col. 2.
Aliena autem. folio. 271. colum. 4.
Alie autem donati. fol. 118. colū. 3.
Alie autem sunt. fol. 307. colū. 2.
Alieno veluti. folio. 346. colū. 4.
Alienus quoq̃. fol. 146. colū. 3.
Alienus seruus. fol. 145. colū. 4.
Alio autem. fol. 158. colum. 3.
Alioquin si adhuc. fol. 37. col. 3.
Alioquin q̃ ex. fol. 355. colū. 3.
Alioquin si eum. fol. 140. colū. 3.
Alioquin si intra. fol. 356. col. 2.
Aliquando autem. fol. 288. col. 1.
Aliquando etiam. fo. 114. col. 4.
Aliquando autem. fol. 39. col. 4.
Aliquando tamen neq̃.
Alq̃s quoq̃. folio. 113. colū. 4.
Alteri stipula. fol. 252. columna. 1.
Amotis quoq̃. fol. 218. colū. 2.
Ante heredis. folio. 180. col. 3.
An seruo here. fol. 179. colū. 4.
An seres
Appellamus autem. fol. 320. col. 1.
Appellamus.
Appellantur autem. fol. 355. col. 4.
Apium quoq̃. fol. 90. colū. 1.
Apud cathonem. fol. 45. colum. 2.
Aqueductus. fol. 105. col. 2.
At aduersus. fol. 365. colū. 3.
At ex contrario. fol. 123. colū. 4.
At hi qui eman. fol. 200. colū. 4.
At is qui vtendum. fol. 234. col. 1.
At insula. folio. 92. col. 3.
At qui patrono. fol. 61. col. 2.
At qui per femi. fol. 56. colum. 1.
Atrox iniuria. fol. 298. colū. 3.
At si is qui. fol. 99. colū. 1.
At si ita. fol. 237. colū. 2.
At siquis. fol. 101. colū. 2.
Bella etenim. folio. columna.
CApite tertio. fol. 296. c. 1.
Cecus autē. fol. 139. co. 2.
Ceruos q̃z q. fo. 90. col. 3.
Ceteri qui. fol. 163. co. 4.
Ceterꝝ dubiū. fol. 341. c. 2
Ceterum inter. fol. 205. col. 1.
Ceterum placuit. fol. 296. colū. 4.
Ceterum sciendum. fol. 346. col. 1.
Ceterum si genitalis. fol. 345. col. 4.
Ceterum si vt ple. fol. 135. colum. 4.
Certe autem rei. fol. 54. col. 3.
Certe illud constat. fol. 97. col. 2.
Ciuilia autem iu. fol. 88. col. 3.
Codicillos autez etiā. fol. 195. col. 2.
Codicillis autem he. fol. 194. col. 4.
Commodata autem.
Conceptum furtum. fol. 286. colū. 1.
Conditiones que. fol. 238. col. 4.
Conductor autem. fol. 268. colū. 1.
Cōem seruum. fol. 279. colū. 3.
Cōes sunt. fol. 243. col. 3.
Cōparate autē sunt. fol. 354. col. 1.
Cōpensationes quoq̃. fol. 337. col. 3.
Corporales res.
Corporales sunt que. fol. 104. col. 1.
Consequens est. fol. 81. colū. 3.
Constat autem. fol. 13. col. 3.
Cōstituit aūt. fol. 108. colū. 2.
Constat autem. fol. 13. colū. 3.
Contra autem creditori. fol. 122. co. 3.
Conuētiōales sunt que. fol. 243. c. 2.

Creditor quoqꝫ. fol. 234. col. 4.
Cui autem finitus. fol. 109. col. 1.
Cui similis. folio. 300. colum. 4.
Cũ autem ad ag. fol. 59. colũ. 1.
Cũ autem filius. fol. 199. col. 1.
Cum autem emptio. fol. 263. col. 3.
Cum autem is. fol. 46. col. 3.
Cum autem impub. fol. 42. col. 3.
Cum autẽ finitus. fol. 109.
Cum autem ratio. fol. 184. col. 3.
Cum autem empt.
Cum aũt ingenuus. fol. 20. col. 4.
Cũ autem in cõplu. fol. 52. col. 4.
Cũ autẽꝫ querit̃ quã. fol. 340. col. 4.
Cũ autẽ querit̃ an. fol. 199. col. 3.
Cum autem quia.
Cum ꝛ agnatos. fol. 60. col. 1.
Cum enim olim. fol. 182. col. 3.
Cum eo quoqꝫ que. fol. 337. col. 4.
Cum ergo certus. fol. 27. col. 2.
Cum erat in ciuile. fol. 78. col. 1.
Cum etiam eius. fol. 147. col. 1.
Cum ex aliena. fol. 93. col. 2.
Cum eo quoqꝫ qui cre.
Cum etiam. folio. 147. col. 1.
Cum filius filiaue.
Cum igitur plu. fol. 226. col. 1.
Cum in suo. fol. 96. col. 1.
Cum lege. fol. 15. col. 1.
Cum non est veri. fol. 25. col. 3.
Cumqꝫ antea sue. fol. 224. col. 4.
Cumqꝫ hoc deo. fol. 4. col. 3.
Cum quis sub. fol. 253. col. 4.
Cum satis absurdum. fol. 206. col. 4.
Cum satis fuerat. fol. 29. col. 1.
Cuius enim filiam. fol. 35. col. 4.
Cuius rescripti. fol. 31. col. 2.
Curare ãt debet. fol. 332. col. 3.
Cum ꝟo tuam. fol. 89. col. 2.
Datꝰ ãt tutor. fo. 79. c. 3.
Datũ ẽ ãt ius. f. 80. c. 4
Dant̃ ãt cura. f. 69. c. 1.
Dat̃ ãt hec. fo. 222. c. 1.
de ꝯstituta pe. f. 313. c. 4
d hr̃ditatibꝰ. f. 110. c. 4
De ordine ꝛ fol. 364. col. 2.
Dictum est autem. fol. 48. col. 3.
Defuncti autem. fol. 75. col. 1.
De his autem. fol. 127. col. 4.
De illa sane. fol. 269. col. 1.
Directa autem. fol. 193. col. 2.
Definunt autem. fol. 68. col. 2.
Diutina pos. fol. 116. col. 1.
Dñs noxali. fol. 343. col. 2.
Donationum autem. fol. 117. col. 3.
Duo pluresue. fo. 240. col. 1.
Duorum autem. fol. 36. col. 1.
Dum tamen a vil. fol. 85. col. 2.
Eadẽ oñone. fo. 159. c. 3
Eadẽ hec. fo. 201. co. 4.
eadẽ ĩtuẽtũt. f. 370. c. 1.
Eadẽ lege eliascen. folio. 26. columna. 3.
Eadem quidem.
Ea quoqꝫ res. fol. 170. col. 3.
Eas ꝟo excep. fol. 357. col. 2.
Ecce enim iusiuran. fol. 365. colũ. 2.
Ecce enim cum pa. fol. 226. col. 4.
Edibus deniqꝫ. fol. 175. col. 1.
Edicto diui mar. fol. 116. col. 3.
Ei qui tuo. fo. 247. col. 1.
Ei ꝟo qui alter. fol. 99. col. 4.
Ei ꝟo qui tuo.
Eius qui apud. fol. 139. col. 2.
Eius ꝟo mulie. fol. 35. col. 4.
Emancipatos lib. fol. 164. col. 1.
Emptio tam sub con. fol. 264. col. 4.
Eo amplius. fol. 109. col. 1.
Eo enim ipso. fol. 60. col. 1.
Eodem nume. fol. 104. col. 4.
Emancipati autem fol. 200. col. 3.
Emancipatos fol. 142. col. 2.
Emptio tam.
Eos etiam qui fol. 211. col. 1.
Eque si agat fol. 305. col. 3.
Eque si debitor fol. 354. col. 4.
Erat olim fol. 121. col. 1.
Erat ꝛ ex sena. fol. 229. col. 3.
Ergo si quidem fol. 188. col. 2.
Ergo siquis.
Ergo non omnes fol. 34. col. 3.
Error autem fol. 115. col. 3.
Est autem aliũ. fol. 91. col. 4.
Est autem casus fol. 145. col. 1.
Est autem ius.
Est autem prodita.
Est autem tutel. 51. col. 4.
Est etiam prohi. fol. 286. col. 1.

Est ꝛ aliud fol.120.col.1.
Est ꝛ inter fol.374.col.4.
Est libertas fol.17.col.3.
Et ad exemplum fol.118.col.4.
Et bellicos qui fol.3 col.2.
Et certa quedam fol.167.col.1.
Et conditionalis.
Et contra quoqꝫ fol.305.col.2.
Et constat eos fol.75.col.1.
Et constat vacantem fol.149.col.1.
Et conuenienter fol.110.col.1.
Et conuenienter fol.127.col.1.
Et cum hoc fol.111.col.3.
Et cum retro fol.119.col.1.
Et cum questum folio.183.col.1.
Et cum sacratiss. fol.3.col.4.
Et cum quibusdam fol.24.col.3.
Et cum super hoc fol.181.col.4.
Et cum vrore fol.110.col.1.
Et dedititios quidem fol.23.col.2.
Et ecce si in.
Et econtrario fol.148.col.1.
Et eorum vtilitati fol.114.col.3.
Et hec adeo vera fol.34.col.3.
Et his modis fol.112.col.1.
Et hi quidem quibus fol.228.col.1.
Et hoc tamen fol.296.col.3.
Et hoc intellige.
Et ideo constit.fol.111.col.4.
Et in summa fol.118.col.2.
Et inhumanum.folio.126.col.3.
Et in eo folio.141.colum.1.
Et inuentimus fol.121.col.1.
Et is quidem qui mu.fol.233.col.4
Et ita dixi marci.
Et lege antiqua fol.143.col.3.
Et libertas quidem.
Et mortuo eo fol.206.col.1.
Et non inelegante fol.16.col.3.
Et omnes libertos fol.22.col.4.
Et post multam fol.93.col.3.
Et plures fol.151.col.4
Et preterea fol.49.col.4.
Et primo loco suis fol.223.col.3.
Et quasdam do.fol.119.col.2.
Et quia prima fol.191.col.2.
Et quia sine fol.338.col.3.
Et quidem naturali fol.85.col.2.
Et quidem neqꝫ fol.50.col.4.
Et quidem quem fol.46.col.1.
Et quidem si fol.268.colum.4
Et qui potestate fol.75.col.4.
Et qui surdus.
Et quod in castris fol.136.col.2.
Et seruus qui fol.27.col.1.
Et er diuerso fol.149.colum.1.
Et si intra hoc fol.226.col.1.
Et si hereditas fol.368.col.3.
Et si in re fol.367.colum.4.
Et si plures sine fol.148.col.3.
Et si plures vti.fol.149.col.1.
Et sic creditori fol.155.col.1.
Et si hereditas fol.368.col.3.
Et si in rem fol.367.col.4.
Et si tales.
Et si vnum.fol.147.col.4.
Et tam filium fol.43.col.4.
Et tamen plures.
Et tunc er edi.fol.49.col.3.
Et vir rece.fol.110.col.1.
Et vnum hominem fol.147.col.1.
Et si er dis.fol.151.col.3.
Et erequitur fol.41.col.3.
Excepta sola fol.330.col.3.
Examen quoqꝫ fol.90.col.1.
Examen quoqꝫ.
Exceptiones autem fol.358.col.1.
Exceptis his fol.137.col.3.
Eum qui surdus fol.166.col.1.
Er conditionalis.fol.238.col.1.
Er diuerso.fol.97.col.1.
Er duobus fol.140.col.4.
Exemplo cete.fol.74.col.1.
Er eo autem folio.159.col.1.
Exhibitoria fol.359.col.4.
Er his itaqꝫ fol.118.col.1.
Er his ꝛ illud.
Er hoc tamen ca.fol.196.col.3.
Er hui⁹modi fol.140.col.1.
Er maleficijs fol.311.col.3.
Er non scripto fol.16.col.1.
Exposuimus fol.110.col.4.
Er quibusdam fol.177.col.4.
Er quibusdam ius fol.366.col.1.
Et quibus se.
Extraneis autem fol.164.col.4.
Extraneo suo fol.156.col.3.
Er huiusmodi.

Anos ꝺ̃s fl. 90. col. 1.
Femie ꝺ̃s. fo. 44. c. 4.
Fere igitur. fo. 88. c. 4
Flu. ꝛ ꝑce. f. 255. c. 3
Fideinſ. ñ. fo. 255. c. 3.
Fideiuſſorum.
Fideiuſſores. fol. 256. col. 2.
Filiusfamilias. fol. 47. col. 3.
Finitur autem vſufru. fo. 108. col. 3.
Flumina autem. fo. 85. col. 3.
Fratris ꝓo. fol. 35. col. 3.
Fructuarius ꝓo. fol. 128. col. 1.
Fuerat antea. fol. 328. col. 4.
Furioſi autem. fol. 138. col. 3.
Furioſi quoq; fol. 69. colum. 2.
Furioſus nul. fol. 248. col. 2.
Furioſus vel. fol. 54. col. 2.
Furti actio. fol. 290. col. 3.
Furti autem. folio. 289. col. 1.
Furtiue quoq; res. fol. 112. col. 3.
Furtorum autem. fol. 285. col. 3.
Furtum autem fit. fol. 286. col. 3.
Furtum autem vel.
Furtum enim eſt. fol. 284. col. 4.
Gallinarum. fol. 90. colum. 4.
Gradus cognationum.
Habent enim. fol. 147. c. 3.
Hactenus. fol. 128. col. 3.
Hactenꝰ ofidiſſe. f. 213. c. 2
Hec actio. fol. 299. col. 3.
Hec autez actio in his. folio. 345. columna. 3.
Hec autem omnia. fol. 365. col. 4.
Hec conſtitutio. fol. 229. col. 1.
Hec de ſeruitutibus. fo. 110. co. 3.
Hec exempli cauſa. fol. 355. col. 3.
De mortis cauſa. fol. 118. col. 1.
Hereditas plerūq; fol. 147. col. 2.
Heres ꝛ pure. fol. 149. col. 4.
Heres quoq; le. fo. 277. col. 1.
Hi quos manū. fol. 150. col. 3.
Hi enim qui. fo. 75. colum. 1.
Hi qui in. fol. 288. col. 3.
His quos. fol. 150. col 3.
Hi ꝓo qui in. fol. 46. col. 1.
His autem. folio. 295. col. 1.
His igitur generaliter. fol. 8. col. 3.
Hoc quoq; a nobis. fol. 126. col. 2.
Hoc amplius he. fo. 283. col. 3.
Hoc amplius interdum. fo. 103. col. 2.
Hoc etiam ad. fol. 205. col. 4.
Hoc loco folio. 211. col. 2.
Hoc quoq;.
Hoc reſcripto. fol. 229. col. 1.
Hodie tamen aliter. fo. 362. col. 2.
Hodie autem non. fo. 356. colū. 3.
Hominem qui pro.
Huic autem qui fo. 334. col. 3.
Huic proxima. fo. 179. col. 1.
Huius ſtudij. fol. 9. col. 3.
Hunc deſcendit
Idem ꝛ in. fol. 72. colū. 2.
Idē ꝛ in mill. fo. 78. col. 1.
Idem ꝛ in plur.
Idem ex contrario.
Ideo autez vi. fo. 60. col. 2.
Ideo autem he. fo. 106. colum. 1.
Ideo autem iſtis. fo. 259. col. 4.
Ideo autem muros. fo. 88. col. 1.
Ideo autem ſeruitu.
Ideo autem plus. fo. 334. col. 1.
Ideo autem eſt.
Ideo cognoſce. fo. 31. col. 4.
Idem iuris eſt de eo. fo. 276. col. 4.
Idem iuris eſt. fo. 25. colum. 3.
Idem iuris eſt ſi. fo. 244. col. 4.
Idē iuris eſt ſiquis. fo. 354. col. 2.
Idem placet ꝛ fo. 127. colū. 4.
Idem reſcripſerunt. fo. 79. col. 4.
Ideo nos meditā. fo. 28. col. 2.
Id priuilegium. fo. 135. col. 3.
Idemq; erit. fol. 149. col. 2.
Idq; eo maxime. fo. 365. col. 1.
Ideoq; eo ma.
Ideoq; ſi mulier. fo. 141. col. 1.
Ideoq; ſic appel. fo. 162. col 4.
Ideoq; ſi anſe. fol. 90. col. 4.
Ideoq; ſi mu. fo. 123. col. 3.
Ideoq; ſi debi. fo. 124. col. 1.
Ideoq; ſtatui. fo. 126. col. 3.
Ideoq; ſi nora. fo. 367. col. 3.
Igitur cum quis. fo. 275. colum. 2.
Igitur in pupil. fol. 154. col. 3.
Igitur liberi. fo. 125. colum. 3.
Igitur poſt lib. folio. 6. col. 1.
Idq;.
Idq; le. iu. fol. 142. colum. 1.
Igitur quartam. fol. 162. col. 4.

Illis autem. fol. 134. col. 4.
Illud aut scire. fol. 50. col. 3.
Illud certum est. fol. 38. col. 2.
Illud expedit. fol. 269. col. 3.
Illud in summa. fol. 342. col. 2.
Illud non ex. fol. 295. col. 3.
Illud proprie seruatur. fol. 342. col. 1.
Illud proprium. fol. 44. col. 4.
Illud quesitum. fol. 89.
Illud quoq3. fol. 272. col. 4.
Immo vlterius. folio. 333. col. 4.
Inuito vlterius. folio.
Imperatoris auto. fol. 41. col. 2.
Imperatores se. fol. 158. col. 2.
Imperio magistratus. fol. 41. col. 3.
Impetus quoq3. fol. 29. col. 4.
Impossibilis. folio. 150. col. 1.
Impuberes autem. folio. 64. co. 2.
Impuberes non. folio. 81. col. 4.
In alienum locum. folio. 87. col. 4.
In bone fidei tu. folio. 330. colūna. 1.
In certis autem. folio. 178. col. 1.
In certis ꝑo. folio. 177. columna. 3.
Incorporales autem. folio. 104. co. 2.
In duplum agimus. folio. 324. col. 3.
In extraneis. folio. 164. columna. 1.
In fraudem autem. folio. 25. col. 4.
In hac re. folio. 235. columna. 4.
In his aūt alalibus. folio. 90. col. 3.
In his autem ca. fol. 301. col. 4.
In his enim. folio. 332. columna. 2.
In his quoq3 act. folio.
In omnibus. folio. 255. col. 1.
Intmicitie quas. folio. 77. col. 2.
Inturia autem cum. folio. 296. col. 1.
Inturia autem occi. folio. 293. col. 4.
In omnibus. folio.
In pecudum. folio. 100. col. 3.
In personam. folio. 313. col. 1.
In petēda aūt bona. fol. 226. col. 2.
In potestate itaq3. fol. 29. col 4.
In plurimis autem. folio. 44. col. 2.
In primis hoc. folio. 228. col. 3.
In primis igitur. fol. 186. col. 3.
In quibus b:euiter. fol. 6. col. 3.
In quibus tribus. folio. 323. col. 3.
In seruorum conditi. fol. 19. col. 3.
In summa sciendum est. f. 274. co. 3.
In stipulationibus. fol. 257. col. 1.
Insula que in ma. fol. 92. col. 2.
Insula que. folio. 92. col. 2.
In summa si est mā. folio.
In summa sciendum est. fol. 290. co. 2.
In summa sciendum est de. f. 299. c. 1.
Is qui exequitur. fol. 273. col. 1.
Is quoq3 cui. fol. 232. col. 4.
Is quoq3 cui non. folio.
Is vero ad. folio. 100. col. 1.
Interdum autem. folio. 69. col. 4.
Interdum aūt ī. fol. 198. col. 2.
Interdictum quoq3. fol. 288. col. 1.
Interdum etiam libe. fol. 287. col. 4.
Interdum etiam fine. fol. 102. col. 4.
Interdum quoq3. fol. 288. col. 1.
Inter eas enim. fol. 34. col. 3.
Interdictum quoq3 ꝙ. fol. 360. col. 4.
Inter eas quoq3 vide folio. 35. col. 1.
Inter pignus. folio. 312. col. 3.
Inter rusticorum. fol. 105 col. 3.
Inter venditorem. fol. 116. col. 2.
Intestatorum. fol. 196. col. 2.
In testibus autem. fol. 132. col. 1.
Introduxit ꝛ folio. 339. columna. 3.
Is ergo milles. fol. 135. col. 3.
Ita autem stī. folio. 251. col. 2.
Ita demum. folio. 197. col. 2.
Ita etenim res. folio. 126. col. 4.
Itaq3 amitte tue. folio.
Introduxit ꝛ al. fol. 339. col. 3.
Itaq3 bi qui. fol. 39. col. 1.
Itaq3 si filius. fol. 52. col. 3.
Itaq3 si moriente. fol. 46. col. 1.
Itaq3 si pecu. fol. 108. col. 2.
Itaq3 si quid aut. fol. 137. col. 3.
Itaq3 si quis. fol. 294. col. 1.
Itaq3 stipē. folio. 101. col. 4.
Itaq3 tunc intelli. fol. 26. col. 1.
Ita tamen hī. folio. 61. col. 3.
Item actio de eo folio. 326. col. 4.
Item actoris. folio. 365. col. 4.
Item aduersus eum. fol.
Item amittam. folio. 36. col. 2.
Item contra licet fol. 245. col. 2.
Item diuus marcus. folio. 75. col. 1.
Item ea que ex. fol. 91. col. 1.
Ité ea que ex alalibus. fol. 91. col. 3.
Item exercitor. fol. 301. col. 3.
Item extraneus. fol. 165. col. 2.

Item finitur tutela. fol. 67. col. 3.
Item finitur vsufru. fol. 109. col. 1.
Item furtosi. fol. 138. col. 3.
Item in his. fol. 260. col. 1.
Item inutilis. fol. 248. col. 1.
Item inutil ad. fol. 69. col. 1.
Item is ad quem. folio. 110. col. 1.
Item is cui quis. fol. 279. col. 2.
Item is cui res. fol. 233. col. 4.
Item is qui edium. fol. 109. col. 4.
Item is er. fol. 300. col. 3.
Item in is contra. fol. 260. col. 1.
Item is qui. fol. 77. col. 3.
Item lapilli. fol. 91. col. 2.
Item ler cornelia, de fal. fol. 373. c. 4.
Item cornelia de fica. fol. 372. co. 4.
Item ler iulia de vi pub. fol. 374. c. 1.
Item ler iul. pecu. fol. 374. col. 3.
Item ler iul. fol. 372. col. 2.
Item liberis. fol. 110. col. 1.
Item loco tuto. fol. 70. col. 1.
Item maior. 12. fol. 77. col. 4.
Item mirta est. folio.
Item nec materterā. fol. 36. col. 2.
Item nemo. fol. 253. col. 2.
Item nepotes. fol. 74. col. 3.
Item non aliter. fol. 42. col. 4.
Item per acceptilationē. fol. 280. c. 4.
Item per alienos. folio. 128. co. 2.
Item per liberos. folio. 279. col. 2.
Item pretium. folio. 292. col. 4.
Item prodigus vide fol. 138. col. 4.
Item ꝓpter aduer. vide fol. 77. col. 1.
Item propter litem. fol. 76. col. 1.
Item quæritur. folio. 267. col. 4.
Item qui reipub. fol. 75. col. 2.
Item rome. folio. 78. col. 2.
Item seruiana. 2 folio. 312. col. 1.
Item si adhuc in. folio. 273. col. 4.
Item si adhuc putat. folio. 37. col. 3.
Item si adhuc soc. folio. 37. col. 4.
Item si alicuius. folio. 270. col. 2.
Item si de dote. folio. 336. col. 4.
Item si fullo. folio. 289. col. 1.
Item si inter. folio. 276. col. 3.
Item si in iudicio. folio. 355. col. 2.
Item si is ad. folio. 113. col. 4.
Item si putator. folio. 294. col. 2.
Item si ꝓpter inimicitias. fol. 77. c. 1.
Item si quis er. folio. 70. col. 2.
Item si quis in. folio. 310. col. 4.
Item si quis ita. folio. 251. col. 1.
Item si quis mer. folio. 103. col. 2.
Item si quis postu. fol. 315. col. 1.
Item si quis postulāte. fol. 315. col. 1.
Item si reus. folio.
Item si testamento. folio. 70. col. 1.
Item seruiana. folio. 312. col. 1.
Item surdus. folio. 139. col. 1.
Item tria onera. folio. 76. col. 2.
Item verborum. folio. 249. col. 3.
Item vetustas. folio. 203. col. 1.
Item vobis. folio. 126. col. 4.
Iudiciales sunt. folio.
Ius autem accres. folio. 140. 2.
Ius autem ciuile. folio. 11. col. 1.
Iure enim ho. folio. 130. col. 3.
Iuris precepta. folio. 9. col. 2.
Iuris prudentia. folio. 8. col. 2.
Ius autem gentium. folio. 12. col. 3.
Ius autem potestatis. folio. 32. col. 3.
Iust e autem manu. folio. 26. col. 3.
Latinos autem. folio. 23. columna. 3.
Legari autē. fol. 177. co. 3.
Legatarijs autē. folio. 132. columna. 4.
Legatum itaqꝫ. folio. 166. col. 3.
Ler est. folio. 14. col. 2.
Libertus autem si. folio. 61. col. 3.
Liberis autem. folio. 155. col. 4.
Libertas quoqꝫ in. folio. 192. col. 4.
Libertas quoqꝫ ser. folio. 177. col. 4.
Libertinorum autem. fol. 22. col. 4.
Liberum. fol. 295. col. 4.
Libertus quoqꝫ si. fol. 83. col. 3.
Licet autem dño. fol. 24. col. 3.
Licet autem in lo. fol. 43. col. 3.
Licet autem vulgo. fol. 209. col. 2.
Licet enim to. fol. 132. col. 3.
Licet enim vna. folio.
Litere quoqꝫ. fol. 98. col. 2.
Litorum quoqꝫ. fol. 86. col. 1.
Loca etiam. fol. 238. col. 3.
Loca sacra. fol. 265. col. 1.
Loco plus petitur. folio.
Locus autem in quo. fol. 87. col. 2.
Longe magis. fol. 179. col. 2.

Mandatis. fol.271.c.3.
Mãdatũ z i.f.274.c.3.
Mãdatũ nõ. f.274.c.2
Manet ãt. fo.269.c.4.
Manifestus fur. folio.
Mãumissio ãt. f.21.c.3.
Maritũ tamen. fol.37.col.4.
Masculi quidem. fol.33.col.4.
Masculo igitur. fol.156.col.2.
Masculos vero. fol.141.col.2.
Mater vel auus. fol.144.col.1.
Maxima capitis. fol.57.col.4.
Militia enim. fol.47.col.4.
Minima capitis dimi. fol.58.col.2.
Minor capitis. folio.
Minorem natu. fol.43.col.3.
Minor siue media. fol.58.col.1.
Minus ergo. fol.201.col.2.
Modo videamus. fol.84.col.4.
Mortis causa do. fol.117.col.3.
Mortuo autem fi. fol.227.col.2.
Mortuo conduc. fol.268.col.2.
Multis aliis. fol.220.col.4.
Multis autem mo. fol.21.col.4.
Multis modis ad. fol.23.col.4.
Multum autem. fol.259.col.2.
Multum negz. folio.
Multum negz sti. fol.248.col.1.
Magistratio furis. fol.

Nam antonius. folio.31. columna.1.
Nam apud omnes. fol. 29.columna.4.
Nã grãdã. fo.34.col.3.
Nã cedẽdo. fo.109.c.2.
Nam cum pru. fol.118.col.1.
Nam constat. fol.38.col.2.
Nam conceptũ in. fol.285.col.3.
Nam z apes. fol.90.col.3.
Nam z ita. fol.269.col.2.
Nam z legatorum. fol.128.col.3.
Nam z mutuo. fol.139.col.1.
Nam furtiuarum. fol.112.col.4.
Nam ex his. fol.51.col.3.
Nam hereẽdes. fol.108.col.col.2.
Nam moribus. fol.153.col.4.
Nam mortuo patre. fol.46.col.1.
Nam nec anni. fol.75.col.3.
Nam nec pi. fol.39.col.2.
Nam perinde el. folio.
Nam qui sciẽs. fol.113.col.2.
Nanz agit. fol.304.col.3.
Nam q̃uis. fol.134.col.3.
Nanz placuit. fol.64.col.3.
Nam quod quisq3. fol.11.col.1.
Nanz si cui. fol.307.col.4.
Nam si heres. fol.113.col.3.
Nam si matrimia. folio.
Nam si pater. fol.60.col.4.
Nam si quis. fol.60.col.3.
Nam vt emptio. fol.265.col.3.
Nam vsu exigente. fol.12.col.3.
Naturalẽ autem. fol.89.col.3.
Nec ad rem. fol.104.col.2.
Nec alius. fol.193.col.2.
Nec enim quod. fol.319.col.3.
Necessarius he. fol.162.col.4.
Nec interest feras. fol.89.col.1.
Nec interest an testõ. fol.122.col.1.
Nec interest primus. fol.148.col.4.
Necessariꝰ ho. fol.163.col.3.
Nec enim vniq3. fol.269.col.1.
Nec longe vide. fol.103.co.4.
Nec non eos quos. fol.196.col.4.
Nec non is qui. fol.40.col.1.
Nec vllorum. fol.125.col.4.
Nec vlli alij. fol.109.col.4.
Nec vllorum. fol.135.col.4.
Ne iniuria defunctus. fol.25.col.2.
Nemo igitur ad. fol.85.col.2.
Nepotibus tamen. fol.52.col.3.
Neq3 autem. fol.73.col.2.
Neq3 enim idem. fol.148.col.1.
Neq3 tamen. fol.65.col.1.
Ne tamen in. folio.
Nihil aũt inter testa. fol.133.col.2.
Nihil aũt inter vtrũ. ait. fol.190.c.2.
Nihil autem interest. fol.102.col.2.
Nihil autem interest. fol.133.col.2.
Nominatim autem. fol.140.col.3.
Nomina autem lib. fol.160.col.3.
Non autem omnes. fol.352.col.2.
Non esse autem. fol.77.col.2.
Non solum autẽ ber. fol.153.col.2.
Non solum autẽ to. fol.199.co.2.
Non solum autem pio. folio.
Non solum reo. fol.239.col.1.
Non solũ autem testa. fol.168.col.3.

Non tamen omnibus. fol. 204. col. 3.
Non tamen per. folio. 159. col. 1.
Non tm̄. folio. 194. col. 3.
Non vtiq; semper. fol. 147. col. 4.
Nos autem. fol. 63. col. 4.
Nos vero. folio.
Nostra autem consti. fo. 167. col. 2.
Nostra autem diui. fol. 117. col. 1.
Nostra autem ma. fol. 67. col. 3.
Nostra autem proui. fol. 49. col. 2.
Nostra vero. fol. 143. col. 2.
Nouissime autem. fol. 83. col. 3.
Nouissime sciendum. fol. 115. col. 3.
Nullius autem. fol. 86. col. 4.
Nunc admonendi. fol. 123. col. 2.
Nuptie autem. fol. 32. col. 1.
Nouus autem alueus. fol. 92. col. 4.
Ob hoiem vero fol. 301. c. 1.
Oblatū furtū. fol. 286. c. 1.
Oliz autem actionū. folio.
Omne aūt ius. fol. 17. c. 2.
Omni aūt actioni. fol.
Omnes autem. fol. 324. col. 2.
Omnis autē noxalis. fol. 343. col. 4.
Omnis stipulatio. fol. 236. col. 3.
Omnes vero populi. fo. 3. col. 4.
Omnium autem acti. fol. 230. col. 3.
Omnium autem. fol. 366. col. 3.
Omnium autem actio. fol. 304. col. 1.
Ope ⁊ consilio. folio
Optionis le. fol. 176. col. 4.
Ostendimus. folio. 81. col. 1.
Pari ratione. fol. 46. co. 4.
Paratus ꝟo ancil. fol.
Partib⁹ aūt. fol. 148. c. 3.
Pater necnō. fo. 131. co. 4.
Patitur autē. fol. 296. c. 3.
Pauonum quoq;. fol. 90. col. 3.
Peculium autem. fol. 175. col. 4.
Pena autem. fol. 297. col. 4.
Penales quoq;. fol. 315. col. 1.
Pene quoq;. fol. 181. col. 4.
Pene seruus. fol. 47. col. 2.
Per adoptionem. folio.
Perficiuntur autem. fol. 118. col. 4.
Permissum est itaq;. fol. 52. col. 3.
Penales autem act. fol.
Perpetue ⁊ perempto. fol. 355. col. 4.
Per traditionem. fol. 101. col. 3.
Placebat. folio. 206. col. 3.
Placuit tamen. fol. 286. col. 4.
Plane ad stercorandū. fol. 110. col. 2.
Plane de testa. fol. 135. col. 3.
Plane ex his. fol. 15. col. 2.
Plane odio. fol. 319. col. 3.
Plane qui alie. fol. 89. col. 1.
Plane si de. fol. 321. col. 2.
Plane si longiori. fol. 92. col. 1.
Plane solutio. fol. 246. col. 2.
Plebs autem. fol. 14. col. 3.
Plebiscitum. fol. 14. col. 2.
Plerūq; propter. fol. 74. col. 1.
Plus autem. fol. 333. col. 3.
Post missionem. fol. 136. col. 1.
Possidere autem. fol. 362. col. 3.
Post mortem quoq;. fol. 180. col. 4.
Post mortē suā. vide fol. 250. col. 3.
Possunt autem. fol. 130. col. 4.
Post qd̄. fol. 188. col. 1.
Postea diuus primus. fol. 186. col. 1.
Postea ꝟo ex edicto. fol. 130. col. 2.
Postea vero sub. folio.
Postea vero lege. fol. 219. col. 3.
Posthumi quoq;. fol. 141. col. 1.
Posthumo quoq;. fol. 178. col. 2.
Posthumorū autē. fol. 141. col. 3.
Posthumus autem. fol. 178. col. 4.
Posteriore quoq;. folio. 157. col. 3.
Potest autem. fol. 192. col. 3.
Potest etiam in fol. 106. col. 1.
Pretium autem. fol. 262. col. 1.
Prediorū vrbanorū. fol. 105. col. 3.
Preteruntur autem. fol. 208. col. 1.
Preiudiciales ac. fol. 317. col. 3.
Preterea debitor si. fol. 354. col. 3.
Preterea etiam. fol. 356. col. 4.
Preterea eman. fol. 49. col. 1.
Preterea ⁊ his. fol. 234. col. 2.
Preterea in testatus. folio. 191. c. 1.
Preterea introduc. fol. 340. col. 1.
Preterea inutilis. fol. 247. col. 3.
Preterea lege hosti. folio.
Preterea nouatione. fol. 282. col. 1.
Preterea quasdam. fol. 331. col. 2.
Preterea cui ad. folio.
Preterea qui ad. fol. 68. col. 2.
Preterea qd̄ per. fol. 91. col. 3.
Preterea sicut. fol. 266. col. 1.

Preterea si medicus. fol.294.col.3.
Preterea si qui ge. folio.
Preterea testamentum. fol.138.col.2.
Preterea pena. fol.286.col.2.
Preter hos igitur. fol.138.col.1.
Pretorias autem. folio.
Pretorie sunt. fol.243.col.1.
Pretorium quoq3. fol.15.col.3.
Prenalutisse tamen. fol.25.col.4.
Procurator neq3. fol.347.col.2.
Primo gradu. fol.212.col.2.
Prius est vt de. fol.231.col.1.
Pro derelicto autem. fol.103.col.3.
Prodesse autem. fol.219.col.2.
Pro herede. fol.423.col.2.
Prohibitoria. fol.359.col.2.
Pro hoc tamen. folio.163.col.1.
Proponebant. fol.15.col.3.
Pro possessore. fol.360.col.4.
Proprios autem olim. fol.144.co.3.
Proprius autem. fol.54.col.2.
Proprius autem ser. fol.144.col.4.
Possidere autem. folio.
Prorimus autem. folio.206.col.2.
Pubertatem. folio.67.col.1.
Publicatione. folio.270.col.2.
Publica autem. fol.371.col.3.
Publica autem iudi. fol.372.col.1.
Publicorū iudi. fol.371.col.3.
Publicum ius. fol.9.col.3.
Pupillus omne. fol.248.col.3.

Ua cōstitutione. f.78. co.1.
Qua & cā postea. f.219.c.2
Qua de causa. fol.103.c.4.
Quadruplicant.
Quadrupli aūt. f.326.c.1.

Qualis est. fol.323.col.2.
Quá formá nō. fol.350.col.4.
Quam quasi. fol.28.col.4.
Quantitas autem. fol.185.col.3.
Qua ratione autem. fol.98.col.1.
Qua ratione er. fol.154.col.1.
Quare in primis. fol.212.col.1.
Quas ex omnibus. fol.6.col.4.
Que autem in fol.224.col.3.
Quecūq3 dirimus. fol.155.col.3.
Quedā actiones. folio.323.col.2.
Quedā enim natura. fol.84.col.4.
Que de fullone. fol.289.col.3.
Que dirimus. fol.341.col.4.
Que p ipsa. fol.59.col.4.
Que sortiori. fol.56.col.2.
Que omnia aper. fol.350.col.4.
Que quidem eam. fol.73.col.1.
Queri solet. fol.95.col.2.
Quia duas. fol.37.col.3.
Quia eadem. fol.37.col.3.
Quia hi qui. fol.48.col.3.
Quia plerūq3 fol.60.col.2.
Quia non sunt. fol.85.col.2.
Quia tamen. fol.292.col.1.
Quia vterq3. fol.37.col.1.
Quia autem exercito.
Qui autem excusa. folio.78.col.4.
Quia autem ex fide. folio.193.col.2.
Qui autem prohibi. folio.39.col.3.
Qui autem vult. fol.78.col.2.
Quibus autem di. folio.58.col.3.
Quibus cōmune. fol.196.col.3.
Quibus constitu. fol.73.col.1.
Quid enim si. fol.130.col.4.
Quicquid autem. fol.89.col.2.
Quid autem dictum. folio.
Quid ergo. folio.136.col.2.
Quid si patronus. fol.81.col.2.
Quid igitur er. fol.32.col.3.
Qui hoc anno. fol.254.col.1.
Quinimo ꝛ. folio.135.col.4.
Quippe cum reo. fol.113.col.4.
Qui pro usu. folio.268.col.2.
Qui sabinus. folio.
Quis enim patiatur. folio.48.col.1.
Quod si post. fol.50.col.4.
Qui tamen er si. folio.32.col.4.
Qui tutelam. folio.79.col.3.
Quodcūq3 ergo. fol.15.col.1.
Quod ad feminas. folio.205.col.1.
Quod autem ad. folio.114.col.2.
Quod autem dictū est sur. fol.113.c.1.
Quod autē dictū est. fol.58.col.4.
Quod autem dirimus. folio.
Quod autem er al. fol.126.col.1.
Quod autem ler. fol.56.col.2.
Quod autem non. fol.292.col.3.
Quodcunq3. folio.
Quod ꝛ alius. folio.40.col.2.
Quod ꝛ ipsum. folio.37.col.3.
Quod enim ante. fol.89.col.1.

Quod enim placuit. fol. 127. col. 4.
Quod ideo. fol. 201. col. 1.
Quod genus. fol. 306. col. 2.
Quod ita. fol. 37. col. 2.
Quod nobis inhu. fol. 125. col. 4.
Quod non erat. fol. 28. col. 1.
Quod non per innoua. fol. 144. c. 4.
Quod nostra constitu. fol. 25. col. 3.
Quod nostra constit. fol. 116. col. 1.
Quod quidem ius. fol. 137. col. 3.
Quod si seruus. fol. 242. col. 1.
Quod si alteri. fol. 92. col. 3.
Quod si aliqua. fol. 92. col. 3.
Quod si fortui. fol. 95. col. 1.
Quod si aliqua ex. fol. 96. col. 3.
Quod si effecturum. fol. 245. col. 4.
Quod si frumentum. fol. 95. col. 2.
Quod si fuerit. fol. 264. col. 2.
Quod si casu. fol. 95. col. 2.
Quod si ille. fol. 116. col. 1.
Quod si ma. fol. 124. col. 2.
Quod si naturali. fol. 92. col. 4.
Quod si nemo. fol. 72. col. 4.
Quod si partim. fol. 94. col. 1.
Quod si post. fol. 92. col. 4.
Quod si quis. fol. 247. col. 1.
Quod si tutor. fol. 70. col. 2.
Quod si vis. folio.
Quod si vtuo. folio.
Quod turpi. fol. 253. col. 3.
Quod ꝙ per eū. fol. 130. col. 2.
Quo genere. fol. 281. col. 1.
Quoniam filius. fol. 61. col. 2.
Quoquo enim modo. fo. 134. co. 3.
Quorum vis. fol. 362. col. 1.
Quorum vtranq3. fol. 3. col. 1.
Quos autem. fol. 223. col. 1.
Quottens plures. fol. 251. col. 4.

Recte quoq3. fol. 27⁷. col. 3.
Recuperā pos. fol. 363. c. 2.
Rei pſequēde. fol. 320. c. 4.
Relegati aūt. fol. 47. c. 1.
Religiosum locum. folio 87. columna. 2.
Repetitis itaq3. fol. 218. col. 1.
Res fisci. fol. 115. columna. 1.
Responsa prudentum. fol. 15. col. 4.
Restituta autem. fol. 186. col. 4.
Restitutoria. fol. 359. col. 3.
Rethiende pos. fol. 361. col. 2.
Re veluti si. fol. 333. col. 3.
Riparum quoq3. fol. 85. col. 4.
Romani enim a ro.
Rursus earum. fol. 29. col. 3.
Rursus er diuersi. fol. 309. col. 1.
Rursus interdum vide folio.

Sacre res. fol. 87. col. 1.
Sacrum etenim. folio. 125. columna. 4.
Sancte quoq3 res. folio. 87. col. 4.
Sane. n. iter. f. 35. co. 2.
Sane in hac. fol. 292. col. 3
Sane quedam. folio.
Sane vno. fol. 306. col. 3.
Sed adoptiui. fol. 74. col. 3.
Sed hactenus hoc. fol. 136. col. 1.
Sed agnationis. fol. 56. col. 3.
Sed aliquando. fol. 12. col. 3.
Sed anteq3. fol. 82. col. 1.
Sciendum autez est hu. fol. 209. c. 4.
Sciēdū autē est vide. fol. 72. col. 3.
Sciendum est tamē q. fol. 119. col. 3.
Sciendū est tamē. vi. fol 165. col. 1.
Sciendū autē vide. fol. 137. col. 1.
Scriptū autem ius. fol. 14. col. 1.
Sed cum aliquis vide. fol. 131. col. 3.
Sed cum antea. fol. 208. col. 3.
Sed cum factum. fol. 241. col. 3.
Sed cum hoc idem. folio.
Sed cum libertas. fol. 28. col. 1.
Sed cum multas. fol. 229. col. 1.
Sed cum paulatim. fol. 130. col. 3.
Sed cum pessimū. fol. 121. col. 1.
Sed curator te. fol. 69. col. 1.
Sed dediticiorum. fol. 23. col. 1.
Sed de publi. fol. 375. col. 3.
Sed ea omnia. fol. 202. col. 2.
Sed eas quidem. fol. 224. col. 3.
Sed emancipatio. fol. 49. col. 2.
Sed ꝛ capitis. fol. 67. col. 4.
Sed ꝛ filie. fol. 208. col. 1.
Sed ꝛ illud vtri. fol. 44. col. 3.
Sed ꝛ instri. fol. 330. col. 2.
Sed ꝛ lex. fol. 298. col. 2.
Sed ꝛ legis. folio.
Sed ꝛ maior. fol. 31. col. 1.
Sed ꝛ mente captus. folio.

Sed ꝛ pecunie. folio.
Sed ꝛ plebiscita. fol. 14. col. 3.
Sed ꝛ propter. fol. 76. col. 2.
Sed ꝛ qđ principi. fol. 15. col. 1.
Sed ꝛ seruus. folio.
Sed ꝛ si credat. fol. 287. col. 1.
Sed ꝛ si decedens. fol. 42. col. 4.
Sed ꝛ si diuerse. fol. 95. col. 1.
Sed ꝛ si emancī. fi. fol. 53. col. 2.
Sed ꝛ si in testamento. fol. 62. col. 3.
Sed etsi tu emancī. fol. 35. col. 3.
Sed etsi pater. fol. 50. col. 2.
Sed ꝛ si pecozum. fol. 110. col. 2.
Sed ꝛ si quis ante. fol. 136. col. 3.
Sed ꝛ si quis cum pa. fol. 337. col. 2.
Sed ꝛ si quis ex fol. 20. col. 2.
Sed ꝛ si quis prore. fol. 158. col. 1.
Sed ꝛ si rem. folio.
Sed ꝛ vsqꝫ folio.
Sed ꝛ tale. folio.
Sed ꝛ veteres. fol. 344. col. 3.
Sed ꝛ vnum. fol. 133. col. 3.
Sed ex constitu. fol. 167. col. 1.
Sed ex cõstitutione. fol. 47. col. 4.
Sed ex diuerso pio. fol. 227. col. 3.
Sed ex diuerso pu. fol. 124. col. 4.
Sed ex his. fol. 61. col. 4.
Sed femininī. fol. 141. col. 2.
Sed id quod ante. fol. 138. col. 4.
Sed furti quidem. fol. 326. col. 2.
Sed actenus. fol. 136. col. 1.
Sed hec quidem de. fol. 133. col. 4.
Sed hec de his. fol. 221. col. 2.
Sed hec ita. fol. 161. col. 2.
Sed he turis. folio.
Sed hec quidem antea. fol. 335. c. 2.
Sed hec quidem vetu. fol. 143. col. 2.
Sed hec quidē de testa. fol. 133. col. 4.
Sed his omnibus. fol. 136. col. 4.
Sed hoc distinctionem. fol. 46. col. 1.
Sed hoc etiam. fol. 124. col. 1.
Sed hoc forsitan. fol. 122. col. 3.
Sed hoc ture. fol. 63. col. 2.
Sed hoc tempore. fol. 30. col. 3.
Sed hoc non est. fol. 71. col. 1.
Sed hodie hec aliter. fol. 348. col. 3.
Sed is apud. fol. 290. col. 2.
Sed illa quidem. fol. 130. col. 2.
Sed id quod. fol.
Sed interdicto. fol. 362. col. 1.
Sed iste actiones. fol. 331. col. 4.
Sed iste quidem. fol. 307. col. 1.
Sed ius quidem. fol. 11. colū. 4.
Sed naturalia. fol. 16. col. 4.
Sed nc credi. fol. 122. col. 4.
Sed nec huiusmodi. fol. 178. col. 3.
Sed nec magis. fol. 95. col. 3.
Sed nec neprem. fol. 35. col. 4.
Sed nec nominatī im. fol. 140. col. 3.
Sed nedum. folio.
Sed neqꝫ heres. fol. 132. col.
Sed nihil. antiquī. folio.
Sed non ita. fol. 140. col. 2.
Sed non ne primis. fol. 168. col. 1.
Sed non vsqꝫ. fol. 167. col. 4.
Sed nos constitu. fol. 208. col. 2.
Sed nos nihil. folio.
Sed nostra beniuo. fol. 165. col. 1.
Sed nostra constitu. fol. 219. col. 4.
Sed olim. fol. 166. col. 2.
Sed papinianus. fol. 115. col. 1.
Sed pena qui. fol. 298. col. 1.
Sed posteriorem. fol. 88. col. 4.
Sed primus qui. fol. 120. col. 1.
Sed predicta. fol. 130. col. 2.
Sed pupilli. fol. 68. col. 1.
Sed proprietas. fol. 86. col. 1.
Sed quod dum. fol. 139. col. 2.
Sed qui filium. fol. 140. col. 1.
Sed quemadmodū. fol. 208. col. 4.
Sed quia heredes. fol. 187. col. 3.
Sed quia in ciui. folio.
Sed quia stipulatio. fol. 189. col. 2.
Sed si quis tutor. fol. 83. col. 1.
Sed ꝛ quod principi. fol. 15. co. 1.
Sed si a tytio. fol. 98. col. 3.
Sed si cui. fol. 110. col. 2.
Sed si econtra. fol. 161. col. 3.
Sed si ex indulgentia. fol. 46. col. 4.
Sed si ex testamento. fol. 71. col. 3.
Sed si filius eius. folio. 141. col. 4.
Sed si fillussa. fol. 132. col. 1.
Sed si gregis. fol. 100. col. 4.
Sed si heres. fol. 127. col. 1.
Sed si in bello. fol. 75. col. 1.
Sed si in expe. fol. 143. col. 4.
Sed si institutor. fol. 151. col. 4.
Sed si to qui. fol. 102. col. 2.

Sed si libero. folio. 297. col. 3.
Sed si nūmi. folio. 123. col. 3.
Sed si non fue. folio. 140. col. 2.
Sed si qua. folio. 35. col. 2.
Sed si qua per ado. fol. 35. col. 2.
Sed si quid ante. folio.
Sed si quis nepotis. fol. 43. col. 4.
Sed si quis post. folio. 139. col. 1.
Sed si quis presens. folio. 83. col. 2.
Sed si quis stipu. fol. 252. col. 4.
Sed si recuset. folio.
Sed si rem legat. fol. 172. col. 1.
Sed si rem suam. folio. 169. col. 3.
Sed si usq; fol. 67. col. 4.
Sed si usq; ad eam. fol. 194. col. 3.
Sed si uxor. folio. 174. col. 1.
Sed sut qui. folio. 163. col. 3.
Sed tale lega. fol. 176. col. 3.
Sed tamen id. fol. 113. col. 3.
Sed tamē nomē. fol. 120. col. 2.
Sed testari quidem. fol. 134. col. 4.
Sed vt nepos· fol. 163. col. 2.
Sed vt nihil. fol. 130. col. 1.
Sed vtilitatis. fol. 108. col. 1.
Semel autem causa. fol. 27. col. 1.
Senatusconsultum. fol. 14. col. 4.
Sepe enim. fol. 139. col. 1.
Septima etas. fol. 225. col. 3.
Sequens diuisio. fol. 360. col. 3.
Sequens diuisio. fol. 230. col. 4.
Sequens illa. fol. 320. col. 3.
Sequitur ergo. folio. 39. col. 3.
Seruiana autem. fol. 312. col. 1.
Seruī autem aut. fol. 19. col. 2.
Si autem ex eo. fol. 19. col. 1.
Seruī ho a dñis. fol. 22. col. 2.
Seruis aūt ipsis. fol. 297. col. 1.
Seruitus autem est. fol. 18. col. 4.
Seruum adulte. fol. 145. col. 2.
Seruus aūt a dño. fol. 145. col. 4.
Seruus autem mam. fol. 88. col. 3.
Seruus aūt alie. po. fol. 146. col. 4.
Seruus aūt alie. pū. fol. 54. col. 1.
Seruus autem plur. folio. 147. col. 1.
Seruus cōmunis. fol. 241. col. 4.
Si ab hostibus. fol. 48. col. 2.
Si ad exhibendum. fol. 369. col. 1.
Si autem per vim. folio.
Sicarij autem. folio.
Si cēm seruum. fol. 121. col. 1.
Si cōl seruo. fol. 297. col. 3.
Si itaq; discre. fol. 319. col. 2.
Si cui fundus. fol. 171. col. 3.
Sicut autem qd. folio.
Sicut diuus helius. fol. 293. col. 4.
Signacula autem. folio. 130. col. 4.
Si credendum autem. folio.
Sic etenim diuus. folio.
Si aduersus ea. fol 39. col. 1.
Si de alia. fol. 253. col. 3.
Si duorum. fol. 94. col. 4.
Si eadem. fol. 170. col. 4.
Si enim tres. fol. 74. col. 1.
Si ex pluribus. fol. 210. col. 2.
Si famili. herciscun. fol. 369. col. 4.
Si filiusfami. fol. 301. col. 2.
Si finium regun. fol. 370. col. 2.
Si fundum dari. fol. 254. col. 2.
Si gener. folio.
Si generaliter. fol. 176. col. 3.
Si grex. fol. 175. col. 1.
Sinautem ipsi. fol. 72. col. 2.
Sicut ille re. fol. 83. col. 3.
Si igitur iussu. fol. 338. col. 4.
Si impossibilis. folio. 249. col. 1.
Similiter eos. fol. 77. col. 1.
Simili modo. fol. 67. col. 4.
Si minus in. fol. 335. col. 3.
Si modo ei. fol. 24. col. 4.
Sinautem per. fol. 349. col. 2.
Sinautem per vim. fol. 374. col. 2.
Sinautem aliter. fol. 124. col. 2.
Sinautem quis. folio.
Sinautem quis. fol. 154. col. 4.
Sinautem reli. folio. 154. col. 2.
Singulorū autē. folio. 88. col. 2.
Si modo ei. folio.
Si inter tutorem. fol. 66. col. 1.
Si is apud. folio.
Si is qui. folio. 228. col. 3.
Si plures conditio. fol. 150. col. 2.
Si peculium. fol. 175. col. 2.
Si plures instituantur. fol. 148. col. 2.
Si plures sine fide. fol. 255. col. 4.
Si plures sint gradus. fol. 206. col. 2.
Si quid autem. fol. 256. col. 4.
Si quis agens. fol. 333. col. 1.
Si quis alī ēs fol. 246. col. 1.

Si quis

Paragraphorum.

Siquis aliud folio.336.columna.1.
Siquis alium folio.245.columna.4.
Siquis ancillas folio.174.colū.3.
Siquis a nonus folio.99.colūna.3.
Siquis autem falci. folio.80.colū.2.
Siquis autem suf. folio.83.colū.1.
Siquis debitori folio.173. colū.1.
Siquis filiabus folio.54. colū.4.
Siquis in aliena folio.98.colū.4.
Siquis in nomine folio. 179.colū.1.
Siquis itaq; dela. folio.226. colū.2.
Siquis ita stipu. folio.238.colū.1.
Siquis rem suam folio.172.colū.3.
Siquis tutor folio.83.colum.1.
Siquis velit folio.106.columna.2.
Si quis vna folio.190. columna.3.
Sed si rem legatarij folio.172.col.1.
Si rem suam folio.172.columna.2.
Si res aliena folio.169.colūna.4.
Si res legata folio.174.columna.2.
Si scriptum folio.251.columna.3.
Si seruum folio.152.columna.3.
Si seruus domino folio.344. col.2.
Si tamen folio.94.colū.2.
Si tytius folio.97.columna.3.
Si tutor folio.161.columna.3.
Siue autem domino fol.241.colū.2.
Si ꝓo alijs. folio.146.colum.3.
Si ꝓo ibi folio.48.colum.3.
Si ꝓo intest. folio.137.colum.4.
Si ꝓo pater folio.41.colum.4.
Si ꝓo quantacūq; folio.161.colū.2.
Si ꝓo quis folio.172.colum.4.
Si ꝓo reus folio.350.colum.3.
Si ꝓo totus as folio.148.colū.3.
Si ꝓo vltra folio.74.colum.2.
Si vror tua folio.38.colum.1.
Socius socio folio.270.colum.3.
Socrū quoq; folio.37.colum.3.
Solvitur folio.270.columna.1.
Sorori autem folio.160.columna.4.
Statim autem folio.365. colum.3.
Sua ⁊ aliena folio.271.colum.4.
Sub certa ꝓo folio.178. colum.1.
Sub conditione folio.
Sub conditione folio.237.colū.4.
Subscriptiones folio.130.colū.4.
Subsidiaria autem folio.
Substituitur folio.156. colum.1.
Sui autem ⁊ ne. folio.163. colū.2.
Sūma autem diuisio fol.359.colū.2.
Sui aūt heredes sunt fol.197.col.3.
Summa aūt folio.230.colum.1.
Summa itaq; ope. folio.7.colū.2.
Superest vt ad folio.353.colū.3.
Sunt autem agnati folio.55.colū.3.
Sunt anté agnati vt fol.204.col.2.
Sunt autem bo. fol.223.colū.2.
Sunt auté consti. fol.343.colū.3.
Sunt ⁊ alie folio.38.colū.3.
Sunt preterea folio.
Sunt preterea pub. folio. 375.col.1.
Sunt preterea que fol.336.col.3.
Sunt tñ g pu. fol.360.colū.1.
Suspectus aūt est fol.82. colū.1.
Suspectus aūt remo. fol.82.col.2.
Suspectum enim cum fol.83.col.4.
Suspectus est folio.

Tam ūt corpa. fo.176 co.2.
Tā autem naturales folio.161.colum.1.
Tēporales atq; folio.
Tertia diuio. fol.367.c.4.
Testim̄ secundo fol.158.col.2.
Testamenti autem fol.164.col.3.
Testes autem fol.131. colū.1.
Thesauros quos fol.101.col.1.
Tytius filius meus fol.140.col.3.
Transferri quoq; fol.182.colū.1.
Tripli ꝓo folio.325.colū.2.
Tua ⁊ aliena folio.271.colū.1.
Tua gratia fol.271.colū 3.
Tua tñ folio.272.colum.2.
Tutor autem folio.65. colum.3.
Tutor autem nec fol.178.colū.3.
Testor autem statim folio.
Tutores autem folio.52.colū.1.
Tutores ⁊ curato. fol.347.col.2.
Tutores quoq; folio.276.colū.1.
Tutores ꝓo ⁊ cura. fol.348. col.1.

Vlde eni pspici.f.24.c.4.
Vel singulis fol.156.co.1.
Velut aduersus cum. folio.315.columna.4.
Vēdite ꝓo fo. 102. co.1.
Verba autem fol.193.colū.3.
Verbi gratia fol.354.colum.1.
Versa vice folio.253.colum.2.

Ut autem bonorum. folio.
Uideamus itaq; de. fo.29. colum.3.
Uideamus itaq; nunc. fol.128.co.4.
Uideamus si pars. fo.149.col.1.
Unde in his. fol.64.colum.4.
Unde illud. folio.287. colum.1.
Unde nostra consti. fol.139.colū.1.
Unde quesitum est. folio.34.colū.1.
Unde in rebus. folio.113.colū.2.
Unde si alienus ser. fol.344.col.2.
Unde solent filij. fol.39.colū.2.
Uniuersitatis. fol.86.colum.3.
Uocantur autem fol.101.colum.4.
Usufructus. fol.107.col.1.
Ut ecce plerūq;. fol.307.colū.3.
Ut ecce priuignam. fol.37.colū.1.
Ut ecce si in pe. fol.336. colum.3.
Ut ecce si quid. fol.64.col.2.
Ut ecce si quis. folio.93.col.3.
Ut ecce vas. fol.93.columna.4.
Ut liceat vobis. folio.5.colum.3.
Ut hoc ius. fol.130.colum.3.
Ut sint totius. folio.6.colum.2.
Utriusq; etiam. fol.365. colum.4.
Ut vtrū tempus. folio.2.col.3.
Uulgo quesitos. fol.211.col.2.

¶ Finis tabule paragraphoꝝ.

¶ Tabula facilis ⁊ ampla comprehendens ꝑm numeꝝ foliorum oēs materias singulares: quas ex glosis extractas in eadē margine signatas reperire licebat.

Abolitio qd est. fo.114.c.3.
Absens qñ videat desinere ab esse. fo.39.colū.4.
Accusatur quis etiam ponit mortē. fol.372. col.1.
Actio caluisiana cui competit. folio 311.columna.3.
Actio tutele qñ nascit. fo.234.col.4.
Actio tutele ⁊ actio de rationib⁹ distrahendis differunt. fol.64. co.2.
Actio vi bonorum raptorum est duplex. folio.291.colum.1.
Actio in plures tutores ⁊ magistrat⁹ qualiter dirigenda est folio.
Actio furti datur pro modico. non āt actio de dolo. folio.
Actio qualibet pro modico dat exceptis tribus casibus. ibidem.
Actio de tigno iniuncto qualiter ītelligitur. folio.96.colum.2.
Actio competens pro vsufructu non tollitur ipso iure. folio.
Actio in pignoratitia ⁊ actio tutele quando nascuntur. folio.
Actio prescriptis verbis in tribus generibus negociorum habet locum. folio.364.columna.3.
Actio ꝑ tutele directa ⁊ ꝯtraria ē ex quasi ꝯctu. fo.276.colum.2.
Actio finiū regundorum est ex quasi contractu. folio.277. colum.1.
Actio serui corrupti. folio.
Actio vi bo. rapto. est duplex. folio.
Actio iniuriarum an sit annalis in omnibus casibus. vide folio.298.co.2.
Actio iniuriarum quomodo tollitur folio.299.columna.3.
Actio est tam de iure ciuili q̄ pretorio. folio.302.columna.4.
Actio ex maleficio ⁊ quasi ex maleficio differunt. folio.301. colum.4.
Actio in singulari recte diffinitur. folio.302.columna.1.
Actio triplr sumit. fol.302.col.3.
Actio ⁊ causa sunt diuersa. folio.
Actio est tam de iure ciuili q̄ pretorio. folio.302.columna.4.
Actio popularis continetur sub diffinitione actionis. fo.303.colū.3.
Actio in rē cōpetens contra eū q dolo desijt possidere est ciuilis. folio.
Actio cōmodati ē ciuilis. f.367.co.1.
Actio petitoria mixta nulla est. folio 307.columna.2.
Actio publiciana vtrū cōpetat habēti vtile dñium. folio.307. colum.4.
Actio in factū est pretoria conditione ex lege ciuili. vide fo.308. colū.1. ⁊ fol.326.columna.1.
Actio realis potest in stipulatione deduci. folio.281.colum.4.
Actio redhibitoria que datur in duplum. folio.321.columna.1.
Actio dī penalis trib⁹ modis. folio.
Actio familie herciscun. quare est mi

xta. folio. 323. columna. 1.
Actio fa. her. durat an. xxx. fo. 323. c. 2.
Actio noxalis ē ꝑsonalis. vide folio.
Actio nulla hodie datur in triplum. folio. 335. columna. 3.
Actio in factum de calumniatoribus. folio. 326. columna. 1.
Actio serui corrupti marito quādoqꝫ in vxorem datur. folio.
Actio pignoratitia est duplex. vide folio. 328. columna. 1.
Actio cōi diuidūdo. fol. 328. colū. 2.
Actio finiū regūdoꝝ est stricti iuris. fol. 277. col. 1. ⁊ fo. 328. colum. 2.
Actio quādo nascitur ex permutatione. folio. 328. colum. 2.
Actio in factū hꝫ quatuor genera: ⁊ ī oibus est stricti iuris. folio.
Actio ꝑscriptis verb. q̄ ꝑ ꝑcario dat̄ ē stricti iuris. vide folio. 328. col. 4.
Actio de peculio ⁊ de in rē verso sunt diuerse. folio. 340. colum. 2.
Actio ex stipulatu ꝑ dote cōpetit marito ⁊ vxori. fol. 329. colum. 1.
Actio fauiana cui dat̄. vide folio.
Actio hypothecaria. folio. 234. co. 4.
Actio seruiana ⁊ interdictum saluianum differunt. vide folio.
Actio de in rē verso. fol. 314. col. 3.
Actio depositi datur in dupluꝫ in quatuor casibus: non tamen inheredeꝫ. folio. 353. colum. 1.
Actio qd̄ iussu. fol. 314. colum. 3.
Actio exercitoria. folio. 314. col. 3.
Actio īstitutoria. folio. 363. col. 2.
Actio tributoria. folio. 363. colum. 2.
Actio competens actori qui reo deferente iurauit q̄lis est. fol. 315. col. 1.
Actio de dote qñ pōt intētari. folio.
Actio eadē non pōt esse realis ⁊ ꝑsonalis regulariter. vide folio.
Actionis in factum quatuor sunt genera. folio. 364. columna. 3.
Acceptilatio nō tollit obligationes iurisgentiū. fo. 281. colum. 1.
Acceptilatio inutilis rōne rei hꝫ vim pacti: secus si est iutilis rōne cōceptionis inepte. vide fo. 281. colū. 1.
Accessio quotuplex est. fo.
Actionē ītēdere potest qs ꝑ alio. fol.
Accusans de suspecto se debet inscribere. folio. 80. columna. 3.
Actiones ex ꝯctu descendētes q̄ non dant̄ in heredes. vide fol. 353. col. 1.
Actōes ꝓponēde sūt corā arbitris. fo.
Actiones ciuiles ⁊ pretorie vnde dicuntur. fol. 307. columna. 2.
Actiones actiue plures prosunt: sed passiue obsunt. fo. 319. colum. 4.
Actiōes bo. fi. sūt. xvij. fo. 327. colū. 3.
Actiōes plures sic cōpetant an vna ītētata tollent̄ alie. fo. 346. col. 2.
Actiōes ex quoqꝫ ꝑtib⁹ iuris descēdentes sūt ciuiles ⁊ ꝑpetue. fo. 351. co. 2
Actiones reales quanto tempore durant. folio. 351. columna. 3.
Actōes stricti iuris ab alijs differūt. f.
Actiones octo sunt que infamant. vide folio. 366. columna. 3.
Actiōes ꝑtorie reales sunt decē. fol.
Actiones penales ⁊ rei persecutorie multipliciter differunt. folio.
Actiones penales pretorie sunt multe. folio. 317. columna. 1.
Actiones personales triginta annis durant. vide folio. 351. colum. 3.
Actiones preiudiciales sunt tres. vide folio. 317. colum. 3.
Actiones arbitrarie sunt stricti iuris folio. 331. columna. 3.
Actiōes arbitrarie q̄re sic dicunt̄. fol.
Actiones arbitrarie multe sunt. vide folio. 332. columna. 1.
Actiōes ex maleficio in duob⁹ casib⁹ trāseunt in heredes. fol. 352. col. 3.
Actionis diffinitio cōprehendat tam realē q̄ ꝑsonalē actionē. fo. 352. c. 3
Actionum diuisiones sunt duodecim. folio. 339. columna. 3.
Actionum arbitrariarum notitia. vide folio. 327. columna. 4.
Actionū q̄dam sunt simplices quedaꝫ duplices. vide folio. 364. colum. 1.
Act⁹ ⁊ via differūt. vide fol. 105. col. 1.
Adiectus cui soluitur diuersa actione tenetur. fo. 246. colū. 4.
Adoptans auus quartā reliquit: adoptato. fol. 202. columna. 3.

Adoptio quid est fo.41.colũ.2.
Aduẽtitioꝝ ꝓpetas filij ẽ fo.279.c.1.
Adult⁹ an possit alienare fo.123.c.2.
Aduocati partium an debeant iurare folio.365.columna.4.
Aduocati sepe loquelam amittũt fo.
Aduocati ꝛ procuratoris officiuꝫ spõtaneum folio.161.columna.3.
Aduocatus lucrum: procurator on⁹ habet.folio.357.columna.2.
Affectus punitur: lꝫ non sequatur effectus folio.278. columna.3.
Affinitatis diffinitio fol.37.colũ.2.
Affinitas an cõtrahatur ex coitu illicito folio.215.colũ.3.
Agnati preferuntur cognatis in duobus folio.56.columna.3.
Agnatorum prerogatiua facile perditur folio.56.columna.3.
Agnatior ꝛ consanguinitas differunt folio.211.columna.2.
Album pretoris corrumpens qualiter punitur folio.
Aliena res vendi potest: sed non obligari folio.244.colum.4.
Alienans quãdoqꝫ repetit quod alienauit folio.122.columna.2.
Alienatio rerum alienarum multis permittitur folio.
Aliud ꝑ alio soluit̃ iterdũ folio.
Aliquando rubrica est generalior textui folio.195.columna.2.
Alueus duo significat fol.90.colũ.1.
Amita magna q̃ est fol.36.col.3.
Angeli sunt incorporales folio.
Animaliũ tria sunt genera fo.90.c.3.
Aĩa est in dei potestate fo. 372.co.1.
Annus constat ex trecentis sexaginta quinqꝫ diebus folio.309.col.4.
Appellari an possit ab iniũctione munerum folio.78.columna.4.
Aqueductus iuente siue iueniẽde fo.
Arbiter si facit litem suam an sit puniendus sicut iudex fol.300.col.2.
Argui potest de contractibus ad vltimas voluntates fol.29.col.1.
Argm̃ a contrario sensu est validum: nisi in duobus casibus fol.70.co.1.
Arre pro pagamẽto date corroborãt contractum folio.
Argumentum a contrario sensu est a iure validum folio.128. col.2.
Argm̃ vñ dicit̃ fol.129.columna.4.
Arrogato que persone succedere debent folio.227.colum.2.
Arrogatio ꝛ adoptio differũt folio.
Arrogatoris satisdatio qb⁹ ꝓdest fol.
Arrogatione rũpit̃ testamentũ fo.
Arrogatus ex causa manumissus q̃rtam suam non perdit fol.
Arrogat⁹ nõ plus iuris hẽre dꝫ q̃ nãlis ꝛ legitimus folio.43. colũ.1.
Ars oĩs bona est fol.373.colum.1.
Ascriptitius ꝛ cẽsit⁹ sunt liberi folio.
Assis partes declarant̃ fol.147.co.3.
As tria significat fol.147.colũ.3.
Attentari ꝛ assectare qd sunt folio.
Auctoris vitium vtrum comitet̃ successorem folio.113.columna.1.
Aureus ꝑ solido sumit̃ fo.366.co.4.
Auus adoptans quartam relinquat adoptato folio. (47.col.2.
Banniti qb⁹ cõpent̃ fol.
Barbari q sunt ĩ ꝓhemio folio.3. colũ.3.
Basilios grece: latine dom⁹ r̃gis dr̃ f.196.c.1
Belluꝫ vnde est introductum. vide folio.12.columna.4.
Beneficium confertur in initium. vide folio.126.columna.4.
Bona fides in contractibus quo tempore exigitur folio.111.colũ.2.
Bonoꝝ pos. qd est fo.359.col.3.
Bonorum possessio contra tabulas ꝛ ꝑm tabulas competit ex testamento folio.223.columna.3.
Bonorum possessio vt competat duo sunt necessaria fol.225.col.3.
Bonorum possessio septima quando habet locum folio.225.col.3.
Bonorũ possessio quid ẽ fo.65.co.2.
Bonorum possessio est duplex. vide folio.226.columna.3.
Bonorum possessio etiam hodie necessaria fuit folio.
Bonorum possessio tanq̃ ex familia cui datur fol.224.colum.1.

Calos. Comitie. Calende vnde dicuntur ⁊ quid significant fo.130.co.1.

Canes aliqui nō mordēt fol.345.col.4.

Calphurnia: fuit mulier inuerecunda folio.81.colum.4.

Calūniator qs ē: i phemio fol.2.c.4.

Calumniatorum punitio que est: in prohemio folio.2.columna.3.

Capitis diminutō mior siue media so.

Capitis maxima diminutio qd ē fol.

Captus ab hostibus quomodo possit vsucapere folio.309.col.3.

Carboniana possessio ius non tribuit folio.225.columna 4.

Calumniator quis ē.fol.2.col.4.

Calūniatorū punitio.in phemio fol.

Casus fortuit⁹ qs est fol.101. colū.2.

Casus in qbus bodie pater in aduēti cīs habet vsumfructuꝫ.vide folio.

Cā cessante an cessat effectus folio.

Causam olim perdebat qui a syllaba cadebat folio.

Cautio a statuto inducta an sit ciuilis aut pretoria fol.244.col.1.

Cautio damni infecti folio.

Cautio de rato est communis, vide folio.243.columna.4.

Cautionem ratam haberi est communis folio.242.columna.4.

Cautio non est de substantia vsufructus folio.106.columna.4.

Cautio rem pupilli saluam fore est communis folio.242.colum.4.

Cautio petit a tutore qñqꝫ principaliter: qñqꝫ incidēter.243.col.3.

Cautio qñ dī plena: vl plenior: vl' simpler. vide folio.298.columna.1.

Cedere diem in legatis dicitur duobus modis folio.

Cesar vñ dī.in phemio fol.1.col.2.

Cessio bonoꝝ facta nō semp cōuenit qui cessit: ēt si ad pinguiorem fortunam perueni fol.337.colum.4.

Cessio bonorum quare fit. vide folio 270.columna.2.

Cessio bonorum in duobus prodest folio.337.columna.4.

Citatio perpetuat actionem folio.

Coacta voluntas est voluntas, vide folio.112.columna.4.

Clandestina possessio que est.vide folio.362.columna.2.

Coder ꝑm aliquos corrigit institutiones folio.

Codices fuerunt tres in prohe. folio.

Codicilli sine scriptura fieri possunt folio.193.columna.2.

Codicilli fiunt post testamentum. folio.194..columna.1.

Codicilli fiunt ante testm. ibidem.

Codicilli fiunt sine testamento: hec vide folio.

Codicillis quinq testes assint. vide folio.191.columna.4.

Cognatio ⁊ agnatio se habent sicut genus ⁊ species folio.56. colū.1.

Cognati ⁊ agnati pariter succedunt hodie vsq ad decimum gradum. vide folio.211.columna.3.

Cognatio transuersalis quare non incipit a primo gradu fol.212.colū.1.

Cognatio spiritualis impedit matrimonium folio.38.col.4.

Clericus tutor ee potest. vide folio.

Coloni ascriptitij ⁊ similes quo iure peruntur folio.254. colum.4.

Colonus ⁊ vsufructuarius differunt folio.100.columna.2.

Colonus partiarius non est conductor. vide folio.265. columna.3.

Colonus ⁊ inquilinus nec ciuiliter nec nāliter possident fol.362.col.4.

Colonus ⁊ inquilinus differunt. vide folio.312.columna.1.

Comercium comprehendit omnes cō tractus folio.245.colum.2.

Commodatum ⁊ mutuum differunt tripliciter folio.233.columna.3.

Commodatarius de quibus tenetur ad exactissimā diligētiā.f.234.c.1.

Commodati declaratio generalis. vide folio.234.columna.2.

Commodum qui sentit: sentit ⁊ onus folio.208.columna.4.

Cōe ⁊ publicū differūt fol.98.col.2.

Cōpensatio q̄ qb⁹ reb⁹ fit fo.330.co.3.

Compensatio non fit ipso iure: sed debet opponi. fo. 330. colum. 3.
Compensatio in multis casibus cessat. folio. 330. columna. 4.
Cōponere qd est: in ꝓhemio. fo.
Cōcubiat⁹ vtrū sit ꝑmissus. fo. 32. c. 2.
Cōdemnatio in arbitrarijs potest fieri tripliciter. fo. 332. colum. 2.
Conditio dicitur impossibilis tribus modis. folio. 150. colum. 1.
Conditio est triplex. fo. 150. colū. 2.
Conditio: modus: causa: demonstratio quid sunt. fol. 279. colum. 3.
Confessoria ⁊ negatoria quare dicuntur actiones in rem. fol. 306. col. 1.
Confestim determinatur per decem dies. folio. 236. columna. 4.
Cognatio spiritualis an contrahatur ex concubinatu. fol. 216. colū. 1.
Cognatio spiritualis ꝑ ꝓcuratorē non cōtrahitur. fol. 216. columna. 3.
Cognatio spiritualis oritur ex duob⁹ sacramentis. fo. 216. col. 3.
Cognatio spiritualis orit̄ inter viginti personas. fo. 216. colum. 4.
Cōditio certi gn̄alis: ⁊ conditio certi spālis ītereſſe petit̄ ꝯditōe certi fo.
Conditio ex lege est sepe mixta. vide folio. 322. columna. 4.
Conditio furtiua ad possessionez: vel ꝓprietatē cōpetit. fo. 287. col. 4.
Conditio furtiua datur soli domino. folio. 321. columna. 4.
Cōditio furtiua ē ꝑsonalis. vide fol.
Cōditio furtiua q̄liter ītelligitur. fol.
Conditio furtiua qd opat̄. fo. 319. c. 3
Cōditio īdebiti ad qd dat̄. fo. 233. c. 1
Cōditio īdebiti quā ꝯcl'onē h3. folio.
Cōditio: modus: cā: ⁊ dmōstratio fo.
Cōditio possidentis deterior est q̄ꝫ petentis. folio.
Conditio sine causa an competat alicui etiam pro sua re fo.
Conditio triticaria quid est. vide folio. 235. columna. 3.
Cognatio ⁊ agnatio se habēt sicut genus ⁊ species. fol. 56. colum. 1.
Cognatio est genus: agnatio species. folio. 204. columna. 2.
Confessoria ⁊ negatoria quare dicuntur actio in rem. folio. 306. col. 1.
Cōsāguinitas nūq̄ꝫ tollit̄. fo. 57. co. 1.
Cōsiliū nō facit quē teneri nisi in casibus qbusdā. fo. 272. colū. 2.
Consilium sumitur multipliciter. vide folio. 288. columna. 2.
Constitutionibus multe vna solutione terminantur. folio.
Constitutio legem: ⁊ vtrūq̄ꝫ consuetudo vicit. folio 367. columna. 3.
Cōsuetudinis tres sunt effectus. folio 16. columna. 2.
Cōsuetudo vñ īducit̄. fo. 16. colū. 1.
Cōsuetudo vincit legē. fo. 16. co. 2.
Consuetudo ⁊ alia tria in mutuo sunt consideranda. fo. 232. colum. 3.
Cōsuetudo est duplex. fo. 367. co. 3.
Consuetudo est legum interpres. vide folio. 236. columna. 3.
Cōtract⁹ dolo init⁹ an teneat f. 327. c. 3
Contract⁹ obligatio ⁊ actio differūt. folio. 231. columna. 2.
Contractus nominati qui sunt. vide folio. 263. columna. 2.
Contractus quatuor iuris ciuilis. fo.
Cōtrariorum eadem est ratio. folio.
Contrariorum eadem est disciplina. folio. 51. columna. 3.
Cōtumacia filij an faciat q̄ actor mitti debeat in peculium profectitiuz folio. 345. colum. 1.
Corpore punitur vitiosus qui caret ere. folio. 322. columna. 3.
Corpus est duplex. fo. 370. colum. 1.
Corpus liberum est inestimabile. vide fo. 287. columna. 4.
Corpus triplex est fo. 175. colū. 2.
Creditori creditoris solui pōt. fo.
Creditor potest pignus vendere: vel ex lege vel ex pacto. folio.
vltra medium ibi. Nota quod.
Creditor ꝓprie quis est. fo. 238. co. 1.
Creditor qualiter accipitur. folio.
Crimina an post mortem possunt inquiri. folio. 198. colum. 4.
Crimina facta palā sunt occultis grauiora. folio. 321. columna. 4.
Crimina in qbus qs sine accusatione

damnari potest. vide folio.
Culpa etiam leuissima venit in actionem legis aquilie. folio.
Culpa lata semper dolo cōparat̄: nisi i tribus casibus. vide fo.82.col.3.
Curatores dati in testamento liberātur a satisdando fo.71.col.2.
Curator furiosi: cū ingsitione dat⁹ satisdare dz. fo.71.co.2.
Cura quando finitur. fo.67.col.4.
Damni dans cām: dānū dedisse vr̄. fo.295.colū.1.
Damnum datur quadrupliciter. fo.295.co.2.
Dānū: diminutio: vl' adēptio p̄imōij dr̄. fo.345.co.4.
Dat qs qd non hēt multotiens qualiter hoc intelligitur. vide fo.
Dare est accipientis facere. folio.123. columna.3. ⁊ fo.319.colum.3.
De bāniti nr̄i tp̄is qb⁹ cōparem⁹. fo.
Debet in diffinitione actionis capit̄ large. folio.303.colum.2.
Debitorem fugitiuum ꝓpria auctoritate capere possumus. fo.303.co.2.
Debitū ꝯditionale non statui pōt fo.
Dedititij libt̄i q̄les erāt. fo.23.colū.1.
Defendit qlz ēt sine mādato. f.350.c.1
Deliberādi tp̄s qn̄ fit. fo.164. col.4.
Delicta quedam transeunt in heredē: etiam lite non contestata. fo.
Denuntiare extra iudicium non fit d̄ necessitate. fo.
Deportatus ⁊ relegatus differunt. folio.47.colum.1.
Deportare possunt tm̄ quatuor iudices. fo.46.colum.3.
Deportat⁹ eqparat̄ ercōicato. f.58.c.1
Depositarius de dolo tm̄ tenetur. vide fo.331.colum.1.
Depositarius solum tenetur de dolo: ⁊ lata culpa. fo.270.co.3.
Depositari⁹ de qbus tenet̄. fo.
Depositi d̄claratio. fo.234.co.2.
Diem cedere ⁊ venire differunt. vide fo.238.columna.2.
Dies cepta habet̄ ꝑ cōpleta. f.26.c.3
Dies cessionis spectat̄ in legat̄ folio.
Differentia duorum titulorum. ff. veteris hic ponitur. fo.
Differentia inter iustititiam: ius ⁊ iuris prudentiam. fo.
Diffinitio bona conuertitur cum suo diffinito. fo.230.co.1.
Diffinitio bona debet conuerti cum suo diffinito. fo.230.co.1.
Digesta vnde dicuntur ⁊ quare. in ꝓhemio. fo.6.co.2.
Dignioribus detur sedes altior. vide fo.225.co.1.
Dignitates a p̄ria ptāte liberātes sūt duodecim. vide fo.47.colum.4.
Dipondium: pondus: tripondium: q̄dripondium. folio.149.colū.2.
Diuisiōis diffinitio. vid̄ fo.230.co.4.
Diuisio tria operatur. in prohemio. folio.6.co.2.
Doctor legum an excusetur a tutela. folio.78.colum.2.
Doctores non debent pecunia data scholares querere. fo.
Dolus aliqn̄ dat cāz ꝯtractui: aliqn̄ licidit in ꝯtractū. fo.353. colum.1.
Dolus in lege cornelia est necessarius folio.373.columna.2.
Dolus: lata culpa: leuis culpa: leuissima culpa: casus fortuitus: hec. folio.234.co.3.
Domestic⁹ qs dicat̄. fo.132.col.2.
Domestici q sunt. fo.163.colum.3.
Dn̄ice potestatis tres sunt effect⁹. fo.
Dominium an queratur prescriptione multe sunt opiniones. fo.
Dominium in quibusdaz rebus habere non possumus. fo.244.col.2.
Dn̄iuz rei corporalis facilius ꝑdit̄ q̄ incorporalis. fo.370.colum.4.
Dominium sine traditione quandoq̄ transfertur. fo.102.col.4.
Dn̄iū varijs modis acqrit̄. f.94.c.4.
Dn̄ium vsucapiōe q̄rit̄ fo.
Dominus a non domino vendicat aliquando. folio.267.co.2.
Dn̄s ē caput ꝑui. fo.241.col.1.
Donare nemo presumitur. vide folio.335.columna.3.
Donatio an fieri possit sine stipulatione. folio.118.columna.4.

Donatio a quo iure desc̃dit folio.
Donatio causa mortis nō est nisi ex primatur mors folio.117.colū.4.
Donationes causa mortis ꝛ legata differunt in multis fol.118.colū.1.
Donationes iter viuos: certis ex causis reuocantur folio.119.colum.3.
Donationes que sine insinuatione fieri possunt folio.
Donator vtrū teneaꝫ de euictiōe fol.
Dos datur vt inde matrimonij onera suppor:tent folio.120. colum.2.
Dos ꝛ donatio ꝓpter nuptias debēt esse in equalitate fol.120.col.3.
Dotalis res mobilis alienari potest. vide folio.
Dotem petens mulier an preferatur oībus creditoribus fol.329.col.2.
Dotis dominiū: an sit mariti: an vxoris. Regla iuris nālis. fol.122.c.1.
Dotis legatum a marito vxori factū valet folio.174.columna.1.

Bius ꝛ mulier luxuriosa equiparant fol.229.col.3.
Edificari licet vsq; ad celū folio.106.colum.2.
Edificari potest quis quadrupliciter. fol.97.columna.1.
Electio debet cē d meliori fo.341.c.1.
Elector: actionis non potest variare. vide folio.341.columna.3.
Electrum quid est fol.95.colum.1.
Elementa quatuor: ex quibus omnia fiunt. in prohemio folio.6.col.2.
Emancipare filium pater cogitur in quatuor casibus folio.51. colum.1.
Emphitheoseos: qr est latine fo.
Emphitheosis a locatione in septem differt folio.267.colum.2.
Emphitheosis datur ad varia tempora folio.267.columna.1.
Emphitheosis differt a venditione in tribus folio.267.columna.3.
Emphitheosis vnde dicit fol.267.c.1.
Emphitheotica res si pereat: cui⁹ erit damnum folio.267. colum.3.
Emphitheosis duo tacita pacta continet folio.268.columna.4.
Emptio tribus modis perficit ꝛ folio.
Emptor non tenetur soluere precium rei quam non comperit alienā.fol.
Eorum qui aliena facta agunt varia sunt nomia: scilicet actor: emptor: curator ꝛc. folio.
Equi ꝛ boues sant mansuetī. vide folio.345.columna.3.
Error: an impediat dominū translationem folio.277.colum.3.
Error: cōis facit ius fol.131.colū.4.
Error: est duplex folio.115.colū.3.
Error in obligatione ꝛ in re quandoq; est folio.
Etas perfecta que est fol.61.colū.4.
Examen tripliciter accipitur. vide folio.90.columna.1.
Exceptio dilatoria quando proponit ꝛ probatur folio.
Exceptio diui adriani epistole fallit i quinq; casibus folio.
Exceptio diuisionis fallit in quinq; casibus folio.256.columna.1.
Exceptio epistole diui adriani ē anormala folio.256.colum.1.
Exceptio non numerate pecunie etiaꝫ post biennium potest hic opponi. vide folio.258.columna.4.
Exceptiones reo competētes gratia persone fideiussoꝛi non competunt: sed bene rei cohērēt fol.358.col.1.
Exceptiones turpes nō opponuntur i patronos ꝛ parentes fol.354.co.2.
Exceptio ista dico me conuenendū in quantum facere possum est temporalis folio.
Exceptio non numerata pecunia est temporalis folio.
Exceptiones peremptorie in septem casibus post sentētias exponi possunt folio.355.columna.4.
Exheredatio inter ceteros qualiter sit folio 140.colum.3.
Exheredatis datur querela folio.
Ex invocatione diui nominis tria cōsequuntur. ſ. in prohemio folio.
Expēsas repetere per a e ꝛ o qualiter intelligitur fo.97.colum.3.
Estimate rei cuius est periculum. vide folio.385.colum.4.

Facultates plures sepe homines sperant in alio eē q̄ sunt fol'.
Facultates que vocantur magne. f. 6 ꝛ. c. 4
Factum alienuz quandoq̄ licite promittitur fol'.
Falcidia in vna re nō pōt retineri. fol'.
Falcidia in vndecim casibus cessat vide fol. 185. col. 1.
Falsum est immutatio veritatis. vide fol. 80. col. 2.
Fame periculum equiparatur periculo vite. fo. 82. col. 4.
Familia multas habet significatiōes fol. 56. col. 2.
Fauor libertatis in qb⁹ ꝯstat. vide fo.
Fictio legis cornelie fol.
Fideiussor agere negt cōtra reū principalē in quatuor casibus fol.
Fideiussor an semper relinquat heredem obligatum fol. 255. col. 3.
Fideiussor est nomen generale ꝛ dicitur a fide fol. 358. col. 1.
Fideiussor in quatuor casibus agit anteq̄ soluerit fo. 256. col. 4.
Fideiussor iudicio sisti quandiu tenetur fol. 348. col. 3.
Fideiussor soluens reum liberat per exceptionem fol.
Fideiussor trib⁹ tpib⁹ accipi pōt fol.
Filij captiuoꝝ ab hostib⁹ sē sui iurj fo.
Filij fratris succedūt cum patruo ꝛ in stirpes sit diuisio fol. 206. colū. 1.
Filij naturales tm̄ an succedunt liberi. vide folio. 40. columna. 2.
Filiofamilias olim quinq̄ actiones cōpetebant rōne proprietatis: quas tamē nō exercebat fol. 279. col. 1.
Filio in iudicio cōparēte quis de calūnia debet iurare folio.
Filius capt⁹ ab hostibus in veritate est sui iuris folio. 48. col. 2.
Filius emācipatus est a iure ciuili incognitus folio.
Filius est matri cognatus folio.
Filius ꝛ seruus non in omnibus conueniunt folio. 341. colū. 4
Filius est pr̄i agnatus fol. 206. col. 4.
Filiusfamilias non potest habere tutorem vel curatorem folio.
Filiofamilias olim qnq̄ actiones cōpetebant rōne proprietatis quando non exercebat. fol. 279. colū. 1.
Filiusfamilias lz testari nō possit: bene tamen potest donare causa mortis folio. 137. columna. 3.
Filius impubes etiam cū auctoritate non potest obligari fol. 249. col. 1.
Filius nunquid potest in ius patrem vocare suum. folio.
Filius oliz pro noxa dabat̄ ꝛ a patre licite occidebat̄ fol. 344. col. 3.
Filius qbus modis peti potest fol.
Fili⁹ si corrūpat̄ qua actione agit̄ fol.
Filius vnde dicitur fol. 55. col. 2.
Filius vulgo q̄fit⁹ an succedat de iure nouo vide folio. 210. columna. 1.
Fiscus vendit rem vel vt suam: vel vt alienam. folio. 116. columna. 4.
Fingit ius patrem ꝛ filium esse candē personam. folio. 198. col. 1.
Flumina ꝛ iudices equiparātur quare hoc folio.
Forma libelli ex iureiurādo p̄stito ex delatione iudicis vel partis folio.
Forma inuestiture. folio.
Forma libelli contra eū qui debitorez alicui⁹ vocatū in ius vi detinuit fo.
Forma libelli in actione seruili tigni immittendi vide folio.
Forma libelli in actiōe cōmodati. fol.
Forma libelli in actione depositi. fol.
Forma libelli in actione mandati. fol.
Forma libelli in actiōe pro socio. fol.
Forma libelli in actione exēpto. fol.
Forma libelli in actione locati folio.
Forma libelli in actione furti manifesti folio. 325. columna. 1.
Forma libelli in actione vi bonorum raptorum folio.
Forma libelli in actione furti nō manifesti folio.
Forma libelli in actione familie herciscūde quando habet locum fol.
Forma libelli in actiōe communi diuidū. folio.
Forma libelli ī actōe ꝑui corrupti. fo.

Forma libelli in actiõe q̃ met⁹ cã fol.
Forma libelli in actione in factum ex edicto de calũniatorib⁹. vide folio.
Forma libelli in actiõe de peculio. fo.
Forma libelli in actione in factũ que dat̃ patrono cõtra libertũ ⁊ eꝯ fol.
Forma libelli in conditione certi generalis. folio.
Forma libelli in conditione speciali. vide folio.
Forma libelli in conditione ex. l. in cõdictitia. folio.
Forma libelli in condictione ex stipulatu. folio.
Forma libelli in constituta pecunia. vide folio.
Forma libelli ĩ pauliana ⁊ fauiana. f.
Forma libelli in publiciana. folio.
Forma libelli in rescissoria. folio.
Forma libelli in seruiana. folio.
Forma libelli pro albo pretoris corrupto. folio.
Forma libelli pro seruitute p̃sonali. f.
Forma libelli pro seruitute reali. fol.
Forma libelli quãdo queritur an aliquis sit liber vel seruus. folio.
Forum ⁊ forus quid significant. vide folio. 245. columna. j.
Frater fratri: ⁊ seruus conseruo stipulari potest. vide folio.
Fraus vtrũ p̃sumat̃ in alienatione facta p debitores. fol. 311. col. 1.
Fructuarius ⁊ bonefidei possessor diuersimode faciũt fructus suos. folio. 100. columna. 2.
Fructuari⁹ possidet nãl'r tm̃. fol. col.
Fructus percipiendi sunt quatuor casibus restituẽdi a malefidei possessore etiã titulũ hñte. fol. 99. col. 4.
Frumẽtum duorũ annorũ voluntate possit fieri cõmune. fol. 95. col. 2.
Fullo ⁊ sarcinator qui dicuntur. vide folio. 265. columna. 4.
Fumus ⁊ aer corporalia sunt. fo. 204. columna. 4.
Furari nõ possum rẽ ĩmobilẽ incorporalẽ ⁊ meã. fol. 284. col. 4.
Fur furti qñq̃ agit. fol. 289. col. 1.
Furti actio sit modico: non autẽ actio de dolo. fol. 91. col. 1.
Furti agit cuius interest. f. 289. col. 1.
Furti non manifesti actio est ciuilis. furti ṽo mãifesti p̃toria. f. 343. c. 4.
Fur furtiua res: ⁊ conditio furti qñq̃ separantur. folio. 288. col. 1.
Fur manifestus qs dicit. fo. 284. c. 4.
Furtum facit qui de alieno largitur. folio. 286. columna. 4.
Furtum non fit volenti. fo. 287. col. 2.
Fur nocturnus occidi potest: sed non diurnus. folio. 294. columna. 1.
Furtum non fit volenti. fol. 387. co. 2.
Furtũ qñq̃ fit sine fraude furãdi. fol.
Furtum vnde dicitur. folio.
Generi per speciem derogatur. fol. 222. col. 4.
Generis diffinitio. f. 14. c. 3
Genus humanũ est vnitũ. vide fol. 12. col. 3.
Grauatus in vno debet alio releuari. folio. 163. columna. 1.
Grassari qd significat. fol. 83. col. 3.
Grex quid significat aut comprehendit. folio. 100. columna. 3.
Hercules fuit bonus cursor. folio. 86. columna. 3.
Heredem nõ habere iniuria est: nec est verisimile quem nolle habere. fol.
Heredes institui possunt omnes homines mundi. folio.
Heredes sui ĩmiscent ⁊ abstinẽt adeũt ⁊ repudiant alieni. fol. 164. col. 4.
Hereditas an sola volũtate adeãt. fo.
Hereditas iacens defuncta ⁊ non heredem repræsentat. folio.
Hereditas non queritur per hominem liberũ bona fide possessum nisi sex concurrat. folio. 127. columna. 4.
Hereditas per seruum adiri nõ potest nisi tria cõcurrant. folio. 127. col. 1.
Hereditas quandoq̃ per capitis diminutionem minimam perditur qñq̃ non. folio. 209. col. 4.
Hereditas quid sit. folio. 65. col. 1.
Hereditas transmittitur per infantem sed non per furiosum. folio. 48. c. 2.
Hereditatem adire volenti multa sunt

necessaria. fol. 165. col. 4.
Hereditatis petitio ē duplex. f. 359. c. 3
Hereditas tacens defunctum z nō heredē representat. folio. 147. col. 1.
Hiditati furtū fieri nō pōt. f. 241. c. 1.
Heredum capacitas quot temporibus est inspicienda. folio.
Heres alicuius preteritus hz duo remedia: emancipatus vnicum. fol.
Heres esto trahitur ad fideicommissariam. folio.
Heres non est necessarius nisi tria cōcurrant. folio.
Heres ꝓscribit cū mala fide. fol.
Heres suus ꝓteritus hz duo remedia z mācipatus vnicū. fol. 143. col. 3.
Hermaphroditus an in testamēto possit esse testis. fol. 131. col. 2.
Hypocentaurum quid est folio.
Hypocrisarius z fiscus quid sunt. folio. 70. columna. 3.
Hois dignitas magna est. fol. 100. c. 3.
Homo liber estimari non potest. fol.
Homo non est homo fol.
Homo quid est. folio.
Homo vnde cognoscitur. folio.
Honeste viuere quo in loco habeā. fo.
Hostes qui dicuntur. folio. 48. col. 1. z folio. 309. columna. 3.

Iactare fauū nemo presumitur. folio. 375. col. 3.
Igitur dictio incentiue z illatiue sumit. f. 161. c. 4.
Ignorantia iuris est lata culpa. folio.
Ignorantia presumit nisi scientia probetur. folio.
Illiteratus non potest obtinere beneficium. folio.
Imperator: deditat. folio.
Imperatores olim erāt sacerdotes. f.
Imperium eorum certis dignitatibus est concessum. folio. 4. col. 4.
Impense necessarie: vtiles z voluntarie. folio. 97. columna. 3.
Impense voluntarie non possunt abradi. folio. 337. columna. 2.
Impēse in alienis negocijs facte qualiter recuperant. folio. 97. col. 2.
In codicillis quinq; testes requiruntur. folio.
Indebitum accipiens in certis casib⁹ restituere nō tenet. fol. 233. col. 1.
In diem et ad diem teneri differunt. folio. 236. columna. 4.
Infamia de facto sepe incurritur. fol.
Infamis non potest esse iudex vel testis. folio.
Infans stipulatur quandoq; non autem furiosus. folio.
Ignorātia iuris ē lata culpa. f. 82. c. 4.
Ingenuus ex supplicio non fit seruus. folio. 47. columna. 2.
Ingenuus qs fit tā in tertu ꝯ i gl. fo.
Inimicitia tribus casibus excusat a tutela. folio. 77. columna. 1.
Inimicitie dicuntur capitales dupliciter. folio. 77. columna. 2.
Iniquitas et iniustitia diuersa sunt. folio. 295. columna. 4.
Iniuria in vltima voluntate remissa non potest amplius reuocari. folio 299. columna. 3.
Iniuria qualiter fit. fol. 284. col. 3.
Iniuriarum actio non datur heredi ratione duplici. vide folio. 352. co. 3.
Iniuriarum actio aliquas hz similes conuenientes. fol. 352. col. 4.
Iniuriarum actio non est in bonis nostris z ad vindictam competit. fol. 303. columna. 3.
Inofficiosi querela an habeat locum in testamento militis. folio.
Inofficiosi querela an possit ad heredem transmitti. folio.
Inofficiosi ꝙrela quandoq; actio qñq; accusatio dicitur. folio.
In sententia sunt allegationes repetende. fo. 189. columna. 3.
Insinuatio quid est fo. 119. co. 2.
Institutiones quando facte sunt. in prohemio. fo. 4. co. 1.
Instituit et substituit concursas an admittatur. vide folio. 153. columna. 1.
Instrumenta duo si sint eiusdem dici sed diuersi loci cui standum sit. fol. 249. columna. 4.

Instr̄i editio tripl'r petitur fieri. fol.
Instrumentum per quot testes impugnari potest folio.
Instrumentum quid est vide folio.
Insula tria significat fol. 92. col. 2.
Interdicta ⁊ actiones nō differūt fol.
Interdicta et actiones olim differebant folio. 302. columna. 4.
Interdicta sunt multiplicia. vide fol. 361. col. 3. ⁊ fol. 302. col. 4.
Interdicta oia sunt personalia folio.
Interdictis qñq; litigat̄ super ꝓprietate. vide folio. 358. colūna. 4.
Interdicti saluiani ⁊ actionis seruiane differentia. fol. 361. col. 1.
Interdictum quorum bonoruz est duplex. s. directū ⁊ vtile fol. 359. col. 3.
Interdictū quorū bonorum: ⁊ petitio hereditatis pro vna sola re possunt competere folio. 360. col. 3.
Inter dotem ⁊ donationē propter nuptias dz esse equalitas folio.
Interesse qualiter ꝓbat̄ fol. 239. co. 2.
Inuasor primo ꝑcutiat̄ fol. 363. col. 4.
Inuentarij faciēdi tp̄s fol. 165. col. 1.
Inuentariū non facientes in quo grauantur folio. 165. col. 2.
Inuētis addere facile ē fol. 205. col. 3.
Inuestiture forma. vide fol. 235. col. 3.
Iudex an debeat iudicare ꝑm consciētiam folio. 336. colūna. 1.
Iudex crimialis pōt mortē dare folio.
Iudex supplet defectū tutoris in duobus casibus folio.
Iudicar̄ an iudex dz ꝑ ꝯsciaz. f. 67. c. 1
Iudicatū soluit tres cl'as hz. f. 350. c. 2
Iudicem recusanti sufficit allegare suspectionem fol. 188. col. 4.
Iudices qui deportare possunt quatuor tm̄ sunt folio.
Iudicia publica ⁊ ciuilia in aliquibus conueniunt folio. 371. col. 2.
Iudiciū dicit̄ idē propter personaruz idētitatē vide fo. 335. col. 4.
Iudiciū inter tutorē ⁊ pupillū vtrum possit eē. vide fol. 66. colūna. 1.
Iudiciū sumit̄ qndeciz modis folio.
Iura dbēt eē d frequent̄ accidētib⁹. f.
Iuramentum est species probationis vide folio. 259. col. 1.
Iur̄m in litē ꝑliatur in actiōibus realibus. vide fol. 320. col. 4.
Iur̄m rei qñq; exceptionē qñq; actionem parit. vide fol. 315. col. 1.
Iur̄m triplex est fol. 315. col. 2.
Iuramētū cōtra leges nō est seruādū. vide folio. 354. colūna. 4.
Iuramentum de calumnia continet quinqz ea. fol. 365. col. 2.
Iuramētū de calūnia ꝑstat̄ tā ab actore q̄ a reo vide fol. 365. col. 1.
Iura naturalia semper firma ⁊ immutabilia permanent folio.
Iure ciuili succedit̄ dupliciter folio.
Iure pretorio succedit̄ dupliciter fol.
Iuris diffinitio fol. 9. col. 2.
Iuris effectus sunt varij vide fol.
Iuris ꝑuati tripartiti exēpla. f. 9. c. 1.
Iuris prudentia quid est in textu fol.
Iuris publici tripiti exēpla. f. 9. c. 4.
Iuro rē meā eē: ⁊ iuro tuā nō eē differunt. vide fol. 355. col. 1.
Ius ad qd ponit̄ in diffinitione actionis folio. 303. colūna. 1.
Ius ciuile tripliciter differt a tutela ⁊ hereditate folio.
Ius ciuile sex modis dr̄ fol. 11. col. 1.
Ius gentium dicitur ius naturale vide folio. 267. colūna. 3.
Ius idē est in toto quo ad totū qd in ꝑte quo ad ꝑtē ⁊ ecōtra fol. 190. col. 2.
Ius idē statuatur vbi est eadem equitas folio. 339. colūna. 2.
Ius nāle q̄tuor modis ponit̄. f. 10. c. 2.
Ius priuatum quid folio.
Ius publicum quid est folio.
Ius p̄ronat⁹ in m'tis ꝯsistit. f. 220. c. 3.
Ius patronatus multipliciter perditur folio. 220. colūna. 3.
Ius quandoqz dicitur iniquum folio 207. columna. 3.
Ius scriptum vnde constat folio.
Iustitia est mater iuris in prohemio folio. 7. columna. 3.
Iustitia ꝑm tullium ⁊ platonem quid sit folio. 8. columna. 1.
Iustinianus vñ dr̄ in ꝓhemio folio.
Iustus septies in die cadit q̄liter hoc

intelligitur ⁊ dicitur vide folio.
Calende quid significāt ⁊ vnde dicuntur folio.199.columna.2.
Lapides similes surripiens ad quid ponitur.f.370.
Lapis vñ dr̄ fol.129.co.4.
Legata ecclesiarū sunt priuilegia edicta.f.322.c.3.
Legata fiebant oliꝫ quadruplicit̄ fol.
Legata idebite soluta an repiri pñt.f.
Legata plura ⁊ conditionalia quādo cedunt folio.
Legata res obligata p heredē ī trib⁹ casib⁹ est luēda vide fol.169.col.3.
Legata tribus tpibus cedere pñt fol.
Legata voluntate presumpta reuocātur folio.182.columna.1.
Legatariorum qdā sunt cōiūcti tm̄ re: alij vbis tm̄: alij re ⁊ verbis: alij ꝓsus disiuncti vide fol.171.col.2.
Legatarius tribus modis potest ab omni debito liberari folio.
Legatarius cōditionalis legati spem nō trāsmittit fol.238.col.2.
Legatus pro consulis duo habet specialia folio.88.col.4.
Legate rei periculum ad quem pertinet folio.184.columna.1.
Legato dies cedit a morte testatoris: heredis īstitutio caput ⁊ fundamētū totius testamēti fol.180.col.2.
Legatum alicui vt seruum manumittat non defalcatur fol.184.col.3.
Legatum quinqꝫ casibus deficit ⁊ legatario accrescit fol.171.col.1.
Legatū gñis an valeat fo.176.col.3.
Legatū in trib⁹ casib⁹ deficit nec legatario accrescit folio.171.col.1.
Legate rei dominium quando transit in legatarium folio.
Legate rei periculum ad quem pertinet folio.99.columna.4.
Legatum rei cuius comercium nō est an valeat fol.169.columna.1.
Legatū p quas actiōes peti pōt folio.
Legatum si euincatur an heres defuncti teneatur fol.169.col.2.
Legatum alicui vt seruum manumittat non defalcatur folio.
Legari potest ⁊ a legatario folio.
Leges armis egēt. ⁊ ecōtra folio.
Legibus intenti sunt in tribus commendati.in prohemio folio.
Legis cornelie fictio folio.139.col.3.
Legis diffinitio folio.14.col.1.
Lex agraria que est folio.
Lex cornelia vñ dr̄ fol.298.col.2.
Lex.xij. tabularum vnde ortum habuit folio.16.columna.4.
Lex non est imponenda rebus vide folio.258.columna.3.
Lex falcidia in multis casib⁹ cessat fo.
Lex iulia de ambitu in quatuor casibus habet locum fol.375.col.1.
Lex iulia de vi ꝑuata ⁊ de vi publica qual'r punit fol.363.col.3.
Lex quid est ꝑm Ciceronē libro scdo de lega.in prohemio folio.
Lex iulia repetūdarū fol.375.col.2.
Lex iulia de annona.fol.375.col.2.
Lex iulia de residuis folio.375.col.2.
Lex fauia.de plagiarijs folio.
Lex tollitur per dissuetudinem.in prohemio folio.
Libellum datum dare non lꝫ fol.335. columna.4.
Libellus est in cā faciendus ⁊ certum continere debet fol.325.col.1.
Libellus est in causa dandus fol.367. columna.3.
Libellus in actiōib⁹ ꝑiudicialib⁹ fo.
Libellus in publiciana fol.308.col.1.
Libellus in criminalibus quid continere debet folio.371.col.3.
Libertatis diffinitio tripliciter exponitur folio.
Liber quis vel que nascitur folio.
Liberi sunt multiplices fol.19.col.4.
Liberi ꝑteriti habēt duo remedia ad impugnādū testamētū fol.223.c.3.
Libertatis fauor in quibus consistit folio.121.columna.1.
Libertinorum diuisio folio.
Libertinus q̄s opas dꝫ patrono fol.
Liber homo quādoqꝫ bona quādoqꝫ mala fide possidet fol.279.col.2.
Libertas in fraudē data an possit reuocari folio.25.columna.4.

Libertas directa seruo alieno dari ne quit. folio.
Libertas fauorabilis est. fo.180.co.4.
Libertus ingratus qua actione in seruitutem reuocatur. fo.57.co.4.
Libera persona alij non acquirit. vide folio.285.co.3.
Libertas tollitur per leuem offensaz. folio.324.co.2.
Libertus punit̃ et si patronus ab ipso fine venia in ius vocat' nõ veniat. f.
Libertus quas operas debet patrono. folio.23.columna.1.
Libra auri continet.lxxij. aureos. folio.366.columna.4.
Libi pens qs dicitur. fo.130.co.2.
Liciti occasione illicitum non debet cõmitti fo.259.co.2.
Literaruz ignorantia an excusat a tutela. folio.77.co.1.
Literarum obligatio tolli potest per contrariam scripturã. fo.258.c.3.
Locus desinit esse sacer duplicitter. folio.87.columna.2.
Locupletari nemo debet cum aliena factura. fo.277.co.3.
Locus dicitur plenus, semiplenus et vacuus. fo.114.co.2.
Locus purus qs est. fo.87.co.3.
Luo luis habet quatuor significata. folio.169.co.3.
Maiestatis in. xj. casib9 cessat. fo.342.co.1.
Maculare capitur pro accusare. folio.
Magister qualis esse dz. in prohemio. fo.5.co.1.
Magistratus qui sunt. fo.2.co.3.
Mandatuz t iussus qualiter differũt. fo.64.co.4.
Mandati diffinitio. fo.271.co.2.
Mandatum contrahitur quinqz modis. fo.271.co.2.
Mandatũ facilius reuocat̃ qz alij cõtractus. vide fo.273.co.4.
Mandatum quãdiu dicitur integruz. fo.273.columna.4.
Mandatarius de quatuor tenetur. folio.274.columna.2.
Mandatum est speciale in multis casibus exigitur. fo.347.co.1.
Maleficia voluntate dist inguuntur. folio.286.co.4.
Manumissio tã inter viuos qz̃ inuita uolũtate multis modis fit. fo.
Manumittens seruũ alienũ in pñtia principis in qntuplũ dãnatur. fo.
Maritus lucratur fructus rerum dotalium. fo.
Maritus non potest esse curator vxoris. vide fo.80.co.1.
Maritus potest esse procurator vxoris. fo.80.co.1.
Masculinum cõcipit femininum t nõ econuerso. fo.55.co.1.
Mater sami. que fit fo.296.co.2.
Matertera magna que est folio.36. columna.3.
Mater pro filio nõ intrat in litẽ. fo.
Matrimonij diffinitioni aliquid addendum est. fo.32.co.2.
Matrimoniũ triplici iure est. f.10.c.3.
Matrimoniũ cõtrahere est ita honestũ sicut monasterij intrare. f.34.c.2
Matrimoniuz impeditur quatuordecim modis. fo.
Matrimoniũ nõ est iter fuos. f.33.c.3
Matrimoniũ semel ꝯctum an possit p papã dissolui. fo.25.co.4.
Matrimoniũ sine scriptura t vote potest valere: sed non filios legitimare. vide fo.197.co.1.
Matrimonium vsqz ad quem gradum prohibetur. vide fo.215.co.2.
Matrimoniũ vnde dicitur. fo.32.c.1.
Meditũ est seruãdũ. fo.93.col.3.
Matris preteritio habetur pro exheredatione. fo.201.co.3.
Mẽbriana vnde dicuntur. fo.98.co.3.
Mendacium facit quem puniri. folio 365. columna.3.
Merces quandoqz est certa: quãdoqz incerta: quandoqz nulla. fo.266.c.1.
Meum amplius meum fieri non potest. fo.319.co.3.
Meum est quod ex meo nascitur. vide fo.93.co.4.
Miles cognoscitur per sex signa. vide

folio.134.co.1.
Miles de crimine dānatus an possit testari. fo.
Miles vnde dicitur. fo.134.co.2.
Milites a bello missi quot annos excusationis habent. fo.75.co.2.
Militis testamentum mirabiliter est priuilegiatum. fo.
Missilia vnde dicuntur. fo.103.co.3.
Monachus ⁊ canonic⁹ regularis sunt liberi. vide fo.
Monachus monasterio acquirit. fo.
Morientium actus non sunt in suspē so. folio.
Mors oia soluit. vide fo.67.co.4.
Mortis est incertus dies. fo.117.c.4.
Mortuos gloria viuificat: ⁊ vituperāt viuentes mortificat. vide fo.
Mora vltima nocet. fo.co.
Mulier vbiq; testificari potest preter in testamentis. fo.131.co.1.
Mulieres aliquē retinēt sobolis experimentū. fol.197.columna.1.
Mulieris heres in petitione dotis nō potit priuilegio mulieris. fo.329.c.2.
Mulier pro parentibus agit. fol.356. columna.4.
Multi sunt qui ex testamento capere non possunt. folio.
Multum quinquēnium ⁊ diu decēnū comprehendit. fo.259.co.2.
Mutuū deficit tripliciter. fo.233.c.4.
Mutuū est tripler. fol.233.col.4.
Mutuum ex corrupto ⁊ integro componitur. folio.
Mutui quatuor sunt necessaria. vide folio.232.columna.3.
Mutuus consiliatur pluribus modis. folio.234.columna.1.
Mutuus tripliciter recōciliatur. vide folio.123.columna.4.
Mutuum vnde dicitur. fol.129. col.2.
Mutuū vnde cōpont. folio.232.co.3.

Natura est dupler. fo.238. columna.4.
Nature impedimentū fortius est q̄ accidētis. fo.44.c.3.⁊.4
Necare videt q̄ alimēta negat. fo.
Negatoria ⁊ confessoria quare sic dicuntur. fo.306.co.1.
Negotiorū dns non semper insolidū tenetur. fol.275.col.4.
Nego. gest. de quo tenet. fo.276.co.1.
Negotiorū gestorū certis in casib⁹ nō reperit qs impendit. fo.275.co.3.
Nemo cum alterius factura locupletari debet. folio.
Nihil et imperfectum equiparantur. folio.159.columna.4.
Nihilomagis ⁊ nihilominus differūt. folio.137.columna.3.
Nomen: Cognomen: Prenomen: et Agnomen differunt. fo.179.co.1.
Nominis indiuiduū inuocatio tria bona facit in prohemio. fo.1.co.1.
Notarius nō pōt esse seruus. folio.
Nouatio triplici iure fit. fo.282.co.4.
Nouerca vnde dicitur. fol.
Noria ⁊ nora differūt. fo.343.co.1.
Nudū pactū ser modis vestit. fol.
Nuptie siue matrimonīū quid est. fo.
Nuptie vnde dicuntur. fo.32.co.1.

Obligatio an possit statim conuenīri. folio.
Obligatio an possit spartatē ptinere. fo.240.c.3.
Obligatio ciuilis quibusdam personis non adheret. fo.230. columna.2.
Obligatio ciuilis trī solutione tollitur. fo.280.columna.1.
Obligatio ciuilis sola quandoq; tollitur. fo.283.columna.4.
Obligatio ciuilis tollit p acceptilationem ⁊ sniam. fo.230.co.2.
Obligatio ⁊ actio differunt. folio.
Obligationum diuisio quotuplex est. folio.230.columna.1.
Obligatio eadē potest esse vna ⁊ plures. fo.240.columna.2.
Obligatio effectualis habet radicem naturalem ⁊ ciuilem. folio.230. columna.2.
Obligatio fit trī per verba futuri tēporis. fo.258.co.2.
Obligatio literarum tolli potest per

contrariam scripturam folio.
Obligatio naturalis iter patrē ⁊ filiū pōt cōsistere fol.248.col.1.
Obligatio naturalis sola quādoq; tollitur folio.283.columna.4.
Obligatio naturalis tollit̄ p pactū ⁊ iuramētū: sz ciuilis p sniam. snia est de iure ciuili folio.355.col.2.
Obligatio non tollitur ipso iure fol.
Obligatio tā ciuilis q̄ naturalis duodecim modis tollitur fol.283.col.3.
Obligare neqt filius sine pr̄e. vide fol.
Obligationum diuisio fol.232.col.1.
Obligatus pure an possit statim conueniri folio.236.columna.3.
Officium iudicis an sit actio folio.
Officiuz iudicis est triplex: scilicet nobile mercēnariuz verū: ⁊ mercēnarium mixtum folio.
Officio iudicis suitia ānua petunt̄.f.
Officiosi q̄rela an possit per filios fratris intentari folio.
Omnes tutores possunt fieri suspecti an sit vera propositio fol.81.col.1.
Omnes homines mundi possunt simul heredes institui fol.147.col.2.
Onus sentiēs hēat lucrū fol.289.c.4.
Operas obsequiales debēt liberti patronis folio.227.col.1.
Operas suas an possit quis in perpetuum locare fol.107.col.3.
Opere liberto imposite non transeunt ad heredem extraneum. vide folio 353.columna.2.
Opinio preferr̄ veritati fol.131. col.3.
Opinio an sit veritati anteponēda fol. 152.columna.4.
Opinio s̄m Joānē quid est. vide fol.
Oratio pluralis conuertitur in singularem: ⁊ econuerso folio.
Orcinus quid sit: ⁊ vnde dicitur. vide folio.193.columna.2.
Ordo sacer impedit matrimoniū. vide folio.38.columna.4.
Ordo scripture an seruandus sit. vide folio.180.columna.2.
Ordo scripture attentandus non est folio.251.columna.2.
Origo duodeciz tabularū: q̄ fuit fol.
Oua quare sub gallinis ⁊ columbis dimittuntur fol.375.colūna.4.
Pactionibus dicēdo dupliciter exponitur fol.
Pactū nuduz in septē casibus actionē ꝓducit fol.
Pactum nudum sex modis vestitur folio.232.columna.2.
Paganus vnde dicitur folio.
Pādecta vsi dicit̄. in prohe. fol.6.c.2.
Paradisum in omni tempore possumus habere folio.
Partus sequitur semper ventrem fol. 20.columna.3.
Parricidium quas personas concernit folio.373.col.3.
Partus suppositi ⁊ adulterij accusatio non omnibus conceditur. vide folio.371.col.1.⁊.4.
Pater cogitur emancipare filium in quatuor casibus folio.
Pater ⁊ filius eadem persona finguntur: sed filius viuente patre videtur dominus folio.163.col.4.
Pater filio in quibus casibus succedit: ⁊ in quibus non in actione caluisiana folio.
Pater filium quatuordecim casibus: filius patrem tribus exheredare potest folio.162.columna.2.
Pater in quibus casibus succedit filio ⁊ in quibus non fol.49.col.4.
Pater potest esse seruus filij sui: ⁊ ecōuerso folio.
Pater quandoq; in aduentitijs non habet vsumfructū fol.126.col.1.
Pater quo iur̄ venit ad bona filij emācipati fol.223.colūna.4.
Pater s̄m diuersa tempora diuersa iura habuit in bonis filij. vide folio 126.columna.3.
Patres pro filijs. ⁊ domini pro seruis an teneantur fol.314.col.2.
Patria potestas est iestimabilis fol.
Patribus ⁊ patronis est honor prestandus fol.366.col.4.
Patritius quis est fol.47.col.4.
Patrie ptātis ius in septē cōsistit fol.
Patris appellatio ꝯtinet dimidiā fol.

Patronus

Patronus qualiter succedit liberto. folio.49.columna.3.
Patruus ꝛ anūculus:amita ꝛ matertera differunt. folio.212.colūna.3.
Patruus magnus quis est.fol.36.
Patruus patris est mihi patruus magnus. folio.212.columna.4.
Pauper fidelis ꝛ diligens non est reprobandus. folio.
Paupertatem detegere durum est. folio.296.columna.2.
Paupertas non aliquando excusat a tutela. folio.76.col.3.
Paupertas prodest:qualiter hoc euenit. folio.24.col.4.
Peccata remittuntur peregrinantibus. folio.196.columna.1.
Peculium castrense ꝛ peculium quasi castrense. folio.125.columna.3.
Peculium est pecunia que per symoniam queritur. fol.314.col.2.
Peculatus actio quinquennio durat. folio.374.columna.3.
Peculium est tripler. fol.226.col.2.
Pedagogus qs dr:ꝛ vñ. fo.26.co.4.
Pena arbitraria ad mortem extenditur. folio.299. columna.2.
Pena ex pacto non potest peti. vide folio.252.columna.3.
Pena furti mãifesti est quadrupler. non manifesti autem dupler folio.
Pena maior maiori delicto debetur. folio.374.columna.1.
Pena vnius est metus multorum. folio.287.columna.3.
Pene diuersificantur ex personarum diuersitate. folio.374. columna.1.
Pene criminalibus sunt ordinarie ꝛ extraordinarie. folio.
Pene sunt restrigẽde. fo.375. col.2.
Perduelles sunt hostes. fo.198.co.3.
Periurus in alio seculo punietur. vide folio.365.columna.1.
Peremptionis periculũ ꝛ deteriorationis diuersa sunt. fol.264.col.1.
Permutatio duas actiones petit. vide folio.263.columna.2.
Perpetuum multipliciter sumitur. folio.71.columna.2.
Persecutio continet actionem ꝛ petitionem. folio.281.columna.4.
Personarum secunda diuisio est de iure ciuili. folio.
Persone alienarum rerum gubernationem habentes. folio.349.co.4.
Petitio hereditatis est actio preiudicialis coloni ascriptitij ꝛ similes iure petuntur. folio.318. columna.2.
Petitio hereditatis est realis ꝛ personalis. folio.368.columna.3.
Petitio hereditatis ex quasi contractu fit. folio.
Peto quod habeo quatuor modis. folio.170.columna.1.
Philosophi a tutela excusantur. vide folio.78.columna.2.
Pictura preciosior est scriptura. vide folio.99.columna.2.
Pign⁹ qualiꝫ a creditore. vẽdi ꝑt fo.
Pignus vnde dicitur folio.
Plebisciti diffinitio ꝛ differentia. fo.
Plus petitur quatuor modis. vide folio.333.columna.4.
Populus an possit legem facere fol.
Portio filij debita iure nature que est. folio.162.columna.1.
Possessio an sit eadem cum possessione defuncti folio.144.col.3.
Possessio est res incorporalis. vide folio.198.columna.1.
Possessio heredis an sit eadem cum possessione defuncti folio.
Possessio potest peti sine interdictis. folio.358.columna.4.
Possessio non est proprie de mobilibus folio.362.columna.1.
Possessio sepe transfertur:ꝛ res non apprehendatur folio.103.col.2.
Possessionem possessus non querit folio.127.columna.3.
Possessio sola nõ ꝙrit fo.128. col.3.
Possessio vnde dicitur fol.362.col.1.
Possessori an competat actio. vide folio.306.columna.2.
Possessor bone fidei quis fructus restituere debet folio.
Possidentis condictio quandoqꝫ deterior ꝙ petentis folio.99.col.1.

Possit in alterius contrahentium arbitrio ꝯferri emptio. fol.264.c.4.
Possessor clandestinus habet naturalem possessionem: ⁊ deiectus ciuilē folio.362.columna.2.
Possessor malefidei quo iure tenetur fructꝰ restituere. folio. 368.col.1.
Posthumi habentur pro natis quando pro eorum commodo queritur folio.197.columna.4.
Posthumi hodie exheredari nō possunt. folio.141.columna.1.
Posthumus dicit̄ dupl'r. fo.197.c.4.
Postliminij quid est. fo.48.colum.3.
Ptās quadrupl'r accipit̄. fol.309.c.3.
Ptās p̄tis in septē ꝯsistit. fo.32.col.3.
Potestatis dominice triplex est effectus. folio.30.columna.3.
Prelatus suspectus an sit administratione remouendus. folio.83.col.1.
Predia stipendiaria ⁊ predia tributoria que sunt. folio.101.col.4.
Prescribit heres cum mala fide. vide folio.116.columna.2.
Prescribi non possunt multe res. vide folio.115.columna.1.
Prescriptio non currit habenti pignus: sed bñ hñti hypothecā. fol.
Prescriptione an queratur dominiū sunt opiniones. fol.112.colum.1.
Prescriptis verbis agitur tripliciter. folio.266.columna.2.
Preteritio an habeatur pro exheredatione. folio.144.columna.1.
Presumptio ex varijs sumitur: in ꝓhemio. folio.5.colum.2.
Preteritio matris habetur pro exheredatione folio.
Preteritus quādoq̄ cōmittit edictū folio.201.col.3.
Pretexta qd est. fol.296.col.2.
Pretor heredē nō facit. fo.155.co.4.
Pretor plus punit q̄ lex duodeciꝫ tabularum. folio.286.colum.2.
Pretores rei persecutorie sunt perpetue. folio.351.columna.3.
Pretorie penales sunt annales. vide folio.351.columna.4.
Principi que reseruantur. folio.
Priuignus ⁊ priuigna qui ⁊ que dicūtur. folio.38.columna.1.
Probatio qñq̄ reo incūbit. vide fol.
Procrastinatio nocet. fol.322.col.3.
Procuratoris officium quibusdaꝫ est interdictum. folio.347.colū.2.
Procuratores satisdant: non autē orphanotrophi ⁊c̄. fo.350.colum.1.
Procurator rei siue interueniat ante litem cōtestatam siue post tenetur satisdare. folio.350. colum.3.
Prodigus quis est. fol.138.colū.3.
Prohibitum fieri directo prohibetur per obliquum. fol.145.colum.3.
Pro libero bona fide: item si paratus sit subire iudicium liberale: ꝑm doctores hic. folio.112. columna.4.
Promissor an statim conueniri possit. folio.254.colum.2.
Promitto decē aureos ānuos: ⁊ singulis annis differū. fol.237.colū.2.
Promulgare qd est. in ꝓhemio. fol.
Prognatus ⁊ abnepos. vnde dicuntur. folio.196.columna.3.
Proximus pubertati potest esse ingratus. folio.248.colum.4.
Pupertati ꝓximus qs est. folio.
Pubertas plena dr̄ q̄tuor modis. fol.
Publiciana datur contra dominum i sex casibus. fol. 308.colū.3.
Publiciana nō competit: nisi quinq̄ necessaria concurrant. folio.
Publicum vnde dicitur. folio.
Publiciana iudicia differunt a ciuilibus. folio.371.columna.2.
Pueri aliter: ⁊ aliter prouecti docendi sunt. folio.93.columna.3.
Pugna an sit licita. fol.198.colū.3.
Pupillaris debitor qualiter soluere debeat. folio.
Pupilli an possit soluer̄. fol.124.c.3.
Pupilli cautionē saluā for̄ ē cōis. fol.
Pupilli factum quomodo non est fortune committendum. folio.
Pupillis actio sb̄sidiaria ꝯpetēs ē fo.
Pupillo datur tutor ad quid. folio.
Pupillus in tribus locis potest tutorem petere. folio.
Pupillus poterit pl'es hēre tuto. fol.

Pupillus pōt habere curatorē. folio.
Pupillus q̄liter ex mutuo tenet̄ fol.
Pupillus sine defensore in quatuor casibus quandoq; in iudicio potest esse. folio.
Pupillus si tutorez non habet an possit sibi dari curator. folio.
Purpura vestimento tripliciter apponitur. folio. 94. columna. 2.
Quarta est multiplex. vide folio. 187. colum. 4.
Quatuor sunt ordines dignitatum que habent imperium. in prohemio folio. 4. columna. 4.
Quatuor tēpora ꝯsiderant̄: vt sciatur quid acqrat pater in bonis filij fo.
Querela datur emancipatis. vide folio. 143. colum. 4.
Querela inofficiosi an possit ad heredem transmitti. folio. 199. colū. 4.
Questor multipl'r dr̄. i ꝓhe. f. 4. c. 4.
Quid regrit̄ i actione reali tā ex pte actoris q̄ ex parte rei. vide folio.
Qui potest testari potest in testamēto manumitti. folio.
Quirinus vnde dicitur: ⁊ vbi habetur. folio. 12. columna. 2.
Quis ⁊ que substantiam significant. vide folio. 252. columna. 3.
Quis vel qui qsi ponit̄ in aliqua causa qualiter intelligitur. vide folio.
Qui tacet affirmat. folio.
Quod differtur non aufertur. vide folio. 193. columna. 2.
Qd̄ ex meo: vl' ex mea nascit̄ meū ē. f.
Quod liber sit seruus per venditionē quatuor concurrant. fol. 19. col. 1.
Quod iussu exercitoria ⁊c̄. non sunt actiones: sed actionum adiectiōes. folio. 342. columna. 3.
Quomodo recuperantur que in aliena negocia expenduntur. folio.
Quod meum est amplius meum fieri non potest. folio.
Qd̄ meū est non possum vsucapere. folio.
Ratio duplex vnam vincit. folio. 203. columna. 2.
Raptor ⁊ fur distīguunt̄ fol. 291. c. 4.
Raptor in minus tenetur q̄ fur manifestus. folio. 291. columna. 4.
Raptori qua actione conuenitur. vide folio. 322. columna. 2.
Raptor qua actiōe tenet̄. fo. 291. co. 1.
Realis actio pōt i stipl'atōe d̄duci. fo.
Reb⁹ corpalib⁹ aliq̄ ꝯgruunt q̄ in icorporalib⁹ nō veniunt. fol. 104. col. 1.
Rei debendi ⁊ fideiussores diuersimode tenentur. folio.
Rei debendi in solidum non possunt conueniri. folio. 240. colum. 4.
Rei vēdicatio q̄ dat̄ legatarijs nō est ex q̄si ꝯtractu. vide fol.
Rei vendicatio ad hoc quod cōpetat quid requiritur. fol. 305. colum. 1.
Relatio est facienda ad proxima. vide folio. 306. columna. 2.
Relegat⁹ ⁊ d̄portat⁹ q̄liter differūt. fo.
Rem esse in bonis ⁊ ex bonis differunt. folio. 292. colum. 3.
Reo quandoq; incumbat ꝓbatio. fo.
Reorum debendi vel credendi constitutio an per internallum impediatur. folio. 240. columna. 1.
Rex diuisiōes quot sūt. fol. 104. co. 1.
Res dicitur esse in nullius bonis septem modis. folio. 89. columna. 2.
Res incorporales quasi possidentur. folio. 358. columna. 2.
Respublica ⁊ fiscus non habent priuilegium ecclesie in legatis sibi factis. folio. 322. colum. 4.
Restituere quandoq; sumitur pro dare. folio. 359. columna. 3.
Restitutio in integrū non dat̄ minori xxv. an. q se vēdidit. fo. 19. col. 2.
Restitutio quo remedio datur maioribus. folio. 310. columna. 1.
Rusticitas sancta oīa palam habet. folio. 312. columna. 1.
Rub. qñq; ē gñalior nigro. fol. 7. co. 3
Reus stipulandi ⁊ reus promittendi. folio. 239. colum. 4.
Sacre res aliquando alienari possunt. folio. 87. columna. 2.
Sacre rei vēditio vz ītet

ignorantes folio. 244. col'. 4.
Salariū iteruenies in mādato an peti possit ⁊ q̄ actione fo. 274. col'. 3.
Salomon dicit quatuor cognitu difficilia folio.
Sarcinator quis est folio.
Satisdatio a quibus tutoribus danda est folio. 71. columna. 3.
Satisdatio de legato soluēdo pōt remitti a testatore: sed nō de vtēdo fruendo arbitrio boni viri fo. 108. co. 1.
Satisdare est promissionem per fideiussores facere fo. 348. colum. 3.
Satisdatio duplex ab actore exigitur folio. 348. columna. 3.
Satisdatio iudicio fisti an possit sub pena fieri folio. 348. colum. 4.
Scandalum timendum est: ⁊ quare folio. 90. columna. 1.
Scientie quadriuiales non excusant a tutela folio. 78. columna. 2.
Scientie triuiales excusant tutores folio. 78. columna. 2.
Scriptura priuata quando fidem faciat folio. 258. columna. 1.
Scriptura p̄conizata facit fidē apud omnes folio. 20. columna. 4.
Scripture p̄uate ⁊ publice stat̄ donec cōtrariū probet̄. vide fo. 257. co. 1.
Scripture an semper standum sit. vide folio. 250. columna. 1.
Semestre dupl'r accipit̄ fol'. 75. co. 1.
Secundum decretum transferunt dominium folio. 370. columna. 3.
Senatusconsultum sabinianum fo.
Sentētia an statim sit executioni mādanda folio. 368. columna. 2.
Sententia contra ius litigatoris fol'.
Sententia debet ferri iuxta formam libelli folio. 332. columna. 4.
Sn̄ia die p̄fixa dz preferri ēt absente altera partiū fo. 237. columna. 1.
Sententia duplex fertur in actione quod metus causa fo. 326. col. 3.
Sententia est in scriptis ferenda. vide folio. 332. columna. 4.
Sententia in scriptis sedendo est ferenda folio.
Sententia interlocutoria ⁊ preceptuz iudicis idem folio. 124. col'. 1.
Sententia non potest semper esse certa folio. 332. colum. 3.
Sententia potest fieri contra defunctum criminosum fo. 198. col. 3.
Sententia quid est folio.
Sententia si geminetur ex qua tunc agetur folio. 158. columna. 2.
Sententijs ⁊ p̄m decretū transferunt dominium folio.
Semestre dupliciter accipitur folio.
Seminare in alieno fundo quid inde vide folio.
Seruiana vnde dicitur folio.
Serui consequuntur libertatem nouē modis folio. 23. columna. 4.
Seruitutum quatuor sunt genera fo.
Seruis an fiat iniuria fo.
Seruitutes sunt in bonis nostris. vide folio. 84. columna. 4.
Seruitutes sunt idiuidue p̄ter vsumfructum folio. 109. columna. 3.
Seruitus altius tollendi ab alijs differt folio. 305. columna. 4.
Seruoꝝ an sit aliqua differētia fol'.
Seruum fiscalem surripiens qualiter punitur folio.
Seruū propriū q̄s iter viuos in fraudē creditoꝝ manumittere nō pōt fo.
Seruus an possit habere aliquid in suum folio. 127. columna. 1.
Seruus ciuiliter nequit obligari. vide folio. 255. columna. 2.
Seruus fugitiuus an. xxx. annis vsucapiatur folio. 112. columna. 4.
Seruus heres institutus non acquirit dn̄o: nisi duo ꝯcurrat fo. 180. co. 2
Seruus liber per venditionem si quatuor concurrant folio.
Seruus manumissus an teneatur de gestis in seruitute. fo. 344. col. 1.
Seruus non acquirit libertatem domino folio.
Seruꝰ ordinariꝰ q̄s sit fol'. 340. co. 4.
Seruus non potest obligari fideiubendo folio. 282. columna. 3.
Seruus pro nullo reputatur. vide folio. 314. columna. 2.
Seruus quicquid acquirit domino

acquirit folio.
Seruus tabellio esse non potest. vide folio.19.columna.1.
Seruus vicarius qe sit fo.400.co.2.
Seruus vnde dicitur folio.
Seruus vsufructuarius querit nobis ex re z operis : sed vsuarius ex re tm folio.279.columna.2.
Sica quid est fo.373. columna.1.
Sigillum quandoqz testamētis: quādoqz chartis ponit fol'.374. co.1.
Similium eadem est disciplina. vide folio.338.columna.3.
Simplicitas est legibus amica. vide folio.189.columnia.3.
Si non valet id quod ego ago valeat prout valere potest folio.45. co.2.
Si seminauit quis ex semine meo in alieno fundo agam contra dominuz fundi folio.98.columna.2.
Si vinco vincentem te: vinco te: quandoqz fallit folio.208.columna.2.
Societas multis modis soluitur. vide folio.270.columna.1.
Societas non tranit ad heredem nisi in duobus casibus fol'.270. col'.2.
Societas quid est folio.
Societas vera z incidens que est fol'.
Solidi.lxxij. constituūt libram auri vnam. folio.
Solidus in iure ponitur pro aureo z econtra folio.
Solutio an possit fieri adiectio. vide folio.246.columna.3.
Solo de neēitate fit fol'.124. col'.2.
Solutio particularis an creditoi inuito possit fieri folio.281. col'.3.
Solutio quando fiet si hoc anno promissa fit folio.254. columna.1.
Solutū per errorē indebitū sepe repeti non potest folio.277.col'.4.
Species diffinitio folio.14.col'.3.
Species sole commodantur. vide folio.331.columna.1.
Sponsalitia inter absentes z presentes fieri possunt folio.249.col.4.
Sportula vel sporta qd significat folio.325.columna.2.
Sportule quibusdam remittuntur folio.325.columna.2.
Sportule siue salaria quibus dantur z a quibus folio.325. col'.2.
Stadium quid est fol'.86.col'.3.
Statu liber quis est folio.12. col'.3.
Stipendiaria pdia que sunt folio.
Stipulādo alteri: quādoqz sibi actio nē ḡrimus: qnqz nō fo.252.col'.1.
Stipulatio alteri facta potest tribus modis formari folio.252.col'.1.
Stipulatio an possit fieri sub conditiōe in diem z ad diem teneri differunt folio.236.columna.3.
Stipulatio an vitietur propter turpitudinem folio.257.columna.3.
Stipulari tre z stipulari iter differunt folio.241.columna.3.
Stipulor: figt interrogo fo.282.co.4.
Stipulatio erit vna z nō plures : figa decē aureos annuos stipulat⁹ ē fo.
Stipulatio est de iure ciuili. vide folio.314.columna.1.
Stipulationes communes dicuntur aditiones folio.
Stipulatio fieri debet verbis aptis folio.236.columna.1.
Stipulatio iter absētes an valeat fo.
Stipulatio non semper vitiatur ex responsionis diuersitate folio.
Stipulationes pretorie z iudiciales multipliciter differunt.
Stipulatio pura non suspenditur: sed bene alij actus folio.245. colū.2.
Stipulatio quando fiet si hoc anno promissum fit folio.254.colū.1.
Stipulatio quid est folio.
Stipulatio rei sue an valeat. vide folio.245.columna.2.
Stipulatur alter alteri septimo modis folio.246.columna.2.
Stipulatur quandoqz insans: non at furiosus folio.248.columna.4.
Stipulatio tm fit per verba futuri tēporis folio.258.columna.2.
Stipulor: figt interrogo fo.282.col'.4.
Stuprum in tribus casibus grauiter punitur folio.372. columna.3.
Stuprina pena est quinquennalis. vide folio.372.columna.3.

Subiecti alieno iuri q̃liter a nexibus illius iuris liberent̃. vide folio.
Substitutio ē q̃ntuplex. fo. 154. co. 1.
Substitutio ē ꝑbũ gñale. fo. 156. c. 3.
Substitutio pupillaris hēt quatuor necessaria. folio. 154. columna. 1.
Subtitutio pupillaris multipliciter finitur. folio. 154. columna. 3.
Succedunt descendentes: ascēdentes collaterales. folio.
Successio libertinorum ⁊ ingenuorum tripliciter differunt. folio. 221. co. 2.
Successor anormalus. fol. 228. col. 3.
Successorium edictum quando habet locum. folio. 206. colum. 3.
Superlatiuus pro positiuo quandoq; ponitur. folio. 268. colum. 1.
Tacēs affirmat fo. 50. c. 3.
Tēpus quid est: ⁊ diuisio temporis. folio. 95. c. 2.
Tēporis tractus conualidat inualidũ. fo. 138. c. 1.
Testamenti diffinitio. folio.
Testamenti factio etiam passiua multis denegatur. folio.
Testamenti per cecum faciendi solēnitas. folio. 139. columna. 2.
Testamentum an possit fieri per mutum ⁊ surdum. folio.
Testamentum debet habere quatuor necessaria. folio.
Testamentum duobus modis rumpitur. folio. 195. colum. 4.
Testamentum facere multis prohibetur a iure. folio. 139. colum. 3.
Testamentũ imperfectum multa cōtraria format ⁊ soluit. folio.
Testamentum inofficiosum quādoq; continet exheredationem ⁊ preteritionem. folio. 220. columna. 2.
Testamentum non iure factum dicit̃ tripliciter. folio.
Testm̃ pr̃is ⁊ filij est duo ⁊ vnũ. fo.
Testamentũ rumpitur tripliciter. fo.
Testamentum per duo rumpitur. vide folio. 195. columna. 4.
Testm̃ scd̃m preferr̃ primo: sed prima sn̄ia non p̃fertur secunde. folio.
Testamentum sine herede non valet. folio. 186. columna. 2.
Testari aliqui nolunt aliqui nō possunt. folio. 195. columna. 4.
Testatoris disputatio est lex. folio.
Testator in testamento potest facere plures gradus heredum. folio.
pone igitur sic casum. ante me diũ
Testatoris voluntas est lex. folio.
Testatur quis de rebus alienis. vide folio. 155. columna. 4.
Testes debēt rogari. fo. 133. colũ. 4.
Testificamur de his que vidimus in pueritia. fo. 131. columna. 2.
Testium numerus qui in testamento est exhibendus. fol. 133. colum. 4.
Theatrum vnde dicitur: ⁊ quid significat. folio. 86. columna. 3.
Theologia vtrũ iuristis sit nec̃ia. fol.
Thesaurus quis est. fo. 101. colum. 2.
Tignũ alienũ mala fide iniũgēs q̃nq; actionib⁹ cōuenire pōt. folio.
Tria facit ipator. i ꝓhemio. fo. 2. col. 1
Turpe quandoq; promittitur: quandoq; honestum turpiter. folio.
Tutela est munus publicum auctoritate: sed non vtilitate. folio.
Tutela est triplex. fo. 52. colum. 3.
Tutela multis modis finitur. vide folio. 66. columna. 2.
Tutela quid sit. folio.
Tutele datio vtrum delegetur. vide folio. 63. columna. 3.
Tutele pluralitas vnde fit. folio.
Tutor an teneatur cauere de rato. vide. folio. 349. columna. 4.
Tutor confirmatus est daturus: ⁊ nō testamentarius. folio.
Tutor datus a matre in testamēto tenetur satisdare. folio. 71. colũ. 2.
Tutor esse non potest qui est pupilli creditor vel debitor. folio.
Tutor per quā paupertatem a tutela excusatur. folio. 76. colũ. 3.
Tutor q̃nq; dat̃ seruo. fol. 52. colũ. 1.
Tutor remotus vt suspect⁹ an sit semper infamis. folio.
Tutor vn⁹ pro altero tenetur in quatuor casibus. folio. 73. col. 1.
Tutorē hñti dat̃ tutor i sex casib⁹. fo.

Tutorem habenti quare tutor dari nequit. folio. 69. colum. 4.
Tutores a quibus iudicibus dantur. folio. 69. columna. 1.
Tutores dando quid inquiri debet. folio. 63. columna. 1.
Tutores omnes possunt fieri suspecti an sit vera propositio. folio.
Tutores poterit plures pupillus habere. folio. 70. columna. 1.
Tutoribus a quibus satisdatio dãda est. folio.
Tutoruꝫ genera quatuor dici possunt folio. 71. columna. 3.
Vectigal nouũ ĩtuẽs in certũ aureis punitur. folio.
Vendere quis compellit̃ aliquando. fo. 121. co. 1.
Vendicat aliquando non dñs a domino. folio. 99. co. 1.
Venditio fit in scriptis: ⁊ ũne scriptis folio. 261. columna. 1.
Venditio rerum degustabilium facta cuius est preclusum. fo.
Venditione facta non pertinet ad emptorem periculũ rei vẽdite nisi nouẽ ꝯcurrãt. vide folio. 263. colũ. 3.
Venditor an teneat̃ ꝑcise ad rẽ tradẽdã vel ad ĩteresse. fo. 262. co. 3.
Venditor vtrum vltra arraruꝫ duplicium perditionem teneatur ad interesse. folio. 261. columna. 3.
Venerit dupliciter exponitur. fol.
Verbũ semel positũ proprie ⁊ ĩmproprie potest poni. fol. 185. colũ. 1.
Veritas prefertur opinioni. fo.
Vestire ex obuentu rei differunt. fol.
Via media est eligenda. fo.
Vigilantibus iura subueniunt. in ꝓhemio. fo. 3. columna. 1.
Vindicta quid sit. folio. 22. co. 1.
Violentiam passus quod remedium habet. folio. 359. colum. 4.
Vis inquietatiua que parit interdictum quod vi aut clam qualiter fit folio. 362. columna. 2.
Voluntas est ambulatoria vsqꝫ ad mortem. folio. 117. columna. 4.
Vñ vi ꝯcernit res ĩmobiles vi bonoꝝ raptoꝝ res mobiles. fo. 363. co. 2.
Violentia quandoqꝫ personis: quandoqꝫ rebus infertur. fol. 363. co. 4.
Volũtas est habenda pro ratione. folio. 112. columna. 4.
Volũtas testatoꝝ ẽ lex. fo. 147. col. 2.
Vno contextu quando dicatur quid fieri. vide folio. 130. columna. 3.
Vsuarius: fructuarius quandoque sunt equales. folio. 109. colũ. 3.
Vsucapio est rerum mobilium: ꝑscriptio ĩmobilium. folio. 110. co. 3.
Vsucapio pro herede quandoqꝫ habet locum. 113. columna. 3.
Vsucapione q̃rit̃ dñium. fol. 112. col. 1.
Vsucapio rerũ mobiliũ non interrũpitur ꝑ lit̃ ꝯtestationẽ. fol. 369. c. 2.
Vsufructꝰ est duplex. s. formalis ⁊ causalis. folio. 106. columna. 4.
Vsusfructus in multis locum dñij habet. folio. 106. columna. 4.
Vsusfructus qñ fit. fo. 172. colũ. 4.
Vti possidetis ⁊ vtrobi differunt. vide folio. 361. columna. 2.
Vtile pro inutile non vitiatur. folio. 247. columna. 1.
Vtrobi vnde dicitur. folio. 362. col. 1.
Vxor non est in potestate mariti nisi quo ad debitum carnis. folio. 207. columna. 4.

¶ Finis tabule materiarum ex glosis extractarum.

¶ CCxviij. glosas subiecimus in quibus aut additionẽ multiplicẽ aut vnionem sectionemue euidẽtium q̃ꝫ erratoꝝ diligenter castigationem ĩuenire est huiusce ĩmpressionis collatione facta ad eã qua superiori anno ysdem caracteribus exarata fuerat. Alijs enim diuerse impressionis institutionibus istas haud quaqꝫ duximus conferendas.

Iussimus. §. igitur. in prohemio. folio. 6. columna. 2.
Rei romane. §. huius studij. de iusti.

ꝛ iur. folio. 9. columna. 2.
Libertinorum. §. libertinorum. de libe. folio. 22. columna. 3.
Viripotentes: de nup. in pricipio. §. masculi folio. 33. columna. 4.
Eodē iure de fiduciaria fol'. 61. col'. 3.
Existebat. ꝺ at. tu. §. sꝫ ꝛ si. fo. 62. c. 3.
Iudicium de auctorita. tuto. §. si iter. folio. 66. columna. 1.
Auctor eē nō pōt fol'. 66. colum. 2.
Quibus modis tutela finitur in rubrica ibidem. col'. 2.
Habitudis. q. mo. tu. fini. fo. 67. co. 1.
De satisda. tu. in rubri. fol'. 70. col'. 4.
Perpetuū. de satis. in pn. fo. 71. co. 2.
Solent. de satis. tu. in ñ. fol'. 73. col'. 3.
Interdicitur: de suspec. tu. §. siquis autem folio. 83. columna. 1.
Prodidit. §. singulorum. de re. di. folio. 88. columna. 3.
In sua substantia. §. si frumentum. de re. diui. folio. 95. columna. 2.
Edificauerit. §. certe. de re. diuisio. folio. 97. columna. 2.
Cogitur. §. siquis a nō domino. de re. diui. folio. 99. columna. 4.
Simul atqꝫ. §. itez siquis. de re. diui. folio. 103. columna. 1.
Claues. §. item siquis. de re. diuisio. ibidem. col'. 1.
Transfert. §. itez siquis. de re. diui. folio. 103. columna. 2.
Si quid humanitus. de dona. in principio folio. 117. columna. 4.
Fere legatis. ibidem folio. col'. 1. 118.
Ex causis. §. sciendum. de donatio. folio. 119. col'. 3.
Voluntatem. §. alie. de donatio. folio. 118. col'. 4.
Venditionis fo. 119. columna. 1.
Inuenit fo. 119. columna. 2.
Exequitur. §. est ꝛ aliud. de donatio. folio. 120. columna. 2.
Dotale. q. alie. li. in prin. fo. 121. col'. 3.
Ipsius. ibidem folio. 122. colū. 1.
Dari. §. at ex contrario. qui. alien. li. folio. 123. columna. 4.
Sine omni. ibidem folio. 124. col'. 1.
Permittat. ibidem. columna. 2.
Bona fide: per quas perso. nob. acq. in principio folio. 125. colūna. 1.
Ex re. §. igitur. per quas person. nob. acqui. folio. 125. columna. 4.
Decrescat. §. hoc quoqꝫ. per quas psonas nob. acqui. fol'. 126. colū. 2.
Item vobis. §. item vobis. p quas psonas no. acq. fol'. 126. col'. 4.
Inuitis per quas pso. nob. acq. ibidē. Nihil ibidem fol. 127. colū. 1.
Ad dñm. §. de his. per quas personas nob. acqui. folio. 127. colum. 3.
De testamen. in cōtinuatione rubrice folio. 128. columna. 4.
Sed vt de testamētis. in principio folio 130. columna. 1.
Sed predicta. folio. 149. colū. 4.
Uno contextu. §. sed cum paulatim. ꝺ testamen. fol'. 130. columna. 3.
Omnium. §. sed cuꝫ aliquis. de testamen. folio. 131. columna. 4.
In chartis. §. nihil. de testamen. folio. 133. columna. 2.
De militari testamen. in rubrica folio. 134. columna. 1.
Rescripsit. de testamen. mili. §. plane. folio. 135. columna. 3.
Mutus. §. quinimmo. de milita. testamen. folio. 135. columna. 4.
Detraxit. §. sed ꝛ siquis. de mili. testamen. folio. 136. columna. 4.
Permiserint: qui non est permiss. in principio. 137. columna. 3.
Nihilomagis. ibidem.
Iudicium. §. preterea qui. nō est per. fa. testamē. folio. 138. columna. 2.
Prodigus. §. item prodigus. fol. 138. columna. 3.
Amittunt. §. item surdus. qui. non est permis. fa. folio. 139. columna. 1.
Certis. ibidem. columna. 1.
In potestate de exhe. libe. in princi. folio. 140. columna. 2.
Institui. §. posthumi. de exhe. libe. folio. 141. columna. 1.
Abortum. ibidem. columna. 2.
Inter ceteros. ibidem. col. 2.
Sed hec. §. adoptiui: de exhere. libe. folio. 142. columna. 4.

Mr̄. §. mr̄. de exhe. li. fol. 144. col. 1.
De heredi. instit. in rubrica ibidem folio. 144. colū. 1.
Heredes de heredi. insti. in principio folio. 144. colū. 2.
Intestatus. §. hereditas. de here. inst. folio. 148. col. 1.
Idēq; erit. §. ꝛ si plures. de here. insti. folio. 149. col. 2.
Potest. de vulga. substi. in p̄ncipio folio. 150. colū. 4.
Nouissimo. eo. ti. fol. 151. colū. 1.
Patremfamilias. §. si seruū. alienum de vulga. substi. fol. 152. col. 4.
Serui ibidē. ī fine tituli. fol. 153. col. 2
Hoc modo. de pupil. substi. in p̄ncipio folio. 154. colū. 4.
Proprio lino. §. finautez. de pupil. substi. folio. 155. colum. 1.
Vel singulis. §. vel singulis de pupil. sub. folio. 156. colū. 1.
Priore. §. sed ꝛ si quis. quib. mo. testa. infir. folio. 158. colum. 1.
Non iure facta. §. alio autez qui. mo. testa. infir. fol. 158. colū. 4.
Rumpi. ibidem. vide fol. 159. colū. 1.
¶ Irrita fieri ibidem. fol. 159. col. 1.
Ultra hoc. de inoffi. testa. in p̄ncipio folio. 160. colū. 4.
Agentes. de inoffi. testamē. in princi. folio. 160. columna. 4.
Iteremptus. §. finautem. de heredi. qua. folio. 163. columna. 2.
Succedit. ibidem. col. 3.
Quia domestici. §. sed sui quidem. de here. qua. folio. 163. col. 3.
In extraneis. §. in extraneis. de here. qua. folio. 164. colū. 1.
Inspicitur ibidem. col. 2.
De legatis. in rubrica. fol. 166. col. 1.
Validiores. §. nr̄a. d̄ leg. fo. 167. co. 2.
Per in rem. folio. 167. columna. 2.
Luere. §. sed si rez. de leg. fol. 169. c. 3.
Alienauerit. §. si rez suam. de lega folio. 172. columua. 3.
Teneri. §. si res legata. de lega. folio. 174. columna. 2.
Prestet. §. tā aūt de leg. fol. 176. co. 2.
Poterat. §. posthu. de leg. fo. 178. c. 3.
Inutiliter. §. an seruo. de lega. folio. 180. columna. 1.
Impossibilia. §. si. de leg. fo. 181. co. 2.
Impossibilia ibidem. columna. 3.
Codicillis. de adē. leg. fol. 181. col. 4.
Funeris. §. cum autem. de lega. fal. folio. 184. columna. 3.
Detrahi eodem. fol. 185. colū. 1.
Heres. §. resti. de fidei. he. fol. 186. c. 3.
Perīde. §. sz qr d̄ fidei. her. f. 187. c. 4.
Quasi dānosam. §. ergo de fidei. here. folio. 188. columna. 4.
Inutiliter. §. potest. de fingu. re. persi. re. folio. 192. columna. 4.
Confirmentur. §. nō tm̄. de codicillis folio. 194. columna. 3.
De here. que ab inest. def. in rubrica folio. 195. columna. 2.
Extiterit. de here. que ab intest. de fe. in princi. folio. 296. columna. 1.
Damnata. §. interduz. de here. que ab intest. de fe. folio. 198. columna. 3.
Pro parte. §. emācipati. fol. 200. c. 4.
Institutis. §. eadem. de hered. que ab intest. de. folio. 201. columna. 3.
Soluta. §. sz ea oīa. de here. q̄ ab ītest. folio. 202. columna. 2.
Ab intestato ibidem. fol. 202. colū. 3.
Materne. §. item vetustas eodē. titu. folio. 203. columna. 1.
Jura. §. sūt autem. de legit. agna. suc. folio. 204. columna. 3.
Laudamus quidem. §. ceterū de legi. ag. suc. folio. 205. columna. 3.
Tanq̄ est. §. hoc ēt. de legi. ag. suc. folio. 206. columna. 1.
Querit̄. §. proximus. de legiti. ag. su. folio. 206. columna. 3.
Non aliter. §. ad legitimam. de legi. ag. suc. folio. 207. columna. 1.
De senatusc. ter. ī rubrica fol. 207. c. 1.
Cōsulere. §. sed quēadmodū. de sena. con. ter. folio. 209. columna. 1.
Consanguineis. de sena. orsi. in p̄nci. folio. 209. columna. 3.
Si ex pluribus. §. fin. de sena. orsi. folio. 210. columna. 1. ꝛ. 2.
Cognatio. de suc. cog. in p̄nci. vide folio. 210. columna. 4.

Tabula alphabetica.

Proplor sobrinus. §. quinto. de gradi. cog. fol. 213. columna. 1.
Adiecit. §. hactenus. de gradi. cogna. folio. 213. columna. 2.
Computabatur. de ser. cog. in princi. vide folio. 217. columna. 3.
De suc. liberto. in rubri. fo. 218. co. 4.
Non possit. §. sed nostra. de succes. liber. folio. 220. columna. 2.
In perpetuu delert. §. vl. de suc. liber. folio. 221. columna. 3.
Euanescat. §. datur. de assi. libe. folio 222. columna. 1.
Pretertitis. §. sunt autez. de bono. pos. folio. 223. columna. 2.
Jus agnationis. de acqui. per arro. in prin. folio. 227. columna. 1.
In testō de eo cui li. in pn. f. 227. c. 4.
Addita. ibidē. fo. 228. columna. 1.
Emptio. de suc. subla. in pn. f. 229. c. 1.
Bachata. §. erat. de succes. sub. vide folio. 229. columna. 3.
Juris vinculum. de obli. in princi. fol. 230. columna. 1.
Necessitate ibidem. columna. 1.
Mutui g. mo. re ꝫ. ob. i pn. f. 232. c. 3.
Tuum ibidem. columna. 3.
Per errorem. §. is quoq; qui. mo. re cō tra. ob. fol. 233. columna. 1.
Datur. §. item is fol. 233. col. 4.
Mutuum. §. item is cui. qui. mo. re cō. ob. folio. 233. columna. 4.
Preterea. §. preterea. quib. mo. re con. ob. folio. 234. columna. 2.
Debet. §. preterea. qui. mo. re con. ob. folio. 234. columna. 3.
Fortuito. §. fin. quib. mo. re con. obli. folio. 235. columna. 1.
Firmum. de verbo. obli. in prin. folio 235. columna. 3.
Tēpus. §. loca. de ꝟb. ob. fo. 238. co. 3.
Spondeat. de duo. reis. in princ. folio 240. columna. 1.
Impersonaliter. §. siue autem. de stip. ser. folio. 241. columna. 2.
Cōes de diui. sti. in pn. fo. 242. col. 4.
De rato. §. fi. de diui. sti. fol. 243. c. 4.
Forum de inuti. stip. §. idez iuris. fol. 245. columna. 1.
Protinus. folio. 245. columna. 2.
Stipuletur. §. item inutilis. de inuti. stipu. folio. 248. columna. 1.
Pie. §. pupillus. de iuri. sti. f. 249. c. 1.
In conditione. §. alteri. de inuti. stipu. folio. 252. columna. 4.
Cōmittitur. ibidem. fol. 252. col. 4.
Qui hoc anno. §. q hoc anno de inuti. stipu. fol. 254. columna. 1.
Onerat. §. si pres. de fideiuss. f. 256. c. 2.
Nec plus. §. fideiussores. de fideiusso. folio. 256. columna. 3.
Grece. §. si qd. de fideiuss. fo. 257. col. 1.
Exceptionē. de lit. obl. i pn. f. 258. c. 3.
Compellitur. de emp. z uen. in princi. folio. 261. columna. 3.
Nofat⁹. §. ptū. d emp. z uē. f. 262. c. 1.
Sarcinatori. de loca. z conduc. in prin. folio. 265. columna. 4.
Auferre. §. adeo. de loca. fol. 267. c. 1.
Particularis. folio. 267. col. 3.
Utimur ibidem. folio. 267. col. 4.
De societate in rubrica. fol. 268. co. 3.
Equales. de socie. in pn. fol. 268. co. 4.
Conueuerit. §. soluit. de so. fo. 270. c. 2.
Sub uiris. §. mandatis. de manda. folio. 271. columna. 4.
Fulloni. de manda. §. si. fo. 274. co. 4.
Ad eractissimam. §. igitur. de ob. que ex quasi fol. 276. columna. 1.
Per dānationez. de ob. que ex quasi. §. si. folio. 278. columna. 2.
Per ꝗs pso. no. ac. i rub. fo. 278. col. 3.
Usumfructū. §. tē p liberos. per quas personas no. ob. fol. 279. col. 2.
Sed etiam grece. §. item per accepti. quib. mo. col. fol. 281. col. 1.
Stipulatus ibidem. fol. 281. col. 4.
De obli. q ex deli. i rubri. f. 284. col. 1.
Testibus pūtibus. §. conceptū. de obliga. que ex deli. fol. 286. col. 1.
Quibusdam. §. sed z si credat. de obli. que ex delī. naſ. fol. 289. col. 3.
Constituta. §. item si fullo. de ob. que ex delic. folio. 288. columna. 2.
Quid est de vi bo. rap. i pn. f. 290. c. 3.
Latronem. §. inturta. de leg. aqui. fol. 294. columna. 1.
Extraordinaria. §. in summa. de inju.

folio.299.columna.1.
Habitabat. §.item is. de obli. que est quasi de.fol.300.columna.3.
In iudicio.de ac.in p̄nc.fol.303.col.1.
Inter aliquos. §.omninz.de actio.fol. 304.columna.2.
Ius sibi eē. §.eq̄ fi.de act.f.305.col.4.
Vel in ostiū. §.rursus.d act.f.309.c.2
Alie aūt. §.sz iste de act.fol.307.co.1.
Sic itaqz. §.sic itaqz de act.f.319.c.2.
Ex permutatione. §.actionū.de actio. folio.328.columna.2.
Alias. §.i bone.de act.fol.330.col.4.
Ex integro. §.fi.de act fol.337.col.4.
Disputatio.in prin. ver. ⁊ qr qd cū eo qui in alie.fol.338.columna.3.
Eius rei cā. §. introduxit q̄ cū eo que folio.339.columna.3.
Lz. §.p̄terea.qd cū eo qui.f.340.c.2.
Solidū. §.ceterū.qd eo cū qui in alie. folio.341.columna.2.
Ante deducitur. §.ceterum.Qd cū eo qui in alie.po.folio.341.col.3.
Pudicitie fauor. §.sz ⁊ veteres.de noxa.actio.fol.344.col.4.
Auxiliū. §.dñs.de nox.ac.f.343.co.3.
Directo. §.oīs.de nox. act.f.344.c.1.
Contra naturam. si qua. pau.fe. di.in prin.folio.345.columna.3.
Cōsumit.si q̄.pau. fe.§.fi.f.346. co.2.
Quēlibet.d his p q̄s.i p̄n.f.346.c.4.
Pro litis. §.sed hodie. de satis.f.348. columna.3.
Fideiussor existat. §.finautez.de satisda.folio.350.col.2.
Sequi.§.fi.de satisda.fol.350. col.4.
Plerūqz.de perpe.⁊ tempo. in princi. folio.351.columna.3.
Dolo.de excep.in prin.fol.354.col.1.
Iniquum.in princi. ver.verbi. gra.de exceptio.folio.354.columna.2.
Mulierem.§.preterea etiam.de exceptio.folio.356.columna.4.
Qua ratione.§.exceptiones. de repli. folio.358.columna.2.
Cōsumpserit.§.si familie. de offi.iudi. folio.369.columna.3.
Metiri.§.si finiū.d offi.iudi.f.370.c.3
Greca.§. item lex cornelia de public. iudi.folio.372.columna.4.
Recitauerit.§.itez lex cornelia.de fal. de publi.iudicijs.fol.374.col.1.

Finis.

¶ Additionum vltra glosas Accursij appositarum breuiuscula expressio.

Aduertat diligens lector multas glosas etiam iāpridem impressas nō eē Accursij: vt est gl.in v̄bo legib⁹. de his q sunt sui vel ali.iur.quam alij imp̄ssores sub verbo lz collocauerant turpiter de duabus vnā faciētes: vt in plerisqz alijs in te diligētiā adhibitaz erat reperire. Item glo. in verbo mutui qui.mo.re con.obli.cuius mēs statim post habetur ibidem in glo.super verbo appendendo. Hoc idem censeo de glo.in verbo.mutuū.§.itē is. eo.ti. que vsqz ad hāc impressionem valde truncata ⁊ vitiata remanāt. Illas aūt ⁊ similes autumo fuisse cuiusdam qui easipsas ⁊ mltas alias in prefato titulo pluribusqz alijs pro libito addidit quandoqz satis corruptas. quarū corruptionem vitio do aut primis scriptoribus: aut succedaneis impressoribus: non illi primo appositori: qui tamen fortassis errare potuit: cum sermo sit vulgatus ⁊ verus qsiqz bonus dormitat homerus. ipsum igit̄ excusare potes ⁊ debes: qr non omnia possumus oēs. Tales siquidē glosas nr̄o pro modulo emendamus interdum sedē illis aptiorē assignātes. Et qr oēs ferme ī-pressiones illas habēt vt a glosis accursianis facilius secernantur singulis additionibus notam apposuimus. Ac etiā illū (quicūqz fuerit) additorē imitari multas nō formidauimus glosas nr̄as quidē opinione vtiles: ⁊ textui necessarias adiungere: quas diligens inuestigator (librorū collatione facta) dicto citius perscrutabit̄. Naz ⁊ eas aut in marginib⁹ aut (posito signo huius forme (j) in eo quo nobis

videbat loco situenda) in calce glosarum ordinariarum locauimus.

¶ Deo gratias.

¶ Carmina rubricarū ferme totius iuris ciuilis. Et primo primi libri institutionū imperialiū dñi Iustiniani Imperatoris serenissimi.

IUstitie ius nature p̄sonaq; subsunt.
Ingenuos debent libertini sociare.
Non omnis dominꝰ seruos sic liberat vt vult.
Fusia lex iuris alieni p̄fia v̄trus.
Nubet adoptabit. soluet tutela dabitq;.
Agnatos capitis patronos: atq; parentes.
Est fidus tutor. est attilianus ⁊ autor.
Finit curator. teneatur satisdare tutor.
Excusat tutor: suspectus erit remouendus.

¶ Rubrice secundi sunt. xxv.

¶ Res corpus. seruit. vsufructꝰ sit ⁊ vsus.
Est vsucapiens: est donans. est alienans.
Quero. testari miles. permittere non vult.
Exheres hic instituit. bis substituendo.
Infirmat. vel iofficit. heres qualia legat.
Hinc adimit falcat cōmittit. singula codex.

¶ Rubrice tertij sunt. xxx.

¶ Fert intestatus. agnatis tertul. ⁊ orfic.
Cognatis. gradibus. seruus liber tus inherent.
Signo libertos possessus. ⁊ arrogo querens.
Post adiecta bona successio dupla recessit.
Obligo. re. verbis. duo cum seruis stipulantur.
Diuidit est. ⁊ inutilis atq; fideiubet. omni.
Litera consensus. emit. ⁊ locat. hinc sociabit.
Et post mandatuꝫ quasi contrabo. querito tollo.

¶ Rubrice quarti sunt. xvij.

¶ Delictū. rapit. aquilys. iniuria subsit.
Et quasi delinquens. ago. vel gero. noxia pauper.
Per quos sat dabo. perpes. ⁊ excipiens. replebo.
Sūt interdicta. cū penis officioq;.
Publica iudicia reperis in fine locata.

¶ Finis titulorum institutionū qui sunt numero. xcix.

¶ Sequitur expositio carminū precedentium. Et primo primi libri. Rubrice. xxvj.

DE iustitia ⁊ iure. De iure natu. gē. ⁊ ci. De iure p̄sonaꝝ. De ingenuis. De libertinis. Qui ⁊ ex gbꝰ cā fis manumittere non p̄sit. De lege fusia caninia tollenda. De his qui sui vel alieni iuris sunt. De patria potestate. De nup. De adop. Quibus modis ius patrie potestatis. solui tur. De tute. Qui testō tutores dari possunt. De legiti. agna. tute. De capitis diminutione. De legitima patronoꝝ tutela. De legitima parentum

tutela. De fiduciaria tutela. De attilia no tutore ⁊ eo q ex lege iul. ⁊ titia. dabatur. De auctoritate tuto. Quib⁹ modis tute. finit. De cu. De satisdatione tutoꝝ ⁊ cura. De ercu. tuto. vel cura. De suspectis tutorib⁹ vel curatorib⁹.

¶ Secūdi libri instōnū rubrice.

¶ De rerū diuisione ⁊ acqrēdo ipsarū dñio. De rebus corpalibus ⁊ incorporalibus. De seruitutibus rusticoꝝ prediorꝝ ⁊ vrbanoꝝ. De vsufructu. De vsu ⁊ habitatione. De vsucapionib⁹ ⁊ longi tēporis prescrip. De dona. Quibus alienare licz vel nō. Per quas perso. no. acq. De testa. ordinandis. De milita. testa. Quibus nō est permissuz facere testm̄. De exheredatione liberoruz. De heredibus instituēdis. De vulgari substitutione. De pupillari substitutione. Quibus modis testm̄. infirmetur. De inofficioso testamento. De heredū qualitate ⁊ differētia. De legatis. De ademptione legatoꝝ. De lege falcidia. De fideicōmissarijs hereditatib⁹. De singulis rebus per fideicōmissum relictis. De codicilis.

¶ Tertij libri rubrice incipiunt.

¶ De hereditatibus que ab intestato deferuntur. De legitima agnatoꝝ successiōe. De senatuscōsulto tertuliano. De senatusconsulto orficiano. De successione cognatorum. De gradibus cognationum. De seruili cognatione. De successione libertorum. De assignatione libertoꝝ. De bonoꝝ possessionib⁹. De acquisitiōe p arrogationē. De eo cui libertatis causa bona adijciuntur. De successionibus bonorum sublatis que fiebant per bonoꝝ venditiones ⁊ ex senatuscōsulto claudiano. De obligationib⁹. Quibus modis recōtrahit obligatio. De verboruz obligatione. De duobus reis stipulandi ⁊ promittendi. De stipulatione seruoruz. De diuisione stipulationū. De inutilibus stipulationibus. De fideiussoribus. De literarum obligatione. De obligationibus ex ꝯsensu. De emptione ⁊ venditione. De locatione ⁊ cōductione. De societate. De mandato. De obligationibus que ex quasi cōtractu nascunt. Per q̄s ꝑsonas nob̄ obligatio acqrit. Quib⁹ modis tollit obligatio.

¶ Quarti libri.

¶ De obligationibus que ex delicto nascunt. De vi bonoꝝ raptoꝝ. De lege aquilia. De iniurijs. De obligationibus que ex quasi delicto nascuntur. De actionibus. Qd cū eo qui in aliena potestate est negociū gestū esse dr̄. De noxalibus actionibus. Si quadrupes pauperiez fecisse dicat. De his ꝑ quos agere possumus. De satisdationibus. De ꝑpetuis ⁊ tēporalibus actionibus ⁊ quo ad heredes ⁊ contra heredes transeunt. De exceptionib⁹. De replicationibus. De īterdictis. De pena temere litigantium. De officio iudicis. De publicis iudicijs. Finis.

¶ Rubricas iuris cesarei (vt facilius iuuenes quibus hoc opus dirigitur eas ⁊ legāt ⁊ retineant) maiore pro parte carminibus facilimis curauimus contexere: circa digestorū volumina precipuaꝫ adhibentes curam quoniam in illis omissimus nihil.

¶ Digesti veteris rubrice. clv. continentur. lxv. carminibus eo textis artificio vt p̄ter p̄ncipale intentū aliqd sn̄ie videant hēre.



IUs ⁊ origo patent leges quoqꝫ ꝑte priori.
Cōstituit stat⁹ ac alienus adoptat. ⁊ ē res.
Datqꝫ senatores. consul. pretoreus vrbis.
Sunt questor. pretor. vigilum prefectus habendi.
Officium pariter procōsulis vtile noscas.

Vult his augusti preses: vel cesaris addit.

¶ Incipiunt rubrice.ff.veteris.

¶ Et primo primi libri.

De iustitia ⁊ iure. De origine iuris ciuilis ⁊ omnium magistratuū ⁊ successione prudentium. De legibus ⁊ senatusconsultis ⁊ longa cōsuetudine. De constitutionibus principū. De statu hominū. De his qui sui vel alieni iuris sunt. De adoptionib⁹ emancipationibus ⁊ aliis modis quibus potestas soluitur. De rerum diuisione ⁊ qualitate. De senatoribus. De officio cōsulis. De offō pfecti ptorio. De offō pfecti vrbis. De officio questoris. De officio pretoris. De officio prefecti vigilū. De offō pcōsulis ⁊ legati. De offō prefecti augustalis. De officio pfidis. De officio procuratoris cesaris ⁊ rōnalis. De officio iudicis alexandrie. De officio eius cui mandata est iurisdictio. De officio assessorum.

ij.¶ Est iurisdictio. statuens in parte secunda.

Si quis ius dicens. vocat in ius: non ierit tunc.

Iussit lex vt eant: qui sunt in iura vocati.

Eximat hos nemo. leges quos satisdare cogunt.

Si noralis agat per quez fit cautio fisti.

Feriat: edendo: pactum. si transigat vlus.

¶ Secundi libri rubrice.

¶ De iurisdictione omnium iudicuz. Quod quisqz iuris in alium statuerit ipse eodem iure vtatur. Si quis diu vocenti non obtemperauerit. De in ius vocando. Si quis in ius vocatus non ierit. Siue quis eum vocauerit: quem ex edicto non debuit. In ius vocati vt eant vel satis aut cautuz dent. Ne quez eaz qui in ius vocatur vi eximat. Qui satisdare coguntur vel iuramēto promittant: vel sue cōmittatur promissioni. Si ex noali causa agatur quemadmodum caueatur. De eo per quem factum erit: quo minus quis in iudicio sistat. Si quis cautionibus iudicio fistendi causa factis non obtēperauerit. De feriis ⁊ dilationibus. ⁊ diuersis tēporibus earum: ⁊ ex quibus causis ferie non impediuntur. De edendo. De pactis. De transactionibus.

iij.¶ Postulat infamare procurat nomine terna.

Hesta negocia sunt bis: atqz calumnia iuncta.

¶ Tertij libri rubrice.

¶ De postulando. De his qui notantur infamia. De procuratoribus ⁊ defensoribus. Quod cuiusqz vniuersitatis nomine vel contra eā agetur. De negocijs gestis. De calūniatoribus.

iiij.¶ Restituit quarta. metus ⁊ dolus. ⁊ minor hic sunt.

Diminuit. maior alienat. ⁊ arbiter hinc est.

Naute caupones stabulari⁹ abdita reddant.

¶ Quarti libri rubrice.

¶ De in integrum restitutionibus. Quod metus causa gestū erit. De dolo malo. De minoribus. xxv. annis. De capite minutis. Et quibus causis maiores. xxv. annis in integrum restituātur. De alienatione mutandi iudicij causa facta. De receptis arbitrijs: ⁊ qui arbitrium recipiunt: vt sententia dicatur. Nau. caupones stabularij: vt recepta restituant.

v.¶ Judicis quinta exheres q̄ritur petit heres.

Si pars heredis: si possessoria poscat.

Jungas heredem fideicommissa petentem.

¶ Quinti libri rubrice.

¶ De iudicijs ⁊ vbi quis agere vel cõueniri debeat. De inofficioso testamẽto. De petitione hereditatis. Si pars hereditatis petatur. De possessoria hereditatis petitione. De fideicommissaria hereditatis petitione.

vj. ¶ Uendicat ⁊ sexta tractãs de publiciana.

Uectigalis ager: aut emphitheoticus est hic.

¶ Sexti libri rubrice.

¶ De rei vendicatione. De publicia. in rem actione. Si agere vectigalis vl' emphitheoticarius petatur.

vij. ¶ Dans vsumfructum pars septima crescere cedit.

Amittatur res que consumenda hetatur.

Dat seruis operas habitatio. si cauet vtens.

¶ Septimi libri rubrice.

¶ De vsufructu ⁊ quemadmoduꝫ qs vtatur. De vsufructu accrescendo. Q ñ dies vsufructus legati cedat. Quibus modis vsufructus vel vsus amittatur. De vsufructu earum rerum que vsu cõsumuntur vel minuuntur. Si vsufructus petatur vel ad alium pertinere negetur. De operis seruorum. De vsu ⁊ habitatione. Usufructuarius quem admodum caueat.

viij. ¶ Utere seruitijs octaua parte locatis.

Predia dant vrbes: ⁊ rus cõmunia multis.

Ni mihi seruitium bene vendico: perdere possum.

¶ Octaui libri rubrice.

¶ De seruitutibus. De seruitutibus vrbanorũ prediorũ. De seruitutibus rusticorum prediorum. Cõmunia prediorum tam vrbanorum q̃ rusticorũ. Si seruitus vendicetur vel ad alium pertinere negetur. Quemadmodum seruitus amittatur.

ix. ¶ Quadrupedem nona dabit: aquilia quoqꝫ legem.

Effundetur multi: noxalis vt actio detur.

¶ Noni libri rubrice.

¶ Si quadrupes pauperiem fecisse dicatur. Ad legem aquiliam. De his qui effuderunt vel deiecerunt. De noxalibus actionibus.

x. ¶ In decima fines regis ac herciscere posses.

Diuisis tandem cõmunibus exhibeamus.

¶ Decimi libri rubrice.

¶ Finium regundo. Familie herciscunde. Cõmuni diuidundo. Ad exhibendum.

xj. ¶ Undecima iudex interrogat: itur ad ipsum.

Seruos corrumpunt: fugitiuos: alea: mensor.

Funera cum sumptu: debes inferre sepulchro.

¶ Undecimi libri rubrice.

¶ De interrogationibus in iure faciendis ⁊ interrogatorijs actionibus. De quibus rebus ad eundem iudicem eatur. De seruo corrupto. De seruis fugitiuis. De alee vsu ⁊ aleatoribus. Si mensor falsum modum dixerit. De religiosis ⁊ sumptibus funerũ. De mortuo inferendo ⁊ sepulchro violato vel in edificando.

xij. ¶ Res credit: iurans in litez pars duodena.

Condico ob causam: cui turpis causam supersit.

Ac indebita si sint: condices sine causa.

¶ Duodecimi libri rubrice.

¶ De rebus creditis ⁊ si certum petatur. De ture iurādo siue voluntario: siue necessario siue iudiciali. De in litez iurādo. De cōditione ob causaz. cā data. causa nō secuto. De conditione ob turpē cām vel ob inhonestaz vel inutilem. De cōditione indebiti. De condictione sine causa.

xiij. ¶ Tredecima furti: ⁊ legis conditio tangit.

Tritica dant loca certa. statuta pecunia si fit.

Commoda. cum reliquis dabit actio pignoris ampla.

¶ Tredecimi libri rubrice.

¶ De ꝓditione furtiua. De conditione ex lege. De conditione tricarta. De eo quod certo loco dari opz. De cōstituta pecunia. Cōmodati vel cō. De pignoratitia actione vel contra.

xiiij. ¶ Exercet iactū bisseptia. ⁊ institor: hic est.

Actio que tribuit pater: ac aliena potestas.

Ne dantur natis macedonia lex verat era.

¶ Decimiquarti libri rubrice.

¶ De exercitoria actione. Ad legem rhodiaz de iactu. De institoria actione. De tributoria actione. Quod cum eo qui in potestate aliena est negocia gestum esse dicatur. Ad senatusconsultum macedonianum.

xv. ¶ In decimaquinta describo peculium: ⁊ annum.

Post de in rem verso: quod iussu iungere fas est.

¶ Decimiquinti libri rubrice.

¶ De peculio. Si de peculio actio annalis ē. De in rem verso. Si de iussu.

xvj. ¶ In sextadecima mulier lege velleianum.

Compensare vetant leges: si de posito sit.

¶ Decimisexti libri rubrice.

¶ Ad senatusconsultum velleianuz. De cōpensationib⁹. Depositi vel cōtra.

xvij. ¶ Septima post decimam mandatum pro socio dat.

¶ Decimiseptimi libri rubrice.

¶ Mandati vel contra. Pro socio.

xviij. ¶ Octaua decima tibi vendo. diem adyciendo.

Commitens: heres vēdit. rescindo. periculum.

Vis exportandos debes adiungere seruos.

¶ Decimioctaui libri rubrice.

¶ De cōtrahenda emptione ⁊ venditione: ⁊ de pactis inter emptorē ⁊ venditorem: ⁊ que res vendi nō pfit. De in die adiectione. De lege commissoria. De hereditate vel actione vendita. De rescindēda venditione ⁊ qñ ab ea discēditur. De periculo ⁊ cōmodo rei vēdite. De seruis exportandis vel si ista seruus venerit vt manumittat vel cō.

xix. ¶ Emptum post decimam nonam locat. estimat actor.

Res pmutatas. pscriptis adito verbis.

¶ Deciminoni libri rubrice.

¶ De actionibus empti ⁊ vēditi. De locato ⁊ conducto. De estimatoria actione. De rerum permutatione. De prescriptis verbis ⁊ in factū actione.

xx. ¶ Pignora pars vicez tibi dabit ac hypothecas.

Post pignus tacitum: sunt q̄ res qui potiores.

Distrahitur pignus: tandē quoq; soluitur illud.

¶ Vigesimi libri rubrice.

¶ De pignoribus ⁊ hypothecis: et q̄ liter ea contrahunt: ⁊ de pactis eoruz. In quibus modis pignus vel hypothece

theca tacite contrahatur. Que res pignori vel hypothece obligari possūt. Qui potiores in pignore vel hypotheca habentur: z de his qui in priorum creditorum loco succedunt. De vltra actione pignorum vel hypothecarum. Quibus modis pignus vel hypotheca soluitur.

xxj. ¶ Edictuz edilis tractat vigesimaprima.

Euincam: si res que vēditur excipiatur.

¶ Vigesimiprimi libri rubrice.

¶ De edificio edicto z redhibitoria actione z quāto minoris. De euictiōibus z duple stipulatiōe. De exceptione rei vendite z tradite.

xxij. ¶ Usuras fenusqz: probat vicina secunda.

Instruit: z testes: simul ignorantia duplex.

¶ Vigesimisecūdi libri rubrice.

¶ De vsuris z fructibus z causis z omnibus exceptionibus z mora. De nautico fenore. De probationibus z presumptionibus. De fide instrumentorum z amissione eoruz. De testib⁹. De iuris z facti ignorantia.

xxiij. ¶ De sponsalibus: z ritu docet ante suprema.

Jus pactum: fundus dotalis iungitur istis.

¶ Vigesimitertij libri rubrice.

¶ De sponsalibus. De ritu nuptiarum. De iure dotium. De pactis dotalibus. De fundo dotali.

xxiiij. ¶ Ultima coniugibus donat: diuortia tangens.

¶ Vigesimiquarti libri rubrice.

¶ De donationibus inter virum z vxorem. De repudijs z diuortijs.

¶ Finis titulor̄. ff. veteris.

¶ Inscriptiones rubrice .cv. versibus .xlvj. annotantur.



Uomodo cōiugio dos est repetenda soluto.

Soluto matrimonio quēadmodū dos petatur.

Terminat hec rubri. vigesimū q̄rtū libri. ff. veteris.

j. ¶ Impensas dotis: res amotas dabo prime.

Agnosco ventrē ventris quoqz nomine mitto.

Nomine si ventris mulier: de cō cubitu sit.

¶ Liber primus rubrice.

¶ De impensis in rebus dotalibus factis. De actione rerum amotarum. De agnoscendis vel alendis liberis a parentibus. De ventre inspiciēdo vel partu custodiendo. Si vētris nomine mulier in possessionem mittatur: z eadem possessio dolo malo ad alium trālata esse dicatur. Si mulier vētris nomine in possessione calūnie causa esse dicatur. De concubinis.

ij. ¶ Dat tibi tutelas: etiam testando secunda.

De cōfirmando: de legitimis dare possunt.

Tutores videas qui petat: atqz ministret.

Auctor: z exfactor: de suspectis sociabunt.

¶ Secundi libri rubrice

¶ De tutelis. De testamentaria tutela. De cōfirmādo tutore vel curatore. De legitimis tutoribus z curatorib⁹. De tutoribus vel curatoribus datis ab his qui ius dandi habent. Qui petant tutores vel curatores: z vbi petātur. De administratione z periculo tutorum z curatorum. De auctoritate z consensu tutor̄ z curator̄. Quādo ex facto tutoris vel curatoris minores agere vel cōuenire possunt. De suspectis tutoribus vel curatoribus.

iij. ¶ Excusa terna pars educat: ⁊ rationes.
Utile p tutore gerit: falsus quoq; mandat.
Atq; magistratus tenet: ⁊ de rebus eorum.
Jura dari suadent curatoreꝫ furioso.

¶ Terty libri rubrice.

¶ De excusationibus tutorum ⁊ tẽporibus earum. Ubi pupillus educari debeat vel morari: ⁊ de alimentis prestandis ei. De tutelis ⁊ rationib⁹ distrahendis. De ptraria ⁊ vtili actione tutele. De eo qui pro tutore vel curatore negocia gessit. Q̃d cũ falso tutore vel actore negocium gestum esse dicetur. De fideiussoribus ⁊ mandatoribus tutor vl̃ curator. De magistratibus q̃uenientis vel heredibus eor. De rebus eorũ qui sub tutela vel cura sunt fine decreto nõ alienandis: vl̃ supponendis. De curatore furioso: vl̃ alijs extra minores dando.

iiij. ¶ In quarta testor: sed posthumus irrita delet.
Heredes statuo: vulgares substituendo.
Conditio instituit: ⁊ post delibero iure.

¶ Quarti libri rubrice.

¶ De testamentis: ⁊ qui testamenta facere possunt. De liberis ⁊ posthũis heredibus instituendis vel exheredãdis. De iniusto rupto vel irrito facto testamẽto. De his que in testamento delent̃ inducunt̃ ⁊ inscribunt̃. De heredibus istituendis. De vulgari ⁊ pupillari substitutione. De cõditionib⁹ institutionum. De iure deliberandi.

v. ¶ Testatur miles in quinta acquirit ⁊ heres.
Mõstrat aperire quis omittẽs: sylleianum.
Siquis testari prohibet ius codicis addat.

¶ Quinti libri rubrice.

¶ De testamẽto militari. De acgrẽda vel amittenda hereditate. Quẽadmodum testamenta aperiant̃ inspiciãtur ⁊ describantur. Sigs omissa cã testamẽti ab intestato vel alio mõ possideat hereditatem. De senatusc̃ulto silleyano ⁊ claudiano. Siquis aliquem testari prohibuerit vel coegerit. De iure codicillorum.

vj. ¶ Sextus dat primo legata notanda libellus.

¶ Sexti libri rubrice.

¶ De legatis ⁊ fideic̃omissis primo.
vij. ¶ Septimus inde liber tractat legata secundo.

¶ Septimi libri rubrice.

¶ De legatis ⁊ fideic̃omissis scõo.
viij. ¶ Ter quoq; legata notat octauus liber ipsa.

¶ Octaui libi rubrice.

¶ De legatis ⁊ fideic̃omissis tertio.
ix. ¶ Annua nona tenet: vsumfructum quoq; legat.
Seruitus ⁊ dos hic legantur: ⁊ optio vinum.
Instruct⁹ fundus: sunt ⁊ legata peculi.
Additur his legata rubꝛis pen⁹ atq; suppellex.

¶ Noni libri rubrice.

¶ De annuis legatis ⁊ fideicommissis. De vsu ⁊ vsufructu ⁊ redditu ⁊ habitatione ⁊ operis per legatum vel fideicommissum relictis. De seruitute legata. De dote prelegata. De optõe legata. De vino tri. ⁊ oleo le. De fũdo istructo vl̃ istr̃o leg. De peculio legato. De penn legata. De suppel. lega.
x. ¶ In decima parte legas alimenta velaurum.

Liberat: ac adimit dubijs q̄ nomine pene.
Norma catonis habet: pro non scriptis: quibus aufert.

¶ Decimi libri rubrice.

¶ De alimentis ⁊ cibarijs legat. De auro ⁊ argēto mundo ornamentis vnguētis vestibus vel vestimētis ⁊ statuis legatis. De liberatiōe legata. De adimendis ⁊ transferendis legatis. De rebus dubijs. De his que pene nomine relinquūtur. De regula catoniana. De his que pro non scriptis habētur. De his quibus vt indignis hereditates auferuntur.

xj. ¶ Conditio vndecima monstratur: lex quoq; falcans.
Si cui plus fuerit legatum q̄z licitum sit.

¶ Vndecimi libri rubrice.

¶ De ꝯditionib⁹ ⁊ demōstrationib⁹ ⁊ causis ⁊ modis eorū qui ī testis scribūt. Ad legē falcidiā. Si cui plus q̄z per. l. falci. licuerit legatū esse dicat.

xij. ¶ Est trebellius: atq; dies cedit duodena.
Ut pro legatis caueat: legataq; seruet.

¶ Duodecimi libri rubrice.

¶ Ad senatuscōsultum trebellianuz ⁊ pegasianum. Q̄ si dies legatoꝝ vel fideicōmissorū cedit. Ut legatorū seu fideicōmissorū seruandoꝝ cā caueatur. Ut in possessione legatorū vel fideicōmissorum seruādoꝝ causa esse liceat.

xiij. ¶ Terna post decimam est possessio parte bonorum.
Si tabule extabunt: mutus bona possidet infans.
Preteritis contra tabulas possessio detur.
Legatum prestans: bona dotem confero ventri.
De coniungendis; edictum carbo notauit.
Vult bona possessor tabulas retinere secundum.
Quādo parens laxat ex milite: iura patroni.
Obsequium nati debeant prestare parenti.

¶ Tredecimi libri rubrice.

¶ De bonoruz possessionibus. Si tabule testamēti extabunt. De bo. possessione furioso īfanti muto surdo ceco cōpetenti. De bono. possessione cōtra tabulas. De legatis prestandis cōtra tabu. bono. possessione petita. De collatione bono. De collatione dotis. De ventre in possessione mittēdo ⁊ curatore eius. De cōiungēdis cū emancipatis libertis eoruz. De carboniano edicto. De bo. possessione ſm tabul. Siqs apparēte māumissus fit. De bo. possessione ex testō milit. De iure patronat⁹. De obsequijs a liberis ⁊ libertis parentibus ⁊ patronis prestādis.

xiiij. ¶ Libertorum sunt opere: ⁊ bona parte suprema.
Urbis libertos: assignas: fraude patroni.
Si nulle extabunt tabule datur: vndeq; liber.
Legitimus cognatus: adhuc succedo gradusq;.
Unde vir ac vxor: miles non cōpetit omni.
Lex dat ⁊ ordo: suis addat tertullianum.

¶ De opis libertoꝝ. De bonis libertoꝝ. De libert⁹ vniuersitatū. De libertis assignādis. Siqd in fraudē patroni factū fit. Si tabule testi nulle extabūt. Uñ libi. Uñ legitimi. Uñ cognati. De successorio edicto. De g̃dibus affinitat⁹ ⁊ cognatiōis ⁊ noibus eoꝝ. Uñ vir ⁊ vxor. De veteranoꝝ ⁊ militū succcessiōe. Quib⁹ nō cōpetit bonoruz

possessio: vt ex legibus ⁊ senatusconsultis bono. possessio detur. Quis ordo in bonoꝝ possessione seruetur. De suis ⁊ legitimis heredibus. Ad senatusconsultum tertullianũ ⁊ orficianũ.

¶ Digesti noui rubrice. clxxiiij. versibus. lvj. elucidantur.



Rima nouũ dat opus pars: ĩfectũ q̃ꝫ dãnũ. Hinc arcent: aq̃ pluuiali publica tecta. Donatis: causa mortis donatio subsit.

¶ Incipiunt rubrice. ff. noui.

¶ Et primo primi libri rubrice.



De noui operis nũtiati. De dãno ĩfecto. De aqua pluuiali arcẽda. De publicanis vectigallib⁹ ⁊ cõmissis. De donationib⁹. De donatio. causa mortis.

ij. ¶ Parte mãumissi sunt: ⁊ vẽdita secunda.

Urbica mancipia: per testamenta relaxas.

Per lege commissas libertates: ⁊ ademptas.

Inde statu liber: veniens: non liberat aurum.

Natali causa: non proclamare licebit.

Ingenuus: defunctus erit: collusio tecta.

¶ Secũdi libri rubrice.

¶ De manumissionibus. De manumissis vindicta. De mãumissionibus que seruis ad vniuersitatem pertinentibus ĩponuntur. De mãumissis testamentis. De fideicõmissarijs libertatibus. De adẽptione libertat. De statu liberis. Qui sine manumissione ad libertatẽ pueniunt. Qui ⁊ a quibus manumissi liberi nõ fiant ⁊ ad legẽ eliascentiam. De iure aureoꝝ anuloꝝ. De natalibus restituẽdis. De liberali cã. Quib⁹ ad libertatẽ ꝓclamare nõ lꝫ. Si libertus ingenuus esse dicat. Ne de statu defunctorũ post q̃nquenniũ queratur. De collusione detegenda.

iij. ¶ Tertia res querit: possessa: vsucapiendo.

Soluit emens: heres tribuit: de nata relicta.

His pro legato: pro dote: suo superaddes.

¶ Tertij libri rubrice.

¶ De acq̃rendo rerum dominio. De acquirenda vel amittenda possessiõe. De vsucapionibus seu vsurpatiõib⁹. Pro soluto. Pro emptore. Pro herede. Pro damnato. Pro dereli. Pro legato. Pro dote. Pro suo.

iiij. ¶ Judicat ⁊ quarta: confessis: cedit: eatur.

Auctor tu iudex: priuate credito legi.

Separa curator in fraudem: facta resoluo.

¶ Quarti libri rubrice.

¶ De re iudicata ⁊ de effectu sniaꝝ. De confessis. De cessione bonorũ. Ex quibus causis in possessionem eatur. De bonis auctoritate iudicis possidẽdis ⁊ venundãdis. De priuilegijs creditorum. De bonorum separationib⁹. De curatore bonis dãdo. Que ĩ fraudem creditorum facta sunt: vt in integrum restituantur.

v. ¶ Interdicta bona: legataq̃ꝫ quinta notabit.

Ne vis de tabul. sacer. ⁊ loca publicus hic sunt.

Post fruitur: reficit de fluminibus: prior estas.

Nauigat: ⁊ ripa: de vi: sic possideatis.

Estq; pficies: iter: actꝰ: q̃tidiana. Itis de riuis addas; de fonte cloacis.

Quod vi: clamue: remitto: precaria: ceditur arbor.

Blans ꝛ liber homo: satus exhibeatur: vtrobi.

Cum de migrando: iungatur saluia dictum.

¶ Quinti libri rubrice.

¶ De interdictis ꝛ extraordinarijs actionibus que pro his competunt. Quorum bonorum. Quorum legatorum. Ne vis fiat ei qui in possessionem missus erit. De tabulis exhibendis. Ne quid in loco sacro fiat. De locis ꝛ itineribus publicis. Ne quid in loco publico vel itinere fiat. De loco publico fruendo. De via publica ꝛ itinere publico reficiendo. De fluminibus: ꝛ ne qd in flumine publico: ripaue eius fiat quo peius nauigetur. Ne quid in flumine publico: ripaue eius fiat qui aliter aqua fluat q̃ ꝑ priori estate fluxit. Ut in flumine publico nauigare liceat. De ripa munienda. De vi ꝛ vi arma. Uti possidetis. De superficieb⁹. De itinere actuq; priuato. De aq̃ quotidiana ꝛ estiua. De riuis. De fonte. De cloacis. Quod vi aut clam. De remissionibus. De precario. De arboribus cedendis. De glãde legenda. De homine libero exhibendo. De liberis exhibendis: vel deducendis. Utrobi. De migrãdo. De saluiano interdicto.

vj. ¶ Exceptio sexta: res iudico tempora scribens.

Sunt dolus: ꝛ iurans: lites: ac actio iuncta.

¶ Sexti libri rubrice.

¶ De exceptionibus ꝛ prescriptionibus. De exceptione rei iudicate. De diuersis ꝛ temporalibus prescriptionibus: ꝛ accessionibus possessionum. De dolo malo ꝛ metus exceptione. Quarum rerum actio non datur ꝛ de exceptione iusiurandi. De litigiosis. De actionibus ꝛ obligationibus.

vij. ¶ Septima verba duo tradit seruo stipulanti.

¶ Septimi libri rubrice.

¶ De verborum obligationibus. De duobus reis stipulandi: ꝛ promittendi. De stipulatione seruorum.

viij. ¶ Parte fideiussor patet octauo nouo soluo.

Acceptat: pretor: saluam: solui ratam haberi.

¶ Octaui libri rubrice.

¶ De fideiussoribus ꝛ mandatoribus. De nouationibus ꝛ delegationibus. De solutionibus ꝛ liberationibus. De acceptilationibus. De pretorijs stipulationibus. Rem pupilli vel adolescentis saluam fore. Judicatum solui. Rem ratã haberi: ꝛ de ratihabitione.

ix. ¶ Delictum: furtum: tignum para nona tenebit.

Liber erit: caupo: si furta domestica dicat.

Furtim cesa: rapis bona: tunc incendo libellos.

Criminibus: violant: ꝛ concutiunt abigentes.

Dum preuarico: atq; recepto balnea frangis.

Heres expilat: quos crimie stellio fallit.

Terminus: illicita collegia: dat popularis.

¶ Noni libri rubrice.

¶ De priuatis delictis. De furtis. De tigno iuncto. Siquis testamẽto liber esse iussus fuerit ꝛc. Furti aduersus nautas: caupones stabularios. Si familia furtum fecisse dica-

tur. Arborum furtim cesarum. Vi bonorum raptorum. De incendio ruina naufragio. De iniurijs ⁊ famosis libellis. De extraordinarijs criminib⁹. De sepulchro violato. De concussionib⁹. De abigeis. De prevaricatorib⁹. De receptatoribus. De furibus balneariis. De effractoribus ⁊ expilatorib⁹. De crimine expilate hereditatis. De crimine stellionat⁹. De termino moto. De collegijs illicitis ⁊ corporib⁹. De popularibus actionibus.

x. ℂ Publica iudicia decima sunt per te notata.
Accusans: custos: est maiestatis amator.
Punit adulterium: vis publica: priuataq; ficta.
Pompis: de falsis lex iulia sit repetunda.
Carior annona fiet: si sacra peculor.
Ambit⁹ admittit: plagiaria: turpilianum.
Sepe requiro reos: quos q̄stio: penaq; mulctant.
Damnabo morte deportatis dabo passos.
Vis punitorum coniungo cadauera tandem.

ℂ Decimi libri rubrice.

ℂ De publicijs iudicijs. De accusationibus ⁊ inscriptionibus. De custodia ⁊ exhibitione reorum. Ad legez iuliam maiestatis. Ad legem iuliam de adulterijs ⁊ stupro. Ad legem iuliam de vi publica. Ad legem iuliam de vi priuata. Ad legem corneliaz de ficarijs. Ad legem pompeiam de parricidijs. Ad legem corneliaz de falsis ⁊ senatusconsulto liboniano. Ad legē iuliam repetundarum. Ad legem iuliam de annona. Ad legem iuliaz peculatus. Ad legez iuliam de ambitu. Ad legem fabiam de plagiarijs. Ad senatusconsultum turpillianū: ⁊ abolitionibus criminum. De requirendis reis ⁊ absentib⁹ damnatis. De q̄stib⁹. De penis. De bonis damnatorum. De bonis eorum qui ante sententiaz mortem sibi consciuerint vel accusatores corruperint. De interdictis relegatis ⁊ deportatis. De sententia passis ⁊ restitutis. De cadaueribus punitorum.

xi. ℂ Undecima appellat: quod non licet: est quis ⁊ a quo.
Quando suscipiam: dimittam nilq; nouabo.
Rescindit: causas: tutor: prouintia: cogit.
Mors interueniat de fisci iure reuersis.
Militat in castris querit bona de veteranis.

ℂ Undecimi libri rubrice.

ℂ De appellationibus ⁊ relationib⁹. Ad quibus appellare non licet. Quis ⁊ a quo appellatur. Quando appellādum sit ⁊ infra que tempora. De appellationibus recipiendis vel non. De libellis dimissorijs q̄ apostoli dicuntur: nisi noua appellatione interposita. Que sententie fine appellatione rescindantur. Vin per altum cause appellationum reddi possint: si tutor vel curator vl̄ magistratus appellauerit. Eum qui appellauit in prouintia defendi. Apud euz a quo appellatur aliam causam agere compellenduz: si pēdente appellatione mors interuenerit. De iure fisci. De captiuis ⁊ postliminio reuersis. De re militari. De castrensi peculio. De priuilegijs veteranorum.

xij. ℂ Municipales estq; decurio parte suprema.
Albis muneribus: vaco: ius: im-

mune tenendo.
Legat⁹ ciuis d̄cernit: op⁹ ppl'are.
Nondina pollicita: varias dat cognitiones.
Sunt proxenete cauti: de censibus aucti.
Significata subit verborum regula iuris.

¶ Duodecimi libri rubrice.

¶ Ad municipales ⁊ de incolis. De decurionib⁹ ⁊ filijs eorū. De albo sciēdo. De muneribus ⁊ honorib⁹. De vacatione ⁊ excusatione munerum. De iure immunitatis. De legationibus. De administratione rerum ad ciuitatem pertinentium. De decretis ab ordine faciendis. De operib⁹ publicis. De mundinis. De pollicitationibus. De varijs ⁊ extraordinarijs cognitionibus: ⁊ si iudex litem suam fecisse dicitur. De proxenetis. De censibus. De verborum ⁊ rerum significatione. De regulis iuris.

¶ Finis rubricarum trium voluminum. ff. que sunt numero cccxxxiij.

¶ Codicis Justiniāi rubrice ferme omnes nouē subiectis versibus comprehenduntur.

¶ Primi libri rubrice.

Pars prior offcia: leges: ⁊ sacra docebit.

Officia. De offi. prefe. p̄to. oriē. Offic. p̄fec. preto. affri. Offi. prefe. vrbis. Officio magistri militū. Offi. questoris. Offi. magistri officiorum. Offi. comitis. sacrarum largi. Offi. comi. rerum priuataruz. Offi. co. sacri. pal. Offi. procon. ⁊ lega. Offi. cōmi. sa. patrimo. Offi. co. orien. Offi. prefec. augusta. Offi. vicarij. Offic. preto. Offi. rec. proui. Offi. profec. vigi. Offi. ciuiliū iudicū. Offi. mili. iudi. Offi. diuerso. iudi. Offi. eius q̄ vi alicuius iudi. vel p̄si. obtinet. Offi. iudi. alexan.

Leges. De legibus ⁊ constitu. princi. Manda. prin. Senatusconsul. Uete. iure enucle. Juris ⁊ facti igno. ⁊c. nouo cōdi. compo. Justi. cōdi. confir. Emēda. iusti. co. ⁊c.

Sacra. De summa tri. ⁊ fi. catholi. Sacrosan. eccle. Epi. ⁊ cle. Episcopali audi. Ne san. bap. ite. Dis iūgant̄ illi qui faciūt cōtra sacra. vt est ti. De here. Aposto. Nemi. lice. fig. sal. Inde. ⁊ cli. Ne christianū mā. Paga. ⁊ sacrifi. Dis qui ad eccle. ꝯfu. Dis qui in eccle. manu. Statu. ⁊ ima. his qui ad sta. confu. ¶ Si quos titulos ⁊ hic ⁊ in sequētibus omiserim⁹: illos pro tuo arbitrio sub quo voles verbo collocabis. Aut alia (si manus) contexito carmina que tibi huic rei aptiora videantur. Neq; nos qui tuz breuitati: tū vtilitati studuimus: dente canino laceres.

¶ Secundi libri rubrice.

Transigo: restituo: gero: postulo parte secunda.

Transigo. De transacti. Pactis. Et q̄ talia fiūt quandoq; mediantibus arbitris. ideo de recep. arbi. in fi. libri ponitur. Et d̄ iureiuran. propter calum. dando.

Restituo. De in integri. restit. Filiofa. mino. Fide iu. imi. Si tutor vel cura. iter. Si i cōmuni eadēq; cā in itegrū resti. postu. Si aduersus eē iudica. Si aduer. vēditi. Si aduer. bona. Si aduer. liberta. Si aduer. trāsa. Si aduer. solutio. Si aduer. dotē. Si aduer. d̄lic. Si aduer. vsuca. Si aduer. fiscū. Si aduer. cred. Si mior ab here. se absti. Si vt oī. heredi. In q̄b⁹ causis resti. Qui ⁊ aduersus q̄s. Si minor se maiorē dixe. Si se pi⁹ in itegrū resti. Di q̄ ve. eta. ipetra. Si maior fac. Ubi ⁊ ap̄d quē cog. resti. agē. fit. Reputatio. q̄ fi. Etiā p̄ ꝓcura. cām restit. In itegrū resti. posthu. Resti. mili. Uxo. mili. Tēpo. in integ. restitu. Quibus ex causis maio.

Gero. De nego. gest. ꝓcur. His q̄ vi metusve causa. ges. sūt. Dolo malo. Edendo. In ius vo.

Postulo. Idest aduoco. De postulando. Aduo. diuer. iudicio. Aduo. diuer. iudi. Aduo. fisci. Error aduoca. Ut que desunt aduo. Et qr postulare non pñt q̄ infames sunt iō. Ex qui. cau. irro. infa.

¶ Tertij libri rubrice.

i. conqueritur.

¶ Tertius ius dicens queri-
i. diuidit.

tur. seruit. petit. occat.

Ius dicēs. De iudicijs. Sportu. ꝛ sump. i diuer. iudi. fac. Peda. iu. Qui pro sua iurisda. Ne quis in sua causa iudi. Qui legi. perso. stan. i iudi. ha. Ut nemo inui. agere. Ordine iudici. Litis cōtesta. pl's peti. Dilatio. Ferijs. Jurisdi. om. iudi. Qm̄ imperator inter pupil. Ubi de cri. agi opor. Ubi de pos. agi opor. Ubi fideicōmissa. pe. opor. Ubi cōue. qui certū locū. Ubi in rez actio. Ubi de heredita. agi. Ubi de ratioci. Ubi cā status agi debeat. Ubi quis de curia. Ubi sena. vel clari. In qb⁹ causis mili. fori. p̄scrip. vti non pos. Ubi cāe fisc. Qñ li. vnicuiq; sine iudice se vi.

Querit. De inoffi. testamento. In offic. donationib⁹. In offi. doti.

Seruit. De seruitutibus ꝛ aqua vsufructu ꝛ habitatione ꝛ ministerio seruorum.

Petit. De petitione heredi. Rei vēdic. p quā petūtur res singulares. Lege aqlia per quaz petit dānū datū. Consortibus eiusdez litis vbi petit vn⁹ pro alio. Noxali. actio. vbi petitur damnū per seruos datuz. Ad exhibendum. que est prepatoria ad rei vendicationē. Religiosis ꝛ sumpti. fune. vbi locus religiosus p rei vēditionē peti nō pōt. l. si sepulchrū ꝛc.

Occat. Familie herciscun. i. hereditatis diuidēde. Cō. i. cōidi. vtri. iudic. Finium regundo.

¶ Quarti libri rubrice.

Actio contractus testes quarta reserantur.

Actio. De actionibus. ꝛ obli. Ut actio. ꝛ ab here. ꝛ contra here. inci. ne vxo. p mari. ne filius p patre. An seru⁹ ex suo fac. Qñ fiscus vel p̄ua. Heredi. actio. Ex delictis defun. Consti. pecu. Reb⁹ credi. ꝛ iureiuran. Si cer. peta. suffra. prohi. seque. pecu. Cōdi. inde. Cōdi. ob cām. Condit. ob turpē cām. Cōdi. furti. Cōdi. ex lege. Pigno. actio. Insti. ꝛ exerci. Qd cū eo qui in alie. pote. Per quas pso. no. acq. Ad sena. macedo. Ad sena. cōsul. velle. Nō nu. pe. Compensa. here. vel actio. ven. Actio emp. ꝛ vē. Edili. actio.

Cōtractus. De commodato. Usuris nauti feno. Depositi. Mandati. Si ser. extero se emi. manda. p socio. Cōtra hē. ēp. ꝛ ven. Que res ven. non pos. Que res expor. non deb. Eunuchus. Patribus q̄ fili. distra. Rescin. vēditio. Qñ li. ab em. disce. Si ꝓpter pub. pensita. Sine censu vel reliq. Perf. ꝛ commorei vēdite. Si quis alteri vel si. Reb⁹ alie. nō alie. Cōmu. re. alie. Rem alie. gerē. Pactis inter empto. ꝛ vendi. Si ser. expor. pene. Si mā. ita veneat ne ꝓsti. Si ita mā. fue. alie. vt mā. mano dolijs. nūdi ꝛ marca. Uectiga. ꝛ connoua vectigal. insti. non posse. Commerc. ꝛ merce. Reruz permu. Locato Jure emphitheotico.

Testes. De tribus ꝛ alijs speciebus ꝓbationū. videlz. De probatio. Fide instrumento. Cui adheret ti. Plus valere qd agit.

¶ Quinti libri rubrice.

Quinta dabit nuptas tutelarūq; figuras.

Nuptas. De sponsalibus. Si rector ꝓuin. vel ad eum pertinētes spōsalitias dederint arras.

Dona.ante.nup. Nuptijs. Incestis ꝛ inuti.nup. Interdi.matri. interpu. ꝛ tuto. Si q̃cūq; p̃dī. potesta. Si nupt. ex rescrip.de. Secū. nup. Si sc̃do nupse.mulier. Dotis p̃missio Jure dotiū. Rei vxo. actio. Pactis cōuen. tam sup dote q̃ super dona. aſi nup. Dote cauta nō nume. Dona. inter vi. ꝛ vxo. Repu. Solut. matri. quemadmo. dos peta. Si dos cōstan. ma. so. fue. Ne ſi defuſ. vel mēda. do. denī. Rerū amo. Ne p̃ dote mulier. bona quōdaq; ma. abdicanī. Fūdo dota. Diuor. fac. apō quē liberi moiari. vel edu. debe. Alē. libe. Concubinis. nati liberis.

Tutelarū, De testa. tut. Cōfirman. tuto. Leg. te. Qui peta. Et breuiter pſequere ferme vſq; ad finē hutuſce. libri. Et vltra xl. titulos huic p̃bo accōmodatos inuenies: q̃bus puideſ minorib⁹ circa tutores ꝛ curatores. Deinde subiunguntī alīq̃ bus puideſ ipſis minorib⁹ circa cōseruationē rerū suarū. Et sūt hi. de predijs ꝛ alijs re. mino. fine decreto. non alie. Quādo decreto opus nō est. Si q̃s ignorans rē minoris. Si mator factus alie. fact. sine decreto. ratihabit. Et finaliꝛ d̃ magſtali q̃uenī.

Sexti libri rubrice.

Sexta libertos ꝛ testamenta notabo.

Libertos, De seruis fugi. ꝛ libertinis. Furtis ꝛ ser. corrup. Ope. liberto. Bonis liber. Si in fraudē patro. a. liber. alie. fal. fit. Obseq. patro. p̃stā. Libertis ꝛ coliber. Jure aure. annulo.

Testamēta, De testa. militis. Qui testa. face. pos. Test. her. īsti. Instit. ꝛ substi. ꝛ resti. sub cōditio. fac. Impu. ꝛ alijs substitu. Necessa. ser. here. sti. Libe. prepostu. here. instituen. Jure deliberā. Repudiā. ꝛ absti. here. Quēadmodū testa. aperiā. Edic. vi. adri. Si q̃s alīq̃ē testamē. phibue. his q̃bus vt indignis. here. aufe. Codicillis. Legatis. Et quia in testamētis q̃sq; verba ponunt obscura. ideo est ibi titu. de verbo ꝛ re. signi. Si omiſ. sit causa testamen. Junge hic materiā bonorum possef. Aliosq; huius libri titulos p̃ arbitrio accipias.

Septimi libri rubrice.

Septima manumittit p̃scribit p̃ hepta appellat. cat aufert.

Manumittit. Manumittere est seruis libertatē dare. De vindicta liber. ꝛ apō cōsiliū manumissione. Testamen. manumiſſ. Le. fu. ca. tol. Fideicō. liberta. Dedit. liber. tol. Lati. lib. tollen. Cōt seruo manumiſ. Ser. pig. da. ma. Ser. resp. manu. his qui a non osio manu. Qui manu. nō pos. Qui nō pos. ad liber. pue. Quibus ex cau. ser. p̃ pre. liberta. acct. Inge. manumiſ. Cōmunia de manumisso. Liberali causa. Asser. tol. Quibus ad liber. procla. nō li. Ne de sta. defun. post quin. quera.

Prescribit. Et p̃ hoc cōprehē dit ētiā vſucapio. De lōg. tēpo. pscri. Pecu. eiꝰ q liber. me. Senatuſc. claudia. Nudo iure gri. Usu captione p̃epto. Usucap. p̃ don. Usucap. pro dote. Usucap. pro here. Cōmunia de vſucapio. Usuca. transfor. Prescrip. long. tempo. In gbꝰ cauſis cess. long. tempo. prescrip. Quibus nō obstet longo. tempo p̃scrip. Si aduersus creditō. Quadrien. pscrip. Ne rei do. vel tēplo. vendi. tempo. pscrip. sub mo. Prescri. xxx. vel. xl. an. Anna. excep. Alluuio. ꝛ paludi.

Prouocat. De appellatio. Tempo. ꝛ repara. appella. Quādo puo. nō est necesse. Quo appel. nō recipi. Si penden. appel. mors interue. his qui per me. iudi. nō appel. Si vnus ex plu. appel. Ui. de mo. pos. suc. appel. Ne liceat in vna eademq; causa tertio prouocare. Et q̃ appellationes emittūtur a sen-

tentijs ideo ꝓponẽdi sunt tituli de ipsis sentẽtijs loquẽtes. Et sũt hi. De senten. ꝓfec. preto. Quomodo ⁊ qñ iudex sentẽ. profer. dz. Sentẽ. ex peri. recitan. Sentẽ. ⁊ interlo. ocum iudi. Sẽten. que sine cer. quãti. prolata est. Sẽten. que pro eo qđ interest prose. Si a non compe. iudi. iudicatuz esse dr. Pena iudi. qui male iudi. Sentẽtiam rescindi nõ posse. Fructi. ⁊ litis expẽsis. Re iudi. Execu. rei iudi. Usuris rei iudi. Si plures vna sentẽ. iudi. fue. Quibus res iudi. non nocet. Cõta. episto. Si ex fal. instru. vel testimo. iud. sit.

Aufert. Aufert ⁊ ꝑdit questio stat⁹ mota accusationes inchoari ẽt inchoatam terminari. l. fi status. de ordine cogniti.

Aufert vigorem priuileg. vel rescripti ipsum reddit nullum qui mẽtẽ in substantiali cã vel principali motiuo. l. j. de collu. detegen.

Aufert ius vsucapiendi iproba possessio. l. iproba. đ acq. ⁊ restituẽda possessione. Iste tñ titulus de acquir. ⁊ retin. possessione qui est singularis põt aptꝰ intelligi per verbũ prescribit. qđ comprehendit ẽt vsucapionem. quam aufert defectus tituli. vbi enim deficit titul. non procedit vsucapio. l. nec ex vera. de acquiren. ⁊ retinen. pos.

Aufert sibi locũ penitentie nec penitere põt qui confitetur ga confessus pro iudicato hr. l. ynica. de confessis.

Auferre nõ põt frater fratri ius suum paciscendo cũ debitoribus hereditarijs. l. fi res inter alios acta.

Aufert sibi facultatem pronuntiandi qui negocium ad superiorem refert. l. j. de relatio. ⁊ quasi per totum.

Aufert creditoribus suis facultatem conueniẽdi qui bonorum cessionem facit in ti. qui bonis cedere possunt.

Aufert actor reo cõtumaci possessionem pro modo debiti declarati id est cõtra cõtumacẽ fit missio in possessionem solum pro mẽsura debiti declarati. vt ps in auc. ⁊ g iurat. de bonor. aucto. iudi. possi. g titulus est notabilis.

Aufert ꝓllegiũ fisci pecunia alĩ creditori soluta. vt ps l. l. pecunia. de ꝓfisci. cui adiudgitur titu. de ꝓfil. doctis.

Aufert creditor ⁊ reuocat hec que per fraudem alienata sunt. vt patet in titulo finali scilicet de reuocan. bis que in fraudem creditorum alienata sunt.

¶ Octaui libri rubrice.

Pignorat octaua. Interdicit. Dat. Stipulatur.

Pignorat. De pig. ⁊ hypothe. In q. cau. ius pig. ta. ẓ. Si res alie. pig. da. fit Que res pig. obl. pos. Qui potio. in pigno. habis qui in pri. credito. lo. suc. Si anti. cre. pigno. vendi. Si res cũ pigno. da. fit. Preto. pig. Si in cau. iudi. pignus cap. fit. Si pigno. pi. dat. fit. Partu. pigno. ⁊ oi causa. Remi. pignora. Et ia ꝙ ob cyrographa. pecu. pig. tene. Distractio. pigno. Debito. vẽdi. pig. impe. nõ pos. Si ven. pig. aga. Lucio pigno. Si vnus ex plu. here. Si pigno. cõuen. Iure do. impetran. Pac. pigno. Credito. euict. pigno. non ha. Et hmõi rubrice cõcernunt ius qđ quis habz in rebus. Addamus per quandã similitudinẽ rubricas cõcernẽtes ius qđ in psonis habemus vt sũt. De patria po. Adoptio. Eman. libe. Ingra. libe. postli. reuer. Infan. erpoſ. Infir. pe. celiba. Jure liberorum.

Interdicit. De interdictis. Quorũ bonoꝝ. Quoruz legato. Unde vi. Si p vim vel alio mõ absen. perturba. fit pos. Uti pos. Tab. erh. Libe. exhi. Precario. ⁊ sal. interdic. Ædifi. prtua. No. ope. nũcia. Ope. pub. Ratiocī. ope. publi.

Dat. Pro don. De don. Do. q̃ sub mõ reuocan. dona. dona. causa mortis.

Stipulatur. De contraben. ⁊ rets stipulã. ⁊ pmittẽ. Fideiuſ. Noua. ⁊ dele. Sol. ⁊ liber. Acceptila. Euictio

¶ Si quid omissuz sit: tu illud (cõsortmitate perspecta) pro arbitrio ad alt-

qꝫ supradictoꝝ reducere poteris.

¶ Noni libri rubrice.

Ultima multiplici pars crimi-
i. punit.
na lege flagellat.

Nonus liber. Codicis re vera crimina. varia punit ĩcipiens per rubricã. De his qui accusa. nõ possunt. Accusa. ⁊ inscriptio exhiben. ⁊ intro. reis. Custo. reorum. Istos ⁊ reliquos sequentes titulos per ordinẽ carmini superiori aptissimos indicabis nisi distorto traharis iudicio.

¶ Et si nouem illa superius explicata tibi forsitan ꝓlixiora videnꝫ materiaꝫ ipsam totius Codicis quatuor suppositi versiculi enodare poterũt. quos veterem castigantes impressionez sic imprimendos curauimus.

¶ Materia nouem librorũ Codicis.

Sacrat prima. Secunda parat.
Jus tertia dicit.
Cõtrahit ⁊ quarta. Nubere qnta docet.
Testatur sexta. Libertos septima ponit.
Pignorat octaua. Crimina nona premit.

¶ Alphabetum grecum grece ⁊ latine expositum.

a	b	g	d
Alpha	Uita	Gama	Delta
α	β	γ	δ
e	z	i	th
Epsilon	zita	Ita	Thita
ε	ζ	η	θ
i	chlz	l	m
Jota	Cappa	Lauda	mi
ι	κ	λ	μ
n	x	o	p
Ni	Xi	Omicron	Pi
ν	ξ	ο	π
r	s	t	y
ro	Sigma	taf	ypsilon
ρ	σ	τ	υ
ph	ch	ps	O
Phi	Chi	Psi	omega
φ	χ	ψ	ω

¶ Diphthongi greci.

e	af	i	ef	i	u
αι	αυ	ει	ευ	οι	ου

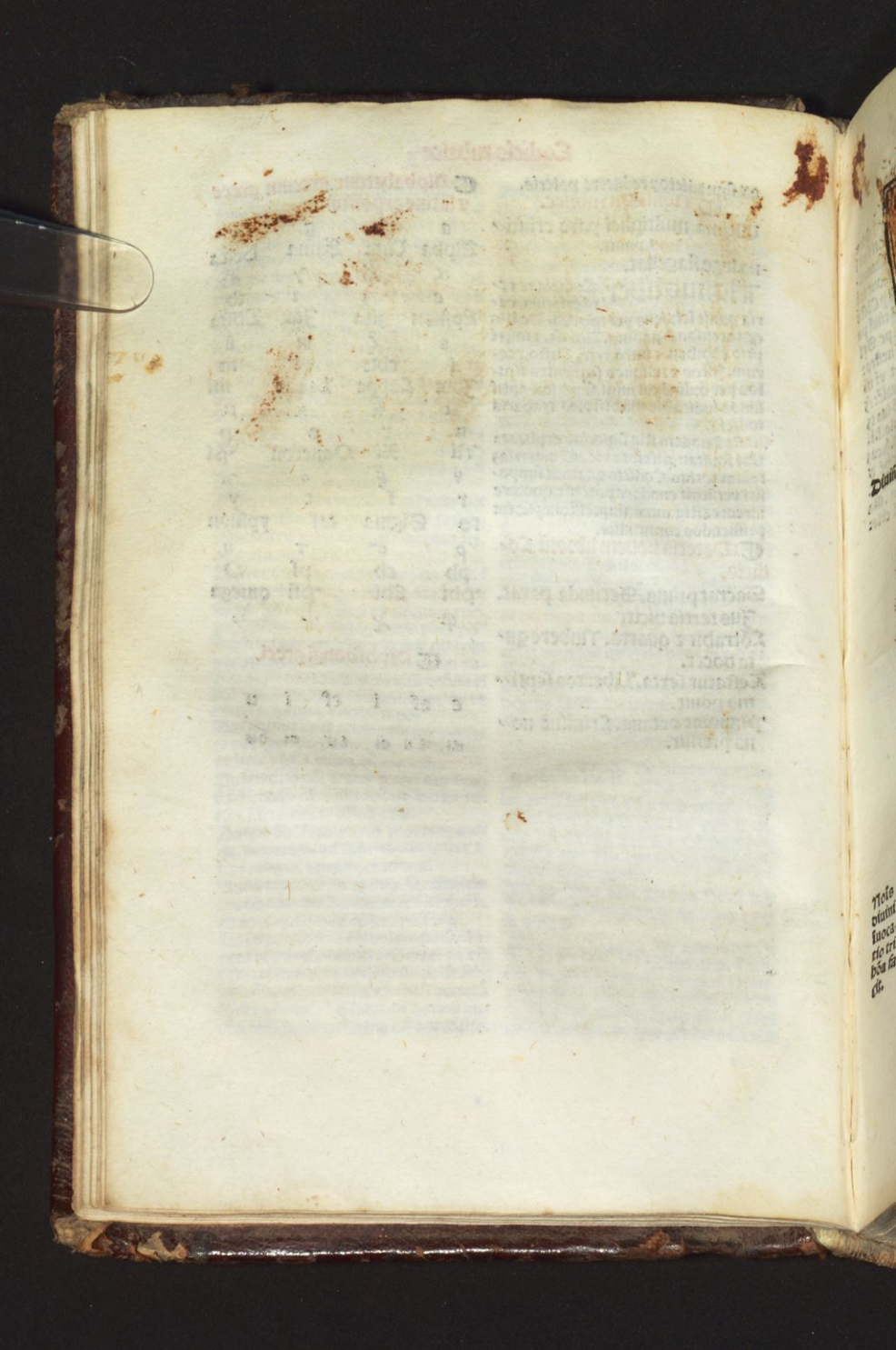



Diuisio

In nomine domini.

¶ Ista rubrica diuidit in quatuor partes. Prio ponitur inuocatio diuini nois per quã deus venerat. ibi (In nomie dñi.) Secũdo ponitur descriptio imperialis culminis proprij ⁊ appellatiui tãq̃ causa efficiẽs. ibi (Imperator cesar.) Tertio ponit cui presens liber dirigitur. ibi (Cupide leguz iuuẽtuti.) Quarto ponit quedam rubrica pticularis ad nigrũ prime sequẽs. ibi: icipit phemiũ. Ang. Are.

¶ In nomine domini nostri Jesu christi [a] Imperator cesar [b] flaui⁹ [c]

¶ Non ꝯtinuatur ista rubrica: qꝛ continuatio dꝫ fieri ad primã. l. ij. ff. de sta. ho. Unde cuꝫ sit principiũ nihil ante se habere põt ad qd̃ continuetur. §. discipuli. ꝟsi. in reliqua. in phemio digestoꝝ. ⁊. l. primus. ff. de verbo. signi. Christo. porcus.

Nois diuini inuocatio tria bõa facit.

a ¶ Jesu chri. Ex h̃ nota q̃ chriianus fuit: al's non posset imperare. i. imperij iurisditionez exercere: vt in auct. iusiu. qd̃ p̃stat. in p̃n. ibi. Et cõicator ecclesie. col. ij. vbi dꝫ q̃ qlibet administrator dꝫ iurare se esse cõicatorem sancte catholice eccl̃ie. sic ⁊ al's incipit: vt. C. de offi. pre. pre. af. l. in nomine dñi. ⁊ in auc. de armis in p̃n. col. vj. Ex hoc eniꝫ sequit bonum initium: melius mediũ: ⁊ optimus finis: vt in auctẽ. quomõ oportet episco. in princi. col. j.

b ¶ Cesar. A cesare augusto q̃ regnabat tpe natiuitatis chri. Uñ illud. Exijt edictũ a cesare augusto vt describeret vniuersus orbis. i. vt q̃libet estimaret bona sua: ⁊ exide q̃libet imperator dictus est cesar.

Cesar vñ dr̃. Luc. ij.

¶ Additio. Uel meli⁹ a iulio cesare eius auunculo ꝑm Bal. Jo. fa. ⁊ Christo. hic. Uel dicit cesar: qꝛ fuit cesus de ventre matris sue.

¶ Additio. Et no. q̃ dꝫ coronari triplici corona. s. ferrea: argentea: ⁊ aurea: de qua in cle. j. de iureiu. Et an gesta per ip̃m ante coronationez teneant cõmuniter determinatur q̃ sic: vt per Ang. ⁊ do. Christo. hic.

c ¶ Flauius. Quia erat de familia flauiorum: vel quia deuicit flauios: vt dixi. ff. e. in principio.

¶ Additio. Alij hñt flau⁹: qꝛ talis

erat coloris: naz erat flauus. i. rufus: sicut fuit dauid rex: vt legitur Reg. xvij. c. vlt. z Jo. fab. vt ꝑ ipe dicit. z ego qui hoc scripsi.

a ¶ Justinianus. Quia fuit filius iustini. vt. j. de donaț. §. est z aliud. z. j. qbus nō est p. fa. te. §. pe. Sz in decre. 2tra. dis. xvj. hareticos libros. vbi dicit q̄ fuit filius cōstantini. Sz forte ibi loquit de alio iustiniano q̄ hic. Uel dic q̄ fuit filius cōstantini: q̄ successit ei in regno. Uel dicit a iustitia quam semper coluit z subditis iniunxit colenda: vt. C. de summa trinita. z fide catholi. l. j.

† Nec gliens i piales er hoc arguer q̄ fgnū Frātie eēt sbz ipio: q̄ ꝯ h logt de q̄dā Frātia ꝯ est in Alema nia ꝺ q̄ extra ꝺ spōsal'. c. j. Jo. fab.

b ¶ Alemanicus. hoc nomē: z oia sequētia nomina sunt ab euētu sibi imposita: vtputa q̄ vicit alemanos: z sic de aliis: vt in auc. de her'. z fal. in prin. col. j. z hec sunt omnia noia prouintiarum quas deuicit.

c ¶ Pius a pio antonio. vt in auc. vt lib. de cetero. col. vj. §. figs aūt. al's est. §. sanctimus aūt. Uel pius a pietate animi. vt. C. de sum. trini. z fi. catho. l. j. in ꝓncip. z. C. de nup. l. imperialis. z. C. de cad. tol. l. vnica. vlti. respon.

d ¶ Felix a virtute animi. vel felix. i. ꝓsper. q̄ omnia sibi ad votum succedebant.

e ¶ Inclitus. A gestis magnificis. Accursius.

f ¶ Victor. in fugando hostes. Accursius.

g ¶ Triumphator. post victoriam gloriosus enim erat: propter magnifica gesta sua.

iustinianus * alemanic⁹: b goticus frācus† germanic⁹ attic⁹: alanic⁹: vādalicus: africanus pius c felix: d inclitus: e victor f ac triūphator g semper auguste. h Lu-

pide† legū inuēturi.

¶ Incipit k ꝓbemiū institutionuz.

¶ Pro sustētatione z gubernatione reipublice duo sūt necessaria. vz. leges z arma. h dic̄ vsq; ad. §. Quorum.

h ¶ Semper augustus. Quia hoc debet esse ꝓpositi quilibet imperator vt augeat: lz hoc semper nō faciat † sic in diffinitione matrimonij: vt. j. de donatio. pa. po. l ꝓn. lz interdum p Cōstātinū pe Syl uestro: z vi nō valē: sz z ius ꝺ glo. l. l. ij. §. cuz vidē ꝺ offic. §. vt. illa ē cōtra diuidaț: vt. C. de repu. l. ꝓcensu. sic in diffinitione iustitie: vt. j. de iust. z iur. in ꝓn. ꝓm Joā.

¶ Additio. Augustus. hoc est sacer z maiestatis plen⁹ z non augustus ab augendo: vt hic voluit glo. cuius z suorum sequacium errorem dicit esse ridiculuz Nicolaus perotus in suis cōmentarijs. epigrāmate. iij. in verbo cesar.

i ¶ Lupide leguz inuē. i. mittit suā gratiam: z hunc lib.

k ¶ Incipit. Dore recte scribentium premittit prohemium: in quo reddit lectorem attentum: docilem: z benuolum. Attentum: cum dicit summis vigilijs: nam per hoc q̄ ipe vigilauit reddit nos attentos vt vigilare debeamus: naz ius ciuile vigilantibus scriptum est: vt. ff. que in frau. credi. l. pupillus. in fi. z ibi: sūma prouidentia: vt. j. ꝓoti. §. docilem. cum dicit: z cum sacratissimas constitutiones antea cōfu. cē. vt. j. e. §. omnes. docilem enim facit qui summaz rei breuiter comprehendit: nam per hoc q̄ ipse abbreuiauit: poterit amodo facilius edocere. Benuolum. i. bone voluntatis ad addiscendū: vbi dicit: z qd in ꝓoti cē pote. z ibi sūma itaq; ope. vt. j. eo. §. cūq; in fi. z. §. summa itaq; cē.

Diuino

IMperatoriaz. ¶ Diuidit in tres ptes ꝑncipales totū ꝟ ꝓhemiū vsqz ad finē: lz Jo. plac. diuidat in quatz. Nā ꝓmo ponit in qb⁹ dz̄ solari ipe rator. Secūdo ponit qualr iustiniānus illo adiplenit.



Mperatoriā maiestatez a

Tertio nos ad studiū exhortat: ofidēdo fructꝰ q sequunt ex assiduo studio. Secta ibi l. §. (Quoz.) Tertia ibi (Sūma itaqz.) Iterū prima diuidit in duas partes: qr primo ponit dictum. Secundo ponit tres causas. Secunda ibi (Ut vtrūqz.)

¶ Imperatoriā. Caius. ¶ Cōtingit aūt ꝙdā die q̄ venit ad ꝑtia in stinianꝰ qdaz laicus: q tracto pileo z fleris genibꝰ in ꝑtia dñi iustiniani talia ꝟba dixit. Dñe nō habeatis ꝑ malo id qđ vobis dicā. Imperator ridens dixit. Dicas mihi qd tibi placebit nō moleste feraz. Dicit illi laicus. Dñe impator valde miror ex eo qđ facitis: z oēs ēt mirātur: vos estis miles z gladz impator est miles: vt. ff. de testa. milit. l. j. vbi imperator alios milites appellat cōmilitones. Erǫ ergo estis miles armis debetis ītēdere z nō legibꝰ: z tm̄ ꝟtū facitis: q legibꝰ tm̄ intēditis. Fe cistis enī fieri vnū codicē ex antiqs tribus codicibus. s. hermo. theo. z Grego. z ex alijs extrauagātibꝰ cōstitutionibꝰ. Jtē feciſtis cōpilari libꝝ digestoꝝ seu pādectarū ex antiqs voluminibꝰ sꝑatis. Jtē ꝓcepistis tribꝰ virīs peritis. s. Triboniano: Theodosiano: z Dorotheo: vt libꝝ istitutionū componerēt. Dicite ergo mihi q̄re hoc facitis: z q̄re intēditis legibꝰ tm̄ z nō armis: cū sitis miles z sic armis debetis intendere: vt. C. de iure deliber. l. fi. circa ꝑn. Ad h rīdet benigne impator assignās duo tēpora. s. tps belli: z tps pacis. Et dic. Fili mi sic tibi rīdeo. Decēs est vt glibet impator sit munit⁹ his duobus tpibus. s. armis z legib⁹: z hoc tō q: si his duob⁹ tēporib⁹ est munitus impator vtrūqz tps poterit recte gubernare: z tps belli z tēpus pacis. Nā tps belli gubernabit per arma z vsuz armoz: z sic efficiet victor z triūphator. Tps aūt pacis gubernabit ꝑ legē z vsuz legis z sic ꝑmanet maleficia deliquētū: z ꝑ h fiet religiosissim⁹ z sanctissimus maleficia puniēdo: q valde religiosum est z sanctum punire maleficia siue malefactores. Et h in ꝓma parte vsqz ibi (Quorum.)

non solum armis decoratā b sed etiam legibus opor-

a ¶ Maiestatē. i. impatorē q est in maiestate: vt. C. de leg. z ꝓsti. l. dig. ¶ Addito. Jdē in alijs ducib⁹ z baronib⁹: vt subiecti in eos ꝟspirātes teneant maiestatis crimine ꝺm Jo. fa. h. Silius est loquēdi ornatus j. qbus mo. ius pa. po. sol. h. filius: ibi. Jmpatoriā celsitudinē. Et nota q antipophorizat rīdēdo ad tacitā questionez: hāc. s. quare impator nō facit qđ suum est. s. armis intēdere: cū milites magis arma scire q̄ iura oporteat: vt. C. de iu. delib. l. scimus. ad qđ respondet. Impatoriam maiestatem z̄c.

b ¶ Armis decoratā. Queritꝰ quare qđ erat armorum attribuit legibus: z ecōtra: Respōdet vt ostenderet alterum alterius auxilio semper egere. vt. C. de iusti. co. cōfir. in ꝑn. z ff. de rei ven. qui restituere. Uel dic ꝓprie ponit: naz arma sunt ad decorem: leges sunt ad armādū. vide dō

militant nãq; ꝛc. vt. C. de aduo. diuer. iudi. l. aduocati. Et leges dicũt armare hoies: vt. C. ad. l. iul. d adul. l. cum vir nubit. Vel ideo posuit vt euitetur malus sonus verboꝝ. s. cacephaton. i. turpis sonꝰ.

a ¶ Opz. i. oportunũ ẽ.

b ¶ Armatã. s. ad hãc vtilitatem q̃ sequit̃. Accursius.

c ¶ Et belloruz. Et sic quo ad vsuz armorum.

d ¶ Et pacis. Sic ad vsum leguz. Accursius.

e ¶ Gubernari. Alterũ legibus. s. tempus pacis: alteruz armis. scilicet tempus belli.

¶ Additio. Quo tẽpore non dz rigor seruari oĩno: vt extra de trãsac. ca. fi. ꝛ. xxj. dis. ca. sciens. in fi. Et qd dicit glo. intelligitur. s. de facto ꝑm Jo. fa. vel vtplurimũ ꝑm Ange. hic per. l. nam ad ea. ff. de legi. al's alter alterius auxilio semp indiget.

f ¶ Et princeps. s. imperator.

g ¶ In hostibꝰ. Qui sunt hostes dicitur. ff. de capti. ꝛ postli. re. hostes: ꝛ. ff. de verbo. signi. l. hostes.

Calũniatoꝝ pũitio.

h ¶ Per legitimos tramites. i. leges que sunt via gradiendi: sicut tramites eũdi: ꝑm Joã. Bene dico calũniantes puniri per leges: nã in criminibus siue ordinarijs: siue extraordinarijs ad siũtudinẽ supplicij punit̃ calũniator. vt. C. de ac. l. fi. ꝛ. ff. ad tur. l. ꝛ in ꝑuatis. vbi dr̃ ꝛ in priuatis in extraordinarijs criminibꝰ oẽs calũniosi pro q̃litate admissi plectunt̃. Itẽ in ciuilibus: mõ pecuniaria pena: mõ sacramẽto calũnie: mõ nota infamie: vt. j. de pe. te. liti. per totum: vt. j. de accusa. §. si qs agẽs: ꝛ. C. de plus peti. l. vnica. ꝛ de iudi. Magistratꝰ sẽ properãdũ. §. ꝛ siqdẽ: vbi punit̃ cõtumax in expẽsis. Vel dic q septem tramites legi gña penarũ vocat legitimos tramites: vt. ff. de timi. peti. l. vj. in fin. ꝛ. l. vij. ꝛ viij. Vel dic q magistratꝰ vocat tramites p q̃s iura reddũtur: nam parũ valerent † a. l. vi iura eẽ ĩ ciuictis tate nisi eẽnt qui ea executioni mãdarẽt: vt. ff. de ori. iur. l. ij. §. post originez: qui puniũt in criminalibus puniũt ꝛ in ciuilibus: ꝛ expẽsis: ꝛ in viatico. vt. ff. de iudi. eum quem. que vltima verior est. Accursius.

tet a esse armatazb. ¶ Ut vtrũq; tempus ꝛ bellorumc ꝛ pacis d recte possit gubernari e ꝛ pr̃iceps f romanꝰ victor existat: nõ solũ ĩ hostilibꝰ g ꝑlijs: sz ẽt p legitimos tramites h calũniãtium i iniqtates expellat ꝛ fiat taz iuris religiosissimus k q̃ vt cũctꝫ † hostibꝰ triũphator magnificꝰ.

¶ Additio. Verius videt̃ per tramites. i. semitas q; sicut occurrit̃ p semitas fugiẽtibus: sic per leges calũniantibus: ꝛ facit extra in prohemio decre. Jo. fab.

i ¶ Calũniantiũ. Calũniator est q falsa crimina scienter intẽdit: vt. ff. ad turpil. l. j. in prin. ꝛ facit ad hoc ff. de his qui no. infa. l. athletas. §. calumniator. Calũniator.

¶ Additio. Qui in ordinarijs criminibus punit̃ siũtudie supplicij in extraordiarijs motu iudicis: vt no. in. l. fi. C. de trãsac. Ange. Quid aũt si preuaricator ꝛ tergiuersator dicit̃ in predictis legibus.

¶ Additio. Tñ hic calũniãtiũ capit̃ gñal'r ꝓ oĩbꝰ delinquẽtibus.

k ¶ Religiosissimus. Nota quẽ fieri religiosum p leges: nã ipse sũt sacre: vt. C. de legi. ꝛ ꝯsti. l. leges.

¶ Additio. Religio eniz dr̃ a religo religas. vñ cũ leges voluntates hoĩuz religẽt ꝛ coartẽt ad iuste vi-

uendā faciunt hoīem religiosum: z est ſi. ff. de legat. ij. l. vnū ex ſa. §. ſi. Jo. fa. Jté nota hic quatuor ꝓportionabilia. ſ. arma: vſus armoꝝ: victoria: triūphus. Jté leges: vſus legiz: calūnie repulſio: iuris religio.

¶ Additio. Ná ſic ſe habent arma z vſus armoꝝ ad victoriaz ſic victoria ad triūphum: z ſicut leges z vſus legum ad calūnie repulſionē calūnie repulſio ad religionem. Jo. fa.

¶ Circa arma leges dicit imperator ſe vigilaſſe. hoc dicit Angelus.

¶ Quoz vtrāqz

ꝑ caſu

¶ Quorum. ¶ Diuidit in duas ptes. Primo dicē q̄ iperator pfecte ſe habuit circa arma: z circa leges. Secundo ꝟ ſuū dcm̄ ꝓbat ad effectum. ſcd̄a ibi (Et bellicos.) Jté ſecunda ſubdiuidit. Ná ꝑmo exēplificat qualit̄ ſe hūit circa arma. Scd̄o circa iura. Scd̄a ibi (Oēs d̄o ppli.) Jn.

¶ Quorum. Caſus. ¶ Adhuc ſtabat laicus ante principē: z iteruz q̄ſiuit. Dñe impator dicite mihi ſi glibz impator debeat eē munitus his duobus tēporibus. ſ. armis z legibus: z vos dñe iuſtiniane qualr eſtis munitus his duobus tēporibus. Rſidet mirtim certe ſum vtroqz tpe munitus. ſ. armis z legibus. Ná circa arma ꝓbe me habui z circa leges diutius vigilaui: z hoc in ſcd̄a pte vſq; ibi (Et bellicos.)

a ¶ Quorum vtrāqz. Si iſta debēt eſſe in principe tu iuſtiniane gd feciſti? Reſpon. quorum vtrāqz.

Vigilātib⁹ iura ſubueniūt.

b ¶ Cum ſummis vigilijs. i. cū ſūmo labore quo ad leges: nam ius ciuile vigilantibus z non dormientibus ſcriptum eſt: vt. ff. que in fraud. cre. pupillus. in fi. Accur.

c ¶ Prouidentia. ſ. quo ad arma. z nota tres eſſe hominis ſtatus: memoria preteritorum: ſcientia preſentiū: z prudentia futurorum.

¶ Additio. Ait Seneca. De q̄tuor virtutibus. Si prudens eſt animus tuus tribus tēporibus diſpēſetur: ꝑſentia ordinā: futura ꝓuide: preterita recorda re. Jo. fab.

viam cum ſūmis vigilijs: ſūmaqz ꝓuidentia

d ¶ Annuēte deo. Deo gras refert: cuius auxilio triumphum merui obtinere: vt C. de offi. pre. pre. affrice. l. j. in pn.

c annuēte deo ꝑfecim⁹.

¶ Et bellicos. Q d ꝑfectum dicerat dicendo vtrāqz viam tē. nūc diuidit dicendo primo qualiter ſe habuit circa arma. Accur.

¶ Et bellicos. Caſus. ¶ Incipit tertia ps in qua fic forma caſuz. Et ſtabat adhuc laicus coram ꝑncipe iuſtiniano imperatore z dicebat. Dicite mihi qualr circa arma vos habuiſtis ꝓbe: q̄ diriſtis. ſ. ꝓri. §. q̄ circa arma vos habuiſtis ꝓbe: z qualr circa leges: q̄. ſ. pri. diriſtis q̄ circa leges diutius vigilaſtis. Juſtinianus rſidet dicens primo qualr circa arma ſe habuit. Et dic̄ ſi vis ſcire qualr circa arma me habui: queras ab inimicis meis q̄a ſubiugaui z ſupaui z deuici. Et q̄ras ab oībus de ꝑuintia que appellat africa. Quia debes ſcire q̄ antiquiſſimo tēpore illa ꝑuintia. ſ. africa: z alie innumerabiles ꝑuitie erāt ſubiecte imperio romano: z romani perdiderunt illas ꝑuintias: z ſtetērūt ille ꝑuintie lōgiſſimo tempore extra iuriſditionē romanoꝝ. ſ. ꝓ ſpatium. cv. annorum: z tādē ego iuſtinianus per meā ꝓbitatē: valentiā z ſapientiaz recuperaui eas z ſubiecī impio romano: z hoc in tertia parte vſq; ibi. Omnes.

ꝑ caſu

Barbari. Ordo lre.

a ¶ Barbarice. barbari sunt q ex romanū iperiū sūt ⁊ marie hostes.
b ¶ Deducte. de nouo.
c ¶ Tam africa. Sub qua multe prouintie continentur.
d ¶ Prouintie. Sic congrue: tā africa q̄ alie innumerabiles ꝓuintie iterū addite. i. adiūcte ditioni romane. i. iurisditioni nostroq; imperio post tanta ⁊c. † ꝓtestantur nostris victoriis a celesti numine prestitis: naz iste prouintie prius fuerunt de romano imperio: post desierunt ⁊ post cētūquinq; annos redierūt: vt hic: ⁊ hoc inuit quādo dicit iterum.

dē sudores nostros barbarice[a] gentes sub iuga nr̄a deduce[b] cognoscunt ⁊ taz africa[c] q̄ alie innumerose ꝓuintie[d] post tāta tēpoꝝ spatia nr̄is victoriis a celesti numine prestitis iterū ditioni romane nostroq; addite īperio protestātur.

† Id ē ꝓ testimoniis sunt cū sit notoriū: cuius occasione hic plene examinat māz notorij Jo an. fa.

¶ Additio. Que dictio ꝓprie sumpta significat bis: vt h: ⁊. ff. de ꝟbo. obli. fideicōmissa. §. si quis decem. Impropriē ꝟo pluries significat: vt ff. de eden. l. veluti. §. hec vox. Angelus. Et quando dicit: ⁊ post tanta temporū spatia ⁊c. vt. C. de offi. pre. preto. afri. l. j.

e ¶ Omnes ꝟo. Usq; huc dixit q̄liter bellicaz curā habuit: nūc qualiter legalem. Accur.

¶ Omnes ꝟo. Latius. ¶ Incipit quarta pars in qua dicit imperator Justi. qualiter circa leges se habuit dicens laico qui assistebat corā eo. Fili mi qr circa leges me habui ꝙ quasi omnes hoies de mūdo vtunt legibus aliorum imperatoruz: quas leges in meli⁹ reformaui. Ecce erāt enim olim tres codices. s. Hermogenianus: Theodosianus: Gregorianus: ⁊ alie constitutiones extrauagantes sparsiz posite per quaternos ⁊ leges predictorum trium codicum ⁊ aliarum cōstitutionuz extrauagātium que valde erant ꝯfuse: ego Justinianus ex illis tribus codicibus ⁊ ex aliis extrauagantib⁹ cōstitutionib⁹ feci fieri vnū codicem clarum ⁊ elucidatū. Secūdo loco ego Justi. habui respectuz ad aliqua volumina desperata ⁊ imensa seu plira ⁊ īfinita: ⁊ ex illis voluminibus desperatis cōpilari feci libruz digestorum seu pandectarū: ⁊ quasi p mediū ꝓfundū vadens iā per dei grām adimpleni illud opus digestoꝝ seu pādectaruz: ⁊ h in quarta pte vsq; ibi (Cūq;.)

f ¶ Promulgatis. Scilicet a nobis: ⁊ dic de nouo. Et est ꝓmulgare equitatem rudem ⁊ nālem occultaz iuris laqueis innodare. Componere autē est difficile ꝓmulgata in ordinem cōpendiose redigere. Vel dic q ꝓmulgare legez est eā condere: et conditā recitare: proferre: pronuntiare: patefacere: ꝓdere: vel manifestare. Sz cōponere ꝓprie est disponere. Et ꝯstituere est quasi simul ponere: vt patet in glosa sequenti.

g ¶ Compositis. Scilicet ab aliis quas reformauimus in melius. Vel dic compositis a nobis quasi diceret compilatis a nobis: quasi simul positis a nobis quales sunt leges. ff. ⁊ C. ⁊ alioꝝ imperatoꝝ: suas enim ⁊ promulgauit ⁊ composuit.

¶ Additio. Et hanc dr̄iam notant Jo. de platea: ⁊ Jo. fab. hic ꝓ statuū

que debēt ꝓprie ⁊ stricte ītelligi.

a ¶ Confusas. s. in tribus codicibus positas: Gregoriano: Theodosiano: ⁊ Hermogeniano: vt. C. de no. co. componen. l. j. in principio.

b ¶ Consonantiam. s. in vnum codicē quē non habemus: sz ex eo factus est iste quē habem⁹: vt. C. de vete. iur. enu. cir. ꝑnc.

c ¶ Tūc. i. statiz post copositionem illius codicis: fecimus digesta.

d ¶ Curā. Ut nulla ꝯrietas posset reperiri: nullaqz supuacua sīlitudo: vt. C. de ve. iu. enucle. circa ꝑn.

e ¶ Ad īmensa. Nam erant tricies centena millia versuū idest legū: vl' §. vl' responso. ⁊ duo millia libroꝝ: ⁊ alie multe leges: vt. C. de ve. iur. enucle. l. ij. §. omnia: ⁊ in ꝓhemio. ff. §. et antea.

f ¶ Desperatū. s. a ꝯstantino: nam constantinus voluit hoc facere: sed non potuit.

g ¶ Profundū. Reperit enī oīum legū tramitem qui ab vrbe romana condita ⁊ romuleis descēdit tēporibus: ita cē ꝯfusum vt in infinitū extendat ⁊ nullius humane nāe capacitate ꝯcluderet: vt. C. de ve. iu. enu. l. j. in principio. Accursius.

h ¶ Celesti fauore. Subaudi mediante.

i ¶ Adimpleuimus. Post digesta ergo ⁊ post primā cōpositionē codicis (quem non habemus) fact⁹ fuit hic liber: tamē ante cōpositionē secūdi codicis quem habemus: vnde qd hic dicitur: qñqz per codicē corrigitur: vt facit de anno vtili q obtinet ꝑm hunc librū: ⁊ in restitutione minoꝝ ⁊ maioruz: vt. j. de acē. §. rursus. secus est per codicem in dictis restitutionibus: vt. C. de tēpo. in integrū restitutione. l. fina. Item in scd'a eius cōpositiōe facit mētionez institutionuz iaz cōpositarum: vt. C. de emen. iusti. co. ⁊ secūda eius editiōe. l. j. Accursi⁹.

¶ Additio. De hoc etiā casus. in. l. meminimus. in ꝑn. C. de legi. here. vbi tex. facit mētionez de hoc libro. facit. l. j. C. de ve. iure enucle. qd no. quasi aduersaret adinuicem: debes magis stare legi. C. tāqz vltime: qz huic libro: nisi in illis legib⁹ de qb⁹ hic fieret mentio. Ang.

¶ Cūqz. ¶ Diuidit in duas partes. Primo ponit qual'r mādauit fieri hūc librū. Scd'o ponit causas ꝓpter qs. Scd'a ibi (Ut liceat.) An.

¶ Cūqz. Casus. ¶ Ibi icipit qnta pars in qua intēdit adhuc dicere imperator Insti. qual'r circa leges se habuit ⁊ dicit. Audi fili mi: ꝯdito codice digestoꝝ nolui adhuc qescere: sed misi per tribus sapiētib⁹ curie mee. s. pro tribuniano qui erat doc. legū ⁊ in dignitate qstorie tūc positus. Itē misi ꝑ Theo. ⁊ Doro. q erāt illustres viri ⁊ aficessores nr̄i: qr forte fuerāt cū ꝑcedētib⁹ imperatorib⁹: qui tres viri de trib⁹ poterāt cōmendari. Primo de sollertia: qr valde intēti ⁊ solliciti erant circa artē legalē. Scd'o de scientia: qr valde erāt sapiētes. Tertio de fidelitate: qr ꝑcepta mea efficaciter suscipiebant ⁊ ad effectū fideliter ꝑducebant: sicut iā multotiens vidi ⁊

Instōnes fcē sunt añ codicē.

confusas [a] in lucu lentā ereximus cō sonātiam [b] tunc [c] nostrā extēdimus curaz [d] ad immensa [e] veteris prudentie volumina: ⁊ opus d̄speratū [f] qsi per mediuz ꝓfunduz [g] eūtes celesti fauore [h] iam adimpleuimus [i].

¶ A trib⁹ viris illustrib⁹ iubente iustiniano liber institutionū ꝑ facili iu-

Diſio

exēplo cognoui: ⁊ cuꝫ fuerūt in presentia mea ego rogaui eos ⁊ p̄cepi eisdem vt mea aucte: ⁊ meis suasionibus librū institutionuꝫ. i. instituta cōponerēt: qd̄ fecerūt. Et hic liber institutionum fuit bonus tripli ci rōne. Primo fuit bonus ad h̄ vt rudes scholares qui ꝓponūt audire iura cum primitus studeāt in istis constitutionibus a me Justi. cōpositis: non autem studeāt in antiquis constitutionibus que fabulas ꝯtinent. Iste enī cōstitutiones vtiles sunt qꝛ nihil inutile ꝯtinēt: ⁊ nihil perperā. i. male positū vel iuri contrariū ⁊ nihil inusitatū: sed continēt solūmodo ea que sunt vtilia ⁊ iuri ꝯsonantia ⁊ quotidie emergētia seu euenientia ⁊ accidentia. Secūdo bonum fuit hūc librum institutionū cōponere: qꝛ scholares rudes volētes studere in his institutionib⁹ plus scient ⁊ addiscēt in vno anno q̄ꝫ olim addiscerēt vsqꝫ ad quadriēniuꝫ qñ ab antiquis institutionibus suū studiū inchoabāt siue incipiebāt. Tādem in fine huius partis quinte dirigit sermonē suū impator Justi. iuuenibus siue scholaribus rudibus: occasione quoꝝ istū libruꝫ instōnuꝫ fieri fecit dicēs. O iuuenes p̄ncipiū legalis scientie habetis a me Justi. scꝫ librū instōnū ⁊ quē legalis scientie: similr̄ a me habetis. s. codicē quē feci fieri ex tribus codicibus et alijs exuagātibus ꝯstōnibus: quia p̄mo anno studij legūtur istituta: ⁊ vltimo āno studij legit̄ codex: ⁊ ambo sunt libri impiales seu impatoris ⁊ a me Justi. cōpositi. Et sic debetis vos iuuenes valde gaudere tāto honore: qꝛ principiū ⁊ finē studij habetis a me Justini. ⁊ hoc in quinta parte vsqꝫ ad. §. Igitur.

uenum eruditione compositus est. h. d. Angelus.

a ¶ Hoc. s. volumē ffoꝝ. ⁊ codicis.

b ¶ Deo ꝓpitio. i. deo coadiuuāte.

c ¶ Peractuꝫ est. i. cōpletum.

d ¶ Tribuniano h̄ nomē ⁊ ꝯsequētia sūt datiui casus: ⁊ etiam dictio conuocatis: ⁊ construuntur cum illo verbo inferius. mandauimus.

e ¶ Exquestori. Pro suo simplici ponit̄. s. questori. Nota ꝙ trib⁹ modis dicit̄ questor. Primo ille q̄ q̄rebat pecunias tributoꝝ per mūdum ⁊ seruabat. † Secundo ille qui preerat capitalibus causis. Tertio qui stabat vt legeret libros p̄ncipales: qui candidatus p̄ncipis dicebat̄: ⁊ ita hoc tertio mō accipio h̄: vt. ff. de offi. questoris. l. j. in fi. ⁊ de ori. iur. l. ij. §. deinde cū erariū. Vel dic ꝑm Jo. ꝙ iā fuit in illo officio: sed nunc nō est inde exquestor. i. intra q̄sturam positus. Vel dicas tertio eē nomen dignitatis vt ex consul. vt. C. de aduoca. diuer. iu. l. petitionez. ibi egredientem.

Questor dī triplr̄.

† Et h̄ in iure diuersis noīb⁹ nuncupat̄: scꝫ susceptor ⁊ opīator: vt C. d̄ suscept̄. ⁊ Archi. l. nisi opīatores li. x

¶ Additio. Iste tñ expōnes recidunt in vnū: qꝛ extra administratio nē positus quis retinet dignitatem. C. vt digni. or. ser. l. j. ⁊. ij. ꝑm Joā. fab. ⁊ Ange. hic.

f ¶ Necnon. Nota due negatiōes faciunt vnam affirmationē: vt hic ⁊ ff. de verbo. signi. l. duobus.

g ¶ Illustrib⁹. Quatuor sūt ordines dignitatū maximi: vt supillustres. magni: vt illustres. medij: vt spectabiles. minimi vt clarissimi: q̄s

Impe. meoruꝫ certi dignitatib⁹ ē cōcessuꝫ.

specifica: vt in auc. de ap. §. j. q. iij. z iiij. col. iiij. z in auc. vt ab illustribus: z qui supra eos sūt. col. v. Sūt z infimi: vt defensores ciuitatum z magistratus municipales: z isti nō hñt merum imperium.

¶ Additio. Et tō ptātes z rectores ei uitatuz non deberēt posse igerere pe nā sanguis: q̄uis ꝟitum de facto obseruetur vt hic p Ange. Sed supiores sic. Uñ ꝟsus. Illustris primus: medius spectabilis: imus. Ut ler te ſtatur clarissimus esse pbatur. Et super illustris ꝓponīt oib⁹ istis.

a ¶ Antecessorib⁹. Scia vel etate: vel quia fuerant precedentibus cum imperatoribus.

b ¶ Quorum. hic est interpositio vsq̄z illuc cōuocatis ꝛc̄. Et nota q̄ in tribus hic cōmēdantur qui sunt huic arti intēti. Prio in sollertia. i. in cautela vel igenij scia: vt. l. j. C. ſi. ma. fac. alic. fac. fine dcre. ra. ha.

¶ Additio. Est ei solers sollicitus vigil: astutus: sagax: z iduſtri⁹: vt dixit Jo. and. in cap. j. de offi. deleg. in clo. Dicit aūt solers a solon qđ est totū: z ars artis: quasi totus ex arte ꝓfitens: vt est doctus aduocatus: qui sepe publicis ac priuatis in rebus lapsa erigit sua iduſtria cām perditā restaurās: fatigata reparat: litib⁹ multo tpe ptractis finē imponēs: z quēadmodum miles ſtrēnu⁹ clipeis z thoracib⁹ rēpublicam: sic aduocat⁹ pitus gloriosa voce z sollertia paretesq̄z saluat z ptegit. C. de aduoca. diuer. iudicuz. Magr̄ l. aduocati. Finis additionis. In le ḡlis eē gū magistra scia. Eligendus est. n. debet. talis magister qui in se vitā probis moꝛibus landabilē mōſtrabit: z docēdi peritiā: facūdiā dicendi: interpretādiq̄z subtilitatez: z copiam differendi se hñe patefecerit: vt. C. de pſes. qui in vi. cō. l. Presēs ptio ex variis sumit.

antecessorib⁹ a nostris (quoꝛ b omnium sollertiam z legum scientiam z circa nostras iussiones fidem iam ex multis rerū argumētis c accepimus d)conuocat: mādauimus e specialiter: vt ipi nra auctoꝛitate nr̄isq̄z suasionib⁹ f instōnes g cōponerent.

Jtez in fidelitate: nā ex quo hactenus fideles extiterūt: p. sumitur pro eis. ff. de re mili. l. non oēs. §. a barbaris. de ꝓteritis enim sumimus coniecturā ad futura. ff. de accu. l. ſi cui. §. eisdē. z quandoq̄z occultam coniecturaz sumimus ad preteritū: vt. C. ad. l. iulia. de adul. l. ſiquis adulterij.

¶ Additio. Vide glo. in capi. scribam. de presumptio.

c ¶ Ex multis rerum argumentis. i. ex multis rebus vel negocijs que sunt argumenta. Unde dicit Prou. prouerbium. Opus laudat magistrum. ſic in auctē. de monachis. §. ſancimus. col. j.

d ¶ Accepimus. i. recepimus.

e ¶ Mādauimus. i. ꝑcepimus.

f ¶ Suasionibus. In bona pte accipe. al's in mala accipit. ff. de ser. cor. l. j. §. persuadere. z. C. de fur. z ser. cor. l. ſigs persuaserit.

g ¶ Instōnes. Ideo sic dictas ga in statuz romani iuris nr̄am erigūt intelligētia: vt. j. ti. j. §. his igitur.

¶ Additio. Adde q̄ institute et institutiones differūt. Instituta. n. boni mores sunt: consilio z ratione sumpti. institutiones vo sunt preceptiones quibus instituuntur et docentur homines: vide Laurentium valla in libro elegantiaruz. libro. iiij. capi. xj.

a ¶ Vobis. Loquit iuuenibus.
b ¶ Cunabula. Per simile loquitur: qr sicut in cuna infantes primo morantur: ita iuris acceptor instituta pmo legere debet sic. ff. de offi. pre. ptor. l. j. §. his cunabulis.
c ¶ Fabulis. Quia in antiqs institutionibus erāt fabule: q̄ fabule nec vera nec verisimilia cōtinebant sm Tullium.
¶ Additio. Et iō tangit hic Ange. q b⁹ libris sit fides adhibenda.

¶ Ut liceat vobis [a] pma legū cunabula [b] nō ab antiquis fabulis [c] discere: sz ab īperiali [d] splēdore appetere: ꝛ taz aures q̄z aīe vr̄e nihil [e] iuti le nihilqz pperaz [f] positu: sz quod in ipsis [g] rex obtinet argumētis accipiant. Et qd̄ in priori tpe vix post quadriēniū pōrib⁹ contingebat: vt tūc cōstitutiōes īperatorias legerent [h]: h vos a primordio [i] ingrediamini: digni [k] tāto honor: tātaqz referti felicitate: vt ꝛ initiū [l] vobis ꝛ finis [m] legū eruditōiz a voce pncipali [m] pcedat.

¶ Institutionū liber multa decla-

d ¶ Ab imperiali splendore. i. ab imperatore qui splendet.
¶ Additio. Vel dic. Ab imperiali splendore. idest ab imperialibus constitutionibus: que splendere dicuntur. Joānes fabri qui h disputat an cause possint cōmitti viris ignaris litterarum: concludens q sic. si tamen al's habeant factorum experientiam.
e ¶ Nihil inutile. Quo ad a'um: vel nihil inutile. idest inusitatum: vt patet ex eo qd̄ dicit. j. proximo: sed quod ꝛc̄.
f ¶ Perperam positum. quo ad aures. Vel dic. idest male positum ꝛ contra ius.
g ¶ In ipsis. Idest in ipsa rei veritate: vel in his que q̄tidie emergere possunt. Nō autem inueniunt hic ea que non possunt euenire: qr de his non curant legislatores: vt in auctētico: vt sine phibitiōe matrices debitrices ꝛ creditrices. §. qr vo. collatione. vij. ꝛ. ff. de legi. ꝛ senatusc̄ōsulto. l. iura. ꝛ. l. seq. Accur.
h ¶ Legerent. Nam ꝛ olim a pncipio legebant imperiales constitutiones. scilicet institutiones antiquas: vt in phemio. ff. §. discipuli.
i ¶ Primordio. id est tātū primo anno pficietis quātum proficiebatis in q̄tuor. Et nota q adulat nobis imperator. Accursius florentinus doctor famosissimus.
k ¶ Digni. Vos dico digni ꝛc̄. Accursius floren.
l ¶ Initium. Scilicet liber iste.
m ¶ Finis idest codex. Nam primo anno institutiones legi debent: in quinto legitur codex vt in phemio. ff. §. pro respōsis. ibi (Quibus si bene.) Accursius flo.
n ¶ Principali. Idest principis. Et nota q hec scientia caput habet ꝛ finem: lz in alijs artibus hoc non sit: lz vtilissime sint: vt in prohemio ff. §. sed quia.
¶ Igitur. Diuiditur in duas partes. Primo ponit: qualiter mandat diuidi hunc librum in quatuor libros. Secundo ponit quid continetur in his quatuor libris. Secunda ibi (In quibus.) Itē prima subdiuiditur in duas partes. Nam primo ponit dictum. Secūdo eius causaz. Scd'a ibi (Ut sint.) Ang. are. Diuisio

a ¶ Igitur. Ita ꝯtinua ꝑm Joã. qꝛ predictorum virorꝫ sciẽtiã ⁊ auctoritatem ꝓbauimus: nec per alios poterat cõmodius expediri: igit̃ mãdat per eos diuidi: vel qꝛ ab impiali splendore approbatur: ⁊ ideo mandat diuidi vt melius possit intelligi. ff. de ꝟb. sig. l. ij. §. qbuscũqꝫ.

Continuatio.

¶ Igit̃ casus. ¶ Incipit sexta ꝑs in qua sic formabis casum. Dicit impator Justi. q̃si se cõmẽdãs qd feci ego post oĩa ꝑdicta ⁊ post cõpõnẽ codi. ⁊ post tẽpus digestorꝫ seu pãdectarũ in qua cõpilatiõe. ff. feci ꝑ tribunianum ⁊ sapiẽtes alios: ⁊ post librũ ĩsti. ego ꝑcepi ꝑdictis trib⁹. s. tribuni. theo. ⁊ doro. vt volumẽ ĩsti. qd̃ fecerũt in q̃tuor libros diuiderẽt: qd̃ fecerũt. Primus liber durat vsqꝫ de rerũ diuisiõe. Sed's de hereditatib⁹ ab ĩtestato. Tertius de obligationibus. Quartus abinde vsqꝫ ad finẽ hui⁹ voluminis: ⁊ hoc fieri feci. s. lib. institu. in quatuor libros ꝑtiri ad sũtudinem quatuor elemẽtorꝫ. s. aque: terre: ignis: ⁊ aeris: qꝛ ex his omne corpus gubernat̃ humanũ: ita ex h̃ volumine instõnuꝫ per q̃tuor libros partito. seu diuiso iuuenes sustẽtãtur. i. adiuuãt̃: vt postea possint secure accedere ad libros legales: ex quo in istis ĩstõ. ꝑmo studuerint. Et h̃ in sexta ꝑte vsqꝫ ad. §. In qbus.

b ¶ Quinquaginta. qui comꝑhenduntur intra. ff. vetus ⁊ infortiatũ: ⁊ ff. nouum.

rans obscura: in q̃tuor libros diuisus est. h. d. Angelus.

¶ Igitur [a] post libros qnquagita [b] digestorꝫ [c] seu pãdectarꝫ [d] in qb⁹ oẽ ius antiquũ collectũ est: quos [e] per eũdem virũ excelsum tribunianum: necnon ⁊ ceteros [f] viros illustres ⁊ facũdissimos cõfecimus: in hos quatuor libros easdem [g] ĩstõnes partiri iussimus [h]. ¶ Ut sint toti⁹ legitime scie prima elementa [i].

c ¶ Digestorꝫ. Ideo dr̃ digestoruꝫ quia omnia ibidem decidentia digeruntur ⁊ soluuntur. Accur.

Digesta vñ dicunt̃.

d ¶ Pãdectarũ. a pã. qd̃ est totũ: ⁊ decẽ qd̃ est doctria: qꝛ ibi est doctria oĩum iurisconsultoruꝫ: vt. C. de ve. iu. enu. l. ij. §. sꝫ cũ oĩa. in fi. vt hic sequitur.

Pandecta vñ dicit̃.

e ¶ Quos. Scꝫ qnq̃gĩta libros. ff. Accur.

f ¶ Et ceteros. Scilꝫ. xv. ex ꝑmissu iustiniani electos: vt. C. de ve. iure enucle. l. j. §. ij. ⁊. l. ij. §. que omnia.

g ¶ Easdem institutiones. i. eadeꝫ instituta.

¶ Additio. Aduerte qꝛ fi Lauren. val. credamus: non est bona hec expositio: nã ĩstituta. i. boni mores cõsilio ⁊ rõne sumpti: hic nõ diuidũtur: sꝫ ĩstõnes: hoc est ꝑceptiões in qb⁹ instituunt̃ ⁊ docent̃ hoies bene diuidunt̃: vide qd̃ addidi. s̃. §. ꝓri. in fi. glo. in ꝟbo institutiones.

¶ Finis additiõis. Uñ collige hũc librũ sumptũ ex volumĩe digestorꝫ: vel ꝓpe dic̃ instõnes quas mãdauit fieri: nũc mãdat partiri: nã partitio animuꝫ legentis incitat: mẽtem intelligentis preparat: memoriaꝫ artificiose reformat: vt. j. de le. §. sed nõ vsqꝫ. ⁊. ff. de excep. doli. l. j.

Diuisio tria operat̃.

h ¶ Iussim⁹. q. d. ĩstõnes iussimus fieri ex libris antiquorꝫ: ita vt cõtinerẽt qcqd in reb⁹ q̃ in ꝑñti euo ꝟsant̃ ꝯsentaneũ est: vt. C. de ve. iur. enu. l. ij. §. sꝫ cũ ꝓsperim⁹. Accur.

Additio.

i ¶ Prima elemẽta. Quia sicut ex quatuor el'ntis oĩa corpora confici-

El'nta ⁊ eorꝫ q̃litates sũt q̃tuor.

untur. s. vt ex terra ⁊ aqua : ex igne ⁊ aere. i. ex virib⁹ hoꝝ quatuor elemētoꝝ totus mūdus gubernat: ita hic liber cōprehēdit oīa iura. Et nota ꝙ terra est frigida ⁊ sicca: aq̄ frigida ⁊ humida: ignis calus et siccus: aer calidus ⁊ humidus. Primū hꝫ naturam melācholie. Secūduꝫ. s. aq̄ flegme: ignis cholere: sanguis rñdet aeri.

¶ In qbus [a] breuiter expositū est: ⁊ qđ antea obtinebat: [b] ⁊ quod postea dissuetudine [c] inumbratū ab imperiali remedio illuminatum est.

¶ In hoc. §. ipe-

a ¶ In quibus. s. instōnibus.

¶ In quibus. Casus. ¶ Ibi incipit septima vbi respondet cuidam tacite questioni que sibi posset fieri in hunc modum. Posset dicere aliquis. Dñe imperator que est materia istarum institutionū: Et ipse rñ. sicut ex auro ⁊ argento: seu ex materia auri fit anulus: ita iste due institutōes facte sunt ex eo ꝙ olim erat in vsu ex legib⁹ antiquis: ⁊ ex his legibus antiquis que in vsuꝫ esse defierunt. Sed ego Justinianus eos illuminaui ⁊ ad vsum reduxi in hoc libro institutionum eas ponēdo siue faciendo eas componi. Extra casum subaudi qđ etiā facte sunt iste institutiones ex antiquis constitutionib⁹ ⁊ alijs multis antiqs legibus vt habetis statiꝫ in seq. pte.

b ¶ Obtinebat. idest erat in vsu. ⁊ nunc desijt. Accur.

c ¶ Dissuetudine. Nota legē tolli per dissuetudinem.

¶ Additio. Hoc est verum si in tali non vnus sit implicitus vsus contrarius: al's secus. de quo vide. j. ti. ij. §. ex non scripto. Ange.

¶ Vel per contrariam consuetudinem: ⁊ iterum eandem consuetudinem per superueniētem legē tolli: sic. ff. de sepul. vio. l. ij. §. diuus. ⁊ in auctē. de here. ⁊ fal. §. j. al's. §. sꝫ quoniaꝫ. col. j. ⁊ subijcit. Ab imperiali ⁊c. et est optimuꝫ exemplū. C. de iudi. rem non nouā.

rator attribuit robur huic lib. institutionuꝫ ⁊ hoc sit loco sūme vsq̄ ad §. Summa itaq̄.

¶ Quas ex [d] oībus antiquoꝝ īstitutionib⁹ ⁊ p̄cipue ex commentarijs

d ¶ Quas. scilicet institutiones: ⁊ accipe legimus ⁊ cognouim⁹. s. eē cōpositas ex oīb⁹ ⁊c.

¶ Quas ex oībus. Casus. ¶ Ibi incipit octaua pars in qua sic figuratur casus. Dicit Justini. predicti tres viri. s. Tribu. Theo. ⁊ Doro. composuerunt hanc institutam ex antiquis institutionibus quas non habemus ex cōtrarijs glosis Gaij: quas glo. fecit ipse Gaius ad expositionem predictarum institutionuꝫ antiquarum: ⁊ ad expositionez cuiusdaꝫ libri qui appellatur liber rerum quotidianarum etiaꝫ ex multis cōmentarijs ab ipso Gaio factis. Et predicti tres sapientes. scꝫ Tribu. Theodo. ⁊ Doro. qui hunc librum composuerunt: ⁊ ipsum cōpositu ꝫ sicut diximus in quatuor libros diuiserunt: etiam bene compositum ⁊ diuisum in nostra p̄sentia attulerunt: ꝙ nosipsi legimus ⁊ bene compositum inuenimus sicut dicimus ꝙ illuꝫ librum institutio. approbauimus ⁊ plenum robur accommodauimus: ita ꝙ volumus vt tantum valeant leges istarum institutionū quātum valent leges in nostro codice posite ex casuꝫ: vel quātum valent leges posite in. ff. ⁊ h̄ in octaua parte vsq̄ ad. §. sūma.

Ordo lre.

a ¶ Cay nostri. cōmentatoris. dico factis super libros institutionū antiquarum.

b ¶ Quotidianarum. Liber erat sic appellatus: eo q̄ id singulis diebus gerēda a magistratibus cōtinebat: q̄l'r iudicarent.

c ¶ Cum tres. interpositio est.

¶ Summa itaq; ope.

Casus.

¶ Hic incipit nona ps ꝛ vltima in qua ꝯcludit Justinian⁹ ꝛ loquit' iuuenib⁹ seu rudib⁹ dicens. O iuuenes accipite hūc librū istitutionū alacriter ꝛ viril'r in eo studete. Et postq̄ ipsum studueritis ꝛ i ipso ꝛ in alijs libris legalibus seu alios libros legaliuz scueritis vos critis gubernatores reipublice et nostrarum ciuitatum seu prouintiarum propter sapientiaz ꝛ doctrinam vestraz: quia citius viri periti ꝛ docti eligantur ad rempublicam regendam q̄ laici: ꝛ hoc dicit tota ista constitutio.

Cay[a] nostri tā institutionuz q̄ rex quotidianarum[b]: alijsq; multis commentarijs compositas (cū tres[c] viri prudētes predicti nobis obtulerunt) ꝛ legimus: et cognouim⁹ plenissimum ꝛ nostrarū ꝯstōnuz robur eis accōmodauimus.

¶ Hic imperator exhortat' iuuenes ad studiuz ꝛ fructū pollicetur docens alacriter ꝛ volūtarie: ac sollicite ius ciuile esse addiscēdum: ꝛ hoc sit loco summe vsq; ad finem. Arethus.

¶ Summa itaq; ope[d] et alacri[e] studio has leges[f] nostras accipite: ꝛ vosmetipsos sic eruditos oñdite: [g] vt spes[h] vos pulcherrima foueat toto legitimo ope pfecto: [i] posse ēt nr̄am[k] rēpublicaz in partib⁹ ei⁹ [l] vobis[m] credendis [n] gubernari. Datum xj. kal'. Decēbr'.

¶ Dñi iustiniani sacratissimi Aug. Institutionuz seu elemētoꝝ. Lib. j.

d ¶ Ope. Quantum ad corpus. vñ Pamphilus. al's Horatius. Labor improbus omnia vincit. Accur.

e ¶ Et alacri. Affectio enim operi tuo nomen imponit: vt. C. ad. l. corne. de sic. l. j. ff. de fur. l. qui iniurie. in principio.

f ¶ Leges nostras. Scz institutionum. Accur.

g ¶ Ostēdite. i. ita proficite in h libro: vel ita moribus informati sit: uā boni mores plus q̄ diuitie operant': vt. ff. de tut. ꝛ curada. ab his. l. scire. §. j. et ff. de verbo. obliga. si qs stipulat⁹. in fine.

h ¶ Ut spes. Id est hec spes sit de vobis nostram rēpublicaz posse gubernari.

i ¶ Perfecto. i. lectis alijs libris.

k ¶ Nr̄az. al's vestraz.

l ¶ Ei⁹. rei publice.

m ¶ Vobis. Idest a vobis credēdis lectis ēt alijs libris. Vel si habes credēdā. i. cōmittēdā vobis datiue legit': ꝛ hoc dico legitimo ope pfecto. i. cū qnquēnio legeritis: naz tūc opus ꝯsumat': vt in ꝓhemio. ff. §. qd qr solutum. Et q̄ dicit in partibus eius. ideo est: quia multe sūt partes eius vt prefectura cōsulatus: ꝛ alie multe: vt patet ex tractatibus de officijs. in. ff. ꝛ in. C.

n ¶ Credendis. i. qr credit' ꝑm primā expositionē: vel si habes credendam: dic vt in glo. s̄. Accur.

a ¶ De iustitia & iure & vtilitate.

¶ Justinianus tractaturus iura populi romani p̄mittit de iustitia que est mater iuris: & ideo ab ea incipit

Justitia est fic: obligatio mf est actōis: vt. ff. de mf iur] pcu. lx. §. ea obliga. & tō p̄emittit in tractatu: vt j. de obli. in princip. & de ac. in prin.

¶ Additio. Dictū est q̄ iustitia ē mf iuris. Hoc verūz est si cōsideret ius put est in actu: secus si put est in habitu hoīs: q̄ ius & iustitia tunc fuerunt & sunt simul omni tempore. Jason.

Q̄. b ¶ Et iure. i. q̄ ius iustitia pseq̄t: vt minister vel filius. Sz q̄re de hoc ponit in ſtica cū in tertu nihil dicat diffiniēdo: lz diuidēdo fic: Rident q̄dā ideo nō ponit in textu de iure ne grauaret rudes alios p̄m P̄y. q̄ nihil est. Uel dic p plerūq̄z fieri: vt aliq̄d ponat in ſtica q̄ in

Rubrica q̄nq̄ē ḡnali or nigro. tertu nō ponit: vt. C. de relig. in nihil in tertu ibi dī de ludo alee. Uel dic q̄ est verius vt diffiniat vt dicemus. j. eo. ti. §. iuris p̄cepta in glo.

Diuitio

De iustitia a & iure b ¶ Justinianus velut optimi p̄ceptoris est imitatus est rectū ordinem procedēdi: qui debet eē diffinitiuus: diuisiuus: & exēplorum positiuus: & p̄mo ponit diffōē iustitie.



Justitia c ē ḡstās & ppetua vo

§. cntinscūq̄z: Rsi. illud diuinū mysterice dī. q. d. tātuz habebit de paradiso ille qui decedit in hoc vltimo seculo si faciat bonum: quātū & ille qui decessit in primo seculo.

¶ Additio. Et hoc ideo est: quia eccl̄ia nūq̄ claudit gremiū redeūtib⁹: vt in epl̄a interclaras. C. de fūtri. c. sup eo. eē de here. lib. vj. vnde Aug. are. & Jason may.

¶ Ut patet in his verſibus. Linea culta fuit: cultores p̄mū ḡrūt. Non labor eūlis: eūlia dona fuerūt. Sic de⁹ ostendit q̄ quādocūq̄z venimus. Arripiamus iter: certi de munere summo.

¶ Additio. Immo non fuit iniustus: q: pater fa. tāq̄ moderator rei sue potuit in ea talē legē statuere: vt. C. mā. l. in re mādata. p̄m Jason.

¶ Uel dic p̄m Jo. q̄ de fragili homīnis iustitia loquitur. q. d. iustitia humana: vel q̄ est in hoīe: est volūtas ps̄tās & ppetua abijciunt eē: q: hoī nō possunt p̄uenire: cū scriptū sit: q̄ septies in die cadit iustus. & illud nūq̄ in eodē statu permanet: vt in auc. de nō alī. aut p̄mu. §. vt autez. Jtē q̄ in fi. dicit. ius suuz vnicuiq̄ tribues: itelligē ḡtū ad affectionē:

c ¶ Justitia. Hec iustitie diffinitio p̄t itelligi de diuina iustitia. q. d. Diuina iustitia est volūtas cōstans & perpetua &c. & p̄m hoc hec ꝟba in ea posita sunt plana. Sz nōne iniustum fuit q̄ tātuz datum fuit mercēnario seroveniēti ḡtū tli g mane venerat: q̄ tū dei iustitia laudat: vt ff. de annuis legat. l. q̄. et de p̄. fig. l. q̄.

Diuitio In tertia declat quo ordie & q̄ via tradēde sunt leges. In q̄rta describit p̄cepta iuris: vel diffinit ius p̄m opinionē quā tenebo. In q̄nta diuidit ius p membra. Sexta ibi (Iuris pndētia.) Tertia ibi (Dis igit generalr cognitis.) Quarta ibi (Juris p̄cepta.) Quinta ibi (Dui⁹ studij.) Christophorus porcus.

q: ad actū nō pōt. q. d. hīs affectus tribuēdi: sicut. ē. in ſtica. phemij dī de augusto. sic ⁊ de matrimonio qđ est idiuiduū: vt. j. de pa. po. in pn. Iz interdū diuidat: vt pz. C. de repu.

Justitie diffinitio ex Tullio.

l. ꝓsensu. Ul tertio exponitio hz ne: vt in sum ma hui⁹ titu li: vt voluntas. i. mens cōstās. i. bona q̄si habitus mē bonus. Sz Tullius sic diffinit. Justitia est habitus animi: cōmuni vtilitate seruata: suā cuiq; tribuēs dignitatē: ꝑm Platonem. Justitia est virtus que pūmū pōt in his que mittio hz miuz possunt. Uel put ego credo. Justitia est animi ꝙgrua dispositio in singulis rebus recte diiudicari.

Justitie diffinitio ex Plato.

lūtas: ius suuz vnicuiq; cui q; tribuens a.

¶ Hic ꝺscribit in

¶ Additio. Quesiuit modum in q̄ voluit emēdare Justinianū: ⁊ ideo vos dicite q̄ hic iustitia diffinit generaliter: ad argumēta ꝺno breui distōne facile fic rndebitis. Uliqñ ꝓsideraī iustitia put est in abstracto tūc iustitia est ꝑstans ⁊ perpetua.

¶ Additio. Uliqñ ꝓsideraī put est in ꝓcreto vt est posita in corpe hoīnū administratiū: ⁊ tūc dī corruptibilis nō rōne cēntialitatis iustitie: sed rōne mali ꝓtēti: hoc est p̄ui hois. Exēplus poſſet poni in notabili rustico meo qui posuit vinum optimū in prauo vase ⁊ destructus est. Chri. porcus. Uel aliter pōt dici q̄ dū hic dī q̄ iustitia est ꝑstans ⁊ perpetua volūtas: dz intelligi de ea ꝑstātia ⁊ ꝑpetuitate que pōt homini ꝓuenire vt hic per Aug. ⁊ per Bar. in. l. iustitia. ff. c. Jason may. a ¶ Tribuēs. vt honeste viuat sibi: ⁊ sic alterū nō ledat: imo ꝓficiat: vel dic ius suū. i. hois meritum.

¶ Juris prudētia est diuinarum.

Casus. Ego q̄sul a Justiniano imperatore. O vōe rndeatis mihi ad hāc questionē. Nos dicimus quotidie q̄ bonū est hīe iuris prudentiaz. Dicite ergo mihi qđ est iuris prudētia vel qs dicat habere iuris prudētiā. Et certe imperator rndet dicēs q̄ ille dī hīe iuris prudentia q̄ scit cognoscere res diuinas ⁊ humanas: ⁊ qui cognoscit iustū ⁊ iniustū. Tertio dicit erqno vidimus in ꝓma pte qd est iustitia: ⁊ erquo vidimus in scda qd est iuris prudētia. Etiaz videamus qualr leges sunt docēde ⁊ quo ordine: ⁊ certe leges sunt docēde hoc mō: q̄ scholares q̄ volūt audire iura ciuilia primo debent incipere a leuibus. s. ad hoc libro istitu. postea debēt ascēdere ad grauiora. s. ad libz⁹ digestoz ⁊ codicis. Et redditr rō hr̄e sit incipiēdū a leuibus: q̄ si incipiāt a grauioꝛib⁹. s. ad libz⁹ digestoz⁹ ⁊ codicis vnū de duobus male accidet seu euenīet: q̄ aut rudis ꝓpter nimiā difficultatē deseret: seu relinquet prorsus studiū. aut si non deserat: hoc est si ꝓpter nimiā difficultatem nō dimittat studiū cum magno labore: gnetiā cū diffidentia: q̄ non habebit spem nec fiduciaz q̄ vnq̄ aliqđ sciet seu peruenīat ad fructū scientie: ad cui⁹ fructū citi⁹ puenisset si a leuioꝛib⁹ studiū suū ꝛchoasset.

¶ Juris ꝑcepta. Quarto dic̄ q̄ ius nostrū ciuile vno de tribus modis accipit: aut ꝑcipit vt quis honeste viuat: aut ꝑcipit vt qs alterum non ledat: aut vnus hō ius suū vnicuiq; tribuat. De primo ponit exēplū in glo. q̄ incipit. Quātum ad se ⁊c. de sr̄o ponit exēplus q̄ non dz vnus alteri iniuriā inferre: vt. ff. eo. l. iij. de quo pone exēplus vt in iudice q̄ vnicuiq; debet suū ius tribuere: p-

ut. ff. dicti in diffinitione iustitie.

¶ huius studij. Quinto dicitur in ff. huius studij erquo. s. vidimꝰ qd est iustitia. Itez erquo vidimus qt z qualia sunt iuris precepta. Et est sciēduz vltimo loco q̄ humanarū rerum notitia [a]: iusti atq̄ iniusti sciētia.

¶ Prio leuia: deide difficiliora fūt docēda: ne scholares aut studiū deserāt: aut cum magno labore ad sciaz diffidēter aut tardius perducātur.

tius nostrū ciuile in duas ptes diuidit̄tur. s. in ius publicum et priuatuz. Et pmo dic̄ qd dicat̄ ius publicū. Et certe ius publicū dī illa ps iuris nostri qui tractat d vtilitate totius mundi quod dic vt in glo. que incipit z ꝓsistit. Secundo dicit qd dicat̄ priuatū. Certe ius priuatum dī illa ps iuris nr̄i q̄ tractat de vtilitate singulorum vtputa vt fundus meus ab altero possessus restituat̄ mihi: vel puta vt debitor me[i] qd ꝺz mihi soluat: z alia infinita exempla posses ponere. Tadez dicit erq̄ vidimus qd est ius publicū: nunc vidēdū est qd ius priuatū. Et sciēdū est q̄ ius priuatuz est collectum ex p̄cept] triū iuriū. s. ex p̄cepto iuris nālis. Itē ex p̄ceptis vel p̄cepto iuris gētiū. Itē ex p̄ceptis iuris ciuilis: z de his p̄ceptis iuris nālis: gētiuz: vel ciuilis pone exempla: vt in glo. que incipit. In iure enim.

a ¶ Notitia. pōt recte legi: vt illa dictio sciētia: sit ablatiui casus vel ēz sit nōiatiui casus: z hec dictio notitia sit ablatiui casus sic. j. tit. j. in ꝓn. † Ez nunqd ꝺm h̄ opz q̄ gēūq̄z mouter vult iuris prudēs vel iurisconsult[us] qz ē no esse debeat theologia legere? Rñ. minati[o] nō. nā in corpore iuris h̄ omnia inuenīt̄ur: vt. C. de summa trī. z fide cath. o. z. C. de sacrosan. eccleſij. s: z de episco. z cleri. z in auc. sub multis titulis: vbi ſpāliter de diuinis tractaī. Itē q̄ est dīa inter iustitiā z ius: z iuris prudentia: Rñ. Justitia est virt[us]. Jus est ei[us] virtut̄ executiuū.

hoc dicit Areti.

¶ His igit̄ b generalr cogniti c z incipiēribꝰ d nob e exponer iura ppli romani: ita marie videnr ꝓsse tradi cōmodissime: si ꝑ leui s ac simplici h via post: deinde diligentissima i

¶ Addicio. Angelus nō putat hoc verum: q̄ imo magistratus est ille q ere quitur ius: vt. l. ij. §. post originē. ff. de ori. iur. Ang.

¶ Juris prudētia ē scia illi[us] iuris. Itē iustitia est summum bonū: ius medium: iuris prudentia infimum.

† Itē iustitia vult tribuere vnicuiq̄ ius suum. Jus ꝺo coadiuuat. Juris prudentia docet qualr illud fiat.

b ¶ His igitur generalr. Nūc vult dicere qualr leges sunt docēde.

c ¶ Cognitis. i. posita diffone: iustitie z iuris prudētie. Accur.

d ¶ Et incipientibus. Datiue pōt sunt legi cum verbo. j. videtur: vel ablatiue vt supra respiciant z hoc verior.

e ¶ Nobis. Loquuntur compilatores huius libri in persona Justiniani qui ꝺz exponi per eos.

f ¶ Videnr. s. iura ppli romani.

g ¶ Leui. quo ad verba.

h ¶ Simplici. quo ad sniam.

¶ Addicio. Et ideo positionibꝰ debet fine plica respōderi nisi eēnt captiose: vel rei de qua agit natura ispaz exigeret. Ang.

i ¶ Diligentissima. quo ad subtilia verba.

† Imm

† hoc vez ꝺz doct. h. reni h ꝺba q̄ ad ordi nē pōt tat̄ z po sterior tat̄: z tē dic sū mū bonū. id ē ꝑmū z tē vt. j. de iure p. so. i ꝑn. al's sec

e ¶ Exactissima

a ¶ Exactissima. quo ad subtilē materiam ⁊ scientiam.
b ¶ Interpretatione. i. facili sñia.
c ¶ Que. scilicet diffidentia.
d ¶ Iuerit. no. cōtra incōstātiam.

¶ Additio.

Que nō admittit inter viuos in cōtractib⁹ nominat circa idez si actus valz seu circa diuersa si sint cōnera: als sec⁹ Angelus.

¶ Sic. ff. de pcu. in cause. in ꝓnci. ⁊ in auc. de mona. §. cogitandū. vñ Salomon.

Tria sūt mihi incognita: ⁊ quartum qđ penitus ignoro: via colubri super lapidez: via auis volantis in aere: via nauis in medio maris: quartū difficilius via iuuenis in adolescētia sua: vnde dātur in integrum restitutione: eorum facilitatib⁹: vt. j. de hered. qua. ⁊ dif. §. sciendum: ⁊ ista patent his verbis. Cum sit pena grauis: cognoscere q̄ via nauis. Tel colubri: vl' autis: pueri grauis: via quauis.

e ¶ Maturius. hic nota prouerbium. Qui vadit plane vadit sane.

f ¶ Juris precepta. i. iura ꝑcipientia: ꝑcipiunt aligd qđ ptinet ad aligd istoz triū: nā non oē ius ꝑcipit: imo qđdā punit: qđdā vetat: qđdaz pmittit: vt. ff. de leg. ⁊ se. cō. l. legis. qđdam consulit: vt. ff. de rei ven. l. is q. ⁊ qđdā hortat: vt. C. de trā. l. age. g ¶ Honeste. s. quātum ad se q̄ honestas ⁊ circa matrimonia est: vt. ff. de ri. nup. l. semp. ⁊ circa mores seruatur. vt. ff. de tut. ⁊ cu. da. ab his. l. atqz exactissima a interpretatiōe b singula tradātur: aliogn si statiz ab initio rudem adhuc ⁊ infirmuz aium studiosi multitudine ac varietate rerū onera uerimus: duoz altrū: aut desertorem studiozū efficiem⁹: aut cū magno labore eius: sepe et cuz diffidentia (q̄ c ple- scire opotet. §. peniul.

¶ Additio. Et ideo dicit Aug. mulieré honeste viuere q̄ vixit ꝑm mores loci: sed caste viuere non intelligit̄ que tranſit ad sēa vota: sez respectu maritt defuncti vel filiozum ei⁹: sz respectu aliozum secus.

h ¶ Alterius nō ledere. vñ illud. Qđ tibi nō vis fieri alij non feceris: vt in decre. in ꝓncipio.

i ¶ Jus suum vt nō solum ledat: sz etiam adiuuet: nam nō sufficit abstinere a malo nisi fiat qđ bonuz est: vt ar. in decre. l. xxxvj. distin. nō satis. Sed nōne hec verba accipiuntur hic sicut in diffinitione iustitie. in fine. Rñ. nō imo ibi hec tria cōprehēdit: h aūt illud solū qđ extra duo prima relinquit. Et not. q̄ in hoc reprobo opi. Py. ⁊ aliozuz qui dixerunt q̄ in h titulo non diffinitebatur ius qđ est ars boni ⁊ equi: cuius merito gs nos sacerdotes appellat. naz dico q̄ hec ꝓba que hic sunt tātūdem ꝓstāt: naz qđ hic dicit: ꝑcepta iuris p hoc dicit ars: cum ars sit collectio multozum preceptoz. Jtē p hoc q̄ dicit: honeste viuere: alterum nō ledere: vz tantum quātuz bonū ⁊ equi. Jtē p hoc qđ dicit: ius suum vnicuiq; tribuere collego: cuius merito gs nos sacerdotes appellat. i. sacra vel iura sua cuilibet ministrātes: vt h: ⁊. ff. co. l. j. rñ.

¶ Additio. Hl. hic loquit̄ in vtilia ⁊ remota. vnde Py. veruz dicit q̄ hic imperator nō diffinit ius: aliud enī

¶ Tria iuris precepta Chriſophoro.

¶ Juris f ꝑcepta sunt hec honeste g viuere alterū h non ledere † ius suum i

† Jn ārt seipm li ceat of fēdere vt alēt of- fēiones sui per- mitter: vid h q Jo. sa. ⁊ Aug. ⁊ p archi. i. c. si nō lz. xrij. q. v.

Juris diffiniti.

est ius diffinire: aliud iuris precepta enarrare. Joānes fabri.

Diuisio ¶ Huius studij. ¶ Dividit in quatuor partes sicut sunt quatuor dicta. Angelus.

a ¶ huius studij. id est artis adipiscende p studium.

b ¶ Positiones. idest species sm Py. sed sm Azo. sic. i. super duobus generib⁹ nō specieb⁹ ponit hec ars studio discēda. nec enim placet q̄ ex multitudine rerum multa dicantur iura: sic enim diceretur ius aliud equinum: q̄ super equo tractaret: aliud asininum. z sic de singulis: sed credo q̄ iste non fuit pyni intellectus: sed ille qui est preceptoris mei. Accursius.

c ¶ Publicum ius. Et consistit in sacris. in sacerdotibus (j) z magistratibus. ff. co. l. j. §. publicum. z in auc. vt li. ma. z auie. §. quia xo. col. vtj. z C. de sum. trinit. z fi. ca. inter claras. z ff. de orī. iu. l. ij. §. post originem.

¶ Additio. j. Nota Dic Ange. q̄ cū ius publicum consistat in sacerdotibus: q̄ sacerdos est persona publica. non potest tamen alteri stipulari: nisi de eo q̄ spectat ad ipsum: vt vsuras restitui: vt not. Joan. and. in. c. ḡḡ. extra de vsur. lib. vj. An.

d ¶ Rei romane. id est romani imperij. sic ponitur infra de pat. potest. §. ius autem.

e ¶ Spectat. scilicet principaliter. nam z singulorum est vtilitas rēpublicam conseruari.

f ¶ Pertinet. scilicet principaliter: secundario autem ad publicam vtilitatem pertinet: expedit enim reipublice. zc. vt infra de his qui sunt sui vel alie. in. §. pe.

g ¶ De iure priuato. Sed quid de publico: Respon. non dicet in hoc libro: sed. ff. de iure fis. z C. eod. titu. z in alijs titu. sequentibus z fere p omnes tres libros codicis vbi de iure pu. tractat. Et nunquid illud est tripartite collectum. Rñ. sic vt statim dicam z ex eisdem preceptis. Cum ergo eadem sint exempla publica z priuata quare de priuato tantum dixit quod est tripartite collectū: Rñ. quia plura erat de eo priuato dicturus. Itē cū fecisset hūc librū cā ruditū nolebat eos multū aggrauare: q̄ fecisset si tractasset de iure pu. in b li.

Diuisio iuris in duos priuati. ¶ Huius a studij due sunt positiones b publicum z priuatum. ¶ Publicum ius c est q̄ ad statum rei d romane spectat. e Priuatus est quod ad singulorum vtilitatem pertinet f. Dicendum est igitur de iure priuato g: quod est tripartite h collectum. Est enim ex naturalibus i preceptis: aut gentium k: aut ciuilibus.

h ¶ Tripartite. In iure enim priuato: vt in suo toto tripartita sunt precepta naturalia: vt hec. Neminem cum alterius damno fieri locupletem. vt. ff. de condi. inde. nam hoc natura. Item gentium: vt q̄ quisq̄ ob tutelam sui corporis fecerit: iure fecisse existimetur: vt. ff. e. l. j. §. z. ij. Item sunt precepta ciuilia: vt precepta de vsuc. quia de priuata vtilitate est vsuca. vt. j. de vsuca. in princi. ibi. Ne diuisa zc. Et sic publicum est ex eisdem exemplis: z pone eadē exēpla: vt ecce: a iure naturali: vt non lo cupleretur cum iactura alterius respublica a iure gētium vt liceat reipublice propulsare iniuriam. Itē a iure ciuili: vt respublica vsucapiat: sicut priuatus que exēpla posuimus. §. statim in verbo iure priuato.

Iuris priuati tripartiti exēpla Iuris publici tripartiti exēpla.

i ¶ Naturalibus. i. iuris naturalis.

k ¶ Aut gentium. idest preceptis

iurisgentium.

a ¶ Aut ciuilibus. scilicet p̄ceptis.

Conti-nuatio. ¶ De iure naturali. ¶ Dictum est supra q̄ ius priuatum est collectum ex naturalibus preceptis; gentium: ⁊ ciuilibus: nunc de eis dicit. Et primo de iure nāli. Christopho.

Diuisio. Ius naturale est. ¶ Tot⁹ iste titulus diuiditur in qnq̄ partes. Primo ponit de iure naturali. Secundo de iure gentium: ⁊ ciuili. Tertio ponit vnam diuisionem iuris ciuilis. Quarto rediēs ad ius ciuile ⁊ naturale ponit vnaz differentiam inter ipsa iura. Ultimo ponit circa que versatur ius ciuile. Secunda ibi (Ius autem ciuile.) Tertia ibi (Constat autem.) Quarta ibi (Sed naturalia.) Quīta ibi (Omne autem.) Et hoc principium etiaz diuiditur in tres partes. Primo ponit diffinitionem iuris naturalis. Secūdo declarat illam. Tertio probat per effectum. Secunda ibi (Nam ius.) Tertia ibi (Hic descendit.) Ange.

¶ Ius naturale. Casus. ¶ In prima parte sic forma casum. Quidam scholaris rudis accessit ad principez Iustinianum: ⁊ coram eo talem proposuit questionem. Domine imperator dicite mihi qd est ius naturale: Imperator respondit sibi. Ius naturale est quoddaz ius quo iure omnia animalia sunt instructa ⁊ perita a natura. id est a deo. Vel ius naturale est quoddam ius quo iure naturali deus omnia animalia instruxit ⁊ docuit: ⁊ in idem per omnia recidit hec positio casus cum prima; bene dico

libus.

¶ De iure naturali gentium ⁊ ciuili.

¶ Masculi ⁊ femine coniunctio. item procreatio liberoruz ⁊ educatio sunt de iure naturali: eo quia ista sunt propria omnium generum animaliuz hoc dicit secūdum Aretinum.

Ius naturale est qd̄ natura omnia animalia

omnia animalia: quia non solum habet locum in hominibus: sed in omnibus animalibus: siue in celo. idest in aere nascantur: vt aues: siue in terra: vt alia animalia: siue in aqua nascant: vt pisces. Videmus enim. i. videre possumus omnia animalia nedum homines esse perita huius iuris natural. ¶ Hinc descendit iste secūdus ver. Hinc descendit vsq̄ ibi videmus. Ponit duo vel tria exempla de hoc iure naturali. Mouetur masculus ad coniungēdum se femelle: vel vir ad coniungēdum se femine: que coniunctio vocat̄ matrimonium s̄m iura ciuilia. Secundū exēplū est tale. Iure isto naturali mouentur homo ⁊ femina ad procreādos ⁊ nutriēdos filios. i. liberos. Nā isto iure naturali mouent̄ hoīes ⁊ femine ad cōmiscēdū se ad inuicē: quā ꝯiūctionē faciūt: iō vt liberos p̄creēt ⁊ eisdē liberis p̄creatis mouent̄ eodē iure nāli ad eosdē liberos alēdos ⁊ nutriēdos.

b ¶ Ius nāle est qd̄ natura. i. deus ⁊ noīatiue ⁊ ablatiue pōt legi: sic. s̄. tit. j. §. j. Et nota q̄ q̄tuor modis ius naturale ponitur. Quādoq̄ pro iure gētium: vt. j. de re. di. §. singulorum. Qñq̄ pro iure pactorū: ⁊ sic pro iure pretorio: vt. ff. de pac. l. j. Qñq̄ pro eius contrario. s. pro eo qd̄ rescindit pacta: vt in restitutiōe minorū: vt. ff. de mi. l. j. Qñq̄ pro instinctu nature: vt hic. ⁊. ff. eo. l. j. §. ius aūt naturale. Et s̄m cañ. ius naturale dicit̄ qd̄ in lege mosayca. (j) vel in euāgelio ꝯtinet̄: vt in p̄n. decre. Et istd̄ qd̄ hic est noīatiui casus: qñ hec dictio na-

Ius naturale: quatuor modis ponitur.

turale est ablatiuꝰ casus ꝛ ecōtra est accusatiuꝰ: quando natura est nominatiuꝰ. ꝛ tunc dic. natura. id est deus.

¶ Additio. Hoc veruꝫ in ꝓceptis moralibus: secus in mysticis seu figuratis: qꝛ illa sunt mutabilia ꝟ̄ Xpi stoppho.

a ¶ Nā ius hñ dico oīa animalia. Nam ius istud nō soluꝫ est hominū: sed cōmune oīuꝫ animaliū. Accur.

b ¶ humani. i. hoīum.

c ¶ In celo. idest i aere: vt aues q̄ in arboꝛib⁹ ꝛ aere nascūtur: vt. j. de re. diuisio. §. apium.

d ¶ In terra: vt fere bestie q̄ in suis lustris. i. cubiculis nascuntur: ꝛ etiam quedam aues.

e ¶ In mari. vt pisces. idē dico ꝛ si in qualibet alia aqua nascuntur.

f ¶ Hinc. i. ab hoc iure naturali. s. deo qui primo adā eue coniunxit: ꝛ in paradiso delitiarum posuit.

g ¶ Maris. idest masculi.

h ¶ Coniugatio. Scilicet animoꝝ nō corpoꝝ. vt. ff. de re. iu. nuptias.

¶ Additio. Est tamen differentia ꝑm Ange. qꝛ secuto solo cōsensu possibilis est separatio per ingressuꝫ monasteriꝫ. vt. ¶. de epi. ꝛ cle. deo nobis. ꝛ in decretali. ex publi. de cōuer. coniug. secus aūt secuta carnali copula.

Matrimōiuꝫ a triplici

i ¶ Matrimonii. i. effectum matrimonij. Et sic nota q̄ matrimoniū quo iure est ad oꝛiginez est de iure naturali scilꝫ docuit. Nā iusa istō non solū humani b generis ꝓpriū est sed ꝛ omniū animaliuꝫ: q̄ in celo c ꝛ que in terra: que in maric nascunt. Hinc d descendit maris ⁊ atq; femine piugatio h: quā nos mrimoniū iappellam⁹. Hinc k liberoꝝ ꝓ creatio: ꝛ educatio l Videmus etenī ceteram quoq; animalia istius n iuris peritia censeri.

¶ Cunibet populo iurisditionez habēti permittit ius ꝓpriū statuerunt: qō ius ciuile vocatur. Illud vo quod ab omni gente equaliꝛ custoditur ius gentiū appellatur. h. d. Areti. vl sic ꝑm baldū. Statuta cōdita a populis ius ciuile dicunt. Nā populo iurisditione habenti permissuꝫ est ius ꝓpriū cōstituere. Quod vo ab omni gente seruatur: ius gentiuꝫ nūcupatur.

a deo: vt hic dicitur. † de iure gentiū etiam dici potest: qꝛ ab eo receptum est. † de iure ciuili etiam dici potest: qꝛ ei formam adiunxit ꝛ solēnitatez: vt patet. j. de nup. per totum titulū: cū dicit a q̄bus nuptijs sit abstinendum. ꝛ. ff. de ritu nuptia. per totum: vñ debet dici de iure ciuili. vt. ff. de iustitia ꝛ iu. l. ius ciuile.

k ¶ Hinc liberorum ꝓcreato. Nam deus operatur ad liberoꝝ procreationem: ꝛ naturalis instinctus.

l ¶ Et educatio. Nam hoc iure scilicet naturali mouet parens ad educationem filioꝝ suoꝝ potius q̄ alienoꝝ: vt. ff. vnde liberi. scripto herede. in fi. ꝛ ad hoc etiam tenetur parens nisi ꝓ se fit insufficiēs. vt. ff. de agno. libe. l. si gs. §. sed ꝛ si filius. ꝛ §. deniq;.

m ¶ Letera. Scilicet animalia. nedum homines.

n ¶ Istius iuris. Scilicet naturalis de quo loquimur. Ex eo enim q̄ auis volat: piscis natat: gallina oua calefacit: mouentur isto iure naturali.

¶ Ius autem. ¶ Diuiditur in tres partes. Primo ponit dictuꝫ bimembre. Secundo ponit exemplum primi membri. Tertio ponit exemplum secundi membri. Secunda ibi (Naꝫ quod.) Tertia ibi (Quod vero.) Angelus.

† Vel alie ꝑm Jo. fa. ne parē tes sint icerti ꝛ filijs ꝗs alere te nenť. nō nālis dī ctat mrī monij. † Vel q̄ ad substātiam consensus.

Diuisio

a ¶ Diuiditur. i. vnum ab altero sic cognoscitur. Accur.

b ¶ Legibus ⁊ moribus. Nam quidam sunt qui regunt̃ tm̃ moribus: ⁊ etiam quidam qui nec moribus: nec legib⁹: vt homines sylue stres etiã q̃dam legibus tm̃: ⁊ nõ moribus.

c ¶ Cõmuni. Idest eo iure qd̃ est ĩ cõmuni apd̃ omnes: siue scriptum sit siue non.

d ¶ Jus ciuile. Ut sunt statuta terrarum que iura municipalia dicuntur. vt. C. d̃ emã. libe. l. j. ⁊ sic dicitur ad differentiam iuris naturalis. i. iurisgentium. ⁊ ita accipitur hic. Secundo modo dicit̃ ius ciuile lex. xij. tabularum: vt. ff. de iusti. ⁊ iur. l. ius ciuile. §. hoc igitur. Tertio dicit̃ ius ciuile omne ius qd̃ non est pretorium: ⁊ sic accipitur. ff. de iusti. ⁊ iur. l. ius autem ciuile. in prin. ⁊. §. ius pretorium. Quarto dicitur disputatio prudentium que fuit facta super. l. xij. tabularum. vt. ff. de ori. iur. l. ij. §. hec disputatio. ꝑm Jo. Quinto quicquid scriptum habemus de iure: dicitur ius ciuile. vt cum dicitur: est enim sanctissima res ciuilis sapientia que precio nũmario non est estimanda: vt. ff. de var. cogni. l. j. §. proinde. Sexto dicitur quotiẽs adijcitur aliquid iuri naturali: vt in matrimonio modo diximus: vel detrahitur iuri naturali: vt in vsurpationibus: vt. j̃. de vsuca. in princi. † Uel additur iuri gentium: vt in tutela inuenta a iure ciuili originaliter: vt. j̃. de tute. in princ. vel detrahitur: vt in potestate seruorum restricta: vt. j̃. de his que sui vel alieni iuris sunt. §. sz hoc tempore. hoc enim ius ciuile dicit̃: vt. ff. de iusti. ⁊ iur. l. ius ciuile. j. respõ. ⁊ hec exempla sũt ibi notata.

Jus ciuile sex modis dicitur.

† In h. s. qr eo iur̃. oĩa erãt cõmunia ꝑm Ja. hic. al's ñ glo.

¶ Jus autez ciuile vel gentiũ ita diuidit̃ [a]. Omnes populi: qui legib⁹ [b] ⁊ morib⁹ regunt̃: partim suo proprio: partiz cõmuni [c] iure oĩuz hoĩuz vtunt̃. ¶ Nã qd̃ quisqz populus ipse ius sibi ꝯstituit id ipsius ꝓpriũ ciuitatis est: vocaturqz ius [d] ciuile quasi ius propriũ ipsius ciuitatis. Quod ꝟo naturalis [e] ratio inter oẽs gẽtes cõstituit id apud oẽs poplos pereque custodit̃: vocaturqz ius gẽtiũ quasi quo iure oẽs gentes vtũtur. [f] Et populus itaqz [g] romanus partiz suo [h] proprio: partim cõmuni omniũ hoĩuz iure vtit̃. Que [i] singula qualia sit suis

e ¶ Naturalis ratio. Nota q̃ iusgentium naturali ratione est inductum: vt hic: ⁊. j̃. de re. di. §. singulorũ. vnde est ius immutabile: vt. j̃. eo. §. sz nãli. Ac.

f ¶ Utunt̃. Ut est religio erga deũ vt parentib⁹ ⁊ patrie pareamus † ⁊ contra violẽtiaz resistamus: vt. ff. de iustitia ⁊ iu. l. j. in fi. ⁊. l. ij. Item conuentiones: siue pacta que apud omnes gẽtes valent: vt. j̃. eo. §. ius autem gentium. ⁊ ff. de pac. l. iurisgentium. in princi.

g ¶ Itaqz. Quia oĩs populus vtit̃ partim iure communi.

h ¶ Suo. Quod pro se tantum cõposuerunt. al's esset lex generalis: vt j̃. eodem. §. lex.

i ¶ Que singula. Scilicet iura gentium ⁊ ciuilia quibus vtuntur ciues rationi. ⁊ effectus eorum iurium dicetur. j̃. de re. diui. §. singulorũ. vsqz ad finem tituli: vbi dicitur qualiter acquiruntur dominia iure gentium. Item. j̃. de vsuca. ⁊ in titu. sequentibus. in quibus dicitur qualiter acq̃runtur dominia iure ciuili. ⁊ ꝑm hoc refertur ad proximuz dictum: ⁊ illud intelligas de iure ciuili romanorum generali. Uel aliter dic. ꝓponemus j̃. eodem titulo. §. penulti. vbi dicit presuppo. q̃ ñ lo iu. esset dare meuz ⁊ tuũ eẽt fal. vt ꝑ Jaco. d̃ are. bal. ⁊ alber. cũ in. l. ius ciu. ff. de iusti. ⁊ iu. † Text⁹ est not. ꝑm Jaso. in. l. j. §. ⁊ generalit̃. ff. de vẽ. in pos. mi. quẽ bal. reput. singularez ĩ. l. matres. C. ad tert. ⁊ cui potius sit parẽdũ vid̃ per Angel. are. hic. dar̃ meũ ⁊ tuum eẽt falsa: vt ꝑ Jac. de are. bal. ⁊ albe. in. l. ius ciuile. ff. de iusti. ⁊ iu.

alterum variabile vt ciuile: alterum non vt gentium. ⁊ ꝑm hoc non refertur ad proximum dictum: sed ad hoc quod dicit. s̄. naz ⁊c̄. ⁊ etiā. qd̄ ꝑo ⁊c̄.

a ¶ Proponemus. Sed vbi ⁊ Respondeo forte ifra de rerum diui. §. singulorum. ⁊ referr̄ non ad proximū dictum: sed ad id quod dictum est. Nam quod quisqꝫ ⁊c̄. ⁊ ibi. Quod vero.

locis ꝓponemus[a]. ¶ Ius ciuile appellatur ab illo qui ipsum condidit: et appellatione iuris simpliciter intelligitur de romano. Aretinus. Uel sic.

b ¶ Sed ius quidem ⁊c̄. Diximus autem populos cōmune aut propriū ius habere. Sed ⁊c̄. ¶ In ꝑma ꝑticula sic forma casuz. Casus. ¶ Quidam scholaris accessit ad principem. ⁊ talem proposuit questionem. Domine imperator dicite mihi que differentia inter ius gentium ⁊ ius ciuile. ⁊ ideo quero quia volo vnum ius ab alio scire discernere. Imperator respondit. Amice dico tibi ꝙ omnes populi qui vtuntur iure scripto ⁊ iure non scripto pro parte vtuntur suo proprio iure: scilicet ciuili. ⁊ pro parte vtuntur iure communi omniuz hominum. Secundo dicit scholaris. Domine imperator vos loquimini sic obscure ꝙ non intelligo vos. Quid est hoc dicere ꝙ omnes populi qui vtūtur iure scripto ⁊ iure non scripto pro parte vtuntur suo proprio iure: ⁊ pro parte vtuntur iure communi omniuz hominuz. Dicit imperator ꝙ dixi tibi ꝙ vtuntur pro parte suo proprio iure sic intellige ꝙ ius qd̄ sibi facit quilibet populus illud est propriuz ius illius populi vel ciuitatis: id est appellatur ius ciuile: id est ius proprium illius ciuitatis: puta statuta municipalia que in singulis ciuitatib⁹ fiūt. Tertio dicit imperator ꝙ illud ius quo vtuntur omnes gentes de mundo naturali ratione: id est discretione est inductum appellatur ius gentium. id est ius quo omnes gentes de mundo vtuntur: ⁊ sic ammodo aperta est differētia inter ius gentiuz ⁊ ciuile: qꝛ ius ciuile est ꝓprium cuiusqꝫ ciuitatis: ius ꝑo gentium est cōmune omnibus. Quarto dicit Iustinian⁹. Nō solum quidem alij populi vtūtur pro parte iure proprio id est ciuili: ⁊ pro parte iure communi omnium hominum: id est iure gentium: sed etiam populus romanus hoc ideo facit: qꝛ pro parte vtitur suo iure: id est suis proprijs statutis: ⁊ pro parte vtitur iure communi omnium hominum: id est gentium. Quinto respondet Imperator cuidam tacite obiectioni: quia possent aliqui dicere. Domine imperator vos fecistis mentionem nunc de iure gentium ⁊ ciuili: dicatis de natura vtriusqꝫ iuris. Dicit imperator excusando se. Ego hoc dicam in competenti loco scilicet in. §. penultimo. vbi dicit ꝙ ius gentium est immutabile: ⁊ ius ciuile mutabile ꝑm expositionem istius. §. Uel alio modo intellige istam quintam particulaz: vt in glo. que incipit scilicet iure gentium: id est hoc totum in prima parte principali. In secunda parte assignat iustinianus secundam differentiam inter ius gentium ⁊ ius ciuile: que secunda pars continet quatuor partes: vt supra dixi in prima particula. Hoc dicit quāuis ius gentium non habeat denominationem ab aliqua ciuitate: quia non dicitur ius gentium romanorum: vel ius gē-

Uerba simpliciter prolata in potentiori ⁊ digniori significato intelligūtur. hoc dicit Bal.

¶ Sed ius[b] quidem ciuile ex vnaquaqꝫ ciuitate ap-

tium bononiensium. tamen ius ciuile habet denominationem ab ea ciuitate in qua factum est: vt ecce statuta que fiebant apud ciuitatem athenarum per alios sapientes scilicet solonem ⁊ draconem possunt dici ius ciuile atheniensium. Secũdo adducit simile ꝙ statuta facta rome possunt dici ius ciuile romanorum vel ius ciuile quiritum: quia romani appellabãtur quirites a quodam eorum rege qui quirinus appellabatur. Tertio dicit: sed quid dicemus si simpliciter dicatur ius ciuile nec addatur nomen ciuitatis in qua factum est illud ius de quo iure intelligimus. Respondeo per excellentiam intelligitur ius ciuile de iure ciuili romanorũ: id est de statutis eorum. Quarto adducit simile. Ecce cum dico poeta ⁊ ei non addo nomen proprium: per excellentiam: intelligitur de homero apud grecos: vl' de Virgilio apud latinos.

pellat[a] veluti atheniensium: nam si quis velit solonis[b] vel draconis leges appellare ius ciuile atheniensiũ non[c] errabit. Sic[d] enim ⁊ ius quo romanus populus vtitur: ius ciuile romanorum appellamus vl' ius[e] quiritum quo quirites vtuntur. romani enim a romulo: quirites a quirino[f] appellantur. Sed quotiens non addimus nomẽ cuius sit ciuitatis[g] nostrum[h] ius[i] significamus. sicuti cum poetam dicimus nec addimus ei nomen: subauditur apud grecos egregius homerus: apud nos virgili[k].

¶ Ius gentium omnibus hominibus est commune: ⁊ ab omnibus gentibus fuit factum vsu et necessitatibus exigentibus: ex quo bella licita oriũtur: et captiuitates: et seruitutes: ⁊ cõtractus quibusdaz exceptis. h. d. vsqz ad §. constat. Are.

a ¶ Ciuitate appellatur. i. nomen illius ciuitatis vbi factum est ius ciuile debet ei imponi.

b ¶ Solonis. Nomina sunt compositorum statutorum. in illis ciuitatibus: sicut si appellat quis ius ciuile bononiẽsi. statutuz a cõpositoribus inuentum ⁊ consilio confirmatũ.

c ¶ Non errauerit: immo bene dixerit.

d ¶ Sic enim ⁊ ius. Quod pro se tantum composuerunt: aliter esset generalis lex: vt infra eo. §. lex est. et de hoc scilicet iure ciuili generali potest hic loqui.

e ¶ Ius quiritum. Pro eodem licet nomina mutet.

f ¶ A quirino. qui fuit eoruz rex. dictus a quiris quod est hasta: quia magna hasta in bello vtebatur. Quirinus vsũ dicitur.

g ¶ Ciuitatis. Sed simpliciter dicitur ius ciuile.

h ¶ Nostrum. Scilicet romanorum per excellentiam.

¶ Addimo. Et ideo dicit Joannes fabri ꝙ in supplicando pro prebenda ecclesie cathedralis specificatio ipsius ecclesie vitiaret: quia sufficit ꝙ dicatur in ecclesia Lugdunensi. vel Parisien. ꝙ ita de facto vidit obseruari.

i ¶ Ius. Scilicet ciuile romanorum si est proprium. vel generale si est factum vt sit generale.

k ¶ Virgilius. Idem in apostolo. nam Paulus in diuina scriptura intelligitur. Item vbi dicitur sapiens: intelligitur Salomon.

Diuisio ¶ Jus autem. Primo ponitur vnuz dictum. Secūdo ponitur ratio quare ius gentium fuit inuentū. Tertio ponitur effectus: siue ponuntur inuēciones iuris gentium. Secunda ibi (Naz ius.) Tertia ibi. (bella.) Angelus Aret.

¶ Jus aūt gentiū. Casus.

¶ Quāuis in supiori. §. tractauerit de iure gentiū ⁊ ciuili: qꝛ tamen de iure gentiuz tractauit ibi plane: ideo hic plenius tractat repetendo etiam de eo qꝺ dixerat. Et diuidit hunc. §. in tres partes. In quarum prima parte dicitur ꝙ ius gen. est cōmune omnibus hominibus de mundo. Secundo reddit rationem quare ius gentium fuit inductum: que ratio talis est. Homines indigebant aliquibus statutis: ideo multa inter se statuerunt que dicuntur ius gentiuz: ⁊ maxime bella ⁊ captiuitates ⁊ seruitutes que sunt iure gentium: que seruitutes sunt contrarie iuri: qꝛ de iure naturali omnes homines liberi nascebantur. Tertio dicit ꝙ iure gentium sunt introducti quasi omnes contractus: de quibus multa exempla ponit in textu.

a ¶ Jus autem. Autez pro sed. ⁊ repetit de iu. gen. vt aliquid addat.

b ¶ Omni humano. Sed nunqd plura humana genera sunt: Rñ. nō. expono ergo. i. omnibus hominibus.

Genus humanuz est vnicuz.

c ¶ Nam vsu. Ab initio eniz pauci erāt hoies: indiguerūt tñ aliquo cōi vsu. ⁊ qñ plures fuerunt tunc magis suas cōsuetudines hēbant ⁊ statuta: puta vt nullus vineam vel hortū alterius intraret: ⁊ hoc sequit. ⁊ ꝓbat ff. de iusti. ⁊ iure. l. ex hoc iure.

¶ Jus [a] autem gētiū omni humano [b] generi cōmune est.

¶ Naz vsu [c] exigēte ⁊ humanis necessitatib⁹: gentes humane iura q̄daz sibi ꝯstituerūt. Bella [d] etenim orta sunt: ⁊ captiuitates secute ⁊ seruitutes: q̄ sunt nāli iuri contrarie. Iure eniz naturali omnes homīes ab initio [e] liberi nascebātur. Et ex hoc iure gentium omnes pene [f] contractus:

d ¶ Bella. Sed quomodo a iure descendit bellū cum sit a iure prohibitum: vt. ff. de vsufruc. l. equissimum: Rñ. loquitur de eo qꝺ a populo romano est indictum hostibus: vt ff. de cap. ⁊ postlimo. reuer. l. hostes. §. bello.

Belluz est a iure introductuz.

¶ Additio. Immo a q̄cunqz etiam priuato pro suo recuperando: ⁊ de licentia supioris: ⁊ p ipz recupare nō valeat. ⁊ hoc nedū cōtra suuz detinētes: sed etiam eos iuuantes. ꝑm Joā. ⁊ docto.

¶ Item propulsare violentiā qꝺ est licitum. vt. ff. de iusti. ⁊ iu. l. vt vim. ⁊. ff de vi ⁊ vi ar. l. j. §. vim vi cuz moderamine tamē. vt. C. vnde vi. l. j.

e ¶ Ab initio. Sed nunquid hodie? Quidam dicunt sic. nos contra. nam seruus nascit: vt. j. de iu. per. §. serui. ⁊. ff. de nata. resti. l. interdum.

f ¶ Pene. Pene dicit propter quattuor contractus: vt stipulationem: vt. j. de act. §. de constituta. Item litteraruz obligatio: vt infra de lit. obliga. Item propter contractum emphitheoticum: vt infra loc. §. adeo. Item propter sponsalitiam largitatem. idest donationem propter nuptias. vt in auc. vt spō. largi. §. j. ⁊. ij. col. ix. Et nota ꝙ hic dicitur omnes contractus esse de iure gentium: sed non omnes obligationes. naz que ex maleficio: vel quasi sunt: non sunt de iure gentium: sed vel a lege. xij. tabularum: vel alia lege.

¶ Additio. Prout glo. loquitur in quasi maleficijs approbat: qꝛ in his contingit aliquem obligari: ex facto alieno: qꝺ ius gentium non considerat: sed prout loquitur in maleficijs

reprobat̃ per. l. ff. de fur. vt per Ang. ⁊ Christo. hic.

a ¶ Innumerabiles. i. non facile ad numerandũ habiles: vt. j. de re. corpo. ⁊ incorpo. in princi.

¶ Constat

Diuisio Diuidit̃ iste §. in tres ꝑtes. Primo ponit dictũ bimẽbrem. Scd̃o ponit exẽplũ ꝑmi mẽbri. Tertio exẽpluz scd̃i mẽbri. Scd̃a ibi (scriptũ.) Tertia ibi in. §. (Ex nõ scripto.) Itẽ scd̃a subdiuidit̃ in duas ꝑtes. Prĩo ponit quid est ius scriptũ. Scd̃o ponit exẽpla. Secũda ibi (Lex.) Ange.

introducti sunt: vt emptio ⁊ venditio: locatio ⁊ cõductio: societas depositũ: mutuum: ⁊ alij innumerabiles[a].

¶ Constat autem ius nostrum ⁊c.

Casus. Vidimus de iure naturali in principio huius tituli. Itez vidimus de iure gentium supra. §. proxi. Item vidimus de iure gentium ⁊ ciuili mixtiz supra. §. Ius autẽ ciuile. vsqz ad §. Ius autez gentiuz. Sed quia de iure ciuili non plene tractatuz est: ideo tractabitur in hoc. §. ⁊ seq. vsqz ad. §. Sed naturalia. Et est sciendũ ꝙ iste §. vsqz ad. §. Ex non scripto. diuidit̃ in sexdecim partes. In prima ꝑte dicitur ꝙ ius nostrum ciuile diuiditur in duas partes. s. in ius scriptum ⁊ in ius non scriptuz: ⁊ hoc ad similitudinem grecoꝝ qui similiter iure scripto ⁊ iure nõ scripto vtebantur. Scd̃o dicit ꝙ primo est videnduz de iure scripto. Et est sciendum ꝙ ius scriptum constat ex sex partibus iuris. s. ex iure ⁊ plebiscito seu ex senatuscõsulto: ex principũ placitis pretoꝝ edictis: ⁊ ex responsis prudentũ. Tertio dicit quid est lex. Certe lex dicit̃ illa quaz populus romanus faciebat ꝯsule senatoꝝ interrogante populuz: vt ecce quãdo emergebat aliqua questio que non erat soluta per aliquam legẽ populus pulsabatur cum campana ad Arengam. ad Arengam. ad Arengã. Et sic congregabatur populus romanus: ⁊ tunc loquebatur magistratus senatoruz ⁊ dicebat populo ibi congregato. Domini mei talis qõ emergitur de nouo: quã questionez non reperim⁹ decisaz in nr̃o iure: placet ne vobis ꝙ ad decisionem illius ita ⁊ ita statuatur. Et populus simul vel diuisim clamabat vel clamant dicentes. Sic fiat vel sic fiat: ⁊ sic taliter constitutuz dicebatur lex. Quarta dicit quid sit plebiscitum. Et certe plebiscitum dicitur illud ius quod plebs romana faciebat tribuno plebeiorum interrogante plebẽ. Ecce enim quãdo emergebat aliqua questio pertinẽs ad plebem seu plebeios que non erat soluta per legem aliquam: pulsabat̃ cum quadaz alia campana: ad Arengam: ad Arengam: ad Arengam. Et sic cõgregabatur plebs romana. Et sic tũc surgebat magistratus scilicet tribunus plebis: ⁊ dicebat plebi. Talis questio emergitur sic: placet ne vobis ꝙ ad decisionem illius sic vel sic statuatur. Et ipsi clamabant dicẽtes. Fiat sic ⁊ sic. ergo illud taliter constitutum appellatur plebiscitum. Quinto dicit. Dicim⁹ ꝙ lex fiat a populo: ⁊ plebiscitum a plebe. Sed que differentia est inter plebiscituz ⁊ plebez? Respondeo. populus est genus: quia appellatione populi omnes ciues romani continentur: scilicet nobiles patritij ⁊ senatores ⁊ ignobiles. Sexto respon. cuidam tacite questioni: nam posset aliquis dicere. Nunquid tantũ valent plebiscita quãtuz leges. Et dicit ꝙ sic: ex quo fuit facta quedaz lex que appellatur hortentia: in qua continet̃ ꝙ plebiscita obtinent viz legũ.

¶ Ius scriptuz cõsistit in sex partib⁹ his nominatis. hoc dicit. cũ quo cõcordat scd̃a distinctio. §. Lex est. ꝑm Are.

Septimo quid est senatusconsultuz: z certe senatusconsultuz est statutuz a senatoribus compositz: siue leges a senatoribus promulgate. Octauo respō. cuidam tacite questioni: nam aliquis posset dicere senatusconsulta videntur superflua nōne sufficiebant leges z plebiscita: Respōdet dicens q̄ senatusconsulta non sunt superflua. Naz populus romanus erat in tantū augmētatus q̄ erat quodāmodo impossibile q̄ semper quādo debebant fieri alique leges none q̄ populus z plebs cōgregari posset. Et ideo vtile visum fuit populo q̄ senatores possent iura condere sine populo z plebe: z sic quādo congregabatur populus consul senatoz interrogabat. Nono qd est placitum. dicitur lex imperialis. nam qd̄ principi placuit pz lege seruatur. Decimo respondet cuidam tacite questioni. Naz posset aliqs querere: quare princeps potest legem facere. Respō. Quia populus romanus transtulit eum principem omne ius z imperium: z maxime potestatē legis cōdende. Undecimo dicit q̄ imperator potest facere legem vt dicit. ergo id quod instituit imperator: seruatur pz lege: etiam si in modum epistole faciat: vt. j. de his qui sui vel alieni iuris sunt. §. fi. Vel ita si inter litigantes cognouit z diffinitiue pnuntiauit: volēs q̄ illa sentētia esset ler: vt. C. de legibus z constitutionibus. l. fina. vel etiam si apponat in lege quā facit h̄ vocabulum edictali vel edicto: vt. C. de secundis nuptijs. l. hac edictali. Duodecimo q̄ leges imperiales proprie appellantur constitutiones. Tredecimo dicit q̄ legum z constitutionū imperialiū sunt quedam personales: quedam generales. Personales dicūt que ad alias personas extenduntur: ecce si alicui ob meritum id est propter suum meritū princeps indulsit id est pepercit: qa deliquit contra principez: z princeps videns istum q̄ bene sibi seruierat dat sibi suam gratiam. Ista gratia quam dat sibi princeps nō trāstulit ad aliā

¶ Constat aūt ius nostrum[a] quo: vti-

plonā: ideo dī in tertu q̄ priuilegium plonale nō transgreditur personam cui tale priuilegium conceditur. Alie vo generales constitutiones sunt in omnib' aliis hominibus. Quartodecimo dicit de magistratuū siue preceptorum edictis dicens q̄ pretoz edicta obtinent vim legum. Etiam dicit q̄ hoc ius pretorium potest etiaz honorarii appellari ab honore ipsoz predictorum qui faciebant hmōt ius. Quintodecimo dicit q̄ isti pretores romani erant multi. z ex his erāt qdā qui appellabant ediles currules qui fil' faciebant suas leges super certis articulis vel capitulis que leges sunt pars iuris pretorij. Sextodecimo et vltimo etiam Justinianus dicit que sunt responsa prudentum. Et certe responsa prudentum dicūtur sententie z opiniones illoz̄ sapientum romanorum quibus permissum erat a principe iura componere: qui iuriscōsulti appellabant: que responsa coz tantam habebant potestatem q̄ nullus iudex poterat contra coz responsa semel pronuntiare.

¶ Constat. ¶ Diuiditur iste. §. in tres partes. Primo ponit dictum bimembre. Secundo ponit exemplum primi membri. Tertio exemplum secundi membri. Secunda ibi (Scriptum.) Tertia ibi in. §. (Ex non scripto.) Item secunda subdiuiditur in duas ptes. Primo ponit ius scriptū. Secundo ponit exempla. Secunda ibi (Ler.) Angelus. Diuisio

a ¶ Jus nostrum. Idem ciuile romanorum. de quo dixim⁹. §. eodem §. sed ius. Large vocatur ius ciuile quicquid scriptum habemus de iure

generali: vt dicimus. ff. eodez. in glo. vt sunt statuta terrarum ⁊c. ibi quinto ⁊c. Item quicquid habemus de moribus hic comprehendit scilicet generalibus: vt patet ex inferioribus.

a ¶ Ex scripto. De hoc dicit vsque ad. §. ista ex nō scripto. ⁊ de nō scripto ibi dicit. Accur.

¶ Addatio Non tamen est necessaria scriptura ad substātiam legis: sed ad probationē tm̄. argu. l. contrahitur. ff. de pigno. hm̄ docto. hic.

b ¶ Vt. pro sicut.

c ¶ Apud grecos. Naz. ⁊ greci vtebantur iure scripto ⁊ non scripto: vt j. eodem. §. ⁊ nō inelegāter.

¶ Addatio. Aduerte autem q̄ in textu ponitur: monos kat thesmos caracteribus grecis. Unde monos grece: dicitur ler scripta latine: et thesmos ler nō scripta: kat. i. q̄s q̄ signi ficat et. Quod autem prius impressum fuit fonoy monoy ridiculum est et nullo pacto grecum.

d ¶ Senatusconsulta. Quare dicti sunt consules. nota. ff. de origi. iur. l. prima. §. exactis.

e ¶ Ler est. Hec diffinitio quo ad sententiaz concordat cum ea que est. ff. de leg. ⁊ senatusco. l. prima. lz quo ad verba dissentiat. Diffinitur ⁊ alio modo. Ler est sanctio sancta: iubēs honesta: prohibens contraria: que sumitur ex lege greca. ff. de leg. ⁊ senatusconsul. l. ij. Item diffinitur tertio modo vt in alia lege greca colligitur in eodem tl. de leg. ⁊ senatusco. l. prima. Accursius.

Legis diffō.

mur aut ex scripto[a] aut nō scripto vt[b] apud grecos[c] μονοσ και θεσμοσ. ¶ Scripturz autem ius est lex: plebiscita: senatusconsulta: principuz placita: magistratuz edicta: respōsa prudentum.

¶ Diffinitio legis

¶ Addatio. Quid sit ler. vide Bal. alīs duobus modis diffinientem in §. fin. qui incipit. in huius operis. in titu. de pace constan. Jason va. may.

f ¶ Veluti. Exemplificatiue ponitur: vt. §. §. primo. naz facta cō vocatiōe populi romani magistratus. s. senatus: non totus sed qui maior erat omnib⁹ interrogabat populum. s. ꝑsul: an sic placeret.

¶ Addatio. Et ideo dicit Angelus q̄ non valeret statum in cuius cōfessione constaret q̄ non fuerit in consilio per ꝓtorem facta propositio: sec⁹ tamen in dubio. Angelus areti.

¶ Et sic ad libitu populi fiebat: vt ff. de origi. iur. l. ij. §. deinde.

g ¶ Consule. Nam consul vice senatorum interrogabat populum: ⁊ sic ipsi senatores videntur interrogare. Nam qui per alium facit per se facere videtur: vt. ff. de vi ⁊ vi arma. l. j. §. defecisse. ⁊. ff. de administra. tut. l. ita autem. §. gessisse.

¶ Addatio. Debet tamen in libello exprimi q̄ per te vel alīz tuo nomine tale quid cōmissum fuerit. alīs agendo contra te ⁊ probando de alio tuo nomine exportante nō obtineret. hm̄ Joannem fab. ⁊ Angelum.

¶ Nam recte omnia nostra facimus quibus a nobis auctoritas impartitur. vt. ¶. de vete. iur. enucle. l. j. versiculo. omnia.

h ponif. Angelus.

¶ Ler est[e] quod populus romanus senatorio magistratu interrogāte (veluti[f] consule s) cōstituebat.

¶ Diffinitio plebisciti ⁊ differentia inter plebem ⁊ populum. Angelus.

¶ Plebiscitū ē qō plebs plebeio magi

¶ Deluti. Exemplificatiue ponit vt. ff. ꝙd erat enim vnus nobile tribunus qui ꝓerat plebeios magistratui: qui interrogabat plebeios: vt. ff. de origi. iur. l. ij. §. mox cum reuocata. t §. ijsdem tẽporibus. t multas leges habem⁹ d hijs: vt. l. agli. vt j. ad. l. agli. §. et hoc tñ capite. t ne p̃sides accipiãt nisi esculetã: vt. ff. de offi. pcõ. l. solent. §. fina. t ff. de offi. ꝓfi. l. plebiscito.

¶ Additio Sed nec hodie illa si habẽt salariũ: vt ibi no. secus in delegatis. ex de rescrip. c. statutũ. §. insuper. libr. vj. Jo. fa.

b ¶ Spẽs a genere. Est autem genus

Generis diffinitio.

qđ predicat de plurib⁹ differẽtibus specie vt animal: aliud rõnale: aliud irrationale: t sic se hꝫ populus vt sequitur ad nobiles t inobiles. Spẽs autem que predicatur de plurib⁹ differentibus numero: vt homo: alius tytius: alius seius: sic se habẽt plebs: nam minores tñ comprehendit: vt sequitur.

Specieī diffinitio.

¶ Etiam. q. d. Non solum plebis appellatione populi cõnumerantur: sed ẽtiam patritij.

d ¶ Patritijs. Qui erant quasi ꝓncipis: vt. j. quib⁹ modis ius patro. solui. §. filius.

stratu interrogãte veluti a tribuno ꝓsti tuebat. ¶ Plebs aũt a populo eo differt: quo spẽs b a genere: nam appellatione ꝓpli vniuersi ciues signiant: cõmeratis etiaz c patritijs d t senatoribus. Plebis aũt appellatione sine patritijs t senatorib⁹ cereri ciues significant. ¶ Sz t plebiscita e lege oꝛtẽsia f lata nõ min⁹ valere ꝯ leges ceperũt.

¶ Diffinitio senatusconsulti t quare senatorib⁹ ꝓmissa e

e ¶ Sed t plebiscita. Addendum min⁹ valere quasi loco sumpto ab auctoritate: quia maioꝛ est patritiorum t senatoꝛ auctoritas: vt. C. de legi. humanuz. t. ff. de eden. l. figs ex argẽtarijs. §. j. ſz h̃ sublatuz ẽ per legez latam ab oꝛtẽsio rege: vt sequitur: t. ff. de oꝛi. iur. l. ij. §. deinde cũ esset.

f ¶ Lege oꝛtensia. Sic dicta ab oꝛtensio: q pacem composuit inter nobiles et plebeios: t inẽ eos sic statuit q̃ valeret plebiscitum.

g ¶ Consti tuit. Nã poterat facẽ legez vt hic: t ff. de le. t se. l. nõ ãbigit.

h ¶ Legis sanctẽde cã. Nam idẽ est si ex alia qꝛ difficile erat tot hoies cõuenire. Accursius.

i ¶ Consuli. i. interrogari. Naz antea populus interrogabatur: vt. ff. e. titu. §. plebiscitum. vt sicut populus interrogabat ꝓius: sic postea senatores (qui centuz erant numero) interrogabantur a consule. † vt. C. de heredi. l. fina. in ꝓncipi. t. ff. de oꝛigt. iur. l. ij. §. deinde quia difficile.

¶ Sed t qꝫ. ¶ Iste. §. dividit in quatuoꝛ partes. Naz primo ponit dictum. Secundo eius rationem. Tertio ponit illationẽ. Quarto dictũ modificat t declarat. Secũda ibi (Cum

† Dicit tñ ang. q̃ ẽquis loco senatoꝛũ hodie successerit cõ filiarꝫ seu decurionum: nõ tñ posset sup principi reseruatꝫ statuere: puta ad famã seu ius geniture aliquez restituere spurios legitimare: aut veniam etatis cõcedere.

lege.) Tertia ibi (Qd̄cūq3.) Quarta ibi (Plane.) Ange. de are.

a ¶ Placuit. Causa faciendi cōmunem legem † al's non esset lex cōmunis: vt sequit̄: ⁊. C. de se. l. ex stipulatione. nā ibi dicit̄ nō oīs vox iudicis est sentētia: ⁊ sic non oīs vox p̄ncipalis est lex.

b ¶ Habet vigorē. i. lex est: ⁊ p lege seruatur.

c ¶ Lege regia. hac lege cautū fuit vt ptās legis faciendi transiret de ppl'o ad p̄ncipez: vt hic. ⁊. ff. de origi. iuris. l. ij. §. deinde cum esset. ⁊. §. nouissime. ⁊ facit ad hoc. ff. de constitu. princi. l. j. vbi sunt eadem verba. Et hanc legem regiam nō habemus: nam facta fuit super regio. i. imperio transferendo.

d ¶ Imperio. Transferendo de populo ad principem.

e ¶ Ei. s. principi quo ad honorem: ⁊ in eum quo ad onus.

f ¶ Concessit. idest transtulit: sic vt ipse populus āmodo non habeat sibi hoc ius: sic. C. de vete. iu. enucle. l. ij. §. hoc autem. ⁊ de leg. ⁊ se. con. l. fina. Sed alij dicunt q̄ adhuc populus potest facere legem.

¶ Additio. Quod est verum. s. municipalem: vt. s̄. eodem. §. omnes. seu particularem dūmodo habeat collegium approbatuz. non autez gnālez: vt per Jo. fa. ⁊ Ange. are. hic.

¶ Et quod dicitur solum principem hoc posse: verum est solus. i. nullus alius solus: s̄m Ricardum.

g ¶ Per epistolam. vt. j. de his qui sunt sui vel alieni iuris. §. dominoꝝ. ⁊. ff. de consti. prin. l. j.

h ¶ Decreuit. vt. C. eo. scilz in titu. de legi. si imperialis.

i ¶ Edicto. vt. C. eodē. l. ij. ⁊ de secūdis nuptijs. l. hac edictali.

k ¶ Legē. gn̄alem quā potes cognoscere quatuor modis: vt. C. de legibus ⁊ cond. l. leges. vel specialez vt sequit̄.

l ¶ He sūt. scilicet quas cōstituit imperator.

m ¶ Personales. dūmodo in iuris corpore non sint clause. al's omnes sunt generales: vt. C. de no. codi. ꝯfirmā. l. vnica. in. §. fi.

n ¶ Ob meritum. Quia multuz seruierat principi: ⁊ ideo aliquā penaz quā debebat ille pati ꝓpter delictuz quod forte fecerat ei remisit.

o ¶ Alicui. Penaz merenti.

p ¶ Irrogauit. Scilicet non merenti vel merenti. sed maiorem forte q̄z esset dignus: vt pena eius metus sit multorum: vt. ff. de penis. l. aut facta. §. finali.

q ¶ Sine exemplo. idest vt alij non caperent exemplum.

r ¶ Subuenit. Ut clericis in quib⁹ multa sūt spālia: vt in auc̄. vt clerici apud propri. epis. ⁊. C. de epis. ⁊ clericuz clericis. ⁊. l. oēs q ⁊ curie ⁊ alijs. vt. C. de leg. ⁊ con. l. ij. Sed nunquid intelligitur sine exemplo subuenire si cui simpliciter rescribat. Respon. sic dūmodo non sit tibi aliquod signum ex his quatuor que dicuntur. C. de leg. ⁊ con. l. iij.

Q. 5.

† Dum mō sit iustuz ⁊ hōestū s̄m Angeluz ⁊ Jasonē hic p ea que pulchreno. Bal. in l. qd̄ ex liba. C. de ope. libe.

¶ Sed ⁊ qd̄ principi placuit[a] legis habet[b] vigorē. ¶ Cū lege[c] regia: que de eius imperio[d] lata est populus ei[e] ⁊ in euz omne imperiuz suum: ⁊ potestatez ꝯcessit[f]. ¶ Quodcūq3 ergo imp̄ator per epistolaz[g] cōstituit: vel cognoscēs decreuit[h] vel edicto[i] p̄cepit: legem[k] eē cōstat. He[l] sunt: que ꝯstōnes appellant̄. ¶ Plane ex his quedaz sunt p̄sonales[m] q̄ nec ad exemplū trahunt̄: qm̄ non hoc princeps vult. Naz qd̄ ob meritum[n] indulsit alicui[o]: vel si cui penam irrogauit[p] vel si cui sine[q] exēplo subuenit[r] personā nō trāsgredi-

† Fallit in casib⁹ no. hic per Ang.

a ¶ Non transgreditur. ff. qd quisq; iuris. l. j. Contra. Sed distingue an ad sui postulationē fit concessuz quo casu transgreditur: vt hic. al's non vt hic. ff. quod quisq; iur. l. ij. † Et sic solusk alid contra. C. d fructi. ꝛ lit. erpē. l. fina. Vl'ad vtrū q; cōtra. qd ad aliud et tēditur hoc non est dicere vt ali⁹ habeat priuilegium. Vel melius licet egrediat̄ psonā: nō est tamen generale ius: nec videt alius scilz aduersarius prosus cum fit contingens occasiōe cōtrouersie.

b ¶ Tenēt id est ligāt.

¶ Additio. An aūt pnceps possit legem facere: vel papa sine consilio procerum: vel cardinalium: vide per Joan. fab. hic.

c ¶ Edicta. Que scripta erāt in albo pretoris. vt. ff. de iurisdi. omnium iudicuz. l. fi quis id quod. in prima respon. Accursius.

¶ Additio. Et pretores hodie sunt presides prouintiaz habentes sub se officiales totius territoriꝫ: vt est potestas Florentie. Inge. are.

d ¶ Non modicam. Sed magnam.

e ¶ Quod. l. ideo quia.

f ¶ Magistratus. Scilicet ipsi pretores. vt. ff. de iusti. ꝛ iure. l. ius autē. §. ius autem pretorium.

g ¶ Dederunt. vt. ff. de origi. iur. l. ij. §. eodem tempore.

h ¶ De q̄busdam causis vt d moribus et moribosis et vitiosis aialibus: vt patet. ff. de edili. edic. l. j.

i ¶ Donorarij. qualit̄: Respondeo: qz ediles erant ex pretoribus: vt. j. d diui. sti. §. pretorias. ꝛ. ff. de verbo. ob. l. v. §. ptorie.

k ¶ Sentētie. Sententia ē firma ꝛ indubitata respōsio. ſm Joā.

l ¶ Opiniones. Opinio est cum dubitatione responsio. ſm Joan.

m ¶ Publice. Id est quoniz interpretatio fiebat publica auctoritate concessa a principe: vt Ulp. Papi. ꝛ similes qui fecerunt leges. ff. de orig. iur. l. ij. §. post originez. ꝛ. §. iuris ciuilis scientiam.

¶ Additio. Hodie tamen sententia doctorum est probabilis ꝛ nō necessaria: vt no. glo. in. l. j. C. de leg. ꝛ legendi seu interpretādi licētia in de-

Snia.

Opinio

Ecclesia tenuit in diuitiis

etoritatu collata operatur vt hec possint publice fieri. qđ alʒ nō liceret. l. j. C. de studi. libe. vr. ro. lib. xij.

a ¶ Ti cesare Augusto. vt. ŝ. in ꝑma rubrica ponitur. Accursius.

b ¶ Ut in dict. scilicet nulli.

c ¶ Ut est constitutuʒ. Id est sicut ipsi constituerunt.

d ¶ Et nō scripto. ius venit.

¶ De iure scripto vidimus qđ in sex ꝑtes diuidit sequitur ꝺ nō scripto: vt. ŝ. e. §. constat.

sare[a] ius respōdendi datum est qui iuris consulti appellabantur: quorum omnium sententie ⁊ opiniones eaʒ auctoritatē tenebant vt iudici[b] recedere a responso eoꝝ non liceret: vt est constitutum[c].

¶ Jus nō scriptuʒ est qđ vsus cōprobauit ⁊ legis habet vigorem. hoc dicit. Uel sic. Cōsuetudo moꝝ[b] vtentiū cōprobata pro lege seruatur. hoc. ꝺ. Arer.

¶ Et[d] non scripto ius venit qđ vsus approbauit: nā diuturni[c] mores consensu[f] vtentiuʒ cōprobati: legeʒ imitantur[g].

¶ Et non scripto. Casus. ¶ Audimus de iure ciuili scripto a. §. precedenti vsqʒ hunc. Nunc hic sequit videre de iure ciuili non scripto. Et est sciendum q̄ iste. §. vsqʒ ad. §. Sed naturalia: diuiditur in duas partes ꝑncipales. In prima parte dicit q̄ ius non scriptum est illud quod vsus populi romani: vel alterius populi approbat ⁊ obseruat: qđ ius ꝯuis in scriptis non fit redactum: tamē obtinet vires ⁊ vicem legis scripte. Secundo reddit rationem quare ius ciuile in duas partes diuidit. s. in ius scriptum: ⁊ ius non scriptum: vt. ŝ. §. constat. Et est ratio: quia leges romane habuerunt originem a duabus ciuitatibus grecie. s. Lacedemonia que vtebatur iure non scripto. i. consuetudine vel vsu: ⁊ habuerunt etiā ortum leges romane ab athenis que vtebatur iure scripto.

e ¶ Diuturni. Sed quāto tempore vsus facit mores vel consuetudines: Respondeo decem annis: vt. ff. qui ⁊ a qui. ma. li. non fi. l. si cum fideicommissaria. §. artisto. ls ꝑm quosdaʒ erigatur tempus cuius nō extat memoria. argu. ff. de aqua plu. arcen. l. j. in fi. ff. de aqua quoti. ⁊ est. l. tij. §. ductus. ⁊. C. g̃ fit longa cōsuetu. l. consuetudinis. ⁊. C. de sac. san. eccle. l. finali. Item quia dicitur longa. vt ꝑz in rubrica. C. eodem. ⁊ ff. eodē. longa aūt decē annis dicit: vt. j. de vsucap. §. j. sequitur ergo q̄ decez annis sit robusta. † Sed nunquid semel sufficit: vt infra decem annis ꝑm eaʒ iudicetur. Respondeo non: imo debet ad minus bis ꝑm eam iudicari: vt. C. de episco. audi. l. tij. in fine. vel querimo niam vel libellum proposituʒ contra consuetudinem talem spernere: vt. ff. de legibus ⁊ senatusconsul. l. cum de consuetudine. Nunquid ergo iudicatur exemplis. Respondeo non: vt. C. de senten. ⁊ inter. omniuʒ iudicum. l. nemo iudet. ⁊ facit. ff. de offi. pre. sed licet. Sed et cōsuetudine que approbatur exemplis: ⁊ sic conceditur aliquid per obliquū qđ directo non conceditur. sic ⁊. ff. que res pignori obli. pos. l. artisto. in fine. sic econtra peto ex promissione que promissio probatur ex longo vsu. vt. ff. de vsu. cum de in rem verso.

f ¶ Consensu. Als nō pōt esse ꝯsuetudo cū dicat cōsuetudo: quasi cōis assuetudo: ⁊ error ꝯsuetudinē impediat: vt. ff. de le. ⁊ se. cō. qđ nō rōne.

g ¶ Imitantur. Id est tantum valet quasi.

er cursu decē annoꝝ.

† Et ꝫ est cōis opinio ꝫ chri. ⁊ Jaso. hic nisi de iure canonico in rebus ecclesiasticis vbi requiritur spacium. xl. annorū ꝑm Jo. fa. ⁊ angelus.

Cōsuetudinis tres sūt effectꝰ. Cōsuetudo vicit legē

Cōsuetudo inducitur

let consuetudo vbi lex scripta nō est quātuz lex vbi scripta ē. Et nota tres virtutes cōsuetudinis imitandi legē: vt hic. Item interpretandi legem vbi est lex dubia: vt. ff. eo. si de interpretatiōe. in fine. Item corrigendi: vt. ff. de leg. z se. con. l. de q̄bus. in fine. z. j. eodē. §. ea ꝓ.

¶ Quod distingue: aut est generalis cōsuetudo per totuz mundz: tūc vincit legez vbiqz: vt. ff. de leg. z se. con. de quibus. §. fina. aut spālis. z tūc vincit legem in eo loco vbi est: vt ff. cōmu. prediox. l. venditor. §. si cō stat. dūmodo post legē fuerit inducta. al's vincit a lege superueniente: vt. ff. de sepul. viola. l. iij. §. diuꝰ. In alio aūt loco cōsuetudo specialis nō vincit legem: vt. C. eo. l. consuetudinis. z hoc ꝑm Joan. z Py. Iz alij aliter distinxerunt.

¶ Additio. Et sic glo. duplr restringit illam. l. z cum ea transeunt cōiter docto. sed. c. fi. de cōsue. videt. d. l. intelligere nisi cōsuetudo esset rationabilis z legitime prescri. Jason.

a ¶ Et nō. hic. §. cōis est ad quo supradicta. s. ad ius scriptum z nō scriptum: ideo bene est hic. §.

b ¶ Jus ciuile large accipe: vt no. in. §. conat.

¶ Jus scriptū habuit oꝛtū a ciuitate Athenieſium. Jus aūt ꝓsuetudinariuz a ciuitate lacedemonioꝝ hoc dicit vsqz ad. §. Sz nāli. ꝑm Aretinum.

¶ Et[a] nō inelegan-ter in duas species iusᵇ ciuile distribu tuz eē vī: nā oꝛigoᶜ eiᵈ ab istituꝰ duaᵈ ruz ciuitatuz: athenaꝝ. s. z lacedemonioꝝ fluxisse vī. In his eniz ciuitatibus ita agi solitum erat vt lacedemony q̄dez magis ea q̄ ꝓ legibᵘ obseruarent

c ¶ Oꝛigo. s. l. rū. tabu. que fuit oꝛigo totius iuris ciuilis z principiū.

d ¶ Institutis. s. ordinamētis. Nam romanus pplus decem viros ꝓ isto iuꝰ misit: qui decē tabulas eburneas retulerūt tā de iure scripto athenie ſium q̄ non scripto lacedemoniozū: Iz qa postea aliquid deerat vl' emē dationē desiderabat: data fuit potestas p vnuz annū his decez virīs: vt ius et leges corrigerent addendo et detrahēdo: z si opus eēt interpretarētur: z ea que necēia facerent: q duas tabulas addiderunt: z sic lex. rij. tabulaꝝ ex accrescenti dicta est: vt. ff. de oꝛig. iur. l. ij. §. primo.

Lex. xij tabularum vsi oꝛtū habuit.

memoriemādarēt. Athenienses vō ea que in legibus scripta comprehendissent custodirent.

¶ Jus nāle est immutabile: Iz ius statutariū mūtat. qūz per aliud ius: qūqz per cōtrariā ꝓsuetudinē. h. d. vsqz ad §. Omne autez ius. ꝑm Areti. z ad hoc allegatur q̄ ius naturale vel gentium non potest mutari.

¶ Sed naturaliaᵉ gdez iura que apō oēs gētes pereque obseruātur diuina quadā puidētia cō

e ¶ Sed naturalia. hic. §. potest intelligi de iure naturali primeuo quo monētur omnia animalia ad aliquid faciendum: vt nota. ff. eodem titulo. in principio. Sed quod dicit esse immutabile est contra id quod de seruitute dicitur: que est contra ius naturale: z tamen preualet: vt. ff. eodez. §. ius autem. Sed dic non derogatur ob hoc Iz non seruetur in illo casu: nam nihilominus equum z bonū est. Et eodem modo respondeo ad illud quod dicitur. j. de ca. di. §. qd autem. quod est contra. Vel ibi non tollitur cognatio:

cognatio: sed ius succedendi. Item eodem modo vt prius respondeo ad illud quod de vsucapione dicitur. j. de vsucapio. in princi. quod constat esse contra ius naturale: vt. ff. de cōdi. in de. l. naz nā.

¶ Additio. Et nota ꝙ ea que sunt de necitate nature non mutētur vt hic: sed ea q̄ sunt de presumptione sic: vt leonis feritas ⁊ hominis mansuetudo, in q̄bus inspicitur magis accidens q̄ natura. quod inducitur in arg. ad represalias contra aliquos puta ferrarienses cōcessas. vt per Ange. ⁊ Ja. ¶ Vel dic ꝙ iste. §. loquitur de iure gentium. qd patet ex illa littera que apud omnes gentes. s̄. eo. §. qd ꝟo naturalis. Ac.

¶ Sed naturalia. Casus. Iste. §. dupliciter potest itelligi. Uno modo vt faciat differentiam inter ius naturale; qd est cōmune omnibus animalibus qd est imutabile: ⁊ ius ciuile cuiuscunq; ciuitatis: qd est mutabile. Etenim ciuilia iura ⁊ statuta alicuius ciuitatis romane: vel alteri⁹ tolluntur per nouam consuetudinem cōtrariam. Alio modo potest intelligi vt differentiam faciat inter ius gētiū qd est cōmune oībus hoībus ex vna parte: ⁊ ius ciuile ex alia parte.

a ¶ Cōstituit. scilicet de ꝯsuetudine speciali: vel. l. municipali scripta.

b ¶ Tacito consensu. scilicet contraria consuetudine: vt. ff. de le. ⁊ se. con. l. de quibus. in fine.

c ¶ Vel alia. i. contrario statuto: ⁊ sic redduntur singula singulis.

d ¶ Omne. Quid sit ius ⁊ qualiter diuidat̄ dixim⁹: nunc differētiam inter ipsa iura ponit.

¶ Omne autem. Casus. In hoc. §. de iure ciuili tractatur: ⁊ sic de tertia parte rub. Et dicitur ꝙ totum nostrū ius ciuile diuiditur in tres partes. In prima parte tractatur de personis. In secunda de rebus. In tertia de actionibus. Secundo dicit. Primo videamus de personis tanq̄ de dignioribus. Et reddit̄ ratio quare primo de personis est videndum: q̄ ratio talis ē: qꝛ nihil prodest scire iura: nisi primo sciremus de personis: ⁊ conditionibus personarum: quarum personarum causa seu gratia: ⁊ earum fauore iura condita ⁊ composita sunt. Et not. §. optimum. Item nota ꝙ de personis tractatur in isto primo libro. circa quas personas ponuntur tres diuisiones. Prima infra titulum. Secūda infra de his qui sui vel alieni iuris sunt. in principio. Tertia de tutelis. infra. in principio. De rebus tractatur in scd̄o libro infra de rerum diuisione: ⁊ in tertio libro vsq; ad titu. de obligationibus: circa quas res ponitur etiam similiter triplex diuisio. Primo infra de rerum diuisione. in principio. vbi dicit. Alie sunt in nostro patrimonio. Alie enim extra nostrum patrimonium. Secunda qꝛ alie communes. ⁊c. vt eodem titulo de rerum diuisione. §. j. Tertia infra de rebus corporalibus ⁊ incorporalibus. in princi. Et etiam tractatur in predicto titulo de rerum diuisione. ⁊ in sequen. qualiter acquirantur reruz dominia de iure gentium. ⁊ qualiter de iure ciuili. De actionibus autem ⁊ earum matribus scilicet de obligationibus: ⁊ etiam actionibus criminalibus priuatorum ⁊ publicoruz delictorum tractatur. j. de obli. cum sequentibus titu. vt. j. de publicis iudi. Guillelmus accursij.

stituta: semper firma atq; īmutabilia permanēt. Ea vō q̄ ipsa sibi q̄cūq; ciuitas cōstituit[a] sepe mutari solēt: vl' tacito ꝯsensu[b] ppl'i vl' alia[c] postea lege lata. ¶ Jus ciuile ē tripartitū: qꝛ ad ꝑsonas: res: ⁊ iura pertinet. Et digniora sunt preferenda. ¶ Omne[d] aūt ius

a ¶ Zid personas. De hoc dicitur. j. in toto primo li. vsq; ad ti. de rer. di.
b ¶ Zid res. De hoc dicitur. j. lib. ij. ti. ij. vsq; ad titu. de obliga.

ADDITIO Et quid appellat de rei mee contineatur. vide per Angelū aretinū hic.

c ¶ Zid actiones. De his dicit. j. de actio.

d ¶ Persone. Nam hō est dignissima creaturarū. vt. ff. de edi. edi. l. iustissime. Unde Ouidius. Pronaq; cū spectent animalia cetera terram. Os homini sublime dedit: celūq; videre. Iussit & erectos ad sydera tollere vultus. Et Virgilius. Igneus est ollis vigor & celestis origo Seminibus.

Ouidius j. metamor.

Virgilius in vj. enei.

e ¶ Ignorentur. Et sic statim ponit de iure personarum. Et no. hic q; dignior a preponenda sunt. sic. j. de bo. pos. §. aliam vero. & per hoc facimus multas formationes titulorum.

Continuatio.

¶ De iure personarum. ¶ Quia oēs ius: aut ad personas: aut ad res: aut ad actiones pertinet. l. j. ff. de sta. ho. §. j. ā. ti. j. §. fi. Cuz ergo persone quibusq; rebus digniores sint. l. iustissime. ff. de edi. edi. ō ab eis exordiuz factur subdit de iure personaz p̄z Por.

Diuisio

Summa. Totus iste tit. diuiditur in ser partes. Naz primo ponit diuisiones personarum. Sc̄o diffinitionē libertat. ibi(Et libertas.) Tertio diffinitionē seruitutis: ibi(Seruitus.) Quarto quare dicātur pu. ibi(Serui aūt.) Quito quot modis qs efficiat seruus. ibi(Serui aūt.) Sexto ponit diuaz iter seruos & liberos: ibi(In seruoz.) Zretinus.

¶ De iure personarū. Lasus Zccipe cōtinuationem huius ti. ex supiori. §. Dic titu. diuiditur in. vij. partes.

In quaruz prima parte. ponit quedā diuisio personarū: que diuisio talis est. Dicitur enim q; omnis homo de mūdo: aut est liber: aut seruus. Secūdo dicit quid est libertas. Unde libertas est quedam potestas cōcessa homini b a iure naturali que cōfistit in hoc: vt ipsi homines possint facere qcq voluerit nisi efficiant serui: vt. l. iure gentium. vel nisi se faciāt seruos de iure ciuili. Tertio dicit qd est seruitus. & dicit q; cum ius gentiū multa statuerit. Iurta hoc est vnum statutum & vna constitutio ordinata a iure gentiuz: vt si quis sit subiectus alteri: & subiiciatur dominio alieno q̄ constitutio siue statutum est contrarium iuri naturali: q; p̄m ius naturale omnes homines liberi vocabantur & nascebātur. Quarto dicit quare serui habeant hoc nomen serui. & certe serui dicuntur non a seruiendo: sed a seruādo: nam olim & in tempore preterito si aliquis capiebat aliquē hominem in prelio siue in bello plerūq; imperatores precipiebant capienti. i. illi qui illum hominē in bello ceperat ne occideret illum hominē captiuz: sed venderet vel seruaret. Quinto dicit q; serui qui capiūtur in prelio possunt etiam appellari mancipia: q; cuz manu capiuntur in prelio. Sexto dicit q; quidā non sunt serui ab ipsa natiuitate: sed postea efficiuntur: qō accidit. i. euenit quandoq; de iure gentium: vt quādo aliqs capitur in plio nam efficitur seruus capientis: qñq; de iure ciuili: vt qñ liber homo patiē se vēdi eo pacto: vt partez precij habeat: vt si vado ad aliquem hominez & sibi dico veni ego sum liber: sed nō habeo pecuniam: scio etiaz q; tu mo-

sone d quaruz causa constituta est ignorentur. e

¶ De iure personarū.
¶ Hic ponit diuisionem personarum primam diuisio personarum bimembris Angelus.

dicam pecuniam habes sed scis quid faciemus. Inueni vnum emptorem & dic q tu habes vnum seruum: & tu me vendes illi: sed tu furabis mihi q de precio q habebis dimidiam partem mihi trades & alius dicit q vult iste talis liber hō qui passus ē venundari & accepit partem precij de eo: ipse efficitur seruus de iure ciuili & efficitur emptoris. Septimo dicit q inter seruos nulla est differētia: q tātū est seruꝰ vnus quātum alter. Sed inter liberos multe sunt differentie: quia quidam sunt ingenui: quidam libertini: quidam latini: quidam dedititij: vt in duobus titulis sequen. Nota q totus iste titulus est bonus.

Summa ma^ita q^z diuisio ō iure personarum. hec est: q

a ¶ Summa. Id est prima q^z & alie sequunt: vt infra de his qui sunt sui: vel alie. iur. in princi. & j. de tuto. in princi. Vel dic summa. i. maxima: q partim est de iure naturali: vt libertas: & partim de iure gētiuz: vt seruitus: quorum vtrūq; s. ius naturale: & gentium antiquius est iure ciuili: vt infra de rerum di. §. singulorum.

ADDITIO. Dec falsa est: q etiam formalis causatur a iure ciuili: vt. j. in. §. pro eo. Christo. Vel dic summa idest breuis: sic. j. de obliga. §. j.

ADDITIO. Et hec ē bona ꝑm oēs quia breuior esse non potest: vt. ff. de condi. inde. l. j. in summa. & ff. de eo quod certo loco. l. qꝰ si ephesi. Prima etiam communiter approbatur ꝑm Christo. hic.

b ¶ Homines. Sed pone q hic sint duo homines: vnus liber: & alius seruus: tunc hec propositio est falsa. Dic q pluralis oratio conuertitur in singularem: & tunc est vera & non fallit: vt. ff. de condi. & demō. l. falsa. §. fi. & ff. de pēti. here. l. diuus. in fi. & de ori. iu. l. ij. §. ractis. & de verbo. signi. nō est. Econtra singularis pro plurali: vt eo. titu. l. in vsu. & ff. de testa. tu. si quis ita. §. j. & dic has questiōes positas. ff. e. l. iij.

omnes homines b aut liberi sunt: aut c serui.

ADDITIO. Dicas q plurale resolutur in singulare vbi non potest remanere in propria significatione qui sequeretur inconueniens: al's nō resoluit. Itē singulare in plurale: qñ nomen est collectiuum vel rationis paritas: seu cōnexitas hoc inducit: al's non. Joan.

¶ Dic ponit diffinitio siue ōscriptio libertatis Angelus.

c ¶ Aut serui. Sed quid de statu libero: Videt liber. ff. si ex no. cā ag. l. si. Sed ꝑa est. ff. de statu lib. l. statu liber. † Itē qd de ascriptitio vel cēsito. Videt q serui sint: vt. C. de agri. & cēsi. l. ne diutius. l. si. lib. rj. & C. in q. † hoc ō qd ad q̄da bi p li bus cauſis colo. cē. l. si. Sed cōtra est ꝑm Jo. (lz alij aliter distinxerūt) cū quo ad possint fieri cle. & cōtra vñorū voluntate: qd nō est in vere seruis: vt. C. de epis. & cle. l. iubemus. §. seruos. & in auc. de sanc. epis. §. ascriptitios. colla. ix. Itē in dubio pro libertate iudicādū est: vt. ff. de reg. iu. l. libertas. & qd in cōtrarijs legibus ꝑtinet: loquitur ꝑm quo ad seruitia quibus astrictus est ꝓ re poterat ꝓdicti & facē testamētū: & ferre testimōiū: & alios actꝰ ciuiles exercere: nec alienari pñt sine solo: vt C. de agri. & cēsi. l. quēadmodū. li. rj. p seruo vt no. ꝓ bero: & ad quedaz queda p li. l. si. ff. si er nor. cau. ag. docto. hic.

ADDITIO. Adde p terminoꝝ declaratōe q ascriptitiꝰ est is q se ascribit terre ꝑtētō se ascriptitiū & totaliter ibi velle morari accedēte sue cōfessiōe & scripture alio admīculo. vt q̄ sic se fecit describi in libro cēsuz. Vel alijs indictis & pstat domino incertaz annuā pensionē. puta medietatem aut quartā. vel aliam partē fru-

ctuum terre cui est ascriptus. Cēsitus ho est etiam territorio ascriptus: nec potest sine territorio alienari: sed soluit domino certaz annuam pensionē. ⁊ in eius constitutione scriptura requirit. Angelus. Itez qd de monacho vel regulari canōico: Respondeo liberi sunt: ⁊ iō possunt reddere testimonium. †quod dic vt diximus in auc. de mona. §. cogitanduz. col. j. lz quo ad actus quosdam fingantur mortui vt in auc. de mona. §. illud. ⁊. §. si quis autem. colum. j. in auc. de nup. §. per occa. colum. iiij.

¶ Est libertas[a] quidez (ex qua etiaz liberi vocātur) est naturalis facultas ei⁹ quod cuiqz facere libet: nisi qd vi aut iure prohibetur.

† Dummō iurēt cū licētia sui superioris: al's nō valeret eoꝝ depositio: ſm Jo. fa. ⁊ Ang. hic.

¶ Additio. Adde ꝙ licet monachi dicant mortui mundo: vt in. c. ij. extra de postulan. ⁊. l. deo nobis. C. de epis. ⁊ cleri. tamen plerunqz impregnant mulieres. ⁊ proprias aliquando commatres: vt not. Specul. titu. de test. §. j. ver. item excipitur. ⁊ Joā. de ana. in. c. sicut ex litterarum. per illuz ter. extra de homici. Item non sunt mortui quo ad comedendum ⁊ bibenduz: vt not. glo. in auc. idem est. C. de bo. que libe. dicas ergo ꝙ monachi habētur pro mortuis quo ad act⁹ ciuiles: non quo ad actus naturales.

a ¶ Libertas. Hec diffinitio tribus modis potest legi. Primo ſm Jr. vt diffiniatur libertas eo iure quo inuenta est. i. naturali. ⁊ etiaz serui ſm hoc sunt liberi. nam ⁊ ipsi possunt facere quod volunt. nisi quod vi. i. de facto: vel iure. s. quolibet prohibeantur. ⁊ hec verba. ex qua etiā liberi. ⁊c. possunt esse de diffinitione. nam ⁊ ipsi liberi vocantur ſm idem ius: vt infra de libe. §. j. Alij dicunt diffiniri libertatem liberi non libertatem serui: qꝛ ex prima vocantur: scilicet hodie liberi: nō ex secunda: scilicet quam habent serui. Est ergo libertas alia in seruo: alia in libero: ⁊ scd'm eos verbum vi: exponitur vt prius. Sed nec prima nec secūda placet ꝙ serui sint aliquo iur̄ liberi: cuz ius gētiū in hoc derogaueri t iuri naturali: vt ifra seruitus. Et expone. vi. i. iure gentium: quod quadā necessitate iducit seruitutem. s. per captiuitatem: vt supra titu. j. §. ius autem. ⁊ iure. scilz ciuili quando maior. xx. annis vendit se ad precium participandum: vt infra. §. serui. q. d. liber quilibet est: nisi fiat seruus iure gentium: vel ciuili. ⁊ hec verba. ex qua etiam liberi. ⁊c. nō opz ꝙ sint de diffinitione: sed quendā effectum libertatis demonstrant.

¶ Hic poni[illegible] diffinitio siue [illegible] seruitutis [illegible]

¶ Seruitus aūt est cōstitutio[b] iurisgētiuz qua quis dominio[c] alieno contra

¶ Additio. Scilicet de facto qd reprobat Ange. hic: quia ex facti impedimento non tollitur libertas: vt probatur in. l. conficiuntur. ff. de iure codi. ⁊ per hoc reprobatur etiam hec secunda opinio.

b ¶ Constitutio. i. vnum de statutis iurisgentium. nam ⁊ alia multa statuit iusgentium: vt supra titu. j. §. ius autem. sed hodie dici potest seruitus de iure ciuili formatione. †nam alia oliz ⁊ alia hodie est hec potestas: vt j. de his qui sunt sui vel alie. in. §. pe. ⁊ si. quare est de iuregentium inuentione: sed ciuili formatione: vt. ff. de iusti. ⁊ iur. l. ius autem ciuile.

† Hoc ē veruz q̄ ad id ꝙ addit̄: nō quo ad id cui addit̄. Ja.

¶ Additio. Et dicit Christo. ꝙ tūc forma dat esse rei: ⁊ ab ea fit denominatio quando actus sine ipsa procedere nō potest qd nō est in seruitute: ⁊ ideo denominatur a iure gentium.

c ¶ Dominio. Aliquādo sine dominio: vt. ff. de re. di. l. j. §. j. ⁊. ff. pro de-

re'l.l.fi.⁊ adde.ff.de stipu. seruo.l.ꝙ seruus.⁊.ff.de libe.cā.l. si vsūfructū.

a ¶ Contra naturam.i. contra ius naturale: cum eo iure omnes liberi sint: vt infra de liber. §.j. ⁊ supra tit. j. §. ius aūt.

b ¶ Seruare. Nota seruum dici a seruando: ⁊ non a seruiēdo ꝟm Isidoruz: sed tabellio dicitur seruꝰ publicus a seruiēdo: vt.ff. de ado.l.nec ei.⁊.l. nō enī aliter. ⁊.ff. rem pupilli sal.fo.l.ij. q tamē seruus non potest esse: vt.C.de tabel. generali.lib.x.Accursius.

Seruꝰ tabellio esse nō pōt.

c ¶ Capiunt.ff.de sta. ho.l.iiij.in fi.

d ¶ Serui aūt. Aut fiūt ex accidēti.

e ¶ Ex ancillis. Licet patrez liberū habeant: vt.j.titu.j.C.de rei vend.l. partum. Quid si ex ascriptitio ⁊ libera? Respon. sequitur ventrem: vt in auc̄.con.que ex ascripti. ⁊ li. nat. §.j. colla.v.

f ¶ Captiuitate. Que occasione belli contingit. quod est de iure gentiuz vt supra titu.proxi. §.ius autem.

g ¶ Iure ciuili. Est ⁊ tertiꝰ modus: vt.C.de asserti.tol.l.j.§. penul. ⁊ est quartus: vt per ingratitudinem reuocatiōis in seruitutē: vt ī auc̄. vt liberi de cetero. §.j.in fi.⁊.§.illd ꝟo.col.vj.

h ¶ Maior. In quo facto sunt quatuor necessaria: scilz ꝙ sit maior.xx. annis: vt hic.⁊.C.de libe.cau.l.si ministerium. Itē ⁊ vt eo animo: vt precij accipiat partez: vt hic.⁊.C.de lib. cau.l.non ideo. Itez ⁊ ꝙ vere habeat partem: vt.ff.quibus ad libe.procla. non licet.l.j.

ꝙ liber fit seruus per vēditionē q̄tuor ꝯcurrant.

naturā a subijcitur.

¶ Serui appellati sunt a seruādo: mācipia vero quia manu capiuntur. Ang.

¶ Serui aūt ex eo appellati sunt ꝙ īperatores captiuos vēdere iubent: ac ꝑ hoc ꝟuare b nec occidere solēt: qui ēt mācipia dicti sunt: eo ꝙ ab hostibus manu capiuntur. c

¶ Serui quādoqz nascunt: quandoqz fiūt: ⁊ hoc duplici iure ꝯtigit. Angelus.

¶ Serui autez aut nascunt: aut fiūt: d nascuntur ex ancillis e nostris: fiūt autez iure gentium: id est ex captiuitate: f aut iure g ciuili cuz homo liber maior h

¶ Additio. Scilicet ficte, ꝟm Joā. fab. vel cuz effectu: ex quo lex voluit euz de p̄cio participare: vt.ff.de acq. here.l.placet. Responde ꝙ loquitur de acquisitis per seruum iam factum. hic ꝟo per liberum: tempore quo ad seruitutē ꝓgreditur. ꝟm Christo. Itē ꝙ vendatur ignoranti cōditione venditi: vt.ff.de li.cau.l.liberis. §. si quis sciens. Item ⁊ quintuz: vt hic sciat cōditionē suā: vt.ff. si quis ingenuus eē di.l.ij. ⁊ si quid horum defuerit iure cōmuni prouocat in ingenuitatē: alias non poterit prouocare in ingenuitatem etiam si manumittatur: vt.ff.de sta.ho.l.homo liber. ⁊.ff.de li. cā.l. cum pacto. nisi redderet preciū: ⁊ dominus sponte acciperet: nec etiā dominus accipere cōpellitur precium: licet quidam contradicant: vt.ff.si inge.esse di.l.ij.j. respon. ⁊.C.quando licet ab emp.di.l.j.⁊.j.ti.j.in fi.

¶ Additio. Unde versus. Annis viginti iuuenem qui vēditur esse Vult ius: ⁊ precio quo venit participare. Rursus eum seruum qui venditur eē putare. Et propriam scire qui venit conditionem.

¶ Finis additionis Angeli. Sz nūquid habet in integrum restitutionē cum sit minor.xxv.annis maior tamē xx.Rñ.nō: qr non est mutanda tanta solēnitas: ⁊ qr nō est locus restitutioni: vbi res mutat statum: prorsus amittendo: vt.ff.de mi. si ex causa. §. papinianus.⁊.ff. de in integ. restit.l. diuus. Sed nunquid patri vel affini

Restitutio in integruz. nō dat minori xxv.annis qui se vēdi.

permittitur reuocatio: vel per officiū iudicis: vel per rei venditionez vtilē: cum ad eorum ignominiam respiciatur: vt. ff. de rei ven. l. j. ⁊ de lib. ca. l. j. ij. iij. iiij. Respon. non: vt. ff. de capi. di. l. tutelas. §. si libertate. Licet quidaz dixerint contra ar. dictaruz legū. Sz certe ibi non mutauerat statum: sed mutare volebat.

viginti annis ad p̄cium participandū sese venūdari [a] passus est.

¶ Inter seruos nō est differētia: vt vn⁹ fit magis seruus q̄ alter: inter liberos vero differētie sunt mlte. h. d. Angelus.

¶ In seruorum cōditiōe nulla est [b] differentia: in liberis autem multe [c] differentie sunt: aut eniz ingenui: aut libertini sunt.

¶ De ingenuis.

¶ Is est ingenuus appellandus: qui ex duobus ingenuis: vel ex duobus libertinis: vel altero libero nascit. Porcus.

ADDITI. Dic glo. esse veram si parens: coniunct⁹: vxor: vel affinis fuerint scientes tēpore: quo liber homo venditus fuit: tunc enim eorum scientia eis preiudicat: vt non possint vendicare: q̄ dicte venditioni videtur cōsensisse. secus autem si fuerint ignorātes q̄ illorum interest illum non esse seruum. vnde pro eorum proprio interesse: etiam contra voluntatem dicti venditoris possunt agere ⁊ reduci facere illum in pristinam libertatez: restituendo preciū. Angelus hic. Cui adde Jaso. may. qui tenet indistincte q̄ possit reuocari: siue parentes aut affines sciuerint: siue ignorauerint venditionem.

a ¶ Venūdari. Idez si quolibet alio titulo patiatur se transferri in aliuz: quod verum est si aliquod lucrū sentiat: vt. C. de lib. cā. si ministerium. ⁊ ff. de lib. ca. si vsufructus. §. j.

b ¶ Nulla est differētia. Sed videt cōtra. nam quidā sunt in dignitate.

ADDITIO. Id est in meliori statu ⁊ opinione: non aūt in dignitate propria per. l. generali. C. de tabel. li. xj. Ange. Quidam non: vt infra de iniurijs. §. sed pena. ⁊. ff. de vsufru. l. sed ⁊ si quid. §. j. Item quidam ordinarij: quidam vicarij: vt. j. quod cum eo. §. cum autē. Item alij veterani: alij nouicij: vt ff. de edil. edi. l. si. ⁊. ff. de publi. l. interdum. §. quotiens. Sed dic q̄ nullus est magis seru⁹ q̄ alter. licz quo ad act⁹: ⁊ quo ad militias: ⁊ similia sit differētia. lz olim magis vnus q̄ alter esset seruus vt. C. de nup. iure quiri. tollere l. vnica. nam olim quidaz habebāt nudū dominiū in seruis: quidam plenuz: quidam semiplenum.

c ¶ Multe. quidam ponunt hic falsam notaz: vt duo sint multa ar. ff. ad sil. l. j. §. hoc rescriptuz. Sed certe ibi sunt tria appellata: non duo tantum. Dic ergo q̄ quatuor sunt differentie liberoruz hominū vt ingenui: ⁊ libertini: ⁊ latini: ⁊ dedititij: vt hic: ⁊. j. ti. j. de liber. §. libertinoruz. ar. ff. vi bo. rap. l. iiij. §. j. ij. rñ. p̄ p̄ma est in auc. de depo. ⁊ denuntiationibus: ibi. cuz ⁊ multa. col. vj..

Liberi homines sūt in quadruplici d. ia.

¶ De ingenuis. Quia supra dixit de iure personarum: quarum quedā sunt serue: quedā sunt libere. Liberorum autez quidā ingenui: quidā libertini: ideo de his tractaturus p̄mittit de ingenuis tanq̄ dignioribus. Porcus.

Continuatio.

Ingenuus. Diuiditur in duas partes. Nam in prima tractat qualiter quis dicatur ingenuus. In scd̄a qualiter ingenuitas p̄ditur. Scd̄a ibi (Cum autem.) Prima subdiuiditur in quinq̄. Nam in prima ponitur dictum. In scd̄a illud de-

Diuisio

claratur. In tertia respondetur tacite questioni. In quarta alteri questioni respondetur. In quinta deciditur incidens ⁊ questio. Scd'a ibi (Siue ex duobus.) Tertia ibi (Sz ⁊ si qs.) Quarta ibi (Et eꝯtra.) Quinta ibi (Ex his.) Porcus.

¶ De ingenuis. Casus. Continuatio istius rubri. patet ex fine superioris tituli. Hic titulus diuidit in septē partes. In pma pte dicit q si aliquis nascatur ex patre ⁊ matre ingenuis: siue ex patre ⁊ matre libertis: siue nascatur ex vno ingenuo ⁊ altero liberto: q nihilominus igenuus est ab ipa natiuitate. Scdo dicit idē: id est q est ingenuus: siue nascatur ex patre seruo ⁊ matre libera: id est ingenua: vel liberta: quia ingenuus est idem qd liber etiam libertus est seruus effectus liber: per manumissionem. Tertio dicit idem est: scilicet q quis est ingenuus si nascatur ex libera matre: ⁊ certa: ⁊ incerto patre: vt is qui nascitur ex meretrice ille est igenuus: quia nascitur ex matre libera: si libera sit: ⁊ icerto patre: q ignoratur quis sit eius pater: quia cui pater est populus: pater est sibi nullus. Quarto dicit q si mater fuerat libera tempore quo peperit: quāuis fuerit ancilla tempore quo grauida erat: tamen is qui ex ea nascitur est ingenuus: id est liber: q igenuus est: qui vt statim natus est liber est. Et ratio dubitādi erat: q videbatur q natus ex ea esset seruus: q quando ipsa illum cōcepit erat serua: sed decidit in contrarium. Quinto dicit q idem est econtra: vt si quādo ipsa illum pariebat libera: ⁊ quando ipsa illum concepit: erat serua: q nihilominus ipse est liber. Sexto dicit: quid autem dicemus si tēpore quo concepit an vera erat ancilla: tunc fuit manumissa: ⁊ aliquo tempore stetit in libertate postea facta est ancilla de nouo: ita q tēpore partus inuenitur similiter ancilla: an is puer qui nascitur ex ea erit ingenuus: id est liber: ⁊ dicitur sic: q sufficit ei qui in vētre est ⁊c. vt in tex. Septimo dicitur in. §. cum autem. q si aliquis liber homo possidetur tanq̄ seruus: ⁊ postea manumittit: talis manumissio non nocet: vt ei ob hoc. id est propter seruitutez aliquā fiat quin sit libertus: q nec pmo vere seruus erat: sed ingenuitatem suam retinebat.



Ingenuus a est is q statim vt natus est liber est.

¶ Siue ex duob' b ingenuis matrimonio editus est: siue ex libertinis duob': siue ex altero c liber tino ⁊ alto igenuo.

¶ Quo ad ingenuitatez consequendā matris spectat cōditio: quam sufficit fuisse liberā: vl tpe ꝯceptionis: vel tpe medio: vel tpe partus. h. d. sm Por.

¶ Sed etsi quis ex matre nascit d libe-

a ¶ Ingenuus. Quandoq; aliter: q per sententiaz: vt. ff. de statu ho. l. ingenuum. Item per restitutionem natalium: vt. ff. de natali. resti. l. ij. ⁊. l. patrono. §. finali. Ordo lre.

b ¶ Ex duobus. Sic construe: siue ex matrimonio: subaudi constante ex duobus ingenuis editus ⁊c. Et sic expone omnia sequentia capitula.

ADDITIO. Quandoq; tamen ex duobus seruis nascitur liber. vt in. l. cum inter. C. de fideicom. lib. ⁊. ff. coti. l. cum verba. §. apparet. ⁊. l. si quis rogatus. sm Joan. ⁊ Ange. hic. Item in alio casu in. l. cum sylleianum. C. de his qui. vt indig.

c ¶ Ex altero. Sic. C. de oper. lib. l. quod ex liberta.

d ¶ Sed ⁊ si quis. Nascit scdm se.

Part⁹ semper sequit̃ vẽtrez.

a ¶ Nihilominus. Quia ventris status semper consideratur: vt hic ⁊ in auc̃. cõstitutio que ex ascrip. §. j. col. v. ⁊. C. de rei vẽ. l. partum. nisi in casu: vt. C. de ser. fugi. l. fi. ⁊ nisi in murilegulo: vt. C. d̃ murilegulis l. qui autem patre. ⁊. l. ingenue. ⁊. l. hi qui. lib. xj. ⁊ hoc iure romano. secus iure longobardoruz: qꝛ semper in deteriorem statuz trahitur vbi sit matrimoniũ. alid̃ si concubinatus: nam tũc seruatur ius romanuz: ꝙ sequatur vẽtrem.

b ¶ Libera. puta meretrice.

c ¶ Sufficit. Quantũ ad conditionẽ. sec⁹ quãtum ad honores: vt. ff. de sena. l. filiaz ⁊ liberos. §. fi. ⁊ secus quo ad patriam: vt. ff. ad muni. l. assumptio. §. filius. ⁊. ff. mãda. l. sed procurator. ⁊ ff. pro socio. l. si id quod. §. si filius. ff. de nego. gest. sed an vltro.

d ¶ Calamitas quasi calamitas: qꝛ iterum fuit facta ancilla: ⁊ sic quodãmodo rursus cadit in seruitutem.

¶ Additio. Et est ratio ꝑm Christo pho. hic quia partui iaz concepto est ius ingenuitatis quesitum quod non debet tolli ⁊c̃. per regulam iuris qd̃ nostrum. Et sic procedit in natis tm̃ vel conceptis antea: secus si post nisi adhuc viueret auus: qꝛ etiã tũc parẽtum macula nõ noceret filijs ꝑm Josa. hic de quo Ange. se remittit.

e ¶ Liberam matrem. Facit ad hoc C. si mã. ita fu. alie. vt ma. l. si iusta.

f ¶ Vel. ꝓ saltẽ. Accur.

g ¶ Medio tẽpore. ff. de acqr. re. do. adeo. §. cũ q.

h ¶ Cũ aũt s̃. dixit qualiter contingat ingenuitas: nũc qualit̃ ꝑseueret.

i ¶ Nõ afficit. Nisi post manumissionẽ talẽ qnq̃nnio steterit. vt. ff. si ingenu. eẽ dicat̃. l. ij. sed illud hodie correctuz est vt h̃ ⁊. C. vbi cã. sta. agi d̃be. l. fina.

k ¶ In seruitute. i. i statu seruili.

l ¶ Manumissum: scilicet de facto.

m ¶ Natalibus id est ingenuitati q̃ probat̃ per natales. Erant aũt natales scripture cũ annis dñi ⁊ p̃conizate q̃ dicebãt luciũ eẽ natũ ⁊ ingenuũ: ⁊ deinceps sic erat: nisi tũc cõtradiceret̃. vñ ⁊ in legẽdis sanctorũ ĩtitulat̃ natale scti Nicolai qñ morit̃ q̃si tũc nascat̃ nunq̃ moriturus. ⁊ scribunt̃ gesta in vita. Vel dic ꝙ natale appellat̃ p̃ma natiuitas q̃ est de iure nãli: ⁊ oẽm hoiem dicit esse liberuz: vñ dr̃ seruus iste restituit̃ natalibus. id est

ra: patre vero seruo: ingenuus nihilominus [a] nascitur: quemadmoduz qui ex matre libera [b] ⁊ incerto patre nat⁹ est: qm̃ vulgo cõceptus est. Sufficit [c] autẽ liberam fuisse matrez eo tpe quo nascitur: lz ancilla conceperit. Et ecõtrario si libera conceperit deinde ancilla facta pariat: placuit eum qui nascitur liberũ nasci: quia nõ debet calamitas [d] matris ei nocere qui in vtero est ex his: ⁊ illud q̃situ est si ancilla pregnans manumissa sit: deinde ancilla postea facta pepererit liberũ aut seruum pariat: ⁊ marcellus ꝓbat liberuz nasci. Sufficit eniz ei qui in vtero est liberã matrez [e] vel [f] medio [g] tẽpore habuisse, qd̃ ⁊ verꝫ est.

¶ Ingenuo qui in statu seruium degebat: de facto: manumissio facta non nocet. Aretinus.

¶ Cum autem [h] ingenuus aliquis natus sit non officit [i] ei ĩ seruitute [k] fuisse: ⁊ postea manumissum [l] esse. Sepissime enĩ ꝯstitutũ est natalib⁹ [m] nõ

Scriptura p̃conizata facit fidem apud omnes.

Ali libertati quã habet de iure naturali. ff. de nata. resti. l. ij. ⁊. ff. de statu homi. l. imperator.

a ¶ Officere. Nisi vendiderit sese: vt s. titu. j. §. pe. tunc enim nõ redit in statum primũ: vt. ff. de sta. homi. hõ liber. que est contra.

officere[a] manumissionem.

¶ De libertinis.

¶ Manumissus dicit libertin⁹ ⁊ manumissio est datio libertatis: q̃ fuit de iure gentiũ itroducta: a iure tñ naturali icognita: ⁊ correlatiua seinuicẽ respiciunt nec vnum sine altero pot[illegible] ⁊ q̃ de nouo en[illegible]gunt nouo ind[illegible] auxilio: a [illegible]tiuz tria hoiuz gña sũt: q̃uis de iur̃ naturali vnũ tm̃ esset. hoc dic̃ vsq; ad. §. Multis autem modis ſm Bal.

¶ De libertinis.

¶ Hic ponitur secunda pars diuisionis posite in textu supra tit. ij. §. fin. ⁊ ista est cõtinuatio hui⁹ rubrice. Aretinus.

Continuatio

Diuisio

Libertini. ¶ Tot⁹ iste titulus diuiditur in quinq; partes. Primo ponit qui sunt libertini. Secundo quid sit manumissio. Tertio quot modis serui manumittant̃. Quarto q̃ serui inuiti possunt manumitti. Quinto qualiter de iure antiquo stat⁹ libertinoꝝ erat tripartit⁹: et correctiones status libertinorum. Scda ibi (Manumissio.) Tertia ibi (Multis.) Quarta ibi (Serui ꝟo.) Ultima ibi (Libertinoꝝ.) Aret.

¶ Libertini. Casus. ¶ Principiuz huius titu. vsq; ad. §. libertinorum. diuidit̃ in octo partes. In prima dicit̃ q̃ libertini sunt illi qui vere erant serui ⁊ manumissi sunt per dominos suos. Secũdo dicit qd est manumissio: de qua in prima parte habita est mẽtio. Et certe manumissio dr̃ qñ domin⁹ dat libtatẽ ſuo: naz anteq̃ manumittat̃ seruus est in ptãte dñi sui. Sed postq̃ ipe seru⁹ est manumissus ipse liberat̃ ab alia ptãte. Tertio dicit q̃ manumissio est p̃mitus. i. p̃mo inuenta a iure gentium non autem a iure naturali: quia ius naturale p̃us fuit q̃ ius gentium: ideo ſm ius naturale homines erãt liberi: ⁊ sic nõ erat cognita seruitus: ⁊ per cõsequens nec manumissio: sed postea per ius gentium seruit⁹ ⁊ manumissio est inuenta. Quarto dicit q̃ ex p̃dictis q̃ supiori pte diximus pz q̃ ſm ius naturale vnum erat gen⁹ hominũ. s. quia erant hoies liberi sz postea per ius gentiuz ceperunt esse tria genera hoiuz. s. ingenui siue liberi. Item liberti. s. illi qui primo fuerunt serui: ⁊ postea manumissi sunt. Quinto dicit in. §. multis. q̃ manumissio seruoꝝ põt fieri qnq; modis. Nam qñq; potest fieri manumissio in ecclesia coraz episcopo ⁊ populo: vt. C. de his qui in ecclesia manumittunt̃. per totum titu. quãdoq; potest fieri manumissio vindicta. i. cũ quadam virga percutiendo ter supra illum quez manumittit dicendo ter: aio te liberum: aio te liberum: aio te liberum: ⁊ ista manumissio fit causa cognita coram iudice. Et in iudicio: quãdoq; põt fieri manumissio in presentia amicoꝝ vt quãdo domin⁹ manumittit s. ruũ suum cõuocatis amicis suis ⁊ in presentia coꝝ. quãdoq; potest fieri manumissio per epistolaz seruo suo missaz: vt quãdo dominus mittit litterã siue epistolam seruo in qua epistola continetur q̃ ipse emit seruum quez manumittit ⁊ dat sibi libertatez: vel in qua epistola dicitur. volo ſue mi q̃ de cetero sis liber: tũc valet talis manumissio. qñq; manumissio relinquit̃ in testõ vel in codi-

cillis vl' alia quacũq; volũtate. Sexto dicit ꝙ serui nõ soluz efficiuntur liberi quinq; modis: sed etiã sine manumissione: qui modi in veteribus ⁊ nouis cõstitutionib⁹ cõtinent̃: ⁊ pone exempla vt in glosa. Septimo dicit ꝙ solis dominis licitũ est seruos suos manumittere. Octauo dicit ꝙ quãdo manumissio fit coraz iudice non est opus tũc ꝙ sedeat: sed etiã eo ambulante ad balneum ad spatium ad theatruz. i. ad locũ publicum ciuitatis: vel ad alium locuz potest fieri corã ipo manumissio.

Liberti ni sunt qui ex iusta [a] seruitute [b] manumissi sũt.

¶ Manumissio ãt est datio [c] libertat̃. Nam q̃diu aliquis in seruitute est: manui ⁊ [d] ptãti [e] suppositus est ⁊ manumissus libat̃ a dñi ptãte. Que res [f] a iure gentium originem assumpsit: vt puta cuz iure naturali omnes homines liberi nascerẽtur: nec esset nota manumissio cũ seruitus esset incognita. Sed postq̃ iure gentium seruit⁹ ingenuitatem inuasit secutum est beneficium manumissionis. Et cum vno cõmuni nomine oẽs homines appellarentur: iure gentiũ tria genera [g] eẽ hominuz ceperunt liberi: ⁊ his cõtrariũ serui: ⁊ tertium genus libertini q̃ desiderant esse serui.

¶ Manumisso tã inter viuos q̃ in vltima volũtate multis modis fit. Bal.

¶ Multis aũt modis manumissio ꝓcedit: aut ex sacris

a ¶ Ex iusta. i. vera: sic cõtra: vt j. titu. j. §. semel. † vel iusta: qꝛ adeo iuste seruierũt domino vt meruerint manumitti. Vel dic iusta: quia est de iure gentiũ: vt. s̃. tit. ij. §. seruit⁹. ⁊. ff. de iusti. ⁊ iu. l. manumissiones.

b ¶ Seruitute. Et hui⁹ manumissi filius est ingenu⁹: vt. s̃. ti. j. in prin. lz grãmatici dicant eum libertinũ: sz ⁊ manumissuz libertinũ dicunt.

c ¶ Datio. i. defectio ꝑm Jr. sic. ff. d̃ acqui. re. do. l. adeo. §. cuz quis. in fi. Vel dic ꝑm Pla. Jo. ⁊ Azo. ꝙ dat libertatez quã prius ille seruus nõ habebat: al's. i. si diceremus dari illam quaz ante habebat non diceret̃ dari: vt. j. de act. §. sic itaq;. Sed opponit̃ anteq̃ hẽbat ei dabat: ⁊ sic illi q̃dem nulla remanet cũ nõ hẽbat nisi vnã.

ADDITIO. Sz h̃ fl'z ꝑm Bar. qꝛ virt⁹ distributa recipit incremẽtuz: vt. ff. de leg. iij. l. legat. §. ornatricibus. vel dat eam quã hz in potẽtia: ⁊ sic nõ eandem numero sz specie: vt per Joã. fab. Ang. ⁊ Chr̃of. Aut quã non habebat: qd̃ ẽ absurdum. Sed dic ꝙ dat quaz nõ habebat: ⁊ h̃ plerumq; contingit ꝙ quis dat qd̃ nõ hz: vt. j. qui ali. li. §. j. ⁊. ff. d̃ vsu fr. l. qd̃ nr̃z. ⁊. ff. de acq. re. do. nõ ẽ.

† Et hec bõa ꝑm Christ. qa si defectõ manumissa fuisset non esset libertin⁹ sz ingenu⁹: vt s̃. tit. j. §. fi.

ADDITIO. Hec solutio nõ est bona: que multiplicat incõueniens. s. ꝙ qs det qd̃ nõ hz. vñ dic ꝙ regula. nemo dat qñ nõ hz. est de se vera: sz bñ verꝫ est ꝙ dat al'r quã hz. vnde h̃ dñs nõ dat suã libertatẽ: sz remittit ꝑuitutez. ⁊ ex h̃ causat̃ libertas. Sic si remitto tibi decẽ que debes discordare: qꝛ remittere est dare. Jo. fab.

d ¶ Et. pro id est.

e ¶ Potestati. ff. de iusti. ⁊ iu. l. manumissiones. Accursius.

f ¶ Que res. i. manumissio.

g ¶ Tria gña. Si erat vnũ ⁊ addita

sunt tria: ergo sunt quatuor? Respō. nō sequit. nam si habes tres filios & nascatur hodie vnus incipis habere quatuor: & prius habebas tres: ergo septem: qđ falsum est: quia qđ pmo erat computatur in sequentes numerus sic. ff. quemadmo. seruit. amitt. l. prima.

a ¶ Eccles'ijs. scz sub aspectu populi & antistitis: & interueniente qualicunqz scriptura vice actoruz: vt. C. de his qui in eccle. manu. l. prima & sedā.

b ¶ Vindicta. i. causa cognita coram pretore: quia tantūmodo poterat antiquitus maior. xx. annis mittere: vt. j. titu. j. §. eadem. que ideo dicitur dari vindicta: quia vinder qdam seruus vitelliop primo fuit manumissus. ff. de orign. iur. l. ij. §. initium. & §. & cū placuisset. Vel vt quidam dicunt pm Boetium. Vindicta erat virga ptoris qua ter percutiebat manumissus: & dicebat ptor ter ait o te liberū more quiritū. ar. C. si aduer. li. l. ij. ibi. vindicte &c.

Vindicta qđ fit.

c ¶ Inter amicos. Et in hoc & se. §. necessarij sunt quinqz testes. vt. C. de latt. liberta. tollen. l. j. §. sancimus. & §. sed & si quis.

d ¶ Qualibet. vt in codicillis vl' in testamento minus solemni: quia valet inter patrem & filios: vt. C. de testa. l. hac consultissima. §. ex ipfecto.

ADDITIO. Et tūc valet vt facta inter viuos: non vt in testamēto. per constitutionib' in sacrosanctis ecclijs' aut vindictab: aut iter amicosc: aut p epla: aut p testm: aut p aliā qualibd vltimā voluntatē. Sed & aliose multis modis libertas seruo competere pōt quis tam ex veteribusf q̄ ex nostrisg constitutionibus introducti sunt.

¶ Serui possunt a dñis manumitti libz tēpore & etiam inuiti. vl' sic. Quo. voluntarie tionis quilibet lōcus est iuridicus.

¶ Seruih vo a dominis semp manumitti solēt adeo vt vl' in trāsitui manumittāt: veluti cū ptor: aut pses: aut pcōsul in balneū l vl' in theatrūm eant.

glo. in l. j. §. j. C. de lat. liber. tol.

e ¶ Sed & aliis. preter supradictos.

f ¶ Qui. s. modi.

g ¶ Et veteribus. scilicet ex legib' aliorum imperatorum: vt. C. quibus ex cāis ser. p pre. libe. ac. per totuz. Accur.

h ¶ Nostris. vt. C. cōmunia de manu. l. fin. & in auc. de man. princ. §. ij. col. iij. & in auctent. de mo. §. ij. colla. j.

i ¶ Seruit. quasi dicat quādocūqz: etiam inuiti. vt. C. de testamē. manumiss. l. fin. §. si vo quidam. lz secus sit in filijs: vt in auctē. quibus modis natu. effi. sui. §. generaliter. col. vij.

k ¶ Transitu. l. dum transit: & est ratio: quia sine eo fieri poterat: vñ aliō est quando manumissio non poterat fieri sine pretore: vt. j. titulo primo. §. eadem. Item aliud est in contentiosa iurisditione que scilicet redditur in inuitum. † vt. ff. de verb. obli. inter stipulantem. §. j. & C. de dilat. procedente. Accurſius.

† Hoc repro- bat Ja- son: qz etiā ma- numis- sio red- ditur in inuitus & remit tit ad no. per Bart. & Bal. in l. ij. ff. & offi. p- con.

l ¶ In balneuz. Tunc enīz videbatur non valere: quia pte gaudio qđlibet concederet.

m ¶ In theatrum. id est in locū vbi homines stant ad videndum: & dicit a theo qđ est videre: & idez multomagis: lz alis quocūqz vadat.

¶ Libertinoz. ¶ Iste. §. diuiditur in ser partes. Primo tāgit qualis status libertinoz erat tripartitus olim.

Secundo qualr redactus est ad vnū cum correctione facta per euz. Tertio id qd̄ generaliter dixerat specificat in dedititijs qui fuerunt expulsi. Quarto de latinis. Quinto qualiter oēs libertos reduxit ad vnū ius. Sexto q̄ alijs etiā modis ſui efficiūtur liberi. Secūda ibi (Sz dedititioꝝ. Tertia ibi (Dedititios.) Quarta ibi (Latinos.) Quinta ibi (Et oēs.) Sexta ibi (Mult.) Are.

¶ Lz oliz libertino rū multe eēnt ſpēs: hodie est inter eos vnica ꝯditio. Nam oēs plena libertate potiunt. Baldus.

¶ Libertinorum aūt stat⁹ tripartit⁹ antea fuerat. naz q manumittebantur

¶ Libertinoruz. Casus. ¶ Supra in principio hui⁹ tituli est habita mētio de libertinis adhuc prosequit̄. Et est sciendum q̄ iste. §. diuidit̄ in sex partes. In prima dicitur q̄ iure antiquo erant tria genera libertinorum. Nam quidaz erant serui manumissi qui plenam consequebant̄ libertatez ⁊ illi appellabant̄ latini. Et isti latini fuerunt inducti per legem iuliam norbanam: quorū talis erat status seu conditio q̄ in vita seu dum viuebant erant liberi: ⁊ in morte seu dū moriebant̄ fiebant serui. Quidaz cōsequebant̄ minorem libertatez: ⁊ illi appellabant̄ dedititij quasi dediti ⁊ dati seruituti. seruiebant enim q̄ꝫdiu viuebant: id est durante vita eorum serui morte fiebant liberi ⁊ peculiuz eoruz remanebat heredib⁹: ⁊ isti fuerunt inducti per legem Eliascentiaz: ⁊ hanc legem statuit rex romanorū qui Eliascentius dicebatur. Latinos autez fecit rex romanoꝝ qui Julius dicebatur. Norbanus rex romanorū fecit latinos: qui statuit q̄ quicūqꝫ subiugaretur de nouo imperio romano esset in vita sua liber: ⁊ in morte esset seruus: ⁊ peculiuz ipsius romanis assignaretur. Dedititioꝝ autem pessima erat conditio: ⁊ ꝓpter hoc abijt in dissuetudinem: id est recessit a consuetudine: ⁊ amplius nō est cōsuetudo q̄ sint tales homines dedititij. Latinoꝝ autem conditio paruz frequentabat̄ in orbe vel in vrbe: ⁊ propter hoc Justinian⁹ volens oīa augere ⁊ augmentare ⁊ reducere in meliorē statuz fecit duas constitutiones. vnā scilicet. C. de lati. libert. tollen. l. vnica. Aliam. C. de dedi. liber. tollen. l. vnica. In quibus constitutionib⁹ cauetur q̄ hodie dedititij ⁊ latini non habeant locum nec sunt in vsu: sed quilibet qui manumittat̄ efficiatur eodem modo. Et dominus qui manumittit appellat̄ patronus: ⁊ ille q manumittit̄ appellat̄ libert⁹ quasi a ſuitute liberat⁹. Et hoc gdez erat iure antiquissimo anteq̄ꝫ veniret p̄dicta praua cōditio. s. latinoꝝ ⁊ dedititioꝝ. Tertio dicit dedititios eē sublatos per p̄dictā cōstitutionē sic. C. de dedi. liber. tollē. l. vnica. que cōstitutio est vna de quinquaginta decisionib⁹: quā constitutionē cōposuit etiā Justinianus. s. ex consilio tribuniani prauissimi viri questoris nr̄i. Quarto concludit dicens q̄ oēs manumissi plenam libertatez hodie cōsequūtur: nec refert: id est nō est differētia cuius etatis sit manumittēs: id est ille qui manumittit: nec etiam refert per quez fiat manumissio cum multi sint modi manumittendi: vt. s̄. eodez titu. §. multis. in prin. Ultimo dicit q̄ nos habemus. s̄. eodē. §. multis. q̄ multis modis potest fieri manumissio: hoc amplius. Et est sciendum q̄ hodie sunt multi modi siue casus in quibus plenarie serui efficiūtur liberi. Quādoqꝫ etiā sine manumissione: in qb⁹ casibus oliz. i. in tpe preterito fiebant latini.

a ¶ Libertinorū. Idem erat de ser-

nis: vt. C. de nudo iu. quiri. tollen. l. prima. §. primo.

a ¶ Modo. id est aliquādo.

b ¶ Minorem. id est mediam: vt. j. de ca. di. §. j. ꝛ. ff. de auro ꝛ argē. leg. l. qui lancē. ſm Joā.

c ¶ Dedititiorum numero. i. vocabant̄ dedititij ꝛ erāt inducti hac lege eliascētia: que et multa alia induxit. Et erāt hi toto tempore vite ſue ſerui: ꝛ tūc fiebāt liberi cum moriebant̄. quod prodeat: quia bona vt peculiuz a domino nō occupabant̄: ſed ī latinis aliter fiebat vt colligitur hic: ꝛ ex eo ꝙ min⁹ habebant dedititij q̄z latini: vt j. de ſuc. lib. §. fi. Accurſius.

Dedi titij liberti quales erāt

† Al's norbata.

mō[a] maiorē ꝛ iuſtā libertatē cōſequebant̄ ꝛ fiebāt ciues romani: mō minorez[b]: ꝛ latini ex lege iunia norbana † fiebant: modo inferiorem ꝛ fiebant ex lēge eliaſcētia de dedititioꝝ[c] numero.

¶ Sed dedititioꝝ qdē peſſima ꝯditio iaz ex multis tēporib⁹ in diſſuetudinē abyt: latinorum v̄o nomē nō frequētabat̄: ideoqz noſtra pietas[d] oīa augere ꝛ in meliorē ſtatuz reducē deſiderans: duab⁹ cōſtitutionibus[e] hoc emendauit: ꝛ in priſtinū ſtatuz reduxit. Quia ꝛ a p̄mis vrbis rome cunabilis vna atqz ſimplex libertas cōpetebat[f] id eſt eadez quā hēbat manumiſſor: niſi ꝙ ſcz libertin⁹[g] ſit q manumittit̄: lz manumiſſor īgenuus ſit.

¶ Et dedititios[h] qdem per conſtitutionem noſtraz ex-

g ¶ Libertin⁹. Ex quo ꝯtingit multiplex effectus. in primis circa obſequiales opas ſcilicet que ſunt in faciendo: vt de aſſurgendo: ꝛ ſeruiendo: ſiue in non faciēdo: vt de nō vocādo in ius que ipſa natura patrono debētur etiā ſine impoſitiōe: vt C. de in ius vocan. l. venia. ꝛ. ff. de condi. inde. ſi nō ſortez. §. libertus. ꝛ ſi vocauerit in ius patronum ſine venia: puniatur in quinquagita aureis. ff. d in ius vocā. l. penultima ꝛ vltima. qui aurei accipiuntur qui libet ꝑ vno ſolido: vt. j. de pe. teme. litigan. §. fi. Et ex his iuribus ſumitur argumentum: ꝙ aureus pro ſolido accipitur in iure noſtro: ex quo pro eodem delicto tales ſententie promulgantur. Et eedem intelligūtur eſſe dande filio emancipato: ſi ſine venia patrem in ius vocauerit: vt. C. de in ius vocan. l. finali. Item contingit reuocatio in ſeruitutem propter offenſam: vt. C. de libe. ꝛ eorum libe. l. ſi manumiſſus ꝛ alia multa. † Sz hodie hec omnia tolluntur: preter ea que ipſa natura debentur: vt in aucten. vt liberti. de cetero. §. primo. coll'. vj. que eſt contra. † Tu dic vt nota. in. d. l. ſi manumiſſus.

† De q bus vide glo. in. l. fi. C. d bonis que libe.

h ¶ Et dedititios. Quod dixerat in genere nunc per ſpēs ponit. Vel qd

Libtus q̄s operas debet patrono.

f ¶ Cōpetebat. Scilicet manumiſſis: ſm h nota tria tempora. in primo ꝛ vltimo (ſcilicet deinceps) idez iuris eſt: ſz in medio h ius peſſimū fuit inductū: vt. j. de ſuc. lib. §. vltimo.

† Sed hoc reprobat doc. h. nisi pater remuneret ex presse.

conuinctim dixerat nunc diuidit.

a C Altercationes: quas non habemus. Sed quare nō erant serui sicut illi qui penitus sunt serui: cum toto tempore vite sue seruire cogerentur: Rñdeo ſm Joannem q̄ erant liberi licet seruire cogerentur: vt. C. cōmunia de manumissionibus. l. p̄ma. §. finautem proprietarius.

pulimus quaz promulgauimus inter nostras decisiones per quas suggerente nobis tribuniano viro excelso q̄store nostro: anti qui iur altercationes a placauimus.

C Latinos autem iunianos b: z omnē qua circa eos fuerat obseruantiam alia constitutione per eiusdez questoris suggestionē cor

rexerimus que inter imperiales radiat sanctiones. C Et oēs c libertos nullo: nec etatis manumissi: nec domini mānumissoris: nec i manumissionis mō discrimine d habito (sicut iam antea e obseruabatur) ciui tate romana f decorauim? §. C Multis modis additis h per quos possit libertas suis cū ciui

ideo si statutum dictauerit q̄ contra instrumentuz publicum nulla possit opponi exceptio: potest tamen opponi si alio statuto permittatur. ſm Christofozum.

c C Antea scilz q̄s veniret ista prava cōditio.

f C Ciuitate romana. id est plena libertate.

g C Decorauimus. i. honorauimus.

h C Additis. s. a nobis eis quos habuimus. eo. §. multis autem. z sunt additi nouē. primꝰ si dominus egrotantem seruū suum

Ordo lſe.

b C Junianos. i. ex. l. iunia norbana iductos: vt. ſ. eodez. §. libertino rum.

c C Oēs. Sic ꝓstrue: z omnes libertos decorauimus. i. honorauimus ciuitate romana. i. plena libertate: vt. ſ. eodem. §. libertinozum.

d C Discrimine. i. differentia habita: nec etatis: nec manumissi: vt etiaz infans possit manumitti: imo etiam in ventre: cum quātuz ad hoc habeatur pro nato: vt. ff. de sta. hominum. qui in vtero. nec domini manumittētis: dū tamē habeat. xx. annos: vt. j. titu. j. §. eadem. nec in modo manumittendi. s. in testamēto: seu inter vivos quoquo mō: vt. ſ. eo. §. multis.

ADDITIO. Nota q̄ lz verba sint generalia: restringi tamen possunt z debent per aliam legez specialiter loquentem. concor. l. q̄uis. ff. de in ius vocan. l. vt gradatim. §. sed si lege. ff. de mune. z hono. per Bart. in. l. j. ff. quod vi aut clam. per Lano. in. c. itez cum quis. extra de restitu. spoliato. z

Serui libertatem ꝓse quūtur multis modis.

delecit. Secundus si ancillam vendiderit ne prostituatur: z prostituta fuerit: vel si venditor sibi retinuerit manus iniectionem: z eam ad ipsuz reuertentem prostituit postea. Tertius si serui pileati defuncti funus precesserunt. Quartus si etiam expressit cum velle esse latinum. Quintus si sub conditione relicta libertate heres ante conditionem manumiserit. Sextus si in iudicio liberali a domino superatus fuerit: z precium pro eo domino solutuz fuerit: z ipse postea recepit. Septimus si ancillam suā maritauerit alicui libero. Octauus si coram actis filium nominauerit seruum suum. Nonus si instrumēta seruitutis reddiderit coram testibus. Et probantur hi modi. C. de. liberta. tollen. l. vna. §. sed scimus. vsqz in finem legis.

a ¶ Sola. scilicet libertas plena.
b ¶ In pñti. id est in ꝓsuetudine.

Continuatio. ¶ Quibus ex causis manumittere non licet. De varijs modis manumittendi dixit: scilicet quia non omnib⁹ manumittere licet: nec ex omnibus causis: ideo de hoc nunc ꝑmittit. ⁊ ꝯ Por.

tate romana (que sola[a] est in presentib) prestari.

¶ Quib⁹ ex causis manumittē nō licz.

¶ In fraudē creditoꝝ inter vinos seruus manumitti nō potest. Et sic actus pius in alioꝝ damnum nō valet. Ære.

Diuisio NOn tñ. Iste titul⁹ ꝑncipal⁹ diuiditur ī octo ptes. Prīo qualiter quis inter vinos in fraudem creditorum seruum proprium manumittere non potest. Secundo qualiter in vltima voluntate cum libertate heredem instituit. Tertio qualiter in vltima voluntate instituit simpliciter. Quarto qualiter presumat q manumittat in fraudem creditorum. Quinto qualiter minor. xx. annis ꝓhibetur manumittere nisi certis causis. Sexto que sunt cause iuste. Septimo an causa semel approbata possit improbari. Octauo si quis attigerit decimū ⁊ octauū annum potest in testamento manumittere. Secunda ibi. §. (Lz aūt.) Tertia ibi (Idēqz) Quarta ibi (In fraudem.) Quinta ibi. §. (Eadē lege.) Sexta ibi (Iuste autē.) Septima ibi. in. §. (Semel.) Octaua ibi (Cum ergo.) Vale.

c ¶ Non tamē cuicūqz. Quāuis. ff. titu. j. §. multis. ⁊. §. fi. dictū sit quelibet manumittere posse: non tamē ꝛc. sic. j. de exhere. lib. in prin.

¶ Non tamen cuicūqz. Casus. Diuiditur principiū huius titu. vsqz ad §. eadem lege. in quatuor partes. In prima dicit q ēius videatur ex his que. ff. titu. prīori. habuimus q quilibet possit seruum suū manumittere. Tamen sciendum est q non est licitū cuiqz volenti manumittere seruū suū illum manumittere. Et certe in ꝑmis si habeo creditores ⁊ in eorum fraudem seruos meos manumittā vt efficiar nō solūendo: nihil ago. ⁊ hec est ꝓma pars. Secundum pone. dominē iaz video q regulariter statutuz é q debitor manumittēs in fraudem creditorum nihil agit. Prīo deo dicatis mihi: que fuit rō huiꝰ statuti. Vld hoc rñ. Justi. dicēs. Amice rō huius statuti est: qr in b qñ debitor in fraudē creditoꝝ manumittit ler eliascētia ipedit libertatē. Sz dñe prīo deo dicatis mihi nūqd gñaliter hec regula est ꝑ: tita q nulla patiat̄ istātiaz: Vld b rñ. Justi. ⁊ dicit q nō: nam certe licitum est dño q soluendo non est seruū suū cū libertate in testō suo heredez instituere: lz hoc in fraudez faciat creditoꝝ: vt iste ꝯuꝰ fiat liber hereſqz necessariꝰ dño suo: ⁊ hoc est verū si nullus alius institutꝰ fuit in illo testō: aut forte qr institutꝰ: morte ꝓuentus est: aut qualibz alia cā ipeditꝰ heres existere nō potuit: aut forte noluit: ⁊ hoc eadez lege eliascētia ꝓbatuz est: vt liceat dño qui soluēdo nō est ꝑuuz suū sibi heredez necessariū istituere. Et dñe prīo deo: que est rō legis eliascentie: vt permittat̄ in casu isto dño seruū suū manumittere. Et rñ. Justi. Certe amice optima fuit rō: multum enim ꝑspiciendum erat vt egeni homines qb⁹ nullus heres esset extiturus saltē seruū suū heredem habeāt: necīuz qui qdez seruꝰ heres institutꝰ creditoribꝰ domini possit satisfacere: vel si ipse non satisfecerit, creditores res hereditatis nomine seruī

institutiꝰ distrahāt ne memoria defuncti in noīe ipsiꝰ res hēditarias detraherent quadā iniuria afficiat.

a ¶ In fraudem. Hoc expone: vt. j. eodem. §. in fraudem.

b ¶ Manumittit. s. iter viuos: vel in vltia volūtate. s. nō instituēdo. nā tunc esset liber ⁊ heres: vt. j. primo. §. ⁊ ff. qui ⁊ a q̄bus. l. si mortis.

¶ Additio Et dicit hic Jason ꝙ si in testamēto ponatur clausula ꝙ valeat iure cōtractꝰ erit irreuocabile: qꝛ cōtractus in eo celebratus reuocari nō pōt: vt hic. de quo vide Bar. ⁊ Ang. in. l. stipulari hoc modo. ff. de verbo. obliga.

c ¶ Nihil agit. Scilꝫ vt noceat creditoribꝰ. (j) vt. ff. q ⁊ a qui. l. si mortis. sibi tñ nocet si velit reuocare: vt. C. de ser. pi. da. manu. l. si creditoribꝰ.

¶ Additio. j. Et sic est nulla ipso iure. al's eniꝫ esset irreuocabilis: vt. l. ⁊ si fine. §. sꝫ qd̄ Papinianus. ff. de mi. secus in alijs reuocabilibus: vt. l. si sciēs. i si. ff. de ꝯhē. emp. ⁊ ita no. glo. in. l. si noxali. in p̄n. ff. d̄ noxa. Jason.

d ¶ Quia lex Eliascētia sil'is est rō: q̄a lex vult: vt. j. de vsuca. §. furtiue.

Diuisio ¶ Licet aūt Diuidit̄ iste. §. in quatuor partes. Primo ponit vnū dictū. Scd'o illud restringit. Tertio ponit rōnez primi dicti modificati. Quarto rōnez rōnis. Scd'a ibi (Si mō.) Tertia ibi (Ualde.) Quarta ibi (Ne iniuria.) Angelus Aretinus.

tere licꝫ. Nā is q̄ in fraudez[a] creditorū manumittit[b] nihil agit[c]: qꝛ lex[d] eliascētia īpedit libertatē

¶ Dñs q̄ soluendo nō est pōt vnum ex seruis suis liberū ⁊ heredē relinquere: dūmō ex eodē testō nemo aliꝰ sit heres. h. d. ꝑm Aretinum.

¶ Licet[e] aūt dño qui soluēdo nō est: in testō ꝑuum[f] suū cuꝫ libertate heredem instituere: vt liber fiat heresqꝫ solus[g] ⁊ necessariꝰ[h].

¶ Si mō ei nemo aliꝰ ex eo testamēto heres extiterit: aut q̄a nemo heres scriptꝰ sit: aut qꝛ is qui scriptꝰ est: q̄libet ex causa hēs ei nō[i] extiterit. Jdqꝫ eadez[k] lege eliascētia ꝓuisuꝫ ē ⁊ r̄cte[l].

¶ Ualde eniꝫ ꝑspiciendū erat vt egētes[m] hoīes quibus

e ¶ Licet. i. licitum est.

f ¶ Seruū. Scilicet vnū ⁊ non plures: vt. ff. de here. insti. l. ei qui soluēdo. in fi. cuꝫ. l. sequēti. ⁊ etiaꝫ in fraudez creditorum: vt. C. de neces. seruis. l. p̄ma. in princ. nisi special'r pignori datus fuerit: vt. ff. de here. institu. pigno. qui non pōt fieri necessarius nisi dominꝰ creditori satisfaciat: vt. d. l. pignori.

g ¶ Solus Et in casu ēt cum alio: vt ff. de hered. instituen. l. si is, ⁊. l. ei qui soluendo.

h ¶ Necessariꝰ. Quia siue velit siue nolit cogit̄ esse heres: vt. j. de heredi. qua. ⁊ dif. §. j. nisi in tribꝰ casibꝰ quos habes. ff. de here. insti. l. si seruo.

i ¶ Nō extiterit. Quo vltimo casu seruus substitutus est heres.

k ¶ Eadem lege. Scilicet que prohibuit eadem: ⁊ ex iusta causa cōcedit: vt hic. ⁊. j. eodem. §. eadem.

l ¶ Et recte. Scilꝫ est prouisum.

m ¶ Egentes. Nota ꝙ ꝑdest paupertas quia fauetur paupertati: vt. ff. de transac. l. cū hi. §. si in annos. ⁊. C. de episco. ⁊ cleri. si q̄s ad declinanāduꝫ. §. penul. ⁊. ff. de offi. preto. l. illicitas. §. fina. † Argu. cōtra. ff. de excusa. tuto. ⁊ curato. l. spadonem. §. fina. ⁊ in aucten. de testi. §. j. colla. vij. ⁊ illud. Pauper vbiqꝫ iacet. licet econtra dicatur. Cantabit vacuus coram latrone viator.

Paupertas prodest.

† Ubi pena erat extraordinaria ⁊ pecūiaria. al's secꝰ: vt. l. si. ff. d̄ i ius vocā. ⁊. l. pedius. ff. de incē. ruina. Ange. ⁊ Jason.

¶ Additio.

ADDITIO. Nota ꝙ btissima res est paupertas voluntaria: ⁊ quicũqꝫ paupertate bene conuenit: diues est ſm Senecam. ⁊ Joãnẽ fabri. An aũt paupertas prosit: vel noceat: vide hic plene ꝑ Angelum Aretinũ. ⁊ Christo. Por.

a ¶ Vel. ꝑ saltem.

b ¶ Haberent. Sic. ff. de interrogatoria actiõe. l. qr. in principio. ⁊ infra de bonorum possessio. §. quos autem.

c ¶ Eo seruo. nunc libero facto.

d ¶ Nõ fac. i. non satisfa. creditori.

e ¶ Serui. Quondã: sꝫ mõ liber est.

alius heres extiturus non esset: vel [a] seruum suuꝫ necessarium heredẽ haberent [b] qui satisfacturus eẽt creditoribus: aut hoc eo [c] non [d] faciente: creditores res hereditarias serui [e] nomine vendant. ¶ Ne iniuria [f] defunctus afficiatur.

¶ Seruus a domino simplr̃ istitutus intelligitur etiam a dñi potestate liberatus. h. d. ſm Are.

ADDITIO. Et de hac dictõe quõdam vide glosam singularem in. l. j. super verbo olim. ff. de ope. no. nunc. ⁊ in. §. sed aliquando. j. de vsucapio.

f ¶ Iniuria. Quo ad famã que etiã post mortem quandoqꝫ damnatur: vt ff. de accusationibus. l. ex iudiciorũ.

Diuisio ¶ Idemqꝫ iuris est. Diuidit̃ in tres partes. Primo amplificat. §. precedẽtem. Secundo ampliationem extendit. Tertio rationeꝫ subdit. Scd̃a ibi (Qd̃ nr̃a.) Tertia ibi (Cuꝫ nõ est).

¶ Idem iuris est ⁊c̃. Casus. Hic reuertitur ad exceptionem: ⁊ de ea exẽplificat: exponens qualiter intelligatur. Unde pono sic casum. Domine iã video ꝙ licet domino qui soluẽdo nõ est seruum suum cum libertate heredem instituere. Sed ponamus casum ꝙ aliquis instituat seruum suum heredem: nulla facta mentione libertatis: nunquid valebit talis institutio? Ad hoc respon. Justi. ꝙ sic. naꝫ certe idem iuris erit quando aliquis seruũ suum heredeꝫ instituit: omissa datione libertatis: ac si eundem causa libertatis expressa instituisset. Et hec nostra constitutio non solum in domino qui soluẽndo non est quadam noua humanitatis ratione: sed et in quolibet domino seruum suum instituente generaliter cõstituit: vt ipse seruus institutus ex ista institutione beneficiũ libertatis cõsequat̃. licet dominus ipsum instituẽdo libertatẽ nõ expressit: cum non videatur verisimile dñm qui seruũ suũ sibi heredem elegit voluisse ipsum in seruitutem remanere: licet dationem libertatis pretermiserit: ⁊ ita neminem sibi heredẽ existere. Sed po. dñe vos dixistis mihi supra ꝙ debitor q manumittit in fraudem creditorũ nil agit: pro deo exponatis regulã istam ⁊ dicatis mihi quis in fraudem manumittere dicitur? Ad hoc respõ. Justi. ⁊ dicit. Amice certe ille dicitur in fraudem creditorũ manumittere: qui iam eo tempore quo imponit libertates est soluendo: sed post per dationem libertatis desinit esse soluendo: ⁊ hec sunt vera de rigore iuris. Preualuisse tamẽ videtur de equitate non aliter reuocari libertates: nisi debitor manumittẽs animũ fraudãdi habuerit: quãuis bona eius creditoribus non sufficiant. Sepe enim sperant hoĩes plus habere in suis facultatibus q̃ꝫ habeãt. Sic igitur demuꝫ intelligimus libertates datas ab eo reuocari posse q soluẽdo nõ est cum vtroqꝫ mõ creditores fuerit defraudati ex consilio manumittentis: ⁊ re ipsa. i. quia sicut ipse manumissor eos fraudare ꝓposuit: ita in rei veritate fraudandi sunt ambo: ita ꝙ iam da-

tis libertatibus bona eius creditoribus non sufficiant.

a ¶ Sine libertate. Non q̄ dicat instituo te sine libertate: q̄ tunc nō eēt heres: vt statim dicetur in fine huius §. sed pretermisit dationem libertatis: vt in fine. §.

b ¶ Constitutio: vt. C. de nece. ser. here. insti. l. quidam. in principio.

c ¶ Scriptura. sicut ex datiōe tutele: vt. j. quida. tu. pos. in prin. de qua predixit mō. ⁊ C. de necessa. ser. l. q dam.

d ¶ Institutiōis. Ar. q̄ aliquo cōcesso illd̄ cōceditur sine quo illud eē non potest. vt. ff. d̄ iuris. om. iud. l. ij.

e ¶ Cū nō. Hec est nona rō de qua predicit mō. sed ex ipsa antiqua fuit. † vt infra de here. institu. §. j. que est contra.

¶ Idem iuris est: ⁊ si sine [a] libertate seruus heres institutus est. ¶ Quod nostra cōstitutio [b] non solum in domino qui soluendo nō est: sed generaliter constituit: noua humanitatis ratione: vt ex ipsa scriptura [c] institutionis [d] etiaz libertas ei cōpetere videat. ¶ Luz [e] nō est verisimile eū quem heredez sibi elegit: si pretermiserit libertatis dationem: seruum remanere voluisse: ⁊ neminem sibi heredem fore.

¶ Paria sunt quoad presumptionem fraudis quē manumitti ab eo qui scit se nō eē soluēdo creditoribus: vel ab eo qui scit q̄ propter manumissionē efficietur non soluēdo. vel sic. Cōsiliū ⁊ euētus impedit manumissionē directā. fideicōmissariaz aūt euentus tm̄. h. d. cū glo. s̄m Areti.

¶ In fraudē fautē creditorum manumittere videtur: q̄ vel iam eo tempore quo manumittit soluendo [g] nō est: [h] vel qui datis libertatib⁹ desiturus est soluēdo eē. ¶ Preualuisse [i] tamen videtur nisi animum quoqz fraudādi manumissor habuerit: nō impediri [k] libertates: quāuis bona pro suo. ⁊ est ter. in. l. si qs cū haberet ff. que in fraudem creditorum.

† Et vide ibi glo. super verbo inouationē s̄z Christo. hic exponit noua. i.

¶ In fraudem. Diuiditur iste. §. in tres partes. Primo qualiter p̄sumatur manumissio in fraudem. Scd̄o qn̄ propter fraudem impediatur manumissio siue libertas cuz ratione. Tertio ex ratione infert. Scd̄a ibi (Preualuisse.) Tertia ibi (Itaqz.) Areti.

f ¶ In fraudem sic. ff. eo. titu. scilicet qui ⁊ a qui. ma. li. nō si. l. in fraudem.

ADDITIO. Multis modis qs p̄sumit̄ alienare in fraudē. Prio si oīa bona sua alienauit. Scd̄o: si alienauit in p̄sonā cōiūctam. Tertio si post alienationez nihilomin⁹ alienās repe riat̄ possidē. Quarto si alienatio est facta clam. Quinto si de proximo sequat̄ delictū vel fuga alienātis. Sexto si alienatio ē facta sub cōditiōe si ꝯtingat bona sua publicari: vl̄ per creditores auferri. Angelus.

g ¶ Soluēdo. Cū ⁊ sciant se hēre creditores. vt. ff. que in fraudē cre. l. oēs. §. luci⁹.

ADDITI. Et dic̄ Ang. q̄ hoc p̄bat̄ si erat de facto suo ⁊ nō de lōginquo. argu. l. si. ff. singulari rōne: q̄ alia rōne lex antiqua moueri non potuit. arca. erit aūt lex. iiij. dis. ⁊. l. scire leg. ff. d̄ legib⁹.

h ¶ Nō est. Et tūc erit pet⁹ soluēdo.

i ¶ Preualuisse. Nā qdā dicebāt q̄ sufficiebat solus euēt⁹: ⁊ alij dicebāt q̄ exigebatur vtrūqz. s. fraus ⁊ euentus ⁊ ista sententia preualuit. tamen ex predictis videbatur sufficere euentum solum tamen. ⁊c̄.

k ¶ Nō impediri libertates. Hic di-

Libtas in fraudē data an possit reuocari.

ligenter attende q̄ si directe detur libertas nō solum inter vivos: sed etiā in vltima voluntate: duo necessaria sunt. scilicet consilium: hoc est fraus: z euentus: vt hic. z. ff. eo. l. in fraudē. z. C. e. l. j. In fidei cōmissaria sufficiē euētus: vt. C. q̄ man. nō pos. l. fi. Et est rō q̄ facilius libertas de facto data ab herede † reuocatur q̄ a defuncto cuius videbat dispositō lex vt. ff. de fidei com. li. l. vj. z iij. §. si fraudem. Alia ratio no. C. e. l. fi. In aliis autem alienationibus que in fraudē creditoruz fiunt: dic vt infra de actio. §. item si quis in fraudem.

† Qz in ea nō e volun-tas te-stator[is]: vt ē ter tus no. fm Ja. l. fi pa ter. ipn. ff. de his q̄ i te. l. q̄ fraudentur credito res. l. credi-tor. §. fi. ff. man. Itē nec heredis q̄ vī facere ex debito. non suā volūtatem. vt ter. l. l. j. C. de li. z eoz li. z ita hāc gl. approbat Ja. quāuis angel⁹ teneat gl. in cō trariuz.

a ¶ Sepe. Respōdet tacite obiectioni quomodo potest esse animus bonus cū ipsa veritate fraudet eos. Rñ. Sepe enim. zē. Sed argu. contra. C. de rescin. vendi. l. quisquis.

ADDITIO Dic ad ꝫrū. d. l. gsgs. q̄ ibi loquit i ꝫctu inter vnos hic in vltima voluntate. Angelus.

b ¶ Cum vtroq̄z modo. s. cuz fraus z euētus interuenit: vt subiicit. z sacit ad hoc. ff. qui z a qui. manu. lib. non si. l. in fraudem.

c ¶ Consilio. Nota quem teneri de consilio. Sed contra. ff. man. l. vj. §. fi. sed hic fuit fraus: at tō fuit tale pñiū obligatoriū: q̄ fuit fraudulētum.

¶ Eadem. Iste. §. cum. §. sequēti viditur in tres partes. Primo ponit qualiter minor. xx. annis non potest manumittere nisi ex causa. Secdo ponit que sunt cause iuste. Tertio limitat viam predictarum causarum. Secūda ib (Iuste.) Tertia ibi (Et seruus. Zretinus.

eius creditorib⁹ nō sufficiāt. Sepe⁹ enī de facultatib⁹ suis emplī⁹ q̄ in his est: sperant homines.

¶ Itaq̄z tunc intelligimus impediri libertatez cū b vtroq̄z modo fraudātur creditores: idem z consilio c manumittentis: z ipsa re eo q̄ bona nō sunt sufficiēs creditorib⁹

¶ Minor. xx. annus non potest manumittere. nisi vindicta apud consiliū iusta causa fuerit approbata. Et que sunt iuste cause approbate. hic habes bud. fm Angelum Zretinum.

¶ Eadem lege eliascentia. Casus. Dic incipit secunda pars principalis: in qua tractat de impedimento manumissionis: quod interuenit ratione minoris etatis: z in parte ita procedit. Primo ponit statutū legis eliascentie. Secundo enumerat iustas causas manumissionis. Tertio remouet quādam dubitationem circa causas manumissionis incidentem. Quarto opponit allegādo contra statutum legis eliascentie: z postea ponit duas rationes in cōtrarium pro eadem. l. vltima eligens mediam viam solvit. z ita hec secunda pars ꝑncipalis quatuor habet particulas que satis in littera per se patent. Pone igitur sic ca. in prima parte. Domine vidi vnum impedimentū manumissionis quod iteruenit ratione fraudis: nunquid est adhuc aliqd aliud impedimentum quod obest manumissioni? Ad hoc respon. Justi. q̄ sic. Nam certe eadem. l. eliascē. statutum est dñm minorem. xxv. annis nō posse aliter seruū suuz manumittere: nisi iusta causa manumissionis fuerit apud iudicē approbata. z hec in prima particula sede partis. Sed postea dñe pro deo dicatis mihi que sunt iste cause manumissionis? Ad hec rñdet. Amice iste cause manumissionis sunt iuste: veluti si quis habeat filium vel filiā naturalez etā: aut fratrē: aut sororē: aut nutricē: aut pedagogū: aut educatorem suū: aut eum aluit: z velit manumittere: aut si quis velit col-

lactaneum suum manumittere: aut seruum suum gratis procuratoris habendi manumiserit non minor. xviij. annis manumittatur: vel si velit manumittere ancillam: vt eam ducat in vxorem. Nā certe omnes iste cause iuste videtur: ita tamen in eas minori xx. annis ancillam suam manumittere permittitur: si infra ser menses a tempore manumissionis cōmerandos vxorem ducat nisi aliqua iusta cā superueniēs matrimonium impediat.

¶ Eadē a lege elia sentia domino minori b .xx. annis nō aliter manumittere permittitur: q̄ si vindicta c apud cōsilium d (iusta causa manumissionis approbata) fuerint manumissi. ¶ Iuste autez manumissiōis cause e he sūt. veluti si quis patrem f aut matrem filiuz: filiamue: aut fratres: sororesue: naturales g: aut pedagogum h: aut nutricez: aut educatorez: aut alumnum: i alūnaue: aut collactaneuz k manumittat: aut seruuz procuratoris: habendi gratia: aut ancillaz matrimonij causa: dūtamen intra sex menses in vxorem ducta ex posituz. vt i gl. j. §. d liber. sit diuersa: z sic est speciale hic vt h manumissio fiat i loco maiorum: q̄ exigit plenam cāe cognitionez. al's scez: vt ibi no.

a ¶ Eadem. Scilicet de qua habita est mentio supra eo. in principio.

b ¶ Minor. Sufficit ergo si non sit minor. xx. annis. etiaz si nō sit maior: vt q̄ tetigit vltimuz diē vicesimi anni. vt. ff. de manu. l. j. sicut in testamēto fauore sui. vt. ff. de testa. qua etate.

Dies cepta habet pro cōpleto.

ADDITIO. Quādo aūt tēpus ceptum habetur pro cōpleto vel nō distingue notabilr. vt per Lhzt. hic.

c ¶ Vindicta. Hoc exponē. vt supra titu. j. §. multis.

d ¶ Apud consilium. i. apud locū illum: vbi habetur super hoc cōsiliū. i. deliberatio. z sic ponitur id qd̄ fit p eo vbi fit. vt. ff. de iusti. z iu. l. penul.

† Et hec ꝓba ēm quā terstratus non supfluit cōsiliū z vbique facit. ff. de manu. vin. l. si minor cū

§. fi. † Vel dic apud eos qui p̄sunt cōsilio: vt sunt omnes habētes ordinariam iurisdictionē: etiā minimi magistratus. cū hoc sit de voluntaria iurisdictione. vt. ff. de offi. pcō. z le. l. ij. in auc. de defen. ciui. §. nulla. colla. iij. e ¶ Iuste autē manumissionis causa. se. facit. ff. de manu. vin. l. si minor cū le. sequē. vsq; ad. l. apud. vbi iuste causa cōmeratur. ꝓnumeratur enim inter iustas causas manumittēdi si dñs a periculo vite vel infamie liberauit seruus. vt. ff. de manumiss. vin. l. iusta.

f ¶ Patrē. Sed quatter potest filius habere seruū suum patrē vel cōtra. vel frater fratrem suum siue sororem z Rñ. bene potest: vt q̄ istituit dñs filiū serui sui heredē vel filiuz ancille: vel cōtra. z sic de alijs quo casu sit institutus heres liber z dñs oium honoruz quoruz dñs fuerat testator. vt. §. co. §. j. z. ff. de acquir. pos. cū heredes. Itē pōt esse: vt si habeat quis filiū ex ancilla sua: nā est seruus z filius. vt. C. cōmunia de ma. l. fi. z cōtra si seruus habeat filiū ex dña: nā filius est z liber z dñs: cum ventrē sequat quo ad statū. vt. C. de rei vendi. l. partum. Iz possint ipe z dña accusa. vt. C. de mu. que seruis ꝓpri. l. j. z. j. de he. isti. §. j. g ¶ Naturales. Et legitimos: vel naturales tm̄.

h ¶ Pedagogum. s. qui ab initio instruit pueros. a pedos qd̄ est puer. z gogos quod est ducere: quasi ductor siue gubernator puerorum.

Pedagogus.

ADDITIO. Dicde q̄ nō pedos sed pais grece puer est latine. vñ ab agēdis: hoc est a ducendis pueris appellatur pedagogus.

i ¶ Alumnum. passiue: quez vel quā alūnus aluit: vt differat a superiori.

k ¶ Collactaneū. qui simul mecū lactauit: quē fratrem bonoſi. appellāt.

a ¶ Ducatur: prestito super hoc sacramento: vt. ff. de man. vin. si collactaneus. in fine.

b ¶ Justa causa. Ut infirmitas que tribuit dilationez: vt. ff. si quis cau. l. ij. §. iij. z. iij. z. ff. de re iudica. l. questum. vel alia quelibet iusta cā. vt. ff. ex qui. cau. ma. l. j. in fi.

c ¶ Decez z septē annis. Sed quomō minor. xxv. annis potest esse procurator: vt. C. de pcurator. l. erigēdi: z. ff. de pcura. l. fi minor: Rñ. hic ad negocia fuit: non aūt in iudicio eē pōt: sic als est differentia inter hos pcuratores: vt. ff. man. l. si procuratorem. §. j.

† Et hec est veritas hodie dicq̄ ſa in ca. qui gñaliter. de seruū pocur. lib. vj. fallit tñ in casu dicte. l. erigēdi ſm doctō. hic.

ducatur a: nisi iusta causa b impediat.

¶ Et seruus q manumittitur procuratoris habendi gratia: non minor decem z septem c annis manumittatur.

¶ Semel approbatum: siue iustuz: siue iniustum fit: nō pōt reprobari. Hoc dicit ſm Azeptinuz.

¶ Semel aūt cauſa d approbata e: siue vera fit: siue falsa non retractef.

¶ Mior. xx. annis fraterit. xvij. annū pōt in testō seruis libertatez relinquere iure isto, secus si non attigerit. Azc.

¶ Luz ergo certus modus manumittēdi minoribꝰ. xx. annis dominis per legem eliascētiaz cō

¶ Semel. Casus. Hic incipit tertia particula in qua fic po. ca. Dñe iā videō q̄ non licet minori. xx. annorum seruū suū sine iusta causa manumittere: sed ponamus q̄ aliquis minor. xx. annis volēs manumittere seruū suū allegabat iustā causam coram iudice: q̄ seruū illū quē voluit manumittere fuit sibi socius in armis vel in scholis z iuder illā causam tanq̄ iustam approbauit: vnde talis minor seruo imposuit libertatem: postea procedēte tēpore apparuit illā causam fuisse iniustā: nunqd occasione illius cause non iuste poterit libertas data reuocari: Ad hoc resp. Justi. q̄ nō: causa enī a iudice approbata: siue iusta siue iniusta fuerit nūq̄ postea tractabit.

d ¶ Causa. Scilicet manumissionis.

e ¶ Approbata. Scilz apud ꝓsiliuz.

f ¶ Sine falsa. q. d. si vixit filius mlz non sit: vel patrem: vel familia: lz hec ita non sint ſm quosdaz: qđ reprobo: cum id qđ falsum sit nihil sit: nec prestet causam. vt. ff. de verbo. significa. paulus. z. C. si ex fal. instru. per totū. z. ff. si excep. l. qui agnit. vñ dic vera id est iusta. falsa id est iusta: vt q̄ dixit eum socium meum fuisse in armis vl' i scholis: quod inducebaz pro iusta causa: z fuit talis causa vel similis approbata licet nō debuerit approbari: fic. ff. de lega. j. fic fideiussoz. §. j. z. ff. de in inte. restit. l. omnes. fic econtra iusta pro vera: vt supra titu. j. in princi.

g ¶ Non retractetur. fic. ff. de manum. vin. l. iusta. quia nihil facile īmutandum est ex solēnibus. vt. ff. de in integrum restitu. diuus. Sed contra. ff. de excusa. tu. l. sed reprobari. j. respon. sed hoc fauore libertatis: illud fauore sanitatis Accur.

ADDITIO. Et hac gl. dicit Bal. q̄ potestas qui cōdurit vicariū vsq̄ ad annum: si ignarus reperiatur: pōt remouere: z h fauore reipub. quā dz administrare. ſm Christophorum.

¶ Cum ergo. Diuiditur iste. §. in q̄tuor partes. qz primo ponit vnuz dictum. Secdo contra illud adducit plures rationes. Tertio pro eo adducit alias rationes. Quarto ad concordiā reducit mediam eligens viā: z rationē amectit. Secda ibi (Q. d nō erat.) Tertia ibi (Sed cum.) Quarta ibi (Ideo nos.) Azc. Diuisio

¶ Cum autē certus modus. Casus.
¶ Incipit quarta ⁊ vltima particula vltime partis principalis in qua sic po. ca. Domine iaz video q statuit lex eliascentia circa minores manumittere suos suos. Quid videtur vobis de statu. l. eliascentie. nunqd hodie obseruādū est. Ad hoc respondit Iustinia. dicens. Amice certe vobis videtur prima facie statu. l. elia. quoddam ius intollerabile emergere. cum enim minoribus. xx. annis auctoritate legis elia. certus modus manumittendi sit statutus ex hoc statuto contingebat vt licet minor quin. xiiij. annis impleuerat testamentum posset cōdere ⁊ in eo heredem instituere sibi ⁊ legata relinquere. si tamē adhuc minor. xx. an. fuerat libertatem vni seruo dare non poterat: qd non videtur aliquatenus ferendū. Cum enim huiusmodi minori omniū bonorum suorum libera dispositio in testamēto cōcedatur: satis videtur absurdum q ⁊ beneficium manumittendi denegetur. Quare eniz vt nō similiter in ceteras res suas: ita ⁊ in seruos: in vltima volūtate quēadmodū voluit disponere. conceditur: vt ipsis libertatis beneficium possit impartiri. hoc non videt rationi consentaneum. Verūtamē cū libertas īestimabilis sit: ⁊ idcirco minor. xx. annis eaz prestare seruis suis antiquitas prohibuerit ideo non his rationibus moti quodāmodo viā mediam eligimus: ⁊ non aliter. xx. an. cōcedimus dare seruo testamento libertatem nisi cōpleuerit. xvij. an. ⁊ parū xviij. an. tetigerit. Cum enim antiquitas huiusmodi etatis hominibus pro aliis in iure postulare concesserit: nō videmus rationem cur stabilitas iudicij sui intantum eos iuuare nō credatur: vt saltem in. xl. etate cōstituit libertatem seruis suis in vltima voluntate possint iponere. Extra ca. no. q manumissio in fraudem creditoruz data seruo non valet. Item nota mirabilem rationem. s. q lex hoc vult. Scdo nota q si seruus ē liber cogit adire hereditatez ⁊ liber efficitur necessarius heres domini. i. siue velit siue non etiam si in fraudem credi. fuerit heres īstitutus a domino suo. Itē no. pauperibus subueniri. Itez no. q fama defunctorum quandoqz dānat. Nota quando in frau. credi. videatur fieri manumissio. Nota q duo sunt necessaria vt impediatur libertas. s. fraus ipsa ⁊ euentus. s. q eueniat. q creditores vere fraudentur. Item no. q sepe de facultatibus suis plus sperāt homines q̄z in his sit. nota q dñs minor. xxv. an. non pōt manumittere seruum suuz nisi causa cognita. Ex. ij. parte not. id quod vertitur in cognitionem. Item not. q in. xvij. an. potest quis alicuius esse procurator. Ex. iij. parte not. q manu. predicta prestita etiā iniuste de facili non retractatur. Ex. iiij. pte no. q in. xiiij. an. quis pōt testari. Item no. q libertas est res inestimabilis. Item not. mediam vim esse eligendam. Ex vltima not. q in xvij. an. quis potest aduocare seu postulare.

a ¶ Constitutus. Nam cum dicit sine causa non posse manumitti ergo econtra cum causa valet manumissio. sic. ff. de eden. si quis ex argentarijs. §. pretor. ⁊. §. prohibet. ⁊. ff. de pac. iurisgentium. §. pretor. ⁊. §. dolo malo.

b ¶ Testamentum. Si est masculus femina ꝟo in. xij. vt. ff. de testa. qua etate. ⁊. ff. de liber. lega. l. aurelio. §. caius.

stitutus [a]: sic eueniebat vt qui quatuordecim annos expleuerat licet testamētum [b] facere ⁊ in eo sibi heredem instituere: legataqz relinquere possit: tamen si adhuc minor sit xx. annis libertatez

¶ Sed cum libertas. Usq; huc allegādo inmuit q eodem tempore possit manumittere quo testari: nunc cōtra duas rationes considerans: q libertas inestimabilis est libertas: tamē si vēdat quis secundum precium ad venditorem non transit: timmo penes emptorez cū dēq; dominuz remanet. Unde est inestimabilis. vt hic. ff. de re. in. libertas. ff. & tabu. erhi. l. j. §. fi. q qr antiquitas aliter statuebat cui est deseruiendum. vt C. de test. l. testamēta. quare visis allegationibus solui: mediā eligens viā. sic. j. de rerū diui. §. cū ex aliena. sed ar. contra. ff. de neg. ge. nēsemnius. in fi. ff. de in rem p. si pro parte. §. idem querit.

†Sed h̄ repro-bat. Christ. h̄ p. l. j. ff. q. ad li. pro-cla. non li. q gl.

ADDITIO. Dic q aut est maior: p sumptio pro vna parte cū alia: q tunc nō eligitur media via. vt. l. nēsemnius. q qđ ibi no. glo. contra sniam Justi. in fi. Secus quādo non esset maior: p sumptio pro vna parte cū pro alia. ita notatur in. l. sed si lege. §. adeo. ff. de petit. here. Zinge. Zirett.

a Sed cum libertas. Usq; huc allegādo inmuit q eodem tempore possit manumittere quo testari: nunc cōtra duas rationes considerans: q libertas inestimabilis est libertas: tamē si vēdat quis secundum precium ad venditorem non transit: timmo penes emptorez cū dēq; dominuz remanet. Unde est inestimabilis. vt hic. ff. de re. in. libertas. ff. & tabu. erhi. l. j. §. fi. q qr antiquitas aliter statuebat cui est deseruiendum. vt C. de test. l. testamēta. quare visis allegationibus solui: mediā eligens viā. sic. j. de rerū diui. §. cū ex aliena. sed ar. contra. ff. de neg. ge. nēsemnius. in fi. ff. de in rem p. si pro parte. §. idem querit.

b Dicdiam. Nota mediā viam sic ff. si pars hereditatis petat. l. antiqui. q. j. de rerū diui. §. cum ex aliena.

c Impleuerit. Sed hodie ex equo testari possunt & libertates relinquere possunt. vt in auc. vt spon. lar. §. j. col. ix. qđ etiam. si in vltima voluntate velit quis libertatem relinquere: qđ pz ex verbo relinquere quod dicta auctoritate positum est: quod ad morientes tm̄ spectat vt. ff. de tab. erhi. li. j. §. fi. Sz quid si inter vivos velit quis manumittere? Rñ. non pōt nisi habeat. xx. an. vel nisi causa cognita: cum nec liber iste. nec auē. loquat nisi in vltima voluntate. Unde seruat tenor eiusdē legis eliascē tie cum non sit correct. vt. C. de ap. l. precipim. in fi.

ADDITI. Et sic als de contractu ad vltimas voluntates bonum sit argumentum. l. seruus filij. §. cum que. ff. de leg. j. (imo pm Jaso. equiparantur in terminis proprijs: vt j. ti. prori. C. eo. ti. not. pm cōiter doc.) q lex noua corrigēs in vno casu non trahit ad aliū similē rationez habentem vel equiparatum.

d Antiquitas. vt. ff. de post. l. j. §. initium.

e Postulare. Id est desiderū ami ci sui vel clientuli sui coram iudicibus exponere. vt. ff. de postu. l. j. §. j. non aūt pro se poterit cē in iure. vt. C. de auc. pal. clarū. est rō q qñ pro alio accidit: sibi iputet q tali cōmittit cām suā. vt. ff. de mino. l. cum mandato.

f Peruentre. Interrogatiue legas

dō nō poterat.

¶ Quod nō erat ferendum si is cui totozum suozuz bonorum in testamento dispositio data erat vni seruo daē libertatē nō pmitteb at: q̄re nō sil'r ei quēad modū al's res: ita q suos suos ī vltia voluntate disponē quēadmodum voluerit pmittim' vt q libertatē eis possit pstare.

¶ Sed a cum libertas inestimabilis resit: q ppter hoc añ xx. etatis annuz antiquitas libertatez

suo dare phibebat.

¶ Ideo nos mediaz b quodāmodo viam eligentes: nō aliter miozi. xx. annis libertatem in testamento dare seruo suo cōcedimus: nisi. xvij. annuz impleuerit c: q. xviij. annum attigerit. Luz enim antigras d buiusmodi etatis q p alys postulare e cōcesserit: cur nō etiā sui iudicij stabilitas ita eos adiuuaē credatur: vt ad libertatez vandam seruis suis possit pumire? rīdet q h̄ nō libertas: sz fuit' putatiua est iquid si inter viuos velit quis manumittere? Rñ. non pōt nisi habeat. xx. an. vel nisi causa cognita: cum nec liber iste. nec auē. loquat nisi in vltima voluntate. Unde seruat tenor eiusdē legis eliascē tie cum non sit correct'. vt. C. de ap. l. precipim'. in fi.

ADDITI. Et sic als de contractu ad vltimas voluntates bonum sit argumentum. l. seruus filij. §. cum que. ff. de leg. j. (imo pm Jaso. equiparantur in terminis proprijs: vt j. ti. prori. C. eo. ti. not. pm cōiter doc.) q lex noua corrigēs in vno casu non trahit ad aliū similē rationez habentem vel equiparatum.

† Snia tñ ꝫ euz lata valet sz rescindit p in ite. restit. l. cū maiores. ff. si aduersus rem iudi.

z respondeas. non est ratio quare sic diuersum, est ergo z idem ius statuendum vt. ff. de verbo. obligatio. l. a tytio. in fi. nam vbi est eadem ratio idē ius statuendum est: vt. ff. ad. l. acquil. l. illud. z. C. ad. l. falcid. l. vlti.

¶ De le. fu. canina tollē.

¶ Visō est quibus causis manumiss. fieri possit. quia manumissio interdum prohibebatur a. l. fus. canina: iō de ea nūc subdit Pos.

¶ De lege fusia canina tollenda.

¶ Potest qs in testamento omnibus seruis libertatē dare: cessantibus omnibus alijs impedimētis: sicut inter vnos nō obstante statuto legis fusie caninie. b. d. fm Areti.

Diuisio

LEge fusia. ¶ Diuiditur i tres partes. Primo facit mentionem legis fusie canine. Scdo eam corrigit. Tertio aliam rationez assignat. Scda ibi (Quaz quasi.) Tertia ibi (Cum satis.) Vre.

¶ Lege fusia. Casus. ¶ Po. igitur sic ca. Accessi ad iusti. z ita quesiui ab eo. Domine vos vultis tractare de lege fusia canina. Dicatis mihi quid statutum fuit in lege illa. Ad hoc respon. Justi. dicens. Amice in lege fu. ca. certus fuit modus constitutus in seruis in vltima voluntate manumittendis: vt licet quis inter vnos arbitrio suo posset seruos suos manumittere: tamen in testamento vltra. ij. vel iij. forte. propter prohibitionem legis fu. ca. non poterat libertatez prestare: quā quidem legem fu. ca. quasi inuidiam z libertatibus impedimentum afferentem: tollendam esse iudicauimus: z eam in perpetuum silere estimauimus: z ad ipsam tollendam tali ratione moti eramus. Satis enīz videbatur nobis absurdum atqz inhumanū vnos habere licentiam totam familiam suam arbitrio suo manumittere: nisi aliquatenus iusta causa impedimentum manumissioni prestaret z huiusmodi licentiam ad mortem tendētibus auferre. Extra ca. no. primo contra inuidos. Secūdo no. libertati faueniuz. Tertio not. q id quod potest fieri inter vnos potest etiaz fieri in vltima volūtate: z ecōtra: z sic videtur improbari solutio multorū qui soluunt multa contraria hoc modo: quia dicunt speciale tm in tali lege propter fauorem vltime voluntatis: quia non videtur bona solutio: nisi alia causa z ratio subsit: sed talis qualis est solutio: z hec sunt que vsqz ad titulum dicuntur.

LEge fusia canina certo modo constitutus erat in seruis testō manumittendis. ¶ Quam [c] q̄si libertates ipedierē [d] z quodāmō inuidiā [e] tollendam

a ¶ Certus. Ut vltra duos vel tres forte non posset manumittere in vltima voluntate: vt. j. eo. in fine.

b ¶ Modus. i. numerus.

c ¶ Quam scilicet legem fusiam caninam forte a quodam qui canis nominabatur inductam: vt in publiciana dicitur. vt infra de act. §. alie. nam canis seruabat naturam qui stat in palea: qui nec sibi potest habere paleam: nec alij permittit accipere: sic nec sibi poterat tenere seruos: qz moriebatur. vt infra de dona. §. j. nec libertatem patiebatur eis dari. vnde merito canina dicitur: vt sit consequens nomen rei. vt infra de dona. §. est z aliud.

d ¶ Impedientem. idest impedimentum afferentem.

e ¶ Inuidiam. Nota cōtra inuidos. fic. ¶. de cadu. tol. in prin.

a ¶ Familiam. i. omnes seruos qui familia dicuntur: vt. ff. de verborum signifi. pnuntiatio. §. j.

b ¶ Causa. Ut fraus vel etas manumittentis: vt. s. ti. j. in pn. ꝛ. §. e.

c ¶ Moriẽtibus. Sed quõ põt aliquid adimi cũ nihil habeant: nam mors omia abstulit: vt in auctẽ. de nup. §. deinceps. colla. iiij. Rñ. dic morientib⁹ id ẽ ad mortez tendẽtibus: qꝛ laborabant in extremis vl' quasi: vel ẽt erãt sani: sꝫ timore mortis hoc faciebãt. ff. de do. cã mor. l. iij. iiij. v. ꝛ. vj.

d ¶ Adimere. No. hic ar. ꝙ ea que fiunt inter viuos trahunt' ad voluntates vltimas. sic ecõtra. ff. de pac. l. pacto. ꝛ. C. de leg. l. finali.

¶ De his q sui vl' alieni iuris sunt.

¶ Posita prima diuisione personarum: restat videre de secũda. Textus seipsum satis continuat.

Argui põt de contractib⁹ ad vltimas voluntates. Diuisio

Equitur. ¶ Totus iste titulus diuidit' in qnqꝫ partes. Prio ponit duo gñia psonaruꝫ. Scdo qui sunt in potestate dñoꝝ: ꝛ quo iure fuit itroductũ eoꝝ dñiuꝫ. Tertio ponit nouũ statutuꝫ restringens ptãtez circa mortẽ: ꝛ puniens cõfaciẽtes. Quarto aliaꝫ restrictionem ptãtis: etiã circa seuitiã de occidendo. Quinto ponit ꝟba noue constitutionis. Scda ibi (In ptãte.) Tertia ibi (Sed hoc tpe.) Quarta ibi. (Sꝫ ꝛ maior.) Quinta ibi (Cui⁹.) Et diuiditur hoc principiuꝫ. Primo ponit vnaꝫ diuisionẽ psonaꝝ bimembrem. Scdo scdm subdiuidit mẽbrũ. Tertio dicit se velle tractare de secundo membro subdiuisionis. Secunda ibi (Rursus.) Tertia ibi (Videam⁹.) Quarta ibi (Ac pus.) Areti.

In potestate sui. s.

esse cẽsuim⁹. ¶ Cũ sat' fuerat inhumanũ viuos qdẽ licentiã hre totã suã familiaꝫ a libertati donare nisi alia cã b ĩpediat libtatẽ: morietib⁹ c aũt adimere d hmõi licentiã.

¶ De his q sui vel alieni iuris sunt.

¶ Hic ponit' scda diuisio psonaꝝ cuꝫ subdiuisiõe alteri⁹ mẽbri. Et cognito vno de Sꝫis cognoscit' ꝛ reliquũ. Cum Sꝫioꝝ eadẽ sit disciplina. h. d. Areti.

Seqt' d iure psonaꝝ alia e diuisio. Nam quedam psone sui iuris f sunt: ¶ Rursus eaꝝ. Casus ¶ Dicit iustinia. ꝙ cõtinuãdo sbsequẽtiã pcedẽtibus. Uisa prima diuisione de iure psonaruꝫ: quedaꝫ alia diuisio seqt' talis. Quedã eniꝫ psone sui iuris sũt: qdã alieno iuri subiecte sunt. Illarũ que alieno iuri subiecte sunt: quedã sunt in ptãte dñoꝝ. Sed dñe de qb⁹ vultis post tractare: vtrũ de his qui sui iuris sunt: an de his que alieno iuri subiecte sunt. Ad hoc rñ. Iustinia. ꝙ primo dictur⁹ est de his que alieno iure subiecte sunt. Naꝫ si cognouerimus que sunt ille persone que alieno iuri subiecte sunt certe simul intelligimus que sui iuris sunt. vnde videamus primo de his personis que potestati dominoꝝ subiecte sunt.

e ¶ Alia diuisio. Que est de iure ciuili cũ in ea ius gentiuꝫ distinguat': vt. ff. de iusti. ꝛ iur. l. ius ciuile. † Superior aũt quã habuimus. s. de iure personaꝝ. j. rñ. est de iure gentiũ: cuꝫ nõ sit seruitus iure naturali cognita: vt. s. de lib. §. primo.

f ¶ Sui iuris sunt. Hic restringitur primũ mẽbrũ prime diuisionis posite. s. de iure psonaꝝ. vt nõ cõprehendat quosdaꝫ liberos hoies. s. filios familias. Itẽ statim cũ dicit aleno iuri

† Qd ẽ veruꝫ q ad pñiã ptãtem secus q ad dñicam: vt j. eo. §. i ptãte. qd distigue: vt in. §. serui. s. de iure perso.

ampliat scdm membrū dicte diuisionis: vt cōprehēdat etiā quosdaz liberos. s. filiosfamilias. Cū ergo fiat additio z detractio dicte diuisionī: iam est de iure ciuili ḥ diuisio: vt. ff. de iusti. z iure. l. tius ciuile. Zit superioz de iure psonaz fuit ꝑm tus nāle: et gētū: vt ibi dicimus: et ideo imutabile: vt. ꝯ. d iu. na. gen. z ciui. §. pen. Zccur. flo.

a ¶ Quedā alieno. Quedam neutro iure tenent: vt filij q̄ruz pies sint capti ab hostibus: vt. j. q. mo. iu. pa. po. sol. §. si ab hostib⁹. naz z alie quedaz sunt in pendenti: vt. ff. de vsufru. sed z si gs interdum. §. j. z in auc. de nō eligē. §. hoc aūt. col. j. z hoc ꝑm quosdaz. Nos cōtra: nam sui iuris sunt: cū eniz pater sit seru⁹ hostiuz z in eoz ptāte: vt. ꝯ. de iure psonaz. §. seruī. ergo aliuz hīe nō pōt in ptāte: vt. ff. de acqui. re. domi. homo liber. §. qcqd. ff. de acqui. pos. l. cum heredes. circa mediū. z. ff. ad. l. iul. ꝺ adul. l. sic eueniet. z preterea eoz rō vel snia est absurda qui dicunt q̄ hec diuisio recipiat mediū: vt. C. de sent. pas. l. fi. circa p̄incipium.

ADDITIO. Et de hoc dic vt per Ange. in. d. §. si ab hostibus.

b ¶ Potestate. Doc verbuz quinq̄ modis accipitur: vt. ff. de verborum significa. l. potestatis.

c ¶ Simul intelligimus. nam vt dicit Aristoteles. Contrarioz eadem est disciplina vt hic. z. j. de tutel. j. rūso. quedaz alieno⁹ iuri subiecte sūt. ¶ Rursus eaz que alieno iuri sunt subiecte: alie sunt in ptāte⁵ parentū: alie in potestate dominoz. ¶ Videam⁹ itaq̄z de his que alieno iuri subiecte sunt. Naz si cognouerimus que iste psone sunt: simul⁶ intelligemus que sui iuris sunt. ¶ Ac p̄i⁹ inspiciam⁹ de his qui in ptāte dñoz sunt. ¶ Olim poterant serui a dominis impune occidi: hodie autez non sine causa legib⁹ permissa. hoc dicit Aretin⁹. ¶ In ptāte itaq̄z dominoz sunt sui. ¶ Que qdez ptās iurisgentium ᵈ est. ¶ Nam apud oēs pereq̄z gētes aliaduerterē possum⁹: z. ff. eodez. l. j. † Et est hic arg. q̄ per notitiam vnius imediatorum peruenitur ad alterius notitiam: z faciunt ad hunc. §. ff. de p̄curato. l. pomponius. §. penal. z. ff. eo. l. j. z. ff. de ꝓto. stipula. l. j. §. stipulationum istarū. j. ꝺ tute. circa p̄incipiū. ¶ In potestate. ¶ Dicit i tres ptes. Prio ponit q̄ sint in dominoz potestate. Secūdo vī dicta potestas descendit. Tertio duos et⁹ effectus. Sc̄da ibi (Que qdem.) Tertia ibi (Nā apud.) Angelus areti.

† Q̄ z verū in directo q̄ quo ad cognitionem vt hec secus q̄ ad effectus vt iurī ꝺ sposition vt ꝓ ita ē rō. l. iter stipulātē. §. sacrā ff. de ꝛ. oblig. z l. j. ff. solutio. lu. ma. z. l. pe. C. de solutio.

¶ In ptāte itaq̄z. Falsus. ¶ Ibi in cipit quarta ptīcula in qua sic po. ca. Dñe iaz video q̄ vos post intenditis tractare de vñica ptāte: dicatis ergo mihi si placet: q̄ sunt in ptāte dñoz: z vsi descēdit ptās quā dñi habent in seruis. Ad hoc rñ. Justi. dicēs. Certe in ptāte dñoz sunt serui: z hec ptās quā hñt dñi in seruis de iure gen. est que tali liquet rōne. Nam apud oēs gentes perpēdere possumus pereque dominis in seruos vite necisq̄z potestatem fuisse: z quodcūq̄z per seruū acquiritur in domino acquirt censetur. Cum igitur ius gentiuz sit quod pereque apud omnes gētes custoditur: manifestuz est istam potestatem de iure gentiū originē sumpsisse.

d ¶ Jus gētiū. i. de iure gentiū introducta: vt. ꝯ. de iure ps̄o. §. fuit⁹.

e ¶ Aliaduertere. i. in animo vertere z cogitare: vt dixit cato.

a ¶ Esse. Improprie ponit pro fuisse vt statim colligitur: ⁊.ff. eo.l.j.⁊ erat eadem patris in filium: vt colligitur ꝑm vnam litteram.ff. de libe.⁊ post.l.in suis.⁊.j. de noxa.§.fi.C.de pa.po.l.fi.

b ¶ Acquirit.s. iuste. ꝑm quosdā: vt.ff.d acq. pos.qd seruus.in fi. Sed certe hoc eē non pōt.nam acquirit: ergo dño: qa sibi non: vt.j.per quas pso.no.acqui. §.item serui.⁊.ff.de acqui.here.l.placet.quare dic ꝙ semp dño querit etiā si qd per dolum vel metū seruꝰ acqrat: vt.ff.pro emptore.l.ij.§. celsus.⁊ §.pomponius.⁊.§.si seruus.(j) Sed hoc solo inspecto an querat: puta si seruꝰ stipulet operas a liberto: vt.ff. de stipu.ser.l.antepe. vel si aliud factuz sit in stipulatione: vt.j.de stipu. ser.§.sed cuz factū. nisi in casibus qd dic: vt.j.de stipu.ser.§.sed cum. Nec ob.d.l.ꝙ seruus.qr nō querit dño vt sibi remaneat.nam tenetur reddere. Sed nunquid libertas data a domino vel a lege qd fit interdum: vt.C.d ser.qui pro premio liber.ac.per totū. ⁊ in auc.de mo.§.ij.coll.j. dño queritur. Rñ.non. naz lz queratur seruo libero: tñ non pōt dari libertas: vt.j. de actio.§.sic itaqz.⁊.ff. de fideicom. liber.general'r.§.si homini. tñ eo ipso momento sic fit liber vt dñm non habeat: ⁊ si hec oppositio est de pūcto: sic vt al's vt hic vadit romaz ⁊ hic facit muruz: non est tñ verū euz finijsse vel opus fecisse: lz sit in vltimo momento perficiendi. similis qō fit.ff.ꝙ metus causa.l.extat.

dñis in seruos vite necisqz ptātez eē a

ADDITIO.j. Et hoc cōiter ꝯz docto.in dño vel etiaz possessione ex re peculiari acquisita: vbi est multū iuris: ⁊ ideo nō opus est aīo cuz acquiratur etiaz ignoranti.l. cum pater.§. surdo.ff.de leg.ij.ꝑm Ja. secus in ea que habet multuz facti: vt in princi. glo.⁊ ista omnia possunt dici de filio respectu patris vl' fratrū quo ad illicite acquisita: vt hic per Ange.

c ¶ Domino. vel quasi domino: vt fructuario ⁊ bōe fidei possessori quibus queritur ex duabus causis: vt.j. per quas ꝑsonas nobis acqui.§. de his.

Et qdcūqz ꝑ seruū acquirit b id dño c

¶ Sz hoc tempore. Casus. ¶ Ibi incipit qnta pars in qua sic po.ca. Dñe iaz video que sit ptās dñoꝝ in seruos ꝑm iura antiqua: nunquid licebit dñis adhuc eandē ptātez in seruos exercere? Rñ. Justi.ꝙ nō. Nam hoc tēpore in illis hominibꝰ qui sub nostro īperio sunt non licet sine causa legibus approbata in seruos suos supra modū seuire. Ex cōstitutione eniz diui pij antonini cauetur vt qui propriū seruū occiderit sine legitima causa: non minus puniatur: q̄z qui alienū seruū interfecisset. Et nō solūmodo illos qui seruos occidunt puniri iubemus: sed ēt eos qui maiorem asperitatē q̄z equū sit in seruos exercent eiusdem principis constitutione coercentur. Nam idem princeps consultus a quibusdā presidibus prouintiarum quid iuris esset de his seruis qui propter seuitiam dominoruz ad edes sacras ⁊ ad statuas principuz confugiunt: in rescripto suo precepit vt si seuitia dominoruz circa ipsos seruos intollerabilis videatur cogantur ipsi domini seruos bonis conditionibus vendere ⁊ precium de seruis venditis habitum dominis detur. Sed dñe quid videt vobis de ħ statuto diui pij antonini: ⁊ certe dicit Justi. nobis videt ipsuz recte statuisse. expedit eniz reipu. ne quis re sua male vtatur: ⁊ verba scripta ipsius ꝑncipis ad Heliuz marcianum proconsulem missa sunt hec. Dominorum quidem potestatem in seruos suos illibatum esse.i. non diminutam quoqz nec cuiq̄z hominū ius suum in aliquem detrahi equum est

verũtamẽ in casu isto ipsoꝝ dñoꝝ interest ne auxiliuꝫ cõtra eoꝝ seuitiam vel intollerabilez iniuriã ipsis seruis iuste deprecantibus deneget. Nam si permitteret eis seuitiã suã in seruos suos exercere. aut forte seruos occiderent aut eos fugitiuos efficerẽt: ꝛ sic ipsis seruis et eoꝝ p̃cio carerẽt: ꝛ iõ o tu heli. marciane de querelis seruoꝝ qui ex familia Julij sabini ꝓpter eiꝰ seuitiaꝫ ad statuas principũ fugerũt diligenter cognosce: ꝛ si tu cognoueris eosdem durius habitos q̃ equũ sit ꝛ intollerabili iniuria afflictos venũdari iube: ita ꝙ de cetero in po. Julij sabini nõ reuertat: ꝛ si idez Julius sabinus huic nr̃e ꝯstõni fraudez fecerit sciat nos hoc delictũ aduersus se seuerius executuros. Extra ca. no. diuisionem istaꝝ psonaruꝫ. No. scdo ꝙ ptãs alia dñica alia paterna. No. tertio ꝙ contrarioꝝ eadez est disciplina. Quarto no. ꝙ seruitꝰ est inducta a iure gen. No. v. ꝙ de iu. gen. licebat dñs ꝟuos suos occidere ẽt sine causa: sed hodie nec occidere licet: nec ꝟberare acriter poterit dñs sine cã: ꝛ si ꝯfaciat punit. No. vj. ꝙ qcqd acqrit seruꝰ dño acqrit. No. vij. casuꝫ in quo qs cõpellit vendere. No. viij. qd dicit expedit eniꝫ reipubli. ꝛc. No. ix. ꝙ ius alicui nõ est diminuẽduꝫ: vt in glo. sup illo ꝟbo illibatã. Ultimo no. ꝙ ꝑuilegiũ dꝫ amittere qui cõcessa abutit ptãte: ꝛ hec dicunt vsq̃ ad fi. titu.

acquiritur[a]. ¶ Sꝫ hoc tempore nullis hominibꝰ: qui sub ĩperio nostro sunt: licet[b] sine cã legibus cognita[c] in seruos suos supra modum seuire. Naꝫ ex constitutione[d] diuipij antonini: qui in causa seruũ suũ occiderit: nõ minꝰ puniri iubet q̃ si alienũ ꝟuuꝫ[e] occiderit.

Ptãtis dominice tripler est effectꝰ.

a ¶ Acqrit. No. h duos affectꝰ dominice ptãtis ꝛ est tertiꝰ vt non torqueat in dñm: nisi in casibus: vt. C. de questio. l. j. ꝛ. l. seruos.

b ¶ Licꝫ. i. licitũ est legibꝰ: qꝛ si ꝟuꝰ sciat insidias dño parari: ꝛ ipse auxiliuꝫ nõ tulerit: supplicium dꝫ prestare: qd mortẽ interpretamur: sꝫ ꝛ si accusauerit eũ criminal'r (excepto crimine lese maiestatis) vl' si dñm viderit periclitantẽ ꝛ eũ nõ adiuuerit: vl' si immiseuerit se vxori sue vl' alijs modis Accursius.

c ¶ Cognita. vt qꝛ euꝫ cũ vxore inuenerit: vel sibi delicto: quo casu ẽt occidere licet: vt. ff. de ꝟbo. obliga. qui seruũ. ꝛ ff. de leg. j. qd ergo. §. si heres. ꝛ. ff. ad l. iul. de adulte. marito. §. j. si aũt. al's deliquit vel dño nõ obedierit: legitime eũ corrigere põt: nõ tñ vltra modum boni viri arbitrio cõprehẽsuꝫ: vt. C. de emẽ. seruo. l. j. sꝫ nũqd sine cã verberare põt: Rñ. sic modice ꝟm Jo. vt C. de emã. ser. l. j. lꝫ Pla. dicit ꝙ non aliter si nimis corripiat sine culpa tenetur vel vẽdere vel dare: vt. ff. ad. l. cor. de sic. vt h seqt. ꝛ. ff. eo. ti. l. j.

ADDITIO. Hec glo. cõiter approbat ꝛ dicũt doc. idem in marito erga vxorẽ: ꝛ in magr̃o erga scholarez: qꝛ ptãs tributa magr̃o erga scholarez: itellit tributa marito in vxorẽ. l. sꝫ ꝛ si quecũq̃. §. fi. ad. l. aquil. Christo.

Maritus q̃l'r vxorem corrigat.

d ¶ Cõstõne. cuiꝰ ꝟba sũt j. eo. §. fi.

e ¶ Alienũ seruũ. Sed certe q ꝟuuꝫ alienũ occidit. l. aqlia tenet. vt ad. l. aquil. l. ij. in princi. ꝛ. j. ad. l. aquil. in prin. que actio hic hr̃e locũ non põt: cũ nõ dño: imo cõtra dñm daret: qd esse nõ dꝫ: vt. ff. ad. l. aquil. Item mela. §. legis. Sꝫ dic ꝙ hoc est veꝝ q̃tũ ad criminalez penã legis cornelie de siccarijs: vt. j. de pu. iu. §. itez lex. que pena taꝫ in seruis q̃ in liberis locuꝫ habet: vt. ff. ad le. cor. de sicca. l. j. §. j. (j) Itẽ etiã ciuil'r tenet si alteriꝰ interest: vt creditoris. vt. ff. de pig. ꝟuũ quem quis: vel fructuarij: vt. ff. ad

legē aquil. sz si ꝓprietatis. ⁊. ff. de dolo. ⁊. l. elegāter. §. si seruū vsura.

ADDITIO. i. Nisi ꝓbaret eū si ex vulnerib⁹ mortuū: vt qꝛ post triduū surrexit ⁊ cum baculo incessit: vt no. gl. in. l. j. C. de emē. ser. sm Joā.

¶ Nimia domioꝝ aspitas in suos coercet. Et ex cā cogit qs rez suā vendere. Et iuste deprecantib⁹ nō est denegādus assēsus. Itē officialis fraudans legē punit. h. d. Ar.

¶ Sz ⁊ maior[a] asperitas dñoꝝ eiusdem principis constitutione coercet.

¶ Naz antoninus ꝯsultus[b] a qbusdaz ꝑfidib⁹ ꝓuintiaruz de his ꝑuis qui ad edem[c] sacrā vel ad statuā ꝑncipū cōfugiūt: ꝑcepit vt si intollerabilis videat seuitia dñoꝝ cogātur[d] ꝑuos suos bonis[e] ꝯditionib⁹ vēdere vt preciū dñis daret: ⁊ rectef: expedit eniz reipublice ne sua re qs male vtatur[g]. ¶ Cui⁹ rescripti ad helianum martianum[h] emissi vba sūt hec. Dñoꝝ[i] qdē ptātē in suos ꝑuos illibatā[k] esse opz: nec cuiq̄z hoiuz ius suū detrahi: sz dñoꝝ qdez interest[l]: nec auxiliuz

¶ Secet. Diuidit iste §. in quinq̄z ptes. Prio ponit dictū in gñe. Secundo illud exēplificat: ⁊ rōnez reddit. Tertio ponit verba rescripti de q̄ fit mentio in principio §. Quarto concludit. Quinto minat officiali nō obseruāti legē istā. Secūda ibi (Naz antonin⁹.) Tertia ibi (Cui⁹ rescripti.) Quarta ibi (Ideoqz.) Quita ibi (Qui sabin⁹.)

a ¶ Maior. i. magna vel maior q̄z equum sit.

b ¶ Consultus. i. interrogat⁹ sic. ff. de pac. l. item quia. §. fi. vnde illud. Consulo te querens: tibi consulo cōsilium dans. Accursius.

versus

c ¶ Edem sacrā. Ad que loca oliz ⁊ hodie ꝯfugiunt: circa que distingue: vt diximus in auc. de man. princi. §. neqz autem. col. iij.

ADDITIO. Et iuuant sz Jo. fa. ⁊ Ange. qñ sine armis nullo ꝑcedēte delicto: sed ꝑꝑ dñi seuitiā: vl etiā sui crimis grauiorē punitionē ꝯfugiunt vt hic: al's non: vt. l. si seru⁹. ⁊. l. fi. §. ⁊ hoc qdez. C. de his qui ad eccle. ꝯfu. ⁊. c. inter alia. ex de imu. ec. sz de iure canonico nō iuuat delinquēs in eccl'. ca. fi. ex co. ti. al's sic: nisi esset public⁹ latro: vt. d. c. inter. ⁊ idem per oia intelligas de cimiterio: vt. xvj. q. iiij. c. si cōtumax. Jason.

d ¶ Cogātur. Nota h q aliqs cogit vendere rem suā.

e ¶ Bonis ꝯditionib⁹. s. vt preciuz habeat ⁊ ad dñm primū nō reuertatur: vt. j. §. pri. ⁊. §. fi. Et ne sili pena anterioꝝ afficiant: vl ne exponantur vel ꝓstituant ab eodez: vt. j. ꝓximo. §. ⁊. §. finali.

f ¶ Recte s. ꝑcepit.

g ¶ Male vtat. Quia interest principis locupletes sub se hre sbiectos: vt in auc. vt iu. sine quoquo suf. §. cogitatio. col. ij. qd nō ꝯtingeret: si cui libero ꝑuos suos liceret occidere. Et nota q illud idez qd interest priuati ꝑncipal'r: ⁊ rei publice interest secūdario: vt. s. dixim⁹ de iusti. ⁊ iu. in fi. argu. cōtra. ff. solu. ma. etiā. §. lz.

h ¶ Martianum. Procōsulez etice al's eutice vrbis: vt. ff. eodem. l. ij. §. fi dominus.

i ¶ Dñoꝝ. Hincinde allegat ⁊ duas pro dñis rōnes vel dicta ponit.

k ¶ Illibataz. i. nō diminutam.

l ¶ Interest. id eis ꝓderit: vt ꝑuos nō perdant: ⁊ dic deneget. s. a nobis. Vel dic interest. i. ad eos pertinet ne

denegetur. s. a se dominis: cum forte vxor vel filij vel alij domini familiares inferant hoc: sed prima verior.

a ¶ Iniuriam. Quā patiuntur iure naturali inspecto: non iure ciuili: vt j. de iniu. §. seruis.

b ¶ Denegetur. sic. ff. de offi. pret. vr. l. j. §. qd autem.

c ¶ Infami. i. ifamata seu magna iniuria.

d ¶ Fraudem. (j) vel euidēter: qr non obedit: vel callide dicens non esse istum seruum qui fugit.

cōtra seuitiā vel famez vel intollerabilez iniuriaz [a] denegetur [b] z is q iuste deprecāt. ¶ Ideo cognosce de querelis eoꝝ: qui ex familia iulij sabini ad sacraz statuā ꝯfugerunt: z si vel duri⁹ habitos q̄ꝫ equū est vel infami [c] iniuria affectos eē cognoueris venūdari: iube ita vt ī ptāte dominoꝝ nō reuertātur. Qui sabinus si mee constōni fraudem [d] fecerit: sciat me hoc admissum aduersus se seuerius executuruz.

ADDITIO. j. Tangit hic Christ. quot modis fiat fra⁹ legi: ex quo infert q̄ statutum loquens de frumento: intelligitur etiam de farina: z an ex eodem facto contrafaciens duobus statutis: sit puniendus in duas penas pro duab⁹ postis: an pro vna. vide Barto. in. l. manus. §. duobus. ff. de lega. ij. Jason.

¶ De patria potestate. Quia supra dixit de his qui sunt in ptāte dñoruz: ideo subiungit de his qui sunt in potestate parentū: vt ꝓmiserat. s. tit. j. §. j. Angelus areti.

Diuisio



In potestate. Totus iste titulus diuiditur in quatuor partes. Prio ponit dictuz in genere qui sunt liberi in nostra potestate. Secundo diffinitionē nuptiarum: vel matrimonij. Tertio qui habet filios in potestate. Quarto ex predictis infert specificando qd primo dixerat. Secūda ibi (Nuptie.) Tertia ibi (Jus aūt.) Quarta ibi (Qui igitur.) Angelus aretinus.

¶ In patria potestate. Casus. Accessi ad Justinia. z quesiui ab eo. Domine vos vultis tractare de pīa potestate. dicatis ergo mihi: qui sunt in patria potestate: Ad hoc respondet Justinia. dicens. In patria z in potestate nostra sunt liberi q̄s ex iustis nuptijs ꝓcreauim⁹: z hec dicuntur in pria ptevsqz ad illum. §. Nuptie z c. Et ibi incipit secūda. Sz pono casum. Domine iam video qui sunt in patria potestate: sed dicatis mihi: qd est matrimonium seu nuptie: Ad hoc respondet Justinia. q̄ nuptie siue matrimonium est viri z mulieris coniunctio: indiuiduā vite retinens consuetudinem. Et hoc in secūda parte vsqz ad illum. §. Jus autez. Ibi incipit tertia pars: in qua sic pono casum. Domine dicatis mihi si placet: quoꝝ ꝓprium est ius patrie potestatis: Ad hoc rñ. Jus patrie potestatis est qd in liberos habemus: propriuz est ciuiuz romanoꝝ. i. liberoꝝ omniū de romano imperio. Nulli eniz alij homies sunt qui talem potestatē habēt in liberos qualem nos habemus. z hec in tertia parte continentur: que durat vsqz ad §. Qui igitur. Ibi incipit quarta in qua sic pono casum. Domine si vobis placet dicat mihi qui sunt in patria potestate. Ad hoc respondet Justi. Amice diximus q̄ illi sunt in patria potestate z nostra quos de iustis nuptijs ꝓcreauimus. Ex hoc igit manifeste liquet q̄ illi qui ex te z legitima vxore tua nascuntur in tua potestate

sunt: vt nepotes: ⁊ idem est in ꝓnepote: ⁊ ceteris deinceps per masculinaꝫ lineam descendentib⁹. Sed q̃q̃ dixerim nepotes nati ex filio in tua eē potestate: secus tamē in nepotib⁹ natis ex filio. Nā qui ex filia nascūtur in tua ptāte si sūt: sꝫ i ptāte pr̄is eoꝝ. ⁊ hec dicuntur in quarta particula: vsqꝫ ad fi. tit. Extra casuꝫ nota: q̄ liberi sūt in potestate parentū. Secundo quid est mr̄imoniū. Tertio quod matrimonium de facili non solvitur.

De pr̄ia ptāte.

In potestate[a] nostra sūt liberi nr̄i: quos ex iustis[b] nuptijs procreauimus. ¶ Nuptie[c] aūt siue matrimoniū est viri ⁊ mulieris ꝯiunctio[d] idiuiduaꝫ[e] cōsuetudinez vite continens.

¶ Pr̄ia ptas fuit de iure romano introducta ꝑ quaꝫ fili⁹ ex legitio mr̄imonio natus: ⁊ ceteri descēdētes ꝑ lineā masculinaꝫ in pr̄ia ptāte sunt cēsendi. Mulieres v̄o ⁊ earuꝫ descēdētes tale ius nō habent. h. d. sūmarie. s̄m Bal.

a ¶ In potestate. Hoc verbum multis modis sumitur: vt. s̄. ꝓximo titulo diximus. §. j.

b ¶ Ex iustis. Que sunt iuste dicit̄ infra titulo proximo.

Nuptie vñ dicatur.

c ¶ Nuptie. ⁊ dicuntur ab obnubēdo. i. velando: qa velate incedere debent: vt ait Isido. sed matrimonium dicit̄: ideo quia mulier nubit vt mater fiat (j) ⁊ hec duo nomina (lꝫ diuersis rōnib⁹) idē signāt. Itē coniugiū: ⁊ ꝯnubiū: ⁊ ꝯsortiū: vt. ff. de ritu nup. in eo iure. §. hoc caput. lꝫ hoc vltimuꝫ quādoq̄ inter seruos accipiatur: vt. C. de ser. fugi. l. fi. inter quos proprie dicitur contuberniū: vt. C. de incest. nup. cum ancillis.

Matrimoniuꝫ vnde dicatur.

ADDITIO. j. Et ideo ab ea potiꝰ q̃ a patre denominat̄: qꝛ maiora sustinet onera. Est enīꝫ ante partū onerosa: ⁊ in partu dolorosa: ⁊ post partum laboriosa: vt ex̄ de ꝯuer. infide. ex lr̄is. Joā. fab. ⁊ Ange.

d ¶ Coniunctio animoꝝ nō corpoꝝ tm̄: vt. ff. de regu. iur. l. nuptias. ⁊ illa cōiunctio animoꝝ significat vnionez que cōsistit inter deū ⁊ iustaꝫ animā. Unde Apl's. Qui adheret deo vnus spūs est cū eo. Reliquū. s. coniunctio corpoꝝ designat conformitatez que ꝯsistit in carne iter chr̄ꝫ ⁊ sanctā ecclesiaꝫ. i. humanū genꝰ. Unde euangelista. Verbuꝫ caro factū est: ⁊ habitauit i nobis. vide. c. debitum. ex̄ de biga.

Joānes

e ¶ Indiuiduam. Quo ad affectionez sic. s̄. de iusti. ⁊ iu. in p̄n. actu enīꝫ plerūq̄ fit separatio tam iure veteri q̃ nouo pmittēte: vt. C. de repub. l. ꝯsensu. ⁊ in auc. de nup. §. si ergo. coll'. iiij. ⁊ in auc. vt li. ma. ⁊ aui. §. qꝛ v̄o. coll'. viij. Sed nūqd hāc affectionē hꝫ aliqs ad ꝯcubinā qñq̄ꝫ: Certe sic: ⁊ ideo adijcias huic diffōni diuini ⁊ humani iuris cōicatio: vt. ff. de ritu nup. l. p̄ma. Diuini: qꝛ eiusdem secte debent esse vt non sit vnus chr̄ianus ⁊ alter iudeꝰ: vt. C. de iude. l. ne quis humani. qꝛ foꝝ viri seqt̄ vxor. ff. ad munic. l. fi. §. ij. sed secus est in cōcubina: vel qualibet min⁹ legitima vxore: vt. ff. ad muni. de iure. §. fi. lꝫ cōcubinatus iure pmittēte fit. ff. de cōcu. l. in cōcubinatu. in fi. (j) Neq̄ valet oppositio de mr̄e ad filiū: qꝛ ibi nō est talis ꝯsuetudo q̄lis ad vxorē: vt. j. tit. j. §. ergo. ⁊ in auc. qūo opor. epis. §. j. col. j. ⁊. §. quāta. ibi. sed aut sole ⁊c.

Matrimonij diffōni aliquid addenduꝫ ē.

Concubinat⁹: an sit ꝑmissus.

ADDITIO. j. Dūmodo vnum de quatuor que habent̄ in. l. j. e. ti. iterueniat. vt ibi no. gl. ⁊ bar. in. l. fi. e. ti.

Sed hodie ſm fidez ⁊ iura canonica cōcubinat⁹ nullo mō est permissus: imo quelibet etiā simplex fornicatio est pctm̄ mortale. in cle. ad nr̄az. ex d̄ hereti. Joā. fab. ⁊ Ange. are.

Potestas patris in septem cōsistit.

a ¶ Jus āt Qd̄ cōsistit in septem. Primo: qa necitate famis pr̄ filiū vendere pōt vel obligare: vt. C. de pa. qui fi. pi stra. l. ij. Secundo: quia ab eo in ius vocari non pōt: vt. C. d̄ in ius vo. l. finali. Tertio: qr nec cuz eis agendo iudiciū hr̄e possum⁹: vt. ff. de iudi. l. lis. Quarto: qr per eū acqrimus: vt j. per quas pso. no. acq. §. j. Quinto: qa in iudicio ꝯtra aliū sine licētia nostra esse non pōt: vt. C. de bo. q̄ li. l. fi. §. j. (j) Sexto: qr eo inuito sua bona aduētitia admistram⁹: vt. j. per quas pso. no. acq. §. j. Quidaz tn̄ dixerunt ꝙ alimēta adinuicē hoc iure p̄stant: qd̄ falsuz est: cū in emācipatis etiam hoc sit: vt. ff. de libe. ca. l. si qs a liberis. in p̄n. Itē ciuilis obligatio inter nos eē nō pōt: vt. j. de inuti. sti. §. itez inutilis. Est ⁊ octau⁹ vt possim petere filiū in meā ptātez. Circa qd̄ distingue ꝙ aut a nullo deriuatur: aut ab aliquo. si ab aliquo: volēs aut inuit⁹. Primo casu petā cū per officiuz iudicis. ff. d̄ lib. exhi. l. iij. §. hoc aūt. ⁊ p̄iudiciali actiōe in rez agā. vt. j. d̄ actio. §. p̄iudiciales. nō iterdicto: nisi in casu: vt si volo eū adire hereditatē in qua factus est heres: vt. ff. de acq. here. si qs mihi. §. iussuz. ⁊ de lib. exhibē. si euz seruū. In scd̄o eadē auxilia locū hn̄t: ⁊ plura. s. rei vendicatio de iure romano: vt. ff. de rei ven. l. j. §. j. In tertio locū habet interdictū. de libe. ho. exhi. Item actio in rez de iure quiritū: vt. ff. de rei vēdi. l. j. §. j. ⁊ de libe. exhi. j. responso.

¶ Jus aut[a] ptātis qd̄ in liberos habemus proprīū est ciuiuz romanorum[b]. Nulli eniz alij sunt hoīes q in liberos habeant potestatē q̄lem nos habem⁹. ¶ Qui igit̄ ex te: ⁊ vxore[c] tua nascit̄ in tua[d] ptāte ē. Itē q ex filio tuo ⁊ vxore ei⁹ nascit̄: id est nepos tu⁹ ⁊ neptis eque in tua sunt potestate: ⁊ pronepos ⁊ proneptis: ⁊ deinceps ceteri omnes. ¶ Qui tn̄ † ex filia tua nascūtur in potestate tua nō sunt[e] sed in patris eorū.

Sez spalis: nec sufficeret gn̄alis siue vniuersalis. Item nec ratihabitio postea sequens: vt no. glo. in. l. iij. §. sz vtr. ff. de mi. Et hec vera nisi simul cū patre agat: vl' cōueniatur. Item nisi in cā crimīali: vl' in casib⁹ vbi pr̄i nō q̄rit̄ vsusfruct⁹. ſm Ang. hic. Itē nisi sit tutor alicui⁹ vel pcurator. c. q gn̄al'r. de pcura. li. vj. Jason.

Al's † autē.

b ¶ Romanoꝝ. i. oīuz q sunt de romano imperio. alie ꝯo gētes quedaz vt seruos tenent filios: vt sclaui. alie vt prorsus absolutos: vt francigene. ideo caute dicit infra talez qualez.

Galli n̄ habent filios ī ptāte.

ADDITIO. Dū dicit ꝙ filij frācigenaꝝ nō sunt in potestate parētuz. adde ꝙ hanc glo. in hoc reputat vnicam ⁊ singularez. Bal. in. c. j. §. si duo fratres. al's ille. §. est. c. ij. in ti. de fratri. de no. bn̄. inuesti. hāc ēt glo. Bal. cōmēdat in. c. j. an marit⁹ suc. vxo. in bn̄fi. ⁊ vide eūdē in. l. pe. in fi. charte. C. qui testa. fa. pos. ⁊ in. d. c. j. an marit⁹ suc. vxo. in bn̄fi. dicit Bal. ꝙ ista glo. est singularis. Jason may.

c ¶ Ex vxore. Aliud si ex ꝯcubīa: vt j. ti. j. §. fi. vel icesto coitu nat⁹: vt in auc. qui. mo. na. effi. le. col. vj. §. fi.

d ¶ In tua. Si tn̄ tu fis tui iuris nō al's. vt. ff. ad. l. iu. d̄ adul. sic eueniet.

e ¶ Nō sunt. Quia qui nascunt̄ patris familiā sequūt̄: vt. j. de le. agnatu. §. j. ⁊ in hoc sequat̄ cōditionē patris: vt. ff. de sta. ho. l. cū legitime.

¶ De



Continuatio.

¶ De nuptijs. Supra titu. proxi. in princi. dictum est q̄ in potestate nostra sunt liberi nostri: quos ex iustis nuptijs procreauimus: ideo hic subiūgitur: inter quos dicte iuste nuptie contrahunt̄.

Areti.

Iustas autem. Iste titulus diuiditur in octo partes. In prima ponit qui possunt contrahere matrimonium: ⁊ qualiter subijciēdo questionem de filio ⁊ filia furiosi. Secunda ibi (Ergo nō omnes.) Ubi ponit generaliter ⁊ specialiter quasdam esse personas inter quas non potest esse matrimonium: scilicet inter ascendentes ⁊ descendētes. Tertia ibi (Inter eas.) Ubi ponit inter quas personas ex collateralibus etiam coniunctis per adoptionem potest fieri ⁊ non fieri matrimonium. Quarta ibi (Affinitatis.) Ubi ponit inter quas personas non potest fieri matrimonium ratione affinitatis. Quinta ibi (Illud certum.) Ubi ponit qualiter matrimonium prohibetur ratione seruilis cognationis. Sexta ibi (Sunt ⁊ alie.) Ubi ponit generaliter quasdam esse alias personas: inter quas nō potest cōstitui matrimonium. Septima ibi (Si aduersus.) annullat matrimonia cōtracta contra iuris precepta: ⁊ quicquid secutus est exinde. ⁊ punit contra facientes. Octaua ibi (Aliquando.) Ubi ponit de filijs naturalibus: ⁊ quomodo possunt legitimari. Idem prima pars principalis diuiditur in tres. Nam in prima ponit dictum generale. In secunda illud declarat. In tertia determinat incidentem questionez. Secunda ibi (Masculi.) Tertia ibi. (Unde quesitum secundum.) Por.

¶ De nuptijs.

¶ Inter marem maiorem. xiiij. annis: ⁊ feminam maiorem. xij. annis liberos sm leguz precepta nuptias contrahentes iuste nuptie contrahuntur. In potestate autem constituti: nuptias absq; patris consensu contrahere non possunt: nisi pater foret inhabilis ad consensum prestandum.



Iustas autem nuptias inter se

¶ Iustas autem. Casus. ¶ In prima parte accessi ad Iusti. ⁊ ita quesiui ab eo. Domine vos vultis tracta-

re de nup. Dicatis igit̃ mihi que sunt iuste nuptie: Ad hoc resp̃. Justi. ol. q̃ iuste nuptie sunt quas inter se ciues romani. i. libertate homines ꝺm̃ precepta legum contrahunt. vz. masculi puberes ⁊ femine viri potentes: ⁊ hoc est verum paritessa. qui nuptias cõtrahunt. siue filiũfa. siue filiafa. dum tamen filiũfa. de consensu parentum: in quorum potestate nuptias contrahunt. Nam q̃ filiafa. de consensu parentum in quorum est potestate debeat contrahere tam ciuilis q̃ naturalis ratio suadet intantum etiam q̃ ius parentũ in matri. ac filiosa. contrahendo precedere debeat. vnde quia consensus parẽtũz requiritur apud veteres dubitatũ fuit ⁊ quesitum vtrũ filiafa. alicuius furiosi possit nubere ⁊ contrahere matrimonium cum pater consentire non possit furiosus: ⁊ certe licet de filia de facili consenserint: antiq. s. q̃ ipsa possit sine consensu patris nubere. in filio tamen varij varias sententias declinauerunt: sed tandem ad huius dubitationem veterum sopiendam nostra processit constitutio: cuius auctoritate permissum est: vt ad exemplum filie furiosi filius furiosi sine paterni cõsensus interuentu: vxorẽz ducere possit: ꝺm tamen modum in eadem constitutione expressum.

a ¶ Ciues romani. i. liberi hoies. vt supra de liber. §. fi. serui ergo non faciunt matrimonium. sed cõtubernium vt hic. ⁊. C. de incest. nup. cum ancillis. ⁊ in auc. de nup. §. fi ꝺo ab initio. colla. tiĩ. Sed aliud est iure canonũz (i) q̃d prevalet. vt in auc. de eccle. titu. §. j. colla. ix. vbi dicitur q̃ canones sunt seruandi pro legibus.

Matrimonium non est inẽ seruos.

ADDITIO. j. Circa tĩ domini ꝑtũ dicium cap. j. ⁊ ibi glo. extra de cõiuga. seruo. quã veraz intelligẽ: nisi dño sciente ⁊ nõ cõtradicente. vt. C. de la. li. tol. vel altero cõtugũ errante in cõditione persone si errantis ñat conditio deterior. al's secus ꝺm̃ Joannem ⁊ Angelum aretinum.

b ¶ Precepta. que sunt infra eod. titu. per totũ. ⁊. ff. e. vt. C. eo. ti. per totum: vt collegẽ. in magna glo. infra eo. §. sunt ⁊ alie.

¶ Masculi quidẽ puberes [c] ⁊ femine aũt viri potẽtes [d].

c ¶ Puberes. i. maiores. xiiij. annis vt infra quibus modis. tu. fi. in prin.

ADDITIO. Dec glo. nõ bene loqtur. nam licet quo ad tutelas ⁊ testaméta ille appellatur pubes qui. xiiij. annũz cõpleuerit. si vir. aut. xij. si mulier fuerit. quo tñ ad matrimonia cõtrahenda appellantur puberes e͞ps. ꝓtm̃ coire pñt. nõ igit̃ in matrimonio copulando puberes cognoscuntur ex annorũ numero: sz ex potestate coeũdi ca. puberes. extra de despon. impub. ꝺm Christophoꝝ.

d ¶ Viri potẽtes id est maiores. xiij. annis. j. qui. mo. tu. fi. j. rñi. sed in spõsalib⁹. vij. anni sufficiũt. vt. ff. de spõ. l. in spõsalibus. Sz nunqd hodie. xx. anni sunt necessarij ad matrimoniuz. vt in auc. de tẽ. n. so. pe. §. ĝ̃aliter. col. vij. ñi. ler illa ꝺsuetudinẽ ⁊ frequẽtiã hoiuz ponit. Item qd si aliqs anteq̃ istud tps attingat timẽtus fit sufficiẽs ad mrimoniũ: Videt q̃ nubere possit. vt. ff. qñ di. le. ce. l. pe. ĝ̃si felici duplomate vsus. vt. ff. de ꝺ. ob. l. ꝺtinuus. §. cũ ita. Sz ꝺtradico imo lege iulia de adulterio ⁊ stupro commisso poterit puniri. vt. ff. de adul. inter libertas. rñi. ⁊ est ꝓ hoc. ff. de cõcubinis. l. j. §. fi. Si aũt de facto itra dictũ tps vxorem qs acceperit. tũc erit vxor cũ ad etatẽ ꝑdictaz peruenerit. vt. ff. de rtu nuptia. l. minorem.

ADDITIO. Pro notatis i hac gl. vide. c. pube. extra de despon. impub. vbi opinio gl. vi reprobari. Et pro fi. hu. gl. vide. c. j. de despõ. impu. li. vj.

a ¶ Patresfamilias. s. q sunt iuris sui cuiuscũq; etatis sint. sic ⁊ matressa. sed filij ⁊ filiefamilias: qui sunt in ptãte cuiuscũq; etatis sint. vt. ff. de his qui sunt sui iuris. l. nã ciuiũ. Accur.

b ¶ In potestate. Quid ergo de emãcipatis? Vr̃ idem. vt. C. eo. l. vidue: sed illud cõsiliuz est † nõ preceptuz. q̃ autem possit filius emancipatus dicitur. ff. de cõtratab. l. iij. §. si emancipatus. ⁊ ff. de ritu nup. l. filius emãcipatus.

† Cui si sit reuerẽtie est d̃ necĩtate obediẽdum secus si pfectio nis gl. ẽ ordi. in cap. ad aures. de eta. ⁊ q̃lita.

siue patresfamilias [a] sint siue filijfamilias: dũ tñ si filijfamilias sint: ⁊ consensuz habeãt parẽtũ: quorũ in ptãte [b] sunt. nã b̃ fieri debere: ⁊ ciuilis [c] ⁊ naturalis [d]: ratio suadet: intantuz vt iussus parentis precedere dẽat [e]. ¶ Unde [f] quesituz est an furiosi filio nubere: aut furiosi filiꝰ vxorez ducere possit [g]. Cumq; super filio [h] variebatur: nostra processit decisio [i]: qua [k] permissuz est ad exemplũ filie furiosi [l] filium quoq; furiosi posset: ⁊ sine patris ĩteruẽtu matrimoniũ sibi copulare: s̃m datum [m] ex nostra constitutione modum.

c ¶ Et ciuilis. Qr est in ptãte de iure ciui. romanorũ: vt. s̃. ti. j. §. ius.

d ¶ Et naturalis. quia pater. vt. ff. de iusti. ⁊ iur. l. ij. vel quia ꝓauus. vt j. de pupill. sub. §. ij.

e ¶ Debeat. Al's non valet: vt. ff. de sta. ho. l. paulus respondet (j) videtur autem consentire nisi contradicat expresse. vt. ff. de spon. l. in sponsalibus. in fi.

ADDITIO. j. Quod verum est de honestate non de necessit. vt. xxvij. q. ij. ca. sufficiat. ⁊. xxxij. q. iij. hoc sctm̃. in glo. ⁊ extra de spon. ca. cum locuz. ⁊ de rapto. cum causam. Jason.

f ¶ Unde. Qr p̃ris cõsensus exigit.

g ¶ Possit. Uidetur q̃ non cum pater possit consentire. vt. ff. de iur. col. l. ij. §. furiosus.

h ¶ Super filio. Nam de filia facile concessum fuit: qr forte calidior sanguis est in ea. vt in auc. de non elig. §. cum igitur. col. j. Uel verius ꝓpter fragilitatez sexus. argu. j. qui. alie. li. in princi. sed prima non placet.

i ¶ Decisio. id est sententia. vel lex. vt. C. eo. l. si furiosi.

k ¶ Qua. decisione.

l ¶ Furiosi. Idem ⁊ si captus fuerit ⁊ abfuit pater per triennium. Uel si nescit̃ an viuat vel non. vt. ff. eo. l. si nepos. §. si. ⁊ l. si ita.

m ¶ Scd̃m datum. Scilicet cuz auctoritate curatoris patris et dote s̃m quantitatem patrimoniũ patris data. vt. C. eo. l. si furiosi. in fi. sed iur. canonum sufficit cõsensus eorum de quorum matrimonio agitur: sed illud forte in alijs non in filijsfamilias intelligitur. Ut credo q̃ hoc corrigitur: qr ita honesta est res contrahere matrimonium sicut ⁊ intrare monasterium. vt in auc. de san. epis. §. nullam. ⁊. §. sancimus.

¶ Ergo. ¶ Diuidit̃ in quinq; partes. Primo ponit vnũ dictũ. Scd̃o ponit rationẽ dicti. Tertio suuz dictum specificat. Quarto ponit quid resultat cõtrahẽdo cum aliqua de prohibitis hic. Quinto extendit ad filios adoptiuos. Secunda ibi (Nam a quarundam.) Tertia ibi (Inter eas.) Quarta ibi (Et si tales.) Quĩta ibi (Et hec adeo.) Angelus Aretinus.

Matrimoniuz ꝯhere. ita honestũ ẽ sic̃ monasteriuz intrare.

¶ Ergo non omnes. Casus. Hic incipit secunda pars in qua determinat Justi. de impedimẽ. nup. ⁊ in hac parte ita procedit. Primo determinat de impedimentis interuenientibus ratione cognationis in lineam directã. ⁊ hec siue fuerit cognatio naturalis siue ciuilis tm̃. puta per speciem ado-

ptionis. Secundo determinat de impedimentis interuenientibus ratione affinitatis. Tertio de impedimentis interuenientibus ratione seruilis cognationis. Et ista secunda pars prin. ⁊ he particule i littera satis manifeste per se patēt. Po. igit̄ sic casum. Dicit Justi. inferēdo ex precedentibus: ex quo dictum est. s̄. q̄ liberi homies q̄ ſm precepta legū coierint iustas nuptias cōtrahūt: ergo manifeste pz q̄ non licz nob̄ quālibet vxorez idistincte ducere. Nam a quarundam mulierū nuptijs cū quibus leges cōtrahi vetant abstinenduz est. Nam inter eas personas que parētum vel liberorum locum inter se obtinēt nup. consistere non possunt: veluti inter patrem ⁊ filiam: vel auiam ⁊ nepotē: vel matrem ⁊ filium: vel auum ⁊ nepotez nuptie prohibite sunt: ⁊ non soluz inter istas personas: sed inter omnes ⁊ superiores ⁊ inferiores directo existētes vsqz in infinitum: ⁊ si tales persone inter se coierint nefarias atqz incestas nuptias inter se contraxisse censentur: ⁊ hec intantū sunt vera vt ēt si aliqui per adoptionem loco parentum vel liberorum sibi esse ceperunt: inter eos tamen nuptie consistere nō possunt: ⁊ lz ⁊ iam per emancipationem adoptio dissoluta fuerit idez tamen iuris erit vt si aliquam adoptauerit sibi in filiaz aut neptem: lz postea eā emācipaueris: eā tamē in vxorē ducere nō poteris.

¶ Matrimonium non potest contrahi inter ascendentes ⁊ descendentes vsqz in infinitum: etiā si per adoptionem sit contracta parentela: ⁊ etiam adoptione finita p̄ emancipationem.

¶ Ergo[a] non omnes nobis vxores ducer̄ licz.[b] Nā a quarundam[c] nuptijs abstinendum est. ¶ Inter eas eniz personas que parentum liberorū ue locuz intra se obtinent: contrahi nuptie non possunt veluti inter patrem ⁊ filiam: vel auum ⁊ neptem vel matrem ⁊ filium: vel auiam ⁊ nepotem: ⁊ vsqz in infinitū[d]. Et si tales persone inter se coierint: nefarias atqz incestas nuptias contraxisse dicuntur. ¶ Et hec adeo v̄a sunt vt quāuis per adoptionem parētum liberorūue loco sibi eē ceperint: non possunt īter se matrimonio iungi: intantum vt etiam dissoluta adoptione idem[e] iuris maneat. Ita q̄ eā que tibi per adoptionez filia vel neptis esse ceperit: nō poteris vxorē ducē quāuis eaz emācipaueris.

a ¶ Ergo. qz ſm precepta legū fiūt matrimonia: ergo ⁊c̄.

b ¶ Nō omnes. scilz mulieres.

c ¶ Quarūdam. scilicet mulierum.

d ¶ In infinituz. adeo vt si adaz hodie viueret non posset habere vxorez. ſm Joā. vt. ff. de ritu nuptia. l. nuptie ꝯsistere.

ADDItio. Et hec vera siue sint ex legitimo matrimonio siue non. vt. ff. de ritu nuptiarum. l. nihil.

e ¶ Idē iuris. vt nō possint cōiungi.

ADDITIO. Et est ratio ſm Pe. qz lz filiatio sit finita per emancipationem: tamen prohibetur pro honestatis causa: quia in copulandis nuptijs semper inspicitur honestas. l. semper. ff. de ritu nuptia. Aretinus.

¶ Inter eas ⁊c̄. ¶ Diuidit̄ in quatuor partes. Primo ponit dictum in genere in transuersalibus. Secundo Diuisio

Aud specificat in transuersalibus cõiunctis per sanguinem. Tertio de cõiunctis per adoptionem. Quarto infert ex predictis vnum casum. Scda ibi (Sane.) Tertia ibi (Sed ⁊ si.) Quarta ibi (Et ideo.) Areti.

¶ Inter eas. Casus.

¶ Hic incipit secunda particula secũde partis princ. sic poca. Domine iam vidi de impedimentis nup. iteruenientibus i linea recta an eadem sit obseruatio i linea transuersali: Respon. Justi. ꝙ sic. Nam certe inter eas personas que ex trãsuerso gradu cognationis iunguntur est quedam obseruatio lz nõ tanta quãta est in linea directa. Nam certe inter fratrem ⁊ sororem nuptie omnino prohibite sunt. h̄ siue habuerint eundem patrem tm̄ siue matrem diuersam siue eandem matrem tm̄ siue patrem diuersum. Et non solũmodo inter fratrem ⁊ sororem naturales nuptie prohibite sunt: sed ⁊ inter adoptiuos. Nam si aliqua mulier ceperit tibi esse soror per adoptionez quãdiu durat adoptio inter te ⁊ ipsa nuptie consistere non possunt: si tamen per emancipationẽ postea dissoluta adoptio fuerit: nam cessat tibi soror esse. vnde eam in vxorem ducere poteris: cum nec naturali nec ciuili iure tibi coniuncta sit. Et non solummodo si ipsa fuerit emancipata eã ducere poteris: sed etiam si tu a patre emancipatus fueris. nihil inter te ⁊ ipsam in nuptijs contrahendis obstabit. vnde si quis generum suuz velit adoptare. primo debet filiam suam emãcipare: ⁊ similiter si quis voluerit nurũ suã. i. vxorem filij sui in filiã adoptare. primo debet alium suum eiusdez mulieris maritum emancipare. naz si esset in ptãte eiusdẽ nuptie non possent inter eos consistere: ⁊ non solum prohibite sũt nuptie inter predictas ꝑsonas. sed etiam nõ licet nuptie inter predictas ꝑsonas sed etiaz non lz alicui fratris sui vl̄ sororis sue filiam ducere nec etiam neptem: lz ipsa in quarto gradu sit. Cuius etiam filiam ducere vxorem quis non potest nec eius neptem ducere nõ poterit: sed licet filiam sororis naturalis in vxorem ducere non poteris: secus tamen est in filia sororis adoptiue. Nam filiam sororis illius mulieris quam pater tuus in filiam adoptauit ducere non prohiberis vxorẽ: quia neqz iure naturali neqz iure ciuili filia sororis adoptiue sibi coniuncta est: sed etiam filiam vel neptem sororis naturalis vxorẽ ducere non poteris. Liberi quoqz duoruz fratrum vel sororum vel liberi fratris ex vna parte ⁊ sororis ex alia nuptias inter se contrahere possunt. Item amitam tuam vxorem ducere non poteris nec etiam materteram: quia parentis loco habentur. ⁊ eadem ratione magnã amitam ⁊ magnam materteram vxorem ducere prohiberis.

¶ Inter fratrem ⁊ sororem prohibitum est matrimonium etiam si per adoptionem coniũcti sint quod habet locũ adoptione durante tm̄. Et emãcipatus a pr̄e põt copulari cũ altero adoptiuo a suo patre.

¶ Inter eas quoqz ꝑsonas q̄ ex trãsuerso gradu cognationis iungũtur: est quedaz similis obseruatio sed non tãta. ¶ Sane enim inter fratrem sororemue nuptie prohibite sunt siue ab eodem patre eadẽqz matre nati fuerint: siue ex altero eorũ. ¶ Sed si qua per adoptionez so-

a ¶ Sed non tanta. scilicet vsqz ad gradũ septimũ ꝑm canones. vt. xxxv.

q.iij.c.progenie.ꝛ ca.de consanguinitate.ꝛ.c.in copulatione.ꝛ.c.nulli.sed ꝑm leges vsꝫ ad quartum. vt.j. eodem.§.fratris. Idem hodie iure canonico.† vt extra de consang.ꝛ affinitate.non dz.

† Scilz excluſiue:ſꝫ de iu.ciuili inclu ſiue. vt j. eo.§. duorum. ꝛ ſ̃ hac glo. reprehendit hic. Jaſon.

ꝛ.c. vlti. sed tamen aliter accipit gradus ꝑm canones: q̃ ꝑm nos vt dicesj. d gradib⁹ cognationū.

a ¶ Quādiu.Sic.ff.d verborum obligationib⁹. ſtipulat⁹ fuero.in fi. als ſi ſtipuler.§.j. ſic.ff. de li. ꝛ poſth.l.ſi qs poſthumos. in fine.

b ¶ Diſſoluta. Q̃ ipſa eſt emancipata vt differat a ſequēti caſu.

c ¶ Generum. Id eſt maritū filie.

d ¶ Eum. Scilicet patrem.

e ¶ Antea. Id eſt primo.

f ¶ Filiam. Hoc ideo quia emancipatione facta deſinit eſſe agnata patri. ergo per patrem non poteſt fieri agnata tali adoptiuo. vt.ff. de adoptio.l.qui in adoptione. hodie ꝯo nō deſinit. vt infra de legitti. agnatorum ſucceſſio.§.finalt. ꝛ ita hoc conſilium hodie non valet.

ADDITIO. Sed hec glo. communiter reprehenditur: quia ꝛ ſi non quo ad facultatem ſuccedendi: deſinit tamen quo ad familie nomen. Et ad contra.§. ſed hodie. infra titulo primo. reſpondeo ꝑm Chriſtophorum quamuis in poteſtatem tura tamen adoptionis vt.C. de in ius vocando. l. adoptiuum. vel ꝑm Jaſonem

ro: tibi eſſe ceperit: quādiu a quidez cōſtat adoptio ſane iter te ꝛ eam nuptie conſiſtere non poſſunt. Cum vō per emācipationē adoptio ſit diſſoluta b: poteris eam vxorē ducere. ¶ Sed ꝛ ſi tu emācipatus fueris nihil eſt impedimēto nuptijs. ¶ Et ideo conſtat ſi quis generum c adoptare velit debere eū d antea e filiam f ſuā emancipare: ꝛ ſi qs velit nurum g adoptare: debere eum antea filium ſuum emancipare.

¶ Filiā vel neptez fratris vel ſororis ſue non poteſt quis ducere in vxorem. Aretinus.

¶ Fratris vō vel ſororis filiaz vxorē deducere non licet.

¶ Sed nec neptez fratris vel ſororis qs ducere pōt q̃uis quarto gradu ſint.

¶ Cuius h eniz filiā vxorem ducere nō licet neqz eius neptem permittitur.

¶ Filiam ſororis adoptiuē pōt qs ducere in vxorē. Are.

¶ Eius i vo mulie non transeat conſequitur. l.finalt. et.l. ſed habetur pro nō tranſeunte. vt dicta.l. finalt. g ¶ Nurū. Idem vxorem filij: vt probatur infra eodez.§. affinitatis.

¶ Fratris. ¶ Diuidit Diuiſio
tur in tres partes. Primo ponit dictum. Secūdo illud extendit. Tertio rationez reddit. Secunda ibi (Sed nec.) Tertia ibi (Cuius enī.) Aretinus.

h ¶ Cuius. Sed oppoſitum filiam aut vel aut ie non poſſuz ducere: tamē neptem poſſum que eſt mihi conſobrina. vt infra eodem titulo.§. duorum. Reſpon. hanc regulam ſtricte intelligi in eo caſu in quo loquitur: ꝛ in omni ſimili: ſcilicet quando ego et ille cuius filiam ducere non poſſum: ſumus in gradu primo ad ſtipitem et in poteſtate eiuſdem: ꝛ ſic cuius: ſcilicet fratris vel ſororis mee filiam ꝛc. † ꝛ hoc in naturalibus ſecus in adoptiuis. vt.j.§. proximo.

† Vel melius ꝑm Jaſon. dic vt.j. in glo. ſup verbo materterā magnaz in fine.

i ¶ Eius. Sic conſtrue non videris impediri ducere vxorem filij eius quā pater ꝛc.

a ¶ Ciuili iure. De naturali cõstat. De ciuili sic probo. Illa filia sororis adoptiue non est in potestate matris. vt infra de heredum qualitate ⁊ differentia. §. qua de causa. ergo non transit in potestatem illius qꝛ adoptat matrẽ: lꝫ mater trãseat: quia illi transeunt cũ alijs qui sũt in potestate. vt infra titulo primo. §. illud. ⁊. ff. d adoptio. si pater. at ipsa mater adoptata est mihi coniuncta per agnationem per patrez in cuius potestate est ff. de adopti. l. qui in adoptionem.

ris quam pater tuus adoptauit filiaꝫ non videris impediri vxorem ducere: quia neqꝫ naturali: neqꝫ ciuili [a] iure tibi cõiungitur.

¶ Filij duorũ fratrum vel sororum possunt simul contrahere matrimonium inter se.

¶ Duorum [b] autez fratrum vel sororum liberi vel fratris ⁊ sororis coniungi possunt.

¶ Nepos cuꝫ amita etiam adoptiua vel matertera matrimonium non cõtrahit: nec etiaꝫ cũ magna amita ⁊ magna matertera.

¶ Item amitam [c] licet adoptiuam [d] ducere vxorem nõ licet.

¶ Itez nec materteram [e] qꝛ in loco

repetit adoptiuam materteram ⁊c. quia matertera vel auunculus non fit adoptione: vt hic. ⁊ supra eodem. §. eius. ⁊. ff. eo. si qua. §. si alias. l. adoptio. Sed contra videtur. ff. de ritu nuptia. l. per adoptionez. §. finali. Respon. illud intelligitur quando adoptio in nepotem quasi ex filia natum vel in pronepotem quasi ex nepote nato ex filia. quod possum sicut si nullum haberem filium. vt infra titulo p̃mo. §. lꝫ. tunc enĩ. soror et frater: eius loco cuius filij facta est adoptio est matertera ⁊ auunculus: alij mihi filij sunt. vt patet: et sic non imitatur naturam: quia aliter nepos ex filia naturali et legitima non est in potestate. hic autem cum suis concordantijs loquitur quando aliquam adopto in filiam: hec quidem non erit matertera filij natis ex alia mea filia et naturali et legitima. Sed que est ratio diuersitatis? Respondeo: quia altero casu: scilicet quando adopto in nepotem ex filia est commodum matertere ⁊ auunculo: quia maiores quidem parentes imperant minoribus. quod secus est in aduerso casu: ⁊ ex hac dependet alia: vt naturales et legitimi sint adoptiuo subiecti: ⁊ est ridiculum. econtrario casu esset equum.

Diuisio ¶ Duorum. Diuiditur in tres partes. Primo ponit de duobus consobrinis. Secundo de amita. Tertio de matertera. Secunda ibi (Item amitam.) Tertia ibi (Item nec materteram.) Angelus florentinus.

b ¶ Dominorum. Hoc ꝑm leges: vt h. ⁊. C. eo. l. celebrandi. secus iure canonum. (j) Vel dic hunc. §. loqui de adoptiuis: secus in naturalibus.

ADDITIO. j. Et hoc communiter tenetur ex quo sequitur ꝙ filij iudeorum obseruantium hunc. §. non sunt legitimi: quia tam eis q̃ꝫ nobis hec lex correcta censetur. argumentum l. iudeorum. C. de iude. Angelus Aretinus.

c ¶ Item amitam. que est soror patris.

d ¶ Adoptiuam. Ab auo paterno.

e ¶ Materteram. Caue quia non

ter collaterales nõ est huiusmodi reuerentia. vt not. in. §. inter eos. s̃. eo. tum qꝛ idem videretur dicendũ in patruo ⁊ amita. Itẽ qꝛ esset contra ver. eius ꝟo. s̃. eo. Et assignant aliã rõnẽ: quia in. d. §. fi. adoptatꝰ agnoscit exi stẽti in agnatiõe adoptãtis: puta filie qđ fieri non potest: vt. ff. de adop. l. q ĩ adoptionẽ.

parentuz habẽtur. Qua ratione veruz est magnam quoqz amitã ⁊ mr̃teram ª magnaz prohiberi vxorem ducere.

Mater tera magna Amita magna Patruꝰ magnꝰ.

ª ¶ Materteram magnam. Magna matertera soror auie mr̃ne est: amita magna soror aui paterni est. vt. j. de gradu cog. §. quarto. Sed quid de fratre aui materni: Rñ. est patruus magnus. vt. C. đ successo. edi. l. j. lz Pla. contra vt ibi no. Sed cuz sint in quarto gradu quare prohibentur. vt. s̃. e. §. fratris. Rñ. qꝛ he persone sunt de superioribus trãsuersalibus que habentur loco parentum. vt in hoc. §. ⁊ qꝛ ipsa est in primo gradu stipitis. vt no. s̃. e. §. sed nec neptẽ. ⁊ sic nota caute: qꝛ ordo transuersalium subdiuiditur in tres partes: supra: infra: ⁊ ex latere vt. j. de gra. §. iij. iiij. v. ⁊. vj. ⁊ maior est abstinentia versus superiores: vt hic ⁊ inferiores. vt. s̃. e. §. fratris q̃ transuersales. vt. s̃. eo. §. duorum.

Diuisio

¶ Affinitatis. ¶ Diuiditur in septẽ partes. Nam primo ponit quandam prohibitionem in genere. Scđo illaz prohibitionem exemplificat in nuruz ⁊ priuignam. Tertio rationem prohibitionis facte de nuru ⁊ priuigna assignat. Quarto dictam prohibitionez de nuru factaz modificat. Quinto rationez dicte modificationis assignat. Sexto modificat prohibitionem circa priuignam. Septimo rationem dicte modificationis assignat. Secunda pars incipit ibi (Ut ecce.) Tertia ibi (Quia vtreqz.) Quarta ibi (Quod ita. s.) Quinta ibi (Quia eadem.) Sexta ibi (Itẽ si.) Septima. ibi (Qꝛ duas.) Areti.

¶ Affinitas quoqz. Casus. ¶ Hic incipit tertia particula secũde partis prin. in qua sic po. ca. Domine iã vidi de ĩpedimentis nup. ĩteruenientibus rõne cognationis tã ex linea directa q̃ trãsuersali. Nunquid adhuc plura sunt impedimenta nup. Rñ. impe. ꝙ sic. Nam non solum rõne cognationis sed etiaz rõne affinitatis ĩpediunt̃ nuptie. rõne eniz affinitatis a quarũdã mulierum nuptijs abstinẽdũ est. Naz ꝑuignam vel nurũ tuã vxorẽ ducere ꝓhiberis: qꝛ vtraqz illarũ tibi loco filie. sed hec specialis ꝓhibitio locũ hz si fuit nurus tua ⁊ nũc est: vt si fuit ꝑuigna tua ⁊ nũc nõ est. Nã si est adhuc nurꝰ tua id est si adhuc cõstat mr̃imoniũ inter ipsaz ⁊ filiũ tuũ adhuc viuentẽ nãli ⁊ gñali ⁊ cõi rõne tibi nubere nõ poterit: qꝛ viuẽte filio tuo marito eius nec tibi nec cuiuis alij nubere nõ poterit. Eadẽ mulier duobꝰ viris simul nubere nõ põt: ⁊ idẽ iuris est in ꝑuigna tua. Nã ꝑuigna tua si adhuc est priuigna tua. i. mater eius adhuc tibi nupta ẽ spãlis ꝓhibitio nuptiarum inter te ⁊ ipsaz cõtrahẽdarũ locũ nõ hz: qꝛ durãte mr̃imonio inter te ⁊ matrez eius gñali ⁊ cõi rõne nõ poteris cũ ipsa cõtrahere: qꝛ eodẽ tpe duas hr̃e vxores nõ poteris: ⁊ nõ solũ ĩter has ꝑsonas prohibẽtur nuptie rõne affinitatis: sz ẽt ĩter plures alias. Socrũ eni tuã. i. matrẽ vxoris tue vel nouercã tuaz. i. vxorẽ pr̃is tui vxorẽ ducere ꝓhiberis: qꝛ vtraqz istarũ loco mr̃is tibi esse ⁊ hec sil'r ꝓhibitio spãlis sicuti in casu supiori: tunc demũ locum habet cum solutum fuit matrimonium qđ est cã affinitatis. Nam si adhuc est tua no-

¶ Nõ põt aliquis ꝯhere mr̃imonium cum nuru vel priuigna presenti vel ꝑterita. hoc dicit ſm Aretinum.

uerca: id est si adhuc patri tuo nupta est gñali rõne nuptie inter te ⁊ ipsam ꝓhibent̃: qꝛ viuẽte patre tuo marito eiusdez nec tibi nec cuiuis alij nubere põt: qꝛ eadez mulier duobus vel ⁊ eodẽ tẽpore nupta eẽ nõ põt: ⁊ idem iuris ẽ in socru tua. naz si adhuc ẽ socrus id est si adhuc filia eius tibi nupta est generali rõne cũ ipsa ꝯhere prohiberis: qa fil' duas vxores hr̃e nõ poteris. Sz ponam⁹ ꝙ petr⁹ filiũ ex vxore legitima habuit: fil'r ⁊ berta ex marito iaz mortuo habuit filiã: ponamus ꝙ petr⁹ mortua vxore cõtrahat mr̃imoniuz cũ berta certe durãte matrimonio inter petrũ ⁊ bertã fili⁹ petri quẽ habuit ex alia vxore cum alia berta quã suscepit ex alio marito licite poterit mr̃imoniũ cõtrahere: ⁊ lz filij ex matrimonio inter bertã ⁊ petrũ cõtracto nati coruz fratres sunt cõmunes: ipsi tamen nec nãli nec ciuili iure coniungunt̃. Sed ponamus quid si diuortium fit celebratum inter petrum ⁊ vxorẽ suam: ⁊ berta post diuortium cõtrahat cuz scd'o marito ⁊ ex eo suscipiat filiaz: modo querit̃ vtrum petrus quõdam maritus berte possit cõtrahere cum filia berte ex scd'o matrimonio nata. ⁊ videbat̃ ꝙ sic: nam ista filia berte non est priuigna petri quõdaz mariti berte: qꝛ priuigna ꝓprie dicitur filia vxoris tue quã habuit anteq̃z tibi nupserit: sed ista filia nata fuit ex scd'o matrimonio post diuortiũ inter bertam ⁊ petruz celebratũ: ergo non est ꝓprie priuigna petri. Julianus tamẽ in hoc casu dicit ab huiusmodi mulieris nuptijs ratione honestatis esse abstinenduz. ⁊ hoc ꝓbat per duo argumẽta a simili. Sponsa enim filij nõ est nurus patris: ⁊ tamen a nuptijs hmõi mulieris abstinẽdum est: quia neqz pater cum sponsa filij: nec filius cum sponsa patris ꝯtraher̃ poterũt a simili concludit: lz eiz hmõi filia ñ sit priuigna petri quõdã mariti eiusdem berte: tamen inter ipsam ⁊ petrum matrimoniuz cõsistere non potest.

¶ Affinitatis[a] q̃z veneratiõe a quarũdaz[b] nuptijs abstinere necesse est.

¶ Ut ecce ꝑuignã[c] aut nurum in vxorez ducere nõ licet.

¶ Quia vterqz filie loco[d] sunt.

¶ Quod[e] ita scilicet accipi debet si fuerit nur⁹ aut priuigna tua. Nam si adhuc tua nurus[f] est id ẽ si adhuc nupta est[g] filio tuo alia[h] rõne vxorem eã ducẽ nõ posses.

a ¶ Affinitatis. Est aũt affinitas regularitas ꝑsonaꝝ: ex nuptijs cõiunctarum: omni carẽs parentela. s. sanguinis: vt. ff. d' gradi. affini. nõ facile. §. affines. ⁊. §. sciẽduz est. ideo dicit ex nuptijs: qꝛ sine nuptijs ꝯhi nõ potest: † sed ꝑm canones etiam sine nuptijs. Vide. c. discretionem. extra de eo qui cog. ꝯsan. Sed cũ vxor videat̃ affinis vera: quare ꝑmittit̃ matrimonio vti? Rñ. non est affinis sed causa affinitatis: sicut vnus non est numerus sed principium numeri.

Affinitas qd sit.

† Hoc ꝓbat Ange. quo ad mr̃imoniuz ꝓhibendũ: p. l. adoptiuum. §. ꝑui. ꝟñ. idez tñ. ff. eo. et ff. d' ritu nup. l. nihil interesset.

b ¶ Quarũdam mulierum.

c ¶ Priuignam. Hec nomina exponunt̃ statim. proxi. in versi. qd ita ⁊c.

d ¶ Loco sunt. Facit ad hoc. ff. sol. matrimo. quia.

e ¶ Quod. i. que prohibitio.

f ¶ Nurus est. Que contineant̃ appellatione istaruz dic: vt. ff. eodem. l. adoptiuus. §. videamus.

g ¶ Nupta est. Argumẽ. sumit̃ hic ⁊ ex proximo. §. alias. Respondet ꝙ si quis habet generale auxilium non potest petere speciale: vt. ff. de mino. l. in cause. j. rñ. ⁊ de verb. oblig. doli. ⁊. ff. de eden. l. quedam sunt.

h ¶ Alia rõne. Nõ solũ supradicta.

a ¶ Non licet. imo efficit infamis: vt. C. ad. l. iul. de adul. l. euz qui.

ADDITIO Idez in habēte duas sponsas: vel concubinas: seu vxorem ⁊ cōcubinā: vt est glo. no. in. §. aūpe. super verb. existente. in auc. qb⁹ modis na. effic. sui. lz de facto non obseruetur: vt hic p Ja.

¶ Socruz

Diuisio ¶ Diuidit in quatuor ptes. qr prio ponit vnum dictum prohibitiuū cū ratione. Secundo illud modificat. Tertio modificatū declarat circa nouercā cuz rōne. Quarto declarat circa socruz cum ratiōe. Secūda ibi (Quod et ipsuz.) Tertia ibi (alio qn.) Quarta ibi (Itez si.) Areti.

b ¶ Socrū Qui sint he psone dic: vt. ff. e. ti. de ri. nup. l. adoptiu⁹. §. nūc videamus.

c ¶ Prohibitū est. iure affinitatis: ⁊ ad hoc refert illud qd ⁊ ipsuz ⁊c.

d ¶ Affinitate. Hec littera sibi contraria videt: nam si dissoluta est affinitas: nō ergo dñt nuptie ratiōe impediri. Sed dic dissoluta ⁊c. i. dissoluto matrimonio ꝓpter qd ꝯtingit affinitas: sz ipsa affinitas nō ē dissoluta.

¶ Quia eadē duob⁹ nupta eē nō pōt.

¶ Itē si adhuc priuigna tua est: id est si mater ei⁹ tibi nupta ē: ideo eā vxorē ducere nō poteris.

¶ Quia duas vxores eodez tempore habere non licet[a].

Luz socru vl' nouerca pñti vel preterita matrimoniū contrahi non pōt. Aretinus.

Socrum[b] qz ⁊ nouercā ꝓhibituz[c] est vxorez ducere: qr matris loco sūt.

¶ Quod ⁊ ipm dissoluta demum affinitate[d] procedit.

¶ Alioqn si adhuc nouerca[e] est id est si adhuc pri tuo nupta est cōi iure ipedit tibi nubere: qa eadem duobus nupta esse nō potest.

¶ Itez si adhuc socrus est: id est si adhuc filia ei⁹ tibi nupta est: ideo impediunt tibi nuptie: qr duas vxores habere non potes[f].

Filius ex vxore pmortua ꝯhere potest matrimonium cum filia vxoris ex marito pmortuo.

¶ Maritis tñ fili⁹ ex alia vxore: ⁊ vxoris filia ex alio marito: vel econtra[h] matrimoniū recte ꝯhunt: lz habeant[i] fratrē sororem vel ex[k] mrimonio postea ꝯcto natos[l].

e ¶ Nouerca. sic dicta quasi nocens arcus. Vel qa noua est arca sine fructu: ⁊ facit. ff. de inoffic. testamē. l. iij. in fine. ⁊ lib. iij. †

f ¶ Non potes: al's nō possis. s. eodē tpe sbaudi: vt. s. pri. §.

g ¶ Mariti. lz inter se frater ⁊ soror prohibeant: vt. s. eodē. §. iter eas tñ ⁊c.

h ¶ Vl' cōtra. i. econtrario.

i ¶ Habeant. illi minores.

k ¶ Ex matrimōio. maiorum.

l ¶ Postea †scilicz post natiuitatez istoruz: ⁊ sic aduerbium postea determiat dictionem contracto: vl' dic qr determinat verbum habeant: ⁊ dic contracto. s. prius. Nam q ex eo matrimonio. s. maioꝝ nascunt: fratres sunt ex parte matris illi qui nat⁹ est: vel nata pri⁹ ex femina. Idez dicas econtra: qr erit frater vel soror ex parte patris illi q fuerat ex illo patre natus: ⁊ tamē isti nullo iure sibi inuicez iunguntur: viro eniz cognati vxoris iunguntur: ⁊ non alijs cognatis viri. Idez ecōtra: quia cognati viri vxori iungunt. nō autem alijs cognatis vxoris. Pz in. c. pe. ⁊

† Vel dic ⁊ melius nouerca qr supiducatur a patre.

† Dum dicit in scdo intellectu qr vbuz postea possz referri ad verbuz habeat ⁊ econtrario s. prius intelligite prius. s. qz isti duo contrahāt matrimoniū Ja. may.

c. qd super his. extra de ꝯsan. ⁊ affini. Unde reprobat̃ quorũdam opio: qui dixerunt ꝙ nullus de arbore ducit aliũ. Naz in ea cõtinent̃ cognati viri ⁊ vxoris: ⁊ tñ iungunt̃. vbi hoc dicit̃. Nec inter se ante mr̃imonium inter duos cognatos viri et vxoris contractuz succedũt: vt. C. cõmunia de suc. l. amite. nec postea nisi sicut facit vir vxori deficiente oĩ parentela ⁊ excluso fisco vt. C. vñ vir ⁊ vxor. l. j. ⁊ in auc̃. ibi signata.

Priuigna. Priuignus.

ADDITIO. Sed hãc reprobãt Jo. fab. ⁊ Ang. hic qui nõ reperitur iure cautum ꝙ cognati vxoris excludant fiscum: ⁊ est cõtra ibi notata.

a ¶ Priuigna: quia illa est priuigna mea que ex mea vxore est nata añq̃ esset vxor. Et femine ille est p̃uign⁹ qui ex marito natus fuit anteq̃ suus esset marit⁹: vt. s̃. eo. §. affinitat̃. ⁊. §. socrum. Sz hec postea fuit nata. Tñ dicit iulianus abstinẽduz rõne honestatis. (j) vt subijcit: ⁊. ff. eo. l. si qua. §. si vxor. ⁊. l. si vxor. ⁊. l. semp. ⁊ ad h̃ inducit duo argumẽta. Nam ⁊c̃.

ADDITIO. j. Que orit̃ etiam ex spõsalib⁹ de futuro: ⁊ de facto ꝯctis: vt nõ possit ꝯhi cũ aliquo primi ꝯhẽtis consanguineo: vt. c. vnico. de spõ. impu. in. vj. Angelus.

b ¶ Nurum esse. Lz sit sponsa: tñ nõ est nurus anteq̃ fiat vxor: ⁊ ecõtra: lz sit spõsa patris: qr vxor nõ est patris adhuc: ideo non est filij nouerca: vt hic. ⁊. ff. de ritu nup. si qua. §. j. ⁊ tamẽ licet nulla sit affinitas est abstinendum: vt subijcit rectius ⁊c̃.

c ¶ Recti⁹. A filij ꝯcludit in casu ꝓposito p̃mo in hoc. §.

d ¶ Facturos. s. scimus: vel cõstat.

¶ Illd certum est seruiles: ĩ quo sic pone. Casus. ¶ Dñe iam vidi de ĩpedimẽtis nuptiaꝝ interuenientibus tam rõne cognationis q̃ etiaz rõne affinitatis: nũqd adhuc sunt plura impedimenta nuptiaꝝ: Rñ. Justi. ꝙ sic. Non solũ impediunt̃ nuptie rõne cognationis inter liberas ꝑsonas: sed inter seruos. Naz seruiles cognationes p̃stant ĩpedimẽtũ nuptijs: veluti si pater ⁊ filia manumissi fuerint: ⁊ frater ⁊ soror. Naz inter istas ꝑsonas obstante cognationis impedimẽto: lz ad libertatem ꝑuenerit: nuptie cõsistere nõ p̃nt. Sũt ⁊ alie ꝑsone multe que ꝓpter diuersas causas inter se mr̃imoniũ contrahere ꝓhibent̃: quas qdem ꝑsonas in latiorib⁹ libris digestoꝝ: seu pandectarũ enumerari permisimus.

e ¶ Illd. Seruiles. i. dũ durant ꝑui.

f ¶ Cognatiões. i. ꝯsanguinitates q̃ sunt ĩter ꝑuos: ⁊ ĩpediũt nuptias inter eos. Itẽ affinitas: vt hic. ⁊. ff. eo. adoptiu⁹. §. ꝑuiles. Sed qũo hoc cuz nulla cognatio sit inter eos: vt. j. de capi. dimi. §. ꝙ aũt. Sed illud de iure

¶ Publica honestas impedit ꝯtrahere matrimoniuz cum filia quondaz vxoris suscepta: ex alio viro post diuortium primi mariti. Item impedit patrem cõtrahere cũ sponsa filij: ⁊ ecõtra. Aretinus.

¶ Si vxor tua post diuortiuz ex alio filiam procreauerit: hec nõ est quidem priuigna[a] tua: sed iulianus ab huiusmodi nuptijs abstinere debere ait.

¶ Nam ꝯstat nec spõsaz filij nuꝝ eẽ[b]: nec p̃ris spõsaz nouercã eẽ: recti⁹[c] tñ ⁊ iur̃ facturos[d] eos q hmõi nuptijs se abstinuerint.

¶ Inter seruos et manumissos cognatis ĩpedit matrimonium cõtrahẽdum.

¶ Illud certuz est seruiles[e] quoqz cognationes[f] ĩpedimento nuptijs eẽ:

succedendi: ⁊ in tutela: vel hereditate dicitur: hoc aũt in iure sanguinis: qđ nullo iure ciuili tolli põt: vt hic. ⁊.ff. de reg. iur. l. iura sanguinis. ⁊ per cõsequẽs etiã in phibitione mr̃imonij. Sz nõne ⁊ alia rõne iter eos matrimonium impedit: ga sũt serui: vt ff. eo. ti. j. rfi. ⁊. C. de ice. nup. cuz ancillis: ⁊ Rfi. durante seruitute: hec sunt duo impedimenta: † scilz † ⁊ eis made iure numissis duciuilꝭ: rat ꝫ vnuz: secus de vt sequtur.

si forte pater ⁊ filia aut fra ⁊ soror ma numissi[a] fuerint.

¶ Ponit gnãliter q̃da alias ee psonas: inter quas nõ pot cõstitui matrimonium. Angelus.

¶ Sunt ⁊ alie pso ne que pp diuersas rões nuptias contrahere phibẽtur: quas in libris digestoꝝ seu pandectarũ: ex veteri iur col lectarum enumerari[b] permisimus.

¶ Contrahẽs matrimoniuz de facto cõtra mãdata legũ nõ efficitur vir vel vxor: nec mr̃imonium appellat quo mr̃imonio dissolutum.

ture canonico: per. c. j. extra de conjug. seruo.

a ¶ Mannumissi fuerint. Vel ambo ⁊ tunc tm̃ est ipedimentũ sanguinis: vel vnus tm̃: ⁊ tunc duo sunt: que ipe diunt vt modo dixim9.

b ¶ Enumerati. Possunt aũtẽ enumerari quatuordecim modi cum his quos in hoc titulo habemus. Prim9 est rõne ꝓximitatis: vt. ẽ. e. §. j. rfi. ⁊. C. de incest. nup. l. cũ ancillis. Secũdus est ratione etatis: vt mares minores xiiij. annis: femine minores. xij. vt. ẽ. eo. ij. rfi. † Tertiꝰ rõne sanguis: qđ in tria diuidit. s. ascẽdẽtes: descẽdẽtes: ⁊ collaterales: vt. ẽ. eo. §. ergo. ⁊. §. iter eas. ⁊. §. frĩs. ⁊. §. eius. ⁊. §. duoꝝ.

† Sz de iure canonico nõ ispicit numer9 ne potẽtia

Quartꝰ rõne adoptionis: vt. ẽ. eo. §. ergo. ⁊. §. iter eas. i fi. vtriusq. Quintus rõne affinitat̃: pñtis: ptẽrite: ⁊ future: vt. ẽ. eo. §. affinitatis. ⁊. §. socrũ. ⁊. §. si vxor. Sextus rõne mr̃imonij. Nam si habet vnã non debet habere alterã codez tpe: al's est infamis: vt ẽ. eo. § socruz. in fi. ⁊. §. affinitatis. in fi. C. ad. l. iuliaz. de adul. l. cũ. Septimus per senatusc̃ultuz: quod vetat fieri mr̃imoniũ iter tutorẽ ⁊ curatorem ⁊ filios eoꝝ ad quendaz pupillã ⁊ adultã suã vel pñs: vt. C. de interdic. ma. inter tu. l. j. Octauꝰ per legez papiam: ⁊ iuliam. s. inter senatores ⁊ eoꝝ liberos ⁊ libertas: vl' alias vilis conditionis femīas: vt ff. d ri. nup. l. pa. ⁊. C. de nupt. l. si libertã. quod capl'z hodie co: rectuz ẽ: vt in auc. vt li. de cetero. §. gs antez. col. vj. Nonus est: vt inter pñdes ⁊ sibi subiectã rõne iurisdictionis: vt. C. de nu

ptiꝭ. ⁊ si ꝫ. ⁊. C. si quacũqz p. po. l. j.

ADDITIO. Di tres modi prime precedentes. s. vij. vij. ⁊. ix. non reperiunt̃ de iure canonico: ⁊ ideo dicim9 eos insufflatos. Joã. fab. Decimꝰ est per constitutionẽ principis: vt cuz ea quam quis de sacro fonte leuauit: vt C. de nup. si quis aliãnam. in fi. Idem seruatur de ipsa cõmatre: lz nostro iure cautum non reperiatur.

ADDITIO. Dic in summa matrimoniuz inhiberi inter baptizatum ⁊ baptizantẽ: ⁊ eius liberos inter baptizantem: ⁊ parẽtes baptizati inter suscipientẽ: ⁊ parẽtes baptizati inter vxorẽ vel virum suscipiẽtis ante carnaliter cognitã. Jo. fab. Undecimus est rõne honestatis: vt. ẽ. e. §. si vxor. ⁊. ff. eo. l. si qua. Est ⁊ duodecimus ratione ordinis amoti: vt cũ clericis in sacris ordinib9 ꝓstitutis: vt in auctẽ. de sanctiss. epis. §. fiquis. colla. ir.

Logna tio spiritualis impedit mr̃imonium.

† Est ⁊ tertiusdecimus: vt in monachis: cõuersis: monialib9: lz nõ sint in sacris ordinib9 cõstituti: vt in auc. de

† Sec9 i cõstitus tis i nõ

sacr] vl' minoribus ordinib⁹: q si incidant in habitu ⁊ tonsura gaudēt priuilegio ca. siqs suadente. xvij. q. iiij. ⁊ priuilegio fori: vt. c. j. d' cle. coniug. lib. vj.

mona. §. antepenul. colla. j. ⁊ in auc. de nup. §. per occasionē. colla. iiij. Est ⁊ decimusquartus in muliere rapta que ꝓprio nubit raptori: qd' ꝓhibet: vt in auc. d' rap. mulie. que ꝓpri. rap. nu. §. ꝑmo. colla. ix.

ADDITIO. Sec⁹ est hodie de iure canonico: vt in. c. fi. ex de rapt. ⁊ alios modos qb⁹ impedit' matrimonium. vide p Ang. ⁊ Jaso.

¶ Si aduersus eam que. Iste. §. cū. §. sequēti diuidit' in sex partes.

to nō ē loc⁹ exactioni dotis ⁊ donationis: ꝓꝓ nuptias: ⁊ alias penas patit': hoc dicit cuz. §. sequenti. Aretinus.

¶ Si aduersus ea que diximus[a] aliqui coierit: nec vir nec vxor: nec nuptie nec mr̄imoniū nec dos intelligit'. ¶ Itaqz[b] hi qui ex eo coitu nascūtur: in potestate patris non sunt: sed tales sunt quātuz ad' patriā potestatē pertinet: quales sūt hi quos mater vulgo[d] cōcepit. ¶ Nā nec hi[e] p̄rez h̄re intelligunt': cū ⁊ his p̄r incertus est[f]. ¶ Uñ solēt filij spurij appellari: vl' a grecas

pater eoruz incertus est: vnde solent filij spurij appellari a greca voce sic dicti: quia sine patre cōcepti: vel quia sine matre filij. Uñ dissoluto tali illicito coitu dos per actionem ex stipulatione repeti si poterit: cuz ibi nullum intelligatur matrimoniū: neqz dos ibi esse poterit: et si dos ibi non sit sequitur ꝙ repetitioni dotis locus eē nō poterit: ⁊ nō solum istas penas patiūtur illi q ꝓhibitas nuptias cōtrahūt: sz inumere alie pene que in sacr] ꝯstōnibus ꝯtinent' eis affligunt'.

a ¶ Diximus. vt. s̄. eo. per totum. ⁊ etiaz adiecimus in ꝓximo. §.

ADDITIO. Uide clemen. j. de cōsangui. ⁊ affinita.

b ¶ Itaqz. bene infertur: vt. s̄. tit. j. in principio.

c ¶ Ad patriam potestatez. Propter hunc casuz posuit. de nuptijs post titulum: de patria potestate.

d ¶ Uulgo. Scilicet qui patrez demonstrare non possunt: vel illicituz: vt. ff. de statu ho. vulgo.

e ¶ Nam nec hi. Scilicet vulgo cōcepti. Uel dic hi de quibus loquit'. s. illicite concepti.

f ¶ Incertus est. Cui pater est populus: pater est sibi nullus ⁊ omnis. Cui pater est populus: nō habet ille patrem: ⁊ s̄m hoc dic his. s. vulgo cōceptis. Uel dic his. s. icestuosis: ⁊ tūc dic iuris fictione est incertus. Uersus

g ¶ A greca voce nothos. Nothos grece dicit' latine spurius: ⁊ apatros

Primo ponit dictū suū ānullans. Secundo infert. Tertio rōnez assignat. Quarto infert alium effectū quo ad nomē. Quinto infert alium effectum quo ad exactionem dotis ⁊ donationis ꝓpter nuptias. Sexto addit alias penas. Scda pars ibi (Itaqz.) Tertia ibi (Nam nec.) Quarta ibi (Uñ solent.) Quinta ibi (Sequit' ergo.) Sexta. j. §. sequēti. s. ibi (Qui aūt.) Angelus aretinus.

¶ Si aduersus ea. Casus. ¶ Dic incipit tertia pars in qua sic pono casum. Dñe iam vidi satis de ipedimētis nup. dicatis mō mihi q̄l'r puniūt' illi qui ꝯ p̄cepta leguz iniustas nup. ꝯhūt: Ad hoc rñ. Justi. d. ꝙ si aliqd aduersus p̄cepta legū tradita sup ius egerit nec erit ibi vir neqz vxor: neqz mr̄imoniū neqz dos ibi itelligit': nec filij ex illo coitu illicito ptāti p̄ris sbij cient'. Sed quātuz ad ptātē p̄ris pertinet tales erunt quales sunt hi quos mater ex vulgo cōcepit. Nam ⁊ hi cōcepti patrem habere intelligunt': qm̄

quasi sine patre : ꝛ similiꝛ ratiõe amatros dicitur sine matre.

a ¶ Sine pñe. Jure ciuili inspecto.

b ¶ Sequiꝫ. Bene infert. cum enim sine matrimonio esse non põt. ſ. vos: ꝛ vbi nõ est vos : actio dotis nõ ē: vt. C. de dona. aſi nup. l. ſi. ibi : ſic enim ꝛc.

c ¶ Eraction. ſ. per actionem ex stipulatu: q̃ dat̃ pro dote : vt. j. de actio. §. fuerat. Sz nũq̃d per cõdictionem sine causa: vl' ob cãm q̃ſi ob cãm datum fuerit: nec causa fuit secuta: Respon. Pla. ſic: siue ignorãs siue sciẽs dederit: vt. ff. de cõdi. sine causa. l. ſi. † Sed vera ꝟz Jo. dat talez cõditionẽ ignoranter nõ scẽter danti: vt. C. de pdi. ob cãm. l. j. ꝛ. ff. de pdi. ob. cãm. l. j. §. ſi. ꝛ. l. ij. nec imerito cũ turpiter danti nulla sit retiaz detſõ non petitio: vt. ff. de condi. ob tur. cau. l. ſi ob turpẽ. etiaz hec oĩa locũ habẽt qñ non fuit ſequutũ : d ¶ Prohibitas. Per aliquem de rtiij. modis: lz vir. (vel Lr.) has pe nas ꝓpoſuerit tñ eis qui incestas nuptias faciunt vel nefarias : non qui alias inutiles : vt in auctẽ. de incest. nup. §. j. colla. ij.

e ¶ Alias penas. Vt est amiſſio bonoꝝ: ꝛ incursus infamie: vt. C. de Jo. dũ modo ſtiuerit ꝛ ſactuz vl' ſcm voce νοθοσ. i. vulgo concepti : vel απατροσ. i. q̃ſi ſine pñe filij. ¶ Sequiꝫ b g̃ vt diſſoluto tali coitu nec doris nec donationis exactioni c locꝰ ſit.

¶ Qui aũt ꝓhibitas d nuptias ꝟbũt: ꝛ alias pẽas e patiũtur: q̃ sacris ꝓſtõnibus continentur.

cõtrahẽtes ĩcestas nuptias sunt inſa mes: ꝛ ita approbãtes ꝛ defendentes vel ꝓtocinij ꝓſtãtes: vt. ij. q. iij. c. cõ sanguineoꝝ. ꝛ ipſo iure sunt excõicati: vt in clc. j. de ꝟſan. ꝛ affi. Aug.

¶ Aliqñ. Latus.

¶ Filiꝰ nãlis tñ: curie datus: patrie subijcit̃ poteſtati. Jtẽ ex legitima cõcubina genitiſpa poſtea nubat patri dictoꝝ filiorum ꝛ exinde fiãt dotalia inſtrumẽta: in ꝑſs sui ptãtem redigũtur. Aretinus.

¶ Aliquãdo autez euenit vt liberi qui ſtatiz vt nati sunt: tñi. l. ꝙ ẓ. C. de ĩcel. nu. ſecus ſi ignorauerit. l. ſi cũ do tẽ. ff. ſo lu. mat.

¶ Dic inci pit quarta ꝛ vltima pars ꝓncipa. iſtiꝰ ti. in qua ſic po. ca. Dñe vos dixiſtis mihi. ſ. titu. pri. ꝑceden ti: q̃ illi sũt in ptãte parentũ qui ex iuſtis nuptiꝫ creãtur nũqd sẽ aliq qui ſtatim vt nati sũt in ptãte parẽtuz nõ fiant. ꝛ dicit impera. q̃ ſic. Contingit enim q̃ ls aliqui in ptãte patris beneficio natiuitat̃ ab initio nõ fuerit: poſtea tñ legis auctoritate ptãti patris subijciunt̃. Et in tali caſu pone q̃ aliqs habeat tñ filiũ naturalez: ſz pater iſte filiũ nãlez ſeruitio principis vel preſidi puincie det vel curie alicuiꝰ ciuitat̃ offerat. per iſtaz oblationẽ filiꝰ ꝑſs ptãti subijcitur ꝛ ius legitimi filij in bonis patris cum electis legitimis tu oſb' ꝓſequiꝫ. Jtẽ po. q̃ aliqs habeat licitã cõcubinam ad quã ꝓſuetudinẽ habeat: cuius matrimonio legib' nõ fit interdictum: ꝛ ipſa in cõcubinatu ꝓles ꝓcreauit: ſi poſtea maritali affectiõe ductus vir ꝟhat mſi. ꝛ dotalia ꝓficiat inſtrã fm noſtre ꝓſtõnis tenorẽ: non solum filij poſt dotalia inſtrumẽta ꝓcreati : ſed etiã ante mſi. celebratũ nati tanq̃ legitimi ꝑſs ptãti subijciunt̃: ꝛ iura legitimoꝝ in bonis ꝑſs beneficio nre conſtitutionis obtinebunt.

† Et h

ADDITIO. Adde fm Joã. fab. q

a Parẽtum nõ fiant. Hoc mirabile per duo probat exempla.

b Naturalis. Scilicet tm̃.

c Curie. Cuz enim vult aliqs naturalez filiũ tm̃ qui in ptate pis non est: (vt hic: ⁊ ff. titulo. i. in pñ.) facere in potestate: detur in seruitio imperatoris: vel psidis prouintie. Nam in ptate efficit loco meritipatris: ⁊ efficitur legitimꝰ loco meritifilij: ⁊ vt hic. ⁊ i auc. quibus modis nat. effi. sui. §. siquis igitur. colla. vj.

d Necnon. Nunc ponitur aliud exemplum.

e Interdictũ. Nam aliam vxoꝛem nõ habuit: tpe concubinatus: alꝫ cõtra: vt. ff. de concu. l. j.

f Constitutione. vt. C. de nat. lib. l. cum quis.

g Instrumẽtis. Sed nunquid sine instrumentis est matrimonium tale? Dicunt quidam q̃ nõ: vt Pla. ⁊ aliquãdo decoꝛati matrimis dignitatibus faciunt matrimoniuz: vt in auc. vt li. ma. ⁊ auie. §. quia ꝓo legem dudum. colla. vij. melius autem. quibꝰ mo. natu. effi. legi. §. hec ergo casta. colla. vj. Sed dic q̃ matrimoniuz nudo consensu perficitur sine scriptura: vt in auctẽ. de nup. §. nuptias. colla. ij. ⁊. ff. de regu. iuris. l. nuptias. Sz filij primogeniti non sunt legitimi si dotalia instrumenta non sunt facta: vt hic. ⁊ faciat ad hoc. C. de natu. libe. l. cum quis. ⁊. l. nuper. ⁊. l. finali. ⁊ in auctẽ. de heredi. que ab intesta. defe. §. primo. colla. vij. ⁊ in aucten. de filijs ante do. instru. na. colla. ij. ⁊ in auctẽ. de in cess. nuptijs. §. fina. colla. ij ⁊ de trien. ⁊ semisse. §. finali.

† Quod Ange. intelligit vez ficte nõ vere qđ nota ꝓ statur: ⁊ vt ẽ tertius. l. l. tij. C. de nãli. et cedant.

h Necnon. Nunc ponitur aliud exemplum.

i Interdictũ. Nam aliam vxoꝛem nõ habuit: tpe concubinatus: alꝫ cõtra: vt. ff. de concu. l. j.

ADDITIO. Et tunc qd si cum ea per dispẽsationẽ matrimoniũ contraxerit. vide Christo. ⁊ Jaso. hic.

k Constitutione. vt. C. de nat. lib. l. cum quis.

l Instrumẽtis. Sed nunquid sine instrumentis est matrimonium tale? Dicunt quidam q̃ nõ: vt Pla. ⁊ aliquãdo decoꝛati matrimis dignitatibus faciunt matrimoniuz: vt in auc. vt li. ma. ⁊ auie. §. quia ꝓo legem dudum. colla. vij. melius autem. quibꝰ mo. natu. effi. legi. §. hec ergo casta. colla. vj. Sed dic q̃ matrimoniuz nudo consensu perficitur sine scriptura: vt in auctẽ. de nup. §. nuptias. colla. ij. ⁊. ff. de regu. iuris. l. nuptias. Sz filij primogeniti non sunt legitimi si dotalia instrumenta non sunt facta:

fuerat: sed ad quaz pater ꝓsuetudines habuerat: postea er nostra cõstone dotalibꝰ instrumẽtis ꝰ compositis in ptate pis efficitur.

m Quod ⁊ alijs liberis qui ex eodez matrimõio postea fuerint ꝓcreati similiter nostra constitutio ꝯ prebuit.

n Necnon ꝰ is qui a muliere libera ꝓcreantur: cuius matrimoniuz minime legibꝰ interdictuz ᵉ

Filij nã les tm̃ an succedãt.

EXPOSITIO. Hec que in hac glo. dicuntur ꝓcedũt de iure ciuili: sz de iure canonico nõ habẽt ista distinctio pso narum decoratarũ maximis dignitatibus vel contrahendi cum instrumentis: quo ad esse matrimonij: sed sufficit ad esse matrimonij nõ cõtrahi clandestine: vt extra de clandesti. despon. c. cũ inhibi. Angelus.

o Constitutio. vt. C. de natu. libe. nuper. Sed si non fecerit eaz sibi vxoꝛez adhuc huiusmodi naturales sunt alendi a patre. Item succedunt ex testamento in totum: si pater vult: legitimis non existentibus: vel parentibus eaz defunctis: alꝫ liberi in vnam vnciam tm̃ permittunt naturales succedere superioꝛes quando ipsi tm̃ supersunt non impediũt eos: nisi in sua legitima: que superioꝛibus debetur: ab intestato ꝓo duas habẽt vncias paterne substantie cuz matre eoꝛum viriliter dividendas: quando non sunt ascendentes nec descendentes aliunt ⁊ ipsi patrem: ⁊ hoc illicite natis. Sed si illicite nati non sunt ímo omni beneficio sunt exclusi: vt in auctẽ. qui. mo. na. effi. sui. §. discretio. vsq̃ in finem consti. colla. vj.



Continuatio.

¶ De adoptionibus. Quia supra dixit de nuptijs ex qb⁹ acgrunt filij legitimi z nales: ideo nunc de adoptionibus ex quibus acquiruntur filij legitimi trn. vel sic. Supra qualiter filij nri sunt in nostra potestate dixit: nunc autem qualiter alieni efficiantur potestatis nostre. Arreti.

¶ De adoptionibus.

¶ Liberi adoptiui sunt in potestate nra: sicut nales z

NOn solum. ¶ Iste titulus diuidit in nouē ptes principaliter. Primo ponit q adoptiui sūt in potestate adoptātis. Secdo qualr fiat adoptio z arrogatio. Tertio primū dictum limitat z declarat. Quarto de impubere qui se ad arrogandū vedit. Quinto q adoptās dz saltē adoptatū pcedere. xviij. annis. Serto qñ aliqs: vt nepos: vel pnepos adoptat. Septio in qb⁹ adoptatus eqparat nali. Octauo in qb⁹ conuenīunt: z in qb⁹ nō adoptio z arrogatio. Nono q serui adoptati a dominis sūt liberi. Secda ibi (Adoptio.) Tertia ibi (Sed hodie.) Quarta ibi (Luz aūt.) Quinta ibi (Adhuc.) Sexta ibi (Lz aūt.) Septia ibi (In plurimis.) Octaua ibi (Illd.) Nona ibi (Apud cathonē.) Arettinus.

¶ Adoptio aūt. Casus. Pono igit casuz in pma. Accessi ad dñm Justi. z ita ppositi coā eo. Dñe vos vultis tractare de adoptionibus pro deoque rō mouit vos ad tractandum hic d adoptiōib⁹: Ad h rñ. Justi. dicens. Amice supra tractauimus de his qui sunt in pa.po. z qz non solum nales liberi z legitimi de qb⁹ supra dixim⁹ sunt in ptate parentuz: sed adoptiui: idcirco d adoptiuis hic tractare intēdimus. Et hec in prima pte vsqz ad. §. Adoptio aūt. In secunda. Dñe iam video que rō mouet vos ad tractāduz de adoptioni. dicatis ergo mihi si plz quot modis fit adoptio: Rñ. Justi. q adoptio fit duobus modis. s. rescripto principis aut imperio alicuius magrat⁹. Sed dñe ponatis mihi ereplū qñ fit adoptio rescripto principis: z in quo casu fit iperio magistrat⁹ alicuius. Ad hoc rñ. Justi. q qñ aliqs adoptat cū qui sui iuris est. tunc necesse est fieri adoptionē auctē siue rescripto principis: z hec species

adoptionis est. Ifi ille. s. qui sui iuris est alterie ptāti subiectī. Primo ꝛ speciali noīe de arrog. Imperio aūt magistratus adoptātur illi q sunt in potestate parētū siue obtineāt pmū gradū liberozuz qualis est filius ꝛ filia: siue inferiorē gradū obtineant: vt nepos ꝛ pepti: ꝛ deiceps pnepos ꝛ proneptis.

a ¶ Nāles. (j) Subaudi ꝛ legitimi. quare distingue: q filioz alij sunt nāles ꝛ legitimi: vt ex legitimo matrimonio nati: vt hic. ꝛ. ē. de pa. pote. in prin. Alij naturales tm̄: vt nati ex cōcubina. vt. ē. titu. j. §. fi. Alij legittimi tm̄: vt adoptiui: de qbus hic titu. loquit. Alij nec naturales nec legitimi: iuris presumptione: vt incestuosi: vel alīs illicite nati. vt i auc. q. mo. na. efficiuntur. §. fi. coll'. vj. Alij sunt qui prius nō fuerunt legittimi. sed nunc sunt. i. efficiuntur duobus modis. vt in auc. qui. mo. na. effi. sut. §. j. ꝛ. ē. ti. j. in fi.

ADDITIO.j. Et aduerte duz glo. subaudit in prin. scilicet ꝛ legitimi tu vic q iste tertius posset stare sine subauditione fi referat ad. §. fi. titu. pceden. tm̄ aduerte q ibi nō loquitur de naturalibus tm̄: q ibi naturales tm̄ non sunt in potestate: vt vbi dicit. sed quando sunt legitimati. Ja.

b ¶ Adoptamus. s. in ptāte nr̄a sūt: ꝛ hoc iure veteri. vt hic. ꝛ. ff. eo. l. j. §z hodie distinguitur. vt. j. e. §. §z hodie.

Diuisio ¶ Adoptio. Diuidit iste. §. in tres partes. Prio ponit in genere dictum bimembre. Secdo exēplificat ꝛ pōit exēplū primi mēbri. Tertio exēplū scdi mēbri. Secunda ibi (Imperatoris.) Tertia ibi (Imperio.)

c ¶ Adoptio. Est autez adoptio fm Pla. ꝛ Jo. legalis actio ad solatium eorū qui liberos nō habēt pene. i. fere naturā imitās. §z certe ꝛ ab his qui liberos habent fit adoptio. vt. ff. e. l. nec nō. §. preterea. ꝛ. j. e. §. licz. quare pōt fieri simpl'r dicitur. Adoptio est legitimus actus p quē fit gs filiꝰ q nō est: pene. i. ferenām imitās: ꝛ est hec veritas. vt. ff. Adoptio gd ptio est.

¶ Adoptio autez duobus modis fit: aut pncipali rescripto: aut iperio magistratꝰ. ¶ Imperatoris auctoritate adoptare quis potest eos easue: qui queue sui iuris sūt: que spēs adoptionis dr arrogatio f.

co. l. j. ꝛ. j. co. §. minorem.

ADDITIO. Immo etiā hec peccat fm Christo. q nedū filij §z ēt nepotes sūt per adoptionē. vt. d. §. §z. ideo in genere sic diffinitas fm Ja. Adoptio est actus legalis per quē vel fit trānsitus in potestatē: vel saltē ius intestate successionis defertur. Angelus.

d ¶ Rescripto. Hoc est vel ante ipm principē vel ante alīū magistratū delegatione facta per rescriptū a pncipe. vt. C. e. l. j. in fi. ꝛ. l. arrogationes. (j) Sed qd si imperator nō est? Rñ. nō pōt fieri: §z imperiū semp sit. vt in auc. qūo oportet epis. §. fi. colla. j.

ADDITIO.j. Et sic est delegabilis q cōpetit iure magistratus. l. j. ff. de offi. eius cui mā. est iurisdi. nec plenam cause cognitionē requirit. vt per Bar. in. l. nec quicqz. §. vbi decretuz. ff. de offi. procon. ꝛ leg. Jason.

e ¶ Magistratus. Scilz cuiuscūqz ordinarij. etiam defensoris ciuitatis qui minimus est. vt in auc. de defenciui. §. nulla. coll'. iij. Nec mirum cuz sit de voluntaria iurisdictione. vt. ff. de offi. procon. ꝛ leg. l. ij.

f ¶ Arrogatio. q adoptator iterro-

f

gatur an velit eū quē adoptat sibi iu-
stū filiū esse. ⁊ adoptatus: an id fieri
patiatur. vt. ff. eo. l. ij. Usq; ꝙ. Arrogo
qui suus est: sz hz meus eē neēe. Pūs
adopto suū: sed pūs permanet idem.

Nota arg. q; i mīmo a nō zhē spō sus dz p ns iter rogari ōn spon sa. de q̄ vide gl. in. l. ij. i. fin. ff. eo.

¶ Inferio rem. id est sz quentem.

¶ Sed hō die. Dtud tur in duas partes. Pmo ponit quādo pater dat filium in adoptionem extraneo. Secūdo qñ dat auo materno vel paterno. Secunda ibi (Si vo pater.) Areti.

¶ Sed hodie. Calue.

¶ Dic incipit. ij. pars in qua fic poca. Domine vos dixistis mihi. ꝙ. illi qui adoptātur sunt in ptāte patris adoptiui. nunquid hoc indistincte est verū: Ad hoc rñ. impe. dī. Timice certe ꝑm iura antiqua oēs adoptiui indistincte transibāt in ptātē patris adoptātis. hodie aūt ꝑm iura noua secus. Nam hodie statutū est in nra constitutione: cum filius naturalis a patre suo naturali alicui extranee persone in adoptionē dat: ⁊ si pater naturalis filiū suū naturalē dederit in adoptionem auo filij sui materno vel ēt pauo materno: vel si ipse pater naturalis a patre suo emācipatus fuerit: ⁊ filium auo vel ꝓauo paterno in adoptionez dederit. in hoc casu qñ iste filius dat in adoptionez alicui de ascendētibus in linea directa: q; in vnaz personam concurrūt naturalia ⁊ adoptionis iura manet stabile ius patris adoptiui. vtpote naturalis cognationis vinculo copulatum ⁊ legitimo adoptionis modo annexum: ⁊ ideo in familiaz ⁊ potestatē hui⁹modi patris adoptiui modo efficietur.

¶ Imperio magistratus adoptamus eos easue: qui que ue in ptāte parētuz sunt: siue primū gradū liberoz obtinēt: qualis ē filia⁹ ⁊ filia: siue inferiorē⁹ qualis est nepos neptis pronepos pneptis.

Si filiusfamilias detur in adoptionē extraneo: nō trāsit hodie in eius potestatē. secus si detur auo vel alteri ascēdēti. h. d. Aretinus.

¶ Sz hodie ex nostra cōstitutione b cuz filiusfamilias a patre naturali c extranee psone ī adoptionē dat iura patris naturalis minime dissoluunt: q; nectad patrez adoptiuum transit: nec in potestate eius ē: lz ab intestato iura successionis ei a nobis tributa d sint.

¶ Si vo pater naturalis e non extraneo: sed auo filij sui materno f vel si ꝓpe pater naturalis fuerit emācipatus g ēt auo vel ꝓauo sumi-

† Als nec q̄.

Etiā occurrētib⁹ ltis ⁊ nālibus. ēq̄us iter se mihi habeāt parētele qđ no. ꝙz Zing. ⁊ ideo non transit in potestatez q; per emācipationē priuaret hereditate vtriusq; ꝑm cōem opinionē. vt. l. cū in adoptiuis. C. eo. sz cū hodie nemo emācipetur iustus. §. generaliʳ. in auc. q. mo. natu. effi. sut. vī iste. §. esse correctus. de quo vide Ja. hic.

a ¶ Inferio rem. id est sz quentem.

b ¶ Sed hō die. Dtud tur in duas partes. Pmo ponit quādo pater dat filium in adoptionem extraneo. Secūdo qñ dat auo materno vel paterno. Secunda ibi (Si vo pater.) Areti.

c ¶ Sed hodie. Calue.

d ¶ Dic incipit. ij. pars in qua fic poca. Domine vos dixistis mihi. ꝙ. illi qui adoptātur sunt in ptāte patris adoptiui. nunquid hoc indistincte est verū: Ad hoc rñ. impe. dī. Timice certe ꝑm iura antiqua oēs adoptiui indistincte transibāt in ptātē patris adoptātis. hodie aūt ꝑm iura noua secus. Nam hodie statutū est in nra constitutione: cum filius naturalis a patre suo naturali alicui extranee persone in adoptionē dat: ⁊ si pater naturalis filiū suū naturalē dederit in adoptionem auo filij sui materno vel ēt pauo materno: vel si ipse pater naturalis a patre suo emācipatus fuerit: ⁊ filium auo vel ꝓauo paterno in adoptionez dederit. in hoc casu qñ iste filius dat in adoptionez alicui de ascendētibus in linea directa: q; in vnaz personam concurrūt naturalia ⁊ adoptionis iura manet stabile ius patris adoptiui. vtpote naturalis cognationis vinculo copulatum ⁊ legitimo adoptionis modo annexum: ⁊ ideo in familiaz ⁊ potestatē huiusmodi patris adoptiui modo efficietur.

e ¶ Pater naturalis. ⁊ legitimus.

f ¶ Materno. in cuius ptāte ꝓus nō erat: sed modo efficit vt subiicitur. vt supza de pa. po. in fine. Accur.

g ¶ Emācipat⁹. Als cū eēt in ptāte aui qūo adoptaret cuz quē hz. Certe nō pōt plus cē q̄ filius vl nepos vt hz ⁊. ff. e. si pf. §. q duos. ⁊ itellige emancipationis tpe filiū nō esse conceptuz

ADDI. j.

qui nūc dat̄ in adoptionē: al's in ptāte aui remansisset. vt. j. ti. j. §. finali.

a ¶ Simili mō. i. similē facias distinctionem. nā materno proauo indistincte. paterno ꝟo ꝑm ꝙ modo distinxit in auo datur ī adoptionē.

b ¶ Cōcurrunt. (j) Sz si ego adoptē filiuz fratris mei nunquid ptāti mee subijcitur: rñ. ꝟz Jo. ꝙ nō. ⁊ ꝙ ḣ dicitur naturalia expone. i. natiualia: qꝛ ab eo auo contrahit natiuitatez ⁊ originem. quod non est in filio fr̄is mei.

li modo [a] paterno vel materno: filiuz suū dederit in adoptionez: in hoc casu (qꝛ concurrunt [b] in vnā ꝑsonā ⁊ naturalia ⁊ adoptionis iura [c]) manet stabile ius p̄ris adoptiui: ⁊ naturali vīculo copulatū ⁊ legitīo adoptiōis modo cōstrictū: vt ī familia ⁊ in ptāte huiusmodi patris adoptiui fit.

¶ Impuberes sui iuris nō p̄nt (nisi ꝑ rescriptū p̄ncipis ⁊ cum cause cognitione) arrogari. ⁊ d̄bet arrogator cauere d̄ bonis arrogati restituendis ñ ītra pubertatez decesserit: ⁊ etiaz quartā partem suorum bonoꝝ tenetur ei relinq̄re. hoc dicit. Areti.

ADDITIO. j. No. ex hac glo. ꝙ ad hoc vt filius existēs in ptāte p̄ris per adoptionē trāseant in ptāte alterius necesse ꝙ det̄ in adoptionē affini q̄ sit de ascēdētibus. puta auo paterno vel materno: qꝛ nepos ab auo trahit originem ⁊ sic exponitur naturalia. i. natiualia. al's si detur affini collaterali: puta fratri patris non transit. similez glo. habes. C. e. l. fi. §. si ꝟo pater. ⁊c. tamen contra istam glo. ex text. in. §. in plurimis. in prin. in verbo. non extraneum. j. eo. Jason may.

c ¶ Jura. Unde preferendus est ei in quem vna tm̄ cōcurrit: ⁊ sic due rationes preualent vni. vt in auc. de cōsan. ⁊ vter. fra. §. j. col. vj. ⁊. C. de edi. di. adri. tol. l. fi. nisi vna sit melior duabus. vt colligitur. ff. de inoffi. test. naz ⁊ si. ⁊. ff. vnde liberi. l. scripto.

Diuisio ¶ Cū aūt. ¶ Diuidit̄ in qnqz partes. Primo ꝙ arrogatio fiat causa cognita. Secūdo ꝙ sit iusta causa. Tertio ponit modum sub quo fiat. Quarto ꝙ non potest arrogator ipsuz emācipare sine causa. Quinto ꝙ quartam partem bonorum suorum eidem: siue in vltima voluntate: siue inter viuos relinquat. Secunda ibi (Et exquiritur.) Tertia ibi (Et cū.) Quarta ibi (Item non aliter.) Quīta ibi (Sed ⁊ si.) Areti.

¶ Cum aūt impubes.

Casus.

¶ Hic incipit. iiij. pars in qua sic poca. Domine vos dixistis mihi ꝙ illi q̄ sui iuris sunt auctoritate principis arrogant̄. Pono igitur ꝙ sit aliqs īpubes sui iuris qui habeat opulētā h̄ditatez: nunqd poterit q̄libet indistincte auctoritate principis ipsuz arrogare ⁊ in ptātem suā redigere: Ad hoc rñ. impe. ꝙ nō. Cū eniz aliqs īpubes arrogat̄: in hoc casu arrogatio nō īdistincte. i. nō incōsulte ꝑmittit̄. Sz querit̄ cā arrogationis an sit honesta ⁊ an ipsi īpuberi expediat. Itē arrogator fit cū q̄busdā cōditionibus. vz. vt cū pater arrogat̄ cautionem cū fideiussoribus promittat vt si ipse pupillus arrogatus ante pubertatez decesserit restituat omnia bona sua ītegre illis: q̄ si adoptio nō esset facta ad eius successionē fuissent venturi. Item non al's poterit iste pater arrogator istum impuberē auctoritate principis arrogatuz emācipare nisi p̄us cā cognita dign⁹ inuētus fuerit emācipatione: ⁊ tūc necesse habet eidez oīa bona sua restituere. Item si iste p̄ arrogator istuz filiū impuberē in testamēto suo exh̄dauerit: vel in-

ter ipsos viuos ipsum sine causa emã
cipauerit iubetur quartam partẽ pa-
troni sui eidez arrogatori relinquere
preter bona que ad patrem arrogato-
rem transtulit ⁊ preter ea bona quoꝝ
vsufructus
post arroga-
tionem patri
arrogatori
acquisiuit.
a ¶ Rescri-
ptum. Ut qꝛ
sui iuris est:
vt. s̃. e. i p̃nc.
b ¶ Cogni-
ta. Que autẽ
in cause co-
gnitione ver
tuntur p or-
dinẽ scripta
sunt. ff. e. l. si
pater. §. i ar-
rogationib⁹.
⁊ l. se. vsqꝫ
ad. §. fi. ⁊ q̃-
dam etiam hic dicuntur in persona i-
puberis que ⁊ ibi dicuntur.

¶ Cũ aũt impubes per p̃ncipale rescri ptũ [a] arrogatur cã cognita [b] arrogatio fieri permittitur. ¶ Et exquiritur cã arrogatiõis an honesta [c] sit: expediat-qꝫ pupillo. ¶ Et cũ quibusdã conditio-nibus arrogatio fit id est vt caueat [d] ar rogator p̃sone pu-blice: hoc est tabel-lione [e] (si intra pu-bertatem pupillus decesserit) restitutu rũ se bona: illis q (si adoptio facta non esset) ad successionẽ eius vẽturi [f] essent. ¶ Item nõ aliter emancipare eũ põt arrogator: nisi [g] cau sa cognita dignus emancipatiõe fue-rit: ⁊ tunc sua bona ei reddat. ¶ Sed ⁊

ADDITIO. De quibus vide Ange. h̃ qui dicit q̃ si fuerit q̃situꝫ: vel p delegatũ a p̃ncipe. vt. l. ij. C. e. vel et ordinariũ ipsius impuberis: q̃uis nõ bene p̃nuntiauerit actus tamẽ tene-bit. vt no. glo. in. l. cum hi. §. si p̃tor. ff. de trãsac. Angelus aretinus.

c ¶ An honesta. Id est non eo pro-posito vt eius res deuoret. vt. ff. eo. l. nec ei. §. eorum.

d ¶ Ut caueat. i. vt cautionem pro-mittat cũ fideiussione tñ. vt. ff. nec ei. §. fi. ⁊. C. de ꝟbo. signi. sancimus.

Notarius nõ põt esse seruus. Satisdatõ arrogatoris qb⁹ p̃dest.

e ¶ Tabellioni. Qui seruus public⁹ dr̃. vt. C. e. l. ij. al's enim seruus purus tabellio eẽ nõ põt. vt. C. de tabel. ge-nerali. lib. x. Sed certe iõ sic dicitur: quia publice seruit.

f ¶ Vẽturi. Vel iure successionis ex testamẽto vel ab intestato. vel ti. vni-uersali: vel singulari: vt legatari⁹. oĩ-bus eniꝫ ꝯsulit̃ hac cautione pupillo decedẽte in pupillari etate: al's si po-stea pupillaris substitutio euanescit: vt hic. ⁊. ff. e. nõ aliter. ⁊. l. his ꝟbis. ⁊ j. de pupil. sub. §. j. Sꝫ nõne sine hac cautione facta admittũtur supradicte persone ex te stam̃to. Rñ. nõ. cũ testm̃ sit ruptũ mi-nima. c. di. s. arrogatione vt. j. qb. mo. testa. infir. §. non tamẽ. † Itez nunqd legitimi sine hac cautione admitteren-tur: Rñ. nõ. qꝛ pater ar-rogator oĩa iure peculij occuparet. vt ff. de castrẽ. pe. l. ij. Hec tñ cautio omissa p facta habet̃. vt. ff. eo. l. his ꝟbis. in fi. vt ⁊ al's. C. de rei vxo. ac. l. vna. §. j. Sꝫ quare legitimi nõ stipulant̃ etiã vltra pupillarẽ eta-tez cũ ⁊ postea erãt admittẽdi ad suc-cessionẽ si adoptio facta nõ eẽt: Rñ. illud est de fortuna. ⁊ aduẽtitiũ erat vñ nõ fuit cõsiderãdũ. vt. ff. q ⁊ a q. l. iulia. potuisset enim post pubertatez testm̃ fecisse: vt. s̃. q. ex cau. §. cũ ergo.

† Etiam ex aliis substõ-nib⁹: qꝛ non filij sꝫ p̃ris testm̃ cẽ set̃ qd nõ rũpi tur p ar rogatio nẽ filij: peteret̃ ab arro gatore tãq̃ d̃-bitũ ar rogati. sꝫ doc. hic.

g ¶ Nisi causa. veluti si ita heres in-stituit̃. iste adoptatus si emãcipatus fuerit. ⁊ tũc q̃rtã pdit quã tũc debe-ret h̃re de bonis arrogãtis. vt. j. p̃ri. rñ. ⁊. ff. si qd in fraudẽ pa. l. fi. sꝫ quos dã. Vel dic q tũc non pdit quartã. vt j. p̃ri. rñ. p̃bat̃: qd cũ isto ꝯtinuatur. (j) Et qd. d. l. ꝯtinet̃ itelligit̃ qñ erat iusta cã cõtra filiũ: vt qꝛ p̃uocabat pa trẽ ad irã: ⁊ intãtũ vt ẽt exh̃dari po-tuerit: ⁊ bñficiũ collatũ vel ꝯferẽduꝫ reuocari. vt. C. de reuoca. do. l. fi. ⁊ in auc. vt lib. de cetero. §. h̃ igit̃. ⁊. §. il-lud. ver. qbus ẽt. coll. vj. ⁊ s̃m hoc in-

tellige. proxi. rñ. qd sequitur.

ADDITIO. i. Et h est ꝟa ꝟm doc. hic q dicũt hãc quartã debere dari in vltima volũtate ꝓpter ꝟbũ: relinq̃re: hic positũ. secus in alijs bonis ꝓpter verbum tũc.

Jason.

a ¶ Exhere dauerit: vel ꝑterierit. vt ff. eo. si arrogator.

b ¶ Jubet. Nota nõ cauet sic se relicturũ: tũc. n. non valeret. vt. C. d iuti. stip. l. ex eo. ꝛ. C. de inoffi. testa. si qñ. §. j. sz ei iubet ꝑ legẽ. vt sic faciat.

c ¶ Quartã ꝑte. Quid ergo si alios filios sex vel plures habeat: nunquid hic plus q̃ alij hz: Rñ. sic ꝟm bul. q̃si debeat iputari ei q̃re arrogauerit. Vl' dic (vt puto) quartã sue partis ꝑ ꝯditionẽ ex. l. diui pij petit. vt h. ꝛ. ff. e. si arrogator. ꝛ. ff. de inoffi. testa. l. papinianus. §. si qs ipubes. ꝛ hic ad istar naturaliũ ꝛ legitimorũ. vt. ff. de ioffi. testa. papinianus. §. qm̃. ꝛ. C. de ioffi. test. cũ querit. ꝛ. l. parẽtib⁹. Absurdũ est. n. hũc ltimũ plus iurꝫ hr̃e q̃ nãlẽ ltimũ vt. s̃. e. §. sz hodie. in fi. Accur.

si decedẽs pater eũ exheredauerit[a] vel viuus sine iusta causa eũ emancipauerit: iubetur[b] quartam[c] partẽ ei bonorum suorum relinquere: videlicet preter bona que ad patrem adoptiuum transtulit: ꝛ quorũ commoduz[d] postea acquisiuit.

¶ Adoptatus debet precedere adoptatum in tempore saltem. xviij. annis. Areti.

Arrogat⁹ nõ plus iuris habere dz q̃ naturalis et legitimus.

ADDITIO. Et hãc approbãt cõiter docto. ꝛ an sit hodie aucta hec q̃rta. ꝑ auc. nouissima. C. de inoffi. testa. vide glo. in. §. hoc obseruãdũ. in auc. de triẽ. ꝛ semi. Aretinus.

d ¶ Cõmodũ. repete ꝛ ꝑterea bona scz aduẽtitia: cõmodũ quorũ filius arrogatus post arrogationẽ acq̃siuit patri. s. vsumfructũ. nã ꝛ hec acq̃sita restituit. nõ dico vsumfructũ quẽ dz lucrari pr̃. vt. C. de bo. que li. l. cũ oporteat. §. si qs itaq̃. ad istar mariti in rebus dotalib⁹. vt. ff. fam. her. l. si filia. §. j. ꝛ sic hoc verbũ ꝑter. nõ excludit. vt. ff. de pig. ac. l. j. in fi. ꝛ. ff. de procur. sed ꝛ he. §. pe. ꝛ facit. ff. de vulg. sub. l. sed si plures. §. in arro.

ADDITIO. An dictio ꝑter includat vel excludat: dic aut sequit ꝓpositionẽ affirmatiuã: ꝛ tũc aut cõprehẽdit aliq̃d qd nõ ꝯtinet sub sequẽti ꝓpositione: ꝛ tũc includat vt h. aut cõtinet. ꝛ tũc excludit. vt. ff. de pe. leg. l. nã qd liq̃de. Si ꝟo sequitur ꝓpositionem negatiuam: tũc includit. vt. l. actione. C. d transac. Ange. hic in vltimo no.

¶ Minorẽ natu. Casus. ¶ Hic incipit. ꝟsi. in quo sic po. ca. Dñe ego suz quidã iuuenis ꝛ habeo amplũ ꝛ magnum patrimoniũ meũ: ꝛ habeo quẽdam vicinũ valde discretũ ꝛ ꝓuiduz virũ iã bñ sexagenariũ: cuius ꝯsiliuz in multis extitit mihi fructuosuz possum ne ipsum arrogare vel adoptare in filium: nunquid licet mihi hoc facere: Respõdet imperator q̃ non: q̃ certe minor natu maiorem adoptare vel arrogare nõ poterit: ꝛ hoc tali rõne: q̃ adoptio imitatur naturam: sed contra naturaz ꝛ pro monstro esset q̃ filius esset maior tẽpore q̃ pater. vñ dico tibi q̃ ille qui per arrogationez sibi filium facere vult debet plena pubertate. xviij. an. filium arrogatũ vel adoptatum excedere. Item non solũ potest quis adoptare vel arrogare aliquem in filium: sed etiam in locũ nepotis vel neptis pronepotis vel proneptis potest quis adoptare quãuis etiam filium non habeat: ꝛ tam filiuz alienũ potest quis adoptare in locuz nepotis q̃ etiam alienum nepotez in locum filij: sed si aliquis in locum nepotis aliquem adoptat quasi ex filio adoptiuo. aut ex filio naturali quem hz in ptãte: in eo casu filius pr̃i ado-

planti debet consentire ne ipse nepos ipso inuito adoptat⁹ suus heres agnascatur. Si enim filius adoptioni a patre facte consentiat: tunc mortuo auo iste nepos adoptatus in potestate patris ⁊ su⁹ heres efficietur sed lz in hoc casu consensus filij requratur: secus tamen est in casu conuerso. Nam si auus nepotē ex filio natū alij in adoptionem dederit: non est necesse consensuz filij interuenire.

a ¶ Natu. i. natiuitate. sic. ff. de mino. l. j. §. j.

b ¶ Imitatur. plerūqz: quādoqz tamen non. vt j. eo. §. sed ⁊ illud. ⁊. §. in plurimis.

c ¶ Pro mōstro est. i. non ꝑm naturam sed contra naturam: vt ⁊ al's. ff. de sta. homi. non sunt liberi.

¶ Minorez natu[a] maiorem non posse adoptare placet.

¶ Adoptio enī naturā imitat[b]: ⁊ ꝑ[c] mōstro ē vt maior[d] sit fili⁹ q̄ pat. Debet itaqz is q sibi filiuz ꝑ adoptionē vl' arrogationē facit: plena pubertate (id est xviij. ānis[e]) ꝑcedē.

¶ Carens filio pot aliū adoptare in locū nepotis vel ꝓnepotis. h. d. Areti.

¶ Licet aūt ī locū nepotis: ⁊ ꝓnepot⁹ vel neptis: vel ꝓneptis vl' deīceps adoptare: quāuis filiuz quis non habeat[f].

e ¶ Xviij. annis. id est tot annos dz habere plus adoptans q̄ adoptatus. qui faciunt vnam plenam pubertatez tanti temporis. Sed nūquid qui plures adoptat debet pluribus vicibus precedere in tāto tēpore? Rñ. non vt puto cuz ꝑm naturaz etiā in vno anno ex diuersis feminis vel ēt vna possit habē filios plures. ⁊ in hoc adoptio imitatur naturā vt h. Et nota pluribus modis dici plenam pubertatem. Nam īterdū. xiiij. annis vt infra qui. mo. tute. si. §. j. et supra titu. j. j. respon. al's xv. annis. vt in auc. de tēpori. non so. pec. super dote. §. generaliter. colla. vij. al's. xv. annis. vt. s. q. manu. non pos. §. si. ⁊. ff. de post. l. j. §. pueritiam interdum. xviij. annis. (j) vt hic. ⁊. ff. de ali. ⁊ ci. le. l. mela.

Questio.

¶ Potest qs filiuz alienū in nepotem suū: ⁊ nepotē alienū in filiū suū adoptat.

¶ Et taz filiuz alienū quis in locuz nepotis adoptare possunt: q̄ nepotem in locum[g] filij.

¶ Quādo qs adoptat aliquē vt nepōtē ex filio suo legitimo ⁊ naturali: vl' legitimo rñ dz interuenire consensus filij: sed non econtra quādo auus dat in adoptionē nepotez suū ex filio. Areti.

¶ Sz si quis nepotis loco adoptet: vl' quasi ex eo filio quē

ADDITIO. Et is. §. facit contra multos de summis pontificibus qui carnis affectu ⁊ precibus multos fatuos iuuenes episcopando fecerunt patres antiquorum sapientum: sed nō est mirandum quia dominus in euangelio dixit faciam prodigia magna ⁊ signa in populo. h autem prodigiū est ⁊ monstruz: vt h patet in littera. Joā. fa. Et cōtra istos vide bo. tex. in. c. iudeorū. extra de eta. ⁊ qualita. ordi.

d ¶ Maior. s. tempore non persona.

ADDITIO. j. Sed hec glo. aut male aut improbe loquitur ꝑm Christo. qr nullum tempus plenam pubertatē constituit nisi. xviij. annorum. Ange.

f ¶ Licet. Non hēat. Vel licet vxorē non habeat quo casu tamen est cōtra naturam. vt. ff. eo. l. ⁊ qui vxores.

g ¶ Et tam. In locuz. Itē nepotē ex vno quasi ex altero natū. vt. ff. e. si pater. §. qui duos. non autem loco fratris. vt. C. de here. institu. nec apud.

a ¶ Sed si quis. Consentire. Quod non est aliis cognatis qui possent spectare successionem vt. ff. eo. l. cū adoptio. Et si quidē filius cōsentiat bene est ⁊ recidet nepos adoptiuus in potestatez suā. scz filij mortuo patre. vt ff. e. l. si quis nepotem. Si autem nō cōsentiat filiꝰ: tunc agnascitur seu agnatus fit ei .i. auo. hic nepos: ⁊ suus efficitur heres etiam filio inuito: nec recidit in potestate eius: siue dicas eum succedere vt filium: lz non sit filius: siue vt nepotez quasi ex altero filio premortuo natuz quo casu equaliter cum patruo admittatur. vt j. de here. que ab intesta. §. cū autez. Alij dicunt totuz: ei inuito. i. filio inuito: ⁊ agnascatur. i. iuxta eum quasi nascatur quo ad successionem. quod satis in idem redit. Alij hoc totum ei inuito. i. auo inuito: qui voluntate filij proposuerat adoptare: nunc autem contra suum propositum facit: ⁊ sic dicitur inuitus ratione propositi primi. Et scdm istos hic nepos inuito auo ⁊ filio: adoptatus non succedit vna cuz filio. sed demum eo mortuo: est prima verior. Sed quare hic filius ipediret matrimonium sui filij etiam auo volente ⁊ non impedit hunc ciuilē actū vt. ff. de ritu nuptia. l. oratione. §. j. Respon. quia matrimoniuz est vinculum magis indiuiduum. vt. s̄. de pa. potesta. j. Respon.

hz iā adoptatū: vel q̄si ex illo quē naturalē ī sua ptāte hz: in eo casu ⁊ filiꝰ cōsentire ᵃ dz: ne ei inuito suꝰ heres agnascatur. Sed ex ꝯtrario si auus ex filio nepotē det in adoptionē nō est necesse filiū cōsentire b.

¶ Quādo adoptatus transit in potestate adoptātis pōt dari alteri in adoptionem. Areti.

¶ In plrimis c aūt causis assimilat̄ is qui adoptatus vel arrogatꝰ est ei q ex legitimo matrimonio natus est: ⁊ ideo si quis per impatorē vl' apud p̄torē vl'

ADDITIO. Et sic ista glo. intelligit hunc textum tripliciter ibi ei inuito. Primo diuisim vt exponatur ei scilz auo: innito. s. filio. Secūdo ⁊ tertio coniunctim vt illa verba in totuz referantur vel ad filium: vel ad auuz: contra quam facit. d. l. si quis nepotem. Jason.

b ¶ Consentire. Sed videtur ꝙ sic. nam leditur filius in duobus ⁊ in hereditate siue in bonis que ad filiuz suū proponebat ex voto trāsmitter̄. vt. ff. vnde libe. l. scripto herede. qd nō facit. vt. j. d here. que ab intesta. de. §. at hi. ⁊ qr in potestatez illiꝰ transit: quare in patris sui naturalis potestatem non recidit iure isto veteri. vt. s̄. eo. respon. Ad primum respōdeo qr alio modo potest euitare instituēdo eū. Ad scdm dico ꝙ non potest estimari patria potestas. vt. ff. de leg. j. filiusfamilias. §. ꝑm vulgarem. †Sz hodie vterqz timor cessat. nam ⁊ succedet ⁊ in suam potestatem recidet. vt C. de adoptio. cum in adoptiuis. §. scimus. ⁊. s̄. eo. §. sed hodie.

†Sz facit ꝯ gl. ꝑm Ja. si d iestimabili agit̄ p̄iudicio vr̄ necessariꝰ eiꝰ ꝯsēsus.

c ¶ In plurimis. Qñqz eniz cōtra. vt j. de here. que ab itesta. §. minus. ꝑm Azo. Itē in eo ꝙ adoptiuus pater nō tenet̄ eū instituere. vt. j. de here. que ab intesta. §. aliquā. ⁊. §. ea differētia.

¶ In plurimis autē causis. Casus.

¶ Ibi adhuc ꝓsequit̄ Justinia. cōueniētias vtriusqz spēi adoptōis. Pone igit̄ sic casuz. Dicit Justi. ꝙ in plurimis ille q adoptatus vel arrogatus est: assimilat̄ ei q ex ltimo mr̄imonio procreatus est. Vñ si quis euz qui sui iuris est auctoritate principis arrogauerit: vel eū qui in parentis potestate est nō extraneum apud pretorem vel presidem adoptauit poterit eundem

acsi esset filius suus naturalis ⁊ legitimus alij in adoptionē dare. Et non solum predicta in vtraq; specie adoptionis cōmunia sunt: sed etiam illud vtriusq; speciei adoptionis cōmune est: ꝙ illi qui generare nō possunt: nihilominꝰ adoptare possūt quales sunt spadones. ab hoc tamē generaliter excipiuntur castrati quibꝰ natura beneficium generandi denegauit. Castrati enim adoptare nō possūt. ⁊ idē est in femis. Femine enim neq; adoptare neq; arrogare possūt: ⁊ hoc ea ratiōe: qua nec naturales liberos habent in potestate: verūtamē ex indulgētia principis ad solatium liberorum pro republica admissoruz eis adoptare permittitur.

presidem prouintie non extraneū [a] adoptauerit potest eūdem in adoptionez alij dare. †

¶ Spadones pñt adoptare sz castrati non. Aretinus.

¶ Sz ⁊ illud vtriusq; [b] adoptionis cōe est: qđ ⁊ hi q gñare non [c] possunt (quales sūt spadones [d]) adoptare possūt. castrati aūt non pñt.

¶ Femina nō potest adoptare nisi eidem propter amissos liberos ex principis indulgētia cōcedatur.

¶ Femine quoq; adoptare nō pñt [e] qꝛ nec naturales liberos in sua ptāte habent [f] sed ex [g] indulgentia principis ad solatium liberorū amissoruz [h] adoptare possunt.

¶ Arrogatꝰ ex pncipis rescripto trāsit in potestatez arrogātis cum omnibus suis filijs ⁊ rebus. Aretinus.

¶ Illud proprium est adoptiōis illius

† Hoc verꝫ si filiꝰ vult ff. e. l. in adoptōnibus. Jo. fa.

a ¶ Extraneuz. vt sic transeat in suā potestatem. vt. s. e. §. sed hodie.

b ¶ Sed. Utriusq;. Quaruz vna vocatur arrogatio. alia adoptio. vt. s. e. §. imperatoris.

c ¶ Non possunt. Qui oēs eunuchi vocantur: sed ab hoc genere detrahit castratos q generare non pñt. i. caste sic natos vt nunq̄ potuerit generare.

ADDITIO. Pone ꝙ aliquis generare pōt sed illicite: vt clericus: nunquid poterit tal'r adoptare. vide Christopho. por. hic. versi. hinc isurgit dubium. vbi concludit ꝙ non.

d ¶ Spadones. quibus testiculi vel genitalia abscisa sunt cultello vel spata. ⁊ est ratio qꝛ fortius impedimētū est nature q̄ accidētis vt h. ⁊. ff. de libe. ⁊ post. l. sz est q̄situ. §. j. ⁊. ij. Et no. ꝙ vulgariter ꝓmiscue appellantur.

e ¶ Femie. Nō pñt: sed ipe arrogari pñt. vt. ff. eo. nam femine.

f ¶ Habēt. Nota feminas non hīe filios ī ptāte ⁊ facit ad h ff. de suis ⁊ le. nulla. ⁊. j. de he. qua. ⁊ diffe. §. ceteri. ⁊. ff. de cōtrata. l. illd. §. ad testamenta.

g ¶ Sz ex indulgētia. de nouo iure cōcedēda. † vt C. e. mulierē.

h ¶ Amissorū. in acie pncipis. vt h innuit. ⁊. j. de excu. tu. §. sz ⁊ si in bello. ff. de inoffi. testa. l. si suspecta. §. fi. Sz nunqd ⁊ tūc hēbit in ptāte: Ur̄ ꝙ sic cū bñficia pncipū sint extēdēda: vt in auc. cōsti. q̄ de dig. §. pe. ꝟ. vj. ⁊. ff. de ꝯsti. pn. l. fi. Sz tñ ꝯdico. ad istar. s. nāliū. nā nām imitat̄ adoptio. vt. s. e. §. minorē † ⁊ facit ad h. C. e. mulierē.

¶ Illud ꝓpriū. Casus. ¶ Hic icipit. vj. ps in qua sic po. ca. Dñe iā vidi in qbus spēs adoptiōis ⁊ arrogationis ꝯueniūt: ⁊ in qbꝰ differūt. Nūquid est adhuc aliq̄ d ia iter eas: Rñ. impe. ꝙ sic. Nā idē est ꝓpriū ⁊ spāle adoptiōis illius q p sacrū oraculū. i. per principē ⁊ rescriptū pncipis fit: vt ille q se in arrogationē dederit libe-

Nature fortius impedimentuz ē q̄ accidētis.

† Scz pncipe nō autē a comite palatino ꝑz ange. q idē ꝙ h dicit ēt ī bastardo p eā l timādo.

† Et ꝯriū rñdēt hic doc. immo ꝙ d bēt moderari: ꝑm ius cōe. l. ex facto. ī pn. ff. d vulg. ⁊ pupill. sub.

ros in ptāte sua habuerit: non solum ipse in ptāte patris arrogatoris trāsit: sed etiā oēs liberi eius quos in potestate habz ptāti arrogatoris tanq̄ nepotes vna cum eo subijciuntur: ⁊ hoc fcm̄ fuit in psona diui augusti quēdam germanicuz in filium arrogare volentis: et iste germanicus nolebat cōsentire: vñ nō potuit ꝓcedere arrogatio sua: sz diuus augustus cuidaz noīe tiberio iniunxit vt ille germanicuz arrogaret: qui facto ꝑnceps arrogauit tiberiū: ⁊ ille habuit tyberiū in filiū: ⁊ per consequens germanicū filium adoptiuum tyberij habuit in nepotem.

que per sacruz oraculum[a] fit: ꝙ is qui liberos in potestate habz: si se ad arroganduz dederit: non soluz ipse in potestate arrogatoris subycit: sz etiaz liberi[b] ei⁹ in eiusdē fiūt ptāte tanq̄ nepotes. Sic eteniz diuus[c] augustus non antea tyberiū adoptauit: q̄ is[d] germanicū adoptauerit: vt ꝓtinus[e] adoptione facta[f] incipiat germanic⁹ augusti nepos esse.

¶ Seru⁹ a domio adoptat⁹: vel in iudicio vt fili⁹ nominat⁹ efficitur liber homo. h. d. Areti.

¶ Apud cathonez bñ scriptum refert antiquitas: ꝑuos si a domio adoptatis sint: ex h̄ ipso posse liberari. Uñ ⁊ nos eruditi in nr̄a cōstitutione[h]: etiā eum seruū quez domin⁹ actis[i] interuenientibus filium suum nominauerit: liberum esse constituimus: lz hoc ad ius filij accipienduz ei non sufficiat.

a ¶ Illud. Oraculuz. i. per principez vt de eo qui sui iuris est: ideo transit etiaz hodie in ptātez arrogatoris: vt s̄. eo. in prin. ideo sic dictū: q̄ oram⁹ sine deprecamur euz vt in talib⁹ prestet auctoritatē. Accursius.

b ¶ Liberi. Oēs nati ⁊ nascituri: ⁊ ēt reuersi ab hostib⁹: vt. ff. eo. si pr̄familias. in p̄n. ⁊. ff. de ope. lib. l. ope.

c ¶ Diu⁹ augustus. Hic imperator volebat adoptare quēdam noīe germanicuz: ⁊ hic germanicus noluit cōsentire: vñ non poterat ꝓcedere adoptio: vt. j. ti. j. §. sed si pater. ⁊. ff. eo. l. ij. in prin. vnde augustus callide suafit cuidā noīe tyberio: vt illuz germanicū adoptaret: qd̄ fecit: ⁊ hūc tyberiū postea arrogauit ꝑnceps: q̄re ⁊ ꝑ ꝯñs habuit germanicū loco nepotis.

d ¶ Is. Tyberius.

e ¶ Protinus. i. statī.

f ¶ Adoptione fcā. a principe.

¶ Apd̄ catonē. Casus

¶ Hic incipit septima ps in qua sic po. ca. Dñe iā video qd iuris qñ aliqs adoptat liberuz hominē: dicat mihi si placet qd iuris est si aliquis dñs adoptauit seruum suū: Respō. impe. Justi. d. Amice antiq referunt in hoc casu se meminisse bñ scriptū apud cathonē: vt si ꝑui fuerit adoptati ex hoc eos ꝯsequi libertatē. vñ nos auctoritate cathonis eruditi illos ꝑuos quos dñs act̄ interuenientib⁹ in filios adoptauerit in ꝯstōne nr̄a liberos esse ꝯstituim⁹: lz hoc eis ad ius filij ꝯsequēduz nō possit sufficere. Et hec sunt que dicunt̄ in septima ⁊ vltima pte vsq̄z in fi. tit.

g ¶ Apud. Adoptati. s. a dño ab extraneo aūt nō pōt etiam libertus: vt ff. eo. si pater. in fine.

h ¶ Constitutione. vt. C. de la. libe. tollen. l. vna. §. simili quoq̄ mō.

i ¶ Actis. i. corā iudice. dicēdo hec verba: veni huc fili: ꝑm Azo. (j) Uel vt puto coraz iudice agebat: vt filius

Si non valz id qd̄ ago valeat ꝓut valere pt̄. Continuatio. Diuisio

fieret adoptiua⁹: z inde fuit facta scri
ptura: nō tñ res peruenit ad pfectio-
nem: vt differat a primo casu supoi
aliud si eē indiciū alia fierēt vel age-
rent: vt. C. de libe. cau. l. pe. z sic col-
lige ex hoc
et supoi ꝯ.
q; si tñ quod
ago non va-
let vt ago;
valet tamen
vt valere po
test: sic. C. &
Iatī. lib. tol.
l. vna. §. fili
quoq; mō.
Ac. 9tra. ff.
de iu. codicil. l. j. z. ff. de pac. si vnus.
§. si acceptilatio.

¶ Quibus modis ius patrie potestatis soluitur.

¶ per mortē nālem patris filiꝰ efficiē sui iuris: z idem in nepote per mortem aui: nisi fuerit filius in cui⁹ ptātez recidat. Videa.

Ite hoc ꝓncipiuz subdiuidit in quatuor. Quia ꝑmo ponit de quo est tractaturus. Scdo qual'r aliꝰ supra dixit de fuis. Tertio qual'r filij liberenf a pīa ptāte gñal'r rfidendo. Quarto dictā rfiones diuidit. Secūda ibi (z qdez.) Tertia ibi (Idem ſo.) Quarta ibi (Sed hoc.)

¶ Videamus nunc.

Casus.

¶ Po. ergo

ADDITIO. Respōdent doctores q; ibi constabat testantem nolle codicillari. Angelus.

ADDITIO. Idem si hmōi verba blanda z adulatoria ꝓferatur in testamētis: q: disponunt. l. paulus. §. paulus. ff. de fideicō. lib. enuntiatiua aūt: an debeant ꝓficari: puta si dicat sempronīū filiū vel fratrē heredē instituo: vide hic per Angc. areti.

¶ Quibus modis ius patrie ptātis soluitur. ¶ Supra vsuz est qñ⁹ dominica potestas cōstituat: z ꝓstituta tollat: subsequēter vsuz est qual'r patria ptās causet. Seq; de iure videre qb⁹ modis dissoluit. ſm Por.

Diuisio

Videamus. ¶ Tot⁹ iste titu. diuidit in ser ptes. Primo qual'r dissoluat pīa ptās morte nāli. Secundo qual'r morte ciuili ex delicto pueniente. Tertia qual'r pp dignitatē filio acquisitaz. Quarto qual'r pp captiuitatez patris vel filij. Quinto qual'r emācipatione. Sexto qual'r p dationē in adoptionē auo paterno vl' materno. Scda ibi (Cū ait.) Tertia ibi (Filiusfamilias.) Quarta ibi (Si ab hostibus.) Quinta ibi (Preterea.) Sexta ibi (Sz z si pī.)

Videamus nunc. Casus.

¶ Po. ergo

ca. In ꝑma pte dicit Iust. z inmādo pceſſuz suū. Videam⁹ nūc de illis: q alieno iuri subiecti sunt q̄l'r a nerib⁹ illi⁹ iuris liberent: sz tñ de liberatiōe huoz qual'r a dūica ptāte liberentur: nihil in b tit. dicet. Qual'r eiz fuit de ptāte dūoz erimunt p ea que in ti. de libertinis z de manu. huoz dixim⁹ erpont. z hec in ꝑma pte. Sed po. in scda dñe video q; vultis tractare in ti. isto q̄l'r liberanf liberi a ptāte parentū: dicatis ergo mihi si placet alīqué moduz tollēdi pa po. Ad hoc rñ. ipe. di. Amice libert in ptāte parētis erūtes p mortē nālez parētis sui iur] fiunt: hoc tñ nō est sine distōnis remedio accipiēduz. Naz mortuo ꝓfesa. liberi in ꝑmo gradu erūtes: vtpote filius vl' filia gñal'r sui iuris efficiunt: sz p mortē aut nepotes q in eiꝰ ptāte fuerūt nō oīno sui iuris fiūt: sz ita demū si post mortē aui in pīis sui nālis ptāte nō sunt recasuri. vñ si tpe mortis ipius aut pī ipsoz nepotuz vterit: z in pīis sui nālis ptāte sit: nec afi mortem eiꝰ de ptāte sua eruit: in b casu nepotes ex eo post mortē aui in potestate eiꝰ recidunt: nec p mortē aui sui iuris efficiunt: sz si mortēte auo pater nepotū aut mortuꝰ per emāci. de patris sui ptāte liberatꝰ erit: tūc nepotes ex eo qui in pote. pa. iam mortui

vel emanet. recidere nō pos. per mor. sui iuris fiunt. ⁊ hec de scda pte.

a ¶ Et qdez. q. d. qd sit circa seruos de absolu. potestatis cor dirimus. ē. de li. §. j. ⁊ §. multis.

b ¶ Il potestate. subaudi dñica.

c ¶ Parentis. Stricte accipe pro his tm q sē supiores ex linea masculi nā femie nō bñt in ptāte filios: vt. ē. tit. j. §. feie. gñaliꝫ acci. ē. ti. q. §. j.

d ¶ Eo. scz parēte.

e ¶ Hoc. s. qđ dixi mortē suporis inferioris effecti sui iuris.

f ¶ Pie. s. familias ſſ audi. ē. quez nullus ē rōne ptātis.

g ¶ Nō oi modo. i. generaliꝫ.

h ¶ Sz ita scilicet fiunt sui iuris.

i ¶ Eoz. s. nepotum.

k ¶ In ptāte. ⁊ nō exiuit. naz si exiuit ⁊ postea redijt: q: est arrogatꝰ: nō recideret filiꝰ in ptātez eius: vt. ff. de adop. si pī filiū: ⁊ est rō: vt ibi no.

ADDITIO. Sz q ius semel q̄situ nepoti nō dz tolli per arrog. rīa iuris ius nr̄m. Alia eiz rō ibi posita reprobat qđ facit vt post ipationē vacatiꝰ nubēs nō obtineat ét si vxor moriat.

l ¶ Jo. s. filius predictus.

m ¶ Mortuus est. s. filius p̄dictus.

recti: eo iure liberā tur. ¶ Et quidez a quēadmodū liberā tur serui a ptāte b dñoꝝ: ex his intelligere possumus que de huis manumittē dis supius exposuimus. ¶ Hi vo q ī ptāte parētis c sūt: mortuo eoᵈ sui iurꝫ fiunt. ¶ Sed hoc e distictionē recipit. ¶ Naz mortuo patre sane oīmō filius filieue sui iuris effi ciunt. Mortuo vo auo: nō oīmō ſ nepotes nepteſqz sui iuris fiunt: ſz itaᵇ si post mortem aui in ptātez pīis sui recasuri nō ſt. ¶ Itaqz si moriente auo pī eoꝝ viuit ⁊ in potestate patris sui est: tunc post obitū aui in ptāteᵏ patris sui fiūt. Si vo is l quo tpe auus moritur: aut iā mortuᵘˢ m est aut per emancipationē exyt de ptāte patris: tunc hi qui in potestatem eius cadere non possunt sui iurisᵘ fiunt.

¶ Deportatiōe patris vel filij dissoluitur vinculum patrie ptātis: qđ ex restitutiōe p̄incipis recuperat. Relegatio autem nō tollit patriā potestatem. Angelus aretinus.

n ¶ Sui iuris. Nisi in casu: vt qñ p dignitatē filiꝰ sui iuris factꝰ fuisſz: vt in auc. p̄stī. que ex dig. §. illō. col. vj.

ADDITIO. Jste. §. in si. iducit in ar. ad. q. pone statuto cauet qđ si quis decesserit sine filiis l ptāte dñs ciuitatī ei succedat: aliqs decessit cum filio ep̄o vel in alia dignitate p̄stituto: qui propter dictā dignitatez exiuit p̄fatā ptātē: an dñs ciuitatī admittatur tanq̄ nō hēat filios l sua potestate. Jac. Pe. Jo. fa. ⁊ Jo. de plat. dñt qđ nō. qz filiꝰ exiuit in sui fauorē: ergo nō dz in eiꝰ odiū retorq̄ri ad excludendū eius a bōis p̄nis: facit. C. de epīs. ⁊ cleri. auc. ep̄alis dignitas. Angelus aret.

¶ Cum aūt. Diuidit in quīq ptes. Primo de deportatione pīis. Scdo de deportatione filij. Tertio de indulgentia p̄incipis. Quarto de relegatis. Quinto de seruis pene. Secunda ibi (Pari rōne.) Tertia ibi (Sed si ei indulgētia.) Quarta ibi (Relegati.) Quinta ibi (Pene.) Alre. Diuisio

¶ Luz aūt is. Casus. ¶ Hic icipit tertia ps in qua sic po. ca. Dñe lauda bilr video q̄r mortē nāli tolliꝫ papo. nūqd pīlibᵘˢ modis tolli poterit:

Rñ. impe. ꝙ fic. Naz nõ solum morte naturali: sed etiã ciuili tollit̃ pa. po. Si quis eniz ob aliqd maleficiũ ꝑpetratũ per sniaz deportationis ciuitatem amiserit. sequit̃ vt liberi ei⁹ qui tali mõ tollunt̃ de numero ciuiuz romanoꝝ ꝑinde in sua ptãte eẽ: ac si morte naturali in potestate eius esse desinerent eadem rõne: ⁊ si liberi in potestate existẽtes deportati fuerint per deportationẽ desinũt in ptãte parentum esse: ⁊ hec sunt vera durãte depositiõe. Naz si ex indulgẽtia ꝑncipis restituti fuerit ꝑ oĩa pristinũ statũ recipiũt. Et hec oĩa vera sunt in deportatis: sec⁹ tñ est in relegatis. Naz parẽtes relegati nihilominus retinent in ptãte liberos suos: ⁊ filr in casu cõuerso liberi relegati in parẽtuz ptãte nihilomin⁹ remanẽt ⁊ nõ soluẽdo ꝑdictis casib⁹ morte ciuili tollit̃ pa. po. sed ẽt in hoc casu. Nã si aliqs pene seru⁹ effect⁹ fuerit desinit hr̃e liberos in ptãte. Sed dñe dicatis mihi qs intelligit̃ fieri seru⁹ pene? Ad hoc rñ. ꝙ illi serui pene efficiunt̃ qui in metallo dãnantur: ⁊ qui bestijs subijciuntur.

a ¶ Cuz aũt. Dictũ est supra qualr soluit̃ patria ptãs morte nãli: nunc ponit quãdo morte ciuili.

b ¶ Deportat̃. Hic no. ꝙ hec sententia deportationis vt valeat. i. vt statũ ⁊ ciuitatem perdat: nõ põt dari nisi a quatuor iudicib⁹. s. ab ĩperatore: vel ab eo qui ei⁹ vice iudicat: ⁊ a prefe. preto. ⁊ prefe. vr. ff. de pe. l. ij. §. j. ⁊ de leg. iij. l. j. §. a prefectis. ⁊. ff. d inter. ⁊ relega. l. inter penas. §. j. Idẽ credo in senatoribus. qui parem sniaz. i. parem habent effectũ principi: vel maiorem q̃ꝫ predicti: vt. ff. a qui. appel. nõ licet. l. j. §. j. † Si aũt alius iudex talem sniaz det: nõ valet nec mandat̃ executioni: nisi ꝑnceps approbz eã: vel insulam siue locum assig. vt. ff. d leg. iij. l. j. §. ij. ⁊. §. deportatos. ⁊. ff. d iniu. ru. ⁊ ir. testa. l. siqs. §. eius. Que aũt sunt delicta pro q̃bus in insulam debeant deportari: dicemus. j. d pu. iudi. per totũ titu. sz relegare põt quilibet qui habet merũ imperiũ: vt ff. de interdi. ⁊ relega. l. relegatoꝝ. j. rñ. Et no. ꝙ ꝑmo de media. Secũdo de relegatione. Tertio de maxima dicit. Prima ⁊ vltima tollunt patriam ptãtez: sz relegatio nõ fic: cũ ibi stat⁹ nõ est mutatio: nec capit̃ diminutio.

c ¶ Eo modo. i. per istam deportationem in insulam.

ADDITIO. Et ex isto tex. no. Ange. ꝙ dictio perinde importat silitudinem: sed nõ oĩmodaz: maxime in penalibus: vt per Barto. in. l. sacrile. ff. ad. l. iul. pecu.

d ¶ Mortuo. No. d portatũ mortuũ scilz ciuil'r fic. ff. de ꝯtabulas. l. j. §. filiuz. ⁊. ff. pro socio. l. veꝝ. §. societas.

e ¶ Pari. Hic no. vbi est eadem vel filis rõ idez ius ꝯstituat̃. fic. ff. de ꝓb. obli. l. actico. in fi. ⁊. j. ꝙ cuz eo qui in ali. po. §. istas. ⁊. ff. de edendo. l. quedam. §. nũmularios. ⁊. ff. ad. l. aquil. l. illud. Argumẽ. cõtra. ff. de coll. bo. l. si quis. in fi. j. responso.

f ¶ Principis: al's principali. Sed nunqd per aliuz poterit restitui. Rñ. non: nisi forte per senatorem: qui põt

Deportar̃ pñt tm̃ quatuor iudices.

† Sz tẽ vr̃ obstare. l. C. de sẽtẽ. prefec. preto. Pro cui⁹ solu. Ja. dubitat dicẽs ꝯ sniaz senatorũ forte si posse suplicari.

restituere statum: vt. ff. de postu. l. j. §. de qua. ⁊. §. an autem.

a ¶ Statū. s. quātuz ad honores vel ordines: ⁊ filia: vt. C. de sentē. pas. l. j. ergo ⁊ patriā ptātem: ⁊ hoc vult hic dicere. Sed ꝯdicūt. C. d sen. pas. l. in insulaz. ⁊. l. si pater. Solutio hic specialr ad oīa fuit restitutus: ꝟz. M. et sic facias punctū ibi. per oīa. hāc reprobo: qa semp intelligitur ad oīa restitui: nisi cōtradixerit expressiz: naz ꝟbū restituo gñale est: vt. ff. de vsur. videamus. §. in fauiana. Alij hoc intelligūt ad pr̄ez reuertentē tm̄ referēduz: cui debet restitui filius in ptāte: sed filio restituto non sic: qr sic noceret ei restitutio. arg. C. de le. ⁊ cō. qd fauore. sed hāc opionē reprobo. naz libert⁹ deportat⁹ ⁊ restitutus in libertinitatē recidit: vt. ff. d iu. pa. siue patroni. Dic ergo interesse vtrū princeps dicat hec ꝟba restituo te: vt tunc ad oīa restitut⁹ videat vt hic: an hec. indulgeo tibi: quo casu d pena tm̄ remittēda cogitasse videat: vt in cōtrarijs. arg. C. de sen. pas. l. generalis. ⁊. l. tutor. al's cū indulgētia: vt. C. de gene. aboli. l. finali.

oīa pristinū statuz[a] recipiūt. ¶ Relegati autem patres in insulam in potestate liberos retinent[b]. Et ex cōtrario liberi relegati in potestate par e tum remanent.

Deportatus ⁊ relegatus differunt.

b ¶ Retinent. Nota differētiā inter relegatum ⁊ deportatū quo ad familiaz: vt hic. ⁊. s̄. primo. §. Itē hic bona tenet: ille nō: vt. ff. de interdi. ⁊ relega. l. j. (j) Itē hic ciuitatē retinet: ille nō: vt. ff. de īterdi. ⁊ rele. l. relegatoꝝ. §. siue ad tp̄s. ⁊. §. ad tp̄s. Itez qr hic ad tp̄s vel in perpetuū: ille autez tm̄ in perpetuū deportat: vt. ff. de interd. ⁊ rele. l. relegati. ⁊. l. relegatoꝝ. §. hec differētia. sz in libertate nō est differētia: naz vterqz liber remanet: vt. ff. de bo. dā. l. sed ⁊ si alias. §. j. Sz bānitos nostri tp̄is qb⁹ cōparamus: Rñ. ꝓpter maleficiū: vt etiā cū ciuitate ⁊ bona sua publicent: vel de iure: vel de ꝯsuetudine ciuitatū: tūc deportato cōparabo: al's relegato: vt ar. ff. de bo. dā. l. j. nō autez dico qꝫ possit deportari a p̄side d iure: vt. s̄. §. ꝓdixim⁹: nec relegari a d fensore ciuitatis: cuz sit de īpio mero: vt in auc̄. de defen. ciui. §. nulla. in fi. §. coll'. iij. Unde versus. Qui deportant semp pena cruciant. Pena relegatis est ad tēpus atqz perēnis.

Bāniti qb⁹ cōparent.

¶ Seruitus pene patriam ptātez tollit. h. d. Angelus.

¶ Pene[c] seru⁹ effect⁹ filios in ptāte hr̄e desinit. Serui autem pene efficiūtur qui in metallū[d] damnantur: ⁊ qui

ADDITIO. j. Hoc veruz nisi esset relegatus in perpetuū: qr potest sibi per sentētiaz adimi pars bonoꝝ. l. relegati. in fi. ⁊. l. relegatoꝝ. §. ad tempus. s̄. eo. titu. Angelus.

c ¶ Pene. i. supplicij: suppliciū eniz suum dn̄s est: nō fiscus. vnde ei nihil querit: vt. ff. de his qui pro non scrip. ha. l. iij. sed nouo iure nemo ingenu⁹ fit ꝟu⁹ ex supplicio: vt in auc̄. de nup. §. qd aūt. ⁊. §. qr ꝟo. col. iiij.

Ingenu⁹ ex supplicio non fit ꝟu⁹.

d ¶ In metalluz. i. in opus metalli: ad fodiēduz metalluz: vel etiā deportanduz: ⁊ etiā ne fugerēt ligabant: ⁊ pondere quodaz opprimebant: vt ferro: vel alio modo. Alij ꝟo erāt qui dicebant dānati in opere metalli: ⁊ hi nō tanto pondere opprimebant: ⁊ q hinc fugiebāt in metallo ponebātur. Alij ꝟo erant qui in ministerium vel in seruitiū metalloꝝ ponebant: ⁊ hoc si perpetuo fieret erat seru⁹: al's ꝯ. ff. de pe. l. aut damnuz. §. inter eos. ⁊. §. quisquis. ⁊. §. in ministeriuz. Sed qd si ꝓuintia nō habeat metalla aliqua: vel ferri: vel similis conditionis. Rñ.

in vicinam ꝓuintiã mittebant: vt. ff. de pe. l. aut dãnũ. §. est pena metalli. Alij sunt in opus † publicũ perpetuo dati: vel ad tẽpus qui sunt fil'es relegatis: vt. ff. de pe. l. qdam. Sed hmõi pene nõ sũt in vsu hodie.

a ¶ Bestijs Deducẽdis: vel etiaꝫ vt comederet cum eis vel alia bestialia faceret. de hac pena dic vt no. ff. de pe. l. q in vltimo.

† Quod facit hꝫ Chr̃ios. ꝙ vacãte sede ꝑ mortez ꝑlati si op⁹ sit chr̃ismate: querẽdi sint cp̃i vicini. ⁊ ẽ glo. in ca. si cp̃us a pagãis. de sup. neglig. pre. lib. vj.

bestijs[a] subyciunt̃.

¶ De iure isto nulla dignitas liberat quẽq̃ a patria potestate: nisi dignitas patriciat⁹. Angelus aretinus.

¶ Filiusfamilias si militauerit[b]: vel si senator: vel consul fact⁹ fuerit: manet in potestate p̃ris.

¶ Militia eniꝫ vl' cõsularis dignitas de patria potestate filium nõ[c] liberat.

¶ Sed ex cõstitutione[d] nostra summa patriciatus[e] dignitas illico[f] ĩpe-

¶ Filiusfamilias: Diuidit̃ in quatuor partes. Primo ponit dictũ in genere. Secdo reddit rõnez. Tertio excipit a dicto. Quarto assignat rõnez. Secunda ibi (Militia.) Tertia ibi (Sed ex constitutione.) Quinta ibi (Quis eiꝫ.) Angelus aretinus.

¶ Filiusfamilias. Casus. ¶ hic incipit quarta pars in qua sic pono ca. Dñe pone ꝙ aliquis filiusfamilias fact⁹ fuerit miles: ⁊ senator vel cõsul: nunqd liberatur a patria ptãte: Rñ. imperator ꝙ nõ. Naꝫ militia: vel cõsularis dignitas filium a patria potestate nõ liberat: sed ex constitutione nostra summa dignitas patriciat⁹ filium a vinculis patrie potestatis liberat. Quis eniꝫ patiatur patrẽ quẽlibet posse filiuꝫ a nexib⁹ sue ptãtis: per emãcipationẽ relaxare: ⁊ per imperatoꝛ: iã celsitudinẽ non valere eum quẽ sibi elegit patrẽ ab aliena eximere ptãte. q. d. hoc nullaten⁹ est tolerãdum: ⁊ iõ ꝑdicte dignitat̃ adoptione fili⁹ incõtinẽti a p̃ria ptãte liberat̃.

b ¶ Militauerit. i. miles fact⁹ fuerit: ad qd multa sunt necessaria: vt in auc̃. de man. princ. §. fi. colla. iij. diximus etiam in. l. penul. ff. ex qui. cau. maio. Vel dic militauerit. i. in exercitio militie fuerit.

c ¶ Non liberat. hoc iure isto. nam nulla dignitas preter patriciatum releuat filiũ a potestate patris: vt subijcit: sed hodie duodecim sunt dignitates: q̃ liberãt aliquez curialem a curiali conditione: vt. C. de decu. l. fina. lib. x. ⁊ ille eedem liberant a p̃ria ptãte: vt in auc̃. cõstitu. que de digni. §. j. ⁊. §. general'r. colla. vj. Unde cuꝫ sit ibi consul corrigitur qd de eo hic dicitur.

Dignitates. xij. liberãt a patria potestate.

ADDITIO. Adde vltra dictas duodecim dignitates duas alias dignitates que liberant a patria potestate: vt est episcopalis dignitas in filiosa. ⁊ monachatio. Ange.

d ¶ Constitutione. vt C. de consul. l. finali. lib. xij.

e ¶ Patriciatus. Erat enim patricius quasi principis pater. Unde Salustius. O pauperes conscripti. Naꝫ scripta erant eorum nomina in aliquo loco: vel in corona capitis eorum: vel al's.

Patricius qa est. Salustius.

f ¶ Illico. hoc est speciale in patricio ⁊ consule: hodie etiam: vel collatione. i. donatione codicilloꝝ. i. dignitatis scripte; vel per aliquod priuilegium fiat sui iuris etiam sine administratione. in alijs decem: tunc demuꝫ cum ceperit administrare: vt in auc̃. constitu. que de digni. §. j. colla. vij. que est. C. de episco. ⁊ cleri. auctẽ. sed dignitas. ⁊. C. de decurio. l. fina. Itez in tertio casu cuꝫ ordinatur episcop⁹ qui est etiam vltra supradictos casus: vt in auctẽ. consti. que de digni.

§. palam. collatio. vj.

ADDItio. Et no. q vbi electio est necessaria ex parte vtriusq; : vt quia eligentes coguntur eligere ⁊ electus consentire : queritur ius ex sola electione etiaz abfiti ⁊ ignoranti. l. illd. ff. de tutori. ⁊ curat. da. ab his. Sz nō fit necessaria ex parte electi : vt in episcopo nō queritur ius ante acceptationē. ca. si tibi absenti. de prebendis. lib. vj. Idez vbi fit electio p viam facultatis : vt a populo vel domino. Sed est speciale in principe ⁊ consule : vt hic. Angelus.

rialibus codicillis prestitis filiū a patria ptāte libat[a].

¶ Quis[b] eiz patiatur patrem quidez posse p emancipatiōis modū ptātis sue nexibus filium liberare: impatoriā autez celsitudinem nō valere eū quem sibi prīceps elegit[c] patrem ab aliena eximere ptāte.

¶ Si pater vel filius capitur ab hostibus pendet ius patrie potestatis ꝓpter ius postliminij. hoc dicit. Aretinus.

¶ Si ab hostib[d] capt[d] fuerit parēs q̄uis seru[d] hostiuz fiat : tamē pendet[e] ius liberoꝝ ꝓpter

a ¶ Liberat. s. dignitas.

b ¶ Quis enim. q. d. si quilibet pater etiam vilissimus filiuz suū emancipat quādo vult : vt. j. eodem. §. admonēdi. ⁊. §. preterea. quare hoc imperator non poterit facere? Vel dic in casu electi patritij. q. d. cuz ipse pater patritij possit emācipar̄ : ⁊ ad hoc compellitur cum alapis ⁊ verberib[d] : vt in auc̄. cōsti. que de dig. j. rñ. quare ⁊ ipse imperator ⁊c̄.

c ¶ Elegit. quod raro fit : vt. C. de cōsul. lib. xij. ꝑm Ma.

Diuisio ¶ Si ab hostibus. ¶ Diuiditur in tres partes principales. Primo loquitur quādo captus. Scd'o quando filius. Tertio declarat quid sit postliminiū. Scd'a ibi (Ipse quoq;.) Tertia ibi (Dictum est.) Areti.

Hostes qui dñr d ¶ Ab hostibus. Hostes sunt quibus populus romanus bellum indixit : vel ipsi populo romano : vt. ff. de capti. ⁊ postlimi. reuer. l. hostes.

¶ Sed si ab hostib[d]. Casus. ¶ Hic incipit q̄nta pars in qua sic pono casuz. Dñe vos dixistis mihi q p mortē ciuilez tollit̄ pa. po. nunqd gñal'r est verum? Rñ. īperator q non. Nam si aliquis pater fami. ab hostibus captus fuerit quāuis hostiuz efficiatur : tamē patria po. oīo non extinguitur : sed propter ius postliminij in temp[d] futuruz suspēditur. Illi enim qui ab hostibus capiuntur si in ciuitatez reuertantur omnia pristina iura postliminij recipiunt : vnde ⁊ iste pater ab hostibus captus si reuersus fuerit liberos in potestate habebit : quia ius postliminij eum qui ab hostibus captus est si postea reuersus est : fingit in ciuitate semper fuisse : si ꝑo apud hostes decesserit filij sui iuris effecti sunt : si ipse quoq; filius aut nepos ab hostibus captus fuerit ius patrie potestatis in suspenso erit iure postliminij.

e ¶ Pendet. Hic colligitur quoddam hominum genus esse in pendenti : vt diximus. s̄. de his qui sunt sui vel alieni iuris. §. primo. Sed certe quod hic dixit pendet verum est propter iuris fictionem : nam quo ad veritatem sui iuris est filius : vt. ff. de testamentis. l. lege cornelia. in fine. ⁊ ff. de liberis ⁊ posthu. l. penultima. ⁊ C. de senten. pas. l. finali. ibi q maxime ⁊c̄. ⁊. ff. ad macedonianum. l. j. §. j. nam pater seruus est hostiū : vt

Filius capt[d] ab hostib[d] in veritate est sui iuris

s̄. de iure pso. §. serui. ergo aliū in potestate hr̄e non pōt: vt. ff. ad. l. iul. de adult. l. sic eueniet. Dic ergo ꝙ nulla preterita vel presentia pendent inspecto statu pñti sz futuro: vt. j. de ꝟbo. obli. §. conpitiones.

ADDitio. Etiā quo ad testm̄ vl' cōtractus filij sup aduentitijs acqsitis ante captiuitatem nec in aliū trāslat⁹ quouis titulo: preterq̄ heredi tario: al's secus ꝑm Angelum aret. sed ꝑm Jasonē nō pendent ꝯctus filij: nisi pr̄is p̄iudiciū cōcernant.

a ¶ Postliminij. Est āt postliminiū ius amisse rei recuperāde ab extraneo moribus ⁊ legibus constitutum: vt colligit̄. ff. de cap. ⁊ postlimi. l. postliminium. j. responso.

b ¶ Idcirco. Quia reuersi omnia iura recuperant.

c ¶ Captus. Et reuersus: vt. ff. de capti. retro.

¶ Dictuz est aūt. Casus. ¶ Dicatis mihi si placet vnde dicit̄ postliminiuz: Ad hoc rñdet impator ꝙ postliminiū dictū est a limine ⁊ post. Naz euz qui ab hostib⁹ captus est cū postea ad fines nostros redierit postlinio reuersuz recte dicimus. Sicut eiz limina in domib⁹ quēdaz finē faciunt ita finez imperij limen eē oēs veteres voluerunt: vnde etiaz limen dictū est quasi finis ⁊ terminus quidaz. et hac ratione est: vt qui ab hostib⁹ vltra limen. i. vltra metā ⁊ finez imperij ducebatur postea eodem limīe reuertebatur quo amissus fuerat. Sed pone ꝙ aliquis sit capt⁹ infra limites ipery: ⁊ ibidem victis hostib⁹ recuperat⁹ nunqd censetur iste postliminio reuersus. ⁊ vr̄ ꝙ nō: cum fuit vltra limen i. metā: vel finez iperij. Rñ. imperator: ꝙ iste postliminio redisse censetur.

d ¶ Capt⁹ Infra fines nostros nec vltra deductus: ita improprie reuersus dicit̄ postliminio. Vel dic capt⁹ fuerat vltra fines: ⁊ tunc dicit̄ etiam redijsse anteq̄ ad limina redeat: qa sic recuperat statū lz improprie: ⁊ facit ad hunc. §. ff. de cap. in bello. §. j. Item ad idem. ff. de vi ⁊ vi ar. l. qui possessionem.

¶ Preterea. ¶ Diuidit̄ in sex partes. Primo qual'r per emācipationez liberat̄ filius a patria ptāte. Secūdo qual'r fiebat emancipatio de iure antiquo. Tertio q̄l'r fiat hodie. Quarto ꝙ pater habz legitimā in bonis emācipati: sicut patron⁹ in bonis liberti.

Diuisio

Quinto

ius postliminij [a].

¶ Quia hi q ab hostib⁹ capti sunt si reuersi fuerīt: oīa pristina iura recipiūt idcirco [b] reuersus etiā liberos habebit in ptāte: qz post liminiū fingit euz q captus [c] est in ciuitate semper fuisse.

¶ Si v̄o ibi decesserit exinde ex quo capt⁹ est pr̄ fili⁹ sui iuris fuisse vr̄. Ipse quoqz fili⁹ neposuesi ab hostib⁹ capt⁹ fuerit: sil'r dicimus ꝓpter ius postliminij: ius quoqz potestatis parētis in suspēso eē. ¶ Dictuz est aūt postliminiū a limīe ⁊ post. Uñ eū qui ab hostibus captus [d] est: ⁊ in fines nr̄os postea ꝑuenit: post liminio reuersuz recte diximus. naz limina sicut in domo finem quēdaz faciūt: sic ⁊ īpery finē esse limē veteres voluerūt. hinc ⁊ limē dictum est q̄si finis qdam ⁊ termin⁹ ab eo post liminiū dictū est: qz ad idez limē reuertebat̄ qd̄ amiserat. Sed ⁊ qui capt⁹ victis hostib⁹ recuperat̄: post liminio redisse existimatur.

Postliminiuz qd est. Diuisio

Quinto ꝙ pater legitimus est tutor filij impuberis emancipati. Sexto ꝙ nepotem pōt emancipare retēto filio in potestate: ⁊ econtra. Scd'a ibi (Sz emancipatio.) Tertia ibi (Nostra.) Quarta ibi (Et tunc.) Quinta ibi (⁊ pterea.) Sexta ibi (Admonēdi.) Areti.

¶ Preterea. Casus.

¶ Hic incipit septīa ps in qua sic pono casuz. Domine iā vidi plures modos quibus iam tollitur pa. po. nunquid adhuc tolli poterit pluribus modis? Rñdet ꝙ sic. Nam certe post supradictos modos tollit emācipatione pa. po. Sed domine dicatis mihi qualiter fit emancipatio? Ad hoc rñdet impera. ꝙ aliter olim fiebat emācipatio: ⁊ aliter hodie fit. Nā olim aut per aliquā legis obseruationez fiebat que per imaginarias vēditiones ⁊ manumissiones ab imaginario emptore facta celebrabatur: aut per impiale rescriptū. sed nostra prouidentia hec per quādā constitutionē in meliorē statum reformauit. Statutum eniz est cōstitutio nr̄a: vt antiquorū fictōe sublata parētes apd cōpetētes iudices vel magistratus directa via intrēt ⁊ ibidē filios vl' filias ⁊ deinceps liberos ceteros a sua potestate dimittāt: ⁊ ex tpe emācipatiōis facte eadē iura p̄stant parēti in bonis liberoꝝ ab ipso emācipatoꝝ q̄ tribuūtur p̄rono in bonis liberti: ⁊ ēt aliqs eorū emācipatorū ipubes fuerit pares qui emancipauit per emācipationem eius tutelam nanciscitur.

Per emancipationē tollit ius p̄rie ptātis que emancipatio hodie pōt fieri corā quolibet magistratu. Et de bonis emancipati debet p̄ri ltia tutela: si emācipat' est pupillus. Aretinus.

¶ Preterea [a] emācipatione quoq; desinūt liberi [b] in potestate eē parentū.

a ¶ Preterea. Non solum supradictis modis: sed preterea ⁊c̄.

b ¶ Liberi. Generale nomen est ad omnes inferio. vt. j. ti. ij. §. fi.

¶ Sed emancipatio antea quidē vel per antiquam legis obseruationē ꝓcedebat [c]: q̄ ꝑ imaginarias [d] vēditiōes ⁊ intercedētes manumissiōes celebrabat: vel ex īperiali rescripto [e]. ¶ Nostra aūt ꝓuidētia ē hoc in meli' ꝑ ꝯstitutionez [f] reformauit vt (fictiōe [g] pri-

c ¶ Procedebat. i. ea demū ad effectū ꝑducebatur. Accur.

d ¶ Per imaginarias Id est ficticias. (j) sic ⁊ ff. de re. iu. l. imaginaria. naz p̄r vēdebat filiū pro vno nūmo: forte ⁊ emptor eū manumittebat. vt h. ⁊. ff. de ca. di. l. liberos. §. j. ⁊. C. e. l. fi. j. rñ. ⁊ fa. ad hoc. j. de test. §. j. ⁊ propter hoc dicebat filius capite minui. Sz cū hodie talia nō fiāt: vt seqtur nunqd dr̄ capite minui? Rñ. sic qr statū mutat ad minus. vt. j. de ca. di. j. Respon. ⁊. §. minima.

ADDITIO. j. Que vēditiōes: ⁊ ex cōsequēti manumissiones: lz eēnt nulle quo ad cōmodū ꝯhētiū. l. nud. ff. de contrahē. emptio. ⁊. §. fi. s̄. de inge. tñ ad eorū incōmodū ⁊ cōmodum tertij bene valebunt vt hic per Ja.

e ¶ Ex īperiali rescripto. Et hoc mō etiā sine vēditione fiebat vt puto.

ADDITIO. Et erat rō ꝑm Ang. h qr frustra precibus implorat: qd datur a iure. l. j. ff. ad municipales.

f ¶ Per ꝯstōnē. vt. C. de emā. li. l. fi.

g ¶ Fictione. al's functione. i. vsu. al's fictione: al's factione.

ADDITIO. Que fictio nō dz deduci in gn̄e: puta ꝙ ꝯctus sit simulat' sz in specie: ⁊ qualiter p̄sumat vel probetur per testes. vide per Ange. hic.

a ¶ Explosa. Id est expulsa. sic. j. de fideicō. here. §. sed qr stipulationes.
b ¶ Recta via. vel indirecta. non curo. Vel dic. i. recto.
c ¶ Vel magistratus. quoslibet etiā si non habēt meruz imperium vel mixtum. vt in auc. d defenci. §. nulla. coll. iij. z ēt extraordinarios: vt duo bononiē. corā iudice mutiñ. vt. ff. de manu. vin. l. etiam. §. fi. z C. de iudi. l. vl. al's pe.

stina explosa [a]) recta [b] via apud cōpetētes iudices vl' magistratus [c] parētes itrēt [d]: z filios suos z filias: vel nepotes vel neptes: ac deinceps a sua [e] manu dimittāt. ¶ Et tūc [f] ex edicto [g] pretoris in bonis [h] huiusmodi filij vel filie vl' nepotis vel neptis: q queue a parēte manumissus [i] vel manumissa fuerit eadē iura prestantur parenti: que tribuuntur patrono [k] in bonis liberti.

¶ Et preterea si īpubes sit filiꝰ vel filiꝰ liberti: liberis existētibꝰ in nihilū: lz oliz eēt aliter. vt. j. de suc. li. §. j. z. ij. z §. sz nr̄a. sic erit hic in pr̄e. Sz hec fil'itudo iterdū fallit: nā interdū hz totū pater. vt si filius turpē personā instituit heredē. vt. ff. si a pa. quis fu. ma. l. patronus. in princ. Interduz nihil ex successione vel alio mō: vt in sex casibus. s. qñ preciū emācipatiōis accepit pater a filio. Itez qñ filius est miles z hz castrensia. vt. ff. si a pa. quis fu. ma. l. j. §. si parēs. z. §. est alius. z. ff. de testa. mili. si a milite. §. fi. z. l. seq. Item filijs alijs patris: lz heredibus nō datur. vt. ff. si a pa. quis fu. manu. l. j. §. fi. secus est in filijs patroni. Item qñ emancipauit coactus. vt. ff. si a pa. fu. quis manu. l. j. §. fina. Item caluisiana non ita patri vt patrono datur. vt ff. si quis a pa. fue. manu. l. j. §. si parens. z. l. non vsqz. Item nec operas a filio vt a liberto patronus habet. vt ff. si quis a pa. fue. manu. l. penul. lz hec predicta specialia in patrono vera non sint: vt colligitur ex generali capite illius tituli si quis a pa. fue. manu. l. j. j. respon. z. ij. z in specialibus casibus qui in illo titulo ponuntur vt dictum est. Sed ꝑm hoc semper videtur pater amittere cum semper premium emancipationis habeat hodie. vt infra per quas perso. nobis acquiri. §. h quoqz. C. de bo. que li. cū oportet. §. pe. Sed dic istud legale nō conuentionale premium esse. z ideo licitum nec puniendum. vt. C. de admi. tuto. l. sancimus. z. C. ad. l. iuliam de adulte. l. gracchus.

d ¶ Intrent. si iudex est in domo idē vbicūqz sit dūmodo non in loco turpi. vt. ff. de iusti. z iur. l. penul. z. ff. de ar. l. si cum dies. §. penul.
e ¶ Sua manu. id est dz capere eū ꝑ manū z relaxare eū per verba ad hoc idonea. † vel dic manu. i. potestate. nā quādoqz z non capta manu emācipatur. vt. C. de eman. lib. l. pe.
f ¶ Et tunc. i. ex tunc. nā qr ius occuparet patroni iure peculij. vt. j. quibus non est per. fa. te. §. j. z est simile tunc. ff. de condi. z demon. l. iiij. in fi. z. ff. si cer. peta. l. lecta. z. ff. de vul. substi. in pupillari. §. j.
g ¶ Ex edicto. s. posito. ff. si qs a pa. fue. m. l. j. in fi. j. respon.
h ¶ In bonis. acqrendis vel acquisitis: vel a patre sibi nunc collatis.
i ¶ Manumissus. id est emācipatꝰ. improprie enim ponitur. vt. ff. quādo actio de pec. est an. l. j. §. alienatio.

ADDITIO. Qd est verꝫ de stricto iure. C. secus de iure. ff. ꝑm Ja. ꝓpter l. pantho. ff. si quis a pa. fue. manu.

k ¶ Patrono. patronꝰ autē succedit liberto in toto ab itestato: filijs non extātibꝰ ex testō in tertia ꝑte bonoꝝ

† Et ita cōit ob seruat ꝑm An. qñ sit inter p̄sentes. secꝰ si inter abñtes. vt h sequitur.

Pr̄onꝰ qualiē succedit

liberto. Pater i quibus casibus succedit filio z in quibus nō.

Actio caluisiana.

a ¶ Ex manumissione. idest ex emācipatione.
b ¶ Nanciscitur. cōcordat huic verbo infra de legit. paren. tutel. ⁊ infra de fidu. tute. in principio.

¶ Admonēdi. Casus. Hic incipit octaua pars in qua sic pone ca. Dicit Justinia. ꝙ si parens filium ⁊ ex eo nepotem vel neptez in potestate retinuerit vl' ecōuerso liberū erit arbitriū ⁊ a nexibus sue potestatis nepotem vel neptē de sua potestate dimittere: ⁊ filiū in sua potestate retinere vel in suo arbitrio erit oēs fil' sui iurꝫ efficere. Extra ca. no. ꝙ ꝑ emācipationē libī efficiunt̄ sui iuris. Itē no. q̄liter fit emācipatio. Itē no. ꝙ pr̄ efficit̄ ltius tutor filij sui emācipati. sic. j. de le. parē. tu.

lia vel ceteri: ipse parens ex [a] manumissiōe tu elā eius nanciscitur [b].

¶ Habens filiuz ⁊ ex eo nepotē ī ptāte potest vnum ex eis vel ambos emancipare. Aretinus.

¶ Admonendi autem sumus liberū [c] arbitriuz esse ei qui filium ⁊ ex eo nepotez vel neptē in potestate habebit [d]: filiuz quidē de potestate dimittere: nepotez v̄o vel neptē retinere: ⁊ econuerso filium quidem in potestate retinere nepotem v̄o vel neptē manumittere [e]. Eadem ⁊ de pronepote ⁊ pronepte dicta esse intelligantur: vel [f] omnes sui iuris efficē vel quosdam retinere.

¶ Si filius familias adoptatur ab aliquo suo ascendente trāsit in ptātē adoptātis: ⁊ desinit esse in ptāte pr̄is naturalis. h. d. Areti.

¶ Sed ⁊ si pater ⁊ filiū quē in ptāte hz auo vel ꝓauo naturali scd̄m nostras cōstitutiones [g] sup his habitas in adoptionē dederit: id ē si hoc ipsuz actis īteruenientibus apud cōpetentē iudicem manifestauerit: presente [h] eo q adoptatur ⁊ non contradicēte [i] necnō eo pre-

c ¶ Liberum arbitrium. nisi in casibus. vt. j. eo. in fine dicemus. ⁊ fa. ad hūc. §. ff. de adoptioni. l. liberum.
d ¶ Habebit. vt. s̄. d' pa. po. §. q igit̄.
e ¶ Manumittere. i. emancipare.
f ¶ Vel omnes. repete. liberum esse.
¶ Sed ⁊ pater. Casus. ¶ Hic incipit nona pars in qua sic po. ca. Dñe iam vidi plures modos quibus tollitur pa. po. nunquid adhuc pluribus modis tolli poterit? Rñ. ꝙ sic. Nam per translationem potestatis tollitur patria potestas quantū ad ipsum quē post in potestate habuit pr̄. Si enim pater filium suum quē in potestate hz auo filij sui vl' ꝓauo pr̄ no vel mater no s̄m tenorem nostraꝝ constitutionum in adoptionem dederit: ⁊ h̄ ipꝫ coraꝫ iudice cōpetēti coram interueniētibus manifestauerit presente filio qui in adoptionem datur ⁊ non cōtradicēte huiusmodi adoptioni ⁊ etiā eo p̄sente cui in adoptionem datur in hoc casu: qr in vnaꝫ personam concurrunt ⁊ naturalia adoptionis iura ⁊ ius potestatis naturalis patris oīno dissoluitur. ⁊ in hmōi patrē adoptiuū transfert̄ in cuius ꝑsona cōstituimus adoptionem plenissimam esse quādo ea que diximus concurrunt.
g ¶ Sed. Constitutiones. vt. C. de adop. cū in adoptionis: vt. s̄. de adop. §. sed hodie. ⁊. §. si vero.
h ¶ Presente eo. nisi sit infans. vt. C. de emanci. lib. l. penul.
i ¶ Non ꝯdicēte. Nota patiētiā cō-

Tacēs affirmat. ¶Sz ibi Sz christophorꝰ regrit erpl'sus cōfēsus ꝙ forma-

sensit cōparari: sic qui tacet affirmat. fic. ff. de pig. l. fideiussor. §. pater. ℣. ff. solu. matri. l. ij. §. fi. Arg. contra. ff. de adoptionibus. l. ij. §. j. † ℣ de procuratoribus. filiusfamilias. §. j. Accursius.

ADDITIO. Sed ibi erubescentia tacuit quo casu non videt cōsentire. Sz Jaso. p tert. in. l. pe. ff. de fur. vel pro solutione distingue. vt p Angelum.

a ¶ Trāsit. Ergo nō tollit patria potestas sz trāsfert. Vid qđ ergo hic casus in hoc titulo ponit? Rñ. qꝺ ℣ fi nō tollit icōmutabiliter: tollit tñ quo ad primū. Idem dico in eo q iudicatur in ptāte mea nō esse: nā nō efficit sui iuris: cuz sua nō faciat tuis timmo remanet in ptāte: lz quo ad me pro emācipato habeat. vt. ff. de cōdi. inde. l. iulianus. in pn. ℣. l. vl.

b ¶ Ditimus. vt. ꝫ. titu. j. §. fi ꝙ.

Diuiſio ¶ Illud aūt. ¶ Diuiditur in tres partes. Primo dicit de filijs aſi emācipationē pīis cōceptis. Secꝺo de cōceptis postea. Tertio ꝙ filius nō pōt cogere patrem ad emancipanduz eū. Secunda ibi (Qz si post.) Tertia ibi (Et quidem.) Arcti.

¶ Illud aūt. Caius. ¶ Hic incipit decima ℣ vltima pars in qua fic. pōca. Ponamus ꝙ aliquis habeat filiū in potestate ℣ vroꝛ istius filios ex eo conceperit: ℣ postea eundē filiū emā-

sente qui adoptat: soluitur quidez ius ptātis patris naturalis. transitª autez in huiusmodi parētē adoptiuū in cuiᵇ persona ℣ adoptionē esse plenissimam antea diximus b.

¶ Conceptus ante emancipationē vel datione in arrogationē patris remanet in potestate aui secus si post concipiatur. b. d. Arcti.

¶ Illud c aūt scire oportet ꝙ si nurus tua ex filio ᵈ tuo cō-

cipauerit: vel in adoptionem dederit modo queritur vtrū partus ante emācipationē conceptus ℣ postea editus nasceē in potestate aui nihilominus? Rñ. Justi. qꝺ fic. sed si post emancipationem cōceptᵘ fuerit secus erit: qa tunc partus ex ea editus in ptāte parentis emācipati vl' aui adoptiui erit. Et sciēdū ꝙ in parentum ptāte existētes nullo mō pñt cōpellere parentes eos ꝺ sua potestatē dimittere. Et hec in decima et vltima parte vsqz in finem tituli.

ceperit ℣ filiuz post ea emancipaueris: vel in adoptionem dederis pregnante nuru tua nihilominuz qō ex eaᵉ nascit in ptāte tua nascit.

¶ Qō si post emācipationez vel adoptionez conceptus fuerit: pīis sui emācipati vel aui adoptiui ptāti subyciť.

¶ Pater no cogit inuitus emācipare filiuz nisi ex causa.

¶ Et f quidem nēqz naturales ꝫ liberi neqz adoptiui-

c ¶ ¶ Illud. hic. §. tradit duo pcepta. vt. ꝫ. de adoptionibus. §. sed hodie.

d ¶ Ex filio. ꝫ naturali ℣ legittimo secus in legittimo tñ: vt in adoptiuo. nā tūc filio emācipato etiaz nepos ex eo emācipatᵒ vī ꝑm quosdā. vt. ff. de cadi. l. liberos. §. emācipato. ℣. ff. ꝺ adop. lꝫ ēt nepos. Vel melⁱ dic in eo idez qꝺ in nāli. vt i fine hui⁹ ti. ℣. ff. ꝺ adop. l. liberum. ℣. ff. de cap. ℣ postli. reuer. l. si me tibi. Accursius.

e ¶ Ex ea nascit. secꝺ i ancilla pgnāte manumissa vl' aliēa. vt. ꝫ. ꝺ ingē. §. sufficiē ff. ꝺ acq. re. do. l. fi. ℣. C. ꝺ pba. matrē.

ADDITIO. Et est ratio diuersitatis fauoꝛ libertatis. Jo. fa.

f ¶ Et quidez. hic est scdm precepta ℣ repete scire oportet ꝙ neqz ℣.

g ¶ Naturales. subaudi. ℣ legittimi.

nam naturales tantū non sunt in potestate. vt. ff. de nuptijs. §. finali.

Emāciparе filium pī cogit in ḡtuor casibus.

¶ Pene. hic nota talē regulam q̄ nullus filius pōt compellere patrē vt emāciper eū q̄ fallit in ḡtuor casib⁹. ideo dicit pene. vt si pī agnouerit legatū sibi relictū hac cōtemplatione vt liberos emāciparet. nam tunc compellitur extra ordinem emancipare. vt. ff. de condi. z demon. l. si cui. Item si tytius adoptauit primū gnum suum: compellitur emancipare eum eo pubere facto si pbauerit sibi nō expedire esse in potestate. vt. ff. de adoptioni. l. nōnunq̄. z. l. seq. Idem

pene a vllo modo possunt cogere patrēs de potestate sua eos dimittere.

generaliter. colla. vij.

ADDITIO. Nisi ex p̄dictis causis ꝑm Bar. in. l. q̄dā cū filiū. ff. de ꝓ. ob. z Ja. hic. Sz Ang. tenet Jtē: nisi qñ filiꝰ agnouisset legatū sibi relictū cōtēplatiōe emācipationis. z nō. in. d. l. quidā ex eisdē causis q̄ posse inuitū emāciparі qbus pōt exheredarі.



Continuatio.

¶ De tutelis. ¶ Imperator continuat hanc rubricam. Vel sic. Dictum est supra de quadam diuisione personarum: quia quedam sunt sui iuris: quedā alieno iuri subiecte sunt. Nez quia est reperire aliam diuisionem: q̄ q̄daz sunt in tutela z̄c. ꝯ sequit videre de tutelis.

¶ De tutelis.
¶ Ponit triplicez ſpēz ꝓſonaꝝ z̄ cognito vno ō Jtys cogſcit et reliquū. b. d.

Diuiſio

Ranſeamus nūc. ¶ Iste titulus diuiditur in quatuor partes. Primo subdiuidit primū mēbrū perso-

naruz positū. ꝫ. ti. de his qui sunt sui vel alieni iuris. Secdo diffinit quid sit tutela. Tertio qui sunt tutores vnde dicātur. Quarto qui sunt illi qui pñt tutores ex testamento dare. Secda ibi (Est autē.) Tertia ibi (Tutor.) Quarta ibi (Permissum.) Aret.

Ange. areti. Ranſeamꝰ nūc ad

¶ Transeamus. Casus.

¶ Pone igitur sic ca. In prima dicit Justi. continuando processum suum. Nunc transeamus ad aliam diuisionem personarum. Nam ex his perso-

nis que in potestate non sunt quedaz sunt in tutela vel in cura. quedā neutro iure tenentur. vnde videamus de illis personis que sunt in tutela vel cura. Naz cognitis illis personis que sunt in tutela vel cu. ceteras quoqz personas illas. vz. q̄ neutro iure tenentur simul ītelligemus. Prius enim inspiciamus de illis personis q̄ sunt in tutelis.

a ¶ Ad aliā naz diximus duas vt. s̄. d iure persona. in principio. ꝛ. s̄. de his qui sunt sui vel alieni iuris. in p̄nci.

b ¶ Ex his. nota ergo ꝙ hic distinguit illud membrū quedam sui iuris sunt qd̄ est oppositum illi: quedā alieno iuri subiecte sunt vt. s̄. de his qui sunt sui vel alieni iuris.

c ¶ Non sunt. qui ergo in tutela vel cura sunt sui iuris sunt. filiusfamilias ergo non potest habere tutorem vel curatorem. vt hic. ꝛ. C. de curatori. fu. l. finali. ī princi. (j) Sed contra. C. de sentētia pas. l. fi. §. j. qr filius eius qui est apud hostes est in tutela: ꝛ tamen non est sui iuris. vt. s̄. titulo primo. §. si ab hostibus. sed ibi vere nō erat in potestate cum pater deportatus esset vt diximus. s̄. ti. j. §. cum autem.

ADDITIO. j. Nisi in his in q̄bus patris auctoritas vel consensus non sufficit: vt qr nō de ipsius: sed filij cōmodo vel incōmodo tractat̄: quo casu dat̄ curator bonis. vt. l. fi. §. sinautez. in scd̄a. C. de bo. que libe. cuius sola auctoritate. in criminalibus vel actionibus personalibus pōt filius esse in iudicio: vt per Ange. ꝛ Ja. hic.

Cōtrarioꝝ eadē ē disciplina

d ¶ Neutro. nec tutela nec cura.

e ¶ Ita enim. qr contrariorum eadē est disciplina. vt hic. ꝛ. s̄. de his q̄ sunt sui vel alie. iur. in prin.

f ¶ In tutela sunt. de alijs dicetur infra de curatoribus.

aliam [a] diuisionem personarū. ¶ Nā ex his [b] personis q̄ in ptāte non sunt [c] quedā vel in tutela sunt: vel ī curatiōe. quedā neutro [d] iure tenent̄. Uideamus ergo de his q̄ ī tutela vel in curatione sunt. Ita eni [e] ītelligimus ceteras p̄sonas q̄ neutro iure tenent̄: ac prius dispiciamus de his que in tutela [f] sunt.

¶ Hic ponit̄ diffinitio tutele. Ange.

¶ Est autem tutela (vt seruius [g] diffiniuit) vis [h] atqz ptās in capite libero [i] ad

¶ Est aūt tutela. Casus.

¶ Sed po. in. ij. parte. Domine iaz video ꝙ vultis d̄ ill̄ tractare postq̄ sunt in tutela: Dicatis ergo si placz quid est tutela: Respō. Justi. diffiniendo tutelam. Tutela prout Seruius iurisconsultus diffinit est vis ꝛ potestas ꝛc̄. Et diffinitionis partes in casu mutari non possunt.

g ¶ Est aūt. Seruius nomē est iurisconsulti. ꝛ facit ad hunc. §. ff. e. l. j.

h ¶ Uis atqz potestas. i. violēta potestas. nam datur tutor inuitus. cum enim sit munus publicū. vt. j. de excu. tu. ꝛ cu. in prin. ergo inuitus datur. vt C. de decur. l. nullus. li. x. Item inuito datur. vt. ff. de tu. ꝛ cu. da. ab his: necnō ꝛ. ff. de tu. l. ij. vnde patet ꝙ hic est alia potestas q̄ patris in filiuz: ꝛ dñi in seruum: cū illa ad cōmoduz. vt. j. p quas perso. no. acq. §. j. ꝛ. s̄. de his q̄ sunt sui vel alie. iu. §. ij. h̄ ꝟo ad onus. tenetur enim de dolo ꝛ lata culpa. vt C. arb. tute. l. ij. Item per hoc quando dat̄ inuito: differt a curatore qui volenti dat̄. vt. j. de cura. §. item inuiti. ꝛ ff. e. l. iij. §. si pupillus. Uel dic vis ad cogendum. potestas ad imperandum.

i ¶ Libero. naz nisi sit liber pupillus non potest habere tutorē. cū si seruus sit: nō sit sui iuris: qd̄ est necesse. vt. s̄. e. in princ. Item ꝛ si dubius est potest habere tutorem. vt. ff. de tu. ꝛ cu. da. ab his. ei qui. Est tamē casus vbi ser-

Tutor qñq; ℔tuo dat̃.

tuo datur tutor vt.ff.de tu.⁊ cu.da.ab his.l.si impuberi.j.rñ.cui tamen legi signat̃.cõtra.ff. ad tre.l. si res aliena. §.si seruus.⁊.l.cogi. §.si.ex his duab⁹ est alia ⁊tra.ff.e.ti.l.mulier. §.nõ est. Que legũ cõ trarietas ita ſoluit̃: cũ lr̃ta fidei cõmiſſaria ⁊ hereditas re linquitur ab eodem pre-ſtanda: pote rit seruus co gere vt iusti tutus heredi tatẽ adeat: ⁊ tunc dat̃ ẽt seruo tutor. vbi vero ab vno hereditas ⁊ alio li bertas relicta est nõ põt niſi prius preſtita et libertate: tunc enim coget alium heredem hereditatẽ adire ⁊ sibi reſtituere ℔m Joannem fabri.

a ¶ Ad tuendum propter hoc etiam remouet patriam poteſtatem que nõ est ad tuendum. (j) sed ad gubernãdum pr̃ont vult: ⁊ sibi acquirendum.

† Et tõ differta tutela ꝓprie persone rerũq; ꝓpria rũ: qr ẽ de iure gẽtiũ. l. vt vim. ff. ꝺ in. ⁊ iu.⁊.l. iij. ff. ad leg. agl. ℔z Chri ſtopho.

ADDITIO. j Scilicet principal'r: sed bene in cõſequẽtiam. l. ſi. §. neceſſitate. C. de bo. q̃ li. vſi nõ cõſiderat̃. l. j. C. de aucto. tu. vide hic p Chriſto.

b ¶ Propter etatẽ. ad differentiam curatorũ: qui dant̃ furiosis ⁊ mentecaptis qui propter morbum se defendere non poſſunt. vt. j. de cu. §. furio.

c ¶ Jure ciuili. Nota tutelã eſſe de iure ciuili. †Iz oẽs fere ℥t⁹ sint de iure gẽtiũ: vt. §. de iure natu. §. ius autẽ.

d ¶ Data. ſ. a lege vel iudice: pmiſſa vero a teſtatore dicit̃. vt. j. e. §. pmiſſum. Vel dic data persone principal'r: permiſſa secũdario rebus. vt. j. titu. j. §. certe. ⁊. j. de ercu. tu. §. datus.

¶ Tutores autem. Caſus. ¶ Sed

tuendum[a] eum qui propter[b] etatẽ se defendere negt iure[c] ciuili data[d]: ac permiſſa.

¶ Ille eſt tutor: in quem cadit diffinitio tutele. h.d. Angelus aretinus.

¶ Tutores aũt sũt qui eã[e] vim ac poteſtatẽ habent: ex qua fre ipſi nomen

po. in. ij. Domine iam video quid eſt tutela. dicatis ergo qui sunt tutores? Ad hoc rñ. Juſti. q̃ tutores sunt qui eam vim ⁊ poteſtatem acceperunt ex qua vi ⁊ poteſtate nomen ſuum acceperunt. Nam dicuntur tutores a tuendo quaſi tuitores: id est defenſores: ſicut editiũ dicuntur qui edes tuent̃.

e ¶ Eã vim que eſt dicta §. primo. §. f ¶ Et quare. id est vi ⁊ poteſtate.

g ¶ Defenſores. ⁊ ℔m hoc ẽt curatores sunt tutores: ℔z Jo. ⁊ plerũq; sic appellãt̃. vt ff. ꝺ le. ij. cũ filio. §. j. ff. ꝺ mi. l. j. §. ij.

ADDITIO. Dãc gl. reprobat Jaſon. q: ex allusio vocabuli ꝓueniat: nõ tñ procedit: q: repugnat diffinitio. vt not. Bartol. in. l. j. ff. de teſta.

h ¶ Qui edes. vt eſt ꝓfectus vigilũ: ⁊ q cũ eo de nocte vadãt. vt. ff. de offi. pre. vigil. l. iij. §. ſcitẽdũ. Accurſius.

¶ Permiſſam. Diuidit in tres partes. Primo ponit dictũ in genere. Secundo illud modificat. Tertio modificationem exemplificat. Secũda ibi (Nepotib⁹.) Tertia ibi (Itaq; ar.)

¶ Permiſſum. Caſus. ¶ Dic ſcipit quarta ps: in q̃ fic po. ca. Dñe exquo vult's tractare de tutelis ⁊ teſtamẽtaria tutela q̃ dignior eſt. dicatis q̃ſo in primis q ꝑſt dare tutores in teſtõ: ⁊ quib⁹? Ad hoc rñ. Amice pmiſſus eſt parẽtib⁹ q liberos tpe mortis in piãte ꝑſt liberis ſuis ipuberib⁹ in teſtõ ſuo dare tutores: ⁊ hoc in filijs ⁊ filiabus generaliter locũ obtinet: ſed ſecus eſt in nepotib⁹ ⁊ neptibus: ⁊ ceteris libe-

ris in remotiori gradu cōstitutis. Nepotibus enim ⁊ neptibus ita demum possunt parentes in testamēto suo tutores dare si post obitum eorū huiusmodi nepotes in patris sui potestatem recasuri non sunt. vñ si in tempore mortis mee filium tuum ⁊ ex me nepotes ⁊ neptes in potestate tua habes nepotes in testamento tuo tutores accipere nō poterūt: licz in potestate fuerint qr statiz post mortem tuā in potestate pr̄is sui sunt recasuri. Sz po. Domine iam video q̄ parētes in testamēto suo liberis suis impuberibus tutores dare possunt: sz nunquid permittitur parentibus dare posthumis suis tutores in testamento? Respon. impe. q̄ sic. Nam cū pluribus alijs causis posthumi pro iam natis habeātur statutum est in hac causa: nō minus posthumis q̄ etiam iam natis tutores a parentibus in testamento dari posse: ⁊ hoc est verū si in hac cā sint posthumi: vt si viuis parētib⁹ eēnt nati eoꝝ in ptāte caderēt.

Tutela est triplex.

a ¶ Permissuz est itaqz: qr quedam generaliter vidimus de tutelis: ⁊ oīs tutela est vel testamētaria: vl' datiua: vel legitima: itaqz prius de testamētaria: vtpote digniore videam⁹ in hoc titulo ⁊ sequēti. De legitima autē dicetur infra de leg. agna. tute. vsqz ad titu. de atti. tu. De datiua dicetur infra de attil. tu. per totum.

¶ Permissuz a est itaqz parētib⁹ liberis impuberibus: b quos in potestate c habent testamēto d tutores e dare: ⁊ h̄ in filios filiasqz procedit oīno. ¶ Nepotibus tamen neptibusqz: ita demuz parētes possunt testamēto tutores dare: si post mortē eoruz in potestatē patris sui non sunt recasuri. ¶ Itaqz si fili⁹ tuus mortis tue tempore in potestate tua sit f: nepotes ex eo nō possunt g testamento tuo tutores h habere: q̄uis in ptāte tua fuerint scilz qr mortuo te ī potestatem patris sui recasuri sunt.

¶ Pater pōt dare tutorez posthumo. qui si natus esset in potestate sua esset. Angelus aretinus.

¶ Cum autē in cōpluribus i alijs causis posthumi pro iā

b ¶ Impuberibus. etiam inuitis. vt ff. de tute. l. inuito. hoc etiā p̄tori ⁊ p̄fidi lz. vt. ff. de tuto. ⁊ cu. datis ab his. l. necnon. ⁊. l. nec mandante. §. fi.

c ¶ In potestate. naturalib⁹ ēt dari pñt: in his q̄ sibi relinquūtur (j) vt. C. de confir. tu. l. finali.

ADDI. j.

Et est ratio: qr tunc non dicit' dari tutor persone: sed hereditati sine rebus l. pater. §. j. ff. d' testa. tute. ⁊ si dixeritis nōne tutor dat' persone? Respō. veruz est qñ datur a lege vel a iudice qui hñt subditos in potestate: vel a testatore habente pupillum in potestate ꝑm Christo.

d ¶ Testamento. vel codicillis testamento confirmatis. vt. ff. de testamen. tute. l. iij.

e ¶ Tutores. scilicet non curatores. vt infra de cur. in princi.

f ¶ Tua sit. ⁊ nunq̄ exiuit. alioquin nō recidit: vt. ff. d' adop. l. si pater. ⁊. l. si filius. ⁊ de hoc dixi. s̄. ti. j. §. j.

g ¶ Non possunt. licet miles sit testator. vt. ff. de testamen. tute. l. ij.

h ¶ Tutores. Si autem filius vel emancipatus est vel mortuus: tunc nepotes ex eo sunt sui iuris mortuo auo. vt supra titu. j. §. j. in fi. Unde ex testamento aui possunt habere tutorem: vt hic innuitur.

i ¶ Cum autem. In compluribus. vt quotiens de cōmodo eoruz queritur. vt. ff. de sta. homi. qui in vtero. non sic

de cõmodo alioꝝ: vt. ff. de ꝟbo. signi. qd̄ dixim⁹. Vel si de incõmodo mr̄is: vt. ff. de sta. ho. l. imperator.

ADDITIO. Et est rõ: qꝛ etiã tractat̄ de cõmodo vẽtris: qꝛ perempta matre periret ⁊ partus ſm Bart. in d. l. q in vtero. facit. l. p̄gnãtis. ⁊ qd̄ ibi not. per bar. ⁊ alios ff. d̄ pe. An.

a ¶ Fierẽt. vt qꝛ ex vxore nascitur⁹ erat vel nuru: aliꝺ si ex concubina: nisi in his q̄ sibi dimitteret: vt. C. de con. tuto. l. fi. tales eniꝫ tunc non nascerentur in potestate. s̄. de nup. §. fi.

¶ Sed et si emancipato. Casus.

¶ Sed po. in. v. Dñe iaꝫ video ꝙ p̄missuꝫ est parẽtib⁹ liberis suis ĩpuberib⁹ in sua ptãte existentib⁹ in testamẽto suo dare tutores: sꝫ po. ꝙ pater in testamẽto filio emancipato dederit tutorẽ: nunqd valet in casu isto tutoris datio? Rñdet ꝙ nõ: sed tamẽ licet in casu isto de iure nõ teneat tutoris datio: si tñ de facto pater in testamẽto suo filio emãcipato tutorem dederit: iste tutor a patre de facto datus ex presidis sñia cõfirmandus est oĩno. i. sine inquisitione.

b ¶ Sed. Cõfirmãdus. nõ ergo valebat datio per se: cuꝫ nõ esset in potestate: vt. s̄. eo. §. p̄missuꝫ. Sed nunqd hic tutor ꝯfirmat⁹ dicit̄ testamẽtari⁹ qd̄ si esset preferret̄ legitimo: vt. j. ti. ij. in prin. an datiu⁹? qd̄ põt admitti: ⁊ facit pro hoc. ff. de ꝟbo. sig. l. lege. † ⁊ in auc̄. de defen. ci. §. si de cetero. colla. iij. ita legitim⁹ tutor huic prefert̄: vt. j. de attil tuto. in prin. ⁊ ideo glosauit. i. sine inqsitione: nõ ꝙ vellet euꝫ ꝯfirmari: si alius esset legitimus: sed qꝛ non querit̄ an sit locuplex: vel nõ. Sꝫ ar. cõtra. ff. de cur. fu. si furioso puberi.

c ¶ Sine ĩquisitiõe. i. qꝛ non satisdat. s. reꝫ pupilli saluam fore. Itẽ locuplex sit: vl̄ nõ: hoc eniꝫ non querit̄: vt. ff. de confir. tuto. l. j. Sꝫ aliud in matre dante tutorẽ filio: ibi enim ⁊ si nõ satisdet̄: tñ ⁊ cũ inqsitiõe dat̄: vt d. l. dr̄. ⁊ C. d̄ ꝯfir. tu. l. j. Sꝫ q̄re diuersuꝫ in mr̄e dãte tutorẽ filio? Rñ. i memoriã p̄cedẽtis ptãtis: vt. ff. de q̄sti. l. vni⁹. §. seru⁹. ⁊ ff. qui pe. tu. l. fi. ⁊ facit ad hoc. j. de satisda. tu. ⁊ cu. in p̄n. ff. de lib. ag. l. j. §. iulian⁹. ⁊ C. de epi. audi. l. de creationib⁹. Sed arg. ꝯtra ff. de in li. iurã. l. videamus.

ADDITIO. Dic ꝙ licet mater sbi habeat affectiõnẽ ad filiũ sicut p̄: tñ cõsiliuꝫ matris est fragilius paterno: vt no. glo. in. l. j. C. de ꝯfir. tuto. ideo magis patri q̄ꝫ matri cõcedit̄ ꝙ tutorem filio dare possit. Are.

¶ Qui testamẽto tutores dari p̄sit. Continuatio.

¶ Dictũ est. s̄. in. §. p̄missuꝫ. tit. j. q̄bus dant̄ tutores. Restat videre qui p̄sit dari tutores: ideo ad hoc videndum ponit̄ hic hec rubrica. Areti.

Diuisio

Dari autẽ. ¶ Totus iste titulus diuidit̄ in quinqꝫ ptes. Primo qui p̄sit tutores dari. Secundo qũo seru⁹ alien⁹ põt in testamẽto tutor dari. Tertio qñ furiosus:

natis habeãtur: vt in hac cã placuit nõ minus posthumis q̄ꝫ iam natis testamento tutores dari posse: si modo in ea causa sint: vt si viuis parentib⁹ nascerentur: sui heredes: ⁊ in potestate eorum fierent [a].

¶ Datio tutele filio emãcipato ĩpuberi nullius est momenti: nisi per presidez confirmetur. Angelus aretinus.

¶ Sed ⁊ si emãcipato filio: tutor a patre datus fuerit testamento confirmãdus [b] est ex sententia presidis oĩmodo: id est sine inquisitione [c].

¶ Qui testamẽto tutores dari p̄sit.

¶ P̄familias: et

† Immo non

facit ſꝫ doc. qa dare nõ videt̄ q ex necĩtate cõfirmat: vt hic ĩ ꝟbo oĩno. arg. l. reꝫ legatã. ff. de adi. leg. Sꝫ meli⁹ p̄bat̄ in l. iij. ff. de ꝯfir. tut. vbi cũ assimiletur testam̄tario: pꝫ ꝙ nõ est ideꝫ l. quod nerua. ff. d̄ po.

vel minor tutor datur. Quarto qñ ad certuz tempus: vel sub cōditione: vel certe rei dat̄. Quinto qñ filijs vel filiab⁹ dat̄: quib⁹ datus videat̄. Scda ibi (Seru⁹ aūt.) Tertia ibi (Furiosus.) Quarta ibi (Ad certū tp̄s.) Quinta ibi (Si quis filiabus.) Et hoc principiū subdiuidit̄ in q̄tuor ptes. Prio q̄ p̄familias ꝛ filiusfamilias p̄t tutor dari. Secūdo qñ seru⁹ ꝓpri⁹ datur cum libertate. Tertio q̄ si sine libertate: tūc tacite videt̄ sibi data libertas. Quarto qñ credebatur liber. Partes de se patent. Areti.

filiusfamilias: ꝛ seruus ꝓpri⁹: ēt sine expressione libtat̄: dari pōt i testō tutor: dūmō nō ignorāter detur: vt liber. h. d. Are.

Dari āt tutor pōt testamēto non soluz paterfamilias[a]: sed etiā filiusfamilias[b]. Sz et seruus proprius testamento[c] cum libertate recte tutor dari potest. Sz sciendum est eum ꝛ sine libertate[d] tutorem datum tacite libertatem dire-

Dari autē. Casus. Po. igit̄ sic casum in prima parte. Dñe iaz vultis tractare qui possunt tu. da. in testō? Ad hoc rñ. imper. Amice tutor in testamēto dari pōt nō soluz paterfa. sz etiam filiusfa. ꝛ nō soluz liberi hoīes in testamēto tutores dari pñt: sz etiā serui. Nam quis seruū ꝓpriū in testamento suo cū libertate tutorem dare pōt: ꝛ nō soluz si libertatē expressit tenebit tutoris datio: sed etiā si ꝓpriuz seruū sine libertate in testamēto tutorem dederit. Et ipsa eniz datione tutele ipse seruus videt̄ directā libertatem accepisse: ꝛ per hoc administratrionē ꝯsequit̄: ꝛ hoc verz est qñ testator qui dedit eū in tutorē serui conditionē nō ignorauit. Naz si per errorez quasi liberū euz dedit aliud erit dicēdum: qz in eo casu nec liber nec tutor erit. Et hec vera sunt in ꝓprio seruo: sed si seruus alienus pure in testamēto datus tutor fuerit cum liber erit: puta testator ita dixit. Stichū seruū Petri cum liber erit tutorez do: vtiliter datus videt̄: ꝛ hoc est verum in seruo alieno. Sed si ꝓprium seruū eo modo dederit tutorem. vz. cum adiectione cuz liber erit inutiliter dedisse intelligitur. Sz pone q̄daz satis in consulte ꝓuidens liberis suis dedit eis quēdaz furiosuz tutorem vel forte minorez. xxv. annoꝝ: qd iuris ē in hoc casu? Ad h̄ rñ. ipe. q̄ si furiosus vel minor. xxv. annoꝝ: tutor dat⁹ fuerit: tunc demū tutor erit: cuz furiosus cōpos mentis factus fuerit: aut maior xxv. annoꝝ extiterit.

a Paterfamilias. Nisi sit mutus vel surdus: † quia tutor ꝛ loqui ꝛ audire debet: vt. ff. de tut. l. prima. §. penultimo. ꝛ. §. finali.

ADDITIO. Et ideo taciturnitas seu patiētia tutoris non haberet̄ pro auctoritate: vt no. glo. in. l. iij. ff. de aucto. tuto. posset tamen esse procurator ad negocia: sed non curator: vt per Ange. ꝛ alios hic.

b Filiusfamilias. Cum enim tutela sit ius publicū: vt. j. de excu. tut. in prin. non curat̄ ius pa. pote. vt. ff. ad trebel. naz qd. j. rñ. ꝛ. ff. de his q̄ sunt sui vl' alie. in. filiusfamilias: quo casu pater de peculio tenet̄ nisi agnoscat: tunc eniz (scilz qñ agnouit) isolidū: vt. ff. de tu. l. si filius. ꝛ. ff. de admini. tuto. l. lucius tytius.

c Testamento. sed a preside tutor dari nō potest seruus: vt. C. qui dari tu. pos. l. in seruili.

d Et sine libertate. Non expresso: q̄ hoc sine libertate det: sed omisit li-

† Scilz penit⁹: al's secus. l. si na. ff. de legi. tu. Itez h̄ verū in personalib⁹: vt h̄ ēt si talis morb⁹ supuenerit qz definit ipo iure: ēt si ad motus labioꝝ intelligeret: vt hic per Bal. secus tñ i muneribꝰ patrimonialib⁹ l. oñs. §. j. ff. de mune. ꝛ ꝛ ho.

bertatis dationem : vt. s̄. qui manu. non pos. §. licz. in fi. ⁊ C. de neces. seruis. l. quidam. §. illo.

a ¶ Directaz. Immo videt̄ ꝙ fideicōmissariā: vt. C. de fideicom. lib. ⁊ si nō ascripta ꝯtra. (j) Sz certe h̄ testam̄to hoc fit : ibi alia volūtate puta codicill': vel p epl'az : vl' dic ꝙ ibi alienuz credebat : hic suū sciebat. Itē alia ratione nō videtur valere datio: qa ille sol⁹ datur tutor q testam̄ti habet factionem: vt. ff. d testa. tu. l. testa. al's incipit: si qdez: Rñ. illd intellige ī passiua significatione in qua etiam seruus dicitur habere testamēti factionem : vt. j. de here. qualita. ⁊ diffe. §. testamenti.

ADDITIO. j. Ex quo nota ꝙ promouens ad dignitatē sciēter inhabilem videt̄ cuz eo dispensare si pōt: nō al's. l. ij. C. si seruus aut lib. ad decur. aspi. lib. x. ſm Angelum.

b ¶ Datus fit. s. ꝓprius seru⁹: lz hoc non fit verisimile: vt. C. de rescinden. vendi. l. quisquis. sed forte ex causa hereditaria nouiter habebat: vt. ff. d reg. iur. l. qui in alterius. ⁊. j. de vsu. §. quod autem.

c ¶ Dicenduz est. scilz vt neqz liber neqz tutor fit : idem multo magis in alieno : vt. ff. de fideicōmis. liber. l. generaliter. §. siqs tutorez. ⁊. ff. de testa. tu. si quis tutorem.

d ¶ Seruus autem. Inutiliter. s. vt statim fit: sed cum liber erit.

ctam [a] accepisse videri : ⁊ per hoc recte tutorem esse. Plane si per errorem: quasi liber tutor datus [b] sit: aliō dicendum est [c].

¶ Alien⁹ seru⁹ sub conditione libertatis future tutor in testamento creari pōt: proprius autē sub conditione predicta: tutor inutiliter datur. hoc dicit. Aretinus.

¶ Seruus autem alienus pure inutiliter [d] testamento datur [e] tutor: sz ita cuz liber erit vtiliter datur. ¶ Proprius autez seruus inutiliter: eo [f] modo tutor datur.

¶ Tutor creatus: qui est inhabilis ratione alienius accidentis annexi temporale impedimētum prestantis : eo cessante tutor efficaciter erit. hoc. d. Angelus aretinus.

¶ Furiosus vl' minor vigintiqnqz annis tutor testamento datus : tutor tūc erit: cum compos [g] mentis : aut maior vigintiqnqz annis fuerit factus.

e ¶ Dat̄. Quia directo non erit liber : sed p fideicōmissum: vt. ff. de testamē. tu. l. si hereditas. §. finali. ⁊. ff. de fideicōmis. liber. l. ⁊ si non ascripta.

f ¶ Eo modo. scilz cuz liber erit. nā non erit tutor: inutilis eniz dicitur etiā stipulatio propter inutilez adiectionez: vt ff. de stipulatio. seruo. l. sed si sibi. vl' aliter inutiliter : qa pro non adiecta habetur : ⁊ erit tutor ac si non esset adiecta: vt ⁊ al's infra de heredibus instituendis. §. impossibilis. Vel dic tertio ſm Petrū: non erit tutor nunc : sed conditione extante hec non placet : quia sic non esset differentia inter suum ⁊ alienū. † sed prima verior est : vt. ff. de regu. iuris. l. actus.

ADDITIO. Que lex ꝓcedit etiaz in testamentaria tutela : quando scilicet conditio est ꝓhibita. vt hic: al's secus: vt infra proximo. §. ſm Joan. fab. ⁊ alios hic.

g ¶ Furiosus. Compos. siue hoc dictum fuerit a testatore siue nō : vt. ff.

† Quāuis opi. Pla. sit rep̄hensibilis : ista tamen rō rep̄hensionis ē falsa: p l. sed si hereditas. §. si. ff. de test. tu. ſm Angelum.

eodem.l.si hereditas.§.si furiosus.⁊ facit ad hoc.ff.de iudi.cuz furiosus. primo responso.

¶ Ad certū tempus. Casus. ¶ Hic incipit scd'a pars:in qua sic pono ca. Dñe quidaz sub ꝯditiōe dedit tutorē nunqd tenet datio in isto casu? Resp. ipe.ꝙ sic:nā ad certū tēpus ⁊ ex certo tpe ⁊ sub ꝯditione stāte heredis īstitutiōe tutorem dari posse nō dubitabatur. Certe autez rei vel cause tutor dari ñ pōt:qꝛ tutor principaliter psone ⁊ nō cause:vl' rei datur.

¶ Ad certum tempus ex certo tēpore:vel sub cōditione:⁊ ante heredis institutionez tutor dari pōt:secus aūt ad rem certam vel causam. Aretinus

¶ Ad certum [a] tēpus:vel ex [b] certo tpe:vel sub conditione:vel ante [c] heredis institutionez posse dari [d] tutorez non dubitatur.

¶ Certe [e] autē rei vel cause [f] tutor dari non pōt:qꝛ persone [g] nō cause vel rei tutor datur.

¶ Appellatiōe filij:posthumi primi gradus continent:appellatio vō liberoꝝ:⁊ nepotes ⁊ neptes ⁊ ceteros descēdētes amplectitur:⁊ appellatione posthumoꝝ taz posthumi p̄mi grad' q̄ vlterioris continentur.h.d. Areti.

¶ Si quis filiabus suis vel filijs tuto-

a ¶ Ad certū tēpus. vsqꝫ ad pasca.
b ¶ Ex certo.i. a pascate in antea: vt.ff.de ac ⁊ obli.l. obligationū.§.j.
c ¶ Vel ante heredis.cōtra videbatur.j.de le.§.ante heredis.
d ¶ Posse dari. a testatore:nō a iudice:vt.ff.de reg.iur.l.actus.

ADDITIO Quare aūt ad tēpus: vel sub ꝯditione tutor dari possit a testatore:nō a iudice est:qꝛ qñ testator dat tutorē sub ꝯditiōe:⁊ sic nō plene ꝓuidet filio:succedit ꝓuisio iudicis qui supplet defectuz testatoris:⁊ dat tutorem datiuū:⁊ sic nullo tempore reperitur pupillus sine tutore:sed qñ dat sub cōditione:nō esset qui posset supplere istū defectū:⁊ dānosuz esset pupillo.igit' ⁊c. Ange.are.

e ¶ Certe autē rei.s. africe vel syriace vtil'r dat':vt.ff.eo.l.si tñ tutor.

f ¶ Cause.s.certe:vt ad rei ven.sed videt' cōtra.C.de in lit.dā.tu.l.ad litem:sed ibi tutor pro curatore ponit'. Itē videt' cōtra.ff.de test. tute.l.si tñ tutor.sed ibi vniuersitati rerū dat' nō rei certe.

g ¶ Persone.s. pupilli principal'r: vt eū instruat bōis moribꝰ:⁊ etiaz salaria prestet magr̄is eiꝰ:vt.ff. de admi.tu. cū plures.§. in p̄mis.⁊.C. de alimē. p̄stan.l.si. ad hoc eniz p̄ncipaliter datur. scd'ario autez rebus dat':vt.j. de excus. tuto. §.datus.sed in curatore econtra.nam principaliter rebus:secundario persone dat':vt.C.de nup. l.in copulandis.

¶ Si quis filiabus. Casus. ¶ Hic incipit tertia pars:in qua sic pone casum. Ponamus tytius in testamēto dedit tutorem liberis suis in hūc modum. Filiabus meis meuiuz tutorem do:⁊ postea decessit vxore pregnante relicta demuz ꝓcedente tempore peperit posthumū ⁊ posthumā:nunqd in casu isto istis posthumis tutor datus videt'? Ad hoc respōdet imperator ꝙ sic. Nam exquo filijs ⁊ filiabus tutorem dederat ⁊ posthumo:⁊ posthume intelligitur dedisse. Filij eniz vel filie appellatione posthumus:⁊ posthuma continent'. Sed po. ꝙ nepotes posthumi nati sunt ex vxore filij quē pater tempore mortis habuit in potestate:nunqd hmōi posthumis

ꝛ nepotibus tutores dari intelligun-
tur: Respondet imperator ꝙ refert
quib⁹ verbis vsus est testator dando
tutorem. Nam si testator dicit sic. li-
beris meis tutorem do: tunc non so-
lum filijs:
sed etiaꝫ ne
potibus po-
sthumis de
disse intelli-
gitur: ceteꝝ
si pater dan
do tutorem
ita dixit. Fi
lijs meis tu
torem do: in
hoc casu fi-
lioꝝ appel-
latiõe nepo
tes nõ conti
nebunt̃. Al'r
enim nepo-
tes ꝛ aliter
filij appellã
tur: sed si pa
ter ita dixit
posthumis
meis tutorẽ
do: posthumorum appellatione non
solũ filij posthumi: sꝫ ẽt liberi in re-
motiori gradu nascituri ꝯtinebunt̃.

res dederit: etiam
posthume: vel po-
stumo [a] dedisse vi-
detur: qa [b] filij vel
filie: appellatione
posthumus ꝛ po-
sthuma continent̃.
¶ Quid si nepotes
sint an appell'one fi
lioꝝ ꝛ ipsis tutores
dati sint? dicẽduꝫ ẽ
vt ꝛ ipsis quoqꝫ da
ti videant̃ si modo
liberos dixerit. Ce-
teruꝫ [c] filios nõ cõ-
tinebuntur [d]: aliter
eniꝫ filij: alit̃ nepo-
tes appellãt̃ [e]. Pla
ne si posthumis de
derit: tam filij po-
sthumi q̃ꝫ ceteri [f] li
beri continebunt̃.

¶ De legitĩa agna
torum tutela.

¶ Pupillis nõ ha-
bentibus tutorem
testamẽtariuꝫ: lex
duodecim tabula-
ruꝫ dat agnatos in
tutores legitimos:
dũmõ sint mares:
ꝛ maiores. xxv. an-
norum: ꝛ sane men
tis. Aretinus.

a ¶ Si quis. Posthumo. s. filio.

Masculinũ cõcipit femininũ ꝛ nõ ecõuerso.

b ¶ Quia filij. Hec dictio filij com-
prehendit posthumũ ꝛ posthumam:
cum masculinuꝫ possit cõcipere femi-
ninuꝫ: sed hec dictio filie nõ cõprehẽ-
dit vtrũqꝫ: ꝛ sic nec posthumũ cuꝫ fe
mininuꝫ non cõcipiat masculinuꝫ: vt
ff. de lega. ij. si ita scriptuꝫ. ꝛ. ff. de le.
ij. qui duos. ꝛ. l. seruis legatis.

Natoꝝ appellatiõe cõtinẽtur nõdum nati.

ADDITIO. Uide glo. in. c. gene-
rali. de electio. lib. vj. Itẽ nota appel
latio natoꝝ: etiaꝫ nõ nati continent̃:
cum de eoꝝ cõmodo tractat̃: vt. ff. de
statu homi. qui in vtero: ꝛ. s̃. titu. j.
§. cum autem. ꝛ facit. ff. de testamen-
tu. si quis ita. §. j. ꝛ. l. si quis filiabus.
ꝛ. l. ꝙ si. Aretinus.

c ¶ Si filios. Scilicet dixerit.

d ¶ Non continebuntur. s. nepotes.

e ¶ Appellant̃. Ab oĩbus in vsu vel
consuetudine: ſm verã significationẽ
verbi: (quia filius dicit̃ a philos qđ
est amor) etiaꝫ nepos dicit̃ fili⁹: ꝛ ẽt
quilibꝫ quẽ
aliquis dili
git paterna
dilectiõe: vt
ff. de verbo.
signi. l. libe-
roꝝ. §. sed ꝛ
papiri⁹. que
videt̃ cõtra.

Filius vñ dr̃.

f ¶ Ceteri
etiã nati ſꝫ
quosdaꝫ qđ
falsum ẽ: vt
ff. de verbo.
signi. nomẽ.
Dic ergo ce
teri. s. ex fi-
lijs nascitu-
ri: qui sui po
sthumi sunt
per. l. vellei.
vt. ff. de in-
iust. rup. te.
l. posthumoꝝ. ꝛ. j. de exhere. libe. §.
posthumi. ꝛ. ff. de lib. ꝛ posthu. l. gal
lus. primo responso.

¶ De legitima agnatorum tutela.

¶ Supra duob⁹ titulis p̃cedẽtibus
dictũ est de tutela testamẽtaria: hic
autẽ ponit̃ de tutela legitima que se-
quit̃ testamẽtariã. Ang. are.



Uibus autez. ¶ Totus
iste titulus diuiditur in
quatuor ptes. Primo po
nit qual'r lex duodeciꝫ ta
bulaꝝ dat agnatos tuto-
res pupillis: deficiẽtib⁹ tutorib⁹ te-
stamentarijs. Secũdo qui sunt agna
ti: ꝛ qui nõ sunt. Tertio qual'r intelli
genda sunt illa ꝟba posita hic in p̃n-
cipio. vꝫ. quib⁹ aũt in testamẽto tu-
tor datus nõ fit. Quarto qualiter ius
agnationis perimit̃. Sed'a ibi (Sũt
autem.) Tertia ibi (Quod autez.)

Diuisio

Quarta ibi (Sed agnationis.) Et subdiuidit hoc p̄ncipiū in tres ptes. Quia primo dicit qualiter deficiente tutela testamētaria vocant̄ legitimi. Scd'o qui sunt agnati. Tertio qui cognati. Scd'a ibi (Sunt aūt.) Tertia ibi (At qui.) Are.

¶ Sūt autem agnati. Casus.

¶ Pōe igitur sic casuz in p̄ma pte. Dn̄e iaz video q̄ vult tractare de legitima agna. tute. dicatis ergo mihi qn̄ locuz hz hmōi tute. Rn̄. impe. q̄ deficiente testamentaria tutela locū hz legi. agna. tute. Nam q̄bus impuberib⁹ liberis tutor in testamēto a parēte datus nō fuerit his ex. l. xij. tab. agnati sūt tutores: ⁊ isti agnati ex. l. xij. tabu. ad tutelaz vocati legitimi tutores appellant̄. Et hec in prima parte. Sed po. in scd'a. Dn̄e iam video qn̄ legi. agna. tu. hz locū ⁊ vnde descēdit. dicatis mō mihi q̄ dicunt̄ agnati. Rn̄. impe. q̄ agnati sunt cognati per virilis sexus cognationē cōiuncti: ⁊ dicunt̄ agnati quasi a p̄re: q̄r ab eodez patre natus tibi agnatus vt fratris filius ⁊ etiaz nepos ex eo. Itē patru⁹ adest tibi cognat⁹ ⁊ filius patrui ⁊ nepos ex eodem filio patrui natus. Sed qui per feminini sexus cognationes iungunt̄ nō sunt agnati: sz al's nāli iure cognati. vnde amite tue filius nō est tibi agnatus: sed tm̄ naturaliter cognatus: q̄r per femininaz lineam. s. per amitā tuā tibi ꝯiungit̄. ⁊ tu inuicē illi eodem iure coniungeris: q̄r qui nascunt̄ patris non matris familiam sequūtur.

a ¶ Quibus. s. pupillis.

b ¶ Duodecim tabuliaꝝ. quos ipsa lex vocat verbis ⁊ sn̄ia: ⁊ nisi gerant: eoꝝ periculo agit̄: vt. ff. eo. l. legitimos. al's aūt qn̄q̄z ex sn̄ia legis dant̄ nō ex ꝟbis: vt. j. ti. ij. ⁊. iij.

ADDITIO. Qui facto inuentario ⁊ prestito iuramēto de vtilib⁹ faciendis ⁊ pretermittēdis in vtilibus p̄mittendo ēt expresse ip̄z pupilluz defendere ⁊ satisdare rem pupilli saluaz fore: nō ante administrabunt q̄z sibi per iudicez administratio decernat̄. l. iij. §. fi. ff. de admi. tu. Ange. are.

c ¶ Agnati sc̄. Si sint maiores. xxv. annis: vt. j. de fidu. tut. in fi. ⁊ minores. lxx. an. al's excusant̄: vt. j. d' excu. tuto. §. item maior.

¶ Quod aūt lex. Casus. ¶ Hic incipit tertia pars in qua sic po. casum. Domine tytius laborās liberis suis ipuberib⁹ quos in potestate habuit tempore mortis meuiuz tutorem dedit: sed viuente adhuc tytio testatore decessit meui⁹: isti puberes adhuc tutore carent. Agnati autez proximi ab onere administrationis se nitunt̄ excusare tali ratione. Dicunt enim q̄ legitima agna. tu. ex. l. xij. tab. locum habet cum tutor in testamēto datus non est. Cum enim in testamēto p̄ris sui istis impuberib⁹ tutor datus fuerit dicunt se ab onere excusari. Dn̄e pro deo dicatis mihi quid iuris est in hoc casu? Ad hoc rn̄. impe. d. Amice isti agnati frustra nituntur se excusare in hoc casu ab onere tutele. Male enim intelligūt. l. xij. tabu. que ab intestato p̄rimos agnatos ad tutelam vocat. Non enīz hanc significationez habet tm̄ si ille qui tutorē in testamēto dare poterat oīno testamentū non fecerit: tunc demuz vocentur agnati:

Quib⁹ autem testamento tutor datus non sit: his ex lege duodecim tabularum agnati sunt tutores qui vocantur legitimi.

¶ Describit agnatos ⁊ cognatos: de singulis exēpla inserens. Angelus.

¶ Sunt aūt agnati cognati p̄ virilis sexus cognationez ꝯiuncti: q̄si a patre

sed etiaz inquātum ad tutelam pertinet intestatus decessit: qd tm̄ valere poterit si is qui in testamēto dat⁹ fuerit viuente testatore decessit: cuz igit̄ in hoc casu ꝓposito idez cōtigerit manifestum est q̄ agnati ab onere tutele nō poterunt predicta rōne excusari.

a ¶ Sunt autem. Cognati. nomē ergo cognationis generale agnationis nomē spāle. nā oīs agnatus est cognat⁹: sz nō cōuertit̄: vt h. ꝛ. j. de leg. succe. j. rñ. ꝛ. ff. eo. l. sunt aūt.

Cognatio ꝛ agnatio se hñt sicut genus et spēs.

b ¶ Ex eo. filio fr̄is.

c ¶ Patruus. Repete si fuerit natus eodem patre cū patre tuo: alioquin est cognat⁹: vt. C. de legi. heredi. l. fi. §. sed nec. ꝛ. §. cum autem.

d ¶ Agnati. etiaz si masculus interueniat: vt puta si sint duo fratres vterini: filius vni⁹ fratris sui patris: nō erit agnatus: sed cognatus inspecto feminino sexu: ꝓpter quē adinuicem sunt cognati s̄m Joā.

e ¶ Amite. Sed ipsa amita est tibi agnata: quia per patrem tuum tibi coniungitur.

f ¶ Jure. s. cognationis.

g ¶ Familiaz. i. agnationē: lz ꝛ al's multas habeat significationes hec dictio familia. ff. de ꝟbo. signi. l. ꝓnuntiatio. §. familie. ꝛ facit. C. de ꝟb. sig. l. fi. ꝛ. §. de pa. po. §. finali.

Familia multas significationes habet.

h ¶ Qd aut. Sgnificationē. s. tm̄.

cognati[a]: veluti frater ex eodez patre natus fr̄is fili⁹: neposue ex [b] eo. Itez patru⁹ [c] ꝛ patrui filius: neposue ex eo.

¶ At q̄ per feminini sexus ꝑsonas cognatione iungūtur agnati [d] nō sunt: sz alias sunt naturali iure cognati. Itaqz amite [e] tue fili⁹ nō est tibi agnatus: sz cognat⁹: ꝛ inuicē. s. tu illi eodē iure [f] cōiunger: qz q̄ nascūtur: pr̄is nō mr̄is familiam [g] sequunt̄.

¶ Intestatus quo ad tutleā dr̄: etiā q̄ facto testamēto decessit in quo nō disposuit de tutela vl' cuius dispositio q̄ ad tutelaz effectuz sortiri non potuit. Aretinus.

¶ Qd autē lex. xij. tabulaꝝ ab intestato vocat ad tutelaz agnatos: nō hāc hz significationem [h] si oīno [i] nō fecerit testamentū is qui poterat tutores dare: sz sic (q̄ntū ad tutelaz ꝑtinet) itestat⁹ decesserit: qd tunc quoqz accidere intelligit̄: cum is qui dat⁹ est tutor: viuo testatore ōcesserit.

¶ Que fortiori viculo sūt ligata difficilius dissoluunt̄: ꝛ capitis diminutione agnatio tollit̄.

i ¶ Si oīno. Vl' aliō cōtingat qd tantūdez valeat: qd dixi mus. j. d' heredi. que ab intest. j. rñ. ꝛ facit. ff. qd cuiusqz vniuersi. no. l. j. §. ꝛ qdez.

Additio. Et ille proprie dicit̄ intestatus qui potuit testari: al's dicit̄ itestabilis: qd no. pro statutis. s̄m Christofo. ꝛ Jas. hic. Et deficiente testamētario: legitimo: vl' datiuo: qs in locuz deficientis admittatur: an legitim⁹: an datiuus. vide Angelum hic.

¶ Sed agnationis. Casus. ¶ Sed pono casuz. Dñe iam video qñ habet locū agna. tu. ꝛ qui sūt agnati: ꝛ etiā qño intelligant̄ ꝟba. l. xij. tabu. qbus agnati vocant̄ ad tutelaz nunqd est aliqua differētia interius agnationis ꝛ ius cognationis: Rñ. q̄ sic: quia ius agnationis oīb⁹ modis capit̄ diminutiōe plerūqz perimit̄. Nā nomē agnationis a iur̄ ciuili deriuatū est: sz ius cognationis quod ab origine nomen

sumpsit a iure nāli descēdit nō omni capitis diminutione mutat⁹. Ciuilis eniz rō ciuilia iura corrumpere pōt. naturalis autem nequaq̄z.

Agnati preferuntur cognati in duobus.

a ¶ Sed agnationis qdez ius. No. diligēt hūc §. Est autez ius agnationis: ⁊ ius cognationis sine cognatoruz. Agnati eniz habent ius prerogatiuū ad cognatos. s. vt p̄ferant̄ in hereditatib⁹ agnatorum mortuoꝝ: vt. j. d̄ legit. agna. suc. j. rñ. Itē p̄ferunt̄ in tutelis agnatoꝝ paruuloꝝ: vt. s̄. ti. j. j. rñ. His aūt deficiētib⁹ in hereditatib⁹ ⁊ tutelis cognati suo iur̄ admittunt̄ inter q̄s ēt agnati vocant̄ qui defierūt ēē in iure agnatoꝝ: vel defierūt hr̄e iura agnatoꝝ vt per ca. di. vt. j. de here. que ab intest. §. admonēdi. Illud aūt ius prerogatiuū qd̄ habēt agnati (qa vltra iura cōia hñt per legē. xij. tabulaꝝ) facile perdunt: vt oībus modis capitis diminutio. i. p oēm capitis diminutionem: vt per maximā: vel p mediā: de quib⁹ duab⁹ nō est dubiū: cuz ⁊ iura cognationis pdant̄: vt. j. ti. j. §. quod aūt. Itē per minimā tollit̄ ius agnationis: vt h̄ dr̄. ⁊. ff. de ca. di. tutelas. nisi in duob⁹ casib⁹ tm̄: † vt inter fratres: lz alter emācipet̄: vt. C. de tu. l. iij. Itē inter p̄cez ⁊ filiū: vt. j. de legi. agna. suc. §. fi. ⁊ ꝓpter hos duos casus: qui de minima ca. di. excipiūtur: dicit h̄ plerūqz at iura cognationis nō cōmutant̄ oībus modis: qr nō tollunt̄ minima capitis diminutione ⁊ est ratio vt subijcit.

Agnatoꝝ prerogatiua facile pditur.

† Ista glo. refert̄ ad ius nouū de q̄ i. l. iiij. ff. e. secus de iur̄ antiq̄ vt ibi not. Angel.

b ¶ Nam. pro quia.

c ¶ Agnatio. iur̄ ciuilis nomē est. id est a lege. xij. tabulaꝝ est inducta h̄ p̄oritas agnatoꝝ: sz ius cognatiōis est nāle nomen. (j) naz rōne sanguis hoc nomē ipositū est. vñ ⁊ vnum ius ciuile pōt per aliud facile tolli: vt h̄. ⁊. ff. de regu. iur. l. nihil est.

¶ Sed [a] agnationis qdez ius oībus modis capitis diminutione plerūqz perimitur.

¶ Naz [b] agnatio [c] iuris ciuilis nomen est. Cognatiōis v̄o ius nō omnib⁹ modis cōmutat̄: quia ciuilis ratio ciuilia quidez iura corrūpere pōt: nālia [d] v̄o non vtiqz [e].

ADDITIO. i. Et ideo si statutum vtat̄ v̄bis nālib⁹ puta filius: p̄: mr̄: frater: ⁊ soror. nō attēdim⁹ ius ciuile: sz soluz nāle: vt sic cōprehēdat̄ ēt nālis tm̄ spuri⁹ ⁊ ꝑu⁹ vt in. d. l. tutelas. ꝑz Ange. are. h̄.

d ¶ Nālia. i. iura cognatiōis sic dicta: qr ea que qs ꝯsequit̄ per natiuitatem: vt. s̄. de adop. §. sed hodie. in fi. §. non sic de facili tolluntur.

e ¶ Utiqz. i. certe nō tollunt̄ capitis diminutione: cū sint imutabilia h̄ iura: vt. s̄. de iu. na. §. sed nālia. Itē nec ea que nālez equitatē habent: vt. ff. d̄ ca. di. l. eas. ⁊. l. legatum. Itē no. qr ⁊ cognatio ē ciuilis tm̄: vt p adoptionem: vt. ff. de adop. l. q in adoptionē. Itez nālis tm̄: vt ad filios nāles tm̄. Itē nālis ⁊ ciuilis: vt ad eos qui legitimi sunt: ⁊ de hac scilz qui legitimi sunt intelligit̄ hic: vt. ff. de gra. nō facile. §. j. Itē no. qr ⁊ ciuili iure hec. s. tutela ⁊ hereditas trib⁹ modis deferunt̄: vt ex v̄bis ⁊ snīa legis. xij. tab. vti agnatis. Item ex snīa tm̄: vt. j. de le. pa. tu. ⁊. j. de fidu. tu. Itez ex alijs legib⁹ veterib⁹ vel nouis: vt. j. de ca. di. l. tutelas. quā qdaz mediā vocant: nunqd ergo hec oīa facile perduntur per oēz capitis diminutiōez: Rñ. sic in duob⁹ primis tm̄: † nō tertio vt hic. ⁊ in. l. tutelas. Itē quero an futuras tutelas acquirendas ⁊ hereditates tm̄ tollat: an etiā p̄teritas adimat: Rñ. futuras tm̄: vt. ff. vnde lib. l. si. qd tm̄ potuit diuinare lex deferēs hereditatez vel tutelaz de futura ca. di. vt. C. de testa. l. iubemus. in fi. certe nullo modo: vt. ff. mā. l. fideiussor. j. rñ. (j)

† Et q̄uis tūc deferat̄ p noīa nāe puta patri vel fr̄i sunt ipoꝛtātia agnationē q̄ facili⁹ tollit̄: ⁊ sic nō ob. d. l. tutelas ꝑz Ja.

Hodie

Hodie ꝟo istā differentiā agnationis querere non opꝫ: cū agnati aſi cognatos nihil habeāt. vt in auc. de here. q̄ ab intesta. defe. §. ex his. col. ix. Item nota ꝙ lꝫ p̄dicta iura cognationis tollant̄ maxīa ⁊ media capitis diminutione: ip̄a cōsanguinitas tñ nō tollit̄. vt. ff. de reg. iu. l. iura sanguis. Accur.

¶ De capitis diminutione.

¶ Hoc p̄ncipiū nō sumat̄: qꝛ breue: et qꝛ pōit diffōnē Are.

ADDITIO. j. Inquātum glo. ista vult ꝙ capitis diminutio tollat solꝫ futuras tutelas: nō aūt p̄teritas rep̄hendit̄ per Joā. fab. Nico. de neapo. ⁊ Ange. areti. hic. ⁊ ratio diuersitatis quare capitis diminutio tollit ⁊ p̄teritas ⁊ futuras non tollit: nisi futuras hereditates. naꝫ hereditas postq̄ est adita: nō dr̄ amplius hereditas. vnde nimirū si nō pōt tolli defectu siue capitis diminutione superuenientibus: sed tutela semel suscepta. non definit propterea esse tutela nimirum ergo si possit tolli ꝑm Ja. de may. h̄.

Cōsanguinitas nūq̄ tollitur.

¶ De capitis diminutione. ¶ Continuat̄: qꝛ supra visum est de legitima agnatorū tutela: verū qꝛ ius agnationis capitis diminutione corrumpitur §. fi. s̄. tit. j. merito sequitur videre de capitis diminutione. Por.

Continuatio.

Diuisio

Est aūt. ¶ Totus iste titulus diuidit̄ in qnqꝫ partes. Primo ponit̄ quid sit capitis diminutio: ⁊ quotuplex sit. Scd̄o de maxīa capitis diminutiōe. Tertio de media. Quarto de minima. Quinto remouet certa dubia. Secūda ibi (Maxima.) Tertia ibi (Mior.) Quarta ibi (Minima.) Quinta ibi (Quib⁹ autem.) Et hec diuisio sufficit: lꝫ alij aliter diuidant. Aretinus.

¶ Stat⁹. Casus. ¶ Po. ergo sic ca. in p̄ma parte. Dñe iā video ꝙ vultis tractare de capitis diminutione dicatis igit̄ mihi qd est capitis diminutio. Respon. impe. ꝙ capitis diminutio est prioris status cōmutatio: sed si placet dicatis mihi quot modis fit capitis diminutio: Et respon. impe. ꝙ capitis diminutio fit tribus modis. Aut em̄ est maxima capitis diminutio: aut minor quam quidam mediam vocant aut minimam. Sed po. domine iam video quot modis fit capi. di. Dicatis ergo mihi quādo locuꝫ habet capitis diminutio maxima: qñ minor ⁊ quando minima: Ad hoc respon. impera. di. ꝙ maxima capi. di. est quando aliquis ob aliquod enorme delictum ciuitatem simul ⁊ libertatem amittit. qd̄ cōtingit in his qui atrocitate sentētie serui pene efficiūtur: vel etiā in liberis qui propter ingratitudinē ꝯ p̄ronos cōmissaꝫ in ꝑuitutē redigunt̄. vel ēt in his q maiores xxv. an. ad ꝑticipādū p̄ciū sue vēditionis se venūdari passi sunt. Minor aūt siue media capi. di. est cū aliqs ob delictū suū ciuitatē amittit: sꝫ tñ retinet libertatē qd̄ in eo accidit cui ignis ⁊ aqua īterdicit̄ ⁊ q in īsulā deportat̄. Minima capi. di. est cū qs ciuitatē sil' ⁊ libertatē retinet q statū suū tm̄ cōmutat: qd̄ accidit in his q sui iurꝫ fuerūt: ⁊ sei arrogatiōeꝫ postea dederūt: ⁊ ita alieno iuri ꝑ spēm arrogationis subti eē ceperūt. Et sil'r in casu cōuerso. s. hi q alieno iuri subti sunt ꝑ emācipationē sui iuris efficiant̄ veluti si filiussa. mācipat⁹ a p̄re fuerit. Nā in h̄ casu minimā capi. di. pati intelligit̄.

Est aūt capitis diminutio p̄oris stat⁹ a

a ¶ Status. Hic status ꝯsistit in tribus: in libertate: ciuitate: ⁊ familia. cū enim p̄mū. i. libertatē quis perdit per cōsequens ⁊ duo vltima perdit. ⁊ tunc maximā capitis diminutionem patitur. Cū ꝟo scd̄m perdit: per ꝯñs

perdit ⁊ vltimum: sed non primum. ⁊ tunc dicitur media ca. di. (j) Cuꝫ ꝟo vltimum perditur non perdūtur duo prima: ⁊ tunc minimaꝫ ca. di. patitur. vt. j. §. j. ij. ⁊. iij. ⁊. ff. eo. l. fi. sed Pau. dicit statum hoīs. i. conditionē in qua qs plurimuꝫ potes.

ADDI. j.

Et sic ad perditionez maioris sequit̄ perditio minoris si ierat vt h. ⁊. l. fi. ff. eo. al's nō. vt l. relegatoꝝ. §. potest. ff. de iter. ⁊ releg. imo regula est in cōtrariū. vt. l. qui idignus. ff. de sena. ꝑm Angelum hic.

commutatio [a]. Eaqꝫ tribus modis accidit. Nam aut maxima est capitis diminutio: aut minor: quam quidam mediam [b] vocant: aut minima.

Qui perdit ciuitatē ⁊ libertatē: patitur maximā capitis diminutionem.

a ¶ Cōmutatio. Non ergo accipitur hic ad lr̄am vt dicat̄ capitis diminutio qñ caput abscinditur: sed quando status mutatur: vt caput status dicat̄ vt. ff. ad tertul. l. j. §. capitis. Sed videtur hec diffinitio non cōuerti cum suo diffinito. nā morte patris filius mutat statū: qꝛ fit sui iuris. vt. s̄. qui. mo. iu. pa. po. sol. §. j. nō tamē dicitur capite minui. vt. ff. ad ma. si filiusfamilias. §. fina. Sed dic subaudiri hic facto hominis interueniēte: † vt emācipatione vel deportatione patris vel simili mō: vel etiā quasi facto. qd̄ dico propter filios arrogati: qꝛ vna cū patre mutant statuꝫ: vt. ff. eo. l. liberos. ⁊. s̄. de adoptio. §. pe. Arg. cōtra in auc. cōsti. que de dig. §. palam. col. vj. vbi nō ab homine sed a lege qs efficitur sui iuris. At moriēte patre nō interuenit factū hominis imo magis dei. Quid si iterficiatur pater: Respon. idem qꝛ mors semper dei dispositione aduenit.

† Hanc subauditionē improbat Jasō. ⁊ ad ꝯriū rñ. ꝙ ibi filius nō imitat̄ familiā sic nec statū. l. familie.

ADDITIO. Dicite ꝙ mors semp euenit diuina dispositiōe. vnde illud. Homo es ergo morieris. ⁊ illud phi. Separatur hoc ab hoc tanq̄ꝫ perpetuum a corruptibili. ⁊ Seneca. Prīa dies dedit extremū: sed modus mortis relictus est proprio arbitrio ⁊ libero. vñ scriptuꝫ est. Sapiens dominabit̄ astris. de quo disputabunt theologi. Christ. ver. cuꝫ iure. ff. de ꝟ. fi.

hoc dicit Areti.

¶ Maxima [c] capitis diminutio est cū aliquis simul ⁊ ciuitatem ⁊ libertatem amittit: quod accidit in his qui serui pene efficiunt̄ atrocitate sententie vel libertis [d] vt ingratis circa patronos cōdēnatis: vel qui se

b ¶ Mediam. sic. ff. de aur. ⁊ argen. leg. l. qui lācez. ⁊. s̄. de libertinis. §. libertinorum.

c ¶ Maxima Atrocitate. est aūt atrox ⁊ dura hec sententia: lꝫ iuste feratur. vt. s̄. qui. mo. ius ⁊c̄. §. pene autē. sed hodie ꝓpter huiusmodi penas nemo ingenuus fit seruus. vt in auc. de nup. §. si ꝟo. col. iiij. ⁊. §. qd̄ autem prius.

d ¶ Libertis. s. cōdēnatis: vt subijcit: ⁊ qd̄ dicit ingratis: al's est ingrati. i. ingratitudinis: que reuocatio fit per actionē ingrati: vt dicunt quidaꝫ. vt. C. de li. ⁊ eoruꝫ li. l. fi. al's pe. vel ꝑ vtilē rei ven. ꝑm alios ad instar donationis causa mortis que reuocatur. vt ff. de dona. cau. mor. si mortis cā res. vel (quod est verius) accusatione vel actione extraordinaria per quā officiū iudicis īplorat̄. vt. C. de li. ⁊ eoꝝ li. l. nō est (⁊ fit hec reuocatio ꝓpter omnem offensam: ⁊ etiaꝫ leuem. vt. C. de li. ⁊ eorū li. l. ij. non autem fit propter omissionem obsequij. vt. C. de li. cau. solo. nisi in casu vt cum denegat alimenta. vt. ff. de libe. agno. l. alimēta. §. imperatores. Nam tunc etiā occidere velle videtur eum. vt. ff. de lib. agno. necare. (j) ⁊ hoc nisi remisit ius patronatus: tūc enim ex his soluꝫ reuocatur causis ex quibus ⁊ donatum.

Libertus ingratꝰ q̄ actiōe ī seruitu tē reuocatur.

vt in auc. vt liber dece. §. illd. col. vj. que cause sunt numerate. C. de reuo. dona. l. vlti. ⁊ hec vera sunt: cum quis ex volũtate ꝓpria manumittit. vt. C. de li. ⁊ eorum li. l. j. sed si non ex volũtate nõ reuocaret. vt. C. de libe. ⁊ eorũ li. l. j. Sz quid si man⁹ in patronum iniecit? Respon. Dãnatur in metallum. si ꝟo cõuitia dixerit mittit̃ in exiliuz. vt. ff. de iure pa. l. j.

ADDI. j.

Idez in filio emancipato: ⁊ vasallo patri vel domino alimenta denegãtib⁹. ⁊ in donatario omnium bonoruz vel maioris partis. vt no. gl. in. d. l. fi. secus in parue quãtitatis. vt per Bald. ⁊ Christopho.

ad precium participandum venundari passi[a] sunt.

¶ Per deportationẽ: vel aque ⁊ ignis interdictionem: cõtingit media capitis diminutio. h. d. Angelus aretinus.

¶ Minor siue media capitis diminutio est: cum ciuitas quidem amittitur: libertas ꝟo retinetur: quod accidit ei cui aqua ⁊ igni ĩterdictum[b] fuerit: vel ei qui in insulam[c] deportatus est.

a ¶ Passi sunt. hic multa sunt necessaria. vt. s̃. de iure ꝑsona. §. penul.

b ¶ Minor. Interdictum. hanc penam in vsu non habemus: sed eius loco succedit deportatio. vt. ff. ad le. iu. pecu. l. iij. nam instar excõmunicatorum habebantur quibus talia denegabantur: sed videtur hunc etiam fieri seruum: lz hic denegetur. vt. ff. de var. co. l. cognationuz. in fi. contra sed perditur libertas vt ibi dicitur vt nõ possit facere testamentum cui sic est interdictum. vt. ff. de iniu. rup. testa. si quis filio. §. eius. nõ ꝙ fiat seru⁹ ꝟe.

Deportat⁹ eq̃paratur excõmunicato.

c ¶ In insulam. secus si in metalluz vt supra qui. mo. ius pa. po. sol. §. pene. in casu tamen etiam libertatẽ perdit dãnatus in insulam. vt. C. vt nemo pri. l. ij. §. cum autem.

d ¶ Minima. Subti eẽ. vt ĩ arrogat̃.

e ¶ Vel cõtra. Al's est in lr̃a si filius a patre emãcipatus fuerit est capite minutus† et ꝑz hoc est expositio hui⁹ verbi: vel ꝯ. al's ꝟo hoc totum deest: ⁊ tunc idem subintelligo. Alij dicunt quando sui iuris non est trãsfertur in potestatẽ alterius: puta aui materni: vel etiam paterni. vt. s̃. d̃ adop. §. sed hodie. qui casus est contrari⁹ illi qñ quis sui iuris est in arrogationem datur. Sed quare filiusfamilias cum emãcipatur capite minui dicitur? Rñ. propter imaginariaz venditionem que fiebat. vt. s̃. qui. mo. ius pa. po. sol. §. preterea. in prin. Sed cuz hodie non fiat hec venditio. vt in eo. §. continetur. videtur ꝙ hodie nõ minuatur capite. sed certe illa sola nõ erat ratio: immo ⁊ alia. qꝛ mutat familiam vt. ff. eodem. liberos. in prin.

¶ Per emancipationem vel arrogationez contingit minima capitis diminutio. Areti.

¶ Minima capitis diminutio est cũ ciuitas retinetur: ⁊ libertas: sed status hominis cõmutat̃ qd̃ accidit in his q cũ sui iuris fuerint: ceperunt alieno iuri subiecti[d] esse vel ecõtra[e]: veluti si filiusfamilias a patre emancipatus fuerit est capite diminutus.

† Cõuenitur tñ ĩsoliduz ꝓ obligationibus ꝯ̃ctis sub pr̃ia potestate. vt. l. j. § j. ff. eo. nisi ĩ casib⁹ no. in. l. j. ⁊ ij. ff. ꝙ cum eo. vbi põt excipe ꝙ nõ cõdẽnetur nisi q̃tenus facere põt l. pr̃ filio. ff. ꝙ cũ eo. ꝑ Ang. et Joã. fa. hic.

¶ Seruus autez. Casus. ¶ Hic incipit tertia pars in qua sic pono casuz. Quidã manumisit seruuz suũ: nunqd in casu isto seruus manumissus capite diminut⁹ cẽset̃? Rñ. ĩpera. ꝙ nõ. Seruus enĩ manumissus capitis di. nõ patit̃: qꝛ ante manumissionẽ nullũ caput habuit. Sed pone ꝙ aliquis sit ab or-

dine senatorum remotus: nunquid in casu isto capite minuitur? Respondet imperator q̄ non. Naz dignitas eius qui ab ordine senatorum remouetur magis q̄ status commutatur. Cum igitur capitis dimi. sit prioris status commutatio: manifestuz est ab ordine senatorum remotum nullam pati capitis diminutio.

a ¶ Seruꝰ autem. Non minuitur. id est eius status non mutatur: cū primo nullū habuerit statū vt h. z. ff. eo. l. liberos. in fi. z. l. seq. sz cōtra est. C. de bo. pscri. l. j. Sed dic q̄ ibi crimie capitali seruus accusatur. i. tali qd̄ esset al's in libero capitale. Item quid si quādoqz habuit caput: qz fuit liber z nūc seruus est z manumittatur? rñ. idē qz p̄sens tempus considero. Accur.

¶ Nemo potest dici perdere quod nō habet. vl' sic. Priuatio presupponit habitum. Aretinus.

¶ Seruus aūt manumissus capite nō minuitur [a] qz nullū caput habuit.

¶ Remotꝰ a dignitate nō perdit statū hoc dicit. Vel sic. Qui non turpiter a dignitate remouet nō dicit capite minui. h. d. Aretinus.

¶ Quibꝰ aūt [b] dignitas magis q̄ status ꝑmutat: capite non minuunt: z iō a senatu motos capite nō minui ꝯstat [c].

¶ Minima capitis diminutio non tollit ius cognationis secus in maxima vl' media. h. d. Areti.

¶ Qd̄ autē dictū [d] est manere cognationis ius etiā post capitis diminutionē hoc ita ē si minima capitis diminutio interueniat: manet. n. cognatio [e]. Nam si maxima capitis diminutio ītercurrat: ius quoqz cognationis [f] perit. vtputa seruitute alicuiꝰ cotūc in casu isto ius cognationis amittit. z lz postea beneficio manumissionis ad libertatem peruenerit: non tñ ius cognationis recuperabit: et non solum maxima: sed etiam media capi. di. ius cognatiōis ꝑimitur: veluti si quis in insulam deportatus fuerit. nam etiā in isto casu ius cognationis amittit.

b ¶ Quibꝰ autem. Dixi aliquem aliquo de tribꝰ modis capite minui. vt s̄. eod. in p̄n. aūt pro sed.

c ¶ Cōstat. vt. ff. d̄ sena. l. iij. z hic si fuerit remotus propter turpitudinez nō potest iudicare vel testimoniū dicere. vt. ff. ad. l. iuliam re. l. eadem. §. j. z. ff. de sena. l. secunda.

d ¶ Quod autem. dictum est supra titu. proxi. §. fina.

e ¶ Cognatio. idest ius cognationis a pretore inductum ex quo ad bonorum possessionem vocantur vnde cognati infra de hereditatibus que ab intest. §. admonendi.

f ¶ Cognationis. id est ius succedēdi: z ad tutelam vocādi perit sed ipsa consanguinitas nō perit. vt. ff. de reg. iur. l. iura sanguinis. cum sit de iure naturali. vt supra de iure natu. §. penul. contra. z supra de nup. §. illud cōtra. Sed qualiter cognatis defertur. immo agnatis. vt supra titu. j. in p̄n.

¶ Qd̄ autem. Casus. ¶ Hic incipit q̄rta pars in qua sic pone ca. Dñe vos dixistis mihi. s̄. ti. pri. §. fi. q̄ ius cognationis durat etiā post ca. di. nūquid generaliter hoc est verū in qualibet ca. di. Ad hoc rñ. impe. q̄ non. Nā qd̄ dictū est manere ius cognationis post capi. di. hoc ītelligēdū de minima ca. di. īterueniēte: qz per illā ius cognationis nō perimit: sz si maxima ca. di. interueniat: vtputa si aliqs de cognatis in seruitutē redactus fuerit:

Respō. post agnatos. vt ifra de here. que ab intest. §. admonendi.

a ¶ Si manumissus. aliud si restitutus ꝑm Joā. vt. ff. ad tertul. l. j. §. qui mortis contra. ⁊. C. de sen. pas. l. fina. contra. ⁊. ff. de cōtratab. l. j. §. fin. ⁊. l. ij. ꝯtra. † Itē contra est in eo quod hic dicē tolli ius cognationis per maximā ⁊ mediaz capitis diminutionem. ff. de rebus du. si cognat. Sz aliud in legato in quo vertitur ius naturale. vt. ff. eo. l. legatum. Uel ibi loquitur de cognatione iuris ciuilis que per adoptionem constituitur. vt infra de leg. agna. suc. §. per adoptionem. vt. ff. de adop. l. qui in adoptionem. hic ꝟo de naturali cognatione. vt. ff. de gra. cogna. nō facile. §. j. ⁊ sic ibi de minima capitis diminutione loquitur. Item contra infra de seruil. cogna. in fine. j. respon. Sol. hic loquitur in his qui primo fuerunt liberi ⁊ postea serui. quod eorum delicto contingit. Unde non debent habere cōmodum. vt. ff solu. matri. si ab hostibus. §. j. ⁊. ff. de mino. l. papinianus ibi: indignum. ⁊ lz ibidem illa ratio corrigatur. ibi ꝟo semper fuerunt serui. Uel illa noua corrigit istam: nam ex greca constitutione illa est extracta. vt ibi dicitur.

† Et est rō differētie ꝟz Christ. qꝛ restitutio intelligit vt fiat plēo iure. vt. d. l. si. Sz manumissiodle. tm̄ nubiculū seruitutis. l. manumissiones. ff. d iusti. ⁊ iur.

b ¶ Sed et si in insulam. hic ponit exemplum de media: sed supra modo posuit exemplum de maxima.

c ¶ Cognatio. id est ius cognatiōis. vt supra proximo. §. diximus.

gnati: ⁊ nec quidez si manumissus [a] fuerit recipit cognationē. Sz ⁊ si insulam [b] quis deportat⁹ sit: cognatio [c] soluitur.

¶ Tutela defertur ꝓximiori in gradu. Et si plures sunt de eodez gradu defertur ad omnes. hoc dicit Aretinus.

¶ Cū aūt ad agnotos tutela pertineat [d]: non simul ad omnes ꝑtinet sz ad eos tm̄: qui proximiores gradu [e] sūt vel si plures eiusdē gradus sūt ad omnes pertinet: veluti si plures [f] fratres sunt qui vnum graduz obtinent: ideoqz pariter ad tutelam vocantur.

¶ Cum autem. Casus. ¶ Hic incipit qnta ⁊ vltima pars: in qua sic pono casum. Uos dixistis mihi supra titulo precedenti: in prin. ꝙ tutela impuberum agnatorum ad agnatos ex l. xij. tabularum pertinet. Pone ergo ꝙ plures sint agnati ex diuersis gradibus constituti: nunqd scilz ad omnes pertinebit: Respon. ꝙ non. Nam quod dictuz est tutelam ad agnatos pertinere nō intelligendū est ꝙ ad omnes pertineat: sz ad eos tm̄ qui sunt in proximiori gradu cōstituti. Uñ si plures sunt qui eundem gradum cognationis obtineant: veluti plures sorores: omnes ex. l. xij. tabularuz ad tutelam vocantur.

d ¶ Cum autem. Pertineat. vt supra titulo primo: primo respon.

e ¶ Gradu. facit ad hunc. §. ff. de lega. iij. si plures. ⁊ infra de legit. agna. suc. §. si plures. ⁊. ff. de sepul. viol. l. iij. §. si ad plures. hodie ꝟo hic. §. corrigitur: quia equaliter tam ad agnatos q̄ cognatos defertur tutela sicut hereditas. vt in auc̄. de here. ab intesta. §. ex his. coll'. ix.

ADDITIO. Et sic lex noua corrigens vnum ex parificatis a lege veteri: censetur etiam corrigere aliud vt hic. ⁊. l. si quis seruo. C. de fur. ⁊ per Ange. in. §. j. s̄. de iure natu.

f ¶ Si plures. al's isti duo versiculi desunt. Si plures sunt qui vnuz gradum obtinent: ideoqz pariter ad tutelā vocantur sed ego habeo. Accur.

¶ De legitima patronorum tutela. Continuatio.

¶ Supra visuz est de legitima agnatorum tutela, verū quia est ⁊ alia que

appellatur legitima scilicet tutela patronorum. iō de ea tractaturus subdit de legitima patronoꝝ tutela. Porc⁹.

Diuisio

Ex eadem. ¶ Diuiditur in sex partes. Prīo qualiter tutela libertoꝝ patronis deferatur. Secundo quomodo vocatur: ⁊ est legitima a lege. xij. tabularum prouenies. Tertio illud per rationē probat. Quarto cōfirmat per exemplum.

¶ De legitima patronorum tutela.

¶ Ex mente legis xij. tabularū defert̄ patronis tutela liberorum: ⁊ regulariter vbi est commōduz hereditatis ad illum vadit onus tutele. h. d. Aretinus.

Quinto exemplum probat per rationem. Sexto rationem declarat. Secunda ibi (Que ⁊ ipsa.) Tertia ibi (Eo enim.) Quarta ibi (Cuz ⁊ agnatos.) Quinta ibi (Quia plerūqz.) Sexta ibi (Ideo autem.) Areti.

☞ ¶ Ex eadem lege. Casus. ¶ Po. ergo sic ca. Domine quare intenditis hic tractare de legitima paren. tu. Ad hoc respon. impera. Amice tractauimus de legit. agnat. tu. que ex verbis ⁊ sententia. l. xij. tabu. descendit: sed quia leg. patro. tut. ex mente eiusdem leg. ad pa. ⁊ liberos eorum pertinet: idcirco de ea hic tractare intēdimus. ⁊ hoc eadez tutela legitima: sicuti superior appellatur. Non tamen ideo legitima dicitur: ꝙ aliquid de ea nominatim in verbis. l. xij. tabu. expresse fuisset introductuz: sed domine pro deo que ratio mouit iuriscōsultos ad talem interpretationem faciendam? Ad hoc respon. īpera. Amice hec fuit ratio que mouit iurisconsultum. Lex enim. xij. tabu. iussit hereditates libertorum ⁊ libertarum ad patronos ⁊ liberos eorum pertinere si intestati decessissent. Unde eoipso crediderunt iurisconsulti veteres: ꝙ. l. xij. tabula. vellet ꝙ etiam eorum tutela ad patronos ⁊ liberos similiter deberet pertinere. ⁊ ad istam tacitam voluntatem presumendam tali ratione mouebantur: quia. l. xij. tabularum proximos agnatos ad hereditates agnatorum ab intestato mortuorum vocat: ⁊ eosdez agnatos ad impuberum agnatorum tutelam vocat. consimile ergo et in casu proposito dicebāt: ꝙ sicuti patroni ⁊ liberi eorum ad successiones liberorum liberi ab intestato ex l. xij. tabularum vocantur ita debere eos ex mente eiusdem legis ad onus administrationis tutele vocari: quia plerūqz vbi est successionis emolumentum ibi ⁊ onus tutele esse debet. Sed domine pro deo quare dixistis plerūqz? Ad hoc respō. impera. Ideo autez plerūqz diximus: quia si aliqua femina filium suum impuberem manumiserit: vel etiam ipsa ad successionem eius ab intestato vocetur: alius tamen q̄ ipsa eiusdem tutor erat.



Ex[a] eadez lege. xij. tabularū libertoꝝ[b] ⁊ libertaꝝ tutela ad[c] pr̄onos: liberosqz eoꝝ pertīet. ¶ Que ⁊[d] ip̄a legitima[e] tutela vo

a ¶ Ex eadem. scilicet per interpretationez non ex verbis eius: vt subijcit. ⁊. ff. de legi. tute. l. tutela. j. rñ.

b ¶ Libertorum. scilicet impuberū.

c ¶ Ad patronos. quocunqz modo manumittentes nisi libertas detur a lege. vt. ff. de leg. tutori. l. tutela. vsqz ad. §. finalem.

d ¶ Que ⁊ ipsa. q. non solū alie quedam legitime sunt sed ⁊ ista.

e ¶ Legitima. scilicet ex mēte legis: non ex verbis: † non tamen satisdant nisi coruz persone sint vulgares ⁊ minus honeste. aut modus tutele: quia magnum patrimoniuz: vel magna tu-

† A qb⁹ licitū ē recedē: ꝯz Ang.

pp tria. Prio propter iniquitatē insurgētē. Secūdo propter legis rōnē repugnātez. Tertio propter eoꝝ vsū loquendi ꝯrietatē. l. liberorū. §. q̄ tñ cassius. ff. de lega. iij.

tela nimis: aut persona: quia suspecta vel non diligens pupillum: vel nō honesta: aut causa admittat. idest recipiat satis. vt. ff. eo. l. legitimos. §. j. ⁊. ij. lz alij legitimi indistincte satisdēt. vt infra de satisda. tuto. §. primo.

a ¶ Per interpretationem. scilicet iurisconsultorum.

b ¶ Lex. scilicet duodecim tabularum. vt infra de suc. lib. j. respon.

c ¶ Veteres. scilicz sapientes.

d ¶ Legem. scilicet eandem duodecim tabularum.

e ¶ Vocat. s. lex duodecim tabularuz. vt infra de leg. agna. suc. §. primo.

f ¶ Jussit. vt supra de leg. agna. tute. j. respon. ⁊ sic notabis hic q̄ vbi est eadem equitas: idez ius debet statui. sic. ff. ad legem aquil. l. illud. et. ff. de fur. l. prima. §. primo.

g ¶ Plerūq̄z: quare hoc dicit statim subijcit: ⁊ facit ad hanc regulam. ff. de regulis iuris. l. ſm naturam. ⁊ infra de contrahen. emptio. §. cum autem. ⁊ C. de fur. l. finali. §. sed cum in secūda. ⁊ C. de caducis tollen. l. prima. §. pro secundo. al's est. §. pro non scripto. ff. de periculo ⁊ commodo rei

catur: non q̄z nominatim in ea lege de hac tutela caueat sed quia perinde accepta est per interpretationem [a]: ac si verbis legis introducta esset.

¶ Eo eniz ipso quo hereditates libertorum: libertarūq̄z si intestati decessissent: iusserat lex [b] ad patronos liberosue eorum pertinere: crediderunt veteres [c] voluisse legez [d] etiā tutelas ad eos pertinere.

¶ Cum ⁊ agnatos quos ad hereditatem lex vocat [e] eosdem et tutores esse iussit [f].

¶ Quia plerunq̄z vbi successionis est emolumētum: ibi ⁊ tutele onꝰ eē debet.

¶ Ideo autez diximus plerūq̄z [g] quia si a femīa impubes manumittatur: ipa ad hereditatez vocatur: cum alius est tutor [h].

¶ De legitima parentum tutela.

¶ Ex extēsione iurisconsultorū pater emācipās est legitimꝰ tutor filio emācipato.

Areti. Exēplo patronorum

vendite. l. id quod.

h ¶ Tutor. Et ita apud aliuz est hereditas: ⁊ apud alium tutela. scilicet agnatum: vel cognatum: vt hic. et. ff. de le. tu. l. j. §. j. Item minor viginti quiq̄z annis manumittēs succedet ī hereditate: vt patronus: nō tamen erit tutor: vt infra de fidu. tut. ī fi. ⁊. C. de leg. tu. l. vlti. §. fina.

ADDItio. Et qualiter mater: auia vel proauia possit esse tutrices vel curatrices. Et an alijs preferantur legitimis. ⁊ trāseundo ad secunda vota: vel inhoneste viuendo quomodo tutrices esse desinant. vide Angelū hic.

¶ De legitima parentuz tutela. Continuatio.

¶ Supra visum est de legitima patronorum tutela. Verum q̄z est ⁊ alia: que legitima appellatur: vt parentū: ideo de ea subdit. Porcus.

Exemplo. ¶ Diuiditur in tres partes. Primo q̄ tutela que defertur emācipatori est fil'is illi que defert patrono. Scd'o q̄ ēt est legitima. Tertio exēplificat. Scd'a ibi (Que ⁊ ipsa.) Tertia ibi (Nā si qs.) ¶ Exēplo patronū. Casus. ¶ Po- Diuisio

ne igitur fic ca. Dicit Juſti. q exemplo patronorum eſt alia tutela parẽtum per interpretationem iuriſconſultorũ. ex mente. l. rij. tabu. recepta. ⁊ ſicut ſuperior legitima appellatur ita⁊ iſta. Nã ⁊ ſi parẽs filiũ vel filiã vel nepotem vel neptem: ex filio vl̃ deinceps impuberes emancipauĩt: ipſe legitimus tutor erit. vt h dicitur per totum titulum.

a ¶ Recepta. ſ. per interpretationem iuriſcõſultorum: vt ſuperior. cuz definebat eẽ agnatus: niſi contracta fiducia emãciparet: quod hodie ſemper preſumitur. vt ſupra de legitima agnatorum ſucceſſio. §. finali. vnde hodie eſt ſemper legitimus.

b ¶ Tutor erit. Scilicet qui emancipauit ſi ipſe eſt maior. xxv. annis: vt infra titu. j. in fi. ⁊ facit ad hoc ſupra quibus modis ius patrie poteſtatis ſoluitur. §. ⁊ preterea ſi impubes. ⁊ infra titu. j. primo reſpon.

¶ De fiduciaria tutela. ¶ Contiuatur ad precedentes hoc ordine. Supra viſum eſt de legitima parentum tutela. Uerum quia alia eſt que fiduciaria appellatur: ideo de ea tractatus intitulauit de fiduciaria tutela. Chriſtophorus porcus.

Contiuatio.

Diuiſio

Et ⁊ alia. ¶ Diuiditur in quinq; partes. Primo ponit dictum. Secundo illud exemplificat. Tertio ponit diuerſum in filio patroni. Quarto diuerſitatis rationem aſſignat. Quinto ponit aliud dictum. Secunda ibi (Nam ſi.) Tertia ibi (Et qui.) Quarta ibi (Quoniam.) Quinta ibi (Ita tamen.)

¶ Eſt et alia. Caſus. ¶ Po. igit ſic ca. In prima parte dicit Juſti. q eſt quedam alia tutela q̃ appellatur fiduciaria que habet locuz in tali caſu. Si parẽs filium vel filiam vel nepotes vel neptes: ex filio deinceps impubes emãcipauĩt: ipſe le. tu. eorum naſcitur: ſed mortuo ipſo parẽte eorum deinq; ltio tutore ſi liberi eius virilis ſexus pfecte etatis extiterint: ipſi eorũdẽ ipuberũ emãcipatorũ poſt obitum parẽtis fiduciarij tutores efficiũtur. Extra ca. no. de fidu. tut. Itẽ no. q tutor ⁊ curator pz eſſe maior. xxv. annis. ⁊ hec dicunt in prima pte vſq; ad. §. Et qui. Ibi incipit ſcda pars: in qua ſic po. ca. Dicit Juſti. in ſcda parte q hoc vl̃ ſtare non poſſe: ⁊ hoc tali rõne: q; ſi patronus legitimus tutor libertor ipuberũ deceſſerit liberi eius in eadez tutela ipſi parẽti ſuccedũt: ⁊ filij legitimi tutores efficiunt: a fili vl̃ in caſu ppoſito q ſicuti pater legitimus tutor erat. ⁊ ita filij ſui in cadẽ tutela ei debeãt ſuccedere: ⁊ ſimiliter legitimi tutores exiſtere.

c ¶ Eſt et alia tutela. id eſt alio nomine vocata.

d ¶ Fiduciaria appellatur. de qua dicetur. j. §. quo defuncto.

¶ De fiduciaria tutela.

¶ Defuncto pĩe vl̃ auo legitimo tutore impuberis emancipati alius liber viri

Et er alia tutela q̃ fiduciaria appellat d. ¶ Naz ſi pater filium vel

filiam: nepotez vel neptē: vl' deinceps impuberes [a] manu miserit [b] legitimaz nāciscit' eoꝝ tutelaz. Quo [c] defūcto [d] si liberi virilis sex⁹ eius existant: fiduciarij tutores filiorum [e] suoꝝ: vel fratris vl' sororis [f] vel ceteroꝝ efficiūtur.

a ¶ Impuberes. Naz si puberes: nō erit eoꝝ curator legitimus: vt. ff. de excu. tu. l. amicissimos. §. luci⁹. † Arg. cōtra in aucten. vt hi qui ob. per. §. j. colla. vj. Joānes.

b ¶ Manu miserit. id ē emācipauerit: vt. ff. qñ actio. de pecu. est an. l. j. §. j. ⁊ facit s̄. tit. j. ⁊. ff. eo. tutela. §. fi. ⁊. l. sequē.

c ¶ Quo. Scilz p̄fefamilias qui erat tutor filioꝝ ⁊ nepotum.

d ¶ Si liberi. Qui remāserūt in ptāte patris. Idez puto ⁊ si filij fuerūt emācipati: si aūt taz ipuberes q̄z puberes remāserunt in ptāte: ipso iure recidunt in ptātez sui p̄tis illi qui filij sunt: sz fratres recidunt in tutelaz fiduciariam semp: vt. s̄. qui. mo. ius pa. po. sol. §. j. ⁊. s̄. de tutel. §. permissum.

ADDITIO. Istaz glo. reprehēdit Ja. qa tunc erit legitima ex mente ⁊ ꝟbis. l. xij. tabu. per tex. in terminis in. l. tutor. in prin. ff. ad vell'.

e ¶ Filioꝝ suoꝝ. s. nepotū defuncti.

f ¶ Sororis. Sed certe frater videt' esse legitim⁹: vt. C. de excep. l. aduersus. que est cōtra. sz certe q fiduciari⁹ est legitimus est per interpretationē: lz aliud nomē habeat. s. fiduciari⁹: ⁊ illuz respectū habuit ibi: vt legitimū fiduciarium appellaret.

g ¶ At qui. pro certe: al's at quin: ⁊ tunc dic. at pro sed: ⁊ quin pro certe: ⁊ est oppositio quare filij patronorū sunt legitimi: vt. s̄. de legitima patronoꝝ tute. primo respon. ⁊ isti filij non fic. Ad qd' rñ. Quoniā filius qdez ⁊c. Sed hec ratio nō tenet: nisi inter fratres: qui non dicunt' recidere in potestatez fratrum suoꝝ: sed filij. i. nepotes erant recasuri in potestatez: ergo in tutelam legitimā. † Sed respōdeo non recidunt filij iure hereditario in potestatē: sz iure paternitatis ⁊ filiatiōis. At seruus si nō esset manumissus iure hereditario erat futur⁹ seruus apd filios dñi: ⁊ nisi eēnt heredes non essent dñi: sz filius ⁊ si nō sit heres patris: tñ filiū suum in potestate habet: vt. s̄. qbus mo. ius pa. potest. sol. §. j. Erat ⁊ alia ratio iure veteri: quia emancipatiōe tollebat' ius agnationis minima cadimi. etiaz inter patrem ⁊ filium: nisi esset emancipatus cōtracta fiducia: etiaz medium inter fratres: vt. C. de legiti. tute. l. iiij. ⁊. s̄. de legi. agna. tu. §. finali. sed hodie corrigit': vt. d. l. C. ⁊. j. de legi. agna. succes. §. fina. Unde dicunt quidaz vt Azo. hodie fiduciariam esse legitimā ex verbis ⁊ sentētia. l. duodecim tabulaꝝ. ex quo hec secūda ratio cessat: sed pōt dici contrariuz: quia remanet prima. Forsan facilius ⁊ melius habebit' intellect⁹ totius tituli: si dixerimus solos fratres tutores fiduciarios suorum fratrum: ⁊ nunq̄z filioꝝ suoꝝ: ⁊ exponamus textum in principio filioꝝ suorum. s. defuncti vel fratris ⁊c. exponat': vel pro id est: vt sit sensus q̄ liberi: virilis sexus: perfecte etatis sint tutores fiduciarij fratrum suorum: qui sunt filij patris defuncti: vt notū est: ⁊ hoc euidenter apparet per rationem quam subiungit textus vbi

¶ At qui [g] patrono legitimo tutore mortuo: liberi q̄z eius legitimi sunt tutores. ¶ Quoniam filius quidem defuncti: si nō esset a viuo patre emancipatus: post obitum eius sui iuris efficeretur: nec in fratrum potestatē

† Ethāc cōit' approbāt doct. ⁊ ad ꝯtrariuz rñdent: q̄ loqt' incert' casib⁹ ibi exp̄ssis qa non est dar' curā legitimā nisi i furioso ꝓdigo vl' mēteca pto. §. furiosi. j. de cu. et. l. de creationib⁹. C.

† Istaz ptez dicit Ja. esse tutiorem. nec ob. iste tex. ibi filiorū suoꝝ qr debz intelligi: scilz aui defuncti ⁊ alternatiua: vl' pōitur pro id ē cum cadat iter duo idē iportātia iuxta gl. i ru. ff. si ager. ve. vel emphi. nec sequēs solutō gl. est bōa qr lz cā idez eēt dicēduz in auo emancipati.

sola de fratribus mentio fit.

¶ Quoniam filius. Casus. ¶ Hic incipit tertia pars in qua rñ. Justi. ad opinionē predictā: in hūc modū: nō est mirum secus si in casu ꝓposito filio patroni. Nam in casu proposito si filius defuncti qui in fiduciarū tutelam fratris recidit in potestate patris sui sp fuisset post mortem patris sui iuris effectus fuisset: nec in potestatem fratrum suorum aliquatenus recidisset: ⁊ sic non eodem iure fuisset apud fratrez: quo extiterat apud patrez: vnde nec in eadez tutela erit apud fratrē: in qua erat apd patrez: sed secus est in liberto. Nam si seruꝰ in potestate domini tempore mortis fuisset: eodez iure post mortē dñi futurus esset apud liberos ipsius domini in quo extiterat apud ipsum dominū viuentē. nec igit̄ mirū si idez manumissus incidit in eandem apud liberos patroni: in qua fuerat apud ipsum patronum.

a ¶ Recideret. dicūt quidaz ꝙ si nō esset emācipatus non erat futurus in potestatē fratris: sicut erat patris: ⁊ ideo emācipatus nō ita erit apud fratrem sicut erat apud patrem: id est in simili tutela. Joan.

b ¶ Nec in tutelam. s. legitimā: sed fiduciariam. Accursius.

c ¶ Eodez iure. Seruus eniz si non manumittatur: erit in potestate filij patroni iure hereditario: sed filius in potestate patris: iure patrie potestatis. Accursius.

¶ Ita tamē. Casus. ¶ Hic incipit quarta pars in qua sic pono casum.

recideret[a]: ideoqz nec[b] in tutelam.

¶ Libertus aūt si ſuꝰ māsisset: vtiqz eodē iure[c] apd̄ liberos dñi post mortē eius futurus esset.

¶ Ita tñ hi ad tutelā vocant̄: si ꝑfecte[d] sint etatis: qd̄ n̄ ra ꝯstitutio[e] in oībus tutelis ⁊ curationibus obseruari gñal'r precepit[f].

¶ De attiliano tutor: ⁊ ⁊ eo q ex lege iulia ⁊ tytia dabat.

¶ Deficiēte testamentario ⁊ legitio tutore: oliz datiuus

Domine vos dixistis mihi ꝙ mortuo patre legitimo tutore impuberuz liberorum emancipatoꝝ: ceteri liberi eorūdem fiduciarij tutores erūt. Est nc hoc general'r verū sine distinctiōe etatis: Respōdit ꝙ nō. Nam impuberum emācipatoruz liberi virilis sexus: nāciscuntur tutelam si legitimaz etatez: id est vigintiquinqz annos compleuerint: qd̄ nostra constitutio nō soluz i fiduciarijs tutelis: sz gñal'r in oībꝰ tutelis: ⁊ curatiōibꝰ obseruari ꝑcepit. Et hec in q̄rta ꝑte.

d ¶ Perfecte. Id est vigintiquinqz annorum. Nam quotiens fit mentio de etate perfecta: vel de maiore annis: de vigintiquinqz annis intelligitur: vt. C. de his qui veniaz etatis impetra. l. prima. ⁊. ff. de legatis. iij. cum filio. §. finali. Etas ꝑfecta q̄ est.

ADDITIO. Et per que alia verba intelligat̄ hec etas: ⁊ an iste minor possit esse executor vltime voluntatis: procurator: iudex: arbiter: aduocatꝰ: de antianis: vel de alio regimine ciuitatis. vide Ang. are. hic.

e ¶ Constitutio. vt. C. de legitima tutela. l. finali.

f ¶ Precepit. s. vt fit perfecte etat': ⁊ est ratio: vt. j. de excusatione tutoruz. §. minores vigintiquinqz annis. Accursius florentinus.

¶ De attiliano tutore. ¶ Supra visum est de testamentaria tutela: ⁊ subsequenter de legitima. Verum quia cessante testamentaria et legitima: opus est prouidere de datiua: ideo subdit de attiliano tutore. Christophorus porcus. Continuatio.

Diuisio

Si cui nullus. ¶ Totus iste titulus diuiditur in quatuor ptes. Primo ponit ius antiquū circa dationez tutoris. Scd'o ponit ius nouuz. Tertio ius nouissimum. Quarto ponit nouum casuz: vz q̄ naturali equitate conuenit impuberes esse tutoribus: ⁊ q̄ finita tutela tenentur ad rationē reddendaz. Secūda ibi (Sed hoc iure.) Tertia ibi (Nos autez.) Quarta ibi (Impuberes.) Item prima subdiuiditur in alias quatuor ptes. Prio ex quib⁹ legibus tutor dabat̄ dificiēte omni tutore testamētario ⁊ legitimo: ⁊ a quibus dabat̄. Scd'o quādo testamētario dato sub cōditione vel in diez puero tutor det̄. Tertio qd si testamētarius tutor sit captus ab hostibus. Quarto qūo iste leges ab vsu recesserunt: ⁊ causam propter quam. Secunda ibi (Sed ⁊ si.) Tertia ibi (Ab hostibus.) Quarta ibi (Sed ex his.) Angelus.

¶ Si cui nullus. Casus. ¶ Pono igit̄ sic casum in prima parte. Dñe iaz video q̄ vultis tractare de datiua tutela: dicatis igit̄ mihi quādo locum habet datiua tutela: ⁊ a quib⁹ dant̄ tutores datiui? Ad hoc rñdet impe. Amice. Si cui nullus omnino tutor neqz testamētarius: neqz legitim⁹ sit: tūc demuz habet locum datiua tutela: ⁊ illis qui neqz testamētariū neqz datiuū habent tutorez. olim quidem s̄m iura antiquissima: dabatur tutor auctoritate legis attil. in vr. ro. a pretore vrbis: ⁊ a maiore parte tribunorum plebis: sed in prouintijs dabatur tutor eisdem a presidibus prouintiaruz auctoritate. l. iul. ⁊ ty. ⁊ nō solūmodo si nullus tutor: sed etiaz lz in testamēto tutor dat⁹ fuerat: tamē sub cōditione aut in diem certuz dabatur. nā si in testamēto tutor sub conditione: aut in diem dabatur auctoritate legum predictarum interim quis tutor dari poterat in defectum tutoris sub conditione vel in diem dati qui pendente conditiōe vel die poterat administrare. Qñqz etiā si pure datus fuerit tutor testō: tamē nihilominus dati. tut. locum habuit q̄dīu heres ex testō non adijt: tādiu eniz ex eisdē legib⁹ tutor dabat̄: ⁊ in oīb⁹ his casib⁹ tu. ille datiu⁹ in defectum testamētarij dat⁹ desinebat tutor esse cōditione vel die adueniente vel herede ex testō hereditatē adeūte. Itē in alio casu ex p̄di. tu. dari solebat. Naz si testamētarius tutor vel etiā legitim⁹ ab hostib⁹ capt⁹ fuerit in defectū tu. capti. alius cu. eisdē legib⁹ dabat̄: ⁊ iste loco cap. surrogatus desinebat esse tu. capti. in ciui. reuerso. Naz reuer. in ciui. administra. tu. iur. postli. recipiebat.

dabat̄ ex lege attilia p̄ p̄torē cū tribunis: in ciuitate ī p̄uincijs p̄ p̄sides ex lege iulia ⁊ tytia: h̄ dixit scōm Are.

omnino tutor[a] fuerat ei dabatur quidem in vrbe romana a p̄tore vrbano ⁊ maiore[b] p̄te tribunoꝝ plebiz tutor ex lege attilia. In p̄uintijs v̄o a presidib⁹ p̄uintiarū ex lege iulia ⁊ tytia.

† ¶ De attiliano tutor̄. i. de eo. tu. q̄ dabat̄ p. l. factā ab atti. vt ī tex. exp̄.

a ¶ Tutor fuerat. s. ex testō: nam q̄dīu testamētaria tu. supest non est locus alij. Itē nec legitima. nam nec datiua: tunc locū habet: vt. C. qui dari tuto. poterat. l. si sororis.

b ¶ Et maiore. i. a duob⁹. Erāt eniz tres: vt arg. C. de offi. preto. l. ij. ⁊. ff. de origi. iur. l. ij. §. ijsdem.

† Scilz in his tribus tñ: sed nō p.l. trytiaz: (j) ga ille sūt sub late: vt ẽ. eodē. §. ſz ex his.

a ¶ Sed et ſi. ¶ Ex die certo. vt a pascate in antea fis tutor.

b ¶ Dari poterat. Et hodie dar: † vt ff. de test. tu. l. ſi qs sub ꝓditione.

c ¶ Nemo. Naz ſi vnus de pluribus heredibus adierit: valet tutela: vt de testa. tu. l. ſi nemo idē in libertate testaméto relicta: vt. ff. de testa. manu. l. testō. §. testō.

ADDITIO.

Etiaz ſi fuerit institutꝰ in re certa: aliis vl̄r institutis non adeūtibus: vt ibi not. bar. per. l. j. §. ſi ex fundo. ff. de heredi. istitu. Ang. are.

d ¶ Existebat. Sed qd ſi nullus fuit institutus cū pupillo: ſz tñ pupillus ẽ heres: Pōt dici q̄ auctoritate iudicis adeat: vt. C. de iur. delibe. l. ſi ifanti. z ex tunc valebit tutela: z incipit tutor administrare. Vide plenius hanc questionem per glo. in. l. ſi nemo. j. ff. de testamẽ. tute.

e ¶ Definebat. l. ille qui sic erat datus in subsidium definebat cuz testamentarius venit vt subijcit.

f ¶ Conditio. Dic tutor tacite vsqz ad diem vel conditionem existentem

¶ Quotiēs ipse testamẽtary tutoris z pendet dari? habet locū qui tutor ẽ quousqz testamentary impedimẽtum cesset. Areti.

¶ Sed z ſi in testamẽto tutor sub conditione aut ex dieª certo datꝰ fuerat: q̄diu ꝓditio aut dies pẽdebat: ex eisdez legibꝰ tutor dari poteratᵇ. Jtez ſi pure datꝰ fuerat: q̄diu ex testamẽto nemoᶜ heres existebatᵈ tãdiu ex eisdē legibus tutor petẽdus erat: qui ōsinebatᵉ esse tutor: ſi cōditiof existeret: aut ſi dies veniret: aut heres existeret.

¶ Impedimento superuenīēte tutori testamẽtario: qō tñ speratur tolli de iure cōmuni: datur interim tutor a iudice qui desinit esse tutor: impedimẽto testamẽtary cessante. b. d. Aretinus.

¶ Ab hostibus q̄z tutoꝛ captus: ex his legibus tutor petebatᵍ qui ꝰ desinebat esse tutor ſi is qui captus erat in ciuitatez reuersus fuerat. nam reuersus recipiebat tutelaz tuꝛ postliminyʰ.

¶ In lege attilia: z in lege trytia nō caueb atur de satisdatiōe tutoris: ideo ex his desierunt tutores dari. b. d. Are.

¶ Sed exᵏ his legiꝫ. §. illud sciendum.

g ¶ Ab hostibus.

¶ Peteba tur. nec erat locus legitime: vt. ff. de legitimis tutelis. l. j. §. ſi apud.

h ¶ Qui z finebat. scilz iste talis q̄ erat datꝰ in subsidiuz.

i ¶ Jure postliminiꝫ. quo iure ẽt omnia alta recupat: vt ſ. quibꝰ modis tus patrie potestatis soluitur. §. ſi ab hostibus. nec de administratis interim tenetur hic reuersus: vt argumẽ. ff. ſi quis cau. l.

k ¶ Sed ex his. Nunc recitat scꝺz ius. nam quatuoꝛ sunt iura que hoc titu. notari possunt.

¶ Sz ex his legibꝰ. Casus. ¶ Hic incipit secunda pars in qua sic ponocasum. Domine iam vidi a quibꝰ ꝓm iura antiqua dabantur tu. dicatis mihi ſi placet: qualiter illa iura antiqua coꝛrectionem receperunt. z certe dicis

ipse. Frater postq̃ consules ceperũt dare per inq̃sitionẽ tutores pupillus vtriusq; sexus ⁊ pretores per cõstitutiones nostras: tunc ex supradictis legibus desierunt tutores dari. Naz in illis legib⁹: aut quis de cautiõe a tutoribus danda rem pu. saluam fore nec de compellẽdis tuto. administrationẽ tutele quicq̃ cauebat̃.

a ¶ Legibus. s. attilia: ⁊ iulia: ⁊ tytia: vt. s. codẽ titu. in princi.

b ¶ Postea q̃prio: al's q̃primum.

c ¶ Ex inquisitione. s. inquirendo facultates eoruz an sint pares oneri iniuncto: vt. j. de excusa. tut. §. sed ⁊ ꝓpter. Item bona conuersatio requiritur: vt ⁊ al's in patre arrogatore: vt ff. de adopti. l. nec ei. §. eorum. ⁊. s. de adop. §. cum autem.

ADDITIO. Aduertas tamen diligenter q̃ tutor datus ex inquisitione anteq̃ sibi decernat̃ tutela debet ꝓnuntiari esse idoneus. Ange.

d ¶ Nam supradictis. Bene dico q̃ desierunt per has leges tutores dari postea q̃ consules dederunt ex inquisitione: ⁊ bonum fuit ꝓpter duas rõnes quas ponit. Nam pro quia.

e ¶ Fore. Hanc cautionem prestant tutores ⁊ curatores: vt. ff. rem pupi. saluam fore. l. non quasi. §. primo. ⁊. l. ⁊ si ad species.

f ¶ De cõpellendis. s. captis pignoribus: vt. j. de satis. tu. §. penul.

g ¶ Sz hoc iure vtimur. ¶ Hoc est tertiũ ius q̃d erat tpe Justi. ⁊ hodie est quartũ additũ q̃d est. j. pri. §.

¶ Sed hoc iure vtimur. Casus.

¶ Ibi incipit tertia ps in qua sic po. casum. Dñe iaz vidi qualiter iura antiqua correcta fuerũt ⁊ qualiter ꝑm mediã iuris prudẽtiã tu. dabant̃. Jõ dicat̃ mihi si placet a q̃bus dantur hodie tu. ꝑz iura moderna. Ad hoc rñ. impera. Amice hoc iure hodie vtimur vt p̃fect⁹ vrbis: vl' pretor ꝑz suã iurisdictionẽ: ⁊ i ꝓuintijs presides tutores pupillis pñt dare ⁊ nõ soluz presides in prouintijs facere pñt: sed etiã magr̃atus delegatione eis facta a preside. vz. si non sint magne facultates ipsi⁹ pupilli: ⁊ hec ita obtinebant p̃mo tpe nostri iperij. Nos tñ postea: q̃ difficultatẽ esse in expectãda iussione presidis perpẽdimus hmõi difficultates hoĩuz per cõstitutionẽ nostrã resecare curauim⁹: vnde in ꝯstitutiõe nostra statuimus vt si facultas pupilli vsq; ad quingẽtos solidos valeat defensoris ciuitatis vna cũ eiusdẽ cinitatis religiosissimo ep̃o vel alie publice ꝑsone. i. magistratus vel iudices alexandrie non expectata iussione presidis tu. vel cu. dare pñt legitima cautione rem pupilli saluã fore: data ꝑm eiusdẽ ꝯstõnis normã a tu. interponẽda eoꝝ. vz. piculo q̃ hmõi satisdationẽ accipiũt.

h ¶ Prefectus. Ad prefectũ cognitiones criminales: † ad p̃torẽ ciuilia negocia veniebãt: vt pz. ff. de offi. pre.

gibus[a] tutores pupillis desierũt dari postea q̃primo[b] cõsules pupillis vtriusq; sexus tutores ex inq̃sitione[c] dare ceperũt deinde pretores ex ꝯstitutionib⁹. Nam supradictis[d] legibus neq; de cautiõe a tutoribus exigẽda rẽ saluam pupillis fore[e] neq; de compellendis[f] tutorib⁹ ad tutele administrationem q̃cq̃ cauebat̃.

¶ De iur̃ nouo: rome p̃fectus ⁊ p̃tor: in ꝓuincijs p̃ses vl' magr̃at⁹ ei⁹ iussu si facl'tates pupilli nõ sunt magne dãt tutores Aretinus.

¶ Sed h̃[g] iure vtimur vt rome q̃dez prefectus[h] vrbis: vel pretor ꝑm suam

Tutores dãs q̃d inq̃rere dz.

† Immo etiã ciuiles

ẽm Ant vñb. per totum titulum. ꝛ. ff. de offic. geluꝝ ꝛ preto. per totum tituluꝝ. Sed tutelaꝝ Jac. vt dabat vteꝝ vt hic.

l. j. §. g a es. ꝛ. §. cura carnis. et. l. iũ. de offi. pfe. vr. ff. Et sic nõ ob. l. solemus. §. latrũcu lator. ff d iudi. suffic̃ ei dare in statiaꝝ: vt not. gl. j. q. j. sicut vꝝgeri. Pupillus i tribus locis põt tutoꝝ petere. Tutele datio an possit delegari.

¶ Jurisdictionem. Prefecti vbis est iurisditio vsq; ad centũ miliaria: sed pretoris rome tm̃: vt ff. d of. pre. vbi. l. j. §. cũ vbem. ꝛ in sũma Azo. de offi. pto. Dabũt ergo euz ꝛ ei qui est de sua iurisdictiõe: vt statiz in pfuffic̃ de notabis.

b¶ Crearet. s. cũ qui est de sua iurisdictiõe dabit: vt. ff. de tuto. da. ab his. l. ius dãdi. Si vero ibi nõ inueniantur idonei: ctiã in alio loco quaret: ꝛ presidi diuus. Itẽ ei qui sit de sua iurisdictione vel ratione originis: vel rõne possessionis: vel ratione domicilij: vt. ff. eo. l. j. §. vltimo. ꝛ. l. diuus. Si autem in altero horꝝ trium locoꝝ non inuenitur: sed in quarto loco reducendus est ad alterũ locum de his tribus: vt ibi tutelam accipiat: vt. C. qui pc. tuto. vel curato. l. j.

c¶ Jussu presidum. ergo delegar. Sed contra. ff. de tu. ꝛ cura. da. l. nec mandate. Sed ibi mandatum est: qs non importat necessitatez hic iussus qui importat: vt. ff. qs iussu. l. j. §. j. ꝛ ff. manda l. j. Vel ibi erant magne facultates pupilli hic parue. Sed certe ꝛ si sint parue: adhuc videt idez: nam datio tutele est mixti imperij: vt. ff. d tutelis. l. mato. §. tutoris datio. vbi dicit q tutoris datio illi solt competit cui nominatim hoc dedit vel lex: vel senatusc̃sultũ: vel pnceps: ergo non potest delegari: vt. ff. de officio eius cui mandata est iurisdict. l. pma. primo responso. Sed dic q nõ potest delegari nõ habẽti iurisdictionẽ: sed habenti sic: vt. ff. eodez. l. ius dandi. vt hic dicit. Sed q̃ sunt magne facultates: Rñ. quinquaginta aureoꝝ: vt C. de d sen. eccl. l. pma. Vel decem libre auri: ꝛ in aucten. de appella. §. q̃. collat. quarta. Vel ccc. aureorum: vt in aucten. de defen. ciuita. §. ꝛ iudicare. collatio. iij. Vel versus vsq; ad quingentos solidos sunt parue: si vltra sunt magne: vt primo. §.

Facultates q̃ dicunt magne.

ADDITIO. Quod est verum quo ad materiam istam: alꝰ autem relinquitur iudicis arbitrio iurta consuetudinem vulgi ꝛ opinionez ꝛ qualitatem personaꝝ: vt hic per doc.

d¶ Nos autem. per constitutionẽ. Quam non habemus.

e¶ Jussione. i. delegatione siue pcepto. Nam in hoc differt a mandato: quia mandatum ex voluntate est: sed iussus necessitatis: vt. ff. qs iussu. l. j. §. q̃. ꝛ. ff. manda. l. j.

Mãdatũ ꝛ iussus differunt.

f¶ Solidos. Jd est aureos: vt infra de pc. teme. litigã. §. finali. † quorum septuaginta ꝛ duo faciunt libram auri: vt. C. de suscepti. ꝛ archa. quotiens. libro decimo.

† Exq̃ sert a. statutũ loquẽs d mone

g¶ Una. i. simul.

prestita tñ cautiõe rem pupilli saluaꝝ fore que periculo recipiẽtiũ ꝛ nõ iudicum est. h. d. Are.

¶ Nos aũt per cõstitutionez d nr̃az ꝛ huiusmodi difficultates hominũ rescãtes: nec expectata iussione e pfidum dispositum: si facultatez pupilliyl adulti vsq; ad qngẽtos solidos f valeãt õfẽ sozes ciuitatũ vnas

ta simpliciter dz intelligi ꝑm presumptionez alteri⁹ statuti. Sz iter ꝯhētes talis loquutio ītelligitur ꝑm communez cursum regionis.

a ¶ Vel alias. hoc quādo extra ciuitatem vt in municipio. naz magistratus municipalis dabit.

b ¶ Alexandrine. hoc quando tutor dat̄ in ciuitate alexandrina.

c ¶ Eoꝝ. s. tabellionuz ⁊ alioꝝ non vero ipsorū maiorum iudicū qui habēt potestatē dādi tm̄: vt. j. de satisdatio. tuto. et curato. §. penulti. ⁊. §. fina. q sūt ꝯ.

d ¶ Eam. Scz satisdationem.

e ¶ Impuberes.

¶ Hic. §. ē general' ad omnes precedentes ti. de tutelis.

f ¶ Juri. i. equitati.

¶ Impuberes autē. Casus. ¶ Hic incipit quarta pars in qua sic pone casum. Domine iam video a quibus dabantur tuto. olim per iura antiqua: ⁊ etiaz quibus dantur hodie ꝑm constitutionez vestrā: pro deo dicatis mihi si placet: qualiter impuberes sunt in tutela. Ad hoc respōdet impe. Amice certe naturali rationi conuenit: ⁊ etiaz iuri consentaneū est vt impuberes in tutela sit: vt. vz. illi qui pfecte etatis nō sunt: alioꝝ tutella regant̄. Et hec in quarta pte vsqz ad illuz. §. Cum ergo pupilloꝝ.

¶ Hic incipit quinta pars in qua sic pono casum. Domine dicatis mihi si placet: quo iure coguntur tutores finita tutela reddere rationem sue administrationis? Ad h̄ respondet impera. Amice cum tutores pupilloꝝ: pupillarūqz negocia admīstrāt finita admīstratione acto. tu. rōnē administrationis sue reddere cōpellunt̄.

g ¶ Gerunt. al's egerūt. i. egesserūt.

h ¶ Post pubertatē. sz ⁊ an̄ si finita tutela fuerit ꝑus: vt. ff. de tut. ⁊ ra. di. l. nisi finita. al's. i. nisi esset finita tutela non nascit̄ actio tutele: sed alie actiones nate sūt: sz nō exercent̄: vt ff. de tute. ⁊ ra. di. l. si tutor. §. si. ⁊. l. sz nō dat̄.

i ¶ Tutele iudicio. i. actiōe tutele que datur i simplū: ⁊ ꝑp dolū ⁊ culpaz latam ⁊ lenē. Est ⁊ alia actio qua tutor tenet̄ s. de rōnib⁹ distrahēdis: sic eiz noiat̄: vt. ff. de ꝯ. actio. tute. l. ij. ⁊ dat̄ in duplu: ⁊ ꝑp dolū tm̄: ⁊ in duplo ꝯtinet̄ rei pſecutio. Prīo dat̄ cōtra tutorē: ⁊ cōtra heredes posterior ꝯ tutorē tm̄: vt. ff. de tu. ⁊ ra. di. l. j. §. pe. ⁊. l. ij. Itē vna intētata altera denegat̄: lz plus sit in ea: ⁊ ecōtra: secus in actione tutele ⁊ furti que secum cōpetit: vt. ff. de tu. ⁊ ra. di. l. j. §. in tutela.

Actio tutele ⁊ actio de rōnib⁹ distrahendis differt.

¶ De auctoritate tutoꝝ. ¶ Dictuz est. s̄. qualiter tutores creant̄ hic qn̄ creati sunt qual'r se regere debeant ⁊ auctoritatē prestare. Are.

Continuatio.

Auctoritas autē. ¶ Tot⁹ iste titu. diuiditur in tres partes principales. Primo ponit in qbus casib⁹ necessaria est auctoritas tutoris: ⁊ in quibus non. Secundo

Diuisio

cum eiusdem ciuitatis religiosissimo antistite: vel[a] alias publicas personas magistrat⁹ vel iuridicum alexādrine[b] ciuitat̄ tutores vel curatores creare legitima cautela ꝑm eiusdez cōstitutionis normā prestanda: videlicet eoruz[c] periculo qui eam[d] accipiunt.

¶ Equuz est vt regatur impubes qui nescit se regere. Et finita tutela rō tutele reddi dz. Aret.

¶ Impuberez[e] autez in tutela esse naturali iuri[f] conueniens est: vt is q pfecte etatis nō fit: alteri⁹ tutela regatur. Cuz ergo pupilloꝝ pupillarumqz tutores negocia gerunt[g] post pubertatem[h] tutele iudicio[i] rationem reddant.

De auctoritate tutorum.

qñ ista auctoritas debeat impartiri. Tertio remouet quoddaz dubiū. Secunda ibi (Tutoz autez.) Tertia ibi (Si inter tutorez.) Itez prima pars vsqz ad. §. neqz tamē. subdiuiditur in ḡtuor. Prio ponit dictū bimembre. Secdo exemplificat qđlibz ex dictis mēbris. Tertio rōnē āne ctit. Quarto infert z illatiōez clarificat p exēpla. Secūda ibi (Uñ ecce.) Tertia ibi (Nāqz) Quarta ibi (Uñ i his) Areti.

¶ Auctoritas autem. Casus.

¶ Pōe igitur sic casū. In ꝓma pte Dñe vosvultis tractare d' aucto. tu. nūqd quelz est nēcia tu. auc: Rñ. ipe. q' nō. In qbusdā ciz est necessaria: si enīz pupilli stipulantur sibi dari aliqd in eo casu nō est necessaria tu. aucto. secus est tñ in casu cōuerso. Si enīz isti pupilli aliqd alijs ꝓmittant ad hoc: vt ipsi ex illa ꝓmissione cū effectu obligent necessaria ē tu. auc. Deteriorē ꝓ̄o nequaqz facere psit nisi tu. aucto. interueniat. Uñ in illis causis ex qbus ex vtroqz latere nascit obligatio: vt in emptiōe: venditione: locatione z conditione: mādato z depōsito nisi tuto. aucto. interueniat illi qui cum pupillis contrahunt obligantur: sed pupilli eis nequaqz obligati sunt.

¶ Ubi pupill⁹ alij obligat vel minuit patrimoniuz suum est necessaria tutoris auctoritas, hoc dicit. Aretinus.

AUctoritas aūt tutoris i qbusdam causis necessaria pupillis ē in qbusdam nō est necessaria. ¶ Ut ecce si qd dari sibi stipulent: non est necessaria[a] tutoris auctoritas. Qō si alijs ꝓmittant[b] pupilli: necessaria[c] est tutoris auctoritas. ¶ Namqz placuit melioꝛē qdez suam conditionem licere eis facere etiā sine tutoris auctoritate: deteriorē vo nō aliter q̄ cū tutoris auctoritate. ¶ Uñ in his causis ex q̄b⁹ obligatiōes mutue nascuntur: vt in emptionibus: venditionibus[d]: locationibus: ꝓductionibus: mādatis: depositis[e] si tutoris auctoritas nō iterueniat: ipsi quidem qui cum his cōtrahunt obligantur at inuicez † pupilli nō obligantur[f].

¶ Pupillus nō potest hereditatē adi

a ¶ Nō est necessaria: vt. C. de contrahen. z cōmit. stipula. l. neqz. z. l. j. C. de aucto. prestan.

b ¶ Promittant. qa tūc est dīsle qmale agāt z facit ad bij. qb⁹ ali. li. vel non. §. nūc admonēdi. z. §. at ex ḡrio. z. j. de inuti. stī. §. pupillus. z. ff. de acq. re. do. pupillus. z. ff. de pac. ꝛ̄ iuris. † Jdē de mulicre sup dote pactiscente: vt. ff. de pac. dota. l. de die. Jdez i alimētario transigente: vt. ff. de trāsac. l. cū hi. §. qd ergo. Itē facit. C. de cōtrahē. z cōmitten. stipulatio. l. neqz.

† Al's admittem.

† Intelligē qꝫ vz auctoritaſ in ꝑticulibus ex quibus pōt vtilitatem reportare: alſ nō: qꝫ ēt cum auctorita te tutoris dominare nō pōt. C. de admi. tut. l. fi ois. fm Ja. z Pe.

c ¶ Necessaria est in duob⁹. tñ casibus obligāt pupillus sine tutoris auctoritate. ff. de acti. z obli. l. furiosus. vbi scilz ex re actio venit.

d ¶ Uēditiōnib⁹. si aūt pupillus petat rez ex vēditiōe: repellit exceptiōe doli mali: nisi ꝑciuz dare velit: vt. ff. de rescin. vē. l. si id qd. §. vlt. in fi.

e ¶ Depositis, pupillus tamen doli capax tenet depositi si qd doli cōmisit: vel locupletior factus fit: vt. ff. de posit. l. j. §. si pupillus.

f ¶ Non obligantur. Et sic nota q̄ contractus

contractus claudicat quãdoqz vt hic ꝛ.ff.de acti.empt.iulianus.§.si quis a pupillo. Arg. contra.ff.de arbi.l.litigatores.§.pe.ꝛ fi.ꝛ in auc.de non eli. scd'o nu.§.proximus.col.j. Item hoc verum nisi locupletior sit pupill⁹. al's excipitur si agat. ꝛ cõtra eum poterit agi: vt.ff. de admi. tu.l. si mioris. ꝛ.C. pro emp.l.fi. ꝛ.ff. e.l. v.§. j. ꝛ d' rescin. vendi.si id quod.§.finali.

re de iure ciuili: vel ꝑtorio: vel senatusc̃osulto trebelliano sine tutoris auctoritate: etiam si sit lucrosa. hoc dicit Angelus aretinus.

¶ Neqz tamẽ hereditatẽ [a] adire: neqz bonorũ [b] possessionez petere: neqz hereditatez ex [c] fideicõmisso suscipere aliter pñt: nisi tutoris [d] auctoritate: quãuis illis lucrosa fuerit cum is moritur. vt.ff. de bonorum possessione.l.iij.§.bonorum. hoc tamen in bonorum possessione fallit in casu cum pupillus non habet tutorez. tunc enim pretor auctorita.tu.põt supplere: vt C.qui admi. ad bo. pos.l. bo. Idem in he. vt.C. de iu.deli.l.si i-fan.in fi.

Bonoꝝ possessio.

¶ Neqz tñ hereditatem ꝛc̃. Casus.

¶ Hic icipit scd'a pars in qua sic poca. Dñe vos dixistis mihi supra: q̃ licz pupillo meliorẽ facere cõditionẽ suaz sine tu.auc. Po.igitur q̃ aliqua lucrosa hereditas delata sit alicui pupillo nunquid poterit illaz hereditatẽ sine tu.auc.adire: Rñ.impe.q̃ nõ. Lz eniz dictũ fuerit generaliter.s̃.q̃ liceat eis facere conditionẽ suã meliorẽ sine tu. auc. Hoc tamẽ fallit in casibus specialibus. Neqz enim hereditatem adire neqz bonoruz possessionẽ petere neqz hereditatẽ ex fideicõ. suscipere poterit nisi tu.auc.interueniat.quãuis lucrosa sit: ꝛ hoc statutum est ne ille dãnum inde habeat.

a ¶ Neqz. Hereditatẽ. que ex testamento vel ab intestato defertur scilz iure ciuili.vt.ff.de peti.here.l.ij.ꝛ.iij. Et hereditas est successio in vniuersum ius quod habuit defunctus tempore mortis sue deducto ere alieno.vt ff.de verbo.significatione.l.nihil.

Hereditas qd sit.

b ¶ Bonorum possessionem.ex testamento: vt ꝑm tabulas.vel ab intestato: vt vnde liberi: ꝛ similes que sunt omnes de iure pretorio: vt.j.de bonorum possessione.§.quos autem. Et est bonorum possessio ius persequendi retinendiqz patrimonij quod cuiusqz

ADDItio.

Et alios casus in quib⁹ iudex supplet defectũ tut.vel impedimentum.vide per Anhic. Et procedunt in iurisdi. volunta. ꝛ quando ex actis apparet q̃ iudex facit ex certa scientia. Item vbi tu.sol. suf.al's secus ꝑm eum.

c ¶ Ex fideicom. vt per senatuscon. trebellianum. vt.j.de fideicom. here. §.sed quia.(j) Idẽ dico ꝛ si bona velit recipere causa seruandarum libertatum: cum ꝛ ibi possit timere dãnuz: quia est successio in vniuersum ius.vt j.per quas personas nobis acqui.§.fi.

ADDITIO.j. Si tamen sit infans potest soli tutori fieri restitutio.l. restituta.§.fi.ff. ad trebellianum. ꝛ solus tutor adire.l. si infanti.C. de iure deliberan.al's secus.l. potuit.C. eod. Item potest solus bono.posses.agnoscere: quia in facto consistit ꝑm Angelum ꝛ Jasonem.

d ¶ Tutoris.id est administratoris cui administratio sit concessa in testamento alioquin non valet. nam et si ab eo qui tutelaz non gerit sciẽs aliũ gerere eman.dominus non efficiar.vt ff.eodem.l.quarta. Item nunquid curatoris pupilli sufficit auctoritas ad adeundam hereditatem vel bonorum possessionem delatam pupillo? Respondeo non. vt.ff. de appellationibus. cum in vna.§. tu. vsque in finem legis.

a ¶ Lucrosa sit. id est appareat lucrosa: ne occasione lucrose adeat dãnosam: quia adeundo oneratur legatis ⁊ fideicõmissis: ⁊ alijs oneribus: ⁊ ita obligatur sed non potest obligari sine tutoris auctoritate. vt. s̃. eod. in princ. Sed si obijciat̃ cessante cã ⁊c̃. hoc raro accidit ꝙ hereditas non sit onerosa: sed frequẽter cõtrariuz. ⁊ ad ea que frequentius accidũt iura adaptant̃. vt. ff. de le. ⁊ senatusc. nã ad ea.

sa sit [a] ne vllũ [b] dãnum habeant [c].

¶ Tutor presens dz auctoritatẽ ĩterponere al's nõ valz.

¶ Tutor aũt statiz in ipso negocio presens dz auctor [d] fieri: si hoc pupillo ꝓdesse existĩauerit [e]. Post tempus [f] v̄o vel per epistolam [g] interposita auctoritas nihil agit.

ADDITIO. Et quãuis glo. in. l. si quis mihi bona. §. j. teneat cõtrariuz: ista tamẽ est veritas pro qua facit: qꝛ necesse est adeuntem cognoscere cãm sue aditionis: puta ex testamento vel ab ĩtestato: tanq̃ agnatus: vel cognatus. vt. l. is qui. ff. de acquirẽ. here. qd̃ pupillus discernere nõ põt ꝯz oẽs hic.

b ¶ Ne vllum. ⁊ alia ratio etiaz si sit lucrosa: qꝛ litibus ⁊ sumptibus vexaretur. vt. ff. de mi. l. minoribꝰ. xxv. annis. Et ex eisdez ẽt rõnibꝰ nec in iudicijs ciuilibꝰ vl' crimialibꝰ † põt eẽ sine tutoris auct. vt. C. si aduersus rem iudi. l. cuz ⁊ minores. ⁊. C. de aucto. preclarum. Nisi in quatuor casibus: vt in possessione momentanea. vt. C. si per vim vel alio modo. l. j. ⁊. C. que legi. perso. l. momentanee. Item in violato thoro minor sine curatore accusat. vt. ff. de adulte. l. si maritus. §. lex. sed hoc in adulto. Item si veniam etatis impetret vt. C. de his qui ve. eta. im. l. j. ⁊. ij. Itez in interdicto de libero homine exhibendo. vt. ff. de li. ho. exhi. l. qd̃ ⁊ lex. §. sed si mulier.

† Contrariuz tz Ja. qꝛ põt torqueri sine tutoris auctoritate quaz supplet iudicis p̃sentia vt not. Bal. in §. itẽ sacramenta in ti. de pace iura. fir.

c ¶ Damnum habeant: quia forte subest es alienum latens.

¶ Tutor autem. Casus. ¶ Hic incipit tertia pars in qua sic po. ca. Domine iam video in quibus casibus tu. auc. debet interuenire dicatis mihi si cordi est: qualiter debeat ĩterponi tu. auc. Ad hoc respon. impera. Amice tutor in ipso negocio a pupillo contrahendo dz personaliter interesse ⁊ ꝙ actũ est a pupillo suo prodesse estimauerit. Nam tutoris auctoritas post tempus vel per epistolam interposita nihil agit.

d ¶ Auctor. i. probare ⁊ laudare qd̃ fit per pupillum. vt. ff. eo. l. etiam.

e ¶ Existimauerit. non enim compellitur. Primo quia est iniquum. Scd̃o quia tenetur pupillo dãnum resarcire tutor: vt. ff. eo. l. si tutor. Acc. Sic etiã filius non potest adire hereditatem sine voluntate patris. vt. C. de bo. que lib. l. si. §. penultimo.

f ¶ Post tempus. s. non modicũ al's valet auctoritas. vt. ff. de acqui. here. si quis mihi. §. iussum. que est contra. ⁊ est ratio quia videnť inesse que incõtinẽti fiunt. vt. ff. si cer. pe. l. lecta.

g Per epistolam. No. caute ⁊ redde singula singulis. nam dixerat duo. scilicet statim. ad quod refertur. post tempus ⁊c̃. Item in ipso negocio presens: ad quod refertur hoc per epistolam que inter absentes mittitur. vt infra de obligationibus ex consensu §. fina. Idem et si alio modo inutiliter auctorizetur. vt. ff. eodem. l. prima §. fina. ⁊ sequen.

¶ Si inter tutorez. Casus. ¶ Sed pono casum in quarta parte. Domine iaz vidi qualiter debeat interponi tu. aucto. dicatis mihi modo: si aliquod iudicium agendum sit inter tutorem ⁊ pupilluz quid iuris est in casu isto? Ad hoc impera. dicit. Amice si iudi-

cium inter tutorem ꝛ pupillum agendum sit in casu isto non pretorius tutor. vt olim consueuit fieri constituetur: sed loco eius curator dabitur interueniente ipso curatore iudiciū pagetur: ꝛ finito iudicio desinet esse curator. Et hec in. iij. parte dicūtur vsq; in fine titu.

a ¶ Si inter. Judiciū vtr; scilz rei vendicatiōis: vl' inter tutorem ꝛ pupillū possit esse. Judiciū vtr; scilz rei vendicatiōis: vl' alterius per sonalis vel realis actionis: preter actiones tutele que contra tutorem erit danda. que durante officio nō datur. vt. ff. de tut. ꝛ ra. dis. nisi finita. §. fi. ꝛ. l. fi cum adhuc. ꝛ idem in vtili generali negociorum gestorum. que datur contra curatorem adultis. vt. ff. de admi. cum curatore. ꝛ. C. de administra. tu. ꝛ cu. l. q. ꝛ. l. rationes. Sed certe nec alie videntur interim posse intendi. vt. ff. de tuto. ꝛ ra. dis. l. sed nō dantur. Sed illud intelligo vt ipsemet exerceat non dantur sed per procuratorem fic. vt hic dicitur. Item nunquid hec correcta sunt hodie per auc. vt in au. vt hi qui ob. se perhi. ha. res mi. §. j. col. vj. cum nullus creditor vel debitor possit esse tutor vel curator: Rñi. fic: nisi in tutore testamentario in quo poterit adhuc hodie hic §. loqui. cū fides talis tutoris ab ipso testatore fit comprobata. vt infra de † Etista est cōis opi. testator sciuerit non si ignora-

¶ Tutor non pōt auctorare pupillo cum eo litiganti: ſz dandus est curator: cuius officium finit finita lite. Areti.

¶ Si inter tutorez pupillūue iudiciū a agenduz sit: qꝛ ipse tutor in rem b suaz auctor c esse nō potest: non pretorius tutor (vt olim d) cōstituit: ſz curator e i locuz eius datur f. quo curatore interueniēte iudiciū pagitur: ꝛ eo s pacto eadem ratione poterit esse tutor datus ex inquisitione ꝛ ex certa scientia: cum eius fides etiam approbata sit. Dicas ergo qꝛ nullus creditor vel debitor potest esse tutor de quocūq; loquimur. Nec obstant dicta iura: qꝛ talis approbatus videtur quo ad satisdationē euitandam: non quo ad ea que dicuntur in predicto auc. vt hi qui obli. se perhi. hares mino. Item ꝛ circa reales actiones hunc. §. hodie facimus loqui. cuz in eis non sit obligatio. vñ auc. alias actio cessat. vt. j. de act. §. j.

b ¶ In rem suam. ꝛ pupilli que sua dicitur cum bene administrat: vt de fur. l. interdum. §. qui tutelam.

c ¶ Auctor eē nō pōt. Facit ad h. ff. de ꝓbo. fig. l. qd dirim. ꝛ. C. ne gs in sua cā. l. vna. † ꝛ. C. de testib. l. oibus. ꝛ. ff. c. l. v. j. rñ. Zirg. ꝛ. C. de fideicō. l. fi. ibi cum ipse sibi iudex ꝛ testis ꝛc. Sol. ibi ꝓprie dī iudex ꝛ testis. Rō aūt tertia ꝓfitis est: qꝛ seqꝛet vt i eode negocio eēt gs actor ꝛ reus qd est icōueniēs vt pz per iura primo inducta.

d ¶ Vt olim. nam olim in tali casu dabatur tutor pretorius: quod hodie non est. vt hic dicitur.

e ¶ Sz curator. C. de in lit. dā. cu. l. j.

f ¶ Datur etiam inuito. vt. ff. de tut. l. q. §. idem. Cassius.

g ¶ Et eo. scilicet iudicio.

¶ Quibus modis ꝛc. ¶ Dictuz est de ingressu tutelarum. ꝛ. s. ti. j. de progressu. restat de fine sicut est in operibus nature ingressus: progressus: ꝛ finis. Ziretinus. Notandum est qꝛ modi qui tutelā finiri faciūt sunt octo: ꝛ ad istos oēs alij modi possunt reduci. Et

ADDITIO. Quia si creditor vel debitor posset esse tutor testamentarius eo qꝛ fides eius est approbata:

† Pōt q̄ in ꝓfiaēt ad. ꝓpriā autoritatem auctoraꝛ ſibi ſoluere ac tradere rē debitā ēt im mobilē ſine iudice. vt l. fiſtulas. ff. ꝺ ẓhenda emptio. Continuatio. Tutela multis modis finitur.

sunt hij. Suspitio: quādo tutor remouetur tanq̄ suspectus. Crimen quādo propter crimen deportatur: vel in seruitutem redigitur. Mors naturalis pupilli vel tutoris. Conditio ad impleta. Stat⁹ idest capitis diminutio vbi status mutatur. vt qñ capitur ab hostib⁹. vel arrogatur. Etas. s. pubertas. Tempus aduenicns. s. si ad certum tempus datus sit tutor ⁊ sit finitum tēpus. Causa quando propter aliquam causam tutor excusatur. Unde ver. Suspitio: crimen: mors: ꝯditio: status: etas. Tp̄s: causa: solent tutele ponere metas.

curator esse desinit.

¶ Quibus modis tutela finitur.

¶ Tutela finit̄ pubertate pupilli: que in masculo est stati cōpleto. xiiij. anno: in femina. xij. Are.

Versus

Diuisio

Pupilli. ¶ Totus iste titulus diuiditur in septem partes. Nam primo ponit̄ qualiter pubertate tutela finitur: ⁊ que sit pubertas. Secundo qualiter arrogatione: vel deportatione vel seruitute pupilli: vel tēporis finitiōe. Tertio qualiter morte pupilli vel tutoris. Quarto capitis diminutione tutoris. Quinto etiā minima capitis diminutiōe pupilli. Sexto propter aduētum tēporis vel cōditionis. Septimo propter remotionem factā de tutore. Scd̄a ib (Item finitur.) Tertia ibi (Simili modo.) Quarta ibi (Sed ⁊ capitis.) Quinta ibi (Sz pupilli.) Sexta ibi (Preterea.) Septima ibi (Desinunt.) Item prima subdiuiditur in tres. Nam primo ponit qualiter tutela finiatur pubertate. Scd̄o qualiter pubertas accipiatur de iure antiquo. Tertio qualiter de iure nouo. Secunda ibi (Pubertatē.) Tertia ibi (Nostra autē.)

¶ Pupilli pupilleq̄z. Casus. ¶ Pone igitur sic ca. in prima p̄te. Dñe vos vultis tractare quibus modis tu. si. dicatis ergo mihi aliquem moduz quo tutela finiat̄? Ad hoc rñ. impe. Amice. dico tibi generaliter q̄ per pubertatem pupilli vel pupille tutela finit̄. Cum eniz pupilli pupilleue puberes esse ceperunt: a tutela liberantur. Sz domine dicatis mihi qñ censentur pupilli ad pubertatē peruenire? Ad hoc respō. impe. Amice alit̄ oliz estimabatur pubertas in masculis. hodie aliter. Ueteres enim non solum ex numero annoruz: sed etiā insinuatione habitudinis corporis pubertatē in masculis estimare volebant quaz in feminis ex aspectu corporis iudiciū esse estimabāt. Nr̄a autem maiestas dignū putauit eē castitati tēporū nostrorum hoc qd̄ ipsis antiquis in feminis visum est esse impudicum: in masculos etiā extēdere. Et iō sacrā ꝯstitutionē nr̄am ꝓmulgauim⁹ p quā ꝯstituim⁹ pubertatē in masculos in annos. xiiij. cōpletum initiū accipe: sz normaz antiq̄tatis in femis p̄sonis satis bñ positā in suo statu integraz ⁊ illibatam relinquimus: vt. vz. ipse femine post. xij. annos. completos: prout antiquitus bene erat statutum viripotentes esse credant̄. Secundus modus finiēde tutele est si pupillus dederit se ad arrogādū alicui: qualiter dat se ad arrogandum: vide de adoptionibus. Tertius est si pupillus deportetur. Quartus modus est si pupillus efficiat̄ seruus: vt q̄z cū sit libertus alicuius reuocat̄ in seruitutē propter ingratitudinē. Quintus modus est si ab hostib⁹ pupillus capiat̄. Sextus modus si alicui pupillo dat⁹ sit tutor in testamento: hac forma: vt sit tutor vsq̄z ad certam conditionez: puta vsq̄z dum nauis venerit ex asia. nam conditione existente desinit esse tutor. Septimus est si moriatur pupillus vel tutor. Octauus est si tutor patiatur maximam: vel minimā capitis diminu. quia cuiuscūq̄z generis tutor sit desinit esse tutor. Quid autem si pa

tiatur tutor minimā capitis diminutionem: puta qr arrogandum se dederit: an definat esse tutor? Respōdeo si legitimus erat tutor bene definit esse tutor: sed si erat testamentarius: vel datiuus: tūc nō definit eē tutor. Non⁹ modus finiē de tutele est si pupillus patiatur quācūqz capitis diminutionē quāuis d minima habuimus supra in secūdo modo. Decimus si alicui pupillo datus sit tutor in testamēto hac forma: vt esse tutor vsqz ad certum tempus: puta vsqz ad pascha. Nam aduenīente pascha definit esse tutor. Undecimus est si a tutela remoueatur tanq̄z suspectus. vt infra de suspec. tut. ⁊ cura. per to. Duodecimus si iusta ex causa se excusauerit a tute. quam iam inceperat administrare. vt infra de excusatio. tuto. per totum.

Pupilli a ¶ Pupilli. No. ꝙ pupilli sunt qui de potestate patris impuberes exierunt: vel morte vel emancipatione. vt ff. de verbo. significa. l. pupillus. j. respon. lz improprie dicatur aliquando pupillus qui est in potestate. vt. ff. de verbo. obligatio. l. fina. §. si pupillus. Accursius florentinus.

b ¶ Ex habitu. id est aspectione: vtrum haberet barbam vnam: vel alteram. vt infra innuit. ⁊ facit. ff. de minori. l. minor vigintiquinqz annoruz. Ibi adito preside ex aspectu ⁊c. Et nota pro opinio. Marci qui ꝑm consciētiam dicebat iudicem debere iudicare. ⁊ facit. ff. de feri. l. ij. in fine. ⁊. ff. fini. regun. l. si irruptionem. §. finali. Accursius.

Iudicare an iudex debeat ꝑz ꝯsciaz.

ADDITIO. Uide tu canonista notata per glo. in capi. primo. extra de offi. ordina. ⁊ de offic. ⁊ potesta. iudi. delega. cap. pastoralis. §. quia ꝑo in notula. Argumē. contra. Huc. vbi glosa concludit iudicem scd̄m allegata ⁊ probata: debere in nomine domini iudicare: ⁊ conscientiam lesam deponere. Et ibi recitat illud dictū psalmi graphi. Trepidauerunt timore: vbi non erat timor ⁊c. Facit etiam gl. in. §. si minus. infra de actioni. Opiniones in hac materia varie varijs in doctoribus inueniuntur: diuersa dantibus consilia. Sed inter cetera videtur conscientie tutius consilium Lepole quod inter suas cautelas continetur. Procuret inquit iudex in tali constitutus anxietate apud accusatum: vt alium in ipsius iudicis locum surrogari petat: ipsum eundem iudicem in testem se producturuz allegando: ⁊ eo pacto iudex a iudicandi officio causa testimonij remotus deponet pro accusato: que sibi ditabit conscientiam contra quam facere est ad gehennam edificare. c. litteras. de restitutio. spoliato. Consilium istud quod reuera tutissimum putatur fundamentuz habet ex. c. dilecto. extra de testibus.

ADDITIO. Adde ꝙ do. ab. pasi. post Joan. calde. in ca. pastoralis. in penul. c olum. extra de offici. delega. tenet ꝙ si probetur aliquem commisisse homicidium vel aliud maleficiū: ⁊ iudex scit ꝙ non commisit: iudex nō potest eum condēnare: nec causam delegare: nec remittere ad superiorē: si vehementer suspicatur ꝙ ex hac remissione iste dānaretur: sed debet supercedere: quia sicut priuatus non debet contra conscientiam suam obedire superiori: ita nec iudex: sed debet potius patiēter sufferre excommuni-

Pupilli a pupilleqz cuz puberes esse ceperint a tutela liberant. ¶ Pubertatez autem veteres quidem non solum ex annis: sed etiam ex habitu b corporis: in masculis existimari volebant.

ps. xiij.

cationē superioris: quod videtur contra consilium Cepole.

a ¶ Hoc etiam: scilicet q̄ sit iudicādum per aspectum impudicum.

b ¶ Constitutione. vt. C. quando tu. vel cur. esse desi. l. fi.

c ¶ Credātur. Facit ad hoc supra de nup. j. respō.

d ¶ Ite. ad huc impuberes. i. in pupillari etate adhuc existētes. vt hic. et ff. de adopt. nec ei. §. eoruz. ⁊ hoc cū cōsensu omnium tutoꝝ. vt. C. de auctori. p̄s. l. fi.

e ¶ Redigatur. Ex igratitudine si sit doli capax. non autez ex venditione: quia nō (nisi sit maior. xx. annis) pōt p venditionez fieri seruus. vt supra de iure perso. §. penul. Contra est. C. de inoffi. test. l. si quis. §. fin. Sz ibi de eo dicit q doli capax nō est.

f ¶ Sz ⁊ fi. Certā. idest specificataz. vt quādo tyti⁹ erit ꝯsul.

¶ Nostra autem maiestas dignū esse castitate nostroruz temporum existimās bene putauit: quod in feminis ēt antiquis impudicum esse visum est: id est inspectionem habitudinis corporis: hoc [a] etiam in masculos extendere. Et ideo nostra sancta constitutione [b] promulgata: pubertatem in masculis post. xiiij. annum completum illico initium accipere disposuimus antiquitatis normam in feminis bene positam suo ordine relinquentes: vt post xij. annos completos: viripotētes eē credantur [c].

¶ Arrogatiōe: deportatione: seruitute: vel captiuitate pupilli finitur tutela. hoc dicit Angelus aretinus.

¶ Item finitur tutela si arrogati sint adhuc [d] impuberes vel deportati. Itez si in seruitutem pupillus redigatur [e]: vel si ab hostib⁹ captus fuerit.

¶ Tutela cōditionalis finitur euētu conditionis. Areti.

¶ Sz si vsqz ad certam [f] cōditionē datus sit tutor testamēto [g]: eque euenit vt desinat eē tutor existēte conditione.

¶ Morte naturali: pupilli: vel tutoris tutela finit. hoc dicit Aretinus.

¶ Simili mō finit tutela morte [h] vl' pupilloꝝ: vel tutoruz.

¶ Capitis diminutione tutoris maxima: vel media: vel etiā minima pupilli: omnis tutela finitur: minima autem tutoris solum legitima finitur. Aretin⁹.

¶ Sed ⁊ capitis diminutione tutoris: per quaz libertas [i] vel ciuitas [k] eius amittit: omnis [l] tu-

g ¶ Testamento. Nota q̄ dixit testamento: nam a lege vel iudice non fic. vt. ff. de regu. iuris. l. actus.

h ¶ Simili morte. naturali. nam de ciuili iam dixit supra proxi. scilicet vbi dixit de deportato ⁊ seruo: facta per ingratitudinem: qz mors omnia soluit neduz tutelam. vt in aucten. de nupti. §. deinceps. colla. iij.

Mors omnia soluit.

i ¶ Sed libertas. ⁊ tūc maxima. vt supra de capi. di. §. maxima..

k ¶ Ciuitas. Et tunc media. vt supra de capi. diminutio. §. minor.

l ¶ Omnis tutela. Etiam testamētaria: vel datiua cum ea que sunt iuris naturalis tollātur. vt supra de capitis diminutiōe. §. qd autem.

ADDItio. Ista cauda glose est falsa: quia naturalia sunt immutabilia. vt supra de iure natu

Cura quando finitur.

rali. §. penultimo. Preterea capitis diminutio est de iure ciuili. vt supra de legitima agnatorum tutela. §. finali. igitur non potest tollere iura naturalia. non ob. §. q̄ autem. quia ibi tollitur ius succedendi. qd est de iure ciuili. vt. l. j. ij. ꝛ. iij. ff. de petitione heredita. non autem iura sanguinis. vt ibi not. ꝛ sic ratio glo. non ē bona. Aretinus.

a ¶ Si se in adoptionez. Sed emancipatione filij legitima tutela non finitur: quia filiusfamilias legitimus tutor esse nō potest: cum scilicet pater eum precedat. vt supra de capitis diminutio. §. finali. nisi in casu: vt cum manumittit seruum maternum delatum sibi. vt supra de legitima pa. tutela. §. primo. ꝛ tunc defertur cum sui iuris erit. vt. ff. familie hercis. si maritus.

ADDITIO. j. Quod potest saltem cum consensu patris ꝑm Jaso. quāuis Joan. fab. ꝛ Ange. teneant indistincte contra per. l. fina. §. filius autem. C. de bonis que liberis. Et si hoc casu glo. intelligit tutelam perdi. per emācipationem etiam reprehenditur. cum tunc non ius agnationis: sed patronatus tantum consideretur: vt supra de legitima pa. tutela. per totum. Angelus.

tela perit. Minima autem capitis diminutione tutoris: veluti si [a] se in adoptionem dederit: legitima [b] tantum tutela perit: cetere [c] non pereunt.

¶ Sed pupilli et pupille capitis diminutio licet [d] minima sit omnes tutelas tollit.

¶ Temporalis tutela tempore adueniente finitur.

¶ Preterea qui ad certuz [e] tempus testamēto dantur tutores finito eo d̄ponunt tutelam.

¶ Qui remouētur a tutela propter suspitionez: vel qui in perpetuuz excusantur tutores esse desinunt. Aretinus.

¶ Desinunt autez tutores esse qui vel remouentur a tutela: ob id q̄ suspecti visi sunt: vel qui ex iusta causa sese excusant [f] et onus administrande tutele deponunt: secunduz ea que inferius [g] ꝓponemus.

b ¶ Legitima. Sed quare hec legitima tm̄ perit: Respon. quia agnatio perit minima capitis diminutione vt supra de legitima agnato. tu. §. finali. ꝛ legitima inter agnatos tm̄ cōsistit vt supra de legitt. agnato. tu. j. respon.

ADDITIO. Dic q̄ hodie hoc non procedit: quia ita cognatis sicut agnatis defertur tutela. vt no. glo. supra de legitt. agnatorum tute. §. finali. sed cum iste licz capite minutus remaneat cognatus. vt ibi habetur. ergo tutela potest deferri. facit l. j. et quod ibi Bar. ff. de legi. tutelis.

c ¶ Certe. scilicet testamentaria: et datiua ꝑm Mar. vel Azonem.

d ¶ Licet minima sit. Ut quia detur in arrogationem. vt. s̄. eo. §.

e ¶ Preterea. Ad certum. Idem si ad incertum tempus. scilicet ad conditionem. vt supra eodem. §. sed ꝛ si. que conditio adesse ꝛ ad non esse se habere potest. vt infra de verborum obliga. §. conditiones.

f ¶ Desinunt. Excusant. s. in perpetuum: vt q̄ mutus. quod dic. vt. ff. de mino. l. verum. §. ex facto. nā si ad tēpus non desinunt esse tutores vt. j. de excu. tu. ꝛ cu. §. item qui reipublice.

g ¶ Inferius. vt ifra de suspec. tuto. per totum. ꝛ infra de excusatio. tuto.

Cura qñ finit̃

z cura. per totum. Et nota q̃ eisdem modis finitur cura si quidez habeant pupilli curatores: z eodem tempore. vt. C. quando tuto. vel cura. esse de. l. j. Adultoꝝ ꝟo curatores tunc finiuntur cum virilem vigorem compleuerit minor. s. xxv. annorum. vt ff. de mi. l. j. in fin. z infra ti. j. j. respon. nisi ad certaz causam vel speciem fuerit dati. nam z tunc finito negocio finit̃ officiũ. vt supra titu. j. §. fin. Item curatores aliorum. vt infra titu. j. §. furiosi. z. §. sed ex mentecaptis. tunc desinunt qñ sanam mentem predicte persone recipiunt. vt. ff. de curatore furioso. l. prima. §. primo. z. §. finali.

ADDITIO. Nota q̃ eisdez modis quibus finitur tutela finitur etiaz auctoritas officij adiũcti tutori quod est in multis casibus. vt infra tit. j. §. interdum. in verbo idoneus. z in. l. ponit. z in. l. propter. C. in qui. can. tuto. z cura. da. ab his. Nam finito officio principalis: etiam finitur illud coadiutoris adiuncti. l. j. C. quando tuto. vel cu. esse desi. z ideo coadiutor datus debili vel suspecto episcopo: de quo in capi. venerabili. extra de offic. delega. desinet morte prelati esse. per d. l. j. Joan. fab.

Continuatio.

¶ De curatoribus. ¶ Finita tutela pupilli indigent curatoribus. ideo de ipsis subdit Joãnem fab.

Diuisio

Masculi. ¶ Totus iste titulus diuidit̃ in tres partes principales. Primo ponit de curatoribus datis puberibus. Secũdo de datis illis qui laborant aliquo morbo vel vitio. Tertio de curatoribus datis pupillis. Secunda ibi (Furiosi.) Tertia ibi (Interdum.) Item prima pars diuiditur in tres partes. Primo qualiter puberibus dãtur curatores. Secundo a quibus dantur. Tertio an iuitus qs cogatur curatorem accipere. Secũda ibi (Detur.) Tertia ibi (Itez inuiti.) Areti.

¶ De curatoribus. ¶ Curatores dantur adultis vsqz ad vigesimũquintũ annũ completuz: z ab illis magistratibus a quib⁹ tutores: nõ autẽ testamẽto dãtur: dati tñ pfirmãtur: inuitis autẽ nõ dantur nisi ad litez.

Masculi quidez puberes z femie viripotentes vsqz ad vicesimũquintũ annum ª cõpletũ curatores accipiunt: qui

¶ Dant̃ autem. Casus. ¶ Pone igitur sic casuz. Domine vos vultis tractare de cura. dicatis ergo mihi in quibus dantur cura. z vsqz ad quantum tempus? Ad hoc respon. impera. Amice: masculis puberibus z feminis viripotentibus a tempore pubertatis quo a tutela liberantur dantur curato. vsqz ad. xxv. annum completum. Licet enim huiusmodi persone puberes sint adhuc: nihilominus etatis talis sunt: vt sua negocia recte administrare non possint. Et hoc in prima parte. Sed po. ca. in ij. Domine iam video quibus dantur tuto. dicatis modo mihi a quibus dãtur? Et respon. impera. q̃ cura. ab eisdem magistratibus dantur a quibus tu. z in hoc conueniunt tuto. z cura. sed certe in alijs differunt: quia licet tuto. testamento dentur: cu. autem testamento dari non potest. Si tamẽ de facto datus fuerit cura. confirmatur ex sententia pretoris in vrbe z ex presidis sñia in puinctia. Itẽ iuiti adolescẽtes nõ cõpelluntur. cura. accipe: lz sec⁹ sit in pupillis: z h̃ vex est q̃ adulti iuiti nõ cõpelluntur curatores accipe preterq̃z ad litẽ. Tũc enĩ iuiti coguntur: lz tutor ad certã causam dari non põt. a ¶ Vicesimũquintuz annũ. nisi ipe-

trent a principe veniã etatis: masculi in. xx. annis: femine in. xviij. vt. C. de his qui ve. eta. impe. l. j. ꝛ. ij.

Tutores a quibus iudicibus dant.

a ¶ Magistratibus. i. a ꝑtore preside: ꝓcõsule: ꝑfecto egypti: vt. ff. de tuto. ꝛ cur. da. ab his. l. j. Itez a ꝑfecto vrbis ꝛ a defensore ciuitatis: vel iudice alexãdrie: vt. s. d attil. tut. §. pe. al's fi. et in auctẽ. de defen. ciui. §. nulla. col. iij. ꝛ. ff. d of. pre. vrb. l. j. §. itez solẽt.

b ¶ Sz datus. de fcõ.

c ¶ Pretoris. scilicz in vrbe.

d ¶ Presidis. in ꝓuintia.

e ¶ Nõ accipiũt. Secꝰ in tutore: vt. ff. d tu. ꝛ cu. da. l. necnõ. ꝛ de tutel. l. ij. vt. diximus. s. de tute. §. est autem. Item videt contra. ff. de mino. l. j. in fi. Sed qd ibi dicit nõ cõmittit eis adultis res suas ante. xxv. annũ: verꝫ est vt sint rata: que fiunt ꝑ eos cõmittunt tñ vt hic: sz restituũt: vt ibi. ꝛ. j. de act. §. si qs agens.

f ¶ In litẽ. Tunc enim cogit. (j) sz pupillus in litẽ nõ cogit: vt. ff. d tut. l. q hz. §. si pupil. qd expone: vt ibi.

ADDITIO. j. Etiaz si sit actor ꝑm Ange. ꝛ Jo hic. ꝛ in. §. j. s. de tu. glo. ꝛ Barto. in. d. §. si pupillus. tenent ꝯ. Et nota ꝙ ipse curator non cogit nisi ex causa: vt. l. ij. §. item querit. ff. de cura. bo. dã. ꝛ debet esse ꝑsis: ꝛ lz de cõsuetudine nõ ꝯficiat inuẽtariũ: satisdat tamen ad instar tu. Angelus.

g ¶ Curator. q. d. nõ dubites: de hoc lz aliud sit in tutore: vt. s. qui da. tut. pos. §. certe.

¶ Furiosi quoqz. Casus. ¶ Hic incipit tertia pars in qua sic pono casuz. Domie iaz video qbus dantur cura. ratiõe minoris etatis: ꝛ a qbꝰ dant: nũqd sunt alq alij quibꝰ dant cura. Rñ. ꝙ sic. Naz quidam sunt qbus dantur cura. ratiõe iordinati cõsilij: vel ratione morbi: lz sint maiores. xxv. an. Furiosi enim ꝛ prodigi q̃uis legitie etatis sint: tamẽ sunt in curatione agnatoꝝ ex lege. xij. tabu. Deficiẽtibꝰ aũt agna. solent prefecti vrbis: vel pretores in defectum agnatoꝝ curatores dare: in ꝓuintia ꝯo presides ex inquisitione: ꝛ nõ solum istis ꝑsonis cura. dant: sed etiã mentecaptis: ꝛ surdis: ꝛ mutis: ꝛ illis qui perpetuo morbo laborant: qui suis rebus administrãdis supesse nõ ꝑsit cura. dãdi sunt.

h ¶ Furiosi quoqz ꝛ prodigi. Nota hos. ij. accipere curatorez a lege: alij omnes sunt datiui: vt caute hic colligit. ꝛ. j. ꝓri. §. ꝛ. C. de episco. au. l. de creationibus. Accur.

i ¶ Sed solent. s. agnatis deficientibus: vel nõ habilibꝰ cõstitutis: vt. C. de cura. fu. l. si naũt testamẽtuz.

¶ Furiosis ꝛ ꝓdigis licet maioribus dantur a lege curatores agnati: illis deficiẽtibus a iudice dandus est curator. Mẽtecaptis ꝛ alijs qui morbo ꝑpetuo laborãt curator a iudice dandus est. Aretinus.

¶ Furiosi h quoqz ꝛ ꝓdigi licet maiores. xxv. annis sint: tamẽ in curatione sunt agnatoꝝ ex lege duodeciz tabularũ. Sed i solent rome prefecti vrbis:

a ¶ Dare curatores. ⁊ hoc rōne furoris vel dementie: nisi iste ꝑsone sint minores. xxv. an. ⁊ tūc rōne etatis tutores vel cura. recipiūt: vt. ff. de tu. q hz. §. qd' aūt. † Itē nisi sint in ptāte: vt C. d' cur. fu. l. fi. §. j.

b ¶ Dādi. scilz ab his quos mō in superiori. §. diximus.

¶ Interduz. Casus.

¶ Hic incipit q̄rta ps in qua sic ponitur casus. Dñe iam video qualit̄ dant̄ cu. q̄busdam minoribus. xxv. annoꝝ nunquid aliquib⁹ alijs dant̄ cu. puta si legitimus tutor idoneus nō sit in subsidium eius cu. dat̄: quia alius tu. dari non pōt. Habenti eniz tutorem alius tu. non dat̄. Et non solum in subsidiū legitimi tutoris dat̄ cu. sed etiā q̄nq̄z in defectuz testamētarij vel datiui datur curator: si enim tu. testamētarius vel a pretore vel a preside datus non sit idoneus ad administrationē fraudulenter: tamē negocia pupilli administrat: solet ei in subsidium curator adiungi. Itē in locum tutoris qui nō in perpetuū: sed ad tēp⁹ ab administratione tutele aliqua rationabili causa excusatur solent curatores surrogari. Item si tutor aliqua aduersa valitudine vel alia necessitate fuerit impeditus vt negocia pupilli sui administrare nō possit; ⁊ ipse pupillus vel absit: vel infans sit: poterit pretor in vrbe: vel preses in ꝓuintia: quem velit pretor periculo ipsius tutoris decreto suo pupillo constituere.

c ¶ Interdum. Nō sit idoneus: vel ratione paupertatis: vel quia non est industriosus vt decet fidelis: tamen est ⁊ diligens: al's repelleret̄ ꝑrsus: vt. j. de suspe. tu. §. pe. ⁊ fi. ⁊ C. de suspec. tu. l. pietatis. Et bene dico curatores ⁊ non tutores: qm̄ ⁊c.

d ¶ Dari non potest. Fallit hec regula in casibus sex: vt si detur tutor loco tutoris surdi: vel muti: vl' furiosi: vt. ff de tute. l. penul. † Item ⁊ si habz tutorem rōne reruz vnius ꝓuintie poterit habere aliuz ratiōe rerum quas habet in alia prouintia: vt. ff. de excusa. tuto. l. ꝓpter litem. al's. l. licet. §. finali. ⁊ C. in quib⁹. cau. tuto. ha. da. tu. non pos. l. fi. Item ⁊ mater anteq̄z nubat tutrix existens alium petit tutorez dare: vt in auctē. de nuptijs. §. si ꝟo tutelam. Sed ratio est: q̄r abire nunc speratur: vt. C. cōmunia deleg. l. finali. §. ij. Item ⁊ quando ad tēpus est relegatus vel excusatus: vel remotus: nam interim tutor datur: vt. C. in quibus ca. tu. ha. l. penul. Item si quis tutor sit apud hostes: non vt seruus: sed vt legatus: vel trāssuga ali⁹ datur: vt. ff. de tutel. l. si quis tutor. Item si reipublice causa absit potest alius dari: vt. ff. de tutel. l. quesituz. ⁊. ff. de suspec. tut. l. iij. §. si quis ab futurus. Sed ꝟm Pla. in his omnibus casibus tutor pro curatore accipitur: ⁊ hec regula non fallit. Sed cum littera in omnibus supradictis legibus de tutore faciat mentionez: ab ea non discedamus: vt. ff. de lega. iij. non aliter. ⁊. ff. de exerci. l. j. §. igit̄. Sed que est ratio cum vbiq̄z dari possit curator habenti curatorem vel tutorem: sed tutor non potest dari habenti tu-

vl' pretores: ⁊ in ꝓuintys presides ex inquisitione eis dare[a] curatores. Sed ⁊ mētecaptis: ⁊ surdis: ⁊ mutis: ⁊ qui perpetuo morbo laborant (quia rebus suis superesse non possunt) curatores dandi[b] sunt.

¶ Si tutor pupilli cuiuscūq̄z generis sit nō est idone⁹: vel si ad tp̄s excusat̄ dat̄ pupillo ēt curator.

¶ Interduz autez ⁊ pupilli curatores accipiunt: vt puta si legitim⁹ tutor nō sit idoneus[c]: qm̄ hñti tutorē: tutor dari[d]

† Et erūt tē duo actus ꝟz Bal. s. interdictio ad mīstratiōis superueniēs ꝓdigalitati: ⁊ decretū tutele subueniēs et a tit. et qñ naturalis cā accidentali preponderet: ⁊ ecōtra. vide in §. ꝑmissum. in gl. ij. s. de tute.

† Quod est verū in habēte dilucida interual. vt. l. nō solū. §. fin. ⁊. l. postscriptuz. ff. de excusa. tut. secus in ꝑpetuo furioso ꝟm Ange. h.

Tutor q̄re dare neq̄t hñti tutorez.

torem. Respondeo ꝙ tutor qui prius dabatur habeat plenam potestatē. j. titu. ij. §. datus. ⁊. s̄. de tutel. §. j. ita ꝙ alium secū in eadem plenitudine admittere non potest: sed non sic in curatore q̄ rebus dat̄: vt C. de nup. l. in copulandis. Uñ tutor auctorizatur hereditati adeūde: qd̄ in curatore pupilli nō est: vt ff. de appel. l. cū in vna. §. tutor. Sz nonne tota die iuenim⁹ vnum pupillum plures habere tutores: vt. C. de diui. tut. l. ij. Respondeo illud est qñ simul dantur. nam quedaz fiunt simul bene que non valent si fiunt separatim: vt duoꝝ reoꝝ obligatio: vt. j. de duobus reis sti. §. j.

Tutores poterit plures pupill⁹ habere.

non pōt. ¶ Item[a] si testamēto datus tutor: vel a pretore aut p̄fide idoneus[b] non sit ad administrationem: nec tñ fraudulenter negocia admīstret: solet ei curator adiungi. ¶ Item loco tutorum qui nō in perpetuū: sed ad[c] tempus a tutela excusantur: solent curatores[d] dari.

¶ Si pupillus sit infans vel absens: ⁊ tutor īfirmitate: vel alia necessitate impediatur potest actor pupillo constitui. Aretinus.

¶ Qd̄ si tutor aduersa[e] valitudine: vl' alia necessitate[f] impedit̄ quominus negocia pupilli administrare possit: ⁊ quasi per totum titulum.

d ¶ Curatores. vel etiaz tutores: vt supra proximo. §. dixi: scilicet prout iudici videbit̄: vt. C. in qbus casi. tu. ha. l. j. ⁊. ij. Sed quid si tutor pupillo non sit: an dari possit curator. Respondeo sic: vt in argumento a cōtrario sensu sumitur. ff. d̄ tutoribus et curatoribus da. ab his. l. curator. quod est validum. ff. d̄ officio ei⁹ cui mandata est iurisdictio. l. j. §. hui⁹ rei. Accursius. Nisi sit contrarium legi. l. nemo. C. de iurisdictione omniuz iudicum. vel rōni naturali: vt. C. de episcopis ⁊ clericis. l. conuenticulam.

e ¶ Quod si. Aduersa valitudine. i. infirmitate que valitudini ⁊ sanitati contraria est.

f ¶ Necessitate. Ut quia longo tempore abfuturus est: vel sua maiora negocia habet pertractare: vel alias similes necessitates: vt. ff. de procuratoribus. l. filiusfamilias. §. finali. ⁊. l. sequenti. ⁊. l. post litem. ⁊. l. sequenti. vsqz ad. l. que omnia. (j) Et nisi huiusmodi necessitas sit non potest p̄m quosdam: vt. C. qui da. tuto. vel curatores pos. l. curatorem. ⁊. l. curator. immo certe ⁊ si quecunqz alia sit iusta quoquo modo: vt. ff. de administratione tutorū. decreto. † ⁊ hec eadem sunt in curatore: vt. C. de appellationibus. l. actor.

† Et tz Ange. hic: et Barto. in. l. actor. ff. rem ra. q̄uis idē barto. ⁊ dx. in. d. l. decreto. teneant ꝙ possit etiaz sine aliq̄ causa.

ADDITIO. Nota glo. magistram que plene ponit casuz in quibus pupillo habenti tutorez tutor dat̄. Sed contra finem huius glo. facit. l. ij. C. de testa. tu. vbi simul nō dant̄: ⁊ tamē vterqz administrat: sz dic ꝙ ibi simul dicunt̄ dari habito respectu ad tempus mortis quo vterqz tutor cōfirmatur. Sed de hac materia plenius videas hic per Angelum.

a ¶ Item si testamento. Posuit exēplum de legitimo: nūc de datiuo ⁊ testamentario minus idoneo.

b ¶ Idoneus. i. sufficiens.

c ¶ Ad tempus. Excusatur enim aliquis quandoqz in perpetuum: quādoqz ad tempus: vt patet per multa exempla infra de excusationibus tutorum et curatorum. §. primo. et

Argu. a ꝯrio sensu ē validuz nisi in duobus casib⁹.

ADDITIO. i. Idem est ꝓpter inimicitias: nisi essent capitales: quia

tunc esset tuto: remouendus. Angelus aretinus.

a ¶ Absit. Si eniz p̄sens sit ⁊ habet intellectū etiaz ꝓcuratorem cum auctoritate tutoris facere pōt: vt. C. de ꝓcurator. l. neqz.

ADDITIO. Dic ꝙ ista duo prehabita: que h̄ in textu iaz ponunt̄. vz. ꝙ si absens ⁊ infans exigūtur vt ex necessitate actor constituat̄. sinautez pupillus est presens vel maior infante: tunc ex voluntate constitui potest aliqua causa saltem voluntaria dūmodo iusta vel honesta allegeť. Angelus aretinus.

pupillus vl' absit [a]: vel infans sit quem velit [b] actorem [c] periculo ipsius tutoris p̄tor vel qui ꝓuintie p̄erit decreto constituet.

b ¶ Velit. s. tutor.

c ¶ Actorem. Qui hic dicit̄ actor: al's adiutor dicit̄: vt. ff. de tutelis ⁊ rōnibus distrahēdis. l. in omnez. al's ꝓcurator: vt. C. de ꝓcuratori. l. neqz. Et nota hic varia nomina eorum qui alioꝝ facta agunt: vt actor: vt hic iaz dictum est. Item tutor qui datur pupillis. s̄. de tutelis. §. est autez. Item curator qui dat̄ adultis: vel etiam furiosis: vel similib⁹. vt. s̄. eo. in princi. ⁊. §. furiosi. ⁊. §. sed ⁊ mētecaptis. Itē procurator qui aliena gerit negocia cuz mandato: vt. ff. de procurato. l. j. Item negocioꝝ gestor: qui sine mandato gerit: vt. j. de obligationib⁹ ex quasi cōtractu. §. primo. Itez Iconomus qui res ecclesiastica gubernāda mandatur ab episcoporum consensu fratrum vel capituli: vt. C. de sacrosanctis eccle. l. iubemus. ⁊. C. de episcopis ⁊ clericis. omnes. §. hunc eniz proculdubio. al's est. §. nihilominus. versicu. hunc enim sine dubio. Item idem dicit̄ hypocrisarius: vt in auc̄. q̄uo oportet episcopis. §. non aliter. ⁊ §. neqz autem. ⁊. §. si ꝑo vt presertim.

Curator.

Procurator.

Negociorum gestor.

Iconomus.

Hypocrisari⁹

Item sindicus qui sic grece dicitur: latine singuloꝝ dicens causas: vt. ff. de muneri. ⁊ honori. l. muneruz. §. defensores. Quādoqz tamen actor ⁊ sindicus pro eodem ponuntur: vt. ff. quod cuiusqz vniuer. l. j. §. q̄bus. ⁊. §. penulti. ⁊. l. itē eoꝝ. §. actori. Facit ad hoc. ff. d' auctori. tutoꝝ vel curatorum. per totum. Uel ēt dic ꝙ differunt: vt ibi notatur. scilz in dicta. l. j. quod cuiusqz vniuersitatis nomine ⁊c̄.

Sindicus.

¶ De satisdatione tutoꝝ vel curatoꝝ.

¶ Tutores ⁊ curatores tenent̄ satisdare: nisi fuerint testamētarij: vel datiui ex inq̄sitione.

ADDITIO. Hodie tamen hic non sit differentia (vt multotiens euenit in q̄ꝫpluribus causis) in nomine: vt in capitulo petitio. de ꝓcuratorib⁹. Angelus aretinus.

¶ De satisdatione tutorum. ¶ Ista rubrica sic continuat̄. Dictuz est. s̄. de tutoribus ⁊ curatorib⁹. ⁊ quia ipsi tenentur satisdare: ideo videndum est de satisdatione tutorum ⁊ curatorum eorūdem. Porcus.

Continuatio.

NE tamē. ¶ Totus iste titulus diuiditur in tres ꝑtes p̄ncipales. Primo ponit qui teneant̄ satisdare ⁊ qui non. Secūdo ꝙ illi qui non tenentur satisdare si satisdant preferunt̄ socijs administratione. Tertio qui officiales teneātur de satisdatione nō ex acta vel nō idonea. Secunda ibi (Sed ⁊ si.) Tertia ibi (Scienduz.) Itē prima subdiuit̄ in duas partes. Nam primo ponit regulam. Sed'o ponit duas fallentias. Sed'a ibi (Sed hoc.) Aretinus.

Diuisio

¶ Ne tamen. Casus. ¶ Pono igit̄ sic casuz in prima parte. Domine video qualiter dant̄ tuto. vel cura. nūquid ad libitum suum res pupillorūz vel adultorum sine metu periculi p̄nt

administrare? Respondet imperator q̄ nō. Non enim tu. vel cura. res pupillorū vel adultor̄ vel ceter̄ qui in curatione sunt: aut in totum cōsumant: aut in tempore diminuant: curat p̄tor tutor. q̄ curatores satisfident rei pupilli saluam fore. Sz potius dicta. Domine nunqd est hoc generaliter verū q̄ omnes tutores et curatores idistincte ad predicte satisdationis interpositionē teneant? Rn. q̄ nō. Nam certe ꝟ q̄ diximus tutor vel curator debere satisdare non est perpetuū. Nam tu. testamento dati huiusmodi satisdationem p̄stare non coguntur. Et hoc tali ratione: q̄ fides et diligentia eor̄ a testatore qui eos in testamento dedit satis probata videt. Idez dico in tuto. cum ingestione a iudice datis. Nam certe illi similiter huiusmodi satisdatione non onerant: q̄ idonei electi sunt.

a ¶ Ne tamē. Diximus tutores vel curatores ratione etatis: ne tamē ꝛc. Accursius.

b ¶ Consumatur. in totum.

c ¶ Diminuant. p̄ro parte.

d ¶ Pretor. sic ꝛ p̄fect⁹ vrbis: ꝛ p̄ses p̄uincie: vt. ff. tit. j. §. vj.

e. ¶ Satisdent. Rem pupilli saluam fore: vt dixim⁹. ff. de tutelis. §. fina. scilz cum fideiussore: vt. ff. rem pupilli saluam fore. l. non quasi. in p̄incipio. ꝛ. ff. de preto. stipu. l. pretorie. ꝛ. ff. qui satisda. cogun. l. j.

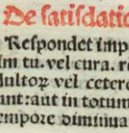

Et ñ q̄ pupillorum pupillarūue ꝛ eor̄ qui queue in curatiōe sunt negocia a curatorib⁹: tutoribusue consumantur[b]: vel diminuātur[c]: curet pretor[d] vt ꝛ tutores ꝛ curatores eo nomine satisdent[e].

¶ Sed hoc nō est perpetuum[f]. Nam tutores testamento dati satisdare nō coguntur: quia fides eorum ꝛ diligētia ab ipso testatore p̄bata[g] est. Jtez ex inquisitione[h] tutores vel curatores dati satisdatiōe nō onerantur: q̄ idonei[i] electi sunt.

¶ Si fuerint plures tutores dati ex testamento vel ex

f ¶ Perpetuum. i. generaliter vel: al's perpetuū. i. ḡnale: vt. C. de ed. l. edita. al's pro tpe ponit. s. ḡdm vita durat: vt. j. de verbo. obli. §. at si ita. ꝛ. ff. pro socio. l. j. vbi de hoc.

g ¶ Probata est. Idem in curatoribus in testamento dat: Iz curatores nō veniāt i testamēto regul'r: tamen si dati fuerint confirmāt decreto p̄toris vel p̄sidis: sic. s. tit. p̄ori. §. vj. ꝛ tūc liberantur a satisdando vt tutores: vt hic. et. ff. de confir. tuto. l. si filio. ꝛ. l. confirmādo. ꝛ. l. sequen. ꝛ l. vtilitatem. Secus in dato a matre: vt. ff. de confir. tuto. l. j. ad finē legis: al's. C. eo. ti. l. j. Sed quare sec⁹?: (j) Respon. quia firmuz est consilium patris ꝛ non matris: vt argu. j. qui. ali. li. in fi. j. rñ. ꝛ. j de inter. §. j. Et q̄ dicit in testamēto idez in tutorib⁹ in cōdicillis datis dicaz: vt. ff. de testamē. tute. l. tiij. al's. tij. ꝛ facit ad hoc. C. de episco. au. de creationibus.

ADDITIO. Nota q̄ p̄silij p̄is: ꝛ sic masculi est firmū ꝛ bonū ꝛ manens: sic femine est consilium debile. Angelus.

h ¶ Item ex inquisitione. i. dati a iudice cū inquisitione: vt. ff. de attil. tu. §. sed hoc iure.

i ¶ Idonei. s. p̄esumptione iuris: cōtra quā nō admittit̄ p̄batio in cōtrariuz: sed si cōtra apparet tenebitur ille qui dedit: vt. j. eo. §. sciēduz. Sed hoc fallit in curatore furiosi q̄ satisdat si non

Perpetuū mltiplicit sumit.

Curatores dati in testō liberant a satisdando. Tutor datus a mre in testō tenet satisdare.

Curator furiosi et cū ingestione dat⁹ satisdare debet.

habeat idoneam substantiaz: lz sit cũ inquisitione datus. C. de cura. furio. l. fi. §. sed si quid. ⁊. §. si ꝟo. non talis. Item debent iurare isti omnes bene agere. i. non pretermittere vtilia ⁊ nõ facere inutilia: vt in aucten. vt hi q ob. se perh. ha. res mio. §. fi. col. vj. Si ergo nec testamentarij nec datiui satisdãt: qui erãt illi qui satisdãt. Respõ. legitimi: nisi in casu: scz patron⁹ liberto: vt. ff. de leg. tu. l. legitimos. §. j. Item datiui qñ non fiunt cum inquisitione: vt. c. de aucto. prestan. l. finali. ⁊ nisi satisdent nõ administrant: vt. C. de tuto. vel curato. qui satis. nõ de. l. j. ⁊ fina. Et ꝑm hoc sunt quatuor genera tutorum scilz testamentarij. Item legitimi. Item datiui cum inquisitione. Itez datiui sine inquisitione vt dictum est.

Satisdatio a qb⁹ tutoribus dãda ẽ.

Tutoꝝ gña q̃tuor dici pñt.

Diuisio

¶ Sed si. ¶ Diuiditur in quatuor partes. Primo ꝙ contutor tenetur cõtutori satisdare: vt in administratiõe preferatur. Secundo quid fiet si nullus ex contutoribus vult satis offerre de indẽnitate. Tertio quid agendum cum tutores discordant in eligẽdo. Quarto extendit ad datiuos dictum in testamentarijs. Secunda ibi (Qđ si nemo.) Tertia ibi (Sinautem.) Quarta ibi (Idem ⁊ in pluribus.) Angelus aretinus.

¶ Sed si ex testõ. Casus. ¶ Hic incipit tertia pars in qua sic pono casum. Dixistis mihi ꝙ tutores testamentarij ⁊ cum inquisitione dati non satisdant: nũquid est hoc generaliter verum. Rñ. impera. ꝙ nõ. Naz si duo pluresue tutores in testamento dati fuerint: poterit vnus ex eis offerre satisdationem de idẽnitate pupilli contutori vel curatori suo: ⁊ si ipse admittit hmõi satisdatiõez ⁊ in administratiõe preferetur: sz tutor vel curator non poterit per se a cõtutore vel concuratoꝛ suo huiusmodi satisdationẽ exigere: sed offerre eaz dz vt electionẽ det cõtutori vel concuratori suo accipere ⁊ administrationez ei exponere vt ipse solus administrare possit: ⁊ si nullus eoꝝ satisdationẽ huiusmodi offerat: tunc si testator in testamento expressit quis in administratiõe preferri debeat ille solus administrabit: si ꝟo a testatore de hoc nihil dictum fuerit: tunc quez maior pars eoꝝ idoneum elegerit ille solus administrabit. Sed si ita fuerit ꝙ in electione ipsi tutores: nec aliquaten⁹ per se cõcordare poterunt pretor partem interponet ⁊ aliquez idoneũ administratorem eligere cõpellet. Idez iuris est in pluribus tutorib⁹ vel curatoribus ex inquisitiõe datis: vt videlicet maior pars possit eligere aliquem idoneum qui solus negocia pupilli administret.

inquisitione potest vnus offerre satisdationẽ ⁊ solus administrare nisi etiã alius voluerit satisdare. Si autem nullus satisdat: ille solus geret quẽ testator elegerit: vel maior pars eoꝝ. Et si discordãt cogent̃ a iudice concordare.

¶ Sed si ex testõ a

vel inqsitione duo pluresue dati fuerint: põt vn⁹ offerre satisdationez de idẽnitate pupilli vl' adolescẽtis: ⁊ cõtutori suo vel cõcuratori p̃ferri vt solus administret: vel vt cõtutor aut cõcurator sat̃ offerẽs preponat̃ ei: vt ⁊ ipse solus administret.

a ¶ Sed si ex testamẽto. Duo ponit ⁊ vnum tm̃ nunc prosequit̃. s. de testamentario. (j) sed in fine. §. dicit de alio. Item hec eadem in curatoribus pluribus locum habent: vt. ff. de administratione tutoꝝ. l. iij. §. qđ in tutoribus. Item quid in legitimis: Re-

spondet idem cum sit eadem ratione deterius negocia per plures exerceãtur: vt. ff. de administratiõe tutoꝝ. l. si plures. §. apparet ergo. Vñ versus. Segnius expediunt cõmissa negocia plures.

ADDI. j. Immo vtrũqꝫ ꝑm Angelum vsqꝫ ad ꝟsiculuꝫ ꝙ si nemo. quia cuꝫ indefinite loquatur presumitur respondere ad interrogata. l. si. d̃ fensor. §. qui interrogatus. ff. de iterrogato. actione. Ange.

Itaqꝫ ꝑ se non põt petere satisdatiõeꝫ a cõtutore suo vl' cõ curatore: sꝫ offerre dꝫ vel electionẽ det cõcuratori: vl' cõtutori suo: vtruꝫ velit satꝫ accipere vel satisdare[a]. ¶ Quod si nemo eorũ satis offerrat: siqdem ascriptũ[b] fuerit a testatore quis gerat: ille gerere dꝫ. Qd̃ si nõ fuerit ascriptũ: quem maior[c] pars elegerit: ipse gerere debet: vt edicto[d] pretoris cauetur.

¶ Sinaũt ipsi tutores dissenserint circa eligẽduꝫ euꝫ vel eos q gerẽ debent: pretor ꝑtes[e] suas interponere debet.

¶ Idem[f] ꝛ in pluribus ex inquisitione datis comprobãduꝫ est: id est vt maior pars eligẽ possit per quem administratio fiet.

a ¶ Vel satisdare. Sic j. de iuti. stipulatione. §. alteri stipulari. (vt supra dictum est.) in fi.

b ¶ Ascriptum scilicet in testamento. vel aliter appareat eius voluntas euidenter: quia dixit in satisdatione quis preferri debet: ꝙ si non fuerit ascriptum: quez maior pars elegerit: ille gerere debet.

c ¶ Maior pars. dũmodo omnes velint per vnũ administrare: alias eniꝫ non compellerent: sed omnes gerere possunt si velint: vt. ff. de administra. tutoꝝ. si plures. §. finali. ꝛ. l. vl' in partes. † Et nota hic ar. ꝙ statur maiori parti: sic. ff. de pac. l. iurigentium. §. vlt. ꝛ. l. maiorẽ. ꝛ. l. ꝑcedẽte. §. fi. ꝛ. ff. de testi. l. iij. §. ij. ibi alias numer⁹ testium ꝛc. Arg. cõtra. ff. de serui. rusti. predio. l. per fundum. ꝛ. ff. communia predio. l. finali.

† Reo tñ postulãte vnũ ex eis eligi plures simul agere nõ possunt ꝛ si vn⁹ velit diuidere: ꝛ alij gerere fiet diuisio ceteris inuitis per officiuꝫ iudicis. arg. l. ꝛ puto. ff. fa. her. ꝛ. l. cõi diuidũdo. §. si duo. ff. cõi diu. Ang.

ADDITIO. Solutio. Ibi loqt̃ in cõstitutione indiuidui: puta seruitutis in qua oẽs requirunt̃: hic de administratione que est diuidua: ꝛ penes vnum insoliduꝫ est possibilis ꝑm Bal. Vel ibi loquit̃ de re cõi plurib⁹ vt vniuersis: hic ꝟo in cõi vt singulis. Que tamen regule fallunt in multis casib⁹: vt per doc. hic. Vide. c. j. ex̃ de his que fi. a ma. par. capi.

d ¶ Edicto pretoris. qd̃ nõ hẽmus.

e ¶ Partes suas. i. se ꝛ officiales suos et milites iustitie. Sed cur nõ cõmittit̃ fortune: vt al's. C. commu. de leg. l. fi. j. rñso. ꝛ. j. de lega. §. aptionis. Rñ. nõ: ita alteri⁹ factũ. s. pupilli pñt fortune cõmittere vt suũ ꝓpriũ. ꝛ cõcor. huic. ff. de leg. j. hmõi. §. fi. ꝛ. ff. de vsu fruc. l. si cui⁹. §. sꝫ si inter duos. Ar. ꝯ. in eo. ti. l. quotiẽs duob⁹. j. rñ.

f ¶ Idez in plurib⁹. Per oĩa: vt. s̃. nisi qꝛ hinc a testatore nõ potuit scribi qs gereret: cũ nihil dixerit de tutela. nã nõ darẽt̃ ex iqsitiõe si eẽnt testamentarij: vt. s̃. de attil. tuto. j. rñ.

¶ Sciendũ. Diuiditur in quatuor ꝑtes. Prĩo ꝙ officialis cõuenit̃ subsidiaria actiõe. Scd̃o qñ ꝛ in qb⁹ casibus teneat̃. Tertio ad heredes extẽdit. Quarto ponit nouum casuꝫ. vꝫ. ꝙ tutor cogit̃ satisdare. Scd̃a ibi (Subsidiaria.) Tertia ibi (Que quidez.) Quarta ibi (Quib⁹ ꝯstõnib⁹.) Ang.

Diuisio

¶ Sciendũ est aũt. Casus. ¶ Hic incipit quarta ꝛ vltima pars in qua sic pono casum. Domine iam video

in quibus casibus tutores satisdatio-
nem rem pupilli saluam fore interpo-
nere debeant. Pono modo q̄ non fue-
rit pupillis per tutores bene cautum
qualr̄ in defectū tutoꝝ vel fideicom-
missoruꝫ ab
eidem rece-
ptoꝝ subue
niatur ipsis
pupill' ꝛ Rñ
dit impera.
Amice in h̄
casu optimū
remediū be
neficio legis
ipsis pupil-
lis indulge-
tur. Scire
enim debes
q̄ non soluꝫ
ipsi pupillis
vel adultis:
vl' furiosis:
vl' ceteris q̄
in curatione sunt ex administratione
sua tenent̄: sed ēt in magr̄at⁹ q̄ hmōi
satisdationē a tutorib⁹ vel curatori-
bus accipiūt vtilis actio subsidiaria
dabit̄: que quidem actio subsidiaria
vltimum hmōi pupillis vel adultis
possit prestare subsidiuꝫ. Et hec actio
subsidiaria nō solū aduersus illos cō
petit qui oīno idoneā cautionē a tu-
tore vel cutatore exponi passi sunt.
nec soluꝫ aduersus magr̄atus dat̄: sꝫ
etiā tam ex prudentiū responsis q̄ꝫ ex
cōstitutionibus principis in heredes
eoꝝ extendit̄. Nec imerito in eisdem
eniꝫ cōstitutionib⁹ expresse cauet̄ vt
tutores vel curatores ad predictā sa-
tisdationē interponēdam per pignoꝝ
captionez coherceant̄: vnde cum ipsi
magr̄atus sibi legis beneficio pote-
rant ab hmōi periculo cauere non est
mirum si ipsi ꝛ etiaꝫ eoꝝ heredes pro
sua negligentia teneant̄. Scire tamē
debes q̄ neqꝫ prefectus vrbis: neqꝫ
preses ꝓuintie: neqꝫ aliquis ali⁹ qui
ius dandi tutores hꝫ predicta actio-
ne subsidiaria pupillis vl' adultis vel
ceteris in curatione existentib⁹ tene-
bunt̄: sed solum hi qui hmōi satisda-
tionez accipere solent. Et hec in quar
ta parte vsqꝫ in fi. ti.

¶ Qui tenet̄ acci-
pere satisdationez
a tutore si non rece
pit vl' min⁹ idonee:
tenetur subsidiaria
actiōe que ēt trāsit
ꝯ heredes. Et pōt
tutor vl' curator co
gi satisdar̄ ēt capt̄
pignorib⁹. Are.

¶ Scienduꝫ autez
est non solum tuto
res vel curatores
pupillis ꝛ adultis:
ceterisqꝫ [a] ꝑsonis
ex administratione
rerū teneri: sꝫ etiaꝫ
in eos qui satisda-
tionem accipiunt [b]
subsidiariaꝫ actio-
nem esse: que vlti-
muꝫ eis [c] presidiuꝫ
possit afferre. Sub
sidiaria [d] autem a-
ctio dat̄ in eos qui
vl' omnio a tutori-

a ¶ Cete-
ris. Ut fu-
riosis ꝛ men
tecaptis: vt
s̄. ti. j. §. fu-
riosi. ꝛ. §. sed
et mentecap-
tis.

b ¶ Acci-
piūt. vt ma-
gistrat⁹: qd
dic vt dixi-
mus. j. e. §.
neqꝫ aūt.

c ¶ Eis. s.
pupillis ꝛ si
milibus.

d ¶ Subsi-
diaria. s. tu-
tele vtilis cōtra eum qui maluꝫ dede
rit tutorem: vel vtilis negocioꝝ ge-
stoꝝ qñ maluꝫ curatorē: nam eadem
vtilis in magistratū dat̄ † que in ad-
ministratorez directa dat̄ ꝛ vsure ve-
niunt vt in prima: vt. ff. de magistra.
con. l. fi. ꝛ. C. eo. l. penul. Subsidiaria
autem dicit̄ penalis aptitudine vt le
gis aquilie actio dicit̄ penalis aptitu
dine: vt. j. ad legē aquil. §. his autez.
nam nec illa semper penalis est: nec
hec semper in subsidium datur: quia
quādoqꝫ agit̄ anteq̄ conueniant̄ oēs
tutores: vt colligit̄ ex his que dicunt̄
in hac glo. circa fi. Quare ad hoꝝ eui
dentiā distingue: aut fuit vnus tutor
vel curator: aut plures. Primo casu
conuenit̄ prius tutor vel curator: ꝛ
postea magr̄at⁹ vt hic. Si ꝑo plures:
ꝛ tunc aut oēs gesserunt tutelam aut
curaꝫ: aut nullus: aut alter tm̄. Prio
casu oēs cōueniunt̄ ante magr̄atum:
vt. ff. d' admi. tu. lucius. §. pe. ꝛ de ma
gistra. cō. l. duo. In scd'o idem: vt. ff.
de administratione tuto. si plures.

† Con-
trariuꝫ
tꝫ glo. i
l. actio.
ff. d' ne-
gest. et
ibi bar.
vbi vid
q̄ fit a-
ctio di-
recta: ꝛ
q̄ vtilis

Tuto-
res plu
res et
magi-
stratus
quo or-
dine cō
ueniri
pñt.

In tertio

In tertio subdistingue: aut fuit diuisa tutele administratio per iudicē vel testatorem: aut non. Primo casu pro sua gestiōe quilibet tenetur: ⁊ nō pro alterius. ⁊ postea magistratus in subsidium. ff. de admi. tuto. l. lucius. §. pe. ⁊. C. de diui. tu. l. ij. Sed tamē in quatuor casibus vnus pro alterius parte tenet̄ tamen post magistratum. s. si tutorē vt suspectum remouendū nō remouit. vel tarde remouit vel remouēdo iura pupilli ꝓdidit: vel non exegit satisdationem rem pupilli saluam fore: cum videret eū nō saluando. vt in. d. l. C. de diui. tute. l. ij. ⁊. ff. de admini. tuto. l. lucius. §. penul. Secundo casu conuenitur primo gerens. secundo magistratus. Tertio non gerens: nisi in dictis quatuor casus vbi conuenitur etiam qui nō gessit ante magistratuz. vt. C. de diui. tu. l. ij. ⁊. ff. de admini. tu. l. etiā. ⁊. l. emilius. in fi. ⁊. l. tres tutores. de hoc diximus in. l. j. ff. de tute. ⁊ ratio distra. ⁊ in. l. j. C. de transactionibus.

Tutor vnus ꝓ altero: tenetur in quatuor casis.

ADDITIO. Et nota ꝙ in omnib⁹ predictis casibus pupillus conueniēs tutorem prefertur ceteris creditorib⁹ l. dabimus. ff. de ꝑuileg. credito. secus si conueniant iudicem. l. j. §. priuilegium. ff. de magistra. conue.

a ¶ Idonee. aduerbiū est: ⁊ facit ad hoc. ff. de magistra. conuenien. l. j. §. sciendum. ⁊. §. exigere.

b ¶ Que. s. tutele actio subsidiaria vel negociorum gestorū. vt diximus.

bus vel curatorib⁹ satisdare nō curauerint: aut nō idonee[a] passi essent caueri.

¶ Que[b] quidē taz ex prudentū respōsis[c] q̄ ex constitutionibus[d] imperialibus etiaz in heredes eorū extēditur.

¶ Quibus[e] constitutionibus et illud exprimitur: vt nisi caueant[f] tutores ⁊ curatores: pignoribus captis coerceantur[g].

¶ Actiōe subsidiaria non tenētur qui tātū dant tutores: sed qui satisdationem exigunt.

¶ Neqz autē prefectus vrbis[h]: neqz pretor: neqz preses prouintie: neqz qs q̄ alius: cui tutores dandi[i] ius est: hac

c ¶ Responsis. vt. ff. de magistra. cōueni. l. j. §. sciēdū est. ⁊. l. qd ad hr̄dē.

d ¶ Ex cōstitutionibus. vt. C. de ma. cō. le. ij. ⁊ in alijs grecis constitutionibus: sed aliter heres tenetur: qꝛ de dolo ⁊ lata culpa tm̄. aliter defunctus q. etiaz de leui culpa tenet̄. vt. ff. de ma. con. l. non similiter.

e ¶ Quib⁹ cōstitutionibus. s. grecꝫ.

f ¶ Caueāt. s. rez pupilli saluam fore.

g ¶ Coerceantur. Facit ad hoc. ff. de admi. tut. l. j. j. rñ. ⁊. ff. de dā. ifec. l. iiij. §. iij. ⁊. ff. de lib. agno. si qs a liberis. §. si qs ex his. ⁊. C. de suspec. tuto. l. iij. ⁊. ff. de ven. inspi. l. j. §. qd ergo.

h ¶ Neqz. Vrbis. s. romane per excellētiam. vt. s̄. de iure natu. §. sz quotiens. Item facit ad hunc. §. ff. de magistra. con. l. j. Sed contra est. ff. de admi. tuto. l. emilius. Sed distingue tria genera iudicum: quidam possunt dare tutorem ⁊ non exigere satisdationem: de quibus hic loquitur. Alij ⁊ dare ⁊ exigere. de quibus ibi dicit. † Alij exigere ⁊ non dare: vt tabelliones ⁊ aliquis miles iustitie cui talia committuntur: ⁊ isti tenentur in subsidium. vt supra de attilia. tuto. §. penul. ⁊. C. de magistra. con. l. fi. Itē estimatores patrimonij pupillorum: propter quorū prauā estimationē viliores fideiussores accepti sunt. vt. ff. de ma. con. l. j. §. diuus. qui erāt dādi pro rei qualitate vt. ff. de in ius vo. l. j. ⁊ qui satisdare cogan. si ꝟo. §. j.

i ¶ Dandi. scilicet tm̄.

† Et si differāt accipe satisdationē vl̄ expedir̄ processum. vt hoc on⁹ trāseat ad successorez poterūt ꝯueniri in sindicatu. vt d. l. j. §. sciēduz. Ja.

a ¶ Solent. al's debent: sed isti nec debent nec solent: vt dixim⁹.

Continuatio. ¶ De excusationibus tutorum ⁊ curatorum. ¶ Supra visum est de tutoribus ⁊ curatoribus. verum quia hi variis ex causis excusari solent. ideo merito subdit de excusationib⁹ tutorum et curatorum. Porcus. Vel sic. De excusationibus tutorum vel curatorum: nūc dicit quod supra quib⁹ modis tutela. ſi. promiſit. Accursius.

actione tenebitur: sed hi tm̄modo qui satisdationem exigere solent[a].

¶ De excusationibus tutorum vel curatorum.

¶ Tres liberi rome ⁊ quatuor in italia: ⁊ quoq; in prouinciis prestat excusationem a tutela: vel cura. Adoptiui vo

Diuisio

EXcusantur. ¶ Totus iste titulus diuiditur in sexdecim partes. Prima ponit qualiter quis excusetur a tutela propter numerū liberorū. Secunda ibi (Item diuus.) qualiter excusetur qui impeditur negocijs fiscalibus et reipublice. Tertia ibi (Et qui potestatē.) qualiter qs excusetur propter potestatem ⁊ iurisdictionē. Quarta ibi (Item propter.) qualiter excusetur propter litez precedentez cū pupillo: ⁊ adulto. Quinta ibi (Item tria.) qualiter excusetur propter numerum tutelarum. Sexta ibi (Sed ⁊ppter.) qualiter excusetur propter paupertatem. Septima ibi (Item propter aduersaz.) qualiter qs excusetur propter infirmitatez. Octana ibi (Similiter.) qualiter excusēt propter imperitiam litteraruz.) Nona ibi (Item si propter inimicitias.) qualiter quis excusetur propter inimicitias. Decima ibi (Item si qui.) qualiter quis excusetur propter cōtrouersiaz status. Undecima ibi (Item si maior.) qualiter quis excusēt ꝓpter etatem. Duodecima ibi (Idem ⁊ in militie.) qualiter excusetur propter militiam. Decimatertia ibi (Item si rome.) qualiter excusetur propter exercitiuz liberaliū artium. Decimaq̄rta ibi (Qui aūt.) in quantū tēpus pōt quis se excusare. Decimaquinta ibi (Qui tutelā.) qualiter quis excusetur a cura pupilli sui vel vxoris sue. Decimasexta ibi (Si quis autē.) declarat ꝙ falsa excusatio non prodest. Item prima pars diuiditur in quinq; partes. Primo ponit ꝙ plures et varie cause sunt quibus quis a tutela: vel cura excusatur. Secundo ponit qualiter quis propter liberos excusatur. Tertio quot liberi habent excusare: seu propter quot liberos quis excusetur a tutela: vel cura. Quarto fortificat dictum suum per similē rationez annectendo. Quinto declarat qui liberi sint illi qui prestant excusationē. Secunda ibi (Plerūq;.) Tertia ibi (Si enim tres.) Quarta ibi (Exemplo.) Quinta ibi (Sed adoptiui.) Angelus aretinus.

non computantur. Nepotes vo in locum filij vocantur: nec libi mortui cōputātur: nisi pro republica decesserint Angelus aretinus.

EXcusā tur autē tuto res et curato res varijs ex causis.

¶ Excusantur autē. Caius. ¶ Pone igitur casuz in prima parte. Accessi ad Justinia. ⁊ ita coram eo proposui. Dominevos vultis tractare de excusa. tuto. vel cura. dicatis ergo mihi quibus modis excusantur tut. vel cura. ab onere administratiōis: Ad hoc respō. ipse. Amice tut. vel cura. varijs modis a tutela vel cura poterunt excusari. Quandoq; enim per numeruz

liberoꝝ suoꝝ meretur excusationem: siue huiusmodi liberi in potestate sint: siue etiam emancipati. Si enim tres liberos aligs habuerit rome superstites: vel in italia quatuor: vel in puintia quinque a tu. vel cu. poterit excusari. ⁊ hoc ad modum aliorum munerū ciuilium: nam ⁊ tutelā ⁊ curam placuit esse munus publicū. Unde sicut a ceteris muneribus publicis quis excusari potest: ita ⁊ ab istis. Nota italiam vltra puintias: romam autem vltra italiam priuilegiatas. Nota q̄ tu. vel cu. est munus publicum auctoritate.

¶ Plerumqꝫ ꝓpter [a] liberos siue i potestate sua sint: siue emancipati [b].

¶ Si enim tres liberos superstites: rome [c] quis habeat: vel in italia quatuor: vel in puintys [d] quinqꝫ: a tutela vel cura pōt excusari.

¶ Exemplo ceterorum munerum [e]. Nam ⁊ tutelam et curā placuit publicum [f] munus esse.

a ¶ Propter liberos. superstites et incolumes. vt. ff. de vaca. mu. l. ij.

b ¶ Emancipati. nisi pater filio emācipato curator petatur. tunc enim nō excusatur a cura emancipati. vt. ff. eo.

† Et ista est ꝺoctrina Azonis. † Vel dic q̄ ly faciat contra stimulos naturales tamē bene ſm Azonem. ly potest. vt ibi innuitur.

c ¶ Rome. Doc est in ciuitate romana ⁊ vsqꝫ ad centesimum miliarium. ff. de offi. pre. vrb. l. prima. §. cum vrbem. Accursius.

ADDITIO. Secus si dixisset in vrbeo vti de vel in vrbibus: q̄ vrbs muris cingitur. vt. l. vrbis. ff. de verbo. signi. Et quid appellatione ciuitatis: vel patrie cōtineatur: ⁊ quid si dicat Azetiū Florētia ⁊c. Angelus hic fere mittit. eodē ꝺoctrina.

d ¶ In puintys. Sed nunquid ille Christ. puintie: que alys habent ius italie: p. l. si tu ⁊ hoc habebunt: Respon. non quia ille ꝺoctrina. ff. de cēsi. l. prima ⁊ finali.

e ¶ Munerum. id est onerum ciuilium. vt decurionatus: secus si patrimonij sit onus. vt. ff. de va. mu. l. sextū decimum. §. numerus. ⁊. §. que patrimoniorum. ⁊. l. his oneribus. j. respō. ⁊. C. qui numer. lib. l. j. lib. x. Item secus in honoribus. vt. ff. de va. mune. l. iij. ⁊. l. in honoribus. Item secus in oneribꝰ que honori inhereāt. vt. ff. de vac. mune. l. sertumdecimum. §. numerus.

f ¶ Publicum. Auctoritate: nā datur iuuitis. vt C. de decur. l. nullus. lib. x. ⁊ facit. ff. de verb. sig. l. pupillus. §. munus. ⁊. l. munus ꝑprie. ⁊. ff. de mu. ⁊ ho. l. j. §. si illud. Sz cōtra. ff. e. athlete. §. tutela. Sz nō est publicū munus (vt ibi ꝺī) vtilitate: ly auctoritate. vt hic ꝺī: ly vtilitate publicū est secūdario q̄ expedit reipublice ⁊c. vt. §. de his qui sunt sui vel alieni iuris. §. fi. Itē contra. ff. eo. spadonē. §. qui accepit. ⁊. l. nō tm̄. §. nō omnia. Sed ly ibi generaliter remissionē publicoꝝ munerū habuit: tamē ex generali remissione non continet tutela vel cura fauore pupillorū ⁊ adultorum. † ficut ⁊ alys de generali dicto quedā excipiunt vt. ff. de le. iij. l. vrore. §. felicissimo. ⁊ ff. de ꝓcu. Pomponius. j. respon. ⁊ ff. de lib. le. l. aurelio. §. catus.

¶ Sed adoptiui. Catus. ¶ In quo sic pone casum. Dñe Justiniane vos ꝺixistis p liberos quē posse a tutela vel cura excusari: dicatis mihi p deo an illud locū habeat idistincte in oibus liberis: Respō. iperator q̄ ꝺixit tibi generaliter aliquē p liberos posse excusari: itelligere debes de nālibus ⁊ legitimis. Nā adoptiui liberi patri adoptiuo ad excusationē nō sufficiūt vel nō proficiūt. Liberi enim naturales ⁊ legitimi extranee psone a pie naturali nihilominꝰ ad excusationē prosunt. † Et fideicommissalis hereditas non ertēditē ad munus publicū cū aūcte ⁊ vtilitate priuatū: ⁊ ita nec ad reale ordinariū sed extraordinarium sic vt notat bar. ꝺ. §. qui accipit.

a ¶ Non prosunt. Et hoc dico ad excusationem: sed bene acquirebant ei. scilicet patri adoptivo: vt hic. ¶.ff. de va. mu. l. serum. §. adoptiui. maxime hodie: cum nihil ad patrem adoptiuū transeat. vt supra de adoptioni. §. sed hodie.

¶ Sed adoptiui liberi non prosunt[a]. In adoptionez autez dati: naturali[b] patri prosunt.

b ¶ Naturali pri. Licz adoptiuo nō prosint. vt. §. proxi. respō. ¶ sm hoc pū cta ibi. dati.

¶ Itez nepotes ex filio psunt: vt in loco patris[c] sui succedant ex filia nepotes nō[d] prosunt. Filij autem superstites[e] tm̄ ad tutele vl' cure muneris excusationez prosunt.

Vel dic dati in adoptionem naturali patri. id est auo vel proauo prosunt. s. arrogati: cum transeant in familiam eius. vt. §. de adoptio. §. sed hodie. in fi. §. ¶. §. sequēti. ¶ sm hoc fiet hic mētio illius noui turis: ¶ punctabis: ibi naturali patri.

¶ Item nepotes. Casus. ¶ In quo sic pone casum. Vidimus q̄ per liberos quis a tute. vel cura excusatur: sz qz appellatione liberorū veniunt nepotes. Quaritur a domino Justi. an istud se extendat ad nepotes: Respō. impe. q̄ nō solum liberi in primo gradu existentes prosunt: sed etiaz nepotes ex filio mortuo auo suo ad excusationem prosunt: qz in locum sui patris mortui succedunt: sed lz nepotes ex filio post mortem ipsius filij eiusdē patris nepotis auo prosint: nepotes tamen ex filia ei prodesse nō poterūt. Nota q̄ nepotes quotquot sint in liberorum numero pro vno reputantur ad tutele excusationem.

c ¶ In locū patris. Zippet q̄ eo mortuo tm̄ prosunt: eo autez viuo nō prosunt: vt hic cum dicit in locuz pris ¶. ¶. C. de his qui numero li. l. ij. ¶. iij. li. x. Sed nunquid omnes loco vnius cō putantur: Respondent quidam q̄ nō. Sed contradicunt leges expresse: naz loco vnius numerant quotcūqz sunt. vt in greca lege. ff. e. l. ij. §. quotcūqz. nam etiam in successione loco vnius computantur. vt infra de here. qui ab intesta. §. cum filius. ar. ff. de contra. tabu. l. j. §. j.

ADDITIO. Hoc est mirabile. cum cuz patris[c] sui succedant ex filia nepotes nō[d] prosunt. Filij autem superstites[e] tm̄ ad tutele vl' cure muneris excusationez prosunt.

annus habeat curā ¶ onus alēdi eos: sz ratio est: qz prosunt patri suo ¶ non debent prodesse duob⁹. Et facit q̄ si canonic⁹ habeat duas p̄bendas in eadez ecclesia: forte ex dispensatione q̄ non habeat nisi vocem vnius. Joannes fabri.

d ¶ Non prosunt. Quia non sunt in potestate sua. vt. §. de pa. po. §. fi. hec ratio non est bona. vt. §. eo. in princi. dicit enim de emancipato. vnde dicas non prosunt auo materno: qz alij prosunt. vt. C. de milit. test. l. v. ¶ fi.

¶ Filij autem. Casus. ¶ In quo sic figuratur casus. Videmus supius a pri. ti. hucusqz q̄ liberi et nepotes ex filio excusant quem a tuto. vel cu. Sed quero domine Justi. an hoc verum sit de filijs mortuis: Respon. dominus imperator qd dixi tibi filios prodesse: intelligere debes q̄ filij superstites tm̄ ad tut. vl' cura. oneris excusationem prosunt: mortui enim nō prosunt. ¶ hoc vsqz ad verficu. illum. Sed si in bello. in quo sic pono casum. Ostensuz est supra q̄ liberi mortui non prosunt ad excusationem tu. vel curato. Nunc queritur ab imperatore quid si in bello pro republica occisi fuerint: an patri ad excusationem prodesse possunt: Et respondet. Certe constat eos prodesse qui in atrio principis ceciderūt. ¶ in perpetuum: qui enim pro republica ceciderunt: in perpetuum per gloriaz viuere intelliguntur.

e ¶ Superstites. id est viui.

a ¶ Defuncti. Idem ⁊ in non natis. lꝫ conceptis: quia quo ad hunc casuꝫ non sunt pro iam natis. vt. ff. eo. l. ij. §. qui autem in ventre.

b ¶ In acie. scilicet principis. vt supra de adop. §. femine.

c ¶ Per gloriam viuere. Nota mortuū viuere p gloriā. vt. ff. ad. l. aquil. qua actione §. si qs in colluctatione. † Et ecōtra qs fingitur mortuus: qui viuit per vituperiū: vt deportati. vt. ff. de contratabulas. l. j. §. j. ⁊. §. penul. in fi. ⁊. ff. de dona. iter virum ⁊ vxorē. l. cuꝫ hic. §. si donator. al's §. si seruus. vbi seruus viuit: ⁊ tamen pro mortuo reputatur quo ad ius ciuile. vt. ff. de reg. iu. quod attinet. ⁊. l. seruitute.

† Idē in eo q ingressus est religionē ēt btī Frācisci ꝯz oēs hic ar. l. miles. ⁊ ibi gl. ff. de re iudi.

¶ Defuncti [a] autez non prosunt.

¶ Sed si in bello amissi sunt quesitū est an prosunt.

¶ Et cōstat eos solos prodesse: qui in acie [b] amittuntur.

¶ Hi eniz qui pro re publica ceciderunt in perpetuum per [c] gloriam viuere intelliguntur.

¶ Procurator fisci excusat a tutela vel cura. hoc dicit Angelus aretinus.

¶ Itē diuus marc⁹ in semestribus [d] rescripsit eū q res fisci administrat: a tutela vl' cura quādiu administrat [e] excusari posse.

¶ Absens cā reipublice a tutela: vl' cura noua ī totū excusat: ab antiq̄ aūt durāte absentia. Are.

¶ Item qui reipublice causa absunt [f] a tutela ⁊ cura excusantur [g]. Sed et si fuerint tutores: vel curatores dati: deinde reipublice causa abesse ceperint: a tutela; vl' cura; excusantur tut. vel cura. ob onere administrationis tut. vel cur. excusantur.

¶ Item diuus. Casus. ¶ Et diuus Marcus. in qua ꝓsequitur Justinia. materiam prime partis in illo. §. pono sic casum. Domine iam video qualiter excusantur ab onere tutele vel cure. nunquid pluribus modis poterit competere excusatio? Respon. ꝙ sic diuus Marcus rescripsit in semestribus suis administrantem res fiscales: durante administratione posse se ab onere: vel cura excusare.

d ¶ Item diuus. In semestribus. id est in sex mensibus: quibus dabant operam studio. Nam alterius sex mēsibus dabant operā imperatores bello ⁊ studio. vt. ff. de origi. iur. l. ij. §. ex his. in prin. vltime charte. vel dic ꝙ nomen erat libri illis sex mēsibus cōpositi quod in idem recidit.

e ¶ Administrat. Qui dicitur procurator fisci. et facit ad hūc §. s. de cur. §. item in locū.

ADDITIO. Idem si administrat res aliorū principū. Jo. fa.

¶ Itē q absunt. Casus.

¶ In quo sic pōe casuꝫ. Tytius causa reipublice absens datus est tu. vl' cura. Queritur ab imperatore an possit se legitime excusar? Respon. imperator ꝙ q absentes cā reipubli. dati sunt tut. vel cura. ob onere administrationis tut. vel cur. excusantur.

f ¶ Item qui. Absunt. vel ab futuri sunt. vt. ff. de procuratoribus. l. filiusfamilias. §. finali.

ADDITIO. Quia paria sunt esse. vel de proximo sperari. l. penul. ff. de testamē. mili. quod facit an licētiatus gaudeat beneficio doctorum: de quo dic vt ibi per docto. Aretinus.

g ¶ Excusantur. Hoc primum respōsum loquitur quando eo existente in absentia reipublice causa datus fuit tutor vel curator: quo casu perpetuo excusatur: si per viginti annos militauerat: vel compleuerat militie spatiū ⁊ non ignominiose missus est. Al's q infra quinquēniuꝫ missus est: puta qꝛ

Semestre dupl'r accipitur.

Milites a bello missi q̄t annos excusationis habēt.

infirmus nullam habet excusationez qui post quinqz annos habet annum: qui post octo annos habet biennium: qui post duodecim habet triennium: qui post sexdecim habet quadriennium: qui post viginti excusationē perpetuam habet. vt dictuz est. ff. eodez. ſz et ſi milites. §. j. ff. ij. ff. ij. ff. v. ff. §. qñqz vſqz ad §. g aūt post. ¶ Sz ff ſi gs Casus. ¶ In quo ſic figuratur casus. Vidimus q̄liter absens datus tutor vel curator reipublice cū abesse incipiat aut similiter excusari: Respōdit dñs imperator q̄ non soluz illi qui in absentia dati erant possunt excusari: sed etiam ſi primo fuerāt dati tutores vel curatores: ff postea ceperunt abesse causa reipublice: a tut. vel cura. excusantur: ff interim curator loco eorum datur: quibus reuersis curator loco eorū surrogatus desinit curator esse: ff ipſius administrationis onus recipiūt: nec in casu iſto post reuersionē anni habēt vacationē. vt Papi. lib. vj. responsorum rescripſit. Hoc enim spatiū indulgetur his qui post reuersiones ad nouas tutelas: vel curas vocantur. Non autem eis qui priſtine administrationis onus recipiūt. Nota q̄ absens reipublice causa durante absentia excusatur ab inchoata tutela: quā reuersus cogit reassumere. a ¶ Excusantur. Si hoc postulauerint prius: ff etiam alium auctorem: vel curatorem petierint: al's nō. vt. C. ſi tut. reipublice cau. l. j. ff. de administra. tut. tutores. §. qui sequitur.

cusantur [a]: quatenus reipublice causa adsunt: ff interea curator loco eorum datur: qui ſi reuerſi fuerint recipiunt onus tutele.

¶ Nā nec anni habent vacationez: vt Papinianus respōsorum libro quinto ſcripſit: nā hoc spatium habent ad nouas tutelas vocati.

¶ Habēs publicā potestatez a tutela habet excusationez ſed non a iam ſuſcepta. Angelus aretinus.

¶ Et qui potestatem [b] aliquam habēt ſe excusare poſſunt: vt diuꝰ Marquo ſic ponē casum. Vſum est superius de pluribus personis qualiter ſe pñt excusare a tutela vel cura. Nunc queritur a dño imperatore an sint alie persone que possint excusari? Respō. imperator q̄ non ſolū predicte a tutela vel cura excusantur: ſz etiam qui alt quam potestatē habēt: vt prefectus vigilum: vel annone: quia tunc illi a ſuſceptione tutele vel cure: durante officio ſuo ſe poſſunt excusare: vt diuus Marcus ſcripſit: ſed tutelam ſuſceptā occasione potestatis nō possunt deserere. Nota q̄ iuriſdictionem habens a tutela ſuſcipienda excusatur: lz ſuſceptā non deserat. Nota q̄ quedā impediunt contrahēda que non dirimunt iam contracta. Sed pone casum. Nunquid ſi aliquis datus tutor vel cura. habeat litem cum pupillo: vel cum adulto poterit occasione litis ſe excusare? Respondet imperator q̄ nō: niſi de omnibus bonis ipſius pupilli: vel forte de hēditate aliqua ipſi pupillo delata controuerſia fuerit. In hoc enīz casu excusatio habebit locum.

b ¶ Et qui potestatem. Ut quia ſic prefectus vigilum: vel annone. vt. ff. eo. l. administrantes. (j) ff ſimiles qui potestates vocantur. vt. C. de mo. mu. l. eos. ſecus ſi ſit circa latus principis. ceptam enīz non complebit. vt. ff. eodem. l. legiſperitos.

ADDITIO. (j) Melius facit. l. athlete. §. gentium. ff. eodez. vbi dicit Bartolus q̄ officiales publici vel anciani ſunt imunes a gabellis vel col-

lectis extraordinarijs: non ordinarijs. Angelus aretinus.

a ¶ Sed susceptaꝫ. vt. s̄. proximo. §.

b ¶ Item propter. Nisi forte. imo et sine forte: vel etiam si de maiori parte bonorum pupilli sit controuersia. vt ff. eod. l. propter litem. j. respon. ⁊ facit. C. eodeꝫ. si vt allegas. ⁊. s̄. de auctorita. tuto. §. finali. ⁊. C. q da. tuto. pos. le. creditoris sed hodie nō potest creditor: vel debitor eē tutor. vt in auc̄. vt hi qui obse. p §. j. coll. vj.

c ¶ Hereditate. scilicet ipsi pupillo a patre dlata: vel a quocūq; non curo: propter magnitudinem enim litis ponit de hereditate.

cus rescripsit: sed [a] susceptā tutelaꝫ deserere non possunt.

¶ Propt̄ litez quā quis habet cum pupillo non excusatur a tutela: nisi sit oīuz vel maioris partis bonorum. hoc dicit Angelus aretinus.

¶ Item propter litem quā cum pupillo: vel adulto tutor vel curator habet: excusari nemo potest: nisi forte [b] de omnibus bonis: vel hereditate [c] controuersia sit.

¶ Tres tutele onerose diuersoruz patrimoniorū non affectate tandiu prestāt vacationē quādiu durant. Angelus aretinus.

¶ Itē [d] tria onera tutele nō affectate vel cure prestāt vacationē quādiu administrantur: vt tamen pluriuz pupillorum tutela vel cura eorundem bonorum veluti fratruz pro vna cōputetur.

¶ Qui probant se esse ita pauperes ꝙ tutele vel cure sup esse non possint: excusant̄ ab eis. hoc dicit Aretinus.

¶ Sed et propter paupertatem excusationem tribui: tādiui fratres: q̄ꝫ per se diuus Marcus rescripsit: si quis

¶ Itez tria onera. Casus. ¶ Inquo. §. adhuc ꝓsequitur Justinia. materiam suam et multiplicat modos quibus excusantur tuto. vel cura. vnde pono sic casuz. Domine nunquid sunt adhuc plures modi quibus tu. vel cur. ab onere administrationis poterūt excusari? Respon. ꝙ sic. Nam tria onera tutele vel cure: nō affectate quādiu administrātur tribuunt excusationem: ita tamen in casu isto intelligēda sunt tria onera: vt tute. vel cura. plurium pupillorum eiusdem hereditatis. vt puta fratrum vel nepotum: pro vna tut. computantur. Nam non numerus pupillorum: sed separatio patrimoniorum facit plures tutelas: ⁊ non solum in predictis modis locū habet excusatio. Nota ꝙ onus quod qs subit spōte non videtur onus.

d ¶ Item tria onera. Nota dicit onera. quatuor eniz posset habere tutelas que sibi excusationem non darent si sint leues vel leuissime. vt hic.

† Item nota ꝙ dicit tria onera: tres enim posset haberi: ⁊ tamen pro vna computant̄: puta fratrū: vt sequitur. Non eniz numerus pupillorum plures tutelas facit: sed patrimoniorum separatio: vt. ff. eodem. tria. ⁊. l. si is.

† Item ꝙ dicit non affectate. nota. nam dedisset operam. et si affectasset eas habere: non prodessent: quia non viderentur onerose: vt et alias qui data opera reipublice causa abest. vt. ff. ex quibus causis manumi. l. et qui data. et facit. ff. si quis cau. l. secūda. §. si tamen. ⁊. ff. ad legem corneliā. de falsis. l. vxori. §. primo. iuxta illud. Hoc portat leuiter quod portat

† Itez si alt̄a ipa vel etiā quarta supueniēs sit breui tē pore finienda puta. j. semestre. le. nō tm̄ i p̄n. ff. e.

† Ex q̄ ter. infert Barto. vnū furtuz magnū eq pollere trib⁹. ⁊ ꝓ eo fu rem suspendi posse.

Et quo quisq; libēter. Item hec tria onera in ītelliga domo vna esse sufficit: vt si pater vel tur fur- filius gerat omnes excusentur: sed nō tuz vnū computentur: nisi ob alium tutorem vel plu teneantur. vt. ff. eo. l. diximus. §. fi. ⁊ ra. vide l. seq. ⁊. ff. de in. l. eū ritu nuptia. q. §. idē si quis tutor. scribit. Item honorari⁹ hoc nomine non cōputat: vt. ff. eo. l. spadonem. §. si ciuitatis.

ff. d fur. Ange.

imparē[a] se oneri iniūcto possit docer[b].

¶ Infirmitas excusationē prestat a tutela vel cura. Areti.

¶ Itē propter aduersam[c] valitudinem: propter quaz nec suis quidem negocijs interesse potest excusatio locuz habet.

vnde paupertas talis nō nocet dūmodo possit superesse tutele. vt. ff. de mu. ⁊ hono. cura. §. inopes. ⁊. j. titu. j. §. fina.

ADDITIO. Item due excusationes imperfecte diuersi generis. puta due tutele cum duobus filijs non faciunt vnam plenā. l. excusatur. §. amplius. ff. eo. ⁊ an vnus testis cū fama probet in criminalib⁹ vide Ang. hic.

¶ Sed ⁊ propter. Casus. ¶ In quo casus sic figurat. Tytius volēs facere testamētum suum vicinum pauperem: ⁊ adeo in rebus tenuē: vt nō habeat vnde viuat nisi ex suis operis in suo testamēto filijs suis impuberibus tutorem aut puberibus cu. instituit. Querebatur a domino imperatore an iste meuius propter suam paupertatem possit se excusare ab administratione tutele. Respon. dominus Justinianus ꝙ quis excusat a tute. vel cura. propter paupertatē si sit adeo pauper: vt non possit administrationi tutele vel cure intēdere. sed habeat necesse operari vt viuat: ⁊ hoc tam diui fratres q̄ diuus marcus rescripserūt. Et hanc paupertatem debet probare is qui ad tutelam vel cu. vocantur.

Tutor ꝑ quam paupertatem a tutela excusat

Paupertas aliqñ non excusat a tutela.

a ¶ Sed ⁊ propter. Imparem. id est si non habeat tantum in bonis quātuz ⁊ pupillus cui datur tutor: vt hic. ⁊. ff. eo. l. paupertas. al's autez dicitur pauper qui non habeat quinquaginta aureos in bonis: vt. ff. de accu. nō nulli. Vel dic verius euz esse hic pauperem ⁊ imparem oneri qui sic laboribus est implicatus propter paupertatem vt tutele superesse non possit: cum forte in agro eū tota die eē oporteat. Nec eniz placet prima expositio: cum hoc munus magis obsequio persone q̄ in aliqua erogatione cōsistat.

b ¶ Docere. id est probare.

¶ Itē si propter. Casus. ¶ In quo vsq; ad versi. Similiter sic forma ca. Tytius in extremis vite constitutus meuium in suo testamēto tu. aut cu. suis filijs dedit qui quidem meuius adeo infirmitate detinebatur: vt suis rebus seu proprijs negocijs interesse nequiuisset. iste tytius voluit se excusare ab administratione huiusmodi tu. vel propter suam infirmitatez qua tenebatur querebatur a domino imperatore an ista excusatio eum reddat immunem ab onere tu. vel cu. Respō. dominus impe. ꝙ propter diuersaz valitudinem per quam quis proprijs rebus administrandis superesse nō possit excusatio locum habebit.

c ¶ Item propter aduersam valitudinem. Ut si est surdus vel mutus: vl' perpetua valitudine detēt⁹. vt. C. qui. mor. l. j. qui morbus prout durauerit excusat: sed furor non excusat: sed interim curator datur ꝑm Joā. vt. ff. e. l. non solum. §. fi. ⁊ seq. duabus. ll. vsq; ad. §. sunt ⁊ alij. Sz quidam ex supradictis etiam si velint non admittunt. vt surdus ⁊ mutus. vt. ff. de tu. l. j. §. pe. ⁊. §. fi. Quare dic ꝙ quātū ad eos improprie ponitur excusatio. vt infra eo. §. minores.

¶ Similiter. Casus. ¶ In quo sic figurat ca. Uidimus supius qualiter propter penuriā reruz tēporaliū ⁊ sa-

nitatis quis a tute. excusar̃: sed q̃ est alta penuria que dī ignorantia: ideo querebatur a dño impe. an imperitia l̃ar̃ quez possit a tut. vel cu. excusare. Rñdet dñs impe. q̃ ex hāc rōne ipe-
Lfaruz ignorātia an excusat a tutela.
ritie l̃ar̃um possit quis a tut. vl̃ cu. excusari. Dñus enīz pī rescripsit eū qui litteras nesciit ab onere administratiōis tutele vel cu. excusanduz esse.

a ¶ Similiter eos.

Litteras nescīnt z simplices sunt vel rudes: aliud si sunt fagaces i negocijs: tunc enīz nō excusant: vt ībȝcit q̃uis tē. vt. ff. eodez. athlete. §. pe. z fina. Et no. litteratū ad aliq̃ admitti ad q̃ nō recipitur illiterat⁹: vt C. de postu. l. ij. z in auē. de iudic. §. j. colla. vj. Et no. melioris ꝓditionis eē sapientem q̃z stultum.

¶ Homo simplex z ignarus litterar̃: habz a tutela excusationem. Areti.

¶ Similr eos qui litteras nesciunt a eē excusandos diu⁹ pī rescripsit: q̃uis z imperiti litterar̃ possunt ad administrationē negociorum sufficere.

¶ Dar̃ tutor in testamēto: ꝓpter inimicitias excusationez habet. Qui vo ꝓmisit administrationez: excusationē perdit. Aretinus.

¶ Itē si ꝓpter inimicitias[b] aliquem testamento tutorē pater dederit: hoc ipsuz prestat ei excusationē: sicut per

b ¶ Itez h. Inimicitias. Ut q̃ ideo Inimicitia trī a pupillo vereā. Et nota q̃ tribus casibus excusat inimicitia: vt si ideo dedit tutorē vt debīt supponar̃: z tribus casibus excusat inimicitia: vt si ideo dedit vt dictū est vt hic. Itē z q̃ī interuenit post testm̃. Itez z ꝑm quosdam etiaz q̃ī ante testm̃: si tī fuit capitale certamen. In quarto casu nō vt si aī testamentū facta fuit z nō capitalis: qa videt remisisse exquo in testamēto dedit tutorem: vt. ff. eo. athlete. §. dat remissionē. put est ibi in littera prius: vt z. j. eo. §. inimicitie.

Inimicitie trī excusant a tutela.

Ziīŭ nō excusanť q̃ se tutelaz patri pupilloz administraturos promiserant c.

¶ Ex eo q̃ qs non cognoscit patrē pupilli non excusatur a tutela. h. d. Areti.

¶ Nō esse aūt admittēdaz excusationem eius qui hoc solo vtitur: q̃ ignotus[d] patri pupilluz fit: diui fratres rescripsere.

¶ Inimicitie capitales si recōciliatiō nō sit secura ꝑstant vacationem a tutela. Aretinus.

¶ Inimicitie quaz quis cuz patre pupillorum vel adultorum exercuit si e capitales fuerunt:

c ¶ Promiserāt. Iz al's habeāt excusationez: vt hic. z. ff. d tu te. test. z sententia. in fi. et hoc vbi ꝓmisit vl̃ sic se tractauit. Quid autez si in testamēto se tutorē scripsit: Rñdi. nō erit tutor nisi vel euidenter idoneus appareat vel pater cuz cōfirmauerit: vt in. d. l. ex sententia. vt tūc d ceterocrit tutor. ff. ad l. cor. de fal. vbi Accur. §. j.

d ¶ Nō eē. Ignotus. ſz is excusat q̃ ibi domicilium non hz vbi datus est: vt. ff. eo. l. fi. in fine.

ADDITIO. Od est verꝝ ſm Ang. si ibi constituerit domicilium: al's aūt non est opus excusatione cum a iudice dari nō possit: vt est glo. in. l. neq;. C. qui da. tuto. pos. Et qua actione tenentur si sponte gessit: z an testis debeat cognoscere cōtrahētes: vide hic eum qui determinat q̃ sic: si deponat de facto contrahentis.

Inimicitie dicunt capi duplicē.

e ¶ Inimicitie. Si capitales. capi-

tales accipe: vel quia accusabat eum de aliquo crimine qd' ingerebat penā capitis. i. stat⁹. Vel qd' ingerebat penaz sanguinis. Vel qr infidiabat' morti ipsius ꝑm Azo. Et no. hic fieri aliqd rōne inimicitie qd' si fieret: al's sic. ff. d' arb. nō distiguemus. §. cum quidam. l. lz autē. ⁊. ff. de li. cau. si pr̄. Nam inimicus iudex eē nō potest: vt ff. de procu. l. filiusfamilias. §. fin. ⁊ l. vel exilio.

nec recōciliatio interuenit: a [a] tutela vel cura solent excusare.

¶ Qui passus fuit cōtrouersiā stat⁹ a patre pupilli habet vacationē. Areti.

¶ Itē is q stat⁹ sui ꝯtrouersiā a pupilloꝝ [b] patre passus ē excusat' a tutela.

¶ Maior septuaginta annis a tutela se excusat: mior xxv. non admittitur. Aretinus.

¶ Itē maior. lxx. [c] ānis a tutela ⁊ cura se potest excusare. Minores aūt. xxv. annis oliz qdē excusabāt': a nr̄a aūt cōstōne prohibent' ad tutelā vl' curā aspirare; adeo vt nec [d] enim. xxv. an. olim ab onere administrationis tutele vel cure excusabantur: hodie ꝑo per cōstitutionē nostrā ad tutele vel cure administrationem aspirante ꝓhibētur intm̄. vz. vt de cetero excusatione op⁹ nō fit. Nam ⁊ si vellēt nullo mō admitterent'. In cōstitutiōe eiz nr̄a expresse cauetur: vt nullus pupillus ad tutelam legitimaz vocet': nec adult⁹. In ciuile. n. nobis videt' eos qui ī rebus suis ad ministrādis alieno auxilio egere noscuntur: ⁊ sub alijs reguntur: aliaruz tutelam ⁊ curam subire: ⁊ idem in milite in expeditione militari existente seruanduz erit: vt ipse etiaz volens ad tutele vel cure administrationē admittat'. No. ꝙ qui inhabilis est circa regimen ꝓprium circa alienuz inhabilis reputatur. Nota ꝙ miles ad tutelaz aspirare non potest. Item grāmatici rome docentes grāmaticā ⁊ rhetores ⁊ medici qui huiusmodi officiū patris sui exercent: si intra numerum statutum sunt ab onere tutele ⁊ cure excusant'.

a ¶ A tutela vl' datiua vel ltia. si āt testamētaria. dic vt. s̄. in gl. vt qr ⁊c̄.

b ¶ Item is. A pupilloꝝ patre: vt quia pater pupilloꝝ qñqz dixit hunc quez dat modo tutorez suum seruum fuisse vel libertū. Iste eiz sunt qōnes de statu: vt. j. de actio. §. p̄iudiciales. Et est ratio: quia mortis accusationi hec questio similatur: vt. ff. quod me. cau. isti quidem. §. j. Idem est econtra: si hic monet questionem status ipsis pupillis: vt. ff. eodez. athlete. §. amplius. Accursius.

¶ Item maior septuaginta. Casus.

¶ Adhuc prosequit' Iusti. materiaz suaz multiplicādo modos excusationis: vnde po. sic ca. Domine iam vidi plures modos quib⁹ tutores vel curatores excusant' nunqd adhuc poterunt plurib⁹ modis excusari? Rñ. ꝙ sic: qñqz eniz excusant' ratione etatis si maior. lxx. annis tutor vel cur. dat⁹ fuerit rōne etat' se excusare poterit: ⁊ nō solum rōne senectutis: sed etiam rōne minoris etatis ꝑm iura antiqua excusatio locum habebit. Minores

c ¶ Item maior. lxx. annis. s. iam cōpletis: vt. ff. de iu. imu. l. iij. ⁊ ad treb. qui filium ⁊ filiam. §. j. al's non esset maior: vt. ff. d' mino. l. iiij. §. minorē.

† Sed in alio personali publico munere statuitur temp⁹. l. annoꝝ: vt. C. qui etate. l. fi. lib. x. Et no. rōne seueritatis aliqua fieri que al's nō fierēt: vt hic. ⁊. ff. de iure imu. l. semp. j. rñ. ⁊ C. de postu. ꝓuidendum.

d ¶ Nec excusatione. Sed in larga

† Qñ aūt requirat' ann⁹ cōpletus vl' sufficiat cept⁹: vel qñ tp̄s regrat' de momento ad momentū: dic vt ibi per gl. bar. ⁊ doct. Ange.

significatione etiaꝫ qui ꝓhibent excusant: vt. ff. de postu. l. j. §. initiū. ⁊. C. qui morbo. l. vnica. ⁊. ff. de tute. l. j. §. pe. ⁊. fi. ⁊. j. eo. §. pe. ⁊. fi. ⁊ facit ad h ff. de reg. iur. l. eiꝰ est nolle. Accur.

a ¶ Constitutiōe. C. de leg. tu. l. fi. ⁊ facit. s. d fi. tu. §. fi.

b ¶ Subiꝛ facit ad hoc in auctē. de san. episc. §. j. colla. ix. ⁊ ff. de eden. l. fi qs ex argētariis. §. pe. al's fi.

c ¶ Idez ⁊ in milite. s. i militia existente: secus in veterano: qd dic vt diximus. s. eo. §. itez q reipublice. Ad hoc autez ꝙ aliqs fit miles sex sunt necessaria: vt diximꝰ in auc. de manda. princi. §. fina. ⁊ in. l. penul. ff. ex qui. cau. maio. ⁊. j. de mili. testa. sup rubrica.

excusatiōe opꝰ fiat.

¶ Qua ꝯstōne[a] cauet vt nec pupillus ad legitimā tutelaꝫ vocet nec adultus.

¶ Cū erat in ciuile eos qui alieno auxilio i rebꝰ suis administrādis egere noscunt: ⁊ sub alijs regunt: alioꝝ tutelaꝫ vel curaꝫ subire[b].

¶ Miles militans tutor esse non pōt. hoc dicit. Areti.

¶ Idē ⁊ in milite[c] obseruanduz est: vt nec[d] volēs ad tutele onus admittat.

¶ Docētes grāmaticā vel rhetoricaꝫ: vel medicinam: vel rome: vel in patria sua intra numeruz deputatū excusant a tutela. Aretinus.

¶ Item rome grāmatici[e]: rhetores: ⁊ medici: ⁊ q in pr̄ia sua haꝫ artes † exercent ⁊ itra numerū sūt a tutela ⁊ cura habent vacationē.

¶ Proponēs vnā excusationez ⁊ non ꝓbās pōt intra statuta tpa aliā ꝓponere ⁊ ꝓbare. Are.

¶ Qui autē vult se excusare si plures habeat excusationes: ⁊ de qbusdam

ADDITIO. Et refert Ange. ꝙ milites nostri temporis gaudent priuilegijs dūmodo in eis sit eadem ratio ⁊ causa priuilegij cōcedendi.

† Sed Jac. de are. ibi tz ꝯtrariū: ⁊ illuz ter. intellit in veterano.

d ¶ Nec volens. Et ita ipso iure nō tenet datio: vt hic. ⁊. C. qui da. tuto. pos. l. militie. nisi a cōmilitone det: vt ff. eo. ꝓpter magistratū. §. fi. † Aliud in celesti militie: vt in clerico qui admittit vsqꝫ ad quartū gradum: vt in auc. de san. epis. §. ꝑsbyteros. quā habes. C. de epis. ⁊ cle. sup. l. gñal'r.

e ¶ Item rome grāmatici. i. magr̄i de grāmatica: ⁊ idez dicas de sequētibꝰ. Et adiunge his sophistas. i. dialecticos: ita vt oēs qui docent triuiuz excusent: vt hic. ⁊. ff. eo. si duas. §. j. ⁊ hoc si doceant rome vbi est cōis patria: vt. ff. ad muni. roma. ⁊ h. Itē si in patria sua: vt hic subijcit. Itē opꝫ ꝙ fit intra numeꝝ: habebat eiꝫ quelibꝫ ciuitas numerū ꝑm quātitatez: ⁊ grammaticos: ⁊ dialecticos: rhetores: ⁊ physicos: siue medicos: ita tamē ꝙ nulla vltra decem habeat qbꝰ hāc immunitatem daret: vt. ff. eo. si duas. §. fina. Sed aliud videt in his q docent quadriuiuz vt musicā: astronomiā: geometriā: ⁊ arithmeticā: nā nō vident hr̄e excusationē: vt. ff. e. geometri. Quid de legū doctoribꝰ. Non excusant nisi rome: vt. ff. eo. sꝫ reprobari. §. fi. ⁊. §. pe. vel nisi in ꝯsiliū principis sint assumpti: vt. ff. eo. iurisperitos. Ultra numerū aūt vel ex̄ patriā suā nemo excusat nisi sint aliq multū disciplinati: vt. ff. eodem. sed ei reprobari. §. amplius. Item philosophos qui docent in naturalibus cōstat excusationem habere: vt. ff. eodem. sed ⁊ reprobari. §. amplius.

¶ Qui autem vult se excusare ⁊c. Casus. ¶ Dic autez incipit secunda

Sciētie triuiales excusant tutores

† Al's id art.

Scie q̄ driuiales non excusāt a tutela.

Doctor. ll. an excuset a tutela.

Phi a tutela excusant.

pars p̄ncipalis in qua sic pono casuz. Dñe qdaz datus fuit tutor vel curator qui multas ⁊ varias habuit excusationes ⁊ quasdaz ex illis ꝓposuit: ⁊ alias ꝓponere p̄termisit: postea excusationes ꝓpositas in ꝓcessuz iudici ꝓbare non potuit: nunqd alias excusationes quas ab initio non proposuit adhuc proponer̄ poterit: Resp. ꝙ sic.

non ꝓbauerit: alijs vti [a] ītra tp̄a [b] ꝯstituta non ꝓhibet̄.

¶ Cōstitut⁹ intra centesimū lapidem hz qnquagīta dies ad ꝓponēduz excusationes a die scie. Constitut⁹ v̄o vltra habet vnam dietaz pro quolibet vigesimo miliari: ⁊ triginta dies dūmō nō sint pauciores qnquaginta. Areti.

¶ Qui autez excusare se volunt: non appellant [c]: sz intra

Qui eiz se excusare vult si plures habeat exceptiones ⁊ quasdaz ex his in exordio litis ꝓpositas non ꝓbauerit alias exceptiōes sibi cōpetētes: lz ab initio omissas attamē intra statutum tp̄s ꝓponere ⁊ ꝓbare nō ꝓhibet̄.

a ¶ Qui aūt. Alijs vti. dūmodo in initio oēs ꝓposuerit ꝑm q̄sdaz: † al's nō pōt: vt. ff. eo. scire opz. §. scire aūt. Vel qd̄ verius est ꝑm Jo. die ꝙ illud qd̄ ibi dicit ꝙ filis est ei qui se nō excusauit qui oēs pri⁹ nō ꝓposuit: vez est quo ad non noiatas: qz opz ꝙ adhuc ꝓponat si nō est lapsuz tēpus: vt hic. ⁊. ff. eodē. ꝓpter litez. §. j. ⁊. ff. de excep. nemo. ⁊. ff. de transac. cuz hi. §. si pretor. Contra. C. de inoffi. testa. cōtra maiores. Sed ibi ab initio duas ꝓponere non potuit: quia sibi esset cōtrarius: ⁊ ita verum est.

† Et tē sufficit ꝙ vna ꝓbet: ⁊ h̄ tp̄a cōcurrunt etiam si ignorauerit ius sibi cōpeter̄ ꝑm docto. h̄.

b ¶ Tempora. que sunt ista tempora habes. j. pri. §.

¶ Qui autem excusare se voluit ⁊c̄.

Casus. ¶ Hic incipit tertia pars p̄ncipalis in qua po. sic ca. Dñe dat⁹ fuit tutor cuidaz pupillo: ⁊ ego habebam tres liberos in vrbe vl' quatuor in ꝓuintia vel quasdaz alias excusatiōes mihi cōpetentes: vñ a datione tutele volebam appellare: iudex non amisit appellationem meā: dicatis mihi qd iuris est in casu isto: Ad hoc respondet Justi. Amice iudex cōtra te iuste processit. Qui eniz ab onere administrationis tutele vel cure se voluerit excusare: ab ipsa datione non debent appellare imo infra qnquaginta dies cōtinuos cōnumerandos: ex quo nouerit se datos eē tutores: excusatiōes sibi cōpetentes debent coram iudice ꝓponere cuiuscūqz generis sint: h̄ est siue a testatore: siue a lege: siue a iudice dati extiterit: ⁊ h̄ sunt vera si īfra centesimū miliare a loco in quo dati fuerant habitant. Alio eniz modo faciēda est cōputatio si vltra cētesimū miliare ab eo loco in quo dati fuerant habitāt: tunc eniz pro singulis viginti miliarib⁹ donec venerint ad locuz in quo dati fuerūt cōputabit̄ eis vn⁹ dies: ⁊ cū venerint ad eundez locum numero resultāti ex cōputatiōe dierū ex beneficio legis adijcier̄ spatiuz triginta diez infra qd̄ potuerūt se excusare. Sz tñ vt sceuola dicebat in hoc casu si minor numerus ex cōputatiōe dietaruz ⁊ adiectione. xxx. dierum resultet ꝙ spatiuz quinquaginta dieruz de equitate: ita erit facienda computatio vt illi qui habitant vltra centesimum miliare ad suas excusationes ꝓponēdas nunq̄z minus habeant q̄z quinquaginta dies.

c ¶ Qui autem. Nō appellāt. Sed cōtra. ff. de appel. cuz in vna. §. tutor. Sed ibi appellatuz fuit ab ipsa sñia lata contra excusationez: sed ab ipsa datione appellari nō pōt: vt hic. ⁊. ff. quādo appel. sit. l. j. §. si quis tutor. sz in alijs muneribus cōtra: quia a datione appellatur: vt. C. de appella. l.

Appellari an possint ab iniūctione munerum.

bi qui. ꝛ. C. de tempo. ꝛ re. l. j. ꝛ. C. de decurio. l. ij. libro decimo.

a ¶ Intra quinquagita dies. Ita tñ q̄ infra quatuor menses contineatur ista quinquaginta dies: lz cognouerit se forte datuz circa finez quatuor mensium: vt ff. eo. gnqua ginta. argu. eius qđ est. ff. ad. l. iuli. de adul. ma ritti. §. preterea. ꝛ hoc ꝓz quosdā. Uel dic q̄ hi qua tuor meses currūt a die cognitiōis: ficut ꝛ quinquaginta: ꝛ hoc quātū ad cursum cause. Sed initiū est vsq; ad quinquaginta dies: ꝛ sic parum vltra duos menses pōt hec cā durare post gnquaginta dies: ꝛ sic intelligit̄ predicta ler gnquaginta. Et qđ ibi dicit in fine a die notationis ītra subaudi ꝛ cognitionis: † alꝫ ꝙ regulariter triēnio durant lites: vt. C. de iudi. ꝓ. perandum. in ꝓncipio.

† Et ꝓ ne incidamus in dum videlz q̄ ꝓ absurdū ꝓsumat̄ scribaꝫ tpe cognitionis: scz mēsium ꝙ ꝓponis: scz gnquagita dierum qđ nō ꝓtin l. d. l. marcellus.

quinquagita dies a cōtinuos: ex quo cognouerūt b se eē tutores vl̄ curatores datos: se excusare c debēt cuiuscūq; generis sint. i. q̄l'rcūq; dati d fuerint tutores: si intra centesimū lapidez e: sunt ab eo loco vbi tutores dati sūt. ¶ Si vo vltra cētesimuz lapidē hītant: dinumeratiōe facta viginti f miliū diurnorū ꝛ ampli? trigīta diez g qui tñ h (vt scēuola dicebat) sic debēt cōputari i ne minus sint q̄ quinquaginta dies.

b ¶ Cognouerunt. Sed nunquid in dubio ꝓsumet euz scire vel ignorare: Respondeo videt q̄ semper scire ꝓsumaī: etiaꝫ ex die nominationis saltem ex tunc quādo ad eum notitia venire potuit: nisi ꝓbet se ignorasse: vt. C. de ꝑicu. tutor. l. si tutor. Sed tamē contradico. s. vt ꝓsumaī semp eum ignorasse: nisi ꝓbet eius scientia: vt. ff. de administra. tutorum. hoc autem. ꝛ. C. qui milita. nō possunt. super seruis. lib. tij. ꝛ. ff. de probationi. uertus. Nec obstat ꝓdicta. l. si tutor. quia ibi publice erat notum. Unde nec iste tutor potuit ignorare: vt. ff. de iuris ꝛ facti ignoran. regula. Uel q̄ dicit ibi id quod: liquidum ꝓbationibus ostendit. s. eo q̄ nō ꝓbet cōtra: vel aliter vt ibi solet dici.

c ¶ Se excusare. s. dando initiuz excusationi vt modo diximus: ꝛ eaz rediendo in scriptis per libellum: vt ad inff. eod. ez. scire opoꝛtet. §. opoꝛtet. non tamē solus libellus hic sufficit nisi ꝛ antē ad probet excusationē que dū: ꝛ sic nō ob. Ja.

d ¶ Dati fuerint. Sive a testatore: sive a lege: sive a iudice: vt infra ti titulo primo. §. ij.

e ¶ Lapidez. i. miliariū. lapidibus etenim significabant miliaria.

f ¶ Viginti miliū. Ut ꝓ vnoquoq; die viginti miliaria computentur: vt ff. siquis cautio. l. j.

g ¶ Trigīta dierū. s. debet dari ter minus intra quē se excusent. Uel dic excusare se debent facta dinumeratione trigīta dierum ꝛc.

h ¶ Qui tamen. Repete debent se excusare intra illos viginti dies: qui tamen ꝛc.

i ¶ Computari. Caueas ne fallaris in hac cōputatione: si enim per centuz miliaria abest: vel minus tñ habet dies quinquaginta: si autez abest vltra etiaz per vnum miliarium: habet ꝓ quibuslibet viginti miliarib? vnā diem: ꝛ sic ꝓ centum miliaribus habet quinqz dies: cuz quinquies viginti faciant centum. Item forte vnum diem: quia vltra est per miliariū vnū vel parum plus. Item trigīta dies

ti. cum ibi offic tps det ad inff. eodez. tiādum accusatiōes si sufficit ad perficiē dū: ꝛ sic nō ob. Ja.

ADDitio.
Quod facit vt terminus datus ad opponēdū seu excipiendum intelligatur etiam datus ad oppositā seu excepta probandum ꝑm Christo. por. hic.

habet: ⁊ sic habet. xxxvj. dies: ⁊ ita est in deteriori conditione qui remotior est. Sz tamē vt subijcit ita est facienda cōputatio: ne sint minus q̄z. l. dies. Et sic appet q̄ nisi p. xxj. dietas vel plus sit vltra centesimū miliariū: nō prodest adiectio. xxx. dieruz: vt hic. ⁊ ff. e. scire. §. aliud aūt.

¶ Dat⁹ autem tutor.

Casus.

¶ Hic incipit q̄rta ps in qua sic pono ca. Dñe quidā in testamēto suo habens duo patrimonia in p̄uintijs tutorē dedit sic dicendo. Tytiuz tutorē do pupillo meo: modo quero a vobis vtrū tenear ex illa datione admīstrare res existētes in alia prouintia in qua habeo domicilium: videt̄ enim mihi q̄ ipso iure non debeam teneri de administratione existentiuz in illa prouintia: ita q̄ nō sit mihi opus aliqua excusatiōe vti. Ad hoc respōdet Justi. Amice tutor in testamento datus ad vniuersum patrimonium pupilli datus intelligitur: vnde dicitur q̄ ipso iure non est liberatus ab onere administrationis alterius prouintie: sed si vis non teneri necesse habes earū nomine te excusare.

¶ Tutor simpliciter datus videt̄ datus ad totuz patrimonium secūdario vbicunqz sit situm. Aretinus.

¶ Datus autez tutor ad vniuersuz patrimonium [a] datus esse credetur.

¶ Qui tutelaz alicuius gessit non cogit̄ postea eiusdem pupilli eē curator. Angelus aretinus.

¶ Qui tutelaz alicuius gessit inuitus curator eiusdē fieri nō [b] cōpellit̄: intm̄ vt licet paterfamilias qui testamēto tutorē dederit: adiecerit se eundez curatorez dare: tamē inuitum eum curaz suscipere non cogēdum [c] diui Seuer⁹ ⁊ Antoninus rescripserunt.

¶ Maritus etiā si se īmiscuerit in cura vxoris sue habz excusationem. h. d. Angelus aretinus.

¶ Idem rescripserūt maritū [d] vxori

a ¶ Datus autē. Patrimoniū. facit ff. eo. ꝓpter litē. §. fi. Sed ꝯ. s. qui datu. pos. §. certe. Solue vt ibi.

¶ Qui tutelaz. Casus. ¶ Hic incipit quinta pars in qua sic pone casuz. Domine datus fui tutor cuidam pupillo ⁊ administraui tutelaz ei⁹: ⁊ iaz pubertate aduenientе finita est tutela: modo idem adultus quōdam pupillus me⁹ me petit in curatorē sibi dari ⁊ iudex me inuitum cogere vult suscipere onus administrationis. ego q̄ro a vobis qd iuris est in h̄ casu: Rñ. impe. Amice iudex te ad h̄ cogere non potest. Qui eniz tutelam alicuius gessit inuitus curator eiusdem fieri nō cōpellitur: ⁊ h̄ intm̄ est verum: vt lz testator qui in testamento suo tutorem dedit: illum eundem curatorez se dare adiecerit: tamē in hoc casu diuus Seuerus ⁊ Antoninus rescripserunt illum inuituz nullo modo cogendum esse administrationē cure suscipere. Item si maritus fuerit datus curator vxori sue idem principes rescripserunt euz posse ab onere cure se excusare: lz administrationi rerum vxoris sue se īmiscuerit.

b ¶ Qui tutelam. Non compellit̄: quasi sufficiat ei tm̄ seruisse: vt. C. de nego. gest. tutori.

c ¶ Nō cogēduz. Facit ad h̄. C. eo. ti. curator. Sed ꝯ est ad hūc. §. C. eo. libertos. §. fi. Sed spāle est in liberto vt nō excuset̄: lz tutor fuerit.

d ¶ Idem. Maritum. Idem de de-

sponsa. vt. ff. eodez. l. prima. §. finalt.

a ¶ Curatorez. Sed procurator pōt esse: vt. C. de ꝓcurato. l. maritus. ideo autem non ponit hic tutorē: quia aliqua vxor non est pupillaris: vt. s̄. de nup. in p̄n.

Maritus pōt esse procurator vxoris.

b ¶ Excusare. Improprie ponit. Nā ⁊ si vellet non admitteret: vt C. qui. da. tuto. pos. l. maritus. Et est ratio: qꝛ ꝓpter affectum vxor omnia sibi remitteret. Et hec omnia sunt vera vbi datus sit curator: postq̄ꝫ fuit sponsus vl' maritus: si ꝟo prius fuit tutor vel curator non posset postea esse maritus: vt. C. de interdi. ma. per totū tituluz. Item hic maritus qui post matrimonium fuit datus curator ignorans fore: aliuz debet petere substitui: vt. C. eo. l. amplissimi. ⁊. l. licet.

Maritus nō pōt esse tutor vxoris.

sue curatorem [a] datū excusare [b] se posse: lz se īmisceat [c].

¶ Falsis excusationibus liberatus non est excusatus. hoc dicit Aretin⁹.

ADDITIO. Uitricus tñ vl' socer potest esse tutor vl' curator priuigne: vel nurus: vt hic per Ange.

c ¶ Immisceat. Sz si ali⁹. s. de p̄di. qui excusationez hñt se īmiscuit non posset se excu. vt. C. si ex fal. al. l. ij.

¶ Si qs aūt. Casus. ¶ Hic incipit sexta ⁊ vltia ps in qua sic po. ca. Dñe qdaz datus fuit mihi tutor: iste tutor ad excusationē suā dicebat se habere tres liberos in vrbe cū non hēret nisi vnum vel duos forte: ⁊ iudex admisit ei⁹ excusationē: ⁊ ita falsis allegationibus se excusauit: dicatis mihi quid iuris est in casu isto? Rñ. ipe. Amice qui falsis allegationib⁹ ab onere tutele se excusat nō est libat⁹ ab onere administrationis: īmo ex tpe datiōis tenet: ⁊ ideo dico tibi ꝙ tutor tu⁹ nō obstāte excusatiōe sua quā per falsas allegatiōes obtinuit de periculo administrationis tibi tenet.

Falsuz d ¶ Si qs. Falsis. Ubi veritas fuit mutata. Naz falsuz nihil aliud est q̄ꝫ īmutatio veritatis: vt in auc. de fide instrumē. princi. colla. vj.

est īmutatio veritatis.

e ¶ Nō est liberatus. Immo ex tpe dationis tenet: vt. C. si ex fal. alle. l. j. in fi. ⁊ facit ad hūc. §. ff. de re iudic. diu⁹. ⁊ de excep. qs agnitis. ⁊. C. si ex fal. instru. ꝑ totū titulū. Quid si ē iniusta excusatio: lz nō falsa vel nō gratiosa. Rñ. pōt adhuc idē dici vt nō teneat in mīoris p̄iudiciū: vt. C. si ex fal. alleg. l. j. Quid si ꝑ ignorantiā? Rñ. idē: vt. C. si ex fal. alleg. l. vltima. lz al's sñia gratiosa teneat: vt ff. ad tre. seruo inuito. §. cū p̄tor.

¶ Si qs autē falsis [d] allegationibus excusationez tutele meruerit: nō ē liberat⁹ [e] onere tutele.

¶ De suspecti tutorib⁹ vel curatorib⁹.

¶ De suspectis tutoribus vel curatoribus. ¶ Supra visuz est de tuto. ⁊ curato. ac etiaz eoꝝ excusationib⁹: verū quia hi aliqñ nō excusant: īmo inuiti tanq̄ꝫ suspecti remouent: ideo de his subdit. Porcus.

Continuatio.

Diuisio

Sciendu. ¶ Totus iste titulus diuiditur principaliter in quinqꝫ partes. Primo vnde habuit exordium crimen suspecti. Secundo qui possunt de suspecto cognoscere. Tertio qui possunt fieri suspecti. Quarto q possunt accusare tutorem de suspecto. Quinto qbus causis quis sit suspectus: ⁊ si accusat de suspecto quid sequitur. Secunda ibi (Datum.) Tertia ibi (Ostēdimus.) Quarta ibi (Consequens.) Quinta ibi (Suspectus.) Ange. are.

¶ Crimen suspecti. Casus. ¶ Pone igitur sic casum in prima pte. Domine iam video ꝙ vultis tractare de suspectis tutoribus. Dicatis mihi si sedeat animo: vnde descendit crimen suspitionis? Rñ. impera. ꝙ ex. l. xij. tabularum descendit.

a ¶ Suspecti crimē. i. huius crimīs accusationē. s. de suspecto. Uel simplicius crimē suspecti. i. suspitionis.

b ¶ Ex lege. Ex quo est legitimum crimen: nūquid se inscribet qui accusabit? Rñ. pōt dici ꝙ sic: vt. ff. de priua. delic. l. fi. de mu. ⁊ hono. rescripto. §. si qs. Alij contra: vt. ff. e. l. iij. §. preterea. Sz illd pōt intelligi qñ sine accusatore res ꝓcedit. † Alid est si cuz accusatore: vt dictū est supra. Sz que erit hic pena talionis cum accusator nō sit tutor: vt remoueatur? Rñ. infamis: vt. ff. eo. §. suspect⁹. ij. (j) Item qa qñqz erat puniēdus vltra remotionē: vt. j. eo. §. sed siqs pñs.

Accusans de suspecto se d̄bet inscribē.

† Quo casu iudice ꝑ inquisitionem procedeñ. nō oportet causam suspitionis exprimere: nec sequit̄ īfamia ꝯz Bal.

¶ Crimē suspecti d̄scēdit ex lege duodecim tabularū. Et pretor rome ⁊ preses in prouintia ex eo cognoscit. Angelus aretinus.

Sciēdū est suspecti[a] crimē ex lege[b] duodecim tabularum descendere.

¶ Datū est aūt ius remouēdi tutores suspectoꝫ rome[c] p̄tori[d]: ⁊ in ꝓuintijs p̄sidibus[e] eaꝝ: ⁊ legato[f] ꝓcōsulis.

¶ Quilibet tutor pōt de suspecto accusari. Et etiam patronus dūmodo ei fama conseruet̄: secus in alijs. Areti.

Sed dicunt quidam quātum ad cognitionem non quātum ad remotionem: ⁊ dicunt tm̄ esse speciale in legato a procōsule: vt ipse possit remouere nō sic in legato a preside: sed cognoscere tm̄ potest.

e ¶ Presidibus. Sub hoc vocabulo continet̄ procōsul: vt ff. de officio presi. l. j.

f ¶ Legato ꝓconsulis. i. delegato a ꝓcōsule. Sz hic nō habz ordinariam iurisdictōez: ergo remouere nō pōt: vt. ff. ad turpil. l. j. §. suspecti. que est cōtra. Sed dicunt quidam nomē presidis ibi generale esse: vt etiā hūc delegatū: ⁊ sic oēm delegatū comprehēdat: vt. ff. de offi. presi. l. j. Sed verius est in hoc legato duo esse spālia: vnuz est vt de h̄ crimine possit cognoscere ⁊ diffinire: vt hic. ⁊. ff. eo. l. j. §. j. ⁊. §. cui autez. ⁊ ff. de offic. eius cui man. est iurisdi. l. cognitio. Itē ⁊ aliud vt de omni crimine cognoscat: lz nō ꝓnuntiet: vt. ff. de offi. ꝓconsu. solent. Restat ergo vt per alium delegatum hoc fieri non possit nisi per istum ⁊ pretoris: vt infra proxime dixi.

ADDITIO. j. Tu dic ꝙ immo iudex quādoqz ex causa poterit cōmutare dictam penam forte si ille accusator esset infamis: vel alia legitima causa. Angelus.

¶ Datum est autez. Casus. ¶ Sed pone in secūda parte. Domine iaz video vnde descendit crimen suspitionis: dicatis modo mihi qui possunt d̄ hoc crimine cognoscere ⁊ suspectos tutores ab administratione remouere? Rñ. Justi. Remouendi suspectos tutores ab administratione datū est ius rome pretori. In prouintijs autez presidibus prouintiarum ⁊ etiam delegato a proconsule.

c ¶ Rome. Sic in auc̄. de d̄fen. ciui. §. non habente. col. iij.

d ¶ Pretori. Et illi cui a p̄tore mandata est iurisdictio: vt. ff. eo. l. j. §. ij.

ADDITIO. Tu dic ꝙ si accusatio fit ad remouēduz pōt cognitio demādari: non aūt remotio nisi fiat a lege: quia tunc pōt demādari ipsius declaratio. Sed remotio per sniaz non pōt fieri nisi per delegatuz ꝓconsulis vel pretoris: vt hic: vel etiā principis. ar. l. a iudi. C. de iudi. Si ꝟo fiat ad puniendum: nullus delegat⁹: nec ēt ipse pretor: sz solus preses ꝓuintie cognoscit: vt

scit. vt. d. §. suspecti. ⁊. l. j. §. fin. cum le. se. ff. eo. Angelus aretinus.

¶ Ostendimus qui possunt. Casus.

¶ Hic icipit tertia pars in qua sic pone casum. Domine iaꝫ video vnde descēdit crimē suspitiōis: et qui possunt de illo crimine cognoscere: dicat mō mihi qui possunt accusari de suspitiōe? Et respō. imperator de suspecto possunt accusari: siue sint testamentarij: siue alterius generis tutores. vnde ēt ⁊ si legitimus sit adhuc idem dicendū erit. vꝫ. vt accusari possit. Sed pone ꝙ sit legitimus tutor: vt patronus liberti sui: nunquid poterit de suspecto accusari? Respon. certe sic. Verūtamē fame patroni parcetur: vt nihilominus integra maneat. quāuis vt suspectus remotus fuerit.

¶ Ostendimus [a] q possunt d̄ suspecto cognoscere: nūc videamus qui suspecti fieri possunt.

¶ Et omnes quidē tutores [b] pñt fieri suspecti: siue sint testamentarij siue nō sed alterius [c] generis tutores: quare ⁊ si legitim⁹ fuerit tutor accusari potit.

¶ Quid si pr̄on⁹? Adhuc idem erit dicendum [d] dummodo meminerim⁹ fame patroni parcēdū [e] esse lꝫ vt suspectus remot⁹ fuerit.

Omnes tutores possunt fieri suspecti: an sit v̄a propositio.

a ¶ Ostendimus. vt. s̄. proxi. §. ⁊. ff. de suspectis tutori. l. j. §. ostendimus.

b ¶ Omnes quidez tutores. i. omnis generis tutoris: siue sint testamentarij: siue datiui: siue legitimi. non autē omnes. i. boni ⁊ mali: quia boni etiaꝫ si pauperes sint non remouentur. vt infra eo. §. vlti. ponit ergo genera singulorum tutorum ⁊ non singula sub generibus posita: seu singula generū. sic ⁊ al's. vt. s̄. qui. mo. tu. fini. §. sed et capitis. ⁊. j. de fideiusso. in princi. ⁊. ff. de pecul. quā tuberonis. §. peculium. ⁊. ff. de iu. ⁊ iur. l. j. §. ius naturale. Sꝫ nūquid eadē seruant̄ in quolibet alio curatore: puta furiosi vel ꝓdigi? Rñ. sic. vt. ff. eo. l. iij. §. nō tm̄. ⁊. §. sꝫ ⁊ si qs.

c ¶ Alterius. puta datiui.

d ¶ Dicendum. s. vt possit accusari ⁊ remoueri. Sed certe mo videtur debere curator adiungi tam patrono q̄ cuilibet legitimo: non autem remoueri. vt. ff. eo. l. si tutor. que est huic contraria? Respō. illud est consiliū. nō p̄ceptum. sic ⁊ al's. C. de nup. l. vidue.

e ¶ Parcēdū. Sꝫ qualiter parcet̄ cum condēnatus ob dolū statim fit īfamis. vt. j. eo. §. suspectus autem? Respō. causa non exprimatur in sententia. vt. ff. eo. l. he eniꝫ. in prin. j. rñ.

ADDITIO. Dic ꝙ nec in libello exprimatur: al's lꝫ non exprimeretur in sententia: erit infamis: quia sentētia debet esse conformis libello: ⁊ ad libellum refertur in dubio. Vel dic ꝙ parcetur quia pretor non permittit liberto proponere famosam actio. An.

¶ Consequens est. Casus. ¶ Hic incipit quarta pars in qua sic po. ca. Dicit Justi. continuando materiam suam: ex quo vidimus qui possunt accusari super crimine suspitionis: consequens est vt videamus qui possunt accusare suspectos. Et sciendum est hanc accusationem de suspecto quasi publicam esse hoc est omnibus patere. Nō eniꝫ solū masculi ad hāc accusationē ꝓcedere pñt: sꝫ ēt mulieres ex rescripto diui Seueri ⁊ Antonini admittunt̄: sꝫ lꝫ mulieres admittant̄: nō tamē oēs sed ille sole que pietatis necessitudine ducte ad hāc ꝓcedunt: vt puta mater ipsius pupilli: vel nutrix: vel ēt auia vel soror: ⁊ nō solūmō iste mulieres admittunt̄: sꝫ ēt si qua alia fuerit: cuius magnā pietatē p̄tor intellexerit que quidē mulier verecūdiam sexui muliebri cōpetētē nō egrediat̄: sed pietate quasi mota iniuriā pupilli

sustinere nō possit ad istaz accusatiōnem eam admittit. Sed hodie nunqd poterunt impuberes: q in tutela sunt suos tutores de suspecto accusare? Respondeo q̄ non: iz impuberes tutores suos accusare nō possint puberes tñ i cura existentes curatores suos de cōsilio necessariorum supcrimīe suspitionis argue re pñt. Et ita diuus Seuerus z Antoninus rescripserunt.

a ¶ Consequēs. Quasi publicam. ī dicit q̄ñ: quia non cuilibet idistincte accusare pmittitur. vt stati † Sz ꝯz probatur: † hoc nū q̄ ppie ēet dare iudictū publicū semp femine repellā tur. Dic ergo q̄ñ sm Joā. fa. q: desistēs nō incidit i turpilia num: vt di. ¶. suspecti. vl q: p̄t

Publica aūt dicitur: quasi populica: id est cuilibet de populo competēs. vt infra de publi. iudi. ¶. j.

b ¶ Procedunt. etiā impudice. z sac ad hoc. C. e. pietatis. ¶. fi. z. ff. eo. l. j. ¶. consequens. ff. de procura. l. feminis. secus in alijs accusationibus vt. ff. de accusatio. l. qui accusare. z secus in postulatione. vt. ff. de postu. l. j. ¶. serum. Sed contra. ff. de regu. iur. l. ij. cum suis concor. Solue hoc est speciale. Item in eo quod dicit matrem admitti est contra. ff. de procuratoz. in litem iuran. videamus. ¶. sed nec. Sed certe si iuraret in litem plus matri committeretur: quia quasi esset iudex q̄ñ si filij nomine accusaret: cum magis sit iudicis arbitrio vtrum sit suspectus iudicandus vel non. Sed nō sic sacramentuz est in arbitrio iudicis: maxime iure nouo secundum qs non refrenatur secunduz quosdā post q̄ñ est prestitum: vt in aucten. de iud. ¶. oportet. colla. vj. vel licet postea taretur raro: vel parum minuit de eo quod iurauit.

c ¶ Perpensaz. id est magnam.

d ¶ Egredientis. quod fac calphurnia. vt. ff. de postulationibus. l. prima. ¶. serus. Calphurnia fuit mulier imerecunda.

¶ Quilibet admittitur ad accusandū tutorē de suspecto: etiā mulier ex pietate pupilli mouet: alis secus. Are.

¶ Cōsequēs est vt videamus qui possunt suspectos postulare. Et sciendum est quasi a publicaz esse hanc actionez: hoc est omnib⁹ patere: quinimo z mulieres admittūt: ex rescripto diuoz Seueri z Antonini. sed be sole que pietatis necessitudine ducte ad hoc procedūt b vtputa mater nutrix quoq; z auia possunt: potest z sororz. Sed et si qua alia mulier fuerit cuius ptor perpensam c pietatē intellexerit nō sexus verecundiā egredientis d sed pietate producta; non contineret e iniuriā pupillorum: admittit eaz f ad accusationem.

¶ Impuberes de suspecto non accusant: iz puberes &c.

¶ Impuberes nō pñt tutores suos suspectos postulare: puberes aūt curatores suos ex pñlio necessariorum g suspectos pñt arguē: z ita diuus Seuer⁹ z Antonin⁹ rescripserūt.

¶ Qui nō administrat bona fide (licet alis sit soluēdo) potest vt suspectus remoueri. Et iussus a iudice administrare: antēq̄ administret: pōt vt suspect⁹ remoueri. Ange. are.

¶ Suspectus h auc

e ¶ Continere. Subaudi posse.

f ¶ Eam. Scilicet feminam.

g ¶ Impuberes. Necessariorum. s. parentum. z facit. ff. de in lit. iu. l. videamus. ¶. adolescens.

h ¶ Suspectus. Sic infra eodez. ¶. nouissime.

a ¶ Ex fide. Scilicet dona.

b ¶ Remouerī. Quia forte in alijs tutelis male fit versatus. vt. ff. e. l. iij. §. si autez. z dic remouerī: sed non accusarī: vt. ff. eo. l. he enī. in fi. que huic est cōtraria.

† Ista solutio non est dona p̄ter. in. l. ij. ff. eodē. Ang.

† Vel ibi nō possunt accusarī suspecti ex verbis. l. iij. tabularū. Sed ex sententia sic. vt hic dicitur. Vel dic q̄ antez̄ gerat ex dolo tm̄ accusatur suspectus. vt. C. e.

† Et hē l. iij. pro cul-

tem est qui non ex fide[a] tutelam gessit: licet soluendo sit: vt Julian⁹ quoq; rescripsit.

Sed anteq̄ incipiat tutelaz gerere tutor: posset euz q̄si suspectum remouerī[b]. Idē Julianus

scripsit: z p̄m eum constitutum est.

¶ Remotus propter dolum est infamis: propter culpam non. Angelus aretinus.

¶ Suspect⁹ aūt remotus sigdē ob dolū[c] famosus[d] est si

dona p̄z pa non. † Et qd̄ dicitur in. d. l. he enī. quaz in hoc verum est quando ob ignauiam accusatiōe tm̄ z̄ p̄o ceperit gerere z propter dolum nō in re motiōe z propter culpam potest accusarī suspectus. vt infra proximo. §. fit dīa q: ita p̄ pter cul pā ficut p̄p̄ dolū remouerī potest fieri z̄ fa ctum tollatur: quia illud procedit vbi eadem est ratio. sed hic est maior ratio in iam producto in esse (cum plus delinquit) z̄ in producendo. ar. l. steterilis. §. si per venditorem. ff. de actio. emp. Jason.

quia in dolo tali fuisset. Accursius.

d ¶ Famosus est. Excepto patrono. vt. ff. eo. §. ostendimus. in fi. §. z. ff. eo. l. j. §. ostendimus. Sed quid si remouetur simpliciter nō exp̄resso dolo vel culpa: Videtur q̄ semper remaneat in tegre fame. vt. ff. eodem. l. iij. in fi. z. l. he enim. §. quid ergo. Potest tamē distingui vtrū accusat⁹ fuerit ob doluz: an ob culpā: aut ob vtrūq;. In primo fit famosus. In secundo non eque. In tertio intelligitur semper ob culpam: nisi in contrarium probetur: pene enim non sunt augende: sed mollienda. vt. ff. de penis. l. penultī. z de exceptio. rei iudi. si cum testamento. z. ff. de lib. z posthu. l. cum quidam. z ff. eo. l. j. z. ij. ij. respon.

ADDITIO. Nec ob. l. patre furioso. ff. de his qui sunt sui vel alteri⁹ potest cū ris: vbi facilius impeditur fieri z̄ fa

¶ Suspectus est autem remotus.

Casus. ¶ Dic incipit sexta pars z vltima: in qua sic pone casum. Domine iam video quis est suspectus: sed pro deo dicatis mihi quis est effect⁹ istius criminis? Ad hoc respon. imperator. Amice si quis remotus fuerit ab administratione sua propter crimen suspitionis: siquidem ob dolum infamis efficitur. Si vero ob culpam leuez vel leuissimam fuerit remotus: non efficitur infamis: z non solum istum effectum habet crimen suspitionis: sz etiam alium: nam si aliquis fuerit de crimine suspitiōis accusatus quousq; cognitio finita fuerit interdicit ei administratio: z ita Papinianus visum est. Sed si aliquis huiusmodi crimine accusatus fuerit: z pendente cognitione decesserit: accusari cognitio suspecti extinguitur. Item si aliquis tu-

¶ Suspectus. Ob dolum. Expressum in sententia: puta sic remoneo te:

Jaso.

a ¶ Ex fide. Scilicet dona.

b ¶ Remouerī. Quia forte in alijs tutelis male fit versatus. vt. ff. e. l. iij. §. si autez. z dic remouerī: sed non accusarī: vt. ff. eo. l. he enī. in fi. que huic est cōtraria.

† Vel ibi nō possunt accusarī suspecti ex verbis. l. iij. tabularū. Sed ex sententia sic. vt hic dicitur. Vel dic q̄ antez̄ gerat ex dolo tm̄ accusatur suspectus. vt. C. e.

† Et hē l. iij. pro cul-

tem est qui non ex fide[a] tutelam gessit: licet soluendo sit: vt Julian⁹ quoq; rescripsit.

Sed anteq̄ incipiat tutelaz gerere tutor: posset euz q̄si suspectum remouerī[b]. Idē Julianus

scripsit: z p̄m eum constitutum est.

¶ Remotus propter dolum est infamis: propter culpam non. Angelus aretinus.

¶ Suspect⁹ aūt remotus sigdē ob dolū[c] famosus[d] est si

dona p̄z pa non. † Et qd̄ dicitur in. d. l. he enī. quaz in hoc verum est quando ob ignauiam accusatiōe tm̄ z̄ p̄o ceperit gerere z propter dolum nō in re motiōe z propter culpam potest accusarī suspectus. vt infra proximo. §. fit dīa q: ita p̄ pter cul pā ficut p̄p̄ dolū remouerī potest fieri z̄ fa ctum tollatur: quia illud procedit vbi eadem est ratio. sed hic est maior ratio in iam producto in esse (cum plus delinquit) z̄ in producendo. ar. l. steterilis. §. si per venditorem. ff. de actio. emp. Jason.

quia in dolo tali fuisset. Accursius.

d ¶ Famosus est. Excepto patrono. vt. ff. eo. §. ostendimus. in fi. §. z. ff. eo. l. j. §. ostendimus. Sed quid si remouetur simpliciter nō exp̄resso dolo vel culpa: Videtur q̄ semper remaneat in tegre fame. vt. ff. eodem. l. iij. in fi. z. l. he enim. §. quid ergo. Potest tamē distingui vtrū accusat⁹ fuerit ob doluz: an ob culpā: aut ob vtrūq;. In primo fit famosus. In secundo non eque. In tertio intelligitur semper ob culpam: nisi in contrarium probetur: pene enim non sunt augende: sed mollienda. vt. ff. de penis. l. penultī. z de exceptio. rei iudi. si cum testamento. z. ff. de lib. z posthu. l. cum quidam. z ff. eo. l. j. z. ij. ij. respon.

ADDITIO. Nec ob. l. patre furioso. ff. de his qui sunt sui vel alteri⁹ potest cū ris: vbi facilius impeditur fieri z̄ fa

¶ Suspectus est autem remotus.

Casus. ¶ Dic incipit sexta pars z vltima: in qua sic pone casum. Domine iam video quis est suspectus: sed pro deo dicatis mihi quis est effect⁹ istius criminis? Ad hoc respon. imperator. Amice si quis remotus fuerit ab administratione sua propter crimen suspitionis: siquidem ob dolum infamis efficitur. Si vero ob culpam leuez vel leuissimam fuerit remotus: non efficitur infamis: z non solum istum effectum habet crimen suspitionis: sz etiam alium: nam si aliquis fuerit de crimine suspitiōis accusatus quousq; cognitio finita fuerit interdicit ei administratio: z ita Papinianus visum est. Sed si aliquis huiusmodi crimine accusatus fuerit: z pendente cognitione decesserit: accusari cognitio suspecti extinguitur. Item si aliquis tu-

tor copiam sui non fecerit: vt alimẽta pupillo suo decernant̃: pupillus in possessionem bonoꝝ ipsius tutoris cãrei seruande mittatur: ⁊ que per morã deteriora facta sunt dato tutore vendi iubentur.

Liquet igit̃ ꝙ tutor: qui alimenta pupillo nõ prestat vt suspectus remoueri poterit. Si autẽ tutor presens fuerit per mendacium tamen alimenta pupillo discerni non posse ob inopiaꝫ pupilli dicat ad prefectum vrbis mittatur puniendus: vt iurisconsul. placuit: sic ille remittitur ad prefectum vrbis puniẽdus: quintus qui per pecuniam misteriũ tutele redimeret. Itez libertus si fraudulẽter gessisse tutelã vel curam filiorũ: vel nepotum patroni probatus fuerit ad prefectũ vrbis similiter remittet̃ puniẽdus: ⁊ in hoc casu vt ingratus accusari poterit. Nouissime autẽ sciẽdum est tutores vel curatores fraudulẽter administrãtes res pupillares omnino esse remouendos. Licet enim satisdationẽ offerant de idẽnitate pupilli: tamẽ qꝛ satisdatio maliuolũ tutoris propositum non mutat: sed diutius malignãdi facultatem prestat remouẽdi sunt. Item suspectũ eum merito putamus qui moribus talis est: vt suspect⁹ haberi debeat. Licet eniꝫ tutor vel curator pauper sit. Fidelis tamẽ ⁊ diligẽs si sit in admĩstratiõe: nõ est vt suspect⁹ remouẽdus. Et hec in sexta ꝑte vsqꝫ ĩ fi. ti.

a ¶ Ob culpaꝫ. Scilicet leue: vel leuissimã. secus si propter latam. qꝛ tũc videt̃ infamis. vt. ff. e. l. impuberibus. §. si fraus. Et est ratio. qꝛ dolo cõparatur. vt. ff. si mẽsor fal. mo. dixerit. l. 1. §. hec actio. ⁊. ff. de p̃car. l. quesituꝫ. §. eum quoqꝫ. ⁊. ff. deposi. l. qd̃ nerua. Nisi in duob⁹ casibus. Primus est in criminibus publicis. vt. ff. ad legem corne. de sicca. l. in lege. Secundus in delatione sacramẽti in litẽ. vt. ff. de in litẽ iurã. l. in actionibus. §. sed iudex. in fi. his enim casibus lata culpa dolo non comparatur. Vel dic ꝑm Azonẽ. Et de lata etiam intelligi: vt sicut in perditiõe ꝑsone: dolo non comparatur: vt dictum est: sic in perditione fame: vt non fiat infamis. Nec obstat. d. l. ff. e. impuberibus. qꝛ de dolo intelligitur. †Vel dic. vt. j. statim dicam in glosa prima. non similiter. in fine.

Culpa lata an dolo cõparet̃.

ob culpã [a] nõ eq̃ [b].

¶ Pẽdẽte accusatione de suspecto ĩterdicit̃ accusatoris administratio: q si decesserit extinguitur accusatio. Angelus aretinus.

Fame periculũ equiparatur periculo vite.

† Immo ibi lata culpa equiparatur dolo: q̃ ad mouẽdũ tutor ẽ nõ quo ad infamãduꝫ ꝑm Ange. hic.

b ¶ Non eque. Id est non similiter sit famosus dãnatus ob culpam leuẽ: sicut ille qui remouetur ob dolum. sit tamẽ infamis de facto. sicut ⁊ al's qs sit famosus de facto solo: vt in cõditionibus ex turpi causa descendentibus. vt. ff. de act. ⁊ oblig. l. cessat. Itez in interdictis ex famosa causa similiter venientibus. vt. ff. de vi ⁊ vi arma. l. neqꝫ vnde vi. Sed videtur ꝙ etiam ex culpa leui quis sit infamis. vt. ff. de his qui no. infa. l. liberorum. §. notatur. que est huic contra in eo ꝙ hic dicit ignorantiam iuris non excusare ab infamia. Sed certe potest dici ꝙ iuris ignorãtia sit lata culpa. quod sic probo: qꝛ oẽs debẽt scire iura: exceptis paucis. s. mulieribus minoribus ⁊ militibus. vt. ff. de iur. ⁊ fac. ignorã. l. regula. C. de leg. ⁊ con. l. leges sacratissime. ⁊. C. de iuris ⁊ facti ignorãtia l. cõstitutiones. ergo si qs ignorat est in culpa lata cũ culpa lata sit id ignorare qd̃ oẽs sciũt vt. ff. de ꝟbo. signifi. l. late culpe. nõ est ergo mirũ si est infamis. vt. ff. e. l. impuberib⁹. §. fi. Vel verius: ꝑm Azo. lata culpa non infamat per sentẽtiam dãnatum: sed ipso facto sic si est tale factũ: vt in. d. l. liberorum. §. notatur. Et sic sunt tres casus vbi lata culpa non comparatur dolo: vnus hic: duo in glosa superiori: que incipit. scilicet leuem ⁊c̃.

Ignorãtia iuris est lata culpa.

Prelatus suspectus an sit ab administratione remouendus.

a ¶ Si qs autem. Quoad. i. donec.
b ¶ Interdicitur. Argumentum: vt donec prelatus accusat̃ ꝙ non debeat administrare ecclesiastica bona. ⁊ facit ad hoc. C. de senten. pas. l. fi. ⁊. ff. e. impuberib⁹. C. eo. l. eum quem vt suspectuz. ⁊. ff. d sol. ꝙ si forte. §. primo.

ADDITIO. Immo adiũgit̃ sibi alius cum quo administrat: ꝫ Ange. Uide tu canonista notata. in. c. venerabili. d offic. dele. in verbo. suspectus. vbi concludit glo. ꝙ prelat⁹ de dilapidatione denuntiatus seu accusat⁹ tanq̃ suspectus ab administratiõe non remouetur lite pendẽte: nisi primo probetur suspectus de dilapidatione male administrãdo.

c ¶ Suscepta. i. ĩcepta.
d ¶ Decesserit. s. accusatione pẽdeñ.
e ¶ Extinguitur. quia non nisi vt ab ea remoueatur intenditur: sed exquo mortuus est vere remotus est: ⁊ quod hic dicitur si tutela morte tuto. si niatur. idem est si quocũq; alio modo finita tu. sit: vt. ff. eo. l. pe. §. pe.
f ¶ Si qs tutor. Decernãt̃. p iudicẽ.

¶ Si quis autẽ suspectus postulatur: quoad [a] cognitio finiatur: ĩterdicitur [b] ei administratio: vt papinianovisuz est. Sed si suspecti cognitio suscepta [c] fuerit: posteaq̃ tutor: vel curator decesserit [d] extinguitur [e] suspecti cognitio.

¶ Si tutor latitat: ne pupillo per iudiciũ decernantur alimẽta: pupillo ĩ possessionem bonoruz misso et dato curatore: vt suspect⁹ remoueat̃. hoc dicit Angelus aretinus.

¶ Sed si quis tutor copiam sui non faciat vt alimenta pupillo decernant̃ [f] cauetur in epistola diuoꝝ Seueri ⁊ Antonini vt [g] in possessionẽ bonoꝝ eius [h] pupillus mittat̃ [i]. Et que mora deteriora futura sũt dato curatore distrahi iubentur: ergo vt suspectus remoueri poterit qui non prestat alimenta.

¶ Tutor presens qui per mendaciuz denegat alimenta pupillo posse decerni: remittit̃ ad prefectum puniendus. Idem in eo qui per pecuniam tutelam acquisiuit. Et idem in liberto qui male administrat. hoc dicit Aretinus.

¶ Sed si [k] qs presens negat pp inopiam alimẽta posse decerni [l]: si hoc per mẽdacium [m] dicat:

ADDITIO. Ita ꝙ semper ex redditu patrimonij aliquid superfit per ter. in. l. ius alimentorum. ff. vbi pu. edu. de. Ange.

g ¶ Ut in possessionem. Sed ⁊ mulcta iudici poterit. vt. ff. d arbi. l. nõ distinguemus. §. si arbiter. ⁊ facit. ff. eodẽ impuberib⁹. §. finali.
h ¶ Eius. Alias est tutoris in textu: al's non est: sed tamẽ subauditur. vt. ff. eo. impuberibus. Sed alij dicunt eius. s. pupilli: vt ita administratio tutori auferatur.
i ¶ Mittat̃. Causa custodie: nõ vt ex eis alatur: ꝫ vt cautum sit pupillo si male gessit tutor: ꝫ de suo vt. ff. vbi pu. edu. debe. l. fina. in fine.
k ¶ Si qs. Scilz tutor.
l ¶ Decerni. Puta si negat alimẽta posse decerni. id est dari. ⁊ qd̃ sequitur. si hoc per mẽdaciũ ⁊c. sit de responsione.
m ¶ Per mendacium. Quid si nõ dicat per mendacium: immo verum dicat: nunquid de suo alere tenetur? Respondetur nõ. vt. ff. vbi pupillus educari debet. l. iij. §. finali.

a ¶ Remittendum. Sed non remouendum. vt. ff. codez. l. tutor. §. tutor.
b ¶ Placuit. Hoc ideo q̃ maior pena imponetur q̃ remotio. vt. ff. de offic. pre. vrb. l. j. §. item solent.
c ¶ Remittit. Scilicet puniẽdus extra ordinem. vt. ff. de tutelis. l. in eos. (j) Et nota hic argumẽ. cõtra eos doctores qui pecunia data si bi acquirũt scholares vt ff. de offic. p̃fec. vrb. l. j. §. item solẽt. ⁊ i auẽ. vt ea que dicuntur insinuata. §. j. col. v.

remittẽdũ [a] eũ esse ad prefectum vrbis puniẽduz placuit [b].
¶ Sicut ille remittitur [c] qui data pecunia ministeriũ tutele acq̃sierit vl' redemerit. ¶ Libert⁹ quoq̃ si fraudulẽter tutelã filiorũ vel nepotum p̃oni gessisse ꝓbet: ad prefectum vrbis remittitur [d] puniendus.
¶ Qui fraudulẽter tutelã gerit: lz satisdationẽ de idẽnitate offerat: tamẽ vt suspectus remouetur. Aretinus.
¶ Nouissime [e] aũt

ADDItio. Que remissio non in ciuilibus: sed in criminalibus fit. Si tamen iudex q̃ malefactorez cognouerit in delicto nõ cogit̃ remittere: nisi esset incõpetẽs. vt h. Are.
d ¶ Remittitur. ab hoc etiam vt ingratus accusari potest. vt. C. de libe. ⁊ eorum liberti. ⁊ fa. C. eo. l. j. ⁊. ij. al's ff. eo. l. libertus.
e ¶ Nouissime. Id est in vltima parte huius ti. sic. ff. de insti. l. nouissime. nam ⁊ ibi in vltima parte tractatus sui vlpianus ponit nouissime.
f ¶ Crassandi. id est delinquendi. vel id est animandi ad delinquendum. sic ff. de pe. l. capitalium. §. grassatores. ide grassor grassaris. i. nitor ad malũ.
g ¶ Prestat. facit. ff. eo. l. suspectus. ⁊. l. quia satisdatio. Et facit in argu.

Grassor grassaris.

ad questionem talem si emi librum ⁊ antequam soluam pretium comperiaz alienum vel vitiosum q̃ non tenear soluere preciuz. † quia expedit potius non soluere q̃ cautionem de reddendo in causaz euictionis vl' vitij recipere: q̃bus consonat. ff. de compensa. l. ij. alias. iij. Preterea lex dicit q̃ non debet quis se cõmittẽr fragilitati cautionis. ff. ad trebellia. cogi. §. idẽ querit. ⁊. C. in quib. cau. in integrum restitu. l. finali ⁊. C. vt vnicuiq̃ liceat. l. ij. al's. l. j.

sciendũ est eos qui fraudulẽter tutelã administrãt etiã si satis offerãt remouẽdos eẽ a tutela: q̃ satisdatio tutoris ꝓpositũ maliuolũ nõ mutat: sz diuti⁹ crassandi fi re familiari facultatẽ p̃stat [g].
¶ Mali mores et non paupertas sola faciũt tutorẽ suspectum. Aretinus.
¶ Suspectũ [h] enĩ euz putamus q̃ moribus talis est vt suspect⁹ sit. ¶ Eniuero tutor vl' curator q̃uis paup̃ sit fidelis tamen ⁊ diligẽs

ADDItio. Nota q̃ quotienscunque imminet euictio in limine cõtractus ante solutionem precij: emptor non tenetur soluere precium nisi venditor det idoneos fideiussores. d. l. si post perfectam. C. de euictio. per Barto. de quo in. l. prima. §. stipulatio duple. ff. de preto. stipulatio. ⁊ an venditor compellatur satisdare iure actionis vel ope exceptionis: dic q̃ ope exceptionis ⁊ in solum tenetur respectu illius dũtaxat mouentis questionem d. §. stipulatio. ⁊ ibi per Bart. Jason.
h ¶ Suspectum. nam tutorem suspectum non facultates parue: sed fraudulenta vel callida conuersatio in rebus pupillaribus commendat. id est probat. Heres ꝑo solis facultatibus

† Immo teneor dato mihi si fideiussor. l. si post p̃fectam. C. de euictio. ⁊. l. si. ff. de rescin. vẽ. ⁊. l. pe. ff. de peric. et cõmo. rei vẽ. q̃ fideiussor q̃lit̃ teneat̃ ⁊ in q̃bus casib⁹ p̃ vẽditorẽ p̃stet̃ et q̃d si malicio se petet̃ itẽ q̃d si res vendita reperiat̃ alteri obligata vide Ange. ⁊ Ja. h.

parum suspectus habetur creditoribus. vt h. t. ff. de priuile. credito. l. si creditores.

a ¶ Remouendus non est. Immo videtur q̃ sic. vt. C. de tuto. t cura. qui non satisdic.

l. ij. que est huic contra. Sol. ibi non repellit propter paupertatem: sed quia non satisdabat. hic autem satisdedit. posset tamẽ iste se excusare: quod dic vt supra titulo primo. §. sed t propter paupertatem. Est tamen huic curator adiungendus. vt supra de curatoribus. §. interdum. t. C. eodẽ. l. pictat. t. C. de pericu. tuto. l. j.

remouendus a non est quasi suspectus.

¶ Finis primi libri.

¶ Finit liber primus.



Continuatio.

¶ Incipit secundus liber.

¶ De rerum diuisione &c. ¶ Dictus est de personis. sequitur de rebus: vt promisit. ẽ. de iure natu. gen. t ci. §. fi. de quibus dicit vsq; ad titu. de ob. Et in hoc medio dicit qualiter acquirũtur res iure naturali. vt a. §. singulorum. vsq; ad titulum de vsucapionibus. Item qualiter iure ciuili. vt ab inde in antea. Item qualiter iure singulari vt vsq; ad titu. de testa. Item qualiter per vniuersitatem: vt ex testamento: vel ab intestato: vel simili modo: vt a titulo de testamentis vsq; ad titulum. de obligationibus. Accurius florentinus.

¶ Incipit secũdus. ¶ De rerum diuisione: t acquirendo ipsarum dominio. ¶ Quia principium huius tituli ponit cõ

Diuisio

Superiore libro. ¶ Iste tit. diuiditur principaliter in duas partes. Primo continuat istum librũ ad precedentem. Secundo incipit tractatũ Secunda ibi (Modo videamus.) Item ista secunda subdiuiditur principaliter in duas partes. Nam primo ponit de rebus cõmunibus iure naturali: de publicis: t de his que sunt vniuersitatis: et de his que in nullius bonis sunt. t oia ista exempla clarificat. Secũdo ponit qualiter res acquirãtur de iure gentiũ t efficiant priuatorum. Secũda ibi (Singulorum aũt.) Et illa secũda subdiuidit loco suo. Redeo ad primã que subdiuidit in quatuor partes. Primo ponit exempla de cõibus. Secũdo de publicis. Tertio de his que sunt vniuersitatis. Quarto de his que nullius sunt. Secũda ibi (Flumina.) Tertia ibi (Vniuersitatis.) Quarta ibi (Nullius autem.) Aretinus.

¶ De iure psonarũ. Lasius. ¶ Dis

igitur prelibatis ponas primo casuz. Dicit Justi. cōtinuando ꝓcessum suū postq̄ in superiori libro de iure personarum exposuimus. mō in hoc scdo libro de reb⁹ que in patrimonio nr̄o: vel extra nr̄z patrimoniuz habentur videam⁹ ⁊ hec in prima parte. Sed pone in scda. Dñe vos dixistis mihi. s̄. q̄ vultis determinare de reb⁹ que sunt ī patrimonio nostro vel extra nunquid est ista diuisio sufficiēs? Ad h̄ rñ. q̄ sic: ⁊ q̄ sufficiēs diuisio premissa sit: tali ratione liquet q: quedā naturali iure cōia sunt oiuz: quedam publica: quedā vniuersitatis: quedā nullius: pleraq̄ singulorum. ⁊ ea que singulorum sunt varijs ex causis acquiruntur sicuti ex inferioribus apparebit. Sed pone casum. Domine dicatis mihi si placet que sunt cōmunia omnium. Ad hoc rñ? Amice certe naturaliter iure introductū est q̄ cōia sunt omnium animātium hec. s. aer ⁊ aqua de celo cadens ⁊ mare. ⁊ per cōsequens litus maris cum sit eius accessio. Unde dico tibi q̄ nemo ad litus maris prohibetur accedere: dūtamen a villis ⁊ monumentis ⁊ edificijs in litore positis se abstineat: q: huiusmodi ville ⁊ edificia nō sunt cōmunia de iure gentium sicut ipsum mare. Sz domine dicatis mihi in quantum durat litus maris? Ad hoc respondet imperator. Amice litus maris quatenus hyemalis qñ maxim⁹ ē excurrit.

tinuationē et duas reruz diuisiones iō non summat̄. Are.

Superior libro de iure ᵃ personaꝝ exposuimus.

a ¶ De iure personarum. Ab illo titu. de iure personarum. vsq̄ huc.

b ¶ Modo. Sicut promisimus. s̄. de iure natu. §. finali.

c ¶ Patrimonio. Scilicet aptitudine. apte enim sunt esse in patrimonio: vt res pro derelicto habita.

d ¶ Vel extra. Scilicet aptitudine: quia non sunt apte vt sint in patrimonio vt sunt res sacre vel religiose. vt j. eo. §. nullius. Interdum tamē dicte res sunt ī patrimonio: vt si ab hostib⁹ capte sint. vt ff. de religio. l. cum loca.

e ¶ Habentur. Talis diuisio hic sumitur. Rerū enī alie sunt in patrimonio alie extra: que videt̄ insufficiēs. nā alie sunt nec in patrimonio nec extra. vt seruitutes. vt. ff. de vsuf. le. l. j. contra. Sed Joā. dicit q̄ hic pueris loqui simpl'r. nā quedā pro docendis pueris dicunt̄ que al's nō dicerent̄. vt. ff. de ac. ⁊ ob. l. obligationū. in fi. qd̄ nō est verisil'e q̄ ꝓpter pueros male loquat̄: vñ non placet. Alij dicunt hic de corporalib⁹ rebus tm̄ loqui. qd̄ est falsum: qd̄ colligitur ex cōtinuatione huius titu. ad sequētes. Nos dicimus seruitutes eē in bonis cū earum nomine agamus ⁊ excipiamus. vt. ff. de acqui. re. do. rez. ⁊. l. statuas. q̄ aūt in. d. l. dī eas nō eē in bonis: nec extra: dicit ideo q: per se non censetur: vt est possessio tigni in domo positi: quia non intelligitur tignum dum durat domus per se. vt ff. de vsucap. eum qui.

Seruitutes sunt in bonis nostris.

f ¶ Quedam. hic fit alia diuisio.

g ¶ Cōmunia sunt. Non tamē agitur communi di. s̄m plato.

ADDITIO. Quia nō pñt stare sine re vel ꝑsona cuius sunt. l. si aliena. §. hoc iure. cū si. ff. de vsuris. Ange.

h ¶ Omnium. scilicet vsu. non proprietate: vt dicitur. j. e. §. ⁊ quidem.

i ¶ Publica. Publica id est q̄si populica. s. omnium populorum. vt. s̄. ti. j. §. consequens. ⁊. j. eo. §. flumina. Al's

¶ Mō ᵇ videam⁹ de rebus que vel in nostro p̄rimonio ᶜ: vl' extra ᵈ patrimoniuz nr̄m habent̄ ᵉ.

¶ Quedā ᶠ eniz naturali iure communia ᵍ sunt oiuz ʰ q̄dā publica ⁱ quedā

dicit publicum qd est huius populi vel illius tm̄ vt campus martius : vt C. de sacrosan. eccle. l. fi. ⁊ hec dicitur magis vniuersitatis.

a ¶ Vniuersitatis. vt. j. eo. §. vniuersitatis.

b ¶ Nullius vt. j. eod. §. nullius.

c ¶ Que. s. que sunt singulorū : nec eniz ad superiora refertur.

d ¶ Ex sbiectis. j. eo. §. singulorum. vsqz ad finē tituli.

¶ Et qdez.

Diuisio ¶ Diuidit in q̄tuor partes. Primo ponit dictū. Secūdo ex dicto infert. Tertio illationez restringit. Quarto rationē restrictionis assignat. Scda ibi (Nemo.) Tertia ibi (Dum tamē.) Quarta ibi (Quia nō sunt.) Ange. areti

e ¶ Naturali iure. i. iuregentiuz qd est naturali ratione inductum: vt. ff. de iusti. ⁊ iur. omnes. §. qd vo. de quo hic loquitur: vt. j. eo. §. singulorum. † ⁊ in fine huius. §. nam in iure naturali primeuo etiaz alia essent cōia.

† Tu dic q̄ imo d iure naturali primeuo : quia qñ ipatori placuit de iure gentiuz itellige re illud exp̄ssit: vt in. §. riparū.

f ¶ Cōmunia. Non tamen agit cōmuni diuidundo sm̄ Pla. nisi postq̄z fcā fuerit occupatio. Et q̄ dicit oīuz: scilz vt nō ꝓprietate: vt predixi.

g ¶ Profluens. i. de celo cadens.

h ¶ Et mare. Sic. ff. de iniur. l. iniuriaruz. §. si quis me ꝓhibeat.

i ¶ Et per hoc. i. per consequens: cū sit accessio maris. argu. j. eo. §. si tñ. Sed contra. ff. ne quid in lo. publi. l. litora. vbi dicitur litora esse populi romani. Sed illud est verum quo ad iurisdictionez: vere tamen sunt communia : vt hic sic. C. de quadri. pre. l. bene a zenone. secus in ripa fluminis que non est publica: lz flumen sit publicum: vt. j. eodez. §. riparuz. ibi sed proprietas. Et potest esse ratio : quia iundatio fluminis raro vēit : ⁊ ideo esse pōt vtilitas in proprietate ripe. At mare assidue iundatur: vnde paruula eēt vtilitas : nō ergo ꝓprietas querit : vt. C. de bo. que lib. l. fi. §. finali.

vniuersitatis a: quedam nullius b: pleraqz singulorum que c ex varijs causis cuiqz acquiruntur: sicut ex subiectis d apparebit.

¶ Hec que scribūtur hic sunt cōmunia omniuz : ⁊ ideo ad litus maris accedi pōt: dūmō abstineat a villis ⁊ locis ibi positis. Areti.

¶ Et qdez naturali e iure cōmunia f: sunt oīum hec: aer aq̄ ꝓfluens g ⁊ mare h: ⁊ p hoc i litora maris. ¶ Nemo igit ad litus maris accedere prohibet. ¶ Dū tñ a villis k ⁊ monumentis l et edificijs m se abstineat. ¶ Quia nō n sunt iuris gentium sicut ⁊ mare o.

ADDItio. Glo. non nouit naturaz maris occidentalis : qd in plenilunio equinoctiorum tantū crescit q̄ quādoqz cooperit prata ⁊ ripas: vnde non est dicendum q̄ illud sit cōmune. ff. de flumi. l. j. §. ripa. vnde tene primā rōnē que in principio glo. ponit. Joā. fab.

k ¶ Villis. ab alio positis : ⁊ habet duas significationes. dicitur eniz casa vel insula quedaz in qua non habitatur: sed vel rhetia ponunt: vel ꝓpter aquaz ibi confugitur: vel fructus reponūtur: vt hic. ⁊. ff. de vsufru. arboribus. in princi. Si vo ibi habitaret esset predium vrbanuz: vt. j. de serui. ru. pre. §. prediorum. Item dicitur villa congregatio hominum.

l ¶ Monumentis. Quid sit monumentum habetur. ff. de religiosis. l. ij. §. monumentum.

m ¶ Edificijs. s. alijs.

n ¶ Nō sunt iurisgētiuz. i. cōia de iuregētiū: sicut ⁊ mare: imo eorum qui ibi edificauerunt : vt eo. l. intantum.

o ¶ Sicut ⁊ mare. hinc continua qd ⁊. §. litoruz. j. eo. nec ob. ar. gl. quia ius gentium iuri naturali derogauit quātuz ad al's res: al's nō esset dīia int̄ ius cōe ⁊ publicuz sm̄ oēs docto. h.

est infra statim. §. est autem ꝛc.

¶ Flumina autem. Casus. ¶ Hic prosequitur scdm membrum superioris diuisionis: vnde pono sic casum. Dñe iam video que sunt cōmunia: dicatis modo mihi si placet que sunt publica: Ad hoc rñdet dicēs. Amice publica sūt oīa flumina ꝑpetua: ꝛ similr portus publici sūt: vñ dico tibi q̄ ius piscandi in portu et flumib⁹ oībus in communi publice pz: sicut ꝛ ipsa flumina publica sunt: ita ꝛ vsus riparum ipsorum fluminuz publicus est ꝛc. Jurisgentiuz: ꝛ ideo naues ad ipsas ripas applicare ꝛ funes arboribus ibidem nautis religare ꝛ onus aliqd in his reponere cuilibet liberū est sicut ipsuz flumē nauigare: sz q̄q̄ dixerim tibi riparuz vsum publicum esse: secus tamē est de ꝓprietate eaꝝ. Proprietas eniz eaꝝ illoꝝ hominum est quoꝝ predijs adhererent: ꝛ eadez ratione ꝓprietas arboꝝ in ripis natarum eorūdem sunt: ꝛ sicut ego dixi tibi de vsu riparum: ita dico tibi q̄ vsus litoruz omnibus publice patet: sicut vsus ipsi⁹ maris est casaz id est domūculaz ponere in qua se recipiat. Liberū est ēt cuilibet ex mari rhetia deducere ꝛ ibidem siccare: sed certe proprietas litoruz nullius esse intelligitur: sed eiusdem iuris sicut ꝛ ipm mare ꝛ que subiacent mari terra videlicet ꝛ arena.

¶ Flumina ꝛ portus sunt publica. Et litus maris dicitur quādo plus extēdi potest. Aretinus.

¶ Flumina autez oīa [a] ꝛ port⁹ publica sunt. Ideoqz ius piscādi oībus [b]: cōmune [c] est in portu fluminibusqz. Est [d] autem litus maris q̄tenus hybernus [e] fluctus maximus excurrit [f].

¶ Usus ripaꝝ publicus est: proprietas v̄o illorum est: quoꝝ predijs adherent. Aretinus.

¶ Ripaꝝ [g] quoqz vsus publicus iure gentiuz [h] est: sicut ipsi⁹ flumis. Itaqz naues ad eas applicare: funes arbori-

a ¶ Flumina autez omnia Scilicet perpetua: vt padus ꝛ rhenus: quedaz enim sunt priuata: vt fossata in agris posita: que crescunt: ꝛ decrescunt: que quādoqz currunt: quādoqz nō: vt. ff. de flumi. ꝛ ne quid in flumini. l. j. §. ij. ꝛ. ff. eodez. nemo. in fi.

b ¶ Omnibus. Nec qui fuit primo longo tempore piscat⁹ aliuz superuenientē repellere pōt: vt. ff. de vsucapionib⁹. l. fina. nisi forte spatio triginta ānoꝝ: vt. ff. de diuersis ꝛ temporali. prescrip. si quisquā. Vel sz Joan. fabri itellige hāc legez si quisquā qsi erat in possessione piscādi.

ADDITIO. Et dicitur cōstitui in possessione piscandi: quādo iste qui primo piscatus est ꝓhibuerat alios volentes accedere ad piscatum: ꝛ isti prohibiti acquieuerant ꝓhibitioni: nec cōtrauenerant. Et hec faciunt ad questionē vtruz ille qui tenuerit molendinū per triginta annos in aliquo flumīe possit alios ꝓhibere ne ibi molendinū habeant. Christo. poꝛ.

c ¶ Cōmune. i. in cōmuni omnibus patet: non autem est cōmune: imo publicum sm Joānem.

d ¶ Est autem litus: vt. ff. de verbo. significa. l. litus.

e ¶ Hybernus. i. hyemalis quando vēto: vnde trahunt: quasi dicat quātumcūqz mare aliquo tempore plus extenditur in hyeme vl' estate: tantū est litus eius.

f ¶ Excurrit. h continua quod est. j. eodem. §. litorum.

g ¶ Riparum. i. fluminis.

h ¶ Iuregentiuz. i. de iure gentium: vel id oībus gentibus publice pz.

a ¶ Earum. s. riparum.
b ¶ Illoꝝ. s. hominum quoꝝ ꝛc̄.
c ¶ Adherēt. Sed si via publica est in medio inter flumen ꝛ agrum. Rñ. idem qd̄ hic: vt. ff. de acqui. re. do. l. maritus.
d ¶ In eisdem. scilicet ripis.
Qō. e ¶ Eorūdez. Sed qd si piscator vult ligare: dñs vult incidere: Uidet̄ dñs preferēdus: vt s̄. d̄ his que sunt sui vel alie. iur. i fi. ibi. nec cuiqz ꝛc̄. ꝛ. C. d̄ iudeis. nēo. ꝛ. ff. sol. ma. etiā. §. licet. (j) Sed cōtra credo: vt ff. de vsu et ha. l. fi. ꝛ de vsufruc. si cuius. §. itez nerua. al's est in. l. nequissimum.

bus ibi natis religare onus aliquod in his reponere cuilibet liberū est: sicut per ipsuz flumē nauigare. ¶ Sed ꝓprietas eaꝝ[a] illoꝝ[b] est quoꝝ ꝑdys adherēt[c] qua de causa arbores quoqz ī eisdem[d] nate eorūdem[e] sunt.

¶ Usus litoꝝ ē publicus de iure gentium: sed ꝓprietas eoꝝ nulli⁹ est sicut ipsi⁹ maris. Areti.

¶ Litoruz[f] quoqz vsus public⁹[g] ꝛ iurisgētiuz[h] est sicut ꝛ ipsi⁹ maris[i] ꝛ ob id quibuslibz liberū est cām ibi īponere ī qua se recipiat sicut rhetia[k] siccare ꝛ ex mari d̄ducere. Proprietas autem eoꝝ[l] potest īteligi nulli⁹[m] esse: sz eiusdem iuris esse cui⁹ ꝛ mare: ꝛ que subiacent mari vt terra vel arena.

¶ Ea q̄ mere vniuersitatis sunt singulos non cōcernunt.

dicit nulla cōmunia esse publica: vel ecōtra: ea enim demū sunt cōmunia que cum sunt in vsu oīuz animātium occupantib⁹ concedunt: vt lapilli ꝛ gemme in litore maris: vt. j. eo. §. itez lapilli. ꝛ. ff. eodem. itez lapilli. Sed publica non solum nō cōceduntur occupāti: imo īterdicta ꝓponūtur ne quid in eis fiat: vt. ff. ne quid in loco publi. ꝛ de flum. ꝛ alijs titu. Preterea qūo pōt eē quod ait Pla. cum in diuisione supra posita velut due species apposite ponuntur cōmunia et publica: vt. s̄. eodem. in principio. ꝛ quod dicit hic publicus. i. cōmunis: vel publicus quo ad vsum cōmunez: non quo ad ꝓprietatem.

ADDITIO. j. Et in hoc redditur vtilis proprietas. Itē in fructib⁹ ibi nascentibus. Nec ob. l. ij. ne tamē. ff. de vsufruc. quia vsus est cōis quātuz ad ea tm̄ que hic in textu ponuntur: puta siccare rhetia ꝛc̄. Ange.

f ¶ Litoꝝ. Scilz maris: vt sequit̄.
g ¶ Publicus. s̄. eo. §. ꝛ quidez. ibi. ꝛ per hoc ꝛc̄. cōtra. So. dicit Pla. oīa cōmunia esse publica: ꝛ econtra. s. ratione quorūdaz vsum: vt ecce taz mare q̄z flumīa ꝛ litora ꝛ ripe in vsu animantiū sunt: ꝛ in bibendo: ꝛ in abluēdo ꝛ cōmorādo: ꝛ similib⁹ que exigit natura. Sed ius piscādi qd̄ in his est solū cōpetit hominib⁹ ꝛ rhetia siccādi: ꝛ quedaz similia: portus tamen dicit esse publicos nō cōes. Sed Joan.
h ¶ Jurisgentiuz. i. de iure gentiū.
i ¶ Maris. s. est.
k ¶ Sicut rhetia. Hystoron ꝓtheron. i. ordo ꝛ ꝯuersio. ff. eo. ripaꝝ.
l ¶ Eorum. s. litoꝝ.
m ¶ Nullius. s. hominis singl'aris: omniū autez sunt: ꝛ sic differt ab illo. §. nullius. j. statim posito.

¶ Uniuersitatis. Casus. ¶ Hic ꝓsequit̄ tertiuz membrum secūde diuisionis: vnde sic pono casum. Jam dixistis mihi extra de cōmunib⁹ ꝛ publicis: dicatis mihi mō si placet que sunt vniuersitatis? Ad hoc respōdet. Uniuersitatis sunt que in ciuitatibus ad vtilitatē vel ad declarationē ꝓpū

fiunt vt theatra ⁊ stadia ⁊ similia : ⁊ si qua alia sunt cōia ciuitatum.

a ¶ Uniuersitatis. Que etiā publice q̄siq̄z dicunt̄. i. vnius populi: vt. C. de sacrosan. eccle. l. fi. in prin. Sed aliter accipit̄. s̄. e. §. flumina. nam loquit̄ ibi de illo qd̄ ē publicuz oīum populoꝝ.

b ¶ In ciuitatib⁹. Et ciuitatū sūt

c ¶ Theatra. A theorando: id est inspiciendo: vt in arena veronensi.

d ¶ Stadia. stadiuz est octaua pars miliarij : qd̄ hercules currebat vno anhelitu: vt legit̄ in hystorijs.

e ¶ Silia. que sunt ad delectationez ppli vt late vie: ⁊ picture in palatio.

f ¶ Et siqua alia. s. necessitat̄ causa facta: vt curia cōis: palatiū nauigiū: ⁊ sunt supradicta vniuersitatis dñio ⁊ vsu. Sed Pla. dixit vsu tm̄ esse vniuersitatis: que dominio ⁊ fructu sunt vniuersitatis nō vsu: ⁊ fundi ciuitatis ⁊ serui: vt. ff. de in ius vo. sz si hac. §. qui manumittit̄. ⁊. ff. de verb. signi. l. inter publica. ⁊ de cōtrahen. emptio. l. sed celsus. §. primo.

Theatrum.

Stadium Hercules fuit bonus cursor.

ADDITIO. Dicunt ex mēte doct. q̄ hec oīa dicunt̄ vniuersitatis ⁊ quo ad dñiuz: ⁊ quo ad vsum cōez: vt hic. ⁊. l. sicut. §. j. ff. qd̄ cuiusq̄z vniuer. Est tamē differētia inter res vniuersitat̄: quia quedaz vniuersitatis appellant̄ ⁊ quo ad dñium ⁊ quo ad vsuz cōem: vt sunt theatra ⁊ stadia. Quedam ꝟo sunt vniuersitat̄ quo ad dñiuz: ⁊ quo ad vsuz ꝑticularia: vt sunt ꝑrata vniuersitat̄ ex qb⁹ cōmodū ꝑcipit̄ in ꝑticulari: ⁊ ita dicūt doc. Chrīopho.

¶ Uniuersitatis a sunt non singuloꝝ: veluti que ī ciuitatibus b sunt: vt theatra c: stadia d ⁊ similia e: et siqua alia f sunt cōia ciuitatuz.

¶ Ea q̄ sunt diuini iuris in nullius bonis sunt. Angelus.

¶ Nullius g autez sūt res sacre ⁊ religiose ⁊ sancte: qd̄ eīz diuini iur̄ est: id nullius in bonis ē.

¶ Res sacre sunt

Diuisio

¶ Nullus. ¶ Ista pars vsq̄z ad. §. singuloꝝ diuidit̄ in quatuor partes. Primo ponit que sunt in nullius bonis. Secundo ponit exempluz de rebus sacr]. Tertio de religiosis. Quarto de sanctis reb⁹. Sed'a ibi (Sacre res sunt.) Tertia ibi (Religiosuz.) Quarta ibi (Sācte quoq̄z.) Et quālibet partez summa bo ꝑ se. Are.

¶ Nullius Casus.

¶ Hic prosequit̄ quartum mēbrū secūde diuisiōis. Et sciēdum est q̄ h̄ mēbrū tres habet particulas. Ea eīz que nullius sunt in tribus consistunt. s. in sacris: ⁊ religiosis: ⁊ sanctis: ⁊ ꝑm hoc quartū membruz subdiuiditur in tres particulas quarum quālibet ꝑm ordinem enumerationis dilucide prosequitur. Ponas igitur sic casum. Domine iaz vidi que sunt vniuersitat̄: dicatis mō mihi que sunt nullius. Ad hoc respōdet impera. Amice : nullius sunt veluti res sacre ⁊ religiose ⁊ sancte : ⁊ hoc patet tali rōne. Huiusmodi enim res diuini iuris sunt : ⁊ qd̄ diuini iuris est in nullius bonis est : sz pone. Domine iam video q̄ ea que nullius sunt consistunt in sacris ⁊ religiosis ⁊ sanctis . Dicatis ergo mihi que sunt sacra. Rñ. Amice : sunt que rite per pontifices deo consecrata sunt : sicut edes sacre ⁊ dona ⁊c̄. ꝓut iacet ī lr̄a.

g ¶ Nullius. s. hominis vel hoīum: nec possunt esse: sed sunt in bonis dei censura· siue dispositione: ⁊ sic nō obstat qd̄ posset dici de cōmunib⁹ ⁊ publicis ⁊ rebus vniuersitatuz : que videntur nullius esse: quia esse possunt ⁊ sunt hominū: lz non hominis singularis. (j) Item contra. j. codez. §. fere. So. vt ibi.

ADDITIO. j. Sed dices tu : aer nec est in bonis hoīs singularis : nec hoīuz in cōmuni. Itez nec redigi pōt

in bonis alicui⁹: ergo debuisset poni sub mēbro nullius. Sol'. q aer non fit hoīuz: nec in nulli⁹ bonis ꝓuenit facto nature: ⁊ ideo cōis omnib⁹ appellat⁹ est: sed res sacrosancte ⁊ religiose sunt dedicate deo facto hoīuz: ⁊ ideo non cōmunes: sz in nullius bonis appellate sūt. Chr̄i.

a ¶ Sacre Pontifices. id est papas ⁊ epos. Sz nūqd imperator dedicare pōt? Ur̄ q sic: vt. ff. e. l. sacra. §. j. vbi dedicat. i. potestatez dedicādi dat. nā oliz impatores erant sacerdotes: vt in canonib⁹ dicitur. Uel dic dedicat: alij puta episcopo pmittēdo sine requisitiōe: vl' concedit: scilicet requisitus.

b ¶ Edes sacre. hic locus dicit' sacer: vt hic: ⁊ sanctus: vt. C. de sacrosan. eccl. l. j. Itē religiosus: vt in auc̄. vt religiose domus.

c ¶ Et dona. al's donaria. i. thuribula: ⁊ cruces: ⁊ calices. Accur.

d ¶ Que etiam. s. donaria. nō autem referas ad edes sacras. naz ille nullo mō pñt alienari: vt in auc̄. de alie. ⁊ emphi. §. ⁊ qm̄ cognouim⁹. coll'. ix.

e ¶ Constitutionē: vt. C. de sac. san. eccle. l. sancimus.

que rite ꝑ pōtifices deo dedicate sūt seu ad diuinū mysteriū deputate: que non pñt nisi pro captiuitate hominuz alienari. h. d. Aretinus.

¶ Sacre res sunt q̄ rite ꝑ pontifices[a] deo ꝯsecrate sunt: veluti edes sacre[b] ⁊ dona[c] que rite ad ministeriū dei dedicata sūt: que etiā[d] per nr̄az ꝯstōnem[e] alienari ⁊ obligari prohibuimus excepta cā redēptiōis captiuoꝝ. Si quis aūt auctoritate sua quasi sacrū sibi cōstituerit sacrum nō est: sed ꝓphanuz[g].

f ¶ Excepta. nam hoīum aīe qbuslibet rebus preponende sunt: vt. C. de sacrosan. eccle. sancim⁹. in fi. Item quādo ꝓpter debitū si qd habet ecclesia: vt in auc̄. de alie. ⁊ emphi. §. ⁊ hoc autē super ipsis. coll'. ix. Itez pp alimenta pauperū: vt xij. q. ij. cap. aurū habet ecclesia.

¶ Locus autez in quo edes sacre sūt edificate ēt diruto edificio: sacer manet[h] adhuc: vt et Papinian⁹ scripsit.

¶ Sepeliēdo mortuum in locū suum quis euz religiosuz facit. Itē socius inuito socio locū religiosum facere non potest: sepulchrum ꝟo sic. Proprietarius aūt inuito vsufructuario non potest. Et si concedit alicui mortuū inferre locus efficit religiosus: etiā si dominū postea peniteat. Angelus aretinus.

¶ Religiosuz locū

Sacre res aliquādo alienari pñt.

ADDItio. Uñ versus. Utilitas incōmoditas: pietasqz necesse. Res alienari permittunt ecclesiarum.

Versus

g ¶ Prophanū. i. nō sacrum.

h ¶ Sacer manet. definit tamē eē sacer si ab hostibus capiat': vt. j. d inuti. stipu. §. j. et. ff. de reli. cuz loca. Itē loc⁹ esse religiosus definit qñ ea remouent' que talez eū reddebant: vt. ff. eo. sacra. §. illud. ⁊ de reli. l. antepenul. in fine.

Locus definit eē sacꝝ dupl'r.

¶ Religiosum. Casus. ¶ In quo sic pono casuz. Domine iaz video que sunt sacra: dicatis mihi que sunt religiosa? Ad hoc respōdet impe. Amice: religiosa facta sunt que in quibus corpora mortuoꝝ sepulta sunt. Religiosum enim locum vnusquisqz pro sua voluntate facit dum in locū suuz mortuum infert ⁊c̄.

¶ Religiosum.

a ¶ Unusquisq3. Aliud in sacro: vt s. eodem. §. sacre.

b ¶ Mortuuz. s. totum † vel saltem caput cui⁹ imagine cognoscimur: vt ff. de reli. cuz in diuersis. Quid si partialiē caput est in diuersis locis? Rñ. illuz eē religiosum vbi est maior pars: vt arg. ff. de statu ho. l. queritur. ꝛ. j. de vul. sub. §. ꝛ si ex disparibus. Si aūt ꝛ qual'r: neuter ꝑm Jo.

† Non tñ funduz totuz: sed locū cadauer] solū efficit religiosū. Ang.

vnusquisq3[a] sua voluntate facit: dum mortuuz[b] infert in locum suū. In communez autē locum puruz[c] inuito socio inferre[d] non licet. In cōmune v̄o sepulchrū etiaz inuitis[e] ceteris licet inferre. Itez si alien⁹ vsusfruct⁹[f] est ꝓprietariuz[g] placet (nisi ꝯsentiēte[h] vsufructuario) locū religiosuz nō facere.

ADDITIO. Et nota q̄ si ps anterior appeat: illa tanq̄ nobilior inspiciatur. ar. l. qd claue. ff. de dam. infec. Angelus.

c ¶ Locum puruz. i. qui neq3 sacer: neq3 sanctus: neq3 religiosus est. ff. de religio. ꝛ sumpti. fune. l. prima. §. purus autem. glo. in. c. abolende. extra de sepulturis.

Locus purus qs est.

d ¶ Inferre nō licet. Extraneos: maz ipse socius recte ibi sepeliri potest: etiam sine consensu ceteroꝝ: maxime cum non est alius locus in quo sepeliretur: vt. ff. de religio. ꝛ sumpti. fune. l. si plures.

e ¶ Inuitis. hoc fauore religionis iam facte: al's cōtra: vt. s. ꝓxi. §. ꝛ. ff. cōmuni diui. Sabinus.

ADDITIO. Hoc non videt veruz. ꝛ glo. meli⁹ soluit in. d. l. sabinus. vñ dic latius q̄ aut socius vult vti facere: seu reficere in re cōmuni ad eum vsum ad quē parata est: ꝛ potest alio ꝓhibente. Aut ad vsum ad quez res parata non est: ꝛ tunc subdistingue: quia aut interest prohibentis nō vti: ꝛ est melior conditio prohibētis: aut non interest: ꝛ tunc melior est conditio facientis. Joānes fabri post Dy. in regula. in re commui. de regu. iur. libro. vj.

¶ In alienū locuz consentiente domino licet inferre: ꝛ lz postea ratuz nō habuerit: q̄ illatus est mortuus: tamen locus religiosus fit.

¶ Res sancte sut porte ꝛ muri ciuitatuz quasi pena legali firmati. Item leges penales ꝓprie vocant sanctiōes. Angelus aretinus.

¶ Sācte q̄z res veluti muri[i] et porte

f ¶ Vsusfructus. scz loci puri. argumē. ff. de vsu ꝛ habit. l. finali.

g ¶ Prope tariuz. Nisi ꝯsentiat fructuarius: vl' nisi testatorem q vsum fructum legauit velit sepelire heres: vt. ff. de religi. ij. §. si vsūfructū.

h ¶ Consentiente. Quid si primo cōsensit post penituit añ illationem? Respon. sufficit semel voluisse: vt. ff. de aqua pluuia arcen. l. in diez. ꝛ infra proximo. §.

¶ Sancte. Casus. ¶ In quo sic pono casuz. Domine iaz video que sunt sacra ꝛ religiosa: dicatis mihi que sūt sancta? Ad hoc rñ. Amice: sancte res sunt veluti muri ꝛ porte ciuitatis: huiusmodi enim res quodāmodo diuini iuris sunt: ꝛ idcirco in nullius bonis esse censentur: sed domine quare dicuntur muri sancti. Ad hoc respon. Amice idcirco muros ciuitatis sanctos legis auctoritate. i. firmos diximus: quia pena capitis cōstituta est aduersus eos qui aliqd in muros deliquerint: vnde ꝛ illas partes legum quib⁹ penas cōtra eoꝝ trāsgressores cōstituimus sanctiones appellam⁹.

i ¶ Sancte. Muri. s. ciuitat' romane. (j) Quid de ciuitate alia vel ca-

stro: Respon. nec ibi quicq̃ facere licet sine auctoritate presidis: vt. ff. eo. sacra. §. muros. Vel forte vniuersitati lz non priuato: vt. C. de operib⁹ publi. l. omnes.

ADDIM

Et tunc capite punit: vt. l. fina. ff. eo. in alijs autez est pena extraordiaria ad arbitriuz iudicis qd quãdoqz potest se extendere vsqz ad mortẽ si sit enorme delictũ. Ange.

a ¶ Sanctos. i. firmos a sancio sancis: nõ calce vel lapidib⁹: sz lege firmatos: vt seqt̃.

b ¶ Deliquerũt. s. trãscendendo: vel rũpẽdo: sicut fecit remus frater romuli: vt hic. ꝛ. ff. e. l. fi. vñ Lucanus. Fraterno primi mãdarũt sanguie muri.

c ¶ Constituimus. vt. C. de le. ꝛ cõ. l. non dubiuz. Accur. floren.

d ¶ Sanctiones. in nostra significatione. Quandoqz ponitur largi⁹ pro qualibet imperiali lege: vt. C. de no. co. fa. ibi. colligẽtes ꝟo ꝛc. Qñqz largissime pro collectione toti⁹ iuris ciuilis: vt in ꝓhe. ff. in prin.

Lucanus.

Diuisio

¶ Singuloꝝ. ¶ Ista est scd̃a pars principalis huius tituli: que diuidit̃ in quinqz partes principales. Primo qualr̃ acqrunt̃ nobis res q̃ in nulli⁹ bonis sũt. Scd̃o q̃lr̃ acqrunt̃ ea que sũt alteri⁹: ex facto nr̃o: ex ꝑmixtiõe: vel fabricatione. Tertio quãdo vsufructuarius vel bonefidei possessor facit fructus suos: ꝛ quid cõtineat̃ appellatione fructuum. Quarto ponit vnum casuz exceptiuum a prima parte: videlicet ꝙ ea que sunt in nullius bonis: non tamen in totum efficiunt̃ occupantis. Quinto quando per traditionem vel non in personam certaz vel incertaz dñium trãsferatur. Secũda ibi i. §. (cũ ex aliẽa mã.) Tertia ibi (Si quis autẽ.) Quarta ibi in. §. (Thesauros.) Quinta ibi in. §. (Per traditiõez.) Ange. are.

ciuitatis quodam modo diuini iuris sunt: ꝛ ideo nullius in bonis sunt.

¶ Ideo autez muros sanctos[a] diximus: quia pena capitis constituta sit in eos qui aliquid in muros deliquerunt[b]: ideo et legum eas ꝑtes: quibus penas cõstituim⁹[c] aduersus eos qui contra leges fecerint sanctiones[d] vocamus.

¶ Res fiũt nostre aut iure nãli: aut iure ciuili: ꝛ a venustiori inchoandum est. Angelus areti.

¶ Singuloꝝ autẽ hominũ multis modis res fiũt: quarũdam eniz reꝝ dñiũ nãciscimur iure naturali: quod (sicut diximus[e]) appellat̃ iusgẽtium: quaꝛ

¶ Dixim⁹. Casus.

¶ Pone ergo sic casuz. Domine iaz video q̃ sunt in naturali iure cõmunia: ꝛ que publica: ꝛ que vniuersitatis: ꝛ que nullius. Dicatis modo mihi si placet que singulorum hominis res multis modis fiunt: Quarũdam enim reruz dominium nanciscitur iure naturali: qd̃ sicut diximus ius gentium appellatur et quarundam rerum dominium nanciscitur iure ciuili: sed po. casum. Domine iam video ꝙ reruz dominiũ acquiritur de iure gentium ꝛ de iure ciuili: sz pro deo dicatis mihi de quo iure intendit̃ primo tractare. Ad hoc respondet. Amice: commodius est a vetustiore iure incipere. Manifestuz autem est ius naturale vetusti⁹ esse: quod cum ipso genere humano reruz natura prodidit. Ciuilia enim iura tunc primo esse ceperunt cum ciuitates condi. ꝛ magistratus creari: ꝛ leges scribi ceperunt.

e ¶ Diximus. Sed vbi: Respon. s. de iure natura. §. primo. ibi. quod ꝟo

naturalis. Vel. s. de iure naturali. §. sed naturalia. Vel melius. s. eodem. §. ⁊ quidem.

ADDITIO. Dic ꝙ ista glo. videt approbare vltimā opinionē hic positam in glo. sed illa non videt vera: vt. §. j. in ꝑ. qd ꝑo. s. de iure natura. Ang. are.

a ¶ Iur ciuili. Ut vsu capione: arrogatōe: successione: deportatione: machinatione: de qbus incipiet dicere. j. d vsu capionib⁹.

b ¶ Vetustiore. sic. ff. de iure īmunita. l. semper.

c ¶ Rerum natura. i. deus.

d ¶ Prodidit. i. statu cum ꝓcreauit deus gentes statim fuit iusgentium. Et potes exponere prodidit. i. adinuenit: inde ꝓditus. i. adinuentus: vt. j. si quadru. pau. fe. di. in princ. Quādoqz etiaz ꝓditus. i. datus. j. de act. §. huic aūt. versi. que de cā. Et sic accipere in hoc loco non esset ineptum.

e ¶ Fere igitur. Quia a vetustiori incipiendum est. igitur ⁊c.

¶ Fere igitur. bestie ⁊c. Casus.

¶ Hic incipit tractare Justi. qualiter acquirit nobis dominium de iure gentiū per occupationē: ⁊ de ista materia tractat vsqz ad illum. §. Itez ea que ex animalib⁹. Et sciendum est ꝙ tractat hic de trib⁹ generib⁹ animalium: ⁊ primo tractat de bestijs naturaliter ⁊ prorsus feris: ⁊ hoc vsqz ad illum. §. Pauonum quoqz. ibi tractat de feris naturaliter: accidētaliter tñ mansuetis vsqz ad illuz. §. Gallinaꝝ. ibi tractat de naturalr mãsuetis siue domesticis vsqz ad illum. §. Item ea que ex hostibus. Po. ergo sic ca. Domine iam video ꝙ vultis tractare de iure gen. tanqz de vetustiore: dicatis ergo mihi si placz aliquē moduz acqrendi dñiuz de iure gen. Ad hoc rñ. Justi. Amice fere bestie ⁊ volucres ⁊ pisces ⁊ oīa animalia fera que in terra ⁊ q̄ in mari ⁊ q̄ in celo. i. in aere nascūt statim cum ab aliq̄ capta fuerint iure gentiuz occupantis fiunt: ⁊ hoc tali ratione. Mundi eniz aīalia fera in nulli⁹ bonis esse intelligunt ⁊ qd ante nullius est id iure gentiū qd naturali ratiōe introductū est occupati conceditur. Nec interest q̄ztū ad acquirēdum dominiū vtrū quis hmōi feras bestias ⁊ volucres in suo ꝓpo fundo an alieno cepit: ⁊ hoc est verū nisi ꝓhibitio dñi intrare volentes p̄cesserit. Nam qui in fundum alienū ingredit venādi aut occupandi gr̄a poterit a domino ꝓhiberi ne ingrediat si dñs fundi eum p̄uiderit. Sed po. dñe iam video ꝙ per occupationē hmōi ferarū ⁊ volucrum acqrit mihi dominiū. dicatis mihi q̄zdiu durat hmōi dñium acquisitum. Ad hoc rñ. Amice dico tibi ꝙ qcqd predictoꝝ aīaliū ceperis tādiu tuo dñio subiectū esse itelligit q̄zdiu in custodia tua detinet: sed cū tuam custodiaz euaserit: ⁊ in pristinam naturalem libertatē se receperit in tuo dñio esse definit: ⁊ rursus sicut prius occupanti

rundam vo iure ciuili [a]. Commodius est itaqz a vetustiore [b] iure īcipere: palam est aūt vetustius eē ius naturale qd cuz ipso genere humano reruz natura [c] prodidit [d].

¶ Ciuilia aūt iura tunc ceperunt esse cum ⁊ ciuitates cōdi: et magistratus creari: ⁊ leges scribi ceperunt.

¶ Fere bestie: volucres: ⁊ pisces fiūt occupantis: siue qs ceperit in suo fundo: siue in alieno: sz dominus fundi pōt ingredientē prohibere. Ubi autē animal captum euaserit: reuertit ad primum statum.

¶ Fere [e] igitur bestiē: ⁊ volucres: et

Additio.

occupanti cōceditur. Sed dñe dicatis mihi qñ dī se recepisse in naturalē laxitatē vel libertatē. Ad hoc rñ. In naturalē laxitatē dī se recepisse cum vel oino cōspectū oculorū tuorū euaserit vel ita fit in cōspectu tuo vt impossibilis sit eius ꝓsecutio. vnde super tali q̄stione apud veteres multū fuit disputatum ⁊ quesituz. Quidā venator puta tytiꝰ quēdam ceruum vulnerauit ⁊ mortale vulnus ei īfixit: ita ꝙ ceruus vulneratꝰ capi poterat. Naz in casu isto dubitat̄ vtruz dñium cerui vulnerati incōtinēti post vulnꝰ infixuz intelligat̄ tytio vulnerāti acquisitū. Et certe qdā veteres dixerūt statiz post vulnus infixū hmōi ceruū vulneratū fieri tytij vulnerātis: ⁊ tādiu in eius dñio videri quādiu tytius eū ꝓsequit̄. Et si tytius eū ꝓsequi desierit. dixerūt hmōi ceruuz desinere in dñio tytij eē: ⁊ rursus occupāti cōcedi. Alij vo nō aliter putauerūt hmōi ceruū fieri tytij q̄ꝫ si euz tytius cepit. Sz dñe qd dicitis vos sup hoc. Certe dicit Justi. Nos posteriorē sniaz tāq̄ꝫ iustiorē cōfirmamus: vt. vz. ita demū intelligat̄ tytij eē si tytius eū ceperit. Multa enim solent accidere impedimenta: vt tytius non capiat.

a ¶ Celo. id est aere.

b ¶ Simul atqz. i. statim postq̄ꝫ ⁊c. Sz nunqd res sacre concedunt̄ occupāti. vt. s̄. e. §. nullius? Rñ. Res dī eē in nullius bonis sex vel septē modis. Natura vt hic. Facto. vt. j. eo. §. pe. Itē tēpore. vt. ff. de acq. re. do. l. nūq̄ꝫ. §. thesaurus. ⁊ in his tribus locuz hz hec regula: nisi ꝙ in thesauro de eqtate dimidium dño soli restituit̄. vt. j. eo. §. thesauros. Itē cēsura. vt. s̄. e. §. nullius. Itez casu. vt in hereditate iacēte: que vicez dñi representat. vt. j. de stipul. ser. in prin. Itē culpa hoīs. vt si eyciā seruuz egrotantē. vt C. de lat. li. tol. l. j. §. sed scimus. ⁊ ēt hic. Itē iuris naturalis cōstitutione. vt liber hō. vt. ff. de ꝟb. ob. iter sti. §. sac.

c ¶ Nec iterest. q̄ ad acqrēdū dñiū.

d ¶ Venādi. Aliud si causa reqrēdi fugitiuū meū. vt. C. de ser. fu. l. ij. †vl glandis colligēde cā. vt. ff. de glā. le. l. j. vel vt recipiā pecuniā quā ibi abscondi. vt. ff. ad exhi. thesaurus: vel si vindemiā quā emi tollere me vēditor prohibeat. vt. ff. de ac. emp. q pēdētē.

e ¶ Ingrediatur. Quid si post prohibitionem quid ceperit? Respō. non facit suum. vt. C. de rei ven. si fun. ⁊ l. cer. ⁊ facit. j. eo. §. plane.

ADDITIO. Joā. fab. tenet hic cōtrariū post glo. in. l. diuus. ff. de seruitu. rustico. predio. ⁊ in. l. iij. §. plane. ff. eo. Nā prohibitio nō debet ꝑm euz operari nisi quoad ingressuz. vt faciat eum iniuriosum. nec actuz occupationis impedit. Joānes fabri.

f ¶ In libertatem. i. laxitatē. vt stam

pisces ⁊ omnia animalia q̄ in mari: celo [a] ⁊ terra nascuntur: simul atqz [b] ab aliquo capta fuerīt iure gentium statiz illius esse incipiūt.

¶ Quod eniz ante nullius est: id naturali ratione occupanti conceditur.

¶ Nec [c] interest feras bestias ⁊ volucres: vtrum in suo fundo quis capiat: an in alieno.

¶ Plane q alienuz fundum ingreditur venādi [d]: aut occupādi gratia: potest a domino si id preuiderit prohiberi ne ingrediatur [e].

¶ Quicquid autez eorum ceperis: eousqz tuum esse intelligit̄ donec tua custodia coercetur.

¶ Cum vo tuā euaserit custodiaz: ⁊ in libertatez [f] naturalem sese receperit: tuum esse desinit: ⁊ rursus occupāti fit.

Res dī eē i nullius bonis septē modis.

† Scilz cuz auctoritate iudicis: quā de facili p̄stabit. Sz in alia re pdita ita demum si aliq̄ ēt leuia: p̄cedāt īdicia ꝑz Christ. ⁊ an qs cogat̄ īdicare furē. vt de Ja. hic.

tim sequitur. vt. ff. de acquiren. re. do. naturalem. ꝛ. l. pomponius.

a ¶ Difficilis. Id est impossibilis. sic ff. pro socio. l. de illo. † Et ecōtra. ff. de his qui dete. vel effude. l. ij.

b ¶ Persecutio. Sic. ff. de acq. pos. l. ij. ꝛ. l. nerua.

c ¶ Illud. Sic. ff. de iudicijs. qui. re. do. nā lem. §. illud. glo. sup verbo possit. Cōfirmata natura hominis ꝛ animalis. nō diuina possit. Sed ecōtra. ff. de acquiren. re. do. naturalem. ꝛ. l. pomponius.

d ¶ Capi. Et dicit q̄ natura apium fera est non mansueta: vt apes si in arboꝛe tua consederint antequā a te in alueo tuo fuerint inclusę nō magis intelligūtur esse tue q̄ vo lucres: que in arboꝛ tua nidificauerūt: vnde si huiusmodi apes in arboꝛ tua cōsedentes alterius alienus incluserit: ipse earū dominus efficiet: ꝛ etiaz si huiusmodi apes antequā a te fuerit inclusę antiq̄s fauos in arboꝛe tua vel in fundo tuo fecerit quilibet eos extunc licite potest. verūtamen si re integra preuideris aliquem ingredientem in fundum tuum: poteris ire prohibere ne fundum tuum ingrediatur. Sed po. quoddam examen. i. immensitas apium euolauit de alueo meo in quo a me fuerat inclusum: ego quero quādiu dominio meo intelligitur esse subiectum: Ad ḣ respō. si examen ex alueo tuo euolauerit tandiu intelligitur esse tuum quādiu intelligitur esse in conspectu tuo. nec difficilis sit eius persecutio: alioquin si eua-

ꝑ Immo leꝛ vtelligi potest facet ꝛ hꝫ totū. statuit arbitrio

¶ Naturalem aūt libertatez recipere intelligitur cum vel oculos tuos effugerit: vel ita sit in conspectu tuo vt difficilis a sit eius persecutio b.

¶ Licet fera syluestris ab aliquo vulneretur ita vt verisimiliter possit capi: tamen non efficitur vulnerātis: nisi eaz ceperit. Aretinus.

¶ Illud c quesituz est: an si fera bestia ita vulnerata sit: vt capi d possit: statim tua esse intelligatur. Et quibusdam placuit statiz esse tuā: ꝛ eousqz tuam videri donec eaz pseqꝛis: ꝗ si desieris persequi: desinere eē tuā ꝛ rursus fieri occupantis. Alij vo putauerunt non aliter tuā esse qz si eaz ceperis. ¶ Sz posterioꝛez e sententiam nos cōfirmamus: qꝛ multa accidere f solēt vt eā nō capias.

¶ Apes que in nullius bonis sunt occupāti cōcedunt: ꝛ earū fructus sicut ꝛ aues: licet in aliena arboꝛe capiantur. Dūs tamen a principio ingredi prohibere potest. Et examen eaz tuū est donec difficilis nō est persecutio. hoc dicit Aretinus.

g ¶ Non capias. Nota q̄ inspicitur quod euenire potest. sic. ff. loc. si quis domum. §. idem querit si sumptus. et ff. ad trebel. lucius. §. pe. ꝛ ad. l. falcidiam. l. in quantitate. §. magna. et. ff. et quibus causis ma. sed ꝛ si per prezotem. §. si ferie. ꝛ. ff. de ser. rusti. prę. qui sella. §. ij. ꝛ de dā. infec. qui bona. §. inter. Argn. tamen contra. ff. de pecul. l. eo tempoze. primo respon.

ADDITIO. Ibi cuentus erat impossibilis: cum nihil esset in peculio

f ¶ Occide re. licet enim prohibeā vnū. idest eā vulneratam: nō tamen sequitur: vt capi possit. vt. C. de pba. l. neq̄ natales.

e ¶ Sed posterioꝛe. Sic. ff. eodē in la queum.

b ¶ Persecutio. Sic. ff. de acq. pos. l. ij. ꝛ. l. nerua.

c ¶ Illud. Sic. ff. de iudicijs. qui. re. do. nā lem. §. illud. glo. sup verbo possit. Cōfirmata natura hominis ꝛ animalis. nō diuina possit. Sed ecōtra. ff. de acquiren. re. do. naturalem. ꝛ. l. pomponius.

d ¶ Capi. Et dicit q̄ natura apium fera est non mansueta: vt apes si in arboꝛe tua consederint antequā a te in alueo tuo fuerint inclusę nō magis intelligūtur esse tue q̄ vo lucres: que in arboꝛ tua nidificauerūt: vnde si huiusmodi apes in arboꝛ tua cōsedentes alterius alienus incluserit: ipse earū dominus efficiet: ꝛ etiaz si huiusmodi apes antequā a te fuerit inclusę antiq̄s fauos in arboꝛe tua vel in fundo tuo fecerit quilibet eos extunc licite potest. verūtamen si re integra preuideris aliquem ingredientem in fundum tuum: poteris ire prohibere ne fundum tuum ingrediatur. Sed po. quoddam examen. i. immensitas apium euolauit de alueo meo in quo a me fuerat inclusum: ego quero quādiu dominio meo intelligitur esse subiectum: Ad ḣ respō. si examen ex alueo tuo euolauerit tandiu intelligitur esse tuum quādiu intelligitur esse in conspectu tuo. nec difficilis sit eius persecutio: alioquin si eua-

sit conspectum tuum: vel ita sit in conspectu tuo: vt difficilis sit eius prosecutio occupanti conceditur.

a ¶ Apium. Concordat. ff. de acquiren. re. do. l. naturalem. §. apium.

b ¶ Fera. id est nō mā sueta.

Alueus duo significat.

c ¶ Alueo. Vas est vbi apes manēt. Quandoqz pro loco vbi flumē currit ponit̄. vt infra eo. §. insula.

Scādalū timēdū est.

d ¶ Incluserit. quod Bul. facere noluit: i his similibus dicens. magis timeo scādalum q̄ futurum iudiciū. vt not. ff. de acquiren. re. domi. l. in laqueum.

e ¶ Dominus erit. Nec furti tenet̄. vt. ff. de furtis. si apes.

f ¶ Interrogare. id est anteq̄ intret. vel priusq̄ eximantur.

g ¶ Preuideris. quid si fuerit igressus: an poterit retinere eum vt det qd̄ acceperit: cum homo quilibet possit prohibere ne quis intret fundū suuz? Respon. cū dñs factus sit per occupationē nō video quare desinat esse dñs arg. huius. §. qui tm̄ preuidēti ꝯsulit.

Examē triplici ter accipitur.

h ¶ Examen. i. vniuersitas apiū: al's pro approbatione ponitur: al's pro iudicio. vt. C. de aduo. diuer. iudicum. l. nemini. Et forte seruat̄ aliud de ꝯsuetudine in hoc. §. ⁊ in supiorib⁹ duob⁹.

¶ Pauonum quoqz. Casus. ¶ In isto. §. tra. Justi. di. de naturaliter feris: accidentaliter tamen mansuetis.

¶ Apiū [a] quoqz fera [b] natura ē. Itaqz apes que in arbore tua consederint: anteq̄z a te alueo [c] inclundant̄: nō magis tue intelligūtur eē q̄z volucres que in arbore tua niduz fecerūt: ideoqz si alius eas incluserit [d]: his earū dñs [e] erit.

¶ Fauos quoqz: si quos effecerint: eximere quilibet pōt. Plane integra [f] re si preuideris [g] igredientem funduz tuum poteris eum iure prohibere ne ingrediatur.

¶ Examē [h] quoqz qd̄ ex alueo tuo euolauerit: eousqz intelligitur esse tuuz: donec in cōspectu tuo est: nec difficilis persecutio eius est: alioquin occupātis sit.

¶ Animalia q̄ naturaliter sunt fera: sz ꝑ accidēs māsueta tādiu sunt nostra quādiu retinēt ꝯsuetudinē eūdi ⁊ redeūdi. Ange. a retinus.

Unde po. sic ca. Domine quidā habēt pauones ⁊ colūbas: qui ex cōsuetudine solent euolare ⁊ reuolare. mō quero a vobis vtrum natura huiusmodi pauonum ⁊ colūbarum debeat censeri fera? Rñ. q̄ sic: nec ob. quomin⁹ natura pauonū ⁊ columbarū fera censeantur q̄ huiusmodi pauones ⁊ columbe ex consuetudine euolare ⁊ reuolare solent. Nam hoc idem faciunt apes: ⁊ tamen manifestuz est naturam earuz ferā eē. Hoc idem esse in ceruis q̄ñqz contingit. q̄dam enīz ceruos ita māsuetos hñt: vt in syluis ire ⁊ redire solent. Nemo tamen negare potest naturam omniū ceruorum ⁊ genere: ⁊ etiam ipsorum singulorum spē feram esse. in his igit̄ animalibus accidentaliter mansuetis que ex consuetudine ire et redire solent: et talis regula a iure comprobata est: vt tandiu intelligantur tuo dominio subiecta esse quādiu habuerint animum reuertendi. Nam ⁊ si reuertendi animum deserunt in tuo dominio esse desinunt ⁊ occupanti conceduntur. Sed domine pro deo dicatis mihi qualiter perpendam q̄ desierunt habere animum reuertendi. Ad hoc respondeo. Amice tunc intelliguntur desinere habere animum reuertendi: cum reuertendi consuetudinem deserunt.

a ¶ Pauo. Fera. i. non prorsus domestica vel inconsueta.
b ¶ Nec ad rem pertinet. id est non obstat his que diximus.
c ¶ Quarum. Scilicet apium.
d ¶ Quoꝝ. Scilicet ceruorũ in gñe.
e ¶ Ipsoꝝ. Scilicet ꝛ singuloꝝ i spe.
f ¶ Talis regula. Dic no. tria gña aĩaliũ. Mãsueta: vt sũt galline: in q̃bus hꝫ locuꝫ hec regula vt vbicũq; sint dñi eẽ itelligant̃. vt. j. ꝓxi. §. Itẽ fera ꝓrsus. ꝛ i his hꝫ locuꝫ alia regula qꝛ occupãti cõcedunt̃. s̃. e. §. fere. ꝛ. §. illud. ꝛ. §. aptũ ꝛ. §. examen. Itẽ fera natural'r: sꝫ accidẽtal'r mãsueta. ꝛ i his obtinet hec pñs regula. ꝛ facit ad h̃ ff. e. naturalem. per totũ vsq; ad. §. fi.
g ¶ Deficerint exteriora indicãt animi secreta ĩteriora. facit. ff. de edil. edi. l. si tamẽ. §. ij. vnde versus. Intima per mores cognoscimus exteriores.

Aĩaliũ tria sũt genera.

Versus

¶ Pauonũ quoq; ꝛ colũbarum fera [a] natura ẽ: nec ad rẽ [b] pertinet: ꝙ ex ꝯsuetudine euolare ꝛ reuolare solent.
¶ Nam et apes idem faciunt quarum [c] constat feram esse naturam.
¶ Ceruos quoq; q̃dam ita mansuetos habent vt in syluaꝫ ire ꝛ redire soleant: quorũ [d] ꝛ ipsorum [e] feram esse naturaꝫ nemo negat.
¶ In his autẽꝫ aĩalibus que ex cõsuetudine abire ꝛ redire solẽt talis [f] regula cõprobata est: vt eousq; tua esse ĩtelligãtur: donec aĩuꝫ reuertendi habent. Nam si reuertendi animũ defierit [g] habere: etiã tua eẽ desinunt: ꝛ fiunt occupantum. Reuertẽdi autem animuꝫ videntur desinere habere tunc cũ reuertendi consuetudinẽ deseruerunt.
¶ Galline ꝛ anseres domestici tui sunt: etiam si conspectum tuum effugerint: ꝛ qui eas accipit animo lucrandi furtum committit. Areti.
¶ Gallinarũ [h] quoq; ꝛ anserũ non est fera natura: id quoq; ex eo possumus intelligere ꝙ alie sũt galline quas feras [i] vocamus. Itẽ alij sũt anseres q̃s feros appellamus.
¶ Ideoq; si anseres [k] tui aut galline [l] tue aliquo mõ turbati [m] turbateq;

nõ tñ si in syluis aberrassent ꝯꝫ Ang.
¶ Gallinarũ. Casus. ¶ Dñe iã vidi qual'r dñiũ ferarũ ꝛ volucrũ singulis acq̃rit̃ ꝑ occupationẽ. Nunq̃d pluriũ reꝝ dñiũ acq̃ri põt ꝑ occupationẽ de iure gen. Rñ. ꝙ sic. Nã ea q̃ ab hostibus nr̃is capimus statiꝫ iuregen. nr̃o dñio acq̃rũt. ꝛ h̃ intm̃ veꝝ est vt liberi hoĩes quos ab hostibus capim⁹ dñio nr̃o subijciũtur ꝛ i ꝑuitutẽ deducunt̃ si tñ nr̃aꝫ potestatẽ euaserit ꝛ ad suos corpe reuersi fuerit: ꝑstinũ statũ libtat̃ iur̃ postliminij recipiũt. Et nõ solũ supra dcã iuregẽ. ꝑ occupationẽ acq̃rũtur: sꝫ ẽt lapilli ꝛ gẽme ꝛ cetera q̃ in litore maris ĩueniunt̃ stati cũ ab ĩuẽtore occupata fuerit iure gen. qd̃ naturali iure introductum est inuentoris fiunt.
h ¶ Gallinarũ. Scilꝫ oĩum vt statiꝫ innuit. Vel dic singulaꝝ in specie.
i ¶ Feras. vt fasianos.
k ¶ Anseres. Scilicet domestici.
l ¶ Galline. Scilicet domestice.
m ¶ Turbati. vt ꝑ vulpẽ vel miluũ.

ADDITIO. Et hoc cõprehendit̃ si viso dño vel familiarib⁹ nõ redeũt vt solebãt nisi ꝑ aliquos dies hincinde:

a ¶ Qui lucrādi aīo. Sez vt habeat pēnas vel oua: al's eniz nō cōmittitur furtū nisi lucrādi aīus interueniat. vt ff. de fur. l. j. §. fi. Sz nūquid dolus sit in vno ouo? Rñ. sic: sz de dolo nō agit in re minori duob⁹ aureis. vt. ff. d dolo. si oleū. §. fi. z. l. se. Sz q̄re non agit de dolo cum quo agit furti. vt h. Rñ. furtū sit plerūqz. z iō frequēti⁹ puniēdū. ꝑm Joā. vt. ff. de pe. auc. fctā. §. fi. (j) Et no. ex h. §. q̄ q̄libet actio ēt ꝑ vno numo dat vt. ff. de dāno īfecto. si ꝓprietari⁹. i fi. j. rñ. z. ff. de cōiūgen. cū emā. lib. l. j. §. alid. Sz fallit in casibus. vt ecce si cōmodo tibi seruuz z tu eū alis: mō repetis a me expensas modicas. vt. ff. cōmo. in reb⁹. §. pñt. z. ff. de ipensis in re. do. fa. l. oīno. Et excepta actiōe doli. vt dictū est. Itē excipe qd est. ff. de dā. infec. ex dāni. in prin.

Furti actio modico nō autē actio de dolo.

ADDITIO. j. Hāc rōnē improbat Jo. fa. qr dolus sit sine furto: sz nō eꝯ. dic ergo furtū eē ipropri⁹ z eius actionē cōpetere de iure cōi. de dolo aūt de iure spāli: cū sit q̄dā spēs restōnis refringēs ea q̄ ꝯsensus ptiū firmauerat l. j. ff. de do. ergo z c̄. ar. l. eius militis. §. militia missus. ff. de re mili. Ang.

¶ Itē ea que ex animalibus. Calus.

¶ Hic mutat Justi. stilū suū z icipit tractare de acq̄sitiōe dñiū q̄ fit iure accessiōis discrete. z ꝑmo tractat de accessiōe discreta. vñ po. sic ca. Dñe iam vidi qual'r acq̄rit dñiū rerū ꝑ occupationē: nūqd plurib⁹ modis acq̄ri pōt? Rñ. q̄sic. Nā ea q̄ ex aīalib⁹ dñio nr̄o subiectis nata sūt in. gē. per accessionē acq̄runt.

euolauerint: lz conspectum tuum effugerint: quocūqz tñ loco sint: tui tueue esse intelliguntur: z qui[a] lucrādi animo ea animalia ꝯtinet: furtum committere intelligitur.

¶ Etiam si hominem liberum ex hostibus cepimus de iure gentiuz noster fit: qui si exierit potestatem nostrā recuperat antiquam libertatem. Are.

¶ Item ea que ex hostibus [b] capim⁹ iure gentium statiz nostra fiūt adeo q̄dem vt z liberi homines in seruitutē nostraz deducātur: qui tamen si euaserit [c] a nostra potestate: z ad suos reuersi fuerint: pristinū statū recipiūt[d].

¶ Inuentoris fiūt lapilli z alia que in litore maris inueniuntur. Are.

¶ Item lapilli [e] z gēme z cetera que in litore maris inueniuntur [f] iure naturali [g] statim inuētoris [h] fiunt.

¶ Nata ex animalib⁹ nostris nostra sunt. Aretinus.

b ¶ Itē ea. Que ex hostib⁹. vt qb⁹ populus romanus bellū īdixit: vl' ipi ppl'o romano. vt. ff. de capti. z postli. reuer. hostes. z. ff. de ꝟ. sig. hostes. z. l. quo nos hostes.

c ¶ Si eua serint. aīo et corpe. vt. ff. de cap. l. nihil. in ꝑnc.

d ¶ Recipiūt. iur̄ postliminij. vt. s̄. quibus mod. ius pa. po. solui. §. fi ab hostibus.

ADDITIO. Hodie tñ quantum ad personas nō obseruant̄ iura captiuitatis z postliminij nisi quantū ad res.

e ¶ Itē lapilli. Scilicet ꝑciosi. Et q̄ sit iter eos lapillos: z gēmas differētia: z margaritas dic vt. ff. de au. z ar. le. l. j. z. l. z si non sint. §. fi.

f ¶ Inueniunt̄. que tñ nō sunt alicuius: al's contra. vt. j. eo. §. fi.

g ¶ Iure naturali. i. gentium. vt. s̄. eo. §. singulorum.

h ¶ Inuentoris. ita demū si occupet siue apprehendat. †non al's ꝑm Azonem. In superiori. §. z in alijs prece-

†hoc verū i va-

cantib⁹ vt ḣ. ꝛ le. ſi bar ſatorā. C. de ſi- deiuſſo. Q⁹ no. pro ſta- tuto lo- quēte ⁹ eo q in- uenerit bānituꝫ Itē i nō ro- cātibus et poſſidē tis an- mus nō ꝓcurrat al's ſo- lo acq- runtur aſpectū.

dentibus de his que per occupationē queruntur tractatur: vnde q⁹ idē ꝓ- ſequitur hic vicinitas ſcripture inuit. vt.ff. de teſta. l. heredes. §. ſꝫ ꝛ ff. de le. j. ſi ſeruus plurium. §. ſi. Et aduerbiū ſi- militudinis ſcilicet item quod eſt in- dūt. §. apte dat intelli- gere alia eē thesau- rus. ꝛ ſō pri- mum vide- ti ꝛ inueniē- ti non capiē- ti queritur.

a ¶ Itē ea. Nunc mutat ſtilum ꝛ materiam. ꝛ dicit de his que acquiruntur per acceſſionem diſcretam. ꝛ in ſequenti. §. preterea. dicet de acceſſione concreta.

¶ Itez[a] ea que ex animalibus[b] domi nio tuo[c] ſubiecta[d] na ta ſunt eodez[e] iure tibi acquiruntur.

¶ Per alluuiones fluminis id eſt per incrementum latēz res nobis acq̄runtur nō aūt ꝑ vim ipſius terram euellentis: niſi radices arboꝛes emiſerint. Aretin[f].

¶ Preterea qō ꝑ alluuionē agro tuo flumē adiecit[g] iure gentiuꝫ tibi acq̄rit.

¶ Eſt autē alluuio incrementū latēs. per alluuionē autez id videt adiici: qō ita paulatiz adiicit vt intelligi⁹ nō poſ ſit quātum quoquo mometo tpis adi- ciat. Qō ſi vis flu- minis de tuo ꝑdio aliquā ptē fūdi tui rē gentium tibi acquiritur. Sed dom ne ꝓ deo dicatis mihi quid eſt allu uio: Ad hoc reſpon. Eſt autem allu uio incrementum latens, per alluuionez agro tuo videtur adiici qō ita pau latim ſucceſ ſiue adūcitur vt ꝫ tota die intuitum fi- gas: tamē in telligere non poſſis quan tum in quo libet momē to agro tuo adiectū fue rit: veruz eſt q⁹ iſtud la- tens incremē tuz tibi iure. acceſſiōis ac quiritur ſi ꝑ- petus flumi- nis aliquam partem groſſam ex predio tuo detra xit: ꝛ illam partem detractam vicini predio appulerit: manifeſtum eſt eaz partem ex predio tuo detractam nullomodo in tuo dominio permanere. ſi tamen longo tempore fundo vici ni tui adheſerit: ita q⁹ arbores quas ſecum trarit in fundum vicini radi ces emiſerint: ex tempore emiſſionis radicum videntur fundo vicini iure acceſſionis acquiſite eſſe.

a ¶ Itē ea. Nunc mutat ſtilum ꝛ materiam. ꝛ dicit de his que acquiruntur per acceſſionem diſcretam. ꝛ in ſequenti. §. preterea. dicet de acceſſione concreta.

b ¶ Ex animalibus. ſc. generis ſiue rationabilibus: vt ex ancill'. vt ſupra de iu. perſo. §. ſeruꝰ. ꝛ C. de rei ven. l. partum. ſiue irrationabilibus. vt. ff. de rei vendicatio. l. ſi frumentum. §. idem ſcribit.

c ¶ Dominio tuo. Vel quaſi vt ſi bona fide poſſides animal irrationale. vt. ff. de acq̄rēda re. domini. l. bone fidei. §. ſi. non ita in ratione. vt. j. eo. §. in pecudum. ꝛ eſt ratio: vt tibi.

d ¶ Eodem iure. Scilicet gentium.

¶ Preterea que per alluuionem.

Caſus. ¶ Hic incipit tractare de acceſſione concreta. pone igit ſic caſuꝫ. dī. Juſtinia. q⁹ preter ſupradictos mo dos acquirendi de iure gentium ac quiritur nobis dominium per acceſ ſionem concretaꝫ. Quod enim per al luuionem agro tuo flumen adiecit fu

e ¶ Preterea. Adiecit: ponendo iu xta tuum predium.

f ¶ Incrementum. i. augmentum.

g ¶ Intelligi non poſſit. ꝫ tota die ibi ſigas intuitum: ꝛ hoc propter im becillitatem naturalis viſus qui tam ſubtilia perpendere non potes. vt in cucurbita patet que cito creſcit: q⁹ ta men percipi non poteſt quantum cre ſcit quoquo momento temporis. Sed in quodam genere agrorum ceſſat iuꝰ alluuionis: vt in agris militibus aſſi gnatis a principe qui limitati dicunt

vt.ff.e.l.in agris. Que sit ratio diuersitatis. vide vt ea.l.in fi.

a ¶ Applicuerit. Als appulerit.i. apposuerit. vt subijcit puta crustam terre forte vineate ⁊ arborate.

b ¶ Logiori.i. longo.s. tanto: vt satiãt radices vt sequitur: vel etiã ipsa terra apposita vnitatem alteri terr̃ secerit cui apponit. vt.ff. de dã. infec. l.hoc amplius.§. ita de

† Quã si mum. † Sed nõ secerit pote rit de dicari. quomodo scitur quando hec vnitio vt recto vẽ imitio erit

extraxerit: ⁊ vicino predio applicuerit a palam est eam tuaz permanere.

¶ Plane si longiori b tempore fundo vicini tui beserit arbores q̃s quas secuz traxerit in eum fundũ radices egerint: ex eo tempore videntur vicini fundo acquisite c.

¶ Insula nata in facta: ⁊ Rñ. per rusticos qui talia scĩt vt in aũe. de non alie. aut permu. §. q̃ autem dictum est. col. ij.

c ¶ Aegsite. vtilis tñ rei vendicatio priori dño dar̃ p̃m. M. vt.ff. de rei vẽ. si frumentũ. §. de arbore. Sz nos õ: ſz in factũ ad estimationẽ dãni: vt.ff. de rei vẽ.l.i rẽ. §. itẽ. Sz rei vẽ. nõ dar̃. vt ff. de dã. infec. h amplius. §. alphenus.

¶ Insula q̃ in mari nata est. Casus.

¶ In prin. istius. §. icipit iterũ tractare de acq̃sitione q̃ fit per occupationẽ: ⁊ postea redit ad materiam suã. ⁊ tractat de iure accessionis. vñ sic pono. Dñe ponamus q̃ aliqua ĩsula nascat in mari: dicatis mihi cuius iuris esse intelligit: Rñ. si aliqua insula in mari nata fit: tñ qd̃ raro accidit occupãti pcedit. Nã ante occupationem nullius eẽ ĩtelligit: ſz Iz diuerim tibi de insula q̃ in mari nascit q̃ occupantis fit. secus tñ est de insula in flumĩe nata: nã in flumine insula nata qd̃ frequẽter accidere solet fiquidẽ medium partẽ fluminis teneat cõis est eorum hominuz q̃ ab vtraq̃ parte fluminis prope ripã predia possidẽt: vz pro mõ latitudis cuiusq̃ fundi q̃ latitudo ppe ripã sit: q̃ si alteri pti fluminis pximior est: eorũ est tñ qui ab ea parte prope ripã p̃dia possidẽt: q̃ si in aliqua parte diuisuz flumẽ sit deinde ĩtra vnituz agrũ alicuius in forma ĩsule redegerit hmõi ager ad modũ ĩsule diuisione fluminis circũdantis eiusdẽ p̃manet cuius affinitionẽ fluminis fuerat: sz ponam⁹ q̃ flumẽ naturale alueũ penit⁹ dereliq̃t ⁊ ex alia pte ceperit fluere dicat mihi qd̃ iuris in isto casu: Ad hoc rñ. q̃ si nãlẽ alueo inuniuersuz derelicto alia pte fluere cepit: tũc p̃or alueus a flumine derelict⁹ coz̃ icipit eẽ q̃ ppe ripã eius p̃dia possidẽt p̃o mõ latitudinis cuiusq̃ agri: q̃ latitudo ppe ripã sit. Sz ponamus nouus alueus tã occupatus publici iuris icipit eẽ: sicut ⁊ ipsuz flumẽ: ſz si post aliqd̃ tps ad p̃orẽ alueũ flumẽ reuersuz fuerit nouus alue⁹ tã a flumĩe derelict⁹ coz̃ icipit eẽ q̃ ppe ripã p̃dia eius possidẽt. Alitñ iuris est si tot⁹ ager alteri⁹ aq̃ inũdatus fuerit. Inũdatio enĩ aque facit̃ fundi non imutat. ⁊ idcirco si aq̃ a fundo recesserit manifestũ est manere dominũ fundi qui ante dominus fuerat.

d ¶ Insula. Dicitur locus vndiq̃ circundatus aqua vt hic. ⁊.ff. eodẽ. l. adeo. §. insula. ⁊ l. insula. (j) al's quadoq̃ p̃o domo in mari posita que in salo. i. in salso posita est p̃m Jsidorum. Item qñq̃ p̃o qualibet domo. vt.ff.

Insula tria significat.

de eo quod cer. lo. da. l. iij. §. si quis insulam. Item nota diligenter ista. vj. responsa vsq; ad. §. alia sane ꝛc.

ADDITIO. (1) Dic ꝙ insularum alia est naturalis vt corsica ꝛ sardinia: alia casualis vel accidentalis q̃ in flumine sepe nascit̃: in mari perraro. Naturales ĩsule sunt principis: nõ in dñio patrimoniali: sed in dñio iurisdictionali vt l. insule. ff. de iudi. l. illicitas. §. q vniuersas. ff. de offi. preto. sz de hac materia plenius videas hic per Angelum.

a ¶ Quod raro accidit. Sed oppo. nam ad ea q̃ frequentius accidunt potius iura adoptãtur: vt. ff. de lega. ꝛ senatuscon. l. nam ad ea: Respõdeo ꝙ illud verbuz potius solutionez inducit nã bene ĩferr̃ potius: ergo ad alia.

b ¶ Creditur. Scilicet antea.

c ¶ In flumine. id est in medio fluminis.

d ¶ Mediam partem. Scilicet quod poterit sciri accepta chorda ꝛ puncto posito in medio inter vtrũq; agrum. ꝛ tunc si punctum est ex vna parte tm̃: alij cedat. al's ꝑm ꝙ punctum extenditur vt colligitur. ff. eo. inter eos. et l. seq. Ex his patet ꝙ pro diuiso possident insulam: habent dominium circũdantes flumen: vt. ff. e. pro regione.

e ¶ Latitudinis. existẽtis ab vna pte cuz pl'es sint ex vna parte ꝛ vnus fundus alterius latior ẽ q̃ꝫ fundus alterius: ꝛ in hoc tantum frontem agri considero. vt ff. eo. insula. in principio.

f ¶ Parte. Scilicet superiori.

g ¶ Infra. Scilicet inferiore pte.

h ¶ Unitũ. Scilicet flumẽ. id est coadunatum: ꝛ hic fit punctuz. Vel dic vnitum agrũ ꝛc. ꝛ tũc puncta ibi infra. Pũctat litterã.

i ¶ Quod si natu. Alueus. a quo nunc vltimo recessit flumen.

k ¶ Incipit. quãtum ad strictam rationem. naz de equitate vix obtinet. i. non obtinet. vt. ff. e. adeo. §. insula. in fi. Et no. hic ꝙ flumina vicem iudicũ tenent ꝛ dant ꝛ auferunt dominia: vt h. ꝛ. ff. e. ergo. §. alluuio. Accur.

mari nata est qd̃ [a] raro accidit occupantis fit: nulli⁹ enĩ eẽ creditur [b]. ¶ At insula in flumine [c] nata qd̃ frequẽter accidit. si quidẽ mediã partez [d] fluminis teneat: communis est eoruz qui ab vtraq; parte fluminis propter ripã p̃dia possident. s. pro modo latitudinis [e] cuiusq; fundi: q̃ latitudo ꝓpe ripã sit. ¶ Qd̃ si alteri pti ꝓximior sit: eoꝝ est tm̃ q ab ea pte ꝓpe ripã p̃dia possidẽt. ¶ Qd̃ si aliqua pte [f] diuisum flumẽ sit: deinde ĩfra [g] vnitũ [h] agrũ alicui⁹ in formã ĩsule redegerit: eiusdẽ ꝑmaneat is ager cui⁹ ꝛ fuerat ¶ Alueus nou⁹ effi cit̃ public⁹ sicut ipꝫ flumẽ est: vetus vero dñis fundorũ ꝓpinquorũ cõcedit̃. Idẽ de nouo alueo si flumen in antiquũ redeat. Itẽ inundatio fluminis nõ mutat dñium fundi. Are.

¶ Qd̃ si naturali alueo in vniuersuz derelicto ad aliam partem fluere ceperit: prior qdẽ alue⁹ [i] eorum est qui ꝓpe ripã eius p̃dia possident pro modo. s. latitudinis cuiusq; agri: que latitudo prope ripam est.

¶ Nouus autẽ alueus eius iuris esse incipit [k] cuius ꝛ ipsum flumẽ id est public⁹. ¶ Qd̃ si post aliquod tempus ad priorem alueuz reuersuz fuerit flumẽ

a ¶ Speciem. i. faciē fundi. Sed cōtra. ff. de flu. ⁊ ne qd in flu. pu. l. j. §. si fossa. in fi. §. Solu. ibi totum occupauit hic partē. Uel hic eodē impetu recessit quo venit: ibi nō: sz diu coopertum tenuit.

b ¶ Manere. Fuit ergo dñs ēt tūc tpis qñ aqua iundabat. Sed ꝯ. ff. qbus modis vsufruc. amit. l. si ager. so. ibi i prope debz amitti. s. q̄ꝫtuz ad cōmodum fruēdi. Uel h̄ inundauit ꝓpter ipetū aquaruz: ibi vt faceret alueū: vt ꝓbat̄ ꝑdicto tit. l. qd tñ. §. agri. Et hec vera sunt q̄ꝫtuz ad ꝓprietatē: sed possessio indubitāter tpe inundationis amitteret: vt. ff. de acq. pos. l. iij. §. labeo. ⁊. l. q vniuersas. §. ij. ⁊. l. pōponi⁹. j. rñ. † tñ aqua recedēte ēt possessio restituēda ē: vt. ff. de iti. actuq; priua. l. j. §. sed ⁊ siquis.

rursus nouꝰ alueus esse icipit: q ꝓpe ripam eiꝰ ꝑdia possident. ¶ Alia sane eā est: si cuiꝰ totus ager inundatꝰ fuerit: neqz eiz inundatio fundi spēm [a] cōmutat: ⁊ ob id si recesserit aqua: palā est eū fundū eiꝰ manere [b] cuius ⁊ fuit.

¶ Specificās aliquā spēm ex materia aliena efficit dominus eius: si ipsa spēs ad pristinā materiam nō possit reduci. Aretinus.

¶ Cū ex aliena mā species aliqua facta [c] sit ab [d] aliquo. ¶ Queri solet qs eoꝝ nāli [e] ratiōe dominus sit: vtrum is qui fecerit [f]: an potius ille qui materie dominꝰ fuerit?

c ¶ Aliqua facta. Facta autez intelligitur etiaz cepta: lz non perfecta: vt ff. de au. ⁊ argē. lega. l. ⁊ si non sunt. §. quid ergo. Ratio huius est: quia que in opere sūt in esse videntur. ff. si cer. pet. l. lecta. ⁊. ca. officij. ex̄ de elec.

ADDITIO. Sed ibi species q̄ꝫtū ad māz erat ꝑfecta: lz quedaz ad bene eē deficerēt. Et ideo reprehenditur hec glo. propter verbuz fecerit: qd perfectionē significat: vt l. prima. ff. quod quisqz iuris.

d ¶ Ab aliquo. s. bona fide: vt. ff. ad exhiben. de eo. §. siquis ⁊ suo nomine. vt. ff. de acquirē. re. domi. adeo. §. cuz quis. in pr. in. ⁊. l. quicquid. §. ij. Itez ⁊ tertiuz. s. q̄ nō possit redire ad priorē materiaz ꝑm Joā. vt in fine huius. §. Quid si duo specificauerunt: vnus bona fide: alius mala fide. Respō. cōmunis est domini ⁊ specificātis bona fide: non autem mala fide: vt. ff. que ad li. proclama. nō licet. si duo. Azo. Eodem mō quero ⁊ soluo ea que sequūtur. Quid si ex diuersoꝝ materijs speciem fecit: ⁊ in vna habuit bonā fidē ⁊ in alia malam fidem. Itez quid si in materia vnius partim bonaz: partim malam fidem habuerit. Item quid ⁊ si partim suo specificātis nomine: partim nomine domini.

e ¶ Naturali rōne. i. iure gentium.

f ¶ Fecerit. i. detexerit quo ad spicas: vt. ff. eodem. l. adeo. §. cum quis. in fi. fic. s̄. de liberti. §. j.

† Et est rō ꝑm Christ. qr possessio ē fci: ⁊ ex solo animo dependet sz dñiū ē iur] ⁊ re consistit. Et si iō possidētes predcā penes flumina q̄ sepe solent inundari. Itez ꝓpe cōfinia bellivl' epidimie raro ꝑscribuntur.

a ¶ Mulsuz. i. nectar: siue stalladiã.
b ¶ Colyriũ. i. vnguẽtũ ad oculos.
c ¶ Sabinianoꝝ. i. sabini ⁊ suorum fautoꝝ qui dixerunt speciẽ cedere domino materie. Sed proculus cũ suis sequacibus ecõtra. s. vt specificanti tm̃ cedat: vt ff. eodem. l. adeo. §. cuz quis.
d ¶ Placuit. s. nobis.
e ¶ Media sẽtẽtia. que nec vni in totũ: nec alteri cõcordat. Sed distiguit vt sequit. Et nota medium seruãduz: sic s̃. quibus ex cau. ma. nõ licet. §. pen. Argu. contra. ff. d̃ ne. gest. l. nẽsenius. in fi.

Mediũ est seruandũ.

ADDITIO. Dic ꝙ media via ẽ eligẽda quãdo non põt magis ius ad vnã partem adaptari q̃ ad aliaz: vt hic: al's diceretur diuisio rusticana: vt. d. l. nensenius in fi. cũ glo. Areti.

f ¶ Fecerit. Si ⁊ alia duo ĩteruenerunt que in p̃ncipio hui⁹. §. diximus.

Pueri aliter ꝓuecti docẽdi sunt.

g ¶ Uel spicas. Et ita appet ꝙ frumentum cedit specificanti. Sed contra. ff. eo. l. adeo. §. cuz quis. in fine. §. Solu. hec posuit gratia exempli pro pueris s̃m Pla. quedam enim gratia docendi dicuntur: que al's non dicerentur: vt. ff. de actio. ⁊ obliga. l. obligationuz substantia. §. finali. Uel dic secundo s̃m Azo. illaz per istam corrigi. Itẽ ad h̃ omnia exempla in quibus dicitur speciem specificati cedere: est cõtra regulaz que dicit: ex re mea est: vel nascitur qd̃ meũ est: vt ff. ad exhib. d̃ eo. §. si qs in fi. ff. d̃ rei vendica. soluz. §. meuz. Solu. Illa regula locũ hz in qnqz casib⁹. s. vbi dñs specificauit. Item vbi al⁹ ei⁹ mandato. Itẽ vbi sine mandato: sz ratuz habz. † Item vbi alius mala fide et suo nomĩe. Itez vbi bona fide: sed res põt ad priorem materiam reduci: quorum nullus hic est. Itẽ si hec vera sunt ꝙ specificãti cedant. Contra est regula que dicit neminem cum alterius iactura fieri locupletiorem: vt. ff. de conditio. indebi. nam hoc natura: Respon. lz fiat sua species quo ad dominium. tamen actione in factum tenetur ad estimationez: vt. ff. de rei vendica. l. in rem. §. item si quecunqz. ⁊. ff. de donatione inter virum ⁊ vxorem. l. si mulier. §. primo. ⁊. l. sequenti.

Meum ẽ qd̃ ex meo nascitur.

† Intelligas glo. qñ nomine dñi specificauit: al's si nõ fuisset specificata noĩe domini nõ posset hr̃e ratũ: cum sit fcm̃ ĩ sui sauorem: vt. l. si pupilli. §. si ego. ff. de neg. gest.

¶ Ut ecce si qs ex alienis vuis: aut oliuis: aut spicis: vinũ aut oleũ: aut frumẽtum fecerit: aut ex alieno auro: vel argẽto: vel ere vas aliqd̃ fecerit: vel ex alieno vino ⁊ melle mulsuz [a] miscuerit: vel ex medicamẽtis alienis emplastrũ: aut colyriũ [b] cõposuerit: vel ex aliena lana vestimẽtũ fecerit: vel ex alienis tabulis nauẽ vel armariũ vel subcelliũ fabricauerit. ¶ Et post multã sabinianoꝝ [c] ⁊ ꝓculianoꝝ ambiguitatem placuit [d] media [e] sñia existimãtium si ea spẽs ad priorẽ ⁊ rudem materiã reduci possit euz videri dominum esse qui materie dominus fuerit: si non possit reduci eũ poti⁹ ĩtelligi dñm q fecerit [f].

¶ Ut ecce vas cõflatuz potest ad rudem materiaz eris vel argenti vel auri reduci: vinũ autẽ vel oleum: aut frumentum ad vuas: vel oliuas: vel spicas [g] reuerti nõ potest: at nec mulsum quidez ad vinum ⁊ mel resolui potest.

¶ Si qs ex materia ꝑtiz sua: ⁊ partim aliena spẽm fecerit aliquaz efficitur in totum dominus eius. Areti.

a ¶ Quod si partim ex aliena. s. mā.
a ¶ Et aliena. s. lana.
b ¶ Aliena. Hic icipit dicere de accessione: que fit humana nā operāte.
c ¶ Dominum. Sed si possit reduci ad priorem materiaz fit cōmunis habita ratione materiarum: vt nō cedat specificanti: vt. ff. eodē. l. quid. §. si. in fine. Idē forte erit ꝛ qñ mala fide fecit: lz reduci nō possit: vt. ff. ad exhibē. l. d eo. §. si quis.
¶ Si tamē qs alienaz.
Casus.
¶ In isto §. redit Iustinia. ad accessionem concretam que fit interueniente facto hominis. Pone igit̄ sic casum. Tytius manicaz vel gyronez de purpura aliena intexuit vestimento suo: modo querit̄ vtrū purpura cedat vestimēto: vel vestimentū tanq̄z vilius ꝛ minus preciosuz accedat purpure: Respō. ꝙ purpura lz preciosior sit iure accessionis cedit vestimento: ꝛ per consequens tytio domino vestimenti acquirit̄. Verūtamen ille qui dominus fuerat purpure: lz dominiū iam purpure per accessionē omiserit contra eum qui surripuit furti habet actionem ꝛ conditionē furtiuam que semel ꝛ cōtra furem competit: quā lz postea sine culpa sua a domino cadat non amittit. nam huiusmodi res que iure accessionis alteri rei cedunt: lz a priori domino vēdicari non possunt. A furib⁹ tamē ꝛ a gbusdaz aliis maleficis possessorib⁹ per ꝯditionē furtiuā: vel sine causa cōdici poterūt.

¶ Qd̄ si partiz ex sua materia partiz ex aliena [a] speciez aliquā fecerit quis veluti ex suo vino ꝛ alieno melle mulsū miscuerit: aut ex suis ꝛ alienis medicamentis emplastrū: aut colyriū: aut ex sua lana ꝛ aliena [b] vestimētuz fecerit: dubitandū non est hoc casu eū esse dominū [c] qui fecerit: cū non solum operam suam dederit: sed ꝛ partez eiusdē materie p̄stiterit.

¶ Aliena purpura intexta vestimēto: cedit vestimēto: ille autem qui dominus fuit habz actionem contra furez. Angelus aretinus.

¶ Si tamē alienā purpuram [d] vestimento suo quis intexuit: lz preciosior [e] sit purpura: tamen accessionis vice cedit vestimēto: ꝛ qui dominus fuit

d ¶ Si tamen. Purpuram. vt manicam vel gyronez. si autez ipsa fila: puta in tela: tunc alia ratione est dominus factus purpure: scz iure specificationis: vt s̄. primo. §. ꝛ precedēti. Hic autē. §. aliquid vult adijcere supradictis. s. de acquisitiōe iure accessionis: ne ergo nihil operet̄ adiū git hoc qd nūc dixi: vt ff. de lega. j. si quando. in principio.
e ¶ Preciosior. No. preciosius accedere viliori. sic. ff. de cōtrahen. emp. si in emptione. Sed contra. ff. de edil. edic. l. iustissime. Sed ibi speciale in homine. Sed cōtra. j. de fideiussori. §. fideiussores. Sol. vt ibi. Item loquit̄ hic. §. quādo dicta purpura gr̄a ornādi vestimenti fuit apposita. Sinautez econtra vt vestimentum seruiret purpure: vt forte caz seruaret: tunc cedit vestimentuz purpure: vt in duab⁹ legibus cōtrarijs: vt. ff. de vsuca. l. rerū mixtura. §. quid ergo. ꝛ. ff. de auro ꝛ argen. l. ꝛ si nō sunt. §. perueniamus. Si autez neutrum causa alterius opponatur tunc neutrum alteri cedit: ꝛ vtrūq̄z possidetur: vt. ff. de vsucap. l. reruz mixtura. §. quid ergo.

Purpura vestimento: triplicit̄ ter opponit̄.

ADDITIO. Dic s̄m doc. ꝙ neutrū possidetur cōmuniter: sed quodlibet de per se sic: vt no. in. d. §. quid ergo. Angelus aretinus.

a ¶ Surripuit. ſi ſurripuit: al's iſtis actionibus ſamoſis non teneť.
b ¶ Et cõditionẽ. ſ. furtiuã: vel ſine cã: vt. ff. de cõdi. ſine cã. per totum.
c ¶ Siue ipſe. ſ. fur. nam forte erat ſartor.
d ¶ Extincte. quãtum ad dñiz qđ pdidit domi nus ei⁹. z rõ quãtũ ad cũ extinctũ eſt ꝯdiu eſt interta z purpura extincta: nec põt vendicari: ſz agi põt ad exhibẽdũz: vt exhibeatur: z poſt vendicetur: vt. ff. ad exhiben. l. gemma. z. ff. de rei vendi. l. in rem actio.

purpure: aduerſus eum qui ſurripuit a habet furti actionẽ z conditionez b: ſiue[c] ipſe ſit q veſtimentum fecit: ſiue alius. Nam extincte[d] res vendicari nõ põt: condici tñ a furib⁹: z a quibuſdam alijs poſſeſſoribus[e] poſſunt.

¶ Si materie eiuſdem generis vel diuerſũ ꝓfundãtur ex volũtate dominorum efficiunt communes: z idez ſi caſu fuiſſent confuſe: als ſec⁹. hoc dicit Angelus aretinus.

¶ Si duoz[f] materie ex voluntate dominorũ ſ confuſe[h] ſint: totũ id corpus qđ ex cõfuſione fit

e ¶ Poſſeſſoribus. veluti a predonibus z male fidei poſſeſſoribꝫ: vt iſte fuit: vt hic. z. j. de act. §. ſic itaqz. z. ff. de vſufru. quẽadmoduz. l. fina. in fi.

Diuiſio ¶ Si duoz. ¶ Diuiditur principaliter in duas partes. Primo quãdo voluntate dominoz. Secũdo quãdo caſu ſunt confuſe. Secunda ibi (Quod ſi fortuito.) Item prima ſubdiuiditur. Primo quando eiuſdem generis materie confunduntur. Secũdo quando diuerſi generis. Secunda ibi. (Sed z ſi diuerſe.) Azetinus.

¶ Si duoz. Laius. ¶ In hoc §. determinat Juſti. qualiter acquirit dominiuz per ꝓfuſionẽ materiaz. Pono igtr ſic caſum. Dominiũ de iure gentium nunqđ adhuc pluribus modis acquiri poterit. Rñ. q ſic. Naz per cõfuſionẽ materiarũ acquirit dominiũ de iure gen. Si enim materie duoz dominoz de voluntate z conſenſu eorũ confuſe ſunt: totuz corpus qđ ex confuſione materiarũ reſultat vtriqz dominoz cõe fit: veluti ſi aliquis vina ſua fuderunt: aut maſſas argẽti: aut auri in aliqđ vas cõflauerit: z iſta fũt ꝓa quãdo eedez materie ꝓfunduñ. Sed pone q materie ſunt diuerſe: nũqđ idẽ iuris ẽ z Reſp. q ſic. Si enim diuerſe materie ꝓfuſe fuerit z ex illis materijs cõfuſis aliqua ſpẽs fcã fit: veluti ex vino petri et melle martini mulſum: aut ex auro petri z argẽto martini electruz. In hoc enim caſu nulla dubitatio eſt hmõi ſpẽs ex diuerſaz mãz ꝓfuſione de volũtate dñoz facta cõez eſſe. Sed pone q diuerſe materie: vel materie eiuſdez gñis fortuito caſu: z nõ iteruenięte volũtate dñoz ſunt cõfuſe: nũqđ idem iuris erit: Rñ. q ſic. Hoc tñ intelligo niſi mãe ſeparari poſſint. Si. n. ſeparari poſſent: ſec⁹ tñ eẽt.

f ¶ Si duoz. Azgrit dñiz: nõ ſolũ ſpecificatiõe: vt. §. eo. §. cũ ex aliena. z. §. q ſi. Et accęſſione. vt. §. e. §. ſi tñ. ſed etiaz cõfuſione: vt hic. Itez in mixtione: vt. j. ꝓmo. §. ſi frumẽtuz.

Dñitus varijs modis querit.

g ¶ Dñoz. bene dicit dñoz voluntate. Naz ſi vnus dñs fecit inde ſpẽm. i. mulſuz. Vl' vas er argẽto meo z ſuo: ſua eſt iure ſpecificationis: non cõis. vt. §. eo. §. q ſi partiz. z. ff. de rei vẽdi. l. ſi frumentum. §. j.

ADDITIO. Hoc intellige bona fide: z ſuo nomine: vt vidiſtis in. §. cum ex aliena. §. eodẽ. per glo. vt hic. Angelus aretinus.

h ¶ Confuſe. i. ſimul fuſe.

Electr̃ qd est.

a ¶ Electrū. genus est vasis: vel species metalli: ꝛ ad hꝫ est. ff. de an. ꝛ arlega. l. pediculus. §. neratius.

b ¶ Idez iuris. vt sit cōe: vt subiect.

c ¶ Placuit. s. vt sit cōe: nisi separari possit: velut ex eremeo vel plūbo: vel argento tuo spes facta sit: quibus casib⁹ separari pōt: ꝛ quilibet vēdicat suū: vt. ff. de rei vendi. si frumentuꝫ. §. sed si plūbum. ꝛ. ff. de acquirē. re. do. l. lac⁹. §. finali.

Continuatio.

d ¶ Quod si frumētuꝫ. Dixim⁹ qñ cōfundunt: ita vt separari non possint: nunc videndum est quādo singula corpa in sua substantia durant: quo casu dicuntur imisceri.

¶ Quodsi frumentū. Casus. ¶ Dicit Justi. q⁹ si frumentum tyty frumēto tuo mixtum fuerit voluntate ꝛ tytius illud frumētum tibi ꝛ tytio commune erit. nam hꝫ singula corpora. i. singula grana que ante mixtionez in sua substantia durant: tamē ex cōsensu nostro per mixtionem cōmunicata sunt: ꝛ hoc veruꝫ est qñ fuit facta mixtio de voluntate nostra: si tamē casu frumentū mixtū fuerit: vel si tytius nō voluntate sua id miscuit vt videt vtriusqz cōmune ē veluti si q vina sua confuderit: aut massas argenti: vel auri conflauerint.

¶ Sed ꝛ si diuerse materie sint: ꝛ ob id ꝓpria species facta sit: forte ex vino ꝛ melle mulsuꝫ: aut ex auro ꝛ argēto electrum [a] idem iuris [b] est: nā ꝛ hoc casu cōmunem esse spēm non dubitat.

¶ Qō si fortuito ꝛ non voluntate dominoꝝ confuse fuerint: vl diuerse materie: vel que eiusdem gīis sunt: idez iuris esse placuit [c].

¶ Si spes duoruꝫ dominoꝝ eoruꝫ voluntate cōmiscean tur: efficiuntur cōmunes secus si sine eoꝝ voluntate. Angelus aretinus.

¶ Qō si [d] frumentum tyty frumēto tuo mixtū fuerit: si quidez ex volūtate vestra cōmune est: quia singula corpora: id est singla grana que cuiusqz ꝓpria fuerint ex consensu vestro cōmunicata sunt [e].

¶ Quod si casu id mixtum fuerit: vel tytius id miscuerit sine tua voluntate: non videtur cōmune eē: quia singula corpora in sua substantia durant [f].

hmōi frumentū per mixtionē cōe esse. Singula enim grana in sua substantia remanent: ꝛ durāt in dñio eius cuius fuerūt ante mixtionē. Nam in casib⁹ istis qñ sit mixtio sine dñoꝝ volūtate nō magis intelligit frumētū cōe eē q̄ grex ouiū cōis eē intelligit: si pecora tyty tuis pecoꝫ: [b] permixta fuissent: vñ si to tū hmōi frumentū retineatur a tytio: actio in rem aduersus tytiū cōpetit: ꝛ iudex q hmōi actione cognoscet esti mabit q̄ntuꝫ ꝛ quale tuū frumētū fuerit ꝛ tātūdē frumenti: ꝛ insuꝑ qualitatē vl eiusdem estimatiōis tibi faciet restitui.

e ¶ Locata sunt. ꝛ iō locū hꝫ cōi diuidundo actio: vt. ff. de rei ven. l. si frumentū. q̄. rñ.

f ¶ In sua substantia durant. Sed nunqd idem si nra voluntate fuissent mixta? Videt q⁹ sic: nra enim ꝓpositio vel voluntas nō pōt mutare substantiā granoꝝ: qn semp discreta sint a semuicē: qd videt esse cōtra. §. ꝑcedentē. Sed rñ. nō est mirū: alias enim si ſe reperimus: nōne tps continuū est? Cuius natura cū tps sit mensura motus primi mobilis: qui motꝰ ē vniformis

Frumētum duoꝝ possit si cui cōe. Lepus qd est.

Tēpis diuisio.

ꝛ cōtinuꝰ: vt dicit Art. in. viij phys. ꝛ tamē partes in ipsa comēplatiōe distinguimꝰ ꝛ assignamꝰ: dicētes qd̄ dā pñs: quoddaꝫ ꝑteritū: quoddaꝫ futurum: sic in granis frumēti dicimus: q̄ lꝫ eoruꝫ corpora sint discreta i suis termis: cōia tñ ea possumus facere: ita q̄ aliqua nō sit ꝑticula i tuo grano quam tu non cōices mihi: nulla in meo quam ego nō cōicē: qd̄ nō eēt deficiente nostra voluntate: sic nec in tempore distincto generarent̄: he diuersitates nostra significatiōe vel respectu deficiente. Non credo glo. istā esse Accur. sicut nec multas alias varijs in lo. appo. est tamē notabilis: ꝛ satis subtilis.

Additio.

a ¶ Mixta. qd̄ sit per errorē quo casu dñiuꝫ nō trāsit: vt. ff. eo. l. si ꝑcura. vel vt melius pascant̄. ꝛ facit. j. ad. l. aquil. in prin. vbi dicit q̄ gregatiꝫ pascunt̄. Sed ꝯ. ff. de sol. si alieni. Sol̄. ibi est spāle in pecunia nūata: vt ibi dī. vt. ff. si cer. pe. singularia.

b ¶ Frumētuꝫ. nōdum bona fide cōsumptum: tunc ei in factum actio daretur: vt. ff. ad legem aquil. qui occi. §. siquis alienum vinum.

c ¶ Pro modo. i. mensura.

d ¶ Cōpetit. i. qd̄ cuilibet tantū frumentū restituat̄ q̄tū fuit suū q̄n non appet qd̄ fuerit suū: ꝛ hoc ꝓpter impossibilez discretionē: vt. ff. de vsufr. l. vsufructuariū. §. si in viuarijs. si aūt apparet qd̄ cuiusqꝫ fuerit: hoc iudex estimet: vt subijcit ꝑm Azo. ꝛ ꝑm hoc dic quale. i. qd̄: ꝛ sic cuilibꝫ sua grana restituant̄. Vel dic ꝓri. respon. arbitrio ꝛc̄. esse de eo de quo est istd̄. s. q̄n nō apparet qd̄ fuerit suū: ꝛ hoc inuit hoc verbū quale: nō enim dicit qd̄: sꝫ quale: vt in qualitate officiuꝫ vertat̄ ꝛ quātitate: non autē in corpore: cum illud sit ipossibile discernere: ꝛ sic ꝓbabit qui dicit suuꝫ fuisse melius. Et nota triplicē esse differētiaꝫ inter hūc §. supiorem. species eniꝫ dicūt̄ misceri: vt hic materia cōfundi: vt. s. sed Pe. contra. Itez hic remanet in eadem substātia: ibi non. Item ꝯfusa fiunt cōmunia etiaꝫ sine dñoꝝ voluntate: vt. s. proxi. §. hic non.

Distinguit duos. §.

¶ Sed nec magis istis casibus cōe fit frumētum: q̄ꝫ grex intelligit̄ eē cōis si pecora tyty tuis pecoribꝰ mixta [a] fuerint. Sed si ab alterutro vestrū totū id frumētuꝫ [b] retineat̄ in rez quidem actio pro mō [c] frumēti cuiusqꝫ cōpetit [d]: arbitrio aūt iudicis ꝯtinet̄: vt ipse estimet q̄le cuiusqꝫ frumentū fuerit.

¶ In suo solo. Casus. ¶ Hic determinat qualiter edificādo acquirit̄ dominiū diligēter. Unde pone sic casuꝫ. Dñe tytius in solo suo edificauit ex materia aliena: modo quero quis sit dñs illiꝰ edificij: vtrū tytius qui edificauit: an ille qui erat dñs materie? Ad hoc rñ. q̄ tytiꝰ edificator dñs est edificij: cū eniꝫ in solo suo cuꝫ aliena materia qs edificauerit dñs edificij intelligit̄: ꝛ hoc ꝓpter rōnez iurisgē. qua dicit̄. Omne qd̄ in solo edificat̄ solo cedit: ꝛ q̄uis tytio directū dominiuꝫ edificij acquirat̄: ille tñ qui dñs fuit materie dñs eius nō definit esse: sed vtile dominiū retinet: sed tamen q̄diu materia sua iuncta est edificatio: neqꝫ eā vendicare: neqꝫ ad exhibenduꝫ de ea agere pōt: ꝛ hoc ꝓpter legez. xij. tabulaꝝ: qua cauet̄ ne quis tignum alienū edibꝰ suis iniunctum eximere cogat̄. Verūtamē dño materie: eadez lege. xij. tabulaꝝ consulit̄. Nam cōpetit ei actio de tigno iniuncto cuiꝰ beneficio ab eo qui iniunxit: vel iniunctū habet dupluꝫ ꝯsequi poterit. Sed pone q̄ aliqs alienos lapides: vel trabes: vel cemēta in edibus ponat: qd iuris erit tūc in casu isto? Ad hoc rñ. q̄ idē iuris est q̄ si alienū

tignuz edib⁹ suis iniunxisset. Appellatione eniz tigni: oīs materia ex qua edificia fieri pñt intelligit. Sed domine quare ita statutuz fuit lege. xij. tabulaz: ne quis cogat eximere alienā materiā edibus suis cōiunctaz? Ad hoc respon. Amice: hoc ideo statutum fuit in lege duodecim tabularum: ne sint necio edificia ex aliēa materia constructa rescindi: ꝛ vrbem ruinis deformari: lz durante edificio materia vendicari nō possit. Si tamē aliquo casu diruptuz fuerit edificium poterit dominus materie: materiaz suam vendicare: ꝛ ex ea ad exhibenduz agere. ꝛ hoc est veruz nisi per actionē de tigno iniuncto dupluz fuerit ꝓpter materiam suam consecutus.

Edeficium cedit solo: sz materia ex qua edificiū fit remanet antiq domini: eaz tamen repetere non pōt q̄diu edificiuz durat quo diruto dat ei vendicatio. Areti.

Cuz in suo [a] solo aliquis domum ex aliena materia edificauerit [b]: ipse intelligit domin⁹ edificij: qꝛ omne qd̄ in solo edificat [c]: solo cedit. Nec tamē ideo is qui materie dominus fuerat desinit [d] esse domin⁹ eius: sz tantisper [e]: neqz vendicare eā potest: neqz ad exhibenduz [f] de ea re agere propter legē duodecim tabularam [g] qua cauet: ne quis tignuz alienuz edibus suis iniunctū eximere cogatur: sed duplum pro eo prestet: per actionē que vocat de tigno [h] iniunctum. C. de edi. pri. l. j. Idez in satis: ꝛ plantatis: qd̄ hic inedificatis dicit: vt. j. eo. §. si. tytius. ꝛ. §. qua ratione. Unde versus. Quicqd plantat: serit: vel inedificat. Omne solo cedit radices si tamen egit. Sed cōtra hanc regulaz est. ff. de re. di. l. in tantū. in p̄ncipio. Sz illud spāle ē.

ADDITIO. Erat eiz ibi edificatū in cōi oīum solo q̄ ad vsū: ꝛ nulli⁹ quo ad ꝓprietatez: qd̄ ideo cedit edificio: quia primo occupāti concedit. Christo.

a Cum in suo solo. Suū est etiaz si alius habeat ibi vsumfructū: vt. j. de heredi. instituen. §. j. vbi proprius seruus dicitur: in quo proprietatē nudam habet testator.

b Edificauerit. s. bōa fide: al's nō: imo tignuz suum vendicaret: vt. ff. de rei vendi. l. in rem. §. tignum. † Arg. a cōtrario sensu. Vel ex ea exceptiōe que ibi ponitur: ꝛ iurabitur in litem: vt ibi nota.

† Et quāuis nō possideat i le. fidei existēs per le. euz qui

c Edificatur. i. in ipsa terra configitur. Quid ergo de domo non affixa solo? Respon. Non cedit solo: vt. ff. eodez. l. tytius. ꝛ facit ad hanc regulam. C. de edi. pri. l. j. Idez in satis: ꝛ plantatis: qd̄ hic inedificatis dicit: vt. j. eo. §. si. tytius. ꝛ. §. qua ratione. Unde versus. Quicqd plantat: serit: vel inedificat. Omne solo cedit radices si tamen egit. Sed cōtra hanc regulaz est. ff. de re. di. l. in tantū. in p̄ncipio. Sz illud spāle ē.

d Desinit. scz ex cā edificationis: sed alia causa potest desinere: vt. ff. d vsuc. l. rerū mixtura. §. labeo. q̄ huic regule signat ꝯria.

e Tantisper. i. interim.

f Ad exhibenduz. Scilicet vt eximatur nisi mala fide fecerit: vt. ff. de rei vendica. l. in rem. §. tignum. ꝛ. ff. de tigno iniuncto. l. finali. sed tunc nō eximitur sed in litem iuratur: vt. ff. de sol. l. qui res. §. fi. qꝛ arbitrarie sūt iste actiones: vt. ff. de in litē iurā. l. in actionibus. ꝛ. j. de actio. §. p̄terea.

g Duodecim tabulaz. lex quedaz fuit de qua dic: vt. s. de iure natura. §. ꝛ non in eliganter.

h De tigno iniuncto. qua actione tenet: ꝛ q iniunctū hz: lz nō iniunxerit: ꝛ q iniunxit lz nō possideat: sz altero soluēte alter liberat: vt. ff. d his qui deiec. vel effu. l. si ꝑo. §. si id qd̄. ꝛ de fin. l. j. in fi. ꝛ qd̄ vi aut clam. l. cō-

Actio d tigno iniūcto.

edes. ff. de vsuc. ꝯuenit. tñ quia dolo desijt possidere. l. is qui dolo. ff. de rei ven. Et vendicabitur qdē nō vt estimetur: sz vt in litez iuret ꝑm Christ. hic.

petit. §. fi. Sed qd si velit magis rem reddere ⁊ eximere q̃ duplum prestare? Respõ. Non audit quia ꝓpter publicam vtilitatẽ hoc fuit statutuz: vt j. eo. qd ideo ⁊c̃. ⁊. ff. de ope. no. nun. l. ptor. ⁊. ff. de leg. j. l. cetera. §. si duobus. Itẽ nũ qd hec actõ cõpetit etiã cõtra eũ qui bona fide iniunxit? Rñ. sic: vt hic lz contradixerit quidam.

cto. Appellatione [a] autem tigni: omnis materia [b] significatur: ex qua edificia fiunt. Qd ideo prouisuz est: ne edificia rescindi necesse sit. ¶ Quod si aliqua ex causa dirutuz sit edificiũ poterit materie dominus (si non fuerit: duplum iam consecutus [c]) tunc eam vendicare [d] ⁊ ad exhibẽduz agere de ea re.

(j) Sed contra mala fide iniungentẽ alia preter hec auxilia competunt: vt rei vendicatio. Item ad exhibenduz. Item furti. Itẽ furtiua conditio. Itẽ hec actio de tigno iniuncto: vt. j. de actio. §. sic itaqz. ⁊. ff. de tigno iniuncto. l. j. in fine. ⁊. l. finali.

ADDITIO. (j) Nec ob. l. de eo. in fi. ff. de dona. inter virũ ⁊ vxorẽ. qa ibi iure tm̃: hic vo ⁊ iure ⁊ voluntate domini refragante edificatũ fuit.

a ¶ Appellatione. Facit ad hoc. ff. de verbo. signi. l. tigni. ⁊. ff. ad exhibẽ. l. gemma. ⁊. l. tigni. ⁊. ff. eo. adeo. §. cũ in suo. Itez qd in domib⁹ dicit: idem dic i caupona siue domũcula: vt subijcit. quod ideo ⁊c̃. ad hoc. ff. de verb. significa. vrbana predia. Quidam tamen contra. Item idez in vinea. vt. ff. de tigno iniuncto. l. j.

b ¶ Materia. vt cemẽta: ⁊ lapides.

c ¶ Consecutus. Hic est cõtra. ff. de tigno iniuncto. l. finali. Sed ibi nõ cũ effectu fuit consecutus duplum: quia lz exegit: non tamen percepit adhuc dupluz: vt argumẽ. ff. de his qui deie. vel effu. l. perceptione.

d ¶ Vendicare. Nulla tẽporis prescriptione obstante in rei vendicatione: vt. ff. de rei vendi. l. in rem. §. fina. quia nec prius agere potuit: vt. C. de an. exceptio. l. j. §. finali. Aliud ergo si mala fide iniunxit: quia tunc agere potuit. Unde triginta annis repellit a rei vendicatione: vt. C. de prescrip. triginta annoꝝ. sicut.

ADDITIO. Quam cõmoditatem non ex sua mala fide: sz ex negligentia non petẽtis consequitur: al's eẽt absurdũ: ꝑz omnes doctores hic. ¶ Et ex diuerso. Casus. ¶ In hoc. §. p̃cedenti determinauit Justi. quid iuris est quãdo aliquis edificat ex aliena materia in solo suo. In presenti autem. §. determinat quid iuris est in casu conuerso: scilz quãdo aliquis edificauit sua materia in alieno solo. Pone igitur casum. Dicit Justi. ꝙ ex diuerso si quis in alieno solo ex sua materia domuz edificauit dominus illius sit cuius est solum: sed certe in hoc casu: secus est q̃ in p̃dicto: nam dominus materie proprietatem eius amittit: nam voluntate eius materia alienata intelligit: ⁊ hoc est veruz si nõ ignorat se in alieno solo edificare: ideo lz postea dom⁹ diruta sit: materiã tamẽ sua voluntate alienatam vendicare non poterit. Sed pone ꝙ ipse qui in alieno solo bona fide ex sua materia edificauit: sit in possessione illius edificij: ⁊ dominus soli ab eo vendicet edificiũ quid iuris est in casu isto? Ad hoc rñ. Amice certe illud constat ꝙ si edificatore constituto in possessione dominus soli petat domuz suam esse ⁊ non soluit preciuz materie: ⁊ mercedes fabroꝝ poterit per exceptionez doli mali repelli: ⁊ h̃ verũ si fuerit bone fidei possessor. Nã al's si ipse contra dominũ vendicantẽ excipiat dominus cõtra ei⁹ exceptionez ope replicationis iuuabit. Sciẽti enim

enim alienum fundũ esse: propria culpa obijci pōt videlicet ꝙ temere edificauit in eo solo qđ intellexit alienũ esse: ⁊ iō bñficiũ retētiōis nō habebit.

Edificari pōt q̄ drupl'r.

a ¶ Ex diuerso. Intelligitur sic. C. de edi. pri. l. si is ꝯ quem.

b ¶ Nō pōt. Que alienata est. nō pōt vēdicari. Sꝫ contra. C. de rei ven. l. ij. in fi. Sed ibi ex aliena materia: ⁊ in alieno edificauit hic de sua in alieno. Quare dic. aut de mea materia ⁊ in meo edifico: et tunc planum est: aut de aliena in meo. vt. s̄. proximo. §. aut de mea i alieno: vt hic aut de aliena in alieno. vt in. d. l. cōtraria continet.

c ¶ Certe illud. Fabrorum. i. magistrorũ de ligamine vel murorum. sic. ff. de eo qđ cer. lo. l. ij. §. Julianus.

d ¶ Per exceptionem. Que locũ habet vbicũqꝫ equum sit exceptionē locum habere: siue alia cōpetat siue nō. vt. ff. de excep. do. l. ij. §. ⁊ generaliter. ⁊ arg. infra eo. §. littere.

e ¶ Bone fidei. Sed ab initio. ⁊ ex post facto cum edificauit. naꝫ si anteq̄ edificet sit bone fidei ⁊ cũ edificat male fidei sit: eligitur quedaꝫ media via: ita vt neqꝫ male fidei puniatur: neqꝫ vt bone fidei expensas conseruet: qꝛ permittitur abrasio. vt. ff. de rei vendi. l. iulianus. si in aliena que est huic contraria. ⁊ facit ad hoc. ff. de mi. l. intra. §. vendentibus.

¶ Qui in alterius solo de suis cementis sciēter edificat: ꝑdit dominiũ: ⁊ dominus edificij efficitur ille qui est dñs soli. Aretinus.

¶ Et ex diuerso: si qs in alieno solo ex sua materia domũ edificauerit: illi⁹ sit domus: cui⁹ ⁊ solũ est. Sed hoc casu materie dñs ꝓprietatem eius amittit: quia volũtate eius intelligit[a] eē aliena ta: vtiqꝫ si non ignorabat se in alieno solo edificare: et iō licet diruta sit domus: materiam tamen vendicare nō potest[b].

¶ Possidēs fundũ alienũ: in quo bona fide edificauit: potest expensas edificij ope exceptionis retinere. Aretinus.

¶ Certe illud constat: si in possessiōe cōstituto edificatore soli dñs petat domũ suã esse: nec soluat preciũ materie ⁊ mercedes fabrorũ[c] posse eũ ꝑ exceptionez[d] doli mali repelli: vtiqꝫ si bone fidei[e] possessor fuerit: qui edificauit. Naꝫ scienti alienuꝫ solũ potest obijci culpa ꝙ edificauerit[f] temere in eo solo quod intelligebat alienum esse.

f ¶ Edificauerit. Cuꝫ de nouo edificat. Et vt hec plene sciant̄: dic enī ipēdi in rē alienā: aut suo aut meo nomine. prīo casu loquit̄ ille tit. de neg. gest. ⁊. ff. ⁊. C. eo. Si meo. tūc aut fructuuꝫ gratia: ⁊ tūc ex fructibus deducit̄: al's nullius fructus intelligit̄. vt. ff. sol. ma. l. fruct⁹. ⁊. ff. fa. herc. fundus qui.

Impense i alienis negocijs facte q̄liter recuperātur.

† Aut cā rei seruande: et tūc aut de nouo faciendo aut nō. Prīo casu bona fide habeo exceptionē non actionem ꝑm Joan. vt. s̄. proxi. §. ⁊. ff. de condi. inde. si in arena. ⁊. ff. de excep. do. paulus. sed. M. etiam actionem dabat. ⁊ est pro eo. ff. de petitio. here. l. hereditas. §. j. ⁊. ff. si pars here. pe. l. fi. ⁊. C. de rei ven. l. ij. ⁊. l. domuꝫ. Sed ibi ipso gestu negocium fuit hereditarium qđ necesse habuit facere vnde actionem dabat. Sed Jo. contra vt dictum est. ⁊ facit etiam pro eo ff. de rei vendica. sumptus. ⁊. ff. de ac. emp. idēqꝫ. ⁊. ff. de peti. here. l. plane.

† Est tñ dr̄ia ꝑm Ang. qꝛ perpeti. heredi. male fidei possessor si deducit expēsas si fruct⁹ nō extēt sꝫ bone fi. sic.

Si ꝑo mala fide tunc nec excipiendo: nec agendo conseruo: vt hic. nā neminem mihi volui obligare. vt. ff. cōmu. di. in hoc iudicium. ꝑm Joan. sed. M. etiam dabat negociorū gestorū actionem. vt. ff. de nego. gest. si pupilli. §. sed ⁊ si quis. Sz ibi noīe alieno gerebat. Item ⁊ pro eo. C. de rei vendica. l. ij. Sed ibi loqtur quādo ex aliena materia ⁊ in alieno impendi. vt ibi plene notatur. Si ꝑo in reficiēdo: aut bona fide: ⁊ tūc necessarias ⁊ vtiles per doli exceptionē. voluntarias per abrasionez seruamus nisi dominus vellet tantuz dare quātum posset habere his ablatis ⁊ corrasis. vt. ff. de rei vendi. l. in fundo. Si ꝑo mala fide necessarias: per officium iudicis: cū tamen possideo: vtiles per abrasionem cōseruo voluntarias nullo modo. vt. C. de rei vendi. domūqz. hinc est ꝙ dicit Bul. hic. expensas repetam quandoqz per a. i. per actionē. vt. ff. de nego. gest. l. si pupilli. §. sed ⁊ si quis. Itē ⁊ per e. id est per exceptionem. vt hic. Itez ⁊ per o. id est per officium iudicis. vt per. l. C. de rei ven. l. domuz. vt modo diximus. Et hec in rei vendi. locum habent. In petitione vero hereditatis bone fidei possessor seruat omnes. At male fidei possessor necessarias ⁊ vtiles per officium iudicis: al's per exceptionem doli re existēte meliori in qua facte sunt. voluntarias vero abradi: vt. ff. de peti. heredi. plane ir ceteris.

Impēse necessarie. vtiles volūtarie.

Expensas repeto. ꝑ a. e. ⁊ o.

¶ Insertū vel plātatum. est illius cuius est soluz vbi inseritur si ibi radices agerit. Idē si ī duobus solis: qz est cōmune. Aretinus.

¶ Si tytius alienā plantam in solo suo posuerit: ipsi⁹ erit. Et ex diuerso si tytius suam plantam in meuij solo posuerit meuij plāta erit: si modo vtroqz casu radices egerit. Antequaz enim radices egerit eius ꝑmanet cui⁹ fuerat. Adeo autem ex eo tempore quo radices egerit plāta proprietas eius cōmutat̄ ᵃ vt si vicini arbor ita terram tytij p̄sserit: vt in eius

a ¶ Si tytius. Cōmutatur: sed videtur non commutari cuz primo dño rei vēdicatio detur vtilis. vt. ff. de rei vendi. si frumentum. §. de arbore. que est contra. Solutio. lz ibi dicat varijs varia damus: nō tñ seqt̄ nos damus: vl' damus de estimatione: sz non de plāta. vt diximꝰ s̄. e. §. plane. si longiori tēpore.

ADDItio. Et h̄ vltima communiter approbatur per. l. in rem. §. sed si quecunqz eodez Christo.

¶ Si tytius alienam plātam. Casus.

¶ In hoc. §. deter. Justi. qualiter plantādo acquiritur dominiuz de iure gen. Unde posic casum. Domine tytius eradicauit plantam meuij: ⁊ illaz in solo suo plātauit: modo quero a vobis quis censetur dominus illius plante? Ad hoc respondet. Si tytius plātam meuij in solo suo seuerit ipsius tytij planta efficitur. et similiter in casu conuerso si tytius suam plantā in solo vicini plātauerit dominium plante vicino acqsitum intelligitur. ⁊ hoc est verum in vtroqz casu si planta radices egerit. Nam ante emissionem radicum eius permanet cuius ante fuerat. In tantū autem ex eo tempore exquo plāta radices emisit proprietas ipsius plante transfertur. vt si arbor meuij in terra tytij egerit arbor per emissionem radicū intelligitur esse tytij. Ratio eniz naturalis nō ꝑmittit vt arbor alteri⁹ eē dicat̄ q̄z eius in cui⁹ fundū radices egerit: vñ arbor ꝓpe ꝯfiniū tuoꝝ fundoꝝ posita si ī vicini fūdū radices emiserit per emissionē radicū cōis erit.

a ¶ Radices. oēs: vt differat a seq̄nti.
b ¶ Dicimus. Immo videtur eius in cuius fundo originem duxit. vt. ff. ar. fur. ce. si plures. §. fi. Solu. hec corrigit illam. (j) Uel dic ibi poterat viuer̄ arbor ex fundo primo h̄ non. Uel efficitur tytij pro parte scz vt hic. nō in totuz: vt ibi.

ADDI. j.

Dic hoc non tenetur: quia legum correctio est euitāda. Ang.

c ¶ Ratio. Facit. ff. eo. scilz de acq. re. domi. l. adeo. in fin. z. l. sequ. z. l. qua ratione.

¶ Qua ratione aūt plāte. Casus.

¶ In p̄senti. §. determinat qualiter de iure gen. acquirit̄ dominiuz seminando: vnde po. sic ca. Domine tytius seminauit frumētum suū in solo vicini: modo quero quis intelligitur esse dominus illius frumenti? Ad hoc respon. Amice. Eadem ratione qua diximus q̄ plante que solo alterius radices egerunt solo cedunt. eadem ratione frumenta que in alterius solo seminata sunt solo cedere ītelliguntur. z per consequens domino soli iure accessionis acquiruntur. z sic supra diximus q̄ illa que in alieno solo edificauit si dominus soli ab eo vendicet edificium tueri se poterit aduersus dominum vendicantem per exceptionem doli mali: nisi precium materie z impensas in edificio factas dominus paratus sit ei refundere ita qui in alienum funduz bona fide suis impensis seminauit si dominus fundi ab eo vendicet frumentum eiusdem exceptionis auxilio tut⁹ esse poterit.

d ¶ Radices. pro pte.

e ¶ Qua ratione. Solo cedunt. vt. s̄. proxi. §.

f ¶ Dixim⁹ s̄. eo. §. certe. Sed quid si aliquis ex semine meo in alieno fundo seminauit ꝯ quem agaz? Respondeo contra seminantem non quia nō possidet: nec dolo fecit quo minus possideret. itē nec cōtra possidētē q̄ ei⁹ facto nihil actū est. Sz tñ dic eū teneri istar tigni iniūcti: q̄ tenet̄ ēt si positu ab alio habeat vel teneat. vt dixim⁹. s̄. e. §. cū in suo. p. l. ff. de his q̄ deie. vel effu. si ꝑo. §. si id qd̄ positū. Et eadē qō fit in plātatis: z eodē mō soluit̄ cuz sit rō similis. vt. ff. man. lucius. in fi. j. rñ.

g ¶ Consenit. id est plantauit: vel seminauit.

¶ Lr̄e quoqz. Casus. ¶ In hoc. §. determi. qualr̄ scribēdo acqrit̄ dñiuz de iure gen. z casus plan⁹ est vsqz ad

fundum radices egerit: tytij effici arborē dicim⁹ b. Ratio c enim non p̄mittit vt alteri⁹ arbor esse intelligatur q̄ cuius in funduz radices egisset. Et iō prope confiniuz arbor posita si etiā in vicini funduz radices d egerit: cōis fit.

¶ Quicqd in alieno fundo seminat̄ solo cedit. seminās autez bona fide pōt se exceptione tueri vt reddātur ei impense. Aretinus.

¶ Qua ratiōe autez plāte que terre coalescunt solo e cedūt: eadem ratione frumēta quoqz que sata sūt solo cedere intelliguntur. Leterū sicut is q̄ in alieno loco edificauerit: si ab eo dñs petat edificiuz defendi potest p̄ exceptionez doli mali s̄m ea que dixim⁹ f ita eiusdē exceptionis auxilio tutus esse pōt is qui alienum fundum sua īpensa bona fide consenit g.

¶ Scriptura etiaz aurea cedit chartis vl mēbranis. Scribēs autē bona fide nō tenet̄ eas reddere: nisi refectis expēsis z valore scripture. Aretinus.

Si seminauit si quis ex semine meo in alieno: fundo agā cōtra dñz fundi.

§. si quis. In hoc. §. determinat qualiter dominus bo. fi. possidens acquirit fructus industriales pro cultura ⁊ cura. Unde po. sic ca. Dicit Justinia. ꝙ si emerit aliquis fundum bo. fi. a nō domino quē tamen ipse crediderit dominum esse. vel causa donationis. vel q̄libet alia iusta causa que ad dñij trāslationem sufficiat bo. fi. accipiat: iur̄ gen. ꝙ naturali ratione introductum est fructus. quos inde receperit ꝓ cultura suos facit. vñ verus dominꝰ si postea vēdicās ab eo fundū emerit: nō solum fundum emerit ꝺ fructibus ab eo consumptis aduersus eum agere nō poterit. secus est in male fidei possessore. Nam ille qui sciens alienum funduz possiderit fructus suos non facit. vnde si dominus fundi ab eo fundum emerit: non solū fundū: sz ēt fructꝰ cū fundo lz ab eo ꝯsumpti sunt: cogit̄ dño restituere.

a ¶ Littere. Chartis. vt de bōbice: vt sunt he que de piscis veniunt.

b ¶ Membranis. que de membris animalium eripiuntur.

c ¶ Solo. vt. s̄. eo. §. cum in suo.

d ¶ Carmen. metrice.

e ¶ Hystoriam. noui ⁊ veteris testamēti. idem dicam in fabula: vel chronica. vel quolibet libro prosaico.

f ¶ Orationem ad deum: vel ad populum vel ad principem.

g ¶ Corporis. i. libri.

h ¶ Nō tytius. s. scriptor bone fidei.

i ¶ Petas. Directa. in rem.

¶ Littere quoqz lz auree sint: perinde chartis [a] membranisue [b] cedūt: ac solo [c] sedere solēt ea que nidificantur: aut īserunt: ideoqz si chartis mēbranisue tuis carmē [d]: vl' hystoriā [e]: vel orationez [f] tytius scripserit: huius corporis [g] non [h] tytius: sz tu dominꝰ esse videris. ¶ Sz si a tytio petas [i] tuos libros tua sue membranas eē: nec īpensas scripture soluere paratus sis: poterit se tytius defēdere ꝑ exceptionez doli mali vtiqz si earū chartarū mēbranarumue possessionez bona [k] fide nactus est.

¶ Tabula cedit picture. sed si dominꝰ possidet picturam: tunc pictor tenetur precium tabule soluere. Areti.

¶ Si quis in aliena tabula pinxerit [l]: quidam putant tabulam [m] picture cedere: alijs videt̄ picturā qualiscūqz sit tabule cedere [n]. sed nobis videt̄ melius esse tabulaz picture cede-

k ¶ Bona fide. Si autez mala laborē donasse videtur. vt. s̄. eo. §. certe. Sed nunqd actionem scriptor habet reddito libro. † Respondeo: sic si bonā fidez habuit: actionez dico. s. in factuz. vt. ff. de rei ven. l. in rem. §. itez si quecūqz. si malam fidez habuit: non hz actionez: qꝛ nec exceptionē hz vt hic. Sed cuz hodie precio fior sit scriptura q̄z charta: nunquid mutat̄ hoc: Rñdent quidā vt Azo. ꝙ sic. Nos ꝙ nō. ar. C. de testa. sancimꝰ. ⁊. C. de appella. percipimus. in fine.

ADDITIO. Glosator fuit in hoc passu varꝰ. nā. ff. de rei vēdi. l. in rē. §. sz ⁊ illud. tenet aliā opi. Azo. Jo. fab.

l ¶ Si quis. Pinxerit: siue bona fide siue male fide ꝑm Pla. nos contra qꝛ bona fi. vt. j. e. §. ibi vtiqz ⁊c̄.

m ¶ Tabulaz. Quid si in marmore. Respon. cōtra seruari forte. Argumē. tamen contra. j. de testamen. §. pe.

ADDITIO. Sz ibi loquit̄ in re separabili a mā: hic secꝰ. Et iō nō actionē: sz exceptionē hz per istū textum.

n ¶ Cedere. ff. de rei vendicatione. l.

† Si āt sit scriptor ad mercedē: ⁊ sibi ꝺ suo labore nō satisfiat pōt retinere quinternos: vt no. glo. j. l. si nō sortē. §. si cētū. ⁊ ibi Bar. et Bal. de cōdi. indebi. ⁊ Ly. et doc. i. l. fi. C. cōmo. Ange.

Mēbrana. vñ dicitur.

in rem. §. sed id quod in charta. cōtra. Solutio hec corrigit illā. Vel distingue an preciosior sit illa scriptura q̄ tabula. ꝑm Placē. qui ait locū habere qd̄ hic dicit̄ si pictus est homo: nō vrsus bono colore: nō at tramento.

ADDITIO. Glo. dicit de homīe vel vrso nō bene loquitur: q̄ non est requirenduz quid depictuz dūmodo honestum. vtrūq̄z enim habet exornare materiam: sz bñ est inquirendū qualis sit color. Christo. por.

a ¶ Appellis vel parasij: ꝓpria nomīa pictorū.

b ¶ Eam petat. Scilicet directa rei vēdicatione. vt. ff. de acqui. rerū do. l. qua rōne. §. sz nō vt littere ꝑm Azo.

c ¶ Vtilis actio. In rē nō directa: q̄ desijt dñs esse ⁊ sic est mirabile q̄ non dominus a domino vendicat. sic coniungit alias in publiciana in q̄ busdā casibus: vt not. infra de ac. §. alie. al's §. namq̄z si cui.

d ¶ Imposuerit. hoc mirabile contingit hic q̄ conditio possidentis est deterior q̄ petentis: al's contra. vt. j. de interdic. §. cōmoduz. sic ⁊ al's. ff. de noxa. si quis a multis. ⁊. ff. si ex noxa. cau. aga. l. j. in fi. ⁊. l. ij. ff. de peti. here. cum idem. Sed ad hoc rñ. q̄ in causa noxali esse poterit q̄ secundo agēs nō probabit. Itē in petitione hereditatis si bona iura habuit in vincendo: hec eadem habuit in defendendo: ⁊ sic nō est eorum conditio deterior. Item cuz hic habeat actionem pictor si nō possideat: multomagis exceptionē debet habere soluto precio. vt. ff. de superficiebus. l. j. §. quod autem. ⁊. ff. de reg. iur. l. cui damus. Sz nūquid domino quondam tabule idez cōceditur si possideat: si precium picture soluat? Respondit ro. q̄ sic cū sibi actio det̄. Ego contra: vt sit differētia inter dominuz et pretorem. Itē quis prefertur si ambo cōtra extraneum possidētez agāt? Respon. is q̄ directaz habet actionez.

Vendicat aliq̄n non dominꝰ a dño. Possidētis cōditio q̄n q̄z deterior q̄ petētis.

re. Ridiculū ē enim picturā appellis [a]: vel parasij in accessionem vilissime tabule cedere. Unde si a domino tabule imaginē possidente is qui pinxit eā [b] petat nec soluat precium tabule: poterit per exceptionē doli mali submoueri.

¶ At si is qui pīxit eam possideat: ꝯsequens est vt vtilis [c] actio domino tabule aduersus euz detur: quo casu si nō soluat impēsam pictur̄ poterit ꝑ exceptionem doli mali repelli: vtiq̄z si bona fide possessor fuerit ille qui picturaz imposuerit [d]. Illud eniz palā est q̄ siue is q̄ pīxit surripuit [e] tabulas: siue alius [f] competit dño tabulaꝝ [g] furti actio.

¶ Bone fidei possessor facit fructus suos: nec eos ꝯsumptos cogit̄ restituere. secꝰ si fuerit male fidei. Aretinus.

id est pictor ꝑm Joannem fabri. Sed nunquid si tabula fuerit abrasa remanet pictoris? Respondet sic. vt. ff. de rei vendicatione in rem. §. et quod semel. Sed quare aliud in picturis q̄ in scripturis? Respondeo: quia pictura preciosior est q̄ scriptura ꝑm Joannem.

e ¶ Surripuit. Anteq̄ pingeret.

f ¶ Alius. Post picturam.

g ¶ Tabularum. Etiam subaudi. nam et pictori contra extraneum surem datur ꝑm Azo. Vel melius (vt mihi videtur) hic loquitur quando fuit surrepta anteq̄ esset picta: sed etiam contra dominū tabule sibi surripientem. posset dari pictori furti actio facto furto tabula iam picta. vt infra de obli. que ex delic. nascun. §. aliquando.

Pictura ꝑciosior est scriptura.

a ¶ Si quis. Bona fide: que in initio exigitur. s. vt credat sibi dantez habere ius distrahendi. vt. ff. de vsur. qui scit. §. fi. † Nec obstat quod est. ff. de acqui. re. do. l. bone fidei. §. in contrarium: qr ibi opponēdo loquitur nō ponendo.

† Dic h verū in aliis ꝯctib⁹ ꝑterq̄ ꝯ in emptionib⁹: qr in illis regrit̄ q̄ duobus tpibus habeat bonā fidez vcz tpe ꝯctus ⁊ tēpore traditio. vt ē tert. i. l. ij. ff. pro emp. et q̄ sit rō dr̄ie ibi no. Angelus.

b ¶ Iusta. Cum multe sunt cause siue tituli acquirendi. vt in. ff. colligitur in varijs titulis sub titu. de vsuca. vsqz ad titulum de re iudica. idez tamen ⁊ si titulum non habeat vt argu. ff. fi. regun. l. iiij. §. sed ante.

c ¶ Naturali ratione. Id est iure gētium. de quo loquitur hic titulus cui naturalis insita ratio est.

d ¶ Fructus. scz industriales. aliud in naturalibus. vt. ff. de vsur. l. fruct⁹. Non obstat. ff. de acquiren. reruz domi. l. bone fidei. in principio. qd enim ibi dicit omnes exponitur sine facto possessoris: siue alterius percepti: industriales tamē vt. ff. de vsur. qui scit. §. preterea. Sed naturalibus fructib⁹ consumptis an teneatur possessor: Respondeo non tenetur possessor rei vēdicatione: quia non possidet nec dolo desijt possidere: sed conditione sine cā tenetur inquantum locupletior est. Argu. ff. si cert. petatur. fi ⁊ me.

ADDITIO. Sed si non sit effectus locupletior non tenetur nisi esset male fidei. Angelus.

e ¶ Pro cultura. vt segetes.

f ¶ Et cura. vt lac: ⁊ pilus: ⁊ lana.

g ¶ Non pōt: nec ad preciuz vt. j. de offi. iudi. §. si ꝟo: ⁊. ff. fi. regū. l. iiij. §. sz ante. si tñ extāt nō rei vēdicatione: qr

¶ Si quis a nō domino quē dominuz eē crediderit bona[a] fide funduz emerit vel ex donatiōe alia ue q̄libet iusta[b] causa eq̄ bona fide acceperit: naturali[c] ratione placuit fructus[d] quos ꝑcepit eius eē ꝓ cultura[e] ⁊ cura[f]. Et ideo si postea dominus superuenerit ⁊ fundū vendicet: de fructibus ab eo consumptis agere nō pōt[g].

¶ Si vō q alienum fundū sciēs possederit: non[h] idem concessum est: itaqz cuz fundo etiā fructus (lz consumpti sint) cogitur[i] restituere.

percipiēt sūt: sz officio iudicis tenet̄ reddere. vt. C. de rei vē. certū. §. bona fi.

h ¶ Non idē. vt faciat fructus suos.

i ¶ Cogitur restituere. Distingue tamen: qr si habet titulū male fidei possessor de consumptis conditione sine causa: de extantibus rei vēdicatione tenetur: de ꝑcipiendis ꝓpter titulum excusatur. vt C. de rei vē. si fundū. nisi in q̄tuor casibus. Primo qñ emit ab eo quem scit vēdere ī fraudem creditorum. vt. ff. que in frau. cre. l. ait pretor. §. per hanc. Secundo qñ emit ab eo qui metu cōpulsus est. vt ff. qd me. causa sed ⁊ partus. Tertio quando emit contra interdicta leguz sciens. C. de agri. ⁊ cen. quēadmoduz. lib. xj. Idem in quarto scilicet quādo emit a fisco nō solēniter vēdēte. vt. C. de fi. instru. ⁊ iu. haste fi. l. j. (j) Isti quatuor casus ēt no. ff. qd metus cā. l. sed ⁊ partus. ⁊. l. si funduz. C. de rei vēdi. Si nō hz titulum de cōsumptis his consumptis conditione sine causa de extātibus rei vēdicatione. vt. C. de conditionibus ex lege. l. penultima. ⁊ C. de rei vendicatione si fundū de percipiendis officio iudicis. ff. de rei vendicatio. si nauis. §. finali.

Fruct⁹ ꝑcipiendi sūt q̄tuor casib⁹ restituēdi a male fidei possessore ēt titulū hñte.

ADDITIO. (j) Hoc eniz procedit: qr ille emit circūscripta solēnitate iuris. ꝑm Christophorum porcum.

¶ Is ꝟo ad quem. Casus. ¶ Quia similiter dominus Iustinian⁹. s. fecit mentionem de fructibus quos bone fidei pos. suos fecit. In presenti. §. determinat quādo vsufructuarius intelligitur esse dominus fructuuz et quid

venit in vsufructu: z etiam quid iuris habet vsufructuarius qui hz vsufructum in aliqua vniuersitate vel etiam in re singulari. vnde po. sic casuz. Dñe Tytius hz vsum fructum in vniuersitate fundi. modo quero a vobis quãdo tyti⁹ vsufructuari⁹ dominꝰ fructuũ esse intelligitur. Ad hoc rñdet. Amice. Iste ad quez vsusfructus pertinet nõ aliter dominus fructuum efficit intelligit q̃ huiusmodi fructus ipse perceperit: z i horreo suo reposuerit. z ideo si vsufruc. maturis fructibus z a solo separatis: nondum tamen horreo suo repositis decesserit ad heredem suũ huiusmodi fructus transmittit. sed domino proprietatis morte vsufructuarij acquiritur. z que de vsufructuario dixim⁹ eadem fere z de colono qui numis colit intelliguntur. Sed pono q̃ aliquis habeat vsumfructuz in oue vel in capra vel in equo vel in vacca. modo quero quid intelligitur esse in huiusmodi vsufructu: Ad hoc respõdet. Amice in pecudum fructu etiam fetus est. sicut lac z pilus z lana. vnde dico tibi q̃ agni et hedi et succuli et equuli statim cum editi fuerint naturali iure in dominio z vsufructu esse intelliguñ: sed secus est in eo qui habet vsumfruc. ancille quod ad dominum proprietatis pertinet. Sed domine pro deo quare non fuit statutuz partũ ancillaruz esse in vsufruc. sicut fetus pecorum: Ad hoc rñ. Amice. optima ratione hꝰ statutũ fuit. Absurdum enim videbat hoiez in fructu eũ oẽs fructus hoiuz gra tpe dñs aduenerit. Sed si aliqs vsum fructum gregis hẽat et aliq̃ ouis parturit vsufructuarius ẽ locũ demortuorũ animalium ex fetu submittere debet. et ita Juliano vsum est. z similiter q̃ habet vsum fructum vinearuz vel arborum alias sustinere debz. Recte enim colere debet fructuarius z quasi pater familias vti.

¶ Fructuarius nõ facit fructꝰ suos nisi sint a solo separati vel per se vel per alium eius noie. Et ió nõ recollectoz nõ transmittit ad heredes suos. Et idez in colono. Aretinus.

¶ Is vo ad quem vsusfructus fundi pertinet: non aliter fructuum dominus efficitur: q̃ si ipse eos perceperit. Et ideo licet maturis fructibus nondum tamẽ pceptis b decesserit: ad heredes eius nõ pertinẽt: sz domino c ꝓprietatis acquiruntur. Eadez fere et de colono d dicuntur.

¶ Fetus: lac: pilus: et lana sunt in fructu pecudum. Partus vo ancille non dicitur in fructu: et ideo non pertinet ad fructuarium ancille. h. d. Aretinus.

a ¶ Is vo. Ipse. alio enim pcipiente nõ fiũt sui. (j) sz fiũt bone fidei possessoris: et si eos alius percipiat. vt. ff. de vsur. q scit. §. pterea. vl' al'r si tpe pcepit: non etiam heres eius: nec enim ad heredem transmittit.

ADDITIO. (j) hoc vez nisi alius percepisset noie vsufructuarij: q: tunc vsufructuari⁹ pcipere diceret. Pone⁹.

b ¶ perceptis. Ut si in horreo repositi fuit facẽ suos fructuari⁹: sz bone fi. possess. statiz vt a solo separi fuit vt. ff. qb⁹ mo. vsufr. amit. si vsufructuari⁹. Et ẽ alia dicta. q: fructuari⁹ facit suos nales fructꝰ bone fi. possess. nõ vt. ff. de vsufr. l. vsufruc. leg. z d' vsur. l. fructꝰ.

c ¶ Dño. Sz p quã actionẽ: Rñ. p rei ven. cũ dñs sit. vl' ꝑditõe ex hac lege.

d ¶ De colono. Qui numis colit. nã oẽs fructus facit suos: vt vsufructuari⁹: sz differũt q: colon⁹ tal' facꝰ fructꝰ suos: vt a solo dcerpti fuit. vt. ff. d' fur.

Fructuarius z bone fidei possessor differunt.

l. si apes. §. si. secus in vsufructuario: vt hic dicitur. Vel dicas ꝙ de partiarijs. vt. ff. loca. ⁊ con du. cū in plures. §. messem ꝑm Azo. Itez dicit fere propter aliud: quia colonus transmittit ad heredem. vt. j. loc. §. si. sed fructuari⁹ nō vt hic.

a ¶ In pecudum. Fetus. q. d. ita fet⁹ sicut ⁊c̄.

b ¶ Pilus. Bouis vel ēt caprarum ad borrā sellaꝝ.

c ¶ Et succuli. i. parui sues.

d ¶ Naturali iure. i. gentium de quo loquitur. s̄. e. §. singulorū.

e ¶ Pertinet. quantuz ad plenā proprietatez nisi etiam ⁊ in partu sit vsufructus legatus. vt. ff. de vsufruc. vetus.

f ¶ Absurdum. sic. ff. de vsur. l. in pecudum.

g ¶ In fructu. s. vt ipse sit fructus: sz tamē in eo relinquit̄ vsufructus.

Homis dignitas magna est.

h ¶ Rerum natura. i. deus. sic. s̄. de iure natura. in prin. vnde dicit̄ apud Ouidium. Pronaqz cuz spectent animalia cetera terram. Os homini sublime dedit celūqz videre. Jussit ⁊ erectos ad sydera tollere vultus. sic. ff. de edi. edic. l. iustissime. ⁊. ff. de fur. qui vas. §. ex furtiuis. ⁊. ff. de peti. here. l. ancillarum.

Grex qd cōp̄hēdit.

i ¶ Sed si. Gregis. grex est numerus decem ouium: vel quinqz porcorū simul ⁊ congregatim consistentiuz. vt ff. de abigeis. l. oues. ⁊ facit. ff. de suc. l. rerum mixtura. §. tertium.

¶ In pecuduz fructu ēt fetus [a] est: sicuti lac: pilus [b] ⁊ lana itaqz agni: hedi: ⁊ vituli: ⁊ equuli: et succuli [c] statiz nāli [d] iure dñi fructuarij sunt. Part⁹ v̄o ancille ī fructu nō est: itaqz ad dñm ꝓprietatis ꝑtinet [e]. Absurdū [f] enī videbat̄ hoīez in fructu [g] eē: cū oēs fructus rerū natura [h] gratia hominū cōparauerit.

¶ Debet vsufructuarius gregis de setib⁹ summiterre in locū demortuoꝝ. Et similiter arbores ⁊ vites in locuz demortuarū. Areti.

¶ Sed si gregis [i] vsumfructū qs habeat: in locū demortuoruz capitū ex fetu [k] fructuari⁹ submittere [l] debet: vt Juliano visum ē. Et in vinearuz demortuaꝝ vel arboꝝ locū al's debet substituere: recte enī colere: ⁊ quasi bon⁹ paterfamilias vti dz.

k ¶ Ex fetu. Aliunde enim non submittit ꝑm quosdam: vel forte submittet etiam aliunde. argu. ff. de vsufruc. quid ergo. §. sed quod dicitur. in fi.

ADDITIO. Hec glo. cōiter approbatur: vt nō solum ex fetu aliarū suppleat capita: sz etiaz opus habeat aliūde q̄rer̄ ⁊ supplere. Chris.

l ¶ Submitter̄. Que submissio non fit si in singulis capitibus sit vsufructus. vt. ff. eo. quid ergo. §. sz qd dicitur. in fi.

¶ Thesauros. Casus.

¶ In hoc. §. determinat qualiter per inuentionem dominiū acquiritur de iure gentium: ⁊ casus planus est vsqz ad illuz. §. Per tradi. In presenti. §. determinat qualiter acquiritur dominiū de iure gētiū: a dño rei factū. Unde sic pono casum. Dñe iam vidi multos modos per quos acquiritur dominium de iure gētium: nunqd pluribus modis potest acquiri: Rñ. ꝙ sic. Per traditionē enīz a dño factā iure gentiū: quod naturali ratione introductū est dominiū nobis acqritur. Nihil enim tā conueniens est equitati naturali ꝙ voluntatē dñi volentis rei sue dominiū in alium transferre: ⁊ ratā habere. ⁊ ideo cuiuscūqz generis sit res corporalis. vz. siue mobilis siue īmobilis tradi possit. ⁊ a domino tradita alienat̄: ⁊ ideo stipendiaria ⁊ tributaria predia per traditionem eodē modo alienari possunt. Sed domine

dicatis mihi que dicunt predia stipẽdiaria ⁊ tributaria. rñ. vocant: que in ꝓuintijs sunt: sz lz in italia non sint talia predia: cũ inter predia ꝓuintialia ⁊ italica q̃tũ ad dominij translationẽ ex nostra cõstitutione nulla sit dr̃ia: tam̃ italica predia ex cã donationis: vl' dotis: vel q̃libet alia iusta cã ad dominij trãslationez sufficientẽ a dño alij tradant̃ sine dubio trãsferunt̃: sicuti ꝓuintialia p̃dia que eodem modo tradita fuissent. Sed lz dixerim tibi per traditionẽ transferri: hoc tñ nõ gñaliter est verum. naz vendite res ⁊ emptori tradite a domino non aliter acqrunt̃ emptori q̃ si emptor venditori p̃ciuz soluerit: vel alio modo eidez satisfecerit: puta dando ei fideiussorem: aut etiã dign⁹: ⁊ hoc cauet etiã lex duodecim tabulaꝝ. Recte tamẽ dicit̃ de iure gentium hoc effici. Verũtamẽ si vẽditor neqz precio sibi numerato fideiussoꝝ vel pignore sibi dato fidem emptori secut⁹ ei rez tradiderit dicẽdum est statiz rem emptoris fieri. Sz po. ꝓcurator tytij de voluntate domini vendidit mihi equũ tytij ⁊ precio numerato equũ mihi tradidit: modo quero per traditionẽ a ꝓcuratore factam dñiuz equi videat̃ mihi acquisitum? Respõ. ꝙ sic. Nihil enim interest vtrũ ipse dñs rem suam alicui tradat an alius de voluntate eius: ⁊ ideo si alicui libera vniuersoꝝ negocioꝝ administratio a dño ꝑmissa fuerit: ⁊ ipe administrator hmõi negocijs aliquã rez vendiderit ⁊ tradiderit hmõi rem per traditionem accipientis facit.

¶ Thesaur⁹ vel in suo: vel i religioso: vl' in sacro loco inuentus efficitur inuentoris: in alieno v̄o casu fortuito inuent⁹ solum pro dimidia efficitur domin⁹ inuentor ⁊ dominus soli pro alia dimidia. Aretinus.

¶ Thesauros[a] q̃s qs in loco[b] suo[c] inuenerit diu⁹ Adrianus naturalez equitatem secut⁹ ei cõcessit: qui eos inuenerit. Idẽqz statuit si quis in sacro: aut religioso[d] loco fortuito[e] cãu iuenerit.

¶ At si qs in alieno loco non data[f] ad hoc opa: sz for-

Thesaurus qd est.

a ¶ Thesauros. Est aũt thesaurus pecunia ab ignot⁹ dominis vetustiori tempore abscondita: vt. C. de thesauris. l. j. lib. x. in prin. vel depositio pecunie cuius memoria nõ extat: vt. ff. de acquirẽ. rez domi. l. nũq̃. §. thesaur⁹. qñqz ipropie dr̃: vt. ff. d' acq. pos. l. pegre. in prin. ⁊. ff. ad exhib. l. thesaurus.

b ¶ Loco. al's solo.

c ¶ Suo. iure directo vel vtili: vt si feudatarius vel emphi theoticarius vl' similes. (j) lz Placẽ. aliud dixerit in his. Quid si mercẽnarius duz laborat in alieno: vel creditor in pignore inuenit thesaurũ? Rñ. dimidiuz eius est in cuius fundo inueniunt: ⁊ dimidium sibi acquirũt: vt ff. de acquiren. reruz domi. l. si is qui. §. ꝙ si creditor.

ADDITIO. (j). Qui si concurrãt vnus cõtra alterũ: vel ambo ꝯtra tertiuz qd iuris? Itẽ qd in vsufructuario: vel si reperiat̃ in fundo p̃scripto: seu dotali. vide per Ange. hic.

d ¶ Religioso. ff. de iure fisci. l. iij. §. pe. cõtra. Solu. hic corrigit ꝑm Bar. vel hic ꝑm nãlem rõnez: vt pz in lr̃a. ibi ꝑm ciuilez rõnem que preualet: sic in vsucapione cõtingit ꝑm Joã.

e ¶ Fortuito casu. Casus est inopinate rei euent⁹: ex diuersis causis ꝓueniens: ob aliud ⁊ aliud inceptis.

Casus fortuitus.

f ¶ Non data ad hoc opera: al's totuz reddit̃ domino: in suo loco: tamẽ potest operam dare: non tamẽ magica arte: al's esset fisci: vt. C. de thesau. l. vnica. lib. x. Accursius.

a ¶ Domino. Sed per quā actionē Respon. per rei vendicationē cuz dominus fit: vel condi. ex hac. l.

ADDITIO. Pecunia tamē recondita in muro domus vēdite nō cedit emptori: sz remanet reconditoris. Angel⁹. An aūt sufficiat solus oculoruz aspect⁹: vel etiā reqrat̄ appħensio: ꝛ qs p̄sera̅t. vide per Chri. hic.

b ¶ In cesaris loco. s. p̄imoniali.

c ¶ Fiscali loco. non tñ publice deputato.

d ¶ Vl' publico. i. publice deputato.

e ¶ Ciuitatis. que loco priuatorum sunt: vt. ff. d verb. signifi. eum qui vectigal.

tuitu inuenerit: dimidiū dño[a] soli cōcessit: ꝛ dimidiū inuentori. Et conuenienter si qs in cesaris[b] loco inuenerit: dimidiū inuētoris ꝛ dimidiū eē cesaris statuit. Cui cōueniēs ē: vt si qs in fiscali loco[c] vel publico[d] vel ciuitat̄[e] īuenerit: dimidium ipsi⁹ eē dz: ꝛ dimidiū fisci[f] vl' ciuitat̄.

¶ Oīs res p traditionē factam a dño ex cā habili pōt alteri acquiri: etiā si sint p̄dia stipendiaria vel tributaria.

¶ Per traditōez[g] quoqz iure naturali[h] res nobis acquirunt[i]. Nihil[k] eniz taz cōueniēs est naturali eqtati: q̄z voluntatē[l] dñi volētē rez suā in alterum trāsferri ratā hr̄i: ꝛ ideo cuiuscūqz[m] generis sit corpalis[n] res tradi pōt: ꝛ a dño[o] tradita alienat̄[p]. ¶ Itaqz stipēdiaria[q] quoqz ꝛ tributaria[r] p̄dia eodē mō alienātur[s].

¶ Vocant̄ aūt stipēdiaria ꝛ tributaria p̄dia: que in p̄uintys[t] sunt inter[u] que necnō ꝛ italica predia ex nostra cōstitutiōe[x] nulla est differentia[y]. Sed

f ¶ Fisci. sz si fisci ptē sup̄ssserit: cū alēo tm̄ reddit: vt. ff. d iu. fis. l. iij. §. fi.

g ¶ Per traditionez quoqz Non solum inuentione: vt. s̄. §. p̄rimo.

h ¶ Iure nāli. i. gētiū: vt. j. §. p̄ri.

i ¶ Acqrunt̄. cā p̄cedēte vera vel putatiua. † vt idebitū: al's nō: vt. ff. eo. l. nunq̄z. ꝛ. j. hoc. §. ibi. sz ꝛ si qdē ꝛc.

k ¶ Nihil. imo deo seruire: sz hyperbolice loquit̄. sic. ff. de pac. l. j. in p̄n. ꝛ ff. de actio. empti. l. ex emp. in p̄rin. ꝛ C. de transac. nō minorem.

l ¶ Voluntatē. dum tñ legitimā. naz cui bonis interdictum est nō alienat: vt. ff. de curato. furio. l. j. in principio.

m ¶ Cuiuscunqz. id est siue mobilis siue soli.

n ¶ Corporalis. incorporales enim tradi nō possunt: vt. ff. de acquirē. re. do. seru⁹. §. incorpales.

o ¶ A domio. h̄ qñqz fallit: ꝛ eius cōtrariū inuenit̄ verū: vt. j. qui alicet vel nō. Sed hoc est regulare: vt hic. ꝛ. ff. eo. traditio.

p ¶ Aliēatur. i. dominiuz trāsfertur. Accur.

q ¶ Stipēdiaria. s. que militib⁹ pro stipēdijs dātur: vt. ff. de rei vendica. itez si verberatuz. §. ij. ꝛ de euictio. l. lucius. ꝛ de acq. re. do. in agris.

r ¶ Tributaria que tributa rome reddunt.

s ¶ Alienant̄. per traditionem.

ADDITIO. Que quot modis fieri intelligant̄. vide Ange. Et an per verbum tradidit positus in instrumēto p̄bet̄. vide Bar. ꝛ Chri. hic.

t ¶ In prouintijs. quasi dicat talia predia non sunt in italia.

u ¶ Inter que. s. prouintialia.

x ¶ Constitutione. vt. C. de vsucap. trans. l. vnica.

y ¶ Nulla est dr̄ia. s. quātuz ad dñū translationē: vt. C. de vsuca. trāsfor. l. vnica. sed quātū ad tributa est diffe-

† In q̄ et tradens et accipiens cōueniāt: puta qr ābo eaz

sciāt vl' credāt subesse.

Predia stipendiaria.

Predia tributaria.

rentia. C. de epīsco. ⁊ clericis. de hīs.
a ¶ Sed si quidem. Vere nulla est differentia. sed si cē.
b ¶ Tradantur. s. stipendiaria prędia ⁊ tributaria.
c ¶ Transferunt. s. p uintialia p̄dia: sic italica: ⁊ est vera in oīb⁹: nisi scriptura necessaria sit. p̄m Joan. vt C. de suffra. l. vnica. §. q̄ si p̄dia. Itez sunt vera si accipiēs inducat in vacuaz possessionē p̄m q̄daz: vt. C. de pba. cū res. Joā. cōtra. vt. ff. de fun. do. si fundū. ⁊ de acq. re. domi. hō liber. §. qcqd. sufficit enīz iduci in possessionē: lz si vacuā. Qd aūt i. d. l. d pba. dī demōstratiue q̄ sic euenerit: nō cātiue dī.
d ¶ Vendite Vero pro sed.
e ¶ Res. Que loco pignoris a venditore teneri possunt: vt. ff. de actio. empti. iulianus. §. offerri.
f ¶ Pignore. Qd sic intelligo si placeat vēditori aliud q̄ p̄cium accipe: alīs nō: vt. ff. si cer. pe. l. ij. §. j.
g ¶ Dato. Poterit ergo vēdicare vēditor rē. s. si nō fuit de p̄cio satisfactū: vt. ff. de tribu. l. pcuratores. §. Iz ⁊ si vendit mercez. nisi emptor tunc p̄cium offerat: vt. ff. man. diligēter. §. j. in fi. ⁊. ff. de precario. l. ea que.
h ¶ Et lege. xij. tabularū. que est ius ciuile: vt. ff. de iusti. ⁊ iure. l. ius ciuile. §. h igit nō solū gentiū. †
i ¶ Iure nāli. sic dictū est q̄ nāli rōne inductū fuit: vt. ī. de iure natu. §. qd p̄o. ⁊. §. sed naturalia.
k ¶ Vēdit. ⁊ tradit. Fidem emptoris. Quid si dedit olem ad soluendū ⁊ Rñi. Non facta solutiōe vendicat Iz Joan. vt. C. de pac. iter. empto. ⁊ vēdito. l. commissorie. potest tamē cō tradici: galīs est simpliciter diez solutiōi statuere: aliud pactū legis commissorie ponere. Itē quid si simpliciter tradat: Respō. vt seq fidē: nisi ptra pbet: vt q: forte dicebat emptor p̄tez hīc pecuniā: vt arg. ff. de pign. acē. l. ij. Et arg. cōtra. ff. de tribu. pcuratoris. §. sed si dedi.
l ¶ Emptoris fieri. Nisi in casibus: vt. ff. de iu. fi. l. fi pcurator. §. fi. ⁊. ff. de rei vndi. a diuo pio. §. sed si emptor.
m ¶ Nihil. Qd eiz gs p alium facit ipse facere vī: vt. ff. de vi ⁊ vi. ar. l. j. §. deiecisse. ⁊. j. de iniur. §. nō soluz. ⁊ ff. de iniur. Itez apud. §. fecisse.
n ¶ Permissa sit. Vel ab ipso dño: vel ab alio domini voluntate.
o ¶ Libera. Secus in generali procuratore: qui non habet liberam: vt. ff. de pcuratori. procurator cui. ⁊

† Et q̄ nō p̄tim cipalit sed approbatōe trās ferr̄ dominiuz inquātuz approbat ipsuz cōtractuz dando formaz vt non al⁹ trāseat q̄ si fuerit de pretio satisfcm. Christ.

l. pcurator totoꝝ. sed Mar. distinxit inter procuratorez totoꝝ bonoꝝ: vt ibi. ⁊ vniuersoꝝ. vt hic.

ADDITIO. Dic plene per Bar. in l. pcurator cui libera. ff. de pcurato. ⁊ quando et quo dicatur libera concessio. vide ibi Barto. ⁊ Ange.

¶ Interduz. Casus.

¶ In. §. pcedēti ita determinatuz est qualiter per traditionē acquiritur dominiū. In pñti. §. intēdit determinare qualr rōne rei dominiuz acquirit. Pone ergo sic casum. Dicit supra q nō solum traditione transfert dominiuz: sed etiā qñqz sine traditione nuda voluntas domini sufficit ad dominiuz rei sue transferēduz: veluti si tytius aliquā rem tibi accōmodauit: aut apud te deposuit. nam si preterea eādez rem tibi vendiderit ⁊ donauerit: aut dotis nomine aliqd dederit: q̄uis eaz rem ex causa venditionis: aut donationis: vel dotis tibi nō tradiderit: eo tamen ipso q ipse patitur hmōi rem tuaz esse statim per eū dominiuz eius tibi acqrit: ac si eo noīe tibi eaz tradidisset: ⁊ idez cōtingit in alio casu. Nam si qs vendiderit merces in horreo suo depositas: ⁊ claues horrei tibi emptori tradite sunt dominiuz tibi merciuz acquisitū intelligitur. Et nō soluz voluntate trāsfert dominiū: qñ habet voluntatē trāsferendi in personā certaz: sed etiā aliqñ voluntas domini sufficit ad dominiū rei sue transferēdum in personam incertam: vt in tali casu. Pretores vel consules qñ missilis. i. aurū vel argētum in vulgus proijciunt: vt multitudine populi ad hmōi missilia cōcurrēte liberius possint pertrāsire: lz ignorent quātū quisqz accepturus sit: tñ quia volunt vnūquēqz esse dñm eius qd acceperit: statim accipientez dñm efficiunt. Et eadez rōne verius eē videt si aliqs rem pro derelicto a dño habitā occupauerit statiz ipsuz occupantez dñm fieri. Sz domine dicat mihi quo dicit haberi pro derelicto: Ad hoc rñ. Amice illd pro derelicto habetur quod dñs tali intētione abiecit: vt illud amplius in numero rerū suarum esse nollet: ⁊ ideo statim cū abiecerit dñs esse desinit. Unde cum in nullius bonis sit de iure gentiū occupāti cōcedit. Sed ⁊ alia causa proijciēdi res est: vt qñ in tempestate maris causa exonerande nauis eijciunt: ⁊ idcirco in hmōi res eiectas aliud ius statuit. Nam hmōi res in tempestate maris eiecte remanent in dominio eoꝝ q eas eiecerūt: qr verū est dños eas nō eo animo eiecisse vt amplius eas nō haberēt: sz q magis ipsi cū naue exonerata periculum maris euadere possent: ⁊ ideo si quis hmōi res fluctib⁹ expulsas: vel etiā in ipso mari ꝯsecutus fuerit aīo lucrādi furtuz cōmittit: ⁊ actione furti tenet. Nō eniz multū videt distare ab illis reb⁹ que de reda cōcurrente dominis videntib⁹ cadunt.

pmissa fuerit a domino: isqz ex his negocijs rez vēdiderit ⁊ tradiderit: facit eam accipiētis.

¶ Ex vēditiōe rei quaz prius quis cōmodauerat: transfertur dominiuz in cōmodatarium sine noua traditiōe. Angelus aretinus.

¶ Interdū ēt sine traditiōe nuda a vo

a ¶ Interdum. Nuda. s. a traditiōe: sic. C. de pac. l. traditionib⁹. Item in alijs casib⁹ dominiuz sine traditione dat qui possunt his legib⁹ notari: vt ff. de acqui. pos. l. j. §. si iusserint. ⁊. §. idēqz rñ. ⁊. l. qd meo. §. si venditorē. ⁊ l. q̄dā. Itē. C. de acq. pos. min⁹. ⁊. C. de do. l. j. ⁊. l. qsqs. (j) Itē si volens tibi tradere dñiū noīe tuo me ꝯstituā possidere: vl' ꝯducā a te: vt. ff. de acq. pos. qd meo. ⁊ de rei ven. quedaz mulier.

Dominiū sine traditiōe aliqñ trāsfertur.

ADDITIO. (j). Et an habens in-

strumentuz crediti videat̃ cõstitutus ꝓcurator. vide Ja. hic.

a ¶ Tuam esse. Si res est presens: vt. ff. de rei vendi. eius. ꝛ. l. hec si. Vel hic in vera venditione: ibi in fictã: vt ff. pro empt. l. ij. Itẽ hoc est verum si preciũ sit solutuz vel satisfactũ: vt s̃. eodem. §. vendite.

b ¶ Itez si qs. hic ẽ casus vbi sine possessione tradita acq rit̃ dñium: ꝛ alios habes notatos. ff. de rei vendicatione. l. si ager.

c ¶ Depositas. i. repositas.

d ¶ Simul atqz. i. statiz postq̃: vt. s̃. eo. §. fere. ꝛ. j. de emptio. ꝛ vendi. in principio.

e ¶ Claues. Aliter de consuetudine Dacie: in qua cuz aliquis vult legare vel dare funduz ecclesie sumit parum terre in pãniculo ꝛ ponit sup altare: ꝛ ita transfert dominium: vt extra de cõsue. c. ij. Est tamẽ casus mirabilis: in quo sine omni traditione: sed sola voluntate transfert̃ possessio ꝛ dominiuz: ipso iure: vt. C. de dona. l. qsqs. vbi retentio vsufructus in re donata inducit traditionẽ possessionis ꝛ dominij per quãdaz iuris fictionẽ. Itez si relinquat̃ ecclesie vel ciuitati hereditas vel legatum: vel ei res aliqua donetur: aut vendatur: statim dominium trãsfertur sine possessionis traditione. C. de sacrosanctis ecclesijs. vt inter diuinum.

luntas domini sufficit ad rez transferendaz veluti si rez quã tibi aliquis cõmodauerit: aut locauerit: aut apd̃ te deposuerit: postea vendiderit tibi: aut donauerit: aut dotis noĩe dederit: q̃uis eiz ex ea causa tibi eã nõ tradiderit: eo tamẽ ipso ꝙ patit̃ tuam esse [a]: statim tibi acquiritur ꝓprietas: perinde ac si eo nomine tradita tibi fuisset.

f ¶ Transfert ꝓprietatẽ. Et possessionem. Et qd̃ dixi de ꝓprietate: verũ est si dominus est tradens: al's cãm prestat vsucapiendi: si hec fiant coraz horreo: ꝛ hoc ꝓpter pñtem visionem rei: vt. ff. de ꝯhẽ. empti. clauibus. et de acq. pos. l. j. §. si iusserim. Et sunt hec in ar. vt si vẽdã equũquez tradaz per frenum vl' capistrũ: vt dominiuz transeat. ac. Sunt multi casus in quibus res nõ apprehẽdit̃: ꝛ tamẽ possessio transfert̃. Per solum visum: vt. ff. d̃ acq. posses. quod meo. §. si vẽditorez. Per venditionẽ rei cõmodate vel deposite: vt. s̃. eo. §. interdum. Per traditionẽ clauium: vt hic. Per traditionẽ instrumẽti: vt. l. j. C. de donatio. Per conductionez de re ꝓpria factã. s. qñ quis etiam rem suam vult possidere nomine alterius. Vñ ꝟsus Visu siue rei mutuate vẽditione. Clauibus: ꝛ chartis mea si conduco scienter. Quãuis nõ aliter detur possessio trãsit. Vide tu canonista notata in. c. ex litteris. extra de consue. Vide etiã glo. in verbo nuda. §. interdum. s̃. eo. que pro hac materia allegationes posuit sufficientes.

¶ Per traditionẽ clauiuz videtur traditu dominiũ mercium venditarum. Angelus aretinus.

¶ Itẽ si qs [b] merces in horreo depositas [c] vendiderit: simul atqz [d] claues [e] horrei sui tradiderit emptori: transfert [f] ꝓpetatẽ merciũ ad emptorem.

¶ Wiffilia et alia habita pro derelicto fiũt occupãtis.

¶ Hoc amplius [g] ĩterdũ ꝛ in ĩcertã [h]

Addi. Possessio sepe trãsfertur: lz res non apprehẽdat̃.

Versus

g ¶ Hoc amplius. s. est hic q̃ supra in alio casu: qz supra semper in ꝑsonã certam: hoc in incertam.

h ¶ In incertam. Argumẽ. cõtra. j. de lega. §. tutor.

Missilia vnde dñr.

a ¶ Missilia. Sic dicta: quia in populuz mittuntur siue proijciuntur: vt illuc currēte multitudine possint pretores vel consules pertrāsire: vt in coronatiōe domini pape vidi: vt. ff. pro derelicto. l. si id qd. §. id qd. ꝛ i auctē. de ꝯsulibus. collat. iiij. §. h̄ itaqz. ibi argētum ꝛc̄.

b ¶ Nolit. vere: vel legis interpretatiōe: vt in auc̄. de nup. §. ꝛ mlto potius. colla. iiij. ꝛ. C. de infan. expo. l. fina. ꝛ. C. de lati. lib. tollen. l. j. §. sed scimus.

c ¶ Desijt. si abiecit vl̄ habere desijt rem immobilem: aliogn possessionē perdere potest non dominium: vt. ff. de acquirenda possessione. si quis. §. differentia. ꝛ. ff. pro derelicto. l. prima ꝛ secunda.

personā collata voluntas domini trāsfert rei proprietatem. Ut ecce pretores ꝛ consules qui missilia [a] iactant in vulgus: ignorāt qd eoꝝ quisqz sit accepturus: ꝛ tamen qꝛ volunt qd̄ qsqz acceperit ei⁹ esse: statim eum dominuz efficiunt. Qua ratione veri⁹ esse videtur: vt si rez pro derelicto a domio habitaz occupauerit quis statim euz dominum effici.

¶ Pro derelicto aūt habet: qd̄ dñs ea mēte abiecerit: vt id in numero reruz suaꝝ eē nolit [b]: ideoqz statim dñs eius esse desijt [c].

¶ Proiecta i mari tpe tēpestatis vel cadentia de curru alicuius nō fiūt occupantis. hoc dicit Aretinus.

¶ Alia [d] sane causa est eaꝝ rerū que in tēpestate maris leuiande nauis cā eyciunt. Hec eniz dñoruz permanēt: quia palam est eas nō eo anio eyci ꝙ qs eas habere nollet: sed quo magis cū ipsa naui maris periculuz effugiat.

¶ Qua de causa si qs eas fluctibus [e] expulsas: vel etiaz in ipso mari nact⁹ lucrādi animo abstulerit: furtuz [f] cōmittit. ¶ Nec lōge [g] videntur discedere ab his que de reda [h] currente nō

glo. sm vnam opinionez in. d. §. differentia. quaz ibi sequūtur Barto. ꝛ doctores. Angelus aretinus.

d ¶ Alia sane causa. Al's alia causa scilicet proijciēdi: ꝛ ideo alid ius statuitur. Uid c. excōmunicationi. d raptori.

e ¶ Fluctibus. Id est vndis.

f ¶ Furtū. ff. de furtis. l. falsus. §. si iactum. contra. Solu. distigue animum proijcientis: qd patet vt si librum apertum ꝓijciā. sm Joānez: vt ex hac lege ꝛ illa colligitur. ꝛ argumen. ff. d damno infecto. si finita. §. si quis metu. Item qd distat h̄ furtum ab illo titulo. ff. de icē. ru. nau. Respondeo hoc locū hz quando non in ipso naufragio aliquid iuris furatur. ibi in ipso naufragio: vt. ff. de incē. ru. nau. l. j. in fi. ꝛ. l. ij. ꝛ. iij. ꝛ. ff. pro derelicto. l. j. ij. ꝛ. iij.

g ¶ Nec longe. Nam in aliquo distat: qꝛ h̄ sciēte illud ignorāte dño fit: vt. ff. de acq. pos. interdum.

h ¶ De reda. Id est de curru ducto ab equis.

ADDITIO. Aut stat in possessione ꝛ habet animum habendi pro derelicto ꝛ non perdit dominium: vt. d. l. si quis vi. §. differentia. ff. de acquirenda possessione. Aut exiuit de possessione: ꝛ tunc etiaz perdit dominiū: ꝛ habetur pro derelicto: ꝛ ita tenet

a ¶ Non intelligentibus: id est non videntibus.

Continuatio. ¶ De rebus corporalibus ⁊ incorporalibus. ¶ Quia visum est de secunda diuisione reruz: scilicet ꝙ quedaz sunt publici: quedā sunt nullius: ⁊ quedā singuloruz ⁊c. sequebaꝛ de tertia diuisione videre q̄ ita se habet: ꝙ reruz quedaz sunt corporales: quedam incorporales: de qua diuisione tractaturus intitulauit istam rubricam. Porcus.

Diuisio. Quedaz Totus iste titulus diuidit ī qnqz ptes. Prio ponit vnā diuisionē rerū. Sedo diffinit res corporales ⁊ exēpla demonstrat. Tertio diffinit res īcorpales ⁊ per exēpla demr̄at. Quarto rñdet cuidaz tacite qōni. Quito p̄dicta extēdit. Secūda ibi (Corpales sunt.) Tertia ibi (Incorpales.) Quarta ibi (Nec ad rē.) Quinta ibi (Eodem numero.)

Rerum diuisiones q̄t sunt. b ¶ Preterea. i. predictam diuisionem. s̄. ti. j. in prin. Est ⁊ alia: q̄ quedaz cōia: quedaz publica: quedā vniuersitatis: quedaz nullius: quedā singularis. Itez quedam corporales: ⁊ quedaz incorpales: vt hic subijcit.

Rebus īcorporalibus c ¶ Corporales. sic. ff. de reruz diui. l. j. §. quedam.

d ¶ Quedaz incorporales. Quid de hac diuisione nos iurisconsulti egemus: Rñ. q̄ multa corpalib⁹ locum gruunt hñt q̄ nō ꝑuanꝛ in īcorpalib⁹. īcorpalia enīz nō tradunt: nō vsucapiunt regularit: vt. ff. de acq. re. do. l. seru⁹. §. incorpales. ⁊ de vsuca. l. vsucapiōes nō vēdicāt: vt. ff. de rei vē l. vēdicatio: ac non trāsferūtur penitus: vt ff. pro so. l. j. ij. ⁊. iij. non possidētur: vt. ff. de ac. posses. l. iij. ī princi.

e ¶ Sui natura. Nā secus si ꝓpter difficultatez vt res in ꝓfundum maris vel celo affixa.

ADDITIO. Et d̄ ista dictiōe īgo īportet. ch. h.

f ¶ Innumerabiles. i. nō habiles ad numerandum. Joan.

g ¶ Que in iure cōsistunt. l. sub hoc p̄dicabili ius ꝯtinent in quaꝝ diffinitionib⁹ ponit hec dictio ius in p̄dicato qualia sunt oīa iura. s. incorporalia: vt. ff. de re. di. l. j. §. quedaz.

h ¶ Hr̄ditas. vt. ff. de v̄b. sig. l. nihil.

i ¶ Vsusfructus. j. de vsufru. in p̄nc.

k ¶ Obligatiōes. j. de obli. in prin.

l ¶ Quoquo modo. Id est siue ex cōtractu: vel q̄si: vel maleficio: vel q̄si: vt. j. de obliga. §. fina.

m ¶ Nec ad rem. Rñdet tacite obiectioni. q. d. q̄ūo hereditas est incorporalis cū in ea sint res corpales.

n ¶ Ex sūdo. in q̄ vsum fructū hēm⁹.

intelligētibus a dominis cadunt.

¶ De reb⁹ corpalibus ⁊ incorpalib⁹:

¶ Corpalia tangi pnt de sui nā: incorporalia v̄o nō: lz in eis cōtineāt corporalia: siue sint seruitutes reales siue ꝑsonales. Areti.

Quedā preterea b res corpales c sūt ⁊ q̄dā incorpales d.

¶ Corpales sūt q̄ sui nā e tāgi pñt veluti fundus: hō: vestis: aurū: argentū: ⁊ deniqz alie res īnūerabiles f. ¶ Incorpales aūt sunt q̄ tāgi nō pñt: qualia sunt ea que in iure g consistūt: sicut hereditas h vsusfructus i: vsus ⁊ obligatiōes k quoquo l modo contracte.

¶ Nec ad rez m ꝑtinet ꝙ in hereditate res corpales cōtinent. naz ⁊ fructuz qui ex fundo n percipiūtur corporales sunt: ⁊ id q̄d ex aliqua obligatione nobis debetur aliq̄ cōgruunt q̄ corpalib⁹ nō conueniunt.

a ¶ Plerũq; propter seruitutez que per actionem vel obligationem debetur: vt. j. de act. §. ij. ꝓpter actionuz cessionẽ: vt. ff. man. l. si ꝓcuratorem. §. fi. ⁊. ff. de rei vendi. l. si hominem. al's iulian⁹. §. vsq; adeo.

b ¶ Nam pro sed.

c ¶ Ipsum ius hereditatis. i. ipsa hereditas: ⁊ sic intransitiue ḣ tria leguntur.

d ¶ Fruendi. i. vsusfructus.

e ¶ Ipsum ius obligationis: id est obligatio ipsa.

f ¶ Eodez numero. i. incorporalia.

g ¶ Iura. i. seruitutes.

h ¶ Vocantur. De quibus. j. titulo ꝓtio dr̃ statiz. De qbusdam querit̃ lz ad nos nõ ꝑtineant: vt de aere: fumo: ⁊ de flatu anialis: Rñ. ḣz phos ḣ eẽ corpalia. Itẽ qd de angelis bonis ⁊ malis ⁊ aĩa hoĩs. Rñ. hec incorpalia esse.

Fum⁹ et aer corporalia sunt.

plerũq; corpale ẽ: veluti fundus: hõ: pecunia. Nam b ⁊ ip̃m ius c hẽditatis ⁊ ip̃m ius vtendi ⁊ fruẽdi d ⁊ ipsuz ius obligationis e icorporale ẽ. ¶ Eodez numero f sũt iura g p̃dioꝝ vrbanoruz ⁊ rusticoꝝ q̃ ẽt seruitutes h vocant̃.



¶ De seruitutibus rusticoꝝ p̃dioꝝ.

¶ Dictum est supra de rebus incorporalibus in genere: sequit̃ videre in specie: ⁊ ideo a seruitutibus initium facit que sunt incorporales: vt. s̃. ti. j. in fi. Ange. aretinus.

Rusticoruz. Iste titulus diuidit̃ in qnq; ꝑtes. Primo ponit de seruitutib⁹ rusticoruz prediorum. Secundo de seruitutib⁹ vrbanoruz predioꝝ. Tertio reddit ad seruitutes rusticoꝝ. Quarto ponit quare appellant̃ seruitutes p̃dioꝝ. Quinto ponit qualiter dicte seruitutes cõstituantur. Secunda ibi in. §. (Predioꝝ.) Tertia ibi in. §. (Inter rusticoꝝ.) Quarta ibi (Iõ aũt.) Quinta ibi in. §. (Si quis velit.) Areti.

¶ De seruitutibus rusticoꝝ prediorũ.

¶ Qui hz seruitutez itineris põt ip̃e solus ire: nõ aũt iumentũ vel vehiculuz ducẽ: sec⁹ si habeat ſuituẽ actus. Et seruit⁹ vie cõtinet ĩ se iter ⁊ actũ. Et aque ducẽde seruit⁹ cõtinet vt possint aque ꝑ fundu; vicinũ duci. Areti.

¶ Rusticoruz. Casus.

¶ Vñ po. sic casuz. Domine iaz video seruitutes rusticoꝝ predioꝝ: dicatis ergo mihi quid est iter: Ad hoc rñdet.

respon. Amice iter est ꝛc. prout continetur in littera. ꝛ sic po. casum de ceteris seruitutibus.

a ¶ Rusticorum. sic. ꝛ. ff. eo. l. j.

b ¶ Jura. id est seruitutes. Et nota hic tria genera seruitutū: quedam a psona persone debentur. de quibus dicit ff. de iure personarum. quedā ab vna re alteri ret: de qbus dicit in hoc titulo. ꝛ quedaz a re persone vt vsufructꝰ: ꝛ vsus ꝛ habitatio. vt. j. titu. j. ꝛ sic ad qn̄ ꝛ. Potest et cūqz va quartuz dici dat. sequitur a persona rei debeatur. vt. ff. de cōdictio. ꝛ demō. cus si ei sit promissum. ff. tytio. ꝛ de alī. ꝛ ci. le. l. ꝓ suos. tm̄. c ¶ Jus eundi. Solus. vt per hoc discrepet a sequenti.

d ¶ Ambulandi. scilicet cum alio.

e ¶ Jumentum. Scilicet separatum a se: vel armenta separata a se: sed super equo ire potest vt. ff. de seruit. rustic. predi. qui sella. in prin. ꝛ. l. iter. Quādoqz iter nō est seruitus: vt si vsufructuario petur a domino alterius predij. vt. ff. si seruitus vendicet. l. ij. §. ij. Tertio tuit fundi grosse dicit quelibet via per quā itur.

f ¶ Jumentum. Vel subtus vel ante se. ꝛ idem si in vehiculo.

g ¶ Actū nō hz. per consequentiam.

h ¶ Iter habet. quo ad commoduz: non quo ad seruitutem. sunt enim due seruitutes diuerse. vt. ff. si ser. ven. lo. ci. §. j. ꝛ. ff. de admē. leg. l. j.

i ¶ Eo. s. itinere contento sub actu.

k ¶ Eūdi. hec ꝓba expone vt. ꝛ. c. §. j.

l ¶ Continet. Sed que est differētia ꝑm hoc inter actum ꝛ viam? Respondeo. qui habet vtā potest trahere trabem ꝛ lapides ꝛ recte ferre hastā (j) que non permittuntur habenti actū. vt. ff. de seruitute rusticorum prediorum. l. qui sella. §. j. Item certa vie latitudo ē. viij. pedum in directuz in angulis. xvj. ni si maiorē vel minorez placuerit facere constituentibus quod nō est in actu. vt ff. de seruitu. rusticorum prediorum. l. vie. ꝛ. l. certo §. latitudo. ꝛ l. via ꝓstitui.

Que postēn̄ sunt cōstitute trāseūt cū re ip sa ad qn̄ ꝛ.

RUsticorum a prediorum in ra bsūt hec iter: actus: via: aqueductus. Iter est ius c eundi ambulandi d hominis: non etiam iumentum e agendi vel vehiculum. Actus est ius eundi ambulandi hominis: agendi iumentum f: vel vehiculum. Itaqz qui habet iter: actum ꝛ nō habet sed qui habet actum. iter hz ꝛ eoqz g vti pōt etiam sine iumento. Via est ius eūdi k ꝛ agēdi ꝛ ambulandi hominis. nam iter et actum via in se cōtinet l. ¶ Aq̄ductus est ius aq̄ ducēde m per fundum alienū.

A.D.D.j.

Dūmodo ciuiliter gerat ꝛ non deteriorem fructꝰ. Q. ꝛ no. pro capitaneo: cui conceditur transitus per aliquod territorium. Ange. ꝛ Ja.

m ¶ Aque ducende. Sine inuēte siue inuiciende. vt. ff. eodem. l. Labeo.

¶ Prediorum vrbanorum. Casus.

¶ Hic incipit secunda pars principalis istius titu. in qua sic ponō casum. Domine iam vidi que sunt seruitutes rusticorum prediorum: dicatis mihi si placet que sunt ser. vrba. prediorum? Ad hoc respondet. Amice. ser. vrba. predio. dicuntur que ipsis edificijs inherent. Dicuntur enim seruitutes vrbanorum predio. qm̄ edificia predia vrbis appellamus etiā si in villa posita sint. Non enim locus: sed materia vrbanū predium efficit. Sed domine si placet ponatis mihi crēpla de ser. vrba. predi. Ad hoc respon. Amice. ser. vrba. predi. sunt he. vt vicinus onera vicini sui in edibus suis sustineat: vz vt liceat vicino tignum de edibus suis in parietem vicini sui immittere. Item

vt vicinus stillicidiū vicini sui vl' flumen in cloacas suas vel in areā suaz recipiat: vel etiā interserit: pdio. cō numeratur hec seruitus ne quis edes suas alti⁹ ertollat: vt luminib⁹ vicini sut officiant.

a ¶ Predio rū. In villa. nō enī locus ſz materia facit vrbanum pditū: qđ dic. vt. ff. de ꝑbo. signi. l. vr. ꝑdio.

b ¶ Vicinus. Id est dom⁹ vicini.

c ¶ Stillicidium. Qđ stillat: z iterdum directo cadit: iterdū nō ꝓpter vētū forte: sed flumen directo cadit: et maxime per dochiā. l. cānale. vt. ff. đ ser. vrb. prę.

¶ Seruitutes que edificys debētur ſz in villa cōstitute dicunt seruitutes vrbanoꝝ pdioꝝ. Ar.

¶ Prediorū vrbanoꝝ sūt seruitutes q̄ edificys iherent: ideo vrbanoꝝ dicte sūt qm̄ edificia oīa vrbana pdia appellamus: z si in villa a edificata sunt. Itez vrbanorū pdiorum seruitutes sunt he: vt vicinus b onera vicini sustineat: vt in parietē ei⁹ liceat vicino tignū immittere: vt stillicidiuz c vel flumen recipiat qs in edes suas: vel in areā: vel in cloacam: vel non d recipiat: z ne altius qs tollat e edes suas: ne luminibus vicini sui officiant.

¶ In seruitutibus rustici predy etiaz cōputantur hic descripte. Ar.

¶ Inter rusticorū prediorum seruitutes quidaz computari recte putāt aq̄ haustuz f: pecoris ſ ad aquā appulsum

e ¶ Tollat. vel non tollat. qđ potest prodesse mihi ad lumina refulgēda: vnde dicitur in libro machabeorum. j. Maduerunt montes ab eis. vt. ff. eodem. si arborez. §. interdū. Uel dic q̄ tollat vt sit seruitus: vt mō in alīs dicim⁹.

¶ Item rusticorū. Casus. ¶ Dic incipit tertia pars principalis in qua fic pono casuz. Dñe vos dixistis mihi q̄ sunt seruitutes rusticorum prediorum z vrbanorū: sed nūquid plures sunt seruitutes rusti. pdiorum? Ad hoc respondet q̄ sic. naz inter seruitutes rusticorum prediorū quidam certe putant huiusmodi seruitutes connumerari: videlicet ius hauriendi aquā ex fonte vicini. Item appulsum pecoris ad aquam. Item ius pascendi. Item seruitutem calcis coquende vel arene fodiende.

f ¶ Item. Atque haustū scilicet ius hauriendi aquā necessariā agro meo vel laborātib⁹ in eodē ex fonte vicini.

ADDITIO. Dic quatenus est necessarium pro vtilitate fundi mei. vt l. ergo. §. neratius. ff. de seruitute rusticorum prediorum.

g ¶ Pecoris scilicet ꝓstituti ad stercorandum agrum meum: z sic bibent vel pascentur in tuo vicino agro. et sic sunt reales seruitutes. Sed contra

d ¶ Nō recipiat. h. ſ. non recipere est ius non seruitutis: z immo potius libertatis: z hanc negatiuā referas ad omnia exempla prorime dicta. Uel dic recipere talia est seruitus. ita ecōtra si desinit recipere est mihi quodaz recipienti seruitus z onus. z sicut in prescribenda seruitute indigebam aliquo facto: sic econtra in prescribenda sua libertate indiget facto scilicet vt foramina obturet vel similia faciat que non sunt necessaria in prescriptione libertatis contra rusticam seruitutem: z ideo tantum in affirmatiua ler dicit de eis scilicet ius eundi agendi z̄c. vt. ff. de seruitu. vrbano. prediorū. l. v. z. §. eodez circa ꝓncipiū.

ff. de ali. et ci. le. l. mela. §. fin. Rñ. ibi personales dicuntur: quia cum persona durant. ⁊ argumentuz. ff. de seruitu. rusticorum prediorum. pecoris. vel si non habeo predium cui supradicta expediāt: nō erit seruit⁹: sed magis aliud ius. s. pactionis vl' cōuentionis. vt ff. de ser. vt pomum.

a ¶ Calcis coquēde. necessarie ad domūculam in agro meo conficiendaz propter fructus pcipiendos. Idē dicas de arena fodienda.

¶ Ideo autem. Casus.

¶ Ibi incipit quarta ⁊ vltima pars in qua sic pone casuz. Domine iam video que sunt ser. tam rusticoꝝ q̄ꝫ vrba. sed dicatis mihi quare huiusmodi seruitutes dicunt̄ p̄diales? Ad hoc rñ. imperator. Certe amice optima ratione dicūtur prediales predicte seruitutes: huiusmodi enim seruitutes sine p̄dijs ꝯstitui non pñt. Nemo enī seruitutē vrbanoꝝ vel rusti. p̄dioꝝ pōt acqrere vel alij debere nisi predium habeat. sed pone casum. Dñe iaz video q̄re dicunt̄ huiusmodi seruitutes p̄diales. dicatis mihi qualiter ꝯstituuntur hmōi serui? Ad hoc rñ. hmōi seruitutes pñt ꝯstitui duob⁹ modis. Aut enim constituuntur ser. huiusmodi inter viuos aut in vltima voluntate. Si autem inter viuos aliquis vellet seruitutem aliquaz de superioribus vicino suo cōstituere: hoc pactis ⁊ stipulationibus efficere dz. Si autem in vltima voluntate potest etiam testator in testamento suo heredem institutum damnare vt altius edes suas nō tollat ⁊c. ꝓut cōtinetur in littera.

ius pascendi: calcis coquēde [a]: harene fodiende.

¶ Omnes supradicte dicūtur seruitutes prediorum: quia sine predijs esse nō possunt. Aretinus.

¶ Ideo autem he seruitutes predioꝝ appellātur: quoniā sine predijs constitui nō possunt. Nemo enim seruitutē potest acqrere vrbani vel rustici predij: nisi q habet p̄dium: nec [b] quisq̄ꝫ debere nisi diu predium habet.

¶ Per oēm ꝯtractuz ⁊ etiā per vltimā volūtatem pōt seruitus ꝯstitui. Are.

¶ Siqs velit vicino aliqd̄ ius [c] cōstituere: pactiōib⁹ [d] atq̄ꝫ stipulationib⁹ id efficere dz. ¶ Pōt etiam in testamēto quis heredē suū damnare ne alti⁹ tollat edes [e] suas: ne lumīb⁹ vicini ediuz officiant: vel vt patiatur eū tignum in parietē suum īmittere vel stillicidiuz

b ¶ Ideo. Nec quisq̄ꝫ: scilz vt seruitus fit: obligatio tamen eē pōt vt. ff. de euic. funduz. §. j. ⁊. ff. fa. her. heredes. §. cōtra. si promissor vie ⁊c.

ADDItio. Et no. ꝙ debent esse dñi insolidum. al's fundo cōmuni nō potest per vnū ex socijs libertas acqri: nec seruitus imponi: quāuis sibi preiudicet: alijs postea etiam singulariter cōsentientibus. potest tamē prescribere seu petere declarari ipsam deberi. Item pluribus socijs promissa vnus ex eis in aliorum preiudiciuz remittere potest. ꝑm Ange. hic.

c ¶ Siquis. Jus. i. aliquam seruitutem de superioribus.

d ¶ Pactionibus. i. pactionalibus stipulationibus similis expositio est ff. de acqui. pos. l. si rem. in fi. Vel pactionibus. i. contractibus alijs vt vēditione ⁊ donatione: ⁊ quod subijcit stipulationib⁹. id est obligationibus verborum tantum.

Dupl'r lr̄az exponit.

e ¶ Edes suas. Quibus seruitutibus nō impositis cuilibet vsqz ad celum.

Edifica vre lcet vsqz ad celum.

tum liberum est edificare. vt. ff. qđ vi aut clam. l. fi. §. penul. et de seruit. l. fi.

a ¶ Ducere. Dis deficientibus cuilibet res sua libera est: z potest alium prohibere volentem ingredi in suum agrum. vt. ī. de re. di. §. fere. z. §. plāe.

¶ Devinfructu. ¶ Usū est de seruitutibus realibus sequitur videre de psonalibus ī sequit de usu fructu qui ē seruitus personalis. vt. l. j. ff. de seruitutibus. quia plures sunt species seruitutis. vt notat glo. ī. titu. j. in princ. Inge. areti.

Continuatio.

habere: vel vt patiat eum per fundū ire: agere: aquamue ex eo ducere[a].

¶ De usufructu.

¶ Qualitas nō potest esse sine subiecto z ad remotionē subiecti sequit qua litatis remotio seu accidentis.

Diuisio

Usufructus. ¶ Tot[9] iste titulus diuiditur in quatuor partes. Primo ponit diffinitionez usufructus. Secundo qualiter usufructus constituatur. Tertio super quibus rebus constitui debeat. Quarto quomodo finiatur. Secūda ibi(Usufructus.) Tertia ibi(Constituitur autem usufructus non tantū in fundo z edibus zc.) Quarta ibi (Finit usufructus morte usufruc. zc.)

¶ Usufructus. Casus ¶ Pone sic casum in prima parte. Accessi ad Justinianum: z ita proposui coram eo. Domine iam video q vultis tractare de usufructu dicatis quid est usufructus: z Ad hoc respondet imperator. Amice usufructus est ius vtēdi fruēdi rebus alienis salua rerum substantia. z q hec diffinitio bona sit patet tali ratione. usufructus est ius id est seruitus constituta in corpore. s. quo corpore sublato et ipsum usumfructum tolli necesse est.

b ¶ Usufructus. sic. ff. eo. l. j. z. ¶.

c ¶ Est ius. i. seruitus: z per hoc pz q nō loquit de ipsis fructibus fundi qui sunt cōporales īmo de iure vtendi. vt. ī. de re. cor. z incor. §. j. Sicq; per hoc verbū. s. q; exponō ius id est seruitus: remouet vasallus supficiarius z qui alis vtile dñiuz hz. Itē hoc ius est et personale: q; cū psona extinguit vt. j. eo. §. finit. Item est forma q̄dam a pprietate separata: cuz apud vnū possit eē proprietas: apud alium usufructus: vt. ff. de acq. pos. l. pmisceri. Jus autē qđ dis fundi hz in fructibus percipiēdis est cū cā. id est cū pprietate. vt. ff. de excep. rei iu. si cū testō. §. penul.

usufructus. ctus fortalis. vsufructus. ctus cauſalis.

d ¶ Alienis. nā sua res nemini seruitutem dz vt. ff. de ser. vrb. pre. l. in re cōmuni. z. ff. si vsufru. pe. l. vti fruī. in prin. Itē qđ subiicit rebus dic. s. quibuslibet. nisi vsu consumant. vt. j. e. §. constituitur. z. ff. si cer. pe. l. j. in fi.

e ¶ Utēdi. ad differentiā creditoris qui vti nō debet pignore vt. j. de oblig. que ex delic. nascū. §. furtum.

f ¶ Fruendi. ad differentiā nudi vsus in quo tantum vti z non fruī permittitur. vt. j. titu. j. in princ.

g ¶ Salua rerū substātia. i. prestita cautione vel satisdatione de saluanda substantia rei ꝑm quosdā. z sic dicunt cautionē esse de substātia vsusfructus. arg. pro eis. C. eo. l. j. z. ff. de vsufru. leg. l. vroti. Nos contra. dicimus enim q; hec cautio nō est de substantia vsusfructus nā sine ea vsusfructus est. plus dico: q; in casibus nullo modo ꝑstatur. ff. de le. vel fideicō. no. ca. l. j. §. fi ad fiscū. z. C. de bo. que lib. l. fi. z. ff. vsufr. quēad. ca. l. fi vsufruct[9]. §. illud. z. §. plane. Dic ergo salua rez substātia. q. d. tandiu durat vsusfruct[9] q̄diu durat substantia: z hoc statim

Cautio nō ē de substantia vsusfruct[9].

probatur ibi: est autem ꝛc. ꝛ sic verba sunt de diffinitione: sed non cautio.

a ¶ Est autem. s. vsusfructus.

b ¶ Jus. id est seruitus vel forma corpori inherens.

c ¶ Quo. s. corpore perempto: vt domo destructa. vl' fundo casmate perempto: vl' iumento mortuo in quo vsufructus habet. vt. ff. pro soci. verum. §. penultimo.

d ¶ Ipsuz. scilz ius vtendi fruendi.

¶ Vsusfructus a ꝓprietate. Casus.

¶ Hic icipit scecũda pars prin. in qua po. ca. Domine iaz video quid est vsusfru. dicatis mihi si placet qualiter constituitur vsusfru: Ad hoc rñ. amice vsufr. recipit separationem a proprietate. ꝛ hoc potest varijs modis contingere. vt ecce si tytius legauit tibi vsumfr. fundi sui. nam in hoc casu heres institutus nudam hz proprietatem. ꝛ tu habebis vsumfr. a ꝓprietate sepatum. ꝛ sil'r in casu cõuerso. Si tytius legauerit tibi fundũ deducto vsufr. nã in h casu tu legatari⁹ habebis nudam proprietatẽ ꝛ vsumfru. penes heredez tytij testatoris remanebit. Ipse poterit testator in suo testamẽto vni vsũfr. legare. ꝛ alij vsufru. deducto fundũ legare potest.

e ¶ Vsusfructus. Sed oppone: ante separationem non est vsusfructus. sed nec post separationem recipit separationez: Respon. vsusfructus. i. qui postea dicitur vsusfructus.

f ¶ Nudaz. Sic. C. de muli. que ser. ꝓpri. l. j. §. si qs sic. ꝛ. C. cõla d ma. l. j.

g ¶ Deducto. Nota deducto si enim vni simpliciter fundum: alij vsumfructum legauerit: ambo concurrunt in vsufructu. vt. ff. de vsufru. accres. l. inde neratius. §. non soluz. ꝛ de vsufru. ea. reruz que vsu consu. l. si tibi.

substantia. Est autem [a] ius [b] in corpore: quo [c] sublato et ipsuz [d] tolli nece ẽ.

¶ Vsusfructus potest constitui taz inter viuos q̃ in vltia volũtate. Et ne proprietas ꝑpetuo sit inutilis certis modis finit. h. d. Are.

¶ Vsusfructus [e] ꝓprietate separationẽ recipit: idqz pluribuz modis accidit vt ecce si qs vsumfructum alicui legauerit. naz heres nudã [f] habet proprietatez: legatarius v̄o vsumfructuz. Et cõtra si fundum legauerit deducto vsufructu: legatari⁹ nudaz habet ꝓprietatez: heres v̄o vsumfructum. Item alij vsumfructũ: alij deducto [g] eo fundũ legare [h] põt. Sine te-

ADDItis. Quod est veruz ſm Ang. qñ vtrũqz legatũ erat speciale. secus si legatum vsufruc. eẽt vniuersale: puta omnium bonoruz: qd an obliget ad collectas ad debita hereditatis. vide per Angelum. j. in. §. sequen.

h ¶ Legare potest. Item ꝛ alijs modis. vt. ff. eo. ti. l. proculus. datur autẽ cum inducitur in possessionẽ fructuarius: ꝛ proprietarius patitur eum vti frui. vt. ff. eo. l. iij. in princi.

¶ Si quis vero. Casus. ¶ Sed pone in tertia. Domine iam vidi qualiter constituitur vsufru. in vltima voluntate. nunquid alio modo constitui potest: Rñ. q̃ sic: iter viuos eniz vsusfructus constitui potest: vnde si quis velit vsufructu. alij sine testamẽto cõstituere h pactionibus ꝛ stipulationibus iter viuos efficere potest. Hec dicuntur vsqz ad illũ. §. Ne tamen. Sed pone in quarta. Dñe iã vidi q̃ vsusfructus formalis separat̃ a ꝓprietate. ꝛ ꝓprietas nuda remanet: que ergo vtilitas erit in proprietate: Ad hoc rñ. Amice magna vtilitas est in ꝓprietate. Nec in vniuersuz inutiles eẽ ꝓprietates semper vsufructu existente se-

parato statutū est certis modis vsū-
fructum finiri.

a ¶ Constituere. inter viuos.

b ¶ Pactionibus. expone. vt. s̄. tit. j. §. diximus ⁊. §. fina.

c ¶ Abscedente. id separato existēte. Et erit pro q̄stione illa q̄ liber hō non poterit locare operas suas in ꝑpetuuz: ne libertas sit inutilis. qd Jr. concessit. argu. ff. de condi. ⁊ demon. tytio. §. tytio. ⁊ d li. ho. ex. l. j. Sz Joā. ꝯtra: cū possit per substitutū seruire. (j). vt. C. d epis. ⁊ cle. qsquis. ⁊. l. ad similitudinē: cū h non agatur vt per se tm̄ operet̄. vt. C. de ca. tol. l. vna. §. ne aūt. ⁊. ff. d duo. re. l. nemo est. Vel etiā possit interesse prestare. vt. ff. de re iudi. si qs ab alio. §. finali.

Opas suas an possit qs in ꝑpetuuz locar̄.

stamento vero siqs velit vsumfructum alij ꝯstituere [a] pactionib⁹ [b] ⁊ stipulationibus id efficere dz. Ne tñ in vniuersuz iutiles essent ꝓprietates semp abscedēte [c] vsufructu placuit certis [d] modis extingui vsumfructum: ⁊ ad proprietatem reuerti.

¶ Vsusfructus ꝓprie constituitur in omnibus reb⁹ que vsu nō cōsumūtur: in his autē que vsu consumunt̄ improprie constituitur: si tamen relinquit̄ ⁊ sit pecūia: dominiū eius in legatarium transfertur: si caueat de soluendo tantūdem ⁊ in alijs rebus soluere estimationē. h. d. Aretin⁹

ADDITIO. (j). Periculo tñ suo etiā si fuerit approbat⁹ a iudice ꝓut reqrit̄. Itē dz esse talis qui al's principl'r p se esset idoneus. Itē verū si nō fuit electa īdustria ꝑsone ⁊ nō possit p semetip̄m ꝑuire. al's secus. Ang. ar. d ¶ Certis mo. vt. j. eo. §. finitur.

¶ Constituit̄. Casus. ¶ Hic icipit quinta pars in qua sic po. ca. Dñe iā video qd est vsusfru. ⁊ qb⁹ modis cōstituitur vsufru. dicatis modo mihi ī quibus reb⁹ vsusfru. cōstitui potest: Ad hoc rñ. Amice ꝯstitui ꝑt vsusfru. non tm̄modo in fundo ⁊ edificijs: sed etiā in seruis ⁊ iumentis ⁊ pecorib⁹ ⁊ oībus alijs rebus tam mobilibus q̄ īmobilib⁹: excepť. vz. his que ipso vsu cōsumuntur. Nam in huiusmodi rebus neqz ciuili neqz naturali rōne vsusfru. constitui potest veluti in vino ⁊ oleo: frumēto: vestimētis: qbus similis ē pecunia numerata: nā sicut predicte res vsu cōsumūtur: ita pecunia numerata ipso iure assidua permutatiōe q̄dāmodo substantialiter extīguitur. Sed lz proprie in ꝑdict̄ reb⁹ vsusfructus constitui nō possit: qdā tñ senatus vtilitatis cā statuit hmōi rerum que vsu consumunt̄ quasi vsusfru. posse constitui: ita tñ vt noīe earum rerum heredi idoneo cautū sit. vñ si pecunie vsusfructus alicui legatus sit: ipsa pecunia ita legatario datur vt etiā in dominium ipsius legatarij transferatur. sed legatarius satisdationez exponit heredi d tāta pecunia heredi restituēdo cum legatarius morietur aut capite minuet̄. ⁊ ita securitas cautiōis apprehendēde loco ꝓprietatis remanebit. ⁊ similiter si vsusfru. aliaꝝ rerū que ipso vsu ꝯsumunt̄ legatus fuerit: veluti vini olei ⁊ frumenti: hmōi res ita tradūtur legatario vt eius fiant: sed tñ anteq̄ tradātur legatario estimantur: ⁊ legatarius satisdat heredi se cuz morieť aut capite minuet̄ tātū restitutuꝝ quātum hmōi res tēpore traditionis estimate fuerant. Ex ꝑdictis igit̄ manifeste patet q̄ senatus nō fecit vsumfru. eaꝝ reꝝ que vsu cōsumunt̄. nec eniz poterat hoc facere: sed tñ ꝑ hmōi satisdationē heredi ex-

positā q̄ si vsufru. in reb⁹ hmōi vtilitatis causa constituit.

a ¶ Constituitur. In fundo. etiam sterili. vt. ff. e. l. statue. §. j.

b ¶ Naturali. q: non potest esse salua substantia: qd cē dz vt. s. eodē in principio.

c ¶ Ciuili. quia transit ī dñiuz legatarij vnde si bi seruire nō pōt. vt. ff. si vsusfruct⁹ peta. l. vti frui. in pricipio.

d ¶ Vestimēta. ff. eo. sed ⁊ si qd. §. ⁊ si vestimentoꝝ. cōtra Sol. ibi loquit̄ de q̄busdā vestimētis que ꝑpetuo durabant: hic de tpalibus.

e ¶ Permutatōe. nā que hodie ē mea: cras erit tua: sic extinguit̄ quo ad dominiū meū qd definit. sic. s. de reꝝ di. §. si tamē. Itē si cū alia misceatur extinguitur. vt. ff. de sol. si alieni.

f ¶ Senatus. cuius nomen non habemus.

g ¶ Satisdat. Sed nōne hec satisdatio: vel illa qua satisdat legatari⁹ vel vsufructuarius se vsurū arbitrio boni viri pōt remitti a testatore: Rñ. nō vt. ff. vt in pos. leg. l. si pecunie. ⁊. C. d vsufru. l. j. ⁊. C. vt le. no. ca. l. penul. illa aūt satisdatio quā p̄stat heres de legato soluendo bñ pōt remitti. vt. ff. vt le. no. ca. l. lz. ⁊. l. si. Et est ratio: q: hec satisdatio cōtēplatione heredis interponitur: illa autē delegato prestādo gratia testatoris vt sua voluntas adiplea tur: vt. C. vt le. no. ca. al's vt in pos. lega. l. ij. Non est ergo mirum si illud qd sua gratia introductum est testator potest remitter̄: aliud autē non vt. C. d pac. siqs in conscribendo. ⁊ ff. de pac. l. pactuz. ⁊ de oper. libe. l. cerdonem. ⁊ ad. l. falc. qd de bonis. §. finali.

Satisdatio d legato soluendo pōt remitti a testatore: sz non de vtendo fruēdo arbitrio boni viri Fauori ꝓprio renuntiare licet.

¶ Cōstituitur autez vsusfructus nō tm̄ in fundo[a] ⁊ edibus: verum etiam in seruis: ⁊ iumētis ⁊ ceteris rebus exceptis his que ipso vsu consumuntur. ¶ Nam heredes neqz naturali[b] rōne neqz ciuili[c] recipiunt vsumfructū: quo ī numero sunt vinū: oleuz: frumētum: vestimenta[d]. Quibus ꝓxima est pecūia numerata. Nāqz ipso vsu assidua permutatiōe[e] quodāmodo extinguit̄. ¶ Sed vtilitatis cā senat⁹[f] cē suit posse etiā earū rerū vsumfructum constitui: vt tamen eo noīe heredi vtiliter caueat̄. ¶ Itaqz si pecunie vsusfructus legatus sit ita dat̄ legatario: vt eius fiat ⁊ legatarius satisdat[g] heredi de tanta pecunia restituenda si morieť: aut[h] capite minuetur. Certe quoqz res ita tradūtur legatario: vt eius fiant: sz estimatis his satisdat̄[i] vt si moriatur: aut capite minuatur tanta pecunia restituatur quāti he fuerīt estimate[k]. Ergo senatus nō fecit qdē eaꝝ reꝝ vsumfruc. nec. n. poterat: lsz ꝑ

ADDItio. Immo eq̄ d fauore heredis ac d suo disponer̄ p̄t. ſm Christofo. p. l. vnuz ex familia. §. si rē. ff. de legatis. ij. Et dicit ip̄e rationē: q: vno casu inuitaretur ad delinquēdum. in alijs autem non. Ang. areti.

h ¶ Morietur: aut capite minuet̄. His enī duob⁹ modis tm̄ amittit̄ vsusfructus. vt. ff. de vsufru. ea. re. q̄ vsuꝯsu. l. in stipulatiōe. ⁊. l. quoniam.

i ¶ Satisdatur. a legatario.

k ¶ Estimate. s. eo tempore quādo dant̄ legatario. sic. ff. de vsufru. ea. reque vsu consu. l. si tibi vini.

l ¶ Poterat. scz cum substantia in

his non saluetur: ⁊ dominium mutetur. vt supra dictum est.

a ¶ Cautionem. Improprie. nam satisdare debet. vt. C. de verbo. signifi. l. sancimus. ⁊. ff. de vsufr. ea. re. que vsu cō. l. trib⁹. in fi. que cautio loco ꝓprietatis erit apud heredem.

cautionem [a] quasi vsūfructū cōstituit.

¶ Vsusfructus finitur modis hic descriptis. Hoc dicit Angelus aretinus.

¶ Finitur autem vsusfruct⁹ morte [b] vsufructuarij: ⁊ duabus capitis [c] diminutionibus maxima [d] ⁊ media: ⁊ non vtendo per modū [e] ⁊ tempus que omnia nostra statuit constitutio [f].

☞ ¶ Finit. Casus. ¶ Hic intipit sexta ps in qua deter. quibus modis finit vsufru. Respon. ꝙ sex modis finitur vsufru. vt aperte declaratur in littera. finitur enīz qñqz morte naturali quandoqz morte ciuili: quandoqz non vtendo quandoqz cessione: quādoqz rei mutatione: quādoqz interitu ipsius rei in qua habet vsu. ⁊ ꝑm hoc posset hec sexta pars in sex particulas subdiuidi: sed qr particule per se patent in littera: idcirco particularum distinctioni non insisto. Pone igitur sic casum. Domine iam video quid est vsusfructus. ⁊ qualiter constituitur ⁊ in quibus cōstitui pōt. dicatis modo mihi: quibus modis finitur vsufru? Ad hoc respon. amice vsu. naturali morte vsufructuarij finitur ⁊ similiter morte ciuili. vz. maxima ⁊ media capi. dimi. vsufructuarij. finit ēt vsufru. si vsufructuari⁹ nō vtatur vsufruc. per tempus a lege statutum. ⁊ hec omnia statuit nostra constitutio. ⁊ non solummodo predictis modis finitur vsufruc. sed etiam cessione. Nam si vsufructuarius domino proprietatis cesserit: finitur vsufru. secus si extraneo cesserit: nā extraneo cedendo nihil agit. ⁊ similiter in casu conuerso si vsufructuario proprietatē rei in qua habet vsufru. acquisierit finitur vsusfru. ⁊ huiusmodi acquisitio proprie appellatur consolidatio. ⁊ non solū predictis modis finitur vsufruc. sed etiā interim ipsius rei in qua habet vsumfruc. nam si edes incēdio in totū consumpte fuerint vel terremotu vel vitio proprio corruerint cōstat vsumfructum extingui nec aree vsum fru. deberi.

b ¶ Finit. Morte. scilicet naturali. Sed contra ff. de noua. si vsusfructus. Solu. nō cōtradicit. ibi enim anteq̄ essem vsufructuarius delegaui. vnde ex eius persona cui delegaui finitur: quia in eius persona incepit: si autem postea delegassez ex mea persona finiretur. vt. ff. de pericu. ⁊ commo. rei vendi. l. necessario. §. finali.

ADDITIO. Dic ꝙ idem no. glo. in d. l. si vsusfructus. sed Bart. ibi dānat glo. qr sicut vsusfructus nō potest cedi. ita nec actio pro vsufruc. Ange.

c ¶ Capitis. supra de capi. diminu. §. j. ⁊. ij. ⁊. iij.

d ¶ Maxima ⁊ media: que mortes ciuiles sunt. vt. ff. pro so. verum. §. societas. non autem minima capitis diminutiōe vt. j. de acq. per arro. in p̄n.

e ¶ Per modum ⁊ tempus. s. vt bonus paterfamilias. † Vel melius per modum ⁊ tempus. i. per moderatum tempus. s. x. annorū inter p̄sentes. xx. inter absentes. vt. C. de vsufru. l. corruptionem. Sed relictus ciuitati durat centum annis. vt. ff. e. an vsusfructus. Actio ꝟo cōpetēs pro vsufructu non ipso iure tollit: cū tēpus non sit modus tollēde obligationis: sz in exceptionē pro dicto tēpore tollit: lz in alijs modis q̄z tēpore finiēdi ipso iure etiā actio tollatur. vt. ff. de act. ⁊ obli. l. obligationum fere. §. placet.

† Immo tūc nō finit sz agit cō actio. l. aquilie cautiōe interposita. vt l. eqssimū. §. j. cū duabus se. ff. d vsufru.

f ¶ Constitutio. C. de vsufruc. l. corruptionem.

a ¶ Cedendo. j. ti. j. in fine primi casus. cōtra. So. hic dicit de iure vtendi: qd cedi non pōt: imo tunc ad proprietatē redit: vt hic. ⁊. ff. de iure do. si vsusfructꝰ. ibi de ipsa fructuū perceptiōe. ar. de pe. ⁊ con. rei ven. l. necessario. §. finali.

b ¶ Acquisierit. s. finit vsusfructus. Accur. flo.

c ¶ Que res. i. talis acquisitio.

d ¶ Consumpte fuerint. s. in totum: vt. ff. e. si cui insule.

e ¶ Nec aree. sic. ff. q. mo. vsufru. amit. l. repeti. §. penul. Argu. contra. ff. de pi. act. l. domo.

ADDitio. Sed ibi loquitur in pignore: ⁊ ideo facilius extinguit vsusfructus q̄ pignus ne proprietas reddatur inutilis iuxta principiū huius tex. ꝑm Jasonem.

¶ Jtez finit vsusfructus si dño proprietatis ab vsufructuario cedatur.

¶ Nam cedendo[a] extraneo nihil agit vel ex contrario si vsusfructuarius ꝓprietatez rei acquisierit[b]: que res[c] cōsolidatio appellat.

¶ Eo amplius cōstat si edes incēdio cōsumpte[d] fuerit: vel etiā terremotu vl' vitio suo corruerint: extingui vsūfructuz necesse est: ⁊ nec[e] aree quidez vsumfructū ōberi.

¶ Cum aūt finitus totus[f] fuerit vsusfructꝰ reuertitur: scilz ad ꝓprietatē: ⁊ ex eo tpe nude ꝓprietatis dñs īcipit plenam in re habere potestatem.

¶ De vsu ⁊ habitatione.

¶ Jisdē modis cōstituit et finit vsus sicut ⁊ vsufructus. Et regulariter qui habet vsum nō potest in fundo morari si ē molestus domino: ⁊ laborantibus in eo. Item nō potest vsuz vendere vel locare. Angelus aretinus.

¶ Cum autem. Casus. ¶ Hic incipit septima pars in qua sic po. casuz. Dñe iam video quibꝰ modis finitur vsusfru. Dicatis mihi modo si placet qd iuris est qñ totus vsusfructus est finitus? Ad hoc rñ. Amice cuz totus vsusfru. finitus fuerit reuertit statiz ad suaz ꝓprietatē ⁊ ꝯsolidat cuz ea: ⁊ qui primo erat dñs nude ꝓprietatis: incipit ex eo tpe plenā ꝓprietatem ⁊ ptātez in rem hr̄e: hec dicunt vsqz in fi. ti. Nota q̄ quedaz res vsu ꝯsumit: quedaz non. No. scdo q̄ pecunia ipso vsu assidua ꝑmutatione consumitur. Tertio no. duas dr̄ias inter vsumfr. eaꝝ reruz que nō ꝯsumunt vsu ⁊ eaꝝ que ꝯsumunt vsu. Prima differentia his ī rebꝰ q̄ vsu ꝯsumuntur trāsit dominiū ī vsu fructuariū: in alijs autē nō. Scda q: in his rebꝰ que vsu ꝯsumuntur non pōt saluari substātia: sz in alijs sic. Et est tertia differentia: q: in his rebus que vsu consumunt satisdat vsu fructuarius soluz de restituēdo: sz in alijs neduz de restituendo: sed etiā de vtendo fruendo arbitrio boni viri. Est etiaz quarta differētia: qa vsusfru. eaꝝ reruz que vsu consumūtur finit tantūmodo duobꝰ modis. s. per mortē ⁊ capitis dimi. sed vsufru. aliaꝝ reruz nō solūmodo finitur illis modis: sed etiam alijs pluribus modis: vt in. §. proximo.

f ¶ Totus. Nota totus: si enim pro parte non redit ad proprietatem: vt ff. quibꝰ mo. vsufruc. amit. l. excepta. Itē si sunt duo cōfructuarij vno perdente alteri accrescit: vt. ff. de vsufru. accrescen. l. j. §. penul.

¶ De vsu ⁊ habitatione. ¶ Supra tractatū ē de vna ꝑuitute ꝑsonali. vz. de vsufr. hic sequit de alijs. Areti.

Continuatio.

Diuisio.

Hisdem istis. ¶ Totus iste titulus i tres partes diuiditur. Primo ponit d vsu. Secūdo de seruitute habitationis. Tertio facit quoddaz preambuluz transiens ad alias mās. Scda ibi. (Sz si cui.) Tertia ibi: (Hec de seruitutibus.)

a ¶ Constituitur. s. i testamēto: z iter viuos. vt s. ti. j. §. j.

b ¶ Solet Nisi q vsus pro parte cōstitui nō potest. vt. ff. eodem. l. vsus pars: sz alid in vsufru. vt ff. de vsufr. l. vsusfructꝰ ab initio. Et ratio est: qz diuiduus ē: quod nō est in alijs seruitutibꝰ. vt ff. ad. l. fal. l. j. §. si vsusfructꝰ. Nec obstat si duobus vsus constituit q cōcursu partes fiunt: qz occasione. id est necessitate magis q̄z ratione contingit. vt. ff. de riuis. l. labeo.

Seruitutes sunt indiuidue p̄ter vsū fructū.

c ¶ Modis. quos supra titu. j. §. finitur. habuimus.

d ¶ Minus iuris. Sed in casibus equales sunt fructuarius z vsuarius. vt in vsu pecunie. vt. ff. de vsufru. ca. re. l. hoc senatus. §. fi. Itē in fundo: d quo tm̄ fenū tollit q̄tū soli sibi sufficit. vt. ff. eo. fundi. Itē in sylua remota et qua vterqz ligna vēder poterit. vt. ff. e. viuus.

Vsuarius z fructuariꝰ qn̄ sunt eq̄les.

e ¶ Feno. i. herba.

f ¶ Stramēts. i. melega. genus est bladi.

Hisdez istis modis qbus vsusfructus cōstituit[a]: etiā nudus vsus cōstitui solet[b] ysdēqz illis modis[c] finitur qbus z vsusfructus d̄finit. Minꝰ[d] autez. s. iuris est in vsu q̄z in vsusfructu nā his qui fundi nōdum hz vsum nihil vlterius habere ītelligitur: q̄z vt oleribus: pomis: floribus: feno[e]: stramētis[f]: z ignis ad vsū quotidianum[g] vtatur[h]. In eodem quoqz fūdo hactenꝰ licz ei morari vt neqz dño fundi molestus sit: neqz his per quos opa rustica fiūt īpedimēto[i] sit. ¶ Nec vlli alij[k] ius qd̄ habet aut locare: aut vendere: aut gratis cōcedere potest: cū[l] is qui vsumfructū habet pōt hec omnia[m] facere.

¶ Habens vsum domus pōt ī ea habitare cuz marito: vel vxor z familia: z hospitē recipere: sed tale ius non potest alteri cedi. Angelus aretinus.

¶ Itez is qui ediū vsum hz: hactenus quis colet agrum: Respon. proprietarius si vult. † al's vsuarius. vt. ff. eodem. si domus vsus. z. ff. de vsu. l. hactenus.

g ¶ Quotidianum. Quid si hodie vsus qui mihi sufficit cōstituatur: z cras ab alio ī alio fūdo cōstituatur. Rñ. locus erit electiōi vel gratificationi ī toto vel in parte. arg. j. de le. §. si generaliter. z ff. de reli. l. finali.

h ¶ Vtat. Nunquid in vino vel in frumento: z olo: Respō. quidam nullo mō. Alij contra. quorum snia est verior. vt. ff. eo. plenum. §. p̄ter. Itez

i ¶ Impedimento. al's: id est si alia de causa inueniat dominum z eius familiam poterit prohibere. vt. ff. e. l. si habitatio. §. finali.

k ¶ Alij. q. d. nisi proprietario.

l ¶ Cum. i. q̄uis.

m ¶ Hec omnia. supra titu. j. §. finitur. cōtra. Solu. vt ibi. Itē. ff. loc. l. locare. cōtra. So. ibi. in predialibus

† Vt puta qz fundus plꝰ fructū affert q̄z sit d necessitate vsuarij.

seruitutibus loqtur hic in psonalib⁹.

a ¶ Itē is. Ut ipse tm̄. ff. eo. l. ij. §. j. contra. Solu. ibi ponitur soluz pro solūmodo. vt. ff. de vulg. sub sti. l. qui liberis. in principio.

b ¶ Cū marito presenti ⁊ futuro. vt. ff. eo. l. ceteruz. §. mulieri. † ⁊ generaliter oēs recipiet q̄s ⁊ masculus dūmodo honeste. vt. ff. e. l. non solum. ⁊. l. non aliter.

† Et q̄liter intelligātur verba si nu pserit. vel vidualiter vixerit. Item si nupta erit vidua in testamēto posita. vid Ang. h

ADDITIO. Et inducit iste text. vt statuta ⁊ sētentie q̄uis sint stricti iuris: tm̄ recipiant interpretationez extensiuā qn̄ al's non possunt sortiri effectuz: qd no. ꝑm ang.

c ¶ Item. Uti pot. nō autē locare potest. si tm̄ aliqd cōducat faciendū: in eo poterit vti opera vsuarij serui. Itez ipsi eidē ꝑuo sua opa poterit locare. acqrit autē ex re nō ex opa vsuario. vt. ff. eo. plenum. §. fina. ⁊. l. se.

d ¶ Et in iumento. facit. ff. eo. plenum. §. sed si boum. ⁊. §. equitij.

e ¶ Neqz lacte. nisi modico. vt. ff. e. plenū. §. sed si pecoris. alijs nullo mō ꝑm. P. Jo. ꝯtra. dicit enim oībus his ius habere intelligitur: vt [a] ipse tm̄ inhabitet: nec hoc ius ad aliuz transferre pōt. ¶ Et vix receptū esse videt vt hospitem ei recipere liceat. ¶ Et cuz vxore liberisqz suis. ¶ Itē liberis necnō psonis alijs liberis qbus nō minus q̄ seruis vtitur habitādi ius habeat. ¶ Et cōuenienter si ad mulierem vsus ediū ptineat: cum marito [b] ei habitare liceat.

¶ Qui hz vsuz serui ipe tm̄ vti potest ⁊ idē in iumento: sz si pecoris vsum hz solū vtetur ad impiguādū agrū Are.

¶ Itē is ad quez serui vsus ptinet: ipse tantum opera: atqz ministerio ei⁹ vti [c] potest: ad aliū vo nullo modo ius suū transferre ei cōcessum est. Idez. s. iuris est ⁊ in [d] iumēto. ¶ Sed ⁊ si pecoruz vel ouiū vsus legatus sit: neqz lacte [e] neqz agnis: neqz lana vtetur vsuarius: qz ea i fructu [f] sunt. ¶ Plane ad stercorādū agrum suū pecorib⁹ vti pt.

¶ Habitatio ē iuz distinctū ab vsufructu ⁊ vsu: ⁊ ideo eā habens locare pōt Angelus are. inus.

¶ Sed si cui habitatio [g] legata siue aliquo [h] modo ꝯstituta sit: neqz vsuz [i] ad suum vsum ⁊ suorum posse vti. vt in fundo supra diximus.

f ¶ In fructu. sic supra de re. di. §. i pecudum.

¶ Sed si cui habitatio. Casus.

¶ Pone sic casuz. Dicit iuuenis dñe iperator. Vidi. s. quid sit vsusfructus ⁊ qd sit vsus Nunc vellē scire qd sit habitatio: an cōueniat cum vsufructu ⁊ cū vsu Et respon. ipa. q habitatio nō est vsusfructus neqz vsus: sz qdam ius medium ⁊ ꝓprium. Itez qui hēt habitationem. non solū ipe pōt habitar in domo cuius habitationē hz: sed etiā alij ⁊c. Textus sequens ē planus: vsqz ad sequentez titulum.

g ¶ Sed si cui. habitatio. Siue dicat habitatio: siue vsusfructus habitationis: idem est: vt. C. eo. cū antiquitas.

h ¶ Aliquo modo. s. inter viuos pactionibus ⁊ stipulatiōibus. sic supra de ser. §. finali. ⁊ de vsufru. §. j.

i ¶ Neqz vsus: quia locat. vt. C. e. cum antiquitas: sed vsuarius nō: vt supra. e. circa prin. Accur.

a ¶ Neq; vsusfructus: quia hic non finit nisi morte: vt. ff. eo. si habitatio. circa prin. † s; vsusfructus multis modis dicit: vt. s. de vsufru. §. finit.

b ¶ Decisione. vt. C. e. cũ antiqtas.

c ¶ Hec de seruitutib⁹. Excusat se quare de hereditatibus ⁊ obligationibus nõ dicit: cũ videt hic dicẽ debere: vt. s. de re. corp. §. j.

d ¶ Proponemus. s. j. de heredi. institu. vsq; ad titu. j. de obli. ⁊ exinde vsq; ad titu. de act.

e ¶ Exposuim⁹. Hec continuatio refert. s. de rerum diuisione. §. singulorum.

f ¶ Et. pro id est.

¶ De vsuca. ⁊c. ¶ Hec rubrica continuatur per imperatorẽ ad precedentia: vt visus est supra titulo pri. in fi. Quia supra dictus est qualr res iure gentiuz nobis acquirunt. Nunc seqt videre qualr iure ciuili nobis acquirunt. Areti. Et dic de vsuca. s. mobilium: sed prescriptio imobiliuz: vt p; j. eo. in prin. ⁊ C. in quib⁹ ca. ces. lon. tempo. pre. l. ij. sed in. ff. eo. vsucapio large sumit per totum tituluz ⁊ maxime in. l. quare. Accursius.

† Et iõ ñ trãsit ad heredes nisi relicta esset in gaudimentũ. Et qd iur] qñ marit⁹ reliquit vxorem dñam massariam et vsufructuariã vid hic doct. Continuatio. Vsucapio ẽ rerũ mobiliũ p̃scriptio imobilium. Diuisio

videt: neq; a vsusfruct⁹: sed quasi ꝓpriuz aliquod ius: q̃q̃ habitationem hñtibus ꝓpter rerum vtilitatem ſm Marcelli sniaz nostra decisione b ꝓmulgata permisimus non solum in ea degerere: s; etiã alijs locare.

¶ Permissa epilogatiõe facit qdaz p̃ambuluz trãsiens ad alias materias.

¶ Hec c de seruitutib⁹: ⁊ vsufructu: ⁊ vsu ⁊ habitatiõe dixisse sufficiat.

¶ De hereditatibus autez ⁊ obligationibus suis locis proponemus d.

¶ Exposuim⁹ e sũmatim quibus modis iure gentiũ res acquirũtur: modo videamus qb⁹ modis legitio ⁊ f ciuili iure acquirunt.

¶ De vsucapionibus ⁊ longi tẽporis prescriptionibus.



Ure ciuili. ¶ Tot⁹ iste titulus diuidit in nouem partes. Nam ponit p̃mo q ad vsucapionẽ requirit bona fides: ⁊ iustus titulus: ⁊ spatiuz temporis. Secũdo q lz predicta interueniant: non tamẽ ꝓcedit vsucapio ꝓpter naturã vel vitiuz rei. Tertio rediens ad primã regulaz ponit qualr in re aliena mobili possit tradens habere bonã fidez. Quarto q in reb⁹ imobilib⁹ nõ vitio possessis mala fides auctoris non nocet successori. Quinto ponit casuz in quo res furtiua põt vsucapi. Sexto an res fisci possit vsucapi. Septimo q̃lis debeat eẽ res: vel titulus. Octauo an possessio auctoris prosit successori. Nono q̃to tempore res aliena alienata a fisco: vel donata ab imperatore vsucapiat. Secunda ibi (Sed aliquãdo.) Tertia ibi (Sed tñ.) Quarta ibi (Qd autez.) Quinta ibi (Aliqñ.) Sexta ibi (Res fisci.) Septima ibi (Nouissime.) Octaua ibi (Diutina.) Nona ibi (Edicto.) Itẽ prima subdiuiditur. Nam primo ponit ius antiquum. Secundo illud contigit. Secunda ibi (Et cum.)

¶ Iure ciuili. Casus. ¶ Et pone sic casum. In prima pticula vsq; ibi. sed aliquãdo. Dicit iuuenis leguz studiosus domino imperatori. Domine imperator cuz essem in domo patris mei: audiui a quodaz viro antiquo: q qdaz pratũ situ ꝓpe vrbem in qua natus fui pertinebat olim auo meo: ⁊ me intantũ instigauit q ꝯueni possessorem dicti prati in iudicio vendicando ipsum quasi ad me pertineret.

Et cum satis diu litigassemus: tandē aduocatus quidaz doctissimus in legibus interrogauit aduersariū meuz quāto tempore possedistis istud pratum: qui respondit per viginti annos cuz titulo ⁊ bona fide. Postea dictus aduocatus opposuit in iudicio ꝯtra me p̄scriptionez quāobrē absolutus fuit aduersarius meus a iudice: ⁊ ego in expēsis ꝯdēnatus fui. Ab illo tēpore citra semꝑ optaui fieri iurisperitus: ⁊ inter ceteras rubricas iuris ciuilis desideraui scire materiā prescriptionū ⁊ vsucapionum. Deprecor igitur maiestatem vestraz quatenus me doceatis: qd sit vsucapio: ⁊ longi temporis p̄scriptio. Cui adolescenti respōdit imperator. O dilecte iuuenis nihil nobis vnq̄ delectabilius fuit q̄ iuuenū sincerus amor ad leges perdiscendas. Ideo nihil a te qd petieris abscondaz. Sed oīa ex scrinio pectoris nostri explanabimus tibi. Debes igitur scire q̄ maiores nostri aliter de vsucapionib⁹ ⁊ prescriptionibus sentiebant q̄ nos. Nam si quis aliquā rem bona fide ab eo quez dominū esse credebat emerit aut alio iusto titulo habuerit illam rem si erat mobilis vsucapiebat vno anno: si īmobilis biēnio: ⁊ hoc in italia tm̄ ne reruz dñia in incerto essent. Nos v̄o vsucapionū ⁊ prescriptionuz ampliauimus ⁊ tēpora ⁊ loca. Et cōstitutionē fecimus: qua ordinauim⁹ q̄ vsucapiones compleant̄ nō minori tempore q̄ triēnio in rebus mobilibus: prescriptiones v̄o reruz īmobilium inter presentes compleant̄ decē annis: ⁊ inter absentes viginti ⁊ non tm̄ in italia: sed in omnibus locis vel prouintijs nostro imperio subiectis iusta causa possessionis precedente.

¶ Hodie res mobilis triēnio cuz titulo ⁊ bōa fide vsucapit̄. Res v̄o immobilis. x. annis īter p̄sentes ⁊ inter absentes. xx. annis vbiq; locoꝝ. Are.

a ¶ Iure ciuili. i. lex. xij. tabularum vel romanoꝝ per excellentiā: vt. s̄. de iure naturali. §. sed ius ⁊c̄.

b ¶ Qui bona fide. quod presumit̄ si a dño credat se emere: vt. ff. de contrahēda emptio. siue a quolibet: vel q̄ putat vēdentē habere ius vēdendi: vt. ff. de verboruz significa. l. bone fidei emptor. que bona fides presumitur semper: vt. ff. de probatio. verius. (j) Exigitur autez in venditione duobus temporib⁹ bona fides: scilz tempore contractus: ⁊ tempore traditionis: in alijs autem contractib⁹ tempus traditionis sufficit: nec nocet posterior scia. (j) Sec⁹ in petitione hereditatis: vt. ff. pro socio. l. penulti. ⁊ pro emptore. l. ij. C. de vsucapio. transfor. l. vnica. §. sed tantūmodo. ⁊. ff. de peti. heredita. sed ⁊ si §. quod si ab initio.

bona fides ī cōtractib⁹ quo tp̄e exigitur.

ADDITIO. (j) Hoc veruz s̄m canoni. si habet titulum: al's non. extra de in ītegruz restitutio. cuz venissent. per Inno. in. c. vigilanti. extra de prescriptioni. ⁊ idez si non habet tituluz dūmodo īnitatur iuri cōmuni extra de priuilegijs. c. cum persone. de prescriptio. c. j. libro. vj. ⁊ hoc in rebus corporalibus: in seruitutib⁹ videtur q̄ non presumatur: sed q̄ oporteat eā probare: vt not. ff. de itinere actuq; priuato. l. j. §. ij. de quo. j. de actio. §. eque. per Angelum et alios. Joan. fab. ⁊ Angelus.

ADDITIO. (j) Dic hoc veruz de iure ciuili: vt. l. j. C. de vsucapio. trāsfor. sec⁹ de iure canonico: quia omni tempore donec prescriptio sit completa requiritur bona fides extra de prescriptionibus. vigilanti. si diligenti

veniēs. ⁊ c. fi. ⁊ c. sanctorum. ⁊ in regula possessor. de regu. iuris. lib. vj. Quid autē si in principio ⁊ in fine habuit bonaꝫ fidem: sed medio tempore malam. Item quid si post bonā fidē incipit dubitare vtruꝫ res fuēit tradētis vel nō. Itē qd post cōpletā prescriptionē supueniat mala fides. vide hic per Angeluꝫ Arctinū ⁊ per Panormitanum in dicto capitulo fi. ⁊ per Joānez Andree. in dicta regula possessor. in mercurialibus.

a ¶ Dominus nō erat. Si eniꝫ erat dominꝰ: et accipiens sit dominus per traditionem: vnde nō vsucapit. vt. ff. eo. sequit. §. lana. ⁊ de capti. l. in bello. §. siquis seruum. ⁊ supra de rerum diuisione. §. per traditionem.

b ¶ Alia. Cum sint multe cause iuste siue tituli. vt. ff. de publica. l. p̄ma. §. sed cur. vsqꝫ ad. l. eum qui.

c ¶ In italico. solo. id est i italia. nō ergo etiā in prouintiali. vt. C. de vsucapionibus transior. l. vnica.

d ¶ Ne rerum dominia. hec est ratio quare vsucapio sit inducta. † ⁊ est alia scilicet vt aliquis sit litiuꝫ finis. vt. ff. pro socio. l. fi. Accu.

† Puta qa sine ip̄a sem per hn̄s rez aliq̄ titulo eēt i certum an

ADDITIO. Dic ꝙ iste rationes ħ introducte processerunt propter bonum publicū. vt tex. in. l. j. ff. de vsuc. de ħ vide Ange. ħ.

e ¶ Et cum hoc placitum erat. i. cum istud placebat.

eo q dn̄s nō[a] erat: cum crediderit euꝫ dominum esse rem emerit vl' ex donatione alia[b] vl' quauis iusta causa acceperit: is eam rez si mobilis erat āno vbiqꝫ vno: si īmobilis biēnio tm̄ in italico[c] solo vsucapiebat: ne[d] rerū dominia in incerto eēnt.

¶ Et cū hoc[e] placituꝫ erat putantibus[f] antiquioribꝰ dn̄s sufficere ad[g] inqrendas res suaꝫ p̄fata[h] tēpora nobis melior sentētia recidit[i] ne dn̄i maturius[k] suis rebus defraudētur[l] neqꝫ certo[m] loco beneficiū hoc concludat.

¶ Et ideo constitutionem[n] super hoc ꝓmulgauimꝰ qua[o] cautuꝫ est vt res[p] quidē mobiles p[q] triennium: immobiles v̄o per longi temporis possessionem. id est[r] inter

f ¶ Putantibus. Scꝫ iure ꝯsultis.

g ¶ Ad inquirendas. vel amittēdas.

h ¶ Prefata tempora. Scilicet anni vel biennij.

i ¶ Resedit. scilicet in animo.

k ¶ Maturius. id est mature.

l ¶ Defraudentur. Qd̄ iura nolunt. vt. C. de vsufruc. corruptionem. et de prescriptioni. xxx. anno. l. fina.

m ¶ Certo loco. scilicet solo italico: vt oliꝫ: vt supra eo.

n ¶ Constitutionem. C. de vsucapio. trans. l. j.

o ¶ Qua. Scilicet constitutione.

p ¶ Res quidem mobiles. ⁊ se mouētes. vt. ff. de verbo. signi. mouētiū.

q ¶ Per triennium. Que tempora taꝫ prescriptionis q̄ꝫ vsucapionis continua sunt. vt. ff. e. nunq̄ꝫ. §. j. ⁊ in vsucapione sufficit tetigisse vltimum diem. In prescriptione v̄o queritur de momento ad momentū. vt. ff. eo. l. in vsucapionibus. ⁊. ff. de actioni. ⁊ obligationi. l. in omnibus. Et est ratio: quia vsucapio fauorabilis est. prescriptio v̄o odiosa. vt. C. de edi. di. adri. tol. l. finali. ⁊. ff. de liberis ⁊ posthumis. l. cum quidam.

r ¶ Id est. quandoqꝫ longum tempus aliter ponitur. vt. ff. de dam. infec. si finita. §. non autem. Item aliud in personalibus actionibus. vt. C. qui nō obl. lon. temp. prescrip. neqꝫ. et de consti. pecu. l. ij.

eēt effectꝰ dn̄s vl' quia al's eēt difficile probare dn̄ium. Jason.

a ¶ Presentes. scilicet in eadem ꝓuintia degentes: sed absentes in alia: vt. C. de prescrip. lōg. temp. l. fina.

b ¶ Vsucapiantur. Proprie pro mobilibus accipitur: improprie pro immobilib⁹ q̄ꝫtum ad hunc tituluz. sic. ff. de offic. procon. l. ij.

c ¶ Non soluz in italia. ex differētia n. locorū ⁊c. vt. C. de tempo. in ite. re. superuacuā.

presentes [a] decennio inter absentes xx. annis vsucapiātur [b]. ¶ Et his modis nō solū [c] in italia sed etiā in omni terra que nr̄o īperio gubernat̄ dominia [d] rerū iusta [e] cā possessionis p̄cedēte acquirantur.

¶ Homo liber: res sacra vel religiosa ⁊ seruus fugitiuus nō potest vsucapi. Aretinus.

Prescriptione an q̄rat̄ dn̄ium sūt opi. Vsucapione q̄rit̄ dominiū.

d ¶ Dominia rerum. Ex hac littera voluit dicere. M. ꝙ prescriptione. x. vel. xx. annorum dominium querat̄. pro eo est. ff. eodem. l. euz qui. in fine. primo respon. B. cōtradicit. argumētum. ff. de iureiurā. si duo. §. j. ⁊. C. de prescrip. xxx. an. siquis emptionis. in prin. ⁊ est arg. pro. B. de pig. l. j. §. cuz p̄diuz. ⁊. C. de pigno. l. vsucapio. ⁊ qd̄ hic dicit̄. ⁊ his modis referas ꝑm. B. ad vsucapionem tm̄: per quā ꝑm oēs dominiū querit̄. vt. C. de pac. l. traditionibus. Vel ꝙ dicit dn̄iuz ponit̄ ꝓprie q̄ꝫtuz ad vsucapionē. Improprie ꝑo quātū ad prescriptionē: hoc est ꝓ effectu dominij: scilicet vt possidētes habeamus exceptionem. nō possidentes habeamus actionez vtilem. vt. ff. de acqui. re. do. rem in bonis. ⁊. C. de prescriptio. xxx. annorum. siquis emptionis. in princi. Et est ratio quare vsucapione magis dominium queratur: q: mobilium rerum vilis est possessi: vt. ff. de acqui. pos. si rem.

ADDItio. An per prescriptionem acquiratur vtile vel directum dominiū. vide omnino per Jo. Andr. extra de regu. iu. regula possessor. in mercuria. ibi quarto ꝓponebatur. lib. vj. et per Panormita. post eum in rubrica extra de prescriptio. ⁊ per Cy. i. l. traditionibus. C. de pact. ⁊ per Jaso. de may. hec in addi. Ad por.

e ¶ Justa. Vel quasi vt dicemus. j. e. §. error.

¶ Sed aliquādo. Casus. ¶ Hec est scd̄a particula prime partis prīci. huius ti. in qua sic po. ca. Instat iuuenis cupidus scie legalis apd̄ dn̄m imperatorē. Dn̄e imperator supplico quatenus audiat̄ me patiēter. Intellexi a vestra maiestate morem antiquorū. s. q̄ꝫto tēpore cōpleri volebāt vsucapiones ⁊ p̄scriptiones. Item audiui opinionē ⁊ ordinationē vestraz: qualiter tempora ⁊ loca vsucapionū ⁊ prescriptionuz ampliastis. Sed generaliter locutus estis. s. siquis rem. Rei autez nomen est generale. Vellem igit̄ edoceri si vsucapio. ⁊ prescriptio habeāt locuz in omnibus rebus indifferēter. Nam sunt quedā res sacre: sunt quedam religiose: sunt liberi homines: sunt serui fugitiui: sūt quedā res furto sublate: sunt res vi possesse: an siqs tales res bōa fide possideat possit eas vsucapere seu p̄scribere? Ad que q̄sita respondit īpera. Videmus te egregie adolescens esse tali ingenio preditum: ꝙ faciliter te in virum doctuz legibus euasurum speramus: que res profecto nos summopere delectat. et vtinam tales adolescentes plures in nostra republica deus nobis contulisset. speramus enim nostras prouintias optime per tales viros gubernandas fore. Laudandi enim sunt qui singula perscrutari volunt ⁊ plenius de oībus edoceri. Quapropter: q: in te videmus multū inesse latētis energie: plenius te cupimus īstruere. Et de quibus vltra quesiuisti? Respōdemus ꝙ licet generaliter loquuti

sumus de rebus que possunt vsucapi
z p̄scribi. Excipiunt tamē ab illa re
gula nostra liberi homines res sacre
vel religiosi serui fugitiui res furtiue
res vi possesse. Nam lz quis tales res
bōa fide pos
sederit p tē-
pus p̄dictū:
tamē nō po-
terit eas vsu
capere seu p̄
scribeꝶ. Lex
enlz. xij. tab.
que est lex
antiqssima
phibuit vsu
capionē vel
p̄scriptio-
nem talium
rez. Querit
vltra schola
ris. Serenis
sime z clemē
tissime impator: q̄to plus audio de
hac materia tāto magis dubito. In
hoc qđ matestas vestra nunc prime
dirit debeat intelligi de ipsis furib⁹:
qui alienas res furantur: aut de his
qui ipsas vi rapiunt: aut de his qui
inuaserunt possessiones aliquas per
vim: Respondit imperator. O iuue-
nis non debetis dicta nostra de tali-
bus furibus vi raptoribꝫ: aut violen
tis hominib⁹ intelligere: quia tales
alia rōne non possunt vsucapere vel
p̄scribere: qz sunt malefidei posses-
sores: sed intelligēda sunt de his pso
nis que a talib⁹ furibus vel raptori-
bus violentis hominibus tales res
acquisiuerunt: q̄uis bona fide acce-
perit. Et ideo in rebus mobilib⁹ non
faciliter vt bonefidei possessoribus
acquirunt̄ res per vsucapionē. Nam
qui sciens alienam rem vendiderit:
vel ex alia causa tradiderit furtum
eiusdem rei cōmittit.

¶ Sed aliqñ etiaz si maxime qs bona fide rez possederit: non tñ illi vsucapio vllo tēpore [a] pcedit veluti si qs liberum hoiez vel rem sacraz [b]: vel religiosaz: vel seruū [c] fugitiuum possideat.

¶ Furtiua res vel vi expulsiua possessa non pōt vsucapi vel p̄scribi etiam per bone fidei possessorē z emptorez. Et vēdens rez alterius sciēter cōmittit furtum. Areti.

¶ Furtiue q̄z res z que vi [d] possesse sunt: nec si p̄dicto longo tpe [e] bona fide possesse fuerint vsucapi possunt [f].

¶ Naz furtiua z [g] quando ab alio ceperit possidere: vel steterit diu: quia ertunc desinit possi dere: vt. ff. de acquirē. possess. l. iij. §. fi seruus. z. l. per cuz. §. per seruū.

a ¶ Sed aliquando. Illo tempore, etiam quadraginta annoz: vt. C. de p̄scrip. long. tēp. que pro. lib. dz. l. fi.

b ¶ Rem sacram. vel religiosaz: nisi desinant esse sacre vel religiose: quod fieri pōt: vt. ff. de reli. cū loca.

c ¶ Seruum fugitiuū: qui facit furtum suipsius: vt. C. de ser. fugitiu. l. j. Sed nunqd xxx. ānis fugitiuus vsucapiet. Rñdeo non cū possessio retineat: vt. ff. de acquir. pos. l. j. §. per seruum. z. l. rez que. in fine. ergo nō curit vsucapio possidētī: vt C. de p̄scri. xxx. vel. xl. annoz. l. male. nisi ertūc

Seruꝰ fugitiuus: an xxx. annis vsucapiat. Pro libero bonafide. Item si parat⁹ sit subtrahere iudici libertatē p̄ōne. Coacta voluntas est p̄ōne. Coacta voluntas est voluntas.

d ¶ Furtiue. Vi: scilicet expulsiua: non compulsiua: vt. C. quod me. cau. l. si vi vel metu.

e ¶ Predicto longo tempore: scilicet triēnij: vel decem vel viginti annis. Sed triginta vl quadragita annis possunt: vt. C. de p̄scriptionibus triginta vel quadraginta an. l. omnes. z. l. sicuti. z de anna. exceptio. l. j. §. ad hec. Accursius.

ADDITIO. Quod p̄cedit in eo q̄ ab ipso emit bona fide: alis secus de iure canonico: vt dixi. ē.

f ¶ Possunt. nisi purgato vitio: vt j. eodem. §. aliquando.

g ¶ Nam furtiuarum. Similis ratio: quia lex vult: vt supra quibus ex causis manumitti non licet. in princi. vnde illud. Sic volo sic iubeo: sit pro ratione voluntas. Est z alia ratio: quia res vitiose sunt: vt. j. eodem. §. nouissime.

s ¶ Vi

a ¶ Vt possessarũ. s. si expulit ⁊ possedit: nec sufficit expulisse. vt. ff. e. sequitur. §. si tñ vi.
b ¶ Non eo pertinet. s. tantum.
c ¶ Nam his scz possessoribus violẽtis: ⁊ furibus.
d ¶ Alia rõne. No. q̃ preualet generalis ratio spãli. sic s̃. de nup. §. affinitatis ⁊ §. socrũ. Ar. contra. ff. de eden. q̃daz.
e ¶ Sz nec vllus. C. qd̃ me. causa. l. si vi vel metu. ꝯ. Solu. hic de vi expulsiua: ibi de cõpulsiua que volũtatẽ lz coactaz habet in se: vt. ff. qd̃ metus cã. si mulier. §. penultimo.
f ¶ Unde. Quia in rebus mobilib⁹ alienis fit furtũ contrectãdo. vt. j. de obligationibus que ex delic. nascunt̃ §. j. ex eo fit furtiua: ⁊ sic non vsucapibilis. vt. s̃. proximo. vnde sequitur q̃ in rebus mobilibus ⁊c̃.
g ¶ Competat. Sed videtur q̃ culpa auctoris non comitetur. id est non sequatur accipientẽ. vt. ff. de diuer. ⁊ tem. pre. l. an vitiuz. ⁊. ff. de exceptio. doli. l. apud celsum. §. si cũ legitima. Rñdeo si vitium est rei: comitatur vt hic: si psone comitatur in vniuersum succedentẽ. vt. C. de acquirẽ. pos. l. vitia. ⁊. C. cõia de vsuca. l. si. sed si in rez singularẽ succedat nõ comitat̃. vt. ff. de excep. do. l. apud. §. de aucto. ⁊. C. de pe. ⁊ con. rei ven. l. dolũ. nisi quãdo vtetur accessione tẽporis eius auctoris. vt. ff. de acqui. pos. l. põponius. §. si. (j). Sed hodie vitiuz psone nocet singulari successori p auc. malefidei.

Auctoris vitiũ successorẽ comitatur.

lex. xij. tabularuz ⁊ lex attilia inhibent vsucapionẽ vi [a] possessaꝝ rerũ lex iulia ⁊ plaucia. ¶ Quod autem dictum est furtiuaruz ⁊ vi possessaꝝ rerum vsucapionẽ per leges ꝓhibitam esse non eo [b] ꝑtinet: vt nec ipse fur: qui ꝑ vim possidet vsucapere possit: nã [c] his alia [d] rõne vsucapio non cõpetit: qꝛ scilz mala fide possidẽt. sed nec [e] vllus alius q̃uis ab eis bõa fide emerit: vel ex alia causa accepit: vsucapiẽdi ius habet. ¶ Unde [f] ⁊ in reb⁹ mobilibus non facile ꝓcedit vt bone fidei possessoribus vsucapio ꝯpetat. [g] ¶ Nam qui sciẽs alienam rem vendiderit: vl ex alia causa tradiderit: furtum eius cõmittit.

ADDITIO. (j). Et que sint realia ⁊ que psonalia vitia: ⁊ an contra successorem agentẽ in iudicio possit opponi de vitio auctoris vide Ang. h ¶ Sed tñ.

Casus.

¶ Hec ẽ tertia particula p̃me partis princ. in q̃ sic po. ca. Dñe impe. inquit iuuenis. Quomodo possunt hec fieri ⁊ qua via potest ꝓcedere vsucapio in reb⁹ mobilibus? Rñ. impera. ꝓfecto dilecte iuuenis: si essetis vir grandeuus ⁊ ꝓuectus iuste possemus vobis respõdere qd̃ dñs noster in euãgelio respõdit Nicodemo. Tu es magister ĩ israel ⁊ hec ignoras. veruz tñ qꝛ estis tenere etatis audimus vos patienter. docebimusq̃ vos qũo vsucapio põt procedere in rebus mobilibus. Nam si aliqua res alicui commodetur: vel apud aliquẽ deponat̃: vel alicui locata fuerit. ⁊ ille cui cõmodata: aut locata erat: vel apud quẽ deposita erat moriatur heres qui eidẽ succedit adiuerit hereditatem eius ⁊ inuenerit rẽ illam in hereditate defuncti credens eam esse de bonis ipsius mortui. eãq̃ rem alicui alij vendiderit aut donauerit aut dotis noĩe dederit: aut quolibet alio titulo sufficienter ad dominij translationem tradiderit. In his casibus non est dubium quin ille qui hmõi res mobilis ad heredem bo. fi.

z iusto titulo tradita fuerit nō ē affecta. Dicit enim qui hmōi rem tanq̄ suā bo. fi. alienauit furtū non cōmisit. z non solū in predictis casibus hz locum vsuca. sed etiā in alio casu. Naz si vsufructuarius ancille crediderit partuz eius vsufruc. esse idcirco partum ancille credens esse suum alicui bone fi. emēti vēdiderit iste fructuarius furtum nō cōmittit: z hoc p̄m illam reguluz gñalem qua cauet furtū sine affectu furandi non cōmitti. z nō solū his modis pōt accedere. vt cum quis rē alterius mobilez sine vitio furti in alium transferat. z ita efficiat vt a bo. fi. pos. vsuc. possit

Usucapio p herede qñ hēt locum.

C Heres alienando rē alienā iuētaz in hereditate nō cōmittit furtū: z ī ea procedit vsucapio. Idez in fructuario ancille alienāte ptū ipius quē ad se spectāt putabat. Are.

C Sed tñ id aliqñ aliter se hz. C Nā si heres [a] rē defuncti cōmodataz aut locatā: vel apud eū depositā existimās hereditariam esse: bona fide accipienti [b] vendiderit: aut donauerit: aut do-

a C Hz tñ. nā si hīs. fic. ff. e. pt z. l. se.

b C Accipienti. An ipe heres vsucapit titulo pro herede: Respon. nō. vt ff. de diuer. z tēpo. prescrip. l. heres. Alij contra si vellet ex sua psona continuare possessionē. vt. C. de pre. lōg. tēpo. l. j. qđ falsum est. Quando ergo locū hz vsucapio pro herede cum nec i suis heredibus locū habeat. vt ff. pro here. l. ij. §. filium. z. C. pro here. l. nihil: Respondet quando defunctus retinebat aliquam rem credens suam: sed non vsucapiebat: qz deficiebat titulus z heres est extraneus.

ADDITIO. Aduertas tamen q̄ licet heres possit inchoare p̄scriptionē in personam suam z vsucapere: tamē tenetur exonerare conscientiam defuncti: z sic rem restituere. ita dicit singularis doctor Antonius de bu. in capi. si diligenti. de prescriptionibus. z Joannes de Imol. in capi. fina. in tit. col. eode titulo. Angelus.

tis [c] noīe ōderit qn is qui accepit vsucapēr possit dubiuz non est. C Quippe cū ea res in furti vitium nō cecidit: cuz vtiq̄ heres qui bona fide tanq̄ suā alienauerit furtum non cōmittit. C Itez si is ad quē ancille vsusfructus pertinet partū suū esse credens vendiderit: aut donauerit: furtuz [d] nō committit: furtū [e] enī sine affectu furādi nō p̄mittit [f]. C Alys s

fur. §. primo. Respondeo hic errauit tradens: tbi accipiens. vt ex illis legibus colligitur. † Vel non prodest vt ibi: sed non nocet: vt hic.

c C Furtum enim sine affectu. Sed probo q̄ sine affectu furtum commit titur. Nam in interdictum vnde vi incidit sine affectu: quod simile est furto: ergo z furtum sit sine affectu. vt. C. vnde vi. cum querebatur. ibi z generali: z ibi cum talis z. Respondeo in interdicto est affectus licet nō contra personam certam: sed hic suā esse credebat.

f C Non committitur. sic infra de ob. que ex delic. nascuntur. §. placuit.

g C Alqs. Ut si iusto errore credaz me heredem cum non sim. vt. ff. e. po-

† Et est nō diuersitas qz ī p̄scribēte requirit nedū bona fide sed z̄ta stus. si. qđ hic error impedit sz in tradēte sufficit bona fi.

test. Item mihi legatum cuz sit adē ptuz vt. j. de actio. §. siquis agens. sic ff. pro leg. l. iiij. in fi. ⁊ al's vbicunque quis putat rem suam.

a ¶ Quod autem. hucusqz de vsu re ruz mobiliū dictum est: nunc procedit ad ius īmobilium.

¶ Qd aūt ad eas res. Casus.

¶ Po. igitur sic ca. In prima particula secūde partis prin. Domīe vos posuistis mihi ml'ta exēpla de vsuc. rerum mobiliū: sed dicatis mihi si placet qñ locū hz vsuca. rerum īmobilium? Ad hoc respon. q ad prescriptionem earum rerum que solo continentur expeditius ita procedit vsuca. vt siquis sine vi nactus sit possessionem alicuius fundi vacātis: quod potest varijs modis contingere vt. vz. propter absentiam domini aut eius negligentiam: aut si dñs fundi sine successore decesserit: lz ipse qui occupauit mala fide possideat cū intelligat se alienum fundum occupasse si tamen alij bo. fide. accipiēti huiusmodi fundum tradiderit poterit ille cui traditur prescribere: ⁊ hoc ideo quia huiusmodi fundus non videtur vitio affectus: cum ille qui fundum acceperit neqz furtiuū neqz vi possessum accepisse ītelligatur: ⁊ qd iste fūdus nō sit furtiuus: patet tali ratione: qr rei īmobilis furtū fieri non pōt. Abolita est enim quorūdam veterum sententia qui putabant totius fundi vel partis ipsius furtū posse cōmitti. Patet igit q cū hmōi fundus non sit furtiu⁹ nec etiā vi possessus p̄scribi possit: principalibus enim ꝯstitutionib⁹ profectū est ne aliq eoꝝ qui res mobiles bo. fi. possidēt longa ⁊ indubitata possessione auferri debeat.

quoque modis accidere potest vt qs sine vitio furti rem alienam ad aliquez transferat: ⁊ efficiat vt a possessore vsucapiatur.

¶ Malefidei possessor trāffert ī bōe fidei possessorē rez non vi possessaz cū vsucapiendi conditione. Itē in rebus soli non cōmittitur furtum: sed illi qui possidet cum titulo ⁊ bona fide pricipalib⁹ cōstitutionibus subuenitur. Areti.

¶ Quod autē[a] ad eas res que solo cōtinētur expedit ius ita procedit: vt siqs loci vacātis[b]: possessionez propter[c] absentiam aut[d] negligētiā dñi: aut qr sine successor[e] dcesserit: siue vi nācisca tur: q q̄uis ipe mala fide possideat: qr ītelligit se alienū fū

b ¶ Loci vacantis. locus interdū plenus: vt q possidet. Interdū semiplenus: vt ille in quo aliquis est causa legatorū: vel rei seruā de cā. vt. ff. de acq. pos. l. iij. §. fi. ⁊ d ac. emp. l. ij. §. j. Interdū vacu⁹: ⁊ hoc tribus modis. vt hic. sic ff. de acqui. posses. l. si id quod.

Locus dr̄ plenus semiplenus ⁊ vacu⁹

c ¶ Propter absentiā. Sed hoc videt falsum q ꝓpter absentiā amittatur possessio. vt. ff. d acq. posse. clam. §. qui ad nundinas. Sed rñdet hoc ꝓpter effectuz absentia dicit. s. obliuionez vt quia longo tpe abfuit presumitur q pro derelicto habuit: tēpus enī inducit obliuionē. ⁊ possessio obliuione amittitur. vt. ff. de dam. infec. l. si finita. §. nō autem. quod tēpus erit in arbitrio iudicis. vt. ff. d iure deli. l. j. §. fi. ⁊. l. se. dūmō lōgū sit ⁊ obliuionē īducat: ⁊ aīuz retinēdi hr̄e desinat. vt ff. e. l. furtū. §. j. ⁊. ff. d ac. pos. quēad.

d ¶ Aut negligentiam. tantā vt respuat rei possessionez qd facile fit. vt ff. de acq. pos. l. siqs vi. §. j. ⁊. §. dīa.

e ¶ Sine successore. Idē ⁊ sic cū successore dūmodo nō fuerit apprehensa vt. ff. de acqui. pos. cum heredes.

Dicit §. esse correctum.

a ¶ Longa. s. x. vel. xx. an. Sed hic §. duabus rōnib⁹ est hodie correct⁹. nā p̄sumitur hodie talis possessio violenta. vt. C. vñ vi. cū querebatur. ergo non hz locuz hec prescriptio. vt. s̄. §. furtiue. Itē alia rōne: qz bōa fides d̄ sideratur ab vtraqz pte: al's. xxx. an. tm̄ prescriptio currit. vt in auc̄. vt spon. lar. §. rursus. col. ix.

b ¶ Acceperit. Uere nō furtiue. ADDITIO. Qd̄ verū intellige siue debitor surripuit siue alius s̄m cōmunē opiñ. lz glo. in vltimo casu variauerit. vt hic per Christophoro.

dum occupasse: tñ si alij bōa fide accipiēti tradiderit: poterit ei longa [a] possessiōe res acquiri: quia neqz furtiuuz: neqz vi possessuz acceperit [b]. ¶ Abolita [c] est enī quorūdā verboꝝ sñia existimantium etiaz fundi: lociue [d] furtuz [e] fieri. ¶ Et eorū vtilitati q res soli possidēt principalibus

Abolitio qd est.

c ¶ Abolita. i. perempta. inde abolitio: id est accusationis perēptio.

d ¶ Lociue. i. partis fundi. sed fundus totus dicitur. vt. ff. de verbo. signifi. l. locus.

e ¶ Furtum. ⁊ est simile. ff. l. quare. Sed cōtra. ff. de fur. siquis vxori. §. si sulfurarie. ⁊. l. si certe. solu. ibi nō loci: sed terre que eximebat furtuz fiebat. Et qd̄ subijcit. ⁊ eoꝝ ⁊c̄. sic construe. ⁊ p̄spicit principalibus constitutionibus ne cui eoꝝ qui possident res soli lōga. ⁊c̄. ⁊ tunc non est necesse q̄ in textu sit vtilitati. Uel sic ⁊ clari⁹ ⁊ p̄spicitur princi. consti. vtilitati eorū qui pos. res soli ne cui. i. ne alicui ipsoꝝ subaudi pos. long. ⁊ indu. de auferri. ⁊ sunt he principales cōstitutiones. vt. C. de prescri. longa. temporis. per totum titulum. Accursius.

Ordo littere. Additio.

¶ Aliqñ etiam furtiua. Calus.

¶ Hic incipit secūda particula secūde partis princ. in qua sic po. ca. Dñe dixistis mihi supra q̄ res furtiue ⁊ vi possesse vsuca. nō possunt: nunqd hoc generaliter est veꝝ q̄ res semel furtiua ⁊ semel vi possessa: nū q̄ possit vsucapi? Ad hoc rñ. q̄ fi. Nā res quōdam furtiua vel vi possessa aliqñ vsucapibilis efficitur: veluti si postea reuersa fuerit in dñi potestatē. Tūc enim purgato vitio qd̄ vsuca. eius incipiebat bñ poterat ei⁹ vsu. p̄ceder.

constitutionibus prospicit: ne cui longa ⁊ indubitata possessio debeat auferri.

¶ Furtiua ⁊ vi possessa possunt vsucapi vitio purgato. h̄ dicit Aretinus.

¶ Aliquando etiaz furtiua: vl' vi possessa res vsucapi [f] potest: veluti si ī domini [g] potestate reuersa [h] fuerit: tūc. n. vitio rei purgato p̄

f ¶ Aliqñ. Usucapi. duab⁹ rōnibus stare nō pōt qd̄ hic dr̄. Prima: qz desijt esse vitiosa. vñ non erit mirabile. qd̄ videtur velle īducere cōtra id qd̄ est. s̄. eo. §. furtiue. Respon. dic furtiua vel vi possessa. s. quondā †. Secunda qz dñs non vsucapit cū sua sit: nec alius ab eo accipiens cū transeat dominiū. vt. ff. e. seqtur. §. lana. ⁊. §. tūc in ptātez. Sed rñ. vsucapi pōt. i. vsucapibilis ē: vt si ab aliq̄ nō dño alienat̄ nō ꝯmittēte furtū ei⁹ vsucapiet ēptor.

† Et h̄ facit p̄ saluando dcō testis d̄ ponētis de filio alicui⁹ q iā sit mortu⁹ subaudiat̄ ⁊c̄.

g ¶ Dñi. Uel quasi vt tutoris: vel creditoris si alienā rē debitor obligauit. vt. ff. e. seqtur. §. si pupilli. ⁊ pro soluto. l. si. aliud si suam. vt. ff. e. sequit̄. §. si rem. Accur.

h ¶ Reuersa. vel quasi. vt. ff. de fur. q̄uis. ⁊ ita q̄ non possit ab eo auelli. vt. ff. e. sequitur. §. tunc.

¶ Res fisci nostri. Calus. ¶ Hic incipit tertia partic. secūde partis pri. No. q̄ iste. §. distinguit inter res iam

acqsitas ⁊ res in posterū acqrendas fisco. nā lz res iā acqsite fisco vsucap. nō possint: secus tñ in acqrēdis. Po. igit̄ sic ca. Dñe vos posuistis exēpluz de qbusdā rebus que vsuca. non pñt: nunqd sunt plures in qbus nō hz locū vsuc. vel prescri. Rñ. q̄ sic. Res. n. fisci nr̄i vsuca. nō pñt. ⁊ hoc est vez in reb⁹ fisco acqsitis. sed secus est in acquirēdis. nā Pap. scripsit q̄ si bo. fi. emp. d̄ bonis vacantibus ⁊ nōdum fisco denuntiatis aliquā rē emerit: ⁊ eadē bo. fi. sibi traditā acceperit poterit tm̄ eam rē bñficio vsuca. acqrere. ⁊ hoc idem diu⁹ pi⁹ seuer⁹ ⁊ antonin⁹ scripserūt.

cedit ei⁹ vsucapio.

¶ Res fisci vsucapi nō possunt: ante tamē q̄ fisco denūciate fuerint vsucapiuntur. Aretinus.

¶ Res fisci [a] nostri vsucapi non pōt [b].

¶ Sed papinianus scripsit bonis vacātibus fisco nonduz denūtiatis [c]: bone fidei emptorē traditā [d] sibi rem ex his bonis [e] vsucapere [f] posse: ⁊ ita diuus pius ⁊ diuus seuerus ⁊ antoninus rescripserunt.

¶ Res vitiosa non pōt vsucapi: vel p̄scribi. Aretinus.

a ¶ Res fisci. i. imperij.

b ¶ Non potest. triēnio mobilis. vl' x. vel. xx. annis īmobilis. idē in patrimoniali principis: vt. C. ne rei dñice vel tēplo. l. j. Idē ī re ciuitatis. vt. C. de sacrosan. eccle. l. fi. Idē in re ecclesiastica. vt. C. de sacrosanc. eccle. l. fi. Prescribūtur tñ dicte res spatio. xl. annoꝝ. excepta re mobili ecclesiastica nō sacra que triēnio vsucapitur. vt C. de prescrip. xxx. anno. oēs. ⁊ in autēctica. de ec. ti. §. pro tpalibus. coll'. ix. ⁊ ti. hec constitutio īnouat ꝯstitutiones. colla. viij. Itē exceptis publicis que sunt vsui publico deputata: vt. ff. de via pu. l. viam. Itē res pupilli non vsucapit̄. vt. ff. de acqui. re. do. bone fidei. §. nunc interest. † Itē res filij a patre alienata: nisi. xxx. an. a tēpore quo est sui iuris. vt. C. de anna. excep. l. j. in fi. ⁊ in auc̄. de nup. §. si ꝟo expectet. colla. iiij. Item res data pre fidi cōtra legē iuliā repetundaruz. vt ff. ad. l. iuli. repetun. qui cōtra legem. Item fundus dotalis. vt. ff. de fundo dotali. l. fundum.

Prescribi ñ pñt ml' te res.

† Ipse tñ iure aliena prestat vsucapiendi

ADDITIO. Nisi fuisset īchoata anteq̄ esset dotalis vel haberetur respect⁹ ad preiudiciuz alienātis tātū: qz valeret. Angel⁹ areti.

c ¶ Nōdū denuntiatis ab aliquo: cū varie sint cause qbus ad fiscū denūtiatio fieri solet. vt ff. de iure fisci. l. j. in p̄n.

d ¶ Traditam. ab eo qui acceperat possessionem horum bonorum.

e ¶ Bonis. s. alicui⁹ moriētis sine herede: cui successit fiscus: ñ idē ī ciuitate. vt. C. d̄ bo. va. l. j. ⁊. l. vacātia. li. x.

f ¶ Vsucape posse. s. triennio vel. x. vel. xx. an. cū hēat titulū. ñ āt tituluz nō hz ⁊ vult ex tpe delationis sibi cōputare tp̄s: hz. iiij. an. vt. ff. de iure fisci. l. j. §. diuus. ⁊ de diuer. ⁊ tēp. p̄. l. īter. §. j. Sz si ex tpe ex q̄ceperunt ad fiscū puenire. xx. an. hz. vt. ff. de iur̄ fisci. l. j. §. p̄scriptio. ⁊ hec vera sunt siue in re singulari: siue in vniuersitate. ⁊ sic loqtur. ff. de peti. here. l. ēt si putauit. §. itē siquis a fisco.

¶ Nouissime sciendum. Casus.

¶ Hic incipit q̄rta pticula scd̄e ptis p̄in. in qua sic pone casum. Dñe iam posuistis mihi exēplū qñ hz locū vsuca. vel p̄scriptio. Sz p̄ deo dicatis mihi regulā gñalē p quā possim cognoscere gñaliter qñ locū hr̄e poterit vsuca. vel p̄scrip. Ad hoc rñdet īperator. Iusti. amice scire debes gñaliter rem talē eē debere ī se vt vitiū nō habeat ad hoc vt posset a bo. fi. emp. vl' ab eo q̄ aliena ex quacūq̄ cā iusta possidet

ꝯditionez. Et no. q̄ cepta cuz maiore ꝯtinuatur cōtra minorē: sz ex clausula generali restitui pōt nisi sit longissimi tp̄is q̄ dormit durāte pupillari etate Areti.

vsucapi. vel prescribi posset. Sed dñe
iā video q̄ res d̄beat carere vitio: ad
hoc q̄ posset vsucapi: sz nūqd sufficit
ad vsuca. q̄ possessor errore deceptus
credat se iusto tit. possidere rē quā fi-
ne titu. pos-
sidet: veluti
si per errorē
credat se ti-
tu. donatio-
nis vel em-
ptionis pos
sidere. Rñ. q̄
nō. Error. n.
false cause
vsucapionē
nō parit: ve
luti siqs rez
nō emerit se
eā emisse ex
stimans q̄si
titulo possi-
deat emptio
nis: vel cum res donata nō fuerit q̄si
titu. donatiōis se possidere existimet:
nā in his casibus cū in veritate titu-
lus deficiat vsucap. ꝓcedē nō poterit.

¶ Nouissime[a] sciē
du est rem talē esse
debere vt in se non
habeat vitium[b] vt
a bone fidei empto
re vsucapi possit: vl̄
qui ex alia iusta cā
possidet.

¶ Iniustus error
facti vsucapionem
non parit. Aretin⁹.

¶ Error[c] autē fal
se cause vsucapio-
nē non parit: veluti
siquis cū nō emerit
emisse se estimās:
possideat: vel cuz ei
donatū non fuerit:
quasi ex donatione
possideat.

¶ Possessio d̄fun
cti ꝯtinuatur ī here
dez etiā malefidei.
Mala fides v̄o de-
fūcti nocet heredi:
tā in prescriptione:

a ¶ Nouissime. i. in vltimis vt bre-
uit dicā sic. s̄. d̄ susp. tu. §. nouissime.
b ¶ Vitiū. vel q̄si. vt. s̄. pri. §. ꝛ. §.
aliqñ. Sūt āt vitia. vt qr furtiua: vl̄
vi possessa. vt. s̄. e. §. furtiue. Nūqd p̄
caria possessio ē vitiosa: Rñ. nō. arg.
ff. cōmu. di. l. cōi diuidundo. §. iter p̄-
dones. Nunqd litigiosa: Rñ. non. vt
C. de pre. lon. tēp. l. j. Nunqd clādesti
na: Rñ. non dr̄ res clādestina aliq̄ le-
ge: sz possessio. Quidā tñ dicūt oīa su
pradicta eē vitia rez. vt arg. ff. d̄ acq.
posses. pomponius. §. cum quis.

Error duplex est.

c ¶ Error. de errore facti loquitur.
idē magis ī errore iuris. vt. ff. e. l. nū-
q̄z. Sed hic error facti qñq̄z ꝓdest. vt
ff. pro emptore. qd̄ vulgo. ꝛ. ff. ꝓ lega.
l. pro legato. ꝛ. ff. pro soluto. l. iij. ꝛ. ff.
pro suo. l. hoīem. In qb⁹ casib⁹ dicunt
qdā locū hr̄e titulū ꝓ suo. ꝛ tm̄ ī his
ꝛ alijs q a lege spāl'r īueniunt. vt. ff.
de iu. do. l. ꝓculus. ꝑm Azo. Nos idē
ꝑm Jo. ī oīb⁹. ꝛ de his gr̄a exēpli po-
suit lex. ꝛ titu. emptionis: vel sīl̄ vsu-
capiet: nō pro suo tm̄: vt tñ in emptio
ne iustiorē errorez exigamus. vt. ff. ꝓ
emp. l. ij. ꝛ. iij. in prin. Itē qd si non er
rat: sed scit:
Rñ. non po
test sibi cām
possessionis
mutare. (j)
vt. ff. de ac.
pos. l. iij. §. si
lud. ꝛ. ff. eo.
non solū. §.
q̄ vulgo.

ADDitio.
(j). Et no-
ta q̄ ad hoc
vt ex iusta
cā qs possit
mutare ꝑm
glos. in. d. l.
nemo opz q̄
primā posses. penitus a se abdicaue-
rit ꝑm Angelū hic. ¶ Diutina. Ca-
sus. ¶ Hic incipit secunda pars secū
de partis princi. in qua sic po. casuz.
Dñe pater me⁹ tyti⁹ possidebat alie
num funduz quem emerat a non dño
per. viij. an. ꝯtinuos iter p̄sentes: ꝛ po
stea decessit tyti⁹ pater meus. ꝛ ego
successi. ꝛ eūdē fundū inter p̄sentes p
biēniū cōtinuū vel etiā per triēnium
sine oī interruptione possedi. ꝛ ita tē-
pus p̄scriptiōis a tytio patre meo ī-
choatū cōpleui sed veniēs postea ve
rus dñs cepit eundē fundū a me ven
dicare: ꝛ ego obieci exceptionē p̄scri-
ptionis. ipse replicauit exceptionez p
mortem patris mei esse interruptaz.
Dñe dicatis mihi si ope huiusmodi
replicationis possit exceptionē p̄scri-
ptionis eligere. ꝛ per ꝯsequens in rei
vendicatiōe obtinere: Respon. q̄ nō.
Nam diutina possessio que ꝓdesse ce-
perat defuncto ꝛ heredi succedēti de
iure ci. ꝛ etiam bonoꝝ possessori de
iure pretorio succedenti continuatur
nec per mortem ipsius defuncti iter-

rumpitur. Quis ipse heres vel bone fidei possessor sciētiaz habeat rei alie ne. ⁊ hoc verum quādo defunctus iu stum habuit initium: secus est in casu conuerso. Naz si ipse defunctus iu stū initium non habuit: possessio eiꝰ heredi vl' bo ne fi. possessori bonā fidem haben ti ꝓdesse nō potest: ꝙ no stra cōstitutio nō soluz in p̄scriptio nibus: sed etiam in vsu capi. obseruari constituit: vt vz. i ter ꝺfunctū ⁊ eiꝰ successorem tempora continuentur. ⁊ hec non solum locū habent in eo qui succedit in ti. vniuersali sed etiaz qui in titu. singulari succedit. naz inter emptorem ⁊ venditorem tempora debere continuari diuus seuerus ⁊ antoninus rescripserunt.

a ¶ Diutina: scilicet decem annoruz inter presentes vel viginti inter absentes: vel triennij. vt. ff. qui ⁊ a qui. si cum fidei. §. Aristo. ⁊ supra eodem in principio huius tituli ⁊. C. eodez. l. diutina.

b ¶ Et heredi. heres iure ciuili bonorum possessor iure pretorio. vt infra de bono. posses. §. quos autem.

c ¶ Continuatur: nisi ipsi heredi tradita sit possessio. vt. ff. eodem. eius. al's heres.

d ¶ Heres sciat. ff. ꝺ acq. re. do. quesitum. ij. respon. contra. Sol. ibi heres sciebat rem esse eius qui causaz a testatore habet vt legatarij. quod nocebat: hic alterius sciebat quod nō nocet ad vsucapionem.

e ¶ Nostra constitutio. vt. C. de vsucapioni. transfor. l. j.

f ¶ Similiter. nō solū i prescriptōe.

g ¶ Inter Tempora: scilicet vt cōtinuentur. sed in hoc differt: qꝛ in titulo singulari vtrūqꝫ. s. emptorem ⁊ vēditorē bonā fidez hr̄e opz. vt. ff. ꝓ empto. l. ij. §. si eam rē. al's ꝯ: secus i vl' ti. vt h. Et est rō: qꝛ si heres non adiret: hereditas cōpleret. vt. ff. eo. nunqꝫ. §. vacuū: qꝛ ē eadē ꝑsona. vt in auc. ꝺ iureiu. a mo. pre. col. v. cōcor. cū hoc. §. ff. ꝓ emp. l. ij. §. emptori. ⁊. §. si ꝺfunctus. ⁊ sit hec ꝯiunctio ad lucrū ⁊ ad dānū. vt. ff. quemad. serui. amit. l. sigs alia. §. tempus.

¶ Edicto Casus. ¶ Hic icipit sexta ⁊ vlti. pti. secunde partis prin. in qua sic po. casum. Dicit iusti. ꝙ edicto diui marci ita cautū est ꝙ si aliqs emerit rē alienā a fisco vēdēte vt suā ⁊ dominus rei rē suā ab emptore. j. qnquēniū postqꝫ tp̄s vēditionis lapsum fuerit nō repetebat: postea emptor ꝑ exceptionē qnquēnalis p̄scriptiōis dn̄z rei repellebat. Et hec obtinebat vsqꝫ ad tp̄s dn̄i zenonis. Postea āt ꝯstitutio bone memorie zenonis illis qui a fisco rē alienā vt suā vl' aliqd emerit. vt ti. donationis vel alia quacūqꝫ iusta cā acceperint: bn̄ ꝓsperit. nā i constitutiōe zenonis cautū est: vt illi q a fisco alienā rē: vt suā aliqd accipiūt: statim securi fiant: ⁊ existant victores: siue agant aduersus alios siue ab alijs conueniantur. Sed certe do-

Prescribit hr̄s cū mala fide.

mine vr̄ mihi q̄ iniqua sit ꝯstitutio zenonis q̄ statuit ita veros dn̄os p alienationē in fisco factā statim excludi. Ad hoc rn̄det. Amice: non est ita iniqua ꝯstitutio zenonis sicut tibi vr̄. nā in eadem cōstitutiōe dominis reruz prospectum est. Licet. n. aduersus emptores venire nō possit. actiones tn̄ suas siquas sibi in hypotheca vel dominio reruz a fisco alienataꝝ putauerit cōpetere per eādez cōstitutionē vsqz ad quadriēniū aduersus sacratissimum erariū poterit exercere. Sed dn̄e iā video q̄d dn̄s zeno statuit in alienationib⁹ factis a fisco vendēte rē alienā vel suā. Sed ponamus q̄ iperator vendat aliquā rez d̄ p̄imōio ꝓprio: q̄d habuit ante diadema iperij. q̄d iuris erit i casu isto. Ad hoc rn̄. q̄ idem iuris in casu isto erit: q̄d statutū fuit in ꝯstitutione zenonis. Nā in ꝯstitutione quā ꝓmulgauimus de his a nostro p̄uato p̄imonio: vel a p̄imonio venerabilis augusti aliq̄d acceperint statuimus idem per oīa seruari: que in prefata diuine memorie zenonis constitutione continent̄. ⁊ hec dicuntur vsqz in fine ti.

a ¶ Edicto. i. p̄cepto generali. al's p̄toꝝ dicuntur edicta: vt q̄ me. cā. ⁊ similia. vt. ff. q̄ me. cā. l. si mulier. circa principium.

b ¶ A fisco. vt a procuratore imperialium rerum. nam de patrimonialibus dicitur infra eodem. in fi.

c ¶ Emit. s. a fisco vendente vt suam a quo edicto res minoꝝ excipiuntur. vt. C. si aduer. fis. l. fi. Si autē vt alienā: vt q̄ cessatum est in solutione tributorum tria exiguntur. Et q̄ sit debitum. Et q̄ cessatuz. vt. C. si aduersus fisc. l. fi. ⁊. C. si propter publi. pen. l. fina. ij. responso. forte biennio. vt. ff. lo. ⁊ con. l. quero. §. inter. Itē tertio q̄ res subhastetur: id est preconizetur. vt. C. si propter publicas pen. l. finali.

Fiscus vendit rē vl' vt suā vel vt alienam.

Emēs a fisco rez alienam: vt fisci statim est securus: sed datur dn̄o regressus cōtra fiscū quadriēnio. Idē i rebꝰ habitis ab iperatore: vel ab augusta. Hoc dicit in sūma.

¶ Edicto[a] diui marci cauetur euz qui a fisco[b] rem alienaz emit[c] si post venditionē quinquenniū preterierit posse dominuz rei exceptione repellere. Constitutio[d] autē diue memorie zenoniz ꝓsperit bene[e] his q̄ a fisco p venditionē aut donationē: vel alium titulū accipiunt aliq̄d: vt ipsi statim[f] quidez securi fiāt: ⁊ victores existāt: siue experiant̄ siue conueniantur.

ADDItio. Et plura alia reqsita. vide per Angelum hic. ⁊ per glos. in l. prima. C. de fi. instrumē. ⁊ iur. haste fisca. lib. decimo.

d ¶ Constitutio. C. de quadrien. prescriptione. omnes.

e ¶ Prosperit bene. corrigendo edictum diui Marci.

f ¶ Statim. vt. ff. de petitio. heredi. nec vllam. §. item siquis contra. Solutio. ibi in vniuersitate. hic in re singulari loquitur. Alij dicunt q̄ hic corrigitur. (j). Et eodem modo: scilicet primo ⁊ non secundo. Respondeo ad legem. C. de heredita. vendita. l. prima. Item ibi erat res fisci.

ADDITIO. (j). Et istam cōmuniter approbant omnes: quia illo iure hec prescriptio erat incognita. Ad. l. primam respondeo quod ibi cōueniebatur ex natura rei que continet credita ⁊ debita non ex eo quod esset aliena: quia ad rem ipsam: scilicet hereditatem non emptor: sed fiscus conueniretur. Jason.

a ¶ Quadriēnium. nisi sit minor vel reipublice causa absens. vt. C. de restituti. mili. l. neqz.
b ¶ Actiones. Sed que? Respon. cōditio. ex hac. l. ꝑm Joan. sed. P. in rez dabit ħ non domino ꝯtra dominum.
c ¶ Cōstitutio. C. de q̄driē. pre. bene a zenone.
d ¶ A nr̄a. id est a p̄uata nr̄a substātia: sed supra de fiscali dixit. vt. C. de quadriē. pre. bñ a zenone.

Continuatio. ¶ De donationibus.

¶ Ista rubri. cōtinuat̄ per īperatorem. Dictuz est supra de qbusdā modis acqrēdi: scilz de acqsitione que fit p vsucapionem ⁊ prescriptionem. Nunc dicēduz est de alio modo acquirendi qui fit per donationem.

Diuisio

Est ⁊ aliud. ¶ Totus iste titulus diuiditur in quinqz partes. Primo ponit cōtinuationem cum distinctione bimembri. Secūdo de donatiōe causa mortis. Tertio de donatione īter viuos. Quarto de donatione propter nuptias. Quīto de vna acquisitione de iure ciuili que est correcta. Scda ibi in. §. (Mortis cā.) Tertia ibi in. §. (Alie āt.) Quarta ibi in. §. (Est ⁊ alid.) Quīta ibi in §. (Erat olim.) Areti.

¶ Aduersus autez sacratissimuz erariuz vsqz ad quadriēniuz [a] liceat his intendere qui pro dominio vl' hypotheca earuz reꝝ q̄ alienate sūt putauerint sibi quasdam competere actiones [b].

¶ Nostra aūt diuina ꝯstitutio [c] (quaz nuper promulgauimus) etiaz de his q a nostra [d] vel venerabilis auguste domo aliquid acceperint hec statuit: q̄ in fiscalibus alienationibus prefate zenoniane cōstitutionis continentur.

¶ De donationib⁹.

¶ Donationis duplex est gen⁹. s. causa mortis ⁊ inter viuos. Et causa mortis est q̄ fit propter mortis suspitionē. Et trib⁹ modis hic positis reuocat̄: ⁊ sequit̄ naturā legatoꝝ. Et breuiter donatio causa mortis est quando donans cōmodū vult magis excepto eo esse i donatario q̄ꝫ in herede. Hoc dicit Angelus aretinus.

¶ Acquisitionis. Casus. ¶ Pone sic casum. Domine iaz video qualiter per vsuc. ⁊ prescri. acquirit̄ dominiuz rerum de iure ciui. nunquid sunt plures modi acquirēdi dominiū de iure ci. Ad ħ rñ. Justin. q̄ sic. Est aūt alī⁹ modus ciuilis acqsitionis: vz donatio. vnde hic de dona. videndū est. et hec in p̄ma pte. Sed po. in scda. Dñe iaz video q̄ vult tractare de dona. ponatis mihi aliq̄ꝫ diuisionē donati. Ad hoc rñ. donationum duo sunt genera. Est enī q̄dam dona. īter viuos et alia cā mortis. Sed domine dicatis mihi quid cēsetur do. causa mortis? Ad hoc respon. Amice donatio causa mortis est que fit propter mortis suspitionez: veluti siquis donat vt si ipsum mori contigerit remaneat dona. penes donatariuz. ⁊ hmōi mortis cā do. tribus modis reuocat̄. vz. si donator ꝯualuerit vel cū donatiōis sue penituerit: aut si donatarius prius decesserit. ⁊ hmōi mortis causa dona. per omnia fere ad exemplum legatorum redacta est. Nam cuz ante tempus nostrum veteres iurisprudentes dubitauerunt: vtrum cum donatione causa mortis oporteret obtinere similitudinem cum legato. an cum donatione simplici inter viuos ⁊ quidam

antiqui eā vellent donationi simplici cōparare ⁊ quidā legato. ad hmōi discordiā antiquoꝝ sopiendam a nobis constitutū est. vt huiusmodi dona. cā mortis per oīa fere legatis numerentur: ⁊ sic omnino ꝓcedit quēadmodū nostra cōstitutio ꝓcedere cōstituit: ⁊ vt breuiter de hac do. expediamus. si summa scire d'bes ꝙ mortis cā dona. est cuꝫ aliqs ita donat vt magis velit seipsum habere si conualuerit q̄ꝫ donatariū: magisqꝫ donatarium si moriatur q̄ꝫ heredē suum sicut homerus recitat thelemacū his verbis expressis donasse pyrrho.

Est ⁊ aliud genus acqsitionis [a] donatio. ¶ Donationū aūt duo sunt genera mortis causa: ⁊ nō [b] mortis causa. ¶ Mortis [c] causa donatio est que ꝓpter mortis fit suspitionē: cū quis ita donat: vt si quid [d] humanitus ei contigisset haberet is q accepit: si nautē supuixisset [e] is q dōauit accipet: vel si eū donatōis pēituisset [f]:

a ¶ Acquisitionis. scilicet de iure ciuili. nam per stipulationem tantū cōtrahebatur: scilicet donatio: que scilicet stipulatio est de iure ciuili: sed hodie fit nudo pacto. vt. C. eodē. si quis argentum. §. finali. † ⁊. j. de act. §. de constituta. Uel dic eam esse iuris ciuilis approbatione: nō inuentione: sed iurisgentium vt supra de re. di. §. per traditionem. Uel dic sui origo fuit d' iuregentium vno modo. scilicet ꝑ traditionem. ac postea de iure ciuili fuit ille modus approbatus ⁊ alius inuētus: scilicet per stipulationem. Tertio per Justinianum additus est tertius: puta per nudum pactum.

† Etiā si fit donatio cā mortis. ꝑm cōiter oēs de quo vid' Angel. i. §. in persona. j. de actiōi. ⁊ Xp̄ofo. j. eo. in glo. manifestauerit.

b ¶ Et nō mortis. Si large hec duo membra accipiuntur. ⁊ in textu nihil deest: ⁊ proprie ponuntur genera: naꝫ multe species sub quolibet continentur: ⁊ hoc approbo. Uel accipe stricte pro duabus speciebus tantum donationum scilicet simplicis iter viuos ⁊ simplicis causa mortis: ⁊ adde alias donationes: vt legatum. vt. j. de leg. in principio. Item donationes ꝓpter nuptias. vt. j. eodē. §. est ⁊ aliud. Itez est quod est. j. §. fina.

c ¶ Mortis. scilicet instantis vel future. vt. ff. eodem. l. ij. ⁊. iij. ⁊. iiij. ⁊. v. ⁊. vj. Siqdē vbiqꝫ mors timēda ē cū eius dies incertus fit. vt ff. eo. senat⁹. §. mortis. ⁊ de cōdi. ⁊ de mon. l. pria.

Mortis incert⁹ ē dies.

d ¶ Si qd humanit⁹ ei contigisset. i. si moriatur. vt. ff. de verborū significatio. in vulgari. §. fina. ⁊ debet hoc exprimi: al's non est mortis causa donatio. vt. ff. eod. seia. §. finali. Accursius. Nisi ex coniecturis appareat eum velle donare causa mortis.

ADDITIO Nota ꝙ ad hoc vt sit donatio causa mortis requiritur ꝙ fiat mentio mortis. Item notat glos. Barto. Ange. ⁊ Rapha. ⁊ Imo. in dicta le. seia. §. fina. ⁊ glo. ⁊ Barto. in. l. seia. ff. de do. prele. ⁊ Barto. in. l. que dotis in fin. j. colla. ff. soluto matrimonio. alias autem licet aliquis fit in extremis constitutus si simpliciter donat: nec adijcitur causa mortis intelligitur donatio inter viuos ⁊ est textus singu. in dicta lege. seia. §. finali. quod no. ꝑm Angelum.

Donatio causa mortis non est nisi exp̄mat̄ mors.

e ¶ Superuixisset. idest conualuisset. ⁊ ita tribus modis reuocatur: vt hic subijcitur: ⁊. ff. si certum peta. non omnes.

f ¶ Penituisset. Quia voluntas est ambulatoria vsqꝫ ad mortem. vt. ff. d' edi. edic. l. iij. in fin. ⁊ quia donatio est ob causam. s. si moriar. ⁊ sic possum penitere. vt. ff. eodē. senatus. §. j. in fine. ⁊. ff. de condi. causa da. l. iij. §. ij.

Uoluntas est ambulatoria vsqꝫ ad mortē.

a ℂ Ad exemplum legatorum. quātū ad vim ⁊ ptātem: quia sicut legata morte confirmantur: ita donationes cā mortis: vt reuocari non possint.

b ℂ Per omnia. subaudi fere vt statim dicet: nā in multis differunt.

c ℂ Donationis. Scilicet simplicis ⁊ intervivuos: alis nulla eēt hmōi distinctio: cuz omne legatū fit donato: vt patet ex differentione eiꝰ. vt. ff. de legatis. ij. l. legatum.

d ℂ Hēbat. Scz donatio causa mort]. nā cū donatione iter vivos hz insignia: vt fit liberalitas cuz legato vt morte cōfirmet: ⁊ vt detrahāt falcidia. vt. C. ad leg. fal. l. fina.

e ℂ Retrahāt. f baudi ⁊ alij ad alios.

f ℂ Fere legat]. dicit fere: qz in quibusdā discrepat a legatis: ecce enim si donas in animos singulos: donatio vna est: sed legata plura. vt. ff. d donationibus causa mortis. senatus. §. fina. Item legatū ab herede semp transit: vt ptz ex differentione legati. j. de leg. in princi. donatio aūt vel ab hoc: vel ab alio. Itē in donatione obligat donās: in legato non. Itē si testm̄ accuso perdo legatum non donationez. si tū accuso vt falsum: argumentū. ff. de his quib. vt indig. post legatū. §. g mortis. † Item aliter substituit in legatis pm quosdā. vt. ff. de dona. causa mortis. si cui mors. ⁊ de leg. ij. vt heredibus. Itē filiusfamilias donat: iz nō legat. vt. ff. e. cuz is. ⁊. j. qui. non est p

Donationes cā mortis ⁊ legata differunt. in multis.

† Hoc intelligas. vt dicē gl.

Ad exemplum legatorum. quātū ad vim ⁊ ptātem: quia sicut legata morte confirmantur: ita donationes cā mortis: vt reuocari non possint. Per omnia. subaudi fere vt statim dicet: nā in multis differunt. Donationis. Scilicet simplicis ⁊ intervivuos: alis nulla eēt hmōi distinctio: cuz omne legatū fit donato: vt patet ex differentione eiꝰ. vt. ff. de legatis. ij. l. legatum. Hēbat. Scz donatio causa mort]. nā cū donatione iter vivos hz insignia: vt fit liberalitas cuz legato vt morte cōfirmet: ⁊ vt detrahāt falcidia. vt. C. ad leg. fal. l. fina. Retrahāt. f baudi ⁊ alij ad alios. Fere legat]. dicit fere: qz in quibusdā discrepat a legatis: ecce enim si donas in animos singulos: donatio vna est: sed legata plura. vt. ff. d donationibus causa mortis. senatus. §. fina. Item legatū ab herede semp transit: vt ptz ex differentione legati. j. de leg. in princi. donatio aūt vel ab hoc: vel ab alio. Itē in donatione obligat donās: in legato non. Itē si testm̄ accuso perdo legatum non donationez. si tū accuso vt falsum: argumentū. ff. de his quib. vt indig. post legatū. §. g mortis. † Item aliter substituit in legatis pm quosdā. vt. ff. de dona. causa mortis. si cui mors. ⁊ de leg. ij. vt heredibus. Itē filiusfamilias donat: iz nō legat. vt. ff. e. cuz is. ⁊. j. qui. non est p

aut prior decesserit is cui donatum fit.

ℂ De mortis causa donationes ad exēplū a legatoꝝ rectae sunt p oīa b.

ℂ Nā cum prudētibus ābiguz fuerat vtrū donatiōis c an legati istar eā obtinere oporteret: ⁊ vtriusq̄ causę q̄dam hēbat d insignia: ⁊ alij ad aliud genus eā retrahebant e: a

mis. facere testa. in p̄n. Itē in tria tēpora considerantur: vt sit capax legatarius. vt. j. de here. qua. ⁊ diffe. §. in extraneis. in donatione nō vt. ff. de do. cau. mor. l. in mortis. Itez qz p nobis constitutum est: vt per oīa fere legatis f cōnumerentur: ⁊ sic procedat quēadmodū nostra constitutio s eā fore mauult. ℂ Et i summa h mortis cā donatio est cuz magis se quis velit i habere k q̄m eū cui donat magisq̄ euz cui donat q̄m heredez suū: sic l ⁊ apud homerū thelemachꝰ donat pyrrho.

legato datur interdictuz: quorū legatoruz: non p donatiōe: qđ dic vt i summa. C. quorū legato. l. j. ⁊ in. l. marcellus. §. paulꝰ. ff. de do. causa mortis. ac cursius florētinus.

ADDITIO.

Immo hz locū quoq; legatorū saltē in eo qđ excedit falcidiam: vel si p donatariū fit occupata pm Joā. fab. ⁊ Alng. are.

in. l. ét. ff. de in of. test. ⁊ plene p Jo. d imo. i. l. fi. ff. de dona. cā. mor tis. an.

g ℂ Cōstitutio. Scz coā. v. testibꝰ. scriptura iteruenīte: vl̄ si. vt. C. e. l. fi.

h ℂ Et in summa. i. breuiter. de hac donatione expediamus. vt. ff. co. l. j.

i ℂ Velit. idest vellet.

k ℂ Habere. Scilicet si superuixerit. vt. ff. e. senatus. §. j.

l ℂ Sic ⁊ apud homez. i. sicut recitat poeta homerus q̄ thelemachus dictis p̄dictis exp̄essis donauit.

ℂ Alie aūt dōa. Lasus. ℂ In hac ptcula ita p̄cedit. prio deter. q̄r p̄ficit dōa. īnē viuos ⁊ qs sit effectꝰ. scdo corrigit iura antiq̄ p ilīnatiōez donatōis simplicis. ētio dter. qbꝰ er causis donator dōationē simplicē ⁊ pfectā revocare pōt. Po. tgit sic ca. dne iā vidit exēplū de dōa. cau. mortis. ⁊ de eiꝰ effectu: donatis mihi exēplu de donatiter viuos. Ad hoc rndit. Amice sūt q̄dā donationes que sine aliqua mor-

tis cogitatione fiunt ⁊ huiusmodi do
na. inter viuos appellant̄. ⁊ tales do-
na. legatis non comparantur. Si enī
perfecte fuerint temere reuocari non
possunt. Sed dñe dicatis mihi quan-
do dicuntur
perfecte. Ad
hoc respon.
amice huius
modi dona-
tiōes ꝑfecte
cēsentur cuꝫ
donator vo-
lūtatē sue li
beralitatis ī
scriptꝭ vl' si-
ne scriptꝭ do
natario ma-
nifestauerit
puta ꝑ talia
verba. dabo
vel donabo tibi talez rem ⁊ in nostra
ꝯstitutione cautū est huiusmodi do-
nationes semel perfectas traditionis
necessitatē ad exemplum venditionis
in se habere: vt sicut vēditor rem ven
ditam numerato sibi ꝑcio tradere cō
pellit̄: ita donator post emissam libe-
ralitatis vocē auctoritate nr̄e ꝯstitu-
tionis tradēdi necessitas īponat̄. Sꝫ
antiqui ꝓncipes statuerūt dona. sim-
plices summā ducentoꝝ aureoꝝ exce
dentes sine insinuatione scripture nō
valere: nūqd placet vobis ꝙ illud ho
die obseruet̄? Ad hoc rñ. ꝙ nō. Nam
cū ꝯstitutiones antiquoꝝ principum
statuerūt hmōi donationes simplices
excedentes summā ducentoꝝ aureoꝝ
actis interuenientibus insinuari nr̄a
ꝯstitutio huiusmodi summā vsqꝫ ad
quingentos solidos ampliauit: ⁊ sta-
tuit vsqꝫ ad quingētos solidos sine oī
insinuatione valere donationes. ⁊ per
eandē ꝯstitutionē quasdā species do-
nationū ītroduximus: que lꝫ quingē
tos solidos excedant tamē nullā insi
nuationez desiderant: sed in se sine oī
insinuatione plenissimam habent au-
ctoritatem. et alia insuper multa ad

Donatio īter viuos non equiparat̄ legato que solo consensu hodie est ꝑfecta. īdigetqꝫ īsinuatione si excedat qn gētos solidos fallit ī aliqb⁹ casib⁹. Are.

¶ Alie [a] autē dona
tiones sūt que sine
vlla mortis cogita-
tione fiūt: quas īter
viuos appellamus
que nō oīno cōpa-
rāt̄ legatis: q̄ si fue-
rīt ꝑfecte temere [b]
reuocari nō possūt.
¶ Perficiunt̄ āt cū
donator suā volūta
tē [c] scriptis aut sine
scriptis manifesta-
uerit [d]. ¶ Et ad exē
vberiorem exitum donationum inue
nimus que omnia ⁊ singula ex consti
tutionib⁹ nostris quas sup huiusmo
di donationib⁹ fecimus manifestissi-
me colligi possunt. Sed domine vos
dixistis mi-
hi sup̄ ꝙ hu
iusmodi do-
nationes sim
plices semel
perfecte non
pñt r̄uocari:
nunqd ē hoc
general'r ve-
rum? Rñ. ꝙ
nō. Licet enī
dixerim⁹ ta-
les donatio-
nes nō posse
reuocari. Ta
mē sciendu
est ꝙ si plenissime sunt huiusmodi do
nationes si donatarij īgrati extiterīt
erga donatores licebit ipsis donato-
ribus per nostrā constitutionē certis
ex causis eas reuocare. ⁊ hoc ideo sta
tuimus ne datores qui beneficiū sue
liberalitatis in alios contulerunt ab
illis iniuriā patiant̄ ꝑm modernos in
nostra constitutione enumeratos.

a ¶ Alie aūt. Nūc ꝓsequit̄ aliud ge
nus donationis. dictum est de dona.
cau. mor. nunc de dona. simplici. i. in-
ter viuos dicit.

b ¶ Temere. Ideo dicit temere: qꝛ
qñqꝫ reuocant̄. vt. j. e. §. sciendum.

c ¶ Voluntatē. Etiā nudo pacto. vt
C. eo. siquis argentū. §. fi. Ac.

ADDITIO. Si tamē donet̄ factū
reqrit̄ stipulatio ⁊ traditio sicut oliꝫ.
Itē ꝑsentia donantis ⁊ donatarij vbi
fit certe ꝑsone: secus si incerte.

Donatio an possit fieri sine stipulatione.

d ¶ Manifestauerit. Scilꝫ per ꝟba
futuri tēporis: vt dabo: vel donabo.
ad instar stipulationis. vt. ff. de ꝟbo.
obliga. l. v. §. stipulatio vel presentis
tēporis: vt do. vel dono cū nudo pa-
cto fiat: ⁊ pactū etiā fiat per ꝟba pre-
sentis tēporis. vt. C. eo. siqs argentū.

§. fi. ff. de pactis. l. tale.

a ¶ Venditionis. ex hoc verbo dicebat. M. venditorē p̄cise teneri ad rez tradēdā. sic. ff. de verbo. obli. vbi aūt nō apparet in fine. Joā. ꝯtra. s. vt interesse dādo liberetur. vt ff. de actio. emptio. l. j. ⁊ similitudo q̄ hic fit est in hoc: vt sicut necessitas iponit̄ venditori ad aliquid sic ⁊ donanti. licet a p̄ncipio nullus cogebatur. vt. C. de actio. ⁊ obligatio. l. sicut Sed nunqd donator de euictione tenetur. Respōdet si incepit a traditione nō. vt. ff. e. l. Aristo. in fine. † Si a pactōe: sic. vt. C. de iure do. l. j. Accu.

plum venditionis [a] nostra cōstitutio [b]: eas ēt in se habere necessitatē traditionis voluit: vt etiā [c] si nō tradātur habeant plenissimum ⁊ p̄fectū robur: ⁊ traditiōis necessitas [d] īcumbat donatori.

¶ Et cū retro principum [e] dispositiones īsinuari eas actis interueniētibus volebāt si maiores ducētoꝝ fuerāt solidoꝝ constitutio [f] nostra eā quātitatē vsqꝫ ad quingentos solidos āpliauit quā stare ēt sine īsinuatione [g] statuit.

¶ Et quasdā donationes īuenit [h] que penitus īsinuatiōez fieri minime [i] desiderant: sꝫ in se plenissimaꝫ hn̄t firmi-

† Nisi d ip̄a ēt nuda esset promissuꝫ. vt. l. ij. C. de euic. ꝑm Ange. ⁊ Jaso. Itez dꝫ ītelligi q̄ p̄cesserit cōuentio saltem ordīe ītellectꝰ cuꝫ al's ex sola traditione nō trāsferatur dominiuꝫ ꝑm christo. h.

ADDITIO. Et est ratio: qr cū donatio sit doni datio iste paciscēs obligatur expresse ad dandum. l. senatus. §. j. ff. de donationib⁹ causa mortis. ⁊ ideo non lucrat̄: nisi transferat dominium: secus autem vbi sola traditio sine facto expresso interuenit. Ex quo infertur q̄ pro euictione hic agit̄ primeua actione quali nō dederit etiam re nōdū euicta in totū vel pro parte. Secus in venditione vbi pro euictione noua nascit̄ actio quasi per traditionez obligatione obligata qd̄ not. ꝑ prescriptiōe ⁊ libelli formatiōe ꝑm omnes hic.

b ¶ Constitutio. vt. C. de do. siquis argentum. §. finali.

c ¶ Etiā si non tradant̄. id est si tradere nolit donator.

d ¶ Necessitas. Per conditionez ex lege. que stricti iuris est. ff. eo. eū qui. ⁊. C. eo. siquis argentum. §. finali.

e ¶ Retro principum. i. eoꝝ qui ante nos fuerunt: ⁊ nostra etiam prima. vt C. eo. l. sancimus. in fi.

f ¶ Cōstitutio. vt. C. eo. l. penul. i fi.

g ¶ Insinuatione. Id est scriptura facta in p̄sentia publicaꝝ p̄sonarū. (j) ⁊ i actis vbi sup̄fluuꝫ est testes adhiberi: cum publica monumenta sufficiāt. vt. C. e. l. data. ⁊ i. l. in donatiōibus.

Insinuatio qd est.

ADDITIO. (j). Puta q̄ liscūqꝫ iudicis ēt extranei. nec habet necesse decretū interponere. Et possunt hec omnia fieri etiaꝫ ex interuallo: que si nō interuenerint nō annullant totā dōationē: sꝫ ꝑ pte tm̄ in qua excedit. Ang. Et an īsinuatiōi possit renūtiari: ⁊ sine ea donatio validari. Et an in simplici remissione ipsa īsinuatio: itē in cessiōe debitoris citatio regrat̄. vid̄ Ang. ⁊ Jaso. hic.

h ¶ Inuenit. Scꝫ nr̄a ꝯstitutio: vt si donet̄ in redēptionez captiuoꝝ: vel a magistro militiuꝫ donet̄ militib⁹. vel in refectionē domus donet̄ alicui. vt C. e. l. pe. Itē ⁊ si donet imperator vel ei donet̄. vt in auc. de nō alie. §. si ꝟo minus. col. ij. ⁊ in auc. vt nō fiāt. pi. §. fi. col. v. Idē in donatiōe pp nuptias. vt i auc. vt spōsa. lar. col. ix. i p̄n. Idē in remissione vsurarū futuri tēporis. vt. ff. eo. modestinus. Accursius.

ADDITIO. Idē in donatiōe facta ꝑ bene merit̄. l. aqlius. ff. e. dūmō appareāt ⁊ eis ꝓportiōet̄ ꝑm doctores.

i ¶ Minime desiderant: lꝫ quingen-

torum solidorum summā excedant.
a ¶ Alia. Veluti ne plures donationes diuersis temporibus facte coaceruentur. vt. C. eod. sancimus. §. si quis autē. Itē vt hi qui pecuniā recipiunt in redēptionem captiuorum iurent se ibi bona fide expēdere. Item vt sacramēto domini domus questio dirimat̄. vt. C. e. l. pe. in fine.
b ¶ Sciendum. Constitutionem. vt C. de reuo. do. l. fina.
c ¶ Ex causis. qnqz scz. vt si atroces iniurias i eū effundat: vel i pias man⁹ iferat vl' graue dānum in bonis: vel vite periculuz intulit. vel si legi dicte in donando non paruerit. vt. C. de reuoca. do. l. fi. Sed donatio liberto facta solo obsequio non prestito reuocatur aliud in libertate. vt C. de reuo. do. l. j. ⁊ de lib. cā. l. solo. Et est h̄ ar. pro dño vt his causis possit reuocare feudum. sic in auc̄. vt li. d̄ cete. §. illud autem. col. vj. ⁊. ff. de lib. agno. l. alimenta.

Donationes iter viuos certis ex causis reuocātur.

tatem. ¶ Alia [a] insuper multa ad vberiorē exitū donationū inuenimus: que oīa ex nostris constitutionibus quas sup his exposuim⁹ colligenda sunt.

¶ Donatio iter viuos ēt perfecta ex aliquibus causis reuocari pōt. Areti.

¶ Sciendū ē tñ q̄ ⁊ si plenissime sint donatiōes: si tamē ingrati existant homines i quos beneficiuz collatū est donatoribus p nostrā constitutionē [b] licētiam p̄stauim⁹ certis ex causis [c] eas reuocare: ne illi qui suas res in alios cōtulerint: ab his quādaz patiantur iniuriam vel iacturam secunduz enumeratos in constitutiōe nostra modos.

¶ Donatio ante nuptias oliz ante mr̄imonium fiebat: hodie potest fieri constante matrimonio ⁊ etiā augeri vt dos ⁊ ideo donatio propter nuptias vocat̄ vt nomen cōueniat rebus. h. d. Are.

Versus

ADDITIO. Unde versus. Quinqz modis perdo mihi que donata fuere. Infero si damnum grauiter donantis in ere. Huic per me si sit atrox iniuria facta. Si sit persona manali vulnere facta. Quando sue vite crudeliter insidiabor. Ingratus domino re donata spoliabor. Ingratum factum si mecum fregero pactum. Ius autez reuocandi donationez ex causa ingratitudinis non trāsit ad heredes si defunctus facultatē reuocandi habuit. ¶ Est ⁊ aliud. Casus. ¶ Hic incipit scd̄a particula secunde partis in qua sic procedit. Primo recitat obseruationez iuris antiq circa donationes propter nuptias. Secūdo recitat semiplenam correctionē i troductam a iust. pr̄e suo. Tertio pōit suā correctionē pfectaz q̄ hodie obseruat̄. ⁊ ita in pñti. §. pñt notari tria tpa per ordinē. Primum vcz antiquorū iperat ꝯz Iu. tertiū Iu. po. igitur sic ca. Dñe iā vidi de dona. simplici que appellatur dona. inter viuos. nunqd est aliquod aliud genus donationis inter viuos? Ad hoc respō. q̄ sic. Est eni quoddaz aliud genus donationū quod veteribus iurisconsultis penitus erat incognitū. sed postea a minorib⁹ principibus fuit itroductū ⁊ ꝯm eos donatio ante nuptias appellabat̄. ⁊ in se habebat tacitā conditionez. vt vz rata eēt hec donatio ⁊ effectū hēret cum mr̄imoniū esset subsecutū. Sed dñe quare appellat̄ ante nup? Respō. q̄ ideo qz semp añ nuptias fiebat lz effectum nō hēret nisi nuptijs subsecutis: nūq̄z post nuptias celebratas talis dōatio

potuit inchoari: sz postea diuus iusti
nianus pater hmōi obseruationem se
miplene correxit. Nā cum permissum
fuerit dotes cōstante mr̄imonio pos-
se augeri permisit in constitutiōe sua
hmōi dona.
ante nup. ⁊
post nup. ce-
lebratas ad
similitudinē
posse ageri:
sed tñ nomē
inconueniēs
penit⁹ rema
nebat. nā añ
nup. vocaba
tur vt prius:
lz ex constō
ne sua post
nup. tale su
scipiat icremē
tū. ⁊ ita au-
gebat̄ post
nup. tñ ante
nup. appella
bat̄. Et ita
manifeste pz
q̄ nomē non
bñ ꝯsonabat
rei. Uñ nos
plenissimo fi
ni sanctiōes
tradē cupiē-
tes ⁊ cōsona
nomina reb⁹
esse cupiētes
vel studētes
in nostra cō-
stitutiōe sta-
tuim⁹ vt hu
iusmodi do-
na nō solum
post celebratas nup. augmentuz susci
piāt: sed etiam initium suscipere pos
sunt: ⁊ in hoc dotibus pacificantur vt
quēadmodū dotes cōstante matri. nō
soluz augeri sed ēt de nouo fieri pñt.
ita hmōi donatiōes que pp nup. itro-
ducte sunt non solum constante ma-
trimonio contracto augeri sed etiam
de nouo constitui possunt.

¶ Est ⁊ aliud gen⁹ īter viuos donatio nis: quod ⁊ veteribus quidem prudētibus penitus erat incognitum. postea autem a iunioribus diuis principib⁹ introductum [a] est: qđ ante nuptias vocabatur: ⁊ tacitam in se conditionem habebat [b]: vt tūc ratū esset cum matrimonium fuerit insecutum [c]. Ideoqz ante nuptias appellabatur q̄ [d] añ mr̄imoniuz efficiebatur: ⁊ nusq̄ post nuptias celebratas talis donatio procedebat.

¶ Sed primus q̄dem diuus iustinianus pr̄ [e] nr̄ cū [f] augeri dotes: ⁊ post nuptias celebratas fuerat [g] permissuz: si quid tale [h] euenerit etiam ante nuptias augeri dōationem: ⁊ constāte matrimonio sua cōstitutione pmisit [i].

¶ Sz tamē nomē inconueniēs remanebat: cum ante nuptias quidem vocabat̄: post nuptias aūt tale accipiebat incrementum. Sed nos plenissimo fini tradere sanctiones cupientes: ⁊ consequentia [k] nomina rebus esse studētes: cōstituimus [l] vt tales donationes nō augeantur tantū: sz etiam constāte matrimonio initiuz accipiant ⁊ non ante nuptias sz propter nuptias vocentur: et dotib⁹ ī hoc exequentur [m] vt quē-

a ¶ Est ⁊ aliud. Introductuz. vt. C. de do. ante nup. per to. titu.

b ¶ Habebat. Et hodie habet si fiat dōatio pri⁹. naz ⁊ postea fieri pōt. vt j. eodē. §.

c ¶ Insecutū. de iure ⁊ de facto.

d ¶ q̄. Id est quia.

e ¶ Pr̄ nr̄. sic. j. q̄b⁹ nō est pmis. face. testamen. §. secus.

f ¶ Cū augeri. i. cum h̄ non eēt. Accursius.

g ¶ Fuerat etiā ante se.

h ¶ Tale Puta: qa augeatur dos.

i ¶ Permisit. s. diuus iusti. vt. C. de donati. ante nup. l. penultima.

k ¶ Et consequētia: al's conueniētia. sic. C. de episcopis ⁊ cleri. l. decernimus. ⁊ de offic. p̄fec. vrb. l. prima in fine. ⁊ d̄ defensio. ciui. l. defensores. Arg. contra. C. de constitu. pe. l. ij. §. pe. ⁊. ff. de adimen. leg. l. iij. §. conditio.

l ¶ Constituimus. C. de dona. ante nup. l. fina.

m ¶ Exequētur. Si de nouo fiat do-

Dos et dōatio ppē nuptias d̄bēt esse l equalitate. Dos datur vt i de matrimōij onera suppor tentur.

natio. vel dos post matrimoniuz: vel vetus augeat est eqlitas. vt. C. de do. ante nup. l. fi. §. fi igit dote. Si aſi matrimonū poterat esse inequalitas. vt C. de pactis cō. l. ex morte. Sz hodie qualitas est aſi z post cōstituēdo z in pactō lucroz vt q̄tuz dat vroi in dote tātū det i donatione propter nuptias marit9: z sic hic fit dominus dotis sic illa donatio nis ꝓpter nuptias: vsum fructū tamē habeat maritus: ne accidat matrimonij onerib9 dotē nō seruire. Nā equitas suggerit q̄ dos debeat esse ibi vbi sunt onera matrimonij. vt. ff. de iure dotium. l. dotis fructus. z. l. plerūq;. §. serui. cum tantūdem reddat vroi ex qua donatione consulitur muliert soluto matrimonio si res dotales non extant: z qz non potuit alienare ma ritus etiam ea consentiente.

admodum dotes z cōstante matrimonio nō solū augent: sed etiam fiunt: ita z iste donationes q̄ ꝓpter nuptias introducte sunt non solū antecedant matrimoniuz: sed eo etiā

† Dic si post bi enniuz ītez cō sentiat Et ex aliqbo nisque supsūt sibi fit cōsultū nec tūc sibi ꝑiu dicat nisi āte nus ꝓbet ve rū i rez

† vt. j. tit. ꝓpri. in ꝓn. lz alias turi hypothece possit renuntiare. vt. C. ad velleia. l. etiā. z. l. iubemus. z in auc. siue a me. Et sicut dos vroi sic z talis donatio iure reddit viro soluto matrimonio: cū sit eqlitas vt in auc. de equalitate do. §. j. colr. vij. Est z ꝑpsalitia largitas quādo sponsus sponse per verba de futuro vel econtra donat pure nō respectu dotis que similiter ꝓditionē matrimonij hz. vt. C. de do. ante nup. l. cū veterū. z. l. si a sponso. Alecur.

ADDITIO. Tu dic q̄ aliquādo fit ex mera liberalitate: hoc expresso q̄ nullo casu repeti possit. z hz locuz. l. si mater. C. de do. ante nupt. aliquando fit simplr nullo expresso: z tunc olim presumebatur ex mera liberalitate z erat irrevocabilis. l. ij. l. si filie. z. l. si tibi. C. co. hodie ꝓ ob causam futuri matrimonij. l. cum veterum. eo. tl. a ¶ Sed eo etiam contracto. hodie hoc corrigitur in aucten. de equalita. do. col. vij.

¶ Erat olim. Casus. ¶ Dic incipit tertia particula secūde partis ꝑn. in qua fit ꝓcedit. Primo quēadmodū ciuilis acqſitio fit ꝑz antiq̄ iura. secūdo assignat cām qua mouebatur ad

contracto a augeāt z cōstituantur. ¶ Hodie si vn9 ex dñis manumisit seruz cōez seruus efficitur liber. z socius cōseruat idēnis dato sibi precio partis sue. Aretinus.

corrigēdum talē modū acgrēdi. tertio qualr hmōi acquisitiones correrit. Po. igit sic ca. Dñe iam vidi plures modos acgrendi de iure ci. nunquid adhuc reperiuntur plures modi ciuilis acquisitiōis.

¶ Rñ. q̄ sic. Erat enī olim alius modus ciuilis acgſitionis per ius accrescendi: qđ quidē ius accrescendi erat tale. Si duo habebāt seruū cōmunez petrus z mar. si petrus solus inter vinos vel in vltima volūtate cōem seruum manumitteret libertas nō valebat: sed in eo casu pars petri penitus amittebat. z mar. nolenti manumittere accrescebat. z ita seruus qui ꝓius cōmunis erat totus martino per ius accrescendi acquirebat: sed cum hoc pessimum fuerat exemplū seruū quidem manumissum libertate defraudari. z impositione libertatis humanioribus dñis damnū inferri z seniorib9 lucrū acquiri. vnde hoc quasi inuidia plenū pio remedio per nostraz cōstitutionē duximus corrigenduz: z inuenimus viā per quā taz manumissor q̄z socius et9 manumittere nolens q̄z etiā seruus qui libertatem accepit nostre pulsionis beneficio cōmuniter perfruant. Statuimus enīz vt libertas seruo cōmuni ipposita debitū effectū sortiat. Manifestuz enī est

tā & cō suetudi ne talis dōatio nō ꝓsti tuit vt vult gl. in auc. eqlitas C. d pactis cō. z bal. i auctē. dos data. C. e. Jason.

quos

quos legislatores in fauorem libertatis multa contra regulas cōes iuris statuisse. ⁊ statuimus ꝙ dñs qui libertatē īposuit sue libertatis stabilitate gaudeat ⁊ socius indēnis cōseruet: ⁊ precīū serui manumissi a dño manumittēte ſm partē dominij constitutione diffinitio accipiat. Et hec ī tertia particula secūde partis ꝑncipalis vsq; ī finē tituli.

a ¶ Erat olim. Exemplo. sic. C. ꝺ probatio. l. exemplo.

b ¶ Nr̄am cōstitutionē C. de ser. cōi manu. l. j. §. ne āt ⁊. §. sin autē socī⁹.

c ¶ Cui⁹. s. libertatis.

Libertatis fauor: ī q bus cōsistit.

d ¶ Communes. s. vt libertates: ꝑ legē falc. nō minuantur. Itē vbi non valet testm̄ libertates ñ reuocātur. ff. de inoffi. testamē. papinianus. §. sed an ⁊ libertates. §. finali. Item ⁊ ff. de fideicommis. lib. l. generaliter. §. si quis seruo.

Vendere qs cōpellit aliqñ.

e ¶ Diffinimus. C. de communi ser. manu. l. prima. §. ne autem. ⁊. §. sinautem socius.

f ¶ Accipiente. vel eo deposito. vt C. de cōmuni seruo manu. l. prima. §. ne autē. ⁊. §. sinautem socius. Et nota ꝙ compellitur vendere quod est speciale contra regulam. vt C. de contrahen. emptio. inuitū. C. de iure ꝺ li. l. nec emere. qꝺ plene not. in auc. ꝺ fideiusso. §. penultio.

¶ Erat oliz ⁊ alius modus ciuilis acqsitionis ꝑ ius accrescēdi: quod est tale.

¶ Si cōmunē seruuz habens aliquis cum tytio solus libertatem ei imposuerit: vel vindicta vel testamento: eo casu pars ei⁹ amittebatur ⁊ socio accrescebat.

¶ Sed cum pessimum fuerat exemplo [a] ⁊ libertate seruum defraudari ⁊ ex ea humanioribꝰ quidē dñis dānū inferri: senioribus āt dominis lucruz accrescere: hoc quasi inuidie plenum pio remedio per nr̄am constitutionē [b] mederi necessariū duximus.

¶ Et ī uenimus viam ꝑ quā ⁊ manumissor: ⁊ socius ei⁹ ⁊ qui libertatez accepit nostro beneficio fruant: libertate cum affectu ꝓcedente: cui⁹ [c] fauore antiquos legislatores multa ⁊ contra cōmunes [d] regulas statuisse manifestū est: ⁊ eo qui eā libertatez imposuit: sue libertatis stabilitate gaudente: ⁊ socio indemni conseruato preciūq; serui ſm partem dominij (quod nos diffinimus [e]) accipiēte [f].

¶ Quibus alienare licet vel non.

¶ Maritus nō potest alienare vl' obligare prediuz dotale etiā consentiente muliere non solū in italia: sed etiā in ꝓuintia. Aretinus.

¶ Quibus alienare ⁊c. Continuatio

¶ Dictū ē supra de acquisitiōe facta per vsucapionē vel per donationē: nūc dicit ꝑ quos alienatio possit fieri: ⁊ per quos non. Aretinus. Vel sic cōtinua. supradictū est qūo quis efficit dominus iuregentium: vel ciuili. ħ tractare intendit de q̄dam specialitate q̄ contingit circa eos qui dominia reruz acquirunt. generale enīz est: vt qui dominus est possit alienare. ⁊ qui dominus non est alienare non possit. hic ⁊ in specialibus casibus contingit contrarium.

Alia cōtinuatio.

Diuisio

Accidit. ¶ Totus iste titulus diuidit in tres partes. Primo qñ dñs nõ potest alienare res suas. Secũdo econtra qñ non dñs alienat. Tertio redit ad primũ casũ. Secũda ibi (Cõtra ãt) Tertia ibi. (Nũc autẽ admonendi.) Vel diuide subtilius. Prĩo qñ ꝓhibet alienatio propter rem que est inalienabilis. Secũdo qñ permittitur ex pactione vel propter publicã vtilitatẽ. Tertio qñ ꝓhibetur ratione persone alienantis: vel ratione persone in quam fit alienatio: quia pupillus est. Angelus aretinus.

Accidit aliqñ: vt qui dñs sit aliena re non possit: ⁊ ecõtra qui dñs non sit alienãde rei ptãtez habeat. Naz dotale prediũ [a] maritus

¶ Dotale. Casus. ¶ Pone igit sic casum. In prima parte dicit Justi. p̃mittendo ea de q̃bus intendit hic tracta. aliquando accidit ꝙ ille qui dñs est rei dominiũ tamen eiusdem rei in aliũ trãsferre nõ possit. ⁊ in casu isto econuerso similiter quãdoqz accidit: vt ille qui dñs nõ est: potestatẽ tamẽ dominiũ transferẽdi in aliũ habet. ⁊ hoc in prima parte vsqz ad illum. §. Nam dotale. Hic incipit secũda particula secunde partis principalis: in qua sic procedit. Primo ponit casum in quo dominus non potest alienare. Secũdo assignat cãm quare prohibetur aliena. vz. qr lex iulia prohibet. ⁊ corrigit legez iuliã in duobus casib⁹. Primo circa prohibitionez alienationis: quã in certo loco conclusit. Et secundo in p̃missione alienationis: quã lex iulia consentiẽte muliere fieri p̃misit: ⁊ postea assignat rationez quare corrigitur lex illa iuliaz circa permissionẽ alienationis. Pone igit sic casum. Domine vos dixistis mihi supra ꝙ dñs rei aliena. nõ potest ponatis mihi exẽplum de hoc? Ad hoc respondet. Amice: ecce maritus: licz sit dñs prediũ dotalis: tamen inuita muliere prediũ sibi in dotem datũ per legem iuliã de fundo aliena. prohibet: ⁊ hypothecas eaꝝ reꝝ que volẽte ẽt muliere fiebant: quam legẽ iuliam per cõstitutionem nostrã correximus: ⁊ i meliorez statũ deduximꝰ. Cum enim prohibitio legis iulie tm̃modo in reb⁹ ĩmobilibus italicis locum habebat ⁊ alienationes rerũ dotaliũ. sed etiã in omni que inuita muliere fiebat: ĩhibebat vtriqz remediũ adhibuimus ⁊ statuimus: vt non solum in Italia interdicta sit alienatio vel obligatio reꝝ dotalium: sed etiaz in omni ꝓuintia: que romano subiecta est imperio: ⁊ non solũmodo inuita muliere locum habeat huiusmodi prohibitio: sed etiam neqz alienatio: vel obligatio: lz de consensu mulieris fctã fuerit robur obtineat. ⁊ hoc ideo statuimus: ne fragilitas sexus mulieris que de facili ad consentiendum alienationi per blanditias mariti possit induci in perniciem substãtie mulieris videatur conuerti.

a ¶ Dotale predium. Scilicet inestimatum. vt. C. de rei vxo. act. l. j. §. cũ lex. † Al's si estimatũ esset posset alienari: nisi estimatio fiat: vt sciat quantum valet. vt. C. de iu. do. l. quotiens. ⁊ l. si inter virum. ⁊ de fun. do. l. pria. Et dic dotale vel quasi. vt. ff. d fundo dota. l. iij. ⁊ iiij. Quid si res mobilis est? Respon. potest alienari si marit⁹ est soluendo. C. de scr. pigno. da. ma. l. j. facit. l. si ex lapidicinis. ff. de iure doti. Accursius.

† Et in his casib⁹ vbi nõ põt alienari an si deiussor datus aviro obliget. vide Ja. hic.

ADDITIO. Sed iure canonico indistincte valet alienatio vxore cõsentiẽte ⁊ iurãte. c. licz mulier. d iure iu. li. vj. nisi prius iurasset se nunqz tali

alienationi faciende velle cõsentire.
a ¶ Inuita muliere. ergo ea volẽte poterat. vt inuit: qđ corrigit statim.
b ¶ Prohibetur. Nisi procetur ad diuisionẽ fundi dotalis. vt. C. de fun. dot. l. fi. Itẽ nisi ex necessitate. (¶) vt C. de liber. causa. l. prima. Itẽ nisi cũ vniuersitate. vt. ff. de fũ. dota. l. j. Itẽ nisi vertatur ad vtilitatẽ mulieris. vt. ff. de fur. dotl. l. finali.

ADDI. j.
Ad quam si prodest mulieri et maritus prouocare potest. Angelus.
c ¶ Alienare. Hoc large accipias: siue dñium mutetur: siue ius alijs constituatur. vt. C. de rebus alie. nõ alie. l. fi. in auc. de nõ alie. §. aliena. col. j. ff. de fun. do. l. iulia. Accursius.
d ¶ Ipsius sit. Scilicet de iuregen. vt per traditionẽ. z ciuili. s. approbatione sm Jo. Alij dicunt de iure ciuili. fictione non iuregentiũ. vt. C. de in. do. in rebus. Sed qđ ibi dicit de iure naturali vxoꝛe dñam esse vꝛx est primeuo iure quo dicit. Quicqd calcauerit pes tuus tẽ. nõ naturali. i. iuregentiũ: sed rerũ dña dicit quo ad speciem: z quãtũ ad hoc: vt ex eis sustentet: sicut filij dicunt dñi rex paternaruꝫ. vt. j. de her. qua. z dñi. §. sui. z. C. de fur. l. quãuis. z. C. rex amo. l. j. vel domina est ispecto ertitu: sicut filij dñi dñs. vt. ff. d li. z posth. l. i fmis. Accursius.

Dotis dñiũ: an sit marititi vel vꝛoris.

inuita a muliere p legẽ iuliaꝫ prohibetur b alienare c quãuis ipsius d sit dotis causa ei datũ: quod nos legẽ iuliam coꝛrigentes e in melioꝛem statum deduximus f. Cum enim lex g in solis tantũmodo rebus locuꝫ habeat: q̃ italice h fuerant: z alienationes inhibebat: que inuita i muliere fiebãt: hypothecas ãt eaꝫ reꝫ etiã violẽte k ea vtriqꝫ l reꝫ medium iposuim̃: vt ẽt in eas res q̃ i puintiali solo posite sunt: iterdicta m fiat alienatio vel obligatio: vt neutꝫ eoꝝ: neqꝫ n consentiẽtibus mulieribꝫ procedat: ne sexus mliebris fragilitas in pniciẽ o substantie eaꝫ puertatuꝝ.

¶ Ideoꝛ uꝛz non sit dñs potest tñ pignus alienaꝛ ex pactoꝛ sine pacto seruata forma legis. Aretinus.

ADDITIO. Circa ꝟ dicas q̃ verũ z effectuale dñium hꝫ maritꝰ: ꝟ fictũ z iterꝑtatiuũ hꝫ vxoꝛ ex q̃ cũ viro vnit ꝓtinuo. z ꝑsumit eadẽ ꝑsona.
e ¶ Corrigẽtes. In duobꝰ capitulis: z aliis nõ.
f ¶ Deduximus. vt. C. de rei. vxoꝛ. actio. §. z cum lex.
g ¶ Lex. s. iulia.
h ¶ Italice. i. in italicis ꝓhibebat alienationẽ: z hoc erat primus eiꝰ vitium.
i ¶ Inuita muliere. sed ea volẽte cõcedebat: z ꝟ erat ꝟ vitiũ
k ¶ Violẽte ea. filꝰ ꝓhibebat.
l ¶ Utriqꝫ scilꝫ vitio.
m ¶ Interdicta. Quid si fiat: Respõdẽdicat maritꝰ. ꝓstante matrimonio contra factũ suum veniens cũ fuerit cõtra legẽ. vt. C. de agri. z cen. quẽad modũ. li. xj. z de rei ven. l. doce. si dis. soluto eo mulier repetit: vt. C. de iure do. l. in rebꝰ. Idẽ in plato ecclie alienãte rẽ ecclie: q̃ põt eã repetere plaꝛtura durãte: vt extra de re. eccle. non alie. c. siquis ꝓsbyteroꝝ.
n ¶ Neqꝫ ꝓsentẽtibꝰ. Spãle. vt suo fauoꝛ nõ possit renũttare: q̃ etiã rei publice itereꝛt. vt. ff. so. matrimonio. l. j. fic. ff. de pactis do. l. de vic.
o ¶ In pniciẽ. i. destructionem.
p ¶ Couertat. filia sũt vbi ẽt dñs nõ alienat: vt. C. ad. l. iul. ma. l. fi. z. C. de her. zma. l. mãtcheos. §. pe. z. C. d pdi. curia. l. fi. li. x. z. j. e. §. nũc admonẽdi.

Alienans qñqꝫ repetit q̃ alienauit.

ADDITIO. Unde versus. Cōtēr ecclesia: furtosus mēteqz captus. Pro digno: atqz mino: existens sub patre natus. Aduersans fidei maiestatis reus iſti. Res alienare ppias de iure vetanē. Pre

tacto debet subiure decurio scribi.

¶ Contra aūt. Casus.

¶ Hic incipit secunda particula secūde partis prin. in q̄ fic po. ca. Dñe iá vidi ca. i quo dñs alienare nō posſit. Pro deponatis mihi exēplum qñ non dñs dñium rei in aliū transferre pōt: Ad hoc respondet. Amice. Iz creditor non sit dñs rei obligate: tamē si ipse pign⁹ ex pacto vel lege alienauerit dñiuz eius i aliū transfert: sed forsan in primo casu: vz qñ ex pacto sibi facto a debitore pignus alienat videtur hoc fieri: qz voluntate debitoris ītelligit pign⁹ alienare: qz debitor ab initio contractus pactū fecit: vt liceret creditori pign⁹ vendere si itra tps statutū non solueret: z ita in casu isto potius ex pacto z volun. debi. videtur dñium translatum q̄ ex facto siue traditione ipsius creditoris: sed certe non solum in eo casu qñ pactum de distrahēdo pignore a debitore interpositū est licz creditori vēdenti dñiū pignoris ad aliuz trāsferre. at etiā qñ auctoritate legis pignus distrahitur. Ne ergo creditores ius suum prosequi diutius impedirentur: z etiam ne debitores nimis cito rerum suaz dominium amittant nostra constitutione vtriqz parti prospectum est: z per eandem cōstitutionem certus modus est inuentus per quem quidem modum pignorum distractio possit procedere cuius constitutionis tenore vtriusq; partis indēnitati in eo casu quando pactū de distrahendo nō intercesserit sufficienter z abunde puisuz ē.

¶ Cōtra a aūt care ditori pignus ex pactione: quāuis eius ea res nō sit aliena re b pōt. ¶ Sz hoc forsitan iō videt fieri q̄ volūtate debitoris ītelligit pign⁹ alienari: qz ab initio cōtract⁹ pactus est: vt liceret creditori pign⁹ vēdere si pecūia nō soluat c.

¶ Sed ne creditores ius suū prosequi impedirentur d neqz debitores temere e suarum rerum dominiū amittere videantur: nostra cōstitutione f consultū est z certus g modus ipositus est p quē pignoz distra-

peratore z augusto. vt. q̄. de vsuca. §. vlti. Idē in platis ecclesiarūrt i auē. hoc ius porrectū. Idē in tutoribꝰ qui dñorū locū obtinent. vt. ff. de fur. interdū. §. qui tutelā. Idē in ꝓcuratore qui hz liberā administrationē. † vt. q̄. de re. dī. §. nihil autē. Idem in seruis hñtibꝰ liberā peculij administrationē vt. ff. d pi. ac. si quenerit. §. fi. z l. seq.

ADDITIO. Unde ysus. Princeps augusta inder ac officialis. Tutor curator procurator: fluuiusq;. Creditor exactor: platus: seruus: habētur. Di numero bis ser alienātes aliena.

a ¶ Cōtra. t. e. ītio.

b ¶ Alienare potest. Idem in iu dice. vt. ff. si ex nox. causa aga. l. ij. z j. d of. iudi. in fi. Idē in flumine: vt ff. de acqrē. re. do. ergo. §. alluuio. Idē in im-

† In q̄ nō vēit dolus nec ꝙ possit donare nisi exp̄ mat. z tūc ītelligit d dolo iter vnos nō cā mortis. Et q̄s libera admini stratio cōceda tur vīs Zing. h̄ † Et p actum nudnz. nec est necessaria alia qua de nuntiatio d pignore luendo qd no. p limitatione l. si quenerit. ff. de pignor. Angel.

c ¶ Nō soluat. s. tēpore constituto.

d ¶ Impedirentur. vbi non esset pacto de pignore vendendo.

e ¶ Temere. idest nimis cito. vt supra de vsuca. in princi.

f ¶ Constitutione. C. de iure do. impe. l. fi. §. j. z. ij.

g ¶ Certus modus: vt si actū sit de vendendo iurta conuentionem vendere possit. † Sed si nihil fuit dictū de hoc nuntiabit semel: z tūc elapso biēnio vendet. vt. C. de iu. do. impe. l. fi. §. j. z. ij. Si autē dictum fuit vt non

vendatur ter nuntiabit: ⁊ tunc vendet. vt. ff. de pig. ac. si conuenerit.

ADDITIO. Et inter denũtiatiões que interualla sint necessaria. Itẽ qd si emptor non reperiatur vel pignus plus vel minus valeat q̃ creditus. Itẽ qd ĩ pignore iudiciali: vel p̃torio. Et an huic beneficio de vẽdẽdo dignior possit renuntiari. Vide Angelũ hic.

ctio possit ꝓcedeꝛ: cui⁹ a tenore vtriq; parti creditorum ⁊ debitorũ satis abũde prouisum est.

¶ Pupillus suã pecuniaꝫ: sine tutoris auctoritate mutuãdo nõ facit accipiẽtis: ⁊ ideo numi extantes possunt vendicari: ꝯsumpti cõdici vel petere exhiberi. Hoc dicit Angelus aretinus.

¶ Nũc admonẽdi sumus: neq; pupillus: neq; pupillam

a ¶ Cuius. Scilicet constitutionis. ¶ Nunc aũt. Casus. ¶ Hic incipit tertia particula secũde partis princi. in qua sic pone casum. Dñe iam vidi casum in quo dñs alienare nõ potest. nunqd sunt plures casus in qbus dominus rei sue alienande potestatem nõ habet. Et respon. ꝙ sic: qꝛ neq; pupilli: neq; pupille sine tutoris auctoritate vllam rem alienare possunt: lꝫ dñi rex suarum censeantur. Unde si pupillus alicui mutuã pecuniã tutoris auctoritate nõ interueniente dederit obligationem mutui nõ ꝯtrahit: ⁊ hoc ideo qꝛ pecuniã que mutuo dat accipientes non fit. Unde si numi a pupillo sine tutor. auctoritate mutuo dati extent vẽdicari poterũt. si tamẽ ipse qui numos a pupillo mutuo acceperit eosdẽ bonafi. cõsumpserit ad exhibendũ cum eo agi poterit. Et lꝫ dixerit tibi ꝙ neq; pupillus neq; pupilla rei sue dñium sine tutoꝛ in aliũ transferre possit: ecõuerso tñ oẽs res vꝫ tã mobiles q̃ ĩmobiles sine tutore pupilli vel pupille dari possũt: ita vꝫ. ꝙ dñium in eos transferatur. ⁊ iõ si debitor pupillo vel pupille debitũ soluerit necessaria ẽ ei tutoris auctoritas. Si enim sine tutoris auctoritate pupillo vel pupille soluerit: beneficium liberationis nõ cõsequetur: sed hoc euidentissima ratione nostra cõstitutione quã ad cesarienses aduocatos ꝓmulgauimus statutũ est: in qua qdem cõstitutione dispositũ est: ita demum licere tutori vel curatori debitorẽ pupillarẽ soluere si ꝑmũ sine iudicio: ⁊ sine omni dãno sportulaꝝ ⁊ sine q̃libet mercede tabulario prestanda hoc permittat. Nam si iudex soluendũ pupillo pronũtiauerit ⁊ debitor post sniam iudicis interpositã soluerit: hmõi solutio plenissimã securitatẽ obtinebit: qm̃ in nullo euẽtu poterit debitor post hmõi solutionẽ interim ingetari. Si vero aliter q̃ nr̃a constitutione dispositũ est debitor pupillo soluerit: ⁊ pupillus hmõi pecuniam sibi solutã aut saluam habeat: aut ex illa locupletior factus sit. licꝫ debitor per hmõi solutionem ipso iure liberat⁹ nõ sit si tñ pupillus adhuc eandẽ pecuniã petat: poterit debitor exceptionem doli mali pupillum iterũ petentẽ tanq̃ de preda sollicitum repellere. ⁊ hec sunt vera quando pupillus hꝫ pecuniam saluã vel ex ea locupletior factus sit. Si vero pupillus hmõi pecuniã sine tutoris auctoritate sibi solutã: aut male cõsumpserit: aut furto aut alio casu amiserit: si iterum eandem pecuniam petat: inutilis erit debitori doli mali exceptio: qꝛ nihilominus ad solutionẽ iterũ faciẽdã ꝯdẽnabit̃: ⁊ sibi ĩputet qꝛ debitũ sine tuto. auc̃. ⁊ nõ ꝑm nr̃e ꝯstitutiõis tenorẽ pupillo solueret̃. Sil'r in casu cõuerso pupilli vel pupille sine tuto. auc̃. soluere nõ possunt: qꝛ id qd sine tuto. auc̃. soluitur non fit accipientis.

Nullius enim rei alienatio sine tuto. aucto. eis concessa est.

a ¶ Nunc. Ullam rē: neqꝫ rōne proprietatis: neqꝫ rōne possessionis: que aīo retinet: lꝫ corporalē: sine tutore p dere possit. vt. ff. de acq ren. re. do. l. pupillus. ⁊ de acq. pos. l. possessionē. Quid in adulto? Respō. si nō hꝫ curatorē potest alienar̄ que seruādo seruari non possunt. si hꝫ curatorē similis est p̄digo. vt. C. de in ite. restitu. mi. l. si curatorem.

Adultus an possit alienar̄.

b ¶ Alienare posse. Sic ff. de auc. tuto. in princi. ff. de solu. l. ꝙ si forte. i fine. ⁊. l. pupillo. ⁊. ff. si certum petatur. l. non omnis. §. finali.

c ¶ Dederit. i. tradiderit: cum dare sit accipiētis facere. vt infra de actio. §. itaqꝫ. si poneres proprie non haberet locū qd̄ seqtur. iōqꝫ vēdicari ⁊c̄.

Dare ē accipiētis facere.

d ¶ Obligationē. Scilicet: personalem ex mutuo.

e ¶ Quia pecuniaꝫ. Bona est ratio. vt infra qui. mod. re. cō. ob. in princi. ⁊. ff. si cer. pe. l. ij. §. appellata.

f ¶ Non facit. Quod est necesse: qꝛ dicitur mutuum: quia de meo fit tuū. vt. ff. si cer. peta. l. secunda.

g ¶ Bona fide. Credens eum maiorem. vt. ff. pro emp. l. ij. §. si a pupillo. vel etiā errans in iure. lꝫ sit argumentum contra. ff. pro empto. l. secunda. §. si a pupillo.

h ¶ Consumpti. Quod sit expendēdo: vel cuꝫ alijs imiscēdo. vt. s. d̄ vsufru. §. ꝯstituit. ⁊. ff. d̄ solu. l. si alieni.

i ¶ Condici possunt. Scilicet condictiōe certe ex mutuo recōciliato p cōsūptionē. vt ff. si cer. pet. si a furioso. ⁊. l. sequen. Itē stipulatione reconciliatur. vt C. si cer. pet. l. quamuis. Itē vsucapione. vt. ff. de iure dot. p̄culus: ⁊ no. infra q. more. con. obligatio. i pri. in verbo tuū fiat. ⁊ meli⁹ in. §. itez is. in verbo mutuum.

Mutuum triplicitē reconciliatur.

k ¶ Ad exhibendum. Quia tenetur qui dolo fecit quo minus possit exhibere. vt. C. ad exhibēdum. l. ad exhibenduꝫ. ⁊ sic iuratur in litez: ex eo quod interest pupilli: citi⁹ pecuniam redditam esse. vt. ff. de in litē iuran. l. in actiōib⁹. ⁊. l. numis.

l ¶ At ex contrario. Recte. vt res fiat accipientis: non vt debitor liberetur: ⁊ hoc sequitur.

m ¶ Dari. Ex quacunqꝫ causa.

ADDITIO. Quod in pupillo procedit idistincte. Infans ꝟo obligationem iuris sine tutore nō acquirit. Item nec possessionem ex sua occupatione tm̄: sed ex traditione possessoris: sic non tantū dominiū: sed est necesse ꝙ alij nomine ipsius tradatur. l. si quis emancipatuꝫ. C. de donationi-

vllā a rez sine tutoris auctoritate alienar̄ b posse. ¶ Iōqꝫ si mutuam pecuniā sine tutoris auctoritate alicui dederit c non contrahit obligationē d: qꝛ e pecuniam non facit f accipientis: ideoqꝫ vendicari numi possunt: sicubi extant. ¶ Sed si numi quos mutuo minor dederit ab eo q accepit bona fide g consumpti h sunt: condici c possunt: si mala fide ad exhibēdū k d̄ his agi p̄t. ¶ Si d̄bitor soluat pupillo cuꝫ tutoris ⁊ iudicis auctoritate: hꝫ plenissimam liberationē. Si vero soluat sine iudice ⁊ sine tutore liberatur ope exceptionis si pecunia ē salua: vel pupillus fact⁹ fuit locupletior aliter vero soluens non liberatur vllo mō: hoc dicit Are. ¶ At ex p̄rio: oēs res pupillo ⁊ pupille sine tutoriꝫ auctoritate recte l dari m

bus. Angelus aretinus.

a ¶ Non liberabitur. Scilicet debitor pupilli. Sed contra. ff. de solu. si stipulatus fuero: Respon. ibi pupillus erat adiect⁹: nec quicq̄ sibi debebatur: cū ad solutionem tm̄ ponatur in eo. titulo de solutio. q̄ si stipulatus. ꝛ. l. qui res. §. at vbi.

b ¶ Cōstitutione. vt C. de admi. tuto. l. sancimus. ꝛ. l. cōstitutionez.

c ¶ Debitorē. Ex mutuo vel simili causa: non expēsiōe: vel fīditu. vt. C. de admini. tutorum. l. sancimus. ꝛ l. constitutionem.

ADDItio. Tunc enim sine iudice plenissimam securitatem consequitur dūmodo pensio nec duos annos nec centum flo. summam excedat ſm Angelum aretinum.

d ¶ Sententia. Scilicet interlocutoria: quam preceptum vulgariter appellamus: vt si dicat decerno vel p̄cipio tibi soluere vel deponere. vt. ff. de mi. l. ait pretor. §. quid tamen.

e ¶ Sine omi dāno. Vel sportularum: vel preciorum tabellionum. Sed nunquid debitor pro sua parte soluet: Respon. non. vt. C. de fruct. ꝛ li. ex. l. fina. ꝛ facit sic. C. de episcop. audien. l. tam dementis. §. finali. ꝛ in auctentica. de sanct. episco. §. sportu-

Snia interlocutoria ꝛ ꝛ preceptuz iudicis idem.

possunt. ¶ Ideoq̄z si d̄bitor pupillo soluat: necessaria ē debitori tutoris auctoritas: alioquin non liberabit a. ¶ Sed hoc etiā euidētissima ratione statutū est in constitutiōe b quā ad cesarienses aduocatos ex suggestione tribuniani viri eminētissimi q̄ storis sacri palatij nostri promulgauimus: qua dispositū est ita licere tutori vel curatori debitorem c pupillarē soluere vt prius iudicialis snia d sine e oī dāno celebrata: h̄ pmittat f: quo subsecuto si ꝛ iudex p̄nuntiauerit ꝛ debitor soluerit: sequat̄ hmōi solutionē plenissima securitass. ¶ Sinautez aliter q̄z disposuimus solutio h facta fuerit: pecuniam autē saluam habeat pupillus: aut ex eā locupletior i fit: ꝛ adhuc eandez pecunie sūmā petat k per exceptionem doli mali poterit submoueri. ¶ Qd̄ si male cō

larum. colla. ix. Accursius.

ADDITIO. Priuilegium enim litis ordinationem siue processum respiciens vni concessuz: transit ad aduersarium: secus si decisionem nisi verba rescripti hoc sonent. Aretinus.

f ¶ Permittat. nota q̄ tutor: ꝛ iudex necessarij sunt ſm Petruz. Sed ſz nos solus iudex suffic̄. vt. ff. de mino. ait pretor. §. qd tamen. ꝛ. l. q̄ si minor. i fine. Accursius.

ADDItio. Et hoc est verum in casu nostro: ꝛ in alienatione rerum mobilium: al's in alienatione immobiliuz opus est vtroq̄z. Aretinus.

g ¶ Securitas. Ut nec restitutio detur: secus in predio alienato cum decreto: quia emptio ex voluntate: solutio de necessitate fit. vt. ff. de mino. ait pretor. §. quid tamen. ꝛ. l. q̄ si minor. i fine. ꝛ. C. de predi. mino. si qdem. Accursius.

h ¶ Solutio. Ut soli pupillo: vel adulto curatorem habenti sine eo. vnde ipso iure non liberatur. vt infra ibi. nihil proderit ꝛc.

i ¶ Locupletior. Quod est ꝛ si non est factus pauperior. vt. ff. de solu. in pupillo. Accursius.

k ¶ Petat. Et sic est de preda sol-

Solutio fit de necessitate.

licitus: vnde non audietur. vt. C. pro emp. l. eum qui. Accur.

a ¶ Nihil proderit. Apparet ergo q̄ ipso iure non est liberatus. si autez cū auctoritate tutoris ipso iure liberaret: sz tūc restitueret minor pdita pecunia. vt. C. si aduerso. l. j.

b ¶ Cōdēnabit. Scilz ipso minore petente vel alio suo nomine † extrāeo. vt. ff. de solu. l. filius.

c ¶ Soluerit. Circa hanc diffusam materiā distingue. cuz debitor pupillo soluit aut consequit plenam: aut plenioré: aut plenissimā securitatez. Si soluat pupillo sine tutoris auctoritate: z pupillus habeat saluā pecuniaz: vel ex ea locupletior est liberat non ipso iure: sed exceptione: nisi esset adultus sine curatore: vt hic. z. ff. de solu. l. in pupillo. Si autē soluat tutoris auctoritate: ipso iure liberatur. potest tamen in integrum restitui si non habeat rem saluam. vt C. si aduersus sol. l. j. nisi in quatuor casibus. vt. C. de administratione tutorum. sancimus. z. l. constitutionem quod enim legitime factū est: ex cuē tu retractari nō debet. vt. C. ad sena. consul. trebel. sancimus. Plenissima est si iudex interueniat cum tutore vl' sine eo. vt. ff. d minoribus. ait p̄tor. §. qd tñ. Et de hac mā ibi plene notat.

d ¶ Sed ex diuerso. Nō pōt. Distigue aut id qd erat soluēdū non poterat alienari sine decreto quo casu decretū interponenduz est in soluendo. vt. ff. de rebus cre. qui sub tu. l. magis §. si pupillus. al's non tenet: z pōt vendicari quod solutū est: nisi cōsumpserit creditor. vt hic. ff. si certum petat. non oīs. §. si. Aut poterat: quo casu solus sufficit tutor vl' curator vl' adultus non habens curatorem: nec restituuntur cuz non sint decepti. Si sine tutoī soluerit non liberatur: nec dñium transit nisi p consumptionē. vt hic. z. ff. si certū petat. non omnis. §. si. Et hoc qñ debitum erat ciuile z naturale. si aūt naturale tñ: per restitutionem poterit repetere si legitime soluit: al's suo iure cōdicet. vt. ff. de ꝯditio. inde. interdum.

† Vel ab eo cāz hñte: qz beneficiū restitutiōis cedi pt̄ z transit ad heredem extraneū. vt l. qd si minor. ff. d mino. an.

Pupil. possint soluer.

sūpserit aut furto aut vi amiserit: nihil [a] pderit debitori doli mali exceptio: sed nihilominus ꝯdēnabit [b] qz temere sine tutoris auctoritate z non sm nostram dispositionem soluerit. [c]

¶ Pupillus sine tutoris auctoritate ñ pōt debitū creditori soluer. Aretinus.

¶ Sed ex diuerso pupilli vel pupille soluere sine auctoritate tutoris non possunt [d]: qz id qd soluunt non fit accipientis: cum. s. nullius rei aliēatio eis sine tutoris auctoritate concessa est.

ADDITIO. Et tunc qz minor etas facit medium concludendi satis est dicere se minorem idebite soluisse: z si non exprimat per ignorantiam. qd al's in maiore requiritur ne donasse videatur. quod not. sm Ange.

¶ Per q̄s psonas. ¶ Ista rubrica sic ꝯtinuat. Dictū est. s. de multis modis acqrēdi dñia. nūc sequit videre d psonis p q̄s dñia acqrunt. Uñ dicit h Accur. allegās duos ꝟsus Horatij in prīo sermonū. Est modus in reb⁹ sunt certi dñiqz fines. Quos vltra citraqz negt ꝯsistē rectū. Nā lz ml'tis modis res nob acqrāt. vt a. §. illo singuloꝝ. de reꝝ di. vsqz nūc traditū ē: tñ certi sūt hoīes p quos acqrit. z sūt sex. s. p nos: p filios: p ꝟuos nr̄os: p alienos ī qbus vsūfructū habemus: p alienos quos bona fide possidemus: p liberꝝ hoīez quē bona fide possidem⁹. Et est septim⁹. s. ille in quo nudū vsuz habemus. Est octauus qñqz vt liber hō. i. ꝓcuratore: d qb⁹ h̄ tit. dic. Differt āt

Continuatio

Horatius in primo sermonum.

a quodã alio ꝑ q̃s ꝑsonas nobis acq̃ritur: q̃ ibi de obligatione acquirenda: hic de reb⁹ tractatur. Accursius.

ADDITIO. Adde ꝙ etiã sunt alij qui acquirũt alijs vt religiosi suo monasterio. vt extra de statu mõacho. cum ad monasteriũ. circa principiũ. ⁊ beneficiati suis beneficijs. C. de episcopis ⁊ cleri. auc̃. licentiã. Areti.

¶ Per quas personas nobis acq̃rit.

¶ Acq̃rit nob̃ non solũ ꝑ nosmetipsos sz ẽt ꝑ ꝑsonas h̃ descriptas. Aretinus.

Diuisio

Acq̃rit ¶ Tot⁹ iste titulus diuiditur in tres partes principales. Primo ponit ꝑ quos nobis acquiratur. Scdo illud exequitur sigillatim ⁊ in specie. Tertio facit preambulũ transitus ad alios titulos ⁊ materias. Scda ibi (Igitur liberi vestri.) Tertia ibi (Hactenus.)

a ¶ In potestate habet]. vt. j. eo. §. j. ⁊. §. item vobis.

b ¶ Usumfructum. vt. j. e. §. de his. Quid si nudũ vsum: Rñ. ex re vestra acq̃rit: (j) nõ ãt ex opa. vt. ff. de vsu ⁊ habita. ꝑ seruũ. ⁊. j. ꝑ quas ꝑsonas no. obliga acqui. §. per eum quoq̃.

ADDITIO. (j) Dummodo stipulet̃ mihi al's acquirit stipulãti q̃uis is teneat̃ mihi restituere ꝑ ꝯditionez sine cã. vt. l. pe. ff. de stipu. ꝑuo. Ange.

c ¶ Bona fide. vt. j. e. §. idẽ placet. q̃ bona fides in possidente nõ possessio requirit̃. vt. ff. de acq̃rẽda pos. cũ heredes. §. si. ⁊. ff. de sti. seruo. l. si seruus ex testamẽto. ⁊ de acqui. re. do. homo per homines liberos: ⁊ ꝑ seruos alienos: quos bona c fide possidetis: de q̃bus singulis diligẽtius dispiciemus.

¶ Olim quicquid acquirebant filij familias acquirebãt patri pleno iure: exceptis castrensibus vel quasi: hodie vero profecticia quo ad plenum ius: aduẽtitia quo ad vsũfructum nudũ. Aretinus.

Acquiritur vobis nõ solum ꝑ vosmetipsos sed etiaz per eos quos in potestate a habetis. Itez per seruos in quibus vsumfructuz b habetis. Itẽ liber. in princi. ⁊ exigitur bona fides in principio possessionis: ⁊ cõtinua in libero homine quo ad aliquid acquirendum per eum. non in vsucapione: quia nõ vsucapitur. vt. ff. de acqui. re. do. l. qui bona fide. §. j. ⁊ C. de prescriptionib⁹ lõtem. que pro liber. l. sola. Sed in ꝑuo suffic̃ et quo ad vsucapionez ⁊ quo ad fruct⁹ in initio bonaz fidez habere: vt. ff. de vsu. qui scit. §. vltimo. ⁊. C. d̃ vsuca. transfor. l. vna. §. hoc tantum mõ. Accursius florentinus.

ADDItio. Sed de iure canonico requiritur bona fides continuata vsq̃z ad perfectionem prescriptionis ca. fina. cum ibi notatis extra de prescriptio. Et facit iste textus ꝙ monachus transiens de vno monasterio ad aliud acquirat̃ secundo bona fide possidenti. Ange. areti.

¶ Igitur. ¶ Diuiditur in tres partes. Naz primo ponit de acquisitione facta per liberos ⁊ per quos ⁊ quid acquiratur. Secundo quãdo per seruos nostros: ⁊ per quos: ⁊ quid acquiritur. Tertio de acquisitione per liberaz personã an possit acquiri ⁊ quid. Secunda ibi. (Item vobis.) Tertia ibi. (Ex his.) Itez prima subdiuiditur in tres partes. Nam primo ponit ius antiquũ. Secundo rationem correctionis. Tertio ponit suuz statutũ. Secunda ibi (Quod nobis.) Tertia

Diuisio

sbi. (Sācitū.) Aretinus florētinus.

a ¶ Igitur. quia de singulis dicere vult: de filijs vt de dignioribus primo dicit. facit extra glos. ff. de eden. in. l. argentarius. in. §. edi.

b ¶ Olim. antiquitatez primo recitat. ⁊ hoc iō vt nihil antiquitatis penitus ignoretur vt. j. titulo proximo. in principio. nam id qd tollitur vt reformatur nō debet esse incognitum. vt. C. d cadu. tol. l. j. in fine.

c ¶ Castrēsibus peculijs. idem in quasi castrēsibus etiaz iure veteri. vt. ff. de collatione bonorum. l. prima. §. nec castrēse. non solum iure nouo. vt. C. de bonis que libe. cum oportet. §. exceptis. ⁊. §. eadem obseruando. Est autez castrēse quod filiusfamilias a quolibet in castris acquirit: non acquisiturus alias. vt. ff. de castrensi peculio. l. si forte. ⁊. l. castrense. Quasi castrense est quod magistri liberaliuz artium: medici: clerici: ⁊ aduocati d publico acquirunt. vt. C. de inofficio. testamento. l. fina. ⁊. C. de episcopis ⁊ clericis. sacrosancte. ⁊. l. cum lege.

Peculium castrense.

Peculiū quasi castrēse.

ADDITIO. Quid est de his qui hodie non recipiunt salarium de publico. an habent quasi castrense: vt aduocati ⁊ assessores: ⁊ notarij. vide hic per Joan. fabri.

d ¶ Sine vlla distinctione aduenticij: vel profecticij: proprietatis vl' vsufructus.

¶ Igit[a] liberi vestri vtriusqz sex[us] q̄s ī ptāte habet: oli[b] quidē qcqd ad eos puenerat (exceptis videlz castrēsib[us] [c]: peculijs) hoc parētibus suis acquirebāt sine vlla distinctiōe: [d] ⁊ hoc ita parētuz fiebat vt etiā esset is licētia quod per vnum vel vnaz eoruz acquisitū est: alij [e] filio vel extraneo donare: vel vēdē: vel quocūqz mō voluerāt applicar.

¶ Qd nobis inhumanum visuz est: ⁊ generali cōstitutione [f] emissa: ⁊ liberis pepercimus: ⁊ patribus honorē d̄bitum reseruauim[us].

¶ Sācitum eteniz a nobis est vt si qd ex re [g] p̄ris ei [h] obueniat hoc (s̄m antiquam obseruationem) totum parēti acqratur: que eniz

e ¶ Alij. scilicet fratri. qd grauius esse videtur. vt. C. de bo. que lib. l. cuz oportet. §. primo.

f ¶ Constitutione. vt. C. de bo. que lib. cum oportet.

g ¶ Ex re. large pone. idest ꝓpter rem (vt fructus ex rebus patris vel occasione patris) quocūqz modo quesitaz. (j). vt. ff. de incend. rui. naufra. l. j. §. ij. ⁊. ff. de vsuris. l. in fideicommissi. §. cum pollidius. ⁊ de vulga. substitu. sed ⁊ si plures. §. in arrogato. ⁊ de castren. pe. si forte. ⁊. l. si castrense. nisi ⁊ aliunde filius sit habiturus per se. vt. ff. de iur. dot. l. v. §. si pater. Et sic ponitur ex re: idest propter rem. ff. de acquirenda hereditate. additio. in fin. Argumen. contra. ff. de pecul. eodem tempore. in fine. Argumentum similiter contra ff. de actionibus empti. iulianus. §. si quid seruo. Accursius. Solu. dictio ex proprie ⁊ stricte sumpta denotat immediate. vt ibi. Secus si large vt hic.

ADDITIO. (j). Scilicet licite: ⁊ tunc id quod tribueretur persone propter laborem ⁊ industriam censet aduentitium ⁊ ipsius filij proprium: alias ex delicto puta vsuris nec patri queritur: nec fratribus confertur sicut nec cetera aduentitia. vt. l. si. C. d col. Angelus.

h ¶ Ei. scilicet filio.

a ¶ Iuridia est. s. filio q̃ negsiuit.
b ¶ Reuerti. quasi dicat nulla.
c ¶ Usumfructum. quem habet i ad uentitijs. Nisi remiserit. vt. C. de bo. que. li. cum ops. §. finautem res. Uel iuridia a est quod ex patris occasione p fectum est: hoc ad eum reuerti b?

¶ Qō autē ex alia causa sibi filiusfamilias acquisiuit: huiꝰ vsumfructum c patri quidē acquiret, dominium autem apud eū remaneat: ne quod ei suis laboribus: vel prospera d fortuna accesserit hoc in aliuz pueniens luctuosum ei procedat e.

¶ Emancipās oli filiū lucrabatur tertiam partem aduēticiōz filij. Hodie vero solaz medietatem vsusfructꝰ pro premio bz. Areti.

¶ Hoc quoq; f a nobis dispositū ē z in e a specie hybi parens emancipando

Pī qs̄ ꝙz inad uētitijs non bz vsumfructū.

tur vel relin quat hoc pacto vt ad patrē nō pertineat vsusfructus. vt in auctē. vt li. ma. z aut. in pri. col. vtij. Uel nisi succedat filius vna cum patre in hereditate fratris vel sororis. vt in auc. de he. que ab intest. de. §. si vero. col. ir. Uel nisi seruus donetur filiofamilias: eo pacto vt manumittatur statim. vt. C. de bo. que li. l. vl. ad fi. Uel nisi quando pater noluit consentire filio adeunti hereditatem aliquam. vt. C. de bo. que lib. l. fi. in fi. §. j. z. ij. Uel nisi parente minus legitime diuertēte bona filijs applicentur. vt in auc. vt nulli in. §. qz vo qdam. col. ir. Itē qñ pater contraxit incestas nuptias. vt in auc. de incest. nup. §. j. col. ij.

ADDITIO. Et alios casus vide p Ange. hic in quibus oibus licet non habeat pater ius vsufru. bz tamē habere commoditatē ipsius iuris: nisi d ipsa in pacto. vel permissione fiat expressa mētio. vt hic per eum.

d ¶ Prospera fortuna. Quid dicemus in dubio vñ proueneriṫ. Rñ. quidam ex bonis prīs presumit habuisse: sicut si vxor bz p̄sumit er bōis mariti. vt. C. de do. inter virū z vxorez. l. etiā. z. ff. de dona. inter virū z vxo. l. quintus. Nos cōtra z distingue an filius sit diligēs vel dines z pr̄ inopes vel econtra. vel ex bonis diligentis: alis diuitis quesitum fingamus. vt. C. arbi. tu. si defunctus. z. ff. de here. vē. venditor ex hereditate. ibi precia eiꝰ hois tē. z. ff. ad. l. falci. si heres institutus. in pri.

ADDITIO. Et hec ē cōmunis bz ange. lz Jo. fa. h sentiat cōtrariuz z male: quia i dubio non presumitur delictuz. vt. l. marito. ff. p socio. Angel.

e ¶ Procedat. Lollige pecuniam a- Peculiū ē tri plex.

liud castrense: aliud quasi castrense: aliud rusticanum sine paganz quod diuiditur in profectitium z aduenticium vt. C. de inoffi. testa. l. finali. in principio. de quibus omnibus dicitur in hoc titu. quid iuris sit. z. C. de. bo. que liberis. l. cum oportet.

f ¶ Hoc quoq;. Scilicet vt parentibus honorem seruemus: z filijs parcamus.

g ¶ Dispositum est. C. de bo. que li. cum oportet. §. cum autem.

h ¶ Specie. idest casu. Accursius florentinus.

i ¶ Ubi. i. in quo. Accursiꝰ florētinꝰ.

k ¶ Que acquisitionem effugiunt. i. patri acquirantur quātuz ad proprietatem. Sed secunduz que tempora locum habebat quod hic dicitur. Sedz antiqua nō: quia sola castrensia z quasi non acquirebantur. de quibus nihil detinebat pater. vt. C. de bo. que lib. cum oportet. §. j. fm moderna vero non: q: non erat adhuc statutuz in aduentitijs: vt non acquirantur pa-

tri tempore huius legis antique que recitatur hic: Respon. quatuor iura hic successiue considerari. Antiquissimum: quo sola castrensia vel quasi nõ acquirebant. vt. s. §. j. Antiquũ: vt tẽpore Cõstantini quo res materne ⁊ ex matẽna linea delate vt nõ acquirantur patri statutũ est. vt. C. de bo. mater. l. j. et. ij. et. iij. Tertium qđ hic recitat. vt pr̃ emancipãdo filiuz đ his maternis tertiã teneat ꝓ premio. Quartum quo cauetur vt oĩa aduenticia acquirantur filijs quãtuz ad ꝓpetatẽ: patri q̃tum ad vsumfructum: ex quo corrigit illđ qđ iure anti quo cautum erat vt hic. ⁊ sup̃. §. j. ⁊. C. de bo. q̃ lib. cum opz.

Pr̃ sm diuersa tẽpora diuersa iura habui in bonis filij.

do liberum suuz ex rebus q̃ acquisitionem effugiunt [f] sibi tertiam partẽ retinere si voluerat licẽtiã ex anterioribꝰ ꝯstitutionibus [a] habebat quasi pro precio quodãmodo emancipationis.

¶ Et ĩhumanũ qdẽ accidebat vt filius rez suarum ex hac emãcipatione dñio pro parte tertia defraudet: ⁊ qđ bonoris ei ex emancipatione additũ est: ꝙ sui iuris effectus ẽ: hoc ꝑ rez diminutionẽ decrescat [b].

¶ Ideoqz statuimꝰ vt parens ꝓ tertia parte dominij quã retinere poterat dimidiam [c] nõ dominij rerum: sed vsus fructus retineat.

¶ Ita etenĩ res intacte apud filiũ remanebunt ⁊ pater ampliore sũma fruetur pro tertia [d] dimidia potiturus.

¶ Seruus acquirit domino etiaz ignorãti. Hereditas vo sine iussu dñi ab eo adiri non potest. Et tã ꝓprietas q̃ possessio per euz domino acquirit. Areti.

¶ Itez vobis [e] acquiritur quod serui vestri ex traditõe nãciscuntur: siue quid stipulẽt [f] vel ex dominatiõe: vel ex legato siue ex q̃libz s: alia causa acqrant. Hoc. n. vobis ignorantibus ⁊ inuitis [h] gat honorẽ esse sumptuosuz. Jo. fab.

c ¶ Dimidiam. quaz semper retinet nisi expresse remittat. vt. C. de bo. que libe. cum oportet. Accursius.

d ¶ Pro tertia. Id est loco tertie quam habebat olim in bonis maternis rõne ꝓprietatis: hz hodie dimidiaz vsusfructus in oĩbꝰ aduenticijs. vt. C. de bo. que libe. cuz oportet. §. penult. Accur.

e ¶ Itẽ vobis. al's incipit iste. §. itẽ vob. al's itez qđ sui. ⁊ ita cõiter allegatur. Sed tũc subaudi vobis acqrit.

f ¶ Stipulẽtur. Et ita obligationẽ dño querit. vt j. ꝑ quas personas nobis acquiritur. circa ꝑncipium.

g ¶ Ex q̃libet. Ut per occupationẽ vel specificationem vel inuentionem. vt supra de re. di. §. fere. ⁊. §. cuz quis et. §. thesau.

a ¶ Constitutionibus. scilicet Constantini ante Justinianuz vt recitat. C. de bo. que libe. cũ opz. §. penulti.

b ¶ Decrescat. Arg. contra supra de le. pa. tuto. per totũ. ⁊. C. de cadu. tol. l. vna. §. ꝓ scđo. Accursius florẽtinꝰ.

ADDITIO. Tu dic ꝙ onus cum emolumẽto pecuniario põt accusare honorare: sed honor sine emolumẽto nõ põt esse cã oneris: q̃uis qñqz ꝯtiu

h ¶ Inuitis obuenit. Sic. ff. đ acq. re. do. etiam inuitis. sic ⁊. ff. de verbo. obli. seruus vetãte. arg. ꝯtra. ff. de do. hoc iure. §. nõ põt. Accursius.

Beneficiũ continet inuitũ.

ADDITIO. So. dic ꝙ inuitis acqritur ipso iure: sed nõ incõmutabiliter vt ibi. ar. l. inuito. ff. de re. iu. Auge.

Seruꝰ an possit hēre aliquid suum.

a ¶ Nihil suum. Scz ad suam vtilitatē: sed ad dñi vtilitatez pōt. vt. j. de stip. seruo. §. sed cū factū. que est contra. immo etiaz ad suā vtilitatē quādoqz. vt si dñs seruo legatū relinquat C. de neces. ser. quidā. §. illo: Rñ. illud de equitate nō rōne dicit̄ quia in alimēta erat relictum. vt. C. d leg. l. ꝑuis. z. ff. d alimē. z ciba. leg. l. ꝑuos. als autē nō tenet̄ heres nisi velit. Accursius florētinus.

ADDItio. Quod facere dz d vrbanitate si suaz grauare nolit opionē vt ibi not. glo. Angelꝰ aretinus.

obuenit. Ipse enim seruus qui in potestate alterius est: nihil [a] suū habet̄ pōt.

¶ Sed si [b] heres institutus sit: non alias nisi vestro iussu hereditatem adire pōt. Et si vobis iubētibꝰ adierit [c] vobis hereditas acqritur: ꝑinde [d] ac si vosipsi heredes instituti essetis.

¶ Et ꝯueniēter scz vobis legatū ꝑ eos acquirit̄ [e]. Non soluz autem ꝓprietas ꝑ eos quos ī ptāte habetis vobis acqrit̄: sed etiā possessio. Cuiuscūqz enim rei possessionem adepti [f] fuerint vos possidere videmini [g]. Unde etiam ꝑ eos vsucapio [h] vel lōgi temporis possessio [i] vobis accidit.

¶ Seruꝰ ī quo habemus vsumfructū acqrit nob ex duabus causis vz ex re nostra z operibus suis. Ex alijs vero causis acquirit dño proprietatis. Are.

¶ De his autez seruis ī qbꝰ tm̄modo [k]

Hereditas per seruum acqri si pōt nisi tria cōcurrāt.

b ¶ Sed si heres. Nota in hereditate adeunda seruo tria esse necessaria: que sunt iussus: vt hic. z ꝙ ꝑcedat. vt. ff. de acquirenda hereditate. figs mihi. §. iussuz. z serui voluntas. vt. C. de heredibꝰ īstituēdis. cū ꝓpōas. In trebellianica restitutione seruo facienda solius domini sufficit voluntas. Ait in bonoruz possessione seruo delata seruum ꝯsentire z dominū velle siue ante siue post oportet. vt. ff. ad trebel. seruo inuito. z rem ratam habe. l. penulti. In legato non est opus iussione cum emolumentum tm̄ contineat. vt. ff. [illegible] hereditatem.

c ¶ Adierit. Scilicet seruus.

d ¶ Perinde. Quandoqz non perinde: vt si filio meo substituā eos quos heredes mihi fecerim: nam vocantur ex substitutione qui per se nō qui per seruos heredes sunt. vt. ff. de vulga. z pu. substitutio. l. qua liberis. §. hec verba. Item alibi. vt. ff. de legatis. j. cum filio. §. ipsi ꝓo. et. §. ideo. Accursius florentinus.

ADDItio. Quod facit vt compromissum factum in abbatem sancti ꝓculi eo mortuo non transeat in successorem: quia predefuncti industria videatur electa. vt per Bartolum ibi. Ange. are.

e Acquiritur. siue seruus velit siue dominus tm̄. vt. ff. de donatio. cau. mor. l. ii. z de adimen. leg. si seruo legato.

f ¶ Adepti fuerint. scilicet iuste † ꝑm quosdam. Uel aliter: quod dic vt diximꝰ. §. de his qui sunt sui vel alie. iuris. §. j.

g ¶ Uidemini. etiā ignorātes. vt. ff. de acqrenda possessione. l. iij. §. saltꝰ.

h ¶ Usucapio. in rebus peculiaribꝰ statim in dominicis postquam dominus scit. vt. ff. pro solutionibus. l. ij. z de vsucapioni. l. labeo.

i ¶ Possessio. id est prescriptio que est effectus longe possessionis. vt. ff. de vsuca. l. iij.

k ¶ De his tm̄modo. vt. ff. de do.

† Et h̄ tz ang. in. l. qd ꝑuꝰ. ff. de acq. pos. qd facit vt lucꝝ ex vsuris nō q̄rat̄ p̄ri: nec sit fratribꝰ cōferēduz nisi vtātur cautela de qua per eum h.

Centralna knjižnica Jugoslavijni palaci * V LJUBLJANI *

can. mortis. l. vltima. ⁊ de adimen. le. l. seruo.

a ¶ Vsumfructum. de eo in quo vsuz tantūmō habemus: dic ꝙ ex operib⁹ tantū non acquirit: quia opere serui i fructu sunt. vt. ff. de vsu ⁊ habi. per seruum.

b ¶ Ex re. expōe. vt. s̄. §. j.

c ¶ Ad dominū ꝓprietatis. nisi cōtemplatione vsusfructuarij sit institutus vel aliud sibi datū fuerit quo casu ex re eius. s. vsusfructuarij sibi quesitū esse videtur. vt. ff. de vsuf. le. sed ⁊ si qd. non tñ vsusfructuarij iussus sufficit ad adeūdam hr̄ditatem: vt. ff. de acquiren. heredi. l. aditio. §. preterea. Accursius.

vsumfructum [a] habetis ita placuit: vt qcqd ex re [b] vestra vel ex operib⁹ suis acqrāt vobiz id adijciat̄. quod vero extra eas causas persecuti sunt id ad dominum ꝓprietat̄ [c] ꝑtineat. Itaqz si is seruus heres īstitut⁹ sit: legatūue qd [d] ei aut donatum fuerit ñ vsufructuario sed domino ꝓprietatis acquiritur.

¶ Liber hō ⁊ seruus alienus bona fide possessus acqrit possessori ex re ipsi⁹ ⁊ operibus suis. Ex alijs vero causis liber homo acquirit sibi ⁊ seru⁹ domino suo ⁊ non tm̄ per p̄dictos acquirit̄ nobis dominium sz ēt possessio. hoc dicit Aretinus.

ADDITIO. Sed adibit iussu dñi q fructuario restituet: ⁊ si nolit iubere cogetur. vt not. eodem titu. l. siquis igitur. in principio. ⁊. ff. de vsufru. lega. si serui.

d ¶ Quid. i. aliquid.

e ¶ Itez placet Scilicet quo ad acqsitionem. vt statim sequitur. nam in alio differt. vt. j. eo. §. sed bone fidei.

Possessionem possess⁹ nō q̄rit.

f ¶ Is liber. hic dic qd̄ diximus. s̄. eodem. in princi.

g ¶ Extra istas duas causas: veluti si fuerit heres institutus vel legatum fuerit ei aliquid: vel donatum.

h ¶ Si liber est. Preter que sibi. s. libero possesso test cū ipse ab alio possideatur. vt. ff. ad. l. iuliam de adulterijs. Itē preter vsucapionem que sibi non queritur sine possessione: vt. ff. de acqrendo re. domi. homo liber. §. quicqd. ff. de vsu ca. l. sine possessione. Sz in hereditate per liberz hominez mihi querēda sex sūt necessaria: quorū si quid d̄ fuerit non queritur. s. vt mei contēplatione instituat̄. Itez vt sciat conditionez suam institutus. Item ꝙ iussu meo adeat. Item ꝙ volēs adeat. Itez ꝙ velit mihi q̄rere. Itē ꝙ bona fide possideā. Bene dico oportet vt sciat cōditionē suā. Nā ignarus suc ꝯditionis: nulli acquirit. sibi enim nō. vt. ff. de acq. here. qui putat. §. qui bona fide. ⁊. l. vj. §. j. quia se obligare nō voluit. Item possessori non: si non īteruenit iussus. vt. ff. de acq. heredi. si quis mihi bōa §. iussum. Idē ⁊ si interuenit. vt. ff. de acq. here. l. vj. §. celsus. ⁊. §. j. nā seruili necessitate credit̄ hoc fecisse. vt. ff. de nego. gest. at qui. §. si libero. quare nō potest acqrere. vt. ff. de here. institu. hō liber. in prin. Si sciens cōditionē suā volens querere mihi: querit sibi: sz restituit̄ mihi possessori ꝑ ꝯditio

Hereditas nō q̄rit̄ ꝑ hoiez liberum bona fide possessum: nisi sex concurrant.

nē fine cā cuius intuitu fuit institut⁹ sicut si volēs querere possessori cuius intuitu fuit istitutus iussu eius adeū do querit: sed si nō eius contēplatōe nihil fit. vt. ff. de acq. re. do. l. liber homo. z. l. hō liber. in prin.

(I) Itē pōt dici q̄ ignarus querit si di. vt. ff. d acq. here. l. qui putat. §. de eo. cū nō cōtēplatōe possessoris instituat. vt. ff. d acq. here. l. qui in aliēa. in fin. z. §. cū autem.

ADDITIO.

(G) Dic fm Jo. fab. q̄ b pōt esse verū f quo iussus nō iteruenit q̄ tūc nō vī sibi velle acq̄rere in dubio. vt. ff. de acq. here. l. g in aliena. §. j. sed de hac mā: plent⁹ vī deas hic per Zinge.

a ¶ Dominus fit. fic. C. de pac. traditionib⁹. Accursius.

b ¶ Nō possidet. s. ciuili ter: sed naturali r. vt. ff. de acq. po. l. naturaliter. Unde vtile interdictū: vnde vi sibi datur. vt. ff. de vi z vi ar. l. ij. §. vnde vi.

c ¶ Sed habet. fic. ff. de acqren. possessi. l. j. §. per eum. fic. ff. qui satisda. cogun. l. sciendum. §. ij.

d ¶ Quia scit. Unde non vsucapit: cum malam fidem habeat. vt supra d vsucapio. in principio.

dominū si seruus ē. Sed bone fidei possessor cum vsucepe rit seruum: quia eo mō dñs a fit ex omnibus causis per eū sibi acqrere potest.

¶ Fructuarius vero vsucapere nō potest. Primū q̄ nō b possidet: s̄ habet c ius vtendi fruendi. Deinde q̄ d scit seruū alienū esse. Nō solum autē proprietas per eos seruos in quibus vsumfructus habetis: vl' q̄s bona fide possidetis: aut per liberas personas que bona fide vobis seruit: vobis acqritur: sed etiaz possessio. Loqtur autez in vtriusq̄z e persona scōm distinctionē quā proxime f exposuim⁹: idest si quam possessionez ex re vestra: vel ex suis operib⁹ adepti fuerint.

¶ Per extraneā p sonam: nihil potest nobis acquiri. per procuratorē vo ac quiritur nobis possessio z dominiuz z vsucapio. Hoc dic Angelus aretinus.

¶ Ex his itaq̄z apparet g per liberos hoiez: quoz neq̄z vestro iuri subiectos habetis: neq̄z bona fide possidetis.

¶ Itē per alienos seruos in quib⁹ neq̄z vsumfructuz habetis: neq̄z possessionem iustaz nulla ex causa vobis acquiri h posse. Et hoc ē quod dicit per extraneam personaz: nihil acquiri posse: excepto eo quod p liberam personaz: veluti per procuratorem placet nō so quis alij.

ADDITIO. Videbitis ibi glo. plenam qui potest pro alio stipulari: z ibi dicaz de quo late per Bar. z doc. in l. stipl'o ista. §. alteri. z. §. si quis in

e ¶ In vtri usq̄z. not. de trib⁹ vtriusq̄z dici. Vel melius dic vtri usq̄z fructuarij: z bone fidei possessoris.

f ¶ Proxime. vt supra eodem. §. de his. z. §. idē placet.

g ¶ Ex his. Apparet. scilicet argu. a cōtrario sensu. Nam si tātū per dcōs homines acquiritur: ergo si per alios. vt ff. de offi. ei⁹ cui manda. ē l. j. in princi. z supra de tute. in principio.

Argumentuz a cōtrario sensu ē in iure validū.

h ¶ Acquiri. Fallit in tutore: z curatore: z similibus personis. vt dicemus. j. de inutilita. stipulatio. §. si

sulā. ff. de verbo. obliga. An.

a ¶ Possessionez. C. de acqui. possess. possessio quoqz. l. j. z. ff. de acqui. possess. §. z si possessio.

b ¶ Constitutionez. Que est. C. per quas per. nobis acq. l. j.

Possessio sola nō querit.

c ¶ Per hāc. Ita q̄ p procuratorez: nāqz sola possessio (cū. res inanata sit) mihi nō q̄rit: nec tradition̄ res mihi q̄rit z possessio: ꝫ illa eadez z per me acquirit. vt supra de re. di. §. per traditionē. z. ā. eo. in principio. Alij dicūt vt Azo. p solā possessionem acquirit: vt hic et. C. eo. l. j. Sz ibi nō dicit simplicitē excepta possessione: sed dicē excepta cā possessionis. i. dominio: qđ ē cā possessionis sed a post vsucapionez: vt. ff. de vsuca. l. itē.

lum scientibus: sed et ignorātib⁹ vobis acqri possessionez a ꝫ diui seueri pstitutionē: b z per c hāc possessionē etiā dominiuz: si dominus fuerit qui tradidit: vl vsucapionē: aut longi tēporis pscriptionem d si dominus non sit.

¶ Epilogādo transit ad alias mās cuz quodam preambulo. Aretinus.

¶ Hactenus tantisper admouisse e sufficiat quemadmodum singule res vobis acquirant: f

¶ Nam z legatorum g ius: quo z ipso iure singule res vobis acquirūtur: itē si fidei cōmissoruz vbi singule res vobis relinquūtur: opportunius inferiori loco referemus. h

¶ Videamus itaqz mūc quibus modis per vniuersitatem res vobis acquirūtur. Si cui ergo heredes i facti sitis: siue cui⁹ bonorū k possessionē petieritis: vel si quē arrogauerit⁹: l vl si cui⁹ bona libertatū pseruādarū cā vobis adiecta fuerit: m ei⁹ res oēs ad vos trāseūt. Ac pus de hereditatib⁹ disputiamus: quarum duplex cōditio est: nā ex testamēto: n vel ab intestato ad vos pertinet. Et pus ē vt de his disputiam⁹ que ex testamento vobis obueniunt: qua in re necessarium est initiū de ordinādis testamentis exponere.

¶ De testamentis ordinandis.

d ¶ Prescriptionē. Vobis scientib⁹. et. C. de acqui. pos. l. j.

e ¶ Desistitis. Admonuisse supra de re. di. §. singulorum.

f ¶ Acquirantur. Per vos z alios.

g ¶ Nā z legatorz. Rñ. ta. obiec. que fieri posset de singularib⁹ acquisitionibus legatorum.

h ¶ Referemus. Vt infra de legat. per totum. z infra de singulis rebus per fideicommissa. relic. per totum.

i ¶ Heredes. Scilicz de iure ciuili. vt infra de hered. instituen. vsqz ad titu. de bonorum possess.

k ¶ Bonorum. Scilicz de iure pret. vt infra de bonorum possessio. per totum titu.

l ¶ Arrogauerit. Infra de acqr. per arro. per totum.

m ¶ Adiecta fuerit. Infra de eo cui li. cā bona adiu. per totum.

n ¶ Et testamēto. De quibus vsqz ad tertiuz librum dicē.

¶ De testis ordinandis. Continuatio.

¶ Ista rubrica z sequentes continuantur per imperatorez. vt supra titulo primo. §. finali. dic vt ibi.

ADDITIO. Vel dicas sic z familiaribus. Dictum est supra in. §. fina. titulo



titulo precedenti q̄ per vniuersitatez res nobis acquirunt vt per hereditatem: ꝛ alios modos ibidem positos. Uerꝫ qꝛ hereditates quandoqꝫ deferuntur ex testamento: ꝛ qñqꝫ ab intestato. iō primo sequitur videre d̄ testamentis.

¶ Testamētū dicitur testatio mētis: ꝛ antiquitus erant plura genera testamentoꝝ: vnum qd̄ in pace: aliud quod

Diffinitio

Testamētū.

¶ Totus iste titulus diuidit̄ pricipal'r i. iij. ptes. Nā prio pōit siue deriuationē: siue ethimologiaz testi. Scd'o de testis iscriptis tam de iure veteri: q̄ d̄ iure nouo. Tertio d̄ testamēto nūcupatiuo. Secūda ibi (Sed vt nihil.) Tertia ibi (Sed illa qdē.) Itē secūda pars principalis subdiuidit̄. Nam primo recitat ius antiquū: ꝛ multiplicē ordinationē testamētorū ꝛ eoꝝ noīa cū eoꝝ correctione. Secūdo de sigillatiōe facienda p testes. Tertio qui testes possunt adhiberi ꝛ qui repellant̄ in testamento. Quarto q̄ nō refert in qua mā testm̄ scribat̄. Quinto ponit vnū casuz q̄ d̄ vno testamēto pñt fieri plures scriptur̄. Secunda ibi (Possunt aūt.) Tertia ibi (Testes āt.) Quarta ibi (Nihil autē.) Quīta ibi (Sz ꝛ vnū.) Itē hec pricipal'r subdiuidit̄ i. ix. partes. Primo ponit ethimologiā vocabuli. Secundo recitat duo genera testamentorum que olim seruabantur. Tertio recitat tertium genus testamētorum quod etiaz iure ciui. fuit introductū. Quarto ponit duo genera testamentoꝝ in dissuetudinē abijsse. Quīto ponit qualiter tertiū genus partim desijt per dissuetudinez. Sexto qualiter postea fiebāt testamenta de iure pretorio. Septimo qualiter in confectione testamētoꝝ ius ciuile ꝛ pretoriū ꝯiunctū est: ꝛ etiā ꝯstitutiones imperiales. Octauo magis declarat quid est de iure ciuili ꝛ qd de pretorio: ꝛ qd d̄ iure ꝯstitutionū in formatione testamēti. Nono qualiter p constitutiōes ipiales additū est q̄ testator scribat nom̄ hr̄dis. Scd'a ibi (Sz vt.) Tertia ibi (Accessit.) Quarta ibi (Sed illa.) Quīta ibi (Qd̄ ꝟo.) Sexta ibi (Postea.) Septīa ibi (Sz cū paulati.) Octaua ibi (Ut h̄.) Nona ibi (Sed his omnib⁹.) Aretinus.

¶ Testamētū. Casus. ¶ Pone igitur sic casum in prima parte. Dñe iam video q̄ vos vultis tractare de testamentis: dicatis ergo mihi: vñ appellat̄ testm̄: Ad hoc respon. Amice testamētū ex eo appellatur q̄ testatio mētis est. Sed vt nihil antiqtatis penit⁹ ignoret̄ a iuuēib⁹ scire debes duo genera testamentoꝝ de iure ciui. antiquissimo in vsu fuisse. quoꝝ altero ge

nere vtebant̃ antiqui pace ⁊ ocio. Et hoc genus testamenti in pace ⁊ ocio facti appellabant calathis comitijs: ⁊ altero gñe testōrū vtebant̃ cū eēnt in expeditione armoꝝ exituri: ⁊ hoc scdꝫ genꝰ appellabant ꝓcinctū. Postea ꝟo ꝓcedente tēpoꝛ accessit tertiū genus testamētoruꝫ: ⁊ hoc tertiū genꝰ appellabant ꝑ es ⁊ librā: ⁊ hoc tertiū genꝰ appellabat̃: qꝛ per quādam imaginariam venditionē fiebat coꝛā qnqꝫ testibus ciuibus romanis puberibꝰ libripēde presente: ⁊ eo qui familie emptor dicebat̃: ⁊ ita quodāmodo sex testes de iu. ciui. antiquo in factione testamenti regrebant̃. Sed certe prima duo gña testamētoꝝ. vꝫ. calathis comitijs: ⁊ ꝓcinctū ex veteribus testamētis in dissuetudinē abierunt. Tertium ꝟo genus. s. per es ⁊ librā appellatur: lꝫ diutius ꝑmanserit: tñ ⁊ parti in vsu esse desijt. ⁊ hec tria genera testamētoꝝ. vꝫ. calathis comitijs ⁊ ꝓcinctū: ⁊ ꝑ es ⁊ librā ad ius ciuile referunt̃. Postea ꝟo de iure ꝑtorio q̄dā alia forma faciendoꝝ testamentoruꝫ inuenta est. Nā de iure nulla emancipatio vl' imaginaria vēditio regrebatur: sed sigilla septē testiū testamētis faciendis sufficiebant: q̄uis iure ci. antiquo sigilla testiū nō essent necessaria. Sed cū postea paulatim ⁊ successiue tā ex vsu hoīum q̄ ex emēdationibus ꝯstitutionū ceperit ius ciuile ⁊ ius pretoriū in vnā ꝯsonantiam ⁊ vniformē obseruationē circa factionē testamētoꝝ ꝯfluere statutum fuit: vt vno ⁊ eodē tpe signa septē testiū in testamētis adhibeant̃ qd̄ ius ciuile antiquū quodāmodo exigebat: ⁊ hmōi septē testes adhibiti i testamēto subscribebant: qd̄ ex cōstitutionibus inuentū est: ⁊ ex edicto pretoris signacula testiū testamētis apponerentur: vt hodie hmōi ius testamētoꝝ faciendoꝝ ex triplici fonte videat̃ esse deriuatū. Nā testes ⁊ eoꝝ signa vno contextu testamenti celebrandi gratia a iur̃ ciuili ātiquo vident̃ descendere. Subscriptiones aūt testatoris ⁊ testiuꝫ ex ꝯstitutionū obseruatione adhibentur: ⁊ sigilla ⁊ numerus testiū ex edicto pretoris: Sed pone casuꝫ. Dñe iā video qd obtinebat de iure antiquo circa faciēda testamēta: ⁊ qualr̃ antiquitas corrigeret̃ per ꝯstitutiōes ꝑncipū: nunqd addidistis per ꝯstitutiones vr̃as: Rñ. ꝙ sic. Nam oībus ꝑdictis ꝓpt̃ sinceritatē testamēti: vt oīs fraus excludat̃ ex nr̃a cōstōne: h̄ additū est vt nomen heredis per manū testatoris: vel si ipse nesciat: vel non possit scribere per manū publicā exprimat̃: ⁊ oīa ꝑm nr̃e ꝯstōnis tenoreꝫ precedant. Sed pone casum. Dñe iaꝫ video ꝙ testes debent signare testm̄. Nunqd necesse est ꝙ qlibet coꝝ proprio sigillo vtatur: Rñ. ꝙ non. Possunt enim oēs testes vno sigillo vel vno anulo signatorio signare testm̄. Quid enīꝫ si septē anuli hmōi sculpture ⁊ eosdē habētes characteres nōne sufficiunt. Ergo eadē ratione sufficit: ⁊ si oēs eodē anulo vtāt̃: ⁊ ita Papi. visum est. Et non solum proprio: sed etiam alieno signare possunt.

a ¶ Testm̄ ex eo appellatur. Ponit ethimologiā: vt dicit̃ lapis quasi ledens pedē: ⁊ argumētū quasi argute inuētū: ⁊ sic mutuū qd̄ ex meo tuum fit: vt. ff. si cer. pe. l. ij. §. appellata: ⁊. l. in hoc codicillus potest dici testamētū. † Diffinit̃ aūt sic. Testm̄ est voluntatis nostre iusta snīa de eo qd̄ quis

in bello: aliud quod per es ⁊ librā: aliud de iure pretorio: que recesserunt ab vsu. Angelus Aretinus.

Testamentū a ex eo appellat̃ ꝙ testatio mentis

Lapis vñ dr̃. Argm̄ vnd̄ dr̃ Mutuum. † Tñ si ē testm̄ vt. l. si. C. d̄ codicil. Ange.

post mortē suā fieri voluit. ff. eo. l. j. ⁊ est addendū cū istōne hr̄dis: vt. j. de lega. §. añ heredis: qr sine hr̄dis istitutiōe nullū dr̄ testm̄: vt. ff. de iur. co. l. fi. ⁊. j. de fideicō. here. in princi.

ADDItio. Sed hāc gl. cōiter repre hendunt do cto. qr ponit defectū i iu re consulto: vt. d. l. fi. ⁊ ex ponūt iusta i. pfecta. vt probat̄ in. l. cū filio. §. fi. ff. de leg. iij. q̄ pfectio ē q̄druplex. s. i mā: i foīa: i solēnitate: ⁊ q̄ ad ꝯfirmationē du pliciter: vt hic. Angel.

a ¶ Sz vt C. de cadu. tol. l. vnica. §. ⁊ cū tripli ci. Arg. ꝯ. j. eo. ti. §. in ꝓ nō scriptis. Accursius.

sit. ¶ Sed vt [a] nihil antiqtatis peni tus ignoretur: sciēdū est olim quidem duo genera testōrū in vsu fuisse: quoꝝ altero i pace ⁊ ocio vtebātur: qd̄ calathis [b] comitijs appellabāt: altero cū in prelium exituri [c] essent: qd̄ ꝓcinctū [d] dicebatur. ¶ Accessit [e] deinde tertiū genus testamētorū quod dicebat̄ per es [f] ⁊ librā. s. qr per emancipationē id est imaginariam quādam venditionē [g] agebatur qnqz testibus: ⁊ libripen de [h] ciuibus romanis [i] puberib⁹ [k] p̄sentib⁹: ⁊ eo qui familie [l] emptor [m] dicebat̄. ¶ Sed illa quidem priora duo genera testamentorū ex veteribus tēporibus i dissuetudinem abierunt.

¶ Quod vo p es ⁊ librā [n] fiebat: lz diutius pmansit: attamē partiz [o] ⁊ hoc i vsu eē desyt. ¶ Sz predicta [p] qdē noīa testōrū ad ius [q] ciuile referebāt̄. ¶ Postea [r] vo ex edicto pretoris forma alia faciēdoꝝ testamētoꝝ introducta est.

tis heres erat: vt. j. eo. §. sed neqz.

e ¶ Accessit. Similiter de iure ciui.

f ¶ Per es ⁊ librā. Proprium nomen testamenti.

g ¶ Venditionem. Sic supra quib⁹ modis ius patrie potestatis sol. §. preterea.

h ¶ Libri pende. Id est estimatore qui libripendebat vl' estiabat familiam vno numo: deinde ēptor manumittebat totam familiaz cū omnibus bōis.

Libripēs qs dicitur

i ¶ Ciuib⁹ romāis. Id est liberis hominibus. vt supra de libe. §. fina.

k ¶ Puberibus. Supra qui. motu. fi. in principio.

l ¶ Familie. Id est hereditatis: vt. ff. de verb. signifi. pronuntia. §. familie.

m ¶ Emptor. Qui erat loco heredis vt infra. §. sed neqz.

n ¶ Libram. Scilicet adequatam: idest estimatā rē: ⁊ dicitur libra hereditas: qr sicut libra diuidit̄ in duodecim vncias: ita ⁊ hereditas: vt. j. de heredi. insti. §. hereditas: vñ dicit̄ adequata libra. i. hereditas estimata.

o ¶ Parti. Quia nūer⁹ testiū r̄mānsit

p ¶ Sed predicta. Al's prefata. Et ita allegatū quādoqz inuenitur.

q ¶ Ad ius ci. s. qr ius ciuile inuenit.

r ¶ Postea. s. d media iur] prudētia

ADDITIO. Sed dic ꝙ licitū ē scire ⁊ allegare ius correctum ad declarationē iuris noui: nō ad decisionem. l. j. in principio. C. de lati. lib. tollen.

b ¶ Calathis comitijs. i. bonis initijs: vel bonis ꝯuētib⁹. calos enī bonū iterp̄tat̄: comitie sunt ꝯuēt⁹. Vel a calo qd̄ ē voco: qr vocatio ꝑsonarū fiebat: vñ Calēde dicte sunt. Accursi.

Calos Calende. Comitie.

ADDITIO. Dic ꝙ comitium proprie est in quo coitur ad litium ⁊ suffragiorum causas.

c ¶ Exituri essent: de domibus.

d ¶ Procinctum. Eo forte ꝙ succincte fiebat: ⁊ in his duobus testamen-

a ¶ Honorario. Id est pretorio. vt supra de iure natu. §. pretorium.
b ¶ Sz cū. Quodāmō. Quia cōputato libripende ⁊ emptore. vij. erant.
c ¶ Et subscriptione. Ut subscribāt se testamento affuisse: ⁊ cuius sit. vt ff. eo. l. pen. ⁊ ātepenul.
d ¶ Constitutionibus. Ut. C. de testi. hac consultissima.
e ¶ Uno cōtextu. i. nullo actu iterposito: nisi necessario natur. vt. ff. e. heres. i fi. ⁊. C. eo. cum antiquitas. Accur.

Uno cōtextu: qñ dicat̄ qd fieri.

ADDItio. Propt̄ quez si aliqui recedāt antequā loco ipsorū alij subrogent̄: potest aliqd fieri si iminet periculū vite testatoris al's non.
f ¶ Testatoris. Si potest. vt. C. e. iubemus.
g ¶ Testamentum. Si nō potest testator scribere. Sed hodie indistincte per aliū scribere potest nomen heredis. vt in auc. vt sponsa. largi. §. quia ꝑo. colla. ix.
h ¶ Tenorē. Est autem tenor si potest scribere faciat: al's dicet coram testibus: ⁊ scribetur per aliquem: vel per aliquos de eis: al's si valeat imo falsi pena tabellio tenet̄ vt. C. eo. iubemus. i fi. Accursi⁹ florentinus.

ADDItio. Quod ē verū qñ solennitas nō fuit obseruata: nec scripta in testamento: sec⁹ si fuit obseruata lz non scripta. vt. l. liberari⁹. ff. de re iudic. Angel⁹ aretinus.
i ¶ Possūt Anulo. s. habente caracteres: qui signatorius dicitur: ⁊ sic est in eo sigillum: non autē alio signo. vt. ff. e. ad testium. §. signum. ⁊ de verbo. fi. l. signatori⁹.
k ¶ Testamētū. Ul' ēt linteū. s. quo inuolutū est testm̄. vt. ff. eodē. ad te-

¶ Iure eniz bonorario[a] nulla emancipatio desideraba tur: sed septē testiū signa sufficiebant: cum iure ciuili signa testiuz nō erāt necessaria.

¶ Septem testes se subscribētes: totidēqz signacula in testamētoꝝ ꝯfectione reqrunt̄. In quibus nomē heredis a testatore aut a te testib⁹ scribēdū est.

¶ Sed cum paulatim tā ex vsu hoīuz q̄z ex constitutionū emendatiōibus cepit in vnam consonantiam ius ciuile ⁊ pretoriū iūgi: ꝯstitutū est: vt vno eodemqz tēpore (qd̄ ius ciuile quodam modo[b] exigebat) septē testibus adhibitis ⁊ subscriptiōe[c] testium: qd̄ ex constitutionibus[d] inuentuz est: ⁊ ex edicto pretoris signacula testamentis īponerentur. ¶ Ut hoc ius tripartituz eē videatur: vt testes quidem: ⁊ eorū presentia vno contextu[e] testamēti celebrandi gratia a iure ciuili descēdant.

¶ Subscriptiōes autez testatoris[f] ⁊ testiū[g] ex sacraruz cōstitutionū obseruatione adhibeantur. ¶ Signacula autē ⁊ testium numerus ex edicto p̄toris. ¶ Sz his oībus a nostra constitutiōe propter testamentoꝝ sinceritatē vt nulla fraus adhibeat̄ hoc additum est: vt p manus testatoris vl' testium nomen heredis exprimat̄: ⁊ oīa ꝯz illius ꝯstōnis tenorez[h] procedant.

¶ Oēs testes possunt vno anulo proprio vel alieno sigillat̄. Hoc dic̄ are.

¶ Possunt āt oēs testes ⁊ vno anulo[i] signare testam̄tū[k]

¶ Quid eniz si se-

stium. §. finali.

a ¶ Visum est. Hac ratione ⁊ cū tribus: vel paucioribus: vel plurib⁹ potest signari testm̄. Argu. j. man. §. is qui exequitur. Alij dicunt tm̄ cū. vij. vel vno dbere signari.

¶ Testes autem. Casus. ¶ Hic incipit secūda particula prīe partis principalis ī qua ponit regulam generalez p quā dterminat qui pñt esse testes ī testamento. Secūdo excipit a regula. Tertio subijcit plures casus speciales circa dubitationes incidentes in testibus adhibēdis in testamēto ⁊ ius antiquū: etiā circa hunc titulum corrigit. Pone igit̄ sic casuz. Domine iam video quot testes debeant adhiberi in testamēto: dicatis mō mihi q possunt esse testes in testamēto? Ad hoc respon. Amice testes iure adhiberi solent hi qui ex testamēto capere possunt. Hoc tñ non est gñliter verū: qr mlieres: neqz īpubes: neqz mutus: neqz furiosus: neqz ille cui admini. bonoꝝ īterdicta est: neqz in famoso crimine dānatus: vel muliebria in corpore suo passus: quē lex iubet improbū intestabilemqz esse in numero testiū in testis ꝯdēdis adhiberi pñt.

b ¶ Testes. Testamēti factio. Passiue accipe hic vt bona sit exceptio: sz neqz mulier ⁊c. al's etiaz accipit̄ actiue. vt. j. de here. qua. ⁊ diffe. §. testi.

c ¶ Neqz mulier. In alijs autem casibus omnibus recipitur preterq̄z in testamentis. vt. ff. eodem. qui testamento. §. mulier. Ratio est. vt. C. de fideicōmis. l. finali. vt est timor falsitatis. Quid d hermaphrodito? Respō. si preualet in masculino sexu recipit̄. vt. ff. de statu hoīuz. queritur ⁊ de testi. l. repetundarum. §. primo.

d ¶ Neqz impubes. Quid de eo qd vidit in pupillari etate? Rñ. al's id est p̄terq̄z in testamento posset testificari: sic ⁊ seruus. vt ff. de ver. fi. l. nationem. §. instr̄m. ⁊ C. de hereticis ⁊ manicheis. qm̄. ī fine. sed hic non: qr faciunt substantiam testamēti. vt hic dicitur.

e ¶ Neqz furiosus. Nisi habeat dilucida interualla. ff. eodem. qui testamentum. §. nec furiosus.

f ¶ Neqz mutus. Qui mihi loqui: vel audire potest. vt infra qui testamentuz facere possunt. §. Itē surdus.

ADDITIO. Etiā si talē morbū habeat a casu. ⁊ sit litteratus: q̄uis tūc possit testari b̄m Joannem fabri hic.

g ¶ Interdictū est. Vel a lege: vt qr cōmissit in legem iuliā maiestatis. vt C. ad. l. iuliā maie. l. fina. Vel a iudice. vt. ff. eo. is cui. in fi. j. respon.

h ¶ Intestabilesqz. Vt de crimine famoso dānat⁹ vel muliebria passus. vt. ff. e. is cui. §. fina. ⁊. l. cuz lege. ⁊. ff. de testibus ob carmen. in principio.

¶ Sed cū aliquis. Casus. ¶ Adhuc in isto. §. prosequtur secūdā partē prin. in qua sic pone ca. Dñe qdam cōdidit testm̄. ⁊ ī testō septē adhibuit testes spāliter ꝯuocatos ⁊ coram eis voluntatē vltimā declarauit: ⁊ nomē heredis expressit ⁊ testes subscripse-

Muliere vbiqz testificari

ptez anuli vna sculptura fuerint b̄m quod papiniano visuz a ē? Sed ⁊ alieno quoqz anulo licz signare testamētū.

¶ In testamento potest esse testis q libet qui pōt heres istitui exceptis hic enumeratis. Angelus aretinus.

¶ Testes autē adhiberi pñt hi cuz q bus testamēti b factio est. Sed neqz mulier c neqz īpubes d: neqz seruus: neqz e furiosus: neqz f mutus: neque surdus: neqz is cui bonis interdictuz g est: neqz hi quos leges iubent īprobos intestabilesqz h eē possunt in numerū

pōt preterq̄z ī testm̄. Hermafrodit⁹ an ī testamento possit esse testis. Testificamur d his q̄ vidim⁹ in pueritia.

runt: ⁊ testamentum sigillarunt quo facto decessit testator: mortuo testatore qdā ex testibus apparuit seruus qui tñ tpe facti testamēti liber ab oibus putabat̄: modo quero vtrū istud testm̄ d̄beat īfirmari: ac si iure solēnitatis nō obseruato. Et rñdet ꝙ nō: immo testm̄ tanq̄ rite factū firmitatem obtinebit. Cū enīz aliqs ex testibus tēpore testamēti faciendi: liber ab oib⁹ estimat̄: q̄uis postea seruus apparuit tā diu⁹ Adrian⁹ q̄ diuus seue. ⁊ Anto. cathoni sup tali dubitatōe querenti rescripserunt subueniendū esse testimonio ex hmōi libertate putatiua vt sic ratū ⁊ firmū habeat̄: ac si opportūe oīa facta fuissent: ⁊ hoc tali rōne moti dixerūt: qr eo tēpore quo testm̄ a testibus signabatur iste testis cōi ꝯsensu oīuz loco liberi hominis habebat̄: nec erat aliquis qui eo tempore status questionem ei moueret.

testium adhiberi.

¶ Seruus ꝯmuni opinione reputat⁹ liber: potest ī testamēto eē testis. are.

¶ Sed cū aliquis ex testibus testamēti quidem faciendi tēpore liber estimabatur postea autez seruus apparuit: tā diuus adrianus cathōi q̄ postea diu⁹ seuerus ⁊ antonin⁹ rescripserūt subuenire se ex sua liberalitate [a] testamēto: vt sic habeatur firmū: ac si vt oportebat factum esset cū eo tpe quo testm̄ signaretur [b] omniuz cōsensu [c] hic testis liberoruz loco fuerat: neq; quisq̄ eēt qui ei questionē status mouisset.

¶ Potest ī vno ⁊ eodem testamento esse testis pater cū filijs ⁊ fratrib⁹ dūmodo sit alienū: secus autem si ꝓpriū vel domesticū. are.

¶ Pater nec non is qui in potestate eius est: itē duo fratres qui in eiusdem p̄ris potestate sunt vtiq; testes in vno

Opinio preferr̄ ꝓbitati.

a ¶ Sed cum. Libertate. s. putatiua: ⁊ sic valet plus quod est in opinione q̄ quod est in veritate: sic. ff. de le. j. l. iiij. in princi. ⁊. §. ꝙ siquis. Arg. cōtra. j. de leg. §. siquis rem suam.

ADDITIO. Dic ꝙ aut veritas patens est: ⁊ attendit̄: aut occulta: ⁊ tūc non: vel dic ꝙ aut attēdendo opinionem fauor ampliatur: ⁊ attenditur: vt hic ⁊ ibi: aut non: ⁊ tunc non. Dic vt ibi. Joannes fabri.

b ¶ Signaret̄. Quidam hoc intelligūt gñaliter vez: vt siue oñdat̄ testamētū in scriptis cōditū: siue nuncupatiuū debeat ei credi: siue d̄sierint testes esse: siue non: ⁊ sic se hz ꝯsuetudo: vt argu. C. d̄ edic. di. Adri. tol. l. fi. ⁊. C. de dona. l. ī donationibus: ⁊ arbitra. tute. l. fi. Nos contra. s. in nuncupatiuo de iure: ⁊ qd̄ hic dr̄: in testō ꝯdito ī scriptis loqtur: in nūcupatiuo. n. si ꝓferat̄ ñ dz ei credi sine testibus: cū in eis ꝯsistat tm̄ substātia testi: ipz tñ valz: lz ꝓbatio d̄ficiat: (j) vt. ff. d̄ testamē. tu. l. duo. qd si seruus fact⁹ ē vl̄ ī famis: ⁊ velit recognoscere sigillū suū: Rñ. nō admittit̄: vt ff. de carbo. edic. l. carbonianū. §. due autem sunt cause.

ADDITIO. (j) Nisi d̄ eo sit facta publica scriptura: vel pars confiteat̄ testm̄ sic fuisse factū aut testes deponāt anteq̄ ipsoz defectus appareāt: qr tunc scriptura probabit absq; eo ꝙ testes producantur. Ange.

c ¶ Oīum ꝯsensu. Nota errorē ꝓdesse: vt. ff. d̄ sup. le. l. iij. ī fi. ⁊. C. d̄ lat. li. tol. §. sz qr: ⁊. ff. de offi. p̄to. barbari⁹.

Error cōis facit ius.

ADDITIO. Et error cōis fac̄ ius:

vt pz hꝫ ſſib⁹. Errō cōſis eſſic vt mat
feſtat. Teſtificās ſu⁹: q lib credit eē.
¶ Pī. Caſus. ¶ Adhuc plegit in
Rt. m.im ſuā circa teſtes adhibendos
i teſtō. vñ ſic po. ca. Quidā fec teſtm
ſuū: z i teſtō adhibuit. v teſtes: inter
ḡs fuit petrus z martin⁹ filī⁹ petri: quē martinū petrus habuit i ſua ptāte: mō q̄ro vtrū pī z filī⁹ ertīs in ptāte eius. ſ. petri poſſunt eſſe teſtes in eodē teſtō: Rſi. q̄ ſic. Nā pī z ille q in eiuſdē pīis ptāte ē in eodem teſtō teſtes adhiberi poſſunt. Nihil enīz nocet ex vna domo plures teſtes alieno negocio adhiberi poſſe.

a ¶ Pater Alieno: aliud ſi in ſuo: vt. j. pri. ſ. z. ff. de teſti. teſtis.

b ¶ Poſt miſſionē. Id eſt remiſſionē: aliud ſi ante: vt. ff. eodē qui teſtamento. ſ. per contrarium.

ADDITIO. Et eſt rō hꝫ glo. ſbi q̄ tūc teſtes nec rogati: neq; ad ſolēnizandū actū erīguntur: q̄uis duo reqrantur ad p̄bandum veritatē. Ange.

¶ In teſtib⁹. Caſus. ¶ Adhuc. in p̄n. p̄ſſ. ſ. plegit iuſti. ſcdaz ptē p̄n. i q̄ ſic po. ca. Quidā cōdidit teſtm z in teſt. ſuo filiū quē habuit i ptāte teſtē adhibuit: mō q̄ro vtrū de iure hoc potuit facē: Rſi. q̄ nō. Nā teſtis non dz eē ille q in ptāte teſtatoris ē. Et non ſolū repellit ille a teſtimonio q ē i poteſtate teſtatoris: ſz ēt is q hꝫ i ptāte teſtatorē: vñ ſi filiuſſa. miles poſt reuerſionē de caſtrēſi pecu. teſtet: pī et⁹ ex ſuo teſtō teſtis adhibeti non pōt: nec ēt aliq̄s q eſt in ptāte eiuſdē pīis non ſolū enim in alīs cauſis: ſed ēt in teſtamētis domeſticū teſtimoniū reprobatū eſt: z nō ſolūmō ſupradcte pſone repellunt a teſtamētarijs teſtimonijs: ſz ēt heres ſcript⁹: z pī eius q i ptāte hꝫ z ēt parētes heredis ſcripti z q i eiuſdē pīis ptāte ſunt: z ēt q in ptāte teſtatoris ſūt penitus a teſtamētarijs teſtimonijs repellunt: z ea rōne: q̄ totuz negoq̄ agit iure factēdi teſt. credit hodie iter hīdez z teſt. agi. lz oli totū ius teſti faciendi circa teſtes adhibēdos p̄turbatū fuerit: nā q̄dā veteres i illo teſtō q̄ dicebāt p es z libra familie emptor q loco hīdis erat p̄fect⁹ eis p ptāte a teſtimonijs teſtamētarijs repellebāt. In primis āt duab⁹ p̄ſonīb⁹ teſtōz hīdū p̄fectis p ptāte p̄cedebāt teſtimonia in teſtis p̄ſtare: lz illi hīdē q hīdē pmittebāt ſ iure minime vti debere eū p̄ſuadebāt: vñ nos eādē obſeruationez antiquoz corrigētes z q̄s ab ipſis antiqs pſuaſū eſt. vz. q̄ heres vl p̄fecti ei p ptāte iter teſtes admittāt: z lz ſi eis pmiſſū fuerat: tñ i legis neceſſitate trāſferentes ad imitatione familie emptoris q i tertio gñe teſtōz: vt dictū ē a teſtimonio repellebāt. merito hīdē z p̄fectos p ptāte ab hmōi teſtimonio p̄pellim⁹: nec ei lniaz q̄dāmō dam⁹ fibi teſtimonia p̄ſtare: vñ hmōi vetere p̄ſonē in qua hoopmiſſuz fuerat noſtro codici inſeri permiſimus. Domec. ¶ In ea re. idē z in alīs: vt. C. de teſti. l. ij. (j) Sed q̄ris ē domeſtic⁹: Rſi. colon⁹: z aſcripticius vl ſimiles: Domeſtic⁹ q̄s dicat.

vt. C. de his que ad ec. ꝯfu. l. fi. §. sane enim si seruus. ⁊. C. de q̄sti. l. pridem. Item vxor marito. ⁊ ꝯ. vt. s̄. de vsu ⁊ ha. §. itē is. Itē seruiētes siue dapiferi. vt. ff. de pe. l. respiciēdū. §. furta.

ADDI. i.

Tu dic ꝙ filiꝰ qñ nihil sibi q̄rit pōt pro patre testificari ꝑm Jo. fab. idē ecōtra in eo negocio ex quo nec patri nec filio resultat cōmodū vel ī teresse. ⁊ qd de matre ⁊ fratribꝰ: vide ꝑ Ang. b

a ¶ Sz neque. Neqz is nota ꝙ his tribus modis dī quis contingere me ꝑ ptātē.

b ¶ Adhiberi. Quia eoꝝ negociū est: cū ⁊ lucrū ⁊ dānuz ad eos pertineat. ff. quādo app. fit. l. j. §. ī ꝓpria.

(j) Et vere eoꝝ qꝛ ⁊c.

ADDI. j.

Et ē alia rō scz affectio quā hñt adinuicē ex q̄ ꝓcedit iste textꝰ. ēt hodie in casibꝰ in qbꝰ pñt nihil q̄rit. Monachi tñ in monasterio pñt esse testes. c. insuper. extra de testibꝰ. Idē ī hoībus vniuersitatis pro ipsa vniuersitate vl' castro ī negocijs ex qbꝰ nō resultat cōmodū ī ꝑticulari ꝯz cōitatē An.

c ¶ Agi. Caute ponit agi cū sit generalissimum. vt. ff. de verbo. signi. l. labeo. §. ij. in prin. ⁊. l. verba. hz enim se ad ius testādi ⁊ ꝯctꝰ.

d ¶ Cōturbatum. Naz olim heres duobꝰ ꝑmis generibꝰ testamētoꝝ poterat esse testis. ī tertio ꝟo ille qui erat loco heredis nō poterat esse testis: ⁊ sic erat turbatio iurium ⁊ ad eiꝰ silitudinē verꝰ hīs hodie testis nō erit: vt seqt̄

e ¶ Familie emptorī. Dī ille q cōstituebat̄ heres ꝑ es ⁊ libram.

f ¶ Heredi q erat ex primis duobꝰ gñibꝰ testōꝝ

g ¶ Abuti. sic. C. de ca. tol. l. j. §. j. ⁊ ff. si fa. fur. fe. di. l. fi. ⁊ s̄. q. ex causis ma. nō li. §. j. Accursi.

h ¶ Legatarijs. Discrepāt hi iur̄ veteri a fideic. vt. j. d fideic. here. §. ꝑterea. Sz hodie si. vt. j. d le. §. sz si vsqz. quidā. §. hunc intelligunt qñ legatuz fuit repetitū a succedentibus ab ite-

¶ Sed neqz heres scriptus: neqz is [a] q in potestate eius ē neqz pater eius qui in potestate euz habet: neqz fratres q in eiusdē patris potestate sunt testes adhiberi [b] pñt: quia hoc totū negocium quod agitur testamēti ordinādi gratia credit̄ hodie inter testatorē ⁊ heredē agi [c]. ¶ Licet enim totuz ius tale conturbatuz [d] fuerat ⁊ veteres qdez familie [e] emptorez ⁊ eos qui per ptātē ei adunati fuerāt a testamētarijs testimonijs repellebāt heredi [f] ⁊ his qui ꝑ potestatem ei coniuncti fuerant ꝯcedebant testimonia in testamētis p̄stare: lz hi qui id permittebant hoc iure minime abutis [g] debere eos suadebāt: tamē nos eandem obseruationē corrigētes: ⁊ qd ab illis suasum est: in legis necessitatē transferentes: ad imitationē pristini familie emptoris. merito nec heredi qui imaginē vetustissimi familie emptoris obtinet: neqz alijs personis que ei (vt dictuz est) coniuncte sunt licentiam concedimꝰ sibi quodāmodo testimonia p̄stare. Ideoqz nec eiusmodi veteres cōstitutōes nostro codici īseri ꝑmisimꝰ.

¶ Legatarius ⁊ fidei ꝯmissarius singularis p̄t eē testis in testō ī quo est ei legatum. Aretinus.

¶ Legatarijs hautem ⁊ fideicōmis-

stato: vt tunc non videat ferre testimoniū i testō iuris qz iuris successor est q in quota pte heres institut⁹ est.

¶ Legatarius. Casus. ¶ Adhuc prosequitur secūdaz partez impe. prime ptis principalis in ℔ §. pone igitur sic casuz. Quidam fecit testamentum z in testamento legauit petro: verūtamē petrum legatarium in testō testem adhibuit. modo quero vtruz ille petrus legatarius possit esse testis in illo testamento in quo sibi legatum relictum est? Et respon. qz sic. Licet enim heredes qui sunt nostri successores a testimonio repellantur. legatarius tamen z fideicommissarius qui non nostri sed rei singularis successores sunt z alijs personis coniunctis testimonium prestare in testamentis non negamus: immo etiā quadam constitutione nostra ei specialiter concessimus. z certe multiformis his qui in potestate legatariorum vl' fideicōmissariorū sunt vel qui eos in potestate habent huiusmodi licentiā donauimus.

a ¶ Nō iuris. sed rei z fine onere. vt ff. manda. si heredi tatem.

ADDITIO. Et per hoc patet fec⁹ esse in fideicommissario vniuersali quia habetur loco heredis. §. restituta. j. de fideicom. here. Joan. fab.

b ¶ Constitutione greca. vel dic de illa que est. ff. eodem qui testamento. in principio. que est iustiniani per approbationem. vt. C. de vete. iure enucle. l. j. §. merito. prima versor.

c ¶ In potestate. Item tabellioni. vt. ff. eodem. domicius.

farys (qz nō iuris successores sunt) z alijs psonis eis ꝯiunctis testimoniū nō denegamus imo in quadā nra pstōne: z hoc special'r eis cōcessimus. Et multo magis his qui in eoruz potestate sūt vel qui eos habent in ptate c huiusmodi licētiā damus d.

¶ Testamentū potest in qualibet materia scribi. Areti.

¶ Nihil autez interest testamētū in tabulis aut in chartis e mēbranisue vl' in quocūq; alio materie genere scribatur. dummodo testis adhibeatur. qui testimonium perhibere possit. Et ideo si testis in testamento scribendo adhibitus. postea in testimonium vocetur. non est ei denegandum. Et hoc est quod dicit. Nihil interest. Et ideo si testis in testamento scribendo adhibitus. postea in testimonium vocetur. non est ei denegandum. Et hoc est quod dicit. Nihil interest.

b ¶ Damus. C. de testi. omnibus. cōtra. Solutio hic agitur de viribus testamenti inter heredem z alium agētem contra testamentum: alias coniunctus coniuncto non feret testimonium: idest vnus legatarius alij. Et secundū hoc falso h̄ sumitur argumētum. qz socius in causa socij admittitur i testimonium. Vel dic hoc speciale: vt cōiunctus p̄ coniuncto admittatur quasi in re sua fauore testamenti z vltime voluntatis que debet dominari si legitima est. vt. C. de lecū questio. in fine. z erit bonum argumentum. ℈. dictum. Sed argumentum contra est. C. de testi. quonsam. in fine. Sed respondeo finis illius legis non refertur ad totum quod erat dictum. Distingue tamen an lucrum redeat ad eum socium vt tunc nō admittatur al's sic. vt quando appel. sit l. prima. §. in propria.

¶ Nihil. Casus. ¶ Domine nobis diuisis plures solem. que in testamento condendo debent obseruari. sed pro deo dicatis in quo testamētum debet scribi? Respon. Amice nō differt vtrum testamentum fiat in tabulis vel in chartis membranis vel in alia materia. z etiam vnum testamentum potest in pluribus codicib⁹ scribi: z valet causa necessitatis. velut si quis extra patriā secū ferre velit aut domi relinquere suorum iudicio rū cōtestationem id est testamētū vel propter alias innumerabiles causas que nobis imminent.

e ¶ Nihil. In chartis: sic. ℈. & re. di. §. littere. Accursius florentinus.

ADDITIO. Et dic in chartis etiã rasis: secus tñ in alijs instrumentis.

a ¶ Sed. Et vnum. sic. ff. eod. l. vnuz.

b ¶ Q. d. s. vt pluribus fiat codicib⁹.

c ¶ Imminent. Sic in auctẽtica. de consangui. ⁊ vte. fra. §. sic igit. col. vj. Sed nunqd ex his exemplis probatur ⁊ Respõ. non sine auctẽtico. vt in auc. vt spon. lar. §. ⁊ hoc insuper. collatione. ix. ⁊ ff. de fide instrumen. l. q cunqz. ⁊. ff. d bono. posses. ꝑm tab. l. ij. §. sz ⁊ si vnũ. sed hic ambo sunt principalia. Accursius.

¶ Sz hec q dem. Casus.

¶ Hic incipit secunda pars principalis in qua sic pone casum. Domine iaz video que fit obseruanda solen. in testamento in scriptis cõdito: nunquid tota predi. solen. in testamento nuncupatiuo obseruari debet ⁊ Et respõ. q nõ. nã hec que. s̃. dicta sunt de testamentis in scriptis conficiendis sufficiunt. Si qs enim voluerit facere testamentũ de iure ciuili sine scriptis h ei facẽ licebit si. vij. testes ad hoc cõuocauerit ⁊ volũtatem suã eis exp̃sserit. ⁊ hoc testm̃ de iure ciuili factum constituimus fortissimũ ⁊ firmum. ⁊ hec dñr in scda parte p̃n. vsqz in fi. ti.

i alia materia fiat.

¶ Potest testamentum in pluribus codicibus scribi quod quandoqz necessarium est. Angelus aretinus.

¶ Sz ⁊ vnũ [a] testamentum plurib⁹ codicibus cõficere qs põt: secunduz obtinentez tamẽ obseruationez omnibus factis: quod [b] interdum etiaz necessariuz est veluti si qs nauigaturus ⁊ secũ ferre ⁊ domi relinquere iudicioꝝ suorum cõtestationez velit: vel propter alias innumerabiles causas que humanis necessitatibus imminent [c].

¶ Testamentũ fit etiam sine scriptis declarata voluntate testantis coram septem testibus rogatis. Aretinus.

¶ Sed hec quidez de testamẽtis que in scriptis cõficiũtur sufficiant. Si quis autez sine scriptis voluerit ordinare testamentum iure ciuili septez testibus [d] adhibitis [e] ⁊ sua voluntate coram [f] eis nuncupata [g]: sciat hoc perfectissimũ testamẽtũ iure ciuili firmũqz constitutum.

Not. q nihil nocet ex vna domo ⁊c. Nota. q domesticũ testimoniũ reprobat. No. q nẽo põt eẽ testis in re sua.

d ¶ Sed hec. Septem testibus. qñqz nullus vocatur vt si miles moriat in bello: vt no. C. d mili ta. testa. l. milites. qñqz vnus vt ipator. vt. C. eo. oium. qñqz duo (j). vt iter filios. vt C. eo. hac cõsultissima. §. ex ĩperfecto. Vel si in tentorio faciat testm̃ miles. vt. ff. de milita. testa. lucius. qñqz tres vl' q̃tuor vel pauciores. vt. C. e. si non spãli. qñz qnqz. vt i testõ rustici. vt. C. e. l. fin. §. finaũt. qñqz septẽ vt gñal'r vt h. ⁊. C. eo. hac ꝯsultissima. qñqz octo. vt. C. qui testm̃ facere pñt. hac consultissima.

Testiũ nũerus q in testamentis est adhibẽdus.

ADDITIO (i) Etiã si sint ml'ieres ⁊ q al's si eẽnt idonei: vt ibi no. p ang.

e ¶ Adhibitis. id est rogatis vt iter sint. ⁊ sint attenti. vt. ff. eod. hr̃des. §. penultimo. ⁊ in auctẽtica de testi. §. ⁊ lz. in fine. §. collati. vij. Accursius.

Testes debent rogari.

ADDITIO Et sic dz articulari ⁊ probari.

f ¶ Coram. scilicet palam nominando heredes. vt. ff. e. l. heredes.

g ¶ Nuncupata. inde dicitur nũcupatiuum testamentum.



Continuatio. ¶ De militari testō. ¶ Visum ē. s. de testamētis in genere: nūc sequitur videre de testamētis i specie. Vel aliter. Visuz est. s. de testis que fiūt ꝑm cōmunis iuris dispositionē: nūc seqtur videre ꝺ illis que fiūt iure priuilegiato vt est testm̄ militare. iō ꝛc. Aduertēduz est qꝺ in milite sex sunt necessaria ad hꝫ qꝺ habeat priuilegia militibus concessa. Primo ꝙ ense cingat. ff. de test. mili. pe. Scꝺo ꝙ nūero alioꝝ ponat: ꝛ in matricula scribat. ff. ꝺ test. mi. l. ex eo tpe. Tertio ꝙ ꝑstet sacramentū ꝙ mortē nō euitabit ꝑ republica: neqꝫ a signis recedet. ff. ex q. cau. ma. l. pe. ꝛ de his qui not. infa. l. ij. §. miles. Quarto ꝙ stigma. i. nota publica brachijs suis scribat. C. ꝺ fabri. l. terti. li. xj. Quito ꝙ examinet. C. q milita. nō pos. l. j. li. xij. Sexto ꝙ nō sit negociator. C. nego. ne mi. l. j. lib. xij.

Miles cognoscitur ꝑ sex signa.

Versꝰ. ADDITIO. Vñ versus. Ensis: matricula: necnō iuratio: stigma. Ac examē: erūt istec i milite signa. Vilia nec debet tractare negocia miles. vñ dic̄ hic Accur. Est aūt miles q iurauit a signis nō recedē. vt. ff. ex qb. cau. ma. l. pe. ꝛ scriptꝰ ē in matricula vbi ꝛ alij milites scripti sūt. vt. ff. e. l. pe. ꝛ ꝑ totū ti. sūt ꝛ alia necessaria. vt aliqs sit miles. vt diximus. ff. ex qb. cau. ma. l. pe. ꝛ i auc. de mā. pri. §. fi. col. iij. Itez miles dr̄ a malo qꝺ sustinet pro alijs: vl' a mille: qꝛ ex nūero mille hoīum eligit. vt. ff. e. l. j. §. miles.

Miles vñ dr̄.

¶ De militari testamento.

¶ Miles in expeditione potest facere testamentuz iure militari quomodo vult: hoc dicit. Ange. areti.

Supradcā diligens

Supradicta. ¶ Totꝰ iste titulꝰ diui. p̄nci. in duas ptes. Prīo ponit de militibꝰ testātibus in tētorio eoꝝ: vel i peculio castrēsi. Scꝺo ꝺ testō in q̄si castrensi. Scꝺa ibi (Sciēdū) Itē pria subdiuidit. Nā prīo ponit ꝯtinuationē ꝑ modū remotiōis siue exceptiōis cuz positione noui statuti. Scꝺo q̄liter priuilegiū cōcessum militibꝰ ꝙ ꝑsit testari. quō volūt intelligat. Tertio ꝙ ēt miles mutꝰ ꝛ gñaliter defectiuus pōt testari. Quarto qualiter post missionez testatur. Quinto ꝙ mutatio status ipsius militis dummō iterueniat noua voluntas nō vitiat testamentū factū. Secūda ibi (Placet.) Tertia ibi (Quinimo.) Quarta ibi (Sed hactenus) Quinta ibi (Sed ꝛ si qs.) Aret.

Diuisio

¶ Supdcā. Casus. Dis ꝟo p̄libat] vēlo ad casus pōnē ꝛ ē casus tal'. accessi ad iusti. ꝛ ita ꝓposui corā eo. domi-

ne iam video ꝙ vultis tractare ꝺ mili. testamen. pro deo dicatis que ratio mouet vos ad tractandū separatiz de militari testamēto: nunquid illa que sunt a vobis tradita in omni testamēto pñt suffirere. Ad h̄ rñdet. amice quoniam supradicta diligens obseruatio quam ꝺ ordinādis priuatorū testamētis supra exposuimus auctoritate pricipalium constitutionū militibus ꝓpter eorum imperitiam remissa est: iō hic specialiter ꝺ p̄uilegiatis militum testamētis tractare intēdimꝰ. Quāuis eniz milites neqz legitimi numeꝝ testiū in suis testamētis adhibuerit: neqz aliā testamētoꝝ solēnitatē obseruauerit: nihilominus recte testant̄. ꝛ hoc verū est quādo in expeditione militari occupati sunt. nā vt ita demū gaudeāt priuilegio militari cū in expeditione armorum fuerint occupati non immerito nostra ītroducta ē ꝯstitutio. Quocūqz enim mō voluntas suprema militis in expeditione occupati siue in scriptis inueniatur videlz eius testamentū ex volūtate eius. Secus tamē est qñ non est in necessitate militaris expeditionis. In illis eniz tp̄ibus q̄bus milites in alienis vel suis edibꝰ degunt ad vēdicāduz sibi tale priuilegiū nequaq̄ poterunt adiuuari.

obseruatio [a] in ordinādis testamētis militibus ꝓpter nimiam imperitiaz [b] eoꝝ ꝯstōnibus principalibꝰ remissa ē.

¶ Naz q̄uis neqz hi legitimū numeꝝ testiū adhibuerint. neqz aliaz testamētorū solēnitatem [c] obseruauerint: recte nihilominus testant̄ videlicet cuz in expeditionibus occupati sūt: quod merito nostra cōstitutio introduxit [d].

¶ Quoquo enim mō voluntas eiꝰ suprema īueniat̄ siue scripta siue sin̄ scriptura valet testam̄tū ex volūtate eiꝰ.

¶ Miles testādo ex̄ expeditionez dz testari s̄m ius cōe. Et lz filiusfamilias sit testari tñ p̄t. are.

¶ Illis autem [e] tēporibus per que citra expeditionū necessitatez in alijs locis vel suis edibus degunt: minime ad vendicāduz tale priuilegiū adiuuant̄. [f]

¶ Sed testari quicessat ꝛ effectus. ꝛ pōt hic sumi argu. ꝙ cessante clerico ab ecclesia: † cessat prebenda. sic. C. de epis. ꝛ cleri. l. gñaliter. ij. Sed argu. contra. ff. de postu. l. pria. §. sexum. quia calphurnia dedit cāz edicto: vnde cessāte cā cessare dz edictū: quod nō est veꝝ. Sed hoc vltimum generale de causa impulsiua dicit. Primū de finali sine qua res esse non potest.

ADDITIO. In dubio autē presumit̄ esse impulsiua. vt per gl. singu. in l. ij. §. fi. ff. de donatio. Ange.

¶ Sed testari. Casus. ¶ Sed pone in secūda. Dicit Justi. ꝙ q̄ꝫq̄ priuilegiū militibus ꝯcessum circa solen. testamēti post missionē ab expeditione militari finiatur; aliud tamen priuile

a ¶ Obseruatio. que consistit in quatuor vbi est in scriptis testamētū conditū vel in sola nūcupatione heredis corā septē testibus. vt. s̄. ti. j. §. sed cū paulatim ꝛ. §. fina. ff. de heredi. insti. l. j. §. q neqz.

b ¶ Imperitiā. C. de iure deli. l. fi. i prin. ꝛ de iure. ꝛ fac. ign. in. l. j.

c ¶ Solēnitatē. scilicet circa sigilla ꝛ subscriptiones. j.

d ¶ Introduxit. sz tūc demū cuz in militia sunt habent priuilegium. vt C. eodem. l. penul. ꝛ hic subijcit.

e ¶ Illis. aūt. pro sed.

f ¶ Adiuuātur. Et nota ꝙ cessāte cā

† Scilicet contumaciter: vt qz citatus a superiore minime infra tēpus cōueniēs veniat: s̄m docto. h.

gliū concedit eis circa substātiā testamenti dūtaxat. nā testari pñt milites extra castra militaris expeditiōis existētes quāuis filijfa. sint. iure tñ cōi in hoc casu qñ morant extra castra eadē obseruatio i eoruz testis adhibēda ē: quam .s. in testō paganorum exposuimus.

a ¶ Et si filijfamilias. Licet hi al's prohibeant. vt. j. titu. j. in princ. ꝛ. ff. de do. cā mort. l. tā is. §. j.

b ¶ Iure tñ cōi. Scilicet quātuz ad solēnitatem: nō quo ad hoc: vt detur querela ꝯtra eius testm: sicut in alio veterano qui sui iuris est. vt. C. de in offic. test. l. si. §. in his. ꝛ. ff. de inoffic. testa. l. Papinianus. §. siquis in militia. Item hoc est verū quādo est domi reuersus: sicut supra proxi. dixit. al's sicut miles alius vtit speciali iure: sic ꝛ iste arg. ff. eo. ex militari. §. j. ꝛ. l. testamēta eorū. §. finali.

ADDITIO. Hodie tamē sm cōem opinio. in filiofa. milite per preteritionē factā sine causa annullat eius testamentum quātū ad institutionē. aucten. ex cā. C. de lib. pret. Si ꝑo cum causa habet pro exheredato: ꝛ subiacet querele. vt per Angelum hic.

c ¶ Paganorū. A pago qd est villa dicit: quasi dicat non militum.

ADDITIO. Et a pigi verbo greco: q fons est deducit. eo q iuxta fontez villa semper fieri cōsueuerat. hic paganus potest dici villanus. hoc est in villa natus.

¶ Plane. Casus. ¶ Hic incipit tertia pars in qua sic pone casum. Domine iā video q testm de militibus mirabiliter est priuilegiatū. lz eniz iuris solēnitatē nō seruauerit miles: tamen testm eius i castris ꝯditū valz. Pone igit q aliquis dicat aliquē militez in expeditiōe militari occupatuz ipsum in suo testō heredē instituisse. Hoc tñ neqz per ministrū: neqz per testes ad hoc cōuocatos probare poterat: nunqd credetur eius assertioni: ita vt ad hereditatem militis valeat admitti: Et rñ. q nō. De militaribus eniz testamentis diuus traianus statilio seuero in ꝯsimili casu q̄renti scripsit sic. O statili seuere illud priuilegium qd de militaribus testis datuz est: vz testamenta quocūqz mō facta rata sint: sic dz intelligi: vt oīno prius eos constet testm fecisse. qd etiaz sine scriptura nō solū a militaribus: sed etiā a nō militaribus fieri pōt. Unde si is miles de cuius bonis questio apd te vētillatur: ad hoc cōuocauit saltē duos hoies: vt causa testādi corā eis volūtatez suā exprimeret: ꝛ ita corā eis locutus est. vt declaret in pñtia eorum quē vellet sibi heredē esse: ꝛ cui vellet libertatē tribuere. Potest videri etiā sine scripto hoc mō recte fecisse testm ꝛ volūtas eius suprema oībus modis rata habenda est. Ceteꝝ si cā ludendi vel demōstrādi alicui iocose dixerit. Ego te heredē facio vel bona mea tibi relinquo: sicuti plerūqz in sermonibus iocosis fieri solet: nō opz hoc pro testō obseruari: nec videmur in hoc priuilegio militari in aliquo derogare. Nec enim vlloruz magis iterest q̄z ipsorū militū: qbus hmōi priuilegiū datū est exēplū pro testimonijs nō admitti: alioqn si tale testm admittere-

dē ꝛ si a filijfamilias sint pp militiā cōcedunt: iure b tñ communi eadem obseruatione: ꝛ in eorum testamētis adhibēda: quā in testamētis paganorū c proxime exposuimus.

¶ Licet remittat solēnitas in re agēda: nō tamen remittitur congrua probatio rei geste. Et licet lex priuilegiet aliquod factuz: itelligitur tamē inquātum de facto legitime appareat ꝛ constet. Aretinus.

tur: non difficulter post mortem alicuius militis existerent testes qui dicerēt se audiuisse mili. relinquere bona alicui: prout ei videtur expedire: ⁊ ita vera militum iudicia frequenter subuerterentur.

a ¶ Plane. Rescripsit. vt ff. e. diuus.

ADDITIO. Et iste. §. est ibi lex sub eadem verborum forma. ⁊ icipit: Diuus Traianus.

b ¶ Hoib⁹. saltē duob⁹. vt. ff. e. luci⁹. et. ff. de testi. l. vbi. ⁊ h̄ est quando i tentorio. si autem in cōflictu belli nullo etiam teste vocato. vt. C. eo. milites. (j) si autē est domi: iure cōmuni. vt supra eodez. §. illis.

ADDITIO. (j). Debet tamē aliquo modo de voluntate constare: vel p duos testes: vel per comparationem litterarum: vel alio: ⁊ facit vt remissa penitus omni solēnitate non de naturali: sed ciuili tm̄ intelligitur. Ange.

c ¶ Sermonibus. Forte causa demōstrandi. vt magister discipulo: vel ludi causa. vt. ff. de ac. ⁊ oblig. l. obligationum substantia. §. fina. vel affectionis. vt. ff. de iure codicil. littere.

d ¶ Nec vlloꝝ. Sic. j. ad. l. falci. circa princi. sic C. de rescin. ven. l. ratas.

¶ Plane de testamētis militū diu⁹ traianus statilio seuero ita rescripsit[a].

¶ Id priuilegiuz: quod militantibus datuz ē: vt quoquo modo facta ab his: testam̄ta rata sint: sic intelligi debet: vt vtiqz prius cōstare debeat testamētuz factū esse: quod ⁊ sine scriptura a n̄ militantib⁹ quoqz fieri potest. ¶ Is ergo miles de cui⁹ bonis apud te queritur: si conuocatis ad hoc hominib⁹ [b] vt voluntatem suā testaretur: ita locutus est: vt declaret quem vellet sibi heredem esse: ⁊ cui libertatē tribuē pōt videri sine scripto hoc modo eē testatus: ⁊ volūtas eius rata habenda est.

¶ Ceterū si (vt plerunqz sermonib⁹ [c] fieri solet) vt dixit alicui: ego te heredem facio: vel bōa mea tibi relinquo: non oportet hoc ꝑ testamēto seruari.

¶ Nec [d] vlloꝝ magis interest q̄ ipsoruz quibus id priuilegium datum ē huiusmodi exempluz non admittit: alioquin nō difficulter post mortē alicuius militis testes existerēt: qui affirmarēt se audisse dicentem aliquez se relinquere bona cui visuz sit ⁊ per hoc iudicia vera subuerterentur.

¶ Miles lz sit mutus vl surdus testatur. Aretinus.

¶ Quinimo [e] ⁊ mutus [f] ⁊ surdus miles testamentuz facere potest.

¶ Quinimmo. Casus.

¶ Hic icipit quarta pars in qua reuertitur ad secūdū casum determinando plenī⁹ d priui. mili. q̄ circa substātiā testamēti cōcedit̄ militibus. videlicet: vt quāuis sint filijfami: testari possint: sic ⁊ hic: vt milles surdus ⁊ mutus testm̄ facē possit.

e ¶ Quinimo. Dz priuilegium circa solēnitatem: quinimmo ⁊ circa substātiam testam̄ti: vt qui al's testari non posset: hic tm̄ possit. vt. ff. eo. l. iiij.

f ¶ Mut⁹. siue natura siue casu. vt sit priuilegiū aliqd. vt. C. q te. fa. poss. l. discretis. ⁊ hoc iure militari. vt. ff. eo. iure militari. Accursi. Dūmodo appareat ipsum sic voluisse testari per signa sua: que ꝑ notos po-

terunt in crpretari.

¶ Sed hactenus. Casus. ¶ Hic incipit quinta pars in qua similiter determinat in quantus durat priuilegiū cōcessum militibus: tam circa solēnitatē q̄ circa substantiam testi. vñ dicit et dñe dicat] ergo mihi q̄ diu durat p̄uilegiū militare: circa solēn. testa: Aid hoc rñ. Amice hoc priuilegium circa solēni. testamē. tandiu ex principalibus ꝑsti tutiōib⁹ militib⁹ indulgetur: q̄diu militant: z i castris d̄gunt. Post missionem ꝯo a castris siue veteranī: siue adhuc militātes extra castrū fecerint testm̄ tc cōi iure oium ciui. roma. facere debēt. Verū tm̄ illud testm̄ quod in castris factuz est infra annuz tm̄ valet. Pone igitur q̄ aliqs miles in castris fecerit testm̄ iure militari. z heredē sub conditiōe istituit: z postea iste miles tam diu deffit. si cōditio sub q̄ erat heres istitut⁹: diu post annū: vel forte post diēm extiterit: nunqd valebit illd testm̄ militis? Et rñ. q̄ sic. nā placet hoc testm̄ quasi militis valere. Conditio enī retrotrahitur: z pinde hꝫ: ac si heres pure institut⁹ stati post mortē militis adijsset.

a ¶ Sed hactenus. Quidā dicūt hic nō esse. §. z asserūt q̄ oē priuilegium quod hz miles perdit cū redit de militia. Sed nos dicimus. §. hic esse. z distinguimus inter priuilegium qd habet vt testetur qui alis testari non potest: vt filiusfamilias: z mutus: vt illud diuret post reuersionē. vt. §. pri. §. z. §. sed testari. z. ff. eo. tytius. in pri. Alia ꝯo priuilegia que habet in testādo finiantur. vt hic. z eodē. §. illis autem.

¶ Wiles post missionez vel ex castra existens dz iure cōi facere testm̄. Sed si fecerit testm̄ in castris iure militaris durat ēt post missionē si mort infra annū: z post extiterit cōditio. istitutionis. Ang. aretinus.

¶ Sed hacten⁹ a: hoc illis b a pricipalibus constitutionibus cōceditur quatenus militant z in castris degunt.

¶ Post missionez c ꝯo veterani vel ex tra castra si faciant adhuc militātes testamentū cōi oium ciuū romanoz iure id facere debēt.

¶ Et quod i castris fecerūt testm̄ non cōi iure: sed quo voluerint post missionē intra annuz tm̄ valebit. ¶ Quid ergo si intra annū qs decesserit: ꝯdō autē hꝫ ascripta post annum extiterit: an q̄si militis testamētū valeat: z placet miniosa est missio: desinit statim valere. vt. ff. eo. testamēta eoꝝ. z. C. eo. l. ex testaméto. Sed si miles de capitali crimine dānatus fuerit: figdē de cōi: vt homicidio: z fil'iter nō poterit aminodo testari. ff. de ve. z mi. fuc. l. j. in fi. Si aūt militari. vt q: alienauit arma vel similia: que numeranē. ff. de re mi. l. ij. z. iij. z idē ēt de fide rupta: nō p̄t testari. vt. ff. e. l. er militari. al's poterit i castrēsib⁹ tm̄: si ei ḧ in snia p̄missū fuerit: al's nō. vt. ff. de inin. rup. testa. figs ethꝫdato. §. sed z si qs capte. z de leg. ij. l. si qs. in pn. §. miles.

ADDITIO. Ergo a ꝛrio sensu i pagano erit secus: imo testm̄ antea sc̄m ab eo postea ex capitali snia morīēte nō valet: nisi pendēte appellatiōe vel supplicatione pro gratia consequēda moreretur. de hoc vide Zing.

† Et dicit Angᵘ scholarj abscens a studio per quicunqueum per dit priuilegiū

a ¶ Valere. Quia cõditio retrotrahitur. vt. ff. de peri. ꝛ com. rei vend. l. necessario. §. j. ꝛ qui pos. in pig. ha. l. vlti. ꝛ facit. ff. eo. qđ dr. ꝛ. l. qđ ꝑstitutũ.

¶ Sed si quis ante militiã. Casus.

¶ Adhuc p̃ sequitur Justi. quintam parte determinando de priuil. milit. circa solen. testa. vñ pone fic casum. Accessi ad Justini. ꝛ ita proposui cor̃ eo. Dñe q̃daz ante militiã fecit testamentum. iuris solẽ. nõ adhibita: q̃ forte nõ adhibuit: nisi tres testes: ita testamẽ. nõ valuit p̃o defectu solẽnitatis: postea idẽ miles factus: ꝛ in expeditione militari occupatus: illud testa. resignauit. idest aperuit: q̃daz adiecit siue detraxit: vel alio modo manifestauit se velle valere hoc testamẽtum in re militari: modo quero vtrũ hoc testamentuz qđ ab initio nõ valuit ex voluntate militis cõualescere possit: Respõ. q̃ sic. naz in hoc casu testm̃ valere dicẽdũ est: quasi ex noua militis volũtate. Sed pone quidã miles fecit testm̃: ꝛ postea dedit se in arrogatio. ꝛ ita post testm̃ passus est capitis di. vel quidã filiusfa. in castrensi pec. cõdidit testm̃. ꝛ postea a patre emancipatus est. ꝛ ita ca. di. est: nunquid i his casibus per ca. di. irritat testm̃: Respõ. q̃ nõ: imo in vtroq; casu valet testa. q̃ ex noua militis volũtate non videtur capi. di. irritũ fieri: q̃ sicut de reuo. de iure ci. ẽt p̃imũ testa. facere valere[a] q̃si militis.

¶ Testm̃ factũ aũ militiã sine solẽnitate valet si post militiã apparet õ militis volũtate. Et idẽ si miles post testm̃ fuerit capite minutus. Aretinus

¶ Sed ꝛ si quis ante militiaz non iure fecit testamentũ: ꝛ miles fact[a] ꝛ in expeditione degẽs resignauit[b] illud ꝛ q̃daz adiecit[c] siue detraxit[d]: vel alis manifesta ẽ militis voluntas hoc valẽ volentis: dicendum ẽ valere hoc testamẽtuz quasi ex noua[e] militis voluntate. Deniq; ꝛ si in arrogationẽ dat[a] fuerit miles: vel filiusfamilias emãcipatus est: testamentũ ei[9] quasi ex noua militis volũtate vz: nec vlf capitis diminutione irritũ fieri.

p̃t ita vet[9] test. cap. di. nõ euanescit.

b ¶ Sed ꝛ. Resignauit. idest figilla aperuit ꝛ remouit. vt. ff. eodẽ. cum simus. §. cum quis.

c ¶ Adiecit. Ut de iure co. l. conficiuntur. §. si miles.

d ¶ Detraxit. Nota ex hoc verbo q̃ detrahẽs in vno artículo in alijs cõfirmare videt. Et sic nota i ducta aduñ finem oparí contrariũ q̃ facit: vt per instm̃ ẽphyteuticũ. ꝑbetur. vñium. Joã. fab.

e ¶ Ex noua. Nota q̃ ab initio nõ valuit: ex post facto tñ conualescit.

f ¶ Nec videtur. Quod resignauit postea: vel dic sicut nunc de nouo facere potest: sic vetus non rescinditur. Et s̃m hoc dic noua volũtate: scilicet tacitã. aliud in pagano. vt infra qui. mo. testa. infir. §. alio.

¶ Sciendum est tamen. Casus.

¶ Dic incipit sexta ꝛ vltima pars: in qua fic ponte casuz. Domine iam video qualiter milites priuilegiati sũt circa factionẽ testamẽtoz: ꝛ qualiter intelligẽdum sit priuilegiũ datum militibus ꝛ in quãtũ durat. vnde videt mihi q̃ de cetero possetis quiescere. Ad hoc respon. Zmice adhuc nõ est locus quieti: immo certe in hoc loco sciendum est q̃ ad exẽplum castrensis peculij: taz anteriores leges q̃s principales constitutiones quibusdã personis in dignitate constitutis in quasi castrensi peculio specialiter cõcesserunt

runt testari: quod quidem nostra constitutio latius extendens generaliter oibus quasi castrense pecu. habentibus in his ꝑmittit testari: iure tñ cōi obseruato: huius tenore ꝓspecto licitū est nihil eoꝝ que ad prefatū ius ꝑtinent ignorar̄: ⁊ hec dicunt̄ vsq; in fine tituli.

a ¶ Sciendu3. Leges. s. digestorū: vt. ff. de col. bon̄. l. j. §. nec castrēse.

b ¶ Cōstitutiones: vt C. d̄ assesso. l. velut. ⁊. C. d̄ aduoca. diuer. iudicū. l. fori. ⁊ alie plures. Acc.

c ¶ Quibusdā: vt cōsulib⁹: ⁊ prefectis legionū: ⁊ p̄sidib⁹ ꝓuintiaꝝ: q sunt filij familias: vt C. de inoffi. testa. l. fina.

d ¶ Cōstitutio. C. de inoffi. test. l. fi.

e ¶ In his. Scz castrēsi ⁊ q̄si: nā i aduētitio nō p̄t: lz hēat ꝓp̄etatē: vt. C. de bo. q̄ li. l. fi. §. filiusfamilias. Acc.

f ¶ Iure cōi. Nisi sit miles i castris: vt. s̄. eo. in prin. Item tale testamētū non expugnat̄ per querelā inofficiosi testamēti: vt. C. de ioffi. testamē. l. fi.

ADDITIO. Dic ꝙ hodie hoc non est veꝝ: imo subiacet q̄rele ꝑm cōem sniam: si parentes p̄tereat vel exheredet sine cā: vt. §. ⁊ hec qdē. in auc. vt cū de appella. cognosci. Angelus.

¶ Filiusfamilias in quasi castrēsi p̄t facere testamētum ꝑm iuꝫ cōmune. Angelus aretinus.

¶ Sciendū tamen est ꝙ ad exempluꝫ castrēsis peculij tā anteriores leges[a] q̄ꝫ principales constitutiones[b] quibusdam[c] quasi castrēsia ōderūt peculia: ⁊ quorum qbusdaꝫ permissum erat ēt in potestate degentib⁹ testari. ¶ Qd̄ nostra cōstitutio[d] latius extendēs ꝑmisit oibus in his[e] tantūmodo testari peculijs: sed quidē iure cōmuni ſcuius cōstitutionis tenore perspecto licentia est nihil eorum que ad prefatuꝫ ius pertinēt ignorare.

¶ Quibus non est permissuꝫ facere testamentum.

¶ Qui alieno iuri subiectus est nō p̄t facē testm̄ ēt patre ꝯsentiente: nisi de castrensi peculio: vel quasi de quo testari pōt siue sit miles: siue veteranus etiā p̄re iuito. Ang.

Nonstamē oib⁹ licet facere testam̄tū. statim[h] enim hi

¶ Quibus non est permissum facere testamentum. ¶ Dictū est supra qualiter testamēta fiant: seqtur videre d̄ ꝑsonis que testari possunt: ⁊ que non: quāuis fuerit ordo p̄posterus: qꝛ si queramus an valeat testamentum: prius videndū est an ꝑsona testantis potuerit testari. l. si q̄ramus. ff. de testamētis. Aretinus.

Continuatio

Diuisio

Non tam̄. ¶ Iste titul⁹ diuiditur in septē partes: qꝛ enumerātur septem gradus ꝑsonaꝝ. Et primo ponit de filiofamilias. Secūdo de ipubere. Tertio d̄ furioso. Quarto d̄ ꝓdigo. Quinto ponit d̄ surdo ⁊ muto. Sexto de ceco. Septimo de capto ab hostibus. Secūda ibi (Preterea.) Tertia ibi (Itē furiosi.) Quarta ibi (Itē prodigus.) Quinta ibi (Itē surdus: ⁊ mut⁹.) Sexta ibi (Cecus.) Septima ibi (Eius qui.) Aretinus.

g ¶ Non tñ. Videbatur quemlibet seruantē supradicta posse testari: sed contrarium est in tredecim casib⁹ qui in titulo isto pro parte dicuntur. Et hoc est quod dicit: nō tamen ⁊c. ⁊ no. infra eodem. §. fi. Accursius.

h ¶ Stati. i. i p̄mis: vl' stati. i. eoip̄o.

Filius familias: lz testari ñ possit: bene tñ pōt donare cā mortis. Nihilomagis: ⁊ nihilominus differt.

a ¶ Permiserint. Sed causa mortis filius donare pōt patre ꝯsentiente: vt ff. de do. cau mor. l. tamis. in fine. Et ratio diuersitatis est: qꝛ testm̄ ex libero nō alieno arbitrio dꝫ procedere: vt ff. de hered. insti. l. illa ĩstitutio. Accursius.

ADDItio. Quāuis enī donatio cā mortis sit vltima voluntas: tñ magis accedit cōtractui. vt no. s̄. de do. in p̄n. Ang.

b ¶ Nihilomagis. i. nō ideo magis. hꝫ enim in se negatiua sicut nihilominus affirmatiua. Accursius.

ADDItio. Aduerte: lz textꝰ dicat filios nō posse testari: hꝫ tñ fallit qñ testāt ad pias cās: quia tunc pñt. c. lz de sepul. lib. vj.

c ¶ His. scilicet castrēse: vel quasi castrēse peculiū habētibus: vt. s̄. ti. proxi. §. fi.

d ¶ Cōstitutionibꝰ: extrauagātibꝰ.

e ¶ Quod quidez ius. Scilicet posse testari in castrensibus.

f ¶ Augusti q̄ꝫ nerue ⁊c. quorum dicta non habemus.

qui aliēo iuri subiecti sunt testamenti faciendi iuꝫ nō hñt: adeo qdez: vt quāuis parentes eis pmiserit[a] nihilomagis[b] iuꝫ testari possunt. ¶ Exceptis his[c]: quos antea enumerauimus: ⁊ precipue militibus qui in potestate parentū sunt qbus de eo qd̄ ĩ castris acqsierunt pmissuꝫ est ex ꝯstitutionibus[d] principū testamentum. ¶ Quod qdē ius[e] ab initio tm̄ militantibus datuꝫ est tā ex auctoritate diui Augusti[f] q̄ꝫ nerue necnō optimi ĩperatoris Traiani. Postea vō subscriptione[g] diui Adriani ēt dimissis a militia. i. veteranis[h] cōcessuꝫ est. ¶ Itaqꝫ si qdam fecerint de castrensi peculio testamentuꝫ ptinebit hoc ad eum quem heredē reliquerūt. ¶ Si vō intestati decesserint: nullis[i] liberis: vel fratribꝰ superstitibꝰ: ad parentes eoꝝ iure[k] cōmuni ptinebit. Ex hoc ĩtelligere possumꝰ id quod in castris acquisierit miles qui in potestate patris est neqꝫ ipꝫ patrē adimere posse: neqꝫ p̄ris creditores id vēdere vel aliter inquietare: neqꝫ patre mortuo cuꝫ fratribus cōe[l] esse. Sed. s. ꝓpriuꝫ eius esse id quod in castris acquisierit: q̄ꝫ q̄ꝫ iure[m] ciuili oīum qui in potestate parentuꝫ sunt peculia[n] pinde in bo-

g ¶ Subscriptōe. Cuiꝰ vba ñ hēmꝰ.

h ¶ Veteranis. Scilicet filiusfamilias de quibus hic loquitur.

i ¶ Nullis liberis vel fratribus superstitibus. Nā liberi defuncti militis ⁊ fratres patrē excludebant: vt. C. cō. de suc. l. fi. hodie soli liberi militis vt in auc. de here. ab ĩtestato veni. §. fi igit̄ defunctus. col. ix.

ADDItio. Quibus nō extantibus succedit vna cū fratribꝰ: vt eo. ti. §. fi vo. dūmodo castrēse deferatur tāq̄ꝫ hereditas: vt. j. proxi. Joā. fabri. ⁊ Angelus.

k ¶ Iuꝫ cōmuni. Non hereditario sed tanq̄ꝫ occupanti peculiū ꝓfectitiū vel aduētitium: vt ff. de castrē. pec. l. ij. hodie vꝫ etiaꝫ iure hereditario: vt ĩ auc. de her. ab ĩtesta. ve. §. fi igꝫ defunctꝰ. col. ix.

l ¶ Commune. Sic supra: per quas personas nobis acqui. §. j.

m ¶ Iure ciuili. Scilicet antiquo: sic. s̄. p q̄s psonas nobis acqui. §. j.

n ¶ Peculia. Scilicet aduētitia ⁊ p-

fectitia: nā castrensia vel quasi etiam iure veteri nō acqrebant patri: vt. ff. de colla. bo. l. j. §. nec castrense.

a ¶ Nostris. Et aliene ⁊ nr̄e sunt: vt C. d bo. ma. ⁊. C. d bo. q̄ lib. ꝑ totū.

b ¶ Nō acquirūt. Scilicet nobis patribus.

c ¶ Inutile est. Quia qd ab initio nō valet: ex tractu tēporis nō cōualescit. arg. j. ti. j. circa pn̄ci. (j) Ar. cōtra. C. d nu. ⁊ si ꝯtra. Solu. ibi nō valuit matrimoniū ex p̄mo: sz ex nouo post mr̄imōiū ꝯsēsu.

Tpis tract⁹: si ꝯualdat inualidū

nis parentuz cōputentur: ac si seruoꝝ peculia in bonis dominoꝝ numerent: exceptis. vz. his q̄ ex sacris constitutionib⁹: ⁊ ꝓcipue nostris[a]: ꝓpter diuersas causas non acqrunt.[b] ¶ Preter hos igr̄ q castrēse peculiū vel quasi castrense habent si quis alius filius familias testm̄ fecerit: iutile[c] est: lz sue potestatis fact⁹ d̄cesserit[d].

¶ Impubes nō potest facere testamētum nec etiā furiosus: nec factū: conualescit: lz efficiat pubes vel sane mētis. Aretinus.

¶ Preterea testamentum facere nō possunt ipuberes[e] qr nulluz eoruz animi iudicium[f] est.

ADDITIO (i). Ex hoc verū idistincte: si defectus sit in ꝑsona heredis: idē si in ꝑsona testātis. vt qr sit itestabilis: secus si oneratus creditoribus seruos istituere nequeat: vt. l. ei qui soluēdo. ff. de here. insti. defectus quoqz solēnitatis: vt in numero septē testiū rogatoꝝ ex post facto ꝯfirmari nō potest: nisi in casu. l. j. C. d fideicō. ⁊. l. testō. C. de fideicō. lib. secus si respiciat fauorem priuatum. l. filio p̄terito. ff. de iniusto testa. Ange.

d ¶ Decesserit. Non idem de seruo testāte si fideicō. sit relictū: qr valet si durat volūtas: vt. ff. de leg. iij. l. j. §. j.

e ¶ Preterea. Impuberes: sed exq̄ tetigerunt de vltimo die. xiiij. vl'. xij. anni satis est fauore testi: vt. ff. e. qua etate. Idē in vsucapione: vt. ff. d vsu. l. in vsucapionibus. Secus in prescriptionib⁹ odiosis: vt. ff. de actio. ⁊ obliga. in oibus. Itez secus vbi est fauor eius qui vult prorogare: vt in cōtractibus a minore factis: vt. ff. de mi. l. iij. §. minorem.

f ¶ Iudiciū est. i. discretio. vt. ff. de iudi. cum p̄tor. §. non aūt. Qñqz ponit̄ pro snia vt rei iudicate standum est: vt. C. de re iudi. l. j. Qñqz ꝑ instantia cause triēnij: vt C. de iu. ꝑperanduz: ꝑto. Qñqz ꝑ actione: vt iudiciū familie herciscū. vel cōi diuidūdo: vt. j. de offi. iudi. l. si familie hercis. §. fi.

ADDItio. Qñqz pro lite siue cōtrouersia: vt iudicium pendet sup hereditate: vt. ff. ad trebel. l. j. ij. rñ. Qñqz ꝑ auctoritate: vt negocia ecclesiastica nō sunt disponēda laicoꝝ iudicio. i. auctoritate: ex̄ de iudi. c. decernimus. Qñqz pro foro: vt causa iurispatronatus diffiniri dz ecclesiastico iudicio. i. foro. c. quāto. extra de iudi. Qñqz pro arbitrio. ff. qui satis. cog. arbitro. Si eni arbiter est iudex: ergo arbitriuz est iudiciū. Qñqz pro vltima voluntate vt iudicium testatoris cassum esse non debet. C. de sacrosanc. eccle. l. j. Qñqz pro q̄stiōe: vt ciuilis cā i iudiciū. i. i q̄stionē deducta: cū criminali post criminalez ē distinguēda. C. d ordi. iudi. l. fi. Qñqz ꝑ discussione siue iuris dispositiōe: vt in rub. de iudi. ff. ⁊. C. Qñqz ꝑ ptāte iudicādi: vt. ff. d iudi. l. iudiciū soluit̄ vctāte eo q iudicar̄ iusserat. Qñqz ꝑ pnicie siue dānatōe: vt ibi. Qui mādu j. Cor. cat ⁊ bibit idigne corp⁹ ⁊ sāguinē dñi th. j. i iudiciū sibi mādu cat ⁊ bibit. Qñqz ꝑ Joā. v.

pena: vt ibi. Qui bōa egerūt: ibūt ī vitā eternā: q ꝟo mala: in resurrectionē iudicij. i. pene eterne. Q ñq; ꝓ ꝓcessu iudiciali: vt. c. j. de iudi. li. vj. Et ista xv. significata iudicij pñt his versib⁹ comprehendi. Actio. lis auctor for⁹: arbiter vltima velle.

Versus

Questio discre. sē. istā. dicussio posse. Pernicies pena processus iudicialis. Facit capi. in iudi. de re. iudicata libro. vj.

a ¶ Itē furiosi. Repete non possūt testamētū facere.

b ¶ Furiosi. Hac rōne: idē in mēte capto dicā: vt argu. ff. de verbo. obli. a tytio. in fi.

c ¶ Testati. vt. C. e. furiosuz. in ꝑn.

ADDITIO. Idē in dubio si ipsa testamenti erat remotum a tempore furoris: sed si vicinū tunc ex qualitate ipsius act⁹ ꝑsumit̄ fuisse sane mētis vl' nō. Et q̄liter ꝓbet̄ furor. vid' Ang. h.

d ¶ Negociū. vt vsucapionē ichoatā. vt. ff. de vsucapionib⁹. iusto. §. euz vel possessionē q̄sitam. vt. ff. de acqui. posses. si is qui animo. sic. ff. de pecu. l. quam tuberonis. in principio.

Prodigus qs est.

e ¶ Itē prodigus est qui neq; finez neq; modū hz in expensis. vt. ff. de curat. fur. lege prima.

ADDITIO. Nā ꝓdigus dat dāda ⁊ nō dāda. auar⁹ tenet tenēda ⁊ nō tenēda: larg⁹ mediū tenet iter vtrūq;: vñ ꝟsus. Prodigus est aī vitio retinēda ꝓfundens. Qui retinet dāda cupide: censet̄ auarus. Largus qui sūptū facit ex ratione libēter. Vide notata in. c. ex parte: extra de consue.

¶ Itē† furiosi [a] q; mente carent. Nec ad rē pertinet si impubes postea pubes: aut furiosus postea cōpos mentis factus fuerit ⁊ decesserit. ¶ Furiosi [b] aūt si per id tēpus fecerint testm̄ quo furor eorū ītermissus est: iure testati [c] esse videtur: certe eo qd̄ ante furorē fecerint testamento valente: naz neq; testm̄ recte factū neq; vllū aliud negociuz [d] recte gestum postea furor interueniēs ꝑimit.

¶ Non valet testamentum prodigi factū post interdictū: sed prius factū sic. Ange. areti.

¶ Itē ꝓdigus [e] cui bonorum suorū administratio [f] interdicta est testamentum facere nō pōt.

¶ Sed id qd̄ ante fecerit q̄ ītērdictio bonorum suoruz ei fiat: ratum [g] est.

¶ Mut⁹ ⁊ surdus possunt certis casibus ꝯdere testamētum: sed nō semp. h. d. prīo. Et vitium

f ¶ Administratio interdicta est si dicas a iudice planuz est: si dicas a lege. vt quia crimen. l. iulie. ma. commisit: multo minus testatur: sed ⁊ tūc prius factuz rūpit̄. vt. C. ad. l. iu. ma. l. fina.

ADDITIO. Et sufficit q̄ fiat preconium publice cū cause cognitiōe q̄ nemo ꝯhat cū eo. vel q̄ iudex declaret eū esse ꝓdiguz: vel det ei curatorem tanq̄ prodigo: seu aliter notorie prodigus existat.

g ¶ Ratū est. qd si fiat īterdictio cū tñ non sit ꝓdigus: Rñ. forte nō valet īterdictio. arg. ff. de tu. ⁊ curatori. da. ab his. l. seie. (j) Sed ꝯtriū verꝫ ē cuz sit facta ꝯ ius litigatoris tm̄: nō contra ius legis. ff. que sen. sine appellatio. re. l. j. in prin. ⁊. §. j. ⁊. C. qñ ꝓuo. non est necessa. l. secunda. Vide. c. cū inter. extra de re iudica.

ADDITIO (j) Et hoc verꝫ qñ datus ē simpl'r curator īpuberi tāq̄ puberi: vt. l. si tutor petit⁹. ff. eo. secus si tanq̄ ꝓdigo cū nō sit. vt h i si. ⁊ ē rō: q; pupillū declarat natura: sz ꝓdiguz ipse iudex: vl' q; curatoris datio faci-

lius: i. solo tractu tpis ꝑdit vires q̄ ꝓdigalitas: vbi exigitur certitudo reditus ad sanā mentem. Angelus.

a ¶ Itē surdus. Non semp: sed quādoq; possunt ꝯ distinctionē sequētē.

b ¶ De eo surdo: sic. j. de iut. sti. §. mutum.

c ¶ Et eruditi. Scz in moribus.

d ¶ Amittūt. ⁊ maxīe ipū aduoca.

ADDITIO. vt i eo pūiātur i q̄ deliq̄rūt. c. lr̄as. de tēpo. or. c. pastoralis d iu. pa. ⁊. c. si. d imu. eccl. cū si. qr ꝑ qd qs peccat: ꝑ hec ⁊ torquetur.

e ¶ Cōstitutio. vt. C. q testa. fac. pos. discret.

f ¶ Certis. vt mutus ⁊ surdus casu vel mut⁹ tm̄ siue nā siue casu: si scribere nouit sua mān scribat testmētū. Si aūt ꝑ aliū scriber̄ velit: impetret h̄ a p̄ncipe: vt. ff. eo. si mut⁹. Idē si surd⁹ tm̄ casu ē vel ēt nā testet̄ si vult si pōt loq articulate: vt. C. q testamē. fa. pos. discretis. si āt nā ē surd⁹ ⁊ mut⁹: nō p̄t nisi sit miles: vt. s̄. titu. j. §. quinimo.

superueniens post testamentū perfectū nō nocet. Areti.

¶ Itē surd⁹ ⁊ mutus non semp[a] testamētū facere possūt. vtiq; aut d̄ eo[b] surdo loqmur q oīno nō exaudit non qui tarde exaudit.

¶ Nā ⁊ mut⁹ is ītelligit̄ qui eloq nihil p̄t nō qui tarde loquitur. ¶ Sepe eniz ⁊ iā lr̄ati ⁊ eruditi[c] hoīes varys casibus ⁊ audiēdi ⁊ loquendi facultatē amittunt[d]. ¶ Uñ nostra cōstitutio[e] etiaz his subuenit: vt certis[f] casib⁹ ⁊ modis ꝯm normaz eius possint testari aliaq; facē q̄ eis ꝑmissa sunt. ¶ Sed siqs[g] post testm̄ factū aduersa valitudine: aut q̄libz alio casu mutus aut surdus esse ceperit: ratuz nihilomin⁹ manet eius testamētū.

¶ Lecus cū solēnitate cōi non potest facere testm̄: sz seruando quandā solēnitatez specialr̄ ad hoc assignatā. Are.

¶ Lecus[h] aūt nō pōt facē testm̄ nisi ꝑ obꝯuationē[i] quā lex diui Justini patris[k] nr̄i ītroduxit.

¶ Capt⁹ apud hostes testm̄ facē non potest: sed prius factuz si ibi moriatur ex lege cornelia. vz si redeat ex postliminio. Aretinus.

¶ Eius q apud hostes[l] ē testm̄ qd̄ ibi fec̄ nō[m] vz iur̄ postliminij q̄uis redierit. ¶ Sz qd̄ dū i ciuitate fuerat[n] fecit siue redierit valet iure postliminij[o]: siue illic d̄cesserit: va

ADDITIO. Quidā dicunt debere ītelligi de muto ⁊ surdo a casu: ⁊ tunc miles testabit̄ licētia p̄ncipis his in casibus in quib⁹ paganus nō posset.

g ¶ Sed siqs. sic. s̄. e. §. p̄terea. ⁊. §. si furiosi.

h ¶ Lec⁹. Nāliter vel casu: ⁊ orbat⁹ vtroq; lumine: secus si vno tm̄: vt. C. de execu. tuto. l. frat̄.

i ¶ Per obseruationē. s. vt corā. vñ testib⁹ ⁊ tabellione: vl̄ alio loco eius si nō īueniatur tabellio dilucidi⁹ voluntatem suā d̄claret: ⁊ ī heredib⁹ ⁊ in legatis ⁊ oīa ī scriptis referantur: vt. C. e. hac ꝯsultissima.

k ¶ Patris nr̄i: al̄. mei. sic. s̄. d do. §. est ⁊ aliud.

l ¶ Eius. Apd hostes s. vt capt⁹ vl̄ obses: vt. ff. e. l. obsides.

m ¶ Nō vz Quia ꝯui sē vel q̄si: vt. s̄. de iure ꝑsonarum. §. serui. ⁊. ff. de li. ho. exhi. l. secunda.

n ¶ Fuerat. Ante captiuitatem.

o ¶ Postliminij. Qd̄ fingit eū sp in ciuitate fuisse: vt. s̄. qb⁹ mod. ius pa.

Testamēti ꝑ cecū faciēdi solēnitas

po. soluit. §. si ad hostibus non autem l. cornelia. ita fingit ⁊ quod dicit. C. d capti. l. j. ⁊. l. captuz. improprie ponit l. cornelia pro iure postliminij.

Legis cornelie fictio.

a ¶ Ex lege cornelia: que fingit eum prima hora captiuitatis mortuū ⁊ sic liberꝝ: vt. ff. e. l. lege cornelia: aliud esset si nulla esset fictio: vt i seruo pene facto: vt j. qbus modis testa. l. fir. §. nō tñ.

Testm̄ facere multis ꝓhibetur a iure.

let ex lege[a] cornelia

¶ De exheredatione liberorum.

¶ Filius dz heres institui: vel noiatiz exheredari. Als āt preteritus dicit testamentū ipso iure nullum. Filij vo familias vel alij vlterioris gradus masculi per virilē sexū descēdētes p̄teriti nō rūpebant testm̄: sz habebant ius accrescēdi ⁊ poterant in ceteris exheredari. h. d. Aretinus.

Ultimo no. q. xiij. sūt p̄sone ⁊ plures que testari nō possūt. Filiusfamilias. Itē seruus: vt. s̄. eo. i prin. ⁊. ff. eod. si filius. Item ipubes. Itē furiosus. Itē mentecaptus. Itē ꝓdigus. Itē mut⁹. Itē cec⁹. Itē surdus: vt. s̄. e. §. preterea: ⁊. §. Itē furiosi. §. Itē ꝓdigus. §. Itē surdus: ⁊. §. cecus. Itē dānat⁹ ad mortē naturalē vl' ciuilē: vt. ff. e. l. ei⁹ qui. §. j. vsqz ad finē. Itē obses: vt. ff. e. l. obsides. (j) Item de crimine famoso dānatus: vt. ff. eod. is cui. §. fi. ⁊ l. cū lege. Itē de statu suo dubitātes: vt. ff. eo. de statu. ⁊. l. qui in dñi. Item monachus: vt i aucten. de monac. §. illud: sed hodie ꝑm quosdā corrigit: vt in aucten. de sanc. epis. §. si qua mulier. Itē is cui iterdicit bonis a lege. vt. C. de hereti. ⁊ mani. l. manicheos: ⁊ ad. l. iuli. ma. l. vlti. Uñ versus. Testari nequeunt impubes: religiosus. Morti dānat⁹: ⁊ sub patre filius: obses. Prodigus: ⁊ stult⁹: dubi⁹: seru⁹: furiosus. Crimine dānatus: cū muto: surdus: ⁊ illum: Qui maiestatez lesit: cecum quoqz iungas.

ADDITIO (j) Intellige si sint dati ꝑ pace tenēda: ⁊ a ppl'o ro. in qbus hz locū ēt lex cornelia. ꝑm Joā. fab. al's si dati ab alia ciuitate vl' dño si fiunt ꝑui. vt p Ange. aretinum hic.

¶ De exheredatione. ¶ Ista rubrica cōtinuat per glo. j. j. in nigro. Ange. Uel sic. Dictū est. s̄. de testamētis ⁊ eoꝝ ordinatione veꝝ qꝛ in testamentis quādoqz liberi exheredant: ideo seqtur rub. de exhe. lib.

Non tam̄. ¶ totus iste titulus diuidit principalit̄ i tres partes. Primo ponit qd iuris erat de iure antiquo circa exheredationē liberoꝝ: ⁊ qua forma exheredabant. Secundo qualiter hodie exheredari debeant. Tertio aliqua dubia circa p̄dicta subinfert. Scd'a ibi (Sed he qdez.) Tertia ibi (Sed si in expeditiōe.) Itē pria subdiuit. Nā primo ponit quādā ꝯtinuationē ad p̄cedētia. Scd'o ponit qualr exheredationem fieri de iure antiquo sufficiebat de liberis natis ⁊ in potestate: ⁊ p̄mū locū siue gradū obtinētibus. tertio de liberis nascituris vel de natis non obtinētibus primū gradum. Quarto de emancipatis. Quinto de liberis ciuilibus tm̄ ⁊ de eorum exheredatione. Secūda ibi (Sed qui filiū.) Tertia ibi (Posthūi.) Quarta ibi (Emencipatos.) Quinta ibi (Adoptiui.) Aretinus.

¶ Non tñ. Casus. ¶ Pone igit sic ca. i. j. parte. Dñe iā video d' hac obseruatione solēni obseruāda in testō: nunqd sufficit hmōi obser. ad hoc q testm̄ iexpugnabil'r valeat: Rñ. q ff. Nō enim vt oīno valeat testm̄ sufficit predicta obseruatio quā. s̄. de te. ord. exposuim⁹: sed testōr q filiuz in ptāte hz eū vel heredē in testō istituere vel noiatim exheredare necesse est. Si. n. eū sub silētio p̄terierit inutile erit testamētū: ⁊ intātū erit iutile: vt lz iste

filius p̄teritus viuēte testatore mortu⁹ fuerit: nemo tñ ex eo testō heres existere poterit: ⁊ hoc ea rōne: qꝛ preterito filio in ptāte tpe facti testamēti existente testm̄ ipso iure nullū fuit: ⁊ hoc veruz fuit in filijs masculis p̄mi grad⁹: sꝫ secus erat ī filiab⁹. Naꝫ nō ita d̄ filiabus vl' alijs liberis vtriusqꝫ sex⁹ in f̄motiori g̃du ꝯstitutis apd̄ veteres obseruabat̄. Neqꝫ enim exheredabātur ⁊ testm̄ ꝓpter heredis p̄teritionē nō īfirmabat̄: sed non valebat etiā ius accrescēdi vsque ad certā portionē. i. dimidiā filij portionē quā hīturi eēnt ab intestato eis p̄stabat̄: nec solū fuit hmōi d̄ria iter filios mas. ⁊ hmōi ꝑsonas: sꝫ etiā alia: qꝛ lꝫ filij mas. noiati debeāt exheredari nō tñ supradictas ꝑsonas noiati exheredar̄ parētib⁹ erat necesse: sꝫ licebat eis illas ꝑso. iter ceteros exheredare. Sꝫ do. di. mi. qd ē exheredare noiati? Ad h̄ rñ. Ami. exheredare noiati vī q ꝓprio noīe expresso exheredat veluti si testator di. Lytiꝰ filius me⁹ exheres esto: vel nō adiecto ꝓprio noīe: sꝫ appellatiuo tm̄: vtputa si testatore viuo solū filium habuit.

a ¶ Nō tñ. Lꝫ dicta obseruatio. s̄. d̄ te. or. solēnis sit. Nō tñ ⁊c̄. Vel sic. s̄. d̄ ea obſuatiōe q̄ est circa fidē ⁊ ꝓbationē satis dictū ē: nūc de ea q̄ est circa pietatē dicēdū est: ⁊ lꝫ ea obseruatio q̄ circa fidē ē sat̄ diligēs sit non tñ ⁊c̄.

b ¶ Supra. Scilꝫ in titu. d̄ testa. or.

c ¶ Filiū: etiam militem: vt. ff. de libe. ⁊ posthu. filiusfamilias.



Non tamē ᵃ vt omnino valeat testamentum sufficit hec obseruatio quā supra ᵇ exposuim⁹.

¶ Sed qui filium ᶜ in potestate ᵈ habet curare debet vt eū heredē īstituat vel exheredē eū noiati faciat. ¶ Alioquin si eū silētio p̄terierit ᵉ inutiliter testabitur: adeo ᶠ qdem vt si viuo patre filiꝰ mortuus sit nemo ᵍ heres ex eo testam̄to existere possit: qꝛ scilicet ab initio nō constiterit ʰ testm̄.

¶ Sed non ita ⁱ de filiabus ⁊ alijs per virilem sexū descēdētib⁹ liberis vtriusqꝫ sexus antiquitati fuerat obseruatum. ¶ Sed si nō fuerant scripti heredes scripteue: vl' exheredati exheredateue: testm̄ qdeꝫ non īfirmabatur ᵏ.

¶ Ius autē accrescēdi eis ad certam portionē ˡ: p̄stabat̄.

d ¶ In ptāte. Secus in emā. iu. ci. sꝫ idē iure pretorio: vt. j. eo. emācipato. Accursiꝰ

ADDITIO.

Immo hodie p̄teritus dicit nulluꝫ etiā de iure ciuili sicut ī ptāte ꝯstitutus: vt p gl. in. §. exheredatus. in aucten. de here. ⁊ falcid. Angelus.

d ¶ Preterierit. Scilꝫ nec īstituendo: nec exheredando: vt j. de hered. q̄ ab intesta. §. eadē: nec ipso iure valet vt. C. de libe. pre. l. maximum.

e ¶ Adeo. Scilicet inutilit̄ testabit̄.

f ¶ Nemo. ff. de iniusto rup. testa. filio. §. si contra. Solu. ibi filius viuit: hic nō. Vel hic iure stricto: ibi equo.

g ¶ Nō ꝯstiterit: alid̄ si ꝯstitit: lꝫ postea rūpat̄: ⁊ iteꝝ morit̄: vt ī posthūo vt. ff. de iniu. rup. tes. posthu. ī p̄n. ⁊ j. eo. §. posthu. ibi qd̄ ⁊c̄. Nec est miꝝ qꝛ si ab initio rūpit̄ agnatiōe posthumi eo mortuo cōualescit. argumētum ff. de regu. iur. l. quod ab initio.

h ¶ Sꝫ si ita. No. ex vna pte pōit filios tm̄ ⁊ filias: ⁊ oēs ex mas. vl' fe. de. (scēdētes.

i ¶ Nō īfirmabat̄: ꝯ. j.

k ¶ Ad certā portionē. Scilꝫ dimi-

† Et ibi ē casus in q̄ ēt hodie necessaria est bonoꝝ posses. ⁊ alios viginti vide ꝑ Ange. qd̄ est magne vtilitatis: qꝛ eā liberi īfra annum cognati ꝟo īfra centū dies tm̄ ⁊ nō solo animo sꝫ corā p̄tore agnoscēte.

dlā etus qꝫ ab intestato habituri essent: vt. C. de libe. prē. maximū: circa mediū: ibi cū eni p cōtra tabulas tē.

a ¶ Sed nec. Hec est secunda differentia inter predictas personas.

Exheredatio inter ceteros q̄ fit.

b ¶ Inter ceteros. Scz hoc mō vnū de filjs meis exheredo vel vno istituto sic dico reliquos exheredo: naz nisi diceret ceteros exheredo: lz dicat filiū meum exheredo: cū plēs habeat nemo exheredatus vī: vt ff. de libe. z posthu. l. q̄. lz sec⁹ erit in istis: nā bene valet: vt hic dicitur.

¶ Sed nec a noiatiz eas psonaz exheredare parentibus necesse erat: sed licebat inter ceteros b hoc facere.

¶ Exheredatio nominatim fit dupliciter. Aretinus.

¶ Nominati autē quis exheredari videtur siue ita exheredetur. ¶ Tyti⁹ filius me⁹ exheres esto; siue ita filius meus exheres esto non adiecto ꝓprio noīe. s. si alius filius non extet.c

¶ Etiaz posthumi debēt istitui vel exheredari: alz nato posthumo rūpit testamētū: sz valet ꝑ⁹. Et femina posthuma oliz iter ceteros poterat exheredari cuz legato: masculꝰ vo posthumꝰ noiatiz. Areti.

c ¶ Non extet. Item aljs modis vt oēs liberi sint exheredati: z si sit vnus tm̄. vt. ff. de lib. z posthu. tyrius. i ꝑn. Item si dixerit alia ꝛba q̄cūqz dūmō certa: vt. ff. si cer. pe. l. cer. z. ff. d inius. rup. test. posthumi. §. noiatim: z. ff. de lib. z posthu. l. j. z. q̄. sed secus si dicat filiū meū istituo: ceteros liberos exheredo. vl̄ seiū extraneū istituo: liberos aūt exheredo: z h nō dicit oēs vt nō ẑdicat ꝑn. gl. Nā dico: exheredaī filiū iter ceteros: qz mixtio fit cū ceteris i remotioꝝ⁹ gradib⁹ ꝓstitutis: vn de non valet cum debeant exheredari nominatim: vt hic dicitur.

¶ Posthumi q̄qz. Casus. ¶ Dic ici cit. q̄. ps scde subdiuisiōis i q̄ fic ꝓcedit. Prio tractat d ꝓbis posthumis. primo assignādo ẑietatē iter eos posthumos tā masculini q̄ femi. sexus quēad. exheredandē. Scdo veter. d exheredatiōe eoꝝ q loco posthūoꝝ sūt. Pone igit̄ sic ca. Dic tā vlēo qd ītaris ē circa exheredationē liberoꝝ iaz natoꝝ: sz qd dic si testator reliquerit vxorē ꝓgnantē: nūqd necesse hz exheredare vel instituere vtez: Rsi. q̄ sic. Nā nō solū nati liberi: sz ēt posthumi exheredari debēt: vel heredes instituti: z in eo par oiuz posthumoꝝ ꝓditio est q̄ quocūqz posthumo siue masculini sexus: siue feminini ꝓterito nō valet testm̄: q si nascaī posthumus vel posthūa natiuitate eiꝰ rūpit testm̄: vel si mulier ꝓgnans de q̄ sperabaī posthumus nasciturus ediderit abortiuū nihil erit impedimento heredib⁹ istitutis ad hereditatē ex testamēto adeundā. Nā iste abortiuus qui mortuꝰ natꝰ est vl̄ extra formā humani gēris edituꝰ pro tā nato habetur: sed lz in hac particula sit ꝓditio oiuz posthumoꝝ participata: in alio tm̄ differūt: nā femininī sexus posthume vl̄ noiatiz vel inter ceteros solebāt exheredari: prout placuit testatori: ita tm̄ vt si testator hmōi psonas inter ceteros exheredaret aliqd eis legaret: ne videret hmōi posthūe p oblitionē a testatore ꝓterite eē: sed sec⁹ erit in masculis posthumis. Posthumos enim masculos: puta filiū: z d'inceps statutū est nō posse aliter recte exheredari. Sz dic ꝑ deo q̄liter pōt posthumꝰ noiati exheredari: si testator de sexu faciat mētionē: Rsi. q̄ mo. Quicūqz mihi filiꝰ masculꝰ gētꝰ exheres esto.

a ℂ Posthumi. Instituit. ista institutione exprimit mirimodo nascit: & futuro instituti videnť. vt. ff. de libe. & posthumis. l. placet. & .l. ideoq;.

† Et ēt filiꝰ postea adoptati qui ofim posthumi ciuitles. l. firi qs post humos tan tū: & qd ſ inſtituat vē tré vtoris ſue. Vide p Angel. hic. Posthumi hodie exheredari nō pſit.

Quid in exheredatiōe posthumoꝝ. An omnes fiue hi qui ſūt in vtero tā tū: an alij q̄ ſunt naſcituri ex p̄ſenti matrimonio vel futuro intelligunť ex hēredati: Reſpondeo non: cuz maſculi debeant nominatim exheredari. vt. j. eodē. §. maſculos. Accurſius flore tinus.

ADDITIO. Et hec vera ſz glo. teneat ōrtū in. d.l. placet: quaz ſaluat Joan. fab. vbi eēnt apposita verba multiplicatiua vel vniuerſalia: gſquis quicūq; & ſimilia. ſecus ſi indeſinita tm̄: vt hic.

b ℂ In eo. ſ. qd̄ ſeq̄t: qd̄ & l filio &c.

c ℂ Omniuz. ſ. posthumoꝝ ex ſe naſciturorum & ex filijs ſuis: ſz in tam natis non ſit par ꝺō. vt. §. e. §. ſz nō ita.

d ℂ Maſculini. ſiue ex maſculo ſiue ex femina.

e ℂ Agnatione. Ideſt natiuitate. ſic j. quibus mo. teſtamē. infr. §. primo.

f ℂ Rumpitur. Si ꝑo exheredabatur de inofficioſo agebať. vt. j. de inofficioſ. teſtamen. §. posthumi. hodie vero exhēdari non pſit. vt. C. de inofficioſa. teſta. l. ſiquis. §. legis.

g ℂ Infirmať. Dic adde quod eſt de teſta. milit. l. ff filiusfamilias. j.

h ℂ Abortum. Qui eſt pro nō nato. vt. ff. de verb. ſignifi. l qui mortui. & C. de posthu. here. l. j. Accurſius.

ADDITIO. Idē in ſemi nato mortuo anteq̄ perfecte extrahať. Secus tamē in nato ex ſecto ventre qui nō ꝺclinat ad mōſtrū dummō habeat pulſum: ettaz ſi vocē nō emiſerit. Angel. i ℂ Perſone. Scilicet posthume. naz iá natis ſeminis non erat neceſſe legari. vt. C. de libe. p̄te. l. maximū. in fi. & .ē. §. ſz non ita.

k ℂ Inter ceteros. hodie per cōſtitutionē oēs nominatim. vt. j. e. §. noſtra. Sed nouiſſimo iure nō: cū non ſint ingrati. vt in auctē. vt cū. ꝺ appellatione cognoſcen. §. aliud. coll. viij. per Accurſiū.

ADDITIO. Que cauſa ꝺz exprimi & per heredem probari. vt in auc. ex cauſa. C. de liberis p̄teritis. Ang.

ℂ Posthumoꝝ. Caſus. ℂ Dic deter. Juſt. de exhēdatione eoꝝ q loco posthumoꝝ ſunt. vſi fic pone caſum. Dſie iá video & patet mihi qual' exhēdanť liberi nati. & ét posthumi. nā qd ſunt plures modi exhēdandi vel inſtituendi: Et rñdet ꝑ fic. Nā ſicuti dictū eſt veros posthumos debere exheredari vel inſtitui: ita & hi q loco posthumi ſunt. Sed dſie dicatis mihi

qui sunt hi qui loco posthumi sunt? Ad hoc respōdet. Amice loco posthumi sunt hi qui tēpore testamenti non erant immediate adiuncti testatori. postea tñ adhuc viuente testatore in locū sui heredis succedūt: ⁊ ita q̄si agnoscēdo īmediate adiunguntur testatori et sui heredes efficiūtur: vt pz in tali exemplo. Tytius hz filiū in potestate sua: ⁊ ex eodē filio nepotez. hoc casu: qr filiꝰ in vno gradu precedit nepotem solus filiꝰ iura sui heredis hz: lz nepos ⁊ neptis ex eo in eius potestate sint. Unde si Tytij filiꝰ viuente adhuc tytio mortuus fuerit aut de potestate eius exierit: incipit nepos ex filio nato in locum patris sui mortui: vel a patria potestate succedere: ⁊ eodem modo quasi agnatione suus heres efficitur cum nullus in potestate existens eum precedat. ⁊ ideo sicut testator ipsum filium: vel heredem instituere: vel nominatim exheredare debet: ita nepotem: vel neptem ex illo necesse habet exheredare: vel heredē instituere: ne forte viuo adhuc testatore filio eius qui īmediate erat ei adiunctus mortuo: vel emancipato: vel alio modo a patria potestate liberato nepos ex filio: ⁊ in locū patris sui succedens: quasi agnatione eius rumpat testamentum. Et ista prouisio est securitas testamentoruz. ⁊ per legem velleiam introducta est. in qua quidē lege similis modus exheredationis ad exemplum verorum posthumorū demonstratur. ⁊ hec dicunt vsqz ad illuz §. Emancipatos ⁊c. Ista est tertia ps secunde subdiuisionis. et est casus planissimus: et ita expedita est prima ps prime subdiuisionis: in q̄ tractat de exheredatione adoptiuorū: ⁊ ē casus planus.

¶ Nepos ex filio moriente pr̄e viuo auo succedit in locū eius iō institui: vel exheredari debet: ne aliter p̄terit⁹ rūpat aut testamētuz qui modus est ītroductus a lege velleia. Aretinus.

¶ Posthumoruz [a] aūt loco [b] sunt ei hi qui in sui heredis [c] locum succedendo: quasi agnascendo [d] fiunt parētibus [e] sui heredes: vt ecce si quis filium: ⁊ ex eo nepotez: neptemue in potestate habeat qr filius gradu precedit: is solus iura heredis habet: quāuis nepos quoqz et neptis ex eo: in eadem potestate sint.

¶ Sz si filius eius viuo eo moriatur: aut qualibet alia ratione exeat de potestate eius: incipit nepos: neptisue in eiꝰ locum succedere: ⁊ eodem modo iura suorū heredū quasi agnatione nanciscūtur. Ne ergo eo mō rumpat̄ eius testamentuz: sicut ipsuz filium: vel heredez

a ¶ Posthumorum. Sic ff. de iniusto rupto testamento. l. posthūorū. vbi omnino habetur iste. §.

b ¶ Loco. Non tamen veri posthumi sunt: vt. j. eo. §. hoc. in fine.

c ¶ In sui heredis. Infra de here. quali. ⁊ disse. §. sui.

d ¶ Agnascendo. Id est subtus vel postea nascendo: sicut posthumus verus: non enim nascitur cum natus sit. vt. s̄. de adoptio. §. j. Vel dic agnascēdo. i. incipiendo essent agnati: quo ad effectum succedendi.

e ¶ Parentibus. Scilicet masculis. nam testamentuz femine non rumpitur per legem velleiam: vt. ff. de liberis ⁊ posthumis. gallus. §. nunc de lege. ibi. nam ⁊ si ita verba sunt (j) sed per querelaz irritatur. vt. C. de inoffi. testamen. l. iij. ⁊ infra eodē. §. mater.

ADDITIO(i). Nota preteritionē matris factam de liberis non annullare testamentum. quod ideo procedit: qz preteritio matris habetur pro exheredatione: vt videbitis in. §. mater. infra eodē. Christophorus.

a ¶ Necesse est. Causatiue. scilicet ne rumpatur testamentum: vt sequitur: non precise: vt. C. de adoptio. l. penu. §. q̄ in filio.

b ¶ Eo viuo. Secus si post. vt. ff. de iniust. rupt. testamen. si qs filio. z in hoc differt a vero posthumo. † Scilz testōris secus in nepote p̄ morz vtrisq; natoꝝ: vt h̄ per docto.

instituere: vel nominatim exheredare dz testatoꝝ: ne non iure faciat testamētum: ita z nepotez: neptēue ex filio necesse[a] est ei vel heredē instituere: vel exheredaf: ne forte eo viuo [b] filio morţuo succedendo: in locum eius nepos neptisue: q̄si agnatione: rumpat testamentum.

¶ Idqz lege iulia velleia [c] prouisum est: in qua similis [d] exheredationis modus ad similitudinem posthumoꝝ demonstratur.

¶ De iure prozio filij emācipati debēt heres istitui: vl exheredari: masculi nōiatiz: femine vo q̄literc̄q̄z: alś dat eis bonoꝝ possessio cōtra tabulas. Angelus aretinus.

¶ Emācipatos liberos iure [e] ciuili: neqz heredes instituere: neqz exheredare necesse est [f] qz non sunt sui heredes [g]. Sed pretor nihilominus tenet testamentū. aliud in eo qui ē in potestate. vt. §. e. in pn.

† Item differt ab ascendentibus: vt. ff. de inof. test.

c ¶ Velleia. nomen est cuiusdā noue legis: sed ius galli aquilij antiqus est: z loquitur in vero posthumo: vt statim dicā: vt. ff. de liberis z posthumis. l. gallus. §. si eius qui filium.

d ¶ Similis. In veris posthumis: talis erat modus: vt si me mortuo: nascetur mihi filius: infra decem mēses. vt. ff. de liberis z posthumis. gallus. primo respō. z. §. j. ij. iij. z. iiij. sic ergo z hic per legem velleiam: si suus heres esse desierit viuo testatore: vt. ff. de liberis z posthumis. gallus. §. nūc videndum. z in hoc habet locum ter velleia. (j) sic etiā est partas ab intestato: vt infra de heredibus que ab intestato. §. cum autem.

ADDITIO(ij). Cuius legis diffinitas

cuitates cuitatis apponēdo talē clausulam: omnes natos z nascituros: qui mihi agnasci poterunt in tali re instituo. Quo autem ad exheredationem: quasi posthumorum: qui sunt tam nati. et que debet fieri nominatim: sic dicens. Talez nepotem: vel pronepotez: si quando natus erit ex tali causa: exheredo. proprie enim posthumi exheredari hodie non possunt. vt p Joānem fabri. z Angelū aretinuz hic.

e ¶ Emancipatos. Jure ciuili. sic infra de heredeque ab intestato. §. emācipati.

f ¶ Necesse est. Nam

ADDITIO. Dic taz de iure ciuili: qz non erat cognitus: cū etiam de iure pretorio: quia pretor habet illas protabulis: si septem signis testium signate sint. z dat bono. possessio. ꝺm tabulas: vt lege. cum tabule. ff. de bono. possessio. ꝺm tabulas. nec de vitio preteritionis curauit. ꝺm Angelū aretī.

g ¶ Sui heredes. supple: et quia desierunt esse heredes sui: alś non esset bona ratio: cum filij necesse habent patres instituere. licet non sint patres sui heredes ad filios. Filius autem emancipatus per capitis diminutionem desinit agnatus esse: et remanet cognatus: qui non cognoscitur a iu-

re ciuili. vt infra de heredi. que ab intestato deferuntur. §. emancipati. ⁊ supra: de legitima agnatorũ tutela. §. finali. ⁊. ff. de bonorũ possessione. sed cuꝫ patrono. §. j. Accursius. florẽti.

a ¶ Feminini. Licet i suis esset differentia inter masculos: ⁊ feminas: iure ciuili. vt supra eodeꝫ §. primo.

b ¶ Exheredati. scilicet rite. al's antẽ exhr̃dato datur cõtra tabulas. vt. ff. de bonorum possessio. cõtra tabulas. l. non putauit. in. §. nõ queuis. Itez etiã institutis datur cõtra tabulas si alius committat eis edictum (j). vt. ff. de contra tabulas l. iij. §. plane. ⁊. ff. de lega. preto. petita. bono. posses. cõtra tab. l. si duo.

ADDItio.

(j) Quam potest intentare ẽt committẽte inuito. vt. l. non nunq̃. ff. de lega. prestan. Angelus.

c ¶ Adoptiui libe. habent. quo ad adoptiuum patrem.

oẽs tam feminini [a] sexus q̃ masculini: si heredes nõ instituãtur: exheredari iubet: virilis sexus noĩatim: feminini vero inter ceteros. Quia si neqꝫ heredes istituti fuerint neqꝫ ita (vt diximus) exheredati [b] ꝑmittit eis p̃tor cõtra tabulas testi bonorũ possessionem.

¶ Filiꝰ adoptiuus adoptione durante habetur pro extraneo: quo ad patrez naturalem: ⁊ habet idez ius quod haberet filius legitimus ⁊ naturalis quo ad patrem adoptiuuꝫ. sed emancipatus a patre adoptiuo est extraneus quo ad eum: ⁊ habetur pro emãcipato quo ad patrem naturalez. Angelus aretinus.

¶ Adoptiui liberi: q̃diu sunt in potestate patris adoptiui eiusdez iuris habentur [c]: cuius sũt iustis nuptijs quesiti. Itaqꝫ hr̃des instituendi [d] vel exheredandi sunt scõm ea que de naturalibus exposuimus. Emancipati vero a patre adoptiuo: neqꝫ iure ciuili [e]: neqꝫ eo iure quod ad edictum pretoris attinet [f] inter liberos cõnumerãtur. Quaratiõe accidit vt ex diuerso quo ad naturalẽ parẽtem attinet: q̃diu quidez sint in adoptiua familia extraneorũ [g] numero habeãtur: vt eos neqꝫ hr̃des instituere: neqꝫ exhr̃dare necesse sit: cum v̄o emancipati fuerint ab adoptiuo patre [h]: tunc incipiunt in ea causa

d ¶ Instituendi. ab adoptiuo.

e ¶ Iure ciuili. qd̃. s. ius ciuile. s. adoptõis quo vocant̃ sui adoptiui ad hr̃ditatẽ: alio iure ciui. s. per emancipationẽ sublatũ est: qd̃ esse põt vt supra de leg. agnatute. §. fina.

f ¶ Attiet. quod vocat emãcipatos. vt supra proxi. §. ⁊ est rõ: qꝛ definũt eẽ filij: sed naturales nõ pñt definere esse filij ꝑ emãcipationez. vt infra de here. que ab intesta. §. minus autem.

g ¶ Extraneorũ. ff. de contra tabulas. l. j. §. ⁊ sui iuris.

h ¶ Patre ff. de contra tabulas emãcipatꝰ. §. penulti. in fin.

¶ Sed hec qdẽ. Casus.

¶ Hic icipit scd̃a ps pricipalis istiꝰ tituli in qua corrigit differentias iuris antiq circa exheredatiões liberorũ. Et ad vberiorẽ inuenũ doctrinã subdiuidas istaꝫ ptẽ in tres ꝑticulas. In q̃rũ pria pte determinat Justi. de illis q necessario hñt filios: vel liberos

suos: vel legitimos noiatiz instituere vel exhr̄dare. In scd̄a pte determinat de legitimis tm̄. vz. de adoptiuis. In tertia ꝛ vltima pte determinat d̄ illis quoꝝ preteritio hr̄ pro exheredatione. Prima ps durat vsq̄ ad illū. §. Circa adoptiuos autē. ibi incipit secūda pars: ꝛ durat vsq̄ ad illum. §. Sed si in expeditiōe. ibi icipit tertia: ꝛ protendit vsq̄ in finez tituli. In prima parte ꝓcedit primo assignās tres ratiōes quibus motus fuit ad corrigenduz ius antiquū. Secūdo determinat qualr̄ correxit. Pone igit̄ sic casuz. Dicit Justin. q̄ hmōi dr̄ias sexus ꝛ modi exhere. de quibus dictū est vsq̄ ibi vetustas. i. media iuris prudētia introducebat: sed nr̄a cōstitutio dr̄ias amouet ꝛ nihil iter masculi. ꝛ feminini quātū ad moduz exhr̄dandi: vel instituendi interesse existimauit. ꝛ hoc triplici rōne. Pria qa vtreq̄ psone in procreatione hoīum simili nāe officio fungunt. Scd̄a rō: qr. l. antiq̄. xij. tabulaꝝ: oēs tā masculos q̄ꝫ feminas pariter ad successiōes parētū ab intestato vocabat. Tertia rō est: qr pretores secuti sunt. l. duodecim tabulaꝝ: dando. s. filiabus: sicuti ꝛ filijs preteritis bono. posses. contra tabu. in totū. Unde nos his rōnibus moti sil̄e ac simplex ius antiquū differētijs explosis in filiab⁹ ꝛ filijs ꝛ oīb⁹ alijs p virilē sexū descendentibus nō tā natis: sed ēt posthumis introduximus ꝛ statuimus ī ꝯstōne nr̄a: vt oēs siue sint sui siue emancipati: aut instituant̄ hr̄des: aut nominatim exheredent̄: ꝛ oēs siue sint iam nati siue adhuc in vtero constituti. ꝛ postea nati sunt eundē habētes effectū circa parentū suorū testm̄ infirmandū. ꝛ hereditatē hr̄dum quē quidē effectuz filij sui: vel emācipati: preteriti: vel exhr̄dati habere poterunt. Et hec dicunt̄ ī prima parte secunde ptis principalis: vsq̄ ad. §. illū. circa adoptiuos. ꝛ casus planus ē vsq̄ ad illū §. Sed si in expeditiōe. ibi icipit tertia pticula illi⁹ scd̄e ptis pricipalis. ꝛ prio ponit casum spālez: in quo pteritio hr̄ pro exheredatiōe. secūdo tractat de personis illis quaꝝ preteritio generaliter habet̄: ꝛ casus planus ē: vsq̄ in fine tituli.

esse in qua futuri essent si a nāli patre emācipati fuissent

¶ Circa institutionem ꝛ exheredationem liberorum nō est hodie differētia in effectu: nec inter masculos ꝛ femias ꝛ ceteros descendētes posthumos: vl̄ iaz natos suos: vel emācipatos. Areti.

¶ Sz h̄ [a] qdē vetustas [b] ītroducebat.

¶ Nostra v̄o constitutio [c] inter masculos ꝛ feminas in hoc [d] iure nihil interesse [e] existimās: quia [f] vtraq̄ persona ī hoīuz procreatiōe similiter nature officio [g] fungit̄.

a ¶ Sed hec. s. supradicta: a pricipio tituli: vsq̄ ad. §. emācipatos. Et dic hec. s. dr̄iam sexus: ꝛ gradus: ꝛ modi exheredatiōis. vt supra eodē. §. prio. ꝛ posthumis. ꝛ. §. sed feminini. nō autem dicit de his que postea vsq̄ modo dicta ab. §. illo. emancipati.

b ¶ Uetustas. Idest media iuris prudentia: vt statim sequitur.

c ¶ Constitutio. C. de libe. preteritis: vel exhereda. l. maximum.

d ¶ In hoc. Al's enim multe dr̄ie sunt. vt. ff. de statu hoīum. in multis.

e ¶ Nihil iteresse. In auctē. qb⁹ modis na. efficiunt̄ sui. §. nō aūt. coll. vij.

f ¶ Quia. prima ratio.

g ¶ Officio. Idest simili officio. vna enī indiget altera ad procreationē sobolis. ꝛ hec est prima rō legis duodecim tabularum. vt. C. de legi. heredi. l. lege duodecim tabularum.

† Nota q̄ ēt ex l. rij. ta. ita admitteba tur ab i testato femia si cut ma sculꝰ ꝫ Ange.

a ℂ Lege antiqua. † argumentatur ex iure antiquo: sic supra qui ma. ac. pos. §. finali. ⁊ hec est secunda ratio.

b ℂ Videntur. Scilicet dando filie bono. pos. contra tabu. in totum. licet non possit di cere: nulluꝫ vt suꝰ. vt. C. de liber. pre. l. marimum. ibi. Et si preteritus ⁊c. et hec est tertia ratio.

c ℂ Simpler. Ad differentiaꝫ antique distinctionis: vt supra eo. §. j.

d ℂ Per virilem seruꝫ. Quid de descendētibus per femininum? Respō. Admittunt: sed cum diminutiōe tertie partis: vt infra de here. que ab intestato. §. diui. ⁊ .C. de col. bo. l. illam.

Heres suus p̄teritus ꝫ duo remedia emācipatus vnicuꝫ.

e ℂ Eundē habeant effectū. Quo ad cōmoduꝫ: diuerso tamen iure. nā suus preteritus. ⁊ dicit nulluꝫ: et contratabulas habet si non vult dicere nullum quando preteritus est. Sed emācipatus tm̄ habet contratabulas: vt. C. de libe. pte. maxime. §. sanctimus ita qꝫ ⁊c. ⁊. ff. de legat. pte. is qui. Si aūt exheredētur habent querelā omnes: vt. ff. de contratab. l. non putauit. §. nō quis. ⁊ de inoffi. testa. l. papinianꝰ.

Querela dat emācipatis.

f ℂ Postea nati sūt. Quē exhēdari nō possūt: vt diximus. §. eo. §. posthumi.

g ℂ Constitutione. C. de adoptiōnt. l. cum in adoptiuis. ⁊ rectat. §. ꝫ hodie.

h ℂ Sed ſ. Occupatꝰ qđ si non est in expeditiōe ⁊ Respon. ius cōmune obtinet: vt. §. de test. mi. §. illꝰ.

i ℂ Nō ignorans. Si enim ignorat: non valet testamentum: vt C. de testamen. milꝰ. l. sicut certi iuris. † Et si ꝫ iuris. Intīi fuerit eius animi: vt si filiū haberet esset exhēs. vt. ff. de testa. mil. l. q iure milꝰ.

† Et si ꝫ ba eēnt gīalia apta cō prehendere omnē naſcēt turū ꝫ Bal. ꝫ Angel. dubitet hic. secꝰ tur: ſ hoc cū tīi in pagano. vt ꝫ p eū.

k ℂ Pro ex heredatione. Jōq̄ querela inofficiosi testamēti agit

ℂ Et lege antiq̄ a duodecim tabulaꝝ oēs similiter ad successiones ab intestato vocabant: quod ⁊ p̄tores postea secuti esse videntur b: ⁊ iō simplex c ac similе ius ⁊ in filys ⁊ in filiabus: ⁊ in ceteris descendentibus per virilez d sexū personis non solum iam natis; sed etiā posthumis introduxit: vt omnes siue sui siue emancipati sint; vel heredes instituātur: vel nominatiz exheredent: ⁊ eundē e habeant effectum circa testamēta parētum suoꝝ infirmanda: ⁊ hēditatē auferendam; quem filius sui: vel emancipati habent siue iam nati sint: siue adhuc in vtero ꝑstituti postea f nati sint. Circa adoptiuos autez filios certam induximus diuisionez que in nostra constitutione g quam super adoptiuos tulimus continetur.

ℂ Preteritio militis in expeditione testātis si scit se habere liberos: p exheredatione habetur. Angelus Areti.

ℂ Sed si in expeditione occupatꝰ h miles testamentuꝫ faciat; ⁊ liberos suos iam natos: vel posthumos noīatiz nō exheredauerit: sed silētio preterierit: non ignorans i an habeat liberos: silentiū eius p̄z exheredatione k noīatim facta valere: cōstitutiōibus principum cautum est.

ℂ Preteritio mīna: vel per mīnam lineaz ascendētium habetur p̄z exheredatione. Areti.

miles est p̄sumptus: nam tūc nō pōt hēre locū castrēse peculiū: si enim ecē

filiusfamilias nõ haberet locũ q̃rela: vt. C. de inoffi. testa. l. fi. §. fi.

ADDITIO. Ista gl. hodie ẽ falsa: vt no. s̃. de test. mil. in gl. sup ꝑbo cõi.

a ¶ Mater. Idẽ intelligo: in silentio liberorũ: ad mr̃naz lineã: vt. C. de ioſ. testa. l. cũ filium. Accur.

ADDITIO. Et hec vera qñ fuit iserta cã: ⁊ tũc adhoc matrem vl' eius lineã hz pro exheredatione: et hz locũ q̃rela vt hic. Quo aũt ad patrẽ ⁊ eius lineaz si sit facta p̃teritio a filio ĩptãte: competit ius dicendi nullum: si ab emãcipato: dat̃ ꝯtratabu. Sz hodie nõ exp̃ssa cã testm̃ ẽ nullũ: vt. §. aliud quoqz capitulũ in auc. vt cũ de appel. cogno.

Preteritio an habeat̃ pro exheredatione.

b ¶ De iure ciuili. Quia nõ hz eos in ptãte: vt. j. de here. q̃li. ⁊ diffe. §. ceteri.

c ¶ Edicto. Quo emãcipati vocant̃: vt. s̃. eo. §. emãcipatos. qꝛ eos non põt emãcipar̃. vñ ꝯtabulas locũ nõ hz: vt hic ⁊. ff. d' ꝯtabul. illd'. §. ad testam̃ta.

d ¶ Eis. Scilicet descẽdẽtibus per lineam seminina: datur tñ ⁊ alijs ⁊ his maxie vt. C. de inoffi. testamẽ. l. filiã.

e ¶ Paulopost. vt. j. d' ioffi. te. p totũ.

¶ De heredibus instituendis.

Continuatio.

¶ Cõtinuat̃ hoc mõ. Uidimus. s̃. de ordinatiõe testamẽtorũ. in ti. de testa. ordi. Uerũ qꝛ cã efficiẽs fuit necessaria: iõ postea posuit d' psonis testãtiũ: vt in ti. de testamẽ. mili. ⁊ q testari nõ pñt. in titu. qb' licet facere testamẽtũ vel nõ: al's ẽst titulus: qui. nõ est per. facere testamẽ. Uerũ qꝛ in testamẽtis heredes instituunt̃. Uidẽdũ est ergo de hoc titulo. Aretin'. Uel sic. Uisuz est. s̃. de filijs taz natis q̃ nascituris heredib' istituẽdis: vel exheredãdis. Nunc sequit̃ videre gñal'r de extraneis heredib' istituendis.

¶ Mater[a]: vl' au' maternus: necesse non habent liberos suos: aut heredes istituere: aut exheredare: sz possunt eos silentio omittere. Nam silentium matris: aut aui materni: ⁊ ceterorum per matrem ascendentium tãtũ facit quãtuz exheredatio patris. Neqz enĩz matri filium: filiamue: neqz auo materno nepotez: neptemue ex filia: si eũz eamue heredem non instituat exheredare necesse est: siue de iure[b] ciuili queram' siue de edicto[c] pretoris quo pretor preteritis liberis contratabulas bonorũ possessione promittit. Sed aliud eis[d] adminiculum seruatur: quod paulo[e] post: vobis manifestum fiet.

¶ De heredibus instituendis.

f ¶ Instituẽdis. Id est q pñt istitui. vt j. eo. vsqz ad §. fi plures. ⁊ §. fi. Itẽ ⁊ q̃liter debeãt istitui vt. j. e. §. fi pl'es. vsqz ad. §. fi.

Diuisio

Heredes.

¶ Totus iste titulus diuidit̃ ĩ septẽ partes. Prĩo põit regulã gñalẽ q nõ solũ liberi: sz ẽt serui: ⁊ nõ tm̃ proprij: sz ẽt alieni pñt heredes instituĩ. Scd'o declarat q̃liter ꝓpri' seru' põt instituĩ: ⁊ qs dicatur ꝓprius seruus. Tertio qs dicat̃ alienus ⁊ qũo põt istitui. Quarto q nõ tm̃ vnus: sz ẽt plures pñt heredes istitui. Quinto ponit diuisionez portionis hereditatis: ⁊ de effectu ipsius. Sexto de istitutiõe sub cõditiõe. Septio q ẽt ignot' testatori põt heres istitui. Scd'a ibi (Proprios aũt.) Tertia ibi (Alienus seruus.) Quarta ibi (Et vnũ hoĩem.) Quita ibi (hereditas plerũqz.) Sexta ibi (hĩs ⁊ pure.) Septia ibi (hi quos.) Uel diuidas vt diuidit hic gl. ru. Are.

¶ Hĩdes. Casus. ¶ Pone igit̃ sic casum in p̃ma pte. Dñe vos vultis tracta. de here. isti. dicat̃ igit̃ mihi q pñt heredes istitui: Ad hoc respõ. Amice heredes instituĩ pñt tam liberi homi-

nes q̃ serui. ⁊ taz proprij serui q̃ alieni: sed olim ꝑm sentẽtias plurium non licebat proprios aliter istituere heredes q̃ cũ libertate expresse data. sed hodie secus est. nã auctoritate nostre ꝯstitutionis lz dominus nulla mẽtione facta d libertate proprios seruos in testõ suo heredes instituerit: hoc tñ de nouo nõ iduxim⁹: nã antiqtus attilicin⁹ iurisconsultus hoc induxerat: paul⁹ ẽt i libris suis quos tam ad massuruz sabinum q̃ ad plauciũ scripsit: refert h idez attilicino antiquo iuriscõsulto placuisse. vñ qd antiqtus attilicino ⁊ paulo placuit nostra cõstitutio in legis necessitatem introduxit.

a ¶ Heredes instituere. q.d. dños intus in bonis suis facere. naz heres. i. dñs. vt. j. de here. qua. ⁊ differẽ. §. fin. Itẽ ideo dixi itus: qꝛ ita subintrat heres in dñium rerũ defuncti: ac si eadẽ persona esset. vt in aucten. de iureiur. amori. §. j. coll. v. ⁊. ff. qui. ex cau. ma. l. cum miles. Accur.

Possessio ansit eadẽ cũ possessione defuncti.

ADDITIO. Non tñ est idez dñiuz qd erat penes defunctũ: sed fingit eẽ idẽ. Secus aũt in possessione quã volẽs pdere ⁊ in alium trãsferre statim pdet: ⁊ noua renascit statim q̃ est apprehensa: ⁊ intelligit semp fuisse continuata si interim a nemine fuit occupata. Angelus aretinus.

b ¶ Permissum est. Scilicet a iure.

c ¶ Proprios. s. seruos.

d ¶ Alienos. Sic. ff. e. non minus.

e ¶ Constitutione. vt. C. de ne. ser. heredi. instituen. l. cum quidem.

f ¶ Eos. s. proprios seruos.

g ¶ Non p innouatõez. q.d. nõ induximus hoc d nouo: sz apd antiquos h idẽ dixerat. attilicinus: vt subijcit. Sed ꝯ. s. q. ex cau. ma. si lz. §. idẽ iuris. ibi. Nouo humanitatis ⁊c. sol. iste Justinianus nõ inuenit sz rõnem reddit: cũ nõ est verisimile ⁊c. vt ibi. vel aliter. Attilicino placuit ⁊ Paulo: sed in legis necessitatẽ nõ deduxerũt. sic ⁊. s. de testa. §. sz ne q̃ heres. Justinianus ꝟo in legis necessitatẽ induxit: vt ex ipsa institutõe liber esse videat. † Item nũquid corrigitur qd al's dr. s. q̃ pure institutus est sub conditione liber: qꝛ expectat conditionis euentus. vt. ff. eo. l. seru⁹. §. j. l. quotiens. §. fina. ⁊. l. qui filio. §. prio. Respondeo. non: quia istud locũ habet quod hic dicit qñ libertas nec est data expresse nec fuit retardata: at ibi expsse fuit retardata.

ADDITIO. Si autem esset expsse inhibita non valeret institutio. vt dicto. §. idem iuris.

¶ Proprius autẽ seruus. Casus.

¶ Adhuc

¶ Liber homo: vl seruus proprius vl alienus potest hr̃s institui sine mentione libertatis. Et ẽt intelligit ꝓprius: in quo qs hz nudã proprietatẽ. Aretinus.

Heredes instituere [a] permissuz [b] est: taz liberos homies q̃ seruos: ⁊ tam proprios [c]: q̃ alienos [d].

¶ Proprios autez olim quidem secundum plurium sentẽtias nõ aliter q̃ cuz libertate recte instituere licebat: hodie vero etiam sine libertate ex nostra constitutione [e]. heredes eos [f] instituere permissum est.

¶ Qd nõ per innouationẽ [g] iduxim⁹: sed quoniaz equius erat ⁊ attilicino placuisse paulus suis libris (quos tam ad massuriũ sabinũ q̃ ad plaucinum scripsit) refert.

¶ Propri⁹ aũt bu⁹ etiaz is intelligitur

† Tu dic ꝑm doctores q̃ p̃mo fuit ius necessitate: post ea abrogatum: tertio p iustinianũ iterũ ad legẽ redactum.

¶ Adhuc ꝓseqtur primā partē Iustinianus ꝺterminādo q̄ pñt heredes institui. Uñ po. sic casum. Dñe vos dixistis mihi q̄ ꝓprius ꝟuus pōt heres istitui mō dicat̄ mihi q̄s dicat̄ ꝓpius seruus: Ad hoc rñ. Amice ꝓpri⁹ ꝟu⁹ quo adhoc: vt possit institui itelligit̄ ēt in q̄ ille testōr nudā hz ꝓprietatē: lz alius in eo vsumfructū hēat: nā nihilominus ꝓprius seruus itelligitur.

a ¶ Nudā ꝓprietatez: vt iste liber ⁊ heres necessarius sit: vt. s̄. codē. j. rñ. sz tñ vsufructuarius pinde vtet̄ ac si eēt ꝟuus adhuc: vt. C. cōia. de manu. l. pria. §. finautem proprietarius.

in quo nudā ꝓprietatez [a] testator hēt alio vsumfructum habente.

¶ Seruus accusatus ꝺ crimine adulterij cōmissi cū dña sua non potest ante sententiā manumitti: nec ab ea heres istitui. h. d. are.

¶ Est autem casus in quo nec cū libertate vtiliter seruus a domina heres istituit̄: vt ꝯstitutione [b] diuorum seueri ⁊ antonini cauetur: cui⁹ [c] verba hec sunt [d]. ¶ Seruum adulterio maculatum [e]: non iure testamēto manumissum [f] ante sententiam ab ea muliere videri que rea fuerat eiusdem criminis postulata [g] ratio heredis in eundem a dña collata nullius momenti habeatur.

b ¶ Est aūt. Constitutione. s. greca: quam non habemus.

c ¶ Cuius: scilicet constitutionis.

d ¶ Verba hec sūt. Que sequuntur.

e ¶ Maculatuz. Idest accusatū: nā al's ē in lr̄a accusatū: vbi de verbo ad verbū sūt ista q̄ hic dicūtur: vt. ff. e. his ꝟbis. §. iterdū. similis expositio dr̄ i lib. sap. de Ioseph. Maculauerūt me impij. Et alibi in diuīa scriptura. Mēdaces ofidit q̄ maculauerūt eū. i. accusauerūt eū.

f ¶ Manumissuz. s. videri: vt postea subijcit: ⁊ dic manumissum simpl'r nō institutū: ⁊ ex hoc ifert qd̄ sequit̄ q̄ nec cum institutiōe fieri potest liber. vt subijcit: quare sequitur ⁊c̄.

g ¶ Postulata. i. accusata: ex eodez adulterio cū seruo ꝓprio cōmisso: ꝓ quo ḡuiter punit̄ vterqz: vt. C. de muli. q̄ ser. se. ꝓ. imis. l. j. i prin. (j) Quid si cū ex̄neo cōmisit adulteriū: Rñ. nec tunc manumit. vsqz ad. lx. dies: vt. C. de adul. l. iij. ⁊. ff. de adulte. si postulauerit. §. iubet. itē qd si adulteriū tale cōmisit: nō tñ accusat̄ adhuc: Rñ. bñ pōt manumittere: sed in crimine lese maiestatis est spāle: vt post cōmissuz crimen tale nō possit manumittere vl' testari: vt. C. ad. l. iuliā ma. l. si. ⁊. ff. ꝺ do. l. post ꝯctū: ⁊. l. donationes. §. si.

ADDITIO (j) Puniuntur tñ ⁊ dña ⁊ ꝟu⁹: q̄ ꝟberati tradunt̄ igni: ⁊ idē nō eēt i dño q̄ cognouisset ꝟuā: vt

¶ Est aūt. Casus. ¶ Adhuc ꝓseqt̄ iusti. primā partē: ⁊ excipit hec ab illo gñali qd̄ ꝑmisit i prin. titu. Po. igitur sic ca. Dñe vos dixistis mihi. s̄. q̄ dñs pōt seruū suū in testō heredē istituere: nūqd est hoc gñal'r vez: q̄ licz cuilz dño seruū suū heredē istituere. Et rñdet q̄ nō. Est eni casus in q̄ non licz dño ꝟuū suū heredē istituē q̄uis libertatē ēt idē seruo se dedisse i testamento suo expresserit: ⁊ ita cauet̄ constitutione diuoꝝ seueri ⁊ Anto. cuius cōstōnis ꝟba sunt hec rōnis est seruū maculatū. i. accusatū de adulterio cū dña sua cōmisso nō videri iure nō manumissum añ sniaz ab eadē dña sua q̄ fuerat rea postulata eiusdē criminis: vñ sequeret̄ q̄ exquo manumissio in testō suo nō valz nec cū istitutiōe valere possit. Manifestū ē igit̄ vt istitu

notat glo. in. l. j. ⁊ probatur in. l. fin. C. eo. de ma. pro ea. q̄ maior hōestas regrit̄ in muliere q̄ in masculo. vt. s̄. dixi. Vñ turpius esset hoc nr̄o tpe q̄ famulus cognosceret dñam q̄ si dñs cognosceret famulā ꝓpt̄ honestatē q̄ maxie regritur i ipa mulier̄. Christophorus.

Prohibitū fieri directo ꝓhibet̄ per obliquum.

tionis est. Quar̄ sequitur vt in eundē a dño collata heredis istitutio nullius momēti habeat̄ [a].

¶ Seruus in quo quisq̄ hz vsumfructū dicit̄ alienus. Et iō institutus cū libertate ab vsufructuario nō ꝯsequit̄ libertatem ipsam. Are.

¶ Alienus seruus etiam is intelligitur in quo vsumfructū testator [b] habet.

¶ Seruus a dño istitutus fit liber: ⁊ heres necessari⁹ nisi in vita testatoris fuerit manumissus: aut ab eo alienat⁹: hoc dicit Aretin⁹.

¶ Seruus autē a

a ¶ Nulli⁹ momēti habeat̄: q̄ si valeret istitutio valeret libertas. vt. s̄. e. j. respon. ⁊ s̄. qui ma. nō pos. §. j. ⁊ ita notat arg. q̄ vbi aliqd ꝓhibet̄ fieri directo: fit̄r ⁊ per obliquū ꝓhibet̄: sic. ff. de ꝯdi. isti. que sub cōditione. §. sigs. Itē argu. q̄ cassato principali: cassat̄ qcqd sequit̄ ex eo vel ob id: vt. C. de leg. ⁊ consti. l. non dubium.

¶ Alienus. Casus. ¶ In quo sic pono ca. Dñe vos dixistis mihi. s̄. q̄s itelligit̄ ꝓprius seruus: dicat̄ mihi q̄s itelligit̄ ꝑnus alien⁹? Ad h̄ rñ. Amic. alien⁹ seru⁹ nō solū dr̄ ille i q̄ testō nihil iuris hz: sz ēt ille i q̄ testō: hz vsū.

b ¶ Alienus. Testator. ⁊ iō nō pōt eū cū libertate istituē: vt. ff. eo. si alienū. in pn. (j) Sed ꝯdicit ad hūc. §. ff. de bo. au. iu. pos. l. in venditione. Sed certe quo ad alia est loco dñi: nō q̄ ad hoc vt possit fieri liber. Sed cum al's manumissus esset a fructuario simpl'r sine istitutione erit tanq̄ liber q̄diu duratur⁹ erat vsusfruct⁹: vt. C. cōia. de ma. l. j. §. si aūt fructuarius. Nunqd ⁊ hic erit tāq̄ liber: lz vere lib nō sit? Rñ. nō: q̄ ex morte testatoris ꝓtinus erat futurus: q̄si liber: si valeret h̄ qd ageret̄: vt. j. d̄ here. q̄li. ⁊ dif. i pn. Itē ⁊ tūc erat vsusfruct⁹ ꝑdendus. vt s̄. de vsufru. §. finit̄: vñ ēt si esset quasi liber: donec duraret vsusfruct⁹: q̄ nihil duraret post mortē testātis nihil valeret talis istō vt sit lib: sz dño suo hereditatē q̄rit. vt. j. eo. §. alien⁹. Sz quid si erat vsusfructus repetitus in ꝑsona primi heredis: vel etiā vlteri⁹: qd p̄t. vt. ff. qui. mo. vsusfru. amit. repeti. in prin. Respō. tunc erit quasi liber toto illo tpe: vt in. d. l. cōia d̄ ma. l. j. §. finautē fructuari⁹.

ADDITIO (i) Et. ff. ad fille. l. j. §. dñi. de quo vide glo. in. l. recte dicimus. ff. de verbo. signi. Angelus.

¶ Seru⁹ aūt a dño. Casus. ¶ Adhuc ꝓseqtur Justi. primā ptē ti. d̄ter. de effectu istōnis. vñ po. sic ca. Dñe iā video q̄ prius seru⁹ a dño in testō heres istitui p̄t: pro deo dicat̄ mō mihi quis effect⁹ illius instōnis? Ad h̄ rñ. Amice instō proprij serui a dño facta gloriosum hz effectū. Proprius enim seru⁹ a dño suo hr̄s istitut⁹: si in eiusdē dñi dñio vsq̄ ad mortē ei⁹ ꝑseuerauit mortuo testōre fit ex testō liber ⁊ heres: sz necessari⁹: sz si testator viu⁹ manumitteret: tunc post mortē testatoris adir̄ hereditatē suo arbitrio poterit: nā in hoc casu q̄n a viuo testatore manumissus fuerit nō cogit̄ heres necessarius esse: q̄ nō ꝯsequit̄ hereditatē ⁊ libertatē ex testō dñi? Ad hoc eni q̄ cogat̄ heres necessarius eē necesse est eū tā libertatē q̄ hereditatē dñi testō habuisset: ⁊ hoc obtinēt q̄n dñs viuus seruū istitutū manumisit. Sed po. q̄ dñs seruū ꝓpriū instituit: ⁊ post instōnem alienauerit quolibet

alio mō in aliū trāstulerit: certe in eius isto mortuo testatoꝛ iussu noui dñi dz iste seruꝰ adire hereditatē z cā nouo dño acgrere: z ea rōne pꝛ eiꝰ aditiōnē iussu noui dñi factā nouꝰ dñs heres efficitur.

Nā ipse seruus post institutionem alienatꝰ nec liber: nec heres esse pōt: lz ēt cū libertate in testō erpssa heres fuerit institutꝰ. Dñs enīz post institōnē cū alienādo a libertatis datōe vī dstitisse.

a ¶ Seruꝰ. In eadē cā. l. seruꝰ eiusdē dñi Joā. vt. ff. si ex noxa. cau. aga. l. j. §. j.

b ¶ Liber. nisi aliqua lex impediat libertatē: vt. ff. e. l. si nō lex: vel additio. vt. ff. eo. ātiēs. §. fi. Vel qꝛ ex lege pueni ad libertatē: vt. ff. eo. testō. Fz Joā. ¶ fit liber a semetipso: nisi iuitatꝰ fuerit ita: cū quis mihi heres erit stichus liber z heres esto: nā tunc a coherede accipit libertatem: vt. ff. de acquir. here. l. ex pargite fz te. Itē z ignorans fit heres z liber. vt Bal. qꝛ ff. si certum petatur. l. eius qui.

† Ex hac gl. z. l. i. ea allegata colligitur p̄ seruāda libertate. vor pu blica p̄ferī pnatevī

vor pu c ¶ Utrūq. Id ē hereditatē z liber tatē: nā vt liber fit z heres necessariꝰ hec duo cōsequi dz ex testō domini. vt infra de heredum quali. z diffe. §. j. dicit qꝛ d

d ¶ Neqz liber. Directa enī libertas per sta in seruo alieno non pōt hīe locū: sz īstitutio pōt hīe effectū: vt h: sz aliud i legatꝰ q̄ adimunt ꝺ ipso qꝛ alienantur deroga seruī: vt. ff. de adimē. lega. l. seruo cuz libertate. z est rō: qꝛ in legato spectatur dies quo cedit an fit manumissus vt. ff. qñ dies legati ce. si post. §. si cui.

ADDITIO. Hec rō nō est bona: qꝛ sine īspiciam quē diē cedētis legati: siue diē adite hereditatis vtro qꝛ casu reperitur alienꝰ: vnde quem admoduꝫ ēt hīditas venit acquirēda nouo domino: ita z legatū: z pterea noua redditur ratio: qꝛ facilius legata reuocantur q̄ heredum institutio. l. er parte. ff. de adimen. leg. cuz enīz facilius legata istituā tur: facilius destruūtur: vt aucten. ex causa. C. de lib. preteri. Chriſtophorus.

domino suo heres institutus: si qdē in eadem causa a mā serit: fit ex testamēto liberb hereſqz ei necessarius. Si vō a viuo testatoꝛ manumissus fuerit suo arbitrio adire hereditatē potest: qꝛ nō fit heres necessariꝰ cum vtrūqz c ex domini testamēto nō consequitur. Qꝛ si alienatꝰ fuerit iussu noui domini adire hereditatem debet: z ea rōne pꝛ euz dñs fit heres: nam ipse alienatus neqz liber ꝺ neqz heres eē potest: etiā si cū libertate heres istitutus fuerit: destitisse enīz a libertatis donatiōe vī dñs qui eū alienauit.

¶ Seruus alienus heres institutꝰ: querit dño suo hereditatez: si iussu suo hereditatem adit. Si vō fuerit alteri alienatus dz iussu noui dñi adiſ. Si vō añq̄ adeat fuerit manumissus: pt suo arbitrio adire. Aretinꝰ.

e ¶ Alienauit. Scilicet alicui habēti factionem testamenti: vt. ff. eodez. l. seruum meum. in fi. j. respon. z hoc nisi redimatur ab eodem testatoꝛe q̄ eum instituit z postea euz alienauit: tunc enīz reuiuiscit libertas: vt. ff. de ma. testa. l. verum. z. ff. eodem. quotiens. §. fi. z. l. si non lex. z. l. antepe.

¶ Alienꝰ quoqz. Casus. ¶ Adhuc prosequit Justinia. in. §. presenti. primam partem huius titu. determinando de effectu institutionis alienus seruus instituitur. Unde pono sic casum. Domine iam video quis sit effectus institutionis alieni serui: Ad hoc respond. Amice alienus seruus heres institutus si duranerit in

eadem causa debet iussu domini sui adire hereditatē ⁊ eidē per additionē hereditatē acquirere. Si vō alienatus fuerit a dño suo viuente adhuc testatore aut etiā post mortē testatoris. tñ anteq̄ here ditatē adierit tñ hoc casu tñ iussu nouī dñi dz adire hereditatē: ⁊ hec sūt ꝑba qñ iste seruus in seruitute remāserit: sed si a p̄mo dño vl a nouo viuente testatore vel mortuo ante diuisionē hereditatis māumissus fuerit: tūc liber factus suo arbitrio hereditatem adire ⁊ sibiꝑsis acquirere poterit.

¶ Alien⁹ a quoq; seruus heres istitutus si in eadē cā deprauerit iussu b dñi eius adire hereditatē debet. ¶ Si vō alienatus fuerit ab eo: aut viuo testatore aut post mortē c ei⁹ anteq̄ adeat dz iussu nouī dñi d adire. At si manumissus est viuo testatore: vl mortuo: añq̄ adeat: suo arbitrio e adiꝛe p̄t hereditatē.

¶ Seruus alienus potest institui etiā post mortē dñi sui. Et etiā seru⁹ hereditari⁹ vel eius qui est in vtero. Areti.

¶ Seruus aūt alienus post dñi mōtē recte heres istituitur: q: ⁊ cū hereditarys seruis est testamenti factio g.

Tñ dñs sacrtus fi er statuto vel lege regrat̄ sui b sus aucōitas cōsensus vel vultas an ꝓcedeꝛ debeāt vl seq. Et vide. i. l. c. ne d. C. d bo. q̄ li tamus.

¶ Alien⁹. Quī sic istitui potest cū liber erit: ꝓius non: vt. ff. de condi. istit. seruus alienus: ⁊. l. quia.

¶ Iussu: precedente additione: vt ff. de acquiren. hered. l. figo mihi bona. §. iussum ⁊: ⁊ ita dño q̄ritur: alꝫ si seruus nolit adire(quod potest esse etiam domino iubente)nō querit: vt ff. eo. l. cum proponas.

ADDITIO. Si tñ choactus adeat valet additio: sed pater filia recusante. Itē monasteriū monacho recusante adire vel ante additionē mortuo ꝑñt adire suo iure. vt per Ange. h.

c ¶ Post mortē el⁹. Ettā post iussū si. §. ne eius anteq̄ tamē adiret: vt. ff. de accessitatē. C. d d ¶ Nouī dñi. Hoc est enī in heredi tate: vt illi acqrat̄ q tpe donationis ē be. Are dñs: vel sibi si liber ē tūc: sed in legato spectatur dies cessionis vt si tēpoꝛ mortis legantis sit meus: lz alienez: quando dies lega. ce. si post. §. ij.

e ¶ Suo arbitrio: sic. §. e. §. si vō.

¶ Seruus. Casus. ¶ Adhuc pseq̄t Justi. primā partē ti. deter. q ꝑñt heredes institui. vnde pōtic ca. Dñe taz videō q seru⁹ alien⁹ viuente dño possit heres institui. nūqd poterit ī stitui p⁹ mortē dñi? Et respon. q sic. Seru⁹ enim alienus post mōtē dñi heres pōt istitui. ⁊ cū hereditariꝰ seruis est testi factio. Naz hereditariꝰ ꝑñt acqrunt̄ hereditati ⁊ p ꝑñs heredi futuro. hereditas enim nōdū adita sustinet vicē ꝑsone defuncte nō heredis futuri: vñ sicuti si defūctus viueret ex testō capere posset: ⁊ ita eo mortuo capere posset hereditatē: cū hereditas ꝯtū ad hoc vicē ꝑsone defuncte repsentet. Itē nō solū seruus alicuius tā nati istitui pōt: sed et seruus eius qui in vtero est recte heres istitui poterit: q: quātū ad hoc q in vtero est ꝓ iam nato habeāt cū in hoc casu dō cōmodo eius tractatur.

f ¶ Seruus. Post dñi mortē. verba legis sunt oīa ⁊ ꝑm hoc planū est: vel testatoris: q: sic dicat istituo ꝑñs heredē post mortē dñi ⁊ ꝑbaꝫ hec lectio secūda. ff. e. qui filio. j. rñ. nec ob. q vt deatur in dē fieri hec institutio. vt. j. eo. §. heres: q: incertus est dies mortis: vt. ff. de cōdi. ⁊ dmon. l. j. vñ valz: vt. ff. eodez. l. in tempus. in principio.

g ¶ Testi factio. Sez passiue: si actiue: vt. j. d heredi. q̄li. ⁊ vlfe. §. testi: ⁊

Mortis dies ē i certus.

iussio heredū spectaꝛ si mō cū effecto fuit: ly cū herede istituto sit testi facto: vt. ff. eodē. seruus hereditarius.

a ¶ Nōdū. dū dico seruū hēditariū posse istitui: qz nō ē nulli⁹: sz alicui⁹ sez hēditatis q̄ vicē defūcti obtinet.

b ¶ Defuncti: z est sor te rō: qz defunct⁹ ē certus q fuerit sed nō sic de herede: qz z si cert⁹ sit institut⁹ poterit eē ep non adeat hereditatē: qz pt desistē mult de causis: vt j. qb. mo. testa. sfir. §. posterio: z facit ad hunc §. j. d stipu. ser. in pnc. z ff. de acq. re. do. l. in cod. in fi. z. l. seq.

Nondū enim adita hereditas pfone vicē sustinet: nō herediꝫ futuri: sed defuncti b. ¶ Lū etiā eius c qui in vtero est seruus recte heres instituitur.

¶ Seruus pluriꝫ ab extraneo institutus acgrit vnicuiqz p pte dūica. Areti.

¶ Seru⁹ āt pluriū cū qbus d testamēti factio est ab extraneo e istitut⁹ heres vnicuiqz dñoꝝ cuius iussu fadierit ꝓportiōe dñy acq-

finitum quot testator voluerit heredes facere potest.

d ¶ Seruus. Cum quibus. s. dñis.

e ¶ Ab eīneo: si ꝑ ab altero ex dominis fit istitut⁹ acgrit ceteris sociis hēditas: qđ dic: vt. ff. p socio. l. vez. §. si seruo cōmuni.

Oēs homines mundi pñt simul heredes istitui.

f ¶ Jussu. Dic ep sufficit vna iussio ly statorū est lex. Volūtas tenet quot statorū sint pl'es dominī: vt. ff. de acq. her. l. seruo duoꝝ. z. l. in acquirendis.

g ¶ Extrā. In istitutz. Quid ergo si istituā oēs homines qcūqz sunt in mūdo? Ut nullū eē cū effectū hīe non possit: puto tñ valere: vt hic: sz tñ nō poterit ꝑfirmari aditiōe ꝓpter nimiā difficultatem vel impossibilitatem.

b ¶ Delit. cū sua volūtas sit lex: vt in auc. de nup. §. disponat. col. iij.

c Eius q in vtero est: cū pro nato sit hīdus q ad cōmodū: vt. ff. de statu hoīnz. l. q i vtero: z. ff. eo. l. eius. §. j.

¶ Seruꝰ. Casus. ¶ Adhuc pseq̄r Justi. primā pt̄ē dter. q pñt hīdes instituī. Po. igit sic ca. Dñe tā video qs sit effect⁹ istōnis qñ suus vnius alij⁹ istituī: sed po. qz aliqs istituat seruꝝ plurū dñoꝝ dicat mihi qs sit effect⁹ hmōi istōnis: Adhoc rñ. suū pluriuꝫ dñoꝝ cū qb⁹ testi factio est ab eīneo heres istitut⁹ vnicuiqz dñoꝝ: cui⁹ iussu adiit hereditatē acgrit ꝓportionē dñij quā in seruo hz z efficit heres: sz pone. Dñe tā video ep p istōnē sui pluriū dñoꝝ plures heredes institui pñt est ne hoc verū: Et respōdet ep sic. nā z vnum hominem z plures vsqz in i-

rit hereditatem.

¶ Quis pōt z vnū z plures heredes facere. Aretinus.

¶ Et vnū hoiem z plures vsqz in īfinitū s quot qs heredes velit h facē licz.

¶ Hereditas ꝑpe diuidit in. xij. uncias siue ptes: quaꝝ qlibet suo ꝓprio nomine nūcupaī. Potest tñ diuidi i pauciores vl in plures put volūtas exterit testatoris. Aret.

¶ Hereditas plerūqz i diuiditur in

h ¶ Plerūqz: tō dicit plerūqz: qz qñqz i pl'es: vt. j. e. §. si pl'es. qñqz in pauciores diuidit: vt. j. eo. §.

nō āt vtiqꝫ sp duodecī vncias eē ꝛc.
a ¶ Que. s. vncie simul collecte.
b ¶ Appellatione. i. significatione.
c ¶ De partes: ifra posite in quantitate differentes. Vel dic melius he partes. s. vncie. xij. vl' ad partes redacte: est enim ad superiora facienda relatio.
d ¶ Sescuns. i. vncia ꝛ dimidia: vt. ff. de inoffi. testa. papinian⁹.

duodeciꝫ vncias q̄ᵃ assis appellationeᵇ ꝯtinent. ¶ Hñt. n. he ꝑtes ᶜ ꝓpa noīa abvncia vsqꝫ ad assem vtputa he: sescuns ᵈ: sextās ᵉ: q̄drās ᶠ: triens ᵍ: qncuns ʰ: seuns ⁱ: septuns ᵏ: bes ˡ: dodrans ᵐ: dextās ⁿ: deuns ᵒ: as ᵖ. ¶ Nō vtiqꝫ semꝑ duodecim vncias eē opꝫ: naꝫ tot vncie assem efficiūtur quot testator voluerit. ¶ Et si vnum tātū

§. quoniam autem quarta. Sed quare non posuit nomen: quod vnciam signaret? Respondet quia plura sunt negocia q̄ꝫ vocabula: vt. ff. de prescr. verbis. l. natura. Et nota ꝙ primum ꝛ secundum: ꝛ tertium: ꝛ quartuꝫ: nomen interpretationem sumit ex eo ꝙ quotam al's quantam designat hereditatis portionem. Sescuns enim dicitur quasi semiūcia ꝛ vncia: ꝛ est tertia eius lilttera s. nō x. Sextās: quia sextaꝫ partem signat: id est duas vncias. Quadrans qꝛ quartaꝫ: ꝛ ita tres vncias signat. Triens quia tertiam partem: ꝛ ita quatuor vncias signat. Sequentia ꝑo nomina ethimologiaꝫ habent ex eo ꝙ certum numerum vnciarum signant. Dicitur enim quincuns non qꝛ quintam partem habet: sed qꝛ quinqꝫ denotat vncias. Seuns qꝛ sex: ꝛ sic de singulis per ordinem. Item not. ꝙ non omnes vncie que signantur per ista nomina continentur in asse: lꝫ hoc innui videatur: sic enim contineret as. lxxviij. vncias ꝛ dimidiam. Ideo autem ponit has partes: quia quelibet potest in asse contineri hac ratione ꝛ homo dicitur risibilis: ꝛ actio legis aquilie penalis dicitur. vt infra ad. l. aqui. §. his verbis. Itē no. ista tria nomia: as: pōdus: libra: idem signare. Item quandoqꝫ as ponitur pro obolo. vnde illud. Nonne duo passeres asse veneunt. vnde versus. As obolus: pondus: as est possessio tota. id est hereditas: vt hic: sed ꝛ pōdus large dicit omne quod est i statera positu: sed hic stricte accipitur pro pōdere. xij. vnciarum. vnde dipondium quasi duplex pondiū scꝫ. xxiiij. vnciaruꝫ. vt. j. eo. §. si plures. ꝛ facit ad hunc. §. ff. eod. seruum meum. §. si.

Assis ꝑtes declarat.

al's. lxxxviij. As tria significat. versus

ADDITIO (1) Sed hoc non est verum: quia non a quota cuꝫ sit octaua pars assis dicitur: sed a numero vnciarum ꝑm Joan. fabri.

e ¶ Sextans: id est due vncie. q. sexta pars assis.
f ¶ Quadrans. iij. vncie. q. quarta pars assis.
g ¶ Triens: id est. iiij. vncie. q. tertia pars assis.
h ¶ Quincuns. i. v. vncie.
i ¶ Seuns: id est sex vncie scilicet dimidium assis.
k ¶ Septuns. i. vij. vncie.
l ¶ Bes: id est. viij. vt oliꝫ des quasi dempto triente.
m ¶ Dodrans: id est. ix. q. dempto quadrante.
n ¶ Dextans: id est. x. q. dempto sextante.
o ¶ Deuns. i. xj. q. dempta vncia.
p ¶ As: id est. xij.

¶ Non autem. Casus. ¶ Hic incipit tertia pars principalis in qua sic pone casuꝫ. Domie vos dixistis mihi ꝙ hereditas diuiditur in. xij. vncias: ꝛ propria nomina vnciarum mihi expressistis: nunquid generaliter oportet esse. xij. vncias in hereditate? Et

respondit q̄ non. Semper enim. xij. vncias in hereditate oportet esse: naz tot vncie assem cōstituunt quot testator voluerit. Si enim testator vnum tm̄ heredē ex semisse īstituerit: totus in semisse cōtinebit̄: ⁊ h̄ ideo q̄ idez ex parte testatus: ⁊ ex parte ītestatus decedere̅ non pōt: ⁊ h̄ est verū nisi sit miles qui in castrensibus testari pōt: ⁊ in paganicis ītestatus decedere: sola. n. volūtas militis in testādo spectat̄. Cū igit̄ aliquis ī semisse vnum tm̄ instituerit ⁊ aliū postea nō īstituerit ⁊ p̄sumitur in totū assem instituere: ⁊ similiter in casu cōuerso: q̄ sicut ego tibi dixi non semp̄ est necesse. xij. vncias cōtineri in asse: ita ⁊ q̄ficūq̄z voluerit ī plurimas vncias potest quis hereditatem diuidere.

quis ex semisse (verbi gratia.) heredez scripserit: tot⁹ ᵃas ī semisse erit. ¶ Neq̄z enim idē ex parte testat⁹: ⁊ ex parte intestatus ᵇ decedere potest: nisi sit miles ᶜ: cuius sola voluntas in testando spectatur. ¶ Et econtrario pōt q̄s ī quantascunq̄z ᵈ voluerit plurimas vncias suam hereditatem diuidere.

¶ Qui plures vult heredes instituere disparitet: necessitatē habet per partes hereditatis distribuere: si nō vult equaliter eē heres: quibusdam tamen institutis ī partib⁹ qui sine partibus īstitutus est habebit reliquū hereditatis siue sit vn⁹ siue plures. Si vo totus as fuerit p̄ testatorem distribut⁹ qui sine parte est: īstitut⁹ hz semissem totius hereditatis. Aretin⁹.

¶ Si plures institione: siue dixerit testōr in residuo sese velle ītestatū d̄ceder̄. Jo. fab. An.

a ¶ Totus as. Nā in totū p̄sumit̄ instituisse defunctus: cū aliū non instituit. vt hic. ⁊. ff. eo. l. interdum. §. j. Idez quoq̄z p̄sumit̄ in milite. vt. C. de testa. mili. l. iij. §. hoc ergo. † nisi q̄d hic sequit̄ non ad superius p̄xi. respō. sz ad hoc q̄d seq̄tur refert̄. s. neq̄z enim ⁊c̄. Sed similes fecit testm̄ in castrensibus: potest decedere intestat⁹ in paganicis. vt. C. d̄ testa. mili. l. ij.

b ¶ Intestatus decedere: imo videtur q̄ sic: vt. ff. de inoffi. testamen. l. nā ⁊ si parentibus. §. penulti. ⁊ si. que est cōtra. Sed hoc est verū ab initio: sed ex post facto potest: vt. C. de inoffi. testamen. l. cū duobus. Et nota hic idē iuris non esse in parte quo ad partem q̄d est in toto quo ad totū: vt. ff. familie herciscū. l. in hoc iudicio. Arg. contra. ff. de pac. l. iurisgentium. §. adeo. ⁊. §. sequen. ⁊ facit ad hunc. §. ff. de reg. iu. l. in testam̄. Accursius.

ADDITIO. Et melius. l. ius nostruz. eo. titu. Et p̄cedit iste textus īdistincte siue simplicit̄ sit facta institutio in re certa vel parte de reliquo: nō facta mētione: siue dixerit testōr in residuo sese velle ītestatū d̄ceder̄. Jo. fab. An.

c ¶ Nisi sit miles. naz miles bñ pōt pro parte testat⁹ decedere: ⁊ pro parte intestatus. vt. C. de testa. mili. l. ij.

d ¶ Quātascunq̄z. Idez quocunq̄z. ⁊ facit. ff. eo. l. interdū. §. pater familias. ⁊. l. sequē. vsq̄z ad legē. ex facto.

¶ Si plures. Casus. ¶ Adhuc in presenti. §. p̄seq̄tur Justi. tertiā p̄tem huius titu. deter. qualiter diuiditur hereditas ex volūtate testatoris: Pone igitur sic ca. Domine po. q̄ aliquis plures īstituit heredes. nūq̄d necesse est q̄ testator exprimat partes in quibus eos instituit: Et respon. q̄ nō nisi voluerit eos ex disparibus partibus heredes esse. Si enim plures heredes īstituunt̄: ita demum necessa-

† Et ista est cōis opini. lz An. putet d̄ iure veri usfic distingue

re: vt p̄cedat: q̄ñ v̄ba p̄nt aptari ad ius cōe al's p̄sumit̄ testat⁹ de iure spāli. l. similes vnū ex fundo. ff. de testa. mi.

ria est partium distributio si voluerit testator heredes istituendos ex eqs portionibus succedere. Satis enī manifestū est ꝙ si eos simpliciť istituat partibus institutionis non expressis oēs institutos eq̄libus portionibus heredes eē intelligēdū est. Sed pone ꝙ testatō quosdā instituit ī certis portionib⁹. puta tytium in triente ⁊ meuiū ī sextante: ⁊ postea sempronīū instituit simpl'r nulla portione in ei⁹ psona expressa: dicat mihi qd iuris erit ī ca. isto? Adhoc respō. Amice si plures ī stituātur in certis partibus quorundam psonis expressis: ⁊ aliqs postea sine parte īstitutus fuerit: ille qui sine parte istitutiōis est: si aliqua ps assis deest ex parte istitui itelligiť. Uñ in casu p̄dicto ille qui sine parte īstitutus est in semisse erit heres: ⁊ idē iuris ē si plures sine parte instituti sunt: nā oēs in eā partē que assi deest ꝯcurrūt: ⁊ hec sunt vera qñ aliqua pars deest assi: sꝫ pone ꝙ tot⁹ as coplet⁹ sit: qr istitui. p. in semisse. ⁊. m. in alio semisse postea vnū vel plures sine pte institui: quid iuris est in ca. isto? Adhoc rñ. Amice si totus as sit cōpletus oēs instituti vocātur in dimidiam partē hereditatis: ⁊ ille solus qui sine parte institutus fuerit: vel etiaꝫ si plures sine parte instituti fuerit in alterā partē vocabuntur: nec etiā interest in eo ca. qñ aliqui sunt instituti in certa portione: ⁊ postea ali⁹ sine portione īstitutus est: vtrū prim⁹ vl' medius an nouissim⁹ sine parte institut⁹ fuerit: nā semp illa pars que vacat intelligiť data ei qui sine certa portione īstitut⁹ est.

tuanť heredes: ita demuꝫ in hoc casu partiū distributio [a] necessaria est: si nolit testator eos ex equis [b] partib⁹ heredes eē. Satis enī constat nullis partibuꝫ noīatiꝫ ex eqꝫ partibus eos heredes esse. ¶ Partibus autem in quorundam psonis expressis siqs alius sine parte noīat⁹ erit siquidē aliqua parꝫ assis ꝺerit: ⁊ ea parte heres [c] sit. ¶ Et si plures sine parte scripti sunt: oēs in eandē partē cōcurrunt. ¶ Si vo totus as cōpletus sit: in dimidiā [d] partez vocanť [e]: ⁊ ille vel illi omnes [f] in alterā dimidiā. ¶ Nec īterest [g] primus: an medius: an nouissimus: sine parte heres scriptus sit: ea enim pars data intelligiť que vacat.

¶ Pars hereditatis per testatorem nō distributa accrescit heredibus proportionib⁹ hereditarijs. Itē ecōtra si testator plus attribuit q̄ sit in hereditate tūc cuilibet heredum decrescit ꝓ rata. Aretinus.

a ¶ Si plures. Distributio. i. assignatio partiū: quā ptē velit testator quēlibet habere.

b ¶ Ex eqs partibus: facit. ff. eod. l. quotiens. §. heredes.

c ¶ Heres sit: eadē est rō in dipōdio: vt. ff. eo. sabin⁹. ⁊. j. eod. §. ⁊ si plures. Itē est hoc verꝫ si testator non ignorat: vt. ff. eo. quo loco. §. j. que est ꝯ.

d ¶ In dimidiā partē: aliter enim si asse expleto scripsit ex reliqua parte heres esto: tūc. n. cū nihil reliquū sit: ex nulla parte heres institutus est: vt ff. eod. l. itē qd sabinus. §. sed si asse.

e ¶ Uocantur: scilicet illi qui erant instituti in tota hereditate partibus expressis.

f ¶ Oēs: q erant instituti sine ptib⁹.

g ¶ Nec interest: hoc refert non ad proximum casum: sed ad superiorez:

scilicet qñ pars vacat: idez tñ in scdo sed nõ haberet locũ ratio que reddit. Ea enim ꝛc. Vel dic quo ad pri. ꝛ statim cũ sic sit institutio intelligit pars vacare. ꝛ facit ad hoc. ff. e. l. quo loco. j. respon.

¶ Uideam⁹ si. Casus. ¶ In quo sic po. ca. Domine iaz video quid iuris est qñ aliqua ps deest assi. ꝛ aliqs instituatur sine pte: sz po. aliqua pars preualet ꝛ nemo sit institutus sine pte vt in tali exẽplo testator ĩstituit. p. in quadrante. ꝛ m. in alio q̃drãte: ꝛ tytiũ in triente. ꝛ ita tres instituit ex quartis partibus. mõ manifeste liquet ꝙ quarta pars hereditatis vacat: dicatis mihi qd iuris est in casu isto? Ad hoc rñ. Amice: si tres ex quartis ptibus heredes instituti sunt ꝛ hoc casu ꝯstat vacãtẽ partẽ singulis tacita volũtate testatoris pro hereditaria portione accedere. ꝛ perinde erit ac sic ab initio singuli ex ceteris portionibus fuissent instituti: idez iuris erit in casu cõuerso. Nam si plures in portionibus instituti fuerint singulis pro hereditarijs portiõib⁹ decrescet: vtputa si iure in certis portionib⁹ instituti sunt. nã testator Petrũ ĩstituit in triẽte: ꝛ. m. in alio triẽte. nã in hoc ca. pinde erit: ac si vnusquisqz in quadrante institutus fuisset.

¶ Uideam⁹ [a] si ps aliqua vacet: nec tñ quisq̃ sine parte sit heres institutus: qd iuris sit veluti si tres ex quartis partib⁹ heredes scripti sũt.

¶ Et constat vacãtem partem singulis tacite pro hereditaria parte accedere: ꝛ perinde haberi: ac si ex tertijs partibus heredes scripti essent.

¶ Et ex diuerso si plures heredes scripti in portiõib⁹ sint tacite singulis ꝯcrescere ĩcipiũt. verbi gratia: vt si q̃tuor ex tertijs partib⁹ heredes scripti sunt: perinde haheantur ac si vnusquisqz ex quarta parte scriptus heres fuisset.

¶ Si plures vncie q̃ duodecim sint distribute: ꝛ alius sit institutus sine parte transit ad dipondium. Aretinus.

¶ Et si plures vncie q̃ vndecim distribute sunt is q sine parte institutus est: quod dipõdio [b] deest habebit.

¶ Idẽqz erit [c] si di

a ¶ Uideamus. vt. ff. eo. l. interdũ. §. paterfamilias. vsqz in fine. l.

¶ Si plures. Casus. ¶ In quo sic po. casum. Quidam instituit. p. in semissez. ꝛ. m. in bessem. ꝛ ita plures vncie q̃. xij. sũt distribute. Et postea instituit tytiuz sine pte: mõ quero qd iuris sit in hoc ca. Ad h rñ. Amice si plures vncie q̃ xij. a testatore distribute sũt: ꝛ postea aliqs sine pte institutus fuerit. in hoc ca. ad dipondium trãseũdum erit. ꝛ q institut⁹ est sine parte qd deest dipondio habebit. ꝛ idẽ iuris ẽ si dipondius fuerit cõpletus. nã tunc transeundũ est ad tripõdiũ: ꝛ sic deinceps. nec ꝓpter hoc auget hereditas: lz in plures vncias distribuat: qr oẽs partes distribute: postea ad assem reuocant q̃uis sit pluriũ vnciarũ.

b ¶ Et si plures. Dipondio. dicitur autẽ dipondiũ: pondus siue hereditas in. xxiiij. vncias diuisa. sic enim pondus dicit ea que in. xij. diuidit. ꝛ tripondiũ qd in. xxxvj. ꝛ quadripondiuz quod in. xlviij. ꝛ sic de singulis.

c ¶ Idẽqz erit. † scz qd diximus si qs expleto asse fuit ĩstitutus heres in dimidiam vocatur: vel non expleto asse in vacãtẽ partẽ vocatur vt. s̃. e. §. partibus autẽ. vel trãscẽdentẽ in vacantem vsqz ad dipondiũ: vt supra proxi.

Dipondiũ. põdus. tripõdiuz. quadripõdiũ.

† hec gl. diuidit in q̃tuor ptes. In pria de-

clarat tertius. In secūda formā vltimū ꝓtra riuz ad istū verficulū. Idemqz ꝛ solui. In tertia formā alicui ad ꝫtū non ad istū ꝟ. Sz magis ad ꝟ. sed et si ꝓpes ꝓxie ꝑcedētem. In ꝗrta formā alius ꝟriuz qđ pōt cēdere ad vtrūqz verſi.

respon. Idem est etiam si dipondium fit expletum. Sed cōtra. ff. eo. item qđ sabinus. in fi. l. vbi dicit expleto dipōdio instituti nō habere partē vacātē vſqz ad tripōdiū. Sed certe imo dicit qđ sic si recte illa littera i. telligit: ꝛ ita cōcordat. Itē videt contra ff. e. l. ex vncijs. vj. Sed certe ꝛ illa ē cōcordātia si recte ibi fiat cōputatio vt clarū. Sz magis videtur contra. C. de leg. l. cū questio. vbi dicit ꝙ fieri trāsitū ad dipondium vel tripondium: sed tm̄ videtur aditi. Primo quātū cōfert secundo. Sed distingue: aut voluit testator excedere assem: vel dipondium: qđ pōt: vt. ꝟ. eo. §. non aūt. ꝛ ita hic intelligit. Aut noluit. ꝛ tūc hz locum lex cōtraria. Item ꝛ tūc quādo dubiū est: similiter locū habeat. l. cum questio. que est contra. Alij dicunt hāc correxisse per illam. Accursius florentinus.

pōdius expletus sit que omnes partes ad assem postea reuocantur[a]: quāuis sint pluriū vnciarū.

¶ Heres potest īstitui pure ꝛ sub cōditione: non autem ex certo tēpore vel ad certum tempus.

ADDITIO Adiuerte diligēter qđ si nominatim assem expleuit: videt trāsire ad dipondium: al's non: vt. l. q nō militabat. §. filijs. ff. eodē. Et de effectu an fiat trāsitus ad dipondium vel nō. vide Joā. sa. hic q sert qđ si papa ex certa scientia puideat duobus de eadē ꝓbēda: qđ vterqz admittat. extra de reſcriptis. duobus. in fine. li. vj.

a ¶ Reuocantur. hereditas enim nō: ideo augeat qđ in plures diuiditur vncias: ſicut ꝛ libra: lz per solidum: vel altū numerū diuidatur: ꝛ ideo quotā partē quis debet habere in dipondio: totam potest partem habere de asse: vt hic. ꝛ. ff. eodem. ex vncijs.

¶ Heres. ꝛ pure ꝛ sub conditione.

Textus. ¶ Et ita expedita est tertia pars principalis. Et hic incipit quarta: in qua sic pone casum. Dixe quidaz instituit heredem sub conditione: nūc quid valet talis institutio: Et respondet qđ sic. Nam heres pure ꝛ sub conditione instituti potest. ex certo tamen tempore: vel vſqz ad tempus non pōt institui: veluti si quis ita istituerit Tytium post qn quēntū ante ꝙ moriar heredem instituo. In hoc eniz casu nō valet istitutio: eo modo quo facta est. Dies enim in institutione adiectus ꝓ superuacuo sine ꝓ nō adiecto habebitur. ꝛ perinde erit ac si Tytius pure ꝛ sine diei adiectiōe institutus fuisset.

Si tamen sic instituatur valet institutio tanq̄ pura vitiata tali adiectione.

b ¶ Heres. Ex certo tempore: sed in diē incertū quis potest institui heres. puta cuz ipse poterit capere ex testamento. (j) vel cum ipse morietur: vel cū Tytius morieꝛ. vt. ff. e. l. in tēpus. ꝛ in. l. qui filio. j. rñi. ꝛ. ff. de li. ꝛ post. filius a patre. j. rñi. ꝛ. C. eo. l. extraneuz. Miles autē potest extraneū ex certo tempore: vel in certuz tēpus instituere. vt. ff. de mili. testa. l. miles. et facit ad hunc. §. ff. eodē hereditas. argu. tm̄ est cōtra. ff. de re. iur. actus. sed ibi nō est de hoc actu. ſ. factionis testamēti. Unde ītp̄tādū est: vt magis valeat q̄ pareat. vt. ff. de reb. dub. l. quotiēs.

ADDITIO(j) Qđ est verum qñ incapacitas est respectu hēdis tm̄: ſecus si etiam respectu testantis: vt in spurio. de quo vide Angelum.

¶ Impossibilis conditio. Casus. This. vz. verbis tytiuz here. instituo si celuz digito tetigerit: quero a vobis vtruz valeat institutio ista: Et respō. qđ sic. naz in hoc casu impossibilis cō-

ditio nõ vitiat: sed vitiatur: ⁊ institu. pro pura habetur. Impossibilis enim conditio in institutionibus ⁊ legatis ⁊ fideicõmissarijs libertatibus adiecta pro non scripta habetur. ⁊ perinde est: ac si nulla ꝯditio fuisset apposita. Sed po. quidaꝫ instituit heredeꝫ sub pluribus cõditionibus: nunqd oportet omnes cõditiones adimplere aliqꝫ possit adire: Ad hoc respõdet. Amice si plures ĩstitutioni ascripte sũt cõditiones distinguo, vtꝝ per coniunctioneꝫ copulatiuam: vel disiunctiuaꝫ: ille conditiones sunt apposite. nã per coniunctionem copulatiuã: vtputa si illud ⁊ illud factũ fuerit: tytium heredẽ instituo. necesse hꝫ heres in hoc casu omnes conditiones adimplere. Si ꝟo sub disiunctiua cõiunctione plures cõditiones apposite sunt: vtputa si illud aut illud factum fuerit: necessariũ tytiũ heredẽ ĩstituo. ⁊ in h̃ casu tm̃ alteri obtẽperare satꝫ ẽ.

quẽnium q̃ꝫ moriar vel ex calẽdis illis: vel vsqꝫ ad calẽdaꝫ illas heres esto: deniqꝫ diem adiectuꝫ haberi pro superuacuo placet: ⁊ perinde esse ac si pure heres institutus esset.

¶ Cõditio impossibilis in vltimis voluntatibus non vitiat. Aretinus.

¶ Impossibilis [a] conditio in institutionibus ⁊ legatis: necnõ in fideicommissis et libertatibus pro nõ scripta [b] habetur.

¶ Ad veritatẽ copulatiue requiritur implementuꝫ vtriusqꝫ. Ad veritatem ꝟo alternatiue sufficit verificatio alterius. Aretinus.

¶ Si plures cõditiones in institutionib⁹ ascripte sunt. siquidẽ coniunctiꝫ: vtputa si illud et illud factũ fuerit omnibus parẽdũ [c] est:

Conditio dr̃ ĩpossibilis tribus modis.

a ¶ Impossibilis conditio. Tribus modis potest dici conditio impossibilis: vel de natura: vt si celuꝫ digito tetigeris heres esto. vt. j. de inuti. stip. §. si impossibilis. (j) Item de iure: vt si patrem ab hostibus nõ redemeris: vel similis. naꝫ hoc facere nos nõ posse presumit ius: vt. ff. de condi. insti. l. conditiones. ⁊. l. filius. ⁊ in his duab⁹ habet locum iste. §. impossibilis. Itẽ de facto: vt si montem aureum dederis heres esto. ⁊ hoc casu nõ valet institutio: vel libertas: cum nec animus dãdi fuerit iuris presumptione: vt. ff. de sta. lib. l. cum heres. §. j. Item est quedam quarta impossibilitas ꝓpter perplexitatẽ que vitiat. vt hec si tytius heres erit: seius hĩs esto: vt. ff. de condi. institu. si tytius, que. l. est huic contra. Sed certe hic de impossibilitate nature dicit: vt. j. de inuti. stipul. §. si impossibilis. Sꝫ certe idẽ videt̃ in primis duabus ꝙ vitietur ĩstitutio: vt infra de leg. §. finali. qui est contra. Sed solue vt ibi. Item facit: vt. ff. de leg. j. si mihi. §. primo. ⁊. ff. de conditio. institu. l. prima.

ADDITIO (j) Et ista impossibilitas aliquãdo ponitur in dispositione: ⁊ tunc si sit circa substantialia: semper vitiat. si circa accidentalia: in vltimis voluntatibus vitiatur. Idem in contractibus bonefidei: ⁊ in iudicijs si a principio inerat: saltem vbi iudex eaꝫ nõ expressit. Aliquãdo ponitur in cõditione: ⁊ tunc in contractibus vitiat̃: vt hic: sed in iudicijs: vel arbitrijs vitiat sententiam. Angelus aretinus.

b ¶ Pro non scripta. Sed cur secus in contractibus vbi vitiat contractuꝫ impossibilitas: vt infra de inuti. stip. §. si impossibilis. ⁊ de act. ⁊ obligat. l. non solum. Respon. hoc solum est fauore vltime voluntatis.

c ¶ Si plures. Parendum est: si sit

Conditio ẽ triplex.

potestatiua: vt hec si decem dederis. vel mitta: vt si fueris romā. vt.ff.eo.l. seruus. §. puto generaliter. si autē casualis: tūc sufficit ꝓmā existere. vt.ff. de cōdi. īstitutio. l. si plēs īstitutiōes.

a ¶ Si separatim. Id est sub diuuncta cōstructione. Idē in legato seruat: qđ hic in īstitutiōe dicit. Sed si in diuersis ptibus testamēti inserantur: nouissime dz obtemperari. † Sed in liber tate directa: cuilibet obtēperari suffic. vt.ff. de ꝺđi. ꝓtori q demon. sub diuersis. in fi de fcommissa ria nouissime. vt.ff. de cōdi. demon. per fideicōmissum. l. qđ traditum. ꝓm Joā. facit ad hūc. §. ff. de verbo. obliga. si ita quis stipuletur.

† Qđ ē verū in legat: §ꝫ in īstitutionib⁹ vi q ꝓtori q ertitet rit. vt di cta. l. si plures. ꝛ istō casu ꝓt verific. gl. ꝓcedēs.

si separatiz[a] veluti si illud aut illud factuz erit: cuilibet cōditioni obtemperare satis est.

¶ Etiam penitus ignotus ꝛ quē testator nunqz vidit pōt hēs īstitui. Ang. are.

¶ Hi quos nūqz testator vidit hēdes īstitui possunt veluti si fratris filios[b] peregrinātes[c] ignorās qui essent hēredes īstituerit: ignorātia eniz testantis inutilem īstitutionem non facit.

¶ De vulgari substitutione.

¶ Potest quis plures gradus heredū facere: et in subsidiuz substituere seruum necessarium heredē. Angelus aretinus.

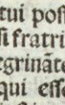

Otest autem quis in testa-

Contl-nuatio.

¶ Hi quos nūqz. Casus. ¶ Hic incipit secta ꝛ vltima pars: in qua redit ad primā partez determinādo qui possunt īstitui heredes. Unde sic pone casum. Dñe quidaz īstituit quosdam sibi ignotos heredes: nunqd valet īstitutio? Et rñ. qꝺ sic. Nā hi quos nunqz vidit testator heredes īstitui pōt veluti si aliquis fratris sui filios peregrinatos heredes īstituit. nec tō impedit īstitutio si testator ignorauerit qui essent: ignorātia enim testatoris inutilē īstitutionem nō facit. ꝛ hec dicuntur vsqz in fine tituli.

b ¶ Hi quos. Fratris filios. vel etiā suos seruos vel quēcūqz alium. vt. C. eodem. l. extraneum.

c ¶ Peregrinātes. Als peregrinos: puta qꝺ visitant limina sancti Jacobi: vel sancti Petri: aliud si esset peregrinus. id est deportatus: tūc eniz īstitui nō pōt. vt. C. e. l. j. que est huic contra ff. eodē. l. §ꝫ si in cōditione. §. solemus.

Item sunt et alij qui non possunt īstitui heredes vel hēre commodū ex testamento: ꝺs notaui. j. ꝺ lega. §. legari.

¶ De vulgari substitutione. ¶ Supra dictū est de īstitutionibus ꝓmis. vt. ꝺ. titulo. j. Nūc de secūdis: que substitutiōes dicūtur: sine ꝓmo gradu fiant: vel alio: vt. j. eo. in ꝓinci. (j) ꝛ qꝺ vulgaris est magis cōis: qꝺ ꝛ a quolibet ꝛ cuilibet fieri potest: ideo de ea vulgari ꝓmittit. Accursius florentinus.

ADDITIO (j) Differunt tamē: qꝺ substitutus in re certa per verbuz cōe nunqz trahitur ad totum: vt. l. cogi. §. qualiter. ff. ad trebellianum. nisi esset substitutus in quota alio non existēte herede: secus autē est in īstitutione. vt. l. j. §. si ex fundo. ff. de heredi. īnstit. Angelus aretinus.

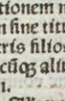

Otest aūt qs in testamēto. ¶ Totus iste titulus diuiditur in quatuor partes. Primo ponit qꝺ cuilibet liberū est facere pluralitatē graduū heredū. Secꝺo qꝺ loco vnius īstituti possunt plēs substitui: ꝛ ecōtra. Tertio quando partes sunt in īstitutione exp̄esse: ꝛ non in substitutione. Quarto quādo seruus alienus:

vt pater familias instituitur. Secūda ibi (Et plures.) Tertia ibi (Et si ex disparibus.) Quarta ibi (Si seruū.) Angelus aretinꝰ. Et nota ꝙ istud p̄ncipium textus: cum. §. j. habetur fere sub eadē forma verborū. in. l. pōt. ff. de vulgari ⁊ pupillari substitutione.

mento [a] suo plures gradus [b] heredum facere: vtputa si ille heres: non erit ille heres esto: ⁊ deinceps inquantuz [c] velit testator substituere [d]. Et nouissimo [e] loco in subsidium: vel [f] seruum necessariuz heredē instituere potest.

¶ In testamēto. Casus

¶ Pone igitur sic casuz. Domine vos vultis tractare de substitutione vulgari: dicatis mihi qualiē sit vulgaris substitutio: Ad hoc respō. Amice testator in testamento potest facere plures gradus heredū. Unde hoc modo hz fieri vulga. substi. veluti si testator primo ita instituit. p. heredē instituo. ⁊ si. p. heres nō erit. m. ei substituo: et si. m. nō erit heres tytiū ei substituo. ⁊ sic deinceps: inquātū testator voluerit substituere pōt: per negatiua verba gradus substitutionis multiplicādo: ⁊ nouissimo si hz hereditatē suspectā seruū suum potest heredem de necessitate substituere: vt si forte omnes alij hereditatē repudiauerint: saltem scd's in subsidiuz hereditatē hz: ⁊ non solū vnus in locū vnius substitui pōt: sed etiā plures in locū vnius substitui p̄sit: ⁊ etiā ipsi heredes inuicē instituī possunt ⁊ vnus in locū pluriū substitui potest. veluti si testamēto ita dixerit. P. ⁊. M. heredes instituo eos sibi inuicem substituo. naz in hoc casu tacite vulgariter alter alteri intelligitur substitutus.

a ¶ In testamento. In alia autē voluntate q̄ in testamento: vt in codicillis: vel aliqua alia non sit. scilicet huiusmodi substitutio: vt directo valeat sicut nec institutio fieri potest. vt ifra de codicillis. §. penul. ⁊. C. de codicillis. l. hereditatem. † sit tamen in codicillis ex certa scientia: vt per fideicōmissum saltē directo substitutus per hec ꝟba: substituo: admittat. vt. ff. ad trebellia. l. sceuola. j. rñ. nisi testator putaret se facere testamētum: ⁊ faceret codicillos non destinasset: lz posset: nam tunc substitutꝰ in his nec directo: nec per fideicōmissum admitteret: lz posset. vt. C. de codicillis. l. si. §. illd' quoqz. ⁊ facit. ff. e. l. pōt.

¶ Possunt plures in locum vnius et vnus in locum plurium: et singuli singulis: vel omnes inuicez substitui. Aretinus.

¶ Et plures in vniꝰ locuz p̄nt substitui: vel vnꝰ [g] in pluriū: vel singuli in singulorum: vel inuicez [h]

† Nec exheredatio. ⁊ ex istis i dubio testari: sine ipsis autē codicillari voluisse p̄sumitur l. illud. §. tractari. ff. de in. codicillo. ⁊ est gl. singularis in. l. verbis ciuilibꝰ ff. eod.

b ¶ Gradus. Ad similitudinez enim graduū sic dicunt: q faciūt scalas. sic ⁊ dicit gradus cōsanguinitatis. vt. ff. de gradibus. l. iurisconsultus. §. gradus.

c ¶ Inquantum. Id est in quot.

d ¶ Substituere. Scilicet potest.

e ¶ Nouissimo. i. vltimo. sic. s̄. de suspectis tuto. §. nouissime. Sed nunqd in alio nisi in vltimo fieri pōt: Respō. nō. cū enīz ipse seruus omnino eē heres cōpellat. vt hic subijcit. ⁊. j. de here. quali. ⁊ dis. §. j. patet alium qui eēt ei substitutus non admitti. vt. C. eodē l. post aditam. Accursius.

ADDITIO. Et sic lz datio substituti vulgarj tollat suitatē in filio: nō tñ tollit necessitatē in ꝟuo: ⁊ itelligit tūc collata substō in casu ipotētie. Ange.

f ¶ Uel. pro saltem.

g ¶ Et plures. Uel vnus. s. substitui potest in locum plurium.

h ¶ Inuicem. sic infra titu. j. §. substituitur. ⁊ per talia verba fit substitutio compendiosa.

a ¶ Ipſi. ſcilicet poſſunt ſubſtitui.
¶ Et ſi ex diſparibus. Caſus. ¶ hic incipit ponere caſus ſpeciales ad naturam vulgaris ſubſtitutionis declarandā. po. igit̄ fic caſum. Quidā fecit teſtamētuz z in teſtō ſuo i ſtituit tres hīdes ex diſparibus ptīb⁹: puta. p. in ſex vncias Zd. in. iij. et tytium in duas. et poſtea adiecit. vos i uicem ſubſtituo z nullas partes in ſubſtitutione expreſſit: mortuo teſtatore. p. i ſex vncias inſtitutus añ̄ adierit deceſſit portionez ſuā repudiauit. mō quero in quas portiones ſubſtituti. p. debeant ſuccedere. Zd hoc reſpon. Amice ſi ex diſparibus partibus heredes inſtitutos teſtator iuicē ſubſtituerit z nullā mētionē partium in ſubſtōne fecit. Eaſdē partes videt in ſubſtōne deuiſſe quas in inſtōne expreſſit. z ita diuus Pius reſcripſit: vñ dico tibi q⁹ in caſu ꝓpoſito. m. inſtitutus in quatuor vncias ex ſubſtitutione quatuor habebit. z tytius inſtitut⁹ in duabus ex ſubſtitutione ad duas ſimiliter vocabitur. eodez enim modo quos eos teſtator dilexit in inſtōne videtur eos in ſubſtitutione dilexiſſe.

b ¶ Et ſi. Diſparibus partib⁹. puta vnū in ſex vncias alīū in. iij. alium in ℌ. inſtitutū ponas. nā ſi nō adeat inſtitutus in. vj. vncias. iij. accreſcūt hīti iij. z due hīti duas: vt hic. z. ff. eo. ſi teſtamēto. z. l. ſi plures. z. C. eo. l. j.

c ¶ Expreſſit. cōtra. ff. ad treb. quotiens. z. l. nōnūq̄. ſz hic loquit̄ cū non exp̄ſſit ꝓpria nomina. ¶ Ex eo ꝑtīb⁹ ſubſtitutos pare iuſſit.

ADDITIO ¶ Scilicet ipſos ſubſtitutos: q: tunc admitterent̄ pro vtili: idē ſi appellatio quā do fic fuiſſe appet de voluntate teſtatoris: vt. l. verū. §. ſi. ff. de rebus du. qd autem ſi aliquos ꝓpr̄is aliquos appellatiuis: vt omnes ſimul vtriſq; nominibus appellauerit. z qd ſi aliqui fuerint in ſubſtitutione conſtūcti z vnus ſeparat⁹. vid⁹ hic Zing. are.

ipſi ' qui heredes inſtituti ſunt.

¶ Inſtituti inuicez ſubſtituti eaſdē partes videntur habere in ſubſtitutione quas in inſtitutione niſi teſtator aliter diſponat. Aretinus.

¶ Et ſi ex diſparibus b partib⁹ heredes ſcriptos inuicē ſubſtituerit: z nullā mentionem in ſubſtitutione habuerit partium eas videtur in ſubſtitutione partes dediſſe quas in inſtitutione expreſſit c: z ita diuus pius reſcripſit.

¶ Si inſtitutus fuerit coheredi ſubſtitutus: z demū tertius ſubſtituto ſubſtitutus: admittit ad partes vtriuſq; neutro inſtitutoruz adeunte. Aretinus.

¶ Sed ſi inſtituto d heredi e et coheredi f ſuo ſubſtituto

¶ Sz ſi inſtitutio. Caſus ¶ Adhuc pſequit̄ Juſti. mām ſuā exēplificādo de vulg. ſubſti. Po. igit̄ fic ca. Quidā fec̄ teſ. z in teſtō ſuo tytiuz z ſeiū hīdes inſtituit. z poſtea adiecit. ſi tytius hīs nō erit ſeiū cohīdē ſuū ſbſtituo. z ſi ei⁹ hīs nō erit meuū ſbſtituo. mortuo teſtōre tyti⁹ ꝓmo repudiauit ſei⁹ ſcdo mō meui⁹ q fuit ſbſtitut⁹ ſeiꝰ vult admitti ex ſbſtōne. mō q̄rit i cōtroūeꝛſ. dēat admitti meui⁹ ad totā hīditatē vl ad ptē dimidiā. Et certe rñ. q⁹ advtrāq; ptē admittit̄. z ita diu⁹ Seue. z ant. i ℌ caſu regiſti ſine diſtōne ſcripſerūt.

d ¶ Sed ſi inſtituto. Caſus eſt: Tytius z ſei⁹ inſtituti ſūt hīdes z tytio ſeius ſbſtitut⁹: z ſeio fuit ſbſtitut⁹ meui⁹: ꝓmo tyti⁹: ſcdo ſeius repudiauit: admittit̄ meui⁹ i ptē vtriuſq; hīdis: vt hic. z. ff. e. l. ſi tyti⁹. z. l. cohīdi. in ꝓnc.

e ¶ Heredi. ſ. ſeio.

f ¶ Coheredi ſuo. ſcilicet tytio.

a Alius. Scilicet meus.
b Sine distinctione. s. ordinis pupillaris vel vulgaris substitutionis. q. d. nō distinguit si fuerit pupillaris vl vulgaris substitutio ⁊ que fuerit primo facta vel institutio: vl substitutio: ⁊ idē in vulgari. Sed hanc reprobāt q. daz: qz dz ibi esse ordo: vt primo pupillaris: ⁊ post ea substitutio fiat: vt. ff. de vul. ⁊ pupil. substi. l. ñ. §. primus. Sz certe ille. §. ꝑus corrigit ꝑ seq. §. vsqz in fi. di. l. Sz ego hoc reprobo: qz non est hec huius lr̄e intētio: sz hec: qz sic fuit de facto q nō distinxerunt cū ab eis quereret. Est tñ distinguēdū a nobis. sic ⁊ al's. ff. de iudi. non potest. in fi. ⁊ de posthu. l. imperator. in fine. Itē nō dī hic de pupillari sed de vulgari tm̄: vt patet ex serie tit. ¶ Et in ea tm̄ꝑ cedit iste ter. item in cāu suo vbi .s. cohere di substitutio est cā substitutio. tūc ent̄z cē tus per tius accrescen di hīet substitutus ptē illi⁹ cui nō fuit substitutus: tñ nulla ta lis l cis facta di stinctio ne: b ē diuisiōe eaz habebit in re sibi tō nis: et hec fuit forte mēs isti us lr̄e: sec⁹ tñ cēt ī pupillari. vel al's vbi tus accrescēdi locuz hīe nō poset: vt ꝑ docto. hic.

¶ Et in ea tm̄ꝑ cedit iste ter. item in cāu suo vbi .s. cohere di substitutio est cā substitutio. tūc ent̄z cē tus per tius accrescen di hīet substitutus ptē illi⁹ cui nō fuit substitutus

reprobatur superior sua. s. qz in ꝑ. in glo. fuit dictum ꝑm quosdā nō distinguitur an fuerit pupillaris an vulgaris substitutio. Distingue ergo vtruz institutus adierit: vl' coheres: vel ambo vel nullus. si vteruz adiuit: substitutus repellitur si coheres tm̄. s. seius idez: qz meuius repellit. Itē si neuter: bz locū qd hic dicitur. s. q meuius habeat totuz. Si aūt tytius tm̄. s. ꝑmus heres adeat ⁊ seius non in partē repellitur. scilz meuius. nam in partem repellitur quā adiit tytius: vt. C. eo. l. post aditam. ⁊. ff. de vulga. sub. qui habebat filium. j. respon.

c Si seruum alienū. Casus. C Adhuc ꝓsequit imperator materiā suaz ponēdo exempla de vulg. sub. Et sciēdum est q in presenti. §. tria continētur rub. in ꝑmo errauit testōr. in sc'do ⁊ tertio non errauit: ⁊ duo vlti. rubr. ponuntur ad probationez ⁊ confirmationem equitatis in primo rub. statute vnde sic po. ca. Quidam fecit test. ⁊ in testamento suo seruum. p. quē credebat liberum hominem heredez instituit. ⁊ postea adiecit. ⁊ si institutus heres nō erit meuiū et substituo. mio tuo testatore apparuit ille quez testator errore decepto credebat fuisse liberū: ⁊ tanq̄ liberum heredez instituit seruus erat. p. ⁊ ita iussu. p. domini adiuit hereditatem qui eam dicebat sibi acquisitam ex diuerso meuius substitutus viriliter se. p. opponebat ⁊ allegabat in hunc modum. Ego domine. p. dico q ꝑ aditionem serui tui in casu isto non potest tibi acquiri hereditas: quia testator errore deceptus credebat liberum seruum tuum quem sibi heredem instituit. vnde cum in rei veritate non tenuerit institutio facta ideo deficiente institutione dico me ex substitutione ad totam hereditatē admittendum: ⁊ te omino repellendum: sed in contrarium. p. videbatur sibi posse defendere hereditatem in hunc modum allegando contra dī. Domine meus ego dico q veritas preferenda est opinioni. vnde cum in veritate seruus meus fuerit institutus. et si heres non esset tu ei futurus eras substitut⁹: ⁊ ipse seruus iussu meo ad hanc hereditatem mihi per aditionem totam hereditatem acquisiuit et vulga. substitu. erpirauit. et sic ex virtute vulga. substitu. mihi iuris in hac hereditate poteris vendicare cum per aditionem substitutio penitus sit extincta. et ita fuit contentio inter. p. dominum serui instituti et meuium substitutum: ⁊ ideo supplicauit imperato. dicens: pro deo domine ñ placet

vulgaris facta fuerit seruo alieno quē testator liberuz putabat substitut⁹ venit ad partez hereditatis cuius seruus adierit hereditatez iussu domini. Zire.

terminetis istam contentionem et dicatis quid iuris est in casu isto proposito. Ad hoc rñ. Amice si quis alienum seruuz patremfa. arbitratus heredem instituerit. ⁊ si heres non esset meuiuz substituerit: lz iste seruus ꝑ errorez institutꝰ iussu domini adierit hereditatez: nō tamē substitutio vulga. penitus euanuit: imo meuius vulgariter substitutus in parte hereditatis admittēdus est. Sed domine qualiter respondebitis ad allegatiōes hincinde propositas? Ad hoc respōdet. Amice: allegatio domini pro seruo instituto locum hz in eo seruo quez testator sciēs esse suum heredē instituit. Illa enim verba que ponunt̄ in vulgari: sz si heres nō erit in eo quē testator in rei veritate scit esse seruū ītelligunt̄: si neqz ipse seruus institutus acqrit sibi hereditatē: neqz dñio pñti: neqz futuro: qr tūc demū admittitur substitutus si in hoc casu primo ignorabat ipsuz seruū esse: ⁊ ita non oino obtinet allegatio dñi. Allegatio ꝟo meuij substituti locum hz in eo seruo quez testator sciēs hominē liberū instituit: ⁊ ei vulgariter substituit. Illa enim verba. s. si hr̄s nō erit eo seruo quez testator scit esse patrēfa. hoc significāt si neqz ipse sibi acqrit hereditatē neqz illi cuius iuri postea subiectus erit: tūc enim demū ad hereditatē admittit̄ substitutus: sz certe secus erat in casu proposito. naz testator credebat ipsum esse liberum: ⁊ in rei veritate seruus fuit. vnde non est mirū si aliud in primo responso q̄ in secundo vel tertio statutum sit: nec videatur alicui nos aliquid duruz in h̄ casu statuisse. nā ita Tyberiꝰ cesar in ꝑsona Parthenij serui sui quōdā a testatore per errorē instituti cōstituit.

¶ Si seruum alienum quis patrem familias [a] arbitratus heredem scripserit: ⁊ si heres nō esset: meuiuz ei substituerit: isqz seruus iussu [b] domini adierit hereditatez: meuius substitutus in partem [c] admittitur. Illa eniz ꝟba [d]

a ¶ Si seruū. Patrefamilias. id est liberū hominē. Accursius florētinus.

ADDITIO. Et hoc veruz nisi error esset in ea persone qualitate que ꝑsumeretur causa finalis ipsius institutionis: puta in consanguinitate. vt. l. si pater. C. de heredi. instituen. Ange.

b ¶ Iussu. quem iussum necio oportet ꝓcedere. vt. ff. de acq. here. l. si qs mihi. §. iussū.

c ¶ In partem. Sz in quā? Rñ. hereditas in duas partes diuidit̄: ⁊ iterum vnus semis diuidit̄ in duas ꝑtes: que sunt due quarte totius: ⁊ vnā harum particularū hz dñs instituti: aliā substitutus. vt. ff. de here. insti. l. si paterfa. in fine. Sz de alio semisse qd erit? Rñ. qdā ꝙ substitutus hz īspecta opinione testātis: sz q credit institutū liberū fuisse: ⁊ ita ꝑ ꝯsequēs credit substitutū admitti si hereditatē sibi institutus nō acqsierit: vel alij cuius iuri postea subiectus foret. vt in fi. huiꝰ. §. ergo si aliqd istorū duorū nō cōtingit dz habere substitutus ꝑm opinionē testātis totā hereditatē: sz qr nō erat liber vt testator credidit: de eqtate dat̄ dño ipsius quarta hereditatis: ⁊ facit pro hoc illud generale opinionē cōsiderādā. vt. ff. pro emp. l. ij. §. si qs a pupillo. ⁊. ff. de acq. he. l. is q putat. Alij dicūt ꝙ dño datur cōsiderata veritate magis q̄z opiniōe: qr vere seruus eius dñi factus erat ille qui īstitutus fuit ꝙ verius esse videtur veritate magis attēta. vnde facit ⁊ illud generale veritatem spectandam. vt infra de le. §. si quis rem. Accursius.

Opinio an sit veritati ante ponenda.

ADDITIO. Dic ꝙ vltima opinio gl. est verior. ⁊ ita no. gl. ⁊ doc. in. d. l. si paterfa. vz. ꝙ dominus serui habeat totum alium semissem. Aretinus.

d ¶ Illa eniz ꝟba. nūc mutat casuz. nam. s.

nam. s. dixit qñ aliud arbitrat testõr ⁊ aliud erat: i his ãt duob⁹ rñsis q̃ sequunt idẽ est id qd arbitrat testator.

a ¶ Si heres non erit: que apponũtur in substitutionibus vulgaribus.

b ¶ Testator scit: ⁊ veruz scit: al's n. si diceret scir nisi eẽt: vt .ff. de aq̃ pluuia arcẽ. l. ij. §. itẽ labeo ait.

c ¶ Erit. s. liber fact⁹.

d ¶ neqz aliuz. i. si nz sibi sit lib fieret vel dño suo pñti vl' etiã futuro q̃rit.

e ¶ Effecerit: tunc qñ nõ est aliqd istoꝝ duorũ admittit substitutus.

si heres [a] nõ erit in eo qdem quẽ alieno iuri subiectuz eẽ testator [b] scit sic accipiuntur. Si neqz ipse heres erit [c] neqz aliũ [d] heredẽ effecerit [e]. In eo v̄o quẽ patrẽfamilias esse arbitrat [f] illud significant: si hereditatẽ sibi vel ei cuius iuri postea subiectus [g] esse ceperit nõ acq̃sierit [h]. Idqz tyberius cesar in persona parthenij serui [i] sui constituit.

¶ De pupillari substitutione.

Liberis impuberibus ⁊ in ptãte testatoris existẽtibus põt substitui nõ solũ vulgariter: sed ẽt pupillariter: p quã substitutionẽ substitut⁹ efficitur heres ipsius pupilli. Are.



Liberis [k] suis ĩpuberib⁹ quos ĩ

f ¶ Arbitrat: scilicet testator. subaudi ⁊ verum arbitratur.

g ¶ Subiectus: puta qr vendidit se ad precium participandum: vel quia dedit se in arrogationem: qd potest.

h ¶ Acq̃sierit: supple in littera. At in nostro casu primo: scilicet hui⁹. §. aliud est: ⁊ aliud arbitratur: vnde ibi in partez admittitur: vt ibi diximus: ⁊ hec oĩa sic distinguẽdo seruauit p̃nceps qñ seruus fuit institutus ⁊ alius substitutus: vt hic dicit: ⁊. ff. de here. insti. l. ⁊ hoc tyberius. Collige ergo talem distinctionẽ: qr cũ heredẽ aliquẽ instituo ⁊ si heres non erit substituo: aut scio liberũ aut scio seruũ: ⁊ tunc seruatur quod in. ij. ⁊. iij. respon. hui⁹ §. dicit: aut puto libeꝝ falso cũ sit seruus: ⁊ tunc subdistinguo. aut per euz volui: aut nolui aliũ fieri heredez: qr hoc expressi: ⁊ tunc seruatur mea voluntas: vt. C. de heredibus insti. l. cũ proponas: que est huic cõtraria. aut est dubiũ volui vel non aliũ fieri heredem per euz: ⁊ tunc seruatur quod in princi. huius. §. dicitur. Si autẽ puto seruũ cuz sit liber: (j) hic casus ĩdubitabilis est. s. qꝫ erit liber heres.

ADDI. j. In dubio ãt error nõ presumit: ⁊ tũc hic consistit in aĩo testatoris q nõ ꝓbatur nisi ex coniecturis: quid autẽ in filio vel monacho institutis cuz datione substituti vulgaris quos testator credebat esse sui iuris: vel etiã sciebat esse alieni: ⁊ an heres primi instituti ex iure deliberandi preferatur an substitutus. vide Angelum hic.

i ¶ Serui: scilicet instituti.

ADDITIO Cui fuerat alius substitutus. Nã diuisa fuit hereditas ĩter Tyberiuz dñm serui ⁊ inter ip̃m substitutũ: patet in. l. ⁊ hoc Tyberiũ ff. de heredibus instituendis.

¶ De pupillari substitutione.

¶ Cõtinuat: qr supra visuz est d vulgari substi. Ucꝫ qr parentes nõ solũ vulgariter: verũetiã pupillariter liberis substituere possunt: ideo sequebatur videre de pupillari substitutiõe.

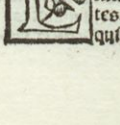

Christophorus porcus. Iberis. ¶ Totus iste titulus diuidit in sex partes. Primo ponit qualit quis possit facẽ pupilla-

Instituti ⁊ substituti cursus an admittatur.

rem substitutionem. Secundo de exẽplari substitutione cui fieri potest. Tertio redit ad pupillaris substitutionis materiã. Quarto ꝙ etiã exheredatis potest fieri illa substitutio. Quinto circa pupillarẽ substitutionez aliquos casus ponit ⁊ potissime ad quã quãtitatẽ possit fieri. Sexto ꝙ maiori vl' puberi vl' exẽneo fieri nõ pōt pupillaris. Secunda ibi (Quarõne.) Tertia ibi (Igitur.) Quarta ibi (Non solũ.) Quinta ibi (Quecunqz.) Sexta ibi (Extraneo.)

potestate quis hẽt non solũ ita vt. s̄. diximus [a] substituere pōt. i. vt si heredes ei nõ extiterint: ali⁹ sit ei heres. Sed eo amplius vt si heredes ei extiterint: ⁊ adhuc impuberes mortui furit sit eis aliqs heres veluti si quis dicat h̄ mõ [b]. Tytius filius meus heres mihi esto [c]: ⁊ si filius [d] meus mihi heres non erit: siue heres [e] erit ⁊ prius moriatur q̄ in suaz tutelã venerit. i. anteq̄ pubes [f] factus sit: tunc seius heres esto. Quo [g] casu siquidẽ non extiterit heres fili⁹: tũc substitut⁹ pr̄i sit hr̄s [h]. Si v̄o extiterit hr̄s fili⁹: ⁊ añ pubertatẽ decesserit ipsi filio [i] sit heres substitut⁹. ¶ Naz moribus [k]

k ¶ Liberis. No. ex hac littera tria esse necessaria vt pupillaris substitutio teneat. Primũ vt sit de liberis cui substituitur: nã extraneo substitui nõ pōt. vt. j. e. §. extraneo. Scd̄m ꝙ sint impuberes: nã puberibus nõ p̄t substitui. vt. j. e. §. masculo. Itẽ tertio ꝙ habeat in ptãte: vt in hac littera ꝓbatur per ordinẽ: emãcipatis autẽ nõ p̄t substitui. vt. ff. eo. l. ij. §. j. † Itẽ est necessariũ quartum ꝙ filij sint instituti vel exheredati: al's nullũ esset principale testm̄. vt. s̄. de exher. lib. in prin. ⁊. ff. e. l. j. in fi. vnde nec pupillare valeret. vt. j. e. §. liberis. ⁊ hec oĩa similiter in nepotibus seruantur si non sint recasuri in sui patris potestatem. vt ff. e. l. ij. §. posthumis: al's cum sint recasuri non valet testamentum cuz in eo casu sint vt eorum testamenta non valeant: etiam si ipsi essent maiores.

† Et est rõ: qr substõnes sũt de iu. ciuili s̄m quod emãcipat⁹ habet pro exẽneo: fallit tñ h̄ in

a ¶ Ita vt. s̄. diximus. Scilicet vulgariter. s̄. titulo primo. ⁊ hoc idẽ hic subijcit. vt si heredes ⁊c̄.

b ¶ Hoc modo. hic caute nota ꝙ primo ponit verba institutionis. Secũdo substitutionis vulgaris. Tertio substitutionis pupillaris. Accursi. ADDitio: Aliqui dicunt ꝙ oĩa sunt v̄ba pupillaris substitutiõis q̄ etiã non heredi vt exheredato fieri potest: cum hic text⁹ nõ intẽdat exẽplificare vulgarẽ. Jo. fa.

c ¶ Esto. hec est institutio tm̄.

d ¶ Et si filius. Ecce vulgaris.

e ¶ Siue heres. Ecce pupillaris.

f ¶ Pubes factus sit. bene facit ꝙ exponit: al's interdum pro. xiiij. annis interdum pro quindecim annis ponitur hec oratio: cum in suam tutelam venerit. digestis de legatis tertio. cum filio.

g ¶ Quo casu. supradicto.

h ¶ Patri sit heres: ⁊ solius patris habeat bona s̄m Azonem.

i ¶ Ipsi filio sit heres institutus: ⁊ nihilominus patri. vt. ff. eodem. pater familias: ⁊ bona pupilli vndecũqz quesita sunt habet. vt. ff. eodem. sed si plures. §. ad substitutos: nisi i duobus casibus vt in testamento militis. ⁊ arrogatoris: vt. ff. eodem: sed si plures. §. in arrogato. ⁊. §. ad substitutos. in fine.

k ¶ Moribus. al's a maioribus. vt. C. de impube. ⁊ ali. substitu. l. humanitatis.

militie. vt. l. miles. ita §. exheredato ff. de testa. mi. dũmodo fili⁹ nõ sit i ptãte aui. al's secus. l. cũ fili⁹ ff. e. ti.

a ¶ Etatis. vt masculi ann. xiiij. an. femine ãt ann. xij. an. ff. d testa. l. d q̃ etate. ꝛ. s̃. q ma. ac. nõ pñt. §. cum ergo.
b ¶ Qua rõne. Excitati. s. nos Inst.
c ¶ Constitutionem. C. de impub. ꝛ ali. substi. l. humanitat.
d ¶ Certas personas. s. filios mente captoꝝ si habeãt. al's fratres mente capti. † al's quoscũq; volet vt in. d. l. humanitat continetur.
ADD tio. Etiaꝫ supradictis existẽtibus q sunt spurij vel naturales tm̃. aut etiã mẽtecapti. Angel. aretin⁹.
e ¶ Resipuerint: id est cum compotes mentis vel sani facti fuerint.
f ¶ Ad exẽplum. ꝛ ita hec vocat exẽplaris substitutio. Unde vt plane de his habeas notitiã distingue quinq; genera substitutionũ: qꝛ alia est vulgaris: alia pupillaris: alia exẽplaris: alia breuiloqua: alia cõpendiosa. Prima. s. vulgaris subdiuiditur: qꝛ alia expressa: vt que fit verbis negatiuis: vt si heres non eris tytius erit heres: vt. s̃. proxi. Alia tacita que fit verbis affirmatiuis: vt hic: vos inuicẽ substituo. vt. ff. de heredibus insti. cuꝫ in testamento. §. j. Item hec quisq; erit mihi heres: fit filio meo ĩpuberi heres. vt. ff. e. l. qui liberis. §. hec verba. Hec vulgaris adita hereditate expirat. vt. C. eo. l. post aditam. Secunda autẽ. s. pupillaris similiter subdiuiditur: qꝛ alia expressa que fit verbis affirmatiuis. vt hic. si heres eris ꝛ morieris in pupillari etate: tytius fit heres. vt. s̃. pri. Alia tacita. s. vt si vulgariter tm̃ pupillo substituat: quo casu tacita subintelligit pupillaris sic ꝛ sub pupillari tacita vulgaris intelligit. vt. ff. e. l. nã hoc iure: al's iaꝫ. h̃ iure. in princi. ꝛ. C. de ĩpuberis ꝛ aliis substitutionibus. l. q̃uis. Et h̃ aduenientẽ pubtate expirat. vt ĩ fi. hui⁹. §. Tertia. s. exẽplaris. sic ideo dicitur: quia ad exemplũ pupillaris substitutionis est inducta: vt dic dicitur. In multis tamẽ differunt: quia hec etiam maioribus fit: sed illa tantum impuberibus. Item vsq; ad certam etatem fit pupillaris: scilicet quartumdecimũ annuꝫ vel duodecimũ in femina. vt eodem infra. §. masculo. igitur. vel etiaꝫ minus tempus certum non maius. ff. eodeꝫ lege fi. ita quis substituerit. ꝛ lege in pupillari. at hec exemplaris in incertum. Item in hac: scilicet exemplari certe persone substituuntur. vt. C. eodem. lege humanitatis. in pupillari autem quilibet potest substitui. Quarta autem: idest breuiloqua fit ita duobus heredibus institutis. vos inuicem substituo: ꝛ si ambo pupilli sunt quatuor substitutiones his verbis breuibus comprehenduntur: ꝛ appellat lex hanc reciprocam substitutionem: vt. ff. eo-

institutum est vt cũ eius etatis[a] filij sint in qua ipsi sibi testamentum facere nõ possunt parẽtes ei⁹ faciant.

¶ Exẽplaris substitutio fit puberib⁹ mẽtecaptis ad exẽplum pupillaris. Et filio facto sane mẽtis expirat quẽadmodũ pupillaris cũ filius pubescit. Angelus aretinus.

¶ Qua ratiõe excitati[b] etiam cõstitutionem[c] posuim⁹ ĩ nostro codice: qua prospectum est vt siqui mentecaptos habeant filios vel nepotes vel ꝓnepotes cuiuscũq; sexus vel grad⁹ liceat eis ꝛ si puberes sint ad exemplum pupillaris substitutõis certas personas[d] substituere. ¶ Sinautez resipuerint[e]: eãdẽ substitutionẽ infirmari: ꝛ h̃ ad exẽplũ[f] pupillaris sub-

† Int m̃ q̃ ceteris exheredatis: vel iniusta cã ꝑterit vnũ tm̃modo substituer ꝑt. An.

Substitutio vulgaris.

Substitutio pupillaris.

Substitutio exẽplaris.

Substitutio breuiloqua al's reciproca.

Substitutio cõpendiosa.

dem. l. nam hoc iure. §. prio. Quinta scz cōpēdiosa sit his verbis aliquo instituto: qficūqz decesserit tytiū substituo: z siqdem h fiat a milite pupillo vel nō pupillo valet iure directo: qficunqz decedat istitut⁹: vt. ff. d mili. tes. miles ita heredē. §. j. nisi mat sit i medio: quo casu iure fideicommissi valet si pubes iā fact⁹ decedat istitutus: vt. C. eo. pcib⁹. Si vo pagan⁹: siue nō miles faciat eā: valet iure directo: si motiē institutus i etate pupillari. Si vo postea: tunc aut per hec vba fit: substituo illuz: z tūc trahit ad fideicō. vt. ff. ad trebel. sceuola. aut per hec verba te instituo z si decesseris quādocunqz tibi illum facio heredez. z hec non valet. vt. ff. e. l. verbis ciuilibus.

a ¶ Que. scilicet pupillaris.

b ¶ Adoleuerit. Itē finitur arrogatione ipuberis: vt. ff. de adop. nec ei. i fi. (j) Itē si patris nō fuit hereditas adita: vt. ff. e. sed si plures. §. si ex asse. Itē si nascit posthumus testatori: vt ff. e. l. pr̄ filiū. Itē p scdm testm̄ qd tñ valeat: vt. ff. e. l. figs eum. §. fi. Itē si testm̄ paternū rūpat per querelaz in totū: aliud si p parte: vt. ff. e. in substitutione: z d inoffi. testa. l. papinian⁹. §. sed nec ipuberis: lz cōtra tabu. bonoꝝ pos. mota non facit pupillarem substitutionem cessare: qz ibi nō q̄ritur d virib⁹ testi: vt. ff. eo. ex duob⁹ §. fi. z de iof fi. testamen. filius. §. j.

Substitutio pupillaris multipliciter finitur.

stitutiōis: q̄ [a] postq̄z pupillus adoleuerit [b] infirmatur.

¶ Facta pupillari substitutione cēsentur duo testamenta vel vnū duaꝝ hereditatuz. h. d. Areti.

¶ Igitur in pupillari substitutiōe ꝑm prefatū modū [c] ordinata duo [d] quodā modo sunt testamēta: alterū patris: alteꝝ filij: tanq̄z si ipe filius sibi heredem instituisset: aut certe vnū testm̄ ē duarum casaꝝ. i. duarū hereditatum.

¶ Potest pater facere substitutionez pupillarem filio separatim clausam z signatā: z disponer q̄ non aperiatur viuo filio: que dispositio valet ēt si nō fuerit per se ita clausa z signata. Aretin⁹.

¶ Sinautē qs ita formidolosus [e] sit: vt timeret ne filius ei⁹ pupillus: adhuc ex eo q̄ palā substitutū acceperit post obitum eius piculo insidiarū subijceretur [f]: vulgarem quidē substitutionem [g] palaz facere z in primis testamēti partibus ordinare debet. Illaz autē substitutionē per quā: scilz z si herez extiterit pupillus z intra pubertatez de-

ADDI. i.

Et est rō: qz tūc ipedit̄ arrogat⁹: si solū ex d fectu etatis testari: sz ex alio defectu: qz ē subiect⁹ alterius potestati cui per dationē pupillaris substituti potuit puideri ꝑm Christophorū porcum.

c ¶ Igit. prefatū modum: vt. s̄. e. in princi.

d ¶ Duo. Not. q̄ duo dicunt q̄ ad qd: qz duobus fit: nam instituit heres duob⁹: patri. s. z filio. Itē duaꝝ hereditatū: vnum vo dr̄: qz ab vno factuz: z facit ad hoc. ff. eo. l. z patris filij: z. ff. d ꝯdi. z d mō. l. hec scriptura: z. ff. de bono. posses. ꝑz tab. si ita scriptum. z. §. fi. z. l. vt bonoruz.

e ¶ Sinaūt. Formidolosus. i. dolosus mlti formic. i. timid⁹: z metic'los⁹.

f ¶ Subijceretur. qbus insidijs eum subijceret substitutus. vt haberet ei⁹ hereditatē: vt fecit zacharellus.

g ¶ Substitutionē. s. cū ipsa istitu-

tione: nam hic est ordo: vt primo isti tutio. secundo vulgaris substitutio. tertio pupillaris fiat. vt. s̄. eo. ti. i p̄n.

a ¶ Vocatur. que est pupillaris.

b ¶ Scribere. Vel etiā alia charta: qr ꝛ hoc fieri pōt: vt. ff. eo. l. patris ꝛ filij.

c ¶ Propo lino. Linuꝫ appellat ipsam chordulā que fit de lino: vt videmus fieri in lr̄is domini pape: i qbus chordulis testamenti apponebant̄. vij. sigilla d̄ cera. Et iō dicit ꝓprio lino: qr si alieno vendicaret dñs. † ꝛ ita aperiret̄. ꝛ cōsiliū legis nullum esset. Vl' dic ꝓprio. i. separato ab alijs partibus testamēti. Sꝫ nōne magis infidiabitur substitutus: cū tantā ꝯstōnē. i. ordinationē videat: ꝛ pp se. R̄ñ. h̄ ignorabit: an pp aliū fcā fuerit illa ordīatio. ac.

† Doctores ꝯ pp publicam vtilitatē ad similitudinē tigni iniuncti: vt p Joan. fa. ꝛ An. h̄.

cesserit substitutus vocatur a: separatim in inferioribus partibus scribere b decet: eamqꝫ partē proprio lino c propriaqꝫ cera cōsignare: ꝛ in priore parte testamenti cauere d ne inferiores tabule viuo filio ꝛ adhuc impuber̄ aperiant̄. Illud palaꝫ est non ideo e minus valere substitutionē impuberis filij qꝫ in eisdē tabulis f scripta sit: quibus sibi quisqꝫ heredem istituisset quāuis pupillo hoc periculum sit.

¶ Substitutio pupillaris potest fieri non solū filio instituto: sed etiā exheredato. Et veniunt in ea oīa bona pupilli vndecūqꝫ quesita: quod locuꝫ habet etiaꝫ in posthumis. Aretinus.

¶ Non solum aūt heredibus istitutis ipuberibus liberis ita substituer̄ parētes possūt: vt ꝛ si heredes eis extiterint ꝛ ante pubertatem mortui fuerint: sit eis heres is quem ipsi voluerint: sꝫ ēt exheredatis g. Itaqꝫ eo casu h si quid exheredato pupillo exhereditatibus legatisue: aut donationibus propinquorum atqꝫ amicorum acquisitum fuerit i: id omne k

e ¶ Non ideo minus. q. d. diximus qꝫ sic caute fieri potest. Sed si non ita fecerit: nunquid valet ideo minus? Respon. non. iō minus ꝛc̄. vt hic dicit.

f ¶ Tabulis. Scilicet apertis.

g ¶ Nō solum. Exheredat̄. s. substituer̄ pñt.

h ¶ Eo casu. Scilꝫ qñ exheredato substituit̄.

i ¶ Fuerit. vt qr gratiosus erat hic pupillus sic vt ei donaretur: vel legaretur.

k ¶ Id oē. imo vr̄ qꝫ tm̄ in eis bonis valet substitutio que a patre puenerūt ad filiū exhr̄datuꝫ: vt. ff. de mili. testa. l. miles. §. exheredato q̄ est huic ꝯria. Sol. ibi miles emācipato substituebat: quod in alio. s. pagano nō tolerat̄. vt. j. eo. §. ex̄neo: ꝛ iō cū vnū ꝓ eo iducit̄. s. qꝫ nō pōt substituere emancipato ꝛ aliud cōtra eum inducitur. s. qꝫ nō pōt substituere emācipato nisi in his bōis q̄ sibi dedit: vt arg. ff. de iureiuran. cū qui. in princi.

ADDITIO. Immo exñti in ptāte qd̄ pꝫ: qr exheredat̄: que exheredatio eēt iepta i emācipato: vñ dic qꝫ ibi loquit̄ in milite q istituto vel emācipato pōt substituere ꝓ parte: ꝛ pro pte

ADDITIO. Nec ideo inualidabit̄ istud cōsiliū: qr sub expressa vulgari tacita pupillaris ꝯtineat̄: qr illud verū nisi de mēte tacita: vel expressa testantis cōtrariū appareat: vt hic. ꝛ. l. iam hoc iure. ff. eodem.

d ¶ Cauere. Idē est ꝛ si hoc non caueat dum tamen separatim signet.

non: secus in pagano. Angelus.

a ¶ Ad substitutū. Qui substitutus nullo pōt grauari legato: ēt in ea re que pupillo fuit relicta. vt. C. de leg. cū qdam: sed ipse exheredat⁹ sic in re sibi relicta. vt. ff. eo. l. co heredi. §. cū filie. in fine. §. (j). Et nota hūc. §. nō posse hodie habeř locū: nisi talis sit īpubes qui possit eē ingrat⁹: vt p̄xim⁹ pubertati: vt nota s̄. qbus mo. tu. si. §. item si in seruitutē: al's nō p̄t exheredari. vt. C. de iof. testa. siquis i suo. §. legi.

ad substitutū [a] pertineat. ¶ Quecūq; diximus de substitutione īpuberū liberorum vel heredum institutorum [b] vel exheredādoꝝ [c] eadē ēt de posthumis intelligimus.

¶ No potest pater pupillo suo substituere pupillariter: nisi sibi faciat testamentum: ⁊ si nō valet testamentū patris nō valet etiam dicta substitutio. Angelus aretinus.

¶ Liberis aūt suis testm̄ nemo pōt facere nisi ⁊ sibi [d] faciat [e]: nā pupillare testm̄ pars [f] ⁊ seq̄la est p̄ni testamēti: adeo vt si p̄ris testamētū ñ valeat: nec filij qdē valebit.

¶ Pupillaris substitutio pōt fieri singulis pupillis: vl' ei qui vltimus morietur. Angelus areti.

ADDITIO (j). Et est ratio diuersitatis: qꝛ substitutio exheredati est simpliciter testm̄ filij: ita q̄ nō patris a quo nullā quotaꝫ hereditatis accepit: ⁊ ideo in alieno testamēto legare non pōt: secus si ex eadem voluntate quotā hereditatis haberet substitutus: ⁊ substitutioni locus esse posset: vt hic. Angelus aretinus.

b ¶ Institutorum. vt supra eodem. in principio: vsq; ad proximum. §.

c ¶ Exheredatoꝝ. vt. s̄. proximo. §.

d ¶ Liberis. Et sibi. hic nota q̄ si filiū exheredat cui substituit: prius sibi: deinde dꝫ facere filio testm̄. Si āt eum instituat: tunc vel ante: vel post valet institutio: vel substitutio. vt. ff. eodem. l. ij. §. prius. ⁊. §. sed ⁊ siquis. ⁊. §. sed ⁊ si. ⁊. §. finali.

ADDITIO (j). Sꝫ hāc reprobāt doctores: qꝛ nō hꝫ rōnem: ⁊ dicūt istū textū ⁊ di. §. prius p̄cedere q̄si substitutio sit ex iteruallo: sec⁹ si eodē cōtextu: qꝛ nō curat qd p̄cedat. Ang. are.

e ¶ Faciat. Hoc fallit in milite qui pōt substituere pupillo: lꝫ non instituat sibi aliquem heredem. vt. ff. de vulga. ⁊ pupilla. substi. l. ij. §. qsqs.

f ¶ Pars. sic. ff. quemadmodū testamen. apl. l. penultia.

g ¶ Nō valeat. s. a principio: vt qꝛ filius fuit p̄terit⁹. vt. ff. eo. l. sigs eū. in fin. l. Vel al's. s. nō valet testm̄ a p̄ricipio: cū ml'ti sint modi qb⁹ testm̄ nō valet. vt ff. d iniusto rup. testa. l. j. Idem etiā si ex post facto rūpatur i totū. s. testm̄ patris. Secus si pro parte tm̄: qꝛ tūc substitutio remanet. vt. ff. eo. in substitutiōe. ⁊. ff. de inoffi. testa. l. papinian⁹. §. sed nec. Item hec sunt vera si iure ciuili expugnetur testamentum. aliter autem si iure pretorio: vt si per cōtratabulas expugnetur testamentū: qꝛ remanet substitutio. vt. ff. eo. l. ex duobus. i fi. ⁊. l. sequen. que huic. l. contrarie sunt. Sed certe aliud est cū expugnat iur ciuili: vt hic. aliud cū iure p̄torio: vt ibi: nā p̄tor nō pōt facere eē: nec d̄sinere heredē. j. de bo. pos. §. q̄s aūt. Itez not. hic q̄ de alienis rebus quis testatur: vt pater de bonis filij: sic ⁊ al's. ff. de do. inter virū ⁊ vxorē: cū hic. §. similes: ⁊. ff. de iniusto. rup. test. siquis filio. §. sed ⁊ siquis fuerit. Est ⁊ alius casus s̄m quosdam: vt. C. de secundis nup. femine. §. si. Sed de iure cōi al'r

Pretor heredē nō fac̄. Testat̄ qs d̄ reb⁹ alienis.

est: vt. ff. de testamen. l. cius qui. §. j. z de codicil. l. conficiuntur. §. si post.

a ℂ Vel singulis. Potest enim cē q̄ quis habeat plures filios z oēs impuberes: si cuilibet substituere vult portem ipuberi aut nominatiz d: veluti tyti: aut generaliter vt q̄squis mihi heres erit e. Quibus f verbiz vocantur ex substitutione impubere mortuo filio: q̄ z scripti sunt heredes ꝯz extiterūt: z pro qua g parte heredes facti sunt.

ℂ Pupillaris substitutio expirat adueniēte pubertate.

ℂ Masculo igitur vsq̄z h ad quatuordecim annos substitui potest: femine vsq̄z ad. xij. annos: z si ꝑ tps excesserit substōl euānescit.

ADDITIO (j). Qd facit ad materiam. l. fi. C. de edi. dr. adri. tol. cuī bfificiū dar heredi scripto. Angelus.

t ℂ Pro qua parte. prout eni dilexit testōr eos istituit equal'r vl iēq̄liter: sic in substitutione presumit. vt hic. z ff. eo. si pī. z. ꝑ. tl. j. §. z si ex disparib'.

k ℂ Masculo. Usque ad quatuordecim annos: scilicet completos: naz pupilli esse definunt. vt supra. quibus mo. tut. fi. in p̄incī. sed infra hos annos potest substitui. vt. ff. eodez. si ita quis. z. l. qui plures.

l ℂ Substitutio. s. directo. si tñ aliqua verba inueniantur fideicommissi

v 4

Etiaz vnica oione qd fac. vt si filiab' le genē cē z hoc casu tuz pro ℊlibet ℊuis' bis sint cōstīcte non tñ ad ffes. habeāt ius accrescendi: vt. l. cū hmōi. § fin. ff. de le. Zn.

ℂ Vel singulis liberis: vel ei qui eorum nouissimo impubes mortuo substitui potest singulis quidem si neminē eoz̄um intestatū decedere voluerit: nouissimo si ius legitimarū hereditatum integruz inter eos custodiri velit.

ℂ Substitutio pupillaris potest fieri his verbis generalib': q̄sq̄s mihi heres erit z̄c. Quo casu vocant ad substitutionem scripti: p ea ꝑte ꝑ q̄ vocant in īstitutione. Aret.

ℂ Substituitur autem tertio vltimo loco mortuo: z hoc pōt. vt hic. z. ff. e. l. vel singulis. z hoc casu tuz pro vno mortuo defertur sua portio iure legitimo. s. p̄ l. rij. tabularū ad ffes. vt hic. z. j. ff lega. agna. suc. §. j. Sed dic: vt. l. certe et eoq̄ hmōi. § fin. vltio mogb' ira rienti substituit: videtur eos inuicem substituisse vsq̄z ad vltimū: z ita in re substitutiōis magis ℊ legitio iter cos succedi videt.

ℂ Substituitur. Nominatim. sic supra de exhere. lib. §. nominatim.

e ℂ Heres erit. Subaudi sit heres filius meus.

f ℂ Quibus. s. generalibus verbis.

g ℂ Heres. scilicet patris.

h ℂ Extiterunt. s. ipsemet heres. (j) nā secus si alij querāt vtputa patri vel dño: nam tales: scilicet pat z domin' q̄ fūt heredes per filiū vel per seruū ex his ꝑbis generalib' non admittūtur ex substitutione. idem dicas de herede hīdis: vt hec notātur. ff. eodē. cum filio. z l. q̄ liberis. §. hec verba z. l. sequen.

vt. ff. de leg. ij. l. tytia scio. §. scia. in fi. que est huic contra. Sed certe ibi dixit plus: scilicet q̄ non alienarent qō testator eis dimittebat: z ex hoc ibi dicitur iure substitutionis succedere: non quia vltimo tñ substituit. vt ff. de lega. ij. ts qui. in fi.

ADDITIO. Et no. q̄ iste. §. est lex. ff. eo. titu. z incipit. vel singulis. ideo non ab re. fic. §. iste debet incipere: z ita habent correcti codices.

b ℂ Nouissimo. i. vltimo. puta his verbis: q̄ ex liberis meis ipubes vltimus moriet̄ur: z tytius heres esto.

c ℂ Substituit. scilicet pupillariter.

in testamento: iure fideicōmissi valebit: vt. C. de fideicō. l. si frater tuus.

Substituo est verbuz gfiale.

a ¶ Extraneo. Per fideicōmissuz: qō semp feciſſe vī cū dicit si filius meus qñcūqz decesserit substituo ei vitalē: qz ꝟbū substituo cū sit gfiale ꝟbū ad directā ad fideicommissariā substitutionem possit trahi: ad id restringeꝝ qō é reuptius. i. ad fideicōmissā qz directa si hz locū qñcūqz cedit. z pbaꝫ hoc. C. de ipube. z alīs sub. l. pctb⁹. §. si ꝟo substō.

(j) z. ff. de vulga. substi. l. cohere di. §. cū filiꝰ z. ff. deleg. 2 sena. cō. l. in ābigua. forte. idem si dicat vitalis heres esto: nā trahit ad fideicōmissariā: qz de hereditate restituenda rogasse videt: vt. ff. ad trebellia. l. ex facto. j. rñ. z. l. scevola. Sz contra est: vt no. supza. in distinctio.

ADDITIO (j) Nota qz substitutio cōpendiosa facta verbis cōib⁹ valet si tēpore fideicō. z idē tenuit glo. in. d. l. precibus: z est cōis opt. lz aliq ditexint qz intra tēpora valeat iuꝝ di rec. post tēpora ꝟo iure fideicō. z dicatis vt ibi. Christophorus.

¶ Extraneo vel filio puberi nō ꝑt fieri substitutio directa post aditā hereditatē: sed solū per fideicōmissum potest grauari ō hereditate alteri restituenda in totuz vel in partem. Aretinus.

¶ Extraneo ꝟo filio puberi heredi istituto: ita substituere nemo potest: vt si heres extiterit z intra aliqō tps decesserit: ali⁹ei sit heres: sed hoc solum ꝓmissum est: vt euz per fideicōmissum testator obligetb alij hereditatē eius: vel totā vl ꝑtē restituere: quod ius quale sit suo loco tradem⁹c.

b ¶ Obliget. rogando euz per fideicommiss. vt restituat.

c ¶ Trademus. vt. j. ō fideicommiss. here. per totum.

¶ Quib⁹ modis te. ☞. ¶ Usqz nūc ālīē firmentꝰ testā. nūc ālīter ifirmātur: nā nihil est adeo firmū qō non rūpaꝫ. vt in auc. ō nup. §. nuptias. colla. iij. Contiuuatio

¶ Quib⁹ modis testameta ifirmenꝫ.

Testamentū nō iure factum nō valet: z ideo nō potest rumpi: quod ꝟo iure factū est: rumpitur eius iuꝝ vitiato vino testatoꝛ: vtputa per agnationem filij nouiter adoptati vel arrogati. Angelus aretinus.

Testamētuz iuꝝ factūvsqz adeo valet donec rūpaꝫ irritumue fiat. Rūpit autez testū cum in eodem statu manēte testatoꝛ ipsi⁹ testamenti ius vitiaꝫ. Siquis enim post factum testū lēntis possit tolli nuda voluntate testantis. Ultimo qꝫ etiam imperator non capit ex testamento imperfecto. Secūda ibi i. §. (Posteriorē.) Tertia ibi (Alio quoqz.) Quarta ibi (Ex eo autem.) Quinta ibi (Eadem oratione.) Aretinus.

¶ Ex eo aūt. Casus. ¶ Po. igit sic ca. in pria pte. Dñe vos vultis trac. q bus modis ifirmenꝫ test. dicatis mihi

Diuisio

¶ Est autem tuz. ¶ Tot⁹ iste tl. diuidit in quiqz ptes. Prio ponit qual⁹ testū tollaꝫ agnatione sui heredis nouiē adoptati. Scdo qualiter p scōm testū tollaꝫ primū. Tertio qualiter testamentū irritetur capitis diminutione testantis. Quarto an voluntas testantis. Ultimo qꝫ etiam imperator

primo q̃dtu valet test. recte factum? Ad hoc respõ. amice: testm̃ iure factũ semp valet donec aliquo mõ rũpat̃: vel irritus fiat. ⁊ hec in p̃ma pte vsq; ad illũ. §. Rumpit̃. Hic icipit scd̃a ps que subdiuidit̃ in tres ptes. In quaꝝ prima parte deter. q̃liter rũpit̃ test. arrogatione vl' agnatiõe sui heredis. In secũda parte deter. qual'r rũpit̃ tes. primuz per scd̃i testi factionẽ: ita q̃ nullo iure valeat p̃mũ. In. iij. pte deter. qualiter rũpit̃ primũ test. per scd̃z: ita q̃ si primũ nõ valeat iure directo: valz tñ iure fideic. Po. igit̃ sic ca. in prima parte secũde prin. Dñe iã video q̃dtu vz testm̃. dicatis mõ mihi qñ itelligit̃ testm̃ rũpi? Ad hoc rñ. Amice testm̃ proprie dr̃ rũpi qñ in eodẽ statu manẽte testõre ius ipsius tes. vitiat̃ vt pz in tali exẽplo. Quidã fecit test. solẽne ⁊ post testa. arrogauit imperiali rescripto quẽdã sibi in filiũ: aut forte pemptorẽ aliquẽ adoptauit p̃m tenorẽ nr̃e cõstõnis. nã in casu isto per arrogationem vel per adoptionẽ istius filij qui nec est exheredatus: nec est istitutus rũpit̃ tes. sicuti rũperet̃ si post fcm̃ tes. aliqs suus hr̃s testatori nasceret̃.

adoptauerit [a] sibi filium per imperatorem eum qui est sui iuris: aut per pretorem p̃m nostrã cõstitutionem [b] eum qui in potestate parentis fuerit: testamentũ eius rumpitur [c] quasi agnatione [d] sui heredis.

¶ Testamentũ secunduz tollit primũ si secunduz est iure perfectũ: siue ex secũdo actualiter adeatur hr̃ditas siue non: dummodo adiri eo posset. Angelus aretinus.

a ¶ Adoptauerit. i. arrogauerit.

b ¶ Constitutionẽ. Puta auus est q adoptat: vt. C. de adop. l. cũ in adoptiuis. s̃. de adop. §. sed hodie.

c ¶ Rumpitur. si aũt prius eũ instituisset nõ rũperet̃: lz postea arroget̃. vt. ff. de lib. ⁊ post. filio. §. fi. Si autez fuit exheredatus filius emãcipatus ⁊ postea arroget̃: tũc nõ rũpit̃: aut extraneus qui postea arrogat̃. ⁊ tũc rũpitur. vt. ff. de cõtrata b. l. nõ putauit. §. si quis emancipatũ. Extraneũ autez nepotẽ accipe qui nõ est suus heres: cũ alius eũ precedat † al's frustra tunc exheredaret̃. vt. ff. de verbo. obli. quidam cum filium. ⁊ de libe. ⁊ posthu. l. si qs posthumus. §. filiũ.

ADDItio. Et hec vera qñ añ testm̃ fuit facta ex hr̃datio. qd aũt si in eodẽ vel in vno testamento in aliq̃ postea simplicit̃ exheredet̃: aut si post ius q̃situm exheredatio conferatur. vide Ange. hic.

d ¶ Quasi agnatiõe. Id est sicut natiuitate alicuius posthumi. nã tũc certũ est rũpi. vt. ff. de iniuſ. rup. tes. l. j. in fi. ⁊ l. iij. in prin. ⁊ l. certum. (j) Et hoc in masculi testamẽto: secus in testamento femine. vt. ff. de lib. ⁊ post. l. gallus. §. nunc de lege velleia. in fi. §. ⁊ est ratio: qr preteritio matris habetur pro exheredatione. vt. s̃. de exhere. li. §. fi. sed de inoffi. testa. agit talis posthum⁹. vt. C. de inoffi. test. l. iij.

ADDITIO (j). Testamẽtũ tñ rite factũ postea per ingressuz monasterij nõ irritat̃: sz regulatur p̃m auc̃. si q̃ mulier. C. de sac. san. ec. dic vt p Ang. hic.

¶ Posteriore quoq;. Casus. ¶ Hic incipit scd̃a particula scd̃e partis in q̃ sic pone casuz. Dñe iã video qualiter rũpit̃ tes. arrogatione ⁊ agnatione sui heredis: nunqd pluribus alijs modis rũpi põt? Et rñ. impe. q̃ sic. nam certe primũ testamẽtũ qd̃ iure factũ est rũpit̃ p scd̃m testamẽtũ iure factũ: sz in hoc casu refert vtrũ qs heres extiterit ex scd̃o testamẽto an nõ. nam hoc solum spectatur quantum ad hoc: vt per secundũ rumpat̃ primum an alia causa ex secundo testa. institutus aut

† Et intelligel exneuz exneita te q̃ filius emãcipatus ⁊ sic nõ inepte exhr̃datur: immo lex ꝯsuluit vt. §. posthumoruz. s̃. de exhered. lib. et ita bñ seqtur in glo. al's frustra ⁊c̃. Jo. fa.

repudiauerit hereditatē: aut viuo testatore: aut post mortem eius anteq̄ adierit decesserit: aut forte deficiente conditione sub qua fuit heres institutus esse nō possit. In omnibus his casibus paterfa. intelligitur intestatus decessisse. nam primum tes. non vz: qr ruptuz est per secūduz in solen. factum: et similr scdz nullas vires hz cuz in eo nullus heres extiterit: et ita nec valet primum: nec valet secundū.

a ¶ Posteriore. Rumpitur. hoc est verum ſm quosdam qñ secūdū non concordat cum primo. al's durat primuz: vt. C. de test. sancimus. Sed certe hoc stare non potest: nam si valet secundū non valet primum cū idem nō possit duo testamēta facere: cū ex secundo tm̄ adeatur hereditas. (j) Econtra in sñia: nam valet prima nō secūda ab eodē: ꝛ sup eodem lata: vt. ff. de re iudi. l. iudex.

ADDITIO (j). Hoc verū ibi fiunt ex interuallo: al's in eodem contextu ꝛ coram eisdem testibus possent duo originalia confici. Joānes fab.

b ¶ Ex eo. Scz posteriore testō.

c ¶ Existere potuerit. Nota nō considerari qd est: sz qd eē potest: vt hic. ꝛ. ff. de here. insti. l. pater filio. ꝛ. ff. de inius. rup. testa. l. cū in scdo. in prin. ꝛ §. in futurū. Sed cōtra. ff. de lib. ꝛ posthu. si filius. in p̄ma charta. Solutio. ibi secūdū testamētū nō valuit: etiam in principio. hic aūt valuit lz in eo nō adeat hereditas. Itē nota q̄ id qd valet plus rumpitur per id qd minus valet. sic. ff. de adimē. leg. l. legatum sub conditione. §. j. Argu. contra. ff. de rescinden. ven. si id quod. in principio. ꝛ §. si. Dic vt ibi notatur.

¶ Posteriore quoqz testamēto quod iure perfectum est superius rūpitur [a]: nec interest an extiterit aliquis heres ex eo [b] an non: hoc enim solum spectatur: an aliquo casu existere [c] potuerit. Ideoqz si quis [d] noluerit herez esse: aut viuo testatore: aut post mortem eius anteq̄ hereditatez adierit decesserit [e] aut ante conditionē sub qua heres institutus est defunctus sit: in his casibus paterfamilias intestatus moritur. Naz ꝛ prius testamētū nō valet ruptum a posteriore ꝛ posterius eque nullas habet vires: cuz eo nemo heres extiterit.

ADDITIO. Solutio aut act⁹ nuda vl' tacita voluntate tollitur: ꝛ tunc id qd pl⁹ valet tollitur: per illud qd min⁹ valet: vt legatum nō sic in actibus solēnibus: vbi concurrit voluntas duorum: vel solēnitas adhibet. Jo. fa.

d ¶ Ideoqz si quis. Scilz institutus heres in scdo testamento. Et iste versus est exēpluz qñ valet secundū testamentū ꝛ non extitit in eo heres. ꝛ vide tria exempla.

e ¶ Decesserit. quare non trāsmittit nec olim nec hodie ad heredes: vt. C. de cad. tollend. l. j. §. in nouissimo.

¶ Sed ꝛ si qs ꝛc. Casus. ¶ Hic incipit tertia particula scde partis principalis: in qua sic pone casuz. Domine iam video qualiter rūpit testamētum primū per scdm: lz scdm testamētū nō habeat effectū qn pluribus alijs modis rūpi pōt: Et rñ. q̄ sic. Nam aliqñ rūpit primū per scdm: ita tñ q̄ vtrūqz valeat. si p̄mū valet iure fideicōmissa. nō tanq̄ ex primo: sz tanq̄ ex scdo: vt liq̄t in tali exēplo. Quidā fecit testamētū solēni. obseruata: postea fecit testamētū secūdū: similiter debita iuris solēnitate: ꝛ in scdo testamento instituit heredē in ceteris rebus: ꝛ cū fecisset scdm testamētū adiecit: volo q̄ illud qd dixi in primo testō valeat. in

casu isto dubitatur vtrum primus testamentum videatur ruptū per scdm. Diuus Seuerus ⁊ Antoninus rescripserunt primū testamētū per secundū sublatū esse: lz in secundo testamēto heres in certis rebus sit instit⁹: ⁊ verba institutionis predictorum principuz in hoc titu. inseruimus. et sunt verba constitutionis hec. Impator seuerus ⁊ Antoninus cocceo campano salutem. dubitari nō opz testamēto secūdo loco factuz. lz in eo in rebus certis: sed tāñ heres scriptus sit iure valere: ac si certarū rerum mentio in eo facta nō eēt: sed tanñ heres esset simpliciter institutus. Verūtamen in hoc casu heres scriptus sit secūdo testamēto debet eē contētus rebus sibi in secūdo testamēto datis si sufficiant ad quartā totius. vel si sufficiāt suppleta sibi quarta: et l. falci. tenebatur in fidei. hereditatez heredibus scriptus in priore testamēto restituere: ⁊ hoc propter hec verba inserta in secūdo testamēto: quibus testator expressit: vt primus testamentum valeret. ⁊ his modis supradictis valet arrogatiōe: ⁊ sui here. agnatione scdi testamenti cōstitutione tes. iure factū rumpi intelligitur. Et hec dicuntur in tertia parte scde partis principa. ⁊ hic expedita est tota pars principa. vsqz ad illum. §. Alio quoqz modo. Cetera que sequunt in hoc ti. planissima sūt.

¶ Primū testamētum iure perfectuz tollitur per secūduz perfectum: etiā si in eo sit: in re certa heres istitutus: nisi in secōo asseruerit se velle valere primū quo casu institutus in re certa omnia p fideicōmissuz restituit. Angelus areti.

a ¶ Sed ⁊ si qs a pore b testamēto iure perfecto posterius eque iure fecerit: et ad trebellianz. ⁊ incipit si quis priore. Accursius florentinus.

b ¶ Priore testamēto. Nota hic argumentum pro sententia appellationis: vtrum ex ea vel ex prima agatur. Sed contra argumentuz C. de donationibus inter virum et vro. l. ex verbis. et simile potest notari in. l. pe. eiusdem ti. Ac.

Snia si gemine tur ex d tūc age tur.

ADDITIO. Tu dic q agitur ex prima in criminalibus. Idez in ciuilib⁹ si lapsu tēporis sit confirmata: puta quia est appellatio deserta. al's ⁊ per secundam sententiam. p̄m Joānez fabr. agitur ex vtraqz: sed p̄m Angelū aretinum ex secunda. ex qua etiaz agitur si sit contraria prime.

c ¶ Si ex certis rebus c in eo heredē istituerit: supius testamētū sublatū eē diuus seuerus ēt antonin⁹ rescripserunt: cuius cōstitutionis verba inseri d iussimus: cū aliud e quoqz pter ea in ea constitutione expssuz ē. ¶ Imperatores f seuerus ⁊ antoninus cocceo cāpano g rescripserūt. ¶ Testiñ scdo loco factū lz in eo h

c ¶ Ex certis rebus. Quia totum hz lz ex certa re sit institutus. ⁊ ideo rūpitur primum testamentum: vt hic. ⁊ ff. de here. instit⁹. l. j. §. si ex fundo.

ADDITIO. Et hoc verū qñ in eodem testamēto nō est datus alius coheres: al's haberet loco legatarij: preterq̄ in q̄rela inofficiosi testamēti. de quo dic vt per Angelum aretinū hic.

d ¶ Inseri iussimus: hoc titulo stati.

e ¶ Aliud. Scilicet quod exp̄sse cōfirmari potest: primum in secundo: ⁊ alia vt patet in sequenti.

f ¶ Imperatores. Ecce verba dicte cōstitutionis.

g ¶ Campano. Scilicet rescripserunt salutem.

h ¶ In eo. Scilicet scdo testamēto.

a ¶ Valere. Accipe dubitari nō oportet quod est. j. Accursius.
b ¶ Scriptū. s. in scdo testamento.
c ¶ Suppleta quarta: scilicet si res sibi date non faciant quartam.
d ¶ Expressum est. Nam testator voluit primū testamētū manere: & si nō potuit: nisi in re fideicōmissi: ex tacita tñ voluntate que ex scdo testamēto p̄cipiē remanet primū vt si dicaz in secūdo: iō instituo talem q̄ mortuus est quē instituerā i p̄mo: nā si errauit remanet p̄mus heres & legata ex vtroq; p̄stant. s. a primo herede. vt. ff. de heredib⁹ instituēdis. l. si.

ADDITIO.

Et sic ex qualitate p̄fationis colligit̄ cā finalis ip̄ius dispositionis & tunc ab ea licitus est arguere. Ange.

e ¶ Hoc modo. Scilicet tribus modis per arrogationem & agnationes: vt. s. eo. §. j. Item & per secundi testamenti compositionem. vt. s. eo. §. posteriore quoq; vsq; huc.

certarū rerū heres scriptus sit: iure valere a pinde ac si rerū mētio facta non eēt si teneri heredē scriptū b vt cōtētus rebus sibi dat̄ aut suppleta c quarta ex lege falcidia hereditatem restituat his qui in p̄iore testamēto scripti fuerāt ꝓpter inserta v̄ba secundo testō quibus vt valeret p̄ius testamentum expressus d est dubitari nō oportet. Et ruptū q dem testamentum hoc e modo efficit. ¶ Per capitis diminutione testamētus ꝓprie fit irritū. Et largo modo testamentum ruptus vel iniustus dicitur irritum. & econtra. Aretinus.

¶ Alio autē modo testamenta iure facta infirmātur: veluti cum is qui fecerit testamentuz capite diminut⁹ f fit: qō quibus modis accidit p̄imo libro retulimus §. Hoc aūt casu h irrita fieri testamenta dicūtur i: cuz alioquin k & que rumpantur irrita fiunt: et ea que statim ab initio nō iure fiūt irrita sunt. Sed et ea que iure facta sunt: & postea ꝓpter capitis diminutionem irrita fiunt: possumus nihilominus rupta dicere. Sed quia fane cōmodius erat singulas causas l singulis m appellationibus distingui: ideo quedam non n iure facta dicuntur quedam iure facta

f ¶ Alio. Diminutus sit. Iz minima capitis diminutione. vt. j. eodē. §. nonnullis. in fine. & ff. de codicill. l. confirmantur. §. si post testamentum. sed cōtra. s. de testa. milit. §. pe. Sz illud speciale est i militē. Potest & alius modus irritādi testamentuz adiici: qz per legem q̄libz cassat in duobus casibus: vt in auc. vt cuz de appel. cogno. §. fig̃s de predictis. & §. si vnū ex parentibus. colla. viij. †

† Primus casus est q̄si ille cognouit se heredē scriptū in testō testōrez ino piabilē laborā-tem nō alimentauerit imo illū passus ē fame necari. Secūs casus ē q̄si testatorē ab hostib⁹ captuz nō redeūtem nec tūc idigna

g ¶ Retulimus. vt supra de capi. di.
h ¶ Hoc aūt casu. s. cū gs capite diminuitur.
i ¶ Dicuntur. Scilicet ꝓprie.
k ¶ Alioqn Scilicet si ipꝓprie dicē veli & large.
l ¶ Causas i. differētias.
m ¶ Singulis appellationib⁹. i. ꝓpr̄is nois⁹. & facit. ff. de sup. leg. l. labeo. §. fina.
n ¶ Non iure facta. vt sunt illa que nō habuit testamēti factionē & fecit. Vel q̄si filiū in potestate constitutum preterijt. vt. l. j. ff. de iniust. rup. test.

tione q̄ a
dā here
dis te-
stamen
tum vi
trib⁹ va-
cuat̄ p-
pterea
q̄ here-
ditas ex
eo non
aditur
ꝺz Chri
ſoppho.

a ℂ Rūpi. ſ. trib⁹ modis vel p arroga
tionē: per agnationē: z per ſecūdi te-
ſtamenti cōpoſitionē. Accurſius.

b ℂ Irrita fieri. vt per capitis dimi-
nutionez teſtatoris. Vel q̄ heres in-
ſtitutus non
adit hereditatē: q: tunc
teſtamentuz
conſtituitur
irritum. vt. l.
j. ff. de inius.
ru. teſtamen.

c ℂ Nōta. Signata ſūt z poſtea te-
ſtato: capite diminut⁹ eſt.

d ℂ Ciuis romanus: vt quando ma-
ximā vel me
diam capitis
diminutionē
paſſus fuerit

e ℂ Sue po teſtatis. vt in minima.

f ℂ Fuerit. Et aliquo iu dicio volun-
tatem primā retineat: vt ff. de bo. poſ. ꝺm tabu. l. q
ex liberis. §. teſtamento.

g ℂ Libertatez. imo ēt fcō ſeruo te-
ſtatore: vt q: capiatur ab hoſtib⁹ z ibi ſeru⁹ moriat.

rūpi⁹ vl irrita b fieri.

ℂ Teſtamentuz in re factuz qō poſtea fit irritū capitis diminutione teſtatoris: recōualeſcit de equitate pretoris ſi teſtato: tpe mortis fuerit ciuis roman⁹ et ſui iuris. Angelus aretinus.

ℂ Nō tñ p oīa inutilia ſūt ea teſtamēta que ab initio iure facta propter capitis diminutionē irrita facta ſunt. Naz ſi ſeptez teſtiū ſignis ſignata c ſūt poteſt ſcriptus heres ꝺm tabulas teſtamenti bonozū poſſeſſionez agnoſcere ſi mō defunct⁹ z ciuis romanus d z ſue e ptātis mortis tpe fuerit f. Nā ſi iō irritū factū ſit teſtm: q: ciuitatē vel ēt libertatem g teſtato: amiſit: aut q: in adoptionez ſe dedit: z mortis tpe in adoptiui pzis po teſtate ſit: non pōt ſcript⁹ heres ꝺm tabulas h bonozū poſſeſſionem petere.

ℂ Poſten⁹ teſtm imperfectū: vl alia vltima voluntas nō ſolennis: non tollit primum. Aretinus.

ℂ Ex eo autē ſolo i nō pōt ifirmari teſtamentū q̄ poſtea teſtō: id noluerit k valere: vſq; adeo vt z ſi qs poſt factum pzius teſtm poſterius facere ceperit: z aut mortalitate p uentus: aut q: cum eius rei penituit id non perfeciſſet diui pertinatis oratione cautū eſt ne al's tabule pōres iure facte irrite fiāt: niſi ſe quētes iure ordiate z perfecte l fuerint.

ADDITIO. Et tunc quādo impe-

dimentum tollitur per vlaz fictionis: vt ibi. vel reſtitutionis in integrum a principe. vt. l. ſi quis filio. §. penulti. ff. de inluſt. teſta. recōualeſcit teſtamentum et ꝺz de iure ciuili: niſi quo ad re
lictū tali dā
nato factum
vel ipſius in-
ſtitutione ꝺz Angel.

h ℂ Scōm tabulas. Nota q: de iure ciuili nō admittitur cum fit irritum teſtamentum: ſed iure pretorio quo inſpecto nō potuit infirmari quod erat factuz cū circa talia ſus pretoriuz nō habeat vim. vt. j. de bono. poſſeſſio. §. quos aūt.

i ℂ Ex eo. Solo. bñ dicit ſolo: q: ſi plus interueniat ly nō fit pfectū: ſcōm tamen quandoq; rumpit primuz: vt in fin. huius. §. dicemus.

k ℂ Noluerit. Scilicet dicendo hec verba: nolo testamentum quod feci valere.

l ℂ Perfecte fuerint. Immo quandoq; z ſi ſint imperfecte ſcōde rumpūt primo factas. vt. C. de teſ. ſancimus. que eſt contra. Sed ibi tam ex curſu

Multa contraria fortmat et ſoluit.

ſtatore: vt q: capiatur ab hoſtib⁹ z ibi ſeru⁹ moriat.

nā tūc valet teſtm: vt. §. q. nō eſt perſa. teſt. §. fin. qui eſt contra. ſed illud eſt propter fictionez. l. cornelie. vt ibi. z. ff. de vulga. ſubſti. l. lex cornelia.

decēnij q̄ mutatione voluntatis illud euenit: nō sola mutatione. Itē contra ff. de testa. mili. l. eius militis. §. si militia missus. sed ibi primū erat minus solēne iure cōmuni inspecto. vnde facile potuit rūpi. (j) Item contra. ff. de iniust. rupt. test. l. ij. Sed ibi scd̄z lz nō fit perfectuz iure cōi: est tñ perfectuz iure militari: vnde rumpit primum. Itē cōtra. C. de testa. l. hac cōsultissima. §. si qs aūt. Sed ibi in scd̄o fuerūt instituti: qui ⁊ al's ab intestato successuri erant: vnde facile rumpitur primū testamētū in quo extranei sunt instituti: ⁊ facilius admittuntur veniētes ab intestato: vt arg. ff. de vulg. ⁊ pupi. substi. l. si filius. Itē contra. C. de test. l. nostraz. ⁊ ad idem cōtra. ff. si ta. testa. nulle. ex. l. j. §. si heres. Sed in istis legibus plus fecerat testator vt rūperet primuz: qr incidit qd̄ magis est q̄ si aliud testm̄ facere voluisset. argu. ff. de his qui in testa. delētur. l. ij. Itē cōtra. ff. de acq. here. l. claudius. Sed ibi nō valet primum nō qr ruptū sit a scd̄o: sed qr heres institutus in primo nō adiuit ex eo hereditatē: vnde nō valet testm̄ qd̄ heredē nō hz: vt. ff. de his q̄ in test. de. l. ꝓrie. nec poterit eā trāsmittere suo heredi adeūdā: vt. C. de ca. tollē. l. vnica. §. in nouissimo. Item contra. C. de his qb. vt indig. l. hereditas. Sed ibi dixit talia verba q̄ heres erat idignus vel similia q̄ plus faciūt q̄ si simpliciter diceret nolle prius valere: vel q̄ si scd̄m cepisset facere: ⁊ iō ibi recedit a primo. Vel dic illud qd̄ hic dr̄ esse veruz de iure directo: vt nō rūpatur primuz: sed tamē aufertur ei hereditas vt indigno: vt ibi: cum hoc cogitauerit testator: vt argumen. ff. de condi. insti. l. qdā. in fine.

Nam imperfectuz testamentū sine dubio nullum est[a].

¶ Nō valet institutio facta de imperatore rōne litis quaz testator habet cum alio: siue īstitutio sit perfecta siue nō. Et lz imperiuz sit legibus solutum tamen vult viuere legibus. Aretinus.

¶ Eadez oratione expressit[b] nō admissurum se hereditatem eius q litis causa principē reliquerit[c] heredem: neqz tabulas non legitime factas in qbus ipse ob eā causam[d] heres institut⁹ erat probaturuz[e]. Neqz ex nuda voce heredis nomē admissurum[f]: neqz ex vlla scriptura cui iuris

ADDI. (j) Vel dic q̄ ille casus non est ꝓprie exceptus a regula: qr h̄ p̄mum erat validuz de iure cōi: sed ibi p̄mum erat validū iure speciali ex priuilegio. Ange. aretinus.

a ¶ Nulluz est. Nota nihil esse qd̄ perfectum non sit. C. ad filleianum. in fi. Sed cōtra. ff. quēadmodum test. ape. l. ij. §. testamentū. Sed ibi abusiue dicit aliquod qd̄ non erat perfectum. Itē contra. C. de testamē. l. hac consultissima. §. ex imperfecto. Sed illud speciale est fauore liberorum: vt ibi dicitur. sicut ⁊ illud est speciale in illis: vt difficilius rumpat testator illud in quo ipsi instituti sunt: vt in auc̄. de testamentis imperfectis. §. penultimo. collatione. viij.

Nihil ⁊ īperfectū eq̄parāt.

b ¶ Eadez oratione. Expressit. Scilicet diuus pertinax.

c ¶ Reliquerit. s. in solēni testamēto: qd̄ facit vt duriorē faciat aduersariū suis aduersarijs q̄ īstitutio est odiosa ⁊ īuidiosa: vt. ff. de here. īsti. l. penul. †

d ¶ Ob eam causam. Scilicet litis. nam si legitimas nō probat. s. p̄nceps. multominus ꝓbabit nō legitimas.

e ¶ Probaturū. i. cōmēdaturum.

f ¶ Admissuꝝ. Id est nisi solēniter sit institut⁹ nollet ēt nomē h̄rdis habere.

† Et ita ī dubio p̄sumit ꝓpē fisci extremaz ptātez:

sec'l p̄ nato: vt. l. ex hoc. ff. Iz z he. ff. de ali. iu. mu. ca. sa. Zin.

a Auctoritas desit: vt qz aligd de fit propter qđ testamentum non valet cum multa sint in eius factione necessaria: vt. ŝ. de tes. ℔. j. z. ij.

b Rescripserũt. vt. C. de testa. l. ex impersecto.

c Ingũt. impatores.

d Soluti. vt. ff. de le. z sena. con. l. priceps. z sacit. ff. de iure fisci. l. fiscus. j. ℔. fina.

e Utimus. Id est viuere volumus: vt h. et C. de le. z cõst. p̄incl. l. digna vox. z sacit. ff. de leg. ij. qđ p̄n. z. l. se. z. ff. de le. ij. l. ex ipersecto. z. ff. de inoffici. testa. l. papinianus. ℔. si imperator.

auctoritas[a] õsit aliquid adepturũ. Secundũ hoc diui Seuerus z Antoninus sepissime rescripserũt[b]. Iz enim (inquiunt[c]) legib' soluti[d] sumuz attamẽ legibus viuimus[e].

De inofficioso testamento.

Solis liberis et parentibus defuncti z sororib' z fratribus consanguineis datur querela inofficiosi: non autem ceteris cognatis hoc colore quasi a demente factuz sit testamẽtũ. Arretinus.

ADDITIO. Immo contra fiscum in dubio est ferenda sententia si cã sit mere lucrativa. al's secus: vt h Zinge.

De inofficioso testameto. Qualiter ipso iure testamẽta infirmant. ŝ. titu.). dictum est. Nunc autem qualiter officio iudicis. i. per sniam iudicis intẽtata querela inofficiosi testamẽti.

Contl-nuatio.

Diuisio

Quia plerũqz. Totus iste titulus diuidit principaliter in duas ptes. Primo ponit quibus personis cõpetat q̄rela. Sc'o qñ q̄rela cessat. Sc'o ibi (Sed h ita.) Zté prima subdiuidit. Nã prio de q̄rela descẽdẽtũ õ testamẽta ascẽdẽtũ. Sc'o eõ de q̄rela ascẽdẽtũ õ testamẽta descẽdẽtũ. Tertio d̄ q̄rela collateraliũ. Quarto q̄ q̄rela est remediũ subsidiarium. Sc'o ibi: (Nõ aũt.) Tertia ibi (Soror.) Quarta ibi (Tã aũt.) Zte.

Quia plerũqz. Casus. Po. igit sic ca. in p̄ma pte. Dñe vos vnlq̄ trac. de q̄rela inoffi. testa. dicat' mihi si placet q̄re q̄rela inoffi. test. fuit introducta: Ad hoc rñ. Zmice tõ fuit introducta: qz plerũqz parẽtes ex llea p̄na in testõ instituũt exheredãt vl ẽt ex linea mr̄na pterẽut id circo in subsidiũ liberoz introducta fuit q̄rela inof. testa. vt libi q cõquerunt se a parẽtib' sine iusta cã exhĩdatos: aut initq̄ pterẽtos p q̄relã inof. tes. parẽtũ suoz testõrũ in quo iniuste bficio sue successionis exhĩdati sunt aut ex linea mr̄na pteriti p̄t expugnar: z eodẽ mõ hĩditatẽ scripti hĩdib' auferre. z sub ℔ ꝓbor colore q̄relã ꝓponẽt qñ in sane mẽtis fuisse parẽtes cũ ozdinarẽt tes. Nõ aũt dicẽt parẽtes fuisse furiosos eo tpe quo fecerũt testm̄: ſz recte qđ fecerũt testm̄. Offm̄ tñ pietat' circa sanguinẽ suũ omiserũt liberos suos sine iusta cã exhĩdando vel pterendo z instituẽdo extraneos.

f Exhĩdãt. Doc referr' ad eos qui ascẽdũt p lineã masculinã z femininã ſz sequẽs cl'a respicit tm̄ femininam.

g Vl' omittit. Doc tm̄ ad femininã lineã referr'. Nã illaz pteritio p exhĩdatiõe hr̄: vt. ŝ. de exhere. li. ℔. m̄. Si aũt aligs de linea masculia omitteret filiũ in ptãte: nullũ ipso iure cẽt testm̄ si emãcipatũ filiũ omitteret valeret: ſz p ℣tabulas rupt' r: vt. ŝ. d exhe. li. i p̄n. z. ℔. emãcipatos. hodie ẽt emancipat'

preterit⁹: pōt dicere nullū ipo iure: vt s. de exhe. li. §. nr̄a. al's. §. sz hec qdā. ⁊ C. de lib. pte. maximū. Accur. florēti.

ADDITIO. Qd est verū si sine legitima cā sit facta p̄teritio. al's contra tabulas habet ꝑm cōem opini. Angelus aretin⁹.

a ¶ Agere possint. s. ab adita hr̄dita te infra quinquēniuz. † vt C. e. scimus. §. fi. ⁊ l. si qs filium. in fi. ⁊ ff. e. papinianus. in fin. ⁊ C. in q. cau. in integ. rest. nō est ne. l. ij. si hoc proposita quadam petitione ad hoc vt testm̄ rescindatur: q̄ nō est actio prorsus: nec accusatio: sed medium tenet: ⁊ qñqz actio qñqz accusatio dr̄: sed proprius dicitur querela. vt no. ff. eodem. posthumus. §. si quis.

† Supplemētuz aūt ltime ēt ꝑparatū trāsmittit ⁊ durat xxx. annis ꝑm cōez opinionez. Ange.

b ¶ Qui. Scilicet liberi.

c ¶ Querunt̄. id est conqueruntur.

d ¶ Se exheredatos. a q̄libet linea.

e ¶ Preteritos. Ab aliquo de linea feminina.

f ¶ Hoc colore. id est hac honestate verborum.

g ¶ Nullū testamētū. vt. s. qbus nō est per. face. testamē. §. item furiosi.

h ¶ Liberorū parētibus. s. est pmissum accusare filiorū testm̄ qñ sunt ab eis exhr̄dati. ⁊ hoc accipe in filio pagano emācipato: al's si esset miles non subijceret q̄rele. vt. C. e. l. fi. in fi. Itez si esset in ptāte testm̄ ipso iure nō valeret. vt. s. quib. nō est pmis. face. test. in p̄n. ⁊ facit. ff. eo. l. nā ⁊ si parētibus.

testamento agere possint [a] liberi q [b] queruntur [c] aut inique se [d] exhr̄datos aut iniq̄ p̄teritos [e] hoc colore [f] q̄si non sane mētis fuerint cum testamētū ordinarent: sed hoc dicitur nō quasi vere furiosus sit sz recte quidē fecit testamētum: nō autē ex officio pietatis. Nā si vere furiosuz sit nulluz [g] testamētū est. ¶ Non aūt liberis tm̄ permissuz est testamentuz parentū īofficiosuz accusare verūetiā liberorū [h] parentibus. ¶ Soror aūt [i] ⁊ frater turpibus [k] ꝑsonis scriptis heredib⁹ ex sacris cōstitutionib⁹ prelati [l] sunt. Non ergo [m] ꝯ oēs heredes agere possūt [n]. Ultra [o] fratres igit̄ et sorores cognati nullo modo aut agere possunt aut agentes [p] vincere.

i ¶ Soror aūt ⁊ frater. Hoc accipe in cōsanguineis ⁊ vterinis: vel ꝯsanguineis tm̄. (j) nā vterini nō pñt. vt. C. e. l. fratres. Et no. q̄ duo dicit iste. §. p̄muz q̄ frater ⁊ soror pñt agere q̄rela. Scdz q̄ hoc veruz est qñ turpes ꝑsone instituuntur heredes.

p casu.

ADDI. (j) Dummō sint ex ltimo matrimonio nati. al's sec⁹ ēt si p rescriptū p̄ncipis eēnt ltimati. Itez procedit iste text. siue sint exheredati siue p̄teriti dū modo legitimaz in totuz vel in pte nō habeāt: quia tūc agunt ad supplementum: vt hic per Angel.

k ¶ Turpibus. Scz infamibus ipso iure. vel per sniam. vel etiā de facto.

ADDITIO. Et talis infamia iuris vel facti ēt excludit a querela. vt. l. in arenam. C. eo. Angelus.

l ¶ Prelati sunt: id est admissi sunt. ⁊ sic turpib⁹ ꝑsonis ablatiui sunt absoluti. Vel dic p̄lati sunt. id est p̄positi turpibus ꝑsonis datiue legendo.

m ¶ Non ergo. hoc refert̄ ad primū responsum vel potius ad secundum.

n ¶ Possunt. Scilicet de iure.

o ¶ Ultra. Hoc ad scdm: vl' poti⁹ ad primū si rite īspiciat̄ series textualis.

p ¶ Agētes vincere. s. ēt de facto agētes nō vincerēt: melius ergo facerēt si se sumptibus inanibus non vexarent. vt. ff. eodē. l. j. Sz cōtra. ff. eo. posthumus. §. si qs ex his. Sz ibi nemo repulit agētē: repelli tamen potuit vt hic.

Sed an

Sed an filij fratrum agant? Videtur ex hac littera eos excludi. Sed cum hodie vocentur ab intestato ⁊ fratribus equiparentur: forte ⁊ ipsis querela datur: vt in aucten. de he. ab intesta. ve. §. reliquum. ⁊ in auctenti. vt fratruz filij. §. j. coll. x. q̄ est in. C. de leg. heredi. auc. cessante. ⁊ argum̄. ff. de inoffi. testamen. l. posthumus. in prin. Sed respondent quidā q̄ nō admittūtur ad querelā: ⁊ tamen vna cum eo qui potest agere admittuntur ab intestato. vt. C. de inoffi. testa. fratres. ⁊. C. cōmūia de successo. auc. itaque. Vl' posset respōderi q̄ admittunt' iur̄ diuerso: nam frater agit querelam ⁊ rumpit: ⁊ filius alterius fratris cum sit ruptum testamentum admittitur ab intestato. Accursius.

ADDITIO. Si autem esset solus a querela excluderetur. Angelus.

a ¶ Tam autem. Naturales scilicet ⁊ legitimi: naz naturales tm̄ nō agūt in bonis patris: sed matris. vt. ff. eodem. si suspecta.

b ¶ Diuisionez. Vt ab auo paterno vel materno.

c ¶ Adoptati: id est arrogati: qui habent quartam ex constitutione diui pij. vt. ff. eodez. papinianus. §. siqs impubes. † Item adoptati si auo paterno dati sunt. vt. C. de adop. cum in adoptiuis. s̄. de adopti. §. sed hodie. ⁊ hoc predixit.

d ¶ Partē. Scilicet q̄rtam. si autez minus tunc ad supplem̄tum agitur. vt. j. §. pri.

e ¶ Veniunt. Id est venire possunt vt iure legati vl' donationis. vt j. eo. §. pen. vel q̄ eoruz filij vel serui sunt instituti. vt. ff. eod. l. nihil.

f ¶ posthumi. Scilicet exheredati: nam si preteriti ipso iure rumpitur testamentū. vt. s̄. d' exhereda. lib. §. posthūi. sed hodie non possunt exheredari. vt. C. eodem. siquis in suo. §. legis.

g ¶ Sed hec. Refertur ad supradicta a principio. §. vsqz huc.

h ¶ Testamento. Scilicet iure institutionis cum testamentū facit. vt in auctentica. vt cum de appella. cog. §. aliud. sed si aliam voluntatem facit sufficit quoquo relinquatur tit. vt in auc. de trien. ⁊ semis. §. j. colla. iij.

i ¶ Cōstitutio. vt. C. eodē. oīmodo.

k ¶ Eis. Scilz exheredatj vl' p̄teritj.

l ¶ Non fuerit adiectū. vt. C. eodē.

¶ Querela inofficiosi nō habet locū vbi competit aliud remedium. Areti.

¶ Tam aūt naturales [a] liberi q̄z ꝑm nostre cōstitutionis diuisionē [b] adoptati [c] ita demū de iofficioso testamento agere pñt si nullo alio iure ad d̄functi bona venir̄ possūt. Nā qui ad hereditatē totā vl' partē [d] eius alio iure veniunt [e] de inofficioso agere non possunt. Posthumi [f] q̄z qui nullo alio iure venire pñt de inofficioso agere possunt.

¶ Cessat q̄rela vbi aliquid relinquitur q̄ tunc ad supplementū agitur. Angelus aretinus.

¶ Sed hec [g] ita accipienda sunt si nihil eis penitus a testatoribus testamē to [h] relictū ē: qd̄ nr̄a ꝯstitutio [i] ad v̄ecundiā nāe introduxit.

¶ Si v̄o q̄ztacūqz pars hereditatis vl' res ei fuerit relicta (de inofficioso querela quiescente) id quod eis [k] d̄est vsqz ad quartam legitime partis repleat': lz non fuerit [l] adiectum boni viri arbitratu debere eaz compleri.

† Ista expositio est mala: q̄ arrogatj cōsulitur alio remedio. s̄. p ꝯdōnez. le. vt ibi. ⁊. l. si arrogatio. ff. d' adopt. igit' ⁊c.

sancimus. in principio.

Casus. a ¶ Si tutor. Testator extraneum instituit z filiū erheredauit: z cuidaz pupillo eristēti in tutela filij sui legatum reliquit: qđ petijt filius noie pupilli sui: non tñ ideo repellitur a q̄rela suo nomine. Sed ꝯ ff. eod. l. fi. j. Aduocati: z procuratoꝛ ꝯtois officiuz ē ꝑponta neum.

¶ Tutoꝛ legatum petēdo noie pupilli: non repellit̄ a q̄rela. Idem si querela nomine pupilli egerit: q̄ non amittit legatum sibi relictum. Aretinus.

rñi. Sed ibi: certe aduocatus vel procuratoꝛ ꝯtois te faciebat cum illa officia sint ꝯtanea. vt. j. mā. §. māda tū. at hic ēt ex necessitate: q̄ tutela ex necessitate suscipit. vt. ff. de tuto. z cu. dat ab his. l. nec nō. z necessario gerit. vt ff. de admini. tu. l. j. in principio.

¶ Si tutoꝛ a noie pupilli: cuius tutelā gerebat ex testamēto patris sui legatū acceperit cuz nihil erat relictū ipsi tutoꝛi a patre suo: nihilominus b possit noie suo de inofficioso patris c testamēto agere. ¶ Sz si d econtrario pupilli noie: cui nihil relictū fuerit de iofficioso egerit: z superatus est ipse tutoꝛ: q̄ ō sibi in testō eodē legatū relictū est non amittit.

¶ Sufficit q̄ filiꝰ habeat vnā quartā quoquo relicti titulo ad hoc vt excludat a querela: siue sit vnꝰ siue plures. Angelus aretinus.

b ¶ Nihilominus. Nam videbatur paternum iudicium approbasse: z sic non posse postea querela agere: sed tamē nihilominus potest. vt hic dicit.

c ¶ Patris. Scilicet ipsius tutoris: immo erat erheredatus.

Casus. d ¶ Sed si econtrario. Hic testatoꝛ filiū suū pupillū erheredauit: z tutoꝛi: quē ipsemet pater filio dabat legatū dimisit: Iz ergo agat de inofficioso nomine pupilli z succūbat: tñ ad legatū admittitur. Et ita nota arg. ex hoc z superioꝛi rñso q̄ gs agit aliquid itercū nō vt ipse: sed vt alt̄ simile: vt. ff. de adopti. si pater. §. qui vnos. z. ff. e. si heres. §. fi. z. l. aduersus. §. j. z. C. de admini. tut. cum quedam. z. ff. de cō pen. l. penul. C. de dolo. l. prima.

e ¶ Igitur quartā. Contrarium formatur ex eo q̄ habes supra eo. §. sed hec ita: vbi dicit etiaz si minus quarta habet: nō agit querela sed ad cōplementū. Sol. hic loquitur ali Justinianuz. vt. C. e. cū querit. z ff. eod. papinianꝰ. §. qm̄ aūt quartā. at supra fm iustinianī tē poza. per. l. C. eo. oimō. Et illud igitur q̄ ē hic ponitur ꝯceptiue nō illatiue: sic. ff. de insti. z ire. ius ciuile §. hoc igitur vl lege illatiue: ex eo quod habes supra eo. §. tam autem. in fine. Igit̄ inceptiue z illatiue sumitur.

f ¶ Jure legati: sed hodie iure institutionis si facit testm. vt in auc. vt cū de appel. cog. §. aliud. (j) si do alia fit volūtas sufficit quoquo relicti titulo. vt in auc. de trien. z semis. §. primo.

ADDITIO (j) Quod est verū ēt in legitima que debetur parentibus. Et an sit necesse q̄ exprese relinquat iure institutiōis. an sufficiat relinq̄re p legitia vel falci. Vide Angelū hic.

g ¶ Inter vnos. Scilicet data ea cōditione: vt hec donatio inter vnos tu quartam computetur: vt. C. e. si quādo. §. generaliter. z hic subijcit.

ADDITIO. Quod satis videt exprimere si dixit dono tibi hoc pro parte tua. arg. l. peto. in princi. ff. de le. ij. Et est ratio istius glo. quia legitima debetur ex bonis que reperiuntur tempore mortis in quib⁹ non reperit hec donatio: cuius tam in vita patris patrimoniū perfecte erinerat. Angel⁹ aretinus.

a ℂ Aliis modis. Ut dotis causa vel donationis propter nuptias. vt. C. de inoffi. testamen. quoniam nouella.

b ℂ Dixim⁹ vt supra proximo. §. ℂ Pro virili portione. Ut scilicet quilibet habeat quartam huius partis quā haberet ab intestato: vt. C. eo. l. parentibus. & l. cum quereretur. hoc tamen est hodie iure auc. mutatum: scilicet vt tertia detur si sunt quatuor: vel pauciores. Si vo plures sunt filij erheredati habent dimidiā. vt in auctē. de trien. & semis. §. primo. que est. C. eodem. aucten. nouissima.

† Unde versus. Quatuor aut infra dant natis iura trientem. Semissem vo dant natis quinq; vel vltra. Et nota in fine huius tituli. q; quidam dicunt hunc titulum hodie non habere locu; nisi inter fratres turpibus personis heredibus institutis: & hec fuit sententia. Xp̄. per aucten. que est. C. An aūt de libe. preteri. vel erhereda. aucten. non ly. auc. ex causa. Sed nos dicimus q; habet locum: vt olim: quod plene dixim⁹ in auctenti. vt cum. de appella. cogno. §. aliud. in fine. & in duabus aucten. ex causa: nisi q; quedam alia. vi pitula in dicta auctenti. circa querelā de Anglia. hic. sunt innouata: vt quia olim non trāsmittebatur ad heredem etiam suum: nisi esset preparata. vt. ff. eodem. posthumus. §. finali. & l. sequen. hodie sic ad suum heredem. vt. C. eodem. scimus. in fine. Item olim quarta datur: hodie triens: vel semis: vt dictum est. Item olim filij se gratos esse pbabant: hodie heredes probant ingratos. vt. C. eodem. omnimodo. Item nota hunc titulum loqui de gratis filijs: si enim essent ingrati nihil tenetur pater eis dimittere: vt in auctentica. de here. & falcidia. §. erheredatos. & in auctentica. de immensib⁹ dona. in filios. §. finali. Et sunt cause ingratitudinis. xiij. quibus filij erheredantur: & septem quibus pater a filijs. vt in auctentica. vt cū de appellatione cognoscit. §. causas. & §. hoc dixim⁹. Et tres quibus frater a fratre. vt in auctenti. de nup. §. ingratitudinem. Occurſius.

Pat̄ filiū. xij. ibus ℂ §. casibus filius patrem vij. & ff ffez tribus ex herede re pt̄ §.

ADDITIO. Iste omnes cause facile habentur per hos versus. Bis septem causis erheres filius esto. Si patrem feriat vel maledicat ei. Carcere detrusum si negligit: ac furiosum. Criminis accuset: aut paret infidias. Si dederit grauia sibi damna: nec hodie redemit. Tristari prohibet aut dat arena locum. Si pranos sequit: vel amat genitoris amicam. Non o: thodorus: filia quando coit. Sed pater ex septem si natū spernet honorem, hunc accusabit: vbra venena dabit. Testari vetat: aut vxorem dissigit eius. Non redimit captum: dum furit odit eum. Pellitur a ff̄e frater causis trib⁹: vt si. Arguit hūc sceleris: vel ei vult tollere vitā. Vel si tacturā rex sibi monerit vnc̄ā.

Continuatio ¶ De heredū qualitate ⁊ differētia.

¶ Quia hr̄des ꝺ qb⁹. s̄. dictū est diuersi sūt: iō de eoꝝ dr̄a ⁊ q̄litate. i. differēti q̄litate videamus. Accur. flor.

Diuisio Heredes. ¶ Totus iste notabilis ti. diuidit principaliter i duas partes. Primo ponit regulā ꝙ heredū sunt tria gn̄a. Scd̄o illa gn̄a prosequtur ⁊ declarat seriatim. Secunda ibi. (Necessari⁹ hr̄s.

a ¶ Necessarij. scz tm̄.

b ¶ Aut extranei. De his autē oībus hic tit. dicit per ordinē. vt. j. ꝓximo. §. ⁊. §. sui. ⁊. §. ceti.

¶ De heredū qualitate ⁊ differentia.

¶ Triplices sūt heredes. Angel. areti.

Heredes aūt aut necessarij [a] dicuntur: aut sui ⁊ necessarij: aut extranei [b].

¶ Seruus propri⁹ heres a domino īstitutus dicitur necessarius: qr̄ est heres velit nolit. Bona tamen: que post mortem domini q̄rit: propria sibi reseruant. Ang. areti.

¶ Necessarius [c] heres est seru⁹ heres institut⁹. ¶ Ideoqz sic appellat̄: qr̄ siue velit siue nolit: oīno post mortez testatoris: protinus [d] liber ⁊ necessarius [e] heres fit. Unde [f] q facultates suas suspectas [g] habēt: solēt seruū suū primo aut secūdo aut etiā vlteriori gradu heredē īstituere: vt si creditoribus satis [h] nō fiat potius eius heredis [i] bona q̄z

Diuisio ¶ Necessarius. ¶ Diuidit̄ in tres partes. Naz primo ꝓsequtur primū genus heredū: scz qui sūt necessarij heredes tm̄. Secundo prosequtur scd̄z mēbruz siue genus. vz. qui sunt sui ⁊ necessarij. Tertio prosequtur qui sunt extranei heredes. Secūda ibi (Sui autez.) Tertia ibi (Ceteri qui.) Item subdiuiditur prima pars i quatuor partes. Primo quis sit heres necessarius tm̄. Secundo rōnem assignat: quare sic vocatur. Tertio infert consulēdo testatori qui non est soluēdo. Quarto ꝓuidet ipsi seruo. Scd̄a ibi (Ideo.) Tertia ibi (Unde qui.) Quarta ibi (Pro hoc tamen.) Aretinus.

c ¶ Necessarius. Ad hoc vt sit necessarius ē necesse vt sit seruus testatoris tpe testi. vt hic. ⁊. ff. e. si alienū. in princi. † Item ⁊ tēpore mortis. vt s̄. de here. insti. §. seruus. Itē qd̄ non sit alteri legatus: tunc enim legatario quereret hereditatē: ⁊ ipse eius esset: nisi idez seruus sibi substitut⁹ esset heres ⁊ lib. vt. ff. de pupilla. substi. l. fina. §. j.

d ¶ Protin⁹: idest statim. ⁊ siquidem pure īstitutus est a seipso libertatē consecutus videtur. vt. ff. de acquirē. heredita. ex parte. ⁊. ff. ꝺ heredi. instituen. si sub cōditiōe. §. fina. ⁊ etiaz ignorans. vt ff. si certū petat̄. ei⁹ q. ⁊ ff. de testamen. qui in domini.

e ¶ Et necessarius. Nisi sit institutus sub hac conditione si vellet: que verba faciunt eum voluntarium: sed in extraneo nil operantur. vt. ff. de conditio. institu. verba. ⁊. ff. de heredi. institu. cornelius.

f ¶ Unde. Quia necessarius.

g ¶ Suspectas. Ut quia sciunt se nō esse soluendo: ⁊ facit supra: quibus ex cau. manu. non li. in princi. ⁊ supra de vulga. substitu. in princi.

h ¶ Satis non fiat. Scilicet ab hoc seruo herede ⁊ libero instituto.

i ¶ Heredis. Id est serui instituti: ⁊ hoc ne defunctus iniuria efficiatur. vt supra. qui. ex cau. ma. non licz. §. primo. in fine.

† Dic h verū siue īsolidū: siue pro parte fit heres. vt ibi no. glo.

a ¶ Incommodo. qꝛ inuitus heredi tati astringitur.

Grauatꝰ i vno debet i alio releuari.

b ¶ Cōmodū prestatur. Sic ⁊ al's i uenitur in multis locis: vt qui vno casu grauatur debet in alio releuari. vt ff. de iureiuran. l. euꝫ q. in princi.

c ¶ Post mortē. Scilicet aū aditā hereditatē. vt. C. ad fille. l. cū filleianū. Uel certe hic ꝓtinus videt̄ adita hereditas. ⁊. d. l. cū fille. in alio casu loquitur.

ADDITIO. Scilicet qñ libertas est legata sine i stitutione: q̄ statim nō cedit. vt. l. vnica. §. libertatibus. C. de cadu. tollē.

d ¶ Patroni. Id est q esset patronus si esset liber i vita illius.

e ¶ Reseruentur. Separatione impetrata bona patroni si nō attingat: id est non inceperit administrare. vt ff. de sepa. l. j. §. si. al's. id est si incepit administrare non poterit postea impetrare separationeꝫ: nisi sit minor. vt ff. de mino. l. ait pretor. §. non solum. quo casu tm̄: scilicet cum minor separationem impetrabit: etiaꝫ si iam attigerit hereditatem: non autē: vt ab hereditate se abstineat. vt. ff. de acq-

ipsius testatoris a creditoribus possideantur: vel distrahant̄: vel inter eos diuidantur. ¶ Pro hoc tamen incōmodo [a] illud ei cōmodū [b] prestatur: vt ea que post [c] mortem patroni [d] sui sibi acquisierit ipsi reseruentur [e]. Et quāuis bona defuncti non sufficiant creditoribus iterum tamen ex ea causa reꝫ eiuꝫ quas sibi acquisierit non [f] veneunt.

¶ Filius vel alius: quē nemo precedit in potestate dicitur suus: ⁊ necessarius heres: suuꝫ ideo dicit: qꝛ est quasi dñs in vita p̄ris: necessarius ideo dicitur: qꝛ idem de iure ciuili: heres est etiā inuitus: habet tñ de iure p̄torio bñficium abstinēdi. Aretinꝰ.

¶ Sui aūt ⁊ necessarij heredes sunt: veluti filius: filia: nepos: neptisue ex filio: ⁊ deinceps ceteri liberi qui in potestate [g] moriētis modo fuerint. ¶ Sed vt nepos: neptisue: sui heredis sint: nō sufficit eū: eamue ī potestate aui mortis tēpore fuisse: sed opus est: vt p̄ eius viuo patre suo d̄sierit [h] suus heres eē: aut morte iterem ptus [i]: aut qualibet alia ratione [k] li-

ren. heredita. necessarijs. §. fina.

f ¶ Nō veneunt. Id est nō vēdunt.

¶ Sui autem. ¶ Iste. §. diuiditur in quatuor partes. Primo ponit qui sunt sui ⁊ necessarij heredes. Secūdo hoc limitat ⁊ restringit. Tertio rōnē reddit quare dicuntur sui heredes. Quarto rationem ponit quare dicuntur necessarij. Secūda ibi (sꝫ vt nepos.) Tertia ibi: (Sed sui q̄dez.) Quarta ibi (Necessarij).

Diuisio

g ¶ In potestate. Al's si sunt emancipati extranei sunt. vt infra eodeꝫ. §. ceteri.

h ¶ Desierit. Improprie pōitur: quia viuo patre non fuit heres: sed dicitur desinere quantum ad id quod futurum erat: sic ⁊ al's. vt ff. de vsufruc. quemadmodum caue. l. iij. §. desinere.

i ¶ Interemptus. Scilicet filius. al's est iterceptus: id est remotus ab hoc seculo. Unde Ouidius in sua methamorphosi loquens de ranis colla intercepta videntur.

Ouidius

k ¶ Alia ratione. Ueluti emancipatione vel deportatione. vt. s̄ qui. mo. ius p̄rie pote. sol. §. p̄terea. ⁊. §. cū āt.

¶ Succedit. Ita vt etiã filius emãcipatus repellatur: z nepos qui remãsit in potestate: ex eo: vel alio filio natus admittatur: z hoc iure ciuili: qd non cognouit emancipatos: qz erant capite minuti. vt infra d here. que ab intesta. d. §. emãcipati. d iure aũt pretorio soli filij emãcipati admittuntur: nõ nepotes. vt. d. §. emancipati: sed per edictũ de ꝓiungendis cum emãcipatj liberis eius: admittit fimul filius z nepos. vt. ff. de ꝓiungen. cũ emancip. libe. l. j. ij. respon. Quod (id est qd fimul nepos cũ patre vel ipse pñs admittat) locũ hodie non haberet cum sit sublata ois differẽtia que fiebat occasione emancipationis. vt in auc. de here. ab intesta. §. j. colla. ix. Accursius.

ADDITIO. Quod est verum quãdo ab intestato succeditur nullo facto testamento: vel facto: sed non solẽnter: aut eo per querelam penitus expugnato: secus si per ptratabulas de iure pretorio filius succedat: qz etiam hodie, pcedit dicto ti. d ptitiõe. Ange.

a ¶ Emancipatus repellatur. Ita vt etiã filius emancipatus repellatur: z nepos qui remãsit in potestate: ex eo: vel alio filio natus admittatur: z hoc iure ciuili: qd non cognouit emancipatos: qz erant capite minuti. vt infra d here. que ab intesta. d. §. emãcipati. d iure aũt pretorio soli filij emãcipati admittuntur: nõ nepotes. vt. d. §. emancipati: sed per edictũ de ꝓiungendis cum emãcipatj liberis eius: admittit fimul filius z nepos. vt. ff. de ꝓiungen. cũ emancip. libe. l. j. ij. respon. Quod (id est qd fimul nepos cũ patre vel ipse pñs admittat) locũ hodie non haberet cum sit sublata ois differẽtia que fiebat occasione emancipationis. vt in auc. de here. ab intesta. §. j. colla. ix. Accursius.

ADDITIO. Quod est verum quãdo ab intestato succeditur nullo facto testamento: vel facto: sed non solẽnter: aut eo per querelam penitus expugnato: secus si per ptratabulas de iure pretorio filius succedat: qz etiam hodie, pcedit dicto ti. d ptitiõe. Ange.

b ¶ Appellantur. Scilicet supradicti filij: z nepotes.

c ¶ Domestici. Nota filiũ domesticũ patri. Sũt z alij multi domestici. vt. C. de his qui ad eccle. confu. berat[a] a patris potestate. Tunc enim nepos: neptisue in locũ patris sui succedit[a]. ¶ Sed sui gdez heredes iõ appellantur b: qz[c] domestici hẽdes sũt: z viuo quoqz patre quodãmodo domini existimant[d]. Vñ etiam siquis i testatus moriatur: pria causa est in successione liberorum[e].

¶ Necessarij vo: ideo dicuntur f: qz oĩno siue velint siue nolint: tam ab intestato qz ex testõ ex lege duodecim tabularũ heredes fiunt g. Sed his ꝓtor permittit[h] voluntibus se abstinere ab hereditate: vt potius parentis qz ipsorum bona similiter a creditoribus possideantur.

¶ Qui nõ est in potestate moriẽtis tẽpore mortis dicitur heres extraneus. Angelus aretinus.

¶ Extranei qui testatoris iuri subiecti nõ sunt extranei heredes appellãtur[i]. Itaqz liberi quoqz presenti. §. sane. Accursius.

ADDITIO. Et iõ ex furto facto ꝑ filiũ: seruũ: aut vxorẽ nõ oritur actio ciuilis vl criminalis cũ sit domesticũ nisi eẽt magnũ: qd nota ꝑm Angelũ.

d ¶ Existimant. Sez ex artificio furis ciuilis qd fingit eãdem ꝑsonaz patrẽ z filiũ vt. C. d ipu. z ali. sub. l. fi. Itẽ eãdez vocẽ vtriusqz. j. de intl. stipu. §. ei q. Itẽ z iõ videt dñs: qz illis bõis patris alitur fi cut ipse pater: sic vxor dña dotis dicit z habere possessionẽ. vt. C. de iur do. in reb[9]. z. C. qui po. in pig. l. fin. Itẽ z possessionẽ vtuo habere vi filij[9]. vt. ff. ꝑ he. l. ij. i fi. hinc est qd sola administratio dicitur ad filiũ cum pater moritur. vt. ff. de libe. z posthu. le. in suis.

e ¶ Liberoz. vt. j. d he. ũ ab ite. §. j.

f ¶ Dicuntur. Scilicet dicti filij.

g ¶ Heredes fiunt. Scilicet iure ciuili inspecto: aliud de pretorio: vt subijcit: quod prenalet.

h ¶ Pretor permittit. Scilicet liberis in potestate positis: nõ vt habeãt necessitatẽ adire pretorẽ: sed sufficit si se non imiscẽat. vt. ff. de acq. here. ei qui se. z. C. si vt se ab here. abstl. l. j.

i ¶ Leteri. Appellantur. sic. C. de rei vxo. actio. §. extraneo.

† Dic qd imo magis est dñs z possessor ꝓtãte mõtis monio si vxor. vt. l. dote. cum ibi no. ꝑ glo. z doc. C. d reivẽdica. Sz mõ tuo vi-

Domestici q sunt.

ro dñiũ trãsfertur i vxorẽ: ⁊ pinde ẽ ac si sp fuisset apd eã vt.d.l.i rebus. C.d iu. do. sed in filiũ nõ trãsferť: sz ꝯtinuatur. vt l.i suis ff. d li. ⁊ post.

ADDITIO. Alio modo dicitur extraneꝰ ille cui nihil attinet: vel nõ ẽ de ascẽdẽti aut dscẽdẽti linea. Que faciunt ad qõnem de eo q non ꝓmisit alienare in manum extraneaꝫ ꝟz Jo. fab. ⁊ Angelum hic.

a ¶ Nõ habent: vt supra d adop. §. femine.

b ¶ Habetur. Scilicet vt sit heres extraneꝰ: nã non consequiť iste vtrunqꝫ: scilicet libertatem ⁊ hereditatem ex domini testamẽto qd est necesse: vt sit heres necessarius. vt supra de heredi. insti. §. si ꝟo a viuo.

c ¶ In extraneis heredibꝰ. Iste §. habeť sub eadeꝫ verborum forma in. l. si alienũ seruuꝫ. ff. de heredi. institu. circa pricipium. vsqꝫ ad finem legis.

d ¶ Testamenti factio. Passiue accipe: id est vt possit capere ex testamento quod potest quilibet: exceptis quibusdam: quos nota infra titulo primo. §. legari.

e ¶ Eorum. Nam seruo instituto domini persona inspicitur. vt supra de heredi. instituend. §. seruus autem plurium.

f ¶ Id. scilicet ꝙ sit capax.

g ¶ Duobus temporibus: al's tribus: ⁊ al's duobus: sed tamen tria subꝗciuntur tempora: vt subꝗcit.

h ¶ Inspicitur. Testamenti facti: vt constiterit institutio: ⁊ mortis testatoris: vt effectum habeat: ita est textus in l. si alienuꝫ. ff. de hered. instituen. ⁊ re vera melius ⁊ ornatius q̃ꝫ hic.

i ¶ Mutatio iuris. Ut quia medio tempore efficiatur non capax: tamẽ his tribus temporibus bene inuenitur capax.

† vt hic. ⁊. ff. de hered. instituen. sed si in conditione. §. solemus. ⁊. l. si alienum. §. in extraneis. Sed cõtra. ff. de acquiren. heredi. si seruꝰ eius q. Sed certe ꝙ seruꝰ i ꝟuitute nõ dicebatur capax: vt ibi: ex psona dñi principaliter erat: nam dominꝰ erat non capax. Unde eo manumisso nõ nocet ei

† Nisi ex tali mutatione tacite inducere tur repudia-

nostri qui i potestate nostra nõ sũt heredes a nobis instituti extranei heredes nobis vidẽtur. Qua de causa ⁊ qui heredes a matre istituuntur: eodẽ numero sunt: qꝛ femine in potestate liberos nõ hñt[a]. Seruꝰ quoqꝫ heres a domina institutus: ⁊ post testamentum factum ab eo manumissus eodẽ numero habetur[b].

¶ Heres extraneus tribus tꝑibus dꝫ esse capax. vꝫ. tempoꝛ testamẽti: mortis testatoris: ⁊ aditiõis. Incapacitas autem medij temporis nõ nocet. Angelus aretinus.

¶ In extrãeis[c] heredibus illud obseruatur: vt sit cuꝫ eis testamenti factio[d]: siue heredes ipsi instituanť: siue hi qui in potestate eoruꝫ[e] sunt: ⁊ id [f] duobus temporibus inspicitur [h] testamẽti quidez facti tempore: vt cõstiterit institutio: mortis ꝟo testatoris: vt effectũ habeat: hoc amplius: ⁊ cum adierit hereditatem esse debet cum eo testamenti factio siue pure: siue sub cõditiõe heres ĩstitutuꝫ sit. Nã ius heredis: eo maxime tempore ĩspiciendũ est quo acqrit hereditatẽ. Medio autem tempore inter factũ testamẽtũ ⁊ mortẽ testatoris: vel ꝯditionez ĩstõnis existẽtẽ mutatio[i] iuris nõ nocuit hr̃di: qꝛ (vt di-

reditatē vt q: facere actū. ADDITIO. Dic prout loquit ibi num ico passibi lē: puta trādo religioné fruz minoz. Idem i eo: q impetrauit primū bñficiū vacatuz. Et iteri durit vtorez vel habitū dimisit: q̄ realiū pto vel mōtua vtore: vacat bñficiū vt hic p Jo. fa.

manumissio: cum presumatur nunc q̄ tunc fuerat capar. Item sunt argu. contra. ff. pro empt. l. ij. in pn. ī auc. vt cū. de appel. cogno. §. generaliter.

in contractu emptiōis cōcedat: sed cum loquit in alijs contractibus cō tradicit: sed ibi loquitur in capace: qui non patiebatur defectuz in psona sua: sed hic sec⁹. Angelus aretinus.

a ¶ Tria tē pora. Scilicet in extraneo herede: sed in suo ī necēsio exigitur vnuz ex tm Joan. scilicet tempus mortis. vt. §. eodez. §. sui. Vl' ex Azo. ēt tps testi inspicit. tps ēt adite hereditatis nō inspicit: q̄ stati sūt heredes patre mortuo: scilicet de iure ciuili. vt. ff. de suis. ī le. ī suis. Jn necessarijs autem tm duo tempora inspiciuntur: scilicet testamenti ī tempus mortis: vt ff. de heredita. instituen. si alienuz. primo respon. ī l. seruum.

b ¶ Testamenti. Factionem. scilicet in actiua significatione.

ximus) tria tempora a inspici debent.

¶ Testamenti factio capit ī actiua ī passiua significatōe

¶ Testamenti aūt factionē b non solū is habere videtur: qui testamentuz facere potest: sed etiā qui ex alieno testamento vel ipse capere potest: vel alij acquirere c: lz non possit facere testamentum. Et ideo furiosus: ī mutus: ī posthumus: ī infans ī filiusfamilias: ī seruus alien⁹ testamēti factionē d habere dicuntur. Lz enim testamentum facere nō possunt: attamē ex testamēto: vel sibi e vel alij acquirere possunt.

¶ Extraneis heredibus deliberādi ptās est ō adeūda hereditate: vel non adeunda. Sed siue is cui abstinendi ś potestas est ī miscuerit se bonis hereditatiz: siue extraneus: cui ō adeunda b hiditate deliberare f: lz adierit postea relinquende hereditatis facultatem nō habet nisi minoz fit. xxv. annis. Naz huius etatis hominibus sicut in ceteris omnibus k causis decep tis (ita ī si temere

c ¶ Acquirere. scilicet potest.

d ¶ Factionē. In passiua figatione.

e ¶ Sibi. si sunt sui iuris.

f ¶ Alij. si sunt in aliena potestate. vt hic. ī. ff. de testa. l. filiusfamilij. ī fa cit. ff. de flu. l. j. §. fi.

§ ¶ Extraneis. Abstinendi. vt est suus heres cui datur abstinendi facultas per ō totem. vt supra eodem. §. necessarij.

b ¶ De adeunda. Nota hic quatuoz propoz tionabilia: scilicet imiscere ī abstinere: ad scere ī abstinere: q duo antecedunt ī pertinēt ad suos heredes. Jtē adire: ī repudiare: que duo pertinēt ad extraneos: vt hic dicitur. Sz quādoqz seruus dicitur adire ī repudiare. vt. ¶. de legiti. heredi. defunct.

i ¶ Deliberare. Infra annum deliberationis petitio tempo re ī indulto ab imperiali culmine: a nostris autem iudicibus infra nouē menses: ī non nisi semel peti potest. vt. C. de iure deliberandi. scimus. §. ī hoc quidem.

k ¶ Omnibus. Nisi sint vsi iure cōi.

Deliberādi tē pus.

vt.ff.de mino.l.verū.§. item nō restituitur. Itez nisi iurauerit adultus sup cōtractū: vt in.l.federici.hac edictali. in auc.d pace tenēda.§.itē sacramēta.

a ¶ Succurrit. vt.ff.de mi. ait p̄tor. §.sed ⁊ si hereditatem.

b ¶ Maiori. Scz cuidā p p̄uilegio.

c ¶ Ueniā. abstinendi. Accur. florē.

d ¶ Hrāde es.sic.ff. d cōdi.ide.l.ij.§. si qd. ⁊.l.iij.

e ¶ Gordianus. Sed vbi sūt leges istorū īpatoruz: Rñ. non habemus: sz habetur mētio earuz: vt.C. de iu.deli.scimus.in p̄n.

f ¶ Sed nostra. Prestitit. als prestauit.

g ¶ Hoc.scilicet vt aliqs nō grauetur propter īprouisuz debitū vel etiā prouisuz si est nō sufficiēs hereditas: vt C.de iu. deliberā. scim⁹. §.ex oībus. ⁊ hoc facto inuētario si res p̄sentes sunt infra tres menses abfuerūt intra annale spatium: vt.C.de iure delibe.scim⁹.§.sinaūt dubi⁹.⁊.§.sinaūt a locis.

Inuentarij faciēdi tēpus.

dānosam hereditatem susceperint) p̄tor succurrit [a].

¶ Sciendū est tamen diuuz adrianū etiaz maiori [b] .xxv. annis veniam [c] dedisse cum post aditā hereditatem grande [d] es alienū (quod adite hereditatis tēpore latebat) emersisset. Sed hoc quidem diuus adrian⁹ cuidā speciali beneficio prestitit: diuus aūt gordian⁹ [e] post ea militibus tantūmodo hoc cōcessit.

¶ Hodie p̄t heres sine deliberatiōe cōficiēdo īuētariū secure ⁊ sine dāno adire hereditatē. Are.

¶ Sed nostra beniuolentia a cōe omnibus subiectis īperio nostro p̄stitit [f] hoc [g] beneficium et constitutionem [h] tā equissimaz [i] q̄z nobilissimaz [k] scripsit cuius tenorez si obseruauerint hoīes licz eis adire hr̄ditatem: et ītātuz teneri quātuz valere bona hereditatis cōtigit: vt ex hac cā neq; deliberatiōis auxiliū fiat eis necessariū nisi (omissa obseruatione nostre constitutionis [l]) et deliberandum existimauerint: ⁊ sese veteri grauamini [m] aditionis supponere maluerint.

¶ Heres dicit adi he hereditatē gerēdo se p herede ī aliquo actu. vel nuda volūtate re vl' v̄bis declarata: ⁊ ita pōt repudiare: dūmodo sciat hereditatē sibi delatam quāuis sit mutus. Aretinus.

¶ Itē extrane⁹ heres testamēto īstitutuz: aut ab intestato

ADDITIO. Quot ⁊ que requirantur in inuentario. vide hic plene ⁊ ordinate per Angelum aretinum.

h ¶ Constitutionez. vt.C.de iure deliberandi.scimus.

i ¶ Equissimam. quantum ad tractatum.

k ¶ Nobilissimā. quātuz ad sniaz.

l ¶ Constitutiōis. Que de compositione dicti īuentarij loquitur.

m ¶ Veteri grauamini. Sz quod erat grauamen: Rñ. tenebatur insolidū omnib⁹ creditoribus et legatarijs etiaz si excedant mensuram hereditatis: vt.C. de iure deliberā.l.si.§.si ꝑo postq̄z. Si aūt petijt tp̄s ad deliberādū: ⁊ facit ēt inuētariū creditoribus qdez tenet īsolidū: sz de legatis detrahit falcidiā siue adierit hereditatez infra deliberationis tempus: siue non recusauerit: sed si non fecisset inuentarium omnibus insolidū teneretur: vt.C.de

Inuētariū non facientes in q̄ grauātur.

iure delibe. l. si. §. si autem hoc aliqs. ꝛ. §. si quis autem.

a ¶ Itez. Ad legitimā. s. iure ciuili: aliud si iure ꝑtorio. tūc enīz necesse hz coram ꝑtore agnoscere: vt. C. de iure delib. l. j. ꝛ. l. puberez. ꝛ. l. suū. ꝛ. C. qui admit. ad bono. posses. l. vltima.

ADDITIO. Dic ꝙ sola cognitio bonoruz possessionis facta corā ꝑtore ēt non auctorāte sufficit siue sit bonorum possessio ꝑm tabu. siue ab itestato. siue etiam contra tab. vt est gl. singularis in. l. fin. §. j. C. de cur. fu. in ver. pro antiqua. Angelus florētinus.

b ¶ Nuda voluntate. oportet tamen ꝙ extrinsecus declaret: sed quid ergo pro herede velut heres gessit: vt ħ dicit. tunc voluntatē illam declarat: nisi protestet (j) se nō vt heredē facere: vt hic. ꝛ. ff. de acqui. here. l. pro herede. in prin. ꝛ. l. gerit. Sz cōtra id qd dicit hic nuda volūtate est. C. de iure deli. l. potuit. Sed certe est necessaria voluntas ꝛ actus si ab actu īcipias. sic ꝛ al's. ff. de acquirenda possessione. quē admodum.

ADDITIO (j) Que protestatio nō est necessaria vbi facit actum piuz qui dilationez non recipit: nec releuat vbi facit actum contrarium. vt. c. cuz. M. ferrariensis. de consti. ꝑm Joānem fabri. ꝛ Ange.

c ¶ Pro herede. id est factis ipsis gerendo pro herede.

d ¶ Obijsse. Al's enim nisi hoc sciat non preiudicat sibi aditio. nam non videtur adire: vt hic. ꝛ. ff. de acquirenda hereditate. si is ad quem. ꝛ. l. cum qui duobus.

e ¶ Heredem esse. etiam pure. nam si sub conditione non potest ante existentem conditionez adire: vt. ff. de acquirēda heredita. is qui heres. Sunt ꝛ alia necessaria: scilicet vt sit liber et sui iuris qui adit: al's non poterit nisi iussu patris vl' domini ꝑcedente: vt ff. eodem. si quis mihi. §. iussu. ꝛ. l. quotiens. Item oportet ꝙ sit compos mētis: vt in fine huius tituli. Idem ꝙ sit maior quatuordecim annis: al's non potest adire: vt. C. de iure deliberandi. potuit. ꝛ. l. si infanti. Itez ꝙ sciat mortuum esse testatorem: al's non potest adire: vt. ff. de acquirenda hereditate. is qui heres. §. si quis dubitet. ꝛ. l. qui hereditatem. ꝛ. l. neminem. ꝛ. l. qui superstitis. Item certus de conditione testatoris esse debet: vt ff. de acquirenda hereditate. l. heres. prima. §. si. ꝛ. l. seq.

Hereditatē adire volēti mlta sunt necessaria

ADDITIO. Simile habetis in. l. illud. si pars hereditatis petatur. et lege is qui putat. de acquirenda hereditate. hinc est quod vulgo dicitur ꝙ ille qui vult adire hereditatem debet scire causam ex qua defertur: vt lege si is ad quem. de acquirenda hereditate ꝑm Christophorum porcum.

f ¶ Pro domino. vnde herus: id est dominus: vt. ff. ad legem acquiliam. l. item mela. §. legis aquilie. Itez dicūt teutonici. here. id est dominus.

ad legitimā [a] hereditatē vocatus. pōt aut ꝑ herede gerendo: vel etiaz nuda [b] volūtate suscipiēde hereditatis heres fieri. Pro herede [c] aūt gerere qs videtur si reb' hereditarys tāq̄ heres vtat vel vēdēdo res hereditarias: aut predia colēdo: locando ue: ꝛ quoquo mō si voluntatē suā declaret vel re vel verbo de adeunda hereditate dūmō sciat euz in cuius bonis ꝑ herede gerit testatum intestatūue obyisse [d] ꝛ se ei heredē [e] esse. Pro herede eniz gerere est pro dño [f] gerer. Ueteres eni hr̄des ꝑ dñis appellabant: sicut aūt nuda volūtate extraneus

a ¶ Destinatiõe. dũmodo ⁊ hoc actu extrinseco declaretur. Argumentum tñ cõtra. ff. de pecu. lega. non statim.

ADDITIO. Sed ibi erat acquisitum domino. vel ibi in actu qui realitatem requirit Joã. fab.

b ¶ Intelligit. nõ ergo demens vel furiosus.

¶ De legatis. ¶ Dic ꝙ tertius continuat istã rubricã. vel sic. Dictũ est. s̃. de testamentis in quibus legata relinquũtur. Nũc sequitur de ipsis legatis.

Continuatio.

Diuisio

Post hec videamꝰ. ¶ Totꝰ iste titu. diuidit principaliter in quinq; partes. Primo continuat se ad precedentia. Secundo ponit diffinitionem legati. Tertio recitat quot genera legatorum olim erãt. Quarto illud corrigit. Quinto icipit tractare materiam legatorum. Scda ibi (Legatum.) Tertia ibi (Sz oli.) Quarta ibi (Nostra autem.) Quinta ibi (Non solum autem.) Et illa quinta suo loco subdiuiditur.

¶ Post hec. Casus. ¶ Po. igitur sic ca. In prima parte dicit Justi. continuando processum suuz. Post hec que diximus. s̃. de testamentis. videamus de legatis nunc: sed certe hec pars iuris que circa legata vtitur videtur eẽ extra propositam materiam: naz locuti sumus. s̃. de illis solis iuribus quibus per vniuersitatez nobis acquirit̃. Igitur videtur mihi ꝙ materia legatorum ħ non debeat tractari. Sed lz hoc prima facie videri possit: tamẽ cũ diligẽter de testamẽtis locuti sumus: ⁊ de heredibus qui in testamento instituuntur cum legata relinquãtur in testamentis ⁊ ab heredibus prestentur. Ideo potest in hoc loco nõ sine ratione competẽti materia legatariorũ tractari.

heres fit: ita cõtraria destinatiõe [a] statim ab hr̃ditate repellit̃. ¶ Eũ q surdus vel mutus natꝰ est vel postea factꝰ: nihil prohibet pro herede gerere ⁊ acquirere sibi hereditatem si tamẽ intelligitur qd̃ agit [b].

¶ De legatis.

¶ Ex causa licz mutare propositũ. Uel sic. Ex causa licz ĩmiscere in vna materia aliã materiã: lz non sit omnino similis: dummodo vna materia transeat ⁊ conformitatẽ habeat cũ alia materia. Aretinus.

Post hec [c] videamus d̃ legatis que pars [d] iuris extra propositam [e] q̃dem materiam videtur. Nã loqmur [f] de his iuris figuris [g] quibꝰ per vniuersitatẽ res nobis acq̃runt̃. Sz cuz oĩno [h]

c ¶ Post ħ. Scilicet que diximus. s̃. d̃ testamen. ordinãdis hucusq;.

d ¶ Pars. s. que est circa legata ⁊ longa est: vt patet. ff. e. p mltas rubricas.

e ¶ Propositaz. supra p quas perso. nobis acqui. §. fi.

f ¶ Loquimur. i. locuti sumus. Et sic tempus pro tempore ponitur: vt. C. ex qui. cau. infa. irro. si possidonium. Uel loquimur. i. loqui deberemus si materiam precedentem prosequeremur (j) sic in auẽ. de cõsanguineis ⁊ vter. fra. si igitur. collatione. vj.

ADDITIO (j) Dic ꝙ p̃teritũ pfectũ subiũctiui in ꝯctibꝰ qñ nõ põt verificari in p̃terito trahit̃ ad futurũ: vt l. cũ stipulant̃. ff. de verbo. obli. sed in testamẽtis ⁊ legibus q̃ dãt formam ⁊ essentiã capiũt a futuro ꝑm An.

g ¶ Figuris. id est ptibus vl̃ formis que quatuor sunt p successionẽ ciuilẽ: per p̃toriã: p arrogationẽ: p adiectionẽ ꝯseruãde libertatis cã: vt. s̃. p quas personas nobis acquiritur. §. fi.

h ¶ Omnino. Id est diligentissime.

a ¶ Testamentis. vt. s. de testamen. ⁊ tribus seq. ti.
b ¶ Heredibus. vt supra de here. insti. vsq; huc.
c ¶ Sequēti. Quia nec debent nisi in testō relicta: ⁊ post hr̄dis institutionē. Sz hodie ꝯ in vtroq; vt j. de fideicō. he. §. p̄terea. ⁊. j. e. §. sz nō vsq;. ⁊. §. ast.

Diuisio ¶ Legatū. Diuidit in septez partes. Primo ponit qual'r diffiniat legatuz. Scd'o quot erāt oliz genera legatorū. Tertio q̄liter vnūqd'q; gen⁹ legatoꝝ fiebat siue erant certa v̄ba assignata. Quarto q̄liter dicta v̄borū solēnitas est hodie sublata. Quinto qual'r p Justini. oēs isti modi legādi vel oīa ista genera legatorū sunt redacta ad vnā mām: ⁊ legatarijs dat ius ꝓsequendi legata altero de tribus modis. Sexto remouet differētiā q̄ erat inter legata ⁊ fideicō missa. ⁊ ea adequat. Septīo rfidet cuidā tacite obiectioni. Scd'a ibi (Sed olim.) Tertia ibi (Et certa quedā.) Quarta ibi (Sed ex cōstitutionib⁹.) Quinta ibi (Nr̄a.) Sexta ibi (Sz nō vsq;.) Septima ibi (Sed ne in primis.) Aretinus.

¶ Legatū itaq; est. Casus. ¶ Hic incipit scd'a pars in qua sic po. ca. Dñe iam video ꝙ vultis tracta. de legatis. Dicatis ergo mihi si plz qd ē legatū? Ad hoc rñ. Amice legatum est donatio quedam a defuncto relicta.
d ¶ Legatū. sic. ff. de leg. ij. l. legatū. sed aliter diffinit. ff. e. j. l. legatum est.
e ¶ Donatio q̄dā. Sūt enim tres donationes: vt. ff. de dona. l. j. Et differt hec a donatione causa mortis: vt dixi

de testamentis [a] et de heredibus [b] qui testamēto istituunt locuti sumus: nō sine cā sequenti [c] locō potest hec iuris materia tractari.

¶ Diffinitio legati. Angelus.

¶ Legatū [d] itaq; ē donatio [e] quedaz a defuncto relicta ab herede prestanda.

¶ Antiqua solēnitas v̄boꝝ q̄ olim in legatis obseruabat est hodie sublata.

¶ Sed olim quidē erant legatoruz gn̄a q̄tuor p vēdicationē: p dānationē sinēdi mō: p p̄ceptionē.

mus. s. d' do. §. j. in fi. §. Itē a donatione iter viuos cū legatū reuocari possit vsq; ad mortē: vt. ff. de adimē. le. l. iij. in fi. ⁊. l. iiij. Sed in donatione iter viuos non est ita: vt. s. de do. §. Alie.

(j) Itez differt ab hr̄ditate: cū h̄ singulare ⁊ sine onere sit: illd' v̄o vniuersale ⁊ cū onere vt. ff. man. si hereditatē. ⁊ argumē. ff. d' edē. q̄dā. §. nihil interest.

ADDI. (j) Et hec inducunt ad questionē si testator dicat dono tytio funduz p̄senti et recipiēti: an cēset legatū vel donatio: vt per Joā. fab. ⁊ Ange.

¶ Sz olim qdē. Casus. ¶ Hic incipit tertia ps in qua sic po. ca. Dicit īperator ꝙ olim erant quatuor genera legatorum assignata: per que quidem verba genus legatoꝝ discernebat. Si enim testator legabat his v̄bis puta vēdico tibi rē illā tūc dicebat illd' genus legati p vēdicationē. Si aūt dicebat testōr heredi suo. dāno te tytiū legatario illā rē dare. tūc illud legatuz dicebat p dānationez: si dicebat hr̄di finito tytio illā rē hr̄e tunc dicebat p sinēdi modū. Si v̄o dicebat alteri hr̄dū illā rez pcipito. i. ast ptē hr̄ditariā capito. tūc dicebat p p̄ceptionē. Et ita singula gn̄a legatorū ex v̄bis singulis qbus testōr in legādo vtebat: ꝓpriuz nomē sortiebat: ⁊ hoc ita antiqtas obtinebat: sz postea ex ꝯstōnib⁹ diuorū principū hmōi v̄boꝝ solēnitas penit⁹ sublata est. Nos v̄o cupiētes volūtates testōrū eē validiores ⁊ nō v̄bis testatoꝝ: sz volūtatibus eoꝝ fauētes in cōstōne nr̄a: quā cuz magna deliberatione fecimus disposuimus: vt oibus

legatis de cetero vna sit natura. ⁊ q̄buscūq; ꝟbis idoneis aliqd a testatore relictū sit liceat legatarijs id legatū ꝑseq: nō tm̄ per ꝑsonales actiones ex testō: sz ēt ꝑ reivēdicationē. ⁊ ꝑ hypothecariam vz in alijs rebus q̄ erāt testatoris tpe mortis. ⁊ ita triplex remediuz cōpetit legatario ad legatū sibi relictū ꝓsequēdū: ⁊ huiꝰ nostre cōstōnis perpēsuz moduz potestis ex ipsius cōstitutiōis tenore ꝑfectissime accipe.

a ¶ Sz oli. Quedā ꝟba. Ut si dicat legatario. vendica tibi rem talē. vel hr̄di dicat: dāno te illū ere alieno lib̄are: vt. j. e. §. sz et tale. Itē si dicat finito illū habere talē rē. Itē si dicat vni heredū. ꝑcipito rez illā. i. ad partē capito: vt. ff. e. i. l. si pluribus. in scd̄a charta. Accur. florenti.

b ¶ Ex cōstōnibꝰ. quas nō habemꝰ.

c ¶ Sublata ē. Scilicet dudū retro.

d ¶ Nostra autem. Constitutio. que est. C. cōmunia. de leg. l. j.

e ¶ Lucubratione. i. vigilatione. maxime nocturna. nam ꝑm phos luna dr̄ habeř radios lugubres: sz sol claros. sic in auc. vt iudi. sine quoquo suffra. in princi. col. ij.

f ¶ Volūtates. Interdū nō est volūtas validior scriptura: vt. ff. de vsufr. leg. l. si alij. ⁊. ff. de sup. le. l. labeo. (j) Et facit ad hoc qd̄ in textu dicitur. s. q̄ volūtas sit validior scriptura qd̄ est verum: vt. ff. de le. ij. l. cum pater. §. cū imperfecta. ⁊ de le. j. l. iiij. ꝑm Jo. ⁊ h̄ nisi sit ipossibilis vel ꝓbrosa: vt. j. e. §. si. vl' iepta: vt. ff. e. i. l. ꝑuo alieno. §. si.

ADDITIO (j) Nō ob. hec lex si alij q̄ rñdeř solū ꝯdiceř q̄ ibi attēdiť scriptura: q̄ volūtas testatoris erat ambigua. Ceterū si eius fuisset clara voluntas ab ea nō recederetur: imo obseruareť scriptura reiecta interpretatiōe: vt l. cū mř. C. de fideicō. ⁊ hoc Jason may.

g ¶ Validiores. q̄ sint ꝟba solēnia. vl' q̄ sit scriptura. Accursiꝰ.

h ¶ Omnibꝰ legatis. i. omni genere legatorum.

i ¶ Una sit natura. quātū ad hoc: vt debeant. sunt tm̄ q̄dam fauorabiliora alijs: vt. j. de obli. q̄ ex q̄si ꝯtu. §. si.

k ¶ Quibuscūq; ꝟbis. Aptis tamē ad hoc. sic. ff. de consti. pec. qui autem. in si. ⁊. l. sequen.

ADDITIO. No. q̄ lex generaliter loquēs recipit restrictionē de habilitate: ꝯcordat gl. in. l. j. §. nūtiato. ⁊ ibi doc. ff. de no. ope. nū. ⁊ in. l. vt gradatiz. §. sz si lege. ff. de mu. ⁊ hono. ⁊ bar. late. i. l. oēs ppl'i. ff. de iusti. ⁊ iu. Ang.

l ¶ Per actiōes ꝑsonales. s. ex testō.

m ¶ Per in rē. i. ꝑ rei vēdicationem. nā recta via trāsit dñiū in legatarium rei legate: vt. ff. de fur. l. a tytio. Ac.

ADDITIO. Scz ficte a morte testatoris: ⁊ vere ab adita hereditate reuo

¶ Et certa quedā [a] verba cuiq; generi legatorum assignata erant per que singula genera legatorum significabant:

¶ Sed ex constitutionibus [b] diuorum principuz solēnitas hmōi verboruz penitus sublata est [c].

¶ In oibus legatis in quibuz spectatur potius voluntas q̄z verba vna natura imponit. Habētq; legatarij ius prosequendi legatum tribus actionibus.

¶ Nostra autē cōstitutio [d] quā cū magna fecimꝰ lucubratione [e] defunctoruz volūtates [f] validiores [g] esse cupientes ⁊ nō verbis: sz volūtatibus eorū fauentes disposuit: vt omnibus legatis [h] vna sit natura [i]. Et quibuscunq; verbis [k] aliqd relictuz sit: liceat legatarijs id ꝑsequi non solū per actiones ꝑsonales [l] sed etiaz per in rē [m]

esbiliter tamẽ: ⁊ hec vera qñ pure legat res testatoris: ⁊ legatarius nõ repudiat. Et tũc fructus post mortem ⁊ ante aditionẽ: post moraz tñ adeundi ab herede pceptiz demũ facta aditione debent legatario ꝛstitui. Si ꝯo leget res heredis nullo modo trãsit dñium nisi facta traditione.

a ¶ Per hypothecariaz. ⁊ per hypothecariam[a]: cuius constitutionis ppẽsuz [b] modum ex ipsius tenore pfectissime accipere possibile est.

¶ Sz legata sint bodie fideicõmissis adequata de bis tñ ꝯ

† hec gl. dicit dñr in q̃ tuor pres. In pria declarando ter. remouet q̃dã ẽritũ tacituz. In secũda per modum notabil' remouet aliud ẽritũ ⁊ nota. tertia

†Scz in reb⁹ aliis que fuerũt defuncti. Et no. ꝙ si legatũ sit in specie: ⁊ sit res testoris cõpetũt ille tres actiones. Si in gñe: vt seruus cõpetũt due. s. testamenti: ⁊ hypothece: sz in casu tñi una actio. s. ex testõ: ⁊ vna exceptio cõpetit: vt si lego debitori liberationez: vt ff. de lib. lega. l. ꝙ mihi. ⁊. ff. vt in pos. leg. l. j. §. si debitori. Si aũt sit res alterius: due tñi cõpetũt. s. psonalis: ⁊ hypothecaria: vt. C. cõ. de le. l. j. Nõ tñi cõis[b] aget. i. actione in rẽ: ⁊ ex testõ: sz vna quã elegerit: vt. ff. de lega. ij. cũ filius. §. varijs. sed si legatarius sit dominus qualiter personali aget: vt. j. de actio. §. sic itaqz. Respon. ratione possessionis: vt. ff. de condi. tritti. l. ij.

ADDITIO. Et sic ex testamẽto agitur ad prestandũ seu tradẽdũ nõ autẽ ad vendũ: vel dic ꝙ. §. sic itaqz. loquit̃ sin vero dño facto per traditionem de iure cõmuni. hic ꝯo de iure speciali sine traditione. Igitur non est mirum si datur concursus: vt. l. in rebus. C. de iure do. fm docto.

b ¶ Perpensum, i. deliberandum.

¶ Sed non vsqz. Casus. ¶ Incipit hic. iij. pars in qua sic pone casuz. Domine tã video ꝙ feciſtis satis vtilem cõstitutionẽ circa materiã legatorum in qua quidem cõstõne satis diligẽter legatarijs prouisum est: vñ vr mihi ꝙ illa cõstitutio possit sufficere. Sed ad hoc rñ. Amice certe minus bene videtur sufficere. Nõ enim ꝑdicta cõstitutione cõtenti sumus. Inuenimus enim ꝙ antigtas stricto iure concludebat legata ⁊ fideicõmissis pinguiorem naturam indulgebat. Idcirco nos hac differẽtia ab antiquo iure introducta moti necessariũ duximus omnia legata omnibus fideicõmissis penitus exequare: vt de cetero iter ea nulla sit differẽtia. Statuimus enim eadem constitutione: vt quod hactenus legatis defuit hoc ex natura fideicõmissoꝝ impleatur: si qd amplius etiã fuit in legatis hoc fideicõmissis accedat. ⁊ per hoc fideicõ. et legata per nostrã cõstitutionẽ exequata sunt: vnde dixi quare igitur cõiunctim nõ tractatis de legatis ⁊ fideicõmissis. Ad hoc respondet. Amice ad hoc optima rõ nos induxit vt diuisim de illis tractaremus. Ne enim in his primis legũ cunabulis cõiunctim de legatis ⁊ fideicõ. tractando adolescẽtib⁹ studiosis difficultatẽ introducamus vtile nobis visuz est separatim ꝓmo de legatis: ⁊ postea fideicõ. aios informare: vt ita nã vtriusqz iuris p se cognita facile possent iuuenes ⁊ vtriusqz nã erudiri ⁊ p mixtionẽ eorũdem subtilitoribus auribus intelligere.

adolescentes separatim tractãdũ est. ¶ Sed nõ vsqz adeã [c] cõstitutionẽ stãdum eẽ existimauimus. Cũ eni antiqtatẽ iuenim⁹: legata qdẽ stricte [d] concludẽte: fideicõmissis

c ¶ Sz nõ vsqz ad eã. i. nõ fuim⁹ cõtenti. s. dicta cõstitutione. imo aliã fecimus circa istã ⁊ eãdẽ mãm: vt. C. cõia de le. l. ij. Pria tñi remouet diaz ẽrituoꝝ genez legatoꝝ. s. in quo erat diffa iter se. Scda vo remouet differentiã inter legata ⁊ fideicõmissa.

d ¶ Stricte. i. stricto iure. sic vt ex testamento tantum debeantur: vt. j. de

quarta ꝙ ibi: sz si ri⁹. Ja.

fideicom. he. §. preterea.

a ¶ Magis. s. q̃ legata: vt ab itestato etiã debeant. vt. j. de fideicõ. he. §. preterea. Uel dic ex voluntate magis q̃ ex solẽnitate testamenti.

b ¶ Exeq̃re. quãtũ ad sentẽtiã ⁊ tractatũ nõ quãtuz ad verba. nã non dicit̃ hodie legataria libtas: ⁊ hereditas: lz fideicommissaria appellet̃. Itez propter legatum non cogit̃ qs adire: sed ꝓpter fideicom. vniuersale sic. † vt. j. ad. l. fal. §. ex diuerso. ⁊. ff. ad trebellianuz. qꝛ poterat. ⁊. j. de fideicõmis. he. §. sed si recuset.

† Intellige istã adequationẽ ꝓcedere i legatis particularibus quo ad ꝑticularia ⁊ in vniuersalibus quo ad vniuersalia et non aliter. vt ꝑ doc. hic et in. l. j. ff. de leg. j.

c ¶ Sed qd̃ deest. In tribus enĩ deest. vt. j. eo. §. post mortẽ. ⁊. j. de fideicõ. he. §. ꝑterea. ⁊. j. de fingu. rebus per fideicom. re. in prin.

d ¶ Amplius. s. vt ex necessitate detur quod non erat in fideicõmissis: vt j. de fideicom. he. in prin.

e ¶ In ꝑmis legũ cunabulis. i. h̃ volumine: vt. s̃. e. in ꝓemio. circa mediũ.

f ¶ Opeꝑciũ eẽ duximus. i. pulchrũ putauim⁹ ⁊ vtile: vt dr̃ ibi in salustio.

g ¶ Interiz. i. afiq̃ veniam⁹ ad illaz cõstõnẽ vbi tractant̃ cõia eorum.

h ¶ De legatis. vt hoc titulo ⁊ duobus sequentibus.

i ¶ De fideicõmissis. vt infra de fideicom. here. ⁊ alio ibi proxi. titu.

k ¶ Cognita. Scilicet separatim.

l ¶ Eruditi. Sic. s̃. de iusti. ⁊ iur. §. his igitur generaliter.

sis aũt q̃ ex volũtate magis [a] descẽdebãt defunctorũ pinguiorẽ naturã indulgentem necessariũ esse duximus oĩa legata fideicõmissis exeq̃re [b] vt nulla sit ĩter ea differentia: sz qd̃ deest [c] legatis hoc repleat̃ ex natura fideicõmissoꝝ: ⁊ si qd̃ amplius [d] est in legatis ꝑ hoc crescat fideicõmissi natura.

¶ Sz ne in ꝑmis [e] legũ cunabulis permixte de his exponẽdo studiosis adolescẽtib⁹ quãdã ĩtroducam⁹ difficultatẽ opeꝑciuz [f] eẽ duxim⁹ ĩteriz [g] separatĩ prius de legatis [h] ⁊ postea de fideicommissis [i] tractare: vt natura vtriusqz iuris cognita [k] facile possit permixtionez eorum eruditi [l] subtilioribus auribus accipere.

¶ Nõ solũ. Casus. ¶ Hic icipit sexta pars ꝑncip. istius ti. in qua deter. Justi. que res legari ꝑñt. ⁊ istaz mãm prosequit̃ vsqz ad illuz. §. legatarij. et mlt̃os ⁊ diuersos casus ad declarationez istius materie subijcit. Pone igit̃ sic casuz. Dñe iã video qd est legatuz. ⁊ quot erãt oli genera legatorũ. ⁊ qualr auctoritate nr̃e ꝯstitutionis nã legatoꝝ ⁊ fideicõ. exequata est. ⁊ q̃ rõvos induxit ad separatim tractandũ ꝑmo de legatis. et postea de fideicõ. ꝓ deo dicat̃ modo mihi si plz: q̃ res legari potest: Ad hoc respondet. Amice non soluz res testatoris vel heredis legari potest: sed ẽt aliena: sed in hoc casu quando testator rem alienam legat heres eius cõpellitur rem legatam a domino rei si redimere potest. Si eniz nullo modo: vel pro non certo precio redimere potest ad eius estimationem tenetur. et hoc verum est si talis est res cuius cõmercium habere possit. Si eniz res legata sit talis q̃ super ea cõtrahere nõ licet. tũc nec ipsa res: nec eius estimatio debetur: veluti si testator alicui legauerit campum marcianum: vel basilicas: vel templa: vel ea que sunt publico vsui destinata. Nam in his casibus legatum nullius momenti est. s. quod diximus generaliter alienam rẽ legari posse: hoc ita intelligenduz est scilicet si testator qñ legauit sciebat rẽ alienã esse: nõ aũt si ignorabat alienã eẽ: qꝛ tũc forsitã si sciuissz eã alienã

esse nō legasset: ⁊ ita omnia hec diuus seuerus rescripsit. Sz pone casuz. Qui dā legauit pe. rē alienā: vñ mortuo testatore pe. illud legatū petebat ab herede. Heres aūt ex diuerso ad sui defensionē allegabat testatorē ignorasse illā rē esse alienā. Et id circo dicebat se non teneri ad huius legati p̄stationē. Legatarius ꝟo in cōtrariū assere bat testatorē sciuisse rem alienā. et ita dicebat legatū valere: vñ magna fuit discordia inter heredē ⁊ legatarium sup̄ isto legato. Pro deo dicatis mihi quid iuris est in casu isto. vz. vtrū legatarius debeat ꝓbare testatorē sciuisse rē alienā eē: vel heres debeat ꝓbare testatorez ignorasse? Ad hoc rñ. Amice in hoc casu verius est ipsuz legatariū oportere ꝓbare sciam testatoris. Nō autem oportet heredē ꝓbare ipsius ignorātiā. Et hoc ꝓpter illā regulā generalē qua cauetur ꝙ semp̄ necessitas ꝓbādi illi incumbit qui agit. Igit̄ cuz legatarius in hoc casu agat ad legatū sibi relictū p̄stāduz. merito onus probādi dz incūbere: ⁊ nō soluz in casu isto p̄dicto locū hz distinctio: sed etiā in alio casu: veluti si testator legauit rē creditori suo obligatā: nam in hoc casu idē placet: qd̄ in superiori fit: vt. vz. ita demū necesse habeat hīs cā a creditore luere si testator sciebat rē eē obligatā. ⁊ ita diuus Seuerus ⁊ Antoninus rescripserūt. ⁊ hoc est verū nisi appareat de cōtraria volūtate testatoris. Nā si testator voluerit legatarium luere: ⁊ hoc in testamēto ⁊ codicillis expressit: quāuis testator sciebat rem obligatā. Heres tamē in hoc casu eam luere non debet.

a ¶ Non solum. Hīdis. Et in his nil refert si sciuerit hoc defunct⁹: vl' ignorauerit: vt. j. eo. §. si qs rē suam. ⁊. ff. de lega. ij. l. vnū ex familia. §. rē tuā. Idem de re cōmuni legata ꝟz Jo. vt. ff. eodē. l. quinta. §. j. ⁊ ij. sz certe ibi non valet legatū: nisi pro ea parte pro qua non est error.

¶ Etiaz res aliena potest legari: ⁊ heres tenetur eam redimere si potest: et soluere: al's tenetur estimationē prestare. Et hoc verum si testator scit esse rez alienaz: ⁊ agenti incūbit onus probandi. Angelus aretin⁹.

¶ Non solum aūt testatoris vel heredis [a] res: sed etiam aliena [b] legari potest: ita vt heres cogatur redimere [c] eā ⁊ prestare: vel si eā non potest redimere [d] estimatiōez eius dare. Sed si talis res sit cuius cōmerciuz [e] nō est: vel adipisci [f] non potest: nec estimatio [g] eius debet̄ veluti si cam-

ADDITIO. Idez si fiscus rem cōmunem simpliciter legaret: qz non valeret nisi pro parte sua. Et est ratio qz cū pro illa parte legatū sit vtile: maior rō facit vt ad eaz referat̄: nō sic in re penitus aliena. Joānes fabri.

b ¶ Aliena. Etiam hostium. (j) vt ff. e. j. l. ab omnibus. §. etiam. ꝟm Joā. Itē ab hostibus capta. vt. ff. eo. l. seruus ab hostibus. ⁊. l. id qd̄.

ADDITIO (j) Siue nr̄a qñqz fuerit: siue nunq̄z: dūmō leget̄ sub conditione si nr̄a efficiat̄. vel sit spes ꝙ efficiat̄: al's secus. Joānes fab. ⁊ Ange.

c ¶ Cogat̄ redimere. spāle ꝓpter p̄ceptū testatoris. sic. ff. cōi diuidū. l. cōmuni diuidūdo. §. fi. Regulariter cōtra. vt. C. de cōtrahē. emp. inuitum.

d ¶ Nō pōt redimere. Ullo mō: qz nō vult vēdere: vel si vult tñ nimiū petit pro p̄cio: vt. ff. eo. non dubiū. §. fi. ⁊ de lega. j. apud iulianum. §. constat.

e ¶ Cōmercium non est. Id est non pōt super ea re cōtractus haberi.

f ¶ Adipisci. Passiue accipit̄. id est acquiri vel haberi.

g ¶ Nec estiatio. Si apd̄ eos nullū est cōmerciuz

Legatum rei cui⁹ cōmerciū nō ē an valeat.

est rei cōmercium: vel etiaz est: sed cū grādi difficultate: nō valet legatū: vt hic. ⁊. ff. eo. l. apud iulianū. §. fina. nisi testator voluerit ꝯtrium manifeste. vt ff. eo. l. siqs inglinos: ⁊ nisi in alio casu: vt si liber hō sibi leget q fuerat redēpt⁹ ab hostibus: q̄ casu a pignore eximitur. vt ff. e. senat⁹. §. fi. Si autē cōmertiū ē i cōi: sed non est ei. s. a q̄ reliqtur: valet vt ipsum det vel estimatio. vt. ff. eo. ij. l. mortuo boue. §. labeo. ij. rñ. ⁊ sic intelligitur. ff. d lega. j. in. l. sed si res. Si āt tm̄ ei nō est cui p̄stari dz. si ꝓpter suū delictū: vel secte diuersitatē. vt in iudeo ⁊ mācipio christiano. vt. C. ne iudeo christiañ. man. l. j. non valet: nec estimatio datur. vt. C. de lega. ij. mortuo boue. §. labeo. j. respon. ⁊ de ꝟbo. obliga. multū interest. Si ꝓpter stat⁹ cōditionē: vel corporis vitiū: vt q: seruo militia: vel ꝯcto leget stipendium cursoris: si testator scit vitiū iesse dat estimatio: al's non. vt. ff. de lega. iij. fideicōmissa. §. si ꝟuo alieno. ⁊. ff. e. j. l. filiusfamilias. §. siqd alicui. Accursi⁹.

ADDITIO. Vide glo. fere similē. ff. eo. j. l. sed si res aliena. facit. glo. in l. militum. ff. de verbo. obligatio.

Basilios.

a ¶ Basilicas. Basilios grece: latine domus regis dicitur.

b ¶ Destinata sunt. Ut via publica.

c ¶ Ignorabat. Que ignorātia nocet: nisi ꝯiūcte ꝑsone sit relictū. vt. C. eo. cū alienā. ⁊ nisi cū relinqtur libertas seruo alieno. vt. ff. d fideicōmissa. li. paulus. j. respon. Quid si res legata fuerit euicta: Rñ. si in specie nō dz teneri heres de euictiōe. vt. ff. d euic. l. heres. ⁊. ff. d lega. j. l. si a substituto. §. heres. (j) si in genere siue extra iudicium: siue ī iudicio tradita fuerit legatario nō stipulāti: de euictōe agit ac si nihil sibi datuz eēt si ē extrane⁹ s. iste legatarius. vt. ff. d leg. j. l. si dom⁹. §. j. ⁊. l. non quocūqz. ⁊ de leg. iij. qui ꝯcubinā. §. si heres. ⁊. ff. de euict. heres. Si de cōiunctis est legatarius: vt si vni de fratribus est prelegatū: nō agit: ne crescat inuidia inter eos. vt. C. de bo. que li. cū oportet. ⁊. ff. de leg. ij. cuz pater. §. euictis. Sed qñ oībus est prelegatuz oēs agunt siue distributio prelegatorū sit per iudicē facta siue per partes. Si aūt a testōre: excipiendo seruant: nō agendo. vt. C. cōi vtriusqz iudi. l. si fratres. ⁊. ff. de leg. ij. cū pr̄. §. euicti.

Legatū si euicat: an heres d fūcti teneat.

pum martianū: vel basilicas a: vel templa: vel que publico vsui destinata b sūt legauerit: naz nulli⁹ momenti tale legatum est. Quod autē diximus alienā rez posse legari: ita intelligendū est si defunctus sciebat aliquam rem esse: nō si ignorabat c. Forsitan enim si sciuisset d alienā rem eē nō legasset: ⁊ ita diuus pius rescripsit. Et verius e est ip̄m qui agit: id est legatariuz ꝓbare oportere sciuisse alienaz rem legasse defunctum: non heredez probare oportere ignorasse alienam: quia semper necessitas probandi incūbit illi qui agit f.

ADDITIO (j) Nisi sciēs alienaz: vel ꝯiūncte ꝑsone legasset ꝟm Jo. fa. hic. sed ꝟm Ang. tunc debet ꝑ viā retētionis nō actiōis si sit heres. ⁊ cohe redib⁹ ēt fuerit prelegatū. vt hic in fine glo. de q̄ mā vide plen⁹ Ang. hic.

d ¶ Si sciuisset. i eo casu q̄ ignorauit

e ¶ Et veri⁹ est. vt. ff. de prob. veri⁹. C. de rei vēd. res. ⁊. C. de edē. qui accusare volūt. C. de excepti. siquidez. j. de interdi. §. cōmodum. C. de actio. ⁊ obliga. l. negantes. C. de prob. actor.

f ¶ Qui agit. Nisi q negat ius. ⁊ nisi presumeret ius pro actore: tunc ꝓbat redem.

Legata res obligata ꝑ he

in tribus casibus ff. vt. ff. de proba. ab ea parte. z. ff. de do. inter vi. z vxo. quintus. ꝙ est a luēda.

reus negās. vt. ff. de proba. ab ea parte. z. ff. de do. inter vi. z vxo. quintus.

¶ Sed si rem. Luere. Tribus casibus luit heres. Si sciebat testator rē esse obligatā. vt hic. Itē si ignorabat: sed religt cōtuncte pſone. vt. C. de fideicō. obligatio. al's ē l. predia. Vl' si pro tanto erat res obligata quantum valet: vel pro maiori sūma. vt. ff. de leg. j. si res obligata. §. j.

¶ Sed si rem suaz obligataz creditori aligs legauerit: necesse hz heres eam luere[a]. Et in hoc ꝙqz casu idem placet ꝙ in re aliena: vt ita demum luere necesse habeat heres: si sciebat defunctus rem obligatam eē: z ita diui seuerus z antonin⁹ rescripserunt. Si tamen defunctus voluerit legatariū luere: z hoc exp̄esserit: non debet heres eā luere.

¶ Si legatarius tactus fuerit dominī rei legate: ex causa lucratiua non debetur legatum: secus si ex causa onerosa. Angelus aretinus.

¶ Si res aliena legata fuerit. Caius. ¶ Adhuc pſequitur Justini. materiā suā subūctendo aliuz casum specialē circa rem alienā alicui legatam. Pone ergo sic casum i hoc §. Dñe gdaz leganit. p. rē alienā. z. p. viuente adhuc testatore consecutus fuit dñiū illius rei: modo quero vtrū mortuo testatore. p. ratione illius legati cuius dominiū habuit ante mortem testatoris aliqd cōsequi ab eius herede possit: Ad hoc respon. Amice si res aliena legata fuerit: z eiusdem dñium legatarius viuo testatore consecutus fuerit: distinguendum est: ex qua causa legatarius consecutus fuerit dominium rei legate: nam si ex cā emptionis: vel ex alia causa onerosa dominium consecutus fuerit: nihilominus actione ex testatore estimationem eiusdem rei ab herede testatoris consequi poterit: si vo ex causa donationis: vel ex alia causa lucratiua: puta ex causa legati: in alio testamēto sibi relicti factus fuerit dominus rei illius: tunc de cetero ab here. nihil pe

¶ Sed si rem. Luere. Tribus casibus luit heres. Si sciebat testator rē esse obligatā. vt hic. Itē si ignorabat: sed religt cōtuncte pſone. vt. C. de fideicō. obligatio. al's ē l. predia. Vl' si pro tanto erat res obligata quantum valet: vel pro maiori sūma. vt. ff. de leg. j. si res obligata. §. j.

ADDITIO. Nota ꝙ quādo testator legat rē pignoratā: obligatam pro tanto vl' plus q̄ valebat siue sciuerit: siue ignorauerit obligatā: tenetur heres luere: nā si teneretur legatarius: ex legato nullū cōmodū portaret: sed tñ dubium facit: qz qñ obligatur res pro tanto vel plus q̄ valeat videtur res ipsa haberi pro alienata. Nota glo. in. l. qui habebat. ff. de leg. iij. sed qñ legatur extraneo res aliena ignoranter non tenetur heres luere: ergo nec hoc casu: z hanc tenuit Raphael. sed hec est cōtra. Jason. Adde. Luo ligenter ꝙ luo est verbū equocuz ad luit hz quatuor. Uno modo significat redimere siue liberare: vt luo pignus ere: z sic accipit hic. Secūdo modo est sustinere siue pati: vl' punire: vt fur luit penas. z crux luit mala: id est punit. Tertio modo est purgare vel expellere: vt lux luit tenebras. Quarto modo pertinet ad actum venereum: cuz

Additio. Significata.

sunt in amore coeundi. Unde versus. Ere luo pignus: cruce penas: luce tenebras. Dicitur z luere: quādo salitur outs. Uel sic z breuius. Crux luit: cs: crepo: lux: mala: pignus: ouem: tenebras q̄z. De hoc est glo. notabilis in l. 13 ceteris. C. d locato: z ꝙducto.

tere poterit: ⁊ hoc propter regulā iuris generalem: qua cauetur duas lucratiuas causas in eundem hominem ⁊ in eandem rem non posse directe cōcurrere. Et eadem ratione si ex duoruz testamētis eadē res alicui legatario debeatur multum refert vtruz legatari⁹ rez aut estimationez ex testamēto minus consecutus sit. nam si ipsam rem habeat aduersus heredē alterius agere nō poterit: cū ex cā lucratiua iam ipsaz rē habeat. Si ꝟo estimationē illius rei ꝯsecutus prius fuerit: nihilominus ab herede alteri⁹ ipsam rem consequi poterit.

gata fuerit: ⁊ eius rei (viuo [a] testatore) legatarius dñs factus fuerit: sigdē ex causa emptionis ex testamēto actione preciuz ꝯsequi [b] potest. Si ꝟo ex cā lucratiua: veluti ex donatōe: vl' ex alia [c] simili causa agere non [d] potest. Nam traditum [e] est duas lucratiuas causas in eundem hominem [f]: ⁊ eandem rem [g] cōcurrere nō posse [h]. Hac ratione [i] si ex duob⁹ testamentis [k] eadez res

a ¶ Si res aliena. Uiuo testatore. Idē est ⁊ si post mortez. vt. j. §. si cui.

b ¶ Cōsequi potest. Nota caute ponit cōsequi: nā preciū petere non pōt: sed rem que tm̄ est in obligatione ꝑm nos: estimatio tamē datur ꝓpter defectū rei. vt. ff. de verbo. obli. si seruū. §. effectus. Sed cōtra nos est. ff. de lega. iij. l. si res mihi. Respon. ibi ꝓpter defectū iuris petendi: ex presumpta volūtate defuncti rem legatā legatarius amisit: sed hic nō ex volūtate defuncti amisit emēdo. Quidā tñ dicūt estimationē esse in obligatione. vt. ff. de condi. fur. l. i re furtiua. §. sed vtꝝ. in fi. Et nota quatuor casus qbus peto id qd habeo. Prius ē vbi res mihi data potest auferri. vt. ff. d solu. si rē. ⁊. l. qui res. j. respon. (j) Item si habeo ex alia causa q̄ debeā habere: qr non videor habere cū precium absit: vt hic. Itez si aliquid iuris rei deest: id adhuc tradendum est. vt. ff. de sol. etiam: ⁊ de verbo. obliga. iulianus. §. finali. Itē si res deterior est dolo dantis ex cā stricti iuris datur actio de dolo: lz habeat rem. ff. de dolo. l. ⁊ eleganter. §. non solum. Sed in bone fidei agitur ex primo contractu. vt. ff. cōmodati. l. iij. al's. iiij. si res.

Peto id qd habeo: q̄tuor casib⁹.

ADDI. j. Que leges non faciunt ad ꝓpositū: qr cuz res sit euicta nō p̄t dici q̄ eā habeat ⁊ petat sed facit. ff. de leg. j. l. si quocunqz. i princi. Est ⁊ alius casus: quando res traditur: forma tamē mutata. vt. l. mulier. §. tres abesse. ff. de verborum significatione. ꝑm Joan. fabri.

c ¶ Ex alia. Ut legati. vt. ff. man. si hereditatē: nō dotis ꝓmissione. vt. ff. de actio. ⁊ obliga. l. ex promissione.

d ¶ Agere nō p̄t. Etiā si sua postea eē d̄finit. vt. ff. d le. ij. meui⁹. §. duob⁹

e ¶ Traditum est. A iure. vt. ff. de actio. ⁊ obligatio. omnes. ⁊. ff. de leg. j. l. si seruus legatus. §. stichum.

f ¶ In eundem hominez. ff. eo. j. l. si seruus. §. j. contra. Solu. ibi per obliquum concurrunt non directo. vt hic arg. ff. de vulga. substi. q̄ liberis. §. si.

g ¶ Rē. Id est speciē: aliud si q̄ titatē: vt. ff. de lega. ij. l. tytio seio. in p̄n.

h ¶ Non posse. sed cur secus quando emit? Respon. quia nec rem habere videtur cum precium ei absit: ⁊ loco rei successerit. vt. ff. de peti. heredi. si ⁊ rem. ⁊ quod metus causa. videamus. ⁊. l. si ipsa.

i ¶ Hac rōne. s. supradicte regule.

k ¶ Ex duobus testamētis. Scilicet duorum hominū: si enim vnius eēt p̄mum per secundum corrigeretur: vt supra qui. mo. testa. infir. §. posterio-

re. Quid si in eodem bis legauit? Respon. distingue speciem a quantitate. vt. ff. de lega. j. plane. §. si eadem. vsq; ad illum. §. si coniunctim.

a ¶ Agere non pōt. vt. ff. d leg. j. plane. §. sz si duorū. ꝯ. vt seqūt ex eodez testō. Solu. illa itelligit̄ sz huius. §. distictionē.

b ¶ Agere pōt. ff. de lega. j. hmōi. §. j. ꝯ. Solu. ibi testatoris ⁊ hr̄dis: testantis est eadē psona. vt in auctē. de iureiur. amo. in p̄nci. colla. v. Vel ibi in secundo legato cō modū repre sentatiōis p̄ mi legati relictū videt̄. vt. j. eod. §. ex cōtrario: qr nō videt̄ legari bis i duobus testis: ⁊ iō nō habebit nisi semel.

eidez debeatur: interest vtrū rem an estimationē ex testamēto ꝯsecut⁹ ē. Nam si rez habet: agere non [a] potest: qr habet eam ex cā lucratiua: si estimationē ager̄ potest [b].

¶ Etiam res futura que tamē eē sperat: legari potest. Angelus aretinus.

¶ Ea [c] quoqz res que in rerum natura non est (si modo futura est [d]) recte legatur veluti fructus qui in illo fundo nati erunt: aut quod ex illa ancilla natum erit [c].

¶ Si vna res ab eodē duobus legat̄ cōiunctim vel distūctim si ambo ꝯcurrūt ad legatum medietas datur vni ⁊ medietas alteri. Sed deficiēte legato in psona vnius: totuz ad collegatarium ptinet. Areti.

¶ Si eadem res

¶ Ea quoqz res ⁊c̄. Casus. ¶ Adhuc psequtur Justi. in hoc. §. materiā suā d terminādo que res legari possūt Pone igit̄ sic casum. Dñe pono q̄ aliquis legauit rem que tēpore conditi testamēti in rez natura non erat futura: tñ sperabatur: nunqd valet legatū? Et respon. q̄ sic. ea enīz res que in rez natura non est: si tñ futura speret̄ recte legari pōt: veluti si testator legauerit fruct⁹ q i fundo semproniano nati erunt: vel si legauerit qd ab ancilla natum erit: nam in vtroqz casu valet legatum.

c ¶ Ea quoqz res. Sic. ff. de lega. j. quod in rez. ⁊ de lega. iij. l. etiam.

d ¶ Futura est. Si aūt nec fuit res nec est in rez natura: nec erit: vt chimera. vel fuit: sed non est: vt hō mortuus: non potest legari. vt. j. de inuti. stipu. in princi. Si autē est dubiū: an sit vel non sit in rerū natura: cauet heres de psequendo ⁊ restituēdo. vt. ff. de lega. j. seruo legato. §. si. Idē i seruo legato q fugerat āte testm̄: alid i eo q fugerat post testm̄ q s. ē ex periculo legatarij. vt. ff. eo. tit. l. cū seru⁹. ⁊ l. si seruus legatus. j. rñ.

ADDITIO. Dic plenius ⁊ ordinati⁹ per glo. i di. l. cū seruus. ⁊ ibi Barto. ⁊ docto. ff. d leg. j. ⁊ p gl. in. l. siqs seruo. ff. de lega. ij. ⁊ adde qd not. glo. ⁊ doc. in. l. qd legatur. ff. de iudi. Ange.

e ¶ Natū erit. ⁊ tūc cōpetit sibi exactio. vt. ff. de ꝟbo. obli. interdū. j. rñ.

¶ Si eadem res duobus. Casus.

¶ Pone igit̄ sic casum in presenti. §. Dñe qdam legauit eandē rē duobus p. ⁊. m. ego quero quid iuris sit in isto casu? Ad hoc respon. Amice si duob⁹ eadē res legata sit si diuisim vel ꝯiunctim leget̄: si ambo puenerint ad legatū: diuidit̄ inter eos legatū. Si autez alter eoꝝ per modū repudiandi reficiat: vt qr legatū puenit in casum caduci: vtputa qr legatarius decesserit viuo testatore vel si quolibet alio mō deficiat veluti per mortē ciuilez: tunc oībus his casibus totū legatū ad legatariū iure accrescēdi ptinebit. Sed dñe iam video qd iuris est qñ eadem res legat̄ duobus siue ꝯiunctim siue

disiunctim. pro deo dicatis mihi quādo quis censet legare cōiunctim: ⁊ qñ disiunctim? Ad hoc respon. q̄ ꝯiunctī videt quis legare in hunc modū: veluti siqs dicat tytio ⁊ seio hoīem stichū do lego sed disiunctī vr̄ qs ita legare: veluti si dicat Tytio stichum do lego seio stichū do lego: nā ī hoc casu ēt si expresserit eūdē hoīem. s. dicendo sic. stichū do lego nihilominus eū disiūctim legare intelligitur.

duobus[a] legata sit: siue cōiunctim[b]: siue disiunctī[c]: si ambo pueniāt ad legatum: scinditur[d] inter eos legatuz. Si aliter ōficiat: qz aut spreuerit legatum: aut viuo[e] testatore decesserit[f]: vel alio quoquo modo defecerit[g] totum ad collegatarium ptinet. Cōiūctiz[h] āt legatur: veluti siquis dicat tytio ⁊ seio hominē stichuz do lego. Disiūctī[i] ita tytio stichum hoīem do lego: seio stichū hominez do lego[k]. Sed ⁊ si expsit eūdē hoīem stichū: eque disiunctim[l] legatuz intelligitur.

Si ad legatariū

a ¶ Si eadem. Duob⁹. quid si dicat illi aut illi lego? Respon. duo rei stipulandi esse videntur. vt. ff. de legat. ij. l. si tytio aut seio.

b ¶ Cōiūctim. s. per copulatiuā ꝯiūctionē. vt. ff. de here. insti. si ita quis.

c ¶ Disiunctī. i. separati. vt. j. ꝓxi. §.

d ¶ Scindit. Uiril'r nisi simul duo cōiūcti eēnt: qui locū vni⁹ obtinēt. vt ff. de here. insti. tytius. ⁊. l. interdum.

e ¶ Uiuo testatore. Nam si testatoꝛ mortuo legatarius decedat ad heredem suum legatuz transmittit. vt. C. de cadu. tollen. §. cum igitur.

f ¶ Decesserit. Post testamentuz tamen: vt differat a sequenti.

g ¶ Defecerit. Scilicet legatari⁹. vt per mortē ciuilē. Uel dic legatum qd̄ tribus casibus deficit ⁊ accrescit legatario preter duos qui ponuntur hic. Primus si non est collegatarius in rerū natura tēpore testamenti. vt. C. de cadu. tollen. §. j. in prin. Secundus si mihi ⁊ posthumo: q abortiet postea. vt. ff. eod. l. si duobus. §. fi. Tertius si mihi ⁊ heredi suo legat. vt. ff. eod. j. l. plane. §. si duobus. ⁊ sic sunt quinqz casus. Econtra sunt tres casus qbus deficit legatū: sed collegatario nō accrescit. Primus si mihi ⁊ seruo suo legat. vt. ff. eo. j. l. plane. §. si ꝯiunctim. Secundus si mihi ⁊ tibi res tua legatur. vt. ff. eo. j. l. huius. §. si tytio. Tertius si mihi ⁊ non capaci legat. vt ff. de legat. ij. l. si tytio.

Legatuz qnqz casibus deficit: ⁊ legatario accrescit. Legatū ī tribus casibus deficit: nec legatario accrescit.

h ¶ Coniūcti. Scilicet re ⁊ verbis. vt. ff. de leg. iij. l. re coniuncti.

i ¶ Disiunctiz. Scz ꝟbis tm̄. nā re sunt ꝯiuncti.

k ¶ Do lego. Sed nonne dando seio adimit tytio. vt. ff. de pupilla. sub stit. siquis eū. ⁊ de adimen. lega. l. iij. ⁊. l. si cut. R. si. sic. si ꝓbat testatorez h. s. adimere tytio ⁊ dare seio voluisse. (j) nō al's. vt. ff. eo. j. l. si plurib⁹. §. j.

ADDITIO (j). Puta qz hoc expsit: vel sub cōmemoratione primi legauit secūdo. vt fūdū quē legauit tytio lego sempronio: aut hoc fecit ex interuallo. sm̄ Joan. fabri.

l ¶ Disiūctiz. Scilicet ꝟbis tm̄: re tm̄ cōiuncti sunt. vt. ff. de lega. iij. re coniuncti. Sunt ⁊ alij re ⁊ verbis disiuncti: vt si ita dicā: lego Tytio dimidiā serui. Sēpronio lego dimidiā eiusdez serui. vt. ff. c. ij. l. sed ⁊ ꝓculo. Nec obstat in eo. titu. l. meuio. in prin. qz illa intelligitur qñ vnā dimidiā vtriqz legauit. Et in istis nō hz locū accessio: id est ius accrescendi. vt. d. l. sed ⁊ ꝓculo. Sunt etiā re disiūcti: sed verbis cōiuncti. vt si dico lego tibi ⁊ Sēpronio pro eqs portiōib⁹. Sunt ⁊ alij re ⁊ verbis ꝯiuncti. vt supra ꝓximo. Et

Legatariorū qdā sūt cōiūcti re tm̄: alij ꝟbis tm̄: alij re ⁊ verbis: alij prorsus disiūcti

coniuncti vtroqz modo preferuntur disiunctis vtroqz: vel altero tantũmodo ꝯiunctis. Cõiuncti ꝯo vno modo tm̃ simul admittunt̃. s. re tm̃: cõiuncti cum verbis tm̃: ꝯiunctis ⁊ disiunctis re ⁊ verbis preferũtur: vt. ff. de here. insti. l. si ita qs heredes. ⁊. ff. de lega. iij. l. re cõiuncti. §. penu. ⁊. §. si. Si. glo. habes i. l. j. §. si. ff. de vsufru. accres.

peruenerit proprietas fundi: eidem legati ex causa onerosa: ⁊ vsusfructus ex causa lucratiua potest peti totus fundus: tamen officio iudicis: estimatio ꝓprietatis tm̃ debet. Aretinus.

¶ Si cui fundus. Casus. ¶ In presenti. §. ita pone casum. Dñe qdaz legauit petro fundũ alienum: postea legatarius. P. scilicet ꝓprietatẽ eiusdem fundi emit. vel ex alia causa onerosa deducto vsufructu acqsiuit procedẽte tẽpore vsusfructus eiusdẽ fundi peruenit ad pe. per mortez: vel per capitis diminutionem vsufructuarij: vel ex alia causa lucratiua vsufructu finito ⁊ ad proprietatez reuerso: ⁊ ita legatarius fundũ in plena proprietate habuit modo. P. nihilominus agit ex testõ ꝯtra heredẽ ⁊ petit totũ fundum in plena ꝓprietate ab herede testatoris: mõ quero vtrũ pe. legatari⁹ recte agere videatur: ⁊ rñ. ꝙ sic. Naz si fundus alienus legatus fuit: ⁊ postea legatarius emerit ꝓprietatẽ eiusdẽ fundi deducto vsufructu: lz postea vsusfructus ad legatariũ ex causa lucratiua puenerit tñ ad fundũ nihilominus actio. ex testõ recte agere poterit: ⁊ ita iul'. ait. Cõtrariũ tñ videbat̃. nã si legatarius petat fundũ in plena proprietate: que ꝓprietas constat ex duobus. vz. ex nuda ꝓprietate ⁊ vsufructu: si legatari⁹ ex cã lucratiua habuit vsumfructũ vr̃ ꝙ fundũ in plena ꝓprietate petere nõ põt ad istã tacitã obiectionẽ que fieri posset. respon. Iusti. in littera di. ꝙ hec obiectio nõ obstat: qr vsusfructus in petitione talis. vz. que fit per actionẽ ex testõ nõ obtinet partez dñij: sed vicẽ seruitutis ⁊ iõ petẽdo fundũ i plena ꝓprietate nõ vr̃ petere illã partem rei q̃ sibi obuenerat ex cã lucratiua scz vsufru. ⁊ hoc est verũ de rigore iuris: sed d' eqtate ait iul'. officio iudicis ꝯueniri: vt i estimatione vsufru. deducto heredẽ ad estimationẽ nude ꝓprietat̃ debeat ꝯdẽnare.

nus legatus sit ⁊ emerit [a] proprietatẽ deducto vsufructu: ⁊ vsusfructus ad eũ peruenerit [b]: ⁊ postea ex testamento agat recte eum agere: ⁊ funduz [c] petere [d] iulianus ait: qr vsusfructus [e] in petitione [f]

a ¶ Si cui. Emerit. s. legatarius.

b ¶ Peruenerit. Scilicet morte vsufructuarij vel capitis diminutione: vl' simili cã: lucratiua tñ. vt. s̃. de vsufru. §. finit̃. ⁊ sic factus est causalis.

c ¶ Et fundũ. i. ꝓprietatẽ plenã d' iudicis tñ officio aliter fit: vt. j. sequit̃.

d ¶ Petere. hic repeter̃ qd' diximus supra eodem. §. si res.

e ¶ Quia vsusfructus. Dixit fundũ peti ⁊ sic in plena ꝓprietate. Sed opponitur plena ꝓprietas ꝯstat ex duobus. s. ex nuda ꝓprietate ⁊ vsufructu: ⁊ iã hz partẽ. i. vsumfructuz ex cã lucratiua: qũo ergo petit̃ fundus in plena ꝓprietate? Rñ. vsusfructus hoc casu cũ fundus petit̃ in plena ꝓprietate non obtinet partẽ dñij: sed vicẽ seruitutis p̃dialis que non est pars rei cũ non possit esse sine re: ⁊ ideo nõ videt̃ peti ea pars rei q̃ obuenit ex cã lucratiua. s. vsusfruct⁹: ⁊ hoc de rigore: sed cõtra de eqtate vt subijcit.

Vsusfructus an sit.

f ¶ In petitione. Scilicet tali. i. predicti fundi per actionẽ ex testõ. al's i

Usus-fructus in multis locū dñij habet.

multis locuz dominij habet. vt. ff. de dāno inse. qui bona. §. ꝛ superficiariū ꝛ. ff. de bo. auc. iu. pos. in venditione. ꝛ. ff. famili. herciscun. l. ꝛ puto. §. ij. ꝛ ff. de vsufructu. l. iiij. ꝛ. v.

ADDitio.

Dic ꝙ nō est pars dñij p̄dicatiua seu subiectiua: vt posita specie ponatur genus: sz est pars ītegralis: qꝛ fructꝰ iuncti cū ꝓprietate faciunt plenuz dñium: vt ꝑ glo. in. l. recte dicimꝰ. ff. de verbo. signi. Ange. aretinus.

a ¶ Seruitutis. Scilz realis.

b ¶ Deducto vsufructu. Scilicet estimatione vsusfructus: quē scilicet vsum fructū ex causa lucratiua hēt: ꝛ ideo non dz plus habere. vt. s̄. eodem. §. si res.

c ¶ Estimationē. Scz proprietatis.

d ¶ Prestari. Scz ab herede suo.

¶ Sz si rē legatarij. Casus. ¶ Adhuc ꝓsequr̄ mām suā determinādo que res legari pñt. vñ po. sic ca. Dñe qdaz legauit. p. funduz ipsius pe. mō q̄ro a vobis vtꝝ valeat. ꝛ rñ. ꝙ nō. Nā lz. s̄. dictū sit alienā rem legare posse: si tñ aliā rē ꝓpriā ipsius legatarij ei legauerit inutile est legatū: ꝛ hoc iō: quia illud qd ꝓpriū est ipsius legatarij amplius eius fieri non pōt: ꝛ in hoc casu iterū inutile est legatuz: ꝛ nullius est momēti: qꝛ nec ipsa res: nec ipsa estimatio dbet: sz po. qdā testator rē suā ꝓpriā credens eē alienā rē q̄si alienā legauit. p. ego q̄ro vtrū valeat. Rñ. iusti. ꝙ sic dicens ita. Sed sigs rē suā q̄si alienam legauit in hoc casu bñ valet legatū: nā plus valet qd est in veritate: q̄z qd est in opinione. Sed dñe ponamus ꝙ testator putās rē suā eē legatarij legauit: nūqd valet tale legatū: Rñ. ꝙ sic In hoc enīz casu legatū valeꝛ ꝯstat: qꝛ voluntas testatoris volentis hmōi rē acqri legatario exitū hēre pōt.

seruitutis a locū optinet. Sed officio iudicis cōtinet vt deducto b vsufructu iubeat estimationez c prestari. d

¶ Legatū rei proprie legatarij nō valet: etiā si post testamentū sua eē dñierit. Ange. aretinus.

¶ Sz si rē legatarij qs legauerit: inutile est legatuz e: qꝛ quod proprium est ipsius amplius eius fieri nō potest f. Et lz alienauerit g eam nō debetur nec ipsa res: nec estiatio eiꝰ.

¶ Valet legatū rei testantis: lz testator putauerit alienam.

¶ Si quis rē suam quasi h alienā legauerit: valet legatū. Naz plus valet qd ī veritate est q̄z qd in opinione i. Sed ꝛ si legatarij esse putauit valere cōstat: qꝛ exitū k voluntas defuncti hēre pōt.

¶ Alienatione rei legate a testatoꝛ facta nō amittit legatum nisi probet animus adimendi.

e ¶ Sz si rē. Legatū. ff. de lib. le. l. j. ꝯ. Sol. ibi libe ratio relīqt̄ que nō erat debitoris.

f ¶ Nō pōt. sic. j. de ac. §. sic itaqz. ff. de le. iij. l. cū qs. j. rñ. ꝛ. ff. de excep. rei iudi. l. ꝛ an eadē. §. actiōes. ꝛ de acq. posses. l. iij. §. ex pluribus.

g ¶ Alienauerit. ff. de reg. cato. l. j. l. si. contra. Solu. ꝑm. B. ibi viuo testatoꝛ alienauit hic postea. † Vel hic purum fuit ibi conditionale ꝑm Joan. argu. ff. eodem. cetera. §. ij.

h ¶ Sigs. q̄si alienā. i. credēs alienā

i ¶ In opinione. No. sic. ff. de manu. vin. si pr̄. §. q̄tiēs. ꝛ. ff. de iu. ꝛ fac. igno. l. rl'a. §. q̄ ignorauit. ar. ꝯ. ff. de acq. he. is q putat. so. ibi de re siue ꝯsistit ī aīo.

k ¶ Exitum. i. effectum. vt. ff. quēadmodū te. ape. l. vl' negare. ibi publice n. expedit sup̄ma hoīuz iudicia exitū hēre. i. res talis legatario acqri pōt.

† Deo rñsio si est bōa qꝛ q̄tū ad ꝯualescētiā legati nihil refert an viuo testatore

rē sibi le gatā p tt. §. ita po. ca. Quidā legauit. p. fūdū ptiā alī postea idē testator eūdē fundū vēdidit. m. quero vtrū valeat legatum: an videat adēptus per alienationē factā a testatore: et mox Respon. Ita. vt. l. sti. q in hoc casu sūia cel si tenēda est Celsus enīz in hoc casu existimat q si testator fi admēdi aīo fundū legatum vendidit: nihilominus etiaz post alienationē debeat legatuz. z h idē diuus seuerus z anto. rescripserunt: z qdā p̄n cipes in quodam alio casu idem īs statuerunt. vz. in tali casu. Quidā fecit testm̄: z in testō suo q̄dam p̄dia legauit. p. z postea eadē p̄dia. p. legata pignori obligauit. Nam recte in hoc casu rescripserunt testatorē obligando p̄dia legata legatū non videri ademisse: z ideo legatarius eū cū herede experiri poterit actione ex testamento: vt p̄dia a creditore luat: z q̄s dirit. ē. q̄si testator totā rem legatam alienauit idē iuris est z si partē rei legate alienauerit: nā in parte nō alienata ita demum vz legatū si testator non admendi animo eam alienauit.

a ¶ Si rem. Alienauerit. Tendendo: sed donando idistincte videt admere: nec distinguit: an valeat donatio vel non: z etiā si reuocet. vt. ff. de admen. lega. l. cū seruus. z. l. rē legatā. z. l. legatum sub cōditione. §. j. Si er alia cā a donatiōe distingue aīuz: vt hic z in dubio. pbat heres mutatā voluntatē. vt. ff. de lega. iij. fideicōmissa. §. fi rem. z. ff. eo. tit. l. lucius. §. penul. z ff. de probatio. eum qui.

b ¶ Non admendi animo. Qui animus ex hoc probatur: quia si necessitate rei familiaris: non videtur reuocasse. als fic. que distinctio in donationem non cadit. vt. ff. de admen. leg. l. rem legatam. z nota C. eodē. qui post.

c ¶ Deberi. Scilicet rem legatario. arg. supra. e. §. non solum. vbi ab initio fuit alienata.

d ¶ Idēq; Scilicet iuris esse.

e ¶ Idez. Scilicet imperatores Seuerus z Antoninus.

f ¶ Pignori dedit. Quid si rem obligatam creditori debitor legauerit: nunquid valet legatum: Respon. sic z nihilominus poterit petere debitū: nisi voluntas testatoris ostendatur volentis compensare. vt. ff. de leg. iij. l. creditorem.

g ¶ Non videri. (j) Nisi sub dicta distinctione: id est an habuit animuz admendi. vel non. Vel dic nullo modo. vt hic. z. C. eodem. qui post. z hoc quia primo valuit relictum. als contra. vt. C. de donatio. inter virum z vxorem. si maritus. ij. z. ff. de donatio ni. iter vt. z vxo. cū hic stat. §. nullo.

ADDITIO(j) Nisi pro tanta pecunia esset pignorata q̄ non fit verisimile eam redimi. vt. l. qui habebat. ff. de lega. iij. Ange.

h ¶ Si vo. Nota de toto ad partez.

i ¶ Quis. scilicet testator.

¶ Si qs debitori suo. Casus. ¶ In presenti. §. ita po. casum. Quidaz habuit debitorē in ca. z in testamēto suo

legauit debitori suo liberationē: mō quero vtrū valeat huiusmodi legatū? Et rñ. Justi. q̄ sic. naz si quis debitori suo liberationem siue quitationem legauit in hoc casu vtile est legatum: ⁊ neqz ab ipso debitore: neqz ab herede debitoris: vl' a quocunqz alio eius successore heres testatoris aliquid conseq̄ poterit: sed etiā debitor cui liberatio legata est cū herede testatorj ageř poterit: vt eū liberet. Et nō solū in casu predicto valet legatū. vz. qñ liberatio legata est: sed etiā si dilatio debite legata sit valet legatū. vz. qñ dilatio debiti legata est. Potest enīz testator iubere ne heres suus vsqz ad aliqd' certum tēpus a debitore petat: sz lz dixerim tibi valere legatuz liberationis: secus tñ est in casu conuerso. Nam si debitor qd' dz pure creditori suo eidez legauerit inutile est legatū: ⁊ hoc est verum si nihil plus est in legato q̄z in debito: qr in casu legatarius nullam vtilitatē ex hmōi legato habiturus ē. ⁊ hoc est verū qñ pure debitū legauit: sz si debitor qd' in die vel sub cōditiōe dz creditori suo pure legauit eidez in hoc casu vtile est legatū. vz. ꝓpter modū representationis: qr illud qd' p̄mo erat in diē vel sub cōditione debitū p legatū mortuo testatore purificatū ē. Sed qd si viuo testatore dies venerit vel cōditio extiterit: nunqd euanescit legatū? ⁊ certe videbat' q̄ sic: cū debitū per aduētū diei vel cōditionis iam sit effectū purū: ⁊ ita nihil amplius ē in legato q̄z in debito. Papinia. tenet in hoc casu scriptū nihilominus valere legatū: ⁊ hoc iō qr ab initio tenuit ⁊ certe sententia Papiniani est vera. Non enīz placuit nobis sentētia quorūdā existimātiū in hoc casu extinctū esse legatum: qr in eam causam peruenit a qua incipere non potest.

¶ Legatum liberatiōis valet ⁊ pōt fieri in perpetuū ⁊ ad tēpus. Et ecōtra nō valet legatuz factū a debitore suo creditori nisi afferat sibi aliquaz vtilitatem. Angelus aretinus.

¶ Si quis debitori suo liberationem leuauerit [a] legatū vtile [b] ē: ⁊ neqz ab ipo debitore neqz ab herede eius pōt hr̄s [c] peteř [d]: neqz ab alio q̄ hr̄dis [e] loco est: sz ⁊ pōt a debitore cōueniri vt libet [f] euz. Pōt aūt quis vl' ad

a ¶ Si qs. Liberationē legauerit. Quod trib⁹ modis fit. Primus peti nolo: vel qd' debet relinquo: vl' actionē remitto. ⁊ sic liberādus est legatari⁹ ab omni debito: vt hic. ⁊ ff. de lib. leg. si quas rōnes. ⁊. l. aurelio. j. rñ. Scd's est si negociū testatoris gessisset: ⁊ testator dixerit rationes reddere nolo ⁊ hic ab oī liberat': nisi ab eo qd' penes eum sit: ⁊ ab eo qd' dolo fecit: vt. ff. de libe. leg. l. aurelio. §. fi. cū suis cōcordan. † Tertius si dānauit heredem ne exerceat actiones: quo casu si bonaz cām hz testator litis euētus ⁊ sumpt⁹ ab aduersario facti legati videnť: vt ff. de lib. leg. petitor. si malā cām nihil videtur legare: vt in eadem. l. Si glo. habes in. l. aurelio. ff. de libe. lega.

† Tenebit' tñ pure vl' ī grosso rōnes reddere omissa scrupulosa īqsitione. vt. l. si seru⁹ vetit⁹. ff. de le. j.

b ¶ Utile est. Licet res sua sibi legari videatur: vt. ff. de libe. lega. l. j. j. rñ. ⁊ est hoc verum si sine testatore viuo exactio fiat: vt. j. eo. ti. §. tā aūt. ⁊. ff. e. iij. l. fideicōmissa. §. si rem.

c ¶ Heres. vel heres heredis: vt. ff. de libe. lega. l. ij. in fine.

d ¶ Petere. Cū effectu pp exceptionē: vt. ff. de li. le. l. iiij. §. nūc d' effectu.

e ¶ Heredis loco est. sicut est bonoꝝ possessor: ⁊ fideicōmissarius vniuersalis. j. de bono. pos. §. quos autem. ⁊ de fideicōmis. here. §. restituta.

f ¶ Ut liberet. Per acceptilationez si solus est debitor: si habet correum socium idem. al's correus siue socius

pacto est liberatus: vt. ff. de libe. le. l. iiij. §. nunc de effectu. in fi.

a ¶ Ad tempus. vt. ff. de liber. lega. non solum nostrum. §. ij.

b ¶ Si debitor. secus si alius: qr interest creditoris plures reos habere: vt. ff. de libe. leg. si qs decedens. §. fi. al's icipit iulian⁹. Accursius florenti.

c ¶ Creditori suo. Scilz ciuiliter ⁊ naturaliť ⁊ cuz effectu: ⁊ pure al's valet: vt. ff. de lega. j. l. si creditori. per totã. l. ⁊. l. finiautez.

d ¶ Nihil amplius. Sz nunqd hodie semp ẽ plus cum habeat statim rei legate dñium ⁊ hypothecariam aliarum rerum defuncti: Respon. non: vt. ff. de lega. iij. l. tertia. §. si rem. (j) quia plus tantuz quatuor modis dicitur: vt. j. de actio. §. plus autem. Et iste modus non est aliquis de his.

tempus [a] iubere ne beres petat. Ex cõtrario si debitor [b] creditori suo [c] qđ dz legauerit inutile est legatum si nihil plus est in legato q̃z in debito: quia nihil amplius [d] p legatũ hz. Qđ si in diez vel sub cõditione debitũ ei [e] pure legauerit [f] vtile est legatũ ꝓpter repsentationẽ. Qđ si viuo testatore dies venerit vl' cõditio extiterit pa

pinian⁹ scripsit vtile [g] esse nihilomin⁹ legatuz: quia semel cõstitit [h] qđ ⁊ verũ est. Nõ eniz placuit snĩa existimãtiũ extinctuz esse legatũ: qr [i] in eam causam peruenit a qua incipere non potest [k].

¶ Legatum dotis factũ a marito vxori valet etiam si maritus nullam dotez habuit: dũmodo in legato certum exprimatur.

vtraqz parte ad hanc regulam: vt. ff. de verbo. obli. existimo. ⁊. l. plurib⁹. §. ⁊ si placeat. ⁊ de his que pro nõ scrip. ha. l. si in metallum. §. item si seruo. ⁊ de serui. l. pro parte.

ADDITIO(i). Ista glo. dicit verꝝ respectu hypothece: sed respectu dominij valet legatum: vt ibi probatur. Angelus aretinus.

e ¶ Ei. Scilicet creditori.

f ¶ Legauerit. scilicet debitor.

g ¶ Utile esse. ff. de lega. ij. l. debitor. in prin. contra vbi est inutilis. So. h corrigitur. Vel ibi dicit inutile. i. non vtile cum ⁊ alibi habeat actionẽ: potest tamen ⁊ ista agi: vt hic.

h ¶ Constitit. id est valuit.

i ¶ Quia. Rõ illius false opinionis.

k ¶ Non potest. Nota argumen. pro

ADDITIO. De isto brocardo dic vt per dynuz in regula factũ igit̃. de reg. iur. in. vj. ⁊ p Bar. in. l. pluribus. §. j. ff. de ver. obli.

¶ Sz si vxori. Casus.

¶ In pñti §. ita po. ca. Quidam in testõ suo legauit peculiũ: ⁊ viuo testatore augumẽtatũ est vl' forte diminutũ est: mõ q̃ro cui⁹ lucro vel ꝑiculo hmõi augmentatio ⁊ diminutio peculij est. Ad hoc rñ. Justi. general'r ꝙ si peculiũ legatũ fuerit qcqd viuẽte testõre peculio accesserit vl' decesserit sine dubio legatarij dãno vel lucro cedit. ⁊ in hoc casu si auget vel diminuit peculiũ viuẽte testõre nõ refert vtꝝ leget ꝓuo ꝓprio cũ libertate: an alicui exneo. secus tñ est si augeat peculiũ post mortẽ testõris añ aditaz hr̃ditatẽ. nã si seruus hr̃ditarius aliqd acqsitũ vel alio mõ peculiũ legatũ augmentatũ suscepit iulian⁹ ait ꝙ si ipso seruo manumisso peculiũ legatũ fuerit qcqd ante aditã hr̃ditatez peculio accesserit ipsi seruo legatario cedit: sz secus est si peculiũ extraneo fuerit legatũ in psona eniz extranea dies legati a morte testõris ĩ peculio legato cedit. ⁊ hoc est verũ nisi ex reb⁹ peculiaribus auctũ fuerit peculium. In hoc

enim casu augmētū ex rebus peculiaribus procedēs legato cedere debet.

Dotis legatuz a marito vxori factū valet.

a ¶ Sed si. Plenius est. Scilicet incōmodo repr̄esentationis cū legatum statiz: dos v̄o annua: bima: trima: die olim: hodie post annum mobilia: sed īmobilia statim: vt. C. de rei vxo. actione. l. j. §. cum autē. ⁊. ff. de do. p̄le. l. j. §. verū est. Itē pro dote dat̄ actio īquātū marit⁹ facere pōt vel eius heres: vt. ff. soluto matri. l. etiā. primo rñ. at legatū insolidū: nisi in falcidia p̄ beneficiū inuētarij: vt in auc̄. de here. ⁊ falc. §. si v̄o nō fecerit. colla. j. Itē si qua pacta in p̄iudiciū mulieris facta sūt bñficio legati tollunt̄: vt. ff. de do. p̄le. l. j. j. rñ.

b ¶ Dotē. i. illā dotē quā nō recepit.

c ¶ Instrumenta dotis. s. in quibus confessus fuit se recepisse dotē quā nō recepit: vt. ff. de do. p̄le. l. fi. §. fiet. l. cum scriptum. §. item ei que.

d ¶ In p̄legādo. id est legādo abundat eniz p̄re. vt. ff. de dote p̄re. l. j. j. rñ.

e ¶ Si res. Puta seruus stichus.

f ¶ Sine facto. id est mora: quo casu de interitu tenetur: vt. ff. de v̄bo. obli. si seruū. j. rñ. ⁊ de le. j. cū res. §. fi. (j) Vel q̄ sine cā occidit. vt. d. l. si seruū. Aliud si cum causa: vt. ff. de lega. j. l. quid ergo. §. si heres. tenet̄ eniz de dolo: ⁊ lata culpa: ⁊ leui: vt. ff. e. j. l. si cū res. §. sed si culpa. ⁊. §. culpa.

ADDITIO (j) De negligentia v̄o non tenet̄ debitor actione personali: nisi fuerit in mora: vel petat̄ res q̄ fuit creditoris: vel negligentia sit circa rē seu peremptionem substantie rei debite. Angelus aretinus.

¶ Sz si vxori maritus dotez legauerit valet legatum: quia plenius [a] est legatū q̄ꝫ de dote actio. Sz si quā nō acceperit dotē [b] legauerit diui seuer⁹ ⁊ antonin⁹ rescripserunt. siquidem simpliciter legauerit: inutile esse legatum. Si v̄o certa pecunia vl' certū corpus aut īstrumēta [c] dotis in p̄legādo [d] demōstrata sūt valere legatum.

¶ Si res legata facto hēdis etiā ignorantis p̄restari non potest heres tenet̄: secus si non suo facto. hoc dicit Angelus aretinus.

¶ Si res [e] legata sine facto [f] heredis perierit [g]: legatario decedit [h]. Et si seru⁹ alienus legatus sine facto [i] heredis [k] manumissus [l] fuerit non tenet̄ heres. Si v̄o heredis seruus legatus sit ⁊ ipse euz manumisit teneri [m] ip̄m iulian⁹

g ¶ Perierit. Vel non compareat: quo casu caueat heres d̄ dādo si ad eū redierit: ⁊ suis sumptib⁹ recuperatur quando post mortē fugit. al's id est si ī vita sumptibus legatarij: vt. ff. de lega. j. cū res. §. item si res. ⁊ de lega. ij. si si quis seruū.

h ¶ Decedit q̄ q̄ in specie tenet̄ eius īteritu liberatur: vt hic. et ff. de verbo. obliga. l. si ex legati.

i ¶ Sine facto. in hoc quoq̄. s. alieno seruo pōt admitti culpa: puta non certificauit heres dñm quasi sciuisset se posse vēdere nō manumisisset. s. forte euz videret velle manumittere: vt ff. e. j. l. cū res. §. sz si alienus. ⁊. §. pe. ⁊ fi. Itē si fuerit in mora emēdi: vt. ff. de verbo. obliga. si seruū. §. si autez alienus. ⁊ dic facto. i. culpa vel mora.

k ¶ Heredis. contra de legat. p̄restā. l. nāq̄ naturam.

l ¶ Manumissus. nam manumissus similis est mortuo: vt. ff. de solutio. si mihi alienum.

m ¶ Teneri. s. ad estimationē: vt. ff. e. l. si q̄s inq̄linos. §. j. ⁊. ff. q̄ ⁊ a q̄bus heres. Sz hic nō dicit tenere manumissionē: sz dicit q̄ nō minus valeat legatū. s. quo ad estimationez. Accursius.

ADDITIO. Et valet ēt manumissio: qz dñium serui heredis nō trāfit in legatariū: vt ḥ. z.d.l.si quis ingliuos. secus in seruo hereditario etiā sub cōditione legato. l.si seruū sub cōditione. ff. de manumiss. Ang.

a ¶ Nec interest. cur secus vbi seruum indebitum sibi solutū qs manumiserit: vt. ff. de cōdi. inde. in summa. §. si seruū. q̄ est cōtra Joan. rū. qz debuit scīr cū factū suū cēseat vt in auē. de iureiurā. a mo. j. respon.

b ¶ Si scierit. scīz ipse heres.

† Al's heres. Sed si

c ¶ Donagis anerit. s. hīs.

cillas.

d ¶ Seruum a testatore legatum: z erat heredis.

e ¶ Tenetur. ad estimationem: vt supra proxi. dixi.

f ¶ Ignorauerit. Scilicet heres.

g ¶ Si qs. Suis nat. Al's suo nato.

h ¶ Cedūt. quia duo legata sunt separata: vt. ff. de pe. leg. l. iij. z. l. si ancillā. Sz cōtra. ff. de vētre inspi. l. j. §. et hoc. Ubi dicit q̄ partus est portio viscerum matris. Respond. ibi loquitur donec in ventre est.

i ¶ Idem est. sic. ff. de pecu. l. iij.

k ¶ Ordinarij. Qui sunt hi: Dic vt infra. qō cum eo. §. cum autem.

l ¶ Mortuo. s. viuo testatore non si post: vt. ff. de pecu. lega. tunc inutile.

m ¶ Extinguit. qz accessio est: vt. ff. de pec. leg. l. j. z. ij. Sz quare nō ita in superiori casu: Rñ. ppter hominis diuersitatē: qz nō ita accedit: vt. ff. de edil. edi. iustissime. in princi. † Item quid si vicarij erāt tres in peculio z legatus ē cū peculio: Rñ. idē vt exīmere peculiū noceat: vt. ff. de condi. z demō. si in diem. in fine.

† Sec aūt ecce in fetu alaliuz bruto: z in his que nō erant in ventre per morōne. Si no dū pnleget ordinacipalis rū cuz vicaz accesrijs z peculio sorij: vt obtinet quasi si legeq separet vicarios a peculio: vt l. si pe culiū. §. si seruus. ff. de pe. lega.

ADDITIO. Idez z si alie res erant in peculio eadē rōne. Si no dū pnleget ordinacipalis rū cuz vicaz accesrijs z peculio sorij: vt obtinet quasi si legeq separet vicarios a peculio: vt l. si peculiū. §. si seruus. ff. de pe. lega. equs cū asino qz duo legata cē sent. Et hec idu

n ¶ Instructus. huic p cuntur ad cōmo articulo nē de incōtradicit. ff. gredie de fun. instru te mocto. si enīz. in nasterfine. Solu. Sz uz vt vt Ro. hic simtiato l pliciter ppter rudes sic loquitur. Vel dic q̄ fit idez quod in partu z vicarijs z quod sequitur cum instrumento referatur ad proximum de peculio. Vel subtilius refert inter instrumentum fundi quod perit semper perempto legato fundi: z instrumentum patrisfamilias quod non perit lz legatum fundi pereat: z hoc casu loquitur ler contraria z alia cōtraria in eo. titulo. l. vj. Arg. contra. ff. de fun. instru. l. quesitum. §. fundus. z. §. si instructo. in quibus dicitur si fundus instructus legatus sit: instrumentum patrisfamilias continetur: non agri. sed ibi subaudi tantū: vel dic illam esse pauli sententiam in. l. si cui. istam labeonis: a fusti niano probatam. z sic corrigitur illa.

o ¶ Instrumento. Est autem instrumentum apparatus rerū diutius per-

gnitatē: qz nō ita accedit: vt. ff. de edil. edi. iustissime. in princi. † Item quid si vicarij erāt tres in peculio z legatus ē cū peculio: Rñ. idē vt exīmere peculiū noceat: vt. ff. de condi. z demō. si in diem. in fine.

† Sec aūt ecce in fetu alaliuz bruto: z in his que nō erant in ventre per morōne. Si no dū pnleget ordinacipalis rū cuz vicaz accesrijs z peculio sorij: vt obtinet quasi si legeq separet vicarios a peculio: vt l. si peculiū. §. si seruus. ff. de pe. lega. equs cū asino qz duo legata cē sent. Et hec idu

n ¶ Instructus. huic p cuntur ad cōmo articulo nē de incōtradicit. ff. gredie de fun. instru te mocto. si enīz. in nasterfine. Solu. Sz uz vt vt Ro. hic simtiato l pliciter ppter rudes sic loquitur. Vel dic q̄ fit idez quod in partu z vicarijs z quod sequitur cum instrumento referatur ad proximum de peculio. Vel subtilius refert inter instrumentum fundi quod perit semper perempto legato fundi: z instrumentum patrisfamilias quod non perit lz legatum fundi pereat: z hoc casu loquitur ler contraria z alia cōtraria in eo. titulo. l. vj. Arg. contra. ff. de fun. instru. l. quesitum. §. fundus. z. §. si instructo. in quibus dicitur si fundus instructus legatus sit: instrumentum patrisfamilias continetur: non agri. sed ibi subaudi tantū: vel dic illam esse pauli sententiam in. l. si cui. istam labeonis: a fustiniano probatam. z sic corrigitur illa.

o ¶ Instrumento. Est autem instrumentum apparatus rerū diutius per-

scripsit: nec interest a si scierit b an ignorauerit a se legatuz esse. Sz z si alij donauerint c seruū d z is cui donat' est eū manumiserit: tenetur e heres quāuis ignorauerit f a se eū legatum esse.

¶ Extincta psona primo legata remanet legatū in accessoria qñ fit p dictionē cū: sec' in rebus. hoc dicit Areti.

¶ Si qs ancillas † cum suis g natis le-

gauerit: etiā si ancille mortue fuerit: p tus legato cedūt h.

Idem i est z si ordinary k serui cuz vicarys legati fuerint lz mortui sint ordinary tamen vicary legato cedunt. Sed si seruus fuerit cum peculio legat' mortuo l seruo vl' manumisso vl' alienato peculy legatum extinguit m. Idē ē si fundus istruct' n vl' cū instrumento o legatus fuerit. Naz fun-

mansurarū sine quibus nō posset exer ceri possessio: vt. ff. de fundo instruct. quesitum. j. respon. Et sunt instrumēta fundi colendi: seruandi gratia cōparata: vt. ff. de fun. instruct. l. instrumenta. q̄ sunt illa ibi hēs.

a ¶ Alienato. a testōre.

b ¶ Si grex Qui ex decē ouibus constat: vel quatuor: vel qnq̄ porcis: vt ff. d̄ abigeis. oues.

ADDITIO. Tres autem homines cōstituunt collegium: vt. l. neratius. ff. d̄ verbo. signi. nota. in ca. j. extra de elec. ſm Christophorum.

c ¶ Ad vnā onem. sic. ff. quod cu. vni. l. sicut. §. fi. ⁊ ff. eodez. ti. j. l. grege.

d ¶ Vēdicari potest. ff. qui. mo. vsusfructus amitti. l. fi. contra Soluti. facili⁹ perdit̄ legatū vsusfructus q̄ proprietatis: vt arg. ff. eodem titulo. repeti. §. rei mutatione. ⁊. ff. eodē. l. si grege. in fine.

ADDITIO. Hoc verum est quādo est relictus vsusfructus: vt gregis. secus si singulorum capitū. Ange. areti.

do alienato [a]: ⁊ instrumenti legatum extinguitur.

¶ Grex etiā in vna oue retinetur. Et legato grege veniunt oues adiūcte gregi post testamentum. Idem est in legato edium. Aretinus.

¶ Si [b] grex legat⁹ fuerit: ⁊ postea ad [c] vnaz ouez peruenerit: quod superfuit vendicari potest [d]. Grege autem legato [e] etiam oues eas que post testamentum factum gregi adyciuntur: legato cedere iulianus ait. Est autem gregis: vnuz corpus [f] ex distantibus capitibus sicut edium vnū corpus est ex coherentibus lapidibus.

¶ Edib⁹ deniqz legatis: columnas et marmora que post testamentū factum adiecta sunt legato dicimus cedere [g].

¶ Augmentuz vel diminutio peculy legati: viuo testatore ad legatarium spectat: sed si post mortem ante aditaz hereditatez cedit legato si est legatuz ipsi seruo: secus si extraneo. Aretinus.

¶ Si peculiū legatum [h] fuerit sine dubio quicquid peculio [i] accedit vel decedit viuo testatore legatary lucro: vel damno est. Qz si post mortem testatoris ante aditā hereditatez aliqd seruus acqsierit: iulianus ait siquidē ipsi manumisso peculiū legatū fuerit oē qd̄ ante aditā hereditatem acquisitū est legatario [k] cedere [l]:

e ¶ Legato etiam. Sic. ff. eodem. l. grege. sic infra. §. proximo.

f ¶ Corpus ex distantib⁹ capitib⁹. Tria enim sunt corpora rerum. vnum quod vno spiritu. id est elementatione continet̄: vt homo: lapis. Secūdū qd̄ ex coherētibus cōstat: vt domus: et armarium. Tertium qd̄ ex distantib⁹ corporibus: vt grex: ⁊ populus: vt hic. ⁊. ff. de vsucapio. rerū mixtura. §. j. et ff. de rei vendi. in rem. §. at in his.

Corp⁹ triplex est.

g ¶ Cedere. Sed colūna: vel tignū domi⁹ legari pure nō potest: vt. ff. de lega. j. l. cetera. ne vrbs deformet̄. Accursius florenti.

h ¶ Si peculium. Legatuz fuerit. Seruo extraneo.

i ¶ Peculio. Naz ⁊ futurum peculiū legari potest: vt. ff. de pecu. leg. l. ei quoqz. ⁊ facit ad hoc. s̄. proxi. §.

k ¶ Legatario. Eidēqz manumisso. Accursius.

l ¶ Cedere. Nota tria tempora ante mortē testōris. ⁊ post aā aditā heredi-

tatem. Itē ⁊ post. In primo tēpore. s. quo iuenit̄ cessisse dies legati: omnes sunt legatarij pares: nam quicquid eo tēpore acqrit seruus talis ei cui hoc peculiū ē legatū acqrit: siue ipi ꝑuo siue alij exneo sit relictū: qr nō cedunt legata. similiē ī tertio. s. sūt pares. In secūdo distinguit̄ extraneꝰ a seruo: vt hic. Nam qd legatū cedit extraneo a morte: hoc seruo ab adita hereditate: qr nec libtas sibi ꝑus debet̄. ⁊. C. de ca. tollen. §. cū igitur. ⁊. §. in nouissimo. Nā pura legata: vl̄ in diem certā relicta a morte cedunt: nisi in sex casibus: vbi ab adita hereditate: vt. C. de cadu. tol. §. cū igit̄. ⁊. §. in nouissimo. ⁊. ff. quādo di. lega. ce. l. ij. †. inter quos legatum seruo manumisso relictū est vnus: vt hic. Conditionalia: vel in diē incertū relicta ex die vel cōditione existēte cedūt. id est trāsmittunt̄ ad heredes. nā ante cōditionē: vel diē veniētē si decedit legatarius: nō trāsmittitur: vt. C. de caduc. tollē. §. sinautē. Nisi in tribus casibus. Primus: vt. ff. de cōdi. ⁊ demōstra. cōditiones. Secūdus. ff. e. j. l. iij. Tertiꝰ ff. qñ dies lega. ce. si cū ꝑfinitiōe. Itez verbū cedere: duas hz significatiōes. id est īcipere deberi: vt. ff. de ꝟbo. sig. l. cedere. Itē cedere quātū ad trāsmissionē: vt accipit̄. C. de cadu. tollē. per totū. ⁊ in vtraqz potest hic accipi.

quia [a] huiusmodi legati dies ab adita hereditate cedit. Sed ⁊ si extraneo: peculium legatum fuerit nō cedere ea legato: nisi ex rebus peculiaribus auctum [b] fuerit.

¶ Peculiū serui nō intelligitur esse legatum seruo cui testator reliquit libertatem in vltima volūtate: secus si inter viuos fuit manumissus. Item quod relinquitur peculium seruo non intelligitur relicta actio: vt agat cōtra dominū ad repetendam pecuniaz: quam ab eo repetere potest ratione peculij. Item illi cui est relicta libertas si reddiderit rationes videtur eē relictum peculium.

¶ Peculium [c] aūt nisi legatum fuerit: manumissio nō debetur: quāuis [d] si viuus manumiserit

† Et h̄ ꝟa qñ dies est certa an ⁊ qñ Si ꝟo certa an: sed incerta qñ: vt ī die mōtis. tūc si legatarij habet̄ pro puro si exnei:

a ¶ Quia. Bona est rō. si enī ꝑus cederet idē eēt qd in extraneo. Est ⁊ alia rō: vt. ff. de pecu. leg. l. deniqz. §. si. vbi dicitur ꝙ verisimile est cuz ei legat qñ patrimonium suum ei legat.

b ¶ Auctum fuerit. Scilz peculium.

¶ Peculiuz aūt. Casus.

¶ In pñti §. ita pone casuz. Quidam cōdidit testamētū ⁊ in testamēto suo sticho q valde pingue habuit peculiū legauit libertatem nulla mētiōe fcā d peculio. mō quero vtr̄ legādo libertatē videat̄ legasse peculiū ⁊ rñ. ꝙ non. Nā peculiuz nisi expresse fuerit legatū seruo manumisso nō debet̄. ⁊ hoc verꝫ est in vltia volūtate. Secus tñ est iter viuos: qr si manumiserit vī ei donasse peculiū: nisi aliud expsse ademerit. et ita diuꝰ Seuerꝰ ⁊ Antoninꝰ rescripserūt. Sz pone casuz. Quidā legauit seruo suo peculiū: iste ꝑuus idēqz legatarius multa de peculio īpēdit in rōnes dñi: ⁊ ita dñs factꝰ ē debitor peculiaris. Mō q̄ro vtr̄ ꝑuus mortuo testōre ab hīde dñi petere possit illud qd in rōnibꝰ dñi īpēderat, ⁊ rñ. ꝙ nō. Nā ijdē ꝑncipes. s. Seuerꝰ ⁊ Antoninꝰ in hoc casu rescripserūt peculio legato nō videri id relictū ꝑuo: vt petitionez hēat pecunie quā in rōnes dñicas impēdit.

c ¶ Peculium. Sic. C. de pecu. eius qui libe. me. l. prima.

d ¶ Quāuis. Cur tā varie? Rñ. qr secūdo casu. s. qñ inter viuos: opas eius manumissor erat habiturus: vñ ꝯuer-

vel hīdis hī ꝓ cōditiōali: sicut qñ dies penitꝰ incerta: sz qñ oīno est extitura: vt si sol: vl̄ ātechristus habet̄ pro puro. ꝑm Ange. hic.

sa donatio p̄sumit̄ ꝑm Jo. vt. ff. man. si ꝑo non. §. inde papi. (j) vel ꝑm. P. propter preoccupationē mortis: q̄ p̄sumitur auferre si potuisset: vt in auc̄. de triē. ⁊ se. §. illud quoq; ibi. Pro tumultu mortis angustat⁹ ⁊c̄. ⁊. C. q testamen. fa. poss. hac consultissima. §. j.

ADDI. (j) Istā rationē reputat iefficacē. Joā. fa. hic. cū ꝑ manumissuz debeāt ope exhiberi filio: nec nisi ex cōuētiōe debeātur. l. j. C. de ope. libe. ⁊. l. si opaꝝ iudicio. ff. e. vnde dicit ipse q̄ iter viuos est maior affectio dñij: q̄ se p̄uat dñio serui ⁊ eius seruitio: qd̄ retinere poterat: nō sic vbi moriēs dat qd̄ sibi retinere nō potest. Alias rationes vide per Angelū hic.

¶ Jidē rescripserūt peculio. Casus.

¶ Pone igit̄ sic casuz. Quidā legauit seruo suo libertatē his ꝑbis. Volo q̄ seru⁹ meus redditis rōnib⁹ liber sit ⁊ de peculio reliq̄ soluant̄. i. ea in qb⁹ apparuit eū mihi teneri. mō q̄ro vtrū testōr his ꝑbis videat̄ legasse peculiū: Rñ. q̄ sic. Nā p̄dicti duo p̄ncipes rescripserunt peculium videri legatum cum rationibus redditis seruus liber esse iussus est. ⁊ ex ipso peculio reliqua inferre.

a ¶ Peculio legato. Scilicet seruo ⁊ etiam libertas fuit legata. aliud si extraneo: vt. ff. de pecu. lega. l. vj. §. si. et l. si sticho. Accursius.

b ¶ Petitionē. Nisi testōr fuerit huius ꝯsuetudis: vt redderet ꝑuo q̄ sibi debebat: vt. ff. d̄ pe. le. dñs sti. §. j. i fi.

sufficit si nō adimatur: et ita diui Seuerus: et Antoninus rescripserunt. Jidē rescripserunt peculio legato[a]: nō videri id relictū: vt petitionez[b] habeat pecunie: quā in rationes dominicas īpenderit. Jidem rescripserunt peculium videri legatum: cū ratiōibus[c] redditis liber esse iussus est: et ex eo reliqua[d] inferre[e].

¶ Jura incorporalia possunt legari. Angelus aretinus.

¶ Taz autē corporales res legari possunt q̄ īcorporales ꝛ ideo quod defuncto debetur potest alicui legari: vt actiones suas heres legatario prestet[g]:

e ¶ Cū rōnibus. Quasi diceret si relinquo seruo libertatē rōnibus ab eo redditis eo ipso ⁊ peculiuz legare sibi videor: aliud ecōtra si libertatē relinquo: ⁊ rationes reddere veto: q̄ non videt̄ legatū peculium: vt ff. de lega. j. si seru⁹ vetit⁹. Rōnes autez reddere dicit̄ qñ amoto dolo et fraude reddit: vt. ff. d̄ fideicōmis. lib. l. thais. §. stichus.

ADDITIO. Et sic nota q̄ remissio redditiōis rōnū nō cōprehendit reliq̄: nec doluz seu latā culpā: sed scrupulosam tm̄ inquisitionem: quod facit ad questionem de eo cui concessum est liberum arbitrium: ita q̄ non possit findicari ꝑm Angelum hic.

d ¶ Reliq̄. al's reliquas. Jd est alia que erant reddenda reddere: cum iaz quedam reddiderat. vel etiaz si nihil. vt. ff. de verbo. signi. l. ceterorum.

e ¶ Inferre. Repete insius est.

f ¶ Tam autem. Incorporales. Jd est actiones ⁊ seruitutes: vt supra de re. corpo. ⁊ incorpo. ⁊. ff. de lega. j. l. j. ⁊. l. cetera. in principio.

g ¶ Prestet. Sine cessiōe tm̄ vtiles hz legatari⁹: vt. C. e. l. ex legato. Accur.

ADDITIO. Nisi res sit litigiosa: vel lis cepta. l. quotiens. ⁊ aucten. nūc si heres. C. de liti. ꝑm Angeluz. Et nota q̄ quāuis directam personalē exercere non possit nisi cedatur: poterit tamen exercere directam realem: que quia non ossibus affixa transfertur in eum directa via. l. fine. §. fi. cum. l. sequenti. ff. de cō. furti. Angelus.

a ¶ Nisi exegerit. Nã si exegerit semper in dubio presumo voluisse legatũ extingui: vt. ff. de adimẽ. leg. l. penul. §. fi. ꝛ de libe. lega. non solum. §. liberatio. nisi probetur ꝯtrium: vel qꝫ debitor vltro obtulit eo nõ petente: vel qꝫ exactam pro legatario deposuit: vt. ff. de lega. iij. l. fideicõmiss. §. si rem.

b ¶ Sed tale legatũ valet. Ere alieno liberare. Nam vtilitatem habet.

c ¶ Si generaliter. Res alia. vt equꝰ.

d ¶ Electio legatarij. Et a principio ꝛ ex postfacto. ffz. B. vt hic. ꝛ. ff. de leg. j. si seruus legatus. §. cũ hõ. Sz Ro. a principio dabat electionẽ heredi: sz ex cõtumacia trãferebat in legatariũ. Arguꝫ. ff. de serui. si cui. ꝛ. C. de soln. l. j.

Legatũ generis : an valeat.

Joã. distinguit: aut in genere generalissimo vel subalterno: vt si substãtia: vel corpus: vel aial legat quo casu nõ valet: cũ testuꝫ nõ haberet: vel no genere qđ dialectici speciẽ appellãt: vt hõ ꝛ filia: ꝛ tũc subdistingue: aut habebat in hãditate seruos. ꝛ tũc legatarius eligit: dũmodo nõ meliorẽ. (j) vt hic. ꝛ. ff. eo. j. l. legato. j. rñ. ꝛ. l. g duos. ꝛ de lib. lega. l. ij. nisi exegerit[a] viuus testator pecuniam: nam hoc casu legatum extinguitur.

¶ Scã legari pñt.

¶ Sed tale legatũ valet: dãmas heres meus esto: domũ illius reficere: vel illũ ere[b] alieno liberaꝫ.

¶ Legati in genere electio est legatary.

¶ Si generaliꝫ seruus vel res alia[c] legetur: electio[d] legatary est: nisi aliud testator dixerit.

¶ Legatum optionis hodie transmittitur ad heredem si legatarius decedat añ̃ꝫ oporteat: ꝛ pluribus debẽtibus eligere discordãtibus sorte dirimitur. Aulgelus aretinus.

Aut si habebat: ꝛ tũc hꝫ eligit: vt. ff. de vi. tri. ꝛ oleo le. l. iij. j. rñ. ꝛ. l. iij. Siaũt testor ex certis religt incertũ: aut ipse sensit de certo: qđ patet expresso noie eius: ꝛ tũc eligit hꝫ: ꝛ eius voluntatẽ iterpꝛtaẽ aut nõ sensit ꝛ tũc legatarijˢ eligit: vt ff. de leg. j. l. si gs a filio. §. si plures. ꝛ l. g duos. In domo. aũt in gñe legata: si hꝫ testor domos vnaꝫ ex his eligit heres: si non hꝫ relingt: dersortũ est legatũ: vt. ff. eo. si domus. In fundo in gñe legato dic nõ valeꝛ legatũ cũ vniˢ digitꝰ possit fieri fũdus: vt. ff. de iure do. cum post. §. gñe. ꝛ ff. e. j. l. ij. ꝛ. l. qđ in rerũ. §. qđ si quis.

ADDI. (j) Qꝛ nõ é verũ sit̃e testatorẽ voluisse tũ legare qđ nõ fuisset ī spẽ ꝓcessurˢ: sz vbi electio é hãdi vl̃ debitor[ꝝ] pocit dari vniˢ: dũtũ nõ sit oĩno iutile: qꝛ potuit testor vl̃ creditõ cogitaꝫ qđaret miˢ. Jo. f.

e ¶ Optionis legatum. Conditionem. Scilicet si eligeret.

f ¶ Et ideo. Bona ratio: vt. C. de caducis tollen. §. finautem.

g ¶ Ex constitutione. Que est. C. cõmu. de lega. l. fi. in principio.

h ¶ In nra cõstitutione. s. predicta.

¶ Eligere

a ¶ Eligere cupiente. Et alio aliud subaudi.

b ¶ Contra beniuolentiã: Id est cõtra eqtatẽ. s. q̃ perirent. i. de iure stricto perire deberent. vt. ff. eo. j. l. hui⁹. §. finali.

c ¶ Et sorte. Vel cum tarill': vl' alio mõ sic. ff. de iudi. i tri b⁹. † Sed q̃re iudex nõ cõpellit eos ad ꝯsentiendũ. vt. ff. e. huius. i fin. Rñ. immo h̃ modo cõpellit: vl' ibi cõpellit i actõne eligenda que datur a iure. hic autem nõ compellit in eo q̃d datur a testatore.

† Et h̃ vez q̃n dubiuz exp̃nuitur sup iur. nec l. d'cidi tur: ꝛ di scordãt in p̃iudicium sui. al's si ad p̃iudiciũ tertij iudex ꝯpellit ad ꝯcõdiã aliq̃n p̃cise: ꝛ aliq̃n cau satiue: dubiuz aũt sup facto ꝓbatiõe dirimit vt. l. actor. C. d ꝓba. Angel.

d ¶ Sententia. Vt tamẽ ceteris est i mationẽ prestet suarum partium. vt C. com. de lega. l. finali. in principio.

¶ Legari autẽ. Casus. ¶ Caue tibi tñ in. §. Optionis legatum: q̃r iu. recitat quãdam antiqtatem circa legatum optionis quã per suã constitutionẽ correxit: vt ibidem dixit. Littera tñ eiusdẽ. §. in se plenissima ẽ. Expedita q̃nta parte princi. istius tit. in qua deter. iu. que res legari possunt. Hic accedit ad sextam partem: ꝛ deter. q̃bus potest legari. Unde po. sic casuz. Domine iã video que res legari possunt: dicatis mihi quibus legari possunt? Et ipse respon. q̃ illis cum quibus testamenti factio est. i. ad quorũ vtilitatem testamentum fieri potest: sed h̃z antiqua iura multe erant persone quibus legari non poterat. In certis enĩz personis neq̃z legata neq̃z fideicõmissa relinqui olim concessum erat: ꝛ hoc intñ h̃z iura antiqua obtinuit: vt nec etiam milites incerte p̃sone legare poterũt: ꝛ ita Diu⁹ adria. scripsit. Sed po. Domine iam video q̃ olim in certis personis legari non poterat: pro d'o si placet dicatis mihi que persona censebatur incerta. Ad hoc respon. Amice icerta p̃sona videbat' quaz testator i opi. incerta i aĩo suo subũciebat. veluti siquis dicat in hunc modum: q̃cunq̃z filiaz suã filiomeo in matrimonio copulauerit heres me⁹ illi fundum sempronianum dato: nam in hoc casu huiusmodi legatum incerte persone videbatur relictum: ꝛ similiter in hoc casu veluti siquis ita dicat: vel qui post testamentum scriptuz primi consules designati erunt he. meus. c. dato. Naz in hoc casu incerte persone sicuti i superio. ca. lega. videbatur: ꝛ mlte alie spe. reperiri possunt: in quibus incer. perso. le. videbatur incer. perso. dari: veluti siquis ita dicat illum seruum qui primum ascenderit capitolium liberum esse volo. Olim enim libertas hoc modo data inutilis erat: ꝛ hoc ideo quia placebat seruos nominatiz liberos fieri. Sed lz dixerim tibi icertis personis legari antiquitus nõ posse sub certa tamẽ demonstratiõe: id est ex certis personis incerte persone etiam olim recte legabatur: veluti siquis ita dicat. Ex cognatis tuis q̃ nunc sunt quicunq̃z filiã meã in vxo. duxerit he. meus illi fundum sempronianum dato. Nam casu isto: lz incerte persone videbatur relictum. ratione tñ demonstrationis olim valebat:

rint q̃bus optio relicta ẽ: ꝛ dissentiant in corpore eligẽdo: siue vnius legatarij plures heredes sint ꝛ iter se circa optãdum dissentiãt: alio aliud corpus eligere [a] cupiente: ne pereat legatuz (quod pleriq̃z prudentum cõtra beniuolẽtiã [b] introducebant) fortunã esse hui⁹ optionis iudicez ꝛ sorte [c] esse hoc dirimendũ: vt ad quez sors deueniat: illius sententia [d] in optione precellat.

¶ Illi possũt ex titulo legati capere: qui possũt heredes institui. Angelus.

sed licet dixerim tibi legata vel fideicomissa incertis relicta olim non valere: cautū tamen erat in sacris cōstitutionib⁹ talia legata vel fideicōmissa per errorē soluta repeti non posse.

a ¶ Legari. Solū. Et eꝯ: idē solus legat: vt. ff. de leg. j. l. ij.

b ¶ Testi factio. In passiua significatione accipe. vt. s. de here. quali. ꝛ dif. §. testi. Sed que sūt isti q nō hūt testi factionē: Rñ. icerta ꝑsona. vt j. ꝑxi. §. Itē peregrin⁹ siue deportatus. vt. C. de here. insti. l. j. Itē in metallū dānatus. vt. ff. de his qui pro nō scrip. ha. l. si in metallū. Itē seru⁹ de adulterio cū dña commisso accusatus. vt. s. d hered. insti. §. ij. Item collegium: nisi probet licitū. vt. C. de here. institu. l. collegiū. Itē icestuosi. vt i auc. q. mona. effici. sui. §. vlti. colla. vij. Itē hīti ci maioris heresis. vt. C. d hīti. l. mai cheos. Itē apostate. vt. C. de aposta. hi q sanctā. Itē mulier nubēs. j. annū a tpe mort⁹ mariti. vt i auc. d nup. §. j.

ADDITIO. Sz h hodie cessat pp dcm apli: qz oēs pene pp festinationē j. tps luct⁹ sunt sublate: nō āt ꝓpt trā

¶ Legari āt illis solū [a] pōt cū qbus testamenti [b] factio ē.

¶ Neqz paganus: neqz miles poterāt olim incerte persone relinquer: ꝛ que dicat ꝑsona icerta: declarat ꝑ duo exēpla. Angelus areti.

¶ Incertis vo ꝑsonis neqz legata neqz fideicommissa olim relinqui ꝯcessum [c] erat. Nam [d] nec miles qdem incerte persone poterat relinqre: vt diuus adrianus rescripsit. Incerta autez persona videbatur quā incerta opīone testator aio suo subyciebat: veluti siquis ita dicat quicūqz filio meo filiaz suam in matrimonium dederit. i. collocauerit: ei heres meus illum funduz dato. Illud quoqz: quod his relinquebat: qui post testm̄ scriptū primi cōsules designati [e] erant eque incerte persone legari videbatur ꝛ deniqz multe alie hmōi species sunt.

¶ Olim legatū (ēt libertatis que ē mltum fauorabilis) icerte ꝑsone factuz erat inualidū. Ang

¶ Libertas quoqz incerte persone nō videbat posse [f] dari: qz placebat noīati seruos [g] liberari.

¶ Incerte ꝑsoe ex

fitū: ad scda vota. Angelus aretinus.

c Incertis. Cōcessū erat. hodie ꝯ etiā ante legē grecā īferiorē in paupibus. vt. C. de episco. ꝛ cleri. l. id qd.

ADDITIO. Tu dic q aut icertitudo ē i ꝑsona legātis: ꝛ valz legatū qz heredi on⁹ iniūctū itelligit: aut i ꝑsona legatarij: ꝛ tūc aut certificanda ex futuro euētu aut nō. prīo casu valet ēt si erat icerta d icertis: vt. l. si qs ita scripserit ff. de re. du. Scdo casu valet si ꝑ. l. certificat: vt l. id qd. C. d epis. ꝛ cle. sz de hoc vide Angel.

d ¶ Nā nec miles. Cui⁹ s. militis voluntas ꝑuat ꝑ lege. al's. vt. C. d test. mili. l. j.

e ¶ Desigti erant. In calēdis Januarij sortiebant. i. icipiebāt honores administrar: ꝛ aū ꝑ tres mēses d signabant. vt. ff. d ꝯdi. ꝛ de. l. publi⁹. ꝛ. C. d magi. muni. l. prima.

f ¶ Libertas. Posse dari. vt si dicat ita illū liberꝫ eē volo: q capitoliū primo ascēderit: vel sile fecerit. vt. s. ꝑxio. §. icert. Vel stichū liberꝫ eē volo cū habeat duos stichos. vt. ff. de ma. testamen. cum ex pluribus.

g ¶ Seruos. liberari.

ADDITIO. Aduerte ꝙ ī aliqb⁹ ī
duis legē ista cla. Tuto: q̄z īcerte ꝑso
ne dari ſi ꝑt: quā nō ſuēles ī emēdatiſ
codicib⁹ z ſi ea q̄ ſequūt ī ter. z gl. dīcī
genē ꝓperer⁹: ꝓfecto eā ꝓtius ſupna
cuā iudicab.

a ¶ Sb certa. Sic. ff. de leg. j. l. ſiꝫ. §. p̄ b āplī⁹. ſic. ff. d̄ le. j. l. ſi ſu⁹ legatus. §. h⁹. ſic. ff. d̄ re. du. l. qdā. ſic. ff. eo j. l. legato. §. j.

b ¶ Incertis ät. Repeti ſi poſſe. q̄ſi nāle d̄bitū. vt. ff. d̄ ꝺdi. ide. iuli. i ſi. z. l. ff a ffe: z. l. fidēiſſ. i ſi.

¶ Posthumo q̄z. Caſus. ¶ Ad huc ꝓſeq̄tur ſti. i. §. p̄ti: māz ſuā determi. gbus legari ſi ꝑt: vſi po. ſic ca. Dñe tā vid⁹ ꝓles ꝓſonas gb⁹ oli legari nō ꝓtat: nūqd ſē adhuc ꝓles ꝓſone gb⁹ oli legari nō ꝓtat: Et rñ. q̄ ſic. Naz posthūo alieno oli iutilr legabat: ſz dīci. Dñe ſi placz dicat mihi q̄ ceſſet posthum⁹ alien⁹: Ad b rñ. ami. alien⁹ posthum⁹ é q īnt hīdes ſuos hīs teſtōris futur⁹ ſi é ſicuti nepos ex filio emācipato ꝺcept⁹: eē ne⁹ posthum⁹ erat auo. zhec oīa ſupradicta ſm iura antiq̄ obtinebāt: ſz non ſolūmō oīa ſupradicta ab eo. §. Incertis: ſecd ét ſpēm circa posthumū alienū correximus. Nā in caſu nr̄o q̄dam cōſtō poſita eſt ꝙ quā qdē ꝓſtōne etiā hute ꝓti remediū adhibuim⁹: nō ſolū in hereditatib⁹: vt alicui⁹ posthum⁹ heres inſtitui poſſit: ſz ét i legatis fideicō. z b euidēter ex tpſius ꝓſtōis lectione clarescit. Sz q̄ꝫ dīceri tibi īcertis ꝓſon⁹ autoritate nr̄e ꝓſtōis hodie legari poſſe. Tuto. n. īcertis ſi ſolū ſm ātiq̄ iura: ſz etiā p nr̄am ꝓſtōnez dari ſi dz: z b lō: q̄ certo iudicio ꝺs gſq̄z ꝓ tutela ſuepo ſtertiati ꝓſpicer⁹: zſz. §. dīceri alīo posthūo ſm iura antiq̄ legari ſi poſſe. Alienus tñ posthum⁹: z oli ꝺ iure ꝓtor. z hodie ꝑt heres inſtitut ꝺ iu. ci. z hoc verū eſt niſi i vtero illi⁹ ml'ierīs q̄ ꝺ iure nr̄a vroꝛ cē nō ꝑt.

¶ Incertis autem ꝑſonis legata: vel fideicōmiſſa relicta z per errozem ſoluta repeti b non poſſe ſacris cōſtitutionibus cautuz erat.

¶ Oli nō poterat legari posthūo alieno. i. q nō erat teſtatoꝛ futur⁹ ſu⁹ heres.

¶ Posthumo q̄z alieno inutiliter antea legabat c. Eſt ät alienus posthumus q natus inter ſuos⁹ heres teſtōris futurus d non eſt. Jōqz ex emācipato filio ꝺcept⁹ nepos exīt⁹ erat posthum⁹ auo.

¶ Hodie legatū īcerte ꝓſone: aut posthumo alieno fm̄ valet. h. d. iūcta gl.

¶ Sz nec e huiuſmodi ſpecies penitus eſt ſine iuſta ēmēdatōe relicta cū in nr̄o codice ꝓſtō ſ poſita eſt per quā z buic⁹ parti medeti⁹ ml'ierīs q̄ ꝺ iure nr̄a vroꝛ cē nō ꝑt.

c ¶ Posthūo. Legabat. Sz nec iſti tuebat iu. ci. vt. ff. d̄ li. z po. l. gall⁹. §. d ¶ Suos. ſ. quondā (ille caſus. ante emancipationē: vt ſequitur.

e ¶ Futurus: ſcilicet heres.

f ¶ Sz nec. q. d. nō ſolū i posthūo: ſz oīa. ſ. dcā ab illo. §. icert. cōrecta ſ vt arg. ff. c. ſiꝫ. l. b legatū. j. rñ. z. l. ea tñ.

g ¶ Cōſtitutio. quā non habemus.

b ¶ Huic. ſcilicet posthumo.

a ¶ Tutor autem. Per nostrā cōstitutionem. s. supradictam constitutionem grecam: nec veteri iure. vt. ff. de testa. tu. tutor incertus.

b ¶ Incertus. vt si ita dixit: illuz tutorez do qui prius de tuscia venerit. nec icerte p̄sone datur: vt. ff. d testamen. tu. l. tutor ita.

ADDITIO. Et est ratio ꝑm Joā. fa. qr q̄uis postea certificetur: tñ poterit venire talis ribaldus q̄ pupillo ꝓuisuz nō erit cōtra id quod iura ītendunt: incerte tamen persone post certificande testamentarius dari potest non datiuus vt hic per eum.

c ¶ Posteritati. Id est filijs.

d ¶ Posthumus. Poterat. s. de iur̄ pretorio: non ciuili. j. de bono. pos. j. rñ. ꝯ. ꝛ. ff. d li. ꝛ post. l. gall⁹. §. ille. ac.

ADDITIO. Solu. ibi loqtur ī posthumo alieno tēpore testamenti nato nō suo q̄ postea succedēdo ī locū p̄mi suus efficit̄: hic ꝑo etiaz in eo cui nunq̄z efficitur suus. Angelus areti.

e ¶ Nostro: id est romano.

f ¶ Nō pōt. Sed que est illa q̄ vxor esse non pōt. Respon. multe sunt ille que vxores esse nō pñt. vt. s̄. d nup. diximꝰ. §. si aduersus. C. d testamē. l. iij.

¶ Siqs noīe. Casus ¶ Po. igit̄ sic ca. in illo. §. Quidā fecit testm̄: ꝛ ī testamento legauit cuidā. c. sed tñ errauit in noīe legatarij. nā cū deberet dicere. Dñe lego tytio dicebat lego sempronio: vñ ꝯstabat d p̄sona legatarij: modo quero vtrum huiusmodi error vitiat legatū. ꝛ rñ. q̄ nō. Siqs enīz in noīe cognomine vel agnomine ꝛ prenomine legatarij errauit. si tñ de persona ꝯstat nihilominus valet legatū ꝛ idē seruat̄ in heredib⁹ īstituendis. vt siqs errauit in nomīe cognomine agnomine ꝛ prenoīe ipsius heredis instituti: nihilomin⁹ valet īstitutio si de p̄sona heredis constat ꝛ certe ī vtroq̄z casu hoc optima rōne statutū fuit. Nomina enīz significādoꝝ hominū gratia īuenta sunt. Igitur si per quodcūq̄z aliud iudiciū ītelligantur nihil refert. vñ argumento huius regule cauet̄ falsa noīatione legatum non perimi. Est enim q̄daz alia iuris regula qua cautū est falsa demōstratione legatū non vitiari: veluti siquis ita legauerit stichū seruū vernā tytio do lego. Lz enim stichus non verna: sed emptus sit: si tñ de p̄sona ꝯstat: nō obstante hmōi falsa demōstratiōe valet legatū: ꝛ fil'r si ita demonstrauerit testator: stichū seruū meū quez a seio emi tytio do lego. Lz ab alio empt⁹ sit nihilomin⁹ valz legatū si de p̄sona serui ꝯstat: ꝛ sicut dixi tibi scire d'bes q̄ longe magis adiecta cā legato legatū non vitiat: veluti siquis ita dixerit tytio qui absente me negocia mea vtiliter curauit vel gessit stichū do lego: vel si ita dixerit tytio: qr p̄rocinio eius a capitali crimine liberatus sum stichū do lego: nā si ita dixerit valz le

mur non solū in hereditatibus: sed ēt in legatis ꝛ fideicōmissis: qd̄ euidēter ex ipsius lectiōe cōstitutiōis clarescit.

¶ Tutor certus ꝛ certe p̄sone dari dz hoc dicit cum glo.

¶ Tutor autē nec per nostram[a] cōstitutionez incertus[b] dari debet: qr certo iudicio debet ꝓ tutela quis sue posteritati[c] cauere.

¶ De iure pretorio alienus posthumus etiam olim poterat heres institui ꝛ hodie potest dūmodo nasciturus sit ex ea que vxor eē possit. Angelus aretinus.

¶ Posthumus āt alien⁹ heres īstitui: ꝛ antea poterat[d]: ꝛ nūc pōt nisi ī vtero ei⁹ sit q̄ iure nostro[e] vxor esse nō pōt[f].

gatū. Lz enim tytius legatarius negocia testatoris nunq̄ gesserit: neq; testator patrocinio tytij in legatarijs a capitali crimine liberatus sit. In vtroq; tñ casu legatū valz: sz alio ius statutū est si hmōi cā conditiōal'r enūtiata sit: veluti siqs dixerit h modo: si negocia mea curauerit fundū do lego. nā in hoc casu ita demū valet hoc legatū si conditio extiterit.

a ¶ Siqs. sic. C. de testa. l. si in nomine.

b ¶ In nomine. Nom̄ est gen⁹: sed ponit' hic ꝓ specie sui: vt albertus qd dr̄ ꝓpriū ꝑsone nomē. Cognomē q̄ si cōe cognationis nomen: vt asinellus. Prenomē quod cā differētie ponit': vt si sint duo tullij: z vni superaddat' marcus z dicat' Marcus tullius: naz marcus est prenomen. Agnomen est quod imponitur ab eucutu: vt africanus qui vicit africā: alemanicus: z goticus. vt s̄. in rubrica prohemij huius libri.

c ¶ Valet legatum sic. ff. si cer. pe. l. certum. C. eodem. si fortidianum.

d ¶ In heredibus: scilicet si erret in eorum nomine.

e ¶ Intelligantur. Scilicet a testatore: z hoc in ꝓprijs. In appellatiuis

Nomē ꝑnomē cognomen z agnom̄ differt.

¶ Error noīs prenominis: agnominis: cognominis nō vitiat si de corpore constat. Aretinus.

¶ Siquis [a] ī nomine [b]: cognomine: ꝑnomine: agnomine legatarij: testator errauerit (si de ꝑsona constat) nihilomin⁹ valet legatū [c]. Idēq; ī heredib⁹ [d] seruatur z recte: nomina enim signandorum hoīum gratia reperta sunt: q̄ si quolibet alio modo intelligātur [e] nihil interest [f].

¶ Falsa demōstratio nō vitiat legatū.

¶ Huic ꝓxima est illa iuris regula falsa demonstratione legatuz non perimi veluti siquis ita legauerit. Stichum seruū meuz vernās do lego: lz enim nō verna: sed emptus sit (si de seruo tñ cōstat) vtile est legatum. Et ꝯuenienter si ita demonstrauerit. Stichū seruum quē a seio emisitq; ab alio empt⁹ [h] vtile est legatum si de seruo constat.

¶ Falsa causa nō vitiat legatum nisi per modum conditionis fuerit prolata. h. d. Aretinus.

¶ Lōge [i] magis legatū. Lz enim tytius legatarius negocia testatoris nunq̄ gesserit: neq; testator patrocinio tytij in legatarijs a capitali crimine liberatus sit. In vtroq; tñ casu legatū valz: sz alio ius statutū est si hmōi cā conditiōal'r enūtiata sit: veluti siqs dixerit h modo: si negocia mea curauerit fundū do lego. nā in hoc casu ita demū valet hoc legatū si conditio extiterit.

distingue s̄m Joan. an paruz erret. vt libros mēbranas appeller quo casu valet maxime cū fuerit consuetus sic appellare. vt. ff. d leg. iij. libroꝝ. §. qd tñ cassius. an multū erret: z tunc contra. vt. ff. e. titu. l. iiij. (j) Et de supp. leg. l. labeo. in medio legis.

ADDI. i.

Et ē rō ibi: qr nomē appellatiuū tā q̄ naturale mutari non pōt sine mutatione eēntie ipsius rei cū sit de substantia. al's secus: sed d hac interia. vid plenius hic per Angelū areti.

f ¶ Nihil interest: vnde liber homo sibi nomen mutare potest: lz seruus nō possit. vt. C. de mu. no. l. prima. ff. de falci. l. falsi.

g ¶ Huic ꝓxima. Vernā. verna est seruus ex ancilla testatoris natus.

h ¶ Emptus. idē z si non emit. vt argu. ff. de vsu. nūq̄. §. fina. secus ī vēditiōe. vt. ff. de ꝯtra. emp. siquis funduz.

i ¶ Longe magis. Ideo dicit magis: qr verba false demonstrationis sunt de substantia ipsius legati: vt cū dico stichum vernam do lego: sed verba false cause non ita. Item quia cause legandi non coherent legato. vt. ff. d condi. z demon. cum tale. §. falsa causa. (j) Item quia hic donare ꝑsumit'.

vt. ff. de ꝯdi. inde. in summa. §. ei q̄z.

ADDITIO (I). Puta q̄r de necessitate dispositio nō ꝯsequitur ex causa. al's secus. vt hic per Angel. areti.

Cōditō a ¶ Sed si ꝯditionaliter. No. ꝯditio per si: apponitur ꝛ p cū: vt hec. ꝛ. ff. de conditio. inde. qui ꝓmisit. vt. ff. de ver. obli. quocūq̄z. §. non solū: nisi in casu. vt ff. de tu. l. muto. §. sub ꝯditiōe. Mod⁹ p vt: vt. C. de his qua sub mo. l. ij. Causa per qa. vt hic Demonstratio sit ofi dendo aliqd qd non est: vt. s̄. pri. §. ꝛ. ff. e. si sit. § 3. Circa hec quatuor sic dicas: ꝛ primo. Falsa causa non nocet. vt hic. Cōditio nocet si deficiat: vt hic. ꝛ. ff. si certū peta. cū ad presens. ꝛ. l. itaq̄z. Modus idem qd conditio operatur excepto q̄ id quod datur sub mō. ꝛ tā anteq̄z modus īpleatur petitur: cautione tñ interposita de modo implendo quod non est in ꝯditione: vt. ff. de condi. ꝛ demon. qui heredi. §. si. ꝛ de adimen. lega. l. liberto. §. lucius. ꝛ. ff. eo. tij. si tibi. In demonstratione distingue. vt. ff. e. si sit. §. j. ꝛ. l. nō q̄cūq̄z. Uñ versus. Scito q̄ vt mod⁹ ē. si ꝯdō q̄r cā. Uide capi. ver. extra de ꝯdi. appo.

Mod⁹

Causa.

Demōstratio.

versus

¶ In seruo heredis. Casus. ¶ Ad huc ꝓsequit Justi. materiā suā dter. quibus legari pōt: vñ po. sic ca. i hoc. §. Dñe qdam fecit testm̄: ꝛ in testamē to suo tytium instituit heredē: ꝛ sticho seruo ipsius heredis instituti legauit fundū: modo quero vtrū hmōi legatū valeat: Ad hoc rñ. Justi. distinguendo vtrū seruo heredis instituti pure vl' sub cōditione leget. nā si pure leget inutile est legatū: nec q̄cq̄z proficit: etiā si viuente testatoꝛ ꝓuus legatari⁹ de potestate heredis exierit illud eni qd inutile foret si statiz post testm̄ factuz testatō dcessisset non dz ideo valere: q̄r testator diuti⁹ vt sit sub cōditione: tñ seruo heredis recte legari p̄t nā in hoc casu si tpe existentis ꝯditionis in potestate heredis legatū valet: sed q̄z q̄z dixerim tibi seruo heredis instituto domino ipsius sine ꝯditione legari posse non dubitatur. Ueluti siquis ita dixerit: stichum seruū sempronij heredez īstituo: ꝛ postea adiecerit sempronio dño stichi heredis instituti fundū do lego. nā in hoc casu q̄uis statim post factū testm̄ testator decesserit non tñ apud eū qui heres sit dies legati cedere ītelligit. Per seruū enim īstitutū si anteq̄z iussu dñi adierit hereditatē in alterius potestatē translat⁹ fuerit alij hereditas acqri poterit: vel si forte ipse seruus ante aditionē a dño suo fuerit mānumissus. Tūc ipe. n. hr̄s efficit ꝛ vz legatū: sz si ille ꝓu⁹ i eadez

gato falsa cā adiecta nō nocet: veluti cum qs ita dixerit Tytio (q̄r me absente: negocia mea curauit) stichuz do lego: vel ita. tytio: (q̄r patrocinio eius capitali crimine liberatus sum) stichuz do lego. Lz. n. neq̄z negocia testatoris: vnq̄z gesserit tytius neq̄z p̄rocinio eius liberatus est legatū tamē valet. Sed si ꝯditionaliter⁹ enūtiata fuerit cā aliō iuris est: veluti hoc modo: tytio si negocia mea curauerit: fundum lego.

¶ Seruo heredis pure non potest legari: sed sub ꝯditione sic: si tpe existentis conditionis non sit ī potestate heredis. Sed ecōtra seruo alieno herede īstituto potest eius dño legari pure: vl' sub conditione: sed si iussu dñi hereditatē adeat legatum euanescit. Aretin⁹.

¶ An seruo heredis recte legam⁹ q̄ri

cā pmāserit: ⁊ viuēte dño eodēq; legatario hīditatē adierit euāescit legatū
a ¶ An seruo. Inutilr. sic. C. d necess. ser. here. isti. l. qdā. §. illo ꝯ. Sz ibi nō īponit necessitas dādi. Ul' in minus. al's in alimētis loqtur: vt. ff. de ali. ⁊ cib. le. seruos. †nā cuz sit pur̄ a mōte testatoris cedit. vt. C. de ca. tol. §. cū igit: ⁊ domino ex psona sui acq. vt. s. per qs pso. no. ac. §. itē qd serui. al's est. §. itē vobis acqritur qd serui ⁊c. sed idem dñs erit heres: ergo nō valet legatū qr idē nō pt esse heres ⁊ legatarius: vt ff. de lega. j. l. legatū est. §. primo. Accursius.

† Vel dic sm Jo. sa. qibi testator legauerat suo pprio: hvo seruo heredis.

tur: ⁊ constat pure inutiliter [a] legari [b]: nec quicq; proficere [c] si viuo testatorē de potestate eius heredis exierit [d]: quia qd [e] inutile foret legatū si statim post factuz testm̄ decessisset testator: non dz hoc ideo valer̄ [f]: qr diutius testator vixerit. Sub ꝯditione vo recte legatur seruo vt reqramus an q̄ tpe dies legati cedit in ptāte heredis non sit. [g] Ex diuerso herede instituto suo qui domino recte etiaz sine conditione leget non dubitatur. Nā ⁊ si statī post factū testm̄ decesserit testator: non tñ apd [h] eū q heres [i] sit dies legati cedere ītelligit [k]: cū hereditas a legato separata sit ⁊ possit per eum seruum alius heres effici: si pusq; iussu dñi adeat in alterius potestatē trāslatus sit: vel manumissus ipse heres efficitur quibus casibus vtile est legatum. Qd si in eadez cā pmā-

d ¶ Exierit. Seruus legatarius.
e ¶ Quia qd ⁊c. hec ē rl'a catoniana
f ¶ Valere. Exceptis quibusdam casibus: vt cum res tua sit tibi legata ⁊ ante mortem testatoris alienata.
g ¶ Nō sit. Nam si est adhuc seruus non valet legatū: al's valet: sic. ff. ad l. falci. l. si a seruo.
h ¶ Apud eum. Id est apud eūdez. s. dñz qui sit heres p suū qr adhuc nō est. Accursi.
i ¶ Heres. i. directe mōtuo testatorī statim post testm̄: nō iō statī dñs sui erit heres p seruū ⁊ legatarius p se. ⁊ ita nō erit apd eū. i. eū dē heredem hereditas ⁊ legatū: qd erat superiori §. imo. ad h vt sit heres p seruū duo precedere oportet: iussum dñi: ⁊ obedientiam serui: ⁊ interim serui cōditio poterit variari: sed legatū tm̄ interiz habebit dñs: sunt ergo separata hereditas ⁊ legatum interim: cū legatum apud dñm: hereditas apud nullū: do nec seruus: vel manumissus sibi: vel iussu alicuius domini eam adeat.
k ¶ Intelligitur. nā nemo est heres adhuc: cū ⁊ dñi iussus: ⁊ serui debeat sequi voluntas. vt. C. de here. institu. cū pponas. Et lz hereditatis dies cedat ea adita: tñ legatum a morte testatoris cedit. vt. C. de cadu. tollē. §. in nouissimo. vñ apud dñm erit lega-

Seruus heres instituti nō acqrit dño nisi duo concurrant. Legati dies cedit a morte testatoris: heredis institutio ē caput ⁊ fūdamētum totius testi. Qdo scriptu re an seruandus sit.

ADDITIO. Qd est verz si legat̄ sine libertate seruo testatoris vel heredis: secus si alieno qr cederet ab adita hereditate: nisi dies mortis eēt idē. vt ibi. si optio. ff. de ope. le. qñ vo cuz libertate legat̄: cedit vel a die cōpetētis libertatis (si sit sub cōditione relicta) vel ab adita hereditate si vtrūq; sit parz. vt. §. in nouissimo. C. e. ti. An.
b ¶ Legari. Propter confusionem heredis ⁊ legatarij: quia eadez persona sibi ipsi debere non potest.
c ¶ Nec quicq; proficere: quia actus morientiū nō possunt esse in suspenso: vt. ff. cōmu. pre. l. si. in fi. ⁊ propter regulam catonis que sequitur.

tū: sed here. apud nullum qui poterit esse vel apud hunc vel apud alium si alienabit. s. seruus prius vt sequitur.

a ¶ Legatarij. Qui z dñs est.

b ¶ Nisi heredis. Legabat. aliud intutore ettaz olim. vt. §. gda. tut. pos. §. ad certū.

c ¶ Fundamentuz. Cū fine illo mulluz dicat. vt ff. de iure cod. l. ſi. z. j. tu. j. l. ij. §. i primis: z de his q̄ i test. dlē. l. pe. ibi calphurn⁹.

d ¶ Scripture ordinē. No. ordinē scripture non seruandū. sic. ff. de solu. nō enī. Sed cōtra. arg. ff. de fideicom. li. l. ſfialiter. §. qd ergo. z i auc. d here. z fal. §. inordinatum.

e ¶ Uolumtatez. Repete. vituperādum erat.

f ¶ Cōstitutionē. Quaz nō habem⁹ p̄m quosdā. Uel dic verius q̄ logtur de ea que est in. C. de test. l. ambigui tates: z qd ibi dicit: non ex mēte referas ad alia: non ad hunc ordinez.

g ¶ Nisi heredis institutionē. Q̄ prio ferit: iussu legatarij a adierit euanescit legatum.

¶ Legata z libertas hodie relinqui possunt ante heredis institutionez: z postea z inter institutionez z substitutionem. Eretimus.

¶ Ante heredis īstitutionem legabatur b antea inutiliter. s. qz testamēta vim ex institutione heredis accipiunt: zob id veluti caput atq; fundamētum c intelligit totius testamēti heredis institutio. Pari rōne nec libertas añ heredis institutionez dari poterat. Sed qz inciuile esse putauimus: scripture ordinē d qdez sequi (qō z ipſi antiquitati vituperandum fuerat visum) spernī autem testatoris p̄t legat rē: z postea hered. istituet.

h ¶ Medias. Quia primum instituit heredem z postea legauit: z postea aliuz heredem instituit: z ita legat iter medias heredū istitutiones.

i ¶ Fauorabilioz est. Nisi in duob⁹ casib⁹. vt ff. d ma. tes. cū ex plurib⁹: z de leg. j. ſigs a filio §. pe. z. l. sere: z ad trebel. si p̄ion. §. sed si non fructibus.

Libtas fauora bilis ē.

voluntatem e p nostram p̄stitutionē f z hoc vitium emēdauimus: vt liceat z antes heredis institutionē z iter medias h heredū īstitutiones legatū relinq̄re: z multomagis libertatē cuius vsus fauorabilioz i est.

¶ Hodie añ z post mortē heredis z legatary z p̄die mortis ipoz legari p̄t. Ar.

¶ Post mortez q̄z heredis aut legatary simili mō inutiliter legabatur: veluti sigs ita dicat: cuz heres me⁹ mortu⁹ fuerit: do lego. Itez p̄idie q̄z heres aut legatarius morieť. Sz simili mō z hoc correximus k firmitatē huiusmodi legatis l ad fideicommissoruz similitudinē p̄states: ne ī hoc casu deterioz causa

ADDitio. Dic p̄m Jo. fa. q̄ b si vī vez: imo vī idē vtrobiq; qr icertitudo vtitat legatū z libtatē. Sec⁹ i relegata: vbi at libtas legat ē icertitudo z i re z i psona: z sic vtitat vt no. dy. i rla i obscuris: z regn. fur. i. vj. Angelus.

k ¶ p̄ mortē. Correxim⁹. vt. C. de ac. ab here. z ꝯ here. l. j.

l ¶ Legat. i stipulatōb⁹ idē: vt. d. l. C. vt ac. ab he. z ꝯ he. l. j. Caue tñ q̄ legatū sic ſcīpit ab hide vl̄ p̄dat dari: qd̄ p̄mo nullo mō fuit (j) sz stipulatio fuit: lz ieffica. vt. ff. d cuic. g a pu

pstio. ꝛ.l.si ꝑ imprudētiaꝫ. §. non mirū.

ADDITIO (j)

Qd estvez si legauit post mortem heredis vel alterius. secus si post mortem legatarij: qꝛ statim est nata obligatio: vt in stipulatiōe. sicut nō glo. in.l. cedere diem. ff. de vb. ob. Ang.

a ¶ Inueniatur: vt. ff. e.l.j. ꝛ. s. e. ti. §. sꝫ nō vsqꝫ.

b ¶ Pene. Adimebat. hec vba expone: vt. j. ti. j.

c ¶ Aliqd faciat. qd fieri vult sꝫ Jo. hoc a die. s. in pe. heredis se cōmittere: alꝫ est ꝯdi. ꝛ vꝫ. vt. ff. d his que pe. no. l. j. ꝛ. ij.

d ¶ Nō faciat. qd fieri nō vult. Ac.

e ¶ Collocauerit. s. qd fieri nolo. s. eā collocari.

f ¶ Nō collocauerit. s. qd fieri volo scilicet eam collocari.

g ¶ Aliēane legatorū q̄ fideicōmissorū iueniatur [a].

¶ Hodie pōt pene nomine legari ꝛ legatū transferri vel adimi nisi ꝑcipiat aliquid impossibile vel legibus interdictū vel probrosum. Angelus aretinus.

¶ Pene quoqꝫ nomine inutilr antea legabat ꝛ adimebatur [b] vl trāsferebat. Pene aūt noīe legari vr̄ qd coercendi hr̄dis cā relinquit: quo magꝫ aliqd [c] faciat: aut nō faciat [d] veluti si qs ita scripserit hr̄s meus si filiā suā in matrimonio tytio collocauerit [e] vel ex diuerso si non [f] collocauerit: dato. x. aureos seio aut si ita scripserit heres meus si seruū stichū alienauerit [g]: vel ex diuerso si nō alienauerit [h] tytio decez aureos dato. Et intm̄ hec regula obseruabat: vt perq̄ꝫ [i] pluribus principalibus constitutionibus significaretur nec principē quidez agnoscere [k] qd ei pene nomine legatuꝫ sit. Nec ex militis quidem testamēto talia legata valebant quāuis alie militum voluntates in ordinandis testamētis valde obseruabantur [l]. Quinetiā nec libertates pene nomine dari posse placebat. Eo amplius nec heredez pene noīe adyci posse sabinus existimabat veluti si quis ita dicat tytius heres esto si tytius filiam suā in matrimonio seio collocauerit [m] seius quoqꝫ heres esto. Nihil eniꝫ intererat qua ratione tytius coerceatur vtrum legati donatione an coheredis adiectione. Sed huiusmodi scrupulositas nobis non placuit. Et generaliter ea que relinquunt: lꝫ pene nomine fuerint relicta vel adēpta: vel in aliū trāslata nihil distare a ceteris legatis constituim⁹ [n]: vel in dādo vel in adimendo vel in transferēdo. Exceptis his videlicet q̄ īpossibilia [o] rit. qd nolo.

h ¶ Nō alienauerit. nam vt alienauerit volo.

i ¶ Perq̄ꝫ. id est valde.

k ¶ Agnoscere. s. posse vt. s. qb⁹ modis te. ifir. §. finali. in fi.

l ¶ Obseruabantur: vt C. d testamēto milita. l. j.

m ¶ Collocauerit. s. qd fieri nolo.

n ¶ Cōstituim⁹. vt. C. d his que pe. no. l. j.

o ¶ Impossibilia. ff. de leg. j. l. si mihi ꝛ tibi. §. j. cōtra. Solu. ibi nō erat īpossibile: poterat eniꝫ eē q diu viueret: ꝛ ifra triduū posset id fieri qd fieri volebat. Vel dic q ibi voluit testōr heredē cōstituere se solutuꝝ si decederet. scilꝫ testator infra triduū: quod potuit non autē soluere. † Item contra. s. de here. insti. §. impossibilis.

† Istas solutiones rep̄hendit

Jo. sa. hic z di cit qđ tō valet legatū: qz non ptinet i possibile: sz ad tē pōis ē impossibilis q nō vitiat.

Solu. quidam dicunt non valere sicut testator voluit vt hic, valet tamē pure: vt ibi. Uel distingue ꝑm Joan. aut apponitur conditio impossibilis heredi aut legatario. Si heredi non valet legatum: vt hic. Si legatario valet: vt ibi. z que recitō tē rē ēpla. C. de his q̄ pe. no. l. j. Item plum qñ apponitur conditio impossibilis heredi. siue honorato: vt dct heres si celū digito tetigerit z tunc vitiat quasi nō stet per eum quominus impleat: sed per impossibilitatem. Quando legatario siue honorato: vt ibi relinquo si celum tetigeris digito: z hec non vitiat: sed vitiat: z ꝓ nō adiecta habet. Et est ratio: qz nō dz auferri beneficiū honorato: cui puideri voluit testator. Unde glo. notabilē. in. l. j. ff. de cōde. instit.

C Impossibilia. De impossibilit dic. precepit heredē transferre monte: al's ei adiecit coheredē: vel aliā penā ꝓposuit. De legibus interdicto: vt ꝑcepit heredi vel legatario: vt daret inquilinos sine p̄cdīs. De probroso: vt ꝑcepit reliquias suas in mare proiici: vel se cū vestibus sepelirī. al's penā impposuit: in nō ꝓdictis z similibus remanet heres z legatarius: nec tenetur ad impossibile: vel legibus interdictum: vel probrosum: nec etiā ad penā: ideo qꝫ impossibile: vel legibus interdictū: vel probrosum non impleuit.

a C Legibus interdicta. Ut inquilinos sine p̄dīs: vt. ff. de lega. j. si qs inquilinos: vt patuit supra.

ADDITIO. Et hoc verū vbi aliqd est per ius dispositū: vel cōsuetudinez sunt vel legibus interdicta q aut als ꝓ probosab. Huiusmodi eniz testatorū dispositiones valere secta c meoruz temporum non patitur.

C De ademptione legatorum.

C Ademptio z translatio legatorum potest fieri in eodē testamēto: vel alia scriptura. Angelus arc.

Ademptio legatorū siue ex eodem testamento adimāt d: siue codicill e firma sit: siue ꝓtrarys verbis fiat adēptio: veluti si quis qđ testator mutare nō pōt: vt qz forte ob ius publicum: vel fauorem. al's secus. Joānes fabri.

b C Probrosa. Ut vestimenta in fluuius: vt. ff. eo. j. l. seruo alieno. §. fi. vel reliquas i mare: vt. ff. d cōdi. instit. l. penul. in princi.

c C Secta meoꝝ tēpoꝝ. Jd est ego q̄ sequor institutiaz: hoc tpe nō patior. sic ff. de pac. l. fi. in fine.

C De ademptione legatoꝝ. Cont. matio.

C Oz ambulatoria est defuncti volūtas: vsqz ad supremū vite exitū: vt. ff. de adimen. lega. l. iij. §. fi. z. l. sequē. ideo post data legata. z de eis ademendis videamus. Accursius.

Divisio

Demptio. C Dividitur in duas partes. Primo loquitur de ademptione. Secdo de translatione. Secunda ibi (Transferri.) Alreti.

d C Ademantur. Scilicet legata.

e C Codicillis. s. testō cōfirmatis ꝑm quoscūq: nō alit. Sz nos dz: vt in auē. de testi. fideicō. §. manifestū. coll. 1r. Ale.

ADDITIO. Et ē rō: qz nō ē ridiculū codicillos et dzos p testm ꝓfirmari: oz videm⁹ agi ex dcto: vt dct⁹ rescidat. l. ij celsus. §. j. ff. d dzbē. emp. Jo. s.

f C Firma est. Ut si eodē testō fiat vt deat nec datū: si alia volūtate videat datū: sz postea adeptus: vt. ff. de his q̄ in testa. de. l. j. z. ff. de leg. j. l. si ita scripsit. Sz vī qꝫ nulla talis volūtas valeat cū videat sibi repugnare: vt. ff. de reg. iur. l. vbi repugnātia. q̄ est huic dcto. Sz dic qꝫ ibi dicit de repugnātia q̄ fit ꝓpter simplicitatē ꝓborū: vt. ff. de cōdi. instit. si tritus. Uel habet locum

predicta regula quādo non apparet q̄ sit vltima: quo casu neutra valet. Si autem apparet: vltima valet: vt. ff. e. l. nihil prohibet. Accursius.

Legata volūtate p̄sumpta reuocātur.

a ¶ Alijs. s. vt adimo. vl' peniteo ei⁹ qd dedi: vel fil'ia. imo ēt nuda voluntate p̄sūpta: vt si inimic⁹ postea fact⁹ sit legatarij: vt. ff. de adimē. leg. l. iij. in fi. ⁊ l. iiij.

ADDITIO. Idem si ab ignorāte fiat testōri ignoranti aliquid etiam post mortem: qd si sciuisset testōr nō fuisset legaturius. Angelus.

ita quid legauerit: do lego: ita adimatur: non do: non lego: siue non contrarijs: sed alijs [a] quibuscunq; verbis.

¶ Trāsferri [b] quoq; legatū ab alio ad aliū potest: veluti si quis ita dixerit hominē stichum quez tytio legaui: seio do lego: siue in eodem testamēto: siue i codicillis hoc fecerit: quo casu simili ⁊ tytio adimi videtur ⁊ seio [c] dari.

¶ De lege falcidia.

¶ Testatori nō licz hereditatem exhaurire vel vacuare in totum legatis: sed solūmodo vsq; ad dodrantem: ne testatores sine hīde

b ¶ Trāsferri. Facit. ff. eo. trāslatio.

c ¶ Et seio dari. Scilicet si seius est nō capax. nunquid ademptio a primo facta valet? Respōdet sic: vt. ff. de leg. primo. plane. in principio.

Continuatio.

¶ De lege falcidia. ¶ Qualiter minuant' legata adēptione: vel trāslatiōe dictū est. nūc qual'r lege falcidia minuant'. ⁊ ideo dicit supest. Accursius.

ADDITIO. Differētia inter hūc titulū ⁊ sequētē habet' p hos p̄sus. Tūc defalcabis si p legata grauar]. Sz trebellabis: cū reddere cuncta rogaris.

Diuisio

Superest. ¶ Totus iste titulus diuidit' p̄ncipal'r in quinq; ptes. Primo cōtinuat se ad p̄cedētia. Scdo ponit affectū leg] falcidie tā de iure legis duodeciz tabulaꝝ: q̄ de iure quo nos vtimur. Tertio ponit vnū dubiū. s. an heres nō grauatus respectu sui heredis grauati possit detrahere falcidiā. Quarto ad qd p̄sens tēpus redigat': vt inspiciat': an lex falcidia habeat locū. Quinto: quando lex falcidia imponit': quid est ante deducendum. Secūda ibi (Cū eniz.) Tertia ibi (Et cum quesitū.) Quarta ibi (Quātitas aūt.) Quita ibi (Cū āt.)

¶ Cū. n. Casus. ¶ Pone igit' sic casuz in prima pte. Dñe mlta dixistis nobis circa materiā legatorū: ⁊ de adēptio. trāslat'. eorūdē. vñ vī q̄ ad aliquā aliā mām de cetero potis trāsire. Sat' eni vī q̄ ea q̄ iā dicta sunt circa mām legatorum p̄nt sufficere? Ad hoc rñ. Justi. Amice nō bñ tibi vī: imo circa mām legatoꝝ ēt insistēdū ē adhuc. nā ex quo de adēpti. ⁊ trāsla. legatoꝝ vidim⁹: supest: vt de l. falci. p quā modus legatis nouissime iposit⁹ ē: dispiciam⁹: ⁊ hec in pria. Sz pone in scda. Dñe iā video q̄ vos vultis tractare de falci. dicatis mihi si plz q̄re fuit introducta lex falcidia: ⁊ qs sit eius effect⁹? Ad h rñ. Amice lex falci. optia rōne fuit itroducta: ⁊ eius effect⁹ fructuosus ē. Cū eniz oli. l. xij. tabu. libera erat legādi ptās: itm̄ vt liceret testōrib⁹ totū p̄imoniū suū p legata erogare: ⁊ nihil penit⁹ hīdes scriptos relinq̄re. Nā. l. xij. tabu. ita cautū erat q̄ sicuti qsq; legasset rē suā: ita ius eēt. idcirco vtile erat visuz legū latorib⁹ hmōi liberā licētiā legādi coartare: qr pp hmōi plerūq; moriebātur hoīes itestati. nā lz hīdes eēnt istituti scripti tñ heredes pro nullo hereditatis lucro eā volebant adire. ⁊ quāuis etiā sup hmōi licētiā legādi coarctanda tam lex furia q̄ voconia late sunt

neutra earū ad rei cōsumationē sufficere videbatur. Unde nouissimo lata est. l. falci. qua caueť ne liceat testatoribus plus legare q̄ dodrantē totoꝝ bonoꝝ: vt siue vnus hr̄s sit institutꝰ siue pl'es apd eū: qn̄ vnus esset institutus: vl' apud eos qn̄ pl'es essent instituti: quarta ps totius patrimonij ipsius testōris integra remanet.

a ¶ Falcidia. Ideo sic dicta: qꝛ vt falx fenū: sic hec lex legata resecat. Uel dic a falcidio auctore. † vt ꝛ publiciana a publicio dicta: vt. j. de ac. §. alie.

b ¶ Qua. s. falcidia.

c ¶ Uel. ꝓctiam.

d ¶ Uti qsq; legassꝫ ꝛc̄. Hec sūt ꝟba legis duodecim tabularum.

e ¶ Sue rei. Idez in sua re tota quā ipse legauit: vel ēt aliena. nā ꝛ aliena res legari poterat ꝛ pōt: vt hic. ꝛ. ff. ad l. fal. l. j. in prin. ꝛ. s̄. de le. §. nō solū.

f ¶ Ipsoꝝ testōrū. Nō tn̄ licꝫ testōribꝰ eā renūtiare: nisi in casu: vt. ff. e. ꝙ de bonis. §. fin. ꝛ. l. si debitor. argu. contra. C. de pac. l. pe. ibi. cū ꝛ alia regula sit ꝛc̄. Sed hodie per auc̄. sed cū testōr. que est. C. ad leg. falci. contra.

ADDITIO. Qd est veꝝ exp̄sse. secus si tacite. puta dicendo tota vel integra legata soluas: nisi adijceret ꝙ amplius heres habere non possit ꝛc̄. ꝑm Ange. In trebellianica aūt idem dicas qd. l. falcidi. ꝑm Joā. fab.

g ¶ Adir. fac. j. ti. j. §. sꝫ qꝛ hr̄des. Ac.

h ¶ Sup b. Id est super coartanda legādi licētia.

i ¶ Nouissime. Id ē vltimo. Accur.

k ¶ Legar. Uel ēt causa mortis donare. nā ꝛ ibi locuꝫ hꝫ falcidia. Itez ꝛ in mortis cā capiōe: vt. C. e. l. pe. Licꝫ de hac qdē ꝯdicāt. ꝛ est pro eis argu. ff. e. l. accept. Itē in fideicōmissis: vt. C. e. l. ij. † Itē in donatiōe iter viuos: q̄ morte ꝯfirmať: non al's: vt. C. eo. in donatōe. ꝛ in his hꝫ locū qd hic de legatis dicit.

l ¶ Dodrātē. Id est nouē vncias totius hr̄ditat: sic enīꝫ dodrās dr̄: vt. s̄. de here. isti. §. hr̄ditas. Si ergo fiat in ꝯtiū de singulis pōt fieri sectio. i. q̄rte ptis detractio: ꝛ ipso iure: ꝓposita ēt rei vēdicatiōe: vt. ff. eo. l. lineā. in fi. j. rn̄. ꝛ. l. plautius. ꝛ. C. e. l. ij. Iā ergo nō est qd an heres possit retinerī falcidiā in vna re: nā nō pōt: vt in. d. l. plautiꝰ.

(j) Sed aliud qn̄ qs legat partē bonorū. tūc enīꝫ succurrit hr̄di: siue rerum partes: siue estimationē dare maluerit: vt. ff. de lega. j. nō amplius. §. j.

† Qui fuit cōsul: ꝛ iō falcidia resecat ipso iure. vt. l. linea. ff. e. secꝰ si fuisset pretor. ꝑm Jo. fa.

† Qd ē verū in fideicōmissis ꝑticularibꝰ nō in vniuersalibus: vt infra ti. prox. §. ij. Falcidia in vna re non pōt retineri

decedāt. Aretinus.

Super est: vt de lege falcidia [a] dispiciamus: quia [b] modus nouissime legatis impositus est.

¶ Cum enim olim duodecim tabularū lege libera erat legandi potestas: vt liceret vel [c] totum patrimonium legatis erogare. (Quippe cū in ea lege cautum esset vti [d] qsq; legasset sue rei [e]: ita ius esto) visum est hanc legandi licentiam coartare. Idq; ipsorum [f] testatorum gratia prouisum est ob id quod p'erūq; itestati moriebantur: recusantibus scriptis heredibus pro nullo aut minimo lucro hereditates adire [g].

¶ Et cuꝫ sup hoc [h] tā lex furia q̄ lex voconia late sunt: quaruꝫ neutra sufficiēs ad rei ꝯsummatōez videbať: nouissime [i] lata est lex falcidia: qua caueť ne plus legare [k] liceat q̄ dodrantez [l] totorū bonorum: id est vt siue vnus heres institutus sit siue plures apud eū eosue pars quarta remaneat.

ADDITIO ¶ Hoc verū est si plures sint legatarij: secus si vnus: qr pōt ex rei necessitate: vel legatarij volūtate: vt ibi. ꝛ. l. plane ꝛ. l. seqn. §. si solus. ff. e. Ubi aūt nō cadit cōmoda diuisio: diuiditur ad arbitriū iudicis: vt. l. non amplius. ff. de leg. j. §. si. De trebellianica ꝟo vel legitima: dic vt hī in. l. filiū quē habētē. C. famil. her. An.

¶ Si plures fuerit instituti quilibet in sua re potest falcidiam detrahere: lꝫ portio alterius coheredis: nō fuerit grauata. Aretinus.

¶ Et cuꝫ[a] quesitū esset duobus heredibus institutis: veluti tytio ꝛ seio: si tytij pars aut tota exhausta sit legatis: q̄ nominatiꝫ ab eo data sūt: aut supra modū[b] onerata: a seio ꝟo: aut nulla relicta sint legata: aut que partē eius dūtaxat in partē dimidiam minuunt[c]: an quia is[d] quartam[e] partem totius hereditatis: aut amplius habet: tytio nihil ex legatij que ab eo relicta sunt retinerē liceret: vt quartam partē sue partis saluaꝫ habeat[f]. Et placuit posse[g] retinere. Eteniꝫ in singulis heredibus ratio legis falcidie ponenda est.

¶ Jn ratione legis falcidie cōsideratur quātitas patrimōij que erat tpe mortis testatoris: nec augmentū vel diminutio contingens postea: ꝛ ante aditā hereditatē legatarijs prodest: vel obest. Angelus aretinus.

¶ Et cū q̄situm. Casus.

¶ Hic incipit tertia ps in qua Justi. deter. quādā dubitabilem qōnē insurgētē ex p̄missis vsi po. sic casuꝫ. Dñe iā video ꝙ effectꝰ l. falci. talis est ꝙ testator non potest legare vltra dodrātē totorū bonoꝝ. vꝫ. vt q̄rta pars p̄timonij ipsius testōris remaneat apud hīdes: sine sit vnus hīs scriptus siue plures. dicatis igit̄ mihi qd iuris ē in tali casu. Quidā fecit testm̄: ꝛ in testō suo instituit duos hīdes eqs portiōibꝰ: puta tytiū ꝛ seiū: ꝛ ptē tytij totā exhausit legatis que noīatiꝫ reliqt a tytio p̄stāda ꝙ nihil penitus apud tytiū remāsit: aut si aliqd remāsit supra modū tñ ptē tytij onerauit. A seio ꝟo aut penitꝰ nulla legata reliqt: aut si qua ab eo reliquit parte tñ dimidia portionē eandē integram penes ipsum seiū remansit. ꝛ ita quarta pars totius hereditatis apud seiū hīdē scriptū sine aliqua diminutiōe sine onere remāsit: vnde hoc casu multū fuit dubitatū ꝛ q̄sitū: vtꝫ liceret tytio vltra quartā partē sue portionis grauato aliqd ex legatis ab eo nominatiꝫ relictis retinerē: vt ita bñficio l. falci. q̄rtaꝫ partē sue portionis saluaꝫ habeat. Ad hoc rñ. Justinia. Amice certe in qōne ꝓposita placuit: vt liceat tytio vti bñficio. l. falci. ꝛ de hoc singulis legatis ab eo relictij intātū retrahere vt q̄rtaꝫ partē sue portionis saluaꝫ hēat. nō obstāte ꝙ q̄rta ps totiꝰ hīditatis apud seiū cohīdem suū ītegra remanet. Nā ī singulis hīdibꝰ rō. l. fal. habēda ē: vt qlibet q̄rtā sue portiōis saluā habeat.

a ¶ Et cum quesitum esset. Facit. ff. eodem. in singulis.

b ¶ Supra modū. Jd est supra quartam. Accursius.

c ¶ Minuunt. Et sic remanēt ei tres vncie q̄ sunt quarta totius assis. Ac.

d ¶ Js. Scilicet seius.

e ¶ Quartam partē. i. tres vncias.

f ¶ Habeat. Hoc interrogatiue lege: ꝛ postea responde. ꝛ placuit ꝛc.

g ¶ Posse retinere. Scilicet quartaꝫ

partem sue partis quã iure hereditario habet: nõ autẽ datuz causa adimplẽde cõditionis sibi ab aliquo imputabit sibi in quartã: nisi a statu libero esset datũ: ⁊ de pecunia hereditaria de qua ei dare ꝑmittit: vt. ff. eo. id autẽ. ⁊ de dona. cã mor. l. qđ statu liber. Itẽ nec legatũ a coherede relictũ sibi ĩputat: vt. ff. eo. in quartã. nisi testõr hoc cauerit: vt. ff. e. qđ ãt. j. rñ. ⁊ §. marcel.

¶ Quantitas autẽ patrimonij ad quã ratio legis falcidie redigitur: mortis [a] tempore spectatur. Itaq; verbi gratia: si is qui centum aureoruz patrimoniũ in bonis habebat cẽtum aureos legauerit: nihil legatarijs prodest si ante aditam hereditatẽ per seruos hr̃ditarios aut ex partu ancillarum hereditariarum: aut ex fetu pecorum tantum accesserit hereditati: vt centuz aureis lecreuerunt incẽdijs forte: aut naufragijs: aut forte per mortez seruorũ aut pecorũ: vt. lxxv. tempore aditionis: in hereditate vix inueniebantur: certe in hoc casu huiusmodi diminutio legatarijs nõ nocet: ĩmo nihilominus heres ad prestationẽ legatorũ insolidũ tenetur. Sed forte obijceret aliqs sic. Hoc videt̃ iniquuz. vz. compelli adire heredem huiusmodi dãnosam hereditatem ⁊ nihil lucrari. Ad istã tacitam obiectionem rñ. Justi. in litera ac si facta esset sibi di. Amice hoc nullatenus dãnosum est heredi. nam liberum habet arbitriũ nõ adire hereditatem: ⁊ ita huiusmodi periculuz euitare. vñ in hoc casu necesse est ipsis legatarijs cum herede de certa portione legatoruz recipiẽda pacisci ne heres deserat testm̃: ⁊ ita deficiente testamento legata in eo relicta non debeantur.

a ¶ Quãtitas. Mortis tẽpore. s̃. de lega. §. si peculium. contra. Solu. ibi remanet seruus quasi peculij dñs.

ADDITIO. In estimatiõe tñ debitoris est secus: qr si post mortem testatoris ⁊ ante aditam hereditatem efficiatur non soluendo cedit dãno heredis: si econtra cedit lucro legatariorũ

¶ Quantitas autez. Casus. ¶ Hic incipit quarta pars: in qua sic pone casum. Dñc iaz video ꝙ beneficio. l. fal. singulis heredibus ꝓuisum est: sz dicatis mihi quo tẽpore inspicit̃ vtrũ. l. falci. locũ habeat? Ad hoc rñ. Amice quãtitas patrimonij a testõre relicta ad quã rõ. l. falci. reducit̃ tẽpore mortis ipsius testatoris inspicit̃: sicut manifeste liq̃t in tali exẽplo. Quidã habuit cẽtũ aureos in bonis: ipse laborãs in extremis cõdidit testm̃: ⁊ in testõ instituit heredẽ. ⁊ centũ aureos legauit. ⁊ ita totũ p̃rimoniũ suũ exhausit legat. vñ mortuo testõre bñficiũ. l. falci. locũ sibi vẽdicabat. Sz qd si anteq̃z heres adierit hereditatez: bona hr̃ditaria ꝑ seruos hr̃ditarios. vel ex fetu pecorũ: vel ex partu ancillaꝝ intm̃ sunt aucta ꝙ oĩbus legatis ĩsolidũ solutis heres quartã partez totius hr̃ditatis: vel ẽt amplius saluã habere possit. Et rñ. ꝙ certe huius augmẽtũ post mortẽ testatoris añ aditionẽ hr̃ditatis aduenies legatarijs non ꝓderit: sz nihilominus heres bñficio. l. fal. quo tẽpore mortis ipsius testõris cõpetit vtetur. ad q̃rtã partem a singulis legatis detrahet. ⁊ idẽ ius in casu cõuerso obseruat̃. Naz sicut augmẽtũ rerũ hereditariaruz añ aditã hereditatẽ nõ põt prodesse legatarijs: ita diminutio rerũ hereditariarũ eis non nocet. verbi gr̃a ponamus retẽto primo themate ꝙ ille qui habebat. c. ĩ bonis legauit lxxv. ⁊ ita reliquit q̃rtam partẽ hereditatis. vñ mortuo testatore ratio. l. falc. locũ sibi vendicare nõ poterit: sz tñ añ aditionẽ hereditatis bona hereditaria intm̃ de-

quo ad falcidiam: vt. l. cum quo. ff. eo. Et est ratio: qꝛ est spes ꝙ de iopia deueniat ad pinguiorem fortunā. l. si defunctus. C. arbitr. tu. Joā. fabri.

a ¶ Legauerit. Scilicet tres partes hereditatꝭ et quarta remanet: ita ꝙ nō habet locum falcidia: qꝛ cētū habeat in bonis: vt s̄. dictum est.

b ¶ Solida legata debētur. Al's dentur. Hoc locuz habet qñ res hereditarie: nō legate perierūt. Si autez legate pereāt distīgue: aut erāt pondere: numero: vl' mēsura: ⁊ tunc idez quod hic dicit̄. † Aut non. ⁊ tunc aut incertum: vtputa hominē: ⁊ tūc idem qd' hic: aut incertuz ex ceteris: vt vnū de seruis suis: ⁊ tūc si omnes pereāt legatarij dānū est: vt ff. e. in rōne. §. diligēter. ⁊. §. īcerte. aut penit⁹ certa: vt stich⁹. ⁊ tūc perit legatario: vt. s̄. de leg. §. si res legata. Ac.

c ¶ Nec ea res. Rñdet tacite obiectioni. qñ dicat nōne erit iniquū cōpelli adire ⁊ nō lucrari: ⁊ ita dānū sentir̄.

d ¶ Pacisci. Id est aliquid oportet eos dare heredi: vt adeat. Et ita nota ꝙ nō per omnia: etiaz hodie sunt exequata fideicōmissa legatis: nec legata fideicōmissis. nā fideicōmissarius cōpellit heredē scriptū adire: ⁊ nil ei dat vt. j. ti. j. §. sed si recuset. Sed illud est in generalib⁹ fideicōmissis: hoc in specialib⁹. Que aūt sit dīta iter legata ⁊ fideicōmis. dixi in. l. j. ff. de lega. j.

¶ Cum autem ratio legis. Casus.

¶ Pone igit̄ sic casum in hac parte.

Legate rei periculū ad quē pertinet.

† Nisi talia essent legata vt species puta talē vegetez vini l. si ꝑo. §. si. cuz l. se. ff. sol. ma.

gatorū nomine erogatis: heres quartam partez hereditatis habiturus sit: sed necesse est: vt nihilominus quarta pars legatis detrahatur. Ex diuerso si septuagintaqnqz legauerit [a] ⁊ ante aditā hereditatē intātū decreuerit bona incendys forte: aut naufragys: aut morte seruoꝝ: vt nō amplius q̄z septuagītaqnqz aureoꝝ substātia vel ēt minus relinquatur solida legata [b] debent̄. Nec ea res [c] dānosa est heredi cui liberum est non adire hereditatem: que res efficit vt sit necesse legatarijs (ne destituto testamento nihil consequantur) cum herede in portione pacisci [d].

Domine video quare. l. falci. fuit ītroducta: ⁊ quis eius effectus sit ⁊ quo tēpore spectat̄: vt. l. fal. locū sibi vēdicet. pro deo dicatis mihi in quibus rebus locum sibi vēdicet. l. falci. Ad hoc rñdet. Amice cum ratio. l. falc. petitur: primo deducit̄ omne es alienū. id est quicquid testator tempore mortꝭ alijs debebat. Itē impēsa circa funus testatoris facta: ⁊ etiam precia seruoruz manumissorum similit̄ deducuntur: ⁊ facta tali deductione: tunc deinde in residuo habet locum ratio. l. falci. vt ex eo quarta pars integra apud heredes remaneat. ⁊ tres partes residue inter legatarios pro rata portione eius: qd' cuiqz legatariorum relictuz fuerit distribuatur. Ponamus igit̄ ꝙ aliquis habens patrimonium quadringentorum aureorum: quadringētos aureos legauerit. certe in hoc casu quarta ꝑs singuloꝝ legatarioꝝ de singulis legatis detrahi dz: vt ꝑ hmōi detractionē quartā ꝑtē cētum heres scriptus. l. falci. beneficio habeat. ⁊ est verū hoc qñ tātū erat legatū quātū erat in pr̄imonio. Sz po. retēto p̄mo themate. s. ꝙ ille qui habebat in patrimōio quadringentos aureos legauit. cccl. ⁊ ita octaua pars quadringentorum apud heredem remaneat: in hoc casu heres nō quartā: sed tm̄ octauā partē de singulis legatis detrahet retēta pte. viij. quā saluā habuit hac. s. octaua: a singulis legatis detracta q̄rtaz totiꝰ pa-

trimoniū integrā habeat. Sed po. retento pmo themate q testator habēs quadringētos aureos in bonis legauerit qngētos: z in plus legauerit q̄ erat in pmonio. in hoc casu. pmo. c. in quib⁹ excessit patrimoniuz detrahenda sunt. l. p inde habēda ac si nō essent relicta z postea quarta partē singulis legatarijs detrahit heres. Et sic primo detrahēdū ē qđ vltra pātimoniuz testōris legatū est. et postea illud qđ ex bonis testatoris superest apud heredē remanere oportet.

a ¶ Cū aūt. Es alienum. Ettiaz qđ ipsi heredi debebatur tēpore

¶ In ratione legis falcidie primo deducitur. eo. alienum funeris impēsa: z pecia seruoz. z de residuo quarta pars legatorum: z si plus est legatū q̄ sint patrimonij vires id primo deducit postea patrimoniuz defalcatur. Arretinus.

¶ Cum aūt ratio legis falcidie ponitur: ante deducit es alienū[a]. Item funeris[b] impēsa: z pecia seruoz[c] manumissoz. Tunc demum in reliquo ita ratio[d] habeatur: vt ex eo quarta pars apud hīdē maneat: tres vo partes inter legatarios distribuantur: pro rata[e] scilz portione eius qđ cuiq; eoz legatū fuerit. Ita q̄ si fingamus q̄dringētos aureos legatos esse z patrimonij q̄tita tē ex q̄ legata erogari oportet q̄dringētoz esse: quarta ps legatarijs singulis debet ōtrahi. Qđ si trecentos quinquaginta legatos fingam⁹ f octaua[g] de-

legauit: vt alienū seruū redimeret legatarius z manumitteret. de hoc enīz legato nō detrahit falcidia: nisi de eo qđ supest: forte facta emptione: vt. ff. de fideicōmiss. liber. l. decem. z. ff. e. sed z si nō seru⁹. Si autem vt suū ppriū legatarius manumitteret: tūc nulla pars falcidiaz legatarius. † z ita hec pecia deducuntur: vt falcidia nō partiā tur: vt. ff. e. si seruus. z. l. iuliānus.

ADDITIO. Er quibus leg⁹ nota q̄ tm vni legātur duo: quorum alterum quādo est de falcabile: qđ de illo falcidia provtroq; dūcitur: secus autem si diuersis eēt legatū: vt no. gl. in auc. similiter. C. eodem. Zingelus.

† Hodie tñ ē cla rū q̄ de legato liberta tis: z sic pio non detrahit falcidia auc. sil. C. eodē

† Qđ ē verū ho die si fe cit imē tariuz: al's sec⁹ l. in ipo nenda. C. eodē Lega tum alt cui: vt seruum manu mittat: falcaī. z q dñi.

mortis: ḡ confusione sit factum indebitum: vt. ff. eo. qui fundum. z. C. eo. l. irritum. † nisi expresse prohibebat: vt ff. eo. si debitor creditori.

b ¶ Funeris. Non monumēti: vt. ff. eodem. l. j. §. fi. Accursius.

ADDITIO. Nisi eēt impēsa necessaria: puta q̄ esset dedecus sepeliri in terra p̄m Zingelum.

c ¶ Seruorum. Mos erat antiqtus vt qui seruos nō habebat vnū. vel plures emeret qui honoris cā funus testatoris plearet antecederent quo facto statiz intelligunt manumissi: z sic illo rū manumissoz detrahit pcīū: z facit ad hāc posititonē. C. de la. lib. toll. §. ḡ

d ¶ Ratio habeat. habita. s. estimatione rerū: nō ex affectione: ḡ cōmuni estimatione: vt. ff. eodem. l. precia.

e ¶ Pro rata. Ut ita quartaz detrahat heres: si nihil ei dimiserat testamento. Vel si aliquid erat residuū pecus eum adhuc detrahat ad supletionem vel quintam: vel ettiaz millesimā: vt. ff. eo. in quantitate. §. fi. z facit ad hoc. C. eo. l. vj. z. ff. e. l. plautius.

f ¶ Fingamus. retento casu q̄ habebat in bonis quadringenta.

g ¶ Octaua. Scz q̄dringentoz: q̄ est quinquaginta. z ita habebat his pma quinquaginta. z hec alia quinquaginta detracta:

ta detracta: ꝛ sic centum: ꝛ sic quartã. a ¶ Quingentos. Retẽto casu ꝙ habebat in bonis quadringenta: ꝛ sic le gault vltra q̃ haberet .f. centum.

Verbũ semel positũ ꝓprie ꝛ ipropꝛie pt põt.

b ¶ Detrahi dz. Impropꝛie aũt ponit detrahi quoad id qđ excedit ꝛ ꝓprie quo ad quartã q̃ est in bõis: ꝛ sic semel positũ verbũ ꝓprie ꝛ impropꝛie ponit. vt. ff. de offi. pcõsul. l. ij. Itez nota ꝙ hec falcidia cessat i multis casib⁹ quos dicas vt dixi mus in. l. in testamento. C. ad. l. fal. ꝛ in auc. d he re. ꝛ fal. §. h nobis.

bet detrahi. Quod si quingẽtos a legauerit: initio quinta deinde quarta detrahi b dz. Ante enĩ detrahendũ est qõ extra bonoꝝ quãtitatez est deinde qõ ex bõis apõ heredẽ remanere oportet.

¶ De fideicõmissarys hereditatibus: ꝛ ad senatusconsultum trebellianum.

¶ A generalib⁹ tãq̃ a dignioribus est inchoandus ꝛ olim

ADDITIO. Et isti casus patent in his ver. Falcidiam cessare facit pars debita natis. Dos: miles: vetitũ: libertas: sponte solutũ. Res vetite vendi: pietas: ꝛ cartula: crimen. Ac heres si non facit suẽtaria subsit. Nota diligẽter hos versus ex gbus habes ꝙ falcidia cessat in. xj. casibus. Primo i bonoꝝ subsidio liberis relicto. Secũdo in legato dotis q̃s. vz. maritus vroꝛi dotem suã legat. Tertio in testamẽto militis. Quarto q̃s testatoꝛ phibuit illã detrahi. Quinto in libertatib⁹ relictis. Sexto q̃s heres non ignorans pximontũ defuncti sponte soluit non retẽta falcidia. Septimo q̃s testatoꝛ aliquã rẽ legat ꝛ phibet illã legatario alienari. Octauo i legato ad pias causas relictis. Nono in legato cartulaꝝ siue istrumentoꝝ q̃s. vz. aliqs legat instrã dotoꝝ aliquoꝝ: qđ gdẽ legatũ affert vtilitatem pbationis que desalcari nõ põt. Decimo cessat falcidia ꝓpter crimen siue delictũ heredis qui tacitũ legatũ psone incapaci soluit. Vltimo quando heres iuentariũ facere nõ curauit.

Falcidia in xj. casibus cessat.

¶ De fideicõmissarys. ¶ Justi Continuatio
nianus post actatũ legatoꝝ de. l. falcidia pr⁹ ꝙ de fideicõmissis tractat: quia ler falcidia in legatis ꝓpus fuit inẽta q̃ in fideicõmissis ꝓm p. Vel fic. Dictũ est de legatis: sed quia de fideicõmissis sumus pollicit

heres ỏ fideicõmisso granatus non cogebatur de necessitate ad fideicõmissi prestationez. Deinde ponit vnde dicatur fideicõmissum: ꝛ quis primo statuit illud de necessitate restitui. Areti.

NUNC trãseamꝰ ad fideicõmissa: sed prius est vt de hereditatib⁹ fideiti dicere. vt. ã. de le. §. sꝛ ne in ꝑmis: ꝛ ỏ fideicõmissis tractamꝰ. Et qꝛ fideicõmissoꝝ aliud gñale aliỏ spãle: gñale ꝙ dignius: ỏ gñali ꝓio videa mꝰ: vt. j. e. i ꝑn. ꝛ. j. tt. j. i ꝑn. Ziccursi.

¶ Tor⁹ Diuisio

NUnc trãseamus. ¶ Tor⁹ iste titul⁹ diuidit i. vij. ptes. Primo ponit q̃ltẽ iure vetustissimo non de necessitate: sed verecũdia quadã fideicõmissa ꝑstabant. Sc̃do qño tpe augusti certis ꝑsonis ex necessitate ꝑstabant: vel etiã de iure ꝓtorio. Tertio qño fideicõmissum fieri debeat vt valeat. Quarto q̃s restituta erat hereditas ꝙ ex senatusc̃sulto trãsibant actiones oẽs in fideicõmissariũ. Quinto qualr ex senatusc̃sulto vespasiano heres istitut⁹ poterat detrahere q̃rtã: ꝛ qualr dicto iure heres rogat⁹ de tota hereditate vt trãsirẽt actiones ꝓ

rata in fideicōmissarium stipulatio ī-
terponebat̄ si heres volebat adire: si
vo recusabat ex dicto senatuscōsulto
cogebat̄. Sexto iustinianus ista duo
senatuscōsulta eqparat: ⁊ oīa que se-
natusconsul
tū trebellia.
statuit: eidē
reseruat: ⁊ q̄
senatuscon-
sultū vespa-
sianū statuit

cōmissarys videa-
mus. Sciendū ita-
qz est omnia fidei-
deicōmissa primis

tēporibus infirma
esse: qz nemo īuitus
cogebat̄ p̄stare id
de quo rogat⁹ erat.

attribuit senatuscōsulto trebelliano
tanq̄ antiqori. Septimo circa mate-
riā fideicōmissoꝝ certos casus dubi-
tabiles ponit. Secūda ibi (Postea.)
Tertia ibi (In primis.) Quarta ibi
(Restituta.) Quinta ibi (Sed qr he
redes.) Sexta ibi (Sed qr stipulatio
nes.) Septia ibi (Nihil iterest.) An.
¶ Nunc trāseam⁹ Lasus. ¶ Pone
igit̄ sic ca. in pria pte. Dñe iā dixistis
nobis circa mām legatoꝝ: pro deo di
catis mihi qd ꝓponitis in hac mā fa-
cere? Ad h̄ rñ. Amice: certe exquo ex-
pedita est mā legatoꝝ: nūc ad fideic.
titu. transeundū est: ⁊ primo de fidei-
cō. hereditatibus breuiter videam⁹.
a ¶ Sciendū itaqz est. q. d. tractatu-
ris nobis d̄ fideicōmissis: qr eoꝝ apd̄
antiquos aliter sehabebat tractatus
ne qd antiqtatis penitus ignoretur:
itaqz dicam⁹ de fideicō. gñalib⁹ ⁊ spe-
cialibus: vt arg. s̄. de testa. in princi.
¶ Sciendū. Lasus. ¶ In hac scd̄a
parte sic ꝓcedit. primo deter. qūo oliz
relinquebant̄ fideicō. in testa. ⁊ quare
appellata sunt fideicō. ⁊ p quē ⁊ quaz
rōne ad iuris necessitatez primo fue-
runt ītroducta: ⁊ lz le. ꝓmiserit dictu
rū tm̄ de fideicō. hereditatibus: tamē
quedā ponit cōia tam in genaralibus
q̄ in specialibus fideicō. secundo de-
ter. quid exigat̄ ad hoc ꝙ aliqs pos-
sit fideicom. generale in test. relinque
re. tertio deter. quid iuris erat olim:
qñ restituebat̄ fideicom. hereditas ex
senatuscōsul. trebel. quod primo erat
introductum circa fideicō. quarto de-
ter. quid iuris erat qñ restituebat̄ fi-
deicom. here. ex senatuscon. peg. ⁊ rō-
nem p̄mittit quare pega. senatuscon.
fuit introductum. Et ad declarationē
materie casus subijcit spāles ⁊ d̄ter. ī
quibus casi-
bus vēdica-
bat sibi locū
trebel. sena-
tuscon. ⁊ in
quibus peg.
⁊ in quo illa
duo senatuscon. differebant ⁊ cōuenie
bant: ⁊ s̄m hoc subdiuidas secūdam
partē p̄nci. in. iiij. partes: quaꝝ prima
durat vsqz ad illū. §. In primis igit̄.
Secūda ibi icipit ⁊ durat vsqz ad illū
§. Sed qr heredes scri. ibi tertia. ⁊ du
rat vsqz ad. §. Restituta. ibi q̄rta ⁊ du.
vsqz ad tertiā partē principalē istius
titu. vz. vsqz ad illū. §. sed qr stipula-
tio. his igit̄ ad maiorē exigentiaz ma
terie sub cōpēdio prenotatis: ita po-
ca. Dñe video ꝙ vultis tract. de fidei.
heredi. dicatis mihi modo si placet q̄-
liter erant introducta fideicom. ⁊ qua
liter sic appellabantur. Ad hoc respō
det. Amice. scire debes ꝙ olim omnia
fideicom. tam generalia q̄ specialia
primitiuis tpibus infirma erant: quia
nemo inuitus hmōi fideicom. de qb⁹
erat a testatore rogatus soluere coge
batur: ⁊ pro filijs spurijs ⁊ ceteris nō
capacibus qbus testatores non pote
rāt hereditates ⁊ legata in tes. suo re
linquere fuerunt fideicom. ītroducta.
vnde sub hac cautela relinquebant.
nam fideicom. qui capere poterāt ex
testa. cōmittebant: ⁊ ideo fideicō. ap-
pellata sunt: qr nullo vinculo iuris ī-
nodata erant: sed tm̄ pudori eoꝝ cō-
mittebant testatores: hmōi fideicom.
soluere: sed mō agebat̄: ⁊ ita hec vsqz
ad tp̄s Diui augus. obtinebāt: postea
ꝟo pius diuus aug. gratia ꝑsonaꝝ ca
paciū: qr fideicōmis. defraudabantur
motus fideicōmis. hmōi ad iuris ne-
cessitatē induxit: vñ qr aliqñ p fidem
suā vl' per ipsius principis salutē ali-

quis rogatus non soluebat fideicom. ideo ꝓpter magnā quorundā ꝑfidiaꝫ implere recusabant ꝑcepit ꝯsulibꝰ: vt ipsi auc̄. suā iponerent. vt illi que rogati essent fideicom. soluere ad eoꝝ prestationez cogerentur: ⁊ qꝛ hoc iustū videbat̄ a ppl'o expediebat paulatim cōuersum est i assiduam iurisdictionē: ⁊ ꝑ processuꝫ tēporis fauor fideicōmisso intm̄ augebat̄: vt etiaꝫ proprius ꝑtor circa huiusmodi fideicōmissa. crearet̄ quē fideicōmis. ꝑtorem appellabant.

Quibus [a] enim nō poterant hereditatez vel legata relinquer̄: si reliquebāt fideicommittebant eoꝝ qui capere ex testamēto poterāt hereditatez: ⁊ ideo fideicōmissa appellata sunt: qꝛ nullo [b] vinculo iuris: sed tātū pudore eoꝝ qui rogabant̄ continebantur. ¶ Postea diuus primus augustus semel iterūqꝫ gratia personaruꝫ [c] motus vel qꝛ ꝑ ipiꝰ salutē rogatꝰ quis diceretur aut ob iſignem quorundam ꝑfidiā iussit consulibus auctoritatē suā iterponere [d]. Quod qꝛ istum videbatur ⁊ populare [e] erat: paulatim cōuersuꝫ est in assiduam iurisdictionē: tātusqꝫ eoꝝ fauor [g] factꝰ est vt paulatim etiā ꝑtor ꝓprius crearetur [h]: qui de fideicōmissis ius diceret: quē fideicōmissariū appellabant.

¶ Ad hoc vt valeat fideicōmissuꝫ vniuersale ex testamēto dꝫ hr̄s vniuersaliter istitui q pōt grauari de toto vl' ꝑte hereditatis capaci restituēda. Aretinꝰ.

a ¶ Quibꝰ vt spurij. ⁊ i his nil innouat̄. nā nec hodie valet fideicōmissuꝫ. vt. ff. de iure fis. non intelligitur. §. j. ij. ⁊. iij. ⁊ C. de natu. libe. l. j. ⁊. ij. ⁊. C. ad. l. fal. l. etiā. ꝑm Azo. Sūt ⁊ alij qui capere non poterant nec possunt. vt. s̄. de leg. §. legari diximus: ⁊ in his oibus nil inouatur. vt in muliere que transit ad secunda vota infra tp̄s luctus: cui ab extraneo relinq pōt. vt. C. de incest. nup. l. siqs incesti. ⁊. C. de se. nup. l. j.

b ¶ Nullo vinculo. i. nulla actione: sed per officium iudicis: vt. ff. de ver. significa. pecunie verbum. §. actionis.

c ¶ Personarum. capacium dumtaxat non earum que sunt nō capaces: de quibus supra locutus est: ⁊ dic ꝑsonarum quarundam.

d ¶ Interponere. s. vt fideicom. prestentur generaliter in omnibus.

e ¶ Populare. i. populo expediens.

f ¶ In assiduam iurisdictionez. i. vt assidue. d hoc ius reddatur: etiaꝫ alijs q̄ꝫ a cōsulibus. Accursius florētinus.

Testm̄ fine herede nō valet.

g ¶ Eoruꝫ. i. fideicōmissorum.

h ¶ Crearetur. vt. ff. de orig. iuris. l. ij. §. post deinde diuus.

¶ In primis. Casus.

¶ Dic incipit scda ꝑticula secūde partis principalis in q̄ sic po. casuꝫ. Domie iā video qualiter fideicō. que olim erāt ꝑfirma postea per diuū aug. ad necessitatē iuris sunt introducta: pro deo dicatis mihi mō qualiter testōr suo rogat aliquē soluere hmōi fideicō. Sed anteq̄ꝫ Justi. soluat hanc questionem premittit quoddā aliud ⁊ dicit. Amice. in primis sciēdum est: q̄ necesse est q̄ aliquis heres istituat̄ in testamento ⁊ postea fideicō. heredis instituti cōmittat̄: vt illā hereditatē alicui alij restituat. Si enī secus fieret test. iutile eēt in quo nullus heres eēt istitutꝰ ⁊ ꝑ ꝯns ea que in illo testō relinquerētur nullius essent momenti. Cum

igitur aliquis in testamẽto sibi ascripsit heredez: puta per talia verba. Lucius tytius heres meus esto: poterit postea sic adijcere. Lucius tytius heres meus cũ primum possis hereditatez adire eã Caio Seio reddas ⁊ restituas: ⁊ nõ solũ de hereditate restituenda põt testator rogare heredẽ suũ: sed etiã de parte hereditatis alicui restituẽda eũ rogar̃ potest ⁊ liberũ est ipsi testatori vl' pure sub ꝯdõne vl' ex die certo fideicommissa. tã generale q̃ speciale relinquere.

¶ In primis[a] igit̃ sciendum est opus eẽ vt aliquis recto iure testõ heres instituat̃[b] eiusq; fidei cõmittatur vt eam hereditatez alij restituat: alioqn inutile[c] est testm̃ ĩ quo nemo heres ĩstituitur. Cũ igitur aliqs scripserit: lucius tytius heres esto: põt adijcere rogo te luci tyci: vt cum primũ poteris hereditatẽ meã adire eaz Caio seio reddas ⁊ restituas. Põt autẽ quisq; ⁊ d̃ parte restituenda heredem rogare. Et liberum est vel pure vel sub cõditione[d] relinquere fideicõmissuz: vl' ex certo die.

¶ Qui restituit hereditatez remanet heres nomine: ⁊ in fideicõmissariũ trãseũt oẽs actiões. ar.

¶ Restituta autez

¶ Restituta. Casus. ¶ Hic incipit tertia particula secunde partis prin. in qua sic po. ca. Domine iam video qualiter testator potest rogare heredem institutuz vt ipse alicui restituat totam hereditatem vel eius partez. Sed pone. Quidam ĩstituit petrũ heredem: ⁊ rogabat euz per fideicõmis. vt totaz hereditatez restitueret m. modo q̃ro a vobis vtrum facta restitutione ſm voluntatem testatoris. p. nihilominus d̃beat heres cẽseri: Et respon. Justi. ꝙ sic. nam restituta hereditate ille heres qui fuit institutus nihilominus post restitutionem permanet heres. Fideicõmis. ꝟo cui hereditas restituitur quandoq; loco heredis quandoq; loco legatarij habebatur: sed neronis temporibus maximo eneo seneca extantibus consulib⁹ factum fuit senatusconsul. trebellia. ĩ quo quidem se. con. cautum est: vt si hereditas ex causa fideicõmis. alicui restituta sit omnes actiões que de iure ciuili ipsi heredi vel aduersus heredẽ cõpeterent fideicõmis. ⁊ aduersus ipsum post restitutionem hereditatis ei facta darent̃ ⁊ post illud senatusc. pretor vtiles actiones ipsi fideicom. ⁊ aduersum ipsum q̃si heredi ⁊ in eũdẽ dare cepit: ⁊ ita manifeste liquet ꝙ ſz senatuscõ. trebel. ille cui ex fideicom. restituta erat hereditas quantum ad emolumẽtũ ⁊ onus loco h̃idis hẽat̃.

a ¶ In p̃mis. s. qr ius fideicõmissoꝝ expositum sumus: quoniaz autẽ fideicõmissa vniuersalia ⁊ singularia: hoc scilicet vt heres primo ĩstituat̃ in sua hſit nã cõiter: igitur ⁊ de eo in primis notandũ est: sic ⁊ ecõtra dicitur ⁊ cõtinuat̃. s̃. de leg. §. sed ne in primis.

b ¶ Heres ĩstituat̃: põt etiã ab intesta. vt. j. eo. §. preterea. que ẽ contra.

c ¶ Inutile. Nota non valere testamentum sine herede: sic. ff. de heredi. que ab intesta. d. l. proxime: ⁊. ff. de codi. l. finali.

d ¶ Sub ꝯditione: que ⁊ a quo sunt implende conditiões: dic vt. ff. ad trebellianum. facta. §. si sub conditione.

ADDITIO. Secus tamen est in directa. §. heres. supra de heredi. institu. Et est ratio: quia hoc ius hereditarium non est in suspenso: quia remanet penes h̃ides. vt. j. pri. §. Aug.

a ¶ Restituta. Heres pmãet. Nota q̃ semel est sp erit: z sic. ff. de ml. l. ẽt si fine. §. fz q̃ papinianus. z. ff. de hereditinstit. l. et quisoluendo. in fine. Accurs.

ADDITIO. Hoc obtinet in imutabilib⁹ de natura vl' cõstitutiõe iuris: al's sec⁹. Argu. §. vt autẽ. in auẽ. de non alie. Joan. fab.

b ¶ Aliqñ l. fz vnũ inst. vt per treb. vt statim dicet: nam oia trãsibant.

c ¶ Aliqñ l. ẽm aliud ius non erat loco heredis sed legatarij: vt per pegasianũ: ẽm qd retinet i stitut⁹ quartam. vt. j. eo. §. sed quia. z. §. postq̃.

d ¶ Trebellio. z hinc dictũ fuit trebellianz senatusconsultũ. vt z macedonianũ a macedone. vt. ff. ad ma. l. j.

e ¶ Cõsulibus. scilicet existẽtibus.

f ¶ Omnes. imo non oẽs etiã p trebellianum. vt. j. eo. §. ergo. cõtra. Solu. fz hic dicant oẽs non tñ dicit tote: vel in totaz ẽm Joãnem. † Uel dic q̃ oẽs: est qñ de toto erat rogatus habebat locũ qd hic dicitur: si ante retenta quarta de cetero erat rogatus: habet locũ quod dicitur infra. Accursius.

† Et sic verbuz distribuitur. tot⁹ ẽo pticula ñ: qd not. ẽm Angel. Sz Jo. sa. ẽ re probat

g ¶ Jure ciuili. vel etiam pretorio: dũmodo tales sint ptorie que sunt trãfitorie: vt sunt persecutorie: vt. ff. de actio. z obli. in honorarijs. z. ff. eod. l. j. §. Quis. secus in penalibus. vt. j. de actionibus. penales.

h ¶ Hereditatẽ: non facta cessione hereditatis: is quidez qui restituit nihilominus heres pmanet a. Js vo qui recipit hereditatez aliquãdo b heredis aliqñ c legatarij loco habebatur. Et in neronis qdem tpibus Trebellio d maximo z anneo senecа ꝓsulibus e senatusc̃ sultum factuz est: quo cautuz ẽ vt si hereditas ex fideicõmissi cã restituta fit: oẽs factiões que hereditate: z in heredẽ cõpeterent: ei z in euz darent cui ex fideicõmisso restituta ẽ hereditas. f Post quod senatusc̃ sultũ prętor vtiles actiones ei z in eum qui recipit hereditatẽ h q̃si heredi z in heredez dare cepit.

¶ Heres rogatus de fideicõmisso vniuersali vel particulari per senatusconsultũ pegasianũ potet et nomine cedentis. z tenet

¶ Sed quia heredes scripti. Casus. sequẽtẽ sol'onẽ.

¶ Hic incipit quarta pars secunde partis princi. in qua fic po. ca. Dsie tã video q̃ fz se. con. trebel. cui restituebatur hereditas q̃ ad onus z emolumentuz loco hꝫdis debebat hereditas q̃ ad onus: fz vos dixistis mihi. s. q̃ qñq̃ habebatur: Ad hoc rñ. Justi. q. s. dixim⁹ q̃ he redes scripti in testamẽto totius hereditatis potерat grauari nec per se. con. trebel. aliqd remedium habebãt: z ideireo hereditatem ob nullũz vel minimum lucrũ adire plerũq̃ recusabant: cũ vel totam heredi. vel ferе totam per fideicõ. restituere cogebantur: vnde testamẽto ab heredib⁹ scriptis deserto fideicom. in testa. relicta penitus extinguebãtur postea: tõ vespe. augusti. pegasiano. z pñs. existentibus consulibus factum erat senatusconsul. pega. in quo quidem se. consul. statutum fuit vt liceat heredi scripto quo rogatus esset per fideicõ. hereditatẽ restituere quartam totius hereditatis restituere sicuti beneficio l. fal. et singulis legatis quartam retinere conceditur. Et non solum hususmodi dñficium retentionis quarte in vsuerfitate erat heredibus cõcessuz: sed etiaz in singulis quoq̃ rebus per fideicõ. relictis cadẽ retentio quarte et pega. senatusc̃on. indulgebatur: vñ

post senatuscon. pega. heres scriptus occasione illius quarte quam aucto. peg. retinebat. Ille ꝯo q̄ erat fideicom. tres partes hereditatis recipit loco legatarij partiarij habebat: id ē illi⁹ legatarij cui pars bonoꝝ legabat. naz hmōi spēs legatī vocabatur ptitio: z hoc iō: quia talis legatarius cū herede partiebat hereditatē: z i hoc casu pars heredi. z fideicom. in heredē scriptū q̄ ei restituebat hereditatē interponebat. i. vt lucrū z dāmū hereditarius pro rata portiōe iter eos cōe eēt: vñ tunc demū habebat locū senatuscon. treb. qñ nō tota hereditatem vel vltra dodrantē hereditatis restituere nō rogabat heres: z in hoc casu ex senatuscon. treb. fiebat restitutio: z sine interpositione stipulationis actiones hereditarie in vtrūq; vz. heredē scriptū z fideicom. qui loco heredis habent pro rata portiōe diuidebantur. Si ꝯo plus q̄ dodrantē vel tota here. fideicō. restituere rogabat: tūc ex senatuscon. pega. fiebat restitutio: z heres qui semel adibat hereditatē si sua voluntate z si cōpulsus hoc faciebat sine bñficio pega. vsus sibi quartā retinere volebat nisi per interpositionē supradictę stipulationis sibi ꝓspexisse vniuersa onera hereditaria p se. con. peg. sustinebat q̄rta tñ ab hōe retēta etiā ad cuitationē oner hereditariorū quasi ptes ꝓ pte stipulationis interpo

terat quartā deducere z i herede omnes actiones remanebāt nisi cautio fuerat interposita inter eū z fideicōmissariū de actionibus dividendis. Areti.

¶ Sed q̄ heredes scripti cū aut totaz hereditatez aut pene totā plerūq; restituere rogabant: adire hereditatem ob nullum vel minimū lucrum recusabant q̄ solebant ītercedere inter ptes fideicōmissarij legatarij z heredē. Alter enīz ab altero stipulabat vt vterq; eoꝝ onera hereditaria sicut emolumētū pro rata portiōe sustineret: si ꝯo heres scriptus totam hereditatez fideicō. restituebat in ꝟ casu empte vel vendite hereditatis stipulatio inter ipm̄ here. z fidei. interpōebāt. a ¶ Recusabat. sic. ff. tit. j. in pncī. b ¶ Consalibus. s. existentibus. c ¶ Perinde liceret q̄rtā pc̄. i. dicere: sicut p legē fal. defalcant spālia legata. vt. ff. tit. j. §. cū ät. z. §. ita. z gfiale fideicom. defalcat per pega. senatuscō. vt h. Et nota triplicē esse quartā. Una dicitur iure nature debita: vt que debet filijs filiabus z iferioribus: z superioribus: z quibuscūq; transuersalibus. vt. C. de iofficio. testa. cū querit. z. l. parentib⁹. q̄ ē ancta in auc. de trie. z se. §. j. z hec dī debitū bonoꝝ subtrahit. vt. C. de iofficio. si totas. Alia ē q̄ debet iure institutionis: vt ex singularib⁹ legat z fideicōmissis. vt. ff. tit. j. Alia q̄ dī trebellianica. vt. j. c. §. ſz qz. ſz fuerit p pegasianū inducta. vt hic. Itē est quarta q̄dam que debet ex constitutione diui pij filio arrogato. vt. ff. de adop. §. cū ante.

Quarta ē mltiplex.

ADDITIO. Itē est z alia q̄ debet cōcubine: quā qs acceperat ea itētiōe q̄ eā duceret i vxorē: qñ si postea aiō mutato illā expellat tenet ei q̄rtā ptē sue substātie dare. vt i auc. q. mo. na.

efficiūtur legi. §. si igitur. al's ꝛ melius §. qm̄ aūt. q̄si circa fi. ti. col. vj. Et vid' alias pl'es q̄rtas p Jo. fa. ꝛ Ang. hic.

a ¶ Permissa est. p senatusconsultū pegasianū. s. ab herede nō a legatario grauato aliq̄ dare vel restituer̄. vt dicemus. j. ti. j. §. j.

b ¶ Post qd̄ senatu. s. pegasianuz.

c ¶ Onera s. omnia.

d ¶ Partē s. dodrātez.

e ¶ Pars bonorum.

ADDitio. Intelligas tn̄ sub noīe hereditario al's āt iste text⁹ nō pcederet: quia ille cui relinquitur ps bonorū si sustinet aliq̄ onera. vt. l. bonoꝝ. ff. de ꝟbo. si. ꝛ no. in. l. nō amplius. §. si. cū. l. seq. ꝛ ibi Bartol. ff. de leg. j. ꝛ facit textus cū gl. ꝛ Barto. i. l. mlier §. si. ff. eod. Angelus.

f ¶ Solebāt. s. iur̄ vetustissimoꝝ Pla. nam legatarius nō sustiebat onera: ꝛ ideo quūt̄ eadē retētio p missa ē[a]. ¶ Post[b] qd̄ senatusconsultū ip̄e heres onera[c] hereditaria sustiebat. Ille aūt qui ex fideicōmisso recipiebat partē[d] hereditatis legatarij partiarij loco erat. i. eius legatarij cui pars bonoꝝ[e] legabat̄: que species legati ptitio vocabat̄: q̄z cū here de legatarius ptiebat̄ hereditatē. Unū que solebant[f] stipulatiōes īter heredē ꝛ ptiariū legatariū īterponi[g]: eedē īterponebant̄ īter eum qui ex fideicōmisso recepit hereditatē ꝛ heredē. i. vt lucrū ꝛ dānum hereditarium pro rata parte inter eos cōebsit.

¶ Olim quādo qs erat rogat⁹ de restituēdo dodrātē ex senatuscōsulto trebelliano actōes diuidebātur pro rata: sz si vltra dodrātē: tunc ex senatusconsulto pegasiāo oēs actiones remanebāt penes heredē: nisi stipulatio de diuidendo fuerat interposita. Et hoc si sponte adibat. Sinaūt coactus ex senatusconsulto trebelliāo actiones oēs trāsibāt in fideicōmissariuz. hoc dicit Aretinus.

¶ Ergo[i] siquidem nō plus q̄z dodrātē hereditat̄ scriptus heres rogat⁹ sit restituere tunc ex trebelliano senatuscōsulto restituebat̄ hereditas: ꝛ in vtrūq̄z actiones hereditarie pro rata[k] parte dabant̄. In heredē quidē iure ciuili: in eum v̄o qui recipiebat hereditatem ex senatuscōsulto trebelliano tanq̄z ī heredez. At si plus q̄z dodrantez: vel etiā totam hereditatez restituere rogatus sit: locus erat pegasiano senatusconsulto: vt ꝛ heres qui

hec stipulatio īterponebat̄. Sed cuz hodie legata fideicommissis sint adequata. vt. s̄. de lega. §. sed non vsq̄z. ꝛ in fideicōmisso diuidant̄ onera inter heredē ꝛ fideicōmissarium. vt. j. pri. §. ergo. ꝛ. §. sed q̄z stipulationes. patet q̄ hec legata vniuersalia seu particularia sine stipulatōne debēt trāsire cū onere ꝛ fac̄ ad hūc §. ff. de lega. ij. siquis ꝟuū §. si. ꝛ. l. seq.

g ¶ Interponi. puta qn̄ legabat̄ dodrans.

h ¶ Cōe sit Sed hac stipulatiōe nō īterposita omnia onera erant hr̄dis rogati occasiōe quarte. quaz retinebat. vt. j. eo. §. at si plus.

i ¶ Ergo si quidez. Tūc demuz locū habet senatuscōsultum pegasianuz: qn̄ vel totuz vel vltra dodrātē heres rogatus est restituer̄: ergo ꝛc̄.

k ¶ Pro rata parte. Supra eo-

dem. §. restituta. contra. Solu. vt ibi.

a ¶ Uniuersa onera. Nisi stipulatione supradicta interposuisset. vt supra eo. §. post quod: & hic subiicit.

b ¶ Restituere. s. sponte. Nam potest quartam retinere per pegasianum. supra eod. §. post quod.

c ¶ Interponebatur. Facit. ff. de pecu. si creditor. & ff. mā. heredē. §. fi.

¶ Sed si recusat. Casus

¶ Adhuc sequitur i hō §. quartam partē secunde partis principalis: assignādo quādā cōuenientiā inter senatusco. trebel. & pega. Uide pone ficasum. Dfie laz video in quo casu habebat locū senatusc. treb. olim: & in quo ca. locū habebat pega. & que fuit ratio sue inuentionis pegasiani: & in qbus differūt illa duo senatusco. pro deo dicatis mihi si placet si in aliquo casu habeant quentiam illa duo senatusco: & ad hoc rñdi. Justi. q; sic. Dictū est enim. §. quid iuris est qñ heres scriptus sua sponte adibat & restituebat hereditatē: sz certe si scriptus heres recusauerit hereditatem adire: q; dicit eam sibi suspectam esse quasi dānosam: & in hoc casu cauebatur senatusco. pega. vt desiderāte fideicōmiss. sibi restitui hereditatem iubente pretore scriptus heres hereditatē adire & restituere fideico. cōpellebatur: & tunc omnes actiones hereditarie ipsi fideicōmiss. & aduersus eum auē. pegasia. se cētā fuisset restitutio. & in hoc casu quando heres coactus hereditatem restituit stipulationes a pega. descendentes non erant necessarie: q; sine interpositione cuiuslibz stipulatiōis simul heredi scripto q coactus hereditatē restituebat plena dabatur securitas: & omnes actiones hereditarie ipsi fideicom. & sibi eum transire debātur. In hoc enim casu vtrūq; sena. q ad mētem concurrebat.

semel adierit hereditatez: si modo sua voluntate adierit: siue retinuerit quartam partez: siue retinere noluerit ipse vniuersa onera[a] hereditaria sustinebat. Sed quarta qdem retenta quasi partis & pro parte stipulationes interponebant: tanqz inter partiariuz legatariū & heredez. Si vo totam hereditatē restituere[b] empte & vendite hereditatis stipulatiōes interponebantur[c].

Sed si recuser scriptus heres adir hereditatē: ob id q; dicat eā sibi suspectā esse quasi dānosaz[d] cauetur pegasiano senatusconsulto: vt desiderante eo cui restituere rogatus est iussu ptoriz adeat: & restituat hereditatē: perindeqz ei & in euz qui recipit hereditatez: actiones dant: ac si iuris est ex trebelliano senatusconsulto. Quo casu[e] nullis stipulationibus est opus: quia simul & huic

d ¶ Quasi damnosam: Lz cāz si assignet: q; varie sē hoīuz voluntates. vt. ff. ad treb. l. q; poīat. Zicc.

ADDITIO. Idē dicūt doctores ħ in recusatione iudicis: q; sufficit simpler allegatio suspitiōis cū iuramēto nisi recusatio esset notorie frustratoria: vt q; datus esset de cōi concordia partiū: & tō interim pcessits iudicis rescusati est nullus ipo iure: quē oia obtinent de iure ciuili: & in terris iperij. Sed de iure canonico dz iseri cā & pbari corā arbitris cōtra eligendis cā suspitionis: ex de inoffi. deleg. & c. cū speciali. de appella. Angel.

Judices recusāti sufficit allegare suspitionem.

e ¶ Quo casu. l. cū p treb. restituat. tota. Uel dic per pegasianū. s. in casu ppōsito vbi coactus adijt: si ño cō-

act⁹: sz spõte: sec⁹: vt. s̃. e. §. si ꝟo totã.
a ¶ Utroqz. s. trebel. qz nil retinebat: ⁊ pegasiano: qz cogebat̃: ⁊ ita quo ad sniaz ꝯcurrũt: q̃ ad ꝟba. n. nõ ꝯcurrũt: cũ alio casu vnũ: ⁊ alio aliud loq̃bãt̃:

qui restituit securitas datur ⁊ actiões hereditarie ei: et in eum transferuntur: qui recipit hereditatem vtroqz [a] senatusconsulto in hac concurrente specie.

¶ Fideicõmissarie hereditates ex senatuscõsulto trebelliano restituunt̃ sublato in totũ senatuscõsulto pegasiano: cuius auctoritatẽ senatusconsulto trebelliano imperator attribuit: et heres rogatus potest retinere quartam siue relicta ei sit siue min⁹ actionibus ꝑ rata diuisis. Itẽ heres q̃ suspectaz hereditatem adire non vult: hodie per senatusconsultuz trebellianuz cogitur: lz olim ꝑ pegasianuz omnibus actionibus in fideicõmissarium deuolutis. A retinus.

¶ Sed quia [b] stipulatiões ex senatus-

¶ Preterea itestat⁹. Casus. ¶ Pone igit̃ sic casum. Dñe iaz video in quib⁹ se. cõ. tre. ⁊ se. cõ. pega. differebãt. et in quibus cõueniebãt: nũ q̃d remanet adhuc hodie vtrũqz ĩ suo vigore? Ad h̃ respõ. ꝙ non. Cũ enim stipulatiões ex pega. se. con. descendẽtes nõ soluz modernis: sz ẽt ipsi antiq̃tati displicuerit ⁊ papi. hõ excelsi ingenij easdẽ stipulationes in q̃busdam casibus captiosas appellat. et nobis magis simplicitas q̃z difficultas in legib⁹ placet. ⁊ iõ relatis nobis oĩbus tã similitudinib⁹ q̃z differẽtijs vtriusqz se. cõ. cõplacuit abrogatio se. cõ. peg. q̃d postea circa fideicõ. h̃ditates inuẽtũ erat oẽm eius auctoritatẽ se. cõ. tre. attribuere: vt hodie ex solo se. con. tre. fideicõmissarie hereditates restituãtur: siue heres ex volũtate testõris quartã ꝑtẽ siue plus siue minus siue penit⁹: nihil retinuerit ⁊ in eo casu q̃n ex volũtate testatoris vel nihil vel minus quartaz hz: liceat ipsi h̃di vel quartaz q̃n nihil penitus hz vel q̃d deest quarte q̃n aliquid hz: minus tñ quarta ex nr̃a auctoritate retineret: vel si forte totam h̃ditatẽ per ignorantiam facti restituerit liceat ei quartã repetere. ⁊ in hoc casu statuimus ex se. cõ. tre. actiones h̃ditarias tã in heredẽ q̃ restituit hereditatẽ q̃z in fideicõmis. cui restituit̃ pro rata portiõe vtriusqz cõpetere. ⁊ hec locũ h̃nt q̃n heres q̃rtam sibi retinet. Si ꝟo heres totam hereditatem fideicõ. spõte restituerit. ĩ hoc casu oẽs actiones hereditarie fideicõ. ⁊ aduersus ipsuz dabantur. Et nõ solum supradicta trãstulimus in se. cõ. tre. sed etiã illud q̃d precipuũ fuerat in se. con. pega. vt. s. q̃n h̃is script⁹ recusabat adire auctoritate pega. cõpellebat̃: ⁊ totã hereditatẽ fideicõ. restituere: ⁊ omnes actiones ad fideicom. aduersus eum conferre. ⁊ hec etiam ad senatuscon. trebellia. transtulimus: volẽtes vt vno solo h̃is cõpellebat̃ adire: ⁊ fideicõmissa. desiderantem hereditatẽ restituere: ⁊ hoc casu nullo dãno vel cõmodo apud hereditatem adire: ⁊ restituere coactum remanente nihil in hoc casu interest vtrum aliquis heres ĩstitutus ex asse totam hereditatem: aut pro parte restituere rogatus fuerit: an ex parte heres institutus. si autem totam partem illius partis restituere sit rogatus. nã ⁊ in hoc casu eadem iussimus obseruari: que in restitutione totius hereditatis supra diximus.

b ¶ Sed quia. Dixi interponi stipulationes ex senatuscõ. pegasiano ⁊c.

a ¶ Quibusdã casibus. Scilicet propter solẽnitatez verborũ: vt dicunt q̃dam: vel tunc: quãdo is cui restituta erat: nõ erat soluendo. Unde inutilis erat stipulatio. Uel verius hos captiosos modos nescim⁹ qui sint. Accur.

Simplicitas ẽ legib⁹ amica.

b ¶ Simplicitas. Nota simplicitatez amicaz legibus. ⁊ facit ĩ. d̃ legi. agn. succe. §. nos ꝟo. ⁊. ff. d̃ dolo. l. j. in p̃n.

ADDitio. Intellige de simplicitate: que est ꝯria fraudi: nõ autem de fatuitate: qꝛ illa est damnabilis. l. iij. §. fi. ff. de suspec. tuto.

In sentẽtia sẽt allegatiões repetẽde.

c ¶ Suggestis. Hic nota q̃ in sñia sunt allegationes repetende.

d ¶ Quod postea: qꝛ p̃us fuit treb.

e ¶ Quartã. Scilicet de bonis hereditatis: detracto tñ alieno ere: vt. C. eo. ⁊ sine scriptura. Põt tñ fideicõmissario volẽte quartã totius hereditatis deducere: ⁊ tunc tenetur creditoribus pro sua rata. de quo ⁊ qual'r legatarijs teneatur. vide per Angelum hic.

f ¶ Liceat. Etiã cõtra voluntatẽ defuncti iure isto. scilicet institutionum: vt. C. ad. l. fal. si vt allegas. hodie forte contra ꝑm quosdã: vt in auc̃. de here. ⁊ fal. §. si ꝟo expressum.

consulto pegasiano descendentes: ⁊ ipsi antiquitati displicuerunt: et quibusdã casibus [a] captiosas eas homo excelsi ĩgenij papinianus appellat: ⁊ nobis in legibus magis simplicitas [b] q̃z difficultas placet: ideo omnibus nobis suggestis [c] tã similitudinibus q̃z differentijs: vtriusqꝫ senatusconsulti placuit (exploso senatusconsulto pegasiano qd̃ postea [d] supuenit) omnẽ auctoritatẽ trebelliano senatusconsulto prestare: vt ex eo fideicõmissarie hereditates restituantur: siue habeat heres ex volũtate testatoris quartaz [e] siue plus siue min⁹: siue nihil penitus: vt tũc quãdo vel nihil vel minus quarta apud euz remaneat: liceat [f] ei vel quartã vl' quod d̃est ex nostra auctoritate retinerẽ vel repeterẽ solutũ [g] quasi ex trebelliano senatusconsulto: pro rata portione actionibus [h] tam in heredem q̃z in fideicommissarium competentibus. Si ꝟo totam hereditatez restituerit [i] spõte omnes hereditarie actiones fideicõmissario: ⁊ aduersus eũ

g ¶ Solutuz. Propter facti nõ iuris ignorantiam: vt. C. ad. l. falci. error.

h ¶ Actionibus. Scilicet creditorũ nõ legatorũ ꝑm. B. vt. ff. eo. l. j. in fi. ⁊ l. apud. j. rñ. sed ⁊ legatarius rñdet: cũ eis fideicommissaria portio non sufficiat sic tñ vt totius hereditatis q̃rta sibi reseruet̃: vt. ff. ad treb. l. j. §. si is q. ꝑm Jo. Sed Azo. contra C. ad trebel. l. ij. Sed illa sedm supradictã distinctionem itelligitur.

i ¶ Restituerit spõte. Que restitutio fit re ⁊ ꝟbo. re: vt si patiatur res hereditarias a fideicõmissario possideri vel totas vel aliquas earũ hac mẽte: vt restituatur hereditas. verbo autem sic restituo hereditatem tibi: lz corporaliter rerum possessionem non tradam: ⁊ ex tunc res fiunt fideicommissarij in vtroqꝫ casu: vt. ff. ad trebe. facta. Sed nunquid etiam ante factaz restitutionem est fideicõmissarius dominus: vt. C. cõmunia de lega. l. fi. §. sed qꝛ. Respon. non qꝛ ante restitutionem omnia facit heres: ⁊ etiam manumittit seruuz hereditarium: qd̃ nõ faceret si alius esset dominus: vt. ff. ad trebe. marcellus. §. res. ⁊. l. si heres in-

stitutas. §. fi heres. Nec obstat in. l. cõmunia. de lega. que dicit dari rei vendicationem fideicõmissario generali. tam est intelligendum ergo quo hereditas est restituta. Vel speciale in reb⁹ alienatis: vt ante restitutaz hereditatem detur fideicommissario vtilis rei vendicatio.

a ¶ Competunt. Quia pomnia est: vt heres: vt. ff. qõ cũ eo. l. si filius. §. fi.

b ¶ Fuerat. Vt. s. eod. §. ſz si recusset.

c ¶ Apud heredẽ. Lut etiã cauebit fideicõmissarius: de prestãdo cũ indẽnem futurum occasione hereditatis: vt. ff. ad trebe. cuz hereditas. z ẽt pro futuris habet exceptionem: vt ff. ad trebel. l. i. §. q̃q̃. ¶ Sed hec cautio ỏ qua hic dicitur quasi tpaz litter fit? Rebꝰ quẽ. l. si ficticz iudicis postulãte eo cui est restituẽda hereditas: vel quõta pars. non autem si singulare fideicõmissum sit relictum: vt. ff. ad trebel. l. nam qỏ. §. non omnis. vel etiam postulante procuratore eius cui fit mandatuz. nec sufficit cauere de rato: vt. ff. ad trebellia. quendam. §. primo.

¶ Hoc verũ sacta restitutio ne: sed vt ipaz ꝓuẽtẽ. §. q̃ tres. ff. e. an.

ADDITIO. Et nota q̃ procurator rei simpliciter z habenti speciale mandatuz potest fieri restitutio hereditatis: non autẽ procuratori ĩ rem suam sine cessionario: vt est casus mirabilis in. l. cum mulier. §. et asse. ff. de iure dot. Aretinus.

d ¶ Nihil autem. Dictum: vt supra eod. sed quia stipulationes z pacti. §. Et not. q̃ idem iuris est in toto quo ad totum: quod in parte quo ad partem: vt. ff. de acquiren. hereditã. si seruꝰ. z. ff. de vsufruc. qui sctt. in principio. Argu. contra. ff. ỏ euic. ex mille.

Jus idẽ est ĩ toto q̃ ad totum: qỏ ĩ pte quo ad partẽ: z ecõtra.

ADDITIO. Tu dic q̃ hec regula procedit quando ẽ eadem ratio in parte que in toto: alias non: vt in contrario.

¶ Nihil autẽ interest vtruz aliquis esse heres istitutus aut totam hereditatem: aut ex parte restituere rogatur: an ex parte heres institutus: aut totã eam partez: aut partem partis restituere rogatur. Nã z hoc casu eadez obseruari precipimus: que in totius hẽditatis restitutiõe diximus d.

¶ Si apud heredẽ rogatum de hereditate restituenda remanet aliqua res: vel quãtitas de voluntate testãtis: que valeat quartaz hereditatis: vel vltra tunc restituta hereditate omnes actiones insolidum transeunt in fideicõmissarium: z heres ad nulla onera hereditaria tenetur. Aret.

¶ Si quis. Casus. ¶ Hic incipit secunda pars tertie partis principalis:

in qua deter. qd iuris est qñ heres rogatus est restituere hereditatē retēta sibi aliqua re certa sine quātitate ⁊ in hac parte ita ꝓcedit. Primo assignat differētiā inter hūc casum ⁊ casuꝫ ꝓxi. precedē. nam in vtroqꝫ casu fit restitutio ex se. contrebel. Scdo assign. differē. iter casuꝫ ꝑcedē. ⁊ istū casum. nā in casu ꝑce. videlicet qñ heres restituit hereditatem retenta q̄rta actiones hereditarie inter heredem suū per fideicōmis. ꝓ rata portione diuidunt: sꝫ ēt in casu videlicet qñ hīs rogat restituere hereditatem retēta sibi aliqua re singulari. huiusmodi res apud heredē sine oī onere remanet tāq̄ iure lega. sibi acqsita: ⁊ omnia onera heredi. transeunt in fideicommis. ⁊ ad hoc declarā. casum dictū subijcit.

a ¶ Si qs vna aliq̄ re deducta: sive.

¶ Si quis vna aliq̄ re deducta siue percepta que quartā [a] continet: veluti fundo vel alia re rogatus sit restituere hereditatez simili modo ex trebelliano senatuscōsulto restitutio fiat: ꝑinde ac si quarta parte retēta rogatus eēt: reliquaꝫ hereditatē restituere. Sed illud interest ꝙ altero casu: id est cū deducta siue ꝑcepta aliqua re restituitur hereditas insolidū ex eo senatuscōsult⁹ actiones transferuntur: ⁊ res que remanet [b] apud heredē sine vllo onere hīditario apud eū manet: q̄si ex legato ei acquisita. Altero v̄o casu id est cū quarta parte retēto rogatus ē heres restituere hereditatē ⁊ restituit: scindūtur actiones [c] ⁊ pro dodrāte qdez trāsferūtur ad fideicōmissariū pro quadrāte remanēt apd̄ heredem. Quinetiā lꝫ vna re aliqua deducta aut percepta restituere aliqs hereditatem rogatus est in qua maxima pars hīditatis contineatur: eque insolidum transferūtur actiones: ⁊ secū deliberar̄ debet is cui restituitur hīditas an expediat sibi restitui. Eadez scilicet interueniunt: et si (duabuꝫ pluribusue deductis perceptisue rebus) restituere hereditatem rogatus sit. Sed ⁊ si certa summa deducta perceptaue: q̄ quartam vel maximam partem etiam hereditatis continet rogatus sit aliquiꝫ hereditatem restituere: idem iuris est. Que autez diximus de eo qui ex asse institutus [d] est eadez transferimus: ⁊ ad euꝫ qui ex parte heres scriptus est.

Quartaꝫ. vel etiā minus quartam: sed tamē agitur ad supplemētum † vel retinebit: vt. ff. eodez. l. j. §. si heres precepto. in fine.

b ¶ Remanet apud heredē. Facit. C. de here. instituē. quotiēs.

c ¶ Actiones. Scilicet creditorū nō legatorū. qd̄ dic: vt supra eodē. §. sꝫ qr. in fine.

d ¶ Institutus. Ut restituat retenta certa re.

¶ Preterea. Casus.

¶ Hic icipit quarta pars ꝑncipal' isti⁹ ti. in qua deter. qual'r fideicō. ab itesta. relinqui possit. Unde pone sic casū Dñe vos dixistis mihi q̄ liter hīs oneratur ad ꝑstationē fideic. sꝫ nunqd potuerunt successores ab itesta. fideicō. similiter grauari: Rñ. Iusti. ꝙ sic. nam ꝑter supradictos modos quibus in testa. grauatur heres ad restitutionē fideicō. potest etiam quis si

† Et tūc pro eo qd̄ supplet̄ tenet̄ creditori b⁹: qr illud vī hīe ad restitutionem quote.

forte esset itestatus moriturus p fidei cō. rogare eum quem intelligit sibi de iure ciuili: vel de iure pretorio ab intestato successurum hereditatem suam totam vel partē eius aut rem aliquaz singularē: veluti funduz: hominez: vel pecuniā alicui restituat: sed lz hoc fit verū in fidei cō. secus tñ ē in legat. Legata enīz oli nō nisi ex testamētis valebant z non successorez in vniuersitate ab intestato pōt quis grauare: sed etiā euz cui aliqd restituitur p fideicommis. potest rogare: vt illd rursus alij totuz aut pro parte restituat: aut etiā aliqd aliud qd tantūdez valeat.

a ¶ Preterea itestatus. Rogare. i codicillis.

b ¶ Restituat. iō pōt ab his fideicōmissum relinqre: quoniam sua sponte relinquere legitimaz hereditatem: videtur non instituendo aliū: vt. ff. de iure codi. l. ꝯficiunt. §. j.

c ¶ Non valeant. Sed quo iure hoc est verum: antiquo non: vt. ff. de lega. j. l. j. Item nouo non: vt. C. cō. de lega. l. ij. Dic ergo antiquiori iure locuz habere. quod hic dicitur. Vel dic q. d. l. de legat. j. ꝑm noua iura loquitur ꝑm que equiparata sunt legata fideicommissiōis. (j) vt supra de lega. sed non vsqz.

¶ Ille qui ab intestato bona defuncti ceperit etiam fideicōmissarius potest grauari de restituēdo totaz hereditatē vel partē hereditatis. Hoc dicit Angelus aretinus.

¶ Preterea itestatus quoqz moritur potest rogare [a] euz ad quē bona sua vl legitimo iure: vl honorario ptinere intelligit: vt hereditatem suā totā partēue eius aut rem aliquā: veluti fundum hominē pecuniā alicui restituat [b] cum alioquin legata: nisi ex testamēto nō valeant [c]. Eum quoqz cui aliquid restituitur: potest rogare vt id rursuz alij aut totum: aut partem vel etiam aliquid aliud restituat [d].

¶ Qui primo negauit fideicommissuz esse relictum postea conuictus nō potest dicere in min solēni volūtate fuisse relictuz: hoc dicit ꝑm opinionem Joānis. Vel sic. quādo testator noluit solēniter disponere: sed in fide heredis committere heres tenet iurare non eē relictū vel soluere. Hoc dicit Aretin. Et hāc opinionē approbāt doctores in. l. finali. C. eodem titulo.

¶ Et quia prima fideicōmissorū cunabula a fide hereduz pendent: z tam nomen [e] q̄z substātiaz acceperunt ideo diuus augustus ad necessitatem iuris ea detraxit [f]. Nuper z nos eundē principē supare contēdētes:

ADDI. (j) Et ideo quāuis directo i codicillis reliqui nō possint: vt nota. glo. in dicta l. j. ff. de leg. j. tamen relicta valent: vt fideicommissa: nihilominus habēt effectum legati nisi in libertatibus z tutelis: dic vt infra de codi. §. non tm̄. Areti.

d ¶ Restituat. Etenim inquantum quis honoratur z onerari potest: vt infra titul. j. §. hoc solum. Sed nūquid quartam retinebit? Respon. vt infra titulo primo. §. hoc solum.

e ¶ Et quia. Nomen. Nota nomen consequens rei: vt supra de dona. §. est z aliud.

f ¶ Detraxit. Hec iura sunt supra eodem. in principio.

a ¶ Ex facto. i. ex questione de facto.
b ¶ Cōstōnē. vt. C. de fideicōmiss. l. fi.
¶ Et qꝛ prima. Casus. ¶ Hic incipit quinta pars istius tituli: in qua sic pone casuꝫ. Dñe iā video quid erat olim circa fideicō. ⁊ quid hodie obtinemus. Unde cū satis manifestū est qd de antiqtate tollatur ⁊ in qbus per vestrā cōstitutionē circa fideicō. insistere debeam⁹. Trāseat igitur si plꝫ ad aliquā aliaꝫ materiā. Ad hoc respon. Amice adhuc nō est ad aliquā aliam materiā transeundū p̄mo adhuc circa materiā fideicō. insistēdū est. nā p̄ma fideicōmiss. cunabula a fide heredū pēdebāt: ⁊ tā nomē q̄ substātiā acceperūt. ⁊ iō p̄mo diuus Augustus: vt supra dictuꝫ est de fideicōmiss. ad necessitatē leg. deduxit. ⁊ laq̄is iuris innodauit. Igit̄ nos cūdē p̄ncipē circa figmenta fideicōmissa. nuper superare contēdētes ex quodaꝫ facto per Tribunianū viruꝫ excelsum: sacri palatij questorē nobis relato: quādaꝫ fecimus cōstitutionē: per quā statuimus: vt si quis testator heredeꝫ suum per fideicō. rogauit: vt vel hereditatē vel aliqd speciale fideicō. alicui instituat ⁊ huiusmodi voluntas testatoris neqꝫ ex aliqua solēni scriptura neqꝫ p qnqꝫ testes qui in codicillis sufficiūt probari possit qui fidē heredis sui elegit. in hoc casu si heres p̄fidia ductus fidem adimplere recusauerit negādo tale onus a testatore sibi fuisse impositum si fideicōmissarius iusiurandū ei detulerit sacramēto de calū. a fideicō. prius p̄stito necesse habebit heres vel iusiurandum subire vel fideicom. siue generale siue spāle ab eo relictū fideicō. soluere. ⁊ ita p nostraꝫ constitutionem induximus ne vltima voluntas testatoris fidei heredis sui commissa deperdatur. Sed po. q̄ ille a quo fideicom. petitur postq̄ꝫ per sacramētū aut per testes cōuictus fuerit cōfiteatur fideicō. a se relictum ad legis tamen subtilitatem decurrat: vicē allegando ex minus solēni voluntate hoc fuisse relictum. Certe in hoc casu in penam incidit mendacij: et non obstāte huiusmodi defensione ad hoc fideicō. prestationem omnino cogēdus est. ⁊ h̄ dicunt̄ in quinta ⁊ vltima parte vsqꝫ in finem tituli.

ex [a] facto quod tribunianus vir excellentissimus et questō sacri palatij suggessit cōstitutionē [b] fecimus per quā disposuim⁹ si testator fidei heredis sui cōmisit: vt vel hereditatē: vel speciale fideicōmissuꝫ restituat: ⁊ neqꝫ ex scriptura: neqꝫ ex qnqꝫ testiū numero (q in fideicōmisso ltimus [c]: esse noscitur) possit res manifestari: sꝫ vl' pauciores q̄ꝫ qnqꝫ vel nemo penit⁹ testis interuenerit tūc siue pater hr̄dis siue alius qcūqꝫ sit qui fidē heredis elegerit et ab eo restitui aliqd voluerit: si heres p̄fidia tētus adimplere fideꝫ recusat negādo rē ita esse subsecutaꝫ: si fidei cōmissarius iusiurāduꝫ ei detulerit (cū prius ipse de calūnia iurauerit [d]) necesse [e] eum habe-

c ¶ Ltimus. No. testes. v. in codicillis nec̄ios ec̄: vt. C. de codicil. l. fi. §. fi. ⁊ de fideicō. l. fi. ibi: sꝫ sine qnqꝫ ⁊c̄. Codicillis. v. testes assint.
d ¶ Jurauerit. Nā in oī casu erat oli iurādū ⁊ i oī capl'o: vt. C. d' iura. calū. l. j. in p̄nc. hodie sufficit semel iurare: vt in auc̄. de his q igre. ad appel. §. fi.
e ¶ Necesse euꝫ hr̄e: sꝫ nunqd hodie corrigit̄ h̄ cū nulli deferatur iuito: vt C. de iureiu. l. fi. ⁊. l. gñaliter. §. finaūt. Rñ. nō. qꝛ h̄ est posterior iustiniani: vt C. de fideicō. l. fi. ⁊ ita est iste specialis casus in quo quis cōpellitur iurare.

a Coartari. Nota ꝓpter contumaciam nõ iurãtis eũ cõdẽnari: vt. C. de iuramento calum. l. ũ. ℌ. fi.

b Eadem. scilicet vt compellatur iurare vel soluere.

c Quod fi. dixi qñ ꝓtumar fuit non iurando nũc qñ iurauit et per sacramẽtũ fuit cõfessus: vel etiaz anteq̃z iuret: ℌz ꝓtius negarat relictũ vt in fi. huꝰtit. dicemus statim.

d Subtilitatẽ. Que ẽ vt ex quo est voluntas nõ solẽnis nõ valeant ea que facta sunt: vt C. de fideicõ. l. fi veritas. z C. de testamẽ. nõ dubitũ. ℌ. illud.

e Soluere cogendus est: ℌz quomõ coartatur ex nõ solẽni voluntate: sic ergo soluunt̃ inutiliter relicta sicut z vtil'r qd' eẽ nõ dz: vt. C. de fideicõ. l. fi veritas. q̃ est cõtra. Sol. qdã dicũt q̃ vbi soleniter testari voluit z nõ fecit: ℌz locũ ler contraria: als si noluit testari soleniter hẽat locuz qd' lectura hic dz: vt arg. ff. de iure codicil. l. j. ℌz vi satis hec falsa est: q̃ z hic de testõre loquit ꝓbari ꝓ qui soleniter facit: vt ibi. fi testõre fiistũ tedei hẽdis sal cõmitt. Alij vt. B. dicext̃ quã dãt eẽ distinguẽdũ: an dicat heres nõ sequũt est verũ tibi legatũ eẽ: in quo casu cofrãcis. gitur ꝓbare eẽ vez z solẽne: vt i ℌio. re vl' iusiurãdũ subire q̃ nihil tale a testatore audiuit vel recusantẽ ad fideicõmissi vl' vniuersitatis vl' specialis solutionem coartari a ne depereat vltima voluntas testõris fidei hẽdis cõmissa. Eadem b obseruari cẽsuimus z si a legatario vl' fideicõmissario aliquid similiter relictũ sit. Q̃ c si is a quo relictũ dicitur postq̃z negauerat confiteatur quidem aliquid a se relictũ esse: ℌz ad legis subtilitatez d decurrat: omnino soluere e cogendus est.

eo saltio: vt si deferatur sacramentum iuret: vt. ff. de ꝓcur. ℌ. an dicat nõ potes petere: q̃ est minus soleẽne in quo casu cogitur: vt hic. Sz hoc nõ valet: q̃ hoc expediret ei negare: qd' esse nõ debet: vt. ff. d tribu. vt. ℌ. penul. Dic ergo ꝓm Jo. an. ab initio cõsiteaꝰ relictũ: z tũc nõ hic. ꝓm tenẽt ex non solẽni volũtate: vt in lra cõtraria q̃ heredi aut negauit: ℌz postea fuit per sacramẽtũ vl' ꝓbatões cõuictꝰ delato iuramẽto cõfiteaꝰ relictũ: vt hic. z arg. i auc. d trie. z se. ℌ. studiũ z. ℌ. ad hoc.

De singulis rebꝰ per fideicõmissũ relictis.

Etiam res singularis potest per fideicõmissum relinqui z taz ab herede q̃z a legatario. hoc dicit Angelus ar.

Otest tñ qs ẽt singulas res per fideicõmissũ relinquere: veluti fundũ: argẽtũ: hoiez: vestẽ z pecuniã numeratã. Uel ipsũ hẽdes rogare vt alicui restituat: vel s legatariũ: q̃zuis a legatario legari non possit b.

De singulis rebus per fideicõmissũ relictis.

De fideicõ. generalibus. ℌ. titu. j. dixit nunc de specialibus dicit. Accursius.

Poest tñ. C. Totꝰ iste titulus diuidit̃ in tres ptes. Primo ponit de fideicõmisso pecuniario. Secõ de libertatibꝰ. Tertio ꝓ q̃ hba fieri debeant. Secda ibi (Libertas quoq̃z.) Tertia ibi (Verba.)

f Singlas. nõ solũ gñal'r: vt. ℌ. titu. j.

g Uel legatarium. scilicet rogare vt aliquid alicui restituat.

h Non possit. Antiquo iure iuspe-

Accurs. Marc. Stl'. et alij doctores vt refert bartolus i an. ab initio l. fi. C. e. z Ang. tenẽt ex non quaz erat ꝓpria cẽtica q̃ heredi ab initio non neganti dẽfert fideicõmissari us iuramẽto fi testator volens solẽnit testari fiat sue cõmissũ set tale legatũ: quo iure cẽsantẽ ꝓpo agetur ꝓdi tõe ex isto. ℌ. Et q̃uis ẽt i isto mẽ brõ opinio Jo. fit cõis tñ Joãsa. h eã impu-

gnat ēt si in testamento vl' codicillis fuerit relictū: ⁊ rñdet ad .l. si veritas ꝙqñ heres negat. lit. ꝯtesta. legatarius hꝫ duo remedia vel ꝙ ꝺ ferat iuramentū ⁊ obtiet iste §. ⁊. d. l. si. vel ꝙ oneret se ꝓbatione. ⁊ tūc sibi īputet: qꝛ dꝫ ꝓbare dispositionē solēnem: vt ibi. Legari potest ⁊ a legatario.

cto: sed nouo iure aliter est. nam pōt a quolibet q cōmodū quocūqꝫ mō hꝫ legari ⁊ fideicōmitti: vt. C. com. dele. l. j. §. si. ⁊ hoc statim subijcit.

ADDITIO. Dic ꝑm Joā. fa. ꝙ accipiēdo legatum proprie: forte non pōt legari nisi ab herede: sꝫ fideicōmit. sic: vt. l. si fuerit. §. j. ff. de leg. iij. et qꝺ ibi not. maxime per Bar. sed qꝛ legatuꝫ ⁊ fideicōmissuꝫ idē sunt: ⁊ facta sūt hodie sil'ia ⁊ synonyma: ideo illa differentia hodie nō tenet: vt. d. l. j. §. si. C. cōmunia de le. ⁊ plene no. ꝑ glo. ⁊ doc. in l. j. ff. de leg. et ibi dixi. s. de leg. §. j. sꝫ ibi Raph. dicit ꝙ iste tex. nō potest loq de iure antiquo cū hic sit verbū partis: al's possit dum dicit legari nō possit non autez dic̄ legari nō poterat ⁊c̄. dic vt per eum. Angelus aretinus.

¶ Non tm̄ res testatoris: sed etiā heredis aut cuiuslibet alterius ꝑ fideicommissuꝫ relinqui pōt. Et legatarius de re sibi legata vl' sua vel aliena alteri restituenda potest grauari: dūmodo nō plus oneret q̄ꝫ honoratur. Et qñ res aliena legatur vl' ipsa vl' eius estimatio prestanda est. Aretinꝰ.

¶ Potest autē nō solum proprias res testator per fideicōmissum relinq̄re: sꝫ ⁊ heredis: aut legatarij: aut fideicōmissarij: aut cuiuslibet alterius [a]. Itaqꝫ ⁊ legatarius ⁊ fideicōmissariꝰ nō solū de ea re rogari potest vt eaꝫ alicui restituat q̄ ei relicta sit sed etiaꝫ de alia siue ipsius [b] siue aliena sit.

Hoc solū obseruādū est ne plus qsq̄ꝫ rogetur alicui restituere q̄ꝫ ipse ex testamēto cepit. Naꝫ qꝺ amplius est inutiliter [c] relinquitur. Cū aūt aliena res ꝑ fideicōmissuꝫ relinquitur necesse est ei qui rogatus est aut ipsaꝫ redimere ⁊ p̄stare aut estimationem eius soluere.

¶ Etiā libertas seruo ꝑ fideicōmissum, pōt relinq: ⁊ nō tm̄ seruo ꝓprio: sꝫ etiā alieno vt qñ poterit ematur ⁊ manumittatur. h. d. Areti.

¶ Libertas quoqꝫ seruo ꝑ fideicōmissuꝫ dari pōt: vt hr̄s eū roget manumittere vl' legatariꝰ vl' fideicommissarius. Nec interest vtꝝ ꝺ suo ꝓprio ꝑuo testōr roget an de eo qui

a ¶ Potest autem. Alterius. refert tamen an leget rem extranei: an heredis primo casu distinguitur an sciuerint alienā vel credidit suā. scꝺo non: vt. s. de lega. §. ꝙ autem. ⁊. ff. de lega. ij. l. vnum ex familia. §. si rem.

b ¶ Ipsius. Scilicet legatarij.

c ¶ Inutiliter. facit. ff. de legatis. j. plane. l. ij. §. si. ⁊. l. vidēdū. ⁊. ff. de leg. iij. l. j. §. sciēdū. ⁊. l. iij. §. iulianus. ⁊. l. si legatariꝰ. Sed cōtra in d. l. plane. §. si cui. Sꝫ ibi stetit ꝑ legatarium quominus meliorē accepit vl' melior vr̄ eē quem elegerit: lꝫ deteriorez elegerit: vt argumentum. j. de ac. §. preterea. Item argumentum. cōtra. ff. de legatis secūdo imperator. §. j. ibi Eniuero ⁊c̄. Sꝫ hoc quod hic dicitur intellige quādo in quātitate legat̄ alicui et in quātitate oneratur. ibi aūt qñ quātitas datur: ⁊ ī specie grauat̄: quo casu tm̄ videt̄ estimasse speciez suam legatarius accipiendo quantitatem: vt ex eadē. l. colligit̄. † Itē cōtra. ff. ad. l. falcidiā. sed ⁊ si nō seruus. in p̄n. Sed ⁊ ibi eodez mō rñde: qꝛ quātitas erat legata: ⁊ onus erat positū in faciēdo. Sed cum

† Et h qñ spēs erat sua Si ꝑo

aliena ꝓcedit tert. ℌ. Vbi ät relingt ſpés ſi ſimpl'r grauet hꝫ locū iſte ter⁹ ſi alē natue: ꝓcedit tert⁹ in d. §. ſi cui.

Sed cum quātitas legatur ⁊ in quātitate grauat: ſicut hic loqtur nungd quartā iure ſalcidie pōt oneratus retinere ſiue ſit legatarius ſiue fideicōmiſſarius qui ſit grauatus. Quidā dicunt q̄ ſic. vt arg. ff. ad. l. fal. pena. §. ſi. Nos ⁊tra vt in eo. ti. l. ler ſalcidia coheredi. §. cum filie.

ADDitio.

De quo dic vt per glo. i d. §. nūq̄. ⁊ l. l. j. §. vltq̄. ⁊ ibi bar to. ff. ad trebellianū: ⁊ per Ange. ℌ notabiliter.

a ¶ Liber tas. Extranei. lz etiam credidrit ſuum. vt. ff. de fideicō. libertā. pauluſ. j. reſpon. ⁊. l. alieno. i ꝑn. Sed in pecuniario legato diſtinguitur ſciuerit vl' ignorauerit rē alienā vt. ℌ. de leg. §. quod autem. ⁊. §. non ſolum. Accurſius florentinus.

b ¶ Non vendat. vel etiam ſi vēdat vltra iuſtū ꝓcium vendere vult. nam tunc perinde eſt ac ſi nō vendat. vt. ff. de legatis. iij. non dubium. §. finalt.

c ¶ Si modo. interpoſitio eſt.

ipſius heredis aut legatary vel etiam extranei[a] ſit. Itaq̄z ⁊ alienus ſeruus redimi⁊ māumitti dz. Qō ſi dñs eum nō vendat[b] (ſi modo[c] nihil[d] ex iudicio ei⁹ qui reliquit libertā[e]) non ſtatim extinguit fideicōmiſſaria libertas ſed differt ſ: q̄z poſſit tpe ꝓcedēte vbi cūq̄z occaſio ſui redimendi fuerit ꝓſtari libertas.

¶ Manumiſſus ꝑ fideicōmiſſum efficit libertus manumittētis ⁊ nō teſtatoris. Manumiſſus vō directo dicit orcinus: ⁊ eſt libertus teſtatōis. Jn q̄ duo tempora ſunt conſiderāda. Et directo manumiſſus dī: qui

d ¶ Nihil. ſi enim aliqd ēt modicuz relingtur alicui vt vendat: ⁊ ille legatū accepit: cōpellitur vendere. vt hic. ⁊. C. de fideicō. lib. debert. ⁊. l. ſi te donata. ⁊. C. ad. l. falci. ſi ea cuius filiū.

e ¶ Recepit. ſ. domi⁊ mus iſtius.

f ¶ Differtur. qō differt non aufert. ſic. ff. d iudi. cum furioſus. Zirg. contra. C. de inoffi. teſta. ſcimus. §. fi. ⁊. ff. de vſufruc. ſi vſufructꝰ.

Qō differt nō aufert.

† Jtē nota q̄ iſpi dicitur qō eue nire pōt. ſic ff. d iuriſdi. om. iu. ſi idē §. ſi. ⁊. ff. de admen. leg. l. ſeruo.

† De iſto dicendo vt ꝓ Bar. in l. inter ſtipulā tē. §. ſacramenta. ff. de ꝓbatiōnibz obligā.

g ¶ Qui ät Eius q̄ mā mittit. t. heredis vel legatarij: vl' fideicōmiſſ. C. de fideicom. lib. l. hiſ qui bus.

h ¶ Orcinꝰ ſic dictus ab orco. i. mānumiſſus ab eo qui tēdit ad orcū. i. ſeruū: ⁊ ab orchos qō ē rectū vſi orcinꝰ. i. directe māumiſſus: vl' ab orce qō ē capio. nā ⁊ ide archioreꝰ: q̄ ml'ta capiūt māumiſſi i teſtō i q̄ ml'ta

Orcinꝰ ⁊ vſi dicit.

i ¶ Ex ſuo. non expectata manumiſſione ab alio facienda. (iunt.

k ¶ Teſtō. vl' ēt codicillis teſtō cō-

firmatis. vt. ff. de ma. test. libertas.
a ¶ Competere. que competit hereditate adita etiam ab vno ex pluribꝰ heredibus. vt. ff. de manu. testamē. l. testamento. §. testamento.
b ¶ Verba Maxime. iō hoc dicit: qꝛ quibuscūqꝫ verbis relinqui possunt. vt. s. de leg. in prin. siue directis siue precarijs. vt C. cō. de leg. omne ꝟbū. ⁊ facit. ff. ad trebel. l. sceuola.

ADDITIO. Et hoc verꝫ: si verba importent dispositionem. Itez fideicō missum: vel ad hoc extēdi possint ex cōiecturata mente testatoris nō al's. vt. l. pr̄ filio. ff. d leg. iij.

bertatem ei competere[a] vult.

¶ Siue p̄ceptiuis siue rogatiuis ꝟbis fideicōmissum fiat valet. Aretinus.

¶ Verba āt fideicōmissoꝝ hec maxime[b] in vsu habētur: peto: rogo: volo: mando: fidei tue cōmitto: que p̄inde singula firma sunt: atqꝫ si oīa in vnū cōgesta essent.

¶ De codicillis.

¶ Olim codicilli nō erāt in vsu. Hodie ꝟo eorum vsus est vtilis ⁊ necessarius. Et illis primuꝫ robur Diuus augustus de prudentū cōsilio attribuit. Are.



Ante augusti tp̄a cōstat codicillorum ius in vsu non fuisse. Sed primus lucius lentulus (ex cuius persona etiā fideicōmissa eē ceperunt) codicillos introduxit: nam cū decederet in africa scripsit codicillos

¶ De codicillis. ¶ Quia testamēta ⁊ eoꝝ accidētia dicta sunt nunc de codicillis. i. d paruula. vel d minima scripture volūtate. Nā iō codicilli dicunt: qꝛ i breuiori cartula vel codice q̄ testm̄ fiebant ⁊ solū in eis quedaꝫ fideicōmissa relinq̄bant: ⁊ tales sunt ad testm̄ qualis est scapha ad nauez. Sed nunqd ꝑm hoc p̄nt fieri sine scriptura: Quidā dicunt q̄ non. Sed tñ dico etiā sine scriptura hodie fieri posse: lꝫ forte oliꝫ in scriptis fieret. vt. C. d bo. li. l. fi. i p̄n. Accur.

Continuatio Codicillis sine scriptura fieri possūt.

Diuisio

Ante augusti. ¶ Iste titulus diuiditur i quatuor partes. Primo quomodo fuerat introductus vsus codicilloꝝ. Scdo qñ codicilli testō cōfirmati valent. Tertio an hereditas directo possit dari vel adimi in codicillis. Quarto an qs possit facere plures codicillos. Secūda ibi (Nō tm̄.) Tertia ibi: (Codicillis.) Quarta ibi (Codicillos).

¶ Codicillis autē. Casus. ¶ Pone igit̄ sic casum in pria parte. Dñe iā video q̄ vultis tractare de codicillis dicatis igit̄ mihi si placet quādo prio ius codicilloꝝ i vsu esse ceperit ⁊ quis primo introduxit codicillos? Ad h̄ rñ. Amice: ius codicilloꝝ tp̄ibus diui augusti primo in vsu esse cepit. nā certū est ante augusti tēpora ius codicilloꝝ in vsu fuisse: sed primo lucius lentulus ex cuius p̄sona etiā fideicō. sumpserūt originē codicillos introduxit. Nā cū p̄dictus lucius lentulus in africa diē extremā clauderet quosdā scripsit codicillos in testō suo ꝯfirmatos q̄bus rogauit augustū per fideicō. vt aliqd faceret: ⁊ cū diuꝰ augu. volūtatē suā in codicillis ꝯtētā ipleuisset: postea ceteri auc̄. p̄ncipis secuti fideicō. p̄stabāt: ⁊ filia eiusdem lentuli legata in codicillis p̄ri sui ꝯtēta soluit: ad quoꝝ p̄stationē diuꝰ aug. iurisprudentes ꝯuocauit: iter q̄s erat trebatius cuius tunc auctoritas maxima habebatur: ⁊ ab ijsdem iuriscon.

quesiuit an vsus codicillorum recipere posset: ⁊ an dissoluti essent codicilli iuri nō rationi: ⁊ dicit trebatiuz respondisse augusto vtilissimū ⁊ necessariū fore vsum codicillorum ⁊ maxime ꝓpter lōgas ⁊ magnas pegrinationes q̄ apud veteres fuissent: vt sigs testm̄ solēne ꝓpter impotentiaz facti facere nō posset: facere saltē codicillos quibus vltimā volūtatē d̄clararet: vn̄ post illa tpa cū etiam labeo iuriscō. codicillos fecisset: iaz nemini dubiuz erat quin codicilli iure optimo admitterent.

testamento ꝯfirmatos[a]: qbus ab augusto[b] petyt ꝑ fideicōmissum vt faceret aliquid. Et cū diuus augustus voluntatē eius īplesset: deinceps reliqui eius[c] auctoritatē secuti fideicommissa prestabant. Et filia lentuli legata que iure non debebat[d] solui. Dicitur autez august⁹ cōuocasse sapiētes viros: īter quos trebaciū quoqz: cuius tunc auctoritas maxīa erat: ⁊ q̄sisse an posset recipi h̄: nec absonās a iuris rōne codicilloꝝ vsus eēt: ⁊ trebatiū suasisse Augusto ꝙ diceret vtilissimum ⁊ necessariū hoc ciuibus esse ꝓpter magnas ⁊ lōgas peregrinationes q̄ apud veteres fuissēt: vbi sigs testm̄ facē non posset[e] tamē codicillos posset. Post que tpa cū ⁊ labeo codicillos fecisset iā nemini dubiuz erat qn codicillos iure optīo admitterēt.

Codicilli fiunt p⁹ testm̄.

a ¶ Cōfirmatos. Hic no. ꝙ quatuor modis codicilli conficiunt: aut enim in futurū ꝯfirmant veluti testamēto prius facto. in quo dictuz est: qcquid dixero in codicillis valere volo: ⁊ postea codicilli facti sunt. Aut in p̄teritū veluti codicilli prius facti testamēto fctō postea ꝯfirmati sunt: ⁊ hi duo casus sunt. C. e. siue in initio. (j) Tertio fiunt cū testamento: veluti cuz testator qui testm̄ īplere nequerit addiderit. vt viz codicilloꝝ haberet. vt. C. eo. l. si. §. illd̄ plane: ibi nisi id ille ⁊c. Quarto sine testamento. s. ab intestato. vt. ff. e. conficiuntur. ⁊ j. eo. §. non tm̄. ⁊ C. eo. nō idcirco. hic autem fuerunt cōfirmati vel ante vel post.

Codicilli fiunt asi testm̄.

ADDITIO (j) Nota ꝙ aliqñ confirmatio precedit suū cōfirmabile. facit ꝑm Bal. ⁊ Saly. in. d. l. siue in initio. C. eo. ti. ꝙ episcopus pōt cōfirmare electionē fiendaz per patronos ecclesie anteq̄ fiat: qd̄ no. vide. l. cū antea. C. de arbi. an quis possit approbare laudū anteq̄ ꝓferat: ⁊ sic an primo quis possit approbare ⁊ cōfirmar̄ electionē anteq̄ facta fuerit. Ange. areti.

b ¶ Augusto. cui aliqd̄ reliq̄bat

c ¶ Ei⁹. scz augusti.

d ¶ Nō debebat: qr legata nō debebant nisi ex testō iure antiquo: vt dixim⁹. s. ti. ij. §. p̄terea.

e ¶ Nō posset ꝑ ipotētiaz facti: vt qr nō hz tot testes qui testō ꝯficiendo sufficiant: secus si ꝓpter ipotentiā iuris. vt. ff. eodē. l. diuus. §. codicillos q̄ est cōtra. Et probatur hec solutio. ff. codez. conficiuntur. §. codicilli.

¶ Non autē. Casus. ¶ Hic icipit secūda pars in qua pono ca. Dñe vidimus ꝙ primo lucius lētulus fecit codicillos testamento suo confirmatos nunqd igitur reqrit̄ de necessitate ꝙ fiat testamen. ad hoc ꝙ possint valer̄ codicilli. Et respond. ꝙ non. Nam non tm̄ facto testamento potest quis codicillos facere: sed etiam intestatus decedens codicillos facere potest. ⁊ in eis fideicommiss. relinquere. Papinianus tamen ait codicillos

ante testm̄ factos non aliter iuris necessitatē hr̄e: nisi postea speciali volūtate testatoris. ⁊ in testō ꝯfirmentur. Sed diuus seuer⁹ ⁊ antoninus rescripserūt ex codicillis ante testm̄ factis postea cum effectu fideicōmissi peti. lz ī testō subsecuto si fuerit exp̄sse cōfirmati: si tm̄ appareat testatorez qui post factos codicillos facit testamentū a volūtate ī codicil. expressa non recessisse: ⁊ ita nō est necessaria specialis cōfirmatio: sz sufficit si nō appareat d̄ cōtraria volūtate testōris a ¶ Nō tm̄ Confirment̄ s. exp̄ssuz vel etiā si q̄ iudicio retineat̄ p̄ma volūtas. vt. ff. eod. añ testi tabulas. Sz Jo. ꝯ. nā siue ante siue post fiant semp̄ vident̄ ꝯfirmati vt h̄ dī stati. ⁊. ff. eodem. fiqs cum. §. finali. ⁊. l. ab intestato. Accursius.

¶ Etiā ab intestato codicilli fieri possunt. Sed qñ ante testm̄ fiebant nō aliter valebāt nisi erāt in testō confirmati. Hodie v̄o semp̄ vident̄ cōfirmati. Angelus aretinus.

¶ Non tm̄ aūt testamēto facto pōt qs codicillos facer̄: sed ⁊ intestatus qs decedēs fideicōmittere codicillis pōt. Sed cū ante testm̄ factū codicilli facti erāt papinian⁹ ait nō aliter vires habere q̄z si spāli postea volūtate ꝯfirment̄ [a]. Sz diui fratres seuerus ⁊ antonin⁹ rescripserūt ex his codicillis q testm̄ p̄cedunt posse fideicōmissuz peti: si appareat eum qui testm̄ fecit a voluntate quam in codicillis expresserat: non recessisse.

¶ In codicillis hereditas directo dari vel adimi nō pōt: nec ꝯditio īstitutioni apponi nec substitutio fieri: sed ꝑ fideicommissuz sic. Angelus aretinus.

¶ Codicillis āt hēdiz: neqz dari [b]: neqz dicilli quā ⁊ testm̄? Ad hoc rñ. q̄ non imo codicilli in multis differunt a testamēto. Hereditas enīz in codicillis nec directa dari nec adimi pōt: ⁊ hoc ideo statutū est ne ius testatoꝝ ⁊ codicilloꝝ ꝯfūdatur vnde nec exhr̄ēdatio directe ī codicil. scribi p̄t: sz oīa supradicta ī testamento fieri possūt: sed lz in codicillis hereditas directe dari non possit: ī illis tm̄ fideicō. iure relinq̄ p̄t. Itē nec cōditio heredi īstituto in codicillis adij̄ci pōt: nec ēt sb̄stitutio directe fieri. Et nō soluz ī p̄dictis differunt codicilli a testō: sz ēt ī alijs: nā plures codicillos qs facer̄ potest ita vt oēs valeant: ⁊ nullā solēnitatē ordinationis v̄boꝝ desiderēt: lz secus sit in testamento. ⁊ hec dicunt̄ in tertia ⁊ vltima parte vsqz in fine tituli.

b ¶ Codicillis autem. Neqz dari. directo: sed per fideicōmissum siue ab eo quem prius fecerat heredem: siue a legitimis bene potest reliqui. vt. ff. eodem. l. ij. §. finali. ⁊. C. eodem hereditatem. ⁊ infra proximo. §.

ADDITIO. Et assignat gl. in. d. l. hereditatem: rationem differentie: q̄ non tātū aufert̄ per fideicōmissum: sicut directe aufertur: vel dic s̄m Saly. aliqua virtus attribuitur vnique

ADDITIO. In hoc tm̄ remāet hodie dīa s̄m Joan. fa. q̄ qñ expresse cōfirmant̄ valent: q̄ ibi ꝯtinent̄ directo ac si testō dati eēnt: sec⁹ si tacite. l. libtates. ff. d̄ mān. test. ⁊ d̄ testa. tute. l. iij. q̄uis glo. ibi notet contrarium.

¶ Codicillis āt here. Casus. ¶ Hic incipit tertia particula in qua sic poca. Dñe iā video q̄ codicilli añ testa. ⁊ post testm̄ fieri possunt ⁊ ab intestato: sed nunq̄d eādē potestatē hn̄t co-

non attribuitur alteri. vt. l. fi. C. eod. maiorem vim testamenta q̄ codicilli habent: propter maiorem solēnitatez in eis requisitam. Angelus.

a ¶ Ne confundatur. Id est ne iste due voluntates sic misceantur: vt vna ab altera discerni ñ possit: naz si idem significarēt quar diuersa nomina darentur. vt. C. eodez. si idē.

b ¶ Scribi. Scilicet vt de iure valeat.

c ¶ Relinquitur. Sed qua actione hec hereditas: vel etiā alia in codicillis relicta petētur. Respon. quidam conditione ex. l. vt. ff. de condi. ex lege. l. prima. Vel dic vtili actione ex testamento: cum ad istar testamenti codicilli sint inuenti. vt. ff. eodem. lege secunda. §. primo.

d ¶ Institutio. Scilicet in testō.

e ¶ Adijcere. Et cui conditioni adiecte necesse parere non habet: sed in eius conditionis defectum de ademptione hereditatis cogitasse videtur. vt. ff. de conditio. institu. l. penul. in fine. (j) Sed forte in vanuz cogitauit: vt ibi dixit.

ADDITIO (j). Idem econtrario: quia conditio apposita in testamento non potest in codicillis remoueri: quia tunc pure hereditaria dari videtur contra istum textum nisi forsan ob fauorem liberorum per not. in. l. diui. ff. eodem. clausula tamen derogatoria apposita in testamēto potest in codicillis reuocari. vt per Ange. h.

f ¶ Directo. si tamen substituerit videtur rogasse per fideicommissum vt restituat. vt ff. ad trebellianuz. l. sceuola.

adimi pōt: ne confundat ius testamentoꝝ ⁊ codicillorū: ⁊ iō nec exheredatio scribi b. Directo autē hereditas codicillis: neqz dari: neqz adimi pōt. Nā per fideicōmissuz hereditas codicillis iur̄ reliquit c. Nec ꝯditionē heredi istituto d codicillis adijcere e: neqz substituer̄ directo i quis potest.

¶ Plures codicillos vnus facer̄ pōt: oēs habentes effectum: secus in pluribus testis. Areti.

¶ Codicillos autē etiaz plures g quis facere potest: ⁊ nullam h solēnitatē ordinationis desiderant.

¶ Liber tertius.

¶ De hereditatibus i que ab intestato deferuntur.

¶ Intestatus dicitur qs ꝯcedere pluribus modis: q hic describuntur. Angelus aretinus.

g ¶ Codicillos. Plures. Ut etiā oēs valeāt: nisi cōtrariā cōtineāt voluntatem. vt C. eo. cū proponas l. aliud in testis: vt. s. q. mo. testā īfirmētur. §. posteriore. ⁊ facit ff. eo. diuus. §. primo.

h ¶ Et nullā. s. de illis quatuor q̄ i testamēto ꝺ fideranť: vel septem testium vel sigillorum: vel ꝙ sua manu subscribuntur. Vel ꝙ subscribant testes. vt supra de testamen. §. j. Sed quedam solēnitates. arg. hic desiderātur: vt sunt quinqz testes: vt diximus. s. titu. ij. §. finali.

i ¶ De hereditatibus que ab intestato deferuntur. ¶ Ista rubrica sic cōtinuat. Dictū est supra de hereditatibus q̄ testō facto deferunt. Nūc seqt̄ videre de hereditatibus q̄ ab itestato deferunt. Vñ dicit hic Accur. flor. Hec rubrica est generalis ad omnes sequētes titulos vsqz ad titulū de bonoꝝ possessione: vbi mixtiz tractabit ex testamēto ⁊ ab intestato: sed textꝰ huius tituli loqtur tm̄ de suis heredibꝰ. sic ⁊ al's. ff. si cer. pe. ⁊ ꝺ rebꝰ credi. vbi tractat ꝺ mutuo i spē tm̄. Accur.

Continuatio.

Aliqñ rubri. ē gñalior textu.



Diuisio

Intestatus. ¶ Tot⁹ iste titulus diuidit̃ i quatuor partes principales. Prio ponit quis dicit̃ decedere intestatus. Secũdo ꝙ prima cã est liberoꝝ: ⁊ qui sunt liberi ⁊ sui. Tertio de emãcipatis quõ admittant̃: et d̃ adoptiuis Quarto ponit aliquas suas correctiones. Secũda ibi (Intestatorum autem.) Tertia ibi (Emancipati autem.) Quarta ibi (Sed ea oia.) Angelus aretinus.

Intestatus decedit: qui autem nino testm̃ nõ fec̃ [a]: aut non iure fecit [b]: aut id quod fecerat ruptuꝫ [c] irritũue [d] factũ ẽ: aut si ex eo ne ligitur intestatus decedere.

a ¶ Non fecit. Vel quia nõ vult: vel quia nõ potest: vt pupillus furiosus: lꝫ hi ĩproprie ĩtestati dicuntur esse: qꝛ ⁊ si vellent testari non possunt. vt. ff. eo. s. de suis ⁊ legi. l. j. in principio.

Testari aliq nolũt: aliq nõ possũt.

ADDItio. Quod nota ꝑm Joã. facõtra eos q vendicant si bi bona intestatorum ex consuetudine: vel preferunt̃ ex statuto: de quo ⁊ an facto testamento: ⁊ an postea rupto habeat locũ dictum statutum ꝙ ab intestato p̃ferant̃ agnati ⁊c̃. Vid̃ late p An. h.

b ¶ Non iure fecit. Quia caruit solẽnitate anime testium: vel non habuit testamenti factionem ⁊ fecit.

c ¶ Ruptum. Arrogatione vel agnatione posthumi: vt supra qui. mo. testa. infir. j. responso. Et nota ꝙ nõ est per oia idẽ qñ rũpitur ac si nulluꝫ factum esset: si tñ fecit codicillos: cũ primo casu. s. qñ rumpit̃ legatum: vt ex codicillis nõ valeat. vt. C. de codicil. l. j. Secundo sic: vt supra de fideicom. here. §. preterea. ⁊. ff. de iure codicil. si qui tamen. in si. j. respon. ⁊ in. l. ab intestato: ⁊ supra titu. j. §. non tantum.

Testm̃ per duo rũpit̃.

d ¶ Irritumue. Vt per capitis diminutionẽ testatoris. vt supra qui. mod.

testamen. infir. §. non tamē. ⁊ facit. ff. de verbo. significatio. intestatus.

a ¶ Extiterit. Sūt ⁊ alij duo modi: vt per q̄relā vel ꝯtabulas testamento rescissō: vt. C. de col. vt liberis. Accur.

ADDITIO.

Hoc verū si sit mota ante aditā hereditatē: secus si post: q̄ pretor nō potest facer̄ desinere quē esse heredē §. quos aūt: infra de bo. posses. Ang.

mo hr̄s extiterit.

¶ Hereditas intestati pro ꝑtinet ad suum heredē. Et ille dicit suus heres qui est in potestate defuncti tpe mortis eius: siue fuerit de liberis naturalibus ⁊ legitimis siue de legitimis tm̄. Angelus aretinus.

¶ Intestatorū aūt hereditates ex lege duodecim tabularum primū ad suos heredes pertinent. Sui autē heredes

¶ Intestatorum. Casus. ¶ Hic incipit secunda particula: in qua sic pone casum. Domine iam video quis intelligitur decedere intestatus: dicatis modo mihi si placet ad quos intestatoꝝ hereditas pertinet? Ad h̄ respon. Amice: hereditas intestatoꝝ ex lege duodecim tabularum primo pertinet ad suos heredes.

☞ ¶ Si autē heredes. Casus. ¶ Hic incipit tertia particula: in qua sic pone casum. Domine vos dixistis mihi q̄ hereditas intestatoruꝫ pertinet ad suos heredes: dicatis mihi si placet qui intelligunt̄ sui heredes? Ad hoc respon. Amice sui heredes intelligun tur qui in potestate moriētis sunt de cuius hereditate tractat̄: veluti filius filia nepos ⁊ neptis: ⁊ descendētes ex filio pronepos ⁊ proneptis: ⁊ per masculinam lineaꝫ directo descendētes: nec interest quo ad hoc vt si heredes cēseant̄ vtrū sint naturales liberi: an adoptiui: nā adoptiui liberi tempore mortis in potestate existentes sui heredes intelligunt̄: ⁊ non solū supradicti: ex binis matrimonijs existētes ꝓcreati dicunt̄ sui heredes: sed etiaꝫ necesse est eos inter suos heredes cōnumerari qui ab intestato non erant in potestate parentū: vtpote naturales qui non sunt ex legitimo matrimonio geniti: ⁊ postea tñ a parentibus naturalibus curijs dati sunt: ⁊ ita potestati patris redditi. Hi enī bñficio dinalium constitutionū que semper filijs naturalibus posite sūt iura suoꝝ heredum nanciscunt̄. Nec solū supradicti iter suos heredes constituunt̄: sed etiam illi q̄s nostra cōstitutione statuimus: vt si quis aliquā mulierem in suo cōtubernio copulauerit: non tamen ab initio affectione maritali eā habuerit: erat tamen talis cum qua poterat habere legitimum coniugium si ex ea prolem ꝓcreauerit: ⁊ postea maritali affectione interueniente cū eadem muliere īstrumenta dotalia confecerit ⁊ filios ⁊ filias ex eadem habuerit statuim⁹: dico non solū posteriores liberos. s. post matrimoniū cōtractū editos legitimos ⁊ in potestate patris esse: sed etiam priores. vz. ante matrimonium editos: ⁊ hoc merito statuimus. nam isti liberi ante matrimoniū nati occasionē legitimi nois etiā alijs post matrimoniuꝫ natis prestiterunt: ratione enim affectionis: quā pater ad prolem primo ꝓcreatā habuit: ⁊ q̄ matrē eorum habuit in prole fecūdaꝫ: ideo eā sibi maritali affectione copulauit: ⁊ h̄ obtinere censuimus: non si post dotalia instrumenta confecta liberi nati fuerint ⁊ extiterint: sed etiam si nulli post matrimoniuꝫ fuerint nati: vel etiam si aliqui fuerint nati: sed postea mortui. In omni enī euētu cēsuimus liberos ante matrimoniuꝫ natos maritali affectione ꝑm tenorem nr̄e ꝯstitutiōis postea subsecute legitimos eē ⁊ iura suoꝝ heredū in oībus habere.

a ¶ Supra diximus. Supra de heredū qualitate ⁊ differentia. §. sui.
b ¶ Fuerint. Itē aliud est necesse vt nemo eos p̄cedat: vt ibidem dr̄. vt. s̄. de heredum qualitate ⁊ dr̄ia. §. sui.
c ¶ Ex filio nato. Aliud si ex filia. vt s̄. de patria potestate. §. filius.
d ¶ Prognatus. Id est procul a me nat⁹: q̄r i quarto gradu est mihi qui vocatur abnepos. vt infra de gradibus. §. iiij. Vel dic cōpositū poni pro simplici i. natum vel natā: ⁊ sic pone ꝓ nepote p̄dicto. Vel dic melius loquit̄ de oīb⁹ descendentibus vlterioribus: ⁊ ideo dic prognatus: q̄r vsq̄ in infinitum succedunt: vt in aucten. de heredi. ab intesta. §. j. ⁊ sic proprie ponitur prognatus. i. procul natus.
e ¶ Naturales. Id est ⁊ legitimi.
f ¶ An adoptiui. Quo ad hoc: vt sui dicant̄. (j) nisi emācipati fuerit: tunc enim iterest cū naturales emancipati iure pretorio succedunt: adoptiui nō. vt. ff. eodem. l. prima. §. suos. ⁊ infra eodem. §. minus.

progna t⁹ ⁊ abnepos: idem.

existimātur (vt supra diximus [a]:) qui in potestate moriētis fuerint [b]: veluti filius filiaue: nepos neptisue ex filio: ꝓ nepos proneptisue ex nepote: ex filio nato [c] ꝓgnatus [d] ꝓgnataue. Nec interest vtrū nāles [e] sint liberi: an adoptiui [f].

¶ Liberi legitimati: siue per oblationē curie: siue ꝑ subsequēs matrimōiū: de numero suoꝝ heredū sunt censendi. Angelus aretinus.

¶ Quibus [g] cōnumerari necesse est: etiam eos qui ex legitimis quidem nuptys: vel matrimonys non sunt progeniti curys [h]: tamen ciuitatum dati: ſm diualium [i] constitutionē que super his posite sunt tenorez heredum suoruz iura nanciscuntur.

¶ Necnō [k] eos q̄s nostre amplexe sūt cōstitutiones [l]: per quas iussimus: vt si quis mulierez ī suo cōtubernio copulauerit: non ab initio affectiōe maritali: eā tamen cum qua poterat habere cōiugium: ⁊ ex ea liberos sustulerit [m] po-

do etiam nouo: etiam si cum consensu domini adoptetur agnatus. c. adoptiuis. in titu. si de feudo fuerit controuersia. ⁊ de successio. feudo. c. j. ⁊ ꝑ Joannem fabri. ⁊ per Angelum aretinum hic.

g ¶ Quib⁹. Scilicet suis heredibus.
h ¶ Curijs Erat enim curia siue corpus in qualibet ciuitate: que curia indigebat officialibus: vt negocia expedirentur. vt in auctenti. de desen. ciui. §. nulla. in. fin. colla. iij. vnde quicunq̄ vellet naturalez suum filiuz dare illi curie vel ipsemet filius post mōtez patris se offerre non extantib⁹ legitimis: vel pater testamento illud dicat legitimus fiebat: vt in aucten. quibus modis nat. effici. sui. §. quod ꝟo. ⁊. §. siquis igitur. Sicut fit remissio peccatorum: his qui vadunt vltra mare.
i ¶ Diualium. Id est principum. i. theodosij ⁊ leonis. vt. C. de nat. libe. l. siquis. ⁊. l. quoniam.
k ¶ Necnō eos. Scilicet necesse est connumerari inter suos.
l ¶ Constitutiones. C. de nat. libe. cum quis. ⁊. l. nuper.
m ¶ Sustulerit. Id est habuerit.

Peccata r̄mittunt̄ peregrinātib⁹.

ADDITIO. (j) Scilicet ab intestato: secus ex testamēto: de quo dic. vt per Angelum in. §. hodie. supra d adopti. Item hic non obtinet in feu-

Matrimonij sine scriptura et dote po test valere: si nō filij legitimari.

a ¶ Instrumēta. In quibus cōtinetur matrimonij inter tytiū et bertā eē cōtractū: et dotē datā esse: que instrumenta dotalia: vel nuptialia dicūtur: et sine his duobus: scilicet scriptura et dote dic. p. nō valere matrimonium: qz ler plerūqz de his dixit tali casu: vt hic. et. s. de nup. §. fi. non al's: vt. ff. de rega. iur. nuptias. nos dicimus valere matrimonium: vt. C. de nupt. si vt clinis. et i auē. de nup. §. nuptias. colla. viij. si nō fieri libos itimos: vt in auē. de trē. et se. §. fi. col. iij. b ¶ Justos. Repete iustissimus.

Multe res aliq retinēt ad sobolis erpe rimentum.

c ¶ Prestiterūt. s. primi. nā et ob hoc retinēt qdā prius cōcubinas vt erpiātur an ex eis possint filios habere: vt postea accipiāt eas in vxores: vel repellant. qđ. s. vt repellantur in vxore prohibitum est: vt in auē. qui. mo. na. effic. legi. §. quoniam. colla. viij.

ADDITIO. Nota cautelā glo. que vult habere filios: si dicta cautela nō est bona quo ad animā: qz ois fornicatio ē hodie phibita: vt dixi. ē. de nup. §. fi aduersus. et. §. fi. Angelus.

d ¶ Cēsuimus. q. d. nō solū si nascant postea et viuāt cū pmis: siue nō nascātur aliq: sine ēt si nascātur et moriant: vt. C. de na. libe. mupt. Et nota qz si ēt legitimos hz ex vxore quondā: tū hec valēt: et siue ex libera: siue ex liberta siue serua quā postea mānumiserit et in vxorem duxerit: hec seruanē: vt in auē. de iceſt. nup. §. fi. et in auē. de trē. et se. §. fi. col. iij. et in auē. de filijs ante do. ſtrumēta natis: per totū ti. col. iij.

ab hac luce fuerint ſubſtracti.

¶ Ad hoc vt nepos et alij viteriores liberi i potestate sui heredes sint: requiritur qz alius nō precedat eos in gradu. hoc dicit Ar etinus.

¶ Ita demū tamē nepos neptisue: pronepos proneptisue: suorū heredum numero sunt si precedens persona desierit e in potestate parentis esse siue more id acciderit: siue alia ratione: veluti emancipatione: siue cum a parente manumissi sunt. Nec interest virilis sexus an femineus sit is qui in potestate parentis esse desinit. Itaque et nepotes et neptes et pronepotes et proneptes ex filio et filia pariter ad successionem vocantur. Quod si quis ex filio tantum nepotes habeat: ex filia autem pronepotes: illi soli ad hereditatem veniunt: quia stirps filij filiam praecedit. Sed si nullus filius: sed omnes feminini sexus liberi existant: aequis portionibus ad hereditatem vocantur: quia nulla praecedit persona. Si vero filius et filia sint: et ex filio nepotes: ex filia pronepotes: illi soli admittuntur: quia filius filiam praecedit. Si nullus filius: sed nepos ex filio et pronepos ex filia: aequis portionibus admittuntur: quia nulla praecedit persona. Si vero filius et nepos ex filio et pronepos ex filia sint: nepos cum filio admittitur: quia filius filiam praecedit. Si nullus filius: sed nepos ex filio et nepos ex filia: aequis portionibus admittuntur: quia nulla praecedit persona. Si vero filius et nepos ex filio et n

obtineat: vt in. d. §. j. eodem.

a ¶ Emācipatione. Uel capitis dimi nutione maxima vel media: non autē captiuitate: vt. s̄. quib. mod. ius pat. pote. sol. §. si ab hostibus. ⁊. ff. eodē. l. j. §. si filius.

ADDItio. Aduerte q̄ dicitur hic de emancipatione est hodie correctuz: q̄ sublata ē differentia emācipationis et patrie potestatis. Ang.

b ¶ Nam si per id tēpus. Contra. j. e. §. cum autez querit̄. i p̄n. Sol'. vt. j. ti. j. §. proxim⁹. Accursius.

c ¶ Quis. Ueluti auo.

d ¶ Eius. Scilicet aui.

e ¶ Ex eo. Scilicet auo.

f ¶ Personis. Cū oēs liberi appellētur: lz post trinepotē improprie: vt. ff. de gradibus. l. iurisconsultus. §. parētes. ⁊. ff. de verbo. signi. l. liberorum.

¶ Posthumi quoq̄. Casus. ¶ In presenti. §. ꝓsequit̄ Justi. materiā suā determinādo quot sunt heredes. Uñ pone sic casuz. Domine iā vos plures enumerastis mihi qui inter suos heredes cōnumerari p̄nt. nunq̄d sunt aliq̄ alij qui a p̄dictis debeāt iter suos heredes cōnumerari. Rñ. q̄ sic. Nō enim solū iā nati: sz ēt posthumi inter suos hīdes cōnumerant̄. ⁊ hoc est verum si tales sunt posthumi q̄ si suo ltimo viuo parēte nascerent̄ sui: ⁊ i ptāte eius essent futuri. Scire enim debes q̄ siue heredes siue ēt iā nati: siue posthumi etiā ignorātes hīdes sunt: ⁊ lz furiosi

ti emancipatione [a]. Nam [b] si per id tēpus quo quis [c] moritur filius in potestate eius [d] esset nepos ex [e] eo suus heres esse non potest: idq̄z ⁊ incertis deinceps liberoruz personis [f] dictum esse intelligim⁹. Posthumi quoq̄z qui si viuo parēte nati eēnt: in potestate eius futuri forent: sui heredes [g] sunt.

¶ Suus heres statim post mortez parentis efficitur heres: etiam ignorās: licz sit pupillus vel furiosus: vt sine auctoritate sui administratoris. Aretinus.

¶ Sui autem heredes fiunt etiā ignorantes [h]: ⁊ licet furiosi sint heredes [i] possunt existere: q̄ quib⁹ ex causis ignorantibuz acquiritur nobis: ex his causis furiosis acq̄ri [k] potest. Et statiz morte

sint nihilominus hīdes existere p̄nt. ⁊ hoc iō q̄ ex q̄bus causis nobis ignorātibus acq̄rit̄: ⁊ eisdē causis ēt furioso acq̄ri poterit: ⁊ statiz post mortē parētis q̄si cōtinuat̄ dñiū inter suū hīdē ⁊ defunctuz. et ideo pupillis heredib⁹ suis nō est necessaria tutoris auctoritas: ad hoc vt acq̄rat̄ eis hereditas cum suis hīdibus etiā ignorātibus hīdib⁹: vt. s̄. dictum est. nec ēt furioso suo heredi sine cōsensu curatoris sui acq̄rit̄ hīditas: sed ipso iure.

g ¶ Sui heredes sunt. Cū habeantur pro natis quotiens de eoruz cōmodis queritur: vt. ff. de sta. hoīuz. qui in vtero. Et nota q̄ posthumus dicitur ꝓprie q̄ post humanationem patris nascitur: ⁊ dicitur etiā improprie ille: qui facto testamento nascitur: vt. ff. de iniu. rupto testa. l. iiij. §. primo.

h ¶ Sui aūt. Etiā ignorātes. ⁊ inuiti. ⁊ statiz lz iure pretorio abstinere possint: vt. s̄. de he. quali. ⁊ diffe. §. sui. et ff. si quis omis. causa te. l. j. §. qui sunt.

ADDITIO. Quod pretoris beneficiū etiam si nō impetretur competit ipso iure. l. ei qui se imiscuit. ff. de acquiren. heredi. Angelus.

i Heredes. Scilicet sui. al's nō nisi per curatorem s̄m quosdam: vt. C. de cura. fu. l. fi. §. tali itaq̄z.

k ¶ Acq̄ri p̄t. Sic. ff. d' act. ⁊ obl. l. si a furioso. ⁊. ff. si certū pe. l. si a furioso.

Posthūi q̄ñq̄z hñr ꝓ nat. Posthumus dr̄ duplicit̄.

Possessio ē res incorporalis. Fingit ius patrē ⁊ filiuz esse eandez psonaz.

a ¶ Quasi. Hoc ideo qr in corporalibus dicit proprie cōtinuatio: sz dñiuz est incorporale: hoc reprobo: qr ⁊ possessio est res incorporalis: ⁊ tñ vna cū alia cōtinuatur: vt. ff. de acq. pos. pōponius. §. pterea. ⁊. §. in dotē. ⁊. §. si iussu. ⁊. §. sed ⁊ legatario. et §. penul. Dic ergo improprie fieri cōtinuationez: qr iter diuersa nō eadem fieri dz: sz pater ⁊ filiꝰ vnū fictione iuris sunt: vt. C. de impu. ⁊ alijs sub. l. fi. §. fi.

b ¶ In pupillis. Al's si est hereditas extranei ⁊ nō patris: tutorꝫ aucitas et pupilli actus necessariꝰ est nisi sit ifans. quo casu sufficit tutor: vt. C. de iur de libe. potuit. ⁊. l. si infanti. §. parente. ⁊ ff. de tuto. ⁊ cura. da. ab his. l. ipuberi.

¶ Interdū aūt. Casus. ¶ Hic icipit quarta pticula pme partis pncipalis: in qua sic pone casum. Dñe vos dixistis supra mihi ꝙ illi cēsent sui hrdes qui erāt in ptāte parētum tpe mortis eoꝝ: nūqd ē illd gñal'rveꝝ ꝙ existētes in ptāte tpe mortꝭ fiūt sui hrdes ⁊ nulli alij. Ad hoc rñ. ꝙ nō qñqz. Qñqz. n. ꝯtingit vt lz aliqs in ptāte parētis tpe mortis fuerit: nihilominꝰ tñ suus hrs parēti efficiat: sicuti ꝯtingit in filiofa. ab hostibꝰ capto. Nā si post mortē patris in ciuitatē reuersus fuerit suꝰ hrs pri efficit. Ius. n. postliminij semp fingit euz in ciuitate. ⁊ sic p ꝯñs in ptāte pris tpe mortꝭ extitisse: ⁊ ita postliminiū eū pri suū hrdē facit. Et nō soluz in hoc casu recipit pdicta regula istātiā: sz ēt in casu ꝯrio. Cōtigit. n. qñqz: vt lz qs i ptāte dfūcti tpe mortꝭ fuerit: tñ hrs suꝰ exister nō potit. veluti si pat eiꝰ post mortē suā iudicatus fuerit reꝰ p duelionis: vt p hoc memoria eiꝰ dānata sit. nā in hoc casu lz filius in ptāte pris tpe mortis extiterit: suus hrs esse non poterit. Pater eiꝰ cuius memoria p sniaz dānata est suū hrdē hre nō pōt cū filiꝰ eiꝰ succedat: ⁊ h sē ꝑa d iustitia pmitia: sz hodie dicipt ipo iure filiū suū eē hrdem: lz postea snia data ꝯ memoriā pris dfinat eē suꝰ hrs.

parentis quasi [a] cōtinuatur dominiuz: et ideo nec tutoris auctoritate opus ē in pupillis [b] cū etiā ignorantibus acquiritur suis heredibꝰ hrditas. Nec curatoris assensu acqrit furioso: sz ipso iure.

¶ Reuersus ab hostibus fictione postliminij efficit suus heres etiaz si reuersus fuerit post mortez patris: sed si testator perduellione dānatus fuerit heres suus eē definit.

Angelus aretinus.

¶ Interduz [c] autez lz in potestate parētis mortis tempore suus heres nō fuerit: tamen suus [d] heres parēti efficitur: veluti si ab hostibus quis reuersus fuerit post mortez patris sui. Jus enim postliminij [e] hoc facit. Per ꝯriū aūt h euenit: vel lz qs in familia dfūcti sit mortis tpe: tñ suus heres non fiat: veluti si post mortem [f] suam pater iudicatus

c ¶ Interdum. sic. ff. de suis ⁊ leg. l. j. §. interdum.

d ¶ Suus. ff. de testa. lex cor. in fine. contra. Solu. ibi. ille qui fuit captus non fuit reuersus: sed hic sic.

e ¶ Postliminij. Quod fingit eū semper in ciuitate fuisse: vt. s. qui. mo. ius pa. po. so. §. si ab hostibus.

f ¶ Post mortē. Nota qdā dlicta trāsire ꝯ hrdē ēt lite nō ꝯte. vt lese maiestatis in duobꝰ casibꝰ: qñ qs ꝯ pncipē. vl' rēpublicā † fuit molitꝰ al's nō: vt. ff. ad. l. iul. ma. l. fi. ex his duobꝰ casibꝰ h tm loquit. Idē de residuis: ⁊ peculatꝰ. repetūdarū: vt. ff. ad. l. iul. repetūdarū. l. fi. Itē apostatatus: vt. C. de apo-

† Scilz romanorum ar. l. euz qvecti-

gal. ff. de ver. sig. Idē in aliis ciuitatibus ꝯz gl. in. l. fallaciter. C. de abo li. Qd est verꝝ si nō recognoscit sup iorē al's secꝰ: vt est gl. i l. j. i p̄nci. ff. ad l. iuliā ma. dic vt p Ange. h.

Pugna an sit licita.

Perduelles sūt hostes.

sta. l. ij. ꝛ. l. apostatarum. in fi. Quedā etiam non transeunt lite non cōtesta. vt omnia alia publica: vt. ff. de accu. ex iudiciorū. Alia contestata lite trāseunt al's non: vt omnia priuata delicta: vt. C. de delic. defun. l. j. ꝛ. j. de ꝑpe. ꝛ temporali. actionibꝰ. §. nō aūt.

a ¶ Perduellionis. Jō dicit perduellionis: qꝛ perduellū fiebat certamē si aliqs criminis huius dicebat̄ reus ꝙ aliqd in ipsum principē vel rēpublicā fuisset molitus ꝯm Pla. Et pōt dici hoc ꝛ defendi: qꝛ ꝛ ꝯm iura romana vr̄ posse fieri debere pugna (j) ꝛ sunt aliqua argu. vt. ff. ad. l. aql. qua actione. §. si qs in colluctatione. ꝛ. ff. de re iudi. cōmodis. ꝛ. ff. de his qui not. infa. athletas. ꝛ. C. de athletis. l. j. ꝛ. ff. de excu. tu. l. athlete. in prin. ꝛ. C. que res pig. ob. pos. spem. ꝛ. ff. de dona. donationes. in fi. his eniꝫ legibus habet̄ mētio de tali pugna q̄ nō fieret nisi de iure esset. Vel dic perduellionis. i. hostis criminis. naꝫ perduelles hostes dicuntur: vt. ff. de verborum significatione. quos nos.

ADDITIO (j) De iure canonico est ꝓhibitum talibus pugnātibus in duello ministrari sacramēta: maxime qui ꝓuocant: vt no. specula. de accusa. §. sequitur. v̄. quid si. Aretinus.

b ¶ Memoria. naꝫ ipse cum sit mortuus non potest dānari nisi a deo: vt ff. que sn̄ie sine appel. re. l. pe.

Sentētia pōt fieri ꝯ defunctū criminosum.

c ¶ Dānata. hoc. s. mō. ꝓnūtio ꝯtra imperiū luctū fecisse: ꝛ iō bona i fiscū inferri. nā per hoc memoria dānatur: ꝛ infamia quadā defunctus afficit̄: vt s̄. quibus ex cau. ma. nō li. §. j. ꝛ ex tēpore cōmissi delicti alienatiōes ab eo facte non valebunt: vt. C. ad. l. iul. ma.

fuerit ꝑduellionis [a] reus: ac ꝑ hoc memoria [b] eiꝰ dānata [c] fuerit: suū enim heredē habere nō potest: cū fiscus ei succedat: sed potest [d] dici ipso iure esse suuꝫ hr̄dez: sꝫ desinere [e].

l. penult. in fi. ꝛ. ff. de donatio. l. donationes. §. fi. Accursius.

ADDITIO. Ex hoc loco notari pōt ꝙ de crimine alicuius etiā post mortē querere licet. qd verū est si agit̄ ꝓpter bona: vel cōtra personaꝫ ꝛ bona: secus si cōtra personā vel de ꝑsona tm̄: qꝛ tūc nō licꝫ: cū crimina morte extinguant̄. Vide ꝓ hoc glo. not. in. c. a nobis. ij. de senten. excōmunicatio. in notula puta i heresi. ꝛc. Juriū allegationes breuitatis gratia omitto: quas illic videre poteris.

Crimīa an post mortez possint inquiri.

¶ Nepos ex filio p̄mortuo succedit simul cum alio filio viuente: quia assumit locū patris sui: ꝛ ideo succedit cum patruo et filijs patrui in stirpes ꝛ nō in capita. Aretinus.

d ¶ Potest dici. Scilicet verius.

e ¶ Desinere. s. lata sententia. Nam non facit ipso iure desinere heredem suum esse tale delictum.

¶ Cū aūt filiꝰ filiaue. Casus. ¶ Hic incipit qnta pars prime partis istius ti. in qua sic po. ca. Quidā decessit qui tēpore mortis habebat filiū in ptāte: ꝛ ex altero filio p̄mortuo nepotes. mō quero vtrū iste q gradu p̄cedit nepotes ex fratre suo a successione itestati parētis illos nepotes debeat excludere? Ad hoc rn̄. ꝙ nō. Cū enim filius filiaue: ꝛ ex altero filio p̄mortuo nepos vel neptis extiterit oēs simul ad hereditatē vocant̄: nec ille qui gradu ꝓximior est in vlteriore gradu cōstitutos a successione excludit. Equū enim est visum esse nepotes ꝛ neptes in locum patris sui p̄mortui succedere. Igitur pari rōne si qs intestatus decedēs habuerit nepotē ex filio p̄mortuo ꝓnepotē vl' ꝓneptē oēs pariter ad successionē vocāt̄ i testō p̄ris: ꝛ qꝛ i h̄ casu placuit nepotes ꝛ neptes ꝛ ꝓnepotes ꝛ proneptes in locū patris sui p̄mortui succedere: conueniens esse visuꝫ est in stirpes non in capita eos heredes esse: ꝛ

sta. vz. vt filius ex vna parte existens dimidiā hereditatis habeat: ⁊ nepotes ex altero filio siue sint duo siue sint plures alterā dimidiā consequant̄: vt sicuti pater si viueret vna cū fratre suo in vna dimidia totius intestato patri succederet. ita nepotes ex eo in locū eius succedētes ad portionē eius tātūmodo admittant̄: ⁊ idem est si ex duobus filijs p̄mortuis nepotes: vel ēt neptes existāt: ⁊ ex altero fortevnus vel duo ⁊ altero filio premortuo tres vel quatuor. nā in hoc casu sicuti in superiori ad vnū vel ad duos ex altero filio natos dimidia ps hereditatis aui intestati ptinet: ita ⁊ ad tres vel quatuor vel pl'es ex altero filio natos altera dimidia pertinebit.

a ¶ Cum filius. Ex altero filio. secus si ex filia: vt. j. eo. §. item vetustas. et j. eo. §. diui.

DDITIO. Hodie secus vt ibi no. ⁊ in. l. lege. C. de legi. here.

b ¶ Equum. vt in auc. quib. mo. na. effi. sui. §. ergo. col. ix.

c ¶ Vocant̄. Idē est ⁊ si per bonorū possessionē vocent̄: vt. ff. de ꝯtabu. l. j. §. vocant̄. (j) Sed cōtra. ff. de ꝯtab. l. iij. §. j. Sol. non est contra: qr ibi p̄cedit filius: qr patris loco est adoptat⁹ ad nepotem: vt. s̄. §. ita demum.

¶ Cum autez filius filiaue ⁊ ex altero filio [a] nepos neptisue existant: pariter ad hereditatem aui vocant̄: nec q gradu p̄ximior est vlteriorē excludit. Equū [b] eniz eē videt̄ nepotes neptesue in p̄ris sui locuz succedere. Pari ratione ⁊ si nepos neptisqz ex filio sit ⁊ ex nepote p̄nepos p̄neptisue siml' vocantur [c]. ⁊ qz placuit nepotes neptesue: itez pronepotes p̄neptesue in parētis sui locum succedere cōueniens esse visum est non in capita: sed in stirpes [d] hereditatem diuidi vt filius partem dimidiaz hereditatis habeat: ⁊ ex [e] altero filio duo pluresue nepotes alteraz dimidiam. Item si ex duobus [f] filijs nepotes neptesue existāt ex [g] altero vn⁹ [h] forte aut duo: ex altero tres aut quatuor: ad vnum aut duos dimidia pars pertineat ad tres vl' ad quatuor altera dimidia.

ADDITIO (j) Et sic nepos assumit personā p̄ris nedū ab intestato: sed ēt facto testamēto qd postea impugnat̄. Qd est verū si succedit̄ ti. hereditario qr tūc iuris dispositio. que talis confideraṫ: secus si tit. fideicōmissario: qr cōsideraṫ affectio q̄ naturaliter est maior erga filios q̄ nepotes. Ange.

d ¶ In stirpes. j. ti. j. §. hoc etiā addēdū. in fi. ꝯ. Solu. vt ibi.

e ¶ Ex altero. sic. j. e. §. fi. sic. ff. de inoffi. te. papinian⁹. §. p̄uide. si ex duobus. sic. ⁊. C. de suis ⁊ leg. l. nepotes.

f ¶ Ex duob⁹ filijs: premortuis.

g ¶ Ex altero. Scilicet filio.

h ¶ Vnus. Scilicet nepos.

¶ Cū aūt. Casus. ¶ Hic incipit sexta pticula p̄rime ptis principalis in qua Justi. deter. quo tpe q̄rit̄ an aliqs existat suus h̄rs: ⁊ itelligas istū. §. loq qñ factuz est testm̄. ⁊ postea cā testamēti redacta est ad cām itestati: ⁊ ita nō obstabit. s̄. e. in. §. ita demū. nā ille §. loquit̄ qñ nullū oīno factū ē testm̄. hic igit̄ ad euidētiā istius. §. breuiter p̄libati ita po. ca. Dñe iā video q sunt h̄rdes: ⁊ qual'r sui h̄rdes succedūt siue sint in eodē gradu siue in diuersis gradib⁹ ꝯstituti. dicatis ergo mihi qñ q̄rēdū est an aliqs suus h̄rs eē possit. Ad hoc rñ. Amice cū q̄rit̄ an aliqs suus

hr̃s existere possit eo tpe q̃rẽdũ ẽ quo certũ esse ceperit eũ ĩtestatũ decessisse: ⁊ hoc cõtingere põt etiã testamento facto. qd̃ pz in tali exẽplo. Quidaz qui habebat filiũ in ptãte ⁊ ex filio nepotẽ cõdidit testm̃: ⁊ in testamẽto suo quẽdã extraneũ instituit hr̃dẽ ⁊ filiuz ꝓpriũ exheredauit: mortuo testatore añ aditã hr̃ditatẽ decessit filiꝰ exhr̃datus: mortuo filio extraneus hr̃s scriptꝰ deseruit testm̃: vl̃ forte qr̃ noluit adire hereditatez: vel morte vl̃ alia cã impeditꝰ hr̃s eẽ nõ potuit: in h̃ casu cũ certum eẽ poterit heredẽ ĩstitutũ ex testõ nõ fieri heredẽ nepos ex filio premortuo suus heres auo ab intestato existit: qr̃ qñ certũ est patrẽfa. intestatũ decessisse: ⁊ ita cã testamẽti redacta est ad causaz intestati solus nepos suus heres auo inuenit̃: ⁊ hec obtinẽt nõ solũ si iste nepos viuẽte auo natus sit sz ẽt lz post mortẽ aui sit natus viuo tñ auo cõceptus: secus eniz eẽt si post mortẽ aui cõceptus fuerit ⁊ natus. nã certe in hoc casu suus hr̃s auo existere nõ põt. ⁊ hoc iõ: qr̃ nullo iure cognationis patrẽ sui pr̃is: id est auũ suũ tetigit. Auo enim viuẽte nõdũ aĩal fuit. Et sicut ipse nepos post mortẽ aui cõceptus ⁊ natus suus heres auo eẽ non põt: ita nec ille inter liberos cõnumeratur quẽ filius emãcipatus post emãcipationẽ adoptauerit. Uñ cuz hi. vz. nepotes nati post mortem aui: a filio emãcipato post emãcipationẽ adoptati non sint sui liberi quantum ad hereditatẽ de iure ciuili neqz bonorũ possessionem: de iure pretorio possunt quasi proximi cognati. Et hec de suis heredibus dicta sufficiant.

¶ Condito testamẽto quod postea destituitur ille dicit̃ propinquior qui tẽpore destituti testamẽti est proximior etiam si nascat̃ post mortẽ illius de cuiꝰ hereditate agitur: dũmõ fuerit ꝯceptꝰ in vita eius. Areti.

¶ Cum autẽ [a] querit̃ an quis suus heres existere potest: eo tpe querẽduz est quo certuz [b] est aliquẽ sine [c] testamento decessisse: qd̃ accidit [d] ex testamẽto destituto. Hac rõne si filius exheredatꝰ fuerit: ⁊ extraneus heres ĩstitutꝰ est ⁊ filio mortuo [e] postea certũ fuerit heredẽ institutũ ex testõ nõ fieri heredẽ: aut qr̃ noluit eẽ heres: aut qr̃ non potuit [f]: nepos auo suus heres existet: qr̃ quo tpe certũ ẽ ĩtestatũ decessisse patrẽfamilias solus [g] ĩuenitur nepos: ⁊ h̃ certũ hẽ. Et lz post mortẽ aut natꝰ sit tñ auo viuo cõceptus: mortuo [i] pr̃e eiꝰ posteaqz deserto [k] aui testõ: suꝰ

a ¶ Cũ aũt. Eo diligẽter notato q̃ sũt sui hr̃des nũc nota quo tpe querendũ est qui suus heres sit.

b ¶ Certuz est. s̃. e. §. ita demũ. ꝯ So. vt ibi dixi.

c ¶ Sine testamẽto. Qd̃ cõtingit. vij. modis: vt. s̃. eodem. in princi. diximus.

d ¶ Quod accidit. s. vt videat̃ quis sine testamento decessisse.

e ¶ Filio mortuo. Scilz exhr̃dato.

f ¶ Non potuit. morte preuentus: vt s̃. eo. §. ita demum.

g ¶ Solus. Scilicet suus heres.

h ¶ Certum est. Scilicet nepotẽ suũ heredem esse: cuz nullus precedat eũ: vt supra eodem. §. j.

i ¶ Mortuo. anteq̃z adeat̃ ex testamẽto hereditas. Uñ cõstat nõ trãsmittit ad filiũ de inofficioso querelã: imo etiã addita nõ trãsmittebat̃ olim: sed hodie cõtra: vt. C. de inoffi. testa. l. scimus. §. fi. ⁊. l. si quis filium. ibidem.

k ¶ Desto. s. ab here. q̃ nõ vult adire.

Querela ĩofficiosi an possit ad heredẽ trãsmitti.

¶ Tetigit. Nec enim fuit primus cognatus ei. s. auo viuo: quo viuo nondum animal erat: vt. ff. vſi cog. l. j. §. ſi quis primus. Sz nunqd hodie p auē. ſuccedit: vt in auē. de here. que ab inteſta. §. j. col. ij. p. dicit q̄ ſic: q̄ natura lis cā tm̄ ſpectatur. Joā. cōtra: q̄ nec de iure p̄torio quo caſu naturalis inſpiciebat: vt ſequit: vt. j. e. §. emācipati. z. ff. d ſuis z leg. l. tyti⁹. z. l. penul.

ADDITIO.

Et hec eſt cōmunis opin. vt per Joānē fab. z p Zing.

b ¶ Vt aūt. ſcilicet ꝯcepti z nati poſt mortē aui.

c ¶ Quaſi p̄rorimi cognati. i. tanq̄ agnati. nā agnati ſūt primiores q̄ cognati: nunqd ergo tertio ordine inter cognatos vocant: Rſi. Mo. q̄ ſic: vt. ff. e. l. j. in fi. Jo. ſ. q̄ ibi de cōceptis p̄us natis poſtea loquit. ſecus ſi poſtea cōcipiunt z naſcūtur: vt hic. (j) z. ff. de iniuſto ru. teſta. ſi qs filio. §. no fuiſſe.

ADDITIO(j)

Et hoc cōiter tenet q̄ hodie, ꝯcedit q̄ſi filius fuit rite z iuſte exhēdat⁹ nec ſecuta aditio. iurta glo. ſingula. in. §. exhēdatos. in auē. de hered. z fal. al's virtute trāſmiſſionis bñ admittit: vt per Jo. fa. z Zing.

¶ Emancipati aūt. Lelius. ¶ hic incipit ſcda pſ p̄nc. in q̄ Ju. ſic ꝯcedit. primo deter. qual'r liberi emācipati a bñficio ſucceſſionis de iu. ci. excluſi de iure tñ p̄to. admittunt̄ ſiue ſint ſoli ſiue cū ſuis hēdib⁹ ocurrāt: z itelligas totā hāc lām vſq; ad. §. Eadē hec obſeruant̄ log in ſucceſſiōe ab inteſtato qñ nullū oīno factū eſt tñi. Sed do deter. Juſt. de filijs emācipatis a p̄e natura. z in adoptionē patis: qui neq; de iu. ci. neq; de iu. p̄to. ad ſucceſſionē parētis iteſtati de iure antiquo admittebantur ſi tpe mortis p̄is nālis fuerit i familia p̄is adoptiui.

Tertio oīa q̄ dicta ſunt de liberis emācipatis ſiue i adopti onem datis ſiue nō. qñ nullū penitus factuz erat teſtm̄ dicit eē obſeruāda in bo. poſſ. ꝯ tabulas q̄ liberis p̄teritis dāt. Quarto corrigit antigta hereditatem liberi: neq; bonorum poſſeſſionē: petere poſſunt quaſi p̄rorimi cognati c. hec de ſuis heredibus.

¶ Emācipatus de iure ciuili cognitus ad ſucceſſionez parentis nō venit p̄toris: tñ bñficio p̄ bonoruz poſſeſſionem vnde liberi peritide admittetur ac ſi in eius poteſtate mā

rigit antigtatem. Quaruz prima durat vſq; ad. §. Eadē h ob. ibi tertia. z du. vſq; ad. §. admonendi. ibi quarta. z du. vſq; ad illū. §. item vetuſtas. ibi quinta. z du. vſq; in fi. ti. z ſic plana eſt litera. ca. planiſſimi ſunt. Sed tñ no. q̄ rſi. generalis eſt ad omnes Rſi. que ſequunt. vſq; ad tl. de bo. poſ. vſi z in iſto tl. p̄m q̄ p̄t cōprehēdere oēs Rſi. ſequēs vſq; ad p̄dictum locū deſ. de oībus illis q̄ p̄nt ſuccedere ab inteſtato ſeu ſint liberi ſeu parentes: ſeu alij: z ſic conuenienter comprehendūtur in illo oēs Rſi. vſq; ad predictum locū ſequētes: z ſolus iſte ti. poſſet ſufficere p oībus: z p̄m hoc poſſet diuidi in quatu. pa. Jn quarū prima pte deſ. de ſucceſſione ſuoz hēdū z eoz̄ quos p̄tor cōſtitutiones inter ſuos heredes

cõnumerat cuiuscũq; gradus sint. Iu scd'a deter. de suc. legitimorũ heredũ ꝛ eorũ quos ꝓtor ꝛ cõstitutiones sena tusco. inter legitimos heredes cõnumerãt. In tertia pte determiat de successione ꝓximorũ cognatorũ. In quarta determinaꝫ succesio seruorũ libertatẽ adeptorũ qui vocantꝫ ad successionẽ rõne cognationis in statu seruili contracte. Prima istaꝝ quatuor partium incipit. Intestat⁹ ꝛc. ꝛ durat vsq; ad illũ locũ. Si nemo. ibi incipit scd'a ꝛ durat vsq; ad illũ locũ. post suos heredes. ibi tertia: et durat vsq; ad illuꝫ locuꝫ. Illud certũ est. ibi quarta ꝛ vltima et durat vsq; ad titu. de bo. possess. Ꝗuis ⁊ aliꝫ

interseratur ibidez. ꝛ sic plana erit tota litera istius titu. generalis: sed plures alie rubricelle continẽtur sub isto generali titu. ideo eas si velis legere per se ꝛ continuare poteris in hũc modum. ꝛ primo primam sic.

a ℂ Emancipati. Quia bona ratio: vt. ff. de here. quali. ꝛ dif. §. sui. ꝛ. ff. eo. §. j. ibi. sui autem ꝛc.

b ℂ Neq; volo alio iure. scz neq; vt

Asser Aretinus.

ℂ Emãcipati autẽ liberi iure ciuili nihil iuris hñt: neq; eniꝫ sui hẽdes sunt qz ā ĩ ptãte desierũt parẽtis eẽ: neq; vllo alio iure ᵇ p. l. ry. tabu. vocãtur. Sz ꝓ tor naturali equitate motus dat eis bonorũ possessionẽ vñ liberi pinde ac si in ptãte parentis tpe mortis fuissent: siue soli sint ᶜ: siue cum suis heredibus ᵈ cõ currãt. Itaq; duobus liberis extrãnib⁹ emãtipato vno ꝛ eo q tpe mortis in potestate fuerit sane q dẽ is q in ptãte fuerit solus iure ciuili hẽs est ꝛ solus suus hẽs: sz cũ emãcipat⁹

bñficio ꝓtoris ĩ partez admittitur: euenit vt suus hẽs ꝓ ᵉ parte heres fiat.

ℂ Filius emancipatus ꝛ postea arrogat⁹ ab alio nõ pót venire etiaꝫ de iure pretorio ad hereditatem patris naturalis nisi ante mortem suã fuerit emãcipatus ab arrogatore. Si ꝙ emanciparet post mortem naturalis ꝑis haberetur vt extraneus quo ab hereditatez vtriusq; Aretinus.

ℂ At hi ꝗui emancipati a parente in adoptionez ᵍ se dederunt: non admittuntur ʰ ad bona naturalis ꝑisquasi liberi: si modo

patroni: neq; vt agnati quos vocat lex xij. tab. vt. j. titu. j. in princ. ꝛ j. de suc. lsb. in prin. aliud ecõtra: vt. j. tit. j. §. fi.

c ℂ Soli sint. Scilicet emancipati.

d ℂ Cum suis heredibus. scilicet cũ aliis qui remãserunt in potestate.

e ℂ Pro pte. s. dimidia: vt. ff. de verbo. sig. nomẽ filiarũ. §. pottonis.

f ℂ At hi. s. vocantꝫ emãcipati: sz nõ oẽs. ꝛ ᵇ segt. at hi. ꝛc.

g ℂ Adoptionẽ. id est arrogationẽ.

h ℂ Nõ admittunt. ff. d cõtratabu. l. ij. §. si quis si lio. ℨ Solu. ibi nõ valuit adoptio ꝑm Joã. sed hic valuit. Ut⁹ dstigue an detur eẽneo: vt hic. an detur in adoptionẽ nepos ex filio emãcipato patri eiusdẽ: vt ibi ardgn. ℨ. de adoptio. §. sz hodie. Itez. C. de adop. l. pe. §. sz siquidez. (ℨ) q̃ est ℨ. So. illã intelligert. j. e. §. admonẽdi.

ADDITIO Dic q̃ ista differentia est ꝑm ius antiquũ: qz ꝫ ius nouũ debet dici cõtra: qz qñ datꝫ ascẽdẽti nõ admittit ad successionẽ patris naturalis qñ extraneo sic: vt. ℨ. de adop. §. sed hodie. ꝑm Joãnẽ fabri. Sz tu dic melius ꝑm Joãnẽ de pla. q̃ hic loquit de arrogatione.

arrogatiõe. ibi ꝺ adoptiõe. Ange. h.
a ¶ Cũ is. scilicet pater naturalis.
b ¶ Viuo eo. Scilicet patri nãli.
c ¶ Ab ipso. Scilicet patre nãli.
d ¶ Fuissent. vt. s̃. de exhere. libe. §. emãcipatos.
e ¶ Extraneoꝝ. Si ãt morte p̃ris adoptiui facti essent iuris sui durat agnationis ius iter eos. i. inter adoptiuũ ⁊ naturalez filium adoptantis non emancipatũ: vt sibi succedat. vt ff. ꝺ gra. co. filium naturalez. ⁊. ff. vñ cog. l. j. §. cognationis. ⁊ de adoptio. l. ãtepe. M. Itẽ ⁊ ipsi adoptiuo patri succedũt vt. j. eo. §. sz ea. al's ẽ. §. aliquam.
f ¶ Adoptiui. post emãcipationem nõ p̃rius. vt s̃. e. §. nec interest.
g ¶ Ei⁹. s. naturalis patris.
h ¶ Ad agnatos. Nã si non emancipat certuz est ꝙ filij non succedunt naturali patri. ⁊ ita agnati succedunt. vt. s̃. proxi. ⁊. ff. vnde lib. l. prima. Si autem emanciparet succederent filij. vt. s̃. p̃xi. §. ⁊ sic i ei⁹ ptãte esset ad quẽ bona naturalis patris ptinerent: qꝺ ẽ absurdũ ⁊ ꝯ regulã iuris vt h. ⁊. ff. ꝺ he. isti. l. illa istitutio.

cum is[a] moreretur i adoptiua familia sint: nam viuo[b] eo emãcipati ab adoptiuo patre ꝑinde admittunt ad bona naturalis patris ac si emãcipati ab ipso[c] essent: nec vnq̃z in adoptiua familia fuissent[d]: ⁊ cõueniẽter qꝺ ad adoptiuũ patrez pertinet extraneoꝝ loco esse ĩcipiunt. Post mortez v̄o naturalis patris emancipati ab adoptiuo patre: ⁊ quãtũ ad hũc adoptiuum patrem ꝑtinet eque extraneorum[e] loco fiunt: ⁊ quãtũ ad naturalis patris bona pertinet: nihilomagis liberoꝝ gradũ nãciscuntur. ¶ Quod ideo placuit sic: qꝛ iniquuz erat esse in potestate p̃ris adoptiui[f] ad quos bona naturalis patris pertineant vtrum ad liberos eius[g] an ad agnatos[h].

¶ Filius legitim⁹ ⁊ naturalis emancipatus vocatur ad bona patris nãlis bñficio p̃toris. Sed fili⁹ adoptiuus emãcipat⁹ nullo mõ põt admitti ad bõa patris adoptiui. Are.

¶ Minus[i] ergo iuris hñt adoptiui filij q̃z nãles. Nãq̃z naturales[k] emancipati bñficio p̃toris gradum liberorum retinẽt: lz iure ciuili perdant. Adoptiui v̄o emãcipati[l] ⁊ iure ciuili perdunt gradum liberoꝝ ⁊ a pretore non adiuuant[m]: ⁊ recte. Naturalia enim iura ciuilis ratio[n]: perimere nõ põt[o] nec qꝛ desinũt sui heredes eẽ: possunt de-

ADDITIO. Item qꝛ tunc videtur auferre ius q̃sitũ agnatis: qꝺ ẽ inconueniens. Et ex his nota ꝙ neq̃z ex testõ neque ab intestato potest eẽ volũtas captatoria. Angelus aretin⁹.
i ¶ Minus ergo iuris. Quia naturales emancipati iur̃ p̃torio vocantur: sed adoptiui emancipati nõ. vt s̃. p̃xi. §. ergo ⁊c.
k ¶ Naturales. ⁊ legitimi.
l ¶ Emãcipati. ab adoptiuo p̃re.
m ¶ Non adiuuãtur. Nisi sint de suis: qꝛ auus adoptauit nepotem in filium ⁊ postea emancipauit. vt. ff. ad t̃tul. l. ij. §. adoptiui.
n ¶ Ciuilis ratio. Id est emancipatio que de iure ciuili est: vt. ff. de regulis iuris. actus.
o ¶ Non potest sic. s̃. de legi. ag. tu.

§. si. sic. ff. de regu. iuris. nihil tam.

a ¶ Emãcipati. ab adoptiuo pre: ⁊ post mortẽ nãlis: vt. s̃. §. post mortez.

b ¶ Incipiunt esse. Nota ꝙ si emancipet filius vel filia vel deinceps non sunt sui heredes: nõ tñ desinunt esse filij vel filie.

c ¶ Eadẽ. Que obseruant in bonoꝝ pos. vñ liberi ⁊ i cõtratabulas bonoꝝ pos. seruantur.

d ¶ Institut. Dis. n. institutis nõ dat hec bonoꝝ possessio nisi p̃teritus rumpat testm̃. ⁊ huic scz instituto viam aperiat. ⁊ hoc est qd dr̃ nisi p̃teritus committat edictũ: vt. ff. de contratab. l. iij. §. siqs ex liberis: si ãt preterit⁹ nolit vti postq̃ semel agnouit. † istitutus hz ꝯtabu. iure suo ⁊ bz tabulas qd ẽ mirabile nec expectat p̃teritũ. vt. ff. de ꝯta. l. si post mortez. §. si. ⁊ de le. prestã. l. nõnunq̃. Accursi⁹.

Preterit⁹ qñq; committit edictũ.

† Immo idẽ est ẽt si repudiat vt ẽ casus i l. nõnũq̃. ff. d leg. prestã. Angelus.

Mr̃is preteritio habet pro

sinere filij filieue: aut nepotes neptesue eẽ. Adoptiui v̄o emancipati⁹ extraneoꝝ loco incipiũt esse b: qz ius nomẽq; filij filieue quod per adoptionem cõsecuti sunt: alia ciuili rõne: id est emancipatione perdunt.

¶ Filius legitim⁹ ⁊ naturalis in ptãte vel emancipat⁹ bẽt cõtratabulas de iure p̃torio si sit p̃teritus: nisi fuerit i adoptiua familia tunc tpis: adoptiuus v̄o secus. Angelus.

ADDITIO. Quod facit ad q̃onez ex cõtẽptu alicuius qui debuit in electione adhiberi: etiã ipso nolente ceteri q̃ iter fuerũt possint eã dicere nullã. Dic vt i capl'o ꝙ sicut: ex̃ de electionibus: ⁊ per Joannem fabri hic.

e ¶ Ut oportet. Scilicet masculi nominatim: femine inter ceteros: vt supra de exhere. libe. §. j.

f ¶ Exheredatis. Cum ergo matris preteritio pro exheredatione habeatur. vt supra d exhere. libe. §. vltimo. cessat ibi contratabu. bono. pos. vt. ff. de contratabu. illud. §. ad testã.

exhere datiõe.

ADDITIO. Et est ratio: quia etiã remoto emãcipationis obstaculo (id quod principaliter intẽdit) non eẽt suus semie: cum eos in potestate nõ habeat: vt ibi Angel.

¶ Eadẽ hec obseruant ⁊ in ea bonoꝝ possessione quã contratabulas testamẽti parẽtis liberis p̃teritis: id est nec heredibus institutis d neq; (vt oportet e) exheredatis f p̃tor pollicetur. Naz eos quidẽ qui in ptãtes mortis tpe fuerint: ⁊ emancipatos vocat pretor ad eãdẽ bonoꝝ possessionẽ: eos v̄o qui in adoptiua familia fuerit per hoc tẽpus quo nãlis parens moreretur repellit. h Itẽ

g ¶ In potestate. Emancipatis committentib⁹ edictũ: non al's bm Marc. vt. ff. de contratabul. l. iij. §. si quis ex liberis. Sed Joann. contra. naz nullum dicere possunt: ⁊ contratabu. suo iur̃ habent. (j) vt. ff. de lega. pre. l. si duo. ⁊. C. de lib. pre. maximũ. Accur.

ADDITIO (j). Dic vt. l. is qui in potestate. ff. de lega. prestan. nam vt hic est tex. clarus lz pro emancipatis pretor adinuenerit bonorum posses. quia erat eis necessaria: non tamẽ voluit eam denegare suis: immo cõcessit in casu quo voluit: vt dictis iuribus: quia vocantur ad contratabul. non vocantur de iure ciuili: vt. l. prima. §. vocantur. ff. de contrata. Ang.

h ¶ Repellit. Scilicet p̃tor: nisi sint instituti: ⁊ eis committatur edictuz: vt. ff. de contratabul. nõ putauit. §. in adoptione. ⁊. §. vt autem. Item contra. ff. de contratabu. l. iij. §. siquis filio. Soluit vt supra. e. §. at hi. Accur.

adoptiuos liberos: emãcipatos ab adoptiuo pr̃e sicut ab ĩtestato: ita lõge minus contratabulas testamenti ad bona eius non admittit: quia desinunt in numero liberoꝝ esse.

¶ Lz filius emancipatus adoptatus nõ possit venire ad bona patris naturalis: per vnde liberi: vel vnde agnati: venit tamen per vnde cognati. Hoc dicit Angelus aretinus.

¶ Admonẽdi [e] tamẽ sumus eos qui in adoptiua familia sunt: que post mortez naturalis parentis ab adoptiuo patre emancipati fuerint intestato parẽte nãli mortuo: lz ea parte edicti qua liberi ad bonoꝝ [b] possessionem vocant̃: nõ admittant̃: alia tamen parte vocari. i. qua cognati defuncti vocant̃. Ex q̃ parte ita admittũtur: si neqz sui heredes liberi emancipati [c] obstent: neqz agnatus qdẽ vllus ĩterueniat. Añ eniz p̃tor liberos vocat tã suos heredes q̃z emãcipatos: deinde legitimos [d] heredes: deinde proximos [e] cognatos.

¶ Adoptat' ab extraneo: hodie non transit in potestatẽ suam: ⁊ ideo nec q̃relam habet: neqz cõtratabulas: lz ab intestato succedat: sed quo ad patrem naturalez vetera iura seruãtur nisi fuerit adoptat' ab ascẽdente naturali. hoc dicit Aretinus.

¶ Sed ea oĩa [f] qdez antiquitati placuerũt. Aliquã [g] aũt emendationez a nostra ꝯstitutione [h] acceperũt: quã super his personis cõposuimus que a pr̃ib' suis naturalibus [i] ĩ adoptionez alijs dãtur. Inuenim' etenim nõnullos [k] casus in quibus filij ⁊ naturalium parentuz successionẽ propter adoptionez amittebãt: ⁊ adoptione facile per emãcipatione solutaz [l] ad neutrius [m] pr̃is successionẽ vocabant̃ [n]: dam correximus: quedam retinuimus.

a ¶ Admonendi tamẽ. Lz hos duos q sequũtur non admiserim de iure ciuili: vt supra eodez. §. at hi. tamen admonendi sum'. i. admonemus ⁊c̃.

b ¶ Ad bonorum possessionez: scilicet vnde liberi.

c ¶ Emancipati. Qui sunt sui p̃ p̃torem. vt supra eodem. §. emancipati.

d ¶ Legitimos. Id ẽ agnatos. vt infra titulo primo. primo respon.

e ¶ Proximos. Sic. ff. si ta. te. l. prima. sic. ff. qs or. in bonorum possessione seruetur. l. j.

f ¶ Sed ea omnia. Que supra eodez §. at hi. dicta sunt. ⁊ supra proximo. §.

g ¶ Aliquam. quasi dicat que-

h ¶ Cõstitutione. Ut C. de adoptio. l. penultima.

i ¶ Naturalibus: ⁊ legitimis. Accursius.

k ¶ Non nullos. Id est aliquos. Accursius.

l ¶ Soluta. Scilicet post mortẽ: secus si ante. vt supra eodem. §. at hi. Accursi.

m ¶ Ad neutrius. Ut supra eodez §. at hi. Accursius.

n ¶ Vocabantur. Hoc idem videtur etiaz cõtingere hodie in casu quem habemus ĩfra eodem. §. nostra autem. C. de adoptio. lege penultima. §. sed hoc. Sz dic q̃ auus adoptans tenetur ei relinquere q̃rtam: vt filio arrogato. vt Adoptans

aū⁹ ḡrā relīq̄t ado ptato.

infra eodem. §. nostra. ibi: quemadmodum ⁊c.

ADDITIO. Sed hāc reprobat gl. in d. l. pe. q: vbi destituit of remedio sibi iputet: qse emācipare pmisit.

a ℂ Constitutionē. Scilicet pdictā.

b ℂ Permansisset. Nunquid ergo nō pmāsit: respon. imo permanfit. vt. §. de adop. §. sed hodie. Sed hoc dicit referēdo se ad factum. q. d. ac si de iure ⁊ de facto in eius familia permāsisset.

c ℂ Tātūmodo. Nūquid eum in ius vocabit sine venia: Itez nunqd alimēta tali filio dare teneā: Respō. non: per hāc literā. vt. §. de adopt. §. sed hodie. † Opīo nē istī⁹ gl. §. p. approbat Ange. hḡ ad primā qōnē distincte. Jz Jo. sab. vi. P. dic̄ ꝓtra.

d ℂ Ab intestato. Jd ē fimil' cū alīs naturalib⁹: vt. C. de suis. ⁊ legi. si te. nō tamē succedit alīs consanguineis sui patris adoptiui: vt. C. de adopti. l. penul. §. sed si quidem. in fine. Accursius.

ADDITIO. Hoc verū de iure nouo: secus de iure antiquo: vt. ff. de adoptti. l. qui in adoptio.

e ℂ Ab eo. Scilicet adoptiuo pīe.

f ℂ Neqz iure ciuili. Quia non est in potestate sua.

g ℂ Neqz ꝓtorio. Qz nō ē emācipat⁹ ab eo. vt. §. d' exhe. lib. i pri. ⁊. §. emāct patos. ⁊. §. fi.

h ℂ Inofficiosi. Supra de inoffi. testa. §. taz autem. contra. Solu. illa i. telligitur ḥz distōnez b⁹ §. vt ibi dī.

i ℂ Sabiniano se. cō. Q⁹ si hēm⁹ ſz dicebat q tres inuenes arrogāti deferebant: vt vnū eligeret quo casu magna erat hec solēnitas: vñ er ꝓstōne dī ut pq̄ ḡrtā ei dabat arrogator: qō hodie ñ ē i vsu: imo idē b casu. vt ⁊ alīs. vt h. ⁊. C. de adop. l. pe. §. quod autez.

k ℂ Ad eū⁹ Scilz ḡrte.

l ℂ Lōstōe vt. C. d' adop. l. pe. §. si ꝓpater.

m ℂ Parens. Hoc in īfinitū accipe. vt. ff. de gra. l. turiscōsult⁹. §. parētes.

n ℂ Seruauimus. Vt siue loco filij habeat siue nepotis adopteī: ac si vere nālis eēt. s. filio pcedēte nepotē. vt C. de adopti. l. penul. §. que ait i filio.

o ℂ Quemadmodum. Quasi dicat deatur ſtaī cū P. Itē q̄ ad se cūdam ntīm opa reī ipsi pīi adoptiuo. ar. l. in reb⁹. §. pfit. ff. omo. vt nisi paē nālis egeret: ⁊ adopta t⁹ si habeat vñ se alere possit. ar. l. pe nult. ff. de libe. agno.

sic trāsit vt i hoc casu q sequitur.

a ¶ Itē vetustas. Correximus ius antiquū circa liberos p̄mi grad⁹ naturales siue adoptiuos: nūc circa vl teriores.

b ¶ Solos nepotes. In hoc male.

c ¶ Aspo nebat. In h̄ bene.

d ¶ Vocabat. Scz vetustas nō ci uil' iuris auctoritas. vt s̄. sed p̄torij. vt. j. tit. j. §. sed quia.

e ¶ Mat̄ni. Scilz moriente masculo: de cuius bōis agitur. vt. j. §. p ximo.

f ¶ Mat̄ne. Scz moriente femina. vt. j. proximo. §. Accursius.

g ¶ Diui āt principes. Vt. C. d suis z legi. si defunct⁹. z. C. de colla. l. illam.

h ¶ Donauerunt. Scilicet p̄ncipes: sed non idem cōmodum: vt sequitur.

liter z sigillatim ex prefate ꝯstitutiōis tenore p̄nt colligi.

¶ Oliz nepos ex filia vel pronepos ex nepte vocabant ad hereditatem demū post agnatos: sz ex aliqbus constōnib⁹ vocabātur cū diminutione tertie partis simul cum alijs descēdentibus: quā partē etiā mīuebāt agnati trāsuersales. Hodie v̄o est sec⁹. Et isti tales descendentes succedūt in stirpes non in capita. Hoc dicit vsqz i finem. Aretinus.

¶ Item [a] vetustas ex masculis ꝓgenitos plus diligēs: solos [b] nepotes vel neptes: qui queue ex virili sexu descēdūt ad suorum vocabat successionem: z iuri agnatoꝝ eos ātepo nebat [c]. Nepotes āt qui ex filiabus nati sunt: z pronepotes ex neptibus cognatoꝝ loco connumerans: post agnatoꝝ lineā eos vocabat [d] tam in aui vel ꝓaui materni [e]: q̄z in aui vl' proauie siue p̄ne siue materne [f] successionē. Diui autem [g] p̄ncipes non passi sunt talem cōra naturā iniuriā: sine cōpetenti emē datiōe relinquere. Sed cum nepotis z pronepotis: nomen cōmūe est vtrisqz: qui taz ex masculis q̄z ex feminis d̄scēdunt: ideo eūdē gradū z ordinē successionis eis donauerūt [h]. Sed vt aliqd amplius sit eis: qui nō solū nature: sed etiaz veteris iuris [i] suffragijs mīuunt [k] portionē nepotū vl' neptū vel deinceps (de qbus supra diximus l) paulo [m] minuēdā esse existimauerūt [n]: vt min⁹ tertia parte acciperēt q̄z mater eoꝝ vel auia fuerat acceptura: vl' pater eoꝝ: vl' auus paternus: siue matern⁹: quādo femīa mortua sit [o] de cuius hēditate agi-

i ¶ Veteris iuris. Id est legis duodecim tabularum.

k ¶ Muniuntur. Nota duas rationes vincere vnam. vt. s̄. de adopt. §. sed hodie. i fine. §.

l ¶ Diximus. Scilicet nll'o mōnisi in tertio ordine succederet. vt supra proxi. §.

m ¶ Paulo. Nota parum de tertia parte totius rei dicit sic in auc. de exhi. z iterro. reis. §. sācimus.

ADDItio. Quod facit ad ml'ta dic q̄ h̄ relinquitur arbitrio iudicis. l. illa tamen adiectio. ff. d verbo. signifi. z. l. cū furti. ff. de in lite iuran.

n ¶ Existimauerunt. Scilicet p̄ncipes.

o ¶ Mortua sit. Nota duos casus. Si enim moritur femina nepotes vel neptes ex masculis:

Rō duplex vnaz vincit.

vel feminis in nihiluz olim: nisi post agnatos: hodie cū diminutiōe succedūt ētie partis. Si moritur masculꝰ nepotes ex filia tm̄ vocētur cuz diminutione tertie partis. vt hic dicit.

a ¶ Hisqz. Scilicet qui descēdūt ex femineo sexu

b ¶ Vocat Ut supra. e. §. cuz filius. Accursius.

c ¶ Partis tertie diminutiōe. Qd de hac diminutione tertie dicit corrigitur p sequentē. §. sz Mar. sed nō sm. B. diximus sequentem. §. loqui in quadam alia parte q̄ debebat agnatis. s. q̄rta: nō autez d hac tertia sed per auc. dicimus de hac ētia correctū. s. vt eq̄lit hodie vēiant: vt i auc. de trien. z semis. §. neqz illo. col. iij. Accursius.

tur hisqz [a] (lz soli sint) adeūtibꝰ agnatos minime vocabant. Et quēadmodū lex duodeciz tabulaꝝ filio mortuo nepotes vl' neptes: ꝓnepotes vel ꝓneptes in locum p̄ris sui ad successionem aui sui vocat [b]: ita z principalis dispositio in locuz matris sue vel auie: eos cū iam designata partis tertie [c] diminutione vocat. Sed nos cū adhuc dubitatio manebat iter agnatos z memoratos nepotes quartam partē substātie defuncti: agnatis sibi vendicātibus ex cuiusdā ꝯstitutionis [d] auctoritate memoratā qdem constitutionē a nostro codice segregauimꝰ: neqz inseri eā ex theodosiano codice i eo cōcessimꝰ. Nostra autez cōstitutione [e] promulgata toti iuri eius derogatū est z sancimus (talibus nepotibꝰ ex filia: vl' ꝓnepotibus ex nepte: z deinceps supstitibus) agnatos nullā partē mortui successionis sibi vēdicare: ne hi qui extrāsuersa flinea veniūt: potiores his [g] habeātur qui recto iure descendunt. Quā ꝯstitutionem nostrā obtinere sm sui vigorē z tpa [h]: z nūc sancimus. Ita tm̄ [i] vt quēadmodū inter filios z nepotes ex filio antiqtas statuit [k] nō in capita: sed in stirpes diuidi hereditatē: silr nos iter filios z nepotes ex filia fieri distributionē iubemus: vel iter oēs nepotes vel neptes: z inter pronepotes z ꝓneptes: z alias d̄inceps ꝑsonas: vt vtraqz ꝓgenies matris vl' patris: auie vel aui portionē sine vlla diminutione [l] consequatur: vt si forte vnus vel duo ex vna parte ex altera tres aut quatuor extēt: vnꝰ aut duo dimidiam: alteri tres aut qua-

d ¶ Cōstitutōis. Quā nō habemꝰ: vt sequitur.

e ¶ Constitutione. Ut C. de suis z legiti. l. fina.

f ¶ Transuersa linea. Sic i auctē. de nō eligē. §. cū igitur. circa finem. collatiōe. j.

g ¶ His. scilicet nepotibus z pronepotibꝰ ex filia.

h ¶ Et tēpora. Ut in futuris casibus tm̄ valent. vt. C. d suis z legitimis. l. vltia. Accursiꝰ florentiuus.

i ¶ Ita tamen vt quēadmodum. Hoc quod sequitur est referenduz. s̄. ad. §. diui. n̄ ad ꝓximū.

k ¶ Antiquitas statuit. Supra eodem. §. cum filius.

l ¶ Diminutiōe. Scilicet quarte que debebatur agnatis: non tertie q̄ debebat patruis: vt. s̄. ꝓxi. §. diximꝰ.

a ¶ Habeant. Immo in capita videtur diuidi. vt ifra titulo primo. §. hoc etiam addenduz. in fine. §. Sed ibi de collateralibus hic de descendentibus sequitur.

ADDitio.

Nota q̄ non tm̄ nepotes: sed pronepotes succedūt in stirpes: ꝛ veniunt per representationez cuius contrarium videtur dici in aucten. de succes. ab itesta. §. huiusmodi. Angelus areti.

De legitima agnatorū successiōe. ¶ Supra titulo p̄ximo dictuz est qualiter succedāt sui heredes siue liberi. Uerum quia post suos vocantur prius agnati q̄z cognati: vt infra eodem. §. finali. ꝛ. l. j. §. post suos. ff. de suis: ꝛ legi. ideo post titu. precedē. posuit istum. Aretinus.

Continuatio

Diuisio

SI nemo. ¶ Totus iste titulus diuiditur in septē partes. Prio quando admittitur agnatus. Secundo quis est agnat⁹. Tertio vsqz ad quotum graduz agnati veniūt. ꝛ vsqz ad quotas personas feminas deuoluantur: tā de iure vetustissimo ꝛ de iure pretoris q̄z etiam media iuris prudentia. xij. tabu. ꝛ tempore Justiniani. Quarto q̄ generi agnatorum imperator addidit vnū cognatum. Quinto q̄. l. xij. tabula. proxim⁹ agnatus vocatur: ꝛ quis dicatur proximus. Sexto q̄ ex lege. xij. tabularū proximo repudiante sequens nō admittebatur: hodie ꝟo sic. Septimo q̄ filij emancipati hereditas est legitima patri. Secunda ibi (Sunt autē.) Tertia ibi (Ceteruz.) Quarta ibi (hoc etiaz addenduz.) Quinta ibi (Si plures sint.) Sexta ibi (Placebat.) Septima ibi (Ad legitimaz.)

tuor: alteram dimidiā hr̄ditatis hēant[a].

¶ De legitīa agnatorum successione.

¶ Deficiētib⁹ suis hereditas deuoluit ad agnatos ex lege duodeciz tabulaꝝ. Angelus aretinus.

SI nēo[b] su⁹[c] heres vel eorum quos īter suos heredes p̄tor[d] vel cōstitutiones[e] vocāt existat[f] ꝛ qui successionez[g] quoquo modo[h] amplectitur: tunc ex lege duodecim tabulaꝝ ad agnatū[i] p̄rimū[k] ptinet hr̄ditaz.

¶ Agnati sunt illi q̄ ex linea masculīa descēdūt: vl' etiā ex adoptiōe dūmodo sint in priori gradu. Angelus aretinus.

¶ Sunt autē agnati[l] (vt prīo quoqz libro[m] tradidimus) cognati per virilis sexuz p̄sonaz cognatione[n] ꝯiuncti quasi a patre cognati.

b ¶ Si nemo. Etiam vnus. vt. ff. de testa. tu. si nemo.

c ¶ Suus. Supra titu. primo. §. j. Accursius.

d ¶ Pretor. Supra titulo p̄mo §. emācipati

e ¶ Constitutiones. Supra titulo primo. §. quib⁹ cōnumerari. ꝛ. §. diui.

f ¶ Existat. Dico ꝛ amplectitur: naz hec duo necessaria sunt.

g ¶ Successionem. defuncti.

h ¶ Quoquo modo. Scilicet ciuili. vel pretorio iure.

i ¶ Agnatum. Capite non minutuz: vt. ff. eodem. vt capitis.

k ¶ Proximus. Id est qui proximior est defuncto. infra eodez. §. plures. ꝛ. §. proximus.

l ¶ Sunt agnati. Sic. ff. de legi. tu. l. sunt autem.

m ¶ Libro. Ut supra d' legiti. agna. tu. §. sunt.

n ¶ Cognatione. Cognatio est genus: agnatio species. Unde quisquis est agnat⁹ ē cognat⁹: sed nō cōuertit.

Cognatio ē genus: agnatio species

a ¶ Consanguinei. Quasi ex eodem sanguine nati: ceteri agnati nō dicunt cōsanguinei. (ʃ) vt.ff.d suis. 7.l.ij.i pn.

ADDITIO (ʃ). Quid ait l vterinis an dicant ꝓsanguinei. vide Angel. h.

b ¶ Innicez. Scilicet filiꝰ fratris patruo.

c ¶ Etiam consobrini. Impropie. vt infra de gra. cogna. §. quarto.

d ¶ Jura consanguinitatis. Scilicet ad suos fratres prīꝰ natos: ad reliquos ho agnatos agnatiōis tm̄ ius acgrīt. vt. §. prīori. dirimus. Et est vez hoc si vt nente eo de cuiꝰ hereditate agīt cōcepti saltem erant. vt.ff. de suis 7 legitimis. tytul: 7.ff. vñ cog. l.j. §. siquis. primō. Alcursius.

ADDITIO. Alis ex persona sua nō succedit: sed bñ ex ꝑsona pīs. Ange.

e ¶ Non tm̄. Quis agnati vocentur ad hereditatem: non tamen cē.

ADDITIO. Et sic nota ꝑm Ange. dispositionē absolutā debere intelligi ꝑm ordinis prerogatiuā. Quod facit ad eum qui accipit in emphiteosim: vel cui legatur aliquid pro se 7 filiis suis: vt videantur esse vocati ꝑm ordinem charitatis.

f ¶ Dat ler. Scilicet. rē. tabularuꝫ.

g ¶ Sed his. Et oibus his: vt infra eo. §. si plures.

Itaq; ex eodē pīe nati fratres agnati sibi sunt qui 7 consanguinei[a] vocant: nec regritur an ēt eandez matrem habuerit. Itez patruꝰ fratris filio 7 inuicem[b] is illi agnatꝰ est. Eodem numero sunt fratres patrueleꝫ: id est qui ex duobus fratribꝰ ꝓcreati sunt: qui etiā consobrini[c] vocantur: qua ratione ēt ad plures gradꝰ agnationiꝫ peruenire poterimus. Hi etiam qui post mortez patris nascuntur iura consanguinitatis[d] nanciscunt. ¶ Nō tamen[e] omnibus simul agnatis dat lex hereditatē: sed hiꝫ qui tunc ꝓximiori gradu sunt: cum certum[h] esse ceperit aliquem intestatum decessisse. Per adoptionez[i] quoq; agnationis ius constituit: veluti inter filios naturales[k]: 7 eos quos pater eorum adoptauit: nec dubiū est quin ipso prie ꝓsanguinei appellentur. Item si[l] qs ex ceteris agnatis tuis: veluti frater: aut patruꝰ: aut deniq; is qui lōgiore gradu ē adoptauerit aliquē agnatꝰ iter suos[m] heredes esse non dubitatur. ¶ Femie agnate: vt sororis amita: filia ffis: aut patrui: hodie de iure ciuili admittunt cū omnibus agnatis. Et in admittendo huiusmodi seminas agnatas

h ¶ Certū. Qd est etiā s. facto testō qd euanuit: qd dic vt .j. §. ꝓximo.

i ¶ Per adoptionē q; q. dī. nō solū iure nāli cōstituit agnatio: sed etiaꝫ ciuili: vt per adoptionem. §. ēt libet iure isto. vt.ff. de adoptio. l.j. 7. §. d adopti. in pri ct. sed hodie per eam tm̄ ex qua transit in ptātem arrogatoris vt. §. tit. j. §. sed ea. versi. nostra autē. sed tamē lz nō fiat agnatus. s. hodie: quia nō trāsit i potestatez extranei arrogantis: succedit tamen ab intestato patri tm̄: nō alīs pīs agnatis: vt. C. de adopt. l. pe. §. lz sigdē. Accurs.

k ¶ Naturales. Et legitimos non tm̄ emācipatos: vt.ff. d gra. cog. l. si filiū.

l ¶ Item si quis. Non solum pater: de quo dictum est.

m ¶ Suos heredes ē. Id est agna-

scitur alijs agnatis adoptantis: ⁊ eis cognatus fit: vt. ff. de adoptio. qui in adoptionem.

a ¶ Ceterum. Id est certe: vel aliter. lex quidē duodecim tabularū deferebat hereditatem agnatis proximis: sz media iuris prudētia: cuz distinctione: ⁊ ideo hic dicit ceterꝝ ꝓ sz.

b ¶ Lōgissimo gradu. Id est decio vt. j. d succes. cognat. §. fi.

c ¶ Femias ꝟo agnatas.

d ¶ Ita placebat. Nota caute dic placebat: ⁊ non placet: vt. j. §. nos ꝟo. et hoc erat per mediaz iuris prudētiā: nō per. l. duodeciz tabulaꝝ: neqz per ꝓtorē: vt. j. eodē §. ⁊ hoc qdē. ⁊. §. media.

e ¶ Cōsanguinitatis. Id est agnatōis.

f ¶ Earū. s. feminarum.

g ¶ Tua. s. hereditas.

h ¶ Plerūqz. hoc pp cōsanguineas sorores de qbꝰ modo dixit.

ADDITIO. Et hinc sumitur ratio statutorum cōmuniter per italiam ꝙ stantibus masculis femine non succedant: quia statuta ex parte masculorum sunt fauorabilia: ⁊ ex pte feminarum odiosa: vt hic per Ang.

sunt qnqz iura: vnū est lex duodecim tabularū: aliud est media iuris prudentia: tertiū est ius pretoriū: quartū est quedā cōstitutio imperialis: qntum est ius nouissimū. Aretinꝰ.

¶ Ceterū [a] iter masculos quidē agnationis iure hereditas: etiam si longissimo [b] gradu sint: vltro citroqz capitur.

¶ Quod ad feminas [c] ꝟo attinet: ita placebat [d]: vt ipse consanguinitatis [e] iure tm̄ capiant hereditatem: si sorores sint: vlterius nō capiant. Masculi autem ad earū [f] hereditates (etiam si lōgissimo g̃du sint) admittantur. Qua de causa fratris tui aut patrui tue filie vel amite tue hereditas ad te pertinebat: tua [g] ꝟo ad illas nō ꝑtinebat. Qd̄ ideo ita cōstitutum erat: qꝛ commodius videbat̄ ita iura cōstitui vt plerūqz [h] hereditates ad masculos [i] cōfluerent. Sz qꝛ sane iniquuz erat in vniuersum eas [k] quasi extraneas repelli: ꝑtor eas ad bonoꝝ possessionē admittit: ea pte qua ꝓximitatis [l] nomine bonorū possessionē pollicet̄: ex qua pte ita scilz admittūtur si neqz agnatꝰ vllus nec proximior cognatꝰ iterueniat [m]. Et hec quidem [n] lex xij. tabularuz nullo modo introduxit: sz simplicitatē [o] legibus amicā amplexa simili mō oēs agnatos siue masculos siue feminas cuiuscūqz gradus ad sili̇tudinē suoꝝ inuicez ad successionē vocabat. Media autē iuris prudētia q̄ erat quidē lege. xij. tabularū iunior [p] impiali autē dispositione anterior [q] subtilitate q̄dam excogitata

i ¶ Ad masculos. fic. s̄. ti. j. §. itē vetustas.

k ¶ Eas. i. agnatas feminas.

l ¶ Proximitatis. i. cognationis.

m ¶ Interuēiat. nec aliquis suoruz: vt. s̄. titu. j. §. admonendi. in fi. §.

n ¶ Et hec quidē. que. s in. §. ceteruz. ⁊. §. sz qꝛ dicta sunt.

o ¶ Sz simplicitatē. remota differētia agnatorū inter masculos ⁊ femias fic. s̄. de fidei cōmis. he. §. sed quia.

p ¶ Junior. Et fic nota ꝙ lex. xij. tabularū est vetustior q̄z media iuris prudentia et q̄z ius pretoriū.

q ¶ Anterior. i. cōstōne aſſriori. j. scripta q̄ ē. C. de legi. he. l. lege. xij. ta. Ac.

a ¶ Prefatā. s. dictā. s̄. e. §. ceterum.
b ¶ Eas. agnatas feminas: nisi sorores.
c ¶ Oī. Nā ordo cognatorū nō erat adhuc. Uel dic ēt deficiētib⁹ agnatis ipsi tñ nō vocabantur.
d ¶ Iurj ciuilis. id ē medie iuris prudētie: qd̄. s. ciuile dī: vt. ff. de ori. iu. l. ij. §. hec disputatio. Accur.
e ¶ His. i. mulierib⁹ agnatis vltra sorores.
f ¶ Uñ cognati. sic dcā: qr̄ p eā cognati vocāt̄. Ac.
g ¶ Nos vo hic Iustinianus loquit̄.
h ¶ Laudamus. quidez pretores.

ADDitio. Not. q̄ ille ē laudādus q̄ est iuētor alicui⁹ ordinationis siue dispositionis lz nō eq̄ pfecte adinuenerit: qr̄ facile est adinuētis adder̄: vt. l. j. C. Inuentis addere facile est.

prefatā [a] differentiam inducebat: et penitus eas [b] a successione agnatorum repellebat: omni [c] alia successione incognita: donec pretores paulatī asperitatē iuris ciuilis [d] corrigentes: siue qd̄ deest adimplentes: humano proposito alium ordinem suis edictis addiderunt: ⁊ cognationis linea proximitatis nomine ītroducta: per bonorum possessionez eas adiuuabant: et pollicebantur his [e] bonorum possessionem: que vnde cognati [f] appellatur. Nos [g] vero legem duodecim tabularū sequētes ⁊ eius vestigia in hac parte conseruātez: laudamus quidez pretores [h] sue humanitatis: nō tamen eos in plenum huic cause [i] mederi inuenimus. Quare [k] eteniz vno eodemq̄z gradu naturali concurrēte ⁊ agnationis titulis [l] tā in masculis q̄z in feminis eq̄ lāce ꝯstitutis [m]; masculis q̄dem dabat̄ [n] ad successionē venire omnium agnatoruz: ex agnatis autē mulieribus nulli penitus nisi soli sorori ad agnatoruz successionē patebat adit⁹ [o]. Ideo nos in plenuz omnia reducentes: ⁊ ad ius duodecim tabularum eandem dispositionē exequētes nr̄a cōstitutiōe [p] sancimus oēs legitimas ꝑsonas id est ꝑ virilē sexū descēdētes: siue masculini generis: siue feminini sint: simili [q] modo ad iura successionis legitime ab ītestato vocari secunduz sui gradus prerogatiuaz: nec ideo excludendas: qr̄ cōsanguinitatis [r] iura sicut germane nō habent.

¶ Inter agnatos admittuntur descēdentes ex sororibus etiam vterinis si in primo gradu sint. hoc dicit Angelus aretinus.

¶ Hoc etiāz addēdum nr̄e cōstitutioni existimauimus [s] vt trāsferatur vnuz de veteri iure enu. An. are.
i ¶ Huic cāe id ē expulsioni agnatorū.
k ¶ Quare eteniz. Bene dico fore ꝓuidēduz agnatis femis q̄re etenim ⁊c̄.
l ¶ Titulis. id est oībus. Accur. florē.
m ¶ Cōstitut̄. i. ordinatis. Accur.
n ¶ Dabat. id est ꝯcedebat̄. Accur.
o ¶ Adit⁹. Certe ñ erat rō iusta vel sufficiens: lz aliq̄ sit: vt. s̄. e. §. cetez. ī fi.
p ¶ Cōstōne. vt. C. de lege. xij. tabu. Accur.
q ¶ Simili mō. i. hincinde. Uel dic. ita femie vt mares.
r ¶ Cōsanguinitat̄. Id est lz nō sint sorores q̄ germane vocent̄ q̄si ex eodem germie nate.
s ¶ Hoc ēt. Existimauimus: vt. C. de legit. here. l. lege. xij. tabularuz. §. j. ⁊. §. in his.

a ¶ Tantūmodo. l. non vlteriores. proximi or: tñ sit vt ipse sorores vel fratres vterini vel vterine: vt sequit: vt. C. de legi. here. l. fi. §. sed neqz.

b ¶ In legitima qz successione. Scilz agnatorum.

c ¶ Germane. id est nate ex eodem patre et matre cum defuncto.

d ¶ Uterine. i. nate ex eadez matre tñ.

e ¶ Deinceps. i. vlteriores siue in gradu remotiores.

f ¶ Tangz. ADDITIO. Nota ex hoc tertu: q̄ isti ꝓprie sunt agnati: z tñ non comprehenderentur in statutis loquētibus de agnatis. Inge. areti.

g ¶ Superstites. hoc corrigitur p auctenticam cessante. C. de legitima hereditate: qz cum his admittunt. Itē z in alio qz subiecit hic §. corrigitur. quia in stirpes fit diuisio hodie: qz post hos fratrū̄mō a gradus a iure cognatiōis i legitimāb successionē vt nō solū ffris filiꝰ z filia (sm q̄ iā diffinitū) ad successionē patrui sui vocāt: qz ēt germane c cōsanguinee vl sororis vterine d filiꝰ z filia soli: z nō deinceps e psone vna cū bis ad iura auūculi sui pueniāt. ¶ Et mortuo eo q patruꝰ qdē est sui ffris filꝰ: auūculꝰ aūt sororꝫ sue soboli simili mō ab vtroqz lateꝝ succedāt tāqz f si oēs ex masculis descēdētes ītimo iure veniāt. s. vbi frat z sorores superstites nō sunt. his eteni psonis ꝑcedētib⁹: z successionē admittētibus ceteri gradus remanēt penitꝰ remoti. vz. hereditate non in stirpes: qz in capita ꝫ diuidēda.

Filij fratris succedūt cuz patruo z i stirpes sit diuisio.

¶ Qz sunt plēs agnati tñ solus ꝓximior in gradu vocāt. Et si plures sunt i ꝓximiori gradu: oēs simul vocant. hoc dicit Aretinus.

¶ Si plures i sint gradus agnatoꝝ: apte lex. xy. tabulaꝝ ꝓximū vocat. Itaqz si (vbi gra) sint defuncti frater z alterius fratris filiꝰ aut patruus frater potior habetur k. Et quāuis singulari numero vsa lex. xy. tabu. ꝓximū vocet: tñ dubiū nō est qn si plēs sint eiusdē gradꝰ oēs admittant. Nā z ꝓprie ꝓximꝰ ex plibꝰ gradibꝰ intelligit: z tñ nō dubiū est quin qz vnꝰ sit gradꝰ agnatoꝝ: perueniat ab eos hereditas.

¶ ꝓximꝰ ispicit tpe testamēti destituti qñ testū factuz est: aūs aūt tpe mortis testantis. Areti.

¶ Proximus l aūt siquidē nullo testamēto facto gsqz decesserit per hoc tps regrit quo mortuꝰ est is de cuius hereditate agitur. Et ideo si tūc fratrum sit diuisio in capita: vt in auctētica de hereditatibus que ab intestato. §. reliquum. collatione nona. z in auctentica vt fratrum filij. §. primo. collatōe nona. Uel dic quod dicit in auctētica in stirpes diuidi: vez est quando cum aliis: scilicet patruis vocantur nepotes: aūs in capita: vt ḣ.

b ¶ In capita. supra titulo primo. in fine. contra. Solutio ibi de descendentibus loquitur: hic de collateralibus. Accursius florentinus.

i ¶ Si plures sint. sic in auctētica de heredibus q̄ ab intestato §. si vo neqz fratres. collatione nona. z. ff. de suis et legitimis heredibus. l. ij. §. hereditas.

k ¶ Habetur. hoc corrigitur: vt. §. dicti per auctentica cessante. Accursius florentinus.

l ¶ Proximꝰ. sic supra

titu.). §. cum autem.

a ¶ Queritur. sic supra eodez. §. non tamen.

b ¶ Tunc enim. Scilicet cum non aditur hereditas ex testamento.

c ¶ Longo tępore. i. post mortem.

d ¶ Placebat. Scilicet ex lege duodecim tabularum.

e ¶ In eo genere. Scz iure successionis.

Successorium edictū.

f ¶ Successionem non eē. id est successorium edictum inter agnatos locum non habet. scilicet & persona in psonam: sz inter cognatos sic: vt infra sequitur: vt. ff. de successione edicta. l. j. §. quibus. sed de ordine in ordiné seu de capite in caput. sicz vt de liberis in agnatos: de agnatis in cognatos: et post in virum

† Nota pro cui dētia q caput si ordo est gña

ditate grīs a. Qō si facto testamēto gsq̄z decesserit p hoc tempus requiritur quo certū esse ceperit nullū ex testamēto heredē extiturū. Tunc enim b ꝓpie quisq̄z itestatus decessisse intelligitur. Quod quidez aliqñ lōgo tpe c declarat in quo spatio tpis sepe accidit: vt proximioze mortuo proximus esse incipiat qui moziēte testatore nō erat proximus.

¶ Olim nō erat locus successorio edicto in agnatis de psona in psonā: sz solū de ordine i ordinē hodieno ē de psona in psonā. h. d. Areti.

¶ Placebat d aūt i eo genere e pcipiendarum hereditatuz successionem f non esse: id est vt q̄zuis proximus qui (ſm ea que diximus) vocatur ad hereditatē spreuerit hereditatē aut anteq̄z adeat ōcesserit: nihilo magis g legitimo iure sequentes admittūtur. Quod itez pretozes imperfecto iure corrigentes: non in totum sine aduminiculo relinquebāt: sed ex cognatoz ordine eos vocabant. vtpote agnationis iure eis recluso. Sz nos h nihil pfectissimo iuri deesse cupientes nostra cōstitutioe sancim⁹ quā de iure patronatus (humanitate suggerente) protulimus i successionē in agnatoz hereditatibus nō eē eis denegādā.

¶ Lū satis k absurdū erat quod cognatis a pretoze apertū l est: hoc agnatī esse reclusum maxime m cū in onere q̄dem tutelarū z primo gradu n deficiēte sequēs succedit: z qō in onere obtinebat nō erat in lucro permissum.

¶ Oli pater admittebatur ad legitimā hereditatē filij emācipati: si in emancipatione fuerat contracta fiducia. Hodie vo presumitur contractam esse fiduciam. Aretinus.

¶ Ad legitimam o successionez nihilo

z vtorem: vt sequitur: vt ff. si tabule testamenti nulle extabunt. l. prima. primo respōso.

g ¶ Nihilomagis. id est non ideo magis.

h ¶ Sz nos. loquitur Justinianus.

i ¶ Protulimus. Scilicet in greco.

k ¶ Cum satis. ratio prima.

l ¶ Apertum est. Scilicet successorium edictuz. de persona in personam.

m ¶ Marte me. ratio secunda.

n ¶ Gradu. agnatorum.

o ¶ Ad legitimaz. Est enim filius agnatus patri proximus vt. ff. de suis z legitimis filius qō ius non tollitur per capitis diminutionē sicut neqz inter fratres: vt h. z. C. de legitimis tutelis. l. quare

li⁹ z sūt ōtuor: vñ libi: vnde agnati: vñ coagnati z vñ vir: z vnūqōqz ipiox cōtinet ſſ se plea graduſ puta in vnū ll. sunt ḃmo filij scdo ne potes. tertio p nepotes z sic deiceps. et eodem modo i quolꝺz capite. Filiꝰ ē patri agnatꝰ.

ta. Accursius florentinus.

ADDITIO. Quāuis tamen pater succedat filio ab itestato. ⁊ sic ꝟm tacitā eius voluntatez: vt. l. conficiunt. ff. de iure codi. non tamē contra volūtatē si ab ipso filio aliquid vel tātū acceperit qd̄ satis fit ad legitimam. l. j. §. si parens. ff. si quis a pa. fue. manu. de qua materia dic vt p An.

a ¶ Parēs. sic econtra: vt. s̄. tit. j. §. emancipati.

ADDITIO. Et erat ratio diuersitatis: qr pater multum conferebat filio per emancipationem se expoliando priuilegijs patrie potestatis: ideo in recompensationez admittebatur ad eius hereditatem. Angelus aretinus.

b ¶ Constitutione: vt. C. de emancipatio. libe. l. finali.

c ¶ Contracta fiducia. sic dicēdo: ius succedendi in bonis tuis mihi reseruo: vel etiam sic emancipato te contracta fiducia.

d ¶ Non aliter. qd̄ non erat rectum: vt. ff. de reg. iur. l. ꝟm naturam. ⁊. s̄. de legi. patro. tu. in fi. ⁊. j. de emptio. ⁊ vē. §. cum autem. circa medium. nam qui sentit incōmodum: sentire debet commodum: vt dicunt iura saperius allegata: ⁊ econuerso. non est enim ferendus qui lucruz amplectitur. onus aūt subire recusat. C. de cadu. tollē. l. vnica. §. pro secundo. in fi.

minus vocatur etiā parens [a] qui cōtracta fiducia filiuz vel filiam: nepotem vel neptez: ac deinceps emācipat qd̄ ex nostra constitutione [b] omnino inducitur: vt emancipationes liberoꝝ semp videātur quasi cōtracta [c] fiducia fieri: cū apd̄ veteres non aliter [d] hoc obtinebat: nisi specialiter contracta fiducia parens. manumisisset [e].

¶ De senatuscōsulto tertulliano.

¶ Lex. xij. tabularu mater nō succedebat filio ab itestato nec ecōtra filius matri: sed ex constitutione senatusconsulti tertuliani. si ingenua tres libertina quatuor liberos enixa fuerat illis ab intestato succedebat. Aretinus.



Lex. xij. tabularuz ita stricto iur̄ vtebat. Habent canoniste regulam iuris. qui sentit onus. de regulis iuris. in. vj.

e ¶ Manumisisset. i. emancipasset. sic ff. quando ac. de pe. est an. l. prima. §. alienatio.

¶ De senatusconsulto tertuliano.

¶ Post agnatos de qb⁹ supra succedūt cognati: ideo sequebatur videre de cognatis. Verum licet mater et filius sint cognati: tamen ex speciali prouisiōe sibi ad inuicem: vt agnati succedunt: vt. j. de suc. cogna. in princi. ideo post alios agnatos ante cognatos ponit de successione matris ad filium et econtra. Aretinus. Differentia huius tituli ⁊ sequentis notari potest in his versibus. Matri dat meste geniti bona tertulianum. Filij maternas tibi res dabit orficianum.

Continuatio.

Versus

Lex duodecim. ¶ Totus iste titulus diuidit̄ in qnqz partes. Primo q̄ ex lege. xij. tabularuz mater ad hereditatem filij ⁊ econtra non admittebatur. Secundo qualiter admittebatur ex senatusconsulto tertuliano. Tertio que persone preponebātur tunc matri. Quarto cōstitutionē tertuliani remouet. Quīto remouet alias ꝯstōnes. Scd̄a ibi (Et p̄mus.) Tertia ibi (Preferunt̄.) Quarta ibi (Sz nos.) Quīta ibi (Sz cū antea.)

Diuisio

a ¶ Preponebat. improprie (j) nã cognatos nullo mõ vocabat vt sequit̃.
ADDITIO (j) Nam ꝓprie non dr̃ preponi illi q̃ non sequit̃: q̃uis ꝓprie proximus dicatur quez nemo sequitur vt. ff. vñ cog. l. j. §. proxi. Ange.

b ¶ Masculorũ ꝓgeniẽ. id est agnatos: vt. s̃. tit. j. in prin.

c ¶ Necessitudinẽ. i. cognationẽ. nã dñr cognati nec̃ij: vt. ff. de iuſ. ⁊ iu. l. fi.

d ¶ Matrẽ ⁊ filiũ q adiuicẽ sunt cognati: vt. j. d̃ succes. cogn. §. vulgo.

e ¶ Iuris angustie. Nota ius dici angustiosũ: al's iniquum dr̃: vt. j. de suc. li. in p̃n. ⁊. ff. qd̃ qsq̃ iu. l. iij. in prin.

Ius qñq̃ dicit̃ iniquũ.

f ¶ Postea scz post legẽ xij. tabularũ ⁊ p diuũ claudiũ: ⁊ p senatusc̃osul. tertul. vt sequit̃.

g ¶ Amissorũ. s. in acie principis: vt ar. s̃. de exc. tu. in prin. vel dic q̃ generaliter statuit: vt. C. de inoffi. testa. liberi. prima verior est.

h ¶ Eorum. scilicet filiorum.

i ¶ Auie. etiam hodie auia succedit sicut mater: vt in auc̃. de here. que ab intes. §. consequens. col. ix.

batur ⁊ p̃ponebat [a] masculorum [b] progeniem: ⁊ eos qui p feminini sexus necessitudinẽ [c] sibi iungitur: adeo expellebat: vt neq̃ quidez inter matrem et filiuz [d] filiamue vltro citroq̃ hereditatis capiende ius daret nisi q̃ pretores ex proximitate cognatorum eas personas ad successionez (bonorum possessionez vnde cognati accõmodata) vocabant. Sed he iuris angustie [e] postea [f] emẽdate sunt. Et prim⁹ quidem diuus Claudius matri ad solaciũ liberoꝝ amissorũ [g] legitimã eorũ [h] detulit hereditatez. Postea autez senatusconsulto tertuliano: qd̃ diui Adriani temporib⁹ factũ est plenissime de tristi successiõe matri non etiam auie [i] deferenda cautuz est: vt mr̃ ingenua triuz liberoꝝ ius habẽs [k]: libertina quatuor: ad bona filiorum [l] filiarũue admittat̃ ĩ testatoꝝ mortuoꝝ: lz in ptãte parẽtis [m] est: vt scilicet cum alieno iuri subiecta est iussu [n] eius adeat hereditatem cuius iuri subiecta est.

¶ Filij defuncti excludũt matrẽ vsq̃ ĩ infinitũ. Idez in pr̃e ⁊ fratre qui etiã matrẽ excludũt. Soror aũt defuncti vna cũ matre admittitur. Aretinus.

k ¶ Triũ liberorũ ius habẽs. i. tres habens filios. non autez in potestate: vt. s̃. de adopt. §. femine. quos tres habere videtur. etiaz si tres geminos peperit s̃m Joã. vt. ff. de verbo. signific. l. ter entra.

l ¶ Filioꝝ. qd̃ dic vt. s̃. de here. q̃ ab inte. §. j. ⁊. ij. ⁊. §. emãcipati. ⁊. §. diui.

m ¶ Parentis est. s. mr̃. Et ita nota de iure romanorũ vxorem alicuius esse in ptãte parẽtis. (j) non mariti: nisi q̃ ad d̃bitũ carnis: aliud de iure lõgobardoruz: vt hic ⁊. C. de cõdi. in ser. si vxorẽ. ⁊ in longobarda: qual'r mulieri alienare pmissuz sit. l. j. Tenet̃ tñ opari viro vxor vt. l. sic̃. cum ibi notatis. ff. de ope. liberto.

Vxor sũ est ĩ potestate mariti.

ADDI. (j) Et iõ nõ põt testari nec codicillari: ẽt cum cõsensu patris: vt per Ange. hic.

n ¶ Iussu. s. iure antiquo: cuz q̃libet h̃ditas pr̃i p filiũ q̃rereť: vt. ff. de acq. here. q in aliena. Sz hodie in sola ꝓfectitia nõ aduentitia. s. exigit̃ iussus: vt C. de bo. q̃ lib. l. fi. §. siue ecõtrario.

ADDITIO. Nota q̃ in ꝓfectitijs iussus hodie non est correctus: sed est

necessarius: vt olim. Idem no. glo. in l. ij. §. j. C. de bo. que libe. Ang.

a ¶ Preferunt. Liberi. et adoptiui: z ita demū si ipsi succedere velint: vt ff. eo. l. ij. §. liberi. z. §. ita demum.

b ¶ Defuncti. l. filij. de cuius hȝdita te nūc agit.

c ¶ Suorū. qđ dic vt. ȝ. de here. q̄ ab iteſt. §. j. z. ij. z. §. emāc ipa ti. z. §. diui.

d ¶ Primi grad⁹: vt filij

e ¶ Ulteriores: vt nepotes z filios.

f ¶ Sz filie q.d. nō ſoluz nepos i filio maſculo excludit mſem defuncti: ſed z nepotes ex filia.

g ¶ Propoſit. l. pferr.

h ¶ Defuncte. ſ. filie.

i ¶ Pat̄ nō adoptiu⁹: vt ff. eo. l. ij. §. ſz neqz auus.

k ¶ Utriuſqz. ſ. filij z filie. hoc ē mrtⁱ⁹ huⁱ⁹ mulieris volētis ſuccedēſ filio ſuo mortuo.

l ¶ Iné eos ſolos. ſ. auuz z mſez defuncti. Si aūt ſit auus z pī z mſ defuncti pferetur auus mſi z ēt pīl: vt. ff. eo. eg ſſimus. §. j. Et

¶ Preferūtur autē matri liberi a defuncti b qui ſui ſunt quiue ſuoruz c loco ſunt: ſiue primi gradus d ſiue vlteriores e. ¶ Sz z filie f ſue mortue filiⁱ⁹ vel filia ꝓponit⁸ ex cōſtitutionib⁹ mſi defuncte h ideſt auie, ſue. pī i vo vtriuſqz k nō ēt auus z p auus mſi ia ꝓponit. ſ. cū inter eos ſolos l de hereditate agit. Frater autez cōſanguine⁹ taz filij q̄z filie excludebat m matrē: ſoroz aūt cōſanguinea pariter cum matre admittebat n Sz ſi fuerāt frater z ſoroz ꝑſanguinei z mater liberis o onerata: frater qđē matrē excludebat. Cōmunis autem erat hereditas ex equis partibus fratribus z ſororibus.

¶ Hodie mſi ingenua vt libertina ēt ſi nō ter aut quater enixa ſit: ad legitimam hereditatē filij admittitur. Are. ¶ Sz nos ꝑſtitutione quaz in codice p nr̄o noie decorato poſuim⁹ mſi ſubuenīendum eſſe exiſtimauimus reſpiciēs ad nām: z puerperiū z periculum z ſepe mortez ex hoc caſu matrib⁹ illatā. Ideoq̄z impium eē credidimus caſum fortuitum q in eius admitti detrimētū. Si enim ingenua ter vel liberta q̄ter non peperit īmerito defraudabatur ſucceſſione fuoruml iberorū. Quid enim peccauit r ſi non plures ſed paucos peperit. Et dedimus ius legitimū plenum matribus ſiue ingenuis ſiue libertinis: z ſi nō ter enixe fuerint vel

nota q̄ hec fallit regula ſi vinco vincēte te vinco z̄c. vt. ff. de diuer. z tēpo. ꝓſcrip. l. de acceſſiōib⁹. nā auus pī defuncti pferr: vt. ff. e. l. eg ſſimū. §. j. z pī mſi qñ ſolt ſūt. Sic fallit in auc. de eq̄lt. do. §. his cōſequens. col. vij. Itē i auc. q. mo. na. ef. ſul. §. diſcret. col. vj. Itē. ff. q po. in pīg. ha. l. claudi⁹. fic. ff. de inītu. rup. teſ. l. penū ¶ Excludebat. ſz male hodie: vt j. eodem. §. ſed cum.

n ¶ Admittebaī: z bñ: vt. j. e. §. ſz cū o ¶ Liberi. tribus vel q̄tuor: vt ſupra eo. §. poſtea autem.

p ¶ Sz nos. In codice. nō in eo quē habem⁹: ſed in primo. C. rez an fit. que eſt C. d iure delibe. l. ij.

q ¶ Fotuſtuz. ſ. hīe vel nō hīe tot filios: cum ex diuiſa gratia hoc dſcēdat.

r ¶ Peccauſt. naz ſi peccatū eſt matrimonium: gis fuiſſet mariti: vt. C. de leg. here. l. iege. ij. tab. in fi. j. reſpon.

Si vico vincēte vincto te qñqz fallit.

a ¶ Eum. s. cui succedere vult.

b ¶ Interempti. alias intercepti.

c ¶ Sed cū. Constitutiones. quas nō habemus. Ff Joan.

d ¶ Personis. patruo z filio: z nepoti patrui: vt C. e. l. fi. in fi. primo respō.

e ¶ Contrariū faciebāt i. nil dabant nisi pdictis.

f ¶ Visum est. vt. C. eodem. l. fi.

g ¶ Omnibus psonis. etiā patri defuncti: nisi in vsufructu et toto quando habebat defunctū in potestate. alis in bessis tñ: sed et in hoc casu hodie ét in totuz habet: vt. C. eo. l. fi. z de legi. here. l. vltīa cipatis. Jure ꝺo auc. ascēdentibus defertur equaliter paternis z maternis: vt ſ auc. de heret. que ab intesta. §.

quater: sed eū a tñ vel ea q queue moꝛte iterempti b sunt: vt sic vocentur in liberoꝝ suoꝝ legitimam successionē.

¶ Mater preſcꝛ omnib' alys agnatis: exceptis fratribus z sozoꝛibuꝫ z cū sozoꝛibus solum venit ad dimidiā z cū sozoꝛib' z fratribus pro viꝛili. Aretinus.

¶ Sed cū antea cō stitutiones c iure legitime successionis perscrutantes partim matrez adiuuabant partiz eaz pregrauabant: z non in solidū eaz vocabant sed in qbusdaz casibus tertiam ei partem abstrahentes: certis legitimis dabant personis d: in alys autem contrariū faciebant e. Nobis visuz f est recta z simplici via matrem omnibus personis g legitimis anteponi: z sine vlla diminutione h filiozū suozum successionē accipere. Excepta fratris z sozoꝛis psona: siue cōsanguinei sint: siue sola cognationis iura habentes: vt quemadmodum i eaz k toto alij ordini legitimo preposuimus: ita omnes fratres z sozoꝛes siue legitimi sint siue non: ad capiendas hereditates simul l vocemus. Ita tamen vt siquidem sole sozoꝛes m agnate vel cognate z mater defuncti vel defuncte supersint: dimidiam quidē mater: alteram vo dimidiam partez omnes sozoꝛes habeant. Si vo matre superstite et fratre vel fratribus solis: vel etiā cum sozoꝛibus siue legitima n siue sola cognationis o iura habentibus intestatus quis vel itestata moꝛiat in capita distribuatur eius hereditas.

¶ Mater ab hereditate filij repellit: nisi infra annū tutorem eidem postulauerit vel suspectuꝫ remoueri petierit.

¶ Sed quēadmodum p nos matribus prospexim⁹: ita eas oportet sue consequens. z §. hoc quidez. colla. ix.

ADDitio.

Dic q hodie filio d functo relicta mſe z sozoꝛe vl fratre aliter succeditur: vt. d. auc. defuncto. C. eo. Zinge.

h ¶ Diminutiõe: q fiebat per agnatos supradictos. in prin. istius. §.

i ¶ Quēad modū. q. d. q in vno bono ratur in alio graueſ. sic. ff. de iureiu. eū qui. in princ. Cõmodū sentiēs sētiē nº.

k ¶ Eaz scilicet matrez.

l ¶ Simul. ſ. cū matre.

m ¶ Sozoꝛes. hoc casu est hodie idē qđ in sequēti §. vt in auc. d nup. §. pe. z §. qñ. col. iij.

n ¶ Legitima: q: sūt sozoꝛes ex vtro q parente.

o ¶ Cognationis. quia sunt tantum ex matre sozoꝛes.

p ¶ Sz quē admodum. prospexim⁹ in successiõe.

¶ Consulere

a ¶ Cōsulere. s. in tutore petēdo. Ac.
ADDITIO. Et dic petendo. s. ifra annum vt hic. Et istā opinionez dicit Angelus esse cōem: ⁊ eaz tenet tanq̄ magis equā. per. l. sciāt. C. de legi. here. q̄uis barto. ibi ⁊ doc. velint ꝙ teneat̄ petere statim cum pōt nisi fuerit impedita legitima cā: ita ꝙ annuz non transcēdat.

b ¶ Scituris eis. s. matrib⁹ negligentib⁹. al's non perdūt. vt. C. q pe. tuto. l. cuz a matribus. ⁊ maioribus: al's fil'r nō perdunt. vt. C. si aduer. delic. l. ij. Accursius.

soboli cōsulere[a] sciturisb eis ꝙ si tutores liberis nō petierint: vel in locuz remoti vel excusati ītra annum petere neglexerint: ab eoꝝ īpubeꝝ[c] morientiū successione merito repellentur.

¶ Filio nō tm̄ legitimo: sed etiam vulgo q̄sito mater succedit. Ange. areti.

ADDITIO. Et sufficit eā eē minorē tpe mortis mariti: ēt si postea maiore facta. j. annū non petierit. Ang.

c ¶ Impuberum. aliud si puberes moriantur. vt. C. eodem. matres.

d ¶ Lz: Vulgo quesitus nisi hec mater sit illustris. Sic ecōtra talis filius illustri matri non succedit. vt. C. ad orf. si qua illustris.

ADDITIO. Idem si esset natus ex damnato coitu. Secus si ex cōcubina etiam illustri. vt per Angelum hic.

¶ De senatusconsulto orficiano.

Continuatio

¶ Visum est titulo superiori qualiter mater succedat filijs p senatusconsultū tertulianū. Videam⁹ nūc qualiter filij succedunt matri quod fit per senatusconsultum orficianum.

Diuisio

Per contrariū. ¶ Totus iste titulus diuidit̄ in quatuor partes. Primo ponit qualiter filij ad hereditatem matris: ⁊ nepotes ad hereditatē auie admittant̄. Secundo nunqd capitis diminutione tale ius succedēdi tollat̄ Tertio qui sunt illi filij qui ad hereditatē matris admittunt̄. Quarto subnectit nouuz casum ad materiaz ab itestato. Secūda ibi (Scienduz est.) Tertia ibi (Nouissime.) Quarta ibi (Si pluribus.)

¶ Lz autem vulgo quesitus[d] sit filius filiaue: potest tamē ad bona ei⁹ mater ex tertulliano senatuscōsulto admitti.

¶ De senatuscōsulto orficiano.

¶ Filius ⁊ nepos veniunt ad hereditatem matris ⁊ auie ab intestato ex senatusconsulto orficiano. Aretinus.

¶ Per ꝯrium. Casus.

¶ In ti. isto ita dñs impe. procedit. Primo ofidit qual'r sicut per senatuscōsul. tertu. succurrit̄ matrib⁹ ad successionē liberoruz: ita succurrit̄ liberis per senatuscon. orficianū ad successionē matꝝ. Scd'o ofidit qual'r ⁊ q̄uis p senatuscō. orfi. non iuuarent̄ nepotes vel neptes ad auie successionē: eis tñ p̄ncipalib⁹ cōstitutionibus est subuentū. Tertio dicit ꝙ hmōi successiones qua deferunt̄ a p̄dictis duob⁹ senatuscō. vz. tertul. ⁊ orfi. capitis di. s. minima nō itereūt ꝓpter quādā regulā cuius itellectus recitat̄ in lr̄a. Quarto dicit ꝙ hoc senatuscōsul. s. orfi. vulgo q̄sitos admittit ad successionē matrū sicut senatuscōsul. tertul. mr̄es vocabat ad successiones illoꝝ. Quito ⁊ vlt. d'ter. qd iuris sit si ex plurimis h̄dib⁹ legitimis quadā aliq̄cā amisit h̄ditatē: ad q̄s scz deuoluet̄ portio eoꝝ. Et ꝑm h̄ ad maiorē ipsius euidentiā diuidas ti. in qnqz ꝑticl'as: q̄rū p̄ria durat vsqz ad illū. §. Sz cū ex senatuscon. ibi icipit scd'a: ⁊ durat vsqz ad illū. §. Sciendū tñ est. ibi tertia. ⁊ durat vsqz ad illuz §. Nouissime. ibi q̄rta: ⁊ durat vsqz ad

illuz. §. Sed si ex plu. ibi quinta ⁊ vltima. ⁊ du. vsqz in fine.

a ℂ Per ꝛrium. i. econtrario. nã. ff. titu. j. tractatuz est qualiter mater filio succedit: nunc dicit ecõtra. Unde versus. Matri succedes o nate p ofᷓiciañ. Inuidiaz portat eᷤ tertullianũ. Accurſi. ADDITIO. In aũt i coꝛ relatiuis seꝛuet equalitas. vid Barto. in l. ij. C. de cupᷣes. ex lu. lib. xj. Angelus.

b ℂ Liberi. stricte ponit pro filijs tm̃. vt. j. eo. §. j. al's ℨ. vt ff. de ꝓbo. fi. l. liberoꝛuz.

c ℂ Matꝛ ingenuaruz vel libertarum. vt. ff. e. l. j. j. rfi. imo ⁊ ancillaruz dũmodo sit sibi fctá mora in fideicõmissaꝛia. vt C. eo. l. fina.

d ℂ Legitima. nõ q: lege. xij. tabulaꝛ dareť imo denegabatur. vt. ℨ. ti. j. in pncipio: sed senatusconsultũ dat quod vicem legis obtinet. vt. j. de exẽptionꝭ. §. hec exempli causa.

e ℂ Et ꝓferuntur. scilicet filij.

f ℂ Cõsanguineis. i. cognatis. Accur. ADDITIO. Alibi exponitur consanguineis: id est fratribus. vt. l. j. C. eo. titu. ⁊ illa cõmuniter tenetur.

Er a cõtrariuz autẽ liberib ad bõa matrum c intestatarũ admittuntur ex senatusconsulto ofᷓiciano: qõ ofᷓicio ⁊ ruffo consulib d effectuz est quod latuz est diui marci tẽporibus: ⁊ data est taz filio q̃z filie legitia d hereditas etiam si alieno iuri subiecti sunt: ⁊ ꝓferuntur ⁊ consanguineis e: ⁊ agnatis õfucte matris. Sed cum ex h senatusconsulto nepotes ⁊ neptes ad auie successionez legitimo iure non vocabantur postea h ꝓstitutionibus g principalibus emendatum est: vt ad similitudinem filiozuz filiarũq ⁊ nepotes h neptesq vocẽtur.

g ℂ Lõstitutionꝫ. quas nõ hẽm.

h ℂ Nepotes. idẽ in alijs descendẽtibus ex hac linea dicã. Sz qd si nepos iste fuit conceptus post mortẽ auie: Rfi. vt. ℨ. de here. que ab intesta. §. cũ aũt diximꝰ.

i ℂ Sciendum. Capᷣ diminutiõe: scilicet minima. naz per alias oẽ ius etiã cognatiõis tollit. vt. ℨ. de ca. dimi. §. qs autem.

k ℂ Regulam. Tenoꝛ cuius ẽ hic. ⁊. ff. de ca. dimi. tutelas. j. respon.

l ℂ Sed ille sole. ff. vfi. l. fi. in fine cõtra. Sol. hic dicit sole: vt excludat eas tm̃ que ex senatusconsulto ꝓferuntur: nõ ꝓtoꝛias successiones. vt ibi nota.

Sucessio ex tertuliã vel ofᷓiciano nõ tollit minima capitis diminutione.

ℂ Sciendum autẽ ẽ huiusmodi successiones que a tertuliano ⁊ ofᷓiciano senatusconsultis deferuntur: capitis diminutione i nõ primi: ꝓpter illaz regulãk qua noue hereditates legitime capitis diminutiõe nõ pereũt: sed ille l sole q̃r lege. xij. tabula, m deferũtur n.

ℂ Etiam filius vulgo quesitus: ad hereditatem matris admittit. hoc dicit Angelus aretinus.

ℂ Nouissime sciẽdũ est etiaz illos li-

m ℂ Ex. l. xij. tabularum. fic. ff. e. l. j. §. capᷣis. fic. ff. de suis ⁊ le. l. capᷣis.

n ℂ Deferuntur. Quare magis lege xij. tabularum data hereditas pditur per capᷣis diminutionẽ minimaz q̃s senatusconsulto delata: Respon. quia illã agnatis defert que agnatio p ca- hereditas per capᷣis diminutionem

mini // mã qñ qz pdkt qñqz ñ.

pitis diminutionez minimã tollitur: z senatusconsultũ filio qui matri est cognatus: z cognatio nõ tollitur per capitis diminutionem minimã. vt. ff. de leg. agna. ture. §. finali.

a ¶ Nouissime. Vulgo quesitũ. quia non hñt certum patrem. vt. ff. de nuptijs. §. si aduersus. mul tomagis in naturali tñ vt. C. eod. l. penultima.

b ¶ Hereditatẽ. Scilicet vna cum legitimis: ni si erat mater illustris: tunc enim cũ legitimis ab intestato non veniunt: secus in naturalibus ex licita consuetudine procreatis. vt. C. eodem. l. penultima.

Filius vulgo ñhit an succedat de ture no uo.

c ¶ Admitti. Nunqd hodie succedit vulgo quesitus: videtur q non: vt in auc. quibus mo. nãles efficiunt sui. §. vltimo. Sed tũ distingue: aut ex talicoitu qui possit dãnari: vt iceſt adulterij nefarij z similia: quo casu non succedit: cũ ob hoc ipsum damnãdus est: vt in dicta aucten. z ff. so. ma. si ab hostibus. (j) aut non: z tunc succedit matri vt hic. non patri: cum sit incertus. nã z si hẽt certum patrem naturalem: non tamẽ succedit ei: nisi in duabus vncijs ab intestato nõ ertantib legitimis: alꝫ i nihilũ. vt in auc. gb mo. na. ef. sui. §. discreẽ. colla. vij.

ADDITIO (j). De equitate tñ canonica a parentibus sunt alendi. c. cũ haberet. de eo qui dux. i ma. quã pol. per adul. ex quo inferunt docto. q pater potest relinquere bastardis p dote z alimentis: si vltra in fraudez non relinquat. ꝑm Angelum.

d ¶ Si ex plurib. Iste. §. est cõs

beros qui vulgo a q siti sunt ad matris hereditatẽ b ex ꝺ se natusconsulto admitti c.

¶ Si pluribus deferat hereditas: z q daz adierunt z quidaz repudiauerũt: adeuntibus portio deficiens accrescit quod ius etiam ad

ad omnes titulos quos in hoc tertio libro habuimus non tm ad hunc titulum z de iure accrescendi inter legitimos tractat. vt ff. e. l. j. §. si nemo. z C. de ca. tollen. §. is ita. idẽ etiã est in his qui ꝺ iuſ pretorio succedũt. vt ff. de bo. poſſeſ. l. itẽ. in fi. z l. itẽ. z. v.

ADDITIO. Not. q iſte §. est lex de suis z legit. here. vicipit si ex plurib e ¶ Alia cã vt si defecerit cõditio sub qua iſtituti erãt. vt ꝺ. qui. mo. teſta. infir. §. posteriore.

f ¶ Adierint. Sic. ff. de legatis. ñ. cũ pater. §. libertis. ibi ceteruz. ꝓnot.

g ¶ Accrescit. Sed ꝓ qua parte: Respon. ꝓnot erant inſtituti. vt. C. ꝺ cadu. tollen. §. his ita. z supra de vulgari substitutione. §. j. (j) Item nun quid est necesse iterum adire: Respõ. non: niſi quando ex alterius persona puta serui fiat mihi augmentum. vt ff. de acquirenda hereditate. si solus. i fine. j. respon. z in fine. l.

ADDITIO (j). Dic q in hereditate pars deficiens accrescit etiaz inuitis. Fallit primo si iure speciali deficiat. Item si ope exceptionis. Item si iure diuerso succedat. Item in pluribus ptibus prouenientibus ex pluribus hereditatibus etiam ex eodem teſtamento. ꝑm Angelum.

h ¶ Ante decesserint. ꝯ accresceret eis. Vel dic anteꝯ illi repudiarent vel anteꝯ adirent illorum portionem: non autem anteꝯ suam partem adirent: immo adiuerant vt sequitur: alꝫ non transmitterent olim vel hodie. vt. C. de cadu. tollend. §. in

nouissimo. nisi in personis liberorum vt. C. de his qui ante aper. tab. l. j.

ADDITIO. Hoc verum nisi in hereditate ascēdētiū ex vtraq; linea nō in hereditate transuersaliū vel extraneoꝝ: qr ex̄neoꝝ per liberos ad posteritatez nō transmittit. Suus trāsmittit ad q̄scunq; etiam extrāeos. dic vt per Ang.

a ¶ Pertinet. Scilicet augmentum supradictuz vel portio illorum.

Continuatio ¶ De successione cognatorum.

¶ Cōtinuatur per istuz textū in p̄ncipio ad precedētia. Vel sic ꝛ clarius s̄. de successione suoꝝ ꝛ agnatoꝝ: verū qr post illos vocantur cognati: ideo sequitur de successione cognatorum. Porcus.

Diuisio

Post suos. ¶ Tot⁹ iste titulus diuidit in tres partes. Prio qñ cognati admittantur: ꝛ quo iure. Secundo qui sunt cognati. Tertio vsq; ad quotum gradū cognati ꝛ agnati admittuntur. Secūda ibi (Qua pte.) Tertia ibi (Hoc loco.)

b ¶ Suos. vt supra de heredibus q̄ ab intestato. §. primo.

c ¶ Pretor. vt supra de heredi. que ab intestato. §. emancipati.

d ¶ Cōstōnes. vt. s̄. de heredita. que ab intestato. §. necnon. ꝛ. §. diui.

e ¶ Agnati. vt. s̄. d̄ legi. ag. suc. i p̄n.

f ¶ Et hi. Scz q sūt d̄ nūo legitimoꝝ.

g ¶ Sēatuscōsulta vt. s̄. pr. duob⁹ ti.

h ¶ Constitutio. vt supra de legitima agnat. suc. §. hoc etiam.

des tñ eoꝝ ptinet[a].

¶ De successiōe cognatorum.

¶ Post suos ꝛ agnatos vocant cognati d̄ iure p̄torio qua pte vēiūt emācipati agnati: nisi sint sf ꝛ soror defuncti: qr veniunt cum agnatis. Aretinus.

Post suos[b] heredes eosq; quos inter suos heredes p̄tor[c]: ꝛ constitutiones[d] vocant: ꝛ post legitimos quo nūero sūt agnati[e] ꝛ hi[f] quos in locuz agnatoꝝ taz supradicta senatuscōsulta[g]: q̄z nostra erexit cōstitutio[h]: proximos[i] cognatos pretor vocat. Qua parte nālis cognatio[k] spectatur. Nā agnati capite diminuti quiq; [l] ex his ꝓgeniti sunt ex lege. xij. tabulaꝝ inter legitimos non habent[m]: sz a p̄tor tertio ordine[n] vocātur. Exceptis[o] solis tātummodo fratre ꝛ sorore emancipatis: nō ēt liberis eo-

i ¶ Proximos. Scilicet q̄s nemo cognat⁹ antecedit vl' p̄cedit siue vnus sit siue plures: ꝛ inspicit qs ꝓximior sit eo tempoꝛ quo bonoꝝ possessio defertur. vt. ff. e. l. j. §. proxim⁹. ꝛ. §. gradatim.

k ¶ Cognatio. Nunqd ergo iter seruos dat' hec bonoꝝ possessio? Respon. etiam si fiat postea liber non datur. vt. ff. eodem. l. pria. §. pertinet. ꝛ. l. is qui. Sz nunquid adoptiuis: scilicet qr nō videtur ibi naturalis causa? Respondeo sic: quia quibus agnascitur ꝛ cognascitur. vt. ff. eodem. lege prima. §. cognationem. Accursius florentinus.

ADDITIO. Sed hoc non obtinet iure nouo. Vide supra de heredibus que ab intestato. §. post mortem. in fine Joan. fab. ꝛ Angel.

l ¶ Quiq;. Breue d̄bet esse illud q;.

m ¶ Nō hñr. vt. s̄. titu. j. §. sciēdum.

n ¶ Tertio ordine. Nam sunt quatuor ordines succedēdi. vt. ff. si tabule testa. nulle ex. l. prima.

o ¶ Exceptis. nam isti inter legitimos numerantur.

a ¶ Quos. Scilicz fres emancipatos z sorores.
b ¶ Lex anastasiana. Quā nō habemus: sed de ea habet mētio. C. de legt. tn. l. tiū z d legt. he. l. fi. §. j. Accursius florentinus.
c ¶ Integri iuris: id est non emancipatis.
d ¶ Diminutione. tertie pt̄ forte.
e ¶ Eos. s. fratres emancipatos. Accursius florentinus.
f ¶ Cognatis. Scilicet anteponit: z sic vocantur cum fratribus: z agnatis z cognatis ulteriorib⁹ preferūtur.
g ¶ Eos ēt Non solum agnatos capite minutos. vt. §. cē.
h ¶ Tertio gradu. Scilicet cognationis.
i ¶ Liberi. vt de heredi. ab intestato. §. admonendi.

rum quos[a] lex anastasiana [b] cū fratribus itegri[c] iuris cōstitutis: vocat q̄dez ad legitimā fratris hereditatez siue sororis non equis tū partibus: sed cū aliqua diminutione[d] quā facile ē ex ipsi⁹ constitutionis verbis colligere. Alys vō agnatis inferioris gradus: lz capitis diminutionē passi nō sunt: tamē anteponit eos[e] z pro culdubio cognatis[f].

¶ Transuersales p lineā femininā: z liberi in alterius familia adoptiua existentes vocātur ex isto ordine. Areti.

¶ Eos etiā[g] qui p feminini sexus psonas ex trāsuerso cognatiōe iūguntur: tertio gradu[h] primitatis nomine ptōr ad successionez vocat. Liberi[i] quoq; qui i adoptiua familia st ad naturaliuz parētū hereditatē [h] eodē gradu[k] vocant.

¶ Vulgo q̄sit⁹ non hz agnationē sed cognationē: iō succedit matri z alys ex sua linea descendētib⁹ isto ordine. Angelus aretinus.

¶ Vulgo q̄sitos habēt nullos agnatos manifestum est: cū agnatio a patre cognatio a matre est: hi aūt habere nullū patrez intelliguntur. Eadē rōne nec iter se q̄dem possunt videri p sanguinei esse qz cōsanguinitatis ius species l ē agnationis tm̄: ergo cognati sunt sibi[m] sicut z matri cognati sunt. Itaq; [n] omnib⁹ istis ex ea parte competit bonorū possessio: qua p̄ximitatis noīe cognati vocantur.

¶ Agnati vsq; ad decimū graduz cognati vsq; ad sextū succedūt: incluso filio p sobrini z consobrine. Ange. areti.

¶ Hoc loco[o] z illud necessario admonendi sumus agnationis quidē iure admitti aliquem ad hereditatez: z si decimo gradu sit siue de lege. xy. tabularuz q̄ramus: siue de edicto quo ptōr

k ¶ Eodez gradu. Scilicet ētio puncta cognationis.
l ¶ Vulgo. Species est. Nā agnatio genus ē. Cōsanguinitas est illa que inter ffes tm̄ est. vt. ff. de suis z legitti. l. ij. prio responso. z. §. de legitima agnatoz⁹ successione. §. j. m ¶ Cognati sē sibi sic. ff. eodez. si spurius.
n ¶ Itaq; omnibus. inter se z cum matre. vt digestis. vnde cognat. hac parte.
o ¶ Hoc loco. Iste. §. cōmunis est ad totum l. stum titulu z illum supra de legit. agno. suc. sic supra titulo primo. §. fi.

Agnatio z cōsanguinitas differt.

a ¶ Legitimis. Scilicet agnatis.
b ¶ Proximitatis. i. cognationis.
c ¶ Pretor. caute tacet hic d̄ iure ciuili. Nam cognati de iure ci. ñ vocāt̄.
d ¶ Vsq; ad sextū: imo videt̄ q̄ vsq; ad qntū tm̄ vocent̄ tam agnati q̄ cognati. vt. ff. de veta. mi. succe. l. ij. §. fi. Sed rñ. illa etiā in castrēsibus loquitur. hec i alijs. Vl' dic q̄ ibi ita erat d̄ facto. scz qdam in quinto gradu. ⁊ ita factum narrat.

legitimis[a] heredib⁹ datur̄ se bonorum possessionē pollicetur. Proximitatis[b] v̄o noie his solis p̄tor[c] p̄mittit bonor̄ possessionez: q vsq; ad[d] sextū gradū cognatiōis sūt: ⁊ ex septio[e] a sobrio sobrinaq; nato nateuef.

¶ De gradibus cognationum.

¶ Oīs agnatio est infra: aut supra: aut ex trāsuerso. Et supior ⁊ īferior īcipit a primo gradu. Ex trāsuerso v̄o īcipit a secundo gradu.

ADDITIO. Dic q̄ pria solutio p̄bat̄ ⁊ obstat in duob⁹ q̄ ad agnatos ⁊ cognatos: sed ibi spāle: qui ius priuilegiatum nō transit sicut ius cōe. An.
e ¶ Ex septimo. Subaudi qui sunt.
f ¶ Nateue. Sed nunquid sunt alij in septimo gradu ⁊ Respond. multi ⁊ alij esse possunt. vt colligitur infra titulo primo. §. sexto. Item ⁊ quare magis hi vocantur q̄ alij in septimo gradu: Respō. quia hi respiciunt inferi⁹ lineam transuersalem: alij omnes superius: vt argumentum. ff. vnde libe. scripto. in fine. Sed nunquid corrigitur hodie distinctio hui⁹. §. per auc. de heredita. ab ītesta. §. prio. vbi nulla inter agnatos ⁊ cognatos differentia fit: P. dixit omnes in infinitū succedere: ⁊ sic corrigit quod hic dicitur. Nos omnes vsq; ad. x. gradum vocamus: non autem trahimus agnatos ad cog̃tos: cū extēdere successionē de beam⁹. i. velimus. vt. j. de bo. poses. §. adhuc. Argumē. ꝯ. C. de pactis cō. l. lege. ⁊ in auc. de nup. §. deiceps. collatio. iiij. (j) Quod dictum est patet in auc. in successione. C. de suis ⁊ legiti.

Cognati ⁊ agnati pariter succedūt hodie vsq; ad decimū gradum.

ADDITIO (j). Solutio ibi maior trahitur ad minorem: quia cōstat partes in hoc tm̄ cōuenisse: ⁊ hoc satis constat de mēte. l. successionē ampliare volentis. Preterea cum textus hodie vocet cognatos ⁊ agnatos constat eos censeri legitimos: ⁊ vt legitimos succedere vsq; ad decimū gradum vt hic. argu. s̄. e. in prin. Ange.

¶ De gradib⁹ cognationum.

¶ Quoniā in succedendo admittit̄ qui est proximior ī gradu: vt cōprehendat̄ quoto gradu qs sit: ponit̄ iste titulus. Angelus areti.

Continuatio

Hoc loco. ¶ Iste titulus diuiditur ī plures partes. Primo cōtinuat materiā. Secundo incipit dinumerare gradus. Tertio dat vnam regulā gñalē in g̃dibus ad cognatos. Quarto pōit quō nūet̄ g̃dus agnator̄. Scd'a ibi (Quar̄ i.) Tertia ibi (Hacten⁹.) Quarta ibi (Ag̃tōis)

Diuisio

¶ Necessariū est. Casus. ¶ In tit. isto ita p̄cedit. primo dicit se quadam necessitate cōpulsum hoc loco de gradibus cognationis tractare. secundo sumpta ratione ex premissis assignat triplicez cognationis spēm. tertio de qualibet specie exēplificat: q̄rto ipsarū originē demōstrat. quinto gradus cognationis numerat: ⁊ de p̄sonis cuiuslibet cognationis quo ⁊ quoto gradu sint exēpla occulta assignat. sexto qual'r inueniant̄ g̃dus vlteriores declarat. septio ⁊ vltimo dicit q̄ quēadmodū g̃dus cog̃tionis numerant̄ ⁊ īueniunt̄ ita g̃dus agnationis nūari: pñt ⁊ īueniri: ⁊ s̄m h̄ p̄t diuidi ti. iste in septē partes: ⁊ plan⁹ erit: quar̄ prima durat vsq; ad illū. §. Queritur in primis. ibi īcipit secūda ⁊ durat vsq;

ad illuz. §. Superiori. ibi tertia z durat vsqz ad illū. §. Et superiori qdem. ibi quarta z durat vsqz ad illum. §. Primo gradu. ibi quita z durat vsqz ad illum. §. Hactenus. ibi sexta z durat vsqz ad illū. §. Ignatiōis queqz. ibi Septia z vlti. z dur. vsqz in fi. ti. z hoc planū est totum.

a ¶ Necessariū. Sz qd ad nos de his: Rñ. pter hereditates que p gradus deferunt z tutelas: z pter testimōia fi dicēda. vt. e. l. iurisconsulti.

b ¶ Gradus. Quid fit: dic vt infra eodez. §. hactenus.

c ¶ Admonēdi. Sic. ff. eodem. l. j.

d ¶ Illiam ex transuerso. hec superflua videtur. vt. ff. eodem. stigmata. contra. Solu. ibi in directa linea tm loquitur. hic in indirecta.

Cogna tio trās mo: Rñ. cū ego pī meo fim i vno gradu. uersalis du z ipse pī fratri meo i alio: sum ergo in duobus gradibus ego cū fratre facto ascensu ad pīem ḡfi per quendā gradū. vt. ff. eo. l. iurisconsul. §. gradus (J) sed nullus ex transuerso primior fratre inuenitur: ergo non potest inueniri primus gradus a latere. vt ħ. z. ff. eodem. l. j. in principio.

ADDITIO. (J) In plano enim de iure ciuili nō est gradus: z itez a pie



Oc loco necessariū est expōere quemadmodum gradus b cognationis numerentur.

¶ Quare in p̄mis admonēdi c sumus cognationē aliā supra numerari: aliaz infra: aliā ex trāsuerso d: que etiā a latere dicitur. Superior cognatio est parentum inferior liberorum ex transuerso fratruz sororūue: z eoz q queue ex his generantur: z cōuenienter patrui: amite: auunculi: matertere: Et superior q̄dē z inferior cognatio a p̄mo gradu incipit: at ea q̄ ex trāsuerso numeratur: a secundo e incipit.

¶ Ponit personas primi gradus: tam ascendendo: q̄z descendendo.

¶ Primo gradu ē supra pat̄ f mater: infra filius g filia.

¶ Auus z alie psone hic nūerate sūt i secūdo ḡdu. Areti.

¶ Secundo gradu supra auus auia: infra nepos neptis:

descēdis ad filiā z est secūdus ḡdus: de iure āt cano, nō ascēditur ad stipitem: imo per saltus etiaz in linea plana fit computatio. vt per Angel.

f ¶ Primo. Pater mater. Si pater ē mihi in p̄mo z ego sibi alio p̄mo: ergo sumus in duob⁹. Rñ. Non sequitur: naz sum ei i p̄mo: ita q̄ in eodem z inter me z ipsum vnuz tm̄ gradum facimus ad filiūtudinē fe nestre. nam due colūne ex lateralibus vnā faciunt fenestraz: tertia etiā adiecta z alia fenestra: z ita in gradu psona adiecta ētvna diceps sacit ḡdū. vt. j. e. §. hacten⁹

ADDITIO. Nota hanc glosam q̄ ad faciendum vnam gradum primum non sufficit ponere vnam personam: sed due persone prime faciunt vnum gradum: quo primo gradu facto ex duabus personis vnaqueqz p̄sona sola que postea adiungitur facit alium gradum ad similitudinem fenestre: quia necessario ad perficiendum vnaz fenestraz requruntur due columne: postea vnaqueqz columna superaddita facit aliam fenestram. Angelus aretinus.

g ¶ Filius filia. Qui lz multi sint omnes sunt patri in primo: inter se āt in scdo. vt. ff. eo. l. iurisconsul⁹. §. trā-

seamus.

a ¶ Secundo gradu. Ex transuerso. nunc de hoc gradu incipit cum nemo ex hoc ordine primo gradu inueniatur. vt. ff. eodem. lege prima. in principio.

b ¶ Tertio gradu. Ex transuerso. Nota caute quod ēt illi qui sunt ex trāsuerso diuidūtur in superiorē et inferiorē lineā et sic reperies i sequētib⁹ gradib⁹ et qñq; in parētib⁹: vt. j. e. §. iiij.

c ¶ Patru⁹ ADDITIO. Vñ versus. Sūt patrui patris frēs amiteq; sorores. Frat̄ auūculus ē: soror est matertera matris.

Patruus et auunculus: amita et mr̄tera differt.

d ¶ Grece. Patradelphos. vt clare pz ex textu dr̄ fr̄ pr̄is et matradelphos frater matris. et vterq; p̄t dici

ex transuerso[a] frater et soror.

¶ Proau⁹ et alie p̄sone: hic posite sūt in tertio g̃du cognationis. Angel. areti.

¶ Tertio g̃du sup̄ pauus pauia infra pnepos pneptis: et ex transuerso[b] fr̄is sororisq; filius filia. Et ꝯueniēter patruus et amita auūcul⁹ et mr̄tera. Patru⁹[c] est fr̄ pr̄is: q grece[d] πατραδελφος appellat̄. Auūcul⁹ ē fr̄ matris q grece ματραδελφος dr̄. Et vterq; pmiscue θειος appellatur. Amita est patris soror: q̄ grece πατραδελφη appellat̄. Mr̄tera vo mr̄is soror q̄ grece ματραδελφι dr̄. Et vtraq; pmiscue θεια appellat̄

¶ Qui distat a stipite p tres p̄sonas vel g̃dus taz i linea ascēdēti q̄z d̄scēdēti: directo ē in q̄rto g̃du sz i līea trāsuersali si distat p duas personas. Ang. are.

¶ Quarto gradu supra abauus abauia: infra abnepos abnept̄: ex trāsuerso fratris sororisq; nepos[e] neptisue et cōueniēter paruus[f] magnus: amita magna. i. aui frater et soror. Itē auūculus[g] magnus: et materterа magna: id ē auie frater et soror: consobrinus ꝯsobrina: id est qui queue ex sororibus aut fratribus procreātur. Sed qdaz recte cōsobrinos eos pprie dici putant qui ex duabus sororib⁹ pgenerantur: quasi cōsobrinos. Eos vo qui ex duobus fratribus progenerantur proprie fratres patrueles vocari. Si āt ex duob⁹ fr̄ibus filie nascunt̄: sorores patrueles appellant̄. At eos q ex fratre et sorore pgenerātur amitinos: proprie dici putāt. Amite tue filij cōsobrinū te appellant: tu illos amitinos.

¶ Attauus et atnepos: et alie persone hic enumerate sunt in qnto gradu. Angelus aretinus.

theios. Sil̄r patradelphi ē soror pr̄is. Mitradelphi vo soror mr̄is: et vtraq; theia dr̄.

e ¶ Quarto g̃du. Nepos. Hoc iferi⁹ respicit.

f ¶ Patru⁹ magn⁹. Hoc refert̄ ad supiorē lineā trāsuersalem.

g ¶ Auuncul⁹ magn⁹. Hoc āt ꝯstat q̄ q est mei patris patru⁹: mihi erit magn⁹ patru⁹: qui mee matris auunculus est: mihi erit magn⁹ auunculus. Sed quid si erat patruus matris mee: vel auunculus mei patris. Rñ. Joan. oēm illū mihi esse patruū: vl̄ auūculum magnū: qui est meo patri vl̄ mr̄i simplex vt. ff. eo. l. iurisconsult⁹. §. patruus. et. C. de successione edicto. l. prima. Sz Roma. contra.

Patruus pr̄is ē mihi patru⁹ magn⁹

a ¶ Quito grado. Filiꝰ filia. Isti nominantur regũ superiores genitiuos ab illo versiculo: ītē fratres cē. Et sũt omnes isti in quinto gradu linee collateralis respectu descendentium.

b ¶ Proprior sobrinꝰ. q.d. q filiꝰ dī ppior sobrinꝰ: z q filia dī ppior sobria. Vl dic z fōte melius ſſuz tertualē eē: q ppior sobrinꝰ z ppior sobrina sũt i quto gradu. Et q sint tales declarat tertus subtūgēs hi sunt ppī cē. Est.n. ppior sobrinꝰ filius pīui magni vl amite magne: z idē dicas d ppiore sobria: q.ſ. filia cē. vt clare pz ſ arbor. Qui alīē itelligeret arbore corrūpet.

c ¶ Di sunt. Subaudi in quto gradu linee collaterali⁹ ex pte ascēdētiū. ſ. filiꝰ patrui mei magni. z similiū de gbꝰ dī hic. z ff. e. l. j. in fi. z. l. ij.

d ¶ Dactenus. Ñata pſona graduū. Hoc est verū ſi vna ab vna: nō ſi plēs ab vna: vt. ff. e. turiſcōſultꝰ. §. trāseamus. z hoc est vez ex oī ordie graduū ſm nos. † Sed scdz canones ex latere trāſuerſo aliud est. nā quē nos dicimꝰ in scdo: ipſi dicūt in ꝓmo: z quē nos in quarto: ipſi in scdo: z sic de singulis: vt in decre. xxxv. q. v. c. ij. Sz fuit eoz cōsideratio bona pp matrimonia. † Nā ſa uz nō ē ēt bona ppē dīta: qz hīditates ąp vtroqz gradus dese ture ſi p runt: vt. j. de bo. poſſeſ. §. gbꝰ agt quos autē. z tur dī ff. e. l. turiſcō ſtāt eą ſultꝰ. in pnc. lē quo Idē i statuti to gra z pactis. vbi du dī de pacto non ſtāt iné agīt ꝑm Ange. hic. ſe ineą liter: to

ADDitio. tu gra

Not. hāc gl. du dī que allegaī ſtāt ą quotidie: q i to dī ꝓcernētibus ſtat re peccatū ꝑua motior.

† Ipſi enī incl riis imperij z plunt a ecōtra in nō pſona ꝓcernētibus er ą de pctīs ꝓualet ſcendūt ius ciuile: ēt illi: de i terrꝛ eccle. quozuz vt per Ang. gradu

e ¶ Adūcit. agitur. Dic pōt colli Sed de gi diffinitio iure ci gradus: vt dī ulli sci caī. Gradus pimus est nūeratio ab vno singlaz pſo er iſtis narū cogna de gbꝰ tiōe vl affini agīt er tēdēdo ad ſtipi tē: z ab eo itez

tate sibi ꝓiūcta: quoto gradu vna pſona distat ab altera optime indicas. Dictus quaſi lapideus gradus: vt. co. turiſcōſultus. §. gradus. Accurſius.

descēdē do ad a lium. et quoto gradu distat remoti or tāto gradu distat i ter se: vt hic p docto.

ADDITIO. Gradus ſm docto. ali ter diffinit. Gradus est distātia vnius psone ab alio in linea ꝯsanguinitatis. Vel est habitudo distātiū psonaꝝ qua cognoscit quota agnatōis vl' cognatio nis seu affini tatꝭ distātia.

a ¶ Longe facilius sit. Propt duas rōnes. ⁊ qꝛ vl tra trinepotē vl' tritauū vo cabula nō i- uenīunt spā- lia: sꝫ supio- res ⁊ iferio- res vocant: vt. ff. e. l. fi. §. parentes. Et qꝛ sūt pl'a ne gocia q̄ꝫ vo- cabula: vt. ff. de p̄scrip. ꝟ- bis. l. iiij. Sꝫ vsqꝫ ad quez numerabim⁹: Rñ. vsqꝫ ad septē cogna toꝝ: ⁊ vsqꝫ ad decimū agnatoꝝ: vt. ff. e. l. nō facile. vt. s̄. ti. j. §. fi. nisi rōne de- mōstrādi vellem⁹ vlteri⁹ numerar: nō vtilitatis: lꝫ decretiste hic alit dicāt.

Negocia plura sunt q̄ꝫ vocabula.

ADDITIO. Nota q̄ decretiste cō- trariū dicūt solū in collaterali linea: nō aūt in directa: vt supra dixi. Si vis ergo scire de duob⁹ agnatis quoto gra du distāt de iure ciuili: icipe ab vno ⁊ cōputa ab illo descēdēdo ad psonā me diā ex qua oēs descēdūt: ⁊ postea de- scēde ab illa vsqꝫ ad aliā quā vis cōpu tare: ⁊ appebit quoto gradu sit. Sꝫ de iure canonico incipias a psona ex qua descēdūt psone de quoꝝ gradu agitur. ꝟbi gratia. vis scire quoto gradu sunt filij duoꝝ fratrū de iure canonico: ici- pe ab auo. ⁊ fac vnū gradū ad filiū: ⁊ de filio ad nepotem ex alio fratre: qui similiter est in scdo gradu. Vñ quoto gradu quilibet distat a stipite tali gra du sunt iter se: remotior addit graduꝫ

vt lōge [a] facilius sit rñdere quoto [b] gra du qsqꝫ sit: q̄ꝫ ꝓpria cognatōis appellō- ne quēquā d̄notare.

¶ In gradib⁹ agna tiōis ⁊ cognatōis si- milis est cōputatio. Et qꝛ facilius ostēdi tur res ad oculū cor poralem: q̄ꝫ intelle- ctualē: ideo necessa- rium est hic arborē consanguinitatis in scribi. Angelus are.

¶ Agnatōis quoqꝫ gradus eodez mō [c] numerant. Sꝫ cum magis v̄itas ocula- ta fide: q̄ꝫ p aures [d] animis hoīuꝫ īfigit: iō nec̄ium duximus post narrationē gra duum ēt eos p̄senti libro inscribi quate- nus possint ⁊ aurib⁹ ⁊ oculoꝝ inspectiōe adolescētes perfe- ctissimā graduū do- ctrinam adipisci [e].

ut in. c. sedem. xxx. q. j. Angelus.

b ¶ Quoto gradu. Scilicet octauo vel decimo.

c ¶ Agnationis. Eodem modo. Sci- licet adiecta persona.

d ¶ Per au res. Vñ ho- ratius in ar- te poetica. Segnius ir- ritāt animos emissa p au- res. Quam que sunt ocu lis subiecta fidelibus.

e ¶ Adipi- sci. Unde q- dam habent hic arborez.

ADDITIO. Et in veritā- te esse debet cum textus ⁊ glose illā re- quirant.

Figura hec arborea: lꝫ ad deci- mum deberet graduꝫ agnato- rum protendi: aut saltem vsqꝫ ad septimum cognatorum: cum vsqꝫ ad eū per leges deferantur successio- nes. s̄. de succes. cog. §. fi. ⁊. ff. de gradi. l. nō facile. eā tñ vsqꝫ ad quartū dūta- xat gradū imp̄ssori psuasim⁹ extēdēdā vt ⁊ aptiorē posset sedē occupare: ⁊ le- ctorib⁹ q̄busqꝫ faciliorē suiipsi⁹ cogni- tionē exhibere. Nec idipsum graduū notitiā quoquo pacto ipediet. Qui. n. duoꝝ: triūue cōputationē agnouerit: illā ēt i cētesimū vsqꝫ gradū: ⁊ eo am- pli⁹ (si opus sit) deducere potit. Quip pe semp gñata psona gradū adijcit: vt longe facilius sit rñdere: quoto gradu quisqꝫ sit: q̄ꝫ ꝓpria cognationis appel latiōe quēquā denotare dicit. §. hacte- nus. s̄. e. Plura enī sunt negocia q̄ꝫ vo cabula: vt. ff. de prescriptis verb. l. iiij.

¶ Sequitur arbor ciuilis.


ABAVVS ABAVA
PROPAT PROAMIT
PROAV. PROAVII
PROAVVc PROMRTE
HORVM FILIVS FILIA
PATRMA GN·AMIT MAGNA
AVVS AVIA
AVVCVMA GN·MART PAMAO·
HORVM FILIVS FILIA
EORVM NEPOS NEP·VII
P·SOBRIN P·SOBRIN
PATAVVS AMITA
PATER MATER
AVVCVDVS MRTERA
PROPIOR SOBRINVS PR SOBR
EORVM NEPOS NEP·VII
EOR·PR NEPOS P·NEP
HORVM FILIVS FILIA·VI
P·PRV·VEL A SOROR VEL AMI·
FRATER
SOROR
COSOBR COSOBRI
HORVM FILIA VI
EORVM P·N·P·NE
EORVM N·NEP
HORVM FILIA
F·FILIVS FILIA
FILIVS FILIA
SOROR F·FLIA
HORV·F· FILIA
EORVM NE·NEP
HORVM NE·NEP TIS
F·N·NEP TIS
NEPOS NEPOTA
SORORIS NE·NEP
HORVM N·NEP
ERIS R NEP R NEEP
PRONEP PRONEP
SOR·P R NE·
ABNEP ABNEPT.

¶ Arboris ciuilis declaratio peculiaris.



Gradus linee z consanguinitatis distinctionibus omissis. Sciendum q̄ numeratio punctorum qui sunt in cellulis est numeratio graduum: habito respectu ad cellulā vacuaz a qua omnes sumunt nomen: exceptis his qui per gentilium nominātur. Hanc Joan. andre nomine sui bidelli Petrucium vult vocari. Puncta que superiora sunt: cōputationē iuris canonici denotāt. Illa aūt q̄ inferiorē locum retinent: computationem ciuilis iuris exprimunt: quod canonico subesse ipsa graduum situatio declarat. Ex predicta computatione si diligenter inspicitur: apparet q̄ in ascendentium z descendentium numeratione ius vtrūq; cōcordat: q̄ in eis persona addita persone per carnis propagationem gradum adiēcit.

¶ Ut autem hec arbor cunctis innotescat: notande sunt tres regule.

¶ Prima. Ascendentium z descendentium: quot sunt persone: de ḡbus queritur: cōputatis intermediis vna dempta tot sunt gradus inter eas. Verbi gratia. Abau° distat a Petructo quatuor gradibus. z sic de alijs.

¶ Secunda (ſm ius ciuile: cuius tm gratia hec arbor fuit hic impressa) talis est. Collateralitū in linea equali: quoto gradu quis distat a communi stipite: toto duplicato distant inter se vel sibi attinēt: vt. P. z pronepos propatrui distant octo gradibus cum abauum stipitem facis. Nam ſm leges quelibet persona gradum facit in collateralibus. Unde duo fratres duos efficiunt gradus.

¶ Tertia. Collateralium in linea inequali quot sunt persone (stipite dempto) tot sunt gradus. Unde petrucius distat a propatruo quinq; gradibus. Ab eius filio ser. z sic de alijs.

¶ Non inutile forsitan iudicabitur: si quid de computationibus diuersitate inter ius ciuile z canonicum subtilitemus. In legibus ob nihil aliud ipsa graduum mentio facta est: nisi vt hereditas vel successio ab vna ad alteram personam inter consanguineos deferatur. In canonibus vero ob hoc progenies computatur: vt apte monstretur vsq; ad quotam generationez a consanguineorum nuptijs sit abstinendum. Hec ergo de causa: quia hereditates nequeunt deferri: nisi de vna ad alteram personam: idcirco curauit secularis imperator: in singulis personis singulos perficere gradus. Quia vero nuptie fine duabus non valent fieri psonis: ideo sacri canones duas in vno gradu constituere psonas. Hec habentur plene. c. q̄. xxxv. q. v. z ferme per totam illam questionem. Et hoc idez notat hic Christophorus porcus in verficulo. circa primum. ibi secūda differentia. z Joānes andree in declaratione huius arboris.

Multa dies: variusq; labos huiusce parauit,
Artis notitiam: que modo clara patet.

Qui hec imprimi curauit:
Multis prodesse putauit.

¶ Christophori Porci in arborem z ipsius intelligentiā questiones plurimum vtiles.

PRo declaratione iuris canonici z ciuilis : z etiā intelligentia huius materie z eorū que pertinent ad illā quedā videda sunt. Primo qualiter fiat dinumeratio graduū de iure ciuili: z de iure canonico ꝑm vtriusq; iuris rationz diuersitatem. Secūdo vsq; ad quē gradum deferuntur hereditates z tutele. Tertio vsq; ad quem graduz copula matrimonialis ipediat. Quarto vsq; ad quez gradum possit papa dispensare.

¶ Circa primū dicite ꝙ quo ad lineā ascendentez nulla est differentia inter ius ciuile z ius canonicū: vtroq; ens iure pater z mater sunt in primo gradu ascendentiuz: z similiter filius z filia descendētium. z sic supra z infra in infinitum: qz in dinumeratione graduū in linea ascendentium z descendentiuz vtrūq; ius habuit respectum ad stipitem. s. ad primuz parētem: vt hic cum glo. xxv. q. v. ad fedē. In linea transuersali inter ius ciuile z ius canonicū dupler est differentia. Prima: qz iure ciuili frater z soror sunt in scdo gradu: iure canonico sunt in ꝑmo. Ratio differētie sumit ex regula iuris ciuilis que dicit ꝙ vnaqueq; ꝑsona adiecta nouū gradum generat: vt hic in versi. hactenus. vñ cū ego sum in primo gradu patri meo: si nascat mihi frater vel soror ex generatione huius ꝑsone causatur nouus gradus: z cōsequēter appellat in scdo. Sed iure canonico ipse appellat in primo: qz ius canonicū nō cōsideranit dinumerationē graduū in linea transuersali habito respectu ad stipitē. i. cōmunem parētē: sed cōsiderauit ꝙ duo fratres due sorores tribuunt initiū linee trāsuersali: ideo in primo gradu illius linee illos constituit. Scda differētia est: qz iure ciuili regula traditur ꝙ in linea trāsuersali sola ꝑsona adiecta facit nouuz gradum vt hic: iure aūt canonico ꝑo regula traditur: vt ad causandū nouum gradū due ꝑsone requiruntur: dicto ca. ad fedem. Ratio differentie: qz ius canonicuz dinumerat gradus ratione copule matrimonialis. Unde cum ad causandū copulā matrimonialem requirantur cōcursus duarū ꝑsonarū: ita ad causanduz gradū quo ad eam. Sed ius ciuile dinumerauit gradus quo ad hereditates z tutelas: vnde cū tutela z hereditas deferat de vna ꝑsona in aliā: nimirū si vnaqueq; ꝑsona generat nouū gradum. Ista fuit ratio posita in. d. c. ad fedez. Quo igitur ad inhibēdam vel permittēdaz copulam matrimonialē dinumerabuntur gradus ꝑm ius canonicum. Quo aūt ad tutelas z hereditates deferendas cōnumerabuntur ꝑm ius ciuile.

¶ Circa scd'm dicite ꝙ vsq; ad. x. gradum deferūtur hereditates z tute. vidistis. ff. tit. j. §. fi. cum sua glo. x. ff. de legi. tu. in ter. z in glo.

¶ Circa tertiū dicite ꝙ olim erat prohibita copula matrimonialis vsq; ad septimū gradū agnationis vel cognationis inclusiue: hodie aūt est prohibita vsq; ad quartū gradū inclusiue dinumeratione facta ꝑm ius canonicuz. c. nō debet. extra de ꝑsangui. z affi. Matrimoniuz vsq; ad quē gradū prohibet.

¶ Sed hic dubitat. Pone ꝙ vnus sit in quto gradu transuersalitū : alius sit in quarto: an impediat copula matrimonialis: Si inspiciamus ꝑsonā existentē in. iiij. gradu illa impedit: si inspiciamus ꝑsonā existētez in. v. gradu permittit. Dicite ꝙ copula est permittenda: qz quoto gradu remotior distat a stipite eodem gradu distat a quolibet descendente. c. fi. extra de consan. z affi. Illud tamen est palam ꝙ inter ascendentes z descendentes est prohibita copula matrimonialis in infinitum. vnde si adā vlgeret vxorē habere

nõ posset. §. iter eas. ⁊ ibi gl. s̃. de nup.

¶ Sz quid de gradu affinitatis? Dicite ꝙ lz olim ratione affinitatis esset prohibita vsqz ad tertium gradum: vt aliq dixere: veritas tñ hodie ẽ ꝙ soluz ꝓhibet̃ quo ad gradũ p̃mũ: vt no. gl. c. nõ debet. extra de consan. ⁊ affi.

Affinitas an ꝯhatur ex coitu licito.

¶ Sed nunquid per coniunctionem illicitã causatur affinitas? In hoc articulo non parcã in totum verecũdie. Archi. xxxv. q. iij. c. extraordi. dixit ꝑ hanc dissolui matrimonium. ⁊ in hoc bene: sed non causari affinitatem propterea: qꝛ affinitas est regularitas ꝑsonarum ex nuptijs descendentium. l. non facile. §. affines. ff. de gradi. vbi ergo non sunt nuptie ibi non causatur affinitas. Sed glo. tenuit contrarium in. §. affinitatis. s̃. de nupt. que cõiter comprobatur per. c. tue. ⁊ per. c. iorda dane. ⁊ per. c. discretionez. extra de eo qui cogno. consan. vxo. sue. Stat igit̃ conclusio ꝙ per illicitã coniunctionez contrahitur affinitas. Sed quid si qs non intrauit claustra vulue in circuitu tamẽ palpitauit: vl̃ seras reserauit: sed opus non expleuit: an contrahat̃ affinitas: glo. in. d. c. extraordinaria. dixit ꝙ non. Item dicit illud qd̃ non dico. Dicit Inno. ꝙ ad causandum affinitatẽ requiritur concursus vtriusqz sanguinis. Sed tamen causa euitandi peccata ius canonicuz ⁊ sancta mater ecclesia in dubio presumunt ex copula cõcursum vtriusqz sanguinis ⁊ maris ⁊ femine interuenisse. c. iuuenis. extra de sponsalibus.

¶ Addite predictis ꝙ si aliquis promiserit alicui illam accipere in vxorẽ: postmodũ habeat copulã cum ea sine alijs verbis: intelligitur validum matrimoniũ extitisse ꝯtractũ: nec cũ alia cõtrahere posset: sed matrimoniũ postea cõtractum esset dissoluendum. c. is qui fidem. extra de spon.

¶ Circa quartum. Dicite breuiter ꝙ in gradu ascendẽtium ⁊ descẽdentium non posset papa dispensare vt copula matrimonialis contrahatur. nõ posset enim papa dispẽsare ꝙ filia patri copularet̃. Item in linea transuersali in gradu. j. vnde nõ posset papa dispẽsare ꝙ frater sorori nubat. Item nec in gradu. ij. linea existẽte inequaliter. vñ nõ posset dispensare ꝙ neptis patruo nuberet vel auũculo. In linea ꝟo eq̃li bñ posset dispẽsare vt cõsanguinea ꝯsanguineo copularet̃. ita cõiter ꝯcludit̃ in. c. lr̃as. extra de resti. spol. facit c. gaudemus. extra de diuor.

¶ Sed an papa posset dispensare: vt matrimoniũ semel ꝯtractũ dissoluat̃? dicite breuiter aut matrimoniuz fuit per copulã carnalem cõsummatũ: aut non. priore casu nõ põt: posteriore aũt sic: qꝛ. j. casu effecti fuere duo in carne vna. ij. ꝟo nõ. Item qꝛ matrimonium cõsummatũ sortitur naturã ex ꝯstitutione diuina cõtra quã papa nõ potest dispensare. c. proposuit. extra de ꝯces. prebẽ. Sed matrimoniũ nõ cõsummatũ sortit̃ nãm ex ꝯstõne ecclesie: ꝯ quã papa bñ põt dispẽsare. ista est gl. ordi. in. c. ex publico. extra de ꝯuer. ꝯiuga.

Matrimoniuz semel ꝯctuz an possit ꝑ papam dissolui

¶ Sed nunquid maritus ⁊ vxor possint se separe? Dicite aut copula nõ est subsecuta: ⁊ tunc quilibet eorũ altero inuito põt separe matrimoniũ per ingressuz religionis: secus si copula fuerit subsecuta: nisi vterqz cõcordauerit ꝙ vterqz pariter intrauerit religionẽ: vel alter qui remanet in seculo sit talis cõditionis ⁊ qualitatis ꝙ nulla suspitio fornicationis sinistra sit contra eum: vt qꝛ sit etate confectus. c. quidã. c. verum. c. vxoratus. c. cum sis preductus. extra de conuer. coniuga.

¶ Cognationis spũalis studiosissimus quibuscũqz p̃sertiz ecclesiasticis apta ⁊ vtilis materia.



Christophorus porcus iuris vtriusqz professor acutissimus: quia difficultates aliquas circa cognationis spiritualis

materiã hic lucnlenter tractauit: eius mentẽ (verbis ferme nõ mutatis) referre non erit absonũ: neq; a ꝓposito alienum: que verba talia sunt.

¶ Queriť primo: an rõne cognationis spũalis matrimonium impediať: Circa quẽ articulũ dicite breuiter: q; inter cõpatrẽ ⁊ cõmatrẽ impediť matrimonium ac etiã inter matrẽ spiritualẽ ⁊ filiam suscepta ex sacro fonte: ⁊ hoc si ista cognatio spiritualis fuerit causata siue per sanctũ baptisma: siue per sanctum chrisma. xxx. q. iiij. c. si quis vnus.

¶ Addite predictis q; si maritus vel vxor tenuerint aliquem vel aliquã ad baptisma vel chrisma quilibet eorum efficitur compater vel cõmater. d. c. si quis vnus. Et hoc verũ quãdo tẽpore cognationis spiritualis cõtracte constabat inter eos matrimonium: secus si ex post facto fuerit cõtractũ. c. martinus. extra de cogna. spiri. cũ sua gl. Econtra autem si tenueris ad sacrum chrisma vel sanctum baptisma filium vel filiam meã ex alia muliere q; vxore: nõ efficitur tibi cõmater mea vxor c. qui spiritualẽ. xxx. q. iiij. Ratio: q; in contrahẽda cognatione spirituali maritus ⁊ vxor copulant sibi actiones et non passiones. Q; igit agit vnus cõiugũ intelligitur alius agere: q; sunt duo in carne vna. d. c. si q; vnus. in fi.

Cognatio spiritualis an extrahať ex cõcubinatu.

¶ Queritur sc̃do si fornicator teneat aliquẽ ad sacrum baptisma an concubina efficiatur cõmater: Videť q; sic. nam sicut vxor hoc casu efficit cõmater: q; est eadem caro cũ marito. d. c. si quis vnus. ita dicẽdum videtur ⁊ de concubina: qui adheret meretrici vnũ corpus efficitur cum ea. xxxij. q. iiij. c. in eo. Alij ibi tenuerunt contrarium: quoꝝ sniã magis placet: q; absurde dictum videretur q; spiritualitas supre improbata causareť ex vtraq; scriptura ⁊ hominum opinione. Non obstat q; concubina ⁊ fornicator dicant duo in carne: q; illa ꝝba exponũtur. i. duo conueniunt in eodẽ opere carnali. ⁊ ita exponit glo. in. d. c. in eo.

¶ Sed an vxore mea mortua potero mihi copulare eam que fuit fibi commater ante matrimonium: Dicite q; sic. c. post vxoris obitum. xxx. q. iiij.

¶ Sed quid de filijs duoꝝ compatrum an poterunt simul matrimonio copulari: Dicite q; sic. siue nati fuerũt ante compaternitatẽ: siue post: dũmõ matrimonium non contrahatur cũ eo vel cum ea per quorum alterum deuẽtum fuit ad compaternitatem. c. j. ⁊. c. super eo. de cognatio. spiri. Christophorus porcus iuris vtriusq; doctor acutissimus.

¶ Queritur tertio ad propositũ materie presentis de questione quotidiana ⁊ apud vulgares satis dubia. Pone q; duo vel plures tenent aliquẽ in baptismo: nũquid isti inter se efficiãtur compatres. Innocẽtius (⁊ bene) dicit q; non. Unde possunt adinuicem contrahere matrimonium. Nam quẽadmodum compatres carnales vt cõcubinarius ⁊ concubina non prohibẽtur matrimonium contrahere: vt in. c. tãta. q filij sũt legitti. ita ⁊ isti qui sunt compatres spirituales respectu baptizati non debent prohiberi contrahere matrimoniuꝫ. Et per hoc facit tertius. ⁊ ibi glo. in. c. fi. xxx. q. iiij. vbi dicitur q; maritus ⁊ vxor non debent aliquẽ simul de facto fonte leuare ne infamẽtur de facto. nam vulgares existimãt illos esse compatres. Hec sunt verba abbatis sicuti in. c. martinus. de cogna. spiritua. de hoc in summula pauperum. Masculus ⁊ mulier puerum de fonte leuantes. Legitime iungi poterunt nec sunt prohibendi.

¶ Queritur quarto. Pone q; temi aliquam puellam in baptismo: volo contrahere cũ eius sorore: an possim: Dicendum q; sic. pater enim spiritualis si copuletur sorori filie spiritualis bene tenet matrimonium. xxx. q. iij. c. vltimo. Unde versus. Duco mee nate germana spiritualis.

¶ Queritur quinto. Pone q; filius

meus tenuit in sacris fontibus filiaz: volo cum illa filia postꝫ ad annos nubiles peruenit contrahere an liceat: Dic ꝙ sic. Potest enim pater sumere filiam spiritualem filij sui carnalis: qz hz cognatio spiritualis de patre ad filios descẽdat: vt.c.j.z.c. super eo: de cogna. spiri. nõ tñ ascendit de filijs ad patrẽ: cũ iure cautuz nõ repiaſ. z edictũ de matrimonio prohibitoꝝ est adeo ꝙ cuilibet licet ẽre nisi expresse prohibeatur. c. cũ apud de spõsa. z matri. Hoc notat Joãnes teutonicus glosator decreti in. c. fin. rrr. q. tij. Hoc idem recitat z probat Joãnes andree i. c. j. de cognatio. spiritu. lib. vj. Unde versus. Esse mei nati contur mihi spiritualis. Filia legitime poterit: nec iure vetatur. Descendũt z non ascendunt talia vincla.

¶ Querit serto an p procuratorẽ talis cognatio spualis possit ẽri: Pro solutiõe recurras ad Bartolũ in. l. gallus. §. fozitã. ff. de lib. z posth. Ad angelũ aretinũ in. §. illud. s. de nup. Ad Joã. Andree. in regula põt qs per aliũ. de reg. iu. in. vj. Et ad pa. in. c. ventes de cogna. spi. Decisionẽ tñ cõem z magis approbatã potes notare per versus sequẽtes. In ꝙbus pz ꝙ hz matrimoniũ per procuratorẽ possit contrahi. c. fi. de pcu. li. vj. nõ tñ cognatio spiritualis. vñ versus. Procurator hz nodos vincere iugales. Non tñ hos nexus dñio dat spuales. Adde ꝙ hz non debeat a principio quis admitti per procuratorem ad contrahendum hãc compaternitatem: si tamen admittatur cõtrahit ipsa compaternitas: vt tenet do. Abbas panor. in. d. c. ventens.

Cognatio spiritualis p procuratorez non cõtrahit.

¶ Querit septimo ex quot sacramẽtis descẽdit cognatio spiritualis. Rñ. ꝙ cognatio spualis q̃ impedit matrimoniũ cõtrahẽdũ: z dirimit post contractũ oritur ex datione duoꝝ sacramentorum dũtaxat: que sunt baptismus z confirmatio: non autẽ ex aliorum datione seu ministratione: patet in. c. fi. de cogna. spirt. lib. vj. Ratio est quia in baptismo renascimur: z chrismatio frontis ipsum confirmat qd nõ est in alijs sacramẽtis. Jo. an. i. d. c. fi.

Cognatio spiritualis orit inter. rr. psonas.

¶ Querit octauo z vltimo iter quot psonas orit impedimẽtũ matrimoniũ rõne cognationis spiritualis: Rñ. ꝙ per hac cognatione. rr. sunt casus phibiti: decẽ rõne baptismi z decẽ rõne cõfirmatiõis. Rõne enim baptismi ẽri cognatio spiritualis impediens z dirimens: vt dictum est.

¶ Primo inter has personas. Baptizatum z baptizantem. Baptizatum z vxorem baptizantis prius cognitam. Baptizatum z filios baptizãtis. Parentes baptizati z baptizantem. Parentes baptizati z vxorem baptizantis prius cognitam.

¶ Secdo inter has personas videlz. Inter baptizatum: z suscipientem. Baptizatum et vxorem suscipientis prius cognitam. Baptizatum z filios suscipientis. Parentes baptizati z suscipientem. Parentes baptizati z vxorem suscipientis prius cognitam. Ecce decem casus prohibiti ratione baptismi. Totidem in confirmatione reperies. In qua sunt confirmatus: confirmans: z tenens ante confirmantez: qui scilicet ponit fasciolam supra frõtem post confirmationem episcopalẽ. de hoc vide textum cum glosa in. c. j. de cognatio. spi. lib. vj. Ista clarissime referantur per carmina sequẽtia. Signifi his sacris cognatio spiritualis. Que sunt baptismus: ac confirmatio frontis. Personasqz decem cõnectit quodlibet horum Baptizans: huius vxor si cognita pmo. Ac eius nati sunt abluto sociati. Cum consorte thori baptizans: atqz parẽtes. Fonte sacro loti sunt tali funeligati. Baptizans z suscipiens hic equiparantur. In confirmato totidem reperire licebit.

¶ Dec nota diligeter: quia singularia sunt z plurimum vtilia. Nec est plures casus reperire q matrimonium dirimant.

¶ De seruili

Conti-
nuatio.

¶ De seruili cognatione. ¶ Supra de cognatione ⁊ successione cognatorum libere ꝯditionis dictū est. Nunc qꝛ nāli iure inspecto inter ꝟuos etiaꝫ cadit cognatio. ⁊ dubitari posset an inter ꝟuos eēt successio: iō de seruili cognatiōe merito subdit. Nec obst. ꝙ inter illū tituluꝫ de successione cognatorum ⁊ istū sit titulus intermedius de gradib⁹: qꝛ ex quo pertinet ad materiam horum ti. continuatio nō vitiatur. l. duos reos. §. fi. ff. de duobus reis. Porcus.

¶ De seruili cognatione.

¶ Cognatio seruilis. i. q̄ habuit originē i seruitute nō cōsiderabat oliꝫ. Hodie vō sec⁹ iter p̄ꝛeꝫ ⁊ filios: ⁊ fratres ⁊ sorores. Angelus.

Diuisio

Illud certum. ¶ Totus iste titu. diui. in tres ptes. Primo ponit nunqd serui habeant ius cognationis contracte in seruitute. Secūdo ifert ex rōnibus ꝓpositis. vꝫ. ꝙ nō sp seqt̄ ꝙ q ꝑor ē i gdu potior sit i iur̄. Tertio illa meli⁹ declarat. Scd̄a ibi (Repetitis.) Tertia ibi (Amot.)

¶ Illud certum. Casus. ¶ Po. igit̄ sic ca. Domine iā video ꝙ vos vultis trac. de seruili cognatione: ⁊ spālē tractatum facere. nam vos dixistis mihi super tertio ti. de suc. cog. circa quos in bono. pos. vñ cogna. quā pretor ꝓximis agnat̄ pollicet̄: sola naturalis cā spectat̄: nunqd igit̄ cognati in statu seruili cōcepti ⁊ nati ⁊ postea manumissi per bono. pos. vñ cog. i tertio ordine cā nāli ispecta sibi inuicē poterunt succeder̄. Ad h rñ. Ju. ꝙ nō. Illud enim certū est eandē partē ꝑdicti parto. qua bo. pos. iur. cog. ꝑmittitur ad seruiles cognatiōes antiqt⁹ nō ꝑtinere nisi enim aliqua alia. l. antiq̄ tales cog. quo ad onus tutele vel ad cetera onera ci. ꝯputabat̄: vñ visuꝫ erat hmōi cog. seruiles quo ad emolumentū suc. nō cōputari: nec ad onera computabant̄: ⁊ h vsqꝫ ad nr̄a tpa ita obtinebāt: sꝫ nos p ꝯstōnē nr̄aꝫ quā pro iur. p̄ionat⁹ fecim⁹ qd̄ qdē ius p̄ionatus vsqꝫ ad tp̄s nr̄m sat̄ obscuꝝ atqꝫ nube plenuꝫ ⁊ vndiqꝫ cōfusū fuerat. ⁊ h suggerēte hūanitate statuim⁹. vt sigs i consortio ꝟuili ꝯstitut⁹ ex libera vel sex⁹ ꝟuilis cōditionis muliere liberꝝ liberos hūit: vel ecōuerso mulier vl' ꝟua ex libero vl' ꝟuo libos cuiuscūqꝫ hūit: ⁊ tādem parētib⁹ ⁊ liber] ex ꝟuili vētre nat̄ ad libtatē ꝑuēiētib⁹: vl' dū forte ip̄e mulieres libe erāt: ⁊ ita libi ab illis nati igēui ⁊ postea p̄ꝛes q hmōi libos i seruili statu ꝓcreauerit ad libtatē ꝑuenerint: statuim⁹ dico i oib⁹ hīs casib⁹ vt oēs hi libi ad successionē p̄ꝛis vl' matris ab itestato admittant̄ iur̄ p̄ionat⁹ in hac pte penit⁹ sopito. nā hos liberos nō solū i parētū suoꝝ successionē: sꝫ ēt parētes i libertoꝝ mutuā successionē aucte ꝑdicte ꝯstōnis nr̄e spālit̄ vocamus: ⁊ h obtinet̄ statuimus siue hmōi libi ex ꝟuili mr̄e nati postea manumissi soli fuerit: siue cū aliis q post libtatē parētū ꝯcepti ⁊ nati ad successionē vocēt̄: siue ex eodē p̄ꝛe vl' eadeꝫ mr̄e siue ex aliꝫ nuptiꝫ ꝓcreati fuerit ⁊ h statuim⁹ ad silitudinē eoꝝ q ex iustis nuptiꝫ ꝓcreāt̄ ⁊ h dñr vsqꝫ ad illū. §. r̄petit̄ itaqꝫ. Cet̄a plana sūt vsqꝫ i fi. ti. qꝛ si p̄t casus pōi nisi ꝟꝫ ꝙ lr̄a ia

Illud certuꝫ est ad seruiles cognationes illaꝫ partem edicti [b] qua ꝓximitatis [c] noīe bonoruꝫ possessio per-

a ¶ Illud. al's ē h rub. d' seruili cognatione. al's non. Accursius. (cet.

b ¶ Edicti. sūt. n. iiij. ptes successiōis ab itesta. vt. ff. qs or. i bo. pos. ser. l. j.

c ¶ Proximitatis noīe. i. cognatiōis

vt seqr̃. vt. ff. vñ cogna. l. j. §. ptinet.
a ¶ Nõ ptinere. Sed nec aliã aliq̃ vt vel ipse succedat vl' ei succedatur. vt. C. cõ. de suc. seruus. nisi in trib⁹ casibus. vt. C. ad sil. l. penul. ⁊. C. de suis ⁊ legiti. l. apud hostes.
† Sz illud pcedit ex fictione postliminij. vt ibi no. An.
† ⁊. C. ad or. l. finali.
b ¶ Cõputabat̃. Hec videt̃ mala ratio cũ magis iure p̃torio qd̃ naturalẽ causam intuebat̃ deberet cõputari. vt. s̃. de here. que ab intestato. §. emancipati. q̃ ciuili. Sz dic q̃ etiam ad alia: vt tutelas ⁊ similia. nisi q̃ ad nuptias. vt. s̃. d̃ nup. §. alid̃. ⁊. ff. de ri. nup. l. adoptiui. §. seruiles. (j) Sed nunqd dñs ex sui p̃sona succedit cognat̃ serui: Respon. non vt hic dr̃. Accursius. Nota ergo acqrit dño ab itestato sicut ex testamento. Et est ratio. ius solum defert hereditatem ab intestato s̃m q̃ seruus nihil est. l. quod attinet. ff. de reg. iur. sed ex testamẽto defert voluntas testãtis quam ius sequitur. Aliud tamen est in monacho ⁊ monasterio. vt. l. d̃o nobis. C. d̃ epi. ⁊ cleri.

ADDITIO (j). Nota q̃ in seruis quo ad matrimonium ĩpediendũ etiã post mãumissionẽ dicit̃ esse cognatio. vt. d. §. illd̃. qr̃ ẽt dr̃ eẽ affinitas. vt. d. §. seruiles. Angelus aretinus.

mittitur non pertinere [a]. Nam nec vlla antiq̃ lege talis cognatio cõputabatur [b]. Sed nostra ꝯstitutiõe quaz pro iure patronat⁹ fecimus (quod ius vsqz ad nostra tempora [c] satis obscurum atqz nube plenum ⁊ vndiqz confusuz fuerat) ⁊ hoc humanitate suggerente ꝯcessimus: vt siqs in seruili cõstitutus cõsortio liberũ vel libos habuerit: siue ex libera siue ex ꝑuilis ꝯditiõis muliere: vel ecõtra si serua mulier ex libero vel ꝑuo habuerit libos cuiuscũqz sex⁹: ⁊ ad libertatẽ his [d] perueniẽtib⁹: ⁊ hi qui ex ꝑuili vẽtre nati sunt libertatẽ meruerũt: vel dum mulieres libere erãt ⁊ ipsi [e] ĩ seruitute [f] eos habuerunt ⁊ postea ad libertatem peruenerunt [g]: vt hi oẽs ad successionẽ p̃ris vel mr̃is veniant [h] p̃tronatus iure ĩ hac p̃te sopito. Hos enĩ liberos nõ solũ ĩ suorum parẽtũ successionem: sed etiã alteꝝ in alterius [i] successionem mutuam

c ¶ Nostra tp̃a. Loquit̃ Justinian⁹.
d ¶ His. Scilicet parentibus.
e ¶ Ipsi. scilicet parentes.
f ¶ In seruitute. i. donec ꝑui erant
g ¶ Peruenerunt. Scilicet parẽtes.
h ¶ Veniant. aliud si liber factus seruus iterũ manumittatur. vt. ff. vnde co. l. is q contra. ⁊. s̃. de ca. di. §. qd̃ autez: qr̃ est ibi quod sibi imputetur. Sed nũ quid etiam iste qui ẽ in l. is qui. hodie succederet naturali cã inspecta. vt. C. d̃ suis ⁊ legiti. her. auc̃. successione: Respõ. non s̃m Jo. quia pretor nãlem causam intuebatur: ⁊ tamen nõ vocabat eũ vt dictũ est. Itẽ ꝯtra. C. de suc. legiti. l. ex liberta. Solu. hic nouũ ius.
† Vel ibi loqtur qñ nec de facto erat matrimoniũ. Vel ibi quo ad honores loquitur: hic quo ad successiones.
i ¶ In alterius successionem: id est parentes liberis: ⁊ ecõtra excluso patrono: ⁊ hoc s̃m omnes. Item libertũ vnũ alteri eidẽ fratri suo: ⁊ ita frater liberti prefertur patrono: ⁊ hoc s̃m quosdam. vt hic. Sed Joãnes contra preferet enim patronũ fratri: vt. ff. de bon. libe. l. liberto. ⁊. ff. de suis ⁊ legiti. l. intestato. ⁊ infra titulo primo. §. finautem fine.

† Hec fi ẽ bõa: qr̃ non appet exp̃sse de correctiõe vt arg. l. p̃cipimus. in fi. C. de ap. An.

vocauimus ex illa[a] lege specialiter eos vocātes siue soli inueniant q ī seruitute nati ⁊ postea manumissi sūt: siue vna cū alys qui post libertatē parentū cōcepti sūt: siue ex eodē patre: siue ex eadē mr̄e: siue ex alys nuptys ad sil'itudinez eoꝝ: q ex iustis nuptys ꝓcreati sūt.

¶ In successiōib' ab intestato primo vocant sui hēdes: ⁊ hi qui inter suos nominant: qui etiā remotiori gradu constituti ꝑcedunt omnes ascēdentes: vel collaterales: etiam proximiores. Aret.

¶ Repetitis[b] itaq; oībus que iā tradidimus[c]: apparet nō semper eos qui parē gradū cognationis obtinent pariter vocari: eoq; amplius nec euz q̄dez qui ꝓximior sit cognatus sp̄ potiorē esse. Cū enim prima cā sit suoꝝ heredū ⁊ eoꝝ quos inter suos heredes enūerauimus[d] apparet pronepotē: vel abnepotē defuncti potiorē esse q̄z fratrez aut patrē matrēq; defuncti cū aliogn pater quidē ⁊ mater (vt supra quoq; tradidimus) primū gradum cognationis obtineāt: frater v̄o scd̄z: pronepos autem tertio gradu sit cognatōis: ⁊ abnepos quarto. Nec interest an in potestate morientis fuerit[e] an non: qui vel emācipatus: vel ex emancipato aut ex femineo[f] seru propagatus est.

¶ Post suos vocātur agnati: ⁊ post agnatos vocant cognati proximi exceptis fratribus ⁊ sororib' emācipatis: qui lz cognati sint: tamē ceteros agnatos vlterioris g̃dus excludūt. Aretinus.

¶ Amotis[g] quoq; suis heredib' ⁊ q̄s īter suos vocari heredes dixim': agnatus qui ītegrū[h] ius hz agnationis: etiaz si longissimo gradu sit plerūq;[i] potior habetur q̄z proximior cognatus: naz cessantibus suis fallit ad huc hec regula. Qui prior est in gradu ⁊c̄. vt infra eodez. §. totiens.

[a] ¶ Ex illa lege. Scilicet supradicta greca.

[b] ¶ Repetitis itaque. Hic. §. cōis ē ad oēs titu. supra: hoc libro. iij. positos: ⁊ idē insequēti ꝓxi. §. Sic ⁊ al's supra de successio. cogn. §. vltio. ⁊ ad orfi. §. fina.

[c] ¶ Tradidim'. A p̄nci. tertij. li.

[d] ¶ Enūerauim'. Ut curie datos: ⁊ emancipatos. vt. s̄. de heredit. que ab intestato §. j. ⁊. §. emācipati.

[e] ¶ Fuerit hoc subdiuiditur.

[f] ¶ Ex femineo seru. Qui tamen cum diminutione tertie partis succedit huius legis tpe. s̄. de here. que ab intesta. §. diui. hodie sine diminutione. vt i auc̄. d' trien. ⁊ se. §. necnon.

[g] ¶ Amotis. Id est

[h] ¶ Integruz ius habet: id est capite minut' non est: sic supra de succes. cogn. primo respon. in fine. nam secus esset si esset capite minutus: q̄r ille successiones: que veniunt ex lege. xij. tabularum pereunt per minimam capitis diminutionez. vt supra ad orfi. §. scienduz.

[i] ¶ Plerūq;. Propter fratrem ⁊ sororem emancipatos. vt ī fra eodem. ibi exceptis. Item propter quosdā cognatos q vocantur vt agnati. vt supra de legi. agna. succe. §. hoc etiaz. Item ꝓpter patrem qui filiū eman-

cipauit: vt supra de legi. agna. succes-
sio. §. finali.

a ¶ Nepos. Qui est in quinto gra-
du agnationis.

b ¶ Pronepos. Qui est in sexto gra
du agnatio-
nis.

c ¶ Auunculo vel matertere. Qui sunt in tertio gradu cognationis.

d ¶ Prefe
runt. In suc
cessione eis qui tales hȝ agnatos.

e ¶ Totiens. Nota rſaz bonaz. vt. C. cõmu. de suc. l. auũculo. ¶ Nota singulr vſi libe. l. ij. Illaz. l. Et ad eis ent dentiã nota q̃ post nepotẽ tres esse ordines succe
dẽdi. s. iferi
ores z supio
res: z er late
re vententes. vt in auc. de her. ab inte
stat. in prin. Primo descẽdentes in infinitum vocant. vt. §. de here. que ab intestato. §. j. his cessantibus vocant ascẽdentes primo pr̃i z mater. secũdo aui z auia: tertio pr̃i z mater. Et sic deinceps: sic tamen vt fratres ex
q̃ pa vtroq; parẽte defuncto p̃tineãt cũ his tris sut supioribus vocent: hȝ q̃dã dicant: cuȝ pȝ ibiq; patre z matre tm̃ eos vocari: z alios auũcu
liferiores per fratres excludi: z p nolus q̃ ẽ his est auc. de here. ab intesta. §. si ꝓ
tertio cũ ascẽdẽtibus. z. ff. de su. z legitt. l. ij. gradu: §. hereditas. Superioribꝰ cessantibꝰ. q̃ p̃ferẽt Primo frater ex vtroq; parente: z sibi con
ſrr z coꝛ filij. Secũdo ex altero tm̃ z sibi coꝛ filij. Tertio hec regula obtinet: vt qui priore est in gradu ꝛc. vt hic: z in auc. de here. ab intesta. §. si reliquũ. z. §. si ꝓ neq; frater. z in auc. vt frũz filij. §. j. colla. ir. Accursius.

ADDITIO. Dic q̃ hodie est subla
ta differẽtia agnatiõis z cognationis vt in di. §. j. in auc. de re. que ab intest. ſ. Chri
stophorus.

f ¶ Tradi
dimus. vt. §. prori. §. z hẽ. §. Accur.

g ¶ Exce
ptiſ. Excipit ab eo qd. §. dixerat: qui integrũ ꝛc.

h ¶ Prefe
rũtur. vt. §. de succes. co
gna. j. respõ.

¶ De succeſſione libertorũ. ¶ Supra ſ succeſſiõe igennorum vſuz ẽ.

Et qui in bonis libertorum est dare successionem: ideo de his subdit.

ADDITIO. Vſi nota q̃ dicit hic Accursi. De successione libertoꝝ passiue accipe. i. qualr succedatur eis: nõ actiue. i. qualiter ipſi succedant aliis.

¶ Totus iste ti. diuidit in tres ptes. Prio circa successionẽ libertoꝝ ponit duplex iusãtiquũ. Scdo põt suũ statutũ circa successionẽ: z q̃ vsq; ad q̃rtũ gdũ agnati p̃onoꝝ succedũt liberto. Tertio põt aliã nouã pstõnem circa psonas: z gña libertoꝝ. Secũda ibi (Sz nra.) Tertia ibi (Sz hec.)

¶ Nũc. Quia hucusq; ſ bonis ige

Diuiſio

Contl. nuatio.

no q ẽ i q̃rto: lz gl. j. ti. j. §. mr tũ. i pſ. q̃ ad qn tũ gra dũ alĩ dicat: lz ibi di cemus. Angel.

nuorū dixit.
a ¶ Olim. Scilicet lege duodecim tabularū: ⁊ est hoc p̄mū ius: quatuor enim sunt: vt hic ⁊ j. §. j. ⁊. §. postea. ⁊. §. sed nr̄a.
b ¶ Impune testamento. Id est sine timor̄ testamēti rumpendi.
c ¶ Ita demū: lex duodecim tabu. Et non al'r.
d ¶ Heredem. Naturalē: vel adoptiuū. vt i fra innuit.
e ¶ Nihil. Id est nullū s̄m Joan.
f ¶ Ex naturalib⁹. ad differentiaz adoptiuorum.
g ¶ Querela. Id est nō poterat patronus conqueri.
h ¶ Qua d̄ causa postea. Secūdū ius.
i ¶ Iuris iniquitas. Dicvt supra ad tertul. in principio.
k ¶ Liber

Oliz [a] itaqz licebat liberto patronum suū impune [b] testō preterire. Nam ita demū [c] lex duodeci tabularū ad hēdita tē liberti vocabat patronū si intestatus mortuus eēt libertus: herede suo nullo relicto. Itaqz intestato mortuo liberto si is suū heredē [d] reliquisset: patrono nihil [e] in bonis eius ius erat. Et siqdem ex naturalibus [f] liberis aliquē suū heredē reliquisset: nulla videbatur querela [g]. Si v̄o adoptiu⁹ filius fuisset: aperte iniquuz erat nihil iuris patrono superesse.

¶ Pretorio iur̄ patronus in liberti bonis dimidiaz habebat: non soluz herede instituto: sed ēt ab intestato relicto filio adoptiuo. Ip̄z tamen patronū excludebāt liberi siue eēnt in potestate siue emancipati: siue etiā in adoptionez dati: dūmodo istituti essent aut preteriti bonoꝝ possessionem petyssent. Angelus aretinus.

¶ Qua de cā postea [h] pretoris edicto hec iuris [i] iniqtas emendata est: siue enim faciebat testamentuz libert⁹ [k] iubebatur ita testari: vt patrono partem dimidiā [l] bonorum suoꝝ relinqueret: ⁊ si aut nihil aut minus partis dimidie reliquerat: dabatur patrono contratabulas testam̄ti ptis dimidie bonoꝝ [m] possessio siue intestatus moliebatur: suo herede relicto filio adoptiuo: dabat̄ eque patrono contra hunc suū heredez partis dimidie bonoruz possessio. ¶ Prodesse autem liberto solebant [n] ad excludendum [o] patronuz naturales [p] liberi non soluz quos in potestate mortis tēpore habebat: sed etiam emācipati ⁊ in adoptionē dati [q]: si modo ex aliqua parte scripti hr̄des erāt: aut preteriti cōtra tabl'as bonoꝝ pos-

tus. Nulluz filiuz habēs legitimuz ⁊ naturalem: vt infra eo. §. prodesse.
l ¶ Dimidiam. Nisi i castris sint bona quesita. vt. ff. de bonis liber. l. iij. §. patronus.
m ¶ Bonorum possessio. Unde legitimi. vt. j. de bonorum possessio. §. cunqz.
n ¶ Solebant. Hoc iure pretorio. nam de primo non erat dubium. vt supra ibi. itaqz intestato ⁊c.
o ¶ Ad excludendum patronum. Scilicet in totum.
p ¶ Naturales. Et legitimi.
q ¶ In adoptionem dati. Si istituti erāt vt seqtur: al's nec contratabul. datur eis. vt. ff. cōtratabul. nō putauit. §. i adoptione.

sessionē ex edcō p̄to rio petierāt: nā ex hēdati nll'o mō re pellebāt[a] patronū.

¶ Per legē papiā p̄tonus vocabat ad successionez liberti vna cū filijs ipsi' liberti: p virili: n si tres: vl' pl'es fuissēt liberi: vel libert' minus centū aureis habuisset ī bonis: siue decesserit ītestatus siue cōdito testamē to. Angelus areti.

¶ Postea[b] v̄o lege papia adaucta st iura patronorū qui locupletiores liber tos habebant. Cautū[c] est enī: vt ex bonis ei': q sex tertiorū. L. miliū p̄imōiū reliquerat: ꝛ paucio res q̄z tres liberos hēbat: siue his testō facto: siue ītestatus mortuus erat virilis pars patrono d̄bebat[d]. Itaq; cuz vnū qdē filiū filiāue heredez reliq̄rat libert' p̄inde p5 dimidia debebat patrono: ac si is sine vllo filio filiaue intestatus decessisset cum duos duasue hēdes reliquerat: tertia pars d̄bebat p̄tono si tres reliq̄rat r̄pellebatur patronus.

¶ Hodie si libert' habeat min' q̄z centū aureos in bōis ꝛ fuerit testat' patronus excludit. Si āt testatus non fuerit: ei succedit in totuz nō extātib' liberis. Si v̄o vltra cētum aureos habuerit patronus a liberis excludit: liberis v̄o nō extātibus succedit in totū ab ītestato: sed fctō testō patronus hz tertiam: siue onere. h. d. An. are.

¶ Sed nostra[e] cōstitutio quā p omni natione[f]: greca lingua: compendioso tractatu habito composuimus[g]: ita huiusmodi causam diffiniuit: vt siquidem libertus vel liberta minores centenarijs sint: id est minus cētuz aureis habeant substātiā. (Sic[h] eniz legis papie summā īterpretati sumus: vt pro mille sextarijs vn' aureus cōputetur) nullum locum[i] habeat patron' ī eo-

a ¶ Repellebant. Qz pro mortuis habētur. vt ff. de cōiūg. libe. l. j. §. sz ꝛ si patru'. (j) nec a iure ciuili respiciūtur. vt in aucten. de here. ꝛ falc. §. exheredatos.

ADDI. j. Nisi qñ tractatur d̄ portiōe sua cui accrescat: cōputatur enī in numero filiorū: vt faciat augeri legitimā fratrum: secus in fratre minore ꝛ filia dotata p statutum succedere p̄uata: qz ñ possūt. Angelus.

b ¶ Postea. Tertium ius.

c ¶ Cautū. Scilicet lege papia. ꝛ male: vt ꝛ al's. C. d̄ catollen. in p̄nci. Accursi'.

d ¶ Debebatur. Ex lege papia.

e ¶ Sz nostra cōstitutio. Quartū ius.

¶ Omni natiōe. Al's omnium natiōe: al's omniū notitia.

g ¶ Cōposuimus. Et hui': vt credo habetur mētio in mltis locis: vt supra titul. p̄rio. de ser. cogna. in p̄ncipio: ꝛ sup̄ d̄ legi. agna. succes. §. fi.

h ¶ Sic. n. Interpositio est.

i ¶ Nullū locum. Et ī hoc non corrigit lex papia. Et nota q̄ p̄dest paupertas filio liberti. sic ꝛ al's. C. d̄ episcopis: ꝛ clericis. siquis. §. finautem.

ADDItio. Nota q̄ paupertas prodest: sz a tali prodesse libera nos domine. De quo in. l. cuz facile. ff. si cui plus. p. l. falci. ꝛ in. l. siquis ad declinandum. §. primo. C. de episco. ꝛ cleri. ꝛ in auctēti. cui re-

lectum. C. de indic. vidualitate tolleda. Angelus.

a ¶ Fecerint. Scilicet isti liberti minores centenarijs.

b ¶ Reseruauit. Scilicet nostra cõstitutio: scilicet vt l totum succedat. vt supra eodem. in principio.

c ¶ Bonorum possessores. Id est filios emancipatos. vt supra de hered. que ab intestato. §. emancipati.

d ¶ Habeant. Scilicet liberti.

e ¶ Ad eos Scz liberos libertorum. qui tamẽ heredes instituti si se abstinuerit: vel mitti hereditate in integrum restituti fuerint debitur patrono ius succedendi: vt. ff. de bo. lib. ẽsi ex modica. §. si filius.

f ¶ Omnibus modis. Sed nunquid econtra moriente filio: qui est libertus ꝓponitur pater patrono? Respõ. sic. vt supra titulo prio. de ser. cogna. in fine. j. respon.

ADDITIO. Nota q sicut patronus excluditur per filios liberti: ita etiam per parentes liberti: z idem nota. glo. supra titulo primo. in fine. in verbo alteri. Angelus aretinus.

g ¶ Vocauimus, Etiam ante fratres liberti: quod dic vt supra titulo primo. in fine. j. respon.

h ¶ Fecerint. Scilicet ad extraneos.

i ¶ Mater siue auus. Quorum preteritio ꝓ exheredatione habetur. vt supra de exhere. liber. §. mater.

k ¶ Nõ possint. Quia iusta causa ingratitudinis q̃ interceßit: q̃ net exsunt. xiij. vt in auc. vt cũ de app. cog. §. causas. q̃ casu nullo iure agunt. vt in auc. de ĩmẽsis do. §. finali. i fine. Sed quid si filium emãcipatum pater ꝓtereat fine cã: vnde contratabulas habet nõ autez querelam? Videtur admitti patronus. Sed respõ. hic large accipi de inoffici. vt etiam contineat per cõtratabu. fic. C. famt. her. l. filij. Accursius.

Testimonium officio suz q̃ cõtinet exheredationẽ z ꝓteritionem.

ADDITIO. Nec obstat q̃ hodie ad instar filij in potestate preteriti vel deatur posse dicere nullum zc. Cum sit sublata differentia emancipationis z patrie potestatis ab intestato non autem ex testamento. Angelus.

l ¶ Constitutione. Scilicet greca.

m ¶ Vt antea. Sicut erat de iure

pretorio. vt supra eodem. qua de causa. Accursius florentinus.

a ¶ Consequētur. Scilicet quocūq; ti. relicti. vt. ff. d bo. libe. l. iij. §. fina.

b ¶ Constitutione. Scilicet cōditione ex. l. greca. vt. ff. d cōditio. ex lege. l. j.

c ¶ Repleatur. Preter hoc ius succedendi: est ꝛ alid ius patronatus. s. vt non vocetur ab eo in ius sine venia. vt. C. de in ius voc. l. ij. Itez vt alat eū. vt. ff. de lib. agna. siquis a liberis. §. solent. Itē vt turpē actionē vel exceptionē ꝯ eū non ꝓponat. vt. ff. de excepti. do. apud celsum. §. aduersus. ꝛ. ff. de obsequijs. l. honore. ꝛ. l. parens. Itē vt possit eū in ꝯuitutē reuocare. vt in auc. vt libe. de cete. §. j. colla. vj. Itē vt vbi eū inuenerit faciat ei reuerētiā. vt. ff. de in ius vo. gñaliter. Et hec iura multis modis ꝑdunt. Prio si patronus remiserit. vt in auc. vt libe. de cetero. §. illud. (j) Itē si cōpulit libertū iurare ne accipiat vxorē vel libertam ne nubat. vt. ff. de iure patro. q ꝯ legē est. l. adigere. Item si denegat ei alimenta. vt. ff. de bo. libe. si patronus. Itē ꝓpter tertie partis ꝯcessionē. vt hic. ꝛ. ff. de bo. li. etiā. §. totiens. Item si alteruter eorū relegatus fuerit: vl deportatus. vt. ff. de iure patrona. siue. Item si naturalibus restitutus est libertus. vt. ff. de bo. libe. l. etiaz. §. primo. Item si mercedem pro futuris operis ab initio liberto extorsit. vt. ff. de agnatio. lib. l. siquis. §. siquis. Item si libertus domini mortem vindicauerit. vt. ff. de iure patrona. lege penultima. Item si eum capite accusauerit. vt. ff. de bo. liber. qui cum maior. primo respon. Item si non suis numis emptꝰ est. vel a principe factionē liberam testamenti impetrauerit: vt. ff. de bonis libe. etiā §. ij. Accur.

Jus patrōatꝰ ī multis cōsistit.

Jus patrōatꝰ multipliciter perdit.

cōsequent[a]: vel q̄d deest eis ex constitutione[b] nostra repleatur[c] si quando minus tertia parte bonorū suorum libertus vel liberta eis reliquerit: ita sine onere[d]: vt nec liberis[e] liberti liberteue ex ea parte legata: vel fideicōmissa prestentur[f]: sed ad coheredes[g] eoꝝ hoc onus redūdet.

¶ Liberto non tm̄ patronus succedit: sed etiaz coniuncti ipsi patrono vsq; ad quintum gradū in capita: tamen q proximior ē patrono prefertur. Angelus aretinus.

¶ Multis alijs casibꝰ[h] a nobis ī pre-

ADDI. j. Dic hoc verum quo ad ius succedēdi: remanet tm̄ sibi ius reuerētie: quāuis remanserit sibi ius patronatus: ac etiam tali casu ex iniuria nō verbali. sz illata in persona tm̄ potest etiam eum in seruitutem reuocare: vt est textus in lege finali. C. de libe. ꝛ eo. libe. Angelus aretinus.

d ¶ Sine onere. Sic in auctenti. de heredi. ꝛ falci. §. non autem.

e ¶ Liberis liberti liberteue. Quibus dantur alꝰ legata etiam rupto testamento per contrata. vt. ff. de lega. prestan. contrata. bono. posse. pene. l. prima.

f ¶ Prestentur. Sed cum filij sint quare non excludunt patronum. vt supra eodem. §. cuz ꝟo maiores. Respō. Hi filij erant ingrati. vt supra. §. si ꝟo. Vel dic q̄ hi liberi erant nepotes: q ꝛ liberi dicuntur. vt. ff. de verboruz significatio. liberorum: ꝛ eos precedit eorum pater: ꝛ eis talia legata dabantur. vt. ff. de libe. prete. l. j. §. gñaliter.

g ¶ Ad coheredes. Sed nūquid insolidum tenebuntur coheredes? Respon. nō: vt. ff. de lega. iij. l. fina. §. fi. ꝛ de vulga. substi. ꝛ si contratabu.

h ¶ Multis alijs casibus. Qui sequuntur statim.

a ¶ Patroneq3. vt.ff. de bo.li. p3ono.

ADDITIO. Ex qua.l. nota q3 l3 fi. l3 patronꝰ succedant liberto non sit necesse q3 sint heredes patris: debẽt tñ esse tales qui patri vel matri succedeꝛ possint. Ang. aretinus.

b ¶ Liberi: vt .ff. de bo. libe. si pater ex heredi. et l. si ex p3ono. §. iulianus.

c ¶ Usq3 ad quintũ gradũ. Nũquid filiꝰ trinepotis ipsius patroni vel etiã ipse trinepos admittetur? Videꝛ q3 nõ: ga hic dicit usq3 ad quintum graduz. si quis tñ velit cõtradicere illud p se ducet q3 oẽs ascẽdẽtes sui pñs loco succedunt: vt. §. de here. q3 ab intesta. §. cuz filius. i auẽ. de hered. ab intest. §. j.

ADDITIO. Ista glo. non procedit duplici ratiõe. primo q3 hic nõ assumitur persona alterius: vt cũ alter pariter succedaꝛ. sc3o: q3 ẽt in casu vbi assumitur: hoc nõ est usq3 in infinitũ: vt per Angelum aretinum hic.

d ¶ Docenꝫ. Per nr̃am cõstitutionẽ: lata cõstitutione cõgregatis quos3 necessarios eẽ ad huiusmodi dispositiõez iuris perspeximus: vt tã patroni patroneq3 a q3 liberi b eoz̃: necnõ qui ex transuerso latere veniũt: usq3 ad gntuz c gradum ad successionẽ libertoz̃ libertarũue vocẽtur d: sicut ex ea cõstõne intelligendum est. Ut si eiusdez patroni vel patrone: vel duoruz duarũq3 pluriumue liberi sint: qui p3ioꝛi mio3 est ad liberti: vel liberte vocẽt successionẽ ꝛ capita e non in stirpes diuidatur successio. Eodez mõ ꝛ in his qui ex trãsuerso latere veniunt f seruando. Pene g enim cõsonã tia iura ingenuitatis ꝛ libertinitatis: in successionibus secimus.

¶ Differẽtia inter libertos ẽ hodie sublata ꝛ ideo predicta procedũt in omnibus libertis: q3 hodie oĩs manumissus efficit ciuis romanꝰ. Arc.

¶ Sz hec de his libertinis hodie dicẽda sunt q3 in ciuitate romana puenerũt h cũ nec sint alij liberti: simul ꝛ deditituz ꝛ latinis sublati: cuz latinoruz ltime successiones nulle penitus erãt: q3 l3 vt liberi vitã sibi pagebãt: attñ ipso vltimo spiritu simul aĩaz atq3 libertatem amittebãt: ꝛ quasi seruoñ ita bona eoruz iure quodãmõ i peculij ex lege iunia nozbana manumissoꝛes õtinebãt. Postea vo senatusc3ultoꝛ lar- l3 oliz per bonoꝝ possessionẽ tã3 ex familia vocarentur: vt infra de bono. possessio. §. quinto.

e ¶ In capita. Cũ eodez gradu plures inueniantur: als patruus nepoteꝫ ex fratre excludit: vt.ff. de bo. libe. si liberꝰ. §. si libtis.

f ¶ Deniq3 seruãdo. s. ab ipsis p3onis.

g ¶ Pene. n. Propter tria dicit pene. et quia hic usq3 ad gntũ gradũ succedũt: vt hic dicit: als usq3 ad decimũ vl septimũ: vt. §. de succes. co. §. fin. Itẽ q3 hic in capita succedũt vt hic dicit als nõ ita: vt §. de here. q3 ab intest. §. ꝛ quia placuit: als est ꝺoctrina. §. cũ filiꝰ. §. Itẽ q3 vnus patroni filiꝰ excludit nepotes ex altero q3 nõ ẽ pesta in igenuitate. l3. M. §. si scripserit: vt. ff. de bo. lib. si libꝰ pterito. §. fallit in si libtus. ꝛ de le. tut. l. tutela. §. si duo. vt i casu vbi assumitur: hoc nõ est usq3 in infinitũ: vt per Angelum aretinum hic.

h ¶ Sed h. Peruenerunt. id est qui facti sunt plene liberi.

i ¶ Quodãmõ. nõ enim est vere peculiũ cũ sint libi: vt. C. de iof. teſt. l. fi. i fi.

Successio libtinoruz ꝛ igenuoruz triplicitꝫ differt.

† Et est rõ: ga successiõe ingenuoruz pleꝛ descendentes ex vno habent vt vnꝰ: sexta in igenuitate. l3. M. §. si scripserit: vt. ff. de bo. lib. si libti vt h. fallit in si libtus. ꝛ de p3onis ecclesie vt i casu pleꝛ de iure p3onatus.

giano cautū fuerat vt liberi manumissoris nō noīatiz [a] ex heredati facti extraneis heredib⁹ eoꝝ [b] in bonis latinorū p̄ponerent. Quibus [c] etiā superuenit diui traiani edictū quod eundē hoīem (si iuito vel ignorāte patrono ad ciuitatez [d] romanaz venire ex beneficio principis festinauit) faciebat quidē viuū ciuē romanū latinū v̄o moriētē. Sz nostra cōstitutione [e] propter hmōi cōditionū vices ⁊ alias difficultates cum ipsis latinis etiaz legē iuniā ⁊ senatusconsultum largianū ⁊ edictum diui traiani in ꝑpetuū deleri [f] cēsuim⁹ vt omnes liberti ciuitate romana fruātur: ⁊ mirabili modo quibusdā adiectionibus [g] ipsas vias q̄ ī latinitatē ducebāt ad ciuitatē romanā capiendam trāsposuimus.

¶ De assignatione libertorum.

¶ Assignato liberto vni ex patroni liberis: siue filijs siue nepotib⁹ ī ptāte: ille solus libto succedit exclusis alijs ēt ī eo gdu ꝯstitutis. Aret.



In sūma qd̄ ad bona libtoꝝ attinet admonēdi sumus cēsuisse se natū [h]: vt q̄zuis ad oēs p̄roni liberos q eius dē gradus sunt eq̄lr bona libertorū ꝑtineāt [i]: tn̄ licere parēti vni ex liberis assignare libtū: vt post mortē ei⁹ [k] solus is p̄ronus habeat cui pri⁹ is assignat⁹ ē: ⁊ ceteri liberi qui ipsi quoqz ad eadē bona nulla assignatiōe interueniēte parit ad mitterent: nihil iuris in his bonis habeāt. Sz ita demū p̄stinū ius recipiūt: si is cui assignat⁹ ē decesserit nullis libis relictis. Nec tm̄ libertū: sz ēt libertā: ⁊ nō tm̄ filio [l] nepotiue: sz etiā filie neptiue assignar̄ ꝑmittit.

¶ Uni ex libertis in ptāte pōt libert⁹ assignari ī oī volūtate

¶ Supra visuz ē quēadmodū p̄roni ⁊ eoꝝ libi succedāt libtis. Ueꝝ qꝛ libti iterdū ꝯsueuerūt assignari libis p̄ronoꝝ: iō d̄ hac assignatione subdit. Porcus.

In sūma ¶ Totus iste titul⁹ diuidit in tres partes. Primo ꝙ pater potest vni ex liberis libertum assignare: ⁊ ille sol⁹ liberto succedit. Secūdo declarat quibus liberis hoc fieri potest. Tertio quibus verbis ⁊ in qua voluntate. Secunda ibi (Datur autez.) Tertia ibi (Nec interest.)

Diuisio

a ¶ Nominatim. quid hoc fit. dic vt s̄. de exhe. libe. §. j.

b ¶ Eoruz. id est manumissorum.

c ¶ Quib⁹. idest latinis.

d ¶ Ad ciuitatem romanam. s. vt ciuis romanus efficeret impetrando ius aureorū anulorū vel natales. qd̄ iuito patrono non est faciendū: vt. ff. d̄ na. re. l. ij. in fin. ⁊ l. pe. ⁊ fina.

e ¶ Cōstōne vt. C. de la. li. tol. p totū.

f ¶ In ꝑpetuū. deleri.

ADDItio. No. ꝙ qñ fit d̄rogatio alicuius iuris ī telligit eē ꝑpetua: qꝛ lex semp loquit: ⁊ est inviridi obseruātia: vt. l. arriani. C. de he. An.

g ¶ Quibusdaz adiectionibus. s. x. vl̄ xj. casib⁹. C. de lati. lib. tol. per totū.

¶ De assignatione libertorum.

Continuatio.

h ¶ Senatū. cui⁹ v̄ba sūt. ff. e. l. j.

i ¶ Pertineāt. nulla. s. fcā assigtiōe.

k ¶ Eius. s. patroni.

l ¶ Filio ēt posthūo: vt ff. eo. l. fi.

a ¶ Datur autem. Pluresue liberos. naz in vno non est necesse.
b ¶ Num. id est an.
c ¶ Euanescat. ff. eo. l. vtrũqz. cõtra. Solutio. ſm placẽ. ibi valet assignatio facta emancipato: vt ibi. lz emancipatione hoc pdat: si antea fcã fuerit assignatio: vt hic. arg. ff. de arbitris. non distinguem⁹ §. cõpromissio. Ul' dic ſz Azo. q̃ in. l. cõtraria non dicit fieri assignationẽ in emãcipatuz. ſz an soli fieri i ptãte possit: ſz nec i. d. l. d' arbi. dicit solui cõpromissum: ſz nõ cõpelli sniaz dicer. Accu. florentinus.

etiã q̃buscũqz v̄bis.

¶ Dat' aũt hec assignandi facultas ei qui duos pluresue liberos [a] in potestate habebit: vt eis quos in potestate habet assignare libertũ libertamue liceat: vñ querebatur si eum cui assig̃uerit post ea emancipauerit: nuz [b] euanescat [c] assignatio: sed placuit euanescere: qd̃ z iuliano z aliꝫ plerisqz visum est.

¶ Nec interest an testamẽto quis assignet an sine testamẽto: ſz etiã quibuscunqz verbis [d] patronis hoc permittit' facere ex ipso senatusconsulto quod claudiani temporibus factũ ẽ sub illo ruffo z ostorio scapula consulibus.

¶ De bonoruz possessionibus.

¶ Bonorũ possessiões ĩtroducte sũt de iure p̃torio nõ soluz ab ĩtestato: ſz ẽt ex testamẽto causa corrigendi ius ciuile antiquum. Areti.

Ius. ¶ Tot⁹ iste titulus diuidit' in q̃tuor ptes. Primo ponit causas pp quas fuit ĩtroducta bonoꝝ possessio de iure p̃torio. Scd'o ponit q̃s bonorũ possessiões p̃tor facit. Tertio ĩperator quasdam corrigit et emendat. Quarto q̃tũ tp̃s z q̃le statutũ sit ad cognoscẽdã bonoꝝ possessionẽ. Scd'a ibi (Sũt aũt bonorũ.) Tertia ibi (Sed eas quidẽ.) Quarta ibi (Luz igitur plures.)

¶ Ius bonorum. Casus.

¶ Pone igit' sic ca. in p̃ma pte. Dñe iam video q̃ vos vultis tracta. de bonoꝝ posses. dicatis igit' mihi si plz q̃re bonoꝝ possiões ĩuẽte fuerũt? Ad h̃ rñ. Amice ius bonoꝝ posses. introduxit p̃tor gr̃a antiq iuris emẽdãdi. Nec. n. solũ ĩ h̃ditatibus intestatoꝝ antiquũ ius p bo. pos. emẽdauit p̃tor: vt. s̃. dcm̃ ẽ. ſz ẽt ĩ h̃ditatib⁹ eoꝝ q̃ facto testõ decesserũt. Nã oliz si alien⁹ posthum⁹ ab aliquo esset institut⁹: q̃uis iur' ciui. h̃ditatẽ adire nõ poterat: vtpote qr in testõ nõ valebat: iur' tñ p̃torio iuuabit': z ita ad bonoꝝ possessionẽ admittet'. Et ita loq̃t' in hoc casu q̃liter p̃tor vetus ius z fcõ testõ p bonoꝝ posp̃io. emẽdauit. Sz lz hoc de iure antiq̃ obtiebat: hodie tñ p nr̃az ꝯstõnẽ hui⁹ posthum⁹ alien⁹ recte ĩstitui p̃t tãq̃ iur' ciui. nõ ĩcognit⁹.

ADDITIO. Requirit' ergo vt assignatio teneat q̃ filius sit in ptãte: vt hic siue sit exh̃dat⁹ vel nõ siue iã nat⁹: siue posthum⁹: vt. l. j. §. j. z. l. fi. ff. eo.
d ¶ Quibuscunqz v̄bis: ẽt nutu. (j) ff. eodẽ. l. j. §. assignare. z pure vel sub conditione: vt. ff. eodem. assignare.

ADDITIO (j) Qd̃ facit vt obligatus assignare reddit⁹ nõ teneat' trader' fundos nec dñiũ eoꝝ: ſz sufficiat dicer' sup tali sũdo recipiat'. d' q̃ vide Jo. fa.

¶ De bonoꝝ possessiõib⁹. ¶ Supra visuz est de h̃ditatib⁹ q̃ ex testõ z ab ĩtestato deferunt' iure ciuili z ptiz iur' p̃torio. Uez qr p̃tor iterdũ emẽdauit ĩterdũ ꝯfirmauit ius ciuile ĩ successiõe testati z ĩtestati dãdo bonoꝝ posp̃ionẽ tõ subdit de bonorum possessionibus.

Continuatio.

Sed q̃q̃ dixerim tibi q̃ p̃tor ĩtroduxit bo. pos. gratia antiqui iuris emendandi. neq; impugnãdi antiqui iuris sz magis cõfirmãdi gratia p̃tor bono. pos. pollicet̃. Pretor enĩz nõ solũ indigẽtib⁹ a iure ciuili exclusis: sz ẽt nõ ĩdigẽtib⁹ suũ tribuit auxiliũ. nã ⁊ illis qui testõ fcõ heredes ĩstituti sunt ⁊ de iur̃ ciuili adire pñt bono. pos. ꝑm tab. testam̃ti pollicet̃. Itẽ ab ĩtestato suos hr̃des ⁊ cog̃tos ad bono. posses. admittit. Hi tñ oĩno bo. pos. remota de iure ci. ad hereditatez admittuntur.

Bonoꝝ possessio qd ẽ.

a ¶ Ius bonorũ possessiõis. i. bonorũ possessio: q̃ est ius ꝑseqũndi retinẽdiq; p̃rimõij qd cuiusq; cũ is morit̃: fuerit: vt. ff. e. l. iij. §. bonoꝝ.

b ¶ Emẽdãdi. i. supplendi: qr minus plene dixerat ius ciuile nõ cognoscẽs emãcipatos: vt. s̃. de he. q̃ ab intesta. §. emãcipati. fic. ff. ad. l. rho. de iactu. l. vltima. §. j. ⁊ ñ. Vel dic emẽdãdi proprie: vt in agnatis feminis: vbi ius p̃toriũ cõtra ius ciuile induxit: vt. s̃. de legitima agnatorũ successione. §. sz qr. ⁊ in posthumo. vt. j. §. proximo.

c ¶ Emendauit. expone: vt. s̃.

d ¶ Alienus posthumus. quis sit dic vt. s̃. de leg. §. posthu.

e ¶ Non poterat. s̃. de lega. §. posthumus. contra. Solutio. vt ibi.

f ¶ Bonorario. ff. eodẽ. nõ est. §. vbicũq;. contra. Sed hic specialiter ex illa regula excipitur per ipsum pretorẽ. ⁊ quo ad hoc derogatur illi regule generali: qr nõ est dubiũ qn generi p speciem deroge tur: vt. ff. de pe. l. sãcio legum.

Generi p speciẽ deroga tur.

g ¶ Bonoruz possessor. ꝑm tabulam.

h ¶ Sed et is. s. posthumus alien⁹.

i ¶ Constitutiõe. Scilicet greca: vt. s̃. de leg. §. posthum⁹.

k ¶ Nõ incognitus. sz cognit⁹. Naz constitutiones sũt d̃ iur̃ ciuili: vt. ff. d̃ iusti. ⁊ iure. ius autem ciuile.

l ¶ Neq; emendandi. vt. s̃. eodẽ. primo respõso. Et dic emẽdandi: id est supplendi.

m ¶ Neq; impugnandi. vt. s̃. proxi. respon. Et dic. i. corrigendi.

n ¶ Veteris iuris. s. ciuilis.

o ¶ Bonoruz possessionẽ. Nota tres vias pretoris.

p ¶ Remota. Quare ergo fecit pretor? Respõ. vt successoribus vias ampliaret: vt. j. eo. §. quos. fic. ff. de leg. ij. cum filius. §. varijs. Argu. contra. ff. nau. cau. statu. idem. §. sed an sit. ⁊. §. sed si gratis.

ADDITIO. Dic q̃ imo concordãt: qr ibi ⁊ ñ non necessarium: vtile tamẽ

Ius bonorum possessionis [a] ĩtroductũ est a p̃tore emẽdãdi [b] veteris iuris gratia: nec solũ in ĩtestatoꝝ hr̃ditatib⁹ vet⁹ ius eo mõ p̃tor emẽdauit [c] sicut supra dictũ ẽ: sz ĩ eoꝝ quoq; q testõ facto decesserit. nã si alienus [d] posthum⁹ hr̃s fuerit ĩstitut⁹: q̃zuis hereditatẽ iure ciuili adire nõ poterat [e] cũ ĩstitutio nõ valebat: bonorario [f] tñ iure bonorũ possessor [g] efficiebat̃ videlicet cũ a p̃tore adiuuabat̃: sz ⁊ is [h] a nostra cõstitutiõe [i] hodie recte heres ĩstituit̃ q̃si ⁊ iure ciuili nõ ĩcognitus [k]. Aliq̃n tñ neq; emẽdãdi [l] neq; impugnandi [m] veteris iuris [n] sed magis cõfirmãdi gratia p̃tor pollicet̃ bonoꝝ possessionẽ: nã illis quoq; q recte testamẽto fcõ heredes ĩstituti sũt: dat ꝑm tabulas bonorũ possessionẽ [o]. Itẽ ab ĩtestato suos heredes ⁊ agnatos ad bonoꝝ possessionẽ vocat: sz ⁊ remota [p] quoq; bonoruz

fuit pretorē se intromittere: qr qui recipit omnino tenetur: vt ibi. quod nō semp erat de iure ciuili. ꝑm Ang. hic.

☞ ¶ Quos autē pretor. Casus. ¶ Hic incipit scd̄a pars in qua sic po. ca. Domīe iā video qꝫ pretor succurrit nō soluz indigentibus: sz pro deo nunqd ē ⁊ alia dr̄ia iter eos q succedūt de iur̄ pretorio? Ad hoc respō. qꝫ sic. Illi enim quos solū p̄tor ad successionez vocat ipso iure heredes nō sūt. nā p̄tor heredes facer̄ nō pōt. per. l. eni tm̄ vel p simile cōstitutionem iuris veluti per senatusconsultuz vel per cōstitutiones p̄ncipuz fiūt heredes: sz illi quibus p̄tor dat bo. pos. loco heredū constituūtur ⁊ in bo. posses. appellantur.

possessione ad eos pertinet hereditas iure ciuili.

¶ Pretor solus nō facit quē heredē: sz loco heredis. Are.

¶ Quos aūt solus vocat p̄tor ad hr̄ditatē [a]: heredes qdē ipso iure non fiunt. Nā pretor heredez facere nō pōt. p legē eniz tm̄ vl̄ similē iuris constōnē hr̄des fiunt veluti p senatuscōsulta [b] ⁊ ꝯstitutiones principales. Sed cū eis p̄tor dat bonoꝝ possessionez loco heredū constituunt̄ [c] ⁊ vocantur bonorū possessores.

¶ Pretor ampliat successiōis mām vlterius q̄z sit p. l. xij. tabularꝝ. h. d. Areti.

¶ Adhuc autem ⁊ alios q̄z plures [d] gradus p̄tor fecit in bonorum possessionibus dandis dum id agebat ne quiz [e] sine successore moriat̄. Naz fangustissimis finibus constitutuz per. l. xij. tabularuz ius pcipiendaꝝ hereditatū p̄tor ex bono ⁊ equo dilatauit.

¶ Decē bonoꝝ possessiōes hic numerātur: q̄rū due p̄me cōpetūt testamēto facto. Relique v̄o ab intestato. Angelus.

¶ Sūt aūt bonorū possessiōes ex testamento quidem he. Prima que p̄teritis liberis [g] dat̄ vocat̄ ⁊ no. qꝫ non habēt nisi actiones vtiles: nec ciuiles efficiunt̄ p̄torie ꝑm Ange.

¶ Adhuc aūt. Casus. ¶ Hic incipit tertia pars in qua sic po. ca. Dñe iam video quare p̄tor introduxit bo. poss. ⁊ in quo differāt illi qui admittuntur iure ciuili ab his q de iure pretorio admittunt̄. nūquid est aliq̄ alia rō q̄ mouit p̄torez vt ipse successiones ampliaret. Et ipe rñdet qꝫ sic. Adhuc eniz oēs alios gradus in bo. posses. dādis fecit p̄tor. Multuz enim studuit p̄tor ad hoc ne aliquis sine successiōe moriat̄: ⁊ iō ius pcipiēdarū hereditatuz per. l. xij. tabu. in finibus angustissimis cōstitutū p̄tor ex bono ⁊ equo bono. possessio. introduxit ⁊ introducendo dilatauit.

¶ Quos autem pretor.

a ¶ Ad hereditatez. id est ad successionem: vt emancipatos ab intestato ⁊ cognatos.

b ¶ Per senatuscōsulta. tertu. ⁊ orfi.

c ¶ Constituuntur. vt. C. de suis et legit. here. l. finali.

ADDITIO. Itē in succedentibus ex constitutione alicuius baronis vel marchionis: qr cēset̄ esse ius p̄toriuz:

d ¶ Adhuc autem. Qꝫ plures. q̄z lex xij. tabularū. vel q̄z dixerat.

e ¶ Ne qs. sic. ff. de interrog. ac. ⁊ qr.

f ¶ Nam angustissimis. nam sui heredes ⁊ agnati tm̄ succedebant de iure ciuili ius integrum habētes: qr nō sunt emancipati. de aliis enim non dicitur: vt supra de here. que ab intesta. §. j. ⁊ de legi. agna. suc. in prin.

g ¶ Dñe aūt. Preteritis liberis: siue

emācipatis: siue nō: vt. C. de li. p̄te. maximum. circa prin. Accursius.

ADDITIO. Nō tñ dat̄ exheredat̄. itē nec institutis: nisi cōmisso edicto p̄ preteritos: vt. l. nō putauit. in p̄n. ⁊. §. fi. ff. de ɔtratab. lz adhuc dictus p̄teritus nō petat nec amplius petere possit ɔtratabulas ꝑm Angelū.

Liberi p̄teriti habent duo remedia ad ipugnāduz testm̄.

a ¶ Contra tabulas. Sz quar̄ dat̄ ius ɔ̄tabulas: cū ipso iure nulluz sit testm̄: vt. s̄. de exhereda. libe. in prin. Respō. duas habet vias. vnā de iure ciuili per quā potest dicere nullū: aliā de iure pretorio per quā nō dicit nullū: sed annullādū: cuz nec fieri: nec definere possit hīs de iure p̄torio: vt. C. de li. p̄te. l. fi. ⁊. s̄. eo. §. quos aūt. Itez quare cōtratabulas dī ex testō cū magis ɔ̄ testm̄ dici deberet cū rūpit testm̄: vt. C. de colla. vt liberis: Rñ. iō sic dī: qz sine testō cōpetere nō pōt. Itē q̄re hāc p̄misit cū ꝑm tab. dignior sit: Rñ. qz donec ista cōpetit illa dari nō pōt: vt. ff. de ɔ̄tab. l illud. §. fi. ⁊ de secū. tab. l. j. §. eqssimū. j. rñ. Itē nūqd nec parēti dat̄ ɔ̄ta. filij emācipati. Rñ. sic ad instar patroni: vt. ff. si a pa. qs fu. manu. l. j. ⁊ arg. ff. de bo. dā. l. fi. sic. ff. si ta. testa. nul. extāt. l. j.

Bonoꝝ possio ɔ̄tabulas ⁊ ꝑz tabulas cōpetunt ex testamento.

ADDITIO. Etiā si sit nullū testm̄: vt qz sine cā preteritus sit sicut de filio supradictū est. ⁊ hec vera in ascēdētibus p masculinū sexū: secus si p femininuz: qz datur q̄rela tm̄. l. illud. §. ad testamēta. ff. de cōtratabu. Angelus.

b ¶ Scd'm tabulas. sic. ff. si ta. te. nulle ex. l. j. Item hoc quādo testamentū factum est in scriptis. al's ꝑm nuncupationem: vt. C. de secū. tab. l. ij.

c ¶ Fecit. sic. ff. si tabu. te. nulle extant. l. prima.

d ¶ Primo loco. scilicet iter eas que ab intestato deferūtur. Et no. hūc ordinez qui sequitur in edicto fuisse: sed non in obseruando: vt. j. sequitur.

e ¶ Cōnumerantur: vt s̄. de here. q̄ ab intesta. §. emancipati.

f ¶ Unde liberi. qd erit econtra filio emancipato mortuo: Respon. pater habet bonorum possessionem: vnde parētes: vel vnde liberi vtiliter: cum equa ratione vocent patrem ad hereditatem filij: vt ff. de inoffi. test. nam etsi. ⁊. ff. vnde li. scripto. Vel dic vnde legitimi: cū semper ɔtracta fiducia eū emācipet: vt. s̄. de legi. agna. suc. §. fi. Item nunquid filio in bonis matris datur hec bonorum possessio: Respon. non: vt. C. de suis ⁊ legiti. here. l. fi. Item nunquid in alijs vlterioribus ex linea descendentibus supradicta seruātur: scilicet vltra filios. Respon. sic: cum omnes interiores dicātur liberi. vt. ff. de verbo. signi. l. liberorum.

Pr̄ quo iure venit ad bona filij emācipati.

g ¶ Scd'o legitimis. i. agnatis. ⁊ eis qui eorū loco sunt: vt. s̄. de legi. agna. suc. §. j. ⁊. §. hoc etiam. ⁊. ff. vnde leg. l. ij. §. hoc autem. ⁊. l. iij.

h ¶ Tertio. x. personis quas extraneo manumissori. id est ei qui emebat filium a patre: et postea eum manumittebat. nam sic fiebat olim emancipatio: vt supra quibus modis ius patrie potestate soluitur. §. p̄terea. Vel melius: vt infra eo. §. que autem.

qz cōtratabulas [a]. Scd̄a quē oīb' iure scriptis heredibus p̄tor pollicet̄. Jōqz vocatur ꝑm tabulas [b] testamenti. Et cum de testamentis prius locutus est: ad intestatos transituz fecit [c]. ¶ Et primo loco [d] suis heredibus ⁊ is qui ex edicto pretoris iter suos heredes ɔnumerant̄ [e] dat bonorum possessionē que vocatur vnde liberi [f]. Scd̄o legitimis [g] heredibus. Tertio [h]. x. p̄sonis quas extraneo manumissori p̄ferebat. Sunt autē x. persone he. pater mater: auus: auia: tam paterni q̄z materni. Item filius fi-

a ¶ Quarto cognatis: Qui iure ciuili non vocantur: vt. ff. vnde cog. l. j. j. rñ. ꝛ. s̄. de succes. agna. j. respon.

Bonoꝝ possio tãq̃ ex familia cui datur.

b ¶ Quinto tanq̃ ex familia. que dabatur patrono libero moriẽte itestato sequẽs dabatur eidẽ liber tomoriẽte cũ testamẽto ꝯ quosdã. Vel dic ꝙ he familie. i. agnatis transuersalibus patroni dant̃ vsq; ad quintuꝫ graduꝫ: vt. ff. de verbo. sig. ꝓnuntiatio. §. familie. ꝛ. j. e. §. cũq;. ꝛ. s̄. de suc. lib. §. multis. Sequẽs patrono ꝛ descẽdẽtibus: ꝛ ascendentibus vsq; ad quintũ gradum. prima eniꝫ non valet cũ hic tractetur tm̃ de his que ab intestato deferuntur.

lia: nepos neptis tã ex filio q̃ꝫ ex filia: frater sororue consanguinei vel vterini. Quarto cognatis [a] ꝓximis. Quinto tanq̃ꝫ ex [b] familia. Sexto [c] patrono patroneq;: liberisq; eorum ꝛ parẽtibus. Septimo [d] viro ꝛ vxori. Octauo cognatis manumissoris.

¶ Bonorũ possessiones ꝯtabulas: et ꝑm tabulas. Itẽ vñ liberi ꝛ vñ ltimi siue agnati hodie sũt necessarie. Areti.

c ¶ Sexto pr̃ono. Quare pr̃io agnati patroni vocant̃ q̃ꝫ ipsi patroni: Respondet hic ordinem edicti seruat: nõ qual'r succedi de facto debeat: ꝛ hinc error in alijs casibus inuenitur.

d ¶ Septimo. Deficiẽte parẽtela: ẽt fisco excluso: vt. C. vñ vir ꝛ vxor. l. j.

¶ Sed eas. Casus. ¶ Hic icipit. v. pars in qua sic po. ca. Dñe iã video ꝙ pretor decẽ bo. pos. itroduxit duas ex testamẽto: ꝛ octo ab intestato. nunqd remanẽt oẽs in statu suo: Ad h̃ rñ. ꝙ nõ. Nã lꝫ supradictas. x. bono. pos. ꝑtor ex sua iurisdictiõe introduxit a nobis: tñ nihil sine cura ꝛ studio pretermissum est: sed per nostras constitutiones omnia corrigẽtes duas bo. pos. ex testamento a pretore introductas. valet contra ta. ꝛ ꝑm ta. vtpote necessarias cõstitutas diuisimus nihil penitus circa eas imutantes. ꝛ simil'r ab intestato bo. pos. vñ liberi ꝛ bo. pos. vñ legitimi in suo ordine ꝛ vigore remanere ꝑmisimus. Illa aũt bo. pos. q̃ appellatur: vnde decez persone. ꝛ que in edicto pretoris quinto loco posita fuerat annumeratis. vꝫ. duab⁹ bonoꝝ possessionibus: ꝛ testamẽto pio ꝓposito ꝛ cõpendioso sermone supuacuam esse ostendimus. Cũ eni predicta bo. pos. decẽ personas supranũeratas extraneo manumissori ꝑponebat. i. illi qui non ꝯcta fiducia succedẽdi emãcipauerat: ꝛ nostra cõstitutio ex emãcipatione liberoꝝ facta oĩbus parentibus liberos manumittẽtib⁹ hoc gaudere priuilegio cõcessit: vt ex ipsa liberoꝝ emãcipatiõe: lꝫ hoc nõ dicatur exp̃sse fiduciã succedẽdi tacite videat̃ cõtrariisse. Manifeste ergo liquet ꝑdictã bo. pos. vñ decẽ ꝑsone supuacuam esse: cũ nullus hodie manumissor nr̃e cõstitutionis auctoritate vt dictuꝫ est cõtracta fiducia succedendi in bonis manumissi itelligat̃ manumitter̃. sublata igit̃ q̃nta bo. pos. in gradũ eius ꝛ locum illã bo. pos. antea q̃ sexta fuerat valet bo. pos. vñ cognati ꝑ cõstõnẽ deduxim⁹: ꝛ eãdẽ q̃ntã fecimus: ꝛ cũ oli in edicto ꝑtoris septio loco posita fuerat bo. pos. q̃ꝛ ex familia ꝛ octauo loco bo. pos. vñ libi patroni: pr̃oneq; ꝛ parẽtes eoꝝ vtrãq; nr̃am ꝯstõnẽ de iure patro. fcm̃ euacuauim⁹. Cũ. n. ad fil'itudinẽ successiõis igenuoꝝ libtinorũ successiões vsq; ad q̃ntũ gradũ coartãs posuerim⁹ sufficiũt ꝑdicti ꝑsonis tã ꝯta. bo. pos. q̃ꝫ vñ ltimi ꝛ vñ cognati per q̃s possint predicte ꝑsone sua iura vẽdicar̃ oĩ scrupulositate ꝛ ĩ explicabili erroĩ duaꝝ ꝑdictaꝝ bo. pos. remota. ꝛ bo. pos. vñ vir ꝛ vxor q̃ iter veteres bo. pos. ĩ nono loco posita fuerat ĩ suo

vigore seruauim⁹ : ⁊ altiori loco. i. sexto eam posuimus. decimaꝫ ꝟo bono. pos. que appellabat̃ vnde cognati manumissoris propter predictas causas merito abrogauimus : vt tm̃ sex bo. pos. ordinarie ꝑmaneãt suo vigore polentes.

a ¶ Sꝫ eas. Scilicet supradictos decem bonoꝝ possessiones.

b ¶ Incuriosum. i. sine cura.

c ¶ Constitutiõibus. q̃ remanserunt in greco.

d ¶ Necessarias. Id est vtiles. fic. ff. de offic. ꝓto. l. j. in princi.

ADDItio. Dic imo alique sunt necessarie: vt ĩfra eodeꝫ. §. fi. ⁊c̃. Ange. aretinus.

e ¶ Que autẽ. Loco qnto. Scilicet cõnumeratis bonorũ possessiõibus ex testamẽto: ⁊ ab intestato.

f ¶ Manumissori. Exponeret supra §. tertio. Vel dic ꝙ extraneus manumissor est ipe pater quãdo

¶ Sed eas [a] qdeꝫ ꝓtoria ĩtroduxit iurisdictio: a nobis tñ nihil incuriosum [b] ꝑtermissuꝫ est: sꝫ nostris cõstõnib⁹ [c] oĩa corrigẽtes cõtratabulas qdẽ: ⁊ ꝑm tabulas bonoꝝ possessiones admisim⁹: vt pote necessarias [d] constitutas: necnon ab ĩtestato vñ liberi ⁊ vnde legitimi bonoꝝ possessiones.

¶ Bonoꝝ possessio vnde. x. persone est hodie sublata: ⁊ in ei⁹ locũ bonoꝝ possessio vnde cognati est collocata. Ange.

¶ Que autẽ in pretoriꝫ edicto loco qnto [e] posita fuerat: id est vnde decẽ persone: eaꝫ pio proposito ⁊ cõpendioso sermone superuacuaꝫ ostẽdimus. Cũ enim prefata bonoꝝ possessio decem personas preponebat extraneo manumissori [f] nr̃a cõstitutio [g] quã de emãcipatiõe liberoꝝ fecimus oĩbus parentibus eisdẽqꝫ manumissoribus [h] contracta fiducia [i] manumissionez [k] facere dedit [l]: vt ipa mãumissio [m] eorum hoc in se habeat priuilegiũ: ⁊ superuacua fiat supradicta [n] bonoꝝ possessio. Sublata igit̃ predicta qnta bonorũ possessiõe in gradũ eius sextã antea bonoꝝ possessiõeꝫ ĩduximus: ⁊ qntaꝫ fecimus: quam pretor proximis cognatis pollicetur.

¶ Bonoꝝ possessio tanq̃ꝫ ex familia et vñ liberi ⁊ parẽtes patroni sunt sublate. Angelus areti.

¶ Cũqꝫ antea fuerat septimo loco bonorũ possessio tanq̃ꝫ ex familia ⁊ octauo vnde liberi patroni p̃roneqꝫ ⁊ parẽtes eoꝝ vtrãqꝫ per ꝯstitutionẽ [o] nr̃am quã de iure patronatus fecimus penit⁹ eua-

non ex contracta fiducia emancipat. Sed si queras quare sibiipsi prefertur. Respondet Iustinianus sane intelligas: vt pater auum emancipantez nepotem precedat. Vel si ipse pater emãcipauit: inueniunt̃ tamen decem persone que eũ precedunt.

g ¶ Constitutio. C. de emãcipatione liberoꝝ. l. finali.

h ¶ Manumissoribus. Id est emancipatoribus.

i ¶ Cõtracta fiducia. Id est saluo iur̃ succedendi.

k ¶ Manumissionẽ. Id est emancipationem.

l ¶ Dedit. Id est concessit.

m ¶ Manumissio. Id est emãcipatio.

n ¶ Supradicta: bonorum possessio. Vnde decem persone.

o ¶ Cunqꝫ antea fuerat. Constitutionem nostraꝫ. De qua habuimus mentionem supra de successio. liberoꝝ. §. sed nostra.

¶ Posuimus

a ¶ Posuimus. Ut supra de succes. libe. §. multis.

b ¶ Sufficit eis. Scilicet taz cognatis q̃z agnatis patroni.

ADDITIO. Qui excludunt agnatos z cognatos ipsius liberti. vt. l. liberti fine liberis. ff. de bo. libe. nec eis fit iniuria: qz si stetissent i futute: nõ habuissent cognationem.

c ¶ Aliam bo. Altiori. hic trahe q̃ digniores altiori loco sedere debẽt. (j) z est altior: qui proximior dño est. tyrones ỹo posterior. vt. C. d ty ro. l. fi. ij. tñ. z. ff. de aqua plu. arc. l. j. §. pen. z. C. de offi. fcto. pro. l. pottoris. Accursi. florentinus.

Dignitores altiori loco sedere debent.

ADDI. j. Et ad hoc ĩplorari põt officiũ iudicis: nõ autez agi actione iniuriaz ẽm Joan. fabri hic.

d ¶ Decima. Bene dico sexto ponit. z hoc dico sublata decima. Accursi⁹.

e ¶ Enumeratas. Sup eo. §. cunqz.

☞ ¶ Septima eas. Cal⁹. ¶ Adhuc prosegtur Justi. quintã partẽ. Unde po. fic casum. Dic tã videoq̃ qualr correxistis sus pretorũ circa bono. pos. a pretore introductas: z qualr quatuor per nostrã pstõnem sublatis ser: tantũmodo bono. pos. secistis. pro deo dicatis si placet: nũqd ẽ aliq̃ alia bonoz pos. Et rñ. q̃ sic. naz ex pdicta bono. pos. ordinaria ex septima extraordinaria subsecuta ẽ quã quidẽ septimã extraordinariã ptorespoptia rõne ĩ trodurexdũt hec octaua extraordinaria oĩb⁹ his competit q̃bus vt d'tur bo. pos. lege vel nouo iure vel senatuscon. cautũ est: quaz quidẽ septimã extraordinariã bo. posse. pretor neq̃z bonoz possess. q̃ ab intestato: neq̃z eis q̃ ex testamẽto sunt stabili iure pnũerauit. Sed q̃q̃z ex testõ: z q̃q̃z ab intestato q̃ñ vltiz z extraordinariũ auriltũ prout res exigit accõmodauit illis qui ex legib⁹ vl ex senatuscon. vel principũ constitutionibus nouo iure ex testõ: vel ab intestato ad successionem veniunt.

cuauimus. Luz eniz ad similitudinẽ successionis ingenuoz libtinoz successiones posuimus⁸: q̃s vsq̃z ad qntũ gradũ tantũmodo coartauimus: vt si aliqua inter ingenuos z libertos differentia sufficit b eis tam cõ tratabulas bonorũ possessione q̃z vnde legitimi: z vnde cognati: ex quib⁹ possunt sua iura vendicare oĩ scrupulositate z ĩextricabili errore istaz duarum bonorum possessionum resoluta.

¶ Etiã hodie viget bonoz possessio: vñ vir z vxor z sextus locũ occupat. Et bonorũ possessione vnde cognati mãumissoris prozsus sublata: remanẽt tñ sex bonoz possessiones ordinarie. Angelus.

¶ Aliaz ỹo bonoz possessionez que vñ vir z vxor appellatur: z nono loco inter veteres bonoz possessiones posita fuerat: z i suo vigore fuauim⁹ z altiori c loco: id est sexto eaz posuimus. Decima d ỹo bonorum possessiõe que erat vnde cognati mãumissoris ppter causas enũeratas e merito sublata: vt ser bonoz tantũmodo possessiones ordinarie permaneãt suo vigore pollentes.

¶ Si lex data alicui bonorum possessionem de nouo ex testamento: vel ab intestato: illa dicit septima extraordinaria. Ange.

a ¶ Septima. Introduxerũt. vt. ff. ex lege se. cõ. l. prima. j. respon.

Bonorũ possessio: vt cõpetat duo sunt necessaria

b ¶ Ut detur. Scilicet bonoꝝ possessio. Et nota duo esse necessaria. vt hec bono. pos. cõpetat. s. vt lege caueatur: vt bonorum possessio detur: ⁊ ꝙ ꝺ iure ciuili non possit succedere. al's cõpetit. Unde legitimi. vt ff. vñ legi. l. iij. ⁊ fi. vt ex lege ⁊ se. cõ. l. j. §. finali.

c ¶ Lege. Ponunt ꝗdam exẽplũ ex testamẽto. vt. C. de ioffi. testa. l. iij. §. sꝫ cũ eã ex eo ꝙ filiꝰ natus in puerperio institutus ꝑsumitur. Ab intestato ponũt exẽpluꝫ in agnatis feminis: ⁊ ꝗbusdã cognatis: qui efficiuntur agnatis similes: vt. s̃. de legi. agna. succes. §. hoc etiã. Utrũqꝫ reprobo: qꝛ nll'a lex expresse dat supradicti bonoꝝ possessionem: sed eos succedere dicit: ergo non datur hec septima: sꝫ vnde legitimi: vt. ff. vnde legiti. l. iij. Pone ergo exẽplũ ex testamẽto in posthumo alieno instituto: vt. s̃. eo. §. j. (j) Item tam ex testamento q̃ ab intestato pone exẽplum in eo qui decessit apud hostes: in cuius bonis datur bono. pos. ex lege noua cornelia. vt. ff. ꝺ bo. pos. l. iij. §. sed ⁊ eius.

Bonorũ possessio septia qñ hꝫ locũ

¶ Septima eas secuta: quã optĩa ratione pretores ĩtroduxerũt [a]. Nouissime enĩ permittit edicto his etiaꝫ bonorũ quibus vt detur [b] lege [c] vel senatusconsulto [d] vel cõstitutione [e] comprehensum est: quam neqꝫ bonoruꝫ possessionibus que ab ĩtestato vẽiũt neqꝫ his que ex testamẽto sunt pretor stabili iure connumerauit: sꝫ quasi vltimũ ⁊ extraordinariuꝫ [f] auxilium (prout res exigit) accommodauit. f. his qui ex legibus senatusue ꝯsultis ꝯstitutionibꝰ ꝑncipũ ex nouo iur̃: vl' ex testamẽto vl' ab intestato veniunt.

¶ Liberi ⁊ parentes hñt annũ ad petẽdã bonoꝝ possessionem. Alij agnati habẽt centũ dies: ⁊ portio deficiẽs accrescit pari in gradu: vel ad aliũ ꝺuoluitur ꝑ successoriũ

ADDITIO (j). Dic hoc exemplũ non est bonũ ꝑm docto. qꝛ de iure nouo succedũt de iure ciuili. ergo habẽt vnde legitimi. vt. ff. vnde legi. l. iij. de iure antiquo pretor dabat bono. pos. ergo ista cessat. vt. s̃. ꝺ le. §. posth. an.

d ¶ Senatusc̃ōsulto. orfi. ⁊ tertul. vt ff. vnde le. l. ij. in princi. ⁊. §. fina. nam eis datur bono. pos. ibi ⁊ non succedebant de iure ciuili. vt. s̃. ad tertul. in prin. dꝫ ergo dari hic. vt ff. vnde leg. l. iij.

e ¶ Constitutione. Ponunt exẽplũ supra ꝺ leg. agna. succe. §. hoc etiaꝫ. Item. C. de emãcipa. li. l. fina. Sꝫ hꝫ reprobo: cuꝫ lege non caueat eis dari bo. pos. vñ habẽt. vnde legitimi. vt ff. vñ le. l. iij. Põt tñ dici ꝙ sibi subaudiat maxĩe. Uel melius dic si aliq̃ noua ꝯstitutio fieret de nouo q̃ daret bonorũ pos. ex ea daretur hec septima.

Carboniana possessio ius non tribuit.

f ¶ Et extraordinariũ. Nota duobꝰ modis fieri bonorum possessionẽ extraordinariam: qꝛ vaga: vt hic. Item qꝛ nõ tribuit ius: vt carbõiana: ⁊ si vẽter mittat in possessionem: ⁊ illa que datur gratia agnoscẽde litis q̃ datur sine cause agnitione. vt. ff. de car. edi. l. iij. §. cause. ⁊ de ven. ĩ pos. mit. l. vbicũqꝫ. §. interdũ. ⁊ de inoffi. testa. Papinianus. §. j. ⁊ alie cum cause cognitione. (j) vt. ff. de bono. pos. l. iij. §. si causa. ⁊ quis ordo in bonoruꝫ posses. ser. l. ij. §. dies. ⁊. §. in bonorum.

ADDITIO (j) Hodie autẽ sine petitiõe: ⁊ sine cause cognitione ⁊ datione corã iudice agnoscũtur. argu. l. pe.

ꝛ ſi. ꝛ quod ibi no. per glo. ꝛ doct. C. qui admit. ad bo. poſſeſſio. ꝛc. Ange.

a ¶ Cū igitur. Plures. Quia decem quarū ſex remanſerunt ordinarie. vt ſupra eo. aliam. vſqꝫ ad. §. ſeptima.

b ¶ Diſpoſuiſſet. Alio modo in edicto q̄ꝫ de facto cōpetit. vt diximus s̄. e. ti. §. vj.

c ¶ Differāt. Sic. ff. de ſucceſſo. edi. l. j. j. rñ.

d ¶ Libis. Nālib⁹ ꝛ emācipat⁹ ꝛ emācipātib⁹. vt. ff. d̄ ſucc. edi. l. j. §. ſi.

e ¶ Anni. In honorez ſanguinis īmo nō videtur coartandi: cū velut ad ꝓpria bona veniant. vt. ff. eo. l. j. §. largius. ꝛ d̄ li. ꝛ poſth. l. in ſuis.

f ¶ Accreſcit. Partes enī nō petentiū accreſcūt petentibus.

† Et h̄ verꝫ ēt ipo iur̄ qñ eodē iure ſuccedūt: ſec⁹ ſi diuerſo. vt h̄ p Angel.

† Ut. C. qñ ñ pe. par. pe. accreſ. l. j.

g ¶ Ex ſucceſſorio edicto. Hoc itellige ī cognatis: ſed inter agnatos ſucceſſorium edictuz locū non habebat: ſed hodie vtrūqꝫ locū hꝫ. vt ſupra de legitima agnato. ſucceſ. §. placebat.

h ¶ Pollicetur. Scilicet pretor.

i ¶ Nō eſſet. Excluſus tamē tanq̄ꝫ ſi li⁹ admitti p̄t vt agnat⁹: ꝛ excluſus vt agnatus admittit̄: vt cognatus vt ſibi ſuccedere videatur. vt ff. de ſucceſ. edic. l. prīa. §. ſꝫ videdū.

ADDI.

Tu dic q̄ ſimplex repudiatio: vl̄ relata ad hereditatez cōcernit oē ius ꝛ oēs vias ſuccedendi qñ hꝫ ſubſtitutuz: ſecus ſi ad ius adeundi: qꝛ ad illud tm̄ refertur quod exprimitur: niſi eſſet adiecta cauſa generalis puta qꝛ hereditas dānoſa vl̄ filis. nā ex tali ratione repudiatio ad vtrunqꝫ refert̄ hꝫ Angeluz are. h.

k ¶ Si quis itaqꝫ. Repudiauerit. ſuum tēpus.

l ¶ Admittunt̄. vt. C. eod. l. fina.

m ¶ In petenda. Dies vtiles. In

edictū. Aretinus.

¶ Cū igit̄ plures [a] ſpecies ſucceſſionū p̄tor introduxiſſet: eaſqꝫ p ordinē diſpoſuiſſet [b]: ꝛ ī vna queqꝫ ſpecie ſucceſſiōis ſepe plures extent: diſpari gradu pſone: nec actiones creditorū differantur [c]: ſed haberent quos conuenirent: ꝛ ne facile in poſſeſſionē bonorū defuncti mittātur: ꝛ eo modo ſibi conſulerent: ideo petēde bonoꝝ poſſeſſioni certū tēpus prefiniuit. Libis [d] itaqꝫ ꝛ parentibus tā naturalib⁹: q̄ꝫ adoptiuis in petēda bonoruz poſſeſſione anni [e] ſpatiuz: ceteris autem agnatis: vel cognatis centū dierum dedit. ¶ Et ſi intra hoc tēpus aliquis bonorum poſſeſſionez non petierit: eiuſdez gradus perſonis accreſcit [f]: vel ſi nullus ſit deiceps: ceteris bonorum poſſeſſionē p inde ex ſucceſſorio edicto [g] pollicet̄ [h]: ac ſi is qui precedebat ex eo non eſſet [i] numero.

¶ Primo repudiāte bonoꝝ poſſeſſiōe ſtatim ſequenti incipit curret̄ tēpus. Angelus aretinus.

¶ Si quis itaqꝫ delatā ſibi bonoꝝ poſſeſſionē repudiauerit [k] nō quouſqꝫ tēpus bonoꝝ poſſeſſioni p̄finitū exceſſerit expectatur: ſꝫ ſtatī ceteri ex eodē edicto admittunt̄ [l].

¶ Tempus petendi bonorum poſſeſſionem eſt vtile: ꝛ hodie bonoruz poſſeſſio poteſt qualitercūqꝫ ſine ſolēnitate peti. Aretinus.

¶ In petēda autez bonorū poſſeſſione dies vtiles [m] ſingl̄i

quib⁹ tria ꝯcurrere opꝫ. s. qd iudicis copia sit. Itē auctoris. Itē rei. vt. ff. de diuer. ⁊ tē. p̄scrip. l. j. ⁊. ff. qs or. in bo. pos. ser. l. j. in princi. ⁊. §. dies.

ADDITIO. Hoc verꝫ ītellige d iure ātiq̄. Itē in illis bon. pos. que tribuūt ius: secus in alijs: vt est bono. pos. que dat̄ gratia litis agnoscende. Itē carbōiana: ⁊ que vē tris noīe: de qbus an tribuant ius ī pos. ⁊ an hodie ꝓcedāt: ⁊ in eis locū habeat iste tex. Uid per Joan. fa. hic Hodie autē indistincte: in oīb⁹ bon. pos. dies dicūtur vtiles etiā si iudex pro tribunali nō sedeat ⁊ incipiunt currere a die sentētie: ⁊ currūt quamdiu non dubitat: an sibi competat bonoruꝫ possessio. ꝑm Angelum aretinum.

a ¶ Principes. C. qui amit. ad bonorum posses. l. penulti. ⁊ finali.

b ¶ Pro petenda. Erat enī alia edictalis que edicto mortui pretoris cōpetebat: hanc non erat necesse peti. vt ff. de bo. pos. l. iij. §. sed si nemo. Alia decretalis que a pretore viuo decernitur. (j) ⁊ hoc oli solēniter: hodie sufficit quocūqꝫ mō dicat se velle agnoscere: que iudicialis dici potest: qꝛ in iudicis p̄sentia agnascit: vt hic ⁊. C. qui admittun. ad bo. posses. l. penul. ⁊ fina. Itē nunqd hodie bonorum possessiones locum habent: Respon. sic. nā ⁊ eas proponere quis potest: ⁊ cōtratabulas necessaria etiam est filio emancipato ⁊ preterito. Itē vnde vir ⁊ vxor necessaria videtur: ⁊ vt olim alie nō erant necessarie: sic nec hodie: eis tñ vti possumus. Alij contra: cum nouus modus succedēdi sit inuentus. vt in auctenti. de heredi. ab intesta. p totuꝫ.

Bonorū possessio ē duplex

considerātur. Sed bene anteriores p̄ncipes[a]: ⁊ huic cause prouiderunt: ne qs pro petenda[b] bonorum possessione curet: sꝫ quocūqꝫ modo si admittētes eā iudiciū intra statuta tempora ostēderit[c] plenum habeat earum beneficium.

¶ De acquisitione per arrogationeꝫ.

¶ Olim omnia bona arrogati acqrebant̄ arrogatori: exceptis his que per capitis diminutionē perdunt̄: hodie v̄o acqritur solus vsusfruct⁹: vt par sit patri naturali. Areti.

Est ⁊ alteri⁹ generis p vniuersitateꝫ successio[d] que neqꝫ lege duodecim tabularum: neqꝫ pretoris edicto: sed eo iure quod cōsensu[e] receptum est introducta est. ¶ Ecce enim cum paterfa-

ADDI. 1. Hodie tamē r̄cessit ab aula: qꝛ nec decreto nec p̄tis citatione opus est: vt d. l. fi. ꝑꝫ Angelum.

c ¶ Ostēderit. Corā q̄cūqꝫ iudice.

¶ De acqsitione per arrogationeꝫ.

¶ Quia bona q̄ nobis acqrunt̄ tit. vniuersali: aut acquirūtur per aditionē hereditatis: aut per bono. pos. aut per arrogationē: aut p adiectionē bonoꝝ causa libertatū cōseruandarum. §. fina. s̄. per quas pso. nob. acqui. ideo viso supra de heredi. ⁊ bono. pos. sequitur videre de acquisitione per arrogationem. Porcus.

Continuatio

Est ⁊ alterius. ¶ Totus iste ti. diuidit̄ ī tres ptes. Prīo vñ fuit ītroducta acqsitio per arrogationē. Secūdo postea illd declarat tā de iure ātiq̄ q̄ moderno: ⁊ qd arrogatori acqrat̄. Tertio an arrogatō teneat̄ ad debita arrogati: Secūda ibi (Ecce enī.) Tertia ibi (Sꝫ ex diuso)

d ¶ Successio. vt. ff. ꝓ socio. l. actione. §. societas.

e ¶ Cōsensu. s. arrogant̄ ⁊ arrogati.

a ¶ Omnes res. Et etiam filij: vt supra de adoptio. §. illud.
b ¶ Antea. id est iure veteri.
c ¶ Per capitis diminutionē. s. minimā. nā dando se in arrogationem minimā: capitis diminutionez patitur: vt. s. d capi. di. §. minima.
d ¶ Operarū. Hoc itellige de operis que a libertis debētur z nō trāseunt ad heredē extrāeum: vt sunt obseqales: q̄ i faciēdo cōsistunt. s. assurgere z similia. vt. ff. de ope. libe. l. liberti. Itē in fabrilib⁹ incert. vt. ff. de ope. libe. si operaꝝ iudicio. Aliud si ꝯduxerit ille arrogat⁹ opas alicui⁹ nā iste arrogatori q̄rūt.
e ¶ Jus agnationis. ius succedendi: quod quis per agnationē consequit. z hoc hodie est: vt infra eodē. §. mortuo. Item ius petende bonorum possessio. perit si ante eam petitam ad arrogandum se dederit. Aliud si iaz petijt. vt. ff. vnde li. l. fina. z de cōtratabu. l. iij. §. si emācipatus. Accursius florentinus.

Opas obsequales debent liberti patronis.

ADDITIO. Jus tamē adeundi de iure ciuili idistincte retinet: z forte ēt iuit⁹ adire cogi poterit ad istar nālis.

milias sese in arrogationem dat omnes res [a] eius corporales z incorporales: queqz ei debite sunt arrogatori: antea [b] quidē pleno iure acquirebant: exceptis his qui p capitis [c] diminutionē pereunt: quales sunt operarū [d] obligatiōes: z ius agnationis [e]. Usus etenim z vsusfructus: lz his antea ꝯnumerabantur: attamen capitis diminutione minima eos tolli ꝓhibuit nostra cōstitutio [f]. Nunc āt [g] nos eandem acqsitionem: que p arrogationē fiebat coartauimus ad similitudinē naturaliuz [h] parentū. Nihil enī aliud nisi tantūmodo vsusfructus: taz naturalibus parētibus q̄z adoptiuis p filiosfamilias acqritur: in his rebus: que extrinsecus [i] filijs obueniūt dominio eiz ītegro ꝑuato

¶ Arrogator succedit arrogato: nisi sint certe persone: que ipsuz excludāt. Angelus aretinus.

¶ Mortuo autē filio arrogato ī adoptiua familia etiaz dominio eius ad arrogatorem pertrāsit: nisi supsint alie persone [k] que ex cōstitutiōe nostra patrez in his que acq-

f ¶ Cōstō. C. d vsufruc. l. cōruptionē
g ¶ Nunc autem. Aduersatur ei qd supra dixerat q̄ omnes res acquirebantur arroganti.
h ¶ Naturaliū parētū. Ubi in aduēticijs tm̄ vsusfruct⁹ q̄ritur. vt. C. de bonis q̄ libe. cū opz.
i ¶ Que extrīsecus. Id est in aduenticijs.
k ¶ Mortuo autem. Alie psone. Ut descēdētes ex filio arrogato. vt C. cōia d succes. l. fin. vbi ē ꝯstitutio: de q̄ hic fit mentio. Itē si hic arrogatus esset impubes: z impubes decederet: admitterent etiam ex stipl'atione. vt. ff. de adoptiōib⁹. l. non aliter: z lege his ꝑbis: z. l. hec autē. z. s. de adoptio. §. cū autē. Sed quid in patre naturali a quo hic arrogat⁹ erat emācipatus? Respon. Placen. eū preferre arrogāti. (j) sed hodie fratres vtriqz coniuncti vocantur cuz arrogante: vt in aucten. de heredi. ab intesta. §. consequens. collatione nona.

Arrogato q̄ psone succedere debent.

ADDITIO (j). Qd vez itellige: vbi arrogatus est sibi in secundo gradu: vt qz est arrogatus tanq̄z nepos. al's secus ꝑm Angelum aretinuz. hic.

a ¶ Non possunt. Ut in aduēticijs. profectitia enim sibi nō auferuntur.
b ¶ Sed ex diuerso. Conuenieť. de facto. nam nō teneť de iure: sed ď his que ꝯtraxit postq̄ fuit arrogat⁹ tenetur de peculio. vt. ff. de pecu. in arrogatorē. (j) ⁊ si tunc nō defendat pr̄: in bonis ipsius pr̄is fit missio. vt. ff. quibus ex causis in pos. eatur. fulcinus §. figs. Acc.

ADDI. j. Quod verū si contraxit de peculio: alioqn si sibi hr̄ditas ďlata fuerit distinguiť an iussu pr̄is q̄ fierit: vl' nō: ⁊ an filius repudiet: ⁊ pater adiuerit pro se: ⁊ ecōtra: sicut fit ī naturali ⁊ legitimo. vt. l. finali. §. j. C. de bo. que libe. Angel⁹.

¶ De eo cui libertatis causa bona adijciūť. ¶ Supra visum est de acquisitione que fit p arrogationem ⁊ sic titulo vniuersali: veruz qr est ⁊ alia que fit per adiectionē bonorum libertatum conseruandarum causa. §. finali. supra. per quas p̄sonas nobis acq. iō subdit de eo cui libertatis cā bona adijciūť. Christo.

Continuatio

ri nō pñt^a añcedūt.

¶ Arrogator non tenetur nomine ꝓprio ad ōbita arrogati: prius ꝯtracta: sed noīe filij teneť. Angelus aretinus.

¶ Sed ex diuerso: pro eo quod is debuit: qui se in adoptionem dedit ipso quidez iure arrogator nō tenetur: sed nomine filij conuenietur b: ⁊ si noluerit eum defendere: permittitur creditoribus per competentes nostros magistratus bona que eius cuz vsufructu futura fuissent: si se alieno iuri nō subiecisset possidere: ⁊ legitimo modo ea disponere.

¶ De eo cui libtatis cā bona adijciunť.

¶ Si hereditas illius: qui libertates reliquit non adeatur potest ille cui libertas ē relicta vel alius peteř sibi adijci bona defuncti: ⁊ satisfacere creditoribus: ⁊ erit tanq̄z successor defuncti: ⁊ serui quibus libertas directo: vel per fideicōmissuz est relicta erunt liberi ēt si bona forent a fisco occupata. Ang.

Accessit nouus c casus successionis: ex cōstitutione d diui marci. Nam si hi qui libertatem acceperunt e a domino in testamento f ex quo non aditur g hereditas h velint

Accessit nouus casus ⁊c. ¶ Totus iste titulus diuidiť in quatuor partes. Primo ponit acquisitionē cā libertatis conseruāde. Secundo illud p rescriptū diui marci probat. Tertio verba dicti rescripti interp̄tať. Quarto illud supplet. Scďa ibi (Et ita diui.) Tertia ibi (Hoc rescripto.) Quarta ibi (Sed cum multas).

Diuisio

c ¶ Nou⁹. Et est h q̄rtus succedēdi mod⁹. vt supra. p q̄s p̄sonas nobis acquiriť. §. finali.

d ¶ Ex constitutiōe diui marci. Cuius ꝟba sūt infra eodez. §. si virgineo.

e ¶ Acceperunt. destinatione.

f ¶ In testamento.

Idem priuilegiū datur cuilibet petendi bona hac contēplatiōe. vt. C. de testa. ma. l. fina. Accur.

ADDITIO. Et is prefertur qui p̄ueniet. vt ibi in dicta. l. fi. §. sancim⁹.

g ¶ Non aditur: scilicet ab herede.

h ¶ Hereditas. quomodo ergo va-

let quod in eo relictum est. vt. C. de fideicō. l. eam quā. Rñ. hic speciale est.

Al's venūdari

a ¶ Venire. Id est vendi.

b ¶ Idonee. Fideiussoribus vel pignoribus: vel fide habita. vt. ff. de fideicommis. libe. l. iiij. §. adyci.

c ¶ Creditoribus. Vl' omnibus: vl' vni nomine omniuz. (j) vt. ff. d' fideicommis. lib. l. iiij. §. creditoribus.

ADDI. j.

Nota casuz vbi priuat⁹ potest stipulari pro altero. contra. l. stipulatio ista. §. alteri. ff. de verbo. obligatio. ⁊ i. §. alteri. j. de verboruz obligatio. ⁊ est ratio fauore libertatis vt facilius possit dari expedimētū quo libertatem serui consequant'. Angel.

d ¶ Adita esset. Nō mirabile q̄ ex hac pactione serui fiūt liberi: vt orcini. vt hic. ⁊ ff. de fideicōmis. li. l. iiij. §. hi etiam. Qui sint orcini ⁊ vnde dicantur: dictum est supra de sing. re. p fidei. relic. §. penul.

e ¶ Tui liberti fiant: subaudi h̄ tibi cōcedimus: sz opas neqz orcinis neqz ab eo manumissis imponet. vt. ff. de ope. libe. l. si qs hac lege.

f ¶ Nam huic. Sbaudi ꝯcedim⁹.

g ¶ Cōsentiant. Al's i seruitute remanēt ⁊ quē nolunt habere patronū habebūt dominuz. C. de ma. te. l. fi. §. iiij.

ADDI. ij.

Uid qd no. in. d. l. fi. qz qd dr̄ h̄ obtinet vbi ex̄ ne⁹ petit adyci. Secus si fit aliquis de illis cui sit relicta libertas: quoniā ēt p̄t petere dissentientib⁹ alijs. Ange. areti.

h ¶ Accommodauim⁹. ff. d' fideicō. li. l. iiij. §. hi qui.

i ¶ Attendunt. vt procuratōes nostri.

k ¶ Preferēdā. h̄ ē: qz competēt libertates.

l ¶ Cogenda. Id est accipien-

bōa sibi adyci libertatuz conseruandarum causa audiuntur. Et ita diui marci rescripto ad pōpilium ruffum continet: verba rescripti ita se habēt. Si virgineo valenti q testamento suo libertatez quibusdaz ascripsit nemīe successore ab intestato existente in ea causa bona eius esse ceperunt vt venire[a] debeant is iudex cuius de ea re notio ē aditus: rationē desiderij tui habebit: vt (libertatum tam earuz que directo: q̄z earuz que p speciez fideicōmissi relicte sunt tuendarū gratia) adyciantur tibi si idonee[b] creditoribus[c] caueris d̄ solido qd̄ cuiqz debet' soluēdo. ¶ Et hi quidem quibus directa libertas data est perinde liberi erunt acsi hereditas adita[d] esset. Hi autem quos heres manumittere rogatus est: a te libertatem consequuntur. Ita vt si nō alia cōditiōe velis tibi bona adyci q̄z vt etiaz qui directo libertatem acceperūt tui[e] liberti fiant. Nam huic[f] etiam voluntati tue si hi de quo statu agitur consentiant[g] auctoritatez nostram accommodauimus[h]. Et ne huius rescriptiōis nostre emolumentuz alia ratione irrituz fiat: si fiscus bona agnoscere voluerit ⁊ hi qui rebus nostris attēdunt[i]: sciant commodo pecuniario preferendaz[k] esse libertatis cām: ⁊ ita bōa cogēda[l]: vt libertas his salua sit q eā adipisci potuerūt acsi hereditas ex testa-

da per fiscum.

a ¶ Adita esset. Olim prius fiscus admittebatur bonis non aditis ab alio: et etiam aditis dummodo essent bona soluēdo. al's aditio ab alio fctā valebat. vt ff. de fideicōmis. liber. l. iiij. §. penul. hodie indistincte admittunt. vt C. de testamen. ma. l. finali. §. penultimo.

b ¶ Hoc rescripto. Veneant: id est vēdantur.

c ¶ In primis. Eaz libertatez. Accursius florentinus.

d ¶ Successor. Nunqd ex testamento vel ab intestato erit iste heres? Respondeo neutrum dici pōt. Dic ergo hūc anormalū successorem eē: sicut illuz q succedit hemento adita [a] esset.

Successor anormalus.

¶ Bonis adiectis cessat venditio ipsorum. Aretinus.

¶ Hoc rescripto subuentū est et libertatibus et defunctis: ne bona eoꝝ a creditoribus possideātur et veneāt [b]. Certe si fuerint hac de cā bona adiecta cessat bonorum vēditio: extitit enim defuncti defensor: et q dā idoneus q de solido creditōib' cauet

¶ Adiectio bonoꝝ tunc demum habet locum: cum defunctus reliquit libertates ex testamēto vel ab ītestato. Angelus aretinus.

¶ In p̄mis hoc rescriptum totiens locum habet: quotiēs testamento libertates date sunt: quid ergo siquis intestatus decedens: codicillis libertates dederit: neqz adita sit ab intestato hereditas an fauor constitutionis debebit locum habere? Certe si ītestatus decesserit: et codicillis d̄derit libertatē: cōpetere eam [c] nemini dubium est: tunc eniz cōstitutioni locum esse verba ostēdūt: cū nemo successor [d] ab ītestato existat: ergo q̄zdiu īcertum sit vtruz existat an non cessabit ꝯstō: si v̄o certū cepit esse neminem [e] existere tūc erit ꝯstōni loc'.

¶ Lz ille q repudiauerit hēditatē possit in ītegrū restitui et iteꝝ adir: tñ adiectio semel facta et libertates ñ cessabūt

¶ Si is qui in integrū restitui pōt abstinuit se ab hereditate: an q̄zuis pōt ī integrū restitui pōt admitti cōstitutio et bonoꝝ adiectio fieri [f]. Quid ḡ si post adiectionē libertatū ꝯseruādarū cā facta in integrū sit restitut' vtiqz nō erit dicendū reuocari libertates: qz semel competierunt.

¶ Si libtates fuerint īter viuos dat adiectio bonoꝝ: sed reuocatur in dubiū an date fuerint in fraudē creditoruz. Angelus aretinus.

redi non implenti d̄functi voluntatez. vt in auctentica. de heredita. et fal. §. in omnibus. collatio. prima. et iura sepulchrorum habet vt bonorum possessor. vt. ff. de fideicōmis. liber. l. quarta. §. finali.

e ¶ Neminem. heredem ab intestato.

ADDItio.

Puta quia repudiauit: vel lapsus ē terminus p̄fixus ad instantiam petentis bona sibi adijci. sz si solum ad instātiā creditorum fuisse prefixus haberetur p herede. Angelus aretinus.

f ¶ Si is q in integruz. Fieri. Et respondeo sic. vt. ff. de fideicōmissa. liberta. lege quarta. §. p̄mo. Accursius florentinus.

a ¶ Sed cū. Diuisiones. id est casus.
b ¶ Constō. C. de testa. manumi. l. fi.
c ¶ Species. Id est casus.

Contiuuatio. ¶ De successionib⁹ sublatis. Rubri.

¶ Supra visum est de multiplici specie successionum. Sed q: sunt quedā q̄ hodie sūt sublate: vt est illa que fiebat per bonoꝝ venditiones: vel senatusco sultū claudianū: ideo subdit de successionibus sublat. Christophorus por.

Diuisio

Rant autez.

¶ Dotᵉ iste titu. dr uidit i duas ptes. Primo tollit venditiones z successiões que er eis fiebat. Scdo q̄ fiebant er senatusconsulto claudiano. Secūda ibi (Erat.)

d ¶ Emptio id est venditio: vt seq̄

f No. q̄ sepe p̄ tur. sic z. ff. dē dū ven actio. empti. ditō po veteres. Acc. nīe pro ADDitio. emptio Qđ facit: vt ne z eē. penale dispo z aduer situm in vno te q̄ fo puta vēdēte tᵗ dico habeat locuꝝ q̄ ls sim etiaz in emē-

¶ Hec constitutio libertatū tuēdaꝝ cā introducta est: ergo si libtates nulle sūt date cessat hᵒ cōstitutio. Quid ergo si vinus dederit libertates vel mortis cā: z ne de hoc queraᵗ vtrum in fraudem creditoruꝝ an nō factū sit idcirco veliz sibi adyci bona: an audiendi sint: z magis est vt audiri debeāt z si deficiāt v̄ba cōstitutionis.

¶ Supplet rescriptū dim marci. Angelus aretinus.

¶ Sed cuꝝ multas diuisiones a eiusmodi constitutioni esse p̄sperimus lata est a nobis plenissima cōstitutio b in q̄ multe species c collate sunt: qbꝰ ius huiusmodi successiōis plenissimuꝫ est effectū: q̄e ex ipa lectione cōstitutionis pōt quis cognoscere.

¶ De successionib⁹ sublatis q̄ fiebant p bonorum venditiones: er senatusconsul. claudiano.

¶ Successio facta per vēditionē bonorū debitoris ē hodie sublata. Aretinus.

Rāt añ dictaz successionem olim et alie p vniuersitatez successiões q̄lis fuerat bonoꝝ emptio d q̄ de bonis debitoris vēdēdis p multas ambages e fuerat introducta: z tūc locū habebat q̄n iudicia ordinaria f in vsu fuerant: sed cuꝝ in extraordiarys iudicys posteritas vsa est: iō cū ipsis ordinarys iudicys etiaz bonorū vēditiones expirauerūt: z tm̄ modo creditoribus daᵗ officio iudicis bona g possidere: et (put vtile eis visuꝫ est) ea disponeᵗ: qō ex latioribus digestoruꝫ libris i perfe-

te: cum sint correlatiua.
e ¶ Ambages. Nam proponebat creditor actionem: z si cadebat a syllaba cadebat a causa. Si ho non cadebat a bona debitoris absentis vel presentis vtroq;: vēdebat sua q̄ sunt auctoritate. correla qđ hodie nō tiua: vt est: vt hic. z C. de formulis. z impe. l. j. z. ff.

f ¶ Ordinaria. Jā est solēnia.

g ¶ Expirauerunt. i. recesserunt.

b ¶ Bona. Scilicet oīa: vt. ff. quibus er causis in posses. ea. l. j. sz hodie pro mēsura debiti declarati: vt i auc. d er hi. z itro. re. §. fiho. col. v.

ADDitio. Dic hoc vez qñ agit pſonali. secus. si agatur et hodie realī vel hypotheca ria: quia iura antiq̄ remanēt incorrecta. et sic fit missio insolidū in poss. vt no. gl. i auc. et q. C. d bo. auctor. iudi. po. z in. l. tiq. C. de pcura.

t ¶ Libris. vt. ff. quib. er

pl'r dica tur vnū itelligi

cau. in possessio. ea. per totuz. ⁊ de bono. auctori. iudi. poss. per totum.

Ebriꝰ ⁊ mulier luxurio sa eqpa rantur.

a ¶ Erat Bacchata. i. capta vl' decepta: vt enim vino capit' vl' baccho: ita ⁊ amore. Itē furore amoris nil vehemētius inuenit': vt i auc. quib. mo. na. effi. legi. §. illud. coll'. vj.

ADDitio.

Et maxie in iuuenibꝰ: vñ ver. Militat in teneris annis amor hospes amenꝰ. Et in canicie ridiculosa venus. Facit. c. cū in iuuētute. extra de p̄sumptio.

b ¶ Substātiā. Si cōiungebat se alieno seruo ⁊ contra dñi nūtiationem: vt C. ad senatuscō. claudia. l. j.

Continuatio angeli.

¶ De obligationibus. ¶ Hic incipit tertia pars p̄ncipalis diuisiōis totius istius operis gr̄a cōmodioris diuisionis ⁊ ēt materiaruz. facit. l. caius. §. j. ff. de legatis. iij. cū si. ibi no. Qm̄ hic tractat' de tertia pte siue de tertia materia in qua ꝟsat' ius nostrū: qm̄ ꝟsat' circa tria: aut circa p̄sonas: aut circa res: aut circa actiones ⁊ obligatiōes: vt. s̄. de iur. na. gen. ⁊ ciui. §. fin. Usqz huc tractauit de p̄sonis ⁊ rebꝰ: vt dicit gl. rubr. Igit' aliā ⁊ tertiā ptē faciemꝰ de obligationibꝰ ⁊ actionibꝰ: ⁊ p ꝯsis de tertia mā totiꝰ iuris ciuilis. Areti.

Continuatio accursij.

¶ Accur. autem sic cōtinuat istā rubricā. Dictuz est. s̄. de p̄sonis lib. j. de rebꝰ in scdo ⁊ tertio vsqz huc. Nūc de actionibꝰ dz dicere: vt. s̄. de iure na. §. fi. sz qr obligatio mr̄ ē actiōis: vt. ff. de pcu. lz. §. ea obligatō. iō p̄mittit' d' his obligationibꝰ. ⁊ iō dic' h̄. Nūc ⁊c. Ac-

ctius apparebit.

¶ Successio q̄ fiebat p senatuscōsultū claudianū est hodie sublata. Angelus aretinus.

¶ Erat ⁊ ex senatuscōsulto claudia. mirabilis p vniuersitatē acqsitio cū libera mulier ꝟuili amore bacchata a ip̄a libertatē p senatuscōsultum amittebat ⁊ cuz libertate substātiā b qd̄ indignū nostris tēporibꝰ eē existimātes: ⁊ a nostra ciuitate deleri ⁊ nō inseri nostris digestis concessimus.

¶ De obligatiōibꝰ.

¶ Cōtinuat ⁊ diffinit obligationē. Angelus aretinus.

Nunc trāseamꝰ ad obligationes.

Nunc trāseamus. ¶ Totꝰ iste titulus diuidit' in quatuor ptes. Prio ponit diffinitionē obligatiōis. Scdo ponit vnā diuisionē obligationuz. Tertio ponit secūdā diuisionē. Quarto illā diuisionez in aliā subdiuidit. Scda ibi (Omniuz aūt.) Tertia ibi (Seq̄ns) Quarta ibi (Priꝰ est.)

Diuisio

¶ Quesiui ab imperatore sic. Casus.

¶ Dñe cum curam adhibueritis ad res ⁊ ad p̄sonas: ad qd̄ p̄ponitis vos trāsferre. Rñ. ipe. Nunc ⁊c. Quesiui ēt vltra sic dñe qd est obligatio. Rñ. ipe. Obligatio est ⁊c. Sz qr vnūqd̄qz tūc p̄fecte cognoscit' cū in se ⁊ in suis ptibus demōstrat'. iō dñs Justi. data diffinitiōe dat obligatōis diuisionē: vt sic obligatio in se ⁊ in suis ptibꝰ plenꝰ ⁊ p̄fectius habeat' notitia. Et p̄mo dñs Justi. obli. diuisionē gñaliorē ⁊ breuē. scdo spāliorē ⁊ plura ꝯtinētē. Itē p̄mo diuidit: scdo mēbra diuidētia expōit. ⁊ sic vno mō ponit' ca. Al'r aūt ponit' ꝟz dñm Guil. sic ca. Ego iuuenis volēs legalibus fulciri nutrimēt' accessi ad Justi. ⁊ talia ꝟba p̄posui corā eo. Dñe vidi p ꝯtinuatiōes multiplices q̄ nūc est ad tracta. de obli. trāseūdū. p deo dicatis mihi qd est obligatio. Frater. libenter di. Justi. obligatio est ⁊c.

¶ Oiuz aūt. Obligatiōis posita diffinitiōe hic ponit eiꝰ duplicē diui. q̄ pz in lr̄a. dū tñ sciat' diuisio sumit' respectu iuriū a qbus p̄cedit obligatio q̄li-

det. scd'a ꝑo ꝓcedit a causis ꝓpter q̄s introducunt̄ obligationes: qꝛ oīs obligatio est ex contractu vel quasi ꝛc̄.

Obligationū q̄dā ē ciuil' tm̄: q̄dā naturalis tm̄: q̄dā ciuilis ꝛ naturalis siml' Diffinitio bōa ꝯuertit̄ cuꝫ suo diffinito.

a ¶ Obligatio. Ur̄ ꝙ nulla obligatio diffiniat̄. nā ciuilis sola nō hꝫ effectū exigēdi: vtpꝫ in obligatione lr̄aruꝫ ad biēniuꝫ: vt. j. de lit. oblig.

Obligatio [a] ē iuris [b] vinculū q̊ necessitate [c] astringimur alicuius soluende rei [d]

Itē pꝫ in obligatiōe ciuili ꝛ nāli siml'. nā si pactū fieret de nō petendo tollit̄ nālis ꝛ remanet ciuilis: vt. ff. de sol. stichum aut pāphilū. §. nālis. ꝛ tn̄ nō hꝫ effectū istuꝫ: vt. j. de excep. §. p̄terea. Itē nec nālis: qꝛ nec ꝑ eā fit actio. lꝫ īpediat̄ repetitio: vt. ff. de dona. l. hoc iure. §. fi. ꝛ. ff. de con. īde. l. iudex. ꝛ. l. iulian⁹. Sꝫ dic ꝙ simul vtraqꝫ hic diffinit̄. Itē si bona est diffinitio: ergo cōuertit̄ cū suo diffinito. vbicūqꝫ ergo ē iuris vinculuꝫ est obligatio: ꝛ eꝯ. vbi nō est tale iuris vinculū nō est obligatio: ergo nec fideiussor adhiberi pōt: vt. ff. de ꝟ. ob. l. j. §. j. in fi. qd̄ ē falsuꝫ: qꝛ nāli obligatōi accedit: vt. j. de fideiusso. in p̄n. Sꝫ dicas ꝙ hic ē deceptio. nā si dicas nō est obligatio. s. ciuilis ꝛ nālis: vera est. si dicas obligatio. s. nulla ēt nālis falsa est. ꝛ sic vix ē in dictione obligatio. vbicunqꝫ. n. dicō ꝙ nāli obligatiōe q̄s tenet̄ ītelligo de iuregētiū: qꝛ cōuenit solis hoībus ꝛ oībus.

b ¶ Iuris vinculū. i. ius vinciēs: ꝛ sic est res īcorporalis: vt. s̄. de re. cor. ꝛ īcor. in fi. vt enī boues funib⁹ vsualiter ligant̄: sic hoīes verbis ligant̄ ꝛ intellectualiter: vt. ff. de verbo. signifi. l. rei. §. j. iuxta illud. Verba ligāt homīes: taurorum cornua funes.

Additio.

Cornu bos capit̄: voce ligatur homo.

c ¶ Necessitate. Tūc eniꝫ vere debitor est cū nec̄e hꝫ soluere: vt. ff. de ꝟ. si. l. dbitor. ꝛ ita ꝟꝫ h̄ nulla obligatio cui opponit̄ exceptio: ꝓut diffinit̄ hic: qd̄ veruꝫ est si opponat̄ exceptio: ideo qꝛ desijt esse vinculū naturale vel ciuile. nā quedā exceptiones ꝓponūtur etiā quādo vtrūqꝫ vinculū adest: vt macedoniani ꝛ velleiani. Sūt eniꝫ effectualis obligationis due radices. vna naturalis. s. que cōsensu nascitur: que inter oēs fieri potest. etiā inter seruos: ꝛ hec naturalis dicitur: vt. ff. de pac. l. j. §. adeo. hec radix contrario ꝯsensu tollitur: vt. ff. de sol. l. stichuꝫ. §. naturalis. qꝛ nil tam naturale ꝛc̄. vt ff. de re. iu. l. nil. sed hec naturalis vim nō habet exigendi: impedit tamen soluti repetitionē: vt. ff. de fideius. l. fideiussor. §. fideiussor. Huic quandoqꝫ accedit ciuilis etiam radix que illi naturali faciem dat vel formā vel vestem vt possit parere actionem. Et hec ciuilis tollitur cōtrario ciuili actu nō naturali: vt per acceptilationē: vt. j. quibus modis tol. obli. §. j. al's. §. itē per acceptilationem. Itē per sententiam remanēte naturali: sed hoc nō est ipso iure: sed per exceptionem: vt. ff. de cōdi. inde. l. iulianus. sn̄ia eniꝫ est de iure ciuili: cū omnia iudicia sint de iure ciuili: vt diximus. s̄. de iure naturali. §. ius autez. in glo. vt sunt ꝛc̄. per. l. ff. de origie iur. l. ij. §. hec disputatio. Et hec ciuilis non adheret seruis: cū nil sint inspecto iure ciuili: vt. ff. de re. iu. l. serui. ꝛ. l. quod attinet. Itez filio cōtra patrem vel econtra non nascitur: vt. ff. de condi. inde. l. frater a fratre: cum inter eos non possit esse iudiciū: vt. ff. de iudi. lis iure ciuili impediēte ratiōe patrie potestatis: vt. s̄. de patria potestate. §. ius autez. Accursius.

Obligatio effectualis hꝫ radicē naturalē ꝛ ciuilem.

Obligatio ciuilis tollitur ꝑ acceptilationē ꝛ sn̄iam.

Obligatio ciuilis quibusdaꝫ ꝑsonis non adheret.

ADDITIO. Hodie tamen in aduēticijs forte nascitur ciuilis obligatio: quāuis durante patria potestate contra eum non exerceatur. Angelus.

d ¶ Rei. Vel etiam facti: quia verbum rei generale est: vt. ff. si certum petatur. l. prima. in fine. ꝛ. ff. de verborum significatione. l. rei.

ADDITIO. Nota appellatione rei factum contineri: ex quo dixerunt aliqui ꝙ si statuto caueatur ꝙ pro qua-

cunqz re petita soluatur solidus pro libra q̄ habebit locū in facto petito: qd verū limitat hic Bal. qñ tale factū petitū erat estimabile: vt libū scribi: domū edificare: et fossaz fodi. Si aūt esset iestimabile: vt facere vroē cōsentire. tunc nihil eēt soluēdū: qr verba statuti debēt intelligi i casu possibili: hoc est q̄ res estimari possit. l. nō solū. ff. de actio. z obli. z. l. si ideo. C. ad fille. chri. a ¶ Scdm. Istud ſm potest referri ad totā diffinitionez. q. d. obligatio sic diffinitur ſm iura romana. l. ꝟz leges. z sic ciuilis z naturalis hic simul diffinit. Vl dic q̄ refert tm̄ ad p̄ncipiū. f. iuris vinculū. Et qd dicit quo astringimur. s. qñqz: vt qñ est ciuilis z naturalis. qñqz nō est: vt qñ est naturalis sola: vel ciuilis sola. z ſm b̄ qlibet diffinitur hic: nō ēt naturalis vel ciuilis sola. Vel dic q̄ ponitur remotiue hec dictio ſm. q. d. illa obligatio est iuris vinculū que est ſm ius nō Ꝟius. ff. de verb. obl. generaliter. z. l. veluti. z ſm hoc refert ad primū. Vel dic q̄ refert tm̄ ad illam dictionē soluēde. naz ſm ius sunt faciēde solutiones: vt res eē bona soluat: vt. ff. ficer. pe. l. cuz qd. z ff. cōmo. l. ꝟ. ſi res. Itē cōgruo loco z tpe: vt. ff. de sol. si soluturus. Itē de euictione pmitti: alſ nō vī soluere: vt ff. de ꝟbo. obli. l. iulianus. §. q fundū. z. ff. de condi. cā da. l. si. z de euic. l. ꝟ. Itē p cōpetētes actiōes z iudices fiat solutio: aliter nō valet ſnia nec solutio fieri ꝺz: vt. C. si a nō compe. iu. l. si.

a ſm nostre ciuitatis iura.

¶ Ponit primā diuisionem obligationum: q. aliq̄ sunt ciuiles: aliq̄ ꝓtorie.

¶ Omnium autez obligationum summa b diuisio c in duo genera deducitur. nāqz aut ciuiles sūt aut ꝓtorie. Ciuiles sūt que aut legib⁹ d cōstitute: aut certo iure ciuili cōprobate. ꝓtorie e sunt. Prętorie sunt quas prętor ex sua iurisdictione cōstituit f: que etiā honorarie g vocantur.

¶ Ponit secundaz diuisionem obligationuz que est quadrupler.

¶ Sequens h diuisio in quatuor spēs diuidit: aut enim ex cōtractu i sunt: aut ex quasi ꝓtractu k: aut maleficio l: aut ex quasi maleficio m: aut ex lege n: aut ex quasi lege o. Et ideo dicit quadrupler.

¶ Sequitur diffinitio. Et primo ponit diffinitionem. Secundo diffinitum. Ibi. Omnium autez. Tertio diuidit. Ibi. Sequens diuisio. Quarto exponit. Ibi. Ex contractu. Quinto concludit. Ibi. Ex maleficio. Circa primum tria facit. Primo ponit diffinitionem. Secundo diffinitum. Ibi. Omnium autez. Tertio diuidit. Ibi. Sequens diuis

a ¶ Ex quasi maleficio. vt. j. de obli. ex quasi maleficio. Et subaudi aut ex varijs figuris causarum: vt. ff. de act. ⁊ obli. l. j. in princi.

b ¶ Prius est. Ex cōtractu. proprie ponitur quo ad illos ꝯct⁹ vbi hincinde nascit̄ obligatio: improprie quo ad alios: vt. ff. de verb. signi. l. labeo. sic. ff. si cer. pe. l. certi cōditio. i ꝑn. ⁊ de offi. procon. ⁊ leg. l. ij.

ex q̄si maleficio [a].

¶ Obligatiōes ex ꝯtractu sunt in quadruplici differētia. Angelus.

¶ Prius est vt de his q̄ ex cōtractu [b] recipiens obligetur non autez numerans. Christophorus.

c ¶ Eque. vt. s̄. Accursius.

d ¶ Re cōtrahunt̄. vt. j. ti. proximo.

e ¶ Verbis. vt. j. titu. ij. vsqz ad titu. de lit. obli.

f ¶ Lr̄is. vt j. de lit. obli.

g ¶ Cōsēsu. vt. j. de obli. ex ꝯsen. cum se. tit. Sz que est dr̄ia inter actionē: ⁊ obligationez ⁊ ꝯctū: Rn̄. ꝯctus est ꝟboꝝ ꝯceptio vel ꝯsensus: vt pz. ff. de ꝟbo. obli. l. stipulationū. §. stipulatio. ⁊ est facti: vt. ff. de cur. fur. l. ꝯsilio. in fi. Obligatio est q̄ ide nascit̄ vt arg. ff. si cer. pe. l. ij. circa finē. Actio est qd postea inde surgit: ⁊ sic nullū ē alterū: vt. ff. de ꝓcura. lz. §. ea. ⁊. j. titu. scdo. in principio. ⁊ hec duo sunt iuris: vt in diffinitionibus patet.

Cōtract⁹: obligatio ⁊ actio differt̄.

ADDITIO. No. appellatione cōtractus intelligi ꝓprie cōtractū vltro citroqz obligatoriū. ꝓ quo. l. labeo. ff. de ꝟb. sig. Ex quo dixit Bal. q̄ si statuto caueat̄ q̄ q nō petierit debitum ex cōtractu ifra decē annos: cadat a iure suo nō hz locū in creditore ex mutuo: qr ille nō est ꝓprie cōtractus cū soluz



¶ Quibus modis re contrahitur obligatio.

¶ Continuatio istius tituli ad precedentem patet supra titulo proximo in fine. Aretinus.

Continuatio.

Re ꝯhitur. ¶ Totus iste titulus diuiditur in qnqz partes. Primo ponit de mutuo. Scdo de indebito soluto. Tertio de cōmodato. Quarto de deposito. Quīto de pignore dato. Secūda ibi in. §. (Is quoqz.) Tertia ibi (Item is.) Quarta ibi (Preterea.) Quinta ibi in. §. (Creditor quoqz.)

Diuisio

¶ Quib⁹ modis re cōtrahit̄ obligatio.

¶ Re ꝯhit̄.

Casus. ¶ Pone casuz sic. Dixi Justi.

Domine sup:a dixistis mihi q obligationū que ex contractu nascunt: quatuor sunt spes. Quarū prima est q re cōtrahitur obligatio. Dñe pro deo di catis mihi qual'r re ꝺbitur obligatio: Et dñs ipe. rñ. q mutui datione contrahit obligatio re, Sz dñe pro deo in quibus reb⁹ cōsistit mutui datio: Ad hoc rñ. impe. q mutui datio cōsistit in his reb⁹ que cōsistūt pōdere numero z mensura: veluti vino oleo frumento. zc. Hoc est in rebus istis q̄ sunt: vt quātitas: nouit spes: quas res aut in numerādo. z hoc referr ad pecuniam numerātā: aut in metiēdo. z hoc refertur ad vinū oleū z frumētū: aut in appēdēdo. z hoc referr ad es aurū z argētū. in hoc damus: vt accipiētiū fiat. z de natura mutui ē: vt nō idē corpus reddat: sz qd in eodē genere. Transit enīz dñium rei mutuate in accipiētez: Iz teneat de corpore equaleti in eodez genere. Ideo enīz dicit mutuū: q de meo fit tuū. Sed dñe vos tota die loquimini de contractu mutui. Sed pro deo q̄ actio nascitur ex isto cōtractu: Rñ. impe. q nascitur ex isto cōtractu queda actio: que vocat certi condictio specialis. z hoc dicit dñs Guido. Vel alio mō pone sic casum. Potuit Justideter. species obligationis. z pecterii species. Vñ primo de ꝓma specie subdit exēplū. Dixi etiā ei. Dñe vos dixistis mihi sup:a q̄ q̄nq; re contrahitur obligatio: sz dicatis mihi si placet q̄: Rñ. impe. Re cōtrahit. zc. Et q̄ cōsistit primo in mutui datione nō colequeter determ. in qbus cōsistit mutuū sine mutui datio ibi. Mutui. ꝓsequēter modū designat. z addit rōnē quare sic appellat ibi. Unde zc. in fine dicit q̄ actio ex eo nascit determi. z ita quinqz ꝓncipaliter in hoc responso continētur.

¶ Is quoqz. Hic ponit secūdus modus qual'r re cōtrahit obligatio. Vñ pone sic casum. Dixi imperatori. Dñe iam bene vidi qual'r in mutuo re contrahit nec alio modo. Ad hoc rñ. dñs impe. q sic: q nō solum qui mutuū accipit re obligatur: sed etiā ille qui indebitū sibi per errorē solutū recipit re obligatur. Unde si aliqs putat se tibi teneri in. c. cū in veritate nō teneatur. z illa tibi soluerit re obligatus es ei. z cōpetit sibi contra te condictio indebiti que datur ꝓpter indebita soluta. Non ab eo qui indebita recipit a sibi soluēte per errorē poterunt cōdici per cōdictionē indebiti: sicut ab eo qui accipit mutuā pecuniā pōt illa pecunia cōdici per cōdictionem certi specialis de mutuo. z ita nūc ista duo paria sūt in effectu z in mō obligationis. Sicut enim qui mutuā pecuniaz recipit tibi re obligat: z potes ab eo pecunia recepta cōdici per condictionē certi specialis de mutuo. sic z iste qui indebitū recipit ab eo qui indebitū soluit p errorē re obligatur. z ab eo pōt pecunia illa condici. Sicut ergo paria sunt in ponēdo siue in affirmando: sic z paria debēt esse in negādo: vnde sicut pupillus si sibi mutuarer pecunia non tenebitur si indebitū sibi fuerit solutū. In fine q̄ quedā iniuria vī fieri huic spēi: eo q̄ ponit inter spes que ex cōtractu oriuntur. eo q̄ ille q indebitū soluit: credēs se teneri. zc. tū nō teneat magis tñ dat dilatare negocia q̄ ꝺbere eo q̄ soluta tm dixit deliberare. h. d.

¶ Itē is cui. zc. Expeditis diuob⁹ modis quibus re cōtrahitur obligatio. s. per cōmodatū. Si enīz dcs alicui vtēdi gra detur. i. cōmodetur re obligat z tenet actiōe cōmodati, Sz di. aliqs. Dñe iam ꝓ similitudo inter illū qui recipit mutuū: z illū qui recipit cōmodatū: q: vterq; re obligat: sz si placet dicatis mihi que est differentia inter eos: Frater (dicit ipse) differētia est: q̄ qui mutuum recipit: fit dñs rei mutuate si dñs fuerit ille qui rē sibi mutuauerit: qui autē cōmodatū accipit: nō fit dñs rei cōmodate: vel tenetur restituere idem corpus qd accepit. Dñe Justi. dixi ego nunqd alia differentia inter eos reperitur: Utiqz dixit ipse. Ille enim qui recipit mutuū re obli-

gatur: z ab illa obligatione per casuz fortuituz nequaq3 liberatur. secus in illo qui recipit cōmodatū: qñ is exactā custodiā tenetur p̄estare circa rē sibi cōmodatā. si tñ eā per casum fortuitū amiserit nō teneť. z hoc verum est: nisi culpa sua p̄cessit casum illū. Sz dñe pro deo ponat mihi exēplū de culpa fortuituz casum p̄cedēte. Libēter dicit ipse. Si ego tibi cyphos meos argēteos cōmodauerz: vt eis domi iter vicinos tuos quos ad conuiuiū inuitaueras vtereris: z tu eos tecū peregre portasti: si postea aliq casu fortuito amiserī: teneberī eo q tua culpa p̄cesserit casuz illū. z. h. d.

¶ Obligatio ex mutuo cōtrahit re: z in his rebus pondere: numero: vel mēsura cōsistūt. Et dī mutuū: q: de meo tuuz fit. Angelus ait.

¶ Commodati zc. Quesiui a Justi. Dñe pro deo dicatis mihi qñ dī res p̄prie cōmodata: Frater (dic ipe.) Res tūc dicit cōmodata p̄prie eē qñ nulla merces interuenerit: q: tunc si merces interuenerit: dicereť potius locata vl cōducta: qđ nō est in cōmodato: q: cōmodatū dz eē gratuitum. z hoc dicit.

¶ Preterea. Dic prosequitur Justi. quartū modū quo cōtrahit re obligatio dicq̄ p̄ter predictos modos re cōtrahitur obligatio. s. in deposito. Nā si tu rē tuam penes aliquē deposueris ipe re tibi obligat z cōpetit tibi actio. depositarius nō teneť: nisi de solo dolo subaudi: z de lata culpa: d alio ꝑo nō: vñ si rē depositā p modicā culpā amiserit depositarius non teneť: q: est qđ imputeť deponēti. Sue. n facultati iputari dz z cōqueri: q rē suā custodiēdam amico tradidit negligenti. h. d.

¶ Creditor esse zc. Non solum dictis quatuor modis re cōtrahitur obligatio: sed etiā creditor qui pignus accepit a debitore re obligat z tenetur de ea re restituēda quā accepit pignoratitia act. Sz dñe dixi: ergo teneť ne le ui culpa: Rñ. q nō: q: pign⁹ vtriusq3 gra datū est creditori: vt magis pecunia sua in tuto sit z debitoris: q: forsan nō crederet ei pecunia: z ꝓpterea sufficit: vt exactā diligētiā adhibeat. z hoc est illa quā reb⁹ suis adhibere solet: quā si p̄stitit q̄q̄ pignus amiserit nō teneť. z nihilomin⁹ creditū petere potit. h. d.

¶ Et contrahit obligatio velut ex mutuo Angelus ait.

¶ Re contrahitur. In primis nota vestiri pactum id qđ est nudū. vj. modis (j) Re. vt hic. Verbis: vt. j. titu. j. Literis: vt. j. de lit. obli. Consensu. vt j. de ob. ex cō. Coherentia cōtractus: vt si iurta ꝓtractū apponat aliqđ pactuz ante vel post: vt. C. de pac. petēs. z. ff. de pac. l. iurisgē. §. qnimo. Itē interuētu rei: vt in cōtractib⁹ innominatis ex ḡbus nascit actio demū resecuta: vt. C. de re. per. ex placito. Sed qđ differt que ea vestit re ab ea que interuentu rei vestit: Rñ. p̄ima habet vestimentū z robur statim cū nascit. nā tacite agit vt reddatur mutuū vel cōmodatū. ff. si cer. pe. cū qđ. Sz in alia dudū forte postea quando res tradit C. de pac. petens. z. C. de re. permu. ex placito. Et adde duos modos: vt no. di. §. quinimo. s. quando vestitur legis auxilio qđ est quotiēs nudum pactuz actionem parit: vt in donatione: vt. ff. de pac. legitima. Itē rei principio: vt in pollicitatione facta reipublice: vt ff. de pollici. l. j. Accur. Itē vestit pactū auctoritate legis: vt. C. de dona. si gs argentū: sed iste modus cōprehēditur sub predictis. Itez iureiurando: vt. ff. de ope. libe. vt iurisiurandi.

Pactuz nudum ser modis vestitur.

ADDITIO(j) Et dī pactū nudum qđ stat in puris finib⁹ pnēcioīs. al's si trāsit i ꝓpriū nomē Zcī⁹: vl formā seu solēnitatē. vl cām p quā robur z efficaciā assumit erit vestitum. Angelus.

Mutui q̃tuor sunt necessaria

a ¶ Mutui. Nota q̃ quatuor debent esse in mutuo. Natura vt ad hoc sit inuenta: vt mēsuret̃ vel ponderet̃ vel numeret̃ sicut est in pecunia: vt. ff. de cōtrahē. emp. l. j. Itē ꝯsuetudo. Itē aptitudo: vt ad nūerū: vl' ad pōdus sue natura aptetur. Itē act⁹. s. vt det̃ ꝑm naturā suā. naz si dedero pecuniā in sacculo nō numeratā: vt tātū dē reddas nō erit mutuū: sz inominat⁹ ꝯtractus: vide hos casus ff. si cer. pet. l. ij. §. ij.

b ¶ Pōder̃ ff. si cer. pe. l. ij. §. itē mutuū. ꝯ. Sol'. ibi large accipitur nomen pecunie: vt ff. de lega. j. talis. Accursius.

c ¶ Numerando. Ut pecuniam.

d ¶ Metiēdo. vt vinū oleū frumētū.

Cōsuetudo et aliatria in mutuo sūt consideranda.

e ¶ Appēdendo. Ut ere: ⁊ argēto: ⁊ auro. Sed qd si librū ad pōdus dedero: Rñ. nō est mutuū: q̃ ꝯsideraṫ cōsuetudo ⁊ aptitudo ⁊ natura rei talis. sic. ff. eo. l. ij. §. j. Item quid sit pecuniā in sacculo: vt speciem: Respon. nō est mutuum: q̃ actus mutuo similis exigitur: vt. ff. de leg. j. plane. §. ij.

f ¶ Et qñq̃z. Incidēter enīz qñq̃z eadē: q̃ nō indiget ea: vt ar. ff. si cer. pe. l. q pecuniā. sz cū accipit eius dz eē ꝓpositi: vt aliud reddat: vt. ff. si cer. pe. l. ij. in princi. Accursius.

Mutuum: vñ componitur.

g ¶ Qualitatis. Id est bonitatis: qd tacite semper presumitur agi: vt. ff. si cer. pe. l. cum quid. §. ij.

h ¶ Vñ. Quia sit accipiētis. Accur.

i ¶ Tuū fiat. Cōponit̃ enim ex integro ⁊ corrupto: vt hic. ⁊. ff. si cer. pe. l. ij. §. appellata. Et no. q̃ licz deseruire nomini: q̃ nomina debēt eē cōsonātia rebus: vt. s̄. de dona. §. est ⁊ aliud. Et nota recōciliari mutuū tribus modis: vt nota. ff. si cer. pe. l. ij. §. iij. ⁊. j. eod. §. itē is. in glo.

tui datiōe. Mutui [a] aūt obligatio in his rebus cōsistit q̃ pondere [b] numero mēsuraue ꝯstāt: veluti vino oleo frumento pecunia numerata ere argēto auro: q̃s res aut numerādo [c] aut metiendo [d]: aut appēdēdo [e] in h̄ damus: vt accipiētiuz fiant. Et quādoq̃z [f] nobis nō eedē res: sed alie eiusdem nature ⁊ q̃litatis [g] reddantur: vnde [h] etiā mutuū appellatum sit: q̃ ita a me tibi dat̃: vt ex meo tuuz fiat [i] ⁊ ex eo contractu nascit̃ actio que vocatur cōdictio [k].

¶ Si soluit̃ nō debitū per errorem recōtrahitur obligatio: sicut ex mutuo pupillus: tñ sine tutoris auctoritate nō obligat̃. Aretinus.

¶ Is quoq̃z cui nō debitum accepit ab

ADDItio. Quib⁹ adde duos alios modos. s. ꝓpter superueniētiā dñij in mutuantē ex cā d̄ ꝑterito: vt. l. proinde. ff. si cer. pet. Itē ratihabitione secuta: vt. l. si ꝓcurator. ff. de cōdit̃. ide. ⁊ hec vera in mutuo mere nāli: al's mere ciuili cursu biēnij. Item ciuile cui nā coopat̃ recōciliat̃ stipulatiōe: siue ꝑcedat: siue sequat̃: vt per Ange. hic.

k ¶ Cōdictio. Scilicet certi spālis q̃ de mutuo dat̃ que appellat̃ a q̃busdaz si certū petat̃: vt. ff. de tribu. l. j. Sed dic q̃ ꝯdictio certi ex mutuo spālis dicat̃. Est ⁊ alia generalis que dat̃ ex oī causa: ⁊ ex omni contractu ex quo certuz petit̃: vt. ff. eo. l. certi condictio. in prin. Sz nunqd ad iteresse datur certi ꝯdictio: Quidā dicūt q̃ nō: vt. ff. si qs in ius vocā. non ie. l. si. Nos dicimus q̃ sic. ⁊ q̃ di. l. dicitur incerti cōdictio dic. id est certi condictio que datur ad interesse qd̄ est incertuz. ⁊ est ratio quia lz prima facie sit incertum: certificatur tamen per iudicem: vt infra de actio. §. curare. †secus si ad factuz: q̃ etiā in sententia non certificatur quātitas: vt. ff. de ꝟbo. obl. vbi aūt. §. q id qd̄. ⁊. ff. de re iudi. si quis ab alio. §. si.

† Et per hoc allegat Angel.

¶ Is quoq̃z.

hic casum in l. ij. C. de iuti. stipul. Nõ est enim in ptãte actoris q̃titas ĩteresse sed spectat ad iudicẽ.

a ¶ Is quoq; Per errorẽ. Aliud si ex certa sciẽtia. vt. ff. de ꝯdi. inde. l. j. ⁊ ff. de re iud. cui⁹ ꝑ errorẽ. ⁊. C. d̃ iur. ⁊ fac. ignoran. cum quis. Accursius.

ADDITIO. Ex quo nota modũ cõcludendi eẽ ꝙ indebitus soluit ꝑ errorem iuris vl' facti ꝓut fuerit: ⁊ est necesse hoc exprimere: nisi qualitas ꝑsone agẽtis esset cã dande ꝯditiõis. vt in pupillo: in demẽte vel furioso. Angelus.

eo qui per errorez[a] soluit re obligatur: daturq; agenti cõtra eum propter repetitionẽ condictitia[b] actio. Nã perinde ei[c]: ⁊ ab eo[d] potest condici si apparet[e] eu; dare oportere ac si mutuũ accepisset[f]. Uñ[g] pupillus si ei sine tutoris auctoritate indebitũ per errorẽ datũ est: nõ tenebitur indebiti cõdictione magꝭ q̃z mutui[h] datiõe[i]. Sed hec spe-

Condictio idebiti ad qd dat̃

b ¶ Condictitia actio. Id est condictio idebiti: que datur ꝓpter idebita soluta si facta sint accipientis. vt. ff. e. l. indebiti. §. j. al's nulla cõdictio dat̃ nisi dñium sit translatũ. vt. ff. vsufruc. quẽadmodũ ca. l. fi. ⁊. j. de actio. §. sic itaq;. ⁊. §. appellamus. Itẽ ad augmẽta naturalia. vt. ff. eo. l. indebiti: non ad ciuilia. vt. C. eo. l. j. ⁊ inquantũ locupletior est accipiens si bona fide ꝑcepit. vt. ff. eo. si non sortẽ. §. libertus. al's si sciens acceperit in totũ. vt. ff. e. l. in sũma. §. si seruum. ⁊ quãdoq; furti. vt. ff. d̃ ꝯdi. fur. l. qm̃. Ul' dic: vt ibi.

c ¶ Ei. cui solutum est.

d ¶ Ab eo. Scilicet qui soluit.

e ¶ Si apparet. Si: id est qr. Sed videtur hic dici ꝙ primo appareat idebitũ ⁊ sic probetur anteq̃ actio ꝓponat̃: ⁊ ita ante litẽ contestatã qd̃ est falsuz: nisi in casu. vt. C. de test. i auc. sed ⁊ siquis. Sed respon. hoc verbum potest: quod hic est intelligitur cum effectu: scilicet vt condẽnetur reus.

Indebitũ accipiẽs in cert' casib⁹ restituet̃

f ¶ Accepisset. Unde tenetur nisi in casibus: vt si soluit̃ ex causa que inficiatione crescit. vt. C. eodem. ea que. Item ex causa pietatis. vt. ff. eo. cum is. §. si mulier. Itẽ trãsactionis. vt. ff. eo. in sũma. Itez rei iudicate. vt. C. e. l. j. Item scientie. vt. ff. eo. l. j. ⁊ hic dicit̃. Itẽ iuramenti. vt. j. de acti. §. Itẽ siquis postulante. Et al's vt not. infra de obli. ex quasi contrac. §. fi. ⁊ etiam in. l. eleganter. §. fi. ff. de condi. idebi.

g ¶ Unde pupil. Sz si pupillo solueris indebitũ per errorez credẽs teneri nõ poteris contra pupillũ agere ꝯdictione indebiti ex mutuo: sed ista obligatio nõ videt̃ ex cõdictione descẽdere: quia soluit pupillo per errorem.

h ¶ Mutui. Quia neutra nisi sit factus locupletior.

i ¶ Datione. Sed qualiter tenet̃ ex mutuo: Distingue aut est ĩfans: ⁊ tũc nullo modo tenet̃. †vt. ff. eo. l. qd̃ pupillus. ⁊. ff. de actio. ⁊ obliga. l. pupillus. aut maior infante: ⁊ tunc si tutor promittat nullo iure debetur: vt. ff. de aucto. tu. pupillus. si alij promittat ⁊ sine tutore naturaliter tm̃ tenetur. vt ff. de noua. l. j. si cum tutore etiaz ciuiliter ⁊ naturaliter obligat̃: sed restituit̃. vt. ff. de aucto. tu. l. impuberes. ⁊ C. si tu. vel cura. ĩter. per to. Et ĩ adulto habente curatorẽ idẽ qd̃ in pupillo. vt. C. de in integrũ resti. mi. l. si curatorẽ. aliter. i. si curatorem nõ hẽt ciuiliter ⁊ natural'r tenet̃ (j) sed restituit̃: ⁊ hec oĩa sunt vera nisi factus sit locupletior: vel qr sit salua pecunia: vel in aliã rem versa. vt. ff. de sol. l. in pupillo: tunc enim tenet̃ ⁊ ciuiliter ⁊ nãliter: ⁊ cũ effectu. vt. ff. eo. l. naturaliter. §. fi. ⁊. l. se. ⁊. ff. cõmo. l. iij. His ergo eisdẽ modis ⁊ de indebito tenetur vt hic dicit̃. Et nota similitudinem ĩter mutuum ⁊ indebitum: quod valet ad multa. vt. ff. eodem. indebiti. §. j. ⁊ secundo. vbi reconciliatur indebitum

nõ tenetur.

† Scz actione ex eo ꝯctu: ẽt si ad eũ aliquid ꝑuenit: tenetur tñ tunc ꝯdõne sine cã: vel ad exhibẽduz. vt l. iij. in prin. ff. cõmo. Et idez dicas d̃ proxio infante ſm Ange. hic.

eisdem modis quibus mutuum.

ADDITIO (j) Nisi contrahatur super re cuius alienatio est interdicta: qr non obligaret fine decreto. l. ad resoluendam. C. de pre. mino. Angelus.

a ¶ Ex cõtractu. Nec ẽ: imo ex q̃si cõtractu. vt j. de obli. ex qua contractu. §. itẽ is. Aliquid tamẽ tacite geritur ꝓpter qd̃ est positꝰ hic casus inter obligationes ex contractu. vt. ff. e. si i area. j. respon. z. ff. cõmo. si is g. §. vlti.

b ¶ Item is cui. q. d. si solum i duobus suptoribus casibus: scilicet quãdo aliqs accipit mutuum: vel quãdo accipit idebitum obligatur re: sed etiã in hoc casu. Accursius. Nota qr si cõmodauero tibi rem aliquã re obligaris vt possis contra te agere cõmodati actiones. Sed differentia est inter illum q mutuũ accipit: z illũ cui cõmodata ẽ res qr si cõmodauero tibi equũ meũ: ego non do tibi eũ vt tuus fiat: z ideo teneris mihi de cadẽ re restituenda: secus in mutuo: qr si mtuaui tibi non teneris mihi reddere eandẽ rem: sed aliã rem einsdẽ nature: z eque bonã. Alia est differentia: qr qui mutuũ accipit si casu fortuito amiserit qd̃ accepit mutuo: veluti incẽdio: ruina: naufragio: aut incursu latronũ: vl' hostiũ nihilominus possum agere contra eũ ex mutuo. Sed cõmodatarius diligẽter debet custodire rem sibi cõmodatã: nec sufficit si adhibeat talẽ diligentiã in custodiendo qualem in suis rebus solet adhibere: si alius homo diligentius potuerit custodire. Si ꝓpter maiores casus cõmodatarius rẽ sibi cõmodatam amiserit non tenetur: dum tñ ꝓpter culpam suã casus iste non euenerit: aliquin si tibi cõmodauero ciphũ meum vt haberes in domo tua: z tu forsitã tecũ i peregrinatiõe attuleris: z i cursu latronum amiseris: vel naufragio: teneris mihi de eo restituendo: vel ad eius estimationẽ.

Cõmodatus z mutuũ differt dupl'r. Additio.

Casus fortuiti

cies obligatiõis nõ videtur ex contractu [a] consistere: cuius qui soluendi animo dat: magis voluit negocium distrahere q̃z contrahere.

¶ Qui recipit cõmodatuz obligatur re z differt a mutuo qr in cõmodato nõ transfert dominiũ: nec tenetur de casu fortuito: nisi culpa eius ꝓcedat casum: z hoc si gratis concedit: alꝫ si cũ mercede esset locatio vsus. Aretinus.

¶ Itez is [b] cui res aliqua vtenda dat [c] i. cõmodat re obligatur: z tenetur cõmodati actõe. Sed is ab eo qui mutuũ accepit lõge distat. Nãqz [b] non ita res datur vt eius fiat: z ob id õ ea re ipa restituenda sit tenet.

¶ Et is quidez [b] q mutuuz [f] accepit: si quoz fortuito casu amiserit quod acce

c ¶ Dat. Id est tradit: qr dare ẽ dominiũ trãsferre. vt. l. vbi ãt. §. fi. ff. de verbo. obli. z. j. de actõe. §. sic itaqz. qd̃ nõ fit in re cõmodata. Christo.

d ¶ Nãqz. Prima differentia inter mutuum z commodatum.

e ¶ Ut eius fiat. Quod est i mutuo.

f ¶ De ea re ipsa. Qd̃ nõ ẽ i mutuo.

g ¶ Restituẽda. Etiã si dterioze. alꝫ non videtur reddita. vnde tenetur ad interesse. vt. ff. cõmo. l. ij. §. si reddita.

h ¶ Et is quidẽ. Secũda differẽtia.

i ¶ Mutuũ accepit. Dic nota mutuũ esse tripler. Naturale tñ. s. quãdo fit numeratio sine stipulatione de soluẽdo. Ciuile tñ quãdo stipulatio interuenit de soluendo sine numeratione. Ciuile z naturale qñ numeratio z stipulatio iteruenit. vt. ff. si cer. pet. l. ij. Item nota qr deficit mutuum ratione plicẽ.

Mutuũ est tripler

Mutuũ est tripler

Mutuũ desinit

rei: vt in fure. vt. ff. eo. l. q̃. §. mutui. ⁊ §. appellata. ⁊ ratiõe ꝑsone. vt. ff. si certũ peta. l. si a furioso. ⁊ ratione dissensus. vt. ff. si cer. pe. l. si ego pecuniaz. ⁊ l. si a me ⁊ tytiũ. Reconciliatur autez mutuũ consumptione. vt. ff. si certũ pe. l. naz ⁊ si fur. stipulatione. vt. C. si cer. peta. l. quãuis. vsucapiõe ad ĩstar aliene pecunie date in dotẽ. vt ff. de iur̃ do. l. proculus.

Mutuum recõciliatur pluribus modis.

a ¶ Naufragio. Hic nõ fõtuitos casus melius q̃z in aliqua lege. sic enumerantur aliqui casus. C. de pigno. actio. q̃ fortuitis.

b ¶ Exactã. Al's exactissimam: ⁊ sic ponit̃ positiuus ꝑ superlatiuo. Et distingue: q̃ interduz solus dolus venit in cõmodato: vt si commodo vxori mee: vt cõpta veniat ad me. vt. ff. eo. si vt certo. §. nunc videndũ. ⁊. §. ĩterdũ. Quandoq̃z dolus ⁊ culpa leuis. vt si cõmodo tibi cyphũ vt cões amici iuitentur ad cenã. vt. ff. eo. in rebus. §. h̃ ita. Interduz leuissima. ⁊ hoc generaliter vt hic. Interdum casus: vt si culpa precedit casum. vt hic sequitur. ⁊ ff. eodem, in rebus. §. alioquin.

Cõmodatari⁹ de qb⁹ tenet̃.

ADDITIO. Si queratur an in cõmodato cõmodatari⁹ teneat̃ d̃ dolo: lata culpa: vel leui. dic ex mente doc. in. d. l. si vt certo. q̃ si contractus celebratur gratia dantis: tunc recipiens tenetur solum de dolo ⁊ lata culpa. Sed si gratia recipientis: tm̃ tunc tenetur de dolo ⁊ oĩ culpa: sed non de casu fortuito nisi culpa precedat casuz. vt hic Si gr̃a vtriusq̃z: tũc de dolo ⁊ lata culpa ⁊ leui. Quid si res ꝯmodata sit estimata anteq̃z commodet̃? Dic q̃ estimatio sẽper addit vnã speciẽ obligationis p̃me. vt ꝑ gl. ⁊ Barto. in d. l. si vt certo ⁊c. h̃z Jaso. ⁊ Christophorum Porcum.

c ¶ Ei. scilicet commodatario.

d ¶ Casus

pit: veluti ĩcendio: ruina: naufragio [a]: aut latronũ hostiũue ĩcursu: nihilominus obligat⁹ remanet. ¶ At is q vtẽdũ accepit: sane quidem exactam [b] diligentiam custodiende rei prestare iubetur: nec sufficit ei [c] tantam diligentiaz adhibuisse quãtam suis rebus adhibere solitus est: si modo alius diligentior poterat eam rẽ custodire. Sed ꝓpter maiorem vim maiorẽsue casus [d] non tenetur: si modo nõ ipsi⁹ culpa is casus interuenit. Alioqn si id quod tibi commodatum est domi peregre tecuz ferre malueris: ⁊ vel ĩcursu hostiuz predonũue vel naufragio amiseris: dubium nõ est quin de restituẽda re ea tenearis. Cõmodata aũt res tunc proprie ĩtelligit̃: si nulla mercede [e] accepta vel cõstituta: res tibi vtẽda data est qn mercede interueniẽte: locat⁹ tibi vsus rei vr̃: gratuitũ eniz dz esse cõmodatum [f].

¶ Depositari⁹ obligatur re ⁊ tenet̃ d̃ dolo. hoc dic̃ Areti.

¶ Preterea [g] ⁊ is

Scilicet alios.

e ¶ Mercede. Sic infra locati. §. 3. sic infra man. §. finali.

f ¶ Commodatum. Cõmodatuz est si dedi tibi rem meam vt vtaris nec ĩde accepi mercedem: si ꝑo merces interueniat erit locatio ⁊ cõductio: gratuitum enim debet esse commodatuz: ideo teneris ad exactissimam diligentiam. sic infra. locati. §. primo. sic infra man. §. finali.

Cõmodati declaratio generalis

g ¶ Preterea. Id ẽ ꝑter supradictos modos accipiẽs depositũ re obligat̃.

Depositi declaratio.

vnde si deposui penes te rem meam mihi obligaris ⁊ possum agere contra te actione depositi ad rem mihi restituēdaz: ⁊ teneris ex solo dolo si dolum cōmiseris: sed si negligēter custodieris nō teneris. Et iō si dēpositarius rem sibi depositam per negligētiam suā amiserit furto: dz sibi imputare: q custodiendā rez suā amico suo tradidit negligēti. vt dicitur in si. huius. §.

apud quez res aliq̄ deponitur [a] re obligatur: tenet ⁊ actione depositi: qz ipse ⁊ de ea re quā accepit restituēda tenetur. Sed is ex eo solo tenetur si qd dolo [b] cōmiserit [c] culpe aut nomine. i. dēsidie ac negligentie non tenetur. Itaqz securus est qui paꝝ diligenter custoditam rem furto amisit: qz qui negligenti amico rem custodiendā tradit: nō ei: sed sue facilitati īputare [d] debet [e].

a ¶ Deponit. Id ē custodiēda datur. vt. ff. depositi. l. j.

b ¶ Dolo. Nota in deposito soluz dolum venire: vt hic. ⁊. ff. depositi. l. j. §. illud. Itē venit lata culpa que pro dolo accipit. (j) vt. ff. e. quod nerua. Quandoqz leuissima: vt si hoc fuerit pactū. vt. ff. eo. l. j. §. sepe. Itē si fuit in culpa: qz portauit rem depositam per locū periculosum. vt. ff. cōmo. l. in rebus. §. j. ⁊. l. si vt certo. §. interdū. Itē mora facta in restitutione. vt. ff. depositi: si in alia. §. fina. Et hic ⁊ superior similiter tenetur de casu.

ADDITIO (j) Et sic cū tex. dicat solo dolo. Nota q̄ lz lex taxatiue loq̄tur: tñ extendit ad casum similem. vt hic per Angelum aretinum.

c ¶ Culpe autem. Scilicet leuis.

d ¶ Imputare. Sic. j. pro socio. §. si. ⁊. ff. de mino. l. cum mādato. §. finali.

Dolus Culpa lata.

e ¶ Debet. Hic nota aliud esse dolū: vt qñ est machinatio studiosa. vt. ff. d do. l. j. §. ij. Aliud latā culpaz. vt non intelligere quod omnes itelligunt. vt ff. de iu. ⁊ facti ignoran. l. regulas. §. si filius. ⁊ de verboꝝ signi. l. late. Aliud leuem: vt desidie ⁊ negligētie. vt hic. Aliud leuissimā: vt si quocūqz modo potuit preuidere: ⁊ non preuidit: vñ furtum fieri nō p̄t sine leuissima culpa. vt. ff. pro socio. l. cum in duobus.

Culpa leuis. Culpa leuissima.

¶ Creditor ex pignore recepto obligat re: ⁊ tenet soluz de leui culpa. Angelus aretinus.

¶ Creditor [f] quoqz qui pignꝰ accepit [g] re obligat: qz ⁊ ipe d ea re quā accepit restituēda tenetur actōe pignoratitia [h] Sed qz pignꝰ vtriusqz gratia datur: ⁊ debitoris quo maqui. s. preuideri non potest. vt. s. prio §. ⁊. C. de pign. actio. l. que fortuitis.

† Vel incendiū nasci: lz non noceat iculpabilitꝰ vt. ff. de inofficio p̄fecti vigi. l. iij. §. j. ⁊. ff. de pi. cu. ⁊ ꝯmodo rei vendite. l. si vendita. ⁊. s. primo. §. Aliud casuz fortuitū.

† Cū leuissima tñ adhuc est casus fortuitus: secꝰ si sit leuis ⁊ sic itelligitur qd no. i. l. nauta. ff. naufrag. cau. stabu.

f ¶ Creditor. Creditorem accipe ex omni cā. vt in aucten. de fideiussori. §. fina. ⁊. ff. de verborum signi. l. si cui.

g ¶ Accepit. Nota caute poni accepit: aliter non dicitur re obligari: sed pignus creditori etiam nuda conuentione tenetur. vt. ff. de pigno. actio. l. prima. ⁊ hypothecaria sibi nascit ad pignus illud persequendum. vt infra de actio. §. itez seruiana. Accur.

ADDITIO. Pro hac gl. vide tex. in. l. grege. §. i supficiarijs. ff. d pigno.

Actio hypothecaria est. Actio tutele qñ nascitur.

h ¶ Actione pignoraticia. Que nascitur demum soluta pecunia. vel al's satisfacto. vt. ff. de pigno. actio. si rem. §. omnis. Sic in actiōe tutele que demuz finita tutela nascitur. vt. ff. d tu. ⁊ ra. distra. si tutor. §. fina. ⁊. l. sequen. lz quidam dicunt etiam prius eā na-

sci: sed nõ intentari. vt no. in. d. §. oĩs.
a ¶ Exactã. proprie ponit nõ pro su perlatiuo. vt. s̃. e. §. at is. nõ enim tenetur de leuissima. vt. ff. de pigno. actio. l. si cum venderet. §. venit. ꝛ. l. sequen. Accursius.
b ¶ Quaꝫ. Scilicet exactã diligentiam.
c ¶ Fortuito casu. Sed quis ꝓbabit hunc casuꝫ: Rñ. creditor ꝓbat se amisisse. vt. C. de pig. acti. l. si creditor. Itẽ debitor ꝓbabit dolũ vel culpã creditorẽ cõmisisse. vt. ff. de ꝓba. l. in exceptionib⁹. ꝛ l. quotiens. §. qui dolo.

gis pecunia ei crederetur ꝛ creditoris quo magis ei in tuto sit creditũ: placuit sufficere quod ad eam rem custodiendam extractã[a] diligentiam adhiberet: quã[b] si prestiterit ꝛ aliquo fortuito[c] casu rem amiserit: secuꝝ ẽ[d] nec ĩpediri creditũ petere.

¶ De verborũ obligationibus.

¶ Per stipulationem contrahit verbis obligatio ex q̃ oritur certi cõditio si est certũ in stipulatione deductum: al's actio ex stipulatu. Aretinus.



Verbis obligatio contrahit ex interrogatione[e] ꝛ responsione: cuꝫ quid dari[f] fieriue[g] nobis stipl'amur[h]. Ex qua[i] due proficiscunt actiões: tam

Sed tertio creditor probat casum si vult euadere (j) lꝫ Bulgarus aliter distinxerit. vt no. dic. l. si creditor. Ac.

ADDITIO (j). Et hec est cõis opinio ꝑm Joan. fab. ꝛ procedit indistincte quando est talis casus qui cõmitti potest sine culpa: vt hostium incursus. al's debet probare in tali casu culpam non commisisse. Angel.

d ¶ Securum esse. repete placuit.

¶ De verboꝝ obligationib⁹ rubri.

Continuatio ¶ Ista continuatur ad precedentia: vt patet i textu. s̃. de obli. in fi. Areti.

Diuisio



Verbis. ¶ Totus iste titu. diuidit in quatuor partes. Primo ponit qualiter obligatio verbis cõtrahit ꝛ que actio ex ea resultet. Secũdo quibus verbis olim ꝛ hodie concipitur. Tertio quot modis stipulatio fieri potest. Quarto illud ꝑ exẽpla declarat. Secunda ibi (In hac re.) Tertia ibi (Omnis stipulatio.) Quarta ibi (Pure veluti.)

¶ Verbis obligatio. Casus. ¶ Pone ergo sic ca. Quesiui a Ju. Domine qualit obligatio cõtrahit verbis: ꝛ respondet ex interrogatione precedente ꝛ respõsione subsequente cũ quid dari fieriue stipulamur. Ex qua obligatione verboꝝ due proficiscunt actiones: scilicet certi cõdictio ex stipulatione: ꝛ actio ex stipulatu si res ĩcerta deducatur in stipulationẽ. Sed dñe qd est nomẽ verbo. obli. Et rñ. dñs impe. quod vocatur stipulatio. Sꝫ dñe q̃re dr̃ hec obliga. stipulatio. Et ad hoc rñ. q̃ h̃ ẽ iõ quia stipulũ apud veteres firmũ appellabat a stipite descẽdens: ꝛ iõ hec obligatio tanq̃ꝫ vocabat stipulatio.

e ¶ Ex interrogatione. Scilicet p̃cedente ꝛ rñsione sequente: vt hic. ꝛ. C. de vsur. l. j. al's non valeret.

f ¶ Dari: scꝫ certũ qd appareat: qd: quale: vel quantum sit in obligatiõe. vt. ff. eodem. stipulationũ. ꝛ. l. se. Ac.

g ¶ Fieriue. Vel etiã nõ fieri. vt. ff. eo. vbi aũt. §. id qd. ꝛ. j. eod. §. fi. Acc.

h ¶ Stipulamur. Est autem stipulatio verborum conceptio qua aliquid dare vel facere promittimus ꝛc̃. vt. ff. eodem. l. v. §. stipulatio. Stipulatio.

i ¶ Ex qua. Scilicet obligatione verborum.

Condi tio tri ticaria.

a ¶ Condictio. Scilicet certi gñalis de qua dic vt. s. ti. j. dixim⁹ circa pn. Itē ꝛ triticaria locū habet vbi petit certum vel incertū: nisi petatur pecunia numerata. vt. ff. de tritica. l. j.

b ¶ Ex stipulatu. Si autez incertuz qd mihi debeatur nō ex stipl'atione: sz ex alio cōtractu agitur cōdictione icerti. naz dico ꝙ est ꝓ priuz nomē actionis. vt ff. de condi. inde. l. sz ꝛ si me. §. j. de hoc notaui. Accursius.

c ¶ Si incerta. nisi in casu. vt. C. de rei vxo. ac. in prin. Sed qd si ꝓmitto aliqd in gñe: Respon. non valet. nam dādo muscā liberarer. oportet enīz ꝙ aliqua certitudo sit ibi: vt homo vel equus: que certis finibus contineat. al's non valet. vt. ff. e. l. ita stipulatus. in principio. ꝛ. ff. de iure do. cum post §. gener a socero. Accursi.

d ¶ Que. Scilicet stipulatio.

e ¶ Stipuluz. Alludit vocabulo. sic ff. de testa. in pn. ꝛ. ff. de acq. pos. l. j. i prin. nā noīa cōsonantia debēt esse rebus. vt. s. de do. §. est ꝛ aliud.

f ¶ Firmum. Nam ꝛ baculuz vel stipitem palee dabat vnus alteri ꝓ inuestitura. vt hodie fit in marchia: sz l lōbardia bibunt: alibi per mantellū inuestiunt: sic. ff. de pac. l. j. §. j. Accursi.

Inuestiture forma.

ADDITIO. Ista tñ inuestitura nō est necessaria de iure ciuili: sed de cōsuetudine sic. Idē in beneficialibus ꝺ iure canonico: per eā tñ possessio non acquiritur: vt hic per doctores.

☞ ¶ In hac re oli ꝛc. Casus. ¶ Quesiui a legislatore sub qua forma fieret stipulatio: ꝛ di. legislator. i. ipe Justi. Frater recitabo tibi antiquitatē circa h ꝛ etiā nouitatē: ꝛ recitat prio antiquitatē di. ꝙ antiqtas erat ꝙ per illud idem verbū per qd fiebat iterrogatio debebat fieri responsio: mutata scz psona secūda a parte querentis in primā psonā a parte rñdētis. Verbi gratia. Spōdes spōdeo: sed hec solēnitas idētitatis ꝟborū per do. Leonē fuit sblata per cōstōnē suā quam habes. C. de cōtrahen. ꝛ ꝯmit. stipu. l. oēs. Vñ cōstitutio illa īperatoria ꝺ solēnitate verboꝝ nō curauit: sed ītellectū cōsonantē inter partes desiderauit vt stipulantes adinuicē se ītelligerent: nec curauit illa cōstitutio ꝑ quecunqz ꝟba fieret stipulatio dūmodo fieret per verba ad stipulationem idonea: ꝛ istaz constitutionem approbat hic Justi. ꝛ sic patet sub qua forma debet hodie fieri stipulatio.

ꝯdictio[a] certi si certa sit stipulatio: q̄z ex stipulatu[b] si icerta[c] fit: que[d] hoc nomine inde vtitur ꝙ stipulum[e] apud veteres firmum[f] appellabatur: forte a stipite descendens.

¶ Oliz requirebatur quedam solēnitas in stipulatione que hodie est sublata: nec refert ex q̄ lingua fiat interrogatio ꝛ sponsio: dummodo se intelligāt. hoc dicit Aretinus.

¶ In hac[g] re oliz talia verba tradita

¶ Utrum autē gre. ꝛc. Dñe iam bñ video ꝙ solēnitas verboꝝ que oli necessaria erat ad stipulationē hodie ē sublata: sed dñe pro deo posset ne stipulatio fieri diuersis linguis. Ad hoc respon. ꝛ dicit ꝙ non refert quacunqz lingua fiat stipulatio siue greca: siue alia: dūmodo cōtrahentes se ad iuicem intelligant: nec est necessariuz ꝙ ambo vna lingua vtant: sed ꝑus vn⁹ vna lingua q̄rere: ꝛ alius altera līgua respondere: ꝛ nihilominus valet stipulatio: dū tamen verba apta fuerint ad stipulationē: ꝛ vterqz alteꝝ ītellexerit. Nā duo ēt britones ꝟbis gallicis ꝯhere pñt ꝛ gallici britonis ꝟbis dūmodo se ītelligant. vñ greci latina lingua contrahere possunt.

g ¶ In hac re. s. stipulatione ꝯhēda.

a. ¶ Faciam. Que omnia dici debebant in stipulatiõe vel aliqua de his sic. s̄. de singu. reb. per fideicõ. relic. §. si. Sed hodie vel vnũ ex his vel etiaz aliud dũmodo aptum sufficit. vt. j. e. §. sed hec. q ꝯtinuari dz cũ isto. §. vl' olim per idẽ fiebat respõsum: hodie etiã p alid.

b ¶ Ligua Ut assyria latina greca vel alia. vt ff. eodem. l. j. §. finali.

ADDitio. Dũmodo se intelligant. al's erit necessarius ĩterpres. Idẽ in theutonico cuius lingua non intelligit̃: qr iudex eum interrogabit per interpretatorẽ. Et si ipse iudex ⁊ notarius: vl' etiã notarius solus sit ĩterpres sufficit. Immo ipsi⁹ scriptura vel istr̃z faceret fidem etiam contra nuntiuz vel testem dicentes aliter denũtiasse vel deposuisse q̃z scriptũ sit: ⁊ hec ꝟa ĩ iudiciis ciuilib⁹: sec⁹ ĩ crĩalib⁹ vt An. h.

c ¶ Stipulantiuz. Proprie ⁊ improprie dĩ: sic ĩ auc̃. de equali. do. §. j. col. vij. ⁊ sic improprie etiã ꝓmittens dicitur stipulari. vt h. ⁊. ff. de condi. inde. l. si non sortem. §. si decem.

d ¶ Sz hec. Que dixius. s̄. e. §. ĩ hac.

e ¶ Constitutio. vt. C. de contrahẽ. ⁊ commit. stipulatione. l. omnes.

f ¶ Sensum. Al's ꝯsensuz. s. verbis expressum ab vtroqz ⁊ incõtinenti. vt ff. eo. l. j. in prin. ⁊. §. qui presens. ⁊. §. siquis ita interroget: lz verba inutilia fuerint inserta. vt. ff. eod. que extrinsecus: al's si diceret verba expressa nõ exigi: non differret ab his contractibus qui consensu contrahuntur. vt. j. de obligatio. ex cõsensu. j. respon. Accursius florentinus.

Stipulatio fieri dz verbis aptis.

fuerunt: spondes? spondeo: ꝓmittis? promitto: fidei promittis? fidei ꝓmitto: fideiubes? fideiubeo: dabis? dabo: facies? faciam [a]. Utꝝ autem latina greca vl' qualibet alia lingua [b] stipulatio cõcipiatur nihil interest: scilicet si vterqz stipulantium [c] ĩtellectuz huius lingue habeat: nec necesse est eadem lingua vtrũqz vti: sed sufficit congruenter ad ĩterrogata respõdere: quinetiam duo greci latina lingua obligationem contraher̃ possunt. Sz hec [d] solẽnia verba olim quidem in vsu fuerunt: postea aũt leonina cõstitutio [e] lata est que (solẽnitate verboꝝ sublata) sensum [f] ⁊ cõsonantẽ intellectũ ab vtraqz ꝑte solũ desiderat: lz qbuscunqz [g] v̄bis exp̄ssũ est.

g ¶ Quibuscũqz. Habilib⁹ tñ ad h. Quid enĩ si dicã a. ⁊ velis representare promittis. tu dicas b. ⁊ velis representare ꝓmitto nõ valet. vt. ff. de ꝯstituta pe. qui autez. §. fina. ⁊. l. seq. ⁊. ff. de mu. ⁊ ho. vt gradatim. §. ⁊ si lege.

¶ Oĩs stipulatio. Casus. ¶ Dixi Justi. Domine procedatis in materia ⁊ dicatis mihi aliquã stipulationũ diuisionez. Et respon. ꝙ omnis stipulatio aut est pura: aut in diẽ: aut sub conditione. ¶ Pure ⁊c̃. dixi Justinia. Dñe posuisti iã trimẽbrem diuisionem ponatis de primo exẽplo si placet. Et respon. ꝙ stipulatio fit pure. Nam si queram a te sic. frater quinqz aureos dare spõdes: ⁊ tu respon. promitto: ista stipulatio dicitur pura: ⁊ ideo illud quod in istam stipulationem deductum est statim peti potest: non tamen sic intelligendum est: vt statim cum sacco paratus. ¶ In diem ⁊c̃. dixi Justinia. Domine iam vidi qualiter fit stipulatio pure: sed qualiter fit in diẽ Respon. di. In diem fit stipulatio veluti si dicat stipulator promittis mihi in primis calen. Junij. r. ⁊ promissor respondeat promitto: ista stipu-

latio in diem ⁊ statim stipulatione facta debetur quod promissum est: sed non potest peti anteq̄ dies venerit: ⁊ die adueniente vel stante adhuc non potest peti promissum: nisi tota dies sit preterita siue elapsa: i cōmutabiliť nō possum⁹ dicere q̄ solverit sua die l. apposita vl' p̄fixa anteq̄ tot⁹ dies fuerit elapsus.

Obligat⁹ pure an possit stati cōuenirī.

a ¶ Omnis. Confestim. i. stati. vt. ff. e. l. eū qui calēdis. §. fi. ⁊ hoc nisi rōne loci si in diez. vt. j. e. §. loca. vel ratione rei q̄ adhuc non ē in rerum natura. vt. j. de exceptio. §. antepe. ⁊. ff. eo. iterdū. in p̄n. (j) ⁊. ff. de condi. ⁊ demon. l. j. §. fi. Sed ad q̄d fit p̄missio: cū nō incōtinēti soluitur: Rñ. non est sic praue intelligendū verbū ꝯfestim vt veniat statim cū sacco paratus. vt. ff. de solu. q̄d diximus: sz aliquod spatium puta. x. diez dandū est: vt. j. de inuti. sti. §. fi. ⁊. ff. de cōsti. pe. promissor. Sic etiā fere vbiq̄ consuetudo interpretatur. vt. j. x. dies fiāt precepta a ptātib⁹ q̄ ē bona legū īterpres. vt. ff. de le. ⁊ se. cōsul. l. si d' iterp̄tatiōe. ⁊. c. cum dilect⁹. ex̄ de consue.

Cōsuetudo ē leguz ī terpres

ADDITIO (j). Non est tñ ibi nata actio vel obligatio: q̄z cum sit icertum an fructus nascant̄ vel non: dies que tacite inest habet̄ pro cōditione. vt. l. j. ff. de condi. ⁊ demon. Ange.

Stipulatio an possit fieri sub cōditiōe.

b ¶ In diem. Scilicet fit stipulatio. Sed nūq̄d stipulatio est act⁹ ciuilis. Rñ. sic. vt. j. de actio. §. de ꝯstituta. ergo nō dz recipere diē nec etiā ꝯditionem. vt. j. de re iu. act⁹. Sed dic q̄ hic actus ibi nō cōputat̄: sic in nouatiōe: vt dicitur. ff. de noua. l. nouatio. Et illa regula actus habet locum in suis numeratis casibus.

¶ Stipulatio vbi est pura statim pōt peti. Si v̄o est i diē non pōt peti nisi p̄tereat tota illa dies Aretinus.

¶ Omnis stipulatio: aut pure: aut in diē: aut sub ꝯditiōe fit. Pure veluti q̄nq̄z aureos dare spōdes: idq̄z cōfestim [a] peti potest. In diē [b] cum adiecto die q̄ pecunia soluat̄ stipulatio fit veluti d̄cem aureos p̄mis [c] calendis martij dare spondes. Id aūt quod in diem [d] stipulamur: statim q̄dem debet̄: sed peti priusq̄z [e] dies venerit nō pōt [f]: at nec eo [g] q̄dem ipso die in quē stipulatio facta ē [h] peti p̄t: q̄z totus is dies arbitrio soluētis tribui [i] debet. Neq̄z eniz cer-

c ¶ Primis. superflue hoc dicitur. ff. eo. eum qui calendis. i p̄n.

d ¶ In diē. Aliud si ad diē. nā tunc vsq̄z ad diē: tenet̄ ⁊ non post. vt. ff. d' actio. ⁊ obliga. l. obligationuz fere. §. j. ⁊ dic q̄ idem est dicere ex die q̄d in diē. vt di. l. in p̄ncipio. ⁊ hic.

In diē ⁊ ad diem teneri differunt.

e ¶ Priusq̄z. Nā cessit: sz nō vēit dies. q̄d dic. vt. ff. de v̄borum signi. cedere.

f ¶ Nō pōt. sic. ff. si cer. peta. certi cōdictio. i prin. ⁊ si petat repellit̄ p exceptionem. vt. ff. de excep. §. preterea.

g ¶ Nec eo q̄dē ipso. Nisi ab initio sic dicat hodie dare spondes quo casu pura est. vt. ff. eo. liber hō. §. decem. sz si est pura ergo peti nō potest ante decē dies: ita enim determinat̄ verbum cōfestim. s. eo. §. oīs. ⁊ in. d. l. ff. eodē. liber homo. dicit̄ q̄ eadem die: ergo male. Sed ibi expressa est dies.

Cōfestī determinata per .x. dies.

h ¶ Facta est. Scilicet vt soluatur.

i ¶ Tribui dz. Dic no. questionē de facto. Iudex statuit terminuz peremptorium partibus ad audiendā sentētiā puta diē Iouis vna partiū nō veniente eadē die q̄ro q̄si debeat ea snīa ferri: an die statuta vel sequenti: Et videt̄ q̄ nō die statuta: q̄z vt in contractibus tota illa dies videtur sua: vt hic. Et pro hoc est. ff. de ferijs. l.

more romano. per quā legem etiam si media nocte venisset: satis sufficeret. vñ patet ꝙ ea die ferri nō debuit. Itē alia rōne: qꝛ post peremptoriū dꝫ eam partē absentē citare iudex: vt. ff. de iudicijs. l. post edictū. ⁊ iter vnaꝫ citationem ⁊ aliam dꝫ eē spatiuꝫ decē dieꝝ oli vt. ff. de iudi. l. per iterualla. hodie. xxx dierum: vt in auc. de liti. §. oēm. collatiōe. viij. ⁊ ꝑm consuetudinē bononiē. vnius diei. Vñ patet ꝙ in die peremptorij non debet ferri. Sed in illa lege post edictū exponit: debet. id est pōt. Itē videt ecōtra ꝙ in die peremptorij debeat iudicari: vt. C. quādo prouo. nō est neces. l. cū nō eo die. Itē si sit ita ꝓpe sero vt certū sit eā partem amplius nō posse venire: debet iudicare in die peremptorij: vt. ff. de verbo. obl. l. cū stipulatus sum mihi a proculo. ⁊. l. liber hō. in fi. Et est verior opinio. Sed tñ post vesperas statim vel in ipsis vesperis dꝫ ferri: vt in auc. de iudi. §. sedebūt. col. vj. sed nec in nocte dꝫ ferri snia: ⁊ ita paulo post excessuꝫ vesperaꝝ dꝫ iudicare. Et ita quidā electi ad quoddam consilium de facto iudicauerunt.

tuꝫ est eo die in quē ꝓmissum est datū [a] non esse priusq̄ꝫ [b] is preterierit.

¶ Stipulatio ānua quoad qs viuet pura ⁊ perpetua est: sꝫ post mortē stipulatoris obstat exceptio heredi. Aretinus.

¶ At si ita stipl'eris dcē aureos ānuos [c]

Snia die p̄fixa debꝫ ferri ēt absente altera. partiū.

ADDITIO. Nisi iurisdictio iudicis sit peritura. Et hec ꝓcedūt in diffinitiua nō interlocutoria: qꝛ etiā de nocte ferri pōt. ⁊ ab opi. istius glo. quā etiaꝫ tenuit Bar. ⁊ Bal. dicit Ang. non esse recedēdū. ⁊ an die sequēti ꝑemptoriuꝫ possit ferri snia: vide pulchre ꝑ eū hic.

a ¶ Datum non esse. Id est non est hoc verum incōmutabiliter.

b ¶ Priusq̄ꝫ. vt. ff. eo. quicquid. §. fi. ⁊ de pig. act. si necessarias. §. si annua.

¶ At si ita stipuleris. Casus. ¶ Supra vidimus ꝙ ille qui promittit non potest conueniri cum effectu quousq̄ꝫ dies venerit: sed do. quid diceretis de illa stipulatione qua quis mihi ꝓmittit. x. quoad viuā: frater (dic̄ ipse) ista stipulatio pura est: ⁊ perpetuo obligatus est ꝓmissor: vnde si pura est possuꝫ singulis annis q̄ꝫdiu viuam agere de decē in principio cuiuslibet āni. ⁊ heres etiā meꝰ de rigore iuris pōt agere sed submouebit per exceptionē pacti facti de non petendo quasi videar tacite pactū fecisse ꝙ ego possum petere dum viuo: heres aūt meus nō possit. Istud autē vt dicūt pactū tacituꝫ est inductum a ptāte iuris ab isto verbo in stipulatione inserto. vꝫ. quoad viuam. Eo enim ipso qd fuit mihi promissum illud annuuꝫ quoad viuerē: per hec tacite videor pactus fuisse: ne heres meus petat ⁊. h. d. Et legatur illud at. s. quod ponitur in princ. §. aduersatiue. vꝫ. sic ita est ꝙ illa stipulatio in dieꝫ que est in proxi. §. non est pura. at pro sed.

c ¶ At si. Annuos. aliud si dixerit singulis annis. Naꝫ primo casu in initio cuiuscūq̄ꝫ anni. scd'o in fine cōmittitur stipulatio: qꝛ sic est in legato sic relicto: vt. C. quādo dies lega. ce. l. j. ⁊. ff. quādo dies lega. ce. l. nec semel. vnde versus. Annua si debes tunc respicies caput anni. Anno si debes in fine teneberis anni. vt dices. j. de inuti. sti. §. q hoc anno. ⁊. ff. e. l. qui hoc anno. Sed nunqd est vna stipulatio: vel plures? Rñ. vna est: vt. ff. eo. si stichū. §. j. (j) lꝫ legata sic relicta sit plura: vt. ff. de do. cau. mor. l. senatus. §. fi. Sꝫ que est ratio? Respō. qꝛ semel in stipulatione inspicitur conditio stipulantis: vt si sit filius acqrat patri ⁊ vna est actio: vt ff. eo. si filius. sed in legatis pluries cōsideratur. s. singulis annis: cuꝫ singulis annis cedat dies legati: ⁊ plures sint actiones: vt. ff. de an. leg. l. cum in an-

Promitto x. aureos ānuos: ⁊ singul' annis differunt.

nos. ⁊ quando di. leg. ce. l. cum in annos. Sed. M. dicebat hanc esse differentiaz: qꝛ in stipulatione est vna verborum conceptio: sed quantum ad rei veritatē plures sunt: sicut legata: ⁊ facit pro eo. ff. e. plurib⁹. §. j. Sz ibi certe per alia ꝟba fuit scā. s. per h annua bima: trima die, vel dic ꝙ ibi quorūdā snia recitat. Nec obstat ꝙ vna est cōceptio. nā ⁊ in legato vna est ꝯceptio.

quoad viuaz [a] dare spōdes: ⁊ pure [b] facta obligatio intelligitur ⁊ perpetuat [c] qꝛ ad tp̄s nō pōt deberi: sed heres petēdo pacti exceptiōe submouebitur.

ADDITIO (j) Hoc veruz vbi non enumerant anni: sine aliqd qd p̄sone nō cohereat si ex parte stipulatoris īplendum siue nihil: dūmodo ex cursu temporis debeat stipulatio cōmitti: al's si euentū alicuius conditionis vel exp̄sse fuerint anni dinumerati est secus: vt per Angelum aretinum hic.

a ¶ Quoad viuā. i. donec viuam.

b ¶ Pure facta. Scz rōne primi anni: sed ratione sequentium est in diem quoad quid: qꝛ ante annū nō debetur: ⁊ conditionalis quoad aliud. naz al's non debetur nisi viuam: argumē. ff. e. l. h̄ iure. ⁊. l. in illa. Vel dic ꝙ est pura abnegatiua. id est nō cōditionalis.

c ¶ Perpetuat. i. donec viuat. sic. ff. pro socio. l. j. ꝑm quosdaz. īmo dic per omnia secula: ēt post mortem. nā tempore non tollitur obligatio ipso scilz iure. (j) vt sequitur: vt. ff. de act. ⁊ obliga. l. obligationū fere. §. placet. ⁊. ff. de serui. seruitutes. sed per exceptionē vt sequitur: sz heres petendo ⁊c. vt. ff. de acti. ⁊ obli. l. obligationum fere. §. placet. ⁊. ff. de ser. l. seruitutes.

ADDITIO (j) Nisi expresse vel tacite ex stipulantis paupertate pro alimentis deducta censerentur. ⁊ ita ꝑm Bar. potest saluari glo. in. l. stichū. §. huiusmodi. ff. eo. lz sit magna diminutio. Vel dic ꝙ quotiens agit de multiplicādo obligatiōe īfinitas ē euitāda: vt. l. fideicōmis. §. si decē. ff. d le. iij. An.

¶ Sub conditione. Casus. ¶ Dixi Justi. Dn̄e iam vidi exemplū de p̄mo membro diuisionis nr̄e. s. qualit̄ fit stipulatio pure et ēt de scdo mēbro. s. qualiter fit stipulatio in diem ponatis mō si placet exēplum de tertio mēbro. s. qualiter fit stipulatio sub conditione. Et ad hoc rn̄. do. Justi. ꝙ sub cōditione fit stipulatio cum in aliquem casuz promissio differtur hoc est ad aliquid quod indifferenter se habet ad esse: et ad non esse: veluti si aliquid factū fuerit promittis mihi decez vel si aliquid factum non fuerit promittis mihi decem. Et primo ponit exemplum conditionis que fit per verba affirmatiua vtputa si tytius factus fuerit consul quinqz aureos dare spondes. ⁊ in seq. §. qui incipit.

¶ Stipulatio collata in aliquē futuruz euentū incertum est cōditionalis. Are.

¶ Sub ꝯditiōe stipulatio fit: cū in [d] aliquē casum differt [e] obligatio: vt si aliqd

¶ Si quis stipulet. ponit exemplum conditionis prolate p verba negatiua di. ꝙ si aliqs ita stipulet ꝓmittis mihi x. si capitoliū nō ascendero bene valet talis stipulatio: sz p inde est acsi stipulator stipulatus eēt cū moreret. x. tibi dari. nā in vtroqz casu demū post mortē stipulatoris poterit illud qd in stipulatione deductū est peti cū effectu. No. ꝙ conditio alia respicit tempus futurum: vt. s̄. eo. §. sub cōditione. alia preteritum. ⁊ alia presens.

d ¶ Sub conditione. In aliquē casum. i. in aliquā fortunā inopinatā: vt possit se habere ad eē ⁊ nō eē qd in futuris tātū est: vt. j. e. §. conditiones.

e ¶ Differt obligatio. Nā ante euētū ꝯditionis obligatio cessat: vt. ff. si cerpeta. l. nō oīs. ⁊ sic ea pēdēte nō est de-

bitor sicut nec heres sub cōditione institutus interim est heres: vt. ff. fami. her. si maritus. Arg. cōtra. C. de cōsti. pe. l. ij. in eo qd dicit cōditionale debitum posse constitui. qd non posset nisi esset debitū: vt. ff. de ꝯsti. pe. l. j. Sz dic q sufficit debitū spe. Itē nec illud interim debet: vt. ff. de ꝯsti. pe. id qd. Itē argu. contra. ff. ex qui. cau. in pos. ea. l. in possessione. ⁊ ff. de ver. sig. l. creditores. Sz rōne spei creditores dicuntur: vt. j. eo. §. ex conditionali.

factuz fuerit vel nō fuerit: cōmittatur stipulatō: veluti si tytius cōsul fuerit factus: quinqz aureos dare spondes.

¶ Cōditio negatiua eius q̄stio quotidie pōt īpleri ⁊ eē in fieri implet ꝑ mortem. Aretinus.

¶ Si qs ita stipulatur: si [a] in capitoliuz nō ascendero: dare spōdes [b]: ꝑinde erit ac si stipulat⁹ eēt: cū morieť [c] sibi dari.

¶ Stipulatio cōditionalis trāsmittit ad heredes. Areti.

¶ Ex cōditiōali stipulatione tm̄ spēs [d] est debituz īri: eāqz ipsam spem in heredez trāsmittimus [e] si priusq̄z ꝯditio extet mors nobis cōtigerit [f].

¶ Locus solutioni adiect⁹ afficit stipulationē in illā diem: qua verisimilr posset ad locum perueniri: et impossibilitas vitiat stipulationem. Angelus aret.

ADDItio. Creditor proprie qs dicat. Improp̄e tm̄ ꝓprie autem creditor est q fidē alterius credēdo secutus est. ⁊ ita intelligitur statutū de eo q credidit faciēs mētionē. secus si de creditore simpliciter: qr intelligitur qūocunqz aliū habeat obligatum. dūmodo nō in diē vel sub conditione. Angelus.

a ¶ Si qs ita. Si i capitoliū nō ascēdero. s̄. posuit in affirmatiua cōditiōe ⁊ negatiua: nunc in negatiua tm̄.

b ¶ Dare spōdes. Scilicet. v. aureos vel aliquid aliud.

c ¶ Cuz morietur. Similes sunt iste due stipulationes in hoc: qr mortuo stipulante in vtroqz casu cōmittit: vt heredes agāt. nā pōt obligatio ab herede sic incipere: vt. C. vt act. ab here. ⁊ contrahere. l. j. Dissimiles in hoc: qr prima cōditionalis secūda in diē quez diē certū est euenire: vt. ff. de cōditio. inde. nam si. lz nesciamus quādo: vt. ff. de condi. ⁊ demō. l. j. ⁊ in auc̄. de nup. §. deinceps. colla. iiij.

¶ Ex cōditionali. Casus. ¶ Pone sic casuz. Aliqs stipulatus est aliquid sibi dari sub cōditione que pēdet: nūquid hz statim aliuz sibi obligatū. s. illū a quo stipulatus est. Et rñ. q non. imo ex cōditiōali stipulatiōe tm̄ spes est in debito. ⁊ si cōtingat ipsuz decedere: afiq̄z cōditio existat: ipse istā spez trāsmittit ad heredē suū.

d ¶ Spes ē. Diez cedere et venire: differt. Nō aūt cessit vl' venit dies: sz in pura statiz cedit ⁊ venit. ff. de ꝟb. sig. cedere: sz in illa que est in diē statim cedit dies legati: sed non venit. s̄. eo. §. in diem.

e ¶ Transmittimus. Sic. C. de his qui ante apertas tabulas. l. prima.

f ¶ Cōtingit. Sed quare legatarius cōditionalis legati spem ad heredem nō trāsmittit: vt. C. de ca. tollen. §. finautē. Rñ. in stipulatione īteruenit factū stipulātis volētis sibi ꝓspicere: ⁊ sic heredi. vt. ff. de proba. l. si pactum. nō trāsquod non est in legatario. cuius nullū factum interuenit. ⁊ eodē modo rñde in hereditate conditionali. Legatari⁹ cōditiōalis legati spēm nō trāsmittit.

¶ Loca etiaz inseri. Casus. ¶ Supra dictū est q in stipulatione quandoqz conditio venit. Et nō solum illa que supradicta sunt possunt venire in stipulationē: imo etiā loca stipulationibus inseri pñt: puta si dicā sic. promittis te mihi daturū. x. carthagi-

ne. ⁊ tu respondebis: promitto. ⁊ huiusmodi stipulationes lz pure videant̃ re ipsa: tamē habēt tacite tēpus adiectum: quo aliquis tre vel mittere possit ad locū illū in quo ꝓmisit pecuniaz se daturū: vñ si aliquis ita stipuleť Rome hodie carthagine dare spondes: ista stipulatio nō valet cū promissio sit impossibilis: et ratione huiꝰ impossibilitatis vitiať huiusmodi stipulatio. h. d.

a ¶ Loca ēt Nō solū cōditio vel dies.

b ¶ Tēpus. Quod bonus iudex arbitratur. quod dic: vt. ff. eo. continuus. §. cum ita.

¶ Loca [a] etiaz inseri stipulationi solēt: veluti carthagine dare spōdes: que stipulatio licz pure fieri videatur: tamē reipa habet tēpuz [b] iniectū quo promissor vtatur ad pecuniā carthagine dādam. Et ideo si quis rome ita stipuletur: hodie carthagīe dare spondes: inutilis erit stipl'o: cū ipossibil' [c] sit repromissio.

¶ Conditio de preterito: vel de presenti: nō suspēdit obligationē. Aretinus.

¶ Cōditiones que ad presens vl' preteritū tempus deferūtur aut statim infirmāt obligatiōez aut oīno non differunt: veluti si tyti' ꝯsul [d] fuit: vel si meuius viuit dare spōdes. Nā si ea ita nō sunt: nihil valet stipulatio: sinautē ita se habēt: statim valet: q̄ enim per rerū nām [e] sunt

ADDITIO. Nota ꝙ lz in actib' iudiciarijs tēpus itinerādi sit statutum certū: vt. xx. miliariuz singulo die: vt l. j. ff. si quis cau. ⁊ dic vt ibi per Bar. ⁊ doc. tñ in contractibus nō est determinatus: sed totū residet in pectore iudicis: qui multa debet cōsiderare: ⁊ locum: ⁊ periculuz: ⁊ qualitatē persone: vt. l. continuus. §. j. ⁊ ibi vide Bart. ⁊ Jmo. ff. eo. Angelus.

c ¶ Impossibilis. Ratione enim impossibilitatis stipulatio vitiatur: vt. j. de inuti. sti. §. si ipossibilis. nisi vterq̄z haberet ibi procuratorē: ⁊ egisset quilibet cum suo vt eadem die fieret solutio: vt. ff. eo. l. fi. §. si inter eos.

¶ Cōditiones. Casus. ¶ Quesiui a Justi. Dñe supra dictū est ꝙ stipulatio ꝯditionalis est cū differť in aliquē casuz. Sz dñe nunqd oīs stipl'o est incerta que fit per hāc ꝯiūctionē si: Rñ. dñs Justi. ꝙ nō: nā ea que sunt pñtia vel p̄terita non dñr pendere: sz ea que sunt futura proprie dñr pēdere: quasi diceret: tūc intelligiť stipulatio sub cōditiōe qñ differť i aliquē casum futurū. Quando aūt aliquem de p̄terito vl' de pñti cōcipiť: tunc non est stipl'o sub cōditiōe. imo aut statiz valet obligatio aut nō. Ea. n. que per rerū naturā certa sunt non morant̃ obligationē. Si enī dicā ꝓmittis mihi. x. si meuius viuit: et tu rñdes: promitto: si viuit tpe cōcepte stipl'onis: statiz valet stipulatio. si aūt nō viuat tpe ꝯcepte stipulationis nō valet: imo statim infirmať. ⁊ ita in stipl'oni. q̄ cōcipiunť ꝑm aliquē casuz pñtem ⁊ p̄teritū q̄q̄q̄ illi casus sunt incerti: qr tñ que ad naturā naturātem sunt certa nō morātur ⁊c. q̄q̄q̄ apud nos sunt incerta. hoc dicit.

d ¶ Conditiones Cōsul fuit. sic. ff. si cer. pe. itaq̄z. ⁊ l. cuz ad pñs tp̄s. patet etiam in. l. conditio. ff. de verbo. obli.

e ¶ Naturā. Ergo nec futura morātur obligationē. nā etiā illa ꝑ rerū naturā certa sunt: vt. ff. de iudi. sz ⁊ si restituať. §. si. cōtra: sz dic ꝙ aliud est eē certū ꝑ rerū naturā. i. ꝑ naturalē cursum nature: ꝑ quā sola p̄terita ⁊ pñtia sunt certa: ⁊ ita hic accipiť. Et ēt illa futura certa sunt q̄ nō hñt se ad vtrūlibet: vt si moriar. nā ⁊ hec nō morant̃ obligationē: vt. ff. de cōdi. īde. nā ⁊ si,

Natura ē duplex.

c.l.pce.⁊ se.⁊.ff.ꝺ noua.si pupillus.§. qui sub conditione. (j) Et aliud est in natura rerũ.i.in sciẽtia dei in qua oia que sunt vel fuerunt vel futura sunt (teste Boetio) tanq̃ pñtia sunt. Itez ⁊ al's sũt mille anni ante oculos eius tanq̃ hesterna dies q̃ pterijt.⁊ dr̃ pma natura naturata: sz scda natura naturãs qꝺ idez ẽ qꝺ ipe deus.

ADDI.(j) No.ex gl.cõditiões in futuꝝ collatas que necessariã hñt existẽtiã nõ differre obligationẽ: qꝺ vez limitare si pferat p tale qd quod tps significat. pmitto cũ morieris.§.id aũt.j.de inuti.stip.Christo.

certa non morant[a] obligationẽ: lz apud nos incerta[b] sint.

¶ Etiã facta pñt in stipulatione deduci in qbus vtile est adycere penã: ne al's stipulator habeat probare interesse. Are.

¶ Nõ solũ[c] res in stipulatũ ꝺduci possunt: sz etiã facta: vt si stipulemur aliqd fieri vel non fieri: vt in hmõi stipulationib' optimũ erit penã[d] subycere: ne q̃ztitas[e] stipulationis in incerto sit: ac necesse sit actori probare[f] qꝺ eius interfit. Itaqz siqs vt fiat aliqd stipuletur: ita adyci penã debet si ita factũ nõ erit: tũc pene noĩe decẽ aureos dare spondes. Sed si quedã[g] fieri quedã nõ[h] fieri vna eadẽqz ꝯceptiõe stipulet qs clausula[i] erit hmõi adyciẽda

a ¶ Non morantur. Id est non suspẽdunt siue differunt. Accursius.

b ¶ Incerta sint.ff.de reg.iu.l.in totum.cõtra. Solu.illa loquit in his vbi pñs solẽnitas exigitur: vt.vij.testes in testõ: vt.s̃.de testamẽtis.§.j. Vel loqtur in illis casib' vbi certa scia ⁊ intellectus de presenti exigitur in contractibus puris: vt.C.de do.nec inuitus. hic autem in conditionali.

☞ ¶ Nõ solũ res ⁊c. Casus. ¶ Supra dictũ est de stipulationibus que cõsistunt in dãdo. nũc tractãdũ est de stipulationib' q̃ ꝯsistũt in faciẽdo. vñ di. Iu.nõ solũ res pñt deduci i stipl'onẽ: sz ⁊ fcã: puta cũ stipulor aliqd a te fieri vl' nõ fieri in futuꝝ: ⁊ si nõ fuerit factũ ꝑm stipl'onẽ potero agere ꝯ te ⁊ petere ĩteresse meũ: ⁊ qz difficile ẽ pbare interesse ꝓpterea dat Justi. ꝯsiliũ stipulatori: vt adyciat penã in stipl'one quã petere poterit stipulator si nõ fuerit factũ ꝑm stipl'onẽ. ⁊ ita nõ habebit necessario pbare quãti sua ĩterest. Et docet in lr̃a qual'r pena dz stipl'ari di. q̃ si aliquis stipulet aliqd fieri veluti turrim: ita adyicere dz: ⁊ si turri nõ feceris decẽ aureos dar spõdes noĩe pene. Cõtingit autẽ aliqñ in eadẽ stipl'one stipulatur qs aliqd fieri ⁊ aliqd nõ fieri. puta stipulor a te: vt eas romã: sz q̃ nõ eas per florẽtiã: ⁊ in istis stipl'onibus in qbus stipulari aliqd fieri ⁊ non fieri: ita erit pena adyciẽda si aduersus ea factum fuerit.i.si iueris p locũ pbibitũ: seu ita factũ nõ erit.i.si nõ iueris romam decẽ aureos spondes.h.d.lr̃a presens.

c ¶ Nõ solũ. ¶ De stipl'onibus q̃ in dando cõsistũt: hucusqz diximus. nũc de his que in facto consistunt. Accur.

d ¶ Penam subyicere. Sic.s.consiliũ simile.ff.de preto.stipu.l.si.

e ¶ Quãtitas.ff.ꝺ arb.l.si ãt.ꝯ. So. nõ ĩterest q̃ ad h vtvaleat cõpromissũ. Interest tñ q̃ ad vtilitatẽ stipl'onis.

f ¶ Probare.s.quõ interesse pbat: Rñ.p testes vt hic ĩnuit ei.C.ꝺ sen.q̃ p eo.l.j.§.j.nisi petat ex dolo alteri'. tũc p solũ sacr̃m: vt.ff.qꝺ vi aut clã.l.semp.§.in hoc interdicto.⁊.§.se.⁊.C. vñ vi.l.si qñ.⁊.C.de iure do.impe.l.j.

g ¶ Quedam fieri. Puta ire romam.

h ¶ Quedã si fieri. puta p florẽ. si ire.

i ¶ Clausula. Scilicet penalis. Acc.

a ¶ Factuz erit. Hoc reddit. q. dicto.
b ¶ Factuz non fuerit. Hoc refertur ad primū. Et si ex vno capite sit pena cōmissa nō cōmittet plus: vt. ff. de arbitris. l. si duo. §. si, nisi hoc actū sit: vt pluries committat: vt. ff. de trāsactio. qui fidem.

ADDITIO.

Itē nisi sit apposita sup facto iterabili vel cōtinente plura capitula si ratiōe interesse petat sm Jo. fa. h. Et nota q iuramētum de nō ꝯueniēdo hz vim istius clausule. Itē facit: vt actꝰ valeat eo meliori modo: quo potest. Angelus aretinus.

si aduersus ea factū erit [a] siue qd ita factuz [b] nō fuerit: tūc pene nomine decez aureos dar spōdes.

¶ De duob' reis stipulādi z pmittēdi.

¶ Duo rei stipulādi fiunt quādo separatim interrogant debitorem: z ipse simul vtriqz rñdet. Angelus aretinus.

Continuatio. ¶ De duobus reis stipulandi z promittendi. ¶ Quia in stipulatione de qua dictum est. s. titu. j. plures persone interueniunt quādoqz: quarū quedam dicuntur rei stipulandi: alie rei promittēdi: ideo dicit de duobus reis stipulandi ac promittendi. Accur.

Diuisio

ET stipulādi. ¶ Totꝰ iste titulus diuidit in quatuor partes. Prio ponit de duobus reis stipulādi qualiter fiāt. Scdo de duobus reis promittēdi. Tertio ponit effectꝰ ipsius obligationis pluriū reorū. Quarto redit ad duos reos pmittēdi. Scda ibi §. (Duo pluresue.) Tertia ibi (Ex huiusmodi.) Quarta ibi (Ex duobus.)

¶ Et stipulandi. Casus. ¶ Quesiui a Justini. qualr pñt fieri duo pluresue rei stipulādi vel pmittēdi: Et respō. Dico q duo rei stipulādi si postq̄z duo stipulati fuerint: eādē rē ab eodē: ipse post amborū iterrogationē respōdeat vtriqz vestrū dare spondeo. verbi gr̄a pone q suz stipulatus a Tytio in hūc modū. pmittis mihi stichū. z Petrus incōtinēti post meā stipulationē z ab promissoris respōsionē stipulatꝰ fuerit ab eodē Tytio sibi dare eundem stichum: z ipse post ambas interrogationes respōdeat vtriqz vestrū dare spōdeo: z ego et Petrus effecti sumꝰ duo rei stipulādi. Sz pone dñe quid si mihi primo stipulandi stichuz pmiserit. deinde Petro stipulanti ex interuallo eundē stichuz promiserit. Rñ. dominus Justi. dico q nos. s. ego z Petrus sumus duo creditores in eadē re: sed non sumus duo rei stipula. vnius obligationis: sed diuersarum obligationuz. Una enīz obligatiō mihi est acqsita. z alia Petro stipulāti ex iteruallo: qr natura duorum reorū stipulandi hec est: vt nihil sit mediū iter stipu. vnius z alterius: sed si statim post vnam stipulationez fiat alia qualiter intelligi debeat ex sequentibus apparebit. hoc dicit.

ET stipulandi [c] et pmittendi duo pl'esue rei fieri pñt. Stipulandi ita si post omniū interrogationez promissor respōdeat spondeo [d]: vtputa cū duobus separatī stipulātibus: ita promis-

c ¶ Et stipulādi. Hic dicitur reus stipulandi ille qui rem aliquam: vt pecuniam stipulatur. a re nō reatu dictus. Et econtra reus promittendi qui aliquam rem promittit: vt. ff. eo. l. j. al's reus tm̄ debitor dicit: vt patet. C. de iu. calū. l. ij. al's dicitur reus qui cōuenitur: vt. C. de iu. l. properandum. §. z siquidem. z dic vt. ff. eo. l. j. Potest dici z alio respectu reus stipulādi z promittendi: vt dicitur in glo.

Reꝰ stipulādi. Reꝰ promittendi.

d ¶ Spōdeo. Hoc adiecto: vt sit duo

Reoruz debēdi vel credēdi cōstitutio an p interualluz impediat.

rei insolidū: etiā iure veteri: vt. ff. eo. l. reos. §. fi. ⁊. §. cum in talibus.

a ¶ Spondeat. Ex interuallo: puta si diuerterūt ad alios actus extraneos: vt. ff. e. l. duos. §. fi. al's si nō est extraneus act⁹ cōtradiceret. d. l. ei quod mō dixerat tibi: nam si prius. ⁊ qd dicitur ff. eodē. l. iij. Accursius.

ADDItio.

Tu dic q̄ interuallū magnum: puta vnius diei cū actu ex̄neo vitiat ꝯstōnem duoꝝ correorū si interueniat iter iterrogationē et respōsionem. al's si iter obligationē vnius pfectaz et aliā pficiēdā nō vitiat ꝯstitutionē correorū expressaz: sed tacitā sic saltem in duobus reis credendi.

b ¶ Nec creduntur duo rei. Scilicet vt vna sit obligatio ⁊ vnius rei: sz sunt creditores duo ⁊ diuersarum rerum: vt infra eo. §. ex huiusmodi.

¶ Duo pl'esue. Lasus. ¶ Dixi Justi. Dñe supra dixistis qual'r fiant duo rei stipu. ponatis si placet exempla de duob⁹ reis ꝓmittēdi: Rñ. dñs Justi. di. sic. In duobus reis ꝓmittēdi sunt duo qui stipulant̄ ab eodē: sz vbi sunt duo rei ꝓmittēdi vnus stipulat̄ a pluribus. Unde scire debes q̄ duo rei ꝓmittēdi ita fiūt si fuero stipulatus: in hūc modū. Meui ꝓmittis mihi decez aureos: ⁊ ipse rñdet ꝓmitto: ⁊ postea sine interuallo dixero seio: promittis mihi eosdē. x. aureos: quos stipulatus sum a meuio: ⁊ ipse respondeat ꝓmitto: isti sunt duo rei debēdi vel promittendi. Sunt enim duo debitores dicētes eandem rem. ⁊ hoc dicit.

c ¶ Spondeo. Hoc acto vt fiant duo rei. ⁊ isolidū: vt. ff. eodem reos. §. fi.

¶ Ex huiusmodi. Lasus

¶ Dixi Justi. iā vidi q̄liter fiāt duo rei stipulādi ⁊ promittendi. pro deo dicat mihi qs est effect⁹ earū obligationuz: Ad hoc rñ. Justini. q̄ ex stipula. huiusmodi singulis debet sup. reis stipulādi. ⁊ solidū debēt singuli. s. rei ꝓmittēdi: quia vterqz eoruz insolidū obligat̄: sicut singulis eorum stipu. isolidū debet: sz lz isolidū teneātur vel solidū singulis debeat̄: tm̄ vna res sola in obligatione vertitur: vñ si fuerūt duo rei stipu. ⁊ ita duo creditores. si tñ vnus eorum recipiat illud qd deductū erat in stipulationib⁹ ille q recipit pimit obligationē singuloruz. Uñ ab altero reo stipulādi liberat̄ ꝓmissor. ⁊ si fuerūt duo rei ꝓmittēdi: ⁊ ita duo debitores eiusdē rei si alt̄ rez illā soluat pimit obligationē illam: ⁊ liberatur alter. ⁊ hoc dicit.

d ¶ Ex hmōi. Obl'onib⁹. Hoc refert̄ ad reos ꝓmittēdi. ⁊ qd seqt̄ ⁊ stipl'onibus ad reos stipl'andi: vt ꝓbat̄. j. stati.

Obligatio eadez potest esse vna et plures

e ¶ In vtraqz. i. vtriusqz obligatiōe. nā vna ē q̄ ad vnū effcm̄: vt. ff. e. l. iij. i fi. sz pl'es sūt: qr pl'es tenent̄: vt hic.

sor rñdeat: vtriqz vestrū dare spondeo. Nam si prius tytio spoponderit: deinde alio interrogāte spōdeat [a]: alia atqz alia erit obligatio: nec credūtur [b] duo rei stipulandi esse.

¶ Si duo ꝓmittant eisdem eandē pecuniam efficiūtur duo rei promittēdi. Angelus aretinus.

¶ Duo pluresue rei promittēdi ita fiūt: meui decem aureos dare spondes: ⁊ sei eosdem decem aureos dare spōdes: si respōdeāt singuli separatim spōdeo [c].

¶ Natura duoruz reorum est: vt quilibet teneatur insolidum: sed vnus solutione ⁊ receptione tollitur obligatio vtriusqz. Aretinus.

¶ Ex huiusmodi obligationib⁹ [d] ⁊ stipulatiōibus solidū singulis debetur: ⁊ promittētes singuli īsolidum tenentur. In vtraqz [e] tamē obli-

a ¶ Alter. Scilicet reorū stipulādi.
b ¶ Alter. Scilicet reorū ꝓmittēdi.
c ¶ Permit obligationem. Ille qui accipit.
d ¶ Liberat. Ille qui soluit. Sic̄ is lectio seu ꝯplicatio ꝝdoxa est. ff. de arb. l. si duo. Uel dic q̄ libet istorū refert ad vtrūq; supradictū. Et ꝑt fieri ꝛ in stipl'one duo rei: ꝛ in quolibet genere obligādi: vt ff. eo. l. eādē.

gatione vna res vtitur: ꝛ vl' alter [a] debitus accipiēdo: vel alter [b] soluēdo oīum perimit [c] obligationē: ꝛ oēs liberat [d].

¶ Etiaz diuersitas tepoꝛis adiecti solutiōi modo facit cessare constitutionez vt. C. eo. l. j. Patet ergo cōstitui posse pure duos reos debēdi: ꝛ quelibet insolidū cōuenire: vt. C. eo. l. j. Hodie ꝫ: etiā si hoc actū est expresse: nisi altero absente vel inope exīte: vt in auc. de duob' reis. §. j. ꝛ auc. hoc ita. eo. ti. C. nisi renuntiatuz fuerit illi constōi: vt. C. de pac. l. pen. ꝛ. ff. de min. l. iuder.

Rei debēdi in solidum nō possunt cōuenīri.

¶ De stipulatōe seruoꝝ. ¶ Supra tit. j. ꝛ ti. prece. dictuz est de stipulatōe liberarū psonaꝝ. Uez q̄ iterdū serui stipulant: tō de his tractaturus intitulauit de stipulatione seruorum.

Continuatio.

Diuisio

Obligatio an possit ī paritate cōtinere.

¶ Ex duob' reis. Casus. ¶ Quesiuit a Justini. an vnus de duobus reis ꝓmittēdi aliter possit obligari q̄z alius: Uidet q̄ nō: q̄z videt q̄ eqtas oīmoda que paritas debeat eē inter duos reos debēdi dicit tñ q̄ ex duob' reis ꝓmittēdi alter pure: ꝛ alter sub cōditione obligari pōt. puta. r. fui stipulatus a tytio pure: ꝛ eadē. r. fui stipulatus a martiano sub cōditione. Jsti duo intelligunt eē duo rei debēdi. ꝛ ly. M. sub cōditione obligetur nō tō minus petere potero illa r. a tytio q̄ miht pure est obligatus: q̄z adhuc pēdeat cōditio. ꝛ hoc dicit.

¶ Ex duobus. Potest. Sz nōne est hic ꝛparitas q̄d eē nō dz: vt. ff. eo. l. eadē. §. sed si quis. Nā. ꝓm. M. q̄d ibi regulariter dicit: fallit hic: vt. ff. eo. si ex duobus. §. fi. Ally vt. P. dicūt q̄ hic nō est ꝛparitas: cū aduenīte cōditōe vel die ambo equal'r teneantur: sz adhuc medio tpe remanet ꝛparitas. ḡre dic q̄ in q̄ntitate debita vel re q̄ debeāt nō pōt eē ꝛparitas: vt ibi: sed in allys pōt: vt hic. ꝛ. ff. eo. l. si ex duobus. §. fi. ꝛ. ff. eo. ex duobus. §. fi.

¶ Ex duobus reis ꝓmittēdi ali' pure: alius in diez vel ex conditione obligari potest: nec ē impedimēto erit dies aut cōditio quominus ab eo q̄ pure obligat' est petat'.

¶ Ex duobus reis stipulandi. ¶ Ex duobus reis ꝓmittēdi ali' pure: alius in diez vel ex conditione obligari potest: nec ē impedimēto erit dies aut cōditio quominus ab eo q̄ pure obligat' est petat'. Uez q̄ iterdū serui stipulant: tō de his tractaturus intitulauit de stipulatione seruorum.

Seruus. ¶ Totus iste titulus diuiditur in tres partes. Primo q̄ seruus stipulādo acquirit dño in cuius cunq; psona stipulatio cōcipiatur. Secdo excipit a regula q̄ factum nō acquiritur. Tertio si sint plures dñi pro dominicis portiōibus acquiritur. Secūda ibi (Sed cū factū.) Tertia ibi (Seruus cōmunis.)

¶ Seruus ex psona domini. Casus. ¶ Pone ergo sic casum. Quesiuit a Justi. vtrū seruus haberēt ius stipulādi. ꝛ videbat q̄ nō. cū stipulatio sit act' ciuilis. ꝛ quātū ad ius ciuile attinet seruus ꝓ mortuo habet'. Et rñ. do. Justi. q̄ q̄z seruus quātū ad psonā suā ꝓpriaz pro mortuo habeat': ex psona tñ domini sui pōt habere ius stipl'onis. Sz di. aliqs dñe hoc est vez si seruus habet dñm: sz qñ nō hz dñm: puta duz hereditas iacet nūqd valet stipl'o: ꝛ rñ. q̄ sic: q̄ hereditas in casu isto vicē dñi sustinet: vñ si seruus hereditarius ante aditaz hereditatē stipulet acqrit hereditati. ꝛ sic heredi futuro. ꝛ. h. d.

¶ Domini.

Dñs ē caput serui.

a ¶ Domini. Qui dñs: caput est serui. vt. j. de noxa. §. oīs. ex sua eni ꝑsona nihil potest. vt. ff. de regu. iur. l. in seruitutē. ⁊. l. quod attinet: nisi ex quo manumittit: tunc enim īcipit habere caput. vt. ff. de capi. dimi. hodie.

Hereditati furtū fieri nō pōt nisi ī tribus casibus.

b ¶ In plerisq; hoc ꝓpterea dicit q; hereditati furtū fieri nō pōt: nisi ī tribus casibus. vt. ff. d' fur. hereditarie. ⁊. l. sequen. Itē ꝓpter vsūfru. qui seruo hereditario ꝓmittit nō potest vt hereditati queratur. vt. ff. eodem. vsusfr.

ADDITIO. Et est ratio ſm doc. q; sine ꝑsona cui accidit deberi non potest.

c ¶ Defuncti. Non heredis. vt hic. ⁊ s. de here. insti. §. seruus. ⁊. ff. de acq. re. do. hr̄ditas. Et q̄ sit rō q̄re ꝑsonam defuncti ⁊ nō hr̄dis: dic vt. d. §. seruꝰ.

d ¶ Hereditati. Sic. ff. de iniu. l. prima. §. quotiens autem.

☞ ¶ Siue autem dño. Casus. ¶ Dñe vidi q; si seruꝰ stipuletur aliquid dari dño suo qd' illud dño suo acquiretur. Sed ponamus q; nō dño suo: sed sibi stipulet aliquid dari acqrit non dño suo. Et respon. Justi. di. q; siue seruus domino suo: siue sibi siue cōseruo suo: siue impersonaliter: id est persona nō adicta omnibus istis quatuor modis domino acquirit: ⁊ hoc dicit.

e ¶ Siue autem. Siue sibi. Nisi in casibus: vt cum factum est in stipulatione: quo casu domino non acquirit. vt. j. proxi. §. (j) ⁊ cum operas a liberto stipulatur. vt. ff. eod. l. antepe. ⁊ in alijs casibus quos not. ff. eo. l. j. ⁊. l. sequenti. Sed nunquid frater potest stipulari fratri suo in eadez ptāte existēti: Dic q; sic quia seruus cōseruo suo stipulari potest: vt hic: igitur frater fratri. argu. C. de diuer. rescripti. l. j. Itē q; vox filij vox pr̄is intelligitur: ⁊ vox serui vox domini intelligit: vt infra de inuti. stipula. §. ei q. ⁊. §. pꝰ mortem.

ADDI. j.

Nec valet talis stipulatio: q; cū ꝑsone cohereat de persona serui in dñm transire non pōt. Itē q; operas nemo nisi dñs stipularetur: valeret tamen si eas: vel impersonaliter vel domino stipularetur: vt per Angel. hic.

f ¶ Impersonaliter. Nullius facta mentione: id est vel proprio nomine vel appellatiuo: vel facta mentione de noīe appellatiuo: s; nō ꝓprio: vt. s. de exhere. libero. §. j. Accursius.

ADDITIO. Idem per omnia dici potest in monacho stipulante. Ange.

¶ Idem iuris ⁊c. Casus. ¶ Supra dictum est q; seruus qualitercūq; stipuletur domino acquirit: idem iuris est ⁊ in filio qui qualitercunq; stipulet patri suo acqrit ex his causis per

¶ De stipulatione seruorum.

¶ Etiaz seruus hereditarius pōt stipulari ⁊ acquiri heredi futuro. An. af.

Seruus ex ꝑsona domini a: ius stipulādi habet. Sed ⁊ hereditas in plerisq; b ꝑsone defuncti c vicem sustinet. Ideoq; quod seruus hereditarius ante aditam hereditatē stipulatur: acquirit hereditati d: ac per hoc etiā heredi postea facto acqrit.

¶ Seruus siue filiusfamilias a q̄cūq; stipulet: ⁊ in cuiuscūq; persona stipulationez concipiat: acquirit domino ⁊ patri. Aretinus.

¶ Siue autem domino siue sibi e siue conseruo suo: siue impsonaliter f seruus stipuletur: dño acquirit. Idez iuris est ⁊ in liberis qui in potestate patris sunt ex quibꝰ causis

quas p̄ p filiū acqrere p̄t. ⁊ hoc dicit.
a ¶ Acquirere. Ut ex cā ꝓfectitia ⁊ aduētitia isto iure: qd dic vt. s̄. p q̄s personas nobis acquiritur. §. j.
¶ Sz cū factū ⁊c̄. Casus. ¶ Supra dictuz est ꝙ quocūqz mō seruus stipuletur qd domino acqrit sed hoc ē verū si ipse stipuleť aliqd qd cōstat in dando. Sed pone ꝙ seruus aliqd factum stipuleť: puta vt liceat ei ire agere: tunc seruꝰ p hāc stipulationē dño nihil acquirit: sed sibi soli. Unde si dñs vellet ire agere bene posset prohiberi ne iret vel ageret. ⁊. h. d.

acqrere [a] possunt.
¶ Si seruus stipulatur ire agere licere: solus ipse non ēt dominꝰ eius ire potest. Aretinus.
¶ Sed cū factū [b] in stipulatōe ꝯtinebit: omnimodo [c] persona stipulantis cōtinetur [d]: veluti si seruus stipuleť vt sibi ire [e] ageř liceat: ipe enim tm̄ ꝓhiberi nō debet: non etiam [f] dominus eius.
¶ Seruus cōis acquirit dñis suis pro portione dñica: nisi iussu vnius aut vni fuerit stipulatꝰ. Ar.
¶ Seruus [g] cōis stipulādo vnicuiqz dominoꝝ ꝓ portione dominij acqrit: nisi iussu vnius eorum: aut nominatiz [h] alicui eoruz stipulatꝰ [i] est: tunc eniz soli ei acquiritur.

b ¶ Sed cū factū. Sed si stipulatur seruus sibi scribi librum ⁊ sic factuz: nōne acqrit dño: Rñ. sic ⁊ qd h dr̄: sz cū factum ⁊c̄. id est a seruo faciendū: ⁊ non ab alio vel etiam a domino.
ADDITIO. Tu dic ꝑm Angelum ꝙ factū si ꝑsone serui inhereat a quocūqz siue ab ipso ꝑuo: siue sibi ab alio sit prestandum: non acquiritur domino: al's secus Joannes fabri.
c ¶ Omnimodo. sic. ff. de vsu ⁊ habi. plenum. §. si vsus. Accursius.
d ¶ Cōtinetur. sic. ff. de condi. ⁊ demon. qui heredi. Accursius.
e ¶ Ire agere. hec verba expone. vt ⁊ stipulari ire ⁊ stipulari iter differunt. s̄. de serui. in prin. ⁊. ff. de serui. rusti. predi. l. j. Et nota qr hic per verba loquiť: aliud si p nomen puta iter: tunc enī dño acqriť. vt. ff. eo. si cōmunis.
f ¶ Non etiam dñs. subaudi prohiberi non debet: quasi diceret dz ꝓhiberi. Sed cōtra. s̄. per quas perso. no. acqui. §. non solum. ⁊. s̄. de his q sunt sui vel alieni iuris. §. j. Sed non ē cōtra: qr ⁊ h acqritur dño cōmodum. nā ⁊ sui dñi vtilitatem. ibi seruus.
¶ Seruus cōis ⁊c̄. Casus. ¶ Supra dictū est qñ seruꝰ vnius stipulať: sz dñe qd iuris est si seruus stipulatur cōis. Et respon. Justi. ꝙ si ꝑuus cōis stipuletur aliquid sibi dari impersonaliter vel dñis sub noie appellatiuo acqrit vnicuiqz dño ꝓ portione dñij: ⁊ nō ꝓ portione virili: nisi vnus ex dñis iusserit eum stipulari. Tunc enim iubenti acqriť: vel si nullus eorū iusserit ei ipse tñ alterū noiauerit: puta stipulatus est petro dño suo: tunc per hanc stipulationē acquiriť noiato. Si āt vnꝰ iusserit ⁊ ipe aliū noiauerit quid iuris sit: habes in glo.
g ¶ Seruus cōis. Stipulādo. impsonaliter vel sibi vel dñis suis sub noie appellatiuo: aliud si ꝓpria noia exp̄sit. nā tunc acquirit pro virili non pro portione dñij. Sed qd si ꝓprium nomē ⁊ appellatiuū. Rñ. si ꝑponat ꝓpriū pro virili: si appellatiuū ꝑponat ꝓ dominica. vt. ff. de stipu. seruo. l. si seruꝰ cōis. ⁊. ff. de statu libe. l. ita. §. j. Acc.
h ¶ Noiatim. Proprio noie. vt. s̄. de exhe. libe. §. j. vel appellatiuo: dūmō intelligatur de quo domino dicat. vt C. de libe. prete. l. ij. ⁊. iij. ⁊. ff. si certuz peta. l. certum. Accursius.
i ¶ Stipulatus est: hoc disiunctiz. i.

diuisim exaudi. Sed qd si vnus iussit seruo ⁊ ipse alteri stipulatus est noiatim: Distingue ex cuius re: vt si ex re iubentis sibi q̄rat: al's noiato. vt. C. p quas pso. no. acq. l. fi. §. fi. ⁊. ff. e. pinde. §. fi. ⁊. l. sequēti. licz antiqui alit̄ distiguebāt.

¶ Qd si seruus cōis stipulat̄. Casus. ¶ Supra dictū est qd iuris sit qñ ꝯu⁹ cōis stipulat̄ sibi dari aliqd: ⁊ dictū est qd vtriqz dñoꝝ potest acquiri: sed dñe qd iuris est si seruus cōmunis stipulet̄ aliqd qd alteri dominorū acqri non pōt: veluti si res quaz seruus stipulatus est sit alterius dñorum cū res sua sibi acquiri nō possit: Et respon. Iusti. ꝙ tunc necessarium est quod alteri acquirat. ⁊ hoc dicit.

¶ Seruus cōis stipulando rem que non potest vni ex dominis acqri acquirit insolidū alteri. Aretinus.

¶ Quod si ꝯuus cōmunis stipulatur: si alteri ex dñis acqri nō pt: insolidū alteri acquirit̄: veluti si res quā dari stipulat⁹ ē vni⁹ a dñi sit.

¶ De diuisione stipulationum.

¶ Pretoria stipulatio est: que est īducta ab edicto p̄toris

a ¶ Quod si ꝯuus. Unius domini sit. Nā cū sua sit amplius queri ei nō potest. vt. s̄. de lega. §. sed si rem. ⁊. j. de actio. §. sic itaqz. restat ergo vt soli alteri queratur. Aliud si ex re vni⁹ stipulet̄: tunc oībus querit̄: sed cōi diuidundo iudicio reddet̄. i. cū aget cōi diui. pro isto seruo pōt etiā deducere qd socius suus lucratus erat ex stipulatione facta ex rebus suis: ⁊ redditur illi ex cuius re queritur. vt. ff. eodem. si ex re. §. primo.

Continuatio

¶ De diuisione stipulationū. ¶ Supra dictū ē de stipulationū materia. Verū qr earum multiplex est spēs: iō subdit d diuisione stipulationū. Por.

Diuisio

Stipulationuz. ¶ Totus iste titulus diuidit̄ ī duas partes principales. Prīo ponit diuisionem stipulationis. Secūdo illā p exēpla declarat. Scd'a ibi (Iudiciales.) ¶ Stipulationū. Casus. ¶ In summa tradidit Iusti. diuisionem stipulationum: modo singula membra diuisionis per exempla declarat: ⁊ primo ponit q̄ sunt iudiciales di. ꝙ ille sunt iudiciales stipulationes que a mero iudicis officio ꝓficiscūtur: quod sic intellige: scz que proficiscūtur ab officio iudicia li mercēnario: ⁊ appellat̄ iudicis officiuz mercennarium quando aliquid expeditur per iudicem propter quod iudex principaliter non aditur. Verbi gratia. Aliquis vsu cepit rem meam quam a non domino emi bona fide. Ego egi contra eum rei vendicatione: ⁊ litem cum eo sum contestatus: lite ꝯtestata compleuit vsucapionem non obest ei litis contestatio quo ad cursum vsucapionis cōplēde. Sed secus est in p̄scriptione: qr si tm̄ cōpletā vsucapionem ꝓbem illam rē meaz esse: tenetur illaz mihi restituere: ⁊ ita lz quo ad cursum non noceat sibi litis contestatio: tamen quo ad effectum vsucapionis ei obest. Et debet iudex ipsum facere cauere ꝙ non cōmisit dolum in re illa seruuz forsan petitum alienando vel manumittendo vel aliquo alio modo. vt. ff. de rei ven. l. si post acceptam. Et illā cautionez debet iudex facere interponi per officium mercēnarium: ⁊ sic accipe ꝙ littera di. mero. qr nūq̄ꝫ pretor viuus vel mortuus de hoc se intromisit: sed lege iubente interponitur huiusmodi cautio. vt in cautione de dolo per. l. prius allegatam. ff. de rei ven. si post. Et subdit exempla duo. Primum est veluti de colono cautio. Scd'm dicit̄ esse quedam stipulatio iudicialis. Si enim ago contra aliquem pignora-

ticia actione debet iudex ex officio suo facere reo interponere cautionez q̄ in re pignorata non commisit dolum seruitutis amittendo vel aliquo modo ius leserint: vel de ꝑsequendo seruo. Si.n. enim aliqs metu abstulit a me ꝑuū meū: ⁊ illuz postea pdiderit dz iudex facer̄ cauere de persequēdo seruo illo: ⁊ de restituendo eius precio.

iudicialis a iuriscōsulto vel alijs partibus iuris q̄z a pretore conuentionalis a sola partium cōuentione: cōis quādoqz a pretore quādoqz a iurisconsulto īducta ē. h. d. Aretin⁹.

Pretoria āt proprie ē illa stipulatio propter quā adit̄ iudex viuus ad hoc q̄ illud exequatur quod mortuus iudex promi. vel prece. Cum enim pretor mortuus preceperit q̄ ille cui domus minatur ruinam caueat de damno infecto si adeatur pretor viuus ad execu. illius prece. h̄ est ad hoc vt faciat ipsum cuius domus minatur ruinā cauere de damno infecto: ista cautio siue stipulatio p̄toria nūcupatur.

a ¶ Stipulationum. simile per omnia. ff. de verbo. obliga. stipulationū.

b ¶ Iudiciales. sunt quando iudex cognoscit de aliqua causa: etiam pendente causa principali incidenti ⁊ facit interponere cautionem: ⁊ dicuntur iudiciales a iudicio.

c ¶ Pretorie. quando non aditur iudex aliqua de causa: sed principaliter vt talis cautio interponatur veluti damni infecti: ⁊ cautio legatorum probandorum: ⁊ talis est differentia inter ea que dicta sunt. Sed cum hic ponitur pretorie: vt species opposita iudiciali: quare. ff. de pretori. stipulatio. l. prima. in principio. ponitur vt genus: scilicet pretore ⁊ Respond. ibi aliter accipitur iudicialis: scilicet a iudicio: hic a iudice. vt. ff. mand. l. lucius.

ADDITIO. Glo. ista non intellexit bene differentiam: sed melius dixit infra eodem. in verbo veniunt. Christophorus.

d ¶ Conuentionales. que ex conuentione partium fiunt: ⁊ de his certuz est ⁊ planum.



Stipulationuz[a] alie sūt iudiciales[b]: alie p̄torie[c]: alie ꝯuētiōales[d]: alie cōes etā pretorie q̄z iudiciales. Iudiciales[f]

e ¶ Cōmunes. Veluti rem pupilli saluaz fore: quia principaliter potest adiri iudex vt interponatur cautio cum pupillus habet tutorem qui non satisdedit rem pupilli saluam fore: sic diceretur pretoria. potest ꝑo adiri iudex non principaliter vt cautio illa interponatur: sed ex alia causa veluti cum pupillus non habet tutorem: potest petere coram iudice: ⁊ iudex qui dat tutorem ex officio suo facit interponi cautionem rem pupilli saluam fore: ⁊ ita dicitur iudicialis. Item quidam dicunt illam cautionem rem rataz haberi esse communem: quia quandoqz interponitur a procuratore actoris: quādoqz a procuratore rei. vt. ff. de procura. l. pomponius. §. sed ⁊ his qui. Vel alia ratione dicitur communis veluti cuz procuratorio nomine quis conuenit: iudex ex officio suo debet facere vt cautio rem ratam haberi interponatur: ⁊ tūc est iudicialis. Pretoria est quando quis promisit mihi q̄ promitteret rem ratam haberi: modo volo q̄ promittatur: ⁊ sic principaliter ad istam stipulationem vado ad pretorem vt ipsa interponatur.

Cautio rem pupilli saluam fore est cōis.

Cautio rē ratā haberi ē cōis.

ADDITIO. Residuum glose que in alijs impressionibus hic communiter ponitur in finali glosa huius tituli habetur.

f ¶ Iudiciales. scz stipulationes.

a ℂ De dolo cautio. vt si ago pignoratitia caueas ne seruitutes dolo p̄diderit vel rei ius i aliquo leseris. vt ff. de pig. act. creditor. Itez si rei venagam pro re quā usu cepisti iā lite cōtestata caueasne dolo alienaueris vel manumiseris seruum vt. ff. de rei ven. si post. fic. t. ff. man. si procurato rē. §. pe. t. l. sequen.

b ℂ De pse quēdo suo: vel si metu mihi abstuliſti seruum quē postea p̄dideris: caueas de eo p̄sequendo vel eius precio restituēdo. vt. ff. qđ me. cau. fi cum exceptione. §. q̄ si hō. Itē qui redhibet t non habet seruum quem reddere dz: qz aut fugit dz cauere emptor de pſequēdo fuū: t si habere poterit restituat vēditori. vt ff. de edili. edic. l. redhibere. §. fi. fic t ff. d̄ p̄dictio. cā da. si pecuniā. §. penul.

c ℂ Ue. pro vel.

d ℂ Pretorie. stipulationes.

e ℂ Ul mero. i. puro: fic q̄ nō iudicis officio: scilicet tali quali t superiori casu: vt statim dicam. Accurſi.

f ℂ Damni infecti. vt. ff. de dā. infec. l. pretor ait. §. in eum qui. Dicit t alio respectu p̄toria illa que ab initio exigitur: siue fit pretoria inuentione: siue ciuilis: siue quocūq modo inuenta: ex eo. ſ. q̄ pretor eam approbat. vt. ff. de verbo. significa. l. lege. t hoc sensu cōprehēdit p̄torias t iudiciales t cōes: t oēs p̄ter cōuentionales: t ita accipitur. ff. de p̄to. stipula. l. j. fic est de adoptione. vt. ff. de adoptiōi. l. ij.

g ℂ Uel legator. vt. ff. de lega. vel si deicōmissa. no. ca. l. j. j. responſo.

ℂ Pretorias. Casus. ℂ Dic mantſunt dūtaxat que a mero iudicis officio p̄ficiſcunt: veluti de dolo a cautio: vel de perſequēdo seruo b qui in fuga est: de restituendo ve c precio. ℂ Pretorie d sunt q̄a mero c pretoris officio p̄ficiſcuntur veluti dāni fecti vel legatorꝝ s. Pretorias aūt stipulatiōes fic exaudiri opz: vt in his etiam contineā tur edilitie h: naz t be a iurisdictione p̄toris veiūt i. ℂ Cōuentionales sunt q̄ ex cōuentione vtriuſq partis concifectat per exēpla que sunt pretorie stipulationes que p̄ficiſcuntur a mero pretoris officio. i. pure: ita q̄ nō iudicis officio interponat velut dāni fecti cautio ex legatorꝝ: t debent stipulationes edilitie sub p̄toris stipulationibus contineri: ita q̄ si animal tibi vendaz: t de vitijs p̄out teneor caue amodicē ista cautio ōiſſit edilitia p̄toria. t hoc dicit.

h ℂ Edilitie. ſ. stipulationes. vt si animal tibi vendo de vitijs eius cauere debeo. vt. ff. de edili. edic. l. ltaqz. t. l. si venditor.

i ℂ Uenium: cū ediles erant ex pretoribus: vt. §. de iure naturali. §. ppo nebant. Sed que erit itelligibilis differentia iter p̄torias t iudiciales: cuz hoc titu. accipit p̄toria vt iudicialis: Rñ. q̄ p̄toria a pretore mo: tua inducta est: sed iudicialis a iurisconſultis aliis. Itē in pretoria inuenies iudices ob hoc ipſum principaliter adiri: sed in iudiciali per p̄fiam vt patet ex supradictis exēplis. Itē iudiciales vage sunt per totū corpus iuris: sed pretorie: Iz t ipſe sint vage: cōprehenſe tñ sunt simul in vno titulo. vt. ff. de p̄to. stipula. l. j. Itē potes notare quartam differentiaz. vt notatur. ff. de verbo. obliga. l. v. §. ij. Accurſius.

ADDITIO. Banc differentiaz dominus Jo. addit dicēs: q̄ p̄torie sūt que per solū iudicē ordinariū impo- † Banc
nunt. † t iudiciales que per quēlibet q̄z dā
alium iudicem. nāt al-
ℂ Cōuentionales. Casus. ℂ Que- g. vt
siui a Ju. que essent stipulationes cō- Jo. sa-
uentionales: Et respō. q̄ ille sunt sti- hic: q̄

de dā. ife. q̄nis ptoria p q̄libz mīnimā gistrā exped. vt. l. j. z l. iij. §. j. ff. de dā. ife. Nisi fō dicaf sibi pter culum more.

pulationes conuentionales que sunt vel fiunt ex cōuentione cōtrahentiū: hoc est neqz iussu pretoris neqz iussu iudicis ordinarij. Sed ofie quot sunt genera cōuentionaliū stipulationū: Et rñ. q tot fer sūt quot dixim⁹ esse genera rerū expedit ptrahendaz z in qbusdā vz cōtract⁹. verbi gra. Venditio in quibusdam vz I qbusdaz nō vz stipulatio. vt. ff. d contraben. emptio. z vēdi. l. liber homo. §. fina. z. j. titu. proti. j. respon.

piunt: hoc est: neqz iussu iudicis: neqz iussu pretoris: sed ex conuentione cōtrahentium: quaꝝ totidez genera sunt quot pene[b] dixeriz rerum contrabēdarum[c]. ¶ Lōmūes[d] sunt veluti rem saluaz foze pupillo. nā z pretor[e] iubet rem saluaz foze pupillo caueri: z interdum iudex[f] si aliter ℔ rez expediri non s potest: vel ō ratō[g] stipulatio exigitur.

interponit a pcuratore actoris ppter z qñq a pcuratore rei dī: vel qñq interponitur in iudicio: z qñq extra vt hic habes in glosa. z hoc dicit.

d ¶ Cōes. abnegatiue lege. i. nō pretorie tm: vel iudiciales tm: vel conuentionales tm: sed partim ex vno: partim ex altero naturam acceptūt. nā si nō caueri tutor pupillo hoc ipsuz petit potest:

Angē. a ¶ Quarū. scz conventionalium.

b ¶ Pene. Ideo dicit pene: qz in qbusdā valet alius contractus. vt venditio in libero homine z similibus. vt ff. de contraben. empti. l. z liberi. z. j. de contrahenda emp. §. finali. in quibusdam non valet stipulatio. vt i fra titulo primo. j. respon. z. §. j.

c ¶ Rerū ℨhendarū. s. esse genera. i. qs possumus dicere esse genera ptractuū: tot sunt genera stipulationū. i. vbicūqz potest cōtrahi: ibi potest stipulatio interuenire. naz stipulatio pprie non est contractus. vt. ff. de verborum significatione. l. labeo.

Cautio petit a tutore quādoqz p̄ncipaliter qñq incidēter

¶ Cōes sunt. Casus. ¶ Queſiunt a Justi. que essent cōes stipulationes: Et ipse respondit dicens q cōes stipulati. sunt veluti rem pupilli saluaz foze, Stipulatio enim que interponit rē pupilli saluam foze est cōis: qz z pretor mortuus pcepit hanc cautionē interponi: z iudex viuus hoc exequitur aliter res hmōi nō posset expediri: similiter stipulatio de rato est cōis: qz pretor mortuus pcepit q caueret de rato a pcuratore actoris: z qñq precepit iudex viuus q caueat de rato. Alio ēt mō dī cautio de rato cōis: qz

ADDITIO. Dic hec gl. secuta fuit errorē suū: q illa appellat cautio pretoria, ppter quaz interponendā iudex principaliter aditur. Illa ño appellatur iudicialis, ppter quā interponendā iudex non p̄ncipaliter: sed in ꝓñaz aditur: q opiñ. ibi fuit reprobata ℔ Christo.

e ¶ Pretor. scilicet mortuus: cuius verba non habemus: sed sententiam. vt supra de satisda. tu. in princ. §. j.

f ¶ Judex. scilicet viuus.

g ¶ Nō potest. Quia spōte nō vult satisdare ex pcepto mortui ptoris. vñ inuitus compellitur a iudice viuo.

h ¶ De rato. Hec est cōis z alia cautio ꝗ superior. nā hec est cōuentionalis quandoqz: vt si fiat extra iudiciuz

Cautio de rato est cōis

ex ꝯuentione. vt. ff. rez ra. ha. interdū. Item iudicialis quādo interponitur a procuratore actoris cum dubiuz est an sit procurator. vt. C. de procura. l. prima. ⁊ de satisdatio. l. prima. al's nō pōt res expediri cum nō admittatur. vt infra d' satisda. §. penult. Alij dicunt eā communem: scilicet d' rato: quia ⁊ a procuratore rei prestat' quādoqz non solum actoris. vt. ff. de procuratoribus. l. non solum. §. si status. ⁊. §. si casus. ⁊. §. vltimo. ⁊. l. pōponi⁹ §. ij. ⁊. l. si defunct⁹. §. vlti. Accursius.

¶ De inutilibus stipulationibus.

¶ Stipulatio rei q̄ non est necesse potest in rerum natura non valet: secus si possit i nostro dominio haberi. Are.

ADDITIO. Et hec melior q̄ ideo dicantur cōmunes: quia partim per procuratores: vt in procuratore actoris: partiz per iurisconsultos vt in ꝓcuratore rei fuerint inuente. vt hic. Cautio autez que ex forma statuti iducitur si fit factuz a toto populo vel representantibus ipsum dicetur ciuilis. Si ꝑo ab episcopo: duce: vel marchione: dicetur pretoria. Angelus.

Cautio a statuto iducta an sit ciuilis aut toria.

¶ De inutilibus stipulationibus.

¶ Supra in titulo de verboruz obligationibus dixit in genere de stipulationibus interpositis ab vno: verum: quia tam ex parte creditoris q̄z ex pte debitoris aliqñ plures persone interueniunt ⁊ sunt duo rei: ⁊ ideo subiecit titulū de duobus reis. Verum q̄ non tm̄ stipulatio iterponit' libero: sed ēt a seruo: ideo subiecit tituluz de stipulatione seruoꝝ. Verꝝ q̄ stipulatio nō est simplex: sed mltiplex: ideo postea annectit titulum de diuisione stipulationum. vt. s̄. titulo proximo. Verum q̄ aliquando stipulatio est inutilis: ⁊ hoc potest ꝯtingere multis modis: iō ponit hic istum titulum de inutilib⁹ stipulationibus. Aretinus.

Continuatio

Omnis res. ¶ Quoniam iste titulus est valde longus ⁊ habet plurimos. §. ⁊ vnusqsqz hēt mām de ꝑ se: ideo nō diuidā: q̄ esset valde longa diuisio.

Diuisio

Omnis res que dominio nostro subiicitur a in stipulationē deduci pōt siue mobilis b sit siue

¶ Omnis res. Casus.

¶ Quesiui a Iusti. sup quibus reb⁹ posset fieri stipulatio ⁊ Rñ. dñis Iusti. q̄ sup illis que dñio humāo subijci possūt siue illa res sit mobilis siue imobilis: dū tñ sit subijcibilis cōmercio humano. ⁊. h. d.

a ¶ Subijcit'. Id est subijci pt. Sūt enim q̄dā res que non pñt esse in nr̄o dñio: vel q̄ nec sunt nec fuerūt. s. i rerū nā. vt. j. pxi. §. vel si sint: impossibile est de natura vt in sole ⁊ luna: ⁊ similib⁹: vt. j. e. §. si ipossibilis: vl' d' facto vt aureū mōtem. vt. ff. de sta. lib. cū heres. §. j. vel de hoīum dispositione: vt res sacre: ⁊ religiose: ⁊ sancte: ⁊ publice: ⁊ in vsu publico existentes: ⁊ alie similes: ⁊ liber hō ex sui nā. vt j. ꝓximo. §. ⁊. s̄. de reꝝ diui. j. respon. ⁊. §. nullius. ⁊. ff. de verbo. obli. inter stipulātē. §. sacrā. Accursius doctor.

Dñium in qbusdam reb⁹ hīe nō possumus.

b ¶ Mobilis. Cuius appellatione ⁊ per se mouentia: vt equi cōtinetur. (j) vt. ff. de verbo. signi. l. mouentiuz.

ADDITIO (j). Iura autē ⁊ actiones sub simplici bonoꝝ appellatione continentur: ⁊ sunt quedā species de per se que ꝑz rē cui adijciunt' mobilia vel imobilia esse iudicant'. ꝑm Ange.

¶ At si. Casus. ¶ Supradictū ē q̄ oīs res q̄ subijcibilis est cōmercio humano ꝑuato i stipulatiōe pōt deduci. At pro sz qs stipulat⁹ fuerit sibi dari qd nō ē i reꝝ nā: lz fuerit: puta stichū iam mortuū aut rē q̄ eē non pōt: puta hypocētauꝝ nō valet stipulatio. h. d.

a ¶ In rerū natura. l. apud aliquos hoīes. ſic. ff. de verborum obliga. §. cō ditiones. Accurſius florentinus.

b ¶ Credebat. Ma rime ſubaudi. nam idem ſi ſciret mortuum: niſi mora debitoris pceſſiſſet mortē. vt. ff. de pdi. pecu. l. pmiſſor. z ff. de verbo. oblig. inter ſtipulantem §. ſtichū. q ē contra.

ADDitio. Et tunc res ipſa z in ſtipulationem z in petitionem z condemnationē deduci debet. In eius tñ eſtimationem fiet execuſio. l. ſi ſeruū. §. effectus. vbi glo. z doct. ff. de verbo. obligatio. Angelus.

c ¶ Hypocentaurū. Aial forte natū ex equa z thauro: qđ nūq̄ fuit viſuz. vñ Horatius. humano capiti cerniceꝫ pictor equinam. Jungere ſi velit ꝛc.

d ¶ Inutilis. l. vtiloſa: qz ōīl'ē ius.

¶ Idē iuris. Caſus. ¶ Supra dcm eſt q̄ inutilis eſt ſtipulatio ſigo ſtipulaꝰ dari ſibi hypocētaurū qui eſſe nō pōt. Similiter iutilis eſt ſtipulatio ſi quis ſtipulaꝰ dari ſibi rem ſacrā vl' religioſaz quā credebat eſſe humani iuris: vel publicā que publico vſui deputata eſt vt forum vel theatruz: vel liberū hoīem quez ſeruum eſſe credebat z rē cuius cōmercium habere nō pōt: vl' rē ſuā ſibi dari. z ſi dicas. videtur q̄ iſte ſtipulationes nō debent eē vel dici iutiles: ſed magis in pēdēti: eo q̄ illud qđ mō publicū eſt pōt p̄z natū fieri: z er libero hoīe pōt ſeruus fieri: z ſic de aliis: z ſic ſtipl'o pōt valere: ſed nihil dicit. Stipulatio enī cuz iuribus nītaꝰ ex preſenti illico. vz. vel vtilis eſt. z. h. d. Supra dictū eſt q̄ ſi aliquis ſtipulatus fuerit ſibi dari liberū hoīem non valet ſtip. Iz poſtea factus fuerit ſeruus: vel ſi aliqs fuerit ſtipulatꝰ dari ſibi rē ſuā: Iz poſtea aliena facta fuerit nō valet ſtip. vel ſi ecōuerſo fuerit aliqs ſtipulatus rem alienam ſibi dari: ſi poſtea ſcā fuerit ſua nō valet ſtipulatio. Silr ſi aliqs ſtipulatus fuerit ſibi dari rez primatā z poſtea fiat ſacra: z ſic de aliis nō ſtipu. Quotieſcūq̄z enī ſine facto promiſſoris illud quod ſtipulatur deductū eſt i eū caſuz a quo incipere poſſit nō valet ſtip. z. h. d.

¶ Stipulatio rei q̄ in dñio noſtro nō ē vel que ē: Iz poſtea deſinit: Iz poſſit effici in noſtro cōmercio nō valet: ſiue pure ſiue cōditionaliter fuit ꝓcepta. Ar.

¶ Idem iuris eſt e ſi rem ſacram faut

¶ At ꝓo. Scire debes q̄ ſi ego ſtipuloꝛ mihi dari rē ſacrā vel religioſā vl' liberꝫ hoīez non vz ſtip. Sz po. q̄ ſi dicā p̄mitt' mihi petrū q̄ lib'ē cū fuerit pu^o vl' rē ſacrā vel religioſā cū ſcā fuerit p̄uata: z ſic d aliis: qđ tuꝛ] erit certe nō vz ſtipu. Que enī de nā ſui a dñio noſtro erēpta ſunt nullo modo in ſtipulationē deduci poſſunt. z. h. d.

e ¶ Idē iuris eſt. Sez vt ſit iutilis.

f ¶ Sacrā. Iz ſi valeat ſtipl'o vt hic vz tñ vēditio iter ignoratēs vt actio deī. vt. j. de ẓhen. emp. §. ſi. z. ff. de ẓhen. emp. l. z liberi. z. l. ſz celſus. Sed que ē rō. Rñ. qz in vēditiōe nō eſt neceſſe trāſferri dñium: i ſtipl'one ſic. vt ff. d ẓhē. emp. z vēdi. l. ſi ita. §. ſi. Et ē filius rō q̄re gs pt rē alienaz vēdere. vt ff. de contrahē. empt. l. rē alienā: Iz nō obligaf. vt. C. q̄ res pig. ob. poſ. l. qui liberos. †qz in pigno: dz ius conſtituī creditoꝛi quod ſibi det hypotheca riā actionē: in vēditione ſola traditio ne cū obligatione euictionis ſufficit. vt. ff. de pigno. l. z q̄ nōdū. §. quod dī. z de actio. empt. l. ex empto. Accurſi.

Sacre rei vendītio vz inter ignoratēs. Actio liēa rei vendi pōt: ſed nō obligat.

† Niſi fit bōe fidei pdīſſet. vt

lege. si ab eo. ff. de pigno. Et ē rō: qr ille reputat̄ q̄ si dsis: vt. j. de acti. §. alius.

a ¶ Religiosam. Hec verba sacraz ⁊ religiosam expone: vt. s̄. de re. diui. §. nullius. ⁊. §. religiosum.

ADDITIO. Dic hoc verū qñ res in totū est sacra vel religiosa. Sinautez esset pro pte an valeat stipulatio: emptio: vel alia dispositio. vide. l. hanc. et l. in modicis. ff. de ꝯtrahē. emp. Ange.

b ¶ Usib⁹. Al's si nō est in vsu publico pōt alienari: vt. ff. de cōtrahē. emp. sz celsus. j. rñ. ⁊. l. pacta. §. si. sic. ff. de via public. l. viā.

c ¶ Forum. Scilicet vbi reddit̄ ius: vt. ff. de iustitia ⁊ iure. l. penul. vl' rerū venaliū. Sz forus est bursa. Accur.

Forum forus.

ADDITIO. Item forus dicitur locus exercendarum litium: vt. c. forus. extra de verbo. signi. Itē calcatoriū. i. locus vbi vua calcatur ꝙ pede calcātis feriatur. Dicuntur etiā fori tabulata nauium ab eo ꝙ incessus ferant. Item spectacula hoc est loca erecta: vt ex his spectetur. Itez forus dicitur foramen illud per qd remus imittitur a forando. Unde versus. Causat̄: venditqz forum: signatqz foramen. Alta fori loca sunt: datqz carina foros. Hostien. dicit ꝙ forum in neutro genere ponitur pro territorio cuiusqz iudicij: infra qd potest: in facinorosos homines animaduertere. Unde tota diocesis dicitur territorium episcopi. xvj. q. vij. omnes basilice.

d ¶ Theatrū. Expone vt. s̄. de reruz diui. §. vniuersitatis. Accursius.

e ¶ Credebat. Idem si sciebat: vt. j. proxi. §. ⁊. ff. de verbo. obli. inter stipulantem. §. sacrā. ibi. casum enim ⁊c̄.

religiosaz [a] quā humani iuris eē credebat: vel rē publicaz que vsibus [b] populi ꝑpetuo exposita sit: vt forum [c] vel theatruz [d] vel liberū hominē quez seruū eē credebat [e]: vl' cuius cūmercium [f] nō habuerit: vel rez suā [g] dari quis stipulet̄. Nec in pēdenti erit stipulatio ob id qd̄ publica res in p̄uatū deduci pōt: ⁊ ex libero seruus fieri potest ⁊ cōmerciū adipisci stipulator potest: ⁊ res sua stipulatoris desinere esse potest: sed ꝓtinus [h] inutilis est.

¶ Item [i] contra lz in initio vtiliter res in stipulatū d̄ducta

f ¶ Cōmerciū. Generale nomē est ad omnes cōtractus. Unde dicit̄ aliquis habere cōmerciū rei qñ peremptionez vel alio modo pōt eam habere: quare iudeus nō hz commertium chr̄iani māci pij: vt. C. ne chr̄ianū mā. iu. ⁊c̄. Unde si iudeus iudeo promittit tale māci pium nō valet: vel christian⁹ iudeo: vt hic. si autē christiano ꝓmittat iude⁹ valet: vt. ff. de verbo. obli. multū interest. ⁊ de leg. j. apud iulianum. §. finali.

Cōmerciuz cōprehendit oēs ꝯctus.

g ¶ Suā. Nā cū sua sit plus sua fieri nō pōt: vt. s̄. de leg. §. sz si rē. ⁊. j. de act̄. §. sic itaqz. nisi rōne possessionis apud aliū cōstitute: vt. ff. de contrahē. emp. l. si in emptione. §. iij. vel nisi sub cōditione: dūtñ adueniēte cōditiōe stipulatoris res esse desierit: vt. ff. de ꝟbo. obliga. si rem meam. ⁊. l. existimo.

Stipulatō rei sue an valeat.

h ¶ Protinus. Id est statim: qr pura stipulatio suspendi non potest: vt. ff. de sti. seruo. l. vsusfruct⁹. secus i alijs actibus viuorum: vt. ff. commu. pre. l. fina. in fine. Accursius.

Stipulatō pura nō suspēdit̄: sz bene alij actus.

ADDITIO. Puta per euētū cōfirmationis q̄ ex postfacto fieri pōt: sz tñ ipse actus in veritate non pendet sicut nec stipulatio: sz interiz vl' est nullus: vel sola ipsius qualitas: puta dominij trāslatio vel cui acquiratur pēdere dicitur: ⁊ hec vera in actibus puris.

i ¶ Item cōtra. Id est ecōtrario. naz supra dixit qñ ab initio res erat sacra vel similis: sz postea desijt. nūc ecōtra qñ prius non sacra: sed postea fit.

a ¶ Eoꝝ causaz. Id est sacra vl religiosa: vel similis: vt supra proxi. §.

b ¶ Sine facto. Qd est cum erat res aliena: al's si sua semper suo facto factum videtur: etiaz si alienauerit postea tẽpus stipulationis. idez si erat aliena: dũmodo post moram: vt. ff. de ꝓb. obli. si seruũ. §. j. z. ij.

c ¶ Extinguitur. Argu. §. de lega. §. si vno.

d ¶ Similia. Puta res sacrã cũ erit prophana. et sic de singulis. s. sacra: vel religiosa: vt. §. pri. §.

e ¶ In oblgationem. s. istam hoc est stipulationem.

fit: si postea in aliquaz eoꝝ a causam (de quibus supra dictuz est) sine facto b promissoris deuenerit: extinguitur c stipulatio. Alt nec stati ab initio talis stipulatio valebit lucium tytiũ cũ seruus erit dare spõdes: z similia d: que enĩ natura sui dño nostro exẽpta sunt in obligationez e deduci nullo modo possunt.

¶ Factũ alienũ nõ potest in stipulationẽ deduci. Arett[n].

¶ Si quis aliũ f daturum: facturumue quid ꝓmisit: nõ obligabitur g: veluti si spondeat tytiũ qnqz aureos daturuz.

¶ Quod si effecturum h se vt tyti[o] daret spoponderit obligatur.

¶ Alteri stipulari nemo põt nisi eius cuiꝰ ptãti sit ꝺbiect[a].

in quibus presumit lex interesse ꝓmitti nisi fiat: vt in cautione iudicio sisti: vt. ff. de verbo. obli. quotiẽs quis. Itẽ in stipulatiõe ista habere licere: vt. ff. de verbo. oblig. stipulatio ista.). rñ. † Itẽ in stipulattone de ra to: vt. ff. rẽ ra tã ha. l. in stipulatiõe. Itẽ in stipulatio nib[9] editis tenetur vt sanz esse seruũ vẽditũ vel nõ surẽ: z similia: vt. ff. d euic. l. si ita quis. Itez in stipulatione rẽ pupilli salnam fore. nã cum sit preter ria erigit fideiussor: vt ff. de ꝓto. stipula. pretorie. Stipl'aꝰ ergo pupillus his verbis a fideiussore: ꝓmittis rẽ meã saluã fore per tutorem vel curatorẽ. nay z his verbis ab eis stipulatur: vt. ff. rẽ pupi. sal. fo. l.). z. l. cuz pupillus. Preterea nõne quis semp promittit: per se z suos heredes ea facta que per alĩ ꝑñt explicari: vt C. de cõtrahẽ. stipula. l. fi. lz contra fit si nõ potest per alĩ fieri: vt. ff. eo. centesimus. §. id quod. z. C. de cadu. tolle. l. j. §. ne autem: Respon. non est alius heres ẽꝫ testator. imo idem presumitur: vt in auc. de iureiuran. a mo. pre. §. primo. coll. vj.

† Et lz ibi: qz ꝓcessit ẽctꝰ emptio nis de cuiꝰ nã tenetur ex sctõ oĩuz ẽt exneo-rũ: puta d eui quis. Itez in ctiõe: fz Jo. fa. Zanz: qz ẽt tũc nõ-nisi de fcõ suo vel hĩdis teneñ nisi quã ti iter-vel ꝑnã p-misit.

a ¶ Eoꝝ causaz. Id est sacra vl religiosa: vel similis: vt supra proxi. §.

b ¶ Sine facto. Qd est cum erat res aliena: al's si sua semper suo facto factum videtur: etiaz si alienauerit postea tẽpus stipulationis. idez si erat aliena: dũmodo post moram: vt. ff. de ꝓb. obli. si seruũ. §. j. z. ij.

c ¶ Extinguitur. Argu. §. §. de lega. §. si vno.

d ¶ Similia. Puta res sacrã cũ erit prophana. et sic de singulis. s. sacra: vel religiosa: vt. §. pri. §.

e ¶ In oblgationem. s. istam hoc est stipulationem.

f ¶ Si qs. Alium. prosus extraneũ.

g ¶ Nõ obligabitur. Et est ratio: qz nemo alienũ factuz ꝓmittere potest: vt hic. z. ff. de verbo. obliga. stipulatio ista. in principio nisi pena ꝓmittat: vt infra eo. §. versa vice. Nisi in casibus

h ¶ Effecturum. Tunc enim suũ fa-

ctum manifeste promittit: idem si dixit se curaturum: vt fiat: vt. ff. si cer. pe. ta. l. finali. §. finali.

¶ Si quis alij. Casus. ¶ Pone q̄ ego stipuloꝛ dari ei centuꝫ cuius iuri nō suꝫ subiectus valet ne ista stipl'o? Et rñ. Justi. q̄ nō cōsiderata stipulationis natura. Inuēta. n. fuit stipl'o: vt per stipl'ones vnusq̄sq̄ sibi

¶ Si quis alij q̄ꝫ ei cuius iuri [a] subiectus sit stipuletur: nihil b agit.

¶ Potest extrane[o] solutioni esse adiectus: lz sibi nō que-

ratur obligatio. hoc dicit Aretinus.

¶ Plane solutio ēt in extraneam personam conferri potest: veluti si qs ita stipuletur mihi aut

met aliquid acquirat: ſz lz stipulando extraneo aliqd acgrere nō possumus: tamē in persona alterius solutionem possumus cōferre. Uerbi gratia. Promittis mihi decē aut seio, z tunc bene valet huiusmodi stipulatio. Obligatio enim mihi stipulanti acquisita est. solutio tamen potest fieri adiecto me inuito: z continget promissoꝛiz plena liberatio. Competit tamen stipulatoꝛi contra adiectum actio mandati propter id quod solutum est. hoc dicit. Extra casum nota specialez casuꝫ: in quo si soluat debitoꝛ alij q̄ꝫ cui soluere debet: puta adiecto: scilicet alternatiue liberatur. Nota q̄ vox patris est vox filij: z econtra.

a ¶ Si quis alij. Iurī. Id est domino: vt seruus dño cui acgrit: vt supra per quas personas nobis acq. §. item qđ serui. al's ītē vobis. Itē reuerentia paterna: vt filius patri: vt. ff. per quas perso. nob. acq. §. j. Itē obedientia: vt monachus monasterio cui querit z se z alia: vt in auē. de mona. §. illud. col. j. Idē dicas de seruo fructuario. Idez de vsuario. Idē de seruo bonafide possesso. z libero bona fide possesso. qui ex duabus causis querunt: vt supra per quas perso. nob. acquiri. §. de his. z. §. idem placet.

b ¶ Nihil agit. Et est ratio: q̄ inuēte sunt cē. vt. j. eo. §. alteri. z. ff. de ꝓb. obliga. stipulatio ista. §. alteri. Fallit tamen in casibus. xvj. In primis: vt si stipulantis interfit: q̄ si tutoꝛ eius cui stipulatur rem pupilli saluā fore. Secundo quia procuratoꝛ stipuletur dominus. Tertio si stipuletur creditoꝛi vt. j. e. §. sed si quis. z. ff. de verbo. obligati. stipulatio ista. §. si stipuler. z. §. si quis insulam. Quarto fallit in omnibus pretoꝛijs stipulationibus: vt. ff. de preto. stipulatio. in omnibus: vt est dāni infecti: vt. ff. de dam. infect. damni. §. fina. Item iudicatum solui. z similes: vt. ff. de procu. in cause. §. finali. † Item fallit in procuratoꝛe presentis: vt. ff. de verborum obligatio. si procuratoꝛi. z. ff. de procu. l. quod procuratoꝛ. † Item fallit in actoꝛe municipuꝫ ex cuius pacto queritur municipibus. Idem in curatoꝛe furiosi z consimilium personaruꝫ z tutoꝛibus: vt. ff. de consti. pecu. l. eum qui. §. si actoꝛi. Item fallit in institoꝛe: nā sibi actio ex pacto instituti queritur: vt. ff. de instit. l. j. in fi. z. l. ij. Itez fallit in iudice: vel notario: vel simili persona publica ex quoꝝ pactis et stipulationibus alteri queritur: vt. ff. rem pupil. saluam fore. l. ij. z. iij. z. iiij. j. respon. z in auctē. de excu. z his qui con. §. j. collatio. vij. z in auctenti. de here. ab intesta. §. ex his. collatio. ix. Item fallit a creditoꝛe ex cuius pacto queritur actio debitoꝛi: vt. ff. de pignora. actio. l. si cum venderet. j. respon. Item fallit si annus pacisca tur dotem reddi nepti: quam etiam in poteſtate non habet: vt. ff. soluto matri. caius seius. Item fallit in procuratoꝛe vendentis: vt. ff. de actio. emptio. iulianus. §. si procuratoꝛ. Item fallit in deponente si paciscatur alij rem re-

Stipulari alē alij sēpē modis.

† Etiā si foret ꝑba in persona domini z ē rō auctoritas iudicialis per quā interpo- nunt. ā. de diui. fab. Nec refert ī cuius p ꝑba ꝓcipiatur: vt per Jo. fa. hic.

stitui. Item fallit in commodante faciente simile pactum: vt. ff. deposi. publia. ⁊. C. ad exhiben. si res. Item fallit in donante simile pactum faciente in euētum alicuius cōditionis: vt. C. de dona. que sub modo. l. quotiēs. † Itē fallit si pater stipuleť filio vel alij posito sub sua potestate post mortē suam: scilicet pr̄is. nam et filio queritur: lz heres nō sit: vt. ff. de verb. oblig. l. quodcūqz. §. si qr ita. si ꝟo pure: ⁊ nō post mortē: ipsi stipulāti queritur: vt. ff. de verbo. oblig. dñs seruo. His eniz casibus ex pacto vel stipulatione alterius alteri queriť. nō al's: vt hic. ⁊. C. per quas personas nobis acquiritur. l. j. cū enim sunt speciales nō sunt trahendi ad cōsequentiā: vt. ff. de lega. ⁊ senatuscōsul. l. qd ꝟo. Sz. M. dicebat hos casus facere regulaz. ⁊ si quis casus esset contra illud speciale est: ⁊ qd hic regulariter diciť: vt. j. eo. §. alteri. ⁊ per quas ꝑsonas nobis acquiri. l. j. dicebat iure directo nō valere: sed vtiliter acquiri pōt: ⁊ sic ꝑm eū semper ex pacto alterius queritur: qd falsum est: cū paruz interesset directo: vel vtiliter quereretur: vt. ff. de nego. gest. actio. Accursius florentinus.

seio dare spōdes: vt obligatio quidē stipulatori acqrať [a]: solui tamen seio [b]: etiam inuito [c] eo recte possit: vt liberatio ipso iure contingat [d]: sed ille [e] aduersus seium habet mandati factionez. ¶ Si quis sibi ⁊ alteri copulatiue stipulať: dimidia tātū stipulatori debetur.

† Hoc opatur dñium rei: qd est i ꝑsona illius cui stipulatur. Ex quo collige stipulationē alteri factā super re sua valeř ⁊ tenere ꝟz Christ.

a ¶ Plane. Acquirať. Scilicet tātū.

b ¶ Seio. nō tñ heredi eius: vt. ff. de verbo. oblig. cū quis. Item hoc intellige statu huius adiecti non mutato: al's contra: vt. ff. de solu. cuz quis. Itē hoc intellige ante litē cōtestatā a stipulāte: al's contra: vt. ff. de sol'. si quis stipulatus fuerit. x. §. primo. Item lz solui possit adiecto nō tamē agere potest adiectus: vt. ff. de consti. pecu. sed ⁊ filie. in fine. ⁊. l. si vero.

Sol'o an possit fieri adiectio.

c ¶ Inuito eo. Qui stipulatur.

d ¶ Contingat. Nisi in casu: vt. ff. de eo qd certo loco. l. iij. §. idez iulianus. Sed ibi facta fuit sol. alibi qz fieri debuit: vñ venit interesse: vt. j. de actio. §. loco. in quo non potuit dño preiudicare accipiendo sortem adiectus: vt ff. de reg. iur. nō debet. lz ⁊ ipe dominus posset: vt. ff. de eo qd cer. loco. l. certū. i fi. ⁊. l. fi. i fi.

e ¶ Ille. s. stipulator.

f ¶ Mādati. Nunquid adiectus mādati semp teneť. M. dicit ꝙ sic: vt hic. ⁊. ff. de verbo. obliga. iulianus. §. fi. Nam semp tacitū mādatū ⁊ si nō expressum interuenire dicebat: ⁊ in absentia: ⁊ sine nūtio: vel epistola: qd est cōtra. l. ff. de procura. l. j. §. j. Quare dicemus ꝙ mandati agiť si intercessit mādatum: vt qr presente adiecto fuit stipulat⁹: vt hic. ⁊. ff. de verbo. obli. iulianus. §. fi. ⁊. ff. mā. q fidē. al's agit nego. gestorū. cū nō sit procurator: vt. ff. de solu. l. si ꝟo procuratori. §. interdū. ⁊. j. de oblig. que ex quasi contra. in principio.

Adiect⁹ cui soluiť: diuersa actione teneť.

ADDITIO. Nota bñ hāc glo. qua actiōe teneať: ⁊ ista sunt vera. nisi adiectus esset animo sibi donandi: vt. d. l. iulianus. §. j. ⁊ ibi Bar. ff. de verbo. obliga. In dubio autem non videtur adiectus animo donandi: vt. l. si cum aurū. ff. de solu. Angelus aretinus.

¶ Quod ⁊ si quis. Casus. ¶ Supra dictū est ꝙ si stipuler alteri dari qz ei qui iuri meo subiectus est: non valet stipulatio. Sed pone ꝙ aliquis stipuletur aliqd dari sibi ⁊ extraneo valet ne ista stipulatio? Rñ. Justi. ꝙ sic: sed nunqd in totū? Rñ. ꝙ non. sed pro ꝑte dimidia: scilicet pro parte stipulatoris. Super isto. §. queri pōt: quare ita est ꝙ si ego emero fundū mihi ⁊ extraneo pro. x. valet totus cōtractus: vt. ff. de cōtrahē. empti. ⁊ ven. l. fundus. Si

autem stipulatus fuero. x. dari mihi ⁊ extraneo nō valet stipulatio in totū: sz pro parte. Rñ. cōtractus empti. ⁊ ven. celebrat̄ tā gratia emptoris q̄ vendi. vnde tam emptori q̄ vendi. excedit q̄ valeat ꝯtractus: ⁊ nisi in totuz valeret venditio cōtract⁹ q̄ vtriusq; gr̄a celebrari dicit̄ in detrimētū alterius partis redundaret qd̄ eē nō dz. Sed si dicas potest esse q̄ non expediet emptori q̄ emptio in totū valeat semper. Ad hoc dicas q̄ si ibi imputet. Regulariter enī loquēdo gratia vtriusq; cōtractus huiusmodi dicitur fieri: nō sic aūt est in stipulatiōe. Semp̄ enīz expedit ꝓmissori q̄ stipulatio potius valeat in p̄te q̄ in totum.

a ¶ Quod si quis. Valebit. Scilicet pro parte dimidia: vt subijcit: vt. ff. de eo qd̄ certo loco. l. iij. §. si quis. Et collige q̄ nō vitiatur vtile per inutile. sic ff. de verbo. obliga. l. j. §. sed ⁊ si mihi. Argu. cōtra. ff. de arbi. l. parui. al's pedius. §. j. Et dic vt ibi.

b ¶ Non plus q̄ dimidiā: vt. ff. de ꝟbo. obliga. l. si mihi. Sz cōtra. de ꝯhē. emptio. l. fundi. Sed dic vt ibi.

¶ Ei qui tuo iuri subiecti. Casus.

¶ Supra dictuz est q̄ si stipulor aliquid dari extraneo non valet stipulatio. Sed pone q̄ stipuler aliquid dari ei qui iuri meo subiectus est: vt puta filio vl' seruo: valet ne stipulatio ista: Dicitur q̄ sic. quia vox patris vox filij intelligitur: ⁊ hoc verū est q̄ valet stipulatio in rebus illis que patri possunt acquiri per filiuz: vt in bonis aduenticijs profecti. in bonis autem castrēsibus vel q̄si nō valet.

¶ Quod si quis sibi ⁊ alij cuius iuri subiect⁹ nō sit dari decem aureos stipulatus est valebit [a] quidez stipulatio. Sed vtrū totū debeatur stipulatori: quod in stipulatiōe deductū est: an v̄o pars dimidia dubitatum est: sed placuit nō plus [b] q̄z dimidiā partem ei acquiri.

¶ Si pater stipulat̄ filio: acquiritur sibi. hoc dicit Aret.

¶ Ei q̄ tuo iuri subiectus est: si stipulatus sis: tibi acq̄ris [c] quia vox tua tanq̄z filij [d] sit: sicuti filij vox tanq̄z tua ītelligit̄ in his rebuz que tibi acquiri [e] pñt.

¶ Diuersitas ī quātitate inter interrogationē ⁊ respōsionez vitiat stipulationez quatenus est discordia: sed diuersitas in qualitate vitiat in totū: ⁊ rñsio simplex ītelligitur: qualis p̄cessit interrogatio. h. d. Areti.

c ¶ Et qui. Acq̄ris. Sic ff. de ꝟb. ob. l. dñs seruo. ⁊. C. de ꝯtrahen. ⁊ cōmit. stipula. l. ij. ⁊. ff. de pactis. l. ⁊ here. §. nos autē.

d ¶ Filij sit. Cū vna persona censeat̄ pater ⁊ filij⁹: vt. C. de ipu. ⁊ ali. sub. l. si. sic ⁊ in seruo ⁊ dño est eadē vox: vt. j. e. post mōtē.

e ¶ Acq̄ri pñt. Vt ꝓfectitio peculio. ⁊ aduentitio: quo ad vsumfructū: vt. s̄. p q̄s pso. no. acq. §. j. Accursius.

¶ Preterea. Casus. ¶ Dixi Justi. Dñe supra dixistis multos casus: ī q̄bus inutilis est stipulatio: sed preter illos sunt ne alij casus in quib⁹ stipulatio inutilis sit: Et rñ. q̄ sic. di. Quotienscūq; ille qui promittit ad ea que interrogatus est nō rñdet: veluti si dicat aliq̄s ꝓmittis mihi. x. ⁊ tu rñdes promitto. v. vel ecōuerso: vel dicat aliquis ꝓmittis mihi. x. ⁊ rñdes ꝓmitto si nauis venerit ex asia. vel si aliq̄s stipulāti in diē vel sub cōditione tu rñdeas pñti die vl' pure dūtñ illud exprimas. vz. pñti die vel pure spōdeo non valet stipulatio. Si enīz stipulāti ī diē vel sub cōditiōe rñderes ⁊ nō exp̄meres q̄ pñti die vel pure ꝓmitteres va-

Utile p̄ inutile non vitiatur.

leret stipulatio ⁊ videreris in eandem diē nil spopōdisse. Nō eniz necesse est in rñdēdo eadē oīa repeti que stipulator exp̄ssit. q̄ eniz in prefationibus dñr in rñsionibus repetita credūtur: vt. ff. de verbo. ob. l. tytia. §. idē respōdit. Qd aūt in. §. isto dicit̄ q̄ si ad ea que interrogata sunt non respondeat ꝓmissor nō valet stipulatio. Hoc ītelligas nisi diuersitas vitiat stipulationez. Que autē diuersitas vitiet stipulationem: vtruz ea que est in qualitate vel quātitate vel in specie. habes in glo. non tñ ordinaria sufficienter. ⁊ hoc dicit.

a ¶ Preterea. Inutilis est interdum in totum: interdum pro parte.

b ¶ Non rñdeat. Scilicet cōgrue. diligēter tñ attēde q̄ vbicūqz est diuersitas si incōtinēti placet diuersitas stipulatori: valet stipulatio: vt. ff. de ver. obli. l. j. §. cū adijcit. Si autē non placeat: † aut est in qualitate aut in quātitate aut in spē diuersitas. In primo casu nullo modo valet: vt hic. ibi: aut si ille ⁊c̄. ⁊. ff. eo. l. j. §. cū adijcit. ⁊. §. si quis simpliciter. Si ꝟo in quātitate: in eo qd cōsonat: valet: siue detrahit: siue adijciat: † vt. ff. de verbo. obli. l. j. §. si stipulāti que est cōtra. in alio non vt hic: ibi: veluti ⁊c̄. Si autem in spē: aut ꝓmittit̄ vna spēs pro altera: ⁊ tūc non valet: vt. j. e. §. si de alia. aūt alia adiecta. ⁊ ita copulatiue: ⁊ tunc valet in alia nō adiecta: vt. ff. de ver. ob. l. j. §. sed si. Si aūt plures res stipulet̄: tūc aut copulatiue fuit facta īterrogatio: ⁊ valet in eo qd respōsum est: aut disiunctiue: vt illam aut illā promittis: quo casu valet: siue ad vtrūqz: siue simpliciter rñdeat. ⁊ in vtraqz. Si ꝟo in vna nō valet etiaz in alia. lz in summis non vitietur alternatiua. sic respōdeat̄ ad vnā tm̄: vt ff. de ꝟb. ob. l. j. §. si quis. ⁊. l. inter stipulantē. §. si stipulantem. Accursius.

† Subaudi: nec ex se displiceat: qz tunc nō esset locꝰ. d. §. cū adijcit: nec huic materie. Jo. fa.

† Nisi

¶ Preterea inutilis [a] est stipulatio si quis ad ea que interrogatꝰ fuerit nō respōdeat [b]: veluti si quis decē aureos a te dari stipuletur: tu quinqz ꝓmittis: vel ꝯtra: aut si ille pure stipulet̄: tu sub ꝯditione promittaz: vel contra si modo scilicet id exp̄maz: id est si cui sub cōditione vel in diē stipulanti tu respōdas p̄senti die spōdeo: nā si hoc solū respōdeas promitto breuiter videris in eandē diē vel cōditionē spopōdisse: neqz eniz necesse est in respondendo eadem omnia repeti que stipulator expresserit [c].

¶ Inter dominū ⁊ seruū patre ⁊ filiuz nō ꝯtrahitur stipulatio. hoc dicit Are.

ADDItio. Et est ratio diuersitatis ꝟz Joā. fa. qz in spēbus talis rñsio facit diuersitatem in qualitate: qz in qualibet sub cōditione interrogasse videt̄. Sed in alternatiua summarum minor est in obligatione. l. si ita stipulatus fuero. x. aut. v. ff. eo. iō de ea interrogatum ⁊ responsum esse videtur.

c ¶ Exp̄sserit. Que. n. in p̄fationibus dicunt̄ in ꝯctibꝰ repetita credunt̄: vt ff. de ꝟbo. obli. l. tytia. §. idē respōdit.

¶ Itē inutilis. Casus. ¶ Non solū in casibꝰ q̄ p̄cesserūt est inutilis stipulatio: sz ēt in alijs: qz si fueris stipulatus aliqd ab eo qui iuri tuo subiectus est: vel si is a te fuerit aliqd stipulatꝰ inutilis est stipulatio. Sz dr̄ia est īter seruuz q̄ est in ptāte ⁊ filiūfa. q̄ simil'r est ī ptāte: qz neqz dñio neqz extraneo promittēdo obligat̄. Filius aūt familias p̄ri suo nō obligat̄ p̄terq̄z ī voto: ⁊ in mutuo: sz vr̄ q̄ filiusfa. ꝓmittēdo in voto obligat̄ p. l. in auc̄. de sanctis. epi. §. īterdicimus. Sz pōt responderi distinguēdo inter votū p̄sone ⁊ votuz rerū. In voto rer̄ nō obligat̄. In voto esset actuz stipl'ationez non valere: nisi sub toto vel nisi validitas stipulatōis noceret stipulāti: vt. l. si dcē. ff. loca. ⁊ hec vera qñ stipl'o ⁊ rñsio ē de toto ⁊ parte numerabili. Al's si de toto integrali ⁊ p̄te propria vel īpro p̄a. dic vt per Jo. fa. An. h.

ast pſone obligatur. ꝛ ſic loquit aūc. Mutū ꝛc. Queſiuit a Juſt. vtrū mutꝰ ſtipulari poſſet: Et rñ. dicens q; neq; mutus ſtipulari põt neq; pmittere. ꝛ rõ huius eſt: qr ſtipl'o fit vno interrogante altero rſidente. ꝛ ſic vtroq; loq̃nte. Idez dicit de ſurdo pp defectū audit⁹. Qui enī ſtipulaī eraudire dz pmittentē: ꝛ q pmittit ꝟba interrogãtis ſil'r eraudire dz: ꝛ hoc planꝫ eſt. Qđ tñ de illo ſurdo intelligiē qui oīno non eraudit: ꝛ nõ de illo q tardiꝰ eraudit. Qui enī tarde eraudit pmittẽtē ſtipulanté poterit eraudiri q̃q̃ nõ ſlico. ꝛ ſta ſtipulari ꝛ pmittere poteſt. h. d.

¶ Furioſum ꝛc. Queſiuit a Juſti. de furioſo an poſſet verbalē obligationē contrahere: Et dicit q; nõ. Nullū enīz negocium furioſus recte gerit: qr non intelligit quod agit.

Obliga tio nãlis iter pīem ꝛ a fratre.

a ¶ Item inutilis. Quãtuz ad ciuile vinculum: ſed naturale contrahit: vt ff. de cõdi. indebi. ſi id quod. ꝛ l. frater §. j. vnde fideiuſſor accedit: filiũ po teſt cõſtere. vt. j. de fideiuſſo. in pꝛinci. Et hec vera ſunt: niſi in caſtrenſi peculio: vel quaſi: nam tunc eſt loco patriſſamilias: vt ff. ad mace. l. ij. ꝛ ff. de col. bo. l. j. §. nec caſtrenſe. tunc enim ꝛ cum patre obligatur ꝛ agitur cum effectu: vt. ff. de iudi. l. lis nulla.

b ¶ Stipuletur. C. de pac. cõ. l. pactū dotale. cõtra. Sol, maxime ſibi poſitū

Jtē a inutilis eſt ſtipulatio: ſi vel ab eo ſtipuleris q tuo iuri ſubiect⁹ eſt: vel ſi is a te ſtipuleť b. Sed ſeruus quidez nõ ſolū dño ſuo obligari non põt c: ſed nec quidem ylli alij. Filij vero familias alijs obligari d põt.

¶ Mutus ꝛ ſurdus omnino non põt ſtipulationē ꝓtraheř. hoc dicit Aretin⁹.

¶ Mutū neq; ſtipulari neq; pmittere poſſe palā eſt qđ abūdat. ſic. C. de teſt. ma. l. ſi. §. j. Ac.

c ¶ Obligari non poteſt. Scilicet ciuiliter. Accurſius.

d ¶ Obligari põt. Ex omni cauſa: vt ff. de iudi. tā ex cõtractibus: ꝛ cõuenti ſolidū du rãte pīa poteſtate: auctoritate tñ patris ſterne uiente: ad qđ pater cõpellit officio iudicis: vt. C. de bo. que lib. l. cū nõ ſolū. §. j. (j) ꝛ poſtea. niſi in ſex caſib⁹ q ſunt ff. q cū eo. l. ij. Excipe duos caſus: vt i mutua pecunia: ex q̃ non teneť cū effectu ppter exceptionē macedoniani: neq; pī: vt. C. ne filꝰ p pīe. l. j. Jtē i voto vl' deo vl' reipublice facto: vt. ff. d' polli. ſi qs rē. §. voto. Nã lz al's. ſ. ex õcto vl' ẽ quenīaī a plato maiore loci illius hic tñ nõ cõuenit: vt. C. de epīs ꝛ cle. l. nulli. ꝛ in aūc. de eccle. tit. §. ſi qs. col. ix.

ADDITIO (j). ſ. capt̃ pignoriꝰ. Et ſi nullo mõ velit ꝓſentiꝛ: ſi filꝰ agat ꝛ pī ſit pñs repellit a iudicio. ſecꝰ ſi pī ſit abſis lõga abſitia: vl' filꝰ nuēiaī. Z.

e ¶ Furioſus. Nulluz negociū. ſ. obligator: luz. id eſt in prodigo cui bonis interdictum eſt. ff. co. is cui: qr furioſo ſimilis eſt: vt. ff. de cu. furio. l. j. primo rñ. ꝛ ff. de regu. iur. l. furioſi. idem in mente capto: vt. ã. de cura. §. j.

ADDITIO Jdē in fatuo. Et intellige de his qui omnino nihil rationis ſapiant. al's ſecus ẽm Ange.

f ¶ Poteſt. Scilicet ciuiliter.

¶ Pupillus. Casus. ¶ Quesiui a Justi. an pupillus posset recte stipulari. Rñ. q pupillus omne negociū recte gerit vbiū tutoris auctoritas intercedat. z hoc qñ necessaria est. s. cū se alteri velit obligari. Alterū tū sine tutoris auctoritate bene potest obligaf. z hoc dicit.

¶ Sed quid dicimus zē. Uersiculum istū ex certa sñia distiguo vñ po. in vñi. isto sic caſ. Supra dictū est q pupill⁹ recte gerit oē negociū. ergo cū infans sit pupillus oē negociū fcte gerit: z ita stipulari vel ꝓmittere recte poterit: sed nō est ita simplr. Et ad hoc rñdens legislator dicit qđ dictū est de pupillo itelligēdū est de eo qui primus est pubertati: z ēt de illo g aliquē hz itellectum. Infantes enīz z illi g primi sūt infantie nō multū distāt a furiosis: q: nullū hñt intellectū. Sz deinde statīz corrigit tā dictū sūū quo ad vnū mēbrū di. q pupilli primi infantie. nō poīa sunt cēndi pubertati primi. s. q tanq̄ furiosi: hz hñt idē ius q cū tutoris auctoritate se alīs possint cē ligare. z sine tutoris auctoritate sibi alios obligare pñt. Sz pōt ne filiusfa. impubes auctoritate pīs sui alteri obligari pīs auctoritate precedēte: sicut pōt pupillus tutoris auctoritate: Et rñ. q nō. z hmōi rō pōt esse: q si tutor male prestitit auctoritatē pupillo suo pupillus habebit illum sibi oblig. nō sic autem filius patrem.

¶ Pupillus maior infante pōt alīuz sibi obligare etiā sine tutoris auctoritate: sed ipse alij non obligat nisi sit proximus pubertati et tutoris auctoritas intercurrat. Filij vo familias: in etate pupillari nō obligantur etiam cū cōsensu patris. Utrū.

¶ Pupillus[g] oē negociuz recte gerit: ita tamen: vt ibi tutoris auctoritas necessaria sit adhibeatur tutor: veluti si ipse obligetur[b]. Nam alīuz sibi obligare etiā sine tutoris auctoritate [c]potest. Sed quod diximus de pupillis vtiq̄ de his verū est qui iā habēt aliquē intellectū. nam infans[d] z qui infanti primus[e] est non multū [f]a furioso distat: q: hmōi etatis pupilli nullum habēt intellectū. Sz in primis ifanti propter vtilitatē coz benignior[g] iuris interpretes ꝓuidit: vt ꝓximus pubertati ꝓximum a decem annis et dimidio. ꝛ intellige. nam sic in masculis debet fieri dimidiatio in feminis in nono z dimidio: vt supra quib. er cau. manu. nō li. §. fina. z supra quibus mo. tute. finit. primo responso.

a ¶ Pupillus. s. pubertati primus: vt sequit. z est ratio: q: intellectū hz: vt. ff. de regulis iuris. l. in negocijs.

b ¶ Obligetur. scilicet alij.

c ¶ Auctoritate. sic. ſ. de aucto. tuto. in pn. sic. ff. de pactis. l. ſ iuris ciuilis.

d ¶ Infans id est vsq̄ ad septē annos: vt. C. de iure deliberandi. l. si infanti. j. responso.

e ¶ Infanti proximus. id est vsq̄ ad. x. annos et dimidium. z sic proximus respicit ifra: sz cum dico pubertati proximum a decem annis et dimidio. ſ. i.

Proximus pubertati.

f ¶ Non multum. Nam distat aliquantulum: vt in hereditate quā trāsmittit infans: vt. C. de iure deliberan. si infanti. §. j. secus in furioso: vt. C. de cura. furio. l. fina. §. finautem. z hꝫ ſm Azo. Sz certe sic posset dicisse: q: vnus paruus alter magnus alter cōtinuum tempus: alter habet interualla dilucida. Dic ergo distat in stipulando in hoc: q: infans sine intellectu interduz stipulatur: sed furiosus nunq̄: vt. ff. rem pupilla. sal. foze. l. seruuz pupilli. Item dicit non multum propter proximum infantie qui itellectum habet. z ideo corrigitur statim quod hic dicitur: ibi sed in proximis.

Heredi tas trāsmittit p infantē: hz non p furiosū. Stipulat qñ. qz infans nō autē furiosus.

g ¶ Benignior. ꝗ supra dictum est.

¶ Idem

a ¶ Idez iuris habeant. vt alios sibi obligent: alijs vo non obligentur sine tutore. vt. s. proximo. §.

b ¶ Impubes. Aliud si pubes. nam obligatur ac si esset sui iuris. vt. ff. eo. l. si. §. j. nisi in duob⁹ casibus. vt. s. e. § item inutilis: dixim⁹.

c ¶ Pre. Sed que est ratio de hoc ad pupilluz cũ tutore auctore obligetur? Rñ. qdã q ob h ipm datur tutor: sz patria potestas est ad corrigendũ: z est pro eis C. d bo. que lib. l. si. §. finautez. Vel dic q tutorem hz obligatũ si male auctoratur: patrẽ non. vt. C. de bo. que libe. cũ oportet. §. sub h tamen versiculo non autẽ hypothecam. Accursius.

Filius ipubes ẽt cum auctoritate pris nõ pt obligari.

pretatio facta ẽ: vt idẽ iuris habeant [a] qd pubertati pximi. Sz q i ptãte parentis est ipubes [b] nec auctore quidez patre [c] obligatur.

¶ Cõditio ipossibilis vitiat stipulationẽ: cõditio vo necessaria facit eã haberi p pura. Aretin⁹.

¶ Si ipossibilis cõditio obligatiõib⁹ [d] adyciat nihil valet stipulatio. Impossibilis aũt cõditio habet cui natura [e] impedimẽto est q minus existat: veluti si quis ita dixerit: si digito celum attigero dare spondes? At si ita stipulet si digito celũ nõ attigero dare spõdes? pure [f] facta obligatio intelligitur: iõqz statiz [g]

ADDITIO. Hoc verũ qñ de pupillo mere obligando tractat: secus si de mera vtilitate: qz põt etiã sine patre. Si vo põt esse vtilitas z dãnuz: puta qñ vsusfruct⁹ vel aliqd pri qri põt: q casu de iure nouo pr legitimã administrationẽ hz: sufficit ipsius auctoritas: si i alijs. vt. l. si ifãti. C. d iu. d lib.

¶ Si impossibilis zc. Casus. ¶ Supra habuistis mlta exẽpla iutiliũ stipulationum: adhuc ponit hic vnũ. s. cũ impossibilis conditio stipulationi adijcit: z appello impossibilem conditionẽ illam. s. cũ natura impedimento est vtputa hoiem in statu isto exsitez celum digito tãgere. vñ ista stipulatio pmittis mihi. x. si celũ digito tetigeris iutilis est: sed si negãdo conditionẽ impossibilem pmittas alicui stipulanti vtputa pmitto tibi. x. si celuz digito non tetigeris: pura est stipulatio: z qd stipulatur incontinenti peti potest: z. h. d. No. q impossibilis conditio vitiat stipulationem.

d ¶ Si ipossibilis. Obligationibus quibuscũqz. vt hic. z. ff. d actio. z obliga. nõ solũ. (j) Secus ẽ i vltimis voluntatibus: qz tunc pro non apposita habẽtur. vt. s. de her. insti. §. impossibilis.

ADDITIO. Et duz glo. ibi soluit cõtrariũ de. l. si militẽ. C. de cõdi. ob. cau. ẽ ctraria huic glo. ista tñ est verior. Nec ob. cõtra: qz cõcordat: cum hic z ibi cõditio z causa possibilis annullet effectum: nõ enim ad conficiẽdum agitur: sed solum ad reuocanda data. sm Joannem fabri.

e ¶ Cui natura. Non ita si verborũ perplexio fit. vt. ff. de cõdi. insti. si tytius. Jo. cõtra. tunc enim qñqz nõ diceret impossibilis: lz nõ posset existere. vt. ff. de verbo. oblig. si tytius. sm Azo. z facit ad hunc. §. ff. de reg. iu. l. impossibiliũ. z. ff. e. l. ipossibilis. §. j.

f ¶ Pure. Id est sine cõditione: etiã si dies esset apposita. vt. ff. eo. l. in illa stipulatione. §. finali.

g ¶ Statim. Cũ spatio tamẽ q solui possit. vt. ff. e. §. si. z. ff. e. eũ qui calendis. Et de h dixi. s. de verboruz obligatio. §. omnis stipulatio.

¶ Item verboꝝ. Casus. ¶ Supra dixistis dñe multa exẽpla de iutilib⁹ stipulatiõibus: sed pro deo qd si iter absentes fiat stipulatio: vz ne stipulatio? Rñ. q nõ: sed est iutilis: z hoc. s.

q̄ stipulatio inter absentes concepta inutilis sit: hoc ideo est: qr viam siue materiā altercādi ꝯtentiosis hoībus prestabat. Cū enim aliquis ab aliquo sibi ꝓmissum per stipulationē peteret ꝛ instr̄m in quo fuit ꝓmissum pro se ꝑduceret in mediū in hmōi casib⁹ solebant ꝓmissores sepissime contra stipulatores talib⁹ vti allegationib⁹. Frater q̄q̄ i instrumēto cōtineatur me tibi hoc vel illud ꝓmisisse: ista tñ stipulatio nullius est momēti: cū ego nō essem presens tali die in loco quo cōficiebat̄ instr̄m: vel etiā cuz tu non esses presens ꝛ stipulatio inter absentes cōcepta sit inutilis: ꝛ ideo ꝓpter securitatē dirimendarū litiū introducta fuit a dño Justi. quedā ꝯstitutio quā habes. C. de contrahen. ꝛ cōmitten. stipu. l. optimā. quā scripsit ad cesarienses aduocatos: in qua cautū est q̄ hmōi scripturis que partes presto iudicant oīmodo fides adhibet̄: nisi ille qui talibus vtitur allegationib⁹ s. dicendo aliquā partiū absentē fuisse manifestissimis probationibus: veluti per scripturā aliaz: vel per testes idoneos q̄b⁹ nulla possit opponi exceptio ꝓbauit se vel aduersariū suum in alio loco fuisse q̄ vbi instrumentum confectum erat. ꝛ hoc dicit.

a ¶ Item verborum. Sicut per conditionem impossibilez: ita per absentiam fit inutilis stipulatio.

b ¶ Absentes. Ita intellige absentē vt audire nō possit. Uñ si est in turri vel a remotis ꝛ clamet: valet stipulatio si se audiant. † arg. ff. ad fil. l. j. §. eo. al's accipitur multis modis. vt. ff. de verb. sig. l. absentez. ꝛ notat̄ i auc̄. de fideiusso. §. j. Sed ꝯ ē ff. de dona. inter vi. ꝛ vxo. ca q̄. Sz ibi ītercesserat stipl'atio ante absentiā: cui⁹ ꝟba etiā īter absētes nūc repetuntur. Itez ꝯ. ff. de pac. labeo. i pri. Sz aliđ in pacto q̄llibet alio: qđ sine hmōi solēnitate fieri pōt: sed stipulatio nō. vt. ff. de pac. l. j. in fi. ꝛ. j. de actio. §. de constituta. Itē cōtra. ff. de spon. l. iiij. ꝛ. l. v. Sed potest dici ibi spāle vt valeant inter absentes. Uel dic q̄ ꝛ per stipulationem fieri possunt sponsalia: ꝛ tunc inter presentes vt hic. Item consensu. s. solo possunt fieri sponsalia: ꝛ tunc ēt inter absentes. vt. di. l. iiij.

† Subaudi ꝛ itelligant.

Sponsalia īter absētes ꝛ presentes fieri pñt.

ADDITIO. Et hec vltia cōiter tenet̄ i. l. j. i p̄n. ff. e. fac̄. c. vl. đ ꝓcu. li. vj

c ¶ Prestabat. Antiquitus.

d ¶ Post tp̄s. Post iō dicit: qr qñ cōuēiūt̄ post tp̄s ꝯct⁹ talia opponunt̄.

e ¶ Tales. Quales subijcit statim. ꝛ non ꝛc̄.

f ¶ Et nō. Ecce allegationes.

g ¶ Cōstō. vt. C. đ ꝯhē. ꝛ cō. sti. opti.

h ¶ Scripsimus. loquitur Justinianus auctor illius constitutionis.

i ¶ Scripturas. Sz qd si vn⁹ ꝓferat instr̄m in q̄ ꝯtineat̄ ꝯhētes esse p̄sen-

Instr̄a duo si

petere potest.

¶ Stipulatio non potest contrahi inter absentes. Et si instrumento continetur partes fuisse p̄sentes vl' stipl'atiōi īter fuisse stat̄ scripture nisi cōtrariū probetur. Aretin⁹.

¶ Itē verboruz [a] obligatio inter absentes [b] cōcepta īutilis est: sed cuz hoc mateeriam litiū cōtentiosis hoībus p̄stabat [c]: forte post [d] tempus tales [e] allegationes opponentibus: ꝛ nō [f] presentes esse vl' se vl' aduersarios suos contendentibus. Ideo nostra constitutio [g] propter celeritatez dirimendarum litiuz introducta est: quam ad cesarienses aduocatos scripsimus [h]: per quaz disposuimus tales scripturas [i] que

sint et- uſdē dī ci cui ſtabīt. Scri- pture an ſēp ſtāduz fit.

tes rome tali die. alter q̄ Boſi: Dicūt quidā q̄ neutri credit. Alij q̄ bonus iudex dz aſaduertere cui potius credē dū ſit: vt ſi ſtipulator ipſo tēpore tene bat ſcholas Boſi. ſtabit illi ſtrumē- to quo contī netur ipſum fuiſſe Boſi. a ¶ Preſto l. pſentes. b ¶ Olno. Nota ſtādū ſcripture: ni ſi cōtra pbet: ſic. C. de pba. cum prec bus. z j. eo. §. ſi ſcriptum. z j. tt. j. §. fi. z hoc quando formaz dz publicā: al's ſi priuatā: ſi pro ſcribente non valet: ſi contra ſcribentez valet ſi eſt cū cauſa. vt in auc. de ſureiur. a mo. §. j. z. C. de nō numera. pecu. generaliter. Accur.

ADDITIO Scilicet ſola: ſed cum adminiculis ſic puta ſi a tribus teſti- bus ſit annotata pro tertio: tñ ſi per- ſona ſcribens ſit legalis ſcriptura pri uata facit ſemiplenā probationem. vt per Joan. fab. z Zinge. hic.

c ¶ Improbis. ſ. prima facie: q̄ forte probe apparebunt tandē. ſic. C. de epi ſco. z clerī. l. oēs. g. circa pn. fz Jo. fa.

d ¶ Maifeſtiſſimis. q̄ ꝯ ſcripturaz.

e ¶ Scripturā. Sez altā q̄ ē melī.

f ¶ Idoneos. Omni exceptione ma iores. ſ. q̄ nlla exceptio poterit eis op poni. vt. C. de contrahen. z committē. ſtipu. l. optimam. Accurſius.

g ¶ Eo die. Nota q̄ dies dz inſeri in inſtrumento: z alia ſunt neceſſaria. vt dīri in auc. vt preponatur nomen im- peratoris: z facit. C. de diuer. reſ. ſi q̄. Sed q̄ſo hoc probabitur: cum dies i ſtrumenti non debeat exhiberi. vt. ff. de eden. l. j. §. editiones: Reſpō. Tri bus modis petitur inſtrumentū edi. Primo vt fundet itentionem er iſtru mento rei actor vel reus ex inſtrumē to actoris fundet exceptionem cum neutro caſu aduerſarius uteretur q̄d non debeat eſſe: z tunc nulla pars in- ſtrumēti debet exhiberi. vt. C. de edē. l. fina. in fine. z. C. de teſti. l. nimis. Se cundo ſcilicet quādo aduerſarius vti tur. nam tunc editur vt videatur an aliq̄d poſſit et opponi: z tunc exhibe tur: ſed fine die z conſule: ne materia detur falſuz fabricandi. vt di. l. ff. de eden. l. j. §. editiones. z ff. quemad- modum te- ſta. ap. l. j. §.

preſto a eſſe partes iudicant omnino b eſſe credendas: niſi ipſe qui talib⁹ vtit iprobis c allegatiōi-

b⁹ mäifeſtiſſimis d pbatiōib⁹: vl̄ p ſcri pturā e: vel p teſtes idoneos f approbauerit i toto eo die g.

primo. Tertio vt de falſo accuſet. † z tunc etiam cum die z conſule eſt exhi bendum vt hic z. C. de contrahend. z committen. ſtipu. l. optimam. z. C. de fide inſtrumen. l. finali. Aliꝯ modis petuntur inſtrumenta edi vel tradi p varia genera actionum. vt. ff. de eden. quedam perſone ſunt: ſed dictis trib⁹ modis petuntur edi. ſ. demōſtrari. Itē quomodo hoc eſt q̄ hic probat rem contra turis ordinē. vt. C. de eden. l. q accuſare: Reſpon. hoc propter pſum ptionem que eſt contra eum propter ſcripturam. vt. ff. de pac. turiſgentiu z. §. quod ſere. Item nūquid duo teſtes hoc probantes: ſcilicet alterum con- trahentium affuiſſe ſufficiunt. Reſpō det ſic. vt. ff. de teſti. l. vbi. Sed nōne inſtrumentum vicem duorum tenet. vt. C. de fide inſtrumen. in exercendis quare videtur q̄ in dubio pro inſtru- mento ſtetur. Sed certe non directe contradicitur inſtrumento: ſed p obli quū: ſcilicet ſe fuiſſe in ſcriptura qua dam facta rome: vel vt teſtis: vel vt contrahens. Si ſic contra eam dire cte dicitur: plures ꝯ duo erigntur vt vincant ſcripturaz. vt. ff. de teſti. l. tertia. ibi al's numerus ꝛc. Vel di cas etiam hic exigit z res. Sed nun quid ſi aliqui teſtes dicant pro iſtru mento vel in eo ſcripti vel nō: tot vel plures erunt neceſſarij ꝯ inſtrm: Rñ. ſic q̄ inſtrm per ſe vicem duoz tenet. vt dictum eſt. Itez preter ipſum ſunt probationes vt penis, vt. ff. de pigno.

† Sine crimia liter fi- ue ciui liter: z ꝯ ꝯcū- q̄ ptez iſtrī ſal ſitas op ponaſ ſi alio bo no mō pbari nō poſ- ſit: al's illa ps tñ edi- tur con tra quā oppōit dz tamē añ exhi bitionē accuſa- tor ſe ſubſcri beꝝ ad penā ta liōis vt p Joā. fa. z an ge. hic.

contrahitur. Itē ꝙ dicit eo die idē dicas si alio tali qd̄ esse nō potuit. vt argu. s̄. de verbo. obli. §. loca. Accursiꝰ florentinus legum doctor.

ADDITIO. Ex hac gl. nota ꝙ duo testes ꝓbantes per indirectū cōtra instr̄m faciunt vacillare instr̄m: qꝛ probant affirmatiuaꝫ: ⁊ etiaꝫ voci viue magis creditur q̄ mortue. auc̄. sigs aliquid C. de testi. Christophorus.

quo [a] cōficiebat̄ instrumentū sese vel aduersariū suum in alijs locis esse [b].

¶ Stipulatio cōcepta post mortez stipulatoris vel ꝓmissoris: vel pridie q̄z alter moreret̄ olim non valebat: hodie valet. Angelus are.

¶ Post mortē suā dari sibi nemo stipulari poterat [c] nō magis [d] q̄z post eiꝰ mortē a quo stipulabat̄. At nec is q in alicuiꝰ potestate ē: post mortē eius [e] stipulari poterat: qꝛ patris vel dñi voce loq videt̄ [f]. Sed ⁊ sigs ita stipuletur: pridie [g] q̄z moriar: vel pridie q̄z morieris dare spōdes inutilis erit [h] stipulatio. Sed cū iaꝫ [i] (vt dictū [k] est) ex cōsensu ꝯtrahentiū stipulationes valent placuit [l] etiā nobis in

a ¶ Quo. vel etiā alio dūmodo fit tm̄ remotus locus ī quo dī fuisse tpe quo dī instr̄m esse factū: qd̄ hic nō potuit esse. vt. ff. de verbo. obli. l. vlti. §. fi. ⁊. s̄. d̄ ꝟbo. obli. §. loca. Accursius.

b ¶ Esse. Id est fuisse. sic. s̄. de his q sunt sui vel alie. iu. §. ī potestate. Ac.

¶ Post mortē. Casus. ¶ In. §. isto recitat nobis Just. antiquā formā stipulationū ⁊ eā corrigit. Olim eniꝫ ita fuerat ꝙ si aliqs stipularetur ita ꝓmittis mihi. x. post mortē tuā non valebat stipulatio: eo ꝙ post mortē stipulatoris vel ꝓmissoris q̄ qd̄ in stipulationem deductum est solueret vel reciperet cum iure vetustissimo qd̄ in fine huius. §. corrigit̄: neqꝫ ab heredibus neqꝫ cōtra heredes incipere posset obligatio. Similiter si is qui ī potestate alicuius esset vt patris vel domini: stipularet̄ sibi aliqd dari post mortem patris vel dñi nō valebat stipulatio oliꝫ sicut si ipse pater vel dñs stipulet̄ aliqd post mortē suā sibi dari: qꝛ filius vel seruus voce patris vel domini loqui videt̄: aliter siquis olim ita stipularetur pridie q̄z moriar vel pridie q̄z morieris ꝓmittis mihi. x. nō valebat stipulatio: sed demū iam dicta corrigit Justi. di. ꝙ cū stipl̄atio nes valeant que cōsensu contrahētiū sunt ꝯcepte sibi placuit hūc iuris articulū emendare: statuens vt siue post mortez seu pridie q̄z moriar fuerit stipulatꝰ aliqd sibi dari vl̄ ꝓmisit aliqd se daturum valet stipulatio. ⁊ hoc dicit.

c ¶ Post mortem. Nemo stipulari poterat: scilicet iure vetustissimo: qd̄ hodie corrigitur: vt in fi. huius. §.

d ¶ Non magis. Quia nec hec valebat. Accursius.

e ¶ Eius. Scilicet patris vel dñi.

f ¶ Videtur. Vñ sicut patre vel dño sic stipulante erat stipulatio inutilis: ita ⁊ seruo talia verba dicente vel filio: vt hic. ⁊. s̄. eo. §. ei qui. ⁊ facit. C. d̄ impu. ⁊ alijs substi. l. fina.

g ¶ Pridie. Id est die precedēti mortem. vt. ff. de feri. pridie.

h ¶ Erat. Scilicet olim.

i ¶ Sed cū iam. Nunc corrigitur.

k ¶ Dictum est. Sic supra de verborum obligatio. §. sed hec.

l ¶ Placuit. vt. C. de contrahen. ⁊ cōmit. stipu. l. scrupulosam.

ADDITIO. Et sic qñ ꝯstat de mēte contrahentiū s̄m eam fit interpretatio etiā in his que stricti iuris sunt

quod facit vt statutū recipiat iterpre tationē extensiuam etiā actiuam: si sic constet de mente statuentium. al's secus vt per Angelum hic.

a ¶ Valeat. s. statim: efficax aūt erit post mortez vnde ab herede ⁊ ꝯtra heredē incipiēt actiōes hodie: qd olim nō erat. vt. C. d acti. ab here. ⁊ cōtra. l. j.

¶ Item si qs. Casus.

¶ Sup vidim⁹ stipul'onē vnā q̄ oliz erat inutilis: ⁊ adhuc recitat vnū casū in quo olim erat stipulatio inutilis: hodie tñ inutilis est. Oliēniz si aliqs stipl'abatur ita: si nauis venerit ex asia hodie dare spondes: inutilis erat talis stipulatio ꝓpter ꝑposterationē. Innuitur enim in ista stipulatione q̄ datio euētū cōditionis debeat ꝑcedere: sed cuz preposterā stipulationē in dotib⁹ non existimauerit reijciendaz: placuit Iusti. ⁊ huic stipulationi non obstante preposteratione pfectum robur accōmodare: vt non soluz in dotibus: sed ⁊ in alijs valeat stipulatio ꝑpostera ⁊ prepostere concepta ⁊ hoc dicit.

¶ Ita autē cōcepta ⁊c. Supra dictū est q̄ huiusmodi stipulatio promittis mihi. r. post mortē inutilis erat olim hodie tñ vtilis est: sed qd dices d ista stipulatione cū moriar dare spondes.

hunc iuris articulū necessariū inducer̄ emendationē vt siue post mortez siue pridie q̄z moriatur stipulator siue promissor stipulatio cōcepta est stipulatio valeat.[a]

¶ Ratione ꝑposterē ꝯceptōiz nō vitiatur stipulatio. Are.

¶ Item si qs ita stipulatus erat si nauis ex asia venerit[b] hodie dare spōdes inutilis erat stipulatio: qz preposter̄[c] ꝯcepta est. Sed cū leo inclite recordationis ī dantib⁹ eādem stipulationem que prepostera nūcupat̄ non esse reyciendam existimauit[d]: nobis placuit[e] ⁊ huic perfectū robur accōmodar̄ vt non solum in dotibus: sed etiā ī oīb⁹[f] valeat hmōi conceptio[g] stipulatiōis.

¶ Stipulatio cum moreret̄ ꝓmissor vl' stipulator: vel post mortez tertij valet etiā de iure veteri. hoc dicit Aretin⁹.

¶ Ita aūt stipulatio cōcepta: veluti si tyti⁹ dicat cū moriar dare spōdes vl'

Et respon. Iusti. di. q̄ olim huiusmodi stipulatio vtilis erat: ⁊ hodie etiā vtilis est. Itē si qs ita stipuletur. Promittis mihi. r. post mortē tytij bene valet stipulatio huiusmodi. ⁊ h. d.

b ¶ Item. Venerit. p⁹ hoc verbum venerit ē pūctū. ⁊ subaudi qñqz vel vsqz ad annum: si autē esset post illā dictionez hodie. non esset stipulatio inutilis: etiā iure veteri: sed vtilis ⁊ cōditionalis: vt. s. d ver. ob. §. sub ꝯdōne.

Duplicit̄ lr̄az expōit.

c ¶ Prepostere. primo enim dz venir̄ nauis ꝑz naturā cōditionalis stipulatiōis vl' cōditiōis q̄z dari hodie.

d ¶ Existimauit. s. cuz ita stipulabatur mulier si sine liberis decesserit ꝓmittis mihi dotem reddere: vt de ea possim testari: cum prius testari proponebat: ⁊ ea mortua dotez reddi. vt C. de iure do. l. si mulier. Vel dic ꝑm Ioan. cum stipulatur maritus sic: si dabis mihi. r. ꝓmittis te mihi nupturam: primo enim nubere ⁊ postea dare debebat.

e ¶ Placuit. vt. C. d testa. l. ꝑposteri

f ¶ In oībus. Scz obligationibus.

g ¶ Conceptio. Exactio tñ fit post conditionem existentem. vt. C. de testa. preposteri. in fine. Et facit ad hūc §. scilicet q̄ nō fit curandus ordo scri-

Ordo scripture attēdēdus nō est.

pture. ff. de pecu. lega. l. quidā. ⁊. s̄. de lega. §. ante. ⁊. ff. de solutio. non eniz.

a ¶ Ita. Utilis erat. vt. ff. de bono. aucto. iu. pos. l. hereditarium.

b Alterius. Scilicet tertij.

¶ Scriptum. Casus.

¶ Pōe ita. Scriptū fuerat in quodaz istro petrū pmisisse tytio cētū: post moduz tytio .c. illa petenti ptextu illius istrumēti petr⁹ opponit in hunc modū. Fr̄ q̄q̄ cōtineatur i instro me tibi promisisse c. tñ cōtinet ibi q̄ interrogatio promissionē nō pcesserit: vñ cū nō valeat pmissio i stipulatiōe nisi interrogatio precedat: nō poterit per illud instr̄m ad illa. c. agere. Quesiui ergo a Justi. in isto casu qd iuris: ⁊ respondet dñs Justi. q̄ si scriptū fuerit in istro aliqd pmisisse: perinde habetur ac si in iterrogatione precedente promissio facta esset: cum enim in instrumento ꝯtinetur ipsum pmisisse videntur omnia solēniter acta. ⁊. h. d.

c ¶ Si scriptum. Nūqd idē fit si testes dicunt aliquē promisisse: vt etiam tunc intelligat̄ interrogatio? Videt̄ q̄ sic. vt. C. de fide istru. in exercēdis. Sed tñ contradico. vt. C. de vsur. l. j. Et est ratio s̄m Joan. qr testes nō sic in iure instructi sunt vt instrumenta que a iurisperitis fiunt.

cū morieris ⁊ apud veteres vtilis erat[a] ⁊ nunc valet. Item post mortē alteri[b] recte stipulamur.

¶ Verbū pmisisse in scriptis repertuz importat stipulationem. Aretinus.

¶ Si scriptū[c] in istrumēto fuit promisisse aliquez per inde[d] habetur atqz si iterrogatiōe pcedēte responsum sit.

¶ Si plures res ꝺducant i stipulatione ⁊ simpliciter rñdit pmissor: ad oēs tenetur: al's ad eas tm̄ i qbus respōdit.

¶ Quotiēs plures res vna stipulatiōe comprehendūtur si quidem promissor simpliciter respondeat dare spondeo: ppter omnes tenetur: si vo vnam ex his vel quasdā daturum se spoponderit[e] obligatio i his pro quibus spoponderit contrahitur[f]. Ex pluribus eni stipulatiōibus vna vl' quedā vi eē pfecte: singulas eni res stipulari: ⁊ ad singulas rñdet̄ ꝺbem⁹ s.

d ¶ Perinde. nisi contra pbetur. vt ff. de pac. iurisgentium. §. quod ferre.

¶ Quotiēs plures. Casus. ¶ Quidā stipulatus est sibi dari plures res: vtputa codicem: digestuz: ⁊ instituta. Querit̄ vtr̄ valz talis stipulatio? Et respondet q̄ si respōdeat promissor pmitto oīa videt̄ pmisisse si aūt respōdeat instituta pmitto p sola instituta cōtrahit̄ obligatio. Sigulas .n. res stipulari ⁊ ad singulas respōdere debemus. ⁊ hoc dicit.

e ¶ Quotiens. Spopōderit. al's respondeat.

f ¶ Cōtrahit̄. Immo videt̄ nō valere cū sit diuersitas in respondendo. vt supra eodē. §. preterea. Sed distingue vt ibi diximus.

g ¶ Rñdere debemus. Si volumus in oībus teneri: al's tenemur tm̄ i his in quibus respondemus: vt hic. Item ⁊ sufficit simplex rñsio vt diximus: cuz equiparet̄ ei quādo ad oēs respōdet. sic. ff. de verbo. obliga. l. tytia. §. idem respondit. ⁊. s̄. eo. §. preterea.

¶ Alteri. Casus. ¶ Supra dictum est q̄ nemo pōt aliter stipulari eo q̄ inuēte sunt huiusmodi obligationes ad hoc vt vnusqsqz sibi acqrat quod sua interest: sed nō interest stipulatoris q̄ aliqd alteri detur. Sed ponam⁹ q̄ aliqs velit alteri aliquid stipulari

qualiter poterit hoc facere? Et rñ. q̃ pena dz stipulari. vz. sic. nisi ita factuz sit vt cõprehensuz est in stipulatione. verbi gratia. P. omittis tytio decem. promitto. z nisi illa decem dederis. p. mittis mihi xx. pena autem adiecta in secũda stipulatõe nõ facit primaz stipulationẽ z que primo erat inualida valeꝛ: iz metu pene qd i prima stipulatione contẽtuz est solui: nisi eniz dederit. z. in prima stipulatione contenta committitur illa stipulatio: scilicet in viginti: cũ quis stipulatur penam non inspicitur vtrum interfit stipulatoꝛis que sit quantitas in conditione stipulationis: quod sic intelligunt quidam penaz q̃ pena nõ excedat duplum: alij autem dicunt q̃ non debet excedere quadruplum. Dominus autem Guido sic distiguit. Cũ autem pena interponitur aut interponitur per verba quantitatem designãtia: cuiusmodi sunt duplum: triplus: quadruplum: z talis pena non debet excedere quadruplum. aut per verba designantia qualitatem: z tunc quantacunq̃ fuerit quantitas etiam in cẽtuplum bene valet stipulatio. z. h. d.

Stipulãdo alteri qñ bꝫ fibi multis casibus: vt ibi dixim⁹. Et nota q̃ hic tribus modis alteri stipulamur. Nam interdũ directã agrimus actionẽ (subaudi alteri stipulãdo) vt filius patri: seruus dño: z econtra. vt Stipulatio alteri scã ẽ. e. §. siquis alꝫ. z. §. ei qui. quãdoq̃

¶ Stipulatio õ dãdo alteri non valet: nisi fuerit appositapena. hoc dicit Angelus aretinus.

¶ Alteri stipulari (vt supra dictuz est) nemo pt. Inuẽte enim sunt huiusmodi stipulationes vel obligationes ad hoc vt vnusquisq̃ acquirat sibi quod sua interest ceterũ si alij detur: nihil interest stipulatoꝛi. Plane siquis velit hoc facere: penam stipulari cõueniet: vt (nisi ita factuz sit vt est comprehensum) committatur pene stipulatio etiam ei cuius nihil

a ¶ Alteri. Sic. ff. de verbo. obliga. tionẽ. ¶ Alteri. Sic. ff. de verbo. obligationes. stipulatio ista. §. alteri.

b ¶ Ut supra dictum est. Supra eodem. §. siquis alij. hoc tamen fallit in actionẽ multis casibus: vt ibi dixim⁹. Et nota q̃ hic tribus modis alteri stipulamur. Nam interdũ directã agrimus actionẽ (subaudi alteri stipulãdo) vt filius patri: seruus dño: z econtra. vt Stipulatio alteri scã ẽ. e. §. siquis alꝫ. z. §. ei qui. quãdoq̃ vtilem: vt tutoꝛ pupilli: z in similib⁹ põt tri- bꝫ modis fore mari. tutoꝛ officij: vt seruus publicus. vt ff. de consti. pe. l. eam qui. §. pe. z. ff. rẽ pu. sal. fo. l. iij. interdũ nullus: z tunc necessaria est pena vt hic dicit. Item nota q̃ hoc vltimo casu verba stipulationis z soꝛtis: z pene possunt foꝛmari tribus modis. Aut enim sic dico: promittis mihi q̃ dabis illi z eodẽ mõ penã. Aut sic. promittis illi q̃ dabis ei eodẽ mõ penã.

Et i his duob⁹ casib⁹ nõ dz neq̃ soꝛs neq̃ pene promissio: iz aliud qñ deberet vtilis vl directa agri: vt i hmis duobꝫ casib⁹. vt. ff. de q̃stio. pe. l. cũ. §. si acto ri. z. §. iulian⁹. z h. Aut sic. promitte mihi q̃ dabis illi: aut penã mihi tñ stipulatoꝛi: q̃ z tũc dz locum qd h dz. Aut quarto mõ dico. promitte q̃ dabis mihi recipienti nõe ei⁹: q̃ casu valz vtrũq̃: z ego illi cedã cuius nõe stipulatus sum. vt. ff. man. si pcuratoꝛ. §. finali.

ADDITIO. Et b vez fiue sim pcuratoꝛ his mãdatũ: siue negotioꝛ gestoꝛ: siue saltẽ gñalis: vt mihi acgrã z postea cedã sicut pcuratoꝛ: cũ ratiha bitiõe. zẽ. vt. l. si. C. ad mace. z. l. si ego ff. de nego. ge. vt p Jo. fa. z Ang. hic. c ¶ Etiam ei. Scz stipulanti: cuius tamen non interest dari ei cui fuit stipulatus: nec mirũ: q̃ sibi fuit stipulatus penã: vt modo dixim⁹: z facit. ff. de arbi. l. cũ pena. Sed q̃. ff. de arbi. l. aduersus. §. iz si eũ. Sz ibi nõ directo q̃tra arbitriũ ltur: z lõ ispicit an interfit etiã in pena: cũ ad ea q̃ frequenter accidũt iura se referũt. vt. ff. de le. l. naz ad ea. Itẽ contra. ff. siquis in ius vo.

l.ij.§.finali. Sed ibi in pena pretoria: hic aūt in ꝯuentionali dicit. Vel ibi ideo nō cōmittit: qꝛ nō debuit venire: qꝛ aduersarij non intererat: ⁊ ita per obliquum illa ratio redditur.

Pena ex pacto non ꝑt peti.

a ¶ Penaꝫ enim cū stipulat̄. Nota ꝙ caute ponit stipulatur: nā secus est cum pacisciť tm̄: cuꝫ pena ex nudo pacto etiam incōtinenti apposito sicut vsura nō possit peti. vt.ff.ꝺ seruis exportandis.l. seruus.⁊.C.de vsuris.l.tertia.

interest. Penam [a] enim cum stipulat̄ quis: non illud īspiciatur quod īterfit eius: sed q̄ sit [b] quātitas in conditiōe [c] stipulationis. Ergo siquis ita stipulat̄ tytio [d] dari: nihil agit. Sed si adiecerit penam nisi dederis: tot aureos dar̄ spondes [e]: tunc cōmittit̄ [f] stipulatio.

¶ Stipulatio ꝙ detur ei cui dari mea interest tenet. Are.

¶ Sed siquis stipuletur alij: cuꝫ eius [g] īteresset: placuit stipulationeꝫ valere: nā ⁊ si is qui pupilli tutelā administrare cepat cessit [h] ad-

b ¶ Que sit quātitas.i.que sit conditio. Inspicit̄ ꝯditio vtrū sit possibilis vel ꝓbabilis. vel non. vt.s̄.eo.§.si impossibilis: ⁊.j.eo.§.qꝺ turpi. Quātitas ꝟo que sit īspicitur vt q̄ꝫtacūqꝫ sit petat̄ certi ꝯditione si est certa. al's si stipulatio est īcerta actione ex stipulatu. vt hic ⁊.s̄.de ver.obli.in princi.

Quis ⁊ q̄: substātiaꝫ significant.

Ista enī noīa qs ⁊ q̄: substātie sunt significatiua: nō quātitatis.s. certe vel taxate: vel taxande: ⁊ hoc ꝟꝫ Azo. Sꝫ cōtra est. vt.j.de actio.§.oēs. Solue vt ibi. † Itē ꝯ.ff.de euic.l.si dictū. Sꝫ ibi sic agebat̄. Itē ꝯ.C.ꝺ spō.l.ml'ier.§.pe. Sꝫ illud fauore matrimonij ne in infinitū pena excedat. vt.C.ꝺ iuti.sti.l.ij. Alij vt.M.dicunt vsqꝫ ad duplū: ⁊ ī hoc cōsideratur ꝟ quātitas vt duplū nō excedat ꝟm eū. vt.C.ꝺ sen. que ꝓ eo qꝺ īterest.l.j. Alij vt Jo.distinguit inter eū qui scienter ꝓmittit vltra duplum cū sciat se nō teneri: vt ille teneat̄: al's nō. vt.ff.siquis cau. sed ⁊ siquis.§.si. Alij dicunt vsqꝫ ad quadruplum semper extendi ⁊ non plus. vt īfra de actionib⁹.§.oēs. Prima verior est. Accursius.

† Dic ꝙ ibi loqtur ī pena legati q̄ nō excedit quadruplū: sed nos loqmur ī pēa cōuētiōali q̄ pōt excedere q̄druplū ex dispositiōe ꝯhētiuꝫ: mitius enī agitur cuꝫ lege q̄ꝫ cū hoīe vt.l. si cū dies §.fin. ⁊ l.seq.ff. ꝺ arbi. Christophor⁹ por.

ADDITIO. Que ꝓcedit vbi datio quātitatis nō est in obligatione: vt qꝛ promittis datuꝝ te.c.tytio. ad ea enī agere nō possuꝫ. ⁊ sic facti obligatiōi pena censet̄ apposita. ꝟꝫ Jo.fa.⁊ Angelus hic.

c ¶ In conditiōe stipulationis. Id est in penali stipulatione que est cōditionalis.s. si non pareat ꝓmissor pricipali ꝓmissiōe. Accur.

d ¶ Tytio dari: vt promittis tytio vel mihi ꝙ dabis tytio.

e ¶ Spondes. Scilicet mihi: al's nō valet hoc vt modo diximus. Accursi.

f ¶ Cōmittit̄ stipulatio. Scilicet pene eo non dante: non autem illa inutilis efficit̄ vtilis: sꝫ pene metu ⁊ illi statur: vt al's.C.de arb.l.j. Accursius.

¶ Sed siquis. Casus. ¶ Supra dictū est ꝙ nemo alteri potest stipulari: vnde queritur qualiter hoc est intelligendū: Et dicit īperator ꝙ hoc ē sic intelligēdū: nisi īterfit eius qui stipulat̄. nā si tutor qui tutelam pupillo suo cepit ministrare cesserit administrationē cū tutori suo bene poterit a contutore stipulari rem pupilli saluā fore: ⁊ alteri stipulari cū eius īterfit. eo ꝙ si male administrauerit cum tutor tutelā haberet pupillus tutorem qui prīo administrauit sibi obligatū: ⁊ eadem ratione poterit aliquis aliquod stipulari procuratori qui aliqd certa die a domino suo promisit sub pena ne pena cōmittatur vel creditori suo ne pignora sua distrahant.h.d.

g ¶ Sed siqs. Eius.scꝫ stipulantis.

h ¶ Cessit. Sic.s̄.ꝺ sa.tu.§.ij.al's.iij.

a ¶ Tenet obligatio. Nā vtilis actio pupillo datur: vt.ff.de ma.conue.l.j. §.pe. Item ipſi ſtipulanti directa acquiritur: vt hic dicitur.

b ¶ Habebit vires. Intereſt enī mea procuratori meo ſoluī q̄ i rē meaz erpēdit: vt.j.mā. §.tua gratia. z mādantis.

c ¶ Q̄d ſua intereſt. q.l. quia. Accur.

d ¶ Data. Ab iſto qui nūc ſtipulat.

e ¶ Valet ſtipl'o. Nō vt procuratori vl' creditori actio cōpetat: ſz g ſtipulatus eſt aget actione ex ſtipulatu ad itereſſe quāti ſua iterē creditori vl' procuratori fuiſſe ſolutū: vt.C. de inutl. ſtip. l.ſi.z.ff.de ꝓb.ob.l.liber h3.§.ſi.z.C. de dona.cū res. Vel ſm nos aget certi condītione ad itereſſe q̄d pbauimus: vt.ī.de verbo.obli.in pūn. Accurſius.

¶ Verſa vice. Caſus. ¶ Supra dictum eſt q̄ ſi aliquis alteri ſtipuletur nō valet ſtipulatio niſi fuerit ſtipulatus ſic: ſi ita non factum fuerit: vt in ſtipu. comprehenſum eſt in caſu contrario. nam ſi aliquis promiſerit alīz aliquid facturuz z ſtipulari non valet promiſſio: niſi penā promiſerit ſi illud non fecerit alius. hoc dicit.

f ¶ Verſa vice. Ad ſupiorē. §. alteri.

§ ¶ Penam. ſz z tunc ad penam tñi tenetur. z facit. ī. eo. §. ſi quis alium.

¶ Item nemo. Caſus. ¶ Pone ſic. Aliquis promiſit ſibi fructuz fundi in futurum: valet ne huiuſmodi ſtipulatio: Et rñdi. Juſti. q̄ non. Nemo enim rem ſuam futuram in eum caſum quo ſua fit vtiliter ſtipulatur. z hoc dicit.

¶ Si de alia tē. Pone ſic. Stipulatus fuit a tytio in hunc modū: promittis mihi animal intelligēs de equo: z ipſe reſpōdit: promitto: intelligēs d' aſino: valet ne ſtipul'o: Et rñdo. Juſti. q̄ non. Cum enim de vna re ſenſerit ſtipulator: z de alia promiſſor: perinde nō valet ſtipulatio: ac ſi ad interrogatum rñſuz nō eēt. z hoc dicit. Et iſtū. §. bene intellige: niſi diuerſitas illa placeat ſtipulatori: q̄ ſi ſic dñi valz ſtipl'o.

¶ Q̄d ex turpi. Stipulatus fuit ſic. promittis mihi. r. ſi tytium hic occidero. vel ſi furtuz fecero: valet ne huiuſmodi ſtipulatio: Rñdi. q̄ non. Quod enim ex turpi cā promiſſum eſt. tē.

h ¶ Item nemo. Futurā. Ut partuz ancille: vel fetū animaliuz ſuoꝝ que ſua futura ſunt: vt.ī. de rerū dīui. §. item ea. Item multomagis ſi ſtipuler rem que nunc eſt ſua: vt.ī.eo.§.j.

i ¶ Quo ſua fit. Hoc tō: q̄ in eo caſu quo ſua futura nō eſt: valz ſtipulatio: vt.ff.de verbo.obli.rem meaz. Accur.

k ¶ Stipulatus eſt. Scilicet vari. Et eſt ratio: q̄ quod ſuū eſt amplius ſuū

fieri non potest: vt. j. de acq. §. sic itaq; restitui. tamen possum stipulari: vt. ff. de obo. obl. nemo. j. rñ. z. ff. d vsufru. quēadmodum. ca. l. j. §. sz qđ dtrimus.

a ¶ Si de alia re ꝛc. Credidet. hoc est verum qñ certū est eos dissensisse: vt ff. de verbo. obli. cōtinuꝫ §. j. alꝫs autez si potest ꝟm vtriusq; intellectum valere valet ꝟm intellectū p̄missoris: vt ff. de verbo. ob. q er pluribus. z. l. stipulatio ista.

† Nisi fauorabilis esset ꝟm stipulationē interpretari. l. in ambiguo. ff. de reg. iu. Stipulatio: an vtile tur ꝓpē turpitudinem.

§. eum qui. † Nec obstat qđ dicit mulierez prestari debere: vt ff. de lega. j. apud iulianū. §. seio. qz minor ē quā dare vult p̄missor: vt. j. de act. §. preterea. Si aūt ꝟm vnius intellectum trī valere potest: ꝟm eius intellectuz valet: vt hodie dare mihi bononie. r. p̄mittis. si enim de hac bononia in qua sumus intelligatur: valet. alꝫs non: vt ff. de verbo. obli. l. quotiens in stipulationibus. z de rebus du. l. quotiens. ꝛ.

b ¶ Qđ non turpi. Promissuz est. Siue dicam promittis homicidiuz facere fine dicaz promitto. r. quia promittis facere homicidium: vt. ff. de verb. obliga. l. generaliter.

¶ Non valet. Vtiusmodi enim cōditiones turpes: impossibiles ꝑsumunt

¶ Dissensus in corpore vitiat stipulationē. Angelus aretinus.

¶ Si de alia re stipulato: senserit: de alia promissor: perinde nulla contrahitur obligatio: ac si ad interrogatuz responsum non esset: veluti si hominem stichuz a te quis stipulatuz fuerit: tu de pamphilo senseris quem stichum vocari credideris[a].

¶ Stipulo turpis vel turpi causa decedens: non valet. hoc dicit Angelus.

¶ Quod turpi ex causa p̄missuz est b: veluti si quis homicidium vel sacrilegiuz se facturū promittit: non valet[c].

¶ Stipulatio conditionalis trāsit ad heredes stipulatoris et promissoris. Aretinus.

¶ Cuz quis sub aliqua cōditione stipulatus fuerit: iz ante conditionem decesserit: postea existēte conditione heres eius agere[d] potest. Idem est rex promissoris parte.

¶ Qui ꝓmittit certo tempore: nō potest conuenīri: nisi totus terminus sit elapsus.

a ture: vt. ff. de condi. instit. l. si filius. vnde non valet stipulatio: vt. ꝛ. co. §. si impossibilis. Circa quod tamē dic q̄ aut ipsum qđ ꝓmittit est turpe: vt facere homicidiū: z tunc non valet. nec etiā pena apposita: vt. ff. de ver. obli. generaliter. z. l. veluti. et l. si plagiū. idez dico: z si sub ꝺditione turpi: vt hic. Aut si honestū, p̄mittat: iz tñ turpiē: vt dare decē: iz per metū: vel per dolū: z tunc valet promissio facta: iz exceptiõe elidit: vt. C. de inu. stip. dolo. nisi in casu vbi ipso iure non valet p̄missio facta per metuz: vt. ff. qđ metus cā. l. si mulier. §. si dos. fz Jo.

¶ Lū qs ꝛc. Latius. ¶ po

c ne fic. Stipulatus sui a tytio dari mihi r. sub alīq̄ conditione anteq̄z existeret cōditio decessi: postmoduz si existente cōditione ḡrie: vtrū meus heres agere possit ex ista stipulone: Et rñ. Justi. q̄ fic. Eodē mō si me stipulatore viuente demū afi cōditionis cuētū decedat p̄missor postmodū si existat ꝺditio: potero agere cōtra heredes p̄missoris.

d ¶ Cuz quis. Agere pōt. Hoc in cōtractibus: vt hic. z. ꝛ. de verbo. obli. §. er cōditionali. aliud in relictis: vt. C. de ca. tol. §. finaūt aliquid. z. ff. de ma.

test. l. si ita scriptū fuerit. in fi. l. Et facit ad hunc. §. ff. de peri. ⁊ com. rei vē. l. ꝙ si pendente. j. re pon.

¶ Qui hoc anno. Casus. ¶ Pone ita. Stipulatus fui a te dare mihi. x. hoc anno: vl' hoc mense. queritur qñ possū ista. x. peter̄: Et rñ. impa. ꝙ i oībus ptib⁹ anni: vel mēsis p̄teritis possū peter̄. Aliud aūt ē si stipulatus fui mihi dari aliqd annuū: qr tunc in prin. anni potest hoc dici.

¶ Qui hoc anno ª: aut h̄ mēse dari stipl'at⁹ ē nisi oīb⁹ ptibus p̄teriti ᵇ anni vl' mēsis ñ recte petet.

¶ Promissori dat temporis habile ad soluendum. Areti.

¶ Si fundū dari stipuleris vl' hoīez: nō poteris ꝯtinuo agē nisi tātū spatiū preterierit quo traditio fieri ᶜ possit.

a ¶ Qui hoc anno. Id est q stipl'at⁹ est his v̄bis. ꝓmittis hoc anno: vl' hoc mēse. Et nota ꝙ iste. §. est lex. ff. de v̄bo. obli. ⁊ incipit. qui hoc anno.

Sol'o qñ fiet: si h̄ āno ꝓmissū fit.

b ¶ Preteritis. Id est elapsis: s; sec⁹ est in relictis fauore vltime volūtat'. naz in capite anni p̄statio fit: vt. C. qñ di. le. ce. l. j. Vel distingue aut ꝓmittit per hec v̄ba hoc anno vl' quolibet anno: ⁊ tūc in fine anni fit solutio: vt hic. ⁊. ff. de v̄bo. obli. q hoc anno. ⁊. l. cū q certarū. Aut annuum: ⁊ tūc in capite anni fit sol'o: siue legatū fit: siue in cōtractu fiat ꝓmissio. ꝑm Jo. ⁊. B. vt. ff. de condi. ⁊ demō. l. si in annos. ⁊. ff. qñ di. le. ce. nec semel. Vñ v̄. Annua si debes: tūc inspicies caput anni. Anno si debes: in fine teneberis anni. Sz qd si vsqz ad forū rē ꝓmiseris: Videt ꝙ sta tiz incepto fore possit agi: vt. ff. ad trebel. l. qui filij. §. sabinus.

Versus

ADDITIO. Et hāc approbat Ange. hic propter dictionem vsqz: que de proprio significato excludit: vt. l. j. ff. de pigno. ac. ꝑm Angelum.

☞ ¶ Si fundū ⁊c. Casus. ¶ Pono sic casuz. Promisisti fundū ⁊ hominē pure: quero ergo cū ista stipula. sit pura vtruz ex ea incōtinēti possim agere: ⁊ rñ. Justi. ꝙ nō nisi tātū tēpus p̄terierit quo traditio fieri posset. ⁊. h. d.

¶ Super isto titu. solebat aliqñ a q̄busdā fieri tale: quare apud antiquos ista stipulatio ꝓmittis mihi pridie q̄z moriar. erat inutilis. Hec autē ꝓmittis mihi. x. cū moriar apud antiquos erat vtilis: q daz istud q̄re reputant pro trufa: cū etiā ius antiquuz hodie sit correctuz. sic tñ rñdēt. Incertior est dies mortem p̄cedens q̄z dies mortis dicebat̄: vt in plures ⁊ ꝓpter maiorē incertitudinem dies proxima morti dicebat̄ apud antiquos stipulatio in diem proximam morti. non sic autem in diem mortis.

c ¶ Si fundum. Fieri possit. cuz cōmodo ꝓmissoris: vt. ff. de ver. signi. l. nepos ꝓculo. nec tñ nimiū expectat̄: lz prius nō possit soluere: vt. ff. de v̄b. ob. cōtinuus. §. illud. Itē ⁊ si icōtinēti pōt: nō tñ iō statim exigit̄: vt. ff. de solu. qd dixim⁹. quoddā ergo tp̄s mediū exigimus. s. x. dierū ꝑm quosdaz: vt. ff. de cōstitu. pecu. l. ꝓmissor. Vel dic arbitrio iudicis cū lege nō fit determinatum: vt. ff. de iure deli. l. j. in fi. q iudex statuet tēpus quoddaz nec nimiū nec modicū: vt. ff. de sol. l. ratū. ⁊ rē ra. ha. l. quo enīz. §. j. ⁊. j. de officio iudi. j. rñ. Itē nunqd idē in quātitatibus qd in speciebus hic dicit̄: Rñ. nō. imo tempore tanto quātum iudicatis dat̄ expectatur: vt. ff. de iudi. l. si debitori. scz iiij. mensium (j) vt. C. de vsufructu rei iudi. l. ij. ꝑm quosdam. vel verius dic vt notatur. s̄. de verbo. obliga. §. omnis. in glo. j. statim ⁊c.

Promissor: an stati ꝯueniri possit.

ADDITIO (j). Quibus pendentibus capi poterit: nisi satisdet ꝙ adueniente termino satisfaciet nisi interim compensare vel aliquid exponere poterit: qr tale tēpus miserationis causa conceditur ꝑm Angelum.



Continuatio. ¶ De fideiussoribus. ¶ Cōtinua sic. Visuz est de his qui principaliter obligant̃ ex pluribus cōtractibus. Verū vt hic dicit tertus in principio. pro eo qui obligatus est solet accedere fideiussor: iō post illos titulos subijcit̃ iste de fideiussoribus. Areti.

Diuisio. Pro eo ¶ Totꝰ iste titulus diuidit̃ in qnqz partes. Prio qualiter fideiussores accipiunt̃. Scdo in qua obligatione accedere possunt. Tertio quādo sunt plures fideiussores an insolidū vel pro pte quilibet obligatur. Quarto qd nō potest fideiussor in plus obligari q̄z p̄ncipalis. ⁊ qñ dr̄ in plus obligari. Quinto quādo solēnitas intrinseca presumitur. Scda ibi (In omnibus.) Tertia ibi (Si plures.) Quarta ibi (Fideiussores.) Quinta ibi (In stipulationibus.)

¶ De fideiussoribꝰ. ¶ Fideiussor est q accessorie obligatur ad maiorez cautelā creditori. Angelus aretinus.



Pro eo qui ꝓmittit[a] solent alij obligari qui fideiussores appellant̃: quos homines[b] accipere solent[c] duz curant: vt diligentius sibi cautum[d] sit.

¶ Omni obligationi accedere potest fideiussor: ⁊ ciuili tm̄: ⁊ naturali tm̄: ⁊ non tm̄ pro homine libero: sed etiaz pro seruo. Aretinus.

¶ Pro eo ꝓmittit. Casus. ¶ Quesiui a Justinia. vnde procederent fideiussores siue ortum haberēt: dicit ipse. Sepe contingit q̄ vnus principaliter obligatur: ⁊ alius pro eo intercedēdo obligatur: qui fideiussor appellatur: ⁊ fideiussores istos accipiunt creditores dum curant: vt tutius caueatur.

a ¶ Promittit. Scilicet p̄ncipaliter: scilicet ꝑ stipulationez: ⁊ idem si quocūqz alio mō quis obliget̃ vt ifra eo. §. j. ⁊. ff. eo. l. j. Nunqd autē accessorie obligationi accedere fideiussor pōt ⁊ Respon. sic: vt. ff. eodez. l. grece. §. fi. et de pign. act. si rem. §. j.

b ¶ Quos hoies. Id est fideiussores.

c ¶ Solent. Scilicet creditores.

d ¶ Cautum sit. Et est cautuz sine dubio: vt infra de replica. §. finali.

ADDITIO. Unde plena cautio dicitur cum fideiussoribus: sed plenior cum pignoribus: simpliciter ꝟo probata ab homine intelligitur sine fideiussoribus: secus si a lege vel a pretore: nisi procederet vltra declarādo nudam cautionem sufficere. Ange. areti.

Cautio qñ dicitur plena: vel plenior vel simplex.

¶ In omnibꝰ aūt. Casus. ¶ Quesiui ab imperatore an fideiussor accipi

possit solūmodo a debitore qui est ꝑ̄bis obligatus: Respō. di. ꝙ fideiussor pōt accipi in omni obligatione: siue sit obligatio cōtracta re: siue verbis: siue consensu: ⁊ plus dico ꝙ fideiussor pōt dari pro obligatiōe ciuili tm̄ ⁊ pro naturali tm̄ et ꝓ ciuili ⁊ naturali. Unde cū seruus domino suo possit naturaliter obligari pōt ⁊ dare fideiussorem domino suo: et id qd ei naturaliter debet ⁊ etiam extraneo: ⁊ erit ille fideiussor a seruo datus domino naturaliter ⁊ ciuiliter obligatus: cum tamē debitor principalis sit tm̄ naturaliter obligatus: qd mirum videtur: cū plus nō debeat eē in accessione q̄ꝫ in principali obligatione: vt infra eodē titu. §. Fideiussores. ad qd respon. ꝙ plus loco: vel tēpore: vel re: vel causa nō potest esse in fideiussore: q̄ꝫ in principali debitore. Tamē circa illud idē ꝙ debeat esse principalis debitor potest eē efficacior obligatio fideiussoris: q̄ꝫ principalis debitoris.

a ¶ In omnibus aūt obligationib⁹. Id est in omni specie obligationum: dūmodo nō sit cōtra legem: vt. ff. eo. l. cuz lex. Sz ꝯtra. C. nē fideiussores do. denť. l. j. Solutio illd speciale est. (j) Itē in presentibus ⁊ futuris negocijs pōt accedere fideiussor: vt. ff. de iudic. l. nō quēadmoduz. ⁊. j. eo. §. fideiussor.

ADDITIO (j) Hoc verꝝ in fideiussore. de dote cōseruāda ꝓpter perfidiā euitandam inter eos: vt ibi dicit text. Quid autez de dote restituenda. vide in. l. constāte. §. quotiēs. ff. soluto matrimonio. Angelus.

b ¶ Cōsensu. Siue ēt ex maleficio vl' quasi: vt. ff. e. l. grece. §. sz si ex delicto.

c ¶ Nec. Id est non.

d ¶ Ciuilis. Scilicet tm̄: vt pro eo q fuit ꝯfessus spe future numerationis: vt. j. titu. proxi. habet tm̄ eandez exceptionem quā reus: vt. C. d nō numerata pecunia. l. penul. in fi. ⁊. l. tam mādatori. Et sic nota ciuili tm̄ obligationi accedere fideiussorem: vt hic. ⁊. d. l. dicitur. ⁊. ff. eo. l. fideiussor. §. secundo.

e ¶ Naturalis. Scilicet vt pro seruo: vt subijcit. ⁊ ff. eo. l. fideiussor accipi. ergo quantum ad dationez fideiussoris non interest: sz quo ad alia multa iterest. s. iter ciuilē ⁊ nālē obligationē: vt. ff. d ꝯsti. pe. l. j. §. debitū. ⁊. l. ꝙ si marit⁹. §. si qs aūt.

f ¶ Cui. Scilicet obligationi.

g ¶ Adeo. Id est intantum.

h ¶ Pro seruo. Qui seruus de iure naturali tenetur tm̄: nō ciuili: vt. ff. de cōditio. indebi. si id qd. ⁊. s̄. de liberť. §. j. ⁊. s̄. d inuti. stipula. §. itē inutilis. ⁊ huic naturali accedit hic fideiussor. At ipse seruus fideiubere nō pōt. ff. e. l. seruus inscio. ⁊. l. sequenti.

i ¶ Obligeť. Fideiussor q ꝓ eo itēdit.

k ¶ Dn̄s. Non idem econtra: vt dn̄s seruo possit fideiussorē dare. Et est rō: qr talis fideiussor obligando seruo per se cōsequēs dn̄o obligať. Itē ꝓ eodē. s. dn̄o obligať quod esse non potest: vt idem pro eodez ⁊ apud eundem possit obligari: vt. ff. eo. si quis pro eo. §. j. ⁊ l. iranius. ⁊. ff. ad velle. tutor.

¶ Fideiussor. Casus. ¶ In isto. §. sic pone casum. Si aliqs pro debitore aliquo fideiubeat: non solum ipse est obligatus quandiu viuit: sed etiam si

¶ In omnib⁹ [a] aūt obligationibus assumi possunt: id est siue re: siue v̄bis: siue litteris: siue ꝯsensu [b] cōtracte fuerint. At nec [c] illud quidē interest vtruz ciuilis [d] an naturalis [e] sit obligatio: cui [f] adyciatur fideiussor: adeo [g] quidē: vt ꝓ seruo [h] quoqz obligetur [i]: siue exneus sit: q fideiussorē a seruo accipiat: siue ipe dn̄s [k] sit in id quod sibi naturaliter debetur.

¶ Obligatio fideiussoris est transitoria ad heredez, hoc dicit Aretinus.

Seru⁹ ciuiliť nequit obligari.

decesserit relinquit heredē obligatuz. ⁊ hmōi ratio est: qꝛ ex cōtractu tenentur hīdes. Fideiussor ⁊c̄. Pone ꝙ aliquis ita fideiussit pro tytio. fideiubeo ꝑ tytio ī id qd̄ sibi credes: vl' in id qd̄ sibi credis: valet ne tal' fideiussio ⁊ Rñ. ꝙ sic. ⁊ h̄ est qd̄ ī istis duob⁹. §. dr̄.

a ¶ Fideiussor. Relinqt obligatū siue hoc dictū sit siue nō. ⁊ idē in oī obligatiōe ex ꝯctu. vel q̄si in ipo reo ꝑncipali: vt. ff. de acti. ⁊ oblig. l. ex cōtractibus. Sed qd si ad penā furti obligat⁹ est vel alia actione vel obligatione que non transit ad heredes: Respō. nō puto teneri ex hoc casu heredē quasi naturaz mutet hoc casu stipulatio: vt argu. ff. si qs cau. l. si eū. §. qui iniuriaruz. ⁊. j. de ac. §. fuerat autem. (j) Et facit ad hunc. §. ff. eo. l. iiij. §. si.

Fideiussor: an semper relinquat heredē obligatū.

¶ Fideiussor nō tm̄ ipse obligatur: sed etiā heredem relinquit [a] obligatum.

¶ Fideiussor p̄t adhiberi: ēt ꝑ futura obligatione. Areti.

¶ Fideiussor [b] ⁊ p̄cedere obligationē: ⁊ sequi potest.

¶ Si pl'es ꝑ eodez fideiubebāt: qlibet tenet insoliduz: sed bñficio epistole fit diuisio īter eos qui soluendo sunt tpe litis cōtestationis. Et si vnus ex fideiussoribus q fit soluendo soluat insolidū: a fideiussore repetere potest. Aretinus.

¶ Si plures sint fideiussores: quotq̄t erunt numero singuli insolidū tenent [c]. Itaqz liberū est creditori a quo velit solidum petere. Sz ex epl'a [d] diui Adriani

ADDITIO (j) Hoc verū intellige qñ simpl'r pro tali actione vel delicto fideiubet: secus si penā: vel certā summā. lz pro delicto promiserit vel ꝑ eo qui iā erat condēnatus: qꝛ contra heredem transit nisi sub conditione promisisset: vt Joā. fab. ⁊ Ange. hic.

b ¶ Fideiussor. ⁊ p̄cedere puta fideiubeo in id qd̄ sibi credes. vel credidisti: vel credis: nā his tribus tēporib⁹ pōt accipi: vt hic. ⁊. ff. de vsufru. ea. re. que vsu con. l. quoniam. §. finali.

☞ ¶ Si plures. Casus. ¶ Po. ꝙ quodā debitore penes suuz creditorē. iiij. fideiusserūt. nunqd isti plures fideius. tenent insolidū: Rñ. Justi. ꝙ sic. ⁊ liberū est creditori a quo optet si velit exigere solidū de rigore iuris primitiui: sz postea inuenta fuit epistola diui adriani. in qua cauet ꝙ inter oēs fideius. q sunt soluēdo tpe litis cōtes. diuidatur obligatio: sz si tpe litis cōtes. vn⁹ inueniat non soluēdo ceteros onerat. Sed po. cuz iiij. sunt fideius. ꝙ vn⁹ cōuētus a creditore solidum soluerit quid iuris in isto casu: Rñ. Justi. ꝙ si p̄ncipalis d̄bitor nō fit soluendo h̄ erit suū detrimētū: et sibi dz īputari quare totū soluit: quia potuisset. se iuuasse epistola diui adriani. ⁊ hoc dicit.

c ¶ Si plures. Tenent. idē ē in plurib⁹ mādātib⁹ vel iubentib⁹: vt. ff. qd̄ iussu. l. si. Sz vr̄ iure nouo ꝙ ꝑ pte sua tm̄ qlibet teneat ipso iure vt iā nō fit necīa epl'a de q̄ subijcit h̄: nisi exp̄sse īsolidū ꝓmittat. ⁊ sic vr̄ corrigi qd̄ hic dr̄ in auc̄. de duo. re. §. j. colla. vij. Vel veri⁹ vt puto: dicta auc̄. loquit in plurib⁹ reis debēdi: in qbus ēt iure veteri vr̄ fuisse cautū vt ꝑ partib⁹ teneant: vt. ff. de duo. re. l. reos. At sec⁹ fit in fideiussorib⁹ quoꝝ qlibet tenet insoliduz: vt ipse reus pro quo intercedit. ⁊ ita habebit locū epl'a hodie vt olim.

ADDITIO. Et ista cōmuniter approbantur: adhibent enim isti ꝑ securitate: vt. s̄. eo. in prin. secus in duob⁹ reis: ideo ⁊c̄. Joā. fab. ⁊ Ange.

d ¶ Ex epl'a. Sz vbi est h̄ epl'a: Rñ. nō habem⁹ eā scriptā: multotiēs tm̄ de ea mentionez facit lex: vt hic. ⁊. C. de

consti. pecu. l. si. ꝛ. ff. eodem. l. inter fideiussores. ꝛ. l. sequenti.

Exceptio diuisiōis fallit in qnqꝫ casibus.

a ¶ Partes. Hec tñ epistola fallit in quinqꝫ casibus: vt in fideiussoribus tutorū que nō implorāt beneficiū. lꝫ tutores implorent: vt. ff. rē pu. sal. fo. l. si. ff. de tu. ꝛ ra. dis. l. j. §. nunc tractemus. Itē fallit in fideiussore fideiussoris: vt. ff. eo. si plures. §. si. Itē fallit qñ ceteri fideiussores soluendo nō sunt tēpore litis cōtestate: vt. j. subijcit statim. Itē fallit qñ eiusdeꝫ summe sunt fideiussores: sed non pro eodem debitore: vt. ff. e. si a tytio. Item ꝛ qñ inficiant: vt. ff. e. si dubitet. §. ita. Sed nūquid h̄ exceptio epl'e est peremptoria vel dilatoria? vr̄ peremptoria: qꝛ ꝓrsus perimit id in quo opponit. Itē ecōtra videt dilatoria: qñ ante litē cōtestatā opponi dꝫ: vt h̄: quare vr̄ dilatoria: vt C. de ꝓba. l. exceptionē. Sed dico eaꝫ quasi anormalā cū nec peremptorias prorsus imitet: que vsqꝫ ad sniam opponuntur: nec dilatorias que tm̄ differūt: vt. j. de excep. §. hec exempli. ꝛ. C. sen. rescin. nō po. l. peremptorias. (j) Sed qd si soluit: nunqd repetet quasi sit fauorabilis exceptio? Videt ꝙ sic vt in velleiano: vt. ff. de condi. inde. l. qui exceptionem. ꝛ. ff. e. l. si contendat. Sed contradico: qꝛ non inuenio ꝙ sit sic fauorabilis: ꝛ qꝛ suuꝫ recipit: vt. ff. de condi. inde. repetitio.

Exceptio epistole adriani ē anormala.

ADDITIO (j) Tu dic ꝙ ēt vsqꝫ ad sniaꝫ pōt opponi: vt no. gl. i. l. fideiussor. C. e. an aūt post sniaꝫ. vid Ang. h̄.

b ¶ Onerat. arg. contra. ff. ad le. rho. de iac. l. ij. §. si quis. Accursius.

ADDITIO. Solu. ibi nō erat fideiussor obligatus. nisi pro sua parte.

cōpellitur creditor a singulis q mō soluēdo sunt litis cōtestate tpe ptes [a] petere. Ideoqꝫ si qs ex fideiussorib⁹ eo tpe soluēdo non sit hoc ceteros onerat [b]. Sꝫ si ab vno fideiussore creditor totum ꝯsecut⁹ fuerit: hui⁹ solius detrimētum erit si is [c] ꝓ quo fideiussit soluēdo nō sit: ꝛ sibi īputare dꝫ cuꝫ potuerit iuuari [d] ex epl'a diui adriani et desiderare vt pro ꝑte in se detur actio.

¶ Fideiussor nō ꝑt in plus obligari q̄ꝫ principalis ꝛ ī plus obligari dr̄ etiā qui citeriori tpe obligatur. Aretinus.

¶ Fideiussores ita obligari nō possunt vt plus debeāt q̄ꝫ dꝫ is pro quo obligantur [e]. Naꝫ eoꝝ obligatiōi. plus. n. nō dꝫ eē in accessiōe q̄ꝫ in ꝑncipali obligatiōe: sꝫ ecōuerso bñ pōt eē. Si. n. ꝑncipalis dbitor obliget in decē bñ pōt fideius. obliga. in qnqꝫ ꝙ fideius. obli. i. xx. hoc eē nō pōt. h. d.

c ¶ Si is. scilicet reus.

d ¶ Iuuari. facit. ff. eo. l. vt fideiussor.

¶ Fideiussores. Casus.

¶ Quesiui a Iusti. vtrum fideiussores ita possint obliga. ꝙ pl⁹ debeāt q̄ꝫ debeat debitor principalis? Et rñ. Iu. ꝙ non. Obligatio. n. fideiussoria accessoria est ꝑncipalior obli-

e ¶ Fideiussores. Obligant. sꝫ nunqd in idipsuꝫ in quo reus tenet saltēꝫ remanet obligat⁹ qñ ī plus fideiussit? Quidā dicūt ꝙ sic. ꝓ qb⁹ est h̄ gñale. Utile per inutile nō vitiat: vt. ff. e. si a reo. §. j. ꝛ. C. de do. si qs argētū. §. sed in his oībus. Nos ꝯ. s. ꝙ in nihilū teneat: ꝛ est ꝓ nobis. ff. e. grece. §. illud.

ADDITIO. Collige ex glosa duas opini. Prima ꝙ vbi fideiussor fideiubēs in plus q̄ꝫ reus principalis debet obligatur pro concurrente quātitate: ꝛ pro hac sentētia allegatur primo. l. si a reo. ff. eodem. l. hactenus. in fine. ff. de consti. pe. l. rogatus. in fine. ff. māda. allegatur vulgaris regula: qꝛ vtile per inutile vitiari nō debet. regula iu. vtile. lib. vj. Christophorus.

a ¶ Nec plus. Contra hanc regulam est. s̄. de re. di. §. si tñ rem alienam. Itē ff. de contrahē. emp. si in emptione. in princ. Item. ff. de so. qui res. §. si mihi x. ⁊. §. qui stipulatur. ⁊. §. mihi rome. Sed his oībus da generalē solutionez: vt sic exponas hanc litteram. non plus eē pōt i accessiōe ⁊c̄. i. in accessoria obligatione. ſm Joā. Itē cōtra. ff. de iudi. non quēadmodū. Solu. ibi nō est plus: qr lz fideiubeat añ reum non tñ tenetur. Itez cōtra. s̄. e. at nec. Sed ibi non est plus eo modo quo dr̄ plus. Dicit̄ enim plus quatuor modis: quorū nullus est ibi: vt. j. de act̄. §. plus autem. Accur.

gatio accessio est p̄ncipalis obligationis nec plus [a] in accessione eē pōt q̄z in p̄ncipali re. At ex diuerso vt minus debeant obligari possunt. Itaqz si re⁹. x. aureos ꝓmiserit fideiussor i quinqz recte obligat̄: ꝯ [b] v̄o obligari nō pōt. Itē si ille pure promiserit: fideiussor sub cōditōe ꝓmittere pōt: contra [c] v̄o nō pōt.

ADDITIO. Et est ratio: qr in dictis quatuor modis disparitas prouenit ex facto stipulatoris: iō sibi imputet̄. Disparitas v̄o in efficacia seu substantia obligationis ex iuris ordinatiōe prouenit: ideo sibi magis succurritur.

b ¶ Cōtra. i. si reus. v. ꝓmisit: fide. x.

c ¶ Cōtra. si reus sub cōditione promittat: ⁊ fideiussor pure.

d ¶ Plus est enīz. facit ad h. ff. de v̄. sig. is cui. §. si. ⁊. j. de act. §. plus aūt. ⁊ ff. de sol. l. solidū. ⁊. ff. solu. ma. si constante. §. quotiens. Accursius.

¶ Si qd. Casus. ¶ Supra dictū est q̄ inter fideius. ⁊ creditorē est obligatio v̄borū: sz que est obligatio iter fide. ⁊ p̄ncipalē reū. Et rñ. Ju. q̄ si aliqd fideiu. ꝓ reo soluerit hz ꝯ eū actionē mādati. ⁊ ita q̄q̄ v̄boꝝ obligatio que est stricti iuris fit inter fideius. et principalem debitorem est obligatio mandati que est bone fidei. ⁊. h. d.

c ¶ Si quis aūt. Soluerit. siue ꝑ iudicem: siue non: vt. ff. mā. idēqz. §. fideiussores. Sz etiā in casib⁹ q̄tuor anteq̄ soluat agit mādati: vt si hoc dictū sit vt ad tp̄s teneatur. Idez si fuerit condēnatus. Itē si cepit bona sua dissipare reus. Item si diu stetit fideiussor i obligatione: vt C. mā. si ꝓ ea. ⁊. ff. mā. l. lucius. (j) al's nō agit añq̄ soluat: sz soluere dz: vt. ff. de condi. inde. l. indebitā. Sed etiā in casibus nullo mō agit: vt si pro iuito: aut donādi aīo: aut i rē suā fideiussit: vt. ff. mā. si remunerandi. §. si passus. ⁊ l. si ꝓ te p̄ste. Itē si hoc actū sit: vt nō agā: vt. ff. mā. si remunerādi. §. marcellus. Itē si mādatū nō sit obligatoriuz: vt. j. mā. §. illud. Itē ⁊ si fideiussor non opposuit exceptionē quā debuit opponere: vt. ff. mā. si fideiussor. Accursius.

Nō solū aūt in quātitate: sed etiā in tēpore min⁹ aut plus itelligitur. Plus [d] ē enim statim aliquid dare. minus est post tempus dare.

¶ Fideiussor soluēs pro reo habet ꝯtra euz mandati actionem. Angelus.

¶ Si quid autez fideiussor pro reo soluerit [e] eius recuperādi causa habet cū eo mandati [f] iudi-

Fideiussor i q̄tuō casib⁹ agitāte q̄ solū it.

ADDITIO (j). Intellige de arbitrio iudicis ſm cōez opinionē. ⁊ no. q̄ debuit stetisse in obligatōe nec sufficeret q̄ stetisset in promissione tm̄ vel fideiussione. at alios casus adde ad istā glo. vt per Ange. hic.

f ¶ Mādati iudiciū. i. actionē si iter cessit mādatū: vel ēt eo p̄ste fideiussisset: vt. ff. mā. q fidē. ⁊. l. ex mādato.

¶ Grece. Casus. ¶ Dñe ipe. di. hic q̄ fideius. accipit̄ nō solū ꝑ v̄ba latina sed etiā ꝑ verba greca. ⁊ hoc dicit.

¶ Grece.

a ¶ Grece. facit. ff. eodem. grece. j. respon. ⁊ infra qui. mod. tol. ob. §. sed ⁊ grece. ⁊ supra de verborum obligatio. §. vtrum autem. Accursi.

Expositio greci.

ADDITIO. Et aduerte q̄ (vt etiā textus aperit) Engytis grece dicitur latine fideiussor. Deinde seqtur in textu. lego oti engyume thelo. quod sic expōitur: lego dico. oti q̄ engyume. fideiubeo. thelo. volo. dico. q̄ fideiubeo volo. ⁊ hoc est qd̄ latinuz statim exp̄mit. ¶ In stipulationibus. Casus.

cium. Grece [a] fideiussor ενγυητης dicitur qui plerrū que ita accipitur: λεγω οτι ενγουμαι θελω qd̄ pro eo ē ac si dixerit dico quod fideiubeo: volo.

¶ In stipulationibus solēnitas ītrinseca p̄sumitur. Are.

¶ In stipulationibus fideiussorū sciēduz est hoc generalit̄ accipi: vt quodcūqz scriptū sit quasi actum: videatur etiam actū [b]. Jōqz constat siquis scripserit se fideiussisse videri omnia solēniter [c] acta [d].

¶ De literarum obligatione.

¶ Scribens se debere ex mutuo qd̄ nō recipit sperans recipere: obligatur literis cum effectu: olim post quinquēnium: hodie post biennium.

ADDI. j. Nota ꝑz Ange. h̄ q̄ falsitas īstrumēti: itē solēnitas vl' error scribent̄ possunt ꝓbari per testes. Idē in simulatione: dūmō ꝯct⁹ fuerit sine scriptis celebratus: lz ī scriptis redact⁹ fuerit. al's si ī scriptis sit celebrat⁹ nō probatur nisi per ꝯriam scripturam. De qua materia vide. s̄. ti. j. §. itē ꝟbor. Angel.

¶ Stipulatio autem fideius. potest esse cauta. si autem cauta non fit: vt si instrumentum dicat q̄ ipse promiserit creditori interroganti: ⁊ nihilominus omnia presumuntur solenniter acta quasi interrogatio promissionez precessisset. ⁊ hoc dicit.

Scripture ꝛp̄uate ⁊ publice stat̄ donec ꝯriū probetur.

b ¶ In stipulationibus. Etiaz actū. quasi dicat. ita dicit scriptura ac si vere ita fuisset factum quod forte fuit vel non fuit actum: certe presumitur pro scriptura vt sic videatur actum: ⁊ est hec scriptura priuata: dicit enim. siquis se ⁊c̄. ⁊ ex causa vnde incontinenti preiudicat: nisi cōtra probet̄. vt ff. de nō nume. pecu. generaliter. ⁊ facit ad hunc. §. ff. de verborum obligatio. §. sciendum. ⁊ C. de contrahen. sti. l. j. ⁊ supra titulo primo. §. si scriptuz. In scriptura autez si publica constat ei standum multo magis: nisi contra probetur. vt. C. ve ꝓba. cuz precibus: ⁊ in auc. de fide instru. §. si ꝟo moriantur. in princi. §. colla. vj. (j) Itez no. h̄ presumi omnia solēnit̄ tacta quod probant supradicte. ll. Accursi.

c ¶ Solēniter. Id est etiā īterrogationē factā fuisse: quā necesse est precedere. vt. s̄. de verbo. obliga. in prin. ⁊ C. de ꝯtrahen. ⁊ cōmit. stipu. l. j.

d ¶ Acta. Sed cōtra. ff. de publici. īrē actio. quecūqz. §. si. Solu. ibi sunt extrinsece solēnitates de tutore iudice qui debent adesse cum pupillus vēdit. At hic actus ꝓmissionis nullus est sine actu interrogationis. Unde ex quo dixi fideiubeo vel ꝓmitto itel ligit̄ īterrogatio facta eē q̄si pars ꝓmissionis: ⁊ sic nō est extrinseca solēnitas cū sit pars stipulationis.

¶ De literaꝝ obligatione. ¶ Ista rubrica continuatur ad precedentia. Quia supra visum est de obligationibus que contrahuntur re ⁊ verbis. Nunc ponit de his que contrahūtur literis. Aretinus.

Olim scriptura. ¶ Totus iste titulus diuidit̃ i duas partes. Primo ponit q̃lit̃ olim scriptura obligabat̃ ⁊ eius correctionē: ⁊ nouū statutum. Scd'o ponit infra quātum tēpus olim ⁊ hodie pōt opponi exceptio nō nu. pe. Secūda ibi (Multū.) ¶ Olim scriptura. Casus. ¶ Quesiui a dño Justi. qd est obligatio literarū: est illa que neqz cōstat re neqz verbo neqz ꝯsensu: sz literis siue scriptura. Ista obligatio literarū fiebat oliz cū quadā solēnitate quā hodie nō habemus. Obligatio tñ ista inefficax est quādiu ei potest opponi exceptio numerate pecunie. s. olim vsqz ad quinquēniū: sed hodie ifra biēniū: ex ista aūt obligatione nascit̃ obligatio que vocat̃ cōditio ex lege. s. tunc quando nō hz locum exceptio non numerate pecunie: cū enim nō fit verboꝝ obligatio: non haberet locū titulus iste: sed ad p̄cedentes ti. esset recurrendū. Ad intellectū tñ tam textus q̃z glosarum istius. §. sciendū est ꝙ si aliqs ꝯfiteat̃ in iudicio se debere aliquid alicui: ⁊ tunc valet ista cōfessio etiā si sine causa ꝯfiteatur cū auctoritas iudicis siue iudicij vicē cause suppleat. vt. ff. de iter. ac. l. j. ⁊. iij. si aūt extra iudiciū facta sit confessio: aut est facta sine causa: ⁊ tunc non valet: aut cum causa: ⁊ tunc distingue: qꝛ aut apponit̃ cā mutui: ⁊ i odiū feneratoꝝ poterit opponi exceptio non numerate pecunie infra biēniū: ⁊ cōpellet̃ fenerator ꝓbar̃ pecuniā se numerasse: aut apponitur cā dotis: ⁊ tunc infra mensem vel annum poterit opponi exceptio non numerate dotis: si aūt ex alia causa confiteatur se debere veluti cā emptiōis: ⁊ fil'r incontinenti presumit̃ causa vera: ⁊ sic confitenti preiudicat. Itē q̃ritur cum quis cōfitetur in scriptura se debere quare non statur scripture p̄cise: sed pōt opponi contra eaz exceptio non numerate pecunie. Dicas ꝙ multum refert vtrū in scriptura ista contineat̃ sic. Noueritis. M. in nostra p̄sentia cōstitutū cōfessum fuisse se debere tali ex causa mutui. c. Hec enim scriptura non dicit pecuniā sibi numeratam fuisse: sed cōfessuz fuisse se debere tali ꝙ forsan spe future numerationis fecit que forsan non fuit subsecuta: ⁊ propterea contra talez scripturam bene potest opponi exceptio non numerate pecunie: nec seqtur ꝙ de necessitate tali stet̃ scripture subtiliter indaganti liquere. Si autem ita contineatur i scriptura. Noueritis ꝙ talis in presentia nostra constitutus numerauit vel numerari fecit tali. c. hic fit mentio precise in scriptura d' numeratione facta: ideo scripture stare oportet: qꝛ nō p̄t huiusmodi literis excep. non numerate pecunie opponi. Item scire debes ꝙ propter tres gradus existentes in scriptura. s. scripture: stipulationis ⁊ iuramenti: dicunt quidam ꝙ tres sunt excep. respondentes istis tribus gradibus. Aut enim confitet̃ quis se debere aliquid in sola scriptura. s. sine stipulatione ⁊ iuramento: ⁊ contra istam scripturam habet locuz exceptio non numerate pecunie: aut in scriptura in qua continetur stipulatio ⁊ contra istā opponitur exceptio in factum: aut in scriptura in qua continetur iuramentum: ⁊ contra istam opponitur exceptio doli. Alij dicunt ꝙ exceptio non numerate pecunie: nō est exceptio specialis: sed generalis cum qua concurrit exceptio doli specialis: sed quia exceptio doli non habet locum contra patrem vel patronum: ideo adinuenta fuit exceptio in factum que poterit opponi cōtra scripturas in tali ca. Multi autem dicūt ꝙ si debitor ante biennium exceptioni non numerate pecunie opponat ⁊ arctat creditorem ad probandum pecuniam fuisse numeratam: post biēnium etiam poterit ipsam opponere: sed non cum tanto effectu: quia tunc necesse habebit probare pecuniā non fuisse numeratam.



a ¶ Scriptura: id est solēnitate quadam scripta: que per quedam nomina specialia fiebat. vt subijcit.

b ¶ Plane. Lz dicta verba in vsu esse desierint. plane ꝛc.

c ¶ Siquis s. homo priuatus. Idē est ꝛ si fiat ꝑ aliū: dūmō per publicā ꝑsonā: aliud si ꝑ priuatā. vt. C. de proba. īstrumenta. Are. tamē cōtra. ff. de pig. l. si fideiussor. §. j. Sed ibi in scribentis preiudicium credit.

Scriptura ꝑuata qñ fidē faciat.

ADDITIO. No. regl'ariter scripturā priuatam nō facere fidē. Fallit qñ hic scriptura aliqd ꝯtinet ꝯ scribētē: qr nō est verisimile aliquē scribeꝛ ꝯ se qd veritate non īnitat. ar. in. l. exēplo cum ibi no. C. d proba. Fallit secūdo si talis scriptura ꝑuata habet subscriptionem trium testium fide dignorū: auc. siquis vult caute dponere. C. qui poti. in pigno. ha. Christophorus.

d ¶ Debere. Scz ex causa mutui: ꝛ sine stipulatione. Hic enim verba non sunt apta ad stipulationē. vt. s. de verbo. obliga. §. j. Si autē sine causa non preiudicat. vt. ff. de proba. cū de indebito. in fi. Quid si stipulatio interuenit? Respon. ꝛ tunc habet locū effectꝰ huius ti. nam exceptionem in factum potest opponere: vt. C. eo. l. cū vltra: ꝛ hoc si spe future numerationis: al's si tanq̄z iam esset debitum cū non eēt scienter confitetur: videt donare al's id est si non vult donare: sed qr credit se ei debere non valet stipulatio: qr obijcitur exceptio. vt. ff. de reg. iu. l. cuiꝰ. ꝛ. ff. de excep. do. l. ij. §. ij. Et nota caute hic q̄ per verba presentis tēporis fit h̄ obligatio: vt ꝑ hec scribo me debere vel ꝯfiteor me debeꝛ: vt h̄ dr. ꝛ sic q̄ ij opinionē nr̄az qua diximus obligationez literis debere fieri per verba futuri tēporis tm̄ vt. C. de posthu. l. si sub specie. vt scribo me daturuz tibi. x. ex causa mutui. ad instar stipulationis que per verba futuri tpis tm̄ fit. vt. ff. de verbo. obli. stipulationū. §. stipulatio. Sed certe nec hic dico q̄ per h̄ ꝟba nascat nūc: ꝛ vt nūc: lz q̄si etiā ꝑus nata sit si confiteor per ꝟba ꝑsentis vel ꝑteriti tempoꝛis: ꝛ facit. C. d epi. audi. l. si ꝑsens. ꝛ. C. e. in ꝯctibus. in prin. Vel aptius nō faciūt hec verba obliger: lz vt obligatus ꝑsumar: lz habeā exceptionē: Vel verius: lz apponā verba ꝑsentis vel preteriti tpis: tm̄ semper itelliguntur futura. Quid enim prodest dicere cōfiteor me accepisse. x. vel debere. x. ex causa mutui: ꝛ hoc scribam: nisi

Stipulatio tm̄ fit ꝑ ꝟba futuri tēporis.

Obligatio fit tm̄ per

ꝑba futuri tẽporis. Lex nõ est ĩponẽda rebus.

intelligatur: ⁊ ideo reddam? Itez qd si dicam recipit ab illo. x. ex causa mutui: ⁊ hoc scribam? Respon. quidam non teneri propter supradictã rõnem: qꝛ per verba futuri tꝑis dꝫ fieri. Sed certe satꝭ puto ꝙ presumar obligatꝰ: sicut ⁊ cũ scribo me ꝺbere: vt hic: nec eniꝫ verbis: ĩmo rebus legẽ imponimus. vt C. cõmunia. de leg. l. ij. Vel dic ꝙ ibi intelligitur futurum vt predixi.

se scripserit [a] quod sibi numeratuꝫ [b] nõ est de pecunia mini me numerata post multum [c] temporis exceptionem [d] opponere nõ potest: hoc enim sepissime cõstitutuꝫ [e] est: ⁊ sic fit vt ⁊ hodie [f] duꝫ [g] queri nõ potest scriptura [h] obligetur [i]

a ¶ Scripserit. Id est scriptura confessus fuerit.

b ¶ Numeratũ nõ est. al's enĩ si numeratũ esset nõ lr̃is: sed re obligatus esset. vt. s̃. qb. mo. re. ꝯhi. obli. j. rñ so.

c ¶ Multum. hoc exponit̃. j. proxi.

d ¶ Exceptionẽ. Scꝫ non numerate pecũie qua p̃t ꝓponi: siue petat actor: siue nõ. vt arg. C. e. l. si quasi. ⁊ in scriptis ꝑm quosdã: vt in auc̃. de tem. nõ so. pe. super dote. §. j. col. vij. vel forte illud speciale in dote. Primum tamẽ ꝑm Joan. verius est. Accursius.

ADDITIO. Et h̃ veꝝ vbi nõ ꝓuocatus opposuit. Et est ratio: qꝛ tunc obtinet vicẽ actoris: al's secus. Ang.

e ¶ Cõstitutũ est: a multis imperatoribꝰ q fecerũt leges tales. C. e. ꝑ totũ vsqꝫ ad. l. gñal'r: nã postea Ju. sũt.

f ¶ Hodie. Hic loquit̃ q̃si supradicta loquant̃ ante tꝑa Justini. ⁊ nũc subijcit ꝙ hodie fit idẽ. Vel dicit hodie. i. postq̃ꝫ cucurrit h̃ tp̃s. s. quinquenniũ olim: hodie biẽnium. vt. j. proxi. ⁊ ꝑm hoc non debet esse ⁊ in textu. Accur.

Lr̃arũ bligatio tolli põt ꝑ ꝯtrariã scripturam.

g ¶ Dum queri non potest: id est dũ querimoniam proponere non põt de exceptione nõ nume. pecu. qꝛ cucurrit tp̃s. i. obligabitur per scripturã ad dãdam pecuniam non numeratam.

h ¶ Scriptura. i. per scripturã. Sed certe videt̃ neminẽ scriptura vel lr̃is obligari: sed intellectu qui ex literis percipitur ⁊ verbis. vt. ff. de actio. ⁊ obliga. l. nõ figura. quod quidam concedũt. Sed certe vtrũqꝫ facit ad obligationẽ: ⁊ ipsa figura lr̃arum: ⁊ ꝯsensus quẽ exp̃mũt: ⁊ quod d. l. dicit̃ nõ figura. s. sola. Item nũ qd ⁊ ꝑ ꝯ̃riaꝫ scripturã obligatio ciuilis nata poterit tolli: vt si creditor sic scribit. Cõfiteor me non numerasse: vel te ꝯfessuꝫ nõ fuisse: vel illũ soluisse? Rñ. sic. vt. ff. de regu. iur. l. nihil tam naturale. Accursius.

i ¶ Obliget̃. Scilicet ciuiliter ⁊ naturaliter post biẽniũ quasi biẽniũ pariat naturalẽ obligationẽ. nam ante erat ciuilis tm̃ nõ naturalis cũ nihil numeratum fuerat. Itẽ si ciuilis non esset: frustra diceret̃ habere locũ exceptio. Dicimus ergo ꝙ sola ciuilis fit ante biẽniũ: sed post biennium naturalis adijcit̃. Vel qꝺ est verius non adijcit̃: sed prima ciuilis incipit habere vim nãlis ⁊ ciuilis. nã ⁊ stipulatio est de iure ciuili: habet tñ effectũ naturalis obligatiõis ciuilis: nã ciuilis per se non valet ad exigenduꝫ vt diximus. s̃. de obliga. §. j. Itẽ sic est in re iudicata. Adhuc tñ dicunt quidam vt Jo. ⁊ Hu. ꝙ si vult post biẽnium exceptionẽ opponere ⁊ ꝓbare sibi non numeratã pecuniam quod admittit̃: sed ante post biẽniũ ꝓbat creditor. vt. C. eo. l. si ex cautione: qꝺ certe est equũ: ⁊ ita bienniũ hoc solũ operat̃ ꝙ ꝓbatiõis ꝯuertat̃ onus: ⁊ ẽt pro his facit qꝺ al's dr̃ ꝙ nõ fiant illicite exactões. vt. ff. de of. p̃si. l. illicitas. Sed certe aliter de iure vr̃. s. vt nullo mõ admittat̃ ẽt ꝓbans. nã sacr̃m nõ põt deferre qꝺ est species ꝓbationis. vt. C. eo. l. ĩ contractibus. §. illo. ⁊. C. de iure deli. l. si. §. licentia. Sed certe satis credo

Exceptio non nu. pe. ẽt post biẽniũ potest oppõi.

Iuram̄tū ē spe cies ꝓbatōis

primum verum ⁊ equum. Nec obstat qd̄ de iuramēto dixi: qr ex pte illi⁹ legis in cōtractibus non hz iurametuz vim ꝓbationis si nō vult aduersari⁹. vt. C. de iureiur. l. gn̄aliter. §. finautē.

ADDITIO.

Ex hac glo. collige q̄ ille qui opponit exceptionē nō nu. pecu. ante biēnium nō tenetur ꝓbare fundamētuz sue exceptionis: hoc est pecuniā non fuisse numeratam: imo agens tenet̄ probare illā fuisse numerataz. Christopho.

⁊ ex ea nascitur cōditio [a]: cessante scilicet verborum obligatione [b]. Multum [c] autez tpis in hac exceptione antea quidem ex principalibus cōstitutionibus [d] vsqz ad qnquennium procedebat. Sed ne [e] creditores diutius possit suis [f] pecunijs forsitan defraudari: ꝑ constitutionē [g] nostraz tempus coarctatū est: vt vltra [h] biēnij metas huiusmodi exceptio minime [i] extendatur.

¶ De obligationibus ex consensu.

¶ In quatuor contractib⁹ hic enumeratis solo consensu contrahitur obligatio hincinde: etiā iter absentes: mediante nuncio vel epistola. Aretinus.

a ¶ Cōditio. scilicet ex illa. l. C. de non nume. pecu. l. in contractibus.

b ¶ Verboꝝ obligatione. i. stipulatione q̄ ꝟbis fit. nā tūc titulus iste cessat: ⁊ hz locū. s̄. de verboꝝ obliga. qn̄ excepit: vel hz locū exceptio in fcm̄. vt. C. eo. ti. cum vltra. qn̄ non accepit.

¶ Multū aūt. Casus. ¶ Quia supra dixit Justi. q̄ exceptio nō nume. pecunie post multū tp̄s opponi nō poterit: ideo hic exponit qd̄ est multum tēpus: dicēs q̄ h̄ tēpus erat olim vsqz ad qnquēnium: sed ne creditores suis pecunijs defraudarent̄ ꝓpter longum tp̄s infra qd̄ olim potuit opponi exceptio nō numerate pecunie: ideo illud tēpus per cōstitutionem imperatoris vsqz ad biēnium est coartatum: ita q̄ possit illa exceptio oppōi cū effectu: post biēniū ꝟo non cuz effectu. s. cum onerē creditorē ad ꝓbandū pecuniaz fuisse numeratā: poterit etiā post biēnium ꝓbare hoc. vt. s̄. dcm̄ est. ⁊. h. d.

c ¶ Multum. Quia post multū tēporis exceptionē proponere non pōt. vt supra modo dixim⁹: qd̄ fit multū exponit hic. Et nota multum pro qnquēnio poni: sed diu pro decēnio ponitur. vt. ff. q ⁊ a qui. si cū fidei cōmissaria. §. aristo.

Mltuz qnquēnium: ⁊ diu: decēnium cōprehendit.

d ¶ Cōstōnib⁹. Quas nō habem⁹.

e ¶ Sed ne creditores. Nō solū isti sed veri.

f ¶ Suis pecūijs. Subaudi etiaz. Naz occasionem hmōi fidaremus lōguz tēpus ēt veri debitores interduz talia opponerēt: ⁊ ita occasione liciti cōmitteret̄ illicitū: qd̄ eē nō dz: nō ēt licitū coarctat̄: vt viteť illicitū: vt hic: ⁊ i anc̄. d eccle. re. non aliena. in prin. colla. v.

Liciti occasione illicitū non dz committi.

g ¶ Per cōstitutionem. Ut. C. de nō numera. pecu. l. in contractibus

h ¶ Ultra biennij metas. Sic. C. de omni agro deser. l. qui agros.

i ¶ Minime extēdatur. Et hoc in casu mutui: si ꝟo ex alia cā ꝯfiteatur in scriptis: veluti emptionis vel filij icōtinenti preiudicat sibi: nec pōt contra probari: nisi per aliā scripturā. vt. C. de nō nume. pe. l. gn̄aliter. Itē hoc in debitore ꝯfitēte: sed in creditore ꝯfitēte sibi solutū. xxx. dies statuūt̄: nisi i casib⁹. vbi icōtinēti p̄iudicat̄. vt. C. d̄ si nu. pe. i ꝯctib⁹. §. sup certꝫ. §. sz qm̄.

¶ De obligationibus ex consensu.

¶ Supradictum est de obligationibus que verbis ⁊ literis contrahuntur: verū qr sunt alie que ꝯsensu contrahūtur: ideo de his subdit. Porc⁹.

Continuatio.

Diuisio

Consensu. ¶ Totus iste ti. diuidit in tres partes. Primo ponit quot casib⁹ quis obliget ex consensu solo. Secūdo quare i his magis ꝯsensu solo q̄ in alijs obligatio ꝯtrahit. Tertio ponit effectum huius obligationis ponēdo differētiā iter hūc contractuz: ⁊ stipulationem. Secunda ibi (Ideo autē.) Tertia ibi (Item in his.)

Consensu[a] fiūt obligationes i emptionibus[b]: venditionibus: locatiōibus[c]: cōductionibus: societatibus[d]: mādatis[e]. ¶ Ideo autē istis modis obligatio dicitur cōsensu ꝯtrahi: qꝛ neqꝫ scriptura[f]: neqꝫ p̄sentia oīmodo opus ē: ac nec dari quicq̄ ꝯ dñe vidi. s. differētiā gñalē inter hūc titu. ⁊ spēs suptores cōtrahendi. s. iter obligationē que fit re: ⁊ obligationez verboꝝ: ⁊ obligationes literaꝝ. Sed dñe pro deo detis aliā differentiā iter obligationē que fit ex cōsensu ⁊ obligationē ꝟborū: Et rñ. di. Frater ecce aliā dr̄iam. In obligatione enim q̄ fit ex ꝯsensu obligat hic ⁊ inde alter alteri: in his etiā que nō sunt dicta in cōuentiōe si ex bono ⁊ equo ea p̄stari oporteat. In stipl'atiōe āt ꝟboꝝ nihil venit vltra id quod inter partes conuenit. ⁊ hoc dicit.

¶ Consensu fiunt obligationes. Casus. ¶ Quesiui a Iusti. Dñe in qbus exēplis est hoc ꝙ obligatio solo consensu ꝯhitur: Et rñ. ꝙ in emptiōe: vēditione: locatione: ꝯductione: societate: ⁊ mādato. Sed quesiui iteꝝ quare dñe dicit in his quatuor modis contrahi obligatio cōsensu: qꝛ ad hoc ꝙ istis quatuor modis ꝯhat obligatio nō est necesse ꝙ partes sint presentes neqꝫ ꝙ iterueniat scriptura neqꝫ etiā aliqd dari: sed sufficit ꝙ ꝯhentes contra sentiant: vñ isti cōtractus etiā inter absentes ꝯhi possunt: aut per epistolam: aut per nuntium. ⁊ hoc dicit.

¶ Itē in his cōtractibus ⁊c. Ad intellectū istius. §. scire debes ꝙ stipulatio dicit stricti iuris: sed querit qñ cōtractus dicit stricti iuris: Ad hoc dico generaliter ꝙ quotiēscunqꝫ in contractu nihil venit nisi qd iter partes expresse cōuenit: tunc ille ꝯct⁹ dicitur stricti iuris: vñ scriptura demandata iudicibus dr̄ tota die esse stricti iuris: eo ꝙ in ea nihil venit: nisi ea de quibus in ea cautū est ⁊ arbitriū: dicitur etiā stricti iuris eo ꝙ i arbitrio nihil venit: p̄ter verba expressa in cōuentione siue in cōpromissione: hoc p̄ notato po. ca. in isto. §. sic. dixi Iusti.

a ¶ Consensu. Sic. ff. de actio. ⁊ obligatio. l. consensu.

b ¶ In emptionib⁹. Ut. ff. de ꝯhen. emp. l. j. §. fi. ⁊. j. titu. j. in principio.

c ¶ Locatiōib⁹. Ut. j. ti. ij. in princi.

d ¶ Societatib⁹. Ut. j. ꝓ socio. i p̄n. Sꝫ ꝯ. ff. ꝓ socio. l. iiij. j. rñ. Sed certe ibi nō negat: qn consensu contrahat societas. vnde non est contra.

e ¶ Mādatis. Sed nōne in stipl'one cōsensus dꝫ iteruenir. vt. s. d ꝟb. obliga. §. sꝫ hec. ⁊. ff. de pac. l. j. §. pe. Rñ. ibi exp̄ssis ꝟbis dꝫ eē ꝯsensus. vt. ff. d verbo. obli. l. j. j. rñ. hic āt ēt sine ꝟbis ⁊ iter absētes. vt. j. ꝓri. ibi iter p̄sites tm̄. vt. s. de iuti. stipu. §. itē verborū.

f ¶ Neqꝫ scriptura. Hic caute nota dr̄iam quā facit inter hūc titu. ⁊ supiores. Nā ꝙ dicit neqꝫ scripturā: in hoc discrepat ab obligatione literaruz: vt s. titu. j. † Itē in eo qd dicit neqꝫ p̄sentia: dicit propter verboꝝ obligationē que inter presentes fit. vt. s. de inuti. stipu. §. Itē inutilis. Itē in eo ꝙ dicit nō esse necesse quid dari: ideo dicit: vt discrepet ab illa que fit re. vt. s. qui. mo. re contrahitur ob. per totum.

† Dic certe idē videtur posse dici i oib⁹ pactis q-

bus ꝫ ꝑhī obligatio ex ꝑsona. vt ff. d solu. l. in his. §. i patoꝛ. ⁊ ꝯ regulari: nō regrīt scriptura: nisi tm̄ i q̄tuoꝛ casib⁹ hic descriptis. vt l. pactū qd bōa fide. C. de pac. ⁊ sic vī fiunt cōsen ꝙ iste tert. sit defecti tus dic ꝑm Jo. sa. ꝙ ꝑhī obligatōes ē ficaces ibi nō: vī hic de obligatiōi b⁹ efficacib⁹ loq itē dīt. Angelus.

ADDITIO. Tu potes dicere ꝙꝫ Joan. fab. ꝙ imo etiam iste ter. dicit ad differentiam contractus innoiati qui rei interuētu contrahitur. vt. l. ex placito. C. de re. permu. Angelus.

a ¶ Per epistolaꝫ. Ut ff. de rei ven dī. l. q̄dā mu lier.

b ¶ Itē in his. Fuit superioꝛ differētia ad tria genera obligationū: hic aūt fit differētia ad stipulationes: vel verboꝝ obligōnē.

c ¶ Cōtractibus. Qui ⁊ fiunt consensu.

d ¶ Oportet. q. d. hic inde cōtrahitur obligatio etiam in his que non sunt dicta. nam ventunt vsure post moꝝ. vt. ff. d actio. emp. iulianus. §. ex vēdito. idez est ⁊ in oibus bōe fidei iudicijs: ꝫ nō ex cōtractu: sed quasi nascātur. vt infra de actio. §. in bone fidei.

e ¶ Alius stipulet. Quasi dicat: necesse est ꝙ omnia deducātur in stipulationē. nā al's nihil venit in talē obligationem. vt. ff. de nego. ge. l. si pupill. in fine. ⁊. l. quia tantundem.

¶ De emptione ⁊ vēditione. ¶ Supra dictum est de obligationibus que consensu contrahuntur. Verum quia ille consistunt aut in emptionibus ⁊ venditionibus: aut locationibus ⁊ cōductionibus: vel societatibus: vel mādatis. vt. ī. tit. j. in princi. ideo de his tractaturus incipit de emptione ⁊ vēditione. Porcus.

necesse est vt substantiā capiat obligatio: ꝫ sufficit eos qui negocia gerunt cōsentire: vnde inter absentes quoꝫ talia negocia cōtrahuntur: veluti per a epl'am vel p nūtiū.

¶ Item in b his cōtractibus c alter alteri obligatur in id quod alteruꝫ alteri ex bono ⁊ equo prestare oportet d: cuꝫ alioquin in verboꝝ obligationibus alius e stipuleť alius promittat.

¶ De emptione ⁊ venditione.

¶ Emptio contrahitur coipso ꝙ de precio conuentum est: ꝫ nonduꝫ numeratuꝫ sit vel aliqua arra data: ꝫ si sine scriptura fiat: aliter aut scriptura celebrata erit emptio perfecta ⁊ nō priuꝫ.

a Areti. ¶ Optio ⁊ venditio cōtrahiť f

¶ Optio. ¶ Totus iste tt. diuidit in quinqꝫ partes. Primo qñ emptio ⁊ venditio cōtrahatur ⁊ qñ ab ea possit recedi. Secundo qꝫ ꝑciū deꝫ interuenire. Tertio qñ ēptio est perfecta ad quez spectat periculū rei venditē. Quarto an sub cōditione possit emptio celebrari. Quinto ꝙbus casibus emptio rē nō possit. Secūda ibi (Preciū autez.) Tertia ibi (Cū autē.) Quarta ibi (Emptio taz sub ꝑdōne) quinta ibi (locasacra) Diuisio

¶ Emptio ⁊ vēditio. Casus. ¶ Que sint a Justi. qualr ꝑhī empt. ⁊ vēdi: Et nō. dī. ꝙ emp. ⁊ ven. ꝑhī solo ꝑsensu cū ceto fuerit d ꝑcio ꝓuētū: ꝫ si fuerit arra data: neqꝫ ꝑcūm: neqꝫ aliqd loco ꝑcij: ⁊ hec obtinēt ex nā emptōis ⁊ vē. q̄ fiūt sine scriptura. In hmōi enīz emptio ⁊ vē. nihil a nobis inouatū ē. f ¶ Cōtrahiť. Dic no. tribus modis perfici emptionē. Uno modo. ſ. ex quo nō possunt discedere ꝑtes. vt. C. de actio. ⁊ obli. l. sicut ab initio. ꝑm quez modū etiam cōditionalis emptio est perfecta. Sed o mō qñ est pura: ⁊ tūc incipit periculū rei ad emptoꝛē pertinere. vt. ff. d̄ pericu. ⁊ cōmo. rei ven. l. necessario. in prin. ⁊ ita ꝑhī hic sine perficiť. Tertio qñ res tradiť: dicitur plus perfici adhuc sine implerī. vt. ff. de actio. emptio. siquis rem alienam.

ADDITIO. Et istam inducit Joā. fab. ad decisionez q̄stionis an ⁊ qñ ex consuetudine dñio vel proximo rei vēdica. ius aliquod quesitum esse censeatur. Angelus aretinus.

simul atqz [a] de precio cōuenerit: quāuis nondum preciū numeratum [b] sit: ac nec quidez arra data fuerit. Nam qđ arre [c] nomine datur argumentuz est emptionis [d] ⁊ venditionis contracte.

Sed hoc quidem de emptiōibus ⁊ vēditionibus: que sine scriptura [e] consistūt obtinere oportet: nam nihil a nobis in huiusmodi emptionibus ⁊ venditionib⁹ [f] īnouatū ē. In his autem que

a ¶ Simul atqz. .i. statim postq̄z. vt .s. de re. di. §. fere.

b ¶ Numeratū sit nec aliqd datuz loco precij. vt. s. tit. j. in principio.

c ¶ Arre. vt. ff. eo. qđ sepe. in p̄n.

d ¶ Emptionis ⁊ venditionis contracte. Nō aūt est de substātia contractus.

e ¶ Sine scriptura. Idest sine solennitate scripture.

f ¶ Venditionibus. Scilicet que fiunt sine scriptura.

¶ In his autē ⁊c. Casus. ¶ Dñe supra dictū est ꝙ si fiat emptio ⁊ vēdi. sine scriptis solo ꝯsensu perficitur: sed quid erit de emp. ⁊ vendi. que scriptura ꝯficit? Et rñ. di. ꝙ aliter nō valeat talis emptio ⁊ vēdi. nec est pfecta nisi instrumēta ab oī vituperio munda manu alterius ꝯhentiū fuerit cōscripta: vel si ab alijs sint scripta oportet ꝙ illa ꝯtrahentibus sint scripta: vt si fiat per tabellionē oportet ꝙ illa scripta sit a partibus subscripta ⁊ approbata: vt accipiat cōplementū. Donec enim aliqd deest hmōi scripture penitentie locus est tam emptori q̄z vendit. sine aliqua pena: ⁊ hoc verū est si non fuerit arra data siue in scriptj siue sine scriptis celebrata fuerit emptio: qr tunc emptor a ꝯtractu recedere p̄t: perdit tñ arras quas dedit. Si autem venditor qui arras recepit: a ꝯtractu recedere velit: poterit: sed restituet arras duplicatas ipsi emptori etiaz si super arris nihil īter ꝯtrahētes actuz fuerit: ⁊ h̄. di. Queri p̄t hic si tabellio scripturā suā super ꝯctu empt. ⁊ ven. fecerit: ⁊ eā per annū vel biennium tenuerit: vtrum sit ꝯhētibus locus penitētie? Et p̄t rñderi ꝙ nō nisi ꝯctus in scriptis celebrat̄ sine scriptura sic. Sz vlterius q̄ri pōt qs ꝯct⁹ ī scriptis celebrari pōt? Et rñdit ꝙ sup h̄ diuerse sūt opinio. M. enim dicit ꝙ ꝯctus tunc dr̄ in scriptis celebrari qñ ita cōuenit inter partes ꝙ nō valeat ꝯctus nisi inde fiat scriptura: sed hoc nō inuenit̄ in. l. cautū. Dñs aūt Guido dicit ꝙ cōtractus dr̄ fieri in scriptis qñ in princi. dictū est ꝙ super ꝯtractu illo debeat fieri scriptura. vt. C. de fide instrumen. l. ꝯctus. Sine scriptis aūt appellat cōtractus super qbus nō cōuenit vt fieret scriptura: vel si fiat scriptura: tñ non fit vt per scripturam cōtractus melius valeat: sed solūmodo ad memoriā. Scire aūt debes ad dilucidiorē huius materie intellectū ꝙ in italia talis est cōsuetudo ꝙ primo fit imbreuiatura qñ super aliquo cōtractu a tabellione publico dz cōfici scriptura ⁊ fit munda: qđ nihil aliud est nisi noua scriptura principalis que dz esse nō cancellata non vitiata: nec in aliqua sui parte abolita: sz oī vitupatione munda. ⁊ postea vocant̄ ptes: ⁊ legit̄ istud mūdum corā partibus: ⁊ si ꝯsentiāt ptes: tūc dr̄ scriptura a ptib⁹ absoluta. Cū a tabelliōe fiunt subscriptiōes: tūc est sup scriptura cōpleta. ⁊ ista scriptura dixit do. Ja. bal. ab isto. §. determiato. illā āt ab isto. §. h̄ āt sb̄secuto siue ī scriptj: siue sine scri-

ptis ⁊c. sic intellige vtrūq; .§. Ꝯtū ad penā arrarū: idē ē siue ī scriptis siue ī nō scriptis fuerit venditio celebrata: sz nō intellige q̄ ad pnīaz: vñ referas h qd dicit solūmō ad penā arrarū: ⁊ cōcordabit scriptura. nā tūc qñ cōtractus in scriptis celebratus est et cōplet⁹ si velit emptor vl' vēditor a cōtractu recedere sustinebit penā arrarū: sed nō solaz. Si autem nō fuerit cōtractus scriptura cōplet⁹ volēs recedere a cōtractu solam penā arrarum sustinebit.

scriptura conficiūtur [a] non aliter perfectam esse vēditionem ⁊ emptionem constituimus [b]: nisi ⁊ īstrumenta [c] emptionis fuerit ꝯscripta: vel manu ꝓpria contrahētiuz: vl' ab alio quidez scripta: a contrahēte [d] autē subscripta: ⁊ si per tabellionē fiūt [e] nisi ⁊ completiōes [f] acceperint [g]: partib⁹ absoluta [h] donec. n. aliqd deest ex his et penitētie locus est: ⁊ potest emptor vel venditor sine pena [i] recedere ab emptione ⁊ vēditione. Ita tamē īpune eis recedere cōsedimus: nisi iā arratum noīe aliquid fuerit datū. Hoc enī subsecuto: (siue in scriptis: siue sine scriptis venditio celebrata est) is

Respon. qr aliud habet nomē: scilicet emptio: ⁊ verū est hoc nomē. at in mutuo non est verū mutuatum esse: tunc enim re esset obligatio contracta: vt supra de litte. obligatio. §. plane.

ADDI. (j) Et hec vera ꝑm Angelū: quādo ꝯtract⁹ ad sui validitatez: vel saltez probationez regrit scripturā: siue de iur̄ cōi: siue municipali: aut cōsuetudiario: vt nota. in. c. j. de censi. in vj. ⁊ in simili in. l. īstrumētis. C. de fi. īstru. al's sec⁹ ꝑm Angelū.

Venditio fit ī scriptis et sine scriptis

a ¶ Scriptura cōficiūtur. Patet hic q̄ alia est emptio sine venditio in scriptis: alia sine scriptis. In scriptis dicitur qñ hoc agūt cōtrahētes: vt nō aliter valeat ꝯtractus: nisi fiat scriptura: ꝑm quosdā: qd' nō vidim⁹ in vsu. Alij dicūt: vt. P. q̄ sufficit q̄ contrahētes vel aliqs eorū dicat in principio contractus q̄ inde scriptura fiat: lz nō dicat q̄ aliter non valeat: nisi fiat. ⁊ hoc approbat. (j) vt. C. de fi. instru. l. cōtractus ibi: illos tñ quos in scriptis fieri cōuenit ⁊c. Si aūt simpliciter fiat cōtractus: sed postea ad probationez fiat scriptura: valet qd' actū est: ⁊ etiā valuisset sine ea: vt. ff. de pigno. ꝯhit̄. Et eodē modo dico esse intelligenduz vbicūq; dicitur: lege cōtractū aliquez in scriptis fieri: vel distractū: vt. C. de testi. l. testiuz. ⁊ in auc̄. de testi. §. ⁊ lz. colla. vij. Sed cū fiat in scriptis huiusmodi venditio: ⁊ sine scriptura nō valere: quare nō dicit̄ obligatio lr̄aruz:

b ¶ Cōstituimus. Preteriti temporis est. Et dic vt. C. de fi. instrumen. contractus.

c ¶ Instrumēta emptiōis. Que vulgo rogatiōes dicunt̄: ꝑm Joānē fabri.

d ¶ A cōtrahente. Sz vtroq;. s. emptore ⁊ venditore: ⁊ talis subscriptio fit al's: vbi ꝯctus fit ali⁹ in scriptis: vt in auc̄. de fi. instrumē. §. si quis igitur. ⁊. §. si quis mutui. ⁊. §. sequenti.

e ¶ Fiūt. Scilicet hec instrumēta. ⁊ subaudi nō al'r valeāt. nisi ⁊ cōple. ⁊c.

f ¶ Cōpletiones. i. nōduz cōpletum.

g ¶ Acceperint. Scilicet ab eodem tabellione: ⁊ a partibus: vt subijcit.

h ¶ Absoluta: vt quia lecta fuerint partibus ⁊ laudauerit. Vel dic absoluta. id est subscripta.

i ¶ Sine pena. Sz quomodo sine pena: cū statim in arris eū puniat: Rñ. siue pena interesse. ⁊ iurisiurādi in litē. Nam hec pena esset quātū ad soluētē: lz non quātum ad accipientem: vt. ff. si quis ius di. non ob. l. j. §. fi. nō autem

ab arris alter liberatur: vt subijcit. ita tamē ꝛc. Itē iste talis nō facit ꝯtra legem. C. de acti. ꝛ oblig. sicut. cum hoc lex sibi permittat. Et not. ꝙ huius legis ꝑmissio est cū aliqua pena. Argu. cōtra. in auc. ꝯstitutio que dig. §. illud. colla. vj. Sz si nō est subscriptuz: ꝛ tñ res est tradita an valeat translatio? Quidā dicūt ꝙ nō: vt. C. de suffrag. l. vnica. Alij ꝯtra. vt. C. si qs alteri vel sibi. l. multū iterest. ꝛ. l. dolo. Distingue aut per errorem: aut scienter.

qui recusat adimplere contractum: si quidē est emptor perdit quod dederit. Si vo venditor duplum restituere compellitur [a]: lz super arris nihil expressum [b] est.

¶ Emptio non pōt esse sine certo p̄cio: sed si preciū in alterius arbitriū ꝯferatur: tūc videtur emptio facta sub cōditione: vt si ille fuerit precium arbitratus valeat emptio: alis secus: ꝛ idem in locatione. Aretinus.

a ¶ Cōpellitur. Sed qua actiōe? Rñ. cōditione ex. l. ista. ꝛ ex. l. illa. C. de fi. instru. cōtractus. Vel etiā per officiuz iudicis: vt argu. C. de rescinden. vēdi. l. ij. Itē per actionē exēptio. si tñ fiebat venditio sine scriptis. Nam si fieret in scriptis nec esset nōdū cōpletū nō ageretur actione ex empto: cū nō esset adhuc vēditio: vt hic dr̄: sz per cōditionē ex. l. vel officio iudicis: vt dictum est. Sed nunqd vltra hāc duplicationem arrarū tenet̄ vēditor ad interesse si nō tradat: vt. ff. de acti. empt. l. j. ꝛ. l. exēpto. §. idē ait. M. ꝛ Azo. dicunt ꝙ nō: qꝛ sibi preiudicauit accipiendo arras: sicut ꝛ al's sibi preiudicat quis sibi eligendo: vt. ff. de tribu. act. ꝙ in heredē. §. eligere. Itē qꝛ hoc vident̄ agere cōtrahētes inter se: vt amissione ꝛ duplicatione arrarū debeāt eē cōtenti. ergo pro expresso est habēdum: vt. ff. si cerpe. cū quid. Itē facit. ff. de lega. ij. l. cū filius. §. cū varijs. B. Joā. contra. Dicunt enim adhuc posse agi ad hoc vt tradat̄: vel ad interesse: ita vt arre in interesse cōputent̄. † ꝛ facit pro eis. ff. de testamē. mili. l. iij. ꝛ. ff. de inoffi. testamē. mater. ꝛ. C. de pac. do. l. fi. facit melius. ff. de act. emp. ꝛ vendi. predia. in fine. Sed quid si dederit pro arris ꝛ pro pagamēto? Rñ. pactū. seruādū. i. nō pōt discedere: vt. ff. de pac. in traditionibus. Et duo operari. vnuz vt arre debeāt duplicari vēditore penitēte. Itē vt emptio remaneat firma: ꝛ agatur ad interesse. Itē emptore penitēte eadē duo operatur. Accur. florentinus.

Venditor vtꝝ vltra arraꝝ duplicium ꝑditionem teneat̄ ad iteresse.

† Et sic ad iter-

esse agitur: q̄tenus est vltra arras: q̄ opi. verior est. ſm An.

ADDITIO. Et tūc nō totū: sed qd pro arris dūtaxat datuz est duplicat̄. Et nota ꝙ vbi vēditor se noīe emptoris possidere cōstituit nō pōt agere ex empto: vt tradat: sz aut rei vēdicatiōe vel publicana simul: aut vti possidet: vt dicit gl. i auc. sacramēta puberū. C. si aduer. vēdi. Angelus aretinus.

b ¶ Nihil expressum est. Id est nihil dictum fuit a partibus quid super arris fiat altero penitente.

¶ Preciū. Casus. ¶ Supra dictum est ꝙ emp. ꝛ vē. ꝯtrahit̄ iter ꝯhētes si inter ꝯhētes fuerit de p̄cio ꝯuētū. Sz debes scire ꝙ opz ꝙ p̄ciū sit ꝯstitutū: ꝛ etiā ꝙ certū p̄ciū ꝯstituat̄. Sz pone cū vellē equum amici mei emere. ꝛ dixit mihi ꝙ haberē equū illuz ꝓ tāto: pro quāto citius cōis amicꝰ nr̄ estimaret: quid erit in isto casu? Et dixit īpera. ꝙ alibi ordīatū est ꝙ si cōis amicꝰ nr̄ diffiniret p̄ciū valeat ꝯctus. Si aūt ille q noīatur noluerit vel nō potuerit p̄ciuz diffinire: nō valet cōtractus. idē etiaz intelligit̄ in loca. ꝛ cōduc. hoc dicit.

¶ Itē p̄ciū in ꝛc. Supra dictū est ꝙ duo reqrunt̄ ad hoc ꝙ valeat empt. et vēdi. vz. ꝙ p̄ciū ꝯstituat̄: ꝛ ꝙ certū p̄ciū. ꝛ adhuc tertiū est necessariuz. s. ꝙ

fit in pecunia numerata. Sz nõne si vedero tibi equũ p vino: ⁊ ita equũ pro vino pmutauero erit ne emptio ⁊ vẽdi: Et rñ. impator dicẽs q sup h apud antiquos ꝛrebaꝫ. ⁊ Cassius: ⁊ Sabinꝰ dicebãt q sic.

Dicebãt enĩz q pmutatio erat vetustissima species emp. ⁊ ven. ⁊ hoc pbabãt arguñto Homeri: dicẽtis q alĩ pars exercitꝰ achiuoꝝ vinũ sibi emit pmutatis gbusdãreb⁹ p vino: ⁊ ita pmutatio dz emptio ꝑm Homeruz: sz diuerse schole auctores aliud sentiebãt. Dicebãt enĩ aliud eẽ emp. q in pmutatiõe nõ põt patere que res noie pcĩ data est: ⁊ q data nõ est. Q d aũt vtraqz videaꝫ vẽdi. ⁊ loco precĩ dari. hoc nulla rõ pmittit. Sz p culus dicebat pmutationẽ eẽ speciẽ separatã ab empt. ⁊ vẽ. ⁊ eius sñia ꝓbatur. Sz õne qd vz vobis de sententia cassij ⁊ sabini: que vtitur auctoritate philosophoꝝ: Et respon. q sententia proculi melior est: rationibus validioribus nititur. hoc dicit.

a ¶ Pretium autem. Esse potest: vt ff. eo. l. ĩ. ⁊. C. eo. l. vltima.

b ¶ Sed ⁊ certum. Nota duo: ⁊ q pcium debet esse: ⁊ certum.

c ¶ Preciũ. Repetit de precio qđ dz intervenire: vt addat duo. s. q sit certum: item in pecunia numerata.

d ¶ Hoc dubitatur. Id est de hoc.

e ¶ Decisio. Ut. C. de ꝺen. emp. l. fi.

f ¶ Estimauerit. Nota q caute ponit de tertia psona. Nã secus si ꝺẽtis arbitrio: vt dicebamus. j. e. §. emptio.

g ¶ Nominatꝰ est. Quid si in immoderatum cõtulimus vt vẽdo: pro quãto estimabitur. Respõ. nõ valet instar locatiõis sic facte: vt. ff. locati. si merces. in ꝓnc. nisi in vno casu q est de pigno. l. si fundus. §. fi. Accursius.

ADDITIO. Solu. er precedẽtibus contractibus quoz occasio ne deueniatur advẽditionẽ: põt sup declaratione pcĩ officiuz iudicis iploꝝ art: vt ibi. Secꝰ si nullus pceꝑisset contractus: vt hic. Angelus.

Precium aũt constitui oportet: nam nulla emptio sine pcio esse[a] põt. Sed ⁊ certum[b] eẽ pciuz[c] debet: alioquin si inter aliquos ita cõuenerit: vt q tytius rez estimauerit tanti sit empta: iter veteres satis abundeqz hoc[d] dubitabaꝫ siue constet vẽditio siue nõ. Sed nostra decisio[e] ita hoc cõstituit: vt q̃tiens sic cõpõsita sit vẽditio quãti ille estimauerit[f] sub hac cõditione staret ꝓtractus: vt si quidem ille qui noiatus[g] est preciũ diffinierit[h]: tunc oĩ modo ꝑm eius estimationem fiat emptio: sin autem ille qui nominatus est precium non definierit: nullius momenti sit huiusmodi constitutio: sed quasi nullo pretio pactum de re uendita fuerit: ita emptio imperfecta sit: quasi nullo pretio conuenerit. Et hoc quidem in mobilibus rebus: in immobilibus autem ex consuetudine: que circa nos obtinet: aliter res procedit: ut si quidem arrha data sit: quasi pro emptione et uenditione sit totum: si uero arrha data non sit: licentia sit ambobus recedere a pactione: quasi imperfecta emptione: si non scripto aliquo hoc fuerit roboratum: sive per tabellionem: sive per alias personas scriptura hoc fuerit confirmatum: et antequam finem scriptura accipiat: uel subscriptiones ponantur: uel partes instrumenti fuerint completae: uel ab omnibus qui subscribere debent: uel ab his qui pro ignorantibus subscribunt: uel ab uno ex his: si plures sint: fuerint subscriptiones factae: poenitentia locum esse: et non aliter nec ante hoc fieri: nisi omnia quae diximus: et scripta sint et subscripta: et ab omnibus qui subscribere debent: subscriptiones factae sint: et partes instrumenti fuerint completae: et ab omnibus qui subscribere debent: uel ab his qui pro ignorantibus subscribunt: uel ab uno ex his: si plures sint: fuerint subscriptiones factae: et hoc in scripturis quae fiunt: et non in his quae non fiunt: et non in his quae fiunt: et non in his quae non fiunt: et non in his quae fiunt: et non in his quae non fiunt: et non in his

si libertus iurauerit. ff. de oper. libe. ⁊ c. qntauallis. extra de iureiur. Angel.

a ¶ Persoluat. Ita q̄ fiat accipiētis: vt. ff. de actio. emp. ex empto. §. j. etiā vsure post morā: vt. ff. de actio. emp. l. iulianus. §. ex vendito.

b ¶ Tradatur. Caute dicit tradat: et nō det: nam nō tenet facere accipiēt: sz de euictione se obligare: vt. ff. de acti. emp. ex ēpto. in p̄n. Sz nū quid p̄cise tenet ad rē tradēdā: M. dicit q̄ sic: ⁊ facit pro eo qd hic dicit oīno tradat ⁊c. ⁊. ff. de rei vēdi. q restituere. ⁊. s̄. de do. §. alie. Sz. B. Z. dicit eni eū liberari p̄stādo ītereſſe et facit p eo. ff. de acti. emp. l. j. p̄mo rñ. ⁊ l. ex empt. §. idē ait. ⁊. C. de act. emp. l. iiij. Sz forte h̄ posset distingui an venditor habeat rē. ⁊ tunc sn̄ia. M. tz per suas. ll. an nō habeat rē. ⁊ tūc aut dolo vel culpa desijt eā h̄re in fraudē: pnta emptorj: ⁊ tūc sn̄ia. B. tenet. aut sine dolo ⁊ culpa. ⁊ tūc nō tenet venditor: vt. j. e. §. cū aūt. eēt valde mirū qd ait. B. vt sic cōpellat estimationē p recipe: vt. ff. si cer. pe. l. ij. ⁊. C. de fideicō. li. l. ii. Itez sic īprobe pacta rūpere cum pretor dicat pacto seruabo: vt. ff. de pac. iurisgentium. §. ait pretor.

Venditor an teneat p̄cise ad rez tradendaz vel ad ī tereſſe.

mationē ⁊ precium persoluatur [a] ⁊ res tradatur [b]: et venditio ad effectū [c] p̄ducatur: emptore q dē ex empto [d] actione: vēditore ex vēdito agente. Sinautē ille q noīatus ē: vel noluerit: vel nō potuerit p̄ciū diffinir: tūc p nihilo [e] eē vēditionē q̄si nullo p̄cio statuto [f]. Qd̄ ius cū in vēditionib⁹ nobis placuit: nō ē absurduz ⁊ in locationibus [g] ⁊ in ꝯductionibus trahere.

¶ In emptiōe ⁊ vēditione p̄ciū dz eē in pecunia numerata: als est p̄mutatio q̄ ē cōtract⁹ separat⁹ ab emptione. Aretin⁹.

¶ Itez [h] p̄ciū in numerata pecunia cōsistere dz. Nā ⁊ in ceteris rebus an p̄ciū esse posset valde q̄rebat: veluti an homo aut fūdus aut toga alteri⁹ rei eē possit precium. Et sabinus ⁊ cassius etiam in alia re putēt [i] precium posse ꝯsistere. Unde illud ē qd̄ vulgo dicebat: p̄mutatione rex emptiōez ⁊ venditionē ꝯhi eā q̄z speciē emptionis ⁊ vēditiōis vetustissimā eē argumētoq̄z vtebātur greco poeta [k] homero: q aliquā partē exercit⁹ achiuoruz vinū sibi comparasse ait: permutatis quibusdaz

c ¶ Ad effectū perducat. s. iam dicto modo. s. per traditionem rei ⁊ precij: vt. j. quib. mo. tol. ob. §. fi.

d ¶ Ex empto. Nota q̄ ex empto emptor: ex vēdito vēditō agit vt hic. ⁊. ff. de ac. emp. l. ex ēpto. j. rñ. ⁊. l. iulian⁹. §. ex vendito.

e ¶ Pro nihilo. vt nec ad boni viri arbitriuz recurrat: vt mō dixim⁹: sz legatuz nō iō ē p nihilo sic relictū: vt. C. cō. d le. si duobus. §. fi qs. Sz ibi fauor̄ vltie volūtatis ne peat.

ADDitio. Hoc vex ītellige cū distinctiōe an fuit datum arbitriū cōditionalr an nō iuxta. l. j. cum materia. ff. d le. ij. Itē quo ad substātiaz legati nō quo ad pene cōmissionē: vt. l. multa. in p̄n. ff. de conditio. ⁊ demonstra. Angelus.

f ¶ Precio statuto sine quo esse non potest venditio vt in prin. huius. §.

g ¶ Et in locationibus: vt. ff. loca. si merces. in princi.

h ¶ Itē p̄ciū. dicit p̄ciū debere certū esse: nūc dicit q̄ in numerata pecunia.

i ¶ Putant. sed male. j. dicam.

k ¶ Poeta homero. No. argu. q̄ auctoritates auctorū ⁊ phorū sunt ī cau-

fis allegãde. fic. ff. de solu. si pñ. ⁊. ff. de stud. ppones. ⁊. ff. de sta. ho. l. septimo. Sz interduz redarguunt: vt hic. ⁊ ff. de re. di. in tãtũ. §. fi. a. l. sed diui.

a ℂ Rebus. puta equis.

b ℂ Dis ỹbis. s. grecis que legi non pñt. Accur.

ADD]tio. Vb aliq̃ huius artis ignaro. Vñ i tertu hñr q̃tuor ỹbus i greco vepr̃opti ex homero i septio Iliados quor̃ sẽsus ẽ. Enthen. arinizõ tokarico moontes achei. i. Tũc iã vinũ accipiebãt cõmotti achiui. Al timẽ chalco alli. s thoni: fidiro. i. aliq̃ certe ere. aliq̃ splẽdido ferro. Alli dentis alli dautis boeftin. i. Aliq̃ cozis. Aliq̃ ipsis bobus. Alli dãdarpodesti thẽto de dta thaliã. i. Aliq̃ mãcipijs. ponebat aũt cibũ i abũdãtia.

Expositio greci in textu positi.

rebus a his ỹbis b. ἔνθεν ἀρ᾽οἰνίζον/ το καρηκομόων/ τες ἀχαιοὶ ἄλλοι μὲν χαλ/ κῷ, ἄλλοι δ᾽ αἰ/ θωνι σιδήρῳ, ἄλλοι δ᾽ ἐρινοῖς, ἄλλοι δατοισι βόεσσι, ἄλλοι δ᾽ ἀν δρα/ ποδέσσι, τίθεν το δ᾽ ἐδαῖτα θάλειαν

Diuerse schole c auctores ꝫ sentiebant aliudq̃ eẽ existimabãt pmutationẽ rẽ aliud emptionẽ ⁊ vẽditionẽ aliogn nõ posse rẽ expediri d pmutatis reb⁹ q̃ videat res venisse: ⁊ q̃ p̃cy noie data eẽ. nã vtrãq̃z videri venisse ⁊ vtraq̃z p̃cy noie datã eẽ rõnẽ nõ pati. Sz pculi sentẽtia dicẽtis pmutationẽ ꝓpriã eẽ speciẽ e cõtractus a vẽditione separatam merito preualuit: cuz ⁊ ipse alys homericis versibus adiuuabaẽ et validiozib⁹ rõnibus argumẽtabaẽ qõ anteriores diui principes admiserũt: ⁊ in nostris digestis flatius s significabaẽ.

ℂ Rei vẽdite i specie cõmodũ ⁊ icõmoduz spectat ad emptorẽ ẽt añ traditionẽ: nisi in ea dolũ vl culpã vẽditor cõmiserit: cui⁹ noie ꝓuenit: ⁊ quoties gs iõtenek: qz actionem habet eam cedendo liberatur. Angelus aretinus.

c ℂ Schole. singularis numeri ẽ hic. fic. ſ. man. §. ts qui erequntur.

d ℂ Expediri. i. cognosci.

e ℂ Spẽm. ẽct⁹. s. innoiati. nã nõ hz nomẽ suũ: vt. ff. de re. p. l. j. §. ttẽ ẽpto. Sz ãre dñi inoiat⁹ cũ tta curiale nomẽ hẽat: Rñi. qz illi ẽct⁹ sunt noiati q statim vt fiũt partũt actionẽ: vt. ff. d pac. iurisgẽtiũ in tti §. fin. Cõtract⁹ noiat⁹ g fũt.

ADD]tio. Nota q̃ sunt qdã ẽct⁹ nominati ⁊ qdã inoiati de q̃bus i. l. iurisgẽtiũ. in p̃n. in. l. nãlis p totũ. ff. de pscrip. ver. ⁊ naturã taliũ ẽctuũ habes in glo. vñ direrũt qdã q̃ donatio erat cõtractus innominatus: qz ex se nõ pariebat actionẽ cũ detur cõditio er. l. si quis argentum. C. de do. Christopho.

f ℂ Digestis. vt. ff. eo. l. j. §. j. Accur.

g ℂ Latius. i. melius ⁊ apertius in

ff. dicitur q̃ hic.

☞ ¶ Cum aũt empti. Casus. ¶ In superioribus dictũ est q̃ emp. ⁊ ven. cõtrahitur simul atq; de precio cõuenit. Iz adhuc res nõ sit tradita neq; p̃cium solutũ. ⁊ h̃ si sine scriptura cõtracta fuit venditio. Si eniz aliq̃ vẽditio ꝯhit in scriptis poterit tã emptor q̃ vẽditor ĩpune a ꝯctu recedere: donec totũ fuerit cõpletuz. Cum igit dicat legislator post ꝯctũ cõpletũ piculum rei vendite ad emptorẽ ptinere apparet q̃ piculũ rei vẽdite ptinet ad emptorẽ postq̃ de precio fuerit cõuẽtũ. Cõpletus aũt dr̃ cõtractus: vt ex p̃cedẽtibus pz q̃cito de p̃cio cõuẽtũ est: q̃uis emptori tradita nõ fuerit: sz penes vẽditorẽ pierit. vñ si seruus fuerit vẽdit⁹ ⁊ anteq̃ emptori tradat sine dolo ⁊ culpa vẽditoris penes vẽditorẽ decesserit vel aliq̃ parte sui corporis lesus fuerit emptori perit. ⁊ nihilomin⁹ necesse habebit vẽditori itegrũ p̃ciũ restituere: si nondũ p̃ciũ fuerit solutũ. idẽ ẽt est si edes vẽdite anteq̃ tradant tota vel aliqua parte sui incẽdio ꝯsumpte fuerint vel fundus vẽditus anteq̃ tradat vi fluminis tot⁹ vel ex aliq̃ parte ablat⁹ sit: vel inũdatiõe vel aliquo mõ deterior sit factus semp emptoris dãnum erit. qcqd eni sine dolo ⁊ culpa venditoris accidit in eo vẽditor securus est. Periculũ aũt ad emptorẽ ptinet. Sz pone in re vẽdita anteq̃ tradat aliqd lucrũ cõtingit: puta res vẽdita p alluuionẽ vel aliquo alio mõ lõge melior ẽ effecta cui⁹ erit lucrũ? Et rñ. Inst. q̃ emptoris ꝑm naturã est: vt cũ sequantur cõmoda quẽ sequunt. ⁊ hoc dicit.

Venditiõe facta non ptinet ad emptorem

a ¶ Cũ aũt. Dixim⁹. s̃. e. in p̃ncipio.

b ¶ Statim. Sz certe imo nõ statiz: sz nouẽ sũt necessaria. Prĩo q̃ vẽditio fiat non in scriptis al's. id est si fiat in scriptis vẽditio: nõ trãsit ad emptorez periculũ: nisi nõdũ eẽt cõpletũ: vt hic. ⁊ C. de fide instrumẽtorũ. ꝯctus. ⁊ C. de periculo ⁊ cõmoditate rei vendi. cũ inter. Itẽ q̃ fiat pure al's nõ perit emptori: Iz sec⁹ si facta sit deterior: vt. ff. de periculo ⁊ cõmoditate rei vẽdite: q̃ si pẽdẽte. Itẽ q̃ sit facta vẽditio in specie. nã si in genere vtputa vẽdo hoĩem nõ perit emptori añ traditionẽ: vt. ff. de pi. ⁊ cõmo. rei vẽ. l. eũ. ⁊ l. q̃ si neq;. Itẽ q̃ sit certa species: qr si sub incertitudine sit vẽdita. Iz sit spẽs: nõ tñ spectabit semper periculũ ad emptorez: puta vẽdo stichũ aut pãphilũ: primus eniz morit periculo venditoris: vt. ff. de contrahẽ. emp. si in emptione. §. pe. Itẽ q̃ alio mõ peat q̃ publicatiõe rei. nã tũc nõ perit emptori: vt. ff. lo. si fundus. Itẽ q̃ nuliũ pactũ sit insertuz qd periculũ vẽditorẽ respiciat. nã tũc nõ periret emptori: vt. ff. e. si in vẽditiõe. ⁊ j. proxi. §. q̃ si fugerit ⁊c. siue specialiter eẽt de casu fortuito dictũ ꝑm. B. siue general'r ꝑm. M. vt diximus. ff. si quis cau. sz ⁊ qs. §. q̃sitũ. † Itẽ q̃ vẽditor nõ fuerit in culpa vel dolo q̃re res pereat: vt. j. pxi. §. Itẽ q̃ nõ sit in mora: nõ tũc qui vltimã fecit moram sibi perit: vt. ff. de pericu. ⁊ cõmo. rei ven. illud. ⁊ hoc est verũ hoc casu siue res peritura erat penes emptorẽ siue non ꝑm Joã. vt. ff. d le. j. cũ res. §. si. Iz. M distingueret. arg. ff. de rei vẽdi. l. item si verberatũ. §. si. Itẽ q̃ nõ sit res que de gustationẽ desideret: vt vinũ ⁊ zinziber: ⁊ similia. Nã tũc distinguit an vẽdat in specie: ⁊ tunc post degustationem est periculũ an in genere emptoris. ⁊ tũc sunt duo necessaria: vt sit emptoris periculo. s. degustatio ⁊ mẽsura siue põdus: ⁊ hoc ꝑm Joã. ⁊ B. ⁊ pla. vt. ff. de peri. ⁊ cõmo. rei ven. l. j. in

Cũ aũt emptio ẽt vẽditio cõtracta sit (qd effici diximus [a] simul atq; d precio cõuenerit cum sine scriptura res agit) periculuz rei vẽdite statiz [b] ad emptorẽ ptinet: tã etsi adhuc ea res emptori tra-

periculum rei vẽdite: nisi. ix. concurrant.

† Cautela tñ q̃ maximi casus et terribiles exp̃mãtur: q̃ clausula generalis subsequẽs nõ nisi ad alios minores vl' eq̃les refert:

vt i cle. ꝯ. de p cur. in mo vbi cūq; gs teneꝛ & cafib⁹ i telligit de ꝓfue tis & so lite et nō alīe p.l. fistula. §. fi. ff. e. Iuge. Pericu la pem ptiōis & deteꝛo ratiōis diuersa sunt.

prin. & §. j. Sꝫ Aso. dicit ꝙ in vino fit speciale. ꝙ statim facta venditione et ante degustationem sit emptoꝛis periculum si sit in specie venditio: vt. ff. e. l. qd sepe. §. in his. Sed nunqd distinguit pericu lum per emptionis a deteꝛioratione vino vendito in mēsura: vt in vēditione cōditiōali diximus modo per. l. ff. & pcu. & commoꝛiendite. qd si pendēte: vt fit effusionis ad venditoꝛē actoꝛis: & mucoꝛis ad emptoꝛes. Bal. alt ꝙ sic: qz h sub quadā cōditione fit. §. si degustet.

dita nō sit. Itaqz[a] si homo moꝛtu⁹ sit vl aliqua parte coꝛpoꝛis lesus fuerit: aut edes tote vel aliqua ex parte incēdio cōsumpte fuerint: aut fundus vel fluminis totus vel aliqua ex parte ablatus sit: sive etiam inundatione aque aut aꝛboꝛibus turbie deiectis longe minoꝛ aut deteꝛioꝛ esse ceperit: emptoꝛis dānū est:

Justi. Domine. ꝰ. dictū est quid iuris est: si res vēdita anteq̄ tradaꝛ penes venditoꝛē deteꝛioꝛ fiat vel pereat: sed modo quero qd iuris sit si seru⁹ vēditus post cōpletā vēditionē anteq̄ tradaꝛ fugeꝛit vl surripiaꝛ: ad quez spectabit periculuz istius fuge: Et rñ. dominus Justinia. di. ꝙ si sine dolo et culpa venditoꝛis fugeꝛit. vel surrept⁹ fuerit alad uertendū est primo vtrum venditoꝛ aliqd fecerit pactū cū empto re per qd i se recepit periculū fuge vl surreptiōis:

Sed certe ipsemet mutauit consilium postea: & meꝛito: quia aliud est in alia conditione que non sit in potestate vēditoꝛis: aliud in hac que in sua potestate est cū possit venūdare emptoꝛi: vt gustet & accipiat: als potest effundere. (j) vt. ff. de pericu. & commo. rei ven. l. j. §. fi. Et sic indistincte periculū ante mensuram est venditoꝛis.

cui necesse (Iz rem non fuerit nactus) ꝓeciuz soluere: qcquid enim sine dolo et culpa venditoꝛis acciderit in eo venditoꝛ securus est. Sꝫ & si post emptionez fundo aligd per alluuionez accesserit: ad emptoꝛis cōmodum ptinet. nam et cōmodū eius esse dꝫ cuius periculū[b] est.

¶ Qō si fuerit homo qui venyt[c] aut veluti si custodiā serui vēditi in se susceperit vsqz ad traditionē. Tūc enim periculū tā fuge q̄ surreptiōis ad vēditoꝛē ptinebit: & de oi periculo cōtingēte tenebit. Zilig etiā dicūt ꝙ etiam astringit per illud pcū generale si pactū cōtingat. Si aūt nihil conuenerit inter emptoꝛē & vēditoꝛē: tūc erit periculū emptoꝛis. Sꝫ qualiter poterit et subuenire cū nō sit dñs seruꝰ: eo ꝙ seruus nō erat traditus: sed magis seruū illum a vēditoꝛe possit petere: vel rei vendi. vel cōditione furtiua. Et reſpōderi potest ad hoc ꝙ emptoꝛ aget cōtra venditoꝛem ad hoc ꝙ venditoꝛ cedat et tā venditionez q̄ conditionē furtiuā. Ipse dic si dānū datū fuerit i seruo vēdito post cōtractuz pfectū: qz actionē legis aglie sibi cōpetēt, ꝓpter dānū in re datū post cōtractū tenetur vēditoꝛ cedere emptoꝛi. hoc dicit.

ADDITIO(j) Vel ab eo die i antea petere p̄fionem vasis. Et hoc vez quando est appositum tempus ad mēsuranduz: als debet conservare donec vasa erunt sibi necessaria. & hec procedunt in vino: secus autem in alijs rebus: quia ꝓpter hoc effundi non poterunt. Angelus aretinus.

a ¶ Itaqz. nūc ponit exempla.

b ¶ Periculū est. facit. ff. de pe. & cōmo. rei vendi. l. id qd. & de re. in. l. fm naturam. & ꝰ. de le. patro. su. §. fi.

c ¶ Venyt. id est venditus est.

¶ Quod si fugerit. Lalem. ¶ Dixi

a ¶ Neqꝫ culpa. etiã talis qualis in cõmodato gratia vtriusqꝫ partis ꝯcto venit: vt. ff. de peri. ⁊ cõmo. rei vẽdi. l. custodiã. ⁊. ff. cõ. si vt certo. §. ĩterdũ.

b ¶ Aĩaduertẽdũ. i. distinguẽdum.

c ¶ Susceperit. qđ pactũ valet: vt hic. ⁊. ff. eo. ꝙ sepe. §. si res. ⁊. ff. de ꝑicu. ⁊ cõmoditate rei vendi. l. j. §. j.

d ¶ Is casus. ẽt leuissima culpa cõtingens ꝑm Joãnẽ: nõ ꝟo fortuito: licet M. ꝯ: vt. C. de pig. act. q̃ fortuitis.

e ¶ Cõdictõnẽ. s. furtiuaꝫ que. s. soli domino dabat̃: vt hic. ⁊. ff. đ cõdi. fur. l. j.

f ¶ Exhibere. s. cedẽdo actiões istas. ⁊ hoc quando nõ fuit in culpa. al's nõ liberatur cedendo: vt. ff. pro socio. l. de illo. in prin. que est contra.

g ¶ Et de dãni. Puta si fuerit res vẽdita vẽditori subtracta: vel in ea datũ sit dãnũ: vt in prin. huius. §. nam hec actio dãni iniurie domino dat̃: vt. ff. ad. l. aquil. item mela. §. legis.

☞ ¶ Emptio tam. Casus. ¶ Quesiui a legislatore. Dñe vultis ne plura dicere de emptione ⁊ vẽditione: Et ipse rñ. dicẽs. Frater adhuc p̃ter p̃dicta scire debes ꝙ emptio tã pure q̃ꝫ sub ꝯditione ꝯhi põt. Et ponit exẽplũ de emptiõe facta sub cõditione: qꝛ pura emptio oĩbus manifesta est: ⁊ est exẽplũ suũ tale emptori dicat vẽditor in hũc modũ. Si stichus infra certũ diẽ veluti huic ad qndeciꝫ dies tibi placuerit erit tibi emptus pro decem. hec est emptio sub cõditione. h. d. Et nota ad intellectũ huius. §. ꝙ cum tria sunt in emptiõe. s. cõmerciũ: p̃ciuꝫ: ⁊ res. duo prima nõ p̃nt cõferri in arbitriũ alterius ꝯhẽtiũ. hoc ẽ emptoris: veluti si dicat vẽditor emptori sic: vẽdo tibi reꝫ pro quãto volueris. Secꝰ aũt est qñ datur a venditore emptori optio in re ipsa. veluti cũ ꝯuẽtuꝫ est de p̃cio: ⁊ dic̃ vẽditor emptori sic. si res tibi placeat hinc ad dies octo sit tibi empta ꝓ tot. Sꝫ di. aliqs semp ĩfra terminũ illũ p̃t emptor dicere ꝙ res sibi non placet. ⁊ ita in ptãte emptoris erit vtrũ ꝯctus valeat necne. certe veruꝫ est ꝙ ꝑ obliquũ ⁊ ĩplicite est hoc in ptãte sua: sed directe nõ neqꝫ exp̃sse. exp̃ssa eniꝫ nocent non expressa nõ nocent. ⁊. h. d.

surreptus fuerit: ita vt neqꝫ dolus neqꝫ culpa [a] vẽditoris ĩteruenerit: aĩaduertẽdũ [b] erit an custodiã eius vsqꝫ ad traditionẽ vẽditor susceperit [c]. Sane enĩ si suscepit ad ipsius ꝑiculũ is [d] casus ꝑtinet: si nõ susceperit securus est. Idẽ ⁊ in ceteris animalibus ceterisqꝫ rebꝰ intelligimus. Utiqꝫ tamen vẽdicationẽ rei ⁊ ꝯdictionẽ [e] exhibere [f] đbebit emptori: qꝛ sane q̃ nondũ rem emptori tradidit adhuc ip̃e dñs est. Idem etiam est de furti ⁊ de dãni [g] iniurie actione.

¶ Etiã sub ꝯditione põt emptio celebrari: ⁊ accidẽtalia ꝯctus p̃nt in alterutrũ ex cõtrahẽtibꝰ celebrari. Aretinus.

¶ Emptio tã sub cõditiõe q̃ꝫ pure ꝯtrahi põt: sub conditõe veluti si stichus intra certum diẽꝫ tibi placuerit [h]: erit tibi

h ¶ Emptio. Placuerit: sꝫ vr̃ ꝙ in alterius cõtrahẽtis arbitriũ ꝯferat̃ emptio qđ eẽ nõ põt: vt. C. e. l. in emẽtis. al's in vẽdẽtis. ⁊. ff. e. l. ꝙ sepe. §. j. que sunt cõtrarie. Sꝫ dic rẽ ipsaꝫ hic ꝯferri arbitrio emptoris: aliud si cõmerciũ vt sit tibi empta si vis vel p̃ciũ ꝓ q̃ꝫto voles: vt dictis legibus cõtrarijs. (j) Itẽ opponit̃ hec vẽditio que hic fit nõ videt̃ conditionalis: vt. ff. eo. l. iij. que est ꝯtra. Sed certe ibi fuit empta pure: sꝫ resolutio debebat sub cõditione fieri: at hic sub conditione facta fuit: vnde non potest impleri: nisi impleta conditione

Possit in alterius ꝯhẽtium arbitrio cõferri.

conditiõe. vt. ff. eo. hec vẽditio. in ꝑn.
ADDITIO(). Tu vic ꝙ oĩa ista sunt de substantia ℈ctus que in voluntatẽ alterius cõtrahendũ cõmitti nõ ꝑt ẽt per ꝓba ipoztãtia arbitrinz bonꝰ vir: h aũt nõ substantia: sed accidens vl qualitas cõmittit. Angelus.
a ¶ Aureis tot. Puta. x.
¶ Loca sacra. Lalus.
¶ Queſiui a Justiniano vtrũ possim emere loca sacra vel religiosa: Et respõdit dicens ꝙ loca sacra ⁊ religiosa cuiusmodi sũt iter foꝝ ⁊ basilica frustra quis emit: ⁊ hoc verũ est de publicis que publico vsui destinata sunt cuiusmodi sunt foꝝz ⁊ basilica: secus aũt in rebus q̃ fiunt in patrimõio publico vt cimiteriũ: ⁊ hoc est verũ si sciens ꝙs hmõi res emerit: si aũt quis ignorans emerit decept⁹a vẽdito re credens ea ꝓphana vl priuata: tũc sibi cõpetit actio ℈ venditorẽ ad interesse. Jdẽ iuris est si hoiem liberꝫ decept⁹a vẽditore ꝓ puo emerit. Et. h. d.
b ¶ Loca sacra. q̃ sunt ista hẽs. ℈. de re. di. §. flumia. ⁊. §. nll⁹. ⁊. §. fligiosũ
c ¶ Priuatis. Redd singla singulis. nam priuata ꝓrarta est publice. ꝓphana sacre ⁊ religiose. ⁊ facit. ff. eo. l. ⁊ libert. ⁊. l. quia. ⁊. l. libert.
empt⁹ aureis tot a.
¶ Emẽs ignoranter rem que non est in cõmercio hz cõtra vẽditorem actionẽ ex empto ad interesse. Angelus areti.
¶ Loca sacra b vl religiosa: item publica: veluti foꝝ basilicam frustra ꝙs sciens emit. Que tñ si ꝓ ꝓphanis vel priuatis c deceptus a venditore ꝙs emerit habebit actionẽ ex empto: ꝙ⁹ nõ habere ei liceat vt cõsequatur quod sua interest eũ deceptũ non esse. Jdez iuris est si hominẽ liberũ
ꝓ seruo emerit. e
¶ De locatione ⁊ conductione.
¶ Locatio perficitur consensu cois ꝙ de mercede conuenit ⁊ in voluntate terty merces cõferri potest: quem admodũ in emptione ⁊ ꝑm eius naturã quasi per omnia locatio regulatur. Incerta ꝝ mercede constituta: contractus innominatus efficitur. hoc dicit Aretinus.
Locatio f: ⁊ condu
d ¶ Q: id est quia.
e ¶ Emerit. Ignorans. vt. ff. de contrahen. emp. l. libert hominꝫ.
¶ De locatione ⁊c. ¶ Ter. ꝓtinuat rn. Q: locatio est similis emptioni. vt in ter. ⁊. ff. l. j. Jgit post emptionẽ se quit videre de locatiõe. Aretinus.

Locatio. Diuilio

¶ Locatio iste tl. di. in gnqz partes. Prio ponit ꝙ iste ℈ct⁹ hz filiũdinẽ cũ ℈cto emptionis. Scdo illud ꝙ exꝑla declarat. Tertio gd vẽiat in isto ℈cto. Quarto ad gd teneꝫ cõductor. Quito an iste ℈ct⁹ transeat ad hẽdẽ. Secũda ibi (nã vt emptio.)
Tertia ibi i. §. (ꝺuctõ.) Quarta ibi (ꝙ vsu.) Quita ibi i fi. (Mõtuo.)
¶ Locatio. Lalus. ¶ Po. ergo fica. q̃ fini a Ju. q̃ cẽt nã locatõis ⁊ ꝺuctõis: Et rñ. di. ꝙ ẽ ꝓria ẽptõi ⁊ vẽdi. Et sdẽ. n. reglis ꝓsitũt ist duo ℈ct⁹ nã fiũ ẽptio ⁊ vẽ. hz̃ iml atqz ꝺ ꝑcio cõuenerit: ita ⁊ loc. ⁊ ꝺu. cũ certa merces. i. ꝑciũ fuerit iter eos ꝓsti. hz̃: ⁊ fiũ ꝑcedẽti ℈ctu actio ex ẽptoꝺ ẽptoꝝ rt. ⁊ actio ex vẽ. ꝺ vẽditõi: sic i isto ℈ctu actõ ex loc. ꝺ: ⁊ actõ ex ꝺu. ꝺ ꝺu. ⁊ vsq̃ ꝙ locatio ⁊ ꝺu. pria ẽ ẽpt. i. vicina q̃ ad trac. ⁊ q̃ ad sniaz ⁊. h. d.
f ¶ Locatio. Sic. ff. eo. l. ij.

a ¶ Proxia. q̃ ad trac. ⁊ q̃ ad sniam.
b ¶ Si de p̃cio. vt. s̃. ti. j. §. p̃ciũ ãt.
c ¶ Si merces. Scz certa. ⁊ in pecunia numerata. vt. ff. deposi. l. j. §. sigs seruũ. ⁊. ff. de prescriptio. ver. nãlis. §. at cũ do. vñ partiari⁹ colonus q̃ ptẽ dñio reddit fructuũ improprie dicitur ꝯductõ: imo socius magj. vt. ff. eo. l. si merces. §. vis maior. Acc.

colon⁹ ꝑtiari⁹ nõ ẽ cõductor.

ADDITIO. Et iõ emptõ cogetur stare tali colono qd̃ nota pro limitatione notatoꝝ i. l. emptorẽ. C. eo. Angel⁹.

d ¶ Locatori quidem locati. Sic venditori ex vendito: ita emptori ex empto actio competit. vt. s̃. ti. primo. §. sed. ⁊ certum esse precium. in fine.

ctio ꝓxima [a] est emptioni ⁊ vẽditioni: ysdemq; iuris regulis cõsistit. ¶ Naz vt emptio ⁊ venditio ita contrahitur si de precio [b] conuenerit: sic ⁊ locatio ⁊ cõductio ita contrahi intelligitur: si merces [c] cõstituta sit cõpetit locatori quidẽ [d] locati actio: conductori v̄o conductio. Et q̃ supra diximus [e] si alieno arbitrio [f] precium promissuz fuerit: eadem ⁊ de locatione ⁊ cõductione dicta esse intelligimus: si alieno arbitrio merces promissa fuerit. Qua de cãs [g] si fulloni [h] polienda curãdaue: aut sarcinatori [i] sarcienda vestimenta quis dederit nulla statiz mercede cõstituta: sed postea [k] tãtũ daturus quantum inter eos cõuenerit: nõ ꝓprie locatio ⁊ conductio cõtrahi ĩtelligit̃: sz eo nomine [l] actio

¶ Et que supra diximus. Casus.

¶ Dñe satis vidi q̃ isti duo contractus cõsistunt ijsdẽ regulis habet ne plura exẽpla: dicit q̃ sic: qr̃ sicut si vẽdidero rẽ pro p̃cio qd̃ Petro iustũ visum fuerat: si p̃ciũ diffiniuerit Petr⁹ valet ꝯctus: si aũt nõ fuerit arbitratus q̃ sit iustũ p̃ciũ non valet ꝯct⁹. vt s̃. in ti. ꝓxi. dictũ est. sic est ĩ ꝯctu locatiõis ⁊ ꝯductiõis: qr̃ si aliqs domũ suã locauerit alicui pro quanto Petrus estimauerit. si Petrus estimationem diffiniuerit valet cõtractus: si nõ diffiniuerit non valet ꝯctus. ⁊. h. d.

e ¶ Supra diximus. vt supra titulo primo. §. sed ⁊ certum esse.

f ¶ Arbitrio. ff. e. si merces. j. respõ.

¶ Qua de causa. Casus. ¶ Versiculus iste non refert̃ ad versiculuz proxime dictum ⁊ precedentẽ: sed ad illud qd̃ dictum est in princi. ti. qr̃ sicut emptio ⁊ venditio cõtrahit̃ q̃z cito d̃ precio cõuenitur. s. certe pecunie: ⁊ in pecunia nũerata fuerit cõstituta cõtrahitur locatio ⁊ ꝯductio: qua de cã si in pecunia numerata nõ fuerit certa mihi res cõstituta non valet cõtractus loca. ⁊ cõduc. Pone ergo q̃ tradidero vestes meas possidendas nulla certa mercede cõstituta. dicit̃ ne ꝯctus loca. ⁊ ꝯdu. ⁊ rñ. q̃ nõ. Qualiter ergo aget̃ inter me ⁊ ipsum cum non põt agi loca. ⁊ conduc. Et rñ. di. q̃ aget p̃scriptis verbis. ⁊. h. d.

g ¶ Qua de causa. Quia dixit certũ debere precium interuenire.

h ¶ Si fulloni. Est ãt fullo q̃ lauat: siue tingit: siue polit. Accursius florẽ. Fullo.

i ¶ Sarcinatori. Sarcinator est qui fracta vestimẽta resarcit. vt dicemus infra mãda. in fine. Et ꝓprius dixisset sarto: ꝯz aliq̃s a sarcio. cis. Tñ ẽt bñ stat sarcinator: ⁊ dicit̃ a sarcina: ⁊ est proprie ille qui plurimum vestiuz sumit: ⁊ aliqñ ponit̃ pro sutore. vt hic. Sarcinator.

k ¶ Postea. Nota postea. naz prius re non secuta: id est nondum tradita ad reaptandum actio non daretur: vt C. de rerum permuta. ex placito.

l ¶ Nomine. Quasi ex nouo contra-

ctū noiato. vt.ff. de pscrip. ver.l.j.

Ver-ces qz ⁊ cer ta qz incerta quādo-qz nlla

a ¶ Prescriptis verbis. j. man. §. si. contra. Sed distingue: aut certa merces interuenit: ⁊ tunc agitur locati. vt ff. eo. in prin. aut incerta: ⁊ tunc pscrip̄ verbis agit̄: vt h: ant nulla: ⁊ tunc est mādatus. vt. ff. de pscrip. verbis. si tibi polliceda: ⁊ i ꝓncipio.

ADDITIO.

Intellige si res erat solita locari: alias secus. vt. l. nālis. §. at cū do. ff. de prescri. ver. Angelus.

¶ Preterea sicut ⁊c.

Lasius.

¶ Dixi Justi. Dñe bñ ꝓpedi p exēpla suptoza q̄ isti duo ꝓcus. s. emp. ⁊ vēdi. locaconduc. magnā habent adinuicē familiaritatez siue quotidiānā: qd ammodo sup illis ostendēt ꝓponitis: Frater dicit ipe adhuc istud tibi ꝓpono ostēdere in alio exēplo: sicut enim dictū fuit in prece dētibus q̄ apud veteres dubitabatur vtrū emp. ⁊ vendi. possit esse in pmutatiōe: ⁊ dictū fuit q̄ non: ita solebat queri de loca. ⁊ cōduc. vtrū posset fieri in rez permutatione: ⁊ dicit q̄ nō: sed est ꝓprium genus cōtractus. Pone enīz q̄ ita cōuenerit inter me ⁊ te: q̄ si ego non habeā nisi vnuz bouem ⁊ tu similiter vnū q̄ tu habeas bonē pscripti verbis [a] dat.

¶ Si merces constitit in specie nō locatio: sed inoiat⁹ cōtractus nascit: ex q̄ actio pscriptis verbis datur. Areti.

¶ Preterea sicut vulgo querebatur an pmutatis rebus emptio ⁊ venditio contrahat: ita queri solebat ō locatione ⁊ conductione si forte rem aliquam vtendā: siue fruendam tibi aliqs dederit: ⁊ inuicē a te vtēdam siue fruendaz aliā rem acceperit. Et placuit non esse locationē ⁊ conductionē: sed ꝓprium genus esse ꝓtract⁹: veluti si cum vnum quis bouē haberet ⁊ vicinus eius vnū: ⁊ placuerit iter eos vt per denos dies inuicem boues cōmodarēt [c]: vt opuz facerēt: ⁊ apud alterum alterius bos [d] peryt: neqz locati: neqz conducti: neqz cōmodati competit actio: quia [e] non fuit commodatum gratuitum: verum prescriptis [f] verbis agendum est.

¶ Contractus emptioticus qui pficitur cuz alicui res cōceditur mercede in pecunia vl i speciem ad arādū vna cū tuo per duos dies: ⁊ ego tuum haberem postea ad arandum per alios duos dies: ⁊ bos meus apud te tua culpa periit: quae actio mihi cōpetit contra te. nō actio emp. ⁊ vēdi. qz nō est certuz pactum conuentū iter nos: neqz loca. ⁊ cōduc. qz nō ē certa merces ꝓstituta iter nos: neqz cōmodati: nō. n. erat gratuitū: qd ergo erit: et rñ. q̄ pscri. verbis ē agendum.

b ¶ Preterea. Vulgo querebat. vt ff. ti. j. §. ttez pactum.

c ¶ Cōmodarent. Improprie ponit. vt segt.

d ¶ Bos perit. Sua culpa. alias non teneat cū vtri vsqz gra ꝓ-

ctū sit. vt h. ⁊. ff. de pscri. verbis. si gratuitam. §. si margaritas. ⁊. ff. commo. si vt certo. §. nunc videndum.

e ¶ Quia nō fuit. Bōa rō. vt. ff. quī. mod. re cōtra obliga. §. cōmodata.

f ¶ Prescripti verbis. Que ꝓpetit ex ꝓctib⁹ trib⁹ inoiat⁹ do vt des facio vt facias: do vt facias. vt. ff. de pscri. verbis nālis. §. j. ff. ⁊. iij. al's dat ex pacto icōti nenti appositi. vt. C. de re. p. reb⁹ (j) al's dat qñ dubiū est de noie ꝓct⁹. vt. ff. de prescri. verbis. l. j. §. fi. ⁊. l. ij. iij. ⁊. iiij.

Prescriptis verbis agit̄ tripliciter

ADDITIO (j).

Hoc vez si sup ac-

cidētalibꝫ appōaꝛ secꝫ ſi ſup ſubſtātia libꝫ. vt. l. pacta. ff. ꝺ ꝓtrahē. ēpti. Zn.

¶ Ideo aūt. Caſſius. ¶ Dixi Juſti. Dñe per exēpla ſupꝛadicta perpendi q̄ eſt maxima familiaritas inter contractū iſtuz ꝛ precedētē. quid plura. Frater adhuc matō familiaritas pōt patere i iſto caſu q̄ dubitaꝛ an ſit ꝫctus local. ꝛ cōduc. vel ꝫctꝫ ēpt. ꝛ vendi. Pone ergo q̄ ego tradiderim alicui ſub annuo cēſu aliquod prediū de meis fruendis dicens: q̄ quādiu penſio predij dño p̄dij vel eius heredi ſolueretur non liceat dño neq̄z eius heredi cōductoꝛi neq̄z eius heredi vel ei cui conductoꝛ hereſue p̄dium vendiderit alioue modo alienauerit auferre ꝺ ꝓtractu tali: dubitabaꝛ apud antiquos vtruz eſſet cō tractus emp. ꝛ ven. eo q̄ ꝺuctoꝛi nō poteſt dñs auferre prediū quādiu pēſio fuerit ſoluta: rurſuz pōt iſte ꝫctus ſapere naturā loca. ꝛ ꝺuc. eo q̄ quoli bet anno ſoluitur certa pēſio: ſup hoc dubitauerunt antiqui vſq̄z ad tēpoꝛa ch: iſti anſtimi zenonis qui dicebat cō tractū iſtū nec eſſe empti. ꝛ vēdi. neq̄z loca. ꝛ ꝺuc. ſed ꝫctū emphiteoticuz: qui ꝺ ꝓpꝛius ꝫctus: ꝛ ſuam ꝓpꝛiā hz nām. Sed pone q̄ tanta fuerit ſterilitas in p̄dio ſibi dato in emphiteoſim ꝑpetuā: ita q̄ cōductoꝛ nihil poſſit de fructibus illius p̄dij ſuſcipere cuius erit detrimētū vel dñi cōductoꝛis vel illius emphiteote: Et rñ. Juſti. q̄ zeno ita ordinauit in iſto ꝫctu q̄ ſi aliqua cōuentio facta eſt inter ipſum q̄ prediū dedit in emphiteoſim ꝛ emphiteotā: q̄ cōuentio illa obſeruet: ſi aūt ille conuenerit iter eos aut eſt detri-

cie cōſtituta a locatione ꝛ ab emptiōe in aliquibus differt ꝛ multipliciter conuenit cuz eis: qui iure ciuili fuit introductus. Et iteritus totius rei pertinet ad dominuz: ꝛ particularis ad emphiteotam. b. d. Ang. aret.

mentum totale: ꝛ tunc detrimentum illud ptinet ad dñm: ita q̄ nō teneaꝛ emphiteota ꝓ tēpoꝛe illo ſibi reddere pēſionem: aut eſt particulare detrimentum: ꝛ tunc erit periculum emphiteote. Et hoc dixit.

¶ Ideo [a] autē aliquaz [b] familiaritatem inter ſe videnſ habere emptio ꝛ vēditio[c]. Itē locatio ꝛ conductio[d]: vt in q̄ buſdam cauſis q̄ri ſoleat: vtrum [e] emptio ꝛ vēditio cōſtet. Itē querit ꝛc. Per exēpla ſupeꝛioꝛa vidiſtis familiaritatez inter iſtos cōtractus: adhuc eſt familiaritas mirabilis in exēplo ſequeñ. Ibi gratia. conueni cum quodā auriſice: vt de ſuo argento mihi faceret cyphum certe forme: certiq̄z ponderis: queritur modo vtrum inter me ꝛ ipm videatur emp. ꝛ vendi. vel loca. ꝛ conduc. Caſſius dixit q̄ in hoc caſu quantum ad naturā eſt emp. ꝛ vendi. quātum ꝺo ad operaz eſt conduc. ꝛ loca. Juſtinia. autem dixit q̄ magis placet ſibi q̄ ex toto ſit empt. ꝛ vendi. q̄ pinde eſt ac ſi aurifaber cyphum de argento ſuo feciſſet. ꝛ poſtea mihi factū vendidiſſet. Sed pone q̄ conueni cuz aurifabꝛo: vt de meo argēto mihi cyphum: certi ponderis certeq̄z forme: ꝛ menſure faceret: quid iuris in iſto caſu: Et reſpon. Juſtinia. q̄ nō dubitū quin ſit locatio ꝛ cōductio. ꝛ h. d.

a ¶ Ideo autem. Quia ēiſdem regulis ꝛ conſtitutionibus conſiſtūt: multa ergo habent inter ſe cōmunia.

b ¶ Aliquam. Al's non eſt in litera aliquam.

c ¶ Et vēditio. Scilz ex vna parte.

d ¶ Et conductio. Scilicet ex alia.

e ¶ Utrum emptio. Quod videbatur cum talis datio alienatio ſit: vt in auc. de non alie. §. alienatiōis. colla. ij. quod locatio non facit. vt. ff. eodez. l. non ſolet.

a ¶ An locatio. Quod videbatur cū mercedem soluere teneretur.
b ¶ Perpetuo. Aliter accipitur. ff. pro socio. lege prima.
c ¶ Pensio. In pecunia.
d ¶ Redditus prestet: in specie.
e ¶ Alienauerit. Cum mlti sint modi alienādi. vt. ff. de publ. l. iij. ⁊. iiij. v. ⁊. vj.
f ¶ Auferre liceat. Interdum aūt dat ad certū tp̄s: interdū in tertiā pso nam vel generationez: cū oīa pacta super hoc contractu habita valeant: vt. j. pri. §. Sed ecclesia dat in emphiteosim vsqz ad tertiā generationem tm̄: vt in auc. de nō alie. collatio. ij. §. emphiteosim. Uel vtputo etiā in ppetuū dabit: vt quilibet priuatus. vt in auc. de aliena. ⁊ emp. §. licentiā. collatio. nona. Accursius florentinus.

Emphiteosis: data d varia tēpora.

trahatur: an locatio[a] ⁊ cōductio. Ut ecce de predijs: que perpetuo[b] quibusdam fruenda tradūtur. i. vt quādiu pēsio[c] siue redditus[d] prestetur ꝓ his domino: neqz ipsi conductori: neqz heredi eius cuiue conductor heresue id predium vēdiderit aut donauerit: aut dotis nomine dederit alioue quocūqz mō alienauerit[e]: aut ferre[f] liceat. Sz talis contractus: qr īter veteres dubitabat ⁊ a quibusdam locatio ⁊ a quibusdā vēditio existimabat: lex zenonianas[g] lata est: que emphiteoseos[h] cōtractus ꝓ priā[i] statuit nām: neqz ad locationē[k]

ADDITIO. Tu dic de iure canonico cui standū est: ꝙ aut sit sine solēnitate de qua habetur. xij. questio. ij. sine exceptiōe. ⁊ in. c. j. de rebus eccle. non alie. in sexto. ⁊ in ca. nulli. extra eo. ti. ⁊ tūc nō valet vllo mō: aut sit ꝺ dicta solēnitate: ⁊ valet: ⁊ ad oēs etiā extraneos transibit. Angelus.

g ¶ Lex zenoniana. vt. C. de iure emphiteo. l. prima.

h ¶ Emphiteoseos. Emphi. grece latine dr̄ melioratio: hoc iō qr olim tm̄ sterilia dabant vt meliorarent: sz hodie non tm̄ sterilia dant: sed etiā fertilia nisi in ecclesia q̄ dat sola ea que cōgrua videtur iconomo ⁊ alijs gubernatorib⁹ eccl'e. sic. C. de sa. sanc. eccle. auc. perpetua quoqz. Accursius.

Emphiteosis vñ dr̄.

i ¶ Propriam. Agit ergo condictione ex lege ad oīa obseruanda que cōueniunt. (j) Sed nunquid emphiteota potest alij dari i emphiteosiz? Respondeo sic: vt in hoc. §. in auctenti. de non alie. aut pmu. §. alienatiōis. col. ij. Item nūquid illꝺ vtile dñium qꝺ soluz habet transferre in eū? Respon. sic. cuz rei vendicatio vtilis sibi detur. vt ff. si ag. vec. l. j. ⁊. iij. Sz qualit aget primus emphiteota cōtra sedz vt euz expellat? Respon. rei vēdicatiōe: quelz de iure sibi non competat: exceptio tm̄ opponi non pōt: qr replicaretur: ⁊ sic non dñs dñm vincit. vt. C. de trās. vbi de facto tm̄ agit ⁊ vincit. ⁊. ff. de excep. rei iudi. siquis rem. Uel verius aget prescriptis verbis. Uel dic ex lege zenonis ad mercedem.

Dñs vincit a nō domio.

ADDITIO (j). Immo oritur q̄dā actio specialis que vocatur actio emphiteosis sm̄ Bartolū in. l. j. ff. de cōdi. ex le. ⁊ Ange. hic.

k ¶ Neqz ad locationē. Immo differt in. vij. Nam hic etiā in specie prestatur pēsio: sed ibi in pecunia tm̄: vt hic scripsimus. Item hic possidet naturaliter sicut fructuari⁹. vt. ff. de acq ren. pos. naturaliter: sed cōductor nō. vt. C. cōmunia de vsuca. l. j. Item hic habet dominium vtile: sed conductor non. vt. ff. eo. l. non solet. (j) Itez hic contractus fit in īmobilibus tm̄: ille etiam in mobilibus. vt in auctenti. de alie. ⁊ emphi. §. licentiā. col. ix. Item

Emphiteosis a locatione in septē differt.

hic agitur conductione ex lege. ibi ex ꝯducto. Item hic cõtractus iuris ciuilis: ille naturalis: vt hic dicit̃. Itez est hic in scriptura: ille etiã sine ea. vt C. de iu. emphi. l. j. ⁊. s̃. de obli. ex consensu. vt. s̃. eo. in p̃nci.

ADDI. j.

Nisi conduxisset ad nõ modicũ tp̃s. vt. ff. si ager vect̃. per totũ. Joã. fa.

Emphiteosis differt a venditiõe in tribus.

a ¶ Neqz ad vẽditionẽ. qꝛ h pẽsio prestat̃: ibi res liber̃ trãsit. Item ab hoc res reuocat̃: sz ab emptore nõ ꝑ vẽditorez. vt. C. de rei vẽ. l. in ciuile. Itẽ h vtile trãsit dñium: ibi directũ. vt. s̃. de re. diui. §. ꝑ traditionez.

Ius gẽtiũ dicitur ius nãle.

b ¶ Naturalis: id est iurisgentium: quod naturali ratione est inductum. vt. s̃. de iu. na. §. quod ꝟo. hic enim est de iure ciuili: vt ⁊ alij. vt ifra de act. §. de constituta pecunia.

c ¶ Ad dominum. Ut pensionez habeat.

d ¶ Particularis. Id est medietatis vel minus ꝟm. M. ⁊ Jo. arg. ff. de vsufruc. etiam: ⁊ de verbo. signifi. nomen filiarũ. §. portionis. ⁊. ff. de dam. infe. inter quos. §. damni. ⁊ de contrahen. emptio. domum. Nos dicimus si aliquid etiam parum remansit damnum emphiteote esse argu. huius. §. ⁊. C. e. l. j. De hoc dantur tales versus. Res perq̃t tota: tunc nil dabit emphiteota. Si ꝑ parte perit: nõ ita liber erit.

Emphiteoticares si pereat: cuius erit dãnuz:

e ¶ Utimur. Sunt ⁊ duo alia naturalia siue tacita pacta: in hoc contractu: vt de reijciendo emphiteotam si non soluerit pensionem per triennium. vt. C. eo. l. ij. §. j. ⁊ i auẽ. de non alie. §. scire. coll. ij. Itẽ ⁊ si velit ẽphiteota vẽdere ꝙ domino primo denũtiare debet. vt C. e. l. fi. §. j. Accursius.

Emphiteosis duo tacita pacta ꝯtinet.

ADDI. tio.

Quod dictũ ẽ emphiteotaz posse expelli non soluta pensione per triennium veruz est in emphiteota priuati: qm̃ ẽphiteota ecclesie cessans ꝑ biennium in solutiõe expelli potest. l. qui rem. C. de sacrosan. eccle. ⁊ nota. C. de iure emphiteo. l. ij. ⁊ extra de loca. c. potuit. ⁊ in aucten. de non alie. §. scire. colla. ij. Simplici colono indistincte biennium expectatur. vt. ff. loca. quero. §. iter locatorẽ.

f ¶ Itez querit. Suo. Scz artificis.

g ¶ Forme. Scilicet demonstrate: sed quid si certa nõ est materia demõstrata? Respondet. non interest. vt. ff. de contrahen. emptio. conuenit. ⁊. l. sabin⁹. Uel facies pũctũ in dictiõe suo.

¶ Conductor autem. Casus. ¶ Dicit dominus Justi. ꝙ conductor oia ꝟm ꝙ conuenit in conuentione facere debet: si autem aliquid esset omissuz: ita ꝙ in conductione de eo nihil esset

neqz ad vẽditionẽ [a] inclinantez: sed suis pactionibus fulciẽda. Et siquidem aliquid pactum fuerit hoc ita obtinere: ac si naturalis [b] esset contractus. Sinautem nihil de periculo rei fuerit pactuz: tunc siquidez totius rei interitus accessit ad dñm [c] sup hoc redundare piculũ. Sinautem particularis [d] ad ẽphiteoticariuz huiusmodi damnũ venire: quo iure vtimur [e].

¶ Cum dominiuz rei concesse transit pecunia pro merce de ꝯstituta emptio nõ locatio dr̃. Aret.

¶ Item queritur si cũ aurifice tytius conuenerit: vt is ex auro suo [f] certi põderis certeqz forme [g] anulos ei faceret ⁊ acciperet (verbi gratia) decẽ aureos: vtruz emptio ⁊ venditio: aut locatio ⁊ cõductio contrahi videat̃? Lassi⁹ ait materie quidez emptionez ⁊ venditionẽ contrahi: ope autẽ locationẽ ⁊ cõ

actum: verūtamen iter eos debet illud quod fuit omissū ex bono ꝛ equo prestari: puta si cōductor in mora fuerit soluende pensionis. Naz lz de vsuris nihil actum fuerit: tenetur tamen ad vsuras ꝛ ecōuerso: lz nihil actum fuerit de ostijs reficiēdis: nihilominꝰ adhuc tenetur locator. Et hoc vult dicer̄ littera pñs.

a ¶ Cōductor. Leges. Jd é pacta. vt. ff. depositi. l. j. §. si soluerit.

b ¶ Et eq̄ bono. vt vsuras pꝰ mora. vt. C. eo. preses. Idez ecōtra. nā cōductor agit. vt domus ꝛ hostia fabrice parēt. vt. ff. eodē. ex conducto.

¶ Qui pro vsu ꝛc. Lasus. ¶ Quidam concessit mihi fumentum suum aut vestimentum suum aut argentuz vtendum pro certa mercede: queritur qualem custodiam in istare mihi cōcessa prestare tenear: Et respon. Justinia. q talem diligentiam teneor pstare quam paterfamilias diligens prestaturus esset. ita expone diligentissime: id est diligens. ꝛ hoc est quia vtriusq; gratia celebrat Sctꝰ. ꝛ. h. d.

c ¶ Qui pro vsu. Diligentissimus. i. diligens. sic exponitur. ff. eodē. si merces. §. qui columbam: naz cū vtriusq; gratia fiat locatio: non venit ex actis ꝓsima diligētia. vt. ff. cōmo. si vt certo. §. nunc videndum. Alij proprie ponūt ꝛ dicunt speciale in his rebus que facile possunt frangi.

¶ Qui p vsuc aut vestimentoruz: aut argenti: aut iumēti mercedē aut dedit: aut promisit: ab eo custodia talis desideratur: qualē diligētissimus paterfamilias suis rebꝰ adhibet: quā si prestitit: ꝛ aliquo casu fortuito eam rem amiserit d: de restituēda ea non tenebitur.

¶ Cōtractus locationis: ad heredes transit cōductoris. Angelus aretinus.

¶ Mortuo conductore intra tempora conductionis heres eius eodem iure in conductione succedit f.

positio qñ ponit.

ADDItio. Et hec vltia videtur commūior: ꝛ rō diuersitatis fundaꝝ sup facili harum rerum facilitate: lōgꝫ diligentior cura é adhibēda ca. vbi piculum. de elec. lib. vj. Christophorus porcus.

d ¶ Amiserit. Vl dānū datū sit qd̄ p uideri nō poterat. vt. ff. e. lz d dāno.

¶ Mortuo Casus.

¶ Quesiui a Justin. sic. Quidā ꝓductit sibi hospitiū itra tpa ꝓductōis d̄ cessit ꝓductor ꝛ successit ei heres eiꝰ in ꝓductiōe: poterit ne alteri domū locare: Et rñdet Justi. q sic. qz itelligit hanc loca. ꝛ ꝓduc. nō ātare societatē: ꝛ hoc habes in nota. ꝛ hoc dicit.

† Et h ꝓpha vbi tus vsu fructꝰ pstituit tur: sed si fructꝰ ad certū ꝛ vsqz vsufruc. vt. C. d vsufruc. si domia. Vl dic vt ibi. † d iur̄ do. si socrus. i fine. tū tpa

e ¶ Mortuo ꝓductoꝛ. ꝓpetat: secꝰ si vsufruc. vt. C. d vsufruc. si domia. Vl dic vt ibi. † d iur̄ do. si socrus. i fine.

f ¶ Succedit. vt. C. e. vtā. Sz an mo vēdāt. riēte scholari vl recedēte ꝑstituē ꝑt: vl locē Rñ. sic d iure ꝓductōis: lz rō societatis tur: vt prohibet que ꝑualet: vbi certa ꝑsona h p do.

Supplatius p

eligitur. vt infra titu. j. §. soluitur.

¶ De societate. ¶ Ista rubrica sic cōtinuat. Dictū est supra de qbusdā contractibus qui fiunt consensu: verū qr societas est etiā contractus: qui fit ꝯsensu. vt patet supra de obliga. ex cōsēsu. §. j. Jō seqtur rubrica de societate. Unde dicit h Accur. Est autē societas (vt ait Marc⁹ tullius) duorū pluriūue cōuentio honeste ꝯcta ad vberiorē q̄stum: ⁊ commodiorē vsū Accursius.

¶ De societate.

¶ Omnium bonoruz ⁊ vnius negociationis tm̄ contrahi potest societas: in qua dāni ⁊ lucri sūt partes eq̄les: nisi īter socios aliter cōuentuz fuerit. Are.



Societatez coire solem⁹: aut totoꝝ [a] bonoruz: quā greci [b] specialiter σῦνκο ἰνανια al's σῦντροφια appellāt: aut vnius alicuius negociationis: veluti mancipiorum vēdendorum emendorumqz: aut olei aut vini: aut frumenti emēdi [c] vendēdiqz.

¶ Et quidem si nihil de partib⁹ lucri ⁊ dāni noīatiz cōuenerit: equales [d] scz

Societatem.

¶ Totus iste titulus diuidit ī quatuor partes. Primo ponit in qb⁹ rebus possit contrahi societas. Secūdo que partes possunt esse in lucro ⁊ damno: ⁊ si non fuerūt a partibus expresse que intelliguntur. Tertio quādo societas ⁊ quomodo finit. Quarto ad quid socius tenetur. Secunda ibi (Et quidem.) Tertia ibi (Manet autē.) Quarta ibi (Socius socio.)

¶ Societatē coire. Casus. ¶ Dixi Justinia. Domīe bene perpēdi per supradicta ꝙ iam de societate estis tractaturus pro deo qualiter cōtrahitur societas: Respon. dñs Justinia. ꝙ solemus ꝯtrahere societatē omniuz bonorū: quam greci appellabāt sic: aut vnius negociationis: veluti vini olei frumēti vendēdi ⁊ emendi: ⁊ tunc eq̄liter participabunt lucrū ⁊ dānum: si autē super partibus lucri ⁊ damni aliquid statuerit: tunc quod īter eos cōuenit seruabunt. Sed quid dices de tali ꝯductiōe: vt ad tytiū due partes lucri pertineant: damni ꝟo tertia: ad seiū ꝟo duas ꝑtes dāni: tertia ꝟo lucri valet ne ista ꝯuentio: ⁊ dicit ꝙ sic. Quintus tm̄ muti⁹ dicebat ꝙ talis cōuētio erat cōtra nām societatis: ⁊ ꝙ nō valebat. Seruius āt Sulpitius: dicit ꝙ talis pactio valeat qd̄ iur̄ cōuentionis ītelligi p̄t ēt ita ꝯtrahi ꝙ vnus pecuniā cōferat: alius autem nihil. Lucrū tamen inter eos cōmunicabūt: qr sepe alicuius prouidentia vel pecunie p̄ualet. Sed qd si ita fuerit pactū īter se ꝙ vnus habeat ptē lucri: ptē āt dāni nō ferat valz ne pactū tale ī societate: Dicit serui⁹ ꝙ sic: ita tñ ꝙ si sit ī vna re lucrū: ī alia dānū dz fieri ꝯpēsatio lucri cū dāno. Et illd̄ solū qd̄ supest dī lucrum. ⁊ hoc dicit.

a ¶ Totoꝝ. Id est oīum: ⁊ expresse. vt. ff. eo. l. j. §. j. ⁊. l. iij. §. j. † Nam hoc nomen: scilicet totus tota totum: totitatem ad vnam rem signat.

ADDITIO. Hoc verꝝ si ad vnā adjicitur: al's si ad vniuersitatem: de illa tanq̄ de vno p̄dicatur. Joan. fabri.

b ¶ Greci. Syncinonia grece dicit latine cōicatio. Syntrophia est societas que etiam potest dici eteria: ⁊ ista tria optīe huic loco sunt ꝯsentanea.

c ¶ Emēdi. Item duobus alijs modis: scilicet omnium bonorum simpliciter. vt. ff. eo. l. coiri. ⁊. l. nec adiecit. Itē vnius rei. vt. ff. e. l. v. ⁊. l. societas.

d ¶ Equales. Sic. ff. de here. īstitu.

† Et tūc ⁊ socij ī me: ⁊ meoruz bonorū in socium pro medietate dominiuz sine traditione trāsfertur: ⁊ oīa lu-

tra vndecũq; etiam si ex publicis stipendijs proueniãt cõmunicãtur: dãnum tñ ex delicto causaꝝ ĩ pte tãtuꝫ delinq̃ntis computabitur: vt l. cum duob⁹. §. fin. ff. e. Ang.

l. quotiens. §. heredes. ꝛ. s̃. de here. institu. §. si plures. ꝛ. ff. e. l. si nõ fuerint. ꝛ dic equale fuisse capitale. Accur.

ADDITIO. Al's erit in arbitrio iudicis cõsideratis sociorũ opis. Et nota ꝙ sic̃ capitale: ita nec lucrũ durãte societate extrahi potest. Angelus.

a ¶ Exp̃sse. Etiaꝫ in solo lucro: vt. j. e. §. illud.

b ¶ Cõuentio. Scilicet talis sequit̃.

c ¶ Tertia. Scilicet ps lucri ꝛ dãni.

d ¶ De illa. Ad tytium. Computato hic expedita fiat: vt si lucrũ in vna re: in alia ꝟo dãnũ cõtigerit: vt si deducto oĩ dãno lucꝝ supest. vnus in duas ptes alt⁹ in tertiã partẽ admittat̃ ei⁹ lucri. Si ꝟo tãtum dãnũ supest: is q duas ptes dãni ferre dꝫ in reb⁹ que supsunt tãto min⁹ q̃ alter accipiat quantum faciat tertia pars dãni: vt. ff. e. mutiꝰ.

e ¶ Seruius. Hic seruius sibimet cõtradicere videtur: vt. ff. eodem. l. mutius. Sed non est verum. naꝫ ibi dicit

partes ꝛ in lucro et in dãno spectantur. Quod si expresse [a] fuerit partes he seruari debeant.

¶ Nec enĩ vnq̃ꝫ dubiũ fuit quin valeat cõuẽtio [b]: si duo inter se pacti sint: vt ad vnũ qdẽ due partes ꝛ lucri ꝛ dãni ꝑtineãt ad aliũ tertia [c].

¶ Valet cõuẽtio ĩter socios: vt maiorẽ partẽ lucri ferat alter q̃ꝫ dãni: ꝛ ecõtra. Et etiã ꝙ lucrũ participet alt̃ ꝛ dãnũ nõ sentiat. Et lucrũ dicitur quod superest omni damno deducto. Aretinus.

¶ De illa sane conuẽtione quesitũ est: si tytius ꝛ seius ĩter se pacti sunt: vt ad tytiũ [d] lucri due partes pertineant dãni: tertia ad seium: due partes dãni: lucri tertia: an rata d̃beat haberi ꝯuẽtio? Quint⁹ mutius ꝯ̃ naturã societatis talẽ pactionez eẽ existimauit: ꝛ ob id nõ eẽ ratã hñdã. Serui⁹ [e] sulpicius (cuius sentẽtia ꝑualuit) cõtra sensit: qꝛ sepe quorũdaꝫ ita preciosa est opera in societate: vt eos iustuꝫ sit conditione meliori in societatem admitti.

¶ Nam ꝛ ita coiri posse societatẽ non dubitat̃: vt alter pecuniaꝫ ꝯferat alter nõ ꝯferat: ꝛ tñ lucrũ inter eos cõe sit: qꝛ sepe opera alicuius pro pecunia valet. Et adeo [f] cõtra qnti mutij sententiam obtinuit: vt illud q̃ꝫ cõstiterit posse conuenire: vt quis lucri partem [g] ferat: de dãno non teneatur.

de facto hoc esse non posse: scilicet vt dãnũ ꝛ lucrũ sit in eadẽ societate cum dãnũ lucro ꝛ ꝯtra lucrũ dãno deducto intelligat̃: vt ibi dr̃. ꝛ. j. e. §. ꝛ adeo.

f ¶ Et adeo. Hec pacta ĩequalia: tũc demũ locum hñt qñ alter plus cõtulit opere vel industrie q̃ꝫ alter: ꝛ. ff. eo. si nõ fuerint. §. si ꝟo placuerit. ꝑm Azo. cum societas sit fraternitatis ius: vt. ff. e. si verũ. Jo. cõtra. ꝛ subaudit in. l. illa. si non fuerint. marie. Alij idez qd Joã. sed tali rõne: qꝛ iure cõuẽtiõis valẽt nõ societatis. ff. de pol. l. j. §. si conuenerit. Accur.

ADDITIO. Ista cõit̃ approbatur: vt p Chri. h. Et hec ꝟba ĩtellige qñ vl' de vtroq; vel d̃ alẽo tãtũ ali qd ĩter ptes cõuẽtũ ẽ. Si ꝟo nihil: sed simplr tñ sit contracta societas dic vt per Ang. h.

g ¶ Partẽ. Non totum: al's esset leonina (j) vt dicitur in fabula auiani vl' esopi. ꝛ. ff. eo. si non fuerint. §. fin. ꝛ. l. si vnus. §. sed si precium. in fi.

ADDITIO(N) Idem si non habito respectu ad lucrum de certa quantitate cautuz sit: puta volo. x. annuatl ettá si concedens pecuniam in se periculuz susciptat. ẽm Ange. hic.

a ¶ Qs z ip suz. s. dictũ ẽ primo casu.

b ¶ Cõueniẽter. i. cõuenies esse sue snie quá dtri. ẽ. e. ẽ. de illa.

¶ Illd quoq; Casus.

¶ Pone. Duo mercatores societatẽ adiuicẽ ẽzerũt. zsup ẽ lras ẽfici fecerũt in gb9 cõtineba: q lucrum si qđ inter eos cõtingeret: diuideretur: et nulla fuit facta mẽtio de dãno: qd iuris i ẽ casu: Et respon. q eadem ratio obseruãda in dãno que et lucro est expssa z ecõuerso. z hoc dic.

c ¶ Illud. Seruari. no. eandẽ rationem cõtrarioz̃. sic. ff. de le. iij. l. ſi. §. fi. z. ff. fami. her. ſi filia. §. item papinianus. Arguꝫ. contra. ff. de ild. z posthumodissime. z. ff. loca. l. ea. lege. j. ſi. z. ff. nego. gest. ſi quis neg.

¶ Manet aũt. Casus. ¶ Supra dictũ est qualr societas ẽpt restat nũc videre qualr dissoluit. Dicit Ju. q societas iter aliquos tãdiu manet qđiu pseuerauerũt in eodẽ cõsensu: cũ alter qđ a z ipm seruiꝫ cõueniẽter b sibi eiꝛsti mauit. Qđ tñ ita intelligi oportet: vt si in aliqua re lucrum in aliqua dãnũ illatũ sit: cõpensatione facta solũ qđ supest intelligat lucri esse.

¶ Particula adiecta i lucro tacite vadiecta i dãno: z ecõtra. Aretinus.

¶ Illud expeditũ ẽ si i vna cã ps fuerit expssa veluti in solo lucro vl i solo dãno: in altera vo omissa: i eo qz qđ ptermissũ est: eãdẽ ptẽ huari c.

¶ Societas soluit renũtiatione: q: soluta lucrz qđ post renũtiationẽ acquirit non cõmunicat nisi eoz societati renũtiauerit dissoluit societas: si aũt callide renũtiauerit societati ad ẽ q ipe solus aliqđ lucrũ sentiat: illud lucrũ solus nõ habebit: sz teneꝫ illud lucrũ socio suo cõscare. si aũt aliqđ lucruz aliũde senserit qz sibi sperabat. s. qsi societati renũtiault. i. ex ispato sibi euenit id totum habebit: qđ aũt lucratus fuerit ille cui renuntiatũ est post renũtiationẽ illi soli acqrtur. hoc dic.

d ¶ Manet. Renũtiauerit. pfitl socio (j) nõ abstinti: vt. ff. e. sz z socio. §. si abstinti

ADDI.(G) Al's pcurator al's nõ tz nisi i ptudicũ fmtiãt. Ange.

e ¶ Callide. Idem z si intẽpestiue renuntiet. Itẽ z si expediat

dolose fuerit renunciatum. Aretinus.

¶ Manet aũt societas eousqz donec i eodẽ psensu pseuerauerit. At cũ aliqs renũtiauerit d societati soluit societas. Sz plane si qs callide e i hoc renũtiauerit societati: vt obueniẽs aliqđ lucrũ solus habeat: veluti si totozũ f bonozũ socioꝫ cũ ab aliquo heres esset relictus in hoc renũtiauerit societati: vt hereditatẽ soli hlucrifaceret: cogit hoc lucrũ cõicare. Si quid s vo aliud lucrifaciat qđ nõ captauerit h: ad ipsum solũz ptinet. Et vo cui renuntiatum

non renuntiari: vt. ff. eo. actione. §. labeo. z. l. sed z si socius. §. fi.

f ¶ Totozum. i. omniũm: hoc exp: esso: vt. ff. eod. l. iij. §. j. al's contra. vt. ff. eo. nec adiecit.

g ¶ Si quid. Al's siquidem: sic. ff. ex quibus causis in possessio. ea. l. fulcinius. §. q si aduersus. sic. ff. eo. actione. §. diximus.

h ¶ Non captauerit. Id est non precogitauerit.

Societas mlr. tis modis solui tur.

a ¶ Lōcedit. Nota h.v. modos solnē de societatis hic ⁊ sequētib⁹ ⁊tuor. §. Sūt ⁊ alij duo: vt itereptōe rerū nāliū vel ciuiliū: vt.ff.e. verum. §.pe. Itē cū ad alio stipulor aio nouādi: vel iudicētū cū aliquo dicto aio nouādi: vt.ff.e. actiōe.j.rfi.

¶ Soluitur. Lasus.

¶ Nō soluz p renūtiatiōnē de q̄ dō supra soluit societas: sed et morte: vñ nō succedet socio superstiti his in societate. nisi bpla cuerit ipi socio supstiti. ⁊ tūc dō ꝟbi societas ⁊ si plures ꝛeraddnuīcē societatē si vn⁹ illoꝝ decesserit dissoluit societas iter oēs: nisi alter ꝙuētū fuerit inter eos. h.d.

¶ Itē si alicuius rei ⁊c. Nō solū duobus modis supradictis dissoluit societas imo ⁊ tertio mō. s. qñ finis ꝓpositꝰ est negocio ꝓpter qđ cōtra rerit adinicem societatem. ⁊ hoc dicit.

¶ Publicatiōe. Jā vidistis tres modos soluēdi societatem. mō ponit hic quartus modus quo soluit societas: puta per publicationez omniū bonoꝝ suorum in fiscū ꝓpter suū delictum. Quādo enim fiscus in loco suo succedit pro mortuo habetur. ⁊. h.d.

¶ Itē si ge. Jā vidistis ⁊tuor modos quib⁹ soluit societas. Itez ⁊ quto mō soluit societas veluti si vnus ex socijs cesserit bonis ne in carcerē detrudat. Si tñ adhuc alter in ipsum consenserit tuz est qcquid oīno post renūtiatā societatē acquiritur: soli conceditur a.

¶ Morte vnius ex socys soluit societas. Itē interitu rei vel publicatione bonō. Itē si vnus ex socys bonis cesserit. Aretinus.

¶ Soluit adhuc societas ēt morte b socij: q; qui societatez cōtrahit certā personā sibi elegit. Sz ⁊ si cōsensu plurium societas contracta fit: morte vnius socij nona videtur contrahi societas. h.d.

b ¶ Soluit. Morte. idē est in tutela secus in depōsito ⁊ mandato: vt.ff. de his qui no. infa. furti. §. illud.

c ¶ Et si. i. quāuis. Accursius.

d ¶ Lōuenerit. s. vt duret iter supstites ēt vno morīē te nō aūt ad hīdē trāsit ēt ex pacto: vt ff.e.l. adeo. ⁊ l. nemo. nisi i societate vectigaliuz: vt ff.e.l. vez. §. in hīdez. ⁊.l. adeo.j.rfi. et nisi denno cō sentīāt: vt.ff. co.l. plane.

ADDno. Itē nisi iuramēto hicinde appōsito: q; sorte ꝺ inf canonico teneret etiā in persona heredis: nec morte vnⁱ ex socijs solueret. p.c. cū ꝓtingat. extra de iuretur. ꝑm Joā. fab. hic.

e ¶ Itē si alicuius rei. Ut duo tabernarij de vendendo vinum in foro.

f ¶ Publicatiōe. q̄ publicatio fit ꝓpter delicta: vt.ff. de bo. dā. l.j.j.rfi.

g ¶ Alter. Al's altus. scilicet fiscus.

h ¶ Pro mortuo. Sic. ff. eo. actione. §. publicatione.

i ¶ Habet. Sz qd si h socius cuⁱ⁹ bona publicata sant rōne opere socius si erat nō rerū: qđ esse pōt: vt. ꝛ. eo. §. nā ⁊ ita: Respō. idē cū libertate vel vitaz vel ciuitatē amittat: vt.ff. de bo. dā. l. j. ⁊. j. ꝓori. §. innuitur. in fi.

k ¶ Bonis suis cesserit. Qđ facere pōt ne in carcerē detrudatur: vt. j. de actt. §. fi. ⁊. C. de cessio. bono. l. j.

So cietas non transit ad hīdē nisi i duob⁹ casib⁹.

Cessio bonorū ꝙre fit.

a ¶ Debita. q̃ fisco vel priuatis debebat: vt. ff. eo. actione. §. j.
b ¶ Ueneat. id est vendatur.
c ¶ Sed hoc casu. quasi dicat nõ sicut superiori proximo. s. quãdo bona fuerunt publicata. nã hic viuẽs ⁊ in ciuitate existens sibi postea acquirere põt: vt. ff. de cessio. bono. l. v.
¶ Soci⁹ socio. Casus.
¶ Dixi ĩperatori. Domine iã vidi qnq̃ modis q̃bus societas soluitur: mõ quero vtrum socius socio suo teneatur propter dolũ vel etiã propter culpam: vel etiã p negligentiã teneat̃: Et respondet imperator q̃ nõ solũ pro dolo tenetur: ſ3 etiã ex negligentia. Sed dñe quã diligentiã debet prestare socius: Et rñ. q̃ nõ exactissimam: ſ3 eandẽ quã in rebus suis solet prestare. vnde si rebus suis solet eẽ negligens q̃q̃ in omnibus rebus sit negligẽs nõ tenet̃: ſ3 dz de se conqueri q̃ parũ diligẽtẽ sociũ sibi assumpsit. h. d. d ¶ Soci⁹. Pro socio actõe q̃ ẽ directa ab vtraq̃ pte: vt. j. d pe. te. li. §. ex q̃busdã. ⁊ finita societate nascit̃: vt. C. e. tãdiu. nisi i casu: vt. ff. e. actiõe. §. nõ.
e ¶ Passus est. Qui de solo (nũq̃. dolo tenet̃ ⁊ lata culpa q̃ dolũ repsentat: vt. ff. depo. l. qd nerua. ⁊. ff. si quis te. li. esse ius. fue. l. j. §. non autem.
f ¶ Teneri. nisi alter tantam culpam prestiterit: quãtã ⁊ iste: ⁊ afferret per dãnum. quo casu compensatur culpa. Item dolus cũ dolo: vt. ff. de cõpen. si ambo. ⁊ de dolo. l. si duo.
g ¶ Solet. Ante contractam societatez: ſ ⁊ in h̃ dicrepat a depositario qui vt in presenti tenetur. sic. ff. depo. l. quod natura. sic est in eo cũ quo habeo rẽ cõmunẽ sine societate: vt. ff. familie herciscun. l. heredes. §. nõ ãt.
h ¶ Qui parũm diligentẽ. Sic. s̃. q̃b. mo. re cõtra. ob. §. p̃terea.
¶ De mandato. ¶ Gl. rubrice optĩe continuat rubricas oẽs a titulo de obligationibus vsq̃ huc. Ar.

ideo ꝓpter publica aut priuata debita [a] substãtia eius veneat [b] soluit̃ societas: ſ3 hoc casu si adhuc cõsentiãt in societatez noua videtur incipere societas,

¶ Socius tenet̃ de leui culpa: vel de tali diligentia qualez suis rebus solitus est adhibere. Ange.

¶ Soci⁹ socio vtrũ eo nomine tãtuz teneat̃ pro socio actione [d] si quid dolo cõmiserit: qui deponit is sicut apud se passus [e] est: an etiã culpe idest desidie atq̃ negligentie nomine quesitum est: preualuit tamen etiã culpe nomine teneri [f] eum. Culpa autem non ad exactissimã diligentiam dirigẽda est. Sufficit eniz talem diligentiã cõmunibus rebus adhibere socium qualem suis rebus adhibere solet [g]. Nam qui [h] parum diligẽtem sociuz sibi assumit: de se queri debet: hoc est sibi imputare debet.

¶ De mandato.

† Scz si tũc erat diligẽtior: al's sec⁹: vt per gl. in. c. cũ duob⁹. §. j. ff. e.

Continuatio.

ADDITIO Et est talis. Obligationum alie re cõtrahunt̃: alie ꝓbis: alie lr̃is: alie cõsensu: vt. s̃. de obligationibus. Itẽ earũ que ex cõsensu: alie per vẽditionẽ: alie p locationẽ ⁊ cõductionem: alie per societatem: alie per mãdatum: vt. s̃. de obli. ex cõsensu. in p̃ncipio. de tribus primis dixit. nunc de quarta scilicet de mãdato. Accursius.

Diuisio

Mandatũ. ¶ Totus iste titulus diuidit̃ in q̃tuor partes. Primo ponit quot modis mãdatũ cõtrahit̃ ⁊ illud per exempla declarat. Scdo q̃ fines mãdati nõ sunt p̃tereũde. Tertio quomodo mãdatũ finiat̃: ⁊ quando mandatum possit renuntiari.

Depositari⁹ solũ tenetur de dolo et lata culpa.

Quarto ꝙ mandatum debet esse gratuitum. Scda ibi (Is q.) Tertia ibi (Recte.) Quarta ibi (In summa.)

☞ ¶ Mandatuz ꝛc. Casus. ¶ Adhuc visuri sumus de obliga. que ex cōsensu fiunt. ꝛ de illis ē h̄ vltimū. ꝛ qꝛ bñ scit ꝙ cōsensu fiunt obligatiōes i emptione ꝛ vendi. locatione conductione ꝛ societate. d̄ quibus. s̄. dictū est. Modo videnduz est de vltimo exēplo circa materiā hāc vz de mandato: vñ quesiui a Justi. de mandato quot modis cōtrahitur: Et ipse cōsiderans respōdit ꝙ sex modis. Dicit enim ꝙ mandatū quinqz modis obligatoriꝰ cōtrahit̄. Aut. n. tua gr̄a cōtrahit̄ ꝛc. aut aliꝰ quatuor modis enumeratis in lr̄a. sextus autē modus non est obligatorius: qꝛ qñ aliqs tua gratia tm̄ mādat: nullū est mādatum: nec aliqua nascit̄ obligatio: sed qnqz modis precedētibus obligatio ꝯhit̄. ꝛ ex his mandati actio nascit̄. ꝛ super h̄ notetis h̄ tria per ordinē. cā siue factū qd̄ idez est qd̄ obligatio ꝛ actio. Ex cā enim siue facto cuiusmodi est mādatū cōtractū aliquo mō de quinqz modis nascit̄ obligatio: ꝛ ex illa obligatione nascitur actio. aliter aūt si dolū dedit consiliū nulla nascitur actio. Ad expositionē istius verbi qd̄ ponitur in fine istius glo. imo ꝛc. Pone tale exēpluz. Mādauit tibi tytius ꝙ mutuares ꝓcuratori cuidā pecuniā sub vsuris quā cōuersus est in vtilitatē ipsius mādātis ꝛ cuiusdā extranei: puta Petri. In hoc eniz ꝙ mādauit tibi vt sub vsuris crederes tua gratia est. In h̄ enim ꝙ mādauit tibi ꝙ cōuertēda est in vtilitatē sui ꝛ mandantis ꝛ Petri cuiusdā extranei pecunia illa: pz ꝙ h̄ est gratia sua ꝛ aliena. ꝛ sic patet dictuz Jacobi.

¶ Mādatū obligatoriū ꝯhit̄ pluribus modis: nec obligat̄ qs si mādatary gratia tm̄ mandet. hoc dicit Aretinus.

Mandatū [a] cōtrahit̄ quinqz modis [b] siue sua tantuz gratia aliquis tibi mandet: siue sua ꝛ tua: siue aliēa tm̄: siue sua et aliena: siue tua et aliena. At si tua tm̄ gr̄e mādatū sit supuacuū est mādatū ꝛ ob id nulla ex eo obligatio [c] mādati iter vos nascitur actio.

a ¶ Mādātū. Mādatū est officium gratuito ab eo qui susceperit exhibēdū: nisi. n. fiat gratis icipit esse locatio si nō erat facturus al's tale factū: ideoqz locari cōsueuit: vt. j. e. §. fi. ꝛ fit p ꝟbū rogo: volo: mando: supplico: ꝛ similia: vt. ff. eo. l. j. §. j.

Mādati diffinitio.

b ¶ Quinqz modis. Immo vī ꝙ sex: vt sequit̄. Sz dic quinqz scz obligatoriꝰ. Ultimuz enim scz qñ tm̄ tua gratia nō est obligatorium: vt ff. e. ti. l. ij. §. fi. Itē ꝑm Jo. est quoddā aliud sextū obligatoriū: vt cū sua gratia ꝛ tua ꝛ aliena aliqs tibi mādat: vt emas fundū pro me ꝛ ꝓ te ꝛ ꝓ tytio. Ac. Et exēplifica: vt. ff. eo. si ꝓcuratorem. §. si tutores. vbi tutor mandat cō tutori suo: vt seruum necessariū emat pupillo. ꝛ sic gr̄a mādātis ꝛ mādatariꝰ ꝛ pupilli cōtrahitur mandatum.

Mādatū multis modis ꝯhitur.

c ¶ Obligatio. Nisi dolus et caliditas intercedant. (j) vt. ff. de regulis iuris. consiliꝰ.

ADDITIO (j) Intellige si sit cōsiliū rei honeste: nec esset al's facturus. Et tñ quo ex hoc dānificatus fuerit idistincte tenetur: vt per Ange. hic.

¶ Mādantis tm̄. Casus. ¶ Quesiui a Justi. Dñe qualiter pōt interuenire mādatū gr̄a mādantis tm̄. Et rñ. ꝙ tūc mādātis gr̄a interuenit mādatuz cū mādat tibi aliqs: vt negocia eius geras aut funduz ei emas aut ꝓ eo fideiubeas: ꝛ si tale mādatū susceperis de necessitate obligaberis q̄ꝫq̄ ab initio tibi liberū sit suscipere mādatū vel

nō suscipere. ꝛ. h. d. ꝛ sup illa glo. ꝛ tūc qꝫ suscepit itelligē qꝫ si bñ gessisset nō erāt obligatus. Itē si male gessit nō ꝓpter hoc est obligatus: sꝫ si male gessit cū ei erāt mādatū obligabīt eodem mō si ita esset mandatū: vt non ageret: ꝛ gessit tua gr̄a ꝛ sua. ꝛ rñ. qꝫ tunc hoc mō cōtrahīt: sed male ipleuit. ꝛ hoc vult. l. ff. quam ipse allegat.

a ¶ Mādá tis. Hereres. ꝛ tūc qꝫ suscepit mādatū: non qꝫ gessit tenet: vt. ff. e. si remunerādi. §. j.

¶ Tua gr̄a ꝛc. Casus.

¶ Quesiui a Justi. qual' mādatū ꝗhīt qñ aligs tibi mādat: vt ib vsuris pecuniā credas ei q in rē suam erāt inuitaturus. vel si fideiussor datus tibi mādet tibi volēti agere ꝫ vt periculo suo exp̄aris cū reo ꝓncipali: vel si idē fideiussor tibi mādet: vt suo pculo stipuleris a quodā quez deleganit tibi eo tpe quo cepisti ager̄ ꝫ eū. Qua liter enīz huiusmodi mādata cōtrahūtur tā mandantis gratia q̄ mandatarij patet cuilibet intuenti. ꝛ. h. d.

¶ Aliena ꝛc. Mō videam' qual' aliquis mādat gr̄a alteri' tm̄ ꝛ ereplū est planum velut si mandet tibi aligs vt Petri negocia gereres qđ nō est gratia tui nec sui imo soluz gratia Petri. ꝛ sic de alijs exemplis. h. d.

¶ Sua ꝛ aliena ꝛc. Ponit mō ereplū qual' mādatū ꝗhīt gr̄a sua ꝛ aliena ꝛ

¶ Ad cognoscēduz cui' gr̄a mādatū fiat: ispiciēdū est cuius vtilitatē cōcernit illud qō mādat. ꝛ dī illius gratia celebratuz Aretinus.

¶ Mādātis tm̄ gr̄a interuenit mādatuz veluti si qs tibi mādet vt negocia eius gereres a vel vt sundnm ei emeres: vel vt ꝓ eo spōderes.

¶ Tua gr̄a ꝛ mandantis: veluti si mādet tibi vt pecuniaz sub vsuris b crederes ei c q in rē ipsi' d mutareť: aut si volē te agere cū eo ex fideiussoria cā mādet e tibi: vt cuz reo agas periculo mandātis: vl' vt ipsi' periculo stipuleris ab eo quā tibi deleger̄ i id qō tibi debuerat.

¶ Aliena aūt tm̄ cā interuenit mādatuz veluti si tibi aliquis mādet: vt tyty negocia gereres: vl' vt tytio fūdū emeres: vl' vt p tytio spōderes.

¶ Sua ꝛ aliena: veluti si de cōib' suis ꝛ tyty negocijs gerēdi mādet tibi vt pecuniaz sub vsuris b credere ei c q in rē ipsi' d mutuā: ꝛ sic de alijs. h. d.

a ¶ Mādatis tm̄. Ex his verbis colligit Jo. de Imo. q̄ si mandatū cedit in cōmodum mandatarij: q̄ tūc nō tenet mandans ad interesse. Sed Bal. in l. j. §. fi. ff. de pecu. cōstitu. dicit q̄ tenet mandans ad interesse: si mandatarius ex causa mandati incurrit damnum: vt si ex causa mandati fuit captus a latronibus: vel si ex causa mandati fuit spoliatus: vel si ex causa mandati fuit vulneratus: vel si ex causa mandati fuit occisus: vel si ex causa mandati fuit infirmatus: vel si ex causa mandati fuit in carcere detentus: vel si ex causa mandati fuit in exilium missus: vel si ex causa mandati fuit in aliquo alio damno incurrit. Et hoc tenet Bal. in l. j. §. fi. ff. de pecu. cōstitu. Et hoc tenet Bal. in l. j. §. fi. ff. de pecu. cōstitu. Et hoc tenet Bal. in l. j. §. fi. ff. de pecu. cōstitu.

b ¶ Sub vsuris. In hi est vtilitas mutuātis ꝓpter vsurarū lucruz. Sz ꝫ ff. de vsur. cū quidā. §. fi pupillo. in fin. Sz ibi debet sub audirī tm̄. Vel dic non sunt ꝓpter lucrū ḋducte. ll. ꝓncipaliter: vt ibi: secūdario tm̄ sic: vt hic dicitur. Accur.

ADDITIO. Solue aliter ꝑm doct. aut vsure debenť ex stipulatu: qr̄ ī stipulatū erp̄sse deducte fūt. ꝛ tūc lucrū sapiūt. ꝛ loquīt hic. Aliqñ vsure debēt ꝓpter moꝝ siue negligētiam non soluētis. ꝛ tūc nō sapiūt lucrū: qr̄ tāꝫ interesse prestantur. ꝛ loquitur. d. l. cū quidā. §. fi pupillo. Christophorus.

c ¶ Ei. pnta ꝓcuratoꝛi mandantis.

d ¶ Ipsius. Scilicet mandantis. ꝛ in hoc est vtilitas mandantis.

e ¶ Mādet. s. fideiussor. Et hoc casu agek ꝫ fideiussorē mādātē actiōe mādati nō ex stipulatiōe ꝑma si nonandū alo ḣ mādatū iterceſſit: vt. ff. c. si mā-

dato meo. in fi. l. Si aūt non nouandi aīo: agit̄ ex p̄ma cā: vt. ff. de ꝓcu. l. lz. §. ea obliga. in fine.

a ¶ Mādet. hic agi pōt duab⁹ actionibus mādati. s. cōtra mādātē: ⁊ negocioꝝ gesto. ꝯ tytiū q̄ dat̄: ⁊ mandati: vt C. de neg. ge. si mādatum.

b ¶ Crederes. Scilicet mandauerit.

¶ Tua gr̄a. Casus. ¶ Vidistis ia qualit̄ qnqz modis obligatoriꝭ ꝯhit̄ mādatū: lz ēt sexto mō ꝯhat̄ mādat̄: lz nō fit obligatoriuz. veluti si mādet tyti⁹ vt pecunias tuas potius feneres q̄z in emptionē p̄dioꝝ colloces vel ecōuerso: ⁊ huiusmodi obligatio plus fortit̄ nomē ꝯsilij q̄z mādati. ⁊ hac de cā nō est obligatoriū. ⁊ illud pz euidēter: qꝛ nemo ex hmōi ꝯsilio obligat̄: q̄z q̄z mādatario nō expediat nisi in casib⁹ exceptis. ⁊ hoc iō est qꝛ liberū est suscipiēti ꝯsiliū penes se explorare an susceptū cōsiliū sibi expediat: necne. ⁊ ꝓpter hoc si te pecuniā habētem monuerit aliquis: vt ex ea rē aliquā comparares vel crederes non tenet̄ tibi iudicio mādati: lz tibi nō expediat eā tibi emisse vel alicui credidisse. ⁊ hec vera sunt cū mādatū fit sine assignatione certe p̄sone. Sz pone q̄ mādabat tibi aliq̄s: vt tytio nominatiz crederes pecuniā nunqd eo fcō is q tibi mādauit erit tibi obligatus. Et certe s̄m sniam dñi sabini dicēduz est q̄ sic: qꝛ forte aliter nō credidisses tytio nisi tale mādatū suscepisses. Et no. q̄ in hoc casu dñs sabinus bona ratione fuit motus. Prio qꝛ dixit hanc fuisse causaz quare in hoc vltimo casu mandās mandatario tenetur: qꝛ aliter dictam pecuniaz nō erat tytio mutuatur⁹: q̄ si aliter eēt facturus: lz sibi nō mādasset nō teneretur is q mandauit: sed doctores residēt in hac opinīōe q̄ idistincte tenet̄ is q mādauit in hoc vltio casu. et subaudi ad literā illam: q̄ si nō alit̄ maxime sed cōtra hoc qd dicit̄ nemo ex consilio obligat̄ nisi sit fraudulētum videt̄ q̄ p īprudētiā dicat̄. ff. qd qsqz iu. l. ij. sed hoc ideo est in illo casu: qꝛ antecessor ibidē tenetur ex consilio: qꝛ locat operas tuas: vt peritus: ⁊ tñ ex effectu ꝯsilij sui redditur īperitus. ⁊ ꝓpter hoc ēt de leui culpa tenetur. ⁊ ita speciale est in hoc casu. ⁊ hoc dicit.

dis tibi mādet a: vl' vt sibi ⁊ tytio fundū emeres: vl' vt ꝓ eo ⁊ tytio sponderes.

¶ Tua ⁊ aliena: veluti si tibi mādet: vt tytio sub vsuris crederes. Qd̄ si sine vsuris pecuniaz crederes b aliena tm̄ gr̄a intercedit mādatū.

¶ Mādatum gr̄a mandatarij tm̄ non est obligatorium: sz dicit̄ proprie consilium. Aretinus.

¶ Tua tm̄ gr̄a c interuenit mādatū: veluti si tibi mādet: vt pecunias tuas ī emptiōes potius p̄dioruz colloces q̄z feneres: vel ex diuerso: vt pecunias tuas feneres potius q̄z in emptiones prediorum colloces. Cuius generis mandatum magis consilium q̄z mādatū est: ⁊ ob id nō est obligatoriuz: qꝛ nemo ex cōsilio d

c ¶ Tua tm̄ gr̄a. h aūt addūt doctores sextum modum: qd dic vt. s̄. eo. in prin. in glo. īmo videt̄ ⁊c̄. in fine glo.

d ¶ Ex consilio. Nota bonam regulam quem de consilio non teneri. Fallit tamē in casibus qui his legibus dicuntur: vt. ff. de dolo. q̄ si cum scires. ⁊ ff. pro sene. l. ij. Sed certe ibi fuit fraudulentum consilium: vt. ff. de re iudi. l. consilij. Item fallit: vt. ff. ad. l. aquiliam. l. liber homo. j. respon. ⁊ infra de iniurijs. §. non solum. ⁊. ff. de inin. l. non soluz. in prin. ⁊. §. proculus. ⁊. ff. qd vi aut clam. semper. §. j. ⁊. ff. de fur. si quis vxori. §. cum tytio. ⁊. ff. de ser.

Cōsiliū nō facit quē teneri nisi in casibus q̄buscā.

cor. l. j. j. respõ. ꝛ. §. ꝑsuadere. Sz hoc in maleficijs. iõ nõ dat̃ mãdati: tenet̃ tñ vel de dolo: vel alijs actionib⁹. Itẽ al's facturus nõ erat in ꝑdictis casib⁹: al's obtinet hec regula: vt hic. ꝛ. ff. eo. si remunerãdi. §. plane. Sz certe nec his casib⁹ videt̃ teneri vt j. ꝓxi. §. Sed dico nõ tenetur illi cui tale ꝯsiliũ ꝑstatur: vt ibi: sz illi in cui⁹ lesionẽ ꝯsuluit vt h̃ dicim⁹. Vñ dici põt q̃ nec his casib⁹ fallit dicta regula cũ dicat nõ teneri illi. s. cui cõsilium ꝑstitũ est nisi i casu illius. l. ff. de dolo. q̃ si cuz scires. ꝛ illius. l. ff. de prosene. l. ij. Eãdem glo. habes. ff. eo. l. ij. §. fi.

mãdati [a] obligatur: etiã si non expediat ei cui mandabat̃: cũ liberum [b] cuiqz sit apud se explorare an expediat cõsiliũ. Itaqz si ociosaz pecuniaz domi ter habentẽ hortatus fuerit aliqs: vt rẽ emeres aliquã vl'eã crederes: q̃zuis nõ expediat eã tibi emisse vel credidisse: nõ tamen tibi mandati tenet̃. Et adeo hec ita sunt: vt quesituz sit an mãdati teneatur q mandauit tibi vt pecunia tytio fenerares: sz obtinuit sabini sententia obligatoriũ esse in hoc casu mandatum: qꝛ nõ aliter [c] tytio credidisses: q̃z si tibi mandatum esset.

¶ Mãdatũ rei turpis: vel ꝯtra bonos mores nõ valet. Angelus aretinus.

¶ Illud quoqz mãdatum non est obligatorium [d] quod erat: tenet̃ qui mãdauit: vt dictum est vñ põt subaudiri maxĩe qꝛ nõ al'r ꝛc̃.

ADDITIO. Hec opi. Jo. veluti cõmunior approbat̃. de quo in. l. si remunerandi. §. plane. ff. eo. Christo.

¶ Illd quoqz. Casus.

¶ Dixi Justi. Dñe supra vidimus qual'r mãdatũ contrahit̃ quiqz modis obligatorijs: ꝛ etiaz sexto modo nõ obligatorio. qd mõ plus dicetis: Et dominus Just. rñ. Frater vna cũ ꝑdictis scire d̃bes: q̃ sicut mãdatuz gr̃a tua tm̃ nõ est obligatoriũ: sic nec consilium seu mandatũ de re turpi: veluti si tibi mãdet aliqs: vt furtũ facias: vel iniuriã aut dãnum alicui inferas: huiusmodi non obligant: quem nisi mandatarius prestiterit penam contra quez deliqt: attamen aduersus mandantem nullã habebit actonem. hoc dicit.

a ¶ Mandati. Scilicet actione.

b ¶ Liberũ. Scilicet suscepto cõsilio sed suscepto mãdato necesse est cõsumari. ꝑm Joã. nisi cõgruo tẽpore renũtiet̃: vt. j. e. §. mãdatũ. ꝛ. ff. e. si mãdauero. §. fi. ꝛ. ff. cõmo. l. icõmodatũ. §. fic.

c ¶ Non aliter. Hoc esse vr̃ pro opi. Pla. qui dixit duo. s. vbi consulo certe persone mutuari: teneor ita demum si al's facturus nõ erat. Vbi autẽ nõ est designata aliqua persona nõ teneor. ẽt si al's facturus non erat. Sed Joan. in vtroqz casu dicit cõtra. Nã primo indistincte teneor: siue al's eras mutuaturus: siue nõ. Scd'o aũt cũ distinctione nõ al's: ꝛ facit pro eo. ff. e. si remunerãdi. §. plane. s̃. eo. §. tua ꝛ aliena. in fi. ꝛ ff. de neg. ge. l. iij. in fi. ꝛ. l. iiij. Nec obstat qd̃ hic dr̃: qꝛ ꝛ si al's etiã facturus

d ¶ Illud quoqz. Non est obligatorium. Etiã si iuramentũ intercederet: vt in auc. scenicas nõ solum. §. j. colla. v. (j) ꝛ facit ad hũc. §. ff. eo. si enumerandi. §. rei turpis. ꝛ. l. si mãdauero. §. qui idẽ. ꝛ. ff. de arbi. l. si cũ dies. §. cõpromissio. ꝛ. s̃. de inut. stip. §. qd̃ turpi. ꝛ. ff. de verbo. obli. l. generaliter. ꝛ. l. sequẽ. ꝛ. ff. de cõdi. insti. cõditiones.

ADDITIO (j) Et hoc verũ in oib⁹ pactis que rõne turpitudinis vel publice vtilitatis ꝑncipaliter ĩprobant̃. Secus si secũdario vel in odiũ creditoris: aut ꝓpter defectũ sensus vel ibecillitatem

cillitatem persone improbetur: qꝛ iuramento confirmantur. Et ꝙ dicitur non valere iuramentum contra legē: intellige de canonica: non autem de ciuili. vt per Angelum.

a ¶ Cōtra bonos mores. Hic queritur quid si mādaui tibi vt illi noīe meo iniuriā inferres an teneor? Rñ. vtiqꝫ. argu. ff. de dā. i fe. l. damni. §. si mandato.

b ¶ Presti teris. Scilꝫ ei cui cōmissum est maleficiū: vt penaꝫ dupli: ꝛ ita lꝫ iterfit mādatarij: tñ non agit: qꝛ nec iteresse fingit: vt ff. de cōdi. i stitu. filius. ꝛ melius. ff. d re. iu. l. qd quis culpa. in fine.

contra bonos mores [a] est: veluti si tytius de furto: aut dāno faciendo: aut de iniuria facienda mandet tibi: lꝫ eniꝫ penam istius facti nomine p̄stiteris [b]: non tamen vllā habeꝫ aduersuꝫ tytiū [c] actionem.

¶ Mādatarius nō debet excedere fines mādati: ꝛ q̄tenus excedit non habet actionē mandati. Angelus aretin⁹.

¶ Is qui exequit mandatum [d] nō dꝫ excedere fines mādati: vt ecce siquis vsqꝫ ad cētuꝫ aureos mādauerit tibi: vt funduꝫ emeres: vel vt pro tytio spōderes: neqꝫ pluris emere debes: neqꝫ in ampliorez pecuniā fide iuber: alioquin nō habebis cū eo mandati [e] actionem. Adeo quidem vt Sabino ꝛ cassio placuerit: etiam si vsqꝫ ad centū aureos cū eo ager volueris iutiliter te acturum. Sed diuerse schole auctores recte vsqꝫ ad centum aureos te acturum existimant: que sententia sane bēignior est. Qd̄ si minoris predictam actionez non habetis. Vñ cassius ꝛ sabinus dicebant in hoc casu ꝙ non cōpeteret tibi actio contra mādantē: etiā pro cētū aureis in mādato cōprehensis: ꝛ hoc si cōtra formā mādati pl⁹ expenderis. Aliter tñ obtinuit ꝑꝫ opinionē aliorū ꝙ vsque ad pecūiā i forma mādati cōprehensaꝫ agere poteris: sed pone ꝙ is cui mādaui: vt emeret mihi funduꝫ ꝑ. c. aureis ꝑ minori p̄cio illū comparauit: nūquid habebit act. cōtra me? ꝛ certe sic: qꝛ rite videor mādasse: vt dictū fundū ꝑ minori p̄cio emeret si possꝫ. ꝛ. h. d.

d ¶ Is q. Mādatū. s. certe forme. Nā qñqꝫ hꝫ certā formā ꝛ tunc hꝫ locū qd hic dr̄. vt. ff. eo. diligenter. qñqꝫ non: ꝛ tunc bona fide facere debet. vt. ff. eodem. l. iij. ꝛ ꝑbatur etiā hec distinctio. ff. eod. siqs pro eo.

e ¶ Mandati actionē. Sed nec certe nego. ge. ꝑm. B. ꝛ Jo. ꝛ est pro eis C. de neg. ge. l. vlti. ꝛ. ff. de neg. gest. q aliena. §. libertos. ꝛ de peculio: si creditor. §. j. Sed. M. dabat vtilē nego. ge. actionē. ꝛ rñdebat illi. l. fi. de neg. ge. qꝛ spālis ibi fuit ꝓhibitio. (j) Sꝫ certe miror de hac opinione: cū videatur lex expedita q̄ ēt vtilē d̄negat ex-

c ¶ Tytium. Scilicet mandantem.

¶ Is qui. Casus. ¶ Dixi Justi. Domine bene vidi quot modis ꝛ qualit̄ cōtrahitur mandatū: pro deo dicatis mihi qualiter mādatarius tenet̄ exeq id qd̄ sibi datur in mandatis? Dicit ipse. Scire debes ꝙ si mandetur alicui sub certa forma nō dꝫ mandatarius illā formā excedere. naꝫ si aliqs tibi mādasset vt ei fundū emeres: veluti pro. c. vel vt pro tytio in tanta pecunia spōderes: nec teneberis pluris emere: nec i ampliorē pecuniā fideiubere: ꝙ si feceris ad id qd̄ expēderis

ꝑsse. vt. ff. e. si ꝓ te. ⁊. ff. ꝺ edē. l. j. §. cā.
ADDITIO (j). Quo casu nō hꝫ ēt vtilē nisi ī causis pijs ⁊ necijs puta alē do liberos vel faciendo id qꝺ tendit ad exōcratione vl' euasione ꝑsone seu infamie mādantis. vt ꝑ Joā. fab. ⁊ Angel. hic.
a ¶ Mandati actionē Pro precio dato. vt. ff. ꝺ in rem. ver. si fundum.
b ¶ Emere tur. Est aūt illa ratio: qꝛ maiori sūme minor inest: vt hic. ⁊. ff. de ꝟbo. obligā. l. j. §. ij. ⁊ l. iter stipulantē. §. ij. ⁊ ff. de ar. diē. §. si plures.

emeris: habebis. s. cum eo mandati [a] actionē: qm̄ qui mādat vt sibi centū aureoꝝ fundus emeretur: is vtiqꝫ mādasse itelligit: vt mior (si possit) emeret [b].
¶ Mandatum re integra potest reuocari ⁊ re integra finitur morte: succurritur tamen ei qui ignorauit mandatū reuocatum. Areti.
¶ Recte [c] quoque mandatū cōtractū sit dum adhuc integra res sit reuocatū fuerit euanescit [d].
¶ Itē si adhuc ītegro [e] mādato mors alterutrius interueniat. i. vel eius qui mādauerit vel illi⁹ qui mandatū susceperit: soluitur mandatum. Sed vtilitatis causa receptum est: vt si eo mortuo: qui tibi mādauerat tu ignoras eum decessisse: ⁊ secut⁹ fueris mandatū: posse

ADDITIO.
Et hec ꝟa vbi negociū qꝺ mandat̄ respic̄ dānū ꝑ vtilitatē mādātis vel mādatarij: sec⁹ si tertiū tm̄: qꝛ nō pōt ampliari: nec restrīgi tāq̄ odiosū: vt i. c. cui de nō sacer. ꝺ preben. i. vj. Joā. fa.
¶ Recte ⁊c̄. Casus. ¶ Titulus iste s. mandati ī quo sumus: tres hꝫ ꝑtes prin. In quaꝝ pria ꝑte tractat̄ qual'r mādatum ꝯhat̄. In secūda ibi. Js q̄ꝫ. tractat̄ qual'r mandatū susceptū exequi debeat. In tertia parte: q̄ hic icipit. s. Recte quoqꝫ: tractat qual'r mādatū susceptū reuocat̄: ⁊ scire debes ꝙ duo sunt modi ꝗbus mandatuꝫ reuocat̄. Primo post reuocationē mandati reintegra. Secūdo post mortem mādatoris vel mādatarij: ⁊ hoc ꝺ rigore iuris. attñ beneqꝫ de eꝗtate mortuo manda. rema. actio. ipsi māda. sec̄ manda. vt ostendit per duo exempla ibi in. §. Recte quoqꝫ. ⁊ hoc dicit.

e ¶ Recte. Nam si non recte non est necesse reuocari. vt. s̄. eodē. §. illud.
d ¶ Euanescit. Speciale est in mandato: vt sic facile reuocet̄ per volūtatē vnius partis tm̄: in alijs enim ꝯctibus non sic. vt. C. ꝺ acti. ⁊ oblig. sicut que est ꝯtra huic. Et ē ratio: qꝛ hꝫ non stati interest: ⁊ iō nō stati hincinde nascit̄ obligatio que ex ītereisse dat̄. vt. ff. e. si ꝓcuratorē. §. mādati actio: ⁊ fac̄ ad huc. §. ff. de iurisdi. om. iu. ⁊ qꝛ. ⁊. ff. de mino. ꝙ si minor. §. sceuola. ⁊. C. de repu. he. l. si. ⁊. ff. de ritu. nup. l. plerisqꝫ.
e ¶ Itē si adhuc integro. Sꝫ vsqueq̄ dī integrū: Rñ. si mādata fuit emptio donec arras dederit vel al's se emptori obligauerit: ⁊ idē in similib⁹. Et (vt breuius accipias) si iā ceperit ītereisse mādatarij non est res integra: al's sic. arg. ff. e. si ꝓcurato. §. mādati. Si ꝟo nō est res integra nō finit̄ mādatū nisi in iudicio. vt. ff. de iudi. tā ex ꝯctib⁹ §. si. (j) Sed qd prodest si nō finit̄ mādatū re nō integra: Rñ. qꝛ per heredē cepta negocia debēt ꝯsumari. vt. ff. ꝓ socio. l. si. lꝫ noua inchoare necesse nō fit. vt. ff. de nego. gest. nā ⁊ seruiꝰ. §. si viuo. ⁊. ff. pro socio: heredes socij: qꝺ nō est re integra: cum nullū ceptū fit.
ADDITIO (j). Tu dic ꝙ in mandata iurisdictione res definit esse integra etiā per solā citationē. In mādato ꝟo ꝓcuratōis ad iudicia si sit acto-

Mādatū facili⁹ reuocat̄ q̄ alij ꝯctus.

Mādatum q̄ diu dī integꝝ

ris: per lit. contesta. si rei sufficit ꝙ dominus pro eo sciēte vel volēte satisdederit. In ꝓcuratore autez ad negocia sufficit fecisse preparamenta necessaria: puta sine quibus principale negocium expediri nō potest. Angelus.

¶ Sed vtilitas. Casus

¶ Quia si mādatarius ignorās mādantē mortuū nihilominꝰ mādatū exequat: q̄q̄ de stricta rōne non hēat actionē: tñ dānuz sibi afferret: qd esse non dz si actionē non haberet iusta ꝛ ꝓbabili ignorantia. Idē dico si debitores q receperūt pecuniam a seruo dispensatore tytij mandatū receperunt ꝙ eis soluerent ipsi iā mānumisso soluent: isti enim de eqtate liberent: q̄q̄ aliter de rigore iuris: qz nō soluerunt ei cui debuerunt: vel pōt dici ꝙ hoc per sil'e occurrit qual'r aliud acciderit de eqtate q̄ accideriit de rigore: vt per hoc ꝯfirmet p̄mū exēplū. Et notandū ꝙ hoc qd hic dr̄ ꝙ mandatū soluit per reuocationem re integra verū est de mandato negociorum si res sit integra: tñ in mandato iurisdictionis ad res aliter est: qz semper reuocat ad nutū delegātis. ff. de iudi. l. iudicium soluitur. ꝛ hoc dicit.

a ¶ Alioqn. i. si nō posses ager. Acc.

te agere mādati actione: alioquin [a] iusta ꝛ ꝓbabilis [b] ignorantia tibi damnuz afferret [c]. Et huic [d] simile est: quod placuit si d̄bitores manumisso dispensatore tytij per ignorātiam liberto [e] soluerint liberari eos [f] cū alioquin stricta iuris rōne nō possent liberari [g]: qz alij soluissent q̄z cui soluere debuerint.

¶ Mandatum potest ab initio nō acceptari: sed postq̄z est susceptuz: debet executioni mandari: nisi ex iusta causa: ꝛ congruo tempore recusetur. Hoc dicit Aretinus.

¶ Mandatuz non suscipere cuilibet liberū est: susceptum autē cōsumādū est: aut q̄z primū [h] renūtiandū est vt per semetipsum: aut per aliū eandē rem mādator exequat. Nā nisi ita renūtiet: vt integra cā mādatori reseruet eandem rē explicādi: nihilominꝰ mādati actio locum hz: nisi iusta causa [i] itercesserit: aut non renuntiandi: aut intempestiue renuntiandi.

b ¶ Probabilis ignorātia. Que est in facto alieno. vt hic. ꝛ. ff. eod. idēq̄z §. penul. al's non est probabilis. vt. ff. ad velleia. q̄q̄q̄. ꝛ. C. de rescin. vendi. quisqs. ꝛ. ff. de edi. edic. l. j. §. causa.

c ¶ Afferret. Qd esse nō debet.

d ¶ Et huic simile. s. ꝓximo casui.

e ¶ Liberto. Prio dispensatori ꝛ seruo.

f ¶ Liberari eos. Facit. ff. si cert. peta. eius q in prouintia ꝛ. C. de soluti. si cū ꝑuꝰ.

g ¶ Nō possent liberari. Nisi in casibus. vt infra qui. mo. tol. obliga. in principio dicemus.

¶ Mandatū suscipe ꝛc̄

Casus.

¶ Scire debes ꝙ mandatum suscipere liberum est susceptum: tamen necesse est consūmare: nisi tempestiue renūtiet: aut casu fortuito prepeditus sit: vt mādari non possit. Et hoc dicit.

¶ Mandatum ꝛc̄. Iste versus potest referri ad primam partem titu. vel ponitur ad vberiorem doctrinaz.

h Mandatum. Q̄ primuz. Scilicet potest fieri.

i ¶ Iusta causa. Puta casus fortuitus. Nam de dolo tenetur: ꝛ lata culpa: ꝛ leui: ꝛ leuissima ꝑm. B. ꝛ Joannē. vt. C. eod. l. in re mandata. ꝛ. l. a procuratore. Alij dicunt de leuissi-

Mādatarius: de q̄tuō tenetur

ma mandatarium non teneri: sed de dolo tm̄: quando gratia tm̄ mādantis fit: vel de leui culpa quando vtriusq; gratia instar aliorum cōtractuuz vt. ff. de re. iu. ꝯctus. Sed primū videtur veri⁹: cū hic ꝯtract⁹ multum discrepet ab alijs ꝯctib⁹.

ADDITIO. Tu dic ꝙ de lata: leui: vl' leuissima cl'pa eatenus tenet' quatenus id qd venit in mādato exactā vl' exactissimā reqrit diligētiā. Angel⁹.

¶ In summa. Casus.

¶ Hic dat iij. regulam qñ ꝯhitur mādatū ⁊ qñ tenet natura mandati ⁊ qñ non: dicens ꝙ si merces interueniat nō est mandatū: sed locatio ⁊ ꝯductio: ⁊ general'r in his casib⁹ nō est mādatū: in quibus merces interuenit: sed est locatio ⁊ conductio.

a ¶ In summa. Id est breuiter ammodo hunc titulum expediamus.

b ¶ Negocij. Id est contractus.

c ¶ Mercede. Scz vt mercede: vt qr al's nō erat pariturus mādato: si aūt al's pariturus erat: ⁊ ꝯstituatur aliquod salariū gr̄a remunerādi nō minus erit mādatū. vt ff. eo. si remunerādi. j. rñ. Et ad huius rei euidentiā distingue. Quia aut est incertū re ⁊ genere: puta si dicā tibi: bñ retribuā tibi hoc seruitiū: vel recognoscā: ⁊ tūc non pōt peti quicq̄. vt. C. eo. salariū. ⁊. ff. eo. qui mutuā. §. salariū. (j) Aut certū genere: lz incertū specie: vt dabo tibi equū vl' par vestimētoꝝ: ⁊ tūc pōt dici ꝙ valeat ꝯuentio salarij cum non fit prorsus īcertū. vt. ff. e. si pro fideiussore: secus in his que pōdere vel numero ꝯsistūt. vt. ff. de lega. j. l. si hominem. Si autē certū oīno: tunc aut stipulatione ꝓmittit': ⁊ tunc certi conditione petitur. Si autē sine stipulatione ⁊ incōtinenti ante mādatū vel post petitur actiōe ex eo contractu. s. cōtraria mādati īformata. Si autez ex īteruallo s. postq̄ contrahētes ad alia diuertissent negocia petit' officio iudicis. vt C. e. l. j. ⁊. ff. e. salariuz: ⁊ C. de pac. petens. ⁊. ff. de duobus reis l. duos. in fine. Accursius.

Salarium interueniens in mādato an peti possit: ⁊ q̄ actiōe.

Se summat.

¶ Mandatuz ⁊ in diē differri: ⁊ sub cōditione fieri potest.

¶ Mādatū debet esse gratuitum: al's transit in aliuz contractum. Aretinus.

¶ In summa [a] sciendum est mādatū nisi gratuitū sit ī aliam formā negocij [b] cadere: nam mercede [c] constituta incipit locatio ⁊ conductio esse: ⁊ (vt generaliter dixim⁹) quibus casib⁹ sine mercede suscepto officio mādati siue depositi contrahit' negociuz: his casibus interueniente mercede [d] locatio ⁊ conductio intelligit' cōtrahi. Et ideo si fulloni [e] polienda curandaue quis dederit vestimenta: aut sarcinatori sarciē-

ADDITIO (j). Pōt tñ officio iudicis peti sicut qñ nullo mō fuit ꝓmissuz: dūmō nō ꝯstet ꝙ sine p̄fatis v̄bis gratis fuisset pariturus. Angelus.

d ¶ Interueniente mercede. Scz in pecunia numerata: vt dixim⁹. s̄. loca. in prin. Itez hec regula gñalis est v̄a nisi sit talis ꝑsona que non ꝯsueuerat locare opas suas: vel res talis que nō consueuerat locari: tūc enim nō locati: sed p̄scriptis v̄bis agit'. vt. ff. de p̄scrip. ver. si tibi. ⁊. l. nālis. §. at cū do.

e ¶ Fulloni. Fullo est qui lauat ⁊ tīgit pānos ⁊ etiam polit eleuando superflua. Sed sarcinator econtra qui sarcit ⁊ addit vbi est scissum vestimētum vel pānus ⁊ consuit. vnde ⁊ dicit' iste habet sarcta tecta: qr cū eēnt fracta sunt reparata ex qbusdam adiunctionibus. vt. ff. de vsufru. hactenus. Et dicit' sarciator a sarcina. Et signi-

Fullo.

Sarcinator.

ficat ꝓpie eũ qui plurimũ vestiũ sumsit. Aliqñ ét ꝓ sutore accipit. vt h. a ¶ Actio. Immo vi hiscriptis ꝑbis cõpetere. vt. ff. loca. §. j. Solu. vt ibi.

Continuatio

¶ De obligationibus que ex quasi cõtractu nascũt. ¶ Rubrice istius continuatio sumit ex. §. seq. ff. in ti. de obli. vbi dicit ꝙ obligationũ quedam sunt ex ꝯctu quedã ex q̃si cõtractu ꝛc. Et qz dictus est. ff. de obli. ex cõtractu: segt de obligationib⁹ ex q̃si ex ꝯctu: ꝛ etiã hoc ꝓtinuat i te xtu. Ange.

Diuisio

Post genera.

¶ Dot⁹ iste ti. diuidit principal'r in duas ptes. Prio ponit ꝓtinuationẽ rubr. ꝛ de q̃ é tractaturus. Secdo illo ꝙ exẽplis declarat. Secda ibi (igr cũ gs)

¶ Post gñia ꝯctuũ. Casus. ¶ Istũ ti. cõtinuat Ju. cũ precedentibus ita dicens: ꝙ post gñia ꝯctuũ enumerata dispiciẽdũ est de quibusdam ꝯctib⁹ siue obliga. que ex ꝯctu ꝓprie nascũt: qz tñ non oriũt ex maleficio: nec ex q̃si male. supple per totũ ti. istũ vt bona sit illatio: nec ex ꝯctu vt dictum est in ꝓin. Relingtur ergo ꝙ ex quasi ꝯctu nascũt. vñ de hmõi ꝯctib⁹: siue obli. notat do. Ju. plura exẽ. ꝛ est primum exẽplum tale. Aliqs gessit neg. absentis alicuius sine mandato: ex ista gestione nascũt. ĥ. actiões. i. nasci ꝑsit. Si enĩ bñ gesserit negocia absentis datur sibi actio nego. gest. ꝯtra ẽũ cui⁹ neg. ge. ad repetendũ illud qđ ꝑdidit. si autem male gessit datur actio nege. directa et cuius neg. ge. ẽ gerentẽ. Sed vñe que est dña inter has duas actiones ꝛ dicit ꝙ quo ad effectũ nulla est dña: sed subtilitate iuris talis est dña ꝙ actio illa que dat dño contra gerẽtem vocat directa: illa aũt que dat gestori contra dñm vocat ꝯtia: vt dcm est: ꝛ nascuntur iste due actiones. vt ff. dictũ é: qñ aliqs sponte: ꝛ sine mãdato accedit ad nego. alterius gerẽda: qz vꝛputa absentis: ꝛ si ea bñ ꝛ vtiliẽ gerit de his obligatiõib⁹: que qdem non ꝓprie nasci ex contractu intelligũtur: sed tamen: qz non ex maleficio substantiaz capiunt: q̃si ex ꝯctu nasci videnť.

¶ Ex gestiõe negociorũ absentis oriũ hinc inde actio negociorũ gestorũ: q̃ datur directa domino etiam ignorãti: contraria vo gerenti. Angelus aretinus.

¶ Igitur b cuz qs hẽt cuz cui⁹ nego. gerit: ꝛ ignorantẽ ꝛ inuitum sibi obligatum: hoc ma time vtilitatis causa factum fuit siue institutum: scilicet negociorũ qui subita festinatione cõpellunť abesse nulli demandata nego. suoꝝ gestione deserta relinquerent: qđ cõtingeret nisi hmõi actiones nego. gestoribus darentur. Nullus enim sine mandato accederet ad nego. aliena gerẽda si de eo qđ impenditur ad aliud recuperandũ nul. haberet actionem. hoc dicit.

Ista

Post

Ista

Post

Ista

Post

ex sola ꝓuenit amicitia. vt. j. eodez. §.
a ¶ Ultro citroqz: id est hicinde possibile ad eas nasci. nam ex vna parte tm̄ quandoqz agitur: vt si alterius nō intersit: sed sua tm̄.

ADDItio.

Nota verba legalia onerare inhabilitatem ⁊ potentiam: lz semper significare nō possint. vt no. s̄. de iustitia ⁊ iure. in principio ꝟz christophorum.

b ¶ Negociorum autē gestor. Lz etiam vnum negociuz sit gestuz. ff. de negoc. gest. l. iij. §. negocia. sic infra vi bonoꝝ raptorū. in principio. ⁊. ff. vi bono. rapto. l. iij. §. quod pretor ait.

Negociū gestoꝝ certis ī ca sib⁹ nō repetit qd̄ ipēdit.

negocia absentꝫ gesserit: vltra citroqz[a] inter eos nascūtur actiōes que appellantur negociorum gestoꝝ: sz dño qdē rei geste aduersus euz q gessit directa cōpetit actio: negocioꝝ[b] autez gestori contraria quas ex nullo cōtractu ꝓpe nasci manifestū est. Quippe ita nascuntur iste actiones si sine mādato[c] qsqz alienis negocijs gerendis se obtulerit ex qua cā hi quoruz negocia gesta fuerint etiam ignorantes obligāt. Idqz[d] vtilitatis cā ceptuz est: ne absentiū (qui subita festinatione coacti nulli de mandato negocioꝝ suorū administratione ꝑegre ꝓfecti eēnt) desererent[e] negocia que sane nemo curaturus esset: si d̄ eo qd̄ quis īpendisset: nullaz[f] habiturus esset actionem. Sic autem is q vtiliter gesserit negocia: dñm hz obligatum[g] negocioꝝ gestoꝝ: ita ⁊ econtra iste quoqz tenetur: vt administratiōis

c ¶ Sine mandato. Scilicet eius cuius negocia gesserit: ⁊ sic soluitur. C. de negocijs gestis. mandatum.

d ¶ Idqz. Scilicet vt repetat quod impedit: nisi denuntiatio inhibeat. vt C. eodez. l. finali. vl' paterna affectio. vt. C. eodem. si paterno. ⁊. l. quod in vxorem. ⁊. ff. eodem. is qui. Vel obsequium quod est si libertus patroni negocia gerat. vt. C. eodē. l. officio. His enim casibus nil repetitur: alioquin quandoqz repetitur inquantum locupletior est: vt dicem⁹. j. §. proximo.

e ¶ Desererentur negocia. Quod in multis noceret. vt. ff. eodez. l. prima.

Jactar f ¶ Nullam. Cum neminem sit verimile suam pecuniam iacere vel effundere. vt. ff. de probatio. cum de indebito. §. primo.

¶ Sicut autē. Casus. ¶ Supra dictum est ꝙ ille qui sine mandato vtiliter gessit negocia absentis: si aliqd de suo impēdit poterit illud recuperare ꝑ actionē neg. gest. contrariā eodez modo ⁊ ecōuerso. s. si male habuerit se gestor in gerēdo negocia absentis domino teneretur actōe nego. gest. directa. ⁊ hac rōne ad reddēdas ratiōes administrationis sue tenetur gestor prestare exactam diligētiam: ⁊ non sufficit ꝙ talem diligentiaz adhibeat qualem in rebus suis solet: ⁊ hoc est verum si alius diligentior eo accessisset ad negocia illa gerenda si ipse ea non gessisset. hoc dicit.

suū nemo presumit.

g ¶ Obligatum. s. insolidum: dūmō sit vtiliter ceptum negocium: lz diuersus exitus sit secutus. vt. ff. eo. sed an vltro. §. j. In casibus tm̄ nō tenetur insolidum: vt si pupillus est cuius negocia sunt gesta. Itē si aīo depredandi gessit. vt. ff. eo. si pupilli. j. rñ. ⁊. §. siqs negocia mea. Item ⁊ si ad noua negocia gerenda accessit. vt. ff. eodē. siquis negocia. Item si pacto hoc actum est. vt. C. eodez. negocium. Itē ⁊ si fuit in

Negociorum dñs nō sp̄ īsolidum tenetur.

culpa gerens. vt. ff. eodem. l. fine here ditaria. Item si fuit mora. vt. ff. de lega. j. cum res. §. finali.

ADDITIO. Et est ratio: qr in omnibus istis casibus gerens tenetur ét de casu fortuito z i eis non sufficit esse ceptum vtiliter: nisi vtilitas pduret vt no. gl. l. negocia. in verbo interduz. ff. de neg. ge. Azo. Ald era etissimam.

Negotior gestor ꝺ quo tenet. No. gestorē interdum de dolo solo: z lata clpa tenet: vt si ad ꝺserta negocia accessit. ff. ꝺ neg. ge. l. tij. §. interdum. Quandoqz de dolo: lata culpa: z leui: z hoc regulariter. vt. C. eod. tutori. z. ff. eo. l. si pupilli. §. fi. Quãdoqz de leuissima vt qñ alius diligẽtius volebat administrare: vt ꝺ ꝺ. z. ff. eo. si pupilli. §. vt deam⁹. Quãdoqz de casu vt in his casibus vbi agit inquantũ ꝺs locupletior est. vt mõ. ã. ꝺximus in eo. §. Ac.

ADDITIO. Et hec ꝑa in gestis. ꝺ neglectis aũt teneť sine gerere icepit: z postea dimisit: sine nõ incepit dummõ a ꝓncipio vt oia gesturus accesserit. Idẽ si nõ vt oia gesturus si alt⁹ diligens erat gesturus. al's secus. Ang.

☞ C Tutores quoqz. Casus. C Also vno erēplo de obligationibus que ex quasi contractu nosciuntur: videndum est de alio. Non solũ enĩz gestores negotiorũz tenent sine mãdato quasi ex contractu: verũtamen tutores qui tutele officio tenent ex quasi contractu obligant. Nullũ enim negociũ inter pupillũ z tutorẽ geritˀ: sed qr non tenet ex ꝯctu nec ex maleficio: vel quasi supple ex q̃si ꝯctu teneri vi z nascũtur actiones hincide. Ex ista ent obligatione nascit actio directa pupillo ꝯ tutorez. Cõtra ꝯ nascit tutori ꝯ pupilluz ad petẽdũ si aliqd ꝺpẽdat ꝺ suo in negocijs pupilli: aut si aliqd ẽ ei abstuz vt si pro pupillo alteri fuerit obligat⁹. z. h. ꝺ. vsqz ad fiñ. §. ites zc.

reddat rõnez: q̃ casu ad exactissimaz quisqz diligentiam cõpellitur reddere rationẽ. Nec suffecit talez diligentiaz adhibere qualẽ suis rebus adhibere solet: si modo alius diligẽtior eo cõmodi⁹ administratur⁹ cẽt negocia.

telligunt: nullũ enĩz negociũ inter tutorẽ z pupillũ ꝯbitur: sed qz sane non ex maleficio[c] tenent: quasi ex contractu teneri videnť. Hoc aũt casu mutue fũt actiones: non tm̃. n. pupillus cum tutore hẽt tutele actionẽ: sed ex contrario tutor cum pupillo hz contrariã[ꝺ] tutele: si vel impenderit aliqd i rẽ pupilli: vl p eo fuerit obligat⁹[e] aut rẽ suã credidit⁹ ei⁹ obligauerit

C Actio tutele directa z contraria oriť ex quasi contractu.

C Tutores[b] q̃z q tutele iudicio tenẽtur: non ꝓprie ex ꝯctu obligati esse intelliguntur.

b C Tutores. s. quondam. Nam quãdiu tutor non oritur obliga. vt. ff. de tu. z ra. ꝺ. si tutor. §. fi. z. l. sed nõ ꝺbať. Azo.

c C Ex maleficio. Subaudi: vel quasi vt bona sit illatio.

d C Actionẽ. Scz directã: teneť etiã alijs actionib⁹ tutor vt ꝺximus. ã. ꝺ attil. tu. §. fi. Et ita habes ḥ. §. actiones p tutele directã z cõtrariã esse ex quasi le contractu: quid de actione pro tutela directa z ꝯ lez Respon. idẽ cum ad instar actionis tutele inducta. vt. ff. de eodem quasi ex qui pro tu. nego. ge. l. j. §. pro tutore. ctu.

Actiones directa z contraria ẽ ex quasi tutele inducta.

e C Contrariam. Quam finita tutela demum intendit: vt modo ꝺximus de directa. vt. ff. de cõtra. actitu. l. prima. §. finito.

f C Obligatus. Unde abstuz ẽ

quod perinde est ac si iā abesset. vt. ff. d neg. ge. l. ij. i fi. ꝛ. l. siqs mādato. i fi.

¶ Item si inter aliq̄s. Casus. ¶ Vidistis iā duo exēpla de obligatiōib⁹ que ex quasi cōtractu nascunt: mō ponit hic dñs Justi. tertiū exēplum di. Si inter aliquos fuerit res aliq̄ cōis sine societate: aut qꝛ eis pariter fuerit legata vl' donata si vnus eoꝝ alteri teneatur iudicio cōi diuidundo: ꝛ hoc valet: qꝛ alter solus in re cōi fecerit ī pensas: vel qꝛ ipse solus fructus ex ea re cepit: tunc non itelligitur ꝓprie obligatus ex cōtractu: eo ꝙ nihil inter se cōtraxerint. Sed qm̄ ex maleficio vel quasi supple nō tenetur: ex quasi ꝯtractu teneri videt. Idē iuris videt de eo q coheredi suo obligatur: vel qꝛ coheres in re cōi fecerit impēsas necessarias: vel qa ipe solus fructus pceperit: cū eni iter se nō ꝯxerunt: nec ex maleficio sit obligat⁹ vel quasi: ideo ex q̄si cōtractu videt. h. d.

a ¶ Item. Sine societate. Tūc enīz ageret pro socio. (j) scilicet si esset societas. Videtur tamē ꝙ hic. §. sibi ipsi contradicat. naz nunc dicit ꝙ non est societas: ꝛ postea dicit socius ei⁹ ꝛc. Sed dic ꝙ nō est societas vera: sed īcidens. nam vera ꝯhitur ꝯsensu. vt. s. de obligatio. ex consensu. in ꝑnci. Hec autē preter spem. vt in hoc. §. dicitur.

ADDITIO (j). Et sic presupponit ꝙ non communi diuidundo: quod est falsuz per. l. ij. ff. cōmuni diui. Igitur dicit tex. sine societate: quia al's esset contractus ꝛ non quasi de quo hic intendit. An autem expense per vnum ex fratribus facere debeāt sibi postea in diuisione imputari. vide Joan. fabri hic.

¶ Actio cōi diuidūdo ꝛ familie herciscunde nō orit ex cōtractu: sed ex quasi cōtractu. Aretinus.

¶ Item si iter aliquos cōis res sit sine societate [a] veluti ꝙ pariter eis legata donataue eēt: ꝛ alter eoruz alteri: ideo teneat cōi diuidundo iudicio: ꝙ solus fructus ex ea re ꝑceperit: aut ꝙ socius [b] eius solus in eam rem necessarias impensas fecerit: non intelligitur ex contractu ꝓprie obligatus esse qppe nihil inter se cōtraxerūt: sed qꝛ ex maleficio [c] non tenent quasi ex contractu teneri videt. ¶ Idē iuris [d] est de eo qui cohēdi familie herciscū. iudicio ex his causis [e] obligat⁹ est.

b ¶ Soci⁹ eius: id est consors ei⁹. ꝓprie enī ponitur. vt modo diximus.

c ¶ Ex maleficio. Sub audi vel q̄si. vt sit bona illatio. vt supra eodem. in principio. ꝛ fac ad hūc §. ff. fa. her. heredes. §. nō tm̄. in fi. §. ꝛ. ff. cōi diui. l. ij. i fi. j. respō. ꝛ. ff. pro socio. vt si pro socio: ꝛ l. actione. §. si post distractum.

d ¶ Idez iuris. Nō per omnia: quia superior scz cōmuni di. pro rebus singularibus competit: hic autē ad vniuersitatem. vt supra. §. proximo. ꝛ. ff. pro socio. l. pro socio arbiter. Item superius plures intēdi potest. hec autē semel tm̄. vt. ff. famili. herciscun. l. si filia. §. familie. ꝛ. C. famili. herciscun. ꝛ lege prima.

e ¶ Ex his causis. Quas superiori §. diximus.

¶ Heres quoqz. Casus. ¶ In pri. §. dictum est heres si sit coheredi obligatus ex causis supradictis: scilicet si fructus rei communis solus perceperit: vel si coheres suus in rem cōmunem impensas fecerit necessarias: qꝛ tunc ex quasi contractu intelligitur obligatio ꝯcta. Sed qd dicet de herede qui obligat⁹ est legatario: obligat ne ex quasi contractu: ꝛ rñ. dñs Ju.

dicens q̃ ex contractu nõ est obligat⁹ legatario eo q̃ nullũ negociũ gessit legatarius cũ herede: neq; cũ defuncto neq; ex maleficio. nec ex q̃si supple ãre itelligit obligatus ex q̃si ex ctu. ℣.h.d.

a ℭ Heres. Ex maleficio subaudi vel quasi.

Rel vẽdicatio q̃ dat legatarijs nõ ẽ ex q̃si ex ctu.

b ℭ Intelligit. s. actione ex testõ: vt. ff. de leg. §. nẽa. Rel vẽdicatio aũt q̃ dat vt in eo. §. dinungd est ex quasi ex ctu: Rñ. nõ puto: q̃ nõ est obligatio: vñ nõ dz dici ex cõtractu vl̃ q̃si: vt. j. de actio. §. j. Itez. s. q̃

ℭ Heres tenet legatarys ℣ creditoribus ex q̃si cõtractu.

ℭ Heres quoq; legatoꝝ noie nõ proprie ex ctractu obligat⁹ intelligit: neq; enim cũ herede: neq; cũ defuncto vllũ negociũ legatari⁹ gessisse proprie dici potest: ℣ tñ q̃ ex maleficio [a] nõ ẽ his obligat⁹: q̃si ex ctractu

personalẽ esse vel fuisse: ideo in ea dicidem qs in actione ex testamento. fin Joan. fab. ℣ Ange. hic.

ℭ Itẽ sicut per errorẽ habuistis multa exempla

Cafae. ℭ Jã

de obli. que fiunt ex quasi ex ctu. Adhuc restat vnum ereplũ veluti si quis credẽs se debere tytio. c. cũ inveritate sibi in nullo teneretur p errorẽ soluerit indebitus hz tytium: cui ista. c. solutũ tur indebita obligatum ℣ non ex ex ctu proprie: imo videt magis ex distractu

debere itelligitur [b].

ℭ Qui recipit indebitũ solutũ p errorẽ ex quasi cõtractu dr obligat⁹ ad restituẽdum illud. Areti.

ℭ Item is cui qs p errorẽ nõ debitũ solvit quasi ex ctractu debere videtur [c]: adeo enĩ nõ itelligit proprie ex cõtractu obligatus esse vt (si certiorem rõne seq-

obligatus. Dicitur ex distractu: q̃ qui soluẽdi animo pecunia dat: potius ea3 dare videt vt distrahat: q̃ vt ẽhat: nec ex maleficio est obligatus. vel q̃si supple: q̃ per diuisionẽ illã. ℣. de oblig. §. sequẽs diuisio. apparet q̃ ex quasi cõtractu obligatus est: vñ iste q̃ indebitum accepit perinde obligat̃ ac si mutuũ et dareť. ℣ hoc verũ est quantũ ad effectũ obligandi: ℣ non quantum ad nomẽ obligatiõis vel actionis. ℣.h.d.

c ℭ Item. Debere videtur. nam eo ipso q̃ soluitur aliquid negociũ cõtrahere videtur: vt. ff. de condi. indebi. si in area. Cum ergo sit ex quasi contractu ad quid ponit hec ꝺditio indebiti inter actiones siue obligationes ex cõtractu. ℣. quib⁹ mo. re cõtra. obliga. §. j. que est huic contra: Respon. vt ibi in fine. §. diximus.

Actio si nuꝝ regũdorũ est ex q̃si ex ctu.

ADDITIO (j) Immo differunt q̃ rel vẽdi. nulla ꝓcedẽte obliga. ex solo dominio causatur: sz hypothecaria ex cõuentione ℣ ꝓsupponit obligationez

ADDITIO. Rñde q̃ ideo hec conditio indebiti fuit apposita inter obli. qui re contrahuntur. non quia dicatur prouenire ex cõtractu: sed q̃ non põt

fine re fuſtentari: ſbligitur poſita fuit vt eius ſubſtãtia denoteꝛ: hec autem ettaz poſita fuit vt eius infinuetur origo: qz ex quaſi contractu trahit originem. Criſtophorus.

a ¶ Supra dixim⁹ vt ſ. qbus modis re contra hitur obligatio. §. iis qz.

b ¶ Obligatur. Scilicet benignitate inſpecta: que prevalet: vt C. de iudi. placuit. Nã nemo dz locupletari cum aliena iactura: vt. ff. de condi. inde. l. nam natura.

Locupletari nẽo dz cũ aliena iactura.

c ¶ Conditione. Scz indebiti. et ita tranſit dñium in accipientẽ. alꝰ enim cõditio nulla daretꝛ niſi contra fuꝛẽ: vt ff. vſuf. qui ad modũ ca. l. ſi. ſed ptra. ff. de acq. re. do. ſi pcurator. Sol. multuz intereſt an error ſit in obligatione an in re. primo caſu trãſit dominiũ: vt hic dicit⁹ z cõditio ꝛit. ſcd̃o dõ nec trãſit dñium: nec ꝛitꝛ actio: vñ agens exceptione repellit⁹: vt. ff. man. ſeruũ tytij.

Error an ſpediat dñi ad trãſlationez.

¶ Ex quibuſdam cauſis ꝛc. Caſus. ¶. §. iſte nõ eſt ꝑprie ptinẽs ad titulum iſtũ: ſz ponit⁹ hic gratia vberioris doctrine ad ꝑpriã materiã de indebito. z po. ca. ſic. Supra dictũ eſt qꝺ ſi aliquis ſoluit alicui indebitum ꝑ errorẽ qꝺ ille q indebitũ recipit ſoluẽti obligat⁹ ex ãſi cõtu. z iſte q ſoluit a recipiente pecuniã illaz repetere põt. aliqñ tñ in aliqbus caſibus nõ eſt ita: veluti ſi qs ſoluerit indebitũ ex cã illa q̃ ex ificiatione creſcit. Illud enim nõ repetitur. Eſt z aliud exemplũ in legato relicto. z hoc verũ erat: ſz nũ in omni legato. Quatuor enim olim erãt genera legatoꝝ. ſ. per vendicationem: per dãnationem: per finendi modum: per perceptionẽ: vt. ã. de legatis. §. j. Illud aũt beneficiũ per qꝺ creſceret legatũ per ificationẽ ſolũmodo locũ habebat i relicto ꝑ dãnationẽ: ſz cum vna hodie ſit natura oĩum legatoꝝ: z ẽt fideicõmiſſoꝝ: vt ſupra de legatis. §. noſtra autez conſtitutio. z ita nõ diſtinguit hodie q̃liter legeꝛ: ſz cui legeꝛ. Si enĩ ſacroſanc. eccle. vl' alĩs

Quãdo ſcit per inficiationẽ nõ põt repeti: z legata idebita ſoluta venerabilibus vel pijs locis non poſſunt repeti. Aretinus.

¶ Ex quibuſdam b tamen cauſis repeti nõ poteſt qõ per errorem c non debitũ ſolutum ſit: ſic nãqz diffinierunt veteres ex quibus cauſis inficiẽdo lis creſcit ex his cauſis nõ debitum ſolutum repeti venerabilibus locis que religionis vl' pietatis intuitu decorantur aliqua legata ſint huiuſmodi legata per inficiationẽ creſcũt: z ſi huiuſmodi locis legata idebita ſoluanꝰ non repetunt. h. d.

d ¶ Ex quibuſdam. Iſte §. non facit ad hunc titu. ſed ponit⁹ hic gratia vberioris doctrine ad proximam materiã de indebito.

e ¶ Quod per errorem. Licz ponat vnum caſum tñ in quo ſolutuz per errorem indebitum non poteſt repeti: tamen z alĩ ſer ſunt. Ut ſi ſcienter ſoluit indebitum. nam non habet locum repetitio: vt. ff. de cõdi. indeb. l. j. Itẽ propter ſententiam ſolutum etiam indebituz non repetitur: vt. C. de condi. inde. l. j. Item propter tranſactionem: vt. ff. de condi. inde. in ſumma. §. z qdem. z. C. e. l. ij. Item ſi iuranit qs ſibi deberi etiam indebituz differente aduerſario: z fuerit ſolutum non repeti.

Solutũ ꝑ errorẽ indebituz ſepe repetꝑ nõ poteſt.

tur: vt. ff. de iureiurā. nam postea. §. j. Item quādo soluitur in causa que per inficiationem crescit: vt. ff. eo. l. ⁊ eleganter. §. fi. ⁊. C. eo. ea que. ⁊ h̄ dicitur. Item causa pietatis solutum indebitum. nō repetitur: vt. ff. de cōdi. indebi. cū is. §. fi mulier. Itē si est ab alio debitum: lz sit indebitū ab eo qui dedit: vt C. de peti. heredi. l. de hereditate.

ADDItio. Intellige si nomine debitorꝫ soluerit: al's secus. s. si plene. §. j. ff. de condi. inde. Ange.

nō posse: veluti ex lege aq̄lia [a]. Itē ex legato [b] qd̄ veteres q dē in his legatis [c] locū habere voluerūt q̄ certa ꝯstituta ꝑdānationē [d] cuiuscūqꝫ [e] legata fuerant. Nostra aūt cōstitutio [f] cū vnā naturā oīb⁹ legatis ⁊ fideicommissis indulsit: huiusmodi augmentū in omnib⁹ legatis [g] ⁊ fideicōmissis extēdi voluit: sꝫ nō omnibus legatarijs [h] hoc prebuit: sed tantūmodo in his legatis ⁊ fideicōmissis que sacrosanctis ecclesijs ⁊ ceteris venerabilibus locis: que religionis [i] vel pietatis [k] intuitu honorātur derelicta sunt: q̄ si indebita soluātur non repetuntur.

c ¶ In his legatis. Scilicet indebite solutis q̄ꝫtū ad soluētē debitū: debitū tñ quātū ab alia: vt ⁊ mō diximus ī. l. aq̄lia. ⁊ h̄ ꝑm quosdā. Sꝫ. B. ꝯ: dicit. n. de īdebito a quolibet. ⁊ sic differt a superiori ꝓrio casu. ⁊ ē spāle ī hoc legato de q̄ h̄ dr̄. (j) al's autē id est in alio legato distinguo: aut soluit̄ sciēter īdebitū legatuꝫ quocūqꝫ mō: ⁊ tūc nō repetit̄: vt. ff. de ꝯdi. īde. fideicōmissuꝫ. Si aūt ꝑ errorē iurꝫ: idē est vt nō repetat̄ sic debitū natural'r: sed ciuil'r īdebitū: vt. C. ad. l. fal. l. error. nisi sit minor q̄ repetit vtroqꝫ casu ꝑ restitutionē in ītegrū: vt. C. si aduer. soluē. l. ij. Si ꝟo ꝑ errorez facti: repetit̄: vt. C. de cōde. indebi. fideicōmissum.

ADDITIO (j) Et est rō: qꝛ lz cesset cā īdebiti: nō cessat tñ ꝯiectura pietat̄: que īpedit repetitionē. l. cū his. §. mulier. ff. de cōdi. īde. p̄sertiꝫ cū nō sic euidenter relictū nō eē: sicut dānū datuꝫ nō esse apparere non possit. Angelus.

a ¶ Ex lege aquilia. Ut si soluā emēdando dānum ab alio datuꝫ: quasi ego dedissem. videor enim cōfiteri me dānum dedisse qd̄ ab alio datū est. † Nā si a nullo datū est nō īpediar repetere: sic nec mihi p̄iudicat cōfessio mea si a nullo datū eēt dānuꝫ: vt. ff. ad. l. aquiliam. inde neracius. §. fi. ⁊. l. seq. ⁊. ff. de interro. ac. qui seruum. §. j. ⁊. §. ij. in fi. Sed nunq̄d hec sunt vera: siue in iure: siue in facto erret is q̄ soluit: Rñ. cum lex illa. C. e. ti. ea que non distinguit: nec ego distinguam. ⁊ est argu. ff. vt in pos. lega. l. j. Sed quidā distinxerunt vt si errauit in iure nō repetat. si in facto repetat. prime tamē sententie sto. vt. ff. eod. sed ⁊ si me putē. Sed contra hunc. §. est. ff. de condi. inde. ⁊ eleganter. §. fi. So. illa erat penalis a principio. hec autem ex inficiatione: vt hic dicitur. ⁊. j. de ac. §. sed furti.

† Al' dic rōnē: qꝛ vī soluisse ꝓpter dubiū ꝓbatiōis: vt euitet dolū: ex q̄ insurgit quedā ficta transactio q̄ repetitionē īpedit.

b ¶ Item ex legato. Quod ⁊ ipsuꝫ ꝑ inficiationem crescit: vt. j. de actio. §. item mixta. Accursius.

d ¶ Per dānationē. Ut per hec ꝟba dānas esto heres illuꝫ ere alieno liberare: vt. s̄. de lega. §. sed ⁊ tale.

e ¶ Cuicūqꝫ. Al's cuiqꝫ.

f ¶ Cōstitutio. vt. C. cōmu. d̄ leg. l. ij.

g ¶ In omnibus legatis: id est in oībus generibus legatoruꝫ quorū quatuor erāt genera: vt. s̄. de leg. §. j.

h ¶ Legatarijs. Ut eis solutuꝫ indebitum non repetatur.

i ¶ Religionis. Ut monasterijs.

k ¶ Pietat̄. vt hospitalia ⁊ fil'ia q̄ nomināt̄ ī auc̄. d̄ fi alie. §. nos igr̄. col. ij.

¶ Per quas personas nobis obligatio acquiritur.

Continuatio. ¶ Continua istam rubricam: vt hic in nigro. in princi. vel sic.

¶ Dictuz est. s̄. de obligationibus tā de illis q̄ cōtrahūtur: re: ꝟbis: lr̄is: et cōsensu: q̄ꝫ de alijs: nūc sequit̄ videre ꝑ quas ꝑsonas nobis acquirit̄ obligatō.

Diuisio

Expositis. ¶ Totꝰ iste ti. diuidit̄ i tres ꝑtes. Primo ostendit̄ qūo nobis acqrit̄ per illos qui sunt in totuz i dn̄io vel potestate nr̄a. Scdo qūo ꝑ illos in qbꝰ habemus aliqd ius: vel qui seruiunt nobis bona fide. Tertio qūo acquirit̄ per illos q sunt in dominio nostro pro parte. Scda ibi (Item per liberos.) Tertia ibi (Cōmunem.)

¶ Per quas personas nobis obligatio acquiritur.

¶ Obligatio acqritur ēt ꝑ seruū vel filium: per seruū qdē in totū: ꝑ filiū autez quo ad commoduz vsusfructus. Areti.

Expositis generibꝰ obligationum que [a] ex ꝯtractu vel quasi ex ꝯctu nascūtur: admonēdi sumꝰ acqri vobis nō solū ꝑ vosmetipsos: sz ēt ꝑ eas quoqz ꝑsonas que i vr̄a ptāte sūt: veluti ꝑ seruos ⁊ filios vr̄os: vt tn̄ [b] qd̄ per seruos vr̄os vobis acqrit̄ [c] totū vestrū fiat. Qd̄ aūt ꝑ liberos quoz in ptāte habet̄ ex obligatōe fuerit acqsituz: hoc diuidatur ſm [d] imaginē reruz ꝓprietatis ⁊ vsufructꝰ: quā nostra decreuit cōstitutio [e] vt quod ab

Per quas ꝑsonas. Casus. ¶ Dic̄ ergo Just. q̄ nō solū ꝑ nosmetipsos nobis acquirit̄ aliquid: sz ēt ꝑ eos qs in ptāte habemus veluti ꝑ seruos ac filios nr̄os: sz dn̄e est ne dr̄ia inter illud qd̄ acqrit̄ alicui per seruū: ⁊ illud qd̄ acquirit̄ alicui ꝑ filiuz: ⁊ rn̄. q̄ sic. Qd̄ enim ex obligatiōe aliqua ꝑ filiū meū mihi acqrit̄ illud mihi acqrit̄ quo ad vsumfru. Filio aūt quo ad ꝓprietatē. C. de bo. q̄ li. l. fi. ⁊ hoc verꝫ est nisi obligatio fuerit ex castrēsi pecul. vel q̄si: tūc enim nec ad vsumfru. nec quo ad proprietatē patri acquirit̄ qd̄ ex tali obligatione filio debet̄. Ex oī enim cā aduentitia acquirit̄ ꝓprietas rei filio per obligationem in personam filij factam. ⁊ vsufru. patri. ⁊ competit etiaz actio patri ⁊ non filio. ⁊. h. d.

a ¶ Que. s. obligatiōes. Sed qd differt hic ti. a supiori. s̄. ꝑ quas ꝑsonas nob. acq. Rn̄. ille dic̄ de rebus acquirēdis hic autez de obligatione: vt ibi diximus. Itē qd differt iste ab alio. s̄. de stipu. seruo. cuz ibi de obligatiōe dicatur: Rn̄. ille specialis est in obligationibus quesitis per stipl'atione: hic autez in oī genere obligationū loquitur acqrendo per filium vel per seruū. ꝑterq̄ꝫ si sint ex castrensi peculio vel quasi. quibus casibus nec ad proprietatem: nec ad vsumfructum patri acquiritur: vt. C. de bonis que libe. cū oportet. §. secundo.

b ¶ Ut tn̄. Al's est attamē. al's vt qd̄. ⁊ hic similiter subauditur tamen.

c ¶ Acqrit̄. Nisi ab alio possideatur seruus q possessori nec dn̄iū nec possessionē q̄rit: si nō ex re eius cōparauit: vl' ex opa sua. nec dn̄o si ex re bone fidei possessoris: vel opa acqsiuit: qr cū non possidet: vt. ff. de acq. re. do. si seruꝰ. j. rn̄. ⁊. l. homo liber. §. finali.

d ¶ Scdz imaginē. q. d. fiat ꝟ diuisio imaginarie ⁊ itellectual'r: nā visibil'r fieri nō pōt: cū sint icorporalia q̄ nō diuidunt̄: vt. ff. de acq. re. do. seruus. §. incorporales. ⁊. s̄. d̄ re. corpo. ⁊ icorpo. j. respon. ⁊. s̄. de vsufruc. in prin.

e ¶ Constitutio. vt. C. de bo. que li-

be.l.fina.§.vbi autem.

a ¶ Actionem. Proprietas tñ ipsius actiōis est filij: vt hic dr̄. ⁊ hoc obtinet hodie in oib⁹ aduēticijs. Sz oli tm̄. v. actiōes filiofamilias cōpetebat rōne proprietatis: vt iniuriarū. qd vi aut clā. depositi: commodati: ⁊ actiones in factuz: vt.ff.de act. ⁊ obli. filiusfamilias. ⁊.l. in factū. has tñ pater exercebat: vl' suus ꝓcurator: nō filius: vt.ff.de iure iur. sz si vni⁹. §. ait pretor. ⁊.§.filio.⁊.l. pater.i fi.nisi pr̄ abesset: vt ff. de iudi. si longius.§.j.qd etiā in mutuo erat: vt ff.si cer.pet.cū filius. Sed hodie ex oī causa aduentitia acquiritur ipsi filio proprietas: vt hic dicitur.

Filiofamilias olim.v. actiōes cōpetebāt rōne proprietatis qñ ñ exercebat.

Aduenticioruz proprietas filij est.

ADDITIO. Dic vndecunqz dicte actiones in factū descēdūt vl' ex edictis p̄torū: vl' ex iterdictis. ⁊ est rō: qr pretor vsus est equitate: ⁊ illa tm̄ motus. ⁊ in illis nō tm̄ querit̄ pr̄i qñ aliquid nō remanet penes filiū: vt.l.j.cū ibi no.C.q admit.ad bonorū possessiones. ergo nō est mirū si omnes actiōes in factum filiofamilias competebant. ⁊ ita dicit Bar.i.d.l.in fcm̄. Ang.are.

b ¶ Diuisionē. Quā diuisionē lōgum esset hic dicere: sz dr̄ plene p ordinē in d.l.C.de bonis que liberis.l.fi.

¶ Itē p liberos homines ⁊c̄. Casus.

¶ Nō solū p filios nr̄os ⁊ seruos nobis aliqd acqrit̄: sz ēt p liberos hoīes ⁊ seruos alienos quos bona fide possidemus nobis aliqd acqrit̄: sz hoc intellige in duob⁹ casibus.s. si ex opib⁹ suis aliquid acquirant: vt ex re nr̄a: ⁊ similiter per seruuz in quo vsufru. habemus vel vsum ꝑm illā literā: vt patet in notula ex duabus causis nobis aliquid acquiritur. ⁊ hoc dicit.

actione cōmodū ꝑueniat: hmōi vsumfructū qdez habeat pater: ꝓprietas aūt filio seruetur.s. patre actionē a mouēte: ꝑm nouelle nostre constitutionis diuisionem b.

¶ Liberi ⁊ ꝑui alieni bona fide possessi ⁊ serui vsufructuarij: ⁊ vsuarij acqrūt nobis ex re nr̄a ⁊ ex opera ipsoꝝ. Angelus aretinus:

¶ Itez p liberos c hoīes ⁊ alienos seruos quos bona fide possidetis acquirit̄ vobis: sz tm̄ ex duabus causis.i. si quid ex operibus suis: vl' ex re vestra acquirant. Per eū quoqz seruū in quo vsumfructum d vel vsum habetis similiter ex duabus istis causis vobis acquiritur.

c ¶ Itē p liberos homines. Nota q liber hō qñqz bona fide possidet̄: vt qñ possessor credit eū ꝑuū esse ⁊ suū. et qñqz mala fide: vt qñ credo eū seruuz eē ⁊ scio meū nō esse: vt.ff. de acq. pos. l.j.§.sz p eū. quādoqz nullo mō possidetur: lz detineatur: vt qñ scit liberum esse: vt.ff.de acqui.pos.qui vniuersas. §.j.⁊.ff.de proba.si quis liberum.

Liber hōqñqz bōa qñqz mala fide possidetur.

d ¶ Vsumfructū. In qbusdā libris ē in lr̄a vsumfructū vel vsuz: ⁊ ꝑm hoc vr̄ q p eū seruū in quo habeo vsum ex duabus causis acqrā. Sz ꝯ.ff. de vsu ⁊ habi.p seruū.in p̄n. So.dicūt qdā illd corrigi. Vel dic ꝑm Jo. q illud ꝟbum ex duab⁹ referat̄ ad solū vsumfructuz: alterū ꝟo.s.ex re ad vsuariū: ⁊ sic erit in lr̄a ꝯfusio: sicut.C.de colla.illā.⁊.s̄. qui da.tut.pos.§.si quis. Sz in alijs libris nō est: vel vsum: ⁊ tunc planū est ⁊ nullum est contrarium. Accursius.

Seru⁹ vsufructuari⁹ q̄rit nobis ex re ⁊ operib⁹: sz vsuari⁹ ex re tātum.

ADDITIO. Tu dic ꝑm doctores vsuariū posse vti opib⁹ ꝑui i suis fundis: non aūt eas alteri locare. Ange.

¶ Cōmunē seruū. Casus. ¶ Supra dictū est q per seruos nostros acquirimus: sed nunquid per seruū cōmunez possemus nobis acquirere: ⁊ rñ. q per seruum cōmunem domino acquiritur qd intelligo sic dicēdo dominis meis

dare spondes sit stipulatus ꝓpria nomina in stipulatione inferendo. Tunc enim pro virilibus portionibus dñis acquireret. ⁊ hoc verũ est nisi nominatim vni eoruz rẽ stipulatus fuerit vel vni tradiderit. ⁊. h. d.

¶ Quid si vnus dñorũ. Quesiui a Iusti. dñe si vnꝰ dñoruz seruo cõmuni iusserit ꝙ aliquid sibi stipuleť. ipse aũt seruꝰ alterũ cui voluerit acqrere cominauerit in stipulatione cui acquireť ꝑ stipulationẽ illam? Et rñ. ꝙ ei qui iussit ⁊ non ei q nomiauit sic ponũt mlti casum in isto vlt. rñ. Sz si vni. ⁊ sic vult glo. or. ꝙ ita ponať: sz do. Guido dicit ꝙ iste nõ est casus istius ꝟ. q̃q̃z veritatẽ ꝯtineat. iste est eniz casus quẽ habes. C. ꝑ q̃s ꝑsonas nobis acqriť. l. ij. ⁊ nõ istius rñ. ⁊ hoc pz ꝑ hoc qđ dicit in fi. istius ver. supradicti facta est mentio de isto casu. Põt ergo sic poni casus: sz qd si vnꝰ ex dñis iusserit seruuz cõem aliqd stipulari cui acqriť ꝑ stipulationẽ istã? Et rñ. di. ꝙ lz ante tpa huius libri in tali casu dubitareť vtꝝ duobꝰ dñis an iubẽti ꝑ stipulationem istã acqrereť: post tñ cõpositionẽ huius libri est q̃stio ista expedita. s. ꝙ iubenti tm̃ acquiret: vt. s̃. dictum est de stipulatione seruorum. §. vlti.

a ¶ Cõmunem. Pro dñica. Nisi cum propria noĩa eoꝝ stipulationi iseruit vbi pro virilibus portionibꝰ acqrit: vt ff. de stip. seruo. si cõmunis seruus.

¶ Seruus cõis acquirit dñis cõmuniter ꝓportione dñica: nisi vni: vel iussu vnius fuit stipulatꝰ. hoc dicit Aretinus.

¶ Cõmunez seruũ pro dñica[a] parte dominis acqreť certũ est: excepto eo qđ nominatiz vni stipulãdo: aut ꝑ traditionẽ accipiẽdo illi soli acquirit: veluti cum ita stipuleť. Tytio dño meo dare spondes? Sed si dñi vniꝰ iussu seruus fuerit stipulatus[b]: lz antea dubitabatur: tñ post nr̃az decisionẽ res expedita est: vt illi tm̃ acquirat: qui hoc ei facere iussit: vt supra dictũ est[c].

¶ Quibus modis tollitur obligatio.

¶ Si soluitur id qđ debeť: vel aliud loco illius: consentiẽte creditore: oĩs tollitur obligatio: tam rei principalis q̃z fideiussoris. Aretinꝰ.

b ¶ Stipulatus. Scilicet simplr vel sibi vel dño iubẽti: vt statiz sequiť. alꝰ nullũ eẽt dubiũ: vt. s̃. de sti. ser. §. pe.

c ¶ Supra dictũ ẽ. s̃. de stip. ser. §. pe.

¶ Quibus modis tollitur obligatio. Continuatio.

¶ Visuz est s̃. de obligatione inducẽda: sequiť videre de obligatiõe dissoluẽda siue tollẽda: qr nihil tã naturale ẽ q̃z vnũqđqz viculo q̃ legať dissolui posse. l. nihil taz naturale. ff. de re. iu. h. d. Areti.

Tolliť. Diuisio

¶ Totꝰ iste tit. diuidiť in iiij. ptes. Primo poniť q̃liť tollať obligatio solutione. Scđo qualiter acceptilatione. Tertio qualiter nouatione. Quarto qualr ꝯsensu. Scđa ibi (Itez per acceptilationẽ.) Tertia ibi (Preterea obligatio.) Quarta ibi (Hoc amplius.)

¶ Quibus modis. Casus. ¶ Scire aũt debes ꝙ. iiij. sunt modi ꝑnc. qbus tolliť obligatio. Prĩo eni tolliť ꝑ solutionẽ. Scđo ꝑ acceptilationẽ. Tertio per volũtariã nouationẽ. Quarto tolliť oblig. q̃ ex cõsensu ꝯhiť ꝑ ꝯtrariuz cõsensum. ⁊ isti. iiij. modi tollẽdi obli. prin. in isto ti. tãguntť. In ꝑn. ergo de prĩo mõvideamꝰ: ⁊ scire debeť ꝙ obli. tolliť ꝑ solut. eius qđ debeť: sz nunqd tollitur obli. si debitor soluat aliud q̃z debeať: puta si asinũ dederit ꝓ pecunia quã debebat. Et rñ. ꝙ sic. dũ tñ volẽte creditore fiat. Reglr eni loquẽdo iuito creditore aliud ꝓ alio solui nõ potest.

Sic ergo vt iam dictum est solutione eius qd debetur tollitur oīs obligatio: sz verum est si ipse debitor soluat qd debetur sine aliquo noīe debitoris etiā debitore inuito ⁊ ignorante. h. d.

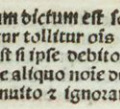

a ¶ Tollit̄. Al's tollitur: al's soluitur. Si tollitur ergo nō renascit̄ d cetero: vt. ff. de so. q̄ res. §. areā. ⁊ de noxa. l. si alienos. ⁊. C. de remis. pig. cū ex cā. ⁊. C. de sen. pas. si debitor. vbi magis suscitat̄ solutio ei⁹ qd debet̄ q̄ tollat̄: vt. ff. de noxa. l. electio. §. fi. Sed ibi equitatis ratiōe nec sublata dicitur.

Tollit̄ a aūt oīs obligatio b solutione eius: qd debetur: vl' si quis cōsentiente c creditor aliud ꝓ alio soluerit. Nec tamen interest qs soluat vtꝝ ipse qui debet: an alius pro eo: liberat̄ enim ⁊ alio soluēte siue sciente: siue ignorāte debitore vel inuito eo solutio d fiat. Itē si reus soluerit: etiā hi qui

b ¶ Oīs obligatio. Sine re: sine verbis: sine lr̄is: sine ꝯsensu. nā de his supra dictū ē a titu. de obliga. vsqz huc. Sz nunqd est idē in his q̄ ex maleficio sunt: vel q̄si: Rñ. sic. Itē hec sunt vera siue ciuilis ⁊ nālis fuerit obligatio simul: siue nālis tm̄: vt hic. ⁊. ff. ad. l. falcidiā si pupillus. in p̄n. Sz nunqd ciuilis tm̄ tollit̄ solutiōe eius qd debet̄: Uidet̄ q nō: vt. ff. de solu. q hoīez. §. fi. ⁊ hoc qdā dicūt. Sz ꝯdico si enīz sciēs me debere ciuil'r tm̄ soluā: sic ecōtra si nudo pacto tibi decē debeā ⁊ soluā cāmee fidei iplēde q̄re nō liberor: vt. ff. de cōdi. ide. l. fideicōmissum: Qd aūt in. d. l. q hoīez dr̄: iō est: qr aliud opabat̄ solutio q̄ crederet soluēs. s. repetitionē cū errabat credēs se teneri natural'r: nō ergo mirū si nō facit qd credebat soluēs. s. liberationē. Itē est ꝯ ad hoc. j. rñ. in auc̄. vt hi q oblig. per res. §. si ꝟo tacuit. coll'. ij. (j) Sol. illd speciale est. Itē cōtra. ff. de solu. l. si rē meā. Itē cōtra. ff. de verbo. obliga. iulianus. §. qui fundū. Itē ꝯtra. ff. cōmo. l. iij. §. si reddita. Sz his legibus lz fuerit facta solutio: nō tamē fuit facta sicut debuit fieri: vnde ꝓ nō facta quātum ad hoc habetur. Item contra ad id qd subijcit q demū sciēte creditore soluitur aliud pro alio. ff. de lega. j. nō amplius. §. fi. ⁊. l. si domus. §. ij. ⁊. iij. ⁊ ff. de au. ⁊ ar. leg. l. j. §. fi. ⁊ C. de do. l. si quis argētū. ff. de sol. qui hoīez. ⁊. ff. de verb. obli. l. inter stipulātez. §. pe. ⁊. l. si seruus. i q̄bus legibus dicitur q liberatur quis soluēdo aliud pro alio. Sed hec specialia sunt. hoc autem regulare.

Obligatio ciuilis tm̄ solutōe tollit̄.

ADDITIO (j) Dic q ideo in predictis legibus solutio non parit liberationē: qr fuit facta: aut aliter q̄ debuerit: aut alteri q̄ debuisset. formāda ē igit̄ regula ꝑ hūc modū: solutiōe eius qd debet̄ facta pleno iure persone cui debetur: debitor liberatur: ⁊ cessabūt omnia contraria. Christophorus.

c ¶ Cōsētiēte creditore. Interduz tm̄ ēt aliud ꝓ alio soluit̄ creditori ēt inuito: vt diximꝰ i auc̄. de fideiusso. §. pe. ⁊ quosdā ex his notauimꝰ. s̄. proximo.

d ¶ Sol'o fiat. Patet hic q bñficiuz cōfert̄ in iuitū. Sz ꝯ. ff. de re. iu. l. iuito. Sol. illa regl'a in p̄uilegijs loquit̄: hic aūt in alijs. Vel dic qd nō pōt directo: pōt tm̄ ꝑ mediū. Pria verior ē. (j) Sz nunqd eꝯ pōt fieri alij sol'o inuito creditore: Rñ. nō: vt. ff. de noua. l. si stichū. §. fi. nisi creditori creditoris soluatur: vt. ff. de nego. gest. si liber. vl' ꝓcuratori creditor[: vl' ei cui extiterit hr̄s creditor: vl' futuro debitori: vl' sil'ibus ꝑsonis: q̄ numerant̄. ff. de solu. solutā. ⁊. ff. de pigno. ac. solutū. §. solutam.

ADDITIO (j) Tu dic q contrariū loquit̄ vbi beneficiū respicit cōmoduz cōtradicētis tm̄: secus si etiā alterius in toto tit. de mune. ⁊ ho. ⁊ hic Ange.

a ¶ Interuenerũt. Ut sunt fideiussores: mandatores: ⁊ sponsores: vt. ff. de excep. l. oẽs. ⁊. C. de nõ nu. pe. l. iiij.

b ¶ Ipse solus liberat̃. Scilicet fideiussor. ⁊ si quidẽ soluat nomĩe suo: (j) liberat̃ ipso iure. reũ aũt liberat p exceptionẽ: vt ff. mã. si qs. ⁊ l. papinian⁹. ⁊. ff. de pe. heredi. l. si quid possessor. Si ꝑo noĩe rei: liberat ipso iure reum: vt ff. de neg. ge. soluendo: vt ff. de noua. l. si stichũ. in fi. Sz si h̃ vez ẽ q̃ liberat̃ re⁹ soluẽte fideiussore qũo cedet actionẽ creditor fideiussori qd̃ facere debet: vt. ff. de sol. modestinus. ⁊ ff. de fideiu. l. fideiussorib⁹. que sunt ꝯ hãc legẽ: Rñ. illud pōt fieri añ solutionẽ. s. cessio. vl̃ ẽt postea hoc acto ꝑus: q̃ vr̃ ĩesse. ꝓbat̃ hec sol'o. ff. de fideius. cũ is. Itẽ nota hic vnã solutionẽ para re plures liberatões. ⁊ facit. s̃. de duo. reis. §. ex hmõi. ⁊. ff. de arbi. si duo.

pro eo ĩteruenerũt[a] liberant̃. Idẽ ex cõtrario cõtingit si fideiussor soluerit: nõ enĩ ipse[b] solus liberatur; sed etiã reus.

¶ Per acceptilationez tollitur obligatio verbis cõtracta. Alie autẽ possunt in stipulationẽ deduci per aquilianam stipulationẽ: ⁊ demũ per acceptilationez in totũ vel pro parte tolli cuiuscũq; forme vel materie existant. hoc dicit Angelus aretinus.

¶ Itez per acceptilationẽ tollit̃ obligatio. Est aũt acceptilatio imaginaria[c] solutio. Quod enim ex verborũ obligatione tytio debetur id si veluti tytius remittere poterit sic fieri: vt patiat̃[d] hec verba debitorẽ dicere: quod ego promisi tibi: habes ne acceptum? ⁊ tytius respondeat: habeo.

ADDITIO (j) Qd̃ in dubio presumit̃: nisi eẽnt eque ꝑncipal'r obligati: vt duo rei: ⁊ duo tutores: q̃ tunc simpliciter soluẽdo totalẽ actionem: que ambos ligat dissoluit s̃m Ange. hic.

¶ Itẽ per acceptilationem. Casus.

¶ Jã vidistis vnũ modũ principalẽ obli. tollẽde. est ⁊ alius modus obli. tollende prin. vt p accep. sz dñe qd est accep? Et rñ. d. q̃ accep. est imaginaria sol'o. Si enim creditor debitori suo illud qd̃ sibi dz ex ver. obli. remittere velit: poterit hoc facere in hũc modũ si patiat̃ debitorẽ hec ꝑba dicere. Dñe creditor qd̃ tibi debeo p stipulationez habes ne acceptũ? Et rñ. creditor habeo. liberat⁹ est debitor ac si creditor soluisset ei qd̃ debuisset. h. d.

c ¶ Item. Imaginaria idest ficta: sic ff. de re. iu. l. imaginaria. vel dr̃ imaginaria. i. p momẽtũ duratura: sic in auc̃. qũo oportet episco. §. j. et in psal. In imagine pertransibit homo ⁊c̃.

ADDItio. Ipsa acceptilatio tñ habetur pro sol'one: vt. l. si ex pl'ibus. ff. de acceptila. vt in fil'i ẽt dicimus de iuramẽto qd̃ habet̃ loco sol'onis ĩter deferẽtẽ ⁊ iurãtẽ: nõ tñ etiam est ꝓprie sol'o: vt. l. duob⁹. §. j. ⁊ ibi gl. ⁊ docto. ff. de iureiurã. Angelus.

d ¶ Ut patiat̃. Et etiaz rñdeat ei: vt sequit̃. j. eo. §. est autẽ. in fi. §. naz sola patiẽtia non prodest. Accursius.

¶ Sed ⁊ grece. Casus. ¶ Videbat̃ aligbus q̃ stipl'o posset fieri p verba latina tm̃: ⁊ nõ p ꝑba greca. ⁊ quasi ad istã dubitationẽ rñ. Ju. di. q̃ nõ solũ p verba latina: sz ẽt p ꝑba greca pōt fieri acceptil. dũ tñ per ꝑba greca sic fiat sicut exigit̃ p ꝑba latina: ⁊ dissoluunt̃ per acceptil. obliga. ꝑbis solũmõ cõtracte: q̃ ꝯsentaneũ est iuri oblig. ꝑbis ꝯctã ꝑbis posse dissolui. Ad intellectũ finis notule signate sup illo ꝑbo certe distinguere debes vtrũ acceptil. sit inutilis rõne rei sup qua cõcipit̃: vt si sup debito conditionali cõcipiat̃: q̃ talis

talis acceptilatio inutilis est. ⁊ q̃q̃ non habeat hanc vim acceptilatiõis: attñ hz vim pati: ⁊ sic itellige illas leges. ff. de rei vendi. cũ emptor. ⁊. ff. de accep. ratione cõceptionis inepte: vt si tibi dicam quod ego tibi debeo habes ne acceptuz in diẽ: ⁊ tu ipse respõdeas habeo acceptũ ⁊ talis acceptilatio inutilis nõ hẽt vim pacti: ⁊ sic intelligo l. ff. de acceptilatiõi. an inutilis.

Sed etiã grece [a] acceptilatio põt fieri: dũmõ sic fiat vt latinis v̄bis solet exigi.

οπερ υοποσχεθην σοι εχεισπρωσδεκτον εχω

¶ Quo genere (vt dixius [b]) tm̃ he soluuntur obligatiões que ex verbis consistunt non etiam cetere [c]. Cõsentaneũ [d] enim visum est verbis factã obligationem alijs posse verbis dissolui. Sz ⁊ id quod ex alia [e] causa debet potest in stipulationem deduci ⁊ per acceptilationez dissolui [f]. Sicut autem quod debet

a ¶ Sed ẽt grece. non solum latinis: sed etiã grecis verbis: dum tamen aptis ad hoc vt sequit̃: ⁊ facit. s̃. de verborum obliga. §. vtrũ. ⁊. ff. de verbo. obliga. l. j. §. fina. Unde verba greca in textu posita sunt huic ꝓposito apta: si recte exponãtur. Sũt autẽ talia Oper yposcheti si echis prosdecton echo: Et sic intelligunt̃ Oper yposchetin si. id est qd ꝓmisi tibi: echis ꝓsdecton: id est hẽs acceptũ: ⁊ rñdeat̃ echo. i. habeo.

b ¶ Ut diximus. s̃. eodem. §. ibi qd enim ex verborum ⁊c̃.

Acceptilatõ non tollit obligatiões iurisgẽtium.

c ¶ Cetere: scilicet que sunt de iure gen. cum acceptilatio que est ciuilis actus. vt. ff. de reg. iu. actus nõ possit iura gen. tollere. vt. s̃. de le. ag. tu. §. fina. que sunt vetustiora ⁊ firmiora. vt s̃. de re. di. §. singuloꝝ. Sz nũqd alias obligationes iuris ciuilis tollet acceptilatio: vt literarum ⁊ emphi. ⁊ similes. vt diximus. s̃. de iu. natu. genti. ⁊ ciui. §. ius aũt. Rñ. nõ cũ solã obligationẽ v̄bis iductã tollat: vt h dr̃. Sed certe lz nõ possint tolli iure acceptilationis. s. obligatio iurisgẽtiũ ⁊ alie ciuiles: tñ possunt iur̃ pacti ẽt acceptilatione facta. s̃m Joã. vt. ff. de rescin. ven. emptio. ⁊. l. cũ emptor. Qd gñaliter ẽt dicebat. M. q vbicũq fieret acceptilatio inutilis q habeat vim pacti. ⁊ facit ꝓ eo. ff. de pac. sz si vnus. §. pe. vbi de h. At. B. totuz contrarium. vt pro eo. ff. d accept. an iõ vtilis. j. respon. ⁊. ff. de cõstitu. pe. l. j. eũ qui. Sz nos dicim⁹ idez qd. M. vbi fuit inutilis ratiõe rei: vt dictũ est. Itẽ idez qd Bulgo. vbi est iutilis rõne conceptionis: ⁊ facit pro nobis acceptila. si acceptilatum.

Acceptilatõ inutilis

ratione rei hẽt vi pacti: secus est si inutilis rõne ꝯceptionis inepte.

ADDITIO. Et ẽ rõne diuersitat̃ q̃ minus est peccatuz qd non p̃uenit ex propria culpa: vt in primo casu: q̃ qd prouenit ex propria culpa vt in secũdo casu. Joannes fabri.

d ¶ Cõsentaneũ. ⁊ facit ad hoc. j. e. §. fi. ⁊. ff. de re. iu. nihil ẽ tã. ⁊. C. qñ li. ab emp. dis. l. ij. ⁊. ff. d pact̃. ab ẽptõe.

¶ Sed ⁊ id quod ⁊c̃. Casus. ¶ Nõ solũ sicut dictũ est obligationes cõtracte verbis possunt per accepti. dissol. ⁊ id qd ex aliqua alia cã debet potest in stipulatione deduci: ⁊ per acceptilationem potest dissolui: ⁊ hoc dicit.

e ¶ Ex alia cã. s. q̃ verbis.

f ¶ Dissolui. s. ipz d̃bitũ. Et nõ mirabilẽ ꝓditionẽ. Nã cũ non pateretur ꝯctus alius tolli suo ꝯrio actu. s. p acceptilationẽ decipit̃ ⁊ deducit̃ in quẽdã nõ ꝓrsus ꝯriũ actuz: vt in stipulationẽ qd est obligatoriũ: ⁊ sic fit nouatio idistincte iure isto. vt. j. eo. §. p̃terea: ⁊. ff. d ac. ⁊ obliga. obligationũ fere. §. fi. ⁊ ipsa stipulatio patit̃ se tolli per acceptilationem. vt hic dicitur.

Sicut aūt ꝛc. Casus. Quesiui a legisla. an accepti. possit fieri in pte debiti sicut fit in toto? Rñ. di. ꝙ accepti. potest fieri pro parte debiti sicut potest fieri pto toto. hoc dicit.

Solutio pticularis an creditore inuito possit fieri.

a Recte soluit. s. volēte creditore. Sed nunqd eo iuito debiti pars soluit? Rñ. aut ꝯfitet ꝺ toto debitor ꝛ tunc nō pt soluere nisi totū: vt. ff. ꝺ vsur. tutor. §. luci⁹. q̄ ē huic cōtra. nisi volenti creditori. vt h̄ dī. Aut diffitet: ꝛ tunc pars ꝯfessata tm̄ r̄cipietur ab iuito vt. ff. si certū pet. quidam estimauerūt ꝛ hoc ēt casu potest intelligi quod hic dicitur.

pro parte recte soluitur [a] ita in parte debiti acceptilatio fieri potest. Est autez prodita stipulatio que vulgo agliana appellatur: per quā ꝯtingit vt oīuz rerum obligatio in stipulatum deducatur: ꝛ ea p acceptilationez tollat. Stipulatio eniz agliana renouat omnes obligatiōes: ꝛ a gallo aquilio ita [b] composita est. Quicqd te mihi ex quacūqz cā dare [c] facere opz vel oportebit p̄sens in diēue: aut sub cōditione quarūcūqz rerum mihi tecum actio [d] ē: queqz abs te petitio [e] vl' aduersus te persecutio ē vel erit: quodqz tu mecū habes: tenes: possides possideres ue [f]: doloue malo fecisti: quominus possideas: quanticūqz earū rerū res [g] erit: tantā pecuniaz dari stipulatus [h] ē aulus augerius spopōdit numerius negidius. Itē ex diuerso

Est aūt ꝓdita. Casus. Tractatū est. s. ꝙ obliga. alia a verbali pōt deduci in stipulationē: ꝛ tunc tolli pt per acceptilationē: hic autē dicit ꝙ ē prodita quedā stipulatio que vulgo agliana appellatur. Aglius enim qui valde fauorabilis erat ad stipulationes dissoluēdas adinuenit istū modū dissoluēdi ꝛ liberādi per acceptilationē debitorē illū qui ex quocūqz ꝯctu alio teneret q̄ ex ꝯctu verbali: sicut pōt liberari per acceptilationē is qui verbis est obligat⁹: adiuenit eniz stipulationē quādā in quā possent deductōes alie obligatiōes q̄ in stipulationē deducte p acceptilationē tolli pñt. Stipulatio eni agliana oēs obl'ones nouat. Qualr. n. ꝯfici debeat hec stipulatio narrare magis laboriosuz est q̄ sbtile: aptissime. n. ꝺ h̄ tradit l lr̄a. ꝛ hoc dicit vsqz ad illum. §. preterea.

b Ita cōposita est. i. his verbis q̄ sequunt̄ qcqd te. ꝛc. Et nota ꝙ si pt sic legi quin aliqua ꝟba sint h̄ superflua. Itē nū quid vnū solū ex his duobus. s. dare vel facē sufficit. s. dare cū solum qꝺ erat dāduz ī hac stipulatione deducit. vt. j. ibi tātā pecuniam ꝛc? Rñ. sic. arg. s. de verbo. obli. §. sed hec solēnia. ꝛ. C. ꝺ dona. l. fina.

c Dare. Vbi dz dñiū trāsferre. vt. j. ꝺ act. §. sic itaqz. ꝛ. ff. ꝺ verbo. obli. l. vbi aūt nō apparet. §. fi.

d Actio. In p̄sonā: at petitio in rē persecutio vtrunqz continet. vt. ff. de actio. ꝛ obliga. actio in personam.

Persecutō cōtinet actionez ꝛ petitionez.

e Petitio. In rem.

f Ue. pro vel.

g Res. Id est estimatio.

h Stipulatus. Nūc mutat personas. secūda enim trāsit ad tertiam. Et nō ꝙ ēt realis actio deducit̄ ī stipulationē facta rei estimatōe: ꝛ ita ip̄a pecūia siue rei estimatio ꝺducit̄ ī stipalationē ꝛ in acceptilationē. Nam ipsa res nō pt: cū nemo rē suā possit stipulari sibi dari. vt. s. ꝺ iutili stipulatiōe §. ij. Sz quō deducā estimationē cum nō debeat? Rñ. Immo q̄si debita est:

Actio realis pt i stipl'atione deduci.

liberat̃ enī exceptione q̃si a rei vēdica tione: si p̃stat estimationē. vt. ff. de rei vendi. eius rei. ꝛ. l. seq. Si autē ipsam rē in acceptilationē deducā: valet iure pacti ꝑm. B. vt dixius. s̃. eo. §. quo genere. Accursius florē tinus.

ADDItio.

Tu dic ꝙ q̃ uis actio realis nec obligationē: nec officiū iudicis p̃supponat: p̃supponit tñ quandā eqtatem ex qua dat̃ actio: ꝛ illa eqtas noua tur per acceptilationez. Angelus.

¶ Preterea nouatione.

Casus.

¶ Jā vidistis ꝙ duobus modis tollit̃ obligatio. tollit̃ etiam tertio mō. s. per nouationē voluntariā veluti si illa decem que debes seio seius stipulatus sit ab aliquo alio modo q̃ a te animo nouandi: qꝛ tunc tollit̃ prima obligatio interuentu noue persone ꝛ noua nascitur obligatio prima obligatione translata in posteriorem adeo etiā ꝙ si nō valeat noua obligatio prima per secūdam nihilominus tollitur: veluti si a pupillo sine tutoris auctoritate fueris stipulat⁹ illud quod tibi debebā. Omnino eniz amittitur actio tua: eo ꝙ prima obligatio sublata est: ꝛ sic inutilis est actio quo ad effectū experiendi: est tamen aliqua: scilicet naturalis. ꝛ hoc dicit.

numerius negidiuz interrogauit auluz augeriuz qcquid tibi hodierno die per aquilianam stipulationē spopōdi: id ne omne habes acceptum? respondit aulus augeri⁹: habeo acceptumqz tuli.

¶ Interuentu noue persone olim fiebat nouatio: etiam si a pupillo stipuler quod alius mihi dz non aūt a seruo: hodie vero nō presumit̃ nouatio: nisi exp̃sse hoc agatur. Areti.

¶ Preterea [a] nouatione [b] tollit̃ obligatio: vl'uti si id qd̃ tibi seius debeat a tytio dari stipulat⁹ sis. Nā interuentu noue [c] persone noua nascitur obligatio: ꝛ prima tollit̃ trāslata in posteriorē. Adeo vt interdū lz posterior stipulatio inutilis sit: tamē prīa nouationis iure tollitur: veluti si id quod tu tytio debes: a pupillo [d]: sine tutoris auctoritate stipulatus fuerit: q̃ casu res amittitur: nā ꝛ prior debitor liberat̃: ꝛ posterior obligatio nulla est [e].

a ¶ Preterea. Non soluz solutione: vt acceptilatione: vt dictuz est supra.

b ¶ Nouatione. Si fiat per stipulationem: vt subijcit: siue per iudicium. vt si alius noie meo iudiciū suscipiat animo nouādi. vt. ff. de solu. l. solutionem. ꝛ. ff. de in rē ver. si pro patre. ꝛ. ff. de ver. obligationi. scire dbem⁹ in fine. j. rñ.

c ¶ Noue persone. ēt si hoc non agitur: vt fiat nouatio iur̃ isto. hodie contra. vt. j. eo. §. sed cū.

d ¶ A pupillo. Qui natural'r tenetur. vt. ff. de noua. l. j. in fi. si ē maior infante. al's nec nāliter. vt. ff. de actio. ꝛ obligationibus. l. pupillus.

e ¶ Nulla est. Sed nunquid restituitur creditor in priorem debitorē. Quidam dicunt ꝙ sic. vt. C. de repu. l. prima. §. primo. ꝛ. ff. de fideiusso. l. si tytius. §. huic. que est cōtra. ꝛ quod hic dicitur res amittitur: scilicet iure cōmuni: sed non per restitutionem: vt dictum est. Alij vt Pla. dicunt hanc in impuber̃ quasi stulte acceperit hic creditor tam paruulum: illam impubere loqui. Vel verius refert an minor iuuetur: vt non teneatur per beneficium restitutionis: ꝛ tunc etiam restituitur creditor in veterem creditorem: vt ibi. An vero non re-

stituatur: q non est necesse: cum tñ nāliter sit obligatus. (j) vt.ff.de nou. l.j. in fi. ⁊ tunc nec creditor restituit: vt hic: nec etiā tunc qñ dolo creditoris minor fuit obligatus. vt.ff.d fideiu. si tyt⁹ us. §. fi. (vñ huic doloso nō succurrit⁹: q? frustra legis auxiliū inuocat qui cōmittit ī legēm. ff. d minor. l. au xilium. i fi. ⁊ l. si ex cā. §. nunc videdū: ⁊ ad velleia nū: si decipiēdi.) Q? etiā in muliere distinguit. nā restituit in primū debitorē actio ea subducta per velleianū. vt. C. ad velleia. si mlier. nisi fuerit dolo inducta. vt.ff. ad velleia. qdam: ⁊ dicta. l. si tyt⁹ us. in fine. Alt secus esset vbi nulla esset secūda obligatio: vt in seruo subiecit: qui nō pōt etiā nāliter teneri fideiubēdo: vel intercedendo q? quo modo. vt.ff. de fideiusso. seru⁹ inscio. ⁊ l. se. Idē ēt in infante dicā. qui secūdo se obligauerit. Nā cū nulla sit non tollit prima: cum non habeat in quē transeat. Quidā tñ dixerunt naturaliter seruū teneri: etiā fideiubēdo: q? falsum est: nā nec aliter tenet: nisi naturaliter: cuius occasiōe dñs tenet de peculio: at hic non tenetur. vt.ff.d pecul. l. tñ. §. fi filius. ⁊ facit ad hunc §.ff. de fideiu. si tyt⁹ us. §. huic similis.

Seru⁹ nō pōt obligari fideiubēdo

ADDITIO (j). Et ita cōtter tenetur: nisi virtute talis naturalis soluisset: q? tunc contra solu. ⁊ ptra obliga. restitueretur. Angelus.

☞ ☪ Non idē iuris. Casus. ☪ Supra dictū est q? si credi. stipulat⁹ fuerit a pupillo id q? debitor pupilli sibi d? tollit obligatio ipius debitoris. Sz scire debes q? nō idē iuris est si creditor stipulatur a seruo alicuius animo nouādi illud q? debitor sibi d?: cū. n. secunda obligatio nulla sit ipso iure

Non a idem iuris ē si a seruo q? fuerit stipulatus: nā tunc prior perinde obligatus manet: ac si postea nullus stipulatus b fuisset. Sed si eadez persona sit a qua postea stipuleris: ita demuz nouatio fit: si quid in posteriori stipulatione noui sit: forte si conditio: aut dies: neq; naturalis neq; ciuilis manet prior debitor obligat⁹ ac si nō esset aliqua nouatio facta. verbi gra. Ubi enim per secūdā obligationē d? tolli prima: oportet q? secunda sit aliqua. puta naturalis vel ciuilis.

a ☪ Non idē. Sz que est ratio diuersitatis inter hunc. §. ⁊ superi⁹ responsuz? Respon. q? ibi saltem naturalis obligatio fuit: hic nulla ī suo: vt ibi d?ius. Itē b tō: q? pupillus potuit obligari nāliter ⁊ ciuiliter cū auctē tutoris: ⁊ p cū. s. creditore stetit: quare sibi imputet. Vñ prior actio tollitur: ⁊ posterior non manet. Seruus autē nullius auctoritate pōt obligari ciuiliter: ideoq; nō ī putat. s. creditori: vnde etiā actio prior durat.

ADDITIO. Dic q? seru⁹ nō potest eē fideiussor alicui⁹: nisi ex cā peculia ri. vt. l. tñ. §. filiusfa. ff. d pecu. Inge.

b ☪ Stipulatus. Id est interrogat⁹. Stipulor enim. i. interrogo ſm Prisciānū: sic accipitur. ff. de condi. inde. si non sortē. §. si decem.

Stipulor figit interrogo.

☪ Sed si eadem. Casus. ☪ Supra dictū est q? interuentu noue persone noua nascit obligatio: sed pone q? stipulatus sit a debitore meo q? ex alia quacūq; cā q? ex stipulatiōe mihi debeat dicetur ne i hoc casu fieri nouatio: cū in hoc casu noua psona nō interuenerit. Et rñ. q? sic. si aliqd nouī interuenerit in secūda obligatione. i. stipulatione ista: veluti si cōditio vel dies vel fideiussor obligationi adiūcia tur: scire tñ debes q? si additio inouatione addita existat valet nouatio: si aūt non existat non valet. hoc dicit.

Nouatio tripliciter fit.

c ☪ Nouatio fit. Nota hic tria iura circa nouationē. Antiq̄ssima: vbi etiā si nihil non interueniret: fiebat tamē

nouatio. vt. ff. de actio. ⁊ obliga. obligationū fere. §. fi. Itē noua: vbi nouatio presumptiue fiebat quotiens noui quid iterueniret: ⁊ semp intelligebat hoc agi. vt hic. ⁊. ff. de noua. l. ij. Itez tertia qñ h expressiz diceret: vt. C. de noua. l. fi. Vel dic tm̄ ⁊ veri⁹ duo eē. Prio fiebat si h agebatur exp̄sse vel tacite. vt ff. eod. l. iij. ⁊ nouo iure si id exprimat vt infra. §. p̄ximo. ⁊ l. d. l. obligationuz fere. Nouum iterueniebat. s. stipulatio pēalis: ⁊ facit ad hoc sup̄: qui. mod. testa. infirmē. §. j. ⁊. ff. d̄ re iudi. l. iiij. §. si ex cōuentione. ⁊ . §. sed ⁊ si pignora.

aut fideiussor adyciat: aut detrahat. Quod[a] autem diximus si cōditio adyciatur: nouationez fieri: sic itelligi opz vt ita dicamus factam nouationez si ꝯditio extiterit: alioqn si defecerit durat prior obligatio. Sed cum hoc quidem inter veteres constabat tunc fieri nouationē: cū nouandi[b] animo in secundā obligationez itū fuerat: per hoc autē dubiū erat qñ nouandi[c] animo videt hoc fieri: ⁊ q̄sdā magna fuit altercatio: ⁊ propter hoc di. dñs Justi. fecimus quandā constitutionē ad huiusmodi altercationes tollendas in qua cauet qd tūc demū intelligatur fieri nouatio interuentu noue p̄sone vl etiā eiusdē p̄sone vt dictū est qñ hoc expresse actū est iter cōtrahentes ꝙ ꝓpter nouationē p̄oris obligationis h fiat: alioquin si h fuerit exp̄sse actū nō itelligitur fieri nouatio iteruentu noue p̄sone: sz accedit secūda obligatio p̄me ⁊ manet vtraqz obligatio

de hoc presumptiones aly in alys casibus itroducebāt[d]. Ideo nostra ꝓcessit constitutio[e] que apertissime diffiniuit: tunc solū nouationē prioris obligationis fieri: quotiēs hoc ipsum inter cōtrahētes expressuz fuerit: ꝙ ꝓpter nouationē prioris obligationis ꝯuenerūt. Alioquin manere ⁊ p̄stinā obligationē: ⁊ secundā ei accedere[f] vt maneat ex vtraqz causa obligatio sz nr̄e ꝯstitutionis diffinitionē: quā

ADDITIO. Et no. ꝙ casus oli verbis exp̄ssis isurgebat tacita ꝯiectura nouatōis hodie nō corrigūt: qr i illis fit nouatio saltē opere exceptōis. An.

a ¶ Qd āt. facit. ff. d̄ noua. l. q̄tiens. ¶ Sed cū. Casus. ¶ Supra dictuz est ꝙ nouatio fit interuentu noue p̄sone vel etiaz eiusdē dūmodo fiat per diei vel ꝯditiōis adiectionē vel subiectionem: sed scire debes ꝙ apud antiquos h vez erat ꝙ his modis fiebat nouatio: dum tamē aio nouandi fieret: ⁊ itaqz sepe diuerse presumptiōes inducebant ad ꝓbandum ꝙ aio nouādi fieret: vñ super hoc apud antiquos

b ¶ Cum nouādi. expresse vl tacite.

c ¶ Quando nouandi: scilicet tacite.

d ¶ Introducebant: ⁊ alij in alijs. vt qr forte aliquod noui in obligatione erat adiectum. vt. s. eo. §. sed si eadez.

e ¶ Cōstō. vt. C. d̄ nouatio. l. fi. Acc.

f ¶ Accedere. fit tamen exactio tm̄ semel de eodē. vt. ff. d̄ re. iu. bōa fides.

¶ Hoc amplius ⁊c. Casus. ¶ Jam vidistis tres modos princi. tollende obligationis. quarto etiā modo obligationes que cōsensu nascunt contrario cōsensu tollunt: veluti si conuenerit iter me ⁊ tytiū: vt fundū tusculanum habeam emptū pro. c. deinde nōdum precio soluto nec fundo tradito placuerit inter nos ꝙ ab emptione ⁊

venditione discedatur: inutilem liberamur: z si per contrarium consensus tollitur obligatio consensu cōtracta: idē ēt intelligas in oībus aliis ꝺctib⁹ ex consensu descendentibus. h. d.

a ¶ Doc ſplus. Que cōsensu. s. solo. Sed que sunt he: Respon. numerant. ē. ꝺ obtig. ex ꝓsēsu. Itē i qbusdā ex maleficio. vt nudo cōsensu etiā tollant̄ ipso iure. vt iniuriaz. Itē furti z rites. vt ff. de pact. si tibi. r. §. q̄dā actiōes. (j) alie non ipso iure tollunt ꝓsensu. s. pacto ꝺ nō petēdo: sz p exceptōez. vt. ff. ꝺ pac. l. si vn⁹. §. pact⁹

licet ex ipsi⁹ lectiōe aptius cognoscere.

¶ Contractus qui consensu contrahit ꝯrario ꝓsēsu re nō secuta dissoluit. Aſ.

¶ Doc ampli⁹ he obligatiōes que cōsensu a contrahunt contraria voluntate dissoluuntur. Nā si tytius z seius inter se consenserunt vt fundum tusculanuz emptum seius haberet cētū aureos: demum re nondum secuta. i. neqz ꝓcio soluto: neqz fundo tradito placuerit inter eos vt discederetur ab ea emptione z venditione: inuicē liberantur: idē est in conductione z locatione z in omnibus contractibus qui ex consensu descendunt sicut iam dictum est c.

ADDITIO(). Doc vez itelligē q̄ ad ꝓdictū pt nō fisci vel reipu. sicut eꝫ ꝓnceps factēdo grām malefactori non tollit ius pene quefite pti. Angel.

b ¶ Neqz ꝓcio soluto. Sed qd si ptē precij soluat. Rñ. nō est res integra: z ideo nō recedit̄ nudo consensu: sed ita demū si bicinde sctā sit retrotraditio. vt. C. qñ liceat ab empto. dis. l. j. z. ff. de pac. l. ab emptōe: z ē rō vtrobiqz. Quia nil est tā ꝙuenies nāli eqtati q̄z eodē gñe quodqz dissolui q̄ ligatū est. vt. ff. de regu. iur. nihil. Accurſi⁹.

Obliga tio tam c

¶ Dictū est. ē. §. Et no. in fi. hui⁹ tl. rñ. esse modos p q̄s tollit obligatio tā ciuilis q̄z nālis ꝓ ipso iure vt nul ipsi⁹ iure maneāt reliqe. Per solutionē. vt. ē. de mal. in prin. Itē per acceptilationē: vt. ē. e. §. itē p acceptilatiōez. itē p nouatiōnē tol nē voluntariā. vt. ē. e. §. ꝓterea: z. ē. litur.

per sniaz z ꝓtestationē litis: vt si alius meo nole subeat ꝓ me iudiciuz alio nouandi z liberandi me. vt. ff. de noua. l. delegare. §. j. z. l. altā. Itē per cōpensationē. vt. j. de ac. §. pe. z. §. in bona fidei. Itē p delegationez. vt. ff. de noua. l. delegaſ. j. respō. Itē p ꝓfusionē debiti. vt ff. de fideiuſ. l. si debitor creditori.

(j) Itē per obligationē confignationem z dispositionem. vt C. de solu. l. obligationēz etiā ipso iure. vt. ff. ꝺ positi. l. j. §. si pecunia. i fi.

§. Itē per interitum speciei. vt. ff. de verb. obli. l. si ex legati. Itē maleficio suo mora nō ꝓcedēte: vt p ostōnē: figs in tā. Ulp edicti ꝺnt marci. vt. C. vñ vi. l. figs i tā. z. ff. qꝺ me. cā. l. ertat. z. ff. ad. l. iul. de vi pti. l. pe. Itē nudo ꝯsensu qñqz vt in hoc. §. Itē nudo pacto: vt i maleficijs. Sed z aliis modis tollit nō vtraqz. s. ciuilis z nālis: iterdū ciuilis tm: z remanet nālis: vt p sniam. vt. ff. de pdi. ide. l. iulian⁹. quādo. Itē remanet ciuilis z tollit nālis: vt qz tollit pactuz: z cyrographi reditionem: z tur. iusiurādū. vt. ff. ꝺ sol. l. stichū. §. nālis Obliga ipa et ciuilis sic elidit: vt nō hēat vigoreꝫ. j. de excep. §. ꝓterea. Itē sunt z alij modi qꝺ tollit obligationē q̄s hēm⁹. j. ꝺ excep. p totū. Accur.

Obligatio ciuilis sola

Obligatio nālis sola

quādoqz tollit

ADDITIO(). Intellige factā cō gruo loco z tpe: z sola sufficit in iudicio. idē extra iudiciū si res sit imobilis: alis secus qz requritur ꝓsignatio z depositio. Angelus aretinus.

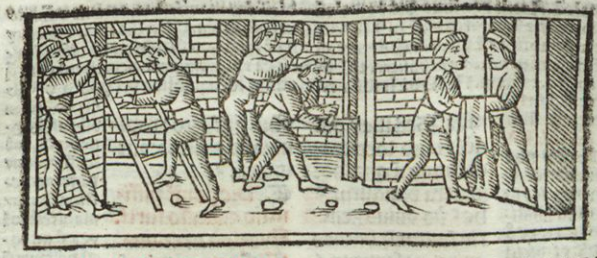

Continuatio.

¶ De obligationibus que ex delicto nascuntur. ¶ Hanc cõtinua. vt i pn. huius ti. continetur. Dictum est. s. de obligationibus ex ꝓtractu z ex quasi cõtractu: vez qz ẽ repire obl'ones q̃ st ex delicto z ex quasi delicto: ideo videndum est de ipsis. Sz quia obligationes ex delicto sũt maiores z generaliores: tõ de ipsis prius videdũ ẽ.

¶ Incipit liber Quartus.

¶ De obligationibus que ex delicto nascuntur.

¶ Omnis obligatio ex delicto nascitur ex re: id est maleficio. hoc dicit Aretinus.

Actio ti. Uz sit to tꝰ iste

Diuisio ti. I nouẽ ptes diuidit. Prio ꝓtiuat istũ libꝝ ad libꝝ ꝓcedentẽ. Secũdo ponit diffinitionẽ: allusionẽ: z diuisionez furti. ibi (Furtũ est ꝓtractatio.) Tertio ponit duo genera furtorũ eoz penaz annectẽdo. ibi (Mãifestũ est.) Quarto i quibus rebus fiat furtũ: z qñ fur excuseť. ibi (Furtũ ãt fit.) Quinto quãdo qs ꝑstat opẽ. ibi (Interdũ furti.) Sexto qñ illi qui sunt in ptãte alterius dñio vl' patri furanť. ibi (Vl qui.) Septio cui cõpetit actio furti. ibi (Furti ãt actio.) Octauo an ipubes ꝫmittens furtũ teneať. ibi (i sũma.) Ultio ponit que sit vera pena furti mãifesti.

¶ Er ẽctu. Casus. ¶ Supra dictuz est qd ẽ obligatio: z qr oẽs obligationes aut sunt ex ẽctu: aut ex quasi contractu: aut ex maleficio vel quasi: vt dictũ est. s. de obli. §. sequẽs diuisio. Cũ tgit i superioꝝ datis dictũ est de obligationibꝰ q̃ ex cõtractu vel q̃si ẽctu nascũtur. Nũc tractandum est d' obl'onibꝰ q̃ ex maleficio vl' q̃si d' scẽdũt. Scť tñ debeť qr obl'ones q̃ nascũť ex ẽctu i q̃druplici gñe ꝑtiũť vl' i q̃tuõ gña diuidũť: obl'ones tñ q̃ nascũť ex maleficio i vno gñe reponũť. Sẽp. n. nascũť re ipsa. i. ab ipso dlicto ppetrato veluti ex furto aut dãno aut iniuria. h. d.

a ¶ Er ẽctu. vt. s. de obli. ex ꝓtractu vsqz ad ti. de obliga. ex quasi ꝓtractu.

b ¶ Er quasi contractu. vt. s. de obligatio. que ex quasi contractu.

c ¶ Ex maleficio. Cane tibi: qui lz ꝑ promittat dicere omnibus his: † non tñ dicit in hoc titu. de his que sunt ex q̃si maleficio: lz dic. vt. j. d' obli. ex q̃si

† Dic q̃ ista gl. non fuit neces

farta : qz ipa-
tor non
dicit q
i isto ti
tulo sit
d olb⁹
maleñ-
cijs tra
ctatur⁹
hz i isto
li. Zn.

maleficio. Nec ẽt hẽ oibus q̃ ẽt maleficio: sed de solo furto agit in hoc ti. Sic z als rubrica est gñalior q̃ sit tert. vt ff. si certũ petaĩ. z de cõdi. cre. z. C. de reb. cre. z iureiu. Nã nõ dicit ibi d re cre. sed in se.

ti. post illũ.

ADDitio. Not. q nõ ẽ inconueniens q rubrica sit aliqñ gñalior tert. de q dic vt dictũ est. ẽ. i rub. phemij. Angelus.

mus. Sed ille[a] qui dẽ (vt suo loco tradidimus) i quatuor genera diuidũtur[b] he[c] vo vnius generis sunt. naz omnes er re nascuntur. s. er ipso maleficio:

vluti ex furto: rapina: aut damno: aut iniuria[d].

¶ Hic ponit differentiã tullio furti. Angelus aretinus.

¶ Furtum enim[e] est cõtractatio rei[f]

dicit fur manifestus. z ponit hoc duo exẽpla in lra. Ulterius scire debes q si ex locũ quo furtũ fecerit vsus fuerit ea re furtiua vel deprehensus in q cunq; loco publico vel priuato vel ab eẽneo vel a dño aliq; pẽnerit ad locũ vbi furtũ ferre destinasset fur manifest⁹ dr vez si ad locũ destinatũ cũ re furtiua pẽnerit anteq; cũ re furtiua deprehendat fur non manifestus dr. Sed dñe qs est fur non manifestus. Frater h tibi patere dz er his que dixim⁹. Cũ enim contrariorum eadem sit disciplina: sic pz tibi qs est fur manifestus: ergo z qs non est manifestus. Nam qui non est manifest⁹ hic non manifestus dicitur. h. d.

fur manifest⁹

futurla q̃ fit.

a ¶ Sed ille. s. que sunt ex cõtractu. non autez repetit eas que sunt ex qua si contractu.

b ¶ Diuiduntur. s. re: verbis: literis z consensu. vt. ẽ. de obli. §. finali.

c ¶ he. s. q̃ sunt ex maleficio vel q̃si.

d ¶ Iniuria. Sed nonne fit iniuria verbis z nutu: vt. ff. d iniu. l. j. §. iniuria. Itẽ literis infamatorijs. vt. ff. de iniu. l. ler comella. §. sigs libris. z. j. de iniur. §. j Sed certe: z tunc ex maleficio fit: z sic resit: qz maleficium fit verbis vel literis: z sic hz locũ qd hic dicitur. Accursius florentinus.

e ¶ Furtũ cẽ. Casus. ¶ Quesiui a le gisla. qd esset furtũ z qd rapina cẽ. Et ipse pmo ponit diffinitionez de furto dr. q furtũ est ẽctatio rei alterne inuito dño: z exponit hoc nomẽ rei. d. siue ipsius rei. s. ppietatis siue possessionis: z istud furtũ cõmuniter fuit phibitum a lege diuina. s. per preceptum istud. Non furtum facies. hoc dicit.

f ¶ Rei. subaudi mobilis. Nam de imobili non põt fieri furtum. vt. ẽ. de vsuca. §. qd autẽ. nisi in casu: vt i creta. Sed certe iam illa est mobilis. vt ff. e. l. si certe. Itẽ subaudi corporalis. nã de incorporalibus nõ fit furtum: cũ nec ẽtractatio in his esse possit. vt. ff. de acqui. re. do. seruus. §. incorporalibus. Item subaudi alterne: qz rei mee nõ facio furtũ i eo qd ẽ meũ: hz sec⁹ in cõl. vt. ff. e. si soci⁹. (j) Idẽ z si ẽ mulier vt hereditarie nõ fit furtũ. vt. ff. eod.

Furari nõ possum rẽ mobilẽ corporales z meam.

l. hãditarie. z ĩ dixi ſbandi rei alterne.
ADDITIO. Dic tũ q̃ ĩs ſocꝰ poſſit cõmittere furtũ: tñ nõ ꝓſumit: vt. l. merito. ff. pro ſocio. qꝫ eſt verũ: qñ ſocius vtit re ad cũ vſum ad quẽ eſt deſtinata: vt. l. ſabinus. z. l. ſi edes. ff. cõl vtiddũ. Secꝰ ſi aliter vtere tur: ita q̃ auferẽ ſocio cõmoditas ptis ſue: vt. d. l. ſabinus. ita dixit Bar. i. d. l. ſi ſocꝰ. Zin. a ¶ Fraudulo ſa. hoc tõ dicit: qr ſi credat ſibi licere nõ facit furtũ. j. tit. j. §. qr tñ. Itẽ ſi credat dñm p̃miſſurũ nõ facit furtũ. j. e. §. placuit. In duobꝰ tñ caſibꝰ vĩ furtũ fieri: etiã ſine fraude furãdi: vt in eo q̃ ſaccũ pecunie ſurripuit. Nã et ſacci noie furti tenet. Iꝫ ſaccuꝫ nõ ꝓpoſuerit furari: ſꝫ pecunia: vt. ff. e. g ſaccũ. Sꝫ certe Iꝫ nõ principaliter: ſcdarto tñ voluit ſaccuꝫ ſurripere. Ubiꝰ caſus eſt: vt. ff. de cõdi. ob cauſaꝫ. l. pe. Itẽ ſubaudi ad diſſimulationẽ q̃ fit inuito dño. nã eo volẽte nõ põt cõmitti furtũ: vt. e. §. placuit.

fraudulo ſa a vl b ipſius rei vel ẽt vſus c eius poſſeſſionisue d qõ lege e nãli phibitũ ẽ admittere. Furtũ aũt vel a furuo. i. nigro dictũ eſt: q̃ ſi clam z obſcure fit: z plerũq; nocte: vel a fraude: vl a ferãdo i. auferẽdo vl a gre co f ſermone quo ſu

b ¶ Vel ipſiꝰ rei. i. ꝓprietatis ipſiꝰ rei.

c ¶ Vſus. Ut habes ereplũ. j. e. ti. §. furtũ aũt ſit. Sed qualr quadruplicat hr Rñ. vſus eſtimatio tñ q̃druplicadiꝫ: vt nõ plus extendat pena q̃ delictũ: vt. C. de pe. l. ſancimus. z facit. ff. eo. l. vulgaris. z. l. ſi qd fur. j. rñ. §. j. et §. ꝯ. z. l. verũ eſt. Ubiꝰ dicũt ẽt ipſiuꝫ ꝓprietatẽ debere eſtimari: qr nõ põt ſeparari vſus a ꝓprietate: vt. ff. eo. qui ſumẽta. z. l. ſi vẽdidero. §. cũ aũt. Priatñ verior eſt: vt no. in. l. ꝯ. C. de ſer. fu.
ADDITIO. Dic primã opi. q̃ vſus tñ quadrupleꝫ. tenet glo. in. l. ꝯ. C. de ſer. fugi. z ibi Ly. z doc. z glo. in. l. qui furtũ. ff. de cõdi. fur. z iſtaꝫ opi. ſequit Bar. in. d. l. q̃ ſuramẽta. ff. eo. l. Angelus. d ¶ Poſſeſſionis. Et ꝑ dico ipſaꝫ poſſeſſionẽ duplicari cũ aliud ſit ꝓpriũ rei: aliud poſſeſſionis: vt. ff. vti poſ. ſi duo.

res φωρεσ- appellantur.

¶ Hic ponunt duo genera furtorum. Et fur dicit manifestus qui cum furto inuentus vel in loco primo vel publico aũq; queniat ad locũ deſtinatũ ꝑ reditu z ex hoc facile cognoſcit fur nõ mãifeſt. Af.

§. ſi. z ſubaudi: q̃ hoc fecerit aſio lucrãdi: al's nõ eſt furtuꝫ: vt ff. eo. l. j. §. j. Accurſius.

e ¶ Lege naturali. i. diuina. vñ illud. Non faciles furtũ. zẽ. Itẽ illo. Q̃ ꝑ tibi non vis fieri alq̃ ne fecerĩs. f ¶ Quod. id eſt quia.

g ¶ Auferendo. Quia fur auſert.

h ¶ A greco. phor grece dr fur latine z phores. i. fures. Et epanto phoro. i. manifeſtus fur. ſ. qui cum re deprehenditur. z eſt indeclinabile. Nam apud grecos aduerbium eſt.

Expoſitio greci.

¶ Furtorũ aũt. Caſus. ¶ Satis. §. dictũ eſt qd eſt furtũ. z vñ dicat. Nõ dicẽdũ eſt quot ſunt gña furtorũ: z dr q̃ duo. Qr furtũ aut eſt manifeſtum: aut nõ manifeſtũ. Immo dicerem aliqs q̃ ꝯtuor ſunt gña furtorũ. Illud ẽ manifeſtũ. aliud nõ manifeſtũ. aliud ꝓceptũ. z aliud oblatũ: Et rñ. q̃ nõ eſt ita qr cõceptũ z ablatũ ponũt ſpẽs potꝯ q̃ genera. Et dubitaꝫ ſup h̃ q̃ in iſto §. dr q̃ ſi extraneꝰ viderit furẽ rẽ meã furtiue alportãtẽ q̃ ꝓpter viſionẽ extranei fur ille dr mãifeſtꝰ: z ita actiõe furti mãifeſti tenet mihi ad q̃druplũ. z ita viſione extranei mihi acqrit act. qd eſt ꝯ illud gñale p liberã plonã mihi nobis acqri. Ad hoc dicũt gdã q̃ hoc eſt ſpãle in odium furti ſicut z in odiũ furis hoc introductũ eſt q̃ aliqs teneaꝫ actiõ. furti ꝓpetuo tñ alie ꝓprie actiões penales ſũt annuales. Ubiq

dicunt q̄ in isto casu mihi acqrit act. per liberā p̄sonam: sz ex delicto furis mihi acqrit cū exinde vtatur. h. d.

a ¶ Furtorū. Species scilicet casus.

b ¶ Apparebit: vt. j. e. §. ꝯceptū. ⁊. §. oblatum.

Libera persona alij non acqrit.

c ¶ Ab alio. per hoc vī ī fringi regulā per liberā p̄sonā nihil acqri: vt. C. per q̄s p̄so. no. ac q. l. j. qd̄ falsuz est: qr magis ex d̄licto suo ꝓprio q̄ alteri⁹ facto hoc euenit: ff. de vsuris. si qs solōni. §. fi. ⁊. ff. qd̄ vi aut clā. l. ꝓhibere. Et sunt h̄ vera nisi in casu. s. cum se occultauit ille cui fiebat. Nā lz fur visus fuerit: tñ est fur nō manifest⁹: vt. ff. de fur. l. si qs in seruitute. §. ceterum.

d ¶ Deponere destinasset in tm̄ ꝑm h. vt si vltra montes p̄ferre d̄stinasset: tamē si deprehendatur ante: erit fur manifestus.

e ¶ Nec manifestū. Scz qr ꝯrioꝝ eadē est disciplina: vt. s̄. de his q̄ sui vel alieñ. iur. sunt. §. j. ⁊ facit ad hūc. §. ff. e. l. ij. iij. ⁊. iiij. v. ⁊. vj. ⁊. vij. ⁊. viij.

Disciplīa eadē est ꝯrioꝝ.

¶ Cōceptū furtum. Casus. ¶ Dixi Justi. dñe satis vidi qd est furtū manifestū. ⁊ ex ꝯsequēti qd est furtū non manifestū: sz ītellexi a vobis fieri mētionē d̄ furto ꝯcepto ⁊ oblato: vñ q̄ro: Dñe qd est furtū ꝯceptū: Et dic ipe. Frater hodie furtū nō est in vsu: olim tñ erat talis eius nā q̄ si aliqs credebat rē furtiuaz in domo alicuius esse ad eā cū magna pōpa cōueniebat. et dñs dom⁹ eā restituere nolebat q̄q̄ nō eēt fur dabat̄ tñ dño rei ꝯ eū actio furti ꝯcepti. Oli quoqz erat alia spēs furti q̄ vocabat̄ oblatum. Et habebat oliz locum actio furti oblati ī tali casu. Po. sic ca. Quidā erat amicus me⁹ spālis: ⁊ penes euz erat res furtiua deposita: ipse autē vidēs q̄ res furtiua cuz magna diligētia querebatur: plus diligēs suā honestatē q̄ meā. penes me rē illā furtiuā deposuit. Deīde fuit res illa furtiua penes me inuēta. Vñ teneor ego actione furti ꝯcepti: ⁊ ille q̄ penes me rē illaz deposuit teneť mihi actiōe furti oblati ad resarciēdū qcqd illis soluero cōuētus actio. furti ꝯcepti. Fuit ēt olim

¶ Furtorū aūt duo sunt genera manifestū ⁊ nō manifestū.

¶ Nā cōceptū ⁊ oblatum spēs [a] potius actionis sunt furto coherētes: q̄z genera furtorū sicut inferius appebit [b]. Manifest⁹ fur qdē greci επαυτοφορω appellant: nec soluz is qui in ipso furto deprehēditur: sed etiā is qui in eo loco deprehēditur quo furtum fit: veluti qui in domo furtuz fecit: ⁊ nonduz egressus ianuā deprehēsus fuerit: ⁊ q in oliueto oliuaruz aut in vineto vuarū furtum fecit: quādiu ī eo oliueto aut vineto dep̄hensus fuerit. ¶ Immo vlteri⁹ furtū manifestū est extēdēdū: q̄z diu eā rē fur tenens visus vel dep̄hēsus fuerit: siue in publico: siue in p̄uato vel a dño: vel ab alio [c] anteq̄z eo puenerit quo deferre vel deponer [d] destinasset. Sz si p̄tulit quo destinauit tā etsi dep̄hendat̄ cuz re furtiua: non est manifestus fur. Nec [e] manifestū furtuz qd sit ex his q̄ diximus intelligit̄. nā qd̄ manifestū non est id scilicet nec manifestū ē.

¶ Actiōes furti cōcepit ⁊ furti oblati: ⁊ furti prohibiti: et furti nō exhibiti recesserunt ab vsu. Et qui scienter rez furto subtractā recepit ⁊ occultat teneť furti nō manifesti. Angelus aretinus.

quedā actio q̄ vocabat̄ actio furti ꝓhibiti: q̄ dat̄ ꝯ eū q me q̄rere ꝓhibuit testib⁹ p̄sentib⁹ rē furtiuā quā in domo sua eē dicebā. ⁊ ad hoc ex edicto p̄toris fuit instituta actio furti nō exhibit aduersus eū q rē furtiuaꝫ q̄sitā ⁊ penes eū inuētā nō exhibuit: sed oēs isti actiones viꝫ furti ꝯcepti oblati prohibiti nō ꝓhibiti q̄ ꝑp reqsitionē rei furtiue olim erāt ad inuicē hodie ī dissuetudinē obierūt qppe cuꝫ hodie reqsitio rei furtiue locū nō habeat: eo ꝙ hodie oēs q rez furtiuā sic receperit ⁊ collocauerit: furti ñ māifesti teneant̄. h. d.

a ¶ Conceptū. Testib⁹ p̄ntib⁹. No. q̄ magis dr̄ not⁹ ille q p̄sentib⁹ testibus ī delicto dep̄hēdit̄. facit. l. heredes palā. in p̄nc. ff. de testib⁹. Angelus.

b ¶ Cōstituta ē. s. oli. Ac.

c ¶ Non fit. immo fit: vt. ff. de ser. fugi. l. j. §. hoc autem. Sed illud est speciale in persona serui.

d ¶ Ex cōsequētia. Hec nō est semper bona ꝯsequētia: vt sublata solēnitate: iō id tollatur: qd̄ cum solēnitate fit: vt s̄. de verbo. oblig. §. sed h. ⁊. C. de formulis. ⁊ impe. ac. sub. l. j. ⁊. ij. Accur.

¶ Conceptū furtū dicit̄ cum apud aliquez testib⁹ p̄sentibus [a] furtiua res q̄sita ⁊ inuēta sit. naꝫ in eū ꝓpria actio cōstituta [b] est (quāuis fur non sit) que appellatur concepti.

¶ Oblatum furtuꝫ dicitur cum res furtiua ab aliquo tibi oblata sit: eaqꝫ apd̄ te cōcepta sit: vtiqꝫ si ea mēte tibi data fuerit: vt apd̄ te potius q̄ꝫ apud eū qui dederit conciperet̄. nam tibi apud quez concepta sit ꝓpria aduersus eū qui obtulit (quāuis fur nō sit) ꝯstituta ē actio que appellat̄ oblati.

¶ Est etiam prohibiti actio aduersus eum qui furtū querere testibus presentibus volentem prohibuerit.

¶ Preterea pena cōstituit̄ edicto p̄toris ꝑ actionez furti non exhibiti aduersus eū q furtiuā rez apud se q̄sitā ⁊ inuētam non exhibuit. Sꝫ he actiones scꝫ concepti ⁊ oblati et furti ꝓhibiti: necnō furti nō exhibiti in dissuetudinez abierūt. Cuꝫ enim reqsitio rei furtiue hodie ꝑm veterem obseruationē nō fit [c]: merito ex cōsequētia [d] etiaꝫ prefate actiones ab vsu cōi recesserūt. Cum manifestum sit ꝙ omnes q sciētes rē furtiuā susceperint ⁊ celauerint: furti nec manifesti obnoxij sunt. Pena [e] māifesti furti quadrupli est. taꝫ ex serui [f] q̄ꝫ ex liberi persona nec manifesti [g] dupli [h].

¶ Pena manifesti. Casus. ¶ Quesiui a Iust. q̄ eēt pena furti manifesti. Respon. Iu. q̄ pena furti manifesti est quadruplus nō manifesti autez duplū. hoc dicit.

e ¶ Pena manifesti. q̄ est de iure p̄torio: vt. j. d̄ perpe. ⁊ tem. ac. §. j.

f ¶ Ex ꝑui. hoc tñ casu seru⁹ ꝓ noxa dari poterit: vt. j. de noxa. act. in p̄nci.

g ¶ Nec manifesti. s. que descēdit ex lege. xij. ta. vt j. de noxa. §. sunt aūt. Sꝫ q̄re minor pena iure. l. xij. tab. ī ponit̄ q̄ꝫ per p̄torem? Respō. q̄ꝫ maius delictum est: vt. j. titu. proxi. in p̄nc. preterea tpe legis. xij. tabula. pauperiores erāt homines: vnde minores pene imponebātur: vt. j. de iniur. §. pena.

Pretor plus punit q̄ꝫ lex. xij. tabularum.

h ¶ Dupli. nisi in casu: vt. C. de ser. fugi. l. mancipia.

¶ Furtū aūt fit. Casus. ¶ Quesiit a Just. qualiter fieret furtū: Rñ. dicēs q̄ nō solū fit furtū qñ alo intercipiēdi cā. i. trādi ppietatē aliqs amouerit sz cū aliqs rē suā ito dño ꝛctat: vñ si creditor pignoreviat vl depositarius re deposita penes ipsuz vl res q̄ ad vnū vsuz ꝛcedit i oibus his ca fib⁹ furtū fit. Vñ scire debes q̄ illi q̄ hñt rē sibi ad vnū vsuz cōmodatā si in aliū vsuz cōuertāt: ita tñ mū furtū cōmittūt si itel ligant inuito dño hoc facere: sed pone qd si nō credāt se inuito dño hoc facere ꝛ dño hoc ratū habeat fit ne furtum in hoc casu: Rñ. q̄ nō: vñ ad hoc q̄ cōmodatarius cōuertat rez sibi cōmodatam in alium vsum q̄z in eum ad quē cōmodata erat furtum factat: duo exigunt. vz. q̄ credat se inuito dño hoc facere: ꝛ credat eum non permissurum. h. d.

¶ Contractatio rei alienę inuito dño furti actionem parit. Angelus aretinus.

¶ Furtū aūt fit nō solum cum qs intercipiēdi cā rē alienā amouet: sed generaliter cū quis alienaz rez inuito [a] domino cōtractat. Itaq; siue creditor pignore siue is apud quē res deposita ē ea re vtatur: siue is qui rem vtendam accepit in aliū vsum eā trāsferat q̄z cuius gratia ei data est furtū cōmittit. Ueluti si qs argētuz vtendū acceperit: quasi amicos ad cenaz inuitaturus: ꝛ id peregre secum tulerit. Aut si quis equū gestādi [b] causa cōmodatum sibi longius aliquo durerit: quod veteres scripserūt de eo qui in aciem equz perduxisset [c].

¶ Contractās rem quā cōtractare credit probabiliter dñi volūtate furti nō tenetur. Aretinus.

¶ Placuit tñ eos q̄ rebus cōmodatis: aliter vterentur: q̄z vtendas acceperint ita furtum cōmittere: si se intelligant [d] id inuito dño facere eūq; si intellexisset non permissurū. At si permissuruz [e] credant: extra crimen videri optima sane distinctio est: q̄ furtuz sine affectu furā di non cōmittitur [f].

a ¶ Furti. Inuito dño. Et q̄q; volente: vt. j. e. §. vnde illud. Accur.

b ¶ Gestandi causa. Id est ducendi. ADDITIO. Nota contra illos qui accipiunt in cōmodatuz equū vsq; ad villam: ꝛ postea ducūt cum Bononie: tunc furtum cōmittunt. Angelus.

c ¶ Perduxisset. Idez est ꝛ si alij cōmodauit. spectes enim furti est de alieno largiri: vt. ff. e. si pignore. §. j.

d ¶ Placuit. Intelligant. Et est rō: q̄ volūas distinguit malefi cia: vt. ff. e. qui iniurie. in fi. j. respō. ꝛ facē. C. ad. l. cornel. de sica. l. j. ꝛ. ff. si cer. peta. l. q̄ te. Patet i. c. cū volūtate. extra de sententi. excōi.

e ¶ Permitt surū. Quid si ḥ credidit. s. dominū permissurum: sz stulte credebat: Respō. Furti non tenetur cū non fiat furtum absq; affectu: vt hic sibiscit. ꝛ supra de vsuca. §. ītez si is. ꝛ facit. ff. de furtis. l. iter omnes. §. recte. Sed actione er eo contractu: vt cōmodati: vel simili bene tenetur: vt. ff. eo. l. qui re sibi commodata. Sed secus si stulte opinor te permissurum rem tuā accipere: vt. ff. de sur. q̄ vas. §. vetare. ADDITIO. Quid autez in filiofamili. vroze vtro vel monacho corrupto an habeat locum pena istius. §. dic vt per Angelum hic.

f ¶ Non cōmittitur. Nisi in duobus casibus: vt dixi. ī. eo. §. j.

Furtuz facit q̄ de alieno largitur. Malefi cia voluntate distinguunt.

a ¶ Sed z ſi. Furtum. vt furti actio nascatur: furtū tamen fit ꝑm quosdã. Sed certe imo nec furtum fit: vt. ff. e. l. inter omnes. §. penultimo.

¶ Unde illud ꝛc. Casus. ¶ Supra dictum est q̃ furtum nõ fit nisi cũ cõtrectatione rei aliene z dño inuito: z ita necesse est q̃ dno cõcurrãt .ij. q̃ ꝯtãs credat se inuito dño cõtractare: q̃ dño inuito ꝯctaret z qz ita est lõ queritur vtr verũ eẽt furtũ cõmissum in tali casu. Tytiꝰ accessit ad seruum meũ: z eũ sollicitauit hoc mõ. Dñe serue neq̃ vade furari domino tuo res ĩstas z cuz eis venias ad me ad castrum meum: z ego bene defendam te cõtra dñm tuum. Seruus autez ille accessit ad me dñm suũ z intimauit mihi oia hec. Ego aũt volẽs tytiũ in furto cõprehendere dixi illi seruo meo. Serue bone z fidelis supra multa te ꝓstituã: vnde volo q̃ res illas capias z fugias ad tytiũ sollicitatorẽ. Seruus autem ille de voluntate mea res illas detulit ad tytiũ: vento postea z res meas furtiuas seu furatas simul cũ seruo meo inuento apud tytiũ: facio eũ in iudicio q̃uentri: z intẽto cõtra eũ tã actionẽ furti q̃ serui corrupti. Et aduerso aduocati tytij ipsuz viriliter defendẽtes dicũt se paratos eẽ ostẽdere q̃ nentra ĩstarũ actiõe teneat. Immutit enim tã nobis tota veritas. Actiõe enim fuit tiũ ĩ ipso delicto deprehẽdere permisit seruo q̃sdam res ad euz perferre: vtruz furti an serui corrupti iudicio teneatur tytius: an neutro? Et cuz nobis superhac dubitatiõe suggestũ est: z antiquoruz prudẽtiuz super hoc altercatiões pperimus quibusdã neqz furti neqz serui corrupti actiones prestãtibus: qbusdã furti tantummodo. Nos huiusmodi calliditati obuiã eũtes per nostraz decisiones e sancimus non solũ furti actionẽ f: sed et serui corrupti contra euz dari.

¶ Contractãs rem dñi voluntate: iz credat dominum inuitum: furti nõ tenet: nisi in vno casu: scilicet in corrumpẽte seruum alienũ. Angelus aretinus.

¶ Sed z si credat aliquis inuito domino se rem cõmodataz sibi cõtractare: domino aũt volente id fiat: dicitur furtum a non fieri.

¶ Unde illud quesituz est: cũ tytius seruuz meum sollicitauerit vt quasdã res dño b surriperet: et ad euz c perferret: z seruus id ad meum pertulerit d. Meuius aũt dñ vult tytium furti ꝯ serui corrupti. Furtuz non tenet dicunt ipsi: qz seruꝰ nõ est corruptus: qz non hꝫ res illas me inuito: sꝫ magis me volente: z iussu meo fuerunt sibi deportate. Sup ista questione olim fuit magna dubitatõ. Cõstitutio tñ. d. Just. statuit: q̃ teneat actionibꝰ amabꝰ: qz ꝯtiũ in eo fuit: ipe res illas sulto dño ꝯctauit: z ẽt seruũ corrupit. Et propter hꝫ statuit Ju. q̃ ꝓdictis duabꝰ rõnibꝰ teneatur: vt auferat occasiõ de linquẽdi: ne forte si ĩ casu isto ipunitꝰ fmaneret: ex hui⁹ ipunitate alij tẽtarẽt ꝫnos alienos corrũpe q̃ facile posset corrupi: ꝯꝫ iste bonꝰ nõ fuit corruptꝰ. z. h. d.

a ¶ Contractãs rem dñi voluntate: iz credat dominum inuitum: furti nõ tenet: nisi in vno casu: scilicet in corrumpẽte seruum alienũ. Angelus aretinus.

¶ Sed z si credat aliquis inuito domino se rem cõmodataz sibi cõtractare: domino aũt volente id fiat: dicitur furtum a non fieri.

¶ Unde illud quesituz est: cũ tytius seruuz meum sollicitauerit vt quasdã res dño b surriperet: et ad euz c perferret: z seruus id ad meum pertulerit d. Meuius aũt dñ vult tytium furti ꝯ serui corrupti. Et aduerso aduocati tytij ipsuz viriliter defendẽtes dicũt se paratos eẽ ostẽdere q̃ nentra ĩstarũ actiõe teneat. Immutit enim tã nobis tota veritas. Actiõe enim fuit tiũ ĩ ipso delicto deprehẽdere permisit seruo q̃sdam res ad euz perferre: vtruz furti an serui corrupti iudicio teneatur tytius: an neutro? Et cuz nobis superhac dubitatiõe suggestũ est: z antiquoruz prudẽtiuz super hoc altercatiões pperimus quibusdã neqz furti neqz serui corrupti actiones prestãtibus: qbusdã furti tantummodo. Nos huiusmodi calliditati obuiã eũtes per nostraz decisiones e sancimus non solũ furti actionẽ f: sed et serui corrupti contra euz dari. Furtuz non tenet dicunt ipsi: qz seruꝰ nõ est corruptus: qz non hꝫ res illas me inuito: sꝫ magis me volente: z iussu meo fuerunt sibi deportate. Sup ista questione olim fuit magna dubitatõ. Cõstitutio tñ. d. Just. statuit: q̃ teneat actionibꝰ amabꝰ: qz ꝯtiũ in eo fuit: ipe res illas sulto dño ꝯctauit: z ẽt seruũ corrupit. Et propter hꝫ statuit Ju. q̃ ꝓdictis duabꝰ rõnibꝰ teneatur: vt auferat occasiõ de linquẽdi: ne forte si ĩ casu isto ipunitꝰ fmaneret: ex hui⁹ ipunitate alij tẽtarẽt ꝫnos alienos corrũpe q̃ facile posset corrupi: ꝯꝫ iste bonꝰ nõ fuit corruptꝰ. z. h. d.

b ¶ Domino. Scilicet meuio. Accu.

c ¶ Et ad eum. Scilicet tytium.

d ¶ Pertulerit. i. dño hoc renũtiauerit: vt. C. de furtis. l. fi qs persuaserit.

e ¶ Decisionẽ. Ut. C. de furtis. z ser. corrup. l. si quis persuaserit.

f ¶ Furti actionẽ. Speciale ẽ q̃ hic non fit dñi: al's nõ fit furtũ voleti: vt. ꝯ. prt. §. voleti.

ꝛ.ff.de dona.inter vi. ꝛ vxo.l.de eo.in fi.q̄ est ꝯ. Sꝫ videt̄ ꝙ nec hoc casu debeat eē speciale: vt.C.de ser.fug.l.q̄cūqꝫ.§.fi. Sꝫ ibi īcepit malitia a dño. hec autem ab ipso corrumpente.

Licet [a] eniꝫ is ſuus deterior a ſollicitatore minime factus est: ꝛ iō nō ꝯcurrant regule [b] que ſui corrupti actionē introducūt: tamen ꝯſiliū corruptoris ad pernitiē [c] probitatis ſerui introductū est: vt ſit ei penalis actio īpoſita tāq̄ꝫ ſi re ipa fuiſſet ſeruus corruptus: ne ex huiuſmodi impunitate [d] ꝛ in aliuꝫ ſeruū qui facile poſſet corrumpi: tale facinus a q̄buſdam [e] perpetretur.

¶ In filijs in poteſtate poteſt etiā furtum cōmitti. Areti.

¶ Interdum etiaꝫ liberoꝝ hominū furtū fit [f]: veluti ſiquis liberorū noſtrorum qui in poteſtate nr̄a ſunt ſurrept⁹ fuerit.

a ¶ Licet.i. q̄uis. Accu.

b ¶ Regule. Quas regulas habem⁹.ff. de ſer. corrup.l.j.in princi.ꝛ p totum titu.

c ¶ Pernitiē.i. deſtructionem.

d ¶ Impunitate.ſic.j.titu.j.§. ſed nedū talia. Accur.floren.

e ¶ Quibuſdā. Itez ꝛ vt vni⁹ pena ſit metus multoꝝ: vt.C.ad.l.iuliā repe.l.j. Et nota in hoc.§.puniri effectuꝫ: ꝛ ſi nō ſequatur effectus. ſic.C.de epiſ.ꝛ cle.l.ſi qs nō dicā. ꝛ.C.de his q ad eccle.ꝯfu.l.pñti. Argu.ꝯ.ff.de pe.l.cogitatiōis. Sꝫ certe hec cogitatio iā deuenerat ad aliquē actū: vnde nō erat nuda. Accurſius florentinus.

Pena vni⁹ eſt metus ml'toꝝ. Affect⁹ punit̄: ſꝫ nō ſequatur effect⁹.

ADDITIO. Tu dic circa iſtā materiā ꝙ aut quis nō cogitat delinquere: nec agit nec pficit. ꝛ regulariter nō tenet̄ fallit in caſu.l.quiſqs.C.ad.l.iul.ma.ꝛ.l.ij.C.de lib.ꝛ eo.li. aut cogitat tm̄: ꝛ iure poli punit̄ nō fori. Aut cogitat ꝛ agit: ſꝫ nō perficit: ꝛ tūc ciuilis actio nō dat̄ niſi delictū de facili tranſeat in exēplū: vt hic. In criminali aūt diſtingue: qꝛ pro delicto acceſſorio: qꝛ fregit oſtium vel feneſtras punit̄ non pro principali: niſi proceſſerit ad actū proximuꝫ ipſi delicto: qđ ex facti impedimento non perfecerit. Aut egit: ꝛ perfecit: ſed non cogitauit: ꝛ tūc ſiue culpa id euenerit: ſiue caſu: ſemper tenetur: dūmodo culpa preceſſerit caſuꝫ. mitius tamen punitur quatenus ex leuiori culpa fuit obnoxius. Quando autē agit cogitat ꝛ perficit: clarum eſt ipſum fore puniendum: nec eſt locus penitētie.l.q ea mēte.ff.e. fallit in.l.ij. ff.de cri.ſtellio. Ang.are.

¶ Interduꝫ āt ꝛc̄. Caſus.

¶ In ſupioribus eſt notādū: ꝙ q ſeruum alienuꝫ corrupit furtuꝫ cōmittit: ꝛ non ſolū fit furtū in ſurripiēdo nobis ſeruos nr̄os: ſed et ſi quis aliquē liberorum noſtrorum nobis ſurripuerit furtum cōmittit. ꝛ hoc dicit.

f ¶ Interdum etiam. Furtuꝫ fit. Nō ratione dominij: ſed maleficij. Et ideo ex hoc maleficio nō ciuiliter: ſed criminaliter agitur. Nā cum ſit liberū corpus non recipit eſtimationem: vt.j.de obliga.que ex quaſi delicto.§. ob hominē. criminaliter autē extra ordinem ageretur: vt.ff.eo.l.fi.ꝛ de priua.deli.l.fi. mater ꝑo non agit: ſed ꝛ pater nō agit cōditione furtiua: cū ipſa ad poſſeſſionem vel proprietateꝫ competat: quorum neutrum in filio habet locuꝫ: vt.ff.eo.l.eū qui.§.ſi filius.ꝛ.l.mater. in prin.ꝛ.l.liberorū.ꝛ.ff.de acq.poſ.l. cum heredes.§.fi.ꝛ.ff. de rei ven.l.j. §.per hanc.

Corp⁹ liberuꝫ eſt ineſtimabile.

Conditio furtiua ad poſſeſſionē vl' ꝓprietatē cōpetit.

ADDITIO. Iſtam glo. reprobant docto. qꝛ īmo ſimiliter agitur. ꝛ duplicant̄ ope: vl' dāna que pater ſuſtinuit: qui lꝫ non proprie largo tamen modo habet in filium dominium ꝛ poſſeſſio. qđ patet: qꝛ habet rei vēdi.de iur. ro-

mãno. vt. l. j. §. j. ff. de rei ven.

☞ ¶ Aliqñ aũt ꝛc. Lasus. ¶ Lra ista posita fuit hic ꝓpter quoddã verbum qd̃ vidistis positũ. s. in diffinitiõe furti. Supra enim dictũ est q̃ furtum est ꝯtractio rei alienę. ꝛ ex hoc videt̃ q̃ non posset fieri furtum in re propria: vt si quis rẽ suam propriã quã qs creditori obligauit sbtraxerit. et hoc dicit.

a ¶ Aliqñ. Subtraxerit. Sed hec rei nõ efficit furtiua: vt. ff. de vsuc. sequitur §. fi rẽ. ꝛ. ff. p empt. si rem. Unde dic q̃ qñq̃ est res furtiua: ꝛ fit furtũ ꝛ nascitur actio furti: vt fere i toto hoc ti. ꝛ. ff. e. ꝛ. C. e. Interdũ nulluz eorũ est: vt si re mea vtar. Interdũ furtum fit ꝛ res furtiua: sed actio furti nõ nascit̃: vt. j. e. §. hi g. Interdũ furtuz fit ꝛ actio nascit̃: ꝛ non fit res furtiua: vt hic dicit.

Fur fur tiue res ꝛ ꝓdicto furti qñ q̃ sepa ratur.

☞ ¶ Interduz furti. Lasus. ¶ Scire debes: q̃ qñq̃ tenet̃ ille q furtũ nõ facit. ꝛ hoc reputur in illo cui⁹ ope ꝛ cõsilio furtũ factũ est: cuiusmodi est ille

¶ Debitori qui surripit rem pignoratam creditori: furti tenetur. Aretinus.

¶ Aliquãdo aũtez etiã siue rei furtum quiz cõmittit: veluti si debitor rem quaz creditori pignoris causa dederit subtraxerit a.

¶ Non solũ pricipalis furtuz cõmittit: ꝯ etiã opẽ ꝓstãs furti tenetur. Et qui per lasciuiã (non vt furtũ fiat) furto ꝓstat opẽ: nõ obligatur furti. Aretinus.

¶ Interduz quoq furti tenetur b: qui ꝛ ipse furtũ nõ fecit: qualis est is: cuius ope ꝛ consilio furtũ factũ est. In quo numero est qui tibi mũmos excussit: vt alius eos raperet: aut tibi obstiterit: vt alius c rem tuã excipere: vel oues vel boues tuos fugauerit: vt alius eos acciperet. Et hoc veteres scripserũt de eo qui panno rubro fugauit armẽtuz. Sed si quid eorũ per lasciuiã d ꝛ nõ data opera: vt furtũ admittere tur factũ est: in factũ e actio dari debet: vbi ꝛ ope meuy tytius furtũ fecerit: ambo furti tenẽtur. Ope ꝛ consilio eius quoq furtũ admitti videt̃ qui scalas forte fenestris supponit s: aut ipaz fenestras vel ostiuz effregit: vt ali⁹ furtũ faceret: que ferramenta ad effringendũz: aut scalas vt fenestris supponeretur cõmodauerit: sciens cuius rei gratia cõmodauerit. Certe qui nullaz opem ad quil. §. finali. ꝛ. §. penultimo.

f ¶ Ut vbi. Vtdicit̃ ꝓxi. dicto vbi dicit dari in factum.

g ¶ Supponit. Nota hic dari ꝓhibitoz solo facto. als dicitur hois ꝛctio vel plicẽ. Consiliuz sumitur: multiplicẽ.

propositū: vt. ff. e. si quis fur. §. j. Item dicitur consilium qd̄ alq̄ datur bonuz vel malū: vt. ff. eo. in. furti. §. penul. in fi. Item cōsiliū dicitur: capitur a multis: vt. C. de le. ⁊ cōsti. l. humanum.

a ¶ Nō tenet furti. Cū al's esset facturꝰ furtuz: ēt sine cōsilio huiꝰ. al's. i. si non erat al's facturus tenetur vterqz ff. de fur. qui seruo. ⁊ de v̄. signifi. l. sepe. (j) Aliud vr̄ in actiōe ꝑui corrupti. vbi tenet etiaz si al's eēt facturus. nec eniz oportet laudando augeri malitiā: vt j. ad. l. acq. §. ceterū. ⁊. j. de act. §. in quadruplū. ⁊. ff. de ser. corru. l. j. §. persuadere. Sed que est rō? Rñ. qr hic agit d̄ delicto secuto post persuasionē: nō aūt ex ipsa persuasione: ⁊ ideo distinguit an erat al's facturus vel nō: sz in alijs casibꝰ ex ipsa ꝑsuasione agitur qcquid postea sequat: vt. s̄. e. §. vñ illud. dūmō nō ex iteruallo nimio sequat: vt. ff. de ser. corru. l. in hoc. ⁊. l. neratius. Item est cōtra. j. de iniu. §. non solum. Sed ibi non erat al's facturus ⁊ fecit.

ADDITIO (j) Dic vt per. B. in. l. nō solū. §. si ex mādato. ff. de iniu. aduertas tñ q̄ isto casu ꝯcedēdū est q̄ tenet d̄ dolo: vt. l. si cū sciret. ff. d̄ do. An.

¶ Hi qui sunt. Casus. ¶ Po. Meus filius seruus meus codicez meū mihi surripuit: nunqd possum cōtra eū agere ac. fur? Rñ. q̄ nō. Res tñ ipso in furtiuam causam deuenit: vnde nec vsucapi pōt anteq̄z in dñi ptātē cōuertat: si tñ aliqs filio meo vel seruo mihi furtum faciēti ipse consilium ⁊ opem dederit tenebit ac. fur. h. d.

furtū faciēdū adhibuerit: sed tm̄ ꝯsiliū dederit atqz hortatus ē ad furtū faciēdū nō tenet [a] furti.

¶ Filius ⁊ seruꝰ surripiēdo patri vl' domino furtum cōmittunt: ⁊ res efficitur furtiua: lz actio furti non nascatur: qui tamen opem vel cōsilium dederit tenetur furti. Aretinus.

¶ Hi qui in parentuz vel dominoꝝ potestate sunt: si rē eis surripiāt: furtuz quidem faciūt: ⁊ res in furtiuaz cām cadit: nec ob id [b] ab vllo vsu capi potest anteq̄z in domini potestate reuertat. Sed furti actio nō nascitur [c]: qr nec ex alia vlla causa potest inter eos actio nasci. Si v̄o ope ⁊ consilio alterius furtū factuz fuerit: qr vtiqz furtum cōmittitur: conueniēter ille furti tenetur: quia veꝝ est ope ⁊ cōsilio eius furtum factum est.

¶ Actio furti cōpetit illi cuius interest furtū factū non esse. Angelus aretinus.

b ¶ Hi qui sunt. Nec ob id. Qd̄ verū est. s. rē furtiuam nō posse vsucapi: nisi fuerit lis estimata: vel dominus vēdiderit furi. † vt. ff. e. l. quāuis. in fine tituli. Accur.

† Idē si redeat ī dñi potestate. de q̄ dic vt p Ange. i. §. aliqñ. s̄. eo.

c ¶ Nō nascitur. Nisi sit filius: habēs castrēse peculiū vel quasi castrēse: vbi filius tenet patri: ⁊ pater filio. Idez de vxore: quod hic de filio dicitur: vt. ff. e. si quis vxori. in princi. ⁊ in. §. j.

¶ Furti aūt. Casus. ¶ Dixi legislatori. Dñe iā bene video in quibus pōt fieri furtū: qr nedū in re aliena: sz in re propria. Sed dñe pro deo cui cōpetit ac. fur? Ipse rñ. di. q̄ ac. fur. cōpetit ei cuius interest rē non fuisse surreptam quāuis nō sit dñs rei surrepte: qr etiā ipsi dño rei nō cōpetit: nisi eius intersit furtū factū: vñ si creditori res obligata surripiatur dño rei. s. debitori nō cōpetit. ac. fur. sed magis creditori ipsi. quāuis enim creditor habeat ac. ꝑsonalē per quā posset a debitore suū cōsequi si idoneꝰ fuerit debitor: tñ tutiꝰ est ei pignori incūbere: q̄z in personaz agere: ⁊ hoc vult innuere: quia si debitor creditori

tor creditori pign⁹ surripuerit poterit creditor ꝯ d̃bitorẽ furti expiri. h. d.

Furti agit cuius interest. Fur furti qñq; agit.

a ¶ Furti ãt. Cui⁹ iterest. Etiã modi ce. vt. j. ti. j. §. fi. ꝛ. ff. vi bo. ra. l. ij. §. generalr. Itẽ opꝫ ꝙ iterfit ex iusta cã ꝛ ꝓbabili. naꝫ si ẽ malefidi possessor: vl̃ hui⁹ rei fur. furti ñ aget. vt. ff. e. l. itaqꝫ. circa pri. ꝛ. l. cũ qui emit. §. is ãt. Sꝫ bõuꝫ initiũ habuerit vt qꝛ sibi cõmodaui vel locaui: hꝫ actionẽ furti. Et hic ẽ casus i q̃ furti agẽ p̃t vt. ff. e. q vas. §. si ego tibi.

b ¶ Cõpetit. Cõtra debitorẽ q surripuit.

c ¶ Actio furti. Restñ nõ fit furtiua. vt dixi. s̃. eo. §. aliqñ.

¶ Itẽ si fullo. Casus.

¶ Supra positũ ẽ vnũ exẽpluꝫ in q̃ ac. fur. dat̃ ei c⁹ iterest: lꝫ nõ fit dñs. vt dcm̃ ẽ i creditõe. Hic põit̃ ali⁹ i fullõe ꝛ sarciatore. Si eni fullo vel sarciator vestim̃ta mea q̃ sibi curãda sarciendaue certa mercede ꝯstituta furto amiserit mihi nõ cõpetit ac. fur. eo ꝙ mea nõ iterest vestimẽta illa nõ fuisse surrepta cũ iudicio locati a fullone estimatõe vestimẽtoꝝ meoꝝ cõseq possim. ꝛ. h. d.

d ¶ Item si fullo. sarcinator: q sũt dic vt. s̃. manda. §. finali.

e ¶ Constituta.

¶ Furti aũt actio ei cõpetit cuius interest [a] rem saluaꝫ esse: lꝫ dñs non sit. Itaqꝫ nec dño aliter cõpetit q̃ꝫ si ei⁹ intersit reꝫ nõ perire. Vñ cõstat creditorẽ de pignore surrepto: furti actione agere posse etiã idoneum debitorẽ habeat: qꝛ expedit ei pignori potius incũbere q̃ꝫ in personã agere. Adeo qdã vt q̃ꝫuiꝫ ipse d̃bitor eã rẽ surripuerit: nihil omin⁹ creditori cõpetit [b] actio furti [c].

¶ Ille qui tenetur ex locato in aliqua re si surripiatur hꝫ furti actionẽ. Idẽ i bone fidei emptor̃. Hoc dicit Aretin⁹.

¶ Itez si fullo [b] polienda curandaue: aut sarcinator sarcienda vestim̃ta mercede certa constituta [e] acceperit: eaqꝫ furto amiserit: ipse furti habet actionẽ nõ dñꝫ: qꝛ dñi nihil interest eam rẽ nõ perire cũ iudicio locati a fullõe aut sarcinatore rem suam persequi põt. Sed ꝛ f bõe fidei emptori surrepta re quaꝫ emerit (quãuis dñs nõ sit) oino competit actio furti quem admoduꝫ ꝛ creditori. Fulloni v̄o ꝛ sarcinatori non aliter furti actionẽ cõpeter̃ placuit: q̃ꝫ si soluendo fuerit: hoc ẽ si dño rei estimationẽ soluer̃ possint [g]: Naꝫ si soluẽdo non sunt: tunc qꝛ ab eis suũ dñs cõsequi nõ possit: ipsi dño furti cõpetit actio: quia

ADDITIO. Supple i pecunia numerata: al's ãt nõ eẽt locatio. vt. l. j. §. fiqs ꝓuuꝫ. ff. depo.

¶ Sꝫ ꝛ bonefidei. Casus. ¶ Iam hũistis duo exempla vel tria i q̃b⁹ cõpetit ac. fur. illis: quoruꝫ interest furtũ factuꝫ nõ fuisse. Hic adhuc ponit qd̃dã exemplum de eo. Sic bonefidei emptor a nõ dño reꝫ emerit: ꝛ si fuerit tradita: ꝛ postea surrepta q̃ꝫ q̃ꝫ nõ sit dñs sibi nihilominus cõpetit ac. fur. fic̃ ꝛ creditori. Scire tñ debes ꝙ aliter fulloni vel sarciatori ñ competit ac. fur. nisi sint soluendo. rõ qꝛ nihil est ꝑiculo eius qui nihil hẽt. Sil'r si ꝓ ꝑte fuerit: soluendo fullo: vl̃ sarci. dño nõ fulloni ꝯpetit. ac. h. d.

f ¶ Sed ꝛ bone. facit. ff. e. l. nãqꝫ.

g ¶ Possint: imo vr̃ ꝙ sꝑ dñs debeat

furē ꝯuenire. vt. ff. loca. ⁊ ꝯdu. l. cū in pl'es. §. vestimēta. Sz ibi ꝺ actōe i rē vl' ꝯdōne furtia dixit: h̄ āt ꝺ actōe furti.

a ¶ Idē ē. vt furti actio ꝯpetat dño: ⁊ facit ad hūc. §. ff. ꝺ ꝯdi. sine cā. i. l. si fullo.

¶ Que de ful. Casus.

¶ Sup̄ dictū ē ꝙ si vestimētū fulloni vl' sarcinatori curādū vel sarc. traditū surre. fuerit: ꝙ fulloni si solūēdo fuerit nō dño ꝯpetit acti. fur. Idē intelligas si res fuerit surrepta ꝯmodatario qa si fuerit soluēdo sibi nō ꝯmodatario ꝯpetit actio: qr ad rē restituēdā n̄ tenet': ⁊ h̄ꝫ fuerūt h̄z iura ātiq̄. Dñs tñ Ju. pōit i q̄dā cōstōne quā hēs. C. ꝺ fur. ⁊ ser. cor. l. fi. §. tales. itaqꝫ h̄ emendauit. Statuit eni ꝙ i lectione ꝯmodatoris sit vtꝫ velit agē ꝯ cōmodatariū actiōe ꝯmodati vel aduersus eū q rē surripuit act. fur. ⁊ si dñs vnā istaꝝ elegit ad alterā nō p̄t redire. Si eni dñs ac. fur. moueat aduersus furē cōmodatari⁹ penit⁹ liberat'. si āt ꝯ cōmodatariū moueat ac. nō poterit postea ꝯ furē ager': sz ꝯmodatari⁹ q a cōmodatore conuenit' poterit aduersus furē h̄re actionē: ⁊ nullo mō cōmodator ignarus rei surrepte ꝯ ꝯmodatariū act. ꝯmodati egerit prio. Ex hoc eni nō obijcitur sibi obstaculū a iure re cōpta qn possit agere nisi a cōmodatario sibi fuerit satisfactum. ⁊ hoc dicit.

b ¶ Que de fullōe. Decisiōib⁹. vt. C. ꝺ fur. ⁊ ser. corrup. l. fi. §. tales itaqꝫ

c ¶ Ad alterā. Vñ actio furti h̄ casu nō est ambulatoris.

ADDITIO. Et ꝺ dictiōe pēit⁹ vltra istū ter. vide textū i. l. fi. C. de nouat. Angelus.

d ¶ Ipsi. s. ꝯmodatori,

e ¶ Hz actionē. Et pe nā exactam dño restitue

Onus sentiēs habeat lucruz.

hoc casu ipsius interest rē saluā ei eē. Idē est a ⁊ si in parte soluendo fuerit fullo aut sarciator.

¶ Si res cōmodata fuerit cōmodatario surrepta dñs hz electionē vtrū velit agere ꝯ furez actione furti: an ꝯtra cōmodatariū ꝯmodati: ⁊ vno electo sciēter alius liberat': secus si fuerit ignorās vel dubitās. Areti.

¶ Que de fullone ⁊ sarcinatore diximus: eadē ⁊ ad euz cui cōmodata ē res trāsferēda veteres existimabāt. Nā vt ille fullo mercedez accipiēdo custodiā prestat: ita is q̄z qui cōmodatū vtēdi cā accepit sil'r necesse hz custodiā p̄stare. Sed nr̄a ꝓuidentia ēt hoc i nr̄is decisionib⁹ b emēdauit: vt in volūtate dñi sit: siue cōmodati actionē aduersus eū q rē cōmodatā accepit mouere desiderat: siue furti aduersus eū q rē surripuit: ⁊ alterutra earuz electa dñz nō posse ex pnia ad alterā c venire actionē. Sed si quidē furē elegerit: illū qui rē vtendam accepit penitus liberari. Sinautē commodator veniat aduersus eū q rē vtendā accepit: ipsi d quidē nullo mō cōpetere posse aduersus furez furti actionē. Eū aūt q ꝓ re cōmodata cōuenit' posse aduersus furē furti h̄re e actionē: ita tñ si dñs sciens rē esse surreptā aduersus eū cui res cōmodata fuerit peruenit f. Sinautē nescius et dubitans rē non eē re non cogitur: qr vbi periculum ibi cōmodū. vt. C. de fur. l. fi. §. sed cum.

f ¶ Peruenit. Agendo contra eum actione commodati.

a ¶ Ab eo. Scilicet cōmodatario.
b ¶ Suppositum. scilicet furem.
c ¶ Ei: scilicet commodatario.
d ¶ Cum manifestissimum. Bene dico q̄ eligendo vnam repellitur ab altera: si sciēs a principio fuit.

¶ Si is apud quem. Casus.

¶ Dictum est supra de fullone ⁊ cōmodatario q̄liter eis cōpetit actio p̄re aliēa. modo videam⁹ de depositario vtrum si res apud aliquem depositario competat actio. fur. Nō enīz tenetur nisi d̄ dolo: ⁊ ita non interest suam rez nō fuisse surreptam: si autē in dolo fuit non dabitur sibi actio vt ex malitia sua actione cōsequatur. ⁊ hoc dicit.

e ¶ Sz is. Dolo: supra quibus mo. reꝯtra. obli. §. preterea. ⁊ C. depo. l. p̄ma. ⁊. l. penulti. ⁊ fi. ⁊ idem quod hic habem⁹ surreptā apud commodati actionē īstituit: postea āt re cōperta voluit remittere q̄dē cōmodati actionē: ad furti āt actionē peruenire: tunc q̄dē licentia ei cōcedit̄: ⁊ aduersus furē vēire obstaculo nullo ei opponendo: q̄m īcert⁹ ꝯstitutus mouit aduersus eū q̄ rē vtēdā accepit cōmodati actionē. Nisi dño ab eo[a] satisfactuz est: tunc etenim oīno furē a dño q̄dē furti actione liberari: suppositū[b] āt esse ei[c] q̄ pro re sibi commodata dño satisfecit. Cum māifestissimū[d] ē ēt si ab initō dñs actionē īstituit cōmodati: ignar⁹ rē eē surreptā: postea aūt h̄ ei cognito: aduersus furē trāsierit oīno liberari eū q̄ rē cōmodataz acceperit quēcūqz cause exitū dñs aduersus furē habuit. Eadē diffinitiōe obtinēte siue ī p̄te siue īsolidū soluēdo sit is q̄ rem cōmodatā accepit.

¶ Depositari⁹ q̄ tenet̄ de dolo nō hēt furti actionē: sz dñs h. d. Aretinus.

¶ Sz is apud quē res deposita est custodiā nō p̄stat: sed tm̄ ī eo obnoxi⁹ ē si q̄d ipse dolo[e] malo fecerit: qua de cā si res ei surrepta fuerit: q̄z restituēde ei⁹ rei noīe depositi nō tenet̄: nec ob id ei⁹ īterest rē saluā esse furti agē ñ p̄t: sz furti actio dño ꝯpetit.

¶ Impubes nō tenet̄ furti: nisi fuerit doli capax. Areti.

¶ In sūma[f] sciēdū est q̄situ eē an īpubes rē alienā amouēdo furtū faciat? Et placuit q̄z furtuz ex affectu furādi cōsistit ita demū obligari eo crimine īpuberē si p̄xīus[g] pubertati sit: ⁊ ob id ītelligat se delinq̄re.

ff. eo. eum qui. §. is autem.

¶ In summa. Casus. ¶ Dixi Justinia. Domine quid plura vultis dicere in titulo isto. Jā tm̄ dixistis de materia ista q̄ generatur tediuz de o ⁊ toti mundo: ⁊ respō. Justin. Frater vt breuiter hunc tit. expediamus scir̄ d̄bes q̄ apud antiquos quesituz fuit vtꝝ impubes rē alienā amouendo furtū facere possit ⁊ placuit domino Justi. q̄ si īpubes animum furādi habuerit ⁊ in ipsuz posset cadere istud delictuz: hoc est si fit p̄ximus pubertati q̄ ac. fur. teneatur. ⁊. h. d.

f ¶ In summa. i. vt breuiter hūc ti. expediam⁹.

g ¶ Proximus pubertati. a. r. āno ⁊ dimidio. s. vt s̄. dixius de īuti. sti. §. furiosus: ⁊ fac̄ ad hūc. §. ff. e. l. īpuberē. ⁊. ff. ad syl. l. excipiunt̄. ⁊ ff. de re. iur. l. pupillus.

¶ Furti actio. Casus. ¶ Quesiui a Jus. d nã furti. s. ad qd det ac. fur: Et rñ. Justi. q actio siue fit ad duplũ siue ad q̃druplũ dat ad penã ⁊ nõ ad rem suã psequẽdã: dat ẽt dño alia actio. s. rei ven. ⁊ cõditio furtiua. Scire tñ debes q rei vẽdicatõ datur ꝯtra quẽlibꝫ possidẽtem cõditio furtiua dat cõtra furem ⁊ eius heredem. ⁊. h. d. a ¶ Vendicando. i. dominium petẽdo si extet. b ¶ Cõdicẽdo. Jd est in personã agẽdo ꝯditione furtiua si cõsumpta sit: ⁊ ⁊ fac ad hũc §. ff. de cõdi. fur. l. si ꝓ fure. §. furti. ⁊. l. in conditione. ⁊. j. de actio. §. sic itaq̃. ⁊. C. de furtis. l. ancille.

Condi tio fur tiua.

¶ Actio furti ẽ mere penalis: sed cõditio furtiua ⁊ rei vẽdicatio cõpetunt ꝓ re: ⁊ rei vendicatio datur cõtra possessorẽ: ⁊ conditio furtiua contra furez ⁊ eius hẽdẽ. h. d. Are.

¶ Furti actio siue dupli siue quadrupli tm̃ ad pene psecutionẽ ptinet. Nã ipsius rei psecutionẽ extrinsecus hẽt dñs: quã aut vendicãdo a: aut cõdicendo b potest auferre.

Sed rei venditio ⁊ aduersus possessorẽ est siue fur ipse possidet siue alius quilibet. Cõditio autez aduersus furẽ ip̃m heredẽue ei⁹ lꝫ non possideat cõpetit.

¶ De vi bonorum raptorum.

¶ Rapiens ꝑ vim rẽ alterius tenetur furti ⁊ etiã actione vi bonoꝝ raptoruꝫ que datur ĩ quadrupli infra annuꝫ: postea v̄o ĩ simplũ: ⁊ ĩ quadruplo ĩest sim

¶ De vi bonoꝝ raptoꝝ. ¶ Viso de furto seqtur de rapina: ⁊ consequenter vt potes videre. s̃. titu. j. in princi.

Continuatio.



Qui res. ¶ Totus iste ti. diuidit in tres ptes. Primo q raptor ⁊ fur inequaliter puniunt. Scd'o quãdo qs rapit rem suam vel alienã putãs esse suã. Tertio qd sit subiectũ ĩ hac actione. vꝫ. qd dꝫ deducere actor. secũda ibi (qꝛ tñ.) Tertia ibi (Sane ĩ hac.)

Diuisio

¶ Qui res Casus.

¶ Dixi Justi. Dñe iam vidi q ille q rẽ alienã clã surripit tenetur acti. fur. sed qd dicit de illo q rez alienã rapit ⁊ rñ. q ille si milit actio. fur. tenet. Nullus enĩ magis rẽ iuito dño ꝯctat q̃ q eã vi rapit: vñ ĩprob⁹ fur dr̃: ⁊ ꝓ ista ĩprobitate ꝑtor ĩduxit actio. vi bono. rapto. ⁊c̃. ĩfra annuꝫ in quadruplũ. post annũ v̄o in simplũ: ⁊ dat ꝑp vnã rẽ vi raptã: q̃q̃ alit sec⁹

videret pp ꝟba i nūero plurali posita a pretore in noīe ac. s. vi bo. ra. ⁊ h. d.
a ¶ Alienas. Large accipe: vt etiā si sint cōes idem sit quo ad socij partez. vt. ff. de fur. l. si socius. Accur.

Raptō q̄ actione tenetur.

b ¶ Furti. Scz nō māifesti etiam si deprehēdat̄ ꝑm. P. quod falsum est imo si deprehendat̄ māifestus est ⁊ i quadrupluz pōt ꝯueniri. vt. ff. de fur. si vendidero §. cū raptor. (j) al's si nō deprehēdat̄ non manifesti tenetur qua actione si fuerit actū tollitur vi bo. rapto. nisi i id qd̄ excedit. vt. ff. eo. l. j. itē in casu: nec manifesti: necnō manifesti tenet̄: vt figs ex domo in qua nemo erat rapuerit: sed tm̄ hac actione vi bo. rap. tenet̄ ꝑm. P. vt. ff. de fur. l. figs de domo: al's ex domo. Sz h̄ ē falsuz: qr ibi erat actio furti nō māifesti: ⁊ iō āpli⁹ cessat actio furti: ⁊ iō dat̄ hic actio vi bo. rapto. qr excedit: ⁊ i id qd̄ excedit. vt di. l. ff. eod. l. j. ⁊ ff. de actio. ⁊ obligatio. l. qui seruum. §. finali.

ADDITIO (j). Sed h̄ ē falsuz ꝑm Bar. i. d. l. si vēdidero. qr op⁹ ēvt acclamet̄. l. ij. ⁊ l. figs i ꝑuitute. ff. d̄ fur. an.
c ¶ Qui vi rapit. q. d. nullus: vt h̄. ⁊ ff. q̄ me. cā. l. si cū exceptione. §. q viz.
d ¶ Annum. Scilicet vtilem. vt. C. eo. l. fi. ⁊ l. res. ⁊ C. de noxa. l. pe.
e ¶ Quadrupli. Nisi in casu q̄ agit̄ ad duplum tm̄. vt. C. de paga. l. paganus. ⁊ l. christianus. que est huic contra. Sed illud est speciale.

Actio vi bon. rap. est duplex

f ¶ Vtilis. i. efficax ⁊ directa. Vel dic q̄ directa cōpetit q̄n plures res rapte sunt: sed vtilis q̄n vnū tm̄ bonum raptū est. i. vna res rapta est. Et facit ad hoc q̄ pluralis oratio. s. raptorum trahatur ad singularez. ff. de condi. ⁊ de. l. falsa. §. vltio. ⁊ ff. de nego. gest. l. iij. §. negocia. ff. de peti. heredi. l. regulariter. ⁊ l. licet.

plū. hoc dicit Areti.

Qui res aliēas[a] rapit tenet̄ q dē etiā furti[b]: quis enī magis alienam rē inuito dño contractat q̄z q vi rapit[c]. Jōqz recte dictum est eū improbum furē eē. Sed tamen ꝓpriaz actionē eius delicti nomine pretor ītroduxit que appellat̄ vi bonorum raptorum: ⁊ est intra annum[d] quadrupli[e] post annuz simpli: que actio vtilis[f] ē: etiam siquis vnam

¶ Quadruplū autē. Casus. ¶ Supra dictū est q̄ ac. vi bo. rapt. j. annū datur i quadrupluz ꝟo in simplū: q̄ro vtrum q̄druplū istd̄ sit totū pēa: ⁊ rñ. q̄ nō. ⁊ isto quadruplo: simpluz iterest: ⁊ triplum est pena siue comprehendatur raptor in delicto siue nō. Non eniz debet esse melioris cōditionis raptor q̄z fur. ⁊ hoc dicit. Queri solet cōiter sup hoc qd̄ ꝯditiōis dicitur in fi. §. q̄ ridiculū esset q̄ ille qui rapit esset melioris q̄z ille qui rem clam surripit. Contrarium videmus: maior eniz pena infligit̄ furibus q̄z raptoribus: cū in pena furti manifesti totū quadru. sit pena. In pena autem raptoris solū tripluz est pena. Ad hoc autē diuersimode respōdetur. Quidā enim concedūt q̄ maior pena furibus q̄z raptoribus per. l. infligitur ⁊ non sine causa. vz. qr sepius fit furtum q̄z rapina: vnde ne huiusmodi maleficio ipunito faciliꝰ talia facinora perpetrentur: vt vnius pena sit metus multoꝝ. vt. C. ad. l. iuliā repe. l. j. talis pena pro furto maior q̄z pro rapina introducta est. Alij aliter dicētes respōdent q̄ qui in vno grauatur in alio debet releuari: vnde pena raptoris plus cōtinet. Nā si criminaliter agitur contra euz suspendi debet. Vocat eniz lex raptores famosos latrones. digestis de penis. lege capitalium. §. famosi. In furto autez

non debet aliquis mortem pati: vt hi auctenti. signata. C. de ser. fugi. super illa. l. lex noua. preterea si quenlatur ciuiliter raptor: equus est vt ei minor pena iusligatur q̄ furi. Dñs Guido lites adhercs dicit q̄ qui i vno grauat in alio debet releuari. vt ff. de iureiu. l. eū q. Raptor. n. in B q̄ releuatur si nō cū rapina deprehēdat tenet solūmodo ad triplum: sed grauat in B q̄ nō hz remedium alt qđ si nō deprehendat cum furto: q̄ semp tenet ad triplū: sed fur in hoc releuat q̄ si non deprehendat cū furto antecq̄ deueniat ad locū destinatū non tenet nisi in duplum: z tō in alio grauatur. s. q̄ hz deprehēdatur cum furto q̄ tenet ad quadruplum. Et si dicat quis qualit̄ pōt raptor non deprehendi. Banc questionem habes sufficienter solutam in glo. signata in ista eodem. §. sup illis verbis sine deprehendatur siue non. Alij ad h aliter respondent dicētes q̄ nunc̄ est melioris cōditionis raptor q̄ fur: eo q̄ semper potest actio. fur. cōuenti. vt. ff. de fur. l. si vendidero. §. scriptor. Sed hic notādum q̄ si fur furti manifesti act̄. cōuenlatur in quadruplū cōdēnatur. Raptor quoq; in quadruplū p ac. vi bono. rapto. condemnatus: z similiter per actio. fur. manifesti puniur cōuictus: z ita adhuc restat pmū qđ plus venit i actio. furti: q̄ i ac. vi bo. rapt.

a ¶ Extra penam. Repete non: vt sit sensus q̄ rei persecutio non est extra penam: sed in quadruplo ⁊c.

rē hz minimā rapuerit, Quadruplū autem non totum pena est: z extra penaz[a] rei persecutio est: sicut in actione furti manifesti dixi mus b: sed in quadruplo inest rei persecutio vt pena tripli sit: siue comprehēdatur [c] raptor in ipo delicto siue nō. Ridiculum [d] enim est leuioris cōditionis eē eū q̄ vi rapit q̄z q̄ clam[e] amouet.

¶ Actio vi bonoꝝ raptoruꝝ competit p̄o violentia dolo cōmissa: secus si rez suā bōa fide rapuit: tñ raptor si pñs est cadit a dñio suo. Si vo nō est dominus tenetur ad tantundem siue res fuerit mobilis: siue imobilis: ⁊ sic dicit glo. ordi. in. l. i. §. j. Respon. distingue animuz auferentis: vt si erat animus ei palā z quasi p vim auferēdi: hz ibi neminez inuenlat: tamen est raptor. Bz fur est qui habz animum vt faciat clā: hz interdum deprehēdat ex qua deprehensione efficiatur manifestus: vt supra titu. primo. §. furtum autem a furuo.

b ¶ Diximus. vt. ē. titu. j. in fine.

c ¶ Comprehendatur raptor. Sed Raptō quomodo potest raptor: non deprehē z fur dī cum dicatur eripere quasi de manu stiguū auferre. vt. ff. ne quis eū qui in ius. l. tur.

ADDITIO. Dult dicere glo. q̄ manifestus semper tenetur vi bonorum rapto. sed nō manifestus ita demū si habuit aiaz ⁊c. Et aduerte vnicū fur tū dici qđ de loco vnico contertu siue vnico tpe fit: hz plures res simul aspor tent: et quo nō veniret qs furca suspendendus: nisi esset egregium qđ plurtibus paruis pualeret. vt hic p Angel.

d ¶ Ridiculum. Bene dixi siue non ridiculum enim ⁊c.

e ¶ Qui clam. i. fur nec manifestus. Nam raptor tenetur in quadruplum: hic autem scilicet fur non manifestus in duplum tñ: vel triplz cum re: sed qui palam furatur certum est in plus teneri q̄ raptorem: cum in quintuplū cum re teneatur. Accur.

ADDITIO. Et est ratio diuersitatis sm Angc. quia raptor se exponit mortī: z ideo cum incurrat maius periculum in persona leuius punitur in pena pecuniaria: argu. l. quid ergo. §. Raptō i minº tenetur q̄ fur manifestus.

pena grauior. ff. de infami. Vel dic q̄ ex rapina iducit crimē publicū: ⁊ i h̄ grauat: q̄ a q̄libet de ppl'o p̄t accusari: iō i alio alleuiat: arg. l. eū q. in p̄n. ff. de iureiu. Quare āt in vi bo. rap. p̄tor eādē penā in mā festo ⁊ nō manifesto ipo suerit cū lex xij. tab. ⁊ ipe p̄tor i furto diuersas imposuerit. dic eē rōnem pp eūdē aīuz rapiendi q sp requiritur.

¶ Quia tñ

Casus.

¶ In isto §. dic q̄ act. vi bo. ra. ita cōpetit si aliquis rē alteri⁹ dolo malo rapuerit. Ceterꝝ si aliqs erroꝛ ducti⁹ rē alienā credens esse suā eā alteri rapuerit iur̄ p̄mitiuo nō tenet act. vi bo. rap. sz ne inueniat via per quā raptores suā malitiā impune possint exercere ꝯstitutionibus principū est ꝓuisum: ne alicui liceat rem mobilē vel imobilē: lz suam esse dicat vel estimet alicui per viz auferre si cōtra hoc statutū venerit si sit dominus rei qui eā capit cadat a dominio sue rei. Si autem res aliena fuerit debet eā primo restituere: ⁊ postea in penā sui delicti estimationē rei prestare: ⁊ illud non solū habebit locū in rebus mobilibus vt ex hac cā ab oī rapina homines se abstineant. ⁊ hoc dicit.

a ¶ Quia tamen. Istud qa: videtur superfluū. Vel pone quia pro sz. Alij ita tamen: ⁊ tunc est planior.

b ¶ Absolui. Scilicet ab actione vi bonoꝝ rap. iudicis sniā vt quidaz dicunt: vel ipo iure sz Azo.

† argm̄ digestis de publi. ⁊ vect. l. cōmissa. §. si nali.

c ¶ Sed nedum. pro tñ s̄m quosdā: vel pone ꝓprie.

d ¶ Inueniatur via. Sic supra titulo. j. §. vnde illud.

e ¶ Cōstitutionibus. vt C. vnde vi. si qs in tantā. Et i alijs sequentib⁹ vsqz in finem tituli: sed h̄ ꝓseqtur tm̄ tenorez illi⁹ l. siquis i tātā: ⁊ in alijs sequētib⁹ vsqz in finē tit. Sup qua mā longum esset hic dicere: cum plures questiōes ibi notētur sup predicta. l.

f ¶ Cader̄. r̄pete ꝓspectū ē: ⁊ ēt ibi p̄stat: nec ē necesse pōere cogit vl' dz: q̄ ꝟba nō iuenies in libris emēdatis.

g ¶ Res soli. ꝓp̄e: qñqz tñ iproꝑe. vt C. de actio. emptio. l. ij. Sed rei mobilis dī occupatio: lz ēt qñqz imobilia dicāt occupari. vt. C. d rei vē. l. domū

¶ Sane i hac actio. Casus. ¶ Di. Justini. Dñe ꝯpetit mihi h̄ ac. ita de-

lis. Aretinus.

¶ Quia tamē[a] ita competit hic actio si dolo malo qs rapuerit: nam qui aliquo errore ductus rem suam esse existimās ⁊ imprudēs iuris eo animo rapuerit quasi domino liceat etiam per vim rem suam auferre: a possessorib⁹ absolui[b] debet: cui scz conueniens est nec furti teneri euz qui eodem hoc animo rapuit. Sed[c] ne (dum talia excogitantur) inueniatur[d] via per quaz raptores ipune suā exerceant auaritiā: melius diualibus constitutionibus[e] pro hac parte prospectum est: vt nemini liceat vi rapere: vl' rem mobilez: vel se mouentem: lz ipsaz eandem rem existimet. Sed siquis cōtra statuta principum fecerit: rei q̄dez sue dominio cadere[f]: sinautez aliena res sit post restitutionem eius etiaz estimationem eiusdem rei p̄stare. Qd̄ non solum in mobilibus rebus que capi possunt constitutiones obtinere censuerunt: sed etiā in iuasionibus q̄ circa res soli[g] fiunt vt ex hac cā ab om-

† Et vtraqz opinio est ꝟa .i. pria si fuerit in iudicio d̄ ducta. itē secūda si nō fuit deducta i iudicio vt per doct. h̄.

mum si dominus fuero rei. Respond. q̄ immo siue in bonis eius fuerit res rapta: siue in bonis. vz. eiꝰ qui ius aliquod habuerit in re: vt quia sibi sit cō modata vel impignorata: siue locata vel deposita vel aliqd iuris habeat in ea: ita q̄ eiꝰ interfit modo non rapt. Semper enī cōpetit ista ac. vt nō dominium rei rapte accipiatur: sz q̄ rei sibi rapta reputatur: vt breuiter me expediaz ex quacūq̄ cā potest competere alicui ac. furti prōpter furtum datuz in re: ex omni consimili causa pōt dari ac. vi bo. raptorum propter raptinam in re factā. hoc dicit: Post maleficiū rapine de dāno eregtur quod per. l. aquil. punitur.

a ¶ Sane in hac actione: scilicet vi bonorum raptorum.

Rē eē in bonis z er bōis differt.

b ¶ In bonis: id est in dominō. ff. de acquiren. re. domi. l. rem in bo. z. l. statuas. z. ff. de verborum significatio. l. bonorum appellatio. Uel si etiā bona fide possideantur idem est.

c ¶ Er bonis sit. Ut aliquod ius habeat: vt statiz per exempla probat.

d ¶ Hec actio. s. vi bonorum rapto. ni rapina homines se abstineant.

¶ Actio vi bonorum raptorum non solum competit illi qui dominium hēt in re: sed etiam illi qui hēr aliqō ius: z istud ius estimatur. Aretinus.

¶ Sane in hac actione a non vtique expectatur rem in bonis b actoris eē. nā siue in bonis sit: siue non: si tamen er bonis c sit locum hic actio d habebit. Quare siue locata: siue cōmodata: siue etiam pignorata: siue deposita e sit res apud tyriuz: sic vt interfit eius eam rem per vim non auferri: veluti si in deposita re culpam quoq̄ promisit: siue bona fide possideat: siue ipsum fructum quis habeat in ea vel qd aliud iuris vt interfit eius non rapi. dicenduz est ei cōpetere hāc actionez: non vt dominium f accipiat: sed illud solūz quod er bonis eius q̄ rapinam passus est. i. quod ex substantia eius oblatum esse proponatur. Et generaliter dicenduz est ex quibus cāūsis furti actio competit in re clam facta: ex eisdem causis omnes habere hanc actionem. s.

e ¶ Deposita. Promissa custodia z depositario. vt supra titu. j. §. penultī. Uel etiam commisit culpam: vt sequitur. † Uel etiam si precium acceperit depositionis: non tamen quasi mercede tenet. vt ff. eodez. l. ij. §. dicet aliquis. aliogn eēt locatio vt. §. mā. §. finalt.

ADDItio. Dic vt habetur. i. l. nāllis §. ij. ff. de p̄scri. ver. z facit. l. j. §. figl seruū. ff. depo. Angel.

f ¶ Dñiū. i. oñiū estimationez. vt. §. q̄ me. cā. l. si multer. §. q̄ possessionē. vt. ff. vti pos. l. pe. §. finalt.

g ¶ hāc actionē. fac. ff. vi bo. ra. l. ij. §. generalt.

¶ De lege aquilia.

¶ Post maleficiū rapie segē z dānoq̄ per legē aq̄liaz punitur. Accursi⁹.

† Dic q̄ si omisisset dolū non hiet actionez furti: nec alia actionem nec erit pbita te sua psequetur actionez. vt no. i. d. §. pe. z facit. l. ij. §. ff. de furtis. Angelus.

Dnnni. ¶ Tot⁹ iste tit. dī duas ptes. z prio tractat de prio capite. l. aq. Scdo tractat de tertio capite. Scda ibi (Capite ētio.) Itē p̄ia subdiuidit. Dz prio pōit p̄ba p̄mi capitis. l. aq. Scdo illa iterp̄tat. Scda ibi (Qd at si.) Itez scda p̄n. ibi. i. ij. ptes. Nā prio pōit p̄ba. scdo iterp̄tat. scda ibi (Itaq̄ figs.)



¶ Dāni iniurie. Casus. ¶ Dic pone sic ca. Si aliqs mihi dederit dānū per iniuriā ad dānū istō punīdū ꝓstituit actio p.l. aqil. Et sciēdū ē ꝙ legis aqil. tria sunt capita: vidēdū ē ergo de ꝓmo capite. In ꝓmo aūt capite est cautū: vt si aliquis serui alieni alienāue quadrupedē q̄ in pecudū nūero sit iniuria occiderit ąnti pecū ea res in anno ꝓximo preterito fuerit tm̄ dño dare condēnet. ⁊ hoc vicit. a ¶ Dāni iniurie actio. i. actio legis aquilie q̄ cōpetit ꝓ dāno dato. i. destructiōe alicui⁹ rei tcā. (i) Nā sic dr dānū diminutio ꝓximoꝝ: vt. ff. de dā. i. lec. l. ij. si aūt rē alterius surripes: lz videaris dānū iferre: tū nō infers tale ꝙ ꝓpter hūc tl. tenearis: sz actiōe furti: vt. ff. c. l. si seru⁹ fuū. §. si ali⁹. ⁊. §. idē ⁊ i filia. ADDITIO) No. differētia inter actionē furti vel bo. rapto. ⁊ hāc: quia actio furti vel bo. rapto. cōpetit q̄n rē meā tecū apportas: sec⁹ q̄n occidis vl destruis: quia tunc competit h̄ actio: lz vtroq; modo fit dānum. ⁊ sic dīmi. patrimoniū: qđ bene no. Ange.

De lege aquilia.

¶ Qui occidit seruum alienum vel pecudem alienam: tenetur ex primo capite legis aquilie ad eius estimationem quanti pluris fuerint ab anno retro. Et pecudis appellatione cōtinent animalia domestica q̄ gregatim pascūtur.

b ¶ Prio capite. habebat enīz h̄ tria capita siue capitula: ⁊ de primo capite dr̄ h. Sed nō aūt nō est in vsu. De tertiō dr̄. j. eo. §. caput sed m. et §. capite tertio. ⁊. ff. eo. l. ij. Accursius. c ¶ Iniuria i. non iure: vt j. c. §. iniuria. d ¶ Occiderit. no. occiderit: nam si alio mō leserit ex tertio ca. agitur: vt. j. eo. e ¶ In eo anno scilicet ꝓterito. §. capite tertio. f ¶ Plurimi. Habita estimatione nō affectione singulorum: sed cōmuni estimatione: vt. ff. eo. si seruum meum. g ¶ Domino. vt. ff. e. itē mela. §. legis. vel q̄n dño: vt fructuario: vel alij q hz ius in re: vt. ff. c. itē mela. §. fi. l. sequē. ¶ Q⁹ aūt nō ꝓsise zē. Casus. ¶ Positis māliter ꝑdis galli aglij: q̄ aliquā tulī sūt obscura: i tedit ipe. ꝑba illa ꝓ ordinē exponere: ⁊ prio ponit ārē non

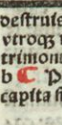

Damni iniurie actio⁹ cō stituit⁹ p legē aqliā. Qui⁹ ꝓmo capite b cautū ē: vt si qs alienū boiez alienāue q̄drupedē q̄ pecudū nūero sit iniuria c occiderit d: quāti ea res in eo anno e plimi⁹ fuerit tārū dños

sufficit sibi dicere p̄cise si qs hoīez alienum alienāue quadrupedē occiderit: sz adiecit q in pecudū numero sit: hoc eniz adiecit ad significādum ꝙ si aliqs occiderit vrsuz meū: vel leonē vel aliā ferā bestiā ꝙ nō debeat puniri p p̄mum caput: vel.l. acql. eo ꝙ nō sunt de numero pecudū illarū q̄ gregatiz pascunt̄.i. in pascuis custodiūtur sic equi: muli: oues ⁊ boues capre ⁊ sil'ia. Sz dn̄e de suibus qd dicem⁹ ꝯtinēt̄ ne sub pecuduz numero: Et rn̄.di.ꝙ sic: qr gregatiz pascūt̄. ⁊ h̄ cōfirmat̄ p auctoritatē antiq̄ꝝ dicēs ꝙ sic voluerūt Home. Heli⁹ ⁊ Marcian⁹.

dare dānet̄. ¶ Qd aūt nō p̄cise de quadrupede: sz de ea tm̄ q̄ pecudū numero ē cauet̄ eo ꝑtinet: vt neqz d̄ feris bestijs: neqz de canib⁹ cautū eē ītelligimus: sz de his tm̄ q̄ gregatiz ꝓprie pasci dn̄r q̄les sunt eq: muli: asini: oues: boues: capre. De suib⁹ quoqz idē placuit. nā ⁊ sues pecudū appellatiōe ꝯtinent̄: qr ⁊ hi gregatim [a] pascuntur. Sic deniqz ⁊ homerus in odissea ait.

¶ Sicut diu⁹ heli⁹ mercian⁹ ī suis ꝯstitutionibus refert [b].

κλανγηδασπε
τοσ ωρτος συων
αφλιζομεναων.

¶ Quo ad legē aq̄liam iniuria dr̄ occidisse q doluz vel culpam cōmisit occidēdo: qm̄ in actiōe legis aq̄lie venit leuissima culpa. Casus v̄o occidēte excusat

¶ Iniuria [c] aūt occidere intelligit̄ qui

a ¶ Gregatiz pascunt̄. Facit. ff. de lega. iij. l. legatis seruis. §. pecoribus.

b ¶ Refert. Illud carmē grecum ex odissea homeri depromptū. s. Clangi daspetos ortos syon afflizomenaon latine exponit̄ p hec v̄ba. gronitus autē ingēs excitabat̄ suū stabulātiū. Clangi eniz est grūnitus daspetos. i. aūt ingēs. Est eniz ibi vna collisio vocaliū ī qua hec ꝑticula aūt īcludit̄: ortos excitabat̄ syō: id est suū siue porcoꝝ afflizomenaon. i. stabulātiū. siue q simul in stabulo īcludebantur: quod raro fit in animalibus diuersi pastus.

Greci expositio.

¶ Iniuria autē. Casus. ¶ Exponit Iustinianus illud verbū positū prius iniuria occiderit di. ꝙ ille iniuria occidit q nullo iure occidit: ⁊ manifestat p exēpla qualr qs pōt iure occidere: qr hoc videt̄ alicui dubium. Unde di. Si enim seruū meū latronē diurnū: dū tn̄ telo se defenderet qs occiderit iure p̄mittēte eū occidere videtur: ⁊ ideo nō tenet̄. et hoc ītellige ita si nō possit occisor alio mō euadere periculū. Idē dicit de eo qui casu occidit seruū alienū si nō fuerit in cl'pa ⁊ dolo: ⁊ de hoc ponit̄ tale exēplū. Quidaz milites ludebāt cū iaculis in campo eis deputato: ad se exercitādū: si seruus alienus ibi transitum fecerit ad ludum respiciēdum: cum tn̄ eius non interfit: si euz aliqs militū se exercitātiū traiecerit nō intelligit̄ miles eē in culpa: ⁊ iō nō tenet̄. Si autez aliqs priuat⁹ hoc fecerit: cuius nō intereat traijcere culpe reus est: ⁊ nō tenet̄ ex p̄mo capite. l. aqui. eodē modo si alio loco q̄z in loco militibus ad se exercitādū destinato hoc fecerit culpe reus est ⁊ tenebitur. hoc dicit.

c ¶ Iniuria. facit. ff. eodem. sed et si quecunqz. §. iniuria.

ADDITIO. Ex quo textu no. dr̄iaz inter hāc actionē ⁊ actionē iniuriarū: qr ī illa nō sufficit culpa: sz reqrit̄ ꝯtumelia ⁊ dolus. est ⁊ alia differētia: qr in hac agitur ad dānum: sed in actiōe iniuriarū agitur ad vindictam. ⁊ sapit instar cause criminalis: vt. ff. de iniu. l. pretor edixit. §. primo.

Fur nocturnꝰ occidi pt: sz nō diurnꝰ.

a ¶ Latronem. Scilicet diurnum: vt tamen clamet ⁊ se nō defendat: sed furē etiā si se non defendat: vt hic subijcit. ⁊. ff. eo. l. iij. Accursius.

ADDITIO. Sz hoc est ꝯ. l. furē. ff. de sicca. Vñ dic ꝙ est dīa inter insidiatorē: latronē: ⁊ furez: vt in auē. vt nulli iud. §. pe. qꝛ latronē īsidiatorez itineris possuz occidere vt. l. iij. ff. eo. facit. l. j. ⁊. ij. C. qñ li. se. si. iu. vi. Si aūt sit fur: tūc dz distigui. Aut est diurnus: ⁊ tūc si pōt capi vel a dāno euadi: nō dz interfici. Nocturnū āt licz occidere: si īterficiēs non possit ei pcere sine periculo suo: vt dicit ter. in. l. furē. ff. de sic.

b ¶ Alioquin. Si culpa interueniat.

c ¶ Non minus. i. non plus ex dolo q̄ ex culpa cum ēt leuissima culpa in hāc actionē veniat: vt. ff. eo. l. in le. ij.

(j) Vel ꝓprie lege: ⁊ ꝯuerte lr̄am: nō minus ⁊c. i. nō minꝰ ex culpa q̄ ex dolo. sic ⁊ al's. ff. de pac. l. iurisgē. §. pactorū. ⁊. C. de se. nup. l. cū aptissime. ⁊. ff. de pig. paulus. §. domus. ⁊ est figura hyperbaton ꝑm Joan.

ADDITIO (j) Pone exēplum ꝑm Ol. leuissima si tytiꝰ aggredit te: tu resistis venit aliꝰ ad diuidēdū vos: ⁊ tu resistēdo volēs pcutere aggressorē percussisti mediatorē teneris: vt. l. sciētiā. §. qui cum aliter. ff. eo. Angelus.

nullo iure occidit. Itaqz qui latronē[a] insidiatorez occiderit: nō tenetur vtiqz si aliter piculū effugere non potest. Ac nec is quidē hac lege tenet qui casu occidit: si modo culpa eius nulla inueniat: nā alioqn[b] nō[c] minꝰ ex dolo q̄z ex culpa qsqz hac lege tenet.

¶ Itaqz si qs dū iaculis ludit: vel exercitatur: trāseuntem seruū tuū traiecerit distinguitur[d]. Naz si id a milite in cāpo eo vbi solitū ē exercitari admissuz est: nulla[e] culpa eius intelligit. Si alius tale quid admisit culpe reus[f] est. Idem iuris est de milite si in alio loco q̄z q ad exercitandum militibus destinatꝰ est: id admiserit.

¶ Ex qualitate loci iudicat dānū dato dolo vel culpa īcidēti. hoc dicit. Vel sic. In putāte dicit adesse culpa quādo diligentia potuit prouidere ⁊ non fecit.

¶ Itē si putatorꝰ ex arbore deiecto ra-

d ¶ Distinguitur. Vtrum commiserit dolo vel culpa vel non.

e ¶ Nulla cul. nisi data opa factū est: vt. ff. e. l. itē si obstetrix. in fi. ⁊. l. nā sic.

f ¶ Reus est. Qꝛ hoc nō est ei deputatuz. arg. in auē. vt hi qui ob. ha. se p. res mi. §. sin vero tacuit. col. vj. ⁊. ff. e. l. idē iurꝫ. i fi.

¶ Itē si puta. Casus.

¶ Hic ponit aliud exēplū i quo si i cl'pa fuerit q hoīē occiderit: tenet. l. aql. si aūt eum sine culpa occiderit: nō tenet. ⁊ est exēpluz tale. Quidaz putator ex arbore deiecto ramo seruuz alicuiꝰ īterfecit. vñ qd iuris in isto casu fit q̄rit. ⁊ rñdet ꝙ distinguit: qꝛ aut illud scm̄ ē ꝓpe viā publicā: aut ꝓpe viā vicinalē: ⁊ tūc si nō p̄clamauit vr̄ eē in culpa ⁊ tenet: si aūt p̄clamauit ⁊ q trāsibat h nō obstāte ꝓcessit ⁊ sibi p̄cauere noluit: tūc putator ex̄ culpā ē ⁊ nō tenet. Idē dico si ꝓpe locū aliquē vbi nō erat ius ꝯuersandi vl' trāseūdi: ramo ex arbore deiecto putator ꝑuū alicuiꝰ ibidē trāseūtē occiderit: qꝛ tūc q̄q̄ nō p̄clamauit ex̄ cl'pā ē: nisi d' dolo putatorꝫ ꝯstiterit quē cū viderit tñ nō p̄clamauit. In isto tñ casu semp p̄sumēdū ē ꝓ putatore. s. cū eē ex̄ culpā ⁊ dolū: nisi dolus posset ꝓbari. ⁊ sic itellige qd h dī.

g ¶ Item. Putator. i. qui putat vites in arboribus positas: vt in quibusdam

Putatō

terris sunt: vel etiaz ipsas arbores. nā ꝛ arbores putantur.

a ¶ Lz non preclamauit. Nisi forte dolo: vt. ff. eo. si putator.

¶ Preterea si medicꝰ. Casus. ¶ Ad hnc no. bonū aliud exēplū in quo si aliqs seruū alicuius occiderit: si fuerit i culpa tenebitur. si aūt nō fuerit i culpa nō tenebitur. Si eniz medicus ꝟuū tuuz secuit: ꝛ post ea curationē eius reliqt ꝛ seruꝰ tuꝰ mortuus est i culpa ē medicꝰ: ꝛ iō tenebit. ꝛ idē erit si iperite eū secuit: ꝛ ꝓpter hoc mortuus est i culpa. n. ē. ꝛ iō tenet: impitia enim culpe annumeret. ꝛ. h. d.

b ¶ Preterea. Impitia. Fac. ff. de regu. iur. l. impitia. ꝛ. ff. loca. si qs funduz. §. celsus. ꝛ. §. si qs vitulos. ꝛ. ff. de suspe. tu. l. tutor quoqz. §. finali.

mo seruū tuū transeūtē occiderit si ꝓpe viaz publicā aut vicinalē id factū est: neqz ꝑclamauit: vt casus euitari possit: culpe reus est: sed si preclamauit nec ille curauit ꝑcauere: extra culpā ē putator. Eque extra culpam esse intelligit si seorsuz a via forte vl' in medio fundo cedebat: lz nō preclamauit [a]: quia in eo loco nll'i extraneo ius fuerat versandi.

¶ Si medicus ꝟui curatōe reliqrit: aut impite curauerit: lege aqlia tenet. Are.

¶ Preterea si medicus q seruū tuum secuit dereliqt curationem eius: ꝛ ob id mortuꝰ fuerit seruꝰ: culpe reus erit. Imperitia [b] quoqz culpe anuumerat: veluti si medicus ideo seruū tuū occiderit: qr male eū secuerit: aut perperaz ei medicamētuz dederit.

¶ Si muluz vl' equꝰ ꝓpter imperitiā vl' imbecillitatē mulionis vl' equitātis seruuz alteriꝰ occiderit tenet mulio vl' equitans lege aqlia. hoc dicit Angelus are.

¶ Impetu quoqz mulaꝝ q̄s mulio ꝓpter imperitiā retinere nō potuit: si seruus tuꝰ oppssus fuerit culpe reus ē mulio. Sed ꝛ si propter infirmitatē [c] eas retinere nō potuerit: cū alius firmior eas retinere potuisset: eque culpe tenetur. Eadez placuerūt de asserere vident se eē ꝑitos in illo ministerio. Et sic iperitia ascribitur culpe etiam vsqz ad caprarum vel vitulorū custodem. Aretinus.

¶ Impetu quoqz. Casus. ¶ Hēbas mulionē quē dā q ꝟuū tytij ipetu mulaꝝ q̄s ꝓpter imperitiā retinere nō potuit oppssit: vñ mulio iste in culpa est. ꝛ iō tenet. Si aūt ꝓpter infirmitatē eas retinere non potuit: alius tñ bñ eas retinuisset: adhuc in culpa est ꝛ tenetur. idē iuris est i eo q ascendit equū tuum ꝛ ꝓpt impitiaz vel ifirmitatē eū retinet nō potuit: ꝛ equꝰ seruū alicuiꝰ oppsserit eq̄ tenet. Si aūt sat fort fuit mulio: si tñ aliquo ca. fortuito ꝑ mulas q̄s ducebat vel equū quez ascēdebat seruꝰ alicuiꝰ oppssus fuerit: nō tenet: attñ ifirmitas vl' iperitia alicuiꝰ nulli dz eē dānosa. ꝛ. h. d.

c ¶ Impetu. Infirmitatē. Nō eniz dz infirmitatē suā in alterius lesiōe ꝯuertere: vt. ff. eo. idē iuris. Accursius.

ADDITIO. Dic hoc veꝝ in ifirmitate aliq̄. Nā secus si in itinere supue-

ADDITIO. In isto casu medicꝰ nō tenet de ficca. qr illa lex reqrit doluz: vt. l. j. C. de ficc. iūcta. l. in. l. ff. eo. titu.

ADDITIO. Et no. singl'r leges per gl. allegatas: qr ꝓbāt nō tm̄ in latis: sz in hoibus aliqd artificiū ꝓfitētibꝰ: qr

nerat infirmitas: qꝛ nõ tenetur cũ non fuerit in culpa: vt. l. si ex plagis. §. in cliuo. ff. eo. Aretinus.

a ¶ Veheretur. Puta in rheda: vel vehiculo vel etiam ipso equo.

ADDItio. Intelligas tñ istum ter. qñ talia anialia dãt dãnũ ꝑm nãz sui gñis. Si aũt ꝯ nãz suã agit actõne in factũ ꝺ paupie: vt. ff. si quadrupes paup. fecis. dica. l. j. §. itaqꝫ. Areti.

¶ His autẽ ver. Casus.

¶ Expositis duob⁹ verbis posit. s. i ꝑn. hic exponit tertiũ membrũ. s. hoc qꝺ dictũ ẽ i q̃ti ibi eo anno plurimi fuerit. ꝺ. q hic nihil aliud est dictũ nisi q si aliqs interfecerit seruuz tuũ si eo die q̃ iterfecerit fuerit luscus vel mãcus. in anno tñ ꝓximo ꝑterito fuit iteger ꝑcio suo valde q eo tpe occisus fuerit tenet q̃ti in anno ꝓximo preterito plurimi fuerit: ⁊ nõ quãti in eo die quo occisus fuerit. ⁊ iõ dicit hec actio penalis de sui ꝑmitiua natura: quia obligat delinquentem non tanti quãti dãnũ datũ est: sꝫ aliqñ lõge pluris. Et ꝓpterea ẽt in hꝫdẽ nõ dat: in eũ aũt daret: nisi vltra dãnũ litis estimaret. h. d. Et caue: qꝛ qdã volũt dicer q hec actio de sui ꝑmitiua natura nõ est penabilis: sꝫ penalis solũ. Dñs autem Gui. dicit hãc eẽ penalẽ de sui ꝑmitiua natura: sicut satis põt ꝓbari ꝑ lr̃az istã. penalẽ aũt dicit eã eẽ: verꝫ ẽ dicit ipse in duplũ: q aũt duplũ ꝑstet i hac actione hoc ꝯtingit ꝑ inficiationẽ. ⁊ sic est penabilis in dupluz: ⁊ in penali de sui ꝑmitima natura semp intellige.

eo quoqꝫ q cũ equo veheretur [a] impetũ eius: aut ꝓpter ĩfirmitatẽ: aut ꝓpter imperitiã suaz retinere non potuerit.

¶ Actio legis aquilie penalis: qꝛ estimatur: quãti plurimi valuerit ab anno retro: ⁊ ideo nõ trãsit contra heredes. Angelus aretinus.

¶ His autẽ verbis legis quãti id [b] in eo anno plurimi fuerit illa sententia exprimitur: vt si quis hominẽ tuũ qui hodie claudus: aut mãcus: aut luscus erit occiderit: qui i eo anno integer aut preciosus fuerit: non tanti teneatur quãti hodie erit: sed quãti in eo anno plurimi fuerit. Qua ratiõe creditũ est penalẽ esse huius legis actionẽ: qꝛ non solum tanti quisqꝫ obligat quãtuz dãni dederit: sed aliquãdo longe pluris. Ideoqꝫ cõstat i heredẽ eam actionẽ non transire [c]: que transitura fuisset: si vltra dãnum nunq̃z lis estimaretur [d].

b ¶ Dis ãt. Quãti id in eo ãno. mãl'r hec ꝟba ponuntur. ⁊ habes ea. s. eo. titu. in prin.

c ¶ Nõ trãsire. Nisi ex dãno locupletior fact⁹ eẽt: vt. ff. eo. inde neratius. §. hãc actionẽ.

d ¶ Estimaret. Opponit de eo qui hodie plurimi fuerit q̃ oli: ⁊ occisus est ab aliq̃. Naz nõ vr̃ in hoc casu eẽ penalis hec actio: ergo vr̃ transire debere in hoc casu ad hꝫdes. Sꝫ nõ sequit: lꝫ enim repiat in hoc casu q nõ sit penalis: tñ nõ ẽ apta nata: vt trãsire debeat: vt in hoc exẽplo. aliqs nõ videt vl nõ ridet actual'r tñ est aptus ridere vl' videre natural'r: vt argu. ff. de aq̃ quotidia. ⁊ esti. l. j. §. quotidia. ⁊. ff. de flu. l. j. §. itẽ fluuiuz.

ADDITIO. Et sic ĩspicimus ꝓpriã ⁊ ꝑmeuã nãm actiõis. Et ꝑm illã iudicam⁹: nõ aũt ꝑm accidẽtalẽ. facit qꝺ no. glo. in. l. si creditori. ff. de lega. j. qñ actu subrogat: ⁊ capit nãm alteri⁹ intelligit ꝑm nãm ordinariaz ⁊ ꝓpriam ⁊ primeuam: qꝺ nota.

¶ Illud non ex verbis legis. Casus.

¶ Scire debetis q nõ ex ꝟbis legis: sed ex interpretatione est: vt si aliquis

seruū meū occiderit tm̃ur. nō solū ac. l. fiet estimatio serui pempti ꝑm qđ tā dictū est: ꝫ z ois dāni mihi in seruitio meo p illud corpus occisuz dati i alijs rebus mete: veluti si seruus meus istitutus fuerit heres: z afiḡ hereditatem aditet ab aliquo fuerit occisus: nō solū corporis mei serui fiet estimatio: ꝫ hereditat amisse ē hsida rō. Zld hoc etiā adiūgef possuz multa alia exempla. Si cui ex vno pari mularū vna occisa fuerit: vel si ex quadrigis equoꝝ vnus occisus fuerit: vel ex comedis vnus occisus fuerit nō solum estimatio corporis est hāda: sed si per vnius mortē alter vl altera min⁹ vtilis scā vl factꝰ fuerit totiꝰ illiꝰ dāni rō ē hsida. h. d.

¶ In actione legis aquilie nō solu venit estimatio rei: ꝫ etiā estimatio extra rē. hoc dicit Areti.

¶ Illud nō ex verbis legis: sed ex interpretatōe placuit nō solū perēpti corporis estimationez habēdam eē ꝑm ea que diximus[a]: ꝫ eo amplius quicqd ꝑterea perempto eo corpore dāni vobis illatuz fuerit: veluti si seruū tuū heredē ab aliquo institutuz antea qꝫ occiderit: q̃z is q̃ iussu tuo hereditatē adierit: nā hereditatis[b] quoqꝫ amisse rationez esse habēdaz cōstat. Itē si ex pari mula ꝑ vnā vel ex q̃drigis equoruz vnū quis occiderit: vel ex comedis[c] vnus seruuꝫ occisus fuerit: nō solū occisi fit estimatio: sed eo amplius[d] id quoqꝫ computatur quanti deꝑciati sunt qui supersunt[d].

¶ Actio legis aquilie nō solū ciuiliter: sed etiā crimialiter potest intētari. hoc dicit Angelus areti.

¶ Liberuz autē est ei cuius seruus occisus fuerit: z ex iudicio ꝑuato legis aq lie damnum[e] ꝓsequi: et capitalis criminis[f] eum reuz facere. Caput ꝑm legis aquilie in vsu non est.

contra. ff. de ac. emp. si sterilis. §. cum ꝑ venditorem. †z de periculo z commodi. rei vendi. l. finali.

¶ Liberū. Gaius. ¶ In isto. §. vltī. dicit Just. qꝫ ꝑm qđ tā dictū est si ꝙnus meus iniuria occisus fuerit si volu-uero contra euz agere ad ꝓsequēduz dānum mihi datuz in suo corpore. meo occiso ff. de cōdi. furcere actio. l. l. iiij. et agl. ex ꝑmo ff. de vi capite possuz z vi armis etiā si voluero criminaliter cōtra eū agere: vel possuz euz accusare l. cor. de sic. z hoc intelligē si dolose eum occiderit. secus aūt est si solum fuerit in culpa occisor. z hoc dicit Caput secundū ꝛē. Dicit Just. Dūe satis vidi de ꝑmo capite. modo dicat de secūdo capite. Et respō. Frater cap. secūdum in vsu non est. z hoc dicit.

Solue qꝫ sibi in ꝙctu: h i ꝙ vel tereſſe: vt. ff. de furt. l. inficiando. §. j. B. meo ff. de cōdi. furcere actio. l. l. iiij. et agl. ex ꝑmo ff. de vi capite possuz z vi armis. l. in itero dicto. z cōtra eū agere: vel possuz euz accusare l. apud l. cor. de sic. z hoc intelligē si dolose eum occiderit. secus aūt est si solum fuerit in culpa occisor. z hoc dicit Caput secundū ꝛē. Dicit Just. Dūe satis vidi de ꝑmo capite. modo dicat de secūdo capite. Et respō. Frater cap. secūdum in vsu non est. z hoc dicit.

a ¶ Illud. Diximus. per totū hūc ti.

b ¶ Nā hereditatis. In lege enīz agilia dānū cōsequmur z amissse dicimur qđ aut cōsequi potuimus: aut erogare coguns: vt. ff. eo. l. proinde. z. l. si seruū occidisti. z. l. si seruum meum.

c ¶ Vel ex comedis. Qui cantabant de comedia: z vnus sine altero cantare nesciebat.

d ¶ Qui supersunt. Facit argumētū

e ¶ Dānum. Scilicet quanti fuerit in anno retro: vt. ā. eo. in ꝑin.

f ¶ Capitalis criminis. Scz legis cornelie de ficca. vt. ff. e. l. inde neratius. §. sed si dolo seruus. z. §. sed z si. Nam z ꝓ seruo occiso ea. l. agitur: vt ꝓ libero: vt. ff. ad. l. cornel. de sic. l. j. §. j. donec tamē agitur vna nō poterit agi reliqua: vt. ff. de publi. iudi. l. iiij. z. ff.

vi do.rap.l.j.§.j. sed peracto vno agere reliquo: vt. C. qñ ciuilis actio. piu. crimi. l.j. ⁊. ff. vi bo.rap.l.q.§.j.

¶ Capite tertio. Caſus. ¶ Supra vidi de capite ꝓmo ⁊ ſcdo reſtat videre de tertio capite. Et ſcire debes q̄ i tertio capite: tertio cauet de oi dño de q̄ nō eſt cautuꝫ l capite ꝓmo. Unde tertiū caput locum hꝫ cuꝫ aliqs ſeruū vel eā quadrupedē illā que pecudꝫ numero ēvulnerauerit vl occiderit: et ſic caue tibi: q̄ mors venit in iſto capite tertio ſicut in primo: ſꝫ nō in illis animalibus: in quibus venit in primo. Item dānum iniuria datum in certis animalibus ⁊ in certis rebus inanimatis hoc tertio capite vindicat. Unde ſi qd fuerit ruptū vel fractuꝫ vſtū vel ceſuꝫ actio ex hoc capite cōſtituit. Scire tñ debes q̄ plura verba hic poſuerūt iuris cōdito res q̄ neceſſe fuerit. Omnia enim ꝑba rupti cōtineri poterūt. Adhuc ēt ſcire debetis q̄ ſi aliqs in alienuꝫ vinū vel oleum aliqd miſcuerit: per qd̄ natura vini vl olei corrūpatur. hoc tertio capite. l. aquil. tenetur. Et hoc dicit.

a ¶ Capite. Cetero dāno. Q. d. ſ. non cōtinet in primo capite: vt. ē. e. in pnc.

b ¶ Rupti. Quod verbum eſt legis tertij capitis.

c ¶ Sufficere. Sꝫ nō eſt nouū: vt ſpecialiter ꝓhibīdā enumeratis generaliter ſubiectat ꝓhibū in quo ſingula cōplectātur: vt. ff. eo. ſi ſeruus ſeruū. §. fingit ler.

¶ Illud palā. Caſus. ¶ Sicut i occiſione: de qua in ꝓmo capite tractat per. l. agl. pena impoñ ſi dolo vel culpa facta fuerit occiſio: ⁊ aliter nō. Similiter ⁊ hoc nō debet puniri ꝓpter dānuꝫ datū: de quo in tertio capite tractatur: niſi dolo vl culpa hoc factū fuerit. hoc dic. hoc ſi capite ⁊c. Scire debes q̄ in ꝓmo capite puniē occiſor tātī q̄tt plurimi fuerint in anno retro: ſed in tertio capite fit eſtimatio quātī plurimi fuerint in triginta dieb⁹ retro: ⁊ nō repitur hec dictio plurimi in hoc tertio capite. ſufficit enim cām eſſe poſitā in primo capite. Intelligit enim hec dictio q̄ plurimi ⁊c. in ꝓmo capite poſita i tertio repetita. h. d. Sub iſto. §. queri ſolet cōiter: ⁊ ēt in gl. de hoc fit mētio quare minus ſpatiū in tertio capite q̄ in primo apponitur? Ad hanc queſtionē reſpōdebat Joan. di. q̄ hāc queſtionē ſoluit appollo. ⁊ habes not. ff. e. l. j. dominus autē Alex. dicebat q̄ primo capite tenet quis ſolūmodo ꝓpter ſeruū occiſuꝫ vel quadrupedē: ſꝫ in tertio capite tenet qs ꝓpter ſeruuꝫ vel quadrupedem vulneratuꝫ: ꝓpterea qui ꝓmo capite delingt: grauiꝰ de-

¶ Ex tertio capite legis aquilie cōpetit actio ꝓ eo alio dāno q̄ mortis illatiōe: ⁊ ꝓ omni re in q̄ citra mortē dānū datuꝫ ſit. Et ſit eſtimatio quanti plurimi fuit a triginta dieb⁹ ſupra. Aretinus.

¶ Capite tertio de omni cetero dāno a cauetur. Itaq̄ ſi qs ſeruū vel eā quadrupedē que pecudū numero eſt vulnerauerit: ſiue eaꝫ quadrupedē que pecudū numero non eſt veluti canē aut ferā beſtiā vulnerauerit: aut occiderit hoc capite actio conſtituit. In ceteris quoq̄ oībus aīalibus. Ite⁊ in oībus reb⁹ que aīa carent: dānuꝫ per iniuriaꝫ datū: hac parte vendicat. Si quidē eniꝫ vſtū aut ruptū: aut fractum fuerit: actio ex hoc capite cōſtituit: q̄ q̄ poterit ſola ruptibappellatio in omnes iſtas cauſas ſufficere c. Ruptū eniꝫ intelligitur quoquo modo corruptū eſt. Unde nō ſoluꝫ fracta: aut

linquit: ⁊ grauius punitur. Cōtra hoc aūt est ꝙ non solū ꝓpter aīalia occisa tenet̄ qs primo capite: sz ēt tertio: vt propter animalia que sunt de numero pecudū. Sz ad hoc potest dici ꝙ plus delinqt q homine occidit: qui ad imaginē dei factus est: q̄ q alid aīal. ⁊ etiam plus delinqt qui aīal occidit qd̄ de pecuduz numero est: q̄ qui aliud aīal: sicuti canē vel ferā bestiaz. Tales autez sunt q primo capite tenentur. Et ideo plus puniri debent.

a ¶ Culpa. Etiā leuissima: vt. ff. e. l. in lege aqlia. et leuissima. al's nō: vt. s̄. eo. §. iniuria.

b ¶ Ex hoc capite. Scilz tertio: qd̄ est loco secundi.

c ¶ Dāno. Id est dāno dato in ceteris rebus.

d ¶ Triginta. Sz quare minꝰ spatiuz in tertio capite q̄ i p̄mo apponit̄: Respō. qr in p̄mo grauius deliqt: et iō

vsta: sed etiā scissa ⁊ collisa ⁊ effusa ⁊ q̊quo modo perēpta: atqz ōteriora facta hoc verbo ꝯtinent̄: Deniqz respōsuz est si quis in alienū vinū aut oleum id miscuerit: quo naturalis bonitas vini aut olei corrūperet̄ ex hac parte legis aqlie euz teneri. Illud palā est: sicut ex primo capite: ita demū quisqz tenet̄ si dolo aut culpa [a] eius homo: aut quadrupes occisuz occisaue fuerit: ita ex hoc [b] capite de dolo: aut culpa: ⁊ de cetero damno [c] quemqz teneri.

¶ Ex hoc tamē capite non quāti in eo anno: sed quanti in diebus trigita [d] proximis res fuerit: obligatur is qui damnū dederit. At [e] nec plurimi quidez verbum adycitur. Sed sabino recte placuit perinde habendam estimationem: ac si etiā hac parte plurimi verbū adiectū fuisset: nam plebem romanaz [f] que aquilio tribuno interrogante hāc legem tulit contentaz fuisse: ꝙ prima parte [g] eo verbo vsa est.

¶ Dānū datū de corpore in corpus purgatur per directam actionē legis aqlie. Sed si datur de non corpore in corpꝰ hz locum vtilis actio. Sed si ex nō corpore in nō corpus dānū datū sit: habet locū actio in factum. Angelus aretinus.

¶ Ceterum placuit ita demū directā ex hac lege actionē eē si quis precipue corpore suo dānū dederit. Idcoqz ī eū qui alio modo dānū dederit: vtiles actiōes dari solent: veluti si quis hoīem alienū: aut pecus ita inclauserit vt fame necaretur: aut iumētuz ita vehement̄ egerit: vt

grauius punitur: vt. ff. de offi. prela. l. diuus. ⁊ melius facit lex precedens.

e ¶ At nec plurimi qdē v̄bū adijcit. Id est nō est positū in h̄ tertio capite.

f ¶ Plebē romanā. Ergo plebiscituz qd̄ est veruz. vt. ff. eo. l. j. ⁊ s̄. de iure natura. §. plebiscitum.

g ¶ Prima pte. Que. n. in p̄fatiōibꝰ dicunt̄ in cōtractibꝰ repetita eē credūtur: vt. ff. de ver. ob. l. titia. §. idē rñdeo. ⁊. l. q sic. ⁊. ff. de re. du. l. fi. ⁊. C. fami. herc. l. quotiens. ⁊. ff. de condi. insti. l. cū seruꝰ. ⁊. ff. de ac. emp. l. si vēditor hominis. ⁊. ff. de ꝯtrahē. emp. qui fundū. et de leg. iij. l. in repetendis. ⁊ de cōdi. ⁊ demō. l. auia. et l. libertis. et ff. de le. ij. l. latinus. ⁊. ff. de fun. instru. l. iij. ⁊. l. seie. §. gaio. ⁊. ff. de pac. do. cum pater. Sz argu. contraria sunt. ff. de an. le. l. seio. al's ff. de adi. le. l. seia. et. ff. de fideicō. lib. l. fi. §. fi.

ñ. §. ñ. ⁊. ff. d her. isti. l. sabin⁹. ꝯ Jo.
☞ ¶ Leteꝝ placuit. Casus. ¶ Scire debetis ꝙ tūc demū hꝫ locū act. l. aq. directa: cū de corpe suo aliqs dānum dederit in corpus: qñ āt aliq̄ alio mō q̄ corpe suo aliqs dānuꝫ dederit i corpus hēbit ꝯ ipsum act. l. agl. vtilis locū: veluti si hoīem alienū aut pec⁹ ita icluserit: vt fame necaret. Et similit̄ i alijs exēplis positis in litera. Sꝫ qd dicemus de illo q seruū alienū in fluuiū deiecit: ⁊ is suffocat⁹ fuerit: Rñ. ꝙ ñ ē dubiuꝫ qn corpore suo in corpus alie. dānū dederit. ⁊ iō ac. l. aq. tenet. Sꝫ tñ qd si alicui dānū datū fuerit a nō corpe in corpus: vtputa si aliqs mīa duct⁹ ꝯuū alicui⁹ cōpeditū soluerit vt effugiat: qd dicemus i isto ca: Rñ. ꝙ neqꝫ dabit̄ in hoc ca. ac. l. aq. directa: nec vtilis: sꝫ actio i factuꝫ subsidiaria qua dat̄ pro dānis q̄ in. l. aq. nō cōprehendunt̄ tenebitur. h. d.

a ¶ Leteꝝ. Mortuus. Qꝛ qui occasionē damni dat dānum dedisse vr̄. vt ff. e. l. qui occidit. §. in hac q̄ꝫ actione.

Dānī dās cāꝫ dānum fecisse videt.

ADDITIO. Tu dic ꝑm florē. ibi ꝙ aut qs dat operā rei licite ⁊ adhibet illā diligētiā quā pōt: ⁊ tunc tenet̄ de his q̄ postea sequūt̄. vt. d. §. i hac. i ñ. secus si non adhibeat diligētiam: aut det operā rei illicite: quia tenetur. ar. ff. eo. l. itē mela. in prin. ⁊ est glo. i ca. sicut nobis. extra de testi. Ange.

b ¶ Vtilis actio in eū datur. s. legis aquilie. ⁊ nihilominus in factū. vt. ff. eo. item si obstetrix. §. siquis hominē.

c ¶ Non difficulter. immo facile. vt ff. eo. qua actione. §. penultimo.

rūperet̄: aut pecus ītātū exagitauerit: vt p̄cipitaret̄: aut si quis alieno ꝯuo p̄suaserit vt i arborē ascenderet: vel i puteū descēderet: ⁊ is ascēdendo vel d̄scēdēdo: aut mortu⁹ [a]: aut aliqua p̄te corporis lesus fuerit: vtilis actio [b] in euꝫ dat̄. Sed siqs alienū seruū: aut de pōte: aut de ripa in flumen deiecerit: ⁊ is suffocatuꝫ fuerit eo ꝙ proiecit: corpore suo dānū dedisse nō difficulter [c] itelligi pōt: iōqꝫ ipsa lege aglia [d] tenet̄. Sed si nō corpore dānum fuerit datum: neqꝫ corpus lesuꝫ fuerit sꝫ alio mō alicui dānū ꝯtigit: cū ñ sufficit neqꝫ directa neqꝫ vtilis legis aglie actio placuit eū qui obnoxius fuerit in factū [e] actione teneri. Veluti siqs [f] misericordia duct⁹ alienū seruū cōpeditū [g] soluerit vt fugeret [h]

d ¶ Lege aglia: id ē directa actiōe legis aglie.

e ¶ In fcm̄ actiōe. i. subsidiaria q̄ in dānis dat̄ q̄ lege aglia ñ cōphēdūt̄ vl̄ nō tenet̄. vt ff. e. si seruuꝫ §. ñ. ⁊ vr̄ hec cē p̄toria. vt ff. d p̄scri. ꝟ. l. qꝛ actionū

f ¶ Siqs mīa duct⁹. Sꝫ si nō duct⁹ mīa dat̄ furti. vt. ff. de dolo. l. ⁊ eleganter. §. idē labeo.

g ¶ Cōpeditum. Est enim dolo proximū. vt. ff. deposi. si hoīem. j. respon.

h ¶ Vt fugeret. Dic no. qñqꝫ dānuꝫ dat̄ a corpe i corp⁹: ⁊ tūc locū habet actio legis aglie directa. Qñqꝫ a non corpore i corpus: vt pꝫ p multa exempla. s̄. pri. §. Qñqꝫ eꝯrio de corpore i nō corpus: vt si anulum excussit vt in aquā caderet. vt. ff. e. si ꝯuus seruū. §. sigs de manu. Et in duob⁹ casib⁹ hꝫ locū vtilis actio legis aglie: ⁊ nihilominus in factū ꝑm Jo. vt. ff. eo. l. quēadmodū. §. magistratus. al's municipales: cū vtroqꝫ casu vtranqꝫ reperiam dari ꝯ Jo. vt. ff. vi bo. rap. l. ij. §. si publicanus. Qñqꝫ a non corpore in non corp⁹: ⁊ tūc subsidiaria i fcm̄ cōpetit. vt. ff. e. si ꝯuū. §. ñ. De q̄ actōe i fcm̄ q̄t hꝫ nās: dic vt. ff. de p̄scrip. ver. in rub. ⁊ vt diximus. j. de inter. §. finali.



Conti-
nuatio

¶ De iniuriis. ¶ Post alia priuata delicta ⁊ de iniuriis ponit qd priuatū est delictū. i. non publicum: nec enim cuilibet cōpetit: sz iniuriato tm̄. Acc.

Diuisio

Generaliter. ¶ Totus iste titulus diuidit i sex partes principales. Prio ponitur q̄t modis accipit iniuria ⁊ q̄liter cōmittat. Secūdo ex cuius ꝑsona nobis iniuria illata itelligit. Tertio que est pēa actionis iniuriarū. Quarto quādo iniuria atrox estimatur. Quinto ꝙ pro iniuria pōt etiā criminaliter agi: ⁊ an tunc possit interuenire ꝓcurator. Sexto qñ tollatur ista actio. Scd'a ibi (Patit aūt.) Tertia ibi (Pena autez.) Quarta ibi (Atrox.) Quinta ibi (In summa.) Sexta ibi (Sed hec actio).

¶ De iniurijs.

¶ Iniuria pōt capi generalr ⁊ spāliter. Ex spālit sumit tripliciter. Areti.

Generaliter [a] iniuria dicit omne qd nō iure fit. Spāliter al's ꝯtumelia que a cōtēnendo dicta ē quā greci [b] υβριν appellāt: al's culpa quā greci ενκλημα dicunt sicut in lege aglia dānuz iniuria datū accipit. Al's iniquitas ⁊ iniustitia [c] quā greci ανομια αδικια vocāt. Cū enīz ꝑtor vel iudex nō iure ꝯ quē ꝓnūtiat: iniuriam accepisse [d] dr̄.

¶ Iniuria ꝯmittit

¶ Gñaliter. Casus. ¶ Quesiui a Iusti. qd dicat fieri ꝑ iniuriā: ⁊ rñdit dr̄. ꝙ gñaliter dicit fieri iniuria quod non iure fit: ⁊ ita ponit: hec āt priuatiue. Spāliter āt dr̄ iniuria ꝯtumelia a cōtēnendo dicta quā greci appellabant sicut voluerūt. Qñqz aūt spālit dr̄ culpa sicut sumit i act. l. aq. vbi ponit dānū iniuria datum .i. culpa facientis datū. Tertio mō sumit iniuria pro iniqtate vel pro iniustitia. vñ cū ꝑtor vel iudex ꝯ aliquē ꝓnūtiat ille ꝯ quē iudicatū est iniuriam accepisse dr̄ siue iniustitiam.

a ¶ Gñalr. Facit. ff. e. l. j. Accursius.

b ¶ Greci ybrin appellāt: ybris grece dr̄ ꝯtūelia latine vt asserit textus Enclema ē cl'pa. Animia iniqtas. adicitia: ē iniustitia. Ind' aditio. i. iniustū

Expositio greci.

c ¶ Iniustitia. Iniqtatē cōmittit iudex qñ ꝯ eqtatē ꝓnūtiat. Iniustitiaz qñ ꝯ strictū ius. Iniqtatē ⁊ iniustitiā qñ ꝯ vtrūqz ꝓnuntiauit. Accursius.

Iniquitas ⁊ iniustitia diuersa sunt.

d ¶ Accepisse dr̄. Scz ille ꝯ quē iudicat. Vel dic accepisse. i. fecisse iudicē:

sic. ff. de dāno ī fe. ꝓculus. Accursius.
¶ Iniuria aūt. Casus. ¶ Scire debes in ꝑncipio ꝙ lz iniuria q̄tuor modis sumat̄: vt ex ꝑcedēti respōso liq̄t attamen in toto isto titulo ꝓprie sumitur iniuria ꝑ cōtumelia. Volui ergo scir̄ a legislatore quō dicitur iniuria siue cōtumelia cōmitti: Et rñdet dicens ꝙ non soluz cōmittitur iniuria cum qs pugno pulsat⁹ fuerit: aut fustibus cesus vel verberatus: sed etiā si alicui cōuitiū aliqd dictum fuerit. Itez plus dico ꝙ si aliqs vellet possidere bona alicuius tanq̄z bōa debitoris sui sciēs eū nihil sibi debere iniuriā cōmittit: idē dico si aliqs ad infamiā alicuius libelluz cōposuerit aut scripserit aut ediderit iniuriā cōmittit: si aliqs pudicitiā alicuius bone matrone attentauerit: vel matrēfami. affectatus fuerit vel ꝑtextatū. i. masculum: vel pretextataz. i. feminam affectatus fuerit: ⁊ alijs pluribus modis. hoc dicit.

a ¶ Iniuria. Hic prosequitur prout hoc titulo accipitur.

b ¶ Conuitium. Quasi conuocium cū in vnū plures voces proferuntur. vt. ff. e. itē apud labeonem. §. ꝯuitiū.

ADDITIO. Nota ꝙ verbū iniuriosum dicit̄ siue in genere siue in specie improperatur aliquod delictū cōmissum: vt notat Bar. Bal. ⁊ doctores. in l. iij. in prin. ff. de libe. ⁊ posthu.

c ¶ Quasi debitoris. Cum non esset vt hic. ⁊. l. si iniurie.

d ¶ Qui intelligebat. Ex affectu. n. fit iniuria. vt. ff. e. l. iij. Sed qd si erat vere debitor? Adhuc videt̄ idē: cum nihil adeo durū sit q̄z familiarē pompā ostendi. Quid enim tā durū tanq̄z inhumanuz q̄z publicationē pōpāqz rez familiariū: ⁊ paupertatis detegi vtilitatē si est? vt C. qñ ⁊ qb⁹ debet̄ quarta pars ex bo. de. l. ij. §. j. Sed dico contra in sequenti casu si iure eū ꝓuocaui: vel meū debitorē appellaui cum esset. vt argu. ff. eodem. eum qui. in principio.

Pauptatē detegere durū ē.

e ¶ Fieret. Nisi nocēs erat. Nā peccata nocentium nota esse expedit. vt ff. eodem. eum qui. in principio.

f ¶ Matrēfa. Matrēfamilias dicimus q̄ ē note auc̄tis ⁊ honeste vite in domo sua. vt. ff. de lib. exhi. l. iij. §. fi. ⁊ ff. d his q sūt sui vl' alie. in. l. nā ciuiū.

Mater familias.

g ¶ Pretextatū. Pretexta genus est vestis que nobiliores ciues romāi solebant vti. (j) Vñ si alius q̄z cui permissum erat deferre deferebat in alicuius ꝑsone certe ignominiā: iniuriarū tenebat̄ illi quē insectabat̄: sic plerunqz fit. Accursius florentinus.

Pretexta qd est.

ADDITIO (j). Nota ꝑm Joānez fabri contra istos gabbadeos qui sumunt habitum heremitarum siue religiosoꝝ: qr possunt puniri. vide in auc̄. de sancti. episco. §. j. Angelus areti.

h ¶ Assectatus. Assectari est frequēter sequi. Sed attentare est blādo sermōe pudicitiā alicuius ꝑpetere. vt. ff. eo. itē apud labeonem. §. aliud.

non solū facto: sed ⁊ verbo ⁊ scriptura: ⁊ alijs mītis modis Aretinus.

¶ Iniuria [a] autez cōmittit̄ non soluz cū quis pugno pulsatus: aut fustib⁹ cesus: vel etiā verberatus erit: sz ⁊ si cui cōuiciū [b] factū fuerit siue cuius bona quasi [c] debitoris q nihil d̄beret: possessa fuerit ab eo q intelligebat [d] nihil eū sibi d̄bet̄. Vel siqs ad infamiā alicuius libellū: aut carmen aut hystoriā scripserit ꝯposuerit: ediderit: doloue malo fecerit: ꝙ qd eorū fieret [e] siue quis matremfamili. [f] aut ꝑtextatum [g] pretextatamue assectatus [h] fuerit: siue

a ¶ Cuius. Id est alicuius.
b ¶ Plurimis modis. Qui notatur ff. eo. per totum ⁊ C. e. per totum.
¶ Patit̃. Casus. ¶ Supra dictū ē quot modis fit iniuria. Mō videndū est q̃liter q̃s patit̃ iniuriam. Patitur aūt q̃s iniuriā non solū si aliquo p̃dictoꝝ modorū ei directo fiat iniuria: vtputa quia cōuitiū ei dictū fuit: vel aliquo alio mō: sed ēt si liberis eius quos i potestate hz aliq̃ predictoruz modoꝝ fit iniuria pr̃ dicitur passus iniuriaz. vnde pro iniuria facta vni p̃sone q̃nq̃z tribus q̃nq̃z q̃tuor dat̃ actio iniuriaꝝ: veluti si facta fuerit iniuria filiefamilias nupte dat̃ actio iniuriarū patri mulieris: ⁊ etiā mulieri ⁊ marito mulieris. Sed quid si marito fuit iniuria facta pōt ne vxor agere ꝓ iniuria sibi facta: ⁊ econuerso: Rñ. ꝙ non. Equū enīz est vxores a viris defendi: ⁊ nō maritos ab vxoribꝰ. Quatuor enīz p̃sonis cōpetit actio iniuriarum pro iniuria facta vni p̃sone in tali casu. Pone ꝙ aliqua filiafa. nupta filio meo fit quā i ptāte habebā huic si facta fuit iniuria cōpellit actio iniuriarū nupte ⁊ mihi socero ꝓ iniuria facta nurui mee: ⁊ etiā filiofa. marito mulieris ⁊ etiam patri mulieris.
c ¶ Patit̃. In potestate hēt. Si ille qui iniuriā facit scit eos eē in potestate: lz ignoret in cuius potestate sint: alioqn non: sicut marito si mulierē viduā credat. vt. ff. eo. l. eum qui nocentem. §. finali. Accursius.

cuius [a] pudicitia attentata eē dicitur: ⁊ deniq̃z alys plurimis [b] modis admitti iniuriā māifestū ē

¶ Si fit iniuria filio vl̃ vxori alicui⁹: etiā pater: marit⁹: vel socer dicit̃ eam pati vt hēat actionē iniuriaruz. Aret.

¶ Patit̃ aūt q̃s iniuriam nō solū ꝑ semetipsum: sed etiā ꝑ liberos suos quos in potestate [c] hēt. Itē per vxorē [d] suā: id enim magis preualuit. Itaq̃z si filie alicuius q̃ tytio nupta est iniuriā feceris: nō soluz filie nomine tecū iniuriaꝝ agi potest: sed etiaz patris [e] quoq̃z ⁊ mariti nomine. Cōtra autē: si viro iniuria facta sit: vxor iniuriarum agere nō pōt. Defendi enī vxores a viris: nō viros ab vxoribus equū est. Sed ⁊ socer nurus noīe cuius [f] vir ī ei⁹ potestate ē: iniuriarum agere potest.

¶ Ex iniuria facta seruo nō agit ꝑuus sed eius dñs si iniuria in suā contume

d ¶ Per vxorē suā. Vt sponsam. vt ff. eodez. itē apud. §. spōsam quoq̃z.
e ¶ Sed ēt patris: lz in potestate patris eius nō esset. vt. ff. e. l. j. §. item.
ADDitio. Ista glo. nō est vera p. l. sed si vn⁹. §. ait p̃tor. ꝟ. emancipat⁹ ff. e. ⁊ ibi vide gl. p̃terea si nō cōpetit patri actio iniuriarum q̃n credit pulsatuz fore patrēsa. vt. d. l. eum q. §. si. ff. e. ergo mlto forti⁹ nō ꝯpetit sibi q̃n in veritate est p̃sa. s. q̃n ē emācipat⁹ ꝑm Jo. fab. qd̃ credo verū. Angelus.
f ¶ Cuius: scilicet femine vel nur⁹.
¶ Seruus aūt. Casus. ¶ Supra dictū est ꝙ patit̃ aliq̃s iniuriā non solū per semetipsum: sed ⁊ ꝑ vxorē suam ⁊ liberos suos quos in ptāte hz. Dec āt oīa ītelligere debes vera esse in liberis. Si enim alicui seruo fiat iniuria nō ītelligit̃ fieri aliq̃ iniuria eo ꝙ inspecto iure ciuili ꝑui ꝓ nullo habent̃: sz dño ꝑui fit iniuria ꝓ iniuria facta seruo: sicut ꝑ iniuriā factā vxori vel liberis iniuria fit marito vxoris ⁊ illi ī cuius ptāte liberi sunt. Solū enim in duob⁹ casib⁹ fit dño iniuria ꝑ iniuriā

factā ꝑuo: vel in cōtumeliā dñi a ꝑte facta fuerit seruo iniuria: lz nō atrox. Ceterū si aliqs cōtra seruū tuū cōclamauerit ⁊ eum leuiter pugno ꝑcusserit dabit tibi actio iniuriarū. ⁊. h. d.

a ¶ Seruis Nulla iniuria. q̄tuz ad hoc vt agāt s. ispecto iure ciuili: sed sic ispecto iure nāli. vt. ff. eū qui. §. j. ⁊ ff. de his qui sunt sui vel alie. iur. l. ij. ⁊. s̄. de his q sunt sui vel alieni iu. §. finali. que sunt contra.

liam fiat vel fuerit atrox. Aretinus.

¶ Seruis aūt ipsis quidem nulla [a] iniuria fieri intelligitur sed dño ꝑ eos fieri videt. Non tñ ysdē modis quibus etiā per liberos [b] ⁊ vxores: sed ita cū quid atrocius [c] cōmissuz fuerit et qd̄ aꝑte [d] ad ꝯtumeliā dñi recipit [e]. Ueluti siqs alienū seruū atrociter verberauerit ⁊ in hūc casuz [f] actio ꝓponit. At siqs seruo ꝯuicium fecerit: vel pugno eum per

b ¶ Per liberos. i. filios.

c ¶ Atrocius. q̄z equum sit.

d ¶ Et qd̄ aperte. Repete. ⁊ cū id cōmissum fuerit qd̄ ⁊c̄. Si autē nō i dñi cōtumeliā sz serui tm̄: tñ adhuc non dz in mlta relinq a p̄tore. (j) vt. ff. e. itē apud labeonē. §. siquis sic fecit.

ADDITIO (j). No. q maleficium nō dz remanere ipunitū. l. ita vulneratus. ff. ad. l. aq. Ex quo nota q si iniuriā passus non potest agere ex forma statuti: qr forte non soluit collectas: tñ iudex ex suo officio pōt iniuriātem punire. vt. §. siqs sic fecit: ⁊ ē bonꝰ tex. ⁊ ibi Bar. i. l. nō solū. §. q̄z q̄z. ff. e. An.

e ¶ Ad ꝯtumeliam dñi respicit. Dis duobꝰ casibꝰ dño dat actio hoc est siue ad eius ꝯtumeliā fiat iniuria: siue corpus atrociter verberet: ⁊ sic dñs aget ꝓpter iniuriā seruo factaz non serui noie (j) q̄si ꝑuo ꝯpetat actio: sz i prio casu suo noie ꝓ iniuria. s. sibi cōmissa.

ADDITIO (j). Nota modū libellādi ⁊ agēdi qr dñs dz dicere seruum fuisse ꝑberatū in ꝯtumeliā suam: ⁊ iō qr sibi iniuria illata est suo noie iniuriarum agit: sinautem alio modo ageret succumberet. Angelus.

f ¶ In hūc casuz. Non solū i supiori casu qñ ad ꝯtumeliā dñi fcā ē iniuria ¶ Si cōi seruo ⁊c̄. Casus. ¶ Supra dictū est q si seruo alicuius q in totuz alicuius est fiat iniuria q in duobus casibꝰ actio iniuriaꝝ cōpetit dño: sz pone q ꝑuo cōi alicuius simplicis hominis ⁊ alicuius nobilis viri pro equalibꝰ ꝑtibꝰ fiat iniuria ex q̄ nascat actio iniuriarū q̄lit debeat ista iniuria estiari. ⁊ rñ. q si dz fieri iniurie estimatio ꝓ ea ꝑte ꝓ q̄ qsqz eoruz dñs est: sed ex ꝑsonis dñoꝝ hoc est dignitatibꝰ: hoc est dicere q lz humilis ꝑsona tātū habeat i ꝑuo q̄ztū ⁊ nobilis nō tñ tm̄ dz iniuria sua estimari quātū iniuria facta nobili. ad. l. aūt inductā ꝑ ꝯtriū. ff e. l. sed nō est equū: Rñ. sic exponēdo. l. sed nō est equū ꝓ maiori ꝑte q̄z pro q̄ dñs est dānationē fieri. Hoc sic intelligo q qlibet dñoꝝ habebit dimidiā emende respectu facto ad suū totū. Si enim seruus cui facta est iniuria totꝰ fuisset nobilis estimaret iniuria sua. xx. solid. sz qr nō ē nisi dimidius estimabit. x. ⁊ ita estimatio nobilis viri deducit ad suū totū: aut illud estimabit hito respectu ad diuturnitatē. Si āt seruꝰ cui facta ē iniuria nō valeat. x. cū ergo nō habeat nisi medietatē i seruo suo estimabit. v. aliqs autē modis soluit ibidē. Sz qd si fiat iniuria seruo in quo aliqs hēt vsum fructū cui cōpetit actio iniuriarū: Et rñ q dño ꝓprietatis. Sed pone q alicui libero hoi qui tibi bona fide seruiat fiat iniuria dabitur ne tibi actio iniuriarū: Et rñ. q nō sed sibi: ⁊ hoc verꝝ est: nisi in cōtumeliā tui dñi

qui bona fide seruit sit vulneratus vl' pulsatus. Idē est in seruo alieno bo. fi. seruiēte: vt tūc pro iniuria ei facta tibi cōcedat' actio iniuriaꝝ qñ in contumeliaꝫ tui iniuria fuerit ei facta: ⁊ hec sunt q̄ ī lr̄a ꝯtinēt.

a ¶ Si cōi seruo. Dñs: in me ꝓ pte dñij. vt. ff. e. l. sꝫ nō eē. ꝯ. Sol. si ꝯ dic̄ si recte itelligat'. Nā glꝫ agit rōne dimidie: vt si duo sūt vn⁹ nobilis ali⁹ ignobilis si seru⁹ eēt totus nobilis ageret iniuriarū in. xx. nūc ergo aget i. x. ignobilis āt ageret i. x. si eēt tot⁹ su⁹ bu⁹: nūc ergo agit in qnqꝫ: ⁊ ita qlibet ꝓ pte sua: ⁊ rō dignitat' habet'. Vel ibi erant pares ꝑ oīa dñi

cusserit: nulla in euꝫ actio dño cōpetit.

¶ Pro iniuria illata suo cōi agit vterqꝫ dñs hīta distōne dignitat' vtriusqꝫ. Ar.

¶ Si cōi suo iniuria fcā sit equū ē ñ ꝓ ea pte q̄ dñs[a] qsqꝫ ē estiationē iniurie fieri: sꝫ ex dñoꝝ[b] ꝑsona: qꝛ ipis sit iniuria. Qd̄ si vsusfru. ī suo tytꝫ ē: ꝓpetas meuꝫ ē magꝫ[c] meuio[d] iniuria fieri: itelligit'.

¶ Pro iniuria fcā libo hoī ⁊ suo alieo q̄ suiūt nobis bōa fide: si fcā fuerit ī despectū ꝯpetit nobis actio iniuriaꝝ. Are.

¶ Sꝫ si libero hoī qui tibi bōa fide seruit: iniuria fctā sit: nulla tibi actio dabit: sed suo noie is experiri poterit nisi ī ꝯtumeliā tuā pulsat⁹ sit: tūc. n. ꝯpetit ⁊ tibi[e] iniuriaꝝ actio. Idē ergo ē ⁊ in suo alieno bōa fide tibi suiēte vt totiēs admittat' iniuriaꝝ actio q̄tiēs ī tuā ꝯtūeliā[f] iniuria ei fcā sit.

¶ Pēa iniuriarū ē pecuniaria q̄ꝫti fuerit estiata ⁊ ꝑ iudicē taxata: q̄ estiatio ⁊ taxatio crescit vl' diminuit' sꝫ ꝑsōaꝝ dignitatē ⁊ ꝯdōnē. Ar.

¶ Pena autē iniuriaꝝ ex lege. xij. tabu. ītroducta est ꝓpter membrū[g] qdē mihi ātiq̄s fabl'as dicēs ꝙ ātiqt⁹ ipo nebat' vna pena ꝓ iniuria ꝑ. l. xij. tab. ⁊ alia ꝑ ꝑtores: postea scd'a: ⁊ vt breuit' dicā mēbrū ꝓ mēbro ꝑ ꝑ os fractū vt si aliqs ī ore ꝑcuteret ita ꝙ sāguis vndiq̄ fluerēt sꝫ. d. gui. sꝫ pecūiarie pene ꝯstitute ꝑ veteꝝ pauptatē: qꝛ ita paupes erant tūc ꝙ sat' pūiebāt' ꝑ os fractū si paꝝ de pecunia soluerēt. Maluerūt. n. tūc tē poris suspēdi q̄ aliqd de pecunia sua dar': vel ꝑt h̄ qd̄ dicit ꝑ iniuriam pauptatē veteruꝫ referri ñ ad ꝓximū dictū: sed ad aliud qd̄ dic̄ erat pēa talis. Qꝛ. n. ita paupes erāt oli ꝙ nō habebāt pecūiam vñ satisfacē possent mēbꝝ ruptū ⁊ ꝑ h̄ fuit statuta pēa talioīs: sꝫ postea ꝑtōes circa nāꝫ iniuriaꝝ tractātes statuerūt ꝙ ꝓ iniuria agat' ciuil'r: ⁊ tūc dꝫ iudex ītm̄ ꝯdēnare iniuriātē q̄ti ille cui fit iniuria: iniuriā sibi fcāꝫ estiauerit vl' mioris sꝫ ꝙ sibi equū visū fuerit. Dic̄ ēt Iu. ꝙ pēa. l. xij. ta. ī dissuetudinē abijt: pena āt a ꝑtorib⁹ ītroducta hodie hꝫ locū: nā sꝫ q̄litatē ꝑsone cui fit iniuria crescit vel minuit' iniurie estimatio. ⁊ hoc dicit.

b ¶ Ex dñoꝝ ꝑsōa. q. d. si ex suo ꝑsōa.

c ¶ Magis. q̄ꝫ tytio.

d ¶ Meuio. nisi ad cōtumeliā vsufructuarij facta sit. vt. ff. e. l. itē. §. si vsum fructū. ⁊. §. item si liberum.

e ¶ Sed libero. Et tibi: non solū ei.

f ¶ In tuā ꝯtumeliā. Nec min⁹ ipe iniuriaꝝ aget: iō ī fructuario distīgui oportet. vt. ff. e. item. §. itē si liberum.

¶ Pēa āt iniuriaꝝ ⁊c. Casus. ¶ Dixi. Iusti. Dñe dicat' mihi q̄ pēa ipōit' ꝓ iniuria ī actiōe iniuriaꝝ: ipe notat

g ¶ Membrum. puta manū vl' pedē.

ADDITIO. No. tex. z gl. qd dicaf mẽbꝝ habetur i. l. si se liberi. ff. d sta tu ho. p gl. z doc. zan de⁹ dicaf mẽbꝝ hi in. l. cui de⁹. ff. d edill. edic. d q vid Bar. z Jo. d imo. i. l. ij. ff. d pn. tu. Zn.

a ¶ Raptũ raptũ[a] taliob erat: pp os vo fractuz nũ marie pene erant constitute: quasi in magna[c] vetex pau pertate. Sz postea pretores permittebãt ipis q iniuriam passi sunt eã estimare vt iudex vel tãti reũ ꝺdenet quanti iniuriã passus estimauerit[b]: vl̃ miozis put ei visum fuerit.

t. ꝺtrucatũ.

b ¶ Talio. Id est simũtu do supplicij. vt mẽbꝝ p mẽbꝛo.

c ¶ Quasi i magna. hec ẽ rõ nõ ad pximũ: sed ad illd qd erat pena talionis.

d ¶ Estiauerit p sacrz taxatõe iudicꝭ e ¶ honoraria. facit .ff. de iu. na. gẽ. §. ppõebãt.

f ¶ Estiatio. Propofita actione iniuriaꝝ pretoria q̃ anno ꝓtinuo tollitur. vt. C. e. l. si nõ comicij. Nisi i casu vbi anno vtili dar. (j) vt. ff. qd̃ me. ca. l. cũ exceptõe. §. p⁹ãnũ

ADDITIO (j). Dicꝭ gl. j. prl. §. z i. d. l. si si ꝓtij: nullã approbet: ꝓpter ml̃tas opi. tñ h̃ z i. l. lex cornelia. hãc approbat q̃ ista actio sit ciuilis i tribus casibus. §. prorl. j. eo. Znge.

g ¶ In seruo actore. i. castaldo.

h ¶ Medij act⁹ hoie, q mesõauta. al̃. mediastin⁹ dr. ff. d na. ca. sta. l. j. §. ij.

i ¶ Lõpedito. i. in eo seruo q nullã alĩ affert vtilitatẽ: sz tm̃ ligat⁹ stat.

¶ Sz z lex zc. Casus. ¶ Scire ꝺes q̃ p oi iuria d mõ ꝺz agi actõe iuria rũ. ex. l. corne. d iurijs. qs ꝓtigit i trib⁹ casib⁹: puta si alĩqs dicat se pulsatũ ꝓbatũ vl̃ domũ suã vi ꝓtolta: z ap pello domũ tuã: siue ꝑpa tibi fuerit si ue locata siue gratis concessa. z. h. d.

k ¶ Sed z lex cornelia. tõ sic ꝺcã: qr cornelⁱ⁹ scilla ꝑfect⁹ pri us eã fec. vt ff. d ac. l. hoc accu. in fi. l.

l ¶ Introduxit. scz ꝺcta lex corn. i q̃ actõe cõdemnatio fit estiatõe iudicis iuretu. i litẽ. vt. ff. e. i ꝓtoto⁹. Sz nũqd his casib⁹ q tres sẽ ex le. cor. ẽ h actio perpetua: Dicũt q dã. vt. M. q̃ fic ois actio ex lege ꝺscẽdes fit perpetua. vt. j. de ꝑpe. z tem. ac. in ꝓn. Sz Jo. ꝺ. dicit. n. sp eã ãno ꝓtinuo tolli. vt. C. e. l. si si ꝓtij. (j) Et nõ q̃ his trib⁹ casi. ẽ ciuil: al's ẽ vbiq; ptoria: cũ a ptõe sit iducta. vt. e. l. ptõ.

Lex cõnelia vsi ꝺr.

Actio i iuriarũ an sit ãnualis in oib⁹ casib⁹.

ADDITIO (j). Jo. sa. dicꝭ q̃ doc. tenẽt opi. Mar. z q̃ vidit ꝺuaꝝ d scõ. vi de hẽric. bo. i. c. oli. exẽ eo. i scda ꝺ. vbi vi icliaꝝ i ptẽ Joã. z idẽ tz Jo. and. in addõib⁹ ad spe. ti. d iurijs. iꝺbo actõ.

m ¶ Pulsatũ. Sine ꝺolore.

n ¶ Verberatũ. Scilicet cuz doloꝛ. vt. ff. e. l. lex cornelia. §. j.

o ¶ Domũ suaz. (j) Facit. ff. de his qui deiece. vel effude. l. j. §. habitare.

ADDITIO (j). Nota q̄ relatiuū suus sua non semp̄ importat dñiū: facit quod no. Bar. in l. j. q̄ntus. §. argēto. de auro ⁊ argento lega. Ang. are.

¶ Atrox iniuria estimat̄ ⁊c̄. Casus.

¶ Intellexi Dñe Justinia. supi⁹ fieri mentionē de atroci iniuria: sed dñe qualiter cognoscā atrocē iniuriam: Et ipse rñdit dicens q̄ atrox iniuria quatuor modis cognoscit̄. vz. ex loco dupli. s. ex loco vbi fit vel loco vulneris. Iterū ex facto vt si aliquis vulneratus fuerit vel grauiter lesus: ⁊ etiā ex p̄sona. vt patet ex lr̄a ⁊. h. d. Parū r̄fert ⁊c̄. Scire debetis q̄ non refert vtrum atrox iniuria fiat filiofamilias an p̄rifami. Equaliter enim dicit̄ atrox. ⁊. h. d.

a ¶ Atrox. Ideo atrox iniuria ab alia separatur que fit minor vt per h̄ magis puniatur. vt supra eodez. §. pena autem. ⁊ facit. ff. eodem. lege pretor edicit. §. at in actione. ⁊. §. finali. ⁊ l. vulneris ⁊. l. sequenti.

b ¶ Ex facto. Magis q̄ ex p̄cio rei. vt. ff. de incē. rui. nau. l. pedius. §. j.

c ¶ Humili p̄sona. Que fit p̄sona humilis. dic vt. C. de inces. nu. l. humilē.

d ¶ A liberis vel libertis. Quibus aduersus parentes ⁊ patronos agere permittitur si fit atrox iniuria facta eis a parētibus ⁊ patronis. vt. ff. eo. l. pretor edicit. §. p̄terea. puta in oculo vel in ore. vt. ff. eo. l. p̄tor. §. fi. ⁊. l. seq.

ADDITIO. Dicas s̄m Saly. in. l. iniquū. C. q̄ accu. nō pos. q̄ lz pro leui iniuria fili⁹ in potestate nō pōt patrē solēniter accusare. vt. l. lis nulla. ff. d̄ iudi. tñ iudicis officiū pōt iplorare p̄ g̃ui. vt. l. si lenōes. C. de epi. aud. Emācipat⁹ ꝟo filius p̄ leui delicto non accusat sed pro graui sic dūmō ciuiliter agi non possit: al's sec⁹: vt hic p̄ docto.

e ¶ Nōnūq̄. Id ē aliq̄ñ: ⁊ sic due negatōes faciunt vnam affirmationem.

f ¶ Filiofamilias. Nisi q̄ facta iniuria filio due actiones nascunt̄: ⁊ vtriusq̄z exercitiū cōpetit patri. vt. ff. eo. l. sed si vn⁹. §. filiafamilias. ⁊. l. pater. sz facta iniuria patri: nō iō fili⁹ aget.

¶ In sūma. Casus. ¶ Ille qui patitur iniuriā pōt agere de iniuria sibi illata ciuil'r si voluerit vl' crīal'r. Si āt ciuil'r agat estimatiōe fcā s̄z qd̄. s̄. dictū ē iudex penā reo irrogabit. Si āt crimīal'r: tūc ex̄ordinaria pena reo ē īponēda. Hoc tñ vult sp̄ obs̄uare dñs Justi. q̄ illustres ⁊ sup̄illustres iniurias sibi illatas p̄ p̄curatores agē pos

suā vi ītroitā eē dicat. Domū aūt accipimus siue in p̄pria domo q̄s habitet: siue in conducta: vel grat̄: siue hospitio receptus sit.

¶ Atrox iniuria estimat̄ ex qualitate facti: loci: ⁊ personaꝝ. Ange. aretin⁹.

¶ Atrox[a] iniuria estimatur: vel ex facto[b]: veluti siq̄s ab alio vulneratus sit: vel fustibus cesus. Uel ex loco: veluti si cui in theatro: vl' in foro: vel in ꝯspectu pretoris iniuria facta sit. Uel ex p̄sona: veluti si magistratus iniuriā passus fuerit: vel si senatori ab humili[c] p̄sona iniuria fcā sit: aut parēti patrono q̄z fiat a liberis[d] vel libertis. Aliter eniz senatoris ⁊ parētis patroniq̄z: alit̄ extranei ⁊ humilis p̄sone iniuria estimatur. Nōnunq̄z[e] ⁊ locus vulneris atrocē iniuriā facit: veluti si in oculo q̄z p̄cussus fuerit. Parui autē refert vtrū patrifamilias: an filiofamilias[f] talis iniuria facta sit: naz ⁊ h̄ atrox iniuria estimabitur.

sint tam criminalr q̃ ciuilr: ꝑm tenorē cōstitutionis leonis: quā habes. C. e. l. fi. ad quā recurre.

¶ Non autē. Scire debes ꝙ nō soluz tenetur actione iniuriarū qui fecit iniuriā: sed ille q ꝓcurauit: vt ab alio fieret. Et. h. d.

¶ Hec actō. Si aliqs fecerit mihi iniuriam ⁊ ego dissimulaueriz: si peniteā postea: ⁊ velī agere iniuriarū nō possuz. ⁊ hoc dicit.

a ¶ In summa. Agere. Et sic tollit vnū iudiciuz per aliud cū vtrūq; sit ꝓditū ad vindictā: vt. ff. eo. pretor. §. j. et l. qd senat⁹. secus si alterū esset de re familiari: vt qñ ciuilis actio cri. pre. l. j. Et iō si de iniuria atroci actū est iniuriarū nihilominus potest agi. l. aqlia ad dānū: ⁊ ecōuerso: nec in actione iniuriarū agitur ad dānū: vt ad dānū: sed vt ad contumeliaz: vt. ff. eo. l. item apud labeonem. §. si quis verberato.

b ¶ Dictum est. Ut supra eodem. §. penali. in fine. §.

c ¶ Pena pecuniaria. s. actori dāda.

d ¶ Extraordinaria. Scilicet capitis vel status si iudicium sedeat. Vel pecuniaria inferenda fisco nō actori: vel ff. eodem. l. finali. Accursius.

¶ Ex qualibet iniuria potest agi ciuiliter ad estimationē: ⁊ crimīaliter ad cōdēnationē extra ordinē: in quo iudicio criminali nō potest interuenire procurator: nisi pro illustri persona. Aretinus.

¶ In summa sciendū est de omni iniuria eū qui passus est posse vel criminaliter agere [a]: vel ciuiliter. Et si quidez ciuiliter agitur (estimatione facta ꝑm quod dictū [b] est) pena [c] reo imponitur. Sinautē criminaliter: officio iudiciꝫ extraordinaria [d] pena reo irrogatur. Hoc videlicet obseruando: quod zenoniana cōstitutio [e] introduxit: vt viri illustres [f] quiq; sup eos sunt: et per procuratores possint actionē [g] iniuriaruz criminaliter vel persequi vel suscipere ꝑm eius tenorē qui ex ipsa manifestius apparet [h].

¶ Faciens fieri iniuriaz ita punitur sicut faciens. Areti.

¶ Non solum autē is iniuriarū tenetur qui fecit iniuriaz: id est qui percussit: verū ille quoq; tenebitur qui dolo fecit iniuriā vel qui procurauit: vt cui [i] mala [k] pugno percuteret [l].

ADDITIO. Et sic vbi pena est i arbitrio iudicis pōt suū arbitriū extendere vsq; ad mortē: qd est verū pēsata ⁊ attēta facti qualitate. l. pedius. §. j. ff. de incend. rui. nau. Itē ex hac glo. elici pōt ꝙ si agat de crimine ad penaz pecuniariaz fisco applicādā iudiciū dicit esse criminale.

Pena arbitraria ad mortez extēdit.

e ¶ Cōstitutio. Ut. C. eodem. l. finali.

f ¶ Illustres. Hi sunt qui tm̄ noīe illustres sūt: ⁊ nō dignitate. Illi autez sūt supra eos qui dignitatē ⁊ administrationē habēt: supra quos nemo est nisi impator. (j) qd dic: vt notaui i auc. vt ab illustri et qui supra eos sunt. colla. v.

ADDI. (j) Dic vt p glo. ⁊ oēs doc. in l. finali. C. eodem. Angelus.

g ¶ Actionem. Id est accusationem. Et est speciale in accusatione. al's cōtra: vt. ff. de procu. l. lz. §. ad actionez. ⁊. ff. de publi. iudi. l. pe. §. ad cri.

h ¶ Appareat. Dic ergo hic casum eius legis.

i ¶ Non soluz. Ut cui. Id est alicui: vel cuius: id est alicuius.

k ¶ Mala. id est maxilla.

l ¶ Percuteret. Sz vr̄ ꝙ ex tali ꝯfilio nō teneat: vt. s̄. de obli. que ex delicto

nascuntur. §. ope. in fi. §. Sed dic vt ibi diximus. Itē argumē. contra. s̄. mā. §. tua tm̄. ibi. qꝛ nemo ex consilio.

Actio iniuriarū quō tollit.

a ¶ Hec actio. Dissimulatione. Ut si risi: vel lusi: vel comedi cuꝫ eo postea. Itez tollitur etiā nudo pacto ipso iure: vt. ff. de pactis. si tibi. §. quedā actiones. Sꝫ nunquid est nata etiā stati fcā iniuria: an ita dmū si dicat ad aiuꝫ reuoco. Qd vltimum dixit B. vt dicūt. Sꝫ certe imo est nata stati nec eni ex reuocatione ad aium vl' verbis talib⁹ nascitur hec actio: sed ex cōtumelia: vt. ff. de pac. l. si vnus. §. pactus. Itez quō aboleretur hec nisi eēt nata. certe nullo modo: vt. ff. de iniu. rup. test. l. nam ⁊ si. §. post defectum. ⁊ ff. de verbo. obliga. l. decem.

¶ Actio iniuriarum non nascitur nisi ab initio iniuriatus in animo suo iniuriam reuocauerit. Vel sic sm̄ glosaꝫ. Actio iniuriarum iam nata tollit dissimulatione. Angelus areti.

¶ Hec actio dissimulatione[a] abolet: ⁊ ideo si qs iniuriaꝫ dereliquerit: hoc ē statiꝫ passus: ad animum suū non reuocauerit[b]: postea ex penitentia remissaꝫ iniuriam non poterit recolere.

¶ De obligationibus que ex quasi delicto nascuntur.

¶ Iudex qui p iperitiam male iudicat facit litem suā: ⁊ ex q̄si maleficio tenet inquātū equū videbit iudicanti. Areti.

b ¶ Non reuocauerit. Id est aboleuerit. Nō enim oportet dicere ad aiuꝫ reuoco: sꝫ sufficit si remaneat iratus: ⁊ ei nō recōcilieꝛ. (1) Sed qd si in vltia volūtate in penitētia remittit q̄si coactus morte: ⁊ postea cōualet: nunquid renascit? Videtur ꝙ sic: vt arguit supra de donationibus. §. mortis causa. Itē qꝛ coactus remisit: vnde pretor ratum nō hꝫ: vt. ff. ꝙ met. cau. l. 1. Sꝫ cōtradico: qꝛ fuit semel extincta: vnde in perpetuum resuscitari nō pōt: vt. ff. de solu. que res. §. areā. Item presumo ꝙ perpetuo voluerit remittere siue cōualuerit siue nō. nā al's nō potest bñ penitere. presumā ergo eū nō fuisse immemorē sue salutis: vt. C. ad. l. iuliā repe. l. fi. Item est contra ad id qd dicit nuda voluntate tolli hanc actionē. ff. de negociis gestis. l. pōponius. ibi. Nam quō ⁊c. Sed certe ab initio tollit nuda voluntate ⁊ simplici: vel vnius tm̄: sed si semel ad animū reuocauerit non remittit per nudā voluntatē: sed per volūtatē nudā verbis vl' pacto expressam: sic etiaꝫ ipso iure: vt dictū est per l. ff. d pactis. si tibi. §. q̄dā.

Iniuria in vltia volūtate remissa nō pt ampli⁹ reuocari.

ADDI. (1) Dic vt. ff. de adimēdis le. l. filio. §. seia. ⁊ vid. l. iij. §. fi. ibi Bar. e. titu. Ange.

¶ De obligationibus.

Continuatio.

¶ Quia de obligationibus ex maleficio diximus: sequitur de his que ex quasi maleficio sunt. Accursius.

Diuisio

Si iudex. ¶ Totus iste titulus diuidit in duas partes principales. Primo ponit casus in quibus qs obligatur ex quasi maleficio. Secūdo qua actione his casibus agatur. Secunda ibi (In his autem.)

¶ Si iudex ⁊c. Casus. ¶ In toto titulo isto nihil aliud dicitur nisi ponūtur quedam exempla: in quibus qdem exēplis tenet aliqs ex quasi delicto. ⁊ inter oīa exēpla: primuꝫ exēplū est de iudice q cognoscēs iter me ⁊ aduersariū meū p suā imprudētiā vel imperitiam cōtra iniustitiā meaꝫ pnūtiauit credēs de me facere. Iste enim iudex dr̄ litē facere suā: hoc est dānū alteri⁹ in se trāsferre. In idē ēt mihi tenet in quo p imperitiā suā me lesit. Sed quo genere dicemus ipsuꝫ mihi obligatū? Rñdit vt supius dictū est ꝙ cū non sit

obligatus ex cōtractu: nec ex quasi cōtractu eo q̄ neq; ꝯxit: neq; q̄si ꝯtraxit: neq; ex maleficio: q̄ credebat bene facere ex q̄si d̄licto obligat. Sz ꝓ deo di. in quātū sustinebit iudex iste īperitus penā. Rñdet q̄ inquātum equuz visum fuerit iudici maiori hoc ē ꝑm q̄ plus vl minus iudex maior viderit ipsum errasse. Secus enīz est si circa certa ⁊ cōmunia aliqs iudex errauerit: ⁊ secus si errauerit circa occulta huius philosophie. ⁊. h. d.

a ¶ Iudex: siue sit paterfamilias iudex: siue filiusfamilias: sed q̄si est filiusfamilias pater de peculio tenet inquātū fuit in peculio: cum filiusfamilias litē suā fecit: vt ita sint duo spālia: ⁊ q̄ datur de peculio: lz sit quasi maleficiū qd̄ nō est al's: vt. ff. de his qui dele. vel effu. l. j. §. si filius. Itē q̄ inspicit tēpus quo fecit litez suā in cōdēnādo: lz al's rei iudicate tempus spectetur: vt. ff. de pecu. l. quesitū. ⁊ ꝓbantur hec. ff. de iudi. l. si filius filiusfamilias. Vel dic q̄ filius conuenit † vt no. in. d. l. si filiusfamilias.

† De peculiocū pr̄ ꝯsueuit ꝯueniri.

ADDITIO. Nota q̄ iste titulus nō hz locū q̄si iudex per dolum vel corruptelam tulit sentētiā: q̄ tūc tenet ꝓprie ex delicto: vt etiam no. Barto. in d. §. si filius. Angelus.

b ¶ Litē suā. i. cōtrouersiā vel litigiū vt in id teneat ipse in quo lesit aliquē: ⁊ hoc q̄si ꝑ ignorātiā vel īperitiā: vt. j.



Si iudex [a] litē suā [b] fecerit [c] nō proprie ex maleficio obligatus videt: sed q̄ neque ex maleficio neq; ex ꝯtractu [d] obligat⁹ est ⁊ vtiq; peccasse aliqd ītelligit: lz per imprudētiaz: iō vr̄ quasi ex maleficio teneri: ⁊ inq̄ztū d̄ ea re equū religiōi iudicantis videbit [e] penam sustinebit.

sequit. Nā si dolo. tūc nō hz locū h̄ titulus: sz ex maleficio tenet: ⁊ fit infamis: vt. C. de pena iu. q ma. iu. l. si. Sz nunqd hec oīa in arbitrio locuz hñt: Dicit Jo. q̄ sic: vt. C. de pac. l. si qs in conscribēdo.

¶ Ille ex cuius domo aliqd ꝓycit qd̄ alteri noceat: ex q̄si maleficio obligatur ad duplū estimationis dāni. Qui v̄o hz supra viā aliqd̄ appēsum qd̄ possit alteri nocere tenetur pena. x. aureorum. Pro homine v̄o libero occiso in pena quinquagīta aureorū: sed si viuit ⁊ fuerit sibi nocitum tenetur inquātum iudex estīauerit. Are.

Alij ꝯ cū possit pena petitm̄: ⁊ nec snīa valeat: vt. C. de arbi. l. j. et l. ij. et marie hz noua iura q̄ loquunt cū est iuratū ab arbitro vel a ꝑtib⁹ ꝑm q̄ nihil eis erit ꝑter sacr̄m: vt l auc̄. d̄ iudi. §. q̄ v̄o. coll. vj. Sed certe snīa ꝑma v̄a ē: nec obstat. hoc aūt: q̄ nihil erit ei. i. arbitro ꝑter sacramētū ⁊c̄. s. vt possit cogere ꝑtes suo stare iudicio: vl eis. i. ꝑtib⁹. Nā vocabit alterā ꝑtē ꝑ iur̄m: sz ⁊ cōtra arbitriū nihilomin⁹ aget: vt dictū est. ⁊ ꝑ actionē ī factū: vt. j. e. §. si.

Arbit̄ si facit litē suaz: an sit puniēdus sicut iudex.

c ¶ Fecerit. i. male iudicauerit.

d ¶ Ex contractu. vel quasi.

e ¶ Videbit. vt si dubitauit circa legē fusiā caninā duri⁹ punit. si aūt in. l. illa galli⁹ acqli⁹ miti⁹ puniat. (j) ⁊ h̄ q̄si nō fuit data pecunia iudici vl ꝓmissa: al's graues pene seq̄rent: vt. C. d̄ pena iudi. q ma. in auc̄. nouo iur̄. ⁊ fac̄ ad h̄ rñ. ff. d̄ var. ⁊ extra. cog. l. si. al's ꝑma.

ADDITIO (j) Et idē si fuerit secutus ītell'm ml'toꝝ doctoꝝ ī vna lege q̄ hz pl'es ītell's: lz ille nō sit cōis: vt dic̄ Bar. ī. l. cū ꝓlatis. ī si. de re iudi. valeret tñ talis snīa: vñ opus eēt appl'one. ⁊ iudex appl'onis posset seq aliā opi. ⁊ aliū intellectū ⁊ retractare vel confir-

mare sententiā: vt no. Bar. in. l. iiij. §. hoc aūt iudiciū. in fi. ff. de dā. īfec. De hac materia vide latius per Ang. h.

☞ ¶ Itē is. Casus. ¶ Jā vidistis vnū exēplū vbi obligatus est aliqs non ex ꝯtractu: neqꝫ ex q̄si ꝯctu: neqꝫ ex maleficio: sꝫ ex q̄si maleficio est obligatus. Mō ponit h aliud exemplū: vt ecce. Si de cenaculo alicui⁹ fuerit aliqd eiectū vl' effusū ex quo aliqs ledit: iste de cuius cenaculo illud eiicit vel effundit est obligatus: nō ex cōtractu: neqꝫ ex quasi cōtractu: neqꝫ ex maleficio: quia ipse nō eiecit: sꝫ ⁊ q̄si maleficio. id est quo ad id qd iminet quasi deliqsse vr̄. eo ꝙ vsus est opera malorū hominū. Et pñt cōiungere sequētē ver. si ex certa sñia nō facio: vt p exēpla distīguā.

¶ Itē is ex cui⁹ cenaculo vl' ꝓprio ipsius vl' cōducto: vl' in quo gratis habitabat [a] deiectū effusūue aliqd ē: ita vt alicui noceret quasi ex maleficio obligatus intelligit. Ideo aūt non proprie ex maleficio obligatus intelligit: qꝛ plerunqꝫ ob alterius culpā tenet aut serui aut liberi. ¶ Cui similis est is q ea pte qua vulgo iter fieri solet id positū [b] aut suspēsum hꝫ: qd potest (si ceciderit [c]) alicui nocer: quo casu pena [d] decem [e] aureorū cōstituta est. De eo vo quod deiectuꝫ effusumue ē: dupli quāti dānum datum sit nihil nocuerit. Non eniꝫ inspicitur hic euentus: sꝫ quid euenire potest. In de eiectis vo vel effusis. tūc deinde puniēdus est quis cū per eiectū vel effusum alicui nocitū fuerit. Sed dñe pro deo que est pena de eiectis vl' effusis? Et respō. dñs Justi. ꝙ ex pmo edicto de eiectis vel effusis pena ē tripli dāni dati. Si aūt liber hō interfect⁹ fuerit p eiectū vel effusum: tūc cōstituta est pena. l. aureoꝝ. Si autez veniat liber homo: ⁊ per eiectum vel effusum ei nocitum fit: tunc punitur inquātum iudici equū videbitur. Debet eniꝫ iudex cōputare impendia in curatione facta: ⁊ operas eius quibus caruit forte si scriptor manu dextra mutilat⁹ est vel alibi est vulneratus: ita ꝙ scribere non potest vel quibus cariturus est: vtputa scriptor est ⁊ manus est ei abscisa q̄ scribere solebat: qd tamē difficillimuꝫ est enarrare di. glo. ꝙ nō referas ad īpendia: sed ad opas quibus caruit ⁊c. Lꝫ eniꝫ ita eēt ꝙ solebat quolibet anno decem libras scribendo lucrari: nō tamē propter hoc sequitur ꝙ in posterum faceret. Posset eniꝫ contingere ꝙ nō inueniret qui operas suas conduceret. ⁊ hoc vult dicere litera ista.

a ¶ Itē is. Habitabat. Hospes plane nō tenet: sꝫ is q hospitiū dederit: vt. ff. de his q deie. vel ef. l. j. §. pe. Accur.

ADDITIO. Nota ꝙ qñ qs dꝫ citari ad domū solite habitatiōis: nō sufficit citari ad hospitiuꝫ iuxta. l. iiij. §. pretor. ⁊ ibi late Bar. ff. de dā. infec.

¶ Cui similis est. Casus. ¶ Jā vidistis duo exēpla in qbus est obligatus ex quasi maleficio: adhuc ponit aliud exēplū parū differēs a scdo. Ecce si aliquis habebat aliqd positū vel suspensum sup viā publicā qd nocere posset trāseūtibus: qui ita patit positum vel suspēsuꝫ tenet ex q̄si delicto vel maleficio q̄q̄ nemo lesus fuerit: dū tñ id qd positū est vel appēsuꝫ ledere posse aliquē si ceciderit: ⁊ punit ex scdo edicto de eiectis ⁊ effusis in decem aureis: lꝫ

b ¶ Id positum. Lꝫ ipse nō posuerit.

c ¶ Si ceciderit. Non enim spectatur: vt noceat.

d ¶ Pena. Prestanda.

e ¶ Decē aureorū. Vel solidorū. v. ff. de his qui deie. vel effu. si vo. §. ptor. ⁊ §. fi. ⁊ tunc dicas actionem in factum fore annuā: vt. ff. de po. ac. l. fi.

a ¶ Constituta est actio. Perpetua que heredi datur: sz in heredē nō dat̃: vt. ff. de his qui dele. vel effu. l. si ꝓ. §. hec autem actio.

b ¶ Quinq̃ginta. Jō certa pena statuitur: qr nō potest estimatio liberi corporis fieri: vt ff. ad. l. rho. d̃ iac. l. ij. §. ij.

(j) Et cōpetit hec actio intra annū: ⁊ nec hr̃di nec ī heredē datur cuz sit penalis ⁊ popularis: qui prius dat̃ ei cuius magis interest: vt. ff. de his q dele. vl' effu. si ꝓ. §. que autem.

ADDI. (j) Nota illum tex. qñ sit cōtributio propter iactū nō sit cōputatio liberi hoīs. facit. l. sed ades. §. si quis mulierem. ff. locati. Angelus.

c ¶ Actio dat̃. Perpetua sibi. sed alij puta heredi ꝓ eo si mortu⁹ est annalis dat̃: vt. ff. de his q dele. vel effu. l. si ꝓ pl'es. §. hec āt actio. ibi: sz si libero ⁊c.

d ¶ Est factus. Qui difficillimuz est estimare futuras operas.

☞ ¶ Si filiussa. ⁊c. Casus. ¶ Supra dictū est ꝙ si aliqd de hospitio patrissa. eiectū vel effusum sit qd alicui nocuerit: vel si aliqd positū vel suspēsum fuerit supra viā publicaz: cuius casus trāseūtib⁹ sit periculosus: qual'r agat̃ contra patrēfami. ex edicto de eiectis vel effusis. Sz pone ꝙ ex domo alicuius filij̃fa. seorsuz a pr̃e habitātis fuerit aliquid eiectū vel effusuz: qd alicui trāseunti nocuerit vel aliqd habuerit appēsuz ⁊c. Quid iuris in isto casu dabit̃ ne actio in patrem? Et rñ. Justi. ꝙ nō dabit̃ in patrez aliqua actio: nec ēt actio ex peculio: sz ꝯ filiūfa. est agēdū. Hoc ēt idē ob seruādū dicit in lr̃a filiofa. iudice qui ꝑ īperitiā suaz litē suā fecit: ⁊ ꝑ īprudentiā suā. Hoc aūt exponūt quidam ꝙ filiussa. ꝑ īperitiā suā litem suā fecerit: si seorsuz a pr̃e habitauerit: nō tenet̃ pat̃ etiā de peculio. Si aūt cū pr̃e habitauerit pat̃ de peculio tenet̃. Si dñs Guido ꝓ cōstāti ponit ꝙ filiussa. ꝑ īperitiā litez suā fecerit siue seorsum habitauerit a patre siue cū patre. hoc nō refert. Semp enim filius tenet̃ insolidū: pater aūt peculiotenus: ⁊ glosat ſm ꝙ in glo. ordi. est. Idē est in filiofa. quo ad hoc. s. vt semp teneat̃ filiussa. insolidū siue simul cū patre habitauerit siue seorsum a pr̃e: sed tñ qñ filius litē suā facit pat̃ tenet̃ de peculio: lz filius seorsum habitauerit: q̃q̃z in casu qñ filiussa. aliqd appensum hz qd nocere possit pater non teneatur.

e ¶ Si filiussamilias. Seorsum. i. separatus a patre.

f ¶ Nullam esse. Etiam de peculio: vt. ff. de his qui dele. vel effu. l. prima. ⁊. l. si filius.

cōstituta [a] est actio ¶ Ob hominez v̄o liberū occisuz quinquaginta [b] aureorū pena ꝯstituit̃. Si v̄o viuat nocitūqz ei eē dicitur: quantuz ob eam rem equuz iudici videtur actio [c] datur. Judex enī cōputare debet mercedes medicis p̄stitas: cetaraqz impēdia que in curatiōe facta sunt: preterea operarum quibus caruit: aut cariturus est ob id ꝙ inutilis est factus [d].

¶ Si ex cenaculo filij habitātis seorsuz a pr̃e aliquid fuerit proiectuz vel aliquid fuerit appēsuz vel fecerit litem suā pater non tenetur.

¶ Si filiussamilias seorsuz [e] a patre habitauerit: et quid ex cenaculo eius deiectuz effusumue fuerit: siue quid positū suspensumue habuerit: cuius casus periculosus est: iuliano placuit in patrē nullam esse [f] actionez: sed cū ipso filio agēdum esse. Quod et in filiofamilias iudi-

a ¶ Litē suam fecerit. Scilicet si sine patre habitauerit. alʒ pater de peculio teneat: vt. ff. de iudi. si filius ꝑm Jo. Vel dic idē. s. vt teneaꝛ ipse filiꝰ habitet cū ꝓle vel nō: ꝙ ꝑm Azo. pater hic teneaꝛ ꝺ peculio: vt dictuz est p. l. ff. de his qui elec. vl' eff. n. l. j. §. si filiꝰ. Filio ꝺo ꝺēnato. ⁊ ibi ꝓ teneaꝛ de peculio cū vtᵹeaꝛ ꝗs ꝛ. hi cum filio. (j) vt. ff. de nora. actōi. l. ⁊ si cōdēnatꝰ. ⁊. ff. de pecu. l. tꝛ. §. idem scribit.

ce obseruanduz est qui litē suā a fecerit

¶ ꝓ furto vl dolo cōmisso i nauj: vl in stabulo: vel i caupona renētur dñi eoꝝ rū ex ꝗs maleficio si dānū datū fuit ꝑ aliquem cuius opera vtentur. Aretinus.

¶ Jtez b exercitoꝛ nauis: aut caupone: aut stabuli: de dolo aut furto qō i nauj: aut caupona: aut stabulo fcm̄ erit: ꝗs ex maleficio c teneaꝛ iꝝ: si mō ipsiuz nullū est maleficiū: ʒ alicuꝰ

eoꝝ ꝗruz opa nauē: aut cauponā: aut stabulū exercet. Lū. n. nz ex maleficio ne/ qz ex ꝯctuꝰ sit aduersus eū cōstituta hic actio aliqꝫtenꝰe clpere ē: ꝙ opa maloꝝ hoiū vteret: ió ꝗs ex maleficio teneri vi.

¶ Ex quasi maleficio agitur actiōe in factū que nō transit contra heredē. Are.

¶ Jn his aūt casib⁹ f i factū actio cōpetit que hīdi⁹ qdē daꝛ: aduersus h heredez aute non competit.

ADDI. (1) Dic ꝓ Ang. ꝙ ista vltima vi ꝓtoꝛ: ꝙ ex ꝯctu vl ꝗs ꝓ teneaꝛ ꝺ peculio nō aūt ex dicto vl ꝗs.

¶ Item exercitoꝛ. Casus. ¶ Nō solum in exemplis predictis tenetur ꝙs siue obligatur ex quasi maleficio: sed sil'r pōt ꝙuenīter poni exēplū de exercitoꝛe nauis: aut caupone: aut stabulario. Si enī aliqꝺ furtū vel dānū fuerit factū in nauj vel caupona vel stabulo per aliquē eoꝝ: quoꝝ opa vtīt magnꝰ exercitatoꝛ nauꝫ vl stabuli vl' ꝺis causa ponere ex quo maleficio obligaꝫ: ꝙ deligẽse vi ꝙ opa maloꝝ ꝺoium vtīt. In oīb⁹ aūt ꝗtuoꝛ exēplis siue casib⁹ supꝛa dictis pōt aliqs ꝑ act. in factuz ꝗ hīdi daꝛ: ʒ nō cōtra hīdē ꝓseq illud in quo sibi obligantur predicti. hoc dicit.

Ex quasi maleficio agitur actiōe in factū que nō transit contra heredē. Are.

¶ Jn his aūt casib⁹ f i factū actio cōpetit que hīdi⁹ qdē daꝛ: aduersus h heredez aute non competit. §. ob hoiez. Et nota hic ꝺīā iter actiō nē ex maleficio ⁊ ex maleficio. nā vbi ex maleficio si pl'es sūt glibet i solidus ꝙuenīt: ʒ sec⁹ in hac actōe ex ex maleficio: vt. C. ꝺ ꝺdi. fur. l. j. ⁊. ff. nau. cau. sta. l. j. ⁊. l. ij. §. si pl'es. Jtē in actiōe ex maleficio vn⁹ soluēdo nō tībat altū: ʒ in hac fic: vt. ff. nau. cau. sta. l. tꝛ. §. posꝰ sum⁹. ⁊. d. l. ꝺ ꝺdi. fur. Jtē iuꝛ nō cedū tur actōes ex maleficio: vt. ff. nau. cau. sta. ʒ ꝛ ipsi: ʒ i actiōe ex ex maleficio cedunt: vt. d. §. possumus. Daꝛ ēt hec actio nō cassa: vt. ff. de his q dele. vel effu. l. si ꝺo pl'es. §. cū aūt. Jtē he gnaliꝰ danī hīdiꝰ actoꝝ: vt hic: cꝫ ille ꝗ sunt er maleficio: vt. j. de ppe. ⁊ temp. ac. §. sed heredibus.

Actio ex maleficio et quasi ex maleficio differunt.

b ¶ Item exercitoꝛ. quis sit dic vt. j. quod cum eo. §. ij.

c ¶ Quasi ex maleficio. i. actiōe i fcm̄ in duplum: vt. ff. nau. cau. sta. l. si. ⁊. ff. fur aduer. nau. cau. sta. l. j. Jtē ē ⁊ alia i factū actio ꝗ ē ex eo ꝯctu de recepto vt. ff. nau. cau. sta. l. j. in principio.

ADDITIO Et h ꝺic Jo. fa. ꝙ si ꝺōis fuit ꝺdēnatꝰ ex fcō nautarū ab eis pōt repetere. arg. l. si colonꝰ. ff. de aꝗ plu. ar. l. si ꝺo. §. cum ūt. ff. ꝺ his q dele. vel effu.

d ¶ Ex otra ctu. Vel ꝗs.

e ¶ Alīāte nꝰ culpe reꝰ. Faē. ff. ad. l. agl. si fuꝰ fuū §. pculus. ⁊ ff. fur aduer. nau. cau. sta. l. j. §. pe.

f ¶ Jn his aūt casibꝰ. s. supꝺictꝰ oībꝰ

g ¶ Heredi. Patīēt iniuriā. Sz i casu de suspēso nō ꝺaꝛ hīdt: vt ꝺixim⁹. s. e.



¶ De actionibus. ¶ Rubrica ista cõtinuari põt: vt dicit gl. in tl. de oblig. quã sequit Bal. hic. Vsi nota diligenẽ glosaz Accursij ponẽtã sup rubrica que soluit alijs notabiles qõnes dicẽs fic.

Actio i singulari recte diffinit.

a ¶ De actõ nib⁹: tõ põit in plurali: qz plres actiões

¶ De actionibus⁹.

sunt: vt j. e. p totũ. Sz cũ sint plres ꝯre in singulari nũo diffinitur: vt j. e. §. j. Rñi. Iz sit numer singularis: tñ ponit vt gen⁹: vt in alijs diffinitiõib⁹ ꝓtingit z sub se ꝓtinet oes actiones. Jté quare non dicit de agendo. Respon. qz illud est factl. hoc iuris. Accursius.

ADDITIO. Vult dicere gl. q gerũdia denotãt actũ ꝓut est in facto: vt ẽ in exercitio: qz drinant a ꝑbo qđ significat agere vel pati: Iz hic nõ tractatur de actionibus ꝓut sunt in actu: Iz ꝓut sunt iuris ita dicũt docto. hic.

Diuisio

Upereſt. ¶ Totus iste titulus diuidit in tres ptes principales. Primo ponit ꝓtinuatio isti⁹ tl. ad pcedẽtes mãs. Scd̃o diffinit actio. Tertio ponit diuisio oiuz actionũ. Scd̃a ibi (Prope ꝓncipiũ.) actio aũt nihil. Tertia ibi (Oiuz aũt actionũ.)

¶ Supeſt. Lasus. ¶ Vcceſſi ad Justinia. ipe. z dixi sibi. Dñe iã sat⁹ dixistis ꝓ deo iponatis vestro finẽ voluminꝭ. Rñdet dñs. Supeſt vt de actiõib⁹ loq̃mur. ꝓ hoc apte designãs qꝫ ꝓuꝑmisit de ꝑtis aliqđ determiare qđ verũ est: vt. §. de iure na. gẽ. z ciuil. §. fi. q. d. post mꝭtos z varios tractat⁹ supeſt zc. Sz dñe dixi ego circa actiões qđ ꝑmittis tradek⁹: Frater scire debes qꝫ i toto tl. isto intẽdit mus duo facere. s. diffinire actiones z

¶ Nõ summat: qz

diuidere actiones: vnde primo diffinit actionem dicens: q actio nihil aliud est qꝫ ius ꝓsequendi in iudicio qđ sibi debeꝫ. z. h. d. in littera ista. supereſt zc. Et hec est ꝓma pars z durat vsqz ad illũ. §. Omniũ aũt zc. Sed querit hic dñs Justl. vnde sumit hec necessitas. dicit ipse frater dicã tibi. Jsta necessitas sumitur ex hoc: qz totus liber iste imo qđ plus est totũ corꝑus iuris cõsistit in trib⁹. Omne enim ius quo vtimur: aut pertinet ad personas: aut ad res: aut ad actiões: vt. §. de iure natu. gen. z ciuil. §. fi. In ꝓio li. dictũ est de personis: in secundo z tertio de rebus vsqz ad locuz istũ. Modo ergo supeſt vt de actionib⁹ loquamur. vel sic. Jsta necessitas põt sumi a nã succeſſoꝝ edicti: vt ꝓmo tractek⁹ de ꝓmitt⁹ nisi in agnatis. Olim enim in agnatis nõ habebat locum succeſſio: vt satis apparere potest inspicienti per illud quod no. super. l. j. z. ñ. de suc. edicto. Ordo tamẽ succeſſoꝝ edicti est post patrez de filio siue post matrem de filia tractare: vel latenter põt colligi ex qua-

dam.l.ff.de actio. ⁊ obli.filiufa. Cum ergo tractatū sit de oblig. q̄ est mater act.restat de eius filia tractare. Tertio sumit̄ necessitas sic. Supra vidim⁹ de multis ⁊ varijs iurib⁹ mō videduz est de effectibus iuriuz. ⁊ ꝓpter hoc dicit. Superest ⁊c̄. Parū enī eēt iura eē in ciuitate nisi magistratus eēnt q iura reddere possent. Simil'r paruz esset obligationes esse natas nisi essent actiōes q̄ obligationū siue iuriū sunt executiue.

imperator diffiniēdo ꝓcedit nec possunt diffinitiōes breuius summari. Are.

a ¶ Supest. Sed quid superest. Rñ. forma: vt.s̄.de iure na.§.fi. Uel dic ꝙ supra tractatū est de obliga. quarū filie sunt actiones: vt.ff.de ꝓcur.l.lz.§. ea obligatio.⁊.s̄.de ꝟbo.obli.in prin. ideo de filia post matrem ponit quasi ordine successorio.

Actio tripl'r sumit̄.

b ¶ Actio aūt. Nota ꝙ actio qñq̄z ꝓ actu ponit̄: vt in auc̄.de nō alienādis. §.si minus.in fi.⁊.C.de sacrosan.eccle. auc̄.hoc ius porrectū.⁊.ff.de dona.inter vi.⁊ vxo.l.iij.§.sciendū. circa mediū. Qñq̄z ꝓ accusatiōe criminali: vt C.qñ ciuilis actio cri.pre.l.j. Qñq̄z ꝓ iure agēdi vel ꝑsequēdi: vt hic.⁊.ff.e. l.nihil.† Itē nota ꝙ illud qd̄ de actione hic dr̄ voluit Pla.dicere de cā.s.ꝙ cā fit actio: vt sicut apud dialecticos dr̄ argumētū qd̄ ex ꝓpositione assumptione ⁊ cōclusione cōsistit: nō tm̄ ꝯclusio: sic apud legistas actio cā agēdi dicat̄: vt si dicā ꝯuenio te ad.x.q̄ vendidi tibi equū ꝓ.x. sit idē ac si dicerem ago ꝯ te actione ex vēdito. Sz Azo.dicit (qd̄ ⁊ verz est) aliud eē cām: ⁊ alid̄ actionē. Naz obligatio est cā ⁊ mater actionis: vt.ff.de procu.l.lz.§.ea obligatio. sicut ergo aliud est obligatio ⁊ aliud est actio: sic aliud est cā ⁊ aliud actio. Item quia vendidi est factum: sed actio est ius: vt.ff.de cur.fu.l.cōsilio.§.j.⁊ fi.⁊ hic. Item pōt esse ꝙ vēdidi ⁊ non cōpetit mihi actio: q̄ mihi solutū est: vel q̄ remisi: vñ h̄ verba: q̄ vēdidi nō sunt actio. Itē nomina certa actionū sunt a iure īducta.s.ex empto ⁊ similes: nec hoc inductū est: vt cā fit actio. Si qs ergo hoc velit dicere: non pōt: cū lex nō dicat: vt.ff.d̄ suppellec.le. l.labeo. in fi. Itez si causa eēt actio frustra diceret lex mutari actionis nomen cū agit̄ de dolo patroni vel parētis vel similium personarū: de quorū dolo nō agit̄ per actionē de dolo: sz ꝑ actionē in factuz nā ad qd mutaret̄ nomē cū tñ cā maneret eadem si esset ius in sola causa. Concludo ergo ⁊ dico ꝙ aliud est cā: ⁊ aliud est actio. Itē lz dixerim ꝙ nomina sunt actionū ex empto ⁊ similes caue tibi: q̄ nō sunt actiones: sz actionum nomina. sicut hec dico homo non est homo: sed significat hominem.

† quarto mō capit̄ ꝓ administratiōe vt in.§. iusiurādum.in auc̄. vt iudi. sine quo suff.

Superest [a] vt d̄ actionib⁹ loq̄mur. ¶ Actio aūt [b] nihil alid̄ [c] ē q̄z ius [d]

c ¶ Nihil aliud est. Patet ergo ꝙ olī aliud erat. erat enīz ꝯceptio ꝟboꝝ formata a magistratib⁹: vt.ff.d̄ orig.iur. l.ij.§.deide exhis.⁊.§.oīuz.vñ formula vulgaris dicebatur: vt.ff.de fur.l.si seru⁹ nauē. Sz hodie hec solēnitas est sublata: vt.C.de formu.⁊ īpe.l.j.⁊.ij. ⁊ ēt circa īterdicta ē sublata hmōi solēnitas: vt.j.de interdi.§.fi. Sz q̄ erat olī dr̄ia īter actionē ⁊ īterdicta: nā ⁊ īterdicta erāt ꝟboꝝ ꝯceptiōes: vt.j.d̄ īterdi.in p̄n: Rñ. vt dicem⁹ ibi. At hodie nulla est dr̄ia īter indicta ⁊ actiones: cū īterdictū nihil aliud sit q̄ actio pretoria: vt.j.de interdictis.§.fi.

Interdicta ⁊ actōes nō differt̄.

ADDITIO. Idē tenuit glo.in rub. de interdic. qua reprehendit̄ ꝑ Bar. ⁊ docto.ibi: q̄ est differētia inter actionem ⁊ interdictum sicut inter matrem ⁊ filiam cum interdicto oriatur actio in factum: vt in.§.fi.j.de inter.

d ¶ Q̄ ius. scilz ciuile. vbi est actio ciuilis: vl' pretorium: vbi actio p̄torio est. nā ciuiles actiones ⁊ pretorias dico hic diffiniri. Item nota ꝙ actio est ius quo

Actio ē tā de iure ciuili q̄ p̄torio.

ius quo persequimur: sed obligatio ē ius propter qd̄ ꝓsequimur. Et si q̄rat̄ quid sit istud ius vel naturale vel ciuile: vel p̄torium vel gentium? Respō. qr ciuile vel pretoriū vt mō diximus. Nec facias magnaz viz ibi: quia cū multas habeat significatōes hec dictio ius. vt. ff. d̄ iusti. ⁊ iure. l. pe. ⁊ fi. hoc est etiā vnū de significatis eius: vt dicatur ius agendi vel persequēdi. Sed ad cuius differentiā ponit̄ in diffinitione ius: cum singula mēbra posita in diffinitione habeant suū ministeriū? Rñ. ꝑm. M. ꝙ ad differentiā rez corporaliū hic ponit̄: vt det intelligere ꝙ actio sit res corporalis. qd̄ verū est. vt. s̄. de reb⁹ corporalibus ⁊ icorporalibus. §. j. Uel melius dicas ad differētiā officij iudicis qd̄ non est actio. vt. ff. de minori. ꝙ si minor. §. fi. lz. M. dicat ꝙ officiū iudicis est actio ⁊ est pro eo ꝙ dicit lex in actione iniuriaz fieri estimationez iudicis officio. vt. s̄. de iniurijs. §. pena autē. ⁊. §. in sūma. Sed certe actio iniuriarū est actio cui inheret officium iudicis nō tñ illud officiū est actio: sz in facto potius hoc cōsistit: ius enim petendi per actionē mihi cōpetit: qd̄ per hoc officiū iudicis mitigat̄. † Sz quid petā? Rñ. qd̄ estimauero. nā debeo estimare lz iudex possit refrenar̄: est tñ quoddam aliud officium quod vicez sustinet ⁊ obtinet vim actionis: vt dicemus. j. eo. §. preterea. in fi. §.

Ius ad qd̄ ponit̄ in diffinitione actōis.

ꝑsequēdi[a] ī iudicio[b] quod sibi d̄betur[c].

† Et sic offm̄ iudicij nō est fci: sed ꝯsistit ī facto: puta ī exercitio.

a ¶ Persequēdi. hoc dicitur ad differētiā exceptionū que dant̄ eis ꝑ q̄s defendunt̄. Sicut enim actiones sunt arma actoꝝ: ita exceptiōes sūt arma reoꝝ. vt. ff. de exce. l. ij. in pri. ⁊. §. illd̄.

b ¶ In iudicio. hoc dicit ad differentiā eorum que fiunt licite etiam extra iudicium non tñ sunt actiōes: vt si nocturnū vel diurnum furem vel militē deserētē militiā qs capiat. vt. ff. ad l. aquili. l. iij. ⁊. C. qñ licet vnicuiqz sine iu. se. vin. l. j. ⁊. ij. Itē ⁊ ꝓpter debitorem fugitiuum quē capere possumus. vt. ff. de his que in frau. cre. l. ait pretor. §. si debitorē. lz qdaz exponāt l. illā ibi. ꝙ captus fuit auctoritate iudicis. Acc.

Debitorē fugitiuuz ꝓpa auctoritate capere possumus.

¶ Pria diuisio actionū ē: ꝙ aliq̄ sunt

ADDItio. Dic idem in oib⁹ personis que pertinent ad obedientiā ꝑpetuaz de quo nō fit q̄stio: vt in monacho: fratre: vl̄ vxore: qr si aufugiant poterūt capi ꝓpria auctoritate: vt per Bal. in. l. j. C. vbi qs decuria. secus si esset questio.

c ¶ Quod sibi debetur. hoc duobus modis exponitur. Uel ad differentiaz realis actionis ꝑm Azonez: ⁊ ita stricte accipit̄ hic diffinitio pro personali actione tm̄† sicut accipitur. ff. eo. l. actio in ꝑsonam. Uel largius vt etiaz realē cōtineat: non tñ officiuz iudicis. vt. ff. eo. l. actionum genera. qñqz largissime vt etiā iudicis officium contineat illud. s. qd̄ est loco actionis vt ꝑ qd̄ restitutio minoꝝ petit̄. vt. ff. eo. l. actionis verbo. Uel ponūtur hec verba ad differentiā criminaliuz actionū per quas non ꝓsequo: mihi debituz: sed ad vindictam: ⁊ ꝑm hoc etiam realem actionez dicas diffiniri hic: lz nō sit obligatus qui realiter tenetur. vt. j. eo. §. j. ibi aut cū eo qui nullo ⁊c̄. veruz est ꝑsonaliter. Grosse tñ potest dici ꝙ sit realiter obligatus. Et facit pro hoc vt etiā realis hic diffiniatur verbū debere: qd̄ ⁊ ad actionē in rem ⁊ ad actionē in ꝑsonaz refertur. vt. ff. de verbo. signi. l. pecunie. §. fi. Itē facit quod est in diffinitione verbū ꝑsequendi: qd̄ est cōe tam ad realem q̄z ad ꝑsonalem actionē. vt. ff. eo. l. actio in personam. Item facit. j. eod. §. j. in in princi. vbi actio realis species est actionis: sicut personalis: ⁊ ita large accipio hic verbum debet̄: sed in stricta significatione verbi huius debere tm̄ alienuz ⁊ non meū mihi debetur: vnde personalis obligatio tm̄ diffini-

† Qd̄ no. pro statut̄ ī qb⁹ v̄ba sunt stricte ītelligēda. l. iij. §. h v̄ba. ff. d̄ neg. ge. ⁊. l. qc qd. ff. d̄ v̄b. ob.

Debet̄ ī diffinitione ⁊ actiōis capitur large.

ri videtur. vt. j. eo. §. sic itaqz. ⁊. s. de lega. §. sed ⁊ si rez: sed certe qsiqz ago etiã ad id quod mihi non debetur. vt C. de pac. l. si pacto quo penã. nam ibi nõ ago ad id quod est debitũ: sed ad id qd ex nudo pacto cõuẽit. Sz certe illd naturaliter erat debitũ quod nudo pacto debebat̃. vt. ff. de fideius. l. fideiussor. §. fideiussor. Uel nõ agit̃ ibi ad id qd nudo pacto debet̃: sed ad id qd vere debetur: sed pretextu eius consequit̃ etiaz quod nudo pacto debetur. vt. ff. de verbo. signi. si cui. Itez oppono de popularibus actionibus. Nam in eis non dicit̃ debitum: ⁊ tamen petit̃. vt ff. de popu. ac. l. pe. Sed non obstat: qr saltem post litem contestatam debetur. Uel dic: ⁊ sibi debitum ꝓsequitur. nam cum toti populo sit debitum ergo ⁊ sibi. Item op. de actione iniuriaruz: qr non dicitur esse in bonis. vt ff. de iniu. l. iniuriarum. Item non ad debitum: sed ad vindictam competit. vt. ff. de colla. bo. l. ij. §. emancipatus. ⁊ tamen est actio: Respon. non est in bonis vt trãseat ad heredes. vt. ff. ad l. falci. l. penalis. Item lz detur ad vindictam tamen potest deberi mihi ꝓpter id quod est in estimatione vindicte. vel propter id quod est in alteruz vt vindicta. Item oppono de petitione hereditatis. Item de actione de peculio. Nam in his agitur etiam anteqũz sit penes possessorem: vel anteqũz sit in peculio. vt. ff. de pec. he. l. iiij. ⁊. l. si quo. ⁊. ff. de pecu. l. quesitum. in prin. ⁊ ff. de libe. leg. l. si quis reum. §. idẽ. Sz dic esse subaudiendum hic: vel deberi speratur. †Uel dic ꝙ quãdo fuit actio ꝓposita scilicet efficax tm̃: pro eo qd tunc erat penes possessorem: vel in peculio: ⁊ postea cũ augebatur eatenus ⁊ actionis efficacia crescebat: cũ vniuersalis vel in aliquo vniuerso petitio. vt. ff. de iudi. l. solemus. Itẽ opponitur de actionibus quas intendunt aliqui pro alijs: vt ꝓcurator: ⁊ tutor: ⁊ prelatus: ⁊ similes: nam agunt ⁊ tamen non sibi debituz petunt. Sed dic ꝙ quasi domini sunt. vt ff. pro empt. l. qui fundũ. §. si tutor. vl dic sibi. i. ei cui actio cõpetit que intenditur. Uel subaudi qd sibi debet̃ vel ei cuius noĩe agit̃ huiꝰ alternatiue: secunda pars est vera.

reales alique personales. Personalis est que presupponit debitorem obligatum: sed realis non: sed ideo cõtra eum competit quia possidet. Aretinus.

Actio popularis cõtinet sub diffinitionem actiõis Iniuriarũ actio nõ ẽ in bõis nr̃is ⁊ ad vindictã cõpetit.

†Sed hec reprobat̃ qr arguit imperatorez

de insufficiẽtia

¶ Omniũ autem. ¶ Ista pars diuiditur in sex partes prout in hoc titulo ponuntur sex diuisiones actionum quas enumerat per ordinez glosa magistralis in. §. sunt preterea. j. eod. Et ibi gl. addit alias sex diuisiões q̃ ponuntur in alijs locis extra hunc titulum. Prima diuisio actionum est que respicit causam materialez: qr quedã actiones sunt reales: quedã personales: quedã causam mixtaz habentes. Et ista pars durat vsqz ad. §. sed iste. Secunda diuisio est que respicit cãm efficientem: qr quedaz ciuiles: quedã pretorie: ⁊ durat vsqz ad. §. sequens. Tertia est respiciens causam finalez: qr quedam sunt rei ꝑsecutorie: quedã penales: quedam mixte rei ⁊ pene. Et durat vsqz ad. §. omnes. Quarta ẽ respiciens causam formalem: qr quedã dantur ad simplum: quedam ad duplum: quedam ad triplum: quedã ad quadrupluz vsqz ad. §. actionũ. Quinta est respiciens causaz substantialẽ: quia quedam sunt bone fidei: quedaz stricti iuris: ibi vsqz ad. §. sunt preterea. Sexta est respiciens persecutiõis effectum: qr quedam sunt persecutorie solidi: quedam non vsqz ad finez: vt sequitur Bal. hic. Itez prima subdiuiditur in duas partes. Primo diuidit. Secundo membra declarat. Secunda ibi (Nãqz) Nam totus iste titulus ꝓcedit per diuisiones actionuz.

Diuisio

☞ ¶ Inter aliq̃s. Casus. ¶ Po. sic ca. Domine ego satis bene video qd est actio pro deo dicat mihi si placet aliquam compendiosam viam vel diuisionem actionis: Et ad hoc respond. Justi. Amice libēter dico tibi: quia omniū actionuz qbus iter aliquos litigatores apud iudices ordinarios vel legatos vel etiam apud arbitros commissarios de quacūqz re corporali vel incorporali agitur summa diuisio in duo genera deducitur. Aut eniz actiones sunt in rem aut in personaz: ⁊ ꝙ ista diuisio sit bona liquet tali ratione. Nam quicūqz in iudicio experitur aut agit cum eo qui obligat⁹ est ex contractu vel quasi: aut ex maleficio vel quasi: aut alijs qbusdā. i. ex varijs causarū figuris: ⁊ in hoc casu qñ agitur cōtra eum qui aliquo predictoruz modoꝝ obligatus est: ꝓdite sunt actiones in personā per quas actor ītendit aduersarium suū aliqd ei dare aut facere oportere: aut agit cum eo qui nullo iure sibi est obligatus: mouet tamen ei controuersiam de aliqua re. ⁊ in hoc ca. prodite sunt actiones in rem. Cum ergo quicunqz agit aut agit contra eum qui sibi obligatus est: ⁊ tunc contra eum habet locum actio in personam: aut contra eū qui nullo iure est sibi obligat⁹: ⁊ tūc habet locum act. in rem: ⁊ pluribus modis agi non potest. Liquet igitur manifeste ꝙ supradicta diuisio bona sit. Sed domine iam video: quia diuisionem vestraz satis probabili ratione cōfirmatis: pro deo si placet ponatis mihi familiare exemplum qualiter agitur cum eo qui nullo iure est obligatus? Ad hoc respon. impera. Amice ponamus ꝙ aliquis possideat aliquam rem corporalem quaz tytius affirmat esse suam: ⁊ ille qui possidet dicat rem illam suam esse. Nam in casu isto si tytius rem illam suam esse intendat: ⁊ a possessore iure dominij eam vendicet: tunc actio in rem locum habet.

¶ Omnium autez actionū quibus īter aliquos [a] apud iudices [b] arbitrosue [c] de quacūqz [d] re queritur: summa [e] diui-

a ¶ Inter aliquos. Uidetur innuere ꝙ alie actiones sunt que coraz alijs proponūtur: † sed nō est veꝝ. Ac.

ADDITIO. Solutio. dic ꝙ hic relatiuum stat declaratiue: quia adijcitur qualitati conuenienti vnicuiqz contento sub genere.

b ¶ Judices ordīarios vl' d' legatos.

c ¶ Arbitrosue: scilicet compromissarios. nam ⁊ apud eos actiones proponende sunt: vt hic. ⁊. ff. de arbi. l. j. Est etiam libellus offerendus. vt. C. de arbi. l. cum autem. §. licet. circa finē. Sed contra ꝑm Pla. C. de episco. ⁊ cle. auctenti. generaliter. Ad quod respon. quia ibi non de libelli oblatione loquitur: sed de remissione cautionis que consensu partium fieri potest. vt. ff. de ferijs. l. prima. j. respon.

d ¶ De quacunqz re. generaliter accipe verbum rei. vt. ff. si certum peta. l. j. in fi. nam pro corporalibus ⁊ incorporalibus competunt actiones. vt. j. eodem. §. proximo. ⁊. §. ij. ⁊. ff. si serui. ven. l. j. ⁊. ij. in principio.

e ¶ Summa. i. prima. quo ad tractatum scilicet: † vl' summa idest breuis: breuior enim esse non potest q̄ bimēbris sicut ista est. Sed opponitur. j. e. §. quedam. Respō. quia ⁊ ille sunt reales quando ad res agitur. Item in ꝑsonam quando ad personales prestationes agitur: īmo etiam si simul agatur non tamen egrediuntur hanc diuisionem cuz sint in rem ⁊ in personā: nisi eniz sic exponeretur iam multe īuenirentur breuiores. vt infra eod. §. alie. ⁊. §. actionum. ⁊ alie quedam diuisiones breuiores inuenirentur.

ADDITIO. Dic melius facit tex. ī l. quis ergo casus. ff. de pecul. Sed

† Qꝛ relatiuuz qs vel q adiūctū alicui gñalitati fine copula illam restrigit l. ea tñ adiectō ff. d' le. iij.

† Et h ideo qꝛ ꝑ eā cognoscit cā mediata ⁊ imediata actionum Jas.

extra glo. instat: qr actio in rem scripta rē cōcomitat: ⁊ tamē non est realis. vt. j. eod. §. q̄dam. sed solue vt ibi qr ius agendi ex reali oritur ex ipsa re: ⁊ ipsi rei cōpetit: ⁊ contra ipsaz rē: vt hic ⁊ i simili dicim⁹ de seruitute debita fūdo ff. de nego. gestis. l. qui aliena. §. fi. ⁊ sic in actione psonali i rē scripta. vt di. §. quēdā. Angelus.

sio ī duo genera deducitur. Aut enim ī rem [a] sunt: aut ī psonam. ¶ Nāqz agit vnusqsqz aut [b] cuz eo qui ei obligatus est: vel ex cōtractu: vl' ex maleficio q̊ casu ꝓdite actiones sunt in psonaz: per quas [c] intēdit [d] aduersarium ei dare [e] aut facer̄ [f] oportere: ⁊ alijs quibusdam modis. [g] Aut cum eo agit q nullo iure [h] ei obligat⁹ est mouet tamē ali-

a ¶ Aut. n. in rē sunt. Ideo in rē dicunt: qr rē cōcomitantur. ff. de pub. l. īperatores: ⁊ in psonaz: qr non recedunt a persona obligati vel heredis eius: cuius eadē est persona. vt. ff. eodem. l. actionum genera. §. j. ⁊. ij. ⁊ in aucten. de iureiu. amo. pre. in principio. collatio. v.

b ¶ Aut. Hoc respicit aliud quod ē infra eodem: aut cuz eo ⁊c̄.

c ¶ Per q̄s. Scz psonales actiones.

d ¶ Intendit. s. vnusqsqz vel actor.

e ¶ Dare. Cum datio est in obligatione. vt. ff. de verborum obliga. l. vbi autem non appareat. §. finali.

f ¶ Facere. Cū factū sit ī obligatiōe vt si ꝓmisisti scribere librum: qd petit actiōe ex stipulatu. vt. s̄. d̄ ꝟ. ob. i p̄n.

g ¶ Et in alijs quibusdā modis. i. ex quasi ꝯctu: ⁊ ex quasi maleficio: nec. n. de his supra dixerat qd reprobat: qr ex quo dixit de his que sunt ex cōtractu vel ex delicto: per ꝯsis de his que sunt ex quasi contractu ⁊ ex quasi delicto. vt. s̄. d̄ obli. que ex quasi ꝯtractu. in prin. ⁊. s̄. ti. j. in princi. † Vel dic oia ista supra esse cōprehensa: sed sunt supradicta ītelligēda vbi precise agebatur ad dandū vel ad faciendū: hic āt qñ non precise: sed sub alternatione: vt hoc aut illud: sed ⁊ hoc reprobat: qr. s̄. non dixit q̄ p̄cise quid fieret. Dic ergo hic de cōditione furtiua loqui: q̄ est psonalis: non tñ ex ꝯctu: vel q̄si: vl' ex maleficio: vel quasi: sed ex varijs figuris causaꝝ orit: vt. ff. d̄ actio. ⁊ obliga. l. j. in pri. Itē de interdictis oibus pōt dici q̄ oia sunt psonalia. vt. ff. de interdict. l. j. §. fi. non tñ iure ordinario: sed ex ordinario sē introducta: vñ nō ꝯtinētur sub hac diuisione ex cōtractu vel quasi ex maleficio vel quasi ex d̄licto: tñ vel ꝓpter delictum qñqz dant: vt interdicto: vñ vi pōt videri: qñqz nō: vt i īterdicto q̄ vi aut clā: qñqz ꝯ euz qui non fecit opus: sed factū hz dat: vt. ff. qd vi aut clā. l. iij. §. ⁊ clā. ⁊. l. cōpetit. §. fi. Et vt breuiter dicā ille tertius articulus qui dr̄. ff. eo. l. j. in prin. ex varijs figuris ⁊c̄. est qd hic dicit: ⁊ alijs qbusdam ⁊c̄. Accursius.

† Hāc p̄mā expositionem: lz glo. reprobet tñ eā se quūtur cōtē docto. h: ⁊ īducūt ad h. l. j. ff. eo. vide h per do. Jaso. q longe tractat an appellatione ꝯctꝰ vēiat q̄si ꝯctus.

h ¶ Nullo iure. Nota hic q̄ ille qui rē meā tenet non est mihi ideo obligatus: sed ratiōe possessionis eū possum conuenire. vt. C. de alie. iudi. mu. cā fac. l. j. Sed oppono: teneris mihi ad rem restituēdā: ergo es obligat⁹: Respon. non est verum: qr tenet: duobus modis accipit. Nā si dicas teneris ideo qr ex natura actiōis sis mihi obligatus falsum est: si ꝟo dicas teneris: qr per officiū iudicis dz tibi necessitas īponi vt restituas: verꝝ est. vt. ff. de rei vē. q restituere: ⁊ si hoc mō accipiat tener]: ergo es obligat⁹: ñ seqt.

ADDITIO. Et est ratio: quia officium iudicis nullaz presupponit obligationez. l. qui conclusionem. in fine. ff. de actio. emp. l. quītus. ff. de annule. nisi largo modo ꝟz qd dicit Bart. in. l. finali. ff. de iniur. ⁊ vide glo. s̄. in prin. in verbo debet. Angel.

Rei vē dicatio ad ꝫ cōpetat gd reg ritur.

a ¶ Rem corporales. Bene dicit corporalem: quia incorporalia non vendicant. vt. ff. de rei vēdi. l. vēdicatio.

b ¶ Possideat. Nota in actiōe in rē er parte actoris alterius duoꝝ debere interuenire: rez dominiū vt. ff. de rei vendica. l. i rez: z hic. vl quasi dñiuz: vt in emphiteota: superficiario: z in bōefidei em ptore: z similibus. † .j. e. §. alie. z. ff. fi cui de aliqua re controuersiam: quo casu prodite actiōes in rem sunt: veluti si rem a corporalem possideat b qs: quā tyrius sua esse affirmet: possessor autē dominuz eius se eē dicat c: nam si tyri suam esse intendat: in rem actio est.

† Dic ꝫ nō videtur dñi dictuz: qr imo hz tātū mō publica- tuam. vt ē. §. fz alīs. al's ē hēret vtiledo minuz vt dicit glo. pfe reē dño directo l. j. §. j. ff. fi ager vectig. vel emphi. z tñ ꝫ falsū qr regulariter excludit a vero dño .l. pe. qō ibi no. ff. d pu. ager. vecti. vel emphiteo. l. j. §. fina. z l. ij. z. l. iij. z. ff. de superficiebus. l. j. in fine. j. respon. §. quod alt. itē ex parte rei similiter duorum alterum: scilicet possessio vl quasi: vt qr dolo desiderat possidere: vt hic. z. ff. de iterdic. actio. qui seruum. §. in ture. z. l. fi seruus. z de nora. electio. §. primo.

c ¶ Dicat. hoc non est necesse pbare vel dicere: sed ex voluntate dicitur hoc. vt. C. de eden. qui accusare. z de rei vend. l. fi. z. j. d iterdic. §. cōmodū.

¶ Eque si agat. Casus. ¶ Accessi ad Justinianum z ita quesiui ab eo z dixi. Domine iam video de actiōi. in rem. z vnde actio in rem habet locuz pro dñio rerum corporaliū: sed nūqd sunt plures actiones in rez. Et respō. Justinia. qꝫ fic. Sicut enim dixi tibi qꝫ actio in rem locū sibi vendicat quando aliqs rem corporalē aliquam iure dñij in iudicio intentat suam esse. Eodem mō dico tibi qꝫ si aliqs ius vtendi fruendi sibi esse in fundo vel edibus vicini sui dicat ius sibi esse ducēdi aquā in fundū suuz per fundū vicini sui. In oibus hīs casibus actio cōfessoria locū habebit: z non solum in seruitutibus rusti. predio. vendicandis locū habet in rem confessoria: sed z in serui. vrba. pdio. Eiusdē enim generis actio que de iure vrba. predio. cōpetit. veluti si aliquis agat se habere ius ne vicinꝰ suus altius edes suas tollat: vel si aliqs dicat se habere ius prospiciēdi in fundū vicini sui vel pṽiciendi aliquid de fundo suo in fundū vicini sui: aut si agat ius sibi esse vtendi mittēdi tignū d edibꝰ suis in edes vicini sui: z sic in hīs oibus superioribus casibꝰ actio confessoria locum habet in rē.

Et hoc in prima parte illius vltime partis. Mō po. ca. i secūda. Domine iā satis mihi liquet de cōfessoria in rē que locū hz in vēdicatione rez incorporaliū. Sed nunqd dñe sunt plures actiones in rez que locū habere possunt in rebus incorporalibus? Ad hoc rñ. dño Justi. qꝫ fic. Naz sicut ego dixi qꝫ in seruit. rusti. vel vrba. predio. vendicandis locū hz confessoria in rē. Eodē mō dico tibi in casu conuerso qꝫ si aliquis negat te habere seruit. rusticor. vel vrba. predio. cōpetit et actio in rē negatoria. Nam de vsufruc. z de seruitute rusti. predio. Item de ser. vrba. predio. prodite sunt in rem actiones negatorie: veluti si quis agat ius vtendi fruendi in fundo suo: vel in edibꝰ suis aduersarium suum non habere: vel si aliquis agat ius non esse aduersario suo eundi vel agēdi per fundū ipsius aduersarij: vel si quidam dicat aduersariū suū nō habere ius in edibꝰ ipsius actoris: vt ipse actor non teneat altiꝰ tollere edes suas: vel si quis dicat aduersarium suū non habere ius pspiciendi p fundū suū vel pṽiciendi aliqd in fundo suo: vel si aliqs agat ius nō esse aduersario suo mittendi tignum et edibus aduersarij i edes suas. Nā in omnibus casibus hīs sicut in superioribus habent locū actiones in rez sed tamen negatorie. Sed hoc genus negatorie. l. acē. in rebꝰ corporalibus

locum non habent. Nam lz in his casibus supradictis agat possessor negatoria: ⁊ hoc in rebus ĩcorporalib⁹: in rebus tñ corporalib⁹ ille agit qui nõ incũbit possessioni: qꝛ non est aliqua actio corpalis a iur̃ pdita bñficio: cuius actionis possit negare illã rez corporalem actoris esse: sed lz ibi dixerim regulariť ꝙ possidenti ⁊ detinẽti in rebus corporalib⁹ nõ cõpetat actio: in vno tñ casu ille q possidet nihilominus actoris partẽ sustinet sicut ĩ latioribus ffoꝛuz libris apertius apparebit.

¶ Pro ſuitute cõstituenda vel nõ cõstituẽda ꝓdite sunt actiones in rem: tã pro seruitutibus rusticis: q̃z vrbanis: realibus vel personalib⁹. Et in his ẽt agit qui possidet: secus in rebus corporalibus regulariter hoc dicit Ang. are.

¶ Eque [a] si agat [b] qs ius sibi eẽ in fundo forte vel edibus vtendi [c] fruẽdi. Vel per fundum vicini eundi agendi: vel ex fundo vicini aquaz ducẽdi in rẽ [d] actio est. Eiusdem generis [e] est actio de iure prediorum vrbanoruz: veluti siquis agat ius sibi esse [f] altius edes suaz tollendi [g] prospiciẽdi: vel proyciendi aliquid: vel ĩmittendi tignũ ĩ vicini edes.

¶ Et contra [h] quoqz de vsufructu ⁊ d̃ seruitutibus ꝑdioꝝ rusticoꝝ. Itẽ pre-

a ¶ Eque. s. dat̃ actio ĩ rem.

b ¶ Agat. s. actiõe confessoria: ꝙ si vocet̃ legit̃ ff. si ser. vẽd. l. ij. in prin.

c ¶ Utẽdi. hec ſuit⁹ ẽ ꝑsonalis: sz seq̃ntes reales. vt. ff. de ser. l. j.

d ¶ In rez actio ẽ. s. cõfessoria.

e ¶ Eiusdẽ gñis. s. vt sit in rem.

f ¶ Ius sibi esse.

¶ Eque. ¶ Supra. §. pri. ponit̃ de actiõib⁹ ĩ rẽ ꝓ reb⁹ corporalib⁹: nunc ꝓ reb⁹ ĩcorporalib⁹. Et sunt due actiones ꝯfessoria ⁊ negatoria. Et diui. iste §. in duas ptes. Prio ponit de actiõe cõfessoria que ĩtentat̃ ꝓ ſuitute ꝯstituta ꝯseruãda vel custodiẽda. Scdo ponit de actiõe negatoria q̃ cõpetit dño negãdo aduersario suo ius eẽ ſuitut̃: ⁊ sic cõpetit ꝓ libertate ꝯseruãda. Secũda ibi (Et ꝯ q̃z.) Itẽ tot⁹ iste. §. sex facit. Primo ponit exẽplũ de ꝯfessoria q̃ dat̃ pro ſuitute ꝑsonali. Secũdo dat duo exẽpla de ꝯfessoria ꝓ ſuitute reali rusticana. Tertio ponit quatuor exẽpla de ꝯfessoria ꝓ ſuitute reali vrbana. Quarto ponit plura exẽpla de negatoria. Quinto ponit dr̃iam inter actiões reales q̃ cõpetũt ꝓ reb⁹ corporalibus: ⁊ iter eas q̃ cõpetũt ꝓ reb⁹ ĩcorporalibus. Sexto ĩfert quãdã exceptionẽ. Secũda ibi (Vel ꝑ fũduz.) Tertia ibi (Eiusdẽ.) Quarta ibi (Et cõtra quoqz.) Quinta ibi (Quod genus.) Sexta ibi (Sane.)

ADDITIO. Nota ꝙ cõfessoria ꝓponitur verbis affirmatiuis: ⁊ negatoria negatiuis: ⁊ ex h̃ cõprehenditur medium cõcludendi in hmõi actionibus: de quo dic vt per Angelum.

g ¶ Tollẽdi. Ut si eras in quasi possessiõe ſuitut̃ domus mee: ne mihi liceret altius tollere me volẽte edificare: debeo agere negatoria: ⁊ ita hic ĩterserit exẽplũ negatorie. vt. ff. si ſui. vendi. ⁊ si forte. §. j. In hac enĩ ſuitute: negatoria v̄bis affirmatiuis: ⁊ confessoria negatiuis ꝓponit̃. vt. ff. si ser. vẽ. l. loci. Alia v̄o exẽpla q̃ ponũt̃ bñ ponunt̃ in ꝯfessoria vsqz illuc. ⁊ ꝯ ⁊c. Vel pone hoc exẽplũ in ꝯfessoria: vt si talẽ mihi debeas ſuitutẽ vt alti⁹ teneas edificatũ. vt. ff. de ſui. vrb. pre. si arborẽ. §. ĩterdum. ⁊. l. eum debere.

Seruitus altius tollẽdi ab alijs differt.

h ¶ Et ꝯ. Id est ĩ ꝯriũ. Nã supra de cõfessoria per quã ſuitutes debẽtur:

nunc de negatoria p quā seruitutes denegant. vt. ff. si ser. ven. l. ij. in princi.

Negatoria ⁊ cōfessoria q̄re sic dicūtur.

a ¶ Prodite sūt actiōes. s. negatorie.
b ¶ Altiꝰ tollēdi. Exēplū ꝯfessorie. In his enī exēplis oībꝰ repetit rō. Vl dic nō repeti non ad hoc exēplū: sz ad alia sic. Sed querit h q̄re noīa taliadātur talibꝰ actiōibꝰ? Rñ. Pla. qr negatoria negat ꝟbis ꝓponit: ꝯfessoria ꝟo affirmatiuis. Hec opinio reprobatur ī seruitute altius tollēdi: ibi enī ꝯfessoria negatiuis: negatoria affirmatiuis verbis ꝓponit. Dic ergo potiꝰ īspiciendā eē nām: q̄z ꝟba: vt ꝯfessoria iō dicatur: qr ad h vt ꝯfiteat se debeꝛ datur: negatoria āt qr negat. Itē q̄re iste dicunt in rē? Rñ. qr ad filitudinē rei vēdicationis dant. Sicut enim illa rōne dñij vel q̄si dat: sic ⁊ iste: vt ecce rōne dñij dat ꝯfessoria. s. dño fundi cui seruitus debet. vt. ff. si ser. vē. l. ij. §. hoc āt. ⁊ rōne q̄si dñij vt fructuario: creditori: ⁊ supficiario. Itē publicana dat ei cui seruitꝰ ē ꝯstituta a nō dño fundi. vt. ff. de remis. l. j. §. idē iulianus. ⁊ de superfi. l. j. §. fi. ⁊ si vsufruc. pe. l. j. ⁊ de publ. l. fi ego. ij. ⁊. iij. rñ. Itē sicut rōne possessiōis vel q̄si dat rei vēdicatio: sic ⁊ hec ꝯfessoria rōne vere possessionis aduersus eū q possidet agrū q seruitutē dz. vt. ff. si vsufruc. pe. l. vlti. §. vtꝝ. vel q̄si possidet. vt. ff. si vsufruct. pe. l. fi. Hoc idē in negatoria: naz ipsa rōne dñij dat dño fundi qui regat seruitutez deberi: vtilis āt q̄si dño: qr ius hz ī sūdo quē negat seruitutē debere. vt. ff. si serui. ven. l. ij. Et ecōtra rōne possessionis ītēdit ꝯ eū qui possidet rem rōne vsufruc. vt. ff. de acqr. pos. nāliter vel q̄si possidet: vt si re vtat ꝓpter aliam seruitutē quā sibi dicit debitā: in quibus nō ē ꝟa possessio etiā nālis. ar. d ser. vr. pre. l. si edes. §. libertas. ⁊. §. se. ⁊ rōne horū ⁊ similiū dicunt in rez. Itē no. q dicit Pla. q negatoria ita demū dat si fuerit seruitus ꝯstituta ⁊ postea amissa: sz falsum est: cōpetit enim ⁊ si nulla fuit. vt. ff. si ser. vendic. loci §. competit. ⁊. l. fistulas.

dioꝝ vrbanoꝝ: inuicez quoqz prodite[a] sunt actiones: vt si quis ītendat ius nō esse aduersario vtēdi fruēdi: eundi: agēdi: aquamue ducendi. Itez altius[b] tollendi: ꝓspiciendiue vel proyciendi: immittendiue. Iste[c] quoqz actiones in rem sunt: sed negatiue. ¶ Quod genus[d] actionis in cōtrouersijs rerū corporalium proditū non est. Nō in his[e] is agit qui non possidet. Si vo qui possidet[f]: non est actio ꝓdita p quā negetꝰ

Cōfessoria ⁊ negatoria q̄re dicunt actiōes in rem.

c ¶ Iste quoqz actiones. De qbꝰ supra ꝓxi. §. dixit. Nā ad ꝓxia est facienda relatio. vt. ff. de leg. j. l. si seruus pluriū. §. fi. ⁊ de testa. heredes. §. sed si notā. nā alie nō sunt negatiue: sed affirmatiue: sed in eo qd dicit in rez sunt: potest ad vtrunqz referri.

Relatō ē faciēda ad ꝓxima.

d ¶ Quod genus actiōis. Scz negatoriaꝝ ⁊ affirmatiuaꝝ. Et nō q nomē actiōis large hic ponit: al's ꝟo ꝓsonalibus tm̄. vt. s̄ eo. §. j.
e ¶ In his. s. in cā rez corporalium.
f ¶ Possidet. Scilicet insolidum. Si enīz duo asserāt se possidere: ⁊ vterqz vincit: poterit alter vēdicare. vt. ff. vti posi. l. si duo. in fine. j. respon.
g ¶ Neget rez actoris esse. Hec verba restringunt precedētia. l. ei ꝟo. ⁊c. Nam hoc perpetuo verum est quod al's nō datur actio possidenti per quā neget rem actoris esse. Sed pōt poni casus vt possessor habet actionez per quā dicat se dominuz esse. vt. ff. de rei vē. l. officiū. ⁊. ff. e. d vsufru. quēadmodum ca. si vsufructꝰ nomine. Constat enī cōmodatariū non possidere: ⁊ cōmodātem possidere. vt. ff. cōmo. l. rei.

Possessori an ꝯpetat actio.

idem in conductore ⁊ locatore. vt.ff. de vsuca.l.non solū. §.j. Alij dicūt legē illam officiū loq qñ alius nō possidens agit vt sic ratione detentatiōis talis agat. Sunt ⁊ alij vt Bul.⁊ Jo. qui dicūt ꝙ eo ipso ꝙ agit possessor rei vendicatione renuntiat cāe possessionis: cū hoc sit ipossibile ⁊ possidere ⁊ vēdicare posse. p̄ma verior ē.

rē actoris esse.

¶ Sane vno casu[a] qui possidet nihilominus actoris partes obtinet: sicut in latioribus digestorum libris opportunius apparebit[b].

a ¶ Uno casu. Ut in duplicib⁹ iudicijs. vt.ff. de iudi.l.in tribus.⁊.j.eod. §.quedā.⁊.ff. vti pos.si due. §.j.⁊.j.de interdictis. §.iij.⁊.ff. fami. hercis.l.j. † Uel dic ꝙ dicit ꝺ qualibet exceptione proponenda: nec enim hic dicit ꝙ sit actor: sed caute dicit ꝙ partes siue onera actoris sustinet ꝑm Joā. vt.ff. de except.l.prima.

† Hoc exēplū sequit Dy. hic ꝑm Jo. ⁊ Pe. ꝯ qr exceptio dz eē ꝺ regula. nā i reb⁹ icorporalib⁹ possidēti nō dat actio: nisi vno casu: sz ꝑz gl. eēnt plures q̄ mille. Preterea in istis duplicibus iudicijs q agit nō negat

ADDITIO. Dic nec etiā placet h̄ Pe.⁊ Dy. qr ꝑm hoc esset plus q̄ mille casus. Uñ Pe. ponit exēplū qñ re⁹ suscepit in se onus ꝓbandi. s. ꝙ res petita pertineat ad eū ⁊ nō ad actorē. vt l.circa.ff. de ꝓba.⁊ hoc exēplū placet hic Jo. fab. nā lr̄a nō dicit actor: sz vicē actoris sustinet: ⁊ sic nō est ꝓp̄e exceptio: sed q̄dā illatio. Angelus.

b ¶ Apparebit. vt.ff. ꝺ iudi.l.i trib⁹ ꝑm p̄mū. vl̄.ff. ꝺ excep.l.j.ꝑm scd̄m.

¶ Sed iste. ¶ Diuidit̄ in duas partes. Prīo ponit ⁊ declarat actiones p̄cedentiuz paragraphoꝝ fore ciuiles. Secūdo ponit de actiōibus pretorijs ibi (Alie āt.) Itē ista scd̄a sb̄diuiditur. Nā prīo ponit de actiōib⁹ i rē p̄torijs. Secūdo ponit de ꝑsonalib⁹. Secūda iferius i. §. (i ꝑsonā.) Itē prīa subdiuidit̄. Nā primo ponit qñ res petitur quasi vsucapta que nō est. Secūdo qñ vsucapta est: ⁊ petitur ac si vsucapta nō esset. Secūda ibi i. §. (Rursus.) Itē prima subdiuidit̄. Nā prīo ponit de actionibus pretorijs in rem. Secūdo ꝺ is duo ponit exēpla. Secūda ibi (Ut ecce plerūq̄z.) Primū exēplū ꝓseqtur ibi (Nāq̄z si cui.) Scd̄z i §. (rursus.) iaz allegato. Aretinus.

¶ Secūda diuisio actionuz est ꝙ quedaz sunt ciuiles de quibus iam dictum est: quedam v̄o pretorie: de quibus hic duo exempla ponūtur. Angelus areti.

¶ Sed iste Casus.

¶ Ita pone casum. Dñe vos dixistis mihi supra ꝙ p̄toriaruz actionū q̄dā sunt in rē: q̄dam in ꝑsonā: ⁊ promisistis ꝙ easdez per exempla mihi ostenderetis? Ad hoc Respon. Justi. Amice libenter. Ecce plerūq̄z pretor permittit in rem agere: ita vt actor dicat se aliquā rem quasi vsucepisse: quā in veritate non vsucepit: ⁊ tamen vtili in rem actione pretoria ita vendicat suam esse quasi vsucepisset. Et non solum in casu isto locum habet actio pretoria in rez: sed in casu conuerso. Quandoq̄z eniz ita permittit pretor i rē agere: vt aliquis dicat aduersarium suum rem quasi nō vsucepisse quam in veritate vsucepit: ⁊ ita eam rem ab eo pretoris auxilio auocat quasi eam nunq̄z vsucepisset. Sed bone domine ꝓ deo dicatis mihi exemplū familiare in qua actor dicit se quasi vsucepisse rē quā in veritate nō vsucepit. Ad hoc rñ. Amice dabo tibi bonū exēplū. Nā pone ꝙ aliqua res alicui ex cā iusta: puta petro a nō dñio tradita sit: vel ex cā emptiōis vel donatiōis: aut ex cā dot̄: aut ex cā legatoꝝ: vel ex alia simili cā apta ad dominij trāslationē: nec duz Petrus bone fidei possessor illius dñium bñficio illius vsucapionis adept⁹ sit si possessionē illi⁹ rei aliq̄ casu amittat: nullā hz de iure ciuili directā actionē i rem ad illā rē ꝓsequendā. Ita eniz prodite sunt actiones in rem de iure ciui-

rez actoris esse: nec agit rei vēdica. put lr̄a requirit. An.

li: vt quis rationē dñij rem suā vendicaret. Cum igit̄ de iure gē. puta p traditionē non sit illius rei dñs effectus: neqꝫ de iure ciuili: puta per vsucapionem liquet manifeste ꝙ omne beneficiū iuris ciuilis in hoc casu Petro sit preclusum: sꝫ qꝛ p̄tori qui nāli eqtate mouet̄: durū videbatur: ⁊ hoc casu Petro possessori bo. fi. deficer̄ penit⁹ actionem quādā actionē de eqtate introduxit bñficio cuius actionis Petrus qui possessionē amisit dicit se eā rē q̄si vsucepisse: ⁊ ita p̄toria in rē vēdicat suam eē sicut si in rei veritate eā vsucepisset. ⁊ directa in rē ciuili eam vēdicaret: ⁊ ista actio de eqtate p̄toris in hoc casu introducta publiciana appellat̄: que ideo sic appellat̄: qꝛ primū a publicio pretore in edicto proposita est.

¶ Sed iste [a] quidē actiōes quaꝝ [b] mētionez habuimus: ⁊ si que sūt similes ex legitimis [c] ⁊ ciuilibus causis ōscēdūt.

¶ Alie [d] autez sunt quas pretor ex sua iurisdictiōe cōparatas habet tā in rez [e]

Actiones ciuiles et p̄torie: vñ oriūtur.

a ¶ Sꝫ iste. Latēter accedit ad scd̄az diuisionē. s. alie sunt ciuiles: ⁊ alie p̄torie. ⁊ de oībus exēpla ponit. Sed q̄rit̄ de duabus. s. de actione in rē que dat̄ cōtra eū qui dolo desijt possidere. Videtur enim p̄toria: vt. ff. de noxa. act. l. actio. §. j. Sed ⁊ ciuilis vr̄ inspecta persona actoris que de iure ciuili admittitur ad agēdū: vt. ff. de rei ven. in rē. Sed dic eā ciuilez inspecta potius persona actoris que dignior est: vt. ff. de exce. do. pur. §. fi. ⁊ hec cōsideratio semp habet̄. nā hereditatis petitio dr̄ pretoria: qñ bono. possessori datur: vel fideicōmissario: lꝫ cōtra possidētē pro herede vel pro possessore det̄. ⁊ ecōtra si det̄ hr̄di de iure ciuili dicat̄ ciuilis: vt. ff. de pet. her. l. j. Semp enim iudicamus an actio sit ciuilis vel p̄toria īspecta psona actoris. Scd̄o querit̄ de actione cōmodati. Sꝫ dic eā ciuilē: vt ff. cōmo. l. in cōmodato. §. sicut. Et qd̄ dicitur eo. titu. l. j. §. p̄tor ait ⁊c̄. Vel approbando vel cōfirmādo dicit non inueniendo: sic de petitione hereditatis dicit̄. ff. si pars here. pe. l. j. in prin. Sed tñ ipsa ciuilis ē cū sit ex senatusconsulto: ⁊ centūuiralis dicatur: vt. ff. de peti. here. itē veniūt. §. cū anteq̄ꝫ. ⁊ C. de here. peti. l. fi. in p̄nc. Omnes eniꝫ actiones que oriuntur ex his qnqꝫ ptibus iuris. s. legibus: senatusconsultis: plebiscitis: principū placitis: ⁊ respōsis prudētū: ciuiles sunt: que ꝑo a magistratibus: vel pretorū edicto descēdunt p̄torie sunt: vt. s̄. de iu. natu. §. cōstat. vsqꝫ ad. §. ex non scripto. ⁊. ff. de iusti. ⁊ iur. l. ius autez. ⁊. j. de perpe. ⁊ temp. ac. in prin. Alie aūt preter duas supradictas certe sunt vtrum sint pretorie vel ciuiles. Accursius.

Actio cōmodati est ciuilis.

b ¶ Quarū mentionē. Scilicet exp̄ssam: vt de quibusdā dictū est. Et si que sunt similes vt subijcit sunt similes vt que sunt ex contractu vel quasi: vel ex delicto vel quasi ex varijs figuris causarū: vt supra eodē. §. primo ⁊ secūdo.

c ¶ Ex legitimis. Id est ex lege. xij. tabularum. ⁊ pro id est ciuilibus. Vel dic ciuilib⁹. i. ex auctoritate iuris prudentium ⁊ eorum responsis. nam totū est ius ciuile: vt. ff. de iustitia ⁊ iure. ius autem ciuile. ⁊ de origi. iur. l. ij. §. nouissime.

d ¶ Alie autem. Aduerte ꝙ h̄ doctores ita distinguunt hunc. §. incipiendo ibi: sed iste quidem: tamen cōmuniter allegatur in materia publiciane. §. alie. hic ⁊ non superius incipiendo.

e ¶ Tam in rem. Id est tam in rem tm̄ q̄ꝫ in personam tm̄. Nec enim aliqua pretoria inuenitur: que sit mixta scilicet in rem ⁊ in personaꝫ: lꝫ ciuilis talis inueniatur: vt. j. eod. §. quedam. Et primo hic de realibus dicit vsqꝫ ad §. in personam. ⁊ postea de personalibus dicet. Accursius.

Actio p̄toria mixta nulla ē.

a ¶ Ipsas. s. pretorias: quasi diceret non solum ciuiles: quas exposuimus.
b ¶ Necessariū. Id est vtile. Q3 enī medicamēta morbis hoc exhibēt iura negocijs: vt in auc. hec cōstitutio. Inno. i ꝓn. coll'. viij. Nec enī necessitas in ꝓncipe ponī pōt: vt. ff. de le. 2 sena. cō. ꝓncipes. Itē q3 per exēpla apertius itel ligeī: vt hic. 2. C. de transac. vt rēsuz. 2. ff. de coll'. bo. l. ꝓtor. §. iulianus.
c ¶ Ut ecce. Hoc est ꝓmū exēplū q3 exponit statim ibi. Nā3 cē.
d ¶ Plerū3. Q: b semper dicere nō poterit. s. cōtra dñm: nisi in casibus: vt stati dicem⁹.
e ¶ Diceret. Agendo publiciana.
f ¶ Uel ex diuerso. Hoc exponitur infra. §. rursus.
g ¶ Possessor. Id est dñs quondam ad quez redīt nunc possessio. Uel dic possessor quondam: nunc petitor.
h ¶ Nā3. Ex iusta cā. i. ex aliquo ꝛctu q descēdit ex iusta cā. 1. ex affectione vtriusq3 ptis: vt. ff. e. l. in oīb⁹. quā affectionē iustuz est fuari: vt. §. de re. diui. §. p traditionē. 2 hoc dūmō talis titulus fuerit aptus dñium trāsferre: Iz nō trāsferat: q3 traditio nō plus trāsfert q3 sit apud euz qui tradit: vt. ff. de acq. re. do. l. traditio. 2 nominat hmōi cōtractus. ff. de publi. l. j. in fi. 2 l. q3. isq. tiū. v. vj. 2. vij. si ꝺo ꝛctus nō est abstis trāsferre dñiuz nō cōpetit publi. vt. ff. de publi. quicūq3. §. j. 2 finali.
i ¶ Tradita. Ā non domino.
k ¶ Dñs effectus. Per vsucapionez. Naz p traditionē dñs factus nō fuit. Si aūt altero istoz modoz fact⁹ dominus fuerit publiciana ei nō daī: Iz directa rei vēdicatio: vt. ff. de publi. l. j. in ꝓn. 2. §. j.
l ¶ Lasu. Immo et si quocūq3 mō. Nā 2 si p furtū vl' rapinā: vel alliaz vim amiserit: nonnūl hz in rem actionē dīrectā: Iz hāc: Iz hēat 2 alias actiones: vt furti vl' vi bonoz raptoz. 2 similes: vt. §. de oblig. que ex delī. §. sed 2 bonefidei. 2. §. vi bo. rap. §. fi.
m ¶ Nullā. De alijs aūt realib⁹ cōstat: Iz de hac rei vēdicatiōe dubitat.
n ¶ Directā. Sed nūqd publiciana cōpetit rōne vtilis dñij? Quidaz dicūt q3 sic: dicētes vtile dñium hz cui publiciana cōpetit: 2 dicūt hāc cē cām publicianē. sicut directū dñiuz est cā directe actionis in rē: vt. ff. de rei ven. i rē. Alij dicūt q3 nec vtile dñium habet cū ille qui vtile dominiū habet etiā ꝓtra dominiū agat: vt. ff. si ager ve. vel emphi. pe. l. j. §. 2. isq. quod non est in publiciana: vt. ff. de publi. l. pe. 2 fi.
o ¶ Dēdicet. Hoc vī falsum. Nā aut

2 dat quasi ipse rez vsuceperit. Angelus aretinus.

¶ Nāz si cui ex iusta causa hȳ res aliqua traditio l fuerit: veluti ex causa emptionis: aut donationis: aut dotis: aut legatorum: nec eius rei domin⁹ effectus k est: si eius rei casu l possessionē amiserit: nullā m habet in rē directā n actionē ad eaz persequēdam. Quippe ita ꝓdite sunt iure ciuili actiones: vt q3 dominiū suū vendicet o. Sed quia sane

Actio publiciana: vtrū cō petat habēti vtile do minū.

habeo dñium: ⁊ tũc nõ vẽdico qđ habeo. si nõ habeo: nec tũc vẽdico: vt. ff. de rei vẽ. l. in rẽ. j. rñ. Itẽ dñiuz est ius ⁊ res incorporalis: qñ ergo vẽdicat̃? Sed dic dñium. i. rez ratione dominij.

duruz erat eo casu[a] deficere actionez[b] inuẽta est a pretore actio[c]: in qua directe[d] is qui possessionem amisit eam rez se vsucepisse: quam vsu non cepit: ⁊ ita vendicat suam esse: que actio publiciana appellatur: quoniam primum

a ¶ Eo casu. Scilz isto supradicto.

b ¶ Deficere actionem. Qđ erat ꝑm ius ciuile.

c ¶ Actio. Scilz publiciana: vt statim subijcit. al's nisi ꝑtor actionis nomen diceret in factũ daret̃: sicut ex ciuili obligatiõe noua dat̃ ꝯditio ex lege si nõ caueat̃ de noĩe actionis: vt. ff. nau. cau. sta. l. idẽ. §. j. đ ꝯdi. ex leg. l. j.

Actio in factũ est ꝑtoria ꝯditio ex. l. ciuili.

ADDITIO. Nota glo. ꝑm Dy. quã tene mẽti ꝓ regl'a q̃ actio cõpetat ex remedio ciuili vel ꝑtorio. pro qua facit tex. ff. de adul. l. si qd ex his. Sz ꝯ hoc opponit̃ de. l. sz ⁊ si possessori. in prin. de iureiu. ꝯiũcta gl. vbi actio in factũ ⁊ publiciana vident̃ eẽ idẽ. Sz tu rñde: vt ibi per glo. ⁊ docto. Angelus.

d ¶ Dicit. Et sic vr̃ ꝙ pretor ꝑmittit mẽtiri qđ Pla. cõcessit. ⁊ idẽ in sequẽtibus casibus tribus. ⁊ facit. C. de boma. l. j. vñ sic libellũ formabat. peto talez rẽ quã possides: ⁊ quã emi: vl' alia simili iusta cã habui a nõ dño: qꝛ dico me vsucepisse. Nã lz hec ꝟba: qꝛ dico me vsucepisse ⁊c̃. directã rei vẽdicationẽ magis videant̃ inducere: tñ ex adiunctis publicianã signãt. Alij dixerũt ita esse formãdũ. peto rẽ talẽ quã dico meã: sz qꝛ forte nõ possez ꝓbare meaz ꝓpono publicianã. † Alij dicũt vtrãqz alternatiue ꝓponi. s. rei vendi. ⁊ publi. hoc modo. peto talẽ rem iure dicti domini vel quasi: ⁊ hanc approbat ꝯsuetudo. Sed certe due prime nõ placẽt: qꝛ quomodo diceret rem suã se vsucepisse cum hoc non sit verũ: sic eniz deiectaret in sacramento calũnie: vt. C. de sacra. calũ. l. ij. Sed illi respõdent: qꝛ hoc facit. l. permittente. vnde non perierat. ff. qui satisda. cogũ. l. si. Sed nec vltima placet: qꝛ vnam debet eligere ⁊ nõ pluribus agere actionibus: vt. ff. de regu. iur. l. nemo. §. quotiens. Dic ergo q̃rto esse formãdum in hunc modum libellum. peto rez talez mihi restitui iure q̃si dominij: perinde ac si vsucepisset. Verbum enim quasi positum supra eo. §. alie. hic repete: ⁊ similitudinarie ponatur non affirmatiue: idest dicere sicut vendica rem quo ad effectũ re vere vsucapta ita nunc quasi vsucapta. ⁊ idem in sequẽtibus casibus. Ex predictis patet ꝙ quinqz sunt necessaria: vt detur publiciana scilicet traditio vel quasi quod dico propter res incorporales: que tradi non possunt: vt. ff. de acqui. re. domi. l. seruus. §. incorporales. ⁊. ff. eodem. l. j. ⁊. l. publiciana. §. j. Secundo ꝙ ex titulo apto ad mutationem dominij: vt hic dicit: vt ex vẽditione vel similibus. Item ꝙ a nõ domino accipit: nam al's dominiuz esset translatum: vt. ff. eodem. l. j. §. j. Item quarto ꝙ bona fide acceperit: vnde crediderit se dominum factuz esse tunc. † Ut. ff. de acqui. re. domi. l. cum qui a furioso. §. pretor. Quinto ꝙ credat se dominum hodie non esse cum proponit eam. al's esset sibi contrarius. Sed tm̃ duo prima ex his quinqz sunt difficilia agenti: scilicet probatio traditionis: ⁊ tituli. reliqua consistunt in intellectu agentis: cum sint de sua cõscientia que per testes probari nõ possunt. Sed quid si dubitat hodie vtruz auctor fuerit dominus vel non? Respon. Salua fide proponat quod sibi melius videtur vel rei vendica. vel publi. sed quando penitus est in dubio proponat publicianam et in ea obti-

Libellus i publiciana.

† Dic ꝙ istas duas liberãdi formas gl. infra reprobat ⁊ bñ ꝑz docto. ⁊

maxie reprobat istã vltimã: qꝛ hodie nõ ẽ necesse ꝙ exp̃mat̃ nomẽ actionis ĩ libello: vt ĩ ca. examĩata. đ iudi. Angelus.

† Dic ꝙ hoc requiritur i cõtractu emptionis duobus tẽporib⁹. scilz tẽpore cõtractus ⁊ etiam tpe traditiõis.

z ppter frequé-tiā ꝯcꝰ i. In alio aūt ꝯ ctibꝰ i-spiciturtm̄ mō tps tra-ditiōis l. tij. ff. p̄ solu-to. z. l. tj. i p̄n. z ibi gl. ff. p̄ em pti. cō-iūcta. l. sequit. §. sed si possessionis. ff. d vsu ca. An. Publiciana datur ꝯ dām in ser cas-ibus.

nebit: nisi aduersarius probet auctorem huius dominum fuisse: qꝫ si probet dabitur ei rei vendicatio. qui egit enim actione publiciana z succubuit: non repellitur a rei vendicatione dicta. idem ecōtra: vt. ff. de euic. mior. §. si seruus. lz quidaz dixerunt cōtra in vtrocz casu: qz ius suum vndecūcz et qualitercūcz in primo iudicio deduxisse videtur. vt. ff. de except. rei iudi. si mater. §. eādē. Sz exponе vndecūcz z qualecūcz. i. siue de iure ciuili: siue de iure gētium dūmodo directum: vt ff. de rei vendi. item. in prin. Zit illi dicebant: siue directū: siue vtile: z ita pz qꝫ cū sint cōtrarie rei vendicatio directa z publiciana vno libello proponi nō possunt: vt. C. si ser. extero. l. j. Sed ex cōsuetudine cōtrariū seruatur. nam vtraqz simul proponuntur: lz super vna probationes tm̄ inducat ne sibi cōtrarius sit: qꝫ certe est cōtra dictā. l. C. z regulā illaz. ff. de re. iu. nemo. §. quotiens. z hoc ex parte actoris. Ex parte aūt rei spectamus an possideat vl̄ dolo desierit possidere: vt in rei vēdicatione diximus. Nā cōtra omnē possidentē daꝫ preterq̄ contra dām: vt. ff. de pub. l. pe. z. l. fi. Sed ettā cōtra dominū daꝫ in ser cabus. Primus est si a nō dño emi: qꝫ postea vero dño succedit: z ad eū possessio redierit: nā lz sit factus dño tenet tm̄ publi. vt. ff. de rei ven. si tytio. Secds est si rem a nō dño emi: z postea verus dns voluerit a me vendicare: sed ego fui absolutus: z postea res ad illū rediit agā publicia. et si excipiat de dominio ego replicabo: qꝫ quandoqz eo agente fui absolutus. vt. ff. de exce. rei iu. si quis rez. Tertius est si egi noraliter contra bo. fid. possessorem. z ipse dedit mihi eum pro nora. siue enim cōtra me possidentem verus

a publicio a pretore in edicto proposita est.

¶ Presenti contra absentē: rei publice causa: vl in potestate hostiū vsucapiētez rē presentis succurrit: rescissa vsucapione. Aretinus.

dns agat: siue eo possidente ego agaz publiciana obtineo: vt. ff. de nora. et generali. r. l. precedēti. in fi. Quartus est si ego fui missus in possessionez vt cine domus quā aliqs bona fide possidebat possessore nō cauēte: et postea verus dns ꝛcientaꝫ possidere: vi forte z vſ vi interdictū. z publiciana habeo: vt. ff. de dā. infe. dāni. §. nō solū. Quintus et adꝺicit: vt si rē possideo: z eā nō volo: ſz culpa deſ possidere: z sic litis estimationē tm̄ pm ius vendicādi prestiti. vt. ff. de rei vē. qui restituere. Si postea res ad dām redeat agā publiciana cōtra eū: vt. ff. de rei ven. si culpa. Vel exponе. l. illā. vt habeat vtilez actionē quā actor directa habebat q̄si nomē emtis videaꝫ. Sextus adꝺicit si me mādāte rē meā vēdidisti: lz me pⁿhibente tradidisti emptori: hac actione vel exceptione defendit. Quarta et ꝯ me dām hac actōe agit: vt. ff. de publicia. si qs pⁿhibuit. alꝰ est. l. papinianꝰ.

ADDITIO. Nota hāc glosam que ponit casus in qbus datur publiciana cōtra dām. Idē notat glo. in. l. fi. ff. eo. Et aduerte q̄ lz Angelus in. d. l. fi. addat casum. l. si qs pⁿhibuerit. ff. eo. p̄m lectura Dy. ibi q̄ procurator vēdidit rē dñi: tñ nō est opus q̄ addaꝫ: q̄ habes hic glo. ordinariā. dū dicit: sextus adꝺicit si me mādāte rē meā vēdidisti. pondera ibi meā. z sic mādātis. Ang. a ¶ A publicio. Sicut ab aglio aglia fuit ꝺucta: vt supra eo. ad. l. aquil. §. ex hoc tamen capite.

¶ Rursus ex diuerso. Casus. ¶ Duo sunt hic posita. s. rursus que est dictio iterattiua. z et hec dictio ex diuerso q̄ est dictio iterattiua tō bis posuit: q̄ sic ꝯ. tractauit de pⁿtia in rē: sic z hic: lz aliqs posset dicere q̄ hic tractet de pⁿtia in pſonā: in plurib⁹ tm̄ dā rescisso-

ria in rē: ⁊ ēt fuit rō quā dn̄s Jo. in arbore act̄. posuit inter act̄. reales: referens se ad ea que frequētius accidunt ⁊ ꝯtingūt. Et ita rn̄debat dn̄o Jac. de bal. reprehēdēdi dn̄m Jo. eo ꝙ rescissoriā īter reales ordīauit ī arbore sua. Ex diuerso āt dixit: qꝛ hic tractauit de actione ꝑ quā actor negat aliū vsucepisse qd̄ vsuceperat: in supiori. §. tractauit qual'r actor affirmat se vsucepisse qd̄ non vsucepisset. qual'r aūt absens rē pn̄tis pōt vsucapere habes in glosa. Itē scire debes ꝙ in isto §. notat̄ secūda causa inuētionis ti. de maiorib⁹ restituēdis. Prima enim cā fuit ne absentes a pn̄tibus lederētur: vel si lederent̄: vt restituerentur. ⁊ de ista cā tractatū est ꝓxi. §. Scd'a causa fuit ne lederētur pn̄tes ab absentib⁹: ⁊ de ista scd'a cā trac. §. iste. s. de restituē. pn̄tib⁹ ꝯ̄ absentes. Sꝫ qd si ambo essent absentes restitueret̄ ne vnus ꝯ̄ aliū: Rn̄. ꝙ sic. Bn̄ eniꝫ restituit̄ ꝑuilegiatus ꝯ̄ priuilegiatū: vt ecclesia cōtra ecclesiā: ⁊ minor ꝯ̄ minorē. tria enī principaliter debes scire circa istū. §. Primū est qn̄ ⁊ qbus det̄ restitutio: ⁊ de hoc vsqꝫ huc dictum est. Scd'm est infra qd̄ tp̄s det̄ restitutio: de quo diuersimode dicūt: vt habes notatū sup l. quo tpe mil. ⁊. ff. ex qui. cau. ma. l. ab hostibus. §. sꝫ qd̄ simpl'r. Dn̄s aūt Ja. dicebat ꝙ tp̄s ipsius nō mutat̄: sed est semp quadriēniū cōtinuū: sꝫ cū aliqs tpe lesus sit: tp̄s est ad qd̄ bn̄ mutat̄. Tertiū est de rescissoria. doctores aūt dicūt ꝙ nō est ꝓpriū nomē act̄. ⁊ dicebant ꝙ minores restituunt̄ iur. act̄. et maiores offic. iudi. Dn̄s Jac. dic̄ ꝯ̄riū. Dicit enim. l. ꝙ simili modo restituūtur maiores ⁊ minores: vn̄ dicebat ꝙ nihil aliud est rescissoria q̄ꝫ actio que primo vsuca. vl' p̄scrip. fuit directa mō est vtilis. Itē qd est qd̄ dicit hūc librū corrigi ꝑ. C. cū liber iste postea factus sit ⁊ an̄ pandectaꝫ codex factus sit: vt s̄. in prohē. §. ⁊ cum sacratissimas. Ad hoc rn̄det̄ ꝙ verū est ꝙ īperator ꝑmo ad īperiales cōstōnes curā suā direxit: ⁊ ex trib⁹ codicib⁹. s. Hermoge. gre. ⁊ Theodo. fecit fieri vnū. C. quē suo felici noīe nūcupauit: deīde erexit curā suā ad immēsa veteris prudētie volumina ⁊c̄. Et tertio librū istū mādauit cōponendū: vt. s̄. habet̄ §. in ꝓhem. in p̄allegato. §. sꝫ postea. vidēs imperatorias constōnes vagari extra corpus iuris mādauit postea dissolui codicē: ⁊ qd̄ insererent̄ ille constitutiones. ⁊ sic factū fuit: vnde constitutio illa que corrigit librum istum est vna de constitutionibus.

¶ Rursus a ex diuerso si quis cuꝫ rei publice b causa abesset c vel in hostiuꝫ d

¶ Rursus. ¶ Iste. §. diuidit̄ ī duas partes. Primo ponit de restitutōe dāda presenti cōtra absentem. Secundo addit ⁊ extendit ad alios multos casus. Secunda ibi (Quod genus.) Diuisio

a ¶ Rursus ex diuerso. i. econtrario. Nam supra affirmādo ⁊ se vsucepisse dicit. hic negando: ⁊ aduersarium non vsucepisse dicit.

b ¶ Reipublice. s. ciuitatis romane: vt. ff. de ꝟ. sig. cū q. Idē tn̄ ex gn̄ali cl'a posita. ff. ex q. cau. ma. l. j. in fi. Idē in ceteris ciuitatib⁹ dicēdū est: vt. ff. ex qui. cau. ma. l. sꝫ ⁊ si per pretorē. §. pe. Idē etiā si causa municipij alicuius. (j) vt. ff. ex qui. cau. ma. l. legatis.

ADDITIO (j) Dic ideꝫ si eēt abn̄s pro facto vnius ville vel castri: qꝛ largo mō dicit̄ abesse cā reipub. vt not. glo. in. l. legatis allegata. j. Ange.

c ¶ Abesset. Al's absens eēt. Iste qui abfuit reipublice causa ei p̄sentis duobus modis potuit vsucape. s. ꝑ se. ⁊ qꝛ rē illā secū detulit siue domi dimisit ⁊ animo possedit: vt dr̄ de eo qui ad nūdinas profectus est: vt. ff. de acq. pos. clā possidere. §. qui ad nūdinas. Item per alium. s. per filium vel seruum: vt statim in capitulo dicemus.

d ¶ Vel in hostiū. Qui sunt hostes

Hostes q dñr.

dicitur. ff. de cap. hostes. ⁊. ff. de ꝟbo. sig. hostes. scꝫ quibus populus romanus bellū indixit: vel q populo romano bellū indixerūt. Si ergo ab alio qs capiat̄ nunqd hoc locum habebit qd̄ hic dr̄: Credo ꝙ sic. sicut qñ abest cā alicuius ciuitatis vel municipij: vt. s̄. dictū est. In hoc aūt differunt: qꝛ non fiūt serui taliū hostiū: vt. ff. de cap. hostes. ⁊ sic poterit facere testamētū qd̄ al's nō posset cū eēt seruus: imo ⁊ eius obses non posset: vt. ff. de testa. l. eius qui. ⁊. l. obsides. Accursius.

ptāte [a] eēt: rē eius q in ciuitate [b] eēt: vsuceperit: ꝑmittit̄ domīo (si possessor rei publice cā abesse desierit) tūc ītra ānū [c]

ADDITIO. Idē si princeps vel papa siue eius legatus: de cōmissiōe pape alicui ciuitati subdite ecclesie bellum indixerit: qꝛ capti efficiunt̄ serui ⁊ eorum bona efficiunt̄ capientium: ⁊ sic in omnibus his habebit locū fictio postliminij. quod nota perpetuo.

Ptās q̄ drupl'r accipit̄.

a ¶ Ptāte. i. seruitute. al's accipit̄ ꝓ iurisdictōe: vt cū dicim⁹ ptās hꝫ hoies de districtu in ptāte. i. iurisdictiōe. Itē ponit̄ ꝓ obediētia in q̄ ptāte est monachus sub abbate: ⁊ clerici sub p̄latis. Itez ponit̄ ꝓ dilectione siue pietate. ⁊ hec p̄ria ptās dr̄: vt. ff. de ꝟ. sig. ptātis. Sꝫ qūo iste ab hostib⁹ captus poterit vsucapere cū ipse ab alio possideat̄: vt s̄. de iur. p. §. serui. ergo ipse possidere nō pōt: vt. ff. ad. l. iuliam de adulte. sic eueniet. ⁊. ff. de acq. re. do. hō liber. §. qcqd. ergo nec vsucape: vt. ff. de vsuc. sine possessione: Rñ. vsucapit ꝑ filium vel ꝑ seruū in re peculiari: vt. ff. ex qui. cau. ma. itē ait p̄tor. §. hec aūt. ⁊. l. deniqꝫ. ⁊. l. ait pretor. §. hi plane. ⁊. ff. de vsuc. iusto. §. fi. Sꝫ nec vr̄ ꝙ ꝑ seruum possit captiu⁹ vsucape: vt. ff. de vsuca. neqꝫ seru⁹. Sꝫ dic ꝙ illa loquit̄ in cā nō peculiari qd̄ verꝫ ē. Vel loquit̄ ipsa ꝟitate ispecta: hic aūt iure postli. ispecto: qd̄ p̄ualet veritati: vt. s̄. quib. mo. ius pa. po. sol. §. fi ab hostibus.

Captus ab hostib⁹ p̄t vsucapere.

ADDITIO. Docto. cōiter sequunt̄ glo. ⁊. d. Ja. reprobat hic Ange. quem videas: ⁊ dū tex. noster dicit ꝙ captus ab hostib⁹ pōt vsucapere. Ja. exēplificat de actione personali in qua currit prescriptio nō ex possessione p̄scribentis: sed ex solo cursu tp̄is negligentiaꝫ non petētis. vid̄ hic ꝑ eā.

b ¶ In ciuitate eēt. q. d. qui nō abest. Quid ergo si vterqꝫ abest: ⁊ alter alterius rē vsucapit: Rñ. ⁊ tūc hꝫ locū hec restitutio vt. ff. ex qui. cau. ma. l. fi. vr̄ aūt definere abesse cum domum redijt vel redire potuit finito negocio pro quo erat absens. ⁊ tunc dicitur definere abesse nisi iusta causa impeditus fuerit in redeundo: statuuntur enim ei. xx. miliaria diurna: vt. ff. ex qui. cau. ma. sicut. §. tandiu. Et sic patet ꝙ de necessaria absentia tunc intelligitur. al's contra: vt. ff. eo. l. hi qui. ⁊. l. seq. sed verbum desierit hic positum strictius ponitur: id est ꝙ possit conueniri. Itez econtra si presens rem absentis vsucepit: vt. ff. ex quibus cau. ma. l. j. §. verba. ⁊ tunc siue completa est tota vsucapio in presentia: idest infra modicum tempus: siue in absentia: siue postea parum idē est: vt. ff. eo. ab hostibus. §. sed quod simpliciter.

Absens vñ vr̄ d̄finer̄ abesse.

c ¶ Annum. licet vtilem qui constat ex. ccclxv. diebus: vt. ff. de statu li. cum heres. §. stichus. in quibus actor habuit facultatem agendi: nec impediretur per se: nec per reum nec iudicez. Nam hec tria necessaria sunt: vt vtilis dies aut annus currat: vt. ff. de diuer. ⁊ tempo. prescrip. l. j. hodie ꝟo in omnibus restitutionibus quadriennium continuum computatur: vt. C. de tempo. in integrum restitutione. l. finali. Et ita no. hic ꝙ hic liber corrigitur per. C. in hoc anno vtili generaliter ꝟm quosdam. Sed dico contra: quia illa tm̄ in restitutionibus. dicit: vnde in alijs remanet vtilis annus.

Annus ꝯstat ex ccclxv. diebus codex ꝟm aliq̄s corrigit īstōnes.

Restitutio ꝙ remedio dat minoribꝰ.

a ¶ Rescissa. per integrā restitutionem petitā a iudice vino: vt subducat ꝑs vsucapiõis quo fuit absens: vt. C. de restit. mil. l. j. sicut z minores petūt. ff. de exceptio. l. exceptiones que persone. in fi. l. z hoc ipsum. s. ꝙ postulare ꝑñt a mortuo pretore cõcedit eis: vt. ff. eo. l. j. ꝓ totū restituit ergo eos ꝓtor vinus. (j) vt fic agant antiqua actione ac si res nõ eẽt vsucapta: vel actio prescripta: nõ actio ad quā restituit vī rescissoria: nõ ꝙ fit nomen ꝓprium actionis: sed que erat primo realis siue ꝑsonalis directa: nūc dicitur vtilis: vt. C. ex qui. cau. ma. l. fi. z de cap. l. ab hostibus. Alij dicunt ꝙ statim eo reuerso hz rescissoriaz. z dicunt esse ꝓprium nomen actionis. z sic dicũt ꝙ maiores iure actionis: sed minores officio iudicis restituuntur. Dicunt tamen ꝙ hec rescissoria actio efficacia nõ hz antecẽ insufflet in eam pretor spiritum vite dando restitutionem: quod satis recidit in primaz opinionem. Nam semper verum est hoc ꝙ a pretoris mortui edicto hoc fit et auctoritate pretoris viui.

ADDITIO (j) Istud ergo quo petit restitutio est officiū iudicis facit. l. ꝙ si minor. §. fi. ff. de mino. z est casus in terminis in. l. si ꝙs stipulatus. ff. ex qui. cau. ma. z nõ cõprobat rõne: quia quoties ꝓba legis referũtur ad iudicē tūc ex illo edicto colit officiū iudici: vt no. gl. in. l. si soror. C. de col. z habet in. l. tiũ. ff. de alī. z ciba. lega. z no. plene Bar. in. l. j. ff. de condi. ex lege. sed hoc edictum est huiusmodi: vt in. l. j. in fi. ff. ex qui. cau. ma. igitur. zc. Ang.

b ¶ Usu nõ cepisse. Et sic vī ꝓcedere mẽtiri qs ꝓ. ꝓñtet. Sz dic ꝙ nõ mẽtitur: ſz dicit sibi restituẽdū acſi vsucaptū nõ esset: vt. ä. ꝓxi. §. dicimus.

c ¶ Actiõis. s. rescissorie supradicte.

d ¶ Quibusdã. vt si rẽ absentis vsucapiat ꝑñs. Itẽ si absens fuit ꝓbabilicã: vt studiorū. Itẽ in vinculis posit⁹: vt. ff. e. l. j. z. l. ſz z si ꝑ ꝓtorẽ. in fi. z. l. se. z de illis legibus. j. facit mentionẽ cũ dicẽ & volumine digestorū. ¶ Itez si qs in fraudem. Latino. ¶ De rescissiõe alienationis scilicet qualiter ego possuz petere per rescissoriam rem meā absente me vsucaptā vel prescriptā rescissa vsucapione per beneficiū restitutionis satis est dictum supra in materia sua. Nūc autez videndū est de quadā alia reuocatiõe que fit alio casu. vz. de reuocatione ꝙ fit a creditore qñ debitor in fraudem creditorum mala fide alienat. Et circa hanc materiā dicit legislator breuiter ꝙ si debitor mala fide in fraudē creditorū alienauerit ꝑmittit creditoribus bona fide reuocare ab ipso ea que sūt alienata: pinde ac si bona illa remanserint in bonis debitoris illi⁹. Dñi hic tractat de alia reuocatoria quā fecit i ꝓrimo. §. ꝙ vocat paulliana: ſz vī in ꝑn. ꝙ ꝓtor ꝑmittat mẽtiri hic sicut in duob⁹ ꝓximis. §. Et rñdet ꝙ nec hic nec ibi ꝑmittit mẽtiri. Ipsa enim verba hic posita sunt sicut in bonis debitoris mãsissent. z ꝓba posita supius acſi nõ vsucepisset effectū denotãt. q. d. sicut in rescissoria permittit ei ꝙ fuit absens causa reipublice: vel alia iusta de causa dum res sua vsucapta fuit in effectu agere: acſi rem suam non vsucepisset aduersarius: eo ꝙ fingit lex rem non esse vsucaptam rescissa vsucapione per beneficium restitutionis. z sicut pretor fingit hoc non esse vsucaptum qđ in veritate est vsucaptum removendo vsucaptionem de medio: et sic fictio hec veritati preiudicat sicut z aly simili equitate motus ꝓtor accõmodat: sicut ex latiori digestorū seu pãdectaruz volumine intelligere licet.

et alibi in fictiõe. l. corne. que fingit captiuũ mortuũ p̃mortuum prima hora captiuitatis. et in fictione postliminij vbi fingit̃ captiuũ similiter semp fuisse in ciuitate: vt. ff. de capti. et postli. re. l. postliminiũ. et. l. pr̃. §. fi. et. l. q̃ si filius. sic et in ista reuocatione pmittit̃ creditoribus rẽ debitoris in eorũ fraudẽ alienataz. ac si nõ esset alienata petere. Sed vr̃ q̃ male ponit̃ in lr̃a hec dictio iteratiua.

¶ Alienatũ in fraudem creditorũ permittitur ipsis ex sententia pretoris bonis debitorum possessis reuocare. Aretinus.

¶ Itẽ cũ in. §. pr. tractatũ sit de reuocatoria p̃toria in rẽ cũ pauliana sit in personã. Eũ igit̃ simus in tractatu p̃toriarũ realiũ sicut pz. j. et. s̃. et i illo. §. in psonã. vbi de psonalib⁹ aget. Male vr̃ hic inserere actiones p̃torias psonales. Et male vr̃ hic poni hec dictio itẽ: iteratiua cũ q̃si de alia materia hic tractet. Ad hoc rñdet̃ nõ est dubiũ qn pauliana de qua p̃ncipaliter in hoc. §. tractat̃. et alie due de qbus fit mẽtio. l. pauliana fauiana et caluisiana. ff. de vsu. videamus. §. in fauia. inter psonales tñ eas interp̃torias interserit propter similitudinẽ quã hz in reuocãdo. iõ dicit. Itẽ sup isto. §. põt reformari vnũ quare tale reuocat̃ p pauliana qd̃ in fraudẽ creditorũ a debitoribus est alienatũ. Per caluisianã aũt et fauianã q̃q̃ sup hoc fit dissentio reuocatur illud qd̃ in fraudẽ patroni est a liberto alienatũ. Quare ergo cũ necesse sit q̃ probet̃ fraus tã emptoris q̃ venditoris ad hoc q̃ creditor possit reuocare illud qd̃ in fraudẽ eius ẽ alienatũ. In reuocatione aũt que fit a patrono rei alienate in eius fraudẽ liberto suo sufficit q̃ pbet fraudẽ alienãtis solũ. Ad hoc dr̃ q̃ creditor qui agit pauliana reuocat alienata ab eius debitore nõ soluto p̃cio. et ppter hoc grauat̃: qr tã emptoris q̃ venditoris fraudẽ necesse hz pbare. Patronus autẽ q vult reuocare alienata in eius fraudez necesse hz soluere p̃ciũ emptori. et iõ in h̃ releuat̃: qr nõ hz necesse pbare nisi in fraudẽ alienãtis. Sed dñe q̃ est rõ diuersitatis q̃ plus debeat grauari p̃tonus q̃ creditor qui reuocat? Frater dicit Justin. Rõ vna tã dicta est. s. qr q in vno grauatur in alio dz releuari. p. l. ff. de iureiur. l. eũ qui. Alia rõ est ista et magis spãlis: qr patronus qui reuocat certat de lucro captãdo: creditor aũt de dãno vitãdo. De actiõe aũt pauliana fauiniana et caluisiana diuersimode sentiunt. Quidã eniz sicut Bar. et oẽs antiq vsq ad beatũ Joã. et Azo dixerũt q̃ caluisiana dat̃ patrono et pauliana creditori et fauiana vtriq. et pro se allegabãt l. ff. de vsu. videam⁹. §. de fauiana. Dixerũt eniz q̃ in. l. illa dicit lr̃a per q̃s: vnde isti fecerũt tales versus. Cal. pa. sed Pau. cre. fauiana cauebit vtriq. Jo. et. b. et eorũ sequaces dixerũt q̃ fauiana patrono pauliana creditori et caluisiana dat̃ vtriq p alios v̄sus. Creditor a paulo fauioq patron⁹ amet̃. Istis calu. suis cõis amicus hr̃. Dñs Gui. dicit q̃ pauliana dat̃ soli creditori s̃m q̃ oẽs alij dicunt: qr cal. et fa. dantur soli potrono. et nunq̃ creditori. nec meminit se vidisse. l. que dicat fauianam vel cal. dari creditori nisi in l. videamus. de vsu. ista litera p quas qd̃ non credit. cõmunis enim est litera per quam et non per quas.

¶ Itẽ si qs. ¶ Diuidit̃ i duas ptes Primo ponitur dictũ ex quo tacita q̃stio. Secundo determinatio questionis. Secunda ibi (Permittitur.)

a ¶ Si quis. Scilicet debitor.

b ¶ In fraudẽ. No. q̃ vterq tã debitor q̃ receptor oportet q̃ fraudẽ pticipet qñ titulus nõ est lucratiuu⁹. Si aũt est lucratiuus: (puta donationis: vt si dedit. et hoc itellige ad hoc: vt creditor possit reuocare alienationẽ) tũc sufficit

sufficit fraudem debitoris tñ interue
nire. vt. C. de reuocā. hīs que in frau.
cre. l. pe. ⁊. ff. q̄ in frau. credi. que aūt.
§. hoc edictū. ⁊. §. simili mō. Et de hac
Fraus vtrū p̄ fraude nota bona distinctione. Quia
sumat i aut adhibeā
alienatiōe fa a debitor alie creditorū [a] rē suā [b] mittitur [c] ipsis cre-
cta per nate iter vi ditoribus (rescissa
debitores. uos: aut i vl traditione) eam rez
tima volūta petere: id est dice-
te: vt a liber re eā rem traditam
to in fraudē tia ipsis [d], per
patroni simi
liter inter vīos: vel in vltima volun
tate. si in vltia volūtate: tūc aut p le-
gata: aut p libertates: ⁊ si p liberta-
tes aut directos: aut fideicōmissarias
Si debitor in fraudē alienet inter vi-
uos vno casu p̄sumit̄ fraus. s. q̄si oia
¶ Qui alienauit. vt. ff. eo. oēs. §. luctus. † Si
text. lz aūté non oia non p̄sumit̄: sepe eni de
logī in facultatibus suis amplius q̄ in his é
alienatiōe lu sperāt hoies. vt. ē. q. er. c. a. nō li. §. in
cratiua fraudē. dz ergo ꝓbare eā creditor. Et
tñ ét dz hec distinctio p oia ꝑuā ét in patro-
locū in no. vt. ff. de pba. patron⁹. ⁊. l. quotiēs.
§. q dolo. Jn vltia volūtate si legatū
ri. one vel fideicōmissum in fraudē creditō-
rosō. vt rīs relict: solū cuētū ispicim⁹: lz fra⁹
ē gl. i. l. nō iteruenerit: vt in donatione causa
q testm̄ mortis. vt. C. de tu. delibe. l. fi. §. si ꝙ
in ꝓbo creditores: cū legata non debeanī misi
modū: deducto ere alieno. vt. ff. e. q aūt. §. pe
⁊ idē nul. ⁊ ad trebel. l. j. §. is q q̄dringēta.
Bar. ff. Jdē in patrono p oia si libert⁹ i frau-
de. pba. dez legault: vel fideicōmissum relict:
⁊ ista p vel donauit cā mortē. mā solū cuētū in
cedunt ispicim⁹. vt. ff. si qd in frau. p̄ioni. l. j. i
fm Ja. p̄in. ⁊. §. j. Jn libertatib⁹ aūt in frau
q̄si vēdi dē relictis distingue directas ⁊ fidei-
tio oi cōmissarias. in primo casu cōsilium ⁊
tum bo euētū: in secdo euētū tñ ispicimus. vt
noz es C. de his q ma. non p̄sit. l. fi. ⁊. l. j.
set sctā a ¶ Creditoz. Large accipe pro oī
ꝑ valō eo cui aliqd debeā. vt. ff. de ꝓbo. signi.
minori l. creditoz. ⁊. l. creditores. ⁊. l. fi cui. ⁊
ꝓcto q̄ in aūc. de fideiu. §. penul. colla. j.
valerēt b ¶ Rē suā. s. corporalē ex eo q̄ vicit
idē si ñ tradiderit: idē tñ est in icorporalib⁹:

creditorū [a] rē suā [b] alicui tradiderit: bo
nis eius a creditori-
bus possessis [c] ex sē-
tentia ꝓsidis [d], per

vt patet per multa exēpla. ff. q̄ i frau. oia bo
cre. l. j. §. ⁊. iij. vsq; ad. l. qui aūté: na: sed
ADDITIO. No. singu. illaz. in p̄n. matorē
q̄ si debitor repudiat hereditatez vel ptē alie
legatū vel alio mō ⁊ titulo poterat ac nauit
quirere ⁊ nō vt ē gl.
vult imo re not. i. l.
pudiat ét in nomen
fraudē ⁊ de §. filio.
spectū credi in ꝓbo
toz: an ha oia sub
beat locum stantia
ista mā: dici ff. dele.
tur ibi q̄ non: q̄ dūmō non diminuat iij.
de suo p̄mōto nō hz locuz dispositio
huius. §. q̄ no. bñ. Ange. aretinus.

c ¶ Possessis. i. possideri fussis: nec
enim re ipsa a creditorib⁹ fuerāt pos-
sessa bona debitoris: cū ipse alienaue
rit. Vel dic possessis q̄remāserāt. ⁊ nō
sufficiebant. vt. ff. eo. l. ait prētor.

d ¶ Presidis. Puta q̄ fuit cōdēnat⁹
⁊ nō satisfecit condēnationi infra tps
vñ missus fuit actō i possessiōe bonoꝝ
e ¶ Permittit̄. Scilicet ifra annum
vtilē. vt. ff. de his que in frau. cre. l. j.
j. rñ. de eo tñ q̄d̄ puenit ad eū vel q̄d
dolo fecit q̄min⁹ pueniret ppetuo da-
tur. vt. ff. eo. ait ꝓtor. §. hec actio.

ADDITIO. De ista mā executiōis
vide hic late p̄ docto. ⁊ refert hic Ja.
casum singula. in auc. ꝙ rogat⁹. C. ad
trebellia. vbi etiaz in rei vendicatio.
est necessaria excussio bonorum.

f Eā rē peteā. Sz qua actiōe: R̄ñ.
paulliana: q̄ dat̄ creditori ad reuocan
da corporalia: sed in factō ad reuocā
da iura. vt. ff. de vsur. l. videamus. §. i
faniana. ⁊. ff. e. l. hac i factū. † Vel ve- † Vanc
rius dic q̄ nulla dī paulliana nisi adie gl. i tel
ctiue: q̄ a paulo fuit iducta: sed in sa ligunt
ctū paulliana dī q̄ ad reuocāda corpa vocā. in
ralia ⁊ incorporalia cōpetit. Et dat̄ ꝙ alienatī
accipiēte ⁊ hereditē et⁹ iquātū ad eos p̄ iter vi
nemit: ét nō restituto ei ꝓcio. vt. ff. eo. nos: ſz
ait ꝓtor. §. fi. ⁊. l. se. ⁊. l. fi debitor. ⁊. l. in vltia
ex his. Jn eū át q̄ in fraudē alienauit volūta
actio nō dat̄ cū nudus sit: misi ita fran te dat̄
duléter disp̄sit vt res appere nō pos- vel dbi

tior hy pothecarius l. fi. §. fi inter C. de in re deliberan.

fit: quo casu etiam in carcerem detrudetur. vt. ff. e. l. fi. §. fi. Est ꝛ fautana q̄ dat soli patrono ad reuocanda ea que libertus in fraudez patroni alienauit ꝓ creditores minus patrimus habeat tertiā. vt. ff. fi qd i frau. patro. l. j. in prin. ꝛ §. j. ꝛ §. de succes. liber. §. sz no

te. si aūt in vendente tm̄: tunc pōt dici re ex quasi contractu si agitur cōtra illuz possidentem. Sed nunqd hz retentionē vt ab eo si reuocet si vult soluer qd sibi creditori reuocare volenti debet:

Actio calustiana cōpetit

nō eē: ꝛ ob id i bōis debitor̄ mās̄se[a].

¶ Actio seruiana vel quasi est pretoria: ꝛ competit seruiana ꝓ rebus coloni: quasi seruiana ꝓ rebus aliorū ōbitorum obligatus. Angelus aretinus.

Quidam negāt. vt ar. ff. rer. amot. si cuz dos. §. fi. l. fe. Sed ō dico instar posteriorīs creditoris si

Actio hypothecaria.

stra ꝓstitutio. Est ꝛ calustiana: ipa tā patrono q̄z creditori cōpetit. vt. ff. q̄ in frau. pa. l. in fautana. Quidā tm̄ dicūt ꝓtra in eo qd̄ de fautana dictū ē. arg. ff. de vsur. l. videamus. §. in fautana. Sed certe ita dicit ibi lr̄a per quaz: ꝛ sic referr̄ ad primā tm̄. s. paulianā. Et iste due imitant̄ nām suptorie in fem paulianē. Sed q̄re q̄re sunt h̄ he ꝓsite iter reales ptorias: cū ipe psonales sint: qd̄ pbat̄ per id qd̄ dic̄ lr̄a i fautana q̄z. vt. ff. de vsur. l. videamus. §. i fautana. Nā prime dixerat ō psonalib⁹ vsi cōtinuat eā cū psonalibus: ꝛ pbat̄ ff. fi qd i frau. patront. l. j. §. hec actio. Sed rñdi. q: simultitudinē hz cū suptoribus duob⁹ casib⁹ in eo q̄ sicut ibi permittit̄ aliqd dicere qd̄ nō fit: vel eē fatenda aliq̄ ac si nō ꝓcessissent q̄ ꝓcesserunt: sic ꝛ hic. Itez sicut ibi fit reuocatio: ita ꝛ hic: ergo ꝑm h̄ tta dici debēt he reales sicut suptores: qd̄ qdā ꝓcesserunt. Sed rñdi. hic non petit̄ qd̄ meū fuerit: vt in suptori casu: nec ēt meū: vt in publiciana. vt. s. e. §. alie. Nec obstat. j. §. pri. q: hypothecaria ē in rē: nec tm̄ meū petit̄ vel quasi: q: tbi quod peto: peto quasi meū. i. possessionē per hypothecariā actionē vel seruianaz: hic autē neq̄z possessio: neq̄z dñium ē meum nec fuit: imo in accipiente trāsiuit: lz in fraudē sit alienatū. vt. ff. de

Quidam negāt. vt ar. ff. rer. amot. si cuz dos. §. fi. l. fe. Sed ō dico instar posteriorīs creditoris si vult soluere priori qd̄ sibi debetur potest habere retentionez. vt. ff. de euic. l. euictus. quod dic vt. ff. de his que in frau. credito. ait pretor. §. illud.

a¶ Mās̄se. Videt ergo q̄ permittat mentirī: qd̄ non est verum: sed ita petit ac si mās̄set in bonis debitoris. vt supra eodē. §. alie. ꝛ. §. rursus.

¶ Ité seruiana. Casus. ¶ Adhuc p fegtur Justinianus mām suaz dicens q̄ non solum precedētes sunt pretorie in rem: sed ettam seruiana ꝛ quasi seruiana que ꝛ hypothecaria vocat ꝛ sta tim dicit effectuz vtriusq̄z. Seruiana enim cōpetit locatori siue dño domus pro rebus coloni qui pignore tur. pro mercedib⁹ fundi vel dom⁹ tacite obligantur quasi: seruiana aūt vocat alia per quā creditores pignora hypothe casq̄z psequunt̄. Que aūt sit differentia inter ista tria noia seruiana ꝛ quasi seruiana: ꝛ salutanū interdictū: que vident̄ noia synonyma sat̄ potest patere ex notula. Et lz hypothecaria reuocet nudā possessionē ꝛ salutanū interdictū silr̄ tñ differunt: q: qui intendit sal. interdictum non hz pbare nisi vnū. s. q̄ ille qui ꝓdurit domū tpe conductōis possedit res illas. In seruiana ꝫo hz probare duo. Dñs autez Ja. hic agitabat vnū verbū de quo nunq̄z fecerūt mentionē glosatores. s. quare vna actio vocatur seruiana alia quasi seruiana. Et ad istam questionem ita respōdeat. Actiones vocant̄ vere ꝛ directe in casu isto ꝛ in vno sunt exēse.

sint me re psonales: sz. d. Jason i h repro- bat gl. ꝛ hz q̄ sint in scripte. vide h̄ p eum.

Seruiana autē sicut ex primitiua sui natura est inueniebat contra colonū. Et certe postea extēdebat cōtra quēlibet alium debitorem: ⁊ tunc per extensionem sortita est natura quasi seruiane. Uel sic ⁊ melius. Seruiana dicitur illa actio q̄ nobis seruit vere: sicut aliquis dr̄ nobis vere seruire qñ gratis seruit. Sic autē est de actione seruiana. Qñ enim domum meā tibi loco non conuenio tecum ꝙ res illate mihi sint obligate: ⁊ tñ sūt: ⁊ ita sine pacto iterueniente res illate mihi obligate sunt: ⁊ ꝓ eis competit mihi seruiana.

¶ Item seruiana ⁊ quasi seruiana q̄ etiam hypothecaria vocatur ex ipsi⁹ pretoris iurisdictione substantiam capiunt. ¶ Seruiana autez experitur quis [b] de rebus coloni [c] que pignoris [d] iure pro mercedibus fundi [e] ei tenentur. Quasi [f] seruiana autez qua creditat que locator ignorat. vt. C. loca. certi iuris. Ita tñ in vtroq; si eo animo sint iducta: vt ibi sint perpetuo non ad tēpus. vt. ff. de pigno. dbitor. ⁊. ff. qui. cau. pigno. ta. contra. in predijs. §. j.

d ¶ Pignoris. Scilicet taciti.

e ¶ Fundi vel domus. vt. s̄. dictū ē.

f ¶ Quasi h̄ dictio pōit ad differētiam supioris vtraq; tamē seruiana dicit a seruando forte dicta: cum oē ius aut in acqrendo: aut i seruādo: aut in amittendo cōsistat. vt. ff. de leg. ⁊ se. cō. l. fi. † Sed q̄ est dr̄ia inter seruianā actionem ⁊ saluianū iterdictū: cū illd ad idē cōpetere videat. vt. j. de interdic. §. iterdictū: Rñ. qr in seruiana opz ꝙ creditor ꝓbet dbitorē fuisse dñm tēpore obligationis. vt. ff. de pign. ⁊ que nondum sunt. §. j. sed in saluiano sufficit ꝙ ꝓbet eū possedisse. vt colligit. ff. de salui. iterdic. l. j. i p̄n. ⁊ diximus. j. de interdic. §. interdictū.

¶ Item seruiana. ¶ Diuidit i tres partes. Primo ꝙ actio seruiana vl' q̄si seruiana est p̄toria. Scd'o q̄ sit dr̄ia iter actionē ꝑuianā vel q̄si. Tertio q̄ sit dr̄ia iter pign⁹ ⁊ hypothecā. Scd'a ibi (ꝑuiana āt.) Tertia ibi (iter pign⁹.)

a ¶ Itē seruiana. q. d. non solum publiciana ⁊ rescissoria reales sunt ⁊ p̄torie de quibus dictū est: sed etiā due iste capiūt vim ex pretoris iurisdictione: id est pretorie sunt: vt hic. ⁊. ff. de pac. si tibi. §. de pignore. Accursi.

b ¶ Quis. scz fundi dominus: siue sit partiarius: siue nūmis colat. Itē etiā pro deterioratione domus. vt. ff. qui. cau. pi. ta. cōtra. l. ij. lz ex locato sit act. vt. ff. loca. l. qui fundum.

c ¶ Coloni. Subaudi vel iquilini. nā ⁊ ei⁹ res sunt tacite obligate. vt. ff. q. cau. pi. taci. cō. l. ij. Et est colonus i villa: inqlinus in ciuitate. vt. ff. de acqui. pos. l. re pignoris. Differentia tñ est iter has duas tacitas obligationes. nā in rusticis ita dmū si dñs sciat iducta ⁊ illata in vrbano siue sciat siue nō: ⁊ est ratio: qr sancta rusticitas oīa palā hz: sed inqlinus multa etiā clā apportat que locator ignorat. vt. C. loca. certi iuris. Ita tñ in vtroq; si eo animo sint iducta: vt ibi sint perpetuo non ad tēpus. vt. ff. de pigno. dbitor. ⁊. ff. qui. cau. pigno. ta. contra. in predijs. §. j.

Colon⁹ ⁊ iqlin⁹ differunt.

Rusticitas sācta oīa palā hz

† Hypotheca autē dr̄ ab hypos qd ē sub ⁊ thesis positio q̄si positio vel obl'o q̄ idez sē: vt ꝓbatur per rub. de re. eo. si alie vel suppo.

obligatur eam dicimus appellatione hypothece cōtineri: hoc dicit. Sed videtur in prin. q̄ litera dicat falsuz cū dicat q̄ inter pignus ⁊ hypothecam nulla est differētia: q̄ actio hypothecaria vendicat̄ habenti possessionez ff. de pigno. ⁊ que nōduz sunt. §. j. sed q̄ hz pignus hz detentionē ad min⁹: quare ergo nō pōt habere actionem hypothecariaz. Frater qui habet pign⁹ sine dubio quādiu hz pignoris possessionez siue detētionē nō hz hypothecariā: sed si pignus traditum fuerit postea amissuz: vel si pignus alij precario cōcesserit: tunc cōpetit creditori hypotheca: ⁊ postea caute dicit in notula: vt hac actione peti possit a quolibet possessore: ⁊ hoc est quod dicit.

a ¶ Nihil interest. Nisi in sono vocis. vt. ff. de pigno. l. res hypothece. §. itē pignus. imo ⁊ etiā quantum ad actionē videtur interesse. nā prescriptio habenti pignus non currit cum possideat: secus in hypothecaria: cui currit prescriptio interduz. x. interdū xx. interdum. xxx. interdum. xl. annorū. vt. C. si aduer. cred. l. j. ⁊. ij. ⁊. C. de prescrip. xxx. vel. xl. annorum. cū notissimi. ⁊ de an. excep. l. j. §. primo.

b ¶ De qua re. Mobili vel imobili: tradatur creditori vel nō: corporalis vel icorporalis. † excepta tam̄ vrbana seruitute quez non potest obligari neruinis ciuitas deformetur. vt. ff. de pigno. si is qui. §. fina. ⁊. l. sequen.

† Si q̄rat̄ an iurisdictiōes p̄

tores pignora hypothecasue persequūtur. ¶ Inter pign⁹ autem ⁊ hypothecam quātū ad actionem hypothecariā attinet nihil [a] iterest. Naz de qua re [b] inter creditorem ⁊ debitorez conuenerit vt sit pro debito obligata vtraque hac appellatione [c] continetur. Sed in alijs differētia est: naz pignoris appellatione eam ꝓprie rem contineri dicimus que simul etiā traditur creditori: maxime [d] si mobilis sit: at eam que sine traditione nuda cōuentiōe tenetur: ꝓprie hypothece appellatione contineri dicimus.

¶ Actio de constituta que habet omnes vires quas habebat olim: ⁊ etiam illas quas habebat

ADDITIO. Dic q̄ attenta ratione glo. si esset seruitus etiā vrbana q̄ non esset deformatio ciuitatis posset obligari: vtpote obligo tibi seruitutē altius non tollendi donec pecunia non soluatur. nā tūc valeret. ita di. Bar. in. d. l. si is q̄ §. finali. Angelus.

c ¶ Hac appellatione. Scz hypothecaria: vt hac actione peti possit a quolibz possessore.

d ¶ Maxime. hoc abūdat. vt. C. d testa. ma. l. si. §. ij. Duo enī opz īteruenire vt sit pignus: ⁊ q̄ tradat̄ creditori: vt hic. ⁊ q̄ mobilis res sit: cū pignus a pugno dicatur. vt ff. de ver. signi. plebs. §. pignus. Si āt mobilis est: ⁊ non tradat̄. Itē si imobilis est tradat̄ vel non hypotheca ē. Patet ergo q̄ q̄tuor sūt p̄torie actiones i rem. s. publiciana: ⁊ rescissoria: ⁊ seruiana: ⁊ quasi ꝑuiana. Item alie due reales p̄iudiciales. vt. j. eo. §. preiudiciales. Est ⁊ alia que datur supficiario qñ q̄s ad non modicū tp̄s conduxit. vt. ff. d superfi. l. j. in fi. j. rñ. ⁊. §. qd ait. ⁊. l. fi. ⁊. ff. d rei vē. supficiario. ⁊. l. p̄torie. Est ⁊ octaua actio in rē: vt que dat̄ metū passo. nā illa p̄toria est in rē. vt. ff. q̄ me. cau. metū. §. volēti. Sunt ⁊ alie. s. bonoꝝ possessoria hereditatis petitio. Itē fideicōmissaria hereditatis petitio. Prima dat̄ ei q̄ succedit per p̄torē. Secūda ei cui per trebellianū hereditas restituta ē. vt. ff.

uēlēt i honores ius pcipiēdi pedagiū ius p̄ionatus qd hz i ecclesijs: vel hoīb⁹ ⁊ similia p̄sit pignori obligari: distīgue vt p. B. i l. si is q̄ §. fi. ff. d pign.

de do. pos. Here. petitio. l. j. ꝛ. ff. ꝛ fideicōmiſ. hereditа. petit. l. j. ꝛ. iu. ꝛ sic decem sunt pretorie in rem.

¶ In ꝑsonaz ꝙz actiones ꝛc. Lasus.

¶ Non solū pretor introduxit actiones in rē: sed etiā actionē in ꝑsonā: cū igitur supra dictuz sit de realibus ꝓtoꝛis restat de personalt b⁹ pretoꝛis tractaꝛ. Pretoꝛ iaꝛ ꝑsonaliū actiōū admin⁹ due sūt actiones. Pretoꝛ autē ꝙsdā introduxit ac. i ꝑsonā que sunt ꝑsecuto

recepticia. Itē actio de peculio: ꝛ p quā ꝙrit an actoꝛ iuraverit sunt personales ꝛ ꝓtoꝛie. Are.

¶ In ꝑsonā[a] quoꝝ actiones ex sua iurisdictione ꝓposi tas habet ꝓtoꝛ: veluti de pecunia [b] cōstituta. Cui [c] similis videbatur recepticia. Sed ex nostra constitutione [d] cuz ꝛ si quid plenius habebat: hoc in actionem pecunie ꝓstitute transfusum est: ꝛ ea [e] quasi superuacua iussa est cuz sua auctoꝛitate: a nris legib⁹ recedere. Itē pretoꝛ [f] ꝓposuit actionem de peculio seruoꝝ filioꝝq familias. Et ex q̄ ꝙrit: an actoꝛ iuraverit ꝛ alias ꝙ ꝑ'es. vtraq; debatur vbi qs constituebat se soluturū ꝓ se vel alio: sed ꝛ dissimilis videbaꝫ: qꝛ actio de ꝓstituta ꝓ his tm rebus in ꝓstitutione deducta cōpetebat: in ꝙbus mutuū ꝓfitit. ſ. q̄ pondere: numero: ꝛ mēſura cōtinent. sed recepticia qn alie res in ꝓstitutione dūcebant: sed hodie ꝓ omnib⁹ competit actio de constituta: cuz oēs res appellatione pecunie contineant. vt. C. de consti. pec. l. q. §. penultimo. d ¶ Cōstitutē. Ut. C. de ꝓsti. pe. l. q. e ¶ Ea. Scilicet recepticia. Accurſi. f ¶ Itē ꝓtoꝛ. hec capitula exponūt j. ꝓtoꝛi. §. ꝛ ideo hic non dicas. g ¶ Et alias. ꝙ ꝙb⁹ dicet. j. §. ꝑales.

a ¶ In pona. q. d. dcm est de realibus ꝓtoꝛis. segtur de ꝑsonalibus ꝓ toꝛis: lz ꝛ ꝙ quibusdā ꝑsonalib⁹ supra interposuerit in. §. itē figuis.

b ¶ De pecūia. Ut. ff. de constitu. pe. l. j. i ꝓn.

c ¶ Cui similis. Scz q̄ ad q̄dam: qꝛ constituebat

Diuisio ¶ In personā ꝛc. ¶ Iste. §. vsqz ad §. Denales. tractat de trib⁹ actiōibus personalibus ꝛ ꝓtoꝛis. Et hoc principiū vsqz ad. §. actiōes aūt. diuidit: qꝛ in ꝓncipio ꝓmittit de actione: de ꝓsti tuta: ꝛ de peculio. Itē de iuraméto in gñe: ꝛ secūdo in specie: ꝛ de vnaquaqz

d ¶ De pecunia. Lasus. ¶ Supra p. xl. §. posuit Justi. tria erepla ꝓtoꝛiaꝝ act. ꝑsonaliū penaliuz: quoꝝ primum fuit de actio. de consti. pe. sed dixi et. Dñe ꝓ deo dicatio mihi effectū acti. de consti. pecu. ꝛ qñ agitur acti. de cōsti. pecu. sine cui cōpetit act. hec. Frater dicit ipse. Ista actione agit ꝝ oēs illos quicūqz ꝓ se vel ꝓ alio se ali-

quid soluturos constituerunt: dum tñ nõ interponatur aliqua stipulatio. nã si stipulatio esset interposita tenerent iure ciui. ⁊ nõ act. pretoria. ⁊. h. d. Nota ꝙ ad hoc ꝙ aliqd veniat in actio. ꝺ cõsti. necesse est ꝙ sit debituz vel ciui. naturale. vel nãle tm̃. Nota etiã ꝙ ex illo. §. ꝓbat ꝙ ex nudo pacto oritur actio. Itẽ cũ stipl'or a iu. genti. vl' na. habeat illꝺ qꝺ maius est. s. cõsensus: videt ꝙ magis deberet denoĩari a iuregen. vel natu. q̃ a iu. ci. Frater vnũquodq; ĩ sua singularitate noĩatur ⁊ per illꝺ cognoscit: vñ si dicat. Comes venit nescitur quis venit: sed si dicat comes talis loci venit: per suã singularitatẽ cognoscit: ⁊ ab eadẽ singularitate ꝺ nominatur stipulatio: qꝛ iu. gẽ. ⁊ na. hz qꝺ dã cõe ei ⁊ oĩ ꝯctui: vt pz ꝑ illũ. §. Adeo. Singulare autem habet a iure ciui. s. ꝙ debeat precedere interrogatio: ⁊ se qui respõsio. vnde qꝛ sua singularitas iu. ciui. fuit introducta a sua singularitate dicitur esse de iure ciuili.

a ¶ De constituta pecunia. Id est hac actione que sic vocatur.

b ¶ Cum oĩbus. Scilicet aptis: al's obligari pro se vbi pro se ĩteruenit cõstitutio: vel pro alijs vbi pro alijs interuenit ꝯstitutio: sic ergo furiosus cũ nec pro se nec pro alijs obligetur: nec cõstituere se debere potest. Idẽ in ꝓdigo ⁊ similibus. Item mulieres cum al's pro se tm̃ obligentur: ⁊ he constituent pro se tm̃: ⁊ non pro alijs. vt. ff. de consti. pe. l. prima. §. j. ⁊. ij.

c ¶ Cõstituerit. Utputa per hec verba: constituo me soluturũ qꝺ ego vel ille debet ⁊ similia. vt. ff. de constitu. pe. qui aũt. in fi. ⁊. l. se. † Et hoc ita si sit debitum quod precedat: siue ciuile ⁊ naturale simul: siue naturale tm̃: siue pretoriũ: secus si ciuile tm̃. vt. ff. de consti. pecu. l. j. §. pe. ⁊ fina. ⁊. l. iij. §. j.

d ¶ Nulla. Ergo ex nudo pacto oritur actio ḣ: quod est cõtra ius commũe posituz ff. de pact. iurisgentiũ. §. sed cũ nulla ⁊. §. qnimo. ⁊. §. idẽ marcellus. ⁊. §. idem respõsum: ⁊. C. de pac. l. legez. Et ẽ hoc ideo forte speciale: qꝛ sicut vnũ pro eo qui cõstituit ĩducit: vt non teneat nisi elapsis decez diebus. vt. ff. de consti. pe. promissor: cuz al's statiz teneatur. vt. ff. de verbo. oblig. eũ qui calendis. §. quotiens. ⁊ de verbo. signi fi. cedere diẽ. sic ⁊ aliud contra euz: vt ex nudo pacto teneatur. vt argu. ff. de iureiuran. euz qui. in prin. Sunt ⁊ alij adhuc sex casus in qbus ex nudo pacto oritur actio: vt ecce in donatione hodie: lz olim fuerit necessaria stipulatio. vt. C. de dona. siquis argentum §. sinautem. Item si mulier dotem sine stipulatione dare marito conuenit. vt C. de do. pro. l. ad exactionem. ⁊ de rei vxo. actio. l. j. §. primo. Itez siquis ob honore decretum: vel decernenduz palam pollicitus fuerit: id est sine interrogatione. vt. ff. de pol. l. prima. §. primo. ⁊. l. pactum. Itez in nautico fenore. vt. ff. de nauti. feno. l. periculi. in fine. † Item in accessione frumenti. vel vini: vel olei vel ordei. vt. C. de vsur. l. frumenti. Item in vsuris ciuitati ꝓmissis. vt. ff. ve vsuris. l. etiam. Al's ãt propter sui frigiditatem nuduz pactũ actionem parere non potest.

ADDITIO. Adde alios casus: vtputa in curia mercatorum. argu. l. qntus mutius. ff. man. ⁊ ibi Barto. Itez

¶ Actio de constituta pecunia datur in eũ qui pro se vel alio se constituit soluturum ⁊ ex nudo pacto oritur. Et vbi habet locum remedium ordinariũ: ad extraordinariũ non est recurrendũ. Angelus aretinus.

¶ De cõstituta pecunia [a] cum omnibus [b] agitur qcũqz pro se vel pro alio soluturos se constiterint [c]: nulla [d]. s. stipulatione ĩterposi-

† Et iu-

xta hãc gl. põit hic Ja. vnũ notabile: ꝙ si qs cõstituat tytiuz fide iussurũ ꝓ se valebit tale ꝯstitutũ: secus si fi ꝓ se: sz alio: vt hic per eum.

† Et est rõ ꝓpt ipm piculũ facit. c. nauigãti ex ꝺ vsur.

si fieret in iudicio: quia tunc fingitur stipulatio. Item quando per pactum nudum aliqd abest parti si non seruetur promissa: quia contra non seruantem datur actio de dolo. vt est tex. no. in. l. eleganter. §. seru⁹. ff. d dolo. vt hic per doc.

a ¶ Iure ciuili. Vel actione ex stipulatu vbi i certū ē i stipulatiōe: vl ꝯdōne certi q̄ ex stipulatiōe orit̄ vbi est certū. vt sup̄ de ver. ob. in pri. q̄ stipulatio est a iure ciuili iducta: vt hic: cum de iuregentium ipsa non fuerit: lz alij contractus fuerint de iuregentium. vt supra de iure natu. genti. ⁊ ciuili. §. ius autem. non autē dicit̄ ideo de iure ciuili ꝙ non habeat in se vinculum naturale: immo habet: quia sine consensu non valet: qui consensus est de iure nāli. vt. ff. d pact. l. j. §. pe.

Stipulatio ē d iu. ci.

ta: nam alioquin si stipulanti promiserint iure ciuili[a] tenentur.

¶ Ex contractu filij vel serui tenetur pater ⁊ domin⁹ peculiotenus de iure pretorio. Angelus.

¶ Actiones aūt de peculio. Casus.

¶ Dixi domino Justinia. Domine iā vidi effectum primi respon. pro deo dicatis mihi de secundo exempla quare inuēta fuit de pe. act. Respon. Frater equum fuit ꝙ iste act. inuenirent̄ per quas contra patrem vel dominū posset agi ex contractu filiorū familī. vel seruorum: quia lz actione de pecu. de iure ciuili non teneantur patres vel domini: equum tamen est ꝙ peculio tenus teneatur: eo ꝙ peculiū est quasi patrimōiū filioꝝ vel seruorū. ⁊. h. d.

b ¶ Actiones. De peculio. Volunt quidam dicere hec esse propria nomina actionum scilicet de peculio: ⁊ de in rem verso ⁊ quod iussu. Item exercitoria: ⁊ tributoria: ⁊ institoria ex eo ꝙ leges plerunqz appellant eas actiones: vt hic. Sed verius est adiectiue ponantur: sic enim dicitur mandati actio de peculio. vt. ff. de pecu. l. iij. §. cui congruit. Accursius.

c ¶ Patrē. scilicet respectu filij. Accursius florentinus.

d ¶ Dominumue. Scilicet respectu serui: sunt. n. correlatiua.

e ¶ Ipso iure. Scz ciuili: quod non vult vt aliter ex alt̄i⁹ psona obligeť. ⁊ sic pater nō debet teneri ꝑ filio inspecto iur̄ ciuili: sic eo inspecto pro seruo non debet teneri dominus: qr seruus pro nullo est inspecto iure ciuili. vt. ff. de regul. iur. quod attinet. Sed tamē pretor equitatem considerat: vt qr peculium q̄si patrimoniuz est filij vel serui: vt subijcit: qr peculium est qd sibi quis parcimonia querit. vt. ff. d pecu. peculiū. vere tamen non est patrimonium filij peculium. vt. C. de inoffi. testa. l. fi. in fine. Item nec serui. vt. ff. de verboruz obligatio. liber homo. Ideo tamē qr quasi patrimoniū est patrez pro filio: dominum pro seruo teneri dicit. Diligenter tamen distingue vtrum cōtrahat filius: vel seruus: vel quasi cōtrahat. Item vtruz delinquat: vel quasi. Si contrahat quilibet illorum: dominus vel pater actione ex eo contractu tenetur in peculium. In cuius condēnatione deducitur ex ipso peculio qcquid seruus naturaliter domino debuit: vt quia dominus seruo mutuauit: vel al's secum contraxit. Itez deducitur quod debetur his qui sunt in potestate domini: vt tutela: vel cura: cum videatur dominus preuenisse. vt ff. de pecu. sed si damnū. §. j. ⁊. ij. obligať enīz suus dño nāliter. vt. ē. de fideius. §. j. ⁊ sunt hec cōmunia seruo ⁊ in filio excepta cā mutui: ex qua nec

Seru⁹ ꝑ nll̄o reputatur.

Peculium est pecūia q̄ ꝑ symoniaz q̄ritur. Pr̄es ꝑ filijs: ⁊ dñi pro suis au teneāť. Actio de peculio.

filius nec pater tenetur: secus in ꝑuo. vt. j. titu. j. §. illud. ⁊. C. ad macedo. l. pe. Itē que dicta sunt qñ ꝯhit filiꝰ vel seruus: eadem ⁊ qñ quasi ꝯhit: vt si alterius negocia gessit. vt. ff. de neg. ge. si filius. Preter hanc actionē ꝺ peculio adhuc pr̄ vl' dominus quādoqꝫ tenetur de in rē verso: qñ scꝫ filius ī rē patris vel seruus in rem dñi ꝯuertit: ⁊ est isolidum vsqꝫ ad quātitatē versam. vt. j. ti. j. §. in rem. Azo. Sed de peculio agit quatenus peculium durat. vt. j. eo. §. sunt ꝑterea. vt. j. ti. j. §. in rem autē. Itē est actio qꝺ iussu q̄ ē insolidū qñ filius vel seruus iubente dño vel patre ꝯtraxit: videt enim cōtrahi cuꝫ ipso patre vel dño. vt. ff. qꝺ iussu. l. j. ⁊ fina. Itē sunt ⁊ alie tres. s. exercitoria que datur ꝯtra dñꝫ nauis qui preposuit magistrū nauis seruum suū ⁊ eius rei gratia ꝯctuꝫ fuit. Et iō dicitur exercitoria: qꝛ exercitor dicit dominus nauis. Item institoria que habet locum quando aliquis seruum suum taberne vel stationi preposuit. † Item tributoria que agitur: ita ꝙ dominus vocatur in tributum. vt infra titu. primo. §. introduxit. ⁊. §. institoria. ⁊. §. primo. In delictis autez: ⁊ quasi delictis idez olim seruabatur in filio ⁊ seruo: vt pro noxa dari possent. vt infra de noxa. in fi. titu. Sed hodie pro seruis tantuꝫ agitur noxaliter vt ibi dicitur. ⁊ pro delictis: vt infra de noxa. in princi. ⁊. ff. de noxa. l. prima. ⁊ in quasi delictis vt si seruus habitans cum domino habuit suspēsuꝫ vel appensum: vel effudit aliquid quod alicui nocuit. vt. ff. de his qui deiece. vel effu. l. prima. §. si seruus. ⁊. l. si ꝟo. §. ꝑtor. nisi in duobus casibꝰ. vt. ff. de his qui deiece. vel effu. l. prima. §. cuꝫ seruus. vbi non habitat cum domino. ⁊ ff. de mino. ꝙ si minor. §. si seruꝰ. Porro lꝫ in delictis ⁊ quasi agatur noxaliter: tamen ⁊ de peculio agitur si locupletatus est dominus inquantum id peculium locupletius est. vt. ff. de iudi. tam ex contractibꝰ. ⁊. ff. de pecu. l. lꝫ. §. ex causa.

Actio ī rē verso.

peculio tenꝰ (quod veluti patrimoniuꝫ est filiorū filiarūqꝫ: item seruorum) cōdemnari eos.

Actio qꝺ iussu.

Actio exercitoria.

Actio institoria.

† In ista mā vide casum singularē in. l. fi. ff. ꝺ exercitoria.

¶ Siqs iurauerit aduersario deferēte in iudicio: datur ei ex sacramēto actio. Angelus areti.

¶ Item si aliquis ⁊c.

Casus.

¶ Dixi Iustinia. Domine iam vidi naturā duorum exemploruꝫ: nunc si placet dicatis mihi naturam tertij exempli: scilicet actionis in factum que datur ex iuramento: scilicet quando habet locum hec act. ⁊ ipse respon. Frater dicit ipse. Si aliquis petierit. x. ab aliquo dicens illa sibi deberi: ⁊ reus sacramentum sibi deferat: ⁊ actor delato sibi iuramento iurauerit illud esse sibi debitum quod petit: ⁊ post iuramentum noluerit soluere quod petitum est. In isto casu accōmodat sibi pretor actionez per quam queritur an iurauerit vel non: ⁊ an non debitum: quia iuramentum ꝥ pro veritate est acceptum. ⁊ hoc dicit. Nota ꝙ multipliciter accipitur iuramentum in corpore iuris: vt satis habes notatum in glo. sed istud iuramentuꝫ vocatur de re: id est veritate. sic ⁊ quidam subtiliter loqui volentes dicūt in re: id est veritate. Hic solebat querere dominus Iacobus: vtrum actio in factum que descendit ex iureiuran. esset pretoria vel ciuilis: ꝙ sit pretoria apparet apertissime per literam istam: ꝙ autem sit ciuilis videtur ꝙ actio in factum que datur ex sententia est ciuilis ꝑm omnes. Actio autem in factum ex iureiuran. datur in similitudinem iudicati. vt. C. de rebus cre. ⁊ iure. l. actor. ad hoc respondetur ꝙ similitudinem habet cum iudicijs: eo ꝙ ista actio procedit ex iuramento

qđ iuramentum multas habet similitudines cū sententia ⁊ multas dissimilitudines. P. ettā dicit q̄ ista act. in factū tūc deinde datur ex sententia qui nō est sententia secuta. Secuta enim sententia datur actio in form ex sententia que est similis. doctores autem dicūt contrarium: vt apparet in glosa.

a ℂ Item si quis. Scilicet actor.

b ℂ Postulāte. id. est petente reo vel deferēte. si enim sine volūtate aduersarij iurareť nihil p̄iceret iuramētū: vt. ff. de iureiurādo. l. iij. in p̄ncipio.

c ℂ Iurauerit. Vl̄ ei remissuz fuerit: vt. ff. de iureiurando. nō erit. §. fi. ⁊. l. sequenti. ⁊. C. de re. cre. actori.

ADDITIO. Idē si post acceptatuz iuramētū etiam anteq̄ iureť peniteat differentem: q̄ habetur pro remisso.

Actio competēs actori qui reo dēfērēte iurauit q̄ lis est.

d ℂ Debeť. Sic simpliciter. s. nō adiecta causa quare debeatur: qđ informiter dicimus. Si aūt cū forma voluti q̄ vēdidit: tūc agit actione vtili ex eo contractu nata ex sacramēto: cum pro veritate accipiať: ⁊ aduersario simili ter actionē tribuit: ac si vere cōtractus precessisset. Idē est in alijs ꝯtibus: vt. ff. de iureiu. fi duo. §. fi quis iurauerit. ⁊. §. idez dicemus. ⁊. §. marcellus. Itē circa actionē realē: si rē suā eē iurauerit datur actio in rē vtilis. Pterea in factū contra deferentē tm̄ vel heredem: vt. ff. de iureiu. l. nā postea. §. fi. ⁊ l. fe. Et ita actor interduz datur in factū: interdū vtilis ex eo ptractu: ⁊ vtilis in rē. Ex parte autem rei si iurat in actione personali: tunc exceptionē tm̄ parit. Si aūt in actiōe realī: tūc obtinguitur an iurauerit rē petitoris nō eē quo casu exceptio tm̄ dať: an suā esse: quo casu ēt actio si res ad actorez redeat. nō contra alīuz. ⁊ hoc quod dixi in actore hz locum si iuratur ex sacramenti delatione: hz si iurať ex traditione facta occasione iureiurādi: tūc publiciana dat cōtra quēlibet cū sit iusta causa traditionis: vt. ff. de iureiu. nam postea. §. fi. ⁊. l. qui. ⁊. l. seq. ⁊ de publicia. l. j. i fi. vsq̄ ad legē eū qui. Nec obstat in eo. titu. l. enz qui. §. si petēti. qz ibi verbū dūtarat dominum tm̄ excludit contra quē publiciana non datur: vt. ff. de pub. l. penul. ⁊ fina.

Infirmi rei q̄fitio q̄z exceptiones q̄q̄z actio nem parit.

ADDITIO. Hec glosa in ista parte fi. cōmuniter reprobatur. vide hic ad longum per dominum Jaso.

e ℂ Iustissime. Quia p̄opter sacramentum datur.

f ℂ Actionem. in factum: vt. C. de rebus cre. actori.

g ℂ Nō illud q̄riť. ēt si periurū vellet probare: q̄ sufficit diuina vltio: vt ff. de dolo. q̄ si deferēte. ⁊. l. se. ⁊. C. de re. cre. l. iij. nisi in cāibus: vt. C. de re. cre. l. fi. ⁊. ff. de iureiu. admonendi. Et no. q̄ sacramentum qđ est de re: vt. ff. eo. quottes. id est de veritate: vt. ff. ad l. cor. de fal. l. j. §. qui in rationibus. triplex inuenit voluntariū qđ ex voluntate dať: suscipiť ⁊ recusatur. ⁊ extra iudicū fit: vt. ff. eo. l. fusiu. quod. Itez necessarium qđ necessitate imposita a iudice deferť ⁊ suscipiť: vt ar. ff. de in litem iurā. l. fi. Nec enim pōt hoc sacramentū referri: vel recusari: nisi ptēdať iusta cā recusationis: † vt. C. de re. cre. generaliter. §. finaūt. Item iudiciale qđ sic dī a iudicio: quādo. s. pars parti sacramētū in iudicio defert qđ nō est necesse subire: hz pōt recusari ⁊ referri: vt. C. eo. delata. ⁊. l. generaliť. §. finaūt. sed iure veteri nō poterat recusari: vt ij. ext. ff. eodē. manifeste. Sed p̄m. P. ita dicit. Itez si de mum actio in factū datur ex sacramēto si sententia nō subsequeť: als quare non retur actio in factū cū ex sententia

Infirmi triplex est.

† Puta q̄ iā p̄ banť vl̄ se offert p̄batur vt. C. eo. delata. ⁊. l. generaliť. §. finaūt. rū cap. Itē si se ve. pba. merevo catūve

lit pars iterum deferre vt.l. si qs iusiurãdũ. C.d re. cre.

eadem nasceretur: vt.C.de rebus cre. actori. Sed nos contra. lz enim due sint ꝛ ad idem: ꝛ eodẽ nomine: non nocet: vt.ff.de actione emptio. nõ est nouuz. ꝛ.ff.de fideiusso. heres a debitore. semel tamẽ fiet exactio tm̃: vt.ff. de ꝟb. oblig. q bis. ꝛ de reg. iur. bona fides.

¶ Penales q̃q̃. Casus.

¶ Multe diuisiones consensu erũt notari in hoc.§. Adhuc tñ nõ habuimus principaliter nisi duas. Quaruz prima est: ꝙ omnis actio: aut est in rem: aut in personam. Scd̃a est ꝙ omnes actiones: aut sunt ciuiles: aut pretorie. Sub materia aũt pretoriarum multe sunt diuisiones: qꝛ pretoriaꝝ alie sunt in rẽ: alie in ꝑsonã. Itẽ actionũ ꝑtoriarũ personaliuz alie sunt penales: alie nõ penales. De ꝑtorijs aũt actionibus nõ penalibus ꝑsonalibus dictum est.s̃. in ꝓximo.§. de pretorijs autẽ personalibus vidẽdum est in litera presenti. Non solũ enim dicit Justi. introduxit ꝑtor actiones ꝑsonales: nõ penales: imo ꝛ multas ꝑtorias personales penales. Et de hoc ponit tria exẽpla. Primuz est: ꝙ ꝑtor introduxit tria actionẽ pretoriã ꝑsonalẽ penalẽ in eũ qui albũ ipsius corrupit. Scd̃m est ꝙ pretor introduxit actionem ꝑtoriã personalẽ penalẽ in eũ qui patronũ parẽte iubẽte in ius vocauerit anteq̃ hoc a iudice ĩpetrasset. Tertium est ꝙ ꝑtor introduxit actionẽ ꝑtoriã personalẽ penalẽ in eũ q in ius vocatũ vi exemit: vel aduersus eũ qui ex dolo fuerit emptus. ꝛ hoc dicit. Que autẽ sunt differẽtie inter actiones ꝑtorias ꝑsonales penales sat̃ patet. Iste enim.§. longe melius est motus q̃ sequẽs.§. ꝟm opinionez dñi Guillelmi. cur tñ hoc dixerit nescio: nisi qꝛ deficie

¶ Qui edictũ in albo ꝑtoris positũ corruperit: vel q vocat patrẽ vel patronuz in ius sine venia: et eximẽs dolo aliquẽ vocatũ in ius vl̃ eximi faciens: tenetur actione ꝑtoria. Are.

¶ Penales[a] quoqz actiones pretor pene[b] mltas ex sua iurisdictõe ĩtroduxit.

¶ Veluti aduersus eũ qui qd[c] ex albo[d] eius corrupisset[e].

bat glosa signata super illo ꝟbo fere. ꝛ ipse nihil aliud dixit q̃ dicit illa gl. sed quia glosam nõ habuit ita dixit.

a ¶ Penales quoqz. Dictuz est.s̃.de pretorijs rei persecutorijs: nũc de penalibus pretorijs. Sed q̃ est differẽtia iter penales: ꝛ rei persecutorias: Rñdet multe: qꝛ penales pretorie sunt annales: excepta actione furti: vt.j.de perpe. ꝛ tẽpo. actionibus. in principio: sed rei persecutorie sunt ꝑpetue: vt.ff. de actio. ꝛ obliga. in honorarijs. Itez penales odiose sunt: rei ꝑsecutorie nõ: vt.ff.de penis.s.interpretatione. Item penales nõ trãseũt cõtra heredes nisi aliqd ad eos peruenit vel lis sit cõtestata: vt.C.ex delicto defuncto.l.j.sed persecutorie sic: vt.ff.de actio. ꝛ obli. ex cõtractibus. Itẽ vbi plures tenent̃ rei ꝑsecutoria: vno soluẽte ceteri liberant̃: nõ ita in in penali: vt.C.de cõdi. fur.l.j. Et.ff.de libe.ca.l.vltima. ꝛ.ff. ad legem aquil. item mela.§.si plures.

b ¶ Pene. Id est fere. Vel meli⁹ dic ꝙ abundat. nam vere multe sunt.

c ¶ Quid. Id est aliquid.

d ¶ Ex albo. Erat enim albũ dealbatio quedã posita in loco eminẽti: vt apparet in auc̃.de lit.§.omnẽ. ibi vocem enim preconũ ꝛc̃.colla.viij. in quo albo erat scriptũ: vel de citãdo aliquo: vel de alio ꝑcepto generali vel spãli: vt.ff.de albo.scrip.l.j. ꝛ.ij. ꝛ.ff.de iurisdi.om.iudi.l. si quis id. Accursius.

e ¶ Corrupisset. Vel positu sustulisset quãuis nõ corruperit: ꝛ siue per se siue per alium: ꝛ tunc ambo tenentur. nec vnus liberat alium. ꝛ est in quinquaginta aureos: vt.d.l.si quis id. ꝛ.l. seq. tenetur etiã ille corruptor lege cornelia de falsis: vt.ff.ad.l.cor.de fal.l.

pē. cuius pena est bepositatio z oium bonorum publicatio. in seruis etiam vltimum supplicium : vt. ff. ad. l. cor. de fal. l. j. in fi.

a ¶ In eū. Scilicet filiuz vel libertū datur actio i factū que est similiter penal' : vt supeiori i gnqaginta aureos que dar patrono vel patri : z si libertus non possit soluere dictam pecuniaz castigabitur. † Idē forte in filio : lz noraliter nō detur : vt. ff. eo. s. de in ius voc. l. pe. z. j. de nora. in fi. superior : tñ punit solū dolū h solum factū psiderat : vt. C. de i ius vo. venia.

† Et sic bēs er gl. q g nō solu it i ere luit in corp^s lz regula fallit qñ id gd erat soluēdū nō debe bar er pena ꝺ licti : lz forte er cta. Itē sal in i nobilibus vel al's honestī psonis. Itē nolente eo nec petēte cui d pena pecūtaria erat applicanda. Itē fallit in pena extraozdinaria

b ¶ Patronū. Subaudi vl' patronā. Item filios z patres eorū : vt. ff. de in ius voci. l. iij. §. j. Et accipe hic patronum qui manumisit : vel pro quo iudicatū est in cā ingenuitatis z libertinitatis. Uel si er cā fideicōmissi manumisit. Uel si emit eo pacto : vt manumitteret z manumisit : vel non manumisit : lz er cōstitutlōe oim marci pecunit ad libertatē : vt. ff. de in ius vo. ad ptinum. §. j. z. l. is quoqz. z. l. sed si hac lege. Item liberos patroni accipe mares : z feminas : z parentes etiam adoptiuos : vt. d. l. lz si hac lege. §. liberos quoqz. z. §. parentes.

c ¶ Uel parentē. Et h accipe marem z feminā. z vsqz in infinitū : vt etiam si adā vlueret nō possit vocari in ius siue venia. Item nō refert si sunt legitimi parētes : vel naturales : vt. ff. de in ius voc. l. iij. §. j. ij. z. iij. z. l. parentes. z. l. patris. z. l. adoptiuum. in prin.

d ¶ In ius vocasset. Id est furis experiendi causa vocasset : vt. ff. de in ius vocan. l. j. z hoc siue causa sit ciuilis : siue criminalis multo magis. nā z tūc scilicet quādo causa est criminalis etiā cum venia non potest : qz nō concedit : vt. ff. de in ius vocā. sed etsi. §. ptor alt. z. ff. de accu. qui accusare. l. fi. z. l. hi tamē. §. ij. Sed quid si solum libellum dedit : Rñ. nō incidit in hoc edictū : vt ff. de in ius vo. libertus. §. Item quid putam' si veniat vocatus : Respō. semper incidit : sed facilius remittitur hec pena qñ vocatus non venit : vt. ff. de in ius voc. minus quāuis. Sed quidam dicunt vocantez

Et in eū a qui patronum b vel parentē c in ius b vocasset : cū id c nō impetrasset

nullo modo cadere in edictum si vocatus nō venit ꝺ predicta. l. Huis. z hoc ideo : qz verba cum effectu sunt accipienda : vt. ff. ne quis eum qui in ius vocatus est vi eri. l. pe. §. docere : sed prima sententia verior est : † quia in dicta. l. quāuis. non dicit q nō incidat in edictum : sed q non remittitur pena nisi causa cognita. Item nunquid heres potest vocari in ius sine venia : z certe si extraneus est potest : vt ff. de obsequiis prestā. a liber. l. heres. filius non potest vocare in ius sine venia. Sed quare secus in herede liberti z in herede patroni. Respon. in primo ediuz versatur q uod debet restringi. in secundo fauoz qui debet protogari : vt. ff. de liber. z posthu. l. cuz quidam. Item si aliter agat tutoz io nomine vel curatoz io. argu. ff. de in ius vocan. l. sed si hac lege. §. finali. z quēadmodum testamen. aperian. si quis ex signatoribus.

e ¶ Cum id non impetrasset. Id est non petisset z nō accepisset. debet enīz a pretoze sic petere : domine permitte mihi : vt possim conuenire patrem vel patronum meum : vt colligitur in fra de pen. te. l. iij. §. fina. z. ff. de in ius vo. tā' pēa l. iij. z. iiij. §. j. Illud etiam quero an q rone hec postulatio vente debeat fieri in personis omnium qui in ius vocari nō possunt : que enumerantur. ff. de in ius vocan. l. ij. z si non fiat q cadat in penam. Quidam dicunt q sic. Nos q nō : quia hec pena in eum tñ statuitur qui incidit in edictū. at ille psone in edicto nō ptinet : qs maxime pbar er hoc. §. Uliter tñ puto eos puniēdos : put pla-

† Idē si vlueret fine venia i tus vocari nō posset. Libertus pūit ēt si patronus ab ipo fine venia i ius vocar' nō veniat.

† Lū q ēm Jo. fa. tran seāt cōter doc. lz Jac. dic q ī mo approbāt aliam opin. vt tūc non cōmittat da.

†No. q̄ in crimi nalib⁹ z pena lib⁹ pce dit̄ ꝺ si milib⁹ ad fil'a ɓz Zn. bic.

cuerit iudici ad similitudinē istoꝝ. † Sed nunqd hec petitio hodie est cozrecta: vt qꝝ habēt hodie liberti ius natalium z regenerationis: vt in auē. vt liber. dece. §. j. colla. vj: z Rñ. non: qꝝ z ibi reseruāt iura pōnis: maxime obse quialia q̄ natura debent.

Jtē a aduersus eū q vi exemerit eū q in ius vocarē: cuiusue dolo ali⁹ exemerit: z

Superiora quātum ad libertū plana sunt. In filio distingue aut erat emancipatus: aut in potestate. si emancipatus erat: habēt loctī superiora: si ꝯo in potestate: tūc nec cū venia nec sine venia pōt cōuenire patrē: vt. C. de in ius vo. l. fi. z. ff. de ac. z obli. l. actiōes. nisi post castrensi vel quasi castrensi peculio: vt. ff. de iudic. l. lis nulla. z tūc cuz venia: vt. ff. de in ius vo. l. adoptiuuz.

†Jdē ꝺ cas ꝟbi cūqz filiꝰ i potestate pōt agere ꝟ patrez: vt no. p gl. in. d. l. lis nulla.

§. j. †z hoc cū agit cōtra patrē. Si aut est cōtra extraneū. tūc ꝑm vetera iura tm̄. v. actiones filiofamilias competebāt: vt. ff. de ac. z obli. l. filiusfamilias. z. l. in factū actiones. Sed hodie oēs veniētes ex aduētitia causa: vt dixi. ꝟ. per quas perso. no. ac. §. j. Jtez quero quis iurabit de calūnia cū filiusfamilias in iudicio erit. Rñ. si filius emancipatus petita venia patrē conueniat. iurabit filius si maior est al's curator et dabitur ad litē: vt in auē. vt li. ma. z ante. §. j. in fi. colla. viij. si autez sit in potestate patris z agat de castrēsi vel quasi castrēsi peculio: tunc iurat filius cum paterfamilias habeatur: vt. ff. ad mace. l. ij. si ꝯo esset minor dareꝯ curator litī: nō persone: cū sit in potestate: vt. C. de cura. furi. l. fi. in ꝑn. z de bo. q̄ liberis. in fi. §. si aūt pro patre. Si aūt cōtra extraneū agat filius si agat pat̄ eius noīe: pater iurat: vt. C. de iura. calū. l. ij. §. qꝺ obseruari. Si filius forte patre absente. vel ꝑm veteres. ll. in v. casibus: vel ꝑm nouas in omni aduētitia cā iurat filius: cū suo noīe agat z maior est: si mō pater in aduētitijs nō ɓz vsum fructū. al's pater ageret z rūderet z iuraret: vt. C. de bo. ma. l. j. in prin. vbi ꝯo filius iurat: ly pater nō ɓz beat vsum fructum: oz pāter consentire filio agenti z respondenti: vt. C. de bo. que libe. l. finali. in principio.

ADDITIO. De isto iuramēto vltra hāc glo. vide late p glo. q̄. §. qꝺ obseruari. C. de iuramen. calū.

a C Jtē aduersus eū. s. datur actio in factū penalis: vt ecce cū vocarē tytiū in ius qui tenebatur mihi actione tēporali: z duz esset in itinere detinuisset eū vt: vel capiēdo eū per personaz: vel faciēdo dolo: vt alius eū detineret: et tātū q̄ dies actionis mee exluit: teneris enim mihi quātī iurauero in litez. z sic est actio penalis ex pte mea: quia vltra reiveritatē forte iurabo. z ex pte tua: qꝝ das mihi aliquid: z tibi nihil adest: vt. ff. ne qs eu⁹ qui in ius vo. veer. l. pe. §. j. Super hoc. §. primo quero cū duo sint tituli: vt. ff. ne quis eū qui in ius vocat vt er. z alius ti. de eo per quē factū erit: de quo fit mētio in ℞. §. Respōdet de primo: qꝝ inde oritꝰ actio er vtraqꝝ pte penalis: vt dictū est: sed ex alio penalis ex pte rei tm̄: cū ad interesse actoris detur: vt. ff. de eo q̄ quē factū erit. l. fi. j. rñ. †Jtē primꝰ de quo fit mētio hic cōsulit actori tm̄: vt ꝑ in vocato nō solū vocāti: vt. ff. de eo per quē factū erit. l. j. §. si reus. in fi. z. l. fi. j. rñ. Jtē primus ɓz locū quādo aliqs ereptus est ante satisdationē z post in ius vocationē: sz scds post satisdationem. f. factā iudicio sisti: z al's que firmant iudicium: vt. ff. de preto. stipu. l. j. in prin. Et patet hec differētia ex ordine illoꝝ titulorū. Jtem primus qui te vi exemptus sit quis. Al secūdus etiā rj z reinfine vt: vt patet in. l. j. §. si dolo. de eo ly doct. per quē factū est. z titu. ne quis eum antiq te qui. l. j. z. ij. in fi. Vel satis dici potest q̄ de vtroqꝝ hic loquit: qꝝ ly duo sint glo. tm̄ illi tituli tamē de vno edicto sunt. Jtē Jo. sa. z q̄ dicatur penalis actio etiam illa q̄ aliq̄ do.

Nonē casum.

† Et ly

dens ex

fcm

de quo

in isto

§. fit me

re pena

lis ex p

te acto

ri

moder/ni tenẽt glo. ſo. hic.

er vna parte tm̃ eſt penalis. Sup hoc §. ij. queritur. Nõne per conuẽtionem cũ fola etiam ture veteri perpetuabitur actio. vt. ff. de actio. z obliga. l. conſtitutionibus. non ſolum per noua iura: vt. C. de preſcriptionib⁹ xxx. anno. cũ notiſſimi. z. l. ſicut. Reſpõ. hic non per executorẽ: ſed per ſuaz denuntiationẽ eum cõcuenerat. † Vel verbũ quaſi poſitum in. d. l. conſtitutionibus aſſertiue ponitur non ſimilitudinarie: z ꝑm hoc hodie eſſet correctuz qđ hic dicit. Vel dic q talis fuit conuentio in illa l. conſtitutionis que pro lite conteſtata habebatur: vt q̃ actio erat temporalis z libellus fuit principi datus: vt C. quando lib. princi. dat lit. con. fac. l. j. z. §. Uel dic ꝑm Joãnez q̃ leges verteres circa perſonales actiones loquũtur: vbi non perpetuantur per executorez: ſed lex illa cũ notiſſimi. z. l. ſicut in rẽ loquunt̃ in reali. Unde adhuc ẽt hodie non corrigitur qđ hic dicitur.

† Iſta glo. reꝓbat̃ q̃ mã loquit̃ q̃n gs iudicia ſuncto li. ij. §. ff. ne quis eũ qui.

aliaz innumerabiles.

¶ Actiones ꝓiudiciales q̃ hic enumerant ſunt in rẽ: q̃rũ aliq̃ ſũt ciuiles z aliq̃ pretorie. Areti.

ADDITIO. Hanc etiam impugnãt doctores: q. d. l. ſicut. z. d. l. cum notiſſimi. loquuntur tam in perſonalibus q̃ in realibus ꝑm Jaco.

¶ Innumerabiles. Immo numerari poſſunt: ſed dicũtur innumerabiles: q̃ de facili non poſſunt numerari. Uſi dicitur non poſſe fieri qđ cum difficultate fieri poteſt: vt. ff. de verborũ ſignificatione. nepos. peculo. Enumera ergo aliquas: vt eſt actio in factum de calũniatoribus: de qua dicemus. j. §. quadrupli. Itez actio q̃ metus cauſa. Itẽ furti manifeſti. Item ſerui corrupti in duplum: de quibus dicemus. j. cod. §. omnes autem actiones. Sunt z alie in factum: vt effuſis z eiectis. z de appẽſis: vt. ff. de his qui deiec. vel effu. l. ſi ꝑo. §. prꝛetor. Et alie multe ſunt quas enumerare non expedit. Accurſius.

Actiones penales ꝓ torte ſũt multe.

¶ Prꝛeiudiciales autem ꝛc. Laius.

¶ Supra dictum eſt q̃ ſub materia

pretoriaz multe ſunt diuiſiões. Quedam enim ſunt actiones pretorie in rẽ z quedam in perſonam. Pretorie autẽ in rem ſubdiuiduntur: q̃ quedaz ſunt penales: z quedam non penales ſicut iam. j. dictuz eſt. Modo redeundum eſt ad alterũ mẽbrum diuiſionis prime ꝑtortarum. ſ. ad pretorias in rem. z de illis ſcire debetis q̃ realium actionuz pretoriarũ quedam ſunt prꝛeiudiciales de quibus hic tractat z quedam non prꝛeiudiciales de quibus dictuz eſt ſupra. Et ponit Juſtin. tria exempla in iſto. §. In honore ſancte trinitatis. de actionibus pretoriis prꝛeiudicialibus. Primum exemplum eſt de actione in rez: per quã querit an aliquis ſit liber vel ſeruus ſimpliciter. Scꝺm exẽplum eque in actione per quã vendico te in libertum meũ. hec enim actio eſt pretoria z realis z prꝛeiudicialis. Tertiuz exemplũ eſt in actione qua te vico filium meum eſſe z heredẽ vendico te in filium: tu autem contra viriliter te defendis. hec enim actio ſimiliter eſt realis z pretoria z prꝛeiudicialis. Scire tm̃ debetis q̃ vna iſtarum trium actionũ fere legitimam hz cauſaz. ſ. fere eſt ciuilis. illa ſcilicet qua queritur an aliquis ſit liber vel ſeruus. Cetere autẽ due bene ſunt ꝓtorie. hoc dicit. Et nota hic q̃ quatuor reperiũtur actiones principales: quaruz due ſunt pretorie meꝝ. tertia eſt mere ciuilis: quarta eſt fere ciuilis. Prime due ſunt actiones in rem qua vendico aliquem in filium meum: z actio qua vendico aliquez in libertum meum. Tertia autem prꝛeiudicialis que eſt mere ciuilis eſt petitio hereditatis. Quarta autẽ que eſt fere ciuilis: eſt actio qua vendico aliquem in ſeruum meuz. Sed domine ꝓ deo que eſt ratio q̃ due prime ſunt pretorie: tertia eſt mere ciuilis: Frater hec propꝛie actio in rem ꝑm ius ciuile cõ-

petit ei qui est dñs rei petite. de iu. gẽ. vel ciui. Hoc autem non est reperire in duabus primis actiõibus. Patronus enim non est dñs liberti: sed soluz hz habet patronatus in eum. Similiter pater non est ppie dñs filij: sed magis habet potestatem q̃ dominiuz in filio. Deredistas aũt est res que de iur. gen. vel ciuili põt dñio nostro subijci z propter hoc dr q tertia est ciuilis. Similiter z seruus dñio nostro subijcit: vnde quarta actio similiter dr ciuilis nisi aliud constaret. Sed quid ẽ illud. Frater qr in ea nõ cõtingeret discernere inter rem petitam z personaz a qua res petitur. z propterea dicitur fere ciuilis. Hec enim est vna de illis quatuor que in ciuilibus questionibus considerantur: vt habes notatum super illo verbo fere que notula deficiebat dño Guido. Et ppterea in his que hic recitauit fecit magnã solẽnitatem z mirabiliter reprehendebat notatorem.

¶ Preiudiciales actiones in rem esse videnť q̃les sũt per quas q̃rit an aliqs liber an libert⁹ sit: vl de ptu agnoscendo.

¶ Preiudiciales. Pro constanti ponit q be pretorie sunt cum in tractatu pretoriarum ponunť. z sunt in rem: qr res petitur z vendicatur. Unde q̃ritur quare non posuit has supra inter reales pretorias: Rñ. qr quedã de eis est ciuilis: vnde eius occasione: z de ceteris hic dicere reseruauit. z sunt tres. Prima est per quã queritur: an aliqs sit liber: subaudi vel seruus. Secda an aliquis sit libertus: subaudi vel ingenuus. Tertia est de partu agnoscẽdo, per quã queritur an quis sit filius: vel nõ: vt oĩa ꝓsequatur que filius a patre consequi debet. Alis aũt agit de partu agnoscẽdo ꝓpter alimenta tm. z tunc filiationi non preiudicatur: qr summatim queritur: vt. ff. de li. ag. l. j. §. iulianus. z. l. si quis a liberis. §. si vl parẽs. z de his qui sunt sui vl alie. iur. l. si iudex. hz videat cõtra. C. de or. cog. l. ij. §. fi. Sed dic vt ibi. Sed dicunt quidã z male q tres due sunt: z de duabꝰ primis facit vna hoc modo: an aliqs sit liber. i. ingenuus vl libertꝰ. z hec vna. Alia ẽ de partu agnoscendo nõ mutant: hz ꝑma opinio verior est cũ sit cõmodius singulas causas singulis appellationibꝰ distingui: vt ff. qui. mo. testa. infir. §. alio aũt modo. Item qr postea dicit cetere ꝓ. rc. z ita loquit de pluribus excepta vna. † In ꝑma ergo vbi queritur sit liber vel seruus. Dico q̃ siue seruus agat ꝓtra dñm dicens se esse liberũ: siue ecõtra dñs ꝓtra seruũ: z seruus sit in possessione libertatis: q hec actio in rẽ que intẽditur est preiudicialis: vt. ff. d lib. causa. liberis. §. fi. Idem dico siue patronus vẽdicet libertum in libertinitatem: siue libertus sibi vẽdicet in ingenuitatẽ. vtraq̃ est ꝑiudicialis. vt. ff. fi liber. ingenuus ẽ vi. l. fi. in ꝑin. z. §. fi. Intenditur etiã hoc casu officiuz iudicis: vt. ff. de iureiu. si duo patroni. in ꝑin. z. ff. fi liber. ingeẽ vi. l. j. z. ij. z. ff. de rei vẽ. l. j. §. j. Idẽ dicas in tertio: vt siue agat pater petẽdo filiũ in filiationẽ: vel filius dicat se nõ filiũ erit ꝑiudicialis z directa hinc inde. Sz quidã dixerũt q directa dar patrono: parẽti: z dño: hz illa que dar liberto filio z seruo est cõtraria: quod nulla lege cautũ inuenir: hz alie quedã inueniãtur directe z contrarie: vt mãdati depositi z files. † Sed qualiter sor manr libelli in his: Rñ. sic. Peto Joãnẽ in filium meũ iudicari: vt mihi patri debitã pstet reuerẽtiam z alia que patribus a filijs debenť. z idẽ in patrono. z ex tũc lata sentẽtia alimẽta patri z patrono pstabanť: vt. ff. de li. agno. l. fi quis a liberis. in ꝑin. z. §. solent. qr sententia ꝓ veritate accipiť: vt. ff. de sta. hominũ. l. ingenuum. Et probatur hec libelli formatio, C. de fideico. l. j. In seruo z dño sic. Peto in seruũ meũ talem pronuntiari: qr eum meuz dico.

† Bene approbat oẽs qr plat locutio non põt esse cõtẽta mi nori nu mero q̃s duobus l. vbi nũcerus ff. de iẽ sti.

† Dec gl. cõtẽ approbat: hz postea fit sibi ꝓ ria ibi. tẽ ꝙ tu re asert ptiẽ rc.

Actiones preiudiciales sunt tres.

Econtra seruus vel libertus vel filius dicet. Peto me non inquietari a tytio qui me in seruum vel libertum vel filium tenet: qꝛ me in tali vinculo non subesse dico: vt. C. de ingenuis ma. l. diffamari. Uel sic. Peto vt ingenuus vel liber: vel non filius pronuntiet cõtra tytiũ: qꝛ sic se rei veritas habet. Et differt hec ab ea qua petit pater filiuꝫ in potestate ex iure romano: cũ ibi tm̃ de potestate queratur: hic aũt de filiatione: vt. ff. de rei vendicatione. l. j. §. j. ⁊ hic dicitur. Itẽ hec pretoria vt hic: illa ciuilis. Quib⁹ autẽ modis filius possit peti: diximus. s̃. de patria pote. §. ius autem potestatis. Itẽ quare dicũtur preiudiciales? Respõ. ꝑm quosdam: qꝛ in moduꝫ exceptionis proponuntur. † ⁊ ita preiudicant: vt si agas contra me hereditatis petitionem: et ego obijciam tibi ꝙ seruus sis defuncti. Uel qꝛ ipse defunctus seruus fuit: vt. ff. de pe. here. l. si quis libertatẽ. tũc nõ potest esse lis inter nos: vt. ff. de iudi. l. nulla: vt. s̃. de obliga. que ex deli. §. hi qui. ⁊ facit pro hac sentẽtia. C. de or. co. l. j. ⁊ de here. pe. l. liber. ⁊. ff. si liber. igenu. esse dica. l. si. Alij dixerũt ideo dici p̃iudiciales: qꝛ sentẽtia lata super his fit p̃iudiciuꝫ omnibus alijs questionib⁹: vt. ff. d̃ sta. homi. igenuũ. ⁊. ff. de lib. ag. l. j. §. si. ⁊. l. ij. sed certe ꝑm h̃ etiã querela inofficiosi testamẽti dicit̃ p̃iudicialis: qꝛ p̃iudicat alijs q̃stionib⁹: vt. ff. de inoffi. testa. papinianus. §. si. Sed contra hanc sententiam est. ff. de libe. causa. si seruus. Sed ibi non fuit pronuntiatus ingenuus. Uel collusio ibi fuit. Uel dic ꝑm Joãnem ꝙ p̃iudiciales ideo dicũtur: qꝛ omnes alie questiones que interim inter eas personas innouentur debent silere: vt C. de ordi. cogni. l. j. ⁊. iij. ⁊. ff. de libe. cau. l. ordinata. ⁊ ad hoc facit optime ff. de noxalib⁹. l. penultima. primo responso. Nisi esset talis causa que ageretur etiam si constaret euꝫ fore seruũ: quod est quandoqꝫ: vt. ff. de iudi. vix. Sed ꝑm hoc cuꝫ queritur inter patronum ⁊ libertuꝫ de libertinitate: nõ est hec questio preiudicialis: cũ alie questiones interim inter eos possunt exerceri: venia tamen petita: vt. s̃. codẽ. §. ⁊ in eũ. Sed dic ꝙ ille questiones gescunt que non competerent si constaret eum libertum: vt. ff. de in ius vocando. l. sed si hac vi. §. penultimo. et finali. Item quid si nulla alia questio mouetur nõne tunc iste dicuntur preiudiciales cum non habeant cui preiudicent? Azo dicit ꝙ non. Sed Joã. contra. Inspicitur enim aptitudo: qꝛ habilis est esse preiudicialis sicut augustus dicitur: lꝫ non semper augeat: vt. s̃. in rubrica prohemij. Itez nũquid sint plures preiudiciales nisi he tres? Respon. sic vt hereditatis petitio. nã ⁊ tunc cessant oẽs alie questiones donec ista intenditur: vt. ff. de peti. heredi. l. si quis libertatem. ⁊. l. diuus iuli. lꝫ hodie contrariuꝫ fit: vt. C. de he. pe. l. si. §. primo ⁊ secundo. Item quo iure ascriptitij: coloni censiti: ⁊ similes petuntur. Respon. vtili preiudiciali: non directa: ⁊ ipsi coloni se petũt in libertatez contraria preiudiciali vtili: non directa: ideo vtili quia liberi sunt non serui: vt in auc̃. de san. episco. §. ascripticios. ⁊. §. si seruus. collatione nona. Idem ideo preiudiciali: quia parum a seruis distant quo ad seruitia que facere debent: vt. C. de agrico. ⁊ censi. l. ne diutius. libro. xj. Sed alij dicunt ꝙ officio iudicis petuntur ⁊ petunt: vt C. in qui. cau. cen. domi. accusa. pos. l. j. lib. xj. Sed certe officium iudicis nõ potest locum habere ad futuras prestationes: † vt. ff. de vsur. l. j. Alij dixerunt habere locum negatoriam ⁊ confessoriam vtilem: vt que datur directa seruitutibus alijs: hec vtilis hic datur: quod nihil est. Item si aliquis ad aliqua annua seruitia teneat̃: quo iure petitur: vt condẽnetur: vt prestet in posterum: ⁊ ipse quo iure petit absolui? Respon. satis puto ꝙ iudicis officio hoc fiat: siue promissa fuerit hec seruitia: siue ex consuetudine de-

† Hec opi. ꝑm Jas. nõ est ꝟa q̃cunqꝫ mõ ꝓponantur semper sunt p̃iudiciales.

Petitio h̃ditatis ẽ actio p̃iudicial̃

Coloni ascriptitij ⁊ similes q̃ iure petuntur.

† Nisi rõne p̃sentij iuris ⁊ dũ glo. dicit ꝙ nõ competit offi. iudi. in hoc reprobat̃

qꝛ ĩmo ꝓ istis ascripti cũs ⁊ cẽsitis cõpetit officiũ iudicis.

beantur hec seruitia: siue ipsa prestita longo tẽpore ex ꝓmissione petuntur: vt. ff. de vsur. l. cum de in rem verso. q̃ ꝓmissio probabit̃ ex lõgo vsu: vt ibi.

ADDITIO. Et nota ꝙ verba sentẽtie cõdẽno te ad soluendu3 par caponu3 tali domino oĩ anno ꝟ3 ꝙ tui antecessores fecer̃: nullam penitus conditionem faciant: sed cõdẽnatus simpl'r tenet̃: vt ꝑ Bar. in. l. eũ qui. §. iulianus. ij. ff. de cõsti. pe. ⁊ in extraua. ad reprimẽdã. in ver. prout.

Ex qb⁹ [a] fere [b] vna illarum legitimam [c] cãm habet: per quã queritur an aliquis liber [d] sit: cetere v̄o ex ipsius pretoris iurisdictione substantiam capiunt.

a ¶ Ex quibus. Scilicet tribus preiudicialibus questionibus.

b ¶ Fere. Ideo dicit fere: qꝛ in ciuilibus q̃stionibus quatuor considerãtur scil3 actor: reus: iudex: ⁊ ipsa res. Hic autem est idem qui conuenit ⁊ conuenitur ⁊ res. Vel ideo qꝛ pretor ĩtroduxit de partu agnoscendo et a senatusconsulto confirmatur.

c ¶ Legitimã. Scilicet de iure ciuili.

d ¶ Liber sit. Subaudi vel seruus.

☞ ¶ Sic itaq3 discretis. Casus. ¶ Inter oẽs principales diuisiones actionũ hec principalior est. s. ꝙ ac. aut sunt in rem: aut in personã. Hec enim diuisio locũ h3 in iure ciuili ⁊ in iure p̃torio. Cum igitur superius dictũ sit ꝙ actiones quedã sunt in rẽ: ⁊ quedã in personam. ⁊ etiã que sunt reales: ⁊ que ꝑsonales. ⁊ hoc siue sint ciuiles: siue p̃torie sit itaq3 discretis ⁊ diuisis actionibus. s. ꝙ quedã sunt in re3: ⁊ quedã in personã: necessariũ est vtriusq3 videre. Natura aũt actionis realis est: vt per eam petat aliquis rẽ suã sibi restitui. Ista aũt natura realis nõ tãgitur hic nisi in fine. §. quasi incidẽter vbi dicit̃ quãuis sit aduersus eos h̃ in rẽ actio ꝑ quã aliqs rẽ suã petat. Natura autem actionis ꝑsonalis est: vt per ea3 petat quis re3 alienam sibi dari. Certum est ergo aliquẽ nõ posse petere rem suam per actionẽ ꝑsonalẽ per quã ꝑsonale3 dicat aduersariũ dare oportere: qꝛ qd̃ meũ est: meum amplius fieri non põt: sed dare est accipientis facere: quare non potest aliqs agere ad rẽ suã petẽdam actione personali: qꝛ intẽdit aduersariũ suũ dari oportere: hoc veru3 est cõiter loquẽdo. In q̃busdã tñ casibus possum petere rẽ meã per actionẽ ꝑsonalẽ: vt patet in cõditione furtiua: q̃q̃ enim hoc regulariter sit verũ ⁊ actione personali nõ possit qs rẽ suam petere: in odiũ tñ furũ est statutum cõtrariũ in hoc casu: vt. s. ꝯ fures si actio fuerit ad petitionẽ dupli. si sit furtũ nõ manifestum vel ad quadruplũ: si manifestum cõpetat dñio ad rẽ suã recuperãdã cõditio furti: que est ꝑsonalis actio. Nõ obstãte ꝙ dñs rei est eã põt vendicare. hoc dicit. Sed vr̃ in principio ꝙ dicat falsum dicẽs ꝙ ab alio q̃q̃ a fure nõ posset aliqs rẽ suã petere actione personali. In actione enim cõmodati depositi ⁊ similibus bene petit aliqs re3 suã actiõe ꝑsonali. Frater in his actionibus cõpetit actio personalis ad hoc vt sibi tradat̃ ⁊ nõ vt sibi det̃: vt p3 in gl. videt̃ ẽt ꝙ nõ sit in odiũ furũ quãuis pluribus actionib⁹ teneant̃. s. reali ⁊ ꝑsonali. Bene enim video ꝙ contra alios q̃q̃ fures dant̃ plures actiões veluti realis ⁊ ꝑsonalis: vt ꝯ cõmodatarium. Potest enim qui rẽ suã cõmodauit actiõe cõmodati rẽ suã petere que est ꝑsonalis vel rei vẽdi. sic ẽt video in pignoratitia actiõe ꝙ soluto p̃cio possit dñs rẽ suam petere act̃. pigno. q̃ est personalis vel rei vendicationis: q̃q̃ nõ sit ei sanũ cõsiliũ illã rẽ vendicare dũ alia sibi cõpetit actio. eo ꝙ si alius probauerit se dñm rẽ suã amittet. dicunt tñ q̃dam ꝙ lic3 ei a quo res petit̃ questione3 dñij referre absq3 iustitia. Immo certe introductũ est in odiũ furum ꝙ teneant̃ actione reali ⁊ ꝑsonali que infamat.

que infamat. Sed dñe nõne dicit. l. ꝙ cessat infamia in cõditionibus. vt. ff. de actio. obessent. Frater ignominia iur. cessat sed non facti. De facto infamat cõdictio furtiua: ⁊ nõ de iure. vñ dicit alibi ꝙ cõdictio furti nõ cõpetit liberto contra patrem: ⁊ hoc qꝛ ĩfamat ꝺ facto ⁊ sic intelligo illã. l. ff. ꝺ obse. pa. prestandis. dñs Jaco. dixit ꝙ legũ conditores nõ fuerunt contẽti ꝙ fures essent ĩfames de iure tm̃: sed etiã voluerũt ꝙ essent ĩfames de facto: ⁊ ꝓpterea inuẽte sunt contra eos due actiones. s. actio furti que infamat de iure. vt. ff. de fur. l. sicut potest. ⁊ condi. fur. que ĩfamat de facto. Adhuc contra solutionez. s̃. in prin. dictaꝫ sic oppono. Actio directa depositi ĩfamat: qꝛ cũ illa actione agitur quasi ꝺ ꝑsidia: ⁊ silr penalis est in quatuor casib⁹: veluti qñ aliqs deponit cã incendij ruine naufragij vl' tumultus: ⁊ similiter actio mãdati directa infamat: ⁊ iste dant rei vt dictum est supra in prima oppositiõe cui dat rei vẽdi. ⁊ sic respõsio nulla. Frater dicit dñs Jaco. vt cessent oẽs iste angustie dic ꝙ nunq̃ cõperies ꝙ reus qui non hꝫ cãm ab actore teneat actione personali ad rẽ restituẽdã ꝑterq̃ ĩ fure: ⁊ sic cessant oppositiones de deposito ⁊ cõmodato: ⁊ in alijs ex cõtractu vbi inter reum ⁊ actorem nascit actori actio ꝑsonalis. Inquantum tamen vere dñs rei est datur sibi vendi.

¶ Dñs rei non potest agere ad dandum rem suam: nisi contra furem odio furis. Aretinus.

¶ Appellamus ãt ⁊c̃. Jã dicta ẽ natura realiũ actionũ ꝑsonaliũ: qꝛ realis dat ad rẽ suã ꝑsequẽdaꝫ: ꝑsonalis aũt ad debitũ. Modo qꝛ de realibus ⁊ ꝑsonalibus dixerat actionibus do. Justi. Ad vberiorẽ eoꝝ doctrinã plus de illis in litera ꝑsenti determinat: ⁊ dicit ꝙ appellamus actiones in rẽ vẽdicationes: ⁊ iõ vbi in. C. ⁊. ff. tractat de realibus actionib⁹ ab illis q erãt legũ cõpositores ĩtitulant ti. ꝺ rei vẽ. Actiones ãt in ꝑsonã qb⁹ dare vel facere oportere aliqd ĩtẽdim⁹ vocamus cõdictiões: ⁊ ita oẽs actiones ꝑsonales de mũdo ꝯdõnes ꝑsit dici: ⁊ h̃ erat olim ꝯsonũ effectui actionis in ꝑsonã: sꝫ hodie non est ita.

¶ Sic itaqꝫ a discretis actionib⁹ certũ est nõ posse actorem suã rem ita ab aliq̃ peter: si appa-

In actionib⁹ enim ꝑsonalib⁹ olim fiebant denũtiatiões que fiebant ꝑ ꝟba solẽnia in actiõe ꝑsonali tm̃: ⁊ qcũqꝫ cadebat a syllaba cadebat a cã: alijs modis exponit ista denuntiatio ĩ notula: sed hodie cessant iste denuntiationes: ⁊ propterea vocantur abusiue actiones in personam.

¶ Sic itaqꝫ. Aduerte diligẽter ꝙ h̃ §. difficilis sic clare ꝑt sũmari. Actor pro re sua nõ põt ĩtẽtare actionẽ ꝑsonalẽ ad dandũ ꝯ aliq̃s nisi ꝯ fures: ꝯ quos oĩs ꝯdictio ꝺ generat. Sic declaro: qꝛ ꝯdictio nõ cõpetit nisi qñ dñiuꝫ est trãslatũ: sed in furẽ dñiuꝫ rei subtracte nõ trãsfert: ⁊ tñ cõdictione furtiua ipe tenet: igit ꝯdictio ꝺ generat. Ex hoc habes ꝙ nemo põt ꝯdicere rẽ suã ꝑterq̃ a fure. Vel sic ⁊ clarissime sũmat. Qui dꝫ ĩtentare actionẽ realẽ nõ põt intẽtare ꝑsonalẽ: cũ sint distincte. h. d. Et diuidit iste. §. ꝑncipalr in tres partes. Prĩo ponit regulã gñalẽ illatiuã ex ꝑcedẽtibus ꝟm glo. sed ꝟꝫ docto. repilogatiuã. Secundo ponit vnã fallẽtiã: ibi (plane.) Tertio nãꝫ actionũ realiũ ⁊ ꝑsonalium: ⁊ earum dĩias ibi (appellam⁹.) Itẽ prĩa subdiuiditur: qꝛ prĩo ponitur quedã illatio seu repilogatio ex supradicti. Secũdo ponit rõnes. Scꝺa ibi (Nec. n.)

Diuisio

a ¶ Sic itaqꝫ. Format hoc itaqꝫ ex illa diuisiõe q̃ fit. s̃. eo. §. j. q. d. dictum est que sunt ĩ rẽ actiões ⁊ q̃ in ꝑsonã. itaqꝫ sic eis discretis. i. separatis ⁊ diuisis: patet ꝙ hec regula est vera: qꝛ

personalis actio que competit ad dādū non cōpetit pro re sua alicui: vt h. ideo dixi ad dādū: qr ad tradendū bñ pōt dari actio psonalis: vt cōmodati depositi: ⁊ fil'es: ⁊ ita est vis īter dare ⁊ tradere: vt hic subijcit: ⁊.ff.de acti. emp.l.exempto.in prin. ⁊.ff. de ver. obli.vbi āt. in fi.⁊.l.si rē tradi.⁊.l. nemo.⁊ qd subijc̄ si apparet.i.qr apparet eū dare oportere: ⁊ ita agit̄ in psonā: vt aliqd dtur. Sz qdā dicunt vt. P.q hec verba si apparet eū dare oportere: sūt noīa cuiusdā acti. Accu.

ret eum dare oportere. ¶ Nec enim quod actoris est: ei dari oportet [a]: qr scilicet dari cuiq̄z id intelligit̄: quod ita dat̄ vt eius fiat: nec res que iā actoris est: magis [b] eius fieri potest. ¶ Plane [c] odio furū: quo magis pluribus actionibus teneantur effectum est vt extra penā dupli aut quadrupli rei recipiende nomine fures etiaz hac actione teneantur: si apparet [d] eos dare oportere: quāuis sit aduersus eos etiaz hec in rem [e] actio: per quam rem suā quis esse petit.

¶ Actiones reales

Actiones actie plures psunt sz passiue obsūt.

ADDITIO. Dic q istud qd hic dicit glo. sz Pla. nihil ē dicere: sz text⁹ vult dicere si apparet.i. si agat dare oportere: qr mediū cōcludendi nō debet esse istud: sed ad tradendum vel cōstituendum. vt dicit glo. Ange.

Dare ē accipiētis facere.

a ¶ Opz.i.opz q nō det̄: est enim īpossibile q det̄: vt subijcit: qr dar̄ ē accipiēt̄ facer̄: vt subijcit: nec res q̄ ⁊c̄.

Meuz ampli⁹ meū fieri si potest.

b ¶ Magis. Sed opponit̄ pluries deberi pōt. vt.ff.de exce.rei iu.l.⁊ an eadē.§.actiones.in fi.§. ergo pluries dñiuz pōt fieri meū. Sed nō sequitur. nam lz pluries debeat̄: tñ semel facta sua nō dz plus fieri sua: vt ibidez dī.⁊ ff.de acq.pos.l.iij.§.ex plurimis.⁊.s̄. de leg.§.sz ⁊ si rē legatarij: nisi iterum dfineret eē sua. vt.ff.d ꝟ.ob.si rē meā.

Condictio furtiua qd opatur

c ¶ Plane odio. Sed ī quo vertitur istud odiū? Respō. qr in ꝯdictiōe furtiua qs de facto īfamat̄ apud bonos ⁊ g̃ues viros. vt.ff.d obse.l.honori.lz nō īfamia iuris. vt.ff.de actio.obli.l. cessat.sz ī rei vēdi. neqz de facto neqz de iure infamat̄. Itē multa veniūt in ꝯdictiōe furtiua: q̄ nō vēiūt ī rei vēdicatiōe: vt qr īteritu rei nō liberat̄: sz in rei vēdicatiōe sic. vt.ff.d ꝯdi. fur.l. in rē.⁊ iō malū ē furi q ēt hac rōne teneat̄. Itē sic̄ prodest alicui pl'es haber̄ reos dbitores: vt ff.de lib. le. l. siqs decedens.§. si. ⁊ hēre pl'es actiones. vt.ff. de leg.ij.cuz filius.§. varijs ita eꝯ dz ei nocere si plurib⁹ teneatur actionibus: lz etiaz nulla alia sit vtilitas. Itē nūqd vna tollit̄ p aliaz? dic q sic. vt.ff.d ꝯd. fur. si p fur̄.§.furi.

d ¶ Si apparet. Id est qr apparet eos ⁊c̄. Id est dicere actione ī psonā. Sed vī hoc stare nō posse. nā certuz ē eū q agit dñm fuisse: ergo ⁊ nūc ē: qr sine facto suo dñium ab eo discedere nō potuit. vt.ff.de regu.iur.l.id quod nostrū.⁊.C.de pba.l.siue possidet̄: ergo nō pōt agere vt sibi det̄ qd ē suū: ⁊ tñ hic dicit q sic. Sed dic relationem esse faciendā ad genus nō ad speciem q.d.ea actiōe p quā al's agit̄ ad dādū s.psonali: sed hic nō ad dādum ītēdit̄. Et ita est mirabile q rē meā p psonalē actionē peto resti. al's ꝯ. vt.ff. vsufru.quēadmo.ca.l.si.⁊.ff.de ꝯdi.īde. l.si vrbana. Sz est spāle: vt hic dicit̄. Vel dic agi etiā ad dādū.s.possessionē dādā quā amiserā p furtū. vt.ff.de acqren.posses.l.rē.que nobis.⁊.ff. de conditio.tritica.l.secunda.

e ¶ In rē actio. Id est rei vēdicatio: que pro dñio de iure ciuili vel gentiū q̄sito intēdit̄. vt.ff.de rei vē.l.ī rē. Itē nota q hic.§.locū hz in q̄lz malesidei

possessore alterne rei nō solū in fure. vt
ſ. de re. diuī. §. ſi tñ. 7. ff. de pdi. tritl. l.
j. in fi. 7. l. ij. in prin. † Interdum etiaz
cōtra bone fide possessorē daf pdictio
rōne possessionis. vt. ff. de pdi. ide. l. i
debitl. §. sed
si nūmi. Sz
nunqd ēt rē
suaz pōt qs
etiā a nō su
re per condi
ctionem sine
vt. ff. de pdi.
fine cā: p to
tuz: Rſi. fm
quosdaz ibi
dī condictio
actio psona
lis: nō tamē
talis p quaz
ſtētdaf vt alt
qd deſ. Alij
dicūt q ſi alicubi luēlaf pdictio siue
cā p sua re ppetē d vtili licitigēdū ē.

† Dic fm Jo. fabr. q glo. p cedit in maleficiū pos sessore: Sctāte rē mobilez q sctēter furtum C. q cū eo. l. ſi liberū: 2d fur. l. ſi alie nū: sed ego intelligo ſi male fidei pos sessore: q rē alt quā dīt net ſctē ter: contra volūtatē dñi: q: cū pt ſiste vendicationē. agi ad dādum d. l. ſigo nec cāz §. j. Jn. † hanc appro bāt do. q: h ſp loqf ſo lū d ac

competunt ad vēdi candū: personales vo ad dandum vel faciendum. Et dicū tur abusiue pdictiones a condicēdo: id est denūtiādo: hoc dicit Aretinus.

¶Appellamus autem in rem quidez actiones vendicationes [a]. Jn personā vo actiōes quibus [b] dare aut facere: oportere intēditur condictiones [c]. Condicere enim est denūtiare [d] psisca lingua. Nunc vo abusiue [e] dicim⁹ cō dictionē actionē in personaz esse que actor intēdit dari sibi oportef: nulla enī hoc tpe eo nomie denūtiatio fit.

ADDITIO. Dic fm Jo. fa. q pria est verior: nam per eā nō agit dñs ad vādū nisi ꝫ furem supple 7 malefideī possessorē. vt h i gl. ſz ad ſtituēdū: vl forte ad possessionē agi dz ꝫ Angel.

a ¶ Appellamus. Vendicatiōes. Si ue rez corpalē de ghus dcm ē. C. de rei vē. per totū. 7. ff. d rei ven. p totū: ſiue rez corporaliuz: de ghus est. ff. ſi vſufru. pe. per totū: 7. ff. eo. ſi seruꝰ. vē. per totuz: ſiue sint directe ſiue vtiles

b ¶ Quibus. Ideo dicit ghus: quia sunt 7 alie ghus nō itēdimus dare vl facere: sed restitui vt cōmodati actio 7 depositi 7 ſil es: iste nō appellantur cōdictiōes in ſtricta ſignificatiōe acceptō vocabulo: vt hic dicit. † Vl dic q etiā in actione cōmodati 7 depositi 7 ſiūb⁹ ītēdit dari vel fieri. ſ. ipſa detētio rei: ꝫ ipſum factū possit qs in ſtipulatiōnē deducere. vt. ff. d ver. obli. l. vbi ät nō apparet. §. qui id: q: non fieret nisi aliqd daret: cū sue rei nulla tībꝫ q esset ſtipulatio: ſz alterne tñ. vt supra de inuti. ſtipula. §. primo.

c ¶ Condictiones. Scz appellamus. d ¶ Denūtiare. Dicū qdā q: q volebant alīū cō uenire: prio cōsibi denūtiare debebāt. vt arg. ff. de iudi. ſeru. vbi. l. ſeu requidā. Sed hoc nō placet: q: ex vo luntate: aut bonitate: vl vbītate fit: nō necessitate Sz dic q hec denūtiatio fiebat p magiſtratus: cū actiones ſtituebāt vl dabāt. vt. ff. d oti. iu. l. ij. §. oiuz. q: ē hodie ſblatū. vt in fi. huius. §. dī. 7. C. de formu. l. j. 7. ij.

e ¶ Abusiue. Vere abusiue dī condictio. i. actione in psonā: q: nō bñ cōsonat nomē rei quā ſignat: quod fieri dz vt supra de dona. §. est 7 aliud.

¶ Sequēs ſilla diuiſio. Casus. ¶ Dicit glosator: 7 male q hic ponit quarta diuiſio. Si enī loq̄mur de principalibus diuiſionibus que tradūtur a pdecessoribus nostris nō est nisi tertia principalis. Pria enī suit hec. Actionū qdā ſē i rē 7 quedā i psonā. Secda fuit h. Actionū qdā ſē ciuiles 7 qdā p toriē. Tertia ät pncipalis est diuiſio ista: ꝓnumerādo ät subdiuiſiones ꝑhabitas cū pncipalib⁹ diuiſiōib⁹ hec est ārta diuiſio. Pria enīz suit hec q ois actio aut ē i rē aut i psonā. Secda hec est. Ois actio aut ē ciuilis aut ē ptoria. Tertia hec est. Pretoriaꝝ alia i rē alia i psonā. Quarta h ē. Ois actio psonalis ptoria aut ē penalis aut non penalis. Quinta hec ē: ptoria i rē aut est ꝓiudicialis aut non preiudicialis.

Et hec de qua agimus in ꝓtti est tertia. Supponēdo ergo q̄ sit tertia diuisio ꝓncipalis vento ad casum in hunc modū. Post duas diuisiones principales de gb⁹ supra dictū est ponit h̄ Jn tertia diuisione ꝑn. z est talis diuisio. Jnē omnes actiones de mūdo q̄dam sunt iuēte cū rei pſēcnde: z q̄dā cū pſequēde pene: z q̄dā mixte tā gr̄a rei pſequende q̄m pene. Rei pſequende cā ſmente sunt omnes reales actōes z fere oēs pſonales q̄ ex ꝯctib⁹ nascūt: veluti cū aliqs pecuniā mutuā vel in stipulatū deductā petit. Et de hoc ēt potes hic exēplū i cōmodato z mādato ēt ꝓ socio: z i actiōe exēpto z vēdito z locato z ꝑducto: pſonales q̄ ex ꝯctib⁹ nascūt: ꝺ dirt ad differētiā illaꝝ que ex delictis nascuntur. Fere aūt ideo dirī ꝓpter quādam actionē pſonalem que ex ꝯctu procedit: z tñ in quatuor casibus est pſecutoria rei z pene. Dec autē est actio depositi. Si enim rē meā penes te deposuerim cā incendū vl' ruinę vel tumultus vel naufragū: z postea nō vis mihi eā restituere vel dolū in ea fecerīs cōuenirī debes in duplum. hoc. dicit. Videt q̄ ista diuisio sit eadē cum diuisione superius habita que est q̄ actionū pretoriarū pſonaliū q̄dam est nō penalis z quedā penalis. Frater non est eadez: hec enim diuisio est in ꝯctu ciuiliū: vel hic dicit q̄ ciuiliū q̄dam sunt penales z quedā non. Pretor aūt fuit in cōtractu pretoriarū: z sic non est vna eadē cū altera. Jtē scire ꝺbes q̄ actiones mixte dicunt̄ duob⁹ modis: vno modo dicit actio mixta que ꝓtinet rē z penā: z de tali mixtiōe logtur hic. Alia enī mixtura est q̄ quedā actiones dicunt̄ mixte: quas sunt ī rē z in pſonā. Et de illa mixtione habes. j. eo. §. quedam.

¶ Tertia diuisio actionū ē q̄ sunt vl' rei pſecutorie vel penales: vl' mixte. Angelus aretinus.

¶ Sequēs[a] illa diuisio est q̄ quedaz actiones rei pſequende gratia comparate[b] sunt: quedā pēne pſequēde: quedā mixte[c] sunt.

¶ Rei persecutorie sunt oēs in rem actiones: z etiam i personā ex contractu discēdētes excepta depositi actiōe que in quatuor casibus mixta ē. Areti.

¶ Rei persequende cā cōparate sūt omnes in rez actiones[d]. Eaꝝ vō actiones ſ. j. eo. §. quedam.

¶ Sequēs ¶ Jste. §. vsq̄ ad. §. q̄dā diuidit i duas ptes. Primo pōit vnā sūmam principalem actionē. Secūdo declarat cā p exēpla. Secūda ibi(Rei pſequende.)

a ¶ Seq̄ns hec ē tertia diuisio actionū in ꝺ titu.

b ¶ Comparate. i. adimuente.

c ¶ Mixte. Sed nonne q̄dam sunt q̄ nullū hoꝝ habent: vt si ago ne qd fiat in loco sacro vel sancto: vel si factum est tollat̄: z alie similes q̄ neq̄z ad rē: neq̄z ad penā: neq̄z mixtim se habēt: sed vel ad rei reuerētiā: vel ad publicā vtilitatē danť: Rñ. sat̄ ad rei pſecutionē. ſ. diuine rei vel publice pertinent cuius noie agere videor. Vel ēt meo noie: cū cuiuslibet interſit deum venerari. vt. C. de here. l. siq̄.

¶ Rei pſequende. ¶ Jste. §. diuidit in q̄nq̄ ptes. Nā primo ponit ꝺ actionib⁹ rei pſecutoris. Scd'o de actiōib⁹ mixtis ex ꝯctu discēdētib⁹. Tertio ponit vnā regulā vel sūmulā in actionibus ex maleficio discēdentib⁹. Quarto illud p exēpla ꝺclarat. Primo ponēdo ꝺ actiōib⁹ pēalib⁹. Scd'o ꝺ actiōib⁹ mixtē. Scd'a ꝓncipalis ē i ꝓficlo. plāe Tertia i. §. ex maleficijs. Quarta i. §. penā. Quinta in ꝓficulo: sed z legis. Diuisio

d ¶ In rem actiones. Scilicet q̄ decē sunt: vt dixīmus. ꝫ. eo. §. ité seruiana. Sed certe videt q̄ sunt oēs pena- Jura ſſi tū i litē pſtať

actionibus realibus.

les: nam in eis iuratur in litē. vt. ff. de rei ven. l. qui restituere. ꝛ. ff. de in litē iuran. l. in actionib⁹. Sed dic ꝙ illud: scz iuramētū in litē nō fit iure actionis: sed officio iudicis. vt. j. eo. §. ꝑterea. i fi. §. vñ nō dicūt penales. Alij tñ dicebāt ꝙ ideo nō dicebātur penales: qꝛ nō originalr illud fit ꝙ crescāt per sacrm in litē: sꝫ ex cōtumacia. vt ff. de in litez iurand. l. j. ꝛ ideo magis attendebant qd naturaliter erat q̄ꝫ qd icidēter.

num que in personam sunt: he quidē que ex cōtractu nascuntur: fere [a] oēs rei ꝑsequende causa cōparate videntur: veluti qb⁹ mutuam pecuniaꝫ vel in stipulatum deductam petit [b] actor. Item cōmodati: depositi: mandati: ꝓ socio exēpto: vēdito: locato: ꝯducto [c].

Plane si depositi agit eo noīe ꝙ tu multus incēdij: ruine: naufragij cā dēpositū sit: in duplū [d] actionem ꝑtoꝛ reddit: si modo cū ipso apud quem depositum sit: aut cū herede eius de dolo ipsius [e] agetur: quo casu mixta est actio.

Sed certe actio depositi in q̄tuoꝛ casibus ab initio est rei ꝑsecutoria: ꝛ tamē dicit penalis inspecto ꝙ crescit ex cōtumacia. vt. j. proxi. ꝛ. j. eod. §. quadrupli. al's. §. at ille. vnde primam responsionem approbo.

ADDITIO. Scdm docto. hec glo. videt aduersari glo. magne posite in §. penales. in ver. itē aduersus. in ꝑn. s̄. eo. q̄ videt ꝯcludere ꝙ ibi illa actio dicatur penalis: qꝛ iurat in litez: ꝛ tamen ꝑm eos cōstat ꝙ illud iuramentū venit offi. iudi. sic in qualibet alia actiōe: ꝛ dicūt hāc glo. esse veriorem.

a Fere. Fere dicit ꝓpter actionez ex stipulatu: per quā pena patit: nec inspicit ꝙ intersit. vt. s̄. de inuti. sti. §. alteri. ꝑm quosdam. qd est falsuz. imo propter actionē depositi in q̄tuoꝛ casibus. vt. j. subijcit. Itē ꝓpter actionez redhibitoriā q̄ dat i duplū aduersus vēditorē q neqꝫ ꝑciū: neqꝫ accessiōes soluit. vt. ff. d edi. edi. l. redhibitoria.

Actio redhibitoris datur in duplum.

b Petit actor. Ad vtranqꝫ antē. s. ad mutuā ꝛ ad eā pecuniā que i stipulatū deducta est certi cōdictio dat. vt ff. si cer. pe. l. siqs certum. ꝛ. s̄. de verb. obli. in princi. Ita ꝙ ad mutuū detur cōdictio specialis de mutuo. vt. s̄. q. mo. re con. ob. in prin. Ad pecuniam deductā i stipulatiōe det cōdictio certi gñalis: si certuz sit. vt s̄. de ver. ob. in principio.

c Conducto. Sꝫ nōne oēs iste dantur ad iteresse: ēt qd ē extrem. vt. ff. d actio. empt. l. j. in princi. ergo peto aliqd qd tibi nō adest: ergo sunt pēales: Sed dic tribus modis dici actionē penalē. Prio illa q̄ hincinde est penalis: vt furti ꝛ similes qñ peto quod mihi abest: ꝛ qd tibi nō adest: ꝛ hoc mō accepto dicunt hic iste non penales. Scdo qñ est penalis ex ꝑte vna. s. parte rei tm̄: qd est vbicunqꝫ actoris interesse excedit id qd reo adest: ꝛ in hac significatione actiones iste dicuntur penales. s. exēpto ꝛ similes: ꝛ etiā rei vēdicatio qñ in litē iurat: ꝛ ꝙ ispecta ꝑsona rei tm̄ penales dicunt ꝓbatur. ff. d eo per quē fac. est. l. j. §. si plures. ꝛ. l. fi. ꝛ. s̄. eo. §. penales. † Tertio dr penalis ispecta ꝑsona actoris tm̄: vt si accepisti ab aliquo aliqd vt me accusares per calūniā. nā repeto lꝫ nihil mihi absit a te. s. cui adest vt ꝓbat ff. d calū. l. gñalr. §. illd erit notādū.

† Istaꝫ glo. impugnāt Jo. fa. ꝛ Jasō hic. Est enī ridiculū ꝙ actiōes hic enumerate ꝛ cetera

d In duplū. Scilicet si reus inficietur. vt. j. eo. §. sed furti. Accursius.

e Ipsius. Scilicet heredis. Ex dolo enīz defuncti i simplū tm̄. vt. ff. de posi. l. j. §. j. Et est ratio quare in his quatuoꝛ casibus datur in duplum: ꝛ

dõe fi. ppēa p in eis ture. ī ltē pēales p ea ver. ītē fus. in princi.

alijs in simplum: q; hic ex necessitate d'ponit: nec potuit puidere apud quē deponeret. vt. ff. d'positi. l. j. §. merito.

¶ Ex maleficijs. Casus. ¶ Jā vidit sūs vnā diuisionem in qua canetur q actiões aut q̄ sunt introducte rei pse. quēde causa aut pene tm̄ aut sunt mixte: z d illis que sunt inducte tm̄ rei pseq̄nde cā: tā hūiste actiones reales z sere oēs psōales q̄ descendūt ex ꝛctibus. Modo vult trac. d actionibus pcedētib⁹ et delict. Quarū quedaz sunt pene psecutorie tm̄: z quedaz rei tm̄: z quedā mixte tā pene q̄ rei: z sic psequitur partes illas prime diuisionis hic posite in. §. sequens illa diuisio. Et primo tractat de actionib⁹ ex maleficijs precedētibus: penā tm̄ psequentib⁹: z de hoc ponit vnū exēplū. s. i actione furti. Si enim agat actione furti manifesti ad quadruplū: siue nō manifesti ad duplū totū duplū vel q̄druplus est pena: q; ppter istā actionē cōpetit dño rei vēdicatio ad rē suā vendicandam: siue ille fur rem suam possideat siue aliquis alius: z preter hoc datur condictio furtiua contra furem. h. d.

¶ Istud ꝙo z c̄. Cū dicitur. Ex maleficijs ꝙo z c̄. Est aduersatiuū. q. d. nedum actionibus realibus: sed ēt psonalibus descendentibus ex cōtractu: de q⁹. §. dictuz est: ꝙo pro sed: z de actionib⁹ descēdētibus ex maleficijs.

¶ Actionū descēdētiū ex maleficijs quedam sunt persecutorie pene tm̄ quedā mixte tā rei q̄ pene: primū per vnū: vltimū p tria exēpla declarat.

¶ Ex maleficijs ꝙo pdite actiones sunt alie tantū pene psequende causa cōparate sunt: alie taz pene q̄ rei psequende z ob id mixte sunt. Penā tm̄ persequitur

a ¶ Ex maleficijs. Quadrupli. Sed qu are plus manifestuz furtum q̄ non manifestū: cū clam facta magis puniēda sunt. vt. ff. de admi. tu. l. non existimo. z. ff. de ritu nup. l. vlti.

quis actione furti: siue enim manifesti agat q̄druplū a: siue nō manifesti duplū de sola pena agit. nam ipsam rē p̄pria actione persequit quis: id ē suaz esse petens b: siue fur ipse eam rem possideat: siue aliquilibz c eo amplius aduersus furem etiaz condictio est rei. Ut autez bonorum raptoꝛ actio mixta est: quia in

Crimina fuā palā fē occulti gatora.

Rñ. imo magis delingt qui palaz q̄ qui clā amouet. vt. §. vi bo. rap. i p̄n ci. vñ magis puniē. vt ar. ff. de offi. p̄fidis. diuus.

ADDitio.

Sed p hanc solutī. nō rñdeꝛ ꝛtio in glo. alle. vñ dicas: fz Dyn̄. quē ceteri sequuunt q̄ iste ter. p cedit i oīno illicitis: ꝛtium autez in his que possunt esse licita z illicita ſm Angelū.

b ¶ Petens. Scz rei vendicatione.

c ¶ Quilibet. Ut supra de obligati. que ex delicto nascun. §. finali.

d ¶ Cōdictio. Scilicet furtiua q̄ soli dño datur z heredi eius aduersus furem z eius heredem. vt. ff. de condi. fur. l. j. z. l. v. z supra d obligatio. que ex delic. nascuntur. §. finali.

Cōdictio furtiua data tur soli domio.

¶ Ut bonoꝛ rapt. Casus. ¶ In superioꝛib⁹ dictū est de actionibus descendētibus ex delicto que psequunt pena tm̄modo: videndum est de illis actionib⁹ que p̄ficiscunt ex delictis: z sunt mixte tā rei q̄ pene: z d h̄ ponit duo exēpla. Primū est in actiõe vi bono. rap. que datur infra annū i q̄druplū: z de illo in quadruplo triplū est pena z simplū pro rei psecutione: z ita est mixta z ptinet rē z pena. Secūdū exēplū est in actiõe. l. agli. que datur cōtra

inficiantem est in duplum: z vñs simplū est pena. Et aliud pro rei persecutione: z ita fil'r est mixta: q; ptinet rē z penā ꝫ inficiātē. Et etiā pōt esse mixta actio. l. agl. veluti si aliqs seruum meū occiderit qui tpe q occidebatur luscꝰ fuit vl' alr fuit ita deteriorat⁹: q; vltis precij erat: i anno tñ retro magne estimationis vl' magni precij fuerat: tē condēnabit occiso: quāti plurīs fuit in anno retro er primo capite. hoc dicit.

quadruplo[a] rei psecutio cōtinet: pena autez triplici ē: Sed z legis aglie actio de dāno iniuria dato mixta est: nō solum si aduersus inficiente in duplum agat: sed interdum z si in simplz [b] quisq; agat: veluti si qs hominē claudum aut luscum occiderit: q in eo anno integer z magni pcij fuerit: tanti enim damnat: quāti plurimi z magni pcij is homo i eo anno fuerit ꝺm iam traditā [c] diuisionem. Itē mixta ē actio ꝓtra eos [d] q relicta sacrosanctur: sed dico q er pcrastinatione z pmora sua ꝓdenat in duplū. vñ dico q descendit actio ista er quasi cōtractu.

¶ Itē mirta est actio rē. Quidā dicūt ꝓ realib⁹ actionib⁹ q̄ sunt rei psecutorie tñ z ēt de psonalib⁹ q̄ descēdūt er ꝯctu que sunt reales fere oēs: z de acti. psonalib⁹ q̄ descēdāt ex delict q̄ sunt pene psecutorie tm: z ēt de actionibus descēdētib⁹ ex delict q̄ sūt mirte: mō intēdo dicere de q̄dā actione psonali q̄ nō descēdit ex ꝯctu nec delicto. ꝛz est psonalis mirta q̄ descēdit ex q̄si cōtractu z est mirta tā rei q̄ culpe: z de hac venio ad tale exēplū. Quidaꝫ testator fecit testm: z ipse aliqd reliquit alicui eccl'ie: vel alicui venerabili loco: heres testatoris id distulit solvere legatū: donec i iudiciū vocaret: ille heres cōuēt⁹ actione ex testō que descēdit ex q̄si ꝯctu ꝓdenadus est i duplū. h. d. Frater actio ista er testō de qua fit mētio in isto. §. descēdit ex q̄si cōtractu. vt. ꝫ. de obli. que ex q̄si ꝯctu nascunt. Illi voluerūt dicere q ꝓseq tur hoc mō materiā suā inchoatā: z q hic tractat ꝺ delictis: z ꝓpter delictū est hoc q ꝓdenat ad duplum. vꝫ. q di stulit solvere donec in iudiciū vocare

a ¶ Quadruplo. Usqz. s. ad annum: post annū i simplū. vt. ꝫ. vi bo. rapt. i ꝑn. nisi i casu vt si iudeꝰ ꝯ chr̄ianum agat: tunc i duplum tm agit. vt. C. ꝺ pag. l. chr̄ia nus. Ez nunqd ēt raptō tenet actiō furti manifesti: Dic q si ꝺm. P. q; in duplū tm tenet si furti cōuenīat. vt ff. vi bo. ra. l. j. nisi in casu vbi nec in duplū tenet ꝺm eū. vt. ff. de fur. l. figs er domo: sz certe ibi erat actū actione vi bo. rapt. vñ sublata erat actio furti nō manifesti: nisi in id qꝺ excedit. vt. ff. vi bo. ra. l. j. z. ff. de actio. z obliga. l. g ꝑtū: sed sat vꝫ q ētā manifesti furti nosse consueuīat: z i q̄druplū. vt ar. ff. de fur. l. si vēdidero. §. cū raptor. z. l. figs er domo: lz Pla. ꝯ dixerit: vt dictum est. Raptū ꝺm. P. q; in duplū tm tenet actiō ne conuenīt.

b ¶ In simplū. Ubi ꝯ confitentē dat. nā tūc in simplū: z ꝯ negantē i duplū. vt hic. z. j. co. §. at ille. z. C. ad. l. agl. l. cōtra negantē. z. ff. de iurat. l. eum q.

c ¶ Jā tradita. Ut supra ad. l. ag. in princi. Nā ibi diuidit primū caput legis aglie a tertio capite: er quo ctio fit ꝺdenatio quātū res retro valuit i rrr. dies. vt supra eo. ti. §. er hoc capite. Item adiunge actionez qꝺ metus causa. nā z ipsa mirta est. vt. ff. q̄ metus causa. l. si cum exceptione. §. j.

d ¶ Contra eos. Scilicet heredes: vel alios qui legatis vel fideicōmissis grauari possunt: qñ honorati sunt pecunialiter. vt. ꝫ. de fing. re. per fideicōmissa. in prin. z. ff. ꝺ leg. j. plane. i fine.

a ℂ Venerabilibus locis. Que multa sunt & enumerantur in aucten. de non alie. §. nos igitur. collatio. ij.

Prorastinatio nocet.

b ℂ Distulerint. Scilicet fraudulenter: vel sine iusta causa. alʒ non punitur. vt. ff. si cer. pe. q̃ te. & ff. de vsu fru. l. sciẽdũ. & ff. de pet. here. l. illo. Et nota quẽ puniri ex prorastinatiõe vel dilatiõe illicita sic. ff. de eden. l. ꝓtor. §. sed & si seruus. l. fina ll. Et est spectale i hỹs legatis: i alijs legatis vel fideicõmissis nõ ꝓstaꝛ duplũ: sed vsure currũt ex mora: vel saltẽ post ꝓtestationẽ litis: & fructus rerum restituunt. vt. C. de vsu. & fruct. leg. seu fideicõmiss. l. j. Item hec legata eccle ta hñt in alto ꝓiuilegiũ: vt si indebitaꝛ fũt solueꝛ nõ repetaꝛ. vt supra de obligata. que ex quasi ꝯctu. in fine. Quid si ꝓpõ negauit postea cõfiteat: Rñ. pœnitere: cũ eroneret actorẽ approbando. vt. ff. de iureiu. eũ qui. Argu. §. ff. de edicti. edic. l. qs sit fugitiuus. i prin. Itez qd si ꝓfessus est & postea negat: Respon. punitur cũ vltima mors noceat. vt. ff. de pert. & cõmo. rei vend. l. illud. (j) Itẽ qd si non inficiet: sed dicat non valere: vel aliaʒ ꝓponat rõnabilẽ cãm: Rñ. quam q̃ punit ne innouiaꝛ via per quã negantes suã exercerant auaritiã. vt. §. vi bono. rapto. §. qui. Alij ꝯ qd̃ vez puto. vt. j. eod. §. at ille. Itẽ nunquid hoc in legato ꝙfalt & specialiter locũ hz: Rñ. sic ꝑm Jo. cum vtrũq; sit legatũ. vt. §. & fideicõ. here.

Corpe punit vi tiosus q̃ caret ere.

§. fi. & C. de fideicõmiss. l. fi. in prin. Itẽ quid si duplum nõ potest solueꝛe: Respon. Luit in corpore. vt. ff. de pe. l. j. §. generaliter. & C. de ser. fu. l. qũq; & ff. de in ius vo. l. pe. & fi.

ADDITIO (i) Dãc ꝯclusionẽ & ꝓcedẽdũ limita nisi iteruenisset iusti erroꝛ q̃ forte excusaret. vt p Jo. fab. ℍ. c ℂ In iudicio. Quid si in iudicium non vocant: sed alʒ sunt i mora: Rñ. quid adhuc idem vt duplet: sed hec ler ꝺdicit. Itẽ i dubijs pene fũt molliende. vt. ff. de penis. l. iterpretatõe. Sz dicã currere vsuras & fructus debent ex mora: & ipsa re. l. fine ℓterpellatione dicã mora committi ad instar minoꝝ gbꝰ legata debent. vt. C. in gbꝰ canõis in ite. restit. non est ne. l. in minoꝝ. Itẽ qd si reipublice vl fisco relinquaꝛ. Videt q̃ idẽ sit qd̃ hic dñ: cũ ius diuinũ & publicuz simile sit. vt. C. de sacrosan. eccle. l. fi. & in auẽ. ꝺ nõ alle. §. fi minus. col. ij. Sed dico ꝯ q: pene sunt molliende vt ꝺrimus. vt ff. de penis. l. pe. Itẽ qd si redẽptõe captiuoꝝ videt idẽ q̃si sic rei venerabili sit relictũ. Sz certe si ertẽdã. l. id qd dñ i ℍ. §. ad hũc casũ cũ sit pena. Itez qd si ꝺo: vl alicui seõ: vl admiſtratori q̃ idẽ valẽt. vt i auẽ. de ec. ti. §. figs in nole. colla. te. & ff. ad. l. fal. l. j. §. figs. & §. ad mũicipiũ: Rñ. locũ hz ℍ. §. q̃ venerabili loco est relictum. vt. ff. de an. leg. l. annua. §. a tytio.

Respublica & fiscꝰ nõ hñt pnleginm eccle in legati si dicis.

ADDITIO. Nõ er hac gl. q̃ i pẽa libꝰ nõ sit ertẽtio ꝺ filiꝰ ad filia: q̃si pene ſponũt hũto respectu ad ꝓnlegiuz alicuꝰ pſone: ẽt si ipi casus eẽnt a iuegparatt: vt pꝛchze p Jaſ. ℍ q allegat duas gl. iurts cano. Zrias. vide p euz. ꝺ

Londi ctõ erle ge ẽ se xta.

ℂ Pro pena. Si hec est ratio vt fit mixta pz q̃ ꝺitto er. l. illa figs in tãta: sit mixta. vt. C. vñ vi. figs in tanta. Itẽ & illa cõdictio que datur er. l. Cõstatint. vt. C. finũ regun. l. si ꝓstiterit. & oẽs ille actiones vbi & res & aliqd pro pena petitur. quod verum est.

ℂ Quedam actiones. Casus. ℂ Dictũ est. §. de quibusdam actiõ. q̃ mixte

sunt tã rei q̃ pene: ponit modo de quibusdam mixtis que sunt taz in rem q̃ in personam. Et scitote q̃ posset dici q̃ hic adijcitur tertiũ mẽbrum illius diuisionis quã habuistis. s̃. e. in p̃nc. vbi dr̃ q̃ actionũ quedã sunt i rẽ. ⁊ quedam in personaz. Et ibi posset addi tertium mẽbrum qd̃ hic ponit scz q̃ quedã sũt mixte. ⁊ ibi dictuz est de actioni. hac que ẽ mixta in rez ⁊ in p̃sonaz. Ponit hic do. Justi. mihi tria exẽpla. Primuz exempluz est in actione in factum que competit coheredibus de diuidẽda hereditate. Scd̃m exẽplum est in iudicio cõmuni diuidundo quod redditur inter eos inter quos aliquid est cõmune sine societate: vt diuidat̃. Tertiũ exemplũ est in acti. fi. regũdo. que hz locũ iter eos qui cõfines agros habent. Et in his tribus iudicijs licebit iudici ex bono ⁊ equo vni rẽ adiudicare. ⁊ illũ cui res est adiudicata in certa sũma pecunie alij cõdẽnare. h. d.

¶ Actio familie herciscunde pro diuidẽda hr̃ditate: ⁊ actio cõmuni diuidundo pro re particulari: ⁊ actio finium regundorũ pro diuidẽdis fundis dicũtur actiones mixte. s. reales ⁊ personales vel p̃prius mixtã causam habẽt in q̃bus iudici licitũ est vni p̃tium adiudicare si equuz sibi videbit. Areti.

¶ Quedaz [a] actiones mixtam causaz obtinere videntur: tam in rẽ q̃z in personam. ¶ Qualis est familie [b] herciscunde actio que cõpetit coheredib⁹ de diuidenda hereditate. Item communi diuidundo [c] que inter eos reddit̃ inter quos aliquid cõe [d] sibi videbit̃. Areti.

¶ Quedam actiones. ¶ Diuidit̃ in tres ptes. Prio ponit dictũ generale. Scd̃o illud per exẽpla declarat. Tertio ponit que pfit eẽ ptes iudiciales in istis actionib⁹. Scd̃a ibi (Qualis ẽ.) Tertia ibi (In quibus ⁊c.) Aretin⁹.

Diuisio

a ¶ Quedã actiones. Hic adijcit̃ s̃m quosdam tertiũ membrũ illi diuisioni quã habes. s̃. eo. §. j. vt ibi diximus.

Actio fa. herciscũde quare ẽ mixta.

b ¶ Familie herciscunde actio ista: ideo sic dicitur: quia familia pro hereditate ponitur. Et herciscunde id est diuidende. nam hercisco. cis. i. diuido diuidis. q. d. actio diuidende hereditatis. Item ideo dr̃ mixta: q̃ in qualibet re mihi adiudicata partem habeo iure meo: ⁊ quo ad hoc est in rem. Item partem vice consortis ⁊ vt ab eo quia portio mea erat sua: ⁊ q̃ ad hoc est p̃sonalis. Vel ideo dicitur mixta: q̃ in ea petuntur dñia rerũ corporalium nõ dari: sz tradi vel assignari pro pte sua: ⁊ in hoc dicit̃ realis. Item petuntur fruct⁹ si alt̃ eos tm̃ percepit: vel ip̃e solus impensas fecit. ⁊ hec petuntur dari id est vt fiant sui cui dant̃ ⁊ propter hoc dicit̃ personalis: vt. ff. fami. hercis. l. itẽ labeo. §. familie. ⁊. s̃. de obligatio. ex quasi cõtractu. §. item si iter. ⁊. s̃. eodẽ. §. sic itaq̃z. Sed quãto tẽpore durat: Rñ. an. xxx. inspecto potius q̃ sit personalis: vt. C. de an. exceptio. l. j. Itẽ quero ex quo nascit̃: Rñ. s̃m Mar. ex voluntate agẽtium: vt. ff. famil. herciscun. l. j. Sed certe immo ex quasi contractu: vt supra de oblig. que ex quasi contractu. §. item si inter. in fine. Accursius.

Actio famil. hercisc. durat an. xxx.

c ¶ Cõmuni diuidũdo. Que sunt hic loco personalium prestationum ⁊ que loco realium: dic eodez modo: vt proxime diximus in actione familie herciscunde. ⁊ idem in proximo casu: ⁊ facit ad hunc. §. communi diuidun. per hoc iudicium. §. sicut.

d ¶ Aliqd cõe. Scz sine societate vel cum societate: vt. ff. pro socio. l. quib⁹. ⁊. l. si actum. ⁊. s̃. de obligationibus ex quasi contractu. §. item si inter.

a ¶ Item finium regundorum. Scilicet est mixta: vt hic. ⁊.ff.fi.regun.l. sed ⁊ loci.§.in iudicio.

b ¶ Confines. Quid si domos habēt cōuicinas? Rñ.nō habet locuz si hinc inde sint domus: vt.ff.finiū regūdo. l.iiij. in fin.† Si aūt ex altera pte tm̄ sit domus: ex altera fund⁹: tunc locū hz vtile iudiciū finium regūdorum: vt.ff. finium regun.l.ij.in princ. Et adiunge his tribus actionibus mixtis quādaz aliā.s.hereditatis petitionez: vt.C.de pe.here.l.hereditatis.⁊.ff.de pe.here. l.si bonefidei.§.ij. Itez quid de oībus noxalibus actionibus? videtur enim ꝙ sint in rem: qꝛ cōtra quēlibet possidentem seruū dantur: vt.j.de noxali. actio.§.oīs aūt. Itē quid de actiōe de tigno iniūcto.nam ⁊ hec datur contra quēlibet possidētē: vt.ff.de tig. iniūc. l.j.in fi. Itez quid de actione qđ met. causa.nā ⁊ hec quēlibet possidētē perquirit: vt.ff.qđ met. causa.l.si cum exceptione.§.pedius. Itē quid de actiōe in factū que dat̄ cōtra eum qui aliqd habet in loco publico positū: vt.ff.ne quid in loco publico.l.ij.§.antepenul. Item quid de actione in factū siue interdicto quod vi aut clam: nā ⁊ hec ꝯ possidentē datur: vt.ff.quod vi aut clā l.cōpetit.in fi? Item quid de actione ad exhibendū. nam ⁊ illa possidentez persequitur sicut ⁊ cetere superiores: vnde vidētur oēs in rē: vt.ff.de actio.⁊ obligatio.l.obligationū genera. Quidam dicūt eas anormala: id est nec in rem nec in personam. Sed dic omnes esse personales: vt patet in actione ad exhibendum: vt.ff.ad exhi.l.iij.§.est autem personalis hec actio.

† Dic et l.ij. in p̄n.e.ti. ⁊ ē rō: qꝛ in agris facilit̄ turbant̄ cōfinia: si sic in vrbanis: iō in rusticis ī spē fuit ꝓuisuz Ange.

est: vt id diuidatur. Item [a] finium regundoruz actio qua inter eos agitur qui confines [b] agros habent.

¶ In quibuz trib⁹ [c] iudicijs permittit̄ [d] iudici rē alicui ex litigatoribuz ex bono ⁊ equo adiudicar̄ [e]: ⁊ si vnius ꝑs pregrauari videbitur: eum inuicem certa pecunia alteri condemnare.

ADDITIO. Dicūt docto. ꝙ omnes actiones de quibus in glo. sunt personales in rem scripte: vt in.d.l.iij.§.est aūt ꝑsonalis. vbi gl.j.q̄ ē magistralis.

c ¶ Tribus.s.fa.her.cōmuni diuidū. finium regundorum.

d ¶ Permittitur. a lege. Accursius.

e ¶ Adiudicare. Et quod adiudicat̄ statim fit ei⁹ cui adiudicat̄: vt j.de offic. iudi.§.fi.

¶ Oēs autez actiones.

Casus. ¶ Post alias diuisiones superius positas ponit vnaz aliam diuisionez dñs Justi. que talis est: qꝛ omnes actiones siue sint in rē siue in personaz sunt in simpluz: aut in duplum: aut in triplū: aut in quadruplum. vltra autē quadruplū nulla actio penalis debet extendi. Et sciendū est ꝙ si diuisio posita supra in illo.§. sequēs diuisio esset quarta ꝑm quod male inuenit̄ scriptū in omnibus libris cōmuniter: tūc eēt hec quinta diuisio prout fere in omnibus libris reperies: sed sicut.s̄. dixi in illo.§.sequens. illa diuisio ponitur tertia diuisio. ⁊ hec est quarta: vt in fin. glo. signate super illo verbo actionis. Addere etiā potes ꝙ quidā dicunt ꝙ multū refert an aliqs stipulet̄ penā ꝑ verba respectiua significantia vel designantia qualitatē: ⁊ huiusmodi verba sunt duplū vel triplum: vel per verba simplicia: puta promittis mihi.c. nomie pene vel ducēta vel mille. In p̄mo eni casu nō pōt eē ēt vltra q̄druplū. In scđo casu bñ pōt eē ēt vltra q̄druplū.

¶ In simplū ⁊c̄. Dictū est.s̄.ꝙ omnes actiōes aut sunt in simpluz: aut in dupluz: aut in triplū: aut in quadruplū: modo videamus que sunt iste actiōes quibus agitur in simplum tm̄. ⁊ enumerat eas in litera. ⁊ hoc dicit.

Oēs aūt. ¶ Dic ponit̄ q̄rta diui- Diuisio

sio actionū: vt dr̄ in gl. Quia quedam dant̄ ad simplū: quedā ad duplū: ⁊ triplū: ⁊ quadruplū. Et diuidit̄ in tres ꝑtes. Prīo ponit dictū generale. Scd̄o illud ꝑ multa exēpla in quolibet mēbro declarat. Tertio ponit aliquas differentias inter ista exēpla. Secunda ibi (In simpluz agitur.) Tertia ibi (Sed furti qdez.) Aretinus.

a ¶ Omnes autē. hec est quarta diuisio que fit in hoc titulo.

b ¶ Ulteri⁹. s. vltra q̄druplū. Sed cōtra in lege aqlia vbi occasione vilis serui interfecti agitur ad vnā heredita tē ꝑditā que valet centum marcas: vt. s̄. ad. l. aqliā. §. illud. Item cōtra de eo qui vilē clauū de naue abstulit quare tota nauis perijt. nā ad totū dānū tenetur: qd̄ etiā in quadruplum ⁊ vltra excedit: vt. ff. de incen. rui. nau. l. iij. §. senatus. Itē aliud cōtra. in actiōe exēpto vbi occasione pecoris morbosi totus meus grex contaminatus est. Uel occasione tigni vitiosi tota domus corruit: vt. ff. de actio. emp. l. iulianus. in prin. Sz certe his tribus ꝯrijs nō agit̄ ad aliqd qd̄ sit pena ispecta ꝑsona agētis: sz totū est suū interesse. nā hūc. §. itelligo qñ penalis est actio ex vtraqz parte. Itē ꝯ in eo q manumisit seruuz alienū in ꝑñtia ꝑncipis. nā duo mācipia dño: ⁊ tria similia dat fisco: ⁊ ita in qntuplū dānat̄: vt. C. de his q a nō domino ma. l. fi. Itez ꝯ in eo qd̄ dicit lex si dedi tibi pecuniā ne mihi calūniam faceres: ⁊ ab alio accepisti: vt calūniā faceres mihi: in octuplum mihi tenerz: vt. ff. de calūniato. l. ⁊ gñaliter. §. fi. Sz certe prīo casu ꝑstat̄ pēa diuersis: non vni. nec ē ibi aliq̄ ꝑstatio vltra quadruplū. In scd̄o casu non vna actiōe habeo octuplū: sed duab⁹. Itē ꝯ in eo qd̄ dr̄ si dedisti pecuniaz ne mihi fieret calumnia. nā tu repetis qd̄ dedisti: ⁊ ego in quadruplum prosequor: vt ff. de calū. si quis ab alio. in ꝑn. Sz certe duob⁹ fit ꝑstatio: ⁊ neutri q̄druplū. Item ꝯ in eo qd̄ dicit lex seruū in seruitutē reuocari occasiōe leuis offēse: ⁊ ita pena ī īmēsuz excedit: vt. C. de lib. ⁊ eoꝝ li. si māumissus. Sz dic ꝙ illa ē accusatio nō actio. Ul' dic ꝙ nō ꝑstat̄ pēa habito respectu ad rē. Itē ꝯ in eo q surripuit seruū fiscalē. nā dānat̄ in. xij. li. argēti: ⁊ seruo restituēdo: vt. C. d ser. fug. l. si qs ꝑuū. Sz ibi nō fit relatio ad ipsaz rē vl' ad simplū. Est. n. h. §. itelligēdus qñ actio est penalis: ⁊ in pena ad ipsaz rē habet̄ respectus. Itē ꝯ. s̄. de inuti. sti. §. alteri. Nā ibi nō ispicit̄ q̄ta sit pena: sz tota exigit̄: sz ibi nō habet̄ respect⁹ ad ipsaz rē

¶ Quarta diuisio actionū. Nulla actō extēditur extra quadruplum: ⁊ in simpluz agitur regulariter ex omni contractu. In duplum v̄o ex furto nō manifesto: ⁊ ex lege aquilia ⁊ ex ꝑuo corrupto ex deposito ī quatuor casibus: ⁊ ex legato facto venerabili loco. In triplum v̄o quotiens agitur in plus debito vt aduersari⁹ maioribus sportulis ab executore pregrauetur. In quadrupluz v̄o furti manifesti ⁊ ꝙ metus causa. hoc dicit Areti.

¶ Omnes autem a actiōes vel ī simplū concepte sunt: vl' in duplum: vel in tripluz: vel in quadruplum: vlterius b autem nulla actio extēditur. In simplum agitur: veluti ex stipulatōe ⁊ mutui datione: exempto: vēdito locato: conducto ⁊ mādato: ⁊ deniqz ex alijs q̄plurimis causis.

¶ Quinqz actiōes hic posite dātur ad duplum. hoc dicit Angelus aretinus.

Libertas tollit̄ ꝑ leuē offēsam.

Vel dic aliud in pena conuentionali: vt ibi: q̃ in legali: vt h̃. Itē ꝯ in eo qd dr̃ eū qui emit administrationem. Nā qui accepit pecuniā ab electo quadruplum reddet: ⁊ sua bona confiscantur: ⁊ cingulo p̃uatur: vt in auc̃. vt iudi. sine quoquo suf. §. sic igit̃. i fi. coll. ij. Sz illud fit p accusationē nō per actionez. Et bene dicit glo. diuersis naz sec⁹ eēt si vni. ff. de ac. ⁊ obli. cū ex vno. Possunt eniz plures actiones ex eodē crimine acqri diuersis. s̃. de iniu. §. patit̃. nec vna remissa altera tollit̃: vt. ff. de iniur. l. j. §. fi. facit p p̃dictis. ff. de ac. ⁊ ob. l. quotiēs.

¶ In duplū agim⁹ veluti furti nec [a] manifesti: dāni iniurie ex lege aqlia [b] depositi ex qbusdā [c] causis. Itē serui corrupti: q cōpetit in eum cui⁹ hortatu ꝯsilioue seru⁹ alien⁹ fugerit aut ꝯtumax aduersus dñm fact⁹ ē: aut luxuriose viuere ceperit: aut deniqz q̊libet mō deterior fact⁹ sit [d]. In q̃ actiōe eaꝝ ēt reꝝ q̃s fugiēdo ꝑuus abstulerit estimatio deducit̃ [e].

¶ In duplū. Casus. ¶ Dictū est iaz que sunt actiones q̃ dant̃ ad duplum. Et de hoc ponit Justi. quinqz exēpla. Primum est actio furti nō manifesti. Scdm actio. l. aql. Tertiū actio depositi in quatuor casibus. i. incēdio ruina naufragio ⁊ tumultu. Quartū ē actio serui corrupti q̃ cōpetit ꝯ eū: cui⁹ hortatu seruus alienus quolibet mō deterior factus sit. Quintū est actio ex testamento q̃ dat̃ alicui venerabili loco pro legato relicto: qd qdē legatū hr̃s distulit soluere donec in iudiciū vocaret̃. ⁊ h. d. Et no. ꝙ magna est dr̃ia inter ista qnqz exēpla: q̃q̃ hic cōiungūtur tanq̃ essent actiones similes. Due enim actiones furti nō manifesti ⁊ ꝑui corrupti a p̃ncipio sunt penales. Alie due. s. actio. l. aql. ⁊ depositi i quatuor casibus nō nisi per inficiationē. Tertiū aūt hz singularē furtum: qr penalis est per inficiationē: ⁊ per nimiā procrastinationem. ⁊ ad istā differentiā manifestandā. habetis. s̃. eo. Sed furti.

a ¶ Furti nec manifesti: vt. s̃. de obliga. q̃ ex delicto nascuntur. §. pena.

b ¶ Ex lege aquilia. puta per inficiationem: vt. j. eo. §. at ille.

c ¶ Ex quibusdā causis. veluti qd tumultus: incendij: ruine: naufragij cā depositū est: vt. s̃. e. §. rei psequende.

d ¶ Deterior fact⁹ sit. s. in mēte. nā si in corpe locū hz lex aqlia. vt. s̃. ad. l. aq. in p̃nc. ⁊ hoc siue fiat d bono malus: siue d malo deterior: vt. ff. d ser. cor. l. j. §. persuadere. vsqz in fin. ⁊ l. sequenti.

ADDITIO. No. differētiā iter istā actionē ꝑui corrupti ⁊ actionem legis aqlie p seruo: qr hoc cōpetit quotiens in moribus seruus est deterioratus: sz lex aqlia: hz locuz qñ mores non mutantur: sed corpus ledit̃: vt ibi. Ange.

e ¶ Estimatio deducit̃. vt oē cū ipsa re dānū. (j) duplet̃: siue ꝑuenerit res quā secū seru⁹ portauerat ad ipsuz sollicitatorē: siue ad aliuz: vt. ff. de seruo cor. l. in hoc iudicio. Sed nunqd iure actiōis fit hec estimatio: vl' iudicis officio? Rñ. fit iudicis officio. ꝑz Hir. ita fit in actiōe ꝙ met⁹ cā. ff. ꝙ me. cā. si cū exceptiōe. §. j. ⁊ §. q̃druplat̃. Sz p filio corrupto vl' p filia q̃liter agit̃? Rñ. hz vtilē hāc actionē: vt. ff. de ser. cor. l. intātū. §. j. vñ dicūt ꝙ veniet interesse p̃ris ꝯsistēs i opis filij: qr nō vult opari: ⁊ cū fit corrupt⁹ aliud q̃ opa nō pōt estimari: qr liberū corpus non recipit estimationem: vt. ff. de his q deie. vel effu. l. fi. hz eni istā vtilē ac si eēt i bonis: ⁊ erit i eā. s. sūmā quā ipse estimauerit suo iureiurādo: vt de actione iniuriaruz dr̃ vt. s̃. de iniurijs. §. pena. ⁊ ff. de iniur. l. cōstitutionibus. Vel dic ꝙ p̃mo estimat iudex sūmā ad quā cōpetit: vt ar. ff. de cust. reoꝝ. l. si qs reū.

ADDITIO (j) Scilicet tūc illatuz

ꝛ estimatū: sec⁹ in eo qđ postea seqꝫ: qđ facit: vt ille q defloravit virgines: vt psuasit alicui vt semel vnū malū faceret: vt nō teneaꝫ de fornicationibus cū aliis viris: vel ceteris malis postea cōmissis: vt p Joan. fab. ꝛ Zinge. hic.

¶ Ditrim⁹ ff. eo. §. item mirta.

¶ Tripli ꝙo Casus. ¶ Di

Item ex legato qđ venerabilibus locis relictum est ꝑm ea que supra dixim⁹ a.

¶ Actor petēs p dotū in libello maiorē quātitatē qꝫ debeat vt reum maioribus grauet expēsis: tenetur in triplo eius dāni qđ reus passus ē in quo triplo ꝓtinet simplum ꝙo dāno. Angelus aretinus.

¶ Tripli ꝙo agim⁹ cū quidā b maiores vere estimatōis qꝫtitatē in libello c cōuentioni inserūt: vt ex hac causa viatores. i. executores litiū ampliorē sūmā

rl vobis erē pla illaꝫ actionuꝫ gbus agit i simplū ꝛ illaꝫ gbus agit i duplū. Dō pona vobis exēplū ꝺ quadā actiōe q vocaꝫ cōdictio ex lege noua. ꝛ ista daꝫ in triplū. Scire autez debetis qꝺ oltz erat ꝙsuetudo qꝺ viatores ꝛ nūtij iudicū q citatōes faciebāt exigebāt noie sportularum magis aut min⁹a reis in iudicio ꝙuenīēdis: ꝟz qꝺ maior vl minor quātitas erat petita. Quidā ergo adhuc vt me reū grauaret in sportulis ꝓstādis executor maiorē ꝗtitatē in libello suo iserūt ꝺ i l. q gcgd dāni re⁹ passus est p malitiā actoris in isto casu triplū ꝙsequeꝫ ab actore. Sz ꝺse q actiōe: Frater: cōdictōe ex ꝗdā. l. noua q i nō. C. refulget. Et sciatis qꝫ. l. illā nouaz inuenī hic: ꝛ forte fuit in. C. veteri qđ nō habem⁹: ꝛ ꝓstitutio ista siue. l. noua a. l. ꝙdictīa emanauit. Erat. n. l. ꝙdictitia olim sub qua erāt multe ꝓstōnes. Sportule aūt dicunt salaria q̄ danꝫ nūtijs iudicis: ꝛ sic vocaꝫ illud qđ daꝫ ꝙ eo in q̄ daꝫ sporta. Sporta enīz vel sporte vel sportula est quoddaz genus vasis. De qđ in cā istis sportulis habetis specialē rubricā in principio tertij. C. de sportulis.

¶ Exēpli. Cū quidam. s. actores.

¶ In libello. Dic no. duo. Primo qꝺ libellus est factēdus in cā. qđ est verum nouo: vt hic. ꝛ. C. ꝺ epis. ꝛ cle. aud. gnaliter. ꝛ. C. de lit. ꝓtest. aud. offeraꝫ. nisi in ꝗtuor casib⁹ quos no. in aud. de māda. ꝑn. §. si tibi. colla. iij. Illud est ture veteri. nā tūc nō fiebat nisi ex volūtate: vt. ff. ꝺ edē. l. j. nisi in casu: vt. C. de dig. ꝗtles. Jté scꝺo no. qꝺ ꝗtitas certa est in libello cōprehēdēda vel res: ꝛ ista ēt in psonali actione ꝺz actor certificare reū: vt hic. ꝛ in aud. de litig. §. ad excludēdas.

colla. vij. ꝛ. ff. de rei vēdi. si in rē. §. ꝛ si vestimēta. Tertio no. qꝺ sportule vl sa

Sportula

larīa q̄ dabant executoribus nūtijs q facīūt ꝙles repūtari: ꝛ al⁹ q facīunt ꝑm citatiōes ꝓ suis officijs dabant ꝑm qꝗtitatē petitā: vt hic dicit. Sed hodie magis ꝑm ꝙsuetudinē vl lōgitudinē ttineris: vt. C. de epis. ꝛ cle. aud. ſz hodie. Vel dicas qđ hic ꝺ er hac cā esse causatiue nō ꝙsecutiue dictū: sed iste sportule q̄ iudicib⁹ dabāt certe sūt nec crescūt: ꝟz ꝗtitas petita sit magna nec decrescūt ꝟz sit pua: vt in aud. de iudi. §. ne aūt. colla. vj. Jté nota qꝺ reus soluebat hmōi sportulas: vt hic. ꝛ. C. de epis. ꝛ cle. aud. general⁹. ſz actor ei restituebat: nisi iusta cā eū vocasset: vt ff. de iudicijs. cū quē temere. Jté nota

Sportule

adhuc qꝺ hmōi sportule gbusdā ꝓtius remittunt: vt paupibus: vt in aud. de dam remāda. ꝑn. §. oportet. colla. iij. a gbus mittunt

le gbus

daz pauciores exigebant: vt cīcis: vt tur. C. de epis. ꝛ cle. cū cīcis. ꝛ aud. tbi posita. ſz hodie. Alijs aūt p ꝓtlegiū ꝓncipis viuētis: remittunt in totū vel ꝓ parte: vt. C. de fruc. ꝛ ll. expē. l. fi. Sed quero si be ꝑsone q̄ hñt ꝓtlegiū. s. de nō soluēdo sportulas: sportulas soluāt

Libell⁹ est ꝺ cā istis sportulis habetis specialē rubricā ꝺ ꝛ certuz b ottinere c debet.

an habeāt actionē in triplū: Dicūt qdā q̄ fic: ne fauor noceat eis: vt. C. de le. & ꝓsti. qđ fauore. Alij dicūt q̄ nō q̄si suo iure & priuilegio stulte renūtianerint cū volētes soluerunt qđ ꝓfit: vt. C. de pac. l. fi qs in conscribēdo. qđ verū est. Si aūt inuiti eracti sunt in q̄druplū ꝛ eractorē vel executorē agitur: vt. j. e. §. q̄dripli. Sed cuz hodie caueat de duplo restituēdo: vt in auc. de execu. §. j. col. vij. videtur corrigi qđ hic dicit. Unde hodie nulla ē actio in triplū: qđ verū puto. Sed alij dicunt: si cautio est omissa: ꝝ locū qđ hic dicit: alꝫ habet locum auc. predicta.

Actio nulla hodie dat in triplū.

ADDITIO. Hec cōiter reprehēdit: qz ille. §. j. in auc. de executo. & auc. libellū. C. de plus petī. loquunt i diuersis tītu. a tex. nostro. vide ꝺ ꝓdim Jaſa C Sportulaꝝ. Jō sic dīr qz i sportulis gdusdā oblatiōes hmōi ponebāt. Est aūt genꝰ vasis sportula vl sporta.

Sportula.

b C Reus. alie sportule q̄ iudicibꝰ ꝓstabant ab vtroq̄ ꝓstabant: vt i auc. vt iudi. sine quoquo suffra. §. volumꝰ. coll. ū. Jte iste sportule q̄ dabant executoribꝰ dabant ante litē cōtestatā. i. porrecto libello. iste alie in contestatione causa dabantur iudicibus: vt in auc. de exhi. §. sancimus. colla. v. & de iudi. §. ne autem labor. col. vj.

c C Cōsequet. Cōdictiōe ex hac lege greca: vt subiecit q̄ erat in alio codice: nō aūt est in eo qđ habemꝰ. Et patet actor hāc penā tripli siue fine dolo siue cū dolo īserit: & sic causatiue vl cōsecutiue dī. † Sz none ēt cām amittit: vt C. de plus petī. l. j: Sz certe ibi plus deligt: qz in certamine negocij cautior erat: & nē de petitis exegit vñ grauius puniꝝ: vt arg. ff. de offi. presi. diuus.

† Dee glo. dicit ītū cꝰ qđ. ē. dicerat: & tō repro batur.

d C Codice quem non habemus.

e C Ex lege condictitia. Lex quedaz erat q̄ condictitia vocabatur: & sub se quasdā cōstōnes habebat: vt ħ. & j. e. §. ītē ex lege cōdictitia. Accurſius.

C Quadrupli. Calus. C Dixi vobis duo exempla illaꝝ actionuz quibus agit ad simplū & illaꝝ quibus agit ad duplū: & eaꝝ qbus agit ad triplū. Addendū est de actionibus q̄ dant ad q̄druplū. & certe q̄druplū agit per actionē furti manifesti: & p actionē qđ metꝰ cā: & p actionē in factuz q̄ descēdit ex edicto de calūniatoribꝰ q̄ locū ħz q̄si aliqđ dat alicui: vt aliū calūniose veret. dat enīz tūc actio in factū que ē in q̄druplū ex ad cutus malū id datū fuerit. Quartū exemplū est in cōdictitia actio. ex lege: vñ dicit Justi. que ex nra cōstōne oritꝝ q̄ iponit penā quadrupli illis executoribus litiū qui plus exigūt q̄ fuerit statutum contra constitutionis nostre normam.

quod ex regula dabatur ex lege condictitia

C Sz furti qdē manifesti & c. Jsti duo primi. §. sunt hic positi ad vberiorem doctrinā quā supius in isto ti. in §. in duplū. posuit qnqz actiōes inſimul: & pro similibꝰ cū tñ in multis sint dissimiles: & ꝓpterea ne ꝓpter hoc crederet aliqs actiōes illas fil'es cē oīmodo: ad errorē illū remouēduz ponit hic istos duos. §. Jn pmo ergo. §. dat dilaz iter illas qnqz actiōes ꝓ duplo q̄s ponit ſ. e. §. in duplū. vz. inter actionē furti nō manifesti & actionē. l. aql. & actionē depositi in q̄tuor casibꝰ: & actionē hui corrupti: & actionē ex testō q̄ dat ꝓ legato relicto alicui loco venerabili. Et dicit q̄ istarū qnqz actionū due sunt q̄ oīmodo sunt penales a ꝓncipio: ſz demū ifiniatiōe secuta. vz. actio depositi in q̄tuor casibꝰ: & act. l. aql. Quinta aūt actio singularē ħz furtū. Est enī pena-

lis p inficiationē: ⁊ p nimiā ꝓcrastinationē. h. d. primus. §. Et qd dicit in litera oīmodo sunt penales: nō intelligas ꝙ per se sint in pena: sed similiter oīmodo: id est a principio ambe sunt penales: lz nō secuta fuerit inficiatio.

¶ Iste. §. summat⁹ cit cuz. §. omnes autez. Et tamen in specie: dicit hic. Quatuor actiōes hic posite dantur ad quadruplum. Angelus.

¶ Quadrupli autē agitur: veluti furti [a] manifesti. Itē de eo quod metuz [b] causa factuz sit. Deqz ea [c] pecunia: que in hoc data sit vt iꝫ cui dat̄ calūnie causa negociuz [d] alicui faceret vel nō faceret. Itez ex lege cōdictitia [e] nostra constitutio [f] orit̄ ī quadrupluz [g] condēnationem imponenꝫ his executoribus litium qui cōtra nostre constitutiōis [h] normā [i] a reis [k] quicq̄ exegerit.

¶ Differūt inter se actiōes que dantur ad duplū. Angelus.

¶ Sed furti quidez nec manifesti actio: ⁊ serui corrupti a ceteris: de quibus simul locuti sum⁹ eo differūt ꝙ he actionez omnimodo [l] dupli sunt. At ille: id ē damni iniurie ex lege

Differt a supiori. §. tripli. qz illa ī actorem: hec in executorem.

Actio ī factū d calūniatorib⁹.

[a] ¶ Quadrupli. Furti. Facit supra de obliga. que ex delic. nascun. §. pena. Accursius.

[b] ¶ Qd met⁹. s. actio: q̄ ex ꝯtumacia fit ī q̄druplū: vt. j. e. §. itē actio. ⁊ vsqz ad annū tm̄: post annū in simplū: vt. ff. qd metus cau. si cū exceptione. §. j.

[c] ¶ Deqz ea pecunia. Scilicet actio in factuz de calūniatorib⁹ annalis in quadruplū: ⁊ ꝑpetua in simplū: vt. ff. de calū. l. j. in pn. ⁊. §. j. q̄ locū hz si do alicui aliqd: vt calūniose aliquē vexet. dat̄ enī actio in factū ei ob cuius malum data fuit: nō aūt dāti. Itē dāti qñ dedit: vt sibi negociū p calūniā nō fieret: vt hic. et. ff. de calū. l. j. ⁊. l. ⁊ generaliter. §. fin ali.

[d] ¶ Negociū. Scilicet malum.

[e] ¶ Lege cōdictitia. De q̄ dic: vt. s. e. §. tripli. in finē. §. dixim⁹.

[f] ¶ Cōstitutio. Quaz nō habemus.

[g] ¶ In quadruplū. Cui⁹ q̄drupli iure nouo tripluz fisco: simpluz dānum passo dat̄: vt ī auc. vt liti. iur. in exor. lit. §. h quoqz. colla. ix. ⁊ petit̄ per cōdictionē ex hac lege: quā nō habem⁹: cū nō sit cautū quo genere actōis agamus: vt. ff. de condi. ex lege. l. j.

[h] ¶ Constitutionis. Predicte: quā nō habemus.

[i] ¶ Normā. i. formā. Certa enīz erat forma in ꝯstōne: quā nō habemus.

[k] ¶ A reis. Id est conuentis.

[l] ¶ Sed furti. Omnimodo. (j) De actione furti ꝯstat ꝙ semper est in duplum: vt hic. ⁊. s. de obliga. que ex delicto nascū. §. pena autez. Item de actione serui corrupti: nisi in casu: vt qñ marito vxor datur: ⁊ econtra: vt hic ⁊. ff. de ser. corrup. l. doli. verbum. §. hec act. ⁊. l. fin. Vel dic oīmodo. i. sine neget siue non. non aūt in oī persona.

ADDITIO (j) Quid īportat ista dictio oīmodo habetur in. l. si cuz exceptis. §. quatenus. ⁊ sbi Bar. ff. quod metus causa. et in. l. grece. §. illud. Ac etiam importat perpetuitatem

actus: vt nota. glo. j. z sbi. Pet. de anch. in cle. j. de vi. z ho. cle. Angelus.

a ¶ Depositi. All's est in litera de dolo depositi: z tunc dic actionē depositi propter dolum: naz vtraz non potest habere locuz simul. l. ꝺ dolo actio z depositi: vt. ff. ꝺ dolo .l. j. §. j. al's nō est de dolo: et tunc plana est lra.

b ¶ Duplicant. Scilicz si legitimis p̄ bationib⁹ nō iureiurando cōuincat: vt C. ad. l. agl. l. §. z. ff. de in rem. l. eū q.

ADDitio. Et sic p̄batio per iuramentum nō cēset legitima. Add de alia gl. in l. cū de indebito. in prin. in verbo. legittimis. ff. de proba. Jason.

c ¶ Sed illa. Scilicet actio ex testamento. Et construe. sed illa actio. scilicet ex testameto: que scilicet actio cōpetit de his que sunt relict. vene. lo. duplicatur: non solum zc.

d ¶ Inficiatione. Bene dicit inficiatione: quia si confitentur nō tenentur: vel si iusiurandum detulerit actori: quia eroneratur cum a p̄bactione. ff. de iureiuran. eum qui.

e ¶ Item actio. Simul. Laute ponit Sētētia illud simul. l. vna cum eis de quibus dupler al's dicit: vt. ꝺ. eo. §. quadrupli.

f ¶ Restituat. Usqz ad diffinitiuam actione sententiam: qꝺ intellige de secūda sen qꝺ mē tentia. Nā in actione qꝺ metus causa tus cā. due feruntur sententie. Prima de restituenda re. Alia de dādo quadruplo re cōputanda in eo: vt. ff. qꝺ metus causa. si cum exceptione. §. hec autem. † Sed nunquid vtraz est diffinitiua: Dic q̄ sic: qz vtraz diffinit cōtrouersiam: vt qu é cō ff. de re. iu. l. munt j. Alij ee dicūt ad montionē quādā tenet: q̄ primā sniaz: non est vt in auc. de necesse: hered. z sal. q̄ §. si quis aūt nō. colla. j. et ex eo q̄ p̄ primā sniaz admoneī: z tādiu expectat qui metū intulit. et ideo dicit hec actio arbitraria: vt. j. eod. §. preterea.

† Sed Bar. ibi

g ¶ Absolnatur. Scilz a prestatione quadrupli.

h ¶ In ceteris casibus. Qui nūerant supra eo. §. quadrupli. Occurrit.

¶ Differūt inter se actiones que dātur ad q̄druplū. Ange.

¶ Jtez actio de eo quod met⁹ causa factuz sit: a ceteris de quibus simul c locuti sumus eo differt: q̄ eius natura tacite cōtinetur: vt quis iudicijs iussu ipsam rē actori restituat f absoluatur g quod i ceteris h casibus nō est ita: sed omnimodo quisq̄ in quadruplum condemnatur quod est et in furti manifesti actione.

¶ Actionū autem quedā sunt bo. fi.

Casus. ¶ Multas diuisiones actionū habuistis supra: z post illas de q̄bus dictū est supra ponitur hic q̄dam alia diuisio. Et hoc est quod dicit dns Ja. diuisio est hic per se non pēdēs ex precedētibus: z tractat isse. §. vbi dicit Joā. de iustitia positiua: vbi nō redditē alia rō: nisi q̄ ita placuit iuris cōditoribus. Est q̄ppe diuisio quā hic ponit talis. Actionuz quedā sunt bone fidei quedam stricti iuris. z enumerat hic xvij. actiōes bone fidei. Pria est actio ex empto. Sc̄da ex vēdito. z sic ꝺ alijs. Est z hereditatis petī. de qua semper ante tpa Justi. magna fuit dubitatio. vtrum esset bone fid. vel stricti iuris.

Nostra

Nostra tamen constitutio dicit quaz habes. C. de peti. here. l. vltima. dispo suit eā esse bone fidei: de. xvij. actioni bus tractat in sequenti. §. Notare debes in principio q̄ duplex est bona fi des: vna q̄ ē cōtraria dolo ⁊ fraudi. hoc mō omnes contractus bone fi dei sunt: in oībus eniz dz abesse dolus ⁊ fraus. Est ⁊ alia bona fides que anthonomatice vocat̄ bona fides propt̄ exuberantē fidē que est in ea. Ab ista bona fide dicūtur ꝯctus in isto. §. enumerati bone fidei. Sed dñe est exuberantia fidei que est in ista siue in istis actionibus: Rñ. Frater ex hoc q̄ in eis multa eueniunt ex bono ⁊ equo: de q̄bus nō fuit actū inter partes. In cōtractibus autē stricti iuris solū veniunt ea d̄ q̄bus actū est iter partes: vt venirēt de act. depo. qm̄ ipsa sit bo. fi. Nemini venit in dubiū quātum ad aliq̄d. De ipsa tñ dixerunt q̄dā antiq̄ q̄ simpl'r est bōe fidei. In quatuor tñ casibus: puta tumultus: ſcendij: ruine: naufragij. Dñs āt Ja. dicit q̄ act. deposi. bo. fi. est. Et idistincte circa. §. istum solebant querere antiq̄ de illis actiōibus in isto. §. noiatis que sunt iam directe q̄ꝫ ꝯrie. Utrū ꝯrie sint bo. fi. sicut ⁊ directe. Dicunt doctores q̄ sic: q̄ fauor est ampliādus. Ja. soluit istā q̄onem: ꝯrie sunt bo. fi. sicut ⁊ directe: ⁊ dicebat q̄ hic est casus. l. quā habes. ff. de vsur. l. in ꝯria. De acti. fi. regū. q̄rit̄ vtrum sit bo. fi. Quidā dixerunt q̄ sic sicut actio. famili. her. ⁊ cōi diui. ꝓpter cōuenientiā quā habēt cū eis: ista enim tria iudicia sunt pariter duplicia. ff. d̄ iudici. l. in tribus: ⁊ per obligationem omisit Justi. hic eā nominare: vñ p̄sumo q̄ hic dormitasset bonus Homerus: ⁊ ꝓpterea nō audeo dicere q̄ sit bo. fi. sed iudico eā stricti iuris: cū eā nō reperiā numeratā inter alias in isto. §. ⁊ in b̄ resident doctores: ⁊ reddunt rationez que potius nitit̄ contra q̄ꝫ pro. Et est ratio: q̄ in act. fi. regun. adiudicatur vni q̄d erat propriū alterius. Sed in alijs duob⁹ casib⁹ adiudicat̄ vni q̄d cōe erat aliorū: Rñdeat̄ ad rationez dñi Jacob i fm q̄ hic loquitur d̄ iustitia p̄uatiua. Et hec ratio diuersitat̄ potuit mouere eos quare nō ponebāt eas inter alias. Querit̄ postea de act. prescrip. ver. vtꝝ sit bo. fi. Et rñdetur ⁊ dī q̄ sic in duobus casibus positis in litera. s. illa q̄ p̄ponit̄ de estimato: ⁊ illa q̄ ex permutatione cōpetit: in alijs autem nō. Sed que est ratio quare magis dicit̄ bon. fi. in illis duobus q̄ꝫ in alijs: Frater dicit dñs Jaco. q̄ maiorē hēt cōuenientiam cū actiōe ex empto ⁊ vēdito que sunt prime iter actiones bo. fi. Nō enim est ꝯuenientia iter eas: q̄ olim dubitabat̄ vtruz isti duo ꝯctus essent emptionis ⁊ vēditionis: vt supra de actione quoq̄ in factū: querit̄ vtrū sit bo. fi: Et respon. vt habes in glo. q̄ sunt tria genera actionū in factū: de actiōe p̄scriptis verbis que datur ꝓprietario: fil'r querit̄ vtruz sit bo. fi: Et videt̄ q̄ sic: p. l. ff. de p̄cartijs. l. ij. §. hoc iterdictū: dñs Jac. fecit magnā vim in. l. ista. Quidā dixerunt q̄ oliz erat bone fidei: sed hodie non: ⁊ ita. l. illa per literaz istam corrigit̄. Sed tu dic q̄ nunq̄ꝫ fuit bona fi. nec obstat. l. predicta. Dicit enim q̄ ex bo. fi. est q̄d sic intelligo. i. ea equitate pretoria: ⁊ q̄ non sit bona fi. Ultimo quero quare magis oliz dubitabatur de petitione hereditatis vtrum esset bo. fi. q̄ꝫ de aliqua alia: Frater dicit dñs Jacob. Adhuc ego dubitarē q̄ inuenio eam hic positaz: ⁊ hoc est: q̄ magis videt̄ habere naturā actionis stricti iuris q̄ꝫ bo. fi. q̄ nā actionis bon. fi. est q̄ in ea veniunt fructus a tempore more. In peti. autem heredi. non est ita.

Quinta diuisio actionum. Omnes actiōes excepti his q̄ hic in textu ⁊ glosa numerātur sunt stricti iuris. Areti.

Diuisio

¶ Actionum. Diuiditur in tres partes. Nã primo ponit regulã generalẽ. Secũdo ĩ specie ponit que sunt actiones bo. fi. Tertio q̃ lz olim esset dubitatio: tñ hodie clarꝫ est q̃ petitio hereditatis est bo. fi. Sed abi(Bõe fidei.) Tertia ibi(Quamuis.) Aretin.

a ¶ Actionũ. Hec est quinta diuisio actionum. Sed quare actionũ dicit ⁊ nõ Ꝛctuũ: Rñ. q̃ generalius ⁊ plenius loquitur dicendo actionum q̃ contractuum.

Actiones bone fidei. xvij.

b ¶ Bõe fidei sunt he. Scilicet. xvij. actiones: que numerant in hoc. §. ⁊ sequen. bone fidei sunt: alie autem oẽs sunt stricti iuris. Nã quãcũq̃ hic nõ inuentã: stricti iuris eaꝫ iudicabo: q̃ posito vno ꝺ ꝯrarijs: ⁊ oia alia intelligenda sunt. vt. ã. de his q̃ sui vel alieni iur. sunt. §. videamus. Sed quare magis he dicunt bo. fidei q̃ alie. nunqd ideo q̃ possit esse mala fides in alijs: Rñ. nõ: q̃ in oĩ Ꝛctu ꝺz bona fides intercuenire. vt. C. de actio. ⁊ oblig. l. bona fide. imo si interueniat dolus in cõtractu bone fidei qui det cãz Ꝛctut: nõ valet ipso iure. vt. ff. de do. ⁊ elegant. in pri. Sed in Ꝛctu stricti iuris purgaꝫ per actionẽ vel per exceptionẽ dolꝰ. vt. C. de mutu. stipu. dolo. Si Ro ici dit in cõtractu bone fidei: purgaꝫ per actionẽ ex eo cõtractu. vt. ff. de actio. emptio. ⁊ vẽdi. l. iulianus. §. si vendit. Sed in stricti iuris ꝺ dolo agitur vel excipit: vt dictũ est. vt. ff. de dolo. elegãter. §. nõ soluꝫ. ⁊ ff. de ver. obli. si quis cũ aliter. †Cũ ergo dolus vbiq̃ puniatur vel mala fides ad qd bone Ꝛctꝰ sit fidei iste dicunt: Rñ. alie stricti iuris dicũtur: q̃ nõ venit in eis nisi qd̃ stricte exigit natura actiõis. Vñ nõ veniunt vsure ex mora i Ꝛctibus stricti iuris. vt. ff. de neg. ge. l. q̃ tantũdẽ. ⁊ C. de vsu. l. iũ. ⁊ ꝺ ꝺi. inde. l. j. sed in Ꝛctibus bone fidei sic. vt. ff. de actio. emp. tulianus. §. ex vẽdito. ⁊ ff. ꝺ vsur. mora. §. in bone fidei. Itez in actionibus stricti iuris fructus nõ veniũt ex mora si petam quod nõ fuit meũ: nisi a tẽpore litis cõtestate: tunc enim ictpiũt venire fructus ex mora. Sed si petã quod alicui quando fuit meũ: veniũt fructꝰ ex mora: secus in bõe fidei iudicijs. vt. ff. de vsur. videamus. §. fi actionẽ. Itez non venit interesse si reꝫ ꝺari est in obligatione: secus si rẽ tradit: vel sactũ fit. vt ff. de ver. obli. vbi autẽ. §. fi. ⁊. l. si fundũ. ⁊. ff. de re iudi. l. siqs ab alio. §. fi. q̃ veniunt in bone fidei iudicijs. vt. ff. de actio. emp. l. j. in pri. Ista ergo oia q̃ vicẽ obtinent accessionũ non veniunt in cõtractibus stricti iur. nisi vt dictuꝫ est. Nec ob. q̃ veniunt ista i arbitrijs que sunt stricti iuris q̃ iudicis officio non veniunt nõ iure actionis. vt. j. eo. §. pterea. ⁊. §. sed iste. in fi. Sed in bõe fidei iure actionis †veniunt ꝑter vsurã q̃ venit ex mora officio iudicis. vt. C. depositi. l. iũ. ⁊. ff. de nego. gest. l. quia tãtũdẽ. Itẽ in bo. fi. veniunt ea de qb̃ nec actũ nec cogitatũ ẽ: vt rupta: cesa ⁊ similia. vt. ff. de actio. emptio. fundi. §. fi rupta. ⁊. C. de actio. emptio. ⁊ venditio. Itẽ er hoc. §. nota quandã ꝺifferentiã circa cõpẽsationẽ: quã ꝺic vt infra eo. §. in bo. fi. Patet ergo q̃ exuberãtius ⁊ pinguiꝰ iudex officiũ suũ ad ea que bone fidei sunt extẽdit q̃ in cõtractibus stricti iuris: ⁊ facit supra ꝺe obligq. que ex ꝓsensu. in fi. ⁊ ideo ꝺicunt bone fidei: ꝛalie stricti iuris. Vñ ꝺe talibus ꝺanꝫ tales versus. Emptꝰ conductꝰ mandatꝰ depositeq̃. Pignora. ciscunde cõt: pro socioq̃. Doꝫ: ⁊ heredis: tutele: commoda: gestor. Prescriptis verbis si permanat atq̃ licetur. Ista bone fidei sunt: stricti cetera iuris. Vide gl. fere similem in ca. cum venerabilis. extra de excep.

sit stipulatio: tũc dolus ꝺas cãm Ꝛctui an nullatenus ipso iure. vt p Bal. in d. l. dolo.

Actionũ arbitrariarũ notula.

†Et est effectꝰ: q̃ tũc si iudex omittat i sẽtia cõdenare nihilominus possent peti in re actionis: sed cꝰ si venirẽt offitio iudicis ꝺe solũ i verbo cauere. ff. ꝺ rei vendi.

a ¶ Depositi. Hanc actionem dicunt quidā esse stricti iuris in quatuor casibus qui numerātur. ff. depo. l. j. §. j. Sed Joā. ɔtra. Et datur in duplū cōtra eū qui depositu suscepit de eo qd dolo fecit: sz in heredē defuncti dat̄ i simplū: vt in d. §. al's semper tenet̄ in duplum qui depositū suscepit. Et est ratio quare plus puniat̄ in predictis quatuor casib⁹ qui numerant̄. ff. depo. qr grauius est fidē fallere ei qui ex necessitate deponit: q̄ qui ex volūtate. vt. d. l. j. §. merito. Sz nū quid in his casib⁹ est bone fidei? Dicunt qdā q̄ nō. arg. ff. de p̄ca. l. j. Nos cōtra: ⁊ dicim⁹ q̄ sit bone fidei: cū lex nō distiguit: nec nos distiguē d'bem⁹.

dati: depositi [a]: pro socio [b]: tutele [c] cōmodati: pignoratitia [d]: familie [e] herciscunde: cōi diuidū do [f]: p̄scriptis verbis: que d̄s estimato proponitur: ⁊ [h] ea que ex [i] permutatione competit:

b ¶ Pro socio. Que est vtriq; directa ab vtraq; parte. vt. j. de pe. te. liti. §. ex quibusdam.

c ¶ Tutele. Sed cū iste tā ɔ̄rie q̄ directe iueniant̄: nunqd oēs sunt bo. fi? Rñ. sic in dubio cū fauor sit extēdendus. vt. ff. de lib. ⁊ posthu. l. cū cuidā.

ADDITIO. Nota q̄ actio tutele ē bone fidei: ⁊ idē dicas in actione p tutela directa ⁊ contraria: vtputa in eo q gessit vt tutor cū nō esset. vt no. bar. Dy. ⁊ Bal. in. l. j. §. p tutore. ff. e. An.

Actio pignoratitia est duplex.

d ¶ Pignoratitia. Tam directa que debitori datur soluto debito. vt. s̄. q. mo. re ɔ̄hi. ob. §. fi. q̄ ɔ̄ria q̄ dat̄ creditori. vt. ff. de pig. actio. tutor. §. ɔ̄riuz.

ADDITIO. Que pignoratitia dat̄ debitori cōtra creditorē ad repetēdū pignus traditū: ⁊ nsacit̄ tpe solutiōis vel satisfactionis crediti q̄uocūq; de volūtate ipsius creditoris facte. vt. l. si rē. §. oīs. ⁊ ibi glo. Bar. ⁊ doc. ff. de pigno. actio. lz nascat̄ ex ɔ̄ctu dudū facto ⁊ inito. vt. s̄. qui. mod. re cōtra. ob. §. finali. ꝑm Angeluz.

e ¶ Familie herciscunde. Que inter coheredes datur. vt. ff. famili. hercis. l. ij. ⁊ supra de obligatio. que ex quasi contractu. §. idem iuris.

f ¶ Cōmuni diuidundo. Que datur inter eos qui habent rem cōmunē cuz societate vel sine vt diuidatur. vt. s̄. d obliga. que ex quasi contractu. §. itez si iter aliq̄s: ⁊ no. s̄. eo. q̄dam. Sz qd de actione finiū regūdorum? Rñ. qdam idem ꝓpter similitudinē quā habet cuz his duabus. vt. s̄. eo. §. q̄dam actiones. Sed contradico cū hic de ea nō inueniā. ⁊ potest eē ratio quare secus sit in ista q̄ i alijs duabus: qr in ista id quod pure est meum potest alteri adiudicari. vt. ff. fini. regun. l. ij. in fi. sed in alijs duabus communis res non propria adiudicat̄. vt infra de offi. iudi. §. finali.

Actio cōi diuidundo.

Actio fi. reg. ē stricti iuris.

g ¶ De estimato. Ut si tibi rem meā do: ⁊ estimo tibi eam. x. vt aut rē: aut x. reddas. si ꝑo plus vendas tuum sit. ⁊ est tunc periculū accipientis idistincte: vt hic ⁊. ff. de esti. ac. l. j. i fi. Si ꝑo sic dixi: rem aut estimationez reddas: tunc distiguatur quis rogauerit: vtrū ego te de vendendo aut tu me de tradendo: vt sit periculum rogātis. vt. ff. de prescriptis verbis. si gratuitā. §. j.

Estimate rei cui⁹ est periculū.

h ¶ Et ea. s. actio prescriptis verbis.

i ¶ Ex permutatione. Que nascitur re demum ab altera parte secuta: ⁊ tunc non ex traditione rei: sed ex pacto dudum apposito: scilicet nascitur. vt. C. de re. per. l. ex placito. Sed cum istis duobus casibus sit bone fidei: quero vbi stricti iuris erit? Respond. vbi datur ex pacto incontinenti apposito: quod euenit. vt. ff. de pac. l. iurisgentiuz. §. sed cū nulla. ⁊. §. quinimo. Et est ratio: qr nō inuenio q̄ sit bone fidei: nisi in duobus casibus. Item in contractibus trib⁹ innominatis: do vt facias: facio vt facias: ⁊ in tertio de quo diximus do vt des: quod est per-

Actio qñ nascit̄ ex ꝑmutatione.

mutatio. In primis enim duob⁹ prescriptis verbis actio est stricti iuris: sed in tertio est bone fidei: vt hic dicitur. In quarto cõtractu inoiato. l. facio vt des: de dolo agit non prescriptis verbis. † vt ff. de p̃scrip. ver. naturameo mihi tibi adest. al's sec⁹ vt per Ja. hic ponẽte ẽt q̃lit ex pmutatione plures z diuer sas: z ad diuersa tẽdẽtes ꝓpetũt actões.

† Quãdo vero vbi fctõ ilis. §. at cuj factor vt des. al's q̃ si faciam vt des. Jte in oi cõtractu vbi ẽ incertum de noie actõis hz locũ hec actio: z est stricti iuris. vt. ff. de prescript. ver. l. j. ff. j. ff. Sed qd de actione in scm: nungd est bõe fidei: Respõ. quatuor sunt genera actionis huius in factuz. Unũ vt detur ex oi edicto vel interdicto pretoris vbi non dedit ꝓtor certũ actionis nomen. vt infra de interdi. §. fi. z. ff. nau. can. sta. l. idẽ. in prin. Secũdo vbi datur i subsidiũ legis agtie. vt supra ad legez agtiam. §. fina. Tertio vt det vbicũq; prescriptis verbis actio dar: z tunc cadẽ est q̃ actio prescriptis verbis. vt. ff. de prescri. ver. l. j. in fi. Jtẽ quarto dicitur in factum q̃ est ex variis figuris cansarũ. vt. C. de sacrosancte eccle. l. sancim⁹. qd quartum genus nõ potest sub regula comprehendi: sicut nec mora. vt. ff. d vsur. mora. in princi. Nungd ergo est stricti iuris sp: Respon. sic: cũ non inueniã q̃ bone fidei sit. Sed qdam dicunt q̃ in tertio casu: vbi loco p̃scrip. verbis datur: que cõpeteret ex pmutatione: vel estimatione sit bone fidei: qd est falsum: qz in oi cõtractu vbi certũ deber: hz locũ certi cõdictio. ff. si certum pet. certi cõdictio: z tamen nemo dicit aliquã condictionẽ esse bone fidei. Item quid de actione prescriptis verbis: que pro precario dar: Dicit qdã q̃ bone fidei est. vt. ff. d precariꝰ. l. ij. §. hoc interdictũ. Sed contradico: qz non inuenitur q̃ sit bone fidei. vt. ff. d precariꝰ. l. ij. §. hoc iterdictũ. Accurs. florentinus.

Actio pscripẽ vbis q̃ p̃ca rio dar est stricti iur]

z hereditaꝝ petitionem [a]. Quãuis vsq; adhuc [b] incertũ erat siue inter bone fidei iudicia cõnumeranda: hereditatis petitio sit: siue non: nostra tamen constitutio [c] aperte eam eẽ bone fidei ꝓposuit.

¶ Actio rei vxorie

que olim pro dote cõpetebat ẽ hodie transfusa in actionez ex stipulatu cuz omni suo iure: que actio est priuilegiata: respectu hypothece z prioritatis seu prelationis. hoc dicit Aretinus.

ADDitio. Nisi tale pactũ sit estiatio vel pmutatio: vt qz ab vtraq; pte sit species certa prestãda: qz tũc talis actio pre scriptis verbis est bone fidei. Jason.

¶ Fuerat antea z hereditaꝝ petitio.

Que datur contra possidentem pro herede vel pro possessore. vt. ff. de petitio. hereditꝰ. l. regulariter. z. l. sequen. z. l. qui interrogatus.

[b] ¶ Usq; adhuc. Jd est vsq; ad tẽpora huius legis: vel nostre ꝓstitutionis: de qua statim memoriam facit.

[c] ¶ Constitutio. Ut. C. de petitione hereditatis. l. finali. in fine.

¶ Fuerat. Casus. ¶ Dñe intellexi q̃. xvij. sunt actiões bo. fi. que enumerantur in proximo superiori. §. z est xvij. q̃ vocat actio ex stipulatu: pro dote de qua in pñti tractare intẽdimus pro deo dicatis mihi q̃ est eꝰ natura: Frater (dicit ipse) scire debes q̃ olim erat q̃dã actio que erat bo. fi. que vocabat rei vxorie actio que competebat mulieribꝰ ad dotes suas repetendas: toli numerabanꝰ. xvij. ſz quicquid olim erat in actione illa hodie transfusuz est in actione ex stipulatu pro dote: z illa penitꝰ est sublata: duo autẽ bona erãt in illa actione. vz. antiqua: qz erat bo. fi. z ẽt tacitã habuit hypothecã: vñ dicimus q̃ actꝰ. ex stipulatu q̃ꝫ stricti iuris sit ex sui primitiua nã: tñ qz in oibꝰ supplet nãm

rei vxorie actionis: quãdo datur pro dote dicimus ꝙ habet ista duo: scilicet ꝙ est bone fidei: ⁊ etiam ꝙ tacitaꝫ habet hypothecam. hoc dicit.

a ¶ Fuerat. Rei vxorie act. Nomen erat actiõis.

Vl' dic ꝙ factũ d'notat: id ẽ rẽ ipaꝫ: vel qꝛ ꝓ re vxoris cõpetebat soluto mr̃imõio.

b ¶ Ex stipulatu. q̃ similiter ꝓ dote datur.

c ¶ Trãstulim⁹. Vt. C. de rei vxorie acti. l. j. i ꝑnci. ⁊ cõpetit hec actio ex stipulatu: sive marito vt ei dos detur: sive vxori vel patri eius vt restituat: ⁊ sine vtiliter fuerit iterposita stipulatio sive nõ (j) tñ sp credit tacite ⁊ vtiliter interuenire. vt. C. de rei vxo. act. §. j. nam ⁊ al's itelligit stipulatio tacita vbi non est. vt. ff. de adopti. his verbis. ⁊. ff. si cui plus q̃ꝫ p. l. fal. l. nisi. §. itẽ sciẽdũ.

Actio ex stipulatu ꝓ dot. ꝯputat marito ⁊ vxori.

rei vxorie[a] actio vna ex bone fidei iudicijs. Sed cum pleniorem esse ex stipulatu[b] actionem iuenientes omne ius: quod res vxoria ante habebat cũ multis diuisionibus in actionẽ ex stipulatu que de dotibus exigendis proponitur: transtulimus[c] merito rei vxorie actione sublata: ex stipulatu que ꝓ ea introducta est naturam bone fidei iudicij tm̃ in exactione dotis meruit[d]: vt bone fidei sit: sed ⁊ tacitam[e] ei[f] dedimus hypothecaꝫ[g]. Preferri autẽ alijs creditoribus[h] ĩ hypothecis tunc censuimus: cum ipsa[i] mulier de dote sua

ADDITIO (j) Nota ꝙ nõ tm̃ vxori ad repetendã dotẽ presumit stipulatio vt hic: sed etiaꝫ ex parte viri ad consequendam dotẽ: ⁊ ex vtraqꝫ parte inest tacite hypotheca: vt est tex. i l. j. §. j. C. de rei vxo. actio. ibi stipulationẽ: ⁊ hypothecam ⁊c. Angelus.

d ¶ Meruit. Scilicet actio ex stipulatu. vt hic. ⁊. C. de rei vxo. acti. §. sed ⁊ si non ignoramus. al's enĩꝫ stricti iuris est cum nõ inueniat ꝙ sit bone fidei. vt supra eodem. §. actionum.

e ¶ Tacitã. s. actionẽ hypothecariã.

f ¶ Ei. Id est actioni ex stipulatu: vel mulieri.

ADDITIO. Q d' verũ itellige quãtũ ad priuilegiũ tacite hypothece: seeus quo ad ꝑuilegiũ ꝑlationis: qꝛ cõpetit mulieri: ⁊ est effectus: qꝛ tunc ẽ personale: ⁊ non transit ad alium nisi ad filiũ: vt hic in glo. si. secus si in primo casu: vt hic per doctores.

g ¶ Hypothecam. s. ex vtraqꝫ ꝑte: sive ex parte mulieris ad repẽdã dotẽ sive ex parte viri ad petẽdã eã. Semper enĩꝫ sunt ibi tacite hypothece. vt C. d' rei vxo. actio. §. j.

h ¶ Creditorib⁹. Sed nunqd oib⁹ indistincte: Rñ. ꝑm. M. sic sive ꝑmi habeant pignus exp̃ssum sive non. Sed hec opinio nõ valet: qꝛ l. distinguit. vt. C. d' iur. do. l. vbi. Itẽ fiscus ⁊ mlier pari passu ambulãt. vt C. de pri. fis. l. q̃ꝫuis. ⁊ fiscus nõ ꝑferẽ hñtibus expressaꝫ. vt. ff. qui po. i pig. hab. si pignus: ergo nec mulier. Scd'a est opi. vt distinguat inter pignus. s. traditũ ⁊ hypothecã. s. non traditam. vt primo casu non ꝓferatur mulier. scd'o sic: vt argu. ff. qui. cau. ta. pig. cõtra. l. penul. Sed ⁊ hanc reprobo ꝑ id qd' est. s̃. e. §. inter pignus. Tertia est opi. ꝑm. B. ⁊ Jo. ⁊ Azo. vt habentib⁹ tacitã hypothecã ꝑferat: non autem hñtibus expressam: lex enim suũ priuilegiũ qd' dederat primis eis adimere presumit propter mulierẽ: non aũt id ꝑuilegiũ quod qs sibi adinuenisset ⁊ hoc caute ꝓbat per verba. l. C. qui po. in pig. ha. l. si. ibi lꝫ anterioris tẽporis priuilegio sint vallati ⁊c.

Dotem petens mulier an ꝑferat oib⁹ creditoribus.

i ¶ Cũ ipsa. vis facẽda est in eo qd' dicit ipsa. Nam alius non admittitur ad tale priuilegiuꝫ agens pro dote ẽt

Mulieris hñs in peti-

tiõe dotis non potitur priuilegio mulieris.

heres mulieris. vt. C. de priui. do. l. j. nisi sit de suis heredibus. i. de filijs ⁊ alijs descendẽtibus mulieris. vt. C. q po. in pigno. ha. l. fi. in fi. Sed nunqd procuratori mulieris dat̃ hoc priuilegiũ? Rñ. sic. vt. ff. sol. matri. alia. ⁊. ff. d̃ ꝓcu. l. si minor. §. qm̃. † Itẽ qd̃ h̃ dicit de dote sua: iõ dicit: qꝛ aliud est ĩ donatiõe ꝓpter nuptias. nã in ea nõ hꝫ hoc priuilegiuꝫ. vt. C. q in pig. ha. l. fi. in fi. Sed qñ mulier põt experiri de dote? Rñ. solu. ma. nõ ꝑus nisi maritus ad inopiã vergat. vt. C. d̃ iu. do. l. vbi. ⁊. ff. so. matri. si constante. in princi. ⁊ hoc siue ipsa dederit dotez siue alius extraneus: qui tñ nõ fuit pactus de ea sibi reddenda: † quo casu sibi non mulieri daret̃. vt. C. de rei vxo. actio. §. accedit. Si autẽ pater mulieris d̃derit dotẽ patri actio ⁊ filie simꝫ dabitur: ĩmo aliquãtulum hꝫ plus pr̃ qui agit: ⁊ filia semꝑ credit̃ consentire nisi habeat iustã causam contradicendi: ⁊ cõtradicat. vt. ff. sol. matri. l. ij. §. fi. ⁊. l. non solũ: ⁊ hanc dotẽ integram dꝫ seruare pater pro filia: nisi clade. i. tẽpestate vel vi suum fuerit patrimonium diminutuꝫ: vt in auc̃. de equali. do. §. qꝛ ꝟo omnia. colla. vij. Sed nunquid patri hoc ꝑuilegiũ dabitur? Videt̃ ꝙ non: qꝛ sua actione agit. vt. ff. solu. matri. l. ij. §. voluntate. Econtra ꝙ sic videt̃: qꝛ per hoc filie prouidet̃: cũ pater hanc reseruare cogitur filie: vt dictum est. ⁊ hoc veruꝫ puto vt hic dicitur. Cuius prouidentia ⁊c̃.

a ¶ Solius. s. mulieris.

b ¶ Hec ĩduxim⁹. s. vt alijs p̃ferat̃.

† Hoc ẽ verꝫ ĩ ꝓcuratore simplici: si ꝟo sit ꝓcuratõ ĩ rẽ suã distingue vt ꝑ Jaso. hic.

† Scꝫ p̃statõis hꝫ tñ ꝑuilegiũ tacite hypothece vt ꝑ Jas. h̃ in secũdo no.

experiatur: cui⁹ solius [a] prouidentia hec [b] induximus.

¶ Hodie compensatio opposita ab hõie ꝑimit omnes actiones vsque ad concurrentes quãtitates ipso iure: siue sit actio bone fi-

¶ In bone autem fidei iudicio ⁊c̃.

Casus. ¶ In supiorib⁹ dictũ est que actiones sunt bo. fi. ⁊ etiam per oppositum patet que sunt stricti iuris: quia omnes preter eas que in alijs precedẽtibus. §. enumerãt̃. Modo intendit dominus Justinia. prosequi quandã largam materiam quaꝫ habet iudex in iudicijs bone fi. Uberius enim ⁊ pinguius exercet iudex officium suum in actio. bone fidei q̃ꝫ in actio. stricti iuris: adeo ꝙ ex ista exuberantia permittitur iudici ex bono ⁊ equo act. bo. fi. estimare quantuꝫ per actiones istas actori sit prestandũ in quo iudicis officio continetur. vt si actor qui petit puta. xv. reo tenetur in aliquo puta in. x. compensato eo ꝙ actor reo debet iudex reuꝫ in solidos quinqꝫ condemnabit ⁊ fiebat ista cõpensatio in iudicio bo. fi. ipso iure: sed in actio. stricti iuris non potest habere locũ cõpensatio: nisi opposita doli exceptione ⁊ mali: ⁊ hoc erat iudiciũ ex constitutione diui pij: sed nostra constitutio dicit imperator: induxit ipso iure taꝫ in stricti iuris iudicio q̃ꝫ in bonorum fidei. vsqꝫ ad contentam in petitione quantitatẽ in omni actione in qua petitur quantũ: duꝫ tamen quantitas ex alia parte sit debita: ⁊ h̃ siue sit actio in rem siue in personam excepta actione depositi in qua videtur absurdum aliquid compensationis nomine opponi ne pretextu compensationis aliquid depositarum rerũ ⁊ actiõe fraudaretur: ⁊ hoc dicit. Scire debetis ꝙ officium de quo hic tractatur multiplex est. Est enim quoddã officium iudi. quod vocatur nobile iudicis officium: ⁊ est aliud quod vocatur mercennarium: ⁊ tertium quod vocatur merum. Primum scilicet nobile iudicis officium est illud

Diuisio ¶ In bone. ¶ Diuiditur in tres partes. Primo qualiter compensatio fit in bo. iudi. Secundo qualiter olim ⁊ hodie fit in stricti iuris. Tertio facit quandã exceptionem. Scd̃a ibi (Sꝫ ⁊ ĩ stricti iuris.) Tertia ibi (Excepta.)

quod per actionem supponit: ⁊ vicem obtinet actionis: ⁊ in eo fit litis contesta. ⁊ eodem modo prosequitur sicut in actio. ⁊ per illud officium petuntur salaria aduocatorum: ⁊ restitutiones maiorum ⁊ minorum. vt. ff. de mino. l. ꝙ si minorum. Petuntur enim restitutiones implorato nobili iudicis officio: ⁊ illud officium alicui non deseruit: sz largo modo dicitur actio. ff. de actio. ⁊ obli. l. actionis verbo. sz

dei: siue sit stricti iuris excepta actione depositi que ꝑ compensationē non tollit. Angelus areti.

¶ In bone fidei iudicijs libera potestas permitti videtur iudici ex bono ⁊ equo estimandi q̄z tuz actori restitui [a] debeat. In quo [b] ⁊ illud continetur: vt si quid inuicē ꝑstare [c] actorem oporteat: eo cōpensato [d] i reliquū is cū quo actū est debeat cōdēnari. ¶ Sed ⁊ in stricti iuris iudicijs ex rescripto diui marci opposita doli mali [e] exceptiōe ꝯpēsatio īducebat. Sz nostra ꝯstitutio [f] easdem compensatio-

cēnarium quod est in bone fi. iudi. illud officium exercet ex natura acti. Officium ꝟo merum quod deseruit siue inheret actionibus stricti iuris ⁊ quibusdam arbitrarijs illud officium non exerceretur ex natura actio. sed ex mero iudic. offici. ⁊ hoc sic intelligo ꝑm eum: illud officium est merum a ꝑmitiua natura actionis: quia non imponitur aliqua necessitas iudici ex natura actionis regulariter ꝑterq̄ cum arbitria loci in qua sola est speciale: scilicet de natura actionis habeat iudex rationem loci. Necessarium tamen est ⁊ non soulm voluntariuz: lz de natura ꝑmitiue actionis non compellatur iudex illud officium exercere: per alias tamen leges compellitur.

a ¶ Restitui. Large accipe: siue pro dando siue pro restituēdo. vt. s̄. de verbo. signifi. l. verbum reddendi: ⁊ h̄ intelligas siue in vsuris ex mora. vt. ff. de vsur. mora. §. in bōe fidei: siue īteresse agētis. vt. s̄. de obli. ex ꝯsen. in fi.

b ¶ In quo. s. officio iudicis.

c ¶ Prestare. Scilicet reo.

d ¶ Eo cōpensato. Scilicet opposita exceptione compensationis tm̄.

e ¶ Doli mali exceptione: que exceptio ideo dabatur: quia dolo facit q̄ petit quod restituturꝰ est. vt. ff. de except. do. l. dolo. Et ita nota quantum ad effectum nulla est differentia: sed quantum ad verba vel rigorē iuris.

f ¶ Constitutio. vt. C. de compen. lege finali.

Cōpensatio in qb⁹ rebus fit.

a ¶ Iure aperto. i. vbi q̄ntitas hīcinde debet. Nā speciei ad speciē: vl' speciei ad quātitatē: vel quātitat' ad quātitatē: si est quātitas vt spēs nō fit cōpensatio: qr nō patet iure apto. vt. ff. de pig. ac. si cōuenerit. j. rñ. ꝛ. ff. d' cōditio. idebi. si non sortez §. si centuz. ꝛ de ipē. in re. do. fac. l. qd dr̄. ꝛ. l. fin. ꝛ ff. de pecu. l. si creditor. §. j. Sed nōne statim hic subijcit ꝙ actioni in rē potest obijci cōpensatio: ergo videt fieri de specie ad quantitatem? Sed dic ꝙ fit rei vēditioni qñ re non restituta iuratur in litē vel in verā estimationez. vt. ff. de rei ven. qui restituere. Item quid si hincinde debitū est in genere: vt debeo tibi hoīem: ꝛ tu mihi hoīez? Rñ. fit cōpensatio. vt. ff. si pars he. pe. l. j. §. itē si cum me. ꝛ. ff. de heredibus instituendis qui nō militabat. j. rñ. ꝛ. ff. de lega. ij. vnū ex familia. §. sed si vno. Item qd si ab vna parte debituz est confessatuz ab altera negatū? rñ. non pz apto iure: vnde non fit cōpensatio. vt. C. de compen. l. fi. §. penulti.

ADDITIO. Nisi tale debitū nō cōfessatuz posset de primo liqdari. d. l. fi. C. de cōpen. qñ aūt oppositio cōpensationis reqrat altiorē indaginem: ꝛ quātū tp̄s det ad ꝓbādū. vid' h ꝑ doc.

b ¶ Ut actiones. Accusatiui casus. Est enim sensus vt compensationes minuant actiones.

c ¶ Ipso iure. Adeo vt dixerūt quidam non est necesse voce hoīs opponi cōpensationem. vt hic. Sed certe īmo ē necessariū vt opponatur: quod probo tribus rationibus. Nā fideiussor conuentus eligit: vt vl' qd sibi vel qd reo debet cōpenset que electio sibi non daretur si ius cōpensaret. vt. ff. d' compen. si quid. (j) Item ꝛ reus conuentus eligit in quā causam cōpensat si debeat ex pluribus causis. vt. ff. de cōpen. l. ꝙ labeo. Itē lex dicit euz male agere cui obijci potest cōpensatio. vt. ff. de compensa. l. vez sed qui male agit habz actionē: sed eliditur exceptione. vt ff. qñ di. vsu fr. le. ce. l. j. in fi. Sz ꝑm hanc opi. qd adijcit i actione stricti iuris ad id qd erat oliz? Respon. qr doli mali tm̄ obijciebatur exceptio: per quā nō extinguebantur actiones ipso iure: sed nunc etiaz compensationis exceptio opponitur per quam ipso iure hincinde actio extinguitur. vt hic. ꝛ. j. eo. §. pe. ꝛ nihilominus doli cuz generalis fit. vt. ff. de exceptio do. l. ij. §. generaliter.

Cōpensatio si fit ipso iure: sz

bz opponi.

nes que iure aperto [a] nituntur latius introduxit: vt actiones [b] ipso iure [c] minuant [d]: siue in rez: siue in personam: siue alias [e] quascūque. ¶ Excepta sola depositi [f] actione: cui aliquid compensationis nomine opponi satis impiuz esse credimus: ne sub pretextu cōpensationis depositarum reruz quis

ADDITIO. (j) No. illuz casum: ꝛ gl. ibi no. adducit plures alios casus in qb⁹ qs cōpensat: non tñ debitū sibi sed debitum alteri. dic vt ibi. Ange.

d ¶ Minuāt. s. compensationes.

e ¶ Alias actōes: vt. s. mixtas q̄ sr̄. 4. vt. s̄. e. §. q̄dā actiōes. Itē ꝑsecutio fideicōmissoꝝ. Itē officium iudicis: ꝛ similia: q̄ actōes sūt largissime accepto vocabl'o. vt. ff. d' actio. ꝛ obl'o. l. actionis ꝟbo. Vñ ꝛ petitiōes cautionū occasiōe dāni īfecti cōpēsant'. vt. ff. d' dā. infec. l. j. ꝛ. l. q bōa. §. siqs qr. Accursi.

ADDITIO. Hoc verū intellige de debito officio iudicis in quo nullum obstaculū est ī medio: al's secus. vt ꝑ Bar. in. l. fina. ff. de condi. indebi.

f ¶ Depositi. qd tu ītelligas qñ pecunia si signata ē d'posita: q̄ casu ēt aliā sil'ez redder' p̄t. vt. ff. d'posi. l. luci⁹. ꝛ. l. diē spōsalioꝝ. §. j. Si āt eēt depositio facta ī specie vel in pecunia vt in specie qd eē pōt. vt. ff. de leg. j. plane. §. sz

Cōpensatio in multis casibus cessat.

hoc ita. tunc etiã alia ratione nõ obq̃cietur cõpẽsatio: q: in specie nõ fit cõpẽsatio. Itẽ qd̃ hic dicit in actione depositi: idẽ dicunt qdam in actione cõmodati: vt. C. cõmo. l. sub ꝑtextu. Sed certe imo est ibi ratio: q: i specie fieret. Nã sole species cõmodãtur: nõ quãtitates. nisi q̃titas: vt species cõmodet̃: vt. ff. cõmo. l. iij. §. fi. Itẽ cessat al's compẽsatio: vt qñ per violẽtiã mihi rem abstulisti: vt C. de cõpensa. l. fi. in fi. (j) Itez ꝛ fisco nõ opponit̃ in quibusdã casib⁹: quos dic vt. ff. de iure fis. aufertur. §. qui cõpensationem. ꝛ. C. e. l. cõpensationes. ꝛ. l. in ea. Item in curatore qui fraudauit publicam annonam: vt. ff. de compen. ob negocium.

Spẽs sole cõmodantur.

exactõe d̃fraudet̃ a.

¶ Actiões arbitrarie ideo dicte sunt: q: mere in arbitrio iudicis sunt: ꝛ sunt tam reales: q̃ personales. Aretinus.

¶ Preterea q̃sdaz

ADDITIO (j) Istud de violentia intelligas. vt ibi no. glo. ꝛ doc. Ange. a ¶ Defraudetur: sed nõne hec ratio vbiq̃ potest habere locum? Respon. non ita: quia si restitutio denegatur est dolus: vt. ff. manda. si procuratorem. §. dolo. Item depositarius de dolo tm̃ al's tenet̃: vnde si hic magis grauetur non est mirum: vt ar. ff. de iureiuran. eum qui. in princi.

Depositari⁹ de dolo tm̃ tenet̃.

☞ ¶ Preterea quasdã Casus. ¶ Preter actiones de qbus facta est mentio s̃. adhuc scire debetis q̃ sunt quedam actiões arbitrarie. hoc est ex arbitrio iudicis depẽdẽtes. In qbusdam enim actionibus: nisi reus actori iudicis officio satisfaciat veluti rez restituat cũ rei ven. agitur: vel rez exhibeat cũ ad exhibendum agitur: vel soluat cũ aliquid certo loco est soluẽdũ: vl' ex noxali cã seruũ dedat cũ noxaliter agit̃ contra ipsum ille qui sic condẽnatur a iudice reus: scz si non vult satisfacere ad arbitrium iudicis potest condẽnari vel ad interesse vel vt in litez contra eum iuretur. ꝛ. h. d. litera ista. Preterea. quasi dicat. Iste actiões de quibus ad presens tractare propono: nec sunt bo. fi. nec stricti iuris sicut ille de quibus proximo tractatum est. Sed habent aliam quandam naturam per se. ꝛ in hac opinione fuerunt quidaz antiqui. Alij dicũt q̃ sũt bo. fi. ꝛ hoc quia in istis habet iudex largas habenas sic in contractibus bo. fi. Sz tu dic q̃ cẽsentur stricti iuris cum inter eas que sunt bo. fi. non numerantur. Item videtur q̃ ista litera vel ex noxali causa seruum dedat non iuuat q̃ dominus qui conuenitur noxaliter precise condẽnari debeat ad hoc q̃ seruum dedat pro noxa. cum. l. dicat estimationem damni esse in obligatione noxe aut deditionem in liberatione. ff. de re iudicata. l. miles. §. aut noxe. Frater intellige q̃ facta fuit condemnatio in estimatione damni: sed poterat euitare illam damnationem dando seruum pro noxa. vnde expone literam debet condemnari. vel sic potes dicere q̃ omnia iudicia sunt absolutoria: adeo q̃ si aliquis alicui in veritate debet. ꝛ. qui a creditore in iudicium vocetur: et in tali statu fit q̃ contra eum debeat ferri sententia. si tamen ante sententiam soluerit illud iudicium quod debebat esse condẽnatorium non erit absolutorium. ꝛ sic intelligo illud verbum iudicia sint absolutoria. Pone ergo q̃ seruus ignorante domino damnum dederit in rez alicuius: ille qui damnum passus est agit contra dominum petens q̃ damnum emendet. certe condemnabitur dominus ad estimationẽ nisi ante cõdẽnationem dederit seruum pro noxa.

¶ Preterea. ¶ Diuiditur in tres partes. primo quare dicantur arbitrarie. Secundo que sint iste arbitrarie. Tertio quid iudex in his posit. Secunda ibi (Sed iste.) Tertia ibi (In his enim.) Angelus aretinus.

Diuisio

Actões arbitrarie sunt stricti iuris.

a ¶ Actiones arbitrarias. Sed nunquid sunt bonefidei vel stricti iuris. Rñ. quidaz ꝙ bone fidei sunt: qꝛ in iudicis arbitrio sunt: vt. j. proxi. §. in fi. ⁊. s̄. eo. §. in bone fidei iudicijs. Sz ꝯ non valet: qꝛ officiū iudicij qđ in bone fidei iudicijs venit est iure actionis: sed hoc qđ est in arbitrio merū est ⁊ in iudice tm̄ est: vt. ff. đ eo qđ certo lo. l. in bone fidei.

actiones [a] arbitrarias. i. ex arbitrio [b] iudicis pēdētes appellam⁹: ī quib⁹ nisi arbitrio iudicis is cum quo agitur actori satisfaciat: veluti rem restituat [c] vl' exhibeat [d]: vel soluat: [e] vel ex noxali [f] causa seruū dedat [g] cōdēnari [h] debeat.

¶ Sed iste [i] actiones tam in rem [k] q̄ꝫ in ꝑsonam inueniūtur. In rē: veluti publiciana [l] ꝟuiana [m] de rebus coloni: q̄ꝫ

Alij dicunt ꝙ nec sunt bone fidei nec stricti iuris. imo est tertia spēs ad illā diuisionē que est. s̄. eo. §. actionū. ⁊ facit pro eis. ff. de in litē iurā. l. in actionibus. §. plane. ⁊. ff. de vsur. l. in fideicōmissi. §. in his. hanc etiam reproba: qꝛ dicta diuisio est perfecta ⁊ imediata. Alij dicunt quod verius est ꝙ sint stricti iuris: cum bone fidei non inueniantur: vt. s̄. eo. §. actionum.

ADDITIO. Hec vltima vera est: ⁊ eā sequunt̄ cōiter scribentes hic.

b ¶ Ex arbitrio. Bñ dic̄ ex arbitrio: nec enim obligatus est rez restituere: vel simile qd facere: qđ prōpte dices esse verū in actione inesse. In ꝑsonalibus aūt ⁊ arbitrarijs que hic enumerantur dices ꝙ lz exhibitio vel restitutio fit in obligatione: pena tñ. i. interesse vel quāti in litem iuratum est: nō nisi per officium iudicis prestatur: ⁊ iō arbitrarie dicuntur.

c ¶ Rē restituat. vt in rei vēdicatione que est arbitraria: cuz primo rē restituēdo libereť: al's iudicis arbitrio in litē iurať: vt. ff. de in litem iurā. in actionibus. ⁊. ff. de rei vendi. l. qui restituere. (j) vel hypothecaria: vt ifra proxi. §. vbi hec omnia exempla diligentius dicuntur.

ADDITIO (j) Aduertas ꝙ Bar. ī l. in actionibus. ff. de in li. iur. in versi. tertio: habet locum in. c. ⁊ dat vnā regulam ꝙ omnis actio in qua res nō restituiť ꝑm preceptū iudicis dicit̄ arbitraria: vt iudex habeat potestatez deferendi iuramentū in litē ⁊ ꝑm illud cōdēnandi siue fit actio bone fi. siue stricti iuris: personalis siue ī rē siue quecūqꝫ actio fit. ⁊ allegat. d. l. q restituere. qđ credo verum propter idētitatem rationis: qꝛ in omnibus casibus contēnitur maiestas p̄toria. ꝑm Ange.

d ¶ Vl' exhibeat. cū ad exhibēdū agr̄

e ¶ Vel soluat. scilicet cum certo loco soluendum est. Accursius.

f ¶ Vel ex noxali. Cū noxaliter agit̄.

g ¶ Dedat. Id est det. Accursius.

h ¶ Condēnari. Diuersis modis fiet cōdēnatio: sicut diuerse sunt iste arbitrarie: vt dicemus. j. proxi. §. in fi.

¶ Sz iste actiones. Casus. ¶ Dixi vobis ꝙ actionū stricti iuris quedam sunt arbitrarie. Istarū eniz quedā sūt in rē quedā in ꝑsonā: arbitrarie in rez sunt vtputa publiciana ⁊ seruiana. In persona sunt actiones qđ metus cā de dolo actio que est arbitraria actio et actio per quā petitur pecu. certo loco promissa ⁊ actio ad exhibēdum. Et in oibus istis casib⁹ ⁊ filibus ꝑmittit̄ iudici ex bono ⁊ equo estimare ꝯz rei naturā īquātū actori satisfieri opz. ⁊. h. d.

i ¶ Sed iste actiones. s. arbitrarie.

k ¶ In rē. Separatim ītellige. Nam vna ⁊ eadē actio nō potest in rem ⁊ in personā esse: nisi in quatuor casib⁹ mixtis: vt. s̄. eo. §. quedam actiones.

l ¶ Publiciana. De q̄ hēs. s̄. e. §. alie.

m ¶ Seruiana. de his duab⁹ habes s̄. eo. §. seruiana.

a ¶ Met⁹ cā. Lz sit in psonā: vt hic: tñ in rē est scripta: vt. ff. qd me. cau. l. metum. §. cum autem. ⁊ de hac dic vt supra eo. §. item actio.

b ¶ Dolo malo. Actio de dolo est arbitraria: vt h qd est iō qr liberat dolosus: verū interesse p̄stando si restituere non possit. al's iudic] officio iurat in litez: vt. ff. de do. l. arbitrio in princi.

c ¶ Itē cuz id. s. pecunia.

d ¶ Promissum est. Idē etiā si legatū sit relictum certo loco dādū: ⁊ idē si mutuū sit datum certo loco reddēdū. Nā in his tribus casibus locū hz certi ꝯdictio arbitraria. vel ex testō arbitrare. s. in ꝓmissione: ⁊ legato: ⁊ mutuo: ⁊ al's non: vt ff. de eo qd cer. lo. l. ij. §. hic aūt. ⁊. l. si heres. ⁊. l. aut si. Et hic dicitur petit. s. alibi q̄ vbi fuerat promissum dari. et venit in ea vtilitas tam agentis q̄ rei: vt. j. eo. §. loco.

si seruiana q̄ ēt hypothecaria vocat. In psonā veluti quibus d̄ eo agit qd vi aut met⁹ [a] cā aut dolo [b] malo fcm̄ ē. Itē cū id [c] qd certo loco promissum [d] est petitur. Ad exhibenduz quoqz actio ex arbitrio iudicis pēdet. ¶ In his. n. actiōibus [e] ⁊ ceteris similib⁹ [f] ꝑmittit iudici ex bono ⁊ equo ꝑm cuiusqz rei de q̄ actū est naturam [g] estimare quemadmoduz actori satisfieri [h] oporteat.

Actōes arbitrarie multe sunt.

e ¶ Actionibus. Scilicet personalibus ⁊ arbitrarijs.

f ¶ Similib⁹. s. in rē. Et sunt decē de quib⁹ dixerat. s̄. Vel dic ꝙ ⁊ alie sunt arbitrarie que hic nō numerantur: vt ecce actio in factū q̄ dat cōtra nautā: cauponē: stabulariū: vt. ff. nau. caupo. stabu. l. j. in p̄n. Sz qdā dicūt eā nō eē arbitrariā: qr ibi non ferunt snie due. Itē est actio in factū q̄ dat ꝯ publiciana. vt ff. de pub. l. j. in p̄n. Itē actio fi. reg. ff. fi. reg. l. ij. in fi. ⁊. l. iij. Itē actio redhibitoria: vt. ff. de edil. edi. redhibitoria. Itē actio ex stipulatu q̄ pro dote repetēda dat: vt. ff. so. matri. l. si filius familias. §. maritū. Sz certe isto casu nō iō iurat in litē: qr arbitraria sit: sed qr bone fidei est: vt. s̄. c. §. fuerat. Itez actio rerum amotarum est arbitraria: vt. ff. rerum amota. si cum dos. in fine. Accursius florentinus.

g ¶ Naturā. i. bonitatē. vt dicūt quidam. Vel melius id est ꝑm naturam actiōis arbitrarie q̄ intēdit. Naz triplex pōt modus cōdēnationis dep̄hēdi in arbitrarijs. Unus vt due snie ferātur. Pria de restituēda re ⁊ nisi restituatur fiat ꝯdēnatio in penā vel iteresse ꝑ delationē iurisiurandi in litē: vt patet in actione qd metus cā ⁊ in actiōe de dolo: ⁊ rei vēdicatiōe: ⁊ in actione ad exhibēdū: ⁊ similibus. Est ⁊ alius modus: vt vna ferat snia: ⁊ in ea statim iteresse ꝯsiderat: vt qñ certo loco aliqd dandū est: ⁊ hoc est in ista fola. Tertius modus est vt nō in quātitate cōdēnationis fiat arbitriū: sz in qualitate: vt actione noxali in qua arbitratur iudex an liberet dādo seruuz ꝓ noxa: qd est qñ dño ignorāte vel prohibere non valente deliquit. al's insolidū tenetur: vt. ff. de noxa. l. ij. in princi. ⁊. l. in delictis. in princi.

Cōdēnatio i arbitrariis p̄t fieri tripliciter.

h ¶ Satisfieri. Sed nōne hoc idez in bōe fidei iudicijs fit? Rñ. dic ꝙ triplex est officiū. Primū qd obtinet actiōis vicē: ꝑ qd officiū petunt salaria aduocatorū ⁊ restitutiones maiorū ⁊ minoruz: vt. ff. de minoribus. l. qd si minor. §. finali. Aliud est ꝙ bone fidei actionibus inheret: quod iure actionis venit: vt. ff. de eo quod certo lo. l. in bone fidei. ⁊ vna cum actione perit: vt. C. de po. l. iiij. Tertium est qd inheret actionibus stricti iuris quibusdam: scilicet arbitrarijs. et hoc ex solo motu iudicis descendit: vt quasi liberum sit ei

hoc facere: sed in actionibus bone fidei astringitur ad hoc. † Itē in actionibus bone fidei vna fertur sententia in his autem plerūq; due: vt modo diligenter notauimus.

† Joan. fa. reprehendit hāc gl. qr in arbitrariis iudex necessitat̄ impartiri officiū sz nō necessitat̄ ad tale vl' tale: vt h̄ per eum.

ADDItio.

Tu dic h̄z Jaso. q̄ in actione bone fidei officiū iudicis eis deseruiens prouenit ex natura ipsarum per qd statim q̄ debitor est in mora potest cōdēnari ad vsuras vl' interesse: sed in actiōe stricti iuris ꝓuenit ex quodā accidēti extrinseco: puta qr nō p̄stat̄ res in qua fuit facta condēnatio: ⁊ sic iste actiones sunt arbitrarie.

¶ Iudex debet ferre sententiam certā etiā sup̄ libello īcerto si īcertitudo est ī ptāte iudicis. Are.

¶ Curare autez dz iudex vt oīno quātum possibile [a] ei sit certe pecunie [b] vl' [c] rei sentētiaz [d] ferat: etiam si de incerta [e] quātitate apud eū actum est.

¶ Plus petens ī iudicio: loco: cā: re: vl' tp̄e olim cadebat a cā: nisi restitueret̄ legitima sb̄sistēte cā: hodie vero plus petēs tp̄e venit aliter puniendus: quia in eo inducie duplicantur: ⁊ actor ad oē dānum litis tenetur. Plus vero petens alijs modis in triplum sumptus quē sustinuit reus: litis nomīe punietur. Angelus aretinus.

¶ Curare dz ⁊c. Casus. ¶ Supra dicte sunt multe diuisiones actionum adhuc ponet plures: sed in presenti. §. dat quēdā effectuz actionis: ⁊ dicit q̄ si quedā actio coram iudice proponat̄ curare dz iudex vt quātū possibile est ⁊ inquātū natura ac. hoc patiatur: vt certam ferat sententiam. h. d.

Diuisio ¶ Curare. ¶ Diuidit̄ in tres partes. Primo mandat iudici deferēdo certā sniaz ibi (Certe pecūie.) scdo limitat mādatū si illud ē possibile ibi (Quātum.) Tertio remouet vnū obiectuz. ibi (Etiam si de incerta.)

Snia si p̄t semper esse certa. a ¶ Possibile. Hoc ideo dicit: qr interdū nō pōt certā ferre sniam. Quid enim si hō in genere ꝓmissus petit̄ vl' sub alternatione: puta stichū aut pāphilū: aut dānū emēdari vl' seruū pro noxa dari: certe iudici nō est possibile ferre certā sniaz: qr natura actiōis nō patit̄: vt. j. de of. iudi. in p̄n. Idē dico in hereditatis petitiōe. Nā sicut sufficit in libello proponere vniuersaliter: ita ⁊ in sentētia. puta sic ꝓnūtio te heredē extitisse ex asse vel ex semisse: ⁊ iō tibi hereditatē restituēdā.

Snia dz ferri iuxta formaz libelli.

b ¶ Pecunie. s. cū pecunia petit̄: vt ff. de petitiōe hereditat. l. non possunt.

c ¶ Vel rei quando alia res petitur q̄ in quantitate ꝯsistat vl' nō: ⁊ hoc si certū est petitum. al's nō tenet snia: nisi aliq̄ parte actorū res certa scripta īueniat̄: vt. C. d sentē. que sine certa quā. l. hec snia. si aūt est incertum aut certificari potest: vt si peto interesse quod debet coram iudice probari ⁊ deduci ad certitudinem: vt. C. de senten. que pro eo quod interest. l. vna. §. ij. ⁊ tūc locū habet hic §. aut nō pōt deduci in certitudinē: vt in hoīe general'r petito ⁊ similib⁹ que modo diximus: ⁊ tunc nō habet locuz iste. §. Accursius florentinus.

d ¶ Sniaz ferat. Et in scriptis: vt. C. de sentē. expi. reci. l. si. nisi in q̄tuor casib⁹: vt in auc̄. de mā. p̄n. §. sit ibi. colla. iij. ⁊ in auc̄. vt iudi. sine quo. suf. §. necessitate. collatio. ij. ⁊ in auc̄. de cle. apud ꝓpri. epi. cōueni. §. j. colla. vj.

Snia ē in scriptis ferenda.

e ¶ De incerta. Ut de interesse.

¶ Si quis agēs. Casus. ¶ In supioribus dictuz est de natura omniū act. nūc autē nihil aliud intēdit legislator ostēdere qual'r abusores actionuz puniant̄. Dicit ergo q̄ quotiēscūq; actor plus petit in intentione sua q̄ sibi de-

beatur quocūq; genere plus petendi cadit cā: hoc est rē quā petit amittit: nec succurrit ei de facili a pretore per in integruz resti. nisi fuerit minor. Si enīz minor. xxv. annis aliqua facilitate lapsus plꝰ petierit: tūc causa cognita succurrit ei: sz in maioribꝰ plus petētibꝰ nullo mō succurrebat qn a cā caderent: nisi haberēt magnā ⁊ iustam cām erroris: tūc enīz parcendum erat eis. ⁊ de hoc pōit duo exēpla. Primuz est qñ aliqs maior petebat totuz legatū puta petebat legatū relictū sibi in testamēto: ⁊ p errorē cū aliq̄ ps legati vl' forte solida legata ī codicillis eēnt adēpta: qr tñ ignorauit succurrebatur ei. Scd'm exēplū est in maiore: q integra legata petebat: ⁊ tñ tota erant legata: ita q loc⁹ erat falcidie. hoc erat oliz in quolibet genere petēdi plus. s. q cadebat a cā: nisi iustaz cām haberet: vt supra dictum est: sed hodie non est ita: vt habetis infra eodem. §. Sz hoc quidem antea.

Diuisio ¶ Si quis agēs. ¶ Diuiditur principaliter in duas ptes. Prio ponit id qd erat de iure antiquo qñ plus petebat. Scd'o id qd ē de iure nouo. Scd'a ibi (Sz hec qdē.) Itē p̄ma subdiuidit in tres. Nā p̄mo ponit regulā generalez iuris antiq: qual'r puniat plus petēs. Scd'o quot modis dicat plus petere. Tertio exēpla vniuscuiusq;. Scd'a ibi (Plus āt.) Tertia ibi (Veluti) Ang.

¶ Si quis agens in intētiōe [a] sua plus [b] cōplexus fuerit: q̄ ad eum pertineat: a causa cadebat: id ē rez amittebat [c]: nec facile in integruz restituebatur a pretore: nisi minor erat xxv. ānis. Huic [d] enī sicut in alys causis: causa cognita [e] succurrebat si lapsus iuuētute [f] fuerat: ita ei ⁊ in hac causa succurri solitum erat. Sane si tam magna cā iusti erroris interueniebat: vt etiā cōstantissimus [g] qsq; labi posset etiam maiori. xxv. annis succurrebatur: veluti si quis totum legatuz petierit post: deinde prolati fuerint codicilli: quibus [h] aut pars legati adēpta sit: aut quibusdaz [i] alys legata data sint: que efficiebāt: vt plus petysse videretur petitor q̄ dodrantē: atq; ideo lege falcidia legata [k] minuebantur [l].

a ¶ In intentione sua. Id est in libello vbi erat intentio sua.

b ¶ Plus ēt tpe. Vt. ff. de lib. leg. nō solū. §. j. ⁊. §. fi. nam plus quatuor modis dī: vt. j. proximo. §. ⁊ in oībus his locum habet §. iste.

c ¶ Amittebat. Facit. j. de exce. §. tēporales (j) ⁊ qd hic dicit ī priuato: idez erat in fisco: vt. C. de iure fisc. l. iustas. libro. x.

ADDI. (i) Aduertas q litera ibi dic q inducie duplicātur ⁊ q postea nō cogit litē suscipere: nisi refectis sibi expēsis: ⁊ idē dicit tex. in. c. j. extra de plus peti. Angelus aretinus.

d ¶ Huic. Minori. xxv. annis.

e ¶ Causa cognita. Bene dicit causa cognita. Nā omnes in integrum restitutiones causa cognita permittūtur: vt. ff. de in integ. restitu. omnes.

f ¶ Iuuentute. Id est facilitate sua. idem multomagis si dolo aduersarij: vt. ff. de mi. l. prima.

g ¶ Constantissimus. Quia errauit in facto in quo prudentissimi falluntur: vt. ff. de iu. ⁊ fac. igno. l. ij.

h ¶ Quibus. Scilicet codicillis.

i ¶ Quibusdaz alijs. Scz legatarijs.

k ¶ Legata. Scilicet ea que sibi in testamento relicta sunt.

l ¶ Minuebant. Nā tot erāt legata vt lex falcidia locū haberet. i. oportebat vt legata defalcarentur ad hoc vt

haberet heres falcidiã: qꝛ dodrãtẽ excedebant: vñ heres dꝫ detrahere falcidiam: vt. s̃. ad. l. fal. §. j.

☞ ¶ Plus aũt quatuor modis. Casus.

¶ Dñe supra dixistis ꝙ qcũqꝫ petebat plus: quocũqꝫ genere petẽdi plus: cadebat a cã ⁊ rez amittebat: nisi iust⁹ error eũ excusasset. Sꝫ dñe cũ plus pluribꝰ modis peti possit dicatis mihi quot modis plus petit̃? Ad h̃ rñ. dñs Iust. sic. Quatuor enim modis pl⁹ petit̃: re: tẽpore: loco: ⁊ cã. Re vt si ille cui debẽtur decez petat viginti: vl̃ triginta: vel si ille cui⁹ fundus est pro pte totuꝫ petat petit plus re. Tẽpore de hoc habuistis exẽplũ de eo cui aliqd debet̃ in diẽ vl̃ sub ꝯditione si añ diẽ vl̃ ꝯditionẽ existẽtẽ petat.

¶ Loco plus petitur. Supra vidistis duo exẽpla in qbus petitur. s. re ⁊ tpe. Modo videatis exẽplũ de eo qui plus petit loco. ⁊ est exẽplũ in eo: qui quod certo loco stipulatus est sibi dari petit in alio loco nulla facta cõmemoratione de loco ĩ quo ꝓmisit ꝓmissor: vt puta si aliqs stipl̃at⁹ fuerit a tytio aliqd dari ephesi ⁊ illud petat rome sibi dari: iste plus petit loco eo ꝙ aufert cõmoditatẽ: vel vtilitatẽ ꝓmissori quã habuit rõne loci in quo ꝓmisit. Vñ in isto casu hꝫ locũ actio arbitraria loci in qua habebit̃ rõ vtilitatis q̃ cõpetitura eẽt ꝓmissori si soluisset loco illo in quo ꝓmisit se soluturũ. ⁊ ista vtilitas in mercib⁹: veluti ĩ frumẽto: oleo: vino: ⁊ in alijs mercibus bñ apparet. Merces enĩ in diuersis regiõib⁹ diuersa hñt p̃cia: vñ si decẽ modia frumenti promisi tibi ephesi. et tu petas ea rome: aufert mihi magnã vtilitatez. Modiũ enĩ qd̃ nõ valebat ephesi nisi decẽ valet forte rome. xv. vl̃. xx. ⁊ istius vtilitat̃ habebit̃ rõ. Sꝫ dñe qd dicetis vos d̃ pecunia? Rñ. idez dico tibi de pecũia: qꝛ plus expedit promissori pecuniã soluere ĩ vno loco q̃ ĩ alio: eo ꝙ ĩ vno loco põt pecuniaꝫ sub leuiorib⁹ vsuris hr̃e: q̃ in alio. Sꝫ qd si is qui alio loco certo sibi aliquid dari stipulat⁹ est eodẽ loco pecuniã petat quo sibi ꝓmissa est? Rñ. tũc recte agit: nec hꝫ locũ arbitraria loci: qꝛ loci cõmoditas est salua promissori. ⁊. h. d.

¶ Sũmatuꝫ est iste §. supra: tamen specialiter hoc habet. Plus petitur quatuor modis scilicet: re: tempore: loco: ⁊ causa: ⁊ primo tres primos modos exẽplariter declarat. Hoc dicit Angeluꝫ.

¶ Plus autez quatuor [a] modis petit̃ re: tẽpore: loco: ⁊ cã.

¶ Re: veluti si quis ꝓ decez aureis qui ei debebant̃ viginti petierit: aut si is cuius ex parte res est: totaꝫ eam vel maiorẽ partez esse suam intenderit. Tempore: veluti si qs ante diem vel ante cõdictionẽ petierit: qua enĩ ratione qui tardius soluit q̃ soluere deberet: min⁹ soluere ĩtelligitur: eadem ratione [b] q pre mature petit pl⁹ petere [c] videtur. Loco plus petitur: veluti cũ quis id quod certo loco sibi stipulatus est alio loco petit sine [d] cõmemo-

a ¶ Plus aũt q̃tuor. Ut oĩb⁹ his modis a cã videat̃ cadere iure antiquo: vñ isti quatuor modi plus petẽdi patent in hoc versu. Plus petitur causa: vel tempore: reqꝫ: locoqꝫ. Plus petitur q̃tuor modis. Versus

b ¶ Ratione. A sil̃i per contrarium.

c ¶ Petere. Ut hic ⁊ supra de fideicommissa. §. non solum.

d ¶ Sine cõmemoratiõe. Id est sine vtilitate rei debite: vel interesse rei: nã est habẽda ratio eius vtilitatis: si sua intersit in loco destinato potius cõueniri. (j) Vel dic cõmemoratione: scilꝫ

mentionē faciēte de ipso loco. nā ipsuz locū vbi erat faciēda solutio in libello ponere dz. sic peto. r. vt mihi soluas hic vel vbi soluere promisisti: vt hic. ꝛ ff. de eo qd cer. lo. l. ij. §. fi. post hec: nisi soluat poterit eū cōuenire vbicūqz voluerit: dūmō cōuētus habeat ibi foꝝ: nō al's: vt. ff. de iudi. l. heres absens. i fi. Sed Pla. dicit qꝛ. s. vbicūqz poterat eum ꝯuenire pōt ēt ibi vbi nō habeat foruz. ꝛ est pro eo. ff. de iudi. l. eū qui. ꝛ. ff. de constitu. fi duo. §. sed et certo. Sz certe qd dictis legibus dicitur: vt quolibet loco possit conueniri: verum est in idoneo vbi cōuent⁹ habeat foꝝ: vt. ff. d mu. ꝛ ho. l. vt gradati. §. j.

ratione illius loci in quo sibi dari stipulatus est (verbi gr̄a) si is qui illa stipulatus fuerit: ephesi dari spondes: rome pure intendat dari sibi oportere. ¶ Ideo autem plus petere itelligitur: quia vtilitatem quam haberet ꝓmissor: si ephesi solueret: adimit [a] ei pura intentione: propter quam causam alio loco petenti arbitraria [b] actio proponitur [c]: in qua scilicet ratio habetur vtilitatis q̄ promissori [d] competitura fuisset si illo loco solueret quo se soluturū spopōdit. Que vtilitas plerunqz in mercibus maxie inuenit̄: veluti vino: oleo: frumento: que per singulas regiones diuersa habent pretia. Sed ꝛ pecunie numerate nō in omnibus regiōibus sub eisdez vsuris fenerātur. Si quis tamē ephesi petat: id ē eo loco petat quo vt sibi detur stipulatus est pura [e] actione agit recte. Idqz etiam pretor monstrat: scilicet qꝛ vtilitas soluendi salua est promissori.

ADDITIO (i) Querit Joā. fab. si est notoriū qꝛ vtilius est debitori soluere in loco vbi agit̄ q̄ in loco ꝯuēto: nunqd tūc debeat actor mētionē facere de loco ꝯuēto? Et dicit qꝛ sic: qꝛ petitio semp dz narrare formā obligationis: vt. j. pri. §. in fine. itē qꝛ aliqsi expedit ꝛ facilius est debitori soluere qd dānosus est sibi. j. eo. §. preterea. in fi. igitur. Angelus aretinus.

a ¶ Adimit. Id est adimere desiderat: non tamen adimere potest.

b ¶ Arbitraria. Id est vtilis certi cōdictio ex stipulatu vbi stipulatio iter cessit: vt h fuit: vl' vtilis certi ꝯdictio: ex mutuo vbi mutuū erat datuz certo loco reddēduz. Vel vtilis actio ex testamēto: vbi legatū est dādū certo loco: nec enī est ꝓpriū nomē actionis: vt ff. de eo quod cer. lo. l. ij. §. hec aūt actō. ꝛ. l. si heres. ꝛ l. aut si mutua. Accursius florenti.

c ¶ Proponitur. Id est tribuitur: vl' datur: vt. ff. de eo quod certo loco. l. si ephesi.

d ¶ Promissori. Scilicet ꝛ actoris vtilitas attēdit̄. ꝛ vtriusqz vtilitas simul attēditur: vt. ff. de eo qd cer. lo. da. opor. l. ij. j. respon.

ADDI. (i) Dic qꝛ interesse rei si ꝯueniatur i alio loco semper estimat̄: sz nō actoris: nisi reus fuisset in mora vel culpa: vt notat glo. Bar. ꝛ docto. in. d. l. ij. in prin. Accursius.

e ¶ Pura. Id est non habita mentione vel ratione loci vbi erat facienda solutio. vt diximus supra eodem. §. Accursius florentinus.

¶ Huic autem qui plus loco. Casus.

¶ Supradictum est qꝛ quocūqz genere plus petendi olim plus petebatur cadebat a causa: ꝛ rez amittebat plus petens: qualiter autez plus petebatur re vel tēpore vel loco dictū est. s̄. Mō dicit Justi. qualiter plus petit̄ cā. ꝛ de hoc ponit duo exēpla. vnuz in isto. §. ꝛ

aliud in sequenti. Primū exemplū est tale. Si qs est stipulatus stichum aut decē vel viginti aureos: ⁊ postea petit stichū precise plus petere causa vī. Habuit enīz electionē promissor soluēdi decē vl' stichū: vnde cū precise petat vnū adimere sibi videt̄ per electionem: ⁊ ita plus petere cā videt̄. ⁊ ita oliz cadebat a causa. Quid ergo dz facere stipulator: qd petet? Rñ. ꝑz qualitatē cōtractus dz facere libelluz. ⁊ hoc ē optimuz verbum quotidianuz: hoc est eodez mō quo stipulatus est: vñ qr stipulatus est alternatiue: ⁊ alternatiue debet libellum suum conficere vel formare. hoc dicit.

¶ Sūmatuz est iste §. supra: tamen specialiter hic declarat per exempla qualiter plus petit causa: vnde nota ꝙ ī alternatiuis cōtractibus in dubio est electio debitoris: ꝯcordat. l. plerunqz. in fine. ff. de iur. do. Are.

¶ Huic aūt qui loco plus petere intelligitur proximuz est is q[a] causa plus petit: vt ecce si quiz ita a te stipl'etur hoīez stichū aut decē aureos dare spondes: deinde alterū petat: veluti hominez tm̄: aut decem aureos tm̄. Ideo autem am plius petere intelligitur: qr in eo genere stipulatiōis promissoriz est electō[b]: vtrum pecuniaz an hoīez soluere malit: qui igitur pecuniaz tm̄: vel hominem tm̄ sibi dari oportere intendit: eripit[c] electionem aduersario: ⁊ eo modo suaz quidem conditionē meliorez facit[d]: aduersary v̄o sui deteriorē. Qua de causa talis in ea re prodita[e] ē actio: vt qs intendat hoīem stichū aut aureos d̄cē sibi dari oporter̄: id aliud exēpluz de eodē: plus enīz petit causa iste cui hō in genere promissus est si hoīem certū petat: ⁊ similr est in vino ⁊ in purpura ⁊ in alijs. Generalr enim qficūqz aliqd debet̄ in genere si certū qd petat̄ plus peti videt̄. Videt̄ enīz promissori adimere electionē: vel ad min⁹ hoc facere intendit. Diceret aliqs hoc verū est qñ aliqd in genere promissuz ē. et ille cui ꝓmissuz est certum petit: qr tūc si ꝑciosissimum petat plus petere cā vī. Sz qd diceretis vos dñe si aliqd ī genere eēt ꝓmissuz: ⁊ ipse precise petat illud qd vilissimū est: in illo genere vī ne plus petere? Et rñ. ꝙ sic: qr adhuc electionē soluendi ꝓmissori adimere videt̄. Sepe enim accidit vt promissori facilius sit soluere illud qd maioris pretij est. Oībus istis modis dicitur plus peti. ex quocūqz istorū modoꝝ plus petebat̄: cadebat plus petēs a causa. Hodie nō est sic: vt patet in proximo. §.

¶ Sed hoc qdē antea ⁊c̄. Ab illo. §. si qs agēs. vsqz nūc solū habuistis ꝙ quatuor sunt modi plus petēdi: ⁊ quicūqz aliquo istorū modorū plus peteret: cadebat a cā sua: propter qd dicit dñs Justi. ꝙ hoc videt̄ iniquū ⁊ correctione dignū. Et dicit hoc antea in vsu fuerat.

a ¶ Huic autem. Qui causa. Hanc causam electionem iam vocabit.

b ¶ Electio. Nisi cū iā vnum interijt tunc alterū qd superest ꝑstabit: vt. ff. de eo qd certo lo. l. nō vtiqz. ⁊ facit ad hunc. §. ff. de iure do. l. plerūqz. in fi.

c ¶ Eripit. Id est eripere vult.

d ¶ Facit. Id est facere vult.

e ¶ Prodita est. i. data. ⁊ est actio ex stipulatu: hoc modo. s. alternatiue ꝓponenda: vt dicitur hic.

¶ Preterea si aliqs generalr. Casus.

¶ Tu habes vnum exēpluz de eo qui plus petit causa. Hic ponit dñs Justi.

fuerat. Sz postea lex zenoniana ⁊ nostra ꝯstitutio hoc arctauerunt. Et hodie obtinet ꝙ nullus a cā cadat: nisi q plus petit tpe aut alio mō. Sz si plus petat tpe: tunc in penā petis plus tpe duplicabuntur inducie: ita ꝙ si illd qd post annū debebat īcōtinēti petat: nō poterit illud peter: nisi post biēniū: ⁊ ēt nec̄e hēbit adhuc soluere oēs expēsas quas in lite reus fecerit. Si aūt re vel loco: vel cā plꝰ petat: Rñ. imperator ꝙ tūc oē dānū qd sustinebit reus p pluris petitione resarciet sibi actor in triplum. h.d.

a ¶ Preterea. Hoc est aliud exemplū qualiter cā plus petatur.

b ¶ Tollit. Id est tollere vult.

c ¶ Maioris precij ē. Facit ad h ff. lo. itē q̄ritur. §. j. ⁊ ff. de condi. ⁊ de. quod traditum est: ⁊ l. sequē. ⁊ ff. de in diē adiec. l. si vēditor §. sed si neuter. ⁊ ff. de vsu ⁊ habitati. l. finali. ⁊ ff. de vsufruct. hactenus. §. finali. ⁊ l. sequenti.

d ¶ Sed hec quidē. Scilicet q̄ diximus vt plus petendo cadat a tota cā: vt supra eo. §. siquis agens.

est vt eodem modo peteret quo stipulatus est. Preterea[a] si quis generalit̄ hominem stipulatus sit: ⁊ specialiter stichum petat: aut generaliter vinum stipulatus sit: ⁊ specialiter campanuz petat: aut generaliter purpuram stipulatus sit: deinde specialiter tyriam petat: plus petere intelligitur: qꝛ electionem aduersario tollit[b]: cui stipulatiōis iure liberū fuit aliō soluere q̄z quod peteretur: quinetiā: lz vilissimuz sit: quod quis petat: nihilominus plus petere intelligitur: qꝛ sepe accidit vt promissori facili⁹ sit illud soluere quod maioris[c] precij est.

¶ Sūmatus est in §. Siquis agens: tamē specialiter hoc habet. Hodie ꝯtra plus petentem tpe duplicātur inducie: ⁊ fit condemnatio ad oē dāmnuz litis: petēs v̄o plus alijs modis ī triplū sumptus quez sustinuit reus: litis nomine est cōdemnandus. Hoc dicit Angel.

¶ Sed hec quidē[d] antea ī vsu fuerat: postea v̄o lex zenoniana[e] ⁊ nostra frē coarctauit. Et qdez tempoꝛ plus fuerit petituz: quid statui oporteat: zenonis diue memorie loqtur cōstitutio[g]. Sinautē quantitate[h] vel alio mō[i] plus fuerit petituz: oē si qd forte dānuz ex hac causa acciderit ei: contra quē plus petitum fuerit cōmissa tripli cōdēnatiōe (sic supra dixīus[k])

ADDITIO.

Et consulit do. Jasō. ad euadendum istas penas ꝙ in libello sp adq̄ciat illa salutaris cl'a: saluo iure supflui ⁊c̄

e ¶ Lex zenoniana. scz greca: quaz non hēmus.

f ¶ Et nr̄a. Scz greca. quā si hēm⁹.

g ¶ Cōstitutio. Scilicet greca: vt dixius: cui⁹ snia ē vt tp̄s dbeat duplicari ꝯuēto: ⁊ oēs expēnse sibi restitui. vt. j. d excepti. §. hodie autem.

h ¶ Quantitate. Et sic re.

i ¶ Alio mō. Id ē loco: vel cā: vt s̄. §. plus āt. Accursius.

k ¶ Diximus. Vt. s̄. eo. §. tripli. ⁊ ibi huius nr̄e ꝯstōnis grece snia recitat. Sz si si solū petūt: sz ēt cautionez exegit post litē ꝯtestatā amittit dbitū ēt hodie.

vt. C. de plus pe. l. j. q̄ ē huic ꝯria. Si añ litē ꝯtestatā peniteret nō punit̄: qꝛ nō petit: sꝫ petere vult. vt. ff. rē ra. ha. l. āpli⁹ nō peti. vt i. d. l. C. d̄ pl⁹ pe. l. j.

a ¶ Puniat̄. Scꝫ ꝯdictiōe ex lege illa greca cuius effectuꝫ habuim⁹. s̄. eo. §. tripli. ꝛ in hoc. §. plus autē.

¶ Si min⁹

Casus.

¶ Uidistis iā de eo qui plus petit: qual'r puniebat̄ oli: ꝛ q̄liter hodie punit̄. Dñs Justi. nihil volens dimittere idiscussū adhuc tractat d̄ eo q min⁹ petit qd iuris sit: ꝛ dicit ꝙ q minus petit h̄ p̄t facere sine piculo: ꝛ in eodē ēt iudicio plus petere pōt: qꝛ ex ꝯstōne bōe memorie zenonis fuit hoc itroductū ꝙ ille q minus peteret posset in eodē iudicio plus petere. Et scire debet ꝙ hec mā illius. C. de eden. l. edita actio: ꝛ ea q̄ sup repetitione illius. l. dñr p̄sit hic repeti. Quidā aūt p. §. istū voluerunt dicere ꝙ emēdatio libelli ꝛ mutatio possit fieri vsqꝫ ad sniam diffinitiuā: qꝛ vsqꝫ ad sniam diffinit: sp manet idē iudiciuꝫ. Doctores tñ nr̄i in h̄ residēt oēs ꝙ añ litis ꝯtesta. pōt fieri emēdatō ꝛ mutatio: ꝛ lr̄aꝫ istā ita itelligūt i eodē iudicio. i. añ litē ꝯtestatā vl' sic i eodē iudicio. i. apud eūdē iudicē: nō i eadē istātia iudicij. Uocat̄ tñ iudiciū idē pp idētita. iudicis ꝛ cārū.

Diuisio ¶ Si minus. ¶ Diuiditur in duas partes. Primo qñ minus petijt. Secūdo qñ aliud pro alio per errorē petijt. Secūda ibi (Siquis aliud.) Areti.

Donar̄ nemo p̄sumit̄.

b ¶ In intētione. Scilicet in libello intētionis: ꝛ hoc per errorem: si enim sciēter donare p̄sumit̄ s̄m quosdam. Sed ꝯtra puto ꝙ nunq̄ donare presumitur: nisi tūc qñ traditio fieret ab eo qui donare presumit̄. vt. ff. de reg. iu. l. cuius per errorē: hic autē nō erat datio: sed q̄dā abstinētia. Uñ si de reliq̄ sciat qui agit siue non tempore cepti iudicij locuꝫ hēt. §. iste.

puniatur a.

¶ Petens minus q̄ꝫ ei debeat̄ pōt corā eodem iudice residuuꝫ petere. Are.

¶ Si minus in intētione b sua cōplexus fuerit actor q̄ꝫ ad eū ꝑtineat: veluti si cū ei decē aurei deberent̄ qnqꝫ sibi dare oportere intēderit: aut si cuꝫ tot⁹ fundus ei⁹ eēt ꝑteꝫ dimidiā suā eē petierit: sine piculo agit In reliquum v̄o nihilomin⁹ iudex aduersariū in eodem iudicio c ei cōdēnat

ADDItio. Ista glosa i se ꝛ relata ad textū nostrū est v̄a: ꝛ s̄ꝫ Ja. vnica ꝛ singularis: nō tñ est simpl'r v̄a iquātuꝫ dicit nūq̄ p̄sumi donatiōe nisi iterueniat traditio. prosequere vt per eum hic.

c ¶ In eodē iudicio. Id ē qñcūq̄ ante sniaꝫ reliquū petierit sine noua cōtestatione s̄ꝫ quosdā vt hic dicitur: ꝛ hoc ꝓpter duas rōnes falsas. Una qꝛ pōt emēdare libellū qñcūq̄ añ sniam vt dicūt: ꝛ est pro eis. ff. de noxa. i delictis. §. si detracta. ꝛ sic itelligūt. C. d̄ eden. edita. Altera rō est: qꝛ s̄m eos etiā si nō petat vel ꝓbet hoc actor: tñ iudex si scit: dꝫ s̄m suā ꝯsciam ꝯdēnare reū: ꝛ est ꝓ eis ad hāc rōnē. ff. finiū regū. l. si irruptiōe. §. ad offm̄: ꝛ in hac snia fuit dñs. M. Sed certe s̄m Joā. positum est falsum ꝛ due rōnes male. Nā non pōt qs imutare libellum nisi vsqꝫ ad litē contestatam: nec ēt hodie post datū libellū: qꝛ sic dicit auc̄. ꝙ nō hꝫ necesse in primo libello p̄sistere: vt in auc̄. de liti. §. oēm. colla. viij. Item qꝛ nō videt̄ in iudiciū venisse qd̄ post litis ꝯtestationē ꝯtingit. vt. ff. de iudi. l. nō pōt. ꝛ. ff. de excep. rei iudi. cū q̄rit̄ ꝛ. l. egi. Nec obstat qd̄ hic dicit̄ ꝛ qd̄ dicit eodē iudicio. Nā dic. i. corā eodē iudice: ꝛ ab eodē actore ꝛ reo. Nam ꝛ propter hāc cām. s. pp idētitatē p̄sonarū: ēt vbi prorsus aliud petit̄: tñ dr̄ iudiciū idē. vt. j. ꝓrio. §. Itē non obstat

Libellū datū mutare nō licꝫ.

Iudicium dr̄ idēꝫ pp p̄sonaꝝ idētitatem.

ff. de nota. l deliceri. §. si vtracta. qr ibi ex eadē cā z eadez actione: z ad idem agebaf: Iz esset varlatio i quodā bñficio: qd bñs hz p. l. vt possit p nota. vare. vt. j. de nota. actio. §. fūma. z. ff. de re iudica.

Iudex mlles. §. j. Iudex hz aliā rō fm cōsciē. tiā: sed fm alle gata hz iudex iudicā † Nota hz Ja. qd iudex ē sup legē vt papa i. perator vel pri ceps cu ius di ctū ha bet pro ligitur. C. de appella. l. fina. §. finali. lege hz a Iptz cō sciētiaz iuaz in dicar q litercū qz eam hēat si ue ex a ctis si ue non als pec caret. Ité nō qp exe cutō te neī exe q sniaz et ē p. priā cō sciētiaz nisi i cā crimia

Itez alia rō non est bōa: qr non hz cō sciētiā: sciētiā z hz allegata hz iudex iudica re z nūtia re. vt. ff. de offi. pfi. illici tas. §. pīaf. nisi habeat cōsciētiaz vt iudex. vt in d. l. ff. finī. regun. si irruptione. §. ad of ficiuz. z hoc in singularibus iudicijs. † Sed qd in vūbus? Rñi. potest in eis adijci qficūqz añ sniam. vt. ff. de petit. here. l. iiij. z. l. si quo tēpore: z sic intelligitur. C. de appella. l. fina. §. finali.

Constitutione. Scilicet greca: quam non habemus.

C Siquis aliud pro alio. Calus.

C Supra vidistis qd inris de eo qui plus petit. Sed quid si aliqs aliud p alio petierit: vel si vnā actionē p alia proposuerit: Rñdet q non pp hoc pe reclitabitur et aliquid: sed in eodē iu dicio cognita causa errorem suuz cor rigere potest. Et hoc dicit.

b C Intenderit. Scilicet sibi deberi.

c C In eodem iudicio. i. apud eundē iudicem: z dicit idem iudiciuz ppter identitatē psonaz z iudicis: tamē vere aliud est. Sed nunqd nouę dilatiōes dabunt: Respō. si potest eē istructus ex petitione prima: etiā ad secūdā nō dabunt: cū necessarie non voluntarie sunt dāde dilationes. vt. C. de dila. l. j. Nā si primo egit actione vi bonorum raptorū: z postea mutet z agat actio ne furti satis pōt esse reus instructus. Si aut sunt diuerse petitiones: vt in

ex cōstitutione[a] di ue memorie zenōis.

C Siquis p errōē aliud pro alio petie ris libellu mutare poterit. b. d. An. ad.

C Sigs aliud pro alio itēderit[b] nihil ei piclitari plz: sed in eodē iudicio[c] co gnita veritate erro rē suuz corrigere[d] ei permittit: velut si is q hoiem stichū petere deberet ro tē petierit: aut si quis ex testō dari si bi oportere intēde rit[e] quod ex stipu latu debetur.

hoc. §. dicitur: noue dilationes dande sunt. vt. C. de dila. l. j. Ité nunqd itez pozali: de calūnia iurabit. Rñi. sic: qr pōt z hāc cā calūniari. vt. ff. de dam. infec. l. qui bona fide. §. antepenul. z penul

d C Corrigere. No. q pmittit ali ēnt errorem suū corrige re. Sed nunqd in veteri hz necesse pfiteri Rñi. nō hz hāc. l. Sed hodie contra. vt in auc. de ll. §. oēz. col. viij. z ita intenta

Il z cō pozali: qr tunc iudex si hz ereq ? suam ?sciam vt pul chre p cium.

blē veterē z nouā: nisi eo absoluto in veteri obijciat exceptio rei iudicate i noua: vt qr fit eadē cā agēdi z eedē psone z eadē res: Iz alia sit actio. vt. ff. de iureiurā. l. duob?. §. exceptio. z. ff. de exceptio. rei iudi. l. si mf. §. cādez. z l. cū ḡrit. Vel nisi actio pria ita se habeat ad secūdā vt electiōe tollat: qd in casib? ptingit. vt. C. de fur. l. j. z C. si fyus certe. emi. se man. l. j. z. C. de eodi. l. ij. z. C. de pac. iter ēp. z vend. l. cō missorie. z. ff. de tribu. l. qd in heredē. §. eligeī. z. ff. d le. ij. l. cū filī?. §. varijs

c C Intenderit: scilicet ibi deberi.

C Sūt ptera actōes. Calus. C Jā vidistis in titulo de actionib? varias z diuersas diuisiones actionū. Adhuc etiā est alia diuisio actionū quā inuit nobis Justi. z vsqz i finē tituli ?sequ?: z est diuisio ista talis. Actionū quedam sunt qb? ?sequmur solidū: quedā qb? nō solidum: z quedam qbus minus. Et ponit exēplum dicens q per actionez de peculio aliquando ?sequimur solidū velut si tēpore litis cōtesta. tāti reperiatur in peculio deducto omni eo qd de iure deduci dz quantū nobis debetur: z quēadmodum peculiū intelligi debeat suo loco proponemus. h. d.

Diuisio

¶ Sunt preterea. ¶ Diuidit ī duas partes. In prima ponit vnū dictū generale. vz. q̄ non ois actio est psecutoria solidi. Scdo illud p plura exēpla probat. Scdo ibi (Ut ecce.) Ité secūda ibi diuidit. Tertia ibi (Ut ecce.) Ité secūda ibi (Actiones omnes aut sunt psecutorie solidi aut inquātus ea facere pōt vel in quātū hzre probat in exēplis sequentibus: z primo i actione de peculio. Aret.

¶ Actiones omnes aut sunt psecutorie solidi aut inquātus ea facere pōt vel in quātū hzre probat in exēplis sequentibus: z primo i actione de peculio. Aret.

¶ Sunt preterea q̄daz actiones [a] quibus non soliduz q̄ debetur nobis persequimur: sz modo soliduz psequimur: modo min⁹. ¶ Ut ecce si in peculium filij seruiue agam⁹: nam si nō minus in peculio sit q̄z persequimur: insolidum dñs: paterue condēnatur: si vo minus inueiat: eatenus cōdēnat iudex quatenus in peculio sit. Quemadmodū aūt peculiuz intelligi debeat: suo ordine ꝓponemus [b].

¶ In dotis restitutione condemnatur maritus inquantuz facere potest. Aret.

¶ Item si de dote in iudicio mulier agat: placet eatenus maritum [c] condemnari debere quatenus facere possit. i. q̄tenus facultates [d] Undecīa q̄ alie singulares: alie vniuersales alie gfiales. vt. ff. ꝓ socio. l. ꝓ socio. arbiter. Duodecima diuisio est q̄ alie sūt simplices alie duplices vt saūt. her. cōt di. fini. regū. z quedaz interdicta: vt j. de interdi. ¶. tertia diuisio. Est autē z hec exēplū de qua b dicitur.

a ¶ Sunt preterea q̄dam actiones. Innuit hic quandā diuisionē actionū. q. alie sunt psecutorie insolidū: alie non: z hanc ꝓsequitur vsq; in fine huius tītu. z nō est ista diuisio de. xij. diuisionibus. Ná prima est q̄ alie sunt in rē: alie in psonā. vt. ī. e. ¶. oium. Secūda est q̄ alie sūt ciuiles: alie ꝓtorie. vt. ī. eo. ¶. sed iste q̄dē actiones sunt. Tertia sunt. ī. eo. ¶. sequēs. Quarta. ī. e. ¶. oēs aūt actiones. Quinta. ī. e. ¶. actionū aūt q̄dā sunt. Sexta est q̄ alie sūt tēporales: alie ꝑpetue. Septia q̄ alie sunt tranſitorie ad heredes: alie non. vt. j. de ꝑpe. z tēp. actī. ¶. nō oēs. Octa

Actionū diuisiones sūt. xij.

b ¶ Proponemus. vt. j. tit. j. ¶. cum autem.

¶ Itez si de dote Cassius. ¶ Jā vidistis exēplum de vna actione que q̄liz psecutoria ē solidi: q̄liz non. Nūc dabo vobis exēplū de alia actione que q̄liz dat̄ ī solidū: q̄liz non: z est exēplū de actione de dote que est psecutoria solidi quādo maritꝰ solidū facere pōt. Si aūt nō habeat vñ solidū facere possit: tūc dz cōdēnari inquātū facere pōt. h. d.

c ¶ Ité. Maritū vel cī⁹ heredes. ſ. filios cōes: secus i extraneis heredibus. vt. ff. so. ma. l. ēt filios mulieris. z. l. maritum. z. l. sequenti.

d ¶ Facultates. vt tñ ipse maritus nō egeat. †vt. ff. de re iudi. inter cos. z ff. de regu. iur. l. in ꝓdēnatione ꝑsonarū: z b nīl̄ dolo fecerit maritus: quo-

† Et b deducē do obz

attendi minus possit cautione exposita ab eo modus dem de solido soluendo si ad meliorē circa fortunā pueneuerit. vt. C. de rei vxo. duo. p̄. act. §. cū ät. z. ff. so. ma. l. ēt filios. §. Iz mo ctr z. ff. p socio. l. vez est. §. id quod. ca q̄stitatē rei ADDitio. Jtē nisi mu lier ipsa eēt pauper: ita vt ad ipsius victum tota dos esset ne cessaria. Jtē si res dotalis vel alia acq̄ sita ex re do tis facl̄ tatib⁹ z ꝓpter ne ne: vt si possit operari z habe at offīm arti vel arti ficiū si bi opus eē z si at ōdu ctō ista rū opa rū: no bil̄ ꝙ plus ex pendat q̄ rusti cus. Sed o circa q̄ titatem tpis pu ta āno rū ipsi⁹ mariti et ꝑm fo mam. l. heredi tatē. in ꝑncī. ff. ad leg. fal. vt p Jo. sa. z Ja. h. eius patiunt. Itaq; si dotis quantitati cōcurrant facultates eius: in solidum dānatur: si minus i tātū quantū facere potest. Propter retentionē quoq; dotis repetitio minuitur. nā ob impensas in res dotales fcās marito quasi retentio concessa est: q̄ ipso iur necessarys sumptib⁹ dos b minuit: sicut ex latiori bus digestorum libris cognoscēs liz

Casus. C Jā vidi stis vnū casum in q̄ nō ꝓsequitur mulier solidum per actionem de dote. Dic pone nit dominus Justinia. alium casum puta quando maritus vtitur retentione ꝓpter impēsas factas in dote. h. d. a C Impēsas. Dic q̄ ipense alie necessarie sunt: vt gb⁹ nō factis res erat peritura vel deterior futura. Alie vti les z gbus non factis res nō erat peritura: sed eis res ē melior futura. Alie volūtarie qui tm̄ rē ꝰ eroznant. vt. ff. d verbo. signi. ipense. z. ff. de ipen. in rebus do. fac. l. j. z. l. q̄ dicit. §. vtiles. z. l. volūtarie. In primis ipensis dic q̄ minuant dotē ipso iure si cōsistat in pe cunia z specie: vt si est fundus z pecunia in dote data quātū in fundū impēdit: tātū i pecūia ipso iure ꝺbere desinit. Si ꝙ solus fundus in dotem fit: tunc si tātū erpendit̄ simℓ vel ex diuersis vicibus quāti est fundus: tunc ipso iure desinit esse dotalis: nisi mulier. j. annum sponte marito ipensas obtulerit. Si ꝙ non tātū: nō desinit eē dotalis: sed tandiu totus vel ꝓ pte retinet q̄ndiu ipense restituant. vt. ff. de impen. in reb⁹ do. fac. l. q̄ dicit. z. ff. d iur do. l. qs. §. pe. z fi. z boc i necessarijs impēsis. Si autez vtiles sunt: tunc p actionē nego. ge. vel mādati: si mandato mulieris fecit: repetuntur. Voluptarie nō repetunt̄ etiaz si mādato mulieris facte sunt: sed abraduntur sine lesione ꝓtoris stat⁹. vt C. d rei vxo. actioni. §. fs nec ob impēsas. z. ff. de rei vēdicatiōe. † Et fs hāc distinctionem hunc. §. iteligas: z q̄ dicit in litera quasi nō denotat impio prietatem si est impensa necessaria vt dictum est: sed si vtilis vel voluntaria nullo modo locum habet hic. §.

Impen se volū tarie an ꝓsit ab radi.

† Et b ē spāle in vroze dus ab alio cu tus voluntate facte fuissent i re sua bsi ꝓpe tunc. l. tſ. al's tſ. §. fi mutua ff. de in rē ver.

b C Dos. In pecunia consistens.

c C Libris. vt. ff. de impen. in re. do. sa. per totum titu.

C Sed z siquis. Casus. C Preter actiones iam dictas sunt z alie gbus quandoq; prosequimur solidus: quandoq; non. Eiusmodi sunt ille que dantur cōtra parentes z patronos z contra socium. Idem dico in actionibus que cōpetunt contra eum qui conuenitur ex sua donatione. hoc dicit.

d C Sed z siquis. Scilicet filius vel libertus qui agunt venia impetrata al's puniuntur. vt eodem. §. z in eum.

e C Socio. Et se confitente socium: al's non datur ei hoc beneficiū. vt. ff. ꝓ socio: si vnus. §. vltimo.

ADDITIO. Q3 vez ītelligē si ps̄e ueret in negatione vsq3 ad lit. conte-sta. z negauit in spēcie esse ſocijz: alʒ secus: puta si in genere vt nego narra ta put narrātur zc. fm docto. hic.

a ¶ Potest qđ semp accipe d tracto tanto q̄ pos fit ide vīer cōuentus. vt ff. de reg. iu. l. in condemnatione.

b ¶ Ex donatione. Jd est qñ nō p̄t soluere cum donare promiſit.

c ¶ Cōuēla tur. ſ. odictō ne ex lege. vt. C. de do. figs argētū. §. finaūt. Et no. q̄ hic solus ouenīt ī q̄tū faceſ p̄t d ducto ere alieo. vt. ff. d re iudi. l. iter eos. §. j. z ij. zmelī. §. fi.

¶ Cōpensatiōes. Casus. ¶ Supra vidistis qualiter q̄sq3 per actiones p segmur solidū: z q̄sq3 nō: z hoc p nāz actionis: vt in superioribus ps̄. Dic ād dicit q̄ similiter p actiones q̄sq3 nō p segmur solidū ꝓpter cōpensationem factam vel cōpositam ab hoie. z. h. d.

¶ Cōpensationes. Plerūq3 .h.d. ꝓpter actionē d̄positi: z alias quasdā in q̄b⁹ nō obtēt cōpēsatio. vt. ī. e. §. i bōefidei. z. C. d compē. l. fi. Accurſius.

e ¶ Er eadē causa. hodie ex q̄cunq3 cā z in quolibet ꝯctu bōe fidei vel stri cti iurīs. vt. ī. eodem. §. in bone fidei.

f ¶ Jā dictū est. ī. e. §. in bone fidei.

¶ Ū eo quoq3. Casus. ¶ Adhuc ponit d̄s Justi. nobis aliud exēplū actio. in quo exēplo nō semp p̄segmur solidum: sed aliq̄ minus solido: pone q̄ habeā debitorez qui cessit bonis: deinde tñ ad pinguiorē fortunā deue nerit: intēto ꝯ eā actionē vtilē q̄ mihi ante bonoꝝ cessionē ꝓtebat directa cōdēnabīt ne in ista actione secūda i solidū: Rñ. q̄ nō: sed in quātū facere p̄t. Inhu manuz enim esset q̄ d po stea acq̄sitis insolidū con demnaretur hoc dicit.

potest a. Jdē est si quis ex donatione b sua conueniatur c.

¶ Ratione cōpēsa tionis sepe minuit ītētio actoris. Are.

¶ Cōpensationes quoq3 oppositę ple rūq3 d efficiunt vt minus q̄sque conse quatur q̄z ei debea tur. Naz ex bono z equo habita ratiōe eius q̄ inuicē acto rē ex e eadem cā p̄stare oportet in re liquū eum eum quo actū est eū cōdēnet ficut iā f dictuz est.

¶ Impedit bono rū cessio ne fiat ſo lidū cōdēnatio. Aug.

¶ Cum eo quoq3 q̄ creditoribus s suis bonis cessit si po stea aliq̄d acq̄sierit q̄ idoneuz emolu mentū abeat: ex in tegro h. i. q̄ facere p̄t creditores ex periuntur: inhuma nū enim erat expo liatuz fortunis suis insolidum dānari.

g ¶ Cōco. Creditorib⁹ q̄ fieri non p̄t a ſi cōſiteaſ. vt ff. de cef. bo. l. pe. Prodest aūt hec cessio vt nō reducaſ debitor in car cerem. vt. C. qui bo. ced. poſ. l. j. Et q̄ in acquisito postea ouēniatur inquā tum facere possit vt subiūcit.

Cessio bonoꝝ in duo bus p̄desſt.

h ¶ Ex integro. Videſ sibi ꝓpſi ꝺria lſa q̄ ex integro z inquātū facere p̄t ꝓue niaſ vt subiūcit. Sed sic ītelligit q̄ iſo lidū ꝓuēiaſ q̄ditu p̄t ſolueſ: Ъ tñ ē de ducto ſp ne egeat. vt. ff. d cessi. bo. qui bōis. z. ff. de regu. iur. l. ī cōdēnatiōe.

Cessio-ne bo-noꝝ fa cta non ſp cōue niet q̄ ſuſtinuisset penas corporales: vel ces-cessit: ēt si ad

ADDITIO. Ul' dic z lōge facilī⁹ ex itegro. i. demuo siue itez vt sit vna dī ctio: z ita exponūt doctores ptīl. Et Ъ s. g cessit bōis p̄t itez ꝓuenīre si pueīat ad pinguiorē fortunā: vez ē: nisi p eo tā ſuſtinuisset culo mudo sup lapidē: de hoc glo. notat in. c. sicut dignū: eſ de pīguio homi. z in. c. peccatū. de reg. iur. i. vj. rē fortunā p inquantum facere potest deducto zc. ueuit. ne cōueniaſ: inhumanum enim zc.



Continuatio ¶ Quod cum eo ꝛc. ¶ Qualiter cõueniamur ex ꝯctibus vel furtis nobiscum habitis dictũ est: nũc qualr ꝯueniamur ex habitis cũ his quos ĩ potestate habem⁹. Accursius florentinus.

Diuisio Quia tamẽ. ¶ Tot⁹ iste ti. diuidit in sex partes. Prio ponit continuationẽ rubri. Secũdo q̃ fili⁹ ꝛ seruus eq̃ parent: iõ dictũ in vno põt itelligi dictum in alio. Tertio ꝓseqtur de ꝯctibus seruorum qualiter ꝛ inquantũ eoꝝ dñs teneat. Quarto illud extendit ad filios. Quito ponit vnuꝫ in filio qd nõ hꝫ locũ ĩ suo. Sexto redit ad ꝯctũ sui. Scda ibi(Et qr.) Tertia ibi(Si igitur.) Quarta ibi(que dixim⁹.) Quita ibi (Illd ꝓpe.) Sexta ibi(illũ ĩ sũma.)

¶ Qd cũ eo q ĩ aliena ptãte ẽ negociũ gestum esse dicitur.

¶ Cognito contractu seruorũ ad obligandum dñm: erit cognitum quid de ꝯtractu filij ad obligandum patrem.

¶ Quia tñ superius ª mẽtionez habuim⁹ d actõe q̃ ĩ peculiũ filioruꝫ familias



Quia tñ superius ª mẽtionez habuim⁹ d actõe q̃ ĩ peculiũ filioruꝫ familias tu. pri. §. figs cum parente: tractatuꝫ est de actione de peculio que dat contra parẽtẽ vel dñm pro ꝯtractu facto cum filiofa. vel cum seruo: sed nõ plene: ꝛ ꝓpterea dicit in hoc loco q d ea vberius tractare proponit ꝛ actio. inde sumpta tractat d omni negocio quod gestuꝫ esse dicetur cum eis qui in nostra potestate sunt: dicit ergo sine cum filiofami. siue cum seruo negocium gestuꝫ sit q̃ in omnibus fere eadem natura seruat: ꝛ sine dubio in q̃lꝫ articulo possemus tractare ꝛ exẽplificar de ambob⁹: qr tñ in his duob⁹ eadẽ fere natura itelligit: ne ꝓbosa fiat disputatio sermonẽ nostrũ in psonam serui ꝛ domini dirigamus. Et idẽ intelligamus in parentibus ꝛ liberis: ꝛ de hoc tractabimus. j. eodem. §. illud proprie. argumentum eius qd dicitur opus est. vt d actiõe. Als materia ꝛc. Voluerunt quidam dicere quod hoc verbum de peculio est proprium nomen actionis nos cõtra sed sunt adiectiones. vt notatur in fine huius. §. a ¶ Superius. vt. s̃. titu. j. §. actiões autem. ꝛ. §. sunt preterea.

a ¶ Diligentius. ff. ſ. dictum ſit. Ut dic diligentius. i. diligenter.

b ¶ Fere. ſ dicit ꝑpter macedonianū qꝫ hꝫ locū in filiꝭ nō i ꝺuis. vt. j. e. §. q̄ virim⁹. ⁊ ꝑpē alios caſus quos ibi dicem⁹.

c ¶ Diſputatio.

ADDITIO.

No. ꝙ multos doc. qui legēdo ⁊ cōſulēdo multa: ⁊ multa effundūt cū pauciſ vtī poſſunt contra id qꝺ dicitur q̄ gaudent breuitate moderni. nā in multiloquio nō ꝺeeſt peccatum. facit. l. ampliorē. §. in refutatoriis: cum ibi no. per glo. ⁊ doctor. C. de appella. Angelus.

Similitudem eadē ē diſciplia.

d ¶ Idem intellecturi. Nam ſimilium eadem eſt diſciplina vt ḥ. ⁊. ff. de in rem ver. l. iij. §. proinde: ⁊. §. quotiens.

e ¶ In his. ſcilicet parente ⁊ filio.

f ¶ Oſtendemus. vt. j. e. §. q̄ virim⁹.

¶ Si igit iuſſu ꝺñi. Caſus. ¶ Supra dictum eſt q̄ tractandum erat de ac. ſiue adiectionibus actionū que cōpetunt propter negocia geſta cū ſeruis ⁊ filiſſa. Videmus igit primo de illa ac. que cōpetit ꝑpter negociū geſtū cuꝫ ſeruo iuſſu ꝺñi. Dicit igit q̄ ſi aliqs iuſſu ꝺñi cū ſeruo ꝺ̄hat cuꝫ ꝺño cōtraxiſſe videt. Et tō ꝙ ꝺñm cōpetit ei actio inſolidū hac adiectiōe q̄ iuſſu ⁊ inſolidū fidē enim ꝺñi ſequi vide

ſeruoꝝq̄ agit⁹ op⁹ eſt vt de hac actiōe ⁊ de ceteris que eo rūdem noie in parētes ꝺñoſue dari ſolent diligenti⁹ a⁹ am moneam⁹. ¶ Et qꝫ ſiue cum ſeruis negocium geſtū ſit ſiue cū his qui in poteſtate parētū ſunt his fere b eadem iura ſeruāt̄: ne verboſa fiat diſputatio c: dirigamus ſermonē in ꝑſonā ſerui ꝺominiq̄z: idem⁹ intellecturi de liberis quoq̄ ⁊ parentibus quoꝝ ī poteſtate ſunt. Nā ſigꝺ in his ꝑprie ſeruet ſe paratim oñdem⁹ f.

¶ Dominus tenet extractu ſerui iſolidū ſi cōtrahi iuſſerit vel ipſum vel liberum hoiem nauivel alicui alij negociatiōi ꝓpoſuerit actionibus cognominatis: qꝺ iuſſu ⁊ exercitoria ⁊ inſtitoria. Aretinus.

¶ Si igit iuſſu ꝺomini g cuꝫ ſeruo negociuꝫ geſtū erit: iſolidum prētor⁹ aduerſus ꝺñz actionē polliceā. ſ. qz ꝙ ita ẓ̄hit fidē ꝺomini ſe qui videtur h. Eadē

g ¶ Si igitur. Dñi. ſ. volētis cum ſuo ẓ̄hi ſiue ꝺirigat iuſſū ad ſuuꝫ ſiue ad ẓ̄hentem cū ſuo: ſiue ſubſcripſit: ſi ue quocūq̄z mō ẓctū ratum habuit. vt. ff. qꝺ iuſſu. l. j. §. j. ⁊ §. ſed ⁊ ſi ſerui cyrographo. ⁊. §. ſi ratum.

h ¶ Videtur. Ut etiā ab ipſo ꝺño ꝺebitū conꝺicī poſſit. vt. j. e. §. pe.

¶ Eadē rō ne. Caſus.

¶ Uidiſt⁊ duas actionū adiectiones iſolidū: adhuc ꝓpter illas duas adiectiōes prētor⁹ ꝓponit alias duas. Quarū vna vocat exercitoria ⁊ alia inſtitoria. Et prio pōlt exē plū de exercitoria dicens q̄ tunc cōpetit exercitoria cū ꝺño nauis ſiue nauta qui exercere ꝺ̄i ꝺñi ſub magiſterio nauis, ꝓpoſuit ⁊ cū ſeruo illo ẓctum fuerit. Dat̄ enim tūc ẓ̄hēti ẓ ꝺñm nauis act. exercitoria iſolidū: ⁊ q̄ ꝙ lra in ſeruo ſuo loquat̄: idē tñ itelligas ī ſeruo alieno vel in libero hoie magiſterio nauis ꝓpoſito ſi cū eo ẓctuꝫ fuerit et⁹ rei gra ad quā ꝓpoſit⁹ fuerit: ⁊ ſic trahit exercitoria nomē ſuū ab ipſo ꝺño nauis q alium ꝓpoſuit alicui ne-

gocio q̃ exercitor dr̃: ꝫ ĩstitoria ecõuer so trahit nomẽ ab eo q̃ certo negocio p̃ponit̃ qui exercitor appellat̃. ꝛ.h.d.

¶ Institoria ꝛc. Supra vidistis qñ lo cũ hꝫ exercitoria adiectio. Modo vi deatis qñ hꝫ locũ institoria. ꝛ certe hꝫ locũ cũ qs p̃ponit seruuꝫ taberne aut alicui negociatiõi: ꝛ cũ eo cõtractuũ fuerit eiꝰ rei gratia cui p̃ponit. Tunc enĩ dat̃ actio ꝯtra eũ ex eo cõtractu cum hac adiectõe ĩstitoria. Qui aũt a domio preponit̃ institor appellatur. h.d.

ratione [a] p̃tor duas alias insolidũ actiones pollicet̃: quaruꝫ altera exercitoria [b] altera institoria appellat̃. Exercitoria tũc hꝫ locũ: cũ quis seruũ suũ magistruꝫ naui proposuerit: ꝛ qd cũ eo eiꝰ [c] rei gr̃a cui p̃positus erit ꝯ̃ctũ fuerit. Jõ ãt exercitoria vocat̃: qꝛ exercitoris appellatur: ad quem quotidianuꝫ nauiꝫ q̃stuꝫ [d] pertinet. Institoria tunc locũ habet cuꝫ quis taberne forte aut cuilibet negociationi seruum [e] suum preposuerit: ꝛ quid cum eo eius rei causa cui p̃positus erit contractum fuerit. Jdeo aũt institoria appellatur: qꝛ q negociatiõibus p̃ponũtur: ĩstitores vocãt̃ [f] Istaꝫ tñ duaꝫ [g] actio

e ¶ Seruũ. Vel liberũ. vt ĩ fi. huiꝰ. §.

f ¶ Vocant̃. Nota q̃ institoria a preposito: sed exercitoria a preponẽte vocatur: vt hic: ꝛ supra proximo. §.

¶ Istas duas actiões. Casus. ¶ Supra diximus q̃ locũ habet exercito. siue istito. cũ seruum suũ naui vel taberne vel alteri rei: sicut certe negociationi dñs preposuerit. Istas duas actiões pretor reddit ꝛ donat: et si dominus seruum alienuꝫ vel liberũ hominem alicui negociationi preposuerit: qꝛ eadẽ ratio equitatis in eo casu inuenit̃. hoc dicit. Introduxit ꝛc. Preter predictas actiones q̃ iussu exercito. ꝛ instito. adinuenit adhuc pretor aliam adiectionem q̃ vocatur tributoria: ꝛ hꝫ locũ hec adiectio qñ dño sciẽte ꝛ iubẽte in mercibꝰ peculiaribus negociat̃ seruus. Tunc enĩꝫ si aliqs in illis mercibus cũ seruo cõtrahat statuit pretor: q̃ quicquid sic in illis mercibus cũ seruo ꝯ̃ctũ est vel inde receptũ q̃ totũ iter dñm ꝛ creditores tributoria agẽtes distribuat̃. et qꝛ dño permittit̃ distribuere si cõtingeret: qꝛ male distribueret dñs propterea in hoc casu accommodauit pretor hanc actionem siue adiectionẽ creditori conquerenti de mala distributione. hoc dicit. Quidam tamen dicũt q̃ non habet locum tributoria contra dominum nisi in eo casu quando dñs iam male distribuit. tu dic contra.

Jus idẽ statuat̃ vbi est eadem eq̃tas.

g ¶ Duas. per hoc q̃ dicit duas excludit primam q̃ iussu.

a ¶ Eadẽ ratione. Quia fidẽ domini sequi vr̃: vt. s̃. proxi. §. in fi. Accursius.

b ¶ Exercitoria. Que perpetuo hr̃di ꝛ in heredẽ datur: vt. ff. de exer. si tñ. §. fi. (j) Jdẽ in institoria: vt. ff. de insti. l. nouissime. Jdẽ etiam de in rẽ verso: vt. ff. quando actio de pecu. est an. l. quesitum. in fine.

ADDITIO (j) Dic hoc vez si p̃ma actio dabat̃ heredi vel cõtra heredẽ: qꝛ iste nõ sũt ꝓprie actiões sꝫ adiectiones: vt habet̃ i. d. l. si tñ. §. fi. ꝑm Ang.

c ¶ Eius rei gratia. qñ dicit eius rei gr̃a. nã si ob aliã rem puta negocij sui: vt cum esset prepositus ad vehendum onus ꝛ ipse accepit mutuam pecuniã: nõ ad vtilitatẽ nauis: nõ tenet̃ dñs: vt ff. de exercito. l. j. §. non autem.

d ¶ Questus. i. prouẽtus siue lucrũ. Sed magister appellatur cui totius nauis anchora idest gubernatio cõmendatur: vt. ff. de exercito. l. j. §. magistrum autem nauis.

Questꝰ ẽ lucrũ.

a ¶ Equitatis. No. q vbi eadem est equitas idem ius statuendū est. sic. ff. ad. l. aqui. illud. ⁊. s̄. quib. mo. ius pa. po. sol. §. part ratione.

b ¶ Introduxit. In peculiari merce. Hoc caute dicit nō in dñica: vt. ff. de isti. sed si pupillus. §. pe.

ADDitio. Nota ex illo §. pe. differentiā: qr institoria hz locum in merce dñica. tributoria in merce peculiari: et si vnā egi ⁊ succubui: qr male intentaui possum aliaz intentare. de quo dic: vt ibi p gl. Ang.

c ¶ Negocieť. Ad oēm quoqz porrigiť negociationez: vt. ff. de tribu. l. illd. ⁊. l. j. §. lz.

d ¶ Eius rei causa. Nota q ad hoc vt cōpetat ista actio oportet q sit contractum illarum merciū causa. al's nō cōpeteret: vt per Angelum hic.

e ¶ Minus. Hanc actionē tributoriā dicunt quidaz non dari nisi dñs primo distribuat: ⁊ dicūt q cogiť officio iudicis: ⁊ hoc colligiť ex hoc. §. qr dicit minus. Sed dico q ante ⁊ post cōpetit: qr minus tribuit q nihil tribuit: vt. ff. de tribu. l. illud. §. si cui⁹ dolo. ⁊ ar. ff. d ꝟb. sig. l. min⁹. ⁊. l. ꝟbū ampli⁹. ſz Jas.

☞ ¶ Preterea ītroducta. Casus. ¶ Jā vidistis nām diuersarū adiectionū. vz. adiectionis q iussu exercitorie ⁊ institorie ⁊ tributorie. adhuc preter istas sunt inducte a pretore alie adiectiōes: quarū vna vocatur de in rem verso: et alia de peculio: ⁊ sunt diuerse a predictis: qr supradicte adiectiones nunqz habent locum cōtra dñm: pro contractu facto cuz ſuo: nisi hoc factuz fuerit dño volente: ſz iste due actiones dātur cōtra dñm p cōtractib⁹ factis cū seruo dño ignorāte ⁊ nolēte: adeo q si sine dñi volūtate negociū gestuz sit: tñ si qd in eius negociū versuz fuerit id totū ꝓstare teneť dñs: ⁊ ad hoc pōt agi actiōe ex illo cōtractu cum hac adiectiōe de in rem verso. si autez non sit aliqd versuz in rem eius: tūc potest dñs conueniri quatenus est in peculio. Deinde docet quid videtur versum in rem dñi: dicēs q illud videť versum qd in rem eius necessario impendit seruus: ⁊ de expēsis necessarijs ponit multa exēpla: ſz pone q seruus alicuius qui sciēte dño in negocijs peculiaribus negocieť a tytio. x. aureos acceperit mutuo: ⁊ quinqz aureos creditoribus suis soluerit: reliquos ꝟo quinqz alio modo cōsumpserit: pro illis quinqz quos in rē dñi conuertit: dz dñs insolidū conueniri. Pro alijs ꝟo quinqz peculio tenus dñs conuenitur. Si autem oēs decem aureos in rem dñi versi fuissent decem aureos consequeť

nes ꝑtor reddit: ⁊ si liberuz quis hoiez aut alienum seruuz naui: aut taberne: aut cuilibet negociationi preposuerit. s. qr eadez equitatis [a] ratio etiam eo casu interueniebat.

¶ Si seruus sciēte dño in merce peculiari negociať: et tñ dñs aliqd recipe dz vocať i tributū vna cum alijs creditoribus. Aretinus.

¶ Introduxit ⁊ aliā actionē ꝑtor que tributoria vocať. Nāqz si seruus in peculiari [b] merce sciente dño negocieť [c]: ⁊ qd cū eo eius rei [d] cā ꝯctū erit: ita ꝑtor ius dicit: vt qcqd in his mercibus erit qđqz inde receptum erit id inter dñm si qd ei debebitur ⁊ ceteros creditores pro rata portione distribuatur: ⁊ ideo tributoria vocatur: qr ipsi dño distributionem pretor permittit: nā si quis ex creditoribus queratur quasi minus [e] ei tributū sit q̄z oportuerit: hanc ei actionem accommodat que tributoria appellatur.

per actionem de in rē verso. Licet enīz vna sit actio siue adiectio: qua de pecu lio: ⁊ de eo qđ in rem domini versum sit agitur: tamen duas habet condēnationes. Iudex ergo cōā quo de in rez verso agitur debet inspicere an in rem domini ꝑfuz sit: an nō. Nō aliter dz venire ad estimationē peculiī: nisi aut nihil in rem dñi ꝑfum sit: aut nō totuz. et hoc dicit. Caue tibi a gl. signata super illo verbo: Iz vna. q eam bene intelligas.

a ¶ Preterea. Deqz eo. Caue tibi: qr de vnab actionib simul dicit. ſ. de peculio: ⁊ de in rem verso.

b ¶ Patīt. Facit. ff. de pecul. l. si qs seruum. §. ēt. ⁊ hic adiunge. §. cetera. qui est infra.

c ¶ Mercatus erit. Facit. ff. de in rē verso. l. iij. §. proinde.

d ¶ Er decem. Quia quot sunt consumpti in tot debet teneri: vt. §. proximo. §.

e ¶ Dānari debes. Facit. ff. de in rez ver. l. si pro parte. §. idem.

¶ Ex cōtractu inito cuz seruo domio ignorante tenet dominus de peculio vl in id qđ in rem suā versum est. Et dicitur versuz in rez domini: si aliqđ in rem dñi ipēderit necessario: iudex tamen debet prius inspicere vtruz in rem dñi sit vsuz qz de peculio condēnet. Areti.

¶ Preterea introducta ē actio de peculio: deqz a eo quod ī rem dñi versuz erit: vt quāuis sine volūtate dñi negociū gestuz erit: tamen siue quid in rē eius versuz fuerit id totū ꝑstare debeat: siue qđ nō sit in rē eius vsuz id eatenus prestare debeat quatenus peculiuz patitur b. In re autem dñi versuz intelligitur quicqđ necessario in rē eius impenderit seruus: veluti si mutuatus pecuniam creditoribus eius soluerit: aut edificia ruentia fulcerit: aut familie frumētū emerit vel etiā fundū: aut quālibet aliā rez necessariā mercat[o] c erit. Itaqz si ex[o] decē (vt puta) aureis: quos seru[s] tu[s] a tytio mutuo accepit creditori tuo quinqz aureos soluerit: reliquos vo quinqz quolibet modo cōsumpserit: pro quinqz qdez insolidum dānari debes c: pro ceteris vo quinqz eatenus quatenus in peculio fit: ex quo scilicet appareat vt si toti ōcē aureiin rem tuā versi fuerit: totos ōcē aureos tytiū consequi posse. Licz f eni vna

f ¶ Licet. Hoc punctum quod est hic ita prauē intelligunt quidam q quicunqz agit de peculio videtur intentare illam formulam ⁊ agere scilicet ff. de in rem ver. l. filiusfamilias. in fi. ⁊ ff. de pecu. l. j. §. est autem. que opinio necessaria esse videtur. Nā cū de peculio agit: debita peculiaria computantur: ⁊ ita q seruus debet domino: ⁊ domin[o] debet seruo naturaliter: qr quod seruus impēdit in rē domini venit in actione de pecu. vt. ff. de pecu. l. quam tuberonis. §. sed et id qđ. quod nihil aliud est q̄ de in rem verso agi. ⁊ ita qui agit de peculio ⁊ de in rē ver. agit. Sz Joā. dicit q diuerse sunt actiōes ⁊ actionū formule: nec q formula vni[o] ꝑponit: alteri[o] formulā ꝑpo nere videt. Nec obstat. d. l. de pecul. l. j. §. est autē. qr Iz ibi videat sub actione ⁊ edicto de peculio actionē de in rē verso propouere tū nō demōstrat edi-

Actios peculio et de in rem verso sūt diuerse.

ctuz qd fit de peculio tm̄: sed gn̄ale qd dicit de omni eo qd fit cū eo q in aliena est potestate: vt in ea. l. §. ꝟba aūt. Itē non obstat. d. l. filius. in fi. qr quo ad effectū ꝓponit de in rē verso: q ꝓponit de peculio: nō quo ad formulaz. Et eodez mō expone qd h dicit vna est actio de peculio ⁊ de in rez ꝟso: id est ille qui proponit actionem de peculio cōsequit effectū actionis de in rē ꝟso. Et qd subijcit duas hz cōdēnatiōes: scilicet actio de peculio: vnā scilicet ꝓ suo effectu: ⁊ aliā pro effectu: scz actionis de in rē ꝟso. Accursi⁹.

Tertū expōit.

est actio q̄ de peculio: deqz eo qd ī rez dn̄i versum sit agit tn̄ duas habet cōdēnationes. Itaqz iudex apud quē de ea actione [a] agitur ante dispicere solet an in rez dn̄i versuz sit nec aliter ad peculij estimationē trāsit: q̄z aut nihil in rē domini versum intelligatur aut non totū.

¶ In peculio dicitur esse id quod superest deducto eo qd debetur dn̄o dūmodo non debeatur vicario serui. Areti.

¶ Cum autē queritur quātum in peculio sit ante: deducitur quicqd seru⁹ domino [b] eiue q ī potestate eius sit debz ⁊ qd superest id solum peculiū intelligitur. Aliquando tamen id quod ei debet [c] seruus: qui in potestate domini sit non deducitur ex peculio: veluti si is [d] ⁊ supra de fideius. §. j. Accursius.

¶ Aliquādo tamen. Casus. ¶ Iam intellexistis: ꝙ peculiū intelligitur illud qd remanet deducto eo qd domino debetur. ⁊ etiaz illis qui in eius ptāte sunt: qn̄qz tn̄ ꝯtingit ꝙ dominus nō ꝑmo deduc̄ qd seruis suis debetur: puta si habeā seruuz ordinariuz: ⁊ ipse hēat seruum vicariū ⁊ ordinarius meus debeat mihi centum ⁊ vicario suo l. ego postea conuētus suz act. de peculio pro cōtractu serui ordinarij perducā illa cētuz que mihi debebat: potero ne deducere illa. l. que seruo scilz vicario debebat: ⁊ dicitur ꝙ nō. Et rō huius est hec: qr īponet verbis: ⁊ non rebus. Si enīz dominus deduceret debitum vicarij de peculio ordinarij: ⁊ illud poneretur in peculio vicarij: hoc nihil aliud esset: q̄z vna manu auferre de peculio ordinarij: ⁊ alia manu ponere idem in peculio ordinarij: cuz peculium vicarij fit peculium ordinarij. Et hoc dicit.

ADDITIO. Hec opi. glo. ꝙ sint diuerse actiones verior est: qr hn̄t diuersa noīa ⁊ diuersa media cōcludēdi.

a ¶ Actione. Scilicet de peculio.

¶ Cum autem querit. Casus. ¶ In fi. proxi. §. habuisti ꝙ tūc deinde transeundū est ad estimationez peculij: qn̄ nihil est in rē dn̄i versuz vel nō totuz. Sed dn̄e pro deo dicat mihi qualiter in isto casu debuit estimari peculiuz: Frater respō. cū querit quātū peculiū sit solū qd superit deducto eo qd dn̄o debetur: ⁊ etiā eo qd illis debet: qui ī sua ptāte sunt vl' tutela: aliud qd superest dicitur esse in peculio. hoc dicit.

b ¶ Cum autem. Dn̄o. Scilicet dz. Cum enim inspecto in re naturali seruus liber sit: apparet ꝙ naturalr pōt obligari etiā domino suo: vt. ff. de cōdi. inde. si id qd. ⁊. ff. de pecu. nec ꝟuus.

c ¶ Debet. Quasi dicat: ⁊ id deducit qd debet dare seruus: his qui sunt in potestate: vt conseruis suis: ⁊ filijs domini: ⁊ pupillis domini: vt. ff. de pecu. sed ⁊ si damnum. §. peculium.

d ¶ Si is. Scilicet cui debetur: puta habeo seruū castaldū qui ordinarius dr̄: q hz sub se aliū: q vicari⁹ dr̄: si ordinari⁹ aliqd dz vicario: ⁊ conuenior de peculio ordinarij nō deducā qd vica-

Seru⁹ ordinarius.

Seru⁹ vicari⁹.

rio debetur: ꝛ est ratio in prõptu: qꝛ si deduco pro vicario adhuc remanet peculiũ ordiarij: ꝛ ita frustra fieret deductio: cũ semp mãeret ordiarij peculiũ.

a ¶ In ipsius. Scilicet ordinarij.

b ¶ Qd eo pertinet. Id est qd modo sub nube dixi obtinet in hoc casu.

c ¶ Seruus. Scilicet ordinarius.

d ¶ Eius. Scilicet ordinarij.

¶ Ceteruꝫ. dubiũ nõ est. Casus. ¶ Dixi Justi. Dñe supra fecistis mentionẽ de adiectionib⁹ ꝛ duas vltio posuistis: scilicet de peculio ꝛ de in rẽ verso: sed domine posuistis eas vltio propterea qꝛ nõ dant̃ in casibus: in qbus alie quatuor dant̃: Frater rñ. dñs Justi. Nõ. Imo nulli dubiũ est quin ille qui iussu dñi cõtraxit possit etiã de peculio vel in rẽ verso agere: sed stultissimus eẽt si omissa act. qꝛ iussu per quã facile soliduꝫ cõsequi possit trãseat ad difficultatem probãdi in rẽ dñi versuꝫ vel ꝓbandi qꝛ tm̃ sit in peculio qꝛ solidũ per actiones illas cõsequatur. hoc dicit.

e ¶ Ceterum. Diximus supra in illo §. preterea. qꝛ is agit de peculio: q cõtrahit cũ seruo inito vel ignorãte dño: vñ vr̃ qꝛ qui cõtraxit eo volente: puta iussu suo nõ posset agere de peculio: sꝫ tamẽ aliud est: iõ dicit: ceterũ pro sed.

f ¶ Sed erit stultissimus. Nota quẽ esse stultũ si eligat malũ cũ possit eligere bonuꝫ: vt in auc̃. quib. mo. na. ef. sui. §. j. colla. vj. Unde versus. Qui videt vtilius: ꝛ sumit deteriora. Abſit ei radius luminis absqꝫ mora.

g ¶ Solidũ.

ADDITIO. Nota qꝛ habẽs duas actiones vnam ex qua solidũ ꝯseq possit: ꝛ aliã cuꝫ diminutiõe: dꝫ intentare illã ex qua solidũ conseq̃tur. Ange.

¶ Ille autẽ cui tributoria. Casus. ¶ Scire debet qꝛ ille ẽt cui competit tributoria p̃t agere de peculio ꝛ de in rẽ ꝟso: ꝛ quãdoqꝫ expedit plus ager̃ tributoria: qꝛ in tributoria nõ habet dñs priuilegiũ cõductionis seu p̃deductiõis: sꝫ cũ alijs creditorib⁹ vocat̃ in tributũ: aliqñ dicit plus expetit agere de peculio: puta si nõ fuerit ꝯtractũ in toto pe. sꝫ in q̃dã merce peculiari: q̃ est in tertia vl̃ in q̃rta pte peculij. maior aũt ps peculij nõ ẽ in merce: sꝫ in p̃dijs ꝛ peculijs ꝛ fenebri pecũis: tũc si agat tributoria habebit̃ nõ solũ ei⁹ merces in q̃ negociat̃: sꝫ ei⁹ qd ide receptũ ẽ. Si aũt de peculio agat habebit̃ rõ peculij toti⁹. ꝛ ꝓpterea dꝫ qs caute ꝓuidere ꝛ eligere illã actionẽ q̃ magis sibi ꝓficere possit: sꝫ qcũqꝫ põt probare in domini versum de in rem verso agere põt vel dꝫ. Et hoc dicit.

h ¶ Is qꝫ. Facit. ff. de tribu. l. aliqñ.

in ipsius [a] peculio sit quod eo [b] pertinet: vt si qd vicario suo seru⁹ [c] ꝯbeat id ex peculio eius [d] nõ deducatur.

¶ Cui competit actio institoria: vel exercitoria: vel quod iussu competit etiaꝫ de peculio. Et in actione de peculio totius eius quod est in peculio: ratio est habenda: in tributoria soluꝫ id circa qd̃ negociatur: quapropter quandoqꝫ expedit agi vna: quandoqꝫ alia. Aretinus.

¶ Ceterum [e] dubiũ non est qn is quoqꝫ qui iussu domini cõtraxerit: cuiqꝫ institoria vel exercitoria actio cõpetit d̃ peculio: deqꝫ eo: quod in rẽ dñi versum ẽ agere possit. Sed erit [f] stultissimus si omissa actõe qua facillime soliduꝫ: ex cõtractu consequi possit se ad difficultatez ꝑducat probãdi in rẽ dñi versum esse: vel habere seruuꝫ peculium: ꝛ tm̃ habere solidum [g] vt sibi solui possit. Is quoqꝫ [h]

Electio dꝫ eẽ de meliori

a ¶ Modo. Id est aliquando.
b ¶ Ante. deducitur.

ADDITIO. Nota q̄ in actione de peculio dñs est priuilegiatus: q̄r primo sui debiti ratio habetur. de quo s̄. eodē. §. preterea. Ange.

c ¶ In hac actione. Scz de peculio.

d ¶ Negociatur. Et qd̄ inde receptū est: vt. ff. de tribu. l. procuratoris. §. per hanc. ꝛ. s̄. eodem. §. introduxit.

e ¶ Eligere. Et postq̄ elegerit non variabit: vt. ff. de tribu. qd̄ in hr̄dē. §. eligere. nisi fuerit deceptus quando p̄mū elegit: vt. ff. qd̄ cū eo qui in alie. pot. l. sed si ex parte. §. finali.

Elector actiōis non pōt variar̄.

¶ Que diximꝰ omnia illa ꝛc̄. Casus.

¶ Que diximus de illo qui contraxit cum seruo intelligatis in eo qui cuz filio vel filia nepte vel nepote cōtraxit. hoc dicit. Inde proprie seruat̄ ꝛc̄. Lz idem fit de seruo quo ad dominum: qd̄ in filio quo ad patrem ꝛ ecōuerso: aliquid tamen speciale est in filio qd̄ non habet locum in seruo. s. se. con. mace. qd̄ prohibet filio famili. mutuari quod non loquitur de seruis. Quare aūt se. con. mace. introductum fuerit melius habetis in litera q̄ in aliqua parte iuris. hoc dicit. habetis hic magnā glo. que nihil aliud facit q̄ enumerare casus in quibus cessat mace. ꝛ sunt sex.

f ¶ Que diximus. A p̄n. ti. vsq̄z huc.

cui tributoria actio cōpetit eque de peculio ꝛ de in rez v̄so agere potest. Sed sane huic modo[a] tributoria expedit agere: modo d̄ peculio: ꝛ de in rē verso. Tributoria iō expedit agere: q̄r in ea dñi cōdictio p̄cipua nō est: id est quod dño debetur non deducitur: sed eiusdē iuris est dñs cuius et ceteri creditores. At in actione de peculio: ante deducitur[b] quod domino debetur: ꝛ in id quod reliquum est: creditori dominus condēnat̄. Rursus de peculio ideo expedit agere: q̄ ī hac actione[c] totiꝰ peculij ratio habet̄. At in tributoria eius tm̄ qd̄ negociatur[d] et pōt quisq̄z tertia forte parte peculij: aut q̄rta vel etiaz minima negociari: maiorem autem partē in predijs vel mancipijs: aut fenebri pecunia habere. Prout ergo expedit ita quisq̄z vel hanc actionem vel illā eligere[e] debet. Certe qui pōt probare in rem domini versuz eē: de in rem verso agere dz.

¶ Dicta de domis ꝛ seruis intelliguntur in parentibus et liberis. Angelus.

¶ Que diximꝰ[f] de seruo ꝛ dño eadez[g]

g ¶ Eadez. Quantuz ad actiones supradictas: sz in q̄busdā nō cōueniūt: vt in mutua pecunia: qd̄ dic vt. j. proxi. §. Itē filius p̄t subire iudicium ꝛ arbitriuz ꝛ patrē obligat quasi ex contractu de peculio: sz seruus non: vt. ff. de pecul. l. iij. §. si seruus. ꝛ. §. idē scribit. et C. de iudi. seruus (j) Itez filius fide iubere potest ꝛ patrē de peculio obligare: vt. ff. de pecu. l. iij. §. si filius. sz seruꝰ non: vt. ff. de fideiussori. l. seruus. ꝛ. l. sequen. ꝛ propter hoc dixit fere supra eodem. §.

Filius ꝛ seruꝰ nō in oībus cōueniūt.

ADDITIO (j) Qualiter autez fiat executio filio condēnato. habetur ī fratitu. j. §. fi. Angelus aretinus.

¶ Illud in summa. Casus. ¶ Dixi Just. Dñe satis dixisti de natura istarū adiectionū. Frater dicit ipse veruz est. Adhuc in summa debes scire q̄ si aliqs ꝯtraxit cū filio vel cū seruo iussu patris vel dñi vel in rē p̄tis vl' dñi ali-

quid ꝟsuz fuerit poterit agere cuz pr̃e vel dño ac si cuz eo cõtraxisset: ꝛ ab eo contẽdere directa adiectione: vt institu. vel qd̃ iussu vel alia. Ipse enim qui potest agere exercito. vel instit. poterit agere directa cõtra dominũ vel patrez: qꝛ iussu ipsorũ cõtraxisse videtur. Semp eniz q̃ instituit vel p̃ponit q̃si iubere et velle videtur ꝙ cũ eo ageretur. ꝛ hoc dicit.

a ¶ Illud. Aduersus patrẽ. Etiaz de peculio nõ tenetur pater: vt h̃ dicitur. ꝛ. C. ad mace. si filius. et caute colligitur. C. ne filius ꝓ patre: vel pater pro filio. l. j.

b ¶ Senatus. Scilicet senatuscõsultum macedonianuz: vt. ff. ad mace. l. j. quod cessat i multis casibus scilz. xj. Primo si fuerit miles filiusfami. vt. C. ad mace. l. fi. Item si dixerit se paterfami. vt. C. ad mace. l. j. Itez si publice paterfami. videbat̃: vt. ff. ad macedo. si quis patrẽ familias. Itẽ si fuerit in scholis: vt. ff. ad macedo. sz iulianus. §. qd̃ dicitur. ꝛ. C. eo. l. macedoniani. Item si alij creditori soluit: vt. ff. eod. sed iulianus. §. pe.

Macedonianuz in xj. casibus cessat.

intelligimus ꝛ de filio ꝛ filia: ꝛ nepote ꝛ nepte: ꝛ pr̃e auoue cuius in ptãte sunt.

¶ Ex cõtractu mutui filius nõ põt cõueniri: nec eius pater: etiã actõe de peculio propter senatuscõsultũ macedonianum. Aretinus.

¶ Illud ꝓprie seruatur in eorũ persona quod senatuscõsultum macedonianũ ꝓhibuit mutuas pecunias dari eis q̃ in potestate parentis erũt: ꝛ ei qui crediderit denegat̃ actio: tam aduersus ipsum filiuz: filiamue: nepotẽ neptẽue (siue adhuc in potestate sint: siue morte parentis: vel emãcipatione sue potestatis esse ceperint) q̃z aduersus a pr̃ez: auũue: siue eos hẽat adhuc i ptãte siue emãcipauerit. Que iõ senatus b ꝓsperit: qꝛ sepe onerati ere alieno: creditarum pecuniarum quas in luxuriam consumebant vite parentuz insidiabantur.

¶ Actione qd̃ iussu: vel de in rẽ verso vel institoria: vl̃ exercitoria potest agi directo cõtra patrẽ vel dominum ex cõtractu filij vel serui. Aretinus.

¶ Illud in sũma admonendi sumus: id quod iussu patris dominiue contractum fuerit: quodqz in rẽ eius versuz erit directo c quoqz possea

Itẽ si factus paterfa. debitũ primo cõtractũ quocũqz modo agnouit: vt. C. eo. zenodorus. Itẽ si vertit in rem patris: vt. ff. eo. sed iulianus. §. proinde si acceperit. Itẽ ꝛ si nõ accepit: vt verteret i rẽ pr̃is: postea tñ ꝟtit: vt. ff. e. sz iulianus. §. sz ꝛ si ab initio. Itẽ cessat qñ pater ꝯsensit. vel p̃sens nõ ꝯdixit: vt. ff. eo. sz iulianꝰ. §. q̃z q̃z. ꝛ. l. si tñ sciẽte. ꝛ. C. eo. si pmittẽte. Itẽ si postea pater ratũ habeat. (j) vt. C. eo. l. fi. in prin. Itez si paterfami. factus soluere cepit: vt. ff. eo. l. sed iulianus. §. fi. ꝛ. l. sequen. Al's autẽ locũ hz: vt nõ teneat̃ pater vl̃ filiꝰ: siue pecunia fuerit mutuo data: siue aliud in frandẽ senatuscõsul. vt. ff. e. si filiusfa. §. is ãt. ꝛ. l. sz iulianus. §. mutui datõe.

ADDITIO (j) Dic idẽ si tacite ratũ habuisse dicat̃: vt qꝛ receperat lr̃as a filio continentes ꝙ pecunias mutuo acceptas solueret ꝛ nõ est statim ꝓtestatus de cõtraria sua volũtate: vt est ter. singula. in. l. si filiusfami. ff. ad macedonia. Angelus aretinus.

c ¶ Illud. Directo. Id est certi con-

ditione directa nõ adhibita hac adiectione de peculio vel de in rem verso. Sed nunqd supradicta sex nomina. s. q iussu exercitoria: institoria: tributoria: de peculio: ⁊ de in rẽ verso: sunt nomina actionũ: Rñ. qdã q sic: ⁊ faciũt pro eis infinite leges que dicũt de acti. de pecu. ⁊ sic de singulis: vt patet etiã in rubrica cuiuslibet titu. Sed Joã. ꝯ. Dicit enim q sunt actionũ adiectiões nõ actiões: facit ꝑ eo. ff. de neg. ge. l. mãdasti. ⁊ de pecu. l. iij. §. cui ꝯgruit.

Qd iussu exercitoria ⁊c. non sũt actõnes: sz actionũ adiectõnes.

pr̃e dñoue ꝯdici: tãq̃ si principaliter cũ ipso negociũ gestuz esset. Ei quoqz q exercitoria vel institoria actione tenet̃ directo posse cõdici [a] placet: quia huius quoqz iussu contractum intelligitur [b].

ADDITIO. Nota q iste actiones sunt adiectiue nõ aũt propriũ nomen actiõis. Et idẽ notat gl. in. l. si tñ plures. §. si. ff. de exercito. ⁊ in. l. iij. §. si filiusfami. ff. de procurato. Angelus.

a ¶ Cõdici. Scilicet. certi condictiõe nõ adhibita hac adiectione institoria. Item ⁊ de in rem verso: vt ff. de in rem verso. l. prima. in principio.

b ¶ Intelligitur. Facit. ff. de eden. l. pretor. §. si seruus. ⁊. ff. si certum peta. l. institorem.



Continuatio.

¶ De noxalibus actionibus. ¶ Nõ solũ ex ꝯctibus eoꝝ q in nr̃a ptate sũt cõuenimur: sz ẽt ex delictis: ⁊ qr ꝑ eis noxal'r agit: iõ de noxalib⁹ ponit̃. Accursius. Ad istã ꝯtinuationẽ facit. l. j. ff. eodem.

Diuisio

¶ De noxalibus actionibus.

¶ Ex delicto cõmisso ꝑ seruũ dño ignorante vel prohibere nõ valente dñs tenetur noxaliter: quod equitatis rõ introduxit: ne ex delicto rei proprie quis in plus grauetur q̃z sit valor dicte rei. Are.

Ex maleficijs ¶ Totus iste titulus diuiditur principal'r in duas partes. Primo ponit qualiter deditio pro noxa hz locũ in seruo delinquente. Scd'o an habeat locũ in filiofamilias. Secũda ibi (Sed veteres.)

¶ Ex maleficijs ⁊c. Casus. ¶ Quesiuit a legislatore in quibus habẽt locũ noxa. actio: Et ipse rñ. dicẽs: q introducte sunt ex maleficijs seruorum. Et ponit̃ exẽplũ in litera d' diuersis maleficijs pro qbus dant̃ acti. noxales. In qb⁹ noxa. acti. si condẽnat⁹ fuerit dominus noxaliter cõuẽtus liberum est ei soluere estimationẽ dãni vel dare seruũ pro noxa.

Sed dñe

Sed dñe quid est noxa? Dicit ipse. Noxa est ipsum corpus qd delinquit siue nocet. Noxia est ipsum maleficiū proprie loquēdo ꝓmiscue: tñ vtimur his verbis. s. noxia ⁊ noxa. h. d.

a ¶ Ex maleficijs. Idē est ex quasi maleficijs. vt. ff. nau fr. cau. sta. l. fi. §. seruoruz. ⁊ de hoc plene diximus supra d' act. §. actōes āt.



b ¶ Furtū fecerit. Supple extrāeo: ⁊ idē in seqn̄tibus articulis. Nam cū domio talia cōmittendo agi nō pōt. vt. s̄. de obliga. ex d'licto §. hi q. ⁊. ff. de noxa. cuz seruus.

c ¶ Domio dānato. Ne sciēti cū deliqueret seruus: vel sciēti tamē ꝓhibere nō potuit: alioquin insolidū tenet. vt. ff. d' noxa. l. ij. ⁊. l. i d'licti. ⁊. C. e. l. ij

d ¶ Estimationem. Puta decem ad que semper est obligatus: sed liberat dando animal: scilicet quousqz actione iudicati ꝯueniat. vt. ff. de re iudic. l. miles. §. decē. ⁊. ff. de petitio. heredi. item veniunt. §. cum prediximus.

e ¶ Noxia. Unde versus. Noxia delictum: delinquens noxa vocatur. sed quandoqz vno pro alio vtimur.

Noxia ⁊ noxa differt.

¶ Summa autem ratione. Casus.

¶ Quesiui a legislatore quare fuit constitutū ꝙ dñs qui cōuenitur acti. noxali possit liberari dādo seruū pro noxa? Frater dicit ipse hoc sūma ratione fuit introductum. Iniquū enim esset si seruus per nequitiaz suam suo domino vltra estimationem corporis sui posset damnum dare. ⁊. h. d.

Ex maleficijs [a] seruoruz: veluti si furtum fecerint [b]: aut bona rapuerīt: aut dānū dederint: aut iniuriam cōmiserīt: noxales actiones prodite sunt: q̄bus dño damnato [c] permittitur: aut litis estimationem [d] sufferre: aut hunc hoīem nox dedere. Noxa autē est ipm̄ corpus qd̄ nocuit: id est seruus noxia [e] ipsum maleficium: veluti furtum: damnuz: rapina: iniuria. Sūma autem ratione permissuz est noxe deditione fungi: nāqz erat iniquuz [f]: nequitiam eorū vltra ipsorum corpora dñis dānosaz eē.

¶ Pro delicto serui dñs liberatur dādo seruum pro noxa: ⁊ in damnū passo transfertur dñiū qd̄ auocari pōt: si dñs emēdet dānuz ⁊ velit eū manumittere. Angelaretin⁹.

¶ Dominus noxali iudicio ꝑui sui nomine [g] conuentus seruum actori noxe

f ¶ Iniquum. Sed quandoque iniqus esset factum alienum alienis esse damnosum ꝑm Jo. vt. ff. de fur. si seruus cōmunis. §. qd̄ ꝑo.

¶ Domin⁹ noxali iudicio. Casus.

¶ Qd̄ iam dictuz est de noxalib⁹ actionibus sufficeret ꝓ toto titu. In §. tamē isto dicitur ꝙ si dñs conueniatur ꝓ maleficio serui dādo seruum libe-ratur: ⁊ in isto casu lz dominus pro delicto serui ⁊ non pro facto suo seruum tradat ipsi actor. tamē dominiū transfert in ipsuz actorem: sicut trāsferret dominium serui in tradēdo seruum pro proprio facto puta si vendidisset eum. Verumtamen scire debet ꝙ si seruus datus pro noxa. quesita pecunia ab inimicis suis damnum velit resarcire auxilio pretoris manumittetur quod est mirabile: sed hoc est i fauorem libertatis. ⁊. h. d.

g ¶ Dominus. Serui sui nomine.

ADDITIO. Nota ꝙ dominus tenetur nomine serui: ⁊ ita debet fundari libellus ꝑm Angelum.

a ¶ Liberat: sed cum seruus non sit in obligatione: sed dāni estimatione: vt. ff. de re iudi. miles. §. decē. quo dādo seruū liberat: cū aliud pro alio īuito creditore solui nō pōt. vt. ff. si certum pe. l. ij. §. j. Rñ. speciale est: qr iniquū ē serui nequitiaz vltra ipsius corpus extēdi. (j) vt. s. e. §. summa.

ADDI. j. Vl' dic vt dicit Barto. in d. l. miles. §. j. de re iudi. qr imo seruus erat in solutione: vñ ipz soluendo liberat: vt ar. l. si qs stipulatus fuerit ff. d sol. An.

b ¶ Nec minus. q. d. lz det pro alio s. pro delicto vel estimatione delicti tñ dominium transsertur.

c ¶ Auxilio. Sed nōne iniquum est auferri qd ppetuo sibi q̄situ est vt mō direxat: z pbatur. ff. re. amo. l. nō eni: Sed certe est speciale fauore libertatis: sic z al's. C. de patribus qui si. di. l. ij. z. ff. si ingenuus esse di. l. ij. z sic. ff. d here. institu. l. pignori. Accursius.

ADDITIO. Et dicit h angelus q redimēs aliquē ab hostib⁹ q hodie ītelligunt īfideles: pt eū retinere loco pignoris: vt seruiat sibi per quinquēnium: nisi se redimeret. l. senatus. §. finali. ff. de leg. j. z. l. j. C. de capti.

☞ ¶ Sūt āt ɔstitu. z c. Casus. ¶ Ego dixi ipatori. Dñe vellē scire an actiones ille noxales pcedāt a iur̄ ciuili an a pretorio: z dicit q ab vtroqz iure pcedūt. Est enim vna ac. noxalis q̄ pcedit a. l. xij. tabu. s. act. fur. nō manifesti Est z alia noxalis que descendit a. l. aquil. s. dāni iniurie. z alie sunt act. noxales que d scēdunt a iure pretorio: veluti vi bo. rapt. z iniu.

dedēdo liberatur a nec minus b in perpetuū eius serui dominiū a dño trāsfertur. Si autem dānū ei cui d̄ditus est seru⁹ resartierit q̄sita pecūia: auxilio c pretoris inuito dño manumittetur.

¶ Noxaliuz actionum quedā sunt ciuiles z quedā pretorie. Aretinus.

¶ Sunt aūt constitute noxales actiones: aut legibus aut edicto pretoris legibus veluti furti d ex lege. xij. tabulaꝝ: dāni e iniurie ex lege aquilia. Edicto pretoris veluti iniuriarum z vi bonorum raptorum.

¶ Ois ad quē seruus delinquēs transit noxal'r cōuenit: Et noxaliter etiam quis punit pro delicto liberi hominis facti postea serui. Aretinus.

¶ Omnis autē noxalis actio caput sequit. nā si seru⁹ tu⁹ noxiam cōmiserit f q̄zdiu ī tua potestate g sit recū ē actio: si aūt in alterius potestatē puenerit: cū illo incipit actio eē:

d ¶ Sunt autē. Furti s. nō manifesti. naz actio furti manifesti est pretoria. vt. j. d pe. z tē. act. §. primo.

e ¶ Dāni. Scz actio.

¶ Omnis aūt. Casus. ¶ Scire d betis q ois actio noxalis caput sequit: vnde si seruus tuus dānuz dederit z postea incipiat alius eū possidere agitur noxaliter contra nouum dominum ipsum seruum possidentē: vel si manumissus fuerit: tunc poterit directo conueniri de delicto suo: z similiter contingit econuerso plerunqz q ille qui tenebatur directo primo ex delicto suo postea incipiat teneri noxaliter: z de hoc exemplificat domin⁹ Justinianus satis in litera. z hoc dicit.

f ¶ Omnis autem. Commiserit: scilicet extraneo.

g ¶ In tua potestate sit: vl' dolo fecisti quominus sit. naz tunc vtilis noxalis locum habet. vt. ff. eodem. si bo. fi. z. l. electio. §. si is.

Furti nō mānifesti actio ē ciuil'. furti vero manifesti pretoria.

Seruꝰ manumissus an teneatur de gest. in seruitute

a ¶ Directo. hic distingue: aut seruus deliquit: aut contraxit. Primo casu si in dñm non tenet postea factus liber vt. s. de ob. que ex deli. §. hi qui. ꝛ. j. p xi. §. ꝛ. ff. de fur. l. serui ꝛ filij. Si i ex̄neum tenet directo vt h. Si āt cōtrahat ꝛ fuerit connexa gestio illa quā gessit in seruitute cum ea quā in libertate fecit tenet: nō al's: vt de nego. ge. cuꝫ actū ꝛ. C. an seruꝰ ex suo facto l. iij. in fi. nisi in casu. vt C. de pe. he. l. fi. §. penul. in fine.

ADDITIO. Alios etiaꝫ casus habes notatos i. l. eum actum. ff. d negociis gestis.

b ¶ Primo libro. vt. s. d iure pso. §. penultimo.

¶ Si seruꝰ dño. Casus.

¶ Pone q seruus deliquerit contra dñm suū: certe d hoc nulla obligatio prodita est: q nulla est actio ciuilis inter dñm ꝛ seruū: ꝛ ab eo hoc verū est vt si contra nouū dñm inceperit seruus ille qui contra dñm deliquit obtinet: vel si liber factus fuerit non poterit quondam dominus contra eum agere nec nouum dominum noxaliter cōuenire. Sed quid si seruus alienus aliquid deliquerit contra te: ꝛ postea factus fuerit seruꝰ tuus poteris ne agere contra dominum quondā serui tui nunc ex illo delicto: Et respon. dominus Justinianus q iam finita est illa actio que primo competebat. Deducta est enim in eum casū a quo non poterat incipere: ꝛ quāuis postea illum seruū alienaueris adhuc nō poteris contra euꝫ sicut nec poterit seruꝰ alienatꝰ vel manumissus in quem dominus suus dliquerat agere contra ipsuꝫ: ꝛ hoc dicit.

at si mānumissus fuerit directo [a] ipse tenetur ꝛ extinguitur noxe deditio. Ex diuerso q̊qꝫ directa actio noxalis eē incipit. naꝫ si liber hō noxiā cōmiserit ꝛ is seruus tuus eē ceperit (qd̄ qbusdā casibus effici primo libro [b] tradidimus) īcipit tecū esse noxalis actio que añ directa fuisset.

¶ Ex delicto serui proprij nulla cōpetit dño actio: etiaꝫ si postea alienetur vl' manumittatur. Idem in seruo alieno qui efficit ipsius dānū passi. Itez ex dlicto dñi nō datur actio seruo libero facto. Aretinus.

¶ Si seruus dño noxā ꝯmiserit: actio nulla nascit: nāqꝫ inter dñꝫ ꝛ eum qui in potestate est eiꝰ nulla obligatio [c] nasci potest. Jōqꝫ ꝛ si ī alienā potestatē seruus peruenerit aut manumissus fuerit: neqꝫ cuꝫ ipso [d]: neqꝫ cum eo cuius nunc in potestate [e] sit agi potest.

¶ Unde si alienus seruus noxiam tibi commiserit: ꝛ is postea in potestate tua esse ceperit [f]: īterdicitur [g] actio: quia in eum casum deducta sit in

c ¶ Si seruus. Obligatio. Scilicet ciuilis: sed naturalis sic. vt supra de fideiussoribus. §. primo. Accursius florētinus.

d ¶ Cū ipso. manumisso. vt hic. ꝛ. C. eodem. l. prima. in fi.

e ¶ In potestate. Cum alienatus ē: ꝛ facit. ff. de pecul. l. ancillaruꝫ. §. sed si alieno.

f ¶ Esse ceperit. Ante litem contestatam. Nam post litem contestatam non interdicitur. vt. ff. eodem. si alienus seruus. Et est ratio: quia imputatur ei quare alienauerit. vt. ff. eodeꝫ. quemadmodum. in principio.

g ¶ Interdicit: facit. ff. d minoribus

l. verum. in fine. primo respon. ⁊. ff. de legatis. j. legatarius. in fine.

a ¶ Non potuit: scz noxalis actio: ⁊ no. rem impediri si deducitur in casuz a quo incipere non potest. argumentū supra de legat. §. ex cōtrario.

b ¶ Nō potest. argm̄ digestis de captiuis ⁊ postlimi. re. l. ij. §. j. al's de ca. di. l. ij. §. ei qui.

¶ Sz ⁊ veteres Casus

¶ Dixi vobis qualiter dñs cōuenit acti. noxaliter qualiter poterit se liberare dando seruuz ꝓ noxa. Hoc ēt habebat oli locū in filijs vtriusqz sexus. Noua autē cōstitutio recte respuendo hāc asperitatem existimat: ⁊ statuit h̄ solū in seruis habere locū: ⁊ maxime qr veteres legum auctores scripserunt filiosami. pro delictis eorum conueniri posse.

c ¶ Sed ⁊ veteres. Admisere: iure veteri dabat filius pro noxa vt seruus vt h. Item occidebat licite a patre sicut seruus a dño: sed hodie nō sic (j) vt. s̄. de his qui sunt sui vl' alie. iur. §. ij. ⁊. ff. de iur. per. §. iij. ⁊. ff. d lib. ⁊ posthu. l. i suis. in fi. ⁊. C. d pa. po. l. fina.

ADDITIO. (j) Et ideo qr hoc nō erat etiā de iure digestorum necessario sequitur ꝙ iste tex. debet intelligi ante iura digestorum. Ange.

d ¶ Existimauit. vt hic. ⁊. C. de fur. ⁊ ser. cor. l. apud antiquos. in fine.

e ¶ Pene i. fere. Vl' pene noialiter scz ꝑ corpus pene: ⁊ tunc diphthōgantur quasi dicat ꝑ corpus filij patiētis penam.

f ¶ Pudicitie fauor.

ADDITIO. Nota ꝙ pudicitia ē mlt̄ū fauorizanda: facit. l. nec ei. §. pe. ff. de adop. Ange.

g ¶ In seruos. i. ꝓpter seruos.

h ¶ Filiofamilias. nō etiā patres vt si filiusfamilias iudx litē suā fecerit male iudicando. vt ff. de iudi. si filiusfamili.

Vel si dānū alicui dederit proijciēdo eo separatiz habitāte a patre. vt. s̄. d ob. ex quasi d li. §. si filiussa. ⁊. ff. d his qui dele. vel effu. l. j. §. si filiussa. ⁊ de his legibus dicit hic: cum dicit antiquos commentatores.

i ¶ Cōueniri. s. directo. ⁊. ff. e. noxali. ⁊. l. seq. gb⁹ filijs ꝯdēnat dat in patrē actio in factū de re iudicata in peculiū. vt. ff. eo. l. ⁊ si cōdēnatus. ⁊. ff. de pecul. l. iij. §. itē scribit. Sz qd si iudi-

quo consistere non potuit [a]. Ideoqz lz exierit de tua potestate ager nō pōt [b]. Quēadmodū si dominus in seruū suū aliqd ꝯmiserit: nec si manumissus aut alienatus fuerit seruus vllam actionez cōtra dñm hēre pt.

¶ Olim pater pro delicto filij siue filie noxaliter tenebat sicut pro seruo: hodie vero nullatenus. Sed ipse filiusfamilias ex delicto suo vt quilibet ali⁹ poterit ꝯueniri. Areti.

¶ Sed ⁊ veteres quidez hoc in filijsfamilias masculis ⁊ feminiz admiser [c]. Noua autem hominum cōuersatio huiusmodi asperitatē recte respuendam esse existimauit [d]: ⁊ ab vsu cōmuni hoc penit⁹ recessit. Quis enim patiatur filiuz suuz ⁊ maxime filiā innoxiam alij dari vt pene [e] per corp⁹ pater magis q̄z filius periclitet: cuz in filiabus etiaz pudicitie fauor [f] hoc bene excludit. Et ideo placuit in seruos [g] tm̄mō noxales actiones esse ꝓponendas cum apud veteres legum cōmentatores inuenimus sepius dictum ipos filiosfamilias [h] pro suis d̄lictis posse cōueniri [i].

Filius olim ꝓ noxa dabat ⁊ a pr̄e licite occidebatur.



Contumacia filij an faciat q̄ acto ri mitti debeat in peculiū p̄secticiuz.

ctā filius accipere nolult ymo ptumciter nō venit admitti actor dz i possessionē peculij p̄secticij: Videtur q̄ nō: qz ex delicto nō dz p̄uenire p̄: vt h dī. Ēō vī q̄ sic: qz alīs dicit lex q̄ pōt cedere hōis i peculio tali. vt. C. qui bon. cedere pos. cū z filij in eo q̄ dicit vel a p̄e zc. Dz huic verbo rñi. Ulpianus q̄ dicta lex. cum z filij loqtur de castrensi vel de eo quod habet a patre sibi cuntī in castra donatum: qđ etiam castrēse dicitur. vt. C. famī. hercīsci. filius.

¶ Si quadrupes pauperiē fecisse dicat.

¶ Pro dāno q̄ quadrupedem mansuetam dato actio noxalis directa cōtra dominum datur cū animal cōtra naturam sui generis dānum dederit. Angelus aretinus.

¶ Animalium nomine zc. Quesitū a legislatore qualiter conueniat hoīe animalium que ratione carent si dānū dederint. Et respondet si alal rōne carens lasciuia vel fertate dānū dederit vl' pauperiem fecerit alicui poterit ptra te agi actio noxali de pauperie. Quequidez actio descēdit a lege. xij. tabu. poteris tamē liberari dando illud alal pro noxa. Sed dñe qualiter alal irrationale potest dare damnum aut pauperiez facere? Et ipse respō. Frater si equus tuus calcitrosus calce percusserit aut bos tuus solitus cornu percutere cornu percussit z dānum dant aut pauperiem faciunt: z p pter hoc locum habet hec ac. ẽm q̄ de hoc in proximo. §. apparebit.

Contiuuatio.

¶ Si quadrupes zc. ¶ De maleficijs seruoz dñi ē: nūc d maleficijs irrōnabilīū alalium. Nā aut dānū dat hō liber: z tunc locū habet tl. §. ad. l. aquiliam. per totū. Aut bruus: z tūc locus habet tit. j. per totū. Aut aliud alal: z tūc locū hz hic titulus. Accu. florē.

Diuisio

Animalium. ¶ Tot9 iste titulus diuidit i duas partes. Primo qñ actio d pauperie locū hz vel nō. Secūdo loqtur quādo habet locum actio de edicto. edi. vel non. Secūda ibi (Dic autem) vel ibi (Ceterū.)

a ¶ Animalium. s. quadrupedum. vt ff. eo. l. j. in princi. sed nomine dāni dati a bipede vtilis locū hz. vt. ff. e. l. pe.

b ¶ Lasciuia: id est luxuria. † Vel dic facilitate vt facit pupillus.

† Et tūc dic aut pro t. vt po nat p eodem.

c ¶ Feruore. i. amore: vt si equ9 tu9 ad equā meam adire ostium meū fregerit: z dñs fernor q̄ calefacit amor: vt

in aũt. g. illo. tit. ff. le. §. illud. col. vj.

a ¶ Feritate. t. crudelitate scz sua nõ sui generis natura. vt. j. pr. ff. §.

b ¶ Actio. que vocatur in factũ vel simpliciter de pauperie.

c ¶ Prodita est. l. adiuenta.

d ¶ Serpta est. vt. §. tit. j. §. sunt aũt. ff. eo. l. j. in princi.

e ¶ Solitꝰ. sbaudi i. vtroqz erẽplo etiã. Nã idẽ est z si nõ sit solitus. vt in prin. huiꝰ tit.

ADDITIO.

Hoc verum si fera nocẽs non euasit. q̃ habebat consuetudinem redeũdi: alꝫ si euasit nec vtili nec directa tenetur dño: etiam si postea rẽdiderit. argu. l. g re. §. ream. ff. de solu. Ange.

☞ ¶ hec autẽ actio. Casus. ¶ Quesiui a dño Justi. Dñe pro deo dicat mihi vtrum hec actio locũ habeat in ẽquibus aialibus que rõne carent: Et rñdit Frater hec ac. locũ hz in oibꝰ aialibꝰ que carent ratiõe dũmodo ꝫ nãm suis gñis ꝛo suetudine moueantur z alicui dãnũ dederint: ceterũ si ex naturali feritate alicui dãnũ dederint cessat hec actio. vñ si vsus a dño fugerit z alicui nocuerit vl pauperiẽ fecerit nõ potest dño eius quondã conueniri: qz ex quo fera euasit desinit esse dominus.

f ¶ Cõtra naturã. i. osuetudinẽ gñis illius aialis: lz sit cõsuetudo vt calcitret. vt. §. pr. §. Nã maior ps equorũ non pellundat: z maior pars boum non cornupetit: qz equi z boues dicũtur mãsueti. Et mãsueta dicũt q̃ gratim pascunt: vñ sm hoc canis nõ est inuitus ferarũ nec mãsuetus. Canes alicꝫ nõ mordẽt

Namaior pars canũ non mordet z maior pars nõ gregati pascunt: sed videt et qz in his feris locũ habeat hec actio. vt. j. eo. §. fi.

Equi z boues sũt mãsueti.

que ẽ cõtra. Soln. vtilis vt ibi: locuz hz directa nõ vt hic. z. ff. eo. l. j. §. i be stijs. Accur.

g ¶ Si genitalis. i. si a gñe hẽat qz sit fera.

h ¶ Feritas. i. crudelitas.

i ¶ Actio. Scz directa.

k ¶ Ubi. i. postqꝫ.

l ¶ Euasit. vt. §. d re. di uisio. §. fere.

☞ ¶ Pauperies ẽ. Casus. ¶ Dñe pro deo exponatis z dicatis mihi quid est pauperies: Et rñdit Frater pauperies est dãnũ sine iniuria. Aialia autẽ irrationabilia que rõne carẽt nõ pñt iniuriã facere: qz iniuria ptinet ad noralẽ act.

m ¶ Pauperies: irrabilis est hec expositio z legalis: ideo si forte dicat qz pauperiẽ aliqñaz facit sicut z dãnum diminutio: vel adẽptio patrimoñ dñi. vt. ff. de damno infecto. l. iij.

Dãni diminutio vel adẽptõ patrimoñ dñi.

n ¶ Sẽsu caret. qñqz tñ res in aiala iniuriã facere dicit ipropriie. vt. ff. cõmo. l. si vt certo. §. plane si cõmodauit.

o ¶ Dec. i. supdicta duo. z qz nolle fere bestie non agatur hac actione: z qz nolle mansuete noraliter tñ agat. vt. §. proximo. §. z in principio tit.

☞ ¶ Leterũ si cedũ ẽ ẽ. Casus. ¶ Jã dictũ est. ꝫ. qz nõ hz ac. noralis d pauperie locũ nisi aial fuerit sine rõne z ꝫ nãm sui gñis nocuerit: z scire debetis

q̃ edilicio edicto prohibituz est ne qs habeat canē verrē vel aprū: vel aliud aīal qd trāseuntibus nocere possit ea parte qua vulgo iter fit: ⁊ si habeat ⁊ illud aīal libero hoī nocuerit ꝯdēnabit̄ ille qui illd aīal habuerit iquātum iustū visuz fuerit iudicāti nō habendo deformitatis estimationē: q̃ deformitas humani corporis estiari nō potest. Si autez in alijs reb⁹ dederit dānum condēnabit̄ in duplum.

a ¶ Cetex. Edicto. posito. ff. de edi. edic. l. hi eni §. deide. ⁊. l. sequen.

b ¶ Leonē itē lupū pātherā ⁊ generaliter omne animal qd debeat nocer̄ siue solutū siue ligatū: ita tñ q̃ dānum nihilominus facere possit. vt. ff. de edil. edi. l. hi eni: ⁊. l. ⁊ gñal'r. ⁊. l. se.

c ¶ Et nocitū. in corpore ita q̃ nō sit mortuus: al's. cc. solidi debent̄. (j) vt ff. de edili. edic. qua vulgo. ij. respon.

ADDITIO. (j) Ista pena ꝑm glo. in. l. qua vulgo. applicatur pro parte fisco ⁊ pro parte parti alie. ff. de his q deiece. si vo. §. penul. ꝑm Ange.

d ¶ Cōdēnet̄. Rōne deformitat̄ non habita sed ipensarū tm̄ in curatiōe factarū ⁊ operarum amissaꝝ ⁊ amittendaꝝ. vt. ff. e. l. ex hac. Itē condēnat̄ in dupluz occasione dāni dati in alijs rebus ex hoc edicto, vt hic. ⁊. ff. de edil. edic. qua vulgo. ij. respon. in fine.

¶ Si q̃drupes nō mansueta iuxta naturā sui generis dānū dederit in libeꝝ corpus non occidēdo: dñs ex edilicio edicto arbitrio iudicis cōdemnatur: in alijs rebuz in duplū vl' noxalis actio his duobus casibus cōtra dñz dirigitur: ⁊ penales actiones ꝑ eodē facto concurrētes nō perimūt se concursu. Angelus aretinus hoc dicit.

¶ Cetex sciēdū est edilicio edicto[a] ꝓhiberi nos canem: verrem: vrsuz: aprū leonē[b] tibi habere qua vulgo iter fit: ⁊ aduersus ea factuz erit: ⁊ nocitum[c] libero homini eē dicatur: quod bonum ⁊ equū iudici videt̄ tāti dñs cōdemnetur[d]. Ceterarū vo rex quāti damnum datū sit dupli. Preter[e] has autē edilicias actiones ⁊ de pauperie locum habebit[f]. Nunq̃z eniz actiones presertim penales de eadez[g] re cōcurrētes: alia aliam consumit[h].

¶ Preter has autē. Casus. ¶ Scire debetis q̃ qñ aliquod aīal nocituꝝ cōtra naturam sui generis est in eo loco quo vulgo iter fit ꝑter actio. in factuz que descēdit ex edilicio edicto: similiter hēt locuz contra eum act. noxalis de pauperie vtilis. Sed dñe si sic est ergo vos dat̄ duas actio. ꝑ eodē dlicto. Frater verū est. Cū enim pl'es sint actiones penales ex eodez delicto descēdens vna alteram cōcursu nō tollit. ⁊ hoc dicit.

e ¶ Preter has. i. preter hos modos agēdi edi. ed.

f ¶ Habebit. s. vtilem. al's contra. vt supra eodem. §. hic autem.

g ¶ De eadem re: id est ex eodem facto ⁊ delicto.

h ¶ Consumit. Hoc est intelligendū concursu ꝑceptione enim vna aliā cōsumit. Et ad euidētiam istoꝝ dic q̃ qñ competūt plures actiōes eidē ⁊ ꝯ eūdē: aut oēs penales sunt aut oēs rei ꝑsecutorie: aut alie penales: alie rei ꝑsecutorie. Primo casu subdistīgue: aut oēs ex vno delicto: tūc vna tollit aliā perceptionē: nō in id qd excedit. vt. ff. vi bo. rap. l. j. ⁊. ff. de actio. ⁊ obli. q seruū. j. rñ. ⁊ hoc cuz ex vno delicto: non autem cōcursu: vt hic dicit: vbi āt ex diuersis factis: vna nō tollit alteram

Actiones plures sic cōpetāt an vna intētata tollātur alie

etiaz peeptione. vt.ff.de prima. beli.l. nunq̃. in prin. In secũdo capite quando oẽs sunt rei pſecutorie: dic q̃ aut ꝺ eunde danf: z tunc tollit̃ur actio ceptõe nõ concurſu. vt.ff.loc.ſi mercẽs. §. cl'pe. ant ꝺ diuerſos z tũc nõ tollunf etiã perceptõe. vt.ff.ꝺ tab. exhi. locuz. §. cõdemnatio. In tertio caſu .ſ. q̃ alia é penalis z altera rei pſecutoria: iterum ſubdiſtigue: q̃ aut é pẽalis originalit̃ tunc neutra per alterã tollit̃. vt ff.de fur.ſi pignore. §. cũ furti.z.ff.de cõdi.fur.ſi p fure. §. furti. hoc tñ fallit in caſu.ff. nau.cau.ſta.l.idem. §. ſi. q̃ ibi cõpetebat altera ꝺ iure cõi altera de iure ſpeciali: aut nõ é mere vl' originalr penalis: z tũc vna p alterã tollitur. vt.ff.q̃ me.cá.l.metũ. §. licet.

ADDITIO. Simile glo. habes. ff. nau.cau.ſta.l.idẽ ait. §. ſi. z in.l. nullã actiones. ff. de regu. iur. cuius regule teno: ponitur hic in fine textus.

¶ De his zc. ¶ Quia de actõib⁹ ꝺ rimus videamus per quos exerceantur: z in hoc incipit. Nunc zc.

Diuiſio

NUnc. ¶ Totus iſte titulus diuidit̃ in tres partes. Primo ponit vnũ dictum bimembre. Secũdo vnum mẽbrũ aſſumit z declarat tam de iure antiq̃ q̃ hodierno. Tertio declarat quid eſt procurator z tutor. Secũda ibi (Alieno veluti.) Tertia ibi (Procurator.)

¶ De his per quos agere poſſumus.

¶ Actiones intentantur per nos z p procuratores nros quorum vius olim prohibitus erat niſi in certis caſibus: ſz nunc neceſſarius é q̃ principaliz agere vel õfendẽt impedit. h.d. Ange. areti.

NUnc admonendi a ſumus agere b poſſe quẽlibet c homine: aut ſuo noie: aut alieno. ¶ Alieno veluti pcuratorio: tutorio: curatorio: cũ ꝺ olim in vſu fuiſſet alterius nomine agere nõ poſſe niſi pro populo: pro libertate: p tutela. Preterea lege hoſtilia permiſſum eſt furti agere eorum c nomine qui apud hoſtes eſſent: aut reipublice cauſa abeſſent: quiue potuit glz agere noie ſuo: ſed nõ noie alieno: niſi i caſib⁹ poſiz i lſa: z q̃ antigtas iſta moderna dura videbatur z magnã afferebat incõmoditatẽ quod alieno noie agere nõ licebat: eo q̃ mltis de cauſis ipediebant hoies ãmin⁹ res ſuas ereg poſſent: ꝓpterea ceperũt hoies p pcuratores litigare. h.d.

a ¶ Admonẽdi ſum⁹. t. admonem⁹.

b ¶ Agere. Scilicet hodie. †Dic q̃

c ¶ Quelz .ſ. idoneũ pp hũz: qui nec fu⁹ nõ ſuo: nec alieno noie admittit̃. vt. C.ꝺ põt eẽ i tudi. l. fu⁹. † Itẽ ꝓpter pupillũ. vt. C.q tudicio leg. pſo. ſta. ha. per totum. Accurſi⁹. nili in

ADDITIO. Er hac gl. nõ q̃ ler ge certi cagenerall loquẽs recipit reſtrictionez ex fib⁹ q̃ habilitate: ſiue idoneitate: vt. l. vt gra b⁹ in. l. datim. §. z ſi. ff. de mune. z honori. vlr cer

ꝺ ¶ Cum. t. q̃uis. tis. ff. ꝺ

e ¶ Eorũ noie. Scilicet figa faceret tudi. furtũ captiuis vl' reipu. cũ abſentib⁹. Angel.

ADDITIO. Dicq̃ hec ratio fuit impulsiua ẽm Ange.

a ¶ Cuius. Id est alterius: quasi dicat procurator potest agere nomine eorum qui sunt in tutela captiuorum: et reipublice cã absentiũ.

b ¶ Impedimẽto. Sed quid si nullũ sit impedimẽtuz: Rñ. idez vt. ff. de pcu. l. j. §. vsus.

¶ Procurator tẽ. Casus

¶ Accessi ad dominũ Justi. z quesiui ab eo si procurator debeat instituι certis ẽbis z psente aduersario: Et resp̃sso. do. Justi. dicens q̃ certa et solẽnia ẽba non oportet esse: ẽbis pcurator ẽstituẽ: sed per q̃cũq̃z ẽba constitui põt: dũ tñ ad hoc apta cõstituat: z pcurator absente aduersario z ẽt ignoãte eo q̃ pcurator cõstituẽ. Sz ẽsie qualr cõstituunt tutores z pcuratores. z hoc in primo libro habuisti. hoc dicit.

c ¶ Procurator. Neq̃z certi verbis. Immo q̃buslibet aptis tñ ad hoc siue generaliꝫ siue spãliter. In casib9 tñ speciale mãdatũ exigit: vt in interdicto de libe. exhibẽ. vt. ff. de pcura. l. põpon9. in pn. Idẽ si mando alicui q̃ inueniat martiũ filiẽ mee: vt. ff. de ritu nupt. l. generaliter. in pn. Jtẽ in cã suspecti tutoris: vt. ff. de pcurato. nõ solũ. §. fi. Jtẽ quando duos generaliter facio procuratores. nam neuter ab altero exigetur in eorum cuius a tutele essent. Et quia hoc non minimam incõmoditatem habebat q̃ alieno nomine: neq̃z agere: neq̃z excipere actiones licebat: ceperũt homines per procuratores litigare. Nã z morbus: z etas: et necessaria peregrinatio: ntẽq̃z alie multe cause sepe hoib9 impedimento bsunt quominus rem suã ipsi exequi possint.

¶ Procurator cõstituitur verbis bilibus interpositis etiã aduersario absente et ignorante. Angelus aretinus.

¶ Procurator neq̃z certis ẽbis c neq̃z psente aduersario immo plerũq̃z eo d ignorante constituitur: cuicunq̃z enĩz permiseris rẽ tuã f agere: aut defendere §: is tuus procurator intelligitur.

¶ De tutoribꝫ z curatoribus remittit: Angelus aretinus.

¶ Tutores z curatores quẽadmoduz constituũtur: primo libro h expositũ est.

Mãdatuz speciale in multis casibus exigit.

nisi habeat speciale mandatum: vt. ff. de procura. l. itaq̃z. z l. qui duos. Jtez in integrum restitu. est petenda: vt. ff. de minõ. l. illud. §. si talis.

d ¶ Eo. Scilicet aduersario.

e ¶ Cuicũq̃z. Scilz habilit: nõ militi: vt. ff. de pcur. l. filius. §. veteranꝰ. Jtẽ nõ femine: vt. ff. ẽ pcu. feminis. Jtẽ nõ habẽti iminẽs impedimẽtũ: q̃ nõ posset cogi: vt. ff. ẽ pcu. l. neq̃z femina. Jtẽ nõ minori. vtr. an. vt. ff. ẽ pcu. mino. Jtẽ non furioso: vl̃ muto: vt ff. de pcu. l. fi. §. furiosus. z l. mut9. j. rñ. Jtẽ nõ accusato de crimine capitali: vt. C. de procura. l. reum. Procuratoris officiuz q̃busdã est iter dictũ.

ADDITIO. Qui oẽs phibẽtur eẽ procuratores nisi fuerit lis cõtestata. Et est rõ q̃ hec excep. dz oppõi añ lit. testa. al's habilitat psona pcuratoris: vt hic per docto. z in. l. ita demũ. z in. l. exigendum. C. de procurato.

f ¶ Rem tuam. Ergo z vnã z plures: ergo nuntius est procurator quod verum est: vt. ff. de procura. l. j. §. j.

g ¶ Defendere. l. mãdato iterueniẽte. al's simpl'r posito hoc ẽbũ defensor intelligit sine mãdato: sz pcurator cũ mãdato est: vt. ff. de procura. si procurator. §. per contrariuz. z facit ad hũc §. ff. fa. herci. l. plane. in fine.

h ¶ Primo libro. Vt. ã. q̃ da. tu. pñt

per totum. et de legi. agna. tu. per totum. ⁊ per alios sequen. titu. vsq; ad titu. de satisdatio. tuto. ⁊ cura.

Continuatio. ¶ De satisdatiōib⁹. ¶ Facta mētōe ꝓcuratoꝝ a qb⁹ satisdatio exigitur: cōpetenē ꝺ satisdatiōe subiūgitur. Accur.

Diuisio. Satisdationum. ¶ Totus iste titulus diuidit̄ ī tres partes. Primo ponit qd iuris erat oli circa satisdationē ī iudicio: siue qs agebat noīe suo: siue vt ꝓcurator. Secūdo quid iuris sit hodie. Tertio extēdit hanc legē ad omnes ꝓuitias. Sed a ibi (Sed hec hodie.) Tertia ibi (Quā formam.)

¶ Satisdationum. Latus. ¶ Modus satisdationis alius fuit olim alius est hodie. Apꝺ antiq̄s ita erat oliz: ꝙ quicūq; cōueniebatur actione in rē ⁊ suo nomīe ipe debebat satisdare sub hac forma ꝙ si victus esset rē restitueret vel litis estimationez: ⁊ super hoc dabat bonū fideiussorē. ⁊ licebat petitori agere cum ipso reo vel cuz eius fideiussore. ⁊ ista satisdatio vocabatur olim iudicatū solui: qm̄ ponebat̄ pro iudicato soluēdo ⁊ multo fortius debebat prestare istā satisdationē qui cōueniebatur in rem actione ⁊ noīe alieno. Sed qd erat de eo oliz qui agebat acti. ī rē. Frater: aut agebat noīe suo: ⁊ tūc nō cogebat̄ satisdare dn̄m suū rem ratā habiturū. Periculū eniz al's esset ipi reo ne ipe dn̄s iterꝫ ageret ꝓ eadē re. procuratores ēt ⁊ curatores q agebāt actiōe in rem noīe pupillorū vl' adultorū eādē satisdationē īterponere solebāt. Sed qd erat oli ī actiōe psonali: Fr̄ in psona actoris idē ītellige qꝺ ī psona rei. In psona tñ ē differētia: qꝛ ī psonali actiōe reꝰ si suo noīe cōueniat̄ nullā satisdationē ꝑstat ꝺ iudicato soluēdo. Si aūt alieno noīe cōueniat̄ ī actōe psonali: tūc neē bz satisdationē ꝑstar̄ de iudic. sol. qꝛ in aliena re nemo idoneus defensor sine satisdatione intelligitur. hoc dicit vsq; ad. §. illum.

¶ De satisdatiōib⁹. ¶ Olim conuentus actiōe reali satisdabat: siue suo: siue alieno noīe cōueniebat̄: sed agens reali nullam satisdationē prestabat: si suo nomine agebat: secus si ꝓcuratorio noīe qꝛ satisdabat rataz rez dn̄m habituruz. agens vo personali ad ea cogebat̄ ad que agens reali conuētus vo alieno nomine satisdationez: prestabat iudicatuz solui: si alieno nomine faciebat. Si vo suo ad nullam satisdationem cogebat̄.

Angelus aretinus. Satisdationum modus: alius antiqtati placuit: aliū nouitas per vsuz amplexa est. Olim eniz si in rē agebatur satisdare possessor [a] compellebatur: vt si victus esset: nec rem ipsam restitueret: nec eius litis estimationem potestaz esset petitor: aut cū eo [b] agendi: aut cuz fideiussorib⁹ [c] eius: que satisdatio appellatur iudicatum solui: quod autem sic appelletur facile est intelligere [d]: nāq; stipulabat̄ qs vt solueret̄ sibi qd̄ fuerit iudicatum. Multomagis is qui in rem actione conueniebatur satisdare cogebatur si alieno nomine iudiciuz

a ¶ Possessor s. suo noīe cōuentus.
b ¶ Cum eo. Scilicet reo victo.
c ¶ Cū fideiussoribus. Ex fideiusso.
d ¶ Facile est ītelligere. cū nomē sit

cōsegnēs rel: vt. ff. de dona. §. & & aliud.
a ¶ Periculum. Facit. ff. de procura. non solum. §. item ait. & de iureiurando. nam postea.
b ¶ Edicti. Scilicet pretoris. quod edictum non habemus.
c ¶ bis. s. tutoribus et curatoribus. Sed quando hoc: Rñ. forte tūc quādo erāt testamētarij: vel datiui: scilicet p inquisitionē. Nam tūc nō cauebant de rato vt. ff. de satisda. tu. in principio.
d ¶ Remittebatur. s. de facto.
e ¶ Hec ita erāt. Dic non debet esse. §. fm Joan. q & qđ sequitur est de antiq tate.
f ¶ Igitur. Ut suo nomie agens nō caueat: aliꝫ caueat rē ratā ḋfim habiturum: vt. ff. e. §. ipse aūt. & §. procurator.
g ¶ Omni modo. Scilicet siue cum mandato: siue sine mandato.
h ¶ Satisdaret. s. iudicatū solui.
i ¶ Quia nemo. Nota antiquam regulaꝫ: que etiā hodie bona est: vt hic. & j. eo. §. si vō reus. & ff. de procu. l. nō videtur. & l. finali. §. qui alium.
k ¶ Nō cogebatur. In hoc solo casu differebat ab actione in rē. Iꝫ per multa verba huiusmodi inter eas notauerit differentiam.

ADDITIO: Dic fm Joā. fa. q & hec glo. recte loquitur: que supponit q oliꝫ cōuētus actione personali non satisdabat: & ideꝫ dicit. ff. de mino. l. si procurator meus. Sed contrarium dicit in rubri. iudic. sol. p qua. ff. de solutis. l. cūctis. §. de peculio. fm Angelum.

¶ Accepiebat. Ipse autem qui in rem agebat si suo nomie petebat satisdare non cogebatur. Procurator vō si in rē agebat satisdare iubebatur rem ratā dominū habiturū: periculuᶻ enim erat ne iterum dominus de eadē re experiatur.

¶ Tutores vō & curatores eodem modo: quo & procuratores satisdare debere verba edicti b faciebant: sed aliquādo his cagenti b satisdatio remittebatur d: hec ita e erant si in rē agebatur. Si vō in personam ab actoris quidem parte eadē obtinebāt que ditrimᵗ in actione que in rez agitur f. Ab eius vō parte cum quo agitur: si quidez alieno nomine aliꝫ interueniret oīmodo sa tisdaret b: qz nemo k defensor ī aliena re sine satisdatiōe idoneus esse creditur. Quod si ꝓpꝛio nomie aliꝫ iudiciū accipiebat in personā iudicatū solui satisdare: non cogebatur k.

¶ Hodie cōuentus suo nomie quacūqz actione nō satisdat iudicatum solui: sed de iudicio sisti si non possidet immobilia que aliquādo est cū fideiussore: aliquando non Ziretinus.

¶ Hodie rē. Cessat.

¶ In superioribus dixit q conuentus actī. in personam non tenebatur iud. sol. satisdare: sed conuētus in rez actione nomie suo satisda. tenebatur iudi. sol. Sed hodie aliud est: siue eni hodie aliquis conuenitur in rē siue in personam & suo nomine non tenetur satisdare de iudic. sol. sed tenetur satisdare iudicio sisti vsqz ad terminum litis: et in ista cautione quandoqz stat siue promissioni cum iureiurando. aliquando fit nude promissioni. aliquando fit ista cautio per bonos fideiussores fm qualitatem persone si fuerit extraneus. Si enim fuerit patronus vel parens quilibet fideiussor ꝓ idoneo habetur. hoc dicit.

Satisdare est promissionem fideiussores facere.

a ¶ Nullam satisdationem. l. nullam promissionem per fideiussores facere. Nam satisdatio per fideiussores fit vt ff. qui satisda. co. l. j. nam nec de defendendo: nec de dolo q̄ abfit: nec iudicatū solui pmittit: q̄ tria ptinent sub cta hac. s. iudicatū solui vt. ff. iud. so. l. iudic. sol. nec vllā aliā: nisi vnā quaꝫ ibi dicit. Sz eꝫ nūqd actōali quā fac satisdationē: Dic q̄ fic duas. Primā q̄ lite cōtestabitur vsq̄ ad duos menses cōmorādos a die libelli porrecti: vt in auc. de execu. z his. §. j. col. vij. que est auc. C. de lit. cōtest. libellū. Aliā q̄ persistet vsq̄ ad finē. z si cōuictus fuerit iniuste se mouisse litem decimā partē litis nomine exp̄sarū dabit reo: vt in auc. de litis. §. ad excludēdas. colla. vij. que est in. C. de episco. z cle. auc. generaliter. q̄nq̄ tamen he one ex consuetudine nō seruantur: nec sunt in vsu. Accursius.

Satisdatio: duplex ab actore exigitur.

b ¶ Pro litis estimatione. Iudicatū solui. Accursius.

c ¶ In iudicio permaneat. hec satisdatio appellatur iudicio sisti: vt hic patet. z. ff. qui satisda. co. l. ij. §. pretor ait. in fi. Et caue tibi in notāda differētia horū capitulorꝫ. Dic enīz primo loquit q̄n̄ immobilia nō possidet: vt hic. z ff. qui satisdare co. l. sciendum est.

Fideiussor iudicio sisti quādiu tenet.

d ¶ Ad terminum. Hoc est tēpus diffinitionis sue. Sed nunqd fideiussor tandiu tenetur. s. quandiu durat lis: Distingue aut fideiussit in certuꝫ tempus: tūc tandiu tenetur z nō vltra: vt C. de fideiusso. l. pe. Aut non: nec in cā publica: nec in scriptis. z tūc nō tenet vltra duos mēses: vt dicitur dicto lib. C. de fideiusso. Et est ratio: q̄ actor vi sibi remittere cum promiserit litem se contestaturum vsq̄ ad duos menses: vt in auc. de execu. §. j. col. vij. Si autē in causa publica: vel in scriptis: tunc perpetuo: vel (quod est verius) vsq̄ ad triēnium tenetur: cum tamē duret psona q̄ in iudicio pmaneat e vsq̄ ad d terminū litis: vel cōmittit sue pmissioni e cū iureiurando: quā iuratoriam cautionem f vocant: vel nudam promissionē g: vel satisdationē sic. Primo dicendum. in prin. Sed nūquid Satisdatio sub pena fiat de hac satisdatione: Respon. non: nisi conueniat inter partes: sed interesse tm̄ venit: vt. ff. qui sattisda. cog. l. ij. Sed si est promissa et est statutū tempus: infra qd̄ teneatur fideiussor: si quidez ser mēsiū est: infra alios ser mēses poterit fideiussor moram purgare: si maius nō hz tū nisi ser mēses infra quos pōt mora pene purgari si exhibeat reus: z p̄mo exhibit nō fuerit: que dic vt. C. de fideiuss. l. antepe. (j) Sed quid si possidet immobilia tm̄ que valent. x. z conuenit in. c. nunqd satisdabit: Rñ. sic ad minus in eo qd̄ excedit: q: qd̄ iuris est in toto quo ad totum idē erit in parte quo ad partē: vt. ff. de acq. here. l. si seruꝰ eius. z dixi in. l. que de tota. ff. de rei ven.

Iudicio sisti sub pena fiat datio: Respon. non: nisi conueniat inter partes: sed interesse tm̄ venit: vt. ff. qui

ADDITIO (j) Intelligas dispositione huius. l. pcedere in casu suo. vz. in stipulatione pretoria z iudiciali: nō autem in stipulatione conuentionali: vt ibi no. Bald. Angel. z Salyc. z no. Bar. in. l. titi. circa fin. ff. de cu. reo. qd̄ not. p̄m Angelinm.

e ¶ Promissioni. Scilicet vbi possidet immobilia. Itē propter priuilegiuꝫ: vt. C. de pri. agē. in re. lib. xij. z de dig. l. quotiēs. eo. li. Item in casu q̄n̄ non possidet immobilia: vt. C. vt omnes tam ci. q̄ cri. l. j. ibi. iuratorie tm̄ cautiōi.

f ¶ Iuratoriam cautionem. Scilicet iudicio sisti.

g ¶ Nudam promissionem. Repete

dare cōpellit̄: vt iconomus ⁊ alij clerici: vt in auc̄. de sanc. episco. §. si quis autem pro pecuniaria causa. col. ix.

a ¶ Pro qualitate. Ut si sit parēs vel patronus rei vel actoris: vt qr vocet patronuz vel parentez: tūc eniz quilibet fideiussor pro idoneo accipitur: vt. ff. d in ius vo. vt eant. l. j. ij. et iij. ⁊. ff. qui satisda. co. ij. §. ij. ⁊. quod ait pretor. Sed nunquid hodie indistincte satisdādū est: vt in auc̄. de exhi. ⁊ intro. re. §. suscepto. que ē in. C. de lit. ꝯtestata. auc̄. offerat̄: Respon. illa ꝯm dist. huius. l. intelligitur. Nā posteriores per priores intelliguntur: vt. ff. de leg. ⁊ senatusconsul. l. se. ⁊ posteriores.

b ¶ Persone. Scilicet rei.

☞ ¶ Sinautē procuratorez ⁊c̄. Casus.

¶ Supradictum est ꝙ si aliquis suo nomine conueniatur ꝙ nunq̄ satisdabit de iu. sol. sed solum prestabit cautionem vsq̄ ad terminum litis. Sed quid si quis litiget per procuratorem? Frater: per procuratorez potest actor litigare vel reus. Et primo videamus de illis qui litigant per procuratorem ex persona actoris. Tunc enim necesse est ꝙ caueat de rato si dubitetur de mandato. Si eniz constet de mandato tunc non tenetur cauere de rato. Sed qualiter poterit constare de mandato procuratoris? Frater tibi dico de mādato procuratoris constabit si mandatum est act. insinuatuz: vel si dominus litis in iudicio est presens: ⁊ in iudicio procuratoris personam cōfirmauerit. Idem obseruandum est de tutore et curatore: volente agere p procuratorē. Circa. §. istū nota ꝙ. §. iste loquit̄ in persona actoris §. autem sequēs in personaz rei. Itē nota ꝙ nūq̄ reperio in. l. ꝙ aliquis excusetur a satisdatione. de iudi. sol. per lr̄as: quidaz tamē hic allegabant. §. sequentem sz nō intelligūt se bene: tamē reperio ꝙ aliquis excusetur per literas a cautione de rato. ff. si quis cautio. l. si quis absentē. Sed cur hic tam varie? Frater rñdeo: qr litere non faciūt satisdationē: sed litere auctentice faciunt cōtestare de mādato. ⁊ ideo per literas releuat̄ quis a cautione de rato: sz litere non faciunt cautionē: qr verbo. obliga. inter absentes concepta nō valet: nec est pro eis. §. q loquitur in persona rei: quare debent intelligere inter presentes: hoc est qñ ambo tā reus q̄ actor erāt presentes: ⁊ tunc cautionem exposuit reus: qui absens per procuratorez agit. De hoc enim loqtur. §. qui incipit. Scdm ꝟo istā materiā habetis. C. de satis.

c ¶ Sinautē. Mādatū. ex̄ ius factū.

nē ꝑ q̄litate[a] ꝑsone[b] sue dare cōpellitur.

¶ Procurator domini actoris: vel q̄si satisdat de rato: si dubiū fuerit de mādato: procurator rei etiaz si de mandato certuz extiterit cauet iudicatuz solui: cū omnibus clausulis opportunis: pro quo reus potest existere fideiussor: que fideiussoria obligatio hypothecariam habere debet annexam: que stipulatio iudicatum solui cōtra heredez fideiussoris porrigitur: tenetur etiā idez procurator si reus fuerit litez contestatus cauere ꝙ tempore ferende sentētie reus in iudicio paratus erit: al's fideiussor pro eo intercedens tenebitur pro eo quod fuerit mandatum: nisi prouocatio intercedat. Angelus aretinus.

¶ Sinautē per procuratorem lis vel infertur vel suscipitur in actoris quidem persona si non mandatum[c] actis

a ¶ Insinuatum. Corā iudice demō-
stratum.
b ¶ Confirmauerit. Repete non. naz
ꝯfirmare pōt: ⁊ tūc satisdare nō tenet:
vt. j. ꝓximo. §. al's est in litera non.

ADDITIO.
No. ꝙ qñ ꝓ-
curator agit
presente dño
⁊ confirman-
te: nō potest
ꝓcurator re-
pelli defectu
mandati: vel
vbi dñs mit-
tat lr̄as ad-
uersario vel
iudici: vt. l. si quis procuratorem. ff. de
procurato. Angelus aretinus.

insinuatuz [a] est: vel
presens dñs litis in
iudicio procurato-
ris sui personam cō
firmauerit [b] ratam
rē dñm habituruz [c]
satisdationē procu-
rator dare compel-
litur. Eadem obser-
uado: ⁊ si tutor vel
curator: vel alie ta-
les ꝑsone [d] que alie
narum rerū guber-
nationē receperūt:
litem quibusdā per
aliū [e] inferūt. Si vo

c ¶ Habituruz. Id est qd dñs habe-
bit ratuz: q̄ cōmittit qñ dñs scit ⁊ pōt
habere ratū ⁊ nō hz: vt. ff. rem ra. ha.
quo enī. §. j. ⁊ ff. de sol. l. ratū. (j) vbi
dī. ratū aūt hr̄e dñs dz cū ꝑmū certior
factus est. Hic tñ distingue. An sit cer-
tū hr̄e mādatū: ⁊ tūc nō cauet: vt hic.
⁊. C. de satisda. l. j. Aut certū est ꝙ nō
hz: ⁊ tūc ēt cū satisdatiōe nō admittit:
vt. ff. de nego. gest. si pupilli. §. si. Aut
dubiū est: ⁊ tūc ꝑm. P. est in electione
rei vtrū exigat ꝓbationē mādati a ꝓ-
curatore: an satisdationē recipiat ⁊ est
pro eo argumē. in auc. de col. §. eos. in
si. colla. ix. Sz ibi nō loquit de ꝓcura-
tore: sz de exactore tributorū. Sz Jo.
cōtra. Dicit enī in electiōe ꝓcuratoris
esse qd duorū istorum facere velit: qz
quotiēs ad duo qs alternatiue tenet:
eius est electio: vt. s̄. de actio. §. huic.
Bal. aūt distinguebat vtrū diceret nō
habes mādatū: ⁊ tūc ꝓbet mādatum.
an dicat dubito. et tunc satisdat. Sed
Joā. opi. verior est. Prestat ēt aliā cau
tionem procurator actoris scilicet de
defendendo eum pro quo agit: vt. ff.
de procuratoribus. seruum. §. fina. al's
denegatur ei actio: vt. ff. de procurato
ribus. l. mutus. §. pena.

ADDITIO (j) Dic ꝙ ista stipula-
tio rati committitur ad interesse. ⁊ sic
ad totale vel particulare interesse ꝓut
ratum pro parte vel nullo modo ha-
betur: vt. l. si procurator. ff. rem ra. ha.
⁊ no. glo. ⁊ Bar. in. l. iiij. §. cato. ff. de
verbo. obli.
Ange. areti.

d ¶ Per-
sone. vt sunt
patres in bo
nis filiorum:
vt. C. de bon.
ma. l. ij. et de
bo. q̄ lib. l. si.
§. vbi autem.
Item orpha-
notrophi. et
bephotrophi: vt. C. de episco. ⁊ cleri.
orphanotrophos. Item iconomi vel
actores: vel sindici: vt. ff. ꝙ cuiusqz vni
uersi. nomi. l. j. §. quibus. ⁊. l. nulli. ⁊. l.
itez. §. j. ⁊. C. de sacrosanctis ecclesijs.
iubemus. circa principium. ibi nulli
iconomo. ⁊. C. de epis. ⁊ cle. omnes qui
vbiqz. §. hoc nihilominus. Itez apoc-
cripharij: vt ī auc. quomodo opor. epi.
§. ⁊ illud. colla. j. Itē magistratus no-
mine municipij. (j) vt. C. de iur. calū.
l. ij. §. j. isti enim possunt inferre ꝑ aliū
litem: vt hic subijcit.

Perso-
ne alie-
narū re
ruz gu-
berna-
tionem
haben-
tes.

ADDITIO (j) Nota ꝙ magistrat⁹
municipalis pro sua ciuitate vel mu-
nicipio pōt agere: vt est tex. in. l. iij. §.
plane. ff. qd vi aut cl. i. cū ibi no. Ang.

e ¶ Per aliū inferunt. Scilicet per
procuratorem: qd intelligēdū si prius
ipsi litem contestentur: ⁊ sic litium dñi
efficiantur: vt. C. de procu. l. neqz. al's
non: cuz non dñi: sed administratores
sunt: ⁊ procurator a dño debet istitui:
vt. ff. de procu. l. j. in princi. Sed si ipse
supradicte persone agunt. nunquid de
rato cauent: vel de iudicato soluendo
si conueniuntur: Respon non. vt. C. de
admi. tu. tutores debita. ⁊. l. sancimus.
§. defensionez. Sed tamē in tutore vi-
detur dicere lex contra si sit incertum
de officio suo: vt. ff. de admi. tu. l. vul-
go. Sed certe ibi nō dicit ꝙ debeat de

Tutor:
an tene
atur ca
uere de
rato.

rato cauere: sed ꝙ reus damnum non subibit propterea ꝙ iste non sit tutor. Sed que est ratio ꝙ procuratores satisdant: sed supradicte persone non: Respon. quia p̄dicte persone quasi domini sunt: vt ff. pro emp. l. qui fundum. §. si tutor. et C. de episco. et cleri. l. orphanotrophos. sed in procuratoribus secus: qꝛ non sunt domini vere: sꝫ ficte: vt. ff. de procurato. l. j. in p̄ncipio.

Procuratores satisdāt nō autē p̄ies orphanotrophi. ꝛc.

a ¶ Presēs. Presentez accipe etiā si sit in horis vel i continentib⁹ edificijs: vt ff. de procurato. l. presens. ꝛ. l. ꝛ qui i foro. ꝛ. l. ꝛ ideo.

b ¶ Potest. Id est debet s̄m quosdaꝫ. Dicunt enim ꝙ si dominus est presens: ipse tm̄ debet fideiubere ꝑ procura. suo: si autem absens est: procura. potest ꝛ debet fideiussores suos dare. et facit pro eis. ff. iudic. solui. si ad defendendum. et. ff. de procura. l. que proprio. in princi. Vel dici potest ꝙ etiam si dominus est presens tamē potest procurator dare suos fideiussores: cum etiam sine mandato quilibet possit alium defendere: vt. C. de satisda. l. j. ꝛ. C. de procurato. l. exigendi. ꝛ etiā iuitū: vt. ff. de solutio. l. solutionē. ꝛ ita proprie accipit̄ hoc ꝟbuꝫ potest.

Defendit qlibet ēt sine mandato.

c ¶ Exponer̄. Actori vl' notario scribē

aliquis conuenitur: si quidem presens [a] ꝓcuratorē dare paratus est potest [b] vl' ipse in iudiciū venire: ꝛ sui procuratoris personā per iudicatum solui satisdationeꝫ: solēni stipulatione firmare: vel extra iudiciū satisdationeꝫ exponere [c] per quā ipse sui ꝓcuratoris fideiussor [d] existat pro omnibus iudicatū solui satisdatiōis clausulis [e]: vbi ꝛ de hypotheca suaruꝫ rerum conuenire compellitur [f] siue in iudicio ꝓmiserit siue extra iudicium cauerit vt tam ipse q̄ꝫ h̄ꝛdes [g] eius obligētur. Alia insup cautela vel satisdatione ꝓpter ꝑsonā ipsius [h] exponenda [i] ꝙ tpe sn̄ie recitāde in iudiciuꝫ veniat [k] vl' si nō venerit: oīa dabit fideiussor [l] q̄ in condēnatione cōtinent̄ [m] nisi fuerit ꝓuocatū.

¶ Aliene litis defensor nemo legitimus cēset nisi satisdet: siue habeat mādatū: siue nō. Et ꝓcurator īteruenies ēt post litez cōtestataꝫ tenet satisdare. Angelus aretinus.

ti ꝓcurationē: ex cui⁹ stipl'one q̄rit' actori vtil' actio: vt. ff. rē pu. sal. fo. l. nō q̄si.

d ¶ Fideiussor existat.

ADDITIO. Nota ꝙ dn̄s etiā extra iudicium pōt pro suo ꝓcuratore fideiubere ꝛ releuare cum ab oī onere satisdādi fideiubendo pro eo notario qui de suo mandato est rogatus: vt. l. si defunctus. in p̄nc. ff. de procur. Angelus.

e ¶ Clausulis. Que clausule tres sunt s. de defendēdo reo. et de dolo qd̄ absit. ꝛ quod sonat ipsuꝫ verbum: vt. ff. iudi. sol. l. iudicatū solui. et hic dicitur.

Iudicatum solui tres clausulas hꝫ.

f ¶ Cōpellitur. Per iudicem. Accur.

g ¶ H̄ꝛdes eius. Nō hꝫ naturam hec stipu. vt ad he. trāscat: sicut illa iu. fisti vt. ff. si quis cau. l. si eum. §. qui iniu.

h ¶ Ipsius. Scꝫ rei. Accursius.

i ¶ Exponenda a procuratore.

k ¶ Veniat. Scilicet reus qui litem p̄ius contestatus est suo nomine.

l ¶ Fideiussor. Dat⁹ nūc a ꝓcuratore.

m ¶ Cōtinentur. Ergo dꝫ condēnari procurator presens.

¶ Si aūt ꝯueniat. Casus. ¶ Jā habuistis qd iuris sit qn̄ lis ifert̄ ꝑ ꝓcuratorē actoris: mō videamus quid iuris sit qn̄ lis suscipit̄ ꝑ ꝓcuratorē rei. Tūc enim pōt reus p̄sens esse fideius-

sor procuratoris sui coram iudice: vel extra iudiciū pōt eē fideiussor sui ꝓcuratoris pro oībus clausulis contentis sub illo verbo iud. solui. ita ꝙ teneat per illaz satisdationem ⁊ etiam heres eius: dz etiaz cauere procurator rei: qr reꝰ veniet ad iudicium tēpore sententie diffinitiue vel si nō venerit ꝙ soluet oīa q̄ in diffinitiua sententia fuerit nisi a diffinitiua ipsa fuerit appellatum. h. d. Hec tñ vltima cautio in personaz rei hodie non hz locum: nec ēt alie due in ꝑsona actoria s. ꝙ caueat se contestaturū litē intra duos menses: ⁊ ꝙ idez soluet decimā partē litis si succūbat: vnde ꝙ satisdetur in l. cauetur: sed in vsu non habetur.

¶ Si ṽo reus ⁊c. Intellexi. §. ꝑcedetem in eo qui ꝑsens erat ⁊ cōstituit ꝓcuratorē ad se defendēdū. Si aūt reus sit absens: siue cōueniatur in rē: siue in personam ꝓcurator eius dz satisdare iud. sol. pro litis estimatione: nec alio modo admittetur quantūcunqz bone fame fuerit: quia nemo ⁊c.

a ¶ Si ṽo reus presto. Scilicet post litez contestatam contra reum.

Procuratō rei siue iteruenīat

b ¶ Satisdationem. No. ꝙ siue iteruenīat procurator ante lit. cōtesta. vt s̄. eodem. §. si ṽo debet satisdare: siue postea: vt hic. ⁊. C. de cōcor. eius. li. l. ij.

¶ Si ṽo reus presto [a] ex quacūqz cā non fuerit: ⁊ alius velit defensionem eiꝰ subire (nulla differentia inter actiones in rem vel personales introducenda) potest hoc facere: ita tñ vt satisdationē [b] iudicatū solui ꝓ litis ꝑstet estimatione: nemo [c] enī ſm veterem regulā (vt iam dictū [d] est) aliene rei sine satisdatiōe defensor idoneus intelligitur.

¶ Experiētia est rerū magistra. Angelus aretinus.

Nec obstat qd dicitur ꝙ debet fieri ante litem contestatam: vt. ff. de procura. l. pomponius. §. ratihabitionis. qr ibi interuenit procurator ante litem contestatam. vbi autez postea interuenit: ⁊ postea satisdat vt dcm̄ ē.

¶ Que oīa aperti⁹ ⁊ ꝑfectissime a quotidiano iudiciorum vsu in ipsis rerū documentis apparēt.

¶ Omnes ciuitates debēt seq ꝯsuetudinē ciuitatis romane.

¶ Quā formā nō solū in hac regia [e] vrbe: sz ēt in oībus nostris prouintijs (⁊ si ꝓpter īperitiā forte aliter celebrat) obtinere censemus: cū necesse est omnes ꝓuintias: caput fomnium nostrarum ciuitatum. i. hanc regiam vrbem eiusqz obseruātiā sequi [g].

c ¶ Nemo. sez procurator: vt. ff. de procu. qui ꝓprio. §. ij.

d ¶ Dictū ē s̄. §. ab eius.

¶ Que oīa apti⁹. Casus.

¶ Dixi Iusti. Dñe materia satisdationū q̄busdaz vr̄ extranea ꝓ deo q̄re nō tractatis de ea aptius: Rñ. Iusti. Frater h oīa tibi apparere apertius possunt ī ipo iudicioꝝ vsu quotidiano. ⁊ hec materia satisdationum non solū seruari debet in hac regia vrbe. s. romana vel constantinopolitana: sed in omnibus ꝓuintijs quarum caput ipsa intelligitur. ⁊. h. d.

e ¶ Quā forma. Regia vrbe. s. cōstātinopolitana. Vel dic de veteri roma.

f ¶ Caput. C. de vete. iur. enucle. l. j. §. nulla. ⁊. §. sed ⁊ si que leges.

g ¶ Seq. imo nō vr̄ īspiciēdū qd ibi fiat: sz qd fieri dz: vt. ff. de offi. ꝑfidis. l. sz lz: q̄ est ꝯ. Sz hec est intelligēda qñ ex certa scia est ꝯsuetudo vel lex. nō ꝑ errorem: vt ibi. ⁊ facit ad hāc. ff. de le. ⁊ senatuscō. l. de quibus. Accursius.

ADDITIO. Hoc verū qñ lex tollit ꝯsuetudinē al's vnaq̄qz ciuitas abundat in

ante litez cōtesta. siue pꝰ teneat satisdare.

dat in sensu suo: ⁊ sic obseruare dz suã cõsuetudinẽ. Et ex generali principis permissu inducere põt particulares cõsuetudines etiã cõtra leges qbꝫ start dz: vt habet in. §. ex nono scripto. ff. de iu. na. gen. ⁊ ciuili. Quero tñ an i fideiussore de iudicato solnẽdo fiat executio sine nouo processu ⁊ cõtra docto. dicũt q̃ sic in. l. fi. C. de vsu. reiudi. ⁊ Bar. in. l. j. ff. iu. sol. per tert. d. l. fi. vbi dñ statim: q̃ dictlo stati importat sũmariã cognitionẽ sine ordine iudiciario. vt. l. momentanee. C. vñ vi. dic vt in dict̃ iurib⁹ latꝫ p do. Antonius.

¶ De ppetuis ⁊c. ¶ Quia d actionibus est dictum. ⁊ q̃dã sunt perpetue ⁊ q̃dã nõ: tõ de his ponit. vt. j. e. in pn. Itẽ q̃ q̃dã trãsitorie sunt heredibꝫ ⁊ cõtra heredes: ⁊ de his ponit. j. e. §. nõ autem. Accur. Sed melꝫ rederet ista rubrica imediate post. ti. d actiõ. quia continuatur a remotis nimium cum non sumus in principio libri.

Continuatio

Diuisio

HOc loco. ¶ Totus iste titulus diuidit̃ in tres partes. Primo ponit regulaz ⁊ exceptionẽ. s. que actiones sunt ppetue. Secũdo ponit regulam ⁊ exceptionẽ. s. q̃ actiones sũt trãsitorie ad heredes. Tertio ponit nouũ casum. Secũda ibi (Non autẽ oés.) Tertia ibi (Superest.)

¶ Hoc loco. Casus. ¶ Scire debet dixit Justi. q̃ q̃dã actiones erant olim perpetue hoc est fine tpis prefinitione durabãt: sed hodie quedã sunt perpetue. i. duratiue vsq; ad tps a sacris cõstitutionibus cõstitutum: ⁊ b est vsq; ad. xxx. ãnos cuiusmodi sũt ille actiones que descẽdũt a legibus ⁊ a sacris cõstitutionibꝫ ip̃eratorũ ⁊ senatusco. sed pretorie regulariter loquẽdo ⁊ olim erant ⁊ hodie sũt annales: q̃ ptõis ip̃erũ ⁊ olim erat ⁊ ẽt hodie est annale. ⁊. h d. Et caue tibi: q̃ ppe b q̃ dicit littera do nec sacre cõstitutiões tã in rẽ q̃ i psonã ⁊c. etiã nõ vult inuere q̃ actiões i rẽ sole erãt ppetue: sz b tõ dicit: q̃ tã realibus q̃ psonalibꝫ derũt sacre cõstitutiões fines certos.

¶ De ppetuis ⁊c. ¶ Quia d actionibus est dictum. ⁊ q̃dã sunt perpetue ⁊ q̃dã nõ: tõ de his ponit. vt. j. e. in pn. Itẽ q̃ q̃dã trãsitorie sunt heredibꝫ ⁊ cõtra heredes: ⁊ de his ponit. j. e. §. nõ autem. Accur. Sed melꝫ rederet ista rubrica imediate post. ti. d actiõ. quia continuatur a remotis nimium cum non sumus in principio libri.

Diuisio

HOc loco. ¶ Totus iste titulus diuidit̃ in tres partes. Primo ponit regulaz ⁊ exceptionẽ. s. que actiones sunt ppetue. Secũdo ponit regulam ⁊ exceptionẽ. s. q̃ actiones sũt trãsitorie ad heredes. Tertio ponit nouũ casum. Secũda ibi (Non autẽ oés.) Tertia ibi (Superest.)

¶ Hoc loco. Casus. ¶ Scire debet dixit Justi. q̃ q̃dã actiones erant olim perpetue hoc est fine tpis prefinitione durabãt: sed hodie quedã sunt perpetue. i. duratiue vsq; ad tps a sacris cõstitutionibus cõstitutum: ⁊ b est vsq; ad. xxx. ãnos cuiusmodi sũt ille actiones que descẽdũt a legibus ⁊ a sacris cõstitutionibꝫ ip̃eratorũ ⁊ senatusco. sed pretorie regulariter loquẽdo ⁊ olim erant ⁊ hodie sũt annales: q̃ ptõis ip̃erũ ⁊ olim erat ⁊ ẽt hodie est annale. ⁊. h d. Et caue tibi: q̃ ppe b q̃ dicit littera do nec sacre cõstitutiões tã in rẽ q̃ i psonã ⁊c. etiã nõ vult inuere q̃ actiões i rẽ sole erãt ppetue: sz b tõ dicit: q̃ tã realibus q̃ psonalibꝫ derũt sacre cõstitutiões fines certos.

a ¶ Ex lege. xij. tabu. vt fami. hercis. vt. ff. fami. her. l. j. Itẽ noralis de paupe. vt. §. fi q̃dru. paupe. fecisse dicat. i prin. ⁊. ff. si qua. pau. fecisse. dicat. l. j. in pn.

b ¶ Senatusue psulto: vt hereditatis petitio. vt. ff. de petit. here. itẽ veniunt §. pridie. ⁊. C. de petit. here. l. fi. in pn. Item si quis clauum de naui abstulerit cui⁹ causa tota nauis periit. vt. ff. de iucen. rut. nau. l. ij. §. senatus.

c ¶ Cõstitutionibꝫ: vt q̃dto ex lege que dat̃ er ꝓstitutõibꝫ qbuslibet post l. xij. tab. ꝓstitut. vt. ff. d q̃dto. er. le. l. vnica. ⁊. ff. ad. l. iulã de adulte. qd tã er his. ⁊. C. de do. l. figs argentũ. §. fi. ⁊. ff. de act. §. tripli. Vel er quacunq; alia pte iuris vt plebiscito. vt pz. in. l. quinq; agli. vt. ff. de le. ag. §. cetez. ⁊. ff. ad. l. partib⁹ agli. l. j. nã q̃q; sunt ptes iuris ꝑter pretorũ. vt. ff. de iure natu. §. constat. ⁊ totũ est ius ciuile. vt. ff. de iust. ⁊ iure. l. ius ãt ciuile: ⁊ actiones descẽdentes sunt ppetue: vt b dicit. i. sine ꝓfinitione tẽporis ꝑm antiqua tẽpora: sed

Actiones descẽdentes ciuiles sũt ꝑpetue ⁊ perpetue

Actiones pso nales. xxx. annis durant.

sacre constitutiones in personalibus metas iposuerunt. xxx. annoꝝ. vt. C. ꝺ prescri. xxx. vel. xl. an. l. sicut. ⁊ l. oēs. ⁊ C. qbus non obijcit lon. tēp. pscrip. l. neqꝫ. ⁊ C. de anna. excep. l. j. ⁊ de cōstitu. pe. l. ij.

Actiones reales q̄ꝫto tpe durāt.

In realibus autez iponit meta per cōstitutiones i rebus mobilibus trium anno. ⁊ imobilib⁹. x. an. inter presentes. xx. inter absentes: ⁊ hoc qñ titulū hꝫ possessor: al's. xxx. ann. vt. C. ꝺ vsuca. transfor. l. j. ⁊ s̄. de vsucap. §. j. (j) In hypothecaria etiā que est in rem certa statuunt tēpora vel. x. vel. xx. vl' xxx. vel. xl. annoꝝ. vt. C. si aduer. credi. l. diuturnū. ⁊ C. de pscrip. xxx. an. l. cū notissimi. ⁊ de annali exceptio. l. j. Sed qūo erat ppetua rei vendicatio ꝑm antiqua tēpora imo temporalissima. vt. s̄. de vsucap. in prin. Rñ. quod hic dicit ꝙ erant ppetue. s. personales sed meta iponitur tam in realib⁹ q̄ꝫ i personalibus. Item caue tibi qꝛ due personales sunt ciuiles que durant p annum tm̄. Una iniuriarū que descendit ex. l. cor. vt. C. de iniur. si non conuicij. Alia que datur ex. l. iulia. repetūdarum. vt. ff. ad. l. iul. repe. l. ij.

ADDITIO (j) Et nota ꝙ vltra titulū reqritur etiam possessio. naꝫ sine possessione non inchoatur vsucapio. l. sine possessione. ff. de vsucap. lꝫ aliqñ ichoata trahat ad finē. vt. l. ceptā. ff. de vsuca. cōiuncta. l. j. §. sceuola. ff. siquis test. libe. esse ius. fu. Ange.

a ¶ Eas. Scilicet penales: ⁊ tūc non est necesse plerunqꝫ: vel si habes plerunqꝫ expone. vt. j. Accursius.

Pretorie rei: psecutorie sūt ppetue

b ¶ Plerūqꝫ. hoc dicit ꝓpt̄ ptorias rei persecutorias que ppetue sunt: nisi in rescissoria que annalis est: qꝛ cōtra ius ciuile dat. vt. ff. de actio. ⁊ obliga. l. i hono. ⁊ s̄. de ac. §. rursus. ⁊ j. eo. §.

Itē nisi i redhibitorijs q̄ dant ad tp̄s lꝫ rei sint psecutorie. vt. ff. de edil. edi. sciēdū. §. fi. qꝛ dant ꝯ id qꝺ ꝯuenerūt ꝯhentes. Itē fallit dicta regula. ff. qꝺ cū fal. tu. l. huius actiōis. §. has actiones: ⁊ que in frau. cred. l. ait ptō. §. annus. C. ꝺ dolo. l. fi. ⁊. ff. ꝺ eo p quez fcm̄ ē. l. j. §. pe. Si āt sūt penales ptorie locū hēt qꝺ hic dr̄: vt sint annales siue sint penales ex vtraqꝫ pte: siue ex altera tm̄. vt. ff. de calū. l. j. ⁊ de in ius vo. l. pe. ⁊ ff. ꝺ ali. iu. mu. l. post annū. Accursi⁹.

Pretorie pēales sūt ānales

ADDITIO. Sed ꝑm Ange. illa est penalis ex vna pte tm̄: ⁊ iō non videt bñ excipi. Sꝫ Bar. i. l. i honorarijs. ff. de ac. ⁊ obli. ꝯcludit ꝙ oēs rei psecutorie ex vtraqꝫ pte sūt ppetue. Ex pte aūt actoris rei psecutorie ⁊ ex pte rei penales finiuntur anno.

c ¶ Intra annū. s. vtilē. Nā de talib⁹ annis ptores loq̄bant: vt pꝫ. ff. de vi ⁊ vi ar. l. j. §. ann⁹. ⁊. ff. ꝺ edili. edic. l. sciendum. §. fina. Nisi in casu vbi est vtilis ad sui principium: sed cōtinuus ad sui processum. vt. ff. de calum. annus.

¶ Aliqñ tñ i ppetuū. Cesus. ¶ Supra pri. §. dixit Justi. ꝙ plerunqꝫ sunt annales ptorie actōes. Sꝫ dñe q̄re dicit vos plerūqꝫ? Et rñ. ꝙ iō: qꝛ nō oēs ptorie act. annales sunt: sꝫ aliqñ ppetue: h̄ ē vsqꝫ ad finē a sacris ꝯstōnib⁹ cōstitutū duratiue vt pꝫ i bo. pos. hereditat petitione q̄ dat succedēti ꝺ iure ptorio. Hec ē enim ptoria: ⁊ tñ ppetua: ⁊ idē i fideicōmissarijs: qꝛ bo. possessores sunt hr̄des de iure ptorio: fideicōmissarij ꝟo sunt vtiles loco heredū: vñ ꝯiūctos imediate vnū p⁹ aliuꝫ hētis istos ti. i. ff. veteri: sil'r i pēalib⁹ ptorijs q̄dā act. reperiunt ppetue act. furti manifesti q̄ a ptoria iurisdictiōe descēdit. Absurdū eni videbat actio-

nē ita famosaꝫ āno finiri. h. d. In isto §. pt q̄ri qd est b̄ q̄ dr̄ q̄ actio iniu. d̄scendit ex. l. corne. ⁊ ita est ciuilis: ⁊ ꝓpterea ꝑpetua eē deberet: ⁊ tñ dr̄ h̄ q̄ est annalis. Actio aūt furti manifesti pretoria est: ⁊ ita d̄beret esse annalis ⁊ tñ hic dicitur esse ꝑpetua: ⁊ ita odia q̄ essent restringēda hic amplian tur ⁊ fauores restrigūtur qd̄ est ꝯ l. ff. de lib. ⁊ posthu. cum quidā. Sed rōnez sup h̄ reddit dominꝰ Guil. talē. Frater dicit ipe qñ volumꝰ an aliqua actio sit fauorabilis vel odiosa: scire debemꝰ habere respectū ad principiū primitiuū fontē illius ac. ⁊ videre vtrū principiuz illud sit odiosum: ⁊ tunc actio dz dici odiosa. Si āt principiū sit fauorabile: tūc actio fauorabilis dz dici. Actio aūt iniuriarū d̄ suo primitiuo fonte odiosa est. Est eniz d̄ sui natura tēdens ad vindictā: ⁊ ita vt odiū restringat̄ dr̄ annalis: actio aūt furti manifesti nō est odiosa: sed dat̄ ei cuius iterest: ⁊ ita est fauorabilis.

tra annum erat īperiuz. Aliquādo [a] tamen ⁊ in perpetuū extenduntur. i. vsqz ad finem ex constitutionibus [b] introductuz quales sunt he quas bonoꝝ possessori [c] ceterisqz q̄ heredis [d] loco sunt accōmodat. Furti quoqz māifesti actio q̄zuis ex ipsius pretoris iurisdictione proficiscatur [e]: tamē perpetuo datur: absurduz enim eē existimauit [f] anno eam terminari.

¶ Penales actiones pretorie vel ciuiles contra hereredes non dentur: nisi lis cōtra defunctos fuerit cōtestata. heredi v̄o cōpetunt: excepta actione iniuriarū ⁊ similibus. Ex contractu v̄o cōpetunt cōtra heredes p̄ter actionez de dolo: nisi aliqd ad eos ꝑuenerit Angelus aretinus.

¶ Non autez [g] oēs actiōes q̄ in aliquez

e ¶ Proficiscat̄. no. actionem furti manifesti eē p̄toriā: sz nō manifesti ē ciuilis. vt. s̄. de noxali. §. sunt autem.

f ¶ Existimauit. s. pretor: ⁊ idē in qualz penali in eo qd̄ ꝑuenit ad delinquētē. vt. ff. de vi ⁊ vi arma. l. j. i p̄n. ⁊. ff. de dolo. l. sabinus.

¶ Nō autē oēs. Cautio.

¶ Expediuit iam dñs Justi. p̄mā partē rubri. modo incipit tractare de scd̄a pte dicens. Non aūt oēs ⁊c̄. vñ q̄siui vtrū oēs actiones dantur heredibꝰ in heredes: ⁊ rñdit q̄ nō Certissima est enī regula iuris que dicit ex maleficio actiones i heredes nō cōpetere cuiusmodi sunt actio furti vi bo. rap. iniuriaꝝ dāni iniurie qd̄ itellige lit. non cōtesta. ꝯ defunctū etiā si ad heredes furtū ꝑuenerit per maleficiū ⁊ possem cū isto. §. ꝯiungere illuz §. Penales actiones ⁊c̄. dicēdo q̄ penales ac. descēdētes ex maleficio li. cōtesta. cū defuncto cōpetūt vel dantur heredibus eorū qui maleficium passi sunt excepta actione iniuriarum: ⁊ si qua alia similis inueniatur.

g ¶ Nō āt. h̄ ponit diuisionē: q̄ alie sunt trāsitorie alie nō: sz supior fuit q̄ alie erāt ꝑpetue alie nō. vt. s̄. c. in p̄n.

Actionis duplex diuisio.

a ¶ Ipso iure. Scilicet ciuili.
b ¶ Dari solent. s. iure pretorio.
c ¶ Ex maleficijs. s. priuatis: vt subducit in exemplis: et subaudi vel quasi maleficijs. vt. ff. de obliga. ex quasi delic. §. fi. (j).

Quid in publicis de quibus tractat infra de publi. iudi. rfi. idē et pl⁹: qr ettā lite pretstata: nō trāseunt ꝫ heredes. vt. ff. d accu. l. ex iudictoꝝ: nisi in quinq; casibus. prius ē legis iulia. maiesta. in duob⁹ capitulis trīs eius legis. vt. ff. ad. l. iul. maie. l. fi. Secundus est crimen heresis. vt C. de apostat. l. ij. et l. apostatax. in fi. Tertius est crimen repetundarum. Quartus de residuis. Quintus peculatus crimē. vt. ff. ad. l. iul. pec. l. fina.

aut ipso [a] iure competunt aut a pretore dantur et in heredē eque competunt aut dari [b] solēt. Est enim certissima iuris regula ex maleficijs [c] penales actiones in heredem rei nō cōpetere [d]: veluti furti: vi bonoꝝ rapтoꝝ: iniuriaꝝ: dāni iniurie [e]. Sed heredibus huiusmodi actiones competunt nec denegant excepta iniuriaruꝫ actione [f]: et si qua alia similis inuenia tur [h]. Aliquādo tamen in. l. aureos: vel filiū vocantē patrem. vt. j. de pena teme. litī. §. fi. et. ff. de in ius vocando. l. penul. Idē in popularibus actionibus: vt figo habeat positū vel suspensiū. vt. ff. de his qui dete. vel effu. l. fi ꝙo. § que aūt. Quidā dicunt qꝫ idē de actione in factum de calūniatoribus. vt. ff. de calū. l. hec actio. Sed certe idē alia est ratio: qr hꝫ ꝑdictionē ob turpem cām vt ibi dicitur. Itē qr abest ibi aliqd actoꝝi: et adest aliqd reo vñ nō ē filius supdicti.

ADDITIO (j). Dic qꝫ est verū in quasi delicto omittendo commisso: secus si committendo. vt. l. iij. §. fi. ff. de dam. ifec. vel dic vt ibi per Bar. Ang.

d ¶ Non cōpetere. Nisi lis fuerit cōtestata. vt. j. e. §. penales. et. ff. d accu. ex iudictoꝝ. in fi. Itē nisi aliqd ad heredē puenerit: tunc enim tenet. vt. ff. de calū. in heredem. et. ff. qꝫ me. cau. vt deamus. In duob⁹ tñ casibus est contra. vt in actione vi bono. rapto. q̄ nō dat in heredē: iz ad heredē aliqd puenerit: iz furtiua dat ꝑdictio. vt. ff. vi bo. rap. l. ij. §. fi. Itē in interdicto vnde vt. qd nō dat in heredē: sed in factum actio. vt. ff. de vi et vi ar. l. ij. §. finali.

e ¶ Dāni iniurie. i. legis aquilie actio.

f ¶ Sed heredibus: id est heredib⁹ eoruꝫ qui passi sunt hec maleficia.

§ ¶ Iniuriaꝝ actiōe. Nā hec nō dat heredi nisi lis contestet: hoc lō: qr nō est in bonis nostris ante lit. cōtesta. vt. ff. de iniur. l. iniuriaꝝ. §. ij. in pncip. et. l. interest. Et est alia ratio: qr nihil mihi d patrimonio abest: nec reo adest. vt. ff. de col. bo. cū emancipatī. §. emācipatus. Sunt et alie similes ei: vt subducit: in qb⁹ nec actori aliqd de patrimonio abest: nec reo aliquid adest: vnde idē furtis est qd et in ista: vt est actio i factū q dat contra liberū vocantes patronuꝫ in ius sine venia in. l. aureos: vel filiū vocantē patrem. vt. j. de pena teme. litī. §. fi. et. ff. de in ius vocando. l. penul. Idē in popularibus actionibus: vt figo habeat positū vel suspensiū. vt. ff. de his qui dete. vel effu. l. fi ꝙo. § que aūt. Quidā dicunt qꝫ idē de actione in factum de calūniatoribus. vt. ff. de calū. l. hec actio. Sed certe idē alia est ratio: qr hꝫ ꝑdictionē ob turpem cām vt ibi dicitur. Itē qr abest ibi aliqd actoꝝi: et adest aliqd reo vñ nō ē filius supdicti.

h ¶ Inuenіatur. Dic continuatur ille. §. qui est infra penales.

Actiones ex maleficio in duob⁹ casibus trāseunt in heredes.

Iniuriarū actio non dat heredi nisi lis fuerit cōtestata.

¶ Aliqui tñ. Latius. ¶ Qr ppē quā dā generalitatē quā vidistis mō in. §. precedēti. Vidistis enim qꝫ certissima iuris regula est que dicit ex maleficio penalis actio i heredē cōpetere: et habetis regulā istā. ff. de pri. dli. videbatur a ꝓbo sensu qꝫ oēs actio. que non sunt penales ex maleficio denē in heredes: et sic qꝫ oēs actiones ex ꝓtractu prouenientes denē ꝯ heredes: ideo ꝯ generalitatē istā sumptaꝫ a contrario sensu ex ista generali regula loquit littera ista: et dicit. Aliqñ tñ actio ex cōtractu non datur contra heredē: veluti si dolose versatus fuerit testator in

dat heredi rō ne duplici.

Iniuriarū actio aliqs hēs filios cōuenientes.

contractu ⁊ ex dolo testatoris ad heredem res peruenit. ⁊ hoc dicit.

a ¶ Etiam ex contractu. Non solum ex delicto. Accursius.

b ¶ Actio. Scz ex dolo nata ꝓpter dolū habitū in ꝯhendo. Nā si dedit dolus cām ꝯtractui: nō agit actione ex eo ꝯctu: cū nullus sit sed de dolo: vt hic ⁊. ff. d dolo. l. elegāter. in prin.

Dolus aliquādo dat cām ꝯctui: aliqñ incidit i cōtractū.

men etiam [a] ex cōtractu actio [b] contra heredem nō cōpetit: veluti cum testator dolose [c] versatus sit: ⁊ ad heredem [d] eius nihil ex eo dolo peruenit.

Si enim esset incidens ageret actiōe ex eo contractu vt purgaret dolus. vt ff. de actio. emptio. l. iulianus. §. si vēditor: ⁊ daret i heredes. vt. ff. de actioni. ⁊ obliga. l. ex ꝯctibus. Vl' pone casum ꝙ dolus fuit incidens vel superueniens ⁊ remanet ꝯctus ⁊ nō agitur contra heredē nisi peruenerit aliquid ad eū: vt in actione depositi que dat in duplū contra eū qui dolū cōmisit i deposito cā tumultus vel incēdij: vel ruine: vel naufragij: sed in heredem non datur in duplū ex dolo defuncti: lz in simplum detur. vt. ff. depositi. l. j. §. j. Itē qualis est actio in factuz que datur cōtra agrimēsorē: nō aduersus heredem. vt. ff. si mensor fal. mo. di. l. iij. §. penul. Itē alius est in stipulatione iudicio sisti in eo qui erat cōuent⁹ iniuriaꝝ. vt. ff. siqs cau. si eū. §. qui iniuriarum. Idez est in actione tributoria. vt. ff. de tribu. l. illud. §. fi. ⁊ de his casibus loqtur hic. §. cū dicit ex cōtractu in heredē nō dari qñqz: al's autez ex cōtractu agit cōtra heredez etiam de dolo defuncti regulariter. vt. ff. de actionibus ⁊ obligationibus. l. ex cōtractib⁹: ⁊. l. ex depositi. que sunt huic cōtrarie: ⁊ hanc specialitatem si velis tenere primā opinionē denotat hec litera cū dicit: aliquando tamen ⁊c̄.

Actio depositi dat i duplū i quatuō casib⁹ si tñ i heredem.

Actiones ex ꝯctu descēdentes quō dant in hīdes.

c ¶ Dolose: dolo dāte cām ꝯctui. Vl' dic icidenti vel superuenienti vt mō diximus. Accursius florentinus.

d ¶ Ad heredē. Sed si superuenisset actio in factum ꝑpetuum cōtra heredem ⁊ contra defunctū daret. vt. ff. d dolo. l. itaqz. Sed de dolo olim ifra annū vtilez: hodie infrabiēniū continuuz datur. vt. C. de dolo. l. finali.

Penales aūt actiones quas supra diximus [e] si ab ipsis principalibus personis fuerint contestate [f]: ⁊ heredibus dant [g]: ⁊ cōtra heredes transeunt [h].

¶ Penales actiones.

Casus.

¶ Supra vidistis ꝙ certissima est iuris regula que dicit ex maleficio petentis ꝙ penales actiones d quib⁹ supra dixit si ab illis principalibus ꝑsonis i eis lis fuerit ꝯtesta. heredibus dant: ⁊ in heredes trāseunt. ⁊ hoc dicit.

e ¶ Dixius. vt. s̄. e. §. nō āt oēs. Ac.

f ¶ Contestate. Immo vt dent heredi sola ꝑparatio sufficit. vt. ff. de offi. tes. posthumus. §. fi. Joā. Vel sine preparatione dat q̄rela heredi hodie.

g ¶ Dant. Nisi i duobus casib⁹. Primus cum agit ad operas cōtra libertū: morit patronus extraneo herede relicto ad quez nō transeunt ope: etiā lite contesta. vt. ff. de oper. liberoꝝ. l. operarū iudicio. Secūdus in parte repetēte dotē filie que a viro diuerterat ⁊ decedat patre extraneo herede relicto: etiam lite contestata. vt. C. de rei vxo. ac. l. vnica. §. videamus.

Ope liberto i posite si trāseūt ad heredē extraneū.

ADDITIO. Nam eo ipso ꝙ pater moritur vel aliter filia efficitur sui iuris: statim actio cōsolidat in filiaz. vt d. §. videamus: lz pater fuerit lit. contesta. ⁊ sic ꝓpter hoc nō facit transitus in suum heredē: ⁊ sic est speciale i dote: qz est ꝓprium patrimoniuz filie. vt l. iij. §. sed vtruz. in fi. ff. de mino. facit l. pōponi⁹ philadelph⁹ fami. her. An.

h ¶ Transeunt. Nisi in duobus casibus. Primus in actione de dolo. C. de

dolo. l. ii. Secundus in re actione alicuius in ꝑuitutē vel libertinitatē q ꝑ collusionē ꝓnuntiatus fuerat igenuꝰ. vt. ff. ne de testa. defun. l. j. §. interdū.

¶ Superest. Casus. ¶ Oīa que iā dixi a prīci. ti. vsq; nunc in duobꝰ cōsistunt. s. in vita ⁊ transitu actionuꝫ. Mō vult dicere de officio iudicis ⁊ parū defecit q nō posuit hūc totū ti. de offi. iudi. sed residuuꝫ seruat vsq; ad ti. spālez de offi. iudi. Dicit ergo Justi. Uolo q vos sciat q si ille q cōuenit āte cōdēnationē debeat satisfacere offi. iudi. cōuenit eum absoluere: lꝫ erat talis q debeat cōdēnari. Et lꝫ istud iudiciū de sui natura debebat eē ꝯdēnatoriū ꝑ solōnē tñ aīi ꝯdēnationē factā sit absolutoriuꝫ: h ē q vulgo dr oīa iudicia eē absolutōia.

¶ Condemnādus dꝫ absolui ab obseruatiōe iudicij si ante sniaꝫ soluerit qd debet. Aretinus.

¶ Supest[a] vt admoneamus q si ante rem iudicataꝫ is cū quo actuꝫ est satisfaciat actori: officio iudicis ꝯuenit eum absoluere[b]: lꝫ in ea causa fuisset iudicij accipiēdi tēpore vt dānari debeat: ⁊ hoc ē quod vulgo ātea dicebatur omnia iudici absolutoria esse.

¶ De exceptiōibꝰ.

¶ Exceptiōes sunt arma reorum: ⁊ eq tate nitūt ad excludendum actiones: que cōpetunt actori ipso iure: quales sunt metꝰ doli: ⁊ in factū exceptiones. Aretinus.

Sequit: vt de exceptionibus dicit. Secunda ibi (Cōparate sunt.) Tertia ibi (Uerbi gratia.) Quarta ibi in. §. (Appellantur) vel potius in. §. alioquin. q̄ ex multis. Quinta ibi (Perpetue ⁊ peremptorie.)

Continuat dicta dicēdis.

a ¶ Superest. Hec de vita ⁊ transitu actionū ꝑm q in rubrica ꝓmisit dicta sunt: nūc d iudicis offō dicit: q cū exponere debeat iā pauca vt modicū respiret deliberat: nā cōceptū sermonez quis retinere pōt qr iam cōcepit i aīo tractare de officio iudicis quō poterit tacere quin dicat aliqd hic. Accu. flo.

b ¶ Absoluere. s. ab obseruatione iudicij: nam principalis causa est sublata solutione. vt supra quib. mod. tolli. ob. in princi. Accursius.

Continuatio.

¶ De exceptionibus. ¶ Quia exceptio tenet vicem actionis. vt. ff. de exceptio. l. j. ideo post actiones ponit d excep. Uel quia de armis actorum vidimus: ⁊ de reorum armis videndum est: iō dicit vt sequitur. Accur.

Diuisio

Sequitur vt. ¶ Totus iste titulus diuidit in quiq; partes principales. Primo cōtinuat ad precedentia rubricā. Secūdo ponit causam quare fuerūt exceptiones inuēte. Tertio id d mōstrat per exempla taꝫ in actionibꝰ realibus q̄ ꝑsonalibus. Quarto ponit duplicez vel potiꝰ triplicem diuisionem exceptionum. Quinto id exēplificat.

¶ Cōpate. Casus. ¶ Uiso d actionibus seqt dicit Justi. vt de exceptionibꝰ videamus. Et dñe Justi. pro d o instruatis nos cōpetenter in materia de exceptiōibus. Frater dicit ipse scire debes q iuēte sunt seu istitute exceptiones ad defensiones reoꝝ: sunt enim arma reoꝝ. Frequenter eniꝫ cōtingit q actio cōpetens actori prima facie iusta videt. Iniquum tamē esset reum cōdemnari: vtputa si metu coactus aliquid ꝓmisit: ⁊ ideo datur reo contra actorem exceptio de dolo vel exceptio q metus causa. Omnis eniꝫ exceptio adinuenta fuit ad actionem impugnandam. hoc dicit.

a ¶ Comparate. Al's inuente.
b ¶ Eorum. Id est reorum. Nã ipsi sunt cum quibus agitur. vt. ff. de iure iuran. l. iij. in princi. ⁊ in. §. eum.
c ¶ Iusta sit. Prima facie.
d ¶ Dolo inducto. Hoc est in stricti iur] iudicijs in bone fidei aũt iudicijs ipso iure nõ tenet ꝯctus ff. de dolo. ⁊ eleganter. in prin. Accur. Hoc verũ in odiũ dolosi: sed in sui ꝑiudicium tenet ꝯctus: ⁊ ex eo potest cõueniri: nisi lex resistat actui: qr tũc ex neutra ꝑte dat actio vt est gl. i. l. a diuo pio. ff. de re iud. ⁊ Baldus in l. j. C. pl⁹ vale. qd agi.
e ¶ Promisisti. Credẽs te debere cũ nõ deberes: vt hic. ⁊ ff. de exceptio doli. l. ij. §. circa†.
f ¶ Obligatũ esse. Scz ĩspecto iuris rigore: sed d eqtate obligatus nõ es. vt. ff. de libe. causa. l. vel obligatus ẽ. §. obligatum. ⁊ ff. de verborum significatione: si creditor: que sunt contra.
g ¶ Efficax est. Scilicet ĩ sui substãtia. Nã ciuiliter ⁊ naturaliter est obligatus ⁊ pure: sed nõ est efficax quãtũ ad opẽ exactionis. Vel dic efficax est inspecto gñe. nã pria facie ꝯdẽnãdus videt: sed inspecta qualitate: qr si de dolo facta vl' metu vel simili causa ĩpediatur est inefficax: ⁊ ita expone in sequentibus casibus.
h ¶ Iniquum.

spiciamus. ¶ Cõparate[a] autez sunt exceptiones defendendorum eorum[b] gratia cum quibus agitur. Sepe enim accidit: vt lz ipsa ꝑsecutio: qua actor experitur iusta sit[c] tamẽ iniqua sit aduersus eum cũ quo agit. ¶ Uerbi gratia: si metu coactus aut dolo inductus[d]: aut erroꝛ lapsus stipulanti tytio ꝓmisisti[e] quod non debueras ꝓmittere: palam est iure ciuili te obligatum[f] eẽ: ⁊ actio qua intenditur dare te oportere efficax est[g]: sed iniquum[h] est te cõdemnari. Ideoque datur tibi exceptio qꝫ met⁹[i] causa: aut doli[k] mali: aut in[l] factũ cõposita ad ĩpugnandũ actionẽ. ¶ Exceptio nõ numerate pecunie debitori competit: q confessus fuit se pecuniã recepisse quã non receꝑat: ⁊ ipaz per stipulationẽ restituere promiserat ⁊ in equitate fundãtur. Angelus areti. ¶ Idez iuris est si quis quasi credendi causa pecuniaz a te stipulatus fuerit: neqz numerauerit: nam eaz pecuniã a te petere posse euz certũ est: dare eniz te oportet: cũ ex stipulatione tenearis.

ADDITIO. Nota cõtra iniqtatem: ⁊ sic eꝯ ex eqtate dat reo exceptio. l. q eqtate. ff. d dol. excepti. Angelus.
i ¶ Met⁹ cã. Hoc quã do met⁹ fuit cõpulsus.
k ¶ Doli. Hoc qñ iductus fuit ꝑ dolum.
l ¶ In scm̃ Redd singula singulis ꝓposit causis ꝑm Joã. sed nõne h tertio casu scz qñ ꝑ errorez ꝓmisi dat doli exceptio: Certe sic. vt ff. de do. excepti. l. ij. §. circa. quare dic qꝫ hec actio est ꝓponẽda in subsidiũ doli exceptionis. s. ꝯ patronũ ⁊ parentẽ: ꝯ quos turpes exceptiones non ꝓponunt. vt. ff. de excep. doli. apd celsũ. §. aduersus. ⁊ ita hic accipit. Accursius florẽtin⁹.

Exceptiones turpes nõ opponuntur ĩ patronos ⁊ parentes.

† Sz ꝑz Angel. ille iex. non fac ad ꝓpositũ: qr loqtur qñ stipulatio sit sine cã. h ꝑo secus.

¶ Idem iuris est ⁊c. Casus. ¶ Iaz dixi vobis vnuz exẽplũ: in quo videt equũ pria facie: vt actor debeat obtinere. Iniquũ tñ ĩspecta ꝑsona rei: qr cõpetenti exceptiõe: põt se d fendere: ⁊ de hoc eodẽ recito vobis hoc aliud

exemplum. s. de eo qui cā credendi pecuniam: stipulatus est pecuniam sibi reddi: ⁊ postea pecuniā non numerauit. Uñ si agat stipulator: ꝯpetit ꝓmissori exceptionē nō nūerate pecu. h. d.

a ¶ Idem iuris. Scriptū est. Supra de lite. obliga.

b ¶ Constitutione. Ut C. de nō numera. pecu. l. in ꝯctib⁹.

¶ Preterea.

Casus.

¶ Iaz vidistis duo exēpla in qbus prima facie equū videt̄ ꝙ actor d̄beat obtinere. Iniquuz tamē videt̄ inspecta persona rei: qꝛ cōpetēti exce. se defendere pōt. Mō ponit tertium exēpluz: puta cū creditor fecerit d̄bitori pactū de non petēdo sicut patet in litera.

Sed quia iniquum est eo nomine te cōdemnari: placet exceptiōe pecunie nō numerate te defendi debere. Cuius tēpora nos (ꝑm ꝙ iaz superioribus libris scriptum est [a]) constitutione [b] nostra coarctauimus.

¶ Exceptio pacti de nō petēdo actionem non tollit: sed eā elidit: que exceptio nititur eqtate. Angelus aretinus.

¶ Preterea debitor si pactus fuerit cū creditore ne a se pecūia peteretur [c]: nihilominus obligatus māet: qꝛ pacto cōuento obligationes non oīno [d] dissoluunt̄: qua de cā efficax est aduersus eū actio: qua actor intēdit si apparet [e] euz dare oportere. Sed qꝛ iniquuz est contra pactionē eū condemnari defenditur per exceptionem pacti conuēti.

¶ Exceptio iurisiurandi actionez non tollit: sed eaz elidit que etiā nititur eqtate: ⁊ contra realē actionē exceptio iurisiurādi opponi potest q̄ repellit agentē in rem. Aretin⁹.

¶ Eque si debitor creditore deferēte iurauerit nihil se dare oportere: adhuc obligat⁹ ꝑmāet: sed qꝛ iniquū [f] d̄ ꝑiurio q̄ri defendit̄ ꝑ exceptionē iurisiurādi.

sed naturalis tm̄. vt. ff. de so. stichum §. naturalis. In casibus tamen etiam ipso iure vtrunqꝫ tollit pactum: vt in maleficijs factis siquis paciscatur ne agatur. † Item in pignore remisso per pactum. vt ff. de pact. l. si tibi. §. quedam actiones. ⁊. §. de pignore.

e ¶ Si apparet: oratio posita loco actionis: ꝑm. P. Sed ꝑm Joan. cōtra. vt dixim⁹ supra de actio. §. sic itaqꝫ.

¶ Eque si debitor ⁊c̄.

Casus.

¶ Iam vidistis tria exempla: in quibus prima facie videtur equuz ꝙ actor debeat obtinere. Iniquuz tamen videtur inspecta persona rei: quia competenti excep. se defendere potest. Hic ponit quartū exēplum de eodem puta in excep. iurisiurandi: cum iuramentū delatuz fuerit debitori a vero creditore: ⁊ ipse se nihil debere iurauerit si agat actor cōtra reuz qui iurauit: defendere se potest reus per exceptionem iusiurandi.

† Nota tm̄ ꝙ q̄ remittit actiones ex maleficio non vī r̄mittere dānū vl' interesse: vt ꝑdy. Bart. ⁊ Ang. in §. q̄dā. i glo. al. vbi ēt vide an ꝑ remissionē iniuriarū factā i foro penitētiali tollātur iste actiōes ex maleficijs.

c ¶ Preterea. Peteretur. Nota ꝙ pactū de non petendo tria operatur. Nā tollit naturalez ipso iure. vt. ff. de solu. stichum. §. naturalis. Itez elidit ciuilē: vt in hoc. §. Item obligat naturaliter paciscentem non petere. Naz ⁊ al's quis est obligatus naturaliter aliquid nō facere: vt nō facere furtuz: vt s̄. de obligat. q̄ ex delic. nascun. §. j.

d ¶ Non omnino. Quia nō ciuilis:

f ¶ Eque. Iniquum est. Hoc nota sic. ff. de in li. iu. l. fi. ⁊. ff. de iureiu. nā postea. §. dato. ⁊. ff. d̄ dolo. nā suffi-

Iuram̄tū ꝯ leges nō est seruāduz.

cit: hoc tamē fallit quotiēs est contra legē iuratū: qr nō seruatur sacramentum: vt in auc. sce. nō soluz. §. j. coll. v. que est de nup. C. auctē. qd eis. 7. ff. de iu. patr. l. adigere. 7. C. de leg. 7 consti. nō dubiuz. in fi. Itē qñ veritas: al's per testimonium potest inueniri: vt. C. d re. cre. l. fi. Item qñ deferr̄ sacramētū a iudice: vt. ff. de iureiur. l. admonendi. al's autē obtinet qd hic dicit.

In his quoqz actionibus quibus in rez agitur eque necessarie sunt exceptiones veluti si petitore deferente possessor iurauerit eam rez suā esse [a]: 7 nihilominꝰ petitor eandez rem vendicet: lz enim verum sit quod intendit: id est rem eius esse: iniquuz tamen est possessorem condemnari.

¶ Absolutoria lata in personali siue reali eandez actionem non perimit: sed exceptionem rei iudicate parit conuēto. Angelus aretinus.

¶ Itez si in iudicio tecum actū fuerit [b]: siue in rē: siue in personaz: nihilominus obligatio durat [c]: 7 ideo ipso iure de eadez re postea aduersus te agi pōt: sz debes p exceptiōez rei iudicate adiuuari.

¶ Exceptiōes quarū vsus est valde necessarius sunt duplices: qr quedaz sunt ciuiles: 7 quedā pretorie. Angelus areti.

¶ In his q̄z actionibus. Casus. ¶ In superioribus habuistis q̄lit̄ exceptiones opponūtur ꝯ actiōes personales. Modo intendit tractare de exceptiōibus que opponunt̄ cōtra eos q agunt actiōibus realibus: vt si rē tanq̄z meā vēdicē dicēs rē meā eē: 7 verū dico: qr res mea est. Tamen iniquum esset q ipse reus qui iurauerit condēnetur cōtra stilum sui iuramenti. hoc dicit.

a ¶ Rem suā esse. Distinguitur tamē vtrū iuret suā rē eē: vel petitoris non eē: qr si iuret suā eē dat̄ sibi actio 7 exceptio: sz si iuret petitoris nō eē: nascit̄ sibi exceptio contra petitorē tm̄: vt. ff. de iureiu. sz 7 si possessori. j. 7. ij. respō.

Iuro rē meā eē: et iuro tuaz nō esse differunt.

¶ Item si. Casus. ¶ Adhuc de quibus supra dictum est mentio facta reperitur preter excep. quedā alia exceptio per quā potest reus se tueri: veluti si verus debitor per sententiaz iudicis fuerit absolutus sententialiter. Lz enim per imperitiā verus debitor absoluatur naturaliter: tamē manet debitor: sed contra creditorem agentem poterit se tueri excep. rei iud. 7 hoc. d. Sed quid est qd hic dicitur q ex sola naturali obligatiōe possit agi? Frater dicit Jaco. q ex sola naturali a prin. nō agitur: sz qñ naturalis et ciuilis fuerit cōiūcte a p̄n. si tollit̄ vna ipsarum ipso iure ex altera pōt agi: lz agenti obstet exceptio.

b ¶ Item. Actū fuerit. Subaudi et fueris absolutꝰ sicut hic innuit.

ADDItio. Intelligas istū tex. cum ista gl. q reꝰ fuit absolutus: vt. j. patet. Angelus.

c ¶ Obligatio durat. s. si primo erat obligatus. vñ si soluat nō repetit cum debitū soluat: vt. ff. de cōdi. inde. iulianus. 7. l. iudex. Et caue tibi: qr p iusiurādū 7 per pactū naturalis tollit̄ obligatio 7 remanet ciuilis: vt. ff. de iure iu. l. fi. in prin. 7. ff. de sol. l. stichū aut pāphilū. §. naturalis. Sed per sententiā tollit̄ ciuilis 7 remanet naturalis: vt. ff. de cōdi. inde. l. iulianus. Sed cuz actionē inducat res iudicata vbi nulla oīno erat: vt. C. de re. cre. l. actori. quare nō tollit: vbi est? Respōdet res iudicata de iure ciuili est: 7 ideo tollit 7 inducit ea que sunt de iure ciuili: et ita obligationem ciuilē tollit 7 actionez que est de iure ciuili inducit: vt. ff.

Obligatio naturalis tollit̄ p pactū 7 iuramētuz: sed ciuilis: per sententiā. Snia ē de iure ciuili.

de oīg.tur.l.ij. §.deīde ex his. Ea autem que sunt iuris naturalis non tollit: vt obligationem naturalem. vt ar. ff. de le.ag.tu. §.fi.†

† Istaz glosam itelligę ꝺ iuꝝ voluntarie: z sic dlato a pte pti: nō anteꝺ necio qꝛ illoz hz eandē vim ꝛes iudi. vt l.ij.ff.ꝺ iureiu.

¶ Hec exempli causa. Casus. ¶ In multis z variis exēplis tam vidistis naturam exceptionum: z hec exempli cā sufficiant: aliogn si plene velis videre naturā oiuz exceptionū huius poteris videre ex lattoribꝰ digestoꝝ: seu pādectarum libris.

a ¶ Dec ex vii. Ex legibus. Ut nemo cōueniaꝛ nisi coraz suo iudice. vt. C. de exceptio. l. finali.

b ¶ Legis vicem obtinent. Ut senatusc̄onsultis. vt. ff. titu. j. in princ. sicut est exceptio macedoniani: z velleiani. vt. ff. ad macedonia. z velleia. per totum titulum.

c ¶ Pretoris iurisdictione. Ut de dolo malo z metus cā. vt. ff. de excep. dolꝰ per totum. Item pacti. vt. ff. de pac. iurisgentium. §. pretoꝛ ait.

¶ Appellantur exceptiones. Casus. ¶ Supra vidistis multa ꝺ exceptionibus. adhuc autē circa naturam exceptī. scire debetis: qꝛ quedam exceptiones dicunꝫ ppetue z pemptorie: vꝫ ille que semp agētibus obstāt: z semp rez pmunt: de qua agitur: sicut est exemplum de excep. dolꝰ mali: z de excep. pacti quenti qñ quenit ne ois pecunia peteret. l. finet tps prefinitione: z illud

¶ Hec exempli cā retulisse sufficiat.

¶ Alioquin q̄ ex multis varijsqz causis exceptiones necessarie sint: ex latioribus digestoꝝ: seu pandectaꝝ libris intelligi potest. Quaꝝ quedaz ex legibus[a]: vel ex his que legis vicem obtinēt[b]: vel ex ipsius pretoris[c] iurisdictione substātiam capiunt.

¶ Quedam exceptiones sunt perpetue z quedam temporales. Item quedā exceptiones sunt peremptorie: vt dilatemetus: pacti: z similes: quedam dilatorie: ideo sic vocate: qꝛ negocium differre dicuntur: quia olim actorem temere litigantem faciebant cadere a causa. Aretinus.

¶ Appellantur autē exceptiones: alie perpetue z peremptorie: alie temporales z dilatorie.

¶ Perpetue z peremptorie sunt: que semperꝺ agentibus est qꝺ semper dicunt canoniste ecclesiam debere semper restitui.

¶ Appellant. ¶ Diuidit principaliter in tres ptes. Pmo ponit duplicē distinctionē exceptionū: qꝛ q̄dā sunt ppetue q̄dā tpales. Jtē q̄dā sunt pemptorie: z q̄daz dilatorie. Scꝺo ponit exēpla cuiuslibet. Tertio pōit quā pena olim patiebaꝫ: z quā hodie patiꝫ pendēte dilatione legali: vl lata abhomine afi dilatione finitaz egerit. Scꝺa ibi: ppetue z peremptorie. Tertia ibi: aliogn. Aretꝺ ¶ Semp. Jꝺ est fine p finitiōe tpis: vt. ff. de do. exce. l. pure. §. fi. ita tñ si ante sniaz opponaꝫ. vt. C. sniam rescin. nō pos. l. pemotorias. Tñ si in septē casibus in qbus etiā opponi possunt post sniam: vt rōne etatis. vt C. eo. l. pemptorias. z. ff. de mino. l. minoꝝ. xxv. an. omissam. Jtē miles. vt. C. de iu. z fac. ignoꝛ. l. j. Jtē in macedoniano z velleiano. vt. ff. ad mace. l. tam z si. Item in donatore qui opponit vt cōueniatur tinquā tū facere pōt etiā post sniam. vt. ff. de re iu. l. nēsemnius. §. fi. Jtē exceptio falsi pcuratoris. vt. C. de pcu. l. licet. Secus si rōne psone pcuratoris opponaꝫ exceptio. vt qꝛ sit miles vel mulier: qꝛ talis exceptio est dilatoria. vt. j. eo. §. pterea. Jtē vbicūqz diceré nullā fuisse iudicitā: vt qꝛ sit venalis sniа: vel falsis testibus vel in-

Exceptiones pēptorie i septē casi[b] post sniaz opōi posſ sunt.

strumētis iudicata. vt. C. qñ nō est necesse pro. l. venales. vel cuz iudex non suus. vt. C. si a non cōpe. iudi. per totū. † Itez si inique sub iudice cōpulsus est eo tpe: quo cōpelli nō debuit. vt. ff: de fe. l. j. Sed dilatoria ꝓponit ante litez ꝯtestatā: sed ꝓbat postq̄ actor mōstrauerit qd asseruerat. vt. C. de ꝓb. l. exceptionē. ⁊. C. eo. l. si qdem. Secus in exceptione fori: qz ante litē ꝯtestatam opponi ⁊ ꝓbari dz ꝑm quosdam. vt ff. eo. l. pe. Sz quid de exceptione nō numerate pecunie nūqd est ꝑpetua: vel temporalis. Rñ. quidam anormalam eam esse. Nos diximus ꝙ est temporalis biēnij. s. vel. xxx. dierum. vt. s. de litis obli. §. fina. ⁊. C. de nō nu. pe. l. in ꝯtractibus. §. j. ⁊. §. super ceteris. Sed in hoc pōt dici anormala: ꝙ cū al's ꝓbet q excipit: hoc tñ nō ꝓbat. vt. C. de nō nu. pe. l. si ex tua cautiōe. Idē quere in exceptione nō numerate dotis: ⁊ eodē mō solue. vt. C. d' do. cā nō nu. l. fina. ⁊ auct. ibi posita. Itē qd de ea que opponit. vt qs ꝯueniat inquātū facere pōt: Rñ. eā tpalē: qz presumo ꝙ aliqua acqret: ⁊ sic postea poterit soluere. vt. C. arbi. tute. l. si defunctus. nam nō repetit qd soluit: lz facere nō possit cōmode. vt. ff. de ꝯdi. inde. l. nam ⁊ maritus. qd fieret si esset ꝑpetua cū sit fauorabilis. vt. ff. de ꝯdi. idebi. l. q exceptionez. Et circa hoc vide qd notat in. l. j. C. de iuris ⁊ fac. ignoran.

† Hoc vez intellige: qñ post sniam oppōit tale ex q̄ appet dcm̄ iudicē nō habuisse iurisditionē saltē in cā de q̄ iudicauit: nec fuit fcā ꝓrogatio tacite: vel exp̄sse: vel late ꝑ Ang.

obstant: ⁊ semp rez de qua agitur perimunt: qualis est exceptio doli mali: ⁊ qd metus causa factum est: ⁊ pacti cōuenti: cuz ita conuenerit: ne omnino pecunia peteretur. Tēporales atqz dilatorie sunt que ad tempus nocent ⁊ tēporis dilationem tribuūt: qualis est pacti conuenti [a] cū ita conuenerit: ne infra certum tempus ageretur: veluti intra quinquēnium: nam finito eo tēpore non impeditur actor rez exequi. Ergo hi q̄bus intra certū tempus agere volentibus obijcitur exceptio: aut pacti conuenti [b] aut alia similis [c]: differre debent actionē: ⁊ post tempus agere. Ideo enī ⁊ dilatorie iste exceptiones appellātur.

¶ Alioquin si intra tēpus egerint obie-

¶ Tēporales atqz dilatorie. Casus

¶ Tu vidisti exēplū de exceptiōib⁹ pēptoriis: mō videm⁹ exēplū de tpalibus dilatoriis q̄ ⁊ tpe nocēt: vtputa si sit pactū fcm̄ de nō petēdo vsqz ad tp̄s petitiōis. Si enī aliqs creditor d'bitori suo fecerit pactū de non petēdo vsqz ad tp̄s: ⁊ hic habes aliqd d'mā post qnquēniū: ꝑpea actionē suaz nō ꝑdit: sz infra qnquenniū olim suā cām ꝑdebat: nec amplius agere poterat: sed non vult Do. Iusti. ꝙ hoc hodie ita stricte procedat: sed vult in casu isto ꝙ locuz habeat constitutio zenoniana: de qua facta est supra mentio de actio. §. sed hoc quidez est: scilz ꝙ debeant inducie duplicari: ⁊ post quinquēnium duplicatum adhuc non audiatur: nisi omnes expensas quas reus in lite fecerit ⁊ primitiue eum conuenerit reo soluat. ⁊ hoc idem constitutum est: et tali pena perterriti tempora litiū doceantur obseruare.

a ¶ Pacti cōuēti. Scilicet exceptio.

b ¶ Pacti conuēti. Scilicet vsqz ad quinquennium.

c ¶ Alia similis. Veluti si quis stipuletur id quod in vtero est: vel fructus futuros: vel domum certo loco edificari: vel cum rome esset: ephesi dare stipulatus est. vt. ff. de verbo. obli. l. interdum. ꝑm Azonem.

a ¶ Rez amittebant. Facit. ff. de ac. ℔. si quis agens. 7. ff. de libe. lega. l. nō solum. ℔. ſi. 7. C. de iure fiſci. l. iuſtas. libro. x. Accurſius florentinus.

b ¶ Dodie autē. zenoniane conſtitutiōi. Scilicet grece cui⁹ me minit ſupra de act. ℔. ſed hec quidem.

c ¶ Contnet. Q⁹ dic: vt modo dixi per. literdū. ff. de ꝓb. ob.

d ¶ In duplū. Sed vi q⁹ nullaz patiatur penā: vt. ff. de pet. here. q⁹ ſi in die. in prin. q̄ eſt huic ꝯra. Sed dic illaz corrigi. Vel melⁱ⁹ ſpeciale eſt ibi: qz ad hoc ſoluz agebatur: vt eodē iure pe nes agētē habe retur quo erat apud defunctū: vnde nō fuit plus petitum.

e ¶ Inſtitā. Nō tñ talem propter quaz agere poſſet.

f ¶ Tali pe na perterriti. Facit. C. ad l. iuſtaz repe. l. j. 7. ff. de pe nis. l. capitalitū. ℔. penul. 7. C. de inoffi. teſtam. ē. ſi quis in ſuo.

☞ ¶ Preterea ex ꝑſona. Caſus. ¶ Sciendū eſt: q̄ quedā ſunt exceptiones dilatorie que ex ꝑſona dantur. veluti ſi aliq⁹ per mulierem agere velit. Mulier enī nō poteſt eē ꝓcurator: niſi pro patre: ſimiliter miles non pōt eſſe ꝓcurator patris vel mr̄is vel alicuius alterius: etiā ſi hoc per reſcriptū impe riale ſibi fuerit indultuz: quod intelligo niſi in reſcripto inſeratur clauſula. Doc non obſtante 7c. Pro cauſa tñ ſua vel iure ſuo ſine offen ſa diſciplinę ſue bene pōt eſſe procurator et agere. Et illud verbum ita intelexerunt quidam q⁹ miles ſuis propꝛijs negocijs ſter eſſe pōt: ſi per hoc nō impediat officiuz diſciplie ſue: aliter nō: de ℔ plene habes in glo.

g ¶ Preterea. Mulierē. Mulier. Que ꝓ alio pro pa agere nō pōt niſi pro parētibus ſi mo rentib⁹ bus aut ctas eos ſpediat: nec fit g eo agit.

ſi nolē ag
ADDI
ret. p fili
in cā app
ris pludi
a ¶ Nec
patre vel
tre 7c. Nā
cōtā liber
ner. ff. de
ca. l. tū. ℔
ſm Joan
ADDI
Dic ꝙ iſt
ſa dī defe
re cām. p
pro ſuo
eſſe: vt. l.
tg. 7. tiij.
libe. ca
cit. l. no
ff. de a
Angelu
b ¶ Si
ſenia. N
hoc ſit ſi
ſenia dic
ne: nō a
intelligi
7 h nō
ſteri ſi q
plina. l.
cētū m
re oſtēd
ſ⁹ ſine o
ſa vatur
non: pre
tur non
dic: vt. h.
¶ Eas
¶ Iſte
tatur ad
curator
ꝛōnē d
uratio d
omus c
ad cauſa
g ſi tu
me. le ꝓ

rũ noĩe agat: vt. ff. d̃ pcu. l. femis. Ac.

ADDITIO. Mater tñ nõ admitteret ꝓ filio mĩore ẽt ad defendẽdũ: nisi in cã appellatiõis. ⁊ est rõ q̃ est maioris p̃iudicij q̃ principalis. Angelus.

a ¶ Nec pro patre vel matre ⁊c̃. Nisi ꝓ eorũ libertate: vt. ff. de li. ca. l. iij. q̃ ẽ ꝯ̃: ſm Joan.

ADDITIO. Dic q̃ isto casu dr̃ defendere cãm ꝓpriã pro suo interesse: vt. l. j. ij. iij. ⁊. iiij. ff. de libe. cau. facit. l. non tm̃. ff. de appel. Angelus.

b ¶ Sine offensa. Id est hoc fit sine offensa discipline: nõ aũt sic intelligit̃: vt ⁊ h̃ nõ possit fieri si disciplina. i. exercitiũ militare ostẽdatur: sꝫ siue offensa datur siue non: presumitur non offendi: vt h̃. ⁊. C. de procur. l. quo stipẽdia.

¶ Eas v̄o exceptiones ⁊c̃. Casus.

¶ Iste. §. tota dic in iudiciũ frequẽtatur ad ꝓbãdũ q̃ infamis põt eẽ ꝓcurator q̃uis nõ possit esse aduocat⁹. ⁊ rõnẽ diuersitatis reddũt q̃dã: q̃ ꝓuratio ẽ tm̃ onus: aduocatio aũt est onus cũ honore. His pretaxatis venio ad casum in hũc modũ. Olim ita erat q̃ si tu eras procurator Petri contra me se potuit repellere ꝓpter infamiã

re quis velit. Nam militib⁹: nec pro patre: vel matre [a]: vel vxore: nec ex sacro rescripto procuratorio nomine experiri conceditur: suis v̄o negocijs superesse sine offensa [b] militaris discipline possunt.

¶ Infamis põt eẽ procurator: ⁊ potest procuratorem constituere. Aretinus.

¶ Eas v̄o exceptiones que oliꝫ ꝓcuratoribus ꝓpter infamiam vel dantis vel ipsius procuratoris opponebãtur (cum in iudicijs frequẽtari nullo mõ perspeximus) conquiescere [c] sensim⁹: ne dũ de his altercatur ipsi⁹ negocij desceptatio ꝓteletur.

¶ De replicatõib⁹.

¶ Replicatio exceptionẽ tollit que ad tollendã eaꝫ nititur equitate: q̃ replicatio ad adiuuãdũ intẽtionẽ actoris competit: ⁊ cõtra replicationeꝫ duplicatio est inducta ad summouẽdaꝫ eandẽ qui prima facie equa videbatur: cõtra quã duplicationẽ actori dat̃ triplicatio. Are.

Interdũ euenit: vt exceptio q̃ prima facie iusta videt̃ tamẽ inique notus iste ti. diuidit̃ in duas ꝑtes ꝑncipaliter. Primo ponit̃ de replicatiõe que prodest actori ⁊ q̃ nõ. Scd̃o que exceptiones cõpetẽtes reo ꝑncipali ꝓsunt fideiussori ⁊ que nõ prosunt. Scd̃a ibi (Exceptiones autem.)

c ¶ Eas v̄o. Conquiescere. Sed ꝯ̃. ff. de postu. l. j. §. scd̃o loco. ⁊ i. §. hoc edicto. So. ibi. de maxima infamia: hic d̃ parua. Vel illud de aduocato q̃ emolumẽtũ tm̃ hꝫ: hic in ꝓcuratore q̃ tm̃ hꝫ onus.

Aduocat⁹ lucrũ procuratori onus habet.

¶ De replicationibus.

Continuatio.

¶ Quia exceptio ꝑ replicationẽ eliditur: ideo ꝑ cõsequens de replicatione dicit: vt. j. e. in p̃n. ⁊. ff. de excep. l. ij. §. replicatio. Accursius.

Diuisio

Interdum.

¶ Totus iste ti. diuidit̃ in duas ꝑtes ꝑncipaliter. Primo ponit̃ de replicatiõe que prodest actori ⁊ q̃ nõ. Scd̃o que exceptiones cõpetẽtes reo ꝑncipali ꝓsunt fideiussori ⁊ que nõ prosunt. Scd̃a ibi (Exceptiones autem.)

¶ Interdum euenit. Casus. ¶ Capo. sic. In supiorib⁹ dictũ est q̃ illud qd̃ vr̃ iustũ prima facie ex ꝑte actoris vr̃ iniquũ ĩspecta ꝑsona rei petẽtis se defendere ꝑ exceptionẽ legitimã ⁊ ad

similitudinem illius scire debes naturaz replicationis. Sepius eniz ꝯtingit ꝙ reus ꝑma facie hẽbat exceptionẽ: sed forsan actor hz replicationẽ ꝯ suã exceptionẽ: qꝛ iniquũ essz ꝙ sua exceptio posset nocere actori cũ exceptionez rei ꝑ sui replicationez possit elidere: ⁊ de hoc ponit h exẽplũ faciẽdo mẽtionez eius qd dr in §. pactus ne peteret.

a ¶ Noceat i. nõ ꝓsit. Vl' dic ꝓprie. s. actori. Acc.

b ¶ Cõuẽit. i. ita fuit conuentum.

c ¶ Excludi. s. per exceptionẽ. Acc.

¶ Rursus iterdum.

Casus.

¶ Supra habuistis ꝙ replicatio dat' ꝓprio actori ꝯ exceptionẽ rei. Sz qñqz ꝯtingit ꝙ replicatio actoris aliqñ prima facie vr̃ iusta: sz ispecta rei ꝑsona q se ꝑ duplicationẽ cõpetẽtẽ põt dẽfendere vr̃ iniusta. Iniquũ eni essz ꝙ actoris replicatio ei noceret: ⁊ ꝑꝑea datur ipsi reo contra replicationem actoris duplicatio: ⁊ sic vlterius potest varietas negociorꝫ ista noĩa multiplicare. Contra duplicationẽ rei dat' actori triplicatio: ⁊ ꝯ triplicationẽ actoris dat' reo ꝯtra actorẽ quadruplicatio. Tũc enim plerũqz infringit suũ ꝓpositum precedens: ⁊ si nãm istarũ oĩum actionũ plene velitis videre h ex latioribus digestorꝫ voluminib⁹ facere poteritis. ff. de exceptionib⁹. l. ij.

d ¶ Noceat. i. non prosit. Accur.

e ¶ Ea. s. duplicatio. Accursius.

f ¶ Digestorꝫ. vt. ff. de excep. l. ij.

¶ Exceptiones. Casus.

¶ Iste. §. deberet poni in fine precedentis tituli: hic tamen satis ꝯuenienter ponitur: qꝛ omnes replicatões exceptiones dicuntur. Dicit enim Iustinianus i isto §. omnis exceptio que competit alicui reo debet competere ⁊ eius fideiussori. Parum enim vel nihil ipsi reo prodesset: nisi suo fideiussori competeret qui recursuz haberet contra eum.

ceat[a]. qd cum accidit alia allegatione opus est adiuuandi actori gr̃a que replicatio vocat': qꝛ ꝑ eã replicat' atqz resoluitur ius exceptionis. Veluti cũ pact⁹ est aliqs cũ debitore suo ne ab eo pecuniã petat: deinde postea i ꝯtrariũ pacti sunt: id est vt creditori credere liceat si creditor agat ⁊ excipiat debitor vt ita demuz ꝯdemnetur si non cõuenerit: ne eam pecuniam creditor petat: nocet ei exceptio: cõuenit[b] eniz ita nãqz nihilominus hoc verꝫ manet: lz postea i ꝯtrariũ pacti sunt: lz qꝛ iniquũ est creditorẽ excludi[c] replicatio ei dabit' ex posteriore pactoꝯuẽto. Rursus iterdũ euenit vt replicatio q̃ prima facie iusta ẽ inique noceat[d]: qd cũ accidit alia allegatione op⁹ est adiuuãdi rei gr̃a q̃ duplicatio vocat'. Et si rursus ea[e] ꝑma facie iusta videat': sz ꝑꝑ aliquam cãm actori iniq̃ noceat: rursus alia allegatione opus ẽ q̃ actor adiuuet': q̃ dr̃ triplicatio. Quaruz oĩuz exceptionũ vsũ iterdũ vlteri⁹ q̃ diximꝰ varietas negociorꝫ introduxit: q̃s omnes apertius ex digestorum[f] latiore volumine facile est cognoscere.

¶ Exceptio reo cõpetens si est in rẽ ꝓderit eius fideiussori propter actionez mandati qua reus sibi tenetur. Exceptio v̄o personalis: vt cessiones bono-

a ¶ Exceptiones. hic. §. videt q deberet esse in fine suptoris tituli. Sz certe cū replicatio sit exceptio: bene ponitur hic generalr: tam ad exceptiones q̄ ad replicationes ptinens. Accur.

Fideiussor ē no mē gñale t dr a fide. Exceptiões reo cōpetētes gra pso ne fideiussori non cōpetit: sz bene si rei coherent.

b ¶ Fideiussoribus. Ipse pellone fideiussoris oē accessoriū accipe: siue sit mādator: siue fideiussor: siue alius ex eo dictus fideiussor q̄ pro alio fidē suaz astrixerit. Et nota q̄ dicit plerumq̄z: q̄ exceptio reo cōpetens gratia sue persone: vt q̄ sit minor t fideiussori nō cōpetit. vt. ff. d minori. l. in cause. in pncipio. t. ff. de excep. l. exceptiones. in fi. l. Jté si est dānatus in omnibus bonis suis rōne sui delicti. vt. C. de fideiuss. l. j. vel si cessit bonis vñ pso val'r ei subuenīr: nec plus ꝓsentiat q̄ in quātū facere pt: vt. ff. d actio. §. fi. t. j. eo. i fi. Jté vbicūq̄z q̄s inquātū facere pōt ꝓdēnat. nā fideiussori nō dat exceptio. t vt. ff. p so. l. vez. §. j. t. ff. so. ma. l. alia. vbi ūt exceptiões rei cohereret vt pacti ꝓuēnt: t rei iudicate fid' inssoriby cōpetūt: vt hēt iusto reo. vt. C. d excep. pnc. nūm l. defensiones. t. ff. de excep. l. omnes.

† Ut. ff. d re iudi. t. l. fi fideiuss. in

rum: vel similes ad fideiussorem nullatenus se extendunt. Aretinus.

¶ Exceptiões a autem quibus debitor defenditur plerūq̄z accōmodari solent etiā fideiussoribus b eius t recte: q̄z qō ab his c petit: id ab ipso debitore petit vr: q̄z mandati iudicio redditurus ē eis qō hi p eo soluerīt. Qua d rōne t si de nō petēda pecunia pactus qs e cū reo fuerit: placuit perinde succurrendū esse p exceptionez pacti ꝓuentiillis f quoqz qui pro eo obligati sunt: ac si etiam cuz ipsis pactus esset ne ab eis pecunia pete

ADDITIO Dic vt in. l. pe. t in. l. tā mandatori. C. de non nu. pe. Inge.

c ¶ Ab his. s. fideiussoribus.

d ¶ Qua rōne. Explificat. Accur.

e ¶ Quis. s. creditor. Accurfius.

retur. Sane quedaz exceptiones non solent bis accōmodari: ecce enim debitor si bonis suis cesserit: t cum eo creditor experiat defendit p exceptionē s si bōis cesserit: sz hec exceptio fideiussorib' nō dat ideo s. q̄z q alios p debitorē obligat: hoc maxime p̄spicit vt cū facultatibus lapsus fuerit debitor: possit ab his quos pro eo obligauit suū ꝓseq.

¶ De interdictis.

¶ Interdicta olim nil aliō erāt nisi certe ꝓceptiões vbi ex late o ꝓtore interdictū interponēte cū inter duos de possione agebat. Aretī.

f ¶ Illis q̄z s. fideiussoribus: t similibus.

¶ Sane exceptiões &c.

Casus.

¶ Dīri vob s. q̄ exceptio q̄ cōpetit reo cōpetit t eis fideiussori. Hoc āt fallit i vno casu. s. qñ debitor cesserit bonis. Nec enī exceptio fideiussoribus non pdest. Illi enī q alios p reo obligāt: hoc maxime p̄spiciūt q̄ si reus p̄ncipal' fuerit i facultatibus suis lapsus possint a fideiussorib' totū iuxta dbitū ꝓseq. b. d. g ¶ Per exceptionē. pp hūc casuz dixit supra plerūq̄z t pp alios: vt diximus.

h ¶ Marie. Facit. ff. de fideiuss. i pn.

¶ De interdictis.

¶ Qr interdicā vicē sustinēt seu obtinēt actionē: ō post actões de interdictis ppōīt. vt. j. e. i pn. Accur. Sz ista rubrica ꝓuentiū ꝓsita fuitiz aū tī. de excep. vt fecit iurīs. i digestis: q̄z aū tī. de excep. posuit istū tītm. sz de hoc nō est vlo.

fideiuss. vt d fensor ꝓuenatur: tē. n. vt defēsor t nō vt si detussori dar.

Diuisio

Equitur. ¶ Totus iste titu. diuidit in ꝙtuor ptes. Pmo ponit qd olim erant interdicta. Scdo ponit vnã diuisionem interdictorum. Tertio ponit aliã diuisionẽ Quarto põit vnã aliã diuisionẽ interdictorũ. Scda ibi (Summa autẽ.) Tertia ibi (Sequis.) Quarta ibi (Tertia diuisio.)

Equit vt dispiciamus de interdictis seu actiõibus a que pro his exercentur. Erãt interdicta for-

Sequit. Casus. ¶ Dixi Ju. Dsie que sunt ergo interdicta: Frater dicit ipse olim interdicta erãt quedã solẽnis cõceptio ẽborũ per quã volebat ꝓtor aliqd fieri vel phibebat: z marie hoc faciebat qñ disceptabãt de possessiõe vel si hoc dicit.

a ¶ Actionũb⁹. s. in factũ. vt. j. e. §. fi.

b ¶ Cõceptiones verborũ. Id est dicere ẽba cõcepta z formata a pretore ꝓponẽte interdicta. Sz ẽm hoc q̃ erat diꝫ olꝫ inter interdicta z actiões cũ z actio erat formula: vt. ff. de orig. iur. l. ij. §. inde ex his: rñ. qdaꝫ vt ꝓceptor meus Alꝫo. q̃ interdicta formabant in persona volẽtiũ ea intẽtare tm̃ loquẽdo eis. Vñ interdicta iter duos dicunt reddi a ꝓtore loquẽte duob⁹: vt. j. eo. §. exhibitoria. z hoc ẽt colligit. ff. sub multis titulis in tractatu de interdictis. sic cnĩ dr vñ vt illũ velecisti rc. vt ff. de vi z vi ar. l. j. in ꝑn. Itẽ vti edes de qbus rc. vt. ff. vti pos. l. j. in ꝑncl. z sic de alijs. Sz actiones generalr z in persoñ olim formabant: vt quicũq; emerit exẽpto agat: z sic de ceteris. qd colligit. ff. de orig. iu. l. ij. §. olim. z. §. de his. Vel dic breuiter diꝫ talẽ fuisse: q: interdicta a ꝓtoribus: ꝫ actiones a ceteris magistratibus formabant: vt ꝑz ex eo q̃ olꝫ interdicta sunt ꝓtoria: vt. ff. de interdic. per totũ librum.

Interdicta et actiões olꝫ differebãt

Sed hodie nihil aliud est interdictus q̃ actio pretoria in factum: vt. j. e. §. fi.

ADDITIO. Dic ẽm Jo. fa. Immo est aliud. z potest agi vel interdicto vel actione in factũ ad electionẽ actoris: vt. ff. ne vis fiat ei. l. fi quis missus. §. cuz pretor. ff. vti pos. l. j. §. restituende. et no. ff. de vi et vi arma. l. j. §. fi. ꝫ gl. nota. idem qd hic in rubri. ff. eo. sed Di. reprehẽdit gl. z hoc est verũ. Ange.

me atq; conceptiones ẽborum b qbus pretor aut iubebat c aliquid fieri: aut fieri prohibebat d: qũ tũc maxime e fiebat cum de possessione f aut quasi s possessio

c ¶ Jubebat. Quod est in interdictis restitutorijs z exhibitorijs: vt. j. eo. §. restitutoria. z. §. exhibitoria.

d ¶ Prohibebat. Qd facit in phibitorijs interdictis: vt. j. e. §. phibitoria.

e ¶ Maxime. Hoc ideo dicit: quia quandoq; per interdicta non sup possessione: sed super iure rei contẽditur: vt patet in interdicto de mortuo inferẽdo. vbi licet inferre z sepulchro in edificãdo. vbi licet iedificare: vt. ff. d mor. infe. l. j. in princ. z. §. pretor ait. Item quandoq; proprietatis z possessionis simul: vt. ff. de aqua quo. z esti. l. j. §. fi. z. ff. eo. l. interdictorum. §. quedam. Sz nunquid alio modo q̃ per interdicta. i. de iure ciuili agitur de possessiõe: Respon. sic vt per cõdictionem indebiti: vt. ff. de cõdictio. indebi. l. indebiti. §. sed z si nummi. Item per triticariam: vt. ff. de condi. tritti. l. j. in fi. z. l. ij. Item per condictiones ex lege: vt. C. de acq. pos. l. fi. in fi. z. ff. de rei vendica. l. fi. et C. loca. l. fi quis. Accurſius.

Inter dictis qñq; ltigat sup pro prieta te.

Possessio põt peti sine interdictis.

f ¶ De possessione. Siue retinenda siue recuperanda: siue adipiscenda: vt j. eo. §. sequens diuisio.

g ¶ Quasi possessione. Ut cum cõtenditur de possessione reruz incorporaliũ: vt vie z itineris: z actus z aqueductus. vbi non est vera possessio: sed quasi: vt

Res in corporales q̃ si possidentur.

quasi. vt.ff.d acquirē.re.bo.l.seruus. §.inco:poralesed tamen est ibi quedam quasi possessio.z de ea retinenda cōpetunt interdicta d ttinere z actu: z via:z aqua quando ꝓtendo me esse in quasi possessione prędictorum in rium.vt.ff.d ttine.actuq; priua.per totum.z.ff.de aqua.quotid. z estiu.per totum.z.ff.de seruit.l. pen. z.ff.si seruit. ven.l. ficuti. §.aristo.

¶ Summa autem zc.

Lasus.

☞ ¶ Dixi vobis q olim erant interdicta quedam solennis conceptio verborum per quam zc. Modo volo q sciatis primam diuisionē interdictorum z est trimembris. Interdicta enīz aut sunt prohibitoria: aut restitutoria: aut exhibitoria. Interdicta phibitoria appellentur ab effectu phibitionis: vtputa cum aliquis sine vitio iussu iudicis vel aliquo alio legitimo mō possidet: phibet pretor ei vim fieri. Itē.p. hibet edificari aliqd in loco publico: vel i ttinere solito. Itē phibet aliqd poni in flumine publico ripaue eius quo pelus p flumē nauigeā.h.d.

a ¶ Sūma. Id est prima non minima: quia z de duobus mēbris aliqua inuenitur. vt. j. eodem. §. tertia.

b ¶ Restitutoria: qñq; tū ędā inueniunt mixta tā phibitoria cū exhibitoria. vt.ff. eo.l.j. §.interdictoz. z.ff.de li be.ho.exhi.l.j. Nā petit exhiberi: z prohibetur inuitus retineri. vide glo. iij.d. §.interdictoz: q̄plen⁹ logī. Ang.

c ¶ Possidenti: vt siquis missus fuit in possessionez iussu pretoris. vt.ff. ne vis fi. ei qui in pos. miss. est. l.j. in pn. Nā iuste possidet ei sine vitio q auctore ꝓtore possidet. vt.ff. de acqren. pos. l. iuste.

d ¶ Inferē di. Q d interdictū est. ff. de mortuo i ferēdo. l.j. in pn. z. §. hoc interdictum.

e ¶ Edificari. Q d interdictū habes ff. ne qd i loco sacro. l.j. in pn. Acc. f ¶ Vel in flumine: z b habes. ff. de flu. l.j. in pn. z. ff. ne qd in filio pub. l.j. in fine.

¶ Summa autem zc. Restituit: ad effectu restituēdi. vz. cū ꝓtor iubet interdicto alicui restitui. verbi gratia. Si ego sum bo. fi. possessor. de iure ꝓtoris pretor iubet mihi restitui qcqd aliquis de hereditate illa vel pro herede: vel p possessoi possidet: z aliqd cōpetit mihi per interdictū: quos bo. Et nota q cū dicit q interdictū quoz bo. est restitutoriū sumit hoc verbū restituere ipropie. s. pro eo qd ē per se dandi: sicut z verbū reddendi significatione per se reddēdi hz. Uel potes dicere q ꝓprie dicit hoc verbū restituere habito respectu ad psonam defuncti qui res ipsas possedit: z heres censetur eadē psona cū psona defuncti. Sed diceret aliqs. Die qualiter pōt interdictū: quoz bo. esse interdictuz recuperāde possessionis cū sit in

terdictum adipiscende. Frater verbū restituendi sumitur improprie vt iam dictum est.

Bonorū pos. qs dr̄.

a ¶ Bonoꝝ possessori. Non reꝝ: sed iuris: idē succedēti de iure ꝑtorio tm̄: vt filio emācipato vl' cognato qui dicunt̄ bonoꝝ possessores ex bonorum possessiōe edictali ⁊ decretali: nam statiz hñt h̄ interdictum directum vt cōsequantur possessionē hr̄ditat̄ qd appellat̄ quorum bonorum. vt. j. eodem. §. adipiscēde. Utile ṽo datur illi qui succedit de iure ciuili vel ex testō: vel ab intestato: vt digestis quorū bonoꝝ. l. j. in prin. C. quoꝝ bonoꝝ. l. j. Sed contra est in hereditatis petitione. Nā directa datur heredi de iure ciuili: vtilis ṽo ei qui succedit de iure ꝑtorio. vt digestis de bonoꝝ possessione heredita. pe. l. j. Est ⁊ aliud nouū auxiliū ꝑ nouā cōstitutionem inuentū per qd petit̄ possessio hereditatis si testm̄ apparet non vitiatū vel vituperatuz in aliena sui parte. vt. C. d edic. diui adriani tollen. l. fina. Sed quare dicit̄ hoc restitutoriū: cū nūq̄ hic bonoꝝ possessor habuerit possessionē? Rñ. ipropie dicit̄ restituere pro dare. vt. ff. de verboruz significatione. l. verbū reddendi. ⁊. ff. d legat. ij. l. cū quidam. Uel dic ꝙ inspecta ꝑsona defuncti dicit̄ restitutoriū: sed natura sui dr̄ adipiscēde possessionis, vt. ff. quoꝝ bono. l. j. §. finali.

Interdictum quoruz bonoꝝ est duplex. s. directū ⁊ vtile.

Hereditat̄ petitio ē duplex

Restituer̄ qñ qz sumit̄ ꝓ dare.

ADDITIO. Dec vltima verior: qr lz vera possessio non transferat̄ ad heredez. vt. l. cū heredes. digestis de acquirenda possessione. in princi. fingit̄ tamen transferri presertiz decreta. bonoꝝ possessio: ⁊ hoc respectu: ⁊ hoc attēto dr̄ restitutoriū; attēta tñ veritate adipiscende: ⁊ saluat̄ iste textus vbi dicitur adipiscende. Angelus.

b ¶ Pro possessore. Due sunt vie succedendi. s. iure ciuili ⁊ iur̄ ꝑtorio. Prima subdiuidit̄ in possessoriū per constitutionem diui adriani ⁊ petitoriū: vt per petitionem hereditatis directam. Item secunda similiter subdiuidit̄ in possessoriuz: vt per interdictum quorū bonoruz per quod petit successor de iure pretorio se mitti in possessionem bonorum que tenebat defunctus tempore mortis. vt hic. Item in petitorium fieri potest vt per petitionem hereditatis bonorum possessoriaz habeat.

ripaue eius aliquid fieri quo peius nauigetur. ¶ Restitutoria sunt quibus restitui aliqd iubet veluti bonoruz possessori [a] possessionē eoruz que quis pro herede aut pro possessore [b] possidet [c] ex ea hereditate: aut cuz iubet ei qui vi de possessiōe fundi deiectus sit: restitui possessionem [d].

¶ Exhibitoria sūt ꝑ que iubet [e] exhiberi: veluti eum de

c ¶ Possidet: vel dolo fecit quo minus possideat. vt. ff. quorum bono. l. j. in princi. ⁊ expone hec verba pro herede ⁊ possessore. vt. j. eo. §. pro herede. ⁊ §. pro possessore. Accursius.

d ¶ Restitui possessionez: per interdictum vnde vi: quod intra annuz locuz habet pro his que peruenerint ad violentum: pro alijs perpetuo. vt. ff. d vi ⁊ vi arma. l. j. in princi. ⁊ hoc si ciuiliter ⁊ naturaliter possideat deiectus. Si autem naturaliter tm̄ vtile habet tm̄: vt fructuarius. vt. ff. de vi ⁊ vi armata. l. tertia. §. vnde vi.

Violentiā passus qd remedium hz.

¶ Exhibitoria sunt per q̄ iubet exhiberi. Casus. ¶ Jaz vidistis que sunt interdicta prohibitoria ⁊ restitutoria modo videatis que sunt exhibitoria: ⁊ vocantur exhibitoria interdicta ab effectu exhibendi: cum scilicet pretor iubet aliquid exhiberi mihi. Et de h̄ ponuntur tria exempla in litera que satis patent.

e ¶ Jubet. Scilicet pretor.

a ¶ Libertate. Ut quia liber homo detinetur inuitus quod interdictū habes. ff. de lī. ho. exhiben. l. j.

b ¶ Indicere velit. Id est iniunctas operas dicere velit vel quantas iniungere quo casu ageret de libero hoīe exhibendo. vt. ff. de lib. ho. exhi. l. fi.

c ¶ Parenti. In hoc casu duo sunt interdicta. vnum de liberis exhibendis. Alterum de liberis deducendis. vt ff. de lī. exhi. l. j. j. rñi. 2. l. tñ. j. rñi. i pn.

¶ Sunt tñ q putant ꝛc. Casus.

¶ Scire debetis q tam phibitoria q̄ restitutoria ꝛ ēt exhibitoria interdicta vocantur: sunt tamen qui putant q̄ solummodo prohibitoria interdicta debeant dici: ꝛ q magis debeant dici decreta q̄ interdicta. Nos autem dicit Justinia. dicimus q̄ omnia debent dici interdicta quasi inter duos dicta non habendo respectum ad hoc q̄ interdictum resonat prohibitionem. hoc dicit.

cui⁹ libertate[a] agitur: aut libertus cui patronus operas indicere[b] velit aut cū parenti[c] liberos q in potestate ei⁹ sūt.

¶ Sunt tamē qui purāt proprie interdicta ea vocari que prohibitoria sunt: q̄ interdicere est denuntiare ꝛ prohibere. Restitutoria āt ꝛ exhibitoria ꝓprie decreta vocari. Sz tamē obtinuit[d] oia interdicta appellari: q̄ inter duos dicuntur[e],

d ¶ Obtinuit. Inter sapientes.

e ¶ Inter duos dicuntur. i. a pretore formantur. vt notatur. ē.

¶ Sequens diuiſio. Casus. ¶ Supra vidistis vnam diuisionem interdictorum hic sequitur alia: ꝛ hec est scilicet q̄ quedam sunt interdicta adipiscende possessionis tria prodita vel etiam inuenta: ꝛ quedam etiam retinende possessionis gratia ꝛ quedaz recuperande. Adipiscende possessionis gratia inuentum est interdictum quorum bonorum: ꝛ quorum legatorum: quāuis de eo non fiat hic mentio ꝛ saluianuz interdictū: per interdictum enim quorū bonorum potest ille cui bonorū possessio data est petere possessionem omnium rerum hereditariarum ab eo qui p herede vel p possessore possidet: ꝛ hoc dicit. Et notare debetis circa hunc §. q̄ successores de iure pretorio vocantur bonorum possessores. Successores autem de iure ciuili vocant heredes: ꝛ directe cōpetit ei hoc interdictū qui est heres de iure ciuili: econuerso autē est in petitōe hereditatis. Scire etiā debetis q̄ duo sunt necessaria ad hoc q̄ mihi competat interdictum quorum bonorum. s. q̄ ego succedam de iure pretorio: ꝛ q̄ ille contra quē ago hoc interdicto possideat res aliquas hereditatis: vel totam hereditatem ꝓ herede vel possessore. Et nota similiter q̄ vbicunq; reperis operis restituēdi interdicto adipiscēde possessionis impropie ponit: vel potes dicere q̄ ꝓprie ponit habito respectu ad psonā testatoris q̄ res illas possidet: heres tamen cū eo censetur eadem persona.

¶ Interdictoꝝ q̄dam sunt adipiscēde possessionis: quedam retinende: quedam recuperande. Adipiscēde dicitur interdictum quorū bonorum a quo cōpetit heredi de iure pretorio in possidentē res hereditarias ꝓ herede vel possessore sic dictum: quia anteq̄z adipiscatur possessionez competit. Itez saluianum interdictū ꝓ rebus in fundo illatis. Aretinus.

Inter- a ¶ Sequens. Quod ex his: innuitur
dictum hic ꝙ hoc interdictū etiaꝫ pro vna re
quoruꝫ cōpetat. Sed contra videtur ꝙ sit vni
bonoꝝ uersale. vt. ff. quo. bo. l. j. §. fina. Sed
ꝛ peti- certe nihilominꝰ est vniuersale: lꝫ ad
tio he- vnā rē detur
reditatꝭ sic enim ē in
ꝓ vna hereditatꝭ pe
sola re titiōe. vt. ff.
possunt de peti. here
cōpeteꝛ di. l. regulr.
ꝛ. l. lꝫ. quam
ꝯstat vniuer
salez esse. vt
ff. de rei vē.
l. j. j. respō.
b ¶ Posses
sio. Scꝫ de-
cretalis.
c ¶ Data ē.
Scꝫ a voce
pretoris vi-
ui: vl' hodie
coraꝫ quolꝫ
iudice. vt. C.
qui admitti.
ad bo. posses
sio. l. finali.
ADD I. Dic ꝙ nō est
necesse ꝙ iu
der siue pre-
tor siue aliꝰ
iuder bono
rum possessionem cōcedat ꝑm Ange.
d ¶ Pro herede. Sed nunqd hi titu
li sunt: Rñ. non. vt. C. qui ca. ces. lon.
tēpo. pre. l. hereditatē: ergo vsucapio
nō pōt ꝓcedere. Sed ꝯ. ff. quo. bono. l.
prima. j. respō. Sꝫ illud expōe vt ibi.
e ¶ Bonoꝝ possessio. s. decretalis.
☞ ¶ Pro herede. Casus. ¶ Dixi ꝙ i-
terdictū quoꝝ bono. appellatur inter
dictū adipiscēde possessionis. Sed do
mine Justi. pro deo dicatis mihi qua
re sic appellat: Frat dic ipse tm̄ vult
hoc dicere ꝙ nunc primū velit adipi-
sci possessionē bono. quoꝝ pos. nunqꝫ
habuit. vñ si aliquis habuit pos. bo. ꝛ
postea eā amiserit: non cōpetit ei hoc
interdictū: sed magis interdictum re-
cuperande possessionis.
f ¶ Pro herede. (j) hec oratio quā
doqꝫ accipitur pro vero titu. vt. ff. ꝓ
her. per to-
tū: qñqꝫ pro
falso: vt qꝛ
credebat se
heredē cuꝫ
non fit: ꝛ ita
hic accipit: ꝛ quādocū-
qꝫ agit petī
tione heredi
tatꝭ. vt. ff. de
petitio. her.
l. ꝓ hr̄de.
ADD I. j. Oportet tñ
ꝙ nō fit pro
quota: vel ꝙ
lꝫ sit heres:
aliter q̄ ha
beat pro le-
gatario. vt
l. quotiens.
C. de hered.
insti. cuꝫ ibi
notat. Ang.
g ¶ Sciēs.
Unde si q̄rit
ab eo quare
possideat di
cit: qꝛ possideo: vel si dicat pro herede
tñ falsum scienter dicit. vt. ff. de peti.
heredi. l. qui interrogatus.
h ¶ Possessionē. Que ē facti. Accu.
i ¶ Eā. Scꝫ possessionē: q̄ est facti.
k ¶ Inutile est. Sed aget amodo rei
vendicatione cuꝫ sit dominus Accur.
¶ Interdictū quoqꝫ qd ꝛc̄. Casus.
¶ Jam habuistis vnū exēplū de in-
terdicto adipiscende possessionis: ad-
huc dicā vobis aliud exēplū de eodē.
Interdictū enim sal. locū hꝫ ad adipi
scendā possessionē oīuꝫ reꝝ quas pos-
sedit colonus tpe illo quo fundū meū
cōduxit: que qdē res pro mercedibus

¶ Sequēs diuisio
īterdictoꝝ hec est:
ꝙ quedaꝫ adipiscē
de possessionis cau
sa comparata sunt:
quedaꝫ retinende:
quedā recuperāde.
¶ Adipiscēde pos-
sessionis causa iter-
dictū accōmodatur
bonorum possesso-
ri: quod appellatur
quoꝝ bonorū eius-
qꝫ vis ꝛ ptās hec ē:
vt qd ex his[a] bonis
quisqꝫ quoruꝫ pos-
sessio [b] alicui data [c]
est pro herede[d]: aut
pro possessore possi
deat: id cui bonoꝝ[e]
possessio data ē re-
stituere debeat.

¶ Pro herede[f] aūt
possidere videt qui
putat se heredē eē.
¶ Pro possessore
is possidet qui nul-
lo iure rem heredi-
tariam vel etiā to-
tam hereditatē sci-
ens [g] ad se non per
tinere possidet. Jō
autem adipiscende
possessionis vocat
interdictum: qꝛ ei
tm̄ vtile est qui nūc
primum conat adi-
pisci possessionem
rei. Itaqꝫ siqs ade-
ptus possessionez [h]
admiserit eaꝫ [i] hoc
interdictum ei inu-
tile [k] est. ¶ Inter-
dictū qꝫ qd appel-

fundi tacite erant obligate: competit mihi hoc interdictū vtile cōtra quēlz extraneū possidentē res: quas colon⁹ tēpore ꝯductionis possedit: contra colonū aūt possidētē res illas dat̄ mihi istud iterdictū directū. h.d. per vltimū verbum istius. §. s. p illud verbū pepegisset vidēt infringi snīa dñi Ja. quā recitaui supra d act. §. Itē seruiana. vbi dixi vobis q̄ do. Ja. dicit sic. Seruiana actio ita vocatur: q: vere ſuit. Seruit eniz dño fundi sine facto suo. Dēt eni locū p reb⁹ tacite obligat: sz h iterdictū. s. saluianū videt exigere factū dñi: cū dicat litera. Pepegisset: sz glo. pepegisset. i. obligat⁹ tacite itellexisset: z sic stabit sentētia domini Ja.

a ¶ Cōparatū est. Cōtra colonū directū: cōtra extraneos vtile. vt. C. de sal. interdic. l. j. z. ff. de sal. iterdi. l. j.

b ¶ Pro mercedibus. Itez z pro dāno si qd ꝯtulit in eodē. vt. ff. de sal. interdic. l. j. z arg. ff. qui. ca. pig. ta. cō. l. non solum. Accursius.

c ¶ Pepegisset. Scz tacite. vt. C. locati. l. certi iuris. Sed quid differt inter hoc iterdictū z seruianā actionē? Rñ. in seruiana opz locatorem ꝓbare colonū fuisse dñm tpe obligatiōis. vt ff. de pigno. l. j. §. cū prediū. in fi. z. l. z que nōdū sunt. §. qd dicit. Sed in iterdicto isto sufficit si probet ipsum possedisse. vt. ff. de sal. interdic. l. j.

Interdicti saluiani z actionis seruiane differentia.

¶ Retinende possessionis z c. Casus.

latur seruianū adipiscende possessionis causa comparatum [a] est: eo quoqz vtitur dñs fundi de rebus coloni: quas is pro mercedib⁹ [b] fundi pignori futuras pepigisset [c].

¶ Interdictuz retinēde possessionis dicitur vti possidetis: z vtrobi. Nā cū inter aliquos de ꝓprietate questio est mouenda: z vterqz se possessorez ꝯtendit: propter magnū possessionis cōmodum non potest aliter sup petitorio disceptari nisi vni⁹ fit petitor alius possessor: ad quod discernendum competūt hec interdicta. Angelus aretinus.

¶ Retinende possessionis causa comparata sunt interdicta vti [d] possidet: z vtrobi: cū ab vtra-

¶ Materia istius. §. est materia retinēde possessio. Ca. po. sic. Supra vidistis exēplum de interdicto adipiscēde posses. modo videatis de mō interdicti retinēde possessio. Retinēde aūt posses. causa adinuēta sūt duo interdicta. s. interdictū vti possi. z vtrobi. Sed dñe ꝓ deo quando habent locū hec interdicta? Frater dicit dominus Justin. quando ab vtraqz parte d ꝓprietate alicui⁹ rei querit: z ēt qñ de possessione eiusdē rei ē ꝯtētio: qr glibet eorū dicit se possidere: vt aduersariū ad onera ꝓbationis cōpellat. Tunc enim dat̄ hoc iterdictū ad hoc vt appareat quis eorū possideat: qr non pōt actoris petitio institui: anteqz appareat quis rem possidet. Quādiu enim qs rem detinet eam petere nō potest: sed qr longe cōmodius est rem possidere qz petere: propterea super possessione frequenter magna contentio extitit. Sed domine pro deo dicatis mihi quod est illud commodum possessionis? Frater dicit ipe magnuz: qz qz ille qui possidet non fit dominus rei: si tamen ille qui petit rem non potest probare rem illam suam esse remanebit res illa penes possidentem: z etiā aliud qr in dubio si iura possessoris z petitoris sunt dubia pro possessore iudicari solet. hoc dicit.

d ¶ Retinende. Uti possidetis. Q d de rebus imobilib⁹ dicit: sed vtrobi

z vti possidetis: z vtrobi differunt.

de mobilibus: infra eo. §. sz iterdicto.

a ¶ Proprietate. Ob hoc quidē comparatū est: sed ⁊ sine hac controuersia proprietatis dabit̄: vt si de sola possessione contendatur ꝑm Joan.

b ¶ Uter petere debeat. Id est qs sit actor: ⁊ quis reus.

c ¶ Utrius eorum possessio sit. Id est quis possideat.

d ¶ Nō potest. Ut ꝺ iudi. l. inter litigātes. Accursius flor.

e ¶ Ciuilis Ut qꝛ parit actionē in rē aduersario. vt. C. de ali. mu. iu. cau. fa. l. prima.

f ¶ Naturalis. Ut quia nemo a seipso posset petere ꝑm nām. vt. ff. de ar. l. pe. ⁊ facit ad hoc bñ. ff. vti pos. l. j. §. h interdictū. ⁊. ff. ꝺ acqrē. pos. l. exitus.

g ¶ Ingens. Id est magna: ⁊ hec eadem ꝯtentio ⁊ in alijs interdictis retinende possessionis est. vt in illo de superficiebus. vt. ff. de super. l. j. j. respō. Itē in illo de itinere actuqꝫ pri. ⁊ via priuata. vt. ff. de iti. actuqꝫ pri. l. j. j. respon. Itē de aqua quotidia. ⁊ esti. Itē in te. eos qui ducunt aquā per eundez riuū: qui corriuales dicunt̄. Itē inter eos: qui ex eodem castello. vt. ff. de aq̄ quotidia. ⁊ esti. l. j. j. respon. ⁊. §. si iter corriuales. ⁊. §. ait p̄tor: qui ex castello. In his enim oībus interdictis vbi de incorporaliū quasi possessione agit̄ est idem modus agēdi qui in duobus istis: vnde in. ff. nouo cōtinue post illum titu. vti possi. illi supradicti ponuntur per ordinem.

h ¶ Possessione.

ADDITIO. Nota ꝙ maxime lites sunt in possessorio: qꝛ vt sequit̄ in tex. est maximū cōmodū possidere. Ang.

i ¶ Remanet. Fac̄. C. de eden. qui accusar̄. i fi. ⁊. C. ꝺ reiuē. l. res. ⁊. ff. si vsufru. pe. l. vti frui.

¶ Sed iterdicto ⁊c̄. Carus. ¶ Jaz habuistis ꝺ iterdicto vti possidetis: ⁊ vtrobiqꝫ qñ locū hñt: sz dñe Justi. q̄ est differentia iter iterdictū vti possidet̄ ⁊ vtrobi: Fr̄ dicit ipse: scire debes: ꝙ oliz erāt due differentie inter ista duo interdicta: quaruz vna adhuc remanet: ⁊ alia ē sublata: olim autem ⁊ hodie est differentia ꝙ quando de possessione īmobile tractatur inter duos: veluti ꝺ posses. fundi vel ediū: tunc locum habet interdictuz vi possi. Pro posses. rez mobiliū datur īterdictū vtrobi: sz dñe que oliz fuit differentia que hodie non est in vsu? Respon. differētia fuit ista: olim in īterdi. vti pos. vincebat ille qui tempore iudicij. i. tpe litis contesta. cōperiebat̄ possidere non vi nō clā: nō p̄cario ab aduersario. Dic̄ āt Justi. ꝙ ipe vult ꝙ hodie q̄ztū ad pos. r̄tinēdā adeq̄ta sint iura: hodie igr̄ in vtroqꝫ mō obtinebit ille q se ꝓbauerit pos. tpe li. ꝯtest. nō vi nō clā: ñ p̄cario ab aduer.

qꝫ parte de proprietate [a] alicui⁹ rei cōtrouersia sit: ⁊ ante queritur vter ex litigatoribus possidere ⁊ vter peter̄ [b] debeat. Nanqꝫ nisi ante exploratum fuerit: vtrius [c] eoꝝ possessio sit: nō p̄t [d] petitoris actio institui qꝛ ⁊ ciuilis [e] ⁊ naturalis f ratio facit vt ali⁹ possideat ⁊ ali⁹ a possidente petat. Et quia longe commodius est possidere potius q̄ꝫ peter̄: ideo plerunqꝫ ⁊ fere semper ingens [g] existit contentio de ipsa possessione [h]. Cōmodum āt possidendi in eo est: ꝙ ēt si eius res non sit q possidet si mō actor non potuerit: suam esse probare: remanet [i] in suo loco possessio: propter quaz cāz cū obscura sunt vtriusqꝫ iura ꝯ̄ petitorē iudicari solet.

¶ Uti possidetis ꝓ rebus immobilibus vtrobi v̄o pro reb⁹ mobilibus competit. Angelus areti.

Interdicta sē multiplicia.

a ¶ Sed interdicto. Vel edium. ff. vti possi. l. j. j. respon. Accurſius.

Utrobi vnū dicit. Possessio nō ē pprie de mobilib⁹. Possessio vſi dicit.

b ¶ Utrobi. Hoc dicit ab vtr̄ z vbi: vt vtrū ponatur pro ad vel apud vbi ponat p quē. q. d. apd quē ē: apud eū

¶ Sed interdicto quidem vti possidetis de fundi vl' ædium possessione contenditur. Utrobi b vō interdicto ō rez mobiliū possessiōe.

¶ Iz interdictum vti possidetis z utrobi olim plurimū differrent: tamen hodie ille obtinent in vtroq; qui tempoꝛ litis contestate non vi: non clā: nec p̄cario ab aduersario possidet. Aretinus.

¶ Quoꝝ c vis: ac potestas plurimaz inter se differentiā apud veteres habeant. Nā vti possidetis interdicto is vincebat qui interdicti d tēpoꝛ possidebat si mō nec vi: nec claz: nec p̄cario nactꝰ fuerit ab aduersario possessionē etiā si alium e vi expulerat: aut clā arripuerat alienā possessionez: aut p̄cario rogauerat aliquez vt sibi possideꝛ liceret Utrobi vō interdictō is vicebat: q maioꝛ f pte eiꝰ anni: nec vi: nec clā: nec p̄cario ab aduersario possidebat. ¶ Hodie tñ aliꝫ obseruat: nā vtriusq; interdicti potestas quātuz ad possessionē h pertinet exequata est: vt ille vincat z i re soli z in re mobili q possessionē nec vi: nec clā k: nec p̄cario ab aduersario litis pte state tpe detinet.

Uis ſtatta que me arare vl' edificare vel aliqd i meo me facer̄ p hibes contēdēs te possi deꝛ: hz locū ſ iterdictū. Uis ſtatta que me arare vl' edificare vel aliqd i meo me facer̄ p hibes contēdēs te possi deꝛ: hz locū ſ iterdictū. fit. vt. ff. de vi z vi ar. l. vi fa cit. z. ff. qd vi aut clā. l. j. §. qd sit vi. Quid si ille nō p̄tēdat se possidere: ſz solū furtā mihi: rñ. ad huc locū hz ſ iterdictū. vt. ff. vti pos. si duo. §. si vt cin⁹. Sed z actiōe inturiarū mihi tenet. vt. ff. de ac. emp. q pē dētez. Quid si nec possel ſiōis rōe nec inturiē: ſz qz ſeruitutē ſe hēre otēdit: Rñ. si possidet: itētabo negatoriā si itētabo ſ iterdictū. vt. ff. si ſer. vē. l. ñ. §. j. Clā āt possidet q clām̄o me abſte fibi possideꝛ volēs ingrediꝛ fundū meū quem ego possideo nec tñ sasoicoꝛ me posse repellit: z ita me abſte z iusto se pissime facit. vt. ff. q vi aut clā. l. tñ. §. fi. z de acq. pos. l. claz. Ille enī q ingreditur hz naturalē per ītrottū suū: z ego ciuilem. Tel dic q ego rettineo naturalem ciuiliter ingrediens naciuilez.

Clādego possideo ſtina Possel soz clādestinꝰ hz nālē possessionē z delectꝰ ciuilez.

turalem naturaliter. Sed nonne eam naturalē perdit statim cum de fundo exit: ⁊ ad iudiciū venit: vel ēt al's iret Respon. nō ĩmo aĩo retinet eā naturalē: vt facit fructuarius qui solā naturalē hz. Vel dic ꝙ si amittat eā: nō tñ nocet qꝛ adhuc hoc iterdicto tenet̄: lz ego possideam tm̄. vt diximus per l. ff. vti possi. si duo. §. si vicin⁹. Precario autem possidet aduersarius a me: vt si precib⁹ suis motus concessi sibi p̄cario. vt. ff. de preca. l. j. in prin. ⁊. §. j. Et distingue in precario: qꝛ aut agitur vt oĩs possessio in accipientem transferat̄ qd̄ fieri pōt. vt. ff. de preca. in rebus. ⁊. ff. de acqren. pos. pōponi⁹ §. si is qui. Aut vt nulla: ⁊ hoc valet. vt. ff. de preca. certe. §. is qui. Aut vt habeat naturalē tm̄ qui accipit: ⁊ hoc valet. vt. ff. de preca. l. ⁊ hz. §. eū. † Sz nunqd in oĩ precario vinco habentez a me per hoc ĩterdictū. s. vti possidetis? Rñ. non illū qui hz oēm possessionē: cū hoc interdictū possessorē tueat̄. vt. ff. vti pos. l. j. §. j. ⁊. §. ij. ergo vinco supradictos etiā si ego habebā possessionē ab alio vi vel claz vel precario. vt hic. ⁊. ff. vti pos. l. j. §. fina. ⁊. l. ij.

¶ Quis dicit̄ possidere: etiam si per aliū possidet. Et possessio solo animo retinetur: lz solo animo non acquirat̄. Angelus aretinus.

¶ Possidere autē videtur quisqz non solū si ip̄e possideat sed si eius noĩe aliquis in possessione[a] sit: lz is ei⁹ iuri subiectus non sit: qualis est colonus[b] ⁊ inqlinus. Per eos quoqz apud quos deposuerit qs: aut quibus cōmodauerit ipse possider̄[c] videtur. Et hoc ē qd̄ dicit̄ retinere possessionem posse aliquē per quemlibet qui eius nomine sit in possessione. Quī dicit̄ aliquē retinere posse possessionē: ꝑ quēlz q eius noĩe ē in possessiōe ⁊ nō soluz ꝑ corpus suuz ⁊ per corp⁹ alterius: qui eius nomie possidet pōt aliqs possider̄: siue possessionē retinere: sz etiā solo aĩo pōt aliquis possidere: seu possessionē retinere: lz ipse non sit in possessionē: vel aliquis eius nomine: duz tamen animo deserende possessionis eam non deserit: sed postea reuersus ad illam. ⁊ hoc dicit.

† Dic: ⁊ in dubio presumit̄ nālis tm̄mō possessio translata. vt no. glo. Bart. ⁊ Angel. in. d. §. eum.

a ¶ Possidere. In possessiōe fit. Caute dicit. vt. ff. de acqui. possessio. si quis autem. nam non possident isti: nec ciuiliter: nec naturaliter: ꝑm Joan. s. colonus: ⁊ inquilinus ⁊ similes. vt hic. ⁊ ff. de vsucapi. non solum. §. quod vulgo. Sz. M. dicit eos naturaliter possidere. vt. ff. cōmuni di. l. communi diui. §. neqz. Sed illud intellige colonū possidere: scilicet alij.

b ¶ Colonus. Scilicet in villa: sed inquilinus in ciuitate. vt. ff. de acqui. possessio. l. re pignoris.

Colonus ⁊ inqlinus nec ciuilit̄: nec nāliter possident.

c ¶ Possidere videtur. Si ergo per aliū possidet ergo nō possidet. vt. ff. d̄ acqui. possessi. l. quod meo. lz quidam dixerint eos naturaliter possidere: sicut ⁊ colonū: vt supiori casu diximꝰ.

d ¶ Retinere. Lz aĩo retineat̄: non tñ aĩo q̄rit̄. vt. ff. de acq. pos. l. quēadmodū ⁊. C. d̄ acq. pos. l. licet. ⁊. j. ꝓxi.

a ¶ Exposuimus. Supra p quas pso. nobis acqui. §. ex his.

¶ Recuperāde possessionis. Casus.

¶ Vidistis supra per exēpla de īterdicto adipiscēde possessionis: ⁊ etiā de īterdictis retinende possessio. modo vidēdū est d̄ īterdictis recupande posse. Recuperāde āt posses. interdictuz ē īterdictū vñ vi. per qd̄ cogit̄ deijciens vi deiectū restituere. s. in illaz posses. a qua ipsuz deiecit: licz deiectus a deijciente vi vel clā: vel p̄cario possederit: qd̄ videt̄ mixtū. in gl. tamē habes hoc expeditū vno verbo. s. illud verbuz ex īteruallo: ⁊ hec erat pena violēti s̄z iura antiqua. sed alio mō punit̄ hodie violentus iste per nouas constitutiones per. l. si quis in tantā. C. vnde vi. cuius effectus talis est. Si quis rē mobilē vel īmobilē inuaserit violenter si dñs erat illius rei quā inuasit violenter dñium illius rei amittit: si aūt non erat illius dñs rei cōpellitur restituere ⁊ soluere estimationē rei per violētiam possesse: ⁊ oēs pene iste imponūtur: non solū per actionē ciuilem: sed etiā p actionē criminalē. Pōt enī qui aliū vi de possessiōe deiecit accusari. l. iulia de vi p̄uata si sine armis. Sz dñe

etiam solo animo quoqz retinere possessionem placet: id est vt quāuis neqz ipse sit in possessiōe: neqz eius noīe aliuz tamē si nō relinquēde possessionis animo: sz postea reuersurus inde discesserit: retinere possessionez videtur. Adipisci v̄o possessionē per quos aliqs potest: secundo libro exposuimus[a]. Nec vlla dubitatio est: qn animo solo adipisci possessionē nemo potest.

¶ Recuperāde possessionis dicitur interdictum: vnde vi competens spoliato pro possessione: quam etiaz habet a spoliāte vi vel clam vel precario ex interuallo. Angelus aretinus.

¶ Recuperāde possessionis causa solet interdici: si quis ex possessione fundi vl̄ edium[b] vi deiectus fuerit: naz ei proponitur[c] interdictum: vnde vi[d] per qd̄ is qui deiecit: cogitur ⁊ restituere possessionem: lz is[e] ab eo qui vi deiecit: vi vel clam: vel precario possideat.

quid appellatis vos arma. Sūt enī q̄dā q solūmodo credūt cū armis deijcere: qui loricatus: ⁊ cū gladio ⁊ scuto ⁊ lancea ⁊ consimilibus armis aliquē deiecit. Frater nō est ita. Armorū enim appellatione nō solū scuta: gladios: ⁊ etiā cetera arma appellari voluimus: sed etiā fustes ⁊ lapides. Et hoc dicit.

b ¶ Recuperāde. Ediuz. Aliud in rebus mobilibus. nā p his cōpetit vi bonorū raptorū actio: vt. ff. d̄ vi ⁊ vi ar. l. j. §. hoc īterdictū. ⁊. §. illd̄. et. §. plane. Nisi mobilia cū īmobilib⁹ petantur hoc interdicto: vt ff. de vi et vi ar. l. j. §. qui autem.

Vñ vi ꝯcernit res īmobiles vi bonorū raptorū res mobiles.

c ¶ Proponitur. Id est datur.

d ¶ Vnde vi. Sed quare dicitur vñ vi? Respō. qr talia erant verba pretoris: vnde illū vi deiecisti ⁊c. ⁊ ita principio verborum pretoris sumpsit denominationem: sicut ⁊ alia: vt quorū bonorū. ⁊ sil'ia: vt. ff. de vi ⁊ vi ar. l. j. ī p̄n.

Pōit casum.

e ¶ Is. s. deiectus. vt qr hodie expoliauit te. Vel qr cepi possidere rē tuaz clā vel vi. in sequēti v̄o die me expulisti. (j) nā teneris mihi hoc īterdicto. Secus si incōtinēti me deijcis: vt. ff. de vi ⁊ vi ar. l. iij. §. cū igitur. ⁊. l. q possessionez. Quod incōtinēti accipe anteq̄

ad alios actus extraneos dinertãt. vt ff. de duobus reis stipu. duos reos.

ADDITIO. (j) Nota istaz glo. cũ ver. sequẽ. q incõtinenti dr eadem die vt in hac glo. z vide tex. in. l. ptinuus. in princ. ff. de verbo. oblig. Angelus.

a ¶ Sed ex cõstitutionibus. Ut. C. vnde vt. si qs in tantam.

b ¶ Supra diximus. Ut ẽ. vi bo. rapt. §. qz tamen.

c ¶ Rei. scz proprietatis: sed interdicto vti possidetis possessio estimaꝫ. vt. ff. vti possi. l. pe. §. fi.

ADDITIO.

Dic fm Joãnem sab. q immo Dy. tz q in hoc interdicto fiat estimatio possessiõis: sicut in interdicto vti possi. sed ipse Joã. fatet q ad proprietatẽ z ad possessionem põt fieri estimatio: fm q pcludit. Angelus Aretinus.

¶ Hodie p viz spolians si dominus est a dominio rei cadat als rem spoliatam z eius estimationez restituit: qui als lege iulia: de vi publica: vel p̃uata criminaliꝫ pũit. Et armoꝝ appellone lapides z fustes ptinent. Are.

¶ Sed ex constitutionibus a sacriz (vt supra diximus b) si quis rem per viz occupauerit: si quidez in bõis est: dominio eius priuatur: si aliena post eius restitutionem etiã estimatione rei c dare vim passo compellitur. Qui autẽ aliquẽ de possessione p viz dejecerit: teneꝫ lege iulia de vid p̃uata: aut õ vi publica: siz õ vi p̃uata si sine armis viz fecerit: sinaũt cũ armis eũ de possessione vi expulerit: õ vi publica tenetur. Armoꝝ autẽ appellatione non solũ scuta z gladios z galeas: sed z fustes z lapides significare intelligimus.

¶ Interdictoꝝ tertia est species: quia quedaz sunt simplicia in qbus actoꝛ z reus cognoscitur: vt omnia restitutoria z exhibitoria: z quedam prohibitoria: vt ne quid in loco sacro z similia. quedam vo duplicia sic dicta: quia in his nõ potest discerni actoꝛ a reo. Et q̃dam phibitoria: vt est vti possidetis et vtrobi. h. d. Angel.

¶ Tertia diuisio i-

Ler in lia õ vi p̃uata z vi publica q̃liter punit.

d ¶ De vi priuata. Pena autem huiusmodi legis ẽ tertie ptis bonoꝝ publicatio si sine armis z relegatio ẽt si cũ armis. vt. j. de publi. iudi. §. itẽ lex iulia. de vi pu. z. C. ad. l. iul. de vi pub. l. quoniam. z. l. ij. z. ff. de ac. l. hos accusare. §. omnibus. vnde versus. Vis puata reum deponit ab ordine rerum. Sed deportatur: si vis armata probatur. Vide. c. extra de ordi. cog. in glo. c.

e ¶ Et lapides. facit. j. de publi. iud. §. item lex. z ff. de vi z vi armata. l. ij. de verbo. signifi. l. armorum. Sed nunquid debet aliqs expectare se primo pcutti z pcutiat? Dicunt quidam q sic. vt argumen. C. vnde vi. l. j. z. ff. ad l. aquiliam. si ex plagis. §. tabernarius. Nos contra: sed sufficit in fustimoꝛ. vt ff. ad. l. aquil. sed z si quẽcũ qz. z. ff. ad. l. coꝛ. de ficca. l. is qui. z. ff. de vi z vi armata. l. fi. §. qui armati.

Inuasoꝛ prius pcutiat

Violentia qsz in psonis z qsz re

f iferẽ

ADDITIO.

Aduerte tamen q aliquando vis infertur persone: aliquãdo rebus. vt

not. glo. fi. in. c. significasti. ij. de homicid. z ibi vide qualiter intelligitur illud cõmune dictum. Vim vi repellere licet cũ moderamine inculpate tutele.

¶ Tertia diuisio. Casus. ¶ Positis duabus diuisionibus interdictorum: quaruz vtraq est dimembris. Dic po-

Actionū q̄dā sūt simplices q̄dā duplices.

nit Dominus Justinianus tertiam ⁊ est talis: interdictorum quedam sunt simplicia: ⁊ quedam duplicia. Simplicia autem sunt ista in quibus nō reperitur nisi reus: ⁊ vnus actor: cuiusmodi sunt omnia restitutoria ⁊ exhibitoria: duplicia sunt illa in q̄bus quilibet reperitur reus ⁊ actor. Sz interdictoꝝ q̄dam sunt ꝓhibitoria: ⁊ istoꝝ quedaz sunt simplicia: quedam duplicia. Simplicia sūt: veluti cuz ꝓhibet pretor in loco sacro: vl' in flumie publico ripaue eiꝰ aliq̄d fieri. Duplicia sunt: veluti īterdictuz vti possidetis ⁊ vtrobi: ⁊ hic ideo vocant̄ duplicia: q̄ in eius vnusq̄sq̄: tam rei q̄z actoris vicem sustinet. h. d.

terdictorum hec est ꝙ aut simplicia sūt: aut duplicia [a]. Simplicia sunt veluti in quibus alter actor: alter reus est: q̄lia sunt omnia restitutoria: aut exhibitoria: nam actoris est q̄ desiderat: aut exhiberi: aut restitui: reus autem his est a quo desiderat̄ vt restituat: aut exhibeat. Prohibitorioruz aut interdictoꝝ alia simplicia sunt: alia duplicia. Simplicia sunt: veluti cū pretore ꝓhibet ī loco [b] sacro: vel in flumine publico [c] ripaue eius aliq̄d fieri. Nā actor est qui desiderat ne quid fiat: reus est qui aliq̄d facere conat̄. Duplicia sunt: veluti vti possidetis interdictum ⁊ vtrobi [d]. Ideo autē duplicia vocantur: q̄z par vtriusq̄z litigatoris in his conditio est: nec q̄sq̄z precipue reus vel actor intelligit̄. Sed vnusquisq̄z tam rei q̄z actoris partem sustinet.

a ¶ Tertia diuisio. Duplicia. Similis pōt fieri diuisio actionum ciuiliuz. Nam quedam duplices sunt: vt fami. hercis. fi. regun. ⁊ cōmuni diuidun. vt ff. de iu. l. in tribus.

b ¶ In loco sacro. vt. ff. ne quid in loco sacro. l. j.

c ¶ Publico. vt. ff. ne quid in flumine publico. per totum.

d ¶ Vtrobi. Item interdictum de superficiebus. vt. ff. de supficie. l. j. §. ꝓponitur. ⁊ dic vt. s̄. eo. §. retinende.

¶ De ordine veteri. Casus. ¶ Dixi Justi. Domne quare nō recitatis vos totā naturā ⁊ solēnitatē antiquoꝝ interdictoꝝ. Frater dicit ipse. Superuacuuz esset hodie de ordine ⁊ solēnitate antiq̄ interdictoꝝ dicere. Nā quotiēscūq̄z extra ordinē. i. solennitatē antiq̄z ius dr̄: qd' hodie in oib' iudicijs nō est nec̄e interponere interdictuz. Dn̄e bn̄ dicitis: sz bn̄ dimittere solēnitatē īterdictoꝝ: nisi loco īterdictoꝝ eēnt mihi actiones ꝓdite a pretore. Fr̄ dicit Justi. sic poteris illas hodie ꝓponē sine aliq̄ solēnitate: sicut posses si ea tibi dedisset pretor hodie. Sil'r q̄n dat tibi p̄tor hoc īterdictū poteris hodie loco illius īterdicti actionē in fcm̄ vtilē ꝓponere: p̄inde ac si istā actionē vtilē pretor tibi accōmodasset. h. d.

e ¶ De ordine. i. de antiq̄ solēnitate cū q̄ ꝓponebat̄ interdicta sub certꝰ formis. vt diximus. s̄. eo. in principio.

f ¶ Exitu interdictoꝝ. s. cū antiq̄ solēnitate: sine ea tn̄ reddi pōt ⁊ ꝓponi. vt ff. de ope. no. l. p̄tor ait. §. nōnulli. Vel etiā in factū actio loco cuiuslibet īterdicti. que vtilis vocat̄: vt subijcit.

¶ Interdicta hodie sine solennitate ꝓponunt ⁊ pro his actio in factū sibi locum vendicat. Are.

¶ De ordine [e] ⁊ veteri exitu īterdictorum [f] superuacuuz ē hodie dicere. Nā

a ¶ Extra ordiné. i. extra antiquā solēnitatē qđ semp fierivī: vt subjcit: vt ſ. de ſucce. ſub. i pn. z. ff. de neg. geſt. i auē. z. C. de ſor. z ipe. ac. ſubla. l. j. z. ij.

b ¶ Sine interdictis. l. ſolēnibus.

c ¶ Utilis actio. ſ. in factuz que daſ loco cuiuſlibet iterdicti.

Actōis in factū quatuor ſunt genera.

Et nota quatuor eſſe genera actionis i factū. Una eſt que er oi edictovel interdicto ptor] datur: vbi ſpālis actio nō datur: vt h. Alia eſt legis aglę ſubſidiaria qñ dāmz daſ de nō corpore i nō corpus: vt. ſ. ad. l. agl. §. ſi. q̄ z ipſa ptoria ē: vt. ff. de pte. ver. l. qz actionū. in ſi. Tertiū genꝰ eſt extraordiariū: qđ ex varijs figuris causarū eſt itroductum quotiēs equū eſt actionē dari: vt. C. đ ſacroſan. ec. l. ſancimus. Quartū genus eſt qđ egparaſ actiōi ꝓſcriptis ꝟbis que actio ꝓſcriptis ꝟbis in trib⁹ generib⁹ negotioꝝ. Primo in cōtractib⁹ inominatis trib⁹. do vt des: z do vt facias: z facio vt facias: vt. ff. de preſcript. ver. l. nālis. §. j. z. ij. z. iij. Sed in quarto īmoſato ẽctu. ſ. facio vt des: hz locū actio de dolo: vt. ff. de preſcrip. ver. l. naturalis. §. qđ ſi facio. Itē in ſcđo genere hz locuz ꝓſcriptis verbis. ex omni pacto incōtinēti ante vel poſt appoſito iurta aliquē ẽctum: vt. C. de pac. inter emp. z ven. l. q̄. z. C. de pac. l. petens. Item in tertio genere vbicunqz dubitatur de nomine cōtractus: vt patet in exēplis: vt. ff. de eſtima. ac. l. j. z. ff. de preſcrip. ver. l. j. per totum. z. l. iij. Quid ſit actio in factum z ad quid competat textus cum glo. ꝓ nego, cioz hz locum.

quotiens extra ordinē [a] ius dicit (qualia ſunt hodie oīa iudicia) nō eſt neceſſe reddi interdictū: ſed pinde iudicat ſine interdictis [b] ac ſi vtilis actio [c] ex cauſa interdicti reddita [d] fuiſſet.

¶ De pena temere litigantium.

¶ Temere litigantes triplici pena coartātur pecuniaria periury: z infamie. Angelus aretinus.

Nunc admonendi ſumꝰ magnā cu

litigantium.

¶ De pena temere litigā tium. Continuatio.

¶ Uſqz nūc de propoſitione actionum dictum eſt: ſed qz contingit eas interdum temere proponi nunc de pena temere proponentium dicit. Accur.

Nunc admonēdi. ¶ Totꝰ iſte titulus diuidit in tres partes. Primo ꝓtinuat rubricā ad pcedēſia. Scđo ponit tres penas q̄ temere litigātē coercēt. Tertio dcās penas ſi gillatī p exēpla declat. Scđa ibi (Jdqz eo marie.) Tertia ibi (Ecce enīz.) Diuiſio

¶ Nūc admonendi. Caſus. ¶ Diſ ꝓnotatis accedim⁹ ad caſus poſitionē. z po. ca. i hūc modū. Dixit Juſtt. Dſie tot z tāta auditum⁹ q̄ tedio afflicti ſumus z vos eſtis nobis tedioſus fact⁹. Pro deo dicatis nobis qđ ampliꝰ vos inēditis dicere: Frater dicit Juſtinianus: Scire debes: q̄ multum ſtuduerunt magiſtratus antiqui q̄ non de facili litigaretur calūnioſe. z nos ſimiliter circa hoc ſtudeamus: q̄ hoc maxime fieret: niſi temerit⁹ litigantium: tam actorum q̄ reoruz aliquod de tribus modis. ſ. vel pena pecuniaria: vel iureturando: vel metu infamie puniꝝ rentur. hoc dicit.

eſt in. l. quotiens. ff. de preſcrip. ver. z in. l. in factum. cum ibi notatis. ff. de actio. z obligatio.

ADDITIO. Nota hanc glo. quot ſunt actiones in factuz. z ad quid vna queqz cōpetat. z adde glo. i. l. quotiēs. ff. de pſcrip. verb. z ter. in. l. in factū. z ibi glo. ff. de actio. et obliga. Ang. d ¶ Reddita. ſ. ab illo eodē ptore.

a ¶ Sustinebant. s. magistratus: qui iura reddebant: vt. ff. de origi. iur. l. ij. §. post originem.
b ¶ Maxime. id est certe.
c ¶ Modo. id est aliquādo. Et ita cōmuniter exponit̄ qñ bis aut ter repetit̄: vt. s̄. qd̄ cum eo. §. ceterum. versic. sed sane.
d ¶ Pecuniaria pena. vt. j. eo. §. fi.
e ¶ Iurisiurandi. s. calūnie: vt. j. pri. §. Sed quando. Rñ. in futuro seculo: lz nō in isto. vt. C. de iureiuran. l. ij.

Periurus i alio scl'o puniet̄.

rā egisse eos q iura sustinebāt [a] ne facile hoīes ad litigādū pcederent quod ⁊ nobis studio est.

¶ Idq; eo maxie [b] fieri pōt: q temeritas tā agētiū q̄ eoꝝ cū qb' agit̄ mō [c] pecuniaria [d] pena: mō iurisiurādi [e] religione: mō īfamie [f] metu coercetur.

¶ Reus de calumnia iurare debet: q putat se vti bona cōtradictione. Areti.

¶ Ecce eniz iurisiurādū oīb' q ꝯueniūtur ex ꝯstitutione [g] nostra defert̄: nam reus nō aliter suis allegationibus vtit̄ nisi [h] prius iurauerit q putās se bona instantia vti ad contradicēdū [i] ꝑuenit.

¶ Negās id qd̄ debet aliqñ in duplo punitur. Areti.

ADDI. (j)
Dic vt habetur in. l. iij. ⁊ ibi Barto. ff. de cri. stellio. ⁊ in. d. l. ij. C. de iureiuran. Ange.
f ¶ Infamie. j. e. §. ex quibusdam.
¶ Ecce enim. Casus. ¶ Dñe vos iā dixistis: q temeritas litigantium modis pluribus coercetur. Pro deo dicatis si vobis placet: qualiter debeant primo coerceri. Frater dicit ipse: primo debet per iuramentum coerceri: qr omnibus litigatoribus precipitur q iurent de calumnia. hoc dicit.
g ¶ Ecce. Cōstitutione. C. de iureiu. propter calū. l. ij. in prin.
h ¶ Nisi prius. nō dicit q prius reus q̄ actor iuret: sz priusq̄ audiat̄ actor. aut priusq̄ reus iuret: vt. C. de iuram̄. calū. l. ij. in prin. que est contra.
i ¶ Ad contradicendum. Nota diligenter capitula huius sacramenti. Actor enim iurat q bona instantia venit ad agendum. vt. C. de iuramento calum. l. ij. in princi. Item q non dabit vel dedit aliquid iudici vt proferatur pro se sententia. vt in aucten. vt liti. iurent in exordio litis. Itez q nullam exiget vel faciet probationem calumniosam: vt in aucten. de his qui ingre. ad appellan. §. fi. colla. v. Ecōtra reus iurat hec eadē: nisi q in primo capitulo iurat se vti bona cōtradictione.

Iur̄z d̄ calūnia prestat̄ tam ab actor̄q̄ a reo. Iur̄z d̄ calūnia ꝯtietqn q̄z capitula.

ADDI. (i)
¶ Quid cōtinere d̄beat iuramentum calumnie: notat glo. in. c. j. extra de iuramen. calū. vnde versus. Illd iuretur q lis sibi iusta videtur. Et si queretur vez non inficietur. Nil promittetur: vt falsa probatio detur. Ut lis tardetur dilatio nulla petetur. No. glosam que ponit ea que debet iurare actor: ⁊ q̄ dz iurare reus. Ange.
¶ At aduersus ⁊c. Casus. ¶ Domine bene vidimus qualiter iuramenti religione litigatorum temeritas coercetur. modo dicere debetis si vobis placet: qualiter pena pecuniaria compescatur. Certe dicit ipse. bene verum est q pena pecuniaria litigatorum temeritas coercetur: qr quandoq; actio que ex sui natura in simplum competit propter inficiationem ipsius rei datur in duplum: veluti si damni iniurie ⁊ legatorum locis venerabilibus relictorum nomine agitur: ⁊ tamen bene sunt alique actiones que sine aliqua inficiatione bene dātur plus q̄ in simplum. vt est actio furti manifesti que datur in quadruplum.

a ¶ At aduersus. Tripli. vt supra de actio. §. tripli. vbi qs p mēdaciū in dolū plus petēs q̄ dēat in triplū ꝯdēnatur. Alij deponunt de libris suis illud vel tripli: eo q̄ subiecta exēpla nō sunt huic versiculo apta.

Mēdacium facit quez puniri.

b ¶ Agat. Itē alibi. vt C. de non nu. pe. auc. ꝯ qui ꝓpaz. Itē alibi: vt si creditor negat sibi debitū solutū. Nā postea q̄ fit debitū ꝓbare cogit. vt. ff. de ꝓba. l. cū de indebito. Itē possessor negās se possidere si ꝓbat: perdit possessionē. vt. ff. d d rei vē. l. pe. ꝛ in auctē. de triē. ꝛ se. §. ad hec. colla. iij. Itē alias. vt ff. de iu. l. eū.

ADDitio. Non penas aliq̄s patitur calūniose negās: ꝛ maxie not. qñ aliqs possidet ꝛ negat interrogatus se possidere q̄ ꝑdit possessionē si de mendacio ꝯuincatur: vt. l. pe. ff. de rei ven. Ange.

c ¶ Statim. Est actio etiaz a principio non solum inficiatione. vt hic. ꝛ. s̄. de actio. §. at ille.

¶ Itē actoris. Casus. ¶ Dixi Just. Dñe vidimus. s̄. q̄l'r p iuramētū ꝛ penā pecuniariā rei temeritas coarctat: sed de auctore qd dicetis: certe dicit ipse nō solū reꝰ ſm qd supius diximꝰ: sz ꝛ actor cōpellit subire calūnie iuramētū: imo plus adhuc dico tibi: q̄ nō solū reus ꝛ actor iurat sicuti diximus: sz ēt vtriusqz aduocati iusiurādū subeūt: ſz qd est i alia nr̄a cōstōne ꝓuisuz: ꝛ hec oīa itroducta sunt loco actiōis veteris calūnie q̄ i dissuetudinē abijt: q̄ tenebat actor qui temere litigabat i decima pte litis qd nunq̄ iuenit fcm̄ eē iudiciū: vt hic dicit. Sed ꝓ ea itroductū est iusiurādū ꝛ vt i expēsis ꝛ dānis litis puniat iprobꝰ litigator. h. d.

d ¶ Itē actoris. q. d. nō solū reus iurat de calū. vt. s̄. e. §. j. sz ēt actio i ꝯstōne nr̄a dr̄. vt. C. de iu. ca. l. ij. i principio.

e ¶ Utriusqz. Subeūt. s. q̄ iustū ꝛ fidele patrociniū ꝑstēt: vt i ꝯstōne dr̄. Sz tñ in ꝯsuetudine nō hr̄ q̄ iurēt: lz lege caueat. vt. C. de iud. rē nō nouā. §. patroni. ꝛ facit in auctē. de test. §. fi. collatio. vij.

Aduocati partiuz an dbeant iurare.

f ¶ Dec aūt. s. q̄ de sacr̄o calūnie dcā sūt. s̄. e. §. j. ꝛ. s̄. e. §. itē actor. ꝛ. §. pri.

g ¶ Actione. Actio enim q̄dā erat q̄ tenebat actor q p calūniā litigabat in decimā ptē litis qd hodie corrigit. Sz ꝛ

¶ At aduersus inficiātes ex qbusdam causis dupli vel tripli [a] actio cōstituit: veluti si dāni iniurie aut legatorum locis venerabilibus relictoꝝ noīe agatur [b].

¶ Reus in certis casibus: siue neget: siue fateat: vltra simplū ꝯdēnatur. Areti.

¶ Statim autē ab initio pluris q̄z simpli est actio [c]: veluti furti manifesti q̄drupli: nec manifesti dupli: nā ex his ꝛ alijs qbusdaz causis: siue qs neget: siue fateat pluris q̄z simpli est actio.

¶ Actor de calūnia iurare tenet. Angelus aretinus.

¶ Item actoris [d] quoqz calūnia coercet: nam etiaz actor ꝓ calūnia iurare cogitur ex nostra constitutione.

¶ Aduocati actoris ꝛ rei de calūnia iurare debent. Areti.

¶ Utriusqz ēt partis aduocati iusiurādū subeunt [e] qd alia nostra cōstitutione comprehensum est.

¶ Olim actor calūniose litigās in decima parte litis puniebatur: hodie vo pena periurij ꝛ victori cōdemnabitur in expensis. h. d. Areti.

¶ Hec autez [f] omnia pro veteris calūnie actione [g] introducta sunt que i dis-

hoc hodie iure auctēticoꝝ in antiquū redit statū: iꝫ nō iure illi⁹ actiōis: iꝫ p iudicis offm. vt i auc. de litig. §. ad ex-
¶ Dicut ibi p gl. z ang. z g in tus. §. ne vis ter. z glo⁹. bar. cy. bal. z sa ly. i auc. gña uté. C. d ḋnari i ex-
cle. §z vt dic. §. d fru. z li. §. §z ho die . z bart. in d. auct. gñalité . hodie hmōi sa tisdatio de lite ꝓsequē da z dci mia pte litis cē. nō est i vsu. Angelus.
cludēdas. coll. viij. ¶ Et no. ex hoc. §. z ex dcā auc. d litī. z ex. l. ff. de reg. iur. l. mo. z ex. l. ff. de petī. he. l. illō. q mīi i probe z calū niose litiga-
uerit: nō dēat eptisc . z pēñs. vt. ff. de in. l. cū quē. z C. de fru. z li. eepen. l. non ignoret: iꝫ in C. d in. l. ppā dū. §. finauté idistincte di-
cat vtrūq ḋdē nari victoꝝ i erpēñs. Sed est intelligē dū: cū iá dcā ḋterminatōe z dci fi calumniose agit: vt in au cté. de iud. §. oportet. col-
latione. vj.

fuetudinez abyt: qz in partem decimaz litis actoriꝫ mulctabat: qđ nuſqz factuz esse inuenimus: sed ꝓ his introductuz est z prefactuz iusiurandum: z vt impro bus litigator etiam dānum z impensas litiꝫ inferre aduersario suo cogatur.

¶ Condēnatus vel pact⁹ ex criminibus que hic numerant: vel ḋdēnatus actionibus directis non ẓnys descendētibus ex contractibus hic enumeratis erit infamis. Angel. Areti.

ADDITIO. Not. ex gl. qꝫ iꝫ vna lex gñal'r loquat' tñ p alias leges patit limitationes z restrictiones: z sic lex pa tit interpretatione passiuam. vt. l. j. §. lex falcidia. Angelus.

¶ Ex qbusdam iudicis cē. Casus.

¶ Viso qđ'r z furtu, z pena pecuniaria litigatoꝝ ꝑterritas cōpescat'. videdū est qđ'r metu i famie refrenet': z certe q̄dā sunt iudicia sine actio. in qbus si qs fuerit dānatus infamis efficit: qs actiones lra enumerat: z hoc itelligeqñ directe intētat': qz tūc z nō al'r dānatus in illis efficit infamis. In actōe aūt ꝓ socio que directa est ab vtraqz parte: hoc est tam a parte intētātis q̄z a parte eius ꝑtra quē intētatur: secus est. z ideo gemaz socioꝝ in actio. pro socio fuerit ḋdēnatus infamis efficit'. Sed tñ scire debes q̄ differētia est inter actiones hic notatas descendētes ex ẋctu vel quasi: qz non solum illi qui dānati sunt i actio. descendentibus ex dicto hic notatis sunt infames: sed et illi q in istis actionib⁹ trā figunt: qz cer tuz vī ꝓiterit q tranſigit. in actionib⁹ autez his notatis descēdentibus ex contractu vel q̄si solum damnati fiunt infames: nō autē illi qui trā figunt. hoc dicit.

a ¶ Ex quibusdā. Damnati: scilicet suo nomine nisi prouocauerint: non si procurator io. vt. ff. de his qui notantur infamia. l. furti. §. si quis . z hoc si a iudice ordinario vel delegato sint condemnati: secus si ab arbitro. vt . ff . de his qui notantur infamia . l . quid ergo . §. ex compromisso.

b ¶ Directis. z ob id tutor conuētus a pupillo z damnatus infamatur. Idē in alijs directis secus si econtra tutor pupillum faciat condemnari. vt hic. z ff. de his qui notan. infa . l . prima. Et nota q̄ in casu etiam contrario infamat. vt. ff. de his qui notan. infa. furti. §. mandati. Item nota q̄ quatuor h ponunt exempla d maleficijs. z q̄tuor de ꝓtractibus vel quasi. Et ista conti-

nentur his verbis. Judice damnatos infames: reddit vbiq. Quod vt Actões octosũt q infamant. dirripitur: iniuria: furta: doliq. Actio mandati tutele depositiq. Directo: si pro socio communis vtriq.

a ¶ Sed z pacti. l. precto eris sine iussu ptoris: vt. ff. de his qui not. infa. l. in actionibus. z l. furti. §. pactus. Accur.

b ¶ Debitor fit. vt. ff. de lsa. furti. §. fi.

¶ Omnium autem actionum. Casus. ¶ §. iste q a multis male continuat fic potest continuari. In prori. §. tractat Do. Justinia. qualiter punitur temeritas litigantiũ metu infamie. hic tractat qualiter punitur temeritas litigantium metu pene pecuniarie: vel sic potest continuari.

Temeritas qñq consistit in perseuerando improbe litigando: qñq autez consistit temeritas in ius vocãdo. Cũ ergo supra dixerit Do. Justi. qualiter punitur temeritas litigantium in seuerando improbe litigando: modo dicit qualiter punitur litigantis temeritas que est in ius vocãdo. Dicitur ergo q principũ instruẽdaz actionũ ab edicto de in ius vocãdo pficiscit: z explanat seipsum in textu dicens: q in primis oz aduersarius in ius vocari coã iudice: sed quo ad istã vocationem in ius satis abũde pisperit pretor parẽtibus z patronis. Statuit enim: q nõ liceret liberis z libertis parẽtes vel patronos in ius vocare anteq̃ a pretore hoc postulassent z etiã impetrassent: z sic nõ sufficit postulare: sed necesse est q obtineant anteq̃ eos i ius vocẽt. Stoge autez coz aliter eos in ius vocaret: statuit in eũ penã. xl. solidoz. h. d.

nia: sz z pacti a: z recte plurimuz enĩ interest: vtrũ ex delicto aliqs aut ex cõtractu debitor b sit.

¶ Citatio primo pe iudicẽ dicitur cuius respectũ etiã fit punitio. Nã si filius z libertus intus vocauerit parẽtes vl patronos sine venia puniunt in quinquaginta aureis. Arreti.

¶ Omnium autez actionum instituendarũ principium ab ea parte edicti proficiscitur: q̃ pretor edicit c de in ius vocando. vtiq enĩz in primis aduersarius in ius vocandus est idest ad eum vocandus q ius dicturus d sit. Qua pte ptoz parẽtib' z pfonis: itẽ parẽtibus liberisq pfonoruz z pfonaz hunc prestat honorem e vt non aliter liceat liberis libertisq eos in ius vocare: q̃z sibi ab ipso pretore postulauerint z ipetrauerint. Et si quis aliter vocauerint: in eum pena solidoruz f quinquaginta cõstituit.

c ¶ Oiam. Edicit. l. edictũ ꝓponit & in ius vocando: vt. ff. & in ius voc. l. iij. §. pretor. vt p totũ titulus.

d ¶ Dicturus fit. vt. ff. de in ius vocan. l. j.

e ¶ Honorẽ. ADDitio. Nota q pũblicis z patronis est honor ẽ honor prestandus z prestandus.

f ¶ Solidoz quinquaginta: al's q̃si inofficiosus castigat si pie inopia penam soluere non possit: vt. ff. de in ius vocando. l. pe. z fi. Et intellige hoc in emancipatis filijs: al's non posset esse iudicium inter patrem z filium: vt. C. de in ius vo. l. fi. z dixim⁹. ã. de actio. §. in eum quoq. al's est verficu. z in eũ reuerẽtia. vt hic. z l. honori. ff. & obse. liber. z habetur in. l. vt vim. ff. de iusti tia z iure. Angelus.

Aureus p solido accipitur. vt. ff. de in ius vo. l. fi libertus. z l. in eum dicat. l. aureoruꝫ. z hic dicit solidoz. Item nota q. lxtij. auret faciunt librã auri. vt. C. de iusc. z ar. l. quotiens. lib. x.

Libra auri. vij. l. xx net. lxx ij. aureos.

¶ De officio



Continuatio rubrice dupl'r.

¶ De officio iudicis. ¶ Ista rubrica cõtinuatur ꝑm Jo. fab. vsuz est. ꝛ. de actionibus: verũ qz officiũ iudicis loco actionis aliqñ habeť. vt. l. actionis verbo. ff. de actioni. ꝛ obligati. iõ post actiões ponit de officio iudicis. Vel põt continuare qz iudicium consistit ex triꝰ personis. vz. ex psona actoris ret ꝛ iudicis. vt. c. fo. ꝛ. ꝛ ver boꝝ significatione: sed. ꝛ. dictuz est de actionibus: ꝛ sic de psona actoris: de exceptiõibꝰ: ꝛ sic de reo: sequit necessario videre de tertio: ꝛ sic de iudice: ꝛ de eius officio. Et etiam cõtinuationem infert glo. hic in nigro.

¶ De offõ iudicis.
¶ Judex debet iudicare ꝑm ius scriptum: vel consuetudinarium ꝛ sententiam suam ꝑm naturaz actionis proposite ferre: quod primo ostẽditur norali actione. Ang. are.

Diuisio

Uper est. ¶ Totus iste titulus diuidit in ser partes. Primo ponit generaliter qz spectat ad officiũ iudicis circa sniam. Secũdo quid ad ipsum ptinet circa cõdẽnationem maloꝝ seruoꝝ. Tertio quid in actione in rẽ. Quarto qd in actionibꝰ vniuersalibus. Quinto qd in psonalibus. Sexto quid i iudicijs diuisoꝝ. Secta ibi (Ideoqz.) Tertia ibi (Et si i rẽ.) Quarta ibi (Et ẽ hereditas.) Quinta ibi (Si ad exhibendũ.) Sexta ibi (Si familie herciscunde.)

¶ Sup ꝛ. Casus. ¶ Usq de actionibus qũ intẽtantur ab actoribꝰ cõtra reos: supereſt vt de officio iudicis dispiciamꝰ. ꝛ in primis scire debes qz iudex teneť ad hoc vt ipse iudicet ex leges vel ꝑm constitutiones: vel ꝑm mores: hoc est ꝑm cõsuetudinẽ. h. d. Et istud pro toto titulo aliquibus posset sufficere. Ideoqz si norali ꝛ. Dixi vobis. ꝛ. qz iudex ex pñtiare ꝑm leges: ꝛ ita patet qz dñs im contentũ in actio. norali ꝏdẽnare debeat pro delicto seruꝝ: ꝛ debet eũ cõdẽnare in hũc modum. Lucijũ tytium dñz talis seruꝝ Publio mevio in .x. sol. cõdẽno: aut norã dare pmitto: qz leges volunt qz dñs dãnũ datũ a seruo debeat resarcire: vel qz possit liberari si velit seruũ dare pro nora. Sicut enim vult lex qz dãni estimatio fit i ꝏdẽnationẽ: ex nore deditio fit in solutionem.

a ¶ Supereſt. Sed vñ supeſt ꝛ Rñ. qz de actoribus diximus: ꝛ de reis: sequitur vt ꝺ iudice qui sedet in medio dicam9 ꝛ ciꝰ offõ circa que versatur.

X

Libell⁹ in cā est dādus.

a In primis. Id est in principalibus vel iter principalia. Nā primo libellus dādus est. vt. C. de lit. cōtestan. offerat: z cause examinatio pcedere dz hanc obseruāttā que circa sniaz adhibetur. vt C. de iudi. l. iudices. Vel dic in primis l. obseruātijs s. circa sniam adhibendis.

in primis a illud obseruare dz iudex ne aliter iudicet: q̄z qb̄ legib⁹ aut pstitutionib⁹ b: aut moꝛib⁹ c pditū est.

Sniaz in scriptꝭ z obseruāda. s. sedendo q̄ deb̄ in sententia ferenda est.

Nā z alia sūt scriptꝭ z obseruāda. s. sedendo: vt in auc. vt ab illust. z q super. §. sancimus. col. v. Sed hoc est principale q̄ pm leges iudicet: vt hic dicitur. Accursius.

Cōstitutio legē z vtrūq; ꝓsuetudo vicit Cōsuetudo est duplex.

b Cōstitutionib⁹. Scz iperatoꝝ. c Moribus. Id est cōsuetudine q̄ pro lege seruat. vt. ā. de iure naturali. §. er nō scripto. Sed qd si vnū eoꝝ alteri ꝑdicit: Rñ. pstitutio legi antique pretiudicat. vt. ff. de lega. z senatusco. l. sine sit generās. vt. ff. de leg. z senatusco. sul. l. d gb⁹. i fi. sine sit spālis i illo loco. s. tm̄ pretiudicat vtriq̄. vt. ff. cōia pdi. l. venditor. §. fi constat.

d Norali. Id est super. Accursius.

e Aditus est. Scilicet iudex. Accursius. f Noram dedere. Scilicet permitto. Nā damni estimatio tm̄ est in condemnatione. vt. ff. de re iudic. l. miles. §. j. z. ij. al's esset in certa sententia qd esse non debet. vt supra de actiōn. §. curare. Angelus aretinus.

ADDITIO. De b an iudex debeat ferre sententiam certam: z an valeat sententia incerta dic vt per Angelum in dicto. §. curare.

g Et si iurem. Casus. h In titulo isto nō possent poni exēpla omnia que sunt necessaria in materia ista. Necesse enim esset q̄ hic ponerent exempla omniū actionū d mūdo: aliqua tamē hic ponūtur exēpla forte illa de qbus dubitāt magis legislatores. Istis p̄missis venio ad casum sic. Audistis qualiter iudex d beat formaꝝ verba snie in actio. nora. Sed dñe pro deo dicatis si placet quale debeat eē officiū iudicantis inter aliquas in actī.

i Iudex in actiōe reali reuz ad restitutionē rei cuz fructibus condemnat. In quo stati fiet execution: nisi reus non habeat facultatē rei restituēde: nā tūc datis fideiussorib⁹ executio differt. Areti.

k Et si in rem actū sit coraz iudice: siue cōtra petitorez iudicauerit: absoluēr reali? Frater dicit ipse libenter. Nam aut videt iudex q̄ ferenda est sententia cōtra petitorē: z tunc mihi aliud incumbit et nisi q̄ absoluat possessorez: aut videt q̄ est ferenda sententia contra possessorem: z tunc debet condemnare possessorem vt rem cū fructibus petitori restituat: z tenetur condemnatus in ista actione reali incontinenti rem cum fructibus restituere: sed in actione personali non tenetur incontinenti rem restituere: sed habet inducias a. l. sz domine: quid si dixerit possessor condemnatus z non possit rem restituere incontinenti z petit tempus restituendi? Frater si videat iudex q̄ calūniosus sit z tēpus petat frustratorie nō dabit et tempus: z nisi rem restituerit iurabitur contra eum in litem. si vo frustratorie nō petat tempus dabit et iudex tempus infra quod restituat p̄m quod sibi videbitur: ita tamē q̄ caueat per bonos fideiussores q̄ infra tēpus: quod sibi datū est nō

restituat: ꝙ estiationē lit̄ soluat. h. d.
a ¶ Et si in rē. Eum. Scz possessorez.
b ¶ Ut rem ipsam. Idem ⁊ si in perso
nam. † Ut si res petatur vt possessa per
actionem ꝙ me. cā vel ex stipulatu ad
rez tradēdā.

† Scz agat̄: nō soluz si i rem.

Si autē quātitas: vel i genere aliquid petatur tunc a petitiōe actoris absoluitur vel cōdemnatur in re petita.

dz possessorē siue cōtra possessorez iubere eum [a] dz: vt rem ipsam [b] restituat cū fructib⁹ [c]. Sed si neget i p̄senti [d] se possessor restituē posse ⁊ sine frustratiōe videbit̄ tp̄s r̄stituēdicā petē: idulgēdū ē ei: vt tn̄ d̄ litis estiatōe caueat cū fid̄iussor̄ si itra tp̄s qd̄ ei datū ē nō restituissz.

c ¶ Cū fructibus. Sed de quibus fructibus loq̄tur hic. Nūquid de naturalibus vt de pomis: ⁊ cerasis: ⁊ similib⁹. (j) an ꝟo de industrialibus: Respon. de naturalibus non: qz illi aut extāt: ⁊ tunc per rei vendicationem petuntur sicut res ipsa: cum nullus etiaz bone fidei possessor facit suos. vt. ff. de vsucapi. l. fructus. Aut nō extant: ⁊ tunc non tenet̄: cum nec habeat: nec dolo fecerit quominus haberet: sed ꝯdictione sine causa estimatio debetur. ff. si cer. peta. l. si ⁊ me. ⁊ vtroqz casu cessat officium iudicis de quo hic agitur: cuz iure actionis petantur. Item de industrialibus non: si a bone fidei possessore percepti sunt: qz percipiendo eos ⁊ separando a solo: suos facit: ⁊ lucratur. vt supra de re. di. §. siquis a nō dsio: siue habeat titulum: siue nō. vt. ff. qui. mo. vsufru. amit. l. si vsufructuarius. ⁊. ff. fini. reg. l. iiij. §. post litem. si autem non separauit adhuc ipsi⁹ fundi sunt. vt. ff. de rei vendicatio. l. fructus. Sed dic de industrialib⁹ hic loq: qui sunt percepti: sz non cōsumpti a bone fidei possessore. nam cum sunt facti possessoris non rei vendicatione: sed iudicis officio petūtur. vt hic. ⁊. C. de rei vendicatione. l. certum. §. bone fidei. Si autem malefidei sit: de consumptis tenebitur condictione sine causa de extātibus rei vēdicatione: non dico eadem rei vendicatione: qua petitur res: sed alia oīno: lz in petitione hereditatis sit: secus. vt C. de rei vendicatione. l. certū. j. respō. De percipiendis autem tenet̄ officio iudicis. vt infra eodē. §. illoruz. ⁊. ff. de rei vendica. si nautis. §. fin. Si ꝟo malefidei possessor titulū habeat: de consumptis: tenetur conditione sine cā: de extantib⁹ rei vēdicatione: a ꝑcipiēdis ꝑꝑ titulū excusat̄. vt. C. de rei vēdi. si fundū: nisi in quatuor casibus: vbi de percipiēdis tenetur: qui hz titulū: quos dic vt supra diximus de re. diui. §. siquis a non domino.

Possessor malefidei: q̄ iur̄ tenet̄ fruct⁹ restituere.

ADDITIO (j). Quid d̄ oliua ⁊ sylua an dicāt̄ fructus nāles vel industriales: dic ꝙ dicunt̄ industriales sicut seges: vt est tex. in. l. si seruū. §. si oliuaz. ff. ad. l. aq. ⁊ ibi docto. Ange. aretin⁹.
d ¶ In p̄senti. Nota in actiōe i rē icōtinēti fieri executionē: secus in ꝑsonalibus: qz quatuor mensiū spatium dat̄. vt. C. de vsu. rei iudi. l. ij. ⁊. iij. ⁊ fina.

ADDITIO. Et in criminali statim snīa ē executiōi mādāda. C. d̄ penis. l. cū reis. Nisi i casib⁹ q notāt̄. xj. q. iij. cū apud glo. in. c. q̄renti. ex̄ de offi. delegati. Primus casus est quando qs est confessus de crimine differtur executio: donec appareat an velit in confessione perseuerare. Secundus est cū sententia lata est contra mulierē pregnantem: differtur executio vsqz ad tempus partus. Tertius casus est: quando princeps ex iracundia tulit sententiam: tunc enim differtur executio vsqz ad triginta dies ad videnduz si princeps illam relaxabit. Quartus est quando insula est assignāda a p̄ncipe: ad quam debeat malefactor deportari. Quintus est si sentētia est in seruum lata: differtur executio: donec

Snīa: an statim sit executioni mādāda.

versus. ratiocinia reddiderit dño: vñ versus. In psonali post menses quatuor: i re. Protinus est ois sñia pfectēda. Sic in criminibus: sed casus excipe quinq;. Cōfessus: ḡnās: tratꝰ: ꝛ isula ꝓuus.

¶ Et si hereditas. Casus. ¶ Jaz dixi vobis q̄ le fit offi. iudi. cū addit̄ iudex i acti. in rē: mō videamus qđ est offi. iudi. qñ addit̄ in act. mixta tā in rē q̄s in psonā: vt i petitione hereditat̄: ꝛ qđ dz iudex tūc facere: ꝛ dico qđ idē debet facere in petitio. hereditat̄: qđ in rei ven. que

¶ Jn iudicio vniuersali ita fructꝰ veniunt sicut in singulari: ꝛ i vtroq; iudicio malefidei possessor de nō pceptis tenet: secꝰ i bōe fidei possessore nisi post litē ꝛestatā. An. ac.

¶ Et si hereditas petita sit eadem circa fructus interueniunt que diximus interuenire de singularum rerū petitione[b]. Illoꝝ aut̄ fructuū quos culpa

pit in rei vendi. sicut in petit. here. si aī fuit bone fidei possessio non tenet̄ de consumptis: nec de percipiendis: nisi post litis contesta. sicut ꝑdo tenet̄ de fructibus culpa sua. ſ. possessoris non

pceptis: vel perceptis ꝛ consumptis hoc dicit.

c ¶ Nō pcepit. ſ. qui titulū non habebat: ats ab istis percipiēdis excusat̄ vt modo diximus.

d ¶ Jn vtraq; actione. ſ. in rez ꝛ petitione hereditatis.

e ¶ Pene. pene dicit qꝛ in petitione hereditatis veniunt eadem actione

Petitō hereditatis ē realis ꝛ pſonalis

a ¶ Et si hereditas petita fit. i. si hēdi tat̄ pe. actū fit: ꝛ ꝑdēnatō secuta. Nā ꝛ ipa ē i rē ꝛ i psonā. vt. ſ. d actō. §. q̄dā.

b ¶ Petitione. vt restituatur fructꝰ cum re. vt. ſ. proximo. §.

¶ Jlloꝝ aūt fructuū. Casus. ¶ Dixi Justi. Jā bñ vidi qꝛ tam in rei vēdica. q̄s in petit. hereditat. veniunt fructus pcepti iudi. offi. qꝛ dz iubere rem restitui cū fructibus: sed dñe qđ dicemus de fructibus pcipiēdis in eo qui ꝑdēnat̄ petit. here. vel rei vēd. Ff dicit Justi. aut fuit bo. fi. possessio. aut male. fi. si fuit malefidei possessio tunc fere idē est in rei vēdi. ꝛ petit. hereditat. vt eo dē mō teneatur malefidei possessio de fructibus quos per culpā suā nō pce-

qua res: sed in rei vēdicatione alta ē pro re: alia pro fructibus.

f ¶ Non habeē rō: hoc est verū per rei vēdicationē: vel p iudicis offīm: ſ; p ꝑdōnē siue cā fic: cū bonū ꝛ equū sit vt. ff. si cer. pe. l. si ꝛ me. ſm quosdam.

g ¶ Ratio habetur nisi ſsans vel pupillus fuerit possessor. vt. ff. de rei vendicatio. l. qꝛ ſsans. §. j.

¶ Si ad exhibēdū. Casus. ¶ Dñe pro deo dicat̄ si placet quale fit offi. iudi. in actio. ad exhibēdū q̄ psonalis ē: ſ; sit in rē scripta: Ff dicit ipse i acti. ad exhibēdum dz iudex iubere qꝛ res exhibeat̄: ꝛ nō sufficit qꝛ exhibeat̄: nisi in eadē cā exhibeat̄: in qua cā esset si a principio fuisset exhibita: vñ si ille qui iussus est exhibere rē eā exhibere distulit: ꝛ per eī moꝝ fuerit res exhibenda: possessione vsucapta: mḡstomi nus ꝑdēnat̄ ille q iussus fuerit exhi-

bere. Itē rōnez fructuū medij tpis. i. eius tpis qd iterfit post litē ꝯtesta. ⁊ rē iudicatā dz habere iudex. Itē icōtinenti dz exhibere ille qui rē exhibeꝛ iussus est: sicut in reali ꝯdēnatꝰ dz rez restituere icōtinēti: ⁊ sic hec actio ad exhibendū ꝑsonalis eū. vt. ff. ad exhi. l. ij. tñ dī scripta i rē: qꝛ in multis hz nām realis actiōis: sed dñe qd si cōdēnatus i act. ad exhiben. dicat ꝙ icōtinēti nō pōt rez exhibere: Fr̄ dic̄ ipse si videat iudex ꝙ sine frustratione petat tēpus infra qd rez exhibeat dz ei dare tps: sic tñ vt ipse caueat ꝑ bone fi. se rem exhibiturū: si āt nec iussu iudicis rē exhibere velit nec cauere se postea rē exhibituꝝ: tūc dz ꝯdēnari actori quāti sua iterest nō exhibitam rez fuisse. hoc dicit sup illo. §. ꝓri. quāti solet: super illo ꝟbo: i vtraqꝫ ac. eadē ratio pene habeꝛ: quare dicit pene: ad hoc potest dici ꝑm quosdā sic ꝙ si male fidei possessor titulū hz ꝓpter ti. excusatur in rei vē. sed in peti. here. nō excusatur male fidei possessor a fructibus percipiēdis ꝓpter ti. Si āt nō hz titu. male fidei possessor in rei ven. tunc eēt in vtraqꝫ actio. eadē rō sicut dicit hic: qꝛ minus dz agi cū eo qui cōuenit rei ven. eo ꝙ ipse nō est obligatus. vt. s. de actio. §. j. ⁊ iō per ti. excusaꝛ de ꝑcipiendis: sed ille qui cōuenit peti. here di. obligatꝰ est: qꝛ peti. heredi. mixta est tam in rē q̄ꝫ in ꝑsonā: ⁊ ideo per titu. non excusaꝛ. Dñs aūt Jaco. consonans dictis guarnerij antiqui dixit ꝙ illud verbū pene hic positū non est aduerbiū: sz magis nomen: ⁊ dicit ꝙ in vtroqꝫ eadem rō pene. i. ad eandem penam teneꝛ vterqꝫ ꝓpter malā fidem scz vt teneaꝛ d fructibus percipientis.

¶ Reus non exhibens rē qui iudicio cepto existit vsucapta actori pro eo ꝙ moraz in exhibēdo cōmisit cōdēnabiꝛ: in quo veniunt fructus ꝑcepti post litē cōtestatā. Et reo non habente facultatē rei exhibende: tps īfra qd exhibeat statuitur: q si cōtumax in exhibēdo fuerit: condēnabiꝛ inquātum actor in litem iurauerit. Angelus aretinus.

¶ Si ad exhibēdū actū fuerit: nō sufficit si exhibeat rem is cuz quo actū est: sed opus est vt etiā rei cāz debeat exhibere. i. vt eam cām habeat actor quam habiturus eēt si eū primum ad exhibēdum egisset: exhibita res fuisset. Jōqz si inter moras exhibendi vsucapta [a]: si res a possessore: nihilominus condemnabitur. Preterea fructuū medij tpis: id est eius qd post acceptū ad exhibēdū iudiciū ante rem iudicatam itercesserit: rōnez dz habere iudex. Qd si neget reus cū quo ad exhibendū actum [b] est in p̄senti si exhibere posse: ⁊ tēpus exhibēdi cā petat: idqz sine frustratio

a ¶ Si ad exhibendū. vsucapta sit Sed quō potuit vsucapi cum interruptione facta in actiōe ad exhibenduz videaꝛ facta etiā i rei vēdicatione. vt C. de anna. excep. l. fi. Respon. ꝯz Jo. l. illa intelligitur in tribus casibus ibi in litera positis non al's. vt. ff. ad exhibendum. l. iulianus. in fine. Alij dicūt illam generaliter intelligi per. l. ff. de iudi. solemus. Et quod hic dicit circa res mobiles intellige in quibus nō interrumpitur vsucapio per litis contestationez. vt. ff. de rei vēdica. l. si post. Prima sententia verior est.

Vsucapio rerum mobilium nō interrūpit per litis cōtestationez.

b ¶ Actum est. Et obtentum.

a ¶ Ut tamen caueat. Ut supra eodem. §. sed si neget. ff. ad exhibend. de eo. §. si iusta.

b ¶ Condemnandus. De lato iurei randō in litem. vt. ff. de in lit. iur. l. in actionibus.

¶ Si familie herciscūde. Lasus.

¶ Iidimus ti de offi. iudi. in act. simplicib⁹. Ado do videam⁹ quate debet esse offi. iudi. in actio. duplicib⁹ vtpu ta in iudicijs diuisorijs: z dicit qz si fam. herciscun de iudicio actum sit inter duos cohere des debet iu dex si possit singulas res singulis here dibus adiudicare: id est pro vnivnā: z postea alte rī alteram: z si aliqua res preciosa: vel magni precij vni fuerit adiudicata: z ad hoc aliter fuerit pregrauatus: tunc debet iudex illuz cui res preciosa adiudicata est alteri in certa summa pecunie condemnare: vel quod sibi vsuz fuerit facer. Et si vnius heres hereditatem comprehendit: vl solus fruct⁹ alicui⁹ fundi percepit coheredi eo no mine tenetur: z istud iudicium quodammodo habet locum inter tres coheredes: vel quatuo: pluresue sicut inter duos eadem inuenitur zc. Jā habuistis de officio iudicis: in iudicio familie herciscunde. Sed domine pro deo dicatis quod est officium iudicis ne postulaſ videat: dari ei dz: vt rēs caueat se restituturz. Quod si neqz statiz iussu iudicis rē exhibeat: neqz postea exhibituz se caueat: condēnādus b sit in id qō accoris intererat: si ab initio res exhibita esset.

¶ Juder in actiōe familie herciscūde res singulas singularit adiudicabit. Et si vna plus valeat qz altera: ꝑ pecuniā condēnabit. Et heres qui percepit fructus: vl male versatus fuit in re cōi tenebit coheredib⁹. Aretinus.

¶ Si familie hereci scunde iudicio actū sit singulas res singulis heredibus ad iudicare dz: z si in alterius pſona ꝓgrauare videat: adiudicatio dz c: hunc inuicem coheredi certa pecunia (sicut iā dictū ē) condēnare. Eo quoqz noīe cohere di qſqz suo condemnandus est q⁹ solus fructus hereditarij fundi pcepit: aut rē hereditariam cozuperit: aut ꝓsumpserit f. Que quidē sīr in iudicio cōi diuidādo: Frater dicit Justinia. eodem modo debet se habere in iudicio cōmuni diuidendo inder sicut in iudicio familie herciscūde: qz si aliqui quibus plures res sunt cōmunes intendāt iudi. cōmuni diuidendo iter se debet iu der si plures res sint communes: vni vnam: alteri alteram adiudicare. Si autem d⁹ vna re negant si commode diuidi possit: eam diuidē debet: z vni vnam partē: z alteri alteram partem adiudicare. Et pars vni assignata melior sit cū altera q̄ alteri assignaſ: tūc debet iudex eū cui melio rem partem assignauit alteri in quadaz summa pecunie ꝑz qd sibi visum fuerit condēnare. Si autem res cōmode diuidi non possit: tunc poterit iudex eam totam adiudicare vni: z eum alteri in certa summa pecunie condemnare. h. d.

a ¶ Ut tamen caueat. Ut supra eodem. §. sed si neget. ff. ad exhibend. de eo. §. si iusta.

b ¶ Condemnandus. De lato iurei randō in litem. vt. ff. de in lit. iur. l. in actionibus.

¶ Si familie herciscūde. Lasus.

¶ Iidimus ti de offi. iudi. in act. simplicib⁹. Ado do videam⁹ quate debet esse offi. iudi. in actio. duplicib⁹ vtpu ta in iudicijs diuisorijs: z dicit qz si fam. herciscun de iudicio actum sit inter duos cohere des debet iu dex si possit singulas res singulis here dibus adiudicare: id est pro vnivnā: z postea alte rī alteram: z si aliqua res preciosa: vel magni precij vni fuerit adiudicata: z ad hoc aliter fuerit pregrauatus: tunc debet iudex illuz cui res preciosa adiudicata est alteri in certa summa pecunie condemnare: vel quod sibi vsuz fuerit facer. Et si vnius heres hereditatem comprehendit: vl solus fruct⁹ alicui⁹ fundi percepit coheredi eo no mine tenetur: z istud iudicium quodammodo habet locum inter tres coheredes: vel quatuo: pluresue sicut inter duos eadem inuenitur zc. Jā habuistis de officio iudicis: in iudicio familie herciscunde. Sed domine pro deo dicatis quod est officium iudicis

¶ Si familie herciscūde iudicio actū sit singulas res singulis heredibus ad iudicare dz: z si in alterius pſona ꝓgrauare videat: adiudicatio dz c: hunc inuicem coheredi certa pecunia (sicut iā dictū ē) condēnare. Eo quoqz noīe cohere di qſqz suo condemnandus est q⁹ solus fructus hereditarij fundi pcepit: aut rē hereditariam cozuperit: aut ꝓsumpserit f. Que quidē sīr in iudicio cōi diuidādo: Frater dicit Justinia. eodem modo debet se habere in iudicio cōmuni diuidendo inder sicut in iudicio familie herciscūde: qz si aliqui quibus plures res sunt cōmunes intendāt iudi. cōmuni diuidendo iter se debet iu der si plures res sint communes: vni vnam: alteri alteram adiudicare. Si autem d⁹ vna re negant si commode diuidi possit: eam diuidē debet: z vni vnam partē: z alteri alteram partem adiudicare. Et pars vni assignata melior sit cū altera q̄ alteri assignaſ: tūc debet iudex eū cui melio rem partem assignauit alteri in quadaz summa pecunie ꝑz qd sibi visum fuerit condēnare. Si autem res cōmode diuidi non possit: tunc poterit iudex eam totam adiudicare vni: z eum alteri in certa summa pecunie condemnare. h. d.

c ¶ Si familie herciscunde. Debet. Scilicet iudex.

d ¶ Dicit ē. Supd actī. §. q̄dā actōes

e ¶ Corrupcrit.

ADDITIO. Nota q⁹ coheres qui corrupit: devastauit: vel maculauit vl consumpsit rem communem: tenetur alteri coheredi: ista iudicio. Zingel.

f ¶ Consumpserit. Ut hic. ff. famil. herciscun. l. z puto. §. sed z si dolo.

a ¶ Eadem interueniunt. Scilicet vt fiat adiudicatio rerum ⁊ pecunie. vt supra eodem. §. si familie: aut circa damna data in rebus. vt supra. §. proximo. ⁊. ff. communi. dicta. l. tertia.

b ¶ Nō possit. Nota non posse fieri qd̄ sine commoditate sit. vt hic. ⁊. ff. d̄ ꝟborum signi. l. nepos proculo. Itē nota corpus aliud diuiduum: vt fundus q̄ diuiditur ꝟm voluntatem patrissamili. vt. ff. de leg. j. l. q̄ in rerū natura. §. ij. Aliud indiuiduum: vt homo: vt hic: ⁊ ff. de vsucapio. l. rerum mixtura.

¶ Si finiuz regundo. ⁊c.

Casus.

¶ Jam vidistis offi. iud. circa iudiciū familie herciscūde: ⁊ cōmunium diuidun. Modo videat q̄liter se debet haber̄ iudex in iudicio finium regundorum: scilicet coram quo est controuersia. Et dicit Justini. q̄ iudex in isto casu debet inspicer̄: an necessaria sit adiudicatio: quod contingit in vno casu: videlicet

inter plures quoqz q̄z duos coheredes subsequuntur.

¶ In actione communi diuidundo: si sint plures cōes singulas singlariter iudex adiudicabit: ⁊ vna plus valeat q̄z altera in pecunia cōdēnabit. Si v̄o vna res sit q̄ diuisionem non recipiat adiudicabitur vni īsoliduz qui condemnabitur cōsocio in pecunia. Aretinus.

¶ Eadē[a] iterueniunt ⁊ si cōi diuidūdo de pluribus rebus actū sit. Quod si de vna re veluti defundo: siqdē iste fūdus cōmode regionibus diuisionez recipiat: partes eius singulis adiudicar̄ d̄bet: ⁊ si vnius pars p̄grauare videbit: is inuicē certa pecunia alteri condemnādus est.

Quod si cōmode diuidi nō possit[b] veluti si homo forte aut mulus erit d̄ q̄ actū sit: tūc totuz vni adiudicandus est ⁊ is inuicez alteri in certa pecunia condemnandus est.

¶ In iudicio finiuz regundoꝝ iudex defundo vni[a] alteri adiudicat si viderit expedire. Eumqz cui de fundo alieno adiudicat: condēnat in pecunia: ⁊ siqd maliciose reperit circa confinia gestuz esse eo nomine condemnat: ⁊ adiudicās rei dominium in eū cui adiudicauit transfert. Angelus areti.

¶ Si finiū regūdorum[c] actum fuerit dispicere[d] debet iudex an necessaria sit adiudicatio[e]: que sane vno casu necessaria est si euidētiori-

quando fines in tali loco erant positi: q̄ propter loci naturam sepius fit contentio super terminis: veluti si locus fuerit humidus vel morosus. Debet enim iudex tunc in alio loco firmo ⁊ solido ponere fines ita q̄ amplius super finib⁹ nō possit esse cōtentio: ⁊ ita ex agro alterius partem aliquam adiudicar̄ alte: ⁊ eum qui de alteri⁹ agro partem adiudicauerit in certa summa pecunie condemnar̄. hoc dicit.

c ¶ Si finiū regundoruz. Quo iudicio agit̄: vt agris cōfinibus termini ponantur: sed ꝓ domibus vicinis hoc iudicio non agit̄. Si autem sit domus in p̄dium rusticū agit̄ vtili finium regūdorū: non directa. vt. ff. fi. regundo. l. ij. ī prīci. ⁊. l. sed ⁊ fi. §. finali.

d ¶ Dispicere. Hoc. s. quod sequitur: si euidentioribus.

e ¶ Adiudicatio: facit. ff. fini. regun. l. ij. §. fi. ⁊. l. iij. ⁊. iiij. in principio.

¶ Eo quoqz noie. Casus. ¶ Scire

debetis q̄ in iudicio finiunt regundo. si circa fines aliqd malitiose fecerit criminaliter pōt cōueniri. ⁊ h. d. Contumacie quoq; noīe ⁊c. Per cōtumaciā ēt dz qs in iudicio isto cōdemnari quātū visuz fuerit iudicanti: veluti si iudex iussit agros mēsurari vt fines ponantur: ⁊ aliqs agros metiri nō fuerit passus. h. d.

a ¶ Furat⁹ est. Ad quid dānabit̄: respon. quanti i litē iurauerit actō. Potest etiā criminaliter puniri in qnq̄ginta aureis ex. l. agraria p̄ q̄libet vice que applicat̄ fisco. vt. ff. de ter. mo. l. agraria. Nec ciuilis tollitur per criminalē cū ad rei p̄secutionē altera detur. vt. C. qñ ciuilis actio pre iudicet crimi. l. j. nisi interim donec altera exercet̄. vt. ff. d publ. iudi. l. is q.

b ¶ Condemnatur: scilicet ad interesse delato iureiurando in litem. ac.

c ¶ Metiri.

ADDITIO. Nota q̄ ille qui nō patitur metiri fundum suum: ad mandatum iudicis vt contumax ⁊ inobediēs potest puniri. Angelus.

¶ Qd āt ⁊c. Casus. ¶ Jā vidistis q̄ in istis iudicijs duplicibus familie hercis. cōi diui. finiū regū. Sepe illud qd erat vni adiudicat̄ alteri ⁊ alter in quadā sūma pecunie ꝯdēnatur: modo scire debetis q̄ qcqd in iudicijs istis alicui adiudicatur incontinenti fit illius cui adiudicatur. ⁊ hoc dicit.

d ¶ Ei⁹ fit. Nota ex snia iudicis dominiū trāsferri: sic est in missione que fit ex secūdo decreto. vt. ff. d acq. pos. l. iij. §. si. ff. si ex noxa. cau. agat̄. l. ij. in fi. ⁊ ff. cō. diui. l. sz ⁊ si res. q̄ sic accipe: si fuerit facta missio p ipm p̄torē. Nā sola snia nō facit dñiū: sz traditio. vt. C. d pac. l. traditōib⁹ ⁊ s̄. de re. diui. §. p traditionē. ⁊ ff. d acq. pos. l. iuste. Sz i rei vēdi. si res ē aliena ⁊ mea p̄nūtietur ⁊ ex ea cā mihi traditur: Res. idē cuz eni publiciana mihi det̄ qñ a dño mihi adiudicatur ⁊ tradit̄. vt. ff. de pu. l. iij. i fi. ergo vbi dñs ē: dz ex snia traditōe me dñz facer̄. vt. ff. d pu. l. q̄cūq; Pretera lex vr̄ exp̄ssa. vt. ff. d p̄cu. l. ñ solū. al's pōpōi⁹. §. sz ⁊ is. ⁊ ff. d exce. rei iudi. si iter. i fi. Nec ob. q̄ ibi fit error ex q̄ videat̄ dñiū nō trāsire: q̄ hic error iā reprobari non p̄t iudicis snia purgat⁹ a q̄ nō fuit appellatū. Jtē nec obstat q̄ snia lata in actione p̄sonali reo absoluto q̄ remanet d̄bitor. vt. ff. de ꝯdi. īde. l. iulianus. q̄ illud hz locū in obligatione q̄ est res icorporalis: hic autē dicimus de dominio rei corporalis qd facile ⁊ prorsus potest separari ab vno ⁊ alijs dari: sed non sic in incorporali. vt. ff. pro so. l. ca. ꝟo.

¶ De publicis iudicijs. ¶ Quia ciuilia iudicis dicta sunt vsq; huc ⁊ ēt q̄dam criminalia. s. circa p̄uata d̄licta. vt. s̄. in princi. huius quarti libri: vsq; ad ti. de actionib⁹: ideo nūc ponit de publicis accusatiōibus siue iudicijs.

Lapides finales surripiens ad qd punitur.

Scdm

Decretū trāsferunt dominiū.

Dñiuz rei corporalis facili⁹ p̄dit̄ q̄ icorporalis.

Continuatio.



Diuisio

PUblica iudicia. ¶ Totus iste titulus diuidit in quatuor ptes. Primo ponit q publica iudicia nō habent cōformitatē cum priuatis. Secdo vñ dicta sunt publica iudicia. Tertio ponit i genere qua pena sit in publicis iudicijs. Quarto sigillatim demōstrat publica iudicia z penas vnuscuiusq. Secūda ibi (Publica aūt dicta.) Tertia ibi (Publicoꝝ iudicioꝝ.) Quarta ibi (Publica aūt iudicia.)

¶ Iudicia ex edictis publicis descendentia in multis ab actionibus differūt. Et q; vnicuiq; permittitur accusatiō dicūt publica: quorum pena aliquādo est cozporalis: aliquādo irrogat infamiam cum pena pecuniaria. Aretin⁹.

☞ ¶ Publica iudicia. Lectus. ¶ Quesiuit a legislatore vtrū publica iudicia id est publica crimina ordinent z cōstituant seu exerceant p ciuiles actiones de qbus dictū est. Et ipse respon. z dicit. Charissime scire debetis q; alio modo instituunt: z alio mō exercent publica iudicia q̄ actio. z dicit aliqs dominie ḡre dīr publica iudicia: Frater dicit ipse pp hoc q; cuilz d populo dat cozexecutio: z b intelligendū est dum tñ fit habilis ad accusandū. hoc dicit. a ¶ Neq; p actōes. imo p accusatōes.

ADDITIO. Nō q; actio figt ad vtilitatē ptis puate: z ciuiliter fac̄ qđ notat. B. i. l. agraria. ff. d term. mo. Zang.

PUblica iudicia neq; p actiones⁹ ordinant nec oīno qc q̄ file⁹ hz cum ceteris iudicijs de qbus locuti sumus: magnaq; diuersitas eorum est z i īstituendis ' z in exercēdis. inspecto fine. Nec in p̄ncipio cū vnuq; per accusantē: alterū per accusationē īstituit. Nec in exercitio cū in ciuilibus pbet actor tm̄. vt. C. de eden. l. g accusare: sz i crim̄alib⁹ actor z reus qñq; vt. C. d abol. l. fallaciter. vt. C. d fal. l. vbi. Jn alijs ät multa sūt filia: mā in vtrisq; fit libellus. vt. C. d lit. cōtenc̄. offerat. z. ff. de accu. l. libel. Jtē in vtrisq; de calū. iurat. vt. C. d iureīn. l. j. in p̄n. z. C. d fide īstr. l. vl. lz quidam dixerunt cōtra. vt ar. ff. de bo. eoꝝ. l. j. c ¶ Et in īstituendis. Sed qualiter

b ¶ Nec oī Publino quicq̄ simile. Doc⁹ cia iudidū nimis lar cia differt a ge positū sic i ciuili tellige: qz in bus. ciuilibus agitur vt aliqd detur actori: in istis ät nō vt aliqd det: sz vt puniat accusatus: z ita p̄sideratā petitione cōquerētis nihil p̄sit simile

Iudicia publica et ciuilia i aliqb⁹ connexa.

Libell⁹ in criaⁱ lib⁹ qd cõtinere deb⁹ formaⁿ libellus: Respon. sic vt contineat nomẽ accusantis ⁊ accusati: ⁊ crimen: ⁊ mẽsez quo cõmissuz fuit crimẽ: ⁊ locũ vbi fuit cõmissuz: ⁊ cõsules sub qb⁹ est admissuz (j) Jté dies datt libelli dz iseri:

fz dies cõmissi crimis vel hora non est necesse. vt. ff. de accus. l. libellor. i pn. ⁊ in anc. d' exhibẽdis re. §. suscepto. col. v. ⁊ hz hoc locũ i publico ⁊ i puato crimine qñ criminaliʳ agit. vt. ff. de pua. deli. l. fi. Et ista pñt hĩl his verũbus. Cõsule: mẽse: die coꝝ ptore, pfessus. Te deferre reũ crimẽ: loca: pone sodalẽ. Et lz hora dies: non tps ptereaⁱ. c. tue. extra de pcura. Oficz tñ hec solẽnitas nõ est necessaria: vt in leui crimine ⁊ notorio. vt. ff. de accusa. l. leuia. ⁊ C. de accu. l. ea que. Et idẽ in casib⁹ in ghus fine accusatore gs pẽnari põt. g scz casus his legibus notanⁿ. ff. ad. l. iuliã de adul. l. j. §. fi publico. ⁊ C. de testi. l. mullũ. ⁊ C. de pba. l. penul. ⁊ ff. de suspe. tu. l. tutor. §. preterea. ⁊ C. de calũ. l. j. ⁊ ff. de bonis q̃ lib. l. g cũ maior. §. libert⁹. ⁊ idẽ in notorio crimine vt dicim⁹ per. l. C. d' accu. ea que. ⁊ idẽ in crimine falsi pn. B. vt. C. d' falsis. l. vbi. Sz Joã. ẽ. ⁊ dicit q̃ ibi pncipaliʳ fuit accusatio falsi instituta.

ADDITIO. (j) Dic ad minus duos. vt. l. forma. ff. de cẽsibus. ⁊. l. si qs in fundi vocabulo. ff. d' legat. j. nisi locus esset insignis ⁊ notorius per se vt in palatio potestatis. vt. l. j. in fi. ff. de do. ple. ⁊. l. demonstratio. in pn. ff. de cõdi. ⁊ demõstra. Zinge.

a ¶ Publica. Hec est rõ quare dicanⁿ publica. s. quasi publica. sic. ẽ. de suspe. tu. §. cõsequẽs. Et intellige q̃ alis possit eẽ habilis ad accusandum: nõ alis. vt. ff. de accusa. l. qui accusare.

b ¶ Plerũq;. Hoc ideo dicit q̃ qñq; est publica accusatio: ⁊ tñ non cõpetit cuilibz tus accusandi. vt in crimie supposiũ partus vbi accusant soli parentes. vt. ff. de accusa. l. cornel. §. j. Jté, ppter accusationez adulterij que pmo d'fertur certis psonis vt. C. ad. l. tulia. de adult. l. ẽuis. Zecurſius.

Part⁹ suppositi et adulterij accusatio non olbus cõceditʳ

¶ Publicoꝝ ẽ. Casus

c ¶ Publicorum. Facit. ff. eo. l. ij. Zecurſius.

¶ Scire debetis q̃ publicoꝝ iudicioꝝ quedã sunt capitalia: ⁊ q̃dã nõ capitalia. capitalia dicanⁿ illa per que infligiʳ mors vel exilũ ꝑpetuum vel ignis vel aqua interdictio vel in metallũ dãnatio. Publica aũt ⁊ nõ capitalia sunt que gerunt infamiam cum damno pecuniario.

d ¶ Ultimo supplicio. Os interpretamur mortẽ. ff. de pe. l. vltimum.

e ¶ Interdictione. Que est mors ciuilis. vt. ff. de cõtratabulas. l. j. in fi.

f ¶ De portatione vel metallo. Has penas exponi vt dixim⁹. ⁊. ẽ. quibus modis ius patrie ptãtis solui. §. cũ aũt.

g ¶ Infamiã. vt. l. iulia de vi ꝑuata. vt. j. eo. §. itẽ. l. iulia. de vi publica.

h ¶ Capitalia. Et ista appellanⁿ relegationes: vt. ff. eodẽ. l. ij. in. §. fi.

¶ Publica autem iudicia ẽ. Casus

¶ Domine p deo ponatis nobis exẽpla de publicis iudicijs ⁊ capitalib⁹. Frater dicit ipse libẽter. vñ dicit ipse. Publicũ iudiciuz ⁊ capitale est. l. iul. male. per quã puniuntʳ illi q̃ cõtra imperatorẽ vel rempublicã aliq̃d moliti sunt. Per. l. enim iul. male. puniuntur tales vltimo supplicio. ⁊ etiam eoꝝ memoria damnatur qui contra pub-

cipem aliquid moliti sunt.

a. ¶ Publica Rem publicā. s. romanorum. Accursius.

b ¶ Moliti sunt. cuz effectu: tñ sola voluntas sufficit. vt. C. ad. l. iuliā maiesta. l. qsqs.

Aīa est in dei ptāte.

c ¶ Anime animati corporis. Nam aīa nō in hominis: sed in potestate dei cōsistit. sic. C. de sacro san. eccle. l. sancimus in fine.

d ¶ Sustinet. i. infert. Accursius.

Accusatur qs ēt post mortē.

e ¶ Et memoria. i. dicere etiam post mortē pōt accusari vt bona ꝺ ferantur in fiscū ⁊ auferant̄ heredib⁹ tanq̄ indignis. vt. C. ad. l. iul. maie. l. qsqs. ⁊. l. sequen. ⁊ qꝺ dixt post mortē accusari intelligas in duob⁹ capitulis illius legis. hoc est cū cōtra ꝓncipē: vel cōtra rempublicam romanoꝝ est machinatus. i. nisus ad malū. als finitur morte vt cetera crimina. vt. ff. ad. l. iulia. maiesta l. fina.

¶ Itē. l. iuliā. Casus. ¶ Uidistis iā vnuz publicū iudiciū. hic ponit dñs Justini. exemplū de quodā alio iudicio publico. s. de. l. iul. de adulterijs q̄ punit temeratores nuptiarum vltimo supplicio: ⁊ illi qui cum masculis rez nefandā cōmittunt: ⁊ non solū puniuntur illi qui adulteriū cōmittunt. l. iul. de adulterijs. sed etiā qui sine vi virginē vel viduā honeste viuēte stuprauerint. Si enim honestus cum honesta muliere fornicat̄ patiētur obligationē dimidie partis bonorum. si aūt humilis sit relegabitur.

e ¶ Item lex iulia. Scilz inter publica iudicia numeratur.

¶ Crimen lese maiestatis est publicuz ⁊ in duobus casibus morte nō extinguit̄ sed memoriam defuncti damnatur.

¶ Publica autē iudicia hec sunt lex iulia maiestatis: que in eos q cōtra imperatorem vel rez publicā [a] aliqd moliti [b] sunt suū vigorē extēdit. Cuius pena anime [c] amissionē sustinet [d] ⁊ mēoria [e] rei etiam post mortem damnatur.

¶ Ex lege iulia de adul. in omnibus capitulis est crimē publicū cuius pena aliter hōestiores ⁊ aliter humiles puniūtur. Aretinus.

¶ Itē lex iulia [f] de adulterijs cohercēdis que [g] nō solū temeratores alienaꝝ nuptiarū gladio punit [h] sed ⁊ eos q cuz masculis nefandaz libidinem exercere audent. Sed eadem lege iulia [i] etiam stupri flagitium punit̄ cū quis sine vi [k]: vel virginez vel viduā [l]

f ¶ Que. s. lex iulia de adulterijs.

g ¶ Gladio punit. Sacrilegos enī nuptiaruz gladio feriri oz vt. C. ꝺ adulterijs. q̄uis in fine.

ADDITIO. Dic ꝙ in adulterio pena mortis fuit hodie inuenta q̄ nō erat olim tempore digestorū vt notat glosa in. l. q cuz vno. §. adulterio. ff. ꝺ re militari. ⁊ dicas ꝙ in talibus delictis etiaz per viā inquisitionis pōt ꝓcedi. vt. l. ij. §. si publico. ff. de adulterijs. Angelus aretinus.

h ¶ Cū masculis. nā in hoc casu armant̄ iura vt gladio feriant̄. vt. C. ad l. iul. de adul. l. cum vir nubit.

i ¶ Lege iulia. Scilz de adulterijs. Nam hz hec lex multa capitula. vt. ff. de mino. l. auxiliū. §. sed vt ad legis. ⁊ ff. ad. l. iul. de adulte. l. capite qnto.

k ¶ Sine vi. qd si vi. habet̄. j. ⁊ eodem. §. finautem per vim.

l ¶ Uiduam. Addijcias vel puerum. ⁊ dic de vidua ⁊ de virgine nisi sint meretrices vel licite cōcubine. vt hic subijcit honeste ⁊c. ⁊ digestis de adulterijs. l. stuprum. j. respon. ⁊. §. j.

ADDITIO. Dic ꝙ hoc procedit de

iure ciuili: sed de iure canonico non est ꝑmissa. vt cle. ad nostrũ. de heredi. igitur ꝛc. Ange.

a ¶ Humiles. Qui sunt humiles vel honesti. dic. vt. C. de incest. nuptijs. l. humilem.

Stupꝝ in trib⁹ casibus grauit̃ punit̃.

b ¶ Cũ relegatiõe. Hec distinctio pene fallit i tribus casib⁹ in quib⁹ cõmittit̃ stupruꝫ: ꝛ tñ maior pena iponitur. Primus est si qs i puerũ cõmittit: qa tũc gladio feritur. vt. s̃. e. §. Itẽ ꝛ qñ tutor stuprauerit eã cuius ẽ tutor. vt. C. si tutor pupil. suã. l. j. Item si fuerit stuprata aliqua a suo proprio seruo. vt. C. d mu. que ser. pro se iunx. l. j. Et nota penam stupri eẽ qnquẽnalem: nisi qñ per vim cõmittitur. tũc enim sine ꝑfinitione tẽporis põt institui. vt. ff. ad. l. iuliã de adul. l. mariti. §. quinquẽniũ. ꝛ. §. fi.

Stupri pena ẽ qnquenalis.

¶ Itẽ. l. cor. Casus. ¶ Supra vidistis duo exẽpla publicaꝝ actio. adhuc dabo vobis vnũ exẽplũ videlicꝫ in. l. cor. de fica. que homicidas punit ꝛ ẽt eos qui cũ telo ambulãt hoĩes interficiẽdi cã. Sꝫ q̃siui a dño iusti. Dñe qd ẽ telũ: Fr̃ dicit ipse stricte accipiendo telũ ẽ qd ab arcu emittit̃: large tñ loquẽdo dr̃ telũ qcqd emittit̃: vel d manu vel de arcu dum tñ nocere possit: ꝛ ponit in lr̃a multa greca nomina.

c ¶ Itẽ lex cornelia. Scilicet computatur inter publica iudicia.

d ¶ De sicarijs. quare sic dicatur. dic. vt. j. eo. §. sicarij.

e ¶ Persequt̃. Id ẽ ꝑsequt̃ eos q homicidiũ fecerũt cũ ferro: nec. n. ꝑ hãc legem occidit̃ occidens: sꝫ deportatur. ꝛ omnia bona sua publicant̃. vt. ff. ad l. cor. de sic. l. eiusdem. §. legis. ꝛ. l. pen. Vel dic q ꝑsequt̃ homicidas ferro: qa eos hodie occidimus. vt d. l. eiusdem §. fina.

honeste viuẽtẽ stuprauerit. Penã aũt eandem lex irrogat pecatorib⁹. si honesti sunt publicationẽ ꝑtis dimidie eoꝝ bonorũ si humiles[a] corporis coertionez cum relegatione[b].

¶ Hominem telo (idẽ qcunqꝫ qd manu emittitur) occidens: vel cum telo cã occidendi persequẽs lege cor. d sicca. punitur que lege castigabit̃ venefi cus: vl arte magica hoĩez occidẽs vl malo medicamento publice occidẽs. Are.

¶ Itẽ lex cornelia[c] de sicarijs[d] que homicidas vltore ferro persequitur[e] vel eos qhominez occidẽdi cã cũ telo ambulãt[f]. Telũ aũt (vt cai⁹ noster ex ĩterpretatiõe legũ duodeciꝫ tabularuꝫ scriptũ reliqt) vulgo qdẽ id appellat̃ quod ab arcu mittit̃: sꝫ et omne significat̃ qd manu cuiusdã mittitur: seqtur ergo vt lignũ ꝛ lapis[g] ꝛ ferrũ hoc noĩe ꝯtineat̃ dictũqꝫ ab eo qd in lõgĩquũ mittit̃ a greca[h] voce figuratum

ADDI. (i) Dic q pena legis cornelie de sicarijs est mors. vt no. in. l. j. ꝛ. l. is q cuꝫ telo ff. de fica. Angelus areti.

f ¶ Cũ telo ambulãt. Lꝫ eos non occidãt. vt. C. ad. l. cor. de fica. l. is. qui. Et no. capitula ex qbus aliqs hac. l. tenetur. vt. ff. ad. l. cor. de fica. l. prima.

g ¶ Lapis facit. s̃. de interdic. §. qui autem.

h ¶ Greca. hoc totuꝫ quod sequitur omittas. Accursius.

ADDITIO. Immo labores vt intelligas. Est autem hoc grecum tale Belos est in oper apomacrothem pẽpete. quod sic exponitur. Belos id est teluꝫ est in est. oper. quod apomacrothem in longinquum pempete mittitur. Sensus est telum est quod in longinquum mittitur.

¶ Sicarij ꝛc. Casus. ¶ Dñe iust.

vnde bicuntur ficcarij : Frater a ficca qđ est cultrū ferreū vtrobiqz scindēs.

a ¶ Sica. Uñ videbat qđ tm̄ q cum sica occideret hac lege tenerent. Sed ēt gallus hodie accipit sica ꝛ telum p interpretatione. vt. §. prī. §. est autem sica (vt subꝫ dit) cultellus vtriusqz scindēs quez portant peregrini qñqz in baculo quod az ita qđ nō apparet. vnde ꝑsius. Sica quid est Uersus

Βελος εστιν οι περ απομαρον θεν πεμπεται.

ꝛ sic hanc significationez inuenire possumus ꝛī greco nomine: nā quod nos telum appellamus illi greci Βελος appellant. admonent nos epigrammata in zerophilo verbis cautissime scripta. Sicary autem appellantur a sica ": quod significat ferreum cultrum. Eadem lege b ꝛ venefi

de sic. l. in lege.

¶ Alia deinde. Casus. ¶ Adhuc est q̄dā lex asprimū crimē plegī nona pena. qz si gs patrē vel matrē vel auum proauū: vel aliquē eoz de gb⁹ fit mentio in lra occiderit dz cedi ꝑgls sāguineis : ꝛ postmodum ꝑsui dz i quodam sacculo: ꝛ cuz ipso dz poni serpēs viuus ꝛ canis ꝛ gallus gallinaceus ꝛ vipera ꝛ sȳmea ꝛ tūc cum illis animalibus bruttis debet proiici in vicinū flumē vl in mare bz qđ regiōis qualitas tulerit: vt sic inter feales angustias deficiat: ꝛ omniuz elementoruz vsu viuus careat: vt el celum superstiti ꝛ terra mortuo auferatur. h.d.

¶ Si gs autem cē. Casus. ¶ Jam vidistis qualiter punitur ille qui alīquem de linea descendenti vel ascendenti inter fecerit: sed certe si gs alias personas sibi conjunctas aliqua affinitate vel cognatione cōiūcta de qua dictum est supra. §. prox. necauerit per l. cor. de sicca. similiter punitur. Item l. cor. cē. Jam vidistis multas actiones publicas adhuc ponit vnam actī. publicam videlicet si quis falsum instrumentum vel testimonium scripserit: vel signauerit: vel subtexerit. l. corne. de falsis punitur: ita qđ si seruus ē vltimo supplicio afflīgetur: si vero liber est portari debet.

¶ Adhuc est ꝗdā lex asprimū crimē plegī nona pena. qz si gs patrē vel matrē vel auum proauū: vel aliquē eoz de gb⁹ fit mentio in lra occiderit dz cedi ꝑgls sāguineis : ꝛ postmodum ꝑsui dz i quodam sacculo: ꝛ cuz ipso dz poni serpēs viuus ꝛ canis ꝛ gallus gallinaceus ꝛ vipera ꝛ sȳmea ꝛ tūc cum illis animalibus bruttis debet proiici in vicinū flumē vl in mare bz qđ regiōis qualitas tulerit: vt sic inter feales angustias deficiat: ꝛ omniuz elementoruz vsu viuus careat: vt el celum superstiti ꝛ terra mortuo auferatur. h.d.

¶ Si gs autem cē. Casus. ¶ Jam vidistis qualiter punitur ille qui alīquem de linea descendenti vel ascendenti inter fecerit: sed certe si gs alias personas sibi conjunctas aliqua affinitate vel cognatione cōiūcta de qua dictum est supra. §. prox. necauerit per l. cor. de sicca. similiter punitur. Item l. cor. cē. Jam vidistis multas actiones publicas adhuc ponit vnam actī. publicam videlicet si quis falsum instrumentum vel testimonium scripserit: vel signauerit: vel subtexerit. l. corne. de falsis punitur: ita qđ si seruus ē vltimo supplicio afflīgetur: si vero liber est portari debet.

Ueneficij : ꝛ. l. ista tenentur omnes illi qui artibus odiosis vel venenis vel susurris homines occiderunt : ꝛ etiam qui mala publice medicamina vendiderunt. h.d.

b ¶ Eadē. l. Que dr cornelia de sicca.

c ¶ Uenefici. Nam plus est hoiem veneno extinguere cōiūcta gladio occidere. vt. C. de mathema. l. j.

Ars ois bona ē.

d ¶ Artibus odiosis. t. artificijs odiosis. Nam omnis ars bona est.

e ¶ Susurris. Id est incantationibus. Nam hec scientia reprobanda est vt. C. de male ꝛ mathema. l. eorum.

Dolus i lege coz nelia est necessarius.

f ¶ Occiderint. Etiā sine dolo. vt. ff. de pe. l. si gs aliqd. §. q abortiōis. Secus i cornelia: qa dolus ē necessarius nec sufficit ēt lata cl̄a vt. ff. ad. l. cor. de sic. capite damnantur q artibus odiosis tam b venenis cōiūcta susurris c magicis homines occiderit f vel mala medicamenta publice vendiderint.

¶ Lex pompeia de parricidijs: qua cauetur qđ occidēs parentes: vel alios de quibus hic singulari pena plectatur ē publici iudicij. Et cōmittens delictuz in se plus punitur cōiūcta cōmittens i alio. Angelus aretinus.

a ¶ Mat. Parentis. Accipe parentes ⁊ filios vsq; in ifinitū. vt. ff. de in ius vocando. l. quoq;. §. fin. ⁊. l. sed si hac. §. liberos.

b ¶ Affinitatis. Alias affinitatis: ⁊ alias affectionis.

Parricidium quas p sonas ꝯcernit

c ¶ Cōtinet. Sed q sunt hi qui hac appellatione cōtinē tur: Respō. superiores ⁊ īferiores: vt dixim⁹. Itē collaterales vt fratres cō sobrini ⁊ patrueles ⁊ pri miores eis. Itez affines qdā: vt vxori nurus: gener: vitric⁹: priuign⁹: socer: ⁊ etiā patron⁹. vt. ff. eo. l. j. ⁊. l. sz sciendū. ⁊. l. cum pater.

d ¶ Preparauerit. Forte ⁊ si nō occiderit sm P. ⁊ facit p eo. ff. eo. l. j. in fine. Uel dic illū specialē casuz.

ADDITIO. Dic primam opi. sequitur hic Jo. fab. ꝓpter atrocitatē crimis fa. l. fi. C. de fica. ⁊ hanc tenet glo. in. l. vnica. C. eo. Angelus aretinus.

e ¶ Extraneus fit. Nota extraneuz plus puniri: q̄ si ipse occidisset. vt h ⁊ ff. eo. l. vtrū. ⁊. l. sciente.

¶ Alia deīde lex asperrimū crimē noua pena ꝑsequtur q̄ pōpeia de parricidijs vocat: q̄ caueť vt si quis parētis: a aut filij: aut oīno affinitatis b eius que nūcupatione parētum parricidij cōtinet c facta p̄parauerit d: siue clā siue palaz id ausus fuerit: necnō is cuius dolo malo id factū ē: vel ꝯscius criminis exīstit: licet extraneus sit e pena parricidij punietur. ⁊ neq; gladio neq; ignib⁹: neq; vlli alij solēni pene subijcietur: sz insutus culeo cū cane ⁊ gallo gallinaceo: ⁊ vipera: ⁊ symea ⁊ īter eas ferales āgustias comprehēsus sm q̄ regionis q̄litas tulerit: vel in vicinum mare vel in amnez f proijciatur vt omniū elemētorū vsu viuus carere īcipiat: ⁊ ei celū superstiti ⁊ terra mortuo auferat. Si qs aūt alias cognatione vl affinitate ꝑsonas ꝯiūctas necauerit penā legis cornelie de sicarijs sustinebit g.

¶ Publici iudicij crimē legis cornelie de falsis cēset: q̄ tenet qcunq; aliqd de his que exprimunt in textu cōmiserit: ⁊ pena eius in seruo ē vltimū supplicium ī libero deportatio. Angelus aretinus.

¶ Item lex cornelia de falsis que etiā testamentaria h vocatur penam irrogat ei qui testamentū vel aliud īstrm i

f ¶ Uel in amnē. Id est flumen vel si hec vicina nō sunt: bestijs subijciatur. vt. ff. eo. l. penul.

g ¶ Sustinebit. Sed nōne ⁊ supiores ꝑsonas occidit hac lege cornel. tenet: Uideť q̄ sic. vt. ff. e. l. j. Sz ꝯtra. C. e. l. p̄ma. Dic ergo q̄ hac lege cornelia tenet: sz nō accusatur. Uel dic sm Jo. q̄ tenet eadē pena: scilz capitali: sed maior hic īponitur.

¶ Item lex iulia ⁊c. Casus. ¶ Iam vidistis multas accusatiōes publicas: adhuc est q̄dā accusatio publica: per quaz punit violētia siue sit publica siue p̄uata: q; per legē iuliaz d vi publica punit qs de vi armata: q; deportat. Per legē āt iuliaz de vi p̄uata aliqs punit: q̄ viz fecit sine armis: q̄ tertia pars bonoꝝ suoꝝ publicatur.

h ¶ Itē lex Testamētaria. Jō sic dicta: q; ⁊ de testamēto falso ibi agit.

i ¶ Instrm. Scilz emptionale: vel alicuius cōtractus.

a ¶Falsaꝫ scripserit. Et ita veritatem mutauit. vt in auc. de ſ. inſtr. & ſ. ꝓmo. in ꝑn. colla. vj.

b ¶Recitauerit.

ADDITIO Nota ꝓtra illos q̄ habent inſtra & ſcripturas alienas i ca ſtodiaꝫ: & tñ alijs oſtendant & rectant: & copiā factūt: q̄ incidūt in falſuꝫ. vt hic. & l. j. §. ita qui. ff. ad. l. cor. de fal. cōmuneta. l. qui teſtamentum. Inge.

c ¶Signauerit eſt figillauit quā q̄s in teſtadoq̄ teſtis appoſtamenti. vt. ā. de teſta. §. poſtea. Itē ſigillū cuiuſlibet ſigillū q̄s imponit: vt q̄libet facilius fiat cōparatio et inſtrumentis: vt in auctēt. de fide inſtru. §. ꝓz autez.

falſum ſcripſerit: ſignauerit: recitauerit: ſubiecerit: vel ſignauerit adulterinuꝫ fecerit: ſculpſerit: expreſſerit: ſciēs dolo malo. Eiuſq̄ legis pena in ſuoꝫ vltimū ſuppliciū ē q̄ ōdemnari in lege ōſicarijs & veneficijs ſuaſ. In liberos vō ōportatio.

¶Item cōmittens cuꝫ armis aliter q̄ virginē rapiēdo ōportabit: ſi ſine armis tertie ptis bonoꝝ publicatiōe dānabit. Sz ꝑ vis virginē vel monialem rapiēs vl ꝑſtāꝫ opē capite punit. Areti.

¶Item lex iulia de vi publica ſeu ꝑuata aduerſuꝫ eoꝫ erorē q̄ vis vl armatā vl ſine armis ꝓmiſerit. Sz ſi q̄dē arma ta vis arguat: deportatio ei ex lege iulia ō vi publica irrogatur. Si vō ſine armis in tertiā partem bonoꝝ ſuorum publicatio ꝓponit.

¶Sinaūt ſ per vis raptu virginis vel vidue: vl ſanctimonialis: vel alterius fuerit perpetratuꝫ: tunc & peccatores & hi qui opez huic flagitio dederunt capite puniuntur ſm noſtre conſtitutionis diffinitionem: ex q̄ hoc apertius poſſibile eſt ſcire.

Pene diuerſi ficant. tamen mortē. vt. ff. de pe. l. vltimum.

d ¶Ultimū ſuppliciū: q̄d interpre

e ¶Deportatio. & olim bonoꝝ publicatio. et ſic nota q̄ ex eodē cōmiſſo plus ſerunt q̄ liberi puniunt: vt hic. & ff. ad. l. corne. de fal. l. j. §. ſi. & ff. ſi ex te.

Pena maioꝝ nora. cau. aga. l. pe. & ff. de pe. l. in ſeruos. ſmo & inter liberos magis puniuntur maiores q̄ minores. vt. ff. de ice. delicto rat. nau. l. pedius.

debeā. f ¶Item lex. In tertiam ptez. Nota

er maioritate delicti maiorē pena impoſ. vt hic. & C. ad. l. iuli. de vi. l. ij. & facit ſupra de interdic. §. qui aūt. Item hic damnatus ſit infamis. vt. ff. ad. l. iul. de vi pri. l. j. ꝓmo reſpon. Accur.

¶Sinaūt ꝑ vim raptu virginis. Caſus. ¶Supra viditis q̄ ſilo aut cōmiſit ſtupruꝫ cū vi: vel q̄ viduam vel virginez vel monialē rapuit. vel potes cōtinuare iſtū. §. ad ꝓcedētez fic. Jn. §. pri. dictū eſt qualiter puniēdū eſt ille q̄ vis armataꝫ vel ſine armis aliq̄ aliēnā abſtulerit: mō autē tractat qualiꝫ puniēdus ille qui ſtupruꝫ cōmiſit per vim.

§ ¶Sinauteꝫ. Dixi ſupra q̄n ſine vi aliqs cōmiſerit ſtupruꝫ. vt. ā. eodē. §. ſed eadez nunc quādo vi. Vel cōtinua cū ſuperiori ꝓmo. §.

g ¶Deportatio. & olim bonoꝝ publicatio. et ſic nota q̄ ex eodē cōmiſſo plus ſerunt q̄ liberi puniunt: vt hic. & ff. ad. l. corne. de fal. l. j. §. ſi. & ff. ſi ex te.

h ¶Conſtitutionis. vt. C. de rapto. virgi. l. ꝓma.

¶Item lex. Caſus. ¶Nō ſolū leges ſuperiores dicunt accuſationes publice ſed & accuſatio. i. ſu. peculatus. dicitur accuſatio publica & hac lege punitur ille qui pecuniam reipublice ſurripuit. & ſi fuerit iudex vel magiſtratus qui hoc fecerit pena capitaꝫ

li punietur ⁊ oēs eius complices. Si aūt qs extraneus qui nō fuerit iudex vel magistratu pecuniam rei publice surripuerit ipse ⁊ eius complices deportari debent.

a ¶ Itez lex publica. pecuniā. s. ciuitatis romane: si alteri⁹. vt. ff. de fur. l. ob pecuniā. ⁊. ff. ad. l. iuli. pe. l. iiij. §. pe.

ADDITIO. Glo. debuit allegare. §. fina. Joā. fab.

b ¶ Rez sacram. Ut calices ⁊ thuribula q̄ sacra sunt. vt. s̄. de re. diui. §. nl'lius.

c ¶ Religiosam. Ut ornamento sepulchrorum.

d ¶ Furati fuerint. Uel etiā imiscuerint: ita ꝙ dānificauerint rez publicā. vt. ff. ad. l. iul. pecu. l. j.

e ¶ Ministeriū. i. adiutorium.

f ¶ Susceperint. Scilicet ad custodiendum.

g ¶ Deportationis. deportant̄ enim. Et nota ꝙ qnquēnio durat hec actio. vt. ff. ad. l. iu. pe. l. peculat⁹ (j). Itē est spāle in ea ꝙ ꝯ heredes inchoet̄. vt. ff. ad. l. iu. pe. l. fina. Accur.

ADDITIO. i Dic idē i adulterio ⁊ stup. vt no. glo. s̄. eo. §. ij. regula. autē durat per an. xx. vt. l. quere. cū ibi no. no. C. de fal. ⁊c̄. Ange.

¶ Est ⁊ iter publi. Casus. ¶ Nō solū ista sunt publica iudicia que vos vidistis sed ⁊. l. fauia. de plagiarijs que interdū penā capitis īfligit ⁊ īterdū minorē dī publicū iudiciū. ⁊ hz loco hec l. si. aliqs filiū alteri⁹ surripuerit ⁊ eū vēdiderit: talis enīz magnā plagā parentibus infert. Idē si ⁊ seruū alienū surripuerit ⁊ distraxerit.

¶ Publicā sacram vel religiosam rem furto subtrahens: ⁊ talibus opem p̄stās ex lege iulia peculatus q̄ publica est capite punit: aliter autem ex ea delictum cōmittēs deportat. Angelus aretinus.

¶ Itē lex iulia peculatus eos punit q publicā pecuniā[a] vl' rem sacrā[b]: vel religiosam[c] furti fuerint[d]. Sz si quidem ipsi iudices tēpore admīstrationis publicas pecunias sb̄traxerint: capitali aīaduersiōe puniūtur. Et non soluz hi sed ēt q ministeriū[e] eis ad hoc adhibuerint vel qui subtractas ab his sciētes susceperit[f]. Alij vō q in hāc legē īcederint: pene deportationis[g] subiūgētur.

¶ Lex fauia de plagiarijs quādoq; penam capitis qñq; leuiorem irrogat s̄m Angelum are.

¶ Est ⁊ inter publica iudicia lex fauia de plagiarijs[h] que interduz capitis penā[i] ex sacris constitutionibus irrogat interduz leuiorem.

h ¶ Est ⁊ liter. De plagiarijs. iō sic dcā: qr orbato p̄re filio: vel dn̄o s̄uo: hec lex punit orbātem siue talē plagā īferētē: hz enī locuz qñ aliquis distrahit alienum s̄uū: vl' filiū: ita ꝙ p̄r vel dn̄s non pōt rehēre: vt. ff. ad. l. falci. de pla. l. j. ⁊. l. lege. ⁊. l. eum. ⁊ l. pe. §. fi. Itē tenet̄ q liber hoīez de loco i locū trāsportat. vt. C. ad. l. fa. de pla. l. qm̄. ⁊ hoc si dolo facit: non al'r. vt. ff. ad. l. fa. de pla. l. legis fauie. Itez hac lege tenet̄ si qs seruū in fuga cōstitutū vendat ita vt emptio statim teneatur. vt. C. ad. l. fa. de pla. l. in fuga.

i ¶ Capitis penaz. Scilicet maiorē: aliquando minorem capitalem: cum capitalis al's sit minor al's maior. Naz ingenuus nobilis in metallum: ignobilis gladio feritur: seruus vel libertus bestijs subijcitur. vt. C. ad. l. faui. de pla. l. fina. ⁊. ff. ad. l. fa. l. fina. in fine. Item quedā ciuilis pena olim imponebatur que cessat hodie. vt. ff. eodem. l. finali.

Pecularis actio quinquēnio durat.

¶ Sunt preterea publica iudicia lex iulia de ambitu. Casus. ¶ Scire debetis q̄ oīa fere iudicia publica de q̄bus tractatū est a p̄ncipio istius tituli vsq; adhuc sūt publica ⁊ capitalia. Modo autē tractatur⁹ est iustinia. d̄ q̄busdam iudicijs q̄ sunt publica s; nō capitalia ⁊ enumerat ea ī litera. Prīa ē l. iu. de ābi. Scda ē. l. iulia repetūdaruz. Tertia ē l. iulia. de annona. Quarta est. l. iul. d̄ residuis. Q̄ n̄ aūt ⁊ in quibus casib⁹ locū habeāt iste leges: plene habes notatū in glo. ordina. Iste aūt leges minorē penam q̄ capitalem inferūt eis qui precepta earum siue earum iudicia neglexeruut.

¶ Lex iulia de ambitu: repetundaruz de annona: ⁊ residuis q̄ in diuersis capitulis loquunt: diuersas penas (preterq̄ mortis) inferunt.

¶ Sunt p̄terea publica iudicia lex iulia [a] de ambitu: lex iulia repetundaꝝ [b]: ⁊ lex iulia de annona [c]: ⁊ lex iulia d̄ residuis [d] que de certis capitulis loquūtur: ⁊ anime quidē amissionē non irrogāt alijs autē penis

Lex iulia d̄ ambitu in quatuō casus hz locum.

a ¶ Sūt p̄terea. Lex iulia de ābitu. q̄ hz locū in quatuor casib⁹. Primo si qs dederit clā pecuniā vt aliquez sortiatur honorē nō in ciuitate romana: nā ibi cessat hec lex cū p̄nceps ibi eligat. vt. ff. ad. l. iuli. de ambitu. l. j. i p̄ncipio. Jō dixi clam ga palā pōt (j) vt ff. de of. pollici. l. p̄ma. §. primo. ⁊. ff. d̄ preto. l. barbarius. Secundo hz locuz quādo quis stat in magistratu vltra annum. vt. C. ad. l. iul. de ambitu. l. p̄ma. Tertio si quis ingreditur domum iudicis cognoscentis de causa criminali. vt. ff. ad. l. iuliam. de ambitu. lege p̄ma. Item in quarto si quis iudex nouum vectigal instituerit: ⁊ est pena cētum aureorum. vt. ff. ad. l. iuliā. de ambitu. l. prima. Sz in casu deportatur: quando scilicet bis idem officium cōtinue est assecutus. vt. C. ad legem iuliam de ambitu. l. prima. Sed fallit in assessore. vt. C. de asses. l. liceat. Itē in procōsule. vt. ff. de offi. procon. l. antepe. Uel dic ibi sex fascib⁹. i. sex mensibus: q̄ tm̄ durabat eius officium.

ADDITIO (j) Dicit Jo. fa. q̄ hoc nō est veruz. vt. l. in eos. ff. de tut. ⁊ in auc̄. vt iudi. sine quo. suf. p totuz. ⁊. ff. de mune. ⁊ ho. l. estimationē. tu autez dic pro honore sine administratiōe cōsequēdo aut cū administratiōe hz Bar. ⁊ Ange.

Lex iulia repetūdarū.

b ¶ Lex iulia repetūdarum. Que hz locum q̄si iudex per pecuniā facit aliquid vel omittit. vt. ff. ad. l. iuli. repe. l. j. iij. iiij. v. vj. ⁊. vij. Esculētum tm̄ potest accipere iure veteri: dūmō nō minus magnū. vt. ff. de offi. procō. solēt. in fi. sed iure nouo nō nisi q̄si deficeret salariū: vt in auc̄. scriptū ē exēplar ⁊c̄. in medio prime colū. Pena aūt huius legis ē ciuilis in quadruplū. vt. C. ad l. iul. repe. l. j. Crīalis ex̄ ordinē. vt. C. ad. l. iul. repetū. l. lex iulia. §. hodie.

Lex iulia d̄ annona.

c ¶ Lex iulia de annona. Hec lex locū hz quotiēs qs facit vt annona charior sit. Et est pena in eo statuta. xx. aureorū. vt. ff. ad. l. iul. de anno. l. ij.

Lex iulia d̄ residuis.

d ¶ Lex iulia de residuis. Et hec lex hz locū q̄si aliquid superfuit ex aliqua administratiōe publica: ⁊ ipse in vsuz suū cōuertit cui erat illa administratio cōmissa. vt. ff. ad. l. iul. pe. l. ij. ⁊. iiij. §. lege. Pena autez huius legis est in tertia pte quā accepit amplius q̄ debeat: q̄d. P. sic dixit vt esset ī quadruplum. Uel dic amplius tertia parte: q̄ punitur in simplū: ⁊ in tertia parte simpli. vt. ff. ad. l. iuli. pecu. l. iiij. §. sed ⁊ q pecuniā. in fi. maxime q̄ pene restringēde sunt. vt. ff. d̄ penis. l. iterp̄tatiōe.

Pene sūt restringende.

ADDITIO. Nota q̄ in istā legem incidunt officiales siue camerarij qui habēt ex administratiōe publicas pecunias ⁊ finito officio aliquid retinēt:

quia tenentur ista lege ⁊ pena supradicta. Et etiam aduertas ꝙ ista pena ex lege tenent̄ officiales qui habent vnam collectam impositaꝫ in cōmuni destinatā pro vsu ⁊ necessitate cōis: ⁊ ipsi cōuertunt dictam pecuniam in aliū vsuꝫ: ēt si esset ꝓ necessitate cōmunis tamē īcidūt ī istā legem vt est casus ī. l. ij. ff. ad. l. iuli. pecu. ꝯ Ange. are.

a ¶ Subijciunt. Scilꝫ leges predicte quatuor. Vel dic ꝙ loquit̄ indefinite. vt pꝫ in inferioribus.

b ¶ Earuꝫ scilꝫ legum. Nam in cōtractibus ⁊ alijs que debent de iure sortiri effectum ⁊ nō sortiuntur iudicat lex non valere. vt. C. de leg. ⁊ cō. l. non dubiuꝫ. Item in criminalibus varie constituuntur pene quaruꝫ quedam sunt ordinarie: que scilicet habent certaꝫ penā aliqua lege inductā: vt pꝫ per multas rubricas. ff. de publ. iudi. ⁊ in sequentibus. Alie sunt extraordinarie. vt. ff. ad tur. l. ⁊ in priuatis. ⁊. ff. de extraordi. cri. l. j. ⁊ in sequētibus titu. vsqꝫ ad titu. de publi. iudi.

Pene enī criminalib⁹ sunt ordinarie ⁊ ex̄ ordinarie.

eos subijciunt [a] qui precepta earum [b] neglexerunt.

¶ Justinianus finē facturus ampliorez publicoruꝫ iudiciorum determinationem: digesta continere dicit. Hoc dicit Angelus aretinus.

¶ Sed de publicis iudicijs hec exposuim⁹: vt vobis possibile sit summo [c] digito: ⁊ quasi per indicem [d] ea tetigisse. Alioquin diligentior eorum scientia vobis ex latioribus digestorum: seu pādectaruꝫ libris deo propitio aduentura [e] est.

Justi. hoc fecim⁹ ad vtilitatē vestrā: vt de eis aliquā notitiā generalē haberetis sine cognitiōe: sed plena eoꝝ cognitio siue sciētia ex latioribus. ff. libris deo ꝓpitio aduentura ē. Mō aūt sufficiāt vobis hec sūmo digito: ⁊ quasi per indicez tetigisse. Et nota ꝙ per hec duo verba aduētura ⁊ sūmo digito duo dat nobis intelligere: scꝫ profunditatem: per hoc ꝙ dicit summo digito. ⁊ beataꝫ spem per hoc qd̄ dicit aduentura.

c ¶ Sꝫ d̄ publicis Sūmo digito. Id est longiori digito: cum quo quis tangere potest altius q̄ cum alijs qui dr̄ medius. Accursius.

d ¶ Per indicem. Id est per alium digitū qui dicit̄ index. Vel dic ⁊ melius ꝙ hec dicta sunt vt sint index: siue demōstratio alioꝝ dicēdorum: sicut ⁊ sub gallina ouum dimittit̄ vt sit idex ad hoc vt ibi alia faciat oua. ⁊ idez in his qui occupat̄ ad colūbas.

Oua q̄re sub gallinis ⁊ colūbis dimittuntur.

e ¶ Aduentura est. Vt. ff. de publi. iudi. per totū librū vsqꝫ ad libruꝫ. de appellationib⁹. qui sequit̄. Acc.

¶ Velit rex celestis nr̄a crimia oīa ⁊ puata ⁊ publica tollere: ne nos ethereas ad sedes īpediāt ascēdere. Amen.

Finis.

☞ ¶ Sꝫ de publicis iudicijs ⁊c̄. Casus.

¶ Dixi Justi. Dñe quare tm̄ de publicis iudicijs tractastis: ⁊ tot exēpla de eis posuistis: Frater respon. dñs

DEO GRATIAS.

¶ Institutiones Imperiales recognite: ac a mẽdis ꝯpluri
mis de nouo terse: vna cũ approbationibus ⁊ reprobõnib⁹
Doctoꝝ limitationibus: qõnibus tã ꝑncipalibus ꝯ acceſſo
rys: Concordantyſqꝫ iuris canonici de nouo additis: ⁊ in
margine inſertis: ac caſibus longis in fine poſitis: imo ⁊ ta
bula rectiſſimo alphabetico ordine requirendas: explanãs
ſcꝫ Rubricaꝝ: Paragraphoꝝ: Materiaruꝫ ex gloſis ex
tractaꝝ: Gloſaꝝ adiectarum. ccxvij. Rubricaꝝ Inſtitutio
num: Juris Celarei: Digeſti veteris: Infortiati: Digeſti noui
Et Codicis: ꝓout re ipſa cõtingere potuerunt feliciter an
nectuntur. Venetijs impreſſe iuſſu ac ſumptibus Heredũ
Nobilis viri dñi Octauiani Scoti ciuis Modoetiẽſis: ac
ſocioꝝ. Anno ſalutifere natiuitatis dñice. M.D.XXII.
Quarto nonas ſeptẽbris.

Regiſtrum.

aa bb cc dd a b c d e f g h i k l m n o p q
r ſ t v x y z ⁊ ⁹ ⁊ A B C D E F G H I
K L M N O P Q R S T U X

dd Ternus. X Quinternus. Cetery aly Quaterni.




O S
M

Prüngna f Nurg

